Venetia 1569

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
36 MD
5

Li 3.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

D. DIONYSII CARTVSIANI

IN SANCTA QVATVOR D. N. IESV CHRISTI

Euangelia præclaræ admodum enarrationes.

NVNC DEMVM SVMMA *diligentia, caſtigatæ & impreſſæ.*

ADDITO DVPLICI INDICE.

Altero Euangeliorum, quæ per anni circulum ſecundùm uſum Romanum in eccleſia leguntur.

Altero verò ſingularium rerum ac materiarum toto opere memorabilium locupletiſſimo.

VENETIIS,

Ex officina Bartholomæi Rubini. 1569.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

SERENISSIMO

ATQVE INVICTISSIMO ANGLORVM REGI,

Henrico, eius nominis octauo,

THEODORICVS LOER A STRATIS,

PRAECLARAE CARTVSIENSIVM DOMVS
IN COLONIA AGRIPPINA
humillis Vicarius S. P. D.

MAXIMOPERE me duxi facturum ſereniſſimè Rex Henrice, atque Chriſti athleta inuictiſsimè, ſi lucidiſsimas ac planè diuinas in quatuor Euangeliſtas Dionyſii noſtri enarrationes, regiæ tuæ celſitudini, periculoſis hiſce temporibus, cum omni qua decet reuerentia atq; honore dedicarem. Sic enim placuit (nec id quidem indecenter) venerabili ac religioſo patri D. Petro Blomeuennæ Leidenſi, digniſſimo Cartuſianæ noſtræ domus S. Barbaræ in Colonia: ac priori, principali prouinciæ Rheni viſitatori, cæteriſq; confratribus noſtris, tum regiæ tuæ maieſtati, tum reliquis omnibus catholicæ fidei principibus, in Chriſto deditiſſimis. Et quid mirum? Scriptis enim tuis, in quibus de ſacramentis agitur, dilataſti gloriam populo tuo, & ante annos aliquot induiſti te loricam doctrinæ catholicæ ſicut gigas, ſuccinxiſti quoque & lumbos tuos arma ſcripturæ bellica in diſputationum præliis contra hæreticos, & protexiſti ſeruatoris noſtri caſtra gladio eruditionis tuæ. Similis inſuper leoni factus es Euangelico, & ſicut myſticus leonis catulus è cœlo in terram miſſus in venatione perfidorum. Perſecutus.n.es iniquos in regno tuo, eoſq; perſcrutans, qui populum tuũ fidelem condemnatis quibuſdã hæreſibus nequiter contubabant. Tuæ igitur regiæ celſitudini tam præclaras Dionyſii noſtri enarrationes non immeritò nuncupamus, uel ex eo etiam argumento, quod dignæ ſint propter quas uadimonium quàm rectiſſimè relin-

quatur. Præterea ſi Sanctus Vuillefridus epiſcopus iſtic Eboracen ſis, libros quatuor Euangeliorum aureis literis (ut Beda refert) con ſcribi uoluit atque pretioſis ſubinde amicire chlamidulis, quid nõ faciet hac in re ſingularis tuæ Maieſtatis prudentia? Ipſe enim Dio nyſius fortitudine ſancti ſpiritus indutus, ueteres eneruans hæreti cos, Chriſti doctrinam luce lucidius delcarat, nihilque quod ad rẽ facit nobis inteptatum relinquit. In hiſce quidẽ ipſius enarrationi bus mẽs noſtra uegetatur, elocutio diuinitus expolitur, ſuppellex arcanorum cæleſtium copioſisſima comparatur. In his quoq; animus omnium noſter grauioribus eſt exuendus curis, literis etiam demulcendus ſacratioribus, & delitiis quotidie refouendus nunquàm perituris. Sunt præter hæc in Dionyſio noſtro, prudẽtiæ ocu lus, libra iuſtitiæ, fortitudinis ſedes, regula temperantiæ, honeſtatis exemplar, caritatis ſplendor, fons gratiarum, honorum ſpes, re fugium innocẽtum, præſidium miſerorum, nec minus philoſopho rum, quàm theologorum ſacrarium. Porrò per hunc ſanctũ uirum ſpiritus domini locutus eſt, cuius & ſermo per linguã eius. In hoc inquam uiro uapor quidam fuit virtutis Dei, & emanatio quædã claritatis eiuſdem, cum candore etiam lucis æternæ. Nec mirum. Nam omnia quæ ſcripſit idem ipſe Dionyſius noſter, ex ore prodie runt altiſſimi, eorumque uirtus in magna diuinorum cariſmatum abundantia, ad extremum proculdubio terræ diffundetur. Et ne longum faciam, hic nunquam acquieuit carni aut ſanguini, ſed in eo fuit plena priuati amoris extinctio, & diuini duntaxat pura ardensque affectio. Quapropter oramus atque obſecramus regiam maieſtatem tuam in Chriſto Ieſu, ut haſce D. Dionyſii elucubrationes boni conſulat, & uenarabilem noſtri ordinis patrem F. Ioã nem Batmonſonum cœnobii Annunciationis beatæ uirginis Mariæ prope Londinum, priorem, ad Arnoldum Bielzman bibliopolam Colonienſem, qui Dionyſiii opera apud Britannos in precio eſſe teſtantur, commendatos ſibi in tutelam ſuſcipere non recuſet. Valeat eadem regia tua celſitudo feliciter. Coloniæ ex ſacris no ſtris ædibus Anno domini D. M. X X X I I. pridie Idus Martias.

INDEX

INDEX EVANGELIORVM,

QVAE TAM DOMINICIS ET FERIALIBVS, quàm aliis feſtiuis diebus per anni circulum more Romano in Eccleſia leguntur.

Dominica prima Aduentus Domini.

ERVNT ſigna in Sole, Luna, & Stellis. Luc.21.art.45 fol.661.a

Dominica ſecunda.

Cũ audiſſet Ioannes. Mat.11.ar.21. 109.a

Dominica tertia.

Miſerunt Iudæi ab Ieroſolimis ad Ioannem ſacerdotes. Ioan.1.arti.5. 745.f

Feria quarta quatuor temporum.

Miſſus eſt angelus. Luc.1.art.3 308.c

Feria ſexta quatuor temporum.

Exurgens Maria abiit in montana. Luc.1 art.3 314.c

Sabbato quatuor temporum.

Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris. Luc.3.art.8 356.a

Dominica quarta Aduentus.

Euangelium ſabbati præcedentis.

Vigilia Natiuitatis Dñi N. Ieſu Chriſti.

Cũ eſſet deſpõſata Maria. Mat.1.ar.3. 12.a

In die Nat. D. N. Ieſu Chriſti in prima miſſa.

Exiit edictum à Cæſare Auguſto. Luc.2. art.6 330.d

Eodem die in Aurora.

Paſtores loquebantur ad inuicem. Luc 2. art.6 337.d

Eodem die ad miſſam maiorem.

In principio erat uerbũ. Ioã.1.ar.1.⁊2 2.d

In ſolennitate ſancti Stefani protomartiris.

Ecce ego mitto ad uos profetas. Matt.23. art.37 210.a

In ſolennitate ſancti Ioannis Euangeliſtæ.

Dixit Ieſus Petro ſequere me. Ioan.ulti. arti.50 1016.c

In die ſanctorum Innocentum.

Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſef. Matt.2.art.5 20.c

In die ſancti Thomæ Cantuarien. Epiſcopi.

Ego ſum paſtor bonus. Ioan.10. arti.26 folio 866.b

Dominica infra octauam Natiuitatis

Erant Ioſef, & Maria mater Ieſu mirãtes. Luc.2.art.7 346.c

In die circunciſionis D. N. Ieſu Chriſti.

Poſtquàm conſummati ſunt dies octo. Luc.2.art.6 339.d

In uigilia Epiphaniæ Domini.

Defuncto Herode. Matt. 2. articu. 5. folio 23.a

In die Epiphaniæ Domini.

Cùm natus eſſet Ieſus. Matt.2. articu.4. folio 15.e

Dominica infra octauam Epiphaniæ.

Cùm factus eſſet Ieſus annorum duodecim. Luc.2.art.7 351 d

In octaua Epiphaniæ.

Vidit Ioannes Ieſum uenientem ad ſe. Ioan.1.arti.6. 750.f

Dominica ſecunda poſt Epiphaniam.

Nuptiæ factę ſunt in Cana Galilæę. Ioã. 2.art.7 759.e

Dominica tertia poſt Epiphaniam.

Cùm deſcendiſſet Ieſus de monte. Matt.8 art.16 79.e

Dominica quarta poſt Epiphaniam.

Aſcendente Ieſu nauiculam. Matt. 8. articulo 17 86.b

Dominica quinta poſt Epiphaniam.

Simile eſt regnum cœlorum homini qui ſeminauit. Mat 13. arti.17 136.b

Dominica Septuageſimæ.

Simile eſt regnum cœlorum homini patri familias. Mat.20.ar.34 179.f

Dominica Sexageſimæ.

Cùm turba plurima conuenirent. Luc.8. art.20 456.a

Dominica Quinquageſimæ.

Aſſumpſit Ieſus duodecim diſcipulos ſuos ſecretò. Luc.18.artic.41 628.a

Feria quarta cinerum.

Cùm ieiunatis nolite fieri ſicut hipocritæ. Matt.6.arti.14 67.a

Feriæ quinta.

Cùm introiſſet Ieſus Cafarnaum. Matt.8 arti.16 81.a

Feria ſexta.

Audiſtis quia dictum eſt antiquis. Mat.5 art.10 50.e

Sabbato.

Cùm ſero eſſet factum. Marc.6. artic. 6. folio 273.e

Dominica prima Quadrageſimæ

Ductus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu. Matt.3.arti.7 32.c

Feria ſecunda.

Cùm uenerit filius hominis in maieſtate ſua.Matt.25.arti.40 216.c

Feria tertia.

Cùm intraſſet Ieſus Ieruſalem. Matt.21. artic.35 189.a

Feria quarta quatuor teporum Quadrageſimæ.

Acceſſerunt ad Ieſum ſcribæ,& fariſæi dicentes. Matt.12.art.14 127.c

Feria quinta.

Egreſſus Ieſus ſeceſsit in partes Tiri, & Sidonis.Matt.15.artic.28 148.e

Feria ſexta quatuor temporum.

Erat dies feſtus Iudæorum. Ioan. 5. artic.13 800.e

Sabbato quatuor temporum.

Aſſumpſit Ieſus Petrum & Ioannem, & Iacobum.Matt.17.art.30 158.c

Dominica ſecunda Quadrageſimæ.

Aſſumpſit Ieſus &c.prout in ſabbato præcenti.

Feria ſecunda.

Ego uado & quæritis me.Ioan.8.arti.22. fol. 858.e

Feria tertia.

Super cathedram Moyſi ſederũt ſcribæ & fariſæi.Matt.23.art.37 204.f

Feria quarta.

Aſcendens Ieſus Ieroſolimam. Matt. 20. art.24 183.d

Feria quinta.

Homo quidam erat diues. Luc.16.artic. 39 605.b

Feria ſexta.

Homo quidam erat pater familias. Matt. 21.art.35 193.a

Sabbato.

Homo quidam habuit duos filios.Luc.15. art.37 589.b

Dominica tertia Quadrageſimæ.

Erat Ieſus eiiciens dæmonium, & illud erat mutum. Luc.11.art.30 528.a

Feria ſecunda.

Quanta audiuimus facta in Cafarnaum. Luc.4.arti.10 386.a

Feria tertia.

Reſpiciens Ieſus in diſcipulos ſuos.Matt. 18.arti.32 169.b

Feria quarta.

Acceſſerunt ad Ieſum ab Ieroſolimis ſcribæ.Matt.15.art.28 145.c

Feria quinta.

Surgens Ieſus de ſinagoga. Luc.4.articul. 11 391.b

Feria ſexta.

Venit Ieſus in ciuitatem Samariæ.Ioan.4. arti. 11 788.b

Sabbato.

Perexit Ieſus in montem. Ioan.8.arti.21. folio 652.e

Dominica quarta Quadrageſimæ.

Abiit Ieſus trans mare Galilæę. Ioan. 6. art.16 817.f

Feria ſecunda.

Erat paſca iudæorum. Ioann. 2. artic.7. folio 764.d

Feria tertia.

Iam die feſto mediante. Ioann.7.articu. 19 842.c

Feria quarta.

Præteriens Ieſus uidit hominem cæcum. Ioan.9.arti.24 872.c

Feria quinta.

Ibat Ieſus in ciuitatẽ,quæ uocatur Naim. Luc.7.arti.17 436.d

Feria ſexta.

Erat quidam languens Lazarus. Ioan. 11 arti. 28 897.a

Sabbato ſitientes.

Ego ſum lux mundi.Ioan.8.art.21. 855.b

Dominica de paſſione.

Quis ex uobis arguet me de peccato? Ioan.8.art.23 868.d

Feria ſecunda.

Miſerunt principes & fariſæi miniſtros. Ioan.7.art.20 848.d

Feria tertia.

Ambulabat Ieſus in Galilæam. Ioan. 7. arti.19 839.d

Feria quarta.

Facta ſunt Encenia Ieroſolimis. Ioann. 10.art.27 891.d

Feria quinta.

Rogabat Ieſum quidam fariſæus. Luc. 7. arti.19 447.f

Feria ſexta.

Collegerunt pontifices & fariſæi.Ioan.11. arti.29 908.d

Sabbato.

Cogitauerunt principes ſacerdotum.Ioã. 12.art.30 942.d

Dominica Palmarum ad benedictionem Palmarum.

Cùm appropinquaſſet Ieſus Ieroſolimis. Matt.

Matt.21.arti.35 186.f

Ad miſſam.

Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti ſecundùm Matthæum. Scitis, quia poſt biduũ. cap.26.art.41 229.

Feria ſecunda maioris hebdomadæ.

Ante ſex dies paſchæ.Ioã.12.art.30. 911.e

Feria tertia maioris hebdomadæ.

Paſſio ſecundùm Marcum. Erat paſca & azima poſt biduum.c.14.arti.14 183

Feria quarta maioris hebdomadæ.

Paſſio ſecundùm Lucã. Appropinquabat dies feſtus azimorum.c.22.art.46. 664.f

Feria quinta in cœna Domini.

Ante diem feſtum paſchæ. Ioan.13.artic. 33 918.f

Feria ſexta paraſceues.

Paſſio ſecundùm Ioannem. Egreſſus eſt Ieſus.Ioan.18.art.43 981.e

Sabbato ſancto.

Veſperę aũt ſabbati.Mat.28.art.45.259.d

Dominica Reſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Maria Magdalenæ, & Maria Iacobi & Salome.Marc.16.art.16 286.b

Feria ſecunda Reſurrectionis.

Duo ex diſcipulis Ieſu. Luc. 24. articul. 50 711 c

Feria tertia Reſurrectionis.

Stetit Ieſus in medio diſcipulorum ſuorum.Luc.24. art.50 715.e

Feria quarta Reſurrectionis.

Manifeſtauit ſe iterum Ieſus. Ioann. 21. arti.49 1010.a

Feria quinta Reſurrectionis.

Maria ſtabat ad monumentum foris plorans. Ioan 20.art.47 1103.a

Feria ſexta Reſurrectionis.

Vndecim diſcipuli abierunt in Galilęã. Matt.28.art.45 263.a

Sabbato in Albis.

Vna Sabbati Maria Magdalenę. Ioan.20, artic.47 1010.a

Dominica in Albis prima poſt Paſca.

Cùm eſſet ſero die illo. Ioann. 20. artic. 48. 1016.c

Dominica ſecunda poſt Paſca.

Ego ſum paſtor bonus.Ioann.10. articu. 26 888.c

Dominica tertia poſt Paſca.

Modicum & iam non uidebitis me.Ioan. 16.artic.39 966.e

Dominica quarta poſt Paſca.

Vado ad eum qui miſit me. Ioann. 16. artic.39 967.a

Dominica quinta poſt Paſca.

Amen dico uobis, ſi quid petieritis patrẽ. Ioan.16. art.40 968.f

Feria ſecunda Rogationum.

Quis ueſtrum habebit amicum. Luc.11. arti.79 524.e

Vigilia Aſcẽſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Subleuatis oculis in cœlum. Ioan.17.art. 41 972.d

In die Aſcenſionis.

Recumbentibus undecim diſcipulis. Mar. 16.arti.26 287.f

Dominica infra octauam Aſcenſionis.

Cùm uenerit paracletus. Ioan.15. artic. 38 961.e

In uigilia Pentecoſtes.

Si diligitis me,mandata mea ſeruate.Ioã. 14.arti.36 945 f

In die Pentecoſtes.

Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit.Ioan.14.art.36 949.b

Feria ſecunda poſt Pent.

Sic Deus dilexit mundum. Ioan.3. articulo 9 776.b

Feria tertia poſt Pent.

Amen dico uobis,qui non intrat per hoſtium. Ioan.10.artic.25 882.c

Feria quarta quatuor temporum.

Nemo poteſt uenire ad me. Ioan.6. arti. 17. 830.b

Feria quinta poſt Pente.

Conuocatis Ieſus duodecim diſcipulis. Luc.9.artic 23 476.a

Feria ſexta quatuor temporum.

Factũ eſt una dierũ.Luc. 5.art.13. 399.d

Sabbato quatuor temporum.

Surgens Ieſus de ſinagoga. Luc 2. artic. 11 392.b

In ſolennitate ſanctiſſimæ Trinitatis.

Cùm uenerit Paracletus. Ioan. 15. artic. 38 961.c

Dominica prima poſt Pent.

Eſtote miſericordes. Lucæ.6. articul.16. folio 425.a

In ſolennitate corporis Chriſti.

Caro mea uerè eſt cibus. Ioan.6. arti.18. fol. 834.d

Dominica ſecunda poſt Pent.

Homo quidam fecit cœnam magnam. Luc.14.art.37 578.f

Dominica tertia poſt Pent.

Erant appropinquantes ad Ieſum publicani. Luc.15.art.38 585.b

Dominica quarta poſt Pent.

Cũ turbæ irruerent in Ieſum. Luc.5. articulo 12 394.c

Dominica quinta poſt Pent.

Amen dico uobis niſi abundauerit. Mat. 5.art.10 50.c

Dominica ſexta poſt Pent.

Cùm turba plurima eſſet cum Ieſu. Mar. 8.art. 8 273.b

Dominica ſeptima poſt Pent.

Attendite à falſis profetis. Matt.7.arti.15 folio 77.a

Dominica octaua poſt Pent.

Homo quidam erat diues. Luc.16.articulo 39 597.a

Dominica nona poſt Pent.

Cũ appropinquaſſet Ieſus Ieruſalẽ. Luc. 19.arti.42 639.f

Dominica decima poſt Pent.

Dixit Ieſus ad quoſdam qui in ſe confidebant. Luc. 18.arti.41 621.d

Dominica undecima poſt Pent.

Exiens Ieſus de finibus Tiri. Mar.7.art.7. folio 274.c

Dominica duodecima poſt Pent.

Beati oculi qui uident quę uos uidetis. Luc. 10. arti.27 510.e

Dominica tertiadecima poſt Pent.

Cũ iret Ieſus in Ieruſalem. Luc. 17. art. 40 614.c

Dominica quartadecima poſt Pent.

Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Matt.6.arti.14 69.f

Dominica quintadecima poſt Pent.

Ibat Ieſus in ciuitatẽ quę uocatur Naim. Luc.7.arti.17 436.d

Dominica decimaſexta poſt Pent.

Cùm intraret Ieſus in domum cuiuſdam principis. Luc.14.art.37 575.b

Dominica decimaſeptima poſt Pent.

Acceſſerunt ad Ieſum fariſæi. Matt. 22. artĩ.36 202.c

Feria iiij. quatuor tẽporum menſis Septembris

Reſpondens unus de turba dixit ad Ieſum. Marc.9.art.9 276.e

Feria ſexta quatuor temporum.

Rogabat Ieſum quidam fariſęus. Luc.7. artic.19 447.f

Sabbato quatuor temporum.

Arborem fici habebat quidam plãtatam. Luc.13.arti.35 564.f

Dominica decimaoctaua poſt Pent.

Aſcendens Ieſus in nauiculam transfretauit. Mat.9.arti.18 88.f

Dominica decimanona poſt Pent.

Simile eſt regnum cœlorum homini regi qui fecit nuptias. Matt.22.arti.36. 196.f

Dominica uigeſima poſt Pent.

Erat quidam Regulus. Ioan.4. artic. 12. folio 797.b

Dominica uigeſimaprima poſt Pent.

Simile eſt regnum cœlorum homini regi qui uoluit rationem ponere. Mat.18. artic.32 172.b

Dominica uigeſimaſecunda poſt Pent.

Abeuntes fariſęi. Mat.22.art.36 199.d

Dominica uigeſimatertia poſt Pent.

Loquente Ieſu ad turbas, ecce princeps unus. Mat.9.art.18 93.b

Dominica uigeſimaquarta poſt Pent.

Cũ uideritis abominationem deſolationis. Mat.24.art.38 215.a

Explicit Dominicale & feriale.

INCIPIT PROPRIVM Sanctorum.

In uigilia Sancti Andrææ Apoſtoli.

Stabat Ioannes, & ex diſcipulis eius duo. Ioan.1.art.6 754.c

In feſto Sancti Andrææ Apoſtoli.

Ambulãs Ieſus iuxta mare Galilæę. Mat. 4.arti.8 38.e

In Conceptione uirginis Mariæ.

Loquente Ieſu ad turbas. Luc.11.arti.30 folio 532.c

In Sancti Thomæ Apoſtoli.

Thomas unus de duodecim. Ioann.20. arti. 48 1009.f

In Sancti Iuliani martiris.

Nihil opertum ꝙ non reueletur. Matt.20 arti.20 105.b

In die Purificationis virg. Mariæ.

Poſtquàm impleti ſunt dies purgationis Mariæ. Luc.2.art.7 341.a

In Cathedra Sancti Petri Apoſtoli.

Venit Ieſus in partes Cæſaræę Filippi. Matt.16.art.29 153.a

In Annunciatione uirgo Mariæ.

Miſſus eſt angelus. Luc.1.art.3 308.e

In inuentione ſanctæ Crucis.

Erat homo ex fariſæis Nicodemus nomine

nomine. Ioan.3 art.8 769.a

In die S. Ioannis Anteportam latinam.

Acceſsit ad Ieſum mater filiorum Zebedæi. Mat. 20. art.34 183.e

In uigilia S. Ioannis Baptiſtæ.

Fuit in diebus Herodis. Luc.1. art.2. folio 296.b

In die.

Eliſabet, impletum eſt tempus pariendi. Luc.1. art.5 321.e

In uigiliæ apoſtolorum Petri & Pauli.

Dixit Ieſus Simoni Petro. Ioan.21. art.50 fol. 1016.e

In die.

Venit Ieſus in partes Ceſareæ Filippi. Mat.16. art.29 153.a

In uiſitatione beatæ Mariæ ad Eliſabet.

Exurgens Maria abiit in montana. Luc.1. art.3 314.c

In octaua apoſtolorum Petri & Pauli.

Iuſsit Ieſus diſcipulos aſcendere in Nauiculam. Mat.14. art.27 143.d

In Sanctorum ſeptem fratrum martirum.

Loquente Ieſu ad turbas, ecce mater eius. Mat.12. art.14 129.c

In die Sancti Apolinaris. Epiſcopi & Marti.

Facta eſt contentio inter diſcipulos. Luc. 22. art.48 678.c

In die Sanctæ Marthæ Virg.

Intrauit Ieſus in quoddam Caſtellũ Luc. 10. art.28 517.d

In die S. Petri ad Vincula. Euangelium ſicut in eius feſtiuitate.

In feſto Transfigurationis Domini Noſtri Ieſu Chriſti.

Aſſumpſit Ieſus Petrum, & Iacobum, & Ioannem, Mat.17. art.30 158.c

In Sanctorum martirum Ciriaci, Larghi, & Smaragdi.

Euntes in mundum uniuerſum. Marc. 16. art 16 288.c

In feſto S. Laurentii Martiris.

Amen dico uobis, niſi granum frumenti. Ioan.12. art.31 918.e

In Aſſumptione Virg. Mariæ.

Intrauit Ieſus in quoddam Caſtellũ. Luc. 10. art.28 517.d

In decollatione S. Ioannis Baptiſtæ.

Miſit Herodes ac tenuit Ioannem. Marc. 6 articulus.6 273.a remiſsiuè.

In Natiuitate Virg. Mariæ.

Liber generationis Ieſu Chriſti. Matt.1. art.1 3.a

In exaltatione Sanctæ Crucis.

Nunc iudicium eſt mundi Ioan.12. art.31 fol. 922.d

In uigia S. Mattæi Apoſtoli.

Vidit Ieſus publicanum nomine Leui. Luc.5. art.13 402.d

In die.

Vidit Ieſus hominem ſedentem in Telonio. Matt.9. art.18 90.b

In dedicatione S. Michaelis.

Quis putas maior eſt in regno cœlorum. Mat.18. art.32 164.f

Explicit Proprium Sanctorum.

INCIPIT COMMVNE Sanctorum.

In uigilia unius Apoſtoli.

Hoc eſt præceptum meum. Ioann.15. art. 43 956.f

In vigilia plurium Apoſtolorum.

Ego ſum uitis uera. Ioann.15. articu.37. fol. 952.f

In Natalitijs Apoſtolorum.

Hoc eſt præceptum meum. *ut S. in uig.*

Hæc mando uobis ut diligatis inuicem. Ioan.15. art.38 959.b

Ego ſum uitis. *ut S. in vig.*

Ecce ego mitto uos. Mattæi 10. arti.20. fol. 102.e

Dixit Simon Petrus ad Ieſum. Matt.19. art.33 178.c

Deſignauit dominus & alios ſeptuaginta duos. Luc.10. art.26 500.b

In Natalitijs unius martiris.

Nolite arbitrari quia uenerim Matt. 10. art.20 106.d

Siquis uult uenire poſt me. Matt. 16. art. 29. 156.f

Amen dico uobis, niſi granum frumenti. Ioan.12. art.31 918.e

Nihil opertum quod non reueletur. Mat. 10. art.20 105.b

Siquis uenit ad me. Luc.14. art.37 581.e

In feſto unius ſancti à Paſca ad Pentecoſtem ubi proprium non aſsignatur.

Ego ſum uitis uera. Ioan.15. art.37 952.f

Ego ſum uitis & vos palmites. Io.15. art.37 fol. 954.e

In natalitijs plurimorum Martirum.

Videns

Videns Ieſus turbas aſcendit in montē. Matt.5.Art.9 40.f
Sedente Ieſu ſuper montem Oliueti. Mattæo.24.Art.38. 212.b
Attendite à fermento fariſæorum Luc.12 Art.32 541.c
Deſcendens Ieſus de monte Luc. 6. Arti. 14 411.c
Vę uobis qui ædificatis monumenta Luc. 11.Art.31 539.b
Cum audieritis prælia,& ſeditiones, Luc. 21.Art.44 539.b
Qui uos audit,me audit.Luc. 21. Art.44. fol. 504.f
Confiteor tibi pater domine cœli,& terræ Mat.11.Art.22 116.c

In Natali confeſſorum.

Vos eſtis ſal terrę.Mat.5.Art.10 47.d
Vigilate quia neſcitis qua hora.Matt.24. Art.39 220.f
Homo quidam peregrè proficiſcens.Mat. 25.Art.40 224.b
Sint lumbi ueſtri præcincti.Luc.12.Articulus.33 554.f
Nemo accendit lucernam.Luc.11.art.31 fol. 354.a
Videte,vigilate.& orate.Mar.13.artic.13. fol. 282.f
Nolite timere puſillus grex.Luc. 12. articul.33 554.a
Homo quidam nobilis,Luc.19.artic.41. folio 632.b
Dixit Simon Petrus ad Ieſum ecce nos reliquimus omnia.Mat.19.art.33. 178.c

In Natali Virginum.

Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito.Mat.13.art.25 138.a
Simile eſt regnum cœlorum decem uirginibus Mat.25.art.40 222.b

In Dedicatione Eccleſiæ.

Egreſſus Ieſus perambulabat Ierico Luc. 19.art.42 631.a

In miſſis uotiuis S.Trinitatis.

Cum uenerit Paracletus.Ioan. 15. art.38

In miſſis de ſpiritu ſancto;

Siquis diligit me.Ioan.14.art.36 949.b

In miſſius S.Crucis.

Aſſumpſit Ieſus duodecim diſcipulos ſuos Matt.20.art.34 183.d

In miſſis Beatæ Mariæ Virginis ab Aduentu uſque ad natiuitatem Domini.

Miſſus eſt Gabriel.Luc.1.art.3 308.e

A natiuitate uſque ad purificationem.

Paſtores loquebantur ad inuicem. Luc. 2 arti.6 337.d

A purificatione uſque ad Paſca.

Loquente Ieſu,ad turbas.Luc.11. art. 30. folio 532.c

A Paſca uſque ad Pentecoſtem.

Stabant autem iuxta crucem Ieſu. Ioan. 19.art.46

A Pent.uſque ad aduentum.

Loquente Ieſu ad turbas.Luc.11.artic.30. folio 532.c

In miſſis pro defunctis.

Dixit Martha ad Ieſum. Ioan. 11.art.28. fol. 902.c
Omne quod dat mihi pater.Ioan. 6.artic. 17 816.e
Amen dico uobis quia uenit hora, Ioan. 5.art.14 809.a
Ego ſum panis uiuus.Ioan.6. art.18 382

In miſſis ſponſaliorum.

Acceſſerunt ad Ieſum fariſæi tentantes eum.Mat.19.art.23 173.f

Pro mortalitate uitanda.

Surgens Ieſus de ſinagoga. Luc.4. art.10. fol. 592.b

FINIS.

INDEX.

EORVM, QVAE PRAECIPVA

HABENTVR IN HIS D. DIONYSII ſuper Euangelia Enarrationibus.

A

Abimatu, & infra bifariam exponuntur fol. 22.a
Abiſſus quid 467.c
Abominatio quæ 215.f
Abnegatio ſui triplex 483.d
Abraam fidei, ac ſpei exemplum 4.e
Abraam quid ſpiritualiter ſignificet 5.a
Abrahæ filios de lapidibus ſuſcitare quomodo 361.c
Abraam quomodo diem Chriſti uidit fol. 871.a
Abſconſio Chriſti 812.a
Abſtinentia quid 417.f
Actiua uerbi generatio 724.f
Admiratio quomodo in Chriſto 83.e
A Dei ſeruitio propter cognatos non recedendum 463.f
Adæ ſepultura ubi 98.f
Admiratio unde oritur 401.e
Adulatio quid 418 c
Aduentus Chriſti duplex 778.c
Aedificantes martirum monaſteria & uiolentiam pauperibus facientes arguuntur fol. 539.d
Adificium templi cur Chriſti oſtenderēt diſcipuli 211.f
Aegyptum potius quàm aliam regionem petijt Chriſtus 21.a
Aegyptus fuit euidens mundo huius figura 21.b
Aenigma quid 468.f
Aeterna uerbi generatio 724.c
Ager in quo teſaurus inuentus 138.b
Agnus Chriſtus dictus 751.c
Agonia quid? 241.e
Agonia Chriſti, quæ & qualis 371.d
Albefactio ueſtimentorum Chriſti folio. 158.c
Alma duo ſignificat 14.e
Alteritas effigiei quomodo facta in Chriſto 287.d
Alabaſtrum unguenti 283.f.448.d
Aliquid fit per aliud pluribus modis folio. 726.e
Aliquid eſt cauſa alterius dupliciter folio. 803.f
Aliquid dicitur Deus multipliciter 895.e
Amare & regratiari quis plus tenetur innocens an peccator conuerſus 454 e
Amen quid 66.a
Amici quomodo inuitandi 577.e
Amicos diligere quando ſit meritorium fol. 60.b
Amicum an inimicum diligere quid magis meritorium 60 e
Amor carnalis, quid efficiat 352.b
Amor multiplex 99.b
Anatematizare quid 284.d
Angeli tres, apparuerunt in monumento Chriſti 286.f
Angeli apparent meritò, in forma iuuenili 186.d
Angelus in ſplendida ueſte apparuit tribus de cauſis ibid.e
Angelorum infimi ordinis officiū 167.f
Angelorum malorum ante caſum nobilitas 866.c
Anguſta porta quid 560.d
Anima Chriſti ſemper beata 158.a
Animæ immortales contra Saducæos folio. 202.a
Animæ Chriſti à principio ſuæ creationis, actu intellexit ſcientia uiſionis omnia quæ unquam fuerunt, ſunt, & erūt fol. 41.6
Animam ponere an dilectio maxima folio. 957.e
A nobis ipſis nil poſſumus, & tamen poſſumus quicquid præcepit nobis Deus folio. 837.f
Apertio cæli quomodo 368.e
Appropinquare Deo 118.b
Apoſtolatus, & prophetia impiis & datur 838.f
Apoſtolus quid 410.e
Apoſtoli dicuntur maiora feciſſe miracula quàm Chriſtus quomodo 944.b
Apoſtoli quid miſticè ſignificent 40.e
Apoſtolorum nomina 98.e
Apoſtoli tripliciter contriſtati de paſſione domini 235.f

Aquilæ

Aquilæ ſancti ſunt 619.c
Aquæ probaticæ piſcinæ cur Deus tantā uim contulit 801.a
Arborum diuerſitas 362.e
Archiſinagogi 93.c
Area eccleſia eſt 29.e
Area Chriſti tripliciter purgatur 366.f
Arguere mundum de peccato, iuſtitia,& iudicio,quomodo 226.c
Arrii & Manichæi impietas 305.a
Arrii lætalis error 741.c
Arundo quaſſata,& linum fumigans quid ſit 123.b
Audita blaſphemia iudæi ſcindunt ueſtimenta ſua 248.c
Aſtare ante Deum quid 306.b
Aſpectus Chriſti in cœlum 274.f
Aſtutia diaboli 376.d
Arbor,radix,& ſecuris,quid 28.a
Aream ſuam quotidie purgat Deus dupliciter 29.e
Arundo quaſſata quid 123.a
Auaritia ſacerdotum 189.c
Auarorum cæcitas 550.f
Auditio Dei quid 198.a
Auditus triplex aſſignatur in ſcripturis. 458.e
Aurum,Thus, & Mirra quid ſignificent. 19.e
Azima quid 283.d

B

BAiulatio lecti à ſanato quid ſignificat. 802.d
Balaam an uerus propheta 910.e
Baptiſmi octo genera 25.b
Baptiſmo ſumpto cur Chriſtus orauit. 368.a
Baptiſmus Chriſti ad quid ordinatus 29.c
Baptiſmus Ioannis 36.a
Baptiſmus Ioannis an fuerit ſacramentum 25.f
Baptizaſſe quomodo Chriſtus dicatur. 771.c
Baptizatur Chriſtus propter quinque. 30.e
Baptizatus baptiſmo Ioannis, an ueniat rebaptizandus baptiſmo Chriſti 31.d
Barthimæus quid 279.f
Beatitudo duplex. 41.f & 405.f
Beatitudo,& fructus in quo conueniunt. 41.e
Beatitudo eſt duplex 414.a
Beatitudo ſeu fruitio diuina dupliciter conſideratur 596.c
Beatitudines octo 41.e
Beelzebub quid 528.d
Benedictio duplex 346.b
Benedictio Dei quid 310.f
Beneficia propter retributionem conferenda non ſunt 578.c
Betania 190.b
Betania quomodo interpretatur 190.b
Bethleem domus panis interpretatur. 16.e
Bethleem duplex 16.a
Bis in euangelio legitur Chriſtus unguento perfuſus fuiſſe.à muliere 231.b
Blaſphemia & ſpiritus blaſphemiæ quid. 125.e
Blaſphemia quid 245.c
Boanerges qui. 98.f 270.e & 411.c
Bona corporalia non ſunt hominis 550.d
Bona ſpiritualia an ſint omittenda propter uitandum ſcandalum 611.b
Boni omiſſio peccatum eſt 361.a
Bonum multiplex eſt 419.c
Bonum & malum duplex 873.a
Brachium domini quid 344.e

C

CAfarnaum, Coroſaim,& Bethſaida ubi ſitæ 116.a
Caluariæ locus cur ſic dictus 252.b
Cananæa figurat eccleſiam 149.f
Carnalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei 75.b
Caſus uarii impedientes ne dimittatur uxor quæ fornicata eſt 54.f
Cadus quid 598.c
Cauſę multiplices quare nec angelus nec alia pura creatura, potuit humanum genus redimere 666.e
Caro Chriſti tenerrima 696.c
Calciamenta Chriſti quæ 750.d
Caluaria quid 698.f
Caifas an fuit uerus propheta 910.d
Caifæ conſilium erroneum multipliciter fuit 909.c
Caritas 81.c.d
Caritatis ordo quid requirat 157.e
Cana quid 410.c
Cautela uti licèt contra inſidiatores. fol. 192.a
Centurionis fides unde 82.a
Centurio quid præfigurat 84.a
Ceſas quid 98.e
Cœlum & terra tranſire quid 219.f

Centuplum accipere 279.c
Cæcam bene fecerunt prædicantes, quod eis Chriſtus prohibuerat 96.b
Cæli aperti quomodo 30.f
Cæſareæ dux 153.b
Cæcus Chriſtum ſucceſsiue curauit quē potuit in inſtanti perfecte curare 275.e
Centurio quid ſignificat 436.b
Cēturionis fides, humilitas, & caritas 91.c
Centurio ſinagogam iudæis ædificauit. 91.b & f.
Centurionis fides nunquid maior fuit fide beatæ Virginis, Ioſeph Zacariæ, Eliſabet, Simeonis, & Annæ 82.c & 435.c
Centurio & eius ſeruus quid moraliter ſignificent 84.a
Chiſtus quomodo omnes liberauit. ibidem
Chriſtus qua uirtute in cœlum aſcendit. 289.f
Chriſtus duodecimo anno orſus eſt declarare ſuam ſapientiam 353.a
Chriſti actio noſtra inſtructio 381.c
Chriſti paſsio cur dicatur exceſſus. fol. 489.c
Chriſti caput ſpiritualiter ungendum & quomodo 233.a & b
Chriſtum ſedere à dextris Dei quomodo intelligendum 290.b
Chriſtus cur de uirgine deſpōſata potius quam de non deſponſata naſci uoluerit 12.b
Chriſtus hora tertia & ſexta dicitur crucifixus 285.b
Chriſtus ingemuit in ſanatione ſurdi, & muti 275.e
Chriſti plures uocati 3.c
Chriſtus nomen perſonæ 3.d
Chriſtus cur dicitur Dauid & Abrahæ filius ibidem
Chriſti generatio triplex 4.b
Chriſti conceptio non fuit naturalis. 13.d
Chriſti calciamenta portare quid. folio 28.f
Chriſtus cur tentari uoluit 32.f
Chriſtus non ieiunauit diutius quā Moiſes, & Elias 33.c
Chriſtus quomodo aſſumptus à diabolo. fol. 34.d
Chriſtus legem impleuit ſecundum duplicem ſenſum 49.b
Chriſtus pauperem uitam elegit 85.d
Chriſtus conceſsit dæmonibus quod petebant 88.d
Chriſtus negatur tripliciter 106.d
Chriſtus ſeparat hoīes dupliciter 107.b
Chriſtus locutus eſt in parabolis multis de cauſis 130.c
Chriſtus eſt cum eccleſia 263.e
Chriſtianiſmi optimus ordo ibid.d
Chriſti genealogiam cur diuerſiter Euangeliſtæ deſcripſerunt 10.e
Chriſti baptizari, iuſtum fuit, & quare. fol. 30.e
Chriſto ingrediente in Aegiptum omnia idola in terram collapſa ſunt. 21.a
Chriſtus cur potius Aegiptum ingreſſus ſit 21.a
Chriſtum poſt baptiſmum. & ieiunium re 107.b
tentatum fuiſſe, quid denotet 37.a
Chriſti actio eſt noſtra inſtructio 40.e
Chriſtus homines uenit dupliciter ſepara
Chriſtus cur baptizatus 368.d
Chriſtus cur tandiu diſtulerit baptizari, manifeſtari prædicare. &c.
Chriſtus cur interdum rogatus interdum non rogatus fecit miracula 392.e
Chriſti dignatio atque humilitas ibid.
Chriſtus qūo ſtetit in medio eorū 749.a
Chriſtus cum rex omnium ſit, cur ſpiritualiter, rex Iſrael dicatur 759.a
Chriſtum creſcere oportere qūo 774.c
Chriſtum à patre audire quomodo. folio 785.b
Chriſto eſt in hoc mundo cum fidelibus uariis modis 874.e
Chriſtus clarificatus egreſſo Iuda quadrupliciter intelligitur 936.f
Chriſtus qūo deſcendiſſe de cœlo dicatur qui locum non mutat 774.d
Chriſti clarificatio multiformis 918.b
Chriſtus cur reliquit Iudæam 387.f
Chriſtus non erat ſub lege 789.a
Chriſtus quomodo de cruce à nobis deponendus 258.e
Cibus quomodo coinquinat 146.e
Cibus multiplex in ſcripturis 794.d
Circuncidi uoluit Chriſtus multis de cauſis 340.c
Claritatē ab homine quomodo Chriſtus non quærit 816.a
Claudi cæci, mortui, ſpiritualiter curantur 110.c
Claudi in duplici genere ſunt 441.f

Clauis

Clauis eccleſiæ quid 154.d
Clauis eccleſiæ 154.d
Claritatem ab homine quomodo Chriſtus non quærit 816.a
Cogitationes malæ unde 148.d
Confeſsio duplex 116.d
Correptio fraterna 170.a
Confuſio duplex 242.e
Corbona 248.b
Contemplatiui ubi reſident 902.a
Creatura rationalis ſiue irrationalis conſideratur dupliciter 257.c
Cornu ſalutis erigere 324.b
Contritio,& pœnitentia 360.c
Confeſsio triplex laudabilis 507.e
Contemplatiua uita dignior eſt actiua, 520.a
Confeſsio uirtuoſa duplex 544.e
Corui ſuos pullos non nutriunt 553.d
Creatorem offendens, offendit omnem creaturam 592.b
Craſtinum quomodo accipiatur 71.c
Creatura rationalis poteſt dici perfecta in ſuo genere dupliciter 203.c
Crux tollitur duobus modis 484.a
Cras quomodo accipitur in ſcriptura. 574
Crucifigi potius quàm alia morte mori uoluit Chriſtus 699.b
Culpæ gradus triplex, cui correſpondet, triplex gradus reatus pœnæ 51.c
Culpæ remisſio, ultimum in iuſtificatione impii. 669.f
Culpę debetur pœna 670.c

D

DAuid rex ſolus nominatur 7.b
Damnatio malorum fidelium maior quàm infidelium 102.b
Dalmanuta,& Magedam locus binomius 275.c
Deſponſatam uirginem matrem cur Chriſtus habere uoluit 12.c
Denarius numerus perfectus 222.c
Deus quomodo tentat 65.e
Decapolis quid 40.b
Dei iudicia 142.a
Deum quomodo quis odit 70.b
Deo quid offerre debemus 19.f
Denariorum triginta ualor 233.e
Deum nemo uidit unquam quomodo. folio 743.f
Deus mouet unumquenq; ſecundũ propriam naturam 830.e
Deus cur dicitur ſpiritualiter Deus alicui 264.b
Deus aliquid dicitur multipliciter 895.e
Deus quomodo dicatur factus 890.a
Dedicatio templi Ieruſalem triplex. 891.e
Derelictum ſe clamat Chriſtus quomodo 705.e
Decimatio in lege triplex 537.e
Deus & angeli quomodo apparent 262.a
Deum dicimus iuſtificare quadrupliciter. 445.b
Deus dicitur fœnerator 450.f
Deus quomodo uiuorum,& non mortuorum 654.a
Deus quomodo iudici iniquo comparetur 621.a
Debitores dupliciter dicuntur 450.f
Deum tentare quid 380.d
Demonia quomodo quis ſpiritualiter eiiciat 289.d
Demones cur tot bona de Chriſto dixerunt 270.c
Demones quomodo eſſe cum hominibus cupiunt 272.b
Demon dicitur aliquis dupliciter. folio 104.f
Demones Ieſum filium Dei fatentur. fol. 85.b
Demon uoluntatem Chriſti putauit infirmitatem 36.d
Demon tentans Chriſtum quis fuerit. 377.f
Demones an agnouerunt Mesſiam eſſe Chriſtum 390.b
Demones porcos intrant 467.e
Demonum mira poteſtas 453.e
Demoniacus,ſurdus,& mutus quid ſignet 124.b
Diſcipulorum uocatio triplex 39.a
Diligere quid eſt 59.f
Diaboli dicuntur uolucres cœli 130.f
Didragma quid 164.a
Diliges dominum Deum tuum &c. intelligitur dupliciter 202.f
Dilectionis rationes multæ 805.d
Dilectio Dei & proximi inſeparabiles ſũt 938.b
Dilectio Dei qua à Deo præuenti ſumus eſt cauſa omnis boni in nobis. folio 890.b

Dile-

Dilectio trinitatis ad nos æterna eſt. folio 949.a
Diligere proximum quomodo nouum dicitur mandatum. 938.a
Diſſenſio Doctorum de Maria Magdalena eſt reſoluta. 897.d
Diuerſa iuſtorum genera. 770.e
Diaboli pompa indurata uelle adorari. folio 379.b
Diabolus dubitauit de diuinitate Chriſti non de ſanctitate. 376.c
Dies expiationis ſeu propiciationis. folio 301.e
Digitus Dei Spiritus ſanctus eſt. 530.a
Dilectio Dei ex toto corde tripliciter intelligitur. 511.d
Dilectio præcedens culpæ remisſionem, & ſequens 453.a
Diſcretio bonorum, & malorum ſpirituum. 262.e
Diſciplinæ rectus ordo. 352.e
Diſcretio quadriga uirtutum. 503.b
Diſtantia inter renuntiare omnibus & relinquere omnia. 584.b
Diuerſorium quid. 332.f
Diuerſi diuerſimode relaxant peccata. folio 401.a
Diuerſi diuerſas ob cauſas Chriſtum ſecuti ſunt. 628.f
Diabolus dicitur ſurdus & mutus. 277.b & 493.b
Diabolus qũo dicitur homo. 136.e
Diaboli diuerſi conatus de morte Chriſti. 350.b
Dilectio proximi ſicut ſui ipſius exponitur tripliciter. 203.d
Dilectio amici, an inimici utra melior. folio 60.d
Dignitas proſapiæ friuola. 27.c
Dignus per comparationem ad Chriſtũ dicitur quis dupliciter. 29.a
Dipondium quid. 106.a
Diſcipulorum Ioannis ſuperbia. 109.e
Diſcipulo Chriſti non permittitur ſepelire patrem ſuum. 85.f
Diſcipulis iubet Chriſtus dare cibum turbis cùm non habeant. 142.f
Diſſenſio Græcorum & Latinorum de tẽpore cœnæ & pasſionis domini. 233.f
Diues difficulter ſaluatur. 177.d
Diuerſorum Dæmonum uaria eſt poteſtas tentandi. 163.d
Diabolus quomodo dicatur homicida ab initio. 865.f
Diabolus introire in hominem quomodo dicatur. 936.a
Diuerſi diuerſimode Chriſtũ ſecuti ſunt. folio 818.b
Documenta duo in cœna præcipua dedit Chriſtus ſuis. 935.f
Dormire Chriſti. 86.e
Donec quomodo intelligatur. 15.b. & 563.c
Domino uiam parare eſt pœnitentiã agere. 24.d
Domus noſtra quomodo ſpiritualiter deferatur. 211.b
Dona Dei quibus à peccato liberamur ſunt duo. 545.c
Doctori ſeu prælato uitioſo an licet alios corrigere. 429.c
Donec multifariam accipitur. 563.c
Doceri qũo conuenit Chriſto. 860.f
Doctrinam Chriſti non eſſe ſuam quomodo intelligitur. 843.a
Duo piſces quid ſignificant. 832.f
Duo mira in miraculis Chriſti ſunt penſanda. 896.a

E

Eccleſiæ prælati quales eſſe debeant. folio 47.e
Eccleſia Sagena eſt. 139.a
Eccleſiæ firmitas. 154.b
Eccleſia tota conſecrauit in fermentato aliquando. 235.a
Eccleſia qua ratione grano ſinapis comparetur. 569.b
Eccleſia ſeu ſinagoga uinea dicit. 645.c
Effigies altera in Chriſto qũo. 711.f
Eiectio uendentium & ementium de templo mirabilisſimum Chriſti opus. 280.d & 645.f
Eiectio ementium & uendentium de templo. 765.c
Eiicere dæmones, & miracula facere, non requirit dignitatem perſonæ. 496.f
Electus Chriſtus dicitur. 122.b
Electio duplex. 958.d
Electorum quantus numerus. 183.c
Electio Apoſtolorum. 410.a
Emanatio ad intra & extra. 712.d
Epheta quid. 274.f
Error Euſtachii Græci Epiſcopi. 113.c
Error Ebionis atque cherinthi. 723.a

Eſſe & non eſſe. 236.e
Eſurire,& ſitire iuſtitiam. 44.b
Eſurire,ſitire,eſtuari,& fatigari, quomodo dicitur Chriſtus. 388.d
Eſuries corporalis & ſpiritualis. 414.c
Euangelica ſapientia efficacius probat ſuas concluſiones quàm humana. 292.a
Euangeliſtæ non omnia Chriſti miracula ſcripſerunt, nec ordinem ſeruarunt. 395.a
Euangelii prædicatio per totum mundũ intelligi poteſt dupliciter. 214.e
Eucariſtiæ ſacramentum quare à Chriſto inſtitutum. 228.a.& 676.c
Eucariſtiæ ſacramento tria inſunt. 833.c
Eucariſtiæ ſacramẽti effectus. 835.a
Eucariſtiæ ſacramentum ad quid inſtitutum. 836.b
Excæcatio iudæorum magna. 254.a
Extrema unctio inſtituta ante paſſionem Chriſti. 273.a
Exprobratio diſcipulorum de incredulitate. 288.c
Exteriores ſenſus refrenandi. 54.b
Excellentia cantici Mar æ. 316.e
Exemplum Petri in captura piſcium, eſt omnibus prælatis ſequendum. 395.f
Exceſſiua dilectio rationem non penſat. folio 1003.f
Ex Deo eſſe tripliciter. 857.f
Ezechiæ fletus uberrimi quæ cauſa fuit. folio 9.a

F

FAcere quid in ſe eſt quid. 75.c
Fariſæorum auaritia. 146.a
Febris natura. 84.d
Felicior eſt conceptio ſpiritualis quàm carnalis. 130.a
Fœminæ peccatrices cur in genealogia Chriſti aſſumantur. 5.c
Fœmineum ſexum conſuetudo hæbrea mulierem uocat. 1004.a
Fœmina nulla ſancta in genealogia Chriſti. 5.e
Fermentum. 135.b
Fermentum quid ſpiritualiter ſignet. folio 135.b
Fermentum fariſeorum. 153.a.& 541.c
Ficulnea cur à Chriſto maledicatur cùm non eſſet tempus ficorum. 190.d
Fides eccleſiæ quomodo præferatur fidei ſinagogæ. 81.e
Fidei confeſſio qñ neceſſaria ſit? 486.d
Fidei perfectæ magna vis. 273.a
Fides augetur dupliciter. 613.a
Fides quid. 959.f
Fides nititur certo fundamento. 796.b
Filios Abrahæ ſuſcitare dupliciter ſumitur. 27.d
Filius quomodo non poteſt à ſe quicquã facere. 804.e
Filius hominis clarificatus quadrupliciter. 936.f
Filii quare aliquando monſtruoſi naſcantur. 873.a
Filii regni cœleſtis cur præcipuè iudæi. folio 83.a
Filius Dei quomodo ſe nobis dedit. 326.a
Fimbria quid. 93.f
Finis ſeu intentio duplex. 59.d
Forſitan non ſemper ſumitur dubitatiuè. folio 858.c
Fletus damnatorũ an corporalis erit poſt reſurrectionem. 572.c
Fletus & ſtridor dentium. 83.c
Fletus Petri ubi. 247.c
Fratres duo in lege quomodo eandem potuerunt habere uxorem. 9.f
Fratres cognati dicuntur. 129.d
Frater, mater & ſoror Chriſti tribus modis intelliguntur. ibid.f
Fratris nomine quilibet proximus dicitur. 169.b
Fraterna correptio tribus modis amittitur. 170.a
Fructus euangelicus. 131.e
Fugere paſtori abſurdum eſt. 888.c
Fugere quando liceat. 104.b

G

GEneratio triplex. 4.a
Generatio bonorum, & malorum. folio 210.d
Geneſis quare dicitur primus liber Moyſi. 3.c
Genera baptiſmatum. 20.b
Gethſemani. 239.c
Geraſeni Chriſtum rogant ut diſcedat à finibus eorum. 88.d
Galilæa quid ſignificet. 309.a
Gazofilatium triplex. 616.d
Gazofilacium quid. 282.a
Generatio & natiuitas quid. 13.d

Generoſi

Generoſi animi eſt pronum eſſe ad dandum. 426.f
Gentilis populus cur adoleſcentior. 589.c
Genus humanum quomodo per Chriſtũ liberatum, cùm tamen pauci ſaluentur. folio 327.c
Geraſa quid. 466.a
Gratia diſtributa recipit incrementum. folio 637.b
Gratia triplex in Chriſto. 355.d
Gradus plenitudinis gratię, multi. 313.a
Gradus plenitudinis ſpiritus ſancti multi. 373.b
Gradus baptiſmorum ſex. 861.b
Granum frumenti Chriſtus quõ. 918.f
Gratia ſpiritus ſancti quomodo aqua dicatur. 789.d
Gratia quomodo gratis confertur, ſi datur merito Chriſti. 742.d
Gratia gratis data quid. 740.c
Gratia triplex in Chriſto. 739.d
Gratiæ plenitudo in Chriſto an aliquid magnum. 740.a
Gradus culpæ triplex. 51.c
Granum ſinapis. 134.e
Græcorum error in formentato conſecrãtium reprobatur. 233.f
Gladius euangelicus. 106.f
Gladius pro dolore. 348.b
Gloria quid. 336.a
Gloria in ſcripturis diuerſimodè ſumitur. 738.f
Gula generat diuerſa uitia. 663.d
Gulæ uitio cur primò tentatus eſt Chriſtus. 376.d

H

Habitus caritatis Dei & proximi idem ſed actus diuerſi 204.a
Hebræi ſolent libros denominare ab eo de quo in exordio tractatur 3.b
Heluidii error reprobatus 15.d
Helias, & Heliſæus quomodo mortuos ſuſcitarunt 95.b
Helias per quem modum Heliſæo duplicem ſpiritum dederit 475.d
Herodes quare tentauit extinguere Chriſtum 22.c
Hæretici an ſuſtinendi 137.e
Herodis cum herodiade cõſilium de morte Ioannis 141.c
Herodes tres fuere 16.a & 198.d
Herodes aſcalonita quot filios habuit. fol. 356.d
Heremum cur Chriſtus ingreſſus 374.a
Hereticorum errores circa uerbi incarnationem 738.e
Hidropici ſanatio 565.d
Hidropici proprietates ſeptem quibus ſeptem peccata mortalia adnotantur. fol. ibid.e
Hidriæ ſex lapideæ quid ſignificant. fol. 763.e
Hieronimus credit apoſtolos, tranſtuliſſe montes proieciſſeque mare 190.f
Hipocritis quatuor ſpecies 67.e
Hominem malum non poſſe cõuerti quomodo 75.e
Homines domini non ſunt, ſed diſpenſatores diuitiarum 59.b
Homo interior & exterior 69.d
Homo centum oues habens quis 108.e
Homo in ſuo genere perfectus dicitur dupliciter 203.c
Homo ſeminãs figuraliter deſignat Chriſtum 271.d
Homo quomodo dicatur omnis creatura 288.d
Homo quis verè dicatur 342.e
Homo cuius dextera aruit quid ſpiritualiter ſignet 409.e
Homo multipliciter dicitur proximus alteri 517.b
Hominum genera ſeptem ab eccleſia expellenda 642.b
Honor Dei ante omnia expetendus. folio 943.b
Hoſtiæ ſpirituales quæ 53.d
Humilitas quid 165.e
Humilitas Mariæ 317.f
Humilitas Ioannis Baptiſtæ 28.f. 365.d
Humanitas Chriſti templum dicitur verbi 366.c
Humilitatis commendatio, & ſuperbiæ deteſtatio 509.b
Humanitas Chriſti ſanctitas, & dignitas. fol. 668.f

I

Iacob in utero ſanctificatus. 4.d
Iacob Chriſti figuram gerit. eod.b
Iacobus minor primus Ieroſolimitarum

Epiſcopus. 99.a.& 410.c
Idea quid. 728.c
Ieiunium quid ſit. 67.a
Ieiunium ad quatuor ordinatur. ibid.
Ieiunium duplex. 405.f
Ieiunij tres ſunt comites. 68.b
Ieiunium quadrageſimale, decimæ ſunt dierum anni. 375.d
Ieroſolimam Magos cur Deus introire uoluit. 17.c
Ieruſalem cur ſancta dicatur. 34.e
Ieſus plures uocati. 3.c
Ieſus & Chriſtus ſupponunt æternam & increatam hipoſtaſim uerbi. 3.e
Ieſus quid interpretatur. 13.f
Ieſus edoctus à patre quomodo. 860.f
Ieſus liberauit omnes quomodo. 863.f
Ieſus quomodo omnes diligit. 929.a
Ieſus ſcribens in terra quatuor deſignauit. 853.f
Ieſus lux mundi quomodo. 855.b
Ieſus ſuam diuinitatem oſtendit dicens: ego ſum principium. 860.a
Ieſus cur Elias putabatur. 183.d
Ieſus in medio Doctorum audiens & interrogans docet iuniores quid eis ſit faciendum. 352.d
Ieſus ſaluator multiplici ratione. 340.a
Ieſus dicitur in ſignum poſitus. 345.e
Ieſus profecit gratia & ſapientia quomodo. 355.a
Ieſſe trinomius fuit. 7.a
Ignis caritatis feruor. 29.b
Ignis quid ſignificet. 29.b
Ignis nomine quælibet grauis afflictio deſignatur. 30.a
Ignis infernalis. 228.b
Ignorantia duplex. 559.f
Impium iuſtificare maius eſt, quàm mundum creare. 177.f
Improbatur hæreſis Arrii & Eunomii. folio 193.f
Incarnationis Chriſti miſteria. 736.e
Incenſum. 301.a
Incommoda hominis ſex. 447.a
Incredulitatis nomen quomodo accipiendum. 277.b
Infidelis quomodo dicatur iam iudicatus. 778.f
Infimis licet repetere ſua coram iudice. folio 58.c
Infuſio gratiæ præcedit motum liberi arbitrii. 453.d
Inimici quomodo diligendi. 19.d
Inimici an odiendi ſint. 59.e
In iudicio quatuor conſiderantur. folio 507.d
Inuidia quid ſit. 671.b
Inuidia omnia ſiniſtrè interpretatur. 124.a & 408.b
Iniuria ſemper dimittenda quantum ad culpam. 612.b
Iniurias noſtras magnanimiter ſuſtinere debemus Dei nequaquam. 37.a
Innocens pœnitenti præfertur. 587.d
In nomine Ieſu à patre petere aliquid, quomodo. 945.a
In ſacramento altaris tria inſunt. 833.b
Intentio & finis duplex. 69.d
Intentio dupliciter dicitur. 534.f
Intentionis ſeu finis boni, opus bonum. folio 962.f
Interrogatio Ioannis Chriſto facta per diſcipulos ad quid. 109.d
Interrogat homo multiplici ratione. 181.f
Ioannes dicitur uox clamantis. 24.e
Ioannes uox clamantis cur dicitur. 24.e
Ioannes cur baptizauerit cùm eius baptiſmus non præſtiterit gratiam. 25.a
Ioannes ſub qua forma baptizauit. folio 26.a
Ioannes quare à Chriſto baptizari debuit. 30.d
Ioannes ſolus uidit columbã ſuper Chriſtum deſcendentem. 32.b
Ioannes angelus quomodo dicatur. 112.b
Ioannes Helias dicitur. 114.b
Ioannes Euangeliſta quo martir. 184.e
Ioannes multis nominibus appellatus. folio 328.a
Ioannis conceptio ſupernaturalis. 300.e
Ioannes ſi neſciuit Chriſtum, quomodo teſtis eius fuit. 752.e
Ioannes baptiſta nullum ſignum fecit. folio 896.f
Ioannis euangeliſtæ laudes. 721.d
Ioannes quomodo negat ſe eſſe prophetam. 747.d
Ioannes quomodo indignus calciamenta portare, qui dignus fuit Chriſtum baptizare. 749.f
Ioſeph origo cur potius quàm Mariæ deſcribatur. 11.d. uel Ioachim patris Mariæ. ibid.e

Ioſeph

Ioſeph cur filius Heli & Iacob dicatur. folio 9.e
Ioſeph & Mariæ uerum matrimoniũ. 9.c
Ioſeph certus fuit de caſtitate Mariæ. folio 12.d
Ioſeph, cur Mariam dimittere uoluit. folio 12.e
Ioſeph quando quave uiſione angelus apparuit. 13.b
Ioſeph qua ratione nocte fugit. 20.e
Ioſeph in uirginitate manſit. 462.e
Iota, & apex quid. 49.f
Ira quando, quomodo, & qualiter ſit peccatum. 51.d
Ira triplex. ibid.c
Irremiſſibile tripliciter dicitur. 546.c
Iſaac quomodo figura Chriſti. 4.f
Iſaac quid. ibid.
Iſcariotes quid. 99.b
Iſraelitis prohibitum erat contrahere cũ alienigenis. 6.c.f
Iſraelitis contrahere matrimonium cum Moabitis quomodo licitum. 6 f
Iudæi nomina rebus imponunt ab aliqua proprietate. 13.f
Iuramenti comites tres. 55.d
Iuramentum quomodo & quando licitũ. folio 56.c
Iurare per creaturas quõ liceat. eod.b
Iudæorum error circa uindictam. 57.b
Iudicium de alio per modum ſententiantis ad hoc ut ſit licitum tria requiruntur. 73.b
Iudicium multiplex. ibid.c
Iudicium in duobus uitandum. ibid.d
Iudicium multiplex. 73.c
Iudicium propriè ſumptum. ibid.a
Iudicandum an ſit per ſuſpitiones. 73.e
Iugũ Chriſti præſtat legi Moſaicæ. 119.a
Iudæorũ mos in educandis liberis. 115.b
Iudæorum peruerſitas. 140.a
Iudæi an cognouerunt Ieſum eſſe Meſſiam. 195.f
Iudicium finale qua hora fiet. 223.b
Iudę deſperatio grauior quàm Chriſti traditio. 248.a
Iudæi quamlibet magnam, aquarum congregationem nominant. 269.e
Iudas proditor quare Iſcarioth dictus. folio 233.e
Iudicium particulare, & uniuerſale. 283.b
Iudæi à ſabbato, Chriſtiani à feria, Gentiles à planetis dies nocāt. 159.d.& 287.e
Iudas qualis fuerit ab initio electionis ad apoſtolatum. 838.f
Iudas ſi electus quõ præſcitus. 839.b
Iudæi quomodo nũquàm audiſſe uocem patris intelligantur. 814.a
Iudæi increduli multipliciter enarrauerunt. 830.a
Iudæi omnem feſtiuitatem ſabbatum appellant. 407.b
Iudicii ueritas multa requirit. 845.e
Iudicia inordinata multa. 425.e
Iuſtificari quis dicitur tribus modis. folio 447.d
Iuſtus tripliciter dicitur. 298.d
Iuſtum iniuſtè poteſt fieri. 299.d
Iudas pluries admonitus. 677 d
Iuſtitia originalis quid. 666.b

L

Labores hominum diuerſi. 118.e
Lacus quid ſignificet. 281.d
Lacrimatus eſt Ieſus pluribus uicibus. folio 640.a
Lapis angularis, & reprobatus. 144.f
Latria ſoli Deo debetur. 10.f.& 379.d
Laus Ioannis Baptiſtæ. 443.e
Laudare ſe Chriſtus & ſancti potuerunt. folio 855.e
Laus humana uitanda. 61.d
Lazarus fętidus & quatriduanus quid repræſentet. 906.b
Lazari ſuſcitatio non potuit eſſe niſi à Deo. 898.c
Lazarum quærunt principes potius interficere quàm cæcum illuminatum. folio 914.f
Legis matrimonialis iudaicæ pręcepta. folio 9.f
Legem non ſoluit ſed adimpleuit Chriſtus. 49.b
Legis præcepta triplicia. 49.c
Legis & euangelii differentia eſt amor & timor. 295.e
Legis euangelicæ perfectio, & excellentia. 293.d
Legi Moſaicæ inobedientes moriuntur. folio 295 f
Legio quid. 467.b
Legis naturalis duo præcipua præcepta. folio 422.e

Leproſi ad ſacerdotes quare miſſi ſunt folio 425.a.
Leoni Marcus cur comparetur. 264.b
Leproſo mundato cur ſilentium imponatur. 80.e
Leproſus cur mittitur ad ſacerdotes. eo.d
Leproſus quare miſſus à Chriſto ad ſacerdotes. 80.f
Lex Romanorum de regibus. 16.d
Lex multiplex. 895.a
Lex multiplex ponitur. 292.f
Lex diuina diuiditur. 293.d
Libellus repudii quid ſit. 54.f
Libellus repudii quid. 54.f
Libertas duplex. 164.c
Libertas duplex eſt. 164.c.
Libertas appetenda quæ. 862.e
Lithoſtratos quid. 993.c
Liſanias quis. 356.d
Locuſta quid ſit. 24.f
Longius ire cur Chriſtus finxit. 713.f
Loquacitas periculoſa. 430.f
Luctus quis, & qualis ſequendus. 43.e
Lucas eſt magis hiſtoricus quam cæteri euangeliſtæ. 291.d
Lucas ritè ſic uocatus. 292.d
Lucerna ardens dicitur Ioannes Baptiſta. folio 823.f
Ludus puerorum hæbreorum. 445.f
Lumen duplex eſt. 83.b
Lumen quomodo habet qui Chriſtum ſequitur. 854.d
Lumbi hominis duplices. 554.f
Lunatici qui uocantur. 40.a
Lunatici qui. 40.a.492.e
Lux triplex. 48.b
Lux multiplex. 733.d

M

MAcometi perfidia. 653.e
Magi qui. 16.c
Magorum munera quid ſignificant. 19.e
Magi quid figurauerunt. 20.b
Magi tria munera ſinguli obtulerunt. 19.c
Magdalena quare, a Luca peccatrix uocatur. 448.c
Malorum conſuetudo. 18.e
Mala quo permittit Chriſtus. 271.c
Mala tria ſequuntur ex oratione clamoſa. 63.c
Malorum cor ubi. 556.e
Malcum cur Chriſtus ſanauerit. 654.d
Malè operantium genera multa. 780.b
Mamon quid. 600.c
Mandata triplicia apud iudæos. 102.d
Manichæorum error, ex hoc quod diabolus dixit ſe poſſe omnia dare omnia regna mundi. 36.e
Manus tripliciter capitur. 54.d
Manus tripliciter ſumitur. 54.d
Manus domini quid. 323.a
Mare iuxta conſuetudinē hebræorū. 38.e
Maria, & Ioſeph quærentes Ieſum docēt nos quomodo eum quæramus. 350.c
Maria Magdalena tangere Chriſtum quare prohibita. 1005.c
Maria quomodo interpretatur. 309.c
Mariæ turbatio qualis. 310.f
Marta quomodo ſororem ſilentio uocauerit cùm locuta ſit. 904.b
Mattæi conuerſio. 90.b
Mattæi uocatio conuerſio ac deuotio. folio 402.d
Mattæi reuerentia. 403.b
Mattæi conuiuium. 91.f
Mattæi & Lucæ de transfiguratione concordia. 158.c
Matrimonio iuncti qua ratione quandoque ſeparari poſſunt.
Matrimonium quid. 175.a
Matrem eſſe Chriſti infinita dignitas eſt. folio 310.e.& 531.d
Maxilla an ſemper præbenda. 57.e
Medicus animarum eſt Chriſtus. 404.b
Mel ſiluestre quid. 25.a
Mentis auerſione, à Deo receditur. 590.b
Meritum, & præmium in qualibet beatitudine tanguntur. 41.f
Mercenarii duplices 591.e
Meſſias quid 755.e
Meſſis dicitur collectio hominum 794.f
Metreta quid 761.d
Mentiri quid 239.b
Mel ſiueſtre quid 25.a
Mendacium triplex 806.f
Militia licita eſt ſi bene exerceatur. folio 304.c
Mirabiliſſimum opus Chriſti. 280.a
Miracula non faciunt hominem ſanctum folio 78.c
Miratio unde 87.c
Miracula Chriſti innumerabilia 97.e
Miracula prohibentur manifeſtari 172.d

Miracula ad quid ordinantur 840.b
Miraculum propriè dictum 770.a
Miraculorum uirtus à Deo eſt 877.a
Miſsio filii res duplex 813.e
Mititas quid 42.f
Mititas ſeu manſuetudo quid 42.f
Miſericordes qui 44.f
Miſericordiam uolo, & non ſacrificium quomodo exponitur 91.b
Miſterium incarnationis an omnibus angelis cognitum fuit. 310.a
Miſericordia quid 425.a
Miſeria duplex 425.c
Mna quid eſt 634.f
Moiſes legem dedit ſed non gratiam qua impleretur 743.c
Moiſes ſcripſit de Chriſto dupliciter. 756.f
Moiſes & Helias cur præ cæteris transfigurationi adfuerunt 158.d
Molla aſinaria 766.a
Mons Oliueti ubi 280.a
Mortuos tres ſuſcitaſſe fertur ſaluator. 95.d
Mortiferum ſine nocumento bibere quomodo quis ſpiritualiter dicatur 289.b
Mors Chriſti oſtendit penarum infernalium acerbitatem 670.e
Mortui quomodo dicantur audire uocem filii Dei 809.b
Mulieres peccatrices cur in genealogia Chriſti ſcribantur 5.e
Multiplicatio panum 145.e
Multi ſanantur ſine propriis meritis. 158.a
Multlipex occaſio gloriandi in peccatoris conuerſione 587.c
Mulier ſanata à fluxu ſanguinis quæ fuerit 471.c
Mulier pariens quæ 910.a
Mundicia cordis 44.f
Munditia cordis triplici uia acquiritur. 45.a
Mutatio aquæ in uinum an primum miraculum fuerit Chriſti 762.d
Mundus diuerſimodè accipitur 734.f

N

Natiuitas Ioannis à ſarracenis, etiam feſtiuatur 303.f
Natiuitas Chriſti 333.b
Natura omnis creata potentiam obedientiæ qua Deo obedit habet 87.a
Natura in Chriſto duplex 117.c
Naturalia in demonibus integra permanſerunt 866.e
Nauis ſeu nauicula quid 87.c
Nardus quid 283.f
Neceſſarium dupliciter dicitur 670.a
Neceſſariæ ſunt hominibus ſiderum coniecturæ 567.f
Neceſsitas mater diſpenſationis 120.b
Negationes Petri 239.b
Negationum Petri concordia 246.b
Negociationis officium omnino ſacerdotibus illicitum 642.c
Nemo ſalubriter orat, niſi qui opera ſua pro poſſe conformat petitioni 280.e
Nemo nouit patrem niſi filius quomodo hoc uerum ſit 744.c
Neque peram, neque uirgã, neq; ſaculum portare quid 100.c
Nequitia ſemper timenda 771.a
Nicolai Anthiocheni error 214.e
Noli me tangere morbus impiorum. 195.f
Non exigere pœnam quandoque perinde eſt meritorium atq; eam omnino remittere 181.a
Non ſitire in æternum dupliciter 790 b
Non ueni uocare iuſtos quomodo 91.c
Notitia duplex 161.e
Nouis linguis quomodo quis ſpiritualiter loquitur 289.d
Nouiſsimè quomodo interpretatur 288.a
Nulla pura creatura potuit humanum genus à peccato liberare 666 e
Nullum bonum creatum ſatiat appetitũ animæ 591.b
Nullus excuſatur de omiſsione operum miſericordiæ 108.e
Nuptiæ multiplices in ſcripturis ponuntur 763.a
Nuptiis ad eſſe uoluit chriſtus multis de cauſis 761.a

O

Obſecratio quid propriè 404.f
Obſeruatio præceptorum decalogi fuit ſemper ad ſalutem ſufficiens 51.a
Oculus cur Chriſtus in cœlum leuauerit 906.f & 930
Oculus dexter intelligi poteſt tripliciter 54 b

Odii cauſa diſsimilitudo 860.b
Odio habere inimicum 59.d
Offenſa ſeu culpa & pœna qualiter indulgenda 280.f
Oleum prauum, & oleum bonum. folio 67.f
Omiſio fit multipliciter 163.f
Oculus dexter tripliciter intelligitur. 54.b
Omisſio boni peccatum 362.d
Omnia quomodo tradita ſunt Chriſto à patre 117.c
Omnia quomodo Chriſto tradita 509.d
Opera bona quando palam & quando ſecreto facienda 48.f
Operatio arguit formam 126.d
Opera trinitatis ad extra ſunt indiuiſa. 510.b
Opera bona multiplicia 49.a
Operarii ueni in eccleſia 501.a
Opus ſeruile triplex 409.b
Opinio diuerſa an eadem ſit, quæ ſuper caput Ieſu effudit unguentum, & quæ ſuper pedes 231.b
Orandum fiducialiter 470.b
Orandum ſemper quomodo 526.e
Orat Chriſtus patrem potiusquã ſe ipsũ ſecundum ꝙ Deus eſt 907.b
Oratio quæ: & quando, & quomodo orãdum 61.f 62.c
Oratio clamoſa 63.c
Oratio Chriſti docet nos orare 241.d
Oratio quàm præcioſa ſit 63.a
Oratio uera 280.e
Oratio quid 527.c
Oratio mixta præconiis efficacisſima ad impetrandum 916.e
Orationes publicæ & priuatæ 62.c
Orationis dominicæ expoſitio 63.f
Orationis dominicæ laudes 66.a
Orationi exaudiendæ tria requiruntur. 75.f & 108.f
Orauit Chriſtus quòd nouerat fieri non debere 684.b
Ordo rationis circa iram penſantur dupliciter 52.b
Ordo caritatis 107.d. & 157.e
Ordo perueniendi ad contemplationem fol. 375.b
Ordo correctiones quomodo ſeruandus fol. 435.d
Oriens accidens, Auſter, & Aquilo, quid moraliter ſignificent 573.a
Origenes excuſatio de hæreſi 731.f
Originalè peccatum quomodo unum cũ pluraliter dicatur in peccatis natus es totus 880.e
Originalis iuſtitia quæ ſit 666.b
Origo Ioſeph cur potius quàm Marię deſcribatur 11.d
Oſanna quid 188.e
Oſculari ſe permiſit Chriſtus à proditore noſtra cauſa 242.d
Oſias lepra percuſſus 9.f

P

Pauperes beati qui 42.c
Pacis illuſores 45.f
Paleſtinæ prouinciæ mos ungendi 67.f
Panes propoſitionis qui 407.f
Panis triplicis deſcriptio 502.b
Panis quotidianus quid 523.a
Parabola zizaniorum 136.a
Parentibus tenentur filii miniſtrare folio. 145.f
Parentibus potius quàm uxori in neceſsitate ſubueniendum 145.f
Paruuli nomen interdum in malo accipitur in ſcriptura 165.d
Parabolę de decem uirginibus diuerſa expoſitio 222.a
Paraſceue quid 285.f
Paruulus tripliciter ponitur 508.e
Paralyſis quid 400.a
Paralyticus quid ſpiritualiter 402.a
Parabola quid 456.b
pars optima Mariæ quæ 518.f
parabola de oue perdita 585.f
paſsiones naturales ſunt animæ, & corpori communes 935.a
paſsio Chriſti cur dicitur exceſſus 160.a
paſca quid 229.d. & 234.b
paſca pluribus modis accipitur 234.c
paſca in ſcripturis multifariam accipitur. fol. 672.b
paſsio Chriſti contulit futura, quæ pręſtat iam facta 772.a
paſsio Chriſti exaltatio dicitur, multis de cauſis 776.f
paſtori bono quid opus ſit 883.d
patres triplices 10.f
pater facit opera Chriſti dupliciter 938.c
patrimonium uendidit Maria 85.c
pater Chriſtum audiendum clamat folio. 161.a

Paterfamilias quis miſticè ſit. 221.b
Pati Chriſtum quõ neceſſarium. 483.e
Pater in ſcripturis multifariam dicitur. folio 522.a
Patientiæ uirtus. 660.d
Paupertatis laus. 42.d
Pauperem uitam cur elegerit Chriſtus. folio 85.d
Pax uera, & nociua. 106.e
Pax quid, & in quo conſiſtit. 950.f
Pax caritatis effectus. 278.f
Pax multiplex. 336.c
Peccata ſunt uulnera animę cuius medicina eſt penitentia. 86.f
Peccatum diſcipulorum Ioannis. 92.b
Perſeuerantia ſola coronatur. 104.a
Peccatum in ſpiritū ſanctum quid. 125.f
Peccatum eſt infinitæ fugibilitatis. 166.c
Peccati radix libertas eſt. 166.f
Peccata dimiſſa non redeunt. 173.e
Peccata quædam publica, quædam occulta. 170.d
Peccatorum differentiæ. 170.d
Peccantium duo genera. 195.a
Peccantium genera duo. 195.d
Peccatum omne uoluntarium. 336.e
Perfectio ſpiritualis & feruor nouo uino comparantur. 406.d
Peccatores non ſemper diligunt eos à q̃bus arguuntur. 422.f
Peccatum ueniale feſtucæ, mortali trabi comparatur. 430.a
Peccator, & peccatrix qui. 449.e
Peccatum dupliciter remittitur. 452.e
Peccati effectus uarii, & deteſtabiles. 515.f
Peccatum in ſpiritum ſanctum. 545.e
Peccamus ſex modis circa cibum & potum. 553.a
Peccata infideliū an grauiora ſint impiorum chriſtianorum peccatis. 649.e
Peccata auferre non potuit pura creatura. 752.e
Peccata mundi quomodo Chriſtus tollere dicatur. 752.d
Peccator dicitur dupliciter quem nō audit Deus. 879.e
Pedes aliorum lauare expedit multis de cauſis. 933.a
Pellagii error reprobatur. 954.d
Penitentia tripliciter ſumitur. 24.c
Pœnitentia triplex. 24.c
Pœna qñ non eſt dimittenda. 172.a
Perfectio caritatis. 92.b
Perfectio orationis dominicę. 66.a
Perſecutiones inter præmia aſſignantur. folio 279.b
Per hominem peregre proficiſcentem intelligitur Chriſtus. 282.f
Petri & Andreę uocatio triplex. 39.a
Petrus an primus lauatus. 930.d
Petrus peccaſſet mortaliter ſi Chriſtus nó conſenſiſſet in lotione pedum. 931.b
Petitio filiorum Zebedæi multipliciter inordinata. 184.a
Petrus quod interpretatur. 220.e
Phariſæi Chriſtum auaritiam reprehendentem derident. 603.a
Philippi Apoſtoli laus. 917.f
Pilatus ſe propriis uerbis dãnauit. 992.f
Pilatus homo paganus quõ de Chriſto loquitur. 249.f
Pilatus cùm ſciret Ieſum per iniuriam ſibi traditum cur condemnauit. 251.a
Pilatus fuit binomius. 258.f
Pinaculum quid. 32.e
Piſcatores apoſtoli quare. 38.f
Plantatio multiplex. 147.a
Pluralitas perſonarum an in Deo poſſit ꝓbari ratione naturali. 730.d
Populus Iſrael dicitur filius imò primogenitus Dei. 21.c
Porta anguſta quid. 76.e
Prædicator qualis eſſe debeat. 40.d
Prælatus qualis debeat eſſe. 40.d
Præcepta legis triplicia. 49.c
Prædicator diuagari non debet. 70.e
Præſentia Chriſti grauis demonibus. 88.a
Prædeſtinatio fundatur in Dei beneplacito. 117.a
Pręſentia Chriſti carentes. 144.b
Præcepit diſcipulis ſuis ut nomine dicerent, quia ipſe eſſet Chriſtus, quomodo. 155.f
Præcepta triplicia in ueteri lege. 119.c
Prætorium quid. 251.b
Præceptum dilectionis an implere poſſit in uia 203.a
Prædicatio euangelij per totum mundū dupliciter intelligitur 214.e
Prælatis ſalubre exemplū datur à Chriſto 277.e
Prælato uitioſo & peccatori qui in mortalibus uiciis iacet, ſeu doctori aut prædicatori malè uiuenti an liceat prędicare, & alios increpare 419.e

Prędi-

Prædicatoribus ſeptem prohibita 478.d
Prælia, ſeditiones, terræmotus &c. quomodo ſigna futuri iudicii 658.d
Præceptorum obſeruationis. fructus folio. 945.a
Præceptum de diligendo proximo cur dicatur nouum. 248.b
Prædicatio apoſtolorum meſſis fuit & ſeminatio ſeu ſemen 795.f
Prælatorum præclaræ conditiones 884.c
Prædeſtinatio non eſt ex meritis matris. Sed reprobatio eſt ex matris demeritis. fol. 893.a
Primogenitus quid 15.d
Principale animæ ubi 148.c
Primogenitus Chriſtus dicitur 332.b
Primogenita diuerſimodè domino in lege conſecrabantur 341.f
Prima conuerſio mentis ad Deū Dei donum eſt. 955.e
Primi & nouiſſimi qui ſint. 573.c
Principium quomodo Chriſtus dicatur. fol. 851.f
Prophetarum quorundam libros non habemus 23.e
Proximus tripliciter diligendus. 203.d
Proſeliti & neophiti. qui 207.b.c
Prætorium quid. 251.e
Prouidentia non eſt niſi de aliquo exiſtēte. 201.c
Proximus eſt omnis uiator. 513.d
Prouidentia Dei etiam in minimis rebus 555.e
Proprium Dei quid. 758.d
Profeta etiam de præteritis & præſentibus. 791.e
Profetam acceptum non eſſe in patria quomodo intelligendum. 796 d
Profeta an Chriſtus fuerit. 821.a
Publicani qui. 364.b
Puer pro ſeruo accipitur in ueteri teſtamento. 122.a
Puer in ſcripturis dicitur tripliciter. folio. 786.f
Punitio in quo conſiſtit. 873.a
Purgare dicitur Deus fideles multis modis. 953.f
Purgatio Mariæ quid. 341.b
Puſilli non ſpernendi. 162.b

Q

QVadraginta diebus cur tantum Chriſtus ieiunauit. 33.b
Quarta uigilia noctis quid. 144.a
Qualis eſt murmuratio ſanctorū 182.d
Quatuor concurrunt ad modum diligendi. 200.a
Quare à Ioanne baptizatus eſt Chriſtus fol. 266.c
Qualiter ira fuit in Chriſto 269.f
Quadruplex bonum datur à Deo propter opera pietatis. 427.d
Quadruplex ſemen inuenitur in ſacra ſcriptura 459 d
Quatuor minores ordines approbat dominus Ieſus 382.e
Quare ſimilitudinibus uſus eſt Chriſtus. 406.a
Quatuor dotes corporum in reſurrectione futura 488.a
Quatuor ad paupertatem uoluntariā inducunt 617.f
Quadruplex cauſa amandi Deum 777.a
Quanta certitudo ſit fidei 787.a
Quatuor ex caritate amanda 957.d
Quatuor fecit Chriſtus miracula magna uno tempore 825.f
Quatuor in iudicio conſiderantur 807.d
Qualem decet eſſe paſtorem 883.d & 888.a
Quando paſtoribus liceat fugere 888.e
Quæſtio utra lex grauior 191.a
Quæ coram mundo ſunt eminentiora coram Chriſto ſunt frequenter uiliora. 471.d
Quid timendum 105.d
Quid ſit odio habere patrē & matrē &c. 107.d
Quæ Dei ſunt quomodo nullus nouit. 117.f
Quinque panum miraculi figura 151.a
Quid per horam tertiam, ſextam &c. intelligatur. 180.f
Quid mouit principes iudæorū ut Chriſtum perderent 194.b
Quomodo inter gentiles aliqui boni inuenientur 198.e
Quid per terræ motum figuratur 257.a
Qui fuerint ſancti cum domino reſurgentes 257.c
Quinquies apparuit Chriſtus in die ſancto paſchæ 261.d
Qui prohibitus eſt ab apoſtolis, ne in nomine Ieſu Chriſti eiiceret demonia an fidem haberet 277.f
Qui prægnantes cognoſcunt uxores brutis ſunt irrationabiliores 303.a

Quid

Quid per turturem, & colũbam deſignetur 342.c
Quinque faciunt difficultatem conſequẽdi ſalutem 360.e
Qui alios corrigunt quid obſeruare debeant 430.b
Quibuſdam ſanatis prohibet Chriſtus loqui,& quibuſdam præcepit narrare miracula 468.f
Quis tenebras diligit magis quàm lucem fol. 779.d
Quicunque peccat aliquo modo odit lucem 780.b
Quinque panes ordeacei quibus refectio facta eſt,quid ſignificent 821.b
Quid eſt, uoluerunt eum facere regem. fol. 833.f
Quinquies apparuit poſt diem reſurrectionis.
Qui quærit propriam gloriam furtum committit 844.a
Quomodo fugiendum 1 4.a
Quomodo poteſtas Chriſto data eſt 154.e
Quomodo ſolus pater dicitur ſcire diem iudicii 220.a
Quod quinque donum accepit eo ſagaciter,& humiliter uti debet 226.d
Quo miniſterio electi & reprobi deducẽtur in ſuum locum 227.a
Quomodo valet quis condignè pœnitere 360.e
Quomodo diuitiis utendum ſit 363.d
Quomodo orandum 410.a
Quomodo,& quando exhibenda ſunt, aduerſarius opera dilectionis 553.e
Quomodo Pilatus idololatra timuit audito quòd Chriſtus dixit ſe filium Dei. fol. 992.b
Quomodo Chriſtus dilexit nos ita inuicem diligere debemus 937.f
Quomodo dicitur Deus magnificare à nobis 774.c
Quo die creditur Lazarus à Chriſto reſuſcitatus 908.d

R

Raab meretricem fuiſſe quomodo intelligendum 6.c
Rachel quid ſignificat 22.e
Racha 51.b
Rama quid 23.a
Ratio domini & magiſtri quõ Chriſto dicitur conuenire ſecundũ diuinam naturam atque humanam 932.b
Ratio quare mulieres exeuntes,de monumento fugerunt 287.a
Recordatio in Deo quo 320.e
Rectitudo iudicii multa exigit 845.e
Refectio quid 284.b
Reges tres cur omiſſi in genealogia Chriſti 5 f.& 7.e
Regnum cœlorum quid 24.c.568.f
Regna omnia mundi quomodo oſtenſa Chriſto à diabolo 35.c
Regnum cœlorum vim pati quid 115.a
Regnum cœlorum quidam rapiunt alii furantur,alii mercantur 604.d
Religioſis ſatagendum vt quotidie fiant feruentiores 583.e
Reprobi iugiter erunt in affectu peccandi 78.d
Reprobi iniqui,& mali in hoc mũdo proſperabuntur occulto Dei iudicio
Reprobi quomodo electos viſuri ſint in regno Dei 562.d
Reſurrectio Chriſti prænuntiata ubi.
Reſuſcitatio corporum 201.d
Res bona dicitur dupliciter 176.d
Reſurgentes cũ Chriſto qui fuerũt 257.e
Res dicitur à cognoſcente comprehendi dupliciter 745.b
Rete,nauis,mare,piſcatores &c.quid ſignificant 39.a
Reuelationes diuinæ, & profeticæ fiunt tempore ſomni 13.b
Rex Iſrael quemadmodum Chriſtus dicatur,& ſit. 915.c
Rex utriuſque teſtamenti fuit Chriſtus.
Rhythmo coro quid 328.b
Ridere quemadmodum liceat 417.f
Ruditas diſcipulorum increpatur 151.e
Rubeus color in cœlo unde exoriatur ſolio 161.c

S

Sabellii error 715.e
Sacerdotes quomodo ligare, ſoluereq́ debeant 155.a
Sacra ſcriptura ſcriptis doctorum præferenda eſt 158.d
Sacrificium duplex quotidie fiebat in tẽplo 301.d
Sacerdotes,& aliqui populares e. át 205.d
Sacerdotum veteris legis continentia ſolio 307.c
Sacramenta nouæ legis ad quid ordinantur

nantur 834.f
Sacramentum Eucariſtiæ à Chriſto inſtitutum dupliciter 832.f
Saluos fieri quomodo vult Deus omnes homines 168.f
Sal offerri in omni ſacrificio in lege iuſſum fuit 278.c
Sal pro homine diſcreto ibidem.e
Samaria ubi ſita 388.a
Sanctificare Deum qũo dicimur 317.a
Sandalia quid 477.b
Sanctus ſanctorum Chriſtus ſecundùm vtranque naturam 867 e
Sanguinem Chriſtus ſexies effudit pro nobis 675.b
Sapientia Chriſti creata multiplex 355.a
Sapientis officium 264.a
Sarraceni Mariam fatentur inter mulieres benedictam 318.c
Satum farinæ quid 135.b 559.f
Scandalizati diuerſimode multi in Chriſto fuere 111.b
Scandalum actiuum quid 146.f
Scandalum puſillorum uitandum 409.d
Scandalum phariſæorũ non uitandũ ibid.
Scandalum actiuum,& paſſiuũ quid 610.c
Sceptrum & dominium de Iuda & dux de eius proſapia ablatum eſt tempore Herodis alienigenę 16.a
Scribarum, & fariſæorum aliqui erant ſacerdotes,& aliquiſ populares 208.d
Scænofegia quid 840.a
Scientia dupliciter ſumitur 902.f
Scrutatio diuinorum quædam bona quædam curioſa 815.a
Scribarum, & fariſæorum aliqui ſcribis multi ſunt ſimiles ibi.f
Sectæ tres in populo iudæorum 26.c
Sectæ iudęorum 26.c
Securis quid 25.a
Secundùm opera reddere quid 158.a
Secta triplex apud iudæos 748.d
Secularis poteſtas non eſt ſpernenda 799.c
Semitæ, & uie domini 358.c
Sedere dupliciter accipitur 402.a
Semen quadruplex 459.d
Senſus diuinitus,& cõpoſitus 200.c 431.c
Seniores populi erant ſeptuaginta 229.a
Septenario numero uniuerſitas deſignatur 128.f
Septem prædicatoribus prohibita à Chriſto 478.d
Septem panes quid ſignificant 481.c
Sermo domini in monte apud Matt. 5. & apud Lucam 6. an idem ſit 47.a
Serpentes tollat quis 289.b
Serpens æneus in deſerto erectus quomodo figura Chriſti 775.d
Seruus multifariam ſumitur in ſcripturis 863.a
Seſſio ſuper aſinam & pullum quid, deſignabat 188.a
Sex hominum nomina in ueteri teſtamento leguntur prænunciata 303.c
Sex peccata in ſpiritum ſanctum 545.
Sex modis flagellat Deus hominẽ 873.
Si Chriſtus non orauit pro mundo quomodo in cruce ait pater ignoſce illis&c.
Sicera quod ſignificet 304.c
Signa quæ apparuerunt ſuper Ieruſalem imminente eius deſtructione 213.b
Signum dedit Iudas triplici cauſa 242.d
Signum tripliciter ſumitur 347.e
Signa ſecundi aduentus Chriſti 617.b
Signa in Sole,& Luna,& ſtelles quomodo fient 662.a
Silentium Chriſti propter tria 244.f
Siliqua quid 591.b
Simulata ſanctitas duplex eſt iniquitas. 206.f
Simphoniæ diuerſitas 94.f
Syon mons domini 187.e
Simon magus 212.e
Simon eſſæus ibidem
Simeonis canticum aptiſſimè in completorio dicitur 345.d
Simplex ueſtimentum quid 477.e
Simonem magũ multi ſequuntur 658.a
Sinagoga quid 93.b & 434.f
Sinus Abrahæ quid 606.f
Si peccauerit in te frater tuus &c. tripliciter exponitur 169 b
Sitis tripliciter ſumitur 790.d
Solicitudo ſuperflua quæ 70.e
Solicitudo ordinata ibid.
Solicitudo temporalium prohibita 72.b
Solitarius locus cõtẽplationi aptus 374.b
Solicitudo duplex 510.f
Solitudo prohibetur non labor 557.b
Solis obſcuratio in paſſione Chriſti quomodo facta 704.d
Sõnus ſuperfluus indecẽs chriſtiano 664.e
Sõmnus in ſcripturis diuerſis modis ſumi
Spiritus cur deſcẽderit ſuper Chriſtũ 29.f
Spiritus cur in forma columbę apparuerit 900.e

rit

rit 29.e
Spiritus multiplex 32.e
Spiritus dicitur conſolatur 496.d
Spirituale beneficiũ nulli denegãdũ 59 c
Spiritus Sanctus dicitur ſpiritus ueritatis propter diuerſas cauſas 947.a
Spiritus cur in forma columbæ apparuerit 368.f
Spiritus ſcientię boni,& mali quid 649.a
Spiritus ſanctus multifariã aqua dicitur. 789.d
Spiritus quare non datus uiſibilior ante Chriſti reſurrectionem 850.d
Spolia diaboli 531.b
Sterilitas in lege maledictioni ſubiacuit. 307.e
Sponſa Chriſti triplex 773 b
Spiritus ſanctus cur in forma columbæ apparuit 31.c
Spiritus ſanctus cur deſcendit ſupra Chriſtum baptizatum ibid.f
Spiritus eſt multiplex 32.d
Spiritus nequiores 129.a
Spiritus ſanctus cur dicatur digitus Dei. 530.a
Status apud Iudæos ter mutatus. 11.b
Stater creatus in ore piſcis q̃d notet. 154.e
Stadium quid. 711.d.& 825.a
Status hominum in iudæis ter mutatus eſt. 11.e
Stellæ fulgor quid pręſignat. 20.b
Stellæ cadere de cœlo quid. 218.e
Stella fuit. 23.c
Stultum diſputare de comparatione ſanctorum. 112.f
Studium ſapientię circa duo uerſat. 291.c
Stultus uerè. 551.c
Superbię quatuor ſpecies. 622.b
Super ægros manus imponere & eos ſanare, quis ſpiritualiter dicatur. 289.c
Suſpitionis gradus triplex. 73.f

T

Talenta dona gratię ſunt. 116 d
Tecta quid ſint. 105.c
Teloneum quid. 90.b
Tempus aduentus Chriſti prætaxatũ fuit. folio 152.a
Tempus miſerationis dominĩ nõ eſt arbitrio hominis conſtituendum. 380.f
Tempus acceptabile quid. 384.b
Tendimus dupliciter ad Deum. 66.b
Tenebræ quid. 83.a.& e
Tenebrę illæ an eclipſis. 255.a
Tenebrę factæ in morte Chriſti an uniuerſales. ibidem
Tentationibus obuiandum eſt ſcripturis diuinis. 37.b
Tentator cur poſt baptiſmum & ieiunium Chriſtum aggreditur. 37.a
Tentatio quid proſit electis. 682.c
Tentare quomodo Deus dicitur. 819.b
Termini terræ. 219.c
Terremotus. 257.a
Teſtium inductio. 170.f
Teſtis falſitatis aut confirmator erroris Deus eſſe non poteſt. 288.f
Tetrarca & Tetrarchia quid. 356.e
Timor & pauor multiplex. 240.a
Timor multiplex. 542.e
Timor Dei triplex. 543.c
Theſaurus ex quo. 68.c
Theologię & filoſofię differentia ponitur. 722.d
Torcular quid deſignet. 193.b
Transfiguratio Chriſti nil mutauit. 158.f
Tres mortuos ſuſcitauit Chriſtus. 95.a
Tribus Iuda quare meruit principatum & regnum. 6.a
Tria nos à ſalute impediunt. 66.c
Tria requiruntur ut oratio ſit exaudibilis. 75.f
Triplex pręmium uoluntariorum pauperum. 179.d
Triplici de cauſa diſcipuli cõtriſtati ſunt in hoc uerbo: unus urm̃ me tradet. 235.f
Triſtitia multiplex. 239.f
Triplici de cauſa noluit Chriſtus gladio defendi 243.e
Traditiones iudęorum. 246.a
Tractus à patre quomodo factus. 850.c
Trahi diuerſi diuerſimodè dicũtur. 830.d
Tres tantùm in transfiguratione aſſumpti apoſtoli quare. 487.e
Tribulationes magna Dei beneficia ſunt. folio 46.e
Triſte cœlum qua ratione dicatur. 151.f
Triſtitia inordinata. 239.f
Triſtitia moderata. 248.a
Trium mortuorũ ſuſcitatio facta à Chriſto quid deſignat. 238.c
Triplex ſapientia in ſcriptura diuina dicitur. 391.b
Triplex abnegatio à Xρo conſulta. 483.c
Triplex error circa Deum fuit. 734.d
Tribus de cauſis obuiauerunt ſerui regulo. 798.c

Triclinium quid 761.e
Tunica Chriſti inconſutulis qualis fuerit 252.f
Turba dimiſſa cur Chriſtus aſcendit in montem 143.e
Turbauit ſemetipſum Chriſtus, & fremuit in Lazari ſuſcitatione propter multa 905.e
Turbatio in Xp̄o quomodo 934.f

V

VAna calculatio eorum qui prophetāt de aduentu Antichriſti 213.c
Valles impletæ quæ 259.b
Væ non ſemper ſignificat ęternam damnationem 206.e
Velum templi duplex 705.c
Ventilabrum quid 29.d
Vendere tunicam & emere gladium quid 681.a
Verbum Dei audientes & facientes quomodo mater, frater & ſoror Chriſti 465.
Veræ diuitiæ quæ 552.b
Verbum dicitur lux hominum dupliciter 729.c
Verbum multipliciter capitur, 337.d & 728.a
Verbum potius quā pater uel ſpiritus ſanctus incarnatum eſt 737.a
Verbū cur potius dicatur caro factū quā homo 738.d
Verba Dei affectuosè audienda 868.a
Veſtimenta ouium quid 77.b
Veſtimenta diſcipulorum ſtrata ſuper aſinam 189.d
Vſura prohibita 423.f
Via, ueritas, & uita, quomodo Chriſtus dicatur 941.c
Videre ſeipſum quid 282.e
Viæ Chriſti quæ dicantur 228.e
Vigeſimoquinto die martii Chriſtus nūtiatus conceptus & paſſus 308.d
Vigiliæ noctis quatuor 556.e
Vindicta qūo optanda 57.d
Vindicta qūo ſit quærenda 57.e
Vinum nouum & utres ueteres quid 92.f
Vitia mortalia ſeptē & unū capitale 129.c
Vinea Chriſti eccleſiæ eſt 193.a
Vitium deliquentis conſideratur dupliciter 166.f
Vita æterna denarius dicitur 180.e
Vinum Chriſto oblatum in cruce quale. 252.c
Vinea ſinagoga dicitur 281.c
Vinctus quare in feſto paſcali dimittebatur 284.e
Vita contemplatiua, & actiua 519.f
Vitia quatuor diuitias concomitantia. 551.c
Veritatem ſilere qūo licitum 746.e
Vitam ſe dixit Chriſtus per ſimilitudinem propter multa 952.f
Violenti qui 113.f
Viperæ proprietates 27.e
Virtutes, dona, fructus & beatitudines in quibuſdam conueniunt in aliquibus diſtinguuntur 41.c
Virtus & donum in quo conueniunt 41.c
Veritas triplex in Chriſto 740.f
Virtutes cœlorum moueri quid 350.c
Veritatem faciens quomodo uenire ad lucem dicatur 770.d
Viſio transfigurationis prohibetur ad tēpus reuelanda ibi.d
Viſio quadriformis 743.f
Vniora mortis quid 329.c
Vnguētum ſuper caput Ieſu effuſum quid denotet 232.a
Vnio Chriſti cum anima 197.b
Vnio uerbi cum natura ibid.
Vnio uerbi cum eccleſia ibid.
Voluntas duplex antecedens, & conſequens 168.e
Voluntas in Deo duplex 168.f 811.e
Voluntas diuina nulla lege proſtringitur 308.a
Volucres cœli dicuntur diaboli 130.f
Vox quomodo dicitur uerbum præcedere cum ſit idem 748.a
Voluntatem Chriſti facere qūo 829.b
Vocat nos Chriſtus ad ſe quotidie multis modis 904.d
Vulnera aīæ ex originali peccato 514.e

Z

ZAcarias filius Barrachiæ 210.c
Zelotes quid 410.e
Zelus quid propriè 765.d
Zelus duplex ibid.e

FINIS.

D. DIONISII CARTVSIANI IN ENARRATIONES IN EVANGELIVM SECVNDVM MATTHAEVM. Prologus.

QVASI ſtella matutina in medio nebulæ, & quaſi luna plena, & quaſi ſol refulgens, ſic iſte effulſit in domo Dei. Quanuis vniuerſitatis creator, generiſque humani redemptor Chriſtus ſapientia patris, cuncta ordinate produxit, & ſingula in numero, pondere, & menſura ſapienter molitus ſit: noſtram tamen ſalutem, ac reparationem ordinatiſsimè, imò & ſapienter compleuit. Venturus nempe in mundum hunc, & operaturus noſtram ſalutem in medio terræ præmiſit ſui aduentus, ſeu incarnationis præcones, ſanctos profetas, qui omnes ſuper dies regis Meſſiæ locuti ſunt. Deinde in propria venit perſona, noſtræ naturæ aſſumpta ſubſtantia: & ſicut ſacer Hieremias admirando prędixit, Ipſe quaſi colonus, & quaſi viator ad manendum declinans aduenit. Factus eſt enim egenus propter nos cum diues eſſet: quemadmodum Zacarias quoq; teſtatus eſt, Ecce, inquiens, rex tuus venit tibi iuſtus & ſaluator, ipſe pauper. Viſus ergo & conuerſatus in terra, docuit homines, prout Eſaias fatetur, Docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius, De hoc nanque doctore dixit Oſee profeta, Tempus requirendi dominum, cum venerit, qui docebit nos iuſtitiam. Porrò, cum excellentiſsimus modus ſit docendi, proprio ore docere, ſeu prædicare, idcirco hic modus Chriſto potiſsimum conueniebat, propter quod librum non edidit, ſed voce edocuit. Vnde & inter philoſophos præcipui, Socrates, atque Pytagoras libros facere renuerunt, viua duntaxat voce docentes. Verùm quia neceſſe fuit ad poſterorum informationem componere libros, ne obliuioni traderentur præterita, Chriſtus hoc genus docendi ſuis commiſit, ac inſpirauit diſcipulis. Inter quos quatuor, ad euangelicæ veritatis deſcribenda myſteria, documenta, ac geſta, elegit. Matthæum, Iohannem, Lucam & Marcum: quorum libri & dogmata vniuerſis libris, atque doctrinis prefulgent, ac præferuntur. Fuere nihilominus (vt in Euangelii ſui exordio tetigit Lucas) quidam, *Luca. 1.* qui non diuinitus inſpirati, ſed proprio animo tumidi (iuxta illud beati Iob, vir vanus in ſuperbiam erigitur) conati ſunt *Iob. 11.* Euangelium ſcribere inter quos fuerunt Baſilides & Appelles hæretici, qui vt ſuos colorarent, ac promulgarent, ſeu authenticos redderent errores, ſub nominibus Apoſtolorum ſcripſerunt, videlicet Bartholomæi & Thomæ, itemq; Matthiæ. *Hæretici etiā Euāgelia, & Epiſtolas ſcripſerūt inſcribentes ex nominibus Apoſtol.* Sic etiam quidam peruerſi ſub nomine Pauli Apoſtoli ſcripſerunt, ac tranſmiſerunt epiſtolas. Vnde ad Theſſalonicenſes hortatur, Ne quis vos ſeducat, neque per ſpiritum, neque per epiſtolam tanquam per nos miſſam. *2. Theſ. 2.* Rurſuſque in finibus epiſtolarum ſuarum adiungit, Salutatio mea manu Pauli quod ſignum in omni epiſtola, ita ſcribo. Hoc enim ſigno ſciebatur epiſtola ab ipſo compoſita. Sic & in veteri teſtamento nonnulli officium prophetandi ſibi vſurpauerunt. De quibus per Hieremiam loquitur dominus, *Hier. 23* Ipſi currebant, & ego non miſi eos. Et per *Mich. 1* Micheam, populum meum deceperunt propter fragmen panis. De talibus ait

Io.10. Saluator, Omnes quotquot venerunt fuerunt fures & latrones. Sancta ergo eccleſia, quam conſtat regi à ſpiritu ſancto, illorum duntaxat recepit euangelica, quorum ſanctitas manifeſta fuit, qui & fide digni fuerunt, ſequentes in hoc profeticæ reuelationis miſterium, ſecundùm quod Ezech. 1. in Ezechiele quatuor animalia oculis plena deſcribuntur. Per quę quatuor Euangeliſtę ſignantur, ita ut per animal ſimile homini ſignificet Mattæus, quia ab humana Chriſti generatione ſumpſit exordium. Per bouem, ſeu vitulum Lucas, Per leonem Marcus: Per aquilam Ioannes, de qua profeticę reuelationis elucidatione, ac proſecutione nunc tranſeo: quoniã ſatis commune eſt, & ab expoſitoribus copiosè tractatum. Denique ad commendationem ſacratiſſimi Euangeliſtę, & glorioſi Apoſtoli, diuini, ſapientiſſimique Mattæi reuertor, de quo introducti tematis verba conuenientiſſimè exponuntur, quãuis ad literam de Simeone Oniæ filio, ſacerdote magno, ſint dicta. Fulſit ergo Mattæus in domo Dei, ut ſtella matutina, vt luna, vt ſol, hoc eſt, vehementer, vehemẽtius & vehementiſſimè: ſeu clarè, clarius, atque clariſſimè. quemadmodum ſtella Matutina vehementer clareque fulget, ſed luna clarius, ſol autem clariſſimè. Fulſit enim clarè per conuerſationem exemplarem, clarius per euangelicam prędicationem, clariſſimè per euãgelii conſcriptionem. Sua & enim ſanctiſſima conuerſatione illuſtrauit præſentes & ſecum conuerſantes, ſua prædicatione illuminauit omnes aduentantes & audientes: ſua verò ſcriptura vniuerſum edocuit mundum, & inceſſabiliter edocet auditores ſiue lectores. Ipſe quoque præ cæteris Euangeliſtis moralitatem Chriſtianæ ſapientiæ, hoc eſt, morales Chriſti doctrinas plenius deſcripſiſſe videtur, ita vt Marco fulgente clarè vt ſtella matutina, Luca clarius quam luna plena, ipſe clariſſimè fulgeat inſtar ſolis: quemuis abſolutè loquendo, Ioannes cunctis præfulgeat.

CARTHVSIANI IN EVANGELIVM SECVNDVM MATTAEVM ENARRATIO.

EXPOSITIO PRIMI CAPITVLI.

LIBER GENERATIONIS IESV CHRISTI.

ARTICVLVS PRIMVS.

A LIBER *generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham.* Sicut in prologo proteſtatur Hieronymus, Mattheus ante cæteros Euangeliſtas ſuum conſcripſit Euangelium in Iudæa. *Hierony.* Scripſit autem Iudæis conuerſis ſtylo Hebræo. *Chryſoſt.* Chryſoſtomus verò refert, quòd facta magna perſequutione fidelium in Palęſtina, fratres diſperſi præcabantur Matthæum, vt eis verborum, & operum Chriſti veritatem deſcriberet, quatenus librū Euangelicæ legis ad manum haberent, ſecumque deferrent quocunque venirent. Hæc autem ſimul ſtare poſſunt. Quanuis enim in Iudęa ſcripſerit, potuit tamen plebs Chriſtiana in Paleſtina exiſtens, eſ-
B ſe occaſio huius ſcripturæ: prę́ſertim cùm plurimi Iudæorum in Paleſtina morati, conuerſiq; fuerint. Porrò intentio Mattęi fuit, oſtendere Xp̄m veraciter incarnatum atq; ex ſemine Dauid progenitum: quoniam infideles Iudæi ex hoc arguebant Ieſum Nazarenū, non eſſe Meſſiam ſeu Chriſtum: eò ꝙ à Nazareth vrbe Galilææ fuerat oriūdus: ſcriptura verò prædixit Xp̄m *Mich. 5.* de Bethleem Iudæ ex ſemine Dauid venturum. Hinc enim principes Iudęorū loquuti ſunt Nicodemo, Nunquid à Galilæa venit Chriſtus? Nōne ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid, & de Bethleem caſtello, vbi erat Dauid, venit Chriſtus? Declarans ergo Mattæus Ieſum eſſe filium Dauid, ſic orſus eſt *Liber generationis Ieſu Chriſti*, id eſt liber præſens à generatione Chriſti intitulatur. Solent enim Hebræi libros denominare ab eo de quo in exordio prætractatur. Quemadmodū primus

C liber Moſi dicitur Geneſis, quia de mūdi creatione ſumit initiū. Liber quoq; in cuius principio dn̄s fertur iuſſiſſe numerari filios Iſrael, vocatus eſt liber Numerorū: *Num. 1.* Ita iſte eſt liber gn̄ationis Ieſu Chriſti. i. deſcribens humanā, ſeu tē poralē gn̄ationē Chriſti, de cuius diuinitate, ac diuina gn̄atione Ioannes plenius ſermocinatur. Quanuis in ve. teſt. plures dicti ſunt Ieſus, *Ioan. 1.* vt Ioſue, aliàs Ieſus filius Naue, & Ieſus filius Ioſedech ſacerdos magnus: plures quo- *Exod. 33* que vocati ſunt Chriſti, per quandā participationē, & nuncupationē, imperfectāq; *Num. 12* rationē videlicet, qm̄ populū Iſrael tē po- *Ioſue. 3.* raliter, ſeu corporaliter, vel diſpoſitiuè, & *1. Reg. 6* ſolū inſtrumentaliter liberauerunt, & oleo *4. Re. 23* ſancto vncti fuerunt corporaliter vel ſpiri- *1. Ma. 1* tualiter, vel mō vtroq;, nullus tn̄ ſecūdùm *Agg. 1. 2* perfectā rationē, ac plenā proprietatē dici *Ioan. 3.* poteſt Ieſus aut Chriſtus, niſi vnigenitus Dei, hō factus, qui ſolus perfectā atq; & cor- D poris liberationē nobis promeruit, fecit, ac tribuit: oīmq; diuinorū cariſmatum vnctione pleniſſimè eſt perfuſus: quia nō ad menſurā dat Deus ſp̄m hoī Chriſto. Vn̄ in Pſalmo canitur, Vnxit te Deus oleo lætitiæ prę participibus tuis. Propriè itaque *Pſal. 44.* Xp̄s eſt nomen perſonæ in duplici nā ſubſiſtentis, diuinę videlicet, & humanę: imò tā Ieſus ꝙ̄ Xp̄s ſupponūt æternā, & increatā hypoſtaſim verbi, ita vt vera ſint, Ieſus *Hebr. 1.* eſt æternus, immenſus, omnipotens: Xp̄s vbique eſt, omnia implet, omnia cōtinet. Hic ergo eſt liber generationis Ieſu Xp̄i *Filij Dauid, filij Abrahā*, id eſt, qui ſecūdùm aſſumptam humanitatem eſt filius Dauid regis, & Abrahæ patriarchæ: iuxta quod Gabriel apud Lucam diſſeruit virgini benedictæ, Dabit illi dominus Deus ſedem *Luc. 1.* Dauid patris eius. Et Apoſtolus ad Roma. *Rom. 1*

A Qui factus eſt ei, ex ſemine Dauid ſm car
nẽ. Secũdũ Hieronymũ, horũ duorũ dũta
xat filius nominatur iã Chriſtus, quia ad
Pſal.131. hos tãtũ de Xp̃o facta eſt diuina ꝓmiſſio.
Gene.22. Ad Dauid etenim dictũ eſt, De fructu uẽ-
tris tui ponã ſup ſedẽ tuã. Ad Abraham
aũt, In ſemine tuo benedicẽtur oẽs gẽtes.
Sed huic obuiare vr̃, quod in Geneſi hæc
Gene.28. eadẽ promiſſio legitur Iſaac facta, ad quẽ
inter cætera conteſtatus eſt dominus, mul
tiplicabo ſemen tuum. Et benedicẽtur in
Gene.49. ſemine tuo omnes gentes terrę. Imo & Ia
cob patriarchę in Geneſi legitur dominus
hoc ipsũ promiſiſſe. Præterea Iacob quo-
que patriarca manifeſtè prædixit Iudæ,
quod de ſemine eius naſceretur Xp̃s, ex-
pectatio gentium. Arbitror ergo idcirco
Chriſtũ potiſſimũ dici filiũ Dauid & A-
B brahæ, qñ cæteris principaliores, & fortè
ſanctiores fuerũt. Dauid nãq; regũ, Abra
hã uerò patriarcharũ maximus fuit. Sed
cũ per Eſaiã de Chriſto prędicto ſit, Gene
Eſai.53. nerationẽ eius quis enarrabit: quid eſt qđ
Matthæus & Lucas CHRISTI ge-
Hierony. neratiõnẽ deſcribũt? Ad hoc Hierony. &
Chryſoſto. Chriſoſtomus reſpõdent. quod Eſaias de
diuina CHRISTI generatione lo-
quatur, Euangeliſtę aũt de generatione
humana. quãuis aũt hoc verũ ſit, quantũ
ad hoc qđ diuina Chriſti generatio præ-
cipuè inenarrabilis eſt: quia ſm Dyonyſiũ
Pſal.17. poſuit tenebras latibulũ ſuum: nihilomi
Eſaiæ.13 nus verbũ Eſaiæ iã introductũ de huma-
Leo papa na quoq; Chriſti generatione intelligi:
põt quẽadmodũ Leo papa vberrim fatet̃.
Quis.n. uiator cõcipere, cõprehẽdere, aut
eloqui valeat, qũo uirgo æternã perſonã,
C verũ & incõmutabilẽ Deũ concipiat? qũo
de clauſo vtero eius Chriſtus ꝓcedat, qđ
ſine penetratione dimẽſionũ, omnem ra-
tionẽ excedente, non potuit fieri? imò ut
aliqui probabiliter aſtruunt, verbũ Eſaiæ
iã allegatũ ad literã intelligẽdũ eſt: nec de
diuina, nec de humana, ſed de ſpũali Chri
Ioan.3. ſti generatione, qua homines, ex aqua, &
ſpiritu ſancto renaſcũtur in Chriſto. & p
apoſtolorũ prædicationẽ, cœleſtiſque gra
tiæ infuſionẽ ad ipſum cõuerſi ſunt. Prędi
Eſaiæ.53 ctis.n. verbis Eſaias adiecit, Quia abſciſus
eſt de terra viuentiũ. i. Chriſtus per mor-
tẽ ablatus eſt à cõſortio hominũ in mun
do uiẽtiũ. Hæc verò abſciſio nõ eſt cau-
ſa inenarrabilitatis diuinæ, uel humanæ
generationis Chriſti, ſed generationis e- D
ius ſpiritualis: cũ hoc ſit ualdè mirabile,
ꝙ in hominẽ crucifixũ totus penè credide
rit mũdus. Quãuis itaq; quælibet harum
triũ Chriſti generationũ inenarrabilis ſit,
ita qđ perfectè cõprehendi, recitariq; ne-
quit, ſingulæ tamen aliqualiter deſcribũ
tur. De diuina ſiquidem generatione ait
Chriſtus ſapientia Dei, Necdũ erãt abiſſi Prou.8.
& ego iam concepta erã: ante colles ego
parturiebar. In Eccleſiaſtico quoq;, Ego Eccle.24
ex ore altiſſimi prodiui, primogenita an-
te oẽm creaturã. Vnde in Sap. ii. legitur, Sap.7.
Vapor eſt uirtus Dei, & emanatio quędã
claritatis omnipotẽtis Dei ſyncera. Can-
dor eſt.n. lucis æternę. Spũalis aũt genera Act.2.3
tio Chriſti iã dicta in Actibus Apoſtolo- & 59.
rũ, cæteriſque legendis ſanctorum deſcri- E
bitur. *Abraham autem genuit Iſaac* ſuperna Gene.21.
turaliter de Sara nonagenaria naturaliter Luc.c.3.
ſterili, qñ & ipſe ferè cẽtenarius erat. De Gene.11.
Iſmaele aũt primagenito Abrahæ nõ fit & 17.
mẽtio, ſicut nec de cæteris filiis Abrahæ: Gene.16.
quia ex eorũ ſemine nõ prodiit Xp̃s. Nec
miſtica rõ cõpulit eos cõmemorari, ſicut
inferius cõmemorãtur fratres Iudæ & Ie
coniæ, de quibus tñ nõ eſt natus ſaluator,
Iſte eſt Abrahã. quẽ Deus per Eſaiã ap-
pellat amicũ, qui fuit perfectæ obediẽtiæ
forma, fideiq; ac ſpei exẽplũ. Vnde in Ge-
neſi, dñs ait ad eũ, Ego protector tuus, &
merces magna nimis: cuius præconia in Gene.15.
Geneſi deſcribũtur, Quoniã ergo ex Iſaac Gene.21.
natus eſt Chriſtus, dictũ eſt Abrahæ i eo
dẽ Geneſi. In Iſaac vocabitur tibi ſemen.
Apoſtolus quoq; ad Galatas dicit, Iſmae Galat.3
lẽ natũ ſm carnẽ, Iſaac aũt ſm ſpiritum. i F
ſm ſpiritusſancti promiſſionem & opera
tionem, ac typicam Chriſti præfiguratio
nem. In multis ſiquidẽ erat figura Chri-
ſti, videlicet, quia diuinitus promiſſus, ſu
pernaturaliter cõceptus ac genitus: & qa
ad ſuipſius immolationẽ ligna portauit,
ſicut & Chriſtus baiulãs ſibi crucẽ exiuit
ad paſſionẽ. Iſaac quoq; interpretat̃ riſus
ſeu gaudiũ. Nã eo nato Sara mater eius, Gene.21.
Riſum (inquit) fecit mihi dñs, oĩs qui au Gene.22
dierit corridebit mihi. Quis aũt ẽ ſpũalis
riſus & gaudiũ electorũ, deſideratuſq; gẽ
tiũ, niſi is de quo angelus Paſtoribus, Ec Mat.27.
ce (ait) annũcio vobis gaudiũ magnũ, qđ Gene.21.
erit oĩ populo, quia natus eſt vobis ſalua Luc.2.
tor, qui eſt Chriſtus dominus? Spũaliter p

Abraham

A Abrahã (qui interpretatur pater multarũ gẽtiũ) intelligitur quilibet uirtuoſus, qui eſt principiũ multarũ op̃ationũ bonarũ. (Gene. 17) Talis generat Iſaac .i. ſp̃ualem habet lætitiã, quoniã actibus virtuoſis ſyncera delectatio eſt annexa. (Gen. 25.) *Iſaac autem genuit Iacob* qui erat uir ſimplex, in tabernaculis habitãs: de quo Auguſtinus ſentire videt̃, q̃d fuerit in vtero ſanctificatus. (Auguſt.) Vnde & apud Malachiã profetã loquit̃ dñs. (Mal. 1.) Nõnne frater erat Iacob Eſau? Et, Iacob dilexi, Eſau aũt odio habui. (Gene. 31. Gene. 35) Hic Iacob angelorũ viſionibus frequẽter potitus eſt, qui ab angelo dictus eſt Iſrael. Porrò q̃ p̃clariſſimus p̃feta extiterit, quanq; ſanctiſſimũ uitæ finẽ habuerit ex Geneſi eluceſcit. (Gene. 49) Sp̃ualiter Iſaac .i. gaudiũ in domino generat. Iacob .i. vitiorũ ſupplãtatorẽ. Qui .n. delectatur

B in domino & actibus ſanctis, vitiis fortiter reluctatur, alios ad vitiorũ eradicationẽ inducit. Secũdũ quod dr̃ Guſtato ſpũ, deſipit oĩs caro. (Greg.) *Iacob autem genuit Iudam & fratres eius* vndecim patriarcas: uidelicet Ruben, Symeõ, Leui, Iſachar, Zabulõ, (Gene. 9. & 30.) hi ſex de Lya exorti ſunt Ioſeph quoque & Beniamin ex Rachel. Dan vero & Neptalim ex Bala. Gad aũt & Azar ex Zelpha. (Gene. 49) Iacob pater duodecim patriarcarũ, figura eſt Chriſti patris duodecim Apoſtolorũ. Iudas aũt interpretatur cõfeſſio. Qui ergo ſp̃ualiter Iacob eſt, vitia ſupplãtãdo, generat Iudã .i. cõfeſſionẽ laudis diuinæ dicẽs cũ Pſalmiſta, Benedicã dominũ (Pſal. 33.) in oĩ tẽpore, ſemper laus eius in ore meo. (Pſal. 9. et 110.) Itẽq;, Confitebor tibi dñe in toto corde

C meo. Talis quippè dignus eſt Deũ laudare cũ, nõ ſit ſpecioſa laus ĩ ore peccatoris. (Eccle. 15) De hoc Iuda ſcriptũ eſt in lib. Paralipo. (1. Para. 5) Iudas fortiſſimus: erat inter fratres ſuos. (Gen. 38.) *Iudas autem genuit Phares & Zaram de Thamar* nuru ſua. Cui cũ Iudas dare nollet filium ſuũ in maritũ, vt ſuſcitaret ſemẽ fratrũ ſuorum maritorum Thamar, ſine liberis defunctorũ, illa prolẽ habere deſiderãs, mutato habitu ſedit in via qua nouerat Iudã iturũ, qui putans eã eſſe ſcortum cõcubuit cum ea, concepitque & peperit filios duos iam nominatos. ¶ Hoc loco dicit Hieron. (Hiero.) in genealogia ſaluatoris (Matt. 1.) nullã ſanctarũ aſſumi fœminarum, ſed eas quas ſcriptura reprehẽdit, vt qui propter peccatores venerat, de peccatricibus naſcens omniũ peccata deleret. Contra q̃d

D dictum. Lyra argumẽtatur, quia inferius virgo Maria (quæ erat ſanctiſſima) ponit̃. (Hier.) Hieron. aſſerit ẽt, tres reges propter iniquitatem patris eorũ omiſſos, ne in ſanctę natiuitatis ordine ponerentur. Nõ ergo hæ mulieres ponuntur hoc loco q̃m peccatrices. Certum eſt aũt, quod harũ obiectionum prima non ſit contra mentem Hier. ſicut nec illa qua aliquis dicere poſſet contra verba Hiero. quibus ait ꝙ Mattæus nominat Chriſtũ filium Dauid, & Abrahæ tm̃. Poſſet .n. quis obiicere, ꝙ etiã nominat eum filium Mariæ. De ſecunda obiectione dubium eſſe poteſt, quid Hieron. ſenſerit: non autem opinor eum ſenſiſſe, quod hæ quatuor mulieres quas appellat non ſanctas, ſed peccatrices, videlicet Thamar, Raab, Ruth, & Berſabee ſint

E in vitiis conſummatæ ſeu condemnatæ. (Ambr.) Vnde Amb. eas multum excuſat, etiam ipſa Thamar, quæ inexcuſabilior eſſe uidetur, quaſi rea inceſti. Sed q̃m (teſte Dionyſio) (Dionyſ.) ſanctum dicitur immaculatũ, Hieron. vocat eas non ſanctas, & peccatrices, eò ꝙ aliqua reprehenſibilia commiſerint de quibus pęnituiſſe creduntur. Fuerant ergo peccatrices, eo modo quo de Maria Magdalena iã pœnitẽte in euangelio legitur, Mulier q̃ erat in ciuitate peccatrix (Luc. 7.) vt cognouit q̃d Ieſus accubuit in domo Symonis, &c. De virtutib. aũt earũ ſtatim dicetur. Bona eſt igitur ratio ſancti Hieron. quod hæ fœminæ peccatrices in genealogia Chriſti ponuntur, propter exẽplum ſperandæ ſalutis, & propter ſpem

F excitandã non ſolùm inquantũ peccatrices, ſed inquantũ peccatrices pœnitentes, vt dum audimus ſanctũ ſanctorũ, de peccatricibus mediatè natum, nullatenus deſperemus, ſed peccatricum illarũ pœnitẽtiam imitemur. Interea quod regibus illis omiſſis obiicitur, non eſt contra intellectum Hiero. Non enim dicit eos duntaxat omiſſos, quia iniuſti fuerunt: nam ſimili ratione Roboã, Achaz, Amõ, & alii quidã omiſſi fuiſſent: ſed propter cõmixtionẽ patris eorũ, videlicet Iorã regis Iuda, cũ filia impiiſſima Iezabel muliere gẽtili, atq; idololatra, vnde p̃p labẽ gẽtilitatis omiſſi ſunt. Sicq; oppoſita rõ eſt de omiſſione regũ iſtorũ & prædictarũ mulierum, eò ꝙ Raab, & Ruth, gentilitate relicta ad Iudaiſmum conuerſæ ſunt. (Gen. 38. Ruth. 4.) Ioram

A verò legitimo thoro contempto accepe-
rit vxorem gentilem in gentilitate manē
tem. *Phares aut genuit Eſron. Eſron autem ge*
nuit Aram. Aram autem genuit Aminadab.
Aminadab autem genuit Naaſon. Hic Pha-
2.Par.2. res cū patre ſuo Iuda Aegyptū ingreſſus
Exo. 14. eſt, in qua genuit Eſrō. Eſrō quoq; in Ae-
gypto genuit Arā, & ille Aminadab. Sed
& Aminadab ī Aegypto genuit Naaſon,
quorū vterq; egreſſus eſt Aegyptū cū Mo
ſe. Dicūt quoq; Hebrei qđ mari rubro di
uiſo, & Moſe illud ingreſſo, cū cæteræ tri
bus formidarēt eū ſequi: Aminadab cū tri
bu Iuda, in qua principalior fuit, primò
ſequutus eſt Moſen, quo viſo, aliæ trib. ſe
cutæ ſūt. Vñ p hoc dicunt tribū Iuda me
ruiſſe principatū & regnū. Potius tñ tenē
B dū eſt, qđ tribus hæc ſine ſuo merito ad re
gnū electa atq; promota eſt, pp reueren-
tiā Chriſti, q de ea incarnari elegit. *Naa-*
Exod. 6. *ſon autem genuit Salmon*. Iſte Naaſon fuit
Num. 25 princeps tribus Iudæ: cuius ſororē nomi-
Ruth, 4. ne Elizabeth, accepit Aarō in vxorē, qui
Ioſ. 13. 14 etiam Naaſon fuit vnus duodecim princi
Num. 1. pum, quē dominus iuſſit in patibulis po-
Rut. 3. 4. ni propter peccata filiorum Iſrael cū filia
bus & idolis Madianitarum fornicantiū.
Salmon autem genuit Booz de Raab. Salmon
iſte cū Ioſue terrā Canaan introiuit. Nō
.n. numeratus fuit in prima numeratione
inter filios Iſrael. Accepit aūt Raab mere
tricē in cōiugē gignēs ex ea Booz. Quan
uis.n. filiis Iſrael eſſet prohibitū, inire cō-
iugiū cū mulieribus alienigenis, maximè
C Cananæis, hoc tñ intelligendū fuit de mu
lieribus in infidelitate durātibus, ſed qñ
cōuerſæ erāt ad Iudaiſmū, & notabiliter
virtuosè viuebāt, poterāt in matrimoniū
recipi. Talē aūt fuiſſe hāc Raab cōſtat ex
Ioſue. 2. libro Ioſue. Recepit.n. abſcōdit, atq; dimi
ſit exploratores miſſos a Ioſue, & omnipo
tentiā Dei Iſrael cōfitebatur: deinde gēti-
litate contēpta, cū oī ſua progenie appoſi
ta eſt ad filios Iſrael. Vñ pp hāc fidē, veri
tatē, atq; iuſtitiā, meruit à viro nobili in
cōiugē recipi.ſ.à filio Naaſon. Quidam tñ
aſſerit hāc Raab nō fuiſſe meretricē, quā
uis ſic nominetur: ſicut frequēter aliquis
pauper dr̄ dux, qui nō eſt dux. Dicit.n. in
Hebræo haberi, mulierē hoſpitatricē, vbi
noſtra translatio cōtinet, mulierē meretri
cē. Nō vr̄ ēt veriſimile, quod Salomō potē
tiſſimus penè, & maximus in tribu Iuda
recepiſſet meretricē in cōiugē. Sed hoc di D
ctū nō cōſonat cōibus dictis ſctōrum, qui
aſſerūt Raab meretricem fuiſſe. Tale quo
que agnomen non fit cōiter in eodē caſu,
nec tā turpe agnomen conueniſſet mulie
ri honeſtæ. Idcirco meretrix non uidetur
fuiſſe duntaxat agnomē fœminæ huius.
Sed nec probabile arbitror, ꝙ B. Hieron. Hieronỹ.
in lingua Hebræa tā eruditus, loco hoſpi-
tatricis trāſtuliſſet meretricē: imò potius
æſtimo, ꝙ nomē hebraicum ſit æquiuocū,
ad hoſpitatricē & meretricē. Sic.n. frequē-
ter inuenio, ꝙ Lyra dicit aliter haberi in
hebræo, q̄ noſtra habeat trāslatio. Tñ in
libris Hieronymi inuenio, ꝙ ſermo hebrai
cus ſit æquiuocus, poſſitque diuerſimodè
interpretari. Vnde Hieronymus ſignifica-
tionē cōuenientiorē accepit, & ita nō pro E
priè habetur in Hebræo aliter q̄ Hieron.
trāſtulit. Deniq; quod arguitur non eſſe
probabile, Salomon accepiſſe meretricem
in coniugē. Reſpondendū eſt ſ̄m Chryſo Chryſoſt
ſtomū, ꝙ pp virtutes eius accepit eā poſt
ſuā emendationem, qñ etiā magna, & ſub
limata fuerat in populo Iſrael. Eſt quoq;
conſuetudo ſcripturæ, vt mulieres incon-
tinentes & lubricæ, meretrices vocentur,
quāuis nō ſint publicū ſcortū. Vnde ad ſal
uandū quod Raab fuerit meretrix, nō o-
portet opinari, ꝙ oībus ſe expoſuit. *Booz*
autem genuit Obeth ex Ruth. Iſta eſt Ruth Ruth. 2.
Moabitis, quæ (vt legit in libro Ruth) ve Ruth. 4.
nit cū Noemo a terra Moab in terrā Iu- Deut. 33
da, quā Booz accepit in cōiugē, eò ꝙ eſſet Nee. 33.
ꝓpinquus priori marito Ruth, filio Noe- F
mi ſine prole defuncto. quāuis.n. illicitum
fuerat, Iſraelitis cōtrahere cum Moabitis,
imò tale matrimoniū, nō erat verū matri
moniū, pp diſparē cultū perſonarū, ꝓpter
quod Eſdras abiecit à filiis Iſrael vxores
eorū Moabitidas: nihilominus qñ cōuer-
ſę fuerūt fœminæ tales ad Iudaiſmū, & vir
tuoſę effectę, recipi poterāt, ſaltē ex diſpē
ſatione. Quam aūt virtuoſa, & fideliſſima,
humilis atq; obediēs fuerit Ruth, patet in
eius hiſtoria. Vnde & Booz dicit ad eam,
Scit omnis populus vrbis meæ mulierē te
eſſe virtutis. Qm̄ verò inter matrimoniū
Salmon & Raab, quod fuit tēpore Ioſue,
& matrimoniū Booz & Ruth, quod fuit
tempore Heli, vel circiter tempus trecen-
torū annorum tranſierit, vt pōt probari,
cōputando tēpora iudicū intermediorū:
mirum

A mirũ apparet quõ Salmon genuit Booz maritum Ruth. Ad quod aliqui dicunt, tres fuiſſe Booz, quorũ primus erat filius Salmon, & auus huius Booz cõprehendũtur tamen ſub nomine vno. Sed iſta reſpõſio ex nulla canonica ſcriptura autoritatẽ ſortitur: imò vbicunq; in nouo & veteri teſtamẽto deſcribitur ordo generationis iſtorũ, de vno duntaxat Booz fit mentio. Nõ tñ pro præſenti occurrit reſpõſio melior niſi hic Booz dicat̃ tẽpore tã lõgo uixiſſe. Erat aũt hic Booz homo magnarũ opũ, vir bonus & iuſtus. *Obeth autem genuit Ieſſe*, Ieſſe trinomius fuit: dictus eſt.n. Iſai & Naas, vnde ſecũdo Regũ habet̃, ꝙ Amaſa fuit filius Iether Iſmaelitis, qui ingreſſus eſt ad Abigail filiã Naas, ſororem Saruiæ, quæ fuit ſoror Dauid, & mater Ioab.

B Naas ergo erat pater Dauid atq; Saruiæ. Et quia Mattæus loquitur iã de Iſai, ſ̃m quod Chriſtus ex eo natus eſt, iõ nominat eũ Ieſſe, quia ſic appellatur apud Iſaiã ubi Xp̃s de eo naſciturus aſſeritur. Sic.n. habemus, Egredietur uirga de radice Ieſſe. Sic ergo oſtẽditur prophetia illa in ipſo cõpleta. De hoc Ieſſe 1. Regũ inducit̃, quod in diebus Saul erat vir grãdæuus, & magnus inter viros Iſrael. *Ieſſe autem genuit Dauid regem*. Nominat̃ ſolus Dauid rex, propter excellẽtiã gratiæ ſibi cõceſſæ, & qm̃ nullus præcedentiũ rex fuit eorũ, uidelicet qui nũc ante Dauid expreſſi ſũt, & qm̃ primus electus eſt ad regnũ tãquã ſtabiliendus in eo. hic Dauid, hõ ſ̃m cor Dei, penè in omnibus Chriſti erat figura. *Iſaia.11*

C *Dauid autem rex genuit Salomonem ex ea quæ fuit Vriæ*, id eſt, ex Berſabee q̃ fuerat vxor Vriæ Hetthæi, uiri iuſti, qui merito ſuæ uirtutis hoc loco exprimitur. Genuit aũt Dauid ex Berſabee filiũ unũ in adulterio, qui & mortuus eſt infans, accepitq; eã in coniugem, antequã ex ea genuit Salomonẽ. Porrò ꝙ Berſabee iuſta fuerit, conſtat ex lib. Prouerbiorũ ubi Salomõ recitat, quomodo à matre ſua inſtructus ſit. Iſte eſt Salomõ, q inclinauit fœmora ſua mulieribus, & dedit maculã in gloria ſua. Reliquit quoq; poſt ſe ſtultitiã.i. filiũ ſtultũ, de quo ſubditur: *Salomon autem genuit Roboam*, Propter cuius ſtultã reſpõſionẽ, decẽ tribus omnino receſſerũt à domo Dauid, cõſtituentes ſibi Ieroboã Effratæũ in regẽ. *Roboam autem genuit Abiam*, ex filia Abſalonis fratris ſui, quã ſ̃m legẽ habere nõ potuit, propter cognationis propinquitatẽ. *Abias autem genuit Aſa. Aſa autem genuit Ioſaphat*. Magnificentia atq; præconia, Aſa & Ioſaphat in lib. Paralip. pleniſſimè deſcribuntur. Erant nãque plurimũ uirtuoſi & boni: quibus & maximas uictorias, atque diuitias Deus cõceſſit. *Ioſaphat autem genuit Ioram*, uirũ prauiſſimũ, qui Athaliã filiã Achab & Iezabel ſumpſit in cõiugẽ, cuius cõſilio plurima mala operatus eſt. *Iorã autem genuit Oſiam*. In libro Regũ fertur, ꝙ Iorã genuit Ochoſiã, Ochoſias aũt genuit Ioas, de quo natus eſt Amaſias, q genuit Oſiã, qui alio nomine uocatus eſt Azarias, ſub quo Iſaias orſus eſt prophetare. Tres ergo hoc loco reges omiſſi ſũt, uidelicet Ochozias, Ioas, & Amaſias: cuius rõ una eſt ſ̃m Hieronymũ, Hilariũ, & Chryſoſtomum, qm̃ Iorã accepit filiã Iezabel, fœminæ gẽtilis ac peſſimæ in uxorẽ: idcirco filii eius de iniquo, & maledicto ſemine nati, uſque ad quartã generationẽ tolluntur, ne in ſanctæ natiuitatis ordine cõmemorentur aut collocentur. Aliã rõnẽ ponit Hier. Nã Euãgeliſtę propoſitũ erat, tres quaterdenas generationũ .i. ter quatuordecim in Xp̃i genealogia diſponere, & hoc in diuerſo tẽporũ ſtatu, ut plenius oſtẽderetur: ita ut à Dauid uſq; ad trãſmigrationẽ Babylonis eſſet una quaterdena. Qm̃ ergo decẽ, & ſeptẽ generationes inter Dauid & trãſmigrationẽ fuerũt, hi tres reges cõuenietius quã alii fuerãt omittẽdi, ꝑp cauſã inductã. Iorã ergo genuit immediatè Ochoſiã, mediatè verò Oſiã, qui cũ turificare uellet in tẽplo, lepra ꝑcuſſus eſt, mãſitq; leproſus uſq; ad mortẽ, quẽ cõſtat iuſtũ fuiſſe, & de ſua ꝑſumptione pœnituiſſe, plagã quoq; paternæ correctionis Dei patiẽter tuliſſe. *Oſias aũt genuit Ioathã*, qui rexit palatiũ, patre eius ꝑpter leprã habitãte ſeorſũ. Hũc Ioathã dicit Hieron. ſuper Iſaiã, fuiſſe iuſtiſſimũ. *Ioathan autem genuit Achaz* hominem prorſus malignũ: cuius idololatria, peruerſitas, & infortunia in lib. Regũ & Parali. recitãtur. *Achaz aũt genuit Ezechiã*, qui tãtæ perfectionis & gloriæ extitit, ut de ipſo in lib. Regũ legitur, ꝙ nec ante eũ, nec poſt eã aliquis ei ſimilis fuerit. Deniq; ipſe bona conſciẽtia auſus eſt dicere coram Deo, Memento dñe quõ ambulauerim

D

E *Hierony. Chryſoſt.*

F *Hierony.*

A coram te in veritate, & corde perfecto, & quod bonũ eſt in oculis tuis feci. Ad cuius inſtantiam reuerſus eſt ſol decẽ lineis ꝑ quas deſcẽdit in horologio Achaz, ita quod dies ille prolõgata fuit horis viginti. vñ Dionyſius in epiſtola ad Policarpũ, affirmat diẽ illã penè triplicatã fuiſſe. Angelus quoq; percuſſit centum octoginta quinq; milia virorũ Aſſiriorũ. Cunq; Eze-
Iſa. 38. chias ab Iſaia audiſſet ſe moriturum, fleuit vberrimè. nõ ex formidine mortis, nec deſiderio vitæ præſentis, ſed qm̃ promiſſio nẽ patribus ſuis factam de Xp̃i natiuitate ex eis vidit fruſtrari in ſe (nondum. n. habuit filiũ) miſertus dñs Ezechiæ, prolõgauit vitã eius per quindecim annos. *Ezechias aũt genuit Manaſſen*, cuius grauiſſi-
4. Reg. 21 ma ſcelera in lib. Reg. & Paralip. recolun
B tur, Obſeruauit ſomnia atq; auguria, ſer-
2. Pa. 33 uiuit oĩ militiæ cœli repleuitq; Ieruſalẽ ſanguine innocentũ vſq; ad os. Iſaiã quoque patruũ ſuũ iuſſit linea ſerra ſecari. Re-
Chryſoſt. fert Chryſ. qđ Ezechias ęgrotans præſente Iſaia docere cœpit Manaſſem, quõ Deo ſeruire, legẽ ſeruare, & populũ gubernare deberet. Dixit aũt Iſaias, Verè verba tua non deſcendunt in cor eius, & ego ab eo occidendus ſum. Quod audiens Ezechias voluit Manaſſen occidere. Melius (inquiens) mihi eſt ſine filio mori, quam ta lem relinquere. Iſaias verò tenuit eum, ne illum occideret. Poſtremò Manaſſes propter peccata ſua à rege Aſſyriorum captus, incarceratus, & dirè ligatus, egit pęnitentiam valde, toto corde conuerſus ad
C Deum, & liberatus, ad regnum ſuum re-
2. Par. 1 ductus eſt. *Manaſſes autem genuit Amon*,
4. Re. 21 qui ſequutus eſt peccata patris ſui, non tamen pœnitentiam eius. *Amon autem genuit Ioſiam* virum ſanctiſſimũ, qui in pueritia ſua quæſiuit dominum, ſub quo Ieremias orſus eſt vaticinari. De cuius laude ſcriptum eſt. Memoria Ioſiæ in compo ſitione odoris facta, opus pigmentarii in omni ore quaſi mel indulcorabitur, & vt
Eccle. 49 muſica in conuiuio vini. Occiſus eſt autẽ
4. Re. 23 à ſagittariis Pharaonis Necao regis Ae-
2. Pa. 35 gypti, quem Ieremias maximè deplorauit, Huius Ioſię nomen per annos penè quadringentos diuinitus prænunciatum fuerat à profeta, qui dixit coram Ieroboã rege Iſrael, Ecce naſcetur domui Iuda filius, Ioſias nomine, &c. *Ioſias autem genuit*

Ieconiam, & fratres eius in tranſmigratione D
Babylonis. In libro Regum legitur, Ioa- 3. Re. 13
thas filius Ioſiæ immediatè regnaſſe poſt 4. Re. 24
patrem ſuum, qui cum menſibus tribus regnaſſet, captus, & in Aegyptum perductus eſt à Pharaone Necao iam expreſſo, qui loco Ioathas conſtituit Eliachim fratrem, Ioathas filium Ioſiæ in regem. Vocauitque eum Ioachim, qui etiam dictus eſt Ieconias: & iſte iam dicitur genitus à Ioſia. Qui cum vndecim annis regnaſſet, obſeſſus & captus eſt à Nabuconoſor rege Babylonis, quem aliqui dicunt tranſlatum in Babylonem. Certum eſt autem, quod Nabuchodonoſor eum remiſit in Ieruſalem vt regnaret, accepta ab eo promiſſione quod non rebellaret. Vnde ſecundùm quoſdam, in via remiſit eum rex Babylonis. Cum autem tribus annis ſer- E
uiſſet regi Babyloniæ, repugnauit, propter quod ab exercitu eius interfectus eſt, proieceruntque eum extra portas Ieruſalem inſepultum: quemadmodum dixerat Ieremias, Sepultura aſini ſepelie- Ier. 22.
tur, Quo mortuo regnauit filius eius pro 4. Re. 23
eo, qui etiam appellatus eſt Ioachim, & 4. Re. 24
Ieconias, ſicut pater ipſius, quanuis diuerſis literis ſcribantur. Cum verò, & iſte regnaſſet menſibus tribus à rege Babylonis vallatus eſt, cernenſque ſe non poſſe reſiſtere, exiuit ad regem, qui miſit eum cum matre, vxoribus atque principibus ſuis in Babylonem, & fecit Matthaniam auunculum eius filium Ioſiæ regem pro eo, appellans eum Sedechiam, qui tandẽ rebellans, captus, excecatus, & in Babylo- F
nem perductus eſt. ſicut Ieremias ei præ- Iere. 22
dixit, Babylonem intrabis, & eam non videbis. Sic ergo Ioſias genuit Ieconiam, & fratres eius iam nominatos, in tranſmigrationem Babylonis, id eſt tranſmigratione ſeu tranſlatione Iudæorum in Babylonem iam imminente, quæ poſt generationem iſtorum ſecuta eſt, euolutis annis circiter vigintiſeptem. *Et poſt tranſmigrationem Babylonis*, id eſt poſtquàm Iudæi in Babylonem tranſlati fuerunt, *Iechonias*, iſte ſecundus eſt filius prioris Iechoniæ, & nepos Ioſiæ. *Genuit Salathiel*, de quo dicit Chryſoſtomus, Putamus eũ Chryſoſt.
ſanctum fuiſſe, in captiuitate dominum aſſiduè exoraſſe, pro liberatione populi ſui. Verũ Hylarius, & Chryſoſtomus ſentiunt

A tiunt eundem eſſe Iechoniam, qui ante, & poſt tranſmigrationem fuit:ſed verum eſt quod ait Hiero. quòd vnus fuerit pater alterius. Si enim idem eſſet, non inuenirétur quatuordecim generationes poſt tranſmigrationem vſque ad Chriſtum, cuius contrarium infra habetur. Vnde Hier. Si voluerimus (inquit) Iechoniam in fine primæ teſſeradecades ponere, hoc eſt vltimo loco ſecundæ, ſeu mediæ quaterdenæ, in ſequenti, ideſt in vltima quaterdena, non erunt quatuordecim ſed tredecim. Sciamus ergo Iechoniam priorem ipſum eſſe, quem & Ioachim, ſecundum autem filium non patrem. Quorum prior per K, & M, ſequens per Ch, & N, ſcribitur *Salathiel autem genuit Zorobabel*, cuius

1.Eſd.3. præconia in apocryphis Eſdrę narrantur.

B ad eius quippè petitionem Darius rex Perſarum, dedit Iudæis licentiam redeundi à Babylone in ſua: de quo in Eccleſiaſti

Eccle. 46 co inducitur, quomodo amplificemus Zorobabel. Ipſe enim quaſi ſignum in manu

Aggæi.2 dextera Iſrael. & apud Aggæum, In die illa dicit dominus, aſſumam te Zorobabel fili Salathiel ſerue meus, & ponam te quaſi ſignaculum, quoniam te elegi. *Zorobabel autem genuit Abiud:* in lib. Paralip. le-

1.Para.3 gitur, Zorobabel genuiſſe Meſſollam, & alios quoſdam, inter quos non ponitur Abiud. Ad quod reſpondendum, quòd vnus illorum alio nomine appellatus eſt Abiud: vel non omnes filii eius ibi ponũtur. De reliquis generationibus quæ ſequuntur vſque ad Ioſeph, nihil habetur

C in ſcriptura canonica veteris teſt. Aliqui tamen Iudæi diligenter ſcripſerunt genealogias patrum ſuorum, præſertim ex catena, & ſemine Dauid, de quo nouerant Chriſtum naſciturum propter quod eius ſcilicet Dauid poſteritatem diligentius deſcripſerunt. *Iacob autem genuit Ioſeph virum Mariæ. de qua natus eſt Ieſus, qui uocatur Chriſtus.* Erat autem Ioſeph veraciter vir Mariæ. Nam inter eos verum extitit matrimonium, quanuis non fuerit conſummatũ. De qua Maria, ideſt, ex cuius puriſſimis ſanguinibus loco ſeminis à ſpiritu ſancto formatis, natus eſt Ieſus ſecundum humanã naturã, qui vocatur, & eſt Chriſtus. i. Deus, & homo in vna perſona dupliciq; natura. *Omnes ergo generationes ab Abraam vſque ad Dauid* incluſiuè fuerunt *Generationes quatuordecim, et à Dauid* D (excluſiuè) *vſque ad tranſmigrationem Babylonis*, videlicet vſque ad primum Iechoniã incluſiuè, fuerunt *Generationes quatuordecim*, loquendo de generationibus hic enumeratis, videlicet omiſſis tribus generationibus prædictis, ꝑꝑ cauſam inductã. *Et à tranſmigratione Babylonis* ideſt, à ſecundo Iechonia incluſiuè. *vſque ad Chriſtum* incluſiuè fuerunt *Generationes quatuordecim*. ita vt quartadecima generatio in Chriſto compleatur. hoc planum eſt numeranti in perſonas præſcriptas.

DETERMINATIO DVBIOrum concernentium locum iſtum.

ARTICVLVS. II.

E

Difficultatem interea facit lectori in primis, ꝙ beatiſſimi Euãgeliſtæ, Matthæus & Lucas, deſcribendo genealo- Luc. 3.
giam Chriſti, in aliquibus diſſonare vidẽtur, & oppoſito mõ procedere, Primò itaque dubitatur, qũo Lucas aſſerat Ioſeph eſſe filium Heli, Matthęus verò affirmat, ꝙ Ioſeph ſit filius Iacob. Et reſpõdendũ, ꝙ Ioſeph fuit filius naturalis ipſius Iacob filius verò legalis Heli, Mathat enim, & Mathan fratres fuerunt, qui ſucceſſiuè eãdem habuere vxorem, de qua Mathan genuit Iacob, Mathat verò genuit ex ea Heli, ita quod Iacob & Heli fuerunt fratres vterini. Heli verò accepta coniuge, mortuus eſt non relicto ſemine, propter qđ

F Iacob frater eius de pręcepto legis accepit coniugem fratris ſui defuncti, ut ſuſcitaret ſemen fratri ſuo: genuitque ex ea Ioſeph, qui fuit filius Iacob ſecundùm naturam, & filius Heli ſecundùm legem Moſaicã, quæ præcepit, vt fratre aliquo vxo- Luc.10.
rato ſine liberis mortuo, frater eius, ſeu propinquus vxorem eius acciperet, & filium ex ea natum, defuncto adſcriberet, ne nomen eius deleretur ex Iſrael. Sed tunc dubium occurrit quomodo duo fratres poterant eandem habere vxorem, ita ꝙ unuſquiſque eorum ex ea proprium ſemen habebat. Ad hoc aliqui dicunt, ꝙ quando aliquis non habuit niſi unã prolem ex coniuge ſua, non reputabatur ſemen relinquere, & ſic propinquus ſeu frater ipſius cũ vxore ſua contrahere potuit,

ac

A ac ſi nullum ſemen reliquiſſet. Vnde in Deuter. pluraliter dicitur, ſi frater ſine liberis mortuus fuerit, propinquus accipiat vxorem, &c. Secundò dubitatur, quõ Matthæus aſſerat Salathiel filium Iechoniæ, cũ Lucas dicat eum eſſe filium Neri. Dicendum quod Salathiel fuerat filius Iechoniæ naturalis. Neri verò legalis vel adoptiuus. Tertiò quæritur, quõ Zorobabel nunc dictus ſit filius Salathiel, cum 1. *1. Par. 3* Paral. appelletur filius Phadaida. Reſpondent aliqui, ꝙ Salathiel alio nomine nuncupatur Phadaida, ſed hoc non videtur, cum loco præallegato, in quo filii Iechoniæ deſcribuntur, inter Salathiel, & Phadaida alius medius nominetur. Ideo alii dicunt, ꝙ Zorobabel filius Salathiel fuit alius ab iſto Zorobabel filio Phadaidæ. B Quartò principaliter dubitatur, quõ Lucas dicat Chriſtum deſcendiſſe à Dauid per Nathan. Matthæus per Salomonẽ. Ad hoc diuerſi diuerſimodè reſponderunt. Quidã, ꝙ Nathã iſte fuit filius adoptiuus non naturalis. Et horũ aliqui dixerunt, ꝙ fuit Nathan propheta: quẽ propter ſuam ſanctitatẽ. Dauid adoptauit in filiũ. Alii, qđ fuit filius Semma fratris Dauid, quẽ Nathã Ieſſe auus eius adoptauit in filiũ. Defunctoq; Ieſſe, ipſe Dauid eundem ſibi filium adoptauit, & hoc dicit magiſter in hiſtoriis, Lyra autem potius ſentit, ꝙ fuit Nathan profeta. Quod .n. non fuerit filius naturalis Dauid probat per hoc, qđ *Prouer. 4* Salomon in Proue. de ſeipſo teſtatur, Fui tenellus, & vnigenitus corã matre mea, vi C delicet ex parte matris. Nam quamuis Berſabee habuerit filium de Dauid ante Salomonẽ. Ille aũt non computatur, qm̃ ante circunciſionẽ defunctus ẽ ſecundũ Hebræos. Sed his obuiat, quod in lib. Paral. manifeſtè habetur, ꝙ in Ieruſalem nati ſunt Dauid quatuor filii de Berſabee, quorum vnus ibidẽ Nathan vocatur. Nec videtur ſufficere, ꝙ dicatur filius naturalis Berſabee ex Vria, & filius Dauid adoptiuus, vt aliqui dicunt, aſſerentes qđ tres illic nominati fuerunt filii Vriæ quos Dauid adoptauit in filios, dũ matrem eorũ accepit in coniugem. Si .n. ſic eſſet, non propriè dicerentur nati ipſi Dauid ex Berſabee. Ideo probabilius reor, quod Nathan fuit verus, & naturalis filius Dauid ex Berſabee, ad quod valet dictum Damaſ. lib. 4.

vbi declarat beatam virginẽ deſcendiſſe D de Dauid per Nathan. Si ergo Nathã nõ erat naturalis filius Dauid, ſed fratris ſui, vel alterius: diceretur Chriſtus potius deſcendiſſe de Ieſſe per Sẽma, quàm per Dauid, vel de alio aliquo etiam ſecundũ carnem, cùm tamen apoſtolus dicat, eũ factum ex ſemine Dauid ſecundùm carnẽ, imò ſecundũ hoc Chriſtus non diceretur præcipuè filius Dauid. Præterea, ſecundũ Ambroſiũ ſuper Lucã, Chriſtus ſecundũ carnẽ veraciter natus eſt ex ſemine Nathan. Quod autẽ allegatur in oppoſitũ *Soluitur obiectio.* ex Prouerbiis ſoluitur. Si dicatur Salomonem notanter dixiſſe, fui vnigenitus, *Prou. 4.* & vnicus, & non ſum: hoc enim refert de ſeipſo pro tẽpore pueritiæ ſuæ, qñ & mater eius docuit eum, ſicut ſubiungit. Potuit aũt accidere, ꝙ vſq; ad illud tempus E fuerit vnicus, vnigenitus aliis poſtmodũ natis: ꝙ tamen dici non põt, ſi cum Hieronymo aſſeratur Salomon non fuiſſe, niſi vndecim annorũ, cũ cœpit regnare, cuius oppoſitum alii ſatis probabiliter tenent. ¶ Quintò quæritur, cur Lucas genealogiam Chriſti deſcribat aſcendendo, Mattæus deſcendendo. Reſpondendũ, qđ Mattæus principaliter loquitur de carnali, & naturali Chriſti generatione ſm̃ qđ uenit ad nos, & carnẽ aſſumpſit, ideo a ſuperiori incipit, deſcendendo vſq; ad Ioſeph & S. Mariam: Lucas verò loquitur de xp̃i *Luc. 3* generatione, prout per eam ad Deũ reducimur, & eius filii adoptiui efficimur. Idõ incipit aſcendendo à Ioſeph vſq; ad Adã. Sed quare non ſiſtit in Abraã, in quo Mattęus exorſus eſt? Dicendũ quod ideo vt F oſtendat omnes electos in quacunq; mũdi ętate extiterint, per Chriſtũ ad Deum reductos atque ſaluatos. ¶ Sextò querit̃, cur inter Ioſeph, & Abraã multos plures patres ponantur à Luca, q̃ à Mattæo, Lucas quippe enumerat 50. Mattæus 42. Dicendũ ꝙ Lucas ponit triplices patres, uidelicet naturales, legales & adoptiuos. Mat. naturales duntaxat, qui etiã ex certa cauſa quoſdã naturales patres omiſit, ſicut oſtẽſum eſt. Septimò quæritur, quõ ſecundũ Ambroſium atque Hilariũ Lucas genealogiã Chriſti deſcribere dicitur *Ambro.* ſecundũ gradũ ſacerdotalis originis, Mattæus verò ſecundũ ſucceſſionẽ regalis ꝓpaginis, Ad hoc aliqui reſponderũt. ꝙ idõ,

quia

A quia Mattæus ponit Salomonẽ, qui fue-
rat rex, Lucas autẽ Nathan, quẽ dicunt
2. Reg. 8 fuiſſe ſacerdotẽ. iuxta illud, Filii aũt Da-
uid ſacerdotes erãt. Sed hoc non uidetur
ſufficere. Non enim ſic intelligendum eſt,
quod legales hoſtias in tẽplo more ſacer-
dotũ Leuiticorum offerebant, & in altari
miniſtrabant, quia nõ erant de genere Aa
ron: ſed quia religioſi, vel (vt alii dicunt)
principales & primi ad honores fuerunt.
Vñ in Para. ſcriptũ eſt, Filii aũt Dauid e-
rãt primi ad manũ regis. Conuenientius
ergo dicendũ, quod tribus Iuda, & Leui.
ſeu regia, & ſacerdotalis principales fue
runt, idcirco frequenter coniuncti fuerũt
vinculo matrimoniali. Etiã ante Dauid.
Nam Aaron vxorem habuit Eliſabet filiã
Aminadab de tribu Iuda. Dauid quo-
B que vt tangit Hylarius, coniugiũ iniit cũ
tribu ſacerdotali qđ ſecũdũ eũ Salathiel
atque Zorobabel confirmatũ fuit ex ge-
nere: ſicq; Nathan, & alii quidẽ à Luca po
ſiti, ex una parte de tribu ſacerdotali fue
runt queẽadmodũ & Maria: qđ innoteſcit
per hoc qđ Eliſabet vxor Zaccariæ, eius
cognata ex filiabus Aarõ duxit originẽ,
Lucæ 1. vt in Luca habetur. ¶Octauò inquiritur,
cur Mattæus has generationes tripartit,
ſeu in tres quaterdenas partitur, Cum.n.
ſummatim potuiſſet, gñationes ab Abraã
vſq; ad Xpm quadragintaduę fuerunt, di-
ſtinctè locutus eſt, dicens: Oẽs generatio-
nes ab Abraã vſq; ad Dauid quatuorde-
cim &c. ſicut in fine præcedẽtis dicebatur
Chriſoſt. articuli. Reſpondet Chryſ. qm̃ ſtatus ho-
C minũ in Iudæis ter mutatus eſt, genera-
tionibus quatuordecim ter completis. Ab
Abraã.n. vſq; ad Dauid fuerunt ſub iudi-
cibus. A Dauid vſq; tranſmigrationẽ ſub
regibus. A tranſmigratione vſq; ad Chri
ſtũ ſub pontificibus. Hoc ergo vult demõ
ſtrare, ꝙ ſicut bis mutatus eſt hominũ ſta-
tus binis quaterdenis cõpletis, ita cõple-
ta quaterdena à tranſmigratione vſq; ad
Chriſtum, oportuit hominũ ſtatũ mutari
à Chriſto quemadmodum factũ eſt. Poſt
eius nanq; aduentũ cępit humanũ genus
eſſe, non ſub multis iudicibus, regibus &
pontificibus, ſed ſub uno iudice, rege atq;
põtifice Chriſto, qui triũ illorũ ſtatuũ, ac
perſonarũ ſortitus eſt dignitatẽ. Pr̃ quip
pè iudiciũ oẽ dedit filio. Et ipſe eſt ſacer-
dos in ęternũ, ſcđm ordinẽ Melchiſedech,

habetq; in veſtimento, & in fœmore ſuo D
ſcriptũ, Rex regũ, & dñs dominantiũ. His
verbis Chryſoſtomi obiici poſſet, q̃ Iudęi
ante Dauid habuerũt regẽ Saulẽ. Et ante
Chriſti aduentũ, Ioannẽ Hircanũ. Itẽque
Herodem. Ad quod dici poteſt, qđ Saul Ioan. 5.
nõ fuit aſſumptus ad permanendũ in re- Pſa. 109
gno. Ioannes quoque Hircanus non diù Heb. 10
regnauit, ſicq; tempus illud non reputaba
tur. Herodes verò alienigena fuit. Nonò
inquiritur, cur potius Ioſeph, q̃ Mariæ o-
rigo deſcribitur, cũ tñ propoſitũ euange-
liſtæ fuerit demonſtrare Chriſtũ ex ſemi
ne Dauid natum, qui nõ de Ioſeph, ſed de
Maria natus agnoſcit. Ad hoc oĩum vna
reſponſio eſt, conſuetudinẽ non eſſe diui-
næ ſcripturæ, mulierũ genealogiã deſcri-
bere, & qm̃ euangeliſta docuit Ioſeph iu
ſtũ fuiſſe, ſatis declarauit eũ atq; Mariam E
ad eandem tribum ſpectare, cũ ſecundùm
legẽ quælibet tribus contrahere debuit
cũ perſonis propriæ tribus. Sed obiici põt
ꝙ cõſequẽtia iſta non teneat, eò ꝙ tribus
Leuitica cũ qualibet tribu cõtrahere po-
tuit. Ad hoc pro præſenti, aliã reſponſio-
nẽ non video, niſi vt dicatur Euangeliſtã
id ſuppoſuiſſe, qđ omnibus ſuo innotuit
tẽpore: vtpote patrẽ Marię fuiſſe de tribu
Iuda & Dauid. vel ſecutum eſſe cõem cur
ſum, ſecundũ quod vterq; coniugũ ad eã-
dem tribũ ſpectabant. Sed tunc rurſus oc-
currit, cur nõ potius origo Ioachim pr̃is
Mariæ, quã Ioſeph enarretur. Dici põt ꝙ
ideo, qm̃ maior eſt vnitas mariti, & cõiu-
gis, quã patris & prolis. iuxta quod ſcri-
ptũ eſt, Erunt duo in carne vna, & relin- F
quet homo patrẽ, & matrẽ, & adhęrebit
vxori ſuæ. Deniq; de ortu, & genealogia
ſuperlaudabilis benedictęq; virginis. Da- 1. Cor. 7
maſcen. lib. 5. ſic ait, Dauid inter cæteros Damaſc.
duos filios habuit, Salomonẽ & Nathan.
Ex catena itaq; Nathan Leui genuit Mel
chi & Pantera. Pantera genuit Barpante
ra, qui genuit Ioachim patrem Mariæ. Ex
catena verò Salomonis Mathan deſcen-
dẽs, habuit cõiugẽ de qua gen. Iacob. Ma
thã aũt defuncto, Melchi duxit vxorẽ, vʒ
matrẽ Iacob, de qua gen. Heli fratrẽ vteri Luc. 3.
nũ ipſius Iacob. Heli verò ſine liberis mor
tuo, fr̃ eius Iacob duxit eius vxorẽ, de qua
genuit Ioſeſ. Ioachim inſuꝑ nupſit Annę
mr̃i Mariæ. Soror verò Annę noĩe Hiſme-
ria ge. Eliſabet, q̃ gen. Ioannẽ Baptiſtam.
Pro-

A PROSECVTIO EXPOSITIONIS huius capituli, ab eo loco qou dicitur, *Chriſti autem generatio ſic erat.*

ARTICVLVS III.

DEſcripta cõſueta ac naturali gñatione patrũ, nunc noua, & ſupernaturalis gñatio Xp̃i deſcribitur. *Chriſti autem generatio ſic erat*, tanq̃ dicat: prędicti ſolito modo generati ſunt, ſicut prædixi per ſeminis deſcenſionem. Chriſti autem generatio ſingulari modo, & ordine facta eſt quemadmodũ ſubditur: *Cum eſſet deſponſata*. i. promiſſa vel in matrimoniũ tradita *Maria mater Ieſu, Ioſeph*. i. viro ſic dicto, de Hiero. eiuſdem Mariæ cognatione exorto, qui ſecundum Hieronymũ cogebatur eam accipere vt propinquã, *Antequã conuenirent*, ad B cohabitandũ (vt aliqui dicunt) vel ad carnalẽ coniunctionẽ ſecundùm alios, ad quã nec poſtea conuenerunt, *Inuenta eſt Maria à Ioſeph* Eius diligenti cuſtode ac ſpõſo, *In vtero habens*. i. filio impregnata. *De ſpiritu ſancto*. i. virtute, & operatione ſpiritus ſancti, qui ex puriſſimis virginis ſãctæ ſanguinibus, corpus Chriſti formauit, organizauit, & anima rationali decorauit: quæ oĩa facta ſunt in inſtanti à tota ſuper beatiſſima trinitate, quanuis aſcribãtur, & approprietur ſpiritui ſãcto, eò ꝙ ad mĩam bonitatẽq; Dei pertineat, tanq̃ effectus ineffabilis clemẽtiæ Dei. Clemẽtia aũt, & bonitas approprientur ſpiritui ſancto. De deſponſatione autem, & cõuentione Mariæ C & Ioſeph multa leguntur, quæ pro magna parte apocrypha ſunt: idcirco talia prætermitto. Cur aũt vnigenitus Dei de virgine ſponſata naſci voluit, potius quàm de nõ deſponſata, multę rõnes traduntur. Prima ſcd̃m beatũ Ignatiũ martyrẽ, vt partus virginis lateret diabolũ. Dicit tñ Thomas, & alii multi, quod ſi Deus permiſiſſet, diabolus aliunde bene perpendiſſet Mariã eſſe uirginẽ, non obſtãte eius deſponſatione. Poterat. n. ſua naturali induſtria faciliter percipere, quod corpore integra fuit. Secũda ratio, Ne virgo ſanctiſsima à Iudæis reputaretur adultera: maluitq; Xp̃s Iudæos de ſuo ortu ambigere, q̃ de matris pudore peruerſè ſẽtire. Tertia, ne Iudei occaſionẽ haberent abijciendi Xp̃m quaſi de fornicaria natũ. Quarta, vt virgo beata hẽret caſti viri ſolatiũ, atq; obſequiũ, & Xp̃s nutritiũ. Alias plurimas cãs aſſignãt doctores, q̃ ſatis note videntur. Deniq; cõuentionẽ præ- D dictã Hiero. accipit de conuẽtione concubitus. Dicit. n. quod nec poſtea cõuenerſit. *Ioſeph autẽ vir eius cum eſſet iuſtus, & nollet eã traducere*. i. Iudęis quaſi adulterã tradere ſeu puniendã exponere, vel publicè accuſare, *Voluit occultè dimittere eã*. Secũdũ Hier. Hiero. & Bernardũ, ſanctus Ioſeph certus fuit de Bernar. caſtitate Mariæ. Si. n. cognouiſſet eã fuiſſe adulterã, & non traduxiſſet eã, fuiſſet iniuſtus, quia ſm̃ legẽ nõ ſolùm actor ſceleris, ſed & cõſcius eius obnoxius eſt pctõ, ſi taceat. Dũ ergo Euãg. affirmat Ioſeph iuſtũ fuiſſe, atq; ob id Mariã nõ traduxiſſe, innuit ꝙ de caſtimonia ſpõſæ ſuæ ñ dubitauit. Et ſi Xp̃s noluit Iudæos de ſuæ matris pudore, ſiniſtrũ quid ſuſpicari, ꝓbabile ẽ q͛d E nõ permiſit iuſtũ Ioſeph de tanta virgine adulteriũ opinari. ſed cur tũc voluit eã occultè dimittere? Iõ q̃m ſe reputauit cohabitatione, præſẽtiaq; Mariæ indignũ, quã obrem & Petrus repulit Chriſtum, dicen Lucæ. 5. do, Exi à me domine, quia homo pecca- Matth. 8 tor ſum. Et centurio, Domine non ſum di Chryſoſt. gnus vt intres ſub tectum meum. Chryſoſtomus verò teſtatur, ꝙ Ioſeph deſponſata ſibi virgine, accepit eam in domũ ſuam vbi cum angelus Gabriel ignorante Ioſeph, virgini conceptionem filii Dei nunciaſſet, & iam ipſa concepiſſet, ſuamque cognatam Eliſabet concepiſſe audiſſet, Lucæ. 1 mox ſurgens accepta à ſponſo ſuo licentia, abiit & viſitauit Eliſabet, vt ei congratularetur, obſequeretur, & ex Chriſti pręF ſentia magnus profectus accreſceret tàm ipſi Eliſabet, quàm eius infanti. Reuerſa autem Maria poſt trium menſium ſpatia, uidens Ioſeph eam impregnatam, prima facie ſuſpicatus eſt malum de ea, excuſatione verò ab ea recepta, attenta etiã ſanctitate ſuæ cõuerſationis, ambiguus fuit quid finaliter de ea ſentiret, Idcirco uoluit eam occultè dimittere, ne uel innocentem traduceret, vel adulterę conſentiret. Verba Chryſoſtomi, quæ in diuerſis Chryſoſt. locis de hac materia introducit, intelligẽda ſunt ſapienter, quoniam ſibi inuicẽ cõtrariari uidentur. Alicubi enim ait, ꝙ Ioſeph putauit eam adulteram, alibi verò dicit, ꝙ ieſtimabilis laus. Marię magis credebat Ioſeph caſtitati eius, q̃ vẽtri eius. & magis gratiæ q̃ naturæ. Conceptionẽ manifeſtè videbat & fornicationẽ ſuſpicari nõ poterat

A poterat: poſſibilius credidit mulierē ſine viro poſſe cōcipere, q̄ Mariā poſſe peccare. Quod ergo dicit Ioſet putaſſe Mariā fuiſſe adulteram, referendum eſt ad tēpus quo primò vidit eam prole fœcundam. Quod verò dicit eum non potuiſſe fornicationem de ea ſuſpicari, referendum eſt ad tēpus excuſationis receptæ & ſanctitatis pēſatæ. Dubium enim nō eſt quin interior gratia, ſanctitas caſtitasque Mariæ mirabiliter ac potenter refulſit, non ſolùm in eius vultu, ſed in toto corporis geſtu & apparatu, in tantū, ꝙ qui eius conuerſationem diligenter aduertit, fornicationem aut crimen aliquod de ea ſuſpicari nō potuit. Præterea, aliqui aſſerunt qđ Ioſeph profectus eſt cum Maria ad viſitandum
B Eliſabet, tanquàm obſequioſus ac diligēs commiſſæ ſibi virginis cuſtos, Aliqui etiam dicūt ꝙ Ioſeph nondum accepit Mariam in domum ſuam, ſed quod deſponſatione peracta, ipſe deſcendit in propriā domum, quaſi nuptiis neceſſaria præparaturus, Maria verò interim fuit in domo parentum ſuorum. Cumque reuerſa fuiſſet ab Eliſabet, cernens eam Ioſeph grauidā, noluit eam in domum ſuā recipere, Quid horum ſit verius ignoratur, *Hæc autem eo* videlicet Ioſeph *cogitante* vt pote ꝙ Mariā occultè dimitteret. *Ecce angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph*.i. ipſi Ioſeph dormiēti, Apparuit autē ei apparitione viſionis imaginariæ, & hoc tempore ſomni, in quo reuelationes diuinæ atque profeticæ ſolent fieri: quia tunc anima aptior eſt
C ad talium receptionem, propter exteriorum ſenſuum clauſuram, & à ſenſibilium perceptione uacantia, & præſertim propter imaginationis ampliorem quietē, propter quod dicitur, Per ſomnum in uiſione nocturna aperit aures virorum, & inſtruit eos. Apparuit ergo Ioſeph, dicēs: *Ioſeph filij Dauid*, non ſolū carnis propagine, ſed fidei atque iuſtitię imitatione: vnde ad comendandam iuſtitiam Ioſeph, no-
Iob. 33. minat eum filium Dauid. *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam*. i. audacter eā recipias ad cohabitandū, nec aliquid mali ſuſpiceris de illa. *Quod enim in ea natum eſt*, ip eſt proles quam habet in vtero, *De ſpiritu ſancto eſt*, hoc eſt, virtute & operatione ſpiritus ſancti concepta eſt, nō humano ſemine, ſed deifico lumine, ſine vir-

ginitatis iniuria, Cur non potius ait Euā- D
geliſta, quod in ea conceptum eſt, quàm ꝙ in ea natum eſt? Reſpondendum, quod natiuitas ſeu generatio eſt productio ſeu acquiſitio eſſe ſuſtantialis. Res ergo tunc naſcitur, cum formam ſubſtantialem ſortitur. Hanc autem proles recipit primum in utero matris, ideo prima eſt natiuitas in vtero, deinde ex vtero cum fœtus ſeparatur à matre incipitque apparere, & in ſe perfectè ſubſiſtere. Quandiu nempe manet invtero, eſt quaſi aliquid matris, quēadmodum pomū eſt aliquid arboris. Alia ratio eſt, ad inſinuandum, quod cōceptio Chriſti, non fuit ſucceſſiua ac naturalis, procedens ab imperfecto ad perfectū, ſed in inſtanea & ſupernaturalis, ita quod in eodem inſtanti completa eſt corporis E
Chriſti organizatio ac animatio. Ideo dicit: *Quod in ea natum eſt*, Quoniam puer quem concepit à primo cōceptionis ſuæ inſtanti, fuit homo perfectus, imò & vir non corporis quātitate, ſed aīæ perfectione. Vnde Hieremias dicit, Nouum creabit dominus ſuper terram, mulier circundabit virum. *Pariet autem filium*. De quo Iſaias, Puer (inquit) natus eſt nobis, & fi-
lius datus eſt nobis *Et uocabis* in die cir- Iſaiæ. 9.
cunciſionis, quando Iudæi nomina pueris imponebant: *Nomen eius* nominatum .i. ipſummet puerū *Ieſum* .i. nomine tali; vel vocabis .i. vocando dices, nomen eius nominans eſſe Ieſum .i. ꝙ nomen pueri ſit Ieſus. Cur autem ita vocandus ſit, ſubditur: *ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum*.i.
omnes electos peccato obnoxios *A peccatis eorum*, originali, & actuali. Xp̄s.n. me- F
rito ſuæ incarnationis, ſanctiſſimæ conuerſationis, atq; diriſſimæ paſſionis, liberauit genus humanum ab omni peccato ſufficienter: quantū in ſe eſt, ſolos autem electos ſaluauit efficiēter. Oportet tamē vt meritum Xp̄i, ſeu virtus paſſionis eius nobis applicetur, per ſacramēta eccleſiæ ſeu fidē, & caritatē. ad hoc qđ liberemur à Chriſto. Ieſus aūt interp̄tatur ſaluator aut ſalutaris. conſuetudo verò Iudęorū fuit, rebus imponere noīa ab aliqua proprietate, quēadmodū Iſa. dicit, Puer iſte qui ſpoliauit infernū, vocatur velociter ſpolia detrahe, cito p̄dare. Cōueniēter ergo filius virg. ſalus mundi dictus ē Ieſus. In cuius figura Ioſue, & filius Ioſedech ſa-

cerdos

A cerdos magnus dicti ſũt Ieſus. Quæritur, quõ ſecundum Mattæũ angelus vocet nomẽ filii huius Ieſũ, poſt eius conceptionẽ, cũ Lucas dicat, Vocatũ eſt nomẽ eius Ieſus, qđ vocatũ eſt ab angelo, priuſquã in vtero cõciperet. Dicendũ, qđ Lucas loquitur de vocatione angeli ad Mariã cum dixit, Ecce cõcipies in vtero, & paries filiũ, & vocabis nomẽ eius Ieſũ, *Hoc autẽ totũ factũ eſt*. Scilicet qđ virgo de ſpũ ſancto concepit, quòd ſaluatorem peperit, quòd nomẽ pueri vocatũ eſt Ieſus, *Vt impleretur quod dictũ eſt à domino per prophetã Iſaiam, dicentem, Ecce uirgo in utero habebit, & pariet filiũ, & uocabitur nomen eius Emmanuel, quòd eſt interpretatum* (id eſt expoſitũ) *nobiſcũ Deus* id eſt per hoc nomen Emmanuel deſignatẽ, B quod puer iſte ſit Deus nobis per noſtræ naturæ aſſumptionẽ vnitus, & ꝑ humanæ vitæ cõuerſationẽ cõiunctus, iuxta illud Baruch. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cũ hominibus cõuerſatus eſt. Vnde apud Iſaiã teſtatur, Propter hoc ſciet populus meus nomẽ meũ in die illa, quia ego ipſe qui loquebar, ecce adſum. Allegat aũt Euãgeliſta potius ſenſum q̃ verba Iſaiæ. Sic enim ait Propheta, Ecce virgo cõcipiet. Porrò per hoc quod filius virginis appellatur Ieſus, quia ſaluat à pctĩs, & Emmanuel, quia nobiſcũ Deus, declaratur duplex natura, puta diuina & humana, in vna Xp̃i pſona: nullus.n. niſi Deus à peccatis valet ſaluare. Et nobiſcum Deus, eſt Deus & homo. Arguunt autem Iudæi hoc loco aduerſum nos, aſſerẽtes Euangeliſtã noſtrũ mẽdaciter allegaſſe ſcripturã propheticã, Iſaias C nanque ſecundũ hebraicã veritatẽ ſic ait, Ecce adoleſcẽtula, cõcipiet & pariet. Adoleſcentula aũt eſt nomẽ cõe virgini, & corruptæ. Reſpondendũ ſecundũ beatum Hieronymum quod in hebræo pro eo ꝙ Euangeliſta dixit, Ecce uirgo, ita habetur, Ecce Alma. Alma autem duo ſignificat. ſ. adoleſcentulã, & abſconditã: nuncq; accipitur pro abſcondita. i. pro puella abſcondita, ſeu diligenter cuſtodita, aſpectibusq; uirorũ ſubtracta, intantũ ut de eius integritate dubitari nõ poſſit. Talis aũt extitit ſancta Maria, quæ uſque ad tẽpus ſuæ deſponſationis manſit, dominoq; ſeruiuit in templo. Vnde Mattæus ſpũ ſancto repletus, mentẽ Iſaiæ certiſſimè ſciẽs, allegauit ſenſum mag:s q̃ uerba. de hoc plenius dixi in

expoſitione Iſaiæ proprio loco. De natiuitate autẽ Chriſti ex uirgine Pſalmiſta fatetur, deſcendit ſicut pluuia in uellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terrã. Et in Zacaria diſſeruit, dominus, Ecce ego adducam, ſeruum meũ orientẽ, uidelicet Chriſtum, & cælabo ſculpturam eius. i. corpus eius in vtero uirginis ſupernaturaliter pparabo. Hoc idem in Iſaia pulchrè legitur prophetatum, cum de Chriſto illic inducitur, Et aſcendet ſicut uirgultum corã eo, & ſicut radix de terra ſitienti. Quẽadmodum. n. uirgultum oritur de terra non ab hominibus culta, ſed cœleſti influentia fœcundata, ſic Chriſtus de matre nõ ab hominib. tacta, ſed diuinitus imprægnata. Quẽadmodum etiam radix de terra ſitienti. i. ſicca non compluta pullulat, ſic Chriſtus matre non uirili ſemine imprægnata proceſsit. Circa hæc quæritur, cur dicat Euangeliſta, hoc totũ factũ eſt, ut impleretẽ, &c. & nõ potius hoc totũ prædictũ fuit: quia ſic fuit agendũ. Non. n. iõ factũ eſt quia prædictũ: ſed iõ prædictum quia ſic erat futurum. Et reſpõdendum, ꝙ in talibus ſermonibus, hoc ꝙ dr̃, vt, tenetur non cauſaliter, ſed concomitanter, ut ſit ſenſus: hoc factũ eſt ut impleretur quod dictũ eſt per prophetam. i. Ideo eſt prædictum, quia ſic fuit futurum, & hoc etiam dicit Albertus in libro de laudibus uirginis glorioſæ. *Exurgẽs autem Ioſeph à ſomno, fecit ſicut præcepit ei angelus domini. Et accepit coniugem ſuam*, quam decreuit dimittere. Accepit aũt eã vel ad cohabitandũ, & obſequẽdum, ſecundũ eos qui aſſerunt, ꝙ nondum ſuſcepit eã in propriã domum. vel ad permanẽdum cũ ea ex animo, ſecundũ eos qui dicunt, quod iam ante in domũ ſuã eã accepit. Vnde Chryſoſtomus, Nõ in domo accepit eã, nondũ enim de domo dimiſerat eã, ſed de animo ſuo diſpoſuerat eã, & iterũ in animũ ſuũ recepit eã. Itaq; eã accepit, tanquã de cætero iugiter permanſurus cum ea ſine ſuſpitione, cum ingenti humilitate, puritate, ac reuerentia, miniſtrando ei in omnibus, uelut digniſſimæ genetrici creatoris ſaluatoriſq; ſui. *Et non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum.* Hoc Chryſoſtomus de intellectuali cognitione ſatis ſubtiliter veraciterq; exponit. Nã ante virginis partũ ipſe Ioſeph perfectè nõ ſciuit quãtæ dignitatis & gloriæ eſſet hæc uirgo.

Poſt

Margin: Luca. 1. — Baru. 3. — Iſai. 3. — D — Pſal. 71. — Iſaia. 53 — E — F — Chryſoſt.

A Poſt partum uerò ipſius, plenius eius ex
cellentiam nouit, quia extunc in animo
Ioſeph facta eſt ſpecioſior atq; præſtan-
tior q̃ totus mundus. Quidã exponũt de
cognitione ſenſitiua, dicẽtes ꝙ Chriſto in
utero uirginis cõſiſtente, tantus in uultu
eius ſplẽdor claritatis ex pręſentia Chri
Exo. 34. ſti refulſit, ꝙ eã intueri non ualuit. ſicut
2.Cor.3. nec filii Iſrael poterãt uultum inſpicere
Moiſi, ꝓpter eius fulgorẽ ex cõſortio an
geli. Literaliter uerò exponitur de co-
gnitione copulę carnalis, ita ꝙ Ioſeph nõ
acceſſit ad eã maritali affectu, donec pepe
rit Chriſtũ, Sed nũquid poſtmodũ eã co-
gnouit? Nõ utiq;. Tũc enim impiiſſimus
& præſumptuoſiſſimus extitiſſet, ſi tem-
plum filii Dei, ſi ſacrariũ ſpiritusſancti, ſi
B uterum puritatis uiolare tẽtaſſet. Maria
quoq; ingrata fuiſſet, ſi tãto filio nõ fuiſ-
ſet contenta. Sciendum ergo quod dictio
donec, interdum importat tempus deter
Iob. 14. minatũ, quo euoluto fit aliquid. Sic Iob
ait, Quis mihi tribuat, ut in inferno pro
tegas me, donec pertranſeat furor tuus?
Sicq; cõmuniter dicimus, Nõ faciã hoc,
donec ueneris. Interdum uerò accipitur
pro tẽpore indeterminato: ſicq; includit
omnẽ differentiã temporis. Excludendo
.n. illud tẽpus quo magis uidebatur ali-
quid eſſe, uel non eſſe, conſequẽter exclu
dit alia tẽpora, quibus minus tale quid
uidetur. et ita hr in Pſalmo, Sedè à dex
Pſ.109. tris meis donec ponã inimicos tuos ſca-
bellũ pedum tuorum. Et iterũ, Oculi no-
Pſa.122. ſtri ad dñm Deũ noſtrum, donec miſerea
C tur noſtri. Et rurſus, Deus ne derelinquas
Pſal.70 me, donec annunciẽ brachiũ tuũ &c. Nõ
eſt ſenſus, ꝙ poſtquã hoſtes Chriſti fue-
runt ei ſubiecti, tunc ipſe ceſſabit ſedere
ad dexterã patris, imò tũc maior eſt ratio
ut ſedeat. Vnde, cũ ſcriptura dicit eũ ſede
re ad dexterã patris donec ponanẽ aduer
ſarii ſcabellũ pedũ eius innuitur ꝙ poſtea
æternaliter ſedeat. Hoc itaq; modo ſumi-
tur, donec in propoſito. Poſſibilius quip-
pè uidebatur, ꝙ Ioſeph cognouerit ſpon-
ſam & coniugẽ ſuã ante cõceptionẽ filii
Dei, quã poſtea. iõ cũ Euãgeliſta edocuit,
qđ nõ cognouit eã ante Xp̃i generatio-
nẽ, pro certo reliquit, ꝙ nec poſtmodum
eã acceſſerit. Iuxta hunc ſenſum dicit de
Xp̃o Apoſtolus, Oportet aũt illũ regna-
re, donec ponãtur inimici ſcabellũ pedũ
eius. Nũquid poſtea nõ regnabit? Hinc ait D
Chryſo. Hoc qđ fieri potuit, dixit Euan
geliſta factũ nõ eſſe. Id aũt qđ fieri nõ po
tuit, quid neceſſariũ habuit dicere, quia
factũ nõ eſt? Ex his patet error Heluidii
hæretici, qui erat ſacerdos, & idiota, di-
cens, quod Ioſeph non cognouit Mariam
ante partũ Chriſti, ſed poſtea, eò ꝙ ſcri-
ptũ ſit, Non cognouit eã donec peperit.
Item, qm̃ Chriſtus nunc dicitur primo-
genitus Marię, ergo & poſtea aliũ genuit,
præſertim cũ in euangeliis legat xp̃s fra-
tres habuiſſe ſicut patebit. Dicendũ, ꝙ in
ſcriptura primogenitus noiatur, non ſo-
lũ reſpectu ſequentis, ſed ẽt quia priorẽ
non habuit. Sic.n. in Exodo legitur. Do-
minũ percuſſiſſe oẽ primogenitũ in terra Exod.12.
Aegypti, nec erat domus in Aegypto, in E
qua non iaceret defunctus. Nunquid in Pſal.77.
qualibet domo erant plures filii? Sic etiã Pſal.27.
in lege Moyſi fuit præceptũ. oẽ primoge Pſa.134
nitũ Deo offerri: & ſi parentes non habue Pſa.135
rũt niſi vnigenitũ, tñ vi huius præcepti te- Exod.13.
nebãtur illũ offerre. Poſtremò fratres xp̃i Luca.8.
dicuntur, quia cognati, quõ Abraham Mat.12
dixit ad Loth, fratres ſumus: & Ioab ad 2.Re.20
Amaſam, Salue mi frater. Et in Iudicum Iudicũ.1
lib. dixit Iudas Symeoni fratri ſuo. Con- Matt.1.
tra iſtũ Heluidiũ prorſus turpiſſimum &
inſanũ, cõpoſuit ſanctus Hieron. librum.
Quòd verò ſubiungitur. *Et uocauit nomen*
eius Ieſum. Hoc tã de Maria q̃ de Ioſeph in
telligi poteſt. Vtriq;.n. ſeorſum præcepe
rat angelus, ut puerũ Ieſum uocarẽt, qđ F
vtiq; nomen ſecundùm ſuã plenariã pro-
prietatem. i. ſaluatiuam uirtutẽ, à Deo
impoſitũ & appropriatũ eſt filio virginis
qui ſolus perfectè ſaluat, & vniuerſaliter
liberat. propter quod Iſaias dicit, Domi Iſa.49
nus ab utero uocauit me, & de uentre
matris meæ recordatus eſt nominis mei.

ELVCIDATIO SECVNdi capituli,

Cum ergo natus eſſet Ieſus, &c.

ARTICVLVS IIII.

CHriſti deſcripta generatione præcedenti cap. nunc eius apparitio, ſeu manifeſtatio deſcribitur. *Cum ergo natus eſſet Ieſus in Bethleẽ Iudæ.* Secũdũ Luca.3.
qđ Luc. plenius enarrat: Cũ (egreſſo edicto Auguſti, vt deſcriberẽ orbis) Ioſeph cũ Maria aſcẽdiſſet à Galilæa in Bethleẽ Iudę, impleti ſunt dies vt pareret virgo, pepe-

A peperitq; Deū infantē in diuerſorio ſeu
ſtabulo reclinans eū in præſepio, quia nō
uacauit ei locus in diuerſorio. Dr̄ aūt in
Bethleem Iudę, ad differentiam alterius
Bethleē in Galilęę, pertinentis ad tribū
Ioſue.19 Zabulon, ut hr̄ in libro Ioſue, *In diebus He*
Acto.12 *rodis* Abſcolonitę natione Idumæi, cuius
filius dictus Herodes Antipas, occidit
Ioannē, et xp̄m in paſſione illuſit. Fuit &
Herodes alter Herodes Aggrippa, qui Iacobū de-
tres fuere collauit, & Petrū incarcerauit, qui ab an
gelo percuſſus, cōſumptus eſt à uermibus
Acto.12. ſicut in actib. Apoſtolorū recolitur, No-
minatur aūt hoc loco Herodes ſecundū
Chry. ad oſtendendū, ꝙ prophetia Dani
Danie.9. lis de natiuitate xp̄i, poſt 70. hebdomadas
B annorū à tēpore Danielis ſit in Chriſto
impleta, q̄a ab illo tēpore uſq; ad regnū
Herodis, tot hebdomadæ tranſierūt. Vna
aūt hebdomada cōtinet ſeptē annos, om
neſq; ſimul continent circa quadringen
tos annos. Alia ratio eſt, ut prophetia pa
triarchæ Iacob declaret, impleta in xp̄o.
Gen.49. Prædixit. n. Nō auferetur ſceptrū de Iu-
da, & dux de fœmore eius, donec ueniat
qui mittēdus eſt, & ipſe erit expectatio
gentiū. Qm̄ ergo tēpore Herodis alieni-
genæ ablatū fuit ſceptrū. i. dominiū de Iu
da, & dux de eius proſapia, certū eſt Chri
ſtū tunc adueniſſe, qui eſt expectatio gen
Aggæi.2 tiū, prout in Aggæo habetur, Veniet de-
ſideratus cunctis gentibus. Nam uſq; ad
tēpus Herodis, aliqui de tribu Iuda præ-
fuerunt Iudæis. Quamuis. n. tēpore capti-
uitatis Babylonicæ, regia dignitas ſit ab-
C lata à Iuda, tn̄ poſt captiuitatē illā rur-
Eſdr.1. ſus pręfuerūt aliqui de tribu Iuda, uideli-
cet Zorobabel, cū quo redierunt de Baby
1.Mac.1 lone & Macabęi, qui erant de tribu Iuda.
Et Leui & aliqui alij. *Ecce magi.* i. ſapiētes
uiri *Ab oriente.* i. à Perſide, quæ eſt in pla-
ga orientali reſpectu Iudeę, *Venerunt* cum
grandi comitatu, utpotè reges. Illis nan-
que tēporibus ſapiētes regnare ſolebant
Iob.2. quales erant amici Iob, qui in libro To-
Tob.4. bię, & à ſancto Ambroſio reges uocātur.
Magi *Hieroſolymam, dicentes,* Viri iſti Magi uo-
qui. cātur nō ab arte magica, ſeu quia malefi-
ci, ut Pharaonis, nec q̄a illuſores, ſed qm̄
ſapiētes. Ná qui apud Hebræos dicuntur
Scribę, hi à Græcis appellātur philoſophi
à Latinis doctores, à Perſis Magi. Quidā
verò affirmant quod ſecundùm Chryſo.

dicti ſunt Magi, quia fuerūt malefici, quā D
uis conuerſi ſint poſtea. Veruntamē Chry Chryſoſt.
ſoſtomus hoc loco dicit, quod fuerūt viri
orientales à Perſide, & quod apud Perſas
Magi, non malefici, ſed ſapientes uocātur.
Vnde neſcio, ſi hoc dicat Chriſoſtomus.
Magi iſti ſecundum Hieronymū fuerunt Hierony.
ſucceſſores Balaam prophetæ, & de eo na
ti feruntur. *Vbi eſt, qui natus eſt rex Iudæo-
rum?* Quām certa atque ſecura interroga-
tio? Iā Romani legē dederūt, vt ſub pericu
lum mortis, nemo aliquem regem uoca-
ret ſine eorum conſenſu. Fuit quoque prę
ceptum, & magis non ignotum, quod qui
rege uiuente, alium regē pronunciat, aut
adorat, punit in ſanguine. Qūo ergo Ma-
gi audebant, uiuente, & regnante Herode,
in eius præſentia ſine Romanorum liceu-
tia, regem alium profiteri? Proculdubio, E
iſtam eius audaciam puer natus influxit.
Dicit enim Chryſo. quod non curabāt de Chryſoſt.
ſanguine. Quod ſi curaſſent de morte, ita
locuti non eſſent. Nondum viderant Chri
ſtum, & iam parati erant mori pro Chri-
ſto. Deniq; uerbo, opere, atq; muneribus,
Magi profeſſi ſunt Chriſtum eſſe uerum
hominem, uerum regem, uerumq; Deum.
Verbo quidem, quia dum dicunt, Vbi eſt
qui natus eſt, humanitatem eius fatētur:
Cumq; adiiciunt: rex Iudæorum, regiam
eius poteſtatem declarant. Dum uerò an-
nectunt, Et uenimus adorare eum, diuini
tatem eius teſtantur. Qūo aūt idē egerūt
opere, & muneribus, infra dicetur, Inſu-
per cauſam cur tam ſecurè interrogēt de F
ortu regis Iudæorum aperiunt. *Vidimus
enim ſtellam eius,* id eſt, ſtellam ſuæ natiuita
tis declaratiuam. *In oriente,* quia in terra eo
rum apparuit eis, ita quod ſtetit prope in
conſpectu ipſorum. Non. n. ſic intelligen-
dum eſt, quod ipſi exiſtentes in oriente ui
derunt ſtellam hanc in Iudæa, *Et uenimus
adorare eum* adoratione latriæ, q̄ ſolo Deo
debetur. quod Iſaias teſtatus eſt, Ego dn̄s
hoc eſt nomen meum, gloriam meā alteri
non dabo. Secundum doctores, Magi noti- Iſa.14.
tiam ſtellæ appariturę, ex uaticinio Balaā
patris ſui ſumpſerunt. Sic. n. in numeris le Num.24
gitur prophetaſſe, Orietur ſtella ex Iacob,
id eſt, cauſa Chriſti nati de ſemine Iacob,
uidelicet, ad manifeſtandum ipſius natiui
tatem, & exurget uirga de Iſrael. Credide
runt ergo hanc ſtellam apparituram, eiuſq;
ortum

A ortum ſeu apparitionem præſtolabantur, quòd obſeruabant. Cumque in hora natiuitatis Chriſti vidiſſent corã ſe quandam nouam ac radioſiſſimam ſtellã, mox Deo inſpirante intellexerunt hanc eſſe ſtellam, diutiſſimè expectatam: propter quod ſtatim ſurgentes, paratis parãdis, ſecuti ſunt ſtellæ ducatum. Refert Chriſoſtomus (quod tamen ipſe nõ aſſerit ſicut nec reprobat) fuiſſe gentem quandam in principio orientis iuxta occeanum, quæ ex doctrina Seth didicit futuram hãc ſtellam, propter quod elegerunt ex ſe duodecim viros ſapientes atq; cœleſtium myſteriorum amatores, qui nominabantur Maguſæi, quoniam in ſilentio Deũ glorificabant, qui & obſeruabant ortum ſtel- *Chryſoſt.*

B læ iſtius. Cum verò aliquis iſtorum duodecim moriebatur, alius ſubſtituebatur. Cum igitur quodam tempore eſſent in monte altiſſimo, quem vocabant montẽ victorialem, apparuit eis ſtella deſcendẽs ſuper hunc montem, habens in ſe formã pueri paruuli, crucem baiulantis in humeris, & locuta eſt eis, vt tenderent in Iudæam. Quibus per biennium itinerantibus, nec cibus nec potus defecit in peris eorum ſtellam iſtam ſequentium. Præterea Magis Iudæam ingreſſis, ſtella ad tẽpus diſparuit: dicuntque aliqui, quòd idcirco diſparuit, quoniam Magi recurrentes ad humanum præſidium. ſ. ad Ieroſolimitas, perdere meruerunt diuinum ducatum. Et ita ingreſſi fuiſſent, vel ingredi

C Ieroſolymam propoſuiſſent, antequã ſtella diſparuit, nec eius ducatum ſecuti fuiſſent aſſiduè. Quod nõ eſt veriſimile: quoniam auidiſſima ac deuotiſſima mente ſectabantur hãc ſtellam. Vnde & ea denuo viſa, gauiſi ſunt gaudio magno valde. Probabilius itaque dicitur, quòd ſtellã ex diuina diſpenſatione diſparuit, qua nõ apparente, Magi opinati ſunt regiũ puerum in vrbe regali Ieruſalem eſſe quærẽdum. Voluit ergo Deus, vt Ieroſolymam introirent, ad maiorem ſui confirmationem, & Iudęorum confuſionem ac condemnationẽ: videlicet, ut teſtimonio prophetali certificarentur de puero nato, & vt Iudæi inexcuſabiles fierent, eorumq; cęcitas atque deſidia confunderentur, dũ gentibus Chriſtum confitentibus, ac deſideranter quęrentibus, ipſi nec credide-

D runt, nec quęſieruut: imò regẽ ſuum quẽ ex libris Prophetarum aliis monſtrauerunt. ipſi videre neglexerunt, *Audiens autem Herodes rex* (uerba Magorum) *turbatus eſt* non ſolum turbatione admirationis propter rei nouitatem, ſed etiam turbatione inordinatæ affectionis: quia cum eſſet ambitioſus, & alienigena, formidauit regno priuari, & velut alienigena à populo Iudęorum, cui proprius rex natus eſſet, repelli: In quo impletum eſt illud Iob, Sonitus terroris ſemper in auribus impii, & cum pax ſit, ſemper inſidias ſuſpicatur, *Et omnis Ieroſolyma cum illo* id eſt, omnes & maximè principales habitatores Ieruſalem cum Herode turbati, cõ- *Iob.15.*

E moti, & admirati ſunt, non quia Herodem, & eius principatum amabant, ſed quoniam eius crudelitatem ſcientes, timebant maxima bella concitari ab eo, aduerſus regem natum & fautores. Et ita Iudęi propriæ vitę ac rebus timebãt. Multi quoque turbabantur, quoniam Herodi applaudere atque fauere volebant, cõformantes ſe domino ſuo: quia vt dicitur in Eccleſiaſtico, Secundùm iudicem populi, ſic & miniſtri eius. Et, Qualis eſt rector ciuitatis, tales & habitantes in ea. Ex quo innoteſcit, quàm periculoſus, nociuuſque ſit indignus, impiuſque prælatus. In hac turbatione impletũ eſt, quod Pſalmiſta prædixit, Quoniam ecce reges congregati ſunt, conuenerunt in vnum. Ipſi uidentes ſic, admirati ſunt, conturbati ſunt, commoti ſunt, &c. *Et congregans* *Eccle.10* *Pſal.47*

F *Herodes omnes principes ſacerdotum*, quorum vnus ſuccedere alteri ſolebat in pontificatu, quanuis pro eodem tempore nõ eſſet niſi unus princeps ſacerdotum, *Et ſcribas populi*. i. doctores & legiſperitos Iudęorum, *Sciſcitabatur*. i. inquirebat *Ab eis ubi Chriſtus naſceretur*. Ex hoc conſtat, quòd Herodes per regem Iudæorum non quẽlibet regem, ſed regem Meſſiam, ſummũ & uerum regem Iudæis promiſſum intellexit. Erat quippè proſelytus, id eſt, ad Iudaiſmum cõuerſus: ſed imperfectè inſtructus fuit in lege, putans Chriſtum in primo ſuo aduentu temporaliter regnaturum. Quod & multi excæcati putant Iudæi: cùm tamen prophetæ primum eius aduentum in paupertate & humilitate futurum deſcripſerint, iuxta quod ait,

A Iſaias, Inglorius erit inter viros aſpectus
Iſa.53. eius. Et Zacar. Ipſe pauper,& aſcendens
Zac.9. ſuper aſinam *At illi dixerunt ei, In Betleem*
Mich.5. *Iudæ*. Sic enim ſcriptum eſt per prophetam Michæam: *Et tu Betleem terra Iuda, ne quaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim exiet dux qui regat populum meum Iſrael*, Noſtra translatio aliter ſonat, quæ talis eſt, Et tu Betleem effrata, paruulus es in milibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael. Chriſtus enim, & Apoſtoli ac Euangeliſtæ allegando ſcripturas veteris teſtamenti, frequenter potius ſenſum, quàm verba commemorant. interdum quoque allegant ſecundùm aliam translationem. Allegatio autem Euangeliſtæ quantùm ad ſenſum, redit in idem
B cum noſtra tráslatione. Eſt itaque ſenſus, Et tu Bethleem terra Iuda, id eſt pertinés ad Iudæam, vel ad ſortem tribus Iudæ, ne quaquá minima es in principibus Iuda, id eſt, inter principales vrbes, ſeu præcipuos ciues Iudæ. Quanuis enim fuerit parua quantitate ędificiorum, vel paucitate habitatorum, tamen pręclara fuit dignitate ciuium, ſcilicet Dauid, & aliorum dignisſimorum, qui erant nati ex Betleem: & maximè ex natiuitate Chriſti in ea, ſicut ſubiungitur, *Ex te enim exiet*, id eſt, procedet, & orietur *Dux* id eſt, Chriſtus,
Daniel. de quo in Daniele legitur, Ab exitu ſermo
C nis vſque ad Chriſtum ducem, & cætera. Chriſtus nanque ex loco, & ciuibus Bethleem natus eſt *Qui regat* ſpiritali regimine *Populum meum Iſrael*, id eſt electos ac fideles Iſraelitas, in quorum cordibus Chri-
Luca. 1. ſtus per fidem gratiamq́ue regnauit: iuxta quod arcangelus loquitur, Regnabit in domo Iacob inęternum. Chriſtus etiam per ſeipſum, deinde per apoſtolos aliosq́; diſcipulos, rexit plurimos Iudæorum, docendo eos quando conuerſabatur, & vide
Baruc.3. batur in terris. Porrò ſenſus noſtræ translationis concurrit in idem, videlicet, *Latu Bethleem Effrata* id eſt, quæ alio nomine appellata es Effrata, vt patet iu Geneſi *Paruu*
Gen.25. *lus es*(locus)*in milibus Iuda* id eſt, inter cętera loca, & oppida Iudæ, quæ propter ſuam multitudinem milia nuncupantur: paruulus(inquam) ſpacio non dignitate *Ex te mihi*, id eſt, ad honorem, & gloriam meam *Egredietur qui ſit dominator in Iſrael*, id eſt, in populo Iudæorum non corporaliter præſidendo, ſed ſpiritualiter princi- D
pando. ſecundùm Chryſoſtomum, Principes ſacerdotum, & ſcribæ peccabant, dicendo Herodi locum natiuitatis Chriſti, Chryſoſt.
nam nouerant Herodem velle Chriſto inſidiari. *Tunc Herodes clam vocatis Magis*, Noluit enim propoſitum ſuum indicare Iudæis, quia nec in eis confidentiam habuit, & verebatur ne ipſi ſibi reſiſterent, adhærendo proprio regi ex eorum ſemine nato. *Diligenter didicit ab eis tempus ſtellæ*, id eſt, certum, & determinatum diem apparitionis ſtellæ *Quæ apparuit eis* quando videlicet eis primò apparuit. hoc inquiſiuit, vt cognita nati regis ætate, melius puerum cognoſceret iſtum, ad interficiendum. *Et mittens*, id eſt, ire ſuadens *Illos in* E
Bethleem dixit: Ite in equis ſeu alijs iumentis, non enim pedeſtres venerant, ſed dromedarij, ſecundùm Hieronymum. *Et in-* Hierony.
terrogate diligenter à ciuibus Bethleem, *De puero*, ſcilicet in quo loco ſit, & cuius potentiæ *Et cum inueneritis*(eum) *renunciate mihi* reuertendo ad me, vel per alium mihi inſinuando determinatam domum, in qua puer ſit, *Vt & ego ueniens adorem eum*, hoc ſimulatoriè dixit, vt per falſam obſequij promiſſionem, induceret Magos ad renuntiandum ſibi de puero. Talis nempe eſt cõſuetudo peſſimorum vt dú aliquem in occulto grauius ledere quærunt, humilitatem ei, & amicitias fingant. Vnde tunc amplius metuendum, & præcauendum eſt à nocumento, dum aduerſarius magis arridet. Nõ puto quòd Herodes voluerit puerum natum in præſentia Mágorum accedere, vel occidere, ſed eis ad ſua reuerſis decreuit cum ſuis ſatellitibus Chriſtum extinguere. Non ergo ſic voluit ſibi de puero renunciari, vt Magis adhuc in Bethleem conſtitutis veniret. *Qui cum audiſſent regem*, id eſt, verba Herodis, de quo nil mali contra puerum ſuſpicabantur, *Abierunt* à Ieruſalem verſus Bethleem cum feſtinatione non modica: quoniam ardens affectus nati regis impulit eos. *Et ecce ſtella quam uiderant in oriẽte, antecedebat eos*. Quẽ admodum enim Deo diſponente circa Ieruſalem diſparuit. ſic Deo rurſus volente, mox vt Ieroſolymam egreſſi ſunt, eis apparuit, atque præceſſit in aere mota ab angelo *Vſque dum ueniẽs ſtaret ſupra* domum id eſt, in qua. Vel ſupra ſcilicet(vt alij aſſerunt)

A ſunt) puta in domo, *Vbi erat puer* regalis, quaſi diceret. Ecce quem quęritis. *Videntes autem ſtellam* cum egrederentur Ieruſalem, Gauiſi ſũt gaudio magno valde. ſicut & ante de eius diſparitione vehementiſſimè triſtabantur. His verbis Euangeliſta oſtendit, Magos inæſtimabili, & vltra humanum modum gaudio eſſe lætatos ſtella rurſus conſpecta, tanquam dupliciter certificati de pueri inuentione iam proxima. Dum enim aliquid cum deſiderio quęritur, tãtò maius eſt gaudium, quantò deſiderati inuentio certior fuerit, atque vicinior. *Et intrantes domum*, videlicet ſtabulũ ſeu diuerſorium, brutis potius q̃ hominibus aptum, ad quod nemo declinare ſolebat, niſi itineris neceſſitate inductus, ſecundũ Chryſoſtomum, *Inuenerunt puerum cum Maria matre eius*, & fortè in gremio eius, Ioſeph verò ſecundùm aliquos. Deo ordinante, tunc abfuit, ne pater pueri putaretur. Vel fortè adfuit, quatenus viſa tanta pueri veneratione, eum de cætero amplius reuereretur. Potuit enim puer hic à corde Magorum talem ſuſpicionem excludere, quos in alijs mirabilioribus ſupernaturaliter docuit. *Et procidentes* humiliter cum maxima reuerentia coram puero ſuper genua; ſua, vel proni in terram *Adorauerũt eum* adoratione latrię tãquam dominum maieſtatis, regem cœleſtem, & omnium ſaluatorem, de quo locuti erant profetæ. Viderunt enim proculdubiò nõ ſolùm intellectualibus, ſed, & corporalibus oculis, aliquid ſupernaturale in puero iſto: videlicet, quendam deiformem fulgorem in vultu ipſius, intus quoque inſtruxit eos ſpũs ſanctus, oẽm exteriorem paupertatem, & obiectionẽ in puero, eiuſque matre apparentem, non eſſe humanæ neceſſitatis, ſed diuinę diſpoſitionis: in ſignum quod puer iſte non tpalẽ opulẽtiã, atq; mundanã proſperitatẽ, ſed verã, & itẽ cœleſtem, ac ſempiternam beatitudinẽ in ſe credentibus impartiretur, ideo moti nõ ſunt ex ſtabuli vilitate, ex matris inopia, ex pueri ſolitudine: imò quò exteriora videbantur abiectiora, eò interiora intellexerunt eſſe diuiniora *Et apertis theſauris ſuis* .i. repoſitoriis diuitiarum ſuarũ, quas ſecum detulerant. *Obtulerunt ei munera* (Vt pute) *aurum, thus, et myrrhã* hæc tria ſinguli obtulerunt, Primò, quoniam Perſæ, &

Chryſoſ. — Chryſo. — Hieron.

D Arabes his rebus abundant, eaſq́; magnis perſonis offerre ſolebant. Hi verò magi Perſæ fuerunt, qui & in Arabia minori regnaſſe creduntur, quæ Arabia non multũ diſtat à Iudæa, & Perſide: vnde in oblatione iſta Magorum, ex parte impletum conſpicimus, quod Iſaias prædixit, Oẽs de ſaba venient, aurum, & thus deferentes, & laudem domino annũciantes. Et quod ait Pſalmiſta, Reges Tharſis, & inſulę munera offerent, Reges Arabũ, & Sabba donæ adducẽt. (Pſal. 71.) Secunda ratio oblationis munerum horum, eſt ſpũalis, & myſtica. Magi nanq; (vt dictũ eſt) cognouerunt puerum iſtum eſſe verũ hominem, regẽ ac Deum. Aurũ ergo obtulerũt ei vt regi, myrrham vt mortali, thus vt Deo. Tertia ratio, quia videbant matris paupertatem, pueri teneritudinẽ, & ſtabuli fœditatẽ. E Aurũ itaque obtulerunt ad ſubleuationem inopiæ matris, thus ad expulſionem fœtoris, myrrhã, ad membrorũ pueri cõſolidationem. Hæc quoque munera, & nos ſpiritualiter Chriſto quotidie offerre debemus. Per aurum enim ſignificatur fides illuminata, vel donum ſapientiæ, vel caritas feruida. vnde in Apocalypſi legitur, Suadeo tibi emere aurum ignitũ probatum. Et ſm Apoſtolum, Alius ſuperædificat aurum, argentũ, lapides præcioſos. (1. Cor. 3. 2. Cor. 2.) Per thus verò figuratur bonæ famæ ſuauitas, uita exemplaris, uel affectuoſa ac dulcis oratio: dicit eñ Apoſtolus, Chriſti bonus odor ſumus in omni loco. Et pſalmiſta, Dirigatur (inquit) oratio mea ſicut incenſũ in conſpectu tuo. In Apo. quoque habetur, Aſcendit fumus incenſorum de orationibus ſanctorum coram Deo. F Per myrrhã autem ſignatur mortificatio carnis, ſeu opera bona. Nã ſicut myrrha corpora defunctorum præſeruat à putredine vermiũ, & à corruptionis diſſolutione: ſic mortificatio carnis cuſtodit hominẽ à putredine uitiorum, & diſſolutione diuiſionis à Deo. Debemus ergo Deo offerre fidem illuminatam, ardentem affectum, ſeu animam ſapientia decoratã, hoc eſt, aurum. Item bonam famam, atque deuotam orationem, iuxta quod ſcriptũ eſt, Curam habe de bono nomine. Et rurſus, Oportet ſemper orare, & nõ deficere, hoc eſt, thus. (Gala. 5.) Tertiò, immolare debemus corporis mortificationẽ, ſeu corpus, notificatũ, per opera pœnitẽtię. Qui enim ſũt Chri-

A ſti,carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs, & concupiſcentijs. *Et reſponſo accepto in ſomnis*, id eſt,tempore dormitionis eorum in aliquo hoſpitio in Bethleem, *Ne redirent ad Herodē*, vc3 , ne Herodes cognito loco pueri,eum occideret. hoc reſponſum habuerunt ab angelo,vel à puero nato,eis in ſomnis viſione imaginaria apparente. Reſponſum autem propriè datur interroganti, & ſic Magi interrogaſſe videntur forſitan à Maria,an ad Herodem redire deberent.vel reſponſum iſtud datū eſt,non ſermoni ſed operationi eorum: quoniam ſuo obſequio meruerunt ſic admoneri à Deo, *Per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam*. ſic,& nos cum ab Herode.i.mundi ac dæmonis cultu per pœnitentiā ad Chriſtū ac-
B ceſſimus,per aliam viam,q̄ eſt via iniquorum,in qua ambulauimus olim,reuerti debemus in regionem noſtrā,videlicet in ſocietatē.Eccleſiæ militantis,ac triunfantis, ſeu paradiſum cœleſtem . Præterea hi tres Magi oīm gentiū conuerſionem figurauerunt. Ternarius nanque eſt numerus perfectionis:in quibus impleri cępit illud Iſaiæ,Ecce gentem quā neſciebas vocabis, & gentes quæ non cognouerunt te,ad te current.Per fulgorem inſuper ſtellæ,pręſignata eſt claritas gratiæ, per quam corda gentiliū cōtemplata ſunt Chriſtum . Bethleē quoq; interpretatur domus panis,per quā intelligitur anima religioſa,quę pane obedientiæ,pane lachrymarum, & pane ſacramentali , fouetur . In tali anima naſcitur Chriſtus,quo cognito,Mgai.i.pœnitētes,
C veniunt,& Chriſtū in anima tali honorāt.

PROSECVTIO EXPOSITIONIS huius ſecundi capituli.

ARTICVLVS V.

QVi cum receſſiſſent. Deſcripta pueri Ieſu veneratione,in qua eius diuinitas patuit,conſequenter deſcribitur eius perſecutio, in qua ſua humanitas clarè innotuit.Qui cum receſſiſſent.i. Magi à Bethleem,ad ſua redire cœpiſſēt p̄ aliam viam , *Ecce angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph,dicens ei,Surge & accipe puerū, & matrem eius,& fuge in Aegyptum, & eſto ibi,uſque dum dicam tibi*,id eſt tam diu,donec annuntiem tibi de reditu.Cauſa autē

D huius commiſſionis ſubiungitur , *Futurū eſt enim vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum*,id eſt,interficiendum non ad adorandum,ſicut vulpino corde ſpopōdit. Iſta apparitio, & allocutio angeli facta eſt ſancto Ioſeph,poſt præſentationem pueri Ieſu in templo, vbi Symeon accepit eum in brachijs,& Anna profetiſſa confeſſa eſt domino , omnibuſq; habitatoribus Ieruſalem de Chriſto locuta eſt. Herodes quippe cernens Magos non reuerti ad ſe, æſtimauit eos per fantaſticam ſtellā illuſos,ſicque ex verecundia non rediſſe ad eū , ſed clam abceſſiſſe, ideo nō curauit requirere puerū. Verū poſt purificationē Mariæ percipiens verba Symeonis, Annę, atq; paſtorum perhibentiū teſtimoniū Chriſto,tūc *Lucæ. 2.*
credens Magos non eſſe deceptos vehementer turbatus eſt,ſuſpicatus ſucceſſorem re- E
gni . Hæc eſt enim implacabilis regū iracundia,dum ſentiunt regnum ſuum ab alio imperi . *Qui*(Ioſeph) *conſurgens* à ſomno ſine dilatione, quia de pueri præſeruatione,atque cuſtodia diligentiſſimus extitit *Accepit puerum , & matrem eius nocte*, id eſt,ſuo itineri,eos aſſociauit,& fortè in propriis vlnis, vel ſcapulis puerum baiulauit,niſi dicatur Mariā , & Ieſum iumento vexiſſe,p̄p itineris prolixitatem . ſicut, & virginem ſacram in aſino creditur deduxiſſe ad Bethleē hora natiuitatis Chriſti iā p̄xima. Accepitque eos nocte, forte eadem qua angelū vidit. qm̄ tempus nocturnum magis aptum eſt fugæ,ne de fuga accuſare-
tur ab aliquo: ſm̄ principē theologorū di- F
uinum Dionyſiū, eccleſiaſtica Hierarchia ab angelica gubernat̄, & omnia opera Dei ordinatiſſima ſunt. Quāuis ergo puer natus,poterat ſctm̄ Ioſeph intus docere,imò & foris affari de fuga arripienda,tn̄ hoc fecit p̄ angelū, vt ordo Hierarchicus ſeruaretur. Poterat quoq; Ieſus alio mō euadere manum Herodis, quemadmodū euaſit manus Iudæorum,eum præcipitare,& lapidare volentium:ſed quia noſtram aſſumpſit naturam , & ad patiendum atque ad exhibendum totius perfectionis exemplum aduenit,voluit humano modo procedere , fugiendo , aduerſa patiendo,& exemplum præbendo : ſicut in euangelio
loquitur , Cum vos perſecuti fuerint in *Matt. 10*
vnam ciuitatem , fugite ad aliam , *Et receſſit* Ioſeph cum Maria,& infantulo *In Aegyptum*

A *gyptum* prout per Iſaiam fuerat profetatũ, Ecce dominus aſcendet ſuper nubẽ leuem, & ingredietur Aegyptum, & commouebũtur ſimulacra Aegypti à facie eius. Fertur equidem in ſcolaſtica hiſtoria, quòd Chriſto Aegyptum ingrediente, omnia idola in fanis Aegyptiorũ in terrã collapſa ſunt, Chriſti pñiam ferre nequaquã valẽtia: ſicut nec Dagon pñiam arcæ, ſed corruit, Per quod figurabatur idolatriam pœnitus deſtruendã in toto mũdo Chriſti virtute: iuxta illud, In die illa, dicit dominus, diſp dam nomina idolorum de terra. Quæritur cur potius Aegyptum ingreſſus ſit Chriſtus. Reſpondendum Primò, quoniam Aegyptij olim tempore Ioſef circa populum Iſrael multum beneuoli erant. Nam & Iacob patriarcã primò ſeptuaginta diebus, deinde triginta planxerunt, vt in Geneſi dicitur. (Gene. 50) B Secundo, quoniam Deus qui non in perpetuum iraſcitur, poſtquã percuſſit: ruſus medetur (Pſa. 102) ideo ſicut quondã grauiſſimè cecidit Aegyptios propter populum Iſrael, ſic nunc eam curandam miſericorditer viſitat. Tertiò, quia Aegyptus fuit euidẽs mũdi huius figura; ideo eã intrauit ad præſignandum ꝙ per Apoſtolorũ prædicationem toto mundo inueheretur. *Et erat Ioſeph ibi*, videlicet ĩ Aegypto, cũ matre & puero, manibus ſuis victũ cõquirẽs, *Vſque ad obitum Herodis*, vt pote ſeptẽ annis, ut fertur. Herodes.n. triginta ſeptem annis dicitur regnaſſe, eiusq; imperii triceſimo anno Chriſtus legitur natus fuiſſe, *Vt impleretur*, in Chriſti reuerſione ab Aegypto poſt C mortẽ Herodis *Quod dictum eſt a domino per profetam* (Oſee) *dicentem. Ex Aegypto vocaui filium meum.* Hoc Iudæi ad literam exponunt de populo Iſrael, qui dicitur filius, imò & primogenitus Dei. (Exod. 4.) Iuxta illud, Iſrael primogenitus meus. Dixi tibi, dimitte filiũ meum vt ſacrificet mihi, quod certũ ẽ dici de populo Iudæorũ ad Faraonẽ. Sic in propoſito aſſerunt per filium deſignari populum Iſrael, non Chriſtum. Vnde in Oſea ita habetur, Puer Iſrael, & dilexi eum, & in Aegypto vocaui filium meũ. Veruntamen Euangeliſta docente, compellimur profiteri, hoc ad literã de Chriſto prædictum. Probatio nanque per allegationem ſcripturæ non valet, niſi ex ſenſu literali, ſecundùm Auguſt. Oportet itaque ſcire ꝙ cum aliquid dicitur de popu-lo, vel certa perſona vete. teſtamenti, prout erat figura Chriſti ſiue eccleſiæ, quãuis ad literam de illis exponatur, principalius tamen ac literalius exponitur de Chriſto, (2. Pa. 22) D vel eccleſia, quemadmodum illud de Salomone, Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Apoſtolus introducit de Chriſto prædictum ad Hebræos Dictum eſt enim de Salomone, inquantùm Chriſti figuram gerebat. Idcirco de Chriſto principalius intelligitur. Sic quod apud Oſeam habetur. Ex Aegypto vocaui filiũ meum, quãuis ad literam dictum ſit de populo Iudæorum: literalius, principaliusq; de Chriſto accipitur, quia de populo illo prædictum eſt, ſecundùm quod erat figura Chriſti: qui non ſolùm per determinatas perſonas, ſed per totum populum ſynagogæ multoties præfiguratur. *Tunc*, vt pote E creſcente rumore de Chriſto, propter Symeonis, & Annæ, paſtorumque verba: puto etiam ꝙ Zacarias, & Elizabeth parentes Ioannis, non tacuerunt de Chriſto. *Herodes videns* .i. conſiderans. *Quoniam illuſus*, id eſt, deceptus atque contemptus. *Eſſet à Magis*, non redeuntibus ad ipſum iuxta condictum *Iratus eſt ualde*, indignè ferens ſe eſſe deriſum, & de puero nato vindicare ſe cupiens, quem ad ſuam iniuriam natum putauit. *Et mittens* crudeles ſatellites *Occidit* per manum ſeruorum ſuorum *Omnes pueros* (mares) *qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius*, id eſt, in locis, & in villis vicinis ad eam pertinentibus. Secundùm hiſtorias iſtud non contigit ſtatim, F poſtquam ſe illuſum penſauit: Quanuis enim tunc ſtatim decreuit occidere pueros, tamen propter accuſationem filiorũ ſuorum coactus eſt Romam venire, & ibi cum filijs ſuis coram imperatore comparere. Obtenta autem ſententia pro ſe videns ſe confirmatum in regno, cum rediſſet, impleuit quod de nece infantũ concepit, interfici faciens omnes pueros, *A bimatu*, ideſt ab ætate, ſeu tpe duorum annorũ videlicet omnes infantes biennes, ſeu duorum annorũ tempus habentes, *& infra*, id eſt etiam illos qui erant minoris ætatis. vſque ad pueros vnius diei incluſiue. vt videtur inſinuari per hoc quod dicitur infra *Secundùm tempus quod exquiſierat a Magis*, id eſt, iuxta menſuram temporis euoluti ab hora appatitionis ſtellę, natiuitatiſque

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

A pueri, ꝙ tp̄s, videlicet diem apparitionis ſtellæ exquiſiuit & didicit à Magis per qđ agnouit, quãtę ætatis cõſiſteret Xp̄s. Herodes quippè certificari volẽs de xp̄i occiſione, & ſciẽs eũ iã eſſe vnius anni, & modicũ amplius (tantũ.n.tp̄is fluxit à natiuitate eius vſq; ad regreſſum Herodis à Roma) p̄cepit occidi pueros maioris ætatis vſque ad bimos: itẽq; minoris ętatis vſq; ad pueros diei vnius, ne puer requiſitus euaderet. Iſta eſt expoſitio præſentis loci cõmunior, procedens ſm̃ eos qui dicunt, ꝙ ſtella in die natiuitatis Chriſti, Magis apparuit, eoſq; infra tredecim dies vſque ad Chriſtũ perduxit, & ita hæc dictio, infra, denotat ordinem temporis. Secundò exponitur, prout denotat ordinem numeri,
B vt ſit ſenſus. A bimatu.i. à pueris duorum annorum, & infra.i. etiam illos qui erant infra ætatẽ duorum bimatuum .ſ. pueros quatuor annorum, vſq; ad pueros quinquennes, ſm̃ tempus ꝙ exquiſierat à Magis: à quibus ſecundũ exponentes hoc modo, didicit ſtellã apparuiſſe eis per duos annos antequam Ieroſolymã intrauerunt. Herodes ergo putans Chriſtũ tunc natũ cùm ſtella apparuit, æſtimauit eum iam plus eſſe q̃ trium annorum: quia annus iã fluxit à receſſu Magorum, antequam ipſe à Roma reuerſus eſt. Ideo interfecit omnes pueros bimos uſq; ad quinquennes, ne Chriſtus euaderet, ſi fortè ſolito maioris aut minoris exiſteret quantitatis. Iſta
Chryſoſt. expoſitio fertur eſſe Chryſoſtomi, eò ꝙ dicat ſtellam diu apparuiſſe Magis ante
C Chriſti natiuitatem. Verũ (vt tetegi) hoc Chryſoſt. non dicit aſſerendo, ſed quandã ſcripturam apocryfam recitando. Nihilominus huic opinioni apparentiam confert, ꝙ quorundam innocentum oſſa adeo magna ſunt ꝙ biennium vixiſſe credãtur. Alio modo exponitur quod dictum eſt infra, vt ſit ſenſus, quod pueros annorũ duorum vſque ad pueros vnius diei fecit occidi. quod verius æſtimatur, Ecce quanta crudelitas impiiſſimi regis. ¶ Sed quoniã dictum eſt, Herodem fuiſſe proſelytum, & credidiſſe ſcripturis de Chriſti aduentu, mirum videtur, ꝙ tentauit eum extinguere, quaſi poſſet Dei conſilium, & prophetarum ſcripturas mutare. Reſpondendum, ꝙ credidit fide informi, vel opinione humana ſicut, credidit hæreticus, qui nec fidẽ informẽ habet. Nihilominus ma- D
litia, & paſſionũ vehemẽtia, obtenebrarũt intellectũ Herodis, ꝙ nõ attẽdit, nemin̄ poſſe reſiſtere Deo vel eius immobile cõſilium variare, vel diuinas ſcripturas falſificare. Sed tentauit ſuis paſſionibus ſatiſfacere, malo ſuperatus affectu, qui nõ aduertit iudicium. Et quid hoc mirum de Herode, cum & Salomon qui tẽpore ſuæ ſapientiæ dixit, ſcripſitque, Non eſt ſapiẽ- *3.Reg.11*
tia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra dominũ, à mulieribus infatuatus, tentauerit ſimile aliquid perpetrare? Cũ enim audiſſet à Deo regnum ſuũ eſſe ſcindendum, percepiſſetq; à propheta Achia, prænunciatum eſſe Ieroboam Effrathæo, quod ſuper decem tribus regnaret, tentauit occidere Ieroboam, qui in Aegyptum E
aufugit. *Tunc adimpletum eſt, quod dictum eſt per Ieremiam prophetam dicentem, uox in rama* .i. in ſublimi *Audita* eſt utpotè longè, & latè diffuſa, propter vehemẽtiam ſoni. vox inquam, *Ploratus*, id eſt plorationis, puerorum, qui à matribus auellebantur & occidebantur, matribuſque lamentantibus miſerabiliùs flebant: uox quoq; *Vlulatus* matrum, qui de filiorum ſeparatione, & interfectione, dupliciter, & incredibiliter cruciabantur, quas ſola tãtæ crudelitatis memoria ſupra mundum affluxit *Rachel*, id eſt congregatio fœminarum Bethlehemitarum, quæ nomine Rachelis ſignantur. Primò, quoniam Rachel iuxta Bethleem eſt ſepulta, & matrũ corpuſculi hoſpitio nomen matris accepit ſecundũ Hierony. *Hierony.*
Secundò, qm̃ tribus Iuda & Beniamin iũ- F
ctæ erant loco, & ſorte. Herodes aũt iuſſit non tantũ in Bethleem, ſed in locis quoque adiacentibus pueros trucidari, ſicque ex propinquitate locorum non ſolũ filii Lyæ habitãtes in Bethleẽ, q̃ pertinebat ad tribũ Iudæ nati ex Lya: ſed & multi ex filiis Rachel matris Beniamin, hoc eſt de tribu Beniamin, ĩterfecti fuerũt. Propter qđ Rachel. i. poſteritas eius dr̃ plorare filios ſuos ab Herode necatos. *Et noluit conſolari*, *Iere.23.*
.i. matres filiorũ occiſorũ conſolationem recipere noluerunt de morte filiorũ: ſicut nec Iacob, cum putauit Ioſeph à fera peſſima deuoratum, *Quia non ſunt*, id eſt, quoniam filii earum ab hac vita ſubtracti ſũt eis per mortem crudelem, quod fuit eis inconſolabilis cauſa doloris. Rama inter-

A dum eſt proprium nomen loci,interdum verò eſt nomen commune,& interpretatur excelſum,ſicque accipitur nunc.Vnde in Ieremia habetur, Vox in excelſis audita eſt,lamentationis,& planctus, &c. Qđ aũt aſſeritur, vox iſta in excelſis audita , ſic quoq; intelligi poteſt , quia in cęlum coram Deo aſcendit , ſecundũ quod à Iacobo de pauperibus dr̄, Clamor eorum in aures domini ſabaoth introiuit, Et alibi,Oratio humiliantis ſe,penetrat nubes. *Defuncto autem Herode , ecce angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph dicens, Surge & accipe puerum & matrem eius,& vade* ex Aegipto *In terram Iſrael.* Determinatam autẽ vrbem ad quã reuertatur nõ ei exprimit angelus,quia de hoc poſtea inſtructurus

B erat ſanctũ Ioſeph , qñ ſpecialis ratio hoc exigit.*Defuncti ſunt enim,qui quærebant animam pueri.*i.Herodes,& eius fautores, qui aĩam.i.vitam animalem pueri quærebant extinguere. per hoc ſm̃ Hiero.& Chryſ. datᷓ intelligi ſacerdotes, & ſcribas de morte Chriſti cogitaſſe,& Herodis ſtudio cõſenſiſſe : quod intelligi poteſt de Chriſto materialiter & formaliter. Materialiter, quia conſenſerunt mortem eius qui fuit verus Chriſtus, quem ipſi non crediderãt eſſe Chriſtum. Formaliter, quia & Chriſtum ẽt cognitum,optauerunt occidi.An hoc ſecundo modo intelligi poſſit , difficile eſt, & ſatis ambiguum : cũ Apoſtolus

C dicat.Si.n.cognouiſſent nunquã dñm gloriæ crucifixiſſent.Et Petrus Iudæis loquẽs dicit,Scio ꝙ per ignorãtiam feciſtis,ſicut & principes veſtri. *Act.3.* Et dominus in cruce pendens,dixit,Pater,dimitte illis , non.n. ſciunt quid faciunt . *Luc.23.* *Qui conſurgens accepit puerum & matrẽ eius,& uenit in terrã Iſrael. Audiens autẽ*(Ioſeph)*quod Archelaus* filius Herodis,*Regnaret in Iudæa pro Herode patre ſuo,*Refert Ioſephus ꝙ Herodes totũ regnũ ſuũ dimiſit Archelao,quem diligebat pręcæteris filiis . Herodes ergo & Philippus filii huius Herodis,& fratres Archelai, petierũt ab Imperatore partẽ regni paterni, qui cõſilio habito , diuiſit regnũ maioris Herodis in duas partes,dans vnã medietatem Archelao:aliam verò medietatem in duas partitus eſt,dans vnam Herodi minori,uidelicet Galilæam,aliamq; Philippo,puta Ituriam,& Traconitidem regionem . Medietas verò Archelao conceſſa,

D tenuit nomen Iudææ, ideo Archelaus dicitur in Iudęa regnaſſe.Et quoniam à patre ſuo conſtitutus erat hæres totius regni, charior patri, idcirco fauit machinationibus patris ſui, de Chriſti occiſione,& aliis malis.Vnde Ioſeph proditionẽ formidans,non audebat ad terram Archelai reuerti ſicut ſubiungitur *Timuit illò ire* (ideſt,ad Iudæam tranſire)*Et admonitus in ſomnis* haud dubium quin ab angelo , *Seceſſit in partes Galilææ*.i.per loca, & terminos Galilææ tranſiuit , quia Herodes dominus Galilęæ patrẽ ſuũ nõ dilexit,à quo regno erat priuatus.Iõ Ioſeph in terra eius ſecurius morabatᷓ. *Et ueniens* (Ioſeph) *habitauit in ciuitate quæ uocatur Nazareth* cũ Maria & puero. in qua angelus virgini Chriſti cõceptionẽ annunciauit, *Vt adimpleretur* in Xp̄i habitatione in Nazareth , E *Quod dictum eſt per prophetas,quoniam Nazaræus uocabitur* Chriſtus,quia in Nazareth fuit moratus,cõceptus atq; nutritus.Hoc in Iſaia ſm̃ Hebraicam ueritatem ſic legitur,Egredietur virga de radice Ieſſe,& Nazaræus de radice eius conſurget . Loco cuius nos habemus,Et flos de radice eius aſcendet.Et forſitan alii prophetæ , quorũ ſcripta non habentur,idem dixerunt. Nõ enim omnium prophetarum libros habemus,& tamen oẽs prophetę de Chriſto locuti ſunt . Vnde Philippus ſciens hoc à prophetis prædictum, ait ad Nathanael , Quem ſcripſit Moyſes,& prophetæ, inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth , Cui concordans Nathanael, à Nazareth F inquit,põt aliquid boni eſſe?¶ Poſtremò in fine capituli recolo ꝙ penè excidit mẽti,videlicet ſtellã quæ magis apparuit, nõ dici ſtellam uniuocè veris ſtellis . Differebat nempè ab illis , ſicut corruptibile ab incorruptibili,Formata eſt enim angelico miniſterio de materia elementali , & corruptibili,peractoque ſuo obſequio, in præiacentem eſt reſoluta materiam . Sed & motu,loco,ac tempore , differebat à ueris ſyderibus : ſicut in diuerſis libris ſatis oſtenditur,idcirco pertranſeo. Item circa illud quod dictum eſt, Ex Aegypto uocaui filium meum. dicit Hieronym. Poſſumus hũc locum aliter exponere, propter *Hierony.* cõtentioſos,& teſtimoniũ proferemus ex numeris,dicẽte Balaã,Deus ex Egypto vocauit eũ,gloria eius vt vnicornis: loco cu

A ius habemus, Fortitudo eius ſicut rinocerotis, hoc enim in Numeris ſcriptum eſt. Sed agnoſcendum, quòd hoc non minus literaliter dictum eſt de populo Iſrael, quàm præinductum verbum Oſee. Cum enim Balaam retuliſſet, Non eſt idolũ in Iacob, nec ſimulacrũ in Iſrael, ſubdit, Dominus Deus eduxit eum de Aegypto, &c.

EXPOSITIO CAP. III.

In diebus autem illis uenit Ioannes.

ARTICVLVS VI.

Evangeliſta beatiſsimus tractaturus in ſequẽtibus de conuerſatione, doctrina, atq; miraculis Chriſti, primò de præcurſore ipſius mentionẽ inducit, B ſanctitatẽ, idoneitatẽ, doctrinã & vitã Ioannis deſcribens, vt innoteſcat quã dignũ, & credibile ſit teſtimonium eius de Ioan. 1. Chriſto. Chriſtus ergo qui eſt lux vera, ſumma & infinita, ſciẽs mundũ ſui immediatè nõ eſſe capacẽ, præmiſit magnũ quẽdam ſui aduentus præparatorẽ, qui corda Iudæorũ ad Xp̃i receptionẽ diſponeret. *In diebus autem illis* qñ videlicet Ieſus adhuc habitabat in Nazareth, puta circa triceſimum annum Chriſti: non quando rediit Marci. 1. de Aegypto *Venit Ioannes Babptiſta*. Vnde niſi à latibulis eremi, in quibus huc vſq; ſolitariã vitã duxit? Venit ergo ab occulto loco deſerti, ad loca eiuſdẽ deſerti publica, vbi hominibus ſe videndũ exhibuit, *Prædicans in deſerto Iudææ* in quo vtiq; de- C ſerto fuerat enutritus, *Et dicens Pœnitentiã* Lucæ. 3. *agite*, id eſt, peccata veſtra deflete, & per opera pœnitentiæ pro eis ſatisfacite, nec deplorata reiterate. Pœnitentia tripliciter ſumitur. Primò, pro ſacramento. Secũdo, pro virtute morali, quæ eſt pars iuſtitiæ. Tertio, pro actu pœnitentiæ, ſic modo accipitur. *Appropinquabit enim regnum cœlorũ*, id eſt, iã in proximo eſt, vt ianua patriæ aperiatur per Chriſtum: vt gratia & veritas fiat per ſaluatorem: vt beatitudo cœleſtis condonetur electis. Chriſtus nanque per ſuam paſſionem, regnum cœlorũ aperuit. Regnum ergo cœlorum vocatur patria, vel præmium electorũ, ſeu triũphans eccleſia. Hoc regnũ primùm publicè prædicatum eſt à Ioanne. In veteri etenim teſtamento promittebantur bona terrena apertè, cœleſtia verò quaſi implicitè. Cõſequenter dignitas Ioannis prophetico D teſtimonio declaratur. Hic. id eſt, iſte Ioãnes Baptiſta. *Eſt enim qui dictus* id eſt, prænunciatus. *Eſt per Iſaiam prophetam, dicentẽ:* Iſai. 40. *Vox clamantis in deſerto*, id eſt, ſermo Ioannis in ſolitudine prædicantis, eſt iſte qui ſubditur, *Parate uiam domini*, id eſt, corda veſtra diſponite ad receptionẽ inhabitationemq; Chriſti, vitiorum obliquitates, ſeu gratiæ obicem repellendo, & quod in vobis eſt faciendo, *rectas facite ſemitas eius*, id eſt, diuina præcepta atque conſilia, quibus itur ad Deum, purè & irreprehenſibiliter obſeruate. Itaque domino viam parare, eſt pœnitentiã agere. Queadmodũ aũt terrenus rex vrbem aliquã ingreſſurus, habet præcurſores, quia uiarum ſordes amoueant, uias complanent, hoſpitiũ ornent: E ſic Chriſtus rex cœleſtis ad hominũ corda venturus, præmiſit Ioannẽ, qui viã ſibi pararet, inducendo homines ad virtutes. Ipſe quoq; Ioannes, vox clamantis vocatur. Sic.n. reſpondit Iudæis, Ego vox clamantis, &c. Dicitur.n. vox per ſimilitudinẽ, ſeu rõne officii. Primò, qm̃ ſicut uox prior eſt uerbo ordine naturæ, ſic Ioãnes præceſſit Chriſtũ. Secundo, quia ut uox rẽ ſignificatã notificat, ſic Ioãnes Chriſtum monſtrauit. Dicitur aũt uox clamantis. i. Ioan. 1. Chriſti ſeu Dei per ipſũ loquẽtis, in deſerto: quia nõ ipſe erat qui loquebatur, ſed ſpũs ſanctus, & Xp̃s per eum: ſecundũ quod Paulus ait, An exprimentiũ quæritis eius qui in me loquitur Xp̃s? Deinde F deſcribitũr auſteritas uitæ Ioãnis in uictu & ueſtibus. *Ipſe autem Ioannes habebat ueſtimentum de pilis camelorum*, uidelicet ueſtẽ cilicinã, ſeu pellẽ cameli, unaq́; ueſte erat contẽtus, *Et zonam pelliceam*. i. groſſam corrigiã. *Circa lumbos ſuos*, quemadmodum & Helias: eratq́; de duris & crudis pellicearũ minutiis facta. *Eſca autem eius erat, locuſtæ*. Locuſta ſignificat tria, uidelicet herbã, radicẽ, & auem minutam. Chryſoſtomus aũt & alii multi hoc loco per locuſtas intelligunt animalia parua, nõ altè uolantia, quæ in deſerto Iudææ abundabant, & frixa cum oleo eſca ſunt pauperum. Alii per locuſtas intelligũt herbas deſerti, cũ nõ uideatur probabile, ꝙ Ioãnes qui nec pane ueſcebatur, carnes animaliũ, aut aliquid coctũ comederit, *Et mel ſylueſtre*. i. qđ in ſyluis recipitur, & arborũ truncis. Rabanus

A nus autē per mel ſylueſtre, intelligit quoddã genus foliorũ, quæ alba & tenera, manibusque attrita, melleũ habent ſaporē. *Tunc exibat ad eum*, uidelicet ad Ioannē in deſertũ, & poſtea quãdo Ioãnes deſcendit ad Iordanē, ut Lucas dicit, uenit ad eũ illuc, *Ieroſolyma*, i. habitatores Ieruſalem ēt in maxima multitudine. Vñ Marcus enarrat, ꝙ egrediebantur ad eum Ieroſolymitæ uniuerſi, *Et omnis Iudæa*. i. aliqui de omni genere Iudæorum, *Et omnis regio circa Iordanem*. i. etiã illi qui circa Iordanē morabantur, uidelicet Galilæi. Ponitur hoc loco continens pro contento, & locus pro locato, *Et baptizabãtur*. i. corporaliter lauabantur, non intus purgabantur à culpa, *In Iordane ab eo, confitentes peccata ſua* in com-
B muni, nõ confeſſione ſacramentali diſtincta atque plenaria, prout confeſſio eſt ſacramentum nouæ legis & gratiæ. Sic. n. inſtituta eſt à ſaluatore, nec erat in ueteri lege, in quē data non erat poteſtas hominibus ligandi atque ſoluendi, ſeu uitia relaxandi: imò nec Ioanni data eſt iſta poteſtas. Denique Damaſ. 4. libr. cap. 1. ponit octo genera baptiſmatũ. Primũ uocat diluuium: ſecundũ tranſitũ maris rubri: tertium ablutionem legalem: quartum baptiſma Ioannis: quintum baptiſma Chriſti: quo ipſe à Ioanne baptizari dignatus eſt: ſextum baptiſma pœnitētię ſeu lachrimarum: ſeptimũ ſanguinis ſeu martyrii: octauũ flaminis ſeu ſpũs. Gregorius uerò Nazanzenus non ponit niſi quinq;
C genera baptiſmatum. Nam tria prima genera comprehendit ſub uno, quod nominat baptiſma figuratiuũ. Baptiſma quoq; quod Ioannes dedit, & Chriſtus acepit, ſub uno genere uidetur comprehendiſſe. Primũ itaque genus baptiſmi ſecundùm eum uocatur figuratiuũ, ut erat tranſitus maris rubri, & lotio corporalis in aqua, ſecundũ Moſaicã legem. Secundũ genus, uocatur præparatoriũ, puta baptiſma Ioãnis, quod diſponebat ad Chriſti baptiſ-
Exod. 14 mũ, à Chriſto inſtitutũ. Tertium dicitur purgatiuũ, quo regeneramur ex aqua, & ſpũ ſancto, & purgamur ab omni piaculo. Quartum uocatur ſupererogatiuum, uidelicet baptiſmus ſanguinis. Quintũ eſt quotidianum, uidelicet lachrymarum baptiſmus. Sciendum ergo ſecundum Thomam ſuper quartum ſententiarum, unum
D dũtaxat eſſe baptiſma, ꝓpriè dictũ quod celebratur in aqua ſub determinata, & certa uerborum forma à Chriſto pręfixa: de quo Matthæus ait, Euntes docete oēs gentes, baptizantes eas, in nomine patris & filii & ſpũ ſancti: alia uerò nomen baptiſmi ſortiuntur ſecundũ ordinē quendã ad iſtud baptiſma, & hoc tripliciter. Primò, inquantũ aliquid fuerat ſignum huius baptiſmatis: ſicq; diluuiũ appellatur baptiſma, prout noſtrum baptiſmum præfigurauit: quantùm ad ſpũalis uitæ ſaluationem ex ſaluatione naturalis uitæ humani generis facta in arca Noe. Vnde ſcriptũ eſt apud Petrum apoſtolum, In arca pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt ꝑ aquã, quod & nos nunc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma. Trãſitus quoq; maris rubri
E baptiſma aſſeritur, qm̃ noſtrum baptiſmũ præfigurauit quò ad liberationem à poteſtate diaboli: ſicut per tranſitũ maris liberabantur Hebræi à poteſtate regis Aegypti. Exod. 14. Hinc dicit Apoſtolus, Oēs in Moyſe baptizati ſunt: in nube & in mari. Nubes aũt ſignificauit ſpm̃ ſanctũ, & gratiã eius. Mare verò aquã baptiſmi. Ablutiones ēt legis figurabant baptiſmũ, ſecundũ quod mundat à macula culpæ, quemadmodum ablutiones illę mundabant ab immunditiis corporalibus. Alio modo dicitur aliquid baptiſmus, quia aliquo modo cauſa fuit noſtri baptiſmi, ſicq; baptiſmus Ioannis vocatur baptiſmus, tanquam diſponēs ad eum, & baptiſmus Chriſti paſſiuus, tanquam dans efficaciam ei. Tertio aliquid
F nuncupatur baptiſmus, ſecundũ proportionem ad eundem effectum baptiſmi propriè ſumpti, & ita martyrium, pœnitētia, & ſpiritus ſancti infuſio, baptiſmata appellantur. De baptiſmate autem ſpiritus ait Saluator apoſtolis, Vos baptizamini ſpiritu ſancto, non poſt multos hos dies. Act. 1. De baptiſmo inſuper ſanguinis, Ego (inquit) baptiſmo habeo baptizari. ¶ Quæritur, an baptiſmus Ioannis fuerit ſacramentũ, vel ſolùm quid ſacramentale? Reſpondendum, quòd erat ſacramētum, quoniã fuit ſignum rei ſacræ, puta baptiſmatis Chriſti. Quanuis enim non contulit gratiam, fuit tamen inchoatio quædã ſacramentorũ gratiæ, nouæq; legis. Vnde propriè dicitur medium inter ſacramenta veteris teſtamēti, & noui, quemadmodũ diſpoſitio ad

formam

A formã media eſt inter priuationẽ, & for-
mã. Côueniebat.n.cũ ſacramẽtis legis in
hoc ꝙ erat ſignũ dũtaxat:cũ ſacramẽtisve
rò nouæ legis & gratiæ in hoc, ꝙ de pro-
pinquo diſponebat ad gratiá,& in forma,
atq; materia côuenientiam habuit cũ no-
ſtro baptiſmo. Fiebat nanq; in aqua in no
mine Xp̃i. ¶Quæritur ergo, ſub qua forma
baptizauit Ioánes? Reſpondendũ, qđ ſub
iſta, Ego te baptizo in noĩe vẽturi, iuxta
illud Ioãnes baptizabat populũ, dicẽs, in
eũ qui vẽturus eſt poſt ipſũ vt crederent,
hoc eſt in Ieſũ. Quanuis.n. Xp̃s tũc venit
in carnẽ, nondũ tñ venit ad prædicationẽ.
¶Sed ſi baptiſmus Ioãnis nõ præſtitit gra
tiá, q̃ritur, cur baptizauit. Reſpõdendum,
B quod multas ob cauſas: quarũ primá ipſe-
Ioan. 1. met tãgit Ioãnes loquẽs de Xp̃o, Vt mani
feſtaretur (inquit) in Iſrael, propterea ve-
ni ego in aqua baptizãs. i. ad hoc vt oſten
derẽ populo Iſrael, ꝙ Xp̃s eſt qui baptizat
in ſp̃u ſãcto. Ex hoc.n. ꝙ Ioãnes baptiza-
uit, qđ nulli prophetarũ ante eũ cõceſſum
eſt, concurrebat ad eũ populus, ſicq; oĩbus
manifeſtare potuit Xp̃m., cuius fuit ipſe
præcurſor. Secũdò, vt ordinẽ ſuæ præcur-
ſionis in oĩbus obſeruaret, quatenus ſicut
Xp̃m præuenit naſcẽdo & prædicando, ſic
eũ quoq; præcederet baptizãdo. Tertiò,
ut ad Xp̃i baptiſmũ diſponeret. Quod.n.
cathecuminis nondũ baptizatis cõfert in
ſtructio fidei, hoc cõtulit credentibus ba-
ptiſmus Ioãnis. Quartò, ut hoĩes ad pęni
C tendũ induceret. Quintò, vt ad ſuſcipien
dũ xp̃i baptiſmũ homines mãſuetos effice
ret. Qm̃ ergo baptiſmus Ioãnis dabatᷣ in
nomine vẽturi, videlicet xp̃i, idcirco erát
quædá proteſtatio, atq; profeſſio, credẽdi
in Xp̃m, & opera pœnitẽtiæ digna agẽdi:
ordinabatur quippe ad hæc. Et quia pœni
Luca. 3. tẽtia nõ cõpetit pueris, iõ eis nõ cõfereba
Actu. 1. tur ſicut nec fœminis, ut aliqui dicũt, qm̃
inſtruẽdæ erãt per viros. Quanuis aũt ba-
ptiſmus Ioannis non contulit gratiã ſua
virtute, tamen ex fide & deuotione ſuſci-
pientis, ex ſanctitate quoque & præcibus
dantis, præſtitit gratiam, ſicut & ſacramẽ
ta legis. *Videns autem Ioannes multos Pha-
riſæorum & Sadducæorum uenientes ad baptiſ
mum ſuum, dixit eis*. ¶In populo Iudæorum
erant tres ſectę, quæ ſe cæteris pręferebãt.
Puta Eſſei, qui abſtractam, & rigoroſiſſi-
mã viam duxerunt, ſed errauerunt in mul

tis, putantes ſe ſua iuſtitia ſine gratia poſ D
ſe ſaluari. Phariſæi quoque, qui quaſi di-
uiſi ab aliis, dicebãtur: quaſi religioſiores
& doctiores, eratque honeſta ſecta eorũ,
de qua ſe Paulus fuiſſe teſtatur, Ego, in-
quiens. Phariſæus ſum, filius Phariſæorũ.
Item & Saducæi, dicentes ſe natos de ſe-
mine Sadoc pontificis, qui libros Moyſi re
cipientes, prophetas non receperũt. & nec
angelum, nec ſpiritum, nec reſurrectionẽ
conceſſerunt, quæ omnia Phariſæi admi-
ſerunt. His ergo dixit Ioannes, *Progenies
viperarum*. id eſt, generatio, ſeu filii ſerpen
tum, videlicet peruerſorũ uenenatorum-
que patrum, *Quis demonſtrauit uobis fugere à
uentura ira?* locus iſte dupliciter explana-
tur. Ambroſius enim ſuper Lucam expo- E
nit, vt ſit commendatio pęnitentium, hoc *Luc. 3.*
modo, *Genimina*, i. progenies *Viperarum* pa
trum impiorum. Non tamen impii filii,
quoniam pœnitentes. Ad generationem
itaque non ad ſucceſſionem. i. ad genito-
res, non ad filios referenda eſt compara-
tio viperarum ſecundùm Ambroſiũ. *Quis* *Ambro.*
demonſtrauit uobis. i. quis docuit vos iam
pœnitentes, *Fugere à uentura ira?* i. timere
extremum iudicium, & vitam corrigere, *Luca.*
per quod ſententia damnationis vitatur?
Nullus vtique, niſi miſericors Deus, cum
ſitis filii peſſimorum. *Facite ergo fructum
dignum pœnitentiæ*, i. quia iã datum eſt uo-
bis intus pœnitere, curate exterius opera
ſatisfactionis idonea perpetrare, quate-
nus ſecundùm menſuram peccati, & de- F.
lectationis illicitæ, ſit menſura operum
pœnitentialium & afflictionis ſpontaneę:
iuxta illud, Quantùm glorificauit ſe, &
in deliciis fuit, tantùm date ei luctum &
tormẽta. Peccata nempe ſunt vulnera ani
mæ: medicina verò eſt pœnitentia. Cer-
tum eſt quod vulnera profundiora ac ma
gis mortifera maiori ac acerbiori indi-
gent medicina. Secundò exponitur ſecun
dùm Chryſoſtomum & Bedam, vt ſit ex-
probratio impœnitentium fictè venien-
tium ad baptiſmum, vt iaudientur Ioan-
ni. His igitur loquitur, progenies vipe-
rarum, id eſt, venenati, fallaceſque filii pa
trum ſerpentinorum, quorum veneno-
ſam prauitatem, ac ſimulationem ſectami
ni. Quis demonſtrauit vobis fugere à ven
tura ira. i. nullus poteſt vobis dare con-
ſilium, uiam, ſeu modum euadendi diui-
næ

A næ iuſtitię vltionem vobis imminentem, niſi pœniteatis. Et quamuis nunc occultetis hominibus veſtram malitiam, tamen in die iudicii deducetur in publicum. Vnde in ſapientia ſcribitur, Manum tuam domine impoſſibile eſt ſuffugere. Et Pſalmiſta, Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, ſcilicet ex intimo corde cum diligenti cuſtodia mentis, & animo timorato, nec recidiuetis. Horrẽdum eſt enim incidere in manus Dei uiuentis. Porrò quòd iſte ſit ſenſus, videtur ex eo quòd infra habetur, quẽadmodum Chriſto interrogãte phariſæos, Baptiſmus Ioãnis de cœlo erat, an ex hominibus? non audebant reſpondere de cœlo, ſcientes quòd diceret ipſis, B Quare ergo uos non credidiſtis ei? Quod autem prior expoſitio aptior ſit, apparet ex hoc quòd Lucas *Luc. 20.* fertur Chriſtum uerba iſta dixiſſe ad turbas communiter. Turbæ autem credebãt Ioanni, propter quod Phariſęi dicere nõ audebant ex hominibus, propter populum. Omnes enim habebant Ioannem quaſi prophetam, vt euangeliſta diſſeruit. Probabilius ergo apparet Ioannem dixiſſe hęc uerba ad omnes communiter, quorum aliqui boni, aliqui mali fuerunt *Mat. 11* non tamen ſecundùm eundem ſenſum, nec propter finem eundem, Nec hoc mirum putetur, cum ſecũdùm Auguſtinum eadem ſcriptura habeat ſenſum literalem multiplicem. Bonis ergo, & pœnitentibus, ſed nondum perfectis ſic fatur, vt eos C magis humiliet, ad melioraq; prouocet. Frequenter enim uiri ſancti durè loquuntur etiam ualde bonis. Propter hanc aut ſimilem cauſam, malis uerò ſic loquitur, ut terreantur atque pœniteant. *Et ne uelitis dicere intra uos*, id eſt, ne cogitetis inaniter gloriando de ingenita carnalis propagationis nobilitate, *Patrem habemus Abraham* magnum patriarcam de cuius ſemine ſumus exorti, quaſi hoc uerbis ad ſalutem ſufficiat. ¶Iactabant etenim ſe Iudæi de dignitate proſapiæ, quod friuolum eſt, quoniam imitatores fidei atq; iuſtitię patriarcarum, potius appellantur filii eorum, quam filii ſolùm carnales: propter quod Saluator ait Iudęis, Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahę facite. Quod quoniam non fecerunt, audierunt à ueritate,

uos ex patre diabolo eſtis. Vnde ad Galatas dicit Apoſtolus, Qui ex fide ſunt, hi ſunt filii Abrahę. Merito denique non debetis de iſta paternitate præſumere. D *Eccl. 16.* *Dico enim uobis, quoniam potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ* ſecundũ duplicem intellectum. Primò, nam Deus omnipotens, qui cuncta creauit, poteſt facillimè de ſaxis procreare homines iuſtos: qui ſunt ſpirituales filii Abrahæ, ueriores, nobilioreſq; filii eius, quàm eſtis uos. Secundò, quia de gentilibus, qui propter cordis ſui duritiã, ſtoliditatem, ac idololatriam, lapides nominantur, poteſt miſericordia Dei facere homines ſanctos & ſpirituales, qui digni ſint dici filii Abrahę, quẽadmodum per Ezechielem affirmat. Auferam cor lapideum de carne ueſtra, & dabo uobis cor carneum: quod de Iudæis literaliter dicitur. E Hãc ſuſcitationem Deus impleuit, quando ad prædicationem apoſtolorum obſtinati ſunt Iudęi, & gentiles illuminati, quando Deus uocauit non dilectam dilectam, & non miſericordiã conſecutam, miſericordiam conſecutam, ſicut Oſeas prędixit, hoc eſt, plebem gentilem, quę tẽpore ſuæ perfidię, fuit non dilecta, & Deo odioſa ſecundùm pręſentem iuſtitiam, fecit ſibi dilectam, conuertendo eã ad fidem. Tunc quoque impletum eſt illud Iſaię, quia multi filii deſertę .i. gentilitatis olim relictę, quam eius quę habet uirum, hoc eſt, ſynagogę, cuius ſpõſus & uir extitit Deus. ¶Secundum Chryſoſto. *Chryſoſt.* Iudæi à Ioanne dicuntur progenies uiperarũ, propter tres uiperę proprietates. Prima F eſt, Cũ vipera momorderit hominẽ, ſtatim ipſa currit ad aquam: q̃ ſi inuenire nõ poteſt, mox moritur. Sic Iudæi pctã mortifera cõmittentes ad baptiſmum currebant, ut more uiperarum periculũ mortis euaderent. Secunda, nam ſicut natura uiperarum eſt rumpere uiſcera materna, & ſic naſci, ſic Iudæi perſequentes aſſiduè ſanctos prophetas, corruperunt matrem ſuam, uidelicet ſynagagogam. Tertia nam uiperę foris ſpecioſæ & quaſi pictę uidentur intus uerò replentur ueneno: ſic phariſęi, & Saducęi ſanctitatẽ forinſecus ſimulabant, ſed uenenum malitię portabãt in corde. Deinde ſubditur ratio cur efficaciter pœnitere oporteat. *Iã enim ſecuris ad radicẽ arboris poſita eſt*, id eſt, de proximò imminet *Matth. 3* uobis

A vobis interitus mortis atq; æternæ damnationis, niſi pœnitentiam dignam egeritis, ſicut arbori propinqua inſtat ruina, qñ ſecuris applicatur radici, vt arborem amputet, funditusq; auellat. Loquitur autē metaforicè, vt per ſecurim intelligatur rigor, ſeu vltio diuinę iuſtitię q̃ frequenter tollit, & dānat impœnitentē repētè, ac improuiſè, iuxta illud Eccl. Nō tardes cōuerti ad dñm, ſubitò.n.veniet ira illius, & in die vindictę diſperdet te. Arbor verò eſt genus humanū, ſeu hō quicunq;: radix verò eſt firmitas vel ſubſiſtentia vitæ præſentis. Securis ergo.i.rigor diuinæ æquitatis ad radicē arboris.i.ſubſiſtentiā vitæ hominis poſita eſt, vt peccatorē tollat, & puniat, qm̃ Deus paratus eſt impium extirpare, B prout in Eccle.habetur: In peccatores reſpicit ira illius. Vt in libris Macabęorū legitur, A verbis peccatoris ne timueris, qm̃ gloria eius ſtercus, & vermis, hodie extollitur, & cras nō inuenitur. Hinc etiam per eccleſiaſten inducitur, Non ſit bonum impio, nec prolongentur dies eius, ſed quaſi vmbra prætereāt. Poteſt quoque per ſecurim intelligi tranſitus uitæ præſentis, quæ quantò prolōgatur, tantò amplius breuiatur. Vnde Ezec. Præciſa eſt (inquit) uelut à texēte uita mea, dū adhuc ordirer ſuccidit me, Vel, ſecuris, hoc eſt, cōminatio ſacrę ſcripturę, ad radicē arboris hoc eſt, ad intellectum hoīs, poſita eſt, ut eū hortetur, ac terreat. Deus nanq; in C ſcripturis cōminatur hominibus ut corrigant ſemetipſos: propter qđ Ierem. (Iere. 23.) proteſtatur, Nunquid nō verba mea ſunt quaſi ignis, & quaſi malleus conterens petram? *Omnis ergo arbor*, hoc eſt, quilibet homo adultus, & cōpos rationis, *Qui non facit fructum bonū*, id eſt, actū meritoriū interiorē uel exteriorē, imò utrunq; ſi aſſit facultas & tp̄s debitum, *Excidetur*, hoc eſt, ab electis ſeparabitur, *Et in ignem* (infernalem) *mittetur*, talis.n.nō implet p̄cepta affirmatiua. Nec ſufficit declinare à malo, ſed oportet inſuper bene facere. Omiſſio ergo interdū eſt pctm̃ mortale. Hinc ſeruus inutilis iubetur mitti in tenebras exteriores. Et Chriſtus dicit, Omnem palmitē in me nō ferentem fructum, tollet eū pater. Ex præ inductis pateſcit ueritas iuſtitiæ in Ioanne, (Ioan. 13) qui ſine perſonarum acceptione peccatores dirè redarguit, neminem palpans,

D nulliq; blandiens. Conſequenter Ioannes oſtendit inſufficientiam ſui baptiſmi, & propriæ perſonæ cōditionem, cuius ratio eſt ut tangitur in Luca, quoniam oēs opinabantur Ioannē eſſe Chriſtum. *Ego quidem baptizo vos aqua*, id eſt exterius lauo vos, aquā ſuper uos fundēs, non interius purgo peccata tollens, aut gratiam conferens. Baptizo ergo, & corpora ueſtra in aqua lauo, *In pœnitētiam*, hoc eſt, ad hoc ut ad pęnitendū uos inducā, non ut peccata dimittam. *Qui autem poſt me venturus eſt* in publicū, id eſt, Chriſtus, qui citò poſt hæc manifeſtabit ſeipſum, prædicando, miracula faciendo, atque per ſuos diſcipulos baptizando, *Fortior*, id eſt, maior, & dignior *Me eſt* ſecundùm utranq; ſuam natu E ram, quia ut Deus eſt infinitæ patientiæ, dignitatis ac perfectionis. Secundùm humanitatem quoque aſſumptam, data eſt ſibi omnis poteſtas in cœlo & in terra. pater enim diligit filium, & omnia dedit in manus eius, imò Chriſtus ut homo excedit perfectionem, dignitatem, & gratiam omnium creaturarum ſimul ſumptarum, propter immediatam, & hypoſtaticam, ſeu perſonalem unionem ſuæ humanitatis cum uerbo, *Cuius non ſum dignus calciamenta portare*, hoc eſt, intantū excedit me, F quòd non ſum dignus ei in minimo miniſtrare. De Chriſto legitur, quòd cœpit (Lucæ 3. Marc. 1.) facere, & docere: cum ergo ipſe diſcipulos ſuos ad prædicandum miſerit ſine calciamentis, credibile eſt quòd calciamentis uſus non ſit. Quod ergo ait Ioannes de Chriſto, cuius non ſum dignus calciamenta portare, intelligendum eſt ſecundùm cōem modū loquēdi, quo aliquis uolens ſe multum humiliare ſub aliquo, dicit ſe non eſſe dignum gerere calceos eius, per quod Ioannes declarat ſe incōparabiliter Chriſto minorē. O quāta humilitas in corde Baptiſtæ. Meritò utique à Chriſto excellētiſſimè laudari ſublimariq́ue meruit, qui ſe tamen ſub illo deiecit quanuis nec plenè ſe humiliare potuerit per cōparationem ad xp̄m, qui tamen de Ioanne teſtatur, Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. ¶Sed quæritur, cum ſecundū doctores quoſdā, hō de cōdigno poſſit mereri uitā æternā, qūo Ioannes dignus non fuit Chriſto in minimo miniſtrare, ſeu eius calciamenta portare?

A portare? Deniq; ſi dignus fuit, & meruit Chriſtum baptizare, quo dignus nõ fuit ei in minimo deſeruire? ¶ Reſpõdendum, ꝙ aliquis dicitur dignus per comparationem ad Chriſtum dupliciter. Primò, ſimpliciter. Secundò, ſecundum modum humanæ poſsibilitatis, & conditionis. Primo modo nemo dignus fuit, uel eſt, Chriſto appropinquare aut miniſtrare, propter infinitum exceſſum ſuæ perfectionis præ omnibus, tamen ſecundo modo eſt aliquis dignus ei ſeruire: imò, & corpus, & ſanguinem eius conſecrare ac manducare,

Hab. 18. præſertim cum dicat Apoſt. Quicũque manducauerit panem hunc, uel biberit calicem domini indignè, reus erit corporis, & ſanguinis domini, *Ipſe nos* hoc eſt voſipſos vel alios per vos deſignatos, &

B vobis, in ſpecie ſimiles *Baptizabit* per ſuos miniſtros, ita ꝙ ipſe erit principalis baptizator, mundans interius, miniſtri verò ipſius erunt baptizatores inſtrumentales. Chriſtus quippè per ſeipſum nõ baptizauit, ut dicit Ioannes *In ſpiritu ſancto*, hoc eſt, uirtute, & gratia ſpiritus ſancti, uidelicet, gratiam ſpiritus ſancti infundẽdo, & uitia diluendo, *Et igni* & ſi dixiſſet in ſpiritu ſancto, & aqua, conſonare uideretur ſaluatori dicenti, Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſãcto, &c. Quid ergo per ignem intelligitur? puto ꝙ caritatis feruor, de quo Chriſtus dicit, Ignẽ

Lucæ 3. Marc. 1. veni mittere in terram, & quid uolo niſi

C ut accendatur? Chriſti nanq; baptiſmus ordinatur ad diuinæ caritatis perfectionẽ atq; feruorem, propter quod lex euangelica appellatur lex amoris, & gratiæ. Baptizabit ergo uos in ſpiritu ſãcto, & igni, ideſt, baptizando caritatem in uobis accendet, inducendo vos in memoriam beneficiorum ſuorum. Hiero. per ſpiritum ſanctum, & ignem, idem intelligit, eò ꝙ ſpiritus ſanctus ſit ignis, iuxta illud Apoſtoli ad Hebræos, Deus noſter ignis conſumens eſt, ſicq; cõiunctio, & tenetur expoſitiuè. Chryſo. & Beda per ignem intelligunt tribulationis atq; tentationis feruorem, quo Chriſti fideles purgãtur. nam oẽs qui uolunt piè uiuere in Chriſto, perſecutionem patientur. Lyra per ignem intelligit ſenſibile ſignum, in quo ſpiritus ſanctus frequenter in primitiua eccleſia dabatur baptizatis, quemadmodum, & apoſtolis in die Pentecoſtes in D

igneis linguis legẽ datus. Alii per ignẽ Act. 2.

intelligunt purgatorii pœnã, in quo poſt uitam præſentem lauantur atq; purgantur qui cum reatu decedunt, *Cuius uentilabrum in manu ſua*, Ventilabrum eſt inſtrumentum quo blada purgantur, ſeparãdo ea à paleis, per quod intelligitur iuſtum iudicium Chriſti quo electi a reprobis ſegregantur. Area autem uocatur eccleſia, in qua boni ac mali commixti ſunt, ſicut in area triticum paleaq; ſimul ponũtur. Triticum uero electos ſignificat, horreũ verò regnum cœleſte, palea reprobos. Eſt igitur ſenſus. *Cuius* videlicet Chriſti *Ventilabrum*. i. iuſtum iudicium, iudiciariaq; poteſtas eſt *In manu*. i. in poteſtate ſua. Pater enim omne iudicium dedit filio, & poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia fi E

lios hominis eſt, & *Permundabit*. i. perfectè purgabit *Aream ſuam*. i. eccleſiam militantem in die iudicii, quando ſeparabit agnos ab hœdis, Nunc.n. peruerſi cũ bonis miſcentur, ſed tunc loco, & præmio ſeparabuntur. Quotidie quoq; purgat Deus aream ſuam dupliciter. Primò, impios de hac vita tollendo, ne inficiant ſimplices. Secundò, electos multipliciter caſtigando, ſpiritualiter circumſcindendo, ad futuram beatitudinem diſponendo, per

tribulationes diuerſas, quemadmodum Sap. 5.

in ſapientia ſcribitur. Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit eos. Reprobos verò dimittit ſecundũ deſideria cordis eo- F

rum, vt eant in adinuentionibus ſuis. ſu-

per quos non eſt virga Dei, ut in Iob le- Iob. 23.

gitur, *Et congregabit triticum ſuum in horreum ſuum*, ideſt, electos in regnum ſupernum, quando dicturus eſt eis. Venite benedicti patris mei, percipite regnum vobis ab origine mundi paratum. *Paleas autem*, ideſt, infructuoſos, leues, & reprobos,

de quibus in Pſalmo, Non ſic impii, non Pſal. 1.

ſic, ſed tanquam puluis quem proiicit vẽtus à facie terræ, *Comburet*. i. puniet non conſumet. *Igni inextinguibili*, ideſt flamma, & pœna infernali nunquam ceſſante. Per quod damnatur error dicentium pœnas inferni tandem poſt longa ſpacia terminari. Vnde in Ezechiele teſtatur ad impios, Conflabo & congregabo vos, vt ſuccendam vos in igne furoris mei, & confla

bimini

A bimini in medio eius, ſicut cóflatur argē-
tū in medio ignis. Vnde Pſalmografus.
Cadent (inquit) ſuper eos carbones, in i-
gnē deiicies eos, in miſeriis non ſubſiſtē-
tent. Et Ioannes in Apoc. Pars illorū e-
rit in ſtagno ardēti, & ſulfure, & fumus
tormentorū aſcendet in ſecula ſeculorū.
O vtinā verba iſta terrifica anima ſapien
ter ſaperet, & aure cordis ea perciperet,
vtiq; nil carnale aut tranſitorium eā dele
ctaret, ſed cum ſācto Iob diceret: Semper
quaſi tumētes ſup me fluctus timui Deū,
Iſa. 28. Sed cum de impiis dicatur. ¶ Ad nimium
calorē tranſeant ab aquis niuiū, cur de
ſolo igne nunc fit mentio? Dicendū quod
nomine ignis quęlibet grauis afflictio de
ſignatur: uel de igne ſolū fit mentio, tan-
B quam principali tormento, *Tunc* videli-
cet Ioanne prædicante, ac baptizante. *Ve
nit Ieſus à Galilæa* puta à ciuitate Naza-
reth, in qua ipſe huculq; iuuenis habita-
uit cū uirgine, ſpōſus cū ſponſa, creator
cum creatura, Chriſtus ſaluator cū Ma-
ria præ electa incomparabiliter benedi
cta, cū qua Deus tāto tpe in terris cōuer
ſari, ac demorari elegit: quia delitiæ eius
eſſe cum illa *in Iordanem.* i. ad loca iuxta
Iordanis fluenta, *Ad Ioannem* (Baptiſtā)
vt baptizaretur ab eo in Iordane. ¶ Cur a-
gnus ſine macula, cur Deus, & homo in-
ter populares aduenit, veſtimenta depo-
ſuit, & ut baptizarētur manibus ſerui ſe
nudū ſuppoſuit? O ſtupendū, ac metuen-
dū, pariterq; amādum ſpectaculū, quid mi
C rum ſi expauit Ioannes oculis corporali-
bus hoc cernens, cū & nos ſola conſidera
tione intellectualis oculi cōtremiſcimus.
Cur ergo hoc factum ſit, ſtatim dicetur.
Ioannes autem ex humilitate *Prohibebat eū*
non per modū imperii, cū hoc ſit ſuperio
ris, ſed per modū humillimæ abnegatio-
nis, ſciēs ſe indignū ad baptizandū filium
Ioan. 13 Dei quemadmodū ēt Petrus ait ad Ieſū,
Nō lauabis mihi pedes in æternū. conſi-
derans nanq; Ioannes ſuā paruitatem, &
Chriſti maieſtatē, incredibiliter miraba-
tur de tanta dignatione, & humiliatione
Dei incarnati. Prohibebat itaq; eū publi
cè corā populo dicens, *Ego à te debeo.* i. in
digeo & debito condecentiæ teneor, *Ba-
ptizari* baptiſmo tuo, euangelicæ legis ſa
cramenti, vel ſaltem interiori baptiſmo,
quod & factum eſt, ſicut ait Chryſoſto.

quod Chriſtus poſtea baptizauit Ioan- D
nem. ¶ Debuit autem Ioannes baptizari
à Chriſto, propter venialium remiſſionē,
propter gratiæ incremētum, propter pro
priæ doctrinæ approbationem, quatenus
ipſe faceret ad quod alios hortabat. Ad-
monuit. n. alios, vt Chriſti baptiſmū ſuſci
perent. Apoſtolos quoque baptizatos eſ-
ſe à Chriſto probabile eſt. *Et tu venis ad
me?* ſeruum tuum, q. d. Hoc omnino mira
bile eſt, myſteriumque ignoro. *Reſpondens
autem Ieſus* (Ioanni) *dixit ei, Sine* id eſt, ab
hac tua prohibitione ceſſa, & dimitte me
baptizari *Modò* nunc cum tempus eſt hu
miliationis, *Sic enim* videlicet, ut ego ba-
ptizer à te, tuque baptizes me, *Decet nos*
ambos, & me ſpecialiter *Implere omnem
iuſtitiam*, ideſt, omnem perfectionem, vir- E
tutem, & maximè humilitatem. Hæc eſt
præcipua ratio baptizationis Chriſti, vt
omnem impleret iuſtitiam. Sumitur verò
iuſtitia hoc loco communiter, prout om-
nem virtutem includit. ¶ Iuſtum itaque
fuit Chriſtum baptizari. Primò quoniam
in hoc natus eſt, & ad hoc venit in mun-
dum, vt humanam operaretur ſalutem.
Quemadmodū ergo occiſus eſt, vt nos à
morte eriperet, ſic baptizatus eſt, vt ſuo
baptiſmo animas noſtras purgaret tactu
que ſui ſanctiſſimi corporis, aquis vim re
generatiuam præſtaret. Tertiò, vt baptiſ-
mum Ioānis approbaret. Quartò, vt no-
bis perfectę humilitatis formam oſtende
ret. Quintò, vt primo faceret quod ſta-
tim edocuit. Docuit. n. Chriſtus alios vt F
baptizarentur. *Tunc dimiſit eum Ioannes*, id
eſt, ratione tanti myſterii cognita, dimi
ſit Xp̄m ſuis ſe ſubdere manib. Præparās
ſe ad baptizandū dn̄m vniuerſorum. *Ba-
ptizatus autem Ieſus, confeſtim aſcendit de a-
qua*, i. Iordanem exiuit ſtans in ripa vel
prope, *Et ecce aperti ſunt cœli* non per diui-
ſionem cœleſtium corporum, quę incor-
ruptibilia ſunt, ſed per effectū quendam
cœleſtem cœlitus apparentē. ¶ Cum enim
pater, & ſpiritus ſanctus in cœlo habitare
& eſſe dicantur, tunc cœli aſſeruntur ape
riri quando per ſubiectam creaturā appa
rerent hominibus: iuxta quem modū o-
rat Pſalmiſta. Domine inclina cęlos tuos
& deſcende. Iſaias quoq;, Vtinā (inquit)
diſrūperes cęlos & deſcenderes. Propter
quod dicit Hieron. Aperti ſunt cœli, non Hier.
reſeratio-

A reſeratione elemẽtorum: nomine autem elementorum intelligit etiam orbes cœleſtes. Et Chryſoſtomus, Non rupta eſt creatura cœleſtis. *Chryſoſt.* Veruntamen aduertendum, quòd lux quædam copioſa deſuper fuſa dſcendit, & circa Chriſtũ apparuit, propter quam uidebatur quædam ſciſsio ſiue apertio Vnde Ezechiel, cum uiſiones Dei deſcriberet, cœlos affirmat apertos fuiſſe. Similiter Stephanus de apertione cœlorum loquitur. Sic ergo aperti ſunt ei (videlicet Chriſto ideſt ad manifeſtandam gloriã eius) cœli omnes. *Et vidit* viſione corporali ipſe Chriſtus ſiue Ioannes, Vterque enim eorum vidit quod ſubditur. *Spiritum Dei*, id eſt ſpiritum ſanctũ. *Deſcendentem ſicut columbam*, id eſt, in forma columbæ, *Et venientem ſuper ſe*, id eſt, ſedentem ſuper caput Chriſti, vt ſupra A-

B poſtolos ſedit in igneis linguis. Vnde Ioannes Baptiſta ait, Vidi ſpiritum deſcendentem de cęlo quaſi columbam, & manſit ſuper eum. Hanc columbã angelus ex materia elementari formauit, ut dicetur, eamq; mouit, ſed ipſa ſpiritũ ſanctum repræſentauit, quæ miniſterio ſuo peracto in præiacentem eſt reuerſa materiam. *Et ecce vox de cœlis* (intonuit) *dicens*, vox iſta ab angelo formata eſt in perſona Dei patris, qui dicit̃ apparuiſſe in voce, nõ quia viſus eſt, ſed quia auditus. *Hic eſt filius meus* naturalis coeternus, & vnicus, non adoptiuus, *Dilectus*, quem ſecundùm quòd Deus eſt tantùm diligo, ſicut meipſum, videlicet, ſuperæſtuanti, dulciſsimo, penituſque infinito amore.

C Secundùm verò humanitatem eius aſſumptam, verbo vnitam, diligo eum amplius, quàm totum vniuerſum: quoniam maius bonum contuli ei ſoli, quàm omnibus aliis ſimul, videlicet, perſonalem vnionem cum verbo, & gratiam ſine

Pſ. 103. menſura. *In quo mihi complacui* id eſt, de ipſo, & eius perfectione in meipſo complacentiam, delectationemq; habeo, tanquam qui talẽ filiũ genui, tã ſpecioſum, ſanctum, & mihi omnino ſimillimum. Si n. lætatur Deus in operibus ſuis, & ſi beneplacium eſt domino in populo ſuo: quãtò magis in filio ſuo vnigenito delectat̃, & complacet, in quò nil diſsimilitudinis, nil cõtrarietatis, nil mali inuenit̃. Deniq; ſecundùm diuinitatem chriſti complacet ſibi pater in Chriſto complacentia in D finita: ſecundùm humanitatẽ verò aſſumptam, habet in eo complacentiã ſingularem, tanquã in filio obedientiſsimò, Vnde & ita pốt exponi. *Ioann. 7.* In quo mihi cõplacui, ideſt, in quo voluntas mea implebitur, quantũ ad reparationem generis humani: propter quod Chriſtus teſtat̃, Quę placita ſunt ei facio ſemp. ¶ Circa præhabita quærit̃, an baptizati baptiſmo Ioãnis erãt rebaptizandi baptiſmate Chriſti.

¶ De hoc duplex opinio fuit. vna dicentium, ꝙ baptiſmus Ioannis, quia præparatorius fuit ad Chriſtum, id circo ſi baptiſmum illum ſuſcipiens, retulit eum ad Chriſtũ conſtituẽdo ſpem ſuam in gratia eius, non indiguit denuo baptizari. Hæc eſt opinio magiſtri lib. 4. Thomas verò, & alii dicunt, ꝙ quia ſacramenta nouæ le- E gis gratiam conferunt ex opere operato, idcirco baptiſmus Chriſti fuit de neceſsitate ſalutis, non ſuffecit baptiſmus Ioannis cum relatione prædicta, ſed baptizati baptiſmo Ioannis baptizandi erant baptiſmate Chriſti, ſicut & Paulus in actibus Apoſtolorum feciſſe narratur. Et iſta opinio roboratur verbis Auguſtini, q dicit ſuper Ioannẽ, Baptizauit Ioannes, & baptizatũ nõ eſt. Baptizauit Iudas, & Baptizatũ eſt. Inſuper quæritur, cur ſpũs ſc̃tũs in forma colũbæ apparuit in baptiſmo, Dicendũ, ꝙ per columbã innocentia, puritas, atq; ſimplicitas deſignãtur, quę omnia ad bonitatẽ pertinẽt, quæ ſpiritui ſc̃tõ appropriatur. Conuenienter ergo in F ſpecie colũbæ oſtenſus eſt. Secundò ad deſignandum ꝙ in Chriſto vera innocẽtia, ſumma puritas, & circũſpecta ſimplicitas fuit. Tertiò, ad denotandũ ꝙ ꝑ baptiſmũ hõ ad originalẽ innocentiã, puritatem ac ſimplicitatẽ reuertitur, dũ ab oĩ labe peccati mundatur, & omni virtute infuſa ſubito decoratur. Quæritur, cur ſpũs ſc̃tũs deſcendit ſuper Chriſtũ baptizatum? Reſpondendũ, ꝙ primo quatenus Ioãnes plenius inſtrueretur de Xp̃o, & efficacia ſui baptiſmatis, ꝑꝑ quod ait, Ego neſciebam eum, ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, ſuper quẽ videris ſpiritũ deſcendentẽ, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Secundò, vt Ioannes dignitatẽ & gloriã Chriſti populo nuntiaret, ſicut & fecit, iuxta illud, Teſtimoniũ, phibuit

A Ioannes,dicens. quia vidi ſpm̃ deſcendentem,& manſit ſuper eũ,rurſusq́;,Ego (inquit)vidi & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei.Tertiò, ad demonſtrandum plenitudinem gratiæ Chriſti, cuius gratia in baptiſmo aucta nõ eſt.Quartò, propter myſterium.ſ.ad inſinuandum, ꝙ baptizatis Chriſti baptiſmo ſpiritus ſanctus infunditur,regnumq́; cœleſte aperitur.Ideo.n.& cœli aperti ſunt,tunc quoque trinitas ſuperbenedicta monſtrata eſt, in cuius nomine Chriſti baptiſmus confertur, quæ vſq; ad illud tẽpus nulli præcedentium patriarcarum aut profetarũ ita apertè atq; diſtinctè reuelata eſt, ſicut Ioanni,in quo eius excellentia declaratur.Tunc.n.pater apparuit in voce, quæ formata fuit in aere.ad inſinuandũ,

Ioan. 1.

B ꝙ dicendo genuit vnicum filium ſuum, qui eſt verbum ore patris æternaliter intellectualiterq́; prolatum, iuxta illud Eccleſia.Ego ex ore altiſsimi prodiui,primo genita ante omnem creaturam. Filius verò apparuit in humanitate aſſumpta.Spiritus ſanctus in columba,non vtiq; ſicut aſſumpta, ſed velut in ſigno repræſentatiuo.¶ Poſtremò quæritur an ſolus Ioannes viderit columbam ſuper Chriſtũ deſcendentem,an etiam ipſe audierit ſolus uocem patris, præſuppoſito, ꝙ Chriſtus uidit,& audiuit illam, & iſtã. De hoc nil legi,ſed apparet ꝙ ſic aliter non indiguiſſet teſtari populo, quemadmodum viderit ſpiritum ſanctum in Xp̃m deſcendere.

Eccle. 14

ELVCIDATIO CAPITVLI Quarti,

C *Tunc ductus eſt Ieſus in Deſertum à ſpiritu.*

ARTICVLVS VII.

OStenſa uera diuinitate, humanitateq́; Chriſti, conſequenter tendit euangeliſta ad deſcribendam conuerſationem ipſius, cuius tota actio, noſtra inſtructio eſt,*Tunc* videlicet, mox vt baptizatus eſt *Ductus eſt* rationali ſuggeſtione atq; ĩterna inſpiratione *Ieſus in deſertum à ſpiritu* ſancto,qui aĩam Xp̃i induxit ad hoc,ut ingrederetᷣ deſertũ propter rõnabiles cauſas.Xp̃s q̃ppè ut hõ pleniſsimus fuit ſeptẽ donis ſpũs ſancti,quẽadmodũ in Iſaia legitur. Requieſcet ſup eũ ſpũs dñi,&c.¶ Sicut aũt virtutes mora les efficiunt hoĩem prõptè mobilẽ à rõne,vt eius ſequatur iudiciũ: ſic dona ſpũs ſancti reddunt eũ faciliter mobilẽ à ſpiritu ſancto.Idcirco xp̃s hõ à ſpiritu ſancto directus,ductus,& motus eſt,ut introiret deſertũ. Vnde Lucas dicit, qđ agebatur à ſpiritu in deſertũ. Qui aũt ſpiritu Dei aguntur,hi ſunt filii Dei.Qđ.n.hoc loco per ſpm̃ deſignetur ſpũs ſanctus,patet ex duobus.Primò,qm̃ in Luca dictũ eſt, Ieſus plenus ſpũ ſancto regreſſus eſt à Iordane,mox ſubditur, et agebatur à ſpiritu in deſertũ.Secundò,quia hoc loco dictũ eſt in deſertũ à ſpiritu,ſubiũgitur, *Vt tentaretur à diabolo*,per quod notatur diſtinctio inter ſpm̃ & diabolũ. Poteſt quoque per ſpm̃,quo ductus eſt Ieſus,intelligi ſpiritus eius rõnalis creatus, videlicet aĩa, de quo ait,Spũs quidẽ prõptus eſt, caro aũt infirma:ad denotandũ quod propria atq; ſpontanea volũtate, & ex rationis iudicio,non coactè,deſertũ ingreſſus ſit.

Luc. 4. D

¶ Dicunt aliqui qđ deſertũ, de quo iam ſermo, ſit illud qđ eſt inter Ieruſalem & Ierico. ¶ Oportet aduertere quod multiplex eſt ſpiritus.ſ.increatus, qui eſt incircunſcriptus,videlicet Deus:& creatus, ac circunſcriptus.Spũs quoq; creatus, alius eſt rõnalis,alius irrationalis, de quo Salomon,Quis ſcit, ſi ſpũs filiorũ hoĩum aſcendat,& ſpũs iumentorũ deſcẽdat? Spiritus aũt rationalis creatus,alius eſt coniunctus,vt anima rõnalis:alius ſeparatus, & iſte eſt duplex,alter.n.eſt ad Deum inauertibiliter cõuerſus,ut angelus:alius à Deo incõuertibiliter auerſus,vt dæmon. Deniq; rõ ſubditur,cur in deſertũ ductus eſt Ieſus,vt tẽtaretur à diabolo.Iſta eſt vna cã,nõ tñ tota,nec ſola,neq; præcipua. Poterat nanq; & extra illud tentari, ſicut & in pinnaculo templi tentatus eſt. Sunt ergo,& aliæ cauſę potiores.Prima, vt ſolitariam uitam commendaret, atq; eremiticæ,ac anachoriticæ cõuerſationis exemplum præberet.Secunda,vt pro noſtris peccatis in eremo pœnitentiam.i.opera ſatisfactoria ageret. Tertia ut formam vitandi laudem hominum demonſtraret.Mox.n.vt à Ioanne tàm magnificè commendatus eſt populo: ſeceſſit in eremũ.Et nos ergo laudati,quæramus abſcõdi,amãtes neſciri.Voluit quoq; Xp̃s tẽtari, ut nos ad tentationes perferendas animaret,

E

F

A animaret,vt gratiam triumphandi nobis mereretur,vt formam vincendi oſtenderet, vt tentatoris uirtutem debilitaret, noſq; à tentationibus liberaret. Aliam rationẽ tãgit Apoſtolus ad Hebræos, Debuit (inquit)per omnia fratribus ſimilari,& miſericors fieret,& fidelis pontifex ad Deum. In quo enim paſſus eſt ipſe, & tentatus, potens eſt eis qui tentantur auxiliari. *Et cum ieiunaſſet quadraginta diebus* (artificialibus) *& quadraginta noctibus* non utique eo modo ſicut nos ieiunamus, qui quotidie ſemel reficimur, & tamen ieiunare cẽſemur, ſed tanto tempore nullum corporeum cibum ſumpſit.nec potũ. Vt in Luca habetur, Nihil manducauit in illis diebus. Luce.4. *Poſtea eſuriit* non neceſſitate naturæ, ſed diuina diſpenſatione ac propria voluntate.

B Quamuis enim omnino ſupernaturale ſit hominem tot diebus nil edere, ſicut in Moſe,& Helia: 3.Re.19 tamen in Chriſto mirabilius fuit, quòd poſtea eſuriit, quã quod interim nihil comedit, quia (vt ait Auguſtinus in Epiſtola ad Dioſcorum) Tanta extitit beatitudo animæ Chriſti, quod ex redũdantia eius poterat corpus xpi ab omni paſſione & leſione præſeruari,& præſeruatum fuiſſet, niſi Deo diſpenſante redundantia illa fuiſſet ſuſpenſa vſque ad reſurrectionem. Non ergo indiguit cibo,niſi ex voluntate.qua voluit redundantiam beatitudinis animæ ſuæ in corpus ſuſpendi. Eſuriit quoq; vt ſua fame mereretur nobis gratiam magnam,& animæ ſaturitatem. Quicquid enim fecit

C aut pertulit ut uiator, nobis meritorium fuit.Item, ut aſſumptæ humanitatis ueritatẽ oſtenderet.Rurſus, ut demoni daret occaſionem tentandi. In ueteri teſtamento leguntur Moſes, & Helias tot ieiunaſſe diebus,de quorum eſurie nihil ſubiungitur.Certum eſt tamen, quod poſtea eſurierunt. Quæritur quare ſaluator non ieiunauit diutius, quàm Moſes & Helias, Dicendum, ne eius diuinitas pateret diabolo,& etiam propter myſticam rationẽ, eò ꝑ quadragenarius numerus conueniat pœnitentię. Conſtat nanque ex denario quater ducto. ſicq; ſignificat caſtigationẽ homini ex quatuor elementis compoſiti cum obſeruatione decalogi ſecundũ quatuor Euangeliorum doctrinam. Et iterũ, Quoniam tot diebus ieiunando oſſeri-

D mus Deo decimas anni ſiue dierum, cui & aliarum rerum decimas offerre iubemur ſecundũ Greg. *Et accedens tẽtator,dixit ei*, Iſte tentator & demon fertur fuiſſe Lucifer,quod magiſt.ſenten.ſentire videtur, Hilarius quoque teſtatur, quod fuerit demonum princeps, Acceſſit autẽ ad Chriſtum in forma uiſibili,& humana, & forma hominis religioſi, ut ſimulata ſanctitate circundatus, citius falleret. Porrò tentare propriè ſumptum,eſt experientiã explorare de re ignorata,uel dubia. Demon ergo dubitauit de Ieſu Nazareno, an eſſet Chriſtus,idcirco optauit certificari de hoc habuit nanque pro vtraque parte rationes ſibi quodammodo inſolubiles. Dicit autem Chryſoſtomus,ꝙ audiuit angelos,Gloria in excelſis Deo, cantantes. Angelum quoque euangelizantẽ E

paſtoribus, quia natus eſt vobis hodie Saluator,vidit & Magos veniẽtes,& puerum adorantes. verba etiam Symeonis & Annæ audiuit, teſtimoniumq; Ioannis, ex quibus coniiciebat Ieſum eſſe Chriſtum: præſertim quia ex vaticio Danielis de numero hebdomadarũ cognouit tempus aduentus Chriſti impletum. Et prophetiis inſuper Iſaiæ,& Ieremiæ,quorum vnus ait,Vocabitur nomen eius,admirabilis,conſiliarius,Deus fortis, &c. Alius verò, Hoc eſt nomen quod vocabunt eũ dñs iuſtus noſter, loco cuius in Hebræo habetur nomẽ dñi Tetragrammaton,qđ ſoli verò conuenit Deo. Ex his(inquam) & aliis prophetarum ſcripturis,ſciebat ꝙ F

Chriſtus eſſet Deus. & homo in vna hypoſtaſi,ſeu perſona,ex quibus omnibus ſimul penſatis,vehementer opinatus eſt,ꝙ Ieſus eſſet Chriſtus mundi ſaluator. Sed ex alia parte,videns eum inter populares baptizatum,& fame cõfectum, dubitauit quõ talis poſſet eſſe Deus, & homo ſeu Chriſtus. Hinc ergo dixit ad eum *Si filius Dei* vnigenitus, de quo locuti ſunt prophetæ *Es,dic*, ideſt,propria autoritate iube,& dicendo effice. *Vt lapides iſti* qui corã te iacent, *Panes fiant*, Cugitauit autem diabolus verſipellis, ſi ſine meo ſubſidio poterit propria poteſtate ſubito rerũ naturas mutare ſciam quod ſit vniuerſorũ creator,de quo legitur,Ipſe dixit,& facta Pſal.32. ſunt. Si autem non poterit,ſcio quòd homo purus conſiſtat,Tentauit autem de la

A pidum mutatione in panes, eò quòd eſſet fame laborans, & per conſequens magis inclinatus ad tale miraculum, Sed nō eſt ſapientia, nec eſt ſcientia, neque conſiliū contra dominum. Sapientia enim in omnibus ſapienter agit. Quid ergo reſpondit fons ſapientiæ, verbum Dei in excelſis, ſequitur. *Qui reſpondens dixit ei, ſcriptum eſt, Non in ſolo pane.* i. corporeo cibo, *Viuit homo* ſecundum vtranque partem ſuam, videlicet corpus, & animam *Sed in omni uerbo* ſacræ ſcripturæ. *Quod procedit de ore Dei* ideſt, ab intellectu diuino inſpiratur, & per angelos reuelatur hominibus ſanctis. Quemadmodum enim corpus ſuſtētatur & conſeruatur in vita naturæ per panem materialem, ſic anima conſeruatur ac ro-

B boratur in vita gratiæ per verbum Dei, ſeu ſacram ſcripturam, quemadmodū ait Saluator, Qui audit verbum meum, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam. (Ioan. 5.) Et alibi. Beati qui audiūnt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Itaque uerbum Dei intellectum illuminat, ad fidem inducit, opera dirigit, errores excludit: propter quod ait Pſalmiſta, (Pſa. 118) Lucerna pedib. meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis, Spē roborat, iuxta illud, Memor eſto verbi tui ſeruo tuo in quo mihi ſpem dediſti. Caritatem accendit, iuxta illud, Ignitum eloquium tuum vehementer. Animam conſolatur, à voluptate auertit, timorē inducit, & breuiter ſicut ait Apoſt. (2. Cor. 3.) Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad erudiendū, in

C iuſtitia, vt perfectus ſit homo ad omne opus bonum. Quemadmodum ergo meritò deſperatur vita naturalis eius, qui corporalem cibum non ſumit, vel ſumptum non retinet: ſic rationabiliter deſperatur ſpiritalis vita illius, qui uerbum Dei non audit atque cuſtodit, Qui enim ex Deo eſt, verbum Dei audit. Ait autem Ambroſius, Cum diabolus ſic exploret vt tentet, & ſic tentet vt exploret, Chriſtus eum ſic fallit, vt vincat & ſic uincit, vt fallat.

Aduertendum autem tres eſſe ſpecies tētationis, ad quas aliæ reducuntur, videlicet, gulæ, auaritiæ, & ſuperbiæ, prout Ioānes aſſerit, Omne quod eſt in mundo, aut eſt concupiſcētia carnis, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia uitæ. Iſta ſunt arma diaboli, contra famulos Dei. Quoniam ergo in prima tentatione quæ fuit D de gula ſuperatum ſe conſpicit, aggreditur Chriſtum per aliam tentationē, quæ eſt de ſuperbia vanaque gloria. Nouerat quippe hoſtis verſutus, viros perfectos, q̄ gulam facilè vincunt, ſępe tangi motu ſuperbiæ. *Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem.* Quō aūt eū aſſumpſerit, ſcriptura non exprimit. quidā verò affirmant q̄ portauit eum in brachiis, vel humeris ſuis tanquā fatigatum & debilē ex longo ieiunio, & magnitudine famis, quaſi cōpatiens ei, cui & Chriſtus acquieuit, vt falleret deceptorem. Aliqui dicunt, q̄ portauit eū volando per aera: vnde Lyra dicit intentio demonis Xp̄m portātis erat ut Chriſtus à populo uolare uideretur atq; E ex hoc inaniter gloriaretur. Alii dicunt, quod duxit eum quaſi manu ad manū per terram: quod magis conſonare uidetur ei qđ in Luca habetur, Tunc duxit eū diabolus in ſanctā ciuitatē. (Luc. 4.) Aliquo ergo horū modorū aſſumpſit eum diabolus non uiolenter, ſed quaſi ex præuia admonitione, ut iret ad homines cauſa veſcēdi, ſeu prædicandi, uel ob aliquid tale quod bonū uidebatur *In ſanctam ciuitatem,* ideſt Ieruſalem, in qua ſanctus ſanctorum ſanguinē fudit, & primitiua eccleſia ſp̄m ſc̄tm̄ recepit, atque euangelicam legem prædicare exorſa eſt. *Et ſtatuit,* ideſt, poſuit *Eum ſupra pinnaculum templi,* i. deambulatorium ſeu tectum quod fuerat planum ubi ſacerdotes ſedebant, cum populo prædicabant. Poſuit aūt eum illic præſente populo, ut Chriſtus alliceretur ad laudem humanā, F putās Chriſtum uideri ab omnibus: ſed ipſe ſe inuiſibilem reddidit. Intm̄.n. fuit corpus eius ſubiectū rationi ac Deo, q̄ ad imperiū Dei, ac propriæ rationis immutauit, uel non immutauit uiſum aliorum, ſicut & corpora glorificata *Et dixit ei, Si filius Dei es* patri æqualis *Mitte te deorſum* in conſpectu aſtantium, ut uidentes te ſine caſu uolare, uel ſine leſione cadere, mirentur & laudent te, & ne timeas de periculo, (Pſal. 90.) *Scriptum eſt enim* in Pſalmo *Quoniam angelis ſuis mandauit* ideſt, præcepit Deus pater *De te.* Id quod in Pſalmo illo ſubiungitur, *Vt cuſtodiant te in omnibus uijs tuis.* non autem in uanis præcipitiis. ideo demon ſubticuit hoc, ne ſua fraudulentia notaretur à Ieſu, quem ſciuit eſſe aſtutū,

A ac prouidum. *Et in manibus*, ideſt, ſua uirtute, & operatione. *Tollent*, ideſt, portabūt te *Te* cum fuerit opportunum. *Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*, ideſt, ne aliquid tibi in uia obliſtat aut lædat. Secundùm Hieronymum Bedam & alios, Pſalmus iſte non eſt ad literā ſcriptus de chriſto, ſed de quocunque homine uirtuoſo, & uiatore, angelorum cuſtodia indigente, qua Chriſtus non eguit: in quo patet dolus diaboli ſcripturam mendaciter, & tamen uerisimiliter, ſeu multum apparēter applicantis. *Ait illi Ieſus rurſum: ſcriptum eſt, Non tentabis dominum Deum tuum*, ideſt, ò homo quicunque ſis ille, non præſumas Deum tentare. Non autem dixit Chriſtus hæc uerba, uocando ſe Deū diaboli, cuius utiq; Deus fuit, ſed ut per ueram allegationem ſcripturæ impio præualeret, ita ꝙ nec eius diuinitas demoni patuit, nec aliquid certum de eius conditione atque perſona cognouit, an ſcilicet eſſet purus homo. Porrò Deum tentare, eſt ſine neceſſitate de eius prouidētia uel poteſtate experimentum accipere, omittendo uidelicet quod in ſe eſt, ſecundùm humanum modum ſibi incumbit, atque diuinæ potentiæ ſe indiſcretè committendo, ut ſi quis fame laborans, poſſit mendicando panem acquirere, ſed hoc omittēs committit ſe diuinæ prouidentiæ, non intelligens quod hoc ex diuina prouidentia, omnia complectente, ſit, quod poſſit mendicando acquirere panem. Quoniam ergo à pinnaculo templi ad pauimētum paratus fuit deſcenſus per gradus, ſi Chriſtus ſe præcipitaſſet: Deum uideretur tentaſſe. Conſequenter deſcribitur tentatio tertia, quæ fuit de ambitione & auaritia, ut pote de concupiſcentia oculorum *Iterum aſſumpſit eum diabolus* fortè eo modo ut antè *In montem excelſum ualde* ut locus eſſet occaſio conſentiendi tentationi, ſciēs ex mutatione locorum frequenter mutari affectum, *Et oſtendit ei omnia regna mundi* principalia. Oſtendit autem ei nō ignoranti. Sed quomodo potuit ei omnia regna, ideſt, urbes, terras, prouincias mundi demonſtrare, cum certum ſit, nullum mōtem eſſe tam altum, ut ab eo omnes prouinciæ poſſint uideri? Et licèt ſatis altus conſiſteret, tamen propter localem diſtantiam, uiſum conſtitutum in monte im-

Hier.

Deut. 6

B

C

D mutare nequaquam ualerent. Reſpondendum ꝙ oſtendit ei omnia regna mundi, non quia obiecit ea oculis intuenda determinatè, & corporaliter, ſed proxima regna oſtendit ad oculum, quantùm fieri potuit, uerſus quatuor plagas mundi, cætera uerò dixit in tali, uel tali parte terræ ſituata: uelut ſi aliquis exiſtens in turri cū alio, dicat, ecce ibi eſt Roma, ibi Leodiū, ibi Colonia. *Et gloriam eorum*, ideſt, pompas, delitias atque diuitias regnorum terrenorum expoſuit Chriſto. *Et dixit ei, Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens* genua flectendo. uel in terram te proſternendo *Adoraueris me* adoratione latriæ. Hæc eſt antiqua & ſolita demonis pompa, ut Deo aſſimilari & à concreaturis adorari deſideret. *Tunc dixit ei Ieſus, Vade*, i. recede a me *Satana*. i. aduerſariè ueritatis. Vade inquā in ignē æternum, ſecundū Hier. Veruntamen tempore paſſionis creditur rediiſſe, & Chriſtum per Iudæos tentaſſe. *Scriptum eſt enim, Dominum Deum tuum adorabis* adoratione interiori & exteriori, *Et illi ſoli ſeruies* propter ſe atque finaliter, Vel loquitur de ſeruitute latriæ, quę Deo duntaxat debetur. Soli ergo Deo ſeruiendum eſt propter ſe: quia & ſi aliis nō ſolū ſuperiorib. ſed ēt æqualibus ac inferiorib. ſeruiendū ſit, pro loco cā, & tpe, iuxta illud Apoſtoli, Per caritatē ſeruite inuicem. Et ſaluator in euāgelio. Qui maior (inquit) eſt ueſtrum, ſit ueſter miniſter. Omnis tamen ſeruitus iſta ad Dei honorem referenda eſt, & propter eius ordinationem ac uoluntatem impendēda, neque alicui ſeruiendum uel obediendum eſt in his quę diuinitus prohibentur, quemadmodum Petrus teſtatur. Quia obedire oportet Deo magis quā hominibus. Cum igitur homini miniſtramus, non tā homini quàm Deo in homine miniſtremus: pręſertim cum dicat ſaluator, Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Seruitus aūt dulię, hominibus poteſt, & debet impendi. Cum.n. Deus ſit ſummus in ſe, & maximus benefactor noſter, atque altiſſimus princeps uniuerſorum propria poteſtate potēs ſaluare quoſcunq. uoluerit, cōſtat ꝙ ſumma & ſingularis ei reuerētia debeatur, uidelicet cultus latrię. Conſiderandum in Chriſti reſponſionibus, quō falſas de ſcripturis à diabolo ſumptas ſagit-

E

Hier.

Matt. 20

F

A tas, veris ſcripturarum clipeis reiiciat at
que confringat. *Tunc reliquit eum* in mon
te iſto ſublimi, *Diabolus* confuſus & vi-
ctus recedens, nec aliquid certi de Chri-
ſti perſona cognoſcens *Et ecce angeli acceſſe
runt* motu repentino ad Ieſum in monte,
Et miniſtrabant ei, non quaſi inferiori aut
indigenti, ſed ut domino, cum humilita-
te & reuerentia, deponendo eum à cacu-
mine montis ad terræ planiciem. Quia
enim humanam aſſumpſit naturam, hu-
mano modo ſe habuit, conformando ſe
fratribus, atque angelico famulatu vten-
do. Nec ſolùm hac vice, ſed etiã prius an-
geli miniſtrabant ei in eremo, iuxta illud
Spiritus expulit eum in deſertum, eratq;
cum beſtiis, & angeli miniſtrabant ei. In
B quibus omnibus diuinæ naturæ ſublimi
tas, & itẽ humanæ naturæ decliuitas ma-
nifeſtantur in Chriſto. Circa præindu-
cta primò inquiritur cur Lucas tentatio-
nem factam ſuper pinnaculum templi po
nit tertiam, quam Mattæus ponit ſecun-
dam. Ad hoc quidam dixerunt, Lucã de-
ſcribere tentationes has Chriſti ſecũdùm
ordinem factas, ita ꝙ Chriſtus ſecundò tẽ
tatus eſt in monte excelſo, quem dicunt
fuiſſe in eodem deſerto, in quo facta eſt
prima tentatio: ſicque in montem quaſi
in locum propinquiorem duxit eum dia
bolus ſtatim poſt primam tentationem.
Mattæum verò dicunt deſcripſiſſe tẽtatio
nes Chriſti, non ſecundùm ordinem rei
geſtæ, ſed iuxta quandam correſponden-
C tiam, ad tentationem primorum paren-
Gen. 3. tum: qui primo tentati fuerunt de gula, ſe
cũdò de ſuperbia, tertiò de auaritia. Hęc
autem reſponſio non uidetur conueniẽs
Euangeliſta nanque Matt. apertiſſimè do
cet, quod diabolus Chriſtum reliquerit
quaſi confuſus & victus, audita reſponſio
ne Chriſti, qua demonem de auaritia ten
tantem, & idolatriam quodammodo ſug
gerentem, dirè obiurgans dicebat, Vade
Satana. Ergo tentatio iſta ultimò facta
Luc. 4. eſt, Denique Lucas deſcripta tentatione
in pinnaculo facto, quam tertiam ponit,
non dicit, quòd tunc reliquit eum diabo
lus, ſed omni (inquit) conſummata tenta-
tione, receſſit ab eo ad tempus. Non ergo
receſſit ante eam, quæ in monte completa
eſt, poſt quam dicit eum receſſiſſe Matt.
Hæc ergo vltima fuit. Hoc quoque patet
per hoc quòd tẽtatio demonis gradatim D
proceſſit ad deteriora. Tertia autẽ, in qua
ſe adorari ſuggeſſit, peſſima fuit. Verunta
men Aug. aſſerit nos ignorare, quæ dua-
rum ultimarum tentationum præceſſerit
& dicit, non referre quæ ante aliam reci-
tetur: quia ſcriptura nõ ſemper recitat ge
ſta ordine illo quo facta ſunt. Inſuper
quæritur, an tentator duxit Chriſtum in
uitum, vel quaſi ſpontaneum, hoc eſt an
putauit quòd Chriſtus ſecum tendebat li
benter, uel magis coactè, Reſpondendum
ſecundũ Hiero. & Chryſ. quod demon vo Hiero.
luntatem Chriſti putauit infirmitatẽ, ac Chryſoſt.
neceſſitatem, putans ſe eũ compellere ad
proficiſcendũ ſecũ. Alii uerò ſatis proba
biliter dicunt, quod demon in ſpecie uiri
religioſi apparens, & Chriſtum decipe- E
re cupiens blandiebatur ei, & ſuam mali-
tiam occultabat ne ſciretur eſſe diabolus
ſicq; Chriſtũ quaſi ſpontaneũ ſecũ aſſum
pſit. Ex quo ſequi uidetur, quòd non uo-
lauit ſecũ per aera, Sic.n. patuiſſet eũ nõ
hominem fuiſſe. Nihilominus in tertia tẽ
tatione, in qua manifeſtum crimen ſuaſit.
oſtendit ſe nõ eſſe talem, qualis apparuit.
Cernens quippe ſe per ſimulationem ſan
ctitatis, & allegationem ſcripturarum ni
hil proficere, manifeſtam iniquitatẽ pro-
poſuit: ad quam ut induceret, magnum
obtulit præmium, utpote omnia regna
mundi. ❡Quæ quia diabolus dicit ſe poſ-
ſe dare, Manichæi opinabãtur omnia iſta
terrena à diabolo eſſe creata, eiuſque im-
perio ad nutum ſubiecta. Sed hoc dictu F
ſtultum, ac debile eſt. Cum enim diabo-
lus ſit mendax & arrogans, non uerè, ſed
præſumptuosè aſſeruit ſe regna omnia
poſſe dare alicui: niſi intelligatur quòd
permiſſione diuina frequenter diabolus
cooperatur aliquibus ad obtinenda do-
minia mundi. Quod uerò non ſit ſic in- Ioan. 8.
telligendum, quaſi propria poteſtate, &
iure creationis ualeat ea dare alicui: eui-
dentiſſimè conſtat per illud quod apud
Lucam habetur, dicente ad Chriſtum dia Lucæ. 4.
bolo, Tibi dabo poteſtatem hanc uniuer-
ſam & gloriam illorum, quoniam mihi
tradita ſunt. Poſtremò ꝑ hoc quòd Chri-
ſtus duas primas tentationes ad ſuam in-
iuriam pertinentes, cum manſuetudine
pertulit, ſolũ ad uerba ſatanæ cõgruenter
reſpondens. Tertiam uerò tentationem

cum

A cum exprobatione quaſi exaſperatus reiecit dicens tentanti, Vade ſatana, Per hoc inquam ſecundùm Chry. edocemur, noſtras iniurias magnanimiter ſuſtinere. Dei autem iniurias & contemptum, nec uſq; ad auditum ſufferre. quoniã proprijs iniurijs patientem eſſe laudabile eſt, iniurias autem Dei diſsimulare, nimis eſt impium. ¶ Inſuper per hoc ꝙ Chriſtum poſt baptiſmum atque ieiunium tentator aggreſſus eſt, inſinuatur tunc quemlibet noſtrum fortius à diabolo impugnari, uel etiam à proximis infeſtari, cùm uehementiori affectu applicamus cor noſtrum puritati internæ, ac ueræ deuotioni. Tunc. n. fremit & furit impiiſsimus hoſtis, incitat que frequenter proximos noſtros aduerſum nos. Nos verò inuitiſsimo animo inſi-
B ſtamus cuſtodiæ cordis, tantò ardentius quantò ſentimus nos durius impeti, ac tẽ-
Pſal. 17. tari, dicente propheta, Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant. Et ita verè in nobis implebitur quod dicit Apoſt. Deus conteret ſatanam ſub pedibus veſtris uelociter. Rurſus per hoc quod Chriſtus deiecit diabolũ allegando ſcripturas inſtruimur tẽtationibus obuiandum eſſe ſcripturis diuinis, vnicuiq; tẽtationi obijciendo ſcripturã cõtra tale vel tale pctm̃, de quo tentamur: vt ſi de elatione tentemur, cogitemus ꝙ ſcriptum eſt, Odibilis corã Deo, & hominibus eſt ſuperbia. Et illud, Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autẽ dat gra-
C tiam. Si de inuidia, cogitemus illud beati Ioannis, Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Porrò modus qui dictus, eſt, quo, ſ. diabolus oſtendit Chriſto omnia regna mundi, uidetur quibuſdam ſuperficialis, Vnde quaſi ſubtilius loqui volentes dicunt, ꝙ cum intelligentia ſit plena formis, diabolus, qui omniũ regnorum ſpecies in ſe continebat, potuit eas præſentare intellectui animę Chriſti, & ita omnium regna ſibi oſtendere, vel etiã depinguẽdo ea in terra, ſicut fit in Mappa mundi, vel exponendo ei diſpoſitionẽ regnorum. Quamuis autẽ hmõi oſtenſiones fieri potuiſſent, tñ propter eas demon nõ indiguiſſet Chriſtũ in montẽ altũ aſſumere: quia tã cõuenienter fieri pñt in ualle ſicut in monte, iõ præinductus modus, q ẽt cõcordat, Chryſ. rationabilior exiſtimat.

D PROSECVTIO EXPOSITIONIS huius c. ab eo loco, quo dicitur, *Cum audiſſet Ieſus, &c.*

ARTICVLVS VIII.

Recitata domini Saluatoris tentatione, proſequitur Euangeliſta ordinẽ, & proceſſum conuerſationis, inſtructionis, & miraculorum ipſius. Porrò (vt Beda teſtatur in prologo ſuo ſuper Ioannem) Matt. Lucas, & Marcus referũt Chriſtum poſt incarcerationem Ioannis Bap. cępiſſe miracula facere, & ea omittũt quę ante incarcerationem hanc fiebãt à xpo, videlicet mutationem aquę in vinum, ſanationem filij reguli &c. quæ Ioannes in ſuis cap. deſcribit. Cœpit ergo Ieſus prædicare, diſcipulos congregare, per apoſto-
E los baptizare, & ſigna facere ante incarcerationem Ioannis: idcirco Euangeliſta Ioannes, qui vltimus euangelium ſcripſit & aliorũ trium Euangelium legit, ſuppleuit quod illi omiſerunt. Veruntamẽ Chriſtus nõ prædicauit tã apertè, nec miracula fecit tã copioſè ante incarcerationem Ioãnis, vt poſtea: propterea tres Euangeliſtę ſatis putauerunt ſi facta & documẽta Chriſti poſt incarceratiõẽ Ioannis exhibita proſequerentur, quãuis, vnuſquiſq; eorũ multa omiſerit: nam oẽs tres ſuſcitatiõẽ Lazari omiſerũt. Vnde nõ mirũ, ſi multa quoq; omiſerint minora. Exordiũ itaq; ſumit Mat. ab operibus Chriſti, quę poſt Ioannis incarceratiõẽ contigerunt
F vnde ſubiecit *Cum autem audiſſet Ieſus* à diſcipulis Ioannis vel proprijs, quod tñ certiſsimè præcognouit, uidelicet *Quod Ioannes* baptiſta *Traditus eſſet* à Deo permiſſiuè, in manũ Herodis Antipæ, & ab Herode in manum ſeruorũ ſuorum, vt Ioannẽ incarcerarent, eò ꝙ illicitas nuptias Herodis ac Herodiadis increpaſſet. *Seceſſit in Galilæam.* i. à loco quo captus eſt Ioannes ſe elongauit, cedẽs furori Herodis, ne occideretur ab eo, ſecundũ Chryſo. non ꝙ timuit mortem, ſed vt opportuniore tẽpore pateretur, & item ut fugiendi daret exemplũ quando non prodeſt comparare. *Et relicta ciuitate Nazaret* in qua fuit nutritus & conceptus *Venit & habitauit in ciuitate* dicta *Capharnaum maritima.* i. ſupra mare Genezaret ſita, in cuius littore ſitæ erant

A Caſarnaum, Tyberias, Betſaida: Corroſaim, ciuitates pertinẽtes ad fines Zabulõ & Neptalim, iõ ſubditur, *In finibus*. i. ſorte uel terminis *Zabulon ac Neptalim*. ſ. duarũ tribuũ, ad quarũ vnam pertinebat Caſarnaũ. Vnde Chriſtus habitãdo ĩ Caſarnaũ, habitauit in finibus Zabulõ & Neptalim. i. inter fines & vrbes Iudæorum deſcendentium de tribu ac ſemine Zabulon, & Neptalim, *Vt adimpleretur quod dictum eſt à*
Iſa. 9. ſpiritu ſancto *Per Iſaiam profetam. Terra Zabulon & terra Neptalim* quæ eſt *Via maris* .i. in qua eſt via communis, qua deferuntur merces à Iordane ad mare mediterraneum *Trans Iordanem*. i. per quam uiam itur trans Iordanẽ tendendo in ea vſq; ad
B Iordanem *Galilææ gentium*. i. iuxta quã eſt Galilæa gentium. i. prouincia illa, quã in lib. Regum legitur Salomon dediſſe Iram regi Tyri, cui dedit viginti oppida in Galilæa. Et qm̃ Iram fuit gentilis, illa pars Galilæę vocata eſt Galilæa gentium, quã ipſe Iram appellauit, terrã Gabul. Vel ſic, via maris trans Iordanem. i. via qua itur à mari prædicto ad Iordanem Galilææ gentiũ. Hæc igitur terra dicitur via, quoniam via publica erat in ea. Quid autem per terram Zabulon, & terram Neptalim principaliter intelligatur, ſubiungit, *Populus qui ambulabat in tenebris*. i. habitatores harum terrarum qui conuerſabantur in tenebris ignorantiæ, perfidiæ, & peccati *Vidit lucem magnam* videlicet Chriſtũ, qui ait, Ego ſum lux mundi. Allegatio Euangeliſtæ decurtata eſt, & dum breuitati ſtu-
C duit, obſcuritatem induxit. Ad pleniorẽ ergo intelligentiam habendam, ſciendum ꝙ in Iſaia ſic legitur, Primò tempore alle-
Iſa. 9. uiata eſt terra Zabulõ & terra Neptalim, & nouiſſimo aggrauata eſt via maris trãs Iordanem Galilææ gẽtium. Populus qui ambulabat &c. ſicut nunc allegatur. Eſt itaq; ſenſus *Primo tempore*. i. in principio Euangelicæ prædicationis factæ ab ipſo Chriſto, *Alleuiata eſt terra Zabulon, & terra Neptalim*. i. habitatores terrarum iſtarũ, videlicet nati de Zabulon, & Neptalim, qui pro maiori parte tranſlati & capti fuerunt diu ante Chriſti aduentũ, aliqui tamen remanſerunt, de quibus nunc agitur: Hi ergo alleuiati ſunt, & animo releuati à iugo diaboli, & ſeruitute peccati. In his etenim locis cœpit Ieſus prædi-

D care & ſigna facere: crediderũtq; multi in eũ, *Et nouiſſimo*. i. circa finẽ prædicationis Chriſti, *Aggrauata eſt uia maris*. i. populus iſte in his terris habitans oneratus eſt uitiis, induratusq; corde, reuertens ad uomitum: & fidem, doctrinamq; Chriſti abiiciens Vnde infra Saluator exprobat Mat. 11
ciuitatibus iſtis, dicens, Væ tibi Betſaida, væ tibi Corroſaim &c. *Populus iſte qui ambulabat in tenebris, uidit lucem magnam* nam oculis cordis viderunt, & intellexerunt Chriſti doctrinam *Sedentibus*. i. degentibus ſeu manentibus *In regione umbræ mortis*. i. terra plena peccatis, quæ ſunt vmbrę mortis, qm̃ lucẽ gratiæ abſcõdunt, & morti æternæ proximum faciunt, *Lux* Chri- Luc. 3.
E ſtianę ueritatis *Orta eſt eis Exinde*. i. poſt rationẽ Ioannis & manſionem in Capharnaum, *Cœpit Ieſus prædicare* manifeſtè, & quaſi continuo tñ & ante incepit, *Et dicere, pænitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorũ*. Tale fuit ẽt exordiũ prædicationis Ioãnis: cuius prædicationẽ uolens confirmare Saluator, & oſtendere ꝙ ipſe ſit de quo Ioannes teſtatus eſt. ſimili modo exorſus eſt. Hæc autem verba ſupra expoſita ſunt. *Ambulans autem Ieſus iuxta mare* Galilææ, quod alio nomine uocatur ſtagnum Genezaret, eratq; lacus magnus ſecundùm Hieronymum: ſed dicitur mare Matt. 5
iuxta conſuetudinem idiomatis Hebręorum, qui quamlibet magnam congregationem aquarum nominant mare *Vidit duos fratres* videlicet *Simonem qui uocatur* alio nomine *Petrus* ideſt, firmus, & Cœphas, ideſt, principalis: quæ duo nomina F
Chriſtus illi impoſuit *Et Andream fratrẽ eius* qui erat diſcipulus Ioannis *Mittentes rete* ſuum *In mare* vt caperent piſces. *Erant enim piſcatores* quod utique officium futuro eorum officio ſpiritualiter cõgruebat. vt per piſcium captionem figuraretur rationalium piſcium in hoc mari magno, & ſpacioſo defluentium, utpote hominũ adunatio per rete verborum cœleſtium *Et ait illis, Venite poſt me*. ideſt, greſſibus corporis atque uirtutibus animæ ſequimini me, uoſipſos abnegando, & propria deſerendo, vt euangelicæ perfectionis apicem apprehendatis, *Et faciam uos fieri*. i. conſtituam vos per gratiam apoſtolatus, *piſcatores hominum*, ideſt collectores diuerſorum populorũ infra vnã eccleſiã per expanſio-

A panſionem doctrinæ veſtræ,ſuper eos,quē admodum piſces diuerſi colliguntur per rete in vnam nauiculam. Per rete ergo ſignificatur verbum prædicationis,per nauim eccleſia,per mare mundus,per piſcatorem doctor ſeu prædicator, per piſcationem inſtructio,qua diuerſi in eadem fide, ſpe,& caritate ſpūaliter colliguntur. Iuxta hanc ſimilitudinem ait dominus, Ecce ego mittam piſcatores multos, & piſcabūtur eos. *At illi continuo relictis retibus* & cæteris quæ habebant,ſecundùm quod alibi *Mat. 19.* loquitur Petrus,Ecce nos reliquimus oīa, *Sequuti ſunt eum* mēte& corpore.¶Triplex fuit diſcipulorum iſtorum vocatio. Vna ad ſimplicem notitiam, quæ apud Ioan. deſcribitur,Cum enim Andreas à magiſtro B ſuo Ioanne Bap.audiſſet,Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi, demonſtrante Chriſtum Ioāne, Andreas ſequutus eſt Ieſum, adduxitque Simonem fratrē ſuum ad eum:ibi quoque deſcribitur vocatio Filippi Natanael.Secunda vocatio fuit ad fa- *Luc. 5.* miliaritatem,quæ deſcribitur apud Lucā, quando Petrus viſa miraculoſa piſciū captione.procidit ad genua Ieſu dicens,Exi à me domine, quia homo peccator ſum . Tunc enim omnia reliquerunt ad tēpus , & rurſus ad piſcandum reuerſi ſunt ſicut , & ante.Tertia fuit ad apoſtolatum, quando ſimpliciter omnia reliquerunt , & iſta deſcribitur hic.Hæ autem duę vocationes Ioanni & Iacobo filiis Zebedæi exhibitæ ſunt ſimul cum Petro & Andrea,vnde nūc ſubditur.*Et procedens inde*.i.Ieſus vltra pau- C lulum tendens *Vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi* filium *Et Ioannem* Euangeliſtam *Fratrem eius, in naui cum Zebedæo patre eorum,reficientes*,i.reparantes & meliorantes *Retia ſua & vocauit eos.* fortè per eadem verba quæ dixit ad Petrum, & Andream, videlicet *Venite poſt me, faciam uos* *Ioan. 2.* *piſcatores hominum* Ioannes & Iacobus cō ſanguinei erant Chriſti, uidelicet filii ſororis virginis benedictæ Mariæ. *Illi autem ſtatim relictis retibus,& patre* ſuo Zebedæo *Sequuti ſunt eum* corde deuoto & corpore prompto. Referunt multi,videnturque Hieronymus & Beda hoc ſentire, Ioannē iſtum fuiſſe ſponſum , in cuius nuptiis Chriſtus conuertit aquam in uinum , & quòd Chriſtus tunc uocauerit eū ad ſuū diſcipulatum,ita quòd ſponſam ſuam nun-

quam cognouit: ſicque Ioannes ter uocatus fuiſſet à Chriſto. D *Et circuibat Ieſus* cum diſcipulis ſuis *Totam Galilæam* eundo de una ciuitate in aliam *Docens in ſynagogis eorum* id eſt , in domibus deputatis cultui Dei & actibus religioſis . Quamuis enim Iudęi non habebant niſi unum templum, in quo ſecundum legem ſacrificia immolabant:ſingulæ tamen urbes habebant ſynagogam,in quam conuenerunt horis ſtatutis ad laudandum Deum,ad legendum in lege & profetis,ad docendum, orandū, ac audiendum ſalubria , *Et prædicans Euāgelium regni* id eſt,doctrinam nouæ legis ac gratiæ , in qua doctrina proponitur regnum cœleſte pro præmio quod Chriſtus docuit appropinquare . & in ſe credentibus mox eſſe præſtandum , Exceſſit E enim doctrinam Moſaicam atque profe- *Mat. 10* ticam.Et quia doctrina Chriſti noua fuit *Marci 1.* & ſupernaturalis , omnem humanam ra- *Lucæ 10.* tionem tranſcendens, & inuiſibilia bona pro mercede proponens,oportuit eam cōfirmari miraculis,tanquam diuinæ ueritatis argumentis, & Dei ſigillis, vt ſciretur verus & à Deo miſſus eſſe talia prędicans , quemadmodum etiam veritas naturalis ſcientiæ per principia prima probatur,& per rationes ex primis principiis ꝑ modum concluſionum deductas. Sic veritas fidei , per opera miraculoſa ſoli Deo poſſibilia roboratur, & à Deo eſſe oſtenditur. qui falſitatis confirmator ac teſtis eſſe non ualet.Idcirco dicit Saluator, Opera quæ dedit mihi pater teſtimonium perhibēt de me.Hinc ergo deſcripta chriſti noua admirabiliſque doctrina , quæ ta- F men infra plenius introducitur , de eius miraculis ſubinfertur *Et ſanans omnem lan-* *Ioan. 10* *guorem* inueteratum ſeu grauem , uel naturaliter incurabilem. *Et omnem infirmitatem* minorem & per artem ſeu uiam naturę curabilem.qualis fuit cecitas Tobiæ *In populo* ad ipſum pro remedio humiliter accedēte,nō tn̄ ſimpliciter oēs infirmos Iudææ uel Galilææ curaſſe videtur.Cum eius diſcipuli poſt reſurrectionem ipſius multos infirmos curauerint in Iudæa , & Galilęa,qui ante Chriſti paſſionem infirmi fuerunt.*Et abijt opinio eius*,id eſt , fama & rumor de Chriſto diuulgatus eſt *In totam Syriam* quæ eſt regio propinqua Galilææ . Crebra nanque & magna prodigia

A fecerunt eum famoſum. *Et obtulerunt ei omnes male habentes*, videlicet *Varijs languoribus* intus latentibus, *Et tormentis* foris apparentibus *Comprehenſos*, *& qui demonia habebant* id eſt, à demonibus obſeſſos, *Et lunaticos*. Lunatici nuncupantur, qui ſingulis uexantur lunationibus, & mente laborant. & accidit dum Luna eſt plena. Lunatio autem eſt tempus quo luna recedit à ſole, & rurſus ſequitur eum. Deniq; ſecundũ Hieronymum tales non verè Lunatici ſunt, ſed putantur Lunatici propter fallaciam demonum, qui obſeruantes Lunaria tempora, creaturã, videlicet Lunam, diffamare cupiebant, quaſi ipſa cauſaret huiuſmodi mala, vt in creatorem blaſfemiæ redundarent, tanquam qui tam nociua ſydera condidiſſet. B Sumit ergo Hieronymus Lunaticos ſecundũ intentionẽ eorum qui ab influxu Lunę ipſos uexare dixerunt *Et paraliticos* ideſt, contractos morbo. qui uocatur paralyſis. *Et curauit eos* (Marci 3) Quos autem corpore ſanauit creditur curaſſe in anima, quoniã Dei perfecta ſunt opera, quamuis multi eorũ recidiuauerint *Et ſequutæ ſunt eum turbæ multæ de Galilæa & Decapoli* ideſt, prouincia decem urbes continente. ¶ Decapolis nanq; dicitur à decas quod eſt decem. & polis ciuitas, quaſi regio decem ciuitatum. *Et de Ieroſolimis & de Iudæa* ideſt, cæteris vrbibus quarum metropolis eſt Ieroſolyma, *Et de trans Iordanem* id eſt, de terra duarũ tribuũ, & dimidiæ, vtpote Rubẽ, Gad, & manaſſæ, C quæ terra fuit vltra Iordanẽ reſpectu Iudæę & Galilæę. Horũ aliqui ſequebantur ſaluatorem propter informationem, ſicut diſcipuli, aliqui propter curationem, ut languidi: aliqui propter cibũ corporalem, ut famelici: aliqui vt ſigna viderent, quemadmodum curioſi; aliqui ut occaſionem calumniandi inuenirent, vt ſcribæ & fariſæi. Circa vocationem prædictorum quatuor apoſtolorum dicit Hieronymus. Piſcatores & illiterati eliguntur & mittuntur ad prædicãdum, ne fides credentium, non uirtute Dei, ſed eloquentia & doctrina fieri putaretur. Myſticè autẽ per Simonem Petrum ſignantur obedientes, & firmi in fide. Simon quippe interpretatur obediens, Petrus dicitur firmus. Per Ioannem ſpeciali gratia decorati. Ioannes enim interpretatur habens gratiam. D Per Iacobum ſupplantantes peccata, quia Iacobus interpretatur ſupplantator. Per Andreã, qui interpretatur virilis, deſignãtur magnanimitate fulgẽtes, in quorum cõſpectu ad nihilũ deductus eſt malignus. *Pſal.* 14. Hos tales vocat & mittit Saluator ad docendum, & ad præſidendũ. ¶ Oportet. n. omnino, vt dignus & efficax prędicator, doctor, ſiue prælatus, ſit rectæ rõni, Deo atq; eccleſiæ ſemper obediẽs, & firmus in fide, quatenus alios ad ſanctã obedientiã, fideique immobilẽ firmitatẽ inducat. Oportet quoq;, vt ſpeciali gratia adornetũ, imò exuberet, quatenus de plenitudine eius accipiãt alii. ſ. purgationẽ, illuminationẽ, & perfectionẽ. Itẽ neceſſe eſt, vt vitiorũ ſit victor, quatenus qđ alios docet, ipſe in primis E adimpleat: ne ſibi dicatũ, Qui aliũ doces, teipſum nõ doces: (*Ioan.* 1.) Et, Medice, cura teipſum. Rurſus neceſſe eſt, vt ſit virilis in omnibus, non puſillanimis, non ponderans iſta terrena, non ſuccumbens aduerſis, nec mortem formidãs amore iuſtitiæ. ¶ Poſtremò, cum actio Chriſti ſit oĩum noſtrorum inſtructio, per hoc ꝙ ipſe totã Galilæã tam ſolicitè circuiuit, docentur prælati, & prædicatores oues ſibi cõmiſſas vigilanter circuire, viſitare, docere, cõſolari, fouere per ſeipſos, ſi congruè fieri poſſit, vel per idoneos vicarios: ſicut & de religioſo rege Ioſaphat ſcriptũ eſt, Miſit de principibus ſuis, & cũ eis leuitas, & ſacerdotes, habẽtes librũ legis, & circuibãt cũctas vrbes Iuda, erudiebãtq; populum.

F

ELVCIDATIO CAPITVLI quinti,

Videns autem Ieſus turbas aſcendit in montem.

ARTICVLVS IX.

QVoniam dñs noſter Ieſus Chriſtus ſecundũ omnium vaticinia Prophetarum ſalus, & lux mũdi eſt, doctor iuſtitiæ, & euangelicæ inſtitutionis legiſlator, idcirco cum opportunũ affuit tẽpus, fecit quod de ſeipſo prædictũ erat, tradens euangelicam legem. (*Ioan.* 8.) Et quoniam lex omnibus danda eſt, apertè proponenda, & ad hominum correctionem ac perfectionẽ ordinanda, propterea videns Saluator copioſiſſimam turbam ſe ſequentem, inſtructionem indigentem, & vitiis oneratam,

oneratam, aſcendit in montem, vt ab omnibus melius videretur, ac planius audiretur. Secundò, vt per montem ſublimem, *Lucæ.6.* euangelicę legis ac diſciplinæ excellentia monſtraret: de cuius utiq; legis excellētia *Pſal.30* accipi pōt illud Pſalmiſtæ, Iuſtitia tua ſicut montes Dei. Tertiò, vt demonſtraret prędicatorem verbi Dei, virtutū altitudinē debere conſcendere. *Iſai.40.* Iuxta illud Iſaiæ, Super montem excelſum aſcende tu qui euangelizas Sion. Denique ſecundū Aug. in hoc ſermone dñi continetur quicquid ad optimos pertinet mores, & ad Chriſtianæ conuerſationis perfectionē. Ideo prout dñs dederit, diligentius immorandum ē præſenti, ſequentibuſque quibuſdam capitulis. Ait ergo, *Videns Ieſus* oculo corporali *Turbas* de quibus in fine præcedentis *Matt.4.* capituli dictum eſt, quas oculo intellectuali inceſſabiliter vidit. Nam anima Chriſti B ſemper à principio ſuæ creationis, actu intellexit, ſcientia viſionis omnia quæ vnquam fuerunt, ſunt, & erunt, *Aſcendit in montem* quendam Galilææ, in montem Tabor, vel alium aliquē ſm Hier. non in mōtem Oliueti, vt aliqui putauerunt. Cur aūt in montem aſcenderit dictum eſt. *Et cum ſediſſet* in monte tanquā magiſter, ad quem pertinet ſeſſio in docendo, *Acceſſerunt ad eum diſcipuli eius* qui quaſi cęteris perfectiores, magiſtrum perfectionis ſequi volebant, & ei propinquius copulari. *Et aperiens os ſuum* Per hanc circunlocutionem notatur magnitudo dicendorum. Itaque aperiens os ſuum, id eſt, per ſeipſum atque in propria perſona loquens, legemq; tra- C dens, qui olim per angelos, & profetas loquebatur, & per Moyſen legem propoſuit, *Docebat eos, dicens.* Nō dicitur, ꝙ docuit turbas, ſed diſcipulos, quod quomodo intelligendum ſit mox oſtendetur. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorū.* In exordio huius ſacroſancti ſermonis docet vnigenitus filius Dei octo beatitudines. Oportet ergo aduertere, ꝙ virtutes, dona, fructus, & beatitudines, in aliquibus conueniūt, & in aliquibus diſtinguuntur. Virtus enim, & donū in hoc conueniunt, ꝙ vtrunque eorum eſt habitus: differunt tñ in hoc, quod dona perficiunt, & in operando expeditas reddunt virtutes, eaſque in dignitate excellunt, demptis virtutibus theologicis, quæ præſtātiores ſunt donis: vñ virtutes ſunt plures q̄ dona, quæ non D ſunt niſi ſeptē. Beatitudo verò, & fructus in hoc conueniunt, ꝙ vtrunq; eorū ē actus virtutis, ſed beatitudo ſuperaddit fructui rationē perfecti, & eminentis: ita ꝙ de rōne beatitudinis eſt, vt ſit actus excellentis virtutis, ad rationē verò fructus ſufficit, ꝙ ſit actus virtutis delectationē ſpūalē habens annexā. Interdū autē fructus accipitur ꝓ delectatione actus virtuoſi, & beatitudo ꝓ virtute ſeu habitu: imò hoc loco quidam per beatitudines iſtas intelligūt ipſas virtutes: quanuis magis propriè per eas intelligantur actus. Beatitudo.n. cōſiſtit in actu non in habitu, ſecundū Peripateticos, tñ Platonici dixerunt eā in habitu cōſiſtere. E Quemadmodum autem Chriſtiani doctores diſtingunt virtutes: ita ꝙ virtutes in ſummo gradu conſiſtentes dñr diuinæ, conuenientes ſtatui perfectorum, non incipientium, nec proficientium: ſic Peripatetici tales virtutes vocabant heroicas, Platonici verò ſeu Stoici vocabant eas virtutes purgati animi, à paſſionibus, & vitijs abſoluti. Harū ergo virtutū actus, ꝑſertim beatitudines potius eſſe actus donorū q̄ virtutum, quoniam dona excedūt virtutes. Sed hoc ſic intelligendum opinor, quia virtutes non producunt elicitiuè ipſas beatitudines, niſi ſecundū ꝙ dona perficiunt ipſas virtutes, vt ſint promptę ad operandum & omne obſtaculum citò, facileque repel- F lant. De prima ergo, & fundamentali beatitudine veritas ait. *Beati pauperes ſpiritu.*

¶ In qualibet beatitudine duo tanguntur, videlicet meritum, & præmium. Meritum eſt ipſa beatitudo viæ, videlicet actus virtutis, quod tāgitur cum dicitur, Beati, &c. Præmium verò eſt merces merito correſpondens, quæ tangitur cum dicitur, quoniam, &c. Cum enim actus uirtutis in hac uita ſit laborioſus aliquo modo, maximè in principio: Ars nanque, & uirtus ſunt circa difficilia, ſecundùm philoſofum. Idcirco ſaluator beatitudines commendās, protinus ſubdit de præmio, vt ad beatitudines exercendas nos excitet. Commemoratio enim mercedis prouocat, & confortat laborantem. Expedit inſuper ſcire, ꝙ beatitudo eſt duplex, uidelicet uiæ, & patriæ. Beatitudo uiæ, eſt meritum ſeu actio uirtuoſa, unde iam ſermo. Beatitudo patriæ eſt præmium cœleſte. Beatitudo quoque habe-

A hētur dupliciter.ſ.in ſpe,& in re.Beatitudo ergo patrię nūc hētur in ſpe per hoc ꝙ beatitudo viæ hētur in re.Hæc ē.n.diſpoſitio propinqua,& ſūma ad illā.Præterea cū beatitudo ſtrictè accepta ſit optima operatio ꝑfectiſſimę virtutis, oportet qđ inter octo beatitudines,ſit vna ſūma,& eſſentialiter beatitudo vocata, præſertim cū in oī gñe,&ordinatā multitudine ſit vnū primū atq; ꝓcipuū,ad qđ alia ordinātur.Hęc aūt beatitudo, in via eſt mundicia cordis: in patria verò eſt viſio Dei, quę ponitur tota merces.Ad munditiā ergo cordis alię beatitudines diſponuntur ac referuntur. Ex quo patet,ꝙ beatitudines nō annumerantē hoc loco ſcđm ordinē dignitatis ſeu perfectionis,quo eminētiora ac meliora priora vocantur:ſed partim ſcđm ordinē gñationis, quo imperfectū præcedit perfectū: B iuxta quē modū dicit,Apoſt.Non prius ꝙ ſpirituale,ſed quod animale,deinde quod ſpirituale.Firmā autem beatitudinē, qua dicitur,Beati pauperes ſpiritu , Hierony. Auguſtinus,& Chryſ.exponunt de humilitate,vt ſit ſenſus,Beati pauperes ſpiritu, id eſt , humiles corde, qui non inflantur, non magna de ſeipſis præſumunt.nec aliquid boni ſibi , ſed totū Deo attribuunt, penſantes illud apoſtoli , Quid habes qđ non accepiſti?Et illud,Qui ſe putat aliqđ eſſe cum nihil ſit,ipſe ſe ſeducit. De quibus ait Pſalmiſta, Humiles ſpiritu ſaluabit.Qui autē in proprijs oculis magni, & ſapientes,cæteriſque perfectiores ſunt,nō ſunt pauperes ſpū.Ambroſius vero,& Leo papa exponunt de voluntaria paupertate, ꝑꝑ Deum aſſumpta,deſyderata,vel complacēte,vt ſit ſenſus,Beati ſūt iā in ſpe,imò &beati in re,loquēdo de beatitudine vię. pauperes.i.tꝑalibus bonis carentes, ſpiritu.i.cum affectu cordis, ita ꝙ diuitias non appetunt.ſed contēnunt,& in paupertate ſua lætantur.nil proprium poſſidentes: dicentes cū Paulo,Oīa arbitror vt ſtercora, vt Xp̄m lucrifaciā. Hæc eſt paupertas euāgelica,quā conſulit Xp̄s dicendo. Qui nō renunciat oībus quæ poſſidet, nō pōt eſſe meus diſcipulus. Itemq; , Si vis perfectus eſſe,vade, & vende omnia quæ habes,& da pauperibus. Hæc eſt paupertas illa ditiſſima,de qua Apoſtolus loquitur, Altiſſima paupertas eorum abundauit in diuitias ſimplicitatis eorum. Hæc quoque eſt paupertas potentiſſima,de qua Petrus claudo nato, Argentū (ait) & aurum non eſt mihi, quod autē habeo hoc tibi do : In noīe Ieſu ſurge,& ambula. De vtriſque autem pauperibus intelligi pōt illud Iſaiæ, Domine Deus confitebor tibi,quia factus es fortitudo pauperi,& egeno in tribulatiōe ſua.Hæc ergo paupertas contēnit oīa exteriora,honores atq; diuitias,quātū poſſibile eſt:quatenus ſūmo enti,in quo oīa bona, oīa pulcra ac deſiderabilia ſuppleniſſimè continentur, abſoluta, tota, & libera mente adhæreat hō:qui tantò minus Deo coniūgitur,quātò amplius tranſitorijs implicatur,& ꝑ diuerſa diſtrahitur. O amanda,venerāda,& amplectēda paupertas,cuius ſe Xp̄s dedit exemplum, propter nos pauper factus,cum eſſet diues, ſecundùm quod ait,Volucres cœli nidos habent, & vulpes foueas , filius autem hominis non habet vbi caput reclinet . Denique ſecundùm vtranque expoſitionem , paupertas ſpiritus eſt baſis ſeu fundamētum beatitudinum cæterarum.Humilitas.n.eſt radix, cuſtos,& ſtabilimentum virtutum,& omnis perfectionis. Similiter diuitiarum abiectio efficit hominē ad oīa ſpiritualia expeditū,cœleſtiūq; gſarum abūdanter capacē.Deinde ſubditur præmiū pauperum ſpiritu, ſeu merces voluntariæ paupertatis, *Quoniam ipſorum eſt regnū cœlorū*.i.cœleſtis patriæ opulētia eis pro mercede debetur,atq; parata eſt.Per regnū ergo cœlorū pleniſſima oīm bonorū ſufficiētia deſignatur,de quibus Iſaias, & Paulus teſtantur, quia oculus non vidit, nec auris audiuit, quæ prǫparauit Deus his qui diligūt illū. Quæ aūt ſunt bona hæc, niſi obiectaliter ipſemet Deus glorioſus,& fœlix, diues in ſe,& diues in alijs, q erit oīa in omnibus? Formaliter vero ſunt dotes animæ,& corporis,& cætera quę cœleſtem beatitudinē ornant,complent,perficiunt. Cum.n.præmium correſpondeat merito,pauperibus, & humilibus rite promittitur opulētia atque ſublimitas regni cœleſtis.*Beati mittes* .i.qui omnem irrationalem iram refrenāt, & animo māſueto illatas aduerſitates atq; iniurias ſuſtinēt,nec propter aliquod contrarium occurrens iraſcuntur . Mititas nempe ſeu manſuetudo eſt virtus moralis paſſionē iræ refrenans,ac moderās. Nunc tamē præſertim fit mētio de mititate pur-

gati

Margin notes: D — *Acto. 3.* — *Iſaiæ. 26* — Hierony. — Auguſt. — Chryſoſt. — *Gala. 6.* — E — *Ambro.* — C — *Lucæ. 6.* — F — *Lucæ. 4.*

A gati animi. Et ſumitur mititas pro actu mititatis. Videtur aũt mititas iã parũ extenſius accipi quàm mõ prædicto videlicet prout patiẽtiã, paſſionem triſtitiæ ordinã tem includat: & mites vocẽtur homines patientes, amaritudinis felle & indignatione, & appetitu uindictę carẽtes. Quẽad modũ aũt ira cõparatur ſtultitiæ. qm̃ actũ rõnis plurimũ impedit, & inhoneſtos geſtus in vultu ac corpore parit propter qđ
Eccleſ.7 Eccleſiaſtes dicit, Ne ſis velox ad iraſcendũ, qm̃ ira ĩ ſinu ſtulti requieſcit. Et Iob,
Iob.3. Virũ ſtultũ interficit iracũdia. Salomone quoq; teſtãte, Qui impatiẽs eſt operatur ſtultitiã. Et doctrina viri per patiẽtiã no-
Prou.14 ſcitur: Sic mititas maximè ornat ſciẽtiã,
Prou.10 atq; diuinæ ſapiẽtię illuſtrationẽ meret,
B faciẽs hominẽ ueraciter ſapientẽ, mode-
Pſal.24 ſtũ, ornatũ, ſecũdũ quod ait Pſalmiſta, Loquẽs de Deo, Diriget mãſuetos in iudicio docebit mites uias ſuas. Et qm̃ mititas ſapiẽtiã promeretur, & ad ſtabilẽ contẽplationẽ diſponit, impedimẽta contẽplationis, & cauſas internæ inſtabilitatis tollendo, uidelicet irã, impatientiã, indignationẽ & amaritudinẽ, ideo mites experiri merẽtur internæ pacis dulcedinẽ: iuxta illud Pſalmiſtæ, Manſueti aũt hæreditabũt terrã, & delectabũtur in multitudine pacis. Hæc ẽt virtus ſpecialẽ à Deo gratiã ac familiaritatẽ ſortitur, imò & ſublimationẽ ac beatitudinis altitudinẽ, prout fertur in
Pſ.149. Pſalmo. Quia beneplacitũ eſt dño in populo ſuo & exaltauit mãſuetos in ſalutẽ, Facitq́; quoq; hoĩem proximis ſuis vehemẽter amabilẽ, ſicut Eccleſiaſticus ſcribit, Fili, in mãſuetudine opera tua perfice, & ſu-
C per hominũ gloriã diligeris. Hinc Iacobus ait in ſua Canonica, Quis ſapiẽs & diſciplinatus inter vos oñdat ex bona conuerſatione cõparationẽ ſuã in mãſuetudine ſapiẽtię. Vnde Dionyſius in Epiſtola ad Demofilũ monachũ aſſerit, iõ Moiſen Ioſeph & Dauid, maximã apud Deũ gratiã inueniſſe, quoniã manſueti fuerũt. Cõſequẽter ponitur proportionatũ præmium beatitudinis huius, *Quoniam ipſi poſſidebũt* in præſenti vita *Terram* proprii corporis. i. carnẽ ſuã habebũt rõnis imperio ſubditã, cõpoſitã, gubernatam. Cum. n. radio diuinæ ſapientiæ doceantur, ſeipſos gubernant in omnibus, in futuro autem poſſidebunt terram. i. firmam & ſtabilem manſionẽ paradiſi cęleſtis, de qua Profeta, Credo D
uidere bona dñi in terra uiuẽtiũ. Et, Placebo dño in regione uiuorũ. De qua ĩ Iſaia Pſal.28.
habetur. Si glorificaueris dominũ dũ non inuenitur volũtas tua, ſuſtollã te ſuper altitudinẽ terrę, dicit dominus. Hoc ẽ correſpõdẽs præmiũ mitiũ, vtpote ne ęſtimemus in futuro mites ſic poſſe repelli a terra cęleſti, per inuiſibiles hoſtes, qũo nunc freq̃ẽter expellũtur à terra elemẽtari ac hæreditaria per hoſtes viſibiles. Cõueniẽter præterea ponitur mititas poſt paupertatẽ ſpiritus. Primò, quoniam humiles & inopes faciliter contemnuntur, iniuriãtur, & multas penurias, atq; incõmoda ſentiũt: idcirco in primis maximè indigẽt mititate, ne ad irã, vel impatiẽtiã cõcitẽtur. Secũ
dò, quoniã humiles ac pauperes maximè E
diſpoſiti ſunt ad manſuetudinem obſeruãdum, ſicut ſuperbi & cupidi ad iracundiã proni: ſunt iuxta illud, Vbi fuerit ſuperbia, ibi & contumelia: ubi autem humilitas, ibi & ſapiẽtia. Sequitur beatitudo tertia. *Beati qui lugent*, Propria uel proximorũ peccata deflendo, & ad patriam ſuſpirãdo, uel Chriſto paſſo ac crucifixo compatiendo cordialiter. Sic luxit qui ait, Exi- Pſ.11.
tus aquarum deduxerunt oculi mei, quia 2.Re.19
non cuſtodierunt legem tuam. Sic Samuel Iere.12
luxit Saulem, Ieremias Ieruſalem, Daniel Dan.10
populi ſui captiuitatem. Sic ex deſiderio patriæ luxit Apoſtolus, dicẽs: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et pſalmiſta, Fuerunt mihi
lacrimæ meæ panes die ac nocte, dum dici Roma.7
tur mihi quotidie, ubi eſt Deus tuus. Et Pſal.41
denuo, Hei mihi quia incolatus meus pro Pſ.119
lõgatus eſt. Hic luctus oẽm carnalẽ dele- Pſal.70
ctationẽ guſtus & tactus, oẽm inanẽ gloriationem in uerbis, factis, & ludis abſcindit: quemadmodum ſcriptum eſt, Renuit
conſolari anima mea. Et Eccleſiaſtes, Ri- Eccl.2.
ſum reputaui errorem, & gaudio dixi, cur fruſtra deciperis? Videtur quoq; hic lu-
ctus eſſe actus pęnitẽtiæ, uel caritatis fra- F
ternæ ſiue diuinæ, ſecundũ quod diuerſę ſũt cauſæ ac ſpecies luctus. Aliqui vero infeliciter lugẽt pp dãna tẽporalia. Pręmiũ luctus eſt, *Quoniam ipſi conſolabuntur* per internam diuinæ viſitationis dulcedinẽ, ſicut teſtatur Profeta, Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo conſolationes tuæ lætificauerunt animã meam.

A meam. Conſolantur autem in præſenti inchoatiuè, & aliqualiter, in patria verò cōpletè atq; totaliter. Si enim compatimur, & cōglorificabimur. Pio etenim luctui ſæpe miſcetur, & penè ſemper eum concomitatur conſolatio ſpiritus ſancti, ſecundùm illud, Domine poſt tempeſtatem trāquillum facis, & poſt fletum exultationem infundis. Verè enim, & copioſè meretur guſtare quàm dulcis eſt dominus, ita vt cum admiratione exclamet, Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine. Qui hunc ſc̄tm̄ luctū aſſumit, oīa vana oblectamenta aſpernatur, dicens cum Salomone, Melius eſt ire ad domū luctus, q̄ ad domū conuiuij. ¶ Conuenienter autem ordinatur beatitudo luctus tertio loco, qa poſt exterio-
B rum abnegationē, & adeptam animæ manſuetudinem, aptus eſt homo ad conſiderationem eorum, quę pręinductū pariunt luctum. Sequitur quarta beatitudo, *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam*, id eſt, tam ardēti affectu appetunt in omnibus iuſtitiā obſeruari, vt Deus honoretur in omnibus, ſicut famelicus appetit cibū, & potū corporalem. Itaq; eſurire, & ſitire iuſtitiam, quæ eſt virtus generalis, de qua nūc ſermo, eſt vehementer optare vt oēs Deo obediāt, & tā ipſe q̄ alij in bona vita proficiāt, vnicuique quod ſuū eſt conferatur. De tali ſiti loquitur Iſaias, Oēs ſitiētes, venite ad aquas. Et Chriſtus apud Ioannem, Si quis ſitit, veniat ad me. Hac fame, & ſiti laborāt homines religioſi qui toto conatu ſtudent quotidiè in gratia creſcere, de virtute in
C virtutem procedere, & Deo ſemper cū ampliori reuerentia deſeruire, ſm̄ quod ait Apoſtolus, Ego non arbitror me apprehēdiſſe, vnū aūt quę quidē priora ſunt obliuiſcens, in anteriora aūt extendens meipſū, ad deſtinatum ſequor. Nemo autē tm̄ proficit quātū deſiderat, quatenus hoc ipſum quod agit pro nihilo reputet, ſeq; humiliet, & iuſtitiam eſurire nullo ceſſet in tē-
Luc. 17. pore. Cū enim fecerimus omnia quæ præcepta ſunt nobis, dicere debemus, Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus. Magna perfectio eſt iſta eſuries quæ peccata conſumit quēadmodū ignis deuorat ſtipulā, cuius præmiū ſubditur, *Quoniā ipſi (ſic eſurientes) ſaturabuntur*. Nūc enim aliqualiter ſaturantur pane ſacramentali, de quo ait Saluator, Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Pane D quoque obedientiæ, de quo ait, Ioannes, Meus cibus eſt vt faciam volūtatē patris mei. Augetur enim in eis gratia Dei quotidie, quia quo aliquis ſe magis præparat gratiæ, eo copioſius eam ſortitur. In futuro autē ſaturabuntur pleniſſimè in intellectu atque affectu, quia tā clarè Deum videbunt, poſſidebunt ac diligent, ſicut optabunt, eumq; habendo obtinebūt quicquid optauerint. Propter quod dicit Pſalmiſta, Pſal. 38.
Adimplebis me lætitia cū vultu tuo. Et, Satiabor cū apparuerit gloria tua. Porrò iſta eſuries, & ſitis ſequitur luctū prædictum: quia dum homo imperfectum ſuū conſpicit, aliorū peccata perpendit, ad futurā fœlicitatem ſuſpirat, aliud non exquirit niſi vt purgetur à culpa, tàm ipſe quàm alij creſcat in gratia, & patriæ appropinquet iugiter per feruida deſideria. *Beati miſericordes* alijs compatiēdo, ſubueniēdo, igno- E
ſcendo, imò eorum miſeriam quaſi propriam æſtimando ac releuando, corporales ac ſpirituales eleemoſynas impartiendo: quorum præmium eſt, *Quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*, id eſt, peccatorum remiſſionem, optatę gratiæ infuſionem, atque diuinæ pietatis ſuccurſum in omnibus. Hoc eſt quod dicit Pſalmiſta, Beatus Pſal. 40
qui intelligit ſuper egenum, & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Ideo Salomon dicit, Per fidem, & miſericordiā purgantur peccata. Et qui pronus eſt ad miſericordiam, benedicetur. Tobias quoque inſtruens filium ſuum, ſic eum hortatur, Quomodo potueris ita eſto miſeri-
cors, & ne auertas faciem tuā ab vllo pau- F
pere. Ita n. fiet vt nec auertatur à te facies dn̄i. Planè miſericordes ritè cenſendi ſūt, qui implent illud Apoſtoli, Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror? Et rurſus, Alter alterius onera portate. Hic admonet Efeſios, Eſtote inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem, ſicut, & Deus in Chriſto donauit vobis. Hac virtute Deo aſſimilamur, cui proprium eſt miſereri, & parcere. *Beati mūdo corde*, hoc eſt, puri intellectu, & ſynceri in voluntate, ita quod conſcientiam peccati non habent, nec aliqua intentione obliqua fœdantur, ſed contemplationi ac dilectioni Dei altiſſimi cęleſtiumque bonorum vacant ſine permixtione erro-

A erroris,& abſq; occurſu paſsionis aîam ob
tenebrantis. Ad hanc cordis munditiã di-
ſponũt virtutes morales.appetitũ ſenſitiuũ
à paſsionũ inordinatione purificantes, &
cæteræ virtutes intellectuales, naturales,
atq; iuſtitia,quæ eſt virtus ſpecialis mora
lis.Oĩa.n.hæc ordinantur ad hoc, vt intel
lectus dono ſapiẽtiæ ſupernaturalis ſuper
naturaliter illuſtreť. Donis quoq; intelle
ctus ſciẽtiæ,& cõſilii. Et vt volũtas diuina
Pſal.31. caritate ferueſcat,doniſq; tribus.ſ.fortitu
dine,timore,& pietate perficiatur quibus
peractis,potens eſt anima ſtabiliter ſynce
rè,& affectuosè Deo vacare, contẽplando
ac diligendo,ſicq; munditia cordis eſſen-
tialiler eſt ardens contemplatio Dei, ſeu
B contẽplatiua eius dilectio. Ad hãc cordis
munditiã perduciť hõ triplici via,ſeu tri-
plici actione:hierarchica (vtpotè purgati
ua)qua mũdantur à culpa: Illuminatiua,
qua diuinitus illuſtrať. Itẽq; ſedes ſapien
tiæ,& vnitiua ſeu perfectiua, qua caritate
accẽſus Deo coniungitur. Cũ ergo puri-
tas cordis ſit finis oĩm exercitiorũ noſtro
rũ,ac ſumma pſentis vitę perfectio,debe-
mus ĩceſſabiliter eã intẽdere,ad eã ſuſpira
rare,ad eius cõſiderationẽ itellectũ redu-
cere,totieſq; dolere ac reſpicere, quoties
Pſal.40. sẽtimus nos ab eo corruiſſe,receſsiſſe, vel
elõgationẽ aliquã ĩcurriſſe. Propter qđ Sa
lomõ monet,Oĩ cuſtodia ſerua cor tuum,
quia ex ipſo vita procedit. Et Moyſes, Cu
4.Re.17 ſtodi temetipſum,&aĩam tuã ſolicitè. Nec
4.Reg.1 obliuiſcaris verborum dñi, & ne excidãt
C de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Hoc
Deo iuuãte facere poſſumus, ſi diuini vul
tus præſentiam atq; iudicium ſapiẽter pẽ
ſemus,dicentes cum ſancto Helia, Viuit
dñs,in cuius conſpectu ſto hodie. Et cum
Pſal. 18. Pſalmiſta,Meditatio cordis mei in cõſpe-
Iob. 32. ctu tuo ſemper. Talis erat ſanctus Iob, di-
cens,Nónne Deus cõſiderat uias meas, &
oẽs egreſſus meos dinumerat? Nec ſolũ paſ
ſiones,& vitia magna, ſed & cogitationes
ſuperfluæ, & diſtractiones inanes cordis
tollunt,aut minuunt puritatẽ, quia veriſ
ſimè ait ſcriptura, qui negligit modica,
Eccl. 19. paulatim decidit. Oportet ergo oẽm ani-
mi euagationẽ,& cogitationẽ inutilẽ de-
uitare atq; ad ſortiẽdã cordis puritatẽ in
fatigabiliter vigilare,laborare,& exorare.
Quoniam ipſi Deum videbunt facie ad faciem
.i.clarè per ſpeciem quę viſio beatifica cor

reſpõdet munditiæ cordis. ¶ Sequitur bea D
titudo ſeptima, *Beati pacifici*, hoc eſt, inter-
næ pacis,fraternæ concordiæ communiſ-
que vnanimitatis amatores,ſectatores, &
operatores:qui primò in ſeipſis pacẽ habe
re conantur,ut appetitus inferior ſuperio-
ri obediat.ſenſualitas rõni,& caro ſpiritui
& ipſe totus hõ obediat Deo. Deinde cũ
aliis ſatagunt pacem hẽre, & diſcordantes
recõciliare, omneſq; ad vnanimitatẽ quã
dam reducere,quẽadmodum in primitiua
eccleſia, Multitudinis credẽtium erat cor Actu.4.
unũ &anima una.Sic.n.Deus habitare fa
cit unius moris in domo.De qua habita-
tione cõcordi atq; fraterna cãtamus,Ecce
ꝙ bonum,& quàm iocũdum habitare fra-
tres in unũ.Hæc pax ex caritate procedit: E
iuxta illud Pſalmiſtæ, Pax multa diligẽti
bus legẽ tuã.Et per iuſtitiã cuſtoditur, ſi-
cut Iſaias fateť,Et erit opus iuſtitiæ pax,
de qua pace dicit Saluator,Pacem meã do
uobis,non quõ mũdus dat,ego do uobis.
Itemq; Apoſtolus,Pax xpĩ quæ exuperat
oẽm ſenſum,cuſtodiat corda ueſtra. Qđ
.n.pax iſta appetenda ſit, præcipuè omni
Chriſtiano,cõſtat ex hoc ꝙ Xps diſcipu-
los ſalutando dicere cõſueuit, Pax uobis,
eiſq; præcepit,In quamcunq; domũ intra
ueritis,primũ dicite,Pax huic domui. Id-
circo ad hanc beatitudinem ſępè nos hor
tatur Apoſtolus,ut cum ait Epheſiis, Soli Ephe. 2.
cite ſeruate unitatem ſpiritus in uinculo
pacis,Et alibi,Si fieri(inquit)poteſt, qđ
in uobis eſt,cum omnibus hoĩbus pacem F
habentes.Præmium autem pacificorũ ſub
iungitur. *Quoniam filij Dei uocabuntur* hoc
eſt, adoptiui, & digni erunt uocari filii
Dei in præſenti ſeculo, & in futuro potiſ
ſimũ.Homines nãq; filii Dei uocãtur pro
pter aliquam aſsimilationem cũ eo, Hoc
autem maximè cõuenit Deo,amare, & fa
cere pacẽ,ſm illud Apoſtoli,Deus erat in 2.Cor.2.
Chriſto mundum reconcilians ſibi.Et de
Chriſto ait,Ipſe.n.eſt pax noſtra, qui fe-
cit utraque unũ.Pacifici ergo ſunt ſimiles Pſal.119
Deo,qui cũ Pſalmiſta dicere poſſunt, Cũ
his qui oderunt pacem,erã pacificus. Ve-
runtamen ſicut dicit Chryſo. Multi,ſunt
qui alios libenter reconciliant, & ipſi ini
micis ſuis nunquam ex corde reconci-
liantur.Hi tales,illuſores ſunt pacis, non
amatores. ¶ Octaua demùm beatitudo
ſubiungitur, *Beati qui perſecutionem patiun-*

tur

A *tur propter iuſtitiam*, hoc eſt, propter ueritatem doctrinæ, propter veritatem vitæ, vel propter veritatem iuſtitiæ, ſcilicet ꝓpter fidem, bonam conuerſationem, vel æquitatis, & iuris defenſionem, & hoc ex amore Dei, ad eius honorem, & gloriam. Veritas enim, & ęquitas pariunt odium. Qui igitur propter nullam aduerſitatem, & perſecutionem relinquit viam iuſtitiæ,
Iob.37. ille beatus eſt, dicens cū ſancto Iob, Donec deficiam, non recedam ab innocētia mea, & iuſtificationem quam cœpi nō deſeram ¶ Multi autem propter ſuos exceſſus caſtigantur, qui volentes ſeipſos excuſare, & quaſi beatificare, conuenienter allegant iſtam ſcripturam, dicentes, Beati qui perſecutioné patiūtur ꝓꝑ iuſtitiā: cum ip
B ſi condignam luant diſciplinā ꝓꝑ ſuā malitiam. Veruntamen ſi quis exceſſit, & pœnā ſibi inflictam pro culpa ſua æquanimiter tolerat, & etiam ipſe quodammodo beatus eſſe videtur, Quanuis enim non patitur ꝓpter iuſtitiam ſuam, tanquam propter cauſam alios ad perſequendum mouentē, patitur tamen propter iuſtitiam, tanquam propter cauſam finalem, videlicet vt ſua culpa per pœnam ordinetur, & Dei iniuria vindicetur, amiſſaq; gratia reparetur. Idcirco quicquid aduerſitatis, & pœnæ nobis acciderit, debemus propter noſtra peccata patienter ſufferre, reputantes hæc ipſa ſupplicia noſtris flagitijs eſſe minora. Sed hoc multò minus eſt, quam propter iuſtitiam pati. Vnde Petrus inquit, Hæc
C eſt gratia, ſi propter conſcientiam Dei ſuſtinet quis triſtitias patiens iniuſtè. Quæ enim gratia, ſi peccantes, & colafizati ſuffertis? Si autem bene facientes ſuſtinetis, hęc eſt gratia apud Deum. In hoc vocati eſtis. ¶ Inſuper taliter patientium prēmiū ſubditur, *Quoniam ipſorum eſt regnum cœlo-*
[illegible] *rum*, id eſt, æternam victoriam conſequentur. Oppreſſis enim atque afflictis, maximè conuenit gloria regni, conſolatioque cœleſtis. Hoc præmium octauæ, & vltimæ beatitudinis: primæ quoque beatitudini eſt promiſſum, cum dicitur, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Conſiderando nempe in regno cœleſti ſublimitatem, & opulentiam vniuerſorum bonorum, ſic ponitur præmiū paupertatis. Conſiderando autem in eo plenitudinem gaudiorum, ſic ponitur prę-

mium patientium, & afflictorum propter iuſtitiam. Prædictarum autem beatitudinum premia vnum, & idem ſunt, vel eſſentialiter vel reductiuè. Quid enim eſt regnum cœlorum, niſi poſſeſſio terræ viuentium? Et quid eſt conſolatio patriæ, niſi prædicta poſſeſſio, vel aliquid conſequens eam? Similiter ſaturari, & Deum videre idem exiſtunt. Huius vltimæ beatitudinis ad martyres maximè pertinentis, omnes electi participes ſunt, prout teſtatur Apoſtolus. Quia omnes qui volunt piè viuere in Chriſto, perſecutionem patientur. Cōſequenter Saluator quaſi exponit beatitudinem vltimā. *Beati eſtis cum maledixerint*. id eſt, malum de vobis dixerint *Homines* ſecundùm modum qui ſubditur, ſcilicet propter Chriſtum. *Et perſecuti vos fuerint* E
mala inferendo, vel de loco ad locum fugādo, *Et dixerint omne malum aduerſum vos* varia crimina vobis imponendo, non veraciter, ſed *Mentientes*, id eſt, mendaciter vos accuſantes P*ropter me*, id eſt, omnia mala 2.Tim.4
hæc vobis inferentes ob id, quoniam mihi adhæretis ac miniſtratis, videlicet propter iuſtitiam veſtram. *Gaudete* interius cordialiter delectando in iſtis aduerſis, quemadmodum dicit Apoſtolus, Gloriamur in tribulationibus *Et exultate*, id eſt, ex plenitudine interioris iucunditatis ſigna lætitiæ foris oſtēdite iuxta illud, Cor meum, & caro mea exultauerūt in Deum viuum. Hoc eſt, quod in Iacobo docetur, Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in diuerſas tētationes incideritis. Hæc.n. ſunt magna beneficia Dei, ſicut affirmat F
Apoſtolus, dicens, Vobis datum eſt pro Chriſto, non ſolùm vt credatis in eum, ſed etiam vt patiamini pro illo. Et Petrus Si exprobramini (inquit) in nomine Chriſti, beati. Hinc ait ſaluator, In mundo preſſuram habebitis, ſed confidite quia ego vici mundum *Quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis* Hæc eſt vna ratio gloriandi in aduerſis, magnitudo remunerationis, quia 2.Cor.4.
teſtante Apoſtolo, Id quod in præſenti ē momentaneum, & leue tribulationis noſtræ ſupra modum in ſublimitate ęternū glorię pondus operatur in nobis. Vnde ſaluator ait diſcipulis ſuis. Vos nunc quidē triſtitiā habetis, iterū autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudiū veſtrū nemo tollet à vobis. Cū ergo non ſint condignæ

A dignæ paſſiones huius tporis ad futuram gloriã, debemus in omni tribulatione cordialiter exultare. Gaudendum quoque eſt in iſtis aduerſis pp alias cauſas. Videlicet quia per eas Chriſto paſſo aſſimilamur, Deum veneramur, & ſanctis hominibus conformamur, ideo ſubditur, *Sic enim*, hoc eſt, etiã ideo in aduerſis, & perſecutionib. iſtis gaudete, *Perſecuti ſunt* Iudęi *Prophetas qui fuerunt ante uos* videlicet Iſaiam, Ieremiam, & cęteros propter quod Stephanus ait, Quem profetarum non ſunt perſecuti patres veſtri? Ex hoc patet, verba iſta ſpecialiter dici ad Apoſtolos cæteroſque diſcipulos. ¶ Circa prædicta magna oritur quæſtio, an ſermo præſens, quem hoc loco deſcribit Matthęus, ſit idem cum ſermone qui in Luca deſcribitur, Ad hoc quidam dixerunt, quod imò, quia vterque ſermo idem habet principium, eundemque finem, & in multis intermedijs coincidit. Alij tenent oppoſitum. Primò quoniam ſecundum Mattæum Chriſtus prædicauit in monte: ſecundum Lucam autem deſcendit de monte, & prędicauit in loco campeſtri, ſecundo quia ſecundũ Mat. prædicauit ſedendo, ſecundum Lucam ſtando. Tertiò, quia ſecũdum Mattæum docuit octo beatitudines, ſecundum Lucam quatuor. Quarto, quoniã Lucas multa omittit quę ponit Mattæus. Quid horũ ſit verius ignoratur: vtriuſque tamen opinionis rõnes ſatis faciliter ſoluerẽtur. Primã nãq; opinionem tenẽdo diceretur, ꝙ Chriſtus primò cum diſcipulis montem aſcendit, ibique electione Apoſtolorum facta, & prædicatione incepta deſcẽdit verſus pedem montis, & ibi ſtans docuit diſcipulos, & populum ſimul, & ſi mons ille fuit in cãpo, tunc vtique ſtando circa montis aſcenſum, ſtetit in loco cãpeſtri, Nec obſtat quod multa omittit Lucas, quę ponit Mattæus ſicut in oratione dominica Mattæus ponit ſeptem petitiones, Lucas quinq; duntaxat, vterque tamen eorum eãdem orationem deſcribit. Sciens enim vnus Euãgeliſta, aliquid ab alio plene digeſtum, minus proſequitur illud. Qui verò ſecundam opinionem tuetur, dicere põt, ꝙ non ſit inconueniens, diuerſos ſermones eodem modo inchoari ac terminari, atque in multis cõcinare. Hæc ſecũda opinio verior exiſtimatur à quibuſdam, videlicet quod fuerint diuerſi ſermones, ſicut pateſcit diligẽter cõſpicienti vtriuſq; ſermonis deſcriptionem.

Ioan.6. *Luca.6.*

PROSECVTIO EXPOSITIONIS præſentis capituli ab eo loco quo dicitur, *Vos eſtis ſal terræ*, &c.

ARTICVLVS X.

QVãuis ſermo iſte ad turbas factus dicatur, ad Apoſtolos tamen præſertim directus eſt, in principio enim huius cap. dicebatur; Acceſſerũt ad eum diſcipuli eius, & aperiens os ſuum docebat eos. Lucas etiam dicit, Eleuatis oculis in diſcipulos ſuos, dixit, &c. Eoſdem ergo nunc alloquens, docet, quales debeant eſſe. tã ipſi q̃ eorum ſucceſſores, videlicet oẽs pręlati, *Vos eſtis ſal terræ*. i. condimentũ hoĩm in terra viuẽtiũ, quia per diſcretionem, & exemplarẽ conuerſationẽ veſtram corda aliorum condiri ſeu dirigi debent, vt saporẽ habeant operũ virtuoſorũ, & vt præſeruentur à putredine vitiorũ, quẽadmodum ſal confert cibo ſaporẽ, & à putrefatione cõſeruationem, Per ſal ergo notatur diſcretio, quæ in omni opere neceſſaria eſt. pp quod in Leuitico dicit, Quicquid obtuleris ſacrificij ſale condies, in oĩ oblatione offeres ſal. Vnde ait Saluator, Habete in vobis ſal. Et quia exempla ſuperiorum maximè dirigunt, & conſeruãt animas ſubditorum. conuenienter per ſal deſignatur conuerſatio exemplaris. *Quod ſi ſal euanuerit*, hoc eſt corruptum fuerit, & ſuum vigorem perdiderit, *In quo ſalietur*, id eſt, quid illo condiri poterit? Nihil vtique. Tunc enim potius inficit cibum quàm proſit, ideo ſubditur, *Ad nihilum vales vltra, niſi vt mittatur foras*. Hoc eſt: Penitus effundatur, ne locum in domo inutiliter occupet, vel per errorem cibo immiſſum, ipſum corrumpat, *Et conculcetur ab hominibus* in via vbi effuſum eſt ſal per gentibus. Per hoc inſinuatur, quod prælatus indiſcretus vel inexemplariter viuẽs, non cõdit, nec dirigit corda ſubditorum, nec poteſt eis prodeſſe, ſed potius obeſt: idcirco prælatione indignus eſt, & ab ea auelli meretur, ac humiliari, atque ſubeſſe. Propterea Paulus admonet Timothæum, imò, & omnem prælatum, Eſto exemplum fideliũ in verbo, in cõuerſatione, in caritate,

Luca.6

A caritate,hoc enim faciens, teipſum ſaluũ facies,& eos qui te audiunt.¶ Conſequenter Xp̃s comparat eos luci, *Vos eſtis lux mũdi*, hoc eſt, doctores hominum in mundo degẽtium,quoniam mentes aliorum illuſtrare debetis radio ſapientię atque ſcientiæ,docendo eos quid credendũ, quid ſperandum,quid diligendum, quomodò diſcernere debeant inter bonum,& malum, inter verum,&falſum,inter prætioſum,& vile. De talibus prælatis dñs loquit̃, Dabo vobis paſtores iuxta cor meũ & paſcẽt vos ſcientia,& doctrina. Ex his conſtat,ꝙ paſtor aliorum debeat eſſe actione præcipuus,& contemplatione ſublimis: imò in vtraque vita perfectus vt valeat gregem ſibi commiſſum ad inſtar cœleſtis hierar-

B chiæ purgare,illuminare,& perficere. Sed heu multi iam,aliorum curam ſuſcipiunt, in quibus non eſt aqua ſapientiæ ſalutaris:nec panis ſanctæ conuerſationis,qui ſi ſeipſos diligenter attenderent,puto quòd dicerent, non ſum medicus, & in domo mea non eſt panis. Nolite me conſtituere principem populi. De talibus loquitur Iſaias,Speculatores cæci, canes muti,non valentes latrare,videns vana,& dormientes. ¶ Sed cum de Ioanne(quo maior inter natos mulierum non ſurrexit)legatur

Ioan. 1. Non erat ille lux,quomodo Apoſtoli appellantur lux mundi? Eſt reſpondendum quod Ioannes non erat lux principalis, & ſubſtantialis,ſed miniſterialis,& participata. Denique triplex eſt lux, videlicet lux illuſtrans nõ illuſtrata vt Deus,& ſic Chriſtus ſecundum diuinam naturam lux erat,

C non Ioannes. Lux illuſtrans, & illuſtrata, tales præſertim fuerunt Ioannes, & ſancti Apoſtoli atque Profetę, Deinde glorioſus Dionyſius, aliiq; doctores dicũtur lux illuſtrata non illuſtrans: ſicut de pœnitentibus,& conuerſis dicit Apoſtolus:Fuiſtis

Efesi. 5 aliquando tenebræ,nunc autem lux in domino. Quod autem Apoſtoli,& pręlati debeant ſapiẽtiam ſibi communicatam alijs publicè prędicare,eoſque ſplendore virtutum ædificare, oſtendit Saluator per duo, quibus hi Comparantur, videlicet,per ſimilitudinem ciuitatis altæ,& lucernæ accenſæ. *Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita*,hoc eſt, in loco ſublimi constructa,omnibus enim etiam à longinquo apparet,Sic vos aliorum paſtores ſeu Eccle-

D ſiæ prælatorum.qui eſtis fundati in Chriſto monte altiſſimo,de quo in Daniele aſ

Danie. 2 ſeritur,ꝙ creuit in montem magnum, nõ debetis ſapientiã vobis conceſſam abſcondere neque latere. Scriptum eſt enim, Sa-

Eccle. 21 pientia abſcondita, & theſaurus inuiſus q̃ vtilitas in vtroque? Deinde idem oſtenditur per ſimilitudinem lucernæ. *Neque accẽdunt homines lucernam, & ponunt eam ſub modio*,hoc eſt,cum eam accenderint,non abſcondunt accenſam communiter, niſi fortè ad tempus, vt opportuno tempore ponatur in publico,*Sed ſuper candelabrum* ponunt eam,*Vt luceat omnibus qui in domo ſunt* ſimili modo, Deus non illuſtrauit Apoſtolos tàm copioſo lumine ſapientiæ, vt occultentur ac lateant, ſed totum mundũ luce veritatis perfundant: ideo ſubditur, *Sic luceat lux ueſtra*,hoc eſt virtuoſa ac ſplẽdida conuerſatio veſtra *Coram hominibus*,

E id eſt, in eorum præſentia manifeſtetur, fiat ac pateat *Vt uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum qui in cælis eſt*, hoc eſt, ad hoc ſeu propter hũc finem opera bona coram aliis facite, vt pater veſter cœleſtis glorificetur,laudetur,&iuſtus eſſe noſcatur ab illis, per vitæ ueſtræ ſanctitatem. Deus nanque per ſeruos peruerſos inhonoratur, per bonos laudatur, ſecundùm quod apoſtolus ait quibuſdam, Per vos nomẽ domini blaſphematur inter gentes. Et per Ezechielem ait dominus, Frequenter commaculaſtis nomen meum ſanctum. Rurſusq;, Sanctificabo nomen meũ magnum quod pollutum eſt per vos inter

F gentes. Gentiles,nanque,& perfidi ſi viderint Chriſtianum in omnibus ſanctè, & irreprehenſibiliter conuerſantem, nõne dicturi ſunt,Vera &ſancta eſt lex quæ talem inſtruit vitam, & ſanctus dominus cui talis complacet vita. Si autem conſpexerint Chriſtianum ſceleratè agentem, nõne mox Chriſti legem derident,& talem eſſe dominũ ſuſpicãtur quales ſunt ſerui eius? Fideles verò,& boni cum viderint quempiam honeſtè,& ſanctè viuentem, ſtatim gratiam Dei collaudant, Deum in ſuo miniſtro atque effectu extollunt,eiuſque miſericordiam admirantur,dicentes, Mirabilis Deus in ſanctis ſuis. Non ergo debemus bona coram alijs operari,vel ꝓprias manifeſtare virtutes propter propriã laudem,ſed ad Dei honorem, & etiã ad proximo-

A xĩmorum ædificationẽ. Soliq; Deo debemus velle placere finaliter. Iõ.n. dicit Saluator, Videte ne faciatis iuſtitiã veſtram coram hominibus vt videamini ab illis. Porrò, ſciendũ ꝙ operũ bonorum quædã ſunt cõia, ad quæ cõiter obligamur, nec alicuius ſingularis ſanctitatis aut ſimulationis ſpeciẽ habẽt: alia corã aliis fieri debent. Alia ſunt opera ſingularis deuotionis, & gratiæ eminentis, iſta itaq; potius occultãda videntur, ne homo vltra modũ ab aliis reputetur aut honoretur, & ne ſpeciẽ ſimulationis incurrat, aut ſingularis appareat. Vnde nõ debemus in manifeſto pectus ſpecialiter tundere, ſuſpiria magna emittere, manus in cœlũ extendere: ſed cũ generali exterioris hominis apparatu eſſe contenti, interius verò ſemper ad præcipuã deuotionẽ anhelare.

Matt. 6.

B Et qm̃ Chriſtus noua documẽta intulit mũdo, ne quis putaret ſuã doctrinã eſſe contrariã documentis Moyſi & Prophetarũ, ſubiecit, *Nolite putare quoniam* id eſt, quòd *Veni ſoluere* hoc eſt, falſificare, reprobare, aut ẽt deſtruere *Legem Moſaicam*, *Aut prophetas* diuinitus inſpiratos: quorũ aliqui fuerunt Gẽtiles, & ante legẽ, vt Iob. Enoch, *Non ueni ſoluere* illa *Sed Adimplere.* ¶ Legẽ Chriſtus impleuit, ſecundũ duplicem ſenſum. Primò, quia quod lex iuſſit fecit. Factus eſt.n. ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, ſecundũ Apoſtolũ. Etenim ſecundũ legẽ eſt circunciſus, in tẽplo oblatus. Secundò, qm̃ quod legi defuit, perficiendo

C ſuppleuit, præceptis legis euãgelica cõſilia adiiciendo. Similiter Chriſtus impleuit prophetas, quia quod illi de eius incarnatione, doctrina, conuerſatione, prodigiis, paſſione, reſurrectione, & aſcenſione prædixerunt, verificauit, & actu compleuit, cætera quoq; in die iudicii adimplebit. Propter quod ait, Neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi & prophetis & pſalmis de me. Deniq; præcepta legis fuerunt triplicia. ſ. moralia, vt pote præcepta decalogi, Hęc Chriſtus impleuit, ſecundũ quod ait, Si vis ingredi ad uitã, ſerua mandata. Alia erant cærimonialia, vt circunciſio, diſcretio ciborum, eſus agni paſcalis, &c. quę certum eſt Chriſtum obſeruaſſe. Cum enim de Ioanne Baptiſta prædixerit angelus, Vinum & ſyceram non bibet. Et Petrus poſt reſurrectionem Chriſti te-

Luca. 1.

D ſtatus ſit, quia nũquam comedit omne immundum & cõe: conſtat quod Xp̃s quoq; ſeruauerit diſcretionem in cibis. Tertia legis præcepta erant iudicialia, & hæc Chriſtus interdũ miſericorditer relaxauit, tanquam legislator præcipuus. Interdũ verò probabile eſt eũ talia obſeruaſſe. ¶ Sed videtur contrarium: nã præcepit ſanato, vt tolleret lectũ ſuũ in ſabbato: ſabbato quoque fecit lutũ, quo oculos cæci nati liniuit. Propter quod Iudæi dixerunt: Nõ eſt hic homo à Deo qui ſabbatũ nõ cuſtodit. Reſpondendũ, quod opera corporalia quę directè ordinabãtur ad Dei honorẽ, licebant in ſabbato, ſicut ornare tẽplum, offerre ſacrificiũ. Quod aũt iuſſit ſanato ferre lectũ in ſabbato, fuit ad declarationẽ facti miraculi, in quo diuina virtus reſplen-

E duit. Simili modo fecit lutũ ad exhibendũ miraculum, in quo omnipotẽtia Dei fuit oſtenſa. Iudęi uerò malè intellexerũt præceptũ de honoratione ſabbati, multiſque aliis, ſicut inferius eluceſcet. Quod igitur Xp̃s impleuit hæc omnia manifeſtat, ſubdẽdo, *Amen quippe dico vobis, donec* (i. quouſque) *tranſeat cœlum & terra* id eſt, vſq; ad finem ſeculi, in quo cœlũ & terra trãſibunt, & peribũt, ſeu eſſe ceſſabũt, quantũ ad eſſe accidẽtale, nõ quantũ ad eſſe ſubſtantiale: hoc eſt, quò ad qualitatem, ſitum, motũ & influentiam, non quò ad eorũ ſubſtantiã: tunc enim mutabuntur in melius nec habebũt motũ, & influentiam ut modo. *Iota unum* hoc eſt, minimum verbum ſeu minima litera, *Aut unus apex* id eſt, minima par-

Luca. 16

F ticula, *Non præteribit à lege* id eſt, non remanebit non adimpletũ, ſed erit ſicut lex aſſerit *Donec omnia* in lege cõtenta, *Fiant* ſeu impleantur. Per hoc autem quod dicit, donec tranſeat cœlũ & terra, iota unum, &c. non datur intelligi, quod poſtmodũ iota prętereat, ſed per hoc, quod ait interim non præterire iota unũ, inſinuat, quod nũquã aliquid ibit incaſſum, nec erit mẽdoſum, quod cõtinetur in lege. Nã & figuræ atq; myſteria legis ac prophetarũ in Euãgelio adimplentur. Iota propriè eſt minima litera Hebraica. Apex verò iam ſumitur pro particula literę in ſummitate literæ poſita, ad diſcernendum. ¶ Inſuper docet Saluator intantùm oportere impleri & obſeruari omnia verba legis vt nec minimum eius pręceptum poſſet omitti ſine

A damnationis periculo. *Qui ergo* hoc eſt, cũ neceſſe ſit omnia illa impleri, idcirco qui *Soluerit*.i. tranſgreſſus fuerit. *Vnum de mandatis iſtis minimis* in lege contentis, quę ſignificaui per iota & apicem, & quæ ſtatim
Exo. 20. dicturus ſum, videlicet, Nõ occides, nõ mœcaberis, nõ peierabis, quæ licet pertineãt ad ꝑcepta decalogi, tñ minima appellantur, qm̃ parui meriti, (comparatiuè loquendo) eſt ea implere, pertinentq́; ad imperfectos, rudes, & incipientes. Vnde ſecundũ Auguſtinũ inchoant hominẽ, faciunt enim declinare à malo, Qui igiť ſoluerit unũ de mandatis his minimis, *Et docuerit ſic homines* id eſt, malè & inobediẽter viuẽdo prędicauerit aliis, minimus uocabitur, id eſt, infimus erit, & dicetur, quã-
B tum ad bona gratiæ gratũ facientis, quanuis interdũ ſit magnus ꝑlatus, *In regno cælorum* id eſt, in eccleſia militãte, de qua dicit Apoſtolus, loquens de ſuis diſcipulis. Hi ſoli ſunt adiutores mei in regno Dei. Ta-
1. Cor. 3. lis nanque nõ eſt in ſtatu ſalutis & gratię, quia pręuaricãdo præceptũ, peccat mortaliter, docendo quoque alios, quod ipſe facit: imò cuius cõtrariũ facit, grauius peccat, & Deo acceptus nõ eſt. Pc̃tori enim dixit Deus, Quare tu enarras iuſticias meas?
Pſal. 49 Propterea itaq; minimus iudicatur à ſanctis & ſapiẽtibus viris, qm̃ ſola fide ad corpus eccleſiæ pertinet, nõ per caritatem, & opera. *Qui autem fecerit & docuerit* nõ adiecit vnũ de mandatis iſtis minimis, ſed abſolutè affirmat, *Qui autẽ fecerit & docuerit*, id eſt, qui diuina præcepta ſeruauerit, & taliter cõuerſando verè inſtruxerit alios,
C *Hic magnus uocabitur* id eſt, magni meriti erit, *In regno cælorum* prędicto, imò & in futuro. Nihil enim diuinius ſecundũ Dionyſium, quam Deo cooperari in reductione animarum ad ſuæ beatitudinis fontem. Hinc in Danie. legitur, Qui multos erudiunt ad iuſtitiam, quaſi ſtellæ fulgebunt in perpetuas æternitates. Quod uerò non ſufficiat docere, niſi adſit cuſtodia præceptorum, adiecit Saluator, *Dico enim uobis* diſcipulis meis, *Quia niſi abundauerit iuſtitia* id eſt, bona conuerſatio. *Veſtra plus quã* abundat iuſtitia *Scribarum & Phariſæorum* hoc eſt, niſi maior fuerit iuſtitia ueſtra q̃ illa, *Non intrabitis in regnum cælorum* id eſt, in patriam beatorum. Quod tripliciter accipi põt. P. imò, qm̃ Scribæ & Phariſæi ue-

D raciter docuerunt, ſed opera nõ correſpõderunt doctrinæ, prout infra habetur. Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, omnia quæcunq; dicũt, facite, ſecundũ opera uerò eorum nolite facere: dicũt enim & nõ faciunt. Secundò, qm̃ ſcribarum & phariſæorum iuſticia fuit ſeruare præcepta minima ſecundũ ſuperficialem intellectum eorum, uidelicet, nõ occidere, non mœchari, uitando duntaxat opera exteriora nefaria, non deſideria praua. Per talia quippe præcepta putabant prohiberi opera, non affectum ſecũdùm ꝙ uerba ſonant. Talis autem iuſtitia non ſufficit ad ſalutem, Huic ſenſui concordant ſequentia, ſicut patebit, Tertiò accipi poteſt, quaſi dictũ ad Apoſtolos, &
E prælatos, ac eos qui ex ſpeciali uocatione, profesſione, ſeu gradu ad perfectionẽ tenẽtur: iõ eorũ non eſt circa cõmunia lãguere, quia nec ſufficit eis, ſed oportet ut uitã aliorũ alia puritate tranſcendãt. Itaque ꝙ non ſufficiat iuſtitia ſcribarum ac phariſæorum, ſubiungitur. *Audiſtis quia dictum* id eſt, præceptum à Deo per Moyſen. *Eſt antiquis* hoc eſt, populo Iudęorũ egredientiũ de Aegypto, *Non occides*. *Qui autem occiderit* hominem prætermiſſo ordine iuris, *Reus erit iudicio* dãnationis, id eſt, mortẽ corporalẽ meretur, & itẽ ęternã. *Ego autem dico vobis*, id eſt, non ſolũ occidi prohibeo, ſed dico, *Quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo* ira inordinata, rõnem obfuſcante, *Reus erit iudicio* id eſt, accuſatione corã diuina iuſtitia, hoc eſt, tantũ dicere,
Ego legẽ nõ ſoluo, ſed impleo, expono, at- Leui. 15.
que perficio, & ad perfectã ac ſufficientẽ F
iuſtitiã doceo ac perduco. In lege. n. apertè prohibetur homicidiũ cũ dr̃, Non occides, ſed lex non exponit perfectè quõ intelligendũ ſit illud præceptũ. Propterea ego uerum intellectũ illius pando pręcepti: & dico, quod omnis qui iraſcitur, id eſt, uindictã deſiderat, ſeu nocumentũ inferre proponit, reus eſt iudicio. Eſt ergo ſciendũ ꝙ aliqui Iudæorũ per præcepta
hmõi negatiua, quibus dr̃, Nõ occides, nõ Nu. 15.
mœchaberis, nõ furaberis, ęſtimabãt ſola facta uetari, nõ aũt cogitationes, & affectiones, unde putabãt ea nõ eſſe pc̃ã, niſi in opus procederent. Hunc errorẽ auſert Saluator, inſinuans nõ ſolũ facta, ſed ẽt motus interiores & verba peruerſa eſſe damna-

A damnatione condigna . Obſeruatio autem præceptorũ decalogi fuit ſemper ad ſalutem ſufficiens . Si ergo ſola facta impia prohiberentur, nemo propter deſideria praua, cogitationes, & animi motus dãnaretur, cuius oppoſitum nunc docet Saluator, imò ex lege & prophetis patet oppoſitũ. Scriptũ enim eſt, Vę qui cogitatis inutile. Et, Malũ vir fratri ſuo nõ cogitet in corde ſuo. Imò per Ieremiã dñs ſępiſſimè ait. Reuertimini à cogitationibus veſtris peſſimis. Ita quoq; in ueteri teſtamẽto prohibetur. Vnde in Geneſi Iacob, Maledictus (inquit) furor, quia pertinax, & indignatio, quia dura . Et Ioſeph ad fratres ſuos, Ne iraſcamini (ait) in via . Vnde qđ dictum eſt, *Audiſtis quia dictũ eſt antiquis, Non occides.* Quidam exponũt hoc modo,

B Audiſtis quia dictũ eſt antiquis ꝑ modũ interpretationis ſeu expoſitionis, Nõ occides. i. pręceptũ de nõ occidẽdo interpretabãtur de ſolo facto . *Ego autem* corrigendo hmõi expoſitionẽ, *Dico uobis* quia omnis qui iraſcitur, &c. *Qui autem dixerit fratri ſuo* id eſt, proximo . *Racha* id eſt, verbũ indignãtis animi effuderit, tñ confuſè & quaſi in generali, nõ certã vituperationẽ aut contumeliã inferens, ſed affectum interioris commotionis per ſignũ ſeu uerbum indignationis aperiens *Reus erit concilio* id eſt, tractatu quo inueſtigatur, qua pœna torquẽdus ſit, quẽ conſtat eſſe dãnandum , *Qui autem dixerit* proximo ſuo , *Fatue* id eſt, per commotionẽ iræ uerbum contumelioſum , manifeſtã uituperatio-

Exo. 20.

C nẽ deſignans effuderit , *Reus erit gehennæ ignis* id eſt, pęnæ infernalis. ¶ Ecce triplex gradus culpæ, cui correſpõdet triplex gradus reatus ſeu pœnæ . Eſt. n. ira latens in animo, quæ notatur, cũ dr̃, Qui iraſcitur : cuius pœna, eſt mereri iudiciũ . Et eſt ira prorũpens in vocem indignationis & uituperationis in generali , qđ grauius eſt primo: cuius pœna eſt , prolatio ſentẽtiæ cõtra eũ , quę pœna grauior eſt q̃ prima . Et eſt ira in uerbũ cõtumelioſum procedẽs, qđ eſt grauius primis duobus: cuius pœna eſt, punitio ignis gehẽnæ , q̃ prædictis pœnis eſt grauior. ordinãtur tñ & tẽdunt ad eã . Loquit̃ ergo Saluator de ira prout eſt mortale pc̃m , uidelicet prout eſt ex cõſenſu cũ affectu nocẽdi iniuſtè . Dicere aũt Racha ex tali ira, eſt grauius:

Leui. 15

Nu. 35.

D dicere uerò fatue, extat grauiſſimũ. Secũdũ Hieron. Racha eſt verbum Hebraicũ , ſignificans vacuum uel inane & idem dicit Chryſoſt. Augu. tamen teſtatur, ꝙ ſit uox non ſignificans aliquid determinate, ſed ſolũ commoti cordis affectum, cuiuſmodi ſunt interiectiones . Sed hoc facilè cõcordatur, quia ſm̃ Chryſoſtomũ quanuis ſignificat vanũ ſeu inane. i. ſtultũ, hic tamẽ accipitur ſecundũ uſum loquentiũ . ſ. Iudęorũ , ſecundũ quod quælibet prouincia habet aliquod uerbũ exprobatorium. ¶ Circa prædicta inquiritur, quãdo quõ & qualiter ira ſit pc̃m . Quãuis aũt hæc quæſtio cõis ſit, habet tamẽ difficultatẽ præcipuã, propter ſanctorũ atq; catolicorũ doctorum contraria (ut uidetur)

E determinationem. Dicit. n. præſenti loco Hiero. Definita ſententia eſt, ut ira penitus tollatur. Si. n. iubemur verberanti alterã prębere maxillã, & inimicos diligere, & pro perſequentibus exorare, oĩs iræ occaſio tollitur, qm̃ ira uiri iuſtitiã Dei non operatur . Sed aliter ſonant verba Chryſoſtomi dicentis hoc loco . Qui ex cauſa iraſcitur, reus non eſt . Nã ſi ira nõ fuerit , nec doctrina proficit , nec iudicia ſtãt, nec crimina cõpeſcuntur. Iuſta ergo ira mater eſt diſciplinæ . Itaque non ſolũ non peccat qui cum cauſa iraſcitur , ſed econtra niſi iratus fuerit peccat: qm̃ patientia irrationabilis uitia ſeminat, negligentiã nutrit, & nõ ſolũ malos, ſed ẽt bonos inuitat ad malũ: quia malus, quãuis incorreptus fuerit nõ emẽdat bonus aũt

F niſi correptus fuerit, perit: quia in corpore præualet magis malũ q̃ bonũ. Ad habendã aũt huius quęſtionis plenam notitiam, aduertendum, ꝙ Stoici ſiue Platonici dixerunt, paſſiones ſimpliciter eſſe malas atque culpabiles ac animæ morbos . Et horum modum loquendi multi Theologi ſũt ſequuti. Peripatetici aũt dixerũt paſſiones eſſe quoſdã motus naturales, indifferẽtes, uidelicet , nec bonos, nec malos moraliter ex ſua rõne: ſed fieri bonos, ſi ꝑ rõnem moderentur, & malos, ſi metã rõnis excedant. Horũ ergo ſententiã imitãdo, quã Auguſtinus & poſteriores communiter imitantur. Dicendum, ꝙ ira proprię ſumpta, ſecundùm Damaſcenum, eſt deſiderium ultionis ſeu appetitus uindictę propter iniuriã illatã ſeu culpam alterius.

A terius. Hęc aũt vindicta benè & malè optari põt & exerceri, uidelicet ſecundũ rationis cenſurã & ordinẽ iuris, & itẽ modo oppoſito. ¶ Itaque ira ad rõnem ſe habet dupliciter. ſ. antecedenter, ſicq; impedit actũ rationis, & dicitur ira per vicium. Secundò ſe habet ad rõnem conſequẽter, prout mouetur contra pctã ſecundũ rationis dictamen, quæ dicitur ira per zelũ, & eſt bona, & actus virtutis moralis, quæ appellatur vindicatiua, de qua ira dicit Gregor. Tunc robuſtius ratio cõtra pctã erigitur, cũ ira ſubdita rõni famulatur. Et denuò, Cauendum ſummopere eſt, ne ira quæ, vt inſtrumentũ uirtutis aſſumiť, rationi dominetur, ne quaſi domina prę eat, ſed tanquã ancilla ad obſequiũ parata à tergo ra

B tionis nunquã recedat. ¶ Deniq; moderamen ſeu ordo rationis circa irã penſatur dupliciter. Primò, quantũ ad id in quod tendit ira, quod eſt vindicta: quę ſi quæratur propter correptionẽ peccãtis, punitionẽ culpæ, ſeu cõſeruationem iuſtitię, erit ira laudabilis & per zelũ. Secũdò, quantũ ad modũ iraſcendi, videlicet, ne ira immoderatè ferueſcat, ſic enim fieret vitioſa, quã uis in finẽ laudabilẽ tenderet. Dicendũ ergo ſecundũ Thomã, ꝙ ira immoderata ex parte vindictæ optatę ſeu irrogatæ, ex ſuo genere eſt mortalis, qm̃ caritati cõtrariatur, quæ nõ irritatur, nec cogitat malum: contrariatur quoque iuſtitiæ, quia maiorem expetit vltionẽ q̃ culpa meretur, vel iuſtum eſt: põt tamẽ eſſe venialis propter

C paruitatem nocumenti illati, vel propter imperfectionẽ actus rõnem prę uenientis. Ira verò immoderata intus vel foris in ſignis ex mõ iraſcendi, nõ eſt ex genere ſuo mortalis, niſi in tantũ cõcreſcat, vt faciat hominem à caritate Dei vel proximi ſui excidere: quod cõtingit dũ impedit rationem ab eo quod tenetur. ¶ Deniq; præter prædictam acceptionem ſumitur ira adhuc dupliciter, quãuis impropriè. Primò, pro ſola commotione animi ex imaginatione contrarii, quę non eſt graue peccatum. Secundò, pro motu voluntatis, pęnã iuſtè infligentis, & ita dicitur eſſe in Deo ac angelis. Eo aũt modo quo ira laudabilis eſt, defectus iræ eſt vitioſus. Doctores ergo qui irã dicũt omnino vitandã atque culpabilẽ, accipi poſſunt de ira rõnem prę ueniente, & dicta per vitiũ, de qua exponẽdæ ſunt autoritates ſcripturæ, quæ irã vituperant. Alii vero loquuntur de ira per

D zelũ, quã bonã eſſe præſertim hinc conſtat, quod de Chriſto ſcriptum eſt, Circũſpiciens eos cũ ira, Hac ira motus eſt Phinees, & Sãpſon. De ira aũt per vitiũ, Chriſtus iam loquitur. ¶ Quæritur, qũo dicens fratri ſuo fatue, mereatur gehẽnam, cum dicat apoſtolus, O inſenſati Galathæ. Et iterum, Tu inſipiens quod ſeminas, &c. Chriſtus quoque ait diſcipulis. O ſtulti & tardi corde ad credendum. Dicendum, ꝙ cum verba ſint notæ & ſigna conceptionũ animę, ex ipſa cordis Intẽtione & affectione cõſideratur culpa in verbis. Dum ergo hmõi verba dicuntur non animo calumniandi ſeu contemnendi, ſed inſtruẽdi, aut caritatiuè corripiendi, non eſt peccatum,

E Sicq; Chriſtus & eius apoſtolus ſunt locuti. Ex hac pręinducta doctrina, infert Saluator, *Si ergo* id eſt, cũ non licet iraſci fratri, vel dicere ei racha, aut fatue, idcirco. *Offers munus tuum*, id eſt, oblationẽ corporalem uel ſpũalem quã das Deo uel eius miniſtris: non ꝙ Deus ea indigeat, ſed qm̃ ſpontè hanc offers in ſignum, ꝙ omnia bona tua à Deo receperis, ſecundũ quod Dauid teſtatur, Tua dñe ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi, *Ad altare* materiale in templo. Vel, ad altare, ſpũale in anima, quod eſt fides. ſecundùm Auguſtinũ, uel caritas ſecundũ Gregoriũ. Nil enim acceptum eſt Deo, niſi in fide & caritate agatur, & ꝑ eas Deo exhibeatur,

F *Et ibi* uidelicet in loco & tẽpore oblationis, *Recordatus fueris quia frater* id eſt proximus *Tuus habet aliquid* hoc eſt, iuſtam querelam, *Aduerſum te* propter iniuriam ſibi à te illatam, hoc eſt, quia ei in aliquo malè feciſti. Si enim tu eum offendiſti, ipſe habet aduerſum te, non tu contra eum. Si uerò ipſe te offendit, habes aduerſus eum, ſed tunc ſufficit ut ignoſcas ei ſicut uis tibi à Deo ignoſci, nec oportet facere quę ſequuntur. Quę tamen ſi feceris, opus magnæ perfectionis exhibes, maximáq; mercedem acquiris. *Relinque ibi munus ante altare*, id eſt, inchoatum obſequium ſeu oblationem ſuſpende uel intermitte actu aut propoſito, quia non eſſet Deo acceptũ, niſi quod ſubditur, feceris, *Et uade prius reconciliari fratri tuo* id eſt, placa & ſatisfac ei, ueniã poſtulãdo, & emendationẽ exhibẽdo, ſecun-

A ſecundũ exigentiam culpæ. Obſequiũ.n.
noſtrũ Deo non placet niſi ex caritate na
ſcatur,quã nõ habet,imò & cõtra iuſtitiã
agit,qui fratri à ſe læſo nõ ſatagit recõci
liari & ſatisfacere. Eundũ eſt aũt pedibus
corporis ſi commodè fieri poſſit, videli-
cet ſi frater offenſus non longè ſit & ha-
beri queat, alias eundum eſt pedibus mẽ
tis,hoc eſt,deſiderio atq; propoſito, qua
tenus proponas & optes ei ſtatim ſatisfa
cere:qđ quia nõ vales, intẽdas ad eũ acce
dere & placare loco,& tpe opportunis. In
his quoq; pẽſanda eſt mẽſura offenſę ſeu
iniuriæ proximo irrogatæ: quæ quantò
maior extiterit,tantò celerius ac laborio
ſius conandũ eſt,vt recõcilietur offenſus.
Debemus verò interim munus ante alta
B re relinquere,i.nõ facere opera bona niſi
primò proponamus ire ad fratrẽ offẽſũ
quod vtiq; propoſitũ exequi oportet ſta
tim cũ conueniẽter fieri potuit. ¶ Porrò
ſm Chry. & Caſſianũ ad caritatis profe-
ctionẽ præcipuè pertinet, vt ẽt ille qui lę
ſus eſt ſtudeat aduerſariũ mitigare,nõ ſo
lũ dimittendo illatam iniuriã, ſed blãdo
ſermone cor eius placãdo,quatenus de cæ
tero ſyncerũ ad ſe effectũ retineat. Sic.n.
poſſum alterius quãuis iniuriatoris ira-
cundiã,inuidiam, peruerſitatem ſanare,
eiuſq; animã à morte culpæ eripere. Pri-
mò accedendo ad eum,& pacẽ reforman
do inter eũ & me:& cũ nõ facio hoc,non
videor eſſe perfectus in caritate Chriſti,
qui pro iniquorũ ſalute ſanguinẽ fudit.
C Nec proximi,quẽ poſſum à tãto liberare
periculo humiliãdo meipsũ. Dicit ergo
Chryſoſt. Ne dicas, ille mihi nocuit, illę
mihi ſatisfacere debet, nõ ego illi, ſi pro
gloria ſalutis tuæ iubet te dñs amicitias
facere,tu potius nocitus ſeu nocumentũ
perpeſſus, debes nocentẽ rogare vt dupli
cẽ gloriã conſequaris. Vnã, quia nocitus
es:alterã,quia prior rogaſti. Feſtina ergo
inimicũ tuũ præuenire ad amicitias, ne
fortè te tardante ille perueniat ad rogan
dũ,& rapiat de manibus tuis pietatis mer
cedẽ. Nã ſi ille tibi nocuit & ille te rogat,
infructuoſa eſt amicitia tua. Quã.n.iuſti
tiã feciſti ante Deũ,ſi rogatus te placaue
ris? *Et tunc veniens*, id eſt localiter rediẽs,
vel intentionẽ tuã ad id quod cœperas,re
uocans, *Offeras munus tuum*, id eſt,inchoa-
tũ Dei obſequiũ perficies & cõtinuabis,
ſpũalem vel corporalẽ hoſtiam immolan D
do. Spirituales autem hoſtiæ ſunt deuo-
ta oratio,Dei laudatio, cordis compun-
ctio,præceptorum impletio. Inſuper in-
fert Saluator aliud documentum ex his
quæ de ira inducta ſunt. *Eſto cõſentiens ad*
uerſario tuo cito,id eſt concordiã fac cũ eo
quẽ læſiſti velociter,qm̃ periculum eſt in
mora, cum ignores diem ac horam, *Dũ*
es in uia cum eo,id eſt cũ in vita pręſenti ſe
cum conuerſaris, quæ vita eſt via ad pa-
triam,peregrinatio atq; exilium. *Ne forte*
tradat te aduerſarius iudici, id eſt ne lęſus à
te,faciat te reũ corã Chriſto,ſicq; tradat
te materialiter,qm̃ eſt occaſio & materia
propter quam coram Chriſto culpabilis
inueniris,iuxta quem modũ, dracones,
abiſſi,ignis,grãdo,& cætera inanimata, E
& irrationabilia dicũtur Deũ laudare, *Et* Pſ. 148.
iudex tradat te miniſtro id eſt, Xp̃s det te in
manu diaboli, *Et in carnem*,id eſt, lacũ in-
ferni mittaris,in ęternũ dãnatus,quia nõ
ſatisfeciſti offenſo, *Amen dico tibi,non exies*
inde videlicet de inferno quaſi liberatus,
quãuis in die iudicii oẽs egreſſuri ſint in
inferno detẽti,rurſus grauius retrudendi
in eũ, *Donec reddas nouiſſimum quadrantem*,
id eſt, pro minima culpa ſatisfacias hoc
eſt nunquã redimeris:qm̃ in inferno nul
la eſt ſatisfactio. Põt quoq; per aduerſa-
riũ intelligi ſacra ſcriptura,mandatũ ſeu
lex, quę noſtris cõcupiſcẽtiis & propriæ
uolũtati aduerſatur, prohibẽdo quod cu
pimus. Huic bono aduerſario conſentire
debemus obediẽdo ſacræ ſcripturæ dũ ſu F
mus cũ ea in via,i. quãdiu viuimus in ſe-
culo iſto, in quo verba Dei audimus, &
locũ merẽdi ac demerendi habemus. Ne
fortè aduerſarius iſte tradat nos iudici,
id eſt,teſtimoniũ proferat cõtra nos, re-
probãdo ſcelera noſtra in conſpectu diui
no, Non autem poſſumus per aduerſariũ
iſtum intelligere carnem aut dæmonem,
quoniam nulli eorum conſentire aut cõ
cordare debemus. Deinde Saluator oſten Exo. 20.
dit verum intellectum præcepti negatiui
prohibentis mœchationẽ ſeu adulteriũ,
vel illegitimum concubitum. *Audiſtis*
quia dictum eſt id eſt, diuinitus iuſſum, *An*
tiquis, Egrediẽtibus ex Aegypto cũ Moy
ſe, *Non mœchaberis. Ego autem dico uobis*, id
eſt, non ſolum corporalem fornicationẽ
prohibeo,quam Iudæi putabãt duntaxat

A hoc prohiberi præcepto, non concupiſcē
tiā interiorem : imo præceptum quod di
citur, Non concupiſces vxorem proximi
tui, expoſuerunt de ſignis concupiſcētiæ
vt ſunt amplexus & oſcula, non de con-
cupiſcentia intus latente. Dico itaque vo
bis, *Quoniam omnis qui uiderit mulierem ad
cōcupiſcendam eam*, id eſt, ad hoc & eo fine,
vt concupiſcentia fœminę concitetur in
eo, *Iam mœchatus eſt eam in corde ſuo*, id eſt,
animo ſeu conſenſu cum ea fornicatus
eſt, & ipſe inordinatus cordis affectus fa-
cit eum reū ac ſi opere perpetraſſet. Deus
enim inſpicit intima cordis. Concupiſcē
tia itaq; quæ eſt cum animi deliberatio-
ne atque conſenſu in delectationem vel
opus, eſt mortale peccatum. Qm̄ hoc nō
B eſt ſolùm titillare, ſed conſentire. Refre-
nandi ſunt ergo ſenſus exteriores, maxi-
mè, viſus, tactus, auditus, ne mors intret
animam per corporis ſui feneſtras. Teſtan
te quippe ſcriptura, Colloquium mulie-
ris quaſi ignis inardeſcit, & in ſpecie mu
lieris multi corruerūt. Propter quod ait
Iob. 3. beatus Iob, Pepigi fœdus cum oculis, ne
ſaltem cogitarem de uirgine. Vnde ſecun
dū Gregorium, Nō licet videri quod nō
licet concupiſci. *Quod ſi oculus tuus dexter
ſcādalizat te, erue eum & proiice abs te.* Ocu
lus dexter intelligi poteſt tripliciter. Pri-
mò, ipſe oculus corporalis. Si ergo iſte
ſcandalizat, id eſt, occaſionē peccādi inge
rit, & ad concupiſcendū inducit, *Erue eum*
non eſſentialiter, ſed quantū ad vſum : id
C eſt, reprime eū ne intueatur illicita, quē-
Eccle. 9. admodum in Eccleſ. legitur, Auerte ocu-
los tuos à muliere compta. Et in Pſalmo,
Pſ. 118. Auerte oculos meos ne videāt vanitatē,
Et proiice abs te, id eſt, ſepara eū à te, quan-
tùm ad vſum illicitum, non quantùm ad
organū. Iuxta hunc ſenſum dicit Apoſto
lus, Mortificate mēbra veſtra quæ ſunt ſu
per terrā. Et ne hoc malè intelligeretur,
adiecit, quaſi exponens ſeipſum, fornica-
tionē, immunditiā, &c. id eſt, vitia mem-
brorum occidite. Secundò, per oculū in-
telligitur oculus cordis, uidelicet intelle-
ctus ſeu conſideratio curioſa, quę abiiciē
da ſunt modo præfato cū ſcādalū pariūt.
Tertiò, per oculū dextrū intelligitur qui
cunque proximus, ſeu quælibet res adeo
cara ut oculus, cuius occaſione ſi ad rui-
nā peccati inducimur, debemus eā vita-
re. Cauēda eſt ergo familiaritas, & conta D
ctus eius, cuius occaſione ſcādalum pati-
mur. *Expedit enim tibi vt pereat*, id eſt, præ-
dicto modo eruatur ac proiiciatur à te,
Vnum mēbrorum tuorum, videlicet oculus
dexter, præſertim dilectus. *Quam totum cor
pus tuū*, id eſt, caro tua in die iudicii, *Proii
ciatur in gehennam ignis.* Pōt quoq; ꝑ cor
pus intelligi cōgeries operū, de qua infra
dicetur, Si fuerit oculus tuus ſimplex, to-
tū corpus tuū lucidū erit, opera aūt illo-
rū ſequuntur eos. Melius ergo eſt vnius Matt. 6.
mēbri vitioſum actū abſcindere, q̄ totius
corporis opera bona amittere & dānari.
*Et ſi dextera manus tua ſcandalizat te, abſcin
de eam & proiice abs te.* Sicut de oculo: ita
de manu intelligi pōt tripliciter, videli-
cet de manu corporali: de manu interio- E
ri, videlicet voluntate, & de quocunq; ita
dilecto ac vtili, vt eſt manus dextera.
Quodcunq; ergo iſtorū ſcandalizauerit
te. i. occaſionē peccādi intulerit, *Abſcinde*
illud quantū ad actū, vſum, atq; affectum
immoderatū, quatenus manus corporis à
contactu libidinoſo, & opere malo cohi
beas, voluntatē quoq; à prauo deſiderio
retrahas, proximorū vtilitatē ac delecta-
tionem propter bonum honeſtum. i. ani-
mæ tuæ ſalutē & gratiā, vites. Non. n. pōt
vitare pctā, qui non vitat occaſiones pec-
cādi. Pręterea Xp̄s corrigit Iudæorū erro Mat. 19.
rem circa matrimoniū. *Dictum eſt antiquis* Mar. 10
per Moyſen. *Quicunque dimiſerit uxorē ſuā*,
id eſt, dimittere voluerit, *Det illi libellum
repudii* id eſt, cauſā repudiationis ſcribat F
& repreſentet, antequam eam dimittat.
¶Libellus repudii eſt ſcriptura, cōtinens
cauſā cur uxor dimittitur. Præcipit autē
Deus per Moyſen, nō vtiq; vxorē dimit-
tere tanquā in ſe bonū ac licitū, ſed hoc
præcepit, vt nō dimitteretur, niſi dato li-
bello. Sic. n. ſcriptum eſt, Si acceperit ho-
mo uxorem, & non inuenerit gratiam an
te oculos eius propter aliquam fœdita-
tem, ſcribet libellum repudii, quē dabit
in manu illius, dimittetq; eam. Iudæi ue-
rò putabant dimiſſionem uxoris eſſe ſim
pliciter bonam, iuſtam ac licitam, ignorā
tes uerba prædicta intelligenda eſſe per
modū permiſſionis, ne maius malū acci-
deret. ſ. ne Iudæi uxores ſuas odioſas occi
derēt, ad quod proni fuerūt. Per quē mo
dum ēt permittebantur dare ad uſurā ex

A traneis,nõ aũt per modum iuſſionis. Xps ergo errorem Iudęorum excludens,ſubiecit.*Ego autem dico uobis, quia omnis qui dimiſerit* id eſt, à ſe expulerit, *Vxorem ſuam excepta fornicationis cauſa*, corporalis vel ſpũalis,videlicet idololatrię,*Facit eam mæchari.* id eſt, dat occaſionem adulterandi, ex quo patet ꝙ diuortium ſit illicitum, & quod illa toto tempore vitæ ſuæ maneat vxor prioris mariti ſi uixerit. *Et qui dimiſſam duxerit adulterat*,quia alterius uiri vxorem ſumit in coniugem,cognoſcitque eã.Propter vtramq; autẽ fornicationem prędictã, videlicet adulteriũ,uel idololatriã,licet relinquere coniugẽ ſeu maritum quantũ ad cohabitationẽ,& debiti redditionem. Non tamen oportet niſi in caſu.Sũt ẽt uarii caſus, in quibus ꝑꝑ for-

B nicationem corporalem non licet relinquere cõiugem,ſ.ſi mulier ab alio ſub ſpecie proprii uiri ſit cognita, uel ſi vir eam proſtituit, vel ipſe quoq; adulter exiſtat, &c. His verbis conſonant dicta Apoſtoli ad Corin.His qui in coniugio ſunt præcipio non ego ſed dominus, vxorẽ à uiro ſuo non diſcedere:quod ſi diſceſſerit,manere innuptã,aut uiro ſuo recõciliari, & vir uxorẽ nõ dimittat.De hac materia infra plenius dicetur,*Audiſtis, quia dictũ eſt antiquis*,per Moyſen,*Non peierabis, reddes autem domino iuramenta sua*, id eſt nec per idola,neq; per elemẽta, ſed per Deũ iurabis,dixit.n.Dñm Deũ tuũ timebis,& per nomẽ eius iurabis. Hoc Iudæi malè intellexerunt, putantes ſola iuramẽta mendo-

C ſa eſſe prohibita,iuramẽta quoq; iniuſta & incauta eſſe ſeruãda, Hunc errorẽ excludẽs Saluator,ſubiungit, *Ego autem dico uobis,non iurare omnino*,ſecundũ Hieronymum, (Hierony.) Chriſtus non prohibet iurãre per Deũ ſed per ea quæ ſubſequũtur, videlicet,*Neque per cœlũ &c.*Sed qm̃ ſtatim ſubiũgitur, *Sit autem ſermo ueſter,eſt eſt,non nõ.* Intelligitur ſecundùm aliquos Chriſtus ẽt iuramentum per Deum diſſuaſiſſe vel prohibuiſſe:nõ quia ſemper malum atq; illicitum ſit,ſed (vt Auguſtinus) (Auguſt.) ne per aſſiduitatẽ iurandi incidat homo in periurium. (Iacob. 5.) Eſt quoque alia ratio,cur nõ debeamus iurare ſine neceſſitate,vel magna vtilitate,quanuis ſint vera quæ dicimus, quia hoc cedit ad irreuerentiã Dei,ꝙ homo tã leuiter,inaduertẽter, & intimora-

tè aſſumit,tãtę ſãctitatis maieſtatẽ in teſtem. D Quod autem iurare non ſit prorſus illicitũ, innoteſcit per hoc, ꝙ Paulus in (Roma.1.) ſuis epiſtolis toties inuenitur iuraſſe, dicendo,Teſtis eſt mihi Deus.Et,Teſtificor (2.Cor.1. Philip.4) corã Deo,&c.¶Porrò ſecundũ Hieronymũ (2.Thi.4) ſuper illud Ieremię,Iubaris,dicit dñs (Hiero.4.) in ueritate & iudicio & iuſtitia. Tres ſũt comites iuramẽti,uidelicet ueritas,iudicium,& iuſtitia, & quodcũque horũ defuerit, iuramẽtũ erit illicitum,imò ſic iurãs, & eo ipſo quo iurat periurus efficitur,ſecundũ Thomam, quia hæc obſeruare tenetur in quolibet caſu . Si.n.deſit ueritas,iuramentum eſt mendax: ſi iudiciũ deſit,iuramentũ eſt temerarium & incautum:ſi iuſtitia,iniquũ eſt, leue atq; inutile.

E ¶ Veritas itaque ad iuramentũ ordinata requiritur,ex parte rei de qua iuratur:Iudicium verò ſeu diſcretio ex parte iurantis: iuſtitia aũt ex parte cauſæ: vt ſit neceſſitas ad iurandũ.Iuratio ergo debitè circunſtantionata, videlicet, ut fiat ex cauſa neceſſaria,tũc ubi taliter & ꝑꝑ cõgruũ finẽ, nõ ſolũ eſt licita,ſed & actus virtutis,q̃ dr̃ latria.Qui.n.ſic iurat, exhibet (Pſal. 62) reuerẽtiã Deo,ꝑſupponẽs eũ hr̃e infallibilẽ veritatẽ omniumq́; certam notitiã, ac vniuerſalẽ prouidentiã.Vñ ait ſcriptura,In omni corde ſuo iurauerũt dño, & inuenerũt.Et Pſalmiſta,Laudabũtur oẽs qui iurãt in eo. Hieronymus quoq; affirmat,ꝙ iurãs ueneratur uel diligit eũ per quẽ iurat. Sic ergo intelligẽda eſt litera *Dico uobis non iurare omnino* hoc eſt, non

F iurare omnibus modis indifferenter, ſeu ex qualibet cauſa,ſed ſolùm modo iam dicto,uidelicet *Per Cœlum,quia thronus* ideſt, ſedes, & habitatio, *Dei eſt* Quanuis enim incircunſcriptus,immenſuſque Deus loco nullo claudatur, ibi tamen eſſe aſſeritur,ubi operatur,& ſeipſum oſtendit. Cũ ergo in cœlo empyreo maximè operetur, illicque facie ad faciem conſpiciatur,merito cœlum empyreũ appellatur thronus eius.Vnde vnigenitus Dei, Ego(inquit) vici, & ſedi cũ patre meo in throno eius. *Neque per terram* iuraueris . *quia ſcabellum pedum eius eſt* ideſt, diuinæ poteſtati ſubiecta,& à Deo in vltimo ac infimo rerum ordine collocata . Per pedes itaque Dei deſignatur operatio ſeu prouiſio eius,pertingẽs uſque ad infima.Hoc idem in Iſaia (Iſaia.56)

A ſcriptum eſt, hoc dicit dñs, Cœlum mihi ſedes eſt, & terra ſcabellum pedum meorum. Non eſt itaque ſic intelligendũ, quaſi Deus in diuinitatis natura corporalia habeat liniamẽta, & ſitualiter ſedeat, præſertim cũ de ipſo ſcriptũ ſit, Excelſior cœlo eſt, & profundior inferno, lõgior terra mẽſura eius, & latior mari. *Neque per Ieroſolymam* iuraueris. *Quia ciuitas eſt magni regis* de quo legitur in Heſter. Domine rex omnipotens in ditione tua cũcta ſunt poſita. Et in Pſalmo, Qm̃ Deus magnus dominus, & rex magnus ſuper omnes Deos. Fuit. n. Ieruſalẽ deputata ad huius regis obſequiũ. *Neque per caput tuum* iuraueris, *Quia non potes unum capillum album facere aut nigrum* propria poteſtate & ſolo imperio quãuis per artẽ & naturaliũ rerũ applicationẽ poſſit homo diuerſos colores crinibus capitis ſui inducere. Ecce nõ ſolũ per Deũ, ſed ẽt per creaturas iurare prohibuit vel diſſuaſit. ¶ Sed quõ intelligẽdum eſt hoc? Nõne per euangeliũ & per ſanctos fit licitũ iuramentum? Nõnne Ioſeph per ſalutẽ Pharaonis iurauit? Nõne Apoſtolus dicit, Ego teſtẽ inuoco Deum in animã meã? Quæritur ergo, quando & quomodo liceat per creaturas iurare. Reſpondet beatus Thomas, ꝙ iuramentũ fit dupliciter. Primò per ſimplicẽ conteſtationem. Secundò per execrationem, Iuramentum primo modo factum, principaliter diuinæ veritati innititur. Secundario autẽ, aſſumuntur aliquæ creaturæ ad iurandum, non ſecundũ ſe, ſed inquantũ diuina in eis veritas manifeſtatur, ſicq; iuratur per euangelium, id eſt, per Deũ, cuius veritas in euangelio continetur. Et itẽ per ſanctos, qui hanc veritatẽ crediderunt. In iuramento aũt quod fit per execrationẽ, aſſumitur creatura, tãquam id in quo diuinum execratur iudiciũ, ſi nõ verum aſſeritur, vt cum homo iurat per caput, vel filiũ ſuũ, ſeu aliã rem dilectam. Denique ſicut licitum eſt iurare per Deũ pro loco, cauſa & tempore: ſic & per creaturas, tam per ſimplicem conteſtationẽ, quã ber execrationem. Per execrationẽ nãque iurauit Apoſtolus, Ego (inquiẽs) teſtem inuoco Deum in animam meã. Quod verò Ioſeph per ſalutem Pharaoniſſi iurauerit, vtroque modo intelligi poteſt, videlicet per modũ execrationis, ita

Iob. 11.
Pſa. 94.
B
C

D quod Pharaonis ſalutem obligauit Deo, & per modum conteſtationis, conteſtando veritatẽ diuinæ iuſtitiæ, ad cuius executionem principes terræ conſtituuntur, quorum vnus fuit Pharao, ſicq; per eius ſalutem iurauit Ioſeph, inquantùm diuina iuſtitia in Pharaonis imperio mõſtrabatur. Cum ergo per creaturas iuratur, iurans obligatur implere iurata, ac ſi per Deũ iuraret: quia non iurat per creaturas, niſi inquantũ diuina uirtus in eis relucet. Ideo quoque non licet per eas iurare, niſi circunſtantiis debitis obſeruatis, quemadmodum nec per Deum. Eſt ẽt alia ratio cur Chriſtus per creaturas iurare prohibuit, quia ſpeciem idololatriæ habet huiuſmodi iuramentũ. Idololatræ enim ſic iurant, & ei per quod iuratur diuinus honor impendi uidetur, ut tangit hoc loco Hieronymus. Quid. n. eſt iurare, niſi infallibilem teſtem ad confirmationem uerborum inducere? Chriſtus uerò inſinuat ideo per creaturas non eſſe iurandum ſine cauſa neceſſaria, quia, in eis aliquid diuinæ virtutis relucet. Dicit. n. *Nõ per cælum, quia thronus Dei eſt* id eſt, gloria Dei manifeſtatur in cœlo. *Neque per terram, quoniam ſcabellum pedum eius eſt* id eſt in terra relucet diſpoſitio poteſtatis diuinæ, ſicq; iurando per cœlum aut terram, iuratur per eum, cuius maieſtas præſentatur in cœlo, uel cuius diſpoſitio relucet in terra. Per hoc quoque, ꝙ non poſſumus unum capillum capitis noſtri facere album vel nigrum, euidẽter pateſcit, ꝙ non à nobis, ſed à Deo ipſum caput accepimus. *Sit ergo ſermo ueſter, eſt eſt, non non* id eſt, ſimpliciter affirmate quod verum eſt, & negare quod falſum eſt: nec adhibeatur iuratio ſine neceſſitate. *Quod autem his abundantius eſt*, id iuramentum, quod affirmationi ſeu negationi ſupperadditur. *A malo*, id eſt, ex malo culpæ, vel malo pœnæ procedit, uidelicet ex infirmitate: incredulitate, vel ſuſpitione eius qui exigit iuramentum: uel ex malo iurantis, qui iurat omiſſis tribus prædictis iuramenti comitibus. Non dixit, quod his abundantius eſt, malum eſt, ſed à malo, quia iuramentum non eſt ſemper peccatum, ſed origo iuramenti eſt malum quoddam, videlicet, quoniam homines ſibi inuicem diſcredunt.

E
Iſa. 66.
F
Iacob. 5.

ELV-

A ELVCIDATIO SEQVENtis partis huius capituli, vſq; ad finem, videlicet, *Audiſtis quia dictum eſt. &c.*

ARTICVLVS. XI.

CONſequenter Saluator informat diſcipulos circa iudiciale legis præceptum, de pęna talionis. *Audiſtis quia dictum eſt.* i. per Moyſem denunciatū eſt filiis Iſrael *Oculum pro oculo*, requires, *Dētem pro dente* exiges. i. ſi quis tibi excutiat dentem vel oculum fiat ei ſimiliter. Dixit. n. Moyſes, Qualem læſionem quis intulerit talem ſuſtinere cogetur, vel liuorem pro liuore, vulnus pro vulnere, animā pro anima. Hæc vltio licita erat in lege rudibus data, quatenus timore eadem patiendi retraherentur ab iniuratione, & ne læſi ex impatientia, & crudelitate excederēt modum in vlciſcendo, Eſt. n. commune hominibus, vt velint plus læſionis rependere, quàm paſſi ſunt, eò ꝙ alius prior in eos peccauit: ſicq; non ſolùm lęſionem, ſed & contemptum, iniuſtitiamq; perpeſſi ſunt. Lex ergo aliqualiter reduxit ad pacem, & præparauit ad patientiam, dum iubet non plus inferre quàm illatū eſt. ¶ Iudæorū verò nonnulli circa verba prædicta dupliciter errauerunt. Primò, qm̄ exiſtimabant vindictam propter ſe appetendam. Secundò, quia putabant hęc verba ſic dici per modū præcepti, vt non liceret aliter agere ſeu penitus indulgere: non pēſantes illud in pſal. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis. Ieremias quoque virum perfectum deſcribens, ait, Dabit percutienti ſe maxillam, ſaturabitur opprobriis. Chriſtus ergo iſtos errores excludens, ſubiecit. *Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo.* i. non repugnare, non reddere malum pro malo, non litigare, nec repercutere, Per hoc nō datur intelligi, vitia non eſſe coercenda, nec exceſſus eſſe corrigendos ab his, quibus ratione officii competit ſeruare iuſtitiam: ſed ne priuata perſona vindicet ſemetipſam, & ne aliquis affectu vindictæ potius quē zelo iuſtitiæ, corrigendiq; aīo reſiſtat malo. i. peccatori ſeu peccato. Si aūt per hoc qđ non reſiſtitur malo, periret ordo iuſtitię, ac rigor diſciplinę, & impii in ſuis malignitatibus indurarent ac fouerentur, reſiſtendū eſſet ſcḋm ordinē iuris ex caritate, præſertim ne iniqui in ęternum perirēt. Si verò ex reſiſtētia mali, oritur graue ſcandalū infirmorū vel maius malū, tenet hō nō reſiſtere malo, ne ponat offendiculū proximo, aut peior fiat ſciſſura, vel ſcandalū tale alio modo ſedādū eſt. Si aūt deſiſtat hō reſiſtere malo vindictā nō quærēdo, quanuis reſiſtendo nō orirēt ſcandalū prædictū, maiuſve malū, tunc erit opus ſupererogationis atq; conſilii nō reſiſtere. Hinc ergo dicit Apoſt. Noli vinci à malo, ſed uince in bono malum. Denique imperfectis, & paſſionatis hoībus tutius atq; ſalubrius eſt, vt aſſueſcant non reſiſtere malo, quāuis poſſint. Nā & ſi æſtiment ſe reſiſtere ſecundū ordinē iuris, timendū eſt tn̄, ꝙ potius impellant paſſione q̄ rōne, impatientia q̄ iuſtitia, priuato amore quā ſyncera dilectione. Itaq; uindicta nō eſt optanda neq; quærēda ſub ratione vindictę, ſed medicinæ atq; iuſtitię, vtporè vt tranſgreſſor in hoc ſeculo corrigat, ordo iuſtitiæ obſeruet, alii terreātur, vel ꝑꝑ aliquid ſimile. Propterea ſcḋm Chriſti perfectiſſima documēta parū eſt nō reſiſtere: ſubditur. n. *Sed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe ei & alteram* vel ſecūdū realē exhibitionē ſi ratio id depoſcat ad oſtendendā patientiā, & aliorū ædificationem, vel ad demonſtrandū claritatis feruorē. quo homo paratus eſt ad omnia ſuſtinenda pro fide, & Chriſto. Si autē nihil tale occurrat, præbēda eſt altera maxilla, ſeu alia pars corporis, ſicut beatus Martinus præbuit dorſum cædentib. ſecundū animi præparationē, ita vt hō paratus ſit plura perferre, quia non ſemper corporaliter præbenda eſt altera maxilla, præſertim cū Xp̄s alapa recepta dixerit ſacrilego, Si malè locutus ſum, teſtimoniū perhibe de malo: ſi aūt bene, quid me cædis? Paulus quoq; Apoſtolus cū à militib. cæderet, dixit, Sic ciuē Romanū, & indēnatum licèt vobis flagellare? Et tn̄ vtiq; non ſolùm flagellari, ſed & mori pro Chriſto paratus fuit, ſed deſiderauit primo Romā uidere, & informare. ¶ Videtur aūt prædictis contrarium, ꝙ illicò iuſſus cædi, dixit pōtifici id iubēti, percutiat te Deus paries dealbate. Thomas quoq; Apoſto. in vultur pecuſſus ſatis horrendam legitur vltionem impetraſſe: ita ut percuſſorē leo occideret.

A deret. Ad primum reſpondet Aug. ꝙ uerba Apoſtoli erant prophetia, non imprecatio mali. Ad aliud dicit, ꝙ non cogimur hiſtoriæ credere. Poſſumus autẽ dicere ꝙ ex miſericordia potius quàm ex crudelitate Thomas hoc fecerit, ut Deus parceret animæ pręcuſſoris, & cæteri diuinam poteſtatem agnoſcerent. *Et ei qui uult tecũ iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Iſtud ſecundùm Augu. intelligitur non quò ad operis oſtenſionem, ſed animi præparationem. Sed quia Apoſtolus dicit, Iam omnino delictũ eſt in uobis, quod iudicia habetis inter uos, quare non magis iniuria accipitis, quare non magis patimini. Hinc ergo oportet diligentius intellectũ horum uerborũ in-

B quirere. Chryſoſto. itaq; hoc loco multis perſuaſionibus uidetur uelle probare, nequaquam ſeruum Dei debere coram iudice pro temporalibus cauſam habere uel apparere propter peccati periculũ quod uix euitari poteſt, & ſcandalum aliorũ. Et quoniam Chriſtus maiora rependere poteſt, ſi eius amore uitetur iudicium. Idem uidetur Aug. ſentire exponendo præmemorata uerba Apoſtoli dicẽs: Hoc ipſum ueſtro peccato agitur, quod inter uos negotia iudicio determinanda habetis: quia peccatum eſt habere iudicium contra fratrem. Verum ſi hoc abſolutè intelligatur, dare͂ impiis magna libertas atq; occaſio ſpoliandi, & rapiendi, præſertim bona ſimplicium, fierentq; innumerabilia mala.

C Gloſſa igitur quaſi exponens uerba Auguſtini addit, Perfectis licèt repetere ſua ſimpliciter, utpotè ſine cauſa, ſine iudicio ſed nõ conuenit eis inde mouere cauſam ante iudicem. Infirmis uerò licèt repetere ſua coram iudice, iudiciumq; habendo contra fratrem, ſed non contentioſè uel fraudulenter, uel apud iudices infideles. Verùm nec iſtud uidetur aliis ſatis reſolutũ. Eccleſia nanq; non peccat habendo iudicia, & religioſi poſſunt coram iudice ſua repetere. Fideles quoq; in terris infideliũ habitantes, nec fideles iudices habere potentes, poſſunt ad iudices infideles recurrere. Alii ergo reſpondent, ꝙ liceat (nõ autem expediat) ſecularia habere iudicia, & ꝙ religioſi ac perfecti poſſunt ſua repetere coram iudice quaſi bona cõmunia, non vt propria. Aliqui ẽt breuiter dicũt, ꝙ nõ licèt repetere ſua in iudicio, ſi ex repetitione oria͂ ſcandalũ, & malum deterius. D Sed tũc ſcire oportet qñ, & qũo bona tẽporalia omittenda ſunt ꝑꝑ vitanda ſcandala aliorum. Ad qđ Thomas reſpondet, quod tꝑalium bonorum quædã ſunt nobis cõmiſſa, quemadmodum bona eccleſiæ committuntur prælatis, & bona reipublicę cõmittuntur rectoribus. Horum itaq; cõſeruatio imminet his quibus commiſſa ſunt de neceſſitate, ſicut & depoſitorum. Ideo ꝑꝑ ſcandalum vitandum dimittenda non ſunt, ſicut nec alia quæ ſunt de neceſſitate ſalutis. Vnde beatus Tho. Cantuarien. Epiſcopus repetiit bona eccleſiæ cũ grandi ſcandalo regis. Alia bona temporalia ſunt noſtra ſeu propria, & hæc propter ſcanda E lum dimittenda ſunt, vel largiẽdo ea aliis, ſi apud nos ſunt: vel dimittendo ea aliis ſi apud nos non ſunt, quando ſcandalum ex infirmitate vel ignorantia oritur, qđ eſt ſcandalum infirmorum: dimittenda ſunt inquam, vel ſcandalũ alio modo ſedãdum eſt, vt errans inſtruatur & ſcandalizari deſiſtat. Quod ſi noluerit, iã ſcandalũ eius, erit ſcandalũ fariſæorum. Dum igitur ſcãdalum ex malitia ſcãdalizati procedit, nõ ſunt bona tꝑalia, quanuis propria, ꝓpter id vitandũ dimittenda, quia hoc vergeret in detrimentum boni cõis, & rapientibus hoc noceret in aĩa. Quod ergo ait Saluator & eius Apoſtolus, intelligendũ eſt ſecundũ prõptitudinem animi, ita quod homo paratior ſit pati fraudem atq; iniuriã, quàm iudicio agere, deſiderio pacis inter F næ, & quietis, & ne alii offendantur, dummodo aliundè expediat. Ex his aliqualiter eluceſcit, qũo intelligendum ſit quod alibi præcipit Chriſtus: Qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas. i. cum lite, & contentione, vel cum ſcandalo puſillorum. *Et quicunque te angariauerit.* i. coegerit ſeu violẽter compulerit *Mille paſſus*, hoc eſt, ambulare ſecum per mille paſſuũ ſpaciũ: quinque aũt pedes faciũt paſſum. *Vade cum illo alia duo millia* paſſuum, ſecundũ animi præparationem, vel ſecundũ operis executionem, ſi ſine maioris mali, & ſcandali ortu vitare non poteris. i. ſi aliquis à te exegerit indebitã ſeruitutẽ ſed licitam, debes aĩo eſſe paratus plus facere q̃ ille angariãdo requirit. Si autem in omnibus præinductis percutiens, rapiens ſiue angarians,

A ex noſtra patientia in ſua malitia confirmetur ac foueatur, expedit ei reſiſtere ſecundùm iuris proceſſum. Si tamen habeatur ſpes de eius emollitione, videlicet qđ eius prauitas per noſtram pietatem, caritatem & patientiam corrigatur, ſuſtinendum eſt, ſicut Apoſtolus loquitur: Vince in bono malum. Vnde Chryſo. Patientia (inquit) tua, illius uincat crudelitatem, & oſtende quod maior ſit benignitas Dei in ſanctis, quã malitia diaboli in iniquis hominibus. Interea ſi ſeruus Chriſti libẽter eat cum impio vel ſeruiat violento, nõ angariatur, ſed ille æſtimat ſe iſtum angariare. *Qui autem petit à te, da ei* quod poſtulat, ſi rationabiliter quærat, & tibi facultas aſſit. Da itaq; ei ſecundùm exigentiam, & poſſibilitatẽ tui ſtatus ac facultatũ tuarũ,
B & ſi non corporale, tamen ſpirituale munuſculum: vt ſi inconuenienter uel inconuenientia poſtulauerit, informes errantẽ, quia verbum melius quàm datum. Nònne ecce verbum ſuper datum bonum. Vt autem teſtatur Ambroſius, Eiuſdẽ criminis eſt habenti ſua auferre, & indigenti quod quærit denegare, cum poſſis tribuere. Quoniam, conteſtante Chry. homines non domini, ſed diſpenſatores ſunt diuitiarum: idcirco omnia ſunt quodãmodo cõmunia. Huic conſonat quod in Actibus dicit Apoſtolus. Oportet reminiſci uerbi domini Ieſu, quia beatius eſt magis dare, quàm accipere. Deniq; ſecundũ principẽ Teologorum, bonum eſt ſui diffuſiuum, &
C caritas non quærit quæ ſua ſunt. Ideo dicit Apoſto. ad Timothæũ: Diuitibus præcipe facilè tribuere. Verumtamen prodigalitas non laudatur. ¶ Nec obſtat prædictis illud in Eccle. bene fac humili, & ne dederis impio. Hoc.n. intelligendum eſt de beneficio corporali, quod non èſt impio dandum, ſi ſit in fomentum & adiutorium ſuæ impietatis. Spũale aũt beneficiũ nulli negandum eſt, ſicut nec corporale, in articulo neceſſitatis. *Et uolẽti mutuare à te*, ideſt, aliquid ſibi concedi, ſeu mutuum accipere à te, *Ne auertaris* negando ei qđ petit, ſi rationabiliter petit, & tibi aſſit facultas. Hoc enim ſpectat ad caritatẽ, vt neceſſitatem proximi quaſi propriã æſtimemus ac ſubleuemus, ſubueniendo egenti, imò agendum in Eccle. Perde pecuniam propter fratrem & amicum. Teſte quoque

D Pſalmiſta, Iucũdus homo qui miſeretur, & commodat, quia in æternum non commouebitur. Præterea Chriſtus exponit præceptũ legis de dilectione proximi. De qua ait Apoſt. Qui diligit proximũ, legẽ impleuit. *Audiſtis quia dictum eſt* in lege Moyſi, *Diliges proximum tuum*, nõ dilectione carnali, nec ſolũ dilectione naturali, ſed & dilectione caritatiua atq; gratuita, quæ fundatur in cõicatione fœlicitatis æternæ, *Et odio habebis inimicum tuum* nõ odiendo naturã, ſed culpã: nõ perſonã ſed vitiũ: quod vtiq; odium ex caritate proce-
dit, & ad perfectionẽ pertinet. De quo in *Pſa. 138*
Pſalmo cãtatur, Perfecto odio oderã illos *Pſa. 118*
& iniquos odio habui. ¶ Hoc aũt qđ de odio inimici ſubiicitur, quidã Iudæorum peſſimè intellexerũt, dicẽtes, inimicos ſimpliciter odiẽdos, ad quod multa vet. teſta. teſtimonia adduxerũt, Multa.n. ſunt quæ ſuperficialiter intellecta uidentur hoc ipſum prætẽdere. Sicut cum Moyſes ait, Nõ E
quæres ei bonum. Et Neemias, Confundãtur, & peccata eorum non deleantur. Sed talia atq; ſimilia intelligenda ſunt, quantùm ad tpalia bona, vel de inimico ſecundũ vitium inimicitiæ, non ſecundùm eſſe naturæ: vel dicuntur zelo iuſtitiæ, ſeu modo prophetiæ, non affectu inuidiæ. Quod autem inimici non ſint odiendi ſecundũ verum intellectum legis, hinc liquet, q in Leuitico ſcribitur, Ne oderis fratrẽ tuum in corde tuo, ſed publicè argue eũ, ne habeas ſuper illo peccatũ. Et denuo: Ne quæ-
ras ultionem, nec memor eris iniuriæ ci- F
uium tuorum. Salomon loquitur, Cũ ce- *Prou. 24*
ciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & ĩ rui- *Iob. 31.*
na illius ne exultet cor tuũ. Iob quoque proteſtatur. Si gauiſus ſum ad ruinã eius, qui me oderat, & exaltaui, qđ inueniſſet eũ malum. Iudæorum ergo errorẽ Chriſtus includens, adiunxit, *Diligite inimicos veſtros*. Quantũ ad id quod habent à Deo, puta naturam ad Dei imaginem factam & beatitudinis ſuſceptiuã. ¶ Diligere autem, eſt alicui bonum uelle ſecundum Filoſophum. Debemus ergo aduerſariis noſtris bona ſpiritualia velle, videlicet gratiam in præſenti, & gloriam in futuro, imò & bona corporalia eis optanda ſunt, ſecundum quod expedit eorum ſaluti *Benefacite his qui oderunt vos* interiorem affectum extendendo in opus, vt ſcilicet impenda-

A impendatis eis beneficia ſpũalia ſeu corporalia, ſecundũ congruentiã cauſæ, loci ac tpis. Vnde & Salomõ admonet, Si eſu-
Prou. 15 rierit inimicus tuus, ciba illũ, ſi ſitit potũ
Rom. 12. da illi. *Et orate pro perſequentibus & calumniantibus* hoc eſt, calumniã inferentibus, *Vos* in generali pro omnibus illis orandũ eſt, & ẽt in ſpeciali, ſi ſpecialis cauſa orãdi occurrit, & ſi uiderimus inimicũ grauiter anxiatũ, ſeu damnationis periculo expoſitũ. De neceſſitate ergo præcepti eſt, vt oĩbus quantumcunq; aduerſariis appetamus ſaltẽ in generali gratiã cõuerſionis, & cætera ad ſalutẽ neceſſaria. Nec alicui tali ſpãliter nos precãti negemus ſubſidiũ ei neceſſariũ, ſi dare poterimus. In ſpeciali aũt alicui aduerſario caritatiue affici, & auxiliari ſpeciali neceſſitate nõ occurrente, ad ſupererogationẽ pertinere videtur,
B *Vt ſitis filij* adoptiui *Patris ueſtri qui in cœlis eſt*. ſ. Dei patris, uel totius ſuperbeatiſſimę trinitatis, quæ eſt unus creator ac Deus, & pater omniũ noſtrum *Qui ſolem ſuum* corporalẽ in cęlo fulgentẽ ac diſcurrentẽ, *Oriri facit ſuper bonos & malos* oĩbus .n. hominibus, ſol miniſtrat, & naſcitur, radios ſuos omnibus influendo, *Pluuit ſuper iuſtos & iniuſtos* Inuitat ergo nos xp̃s ad inimicorum dilectionem exẽplo Dei, qui naturalia beneficia nemini ſubtrahit *Vt ſimus filij eius* id eſt, ut ei aſſimilemur, conformando nos eius bonitati ac pietati. Ratio .n. filiationis in quadã aſſimilatione conſiſtit, propter qđ dicit Apo. Eſtote imitatores Dei ſicut filii cariſſimi. Vn-
C de Ioannes loquitur, Sicut ille eſt, & nos
Ephe. 5. ſumus in hoc mũdo, uidelicet aduerſariis
1. Ioan. 4 noſtris affectũ, & effectũ caritatis impẽdẽdo. Cõſequenter ponit Saluator aliã rõnem amandi inimicos *Si enim diligitis eos qui uos diligunt*. i. ſi ſolùm amatis amantes uos, nõ tã pp Deum, quàm iõ quia uos diligũt *Quam mercedem habebitis* a Deo in patria. q. d. nullã *Nonne publicani* hoc eſt, publici peccatores, *Hoc faciunt* utiq;, & tamẽ nullam à Deo mercedem ſortiuntur. *Et ſi ſalutaueritis fratres ueſtros tantùm*. i. ſalutẽ, & bona optaueritis propinquis ueſtris. *Quid amplius facitis* quam Publicani *Nonne & ethnici*. i. Gentiles *Hoc faciunt* Quia in hac clauſula additur, tantùm, datur intelligi, quod in præcedenti quoq; clauſula ſubaudiendum erat. Sciendum ergo quod amicos diligere ex caritate, non eſt D
immeritorium: diligere uerò amicos alia quacunq; dilectione non eſt meritorium. Signum aũt quod amici diliguntur quia amici, & non principaliter propter Deũ eſt, cum ſic diliguntur, ꝙ inimici non diliguntur. Deniq; qui unum odit, nullum ueraciter diligit, cum ſit id mortali peccato, quod caritatẽ extinguit. Idcirco qui amat amicos, & non inimicos, non amat amicos per caritatem, ſed per naturalem, carnalem, ſiue politicã amicitiã. Nõ ergo habet à Deo mercedẽ. ¶ Quæri poteſt hoc loco, quid ſit magis meritoriũ, diligere amicũ uel inimicũ. Ad hoc diuerſimodè ſatis à diuerſis reſpõdẽt, Thomas verò reſpõdet hoc modo. Dilectio referẽ ad diligen- E
tẽ, & ad Deũ qui eſt ratio diligendi proximũ. Referendo ergo dilectionẽ ad diligẽtem, ſic dilectio amici eminet dilectioni inimici. Quia amicus cũ ſit melior atque propinquior, eſt materia aptior dilectioni quã inimicus, pp quod actus caritatis tranſiens ſuper talem materiã eſt melior, & oppoſitũ eius eſt peius, uidelicet odiũ amici quàm inimici. Quantũ uerò ad id qđ eſt ratio diligendi proximũ, quod eſt Deus, dilectio inimici præeminet. Primò, quoniam ſolus Deus eſt cauſa huius dilectionis. Secũdò, quia ex dilectione inimici oſtenditur amor Dei fortior eſſe in diligente quã ex dilectione amici. Nihilominus dilectio amici ſecũdũ ſe eſt melior, feruẽtior, magiſq; meritoria, q͂a ad rõnem F
uirtutis ac meriti, plus facit bonũ quàm difficile. Quãuis ergo dilectio inimici ſit difficilior, nõ tamẽ eſt melior uel magis meritoria. niſi p̃mii accidẽtalis rõne laboris annexi. Præmiũ uerò eſſentiale correſpõdet feruori dilectionis. *Eſtote ergo uos perfecti*. Nõ ſolũ amicos, ſed ẽt æmulos diligẽdo, pietatis uiſcera ſẽper habẽdo, & in oĩ uirtute uiriliter uos habẽdo. *Sicut & pater ueſter cœleſtis perfectus* perfectione ſimpliciter dicta, & extra oẽ genus, ita quod nulla ei deeſt nobilitas, ſed omne quod abſolutè loquẽdo melius eſt ineſſe quàm deeſſe, conuenit Deo cum plenitudine infinita. Huic ergo pfectioni aſſimilari nõ poſſumus ſimilitudinẽ ęqualitatis, ſed imitationis. Scriptũ eſt enim, Cui ſimilẽ feciſtis Deũ, aut quam imaginem ponetis Iſa. 40.
ei, & cui aſſimilaſtis me, dicit ſanctus de

perfe-

A perfectione deiformi, qua Deo aſſimilari præcipimur, ait Moyſes, Perfectus eris, & Deu. 18. abſq; macula cum dño Deo tuo. O verè quãta eſt bonitas atq; dignatio Dei, & quãta eſt dignitas rõnalis creaturę, eò ꝙ Deus ĩmẽſus, in cuius cõparatione totus mũdus eſt velut puluis exiguus, vult ſibi aſſimilari, ſimilemq; vocari creaturã ſuã rõnalẽ. Gene. 17. Ad hanc quippè perfectionẽ, & in vet. te. Iſa. 42. diuinitus inuitamur, iuxta illud, Nolite Iſa. 50. contaminare animas veſtras: Ego. n. ſum dñs Deus veſter. Sancti eſtote, qm̃ ego ſanctus ſum. ¶Poſtquã ſublimia perfectaque documenta Saluator propoſuit, congruẽtiſſimè admonet vitare vulpeculam, vt potè vanam gloriam. quæ tunc fortius atq; latentius ingredi ſolet ſiue pulſare, nõ ſo- B lùm puſillos, ſed & proficientes ac feruidos, qñ efficacius diuinis obtemperauerunt præceptis ſiue conſiliis *Attendite ne iuſtitiam veſtram* videlicet opera uirtuoſa quæ docui *Faciatis coram hominibus ut uideamini ab illis* hoc eſt, ad hunc finem, quòd virtuoſi ab illis reputemini, & laudem hu- Pſa. 52. manam captetis. hoc. n. eſſet hoĩbus velle placere, Deus aũt diſſipat oſſa eorum, qui hoĩbus placent. *Alioquin* id eſt, niſi attenderitis ſicut admoneo, *Mercedem non habebitis apud patrem veſtrum, qui in cælis eſt.* i. in conſpectu Dei in patria, qm̃ cœleſtẽ beatitudinem ſortituri non eſtis. Non. n. aliquid meremini ſic agendo, quia in moralibus actus habet ſpeciem à fine. & ſecundũ Amb. Intẽtio imprimit ſpeciem actui tuo. C Si ergo finis eſt vanus, opus eſt vitioſum. Deniq; ſm Dion. bonũ eſt ex integra cauſa, videlicet omnibus circunſtantiis cõcurrentibus. Malum verò contingit omnifariè. i. quæcunq; circunſtantia omittatur. Inter omnes autem circunſtantias actus virtuoſi, propter quod, extat præcipua: & ergo ſi opus agatur propter laudẽ humanam, maximè vitiatur atq; inficitur. *Tu ergo cum facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te*, id eſt, noli alta voce, vel ſigno alio manifeſtare teipſum propter laudem hominum obtinendam *Sicut hypocritæ faciunt in ſynagogis & uicis* hoc eſt, templis, & plateis. Sic. n. multi Iudæorum fecerunt *Vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam* videlicet laudem humanam. O vanitas ac miſeria infinita, propter uolatilem, vilem, fallacem, & momentaneam hominũ laudẽ, diuino, æter- D no & cœleſti honore priuari. *Te autem faciẽte eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua*, i. tam occultè hanc facias, quã tùm ad intentionem animi, ut nec ab illo uideatur, qui tibi tam uicinus eſt, ut una manus alteri. ¶Per talẽ etenim modũ loquendi, datur intelligi, qđ homo debet à nemine velle videri propter gloriã hoium capiendã, quanuis ad aliorũ ædificationẽ, & Dei honorẽ, poſſit eleemoſyna fieri in aperto vel ſpiritualiter. Neſciat ſiniſtra, ideſt, cogitatio peruerſa ſeu vana affectio, quid faciat dextera tua. i. cogitatio, & affectio bona, hoc eſt, cogitatio vana omnino abiiciatur, nec bonæ cogitationi de qua eleemoſyna naſcitur, admiſceatur *Vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito* loco. i. occultè fiat, ſaltem ſecundũ deſiderium cordis, in- E tentionemq; animi, ne cupias inaniter apparere, *Et pater tuus* cœleſtis *Qui uidet* oculo intellectuali, *In abſcondito.* i. intus in anima, ſcrutans corda, & renes, & etiam in occultis tenebroſiſq; locis, quemadmodũ Ieremias ait, Si occultabitur uir in abſcõ- Iere. 25. ditis, & ego non videbo eum. Homo quip- 1. Re. 16. pè videt quæ foris apparent, Deus aũt intuetur cor, *Reddet tibi* copioſum præmiũ eleemoſynæ, quod in præſenti inchoatur, & in futuro perficitur.

EXPLANATIO CAPITVLI Sexti,

Et cum oratis. &c.

ARTICVLVS. XII. F

POſt exhortationẽ operũ mĩæ, & caritatis fraternæ, quibus hõ ad proximos ſuos virtuoſè extenditur, docet Saluator de actu latriæ, per quem aĩa ad Deum eleuatur, uidelicet de oratione, quæ ſecundùm Damaſc. eſt aſcenſus mentis in Deũ vel petitio decẽtium. i. rerum quas decet peti à Deo *Et cum oratis* Deum ſuppliciter inuocando. *Non eritis ſicut hypocritæ.* i. aſſimilari non debetis uanis hominibus, humanam laudem potius quàm Dei honorẽ vel honorationem à Deo quærẽtibus. *Qui amant in ſynagogis.* i. in publicis conuenticulis ſeu templis *Et in angulis platearum ſtãtes orare* Stant. n. vt ſic remotius videãtur. Quod autem apud Chriſtianos deſignat eccleſia, hoc apud Iudæos ſignificabat ſynagoga, videlicet locum cultus diuini, vel collectio-

A collectionẽ fidelis populi.Secundũ Chry.
dicit non in plateis,ſed in angulis platea-
rum,ad inſinuandum,quod hypocritę in
terdum quærunt ſecretum locum orãdi,
non vt lateant, ſed vt videantur quaſi in
abſcondito orare,ſic'q; dupliciter commẽ
dentur.Primò,quoniam orant.Secundò,
qm̃ latere debuerãt,ſciunt.n. laudabilius
eſſe in occulto orare. Tales ſunt multi q̃
ſimulant ſe honores refugere, nolle præ-
eſſe,gloriam vanam odire, vt honorem,
prælationem, & gloriam conſequantur.
Sciunt.n.quoniam honor ſequitur fugiẽ-
tem,& ꝙ ſe humilians exaltetur, Ideo ſcri
Luc. 14. ptum eſt,Eſt qui nequiter ſe humiliat, &
Luc. 18. interiora eius plena ſunt dolo. Sic igitur
Eccl. 19. orant,*Vt uideantur ab hominibus*. i. deuoti
B putentur,laudentur & honorẽtur, *Amen*
id eſt,veraciter *Dico vobis, receperunt merce-*
dem ſuam Imò ſi à nullo homine videãtur
neq; laudentur, receperunt tamen merce
dem ſuam in præſenti, quantùm ad ſuum
propoſitum & affectum, nec à Deo præ-
mium ſortiuntur, ſed pœnam tanquã ſa-
crilegi,qui re ſacra abutuntur in vanita-
tem.His verbis non prohibet Chriſtus in
eccleſia materiali ac publicis locis orare,
cum dicat apoſtolus. Volo viros orare in
Pſal. 117. omni loco,leuantes puras manus.Et Pſal
Pſal. 28. miſta,Vota mea domino reddã corã om-
Pſal. 65 ni populo eius.Itemq;, Adorate dominũ
1. Tim. 5 in atrio ſancto eius.Et quò poterimus ſẽ
per & ſine intermiſſione orare,ſi non ora-
C uerimus vbicunq; fuerimus? ¶ Denique
quædam ſunt orationes ſolemnes ac pu-
blicę, quas faciunt miniſtri eccleſiæ pro
populo,quas certũ eſt in ipſa eccleſia pu-
blicè fieri oportere. Orationes quoq; pri
uatæ ſingulorum maximè in eccleſia fie-
Lucæ 18 ri debent,propter loci ſanctitatem, & ſa-
Iſaia. 56 cramenti pręſentiam,iuxta illud,Domus
Matt. 21 mea domus orationis uocabitur, cunctis
Luc. 19. gentibus dicit dominus. Quod ad literã
Mar. 11 de materiali eccleſia dictum eſſe Chriſtus
allegat. Prohibet ergo dominus in tẽplo
& angulis platearum orare, more hypo-
critarum,uidelicet, appetitu laudis huma
næ,uel commodi temporalis. Et ne ſolùm
oremus in publicis locis,ideo ſubditur.*Tu*
autem cum oraueris id eſt,orare intendis uel
incipis,*Intra in cubiculum tuum* id eſt, locũ
ſecretum & quietum.*Et clauſo oſtio* loci, ne
quis accedat,te'q; impediat, uel ad inanẽ
gloriã excitet,eo qđ inueniatis in tã ſan- D
cto opere,humanũ aſpectũ, præconiumq;
vitare. Aliqui.n. ſolent ſubitò & inaniter
gloriari,cũ inueniuntur præter vel contra
ꝓpoſitũ ſuũ laudabiliter occupari. *Ora pa*
trẽ tuum cęleſtem Deũ trinũ ac ſimplicẽ *In*
abſconſo loco *Et pater tuus qui uidet in abſcon*
ſo non.n.latent eũ quæ fiũt in locis abſtra
ctis.Specialiter quoq; videt Deus per ap-
probationẽ,in abſconſo. i. miſericorditer
aſpicit,& acceptat opera bona, q̃ fiunt in
abditis ad vitandũ vitiũ vanitatis. Locus
verò ſecretus, & quietus plurimũ confert
ad orationis puritatẽ atq; feruorem: quia
tunc homo ſecurior eſt, nec à ſenſibilibus
totiens inquietatur,vnde imaginatio eius
quietior eſt,& intellectus ſtabilior:volũ- E
tas quoq; tantò ardentius fertur in Deum
ſtabiliusq; in eo permanet fixa, quãtò am
plius à multis abſtrahitur. Poteſt etiã per
cubiculum ſpiritualiter accipi cor hoĩs.
Sic ergo debemus intrare cubiculum ani
mæ.i.ad cor noſtrum redire, & ſpiritũ no
ſtrum intra ſe colligere: Iuxta illud, Au- *Pſal. 84*
diã quid loquatur in me dominus Deus, *Ioan. 13.*
qm̃ loquetur pacem in plebẽ ſuam, & in *1. Reg. 2*
eos qui conuertuntur ad cor.& patrem in *Iob. 42.*
abſconſo.i. in cordis ſecreto ſoli Deo pa-
tenti orare, ſicut ait Saluator, Spiritus
eſt Deus,& eos qui adorant eum,in ſpiri-
tu,& veritate adorare oportet.Hoc modo
orauit Anna,cuius tm̃ labia mouebantur
& vox penitus nõ audiebaẽ.Et Pater tuus
qui videt in abſcõſo.hoc eſt,in intimo cor F
dis fundo,quẽ nulla latet cogitatio,*Reddet*
tibi quod poſtulas, imò multiplicẽ oratio
nis effectum tibi præſtabit, videlicet dul-
cem in orando ſaporẽ,optatæ gratiæ infu
ſionẽ,ſempiternamq; gloriam, ſi tamen in
fatigabiliter oras, *Orantes autem nolite mul*
tum loqui. i. verba corã Deo multiplicare,
Sicut æthnici. i. Gentiles *Faciunt* qui Deũ
orando multum loquuntur *Putant enim*
quod in multiloquio ſuo hoc eſt, virtute mul *1. Reg. 2.*
torum verborum *Exaudiantur* à diis ſuis,
& non mirum quod diu orãt,& verba mul
tiplicant,nã orant dæmones, qui & ſi au-
diant,exaudire non valent, nec aliquid fa
cere,niſi permiſſi à Deo. Orãt reges mor-
tuos,Iouẽ,Mercurium, quorum crimina
ſunt notiora,q̃ nomina,qui & ſi viuerent,
ſalutem conferre non poſſent.Orant ido-
la inſenſata,quæ habẽt aures,nec audiũt.

Nolite

D A *Nolite ergo aſſimilari eis*. Verba multiplicã do ea rõne, qua illi, vt arbitremini in mul tiloquio, & non potius in affectu feruido, exaudiri. Patet ergo ꝙ Chriſtus non abſolutè prohibet verba in oratione protendere. ſed ne hoc faciamus more æthnicorum. Nã ipſe hortauit nos, ut oremus inſtanter & ſemper, quod ſine multiplicatione verborũ mentaliũ ſiue uocaliũ non fit. Ipſe quoque in oratione pernoctauit: *Scit enim pater weſter, quid opus*. i. neceſſe vel vtile *Sit nobis, antequam petatis eum* ꝑ quo cunque negotio. Scientia. n. Dei æterna, perfecta, inuariabilisq; conſiſtit. Ideo non oportet multũ loqui, quaſi in multiloqo exaudiret Deus: quia ſi ſic, tunc per noſtros ſermones aliquid ſibi notificaretur,

Pſa. 143
Luc. 18.
Luca. 6.

E B qđ antea ignoraſſet: vel per verborũ multitudinem flecteretur, quorũ nullũ omniſcienti, & incõmutabili cõpetit Deo. Deniq; circa hunc locum dicit Chry. De oratione nobis eſt ſermo, quã ſolam quaſi ſpirituale tributum, anima de viſceribus ſuis offert Deo. Vis aũt ſcire, q̃ prætioſa ſit oratio. Nulla iuſtitia thymiamati cõparatur, niſi ſola oratio. Sicut. n. thymiamata bene confecta delectant hominẽ odorantem, & ſic oratio iuſti, ſuauis eſt ante Deũ. Vis aũt ſcire dignitatem eius? Mox vt de ore proceſſerit, ſuſcipiunt eã angeli manibus ſuis, ſicut Tobię angelus dixit, Ego orationem tuam obtuli Deo. Orans autẽ,

Pſal. 14
Ioan. 15
3. Reg. 1
Tob. 4

C nil noui faciat quod aſpiciant alii: alte clamando, manus extendendo, pectus tundẽdo, vel oculos impudenter ad cœlos leuãdo. Sed interiora ſua ingrediatur, ut nihil cogitet, niſi de quo orat, & quem orat vt claudat oſtiũ, ſenſus carnalis, omneſq; cogitationes carnales, & ſolicitudines foras expellat. Si aũt de extraneis, & carnalibus rebus cogitaueris, nõ introiſti in interiorẽ intellectũ tuũ, neq; clauſiſti oſtiũ ſenſus, ſed tacitè cũ cogitationibus ſupfluis loquens, tps orationis amittis. poſſumus & per oſtiũ intelligere, vt non clamosè oremus. Ex clamoſa. n. oratione multa mala ſequuntur. Maximè hæc tria. Primùm, quia clamosè orans non credit Deũ eſſe vbiq; & abſconſa audire. i. ita ſe habet alte ſibilando, ac ſi non crederet illa. Secundùm, quia myſteriũ orationũ tuarũ aliis pandis, & non audiris, à Deo, qm̃ indiſciplinatè oraſti, ſed adhuc ab hominib. de-

Reg. 2

rideris. Tertiùm, qm̃ alterum iuxta te nõ permittis orare: uocibus. n. tuis rapis ſenſum illius ad tuos ſermones: & non ſolũ non exaudiris. ſed adhuc peccatũ colligis, dum orare alios non permittis. Sic igitur ora ut Anna, cuius labia mouebatur, vox non exaudiebatur. Hæc Chryſoſt. Porrò per hoc dictum, Scit pater ueſter quid opus ſit uobis antequam petatis eum, videretur aliqualiter cõfirmari opinio Socratis aſſerentis, Nihil determinatũ petendũ à Deo, qm̃ melius ſcit q̃ noſipſi qd nobis expediat, niſi immediate ſubiũgeret: Chriſtus orationẽ determinata bona petentẽ, Sed cum Deus inuariabilis non flectatur, nec ſolũ ſciat quid nobis neceſſe ſit, ſed etiam quid ipſe daturus exiſtat, cur eum oramus? Reſpondendum ꝙ ideo ut ipſe donet eo ordine quo ſe daturum præuidit. D

Quanuis. n. prædeſtinatio non ſit ex meritis: tamen ex ſua æterna prædeſtinatione diſpoſuit ſe daturum gratiã in præſenti, & gloriam in futuro, per preces noſtras ac merita. Oramus quoq; ut orando feruẽtius deſideremus, & copioſius mereamur, ſicq; capaciores reddamur, & plura beneficia obtineamus, ſuſceptamq; gratiã diligentius cuſtodiamus, in ſpe diuina roboremur, acquirendo quod petimus, & Deo familiariores quodammodo efficiamur, cum omni fiducia ad thronum gratiæ accedentes. Conſequenter docet filius Dei formam orationis perfectæ materiamque petendam, *Sic ergo vos orabitis*. E

F

EXPOSITIO ORATIONIS dominicæ, *Pater noſter &c.*

ARTICVLVS XIII.

DE huius orationis expoſitione, laude, & efficacia, tanta iã à ſanctis atque catolicis doctoribus dicta ſunt, vt penè tædio ſit ea perlegere, Verumtñ, nec digna nec ſufficientia dicta ſunt, nec uſquam dicentur. Tanta nempè eſt huius glorioſæ orationis ꝓfunditas in ſenſu, fœcũditas in miſteriis, efficacia in effectu, artificialitas in proceſſu, ſeu ordine, ut nemo capere queat uel eloqui. Immenſũ igitur æternũq; Dei uerbum propter nos incarnatum, & quodammodo breuiatũ verbum abbreuians & conſummans fecit ſuper terrã. *Sic* (inquit) *orabitis. Pater noſter*

quid

A quid tam auget fiduciam, quid tam inflã-
mat affectum, quid tam lætificat humilẽ
animam, ſicut Deum verum, & ſummum
velle à fidelibus patrem vocari, eumq; fi-
ducialiter patrem vocare? Vt ergo cũ ple
na fiducia poſtulemus, eiuſq; quem inuo
camus beneuolentiam conciliemus ſeu
capiamus, voluit Chriſtus vt ſic inchoe-
mus. *Pater*, pater utique creatione, proui
ſione, adoptione, redemptione: ad cuius,
imaginem conditi ſumus, cuius prouiden
tia gubernamur, cuius gratia adoptati ſu-
mus, cuius pietate ſumus redempti. Quã-
uis autem hoc loco nomine patris poſſit
intelligi Deus pater, prout pater relatiuè
accipitur. imò quælibet diuina perſona,
tamen ſecundũ Aug. per patrem Deus tri
B nitas deſignatur. Dicit autem *pater no-*
ſter potius q̃ pater meus, vt dicẽdo noſter
intelligamus nos omnes fratres eſſe, atq;
ad fraternam dilectionem ac mutuã ora-
tionem teneri, ſicque oremus pro inuicem
vt ſaluemur. Et etiam ideo ut ſciamus ꝙ
Deus ſit vniuerſale bonum, apud quẽ nõ
eſt perſonarum acceptio, qui bonum cõ-
mune diligat ac requirit. ¶ Secundũ Chry
ſoſt. libenter exaudit Deus precẽ, dum o-
rans non ſolùm pro ſe, ſed & pro aliis o-
rat. Pro ſe. n. orare naturę eſt, & neceſſita
tis. orare autẽ pro altero, caritatis, & gra-
tiæ. Sed penſemus ac ſatagemus ne tantæ
dignationi, caritati, & gratiæ creatoris ſi-
mus ingrati, non conſiderando beneficia
C eius, nec eius maieſtatem honorando ne
dicat nobis, Si pater ego ſum, ubi eſt ho-
nor meus? *Qui es in cœlis*, ideſt, in cœleſtib.
ciuibus, ſeu beatis, in quibus es excellentiſ
ſimo modo per gloriam beatificamq; prę
ſentiam. Vel in cœlis materialibus, præ-
ſertim in cœlo empyreo, vbi ſpecialiter eſ
ſe & habitare diceris: qm̃ ibi excellentius
operaris, & teipſum oſtendis, quanuis ſe-
cundũ veritatẽ ad nullũ locum uel tẽpus
determineris uel habitudinẽ habeas quã
tum in te eſt, ſed ſis ante omnia, non ſolũ
poſt omnia non præuẽtus, in omnibus nõ
incluſus, extra omnia non excluſus, ſupra
omnia non elatus, infra omnia nõ oppreſ
ſus, manens ęternaliter in tua ſubſtantia-
li ſimplicitate, inuariabiliter, incircunſcri
biliterq; ſubſiſtens. Vel in cœlis. i. ſanctis
ac virtuoſis hominibus, quorum conuer-
ſatio eſt in cœlis. qui terrenis no inhiant.
Talibus. n. Apoſtolus, Templum Dei ſan- D
ctum eſt, quod eſtis vos, in omnibus quip
pè eſt Deus per eſſentiam, præſentiam, &
potentiam: omnia penetrans, ambiens, &
conſeruans: ſingulisq; magis propinquus
ac intimus q̃ aliqua pars ſuo toto, vel ali-
quid ſibimetipſi: quoniam ipſe ſolus illa-
bitur rerũ eſſentiis, nec aliquid alteri ad-
eſt, niſi virtute diuinæ præſentiæ ſeu præ-
ſentis, ut ſic loquar præſentiſſimi Dei, qui
per Ieremiam teſtatur, Nunquid non cœ-
lum, & terram ego impleo? *Sanctificetur*. i.
cum omni puritate, & reuerentia honore
tur, ſanctum eſſe ſciatur, in ſanctitate, & iu
ſtitia ei miniſtretur, laudetur, & glorifice
tur *Nomen tuum* nominatũ, videlicet tuip
ſe qui diuerſis nominibus deſignaris: qui E
teſtatus es, Quicunq; glorificauerit me,
glorificabo eum. De quo Iſaias inducit,
Deum exercituũ ipſum ſanctificate, ipſe
pauor veſter & ipſe terror veſter. Ecce hoc
ad bonos pertine: filios, vt primò omniũ
patris ſui honorem & gloriam quærant.
Deus. n. bonorum noſtrorum non eget,
nec noſtro obſequio aliquid fœlicitatis
aut gloriæ accreſcit. Sed hoc prorſus iuſtiſ
ſimum eſt, vt omnis illi honor, & gloria
impendatur, itaq;, ſanctificetur, ab omni-
bus nomen tuum, præſtaq; gratiã adim-
plendi hoc ipſum. Heu me miſerum, ingra
tum ac frigidum, qui totiens ſine attẽtio-
ne, & per conſequens ſine reuerentia, & af
fectu, verba iſta pronũtio. Studeamus igi-
tur agere quod ab omnibus fieri cupimus F
videlicet, vt Deum ubiq; & ſemper hono
rare conemur: qm̃ maledictus qui habet
ſe ad eũ intimoratè & irreuerenter. Vnde
in Eccle. hr̃. Et tunc in omni corde, & ore Eccle. 41
collaudate, & benedicite nomen domini
Adueniat regnum tuum. i. ad tuam beatitu-
dinem perducamur, ut ædificentur, muri
cœleſtis Ieruſalẽ, & ruina angelorũ ſup-
pleatur, numerus beatorũ in patria com-
pleatur, ſicq; regnum triunfantis eccleſiæ
cõſummetur, ac citò adueniat, ut tranſ-
feramur de via ad patriam. Vel adueniat
regnũ tuum. i. eccleſia militãs, in qua per
fidem, & gratiam regnas ac habitas, perfi-
ciatur ac multipliciter, totoq; orbe diffun
datur, ut tu ſolus regnes in ea, hoſteſq; e-
ius, maximè dæmones, eiiciantur foras
Fiat voluntas tua. i. omne præceptum tuum
ac beneplacitum cuſtodiatur, ſeu impleatẽ

Sicut

A *Sicut in cœlo* hoc eſt in beatis & cōprehē
Pſal. 25 ſoribus, *Et in terra*.i. in uiatoribus, hoc eſt da gratiam per quā nos in hac ualle degē tes, tibi tam promptè, reuerenter ac purè obediamus, ſicut beati in cœlo uiuentes, quantùm noſtra fragilitas hoc permittit, uidelicet ut corpore, & anima tibi in omnibus pareamus, *Panē noſtrum ſuperſubſtantialem*.i. Chriſtum uerè ſuperſubſtantialē, & tibi conſubſtantialem qui ait, Ego ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi, hoc eſt panem ſacramentalem, *Da nobis hodie*, ut hoc cibo ſpirituali ac ſaluberrimo quotidie ſuſtentemur ac roboremur, ſuſcipiendo eum ſacramentaliter & ſpiritaliter uel ſpiritualiter ſolùm, Vel ſuperſubſtantialē, .i. præcipuum ſecundùm Hiero. hoc eſt, pa

B nem uitæ & intellectus. Panē aīæ panem gratiæ, & obedientię De quo dr̄, Meus cibus eſt ut faciam uoluntatē patris mei. Vel certè, ut dictū eſt, Panem eucariſtiæ, quē Dion. ſuperſubſtantialē appellat. Lu. dicit, Panē noſtrū quotidianū da nobis.i. quo indigemus quotidie. ſ. ad ſufficientiā alimenti, *Da nobis hodie*, ut licèt iam panē pro multis diebus ſufficientē habeamus, nihilominus cibū corporalē cum gratiarū actione, & ſobrietate quaſi de manu tua accipiamus: hoc eſt quod in Prouerb. petitur. Tantū victui meo tribue neceſſaria.
Ioan. 6. *Et dimitte nobis debita noſtra* ideſt peccata, & pœnas quas peccando meruimus *Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*, qui nos offenderunt, & emendare tenentur. Qui

C igitur non ignoſcit, contra ſe orat. Aliqui uerò dicunt ſe culpam dimittere, non pœnam, quam ſecundùm uiam iuſtitiæ proponūt inferre. Qui tales ſunt, uideāt quo modo Deus eis pœnas debitas relaxabit. Non tamen ſemper dimittenda eſt pœna, præſertim à prælato vel iudice, quia non expediret delinquenti. Si autē homo quātùm in ſe eſt, mallet pœnam clementer dimittere q̄ iuſtè ulciſci, niſi fraterna caritas, & ordo iuſtitiæ aliud flagitarent, pōt ſecurè Deum orare pro pœnæ relaxatione. *Et ne nos inducas in tentationem* Secundū Iacobum Deus neminem tentat, loquendo de tentatione hoſtili, & deceptoria, quæ ordinatur ad malum tentari: tentat tamen electos tentatione probationis, & exercitationis, quæ ordinatur ad purgationem & perfectionem tentati. Probat

D autem ſeu tentat, non ut ſibi aliquid innoteſcat, ſed ut homo purificetur, & aliis oſtendatur, atq; ſeipſum cognoſcat, Vnde locutus eſt Moyſes. Recordaberis itineris, per quod adduxit te dominus, ut affligeret te atq; tentaret, & nota fierēt quę verſabantur in corde tuo. In Exodo quoque legitur, Vt probaret uos Deus, uenit, ut terror illius ſemper in uobis ſit. Sic & xp̄s tentauit Filippum. De qua ſancta tentatione, in Sapientia legitur, Deus tentauit iuſtos, & inuenit illos dignos ſe: de qua ſanctus Iob conteſtatur, Probauit me dominus quaſi aurum quod per ignem tranſit, Non ergo petimus non induci in hāc tentationem, non. n. directè inclinat ad culpam. Ideo dicit Pſal. proba me domine & tenta me. Et in Iudith habetur, illi qui tentationes non ſuſceperūt in timore domini, & in patientia ſua exterminati ſunt. Tobiæ quoq; tentato angelus affirmauit, Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit ut E tentatio probaret te. Nihilominus orare debemus Deum, ut præſtet nobis gratiā patientiæ atq; conſtantiæ in tentatione huiuſmodi. De alia uerò tentatione iam dicta, quæ eſt ab hoſtibus animæ. ſ. mūdo, carne, & dæmone, petimus ut non inducamur in eam per conſenſum, quanuis ipſa inducatur in nos per impugnationē. Imbecilles quoq; & imperfecti ſuam infirmitatem ſcientes, quandoq; utiliter orant ne tententur, propter uitandum ruinę periculum. Vel ne grauiter impugnentur. Tentatio autem huiuſmodi dum ei non F conſentimus, eſt magni profectus occaſio. Qui. n. non eſt tentatus quid ſcit? Itaque, Et ne nos inducas in tentationem, ne opprimat nos, nec mergamur in ea, nec deſinas nos ſupra uires tentari, ſed da fortitudinē reſiſtēdi, & fac cū tētatione prouētū. ¶ Porrò uiri perfecti orare poſſunt ut tentētur utroq; modo, qui cū Apoſtolo dicere poſſunt, Quis nos ſeparabit a caritate Chriſti? Et, Certus ſum quia neq; mors, neque uita, neque angeli, neque creatura alia poterit nos ſeparare à caritate Dei, quæ eſt in Chriſto domino noſtro. Talibus quippe dicitur, Omne gaudium exiſtimate fratres cum in diuerſas tentationes incideritis. Vnde Ieremias orauit, Corripe me domine. In hanc malam tentationem inducit Deus, permiſſiuè ſub-

A trahendo auxilium, iuxta quem modum dicitur induraſſe Faraonem, Seon & Og, & quomodo dicit Apoſtolus, Mittet illis ſpiritum erroris vt & credant mendacio. *Sed libera nos à malo*, Hoc eſt, ab omni incendio & occaſione peccati, a malis pœnalibus propter originale peccatum inflictis, ab omni periculo, & ſalutis obſtaculo. *Amen*. ideſt, fiat. ¶ Hæc dictio amen eſt hebræa, quā nec Græcus nec Latinus interpres tranſtulit, propter reuerentiam eius, eò quòd Chriſtus totiens vſus eſt ea. Eſt autem orationis ſignaculum fructuoſum, & animi recollectiuum. Dicendo enim, Amen, anima ſummatim fertur ad omnia præinducta, & renouatur affectio impetrandi: ſicque oratio cum feruore finita, pleniorem ſortitur effectum. ¶ Poſtremò, de huius dominicæ orationis per-

B fectione, & ſeptem petitionum in ea contentarum congruentiſſimo ordine dicit Tomas hoc modo, Oratio dominica omnino perfectiſſima eſt: quia non ſolùm cōtinetur in ea quicquid orandum eſt, ſed etiam eo ordine quo petenda ſunt. Ita ꝙ ipſa eſt informatiua totius noſtri affectus. Primò enim cadit in deſiderio animæ ipſe finis. Deinde media ad finem. Finis autem noſter eſt Deus, ad quem dupliciter tendimus. Primò, deſiderādo gloriam Dei, quantū ad ipſum, videlicet, vt ipſe honorificentur in omnibus, quod procedit ex caritate qua diligimus Deum in ſeipſo, & ad hoc pertinet prima petitio qua dicitur, Sanctificetur nomen tuū. Se-

C cundū, prout deſideramus perfrui gloria Dei, quod oritur ex caritate, qua noſipſos in Deo diligimus, ad quod ſpectat ſecunda petitio, Adueniat regnum tuū. Ad húc aūt finem ordinat, ſeu adducit nos aliquid dupliciter. Primò per ſe, & hoc rurſus dupliciter. ſ. principaliter & directè, vt ſunt opera uirtuoſa quibus meremur, ad quod reſpicit petitio tertia. Fiat uolūtas tua. Secundò inſtrumentaliter, vtpote cooperādo ſeu adiuuādo ad opera bona, qđ facit alimentū, & hoc quærit quarta petitio, Panē noſtrū quotidianū. Secundò, ordinat nos aliquid ad finē prædictū per accidens, ſ. remouendo prohibens, ſiue impedimentum ſalutis conſequendę, quę eſt noſter finis. Sunt autē tria quæ nos à ſalute impediunt. Primùm eſt pctm̄ quod

directè à felicitate excludit. Ideo quinta D petitio eſt. Et dimitte nobis debita noſtra &c. Secundùm eſt, tentatio à Deo nos retrahens. Propter qđ ſexta petitione oramus, Et ne nos inducat, &c. Tertiū eſt præſens pœnalitas, quæ vitæ ſufficientiam impedit. Iō ſeptimò petimus, Sed libera nos &c. Harū ſeptem petitionum, tres primę nunc impleri incipiunt, in patria verò perfectè implentur. Aliæ quatuor ad præſentis vitæ neceſſitatem atque miſeriam pertinent, ſecundū Aug. Sed quia militia eſt vita hominis ſuper terram, nec à pœnalitatibus originalis peccati liberamur in ſeculo iſto, videtur quod etiam duæ ultimæ impleantur in patria, in qua neq; tentatio locum habet, neq; pœnalitas. Hanc igiť E

ſacratiſſimum orationē ex diuinæ ac ſempiternæ ſapientiæ fonte immediatè manantem deuotiſſimè proferamus, & tantò deuotius quātò frequētius, nec frequētia incuriā pariat atq; faſtidiū, ſed eā ſæpius iterādo, creſcamus ſemper in eius effectu, ſeu gratia per quam ardentius ſolito repetatur. Nō fratrē, qui ut hanc orationem attentius diceret, quamlibet eius petitiunculam ad digitū manus per ordinē legit. Quod autem harū ſeptē petitionū, quinta videlicet, Dimitte nobis, ſic maximè attendēda propter pactum, qđ in ea cū dño facimus, conſtat per hoc, quod hanc ſolā Chriſtus quaſi exponēdo proſequitur. *Si enim dimiſeritis*, Tanquā dicat, rectè docui vos ſic orare, & merito ſic oratis, Dimitte F

nobis debita noſtra. Si.n. dimiſeritis hominibus peccata eorum in vos commiſſa vel omiſſa. *Dimittet & nobis pater cœleſtis delicta veſtra* in eum patrata, *Si autem non dimiſeritis hominibus, nec pater veſter* cęleſtis, *Dimittet nobis peccata veſtra*. Hoc inferius *Matt.8.* magis tractabitur, & ex præhabitis patet. Tenemur. n. omnes, etiam perſecutores diligere. Vnde in Eccle. dicitur, Qui uindicari vult, à Deo inueniet vindictam, & *Eccle.28* peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Et in lib. Iudicū, Sicut feci, ita reddidit mihi dn̄s. Quęritur quomodo homo quicunque offenſus offenſori peccata dimittere poſſit, cū ſcriptum ſit, Quis poteſt peccata dimittere, *Marci 2* niſi ſolus Deus? Dicēdum, qđ ſolus Deus dimittit peccatum ſimpliciter per gratiā,

tollendo

A tollendo maculã culpæ, relaxandoq́; pœnã, quæ ſecundũ diuinã æquitatem peccato debetur. Homo aũt dimittit peccatũ quodammodo. i. quantùm ad iniuriã, ſeu oſtenſam ſibi illatam. vel quoad ſatisfactionem ſibi debitam.

DECLARATIO RESIDVAE partis.

ARTICVLVS. XIIII.

CVm ieiunaueritis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Ieiuniũ eſt actus abſtinẽtię, quæ eſt pars tẽperantiæ. Eſt. n. ieiunium moderata alimenti carẽtia, & ordinatur ad multa, præſertim ad quatuor, vtpotè ad cõcupiſcentiæ refrenationem, B ad contemplationis puritatẽ, ad culpæ emendationem, ad virtutũ & gratiæ adeptionẽ. Vnde cantatur, Qui corporali ieiunio vita reprimis, mentẽ eleuas, virtutẽ largiris, & præmia. Cum ergo ieiuniũ ſit actus virtutis, ad Dei duntaxat honorem fieri debet, non ad oſtentationẽ inanem: iõ ait Saluator. Cum ieiunatis, voſipſos corporaliter affligendo ex parſimonia victus, nolite fieri. i. non ſolũ non ſitis, nec efficiamini, ſed nec cupiatis eſſe vel fieri ſicut hypocritæ triſtes. Hoc quod ait, Hypocritæ triſtes, legi põt diuiſim & coniunctim. Diuiſim ſic, Nolite fieri triſtes i corde, vel apparatu, ſicut hypocritę triſtes ſunt, vel corde vel apparatu. Coniunctim ſic, Nolite fieri ſicut hypocritæ C triſtes. i. non efficiamini ſimiles hypocritis triſtibus ſimulando mœrorem in vultu quaſi ex magna deuotione. *Exterminãt enim.* i. extra conuenientẽ diſpoſitionẽ ſeu naturalem ac ſolitũ terminũ ponunt, *Facies ſuas* pallorẽ, attenuationẽ ſeu maciẽ aſſumendo in vultu. Secundũ diuerſas. n. animę affectiones facies facilè immutãt. Quemadmodũ ergo Heſter regina triſtẽ aĩum cælauit vultu iucundo: ſic hypocritę inanẽ aĩum cælant facie mœſta. Aliqui aũt hypocritæ ieiunant, vt faciẽ macilentã, pallidamq́; acquirant, & ſic ſancti ac ieiunantes putentur. Aliqui verò nõ ieiunant, & tñ ficta exterminatione vultus ieiunare ſe ſimulant. ¶ Sunt. n. quatuor ſpecies hypocriſis. Prima, qua homo ſe fingit habere vel facere quod non habet nec facit. Secunda, cũ bona facit pp inanẽ gloriã. Tertia, cũ mala bonis obũbrationib. depingũtur ac palliãtur: vnde infra hř. Vę vobis qui ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis. D Quarta, cũ hõ ſimulat ſe velle latere, & tñ hoc facit uideatur nec hypocrita, ſed humilis reputetur. Ecce q̃ infęliciſſimũ, vile, & contẽptibile eſt genus hypocritarũ, de quibus merito dř, Simulatores & callidi prouocant irã Dei. Iob. 36 Deus nanq; eſt ipſa veritas: totũ ergo negotiũ hypocritarũ falſitati innititur. Exterminant igitur facies, *vt pareant.* i. videantur *hominibus ieiunantes*, non ad ędificationem intuentiũ, ſed ad propriã laudẽ. *Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam* quæ modica eſt. Qm̃ gaudium hypocritæ inſtar puncti. Iob. 20. *Tu autem cum ieiunas*, conſuetudo ſcripturæ eſt, ſæpè mutare perſonã, tp̃s, vel numerum, ſic modo à plurali ad ſingulare deſcenditur. E Tu autem ô fidelis quicunque ſis ille, cũ ieiunas, *Vnge caput tuum, & faciẽ tuam laua.* i. ſyncerum vultum prætende, & feſtinus ac hilaris eſto, *Ne uidearis hominibus ieiunans.* i. ut uanã gloriam fugias, *Sed patri tuo* cœleſti *Qui eſt in abſcondito.* i. inacceſſibilem lucem inhabitat, & incomprehenſibilis eſt. 1. Tim. 6. Quemadmodũ Iſaias teſtatur, Verè tu es Deus abſcõditus, Deus Iſrael. Iſa. 42. Poſuit nempè tenebras latibulum ſuum, uel qui eſt. i. habitat in abſcondito, Pſal. 7. ideſt, in corde humili, latere optanti: non in manifeſto, id eſt, in animo uano apparere ſecundũ Hiero. Chriſtus loquitur ſecundũ morem prouinciæ Paleſtinæ, Hierony. in qua diebus feſtis homines capita ungunt: F ſicq́; per capitis vnctionem, & faciei lotionem, inſinuatur celebritas quędã, ſeu gaudium vultus. In omni. n. opere virtuoſo lætandum eſt, præſertim cum dicat Apo. Gaudete in domino ſemper. Poteſt quoque per caput, mens: per faciẽ, cõſcientia, deſignari, vt ſit ſenſus, Vnge caput tuũ. i. mentẽ tuã ſpirituali iucũditate perfunde, de qua ait, Pſalmiſta Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ. Eſt. n. oleum prauũ, de quo ſcribitur, Oleũ peccatoris nõ impinguet caput meũ. Et eſt oleũ bonũ, de quo in Cãticis, Oleũ effuſum nomẽ tuũ. i. dulce, clarũ ac delectabile, quẽadmodũ oleũ. Hoc oleũ non cõpetit hypocritis, iuxta illud, Nũquid hypocrita poterit in oipotenti delectari? & faciem ideſt conſcientaim tuam laua ab intentione corrupta,

A omniq; macula, prout per Ieremiã cõſuli-
tur. Laua à malitia cor tuũ, vt ſalua fias.
Et Iſaias (inquit) Lauamini, mundi eſto-
te, auferte malum cogitationũ ueſtrarũ.
Et pater tuus cœleſtis, *qui videt in abſcon-
dito*.i. intima cordis agnoſcit, & in abſcõ-
dito facti bona acceptat, approbãdoq; in-
ſpicit. Hoc mõ Deus nõ videt inaniter fa-
cta in manifeſto, iuxta qđ Sapiẽs ait, Nõ
reſpicit dñs in oblatione iniuſtorũ. *Red-
det tibi* ſalutarẽ effectũ ieiunii, & præmiũ
copioſum, videlicet indulgentiã, cõcupi-
ſcentiarũ mitigationẽ, cõtemplationiſq;
gratiã. Deniq; ꝙ ieiuniũ mereatur diuinę
ſapientiæ illuſtrationem, patet in Danie-
le, Anania, Azaria & Miſaele, qbus Deus
præſtitit ſapientiam, & ſcientiã propter
B abſtinentiam. Meretur & præcum exau-
ditionem, ſicut ad Danielem Angelus lo-
quitur, Ex die quo poſuiſti cor tuum ut
affligeres te in conſpectu Dei tui, exaudi-
ta ſunt verba tua. Tãta nẽpè eſt uirtus ie-
iunii, vt de peſſimis demonibus Xp̃s di-
cat, Hoc genus demoniorũ in nullo põt
exire, niſi in oratione & ieiunio. ¶Sed qm̃
Marci 9 parũ prodeſt abſtinere à cibis, niſi abſti-
neat à vitiis, prout dñs aſſerit, Ecce in die
ieiunii veſtri inuenitur voluntas ueſtra.
Ecce ad lites, & contentiones ieiunatis.
Nunquid hoc eſt ieiuniũ quod elegi: Nõ-
nè hoc eſt magis ieiuniũ quod elegi? Diſ-
ſolue colligationes impietatis, ſolue faſci-
culos deprimentes. Et rurſus, Qm̃ ieiunii
tres ſunt comites. ſ. eleemoſina, humilitas
C & oratio: vnde in Tobia legitur, Bona eſt
oratio cum ieiunio & eleemoſina. Ideo
conſequenter Chriſtus docet uitia extir-
pare, auaritiamq; vitare per eleemoſinarũ
largitionem. *Nolite theſaurizare* vobis.i.
immoderatè colligere, *Theſauros*.i. tempo-
rales diuitias naturales, ut ſunt blada gẽ-
mæ &c. vel artificiales, vt ſunt pecuniæ,
vaſa & veſtes, *In terra*.i. in ſeculo iſtꝰ, vbi
non habetis manentẽ locum, ſed peregri-
ni, & aduenæ eſtis: iuxta illud ĩ Pſalmo.
Pſa. 28. Ne ſileas qm̃ aduena ego ſum apud te, &
peregrinus ſicut omnes patres mei. Vnde
1.Pa.19 in lib. Paralip. Dauid fatetur, Peregrini
ſumus corã te domine, dies noſtri quaſi
vmbra ſunt ſuper terrã, & nulla eſt mora,
Vbi erugo, ideſt, rubigo *Et tinea demolitur*,
Iaco.5. ideſt corrumpit diuitias ſeu teſauros, *Et
ubi fures effodiunt* Domus vel loca in qui-
bus occultantur theſauri *Et furantur* eos. D
Theſaurus enim eſt uel de metallis, &
hunc demolitur rubigo: vel de ueſtibus
quem deſtruit tinea, vel de lapidibus, quẽ
ſubtrahunt fures. Hinc ſcriptum eſt, Agi-
te nunc diuites, plorate, vlulantes in miſe-
riis, quæ aduenient vobis, diuitiæ ueſtræ
putrefactæ ſunt, & ueſtimenta veſtra à ti-
neis comeſta ſunt. Aurum veſtrũ & argen-
tum veſtrum eruginauit, et erugo eorum
in teſtimonium vobis erit. Hanc theſauri-
zationẽ, ſeu auaritiã grauiſſimè damnat
ſcriptura. Dicit.n. Apoſtolus, ꝙ auaritia ſit
idolorũ ſeruitus, omniumq; malorum ra-
dix ſit cupiditas. Et, Qui volunt (inquit)
diuites fieri, incidunt in tentationes, et la-
queum diaboli. Sapiens quoque ait, Aua- E
ro nihil eſt ſceleſtius, et nihil eſt iniquius
q̃ amare pecuniã. Hic.n. animam ſuã ha-
bet venalẽ. Cum.n. temporalia ad ſpiri-
tualia ordinantur, habent rationem in-
ſtrumenti ac medii: ideo nõ ſunt amplius
appetẽda vel exquirẽda, q̃ ad ſpũalia bona
adipiſcẽda, augẽda, ſeu cõſeruãda proſunt
& conferunt. Propter qđ dicit Apoſtolus,
Habentes uictum et quibus tegamur, his
contenti ſimus. Veruntamen theſauriza-
tio procedens ex cauſa honeſta et nemini
nocens, atque ad pium finem relata, non
eſt illicita, neque his uerbis prohibita.
Theſaurizate autem, ideſt copioſè colligite,
et prudenter reponite *Vobis*.i. ad ueſtram
ſalutem *Theſauros*.i. cumulum operũ meri-
torium, *In cœlo* empyreo, ideſt, ad hunc fi-
nem, ut ad cœleſtem perducamini mãſio- F
nem, cõmittendo opera ueſtra bona Deo,
et mercedẽ ab eo tantùm quærendo. Hoc
eſt quod Apoſtolus monet, Diuitibus hu-
ius ſeculi præcipe, non ſublimè ſapere,
nec ſperare in incerto diuitiarum, diuites
fieri in operibus bonis, theſaurizare ſibi
fundamentum bonum in futurum, ut ap-
prehendant ueram uitam. Auari autem,
et diuites qui in terra, nõ in cęlo theſauri-
zant, experientur verũ eſſe quod in Iob *Iob 17.*
ſcribitur, Diues cum dormierit, nihil ſecũ
auferet, apprehendet eũ quaſi aqua inopi-
nata, Deniq; quidã theſaurizant ſibi in
inferno, ſicut affirmat Apoſt. Secũdũ du- *Rom. 2.*
ritiam tuam et impœnitens cor tuum the-
ſaurizas tibi in iram in die iræ, et reuela-
tionis iuſti iudicii Dei. Tales ſunt pec-
catores in peccatis aſſiduis, de quibus

A profeta, neſcierũt (inquit) facere rectum, theſaurizãtes impietatem. Peccator enim adijciet ad peccandum. Vbi neque erugo, neque tinea demolitur theſauros, & vbi fures non effodiunt neque furantur. In regno enim cœlorum nihil eſſe poteſt nociuum aut corruptiuum, iuxta illud, Non intrabit in illam ciuitatem aliquid coinquinatum, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ. Propterea verò in cœlo theſaurizare debes ò quilibet Chriſtiane. *Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum*. Theſaurus namque eſt quod pręcipuè amatur, colligitur, & cuſtoditur. Vbi ergo theſaurus tuus, ibi eſt, & cor tuum, non per eſſentiã: ſed per affectum, intentionem atque memoriam. Per cor enim deſiderium, & co-
B gnitio cordis exprimitur. Quod ergo magis amatur, hoc frequentius cogitatur. Iõ theſaurizantes immoderatè, in terra, conuerſationem non habent in cœlo: neque cor ſupernis ac diuinis intentum, ſed in ſenſibilibus præſſum, & miſerabiliter occupatum. Sed quoniam Chriſtianus oculum mentis ſemper ad cœlũ, tanquã ad patriá erigere debet, incũbit ei theſaurizare in cœlo ſpirituales diuitias meritorũ quas in die mortis inueniat, edat, & ſine fine poſſideat: *Lucerna corporis tui, eſt oculus tuus*. Nõ de oculo exteriori, neque de corpore naturali intelligendum eſt hoc. Subditur.n. *Si fuerit oculus tuus ſimplex, totum corpus tuũ lucidum erit, &c.* Oculus enim exterior nõ propriè dicitur ſimplex vel nequam, ſed
C ſanus vel infirmus. Et quanuis aliquo modo ſimplex dici poſſit, non tamen propter eius ſimplicitatem, id eſt, cuſtodiam totum corpus naturale lucidum erit, ideſt, bonis actibus ornatum, & à carnalibus vitis incontaminatum. Poteſt enim contingere, vt propter incuſtodiam tactus vel guſtus maculetur, quemadmodum, & in cæcis. Intelligendum eſt ergo de oculo exteriori, & corpore mortali: vt ſit ſenſus, Lucerna, id eſt, illuminatrix atque directrix corporis tui, id eſt, totius operationis tuę ſeu vniuerſitatis, & congeriei operum tuorum licitorum, eſt oculus tuus, ideſt, ratio illuminata, vel intentio recta, quæ dirigit animam in agẽdo ſicut lucerna illuminat hominem in eundo. Si fuerit oculus tuus ſimplex, id eſt, ratio non peruerſa, & intentio bona, totum corpus tuum, id eſt omne

opus tuum, lucidum erit, id eſt, ſplendore virtutis ornatum, & purum. D *Si autem oculus nequam fuerit*. i. intentio obliqua, & ratio errabunda, *Totum corpus tuum* congeries operum *Tenebroſum erit*, id eſt, vitioſum & maculatum. Quanuis ipſa ex genere bona ſint, & præcepta, vt ſi quis vadat ad miſſam, vt videat mulierem, vel præſtet eleemoſynam, vt videatur ab homine. Intentio enim imprimit ſpeciẽ moralitatis operationi, & à fine maximè pendet bonitas, & malitia actionis. Intentio verò, & finis eſt duplex, videlicet correſpondens, cõnaturalis, ſeu proportionatus operi. De quo fine, & intentione nunc agitur. Alius eſt finis, & intentio improportionatè ſe E habens ad actum, ſed ſolũ ex parte operantis concipitur, & ſic ex ſe mala non poſsũt fieri propter finem bonum, ſeu bona intẽtione, loquendo de fine, & intentione primo mondo acceptis: ſed fieri poſſunt bono fine, & bona intẽtione, ſecundo modo. Hoc tamen non ſufficit ad operis bonitatẽ, vt ſi quis occidat aduerſarium ſuũ, quatenus illo occiſo, pacificè viuat. *Si ergo lumen quod in te eſt, tenebræ ſunt*, id eſt, ſi ratio tua quę debuit alia illuſtrare, (quia ſignatum eſt ſuper eam lumen vultus diuini) te- *Pſal.4.* nebris ignorantię, & peccati fuſcatur, ipſa quoque intentio peruertatur, *Ipſæ tenebræ quantæ erunt*. i. affetiones carnales, & operationes iniuſtę q̃ impię erunt. Erũt quippe dupliciter vitioſæ. Primò, quia in ſe F malæ ſunt. Secundò, quia ex praua intention procedunt. Conſequenter ponit ſaluator rationẽ non theſaurizandi in terra, ſeu contemnendi ſuperfluitatem temporalium diuitiarum. *Nemo poteſt duobus dominis* non ſubordinatis, ſed contrariam volũtatem habentibus. *Seruire* videlicet Deo, & mundo, Deo, & carni. Propter quod dicit. Apoſt. Si hominibus placerẽ, Chriſti *Gala.1.* ſeruus non eſſem. Dominis verò ſubalternatis atque concordibus, poteſt homo ſimul ſeruire, ac obedire, videlicet Deo, & eius vicarijs: imò qui uni eorũ repugnat, reluctatur, & alteri, ſicut ait ſaluator. Qui uos audit me audit, & quos ſpernit me *Luca.10.* ſpernit. *Aut.n. vnũ odio habebit*, quãtũ ad id quo contrariatur alteri, *Et alteru diliget*, cũ uidelicet cui ex aio ſeruit. iuxta qđ dicit Apo. Serui diligite dominos ueſtros, non *Epheſi.6.* ad oculum ſeruientes quaſi hominibus

A placẽtes,ſed ex animo *Aut unum ſuſtinebit.* i.eũ cui ſeruit,& ſi nõ diligat,tñ tolerabit eũ,& iugo eius ſubiiciet ſe, *Et alterũ contẽnet*,videlicet eũ cui nõ ſeruit neq; obedit. Nõ dicit,Aut vnũ diliget, & alterũ contẽnet:quia interdũ nõ diligit eũ cui deſeruit, & tamen ſuſtinet eum, quaſi durum dominum,vt patet in his qui demoni ſeruiunt,quem non diligunt.Item nõ dicit, & alterum odio habebit,ſed cõtemnet, uidelicet Deum:quia ſm Auguſtinum, etiá illi qui non ſeruiunt Deo, nõ odiunt eũ, August. ſed ſpernunt,dum quaſi de eius bonitate ſecuri ſunt.Dicit.n.Auguſtinus,Nullus ferè conſcientia Deum poteſt odiſſe. ¶Sed videtur contrarium ꝙ de Iudæis ait Chriſtus,Nunc autem viderunt & oderunt me B & patrem meum gratis.Et Pſalmiſta, Nõne qui oderunt te domine oderam.Et rurſus,Superbia eorum qui te oderunt aſcendit ſemper. Dicendum, ꝙ conſiderando Deum ſm ſe,& vt cauſam rerum,nemo eũ odit.Conſiderando verò eum vt prohibitorem & punitorem delectationum ac delectabilium,multi odiunt ipſum. *Non poteſtis Deo ſeruire*,i.verè & obediẽtialiter ſubditi eſſe,*Et mãmonæ*,i.diuitiis ſeu demoni de auaritia tentanti. Qui.n.Deo ſeruit, præfert ſpiritualia & æterna ſenſibilibus ac tranſitoriis,qui verò diuitiis ſeruit,prę fert caduca cœleſtibus.Diuitiis nanq; ſeruire,eſt inordinato earum affectu ligari, in eis finem ponere, cupiditatiſque uitio ſuperari atque ſubeſſe. A quo autem quis uictus eſt,huius & ſeruus eſt.Vnde Saluator ait. Dan. 10. Omnis qui facit peccatum ſeruus Psal. 28. eſt peccati.Talis potius poſſidetur & regi C tur à diuitiis quàm regat & poſſideat eas. *Ideo dico uobis* diſcipulis meis, qui ad perfectionem tendere feſtinatis. Talibus enim præcipuè loquitur Chriſtus in ſequentibus,quanuis ad omnes Chriſtianos aliquo modo pertineát. *Ne ſoliciti ſitis*,i.inordinatam & anxiam curam habeatis *Animæ ueſtræ*.i. vitæ animali, alimoniis indigenti,uel uobiſipſis, ut ponatur pars pro toto,ſcilicet anima pro homine.*Quid manducetis*., id eſt, de cibo & ſuſtentaculo uitæ,ſub quo intelligitur potus, *neq; corpori* ueſtro ſoliciti ſitis hoc modo, *Quid induamini*,id eſt, de ueſtitu. Superflua autẽ ſolicitudo circa huiuſmodi appellatur, quando homo in tantùm circa talia adi-

piſcenda occupatur, quòd à ſpiritualibus D debitis impeditur, vel talia abundantius quærit,quàm neceſſaria ſint.De ſolicitudine tali Salomon loquitur, Expectatio ſolicitorum peribit.Porrò ſolicitudo ordinata & rationalis uocatur, qua homo ſecundùm exigentiam ſui ſtatus quærit neceſſaria uitæ præſentis in ordine ad ſpiritualia,taliſque ſolicitudo eſt pars prudentiæ.Hanc non habere, eſſet Deum tentare,uel ignauiter ſe habere.Prædictam uerò ſuperfluam ſolicitudinem non eſſe habendam, probat Saluator multiplici ratione & exemplo. Et primò per locum à maiori.*Nonne anima plus*,id eſt,præſtátior. *Eſt quàm eſca* corporalis, *Et corpus* nonne plus,id eſt,dignius eſt *Quàm veſtimentum?* Vtique. Qui ergo ſine ueſtra ſolicitudine ex ſua liberaliſsima bonitate largitus eſt 1. Cor. 9 uobis animam & corpus: alimentum quo E que & ueſtitum præſtabit ſine immoderata ſolicitudine ueſtra.Ipſi enim cura præcipua eſt de rationali creatura.Deinde ponit aliam rationem ad idem ſumptam ex conſideratione irrationabilium creaturarum *Reſpicite*,id eſt,ſapienter attendite *Volatilia cœli* aerei,quæ dicuntur uolucres cęli,quoniam uolant in aere, qui infimum cœlum uocatur, *Quoniam non ſerunt,neque metunt,neque congregant* fructus *In horrea*. Omnia enim hæc ſunt opera rationis,quę illis conuenire non poſſunt. Videmus tamen, ꝙ multæ aues congregant uictum in nidos.Quemadmodum ergo volatilia pergunt ad grana, & colligunt ea ſecundùm naturalem inſtinctũ:ſic hominibus committitur labor & prouidentia,nõ ſolicitudo inquieta uel auaritia *Et pater cœleſtis paſcit ea* F per cauſas ſecundas. Nam opus naturæ & intelligentiæ eſt opus primæ cauſæ. Vnde in Pſal.cantamus, Qui dat iumen- Ps. 146. tis eſcam ipſorum, & pullis coruorum uo- Iob. 38. cantibus eum. Et Iob ait, Qui præparat coruo eſcam, quando pulli eius clamant ad eum uagientes, eo quòd non habeant cibos. *Nonne magis vos pluris*, id eſt,maioris dignitatis ac prætii *Eſtis illis?* uolatilibus,& per conſequens magis uobis prouidebit. Intantùm ſiquidem maior cura eſt Deo de rationabilibus q̃ irrationabilibus creaturis,ut dicat Apoſtolus,Nũquid cura eſt Deo de bobus. *Quis autem ueſtrum cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum*

A ſum unum? id eſt cum nemo ex uobis poſſit cogitando, ſeu alio modo augere ſtaturam ſeu quantitatem corporis ſui magnitudine vnius cubiti, ſed Deus dat vobis debitam quantitatem, patet ꝙ etiam de alimento ſufficientiam tribuet & de veſtitu. Iō ſubditur. *Et de veſtimento quid* (id eſt, cur) *ſoliciti eſtis?* modo præfato. Quod autem ſolicitari non debeant, pandit exemplo inanimatorum. *Conſiderate lilia agri*, id eſt, quę in agris naſcuntur, *Quomodo creſcunt, Non laborant neque nent* pro adeptione naturalis decoris, ſeu quantitatis: & tamen ſpecioſiſsimè veſtiuntur ſeu adornantur à Deo in colore & ſuperficie. Ideo ſubditur. *Dico vobis quoniam nec Salomon*, qui erat rex ditiſsimus, ualde potens, in ueſtibus atq; ornatibus ſuis & miniſtrorum ſuorum plurimum glorioſus. Propter quod regina Saba uidens ueſtes ſeruorum eius, non habuit ſpiritum, *In omni gloria*, id eſt, præclara ac ſplendida induitione ſua *Copertus eſt*, id eſt, tam ſpecioſè ueſtitus eſt, *Sicut unum ex illis* liliis agri. Quæ enim purpura regum, quæ tinctura artificū æquari poterit pulcritudini florum? Ars nanq; humana imitatur naturam, ſed non adæquat eam, ſed nec natura adæquat artem diuinā & exemplarem, quāuis eam aliqualiter imitetur. *Si autem*, id eſt quia, *Fœnum agri*, id eſt, herba, *Quod hodie eſt, & cras*, id eſt, cito poſt hæc uel die ſequenti, *In clibanum mittitur* ad comburendum, *Deus* ſic ueſtit, id eſt, ornat uiriditate ſeu alia ſpecie, & pulcra ſuperficie. *Quantò magis* Deus ueſtiet *Vos modicæ fidei?* id eſt, qui de diuina prouidentia imperfectam fidem habetis, & ob id tam immoderatam ſolicitudinem de neceſſariis acquirendis habetis. *Nolite ergo ſoliciti eſſe* cum inquietudine mentis impediente pacem internam & libertatem cordis in Deo, *Dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia*, ſcilicet cibum, potum, & ueſtimenta, *Gentes inquirūt* cū ſolicitudine animi. i. gētiles qui diuinā prouidentiā vel nō attēdūt uel negāt, præſertim quātū ad hæc inferiora, putātes nō agnoſcere diſtinctè neque curare actus humanos, neq; hæc corruptibilia ꝓuidēter diſponere, iuxta illud ī Pſal. Et dixerunt, quō ſit deus, & ſi eſt ſcīa ī excelſo? Iob quoque dicit, An cogitas, qđ deus excelſior cę

1.Cor.9.

B

C

Pſal. 72

D lo ſit, nec noſtra conſiderat, & circa cardines cęli perambulat. In perſona taliū dicitur per ſapientem, Aeſtimauerunt luſum eſſe uitam noſtram, & conuerſationem uitæ ad lucra compoſitam, & oportere vndecunque acquirere. Cur autem hæc Chriſtianis cum ſolicitudine inquirenda non ſint, ſubditur. *Scit enim pater ueſter cæleſtis*, æternus & adorandus, cuius ineffabilis pietas, incomprehenſibiliſq; dignatio, patet in hoc, quod à nobis vermiculis pater vocari dignatur, imò & præcepit, ſicut infra inducitur, Patrem nolite vocare ſuper terram. Sed aduertendū eſt nobis, ne propter ingratitudinem & negligentiam noſtram mereamur ab eo audire illud Iſaiæ, Filios enutriui & exaltaui, ipſi autē ſpreuerunt me. Et illud, Homo cum in honore eſſet non intellexit. Scit itaque pater, *Quia his omnibus* ſcilicet victu & indumento ac domo *Indigetis*. Nomine enim indumenti ſeu operimenti etiam habitaculum uel hoſpitium inſinuatur, de quo eſt maior ſolicitudo habenda, quam de indumento. Ex præinductis infert magiſter vniuerſæ perfectionis ſaluberrimum documentum. *Quærite ergo* ideſt, contemplando amando, & bene agendo adipiſci ſtudete, *Primùm* ideſt, principaliter & ante omnia inferiora, *Regnum Dei* ideſt, cæleſtem patriam, uitam æternam, triumphātis eccleſiæ ſocietatem, hæc bona à longè aſpiciendo, ſalutando, & confitendo quoniam peregrini & aduenæ eſtis ſuper terram: de quo regno ſcriptum eſt, Iuſti accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu domini. Hoc regnum eſt finis noſter, ideo debet primò cadere in intentione, & quotidie prima ac ſumma occupatio noſtra eſſe debet pro adipiſcendo hoc regno. Quod quia adipiſci non poſſumus, niſi obſeruando mādata, idcirco poſt deſiderium huius finis ſtatim quærere debemus, *Iuſtitiam eius*, ideſt opera bona ac meritoria, quibus ad regnū perducimur. Hæc vero iuſtitia eſt, quam Chriſtus iam docuit, de qua & profeſſus eſt, Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quam ſcribarum & phariſęorum, non intrabitis in regnum cœlorum. His autem æternis ac ſpiritualibus bonis dignè quęſitis temporalia neceſſaria nobis nō deerunt, ſi tamē ſaluti expediat. vnde ſubiūgitur. *Et hæc omnia*

E

F

Pſal. 38.
Hebr. 11.

A nia ad victum & operimentum oportuna. Mat. 5. *Adijcientur*, id eſt, ſuperaddétur *Vobis*, quaſi bona accidentalia, minus principalia ac inſtrumentalia, ſine quibus ſpiritualis cõuerſatio nequit ſubſiſtere. Primum autem refertur ad ſecũdum. Per hoc igitur, quod ſaluator docet regnum Dei, & iuſtitiam eius primò eſſe quærendam, innuit temporalia quoque ſecundariò eſſe quærenda, cum labore quidem, ſed non cum ſollicitudine, ſecundùm Chryſoſtomum. Chryſoſt. Scriptum eſt. n. Ps. 127. *Labores manuum tuarum*, quia manducabis, beatus es. Et Adæ dictum eſt, in ſudore vultus tui (non in ſollicitudine) veſceris pane tuo. Vnde Apoſtolus. Ad ea (inquit) quæ mihi neceſſaria erant, miniſtrauerunt manus iſtæ. Non ergo ſic adijciuntur, quod homo debeat ponere manum ſuam in gremio ſuo, & non B facere quod in ſe eſt. Sed nonnè aliqui martires ex fame extincti ſunt, & multi iuſti maximas patiuntur penurias, ſicut & Paulus perpeſſum ſe aſſerit? Et reſpondendum, quod ſæpenumero ſubtrahuntur prædicta electis eorum ad probationem & copioſius meritum. Saluator verò loquitur in communi. Deus tamẽ ex cauſis ſibi agnitis facit interdum, aliter in particulari *Nolite ergo ſoliciti eſſe* inordinatè, ut dictum eſt, *In craſtinum*. i. in tempus futurum pro temporalibus, quæ vobis tẽpore futuro neceſſaria erunt: ſed agite qđ ait Pſalmiſta, Iacta cogitatum tuũ in dominum, & ipſe te enutriet. Et princeps apoſtolici agminis, Omnem (ait) ſolicitudinẽ ueſtrã proijciẽtes in Deũ, quoniam C ipſi cura eſt de uobis. Idõ Paulus hõ quoq; dicebat, Volo uos ſine ſolicitudine eſſe. Quamuis autem poſſit homo ordinatam habere ſolicitudinem de prouiſione temporalium, illa tamen non erit niſi tempore congruo, Omnia. n. tempus habent: & cuilibet negotio aptum tempus debetur. Qui ergo ante tempus ſolicitatur de temporali negotio, ſolicitus eſt in craſtinum, ſicut qui tempore hyemali occupatur pro meſſe ſeu frugibus colligendis, Qui uerò inſtante tempore meſſis moderatam curam habet de fructibus congregandis, nõ ſoliſcitatur in craſtinum, quia non præuenit debitum tempus. Craſtinum ergo hoc loco accipitur non ſolùm pro die proximo ſubſequente, ſed pro tempore futuro, ſicque frequenter accipitur in ſcripturis. D Vt cum ait Iacob, Cras reſpondebit mihi iuſticia mea. Et Moyſes, Cum interrogauerit te filius tuus, cras dicens, &c. Sic in libro Ioſue duæ tribus & ſemis dixerũt aliis filiis Iſrael, Cras filii ueſtri dicent filiis noſtris. Deniq; duæ rationes ſubtiles ſubduntur, cur non ſit habenda ſolicitudo. i. pęnalis & anxia cura de craſtino, quãtùm ad temporalia. Quantũ uero ad ſpũalia debemus ſemper eſſe ſoliciti de craſtino, iuxta illud, Vigilate & eſtote parati, quia neſcitis diem neq; horam. Prima rõ Eſt. *Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibijpſi*, i. propriam curam habebit, hoc eſt quocũq; die futuro occurret uobis ſufficiens ſolicitudinis cauſa ſiue occaſio, nec oportet ſolicitudinem miſerabilem præuenire, ſeu ante tempus erripere, Secunda ratio eſt. *Sufficit enim diei*, i. cuilibet tempori *Malitia ſua*, id eſt ſolicitudo ſua, quæ eſt malum pœnæ, & etiam malum culpæ interdum. E Hoc eſt, Sufficit homini omni die malitia pœnæ & culpæ, multiplicesq; miſeriæ occurrentes quotidie. Ideo nõ oportet uno die admittere malum futurę diei, ne uno die duplex malum affligat. Vnde Apoſtolus dicit, Redimentes tẽpus, quoniam dies mali ſunt. Dicitur autem diei malitia ſua ſufficere, & dies mala eſſe, nõ quod tempus in ſe prauũ cõſiſtat, ſed qm̃ his qui in tẽpore huius ſeculi uiuũt, multa mala occurrunt. Nam homo natus de muliere breui uiuẽs tẽpore, repletur multis miſeriis.

CAPVT SEPTIMVM. F

Nolite iudicare, ut non iudicemini,

ARTICVLVS XV.

IN præſentis capituli exordio prohibet dominus iudicare, *Nolite* (inquiens) *iudicare, ut non iudicemini*. Lucas dicit, & non iudicabimini. Et nonnè utique omnes nos ſtare oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque prout geſſit? Habet autem hic locus difficultatem præcipuam, propter diuerſas autoritates ſcripturæ, quæ quantùm ad uerba, uidentur contrariæ, Vbertim quippe ad iudicandum inuitamur, imò iudicare præcipimur. Vt enim Apoſtolus dicit, Spiritualis homo oĩa iudicat. Et rurſus, Si noſipſos,

A ſos, inquit, iudicaremus, non utique iudicaremur. Et tamen ait, Neque meipſum iudico, Itemque, Tu quis es qui iudicas proximum tuum? Et pene innumerabilia ſunt loca ſcripturę, quorum quædam prohibent, quædam iubent vel admonent iudicare. Aduertendum ergo ſecundũ Tomam, quod iudicium propriè ſumptum eſt actus iudicis, inquantùm huiuſmodi. Iudex verò dicitur quaſi ius dicens. Idcirco iudicium eſt determinatio iuris ſeu prolatio ſententiæ. Iudicium ergo eſt actus iuſtitiæ, tanquã habitus ad iudicandum idoneè inclinãtis, rationis uerò ſeu prudentię, tanquam iudicium proferentis. Iudicium itaque intantùm eſt licitũ, inquantùm ex iuſtitia, & ratione procedit. Tria verò requiruntur ad hoc quod

B iudicium de alio per modum ſententiantis ſit licitum. Primò, vt procedat ex habitu iuſtitiæ & ratione, nõ ex impetu paſſionis. Qui enim in magnis peccatis ſũt, iudicare non debẽt eos qui in eiſdem vel minoribus ſunt peccatis, ſecũdùm Chryſoſtomum. Secundò, vt procedat ex autoritate pręſidentis, quia iudicare homo nõ debet niſi ſubiectum. Tertiò, ut proferatur ſecundùm rectam rationem prudentię. Si primum horum defuerit uocatur iudicium iniuſtum, & peruerſum: ſi ſecundum, erit vſurpatum, ſi tertium, erit ſuſpicioſum & temerarium, Nihilominus de manifeſtis, & quæ bono animo fieri nequeunt, iudicare permittimur uel iubemur, iuxta illud, Attendite vobis à falſis

C prophetis, à fructibus eorum cognoſcetis eos. Prædicta ergo tria inordinata iudicia prohibentur. ¶ Denique vt alii dicunt, multiplex eſt iudicium. Primum eſt iudicium diſcretionis, quod eſt meritorium, ſi cum circunſtantiis debitis fiat, de quo per Ieremiam loquitur Deus, Si ſepãraueris pręcioſum à uili, quaſi os meum eris. De quo & in Iob aſſeritur, Nunquid qui non amat iudicium poteſt ſanari? Vnde ait Pſalmiſta, Rectè iudicate filii hominum. Aliud eſt iudicium commendabile, ſcilicet iudicium proprię diſcuſſionis, de quo Apoſtolus loquitur, Si noſipſos diiudicaremus, &c. Et Pſalmiſta, ideo non reſurgunt impii in iudicio, Iob quoque ait, Iudiciũ eligamus, & inter nos videamus quid ſit melius. Tertium iudicium eſt to-

D lerabile, vtpote iudicium diffinitionis de inexcuſabilibus malis, Quartũ eſt vtile, puta iudicium præſidentis, ſecundùm regulas iuris. Vnde Chriſtus apud Ioãnem pręcepit, dicens, Nolite ſecundùm faciem iudicare, ſed iuſtum iudicium iudicate. Quintum eſt iudicium inutile, ſcilicet ſuſpitionis, tamen ſine conſenſu rationis. Sextum eſt deteſtabile. quod ſit quatuor modis. Primò, cum fertur ſententia de ſecretis cordis ſine ſufficientibus ſignis, Secundò, cum dubia in peiorem partem trahuntur. Tertiò, dum iudicatur de futuro hominis ſtatu, Quartò cum contra ius aſſumitur exequutio. ¶ Porrò ſecundùm Auguſtinum, duo ſunt in quibus iudiciũ eſt vitãdum: cum ignoramus quo animo aliquid factum ſit, & cum ignoramus qualis futurus ſit, & qui peccauit. Et quoniã

E vnuſquiſque quolibet momento poteſt à Deo tangi, conuerti, & emendari, propterea nunquam diffinitiuè iudicare debemus perſonam alterius, ſeu ſtatum eius futurum. Quæritur, An per ſuſpitiones ſit iudicandum. Dicendum quod ſuſpitio eſt opinio mali de altero, ex leuibus cauſis cõcepta, & procedit ex tribus. Primò, ex malitia ſuſpicantis, qui ſibi de propria malitia cõſcius, facile putat alios tales qualis eſt ipſe. Secundò, ex malo affectu ad alterum, ſicut qui alium odit vel ei iraſcitur, facile ſuſpicatur malũ de eo. Tales ſuſpitiones ſunt peruerſæ, ſicut, & cauſæ earum. Tertiò, ſuſpitio procedit ex quadam experientia. Vnde ſecundũm fi-

F loſofum ſecũdo ræthoricæ, Senes ſunt magis ſuſpitioſi, tanquam aliorum defectus magis experti, & iſta ſuſpitio minus culpabilis eſt, quoniam cauſa eius melior eſt & ipſa propinquior eſt certitudini. ¶ Inſuper, triplex eſt gradus ſuſpitionis. Primus ſi quis ex leuibus ſignis de bonitate alterius dubitat. quod eſt veniale peccatum, pertinens ad tentationem humanam, ſine qua præſens vita non agitur, & ex infirmitate procedit. Secundus gradus eſt, quãdo ex leuibus ſignis firmiter æſtimat alium eſſe peruerſum, quod eſt mortale peccatum, & eſt contra caritatem fraternam, & contemptum habet adiunctum, ſi malum quod de alio exiſtimat. ſit de genere peccati mortalis. Tertius gradus eſt quando ex leuibus ſignis procedit ad punitionem

alte-

A alterius,quod eſt grauius aliis, & contra iuſtitiam:quanuis autẽ dubia ſint in partem meliorem interpretanda, quantùm ad quandã piam fiduciã(qm̃ nõ debemus proni eſſe ad malè ſentiendum de alio)tñ quando impendendum eſt remedium cõtra animæ morbum, interpretanda ſunt in partem deteriorem,propter ſecuritatẽ non ſimpliciter diffiniendo, ſed de peiori timendo.Quã autem peruerſum ſit pr{ę}dictis illicitis modis de alio iudicare,innoteſcit ex plurimis locis epiſtolarum Pauli,ſiquidem ad Romanos fatetur dicens. Inexcuſabilis es ò homo, omnis qui iudicas.In quo.n.alium iudicas,teipſum condemnas,Et alibi. Tu quis es, qui iudicas B alienũ ſeruũ?ſuo dño ſtat aut cadit, Itaq; *Nolite iudicare*, iudicio vſurpatorio,temerario,ſuſpitioſo, vel de incerto & cæteris modis inordinatis iam dictis, *Vt non iudicemini* iudicio reprobationis à Deo, tanquã tranſgreſſores pr{ę}cepti de non iudicando. *In quo enim iudicio iudicaueritis*, i.ſecundùm qualitatẽ meriti uel demeriti veſtri, quod incurritis iudicando benè uel malè, *Iudicabimini* à Deo q reddet vnicuique quod meretur.Si ergo temerariè iudicatis,ipſa temeritas veſtra vobis nocebit, voſq; dãnabiles faciet. Et ſi rectè iudicatis,rectitudo veſtra vobis proficiet. Iuxta húc ſenſum dictum eſt Petro,Oĩs qui acceperit gladiũ,gladio perhibit.i. iniquitate,quã facit gladium accipiẽdo,damnabitur,ſi non pœnitentiam egerit.Simili modo ſcriptũ eſt in Geneſi, Omnis qui effuderit ſanguinẽ, effundetur ſanguis illius. C Vniuſquiſq; .n.peccatum in propriũ redũdat autorem. Ideo in Prouerbiis dicitur, Iniquitates ſuæ capient impium,& funibus peccatorũ ſuorũ conſtringetur,Et Eccleſiaſtes,Qui fodit(inquit)foueam,incidit in eã,Et Qui diſſipat ſepem,mordebit eũ coluber. Et alio in loco, Facienti nequiſſimũ conſilium,ſuper ipſum reuoluetur *Et in qua menſura menſi fueritis*,i. ſ̃m ꝙ aliis feceritis. *Remetietur*, i. à Deo retribuetur *Vobis* hoc eſt ſecundũ proportionẽ operis veſtri ad alios,erit proportio veſtr{ę} mercedis,Iudiciũ.n.ſine miſericordia fiet ei,qui non fecerit miſericordiã. Qualem ergo vis Deũ eſſe tibi, talem te exhibe alteri. *Quid autem uides feſtucam in oculo fratris tui?* hoc eſt, Cur obſeruas, & penſas, paruum peccatum in conuerſatione D vel corde proximi tui,iudicando eum, & arguendo de minori exceſſu *Et trabẽ*,ideſt grande pc̃tm̃ *In oculo tuo* ideſt, in animo tuo ſeu vita *Non uides?*Quaſi dicat Saluator,Hoc irrationabiliter agitur. Caritas nanque erit ordinata, vt à ſeipſo incipiat homo,nec præſumat alium increpare, iudicare,ſeu diſciplinare, qui ſeipſum non purgat,diſcutit,& emendat.Dicit.n.Apoſtolus,Qui alium doces,teipſum non doces,qui gloriaris in lege, per præuaricationem legis Deum inhonoras. Itaque ſi peccatum arguentis, ſeu iudicis publicũ eſt,& tamen iudicat alium,peccat peccato præſumptionis ac ſcandali:ſi verò peccatum eius ſit abditũ, peccat per præſumptionẽ Propter quod dicit Ambroſius, E Iudicet de errore & culpa alterius, qui in ſeipſo non habet,quod iudicet: ne cũ de alio iudicat, in ſemetipſum ferat ſententiã:Scriptum eſt enim,Ex ore tuo te iudico ſerue nequam. Veruntamen thomas affirmat, Quòd ſi peccatum prælati vel iudicis,ſit occultum,& de eo incũbat ei iudicare ratione iniuncti officii:poteſt cum timore, & humilitate iudicare atque arguere.Cui concordat,quod alii dicunt,uidelicet, quod ſi arguens corde pœniteat, poteſt fratrem cum humilitate arguere. *Aut q̃uo* hoc eſt,qua ratione vel frõte,*Dicis fratri tuo* ,*ſine*, i.permitte & ſta *Eiiciam feſtucam de oculo tuo*,i.paruum pc̃tm̃ tollã à te,teq; mundabo per informationẽ,increpationẽ,vel correptionẽ, *Et ecce trabes*,hoc eſt,magnum peccatum *In oculo tuo eſt* imò F tua præſumptione auges uitia tua priora. *Hypocrita*.i.ſimulator ſanctitatis, qui tuã malitiam pallias,nam aliorum parua mala redarguendo oſtendis te immunem à vitiis,quod tamen non eſt, *Eiice* per confeſſionẽ,& p{ę}nitẽtiã, *Primũ* antequã aliũ increpes *Trabem de oculo tuo*.i.magna pc̃tã à corde tuo,quemadmodũ ſcriptũ eſt, Quaſi à facie colubri,fuge peccatum, *Et tunc uidebis eiicere* ideſt, illuminatus eris ad eiiciendum *Feſtucam de oculo fratris tui* tunc enim non poterit tibi dicere, Medice cura teipſum. ¶ Circa hanc literam dicit Chryſoſtomus, Omnis ſacerdos qui vult docere populum, prius doceat ſeipſum: alioquin nec alium reprehendat aut doceat,vt ſi iudicium Dei non euadit,opprobrium

A brium hominum non patiatur. Quemadmodum enim medicus ægrotus, argumentum ſuę imperitiæ in proprio geſtat corpore: ſic prælatus iniquus ſeipſum non curans ſuæ ſtultitiæ iudicium ſecum portat. *Nolite ſanctum* hoc eſt, pura, & immaculata myſteria fidei, profunda, & ſecretiſſima Chriſtianæ ſapientiæ vel ſacramenta eccleſiæ *Dare*, id eſt, propalare ſeu tradere *Canibus*, id eſt, irrationabilibus, & inſanis hæreticis, vel cæteris infidelibus, aut indoctis, impœnitẽtibus, & paſſionatis hominibus, de quibus dicit apoſtolus, Videte canes, videte malos operarios, videte conciſionem. *Neque mittatis margaritas veſtras* hoc eſt, cœleſtiſſima dona gratiarum vobis conceſſa, *Ante porcos* id eſt, hoĩes car-
B nales, de quibus Paulus, Malæ beſtię (inquit) vẽtres pingues. Hinc Dionyſius primo myſticæ theologiæ capitulo, ait ad Timothæum, Vide ne quis indoctorum hæc videat, qui in ſenſibilibus detinentur. Iſti omnino indigni, & incapaces ſunt prædictorum bonorum. Quoniam teſte Apoſt. Carnalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei, ſtultitia enim eſt illi: Hoc eſt, quod in Iſaia habetur, Quem docebit dominus ſcientiam, & quẽ intelligere faciet auditũ? Ablactatos à lecte, auulſos ab vbere. Hinc & Apoſtolus, Sapiẽtiam (inquit) loquimur inter perfectos, *Ne forte conculcent eos pedibus ſuis* hoc eſt, intellectu, & affectu prædicta bona contemnant, irrideant, & condemnent *Et conuerſi* non à malo ad bonum, ſed à malo in peius, vel cor-
C poraliter ad vos conuerſi *Dirumpant*, ideſt perſequantur, impugnent vel occidant *Vos* Quoniã verò prę inducta Chriſti præcepta ac hortamenta ſupernaturalia ſunt, & difficilia, quæ humana virtute obſeruari non pñt, idcirco ſaluator inuitat ad fiduciam deprecandi pro adiutorio gratię per quã faciliter adimplẽtur. *Petite* à Deo quæ decent, & verè ſalubria ſunt, *Et dabitur vobis* quod petitis, ſi inſtanter petieritis, & pro vobis: quemadmodum ait Saluator, Quicquid petieritis patrem in noĩe meo hoc faciam *Quærite* hoc eſt, diligenter inueſtigare, & agite ea per quæ oratio redditur exaudibilis, quæ ſũt facere quod in ſe eſt, diſponendo ſe ad gratiæ poſtulatæ ſuſceptionem, declinando, videlicet à propoſito peccandi, & dando ſe ad obſeruanda præcepta. D Vnde ſcriptum eſt, Si omnipotentem deprecatus fueris, ſi mundus, & rectus inceſſeris, ſtatim euigilabit ad te. Et Chriſtus ait, Scimus quoniam peccatores Deus non audit, ſed ſi quis cultor eſt Dei. Hoc eſt quod Salomon dicit, Qui declinat aurem ſuam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Et Ioannes, Chariſsimi, ſi cor noſtrũ, non reprehẽdit nos, fiduciam habemus ad Deũ, & quicquid petierimus, accipiemus. *Ioan. 9. Prou. 28 1. Ioan. 3.* Ideo ſubditur. *Et inuenietis*. *Pulſate*, hoc eſt miſericordiã Dei clamore ſanctæ dilectionis. i. alto deſiderio inuocate. *Et aperietur vobis* ianua vitæ, theſaurus pietatis diuinæ. i. bonitas Dei effundet ſe ſuper vos, & veſtram precẽ admittet. Vel ſic. Petite deſiderando, quærite vocaliter exorando, pulſate bene viuen-
E do. *Omnis enim qui petit* à Deo, modo prędicto *Accipit* quod precatur vel aliquid melius *Et qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur*, hoc eſt perſeueranter & lacrimoſe aures diuinæ miſericordię flagitanti, tribuetur ingreſſus ad bona gratiæ in hoc ſeculo, & ad bona gloriæ in futuro. Vnde Marci vndecimo legitur, Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. In eccleſiaſtico quoque *Eccle. 2.* legitur, Quis inuocauit eum & deſpexit eum? Sed videtur contrarium, quod ait de *Iob. 30.* ſeipſo beatus Iob, Clamo & nõ audis me, ſto, & non reſpicis me, mutatus es mihi in crudelem. Dicendum quod hoc ideo dicitur, quoniam Deus interdum diſpenſatiuè differt exaudire preces fidelium, tũcq;
F afflicto appatet, quòd Deus non attendat, neque exaudiat eum, & tali affectu loquitur Iob. ¶ Tria autem requiruntur, ut oratio ſit exaudibilis. Primò, vt petantur quę ad ſalutem pertinent. Ideo Paulus pro ſtimulo carnis auferendo, ter ſupplicauit & exauditus non eſt, quoniam magis erat ei expediens ſtimulum illum manere in ipſo, eo quod virtus perfectorum in infirmitate perficiatur. Secundò, vt perſeuerãter oretur. Tertiò, ut pro ſeipſo. Deus tamen quandoque cito exaudit etiam pro aliis. Quod autem Deus neminem exau- *1. Cor. 2.* dire contemnat, probat Chriſtus per locum à minori, & per exemplum patris terreni. *Aut quis eſt ex vobis* hoc eſt, de numero veſtro *Homo* pater *Quem ſi petierit filius ſuus* famelicus. *Panem*, *nunquid lapidem*

A *lapidem porriget ei?* pro pane, non vtique. Pater enim prouidet filio de alimento, & ſuſtentaculo vitæ *An: ſi piſcem petierit* filius *Nunquid ſerpentem porriget ei?* Pater, palam quod non *Si ergo uos cum ſitis mali* id eſt, non obſtante quòd eſtis peccatores, & ad pctã procliues. *Noſtis* per operis exhibitionẽ *Bona data*, .i. vtilia pro ſuſtẽtaculo vitę *Dare filys veſtris* carnalibus *Quãto magis pater ueſter qui in cælis eſt, dabit* bona ſpiritualia & honeſta, videlicet uirtutes & gratiam *Petentibus ſe.* Ipſe enim naturaliter bonus eſt, & omnino miſericors, à quo plus habemus, quàm à patre carnali, uidelicet animam immediatè. Idcirco incomparabiliter plus amat nos, & diligentius prouidet nobis, quàm pater carnalis. Et

Pſal. 83.
B quoniam dictum eſt orationis effectum impediri per impiã conuerſationem, ideo Chriſtus docet hoc impedimentum eſſe vitandum. *Omnia ergo quæcunque uultis* voluntate rationabili & diſcreta, *Vt faciant uobis homines* proximi veſtri *Et uos facite eis* ideſt, Quemadmodum vultis vt uobis impendatur à proximis veſtris conſilium auxilium & omne quod expedit: ſic facite illis pro uiribus ueſtris: hoc eſt quod Tobias docet, Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne aliquando aliis facias. Aliqua autem irrationabiliter & contra legem diuinam volunt homines, de talibus non eſt nunc ſermo, Cur verò Chriſtus hoc dixerit, ſubditur *Hæc eſt enim lex & prophetæ* hoc eſt, Doctrinale moralis Moſaicæ le-

C gis ac prophetarum ordinatur, & tendit ad hoc, vt faciamus proximis, quod fieri nobis ab illis peroptamus. Ad quod reducitur illud. Non facere illis, quod nobis optamus non fieri ordinata uoluntate. Iſtud eſt enim unum primum principiũ naturaliter totum in agibilibus, ad quod naturaliter inclinat ſynderesis, ex quo deducuntur & eliciuntur reliqua præcepta ad proximum ordinantia hominem. Omnia ergo virtualiter, in ipſo includuntur.

¶ Pręterea Chriſtus oſtẽdit rectam viam perducentem ad patriam *Intrate* ideſt, ad veram beatitudinẽ pergite *Per anguſtam portam* hoc eſt, per opera pœnitentialia, laborioſa, ac ardua, ut ſunt ieiunia, abſtinẽtiæ, diſciplinæ, vigiliæ, & per cęterarum actus virtutum, videlicet per humiliationem, obeditionem, inimicorum dilectionem, continuam cordis cuſtodiam: quę D omnia ſunt anguſta itinera, quoniam virtus eſt circa bonum difficile, & conſiſtit in medio quod difficilè eſt attingere. Nõne anguſta via eſt nec ad dextram nec ad ſiniſtram diuertere, regia via incedere, cõcupiſcentias refrenare, paſſiones animi ſuperare, odientem diligere, aduerſanti benefacere? Hæc tamen eſt uia perducens ad finem beatum. Ideo dicit Pſalmiſta, Propter verba labiorum tuorum, ego cuſtodiui vias duras. Denique porta anguſta Chriſtus intelligi poteſt, qui aſſerit, Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit. Per hanc portam intrare, eſt Chriſti veſtigia imitari, iuxta quod dicit, Qui vult uenire poſt me, abneget ſemetipſum *Ioan.* 10

& tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. Sed & lex euangelica appellari poteſt porta anguſta, & tantò anguſtior quãtò perfectior, tanquàm omnium vitiorũ prohibitiua, ſupernaturalia iubẽs credi & fieri *Quia lata porta, & ſpatioſa, uia eſt quæ ducit ad perditionem* hoc eſt, ęternam damnationem. Hęc lata porta ſpacioſaq́; uia eſt in deſideriis carnis ambulare, per uitiorum abrupta incedere, mundi vanitatibus inhęrere, ſine timore peccare, *Et multi ſunt qui intrant per eam.* ideſt, qui taliter conuerſantur. Multi enim vocati, & pauci electi. Stultorum quoque ſecundũ *Mat.* 22. Salomonem infinitus eſt numerus. Vnde *Eccle.* 1. in Oſea habetur, Non eſt ueritas, non eſt *Oſee.* 4. miſericordia, non eſt ſcientia Dei in terra. Maledictum, & homicidium, menda- F cium, furtum & adulterium inundauerũt & ſanguis ſanguinem tetigit. *Quàm anguſta* hoc eſt, multùm ſtricta, & laborioſa eſt *Porta & arcta uia* iam dicta *Quæ ducit ad uitam* æternam *Et pauci ſunt qui inueniunt eam* Nam quanuis eis oſtendatur, nolunt tamen per eam incedere. Quanuis autem per portam, & uiam idem poſſit intelligi, poſſumus tamen per portam intelligere actus uirtutum theologicarum: pręſertim caritatis, cui directè correſpondet pręmium eſſentiale. De qua legitur, Hęc *Pſa.* 117 porta domini, iuſti intrabunt in eam. Per uiam uerò aliarum ſeu inferiorum uirtutum operationes, quę diſponunt ad perfectum caritatis, per hoc quod auferunt paſſionum uitiorumque impetus. Itaque arcta dicitur via hęc, quoniã omnis qui vult

uult deo placere, oportet in omnibus diui
næ uoluntati, matri eccleſiæ & rectæ ra
tioni obtemperare: quod non eſt parum
difficile homini fragili ac mortali, in car-
ne uiuenti, quemadmodum Eccleſiaſtes
Eccle. 2. inquit, Quid eſt homo ut ſequi poſſit re-
gem factorem ſuum? tamẽ dicitur nobis:
Iac. 2. Si quis totam legem ſeruauerit, offendat
2. Thi. 2. autem in uno, factus eſt omnium reus, Et,
Pſ. 18. Nemo coronatur, niſi qui legitimè certa
uerit. ¶Porrò, quoniã teſte ſcriptura, Cũ
peruerſo peruerteris, & qui tetigerit picẽ,
inquinatur, ideo Chriſtus docet ſocietatẽ
fallacium atque prauorum uitare, ne im-
pediamur ab introitu regni. *Attendite* hoc
eſt, uoſipſos cuſtodite. *A falſis prophetis*. i.
peruerſis doctoribus, hypocritis, & fictis
B ſanctis, *Qui ueniunt ad uos in ueſtimentis o-
uium*, hoc eſt, cum apparenti religione, &
ficta maturitate ſeu veſtibus abiectis ac re
ligioſis. Vt enim decipiant ſimplices, ſimu
lant ſe iuſtos ac ueros. Vnde Apoſtolus
1. Co. 11. ait, ipſe Satanas transfigurat ſe in ange-
lum lucis, non eſt ergo magnum, ſi mini-
ſtri eius transformentur uelut miniſtri
iuſtitiæ. De talibus Prophetis ſcriptũ eſt,
Viſionem mendacem & diuinationẽ frau
Hie. 14. dulentam, & ſeductionem cordis ſui pro-
phetant uobis. Veſtimenta itaque ouium
intelligi poſſunt corporaliter, ipſa corpo
ris indumenta decentia, & ſpiritualiter o-
pera uirtuoſa, ut ſunt, ieiunia, orationes,
quibus animæ adornantur, quorum ima-
ginem ſimulatam aſſumunt iſti prophetę:
Actu. 10 atque hęretici, *Intrinſecus autem*, id eſt, in
anima, *Sunt lupi rapaces*, id eſt: rapacibus lu
C pis ſimiles, quia ſub pelle ſeu ueſte ouina
abſcondunt, ac deferunt cor lupinum, de
ſiderantes animas fidelium ſtrãgulare, in
ducendo eos ad ſuos errores. De talibus
dicit Paulus, Scio quod poſt diſceſſionẽ
meam, intrabunt in uos lupi graues non
parcentes gregi, *A fructibus* id eſt, ex ope
ribus *eorũ cognoſcetis eos*, quales intrinſe-
cus ſint, quia ſi diligenter conſiderentur,
inueniuntur uanè glorioſi non humiles,
ſapientes in oculis ſuis, & proprii ſenſus
nõ ueraciter patientes, ſed pleni priuato
amore, & aliquibus ſingularibus uitiis de-
formati. Hoc in oĩbus hæreticis claruit.
Operatio igitur arguit formam, quoniã
qualis quiſquis eſt, talia operaẽ. Nec diu
Seneca. põt quis ferre perſonã fictã, ſecundũ Sene
cã, ſed cito in ſuã naturã incidũt, quibus D
nõ ſubeſt veritas. Quod aũt iſti peruerſi,
non poſſunt opera ueraciter bona produ-
cere, probat Chriſtus per ſimile, *Nunquid
colligunt* homines *De ſpinis uuas, aut de tri-
bulis ficus?* Nõ utique. Sic nec de cordibus
prędictorum fallacium (qui propter ſuam
crudelitatem, & paſſionũ ſuarũ aculeos,
ſpinis ac tribulis comparãtur) poſſunt bo
ni fructus procedere: qui uuis & ficubus
aſſimilãtur, quoniã animã inebriãt atq;
delectãt. Huic ſimilitudini cõſonat illud
Iacobi, Nũquid fons de eodẽ foramine e-
manat dulcem & amarã aquam? Nũquid
põt ficus uuas facere, aut uitis ficus? *Sic
omnis arbor bona fructus bonos facit*, ſi tñ or
dinetur ad fructificãdum, & nõ potius ad
alios uſus. Vel per fructũ intelligitur om E
nis utilitas ex arbore proueniẽs. *Mala au-
tem arbor fructus malos facit*, Hæc principa
liter de hominibus aſſerũtur intelligẽdo
per arborẽ bonã, rectã voluntatem, ſeu ho
minem iuſtũ: per arborẽ malã, uolũtatem
peruerſam ſeu hominẽ uitioſum. Bonus
itaq; homo inquantũ huiuſmodi, facit fru
ctus bonos. & malus malos. *Non poteſt ar-
bor bona fructus malos facere*, inquantũ bo-
na, ſic nec homo uirtuoſus ut talis, facere
põt opera mala. Poteſt tñ malus fieri &
peccare, *Neque arbor mala* ut talis *Fructus
bonos facere poteſt*, ſic homo iniquus ſecũdũ
quod talis, facere opera bona non poteſt,
quãuis poſſit fieri bonus, Loquitur ergo
Saluator de arbore bona & mala formali
ter, nõ materialiter. Vnde huiuſmodi pro F
poſitiones ueræ ſunt in ſenſu cõpoſito, &
nõ in ſenſu diuiſo. *Omnis arbor* hoc eſt, qui
libet homo adultus, rationiſq; compos,
Quæ non facit fructum bonum, obſeruando
præcepta *Excidetur*. à conſortio electorũ,
iuxta illud, Tollatur impius, ne uideat
gloriã dei, *Et in ignem* infernalem *Mitte-
tur*. in iudicio particulari, quantùm ad ani
mã: in iudicio uerò uniuerſali, cum aĩa &
corpore. Si ergo peccatum omiſſionis me
retur ignẽ inferni, peccatum cõmiſſionis
ꝙ horribiliter punietur. Vnde dicit Salua *Ioan. 15*
tor, Omnẽ palmitẽ in me non ferentẽ fru
ctum, tollet eum, & in ignem mittet. Ex
his infertur intenta concluſio, Igitur ex
fructibus eorum cognoſcetis eos. Quod
ãt ſine fructibus bonis nemo queat ſalua
ri, pãdit Saluator ſubiungẽs: *Nõ omnis qui*

dicit

A *dicit mihi ex* fide informi. *Domine, domine* ſicut fatuæ uirgines, *Intrabis in regnum cælorum*, quia non ſufficit nuda confeſſio oris. Sed uidetur cótrarium illud Apoſtoli, Nemo poteſt dicere dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Et rurſus, Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem fit confeſſio ad ſalutem. Dicendum, quod Apoſtolus ſumit dicere propriè, pro enunciatione intenta ac affectuoſa, quæ exigit caritatem. Loquitur etiam de confeſſione oris, procedente ex fide formata. Fides autem ſine operibus informis ac mortua eſt, ideo eius confeſſio non ſufficit ad ſalutem, *Sed qui facit uoluntatem* hoc eſt, præceptum voluntatis *Patris mei qui in cælis eſt, ipſe intrabit* poſt huius exilii incolatum, omniumq; peccatorum plenam ſatisfactionem, *In regnum cæ*
B *lorum.* Denique ne fideles uanitate ſeducti, deſiderent gratias datas ad excellentiam quandam ac admirationem pertinentes, cuiuſmodi ſunt profetia, eiectio demonum, operatio miraculorũ, quæ omnia bonis & malis ſunt communia: ſed potius cupiant gratiam gratum facientem, & veras virtutes, adiecit, *Multi dicent mihi in die illa* Hoc eſt, in die iudicii: quæ eſt dies famoſiſsima, ideo intelligitur, quanuis non exprimatur, diſtinctè dicent, aut potius verbo mentali quàm vocali, quia iudiciũ illud celerrime fiet, ac finietur quemadmodum infra aſſeritur, Sicut fulgur exit ab oriente, & apparet uſq; ad occidentem, ſic erit aduentus filii hominis. *Domine, domi-*
Num. 22 *ne, nonne in nomine tuo*, hoc eſt, in te, & in virtute, et gratia tua *Profetauimus? & in no-*
C *mine tuo demonia eiecimus?* Videlicet inuocãdo nomen tuum, et per illud demones adiurando, *Et in nomine tuo uirtutes multas fecimus* Hoc eſt, multa miracula. Hæc non ſufficiũt, qm̃ Balã diuinitus profetauit, et in Actibus quidã de circũeũtibus exorciſtis Iudæorũ legũtur eieciſſe demonia, dicẽtes, Adiuro vos per Ieſum, quẽ Paulus annũtiat. Miracula quoq;, interdũ fiũt, non merito operantis, ſed recipiẽtis, ad declãrationem potentiæ Chriſti. *Et tunc confitebor* hoc eſt, per inſpirationem internã, uel ſententiæ contra eos prolationem, reſpondebo eis: *Quia nunquam noui uos*, per abſolutam approbationem, æteruamq; prædeſtinationem, *Diſcedite à me* in infernum, *Qui operamini*, Etiam nunc quantum ad effectum peccandi *Iniquitatem*. Quod.n. in D angelis caſus, hoc in hominibus agit mors ſecundũ Damaſcenũ. Quemadmodũ ergo angeli æternaliter manent in illo affectu malitiæ, in quo erant quando cadebãt: ſic anima æternaliter manet i illo affectu, in quo recedit à corpore. Ideo reprobi iugiter erunt in affectu peccãdi et in die iudicii, et in inferno erit in eis deſideriũ peccandi, quanuis non poterunt exequi. Vñ Hieronymus et Chryſoſtomus: dicũt: Nõ dicit qui operati eſtis, ne videatur tollere pœnitentiã, ſed qui operamini. i. qui uſq; in præſentem horam cũ iudicii tempus aduenit, licèt nõ habeatis facultatẽ peccãdi, tñ adhuc habetis affectũ. Sed opponi poſſet, quod in Sapiẽtia de impiis legitur, Vidẽtes turbabũtur timore horribili, intra ſe pœnitẽtiã agẽtes. Dicẽdũ, ꝙ pœnitebũt E de peccato non inquantùm eſt malũ, ſed inquantũ eſt pœnæ meritoriũ. *Omnis ergo* hoc eſt, quia cõfeſſio oris ſine opere bono non ſufficit, ideo oĩs *Qui audit* aure carnis & mentis *Verba mea* hæc, quæ in iſto ſermone diſſerui, in quo euangelicam legem propoſui *Et facit* ea bene viuẽdi. *Aſſimilabitur uiro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam* materialem *Supra petram*, id eſt, ſtabile fundamentum. *Et deſcendit pluuia & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſupra petram.* Hoc enim totum literaliter accipi poteſt de domo materiali, firmo fundamento ſubnixa, quã flumina, uenti, & ſimilia deiicere nequeunt, propter ſuę conſtructionis ſtabilitatem. Tali igitur uiro ſimilis eſt omnis bonus Chriſtianus, q F ædificat domum ſuam, hoc eſt, cõſcientiã uel operum ſuorũ ſtructurã, ſupra petrã, uidelicet Chriſtũ. De quo Apoſtolus, Petra (inquit) erat Chriſtus. Et, fundamentũ aliud nemo ponere põt, præter id qđ poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Deſcẽdit pluuia, hoc eſt malarũ ſuggeſtionũ ac cogitationũ tumultus ſeu copia. Et venerũt flumina. i. perſecutionũ abundantia: & flauerunt uenti, hoc eſt, rumores elationis ac vanitatis: & irruerunt. i. tentando impugnauerunt, domum illam, hoc eſt, cõſciẽtiã piã, vel operationũ bonorũ congeriẽ, ſibilãte & inuadẽte diabolo: & non cecidit, à via iuſtitiæ. Fũdata. n. erat ſupra petram. i. Chriſto fortiter adhæſit, eius

Chriſoſt.

gratiæ

A gratiæ & adiutorio iugiter innitẽdo. Om-
Pſal. 25 nes enim qui ſperant in eo, non infirman-
tur. Myſticè per uirum ſapientem intelli-
gitur Chriſtus, qui ædificauit per carita-
tem, fidem, & gratiam, domum ſuam, i. ec-
cleſiam, quæ ſumus nos ſupra petram. i.
Mat. 16. in Deo patre, de quo dicitur, Dominus pe-
tra mea, vel ſupra petram, hoc eſt, fidei fir-
mitatem. Propter quam, & de qua dictum
eſt Petro, Tu es Petrus, & ſuper hanc pe-
tram, ædificabo eccleſiam meam. Itemq;
in Pſal. Statuit ſupra petram pedes meos.
In hanc domum irruunt pluuiæ aduerſita-
tem: flumina. i. hominum perſequentium
agmina: venti, ideſt, inuiſibiles, hoſtes, ſpi-
rituales nequitiæ in cœleſtibus, contra
quos eſt nobis pręcipua colluctatio, & nõ
cadit nec uincitur, quò ad ſe totam, quo-
B niam in Chriſto extat fundata. Huic igi-
Ephe. 6. tur ſapiẽti viro, imo & ſapientię Dei pro
viribus aſſimilemur, fundendo, & conſer-
uando corda ac opera noſtra in Chriſto
cũ timore ſancto & diligenti cuſtodia: q2
veraciter ſcriptum eſt, Si non inſtãter ſer-
uaueris te in timore domini, cito ſubuer-
tetur domus tua. *Et omnis qui audit uerba
mea hæc*, auribus corporis ſolùm. *Et non
facit ea*, obediendo præceptis meis iã in-
troductis. *Similis erit uiro ſtulto, qui ædifica-
uit domum ſuam ſupra arenam*, hoc eſt, debi-
le fundamentum. *Et deſcendit pluuia, & ve-
nerunt flumina, & flauerunt uenti, & irrue-
runt domum illam, & cecidit, et fuit ruina eius
magna*. i. funditus euerſa eſt, quia non ha-
C buit ſtabile fundamentum. Ad literã pla-
num eſt totum hoc. Taliq; ſtulto ædifica-
tori parificatur homo ſciẽs ſeu audiẽs ver-
ba Dei, nec tamen obediens. Aedificat. n.
domum ſuam, ideſt, mentem, conſcientiã,
ſeu operationem ſupra arenam. i. ſupra bo-
num creatam, variabile & caducum, vide-
licet ſupra humanam laudem, vanam glo-
riam, propriam adinuentionem. idcirco à
prædictis pluuiis, ventis, ac fluminibus in
ipſum eiusque domum irruentibus, ca-
dit totaliter domus ipſius. Põt quoq; per
virum ſtultum demon intelligi. De quo
in Euãgelio dicitur, Inimicus homo hoc
fecit: qui domum ſuam, hoc eſt, eccleſiam
malignantium ſupra prædictã arenam æ-
dificat. *Et factum eſt cum conſummaſſet*. i. præ-
dicando finiuiſſet *Ieſus verba hæc, admira-
bãtur turbæ ſuper doctrina eius*, quoniã talia
aut ſimilia nunquã audierũt à ſuis docto- D
rib. *Et enim docens eos, ſicut poteſtatem habens*
hoc eſt, gratiã efficaciſſimæ ſermocinatio-
nis ſortitus, qua corda audientiũ fortiter
mouit, & excitauit, ſicut de ipſo Iudæi di- Lucæ. 1.
xerunt, Nunquã ſic locutus eſt hõ, ſicut Pſal. 44.
hic loquitur. Vnde de ipſo in Pſal. prædi- Iſa. 40.
ctũ eſt, Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Et
Propheta, Poſuit (ait) os meũ, quaſi gla-
dium acutũ. Vel ſic: Sicut poteſtatẽ habẽs
nõ ſolũ miniſterialiter quaſi ſeruus, ſed
propria autoritate, vt dñs legis ac pphe-
tarum: ideo non ea docuit ſolùm quæ ha-
bentur in lege, ſed legẽ expoſuit & ſupple-
uit, atq; pro ſuo libito addidit & ſubtra-
xit. *Et non ſicut ſcribæ eorum, & fariſæi* qui E
tam efficaciter & autoritatiuè prædicare
non poterant, ſed tenebantur ad id quod
Moyſes in Deute. iuſſit, Non adiicies ad
verbum quod ego propono in conſpectu
tuo, nec detrahas.

CAPVT VIII.

Cum autem deſcendiſſet Ieſus de monte.

ARTICVLVS XVI.

QVoniam præinducta Xpĩ doctrina
ſupernaturalis eſt humanæ rõnis fa-
cultatẽ tranſcendẽs, neq; argumẽ-
tis humanis probabilis, iõ oportuit eã ſu-
pernaturalibus argumẽtis, hoc eſt, diuinis
miraculis cõfirmari, vt ſciretẽ eſſe à Deo q
falſitatis aſſertor, aut cõfirmator eſſe non
valet. Hinc ergo poſt euãgelicæ doctrinæ F
deſcriptionẽ, deſcribit beatiſſimus Euãge-
liſta xpĩ miracula, de quibus alibi xpſ te-
ſtatur, Opera quæ dedit mihi pater, teſti-
moniũ perhibent de me. Et rurſus, Si non
veniſſem, & opera non feciſſem, quæ nul-
lus alius facere põt pctm non haberent, vi-
delicet, infideles Iudæi. Hæc ſunt diuinæ
veritatis, veriq; Dei ſigilla, Euãgelio xpi
appenſa, quibus certiſſimè ſcimus euange-
licũ librũ eſſe velut epiſtolã, nobis a Deo
per xpm trãſmiſſam, ſicut & ipſe fatetur,
Mea doctrina nõ eſt mea, ſed eius qui mi-
ſit me. Ait itaq; ſanctus Matthæus: *Cum au-
tem deſcendiſſet* Ieſus *De monte*, In quo præ-
ſcriptũ fecit ſermonẽ: q nõ erat mõs Oli-
ueti, quãuis hoc dicat Chry. ſed mõs qui-
dã in Galilęa, in quo fecit ſermonẽ hũc. vn- Chryſoſt.
de & ſtatim fertur ingreſſus Cafarnaũ, q

erat

A omniq; macula, prout per Ieremiā cōſulitur. Laua à malitia cor tuū, vt ſalua fias. Et Iſaias (inquit) Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationū ueſtrarū. *Et pater tuus* cœleſtis, *qui videt in abſcondito*.i. intima cordis agnoſcit, & in abſcōdito facta bona acceptat, approbādoq; inſpicit. Hoc mō Deus nō videt inaniter facta in manifeſto, iuxta qđ Sapiēs ait, Nō reſpicit dn̄s in oblatione iniuſtorū. *Reddet tibi* ſalutarē effectū ieiunii, & præmiū copioſum, videlicet indulgentiā, cōcupiſcentiarū mitigatiōnē, cōtemplationiſq; gratiā. Deniq; ꝙ ieiuniū mereatur diuinę ſapientiæ illuſtrationem, patet in Daniele, Anania, Azaria & Miſaele, qbus Deus præſtitit ſapientiam, & ſcientiā propter

B abſtinentiam. Meretur & præcum exauditionem, ſicut ad Danielem Angelus loquitur, Ex die quo poſuiſti cor tuum ut affligeres te in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua. Tāta nēpè eſt uirtus ieiunii, vt de peſſimis demonibus Xp̄s dicat, Hoc genus demoniorū in nullo pōt exire, niſi in oratione & ieiunio. ¶Sed qm̄

Marci 9. parū prodeſt abſtinere à cibis, niſi abſtineat à vitiis, prout dn̄s aſſerit, Ecce in die ieiunii veſtri inuenitur voluntas ueſtra. Ecce ad lites, & contentiones ieiunatis. Nunquid hoc eſt ieiuniū quod elegi? Nōnè hoc eſt magis ieiuniū quod elegi? Diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes. Et rurſus, Qm̄ ieiunii tres ſunt comites. ſ. eleemoſina, humilitas

C & oratio: vnde in Tobia legitur, Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſina. Ideo conſequenter Chriſtus docet uitia extirpare, auaritiamq; vitare per eleemoſinarū largitionem. *Nolite theſaurizare* vobis.i. immoderatè colligere, *Theſauros*.i. temporales diuitias naturales, ut ſunt blada gēmæ &c. vel artificiales, vt ſunt pecuniæ, vaſa & veſtes, *In terra*.i. in ſeculo iſtꝯ, vbi non habetis manentē locum, ſed peregrini, & aduenæ eſtis: iuxta illud i Pſalmo.

Pſa. 28. Ne ſileas qm̄ aduena ego ſum apud te, & peregrinus ſicut omnes patres mei. Vnde

1. Pa. 19 in lib. Paralip. Dauid fatetur, Peregrini ſumus corā te domine, dies noſtri quaſi vmbra ſunt ſuper terrā, & nulla eſt mora, *Vbi erugo*, ideſt, rubigo *Et tinea demolitur*,

Iaco. 5. ideſt corrumpit diuitias ſeu teſauros, *Et ubi fures effodiunt* Domus vel loca in quibus occultantur theſauri *Et furantur* eos.

D Theſaurus enim eſt uel de metallis, & hunc demolitur rubigo: vel de ueſtibus quem deſtruit tinea, vel de lapidibus, quē ſubtrahunt fures. Hinc ſcriptum eſt, Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miſeriis, quæ aduenient vobis, diuitiæ ueſtræ putrefactæ ſunt, & ueſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt. Aurum veſtrū & argentum veſtrum eruginauit, et erugo eorum in teſtimonium vobis erit. Hanc theſaurizationē, ſeu auaritiā grauiſſimè damnat ſcriptura. Dicit.n. Apoſtolus, ꝙ auaritia ſit idolorū ſeruitus, omniumq; malorum radix ſit cupiditas. Et, Qui volunt (inquit) diuites fieri, incidunt in tentationes, et laqueum diaboli. Sapiens quoque ait, Aua

E ro nihil eſt ſceleſtius, et nihil eſt iniquius q̄ amare pecuniā. Hic.n. animam ſuā habet venalē. Cum.n. temporalia ad ſpiritualia ordinantur, habent rationem inſtrumenti ac medii: ideo nō ſunt amplius appetēda vel exquirēda, q̄ ad ſp̄ualia bona adipiſcēda, augēda, ſeu cōſeruāda proſunt & conferunt. Propter qđ dicit Apoſtolus, Habentes uictum et quibus tegamur, his contenti ſimus. Veruntamen theſaurizatio procedens ex cauſa honeſta et nemini nocens, atque ad pium finem relata, non eſt illicita, neque his uerbis prohibita. *Theſaurizate autem*, ideſt copioſè colligite, et prudenter reponite *Vobis*.i. ad ueſtram ſalutem *Theſauros*.i. cumulum operū meritorium, *In cœlo* empyreo, ideſt, ad hunc finem, ut ad cœleſtem perducamini māſio-

F nem, cōmittendo opera ueſtra bona Deo, et mercedē ab eo tantùm quærendo. Hoc eſt quod Apoſtolus monet, Diuitibus huius ſeculi præcipe, non ſublimè ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarum, diuites fieri in operibus bonis, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant ueram uitam. Auari autem, et diuites qui in terra, nō in cęlo theſaurizant, experientur verū eſſe quod in Iob Iob 17.
ſcribitur, Diues cum dormierit, nihil ſecū auferet, apprehendet eū quaſi aqua inopinata, Deniq; quidā theſaurizant ſibi in inferno, ſicut affirmat Apoſt. Secūdū du- Rom. 2.
ritiam tuam et impęnitens cor tuum theſaurizas tibi in iram in die iræ, et reuelationis iuſti iudicii Dei. Tales ſunt peccatores in peccatis aſſiduis, de quibus

propheta

A profeta, neſcierũt (inquit) facere rectum, theſaurizãtes impietatem. Peccator enim adijciet ad peccandum. Vbi neque erugo, neque tinea demolitur theſauros, & vbi fures non effodiunt neque furantur. In regno enim cœlorum nihil eſſe poteſt nociuum aut corruptiuum, iuxta illud, Non intrabit in illam ciuitatem aliquid coinquinatum, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ. Propterea verò in cœlo theſaurizare debes ò quilibet Chriſtiane. *Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum*. Theſaurus namque eſt quod pręcipuè amatur, colligitur, & cuſtoditur. Vbi ergo theſaurus tuus, ibi eſt, & cor tuum, non per eſſentiã: ſed per affectum, intentionem atque memoriam. Per cor enim deſiderium, & co-

B gnitio cordis exprimitur. Quod ergo magis amatur, hoc frequentius cogitatur. Idẽ theſaurizantes immoderatè, in terra, conuerſationem non habent in cœlo: neque cor ſupernis ac diuinis intentum, ſed in ſenſibilibus preſſum, & miſerabiliter occupatum. Sed quoniam Chriſtianus oculum mentis ſemper ad cœlũ, tanquã ad patriã erigere debet, incũbit ei theſaurizare in cœlo ſpirituales diuitias meritorũ quas in die mortis inueniat, edat, & ſine fine poſſideat: *Lucerna corporis tui, eſt oculus tuus*. Nõ de oculo exteriori, neque de corpore naturali intelligendum eſt hoc. Subditur.n. *Si fuerit oculus tuus ſimplex, totum corpus tuũ lucidum erit, &c.* Oculus enim exterior nõ propriè dicitur ſimplex vel nequam, ſed

C ſanus vel infirmus. Et quanuis aliquo modo ſimplex dici poſſit, non tamen propter eius ſimplicitatem, id eſt, cuſtodiam totum corpus naturale lucidum erit, ideſt, bonis actibus ornatum, & à carnalibus vitiis incontaminatum. Poteſt enim contingere, vt propter incuſtodiam tactus vel guſtus maculetur, quemadmodum, & in cæcis. Intelligendum eſt ergo de oculo exteriori, & corpore mortali: vt ſit ſenſus, Lucerna, id eſt, illuminatrix atque directrix corporis tui, id eſt, totius operationis tuę ſeu vniuerſitatis, & congeriei operum tuorum licitorum, eſt oculus tuus, ideſt, ratio illuminata, vel intentio recta, quæ dirigit animam in agẽdo ſicut lucerna illuminat hominem in eundo. Si fuerit oculus tuus ſimplex, id eſt, ratio non peruerſa, & intentio bona, totum corpus tuum, id eſt omne

D opus tuum, lucidum erit, id eſt, ſplendore virtutis ornatum, & purum. *Si autem oculus nequam fuerit*. i. intentio obliqua, & ratio errabunda, *Totum corpus tuum* congeries operum *Tenebroſum erit*, id eſt, vitioſum & maculatum. Quanuis ipſa ex genere bona ſint, & præcepta, vt ſi quis vadat ad miſſam, vt videat mulierem, vel præſtet eleemoſynam, vt videatur ab homine. Intentio enim imprimit ſpeciẽ moralitatis operationi, & à fine maximè pendet bonitas, & malitia actionis. Intentio verò, & finis eſt duplex, videlicet correſpondens, cõnaturalis, ſeu proportionatus operi. De quo fine, & intentione nunc agitur. Alius

E eſt finis, & intentio improportionatè ſe habens ad actum, ſed ſolũ ex parte operantis concipitur, & ſic ex ſe mala non poſſũt fieri propter finem bonum, ſeu bona intẽtione, loquendo de fine, & intentione primo mondo acceptis: ſed fieri poſſunt bono fine, & bona intẽtione, ſecundo modo. Hoc tamen non ſufficit ad operis bonitatẽ, vt ſi quis occidat aduerſarium ſuũ, quatenus illo occiſo, pacificè viuat. *Si ergo lumen quod in te eſt, tenebræ ſunt*, id eſt, ſi ratio tua quę debuit alia illuſtrare, (quia ſignatum eſt ſuper eam lumen vultus diuini) tenebris ignorantię, & peccati fuſcatur, ipſa quoque intentio peruertatur, *Ipſæ tenebræ quantæ erunt*. i. affectiones carnales, & operationes iniuſtę q̃ impię erunt. Erũt quippe dupliciter vitioſæ. Primò, quia in ſe Psal. 4.

F malæ ſunt. Secundò, quia ex praua intention procedunt. Conſequenter ponit ſaluator rationẽ non theſaurizandi in terra, ſeu contemnendi ſuperfluitatem temporalium diuitiarum. *Nemo poteſt duobus dominis* non ſubordinatis, ſed contrariam volũtatem habentibus. *Seruire* videlicet Deo, & mundo, Deo, & carni. Propter quod dicit. Apoſt. Si hominibus placerẽ, Chriſti ſeruus non eſſem. *Gala. 1.* Dominis verò ſubalternatis atque concordibus, poteſt homo ſimul ſeruire, ac obedire, videlicet Deo, & eius vicarijs: imò qui uni eorũ repugnat, reluctatur, & alteri, ſicut ait ſaluator. Qui uos audit me audit, & qui uos ſpernit me ſpernit. *Lucæ. 10.* *Aut. n. vnũ odio habebit*, quãtũ ad id quo contrariatur alteri, *Et alteru diliget*, eũ uidelicet cui ex aĩo ſeruit. iuxta qđ dicit Apo. Serui diligite dominos ueſtros, non ad oculum ſeruientes quaſi hominibus *Ephesi. 6.*

A placētes, ſed ex animo *Aut unum ſuſtinebit*. i. eũ cui ſeruit, & ſi nõ diligat, tñ tolerabit eũ, & iugo eius ſubiiciet ſe, *Et alterũ contē net*, videlicet eũ cui nõ ſeruit neq; obedit. Nõ dicit, Aut vnũ diliget, & alterũ contē net: quia interdũ nõ diligit eũ cui deſeruit, & tamen ſuſtinet eum, quaſi durum dominum, vt patet in his qui demoni ſeruiunt, quem non diligunt. Item nõ dicit, & alterum odio habebit, ſed cõtemnet, uidelicet Deum: quia ſm Auguſtinum, etiã illi qui non ſeruiunt Deo, nõ odiunt eũ, ſed ſpernunt, dum quaſi de eius bonitate ſecuri ſunt. Dicit. n. Auguſtinus, Nullus ferè conſcientia Deum poteſt odiſſe. ¶ Sed videtur contrarium ꝙ de Iudæis ait Chriſtus, Nunc autem viderunt & oderunt me & patrem meum gratis. Et Pſalmiſta, Nõne qui oderunt te domine oderam. Et rurſus, Superbia eorum qui te oderunt aſcendit ſemper. Dicendum, ꝙ conſiderando Deum ſm ſe, & vt cauſam rerum, nemo eũ odit. Conſiderando verò eum vt prohibitorem & punitorem delectationum ac delectabilium, multi odiunt ipſum. *Non poteſtis Deo ſeruire*, i. verè & obediẽtialiter ſubdici eſſe, *Et mãmonæ*, i. diuitiis ſeu demoni de auaritia tentanti. Qui. n. Deo ſeruit, præfert ſpiritualia & æterna ſenſibilibus ac tranſitoriis, qui verò diuitiis ſeruit, pręfert caduca cœleſtibus. Diuitiis nanq; ſeruire, eſt inordinato earum affectu ligari, in eis finem ponere, cupiditatisque uitio ſuperari atque ſubeſſe. A quo autem quis uictus eſt, huius & ſeruus eſt. Vnde Saluator ait. Omnis qui facit peccatum ſeruus eſt peccati. Talis potius poſſidetur & regitur à diuitiis quàm regat & poſſideat eas. *Ideo dico uobis* diſcipulis meis, qui ad perfectionem tendere feſtinatis. Talibus enim præcipuè loquitur Chriſtus in ſequentibus, quamuis ad omnes Chriſtianos aliquo modo pertineãt. *Ne ſoliciti ſitis*, i. inordinatam & anxiam curam habeatis *Animæ ueſtræ*. i. vitæ animali, alimoniis indigenti, uel uobiſipſis, ut ponatur pars pro toto, ſcilicet anima pro homine. *Quid manducetis*, id eſt, de cibo & ſuſtentaculo uitæ, ſub quo intelligitur potus, *neq; corpori* ueſtro ſoliciti ſitis hoc modo, *Quid induamini*, id eſt, de ueſtitu. Superflua autẽ ſolicitudo circa huiuſmodi appellatur, quando homo in tantùm circa talia adipiſcenda occupatur, quòd à ſpiritualibus debitis impeditur, vel talia abundantius quærit, quàm neceſſaria ſint. De ſolicitudine tali Salomon loquitur, Expectatio ſolicitorum peribit. Porrò ſolicitudo ordinata & rationalis uocatur, qua homo ſecundùm exigentiam ſui ſtatus quærit neceſſaria uitæ præſentis in ordine ad ſpiritualia, talisque ſolicitudo eſt pars prudentiæ. Hanc non habere, eſſet Deum tentare, uel ignauiter ſe habere. Prædictam uerò ſuperfluam ſolicitudinem non eſſe habendam, probat Saluator multiplici ratione & exemplo. Et primò per locum à maiori. *Nonne anima plus*, id eſt, præſtãtior. *Eſt quàm eſca* corporalis, *Et corpus* nonne plus, id eſt, dignius eſt *Quàm veſtimentum* à Vtrique. Qui ergo ſine ueſtra ſolicitudine ex ſua liberaliſſima bonitate largitus eſt uobis animam & corpus: alimentum quoque & ueſtitum præſtabit ſine immoderata ſolicitudine ueſtra. Ipſi enim cura præcipua eſt de rationali creatura. Deinde ponit aliam rationem ad idem ſumptam ex conſideratione irrationabilium creaturarum *Reſpicite*, id eſt, ſapienter attendite *Volatilia cœli* aerei, quæ dicuntur uolucres cęli, quoniam uolant in aere, qui infimum cœlum uocatur, *Quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant* fructus *In horrea*. Omnia enim hæc ſunt opera rationis, quę illis conuenire non poſſunt. Videmus tamen, ꝙ multæ aues congregant uictum in nidos. Quemadmodum ergo volatilia pergunt ad grana, & colligunt ea ſecundùm naturalem inſtinctũ: ſic hominibus committitur labor & prouidentia, nõ ſolicitudo inquieta uel auaritia *Et pater cæleſtis paſcit ea* per cauſas ſecundas. Nam opus naturæ & intelligentiæ eſt opus primæ cauſæ. Vnde in Pſal. cantamũs, Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum uocantibus eum. Et Iob ait, Qui præparat coruo eſcam, quando pulli eius clamant ad eum uagientes, eo quòd non habeant cibos. *Nonne magis vos pluris*, id eſt, maioris dignitatis ac prætii *Eſtis illis* uolatilibus, & per conſequens magis uobis pronidebit. Intantùm ſiquidem maior cura eſt Deo de rationabilibus q̃ irrationabilibus creaturis, ut dicat Apoſtolus, Nũquid cura eſt Deo de bobus. *Quis autem ueſtrum cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum*.

Marginalia: B, C (left column); D, E, F (right column); Auguſt.; Ioan. 10.; Pſal. 28.; 1. Cor. 9; Pſ. 146.; Iob. 38.

A *tum unum*?id eſt cum nemo ex uobis poſ-
ſit cogitando,ſeu alio modo augere ſtatu
ram ſeu quantitatem corporis ſui magni
tudine vnius cubiti,ſed Deus dat vobis de
bitam quantitatem,patet ꝙ etiam de ali-
mento ſufficientiam tribuet & de veſtitu.
Iō ſubditur.*Et de veſtimento quid*(id eſt,cur)
1.Cor.9. *ſoliciti eſtis*?modo præfato.Quod autem ſo
licitari non debeant, pandit exemplo ina
nimatorum.*Conſiderate lilia agri*,id eſt,quę
in agris naſcuntur,*Quomodo creſcunt,Non la
borant neque nent* pro adeptione naturalis
decoris,ſeu quantitatis:& tamen ſpecio-
ſiſſimè veſtiuntur ſeu adornantur à Deo
B in colore & ſuperficie.Ideo ſubditur.*Di-
co vobis quoniam nec Salomon*.qui erat rex di
tiſſimus,ualde potens,in ueſtibus atq; or
natibus ſuis & miniſtrorum ſuorum pluri
[illegible] mum glorioſus.Propter quod regina Sa-
ba uidens ueſtes ſeruorum eius, non ha-
buit ſpiritum,*In omni gloria*,id eſt,præcla-
ra ac ſplendida induitione ſua *Copertus eſt*,
id eſt,tam ſpecioſè ueſtitus eſt, *Sicut unum
ex illis* liliis agri . Quæ enim purpura re-
gum,quæ tinctura artificū æquari poterit
pulcritudini florum? Ars nanq; humana
imitatur naturam,ſed non adæquat eam,
ſed nec natura adæquat artem diuinā &
exemplarem,quāuis eam aliqualiter imi
tetur.*Si autem* , id eſt quia , *Fœnum agri*,id
eſt,herba,*Quod hodie eſt,& cras*,id eſt , cito
poſt hæc uel die ſequenti,*In clibanum mit-
titur* ad comburendum , *Deus* ſic ueſtit ,
C id eſt, ornat uiriditate ſeu alia ſpecie, &
pulcra ſuperficie . *Quanto magis* Deus ue-
ſtiet *Vos modicæ fidei* ? id eſt , qui de diui-
na prouidentia imperfectam fidem ha-
betis , & ob id tam immoderatam ſolici-
tudinem de neceſſariis acquirendis ha-
betis . *Nolite ergo ſoliciti eſſe* cum inquie-
tudine mentis impediente pacem inter-
nam & libertatem cordis in Deo , *Dicen-
tes* , *Quid manducabimus* , *aut quid bibemus*,
aut quo operiemur?*Hæc enim omnia*,ſcilicet ci
bum,potum,& ueſtimenta,*Gentes inquirūt*
cū ſolicitudine animi.i.gētiles qui diuinā
prouidentiā vel nō attēdūt uel negāt, præ
ſertim quātū ad hæc inferiora,putātes nō
agnoſcere diſtinctè neque curare actus hu
manos , neq; hæc corruptibilia ꝓuidēter
Pſal. 72 diſponere,iuxta illud ī Pſal.Et dixerunt ,
quō ſit deus,& ſi eſt ſcia ī excelſo?Iob quo
que dicit,An cogitas,qđ deus excelſior cę

Pſal.146
Iob.38.

lo ſit, nec noſtra conſiderat,& circa cardi D
nes cęli perambulat. In perſona taliū dici
tur per ſapientem, Aeſtimauerunt luſum
eſſe uitam noſtram,& conuerſationem ui
tæ ad lucra compoſitam,& oportere vnde
cunque acquirere . Cur autem hæc Chri
ſtianis cum ſolicitudine inquirenda non
ſint,ſubditur . *Scit enim pater ueſter cœleſtis* ,
æternus & adorandus , cuius ineffabilis
pietas,incomprehenſibiliſq; dignatio,pa
tet in hoc,quod à nobis vermiculis pater
vocari dignatur,imò & præcepit, ſicut in
fra inducitur,Patrem nolite vocare ſuper
terram.Sed aduertendū eſt nobis, ne pro-
pter ingratitudinem & negligentiam no
ſtram mereamur ab eo audire illud Iſaiæ,
Filios enutriui & exaltaui, ipſi autē ſprę
uerunt me.Et illud, Homo cum in hono
re eſſet non intellexit . Scit itaque pater ,
Quia his omnibus ſcilicet victu & indumen E
to ac domo *Indigetis* . Nomine enim in-
dumenti ſeu operimenti etiam habitacu-
lum uel hoſpitium inſinuatur,de quo eſt
maior ſolicitudo habenda,quam de indu
mento . Ex præinductis infert magiſter
vniuerſæ perfectionis ſaluberrimum do-
cumentum. *Quærite ergo* ideſt,contemplan
do amando , & bene agendo adipiſci ſtu-
dete, *Primùm* ideſt , principaliter & ante
omnia inferiora, *Regnum Dei* ideſt , cæle-
ſtem patriam, uitam æternam, triumphā
tis eccleſiæ ſocietatem, hæc bona à longè
aſpiciendo,ſalutando,& confitendo quo-
niam peregrini & aduenæ eſtis ſuper ter
ram:de quo regno ſcriptum eſt,Iuſti acci
pient regnum decoris, & diadema ſpeciei
de manu domini . Hoc regnum eſt finis
noſter, ideo debet primò cadere in inten- F
tione,& quotidie prima ac ſumma occu-
patio noſtra eſſe debet pro adipiſcendo
hoc regno. Quod quia adipiſci non poſſu
mus,niſi obſeruando mādata,idcirco poſt
deſiderium huius finis ſtatim quærere de
bemus, *Iuſtitiam eius* , ideſt opera bona ac Pſal.38.
meritoria.quibus ad regnū perducimur . Hebr.11.
Hæc vero iuſtitia eſt,quam Chriſtus iam
docuit,de qua & profeſſus eſt, Niſi abun-
dauerit iuſtitia veſtra plus quam ſcriba-
rum & phariſęorum, non intrabitis in re
gnum cœlorum . His autem æternis ac
ſpiritualibus bonis dignè quęſitis tempo
ralia neceſſaria nobis nō deerunt, ſi tamē
ſaluti expediat.vnde ſubiūgitur.*Et hæc om*

A *nia* ad victum & operimentum opportuna. *Adÿcientur*, id eſt, ſuperaddētur *Vobis*, qua ſi bona accidentalia, minus principalia ac inſtrumentalia, ſine quibus ſpiritualis cō uerſatio nequit ſubſiſtere. Primum autem refertur ad ſecūdum. Per hoc igitur, quod ſaluator docet regnum Dei, & iuſtitiam eius primò eſſe quærendam, innuit tempo ralia quoque ſecundariò eſſe quærenda, cum labore quidem, ſed non cum ſollici- tudine, ſecundùm Chryſoſtomum. Scri- ptum eſt.n. Labores manuum tuarum, quia manducabis, beatus es. Et Adæ di- ctum eſt, in ſudore vultus tui (non in ſoli- citudine) veſceris pane tuo. Vnde Apo- ſtolus. Ad ea (inquit) quæ mihi neceſſaria erant, miniſtrauerunt manus iſtæ. Non er go ſic adiiciuntur, quod homo debeat po B nere manum ſuam in gremio ſuo, & non facere quod in ſe eſt. Sed nonnè aliqui martires ex fame extincti ſunt, & multi iuſti maximas patiuntur penurias, ſicut & Paulus perpeſſum ſe aſſerit? Et reſpon- dendum, quod ſæpenumero ſubtrahun- tur prædicta electis eorum ad probatio- nem & copioſius meritum. Saluator verò loquitur in communi. Deus tamē ex cau ſis ſibi agnitis facit interdum, aliter in particulari *Nolite ergo ſoliciti eſſe* inordina- tè, ut dictum eſt, *In craſtinum*. i. in tempus futurum pro temporalibus, quæ vobis tē- pore futuro neceſſaria erunt: ſed agite qđ ait Pſalmiſta, Iacta cogitatum tuū in do- minum, & ipſe te enutriet. Et princeps a- poſtolici agminis, Omnem (ait) ſolicitu- dinē ueſtrā proiiciētes in Deū, quoniam C ipſi cura eſt de uobis. Iō Paulus hō quoq; dicebat, Volo uos ſine ſolicitudine eſſe. Quanuis autem poſſit homo ordinatam habere ſolicitudinem de prouiſione tem- poralium, illa tamen non erit niſi tempo- re congruo, Omnia.n. tempus habent: & cuilibet negotio aptum tempus debetur. Qui ergo ante tempus ſolicitatur de tem porali negotio, ſolicitus eſt in craſtinum, ſicut qui tempore hyemali occupatur pro meſſe ſeu frugibus colligendis, Qui uerò inſtante tempore meſſis moderatam cu- ram habet de fructibus congregandis, nō ſolicitatur in craſtinum, quia non præue- nit debitum tempus. Craſtinum ergo hoc loco accipitur non ſolùm pro die proxi- mo ſubſequente, ſed pro tempore futuro, ſicque frequenter accipitur in ſcripturis. D Vt cum ait Iacob, Cras reſpondebit mi- hi iuſtitia mea. Et Moyſes, Cum interro- gauerit te filius tuus, cras dicens, &c. Sic in libro Ioſue duæ tribus & ſemis dixerūt aliis filiis Iſrael, Cras filii ueſtri dicent filiis noſtris. Deniq; duæ rationes ſubtiles ſubduntur, cur non ſit habenda ſolicitu- do. i. pœnalis & anxia cura de craſtino, quā tùm ad temporalia. Quantū uero ad ſpūa lia debemus ſemper eſſe ſoliciti de craſti- no, iuxta illud, Vigilate & eſtote parati; quia neſcitis diem neq; horam. Prima rō Eſt. *Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibiipſi*, i. propriam curam habebit, hoc eſt quocūq; die futuro occurret uobis ſufficiens ſolici tudinis cauſa ſiue occaſio, nec oportet ſo- licitudinem miſerabilem præuenire: ſeu ante tempus erripere, Secunda ratio eſt. *Sufficit enim diei*, i. cuilibet tempori *Mali- tia ſua*, id eſt ſolicitudo ſua, quæ eſt ma- E lum pœnæ, & etiam malum culpæ inter- dum. Hoc eſt, Sufficit homini omni die malitia pœnæ & culpæ, multiplicesq; mi ſeriæ occurrentes quotidie. Ideo nō opor tet uno die admittere malum futurę diei, ne uno die duplex malum affligat. Vnde Apoſtolus dicit, Redimentes tēpus, quo- niam dies mali ſunt. Dicitur autem diei malitia ſua ſufficere, & dies mala eſſe, nō quod tempus in ſe prauū cōſiſtat, ſed qm̄ his qui in tēpore huius ſeculi viuūt, mul ta mala occurrunt. Nam homo natus de muliere breui uiuēs tēpore, repletur mul tis miſeriis.

Mat. 5. — Chryſoſt. — Pſ. 127.

CAPVT SEPTIMVM. F

Nolite iudicare, ut non iudicemini,

ARTICVLVS XV.

IN præſentis capituli exordio prohibet dominus iudicare, *Nolite* (inquiens) *iu dicare, ut non iudicemini*. Lucas dicit, & non iudicabimini. Et nonnè utique om- nes nos ſtare oportet ante tribunal Chri ſti, ut referat unuſquiſque prout geſſit? Habet autem hic locus difficultatem præ cipuam, propter diuerſas autoritates ſcri- pturæ, quæ quantùm ad uerba, videntur contrariæ, Vbertim quippe ad iudican- dum inuitamur, imò iudicare præcipi- mur. Vt enim Apoſtolus dicit, Spiritua- lis homo oia iudicat. Et rurſus, Si nolip- ſos,

A ſos, inquit, iudicaremus, non utique iudi
caremur. Et tamen ait, Neque meipſum
iudico, Itemque, Tu quis es qui iudicas
proximum tuum? Et pene innumerabilia
ſunt loca ſcripturę, quorum quædam pro
hibent, quædam iubent vel admonent iu
dicare. Aduertendum ergo ſecundũ To
mam, quod iudicium propriè ſumptum
eſt actus iudicis, inquantùm huiuſmodi.
Iudex verò dicitur quaſi ius dicens. Idcir
co iudicium eſt determinatio iuris ſeu
prolatio ſententiæ. Iudicium ergo eſt a-
ctus iuſtitiæ, tanquã habitus ad iudican-
dum idonęè inclinãtis, rationis uerò ſeu
prudentię, tanquam iudicium proferen-
tis. Iudicium itaque intantùm eſt licitũ,
inquantùm ex iuſtitia, & ratione proce-
dit. Tria verò requiruntur ad hoc quod
B iudicium de alio per modum ſententian-
tis ſit licitum. Primò, vt procedat ex ha-
bitu iuſtitiæ & ratione, nõ ex impetu paſ
ſionis. Qui enim in magnis peccatis sũt,
iudicare non debẽt eos qui in eiſdem vel
minoribus ſunt peccatis, ſecũdùm Chry-
ſoſtomum. Secundò, vt procedat ex auto
ritate pręſidentis, quia iudicare homo nõ
debet niſi ſubiectum. Tertiò, ut proſera-
tur ſecundùm rectam rationem pruden-
tię. Si primum horum defuerit uocatur
iudicium iniuſtum, & peruerſum: ſi ſecun
dum, erit vſurpatum, ſi tertium, erit ſuſpi-
cioſum & temerarium, Nihilominus de
manifeſtis, & quæ bono animo fieri ne-
queunt, iudicare permittimur uel iube-
C mur, iuxta illud, Attendite vobis à falſis
prophetis, à fructibus eorum cognoſce-
tis eos. Prædicta ergo tria inordinata iu-
dicia prohibentur. ¶ Denique vt alibi di-
citur, multiplex eſt iudicium. Primum eſt
iudicium diſcretionis, quod eſt merito-
rium, ſi cum circunſtantiis debitis fiat, de
quo per Ieremiam loquitur Deus, Si ſepa
raueris pręcioſum à uili, quaſi os meum
eris. De quo & in Iob aſſeritur, Nunquid
qui non amat iudicium poteſt ſanari? Vn
de ait Pſalmiſta, Rectè iudicate filii homi
num. Aliud eſt iudicium commendabile,
ſcilicet iudicium proprię diſcuſſionis, de
quo Apoſtolus loquitur, Si noſipſos diiu
dicaremus, &c. Et Pſalmiſta, ideo non re-
ſurgunt impii in iudicio, Iob quoque ait,
Iudiciũ eligamus, & inter nos videamus
quid ſit melius. Tertium iudicium eſt to

lerabile, vtpote iudicium diffinitionis de D
inexcuſabilibus malis, Quartũ eſt vtile,
puta iudicium præſidentis, ſecundùm re-
gulas iuris. Vnde Chriſtus apud Ioãnem
pręcepit, dicens, Nolite ſecundùm faciem
iudicare, ſed iuſtum iudicium iudicate.
Quintum eſt iudicium inutile, ſcilicet ſu
ſpicionis, tamen ſine conſenſu rationis.
Sextum eſt deteſtabile. quod ſit quatuor
modis. Primò, cum fertur ſententia de ſe
cretis cordis ſine ſufficientibus ſignis, Se-
cundò, cum dubia in peiorem partem tra
huntur. Tertiò, dum iudicatur de futuro
hominis ſtatu, Quartò cum contra ius aſ
ſumitur exequutio. ¶ Porrò ſecundùm
Auguſtinum, duo ſunt in quibus iudiciũ
eſt vitãdum: cum ignoramus quo animo
aliquid factum ſit, & cum ignoramus qua
lis futurus ſit, & qui peccauit. Et quoniã E
vnuſquiſque quolibet momento poteſt
à Deo tangi, conuerti, & emendari, pro-
pterea nunquam diffinitiuè iudicare de-
bemus perſonam alterius, ſeu ſtatum eius
futurum. Quæritur, An per ſuſpitio-
nes ſit iudicandum. Dicendum quod ſu-
ſpitio eſt opinio mali de altero, ex leui-
bus cauſis cõcepta, & procedit ex tribus.
Primò, ex malitia ſuſpicantis, qui ſibi de
propria malitia cõſcius, facile putat alios
tales qualis eſt ipſe. Secundò, ex malo af-
fectu ad alterum, ſicut qui alium odit vel
ei iraſcitur, facile ſuſpicatur malũ de eo.
Tales ſuſpitiones ſunt peruerſæ, ſicut, &
cauſæ earum. Tertiò, ſuſpitio procedit ex
quadam experientia. Vnde ſecundũm fi-
loſofum ſecũdo rætoricæ, Senes ſunt ma F
gis ſuſpitioſi, tanquam aliorum defectus
magis experti, & iſta ſuſpitio minus cul-
pabilis eſt, quoniam cauſa eius melior eſt
& ipſa propinquior eſt certitudini. ¶ Inſu
per, triplex eſt gradus ſuſpitionis. Primus
ſi quis ex leuibus ſignis de bonitate alte-
rius dubitat. quod eſt veniale peccatum,
pertinens ad tentationem humanam, ſine
qua præſens vita non agitur, & ex infirmi
tate procedit. Secundus gradus eſt, quãdo
ex leuibus ſignis firmiter æſtimat alium
eſſe peruerſum, quod eſt mortale pecca-
tum, & eſt contra caritatem fraternam, &
contemptum habet adiunctum, ſi malum
quod de alio exiſtimat. ſit de genere pec-
cati mortalis. Tertius gradus eſt quando
ex leuibus ſignis procedit ad punitionem
alte-

A alterius,quod eſt grauius aliis, & contra iuſtitiam:quamuis autē dubia ſint in partem meliorem interpretanda, quantùm ad quandā piam fiduciā(qm̄ nō debemus proni eſſe ad malè ſentiendum de alio)tū quando impendendum eſt remedium cōtra animæ morbum, interpretanda ſunt in partem deteriorem,propter ſecuritatē non ſimpliciter diffiniendo, ſed de peiori timendo.Quā autem peruerſum ſit prędictis illicitis modis de alio iudicare,innoteſcit ex plurimis locis epiſtolarum Pauli,ſiquidem ad Romanos fatetur dicens. Inexcuſabilis es ò homo, omnis qui iudicas.In quo.n.alium iudicas,teipſum condemnas,Et alibi. Tu quis es, qui iudicas
B alienū ſeruū?ſuo dn̄o ſtat aut cadit, Itaq; *Nolite iudicare*, iudicio vſurpatorio,temerario,ſuſpitioſo, vel de incerto & cæteris modis inordinatis iam dictis, *Vt non iudicemini* iudicio reprobationis à Deo, tanquā tranſgreſſores pręcepti de non iudicando. *In quo enim iudicio iudicaueritis*, i.ſecundùm qualitatē meriti uel demeriti veſtri, quod incurritis iudicando benè uel malè, *Iudicabimini* à Deo q̃ reddet vnicuique quod meretur.Si ergo temerariè iudicatis,ipſa temeritas veſtra vobis nocebit, voſq; dānabiles faciet. Et ſi rectè iudicatis,rectitudo veſtra vobis proficiet. Iuxta hūc ſenſum dictum eſt Petro,Oīs qui acceperit gladiū,gladio perhibit.i. iniquitate,quā facit gladium accipiēdo,damnabitur,ſi non pœnitentiam egerit.Simili modo ſcriptū eſt in Geneſi, Omnis qui effuderit ſanguinē, effundetur ſanguis illius.
C Vniuſquiſq; .n.peccatum in propriū redūdat autorem. Ideo in Prouerbiis dicitur, Iniquitates ſuæ capient impium,& funibus peccatorū ſuorū conſtringetur,Et Eccleſiaſtes,Qui fodit(inquit)foueam,incidit in eā,Et Qui diſſipat ſepem,mordebit eū coluber. Et alio in loco, Facienti nequiſſimū conſilium,ſuper ipſum reuoluetur *Et in qua menſura menſi fueritis*,i. ſm̄ q̄ aliis feceritis. *Remetietur*, i. à Deo retribuetur *Vobis* hoc eſt ſecundū proportionē operis veſtri ad alios,erit proportio veſtrę mercedis,Iudiciū.n.ſine miſericordia fiet ei,qui non fecerit miſericordiā. Qualem ergo vis Deū eſſe tibi, talem te exhibe alteri. *Quid autem uides feſtucam in oculo fratris tui?* hoc eſt, Cur obſeruas, & penſas, paruum peccatum in conuerſatione vel corde proximi tui,iudicando eum, & arguendo de minori exceſſu *Et trabē*,ideſt grande pc̄tm̄ *In oculo tuo* ideſt, in animo tuo ſeu vita *Non uides?*Quaſi dicat Saluator,Hoc irrationabiliter agitur. Caritas nanque erit ordinata, vt à ſeipſo incipiat homo,nec præſumat alium increpare, iudicare,ſeu diſciplinare, qui ſeipſum non purgat,diſcutit,& emendat.Dicit.n.Apoſtolus,Qui alium doces,teipſum non doces,qui gloriaris in lege, per præuaricationem legis Deum inhonoras. Itaque ſi peccatum arguentis, ſeu iudicis publicū eſt,& tamen iudicat alium,peccat peccato præſumptionis ac ſcandali:ſi verò peccatum eius ſit abditū, peccat per præſumptionē Propter quod dicit Ambroſius, Iudicet de errore & culpa alterius, qui in ſeipſo non habet,quod iudicet: ne cū de alio iudicat, in ſemetipſum ferat ſententiā:Scriptum eſt enim,Ex ore tuo te iudico ſerue nequam.Veruntamen thomas affirmat, Quòd ſi peccatum prælati vel iudicis,ſit occultum,& de eo incūbat ei iudicare ratione iniuncti officii:poteſt cum timore, & humilitate iudicare atque arguere.Cui concordat,quod alii dicunt,ūidelicet, quod ſi arguens corde pœniteat, poteſt fratrem cum humilitate arguere. *Aut quō* hoc eſt,qua ratione vel frōte,*Dicis fratri tuo*, *ſine*, i.permitte & ſta *Eiiciam feſtucam de oculo tuo*,i.paruum pc̄tm̄ tollā à te,teq; mundabo per informationē,increpationē,vel correptionē, *Et ecce trabes*,hoc eſt,magnum peccatum *In oculo tuo eſt* imò tua præſumptione auges uitia tua priora. *Hypocrita*.i.ſimulator ſanctitatis, qui tuā malitiam pallias,nam aliorum parua mala redarguendo oſtendis te immunem à vitiis,quod tamen non eſt, *Eiice* per confeſſionē,& pęnitētiā, *Primū* antequā aliū increpes *Trabem de oculo tuo*.i.magna pc̄tā à corde tuo,quemadmodū ſcriptū eſt, Quaſi à facie colubri,fuge peccatum, *Et tunc uidebis eiicere* ideſt, illuminatus eris ad eiiciendum *Feſtucam de oculo fratris tui* tunc enim non poterit tibi dicere, Medice cura teipſum. ¶ Circa hanc literam dicit Chryſoſtomus, Omnis ſacerdos qui vult docere populum, prius doceat ſeipſum: alioquin nec alium reprehendat aut doceat,vt ſi iudicium Dei non euadit,opprobrium

brium

A brium hominum non patiatur. Quemadmodum enim medicus ægrotus, argumentum ſuę imperitiæ in proprio geſtat corpore: ſic prælatus iniquus ſeipſum non curans ſuæ ſtultitiæ iudicium ſecum portat. *Nolite ſanctum* hoc eſt, pura, & immaculata myſteria fidei, profunda, & ſecretiſſima Chriſtianæ ſapientiæ vel ſacramenta eccleſiæ *Dare,* id eſt, propalare ſeu tradere *Canibus,* id eſt, irrationabilibus, & inſanis hæreticis, vel cæteris infidelibus, aut indoctis, impœnitētibus, & paſſionatis hominibus, de quibus dicit apoſtolus, Videte canes, videte malos operarios, videte conciſionem. *Neque mittatis margaritas veſtras* hoc eſt, cœleſtiſſima dona gratiarum vobis conceſſa, *Ante porcos* id eſt, hoĩes car-
B nales, de quibus Paulus, Malæ beſtię (inquit) vētres pingues. Hinc Dionyſius primo myſticæ theologiæ capitulo, ait ad Timothæum, Vide ne quis indoctorum hæc videat, qui in ſenſibilibus detinentur. Iſti omnino indigni, & incapaces ſunt prædictorum bonorum. Quoniam teſte Apoſt. Carnalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei, ſtultitia enim eſt illi: Hoc eſt, quod in Iſaia habetur, Quem docebit dominus ſcientiam, & quē intelligere faciet auditũ? Ablactatos à lecte, auulſos ab vbere. Hinc & Apoſtolus, Sapiētiam (inquit) loquimur inter perfectos, *Ne forte conculcent eos pedibus ſuis* hoc eſt, intellectu, & affectu prædicta bona contemnant, irrideant, & condemnent *Et conuerſi* non à malo ad bonum, ſed à malo in peius, vel cor-
C poraliter ad vos conuerſi *Dirumpant,* ideſt perſequantur, impugnent vel occidant *Vos* Quoniã verò pręinducta Chriſti præcepta ac hortamenta ſupernaturalia ſunt, & difficilia, quæ humana virtute obſeruari non pñt, idcirco ſaluator inuitat ad fiduciam deprecandi pro adiutorio gratię per quã faciliter adimplētur. *Petite* à Deo quæ decent, & verè ſalubria ſunt, *Et dabitur vobis* quod petitis, ſi inſtanter petieritis, & pro vobis: quemadmodum ait Saluator, Quicquid petieritis patrem in noĩe meo hoc faciam *Quærite* hoc eſt, diligenter inueſtigate, & agite ea per quæ oratio redditur exaudibilis, quæ ſũt facere quod in ſe eſt, diſponendo ſe ad gratiæ poſtulatæ ſuſceptionem, declinando, videlicet à propoſito peccandi, & dando ſe ad obſeruanda præcepta. Vnde ſcriptum eſt, Si omnipotentem deprecatus fueris, ſi mundus, & rectus inceſſeris, ſtatim euigilabit ad te. D Et Chriſtus ait, Scimus quoniam peccatores Deus non audit, ſed ſi quis cultor eſt Dei. Hoc eſt quod Salomon dicit, Qui declinat aurem ſuam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. *Ioan.9.* *Prou.28* Et Ioannes, Chariſsimi, ſi cor noſtrũ non reprehēdit nos, fiduciam habemus ad Deũ, *1.Ioan.2.* & quicquid petierimus, accipiemus. Ideo ſubditur. *Et inuenietis*. *Pulſate,* hoc eſt miſericordiã Dei clamore ſanctæ dilectionis. i. alto deſiderio inuocate. *Et aperietur vobis* ianua vitæ, theſaurus pietatis diuinæ. i. bonitas Dei effundet ſe ſuper vos, & veſtram precē admittet. Vel ſic. Petite deſiderando, quærite vocaliter exorando, pulſate bene viuen-
E do. *Omnis enim qui petit* à Deo, modo prędicto *Accipit* quod precatur vel aliquid melius *Et qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur,* hoc eſt perſeueranter & lacrimoſè aures diuinæ miſericordię flagitanti, tribuetur ingreſſus ad bona gratiæ in hoc ſeculo, & ad bona gloriæ in futuro. Vnde Marci vndecimo legitur, Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. In eccleſiaſtico quoque *Eccle.2.* legitur, Quis inuocauit eum & deſpexit eum? Sed videtur contrarium, quod ait de *Iob.30.* ſeipſo beatus Iob, Clamo & nõ audis me, ſto, & non reſpicis me, mutatus es mihi in crudelem. Dicendum quod hoc ideo dicitur, quoniam Deus interdum diſpenſatiuè differt exaudire preces fidelium, tũcq;
F afflicto apparet, quòd Deus non attendat, neque exaudiat eum, & tali affectu loquitur Iob. ¶ Tria autem requiruntur, ut oratio ſit exaudibilis. Primò, vt petantur quę ad ſalutem pertinent. Ideo Paulus pro ſtimulo carnis auferendo, ter ſupplicauit & exauditus non eſt, quoniam magis erat ei expediens ſtimulum illum manere in ipſo, eo quod virtus perfectorum in infirmitate perficiatur. Secundò, vt perſeueranter oretur. Tertiò, ut pro ſeipſo. Deus tamen quandoque cito exaudit etiam pro aliis. Quod autem Deus neminem exau- *1.Cor.2.* dire contemnat, probat Chriſtus per locum à minori, & per exemplum patris terreni. *Aut quis eſt ex vobis* hoc eſt, de numero veſtro *Homo* pater *Quem ſi petierit filius ſuus* famelicus. *Panem*, *nunquid*

lapidem

A *lapidem porriget ei?* pro pane, non vtique. Pater enim prouidet filio de alimento, & ſuſtentaculo vitæ *Aut ſi piſcem petierit* filius *Nunquid ſerpentem porriget ei?* Pater, palam quod non *Si ergo uos cum ſitis mali* id eſt, non obſtante quòd eſtis peccatores, & ad pctā procliues). *Noſtis* per operis exhibitionē *Bona dare* i. vtilia pro ſuſtētaculo vitę *Dare filiis veſtris* carnalibus *Quãto magis pater ueſter qui in cœlis eſt, dabit* bona ſpiritualia & honeſta, videlicet uirtutes & gratiam *Petentibus ſe.* Ipſe enim naturaliter bonus eſt, & omnino miſericors, à quo plus habemus, quàm à patre carnali, uidelicet animam immediatè. Idcirco incomparabiliter plus amat nos, & diligentius prouidet nobis, quàm pater carnalis. Et

Pſal. 83.
B quoniam dictum eſt orationis effectum impediri per impiā conuerſationem, ideo Chriſtus docet hoc impedimentum eſſe vitandum. *Omnia ergo quæcunque uultis* voluntate rationabili & diſcreta, *Vt faciant uobis homines* proximi veſtri *Et uos facite eis* ideſt, Quemadmodum vultis vt uobis impendatur à proximis veſtris conſilium auxilium & omne quod expedit: ſic facite illis pro uiribus ueſtris: hoc eſt quod Tobias docet, Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne aliquando aliis facias. Aliqua autem irrationabiliter & contra legem diuinam volunt homines, de talibus non eſt nunc ſermo, Cur verò Chriſtus hoc dixerit, ſubditur *Hæc eſt enim lex & prophetæ* hoc eſt, Doctrinale moralis Moſaicæ le-

C gis ac prophetarum ordinatur, & tendit ad hoc, vt faciamus proximis, quod fieri nobis ab illis peroptamus. Ad quod reducitur illud. Non facere illis, quod nobis optamus non fieri ordinata uoluntate. Iſtud eſt enim unum primum principiū naturaliter totum in agibilibus, ad quod naturaliter inclinat ſyndereſis, ex quo deducuntur & eliciuntur reliqua præcepta ad proximum ordinantia hominem. Omnia ergo virtualiter, in ipſo includuntur. ¶ Prȩterea Chriſtus oſtēdit rectam viam perducentem ad patriam *Intrate* ideſt, ad veram beatitudinē pergite *Per anguſtam portam* hoc eſt, per opera pœnitentialia, laborioſa, ac ardua, ut ſunt ieiunia, abſtinētiæ, diſciplinæ, vigiliæ, & per cȩterarum actus virtutum, videlicet per humiliationem, obeditionem, inimicorum dilectionem, continuam cordis cuſtodiam: quę D omnia ſunt anguſta itinera, quoniam virtus eſt circa bonum difficilè, & conſiſtit in medio quod difficilè eſt attingere. Nōne anguſta via eſt nec ad dextram nec ad ſiniſtram diuertere, regia via incedere, cōcupiſcentias refrenare, paſſiones animi ſuperare, odientem diligere, aduerſanti benefacere? Hæc tamen eſt uia perducens ad finem beatum. Ideo dicit Pſalmiſta, Propter verba labiorum tuorum, ego cuſtodiui vias duras. Denique porta anguſta Chriſtus intelligi poteſt, qui aſſerit, Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit. Per hanc portam intrare, eſt Chriſti veſtigia imitari, iuxta quod dicit, Qui vult uenire poſt me, abneget ſemetipſum *Ioan.* 10
& tollat crucem ſuam quotidie, & ſequa- E
tur me. Sed & lex euangelica appellari poteſt porta anguſta, & tantò anguſtior, quātò perfectior, tanquàm omnium vitiorū prohibitiua, ſupernaturalia iubēs credi & fieri *Quia lata porta, & ſpatioſa, uia eſt quæ ducit ad perditionem* hoc eſt, ȩternam damnationem. Hęc lata porta ſpacioſaq; uia eſt in deſideriis carnis ambulare, per uitiorum abrupta incedere, mundi vanitatibus inhęrere, ſine timore peccare, *Et multi ſunt qui intrant per eam.* ideſt, qui taliter conuerſantur. Multi enim vocati, & *Mat.* 22
pauci electi. Stultorum quoque ſecundū *Eccle.* 1.
Salomonem infinitus eſt numerus. Vnde in Oſea habetur, Non eſt ueritas, non eſt *Oſee.* 4.
miſericordia, non eſt ſcientia Dei in terra. Maledictum, & homicidium, menda- F
cium, furtum & adulterium inundauerūt & ſanguis ſanguinem tetigit. *Quàm anguſta* hoc eſt, multùm ſtricta, & laborioſa eſt *Porta & arcta uia* iam dicta *Quæ ducit ad uitam æternam Et pauci ſunt qui inueniunt eam* Nam quanuis eis oſtendatur, nolunt tamen per eam incedere. Quanuis autem per portam, & uiam idem poſſit intelligi, poſſumus tamen per portam intelligere actus uirtutum theologicarum: pręſertim caritatis, cui directè correſpondet prȩmium eſſentiale. De qua legitur, Hęc *Pſa.* 117
porta domini, iuſti intrabunt in eam. Per uiam uerò aliarum ſeu inferiorum uirtutum operationes, quę diſponunt ad perfectum caritatis, per hoc quod auferunt paſſionum uitiorumque impetus. Itaque arcta dicitur. via hęc, quoniā omnis qui

vult

uult deo placere, oportet in omnibus diui-
næ uoluntati, matri eccleſiæ & rectæ ra-
tioni obtemperare: quod non eſt parum
difficile homini fragili ac mortali, in car-
ne uiuenti, quemadmodum Eccleſiaſtes
Eccle. 2. inquit, Quid eſt homo ut ſequi poſſit re-
gem factorem ſuum? tamẽ dicitur nobis:
Iac. 2. Si quis totam legem ſeruauerit, offendat
2. Thi. 2. autem in uno, factus eſt omnium reus, Et,
Pſ. 18. Nemo coronatur, niſi qui legitimè certa
uerit. ¶Porrò, quoniã teſte ſcriptura, Cũ
peruerſo peruerteris, & qui tetigerit picẽ,
inquinatur, ideo Chriſtus docet ſocietatẽ
fallacium atque prauorum uitare, ne im-
pediamur ab introitu regni. *Attendite* hoc
eſt, uoſipſos cuſtodite. *A falſis prophetis*. i.
peruerſis doctoribus, hypocritis, & fictis
B ſanctis, *Qui ueniunt ad uos in ueſtimentis o-
uium*, hoc eſt, cum apparenti religione, &
ficta maturitate ſeu veſtibus abiectis ac re
ligioſis. Vt enim decipiant ſimplices, ſimu
lant ſe iuſtos ac ueros. Vnde Apoſtolus
1. Co. 11. ait, ipſe Satanas transfigurat ſe in ange-
lum lucis, non eſt ergo magnum, ſi mini-
ſtri eius transformentur uelut miniſtri
iuſtitiæ. De talibus Prophetis ſcriptũ eſt,
Viſionem mendacem & diuinationẽ frau
Hie. 14. dulentam, & ſeductionem cordis ſui pro-
phetant uobis. Veſtimenta itaque ouium
intelligi poſſunt corporaliter, ipſa corpo
ris indumenta decentia, & ſpiritualiter o-
pera uirtuoſa, ut ſunt, ieiunia, orationes,
quibus animæ adornantur, quorum ima-
ginem ſimulatam aſſumunt iſti prophetę:
Actu. 10 atque hęretici, *Intrinſecus autem*, id eſt, in
anima, *Sunt lupi rapaces*, id eſt: rapacibus lu
C pis ſimiles, quia ſub pelle ſeu ueſte ouina
abſcondunt, ac deferunt cor lupinum, de
ſiderantes animas fidelium ſtrãgulare, in
ducendo eos ad ſuos errores. De talibus
dicit Paulus, Scio quod poſt diſceſſionẽ
meam, intrabunt in uos lupi graues non
parcentes gregi, *A fructibus* id eſt, ex ope
ribus *eorũ cognoſcetis eos*, quales intrinſe-
cus ſint, quia ſi diligenter conſiderentur,
inueniuntur uanè glorioſi non humiles,
ſapientes in oculis ſuis, & proprii ſenſus:
nõ ueraciter patientes, ſed pleni priuato
amore, & aliquibus ſingularibus uitiis de-
formati. Hoc in oĩbus hæreticis claruit.
Operatio igitur arguit formam, quoniã
qualis quiſquis eſt, talia operatẽ. Nec diu
Seneca. põt quis ferre perſonã fictã, ſecundũ Sene

cã, ſed cito in ſuã naturã incidũt, quibus D
nõ ſubeſt ueritas. Quod aũt iſti peruerſi,
non poſſunt opera ueraciter bona produ-
cere, probat Chriſtus per ſimile, *Nunquid
colligunt* homines *De ſpinis uuas, aut de tri-
bulis ficus?* Nõ utique. Sic nec de cordibus
prędictorum fallacium (qui propter ſuam
crudelitatem, & paſſionũ ſuarũ aculeos,
ſpinis ac tribulis comparãtur) poſſunt bo
ni fructus procedere: qui uuis & ficubus
aſſimilãtur, quoniã animã inebriãt atq;
delectãt. Huic ſimilitudini cõſonat illud
Iacobi, Nũquid fons de eodẽ foramine e-
manat dulcem & amarã aquam? Nũquid
põt ficus uuas facere, aut uitis ficus? *Sic
omnis arbor bona fructus bonos facit*, ſi tñ or
dinetur ad fructificãdum, & nõ potius ad
alios uſus. Vel per fructũ intelligitur om E
nis utilitas ex arbore proueniẽs. *Mala au-
tem arbor fructus malos facit*, Hæc principa
liter de hominibus aſſerũtur intelligẽdo
per arborẽ bonã, rectã uoluntatem, ſeu ho
minem iuſtũ: per arborẽ malã, uolũtatem
peruerſam ſeu hominẽ uitioſum. Bonus
itaq; homo inquantũ huiuſmodi, facit fru
ctus bonos. & malus malos. *Non poteſt ar-
bor bona fructus malos facere*, inquantũ bo-
na, ſic nec homo uirtuoſus ut talis, facere
põt opera mala Poteſt tñ malus fieri &
peccare, *Neque arbor mala* ut talis *Fructus
bonos facere poteſt*, ſic homo iniquus ſecũdũ
quod talis, facere opera bona non poteſt,
quãuis poſſit fieri bonus, Loquitur ergo
Saluator de arbore bona & mala formali
ter, nõ materialiter. Vnde huiuſmodi pro F
poſitiones ueræ ſunt in ſenſu cõpoſito, &
nõ in ſenſu diuiſo. *Omnis arbor* hoc eſt, qui
libet homo adultus, rationiſq; compos,
Quæ non facit fructum bonum, obſeruando
præcepta *Excidetur*. à conſortio electorũ,
iuxta illud, Tollatur impius, ne uideat
gloriã dei, *Et in ignem* infernalem *Mitte-
tur*. in iudicio particulari, quantùm ad ani
mã: in iudicio uerò uniuerſali, cum aĩa &
corpore. Si ergo peccatum omiſſionis me
retur ignẽ inferni, peccatum cõmiſſionis
q̃ horribiliter punietur. Vnde dicit Salua Ioan. 15
tor, Omnẽ palmitẽ in me non ferentẽ fru
ctum, tollet eum, & in ignem mittet. Ex
his infertur intenta concluſio, Igitur ex
fructibus eorum cognoſcetis eos. Quod
ãt ſine fructibus bonis nemo queat ſalua
ri, pãdit Saluator ſubiungẽs: *Nõ omnis qui*

dicit

A gratiæ & adiutorio iugiter innitẽdo. Omnes enim qui ſperant in eo, non infirmantur. Pſal. 25 Myſticè per uirum ſapientem intelligitur Chriſtus, qui ædificauit per caritatem, fidem, & gratiam, domum ſuam, i. eccleſiam, quæ ſumus nos ſupra petram. i. Mat. 16. in Deo patre, de quo dicitur, Dominus petra mea, vel ſupra petram, hoc eſt, fidei firmitatem. Propter quam, & de qua dictum eſt Petro, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram, ædificabo eccleſiam meam. Itemq; in Pſal. Statuit ſupra petram pedes meos. In hanc domum irruunt pluuiæ aduerſitatem: flumina. i. hominum perſequentium agmina: venti, ideſt, inuiſibiles, hoſtes, ſpirituales nequitiæ in cœleſtibus, contra quos eſt nobis pręcipua colluctatio, & nõ cadit nec uincitur, quò ad ſe totam', quoniam in Chriſto extat fundata. B Ephe. 6. Huic igitur ſapiẽti viro, imo & ſapientię Dei pro viribus aſſimilemur, fundendo, & conſeruando corda ac opera noſtra in Chriſto cũ timore ſancto & diligenti cuſtodia: quia veraciter ſcriptum eſt, Si non inſtãter ſeruaueris te in timore domini, cito ſubuertetur domus tua. *Et omnis qui audit uerba mea hæc,* auribus corporis ſolùm. *Et non facit ea,* obediendo præceptis meis iã introductis. *Similis erit uiro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſupra arenam,* hoc eſt, debile fundamentum. *Et deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt domum illam, & cecidit, et fuit ruina eius magna.* i. funditus euerſa eſt, quia non habuit ſtabile fundamentum. C Ad literã planum eſt totum hoc. Taliq; ſtulto ædificatori parificatur homo ſciẽs ſeu audiẽs verba Dei, nec tamen obediens. Aedificat. n. domum ſuam, ideſt, mentem, conſcientiã, ſeu operationem ſupra arenam. i. ſupra bonum creatam, variabile & caducum, videlicet ſupra humanam laudem, vanam gloriam, propriam adinuentionem. idcirco à prædictis pluuiis, ventis, ac fluminibus in ipſum eiuſque domum irruentibus, cadit totaliter domus ipſius. Põt quoq; per virum ſtultum demon intelligi. De quo in Euãgelio dicitur, Inimicus homo hoc fecit: qui domum ſuam, hoc eſt, eccleſiam malignantium ſupra prædictã arenam ædificat. *Et factum eſt cum conſummaſſet.* i. prædicando finiuiſſet *Ieſus verba hæc, admirabãtur turbæ ſuper doctrina eius,* quoniã talia aut ſimilia nunquã audierũt à ſuis doctorib. D *Et enim docens eos, ſicut poteſtatem habens* hoc eſt, gratiã efficaciſsimæ ſermocinationis ſortitus, qua corda audientiã fortiter mouit, & excitauit, ſicut de ipſo Iudæi dixerunt, Nunquã ſic locutus eſt hõ, ſicut hic loquitur. Lucæ. 1. Vnde de ipſo in Pſal. prædictũ eſt, Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Pſal. 44. Et Propheta, Poſuit (ait) os meũ, quaſi gladium acutũ. Iſa. 40. Vel ſic: Sicut poteſtatẽ habẽs nõ ſolũ miniſterialiter quaſi ſeruus, ſed propria autoritate, vt dñs legis ac ꝓphetarum: ideo non ea docuit ſolùm quæ habentur in lege, ſed legẽ expoſuit & ſuppleuit, atq; pro ſuo libito addidit & ſubtraxit. *Et non ſicut ſcribæ eorum, & fariſæi* qui tam efficaciter & autoritatiuè prædicare non poterant, ſed tenebantur ad id quod Moyſes in Deute. iuſſit, Non adiicies ad verbum quod ego propono in conſpectu tuo, nec detrahas. E

CAPVT VIII.

Cum autem deſcendiſſet Ieſus de monte.

ARTICVLVS XVI.

QVoniam præinducta Xpi doctrina ſupernaturalis eſt humanæ rõnis facultatẽ tranſcendẽs, neq; argumẽtis humanis probabilis, iõ oportuit eã ſupernaturalibus argumẽtis, hoc eſt, diuinis miraculis cõfirmari, vt ſciret eſſe à Deo q falſitatis aſſertor, aut cõfirmator eſſe non valet. F Hinc ergo poſt euãgelicæ doctrinæ deſcriptionẽ, deſcribit beatiſsimus Euãgeliſta xpi miracula, de quibus alibi xps teſtatur, Opera quæ dedit mihi pater, teſtimoniũ perhibent de me. Et rurſus, Si non veniſſem, & opera non feciſſem, quæ nullus alius facere põt pctm̃ non haberent, videlicet, infideles Iudæi. Hæc ſunt diuinæ veritatis. veriq; Dei ſigilla, Euãgelio xpi appenſa, quibus certiſsimè ſcimus euangelicũ librũ eſſe velut epiſtolã, nobis a Deo per xpm trãſmiſſam, ſicut & ipſe fatetur, Mea doctrina nõ eſt mea, ſed eius qui miſit me. Ait itaq; ſanctus Mattæus: *Cum autem deſcendiſſet* Ieſus *De monte,* In quo præſcriptũ fecit ſermonẽ: q nõ erat mõs Oliueti, quãuis hoc dicat Chry. ſed mõs quidã in Galilęa, in quo fecit ſermonẽ hũc. vnde & ſtatim fertur ingreſſus Cafarnaũ, q̃ Chryſoſt.

erat

A conditione, videlicet, vt pœnitens proponat confiteri ſecundũ Chriſti pręceptũ.
Lucæ. 5. in Luca legitur iſte leproſus mundatus à Chriſto in vna ciuitatum, puta Capharnaum. *Cum autem introiſſet Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio, rogans eum, & dicens, Domine, Puer meus iacet in domo paraliticus.* Sciendum, quod iſte Cẽturio, id eſt, princeps centum militum ſeu hominum armatorum, non acceſſit ad Chriſtũ in propria perſona, ſed per per alios à ſe miſſos,
Lucæ. 7. ſecundum quod Lucas dicit: Miſit ad Ieſum ſeniores Iudæorum, At illi cum veniſſent ad Ieſum, rogabant eum ſolicitè, dicentes ei; Quia dignus eſt, vt illi hoc præſtes. Diligit.n. gentem noſtram, & ſynagogã ipſe ædificauit nobis. Et poſt pau-
B ca, Meipſum (inquit) non ſum dignum arbitratus vt venirẽ ad te. Sed quia homo dicitur facere quod facit per alios, maximè per amicos quemadmodum dicimus regem aliquem obſidere ciuitatem, eò q populus eius eo iubente eam obſideat, idcirco Matteus aſſerit Centurionem, acceſſiſſe ad Ieſum; Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, id eſt paralyſim vtpote reſolutionem ac immobilitatẽ mẽbrorum & ſenſuum ſuſtinens, *Et malè torquetur*, hoc eſt, grauiſsimè infirmať, quia (vt dicit Lucas) moriturus erat præ infir-
Lucæ. 7. mitate. *Et ait illi Ieſus*, Hoc eſt, Per alios reſpondit. Non immediatè dixit ad Centurionem verba ſequentia. *Ego ueniam, & curabo eum.* Quæritur, quomodo hoc uerum ſit quod ait. Ego veniam. Non.n. venit uſque Centurionis domum, vt patet ex conſequentibus. Ad hoc reſpõderi poteſt du-
C pliciter. Primò, quia (vt Lucas dicit) Ie-
Luc. 7. ſus cœpit ire ad domum Centurionis, & appropinquauit domui eius, ideo ait, Veniam ſcilicet vſque ad locum domui tuæ propinquum. Secundò, vt intelligatur cõditionaliter, ſcilicet ego ueniam ad paralyticum, domumq; tuam, ſi deſideraueris hoc, vt ſit promiſsio beneuolẽtię, nõ aſſertio operis. ¶ Deniq; ꝓpter magnã fidẽ, humilitatem, caritatem, ac ſapientiam Centurionis, Chriſtus tam promptè promiſit, Ego veniam & curabo eum. Fides.n. Centurionis apparuit in hoc, quod credidit Chriſtum poſſe curare letaliter infirmantem, quod non fuit multominus miraculum quàm ſuſcitare defunctum. Humilitas, quod indignum ſe æſtimauit in D
propria perſona coram Chriſto apparere, vel eum in domo ſua recipere, ſicut & Petrus dixi, Exi à me domine, quia pecca- Lucæ. 5.
tor ſum: Caritas, quod pro ſeruo ſuo tã inſtanter rogauit, quem etiam puerũ nominat, propter dilectionem ad eum. Vnde Lucas ſcribit, qđ fuerat ei pretioſus, Lucæ. 7.
id eſt, carus. Sicq; Cẽturio impleuit illud Eccl. 28.
Sapientis, Seruus fidelis ſit tibi quaſi filius. Eſt quoque conſuetudo ſcripturæ, miniſtros pueros appellare. Vnde in libris Regum habetur, quod Helias venit in Bethſabee, & dimiſit ibi puerum ſuũ. Sapientia autẽ Cẽturionis patet in hoc, quod Chriſti diuinitatẽ cognouiq, cumque ſolo verbo vel angelorum miniſterio poſſe dare ſoſpitatem penſauit. ¶ Deniq; B
ad dandum humilitatis exemplum, promiſit ſe ad paralyticum ſeruum iturum. Ioan. 4.
Vt.n. in Ioanne habetur, Rogatus viſitare filiũ reguli, non acquieuit, ſed rogatus viſitare ſeruum Centurionis, ſtatim aſſenſit, ne dedignemur abiectas & pauperes viſitare perſonas. in quo facto ſecundũ Gregorium, ſuperbia noſtra retunditur, qui in hominibus non naturam qua ad imaginem Dei facti ſunt, ſed honores & diuitias veneramur. Hinc ait Bernardus, Ad ſanandũ filium Reguli ire noluit, ne diuitias honorare videretur, ad ſeruũ pergit, ne ſeruilem conditionem contemnere putaretur. *Et reſpondens Centurio, ait, Domine non ſum dignus* iſtam reſponſionem fecit Centurio per nuntios intermedios. Cũ enim aliqui retuliſſent ei verba Chriſti, Ego veniam, remiſit nuntios ex parte ſua F
dicentes, Domine nõ ſum dignus, prout Lucæ. 7.
Lucas plenius recitat. Itaque non ſum dignus. *Vt intres ſub tectum meum*, hoc eſt, in domum meã tecto opertam. Cum tu ſis genere Iudęus, ego Gẽtilis. Tu ſaluator, ego pctõr, Tu Deus, ego homo. Quæ.n. conuentio luci ad tenebras? Et quid tritico cũ paleis? Agnouit Cẽturio q̃ abominabile erat Iudæis alienigenã accedere, vel cũ gẽtilibus mãducare, bibere, ingredi, vel miſceri. Quidã dicũt, quod iõ dixit Cẽturio, Dñe, nõ sũ dignus vt intres ſub tectũ meũ, qa fortaſsis habuit idola in domo ſua: ſed hoc nõ uſ probabile, qa (ut dictũ eſt) ipſe ædificauit ſynagogã Iudæis, ꝑ qđ certũ eſt, qđ fuerat ferues cul-

F tor

A tor vnius veri Dei, ſicut Cornelius Cēturio. Quis.n. nūc ſpōte cōſtrueret Chriſtianis eccleſiā, niſi coleret Xp̄m? *Sed tantū dic uerbo* imperiali.i.dicēdo præcipè, vt puer meus ſanetur, *Et ſanabitur* à paralyſi *Puer meus* Nō.n. eſt tibi difficilè omne verbū. ¶ Vnde habebat Cēturio iſte tantā fidē de Xp̄i potētia? Dicendū, ꝙ partim ex fama, qua audierat prædictū leproſū tā potēter ac imperioſe à Xp̄o curatū, partim ex inſpiratione diuina. ¶ Præterea, quod nō exigeret corporalis præsētia xp̄i, probat per locū à minori. *Nā & ego homo ſum* Videlicet hō purus nō Deus, & hō vt tu, *Sub poteſtate cōſtitutus*, id eſt, ſuperiori principi ſubditus, vt pote imperatori ac præſidi. Ex parte.n. Romanorū poſitus fuit Cēturio in

B vrbe Capharnaū, ut eā ſm̄ legē Romanorū gubernaret & cuſtodiret, *Habens ſub me milites* centū mihi obedientes, *Et dico*, imperando *Huic militi*, *Vade* quò mitto te, *Et uadit* vt iubeo. *Et alio* ſm̄ antiquā grāmaticam.i.alteri militi dico, *Veni ad me Et uenit: & ſeruo meo* dico *Fac hoc*, quod tibi iniūgo, *Et facit* per hęc verba dedit Cēturio intelligere, quòd Xp̄s ſolo ꝓcepto, atq; angelorum obſequio, ſine ſua corporali præſentia poterat facere omne quod voluit, nec indigeret ad curandū paralyticū corpore præſens eſſe. *Audiens autem Ieſus*, verba hæc ab ore nuntiorū *Miratus eſt*. vel verè vel ſecundū apparatū, ut plenius inquireretur. Miratus eſt ergo de tā inſolita fide, eximia humilitate, ingēti ſapientia viri gentilis. *Et ſequentibus ſe* tur-

C bis *Dixit Amen* id eſt, veraciter, *Dico vobis, nō inueni tantam fidem in Iſrael*. id eſt in populo Iudæorum, ſicut in iſto Cēturione. Non eſt hoc intelligendū de fide omniū Iſraelitarū ſimul accepta, ſed de fide cuiuſque ſeorſum. Secundùm Hieronymū Xp̄s loquitur de præſentibus, non de præteritis prophetis ac patriarchis. ¶ Sed nūquid fides Centurionis maior erat fide beatæ virginis Ioſeph, Zacariæ, Elizabeth, Symeonis & Annæ? Nō vtiq;. Quo ergo intelligenda ſunt hæc? Et reſpōdendū quod modicum pro nihilo reputatur, ſecundū filoſophum. Qm̄ ergo Iudæi in Chriſtum perfectè credentes, pauciſſimi erant reſpectu aliorū. Nōdum.n. fratres eius in eum credebant, vt apud Ioānem dr̄: Ideo ait, Non inueni tantam fidem in Iſrael.

Hierony.

Simili ſenſu ait in pſalmo, Et ſuſtinui qui

D ſimul contriſtaretur, & non fuit, cum tn̄ ſcriptum ſit quod multæ mulieres ſequētes plangebant eum, & diſcipuli eius vehementiſſimè contriſtabantur. Per Iſrael ergo intelligit maiorem partem Iudęorū & principes eorum: vel dicendum, quod ideo aſſerit ſe non inueniſſe tantā fidem, id eſt, tā manifeſtam & excellentē fidei confeſſionem in Iſrael, qm̄ nemo Iudæorum tēpore cōuerſationis Chriſti in mūdo tàm publicè ac præclarè confeſſus eſt eius maieſtatē ſicut Centurio, niſi fortè pauciſſimis quibuſdam exceptis, vt Ioanne Bap. &c. Pōt inſuper dici myſticè intelligendum eſſe hoc dictum, videlicet de eccleſia, reſpectu ſynagogæ: non de perſona Centurionis, & quocunque Iudæo, vt ſit

Lucæ. 17

E ſenſus, Non inueni tantā fidē in Iſrael, id eſt, in ſynagoga ueteris teſt. ſicut in Centurione.i. in eccleſia nouæ legis, per Centurionē deſignata, qui ſecundū doctores figura fuit eccleſiæ ex gentibus congregatæ. ¶ Sed tunc rurſus dubium oritur, quō fides eccleſię pręferatur ſynagogæ, cū uirgo benedicta, apoſtoli (& tota pene eccleſia primitiua, cuius fides perfectiſſima erat) fuerint ex populo Iudæorū? Et reſpōdendum, ꝙ nomine eccleſiæ intelligi poſſunt oēs renati fonte baptiſmatis, & ſic fides eccleſiæ maior eſt fide ſynagogæ perfectione ac numero. Si aūt per eccleſiam intelligatur ſola gētilitas cōuerſa ſeu eccleſia ex gentibus adunata, ſic fides eccleſiæ maior eſt fide ſynagogæ numero, i.

F credentiū multitudine. Nā plures ex gentibus q̄ ex Iudæis crediderunt in Xp̄m. Aliqui etiā dicunt, quod fides Centurionis præfertur fidei Iſrael & apoſtolorū diſcipulorumq; Chriſti non quantū ad deuotionem, ſed quantū ad facilitatem credendi. Quod autem per Centurionē figuretur fides eccleſiæ ex gentilitate collectæ, hic conſtat, quod Xp̄s ad occaſionem fidei Centurionis, de gentiū conuerſione prædicit. *Dico autem vobis, quòd multi ab oriēte & occidente*, ac cæteris partibus terræ, quæ per duas principales partes mundi ſignificantur, puta gētiles ex oībus finibus mūdi, *Venient* ad fidē & gratiā per prędicationē Apoſtolorū, de quibus prædictum eſt: In oēm terrā exiuit ſonus eorū. quibus & dixit, Eritis mihi teſtes uſq; ad ultimum

Pſa. 18.
Mat. 2.
Iſa. 42.

A timū terræ. Hoc eſt qđ Iſaias inquit, Cātate dño canticū nouū, laus eius ab extremis terræ. *Gen. 17. & 18.* Ecce iſti de lõge uenięt, & ecce illi ab aquilone & mari, & iſti de terra auſtrali *Et recumbent*, i. fęliciter requieſcēt, & ſpūaliter edēt & bibēt *Cum Abrahā Iſaac & Iacob* cæteriſq; electis Iudæis, *In regno cœlorū*. Nominat aūt Xp̄s ſpecialiter hos tres, q̄a inter patriarcas præcipui, primi ac famoſiſsimi fuiſſe uidētur, ſaltē in multis: & qm̄ principaliter facta eſt eis ꝓmiſſio terræ repromiſsionis: per quā cœleſtis figurat̄ hæreditas, ſeu regnū cœlorū. *Filij autem regni*, i. Iudęi increduli, qui dicūtur filii regni cœleſtis, q̄a ad illud ſpecialiter inuitabātur, & quia in eis olim Deus regnauit cū crederēt in futurū, in quē non B credebāt pręsētialiter apparentē, & inter eos cõuerſantē. Iſti ergo ſunt filii uocatione & noīe, ſuaq; præſumptuoſa reputatione, nō prædeſtinatione, & uera cõſequutione: de quibus ſcriptū eſt, prouocauerūt *Iſa. 1.* eū filii ſui & filię. Et Iſaias, Filios (inquit) enutriui, ipſi aūt ſpreuerunt me. Hi ergo eiicientur à cõſortio electorū, *In tenebras exteriores*, i. corporales atq; palpabiles tenebras carceris infernalis, ſtatim cū moriuntur quò ad animā, in die aūt nouiſsimo quò ad corpus & animam. Tenebrę aliud nō ſunt niſi priuatio luminis. Lumē uerò eſt duplex, uidelicet ſpūale, ſicut eſt ſapiētia, gratia, ueritas, & huius priuatio ſūt tenebræ interiores exiſtētes in ſpiritu. Aliud eſt lumē ſenſibile ſeu corporale, C cuius priuatio ſūt tenebræ exteriores, q̄ ſequūtur per priuationē, ſicut ſilentiū dr̄ audiri. Quāuis.n. in inferno ſit ignis, ille tn̄ obſcurus eſt atq; fumoſus, nō lucidus, niſi forſitā intantū, ut damnati poſsint ſe mutuo uidere ad cumulū ſuę miſeriæ, ſecundū Thomā. Pōt quoque per tenebras iſtas infernus tenebroſus intelligi, qui ꝓpter ſuæ obſcuritatis horribilē denſitatē, noīe tenebrarum exprimitur, de quo ait *Iob. 19.* beatus Iob, Dimitte me antequā uadā ad terrā tenebroſam & opertā mortis caligine. *Ibi* uidelicet, in inferno ſeu tenebris eius, *Erit fletus & ſtridor dentium*. Certum eſt quod fletus & ſtridor dentium nō ſint corporaliter in ſubſtātiis ſpūalibus.ſ. animabus ſeparatis atq; dęmonibus: ſed ante diē iudicii eſt in eis fletus, i. ſumma triſtitia, ex qua corporalis fletus ſolet cauſari, & dentiū ſtridor. i. interiorū uiſcerū horrēda cõcuſsio. D Poſt diē uero iudicii erit in hoibus cõdemnatis ſtridor dentium corporalis ex frigore infernali, qm̄ ibūt à calore nimio ad aquas niuiū. ¶ In fletu aūt corporali duo pēſantur, uidelicet, oculorū ac cerebri cõturbatio, & reſolutio lachrymarū. Quantū ad primum, erit in eis fletus: nō quantū ad ſecundū, quia ceſſante motu primi mobilis, oīs generatio atque corruptio finē habebit. Talis etiā fluxus ſeu reſolutio lachrymarū tandē finiretur, niſi Deus miraculoſā multiplicaret in illis materiā lachrymarū, puta humorē in corpore. *Et dixit Ieſus Centurioni* per internūcios *Vade*. i. ab hac tua ſolicitudine & timore, recede, ſecuruſq; eſto, *Et ſicut credidiſti* puerū tuum poſſe ſanari ſolo verbo meo, me abſēte, *Fiat tibi*, ut ille cu- E retur. *Et ſanatus eſt puer in illa hora* imò eodē ut puto momēto, quo Xp̄s uerba hæc protulit, uel quo Centurio ea audiuit.

¶ Queritur circa p̄dicta q̄uo in Xp̄o fuit admiratio? Ad quod aliqui dicunt, ꝙ in Xp̄o nō fuit uera admiratio, quia ut aſſerit Damaſcenus *Damaſc.* admiratio ex ſubita imaginatione alicuius noui procedit, uidelicet ex noua & repētina apprehēſione alicuius inſoliti prius incogniti, uel nō cõſiderati. Xp̄s aūt ut hō à primo ſuæ conceptionis inſtāti uidit actualiterq; cognouit in verbo viſione beatifica, oīa quæ cognoſcit uerbū notitia uiſionis, hoc eſt, oīa q̄ unquā fuerūt, ſūt, uel erūt: itō nil de nouo apprehēdit, unde ad admirationē inductus ſit: ſed in eo fuit admiratio ſecundū F exteriorē apparentiā, quę nō fuit deceptoria, ſed ordinata ad noſtrā inſtructionē, uidelicet, ut fidē Cēturionis aliorumque mirificā conuerſionē, & Iudęorū perfidiā admiremur. Sic nēpe & Deus ꝑ modū mirātis ſe habuit, cū de Sodomitis loqueretur in Geneſi, Deſcendā & videbo ſi iuxta clamorē q̄ venit ad me faciāt. Alii dicūt, ꝙ ī xp̄o fuit uera admiratio, nō quātū ad ſciētiā beatificæ uiſionis, nec quātū ad ſcientiā habitualē infuſā, qua cognouit res in ꝓprio gn̄e: ſed quantū ad ſcientiā acquiſitā & experimētalē, quā iſti ponunt in anima Chriſti. Sic ergo ſecundū iſtos fuit in Chriſto aliquid de nouo cognitū, prius ignotū, quò ad iſtū ſciēdi modū ſeu habitū, ex cuius inſpectiōe admirabatur.

A batur. Poſtremò moralitatem breuiter tangendo,ſicut per Centurionem figuratur eccleſia, ita per ſeruũ eius paraliticũ figuratur eccleſia quilibet ſpũaliter lãguidus,& maximè accidioſus,more paralitici ad diuina piger,& quaſi immobilis, pro tali orat eccleſia Chriſtũ, ut puerũ hmõi curet,& ad diuina feruidũ, agilẽque efficiat; cuius pcibus Chriſtus frequẽter annuit.& ſicut Centurio ex humilitate miſit ſeniores Iudæorum interceſſores,ſic eccleſia per ſacerdotes tanquam per mediatores implorat Chriſti clementiam, quorum fide,præce ac merito, peccatores frequenter ſanantur,quemadmodũ fide Cẽ- B turionis ſanatus eſt puer eius. Per Centurionẽ quoq; qui dixit humillimè: Domine,nõ ſum dignus ut intres ſub tectũ meũ figurati ſunt timorati ac humiles Xpani, qui Xpĩ opem deſiderant,ſed eum intra ſe communicando uel celebrando recipere uehementer uerentur,unde cum ſpirituali receptione ſacramenti multoties contentantur. Et quanuis hoc interdũ ſit bonum,melius tamen eſt ex feruore, & ſpe pietatis diuinæ ſacramentum recipere. Semper.n.expedit cũ Centurione, Chriſti dignitatem, propriamque uilitatẽ perpendere,& intimo corde fateri,Domine, non ſum dignus &c. Per puerum quoque ſeu ſeruum paraliticum conuenienter intelligitur appetitus ſenſitiuus, totus infectus, & ad mala procliuus, qui iacet C in domo noſtra uidelicet corpore fragili in quo ſecundũ Apoſtolum non habitat bonum. Hunc ergo petamus ſanari, & à Rom. 7. xpõ ut ſine rebellione ſeruiat rõni ac deo

PROSECVTIO CAPIT.

Et cum ingreſſus eſſet.

ARTICVLVS. XVII.

RECitatis duobus miraculis in ſexu uirili peractis,deſcribitur tertium factum in ſexu fœmineo. Vtrũque etenim ſexũ uenit Chriſtus corporaliter ſpũaliterq; ſanare, cõgruo ordine *Et cum ueniſſet Ieſus in domum Petri* Apoſtoli, qui erat in ciuitate Cafarnaũ,quãuis Petrus eſſet de ciuitate Betſaida, ut legitur ĩ Ioãne. Solebat.n. Chriſtus diuertere ad domus familiariũ ſuorũ & amicorũ,ad quieſcẽdũ atq; veſcẽdũ nõ ex neceſsitate, ſed Ioan. 1.

ex dignatione,*Vidit ſocrum eius*, hoc eſt, D matrẽ uxoris Petri,*Iacentem & febricitantem* ut habetur in Luca, q̃ tenebatur magnis febribus.Erat.n.uetula,quæ multum debilitabatur ex febribus, pp defectũ naturalis caloris, *Et tetigit Ieſus manum eius* ut habetur in Marco:Quod accedẽs eleuauit eã tenens manũ eius,*Et dimiſit eam*,i.receſſit ab ea,*Febris* repente,quia(ut Lucas ait)imperauit febri,& continuò ſurrexit. In quo ſigno magis mirandus eſt modus agẽdi,quã actio. Quanuis.n. naturaliter poſsit quis ſanari à febribus, nõ tamen in inſtãti,ſed hoc ſupernaturale eſt. *Et ſurrexit* ſocrus ſanata,*Et miniſtrabat eis* ad menſam,uel in aliis,vtpotè Chriſto & eius diſcipulis in quo aliud ſignum cõſideratur, quia(ut dicit Hieronymus) natura febricitãtiũ eſt, ut poſt febrem corpora magis laſſeſcãt,& incipiẽte ſanitate, mala priſtinæ ægritudinis ſentiant. Quod ergo hæc mulier ſubito uires perfectè recepit,certũ eſt ſupernaturale fuiſſe.*Veſpere autem facto*, uidelicet die iſto ad occaſum tendente, *Obtulerunt ei*,uidelicet Chriſto, *Multos demonia habentes*, i.demoniacos, *Et eijciebat ſpiritus* malignos ab obſeſsis corporibus, *Verbo*,i.ſolo uocis ſuæ imperio,non longa adiuratione,ut exorciſtæ Iudæorum. Ab inſtanti.n. quo Chriſti humanitas unita fuit uerbo perſonali unione, ſubiecta eſt ei omnis creatura,iõ eius imperio omnia creata obediunt. propter quod ait Saluator, Pater diligit filiũ, & omnia dedit in manu eius.*Et omnes male habentes*, i. infirmos *Curauit*,Vicini nanq; perceptis præſcriptis miraculis, adduxerunt ad Ieſum omnes languidos ſuos curauitque uniuerſos,*Ita ut impleretur quod dictum eſt per profetam,dicentem: Ipſe infirmitates noſtras accepit,& ægrotationes portauit*. Noſtra tranſlatio continet ſic. Verè languores noſtras ipſe tulit,& dolores noſtros ipſe portauit,& redit in idem,ut ſit ſenſus.Ipſe Chriſtus infirmitates.i.pœnalitates noſtras ex originali pctõ cõſequutas, uidelicet mortalitatẽ,famẽ,ſitim,laſsitudinẽ,cęteroſq; indetrahibiles defectus accepit in ſeipſo & habuit eas,ſicut ait in Pſ. Infirmata eſt ĩ paupertate uirtus mea, Et rurſus Ego ſũ pauper & dolens,Itemque, Repleta eſt malis aĩa mea, & ægrotationes portauit.i. noſtros lãguores piè in aliis ſupportauit, & condo-

Mar. 1. Luc. 4. E Pſal. 8. Eſa. 45. 1. Cor. 15 Hebr. 2. Ioan. 5. F Eſaiæ. 2. Pſal. 68.

A cõdolẽdo curauit, ſicut Apoſtolus dicit,
Alter alterius onera portate. Nõ tñ fuit
in Chriſto infirmitas corporalis ex indi-
ſpoſitione cõplexionis proueniens ſecũdũ
Damaſcenũ. Nõ ergo aſſumpſit oẽs defe-
ctus noſtros, ſed eos dũtaxat, qui integri
tati & perfectioni naturæ nõ repugnant.
Videns autem Ieſus turbas multas circa ſe, qa
Marci.1. (ut dicit Marcus) tota ciuitas erat cõgre-
gata ad ianuam, *Iuſſit ire* ſecum diſcipu-
los ſuos *Trãsfretum*, ideſt, ultra mare Gali
leæ, quod iuxta Caſarnaum decurrebat.
Abiit ergo nauigio à Caſarnaum in lo-
Lucæ. 8. cum deſertum, vt Lucas & Marcus com-
Marci.1. memorant. ut doceret nos humanam lau-
dem & gloriam fugere, tunc præſertim,
quando magnum aliquid egimus, & ma-
B gis ab uniuerſis cum admiratione inſpici-
mur. Cum.n. prædicta miracula faceret,
oẽs in eius præconiũ proruperũt. Demo-
Lucæ. 9. nes quoq; copioſè clamabãt, dicentes, Tu
es Chriſtus & filius Dei, ſicut alii referũt
Euãgeliſtæ. Alia rõ fuit, ut daret prædica-
toribus ac prælatis exẽplũ ſæpius receden
di. à ſtrepitu populi ad locũ ſecretũ, ad va
cãdũ contẽplationi ac orationi, ut ſic re-
pleantur gratia illuſtrationis diuinæ: &
quæ diuinitus perceperũt, aliis affectuosè
eructent. *Et accedens ad Ieſum unus ſcriba-
rum*, id eſt, eruditus in lege, *Ait illi: Magi-
ſter ſequar te quocunque ieris*, i. tibi inſepara
biliter adhærebo. Qua intentione hoc di
xerit, ex ſubſequẽti Chriſti reſponſione
elicit. *Et dixit ei Ieſus: Vulpes foueas habent*,
i. latibula ſua ſub terra *Et uolucres cœli* ae-
C rei in quo volant, habent *Nidos* in quibus
quieſcunt & pullos enũtriunt *Filius autem
hominis non habet ubi caput reclinet*. i. propriã
domum. Sed nònne Maria, quæ erat vni
ca ſuis parentibus, ex parte patris habuit
domũ parentũ ſuorũ. Et Ioſef (qui adhuc
vixit ſecundũ quoſdam) propriam habuit
domum? Et reſpondendum, probabile eſſe
ꝙ uirgo beata omnia ſua uendidit, egeniſ
que contulit, ſimiliter Ioſef, aliter non im
Mat. 19 pleſſent ꝙ Chriſtus edocuit alios, & apo-
Lucæ. 18 ſtoli perfecerunt, qui relictis omnibus ſe-
Mar. 10 quuti ſunt Chriſtum, Chriſtus ergo in
Actu. 2. ſumma uixit inopia, proprio carens hoſpi
tio. Propter quod Ieremias vehementer
admirans, ait ad eũ, Quare quaſi colonus
venturus es in terra, & quaſi viator decli-
nans ad manendum? Quare venturus es
quaſi vir vagus? Quæritur, cur Chriſtus D
pauperem vitam elegit. Dicendũ primò,
ut ſcripturas profetarum impleret. Sic.n.
primus Chriſti aduentus in paupertate de
ſcribitur. Exulta ſatis filia Sion, Ecce rex
tuus venit tibi iuſtus, & Saluator, ipſe pau
per. Et in Pſal. Pauper ſum ego, & in labo Pſal. 85.
ribus à iuuentute mea. Vnde patet cecitas
Iudæorum expectantium regem Meſſiã
in primo ſuo aduentu tẽporaliter regna-
turum, & omnia regna ſeculi poſſeſſurũ.
Secundò, vt faceret quod docere volebat.
Venit.n. vt mundi ac diuitiarum prædica
ret contemptum, non ergo debuit eas ha
bere. Tertiò, vt non ſolũ verbis, ſed etiam
rebus futuri ſæculi vitã doceret. Per hoc.
n. quod omnia temporalia contemnũtur,
maximè declaratur eſſe uita alia poſt præ E
ſentem. Quartò, ne putaretur collatione
diuitiarũ attraxiſſe ſibi diſcipulos. Quin 2. Cor. 8
tò, ut merito ſuæ paupertatis, veras diui-
tias conſequamur, quẽadmodũ dicit Apo
ſtolus: Propter nos egenus factus eſt, cũ
diues eſſet, ut illius inopia diuites efficere
mur. Ex prædicta Chriſti reſpõſione elici-
tur, ꝙ ſcriba peruerſa intẽtione dixit, Se-
quar te, utpote quatenus cõuerſando cũ
Chriſto cõgregaret ſibi diuitias. Quoniã.
n. literatus fuit, cogitauit multis infirmis
uanitatẽ à Chriſto acquirere, inducendo
Chriſtũ ad ſanationẽ illorũ, ſicq; uolebat,
pecuniã multã à ſanatis colligere. Simili
intẽtione Simon Magos dixit Petro, & Actu. 8
Ioanni, Date mihi hanc poteſtatẽ, ut cui-
cunq; manũ impoſuero, recipiat ſpũm sã
ctũ. Ieſus itaq; uidẽs mentẽ illius, repulit F
eum, dicendo, uulpes foueas habent. i. cũ
ego tantã paupertatẽ elegerim, quid quæ
ris mecũ cõuerſando congregare diuitias?
Alius autem de diſcipulis ſuis ſcilicet Ieſu Lucæ. 9.
Chriſti *Ait illi, domine permitte me primùm*,
i. antequam te inſeparabiliter ſequar, Ire
& ſepelire patrem meum Quidã dicũt iſtud
non eſſe intelligendũ, quaſi pater huius di
ſcipuli iã defũctus fuiſſet, & ipſe ad ſepeliẽ
dũ patrẽ ire rogaſſet, quia hoc ei negatũ
non eſſet, cum ſit opus pietatis: ſed quod
diſcipulus iſte tenebatur carnali amore
parentum, cum quibus uſq; ad mortẽ eo-
rũ uoluit permanere, eiſque ſepultis Xp̃o
adhęrere. Veruntamen Ambroſius, Iſido-
rus, & gloſa ſuper Lucam dicunt, quod pa
ter diſcipuli huius mortuus fuit, & ipſe

A ad patris ſepulturam ire optauit, quod magis conſonat literæ. Nec ratio illa concludit, uidelicet, quod ſepelitio patris non fuit negata diſcipulo, cū ſit opus pietatis. *Luca.* 8. Nā apud diuū Lucā, ubi factū iſtud narratur alius legitur Chriſto dixiſſe, Sequar te domine, ſed primū permitte mihi renūciare his quæ domus ſunt: quod quanuis bonū ſit, tñ Chriſtus ei id negauit, pp periculū moræ. Similiter negauit huic patris ſepelitionē, non quia mala, ſed quia maioris boni impeditiua. Dicit itaq; & Ambroſius, docet Chriſtus minora bona pro vtilitate eſſe prætermittēda. Maius eſt.n. animas mortuas ſuſcitare, quàm corpus mortui in terra abſcōdere. Vnde elicitur, q qñ parētes aliunde habere poſſunt ſuſtētaculū uitæ uel ſepulturā. filii nō impediātur à religionis ingreſſus. *Ieſus autē ait* B *illi, ſequere me* mentis affectu, operis imitatione, & corporis greſſu. Nec obuiat quod *Luc.* 9. ſecundū Lucā Chriſtus dixit, Vade & annuntia regnū Dei, quia hoc erat Chriſtū ſequi operis imitatione: corporaliter uerò ſequebatur eum ſæpe ſeu congruis horis. *Et dimitte mortuos*. ſ. morte culpæ, ſicut de uidua delitioſa dicit Apoſtolus, Viuēs mortua eſt. Et Ioannes in Apocalypſi, Nomen (inquit) habes quod uiuas, ſed mortuus eſt, *Sepelire mortuos ſuos* morte naturę. *Et aſcendente eo* uidelicet Chriſto, *In nauiculam*. Nunquam legitur Chriſtus intraſſe nauim cortinatā, negotiatorū aut piratorum, ſed nauiculam aut nauim piſcatorum, in qua eius humilitas commēdatur. C *Secuti ſunt eum diſcipuli eius* quia cū eo in- *Marci.* 4 greſſi ſunt nauim, ut legitur in Luca, Se- *Luce.* 8. cundū Origenē, Chriſtus cū multa & magna feciſſet in terra, perrexit ad mare ut ibidem excellentiora opera demonſtraret quatenus terræ, mariſque dominum ſe oſtenderet. Aſcendit autem in nauiculam, ut pergeret ad locū ſecretiorē, & populum fugeret, propter cauſas paulò ante prætactas. Secūdū Hieronymum, iſte aſcenſus Chriſti in nauiculā fuit, qñ exiuit Cafarnaū, ſed hoc intelligēdū nō eſt de exitu facto ſtatim poſt ſanationē ſocrus Petri. De nauigatione nāq; ſeu trāsfretatione poſt illū exitū immediatè prędictū eſt, poſtquā rurſus introiuit Cafarnaū poſt dies octo, ut habet Marcus, Et poſtea egreſſus Cafarnaū cū feciſſet ſermonē de parabola ſe-

minis, eodē die, uidelicet tēpore ueſpertino ingrediebatur nauiculā iſtā, ut patet D in Marco. *Et ecce motus magnus factus eſt in mari*. i. in ſtagno Genezaret vltra quod trāſ- *Marc.* 5. fretauit, quod dicitur mare iuxta proprie- *Luc.* 8. tatē idomatis Hebræorū, hi quālibet ma- *Marc.* 4. gnā collectionē aquarū nominat mare, eò q in Geneſi legitur, Congregationes *Gen.* 1. aquarū appellauit Deus maria. Motus hic maris creditur ſuſcitatus magis virtute diuina, ſeu miraculoſè, quā naturaliter, ut Chriſti potentia atq; diuinitas panderentur per motionis huiuſmodi ſedationem. Naturaliter aūt motus maris ut generatur ex uaporibus inferioribus aquarū aſcēdētibus, & vēto ſtante ac accurrente in aere. *Ita ut nauicula operiretur fluctibus* maris, nam aquæ eam abundanter ingrediebantur, *Ipſe vero* Ieſus *Dormiebat* in puppi ſu- E per ceruical, ut Marcus habet. ¶ Dormie- *Marci* 4 bat aūt ſecūdū aſſumptā humanitatem, vt eius ueritatē oñderet, & futurū miraculū glorioſius exhiberet, nō ſecūdū diuinitatē, iuxta illud in Pſalmo, Ecce nō dormi- *Pſa.* 120 tabit neq; dormiet, qui cuſtodit Iſrael. Deniq; ſecūdū partē ſenſitiuā, nō ſecundùm portionē intellectiuā dormiuit, iuxta illud, Ego dormio, & cor meū uigilat. *Et acceſſerunt diſcipuli, & ſuſcitauerunt eum: dicentes: Domine ſalua nos*. i. à tēpeſtate hac libera. *Perimus* hoc eſt, mergi incipimus, *Et dicit eis Ieſus. Quid timidi eſtis?* inordinato timore qui ex defectu fidei oritur, nō ſolū timore naturali, qui ex imminētia periculi naſcitur, *Modicæ fidei*. i. uos, qui adhuc paruā, ſed tñ aliquāculam fidem habetis. F Quod.n. dixerunt, Domine, ſalua nos, ex fide manauit, qua crediderūt eū eſſe Dei filium, & ad ſaluandū potentē: quod verò dixerūt, perimus, ex timore & puſillanimitate proceſſit: quod aūt ſuſcitauerunt eum. ex ignorātia & fidei imperfectione deſcendit. Putabant enim quod Chriſto dormienti minus innoteſcerent omnia, quā vigilāti, quaſi ſomnus actum rationis impediret in ipſo, unde increpari & audire meruerūt, Quid timidi eſtis modicæ fidei? Nēpe ſi magnæ fidei extitiſſent, imperaſſent, & ipſi tēpeſtati, moxque ceſſaſſet, put alibi ait Saluator, Si habueritis fidē ſicut granū ſynapis, dicetis huic mōti, tollere, & mitte te in mare, & obediret vobis. *Tunc ſurgens Ieſus* à ſomno & puppi ſeu lo-

A ĉo dormitionis *Imperauit*.i. per modū imperantis potenter iniunxit *Mari*.i.commotioni,tempeſtatique maris *Et uentus* vt ceſſarent *Et facta eſt tranquillitas magna*.i. plena quies à procella præfata in inſtanti,qm̄ uirtus diuinitatis Chriſti cum ſit infinita, agit in inſtāti,in quo opere Chriſtus ſuę diuinitatis omnipotentiā demonſtrauit. Nā uero & mari imperare,& imperialiter ſubiecta habere ad nutū, non cōuenit niſi uero Deo.Propter quod Marcus, ut iſtud miraculū glorioſius commendaret,ſic ait Surgens comminatus eſt uento, & dixit mari,Tace & obmuteſce. In iſto fundatur poſitio Teologorū,ponētiū in omni natura creata potentiā obediētialem, qua ſuo creatori ad nutū obedit in omnibus.

B *Porrò homines* exiſtētes in naui *Mirati ſunt* uiſo tanto prodigio *Dicētes: Qualis eſt hic?* quaſi dicant. Aliquid ſupra hominē apparet in eo,uidelicet quod ſit Deus,uel Deo cariſsimus,ac ſummè familiaris, *Quia uenti & mare obediunt ei* de quo ſcriptum eſt, Tu dominaris poteſtati maris, motū autem fluctuum eius tu mitigas. Inanimata autem propriè non obediunt, niſi Deo per autoritatē. Si cæteris obedire dicātur in his quæ ſunt ſupra naturam, intelligēdū eſt,per miniſteriū, ſecundū Hieronymum & Bedā. Quod dicitur, Porrò homines mirati ſunt,nō de diſcipulis Chriſti, ſed de nautis,& aliis qui aderāt,intelligēdū eſt. Aliis verò ſatis probabiliter uidetur ꝙ de diſcipulis quoq; hoc ipſum dica-
C tur,quod ex uerbis Marci & Lucæ ſequi putatur. Miratio.n.cōſurgit ex inſpectione effectus & ignorantia cauſæ, quēadmodū homines vidētes lunā eclypſari & cauſam eclypſis ignorātes, mirari cœperunt. cū ergo cauſa perfectè cognoſcitur,ceſſat miratio,idcirco aſtrologus eclypſim non admiratur ut ruſticus. Diſcipuli aūt nondū cognouerūt Chriſti diuinitatē, cuius uirtute facta ſunt hæc. Ipſi ergo mirati ſunt,quāuis minus quàm alii,qm̄ magis ſoliti erāt videre miracula Chriſti. ¶ Præterea per nauiculā quidā miſticè intelligūt crucē, in qua Saluator moriēdo dormiuit,quā ſecū aſcēderūt diſcipuli poſtmodū tollētes crucē ſuā quotidie: quo pēdēte in cruce,facta eſt magna in mūdo tēpeſtas:quia à ſexta hora vſq; ad nonā tenebræ factæ ſunt,& terra mota eſt, Apoſtoli

D quoq; turbati fuerūt, ſuſcitauerūtq; Chriſtū,eius reſurrectionē optādo. Quo reſurgēte,magna cordis tranquillitas data eſt Chriſti diſcipulis. Chryſoſtomus per nauē intelligit eccleſiā.i.cōgregationē fideliū,ad quā Chriſtus deſcedit per incarnationē & cōuerſationē cū ea. Ipſa quoq; portauit Chriſtū,prædicādo eum per totum mundum,qui eſt mare magnum, de quo ait Saluator in Pſalmo, Veni in altitudinem maris. Chriſto autem hanc nauem ingreſſo,tentationum & aduerſitatū commotio irruit ſuper diſcipulos, ſed clamando ad Chriſtū euaſerūt. Nauis.n. Petri cōcuti pōt,nō mergi. Sic & nos in omni graui tribulatione clamemus ad Chriſtū: dicētes: Domine,ſalua nos,perimus. *Et cum*
E *ueniſſet* Ieſus cum diſcipulis ſuis, *Trans fretum*.i.ultra ſtagnū ſeu mare prædictū, *In regione Geraſenorum* quę erat ex alio littore huius maris. Et dicitur regio Geraſenorum à principali ciuitate terræ illius,quæ dicitur Geraſa uel Geneſer, *Occurrerunt ei duo* homines *Habentes demonia,* quia quilibet eorum uel ſaltem unus à multis demonibus fuit obſeſſus, Lucas.n.refert, ꝙ legio demonū fuit in eo. Marcus verò & Lucas nō loquūtur,niſi de vno habēte demonia, ſed non eſt contradictio inter eos & Mattæū,qm̄ numerus minor nō excludit maiorē,neq; econtra, *De monumentis exeuntes* quia nō habitabant in domibus, ſed in foſsis factis pro ſepultura, *Saui nimis*.i.valde feroces in ſe,& in alios, quoniam à demonibus obſeſsi erant, quibus data fuit à Deo licentia exercendi crudelitatem ma-
F gnam per homines iſtos ab ipſis obſeſſos, & tam ſæui erant *Ita ut nemo poſſet* illęſus atq; ſecurus *Tranſire per uiam illam. Et ecce clamauerunt*, Viſo.n.Ieſu, demones loquebātur per vaſcula à ſe impleta, dicentes: *Quid nobis,& tibi Ieſu fili Dei?*i.quæ cōuentio uel ſimilitudo inter nos inſanos atq; obſeſſos,& te ſapiētē ac ſanctū? Quaſi dicāt,Nō debuiſti uenire ad nos. Hæc uerba homines iſti loquebātur, ſed demonibus eos ad loquēdū mouētibus adſcribuntur, Quod aūt nomināt Ieſum filiū Dei nō ex certa cognitione,ſed cōiectura & ſuſpitione procedit,ſecūdū Hieronymū, Hæc quoque confeſſio ex neceſsitate potius quàm ex uoluntate proceſsit, uelut ſi ſerui fugitiui, uerbera metuentes, & uerba

A blanda ſuo dño loquatur vt eis parcatur. *Veniſti ante* tempus.i.valdè citò & ante tẽpus à nobis præſumptũ,vel ante diẽ iudicii,in quo erit plena & finalis reproborũ damnatio,*Torquere nos*, qm̃ tua præſentia nobis pœnalis eſt, & timemus eiici à te: qđ nobis graue eſt valde. Dæmones.n. cũ maximè odiant hoĩes,delectantur eos torquendo,& dolent dum expelluntur.Iõ autem potiſſimum dixerunt(vt reor) veniſti ante tempus torquere nos: qm̃ verebantur in infernum retrudi, in quem nouerant ſe in die iudicii retrudendos. Verumtñ vbiq; ferunt ignẽ ſuum ſecũ *Erat autem non longè ab illis* dæmoniacis *Grex porcorum multorum* vſq; ad duo millia,ſecũ

B dùm Marcum *Paſcens*.i. nutrimentũ ſumens,*In monte* de herbis atq; graminibus. Marc. 5.

Lucæ. 8. *Dæmones autem rogabant eum*, videlicet Ieſum,dicentes: *Si eiicis nos* ab iſtis duobus obſeſſis, *Mitte*.i.ire permitte *Nos in gregem porcorum*.i.in porcos.Talis fuit iſta petitio,velut ſi reus timens patibulum,quærat gladium: quia inter duo mala minus malum eligitur.*Et ait illis Ieſus: Ite* in porcos.Hæc Chriſtus conceſſit, non ad inſtãtiã dæmonũ, ſed propter alias cauſas.Primò, ut oſtenderetur hoĩbus quantus ſit rancor dæmonũ contra eos, propter hoc quærunt nocere iumentis,& pecorib.hominũ.Secundò, vt miraculum iſtud eiectionis dæmonũ hac occaſione amplius

C diuulgaretur ad hoĩum informationem, quod & factũ eſt, vt ſtatim ſubiungitur. Tertiò,qm̃ hoĩes regionis Geraſenorum ſuis peccatis,hoc damnũ meruerunt.Erãt quippè gentiles,vt fertur.*At illi* dæmones *Exeuntes* ab obſeſſis,*Abierũt in porcos*, imo in vnum porcum plures dæmones intrauerunt, ſm̃ quod numerus dæmonũ numerũ porcorum exceſſit. In vno ſiquidẽ obſeſſo fuerat legio dæmonũ. *Et ecce impetu*.i.ſtrepitu veloci ac vehementi, ſeu motu celerrimo & rapido curſu, *Abijt totus grex porcorum per præceps*.i. præcipitanter, ſeu per locũ præcipitem & tortuoſum,*In mare* Genezareth, dæmonibus porcos impellentibus.Porci nanq; potius agebant, q̃ agebant, *Et mortui ſunt* porci *in aquis* ideſt,ſubmerſi & ſuffocati, *Paſtores autem* porcorum *Fugerunt*, territi tam inſolito, horrendoq; facto. Et ne damnũ ipſis imputaretur,& ne ipſi quoq; à dæmonibus

inuaderentur..*Et venientes in ciuitatem* Geneſer metropolim huius prouinciæ, quæ D fuit ex oppoſito Galilææ, vt Lucas commemorat.*Nunciauerunt omnia* ciuibus ſcilicet ſubmerſione porcorum,& de his duobus dæmonia habuerant, quomodo curati eſſent à Chriſto, de cuius licentia dæmones ingreſſi ſunt porcos. *Et ecce tota ciuitas*.i.populus ciuitatis pro magna vel principaliori parte. *Exijt obuiam Ieſu* vt cũ honorarent,vel ſigna facta uiderent,vt aſſerit Marcus.*Et uiſo eo,rogabant eum, ut trãſiret à finibus eorum*.i.ab ipſis, & terra eorũ recederet,vel quia ſe indignos reputabãt eius præſentia,ſicut Centurio vel ne talia damna amplius paterentur ſi Chriſtus plures dæmoniacos in terra ipſorum curaret. Verumtñ ſi ſapientes fuiſſent, potius Chriſtũ rogaſſent ſecũ manere, quã oĩno terram eorũ exire,¶ Miſticè per hoc quod Chriſtus,poſt maris transfretationẽ,dormitionem,& ſuſcitationẽ,ingreſſus eſt terram Geraſenorum gentilẽ, ſignificatur, quod poſt conuerſationẽ ſuã in hoc ſeculo,turbulentiſſimo mari, poſt dormitionem in cruce ac monumento,& reſurrectionem, intrauit terras gẽtilium mittendo ad eos apoſtolos, & introeundo corda eorum per fidem,& gratiã. Per ſanationem quoq; ſæuiſſimorũ dæmoniacorum,deſignatur conuerſio habituatorum, & obſtinatorum in uitiis, qui ſine vllo timore perpetrant mala, ſuper quos clauſit puteus os ſuũ, de quibus ait Pſalmiſta, Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum.Et Salomon, Lætantur cum malè fecerint Tales ſæpius ſanantur & conuertuntur à Chriſto, ita vt omnes qui uiderint,obſtupeſcant.

Marc. 5.

E

Eccl. 8.
Prou. 2.

F

CAPITVLI IX.

Et aſcendens in nauiculam, transfretauit.

ARTICVLVS XVIII.

ET *aſcendens* ideſt, ingrediens, *Ieſus in nauiculam* fortè in eadẽ, in qua venit ad terrã Geraſenorũ, *Transfretauit* hoc eſt,nauigando per mare prædictũ reuerſus eſt cum ſua comitiua. *Et uenit in ciuitatem ſuam* Per hanc ciuitatem Hiero. intelligit Nazareth, à qua Ieſus dictus eſt Nazarenus. Auguſtinus verò intelligit per

Mar. 8.
Lucæ 1.
Lucæ 5.

A per eam Capharnum, & hoc communius tenetur, qm̄ apud Marcum manifeſtè deſcribitur ſequens miraculũ in urbe Capharnaum perpetratũ. Quemadmodũ ergo Nazareth dr̄ ciuitas Chriſti, quia in ea natus. Sic Capharnaũ, q̄a in ea moratus, frequẽter couerſatus, & multa miracula operatus. *Et ecce* habitãtes vel exiſtentes, in Capharnaũ *Offerebant* hoc eſt præſentabãt, Et uidelicet Chriſto, *Paralyticum iacẽtem in lecto* qui ſecundũ Marcũ à quatuor portabãtur, quia ꝑ ſe ingredi nõ valebat. Deniq; ſecundũ Luc. cũ domum in qua leſus fuerat, introire viri iſti nõ poſſent, aſcẽderunt tectũ, & illo nudato per tegulas ſubmiſerunt ægrotũ in lecto ante Ieſum per funes vt puto. *Et vidẽs Ieſus* oculo inte-

B riori, *Fidem illorum* offerentiũ paralyticũ, atq; ipſius paralytici, qui ẽt fidem habuit recipiendæ ſanitatis, & potentiæ Chriſti, quanuis fortè minorẽ quã illi, *Dixit paralytico, Confide fili* hoc eſt, ſpera te adepturũ qd̄ optas, imò maiora recipies. Nã *Remittuntur tibi peccata tua* ꝑpter q̄ hãc ſuſtines infirmitatẽ antequã xp̄s paralytico peccata ſua indulſit, infudit ei quandã diſplicentiã ſeu contritionẽ culparũ. *Et ecce quidam de ſcribis* quorũ multi tũc aderãt, Vt Luc. Euangeliſta refert, qui magis venerũt ex curioſitate, vel aĩo calumniãdi, quã deſide-

Marc. 2. Luce 5. rio proficiẽdi. *Dixerunt infra ſe*, *Hic blaſphemat*, vſurpando ſibi, qd̄ ſoli Deo poſſibile eſt. ſ. peccata remittere. Dixerunt. n. in cordibus ſuis, Quis põt peccata dimitte-

C re, niſi ſolus Deus? Qm̄ ergo putabat Ieſũ eſſe hoĩem purum, impoſuerunt ſibi crimen blaſphemiæ, eò ꝙ præſumpſit alicui peccata dimittere. Ieſus verò probat ſe nõ blaſphemaſſe, verumq; Deũ eſſe, aperiendo ſecreta cordis illorũ, & paralyticũ ſolo imperio, propria uirtute & autoritate curando, quorũ utrumq; Deo eſt propriũ. Quis. n. nouit quid agatur in hoĩe, niſi ſpi-

1. Cor. 2. ritus hoĩs? *Et cũ vidiſſet* oculo intellectuali *Ieſus cogitationes illorum* ſcribarum, quas tunc videre nõ cœpit, ſed à principio creationis aĩæ ſuæ eas cognouit, ſicut & cætera futura: ſed nunc oſtendit ſe eas uidiſſe, ut ſit ſenſus: cum vidiſſet. i. vidiſſe ſe oſtendere vellet Ieſus cogitatus illorũ peruer-

Ioann. 1. ſos. Vnde Ioannes in ſuo Euangelio proteſtatur, Neceſſarium Chriſto non erat, vt quis ei teſtimonium perhiberet de ho-

mine. Ipſe enim ſciebat quid eſſet in ho- D

mine. *Dixit eis, Vt quid cogitatis mala?* ideſt, Ioan. 8.

falſa *In cordibus veſtris* hoc eſt cum cordis conſenſu imputando mihi blaſphemiam, qui non quæro gloriam meam, ſed honorifico patrem meum. Hoc idem ait Chriſtus apud Ieremiã, uſquequò morabũtur Iere. 1.

in te cogitationes noxiæ: deinde probat per experientiam, ſe eſſe Deum, & poſſe relaxare peccata. *Quid eſt facilius dicere* hoc eſt, dicendo efficere, *Remittuntur tibi peccata tua, an dicere* id eſt dicẽdo peragere, *Surge* ò paralyticè *Et ambula* omnino ſanatus? *Vt ſciatis autem, quoniam filius hominis* Nouerant turbæ quod per filium hominis intellexit ſeipſum *Habet poteſtatem in terra*. i. in hominibus qui demorantur in terra, *Dimittendi peccata* ſecundũ qd̄ Deus eſt, per autoritatem, ita ꝙ operari poſſit in anima, maculã culpæ per nitorem infu- E

ſæ gratiæ auferendo. Loquitur aũt chriſtus iam poteſtate ſua increata, diuina ac infinita, non humana: aliter ratio ſua nõ videretur concludere *Tunc ait paralytico*. Hoc verbũ interponit Euangeliſta. Chriſtus nempe adiecit, tibi paralyticè, *Surge* ſanus à lecto ęgritudinis. *Tolle lectum tuum* in quo iaces, *Et uade in domum tuam* quæ forſan intra Capharnaum fuerat ſita.

¶ Sed quæritur, quomodo iſta argumentatio valeat, cum melius ſit animam à lãguore peccati curare, quàm corporalem infirmitatem ſanare? Dicendum qd̄ Chriſtus intendit probare vtrumq; ſoli diuinæ poſſe conuenire potentiæ. Nã licèt pa- F

ralyſim curare poſſit, naturaliter fieri, tamen tàm imperialiter, ſubitò & autoritatiuè eam curare, non competit niſi potentię infinitæ. Idcirco oſtendendo ſe taliter poſſe ſanare paralyſim, demõſtrauit quoque ſe poſſe dimittere culpam. *Et ſurrexit paralyticus* (iam ſanatus) *& abijt in domum ſuam* proprium portans lectum, ad declarandum, quod nec veſtigium priſtinæ infirmitatis in eo permanſit *Videntes autem turbæ* tantum prodigium *Timuerunt* Obiectum timoris eſt malum. Nã timoris ſeruilis obiectum eſt malum pœnæ, timoris verò filialis obiectum eſt malum culpæ, videlicet ſeparatio à Deo vel Dei offenſa. Quid ergo uel cur timuerunt hæ turbæ, cum potius exultare, & amare debuerant? Et Reſpondendum, quod ex tanto miraculo

A miraculo perpenderunt ſanctitatem, di-
gnitatemq; Chriſti: quem licèt nondum
putarent Deum, certiſſimè tñ tenebant
eum eſſe virum ſanctiſſimum, diuina po-
teſtate agenté: ſicq; conſiderata ſanctitate
ipſius propriam prauitatem clarius atten
derunt: quia oppoſita iuxta ſe poſita cla-
rius innoteſcunt: ſicq; vltionem diuinę iu
ſtitiæ metuebant, ſeipſos abhorruerunt,
& Chriſti præſentia reputabãt indignos,
eumq; offendere verebantur. *Et glorificaue
runt Deum*, id eſt, glorioſum, pium, & om-
Marc. 2. nipotentem eſſe profeſſi ſunt, *Qui dedit po
teſtatem talem hominibus*.i.poteſtatem facié
di miracula. Cur non dixerunt, qui dedit
talem poteſtatem huic homini, ſingulari
ter, præſertim cum ſm Marcum dixiſſe le
gantur, quia nunquam ſic vidimus? Dicé
B dum, q̃ fortè intendebant ponere plurale
pro ſingulari, vel nondum putabant am
pliorem poteſtatem collatã Chriſto, quã
Moyſi, & prophetis. Cóſequenter glorio-
ſus Euangeliſta Matt. ſuiipſius conuerſio-
nem deſcribit, *Et cum tranſiſſet inde*, hoc eſt
à Capharnaũ, ſeu domo, vbi ſanauit hunc
paralyticum. *Vidit hominem ſedentem in te-
loneo*.i.occupatum in colligendo vectiga-
lia ſeu tributa: & fortè ad literam tunc ſe
debat quantùm ad ſitum corporis in te-
loneo, ideſt, in domo publica, vbi ſoluebã
tur prædicta. vel teloneum eſt menſa in
qua computantur vectigalia. Hic Mat-
tæus alio noĩe appellatus eſt Leui, ſicque
Lucæ 5. vocant eũ Lucas, & Marcus, dum eius cõ-
Marc. 2. uerſionem deſcribunt. Nã propter reue-
rentiã nolunt eũ uſitato nomine deſigna
re, dũ inhoneſtũ eius officiũ exprimunt,
C *Et ait illi Ieſus, Sequere me* Reſpexit Ieſus
Mattæum oculo corporali, ſed multò pro
fundius oculo pietatis internæ ſeu cõpaſ
ſionis affectu, quemadmodum reſpexit &
Petrũ, poſt trinã negationé. Similiter vo-
Mat. 27. cat Mattæum verbo vocali ad extra cor-
porales aures pulſando, ſeu multò virtuo
ſius uocauit eũ verbo inſpirationis occul
tæ, exhortationiſq; intimę, de quo ait pro
pheta, Audiam quid loquatur in me do-
minus Deus. Porrò verba Chriſti opera-
tiua erãt, & penetratiua cordis, *Et ſurgens*
Pſal. 84. à priſtina conuerſatione iniuſta à loco te
lonei, & ab oĩ affectu terreno, *Secutus eſt eũ*
videlicet Chriſtum mentis religioſa deuo
tione, & corporis greſſu promptiſſimo.

Et factum eſt, diſcumbente eo.i.xp̃o mãducan D
te *In domo* Mattæi qui fecit Xp̃o magnum
conuiuiũ ſecundũ Luc. non tamé imme- Lucæ. 5.
diatè poſt cõuerſioné ſuã, ſed poſtea, imò
q̃ hic dr̃ de uocatione Mattæi, per recapi
tulationé dr̃, non ſecundũ hiſtoriæ ordi-
né, vt hr̃ in Luca. Quod Ieſus aſcédens in Lucæ. 6.
monté antequam illic ſermocinaretur, vo
cauit ad ſe diſcipulos ſuos, elegitq; ex eis
duodecim Apoſtolos, quorũ Mattæus, ex
titit vnus, ſermo aũt in monte diu factus
fuit ante prædicti paralytici curationem;
poſt quã hic deſcribitur uocatio Mattæi.
Si fortè conuiuiũ factũ eſt ſtatim poſt cu-
rationé paralitici huius. Quanuis.n. Mat
tæus primò mox ſequutus ſit xp̃m, poſtea
tñ de licentia xp̃i vnà cũ Chriſto, & eius
diſcipulis redit ad domũ ſuã, forſitan di-
ſpoſiturus de negotiis ſuis, quia telonea- E
rius fuit, & dñis ſuis rõné reddere debe-
bat. Gloſa tamé videtur aliter dicere. *Ecce
multi publicani*.i. publici tranſgreſſores, *Et
peccatores* minus famoſi in vitiis, *Venientes*
ad domũ Mattæi ab eo inuitati, qm̃ ſocii
eius fuerunt, & exemplo Mattæi Chriſtũ
ſequi ac pœnitere cœperunt: quemadmo
dum in lib. Reg. Heliſæus ab Helia voca-
tus fecit conuiuium ſociis ſuis, mactãs bo
ues duos *Diſcumbebant cum Ieſu & diſcipu-
lis eius* in domo Mattæi. ¶ Porrò ſi Mat-
tæus in ſua vocatione omnia ſua penitus
reliquiſſet, quaſi non reuerſurus nec diſpo
ſiturus de eis, non rediſſet ad propriã do-
mũ, neq; de ſuis facultatibus exhibuiſſet
xp̃o & cæteris tã ſolemne conuiuiũ. *Et ui-
dentes fariſæi* Chriſtũ & eius diſcipulos cũ
publicanis comedere, *Dicebant diſcipulis e-* F
ius Secundũ Luc. & Marcũ et ſcribæ mur-
murabãt, dicentes, *Quare cum publicanis &
peccatoribus manducat magiſter ueſter*? Quaſi
dicat. Hoc indecens eſt, cum dicat Iere-
mias, Quid tritico cum paleis? Et Dauid,
ſuperbo oculo, & inſatiabili corde, cũ hoc
non edebam. Et rurſus ſcriptura hortatur
Viri iuſti ſint tibi commenſales. Et Salo-
mon in Prouerbiis, Ne comedas (inquit)
cum homine inuido. *At Ieſus audiens* admi
nus aure cordis verba fariſæorũ qui iſta
dixerunt, vt quaſi non audiretur à Chri
ſto *Ait eis* efficaciter reſpondendo, atque
illorum præſumptionem ac elationé re-
darguendo. *Non eſt opus*.i. neceſſarius non
eſt *Valentibus*.i. ſanis *Medicus* loquédo de
vtriſq;

A utriſq; formaliter. Medicus enim ordinatur ad vulnerum atq; morborum ſanationem, quæ in hominibus ſanis nõ ſunt. unde nec indigent medico quàmdiu ſunt tales, quod de ſpirituali, & corporali ſano ac medico uerũ eſt. *Sed male habentibus*.i. infirmis opus eſt medicus. Nam ſpiritualiter uulneratis ſeu impiis neceſſarius eſt medicus ſpiritualis, qui poſſit animã peccatricem ad ſtatum gratiæ reuocare, & illud Apoſtoli implere, Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patiẽtes eſtote ad oẽs. Talis fuerat Chriſtus qui in Iaia teſtatur, Dominus inquiens, dedit mihi linguam eruditam, ut ſciam ſuſtentare eũ qui lapſus eſt uerbo. Itaq; miſericordia miſeris neceſſa-
B ria eſt, quod Chriſtus cõſequenter probat autoritate Oſeę prophetæ dicẽs, *Euntes autem*.i. corporaliter à me recedentes uel ſpiritualiter à præſumptione, crudelitate, & ignorantia abeuntes. Nã dupliciter peccatis. Primò, quod uoſipſos iuſtificatis. Secundò, quod alios ſpernitis, iudicatis: & cõdemnare audetis. *Diſcite quid eſt*.i quõ intelligi debeat, & obſeruari, *Miſericordiam uolo*, hoc eſt, cõpaſſionem, & ſubuentionẽ ad proximũ indigentem, *Et non ſacrificium* legale, quaſi illud ſit per ſe acceptũ ac meritorium ſicut mia. Vel, non ſacrificium legale pro tpe euangelicę legis, in quo miſericordia maximè prædicatur. Simili modo ſcriptum eſt apud Iſaiam prophetã, dicentẽ, Holocauſta arietum, & adipẽ pinguium nolui. Quid autẽ uelit Deus ſub-
C iungitur illico.i. ſubuenire oppreſſo. Vnde Micheas propheta hoc ipſum clarius introducit, dicens. Nunquid offerã domino holocauſtomata? Nunquid placari poteſt Deus in milibus arietum? q.d. nequaquam. In quo ergo placatur adiecit, Indicabo tibi homo quid ſit bonum, aut quid dominus requirat à te: Vtiq; facere iudiciũ, & diligere miam. Cõſequenter ſubditur cauſa uel potius ſignũ, qđ Deus uult miam potius quàm ſacrificium. *Non enim ueni uocare iuſtos, ſed peccatores*. Hoc eſt, qđ alibi Saluator, ait. Venit filius hoĩs quærere & ſaluum facere quod perierat. Et Apoſtolus, Fidelis ſermo & omni acceptione dignus, qm̃ Chriſtus Ieſus uenit in hunc mundum peccatores ſaluos facere. Sed nõnne Chriſtus uocauit Iacobum

iuſtum, Petrum, qui nunquàm comedit D
omne immundũ, Andreã, Ioannẽ, & alios quoſdam iuſtiſſimos? Et nõnne Apoſtolus ueraciter aſſerit, Quos prędeſtinauit, hos & uocauit. Qũo ergo non uenit Chriſtus uocare iuſtos? Et reſpondendum dupliciter. P. imò, quia ſecundùm Ambr. per iuſtos intelligit ſcribas, & fariſæos, de ſua iuſtitia præſumentes, qui tamen ueraciter iuſti non erant, ſed uani atque elati. Per peccatores uerò intelliguntur humiliter pœnitentes, qui ueraciter iuſti ſunt. Illos ergo iuſtos Chriſtus non uenit uocare per ſalutarem effectum ſeu efficientiam, & conſecutionem ſalutis: iuxta quẽ modum Chriſtus non eſt crucifixus pro reprobis, ſed electis, quia de taliter iuſtis E
dicit Apoſtolus, Ignorantes Dei iuſtitiã & ſuam uolentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Iſtos uerò peccatores uenit uocare efficienter atq; finaliter, de quibus infra teſtatur, loquens ad fariſęos Cum uideritis publicanos, & peccatores præcedere uos in regnum Dei. Secundò dicendum, ꝙ Chriſtus loquitur hic de uocatione ad pœnitentiam, quæ peccatoribus conuenit, non iuſtis, ſecundũ quod tales ſunt. Vnde apud Lucã ſic legitur reſpondiſſe. Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiã. Iuſtos uerò uocauit & uocat ad gratiæ incrementũ, & uitę ſpũalis perfectionẽ. Deniq; autoritates inductæ ad id qđ cũ peccatoribus ueſcẽdũ nõ ſit, intelligi poſſunt de peccatorib. penitus obſtinatis, de quorum conuerſio-
ne nõ eſt ſpes: & de iuſtis imperfectis, qui F
bus obeſſe ualet cõuerſatio cum iniuſtis, iuxta quod ſcriptũ eſt, cũ peruerſo peruerteris. Vnde Apoſt. Cũ hmõi (ait) nec cibũ ſumere: Chriſto aũt nocere nõ potuit cõuerſatio cũ peruerſis. Publicani quoq; & peccatores cum eo veſcentes non erãt inconuertibiles, ideo ut illuminarentur, & conuerterentur, Chriſtus ſe humanè ac affabiliter habuit. Interea per corporale conuiuium quod Chriſto Mattæus exhibuit, myſticè intelligitur ſpirituale conuiuiũ quod ei in anima ſua parauit, præbendo Chriſto delitias cordis, per hoc ꝙ eũ in anima toto recepit affectu, aperiens ei oſtiũ mẽtis de quo cõuiuio ait Saluator in prouerb. Salomonis, Delitiæ meæ eſſe Prou. 8.
cum filiis hominum, Et in Apoc. Ego ſto

A ad oſtium & pulſo,ſi quis aperuerit mihi,
intrabo ad illum, & cęnabo cũ eo , & ipſe
mecũ.Præterea,per corporale illud côui-
uium deſignatur ſpirituale conuiuiũ, qđ
Chriſto facit Mattæus quotidie in tota
eccleſia,ubicunque eius euãgeliũ legitur
& auditur , ex cuius auditione corda ho-
minũ proficiũt, Chriſto ſe offerũt, eũ reci
piũt,et cum eo ſpũaliter epulantur.Sed &
dum exemplo Mattæi graues tranſgreſ-
ſores conuertuntur & corriguntur , facit
Mattæus Chriſto ſolenne conuiuiũ . In
uocatione quippè publicani & telonea-
rii ad diſcipulatũ , & Euangeliſtæ officiũ,
proponitur omnibus quantũcunq; peruer
ſis,grandis fiducia pœnitendi ac ueniæ .
Tunc.i. poſtquam Saluator ſua reſpõſione
confudit, & obturauit ora fariſæorum ut
B dictum eſt, *Acceſſerant ad eum diſcipuli* Ioan
*nis Baptiſtæ dicentes, Quare nos & Fariſæi ieiu
namus frequenter* uidelicet ſæpius quàm in
lege præcipitur ex ſpeciali deuotione *Di-
ſcipuli autem tui non ieiunãt*,Tàm ſæpe,quã
uis ieiunia præcepta ſeruauerint . In hac
interrogatione multipliciter peccãt Ioan
nis diſcipuli.Primò, ꝙ ſe de ſuo iactãt ie
iunio,qđ potius fuerat occultandũ,maxi
mè quò ad illud quod ſupererogationis
extiterat.Secundò, ꝙ ſe fariſæis coniunxe
rant,quos à Ioanne nouerant reprobatos.
Tertiò, ꝙ Chriſti diſcipulos, imò & Chri
ſtum redarguere præſumpſerunt, quem à
Ioanne laudatum ſciebant . *Et ait illis Ie-
ſus, Nunquid poſſunt filij ſponſi* , i.ſpirituales
filii & diſcipuli mei , qui ſum ſponſus ec-
Pſal. 18. cleſię,de quo legitur, Tãquam ſpõſus pro
C cedens de talamo ſuo: de quo dicit Apo-
ſtolus, Deſpondi uos uni uiro uirginẽ ca-
ſtam exhibere Chriſto . *Lugere*,i.affligi &
contriſtari ieiunando frequenter , & alia
rigoroſa exercitia proſequendo. Tanquã
dicat,hoc non decet. Amicus autem & fi-
lius ſponſi: qui ſtat & audit , cum gaudio
gaudet propter uocem ſponſi . *Veniet au-
tem tempus,cum auferetur ab eis ſponſus*,uide
licet,dies paſſionis & aſcenſionis,quando
Chriſtus ablatus eſt à ſuis,quantũ ad cor
poralem præſentiam,quemadmodum ait,
Pauperes ſemper habebitis uobiſcum,me
autem non ſemper habebitis.Et iterũ, E-
xiui à patre & ueni in mũdũ: iterũ relin-
quo mũdũ,& uado ad patrẽ. Quãtũ uerò
ad diuinæ maieſtatis naturã & gratioſam

ac ſpũalem inhabitationẽ , ſemper erat & D
eſt cũ ſuis fidelibus,iuxta illud, Ecce ego Iſai. 53.
uobiſcũ ſum omnibus diebus,uſque ad cõ
ſummationẽ ſeculi. *Et tunc ieiunabunt* cor
poraliter abſtinẽdo,ſicut& Iacobus quivo Luc. 22.
uit ſe non comeſturum, donec uidiſſet fi-
lium hominis reſurrexiſſe à mortuis . Et
Petrus, Qui egreſſus fleuit amarè,quouſ-
que Chriſtum reſurrexiſſe audiuit. Certũ
eſt aũt apoſtolos,& totã primitiuã eccle-
ſiã,poſt Chriſti paſſionẽ in magna ſobrie
tate uixiſſe. Inſuper probat Chriſtus per
quaſdã ſimilitudines,quod diſcipulis ſuis
adhuc nõ cõgruebat frequens uel magnũ
ieiunium . *Nemo autem* prudenter agens Marci. 2.
Immittit,i.ſuendo transfert & inſerit, *com-* Lucæ. 5.
miſſuram.i.iuncturã ſeu particulã *Panni ru
dis*.i.noui,piloſi,ac ſpiſſi. *In ueſtimentum ue
tus* illud reformando cum tali particula à
nouo panno,ſeu ueſtimento abrupta. *Tol
lit enim plenitudinem eius à ueſtimento* . i . ſi
E quis partem panni noui, à noua ueſte ac-
ceptam,adiũgat & eã ſuat veteri veſtimẽ-
to. *Aufert plenitudinem eius*,i, perfectionem
noui panni,à ueſtimẽto nouo,quod defor
matur & partim corrũpitur,ſic ei pars ſua
abſtrahitur , ut ueteri ueſti iũgatur, *Et peior
ſciſſura*.i.dãnoſior corruptio *Fit* in nouo
panno ſeu ueſtimento,quàm fuerũt in an
tiquo.Per hoc innuit Chriſtus , qđ ſicut
tã differentiũ pannorũ coniũctio, impro-
portionata eſt & deformis, ſic ſtatus ieiu-
nantiũ, nõ põt ſubito trãsferri in eos,qui
vſitati ſũt mãducare freqũẽter,quales fue
rũt diſcipuli Chriſti. Idcirco oportuit eos
primò ſpũaliter innouari,per ſpiritũ ſan-
ctũ,tũcq; abſtinere,ſicut & factũ ẽ. Nã ſta-
tim poſt reſurrectionẽ,receperũt ſpũm ſã
ctũ.inſufflãte in eos Xpo,quẽ in die pent.
plenius receperũt,& extũc ieiunauerunt. F
Iſtud videmus quotidiè verificari:qđ hoĩes
quãuis pęniteãt multũ,tñ ieiunare nõ ua
lẽt,niſi ꝑ grãm cõfortentur ac renouentur .
Aliud exẽplũ ſubiũgitur, *Neq; mittũt*.i.ho
mines nõ fundũt *Vinũ nouũ* videlicet mu-
ſtũ *In utres ueteres*.i.ĩ vaſa antiqua *Alioquin*
i.ſi muſtũ ĩ veteres vtres trãsfundatur, *Rũpũ
tur utres* tales cũ ſint debiles , vini violẽtã
ebulitionẽ nõ potẽtes ſufferre, *Et vinũ ef-
funditur,et vtres* tales *pereũt*,i.deſtruuntur, *Sed
vinũ nouũ in vtres nouos mittũt* hoĩes, *Et am
bo cõſeruãtur*.i.vinũ & vaſa manẽt ĩ eſſe.per
hoc Saluator, ꝙ ſicut vaſa ferre nequeunt
nona

A noua vina: ſic rudes & fragiles diſcipuli
ſui nondum diſpoſiti erant ad ſuſtinendũ
magnũ rigorẽ ieiunii,ſed innouãdi erant
per infuſionẽ ſpũs ſancti,quatenus feruo
rẽ perfectionis,abſtinẽtiæq; rigorẽ,vtili-
ter,& fructuoſè poſſent ſufferre,quia Io-
annis,& fariſæorum diſcipuli,quãuis cor
poraliter ieiunabãt, parũ tñ interius pro
fecerunt,qm̃ gratia innouationis prædi-
1.Tim.4 ctæ,non erant repleti.Tali ergo infructuo
ſo ieiunio noluit Xp̃s ſuos vexari, præſer
tim cum corporalis exercitatio ad modi
ca proſit.Per vinũ igitur nouum,rigor ab
ſtinentiæ,& feruor perfectionis deſignan
tur: per vtres veteres, homines fragiles,
nondum ſpiritualiter renouati,roborati,
accenſi.Idcirco ferre nõ poſſunt rigorem
iuſtitiæ,& perfectionis laborẽ:ſed rũpun-
B tur,quia ſub onere cadunt,niſi mirabili-
ter præueniantur à ſpũ ſancto, propterea
paulatim ad perfectionẽ docendi ſunt ſi-
cut nouitiis in religione conceditur an-
nus probationis,in quo vires proprias ex
periantur, & pedetentim ad perfectiora
exercitia extendantur. Nam & paulatim
lõgius itur.Et Bern.ait,Nolo ſubito ſum
mus fieri,ſucceſſiuè proficere volo. *Hæc*
verba iam præinducta *Illo* uidelicet Chri
ſto *Loquente* ad illos diſcipulos Ioãnis Ba.
Et princeps vnus acceſſit ad Ieſum corde fide
Lucæ. 8. li,& corpore celeri.Secundũ Lucã, & Mar
Marc. 5. cũ princeps iſte fuit archiſynagogus ſeu
princeps ſynagogæ cuiuſdã, vocabaturq;
Iairus, Habebant.n. Iudæi certas domos
ſeu tẽpla,non ad ſacrificia offerenda, ſed
C ad vacandũ orationi, lectioni, conſilio ac
laudibus Dei: & hæ domus vocatæ ſunt
ſynagogæ.Qui verò præerant ſynagogis,
& eis qui ad ſynagogas cõfluxerunt, noïa
bantur archiſynagogi,quorũ vnus extitit
Iairus iſte.*Et adorauit eum* videlicet xp̃m
nõ adoratione latriæ, quia nõ putauit Ie
ſum eſſe Deũ.Nã vt ex ſubditis innoteſcit,
nõ putauit eũ poſſe facere qđ rogabatur,
niſi corporaliter eſſet præſens. Adorauit
igitur eum.i.magnam ei reuerẽtiam exhi
Lucæ. 8. bebat:cecidit.n.ad pedes eius,vt Lucas re
Eccle. 3. fert,iuxta ꝙ ſcriptum eſt.Quantò maior
es,humilia te in oĩbus. ¶ Sed quæritur, ſi
non credidit Ieſum eſſe Deum quõ men-
te fideli acceſſit? Et reſpondendum,ꝙ cre
didit eũ poſſe facere quod rogabatur,nec
Iairus tenebatur adhuc ad tã explicitam

fidem,vt iõ dicatur non fuiſſe fidelis,quia D
nõ credidit Ieſum eſſe Deũ. Acceſſit,er-
go,dicens, *Domine,filia mea, modo defuncta*
eſt:Videtur huic contrariũ, quod in Mar Mar. 5.
co legitur Xp̃o dixiſſe, Filia mea in ex-
tremis eſt.Dicendũ dupliciter.Primò, ꝙ
Iairus loquitur ſm̃ cõmunem modũ lo-
quendi quo de agonizante,cuius vita de-
ſperatur,cõmuniter dicimus, ꝙ ſit mor-
tuus homo. Iairo aũt recedente à domo,
cœpit filia eius ſe ad mortẽ diſponere. Vn
de apud Lucã hr̃,quod moriebatur: idcir Lucæ 8.
co aſſeruit eam defunctã.Secundò, ꝙ Mat Mat. 8.
tæus narrat verba Iairi quæ dixit Chriſto
poſtquã à ſeruis ſuis percepit filiã ſuã iã
eſſe mortuã. *Sed ueni* corporaliter,*Impone*
manum tuam ſuper eam,& uiuet.i.reſuſcita-
bitur.Nõ ergo Iairus tã perfectę fidei fuit
ſicut Centurio, ſed corporalẽ præſentiam E
xp̃i neceſſariã exiſtimauit.Tantã uerò vir
tutẽ ac ſanctitatẽ credidit ineſſe aĩæ Xp̃i:
vt corporali tactu ſuæ manus,filia eius ſu
ſcitaretur vtiq;virtute,prece ac merito a-
nimæ Chriſti. Nõ.n.ignorauit hic Iairus
quemadmodum in lib.Reg.legitur defun 4.Re.13
ctus quidã ſuſcitatus,ex contactu oſſium
Heliſæi.*Et ſurgens Ieſus* à domo Mattæi,in
qua cũ publicanis comedit, ſuoſq;(vt di-
ctum eſt)diſcipulos excuſauit. *Sequebatur*
eum,videlicet Iairum. Cõpatiebatur ete-
nim Iairo,quia ſecundũ Lucã,filia iſta v- Lucæ 8.
nica erat parentibus ſuis, habens annos
fere 12. Videtur itaq; Iairus præceſſiſſe,
quia nunc dr̃ quod Chriſtus ſequebatur
eũ.Vnde in Marco ſcriptũ eſt, quod abiit Marc.5.
cũ eo,nec in hoc eſt diſſonantia. Quãuis F
.n.itinerantiũ vnus ante alium vadat,nihi
lominus ſimul ire dicũtur & fortè Iairus
parum pręceſſit, quaſi diſpoſiturus domũ
ſuã, ad recipiendum Chriſtum condignè
Et diſcipuli eius,videlicet Chriſti ſimul cũ
ſuo magiſtro ſecuti ſunt Chriſtũ, imò &
turba magna ſecũdũ Marcũ. *Et ecce mulier* Mar. 6.
cũ in diuinis ſcripturis præmittitur,Ecce
innuitur notabile eſſe qđ ſequitur *Quæ*
ſanguinis fluxũ patiebatur fortè in naribus
Duodecim annis & cum uita animalis conſi
ſtat in ſanguine, patet ꝙ talis infirmitas
ſit periculoſa atque lætalis *Acceſſit retro*,
quia præ uerecundia voluit occultè face
re quod fecit,præſertim cum ſecundũ le-
gem eſſet immunda *Et tetigit fimbriam ve-*
ſtimenti eius, hoc eſt inferiorem partẽ ve-
ſtimenti.

A ſtimenti. Hoc loco aſſerunt expoſitores: eſtq; probabile, ꝙ Chriſtus portauerit ueſtimentum iuxta conſuetudinem Iudæorum, uidelicet, cum quatuor fimbris. Legi-
Nu. 15. tur quippè in Numeris, quod cum dominus pręcepiſſet hominē ſabbato ligna colligentem lapidari, eo ꝙ præceptum de ſabbati celebratione fuiſſet tranſgreſſus, iuſſit dominus, ut filij Iſrael facerēt ſibi fimbrias quatuor, per quatuor angulos palliorū, ponētes in eis uittas hyacinthinas, quas cum viderent recordarētur omnium præceptorum domini. Hoc ad præcepta cæremonialia pertinebat, idcirco Chriſtus factus ſub lege, id obſeruauit, ſicut & alia quædam legalia, vſq; ad tēpus paſſionis, in quo cære-
B monialiū obligatio prorſus ceſſauit. Hanc mulierem dicit Ambroſius Martham fuiſ-
Luce. 8. ſe: ſed uidetur obſiſtere, quòd apud Lucā mulier hęc fertur omnem ſubſtantiam ſuā in medicos erogaſſe. Martha verò poſt huius miraculi perpetrationem diues fuit, aliter Chriſtū & eius comitiuā tā frequenter ac liberaliter aluiſſe ac hoſpitaſſe non ualuiſſet. Euſebius ergo in Eccleſiaſtica hiſtoria ait, ꝙ fuit mulier ciuis Cæſareæ Philippi, in cuius teſtimoniū dicit, Ante fores domus eius erectam imaginem ęreā genibus prouolutam, iuxta quam eſt imago ſaluatoris ad dexterā protēdentis ad ſtatuam mulieris. Dicit Euſebius ſe iſta uidiſſe. *Dicebat enim intra ſe*, id eſt, in corde *Si tetigero tantū ueſtimentum eius, ſalua ero* ab iſto ſanguinis
C diuturno profluuio. In quo magnitudo deuotionis ac fidei huius fœminæ declaratꝰ, quæ nō ſolū per tactū manus ut archiſynagogus, ſed ēt per tactum veſtis Chriſti credidit omnem infirmitatem, quāuis naturaliter incurabilem, poſſe curari. Nam & iſte ſanguinis fluxus, naturaliter incurabilis fuit, ut patet ex eius diuturnitate & impotentia medicorū, in quos dùm mulier oīa
Luc. 18. bona ſua expendiſſet, nihil profecit ſecundum Lucā, Tātam igitur credidit Chriſto ſanctitatem ac poteſtatem ineſſe, ut diffunderetur per ueſtē: quæ licet in ſe virtutem ſanandi nō haberet, tamen inquātùm erat operimētum corporis Chriſti virtuoſum & efficax, fuit inſtrumentum curandi, interiori virtute redundāte ad exteriora *At Ieſus cōuerſus* id eſt, retro ſeu poſt ſe aſpiciēs, & uidens eam oculo corporali, & notitia approbationis *Dixit. Confide filia* magis quā

ante, id eſt, firmiter ſpera te obtinere quod D
cupis atq; maiora. Inuitat ergo eam potius ad robur, augmentumq́; ſpei, quā ad ipſam ſpem: nam & ante confidebat, aliter non tetigiſſet. Lucas & Marcus plenius recitāt iſtud miraculum, quia ſecundū eos Chri- Luc 8.
ſtus interrogauit, quis me tetigit? & Petro Marci. 5
reſpondente, Præceptor, turbæ te comprimūt & affligūt, & tu dicis quis me tetigit? Chriſtus repetiuit, tetigit me aliquis? Nā & ego noui virtutem de me exiſſe. Quo dicto, videns mulier quia non latuit, venit, procidit, & corā oībus ꝓfitebatur quid fecit, & quomodo ei acciderit *Fides tua* id eſt actio fidei *Te ſaluam fecit* ab illo languore per modum cauſæ inſtrumentalis ac meritoriæ, id eſt merito fidei tuæ curata es à me, tanquam à cauſa principali & efficienti. *Et ſalua facta eſt mulier* à profluuio ſan- E
guinis, & a peccatis *Ex illa hora* qua tetigit Deut. 3.
fimbriā eius, Chriſtus equidē (cuius perfecta ſunt opera) ſaluauit in anima, quos ſaluauit in corpore: quāuis quidā eorū recidiuum inciderint, redeundo ad uitia. Moraliter per mulierē ſanguine profluentē intelligitur quęlibet anima peccatrix, fluxu peccati atq; immūditiæ cōtabeſcens, quę à nullo viatore curari pōt, ſed tāgendo fimbriā veſtimenti Chriſti, id eſt, ſacramenta ſaluatoris recipiendo curatur. *Et cum veniſſet Ieſus in domū principis*, ſcilicet, Iairi archiſynagogi. Omittit Matthæus quod alii Euangeliſtæ pronuntiant, videlicet quod Ieſu exiſtente in via quidam venerunt dicentes ad Iairum, filia tua defuncta eſt, quid vltra vexas magiſtrū? Putabant. n. Ieſum nō poſ- F
ſe ſuſcitare defunctā, quāuis potuerit agonizantem ſanare. Propter quod Ieſus dixit ad Iairū, Noli timere. Tantūmodò crede, Marci. 5
& ſalua erit *Et cū uidiſſet tibicines* Hoc eſt, quoſdam homines lugubre carmē canētes ad prouocandum fletum in alijs. Tales adducebantur antiquitus in funere magnarū perſonarum. Quemadmodum enim quædam ſymphoniæ melodiæ, ſeu cantus prouocant ad audaciam, ſicut in bellis, quædā ad lætitiam, quædam ad deuotionem: ſic quædam inducunt ad planctum. *Et turbam tumultuātem* hoc eſt, confuſum ſonū, & magnum ſtrepitum facientem, loquendo, lamentando, & funeri neceſſaria præparādo *Dicebat* ad eos *Recedite* domum exeundo. & ab illa afflictione & tumultu ceſſando, *Nō*

enim

A *enim eſt puella mortua* quo ad me, quanuis naturali ordine mortua ſit, *Sed dormit* mihi, qui eam valeo facilius ſuſcitare à morte, quàm uos dormientem à ſomno. Itaque non eſt mortua, id eſt, irreparabiliter deſtituta à vita, ſed dormit, dormitione mortis, ſimili dormitione ſomni. *Et deridebant eum ſcientes quod mortua eſſet* laborabant enim in æquiuocis, & non intellexerunt profunditatem verborum Chriſti: & fortè puella iſta nõ fuit mortua morte culpę, quanuis fuerit mortua morte naturæ: vt ideo quoq; dictum ſit Nõ eſt mortua. ſed dormit *Et cum eiecta* hoc eſt de domo expulſa eſſet, *Turba* tumultuans, quæ pp incredulitatẽ & deriſionem Chriſti, Lucæ. 8. digna non erat conſpicere tantum miraculum. B *Intrauit* cubiculum *Et tenuit manũ eius* videlicet defunctæ puellę. *Dicens* imò ſecundum Lucam clamans *Puella ſurge*, cui hoc dixit, iam nõ erat puella, ſed cadauer, ſeu corpus exanime. Anima quoque nõ ſurrexit localiter, niſi per accidens. Ponitur ergo pars pro toto. Corpori enim præcipitur vt reſurgat. *Et ſurrexit puella* In quo penſandũ ꝙ non orando ſed imperando Chriſtus puellã reſuſcitat, in quo eius omnipotẽtia atq; diuinitas declarantur. 3.Re.4. ¶ Recolamus qualiter Helias & Heliſæus 4.Re.4. mortuos ſuſcitarunt, moxq; ſciemus quanta ſit differẽtia in modo agendi illorũ, & Chriſti: quanuis in facto conueniẽtia quædam conſiſtat Illi ad deũ clamãdo, & ſuper corpora extincta ſæpius incũbendo, C tandem impetrant quod depoſcunt: iſte ſolo imperio operatur quod placet. Quãta ergo differentia eſt inter dñm imperantem, & ſeruum orãtem: tantũ iſte illos excedit. Porrò ſm Lucam nemo ſuſci- Lucæ. 8. tationi puellæ interfuit, niſi Petrus, Iacobus & Ioannes Chriſto familiariſſimi, parentes quoq; puellę Quanuis ãt Saluator ſine cõtactu potuerit illã reduxiſſe ad vitã, tenuit tñ manũ eius, ad oſtendendũ qđ ſua caro ſeu humanitas extitit inſtrumentum vnitæ ac operãtis deitatis. Secundũ Marc.5. Marcũ puella reſuſcitata protinus ambulauit, quo uiſo, qui oderãt obſtupuerunt ſtupore maximo. Ieſus verò vehementer eis præcepit, vt nemo hæc ſciret, iuſſitque puellæ dari cibaria, & comedit, vt ueraciter ſuſcitata probaretur. Quãuis ãt Apoſtoli & parentes puellæ tacuerunt, nõ uulgãdo miraculũ iſtud, turba tñ eiecta, quæ D nouerat puellã verè defunctam. percepto quod reuixiſſet, nõ tacuit: ideo ſubditur, *Et exit fama hæc*, id eſt rumor tanti prodigij *in uniuerſam terrã illam*, hoc eſt, ad oẽs habitatores Galilææ, in qua facta ſũt hęc. ¶ Deniq; tres mortuos legitur ſuſcitaſſe Lucæ. 7. Saluator, per quos ſpiritualis ſuſcitatio Matt. 9. triũ generũ hominũ impiorũ myſticè figuratur. Suſcitauit namq; filiã Iairi in domo per quod deſignatur ſpiritualis ſuſcitatio eorũ qui propter peccatũ interioris cõſenſus ſpiritualiter mortui ſunt. Alium ſuſcitauit in uia ad tumulũ. ſ. vnicum filiũ viduæ: quo deſignatur ſpiritualiter ſuſcitatio impiorũ, propter peccatũ operationis, vita gratiæ deſtitutorũ, Tertium ſuſci- Lucæ. 7. tauit de monumento, vtpote Lazarũ: per Ioan. 11. quod figuratur ſpiritualis ſuſcitatio habituatorũ in malo, qui peſſima cõſuetudine E velut lapide grandi præmuntur. Specialiter verò per Iairũ, qui interpretatur illuminãs, quilibet bonus ac doctus prelatus, omniſq; diligens propriæ animæ cuſtos exprimitur. Cũ ergo prelatus talis ſeu homo timoratus, cõſpicit filiã ſuã, id eſt cõgregationẽ ſibi commiſſam ſeu propriam animã grauiter infirmantẽ, pergat per deſideria ſancta ad Chriſtum, eiq; procidẽs oret pro ſpirituali ſanatione hmõi filiæ, quatenus Chriſtus per gratiæ infuſionẽ, eã viſitare, viuificare: & ſaluare dignetur. *Et tranſeunte inde Ieſu*, id eſt, à domo archiſynagogi eo redeunte, & patriam ſuam intrante ſecundùm Marcum, videlicet Nazareth F ſecũdum Hieronymum, *Secuti ſunt eũ duo cæci* ducti ab aliis *Clamantes & dicentes* Marc. 5. tamen clamor & dictio idẽ fuit in re, ſcili- Hierony. cet dictio ſeu locutio clamoroſa ex magno affectu procedens, *Miſerere noſtri fili Dauid* noſtrã cæcitatem tollendo, & noſtræ miſeriã condolendo. Vocant autem eum filium Dauid, quoniã crediderũt eũ eſſe Chriſtum, quem Iudæi cõmuniter nouerant de ſemine Dauid naſciturum *Cum autem Ieſus ueniſſet domum*, id eſt, ad ſuum Luc.9. hoſpitium. non.n. habuit propriã domũ, Marc.9. quia nõ habuit vbi caput reclinaret, *Acceſſerunt ad eum cæci. Et dicit eis Ieſus, Creditis quia*, id eſt, quod *Hoc* vtpote lumen & uiſum oculorum *Poſſum facere*. i. tribuere *Vobis* Nõ ex ignorãtia ſciſcitat, ſed vt illi fideli oris cõfeſſione amplius mercãtur, & ve

mani.

A manifeſtetur, omnia poſsibilia eſſe perfectè credenti. *Dicunt ei, Vtique domine* credimus hoc, aliter non te eſſemus ſecuti. *Tunc tetigit oculos eorum dicens, Secundum fidem ueſtram* id eſt, prout credidiſtis, & iuxta exigentiam meriti fidei veſtræ *Fiat uobis* hoc eſt, recipiatis quod creditis uobis poſſe conferri à me *Et aperti ſunt oculi eorũ* corporales proprio actu vtendo. *Et comminatus* id eſt, cum mina locutus, *Eſt eis dicens*, cum imperio, quoniam mala eis minabatur, niſi obedirẽt ſuo præcepto, quo ait *Videte* quantum in uobis eſt, cauete, *Nequis* abſentium *Sciat* iſtud miraculũ. *Illi autem exeuntes* de domo in qua viſum receperũt, *Diffamauerunt*, ideſt, diuerſimodè atque celebriter famauerunt ſeu famoſũ fecerunt *Eum* à quo tãtum beneficium

B erant ſortiti *In tota terra illa* Galilææ.

¶ Quæritur an hoc agẽdo benefecerunt? Videtur quod imo, quoniam ex magnitudine deuotionis & gratitudinis hoc fecerant: apparet tamen ꝙ non, eò ꝙ Chriſto non obedierunt. Et reſpondendũ, ꝙ omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio. Interdum ergo Chriſtus præcepit vel permiſit miracula ſua manifeſtari ad gloriã Dei, & hominum ædificationẽ ſeu fidei confirmationem: ut inſtrueret nos, ꝙ viciſſim debeamus ſimili ratione propria bona aliis propalare: Iuxta illud, Luceat lux

Matt. 5. ueſtra coram hominibus. Vnde & Paulus

2. Co. 11 virtutes ſuas & ſigna diligenter deſcribit, intantũ vt dicat, Nihilominus feci ab his, qui ſupra modum apoſtoli. Aliquãdo verò Saluator iuſſit ſua miracula occultari, ut doceat nos hominum laudes & ad-

C mirationes omnemq; vanitatẽ abhorrere ac fugere. Illi verò qui nihilominus eius miracula ad Dei gloriam prædicauerunt, dicuntur non feciſſe contra Chriſti præceptum, quia præceptum eius intelligebatur ſecundũ vnam cõſiderationẽ, uidelicet ne talia ſigna panderentur ex uanitate propter iactantiam & etiam ut per tale præceptum doceremur uanã gloriã abiicere. Voluit tamẽ ea manifeſtari propter alias rationes iam introductas. Idẽ autem ſecundũ diuerſos reſpectus eſt uolitum, & non volitum: ſic ergo cæci illuſtrati, mente magis quàm corpore, impleuerunt ſecundũ quoſdam Chriſti præceptum, quò ad verum intellectum ipſius.

Egreſſis autem illis duobus cæcis iam illu- D minatis de domo in qua illuminati ſunt, lumine luminum, *Ecce* qui aderant *Obtulerunt ei* uidelicet Chriſto, *Hominem mutũ, dæmonium habentem*, id eſt, poſſeſſum à dæmone ipſum mutificante. Non.n. hic homo mutus erat ex naturali defectu, ſed dęmonis operatione, vſum linguæ in eo impedientis. Quemadmodum nanque dæmones loqui poſsũt per homines à ſe obſeſſos idiomata talibus hominibus prorſus ignota, mouẽdo linguas eorũ ad taliũ prolationem verborum, eò ꝙ natura corporalis obediat ſpũali ſubſtantiæ quantũ ad motum localem, vt Thomas pulchrè declarat: ſic impedire poſſunt organa corporis humani ab actibus ſuis, uidelicet linguã à loquela, ſicq́ue efficiunt hominẽ E mutum. *Et eiecto dæmonio*, quod Chriſtus ab homine expulit, potenti imperio, quoniam omnia ſubiecta erant pedibus ſuis *Locutus eſt mutus*, id eſt, qui mutus extiterat. Ceſſante.n. cauſa, ceſſat effectus. Et iõ *Pſal. 8.* ſicut dęmon per ſuam præſentiã fecit hominem mutum: ſic per ſuam expulſionẽ, reſtitutus eſt homo priſtinæ facultati loquendi. *Et admiratæ ſunt turbæ* propter inſolitũ opus. Imò duo ſigna in eodẽ peracta ſunt videlicet dæmonis eiectio & linguæ relaxatio, multoq; amplius admirabilis, virtuoſus & glorioſus fuit modus agendi, quàm opus. ſ. quod tam imperialiter atq; faciliter, & item tam frequenter & quaſi innumerabiliter Chriſtus ſigna iſta peregit, ideo admiratę ſunt turbæ *Dicentes nunquam apparuit ſic in Iſrael*, i. Nunquam aliquis Iſraelita, patriarca ſiue pro F pheta, tam glorioſè operatus eſt, ut iſte. Quanuis .n. multi eorum fecerint ſigna maiora, quàm ſit dæmonem mutũ expellere, ſicut Ioſue & Iſaias, ad quorum inſtantiam ſol à naturali curſu ceſſauit: nullus tamen in vet. teſt. tot, & tanta fecit miracula, tamq́; potenter & imperialiter ſicut Chriſtus, Propter quod Ioannes dicit, Si opera (inquit) non feciſſem in eis, *Ioan. 15.* quæ nemo alius fecit peccatũ non haberent *Fariſæi autem* qui erãt ambitioſi, auari, & inuidi, maximè contra Chriſtum, quia eorum vitia increpabat liberrimè. *Dicebant* ex inuidia rationis iudicium obtenebrante. Amor.n. priuatus & odium, peruertũt iudiciũ iuxta illud prophetæ,

Nunquid

A Nunquid veſtrum eſt ſcire iudicium qui odio habetis bonũ: *In principe demoniorum* .i. virtute & cooperatione peſſimi demonis, huic ſeductori familiaris cum quo pactũ habet *Eiicit demones* ab obſeſſis, ita qđ eiectio demonum eſt obedientia in ſuum ſuperiorem, ad cuius inuocationẽ iſte demonia eiicit. Dicebāt itaq; ꝙ Ieſus principi demoniorũ, videlicet Beelzebub eſſet concors & familiaris & ꝙ demon ille ſuperior præciperet demonibus inferioribus exire ab hominibus ad inuocationẽ ſeu imperiũ Ieſu, quatenus homines exiſtimantes talia fieri poteſtate diuina ſeducerentur, putādo Ieſum eſſe Chriſtum ſiue prophetã. Sic quoq; dicebant miracula ſaluatoris fieri magicis artibus. Falſitatem verò huius dicti Chriſtus infra euidē-
B ter oſtendit, ſicut patebit, *Et circuibat Ieſus* cũ diſcipulis ſuis *Ciuitates omnes & caſtella* Galilææ & aliarum terrarum vicinarum, & ſimpliciter omnes ciuitates & caſtella, vel quaſdā de omnibus, vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorũ. Vel fortè eſt locutio hyperbolyca .i. per exceſſum prolata, ad inſinuādum, ꝙ valde multa loca circuiuit, *Docens in ſinagogis eorum*, uidelicet Iudæorum, ad quas conuenire ſolebāt vt audirent verbum Dei. Porrò per hoc qđ Chriſtus non ſolũ ciuitates, ſed & caſtella circuiuit, docentur prælati, & prædicatores non poſtponere curam paucorum, & eorum qui in paruis locis morantur, ſed omnibus & ſingulis pro uiribus prouidere, *Et prædicans euangelium regni*, ideſt,
C euangelicam legẽ atq; doctrinam, in qua regnum cęleſte promittitur, & per cuius obſeruantiam ad illud directè ac immediatè pertingitur *Et curans omnem languorem* grauiorem *Et omnem infirmitatem* minorem vel languor refertur ad uitia animæ infirmitas autem ad incommoda corporis. Nam quos curauit in corpore, & ſanauit quoq; in anima. Primò itaq; prædicauit & docuit: deinde ægritudines repulit, quatenus operatio miraculorũ ſupernaturalẽ doctrinā commendaret, auditoribusq́ue vehementer infigeret, & vt eos quos ſermo nõ emendauit, ſigna conuerterent. Frequenter Euangeliſtæ deſcribũt Chriſti miracula in cõi: nam tot, tanta, & talia extiterunt, ꝙ ſigillatim & plenè recitari nõ poterant, in quo euidenter oſten-

ditur uirtus & veritas Chriſti, præſertim D
cum nil tale legatur, de aliquo ſancto veteris teſtamenti, quanuis Helias & Heliſæus plurima fecerint ſigna. Hinc Ioānes ait, Multa quidem alia fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe, eos qui ſcribēdi ſunt libros. *Videns autem Ieſus* turbas ipſum ſequentes, *Miſertus eſt eis*, tanquam miſericordiſſimus, & amator præcipuus. *Quia erant vexati* laſſitudine, fame, ſiti, & etiam dolore cordis propter cõmiſſa mala, & bona omiſſa, de quibus cordialiter multi eorum pœnitebant, ex verbis Chriſti ad compunctionem inducti, *Et iacentes* præ fatigatione, & fortè iacebant in terra ſub dio, carentes hoſpitio, quoniam plures eorum pauperes erant, nec poterant E
prę multitudine faciliter hoſpitari, & illũ ſequebantur qui perſonaliter nõ habebat reclinatorium capitis. Erant ergo afflicti, *Sicut oues non habentes paſtorem* quoniam ſicut oues tales non habent alentẽ, & eas in ſtabulum colligentem ne deuorentur à lupis: ſic iſti carebant bonis doctoribus ac prælatis, excepto Chriſto, & eius diſcipulis. Sacerdotes quippè & ſcribæ paſcebant & quærebant ſeipſos, nõ gregem ſibi commiſſum: de talibus enim dominus dicit per prophetam. Qui comedunt carnem populi mei, & pellẽ deſuper excoriauerunt. Et per Ieremiam, Sacerdotes (inquit) non dixerunt, vbi eſt dominus, & tenentes legem neſcierunt me, & paſtores præuaricati ſunt in me. Sed cum F
Chriſtus ſit paſtor bonus, qũo gregem ſe ſequentem comparat ouibus ſine paſtore? Et reſpondendum, quòd excepit ſemet ipſum. Vel ideo dicit eum ſimilem ouibus ſine paſtore, quoniam licèt ipſe in ſpiritualibus paſceret ſe ſequentes, non tamen ſemper in temporalibus, ſeu corporalibus, ſed erant ſæpe in magna penuria. *Tunc* Chriſtus prouidus paſtor *Dicit diſcipulis ſuis. Meſſis quidem multa*, ideſt multi ſunt parati audire, & facere verba Dei, qui meſſi comparantur, quia diſpoſiti ſunt congregari ac recipi in horreum Chriſti, tanquam boni fructus, & in uirtute maturi. De talibus enim ait Ioannes *Lucæ. 3.*
Baptiſta loquens de Chriſto, Triticũ colliget in horreum ſuum, uidelicet in eccleſiam militantem & triumphantem, Operarii

A *varii autem*, id eſt, boni & efficaces paſtores, doctores ac prædicatores ſunt pauci, imò paucisſimi, & tantò pauciores, quantò maior perfectio requiritur ad bonū paſtorem, qui verbo & opere congreget populum in domum ſeu horreum Dei. Nam & ſi ſint qui audiant, deſunt qui dicāt. *Rogate ergo dominum meſſis*, videlicet Chriſtū omnium hominū dominatorem, ſeu Deū trinitatem, dominum vniuerſorum maximè electorum, in quibus actualiter dominatur, dū ei obediūt. *Vt mittat operarios*. i. fructuoſos atque idoneos doctores, & prælatos, *In meſſem ſuam*. i. ad plebē eccleſiæ inſtruendam ac gubernandā. Maximū etenim Dei beneficium eſt, habere bonū paſtorem qm̄ verè ait ſcriptura, Qualis eſt
B rector ciuitatis, tales & habitantes in ea.
Num.7. Hoc Moyſes orauit, dicēs, Prouideat dn̄s
Iere.3. Deus ſpirituū vniuerſæ carnis hominē,
1.Cor.3 qui ſit ſuper multitudinē hanc, ne ſit populus domini ſicut oues ſine paſtore. Tales operarios promittit ſe dominus præſtiturum per Ieremiam prophetā, dicēs, Dabo uobis paſtores iuxta cor meum, & paſcent vos ſcientia & doctrina. Eccleſia ergo quæ (ſecundū Apoſtolū) eſt Dei agri
Iſa.6. cultura, & ſm̄ Iſaiam dicitur vinea domini, ipſa quoque nunc dr̄ meſſis domini.

CAPVT X.

Et conuocatis duodecim diſcipulis ſuis dedit.

ARTICVLVS XIX.

C POſtquā Chriſtus docuit ſe rogandū, vt mitteret operarios in meſſem ſuā, ſtatim nondū rogatus, ſaltē cōdignè, ex abundantia ſuæ clementiæ mittit operarios ſanctos apoſtolos, in meſſem ſuam, de qua alio aſſerit loco, Nō ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierūt, domusq; Iſrael. Itaque poſtquā inſtruxit apoſtolos de euangelicæ legis doctrina, multisq; miraculis eos cōfirmauit in fide, mittit eos vt alios doceant. Vt.n. Dionyſius proteſtatur, nō eſt aptus alios ad Deū reducere, purgando, illuminādo, perficiēdoq; eos, niſi qui in ſeipſo excellenter purgatus, illuminatus, perfectusq; fuerit, quatenus de plenitudine eius accipiant alii. *Et cōuocatis duodecim diſcipulis ſuis*, puta apoſtolis ad ſe, *Dedit illis* Ieſus *Poteſtatem ſpirituum immundorum*, i. virtutem ſupra & cōtra dæmones impuritate peccati repletos, *Vt eiicerēt eos* ab hominibus obſeſſis, in nomine Chriſti. D Dedit quoque eis poteſtatē, *Vt et curarent omnem languorem* difficulter ſanabilē, inueteratum, latentē, *Et omnem infirmitatē* facilius curabilem, hoc eſt, omne genus cuiuſcunque morbi. Vel per languorem inualitudo animę ſeu peccatum: per infirmitatē verò morbus corporis deſignatur. Nam & corporum curatio ordinabatur ad animæ ſanationem, de qua Iere- Iere.17
mias, Sana me (inquit) & ſanabor. Miſſi ſunt Apoſtoli ad animas reparādas. Data præterea eſt apoſtolis tanta miraculorū poteſtas, quatenus veritas euāgelicæ prædicationis diuino teſtimonio fulciretur, & quia nō aliter crederetur illiteratis ac idiotis. *Duodecim autem apoſtolorum nomina* E
ſunt hæc. Ponit Euangeliſta nomina apoſtolorum, ne alii pſeudo Apoſtoli reciperentur quaſi veri Apoſtoli. Vt.n. in epiſtolis Pauli frequenter oſtenditur, tēpore Apoſtolorum, multi falſi apoſtoli ſurrexerunt, dicētes ſe veros Chriſti apoſtolos. *Primus* dignitate non vocatione, eſt *Simon*, qui alio nomine dicitur *Petrus*, & etiam Cæphas. Simon aūt fuit primū nomen ipſius: alia duo nomina impoſuit illi Chriſtus. Simō interpretatur, obediēs: Petrus, firmus: Cæphas, caput, vel principalis. Petrus tamen & Cęphas idē ſignificāt: ita quod Petrus interpretatur firmus & principalis, ſimiliter Cæphas. Vn̄ alio Marci.3
ī loco ait Saluator, Tu vocaberis Petrus, F
quod interpretatur Cæphas, *Et Andreas frater eius*, Videlicet Petri. Quāuis autem Petrus & Andreas primò ſimul à Chriſto vocati ſint ad Apoſtolatū (ut dictū eſt ſupra) Andreas tamen primò à Chriſto uocatus eſt ad ſui cognitionē, & cognito Chriſto, Andreas duxit fratrē ſuū Petrū ipſo ſeniorem, ad Chriſtū, *Iacobus maior*, .i. vocatione prior, & Chriſto familiarior, qui interfuit reſuſcitationi puellæ, transfigurationi, & trinæ orationi Chriſti tēpore paſſionis, *Zebedæi* filius, *Et Ioānes* Euangeliſta *Frater eius*, vtpote Iacobi. Hos duos (vt Marcus refert) Chriſtus uocauit Boanerges, i. filios tonitrui, propter altiſonam & inuictā Euāgelii prædicationē, *Filippus* quem Chriſtus legitur apud Ioānem ſtatim poſt ſuam baptizationē vocaſſe. Eratq; Filippus à Bethſaida, & frater

Nathanaelis,

A Nathanaelis, de quo teſtatus eſt Chri-
ſtus, Ecce verè Iſraelita, in quo dolus nõ
eſt, *Et Bartholomæus, Thomas, & Mattæus
publicanus*, Lucas, & Marcus nominant
Mattæum ante Thomam, nec addunt pu
blicanus. Mattæus verò ſicut verè humi-
lis, Thomam ſibi præponit, ſeque publica
num appellat, *Et Iacobus* minor, filius Al
phai qui dictus eſt fratrer domini, tan-
quam vultu & conuerſatione ei confor-
mis, & fuit primus Ieroſolimorum Chri-
ſtianorum antiſtes, *Et Thadæus*, qui aliis
in locis vocatur Iudas Iacobi, id eſt, fra-
ter Iacobi minoris, qui etiam (teſte Hie
ronymo) dicebatur Lebbæus, quod inter
pretatur corculus, id eſt, cordis ſui dili-
gens cuſtos. Fuit ergo trinomius, *Simõ Ca*
B *nanæus*, qui dicitur Cananæus, non quia
de genere populi Canaan, ſed à vico Ca
na, vbi Chriſtus conuertit aquam in vi-
num. Hunc Lucas vocat Simonem Zelo-
tem, quoniam Cana interpretatur zelus
ſecundùm Hieronymum. *Et Iudas Iſcha-
riotes*, id eſt, natus à vico Iudeæ nomine
Iſchariot, *Qui & tradidit eum*, videlicet Ie
ſum, dicẽs, Quid vultis mihi dare, & ego
eum vobis tradam? Qui velut alter luci-
fer cecidit de cœlo, & tanquam alter Sa-
tã adfuit inter filios Dei. *Hos duodecim mi
ſit Ieſus* ad prædicandum binos & binos,
ſeu combinatos ſecundùm Marcum. Vn-
de quod Mattæus & Lucas exprimũt eos
combinatos, putant nonnulli ideo factũ,
quia illi pariter miſſi ſunt, qui combinã
C tur. Denique poſt hanc miſſionem apo-
ſtolorum, deſignauit dñs Ieſus & alios ſe
ptuaginta duos diſcipulos, & miſit illos
binos & binos ante faciem ſuam, vt Lu-
cas refert, *Præcipiens eis* puta apoſtolis, *Et
dicens, In uiam gentium*, id eſt, ducentem ad
gẽtiles, *Ne abieritis*, Illas uiſitando ſeu in
ſtruẽdo, *Et in ciuitates Samaritanorum*, qui
receperunt quinque libros Moyſi, ſed nõ
prophetas, erantque natione gentiles, &
4.Re.18. à rege Aſſyriorum adducti, filiis Iſrael ca
ptis, prout in libris Regum plenius edo-
cetur, *Ne intraueritis*, gratia prędicãdi, nec
in villas aut caſtella eorum, *Sed potius ite
ad oues quæ perierunt*, id eſt perditas, ſeu
propter peccatum dãnationis obnoxias,
Domus, id eſt, populi ſeu familiæ *Iſrael*, po
teſt autem per Iſrael intelligi Iacob pa-
triarca, de quo Iudæi exorti ſunt, qui a-

lio nomine nuncupatus eſt Iſrael, vel po D
pulus iſraeliticus. Quemadmodum ergo
Chriſtus ait, Nõ ſum miſſus, niſi ad oues
quæ perierunt domus Iſrael: ſic & apoſto
los mittit ſolùm ad illas, non quòd ipſe
nullo modo miſſus ſit ad gentes, præſer-
tim cum in actis apoſtolorũ dicat Apo- *Act.* 18.
ſtolus, Notũ vobis ſit, quia gentibus miſ- *Luca.* 2.
ſum eſt hoc ſalutare Dei. Et Simeon iu-
ſtus, Viderunt (inquit) oculi mei ſalutare
tuum, quod paraſti ante faciem omnium
populorum. Sed quoniam primò ac prin
cipaliter miſſus eſt ad conuertendos Iu-
dæos, deinde gentiles: ſic nunc iubentur
apoſtoli ſolis prædicare Iudæis, quoniã
primò eis prædicari decebat tanquã po-
pulo peculiari, quorum patres, ex quibus E
Chriſtus, ad quos facta fuit de Chriſti ad
uentu promiſſio: & etiam ut Iudæi inex
cuſabiles fierent de ſua incredulitate. Si
enim Chriſtus ſuos diſcipulos ad infide-
les primò miſiſſet, habuiſſent occaſionẽ
calumniandi atque dicendi, quod ipſe nõ
eſſet Chriſtus in lege promiſſus populo
Iudæorum. Itaque quoniam Chriſtus &
eius diſcipuli ante paſſionem eius modi-
co tempore prædicauerunt, idcirco ante
paſſionẽ non prædicauerunt, niſi Iudæis.
Porrò poſt reſurrectionem. Dixit eis Sal
uator, Euntes in mundũ vniuerſum, prę-
dicate Euangelium omni creaturę. Et ta
men nec hoc executi ſunt apoſtoli, niſi
poſt prædicationẽ Iudęis copioſè, & diu
impenſam: quibus pro maiori parte indu
ratis, ad gẽtes profecti sũt. Propter quod F
Paulus & Barnabas dixerunt Iudæis, Vo *Act.* 13.
bis oportebat primùm loqui verbũ Dei,
ſed quoniam repuliſtis illud, ecce conuer
timur ad gentes, *Euntes autem prædicate, di
cẽtes, Quia appropinquabit regnum Dei*, i. glo
riam regni cœleſtis, quia per Chriſti in-
carnationem ac meritum, ingreſſus regni
pateſcit. Homines nempè elongantur ac
diſtant à regno cœleſti, & vera fœlicitate
per culpam, Quoniam ergo Chriſtus ve- *Marc.* 1.
nit tollere peccata mundi, idcirco à tem *Luca.* 5.
pore ſui aduẽtus appropinquauit hoc re
gnũ, & homines ad eius adeptionẽ diſpo-
ni cœperũt. Nemo tamẽ ante paſſionẽ il-
lud ingredi potuit. Cõſequẽter Saluator
donat apoſtolis cõgrua, proportionataq;
argumẽta probãdi doctrinã euãgelicã. *In
firmos curate*, miraculoſè & inſtrumentali

A ter, diuinam potentiam, atque clementiã inuocando *Mortuos ſuſcitate*. Non leguntur apoſtoli ante paſſionem mortuos ſuſcitaſſe, ſed poſtea *Leproſos mundate* orando pro curatione eorum *Gratis* ideſt, ſine prætio ueſtro ac merito *Accepiſtis* à me dona ſpiritus ſancti, uidelicet gratias gratis datas, & gratiam gratum facientem, alioqui gratia non eſſet gratia, *Gratis*, purè pro
Roma.11 pter Deum, *Date*, aliis communicate ſpiritualia uobis conceſſa, ſacramenta eccleſię, beneficia ſanitatum, ſapientiã & ſcientiam, & cęteros actus ſpirituales, pro quibus nihil ſumendum eſt per modum pręcii, ne ſpiritualia temporalibus comparétur: quanuis aliquid accipi poſſit, tanquã
1.Pet.4 ſtipendium uitæ. Hoc & Petrus in prima
B ſua hortatur canonica, dicens. Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſatores, multiformis gratiæ Dei. *Nolite poſſidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris* ideſt, in burſis ad zonas pen
Luc.4. dentibus. Quid mirum ſi hoc dicatur ad
Marc.6. diſcipulos, quibus & dixit, Qui non renuntiauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus? Apoſtoli nanque eſſe debuerant, cæteris omnibus maximè prædicatoribus, exemplum perfectionis, videlicet, paupertatis, & plenæ ſpei in Deo non cogitando de craſtino, itemque de libertatis perfectione, ſola futuri ſeculi bona quærendo. Denique non
C ſolùm prohibuit Chriſtus apoſtolis nil
Marci.6 horum poſſidere, ſed etiam nihil ſecũ por
Luc. 22. tare. Vnde apud Lucam, Nihil (inquit) tuleritis in via, &c. Temporalium nanq; poſſeſſio parit ſolicitudinem, & impedit animi libertatem, ſicq; efficit hominem minus expeditum ad infatigabile pręḍicationis officium *Neque peram* ideſt, repoſitorium uictualium in via prædicationis poſſideatis aut circunferatis. Videtur contrariũ quod ait Saluator, Quãdo miſi uos ſi
Ioan.18 ne ſacculo & pera, nunquid aliquid defuit uobis? Sed nũc qui habet ſacculum, tollat, ſimiliter & peram. Sed & ipſe Saluator aliquid tulit in uia, uidelicet ſacculũ, peram, pecuniam, quorum Iudas cuſtos fuit. Nam cum in cœna Chriſtus ei dixiſſet, Quod facis, fac citius, putabant apoſtoli, quod dixiſſet ei, Eme nobis quæ ad diem feſtum neceſſaria ſunt. Diſcipuli quoque eius intrauerunt ciuitatem Samaritanorum emere cibos. Et reſpondendum ad primum, quòd Chriſtus D
ſecundũ congruentiam loci ac temporis, conuenientia dedit præcepta. In lega Ioan.4.
tione igitur apoſtolorũ, quæ facta eſt an- Lucæ 9.
te paſſionem præcepit ne quid tollerent in via, quia tunc mittebantur ad notos, nec prædicabant mirabilia aut ſupernaturalia de Chriſto, ſicut poſt paſſionem, vnde & tunc perſecutionem perpeſſi non ſunt ut poſtea: ſed ſatis prouiſum eſt eis ab his, quibus prædicauerunt: ideo iuſſi ſunt pro tunc nihil ſecum portare. Poſt paſſionem verò cœperunt mirabilia prædicare de Chriſto, & hominum uitia ac idola publicè reprobare, idcirco tunc per E
miſſi ſunt ſecum ferrè neceſſaria uitæ. Quod autem apoſtoli poſt paſſionẽ hoc egerint innoteſcit ex eo, quod ad Corin. 1.Cor.9.
dicit Apoſtolus, Nunquid non habemus poteſtatem, mulierem ſororem circunducẽdi, ſicut & cæteri apoſtoli, & fratres domini, & Cęphas? Ad ſecundùm dicendũ, ꝙ Chriſtus tulit & habuit talia pro communitate ſui gregis, & pro neceſſitate ægenorum, non quaſi priuata & propria bona, *Neque duas tunicas* ſuperiores ſeu tales quarum una duntaxat neceſſaria eſt, i. non habere veſtes ſuperfluas: iuxta quem ſenſum ait Ioan. Bap. Qui habet duas tu Lucæ 3.
nicas, det nõ habenti. Hoc ergo intelligẽdum eſt, ſecundũ qualitatem locorum ac temporum: quia in uno loco & tempore pauciora ueſtimenta ſufficiunt, quàm in F
alio, *Neque calciamenta, neque virgam*. Marcus refert Chriſtum dixiſſe, Nihil tuleritis in uia, niſi uirgam tantùm, ſed calciati ſandaliis. Quomodo ergo nunc dicitur, neque calciamenta, neque uirgam? Et reſpondendũ, ꝙ loquitur de integris calciamentis. Sandalia verò ſunt incompleta calciamenta nec reputantur pro calceis. Quod autem ad Epheſios dicit Apo- Epheſ.6.
ſtolus, Calciati pedes in prædicatione Euangelii pacis, de ſpiritualibus calciamẽ
tis intelligi poteſt, de quibus in Canti- Cantic.7
cis ſcribitur, Quàm pulchri ſunt greſſus tui in calciamentis. Deniq; non oĩa quæ iam iubentur apoſtolis, exiſtimanda ſunt omnibus prædicatoribus ad literam eſſe præcepta, ſed his in quibus eadem ratio inuenitur. De uirga maior eſt difficultas

vnde

A Vnde ſciendum, ꝙ Chriſtus conceſſit diſcipulis portare virgã, ſumendo virgã ad literam, quoniam Iudæorũ conſuetudo erat, ut doctores & prædicatores eorũ ferrẽt virgã in ſignũ doctrinæ, & in ſignũ ꝙ hi quibus prædicabãt, tenebãtur eis de uictualibus prouidere. Sed hoc loco virga accipitur ſpũaliter, pro innitentia animi ſuper quãcunq; rem tẽporalẽ uel pro re tẽporali quantũcũq; parua & uili, ut ſit ſenſus, Neq; virgã. i. nolite alicui rei tẽporali inniti, vel rem temporalem quantũcũque minutã, quaſi propriũ poſſidere. Cur aũt nil horum poſſidendũ ſiue portandum ſit prędicatori, ſubiungitur. *Dignus eſt enim operarius.* i. prædicator verbi Dei & miniſter altaris, ſeu quilibet ſpũalis in templo miniſtrans, & ſpiritualia populo exhibẽs,

Luc. 5.

Marc. 2.

B *Cibo ſuo.* i. neceſſariis ad corporis ſuſtentationem. Imo hoc dictat ratio, lexq; diuina & ius humanum: Imò hoc ipſum Apoſtolus pro modico reputans, ſic ait, Si nos uobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi ueſtra carnalia metamus? Ideo iterũ loquitur, Communicet autem qui catecizatur ei qui catecizat in omnibus bonis. Itemq;, Dominus ordinauit his qui Euangelio deſeruiunt, de Euangelio uiuere. Myſticè, per aurum hoc loco prohibitum, intelligitur ſapientia ſecularis, per argentũ ſermo coloratus, per pecuniam autem cupiditas, per duas tunicas, duplicitas animi, uel ſanctitas ſimulata: per uirgã rigor uindictæ, per peram teſauri impietas. Omnia igitur hæc abiicienda ſunt prædicatoribus atq; doctoribus Chriſti, quia ut ait

1. Tim. 5

Galat. 6.

1. Cor. 9.

C Apoſtolus, Prudentia carnis, mors eſt. Et rurſus, ſermo (inquit) meus nõ fuit in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ uerbis. Iacobus quoq; hortatur, Purificate corda duplices animo. *In quancunque autem ciuitatem,* i. locum maiorem, *Vel caſtellum,* i. locũ minorem, *Intraueritis* gratia prædicandi, ueſcendi, uel hoſpitandi, *Interrogate,* i. ab hominibus locorum illorum diligenter inquirite, *Quis* habitator, *In ea* ciuitate, i. tali uel tali loco, *Dignus ſit* veſtro introitu ſeu hoſpitatione. i. Non ad quemlibet indifferenter intretis adveſcendum uel quieſcendum, ſed ad aliquem bonæ famæ ac uitę laudabilis, ne ex diffamiæ & peccatis hoſpitis uos recipientis, incurratis diffamiam uel ſuſpitionem malam, & ne alios

Roma. 8.

1. Cor. 2.

Luca. 4.

D ſcandalizetis, ueſtraq; doctrina uilipendatur ab aliis. Sed huic documento uidetur contrarium, quòd ipſemet Chriſtus ad publicanos, & peccatores ingreſſus eſt, conueſcens cum eis, Porrò apoſtoli & ſucceſſores eorum cum ſint medici animarum, uidetur potiſſimum ingredi debuiſſe domus peccatorum, non iuſtorum. Et reſpõdendum, quòd peccatores, ad quos Chriſtus declinauit, ueraciter pœnituerunt, & tales à prædicatore ſunt uiſitandi: qui verò indurati atque infames ſunt, nõ ſunt viſitandi à prædicatoribus: ſicut nec medicus viſitat languidos omnem medicinam & ſanitatis conſilium reſpuentes, *Et ibi.* i. in tali hoſpitio *Manete, donec exeatis,* id eſt, tãdiu quouſq; occurrat vobis rationabilis cauſa egrediendi de domo illa, uidelicet ut alibi prædicetis, uel aliquid boni

Marci. 1

Luca. 7.

E alibi efficiatis. Vult itaque Chriſtus ne prædicator more gyrouagi & hominis uani currat de domo ad domum, & locum ſine profectu frequenter transmutet: quia ut Salomon profitetur, Sicut auis tranſuolans de nido ſuo: ſic homo qui relinquit locum ſuum, ſed actu prędicationis & corporalis neceſſitatis ceſſante, conuertatur ad Deum, orationi, compunctioni, & contemplationi uacando, quatenus illic ſibi Deus infundat, quod aliis poſtmodum affectuosè proponat. Qui autem non ualet corpus ſuum ſtabilire in loco, quomodo poterit cor ſuum ſtabilire in Deo? *Intrantes autem domum* talem, *Salutate eam, dicentes.* i. ueram ſalutem ſeu fœlicitatem

F optate, & dicite habitantibus & exiſtentibus in ea. *Pax* exterior. ſ. quies ab hoſtiũ impugnatione. Paxq; interior, puta tranquillitas mẽtis, ſit *Huic domui.* Quid enim Chriſtus pax noſtra aptius, quàm pacem mandaret? Eſt tamen pax quædam carnalis, & uitioſa quam habuit Adam & Eua, quam etiam habet ratio impii cum ſenſualitate. Hanc Chriſtus non mandat: iuxta illud, Non ueni pacem mittere, ſed gladium. *Et ſiquidem fuerit domus illa digna.* i. ſi exiſtentes in ea fuerint capaces pacis ſe diſponendo ad gratiam à vobis petitam, vel ſi fuerint præordinati ad pacem Chriſti, quæ omnem ſenſum exuperat, & prædeſtinati, *Veniet pax ueſtra ſuper eam,* id eſt, pax quam eis optaſtis præſtabitur ipſis, & oratio ueſtra pro illis exaudietur, *Si autem nõ*

Ephes. 2.

Gene. 5.

Luca. 12

A *fuerit digna*.i. capax ſeu prædeſtinata), ſed obicem ponẽs & reproba, *Pax veſtra ad vos reuertetur*,i.ſermo quo eis pacem petiſtis, uobis meritorius erit,& ſalutarem in uobis ſortietur effectum,in pręſenti & in futuro:iuxta quem ſenſum ait Pſalmiſta,Oratio mea in ſinu meo conuertetur, *Et quicunque non receperit uos*, negando uobis hoſpitium, *Neque audierit* auribus cordis *Sermones ueſtros*,ueſtris exhortationib.obtemperando, *Exeuntes foris de domo uel ciuitate*, non recipientium uos, *Excutite puluerem de pedibus ueſtris*,i.minutias terræ pedibus veſtris adhærentes remouete, & in loca illorum reiicite,in ſignum damnationis eorũ, ut excuſſio illa ſignificet illos in infernũ excutiendos:& item quod uos nil tempo-

B rale ab ipſis quæſiſtis. *Amen dico uobis, tolerabilius*.i.minor pœna, *Erit terræ*,i.populo *Sodomorum & Gomorræorum*, & per conſequens, aliarum trium urbium, cum illis merſarum,uidelicet Seboim, Adama, & Segor, *In die iudicij,quam illi ciuitati*, i.populo ciuitatis,uos non hoſpitanti nec audienti. An hoc intelligendum ſit abſolutè,ita quod ſimpliciter omnibus conſideratis,maior erit damnatio horum, quam Sodomitarum,difficilè eſt determinare. Videtur.n.ꝙ ſic,quoniam cęteris paribus, maior eſt damnatio malorum fidelium, quàm infidelium:& tantò grauius eſt peccatum,quo maior gratia offertur ac ſpernitur. Sodomitæ autem non uiderunt miracula,nec prędicationem tàm efficacem,

Gen. 13. ut fuit ſermocinatio apoſtolorum. Oppo-

C ſitum uero huius apparet ex eò, ꝙ in Geneſi legitur,quemadmodum homines Sodomitæ peſſimi erant,& peccatores nimis coram domino. Lyra ergo reſpondet, ꝙ comparatio iſta intelligenda ſit, ſolũ quãtùm ad aliquid,hoc eſt, quò ad peccatum inhoſpitalitatis & immiſericordiæ Sodomorum,non quò ad peccata eorum contra naturam: ita quod Sodomitis remiſſius erit in die iudicii, quàm iſtis, nõ ſimpliciter,ſed quò ad hoc ꝙ minus peccauerunt,non exercendo opera miſericordiæ in ſuos,quàm iſti qui non receperũt apoſtolos. Sed huic ſolutioni uidetur obſtare, ꝙ chriſtus ſimpliciter loquitur. ¶ Itẽ ꝗ nõ receperũt apoſtolos, nõ uident̃ minus peccaſſe quã Iudęi tp̄e Ezechielis, & tñ de illis ait Ezechiel, ꝙ Sodoma nõ pec-

D cauit dimidiũ peccatorũ illorũ. Rurſus Sodomitæ tranſgreſſi ſunt legem naturalem duntaxat, iſti verò naturalem atq; diuinam ſeu ſcriptam. Hęc tangendo,ſi dixerim; quoniã nil determinare audeo. Certum eſt tamen quorundam Iudæorum,eorum uidelicet, qui Chriſtum occiderunt, & fortè eorum qui occiderunt eius diſcipulos, peccata eſſe grauiora ſceleribus Sodomorum.

RESIDVVM CAPIT.

Ecce ego mitto uos.

ARTICVLVS XX.

E

SVbinde Saluator docet diſcipulos,omneſq; prædicatores ad ueram prudentiam,ad inuictam atque fortiſſimã patientiam, ad plenam quoq; habendam in Deo fiduciam. *Ecce ego mitto uos* ad prædicandum, *Sicut oues in medio luporum*, i.ſicut mittuntur homines pii,innocentes,ac ſimplices,qui ouibus comparantur: inter rapaces,voraces,crudeleſque homines, qui more luporum opprimunt innocentes: iuxta illud Iſaiæ prophetæ, Quare atteri- Lucæ.10 tis populum meum, & facies pauperũ cõmolitis? Iſaiæ 3. Tales fuerunt ſacerdotes, ſcribæ, fariſæi Iudæorum:qui Chriſtum & eius diſcipulos dilaniare conati ſunt. *Eſtote ergo prudentes*,i.circunſpecti, cauti ac prouidi, ne à lupis fallamini, *Sicut ſerpentes*,qui obturant aures ſuas,ne audiant incantantẽ & toto corpore caput ſuum, in quo uita conſiſtit,occultant,& protegunt. F Sic nos aures obturemus,ne uerba nociua, Pſal.57. detractoria,aut deceptoria audiamus, quemadmodũ Sapiens nos hortatur, Prou.14 Sepi aures tuas ſpinis,& noli audire linguam nequã, *Et ſimplices*,i.ſine felle amaritudinis, ſine ſimulatione ac duplicitate eſtote, *Sicut columbæ*. Non.n.eſt ſenſus,ubi abundat amaritudo,& uæ duplici corde. Ecce ordinata temperies,ut prudentia noſtra,ſit ſimplex non uulpina,aut uerſipellis. Prou. 11 Callidi nanque prouocant iram Dei, Prou. 3. & vir verſutus odioſus eſt, Prou. 7. ut in prouerbiis dicitur,Simplicitas quoque noſtra non ſit rudis, & indocta:aut indiſcreta. De hac ſancta ſimplicitate Salomon ait,Simplicitas iuſtorũ diriget eos, & iuſtitia ſimplicis diriget uiam eius. Et alibi,Cũ ſimplicibus ſermocinatio

Dei.

A Dei. Qui itaq; inter peruerſos & perſe-
cutores mittitur, uiuit, & conuerſatur,
maxima ęget prudẽtia, ne aliquo mõ per
uertatur, aut mente lædatur ab ipſis .·. Id-
circo Sapiens inquit, Dic ſapientiæ ſoror
mea es, & prudentiã uoca amicã: *Cauete au
tem*. i. uoſipſos obſeruate, & cuſtodite, *Ab
hominibus*, ne detrimentum ſalutis & gra-
tiæ inferãt uobis, terrendo aut blãdiẽdo.
Mar. 13. Vnde in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt. A fi-
Luc. 12. liis tuis caue, & a domeſticis tuis attẽde.
Iere. 2. Et Ieremias, Vnuſquiſque (ait) à proxi-
mo ſe cuſtodiat, & in omni fratre ſuo nõ
habeat fiduciam, Et certè multũ perfectus
atq; beatus eſt qui ſe ita ab hominibus ca
uet, ꝙ nullus ſit ſibi peccati occaſio. *Tra-
det enim*. i. adducent *Vos in conſilijs*, i. ad lo-
B ca ſecreta conſiliorum, ſeu inter ſeipſos
contra uos conſilia celebrantes. *Et in ſina
gogis ſuis*. i. publicis locis ſeu congregatio-
nibus, *Flagellabunt uos*, Hæc atq; ſequẽtia
non leguntur illata apoſtolis ſeu diſcipu-
lis Chriſti, ante ipſius paſſionẽ, ſed poſtea
Actu 25 frequenter & copioſè, ut patet in actis a-
& 12. poſtolorum. *Et ad præſides*. i. iudices ſubſti
tutos, quales fuerunt Feſtus & Fœlix, an-
te quos ductus eſt Paulus, *Et ad reges* qua
lis fuit Herodes, qui Iacobum occidit, &
Petrum incarcerauit, uolens poſt paſca
producere eũ populo, *Ducemini propter me*,
i. ob conſtantem prædicationem fidei meę
& nominis mei cultũ atq; amorẽ, *In teſti-
monium illis, & gentibus*, i. in teſtimoniũ dã
nationis tã regũ & iudicũ uos condemna
C tium, quã gentiũ eis conſentientium, vel
uos eis præſentantiũ, ita ꝙ ueſtra innocẽs
adductio, uera confeſſio, libera prędicatio
iniuſtaque paſſio teſtimoniũ perhibebit,
& declarabit illos eſſe dãnabiles qui crede
re noluerunt, & uos perſecuti ſunt. Vel,
in teſtimonium illis. i. ut teſtimoniũ per-
hibeatis de me coram ipſis uel, ut ipſi te-
ſtimonium ferant aduerſum uos, *Cum au-
tem tradent uos* ante conſpectum regum, &
iudicum, *Nolite cogitare*, i. anxiè præmedita
ri, & cum ſolicitudine quadã inquirere.
Quomodo aut quid loquamini, i. per quẽ mo-
dũ, uel quã rationẽ ſeu reſponſionẽ, detis
ad obiecta uel interrogata. Non prohibe
tur per hoc, quin homo poſſit facere qđ
in ſe eſt, ſagaciter conſiderando, quid & q̃
conſtanter ac ſapienter reſponderi opor-
teat, præſertim cum princeps apoſtolorũ,
dicat, Parati ſemper ad ſatisfactionẽ om- D
ni poſcenti uos, de ea quæ in uobis eſt fi- 1. *Pet.* 2.
de & ſpe. Sed ne homo in ſua præmedita
tione, inquiſitione, uel eruditione confi-
dat aut turbetur, & metuat ſi tempus præ-
meditandi non habeat. Huius inſuper effi
cax ratio aſſignatur. *Dabitur enim uobis in
illa hora* traditionis veſtræ, *Quid loquamini*,
i. diuinitus mentibus ueſtris infundetur
ac reuelabitur apta reſponſio. Tunc. n. po-
tiſſimum adimpleretur quod dominus lo
quitur, Aperi ſeu dilata os tuum, & imple
bo illud, cuius annectitur ratio. *Non enim
uos eſtis qui loquimini* quaſi principales lo-
cutores, uel ex proprio ingenio reſpon-
dẽtes, *Sed ſpiritus patris ueſtri*. i. ſpiritus ſan
ctus à patre ęterno procedens eſt *Qui loqui* E
tur in uobis, i. in anima veſtra, per inſpira- *Ioan.* 14
tionem internam, docendo uos, iuxta il- *Pſal.* 84
lud, Audiam quid loquatur in me domi-
nus Deus: propter quod dicit Saluator. Pa
racletus ſpiritus ſanctus docebit vos om-
nia, & ſugeret uobis omnia quæcunq; di-
xero uobis, Vel Loquitur in uobis. i. per *Actu* 6,
os ueſtrum, tanquã principalis locutor,
prout in actis de Stefano ſcribitur, quod
Iudæi non poterant reſiſtere ſapientiæ &
ſpiritui qui loquebatur. *Tradet autem fra-
ter* infidelis *Fratrem* fidelem *In mortem* mar
tirii. Et patet infidelis *Filium* fidelem. *Et in-
ſurgent filij* infideles *In parentes* fideles *Et
morte eos efficient*. Hæc omnia frequenter
contingiſſe in ſanctis martiribus, multæ
teſtantur hiſtoriæ. *Et eritis odio omnibus*. i.
aliquibus de omni genere hominũ, puta F
cunctis peruerſis, de quibus dicit Apoſto. *Lucæ* 12
Si hominibus placerẽ, Chriſti ſeruus non *Galat.* 1.
eſſem, *Propter nomen meum*. i. propter me, & *Mat.* 25
propter fidẽ, ſpẽ, & caritatẽ, cõuerſationẽ,
& prædicationẽ, quã habetis in me. Veri-
tas. n. generat odiũ. Hinc Chriſtus inquit
Si de mundo eſſetis, mundus quod ſuum
erat diligeret: quia uerò de mundo nõ e-
ſtis, ſed ego elegi vos de mundo, propterea
odit uos mundus. Et Ioã. Nolite (inquit)
mirari ſi odit uos mundus: *Qui autem perſe
uerauerit* in fide, caritate, & opere, *Vſque in
finem* uitæ præſentis incluſiuè. *Saluus erit*,
beatudinẽ patriæ cõſequẽdo. In qua-
cunq;. n. hora iuſtus receſſerit à iuſtitia,
oẽs iuſtitiæ eius obliuioni tradent, vt ait
Ezechiel. Et ĩ ea affectione aĩa ęternaliter *Ezec.* 11
manet, in qua ſeparatur à corpore, prout

A Salomon aſſerit, Si ceciderit (inquit) lignum ad auſtrum, aut aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Sola ergo perſeuerantia coronatur, nec incoaſſe, ſed conſummaſſe virtutis eſt. Hanc vocẽ (qui perſeuerauit) non audiunt niſi oues. *Cum autem perſequentur uos in ciuitate iſta*, in qua principaliter eſtis *Fugite in aliam*. Sic enim Chriſtus fugit in Aegyptum, & ſæpius abiit & abſcondit ſe, Petrus quoq; de carcere ab angelo liberatus, relicta Ieroſolima, fugit in aliũ locũ. Sic & Paulus à Damaſco fugit. Et Stefano lapidato, fideles qui erant Ieroſolymis, diſperſi ſunt per regiones Iudææ præter Apoſtolos: quæ omnia in Actis recitantur. Sed vr huic contrarium, quod apud Ioannem ſcriptũ eſt, *Mat.2.* *Acto.5.* *Acto.9.* *Acto.8*

B Mercenarius uidet lupum uenientem, & fugit. Et reſpondendum, ꝙ iſta admonitio de fuga non eſt vniuerſaliter intelligẽda, nec per modum præcepti communiter data. Quando.n. ex fuga alicuius alii grauiter ſcandalizarentur, fides irrideretur, iuſtitia opprimeretur, ſubditi periclitarẽtur, nequaquam eſt fugiendum, præſertim prelato, ſuperiori uel doctori: niſi oẽs ſimul fugere poſſint. Porrò cum ex fuga alicuius nõ immineat tale periculũ, ſed potius aliquod cõmodũ. ſ. quia non expediret eccleſiæ tali paſtore, ſeu mẽbro priuari, propter futurũ profectũ: & quia qui fugit, & poteſt alibi fructificare, & in loco à quo fugit, alium idoneũ loco ſui relinquere, tũc fugere licet, Fugere autem ex timore ruinæ, propter propriã infirmitatẽ non ſemper eſt illicitũ, quanuis ſit imperfectum.

C Sed & multi ſanctorũ ex feruore fidei etiã non requiſiti, obtulerunt ſeipſos ad martirium. Et quaſi apoſtoli quærerent, quã diu fugiemus, reſpondet, *Amen dico uobis non conſummabitis*. i. perfectè non perambulabitis, nec prædicãdo circuietis, *Ciuitates Iſrael*, id eſt, populi Iudæorum. *Donec*. i. antequam, *Filius hominis ueniat*, id eſt poſt reſurrectionem ad uos reuertatur, quemadmodum apud Ioannem ſcriptũ eſt, Nõ uos relinquam orfanos, uado & uenio ad uos. Et alibi. Iterum autem uidebo uos. Tempus quippè prædicationis Apoſtolorum. In Iudæa ante paſsionem modicum fuit, nec in eo poterant omnes ciuitates Iſrael conſummare. Vel ſic Non conſummabitis, i. non conuertetis ad fidem, ciuitates Iſrael, id eſt, totum populum Iudęorũ, uos & ſucceſſores ueſtri, donec ueniat filius hominis, ad iudicium uniuerſale. *Ioan.14* *Ioan.19*

D Non enim generaliter conuertentur, niſi in fine ſæculi, inſtãte ſecundo Chriſti aduentu *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum*. Si per magiſtrum & dominum determinatè intelligamus Chriſtum, certum eſt nullũ Chriſtianum hoc magiſtro ac domino eſſe maiorem uel parem. Si uerò per magiſtrum & dominum intelligatur indeterminatè quicunque magiſter & dominus, intelligendum eſt uerbum hoc formaliter, ut ſit ſẽſus, Non eſt diſcipulus, inquantùm diſcipulus, ſuper magiſtrum, id eſt maior aut doctior eo: nec ſeruus ſecundùm quod talis eſt ſuper dominum ſuum, id eſt, maior *Ioan.13*

E ac dignor eo. *Sufficit diſcipulo, ut ſit ſicut magiſter eius* id eſt ei aſsimiletur, ſi tamen ille perfectus ſit, Alioquin ęmulari oportet cariſmata meliora, & magis proficere præſertim cum dicat profeta, Super omnes docentes me intellexi. Si uerò per magiſtrum Chriſtus ſpecialiter deſignetur, tunc omnino ſufficit diſcipulo. i. cuilibet Chriſtiano, ut ſit ſimilis Chriſto, qui omnis perfectionis ac ſanctitatis exẽplar eſt cui nullus æquari ualet ſeu parificari. Debet tamen eius ſequi ueſtigia, iuxta illud, Qui ſe dicit in Chriſto manere, debet. ſicut ille ambulauit & ipſe ambulare. Et debet ſeruus eſſe contentus. uel, *Seruo* ſufficere debet, *Vt ſit ſicut dominus eius*, id eſt domino ſuo conformetur ut decet. Hæc Saluator ait, quatenus ſuiipſius exemplo pro- *2.Cor.2* *1.Pet.2* *Mat.12* *Luce.11*

F uocet diſcipulos ſuos, & omnes fideles ad patientiam inconcuſſam. Vnde prædicta applicans, adiecit. *Si* pro quia *Patrem familias*, id eſt me Chriſtum, eccleſiaſticæ familiæ patrem. *Beelzebub*, ideſt demonem ſeu demoniacum *Vocauerunt* Iudæi dicendo, In Beelzebub principe demoniorum eiicit demonia *Quantò magis*, i. multò amplius, *Domeſticos eius*, id eſt diſcipulos meos, filios domus meæ, quæ eſt eccleſia appellabunt Beelzebub, aſcribendo uerba, facta, & ſigna eorum principi demoniorum. ¶ Dicitur aliquis demon dupliciter, uidelicet per naturam & per participationem ſeu imitationem diabolicæ prauitatis: hoc ſecundo modo uocauerunt Iudæi Chriſtum Beelzebub: ſicque Chriſtus

A ſtus ait de Iuda, Nónne uos duodecim
Ioan. 6. elegi, & unus ex uobis diabolus eſt? *Ne*
ergo timueritis eos, propter iniurias,& con-
tumelias,quas uobis pñt infligere,ſed po
tius exultate in oĩ aduerſitate,quã ab eis
patimini:cõſiderãtes qd paſſus ſim ego,&
gloriãtes in hoc, ꝙ dño veſtro, ac magi-
ſtro cõformari meruiſtis, cũ hoc ſit bene
ficiũ ingens. Quid.n.tã glorioſum eſt ſer
uo,quã vt dño ſuo aſſimiletur?Sæpe cõ-
tingit ut aliquis iniuriã paſſus doleat, &
ulciſci ſe cupiat.Si uerò conſpexerit aliũ
multò ſublimiorẽ eadẽ uel grauiora per-
peſſum,& tamẽ ſeruare patientiã, incipit
cõſolari,& ab ira ceſſare,dicẽs in ſe, Si il-
le tãtus talia patitur, quãtò magis ego.
Ita & nos,ſi Chriſti paſſionẽ, patiẽciam
que penſamus,patientiam diſcimus:& cũ
B Apoſtolo in tribulationibus iucunda-
mur. Cur uerò hi impii metuendi non
ſint,ſubditur, *Nihil enim opertum*. i. nullũ
opus eſt iam ita abſconditum & ignotũ,
Quod non reuellabitur.i.manifeſtum erit cũ
ctis,& ſingulis in die iudicii,quatenus o-
mnes ſciant iuſtũ eſſe iudicium Dei, *Et oc*
cultum.id eſt, nullum propoſitum, conſi-
lium,deſiderium,uel cogitamen eſt nunc
ita ſecretũ, *Quod non ſcietur* ab omnib. in
1.Cor.4. die nouiſſimo,quando (ſecundũ Apoſto
lum)adueniet dominus, qui illuminabit
abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit
conſilia cordium.Quaſi dicat Non cure-
tis quid nunc patiamini propter me, quo
niam ueniet hora in qua ueſtra patiẽtia,
& illorum peruerſitas dignam ac iuſtam
C ſortietur mercedem. ſecundũ illud Ioan-
Apo.22. nis in Apocalypſi 22.c. Ecce uenio cito,
& merces mea mecum eſt, dare unicuiq;
ſecundũ opera ſua. *Quod dico uobis in tene-*
bris,hoc eſt,in locis ſecretis, uel in tene-
bris.i.in parabolis,myſteriis,& figuris, de
his quæ euangelicã ueritatẽ concernunt.
Dicite aliis in lumine,hoc eſt, publicè corã
omnibus. *Et quod in aure*.i. in ſecreto, &
quaſi ſilenter, *auditis* à me de finali oĩum
retributione, & cæteris fidei documen-
tis,*Prædicate ſuper tecta*,hoc eſt, ſtando in
locis eleuatis atque patentibus, prout
Iſa. 18. Iſaias (inquit) Clama quaſi tuba exalta
Iſa. 40. uocem tuam. Et alibi, Super montem
excelſum aſcende tu, qui euangelizas
Sion. Ad literam per tecta intelligi
poſſunt deambulatoria templi, ſuper
quæ aſcendebant doctores Hebræorum D
prædicaturi populo. Vel,tecta domorum
in paleſtina,ꝙ plana erãt, & apta,vt ſup
ea ſtaret pdicãs populo.*Et nolite timere* Ti
more carnali & inordinato,*Eos qui corpus*
occidunt,hoc eſt,tyrannos,& perſecutores
Animam autem rõnalem, *Non poſſunt occide*
re cũ ſit immortalis. Non ergo poſſunt ei
auferre uitã naturæ,nec ẽt vitam gratię,
compellẽdo eam ad culpã,cum libera ſit.
Ideo dicit ſcriptura,Qui timet hoĩem, ci Prou. 19
to corruet.Et Iſaias,Nolite(inquit)time Iſa. 41.
re opprobrium hominum,&blaſphemias
eorũ.Quis tu ut timeas ab homine mor-
tali,& à filio hominis, qui quaſi fęnũ are
ſcit? Non itaq; ceſſemus ab opere bono
propter tormenta,quæ reprobi infligere
poſſunt,ne ſimus de eorum collegio. De Pſal. 19.
quibus fertur in Pſalmo, Deũ non inuo- E
cauerunt,illic trepidauerũt, timore, vbi
non erat timor. Vnde rurſus ait Pſalmi- Pſal. 52.
ſta,Non timebo millia populi circundan
tis me,&c.Et, Si conſiſtant aduerſum me
caſtra,non timebit cor meum. Et Iob ex Iob. 38.
expaui(inquit)ad multitudinẽ nimiam.
Si autem penſemus huius uitæ breuiſſi-
mã umbram,inſtabilem fluxum, & infini
tam calamitatem atq; futuræ beatitudi-
nis quæ pro temporali paſſione momen-
tanea redditur merces in æternum man-
ſura,non timebimus, ſed & affectabimus
mori pro Chriſto, qm̃ tamen hoc ipſum
magna perfectio eſt, & donum Dei,orare Pſal. 61.
debemus cum Pſalmiſta, A timore inimi
ci,eripe aĩam meam,videlicet,Ne timeat
perſequentem. Verumtamen naturalis ti
mor mortis qui ẽt fuit in Chriſto,non re
probatur:ſed per rationem frenãdus eſt,
ne immoderatus conſiſtat, quinimò ceſ-
ſet,*Sed potius eum timete: qui poteſt & animã*
& corpus perdere in gehennam,Hoc eſt, dam F
nare atq; proiicere in infernũ. Videlicet
Deum,qui tantò amplius metuendus eſt
omni perſecutore,& impio homine, quã
tò pœnalior ac diuturnior eſt pœna in-
ferni,quàm pœna huius mundi tempora
liſq; mortis. Ideo Propheta,Magnus es Pro. 27.
tu(inquiens) & magnum nomen tuũ in Lucæ. 11
fortitudine,quis non timebit, ò rex Gen
tium?Et ſanctus Iob ait, A facie eius tur Iob. 32.
batus ſum:& conſiderans eum timore ſo-
licitor.Salomõ quoq; in prou. In timore
(inquit)domini:eſto tota die, & habebis
ſpem

A ſpem in nouiſſimo.¶ Denique ad habendum cor tàm ſecurum ac imperterritum: iuxta illud, Iuſtus quaſi leo cõfidens, abſque terrore erit. hortatur nos Chriſtus, ex conſideratione diuinæ prouidentiæ omnia diſponentis ac præmiantis, dicens, *Nonne duo paſſeres aſſe ueneunt?* Hoc eſt: pro nummo ſic dicto uenduntur. Eſt.n.as aſsis genus nummi parui ualoris *Et unus ex illis* paſſeribus venditis *Non cadet ſuper terram,* Lucæ.11. Mactatus. i. non occidetur *Sine patre ueſtro,* hoc eſt, nutu & prouidẽtia patris cœleſtis. Vnde in alio loco inquit, Nònne quinque paſſeres uæneunt dipondio? Et unus illorum non eſt in obliuione corã Deo? eſt autem dipondium, duplicem ualorem aſsis habens: *Veſtri autem & capilli capitis omnes numerati ſunt* Quoniã omnia, & quantumcunque parua & uilia diſtinctè & perfectiſsimè cognoſcuntur à Deo. Ex his infert Saluator concluſionẽ intentam, *Nolite ergo timere* Corporum occiſores quaſi Deus non attendat, nec curet de perſecutione & morte uobis inferenda, nec præmium tribuat quod utique ita non eſt. *Nam multis paſſeribus meliores eſtis uos.* Cum ſitis rationales creaturæ, illæ uerò irrationales. Si ergo illorum prouidentiam habet Deus, nec ſine eius nutu unus illorum occiditur, quãtò magis habet curam ueſtri, & pẽſat quid pro iuſtitia ſuſtinetis, redderq; præmium copioſum.¶ Oſtẽdit præterea Chriſtus quãta ſit merces timentium Deum non homines perſequentis. *Omnis ergo qui confitebitur me* Verbo & opere ſeu confeſsione fidei formatæ, ac laudis diuinæ, *Coram hominibus,* maximè infidelibus, impiis, & tyrannis, quod ſe feciſſe gloriatur Pſalmiſta, diceus, Et loquebar in teſtimoniis tuis, in conſpectu regum, & non confundebar. Pſ.118. *Confitebor* hoc eſt, approbabo, & ad me pertinere affirmabo. *Eũ coram patre meo, qui in cœlis eſt,* quia cum fuerit meo tribunali præſentatus. iudicabo pro eo, & eius iuſtitiã cõmemorabo, imò Xp̃s indeſinenter cõfitetur tales p̃tinere ad ſe. *Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eũ* Niſi pęnitentiã agens, reſipuerit. Quemadmodũ Petrus, qui poſt trinã negationẽ fleuit amarè, & ueniã meruit, *Coram patre meo qui in cœlis eſt.* quia cũ fuerit mihi ad iudicandũ oblatus pronũciabo ſnĩam cõ- Mat.29 Mar.14

tra eũ, dicãq;, neſcio te.¶ Tripliciter Chriſtus negatur, verbo tñ: ut in his qui timore pęnarũ xp̃m negauerũt: Verbo & opere, ſed nõ corde, vt cũ malus Chriſtianus dicit & agit cõtra fidẽ, cũ tamen nõ dubitet fidẽ eſſe verã: Opere, ſed nõ verbo: iuxta illud Apoſtoli, Cõfitẽtur ſe noſſe Deũ, factis aũt negãt, cũ ſint abominati & reprobi. Põt ẽt addi quartus modus, uidelicet, cũ quis corde non credit, & tamẽ ſe credere aſſerit, uel oſtendit. Quælibet harũ negationum eſt peccatũ mortale, ſaltem in caſu aliquo. Vnde dicit Apoſt. Si negauerimus eũ, & ipſe negabit nos. Et alibi, Noli (inquit) erubeſcere teſtimoniũ domini noſtri Ieſu. *Nolite arbitrari ꝙ uenerim mittere pacem* carnalem, mundanã, & in malo fundatam, *In terram,* hoc eſt, inter hoĩes. Eſt igitur pax nociua & inordinata, quæ eſt concordia ſeu cõſenſus, uel quietatio aliquorum in malo: quã Paulus ſciẽs eſſe inter Sadducæos, & Fariſæos, ex induſtria rapit eam, dicens, De ſpe & reſurrectione mortuorũ ego iudicor hodie. De qua pace dicit Saluator, Ieruſalem, Ieruſalẽ, & quidẽ in hac die q̃ ad pacẽ tibi. Et Pſalmiſta, Quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum uidens.¶ Deniq; alia eſt pax vera, ſpiritualis, interna, quæ eſt tranquillitas mentis, ex ordinatione interiorum (quam caritas facit) procedẽs. De qua fertur in Pſalmo, Pax multa diligentibus legem tuam. Et rurſus, Manſueti delectabũtur in multitudine pacis. Iſta non conuenit prauis, prout in Iſaia ſcriptum eſt. Non eſt pax impiis, dicit dominus. Hanc Chriſtus uenit mittere in terrã, ſicut in Actis loquiť Petrus, Verbũ (inquiẽs) miſit Deus in Iſrael, pacẽ annũtiãs per Ieſum. Vnde per prophetã de Xp̃o prædictũ eſt, Et iſte erit pax Aſſyriis, cũ venerit, & cum calcauerit in domib. ueſtris. Et Zac. dixit, Loquetur pacem gentibus.¶ Conſequenter ergo Chriſtus, quaſi exponẽs ſeipſum, adiunxit. *Non ueni pacem* Iam dictam ac uitioſam *Mittere, ſed gladium,* hoc eſt, eradicationem, ac ſeparationẽ huiuſcemodi pacis. Põt quoq; per gladium accipi rigor perfectionis, quã docuit Chriſtus: vel ſermo euangelicus. de quo Paulus, Et gladium (inquiens) ſpũs, quod eſt verbum Dei. Et in Pſalmo, Accingere gladio tuo, ſuper fœmur tuum potentiſsimè. Hinc

D 1.Tim.2 E Lucæ.12 Act.24. Luc.19. Pſal.72 Pſ.118. Pſa.36. F Iſa.57. Act.10. Mich.5. Zaca.9. Epheſ.6. Pſa.44.

A in Iſaia Chriſtus teſtatur, Poſuit dominus os meum, quaſi gladium acutum. Ad literam autem loquitur Chriſtus potiſſimú, de gladio ſeu diſcordia, quæ in toto orbe, ex Apoſtolorũ prædicatione ſecuta eſt, dũ penè in qualibet domo quidã cõuerſi ſunt, & quidã in infidelitate manſerũt, inter quos diſſenſio fuit. Propter qđ dictum eſt, Tradet frater fratrem in mortem, & pater filium. Vt.n. dicit Hier. nullus fidus affectus inter eos eſt, quorum diuerſè eſt fides. *Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrẽ ſuum*, Hoc eſt, filium à patre diuidere, carnalem eorum pacem deſtruẽdo, & inordinatam unionẽ tollendo, ne vnanimes ſint in peccato, ſed altero eorũ auerſo à me, alius conuertatur ad me, *Et* B ſimili modo, ueni *Separare filiam aduerſus matrem ſuam*, malã amicitiam auferendo, & bonã inimicitiam, ſeu uerã dilectionẽ inducendo, ut euellatur carnalis affectus. *Et nurum* hoc eſt, coniugem filii *Aduerſus ſocrum ſuam*.i. matrem mariti *Et inimici hominis* patrisfamilias erunt *Domeſtici eius*, quia commorantes ſecũ ſibi aduerſabunt atq; diſſentient. Hoc ipſum apud Michęã prophetã legitur, Vir fratrem ſuũ uenatur ad mortẽ. Ab ea quæ dormit in ſinu tuo, cuſtodi clauſtra oris tui, qa filius cõtumeliã facit patri, filia conſurget aduerſus matrẽ, nurus aduerſus ſocrũ, & inimici hoĩs domeſtici eius. ¶ Venit igiť Chriſtus hoĩes quantumcunq; propinquos ſeparare ab inuicem, dupliciter. Primò, C auferendo ab eis unionem carnalis affectionis, & conſenſum in malo, & hæc eſt ſeparatio ſpiritualis neceſſaria ad ſalutẽ, ſine qua nemo põt eſſe ſeruus vel diſcipulus Chriſti. Secundò, auferendo ab eis unionẽ cõuictus, & cohabitationis trahendo quoſdã ad religionis ingreſſum, & hæc eſt ſeparatio localis pertinens ad ſupererogationẽ. Qui autem amat patrem aut matrem carnalẽ *Plus quam me*, maius bonum eis optando q̃ mihi, uel magis adficiendo ad eos, quã ad me: ſeu magis inhęrendo eis q̃ mihi: aut magis appræciando eos q̃ me, *Non eſt me*, hoc eſt, mea fruitione, aut dilectione *Dignus* cũ non habeat caritatẽ ordinatam, & per conſequens, nec caritatem, cum ordo caritatis ſit in præcepto. *Et qui amat filium aut filiam ſuper me*, hoc eſt, plus q̃ me, *Non eſt me dignus*. Quoniam

Iſa. 49. Mat. 10. Hierony. Luc. 12. Mich. 7.

bonum creatum, caducum, finitũ, præfert D bono diuino, incommutabili, atq; immẽſo, Ordo nempè caritatis efflagitat, ut Deus ſummè, & incomparabiliter, ac ſine menſura diligatur, videlicet, toto corde, tota uirtute, &c. Deinde ꝓpria anima, deinde proximus, deinde proprium corpus. Inter proximos uerò maximè diligendi ſunt parẽtes, nec propter alicuius rei creatæ fauorem, amorem, ſiue intuitum recedendum eſt ab amore, & cultu diuino. Deniq; in euangelio ſecundũ Luc. Chriſtus affirmat, Qui non odit patrem, & matrem, & uxorem, & filios, non põt meus eſſe diſcipulus. Non quod debeamus odio hr̃e illos, quò ad id q̃ ſunt, ſed quò ad culpam quam habent, & quantùm nobis in E uia Dei obſiſtunt. *Et qui non accipit crucem ſuam* hoc eſt, pœnitentiæ afflictionem, uitiorum, & concupiſcentiarum crucifixionem, *Et ſequitur me* ambulãdo per arctam uiam, & ingrediendo portam anguſtam, uel ẽt mortẽ corporalem ſuſtinendo pro me, ſi ratio exigat, *Non eſt me dignus*, quia non habet gratiam gratum facientẽ. Idcirco hortatur Apoſtolus, Semper mortificationem Ieſu in corpore noſtro circunferentes, ut & uita Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali. Rurſusq;, Si cum mortui ſumus, & conuiuemus: Si ſuſtinebimus, & conregnabimus. Maledcti ſunt ergo qui nunc in delitiis, & uanitatibus, uel uoluptatibus uiuunt, qui ducunt in bonis dies ſuos, quia in puncto ad inferna deſcẽdent. Ex quo certiſſimè conſtat impoſſibile eſſe, nũc gaudere cũ ſeculo, & poſt regnare cũ xp̃o, ẽm quod ſaluator noſter aſſerit, Væ uobis qui ridetis nũc, quia lugebitis. Væ uobis qui ſaturati eſtis: Vę F uobis qui habetis conſolationẽ ueſtram. Totum equidẽ tp̃s uitæ præſentis ad gemendum & flendum, ad pœnitentiã peragendam, ad ſuſpirandum ad patriam, ad pugnandũ contra uitia nobis indultum eſt, diſtrictèq; requirendum eſt nobis per Chriſtũ, quomodo ſit expenſum: *Qui inuenit*, hoc eſt, uerè cognoſcit, & ſpiritualiter diligit *Animam ſuam, perdet eam*, id eſt, præſenti ſeculo eam affliget, ac mortificabit, abſtrahendo ei delectabilia mundi, exponendoque eam omni, propter Chriſtum, perſecutioni. *Et qui perdiderit animam ſuam* hoc modo, *Propter me* Hoc eſt,

2. Cor. 4. 2. Tim. 2 Iob. 21.

A eſt,amore mei,& ut mihi finaliter unia-
Marc.8. tur:quod tñ nõ eſt animã perdere ſecun-
dũ ueritatem,ſed ſecundũ carnalium ęſti
mationẽ,*Inueniet eam*,i.in futura beatitudi
ne eam poſſidebit,& ſaluam reperiet.Hoc
Luca 9. eſt,quod alibi dicit Saluator,Qui odit a-
nimam ſuam in hoc mundo,in uitã æter-
nã cuſtodit eam. Alii ſic exponunt, Qui
inuenit animam ſuam,hoc eſt,præſentem
uitam carnaliter inordinateq; diligit,per
det eam, hoc eſt damnationi faciet eã ob
noxiã, ſeu damnationis condignã, cùm
præſens uita non ſit amãda in ſe, nec deli
tioſè fouẽda,ſed ad futurãvitã ordinãda.
Qui recipit uos Prædicatores, & pauperes
meos ad ſuã mẽſam, uel domũ neceſſaria
miniſtrando,*Me recipit* hoc eſt, rẽ mihi tã
B gratã ac meritoriã facit,ac ſi meã perſonã
reciperet.Recipit.n.mẽbra mea, ſeu miſti
cum corpus meum.Hinc Chriſtus ad Pau
lum,Quid me perſequeris? Et ad Samue-
lem,Non te abiecerunt ſed me.Tantus eſt
amor Dei ad nos,ut dicat per Zacariã pro
fetam,Qui tetigerit uos,tanget pupillam
oculi mei *Et qui me recipit* In propria per-
ſona dum adhuc in mundo uiuo inter ho
mines,uel in membris meis, uel ſpirituali
ter in corde ſuo per fidem, & caritatem.
Recipit eum qui me miſit.i.Deum patrẽ, uel
totam trinitatem, quæ inſeparabilis eſt.
A qualibet nanq; perſona diuina miſſus
eſt Chriſtus ſecundùm quod homo, quẽ
admodum in Iſaia teſtatur,dicens,Et nũc
Iſa.48. dominus miſit me,& ſpiritus eius.Qui au
tem Chriſtũ corporaliter receperũt in mũ
C do,certum eſt,ꝙ rem Deo patri gratã fe-
cerunt,eumq; per gratiæ infuſionem ſpi-
ritualiter ſuſceperunt. Qui verò me rece
perunt, Chriſtum ſpiritualiter credendo
in ipſum,receperunt & patrem, totamq;
ſuperbenedictiſſimam Trinitatem. Vnde
1.Ioan.2 Ioannes ait in Epiſtola, Qui negat filium
nec patrem habet. Et qui non credit in fi-
lium,mendacem facit patrem:quia nõ cre
dit in teſtimonium quo teſtificatus eſt pa
ter de filio *Qui recipit prophetam* Hoc eſt,
nuntium Dei de futuris uaticinantem,*In*
nomine prophetæ.i.ob hoc,quia profeta eſt,
& inſpiratus ac miſſus à Deo, *Mercedem*
prophetæ.i.beatitudinem profetæ in cœlo
paratam *Accipiet* à Deo, quanuis non tan
tam ſicut profeta, niſi aliunde ſit magni
præclariq; meriti,imò ſi talis receptus ut

D propheta nõ eſſet uerus, ſed pſeudo ꝓphe
ta ſi tñ recipitur,quia putatur propheta,
recipiens non priuatur mercede ueri pro
phetæ,quoniã Deus mentalis intentionis
inſpector eſt, *Et qui recipit iuſtum in nomine*
iuſti Hoc eſt ea,ratione quoniã iuſtus eſt,
& famulus Dei,iuſtificatus à Deo,nõ quia
cognatus aut compatriota,*Mercedem iuſti*
accipiet.à Deo in patria pro opere miſeri-
cordiæ.Talis nanq; receptio iuſti, cum ex
caritate procedat,& actus miſericordię ſit
meritoria eſt uitæ æternæ. Si uerò reci-
piens non eſſet in caritate, nil de condi-
gno mereretur.Poſſet tamen Deus ei cari
tatẽ infundere occaſione receptionis præ-
fatæ.*Et quicunque potum dederit uni ex mini-*
mis iſtis Diſcipulis meis aut famulis, utpo
E te *Calicem aquæ frigidæ*,id eſt,aquam frigi-
dam tam modicam, quæ contineri poſſit
in ciſo *Tantùm in nomine diſcipuli*, id eſt,
ideo ſolùm, quia diſcipulus Chriſti eſt,
quod eſt ad Chriſti honorem conferre.*A-*
men dico uobis,non perdet mercedem ſuã Deus
enim nullum bonum dimittit irremune-
ratum,magiſque penſat affectum & inten
tionem quàm munus vel magnitudinem
eius.Nullus ergo adeò pauper eſt,ut poſ-
ſit ſe de omiſſione operum miſericordiæ
excuſare, cum regnum cœlorum porre-
ctione calicis aquæ frigidæ poſſit merca-
ri,imò ſolo affectu,ſi deſit aqua.

Poſtremò ſapienter penſanda eſt diſcre
tio Chriſti in ſuis præceptis,quomodo ri
gorem iuſtitiæ,clementiã temperet. Qui
enim præcepit prædicatoribus ſuis ſan-
ctis Apoſtolis aliiſque diſcipulis nil poſſi
F dere uel ferre in uia, nunc alios ad rece-
ptionem & ſuſtentationem illorum tàm
copioſiſſimis promiſſionibus incitat, ut
aſſerat ſe recipi ab his, qui illos recepe-
rint, recipientes quoque aſſociandos re-
ceptis in gloria. *Et factum eſt cum conſum*
maſſet, id eſt, terminaſſet *Ieſus ſermonem*
præhabitum *Præcipiens duodecim diſcipu-*
lis ſuis puta Apoſtolis nihil poſſidere,
aut ferre in uia, & cætera, quæ nunc
expoſita ſunt, *Tranſijt inde*, id eſt, à lo-
co in quo iſtum ſermonem fecit *Vt do-*
ceret, & prædicaret in ciuitatibus eorum,
uidelicet Iudæorum, & Apoſtolorum,
quia in eiſdem locis ad quæ præmiſit eos,
& de quibus orti fuerunt,prædicauit Do-
minus Ieſus.

CAPVT

A

CAPVT XI.

IOANNES AVTEM CVM audiſſet in uinculis opera Chriſti.

ARTICVLVS XXI.

Recitata eruditione, ac miſſione Apoſtolorum, cõſequenter agitur de præcurſore, Ioãnes *autem* Baptiſta, Lucæ. 7. *cum audiſſet* à ſuis diſcipulis, iuxta illud, Nuntiauerũt Ioãni diſcipuli eius de omnibus his, videlicet Chriſti miraculis, quõ filium viduæ ſuſcitauit à morte, &c. Vnde iam ſubditur, *Opera Chriſti* miraculoſa In *vinculis* poſitus, hoc eſt ab Herode Antipa incarceratus ad inſtãtiam He- Marc. 6. rodiadis, prout Marcus Euangeliſta de- B ſcribit, *Mittens duos de diſcipulis ſuis* ad Chriſtũ. Duos miſit ad ſocialis vitę commẽdationem, & ad idoneam teſtificationem, quia in ore duorum vel triũ teſtiũ ſtat omne verbum *Ait illi* interrogando Deut. 17 per internuntios, *Tu es qui uenturus es, an aliũ expectamus?* Ioannẽ non dubitaſſe de Chriſti perſona, videlicet quod ipſe eſſet rex Meſſias, mundi Saluator in lege promiſſus, & à Prophetis prænuntiatus, oẽs ſancti catoliciq; doctores cõcorditer pro- Lucæ. 2. teſtãtur. Quõ.n. de hoc ambigere potuit, qui nondum natus Chriſti præſentiã ſe cognoſcere exultando monſtrauit? Qui aliis quoq; Chriſtũ monſtrãdo diſſeruit, Mar. 1. Ecce agnus Dei. Qui ſpm̃ ſanctum in for- Lucæ. 3. ma columbæ conſpexit, ſuper Chriſtum C deſcendere, ſeque humiliando ei dixit, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Non ergo dubitando interrogauit.

¶Sed vt breuior fiat tractatus, exponenda ſunt diligenter verba Baptiſtę, Tu es qui venturus es? Quare nõ ait, Tu es qui veniſti? Et ſi venturus erat, quõ uenit vel quõ venturus erat. Arbitror ego hæc verba Ioannis, dupliciter poſſe intelligi. Primò ſic, Tu de quo talia audio es, qui vẽturus es, hoc eſt, prænũtiatus, ſeu prophetatus es eſſe futurus, hoc eſt, An tu es xp̃s quem Prophetæ cecinerunt venturũ? an alium expectamus? id eſt, alium ſaluatorem præſtolari debemus? Qm̃.n. apud Iudęos celeberrima extitit fama Chriſtum tandẽ naſciturum, ſicut à principio mundi erat prædictũ: idcirco ꝑ hãc circũlocutionẽ. Tu es qui venturus es, Chriſti perſona exprimitur, ſicut & alio loco ſcriptũ D eſt, Illi hoĩes cũ vidiſſent quod fecerat ſi- Act. 19. gnũ, dixerunt, Quia hic eſt verè propheta, qui venturus eſt in mundum, Hoc ẽt patet per id quod in actibus Apoſtolorum Paulus affirmat, Ioannes baptizauit populũ, dicens in eũ qui venturus eſt vt crederent, hoc eſt, in Ieſum. Si ergo hoc modo exponatur, certiſſimũ eſt, Ioannẽ nõ interrogaſſe hæc ex aliqua ſui dubitatione. ¶Cur ergo interrogauit, imò quõ interrogauit, cũ interrogatio videatur eſſe dubia propoſitio. Et reſpondendũ, quod interrogauit nõ ob propriã dubitationẽ, ſed propter diſcipulorũ ſuorũ ignorantiã, quos volebat ex Chriſti reſponſione doceri, & certificari. Nouerat.n. in ſpiritu, qualiter Chriſtus fuerat reſponſurus. E Vt.n. ait ſanctus Hieronymus, diſcipuli Ioãnis ſuperbierunt, & aliquid mordacitatis habuerũt cõtra Chriſtũ. Nã ex liuore atque inuidia ſciſcitabantur à Chri- Mat. 9. ſto, Quare nos & Phariſęi ieiunamus fre- Ioan. 3. quenter, diſcipuli aũt tui manducãt & bibunt? Simili mẽte dixerũt Ioanni Baptiſtæ, Magiſter cui tu teſtimoniũ perhibebas, ecce hic baptizat, & oẽs veniũt ad eũ. Tanquã dicant, Nos relinquimur, & ad illũ confluit turba. ¶Præterea quod nũtiauerunt Ioãni opera Chriſti, non fecerũt ſimplici corde, ſed inuidia ſtimulante, ut dicit gloſſa Lucæ, volẽs ergo Ioãnes ani- Lucæ. 7. mas diſcipulorũ ſuorũ ſanare, mittit eos ad Chriſtũ, ut uiſis eius miraculis, credãt F ac diligãt. Quærit aũt non quaſi dubitãs, ſed informationẽ nuntiorũ deſiderans. Vnde & Chriſtus multoties interrogauit, quæ vtiq; nõ ignorauit. Vt cum dixit de Lazaro, Vbi poſuiſtis eũ? Et ad Filippũ, Vnde ememus panes ut mãducẽt hi? Et aliis, Cuius eſt imago hęc & ſuperſcri- Ioan. 11. ptio? Quandoque.n. interrogat hõ ut in- Ioan. 6. ſtruatur. Interdum ut inſtruet. Interdum Mat. 21. ut experiatur, ſi aliquis ſciat, quod quærit. Interdũ ut alterius ignorãtiã mõſtret Ioãnes quęſiuit ut diſcipuli ſui inſtruerẽtur. Hęc dicta ſũt ſecundũ eos, q exponũt Mar. 12 hunc locũ modo nũc tacto. Secũdò expo- Lucæ. 20 nitur ſic, Tu Chriſte fili Dei unigenite, es, q uẽturus es ad paſſionẽ & lymbũ inferni, an aliũ expectamus, q pro mũdi ſalute paſſurus ſit, & ad infernos deſcenſurus? Sic exponit Gre. Tanquã dicat Ioannes,

A nes, Quæro, an ſicut natiuitatem tuã præcurri naſcendo, & tuã baptizationẽ baptizãdo: ſic tuũ deſcenſum ad inferos præcurrã nũtiando patribus in inferno te deſcenſurũ ad eos. Secũdũ Greg. aũt Ioãnes quæſiuit duo. Primò, an Chriſtus per ſeipſum deſcẽderet in infernũ. Secũdò, an mori dignaretur pro humana ſalute. Et ſecũdùm Greg. hęc interrogauit Ioannes de eis dubitando. Sed hoc cõiter non tenetur. Ioannes. n. fuit plus quàm propheta, & repletus ſpiritu ſancto in vtero matris, ꝓcurſor Chriſti, & iudicis pręco: idò magis illuminatus fuit de Chriſto, & eius myſteriis, q̃ prophetæ veteris teſtamenti. Quòd autẽ Chriſtus per ſe pro hominũ redẽptione moreretur, prophetæ ſciuerũt, & apertiſſimè prædixerũt. Vnde eſt illud Danielis, B

Poſt hebdomadas ſexaginta duas occidetur Chriſtus. Et Ieremias inquit, Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam, Iſaias quoque ait, Ipſe aũt vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt ꝓpter ſcelera noſtra. Imò in Pſalmo qui incipit, Deus deus meus reſpice ĩ me, paſſio Chriſti tã clarè prędicta eſt, vt potius videaẽ illuc res geſta narrari, q̃ prænunciari futura. ¶ Inſuper quòd Chriſtus per ſe ad infernum deſcenderet, per Zacariam prophetã prædictũ eſt, Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui, emiſiſti uinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Ad qđ ꝑtinet illud Oſee. Ero mors tua ò mors, morſus tuus ero inferne. Et illud in Pſalmo, Aſcendiſti in altũ, cepiſti captiuitatẽ.

Ier. 11

Iſa. 12.

Pſal. 21.

Zaca. 9.

Oſee. 13.

Pſ. 67.

¶ Verũtamen cognoſcendũ, quod expoſitio Gregorij ſumpta eſt ex verbis Hieronymi vel ſaltẽ conſonat eis, Sic nanque exponit Hierony. Tu es qui vẽturus es, an aliũ expectamus? hoc eſt Mãda mihi, quia ad inferna deſcenſurus ſum: Vtrum te, & inferis debeam nuntiare, qui nũtiaui ſuperis: an nõ conueniat filio dei vt guſtet mortẽ, & alium ad ſacramenta hæc miſſurus es, Hoc oĩno eſt quod dicit Gregorius, ſed in hoc differunt, quia ſecundùm Hieron. Ioannes non quaſi ignorans interrogat, & hoc melius ſonat *Et reſpondens Ieſus* diſcipulis Ioannis *Ait illis, Euntes renuntiate* Hoc eſt, pro nuntio mihi ab eo ſ facto reſpondete. *Ioanni quæ audiſtis & vidiſtis* hoc eſt verba & opera mea, vtpote doctrinam meam, & quomodo verbis imperatiuis miracula facio, de quibus ſubiungitur, D *Cæci* Hoc eſt, qui paulo ante cæci fuerũt, nunc *Vident* miraculosè illuminati à me *Claudi* qui uim progreſſiuam penitus perdiderunt, *Ambulant* curati à me, *Leproſi mũdantur* à lepra, *Surdi audiunt, mortui reſurgunt*. Secundùm Auguſtinum incertum eſt quot mortuos ſuſcitauerit. Chriſtus Tres quippe legitur ſuſcitaſſe, ſed multa alia fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta. Quod verò ſuſcitauerit plures q̃ tres videẽ ex verbis iſtis apparentiã quandam habere. Cũ enim dixit hæc verba, nondum ſuſcitauerat Lazarum, quãuis fortaſſe ſuſcitauerat filiã archiſynagogi, & filiũ viduæ, Si ergo Chriſtus tempore huius reſponſionis nõ ſuſcitaſſet niſi hos duos, non dixiſſet forſitan, tam abſolute pluraliter, mortui reſurgunt, præſertim cum ſm philoſophũ morale ſit in his quæ ad propriam cõmendationẽ pertinent, declinare ad minus, ſalua ſemper veritate. Sed & omnes tres Euangeliſtę omiſerunt deſcribere ſuſcitationẽ Lazari, quæ tamẽ ſolenniſſima extitit. Vnde probabile eſt, ꝙ quorundam aliorũ ſuſcitationes referre omiſerũt *Pauperes euangelizantur*, hoc eſt, euangelica lege & gratia inſtruuntur, vel beati prædicantur: iuxta illud, Beati pauperes ſpiritu quoniã ipſorum eſt regnum cœlorum. Vnde per Iſaiam prophetã ait Chriſtus. Spiritus domini ſuper me, euangelizare pauperibus miſit me. Et iſtud intelligi poteſt, tam de pauperibus ſpiritu, quam de pauperibus opibus, qui cõtemnunt terrenas diuitias. Sicque Chriſtus oſtendit non ſe eſſe acceptatorẽ perſonarum, dùm non præfert diuites pauperibus, ſed omnibus indifferenter euangelizat. Prædictorum autem miraculorum multa fecit Ieſus in præſentia diſcipulorum Ioannis ſecũdùm quod Lucas ſcribit, dicẽs, In ipſa hora curauit multos à languoribus & plagis, & ſpiritibus malis, & cæcis multis donauit viſum. ¶ Quomodo verò Saluator iſta miracula ſpũaliter fecerit, facilè eſt pẽſare. Spũaliter. n. cæci vidẽt, dũ Chriſto deſuper radiãte, homines ab ignorãtia, errore, vel infidelitate purgãtur. Surdi audiunt, dũ rebelles verbo dei obediũt. Spũaliter nãque duritia obſtinatę mẽtis ſurditas appellaẽ. Leproſi mundãtur dùm à vitijs gulæ atq; luxu-

B E F

Iſa. 60.

Iſa. 61.

A luxuriæ homines expurgãtur. Claudi ambulant, dum pigri & inſtabiles, ad diuina efficiuntur feruentes. Claudicatio enim obliquitas affectionis, acedia uel nutatio
3. Reg. 8. mentis accipitur, iuxta illud Regum, Vſquequo claudicatis in duas partes. Vnde
Heb. 12. Apoſtolus admonet, dicens, Rectos facire greſſus pedibus veſtris, vt non claudicans quis erret, magis autem ſanetur. Mortui quoq; reſurgunt, dum impij pœnitẽt. Sed & pauperes euangelizãtur, dũ infirma & abiecta mundi, & ea quæ nõ ſunt, prędicãtur deo electa, vt fortia & ſuperba confundantur. *Et beatus eſt* Nũc in ſpe, beatificandus tandẽ in re. *Qui non fuerit ſcandalizatus* hoc eſt ad ruinam peccati, ſeu infidelitatis inductus *In me* id eſt ex verbis & factis
B meis, præſertim ex humanitate eorũ quæ in me apparent, vt qđ inter homines ambulo, mãduco, & bibo, & ex acerbitate eorũ quæ patior, & paſſurus ſum, vt qđ more aliorũ fatigor, derideor, & morte turpiſſima occidẽdus ſum. Quẽadmodũ aũt in Chriſto erat duplex natura, vna altiſſima & diuina, alia humilis & humana: ſic in Chriſto fuerunt quædã altiſſima, vtpote ꝓmemorata miracula, & alia multa diuinitatis inſignia. Fuerunt quoq; in eo quædã humillima & abiecta, vt qđ eſurijt, laſſus fuit, irriſiones ſuſtinuit, & tandẽ amariſſimã pertulit mortẽ. Quidã ergo pẽſantes magnalia Chriſti, cõceſſerũt ꝙ eſſet verus filius dei, ſed nõ hominis: & iſti ex magnificẽtia Chriſti ſunt ſcãdalizati. Alij
C cõſiderãtes abiecta Chriſti, vt quod mortalis fuit, qđ expauit, triſtis fuit & cruci affixus eſt, cõceſſerunt ꝙ eſſet filius hominis, ſed nõ Dei: & iſti ex humilitate Chriſti ſcandalũ paſſi ſunt. Sicq; nũc loquitur Chriſtus, tanq̃ dicat, Beatus eſt, &c. hoc eſt, ille qui viſis miraculis meis credit me eſſe Chriſtũ filiũ Dei, & viſis tormentis, & tribulationibus meis, nõ diſcredit de mea maieſtate, ſed ſtabilis manet in fide, & caritate, beatus eſt. Talis tpe paſſionis fuit
Ma. 26 Maria: nõ Apoſtoli, qbus dicit Saluator, Oẽs vos ſcandalũ patiemini in me nocte iſta. Prædictis verbis tetigit Chriſtus Ioãnis diſcipulos, qui ſcãdalizati fuerunt in Chriſto. Ex præinductis cõſtat, ꝙ Xps nõ reſpõdet directè ad verba interrogationis ſancti Ioãnis, ſed opera ſua iuſſit ei referri, quatenus ex illis miraculoſis effectibus, Ioãnes demõſtraret ſuis diſcipulis Ieſum eſſe Xpm, qm̃ talia ſigna futura eſſe in Chriſti aduẽtu Iſaias ꝓdixerat, dicens, Iſa. 35
Tũc aperiẽtur oculi cęcorũ, & aures ſurdorũ patebũt. Tũc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorũ. ¶ Inſuper Chriſtus cõuertitur ad laudẽ Ioãnis, Qm̃ n. turbę nouerãt Ioannẽ ante ſuã incarceratiõẽ teſtimoniũ perhibuiſſe Ieſu, quod eſſet Chriſtus, & nũc quæſiuit, Tu es qui vẽturus es, poterãt ſuſpicari Ioannem eſſe leuẽ, mollẽ, & mobilẽ, ideo hoc excludens Saluator, laudat Ioannẽ, nõ in præſentia diſcipulorum ſuorum, ne illis vel Ioanni videatur adulari, quoniam certum fuit ꝙ diſcipuli Ioannis referrent ei, quicquid à Chriſto audiſſent. Subditur E
itaque, *Illis autem abeuntibus*, Hoc eſt, ad Ioannem redire incipientibus *Cœpit Ieſus dicere ad turbas de Ioanne*, Quid. i. qualem virum *Exiſtis* in deſertum vbi morabatur Ioannes *Videre?* ante incarceratiõẽ Ioannis *Arundinem uento agitatam*, id eſt, An exiſtis ad hoc vt videatis hominem leuẽ atque inſtabilem, ſimilem arundini ſeu calamo, quem ventus in omnem partem impellit, faciliter mouet: quaſi Ioannes ex animi leuitate nũc dubitet de me. De quo dixit, Quia non ſum dignus vt pro- F
cumbens ſoluam corrigiam calceamentorum eius. Hoc Chriſtus interrogat, & interrogando innuit talem non eſſe Ioannem. Quaſi dicat, Ioannes vir iuſtus & ſtabilis eſt, quẽ nulla culpa vel paſsio à rectitudine deijcit. Quemadmodum ſcriptum eſt, Homo ſanctus in ſapientia permanet, vt ſol: nam ſtultus ſicut luna mutatur. Et Salomon ait, Iuſtus quaſi funda- Eccl. 27.
métum æternũ. Tales ſunt omnes qui nec Pro. 10.
blandimentis, nec minis, nec amore, nec odio, nec proſperis, nec aduerſis à veritate & æquitate flectuntur. Sed homĩnes vani cũ laudantur, extolluntur, cum vituperantur, iraſcuntur. quaſi propter aliorum laudem aut vituperationẽ ipſi meliores eſſent vel deteriores. *Sed quid exiſtis uidere?* Secundum ſenſum prætactum, *Hominem mollibus* hoc eſt delitioſis indumentis *Veſtitum*, id eſt, an talem videre exiſtis? Qđ ſi feciſtis, erraſtis, qm̃ Ioannes talis non fuit, ſicut ſubiungitur. *Ecce qui mollibus ueſtiuntur*, hoc, eſt, prætioſis & dulcibus veſtimentis, *In domibus regum ſunt* ideſt in palla-

A pallatijs principũ. Ioannes autem non in pallatijs, ſed in eremo habitauit non mollia indumenta, ſed veſtem de pillis camelorum portauit, cibuſq; eius fuerunt locuſtæ & mel ſylueſtre. *Sed quid exiſtis uidere, prophetam?* hoc eſt, Nunquid egreſſi eſtis ad videndum prophetam. Hoc Chriſtus quærit, ſed non negat, quin potius auget & roborat. Ioannes enim propheta fuit, ſecundum illud Lucæ, dicentis, Tu puer propheta altiſſimi vocaberis *Etiam dico uobis, & plus quam Prophetam* exiſtis videre, id eſt, exeundo ad videndum Ioannẽ egreſſi eſtis videre virum, qui eſt plus quàm propheta, hoc eſt, excellens propheta, & maiori honore ac gratia atq; cognitione de Chriſto decoratus, quàm cæteri

Luc.1.

B prophetarum. Nã nondũ natus ſigno prophetauit, & ſpiritu ſancto præuẽtus vſum rationis accepit & Chriſtũ agnouit, Chriſtum quoque baptizauit, ac digito demõſtrauit, & prophetas prophetatus eſt, atq; angelus appellatus, eratq; finis legis ac prophetarum, & nouæ legis exordiũ. Vnde dici poteſt horizon, ligamẽtum, ac cingulus noui & veteris teſtamenti. *Hic eſt.n. de quo ſcriptum eſt* per Malachiam prophetam *Ecce ego* deus pater vel trinitas *Mitto angelum* hoc eſt, nuntium, vel angelum *Meum*.i. hominem conuerſationis angelicæ. Vel Ioannes dicitur angelus, quoniã filius ſacerdotis, & per conſequens ſacerdos fuit, ſaltem ſm autoritatem vel poteſtatem. Sacerdos autem angelus appellatur per Malachiam prophetam, dicentem,

Mala. 2

C Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem de ore eius requirent, quoniã angelus domini exercituum eſt. Quemadmodum enim Dionyſius docet, infimũ ſuperioris ordinis, & ſupremum inferioris ordinis, magnã conuenientiam habent in natura & appellatione. In eccleſiaſtica verò hierarchia ſacerdotes ſortiuntur primatũ & ſummi cenſentur: idcirco nomen eorum qui in celeſti hierarchia infimum ordinem ſortiuntur, conuenit eis, ita vt angeli nuncupentur: quia ſic appellantur cæleſtes ſpiritus de ĩfimo ordine ſpirituũ ſupernorum. Quidam hæretici dixerunt Ioannem angelum incarnatum, ita ꝙ angelus appelletur, nõ tantum ratione officij, ſed & ueritate ac ſocietate naturæ. Itaque mitto angelum meum, de quo Ioãnes

Ioan. 1.

D inquit, Fuit homo miſſus à deo cui nomẽ erat Ioãnes. *Ante faciem tuam*. id eſt, ante tuã apparitionẽ, vel ante te ò Chriſte Ioãnes.n. orſus eſt prædicare ante Chriſtum, & manifeſtationẽ Chriſti præceſſit: imò ipſe Chriſtũ manifeſtauit, quemadmodũ apud Ioannem inquit, Vt manifeſtetur in Iſrael: propterea veni ego in aqua baptizãs, *Qui præparabit uiam tuam* hoc eſt, fidem, doctrinã, & opera virtuoſa, per quę Chriſtus ingreditur corda hominum, diſpoſitiuè inducet in animas populi *Ante te* id eſt, antequã tu ò Chriſte venias ad prædicandum. Per hoc enim quòd Ioannes diſpoſuit animas Iudæorũ ad recipiendum fidem, doctrinamq; Chriſti, & ad pęnitentiam peragendam, præparauit Chriſto ingreſſum ad corda audientium. Vnde ſcriptum eſt, Hic venit in teſtimoniũ ut teſtimoniũ perhiberet de lumine, vt omnes crederent per ipſum.

E Hoc plenius expoſitum eſt ſupra cap. 3. quo legitur. Vox clamantis in deſerto, parate viam domini rectas facite ſemitas eius. Porrò euangeliſta hoc loco ſenſum magis quàm verba Malachiæ allegat. Sic nanq; continet noſtra tranſlatio. Ecce ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam: ſed ſentẽtia vna eſt, quia ſicut Ioãnes diſpoſuit homines ad notitiam Chriſti, ſic & ad notitiã patris, Quod ãt Ioannes merito nuncupetur plus q̃ propheta, ſubiungitur. *Amen dico uobis, non ſurrexit*. i. ortus non eſt, nec ad virtutes aſcendit nec fuit *Inter natos mulierum*. i. inter eos qui ex fœminis à viris imprægnatis geniti ſunt, Maior. i. dignior aut ſanctior *Ioanne Baptiſta*

Mat. 3. *Mal. 3.*

F Mulier ergo hoc loco accipit̃ pro fœmina cognita à viro, ſicq; Chriſtus natus de virgine, & uirgo mater, quæ fuit inter natas, non inter natos, excipiuntur. Quanuis ergo nullus prophetarum & patriarcarum vel ſanctorum naturali ordine genitorũ præferatur Ioanni, nõ tamen Ioannes cunctis illis pręfertur, ſed poteſt eſſe æqualis eis. ¶ Hoc teſtimonio de Ioãne prolato. Chriſtus oſtendit ſe eſſe deũ ac iudicem hominum, aliter non iudicaret nullum prædictorum Ioanne maiorẽ, quoniam (Salomone teſte) ſpirituũ põderator eſt dominus. Propter quod ſtultum eſt diſputare de comparatione ſanctorũ, quis maior ſit alio, niſi quantũ ex ſcripturis

Luc. 7. *Pro. 16.*

A pturis elicitur *Qui autem minor eſt in regno cælorum*.i.infimus beatorum ſeu comprehenſorum in patria, *Maior*,i.perfectior. *Eſt illo*,puta Ioanne Baptiſta, quoniam clarius videt,& ardentius diligit Deum quilibet cõprehenſor,q̃ aliquis purus viator. Præmiũ quippè excedit meritũ, nec põt perfectio viæ æquari perfectioni patriæ, quia ſecundùm Dionyſium, ſupremũ ordinis inferioris non attingit infimũ ordinis ſuperioris,quamuis eius pfectioni multũ propinquet. Veruntamẽ Ioãnes & multi viatores in diſpoſitione propinqua maiores fuerũt multis beatis,quoniam tanti meriti extiterũt, quod amplior eis fœlicitas debebatur,quàm multis ſanctis in patria. Præterea aduertẽdum, quod cũ Chri-

B ſtus verba hæc protulit, nullus hominum adhuc in regno cælorũ fuit, niſi ipſemet Chriſtus ſm ꝙ ait. Nemo aſcendit in cælum,niſi qui deſcendit de cælo, filius hominis, qui eſt in cælo. Quod igitur dicit ſaluator,qui minor eſt in regno cælorum, nõ de hominibus,ſed de angelis ritè accipitur, & ita intelligi poteſt de dignitate naturali: vt ſit ſenſus, Qui minor eſt in regno cælorũ id eſt,infimus angelorũ maior.i.dignoris naturæ, ſeu ſpeciei eſt illo. Planum eſt.n.ꝙ natura angelica altior ſit quãtũ ad eſſentialia, natura humana:ſicq; ijs verbis Chriſtus excludit errorẽ dicen-

Ioan. 3. tiũ,ꝙ Ioãnes ſit angelus incarnatus. Vnde veritas quæ Ioannẽ appellauit angelũ,volens hoc intelligi rõne officij, nõ naturæ,

C dicit minimum angelorũ maiorẽ Ioanne. Quocirca vitãdus eſt error Euſtachij Græci Epiſcopi,qui in cõmentarijs ſuis ſuper librũ Ethicorum aſſerit,nullũ viatorẽ poſſe pertingere ad æqualitatẽ beatitudinis cuiuſcunq; angelici ſpiritus:ita quòd poſt Chriſtũ & virginẽ benedictã,nemo quantumcunq; perfectus perueniat ad aliquẽ ordinem angelorum, ſed ex vniuerſitate hominum electorum,vnus ac infimus ordo cõſtituatur in cælo. Quidam exponũt prædicta hoc modo, Qui minor eſt in regno cælorũ.i.Chriſtus qui in eccleſia mili-

Ibidem. tante,minor fuit Ioanne, hominum reputatione,& natiuitate poſterior,atq; humilitate profundior,maior eſt illo, quemadmodũ idẽ fatetur Baptiſta,Qui(inquiẽs) de cælo venit,ſuper omnes eſt. Et rurſus, Illum oportet creſcere,me autem minui.

D

PROSECVTIO CAPITVLI.

A diebus autem Ioannis Baptiſtæ.

ARTICVLVS XXII.

A*Diebus autem Ioannis Baptiſtæ uſque nunc,regnum cælorũ uim patitur.* Quid eſt hoc? Quis enim vim inferat regno cęlorũ? Et ſi illud vim patitur,cur potius à diebus Ioannis, quàm ante?vel quomodo à diebus Ioannis vſque nũc, id eſt, hora qua Chriſtus hæc dixit, quaſi nec poſtea paſſum ſit vim?Eſt igitur ſenſus, A diebus autem i.ab exordio prædicationis Ioannis Baptiſtæ regnum cœlorũ, id eſt, vita æterna,ſeu gloria patriæ, vim patiẽ, id eſt,per violentiã quandã acquiri prædi- E

catur.Ioannes enim primò ſic legitur prędicaſſe, Pœnitentiam agite, quia appropinquabit regnum cœlorum. Sed pœnitẽ- Mat. 3

tiam agere,eſt ſibiipſi quandam violentiam Luca. 3.

facere,affligendo, & reprimendo ſeipſum. Non ergo ſic intelligendum eſt,quaſi ante Ioannis prædicationẽ,potuerit aliquis regnum cœlorum mereri ſine vitali, ſeu pœnitentia,ſed quia ante non docebatur apertè,quòd regnum cœlorum taliter ac- Luca. 16

quireretur. Per hoc quoq;,ꝙ dicitur vſq; nunc,nõ datur intelligi, ꝙ poſt verba hæc Chriſti,nõ patiatur vim. Subditur enim, *Et uiolenti* i.ſuperantes ſeipſos, qui cõtra ſeipſos & cõcupiſcentias,cunctaq; vitia efficaciter pugnant, *Rapiunt*,i.cum labore & bona violentia capiunt *Illud* pro præmio F

ſui certaminis. Violenti ſunt ergo qui deſiderio patriæ, ſeipſos quotidie mortificãt, carnẽ ſuam cum vitijs & concupiſcentijs crucifigentes,qui dicere poſſunt cum propheta, Propter verba labiorum tuorũ ego cuſtodiui vias duras. Et cum Apoſtolo, 2. Cor. 7.

Nullã requiẽ habuit caro noſtra, ſed omnem tribulationem paſſi ſumus Foris pugnæ,intus timores. Dicitur itaque regnũ cœlorum vim pati,quoniã propter ipſum adipiſcendũ, infert homo ſibiipſi vim bonã,& patitur affligendo ſeipſum,& ita eſt prędicatio cauſalis,cum dicitur,Regnum cœlorum vim patitur.Vnde Lucas ſic habet,Omnis in illud vim facit. Vel dicitur vim pati,quia per modum patientis ſe ha- Luca. 16

bet, dum homo cum grandi labore illud Iſa. 1.

apprehendit,ſecundùm quem ſenſum dominus ait,Laboraui ſuſtinẽs,Et alio loco,

A Si affliget homo Deū,quia vos configitis me & inualuerūt ſuper me verba veſtra. Inſuper Chriſtus aperit cauſam,cur dixit à diebus Ioannis regnum cœlorum uim pati. *Omnes enim prophetæ,& lex* moyſi *Vſque ad Ioannem prophetauerunt* i.obſcurè & figuratiuè de Chriſto & regno cœleſti annunciauerunt ſub promiſſionibus terrenorum bonorū,intelligēdo cœleſtia,atq; ꝑ corporalia bona, deſignādo ſpiritualia beneficia Chriſti,Ioānes verò de his apertiſſimè nuntiauit,digito Chriſtū demōſtrans,regnumq; cęleſte proprio nomine exprimens ac promittens. Et ꝙ iſte ſit ſenſus,patet per illud quod in Luca ſcriptum eſt. Lex & prophetæ vſque ad Ioannē,ex eo regnū Dei euangelizatur. S. Hieronymus ita exponit,Omnes prophetæ,& lex
B vſq; ad Ioannē prophetauerunt hoc eſt, de Chriſto uaticinati ſunt,quem Ioānes
Mat. 16 demonſtrauit, & eius tpe fuit. Loquitur
Ioan.1. ergo de prophetis veteris teſtamenti, & per legem ſignificat ſcripturam librorum Moyſi *Et ſi uultis recipere* i.cognoſcere *Ioānis ipſe eſt Helias* non per eſſentiam,ſed per magnā aſſimilationem, ſecundùm quem modum quidam dixerunt Chriſtū eſſe Ieremiā,alij Heliā & Chriſtus vocauit Iudam diabolum. *Qui* Helias *Venturus eſt* in fine ſeculi ad cōuertendos Iudæos,vt præ
Ioan.6. cedat ſecundū Chriſti aduentū ſicut Ioan
Mal. 3. nes primum, iuxta illud Malachiæ prophetæ,Ecce ego mittam vobis Heliā Teſbiter, antequā ueniat dies domini ma-
C gnus & horribilis, Dicitur ergo Ioannes Helias,quia uterque eremita,vterq; ſimilibus veſtibus utens,vterq; præcurſor,pręcoq; iudicis,vterq; ardentiſſimus zelator iuſtitiæ, rigoroſus ſtrenuus & imperteri-
3.Re.18 tus. Nā ſicut Helias corripuit Achab, &
& 19. Ieſabel, ſic Ioānes Herodē ac Herodiadē. Vnde de Ioanne prædixerat angelus,Ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute
Luc. 1. Heliæ. Sed quia hæc verba, quibus dictū eſt Ioannē eſſe Heliam,prudentem intellectum requirunt, ideo Chriſtus adiecit *Qui habet aures audiendi* hoc eſt, aures cordis, videlicet intellectum aduertentē ac ſtudioſum, de quibus auribus ſcriptū eſt
Deut. 21 in Deuteronomio,Dixit Moyſes ad filios
Eccl.3. Iſrael,Nō dedit vobis dn̄s aures, quæ poſſent audire vſq; in præſentē diē. *Audiat.*i. ſapienter aduertat,quòd dixi Ioannē eſſe Heliā, ne incidat in errorem hæreticorū D & quorundā Iudæorū Platonē ſequētium atq; dicentiū Animas tranſcorporari: vt qui nunc eſt in iſto corpore, ſit idem qui olim fuit in alio corpore. Fideli igitur aure omnia verba Dei aduertenda ſunt, iuxta illud ſapientis,Auris bona audiet cum omni cōcupiſcentia ſapientiā. *Cui aūt ſimilē æſtimabo* hoc eſt,iudicabo & pronuntiabo *Generationē iſtā* i.rebelles atq; ꝑuerſos Iudæos. Nō de oībus tunc præſentibus dicit hoc Chriſtus, ſed de ſcribis & phariſæis,de quibus ſequēti capitulo ſcribitur, Generatio praua & adultera ſignū q̄rit. Vnde apud Lucā legitur,Omnis populus audiens.ſ.prædictas laudes Ioannis,& publicani,iuſtificauerūt Deum,baptizati baptiſmo Ioānis. Fariſæi āt & legiſperiti cōſiliū Dei ſpreuerūt,non baptizati ab eo. De his itaq; Chriſtus nunc loquitur. ¶ Quæritur quoq; vt audientes ad diligentē aduertentiā excitet. Et reſpondet. *Similis eſt pueris ſedentibus in foro, qui clamantes,* hoc eſt cātantes *Coæqualibus.* i.aliis pueris ſibi numero paribus, *Dicunt* cum exprobratione *Cecinimus uobis* i.carmen lætitiæ cātauimus, *Et non ſaltaſtis* id eſt, nobis congratulati nō eſtis, *Lamentauimus,* hoc eſt,carmē lugubre vobis cecinimus, *Et non plāxiſtis,* id eſt,ad cōpaſſionem moti nō eſtis. Pueris ergo, qui nec gaudētibus cōgaudent, nec dolētibus cōdolēt,iſti aſſimilātur, cuius ratio ſubditur. *Venit.n.Ioānes Baptiſta neq; manducans neq; bibēs* hoc eſt,ſocialiter non conuerſans,nec conſueto cibo,potuque vtens,& frequēter ieiunās,ſicut de eo prædictum eſt, Vinum & ſicerā nō bibet, *Et dicunt* homines huius peſſimæ generationis, *Dæmonium habet,*id eſt, dæmoniacus eſt Ioānes,& dæmonis operatione ſic abſtinet,abſtractéq; viuit. Poſſeſſi quippè & arreptitij multa agunt & ſuſtinent,quę alij agere,& pati nō valent. *Venit filius hominis* id eſt Chriſtus *Manducans & bibens,* hoc eſt,ſocialiter viuens,cum hominibus veſcens,& filiis ſuis licentiam manducādi concedens,dicendo. Nūquid ieiunare poſſunt filij ſponſi,quandiu cum illis eſt ſpōſus? *Et dicunt* de eo *Ecce homo uorax* inſtar lupi, ſeu canis famelici, quaſi putaret ſe nō poſſe ſaturari, *Et potator uini,*tanquā luxurioſus & delitioſus, *Publicanorum* i.magnorū & manifeſtorū præuaricatorū *Et peccatorū* hoc

Margin (right column): Mat. 12; Luca. 7.; E

A hoc eſt aliorũ minus malorũ *Amicus* quia manducat cum eis, non ſolùm amans eorum naturã, ſed ét culpas. Erat utiq; Chriſtus eorum amicus amando naturam, nõ non uitia: nam & animam ſuam pro talibus poſuit: & idcirco cum eis conuerſari ac ueſci dignatus eſt, ut ſua pietate, caritate, ac manſuetudine eos ad pęnitentiam prouocaret. Quoniam.n. mediator erat Dei & hominum, reconciliator peccatorũ, & medicus infirmorũ ac miſerorũ, tales vitare nõ debuit, ſed benigniſsimè reparare, cõuerſando cũ ipſis. Prædictis itaq; pueris aſsimilãtur ſcribæ & Fariſæi, quia nec Ioãni abſtinẽti, nec Chriſto manducãti ſe conformare vel credere voluerũt. ſed vtriuſq; vitam peruerſè interpretati ſunt, & in ſua obſtinatione pertinaciter B permanſerunt. Referunt quidã ꝙ Iudæi volẽtes filios ſuos ad virtutes prouehere, aſſuefecerunt eos ad ludos honeſtos, ita ꝙ pueri conuenerunt in forũ, eiſq; in duas partes æquales diuiſis, vna pars cecinit carmen iucundũ, alia lugubre. Et quæ cecinit carmen lætitiæ, exprobrauit alteri cur ſibi non congauderet: ſimiliter pars cantans canticũ triſte, exprobrauit alteri parti, cur ſibi nõ cõpateret. Et iſta fiebant ad inſinuandũ vanitatẽ lætitię, & defectũ cõpaſsionis ac amicitiæ in hoc mũdo. Aliqui per pueros iſtos intelligũt prædicatores & diſcipulos Chriſti, de quibus per Iſaiam Chriſtus teſtatur, Ecce ego, & pueri mei quos dedit mihi dñs, hi prædica-C uerunt Iudæis canticũ iucunditatis ſpiritualis, vt delectarent̃ in Deo: canticũ quoque doloris, vt pœniterẽt. Iudęi verò nulli cãtico cõſenſerunt. Sed nõ vr̃ ꝙ ꝓdictis bonis, ſanctiſq; pueris cõparent̃ ſcribæ & Fariſæi, imò Chriſtus qui cecinit carmen conſolationis & gratiæ, Ioannes quoq; canens carmẽ cõminationis ac pęnitentiæ eis aſsimilatur. Scribæ aũt, & Fariſæi his aſſimilãtur, qui nec flẽt cũ flẽtibus, nec gaudẽt cũ gaudẽtib. Tales proh dolor adhuc Rom. 12. multi ſunt qui omnia facta aliorum interpretantur in partẽ deteriorem, faciẽtes ſibi de melle uenenum, & bona q̃ nequeũt imitari, malunt detrahendo & deridendo uituperare, q̃ humiliter uenerari. *Et iuſtifi cata*.i. laudata & uera eſt cognita *Eſt ſapiẽtia*.i. ſapientalis Chriſti doctrina, uel ipſemet Chriſtus, qui eſt increata ſapiẽtia patris, *A filijs*.i. ab amatoribus & ſtudioſis D auditoribus eius, putà Apoſtolis, cæteriſque Iudæis fidelibus, qui (vt allegatũ eſt) auditis prædictis Xp̃i ſermonibus, iuſtificauerũt Deũ, & Chriſti eloquia approbauerũt. Stultus aũt (vt Salomon dicit) non recipit uerba prudẽtiæ. Nec animalis homo percipit ea quę Dei ſunt, teſte apoſtolo. *Tũc Ieſus cœpit exprobrare* ex cõpaſsionis affectu vel zelo iuſtitiæ, nõ ex inordinato motiuo, *Ciuitatibus*. i. vrbiũ habitatoribus, *In quibus plurimæ uirtutes eius factæ ſunt*.i. multa miracula à Xp̃o, & fortè etiã ab apoſtolis, *Quia non egiſſent pœnitentiam* ſtabilem viſis tot ſignis. *Væ*.i. æterna damnatio imminet, *Tibi Corroſaim, uæ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sidone* Vrbibus idololatriæ deditis, *Factæ eſſent uirtutes*.i. miracula, & efficaciſsimæ prædicationes, *Quæ factæ ſunt in uobis, olim in cilicio* illud induẽdo, *Et cinere* illum capitibus ſuis ſuperponendo, vel in cinerem ſe proſternẽdo, *Pœnitentiam egiſſent*, quemadmodũ Niniuitæ ad prædicationẽ Ionæ. Quã verũ ſit hoc, conſtat ex actis apoſtolorũ, vbi fides atq; deuotio Tyriorũ deſcribit̃, qui crediderũt apoſtolis, maximè Paulo. Huic teſtimonio Chriſti oı̄no ſimile eſt qđ ad Ezechielẽ dñs ait, Fili hominis nõ ad populũ profundi ſermonis & ignotæ linguæ tu mitteris. Et ſi ad illos mittereris, ipſi audirẽt te. Domus ãt Iſrael ad quem mitto te, volũt audire te, quia nolũt audire me. *Veruntamen dico uobis, Tyro, & Sidoni*.i. populo vrbiũ harũ in gẽtilitate defuncto, *Remiſſiùs erit*.i. minor dãnatio. *In die iudicij* qm̃ ſolã naturalẽ legẽ tranſgreſſi ſunt. *Quam uobis* qui præuaricati eſtis legẽ naturalẽ, ac ſcriptã, & inſuper ſigna documẽtaq; Xp̃i paruipendiſtis, ꝓp quod tantò grauiora ſunt ſcelera ueſtra, quantò maiora beneficia cõtempſiſtis, & ingratiſsimi extitiſtis, *Et tu Capharnaum* principalis urbs Galilęæ, *Nũquid uſq; in cælũ exaltaberis* ſicut præſumis, i. nunquid ad tantã ſublimitatẽ pertinges ſicut elatio tua conatur? Per talẽ.n. modũ loquẽdi deſignat̃ magnitudo ſuperbiæ, vt eſt illud in Pſal. Poſuerũt in cęlum os ſuum, *Vſque in infernum deſcendens* propter pompã & ingratitudinẽ tuã: iuxta illud, Si aſcẽderit uſque ad cælũ ſuperbia eius, & caput eius nubens tetigerit, quaſi ſterquilinium in fine perdetur. Simile eſt qđ

Prou. 8
1. Cor. 2.
E
Ionæ. 4
Luc. 11.
Act. 12.
Ezec. 3.
F
Pſal. 17.
Iob. 20.
I

A ait Abdias propheta, Si exaltatus fueris
vt aquilla, & ſi inter ſydera poſueris nidũ
tuum, inde detraham te dicit dominus.
Porrò Capharnaũ, Coroſain & Bethſai
da urbes Galilęæ, & ſitæ i littore laci ſeu
ſtagni uel maris Genezareth, primò rece
perunt doctrinam Chriſti, ſed poſt redie-
runt ad vomitũ: ideo nõ pœnituerunt ve
raciter ac ſtabiliter, ſicut ſupra cap. 4. ple
nius patuit, *Quia in Sodomis*.i. in pentapo
li, propter peccatũ cõtra naturã ſubmer-
ſa, Illorum.n.quinque vrbium principa-
lis fuerat Sodoma, *Factæ fuiſſent uirtutes*
2.Pet.2. *quæ factæ ſunt in te* à meipſo *Forte perman-*
Mat. 4. *ſiſſent uſque in diem hanc*.i. habitatores pœ-
Gen. 19. nituiſſent, nec eſſent vrbes illæ ſubmerſę,
vel potius combuſtæ igne ac ſulfure. Di-
B cit autem fortè, non quaſi dubitans, ſed
vt ſeruet ſobrietatem ſermonis & liberta
tem voluntatis deſignet, *Veruntamen dico
uobis, quia terræ*.i. habitatoribus olim *So-
domorum remiſſius erit in die iudicii quam ti-
bi* & probabile eſt quod abſolutè loquen
do, minor erit damnatio Sodomorũ quã
iſtorum, & quod minus grauiter peccaue
rint quam iſti, prout in præcedenti cap. di
ctum eſt, de non recipientibus ipſos apo
Pſal. 33. ſtolos. Merito ait Pſ. Venite & videte ope
ra Dei terribilis in cõſiliis ſuper filios ho
minum. Et, Iuſtitia tua ſicut mõtes Dei,
Pſal. 35. iudicia tua abyſſus multa. Quis.n.i. ue-
ſtiget uel expl cet cur iuſtus, atque omni
potens Deus coram illis miracula fecit,
& illos nuntios ſuos ac prædicatores mi-
C ſit quos nouerat non credituros, & horũ
nullum fecit his quos nouerat creditu-
ros, ſi vidiſsẽt aut audiſſent quod iſti? Vn-
Roma. 11 de cum Apoſtolo exclamare oportet. O
altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſciẽtiæ
Dei &c. Præterea ipſemet Chriſtus cum
iſta dixiſſet in vocem confeſsionis, laudis
ac gratiam actionis prorupit, ſicut ſubiũ
gitur, *In illo tempore* cum iſta dixiſſet, *Re-
ſpondens*.i. ad prædicta proportionatè ac
pertinenter adiiciens, *Ieſus dixit, Confitebor
tibi*, confeſsione laudis & gratiarũ actio-
nis, hoc eſt, laudo te & gratias ago, & ad
manifeſtandum iuſtitiam tuã, dico ac fa-
teor, *Tibi*.i. ad gloriam tuam, *Pater* mi na
turalis, qui es aliorum pater per gratiã
adoptionis, qui in P ſal. ais ad me, Ex ute
Pſ. 109. ro ante luciferum genui te. Et, Ego ho-
die genui te, *Domine cœli & terræ*.i. cœle-
ſtium atque terreſtrium, viſibilium & in- D
uiſibilium dominator, de quo Heſter ait, Heſt. 13.
Domine rex omnipotens in ditione tua
cuncta ſunt poſita. ¶ Eſt ergo duplex con
feſsio, ſcilicet propriæ culpæ, de qua Da- Pſ. 104.
uid, Dixi confitebor aduerſum me iniu-
ſtitiam meã domino, & laudis diuinæ, de
qua Sapiens, Cõfitebor tibi domine rex, Sapie. 1.
& collaudabo te Deum ſaluatorẽ meũ,
Quia abſcondiſti hæc myſteria fidei & ſacra
menta nouæ legis, & prædicationis meæ
notitiam *A ſapientibus & prudentibus*, in
oculis ſuis, de qualibet aſſerit Iſaias, Væ Iſa. 5.
(inquiens) qui ſapiẽtes eſtis in oculis ve
ſtris, & coram voſmetipſis prudentes. Itẽ- Iſa. 45.
que, Sapientia & ſcientia tua decepit te.
Qui tamen veraciter ſtulti ſunt, quemad
modum Ieremias fatetur, Stultus factus E
eſt omnis homo à ſcientia ſua. In maliuo
lam enim animam non introibit ſapien-
tia. Quanuis autem per ſapientes & pru-
dentes intelligi poſſunt oẽs literati hu-
ius ſeculi, filoſophi & legiſperiti, & quos
mundus reputat ſapientes: tamen hoc lo-
co per ſapientes, & prudentes, præſertim
ſignantur ſcribę & fariſæi, qui ſe eruditos
putabant, ſequentes literam occidentem, Lucæ 3.
non ſpiritum viuificantem. Dicuntur au
tem ſapientes quantùm ad notitiam diui
norum. Prudentes quò ad humanã rerũ
notitiam, *Et reuelaſti ea* per illuminatio-
nem internã, *Paruulis* id eſt, humilibus,
de quibus ait Pſalmiſta, Declaratio ſer- Pſ. 118.
monum tuorum illuminat, & intellectũ Prou. 9.
dat paruulis. Et ſapientia in prouerbiis, F
Si quis eſt paruulus, veniat ad me. Ad hos
enim quaſi ad valles profundas deſcen-
dunt à patre luminum, & fonte riui bo-
nitatis, ac radii ſapientiæ, quos corda põ
poſa nequeũt cõtinere: iuxta illud Pſal- Pſ. 103.
miſtæ, Qui emittis fontes in cõuallibus,
inter mediũ montiũ pertranſibunt aquę.
Hinc dicit Apoſtolus, Videte uocationẽ 1. Cor. 1.
veſtrã fratres, quia non multi ſapientes ſe
cundũ carnem ſunt inter vos. Et rurſus,
Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiã hu- Ibidem.
ius mundi? Sapientes ergo & prudẽtes in
oculis propriis cordis propter ſuã ſuper-
biam diuinę veritatis illuſtratione priua
ti ſunt: Paruuli uerò per humilitatẽ me-
ruerunt à ſpiritu ſancto doceri, ſicut apo
ſtoli aliique credentes, de quibus iam di
cebatur, Iuſtificata eſt ſapientia à filiis
ſuis:

A ſuis: propter quod Salomõ loquitur, Vbi
Prou. 11 humilitas, ibi ſapientia, *Ita pater*, id eſt,
ſic uerè eſt, & ita contingit ò pater æter-
ne, *Quoniam ſic placitum eſt ante te*, hoc eſt,
in conſpectu tuo, uel in corde ac luce ſa-
pientiæ tuæ. Tanquã dicat, Prima cauſa
iſtius, quod quidam præ aliis illuminati
ſunt, non eſt niſi ipſum beneplacitum uo
lũtatis diuinę. Quod.n.unus prę alio hu
militatem, & cætera quæ ad diuinam illu
minationem diſponunt, habet, originali-
ter procedit ex pdeſtinatione diuina, quã
nulla præcedunt merita. Præterea quan-
uis in communi ratio aſsignetur, cur qui
dã electi quidã prę ſciti ſint, vtpote quate
nus miſericordia Dei refulgeat in electis,
qui ſunt uaſa pietatis in honorẽ & gloriã,
B & iuſtitia Dei manifeſtetur in reprobis,
qui ſunt vaſa iræ in interitum, in ſpeciali
tamen, cauſa dari nõ valet, cur potius iſte
quàm ille electus ſit, niſi uoluntas diui-
na. Propter quod ait Auguſtinus, Quem
trahat, & quẽ non trahat, cur iſtũ trahat
& illum non trahat, noli diiudicare, ſi nõ
uis errare, Voluntas etenim Dei, cum ſit
prima omnium entium cauſa, cauſã non
habet. Nec tamen irrationalis uel iniu-
ſta eſſe poteſt, cum eſſentialiter ſit ipſa ſa
pientia, atque iuſtitia infinita. Quod igi
tur comprehendere non ualemus, cũ om
ni reuerentia ueneremur, quoniam ſcru-
tator maieſtatis opprimetur à gloria. Prę
Pſal. 34 dictis Chriſti uerbis conſonat illud Pſal
C miſtæ, Brachium eorũ non ſaluauit eos,
ſed dextera tua & brachium tuum, & illu
minatio uultus tui, qm̃ complacuiſti in
Exod. 33 eis. Et quod in exodo ait Deus ſublimis
& benedictus, Miſerebor cui uoluero, &
clemens ero, in quem mihi placuerit. Iõ
Rom. 9. dicit Apoſtolus, Cuius uult miſeretur, &
quẽ uult indurat. *Omnia mihi tradita ſunt
à patre meo.* In Xp̃o eſt duplex natura. Se-
cundũ ergo diuinã naturã: omnia: i. tota
diuinitatis plenitudo, & quicquid perfe
ctionis in patre eſt tradita, hoc eſt, ꝑ mo
dũ naturalis emanationis data ſunt filio
ꝑ generationẽ æternã, quẽadmodũ apud
Ioan. 6. Ioannem ipſe proteſtatur, Oĩa (inquiẽs)
quæcunq; habet pater, mea ſũt. Et rurſus
ad patrẽ, Oĩa (ĩquit) mea, tua ſũt. Ex quo
innoteſcit, Sicut oĩa hæc data filio, ut in
patre permãſerint, ita ꝙ idẽ numero eſſe
ac poſſe in utroq; conſiſtat. Et quãuis in
patre nõ ſit diuerſitas, ſed ſimpliciſsima D
unitas, filius tamẽ pluraliter dicit, omnia,
qm̃ diuinitas patris oĩum perfectiones,
cũ infinita plenitudine cõprehẽdit. Vnde
& Paulus pluraliter dicit, Inuiſibilia Dei
per ea q̃ facta ſũt, intellecta cognoſcun- Rom. 1.
tur. Inſuper ſm̃ humanã Xp̃i naturã oĩa
creata, data & ſubiecta ſũt ei, quantũ ad
autoritatẽ ab exordio incarnationis. Nã
eo ipſo quò eius humanitas unita eſt uer
bo hypoſtatica unione, p̃lata eſt oĩ crea-
turæ. Propter qđ ait, Pater diligit filiũ, Ioan. 3.
& oĩa dedit in manu eius. In reſurrectio-
ne uerò oĩa data ſunt xp̃o homini, quãtũ
ad manifeſtationẽ, q a ex tũc cœpit inno
teſcere, & publicè prædicari excellentia
Xp̃i Iõ infra, Data eſt (ait) mihi oĩs pote
ſtas in cœlo & in terra. In die aũt iudicii, Mat. 28
oĩa ei ſubiicietur, quantũ ad pleniſsimã E
executionẽ. Loquẽdo aũt de Chriſto, ſm̃
ꝙ eſt mediator Dei ac hominũ, ſic oĩa tra
dita ſũt ei à patre. i. oĩa genera hominũ
ſaluandorũ, ſeu oẽs electi, qui per ipſũ re
ducũtur ad patrem: de quibus ait. Ego ſi
exaltatus fuero à terra oĩa trahã ad meip Ioa. 12.
ſum, Et, nemo uenit ad patrẽ, niſi per me. Ioa. 14.
Et itẽ ad patrẽ loquẽs, Dediſti (inquit) Ioan. 17.
ei poteſtatẽ oĩs carnis, ut omne quod de
diſti ei, det eis uitã ęternã. *Nemo*. i. nullus
ſeu nulla intellectualis perſona *Nouit fi-
lium* ſecundũ eius diuinitatẽ notitia cõ-
prehenſionis perfectę, *Niſi pater* æternus,
qui æqualis eſt filio, in eſſendo, & cogno
ſcendo. *Neq; patrem quis nouit* notitia ple
næ cõprehenſionis, *Niſi filius* patri æqua
lis, *Et cui uoluerit filius reuelare* per fidẽ in F
via, vel per ſpeciẽ in patria: vt ſunt hoĩes
electi, & angeli ſãcti, nõ quod iſti ex reue
latione xp̃i agnoſcẽt patrẽ, aut filiũ mo-
do prędicto, uidelicet cõprehẽſione plena
ria: imò omnis intellectus creatus in infi
nitũ diſtat. i. occũbit & deficit, ab huiuſ-
cemodi notitia Dei immẽſi, ſeu ſũmę tri-
nitatis atque cuiuslibet diuinæ perſonæ.
Qm̃ ſicut Deus eſt infinitæ actualitatis
ac perfectionis, ſic eſt infinitę cognoſcibi
litatis. Nõ ergo cõprehenditur plenè, niſi
ab intellectu virtutis & capacitatis im-
mẽſę. Deniq; per hoc ꝙ dictũ eſt, Nemo
nouit filiũ, niſi pater, nec patrẽ, niſi filius,
nõ excluditur, quin filius cognoſcat ſeip-
ſũ, & pater ſimiliter, nec excluditur ſpũs
ſanctus, à notitia patris & filii: quia in his

A quę abſolutè dicũtur de Deo, qđ de vna perſona affirmatur, de qualibet triũ verè accipitur. Vñ Apoſtolus dices, Quæ Dei ſũt nullus nouit niſi ſpũs eius. Nõ negat quin pater & filius cognoſcãt q̃ Dei ſũt. Patet quoq; ex his ꝙ nulla diuina perſona nec trinitas cognita ſit ex lumine naturali, ſed ex reuelatione ſupernaturali ꝑ fidẽ. Poſtremò ſecundũ principẽ teologium in libro myſticæ teologiæ, imò ſ̃m teologos atq; filoſophos cõiter, & cõcorditer perfectiſſima cognitio q̃ haberi põt de Deo in via, eſt per merã ac puram ablationẽ ſeu negationẽ: ita vt vniamur Deo tanquã enti incõprehẽſibili & prorſus ignoto, quantũ ad quid eſt. Et q̃a Saluator dixit ſibi oĩa tradita à patre, & ſe

B patrẽ perfectè cognoſcere: iõ monet nos, vt cõfidẽter accedamus ad ipsũ, quemadmodũ Saluator ipſe monet, Eũ (inquẽs)

Ioan. 6. qui venit ad me, non eiiciã foras, *Venit ad*

Oſee. 3. *me* ſpũali acceſſu ſeu mẽtis conuerſione: iuxta illud Prophetæ, venite & reuerta-

Iaco. 4. mur ad dñm. Et rurſus, Conuertimini ad me in toto corde veſtro. Vnde & Iacobus dicit, Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Hoc eſt, ab iſtis caducis, terrenis & vanis, auertite corda veſtra, & ad ſummũ bonũ dirigite ea, totũque affectũ veſtrũ & cogitatũ in Xp̃m ſtabilire ſatagi

Pſal. 72. te, ſicut ait Pſalmiſta, Deus cordis mei & pars mea, Deus in ęternũ. *Oẽs qui laboratis*

Iob. 5. in via huius exilii. Hõ.n.ad laborẽ naſcitur, & auis ad volatũ. Quidã.n.laborãt in

C operibus pœnitẽtiæ, Quidã in opere manuũ, quidã in diuerſis languoribus. Quidã

Sapiẽ. 5. in actibus vitioſis, prout ad Sapientẽ deplorãt, dicẽtes, Laſſati ſumus in uia iniquitatis. quocũq; ergo labore laboremus accedamus ad xp̃m, malos labores dimittẽdo, & bonos continuãdo vel in melius trãsferẽdo, eũdo uidelicet de labore actionis ad quietẽ cõtẽplationis, *Et onerati eſtis*, malis culpæ & pœnæ ſeu onere obſeruan

Act. 15. tiarũ legaliũ, qđ (Petro teſte) importabile fuit. Eſt aũt onus quoddã graue, uniuerſis cõe, ex originali pc̃õ ſecutũ, de quo in

Eccl. 40. Eccleſiaſtico legitur, Occupatio magna creata eſt oĩbus hoĩbus, & iugũ graue ſuper oẽs filios Adã, à die exitus de uentre matris eorũ, uſq; in diẽ ſepulturæ in matrẽ oĩum. Propter quod ait Beatus Iob, Homo natus de muliere breui uiuens tẽpore repletur multis miſeriis, *Et ego reficiã* D

Luc. 8. *uos*, i. cõfortabo & cõſolabor uos, minuendo grauitatẽ laboris, ut opera bona q̃ cũ difficultate, tædioq; feciſtis, cũ feruore & gaudio facere inchoetis, ſicut ait prophe

Pſ. 118. ta, uiã mãdatorũ tuorũ cucurri cũ dilata-

Ioan. 7. ſti cor meum. Hinc Saluator inquit, Qui ſitit, ueniat ad me & bibat. Et Apoc. Ego

Apoc. 21. ſitiẽti dabo de fõte aquæ uitæ gratis. Sic

Cant. 2. refecta fuit ſpõſa, quæ ait in Cãticis, Introduxit me rex in cellã uinariã. Hic refectio inchoatur in uia per gratiã, & conſummatur i regno per gloriã. *Tollite iugũ meũ ſuper vos*, i. ꝓceptis meis ſubiicite uoſmetipſos, & euãgelicã legẽ ſeruate. Vnde inobedienti populo dicit dominus per Ieremiã, A ſeculo (inquiens) cõfregiſti iugũ, rupiſti uincula mea, & dixiſti, nõ ſeruiam

E *Et diſcite à me*, nõ miracula facere, nõ mũdum creare, ſed *Quia mitis ſum* inordinationẽ iræ & impatientiæ penitus nõ habẽdo: mititas quippe ſeu mãſuetudo ꝓpriè dr̃ uirtus moralis irã refrenãs. Mitis utique, imò mitiſſimus extitit Xp̃s, qui tanquã ouis ad occiſionẽ ductus eſt, & quaſi agnus corã tondẽte obmutuit, *Et humilis corde*. quia quicquid ago, ad gloriã patris refero, & ei omne bonũ aſcribo, nullũ cõtemno, claritatẽ ab hominibus non accipio: in medio diſcipulorũ fui ſicut q miniſtrat, pedes eorũ laui, in oĩbus meipſum humilitatis exemplũ præbui. *Et inuenietis requiem animabus ueſtris*, i. In me dulciter quieſcetis, motibus iræ atq; ſuperbiæ mi

F tigatis. Qui.n.mitis & humilis eſt, ad contemplationẽ & ſtabilitatem mẽtis aptiſſimus eſt, & delectatur in multitudine pa-

Iere. 20. cis. Hinc Ieremias, ait, Interrogate q̃ ſit uia bona, & ambulate in ea: & inuenietis requiẽ animabus veſtris. Hęc requies perficietur, & plena erit in patria. Nõ.n.perfectè quietatur cor noſtrũ, niſi ſũmo bono fuerit immediatè ſeu fruitiuè coniun

Pſ. 114. ctũ. Iõ dicit Pſalmiſta, Cõuertere anima

Roma. 8. mea in requiẽ tuã *Iugũ.n.meum* id eſt, obſeruatio pręceptorũ, *Suaue eſt* diligẽti qm̃ nulla forma delectabilius vel facilius agit quàm caritas: ideo ait ſcriptura, Iudicia domini. i. præcepta vera, iuſtificata in ſemetipſa. Deſiderabilia ſuper aurũ, & dulciora ſuper mel & fauum. Etenim ſeruus tuus cuſtodit ea. *Et onus meum leue eſt*. ſ. obſeruatio conſiliorum, quę ſicut pigro & frigido,

A frigido, extat grauiſſima, ſic feruido amatori leuiſſima eſt atque dulciſſima: ita vt dicat, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua. Et, Nõ ſunt condignę paſſiones huius tẽporis ad futurã gloriã. ¶Quæritũ, ſi iugũ Chriſti ſuaue eſt, & onus eius leue, quõ ait, Intrate per anguſtã portã. Et, Arcta eſt via quæ ducit ad vitã. Itemq;, Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud? Et reſpondendũ ꝙ vnum & idem eſt anguſtum, laborioſum & graue, incipienti imperfecto & ſpũalem conſolationẽ nondum experto: quod tamẽ lętum, iucũdum, & leue eſt exercitato, proficiẽti, perfecto & habituato in bonis. Deniq; mandata atq; cõſilia Chriſti ex ſua natura dulcia extãt & leuia, quãuis ꝑ cõ
B parationẽ ad noſtrã fragilitatẽ & pronitatẽ in malũ, difficulter in principio impleãtur. ¶Quæritur ẽt an iugum Chriſti ſeu Euãgelica lex, grauior ſit ad obſeruãdum, ꝙ̃ lex Moſaica? Et videtur ꝙ imò: qa quò perfectio maior, eò ad eã difficilius homo pertingit. Maior eſt autẽ perfectio nouæ legis quàm ueteris. Item ſuperius
Mat. 5. patuit, quõ præceptis legis Chriſtus ſua maiora præcepta adiecit, prohibuit iraſci, & dicere racha aut fatue, quod difficillimũ eſt implere. Gregorius quoq; apertè affirmat hoc ipſũ, ſed ſi ita eſt, nõ uidetur quõ iugum Chriſti ſit ſuaue, & onus ipſius leue. ¶Et reſpõdendũ, ꝙ in veteri lege erãt ꝓcepta triplicia, puta moralia, iudicialia, ac cerimonialia. Si ergo loqua-
C mus de veteri lege, quò ad ꝓcepta eius cerimonialia, cõſtat qđ difficilius fuit eã ſeruare ꝙ̃ nouã legẽ. Vnde in actis Petrus
Actu.15 dicit, Quid tẽtatis imponere iugũ ſuper ceruicẽ diſcipulorũ, qđ neq; nos neq; patres noſtri portare potuimus, qđ intelligitur de cerimonialibus legis. Pręcepta verò moralia vtriuſq; legis ſũt eadẽ, ꝙ̃ tamẽ nũc facilius implẽtur quã tunc, propter magnitudinẽ gratię, ꝙ̃ cõfertur in noua le
Roma. 8. ge, per ſacra eccleſiæ. Cõſilia verò Chriſti difficiliora ſũt quã præcepta moralia legis, per cõparationẽ ad noſtrã infirmitatẽ: ſed per cõparationem ad gratiam quę adiuuat noſtrã imbecillitatem, ẽt ipſa cõ
Iaco. 4. ſilia facillimè adimplentur. Hãc quęſtio
Eccl. 15. nẽ nõ intendo hoc loco plenius ꝓſequi, ſed ſic eã tetigiſſe ſufficiat. Hoc verò ſummè requiritur, & maximè admonendum eſt, ut diſcamus à magiſtro noſtro (in quo D ſunt omnes teſauri ſapientię, & ſcientiæ abſconditi, imò qui eſt ſapientia patris) veram manſuetudinem & humilitatẽ ſynceram, quoniam hæ duæ uirtutes præcipuè faciunt hominem, tàm Deo quã proximis ſuis amabilem, fratribus exemplarem, laudabilem, dulcem, ſolatioſumque omnibus. Scriptum eſt. n. in Eccleſiaſtico, Eccle. 10. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus aũt dat gratiam. Et iterũ, Odibilis corã Deo & hominibus eſt ſuperbia. Et rurſus, In manſuetudine opera tua fac, & ſuper omnem hominũ gloriã diligeris. Vnde Leo Papa, optimè dicit, Tota Chriſtianæ ſapiẽtię diſciplina, nõ in abũdãtia uerbi, nõ in aſtutia diſputãdi, nõ in appetitu laudis & gloriæ, ſed in uera & uolũtaria humilitate cõ E ſiſtit, quã dñs Ieſus ab vtero matris uſq; ad ſupplicium crucis pro omni fortitudine elegit & docuit. Et denuo, Tota (inquit) victoria ſaluatoris, quę & diabolum ſtrauit & mundum, humilitate eſt concepta, humilitate confecta.

CAPVT. XII.

In illo tempore, Abijt Ieſus ſabbato per ſata.

ARTICVLVS XXIII.

IN *illo tempore*, cum dicta & facta ſunt ꝓinducta, *Abijt Ieſus ſabbato*, i. ſeptima die hebdomadæ, q celebris fuit apud Iudæos, *Per ſata*, id eſt, ꝑ fruges ſeu ſegetes agri. *Diſcipuli autem eius*, euntes ſecũ per ſata eſuriẽtes. Sepius. n. (vt Marcus teſtať) non Marc. 2 habebãt mãducãdi ſpatiũ ꝑꝑ turbã cõcurrẽtẽ. Interdũ ẽt uoluit Chriſtus ut aliquã F paterẽtur inopiã, *Cœperunt uellere*, i. extrahere *Spicas*, *& mãducare* grana incluſa, ſpicis manibus cõfricatis. *Fariſæi autem uidentes* hoc, *Dixerunt ei*, videlicet Xp̃o. Lucas refert, ꝙ Fariſæi dixerũt diſcipulis, ſed nõ ẽ cõtrarietas. Poterãt. n. tàm Chriſto quã eius diſcipulis dicere, quæ ſequũtur, uel quidã eorũ dixerũt hæc Chriſto, alii eius diſcipulis. vnde in Luca notãter ſcriptũ ẽ, ꝙ quidã Fariſæorum dicebãt diſcipulis eius. Dixerũt ergo magiſtro, in quẽ culpã diſcipulorũ retorquere conati ſunt. Dixerũt aũt nõ zelo iuſtitię, ſed rã[c]oris affectu. *Ecce diſcipuli tui faciunt quod nõ licet eis ſabbatis facere* ſcilicet ſpicas uellere & cõfricare: Moyſes enim pręcepit in Exodo, vt filij Iſ-

A rael præpararent cibaria non in ſabbato, ſed in die præcedenti. *At ille*, uidelicet Chriſtus *Dixit eis*, excuſando diſcipulos ſuos, & quodãmodo exponẽdo pręceptũ. *Non legiſtis* Primo Regum, quod utiq; legiſtis, vel legere aut ſcire debuiſtis, *Quid fecerit Dauid quando eſuriji*, fugiens à facie Saul, *Et qui cum eo erant*, hoc eſt, quid fecerint uiri ſeu ſerui, uel pueri eius, *Quomodo in domum Dei* id eſt, tabernaculum domini, in Nobe urbe ſacerdotũ, *Et panes propoſitionis* ſ. panes qui die ſabbati ponebãtur calidi ſup mẽſam in tabernaculo, pro uſu ſacerdotũ, *Comedit*, tã ipſi quã ſocij eius neceſsitate famis cõpulſi, quos dedit ei Achimelech põtifex, qm̃ panes laicos non habebat ad manũ, *Quos* panes *Non licebat ei*, id eſt Dauid *Edere* extra neceſsitatis ar-

B ticulũ, ſeu alijs horis, *Neq: his qui cũ eo erant*, niſi ſolis ſacerdotibus: Si ergo Dauid & ſui ac põtifex excuſant̃ à trãſgreſsione legis pp famis neceſsitatẽ, cur nõ ſimili ratione excuſant̃ diſcipuli mei? Præcepta. n. illa intelligẽda nõ erãt in articulo neceſsitatis, ſed diſpẽſationẽ & expoſitionem ad mittebãt. Neceſsitas verò eſt mater diſpẽſationis, ſm ꝙ ait ad Eugeniũ papã ſãctus Bernard. Non ſum tã rudis ut ignorẽ vos diſpẽſatores eſſe poſitos, ſed in ædificationẽ, nõ in deſtructionẽ. Vbi ergo urget neceſsitas, excuſabilis eſt diſpẽſatio, ubi utilitas prouocat laudabilis eſt diſpenſatio: utilitas inquam cõis non propria. Deniq; Fariſæi nõ reprehẽdebant diſcipulos Chriſti, de hoc ꝙ ſpicas uellebant & manduca-

C bant, quia hoc licuit eis, iuxta illud quòd

Deu. 24. in Deuter. ſcriptum eſt Si intraueris ſegetẽ amici tui, franges ſpicas & manu cõteres, falce aũt nõ metes: Sed ꝙ fecerunt hoc ſabbato, conſequenter excuſat Chriſtus ſuos diſcipulos alia rõne, uidelicet quia de eius licẽtia iſta fecerũt, ipſe aũt uim diſpenſandi ſe habere teſtatur, *Aut non legiſtis in lege*, uidelicet in libris Moyſi, *Quia ſabbatis*, hoc eſt diebus ſabbatorum. *Sacerdotes* legales *In templo ſabbatum uiolant*. id eſt, ſabbati celebrationẽ non ſeruãt, quantum ad uerba præcepti, ſed manualiter operantur animalia Deo immolando, & ea excoriãdo, hoſtiasq; lauando. *Sine crimine ſunt?* hoc eſt, ſine tranſgreſsione præcepti, quia non agunt contra intentionem præcepti, quoniam opera illa directè ordina-

bantur ad cultum diuinum, & Deo iubẽ- D te fiebãt in ſabbato. *Dico autẽ vobis quia tẽplo maior eſt hic* locus in quo ego ſum. Sic exponit Hieronymus, qm̃ locus continẽs Chriſtũ dignior fuit templo. Vel, hic, id eſt, ego Chriſtus, maior ſeu dignior ſum tẽplo, cum ſim dñs templi. Iõ mea autoritate, poteſt hic fieri à diſcipulis meis, ꝙ fit in tẽplo à ſacerdotibus. *Si autem ſciretis* hoc eſt, perfectè intelligeretis, *Quid eſt*. i. quid ſignificat illud Oſee prophetæ, *Miſericordiam*, id eſt, opera pietatis, & affectum compaſsionis *Volo* ego dñs *Et non ſacrificium*, hoc eſt, plus quàm legalem hoſtiam *Nunquam condẽnaſſetis*, id eſt, pręcepti pręuaricatores iudicaſſetis *Innocẽtes* diſcipulos meos, ſed opera miſericordiæ, ſacrificiis tẽpli præponẽdo cõdoluiſſetis diſci- E pulis meis, neceſsitate famis ſpicas vellentibus, & excuſaſſetis eoſdẽ. Quòd autem Chriſtus poteſtatẽ habuerit diſpenſandi de obſeruãtia ſabbati declaratur ſubdendo. *Dominus eſt enim filius hominis*. ſ. Chriſtus, qui propter humilitatẽ frequẽter ſe nominat filiũ hominis, raro filiũ Dei, *Etiã ſabbati*. i. ſeptimi diei, & per cõſequẽs aliorũ dierũ, totiusq; tẽporis. Ex quo oſtenditur, ꝙ Chriſtus ſit verus Deus cui ꝓpriũ eſt tẽporibus præeſſe ac dominari. Vndè in noua lege Chriſti autoritate celebritas ſabbati ceſſauit, & prima feria facta eſt celebris. Eadẽ autoritate diſcipuli ſpicas ſabbato vellere poterãt, eundo ꝑ ſata ſeu blada *Et cũ inde*. i. à cãpo ſeu agro vbi hæc cõtigerũt *Trãſiſſet* Ieſus *Venit in ſinagogã eorũ*, videlicet fariſęorũ à quibus fuerat redargutus vel aliorũ Iudæorũ *Et ecce homo manũ habẽs aridã*. i. contractam, *Erat ibi* in Sinagoga, *Et interrogabant* fariſæi, *Eum, dicentes*, *Si* id eſt, an *Licet ſabbati curare?* id eſt, infirmum ſanare, *Vt accuſarẽt eum* quo modocunq: reſponderet aut faceret, Qm̃ enim Chriſtus diſcipulos ſuos excuſauit, & miſericordiam ſacrificio prætulit fariſęi inſidiari cœperunt magiſtro, inquirentes an liceret ſabbato ſanare: ut ſi Chriſtus diceret imò, arguerẽt eũ de ſabbati trãſgreſsione. Si diceret non, eũ de immiſericordia ſeu crudelitate, vel etiã de impotentia, ſi non curaret, vt ſcriptum eſt, in Luca & Marco, quòd Ieſus interrogauit fariſæos, an licet ſabbato curare. Hic dicitur quod illi interrogauerunt eum,

Oſee. 6.
Matt. 9.
Marc. 3.
Luca. 6.
F

&

A & utrumque uerum eſt. Ipſi nanque primò interrogauerunt Ieſum, de hoc doloſè & inſidioſè, deinde Chriſtus, iuſſit hominẽ in medio ſtare: quo ſtãte Xp̃s q̃õnem illorum repetijt, vt eis conueniẽtius reſpõderet. *Ipſe aũt dixit illis* propriç quæſtioni reſpondendo, quoniam ipſi reſpondere non poterant uel nollebant. Secundùm Marcum Ieſus circunſpexit eos cum ira, cõtriſtatus ſuper cæcitate cordis eorũ Probat itaque Chriſtus ꝙ liceat ſabbato hominẽ reparare & cõfortare, per locum à minori vel maiori, eo ꝙ liceat in die ſabbati, bruto ſuccurrere. *Quis erit ex uobis homo* rationabiliter iudicans, rationemq́ue ſequens, *Qui habeat ouem unam, & ſi ceciderit hæc ſabbatis in foueam, nonne tenebit & leuabit eam?* de fouea ſabbato, *Quantò magis melior eſt homo* ſummæ trinitatis imagine inſignitus, *Oue* & qualibet irrationali creatura? id eſt, quantò homo per naturam, & gratiam dignior eſt oue, tantò conuenientius eſt hominem ſabbato curare, quàm ouem de lacu leuare. *Itaque licet ſabbatis benefacere*, id eſt, opera pietatis, & actus virtutum exercere. Iudæi verò malè intelligebant præceptum de ſabbati celebratione, putãtes quemlibet actum exteriorem illicitum ſabbato. Cũ tamen Moyſes notanter præceperit, Omne opus ſeruile nõ facietis in eo: & ꝑt ꝑ opus ſeruile intelligi quælibet operatio, non habens bonitatẽ ex ſua ratione in genere moris, vt arare, ędificare, tales actus illiciti erant, in ſabbato. Actus verò ex ſe boni, in genere moris liciti erãt ut ſanare infirmũ ex caritate & miſericordia, & ꝑſertim qñ hoc fit miraculoſe. Hinc ẽt licuit ſabbato ſe deffendere, & uim ui repellere. Qđ ignorãtes quidã Iudæi, ꝑmiſerũt ſe occidi à gẽtibus, vt legit̃ in libro Macabeorum, *Tunc Ieſus ait homini* cõtractam manum habẽti *Extende manum tuam* areſactam *Et extendit* eam nõ naturali ſed diuina uirtute, quia uis motiua impedita erat per defectionẽ ſpirituũ, *Et reſtituta eſt* ſanitati manus contracta, in illo momento quo dixerat Ieſus, extende manum tuam. In quo patet efficacia poteſtatis diuinæ, in inſtãti agentis, quàuis. n. ſæpe per naturã & artis operationẽ contractus curetur, non tñ in inſtanti, uel ſolo imperio. Natura enim & ars operãtur ſucceſſiuè, non ſubitò. Non autem potuit

B (margin) — Leuit. 23 — C (margin)

manus arida extendi, *niſi prius ſanaretur.* D Reſtituta eſt ergo ſanitati. *Sicut altera*, i. ſiniſtra, quia ſecundùm Lucã, dextera fuit cõtracta, non quod ſiniſtra reſtituta ſit ſanitati, ſed dextera reſtituta eſt ſanitati. i. ſana effecta eſt ſicut ſiniſtra ſana fuit. *Exeuntes autem Fariſæi*, de ſynagoga Conſilium faciebant aduerſus eum, uidelicet Ieſum *Quomodo eum perderent.* id eſt, accuſarent atque occiderent. Secundùm Marc. conſiliũ fecerunt cum Herodianis: in quo patet intollerabilis Fariſęorum peruerſitas, qui inde deteriorati ſunt, unde emendari debebant. Firmauerunt enim ſibi ſermonẽ nequã, & ex deliberatione, ex certa malitia, ex habitu malo iniquè egerunt, propter quod inſanabiles, incorrigibileſq; fuerũt, E præcipuè propter odiũ contra Chriſtum quod peruertit omne iudicium. Vnde de eis dici poteſt illud Ieremiæ prophetæ, Indurauerũt facies ſuas ſupra petram, & noluerũt reuerti. *Ieſus autem ſciens* machinationes eorum receſſit inde. i. à ſynagoga ad mare, ut Marcus habet: non ex timore mortis, ſed cedẽs furori & cõdolẽs cęcitati eorũ, & qñ nondum venit hora eius, & quia nõ deceat perire prophetã extra Ieruſalẽ: & itẽ vt daret exẽplum fugiẽdi, pro loco, cauſa & tẽpore, ſicut ſuperius dixit, Cũ perſecuti uos fuerint ĩ unã ciuitatẽ, fugite in aliã. Porrò moraliter per hominẽ habentẽ manũ aridam, & hanc dexterã, intelligitur quilibet piger, accedioſuſq́ue F peccator, qui negligit operari quæ Dei ſunt. Vnde de negligẽte paſtore ſcriptum eſt, Brachiũ eius ariditate ſiccabitur. Hinc ꝑcepit Chriſtus, vt ſurgat à culpa per pœnitentiã. Stet in medio per exẽplarẽ cõuerſationẽ. Manũ quoq; extendat, per operũ miſericordiæ exhibitionẽ. *Et ſecuti ſunt eũ* cordis affectu, corporis greſſu *Multi* qui omiſerunt Ieſum ſequi propter timorẽ Fariſæorum, *Et curauit eos omnes* qui cura indigebant & eam requirebãt Alios curauit ſpiritualiter, vel realiter uel quantũ in ſe fuit. *Et præcepit eis ne manifeſtum eum facerent* miracula eius alijs inſinuãdo, in quo docuit nos humilitatem amplecti & vanã gloriam abominari. Vel, ne manifeſtũ eũ facerent, id eſt ne aduerſarijs ſuis ac Fariſæis manifeſtarẽt, qui eſſet ac vbi eẽt. Propter eaſdem. n. cauſas, uoluit Chriſtus latere, propter quas abijt, *Vt adimpleretur qđ*

dictum

A *dictū eſt per Iſaiā prophetā dicentē* in perſona Dei patris, *Ecce puer meus*. i. Chriſtus, de quo in actis aſſeritur, Cōuenerunt aduerſum ſanctū puerū tuū Ieſum, Pōtius Pilatus & Herodes. Et Iſaias, Puer (inquit) natus eſt nobis: in veteri teſtamēto puer pro ſeruo frequēter accipit: Vnde noſtra trāſlatio habet, Ecce ſeruus meus, quod cōuenit Chriſto, ratione naturæ aſſumptæ, ſecundū quā pater maior eſt filio, qui exinaniuit ſemetipſum formā ſerui accipiēs. Si āt puer pro filio accipitur: ſic Chriſtus ſecundū diuinā naturā eſt puer naturalis, *Quē elegi* nō ſecundū diuinā naturā, ſed ſecundū humanitatē aſſumptā. Electio. n. ex libertate procedit, & tēdit ad bona gratiæ, donaq; gloriæ. Chriſtus verò vt ver-

Iſa. 42.
Iſai. 4.

B bū ac filius Dei procedit à patre, per modū naturalis emanationis, & æternaliter, eſſentialiterq; beatus eſt: imò eandē numero cū patre ac ſpiritu ſancto beatitudinē habēs Electus ergo dr̃ Chriſtus vt homo, de quo ſpōſa dicit in Canticis, Dilectus meus cādidus & rubicundus, electus ex milibus, Et apoſtolus, qui prædeſtinatus eſt (ait) filius Dei in virtute, ſcd̃m ſpiritū ſanctificationis, dilectus meus quē ſecundū diuinitatē ipſius diligo amore ſimpliciter infinito, tanquā æqualē mihi in bonitate. Secundū humanitatē verò eius verbo vnitā, diligo eū magis, quā totū vniuerſum. Verè. n. pater diligit filiū, amore ſuperdulciſſimo, omni creaturæ ignoto ac inexperto quantū ad plenitudinē ſuā. Sancti tñ in patria guſtāt eū pleno ore, *In quo bene complacuit animæ meæ*, hoc eſt, cor-

Canti. 5.
Rom. 1.

C di meo. Tantā. n. cōplacentiam habet pater in filio, quantā & dilectionem: nec aliquid ineſt filio, quod oculos patris offendat pp quod ait, Ego quæ placita ſunt ei facio ſemper. Et Chriſto baptizato ac trāſfigurato, audita eſt uox patris dicens, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui. Loquitur āt Deus pater affectu & more humano, cū ait. In quo bene complacuit aiæ meæ, non quod habeat animā cū ſit ſimpliſſima unitas, puriſſimaq; natura: ſed ad denotandū ꝙ intimè diligat filium, ſecundū ꝙ ſponſa ait in Cāticis, Indica mihi quē diligit anima mea. Et Inueni quē diligit anima mea. In veteri tñ teſtamento frequenter dr̃ Deus animam habere, vel per animā ſuā iurare, vt patet

Cant. 1.

D in Amos quo legitur, Iurauit dñs in anima ſua, Deteſtor ego ſuperbiam. Et Ieremias ait, In gēte iniqua vlciſcetur anima mea. *Ponā ſpiritū meū ſuper eū*, id eſt, ſpiritū ſanctū animæ eius ſupercopioſè infundā, quia nō ad menſurā dat Deus ſpiritū homini Chriſto vt Ioānes habet, & in Luca ſcriptū eſt, Ieſus plenus ſpiritu ſācto egreſſus eſt a Iordane, Deniq; cōceptus eſt de ſpiritu ſancto Et à primo illius cōceptionis inſtāti tā plenus fuit ſpiritu ſancto, ꝙ nunquā in gratia, caritate, vel cōtēplatione profecit, Propter ꝙ Iſaias, Requieſcet (inquit) ſuper eū ſpiritus dñi, ſpiritus ſapientię. *Et iudicium* diſcretionis, id eſt, diſtātia inter bonū & malū, futurū quoq; iudiciū remunerationis. Vel iudiciū, id eſt, diuinū præceptū, ꝙ Deus iudicat eſſe iuſtū, *Gentibus nunciabit* per prædicationē apoſtolorū quibus locutus eſt, Eunces doce-

Amos. 6
Iere. 5.
Ioan. 3.
Luc. 3.
Iſa. 11.

E te oēs gentes. Vnde in Geneſi dr̃, ipſe erit expectatio gētium. Et in Aggęo. Veniet deſideratus cūctis gentibus. Vnde per Iſaiam loquitur pater de Chriſto. Ecce teſtē populis dedi eum, ducem & præceptorē gentibus. Chriſtus aūt in propria perſona non prædicauit niſi Iudæis. In die quoque nouiſſimo Chriſtus proprio ore pronunciabit iudiciū, id eſt, iudicialē ſniam, dicens iniquis, Ite maledicti in ignē æternū. Et iuſtis: Venite benedicti patris mei. *Non contendet* contra aduerſarios ſuos ex paſſione rixādo, *Neq; clamabit* altè loquēdo, pp deſiderium laudis humanæ, vel affectu vindictæ, ſeu inordinatè & impatienter loquēdo: de quo clamore dicit apoſto-

Gene. 50
Aggei. 2
Iſa. 55.
Heb. 5.

F lus, Omnis amaritudo, & ira, & clamor tollatur à vobis. Vnde in paſſione obmutuit intantū, vt ab Herode illuderetur, atque Pilatus vehemēter miraretur. Nihilominus Chriſtus in ſua prædicatione frequēter clamauit, ex caritatis feruore iuxta illud, Ieſus hæc dicēs clamauit, Qui habet aures, &c. Et rurſus, Clamabat Ieſus, ſi quis ſitit, ueniat ad me. Apoſtolus quoque ad Heb. dicit ꝙ cū clamore ualido, & lacrymis preces fudit *Neq; audiet aliquis in plateis uocē eius*. vr̃ cōtrariū, ꝙ alibi Xp̃s ait, Ego palā locutus ſum mūdo, & in occulto locutus ſum nihil. Inſuper certū eſt, ꝙ Xp̃s eūdo per vias & plateas, ſæpe prędicauit diſcipulis ſuis, & etiā alijs, ſicut in die Palmarū, cū venit à Bethania in Ieruſalem.

A ſalem. Et reſpondendũ, ꝙ Chriſtus dr̃ non eſſe locutus in plateis, qm̃ propter vanã oſtentationẽ & gloriã nihil locutus eſt. Alij plateas ſpiritualiter ſumũt pro lata uia quæ ducit ad mortẽ, in qua certũ eſt Chriſtũ nunquã fuiſſe aut prædicaſſe. *Arund. nẽ quaſſata*, hoc eſt, calamũ læſum & penè deſtructũ, *Nõ cõfringet*, i. nõ penitus relinquet, aut perdet. Per arundinem iſtam, ſiguatur populus Gentilis, diuerſis erroribus, & peccatis attritus & laceratus, quẽ Chriſtus miſericorditer reparauit cõuertendo eũ ad fidẽ & gratiam, prout apud Ioannem proteſtatur. Alias (inquiens) oues habeo quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, *Et linum fumigans* id eſt, populum Iudæorum, qui propter aliqualem legis & Chriſti notitiam, licet ualde obſcuram, lino fumigãti comparantur, quibus ait, Adhuc modicũ lumen in uobis eſt *Non extinguet* id eſt, penitus excæcari non deſinet, ſed quoſdã illorum miſericorditer illuminabit: quibus & dixit, Cum exaltaueritis filiũ hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum. Reliquiæ equidem per electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Poſſumus aũt per arundinẽ quaſſatam, & linum fumigans, eãdem plebem, imò eandem perſonã accipere, quæ dicitur arundo quaſſata, propter vitiorũ corruptionem, & linũ fumigans, propter intellectualis luminis paruitatẽ, cæcitati internæ propinquum. Sic omnis bonus prælatus, prædicator, ac frater, non debet arundinem quaſſatã cõfringere, nec linũ fumigãs extinguere, ſed ſubitò, ceu cõfratri vitiis irretito, tẽtato, & penè excæcato, infatigabili caritate ſuccurrere, ſicut hortatur Apoſtolus, Fratres (inquiens) ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis. Et rurſus, Corripite inquietos cõſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patiẽtes eſtote ad oẽs. Vnde Hieronymus ait, Qui peccatori nõ porrigit manũ, & nõ portat onus fratris ſui, iſte calamnm quaſſatum confringit. Et qui modicam ſcintillam fidei contemnit in paruulis, iſte linum extinguit fumigãs. Sequamur ergo ueſtigia Chriſti, qui venit quærere & ſaluũ facere qđ perierat *Donec eijciat ad uictoriam iudicium* hoc intelligi poteſt, tã de iudicio diſcretionis, quàm extremæ remunerationis. Primò ſic, prædicta Chriſtus non faciet, ſed eorũ oppoſita, donec eiiciat, i. proſequatur, ſiue effundat, ac perducat iudicium diſcretionis, i. ſeparationem dilectorum à reprobis in præſenti per fidem, & gratiam, ad uictoriam, i. deiectionem diaboli, illum ab electorum cordibus excludendo. De hoc iudicio dicit Saluator, Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps mundi eiicietur foras. Cœpit quippe illud iudicium, maximè à prædicatione Chriſti & Apoſtolorũ quia ex tunc in toto mundo cęperũt quidã ad fidem & caritatẽ uocari, aliis derelictis, & ita tunc ſeparabantur ab inuicẽ, fide, uoto, ac merito, quod ad diſcretionis iudicium pertinet: per quod Chriſtus diabolum uicit, eiiciendo eũ foras, & tribuẽdo fidelibus poteſtatem præualendi contra eũ. Secundò ſic, donec eiiciat ad uictoriam iudiciũ. i. iudicium ultimę diſcuſſionis, ſeu extremæ remunerationis exerceat, & perducat ad uictoriam. i. ad plenũ ſuiipſius triunſum quia tũc perfectè deiiciet omnes aduerſarios ſuos, ſecũdũ illud Iſaiæ prophetæ, Ad eum uenient, & confundẽtur oẽs qui repugnãt ei. Illo autẽ iudicio conſummato, Chriſtus nõ amplius reparabit quaſſatam arundinem, nec illuminabit fumigans lignum.

Margin notes: Ioan. 10. — B — Ioan. 12 — Ioan. 8 — Rom. 11. — C — Gala. 6. — 1. Theſ. 5. — D — Ioan. 12 — E — Iſa. 45.

PROSECVTIO EXPOSItionis præſentis cap.

ARTICVLVS XXIIII.

F

TVnc oblatus eſt ei, videlicet Chriſto ad ſanandum *Dæmonium habens*, i. homo obſeſſus à dæmone *Cæcus & mutus* non à natura vel ægritudine naturali, ſed à dæmonis operatione, Vnde in Luca ſcriptum eſt, Erat eiiciens dæmonium, & illud erat mutum. Non utiq; formaliter, ſed efficaciter. i. mutificans hominem. *Et curauit eum* Ieſus, dæmonẽ expellendo, *Ita ut loqueretur & uideret*, qui paulò ante mutus fuit ac cæcus, ſicq; ſecundùm Hieron. tria ſigna in eodem peracta ſunt. Nam obſeſſus curatur, mutus loquelam, & cæcus viſum recepit. Tamen duo iſta conſecuta ſunt naturali ordine primũ ſignum, uidelicet dęmonis eiectionẽ: quoniã.n. dæmõ hominẽ cæcũ ac mutum effecit ſua præſentia, ideo eo eiecto homo recepit facultatem

A tatem linguæ ac oculorum *Et ſtupebant*, .i. vehementer mirabantur *Omnes turbæ* quæ aderant *Et dicebant* quærendo adinuicem. Nónne hic eſt filius Dauid? hoc eſt, Chriſtus in lege promiſſus, & prænuntiatus naſci de ſemine Dauid. Tanquã dicát, Cũ hic ſit Chriſtus, uel ſi eſt Chriſtus prout verba, & opera eius teſtanť, nõ debemus intm̃ mirari ꝙ ſigna hæc operaretur, cum hoc ſit prophetatum de eo. *Fariſæi autem audientes* tu: bã tã reuerenter de Ieſu loquenté *Dixerunt* ex graui inuidia, quę oia ẽt bona interpretatur ſiniſtrè, & occaſionẽ calumniandi confingit *Hic non eijcit dæmones, niſi in Beelzebub principe dæmoniorum*, hoc eſt, uirtute ſummi ac peſſimi dæmonis, cum Ieſu pactum & familiaritatem habẽtis: cui dæmonũ principi, alii in

B feriores obediunt, egrediendo ab obſeſſis ad uerba Ieſu, quatenus hoĩes decipianť, putando ꝙ Ieſus diuina uirtute hæc agat, & Chriſtus exiſtat *Ieſus autem ſciens* certitudinaliter *Cogitationes eorum*, quod Deo eſt propriũ ut propria poteſtate cogitationes cordiũ intueať, nec hõ põt eas cognoſcere niſi Deo reuelante, *Dixit eis*, Antequã xp̃i reſponſionem elucidẽ, cõmemorare oportet, quid moraliter per dæmoniacum iſtũ ſurdum ac mutũ ſignetur. Significatur aũt per eum quicunq; habituatus in uitiis, quem dæmõ ducit quò uult, habens eum captiuum ad ſuam uoluntatem, qui uerba Dei aure cordis non per-

C cipit, nec gr̃as agit Deo. Hunc curat xp̃s, dæmonẽ per gratiæ infuſionẽ eiiciendo, ita vt hõ talis audiat quid loquať ſp̃us, & dñ̃o confiteatur, ſicq; ſp̃ualia loquens, &

Pſal. 8. audiens ſic loquentes. Audiẽs itaq; Ieſus prauitatẽ fariſæorũ, redarguens, nõ ad verba, ſed ad cogitata eorũ reſpõdet, ut uel ſic fateantur eius maieſtatẽ, quem experiunť cordiũ ſecreta rimari. *Oẽ regnum diuiſum cõ-*

Marc. 3. Lucæ. 11. *tra ſe*, hoc eſt, inteſtinã diſcordiam habẽs & pugnam, ita quod una pars contra aliã præliatur *Deſolabitur*, hoc eſt, citò deſtruetur, *Et omnis ciuitas uel domus diuiſa contra ſe non ſtabit*, hoc eſt, vrbs & habitatio quarum habitatores contra ſe dimicãt deſtruentur *Et ſi ſatanas ſatanam eijcit*, Hoc eſt, ſi adiutorio ſuperioris dæmonis alii ab hominibus expellũtur, *Aduerſus ſe diuiſus eſt*. i. contra ſe pugnat, & proprium regnũ corrũpit, cum eius regnum ſit homi-

nibus præualere. *Quomodo ergo ſtabit regnũ* D *eius?* Hoc eſt, qualiter poteſtas, & dominatio principis dæmonũ perſeuerabit, quã ad probationem electorũ ſtare oportet uſque ad diẽ iudicii? Sed ad hoc poterant dicere fariſæi, quod ſatanas ſatanam eiiciebat, ita quod eiectio dæmonum fuit obedientia in principem ſuum in Chriſto, quatenus homines maioribus inuoluerentur erroribus, ęſtimando Ieſum eſſe filiũ Dei. Ad qđ facilè eſt reſpondere. Nã xp̃s in oĩbus ore, & opere docuit, ea quæ maximè contrariantur diabolo. ſ. caritatẽ, obedientiã, patientiã, pacem, humilitatẽ, paupertatẽ, mundi contemptũ, idololatriæ deſtructionẽ, perfectam mentis adhęſionem ſeu unionem cum Deo, plenã abrenuntiationẽ diaboli. per quæ poteſtas, E & regnum diaboli deiiciuntur. Si ergo diabolus ſibi cooperabatur, directè diuiſus erat contra ſeipſum, nec erat uera eiectio dæmonũ, quã fecerat xp̃s, ſed fraudulẽta à uexatione ceſſatio. ¶ Interea ponit Saluator aliã rationẽ ad idem. *Et ſi ego in Beelzebub eijcio dæmones, filij ueſtri* Hoc eſt, exorciſtę, qui proferẽdo exorciſmos ſeu adiurationes, à Salomone æditos, expellebant dæmonia. Vel, Filii ueſtri. i. Apoſtoli, & alii diſcipuli mei, de ueſtra ſtirpe exorti, *In quo* hoc eſt, cuius uirtute, *Eijciũt* dæmones? *Ideo ipſi iudices erunt ueſtri*. i. Cũ de illis dici non poſſit, ꝙ magica arte, ſeu dæmonis opere eiiciant dæmones, ſed uirtute diuina, ideo ipſi in die iudicii iudica F bunt uos, hoc eſt, dãnatione dignos oſtendent uos, qui eundẽ effectum. ſ. dæmonũ eiectionẽ, in me adſcribitis principi dæmonũ, quã in eis adſcribitis Deo. Itaque iudices ueſtri erunt, qm̃ uobis non credẽtibus, ipſi crediderũt. Si aũt per filios Iudęorũ intelliguntur exorciſtæ, illi iudices erunt infideliũ Iudæorũ, cõparatione uel ſnĩæ approbatione: quemadmodũ regina Saba, dr̃ in die iudicii condemnatura Iudæos incredulos. Si aũt per filios intelliganť Apoſtoli, aliiq; diſcipuli uiri pfecti, illi iudices Iudeorũ erunt per aſſeſſionẽ cũ Xp̃o, iuxta illud, Vos qui ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedes iudicantes duodecim trib. Iſrael, *Si aũt ego in ſp̃ũ Dei*. Hoc eſt, uirtute, & operatione ſp̃us ſãcti, *Eijcio dæmones igitur*. i. ex hoc ſequitur, ꝙ *Peruenit in uos regnũ Dei* hoc eſt, uirtus & Lucæ. 11.

domina-

A dominatio,regimé,ſeu gubernatio creato
ris,qui per me operatur in vobis dæmo-
num expulſioné, ita ꝙ ego ſum Chriſtus,
vobis promiſſus, & inter vos regnaturus:
Iſai. 9. ſicut Iſaias prædixit, Super ſolium Dauid
ſedebit. Et multiplicabitur eius impe-
Ier. 23. rium. Et Ieremias, Regnabit (ait) rex &
ſapiens erit. Quod angelus quoque locu-
Luca. 1. tus eſt virgini benedictæ, Regnabit (in-
quiens) in domo Iacob in ęternum, & re-
gni eius non erit finis. Vel, regnum dei.i.
vita æterna,quam ego prædico, & præpa-
ro vobis,dicendo,pœnitentiam agite,ap-
propinquabit enim regnum cœlorum, &
moriendo pro ſalute veſtra. Peruenit er-
go in vos regnum Dei,hoc eſt, per me pa
tefit vobis ingreſſus regni cœleſtis, qui à
B dæmonibus eripio vos & poteſtatem do
Mat. 24 vobis,filios Dei fieri. Subditur tertia ra-
tio ad idem. *Aut quomodo poteſt quiſquam*
intrare in domum fortis. id eſt, potentis ha-
bitatoris *Et uaſa eius diripere*. i.bona eius
auferre *Niſi prius alligauerit fortem* ne,poſ-
ſit reſiſtere? Hoc generaliter ſic eſt, ꝙ ne-
mo poteſt potentis domum manifeſtè in
trare,ac deprædari, niſi præualuerit con-
tra potentem qui in domo præſens exi-
ſtit,& uinxerit eum ſiue tenuerit, *Et tunc*
domum illius diripiet id eſt, ſpolia tollet &
domũ vacuabit inuito domino. Per hunc
fortem Chriſtus intelligit dæmonem, in
quo naturalia integra permanſerunt ſe-
cundùm Dionyſium,propter quòd potés
eſt valde, cum naturaliter ſit nobilis im-
materialiſq; ſpiritus. De quo inquit Iob,
Iob. 41. Non eſt poteſtas ſuper terram,quæ cõpa-
C retur ei, qui factus eſt vt nullum timeret.
Domus iſtius fortis eſt mundus, qui to-
tus in maligno poſitus eſt.i.eccleſia mali
gnantium, ſeu corda malorum. Vnde ait
Saluator,Venit ad me princeps huius mũ
di. Vaſa eius ſunt omnes peruerſi vel ob-
ſeſſi,in quibus regnat ac demoratur. Chri
ſtus ergo non potuiſſet domum diaboli
introiſſe,peccatoribus prædicando, & va-
ſa eius diripuiſſe, obſeſſos à dæmone libe
rando,vel impios ad pœnitentiam cõuer-
tendo,& ſuo dominio ſubiiciẽdo, quę an
te ſubdebantur diabolo, & ſeruiebant pec
cato,niſi alligaſſet diabolum ei præualen-
do,tanquã aduerſario. Non ergo ſocietatẽ
habebat cũ ipſo, nec operabatur ſubſidio
eius. Quoniam ergo aduerſarius noſter
diabolus, Chriſti victoris ore fortis aſſe- D
ritur,non debemus eſſe ſecuri, ſed timora
ti atque ſoliciti, prout Petrus nos horta *1.Pe.5.*
tur,dicens, Vigilate, quia aduerſarius ve-
ſter diabolus tanquã leo rugiens circuit.
Sequitur ratio quarta ad idem. *Qui non eſt*
mecum,contra me eſt hoc eſt, Qui mihi con
cors non eſt, aduerſatur voluntati meæ,
Et qui non congregat mecum. i.homines non
reducit à diuerſis erroribus,vitijs, & diſ-
ſentiobus,ad fidei vnitatem,ad pacem, &
ad veri Dei vnanimen cultum, quantũ in
ſe eſt orando, exemplariter conuerſando
ſiue docẽdo, *Spargit* i.à Deo ſeparat,& di-
uerſis erroribus implicat alios quantũ in
ſe eſt. Cum ergo ego hoc prædicem,vt re-
ducam homines ad vnitatẽ,pacẽ, & cultũ E
diuinum,diabolus verò laboret ad oppo-
ſitũ,conſtat, quod non ſit mecũ, ſed cõtra
me: ideo in nomine eius non ago,nec dæ-
mones eiicio. *Ideo dico uobis,omne peccatum*
& blaſphemia remittetur hominibus Secũdũ
Aug. locus iſte, ita difficilis eſt, vt vix in
tota ſcriptura canonica aliquid ita diffici
le inueniatur. Verumtñ nũc tã euidẽter à
ſanctis catholiciſq; doctoribus explana-
tus eſt, vt nõ oporteat diutius immorari.
Eſt igitur ſenſus, Omne peccatum & bla
ſphemia,præter illam blaſphemiã, de qua
ſtatim ſubiũgitur. Hoc eſt omne peccatũ
in proximũ, & blaſphemia cõtra Deũ vel
ſanctos,procedẽs ex ignorãtia, quæ dr̃ bla
ſphemia contra filium cui appropriatur F
ſapiẽtia,vel ex infirmitate ſeu fragilitate,
quæ dr̃ blaſphemia cõtra patrẽ cui appro
priatur potẽtia,remittetur hominibus, id
eſt,remiſſibile peccatũ eſt: qm̃ licèt in ſe
grande peccatum ſit,tñ ex aliqua parte &
circunſtãtia excuſabile eſt, ſicq; faciliter
dimittitur pœnitenti, *Spiritus autem bla-*
ſphemiæ hoc eſt, blaſphemia procedens ex
certa malitia,ex impugnatione agnitę ve
ritatis,ex inuidentia fraternæ gratiæ,quæ
vocatur blaſphemia contra ſpiritum ſan-
ctum,cui appropriatur bonitas, amor &
liberalitas, *Non remittetur id* eſt, ex ſe irre-
miſſibile crimen eſt,quoniam nullã habet
excuſationem, & obuiat principio, quo
ſit peccati remiſſio.ſ.bonitati,caritati,ſeu
pietati. Ideo dicitur irremiſſibile nõ quaſi
nequaquam remiſſibile, ſed quoniam dif
ficulter & rarò dimittitur: non ex immi-
ſericordia Dei, ſed quoniam homines de
tali

A tali pctō rarò & difficillimè pęnitēt. Itaq; cum dr̄, ſpūs aūt blaſphemia, ſenſus eſt ip ſius ſpūs ſancti blaſphemia, ſeu blaſphemia cōtra eū. ¶ Porrò cū dr̄, blaſphemia cōtra patrē, & filiū remiſsibilis, blaſphemia verò cōtra ſpm̄ ſanctū irremiſsibilis: non eſt ſic intelligendū, quaſi minus pc̄m̄ ſit blaſphemare patrē vel filiū, quā ſpm̄ ſanctū: ſed quòd blaſphemia dicit̄ contra patrē & filium & ſpm̄ ſanctū, ex parte origi nis, quia procedit ex infirmitate, ignorātia vel certa malitia, q̄ peior eſt & inexcuſabilior, quā infirmitas vel ignorātia, niſi ſit ignorātia penitus volita, q̄ ad malitiā pertinet. Hæc dicit Saluator ad demōſtrādū grauitatē criminis fariſæorū, qui opera ſua diuinitus facta dæmoni adſcripſerūt. Peccabāt.n. ex certa malitia, idō ſubditur. B *Et quicunq; dixerit verbum cōtra filiū hominis* hoc eſt, blaſphemauerit Xp̄m, quantū ad eius humanitatē dicēdo mala de ipſo ex cōſideratione naturalis fragilitatis & defectuoſitatis ſuę carnis, vt quod eſſet filius fabri, potator vini hōvorax *Remittetur ei*. i. tale pc̄m̄ aliquo modo excuſabile & remiſsiqile eſt, pp cōditionē humanæ naturę, & pœnitēti faciliter dimittit̄, quāuis ſit magnū pc̄m̄ *Qui aūt dixerit contra ſpiritū ſanctū*, i. Xp̄m blaſphemauerit quantū ad eius diuinitatē ex pura malitia, dicendo, ꝙ in Beelzebub eiiciat dæmones & dæmoniacus ſit, cæteraq; opera deitatis aſcribēdo diabolo, *Nō remittetur ei neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro*. i. nunquā C quia nec in præſenti nec poſtea. In inferno nanq; nō eſt remiſsio, & talis in inferno demergit̄, nō in purgatorio collocat̄. Vnde in Marco ſcriptum eſt, qđ erit reus æterni delicti. Cuius cauſā Marcus ſubiūgit, quia (inquit) dicebāt ſpm̄ immundū habet, hoc eſt, ex cōſideratione miraculorū Xp̄i, ſtimulāte inuidia, moti ſūt ad dicendū, quod ſpm̄ diabolicū haberet, per quam operaretur, quod fuit pc̄m̄ in ſpm̄ ſanctū, videlicet impugnatio apertiſsimę veritatis. Nam inde excæcati, ab blaſphemiamq; inducti ſunt, vnde illuminari & Xp̄i diuinitatē agnoſcere debuerūt. Cōſequēter Saluator cogit aduerſarios rationabili argumēto vt fateātur ipſū operari in Deo nō in Beelzebub *Aut facite*. i. iudicando affirmate *Arborē bonam* hoc eſt, me operantē ſeu meā voluntatē, quæ eſt ope

Mat. 19
Marc. 9.
Mat. 11.
Marc. 1.

D rationis principiū, & arbori cōparatur, eſſe rectā & iuſtā *Et fructum*. i. opus *Eius* dicite eſſe bonū *Aut facite arborē malam*. i. me operantē dicite malū, *Et fructum eius* id eſt, opus iudicate, *Malum*. Alterū.n. iſtorum oportet vos cōfiteri, *Siquidē ex fructu arbor cognoſcitur* id eſt, ex operatione hominis patet qualis exiſtat. Operatio quippe arguit formā. Per hæc verba Chriſtus innuit talem argumentationem. Cū hominem dæmoniacum, cæcum ac mutū, liberare à dæmone aut cæcitate, & impedimentū loquelę ſit opus caritatiuū ac piū, ego qui hæc feci non debeo iudicari in principe dæmonū operari, ſed potius bonus atq; deifice agens iudicari. Per arborē ergo intelligit voluntatē ſeu hominē operantē. Vnde ſuperius dixit, Omnis ar E bor quæ nō facit fructū bonū, excidetur. Facere quoq; accipitur hoc loco cōiter, pro actu quocunq;, ſicq; accipitur, vt legitur in Iacobo, Tu credis quoniā vnus eſt Deus, bene facis, & dæmones credunt *Progenies uiperarū*. i. generatio ſerpētina, doloſa, ac inuidioſa, *Quomodo poteſtis bona loqui* hoc eſt, veritatē de me profiteri, & verba virtuoſa bona intentione proferre, *Cū ſitis mali*. i. vitioſi, inuidi & in vitiis habituati? Quādiu.n. homo in malitia permanet nō pōt bona loqui bene, ſeu recta intētione: quēadmodū dictū eſt, Non pōt arbor bona fructus malos facere, nec arbor mala fructus bonos facere. Impius tamē pōt in animo pęnitere, & ſic bona pro F ferre. Per hoc tn̄ qđ dicit, qūo poteſtis, potius deſignatur, difficultas quā impoſsibilitas: iuxta quē ſenſum ſcriptum eſt, Si mutare pōt Aethiops pellē ſuā, & pardus varietates ſuas, & vos poteritis beneface re cū didiceritis malū. *Ex abundantia enim cordis*. i. cogitatione ſeu affectione q̄ magis abūdat in mēte. *Os loquitur* prout Iob (inquit) Conceptū ſermonē tenere quis poterit? Propter qđ Helias ait, Plenius ſū ſermonibus, & coartat me ſpūs vteri mei *Bonus homo de bono teſauro cordis ſui* hoc eſt, ex ſapientia, caritate, bona meditatione ſeu affectione, *Profert bona* verba ac opera, *Et malus homo de malo teſauro*. i. iterio͂ri prauitate, *Profert mala* vnde ſecundū Filoſophū, Ea quæ ſunt in voce, ſunt earū quæ ſūt in anima paſsionū notæ: & verba oris, ſigna ſunt interioris conceptus. Quā periculoſum

Luca. 2
Matt. 3.
Iaco. 2.
Matt. 2.
Luca. 3.
Iob. 4.
Iob. 32.

A riculoſũ aũt ſit mala verba proferre maximè verba blaſphemiæ, declaratur cum ſubinfertur, *Dico autem vobis, quoniã omne uerbũ otioſum*, hoc eſt, qđ iuſta neceſsitate ſeu pia vtilitate caret, *Quod locuti fuerint homines, reddẽt*. i. dare exigẽtur, *Rationẽ de eo in die iudicii* niſi interim pœnitẽt, quod tamẽ nõ poterũt facere, qm̃ tale uerbum nõ habet rationẽ, ſed irrationabiliter dicit, Si. n. rationẽ haberet, otioſum non eſſet. Simili modo dicit Apoſtolus, Vnuſquiſq; rationẽ pro ſe reddet, & tamẽ multi nõ potuerunt rationẽ reddere Deo, vt patet de illo qui nõ habuit veſtẽ nuptialem, & interrogatus obmutuit. Sed vnuſquiſq; rõnem pro ſe reddet. i. reddere exigetur, ꝙ ſi nõ poterit dãnabitur. Ex qbus

Rom. 14 Mat. 22

B patet horrẽda nimis diſtrictio futuri iudicii. Si nãque de oĩ ac minimo verbo otioſo iõ requiretur à Xp̃o, qđ erit de verbis nociuis mẽdoſis, cõtumelioſis, magniſq; peccatis. Iõ monet Apoſtolus, Ois ſermo (inquiẽs) malus ex ore veſtro nõ ꝓcedat, ſed qui vtilis eſt ad ædificationẽ. Et eccleſiaſtes ait, Cũcta q̃ fiũt adducet Deus in iudiciũ pro omni errato ſiue bonum ſiue malum. *Ex uerbis enim* hoc eſt, merito tui ſermonis. *Iuſtificaberis* nũc formaliter, & in futuro iudicialiter, i. à Xp̃o iuſtus diceris, ſi fuerint verba tua iuſta, quemadmodũ in ꝓuerbiis Salomonis legitur, De fructu oris ſui vnuſquiſq; replebitur bonis. Et in Eccleſiaſtico, Beatus uir q̃ non eſt lapſus verbo, Propterea ait Pſalmiſta, Dixi cuſtodiã uias meas, ut nõ delinquã in lingua mea,

Eph. 4. Eccl. 12. Pro. 12. Eccl. 4. Pſal. 38.

C *Et ex uerbis tuis cõdemnaberis* ſi fuerint praua. Propter qđ ꝑ Eccleſiaſticũ aſſeritur, Multi ceciderũt in ore, ſed nõ ſic ſicut qui interierũt per linguã ſuã. Et rurſus, Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit animã ſuã: qui aũt incõſideratus eſt ad loquendũ, ſentiet mala: Deniq; Iacobo cõteſtãte, Vniuerſitas iniquitatis lingua conſtituitur in mẽbris noſtris. Secundũ Hieronymũ, Qui ſcurrilia replicat, & cachinnis ora diſſoluit, & aliquid profert turpitudinis, hic nõ otioſi verbi, ſed criminoſi tenebitur reus. *Tunc reſponderunt ei quidam de ſcribis, & Fariſæis, dicentes, Magiſter uolumus à te ſignum uidere*. Quod dicunt, Magiſter, ad humilitatẽ pertinere uidetur, ꝙ uerò adiiciũt, uolumus, ſuperbiã ſonat: ſed ꝙ ſubdũt, ſignũ uidere, ex infidelitate

Eccl. 28. Prou. 3. Lucæ. 3.

D & curioſitate procedit. Vnde Lucas habet, quod dixerunt hoc tentantes eum. Et iam multa ſigna uiderunt. ¶ Quid ergo quærunt adhuc ſignum. i. miraculum, per quod certitudinaliter innoteſcat, ꝙ ipſe ſit Chriſtus, vel in Deo operans. Dicendũ ꝙ priora ſigna quæ uiderant, paruipenderũt, tanquã quæ fieri poſſent magica arte ſeu opere diaboli. Ideo quærunt magnũ, & penitus ſupernaturale prodigium. Scribitur. n. in Luca: ꝙ quærebant ſignum de cœlo, uidelicet, inſolitam immutationem in corporibus cœleſtibus, ſicut factũ eſt tẽpore Ioſue, ſtãtibus ſole, & luna in medio cœli, & tempore Ezechiæ redeũte ſole retrorſum, uel ſignum in cœlo aereo. ſ. deſcenſum ignis ut in diebus Heliæ, uel aliud ſimile,

Ioſue 10 4. Re. 20 4. Re. 1.

E ſed quoniam non humiliter neq; fideliter petierũt, eũq; magiſtrũ appellauerũt magis timore turbę, quã ex ſynceritate, ideo exauditi nõ ſunt, propter qđ ſubditur, *Qui reſpondens, ait illis, Generatio mala*. i. vitioſa. *Et adultera*. Spirituali adulterio. ſ. recedendo à Deo, de quo ait Pſalmiſta, Perdidiſti omnes qui fornicantur abs te. Et in Oſea, Fornicati ſunt à Deo ſuo. Quẽadmodũ. n. corporale adulterium eſt cũ alter coniugũ alienæ corporaliter cõmiſcetur, ſic ſpũale adulterium eſt cũ hõ ſeu aĩa Deo relicto, creaturis finaliter adhęret, ſicut in Deut. dñs dixit ad Moiſen, Populus iſte fornicabit̃ poſt Deos alienos. Hęc ergo gñeratio ſeu populus iſte. *Signũ quærit, & ſignũ nõ dabitur ei* hoc eſt, ego ꝑ pſenti nõ dabo ei ſignũ, quo ſciat me eſſe Xp̃m, *Niſi ſignũ Ionæ prophetæ*. i. qđ

Oſe. 4. Deut. 31.

F ſignificatũ eſt ꝑ ſignũ ſeu miraculũ qđ cõtigit ĩ Iona. *Sicut. n. fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus*. Iuxta illud Ionæ, Miſerũt Ionã in mare, & ꝑparauit dominus piſcẽ grãdẽ ut deglutiret Ionã, & erat in uentre piſcis tribus diebus & tribus noctibus, & dixit dominus piſci, & euomuit Ionã in aridã *Sic erit filius hominis in corde terræ*, hoc eſt, ſub terra, uidelicet, in monumẽto tribus diebus & tribus noctibus. Quẽadmodũ Chriſtus dicitur fuiſſe in monumẽto uel in lymbo ꝑ ſynechdochẽ. ſ. ratione ſuæ partis. Nã fuit in tumulo per corpus, in lymbo per aĩam: ſic fuit ibi tribus diebus & totidẽ noctibus ꝑ ſynecdochẽ, utpote per vnũ integrũ diẽ & duorum dierum partes. Concluſio ergo

Ionæ 1.

Ionæ

A Ionæ in piſce fuit ſignum figratiuũ collocationis Chriſti in monumento. Vnde Chriſtus dat Iudæis ſignum reſurrectionis. Et loquebatur tunc de ſigno rememoratiuo præteriti, non de ſigno prænoſtico futuri. De huiuſmodi ſigno rememoratiuo loquitur Iſaias Iudæis ſui temporis, Ecce (inquiens) virgo concipiet & pariet filium. Tale nanque ſignum non præcedit ſignatũ, ſed ſequitur, *Viri Niniuitæ*, Qui habitauerũt in Niniue ciuitate magna tempore Ionæ, *Surgent in iudicio*, hoc eſt, in die iudicii reſuſcitabuntur, *Cum generatione iſta*, id eſt, ſicut & generatio hæc ſcribarum & fariſæorũ incredula, ſurrectura eſt. Vel, ſurget, id eſt, apparebũt in iudicio cum generatione iſta in cõſpectu

Iſa. 7.

B meo. *Et condemnabunt eam*, id eſt, ſuo facto præterito oſtendent eam damnatione dignisſimã, *Quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ*, dicentis, Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur. Quo audito rex Niniue ſurrexit de ſolio, indutoq; ſacco, ſedit in cinere, ſimiliter principes eius & vulgus. Timendum eſt tamen, ꝙ non diu permanſerunt in opere pœnitentiali, *Et ecce plus quàm Ionas hic*. i. ego qui in præſentia ueſtra ſum, & à vobis contẽnor, maior ſum Iona, qui nec miracula fecit in Niniue. ideo Niniuitis eſtis peiores, duriores, & infideliores *Regina auſtri* id eſt, regina Saba, quæ nuncupatur regina auſtri, quoniam regio eius fuit in plaga auſtrali, reſpectu Ieruſalẽ, *Surget in iu-*

Ione. 3.

3. Re. 10.
3. Par. 9

C *dicio cum generatione iſta, & cõdemnabit eã*, ſecundùm eundem intellectum, quo dictum eſt hoc de Niniuitis. *Quia uenit* cum grandi commitatu & aromatibus prætioſisſimis, *A finibus terræ*, i. à remotis valdè locis in Ieruſalem, *Audire Sapientiam Salomonis*. Vt legitur in libro Regum, *Et ecce plus quàm Salomon hic* id eſt, Salomone maior & ſapientior ego. Ille. n. potens & ſapiens, ego virtus & ſapientia patris: qui etiam quantùm ad ſapientiam creatã mihi infuſam incomparabiliter Salomonẽ excedo, & tamen à vobis derideor, diiudicor & contemnor. Ex his cõſtat quòd uiri perfecti interdũ poſſunt proprias virtutes commemorare humiliter ad gloriã Dei, ædificationemq; proximi. Vnus tamen alteri ſe præferre non debet: ſed hoc ſoli Chriſto præcipuè licuit tanquam in

3. Re. 4.

fallibili iudici. *Cum autem immundus ſpiritus exierit ab homine*. Quòd iſtud ad literã dicatur de populo Iudæorum, hinc conſtat, ꝙ Chriſtus finito hoc exemplo, mox addidit, ſic erit generationi huic peſſimæ. Eſt igitur ſenſus. Cum autem immũdus ſpiritus exierit ab homine, id eſt, quãdo diabolus eiectus eſt à populo Iudæorum, tempore quò ſuſcepit legẽ Dei per Moyſem, & Deum colere cœpit ſecundũ legis tenorem. *Ambulat* per loca arida id eſt, tunc circuiuit cõgregationes ſeu corda gentilium, non habentium rorem gratiæ, uel aquam ſapientiæ. Quando enim ab uno populo eiicitur dæmõ, fortius nititur decipere aliũ, *Querens requiẽ* id eſt, ſtabilẽ atque perpetuam habitationẽ in ipſis gentilibus, ut ſuo ſemper ſubdantur obſequio. *Et non inuenit* in eis requiem talem. Nam licet ad tempus in idololatria fuerint, tamen ad predicationem apoſtolorum conuerſi ſunt. *Tunc dicit* id eſt dæmon uidens gentium conuerſionem, ſeq; ab eis expelli, quemadmodum Chriſtus alibi dixit, Nunc princeps huius mundi eiicietur foras, *Reuertar in domum meam*, i. ſynagogam incredulam, quæ nec Chriſto neq; apoſtolis credidit, de qua in Apocalypſi inducitur, Dicunt ſe Iudęos eſſe, & non ſunt, ſed ſunt ſinagogæ Satanę. *Vnde exiuit* eo tempore quo Deo ſeruiuit, in iſto ſermone ſeu exemplo non loquitur Chriſtus de eiſdem numero gentilibus: & Iudæis, ſed ſpecie, ſicut & Iſaias frequẽter loquitur de populo ſynagogæ. *Et ueniens inuenit eam vacantem* id eſt, à fide atque uirtutibus uacuam, otioſam & ſuæ inhabitationi patẽtem, quoniam Deum habitatorem non habuit, prout Saluator prædixit, Relinquetur uobis domus ueſtra deſerta. Et Ieremias, Reliqui (inquit) domum meam, dimiſi hæreditatem meam. *Scopis mũdatam*, id eſt, exterioribus obſeruantiis legis ſeu traditionum fariſæorum purgatam, non intus purificatã, *Et ornatam* quò ad ſanctitatis apparentiã, & corporalem compoſitionem, ſeu ſanctum ſeculare. Propter quòd ſimiles aſſerunt ſepulcris dealbatis atque hypocritis. *Tũc uadit* diabolus *Et aſſumit ſeptẽ alios ſpiritus* immundos *Nequiores ſe*, id eſt, copiam ſociorum ſeu multitudinem tentatorum, Septenario nanque uniuerſitas deſignatur.

D

E

Ioan. 13
Apo. 23.

F
Mat. 23

Iere. 12.

A deſignatur. Vnde Raphael dixit ſe eſſe unum de ſeptē ſpiritibus ſtupentibus ante Deum. *Et intrantes habitant ibi*, i. demones corda Iudæorum iam uſque ad finem ſeculi poſſident multò copioſius quàm antea unquam. ¶ Dicuntur autem hi alii ſeptem ſpiritus nequiores. Primò, quoniam homo recidiuans meretur peioribus demonibus ſubiici ac impleri, quàm ante dū nondum recidiuauit. Nam melius eſt uiā ueritatis neſcire, quàm poſt agnitionem reuerti ad uomitū. Ideo ſubditur, *Et fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus*, id eſt, grauius nunc peccant Iudæi non credendo, ſed blaſphemando Chriſtum (quē teſte Hieronymo, quotidie in ſuis ſynagogis tribus uicibus blaſphemant, & pro extirpatione diſcipulorum Ieſu Nazareni ac

B deſtructione Romani imperii iugiter orant) quàm peccauerunt ante legis receptionem in Aegypto. *Sic erit generationi huic peſſimæ*, id eſt, tantum malum eueniet iſtis incredulis. Ex quo elicitur quòd præſens exemplum de uno homine traditum, referatur ad infidelem populum Iudæorum, quod tamē moraliter exponi poteſt de quolibet homine, de cuius corde demō expellitur in ſacramento pœnitentiæ vel baptiſmi. Et tunc uadit per loca arida, id eſt corda bonorum uitantium fluxum luxuriæ, & corpora propria per abſtinentiā macerantium, circuit quærens quem deuoret, in quibus non inuenit requiē, quoniam uiriliter, tentationibus reluctātur. Tunc redit ad eum unde exiuit, & ſi inue-

C nerit eum uacantem, id eſt, negligentem, ſcopis mundatum & ornatum, id eſt, ſolū exterius cultum non interius reformatū, tunc uadit & aſſumit ſeptem alios ſpiritus, ſecundùm ſenſum iam prænductū, & ingreſſi habitant in homine tali. Quia à tot demonibus hō habitatur, quot mortalibus uitiis implicatur. Vnde de Maria Magdalena eiecta dicuntur ſeptem demonia. Patet quoque ex his quod ſeptē ſunt uitia principalia & mortalia, & vnum ſimpliciter capitale, puta ſuperbia, omnium uitiorum regina. *Adhuc eo loquente ad turbas* uidelicet prænducto ſermone nondū finito, *Ecce mater eius* uirginea, glorioſa & ſuperdigniſſima, altiſſimorum angelorū puritatem tranſcendens, *Et fratres*, id eſt, cognati uel conſobrini Chriſti, non filii

D Ioſeph de alia coniuge, ſecundùm Hieronymum. Eſt autem conſuetudo ſcripturę idiomatiſque Hebræi, ut conſobrini, & conſanguinei Fratres uocentur. Vnde Abraam dixit ad Lot, Fratres ſumus. *Stabāt foris*, non ualentes intrare præ turba, cuius tantus fuit concurſus, quod non poterant manducare, ut Marcus habet. *Quærentes loqui ei*, Secundùm Chryſoſtomū. Diabolus uidens quod Ieſus oſtendebat ſe filium Dei, introduxit parentes eius carnales, ut per illorum præſentiam diuinitatem Chriſti obſcuraret. Sed non uidetur bene ſonare, ut uirgo ſanctiſſima dicatur intraſſe aut aliquid peregiſſe ſuggeſtione diaboli *Dixit autem ei quidam*. Secundùm Hieronymum. Iſte fuit inſidiator, & dixit Chriſto de præſentia matris ſuæ ac fratrum, uolens experiri an propter eos o-

Gen. 13.
Marc. 3.
Chriſoſt.

E mitteret opus Dei ſeu prædicationē: qđ ſi faceret, argueret eum de carnali affectu. Veruntamen Marcus manifeſtè habet, ꝙ mater & fratres eius miſerunt quē ad eū, *Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant quærentes te alloqui. At ipſe reſpondens* dicēti ſibi *Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?* Hoc dicit non aſpernando uel negando matrem carnalem atque cognatos, quaſi fantaſticum corpus habens, ut Marcion, & Manichæus mentiti ſunt, ſed ad oſtendendum quod non ſolùm habeat matrē, & fratres carnales, ſed etiam ſpirituales. Itemq́ue, ut doceat nos carnalem affectū abiicere, & operi Dei nihil præferre. Ideo ſubditur, *Et extendens manum in diſcipulos ſuos, dixit, Ecce mater mea & fratres mei* ſunt hi. Quod tribus modis intelligi pōt. Pri-

F mò ſic, Mater mea & fratres mei ſunt, id eſt, tàm dilecti ut mater & fratres diligūtur. Secundò ſic, Tantò propinquiores ſūt mihi quantò amplius intenti ſunt rebus diuinis. Tertiò ſic, Mater mea ſunt id eſt, per contemplationem internam ſpiritualiter me concipiunt, & per prædicationē ac uitam exemplarem generāt me in cordibus aliorum, ſicut Apoſtolus loquitur, Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in uobis. Sic ergo generāt me, id eſt, eſſe & habitare me faciūt in aliorū præcordiis, iuxta illud Apoſtoli, Habitare Chriſtum per fidem in cordibus ueſtris, & fratres mei ſunt, non ſolùm quia eiuſdem naturę mecum, ſed quia

A opera patris mei faciunt, mihiq; affectu & opere ſimiles. *Quicunque enim fecerit* perſeueranter *Voluntatem patris mei qui in cœlis eſt* diuinis præceptis ſeu conſiliis obediendo. *Ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt*, ſecundùm eundem ſenſum quo diſcipulos meos dixi matrem meã & fratres. Imò fęlicior eſt conceptio ſpiritualis quàm carnalis, ſecundũ quod libro de uirginitate aſſerit Augu. Beatior fuit maria profitendo fidem Chriſti, quàm concipiendo carnem Chriſti: quia nil ei materna profuiſſet propinquitas, niſi Chriſtum fœlicius geſtaſſet corde quàm uentre.

CAPVT XIII.

In die illo exiens Ieſus de domo ſedebat ſecus mare. &c.

B

ARTICVLVS XXV.

Lucæ. 8. Mar. 4. Rom. 17 IN illo die *exiens Ieſus de domo*. Si prudenter penſemus verba Euangeliſtarũ Lucæ & Marci, cõpellimur hoc loco accipere diẽ nõ pro determinato die naturali, aut artificiali, ſed pro tpe, ſicut & prophetæ cõmuniter diem accipiunt: Apoſtolus quoq; cũ ait, Nox præceſſit, dies autẽ appropinquabit. In illo itaq; die, i. tempore quo dicta, & facta ſunt in præcedenti cap. recitata, exiens Ieſus de domo in qua prędicauit, nec ab oĩbus propter eorũ multitudinem audiri valebat, *Sedebat ſecus mare*, videlicet, in littore, maris, forſitan Galilęæ. *Et congregatæ ſunt ad eum turbæ multæ*, C propter diuerſas cauſas, vt dictum eſt *Ita ut nauiculam aſcendens ſederet* in naui, quatenus melius audiretur ab omnibus in littore ſtantibus. *Et omnis turba ſtabat in littore, & locutus eſt eis multa in parabolis, dicens.*

Multas ob cauſas loquitur Chriſtus in parabolis. Primò, ut ueritas abſcondatur indignis, iuxta illud, Nolite ſanctum dare canibus. Secundò, vt ſtudioſis detur occaſio bonæ exercitationis ſeu diligentis inquiſitionis. Tertiò, ut diſcamus ex corporalibus ac ſenſibilibus ſpiritualia atq; diuina intelligere. *Exit qui ſeminat ſeminare*, In expoſitione huius parabolæ nõ præſtatur nobis libertas qualitercunque exponendi, uel propriam rationem ſequendi, ſed Chriſti ſummi magiſtri expoſitionem ſequi debemus. Exit qui ſeminat, id eſt, Chriſtus ſeminans in mundo verbum D euangelicæ legis, exit de cœlo in terram, iuxta illud Ioannis, Exiui à patre & veni in mundum. Ioann. 6. Et in Pſalmo, A ſummo cœlo egreſſio eius. Pſa. 18. Vel, exit de vtero virginis apparendo in mundo, ſecundũ illud, Ipſe tanquã ſponſus procedit de talamo ſuo. I bidem. Exitus aũt conuenit Chriſto ratione humanitatis aſſumptæ, imò & ex parte diuinæ naturæ, quia ſecundũ Aug. & Hilarium: eò ipſo dicitur filius à patre exire, quo generatur ab ipſo. Propter quod Micheas (inquit) Egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Quantũ ad operationem quoq; conuenit Chriſto ex parte diuinæ naturæ, vt ſecundùm quòd Deus dicatur exire. i. in actum procedere, non locum mutare. Exiit ergo ſeminare. i. ad ſeminandum ſeu ſpargendum in cordibus E hoĩum verbum ſalutis & gratiæ, prout apud Ioannem teſtatur, Ego in hoc natus ſum, & ad hoc ueni in mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati. *Et dum ſeminat*. i. doctrinam euangelicam prædicauit Iudæis. *Alia* id eſt, quædam ſemina ſeu verba prædicationis. ſemen. n. eſt verbum Dei vt Lucas habet. *Ceciderunt ſecus uiam*, id eſt, in corda carnalium hominum, qui in terrenis verſantur, & uias ſeculi latas perambulant, vanitatibusque intendũt. De qualibus ſcriptum eſt, Domine recedentes à te in terra ſcribentur. *Et uenerunt uolucres cæli* id eſt, aereæ poteſtates, de Epheſ. 6. quibus Paulus, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus principes, & poteſtates, contra F ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus.

¶ Dicuntur autem diaboli volucres cęli. Primò, propter ſubtilitatem naturæ. Secundò propter habitationem eorum in aere caliginoſo. Tertiò, ratione inordinati aſcenſus eorum ad alta ex tumore ſuperbiæ. Interdum tamen per uolucrem intelligitur Chriſtus, ratione ſuę altiſſimæ contemplationis, ut cum Iſaias ait, loquens de Deo, Vocans ab oriente Iſa. 46. auem: quod Hieronymus ad literam exponit de Chriſto, Et Iob, Semitam ignorauit auis. Vbi Gregorius per auem intelligit Chriſtum. In parabolica quippe locutione interdum per eandem rem ſignificantur diuera ſecundũ diuerſam proprietatem rei, quemadmodum per leonẽ ratione fortitudinis intelligitur Chriſtus

vt

A ut in Apocalipſi patet, Ecce uicit leo de tribu Iuda. Per leonem quoque ratione crudelitatis, ſignatur diabolus, ut Petrus inquit, Aduerſarius uester diabolus tanq̄ leo rugiens circuit. Hi itaq; uolucres *Comederunt ea*, i. ſuarum tentationum ſuggeſtionibus abſtulerunt uerba Dei de cordibus prædictorum. *Alia autem ſemina*. i. uerba à Christo prolata, *Ceciderunt in petroſa*, i. in corda lapidea, dura rebellio, rore gratiæ destituta, *Vbi non habebant terram multam*, i. mentes capaces fructiferas, quæ instar profundæ terræ poſsint fructificare in bono, *Et continuò exorta ſunt*. i. ſemina iſta repente creuerunt in fructum compūctionis inſtabilem, non firmum aut fixum, *Quia non habebant altitudinem terræ*, id eſt,
B fundamentum profundum, ita quod uerba Dei non introierunt intima cordis eorum, nec radicem fœcundam habuerūt in corde. Videmus quippe, quod corda dura & ſaxea ſæpenumero audito uerbo Dei de horrore futuri iudicii, ac tormentis inferni, compunctionem quandam concipiunt, & aliquid boni agere ordiuntur, ſed non perſeuerant in compunctione & opere bono. Ideo dicit ſcriptura, Cor durum male habebit in nouiſsimo, & cor nequam grauabitur doloribus. *Sole autem orto* i. igne tribulationis ac tentationis exurgente, *Aestuauerunt* id eſt, ſemina iſta infructuoſa effecta ſunt, & tribulationis calore conſumpta. *Et quia non habebant radicem* id eſt, firmum atque fœcundum fundamentum in corde: uidelicet gratiam habitualem & ſtabilem deuotionem, *Aruerunt* id
C eſt, à compunctione & opere bono defecerunt. Vnde Lucas ait, quod ſemen aruit, quia non hebebat humorē, uidelicet gratiæ alimentum, quod mentem fœcundat, ſicut arborem humor aquarum. *Alia autem ceciderunt in ſpinas*, i. in corda ſolicitudinibus uitæ præſentis amara, & curis ſeculi puncta, & diuitiarum auguſtiis lacerata. Iſtæ expoſitiones poſtea tanguntur à Chriſto. *Et creuerunt ſpinæ* id eſt, curæ ſuperfluæ in anima ortæ ſunt, *Et ſuffocauerunt ea*, id eſt, uerba Dei amouerunt ab anima, quia dum tales de ſpiritualibus meditari incipiunt, ſtatim cogitationes terrenæ & anxiæ ſe commiſcent, & bonas meditationes impediunt, *Alia uerò* ſemina cæleſtis uerbi *Ceciderunt in terram bonam*, id

eſt, in cor fidele, docile, atque tractabile D
Et dabant fructum id eſt, in opus bonū creuerunt, ſed diuerſimodè ſecundùm diuerſam diſpoſitionem cordium recipientium ea: ideo ſubditur *Aliud* ſemen, id eſt, quoddam uerbum Dei dedit *Fructum centeſimum*, id eſt, habuit opus perfectum, ſicut in ſpiritualibus, diuinis atque heroicis uiris. Talis eſt fructus caſtitatis in uirginibus, *Aliud* ſemen protulit fructum *Sexageſimum* id eſt, opus proficiens habuit, ſicut in his qui conantur quotidie tendere de uirtute in uirtutem, & de ſtatu proficientium ad ſtatum perfectorum pertingere. *Aliud* ſemen attulit fructum *Triceſimum* id eſt, opus bonum habuit, ſed imperfectum inchoatiuum ac animale, ut in incipientibus. ¶ Porrò quòd dicitur de fructu centeſimo, ſpecialiter ſolet referri ad ſtatum E
uirginalem. Et quòd dicitur de fructu ſexageſimo, ad ſtatum uidualem. Quod uerò de fructu triceſimo dicitur, ad ſtatum coniugalem. Non tamen ſimpliciter & uniuerſaliter referri poteſt ad perſonas ſtatuum prædictorum, cum ſæpe in ſtatu inferiori inueniantur perfectiores homines, quàm in ſtatu ſuperiori. Tamen cōparando ſtatum ad ſtatum, ſic ſe habet caſtitas uirginalis ad uidualem, eam excedendo in merito, ſicut centum ad ſexaginta, & ita ſe habet caſtitas uidualis ad coniugalem, ſicut ſexaginta ad triginta. Nam finis ad quem ordinatur ſeminatio ſeminis huius, id eſt, prædicatio uerbi diuini, eſt homines à carnalibus ad ſpiritualia ducere: quòd multò perfectius F
fit in continentia uirginali, quàm uiduali, & in uiduali, quàm in coniugali. Vnde dicit Apoſtolus, Virgo cogitat, quæ domini ſunt, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu: quæ autem nupta eſt, cogitat, quæ ſunt mundi, quo modo placeat uiro, & diuiſa eſt. Conſequenter Chriſtus admonet auditores ad diligentem ac miſticam intelligentiam, prædictorum. *Qui habet aures audiendi*, id eſt, aures mentales, quibus uerbum Dei ſalubriter percipitur, atque audiendo ſeruatur, & impletur, ſicut alio in loco ait, Qui ex Deo eſt uerba Dei audit, *Audiat. Et accedentes diſcipuli*, id eſt, duodecim Apoſtoli, ut Marcus refert. Acceſſerunt autem ad Ieſum, non in nauiculam, uel actu prædicationis

A durante, ſed cum eſſet ſeparatus & uacans
à populo. Vnde Marcus. Cũ eſſet (inquit)
ſingularis, acceſſerunt ad eum, *Dixerunt ei:*
Quare in parabolis id eſt, obſcuris & meta-
foricis ſermonibus, *Loqueris eis?* uidelicet
turbæ? Denique parabola eſt diſſimilium
rerum ſub quadam ſimilitudine facta cõ-
paratio. *Qui reſpondens ait illis*, *Quia uobis*
Apoſtol. *Datum eſt* per gratiam ſpecialem,
Noſſe, id eſt, ut noſcatis, & me docente in-
telligatis. *Myſteria*, id eſt. ſacra ſecreta ſeu
ſpirituales ac miſticos intellectus, *Regni*
Dei, id eſt, eccleſiæ militantis, uel diuinæ
ſcripturæ, in qua cœleſte regnum nuntia
tur, & ſpiritualium delitiarum epulæ con
tinentur, quaſi in paradiſo Dei ſecundũ
Damaſcenũ. *Illis autem* id eſt turbis, *Non*
eſt datum, propter incapacitatem & culpã
B eorum, uel quia ad gratiam tantam prẹde
ſtinati non ſunt. Apoſtolis nanque tan-
quam poſt Chriſtum primis ac ſummis
doctoribus, & quaſi fundamenti eccleſiæ
pandenda erãt diuina ſecreta, vt de ſua ple
nitudine influerent alijs. De eis ſiquidem
Apoc 19 in Apocalypſi legitur, Murus ciuitatis ha
bens fundamenta duodecim, & in ipſis
duodecim nomina Apoſtolorum. *Qui e-*
nim habet fidem ſynceram, bonam inten-
tionem, uel humilitatem. Vel, qui habet,
id eſt, qui Deo gratus eſt, recognoſcendo
omne bonum ſuum eſſe à Deo, *Dabitur ei*
gratia maior, ſapientia plenior, uita perfe
Pſa. 111 ctior. *Et abundabit* ſpiritualibus bonis, iux
ta illud in Pſalmo, Gloria & diuitiæ in
domo eius. Ideo uobis diſcipulis meis fi-
delibus datur cognitio miſteriorũ cœle-
C ſtium. *Ei autem qui non habet*, id eſt, qui mo
dicum habet quòd comparatione magno
rum donorum pro nihilo reputatur. Vel,
qui non habet, id eſt, Deo datori ingratus
eſt, nõ attẽdens unde acceperit; ſed ſic glo
rians quaſi nõ acceperit uel q̃ nõ habet fi-
dẽ & humilitatẽ, *Et q̃d habet auferretur ab*
eo, i. cætera dona ſibi diuinitus pſtita me-
retur amittere. Idẽ increduli & peruerſi Iu
dẹi non meruerunt incrementum, ſed de-
trimentum ſpiritualis intelligentiæ, cœ-
leſtiumque bonorum. *Ideo in parabolis lo-*
quor eis, quia uidentes oculo corporali *Non*
uident lynceè, oculo intellectuali, quoniã
excecauit eos malitia eorum. Vel, uiden-
tes facta & conuerſationem atque miracu
la Chriſti, non uident, id eſt, non confide
rant ea eſſe à Deo, ſed principi demonum D
deputant ea. Vel, uidentes, id eſt, ſcriptu-
ras ueteris teſtamẽti literaliter & ſuperfi
cialiter intelligentes, non uident ſpiritua
lem & verum intellectum earum, propter
quod occiduntur à litera, *Et audientes* præ
dicationem meam, uel uerba legis ac pro
phetarum auribus corporis. *Non audiunt*
ea auribus cordis, debitè auſcultando, *Ne*
que intelligunt ea ſalubriter. *Vt adimplea-*
tur in eis prophetia Iſaiæ, dicentis audita cor Iſa. 6.
porali, *Audietis*, ò infideles Iudẹi eloquia
Chriſti, parabolicoſque ſermones, *Et non*
intelligetis ea ueraciter, ſcilicet parabola-
rum miſteria. *Et uidentes uidebitis* opera hu
manitatemq; Chriſti, *Et non uidebitis* ocu
lo interiori operum qualitatem, & eius di
uinitatem. *Incraſſatum eſt*, obtuſum & car-
nale factum eſt *Cor populi huius*, terrenis ac E
ſenſibilibus inhærendo, prout in Deute- Deut. 32
ronomio ſcribitur, Incraſſatus eſt dile-
ctus & recalcitrauit. *Et auribus grauiter*
audierunt, id eſt, ad audiendum uerbũ Dei
aure mentali tardi fuerunt, *Et oculos ſuos*
interiores, uidelicet intellectum, *Clauſerũt*
i. influentię ſeu irradiationi lucis diuinæ,
inſtructioniſque Chriſti incapacem fece
runt, ponendo obicem gratiæ Dei, uideli
cet contemptum & infidelitatem. Peccata
.n. ſeparant mentem à Deo, ut ſint uelut
murus ſeu ianua intermedia inter mentẽ
ac Deum. Propter quod Ieremias fate-
tur, Peccata ueſtra prohibuerunt bonũ
à uobis. De talibus ſcriptum eſt, Dicunt
Deo, recede à nobis, ſcientiam uiarũ tua-
rum nolumus. *Ne quando oculis* cordis *Vi-*
deant ueritatẽ, *Et auribus* interioribus *Au*
diant ſalutarem doctrinam. *Et corde intelli-* F
gant, id eſt, intus legant, atq; ſubtiliter pe
netrent ſpiritualem ſenſum diuinorũ uer
borum, *Et conuertantur* ab errore ad ueri-
tatem, & à caducis rebus ad ſummum, ac
incommutabile bonum, *Et ſanem eos* libe-
rando intellectum à falſitate, uoluntatẽ
à prauitate, animam ab omni læſione pec
cati, de qua ſanitate Ieremias precatur, Ier. 17.
Sana me domine, & ſanabor. Et Pſalmiſta Pſal. 40.
Sana animam meam, quia peccaui tibi. *Ve*
ſtri autem ò diſcipuli mei. *Oculi* interiores
Sunt iam *Beati* in ſpe, beatificandi in re p
claram diuinæ eſſentiæ uiſionem, *Quia ui-*
dent id eſt, rectè intelligunt, & fidei lumi-
ne illuſtrantur. *Et aures ueſtræ*, de quibus

A iam dixi,Qui habet aures audiendi, au- diat.vnde & Iſaias inquit,Dominus Deus meus aperuit mihi aurem,ego autem non contradico.Hæ itaq; aures ueſtræ beatæ ſunt, *Quoniam audiunt* uerba mea fideliter. Beati.n.qui audiunt uerbum Dei, & cuſtodiunt illud. *Amen quippe dico uobis*, *quia multi prophetæ & iuſti*, qui futurã Dei incarnationem ſpiritu prophetali, ſeu fide agnouerunt,*Cupierunt uidere*,i. optauerunt ſi fuiſſet poſſibile uidere, *Quæ uos uidetis*,uidelicet Chriſtum in carne & conuerſationẽ ac ſigna ipſius. *Et non uiderunt ea* præſentialiter,corporali intuitu, ſicut uos. Vnde & Symeon iuſtus pro ſuo deſiderio,quo Chriſtum uidere optauit, reſpõſum accepit à ſpiritu ſancto,non uiſurum ſe mortem, donec uideret Chriſtum domini.

Iſa. 50.

B Sed quæritur, de quo uiſu dicat Saluator,prophetas & iuſtos voluiſſe videre quæ viderunt Apoſtoli,& non viderũt. Non.n.uidetur de ſpirituali viſu poſſe intelligi,quia prophetæ viſione intellectuali & imaginaria uiderunt omnia, quæ de Chriſto prænuntiauerunt. Intelligentia.n.opus eſt in uiſione,vt Daniel ait, Vnde cum Iſaias Babylonis uaſtitatem prædiceret,Corrui(inquit)cũ uiderem,multò magis uidit Chriſtum in ſpe, quando dicebat de eius incarnatione, Puer natus eſt nobis.Et multa ſimilia.Ieremias quoque cum dixit, Quare quaſi colonus uenturus es in terra? Tunc.n.imaginaria uiſione uidit CHRISTVM. Deniq; Saluatori ipſe (inquit) Abraã pater ueſter exultauit vt videret diem meum, uidit & gauiſus eſt.Nec uidetur poſſe intelligi de

Dan. 10
Iſa. 21.
Iſa. 9.
Ier. 14.
Ioan. 8.

C uiſu corporali, qui de illo non intelligitur quod Apoſtolis dictum eſt, Veſtri beati oculi quia uident.Sic.n. Iudas & reprobi Iudæi uiderunt. Puto ergo quod intelligendum ſit verbum prædictum de viſu interiori coniuncto uiſui exteriori. Vtroque.n.uiſu optauerunt uidere,quę apoſtoli utroq; uiſu intuiti ſunt. Si autem fiat uis in hoc,quod ait,Multi prophetę & iuſti,& non omnes profetæ & iuſti,dici poſſet,quod quanuis maiores ſancti ac vates viderunt quæ viderunt Apoſtoli,non tamen alii omnes minores. Vel reſpondendũ ꝙ licèt prophetę ac iuſti viderũt quædam eorum,quæ & Apoſtoli, non tamen tàm multa,nec ita diſtinctè ac circunſtantionaliter: & hoc maximè uerũm eſt, ſi hoc quod Chriſtus ait Apoſtolis, (Quæ uos uidetis) referatur ad totum tẽpus quo Chriſtus cum eis in terra conuerſatus eſt uſq; ad horam aſcenſionis, et hoc modo ut arbitror intelligendum eſt. Voluerunt quoque *Et audire* uerba ſapientiæ ex ore meo, *Quæ auditis*, qui me ad libitum interrogatis,& reſponſionem piam ac informationem recipitis, *Et non audierunt*,eo modo ut uos nec ita perfectè.Multa tamẽ documentorum Chriſti reuelata fuerũt prophetis.*Vos ergo audite parabolam*, id eſt,interpretationem ſeu expoſitionem parabolæ,*Seminantis* id eſt,Chriſti qui per ſeminantem deſignauit ſeipſum. *Omnis* homo *Qui audit* corporali auditu *Verbum regni*, id eſt,ſermonem de regno cœleſti, *Et non intelligit* uerbum hoc,id eſt,uirtutẽ & ſenſum uerborum cordi ſuo non imprimit, nec ſagaciter penſat,*Venit malus* id eſt,diabolus in malitia obſtinatus,non eſſentia, ſed uoluntate malignus. Venit autem per tentationis congreſſum,*Et rapit*, id eſt,aufert ſeu infructuoſum facit, & obliuioni tradi procurat, *Quod ſeminatum eſt in corde eius*,id eſt, verbum prædicationis infuſum menti hominis talis, Hic homo tàm negligens, *Eſt qui ſecus uiam ſeminatus eſt*,id eſt, quem ſupra figuraui per eum in quem cecidit ſemen uerbi cœleſtis ſecus uiam ſeculi huius,iuxta ſenſum præhabitum.Et dicitur homo ſeminatus,id eſt,ſemine tali perfuſus, quemadmodum terra dicitur corporaliter ſeminata. *Qui autem ſupra petroſa ſeminatus eſt*,i.in corde duro ac ſaxeo ſemen uerbi recepit, quem figuraui per eum in quem ſemen cecidit ſupra petroſa,id eſt,arida,duraque corda,*Hic eſt qui verbum Dei audit & continuo cum gaudio ſuſcipit illud*,in anima tanquam ſibi proficuũ, per cuius ſuſceptionem euadat periculũ, *Non autem habet in ſe radicem*,id eſt,habitualem gratiæ fœcunditatem, ac ſtabile fidei fundamentum ſeu firmum propoſitum, *Sed eſt temporalis*,id eſt,inconſtans,ad modicum tempus perſeuerans in bono, ſicut arundo uento agitata, & puluis à uento proiectus,*Facta autem*,id eſt, ſibi illata uel imminente *Tribulatione* ab inuiſibilibus hoſtibus,Et perſecutione,à uiſibilibus inimicis,propter uerbũm,id eſt, ob id quod uerbum Dei recepit, & implere diſpo-

D E F

A net, Vel, propter uerbum extinguendum, id eſt, ut uerbum Dei tollant de corde eius, *Continuò ſcandalizatur*, id eſt, ex uerbis ſeu factis illorum in peccata prolabitur, non reſiſtens uiriliter, relinquens viam iuſtitiæ, ne patiatur aduerſa, uel ut conſequatur delectabilia, *Qui autem ſeminatus eſt in ſpinis*, id eſt, qui uerbum Dei recepit in corde punctionibus temporalium curarum repleto, *Hic eſt qui uerbum Dei audit, & ſolicitudo ſeculi iſtius*, id eſt, ſuperflua cura acquirendi uel retinendi res mundanas, uidelicet honorem, famam, uoluptatem, *Et fallaciam diuitiarum*, id eſt, fallaces diuitiæ, quæ ſufficientiam quandam promittunt, ſed conferre non ualent, ſuoſque amatores æternis cruciatibus ingerunt, B imò quò plus creſcunt, tantò maius deſiderium in corde auari accendunt, & eum quotidie inſufficientioré ac miſerabilioré efficiunt. Bene ergo uocantur fallaces. Vnde Sapiens, inquit, Creaturæ factæ ſunt in tentationem & in muſcipulam pedibus inſipientium. Vel fallacia diuitiarum, i. deceptoria affectio, quam diuitiæ temporales cauſant in animo hominis. Blandiuntur enim, ſed pungunt, quia cum labore acquiritur, cum timore amittendi poſſidentur, cum triſtitia amittuntur, *Suffocat uerbum Dei*. i. memoriam auditi ſermonis aufert ab anima, quæ tantò amplius obliuiſcitur diuinorum, quantò plus in terrenis occupatur, tranſitoriiſque inhæret, & ſine fructu boni operis ac ſpiritualis delectationis efficitur uerbum Dei in tali corde C diffuſum. *Qui uero in terram bonam ſeminatus eſt* id eſt, qui ſignificatur per eum qui ſemen recepit in terra fœcunda, ſeu ille qui corde deuoto uerbum Dei audiuit, *Hic eſt qui audit uerbum Dei* aure corporali atque mentali: Et intelligit illud, *Et fructum adfert* ideſt, opera bona producit uerbum in tali anima ſeminatum. *Et facit aliud quidem centeſimum*, ideſt verbum in cordibus quorundã facit fructum centeſimũ, *Aliud autem* facit fructum *Sexageſimum*. *aliud uerò trigeſimum*, ſicut expoſitum eſt, vt pote ſecũdùm diuerſam diſpoſitionem ac diligentiam recipientium. Poſuit Chriſtus hoc loco quatuor genera hominum audientium uerbum Dei, & quatuor differentias ſeminis, quorum quartum genus duntaxat ſaluatur. Nam pauci electi, &

Sapi.14

quarta pars ſeminis ſolùm fructificat. Veruntamen quod hic dictum eſt de generibus audientium, ad literam intelligitur de Iudæis, quibus Chriſtus in propria ſermocinabatur perſona, & paucos conuertit ex eis. Miſticè uerò intelligi poteſt de cæteris gentibus. Subinde Saluator comparat regnum cœlorum, i. militantem eccleſiã aliis rebus. *Aliam parabolam propoſuit* Chriſtus *Illis* uidelicet turbis in littore ſtantibus, eo exiſtente in naui. *Simile factum eſt regnum cœlorum* id eſt, ſtatus militantis eccleſiæ, *Homini qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo, & cætera*. Cum ipſe unigenitus filius Dei, ſapientia patris æterni, poſt pauca proprio ore parabolam iſtam exponat, non debemus explanationem illius anticipando prçcurrere. Differẽda eſt ergo elucidatio præſentis parabolæ, uſq; ad locum ubi à Chriſto exponitur. Et accedendum ad tertiæ parabolæ interpretationem. *Aliam parabolã* ordine tertiam, *Propoſuit eis* .ſ. turbis, *Dicens, Simile eſt regnum cœlorum*, i. eccleſia militans, maximè primitiua, quę fuit parua quantitate ſeu numero, ſed magna uirtute: ideo ſubditur *Grano ſinapis* de quo ſinapium exprimitur, *Quod* granum ſinapis *Accipiens homo* agricola *Seminat illud in agro ſuo*, quod granum *Minimum quidem eſt ex omnibus ſeminibus*, i. inter omnia ſemina ualdè per modicum, ut patet ad oculum. *Cum autem* creuerit granum iſtud in agro, *Maius eſt omnibus holeribus*, i. in altius germen creſcendo exurgit, quam alia ſemina herbarum ſeu olerum, *Et fit arbor* ideſt, per modum arboris creſcit in altum, *Ita vt volucres cœli*, præſertim paruæ uel mediocres aues, *Veniãt & habitẽt in ramis eius* quieſcendo ſub illis. Quemadmodum ergo hoc granum quantitate per modicum creſcit in altum, ſic eccleſia in principio ſui contempta, & numero parua, creuit in populum infinitum, ſeu eccleſiam toto orbe diffuſam, quando in omnem terrã exiuit prædicatio Apoſtolorum, ita ut ſub ramis eius, i. ſub documentis atque auxiliis eccleſiæ, habitent uolucres cœli. i. animæ contemplantes cœleſtia, uel principes & magnates huius ſeculi ad fidem conuerſi. Sic ergo per hominem ſeminantem intelligitur Chriſtus, uel prædicator ipſius: per granum, eccleſia primitiua, per agrum, orbis terrarum, per quem longè ac

D E F

latè

A latè diffunduntur ac ſeminātur fideles:ita
Malac. 1 ut per Malachiam dominus dicat: Ab ortu ſolis magnum eſt nomen meum in gen
Iſaiæ. 27 tibus. Vnde in Iſaia ſcriptum eſt, Florebit & germinabit Iſrael. & implebunt faciem orbis ſemine. Hieronymus per regnum cœ
Matt. 4. lorum intelligit Euangelii prædicationē, uel notitiam ſcripturarum, Per hominem ſeminantem, Chriſtū, uel quemlibet aliū qui in agrum proprii cordis mittit uerbum Dei: quod ſignificari dicit per granum ſinapis. Sicut igitur granum ſinapis paruum, creſcit altum: ſic prædicatio Euangelii primò ualde contempta, & omnibus ſcientiis magis deriſa, creuit per omnes nationes, ita quòd ſub ramis id eſt, diuerſis dogmatibus eius prædictæ uolucres mo-
B rentur & conquieſcant, omniſque ſecularis ſcientia, & filoſophorum doctrina minorata eſt ſub ea, eiq; ſubiecta. *Aliam* utpote quartam *Parabolam loquutus eſt eis, Simile eſt regnum cœlorum*, id eſt, eccleſia militans, *Fermento, quod acceptum mulier*, faciens maſſam pro panibus conficiendis, *Abſcondit*, id eſt, locauit ac miſcuit, *In farinæ tribus ſatis*, id eſt, tribus menſuris farinæ aqua conſperſæ, ſeu maſſæ, uel azymi. Satū autem, ſecundùm Hieronymum eſt menſura Paleſtinæ, unum modium cum dimidio capiens, *Donec fermentatum eſt totum*, id eſt, tandiu dimiſit mulier fermentum in maſſa, quouſque tota fermento permixta eſt, atque conueniens facta, ut de ea fieret panis. Hoc ad literam planum eſt.

Spiritualiter uerò, per fermentum intelligitur Euangelicæ legis doctrina, per
C quam corda hominum bonum ſortiuntur ſaporem, ut guſtent quam dulcis eſt dominus, & rectè de omnibus iudicent, quemadmodum maſſa ex commixtione fermenti redditur apta, ut de ea ſaporoſi panes effici poſſint. Mulier uerò eſt ſapientia Dei incarnata, uel ipſa eccleſia ac prædicatorum diligentiam. Tria ſata ſignificant diuerſa loca, in quibus fideles conuerſi ſunt, uel carnem, ſenſualitatem, & rationalem animæ partem, uel partem intellectualem, uim concupiſcibilem & iraſcibilem. His tribus ſatis, hæc mulier infundit Euangelii documenta, donec totum fermentaretur, id eſt, tria hæc conuenirent ac conſentirent in idem Deo unanimiter ſeruiendo, ita ut

caro & ſenſualitas rationi, & ratio Deo D
obediant: ſicque ſimul ſint unum in Chriſto, & mundus panis, ſicut Apoſtolus dicit, Vnus panis, unum corpus multi ſumus. Quanuis autem doctrina euangelica non ſit ſubiectiuè niſi in rationali parte animæ: redundat tamen, effectumque habet in ſenſitiua parte & carne, & ſic in eis abſcondi dicitur uel infundi.

Sed cum dicat Apoſtolus, Epulemur 1. *Cor.* 10
non in fermento ueteri: neque in fermento malitiæ ac nequitiæ. Ruſuſque, Modicum fermentum totam maſſam corrumpit, quæritur quomodo regnum cœlorum, id eſt, ſtatus uel doctrina eccleſiæ aſſimiletur fermento? Et reſpondendum, quod in fermēto ſunt duo, uidelicet quædam humorum corruptio, & calor inclu- E
ſus, ſeu uirtus latens interius. Quantùm ad primum procedit comparatio Pauli, quantùm ad ſecundum comparatio Chriſti. *Hæc omnia loquutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas*, propter cauſas ſuperius aſſignatas, & ſubditur iam alia ratio. *Et ſine parabolis non loquebatur eis*, hac uice, uel in iſto ſermone, *Vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetam* Dauid uel Aſaph, *Dicentem*, in Pſalmo. lxxvii. qui incipit, Attendite popule meus legem meam, *Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſcondita a conſtitutione mundi.* Vltimam partem huius uerſiculi, noſtra translatio habet ſic, Loquar propoſitiones ab initio. Patet ergo, quòd duo primi uerſiculi pſalmi illius in perſona Chriſti dicantur, qui in parabolis nunc loquutus deſcribitur, & eructauit, id eſt, diſcipulis ſuis manifeſtauit atq; de- F
prompſit, abſcondita, id eſt, parabolarum iſtarum interpretationes ſeu myſteria regni cœlorum, quæ à conſtitutione mundi homines latuerunt, ſicut iam dixit quòd multi prophetæ & iuſti uoluerunt audire quæ ipſi audierūt, nec audierunt.

PROSECVTIO CAPITVLI.

Tunc dimiſſis turbis uenit in domum.

ARTICVLVS XXVI.

TVnc, uidelicet præſcripto ſermone ad populum circa mare habito ac finito: *Dimiſſis turbis* quæ dignæ non erant audire myſterium regni cœleſtis,

A *Venit* Ieſus à naui *In domum. Et acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, dicentes, Ediſſere*, id eſt, expone. *Nobis parabolam zizaniorum agri*, id eſt, in qua mentionem feciſti de zizaniis, quæ naſcũtur in agro. Quanuis Matthæus ſolũ recitet diſcipulos quæſiſſe expoſitionem huius parabolæ, creditur tamen quod aliarum quoq; parabolarum expoſitionem quærebant, ſecundũ quod Marcus habet, quod ſeorſum diſcipulis ſuis diſſerebat omnia. ¶ Porrò ad habendum intellectum expoſitionis parabolæ zizaniorum, neceſſe eſt textum parabolæ ſupra omiſſum, hoc loco repetere. Sic enim ait Saluator, *Simile factum eſt regnum cælorum, homini qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. Cum autem dormirent homines, venit* B *inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abijt. Cum autem creuiſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autẽ ſerui patrisfamilias, dixerunt ei, Dñe, nonne bonũ ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Tunc ait illis, Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei, Vis, imus, & colligimus, ea? Non. ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul & triticum, Sinite utraq; creſcere vſq; ad meſſem: & in tempore meſſis, dicam meſſoribus, Colligite primum zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum,* Hucuſq; textus parabolæ, quam Chriſtus exponens, adiecit, *Qui ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis.* Hoc eſt, per hominem bonum ſemen ſerentem intelligitur Chriſtus. C *Ager autem eſt mundus*, id eſt, terra huius peregrinationis, in qua homines degũt, & exules ſunt, *Bonum uerò ſemen* quod Chriſtus ſeminauit in mundo. *Hi ſunt filij regni*, hoc eſt, homines electi, quos Chriſtus mittit ac ſpargit per oĩa climata mundi, quemadmodũ ſemina mittuntur in agris. De hoc ſemine Chriſti ſeu ſpiritualibus filiis eius, ſcriptum eſt. Si poſuerit pro peccato animã ſuam, uidebit ſemen longæuum *zizania autem ſunt filij nequam*, id eſt, reprobi, præſertim hæretici, & perſecutores eccleſiæ, *Inimicus autem qui ſeminauit ea*, uidelicet iſta zizania, *Eſt diabolus* cuius ſuggeſtione & machinatione ſurrexerunt, & peruerſa dogmata inuenerunt hæretici: cuius etiam inſpiratione alii reprobi ſe cõtra eccleſiam erexerunt. Dicitur autẽ diabolus homo non propter ueritatem naturæ, ſed propter ſimilitudinem culpæ. D Vnde de ſemine eius prędicto, Ioannes, Qui peccat (inquit) ex diabolo eſt. Et iterum, Iam Antixp̃i multi nati ſunt. Ex nobis prodierunt ſed non erant ex nobis. Hinc de Iudæis xp̃s teſtat̃, Vos ex patre diabolo eſtis. Ioan. 8. Dñr aũt hoĩes mali ſeminati, uel eſſe ex dæmone, nõ creatione, ſed prauitatis imitatione, iuxta illud Sap. Sapie. 2. Imitantur illũ qui ſũt ex patre illius *Meſsis uerò* vſq; ad quam ſimul creſcunt & uiuunt in hoc mundo electi ac reprobi, *Conſummatio ſeculi eſt* id eſt, finis mundi, uel dies iudicii, in quo electi in palatio Dei ponentur, uelut in horreo. *Meſſores autẽ* qui bonos ac malos ad iudicium deducent, & eos ab inuicem ſeparabunt *Angeli ſunt* non mali, ſed E boni, *Sicut ergo colliguntur*, à meſſoribus *Zizania* hoc eſt, inutiles herbæ ſeu folia, *Et igni comburuntur, ſic erit in conſummatione ſeculi. Mittet filius hominis angelos ſuos* qui ſibi ſubiecti ſunt, ẽt ſecundum naturam aſſumptam, ut uerbo unitam. *Et colligent* hoc eſt, auferent, *De regno eius*. i. de eccleſia electorum, ſeu bonis fidelibus, *Omnia ſcandala* hoc eſt, perſecutiones, & tẽtationes per quas boni frequenter ſcandalizãtur. Vel, omnia ſcandala. i. ſcandalizatores aliorum qui generant ſcandala, qui tunc ab electis loco, & præmio ſeparabuntur, *Et eos qui faciunt iniquitatem*. i. cæteros operarios, malos hypocritas, ſimulatores, & callidos, iram Dei prouocantes, *Et mittent* Mat. 25. *eos in caminum ignis* Chriſto dicente, Ite F maledicti in ignem æternum. Tunc. n. angeli ſancti executores iudicii, oẽs reprobos homines atq; diabolos, in infernalis ignis fornacem proiicient. Apo. 13. Vnde in Apo. legitur, Proiectus eſt draco ille magnus ſerpens antiquus. Apo. 14. Et alio loco ait Ioannes, Cruciabitur iniquus igne, & ſulfure, & fumus tormentorum eius aſcendet in ſecula ſeculorum. Miniſterio itaq; ſanctorum angelorum diſpoſitiuè agẽtium fiet ſuſcitatio mortuorum, quos cineres angeli colligent, & ſuſcitatos ad iudicii locum perducent, reprobos ab electis ſegregabunt, & damnatos in pœnas retrudent, *Ibi erit fletus & ſtridor dentium* hoc ſupra expoſitum eſt cap. 8. *Tunc* uidelicet ſtatim peracto, uel durante iudicio, & illis in caminum ignis, ſeu infernum qui compa-

A ratur ardenti & fumoſo camino, proiectis *Fulgebunt iuſti* in corpore per dotem claritatis, qui tantò copioſior erat in corporibus glorificatis, quantò eorum animæ Deum clarius uiderunt, *Sicut ſol* iſte ſenſibilis, non ſolùm ſicut nũc lucet, ſed ſicut tunc lucebit, quando lux ſolis erit ſeptẽpliciter ſicut lux ſeptẽ dierum. Eſtq; probabile, quod claritas corporis glorificati excedit claritatem ſolarem, quoniam opera gratię excedunt opera naturæ, Vel ſicut ſol ſpiritualis, Videlicet Chriſtus, de quo in Malachia dominus perhibet, Orietur uobis (inquiens) timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ. Corpora nanq; electorum aſſimilabuntur claritati corporis Christi, prout dicit Apoſtolus, Saluatorẽ expectamus dominum Ieſum, qui reformabit corpus humilitatis noſtrę configuratum corporali claritatis ſuę. ¶ Denique ſicut corpora electorum fulgida erunt ut ſol, ſic corpora reproborum obſcuriſſima erunt, ſecundũ ꝙ animæ eorum omni lumine interiori quãtum ad rectum uſum, omnino priuantur. His dictis patet expoſitio huius parabolæ, paucis exceptis quę tangenda ſunt breuiter. Cum autem dormirent homines, ideſt prælati eccleſię & aliorum doctores de hac uita migrarent, vel à diligenti cuſtodia gregis ſui ceſſarent, uenit inimicus eius. i. diabolus aduerſarius Chriſti, & ſuperſeminauit zizania, hoc eſt, hęreticos, & peruerſos miſit ac miſcuit in medio tritici. hoc eſt, inter electos atq; catolicos: & abiit alibi facere aliquid mali. Et citò reuerſurus eſt. Cum autem creuiſſet herba, hoc eſt ſemen bonum ſeminatum à Chriſto, & fructum bonę conuerſationis feciſſet. i. cum filii regni numero, ac merito aucti fuiſſent in ſeculo iſto. Apparuerunt inter eos, & zizania. i. prędicti iniuſti. Accedentes autẽ ſpirituali acceſſu ſerui patrisfamilias, hoc eſt, famuli Chriſti, vtpotè angeli ſecundũ Hiero. Vel deuoti pręlati ac vicarii Chriſti, dixerunt ei, Domine, Nònne bonum ſemen ſeminaſti i in agro tuo? ideſt, homines fide, & opere Chriſtianos in mundo. Vnde ergo habet zizania? Et ait, inimicus homo hoc fecit. i. diabolus. Serui autem dixerunt. Vis, imus, & colligimus ea? id eſt, uis ne vt ſeparemus, & auferamus hęreticos, & peruerſos à ſocietate fi-

Mala. 3

B

C

Phil. 3.

D delium, per excommunicationem, uel tradendo eos poteſtati ſeculari ad occidendum? Et ait, Non, Ne fortè colligentes zizania iſta eradicetis, id eſt, periculo uel occaſioni exponatis, & triticum. i. electos fideles. Sinite vtraq; creſcere uſq; ad meſſem. i. diem retributionis extremæ ſeu iudicii, & in tempore meſſis dicam meſſoribus. i. angelis Colligete primum zizania. i. antequam proferatur iudicialis ſententia ſeparate malos à bonis, & alligate ea in faſciculos. i. per modum faſciculorum adunate eos ad comburendũ, hoc eſt, vt in igne gehennæ ſuccendantur, non cõſumentur. Impius quippe funibus peccatorum ſuorum conſtringetur, ut Sapiẽs inquit. De hac impiorum colligatione ſcriptum eſt in Iſaia, In die illa uiſitabit Deus ſuper militiam cœli in excelſo, & ſuper reges terræ, & congregabuntur in congregatione vnius faſcis in lacum, & claudentur ibi in carcere. ¶ Circa hunc locũ quæritur an hæretici ſint ſuſtinendi) Et uidetur ꝙ imò, cum Chriſtus dicat Sinite utraque ſimul creſcere uſq; ad meſſem. Hier. quoq; hic dicit, Monemur ne citò amputemus fratrem quoniam fieri poteſt, ut ille qui hodie noxio deprauatus eſt dogmate, cras reſipiſcat. Oppoſitum uidetur ex eo ꝙ ait Apoſtolus Auferte malũ de medio fratrum ueſtrorum. Et ſecundũ Apoſtolica documẽta, prohibemur hæreticos ſalutare, & cum quibuſdam peruerſis cibum accipere. Ad hanc quæſtionẽ reſpundit Tomas, ꝙ circa hæreticum penſantur, uidelicet eius iniquitas & eccleſiæ pietas. Quantũ ad primùm meretur non ſolùm excommunicari, ſed occidiũ multò grauius ſit fidem corrumpere quàm falſare pecuniam. Et tamen falſatores pecunię ſecundum iura occiduntur. Quantùm ad ſecundũ non decet hæreticum ſtatim dãnare, ſed ad ueritatem pro poſſe reducere. Ideo eccleſia non immediatè & ſubitò, ſed poſt primam & ſecundam correctionẽ damnat hæreticum, ſicut ad Timothęum docet Apoſt. Si uerò ex tunc in ſuo errore manſerit pertinax, ſeparat eum eccleſia à ſe per excõmunicationis ſententiã, & relinquit eum ſeculari iudicio morti tradendum: Vnde alio loco Hiero. Secandę ſunt putridę carnes, & ſcabioſa ouis à caule repellenda eſt, ne tota domus, maſſa, corpus, &

Prou. 5.

Iſa. 24.

E

1. Cor. 5.

F

2. Tim. 5

A & pecora ardeant, corrumpantur, putreſcant. Arrius, in Alexandria vna ſcintilla fuit, ſed quoniam non ſtatim oppreſſus eſt, totú orbẽ eius flamma depopulata eſt. Itaq; ꝙ dominus ait zizania non eſſe tollenda, ſed ſinenda ut creſcant cũ tritico, ſi per zizania intelligantur hæretici, tunc intelligendum eſt in cauſa, quando uidelicet extirpari non poſſunt ſine eradicatione, ſeu periculo tritici quando uidelicet nõ ſunt aperti vel ſatis noti, uel potẽtes habent defenſores. Vnde dicit Hier. Monet dominus ne ubi quid ambiguum, citò proferamus ſentẽtiã. ¶Sequiẽ quinta parabola, *Simile eſt regnum cælorum* hoc eſt prẽmium beatorum in patria, *Theſauro abſcondito in agro* Nam ſicut propter talem B theſaurum poſſidendum, omnia uenduntur, ſic propter adipiſcendum regnum cęlorum omnia temporalia deſerũtur. Ideo ſubditur, *Quem* theſaurum *Qui inuenit homo abſcondit* tanquam prætioſum clenodium *Et præ gaudio illius*. i. ex dilectione & amore theſauri inuenti, *Vadit & uendit omnia quæ habet, & emit agrum illum* vt habebat ius poſſidendi theſaurum ex integro. Olim. n. theſauri in agro inuẽti quãuis propter temporis longitudinem ignorabatur cuius fuiſſent, tamen propter cõmunem hominum pacẽ pro media parte fuerũt dominorũ agri. Ager eſt uita acti- C ua, uel ſacra ſcriptura, in quibus theſauris iſte, uidelicet beatitudo cœleſtis quodammodo latet, & continetur ut merces Phil. 3. in merito: Homo autem theſaurum reperiens, eſt quicunque deuotus qui cũ apoſtolo oia arbitratur ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciat. Vel, Theſaurus eſt Chriſti diuinitas, ager caro ipſius. *Iterum ſimile eſt regnum cælorum* id eſt eccleſia, militans *Homini negotiatori, quærenti bonas margaritas*, hoc eſt, lapides prætioſos *Inuenta autem vna pretioſa margita*, id eſt, gemma quadam digniſſima, qualis eſt iaſpis, *Abijt & uendidit omnia quæ habuit, & emit eam* vt clarius uenderet ipſam uel tanquam prænobile bonum poſſideret. Sic Eccleſia & quilibet ueraciter Chriſtianus, quærẽs prætioſas margaritas, hoc eſt uirtutes pręclaras, & cardinales, & ueteris teſtamenti ſcripturas, vnam verò prætioſiſſimam inueniens, ſcilicet Chriſtianæ legis doctrinam, uel conſiliorũ euangelicorum per- D fectionem, uel increatam Dei ſapientiam dominum Ieſum. uendit uel uilipendit cũcta terrena ut margaritam iſtã obtineat, ſicut teſtatur Apoſtolus, Omnia arbitror detrimentum propter eminentem ſcientiam domini noſtri Ieſu Chriſti. Prætioſior nempe eſt ſapientia cunctis opibus, & omnia quæ deſiderantur huic non ualent comparari. Poſtremò, ſeptima & ultima parabola ſubditur, *Simile eſt regnum cælorum*, hoc eſt, eccleſia militans in qua Deus per fidem, & gratiam regnat, quę & ipſa regnat in nomine Chriſti, ſeculare ac ſpituale dominium atque iudicium habens, & faciens. De quo Petrus apoſtolus Vos 1.Pet.2. (inquit) genus electum, regale ſacerdotiũ, qui in Apocalypſi fatetur, loquẽs ad Chri Apoca.3 ſtum, Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſa E cerdotes, & regnabimus ſuper terram De hoc regno dixit arcangelus de Chriſto ad uirginẽ, Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Itaque regnũ iſtud Simile eſt *Sagenæ* ſeu reti *Miſſæ* a piſcatoribus *In mare* Vt capiat piſces, *Et ex omni genere piſcium congreganti*, hoc eſt bonos & malos piſces capient, uel quoſdã de omni ſpecie piſcium. *Quam* ſagenam *Cum impleta eſſet* piſcibus talibus *Educentes* piſcatores *Et ſecus* littus, hoc ẽ, iuxta ripã aquæ *Sedẽtes elegerũt* ex ſagena, *Bonos* piſces *In uaſa ſua, malos autem foras miſerunt*, i. penitus abiecerunt, & beſtiis ac auibus ad deuorandum dederunt. Sic modo eccleſia continet bonos & malos, & quoſdam de omni genere hominum. Miſticè etiam per F ſagenam exprimitur prædicatio Apoſto. & ſucceſſorum ipſorum, qui ex uerbis utriuſque teſtamenti ſermonem per modũ retis texentis, miſerunt illum in mũdum iſtum, qui magno proceloſoque mari aſſimilatur, & congregauerunt, intra eccleſiam quoſdam de omni natione, pluresq; reprobos quàm electos. Vnde in uocatione primorũ Apoſtolorũ dictũ eſt, Venite poſt me faciã vos eſſe piſcatores hominũ.

Præterea ipſemet Chriſtus, declarat, Cur eccleſia compareretur tali ſagenæ, *Sic erit in conſummatione ſeculi* Quantùm ad hominum ſeparationem ab inuicem, quando agni ponentur à dextris, & hædi à ſiniſtris, ſicut nunc dictum eſt de piſcium ſeparatione. Nam tunc, *Exibunt angeli* à ſummo cœlo. Et miſſi à Chriſto *Se-*

para-

A *parabunt malos de medio iuſtorum* hoc eſt,
de tota vniuerſitate electorũ. *Et mittent eos
in caminum ignis, ibi erit fletus & ſtridor dentium.*
hoc totum iã euidenter expoſitũ eſt.
¶ Itaq; eccleſia per modum ſagenæ nunc
natat, & fluctuat in hoc mari magno ac
ſpatioſo, & ſæpè fluctibus tribulationũ,
& aquis tentationum ita afficitur, atque
torquetur, ut clamet cum ſancto Dauid,
Saluum me fac Deus, quoniam intraue-
runt aquæ vſq; ad animam meam. Veni
in altitudinem maris, & tẽpeſtas demer-
ſit me. Nunc quoq; neſcitur, qui piſces
ſint electi, & qui reprobi. Porrò in fine ſe
culi Chriſto ad iudicium deſcendente, ſa
gena iſta quaſi ad littus trahitur, cum o-
mnes ante Chriſtum in valle Ioſaphat du
cuntur ac præſentantur, tuncq; boni ma
B nifeſtè ſecernentur à malis. *Intellexiſtis hæc
omnia?* ſcilicet parabolas iſtas, & interpre
tationes earum. Hoc Apoſtolis dicitur,
qui tñ apud Marcum referuntur à Chri-
ſto reprehenſi, eò ꝙ primam parabolam
non intellexerunt. *Dicunt ei, Etiam. Ait il-
lis, Ideo* Hoc eſt, ex quo ad vos tãquam ad
aliorum magiſtros ſpectat hæc omnia in
telligere. Propterea *Omnis ſcriba doctus, in
regno cælorum* hoc eſt quilibet prædicator,
& prælatus, præſertim epiſcopus in mili
tante eccleſia, *Similis eſt homini patriſfami-
lias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera.*
Veſtimenta, utenſilia, alimenta, talen-
ta. Quemadmodum.n. talis paterfamilias
vnicuiq; de filiis, ac familiis ſuis dat ſe-
cundùm quod indiget, & capere poteſt,
vel dignus eſt: ſic ſcriba doctus de quo
nunc ſermo eſt, vnumquemque de grege
C ſuo paſcit ac inſtruit, prout capere valet,
ſecundum quod Paulus lacte potaſſe ſe di
cit eos, qui ſolitum non poterant capere
cibum. In diuinis enim ſcripturis inueni-
tur. quod omni ſtatui congruit. Huiuſmo
di itaque ſcriba, profert de theſauro ſuo,
hoc eſt, de plenitudine gratiæ perfectio-
nis, & ſcientiæ ſibi diuinitus diſtributæ:
Theſaurus enim deſiderabilis in ore ſa-
pientis ſecundũ Salomonem: Noua & ue-
tera hoc eſt, vtriuſq; teſtamenti eloquia,
ſermonem ſuum confirmans autoritati-
bus nouæ & veteris legis. Vnde in Can-
ticis ait Eccleſia, Omnia poma noua ac
vetera dilecte mi ſeruaui tibi. Debent er-
go maiores prælati in vtraque lege eſſe

periti, imò ſecundùm Deiformem Teo- D
logorum ducem ſacratiſſimum Dion. ad
Epiſcopos pertinet, ut ſint adeò docti qđ
difficillima quæque, & omnes ſubditorũ
dubitationes ſoluere poſſint. *Et factum eſt
cum conſummaſſet* hoc eſt, perfectè termi-
naſſet *Ieſus parabolas iſtas* ſeptem, non ſo-
lùm eas ſed etiam earum myſteria, ſeu in-
terpretationes, diſſerenda diſcipulis. *Tran
ſiit inde*, recedendo à domo, in qua locu-
tus eſt iſta, *Et ueniens in patriam ſuam* vide
licet Galilæam, in qua conceptus, nutri-
tus, atq; moratus eſt *Docebat eos* videlicet
compatriotas, & conciues ſuos in urbe
Nazareth ſecundùm Hieron. *Ita ut mira-
rentur* Nazaræi *Et dicerent, Vnde huic ſapien
tia hæc & uirtutes* hoc eſt, miracula. Quaſi E
dicerent, Quis dedit ei tanta dona? Noue
rant.n. quod non habuit ſapientiam iſtã
per ſtudium. iuxta illud Ioannis ſeptimo
cap. Vnde hic ſcit literas, cum non didice
rit? Virtutem quoq; miraculorum æſtima
bant ſibi nõ eſſe collatam à Deo, propter
ignobilitatem parentelæ. Vnde ſubditur,
Nonne hic eſt fabri filius? ſcilicet ipſius Io-
ſeph qui fertur fuiſſe faber lignarius. Mar
ci ſexto ita habetur, Nonne hic eſt faber
filius Mariæ, vocabant ergo Ieſum fabrũ,
vel deſpectiuè, ſicut communiter fit cum
filiis improperatur officium patrum, uo-
cantur nomine talis officii, ut ſi filius ful
lonis promoueatur in epiſcopum, inuidi
dicunt, ille fullo. Vel quia Ieſus patrẽ ſuũ
putatiuum frequenter adiuuit in ſuo of-
ficio, quod Nazaręos iſtos non latuit. Nã F
vſq; ad triceſimum annum habitauit cũ
eis, *Nonne mater eius dicitur Maria, & fra-
tres eius ſunt Iacobus & Ioſeph, & Simon, &
Iudas.* De iſtis fratribus dictum eſt ſupra,
quod fuerunt conſobrini Chriſti, & filii
Mariæ vxoris Cleophæ ſororis uirginis
glorioſæ, vt dicit Hieron. in libro con-
tra Heluidium hæreticum. Sanctus Tho.
in uno loco ait, ꝙ illi qui in Euãgelio ap
pellantur fratres Chriſti, fuerunt filii Io-
ſeph de alia cõiuge. Alibi dicit, ꝙ Ioſeph
creditur virgo fuiſſe, quod Beda & alii cõ
muniter aſſerunt, & ſic fratres iſti fuerunt
Chriſti nepotes. Cum.n. in cruce commi
ſerint matrem ſuam virginem virgini cũ
eſſet adulta. probabile eſt, ꝙ iuuenculam
non cõmiſerit niſi virgini ſponſo. *Et ſoro-
res eius* ideſt cognatę *Nonne apud nos ſunt*
hoc

A hoc eſt,inter nos habitando *Et ſcandalizabantur in eo*.i. ex conſideratione humilis genealogiæ cognationiſque Chriſti, in peccatum prolapſi ſunt,æſtimantes,quàm ſapientiam & uirtutes habuerit à diabolo potius quàm à Deo.In quo patet infinita eorum cæcitas atq; peruerſitas,cum multi prophetarum illiterati, & egeni extiterint,& tamen prophetali ſapiētia Deo miſerante impleti ſunt,ut Amos agricola vellicans ſycomoros Ieremias puer *Ieſus autem dixit eis, Non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua,& in domo*.i.familia *Sua*.Non ꝙ alibi ubiq; honoretur, vel ab omnibus ſuis compatriotis ſpernatur,ſed quia communiter ſic eſt,quòd à ſuis magis contemnitur,quam ab aliis, & hoc ex inuidia oritur,uel ſuperbia: quia homines malè pati

Amos 7.
Iere. 1.

B poſſunt,ut compares ſui præferantur eis, & compatriotæ melius ſciunt imperfectū alicuius,quàm alii,& frequenter conuertunt oculum mentis ad conſiderationem eius,quod homo fuit tempore pueritiæ, uel cum eis ſimilis uidebatur. *Et non fecit ibi uirtutes multas* hoc eſt multa miracula ſaltem hac uice *Propter incredulitatem illorum* uidelicet quia indigni erant,& etiam ne faceret eos maiori damnationi obnoxios. Fecit tamen ibi quædam miracula, ne excuſationem ſuę infidelitatis haberēt. Vnde Marcus habet, Et non poterat ibi uirtutem ullam facere.ſ.potentia ordinata,quia non decuit, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curauit.

CAP. XIIII.

C *In illo tempore, Audiuit Herodes* Tetrar*cha famam Ieſu.*

ARTICVLVS XXVII.

IN *illo tempore audiuit Herodes* Antipas filius Herodis Aſcalonitæ cuius tēpore natus eſt Chriſtus qui & infantes occidit *Tetrarcha* id eſt,princeps quartæ partis regni. Nam patre eius mortuo, diuiſum eſt regnum Iudææ in quatuor partes, quarum duæ datæ ſunt Archelao filio prædicti Herodis.Tertia pars Filippo.Quarta, huic Herodi data ab imperatore Romano.*Famam Ieſu*.i.rumorem miraculorum, documentorum,& operum Chriſti *Et ait pueris*,i.ſatellitibus *Suis* uel ſibi familiariter iunctis *Hic* Ieſus de quo audio tanta D *Eſt Ioannes Baptiſta* ſciebat enim Herodes Ioannem uirum ſanctum & iuſtum fuiſſe, ut habet Marcus.Idcirco audiens tanta de Chriſto,putauit quod ipſe eſſet idem iuſtus & ſanctus,quaſi Deus nō haberet niſi unum excellentem miniſtrum in mundo. Ipſe Ioānes quem ego decollaui, *Surrexit à mortuis* Ex hoc patet quod iſte Herodes ſicut & pater eius, legem Moiſi acceptauit *Et ideo uirtutes* hoc eſt,præcedentia merita,ſeu opera uirtuoſa Ioannis *Operantur in eo*.i.ſunt cauſa,quod tanta mirabilia agit.Quanuis enim Ioannes ante mortem ſuam nullum fecerat ſignum, æſtimauit tamen Herodes quod poſt ſuam reſurrectionem miracula faceret,quaſi ad ſtatum meliorem promotus. Et, quia de morte E Ioannis iam tactum eſt, Euangeliſta deſcribit cauſam modum, & ordinem ſuæ occiſionis. *Herodes autem* per ſeruos ſuos *Tenuit* hoc eſt,cōprehendit,&accepit,*Ioannem & alligauit eum,et poſuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris ſui* id eſt, ad inſtantiam Herodiadis coniugis Filippi, qui fuit frater Herodis, cuius legitimam coniugem nomine Herodiadem abſtulit iſte Herodes,& ſecum in adulterio ſedit: uel propter Herodiadem hoc eſt, propter amorem carnalem quem habuit ad eam; quam tanto carnalitatis ardore amauit, quod increpationem de hoc ferre non potuit. Vel,propter Herodiadem, id eſt, ad hūc finem, ut Ioāne occiſo,cum illa quietius ac ſecurius delectaretur. *Dicebat enim illi* puta Herodi *Ioannes, non licet tibi* qui legem Moiſi recepiſti *Habere eam* in coniu F gem,quia hoc prohibet lex, ne quis uxorem fratris,illo uiuente accipiat. *Et uolens* Herodes *Illum* id eſt,Ioannem *Occidere,timuit populum* ne inſurgeret contra ipſum, ſi Ioannem occideret, *Quia ſicut prophetam eum habebant*, id eſt, Ioannem reputauit, populus communis, eſſe prophetam. Vnde dictio illa, ſicut, hoc loco dicit non tantùm ſimilitudinem,ſed etiam ueritatē.Marcus habet, quod Herodes,metuebat Ioannem, ſciēs eum uirū ſanctum,& iuſtum,& cuſtodiebat eū,& audito eo,multa faciebat,& libenter eum audiebat,quibus uerbis Marcus præmiſit.Herodias autem inſidiabatur Ioanni, uolens occidere eum nec poterat,

terat,

A terat, cuius impotentiæ cauſam Marcus
aſsignans dicit, quæ allegata eſt: Herodes
enim metuebat Ioannem. Ex quibus pa-
tet, quod mulier iſta nefaria, primò con-
cepit odium contra Ioannem ſuæ concu-
piſcentiæ inimicum: uidens enim, quòd
Herodes Ioannem libenter audiuit, eoq;
audito multa operabatur, cępit timere ne
propter prædicationem Ioannis Herodes
eam abiiceret, & primo redderet uiro.
Quod ergo nunc dicitur, quod Herodes
quærebat Ioannem occidere, intelligen-
dum eſt, proceſsiſſe ex Herodiadis ſugge-
ſtione. Effœminatus quippe Herodes intã
tùm uictus ex luxurioſæ mulieris concu
piſcentia & amore, ut contra legẽ & pro-
priæ rationis iudicium acquieuerit mu-
B lieri. Et inſidiabatur Ioanni, quem ante li
benter audiuit ac timuit. *Die autem natalis*
i. anniuerſario die natiuitatis *Herodis, Sal
tauit* hoc eſt, corizando tripudiauit, *Filia
Herodiadis* ex alio uiro in medio aulæ ſeu
alterius loci uel medio eorũ, qui aderãt.
*Et placuit Herodi S*altans filia meretricis, &
ſaltatio eius. *Vnde*. i. ex qua vana compla
centia *Cum iuramento pollicitus eſt* hoc eſt,
promiſit *Ei dare quodcunque poſtulaſſet ab eo*
quanuis mediam regni partẽ. *At illa* puel
la *Præmonita à matre ſua* Herodiade, à qua
petiuit conſilium, dicens, Quid petam? Et
illa, Caput Ioannis *Da mihi* (inquit) puel
la Herodi *Hic* hoc eſt, in loco præſenti,
In diſco, caput Ioannis Baptiſtæ quod fieri nõ
potuit, niſi decapitaretur. *Et contriſtatus eſt*
C *rex* Herodes, quod ita inconſultè iuraſ-
ſet ac promiſiſſet, & quod illa tàm crudeli
ter poſtulaſſet. Quidam dicunt, ꝙ Roma-
ni abſtulerunt à Iudæis nomen regium.
Et tamen hoc loco Herodes dominus Iu
dæorum dicitur rex. *Propter iuramentum au
tem* quod fecit puellæ ne uideretur periu
rus, *Et eos qui pariter recumbebant*. i. ſimul
cum ipſo manducabant. Fecit. n. cœnam
principibus & tribunis, & primis Gali-
lææ. Itaq; propter iſtos ne in tantorum vi
rorũ præſentia uideretur periurus & men
dax, vel ne ipſi turbarẽtur, quia fortaſsis
cõſenſerũt. Herodiadi in mortẽ, Ioannis
I *uſſit dari* caput Ioannis puellæ nequisſi-
mæ. Secundũ Hieronymũ, & alios plu-
res. Herodes cũ Herodiade ordinauit, quõ
poſſet Ioannem occidere & inuento con-
cordi conſilio, fecit conuiuium, in quo fi-
lia Herodiadis tripudiaret, qua ſaltante D
finxit ſe rex ultra modum delectatum in
ſaltatione illius, moxq́ue iurando promi
ſit dare ei quod peteret. Qua caput Ioan-
nis petenti, ſimulauit ſe rex contriſtari,
ut populus haberet eum excuſatũ de mor
te Ioannis, cum tamen corde gauderet,
& hoc alii probant. Primò, quia ut ſcribi
tur hic, Herodes ante ſaltationem, accu-
bitum, & poſtulationem puellæ uoluit
Ioannem occidere. Secundò, quoniam niſi
optaſſet mortem Ioannis, non occidiſſet
eum propter iuramentum, quia ſub pro-
miſsione huiuſmodi non intelligitur ali-
quod illicitum cadere. Tertiò, quia non
eſt probabile ꝙ propter ſaltationem pro-
mitteret puellæ tantum donum. Verunta
men Auguſtinus ſentire uidetur, quòd E
Herodes uerè metuebat & libenter audie
bat Ioannem, & ex animo triſtis effectus
eſt poſtulatione illa audita, quod literæ
huius capituli, & uerbis Marci magis con
ſonari apparet. Quod igitur dr̃, Herodẽ vo
luiſſe occidere Ioannem, intelligi poteſt
de uoluntario permixto inuoluntario,
quomodo Pilatus voluit crucifigere Chri
ſtum, quem is utique uoluntariè crucifi-
xit, aliter non peccaſſet, ſed erat uolunta
rium illud inuoluntario mixtum. ¶ De-
nique ſicut (iuxta Salomonem) vult & nõ
uult piger, ſi talis uult & non uult, hoc
quoque quod uult, efficit cum mœrore,
quemadmodum negotiator cum triſti-
tia proiicit merces in mare, Habuit ergo
diſplicentiam contra Ioannem propter F
increpationem ipſius, & inclinationem
ad occidendum eum, propter Herodiadis
preces: Sed non tantùm quod abſolutè de
creuit uel optauit eum occidere ſecundũ
Auguſtinum, ideo contriſtatus eſt audita
petitione petulantis puellæ. Ad ſecundũ
dici poteſt, quod reges, principes & ſuper
bi uolunt promiſſa ac iuramenta ſua im-
plere, quanuis illicita, ne ab hominibus
iudicentur periuri aut mentientes. Et qđ
apponitur: Si puella petiiſſet caput patris
& matris, Herodes non conſenſiſſet, ergo
quod iurauit puellæ dare quicquid pete-
ret, inſidiando fecit. Hoc ſolueretur dicẽ
do, quod intentio Herodis non erat abſo
lutè promittere. Sed dummodo non eſſet
penitus irrationabile, & abſurdum. Ideo
enim dixit, Licèt dimidium regni mei.

Quaſi

A Quaſi diceret, ſi aliquod maius petieris, nō præſtarem. Ad tertiū diceretur, quod reges cum uino calefacti ſint, faciliter inclinantur ad promittendum, ut patet de Aſſuero, quomō promiſerat Heſter. Quā uis autem caput Ioannis dare ſaltanti, fuit maximè irrationabile, non tamen Herodes reputauit hoc tàm irrationabile, ut alia multa. *Miſitq;* ſpiculatorem *Et decollauit* per manum illius *Ioannem in carcere. Et allatum eſt caput eius in diſco, et datum eſt puellæ, et tullit matri ſuæ* Herodiadi, ut uiſ o capite increpatoris ſui gloriaretur, de cōdigna uindicta. O qualia ſunt iudicia Dei. Et quomodo permittit deus iuſtus & ſanctus electos ſuos in præſenti ſeculo tribulari, à reprobis opprimi, multis iniuriis affici. Scit. n. quàm ſalubre, &

Heſt.5.

B meritorium hoc eis exiſtat. Ecce ſanctiſſimum uirum conſanguineum Chriſti, præconem, præcurſorem, baptiſtam ſaluatoris, quo inter natos mulierum maior non fuit, permiſit ad ſuggeſtionē adulterę incarcerari, ad inſtantiam petulantis ac uilis puellæ occidi. Nemo ergo ſeruorum Chriſti murmuret, contriſtetur, ac puſilla nimis fiat, dum aduerſitatibus atque iniuriis fatigatur. Multæ. n. tribulationes iuſtorum. Et tanquam aurū in fornace probabit Deus electos. *Et accedentes diſcipuli eius* puta Ioannis *Tulerunt corpus eius* de carcere uel loco carceri propinquo, *Et ſepelierunt illud* in urbę Sebaſtæ, ut dicitur, quæ uocabatur Samaria. Nec dubium quin fecerint planctum magnum ſuper tā dilectū

C & ſanctum magiſtrum, *Et uenientes nuntiauerunt Ieſu* de occiſione Ioannis. Nouerāt. n. Ieſum eſſe cognatum et amicum Ioannis præcipuum. *Quod cum audiſſēt Ieſus* Nō quod tunc illud primò cognouit (quippè cum ipſe omnia pręterita, pręſentia. & futura, à primo ſuæ conceptionis inſtanti agnouerit) ſed tunc oſtendit ſe illud cognoſcere faciendo quod ſubditur, *Seceſſit inde* uidelicet à patria ſua, ſeu Nazaret, *In nauiculam* ut pauper & humilis, uili & humili, uehiculo, nauigaret trans fretum ſeu mare Galilæę, ut patet in Ioanne: *In locum deſertum ſeorſum*, non quaſi timens ab Herode occidi, quem poterat ſolo nutu deſtruere ſed quaſi cedens furori hoſtis, dāſ que exemplum uiciſſim declinandi perſecutionem, & ut die diuinitus præordinato pateretur in Ieruſalē, ſicut frequenter D prędixit. *Et cum audiſſent turbæ* Ieſum trāſiſſe ad locum hunc, *Secutæ ſunt pedeſtres de ciuitatibus*, nec dubium, quinetiam de villis atque caſtellis. Cauſam quare ſecutæ ſunt eū, Ioannes refert, uidelicet, quia uidebant ſigna quæ faciebant ſuper his, qui infirmabantur. *Et exiens Ieſus* hoc eſt deſertum locum egrediens, & turbis quodammodo obuians, *Vidit turbam multam, & miſertus eſt eis*, quia erant ſicut oues nō habentes paſtorem ſecundùm Marcum, *Et curauit languidos eorum*, hoc eſt, infirmos quos turba adduxit, & docuit turbā. Per hoc miſticè deſignatur, quod Chriſtus ipſius ueſtigia ſequentibus, eiusque gratioſam pręſentiam quærentibus, protinus obuiat, & vltro ſe offerat. Iuxta illud, Om E nis qui quęrit, inuenit, uulnera uitiorum in eis curat, & lumen ſapientiæ influit. *Veſpere autem facto acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes, Deſertus eſt locus* in quo ſumus, hoc eſt, domos & cibos non habent. *Et hora præteryt*, i. tempus huius diei ad occaſum iam tendit, idcirco *Dimitte turbas* dando eis licentiam uel conſilium reuertendi ad loca habitationis, *Vt euntes in caſtella emant ſibi eſcas* Marcus ſic habet, Vt euntes in uillas & uicos. Vnde per caſtella, alia quoque loca conuenientia intelliguntur, in quo declaratur ſolicitudo ſuperflua im perfectaque fides diſcipulorum, qui dabāt conſilium recedendi à Chriſto, & ſpirituali alimento, propter corporeum cibū & quaſi fame periclitari poſſent, quibus adfuit Chriſtus. *Ieſus autem dixit eis, Non habent neceſſe ire* Ad cibos emendos. *Date illis uos* manducare. F

Quæritur, cur hoc Chriſtus dixit diſcipulis, quos nouerat non habere cibaria tanta. Dicendum, primò ad inſinuandum, quòd ſi diſcipuli habuiſſent fidem ſicut granū ſinapis, certi fuiſſent ſe ſola prece poſſe acquirere eſcas ſufficientes turbæ à Deo. Secūdò, Intelligi poteſt per modum propheticæ prænuntiationis ut Chriſtus dicatur dixiſſe diſcipulis, Date illis manducare, quia ſciuit ſic eſſe euenturum.

Sciendum tamen ꝙ antequam Chriſtus hæc dixit, interrogauit Filippum, Vnde ememus panes ut manducent hi? ut habet Ioannes, Quo reſpondente, Ducentorum Luc.9.

A rum denariorum panes non ſufficiunt eis dixit Saluator, Vos date illis manducare. Reſponderunt diſcipuli, Euntes emamus denaris ducentis panes, & dabimus illis manducare? Qui dixit, Quot panes habetis?ut in Marco habetur. Quid autem ad hoc reſponderint ſubiungit Mattæus, Reſponderunt ei, *Non habemus hic niſi quinque panes,& duos piſces.* Ioannes ſic habet. Reſpōdit ei Andreas, Eſt puer hic unus, habens quinq; panes hordaceos, & duos piſces. Itaq; per ſynechdochē ponit pars pro toto, uel omnes reſpondiſſe dicūtur, quia Andreas reſpondit pro omnibus. *Qui ait eis, Afferte huc illos mihi* panes & piſces. *Et cum iuſſiſſet turbam diſcumbere*, Hoc eſt, manducare uel ad manducandum quieſcere, ſeu ſedere *Super fœnum*: erat nanque fœnum multum in loco illo, nec tabulas nec ſedilia habuerūt, *Acceptis quinque panibus & duobus piſcibus, aſpiciens cœlum* nō per eleuationem corporalium oculorum ſuorum, hoc eſt, interiores oculi animæ ſuæ plus quàm ante eleuarentur, ad Deū per contemplationem, quem indeſinēter per ſpeciem uidit: ſed aſpexit in cœlū. Primò, ut daret nobis exemplum ſemper recurrendi ad Deum, iuxta illud in Pſalmo, oculi mei ſemper ad dominum, Secūdò, ad ſignificandum quod tota uirtus & efficacia ſua eſſet à patre. Quemadmodūm ait apud Ioannem, Non poſſum ego à me ipſo facere quicquam, *Benedixit* in quo docuit ante comeſtionem benedicere cibos. *Et fregit, & dedit diſcipulis panes*, Iam fractos. *Diſcipuli autem* dederunt. *Turbis.* Denique inter manus Chriſti & diſcipulorū multiplicati ſunt panes & piſces, uel per creationem nouorum panum & piſcium, uel per ſolam eorum multiplicationem, ſine alicuius materiæ conuerſione, in panes piſceſque uel per augmentationem: conuertendo aliquid in panes & piſces. De modo ſiquidem huius multiplicationis, eſt longiſſima atque difficilis diſputatio inter doctores *Et manducauerunt omnes & ſaturati ſunt* omnes. Et diſcipuli *Tulerunt* hoc eſt, colligendo, à manducantibus abſtulerunt *Reliquias* ciborum remanētes, *Duodecim cophinos fragmentorum* plenos, Ponit continens pro contento, hoc eſt, fragmenta ſportarum duodecim. Miſtica horum explanatio poni ſolet in Ioannis E-

Marc. 6.

B

Pſal. 24.

Ioan. 6.

C

uang. Vnde ad locum illum hanc diſfero. D *Manducantium autem numerus fuit quinque millia uirorum exceptis mulieribus, & paruulis*, quorum numerus forſitan numerum uirorum exceſſit. Quemadmodum uerò in Numeris habetur, Viri uocantur qui uiceſimum annum attigerunt, quaſi potentes ad bella procedere. *Et ſtatim iuſſit diſcipulos ſuos aſcendere in nauiculam, & præcedere eum trans fretum*, Videlicet, ultra mare Galilææ: imò coegit eos ad hoc ſecundū Marcum: per quod patet ꝙ nec ad horam libenter ſeparabantur à tàm dulci ac potenti magiſtro. Nihilominus ſtatim obtēperauerunt, *Donec dimitteret turbas*, à ſe recedere, & tunc ſequeretur diſcipulos. Turbæ.n. noluerunt abire, niſi uiſo diſcipulorum receſſu *Et dimiſſa turba, aſcendit* imò E ſecundùm Ioannem fugit, *In montem ſolus orare* Ratio cur fecit diſcipulos præcedere, & cur ipſe fugit in montem prædicti deſerti, exprimitur Ioan. 6. quo legitur, Sciens Ieſus quia uenturi erant ut raperent, & facerent eum regem, uiſo.ſ.tanto miraculo *Fugit in montem* in quo docuit honorem & gloriam mundi humiliter declinare. *Veſpere autem facto, ſolus erat ibi* in uertice montis. Porrò quòd Chriſtus turba dimiſſa aſcendit montem cauſa orādi, oſtendit, ꝙ aliorum præſentia frequenter impedit orationis inſtantiam ac feruorē, et quod locus ſublimis ſeu opportunus occaſionaliter proficit ad excitandum mentis feruorem in orando, laudando, contēplandoque Deū, et itē, quòd prælatus, prędicator, ac doctor dominici gregis ſemper cū pōt, redire debet ad locū quietū, in quo ſolus cū domino occupetur, atq; ab eo purgetur, illuminetur ac perficiat̄, ita F ut rediēs memoriā abūdantiæ ſuauitatis Dei guſtatæ ſuis eructet, gratiāq; pceptā aliis adminiſtret. *Nauicula autem* in qua erant diſcipuli, *In medio mari* ſtagno prædicto. Non enim fuit magnum mare, *Iactabatur fluctibus* orta tempeſtate in aqua. *Erat enim contrarius uentus* nauigationi eorum, nec poterant facilè, remigare. Ex quo figuratum eſt, quòd carentes præſentia Chriſti, uariis periculis, ſubiacent: eiuſque interna conſolatione abſentæ, diuerſæ afflictiones, & tempeſtates tentationum oriuntur, in animo. Ideo Sanctus Iob, Pone me (inquit) iuxta

Num. 1.

Marc. 6.

Ioan. 6.

Iob. 17.

A iuxta te,& cuiuſuis manus pugnet cõtra me. *Quarta autem uigilia noctis*.i.tribus partibus noctis iam lapſis,& vltima parte eius inſtante vel incoata. Solebant.n.milites tempore prælii exercitum cuſtodientes, diuidere noctem in quatuor partes, quatenus in qualibet parte una pars militum vigilaret ad cuſtodiendum exercitum. *Venit* Ieſus *Ad eos ambulans ſupra mare* per agilitatis dotem, ſecundùm Hugonem, quod tñ alii negant: ſm Marcum, Ie-
Marc.6. ſus ſtans in terra, uidit diſcipulos laborãtes in remigando,& tamen nõ ſtatim ſed circa finem noctis uenit ad eos, qui tota nocte periclitabantur: ad deſignãdum, ꝙ ſæpè permittit electos ſuos ad tempus affligi, ut à uenialibus purgentur, & Chriſti gratiam atq; præſentiam inuocando,
B ampliori gratia & gloria decorentur. *Et uidentes eum ſupra mare ambuantem turbati ſunt* propter rem prorſus inſolitam, *Dicentes, quia fantaſma eſt*.i. apparentia rei non exiſtentis, quod eſſe videtur. Forſitan timebant ne eſſet ſpiritus malignus in ſpecie Chriſti. *Et præ timore clamauerunt* diuinam protectionem inuocando, quia timebant à dæmone illudi, & nocumentũ incurrere *Statimq; Ieſus locutus eſt eis, dicens. Ego ſum*, ſicut apparet,& cuius uocem co-
Exod.3. gnoſcitis,& qui verũ eſſe habeo, qui olim dixi ad Moyſen, Ego ſum qui ſum: hæc dices filiis Iſrael, Qui eſt miſit me ad uos, *Habete fiduciam* in Deo, *Nolite timere* inordinato pauore, à negotio perambulante
C in tenebris. in omnibus inueniuntur diſcipuli Chriſti vſque ad ſpiritus ſancti emiſſionem vel aſcenſionem ſatis imperfecti ac rudes, propter quod Saluator apud
Mar.6. Marcum ait, quia obcæcatum fuit cor eorum, *Reſpondens autem* Petrus qui in omnibus inuenitur cæteris in fide, & caritate ardentior *Dixit, Domine ſi tu es* hoc dixit. non amplius dubitando, alioqui non cõmiſiſſet ſe tanto periculo, vt propter verbum ipſius inciperet ambulare ſupra mare. Quod igitur ait, Domine ſi tu es, ex caritatis procedit ardore,& fidei magnitudine, qua credidit ſe per potentiam vel meritum Chriſti poſſe ſupra aquas incedere. *Iube me uenire ad te ſuper aquas*, quoniam tibi obediendo perire non ualeo. *At ipſe* Ieſus, *Ait, Veni, Et deſcendens Petrus de nauicula, ambulauit ſupra mare.* Nouerat

D Petrus ꝙ virtute Chriſti poſſet aqua ſub pedibus ſuis conſolidari, vel corpus ſuũ leuificari. Et ad magnitudinem huius miraculi confert, ꝙ tam Chriſtus quàm Petrus non ſupra tranquillum, ſed turbulẽtum mare deambulauit. *Videns uerò* imò experiens, *Ventum validum* ſe impellentẽ, *Timuit. Et cum cœpiſſet mergi* propter timorem inordinatum ex fidei imperfectione deſcendentem, *Clamauit, dicens, Domine ſaluum me fac* ab iſto ſubmerſionis periculo. *Et continuo Ieſus extendens manum apprehendit eum.* Sic cunctis electis periclitantibus ſpiritualiter facit Chriſtus. Nam licèt ad tempus deſinat eos aduerſitatibus agitari tamẽ cũ proſpicit, quòd mox perituri ſint
niſi ipſe ſuccurrat, porrigit manum adiutricem. Propter quod ait Pſalmiſta, Im- E Pſ. 117.
pulſus, euerſus ſum ut caderem,& dominus ſuſcepit me. Itemq;, Cum ceciderit, non collidetur, quia dominus ſupponit manum ſuam. *Et ait illi Ieſus, Modicæ fidei*, .i. Petre modicam habens fidem, uel potius fidei actum, quantùm ad præſens. Modicam enim fidem habere uidetur, in quo paſſionis partis ſenſitiuæ fidei actum impediunt ſiue obnubilant. *Quare dubitaſti?* id eſt, incertus fuiſti de mea cuſtodia, & tua conſeruatione, quaſi mergi poſſet, qui me iubente ſuper aquas progreditur, cum ego per Iſaiam teſtatus ſum, Cum tranſieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te. Nondum fuerat Petrus tantus in fide, vt cum pſalmiſta dicere poſſet, Nam& ſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniã F
tu mecum es. *Et dum aſcendiſſet Ieſus* cum Petro *In nauiculam, ceſſauit ventus* haud dubium quin Chriſto iubente: ſic Chriſto per internam uiſitationem redeunte ad cor, quod tempus diſpenſatiuè relinquit, redit tranquillitas animi, delectaturq; anima in multitudine pacis. *Qui autem in nauicula erant*, videlicet alii diſcipuli,& ut dicit Hiero. vectores,& nautæ, *Venerunt*, & genibus flexis, uel proni ſuper aſſeres, *Adorauerunt eum.* Sic crediderũt eũ eſſe uerum Deum, adorauerunt eum adoratione latriæ. Et certum eſt quod nec apoſtoli habuerunt firmam,& fixam fidem de hoc, uſq; poſt reſurrectionem. Nondũ .n ſciebant minora de Chriſto, ut ꝙ eſſet paſſurus pro mũdo, uel reſurrecturus à morte.

A morte. *Verè filius Dei es.* Si adorauerunt eũ ut uerum Deum, uocabãt eum filiũ naturalem & unicum: ſi autem adorauerunt eum adoratione duliæ, quaſi hominem excellentem ut Ioab Dauid regem, uocabant enim filium Dei per gratiam ſingularem. Communiter uerò affirmãt doctores, ꝙ adorauerunt eũ adoratione latriæ, quaſi filium Dei naturalẽ, uerumq; Deũ, Sed ſi in hac fide ſtabiliti fuiſſent, non tã facilè poſtea dubitaſſent, ſicut in ſequenti dicetur cap. & præſertim tempore paſſionis, quando uerba credentium mulierum uidebantur eis deliramẽta. *Et cũ trãsfretaſſent.* i. ultra mare iſtud nauigaſsẽt Ieſus & diſcipuli *uenerunt in terram Geneſar* de qua dictum eſt ſupra. *Et cum cognouiſsẽt*

B *eum uiri loci illius*, uel ex ſolo rumore, quia famoſus erat: uel ex aſpectu, vel quod potius tenendum eſt, quoniam Ieſus iam ſemel fuit in regione illa, in qua liberauit duos à dęmonibus, qui ingreſſi in porcos præcipitauerunt eos in mare, quod factũ omnibus terrę illius innotuit. *Miſerunt in uniuerſam regionem illam* colligendo & adducendo ad Ieſum omnes infirmos, ſicut ſubiungitur. *Et obtulerunt ei omnes male habentes.* Ex conſideratione enim prædicti miraculi, & aliorum ſignorum quæ perceperunt facta à Chriſto firmiter crediderunt, quod poſſit quoſcunq; infirmos curare. *Et rogabant eum* infirmi vel alii pro infirmis, *Vt uel fimbriam ueſtimenti eius tangerent* vt ſanarentur corporis ſui ſanctiſſi

C mi tactu, ſe reputãtes indignos, nec oportere illud contingere, ſed ſufficere tactũ extremæ partis veſtis ipſius, propter excellentiam ſuæ ſanctitatis, quibus Chriſtus libenter aſſenſit. *Et quicunque tetigerũt fimbriam. Salui facti ſunt* ab incommodo ſeu languore mentis & corporis. Virtus nempe exiuit de eo, & redundans in corpus, ſicque diffundens per veſtem, ſanauit omnes, vt dictum eſt.

DECLARATIO CAP. XV.

Tunc acceſſerunt ad eum ab Hieroſolymis ſcribæ & Fariſæi.

ARTICVLVS XXVIII.

T*Vnc acceſſerunt ad eum* cuius veſtimentorum contactu ſanabantur infirmi *Ab Hieroſolymis ſcribæ & fariſæi, dicentes.* D *Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones*, id eſt, ordinationes morales. *Seniorũ* .i. factas ſeu inſtitutas à ſenioribus q̃ pręerant populo Iudæorum & ſucceſſerũt ſeptuaginta ſenibus electis à Moyſe, de quibus in lib. Numerorum legitur, Hi ſeniores ordinauerunt ne Iudæi comederent manibus cõibus, hoc eſt, non lotis, quod diſcipuli Chriſti interdum non ſeruauerunt: nec tenebantur ad hoc, quoniã ſub ſummi diſpenſatoris magiſterio erãt, qui poterat eos ab hac ordinatione abſoluere. nã & ipſemet Xp̃s ſępe nõ lotis manibus mãducauit, vt Lucas habet. *Non.n. lauant manus ſuas cũ panẽ manducant.* i. quando ad menſam acceſſuri ſunt Per panẽ autem deſignat ſcriptura quemlibet cibum. E *Ipſe autem* Ieſus *Reſpondens ait, Quare et uos tranſgredimini mandatum Dei, propter traditionem veſtram* vt obſeruetis veſtras inſtitutiones, Non ex patientia, ſed zelo iuſtitiæ taliter Chriſtus reſpondet innocẽtes excuſando, & inuidos ac præuaricatores accuſando. Primò, ad oſtendendum ꝙ indigni ſunt alios de paruis accuſare, qui magnis ſubiacent vitiis. Secundò, vt adimpleretur quod per Iſaiã de ſeipſo prædictum eſt, Iudicabit in iuſtitia pauperes, & arguet in æquitate pro manſuetis terræ, & in Pſalmo, Iudicabit pauperes populi, & ſaluos faciet filios pauperũ, & humiliabit calumniatorem. Q̃uo aũt ſcribę ac fariſæi tranſgreſſi ſunt diuinum mãdatum, ſubiungitur. *Nam Deus dixit.* i. per F Moyſen iuſſit, *Honora patrem & matrẽ* carnales, non ſolum reuerentiam exhibẽdo tanquam principiis exiſtentiæ tuę, ſed & neceſſaria miniſtrando cũ indigẽt. Quanuis.n. per ſe & ſecundùm cõem curſũ nõ debeant filii parentibus teſaurizare ſed econtra vt dicit Apoſtolus, tamen per accidens.ſ. in cauſa neceſſitatis & notabilis indigentiæ hoc oportet: imò in caſu neceſſitatis magis ſuccurendũ eſſet parentibus, q̃ vxori aut filiis propriis ſm Thomã *Et qui maledixerit patri aut matri* uerbo vel facto, vel aperta rebellione. *Morte moriatur* ſm legẽ occidatur, hæc erat pœna maledicentiũ ſuis parẽtibus. Vnde in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Quã malę famæ eſt qui relinquit patrẽ, & eſt maledictus à Deo qui exaſperat matrẽ *Vos autem dicitis* hoc

A eſt,prçceptū falſè exponēdo, alios veſtra traditione ita inſtruitis. *Quicunque* filius *Dixerit* patri aut matri indigenti *munus quodcunq; eſt ex me*.i. quicquid ego obtulero Deo ſeu oē munus quod ex mea deuotione Deo offertur vel cōſecratur *Tibi proderit*.i.tibi vtilius erit quā ſi illud tibi præſtaré,quia proficiet tibi ad ſpūalem ſalutē,q̄ melior eſt quàm corporalis nutritio. ¶ Ad huius intellectū ſciendū,ꝙ ſacerdotes,ſcribæ ac fariſęi auaritię dediti,ut maiores oblationes acquirerēt impietatem ſuā quadā religione palliabāt, dicētes, ꝙ melius eſſet Deo offerre q̄ parētibus dāda erāt,quā cōferre ea parētibus.Primò qm̄ Deus eſſet pater ſūmus ac principalis,de quo Iſaias ait,Tu dn̄e pater noſter.Secūdò,qa hoc magis prodeſſet ſaluti parentū, B dixerūt ergo ꝙ qn̄ filii dicerēt parētibus ægenis, Munus quodcūq; eſt ex me, vel à me Deo promiſſū oblatū uel conſecratū vobis proderit magis, quā ſi illud ī uſu veſtros expēderitis:tūc filii nō tenerētur parētibus victualia miniſtrare,quanuis indigerēt: & hoc ēt idcircò dixerunt ſcribæ ac Fariſæi ut parētes ſic eſſe putantes,nō auderent bona filiorū Deo oblata cōtingere,ne ſacrilegii crimē incurrerēt. Sed iſta ſcribarū aſſertio falſa eſt,non .n. vult Deus ſibi offerri ea q̄ aliis debentur, parētibus aūt tenētur filii miniſtrare neceſſaria vitæ in caſu p̄dicto. Porrò qđ ſubdit,*Et nō honorificabit patrē ſuū ac matrē ſuā* Dupliciter aūt intelligi pōt.Primò,Et nō C honorificabitur.i.filius iſta dicēdo parētibus vel bona ſua Deo vouēdo, nō tenet, nec debet honorificare,ſeu neceſſaria miniſtrare patri aut matri . Secūdò ſic & nō honorificabit.i. quicunq; filius ueſtrā traditionē ſequitur,nō honorificabit veraciter ſuos parētes,dādo eis victū atq; veſtitū dū indigēt.Sicut lex p̄cepit,ſicq; tranſgreditur diuinū præceptū ſequēdo veſtrū errorē.Iō ſubdit.*Et irritū*.i. vacuū & falſè intellectū ac præuaricatū,*Feciſtis mandatū Dei* de honoratione parentū, *Propter traditionem veſtrā* iā dictā, quia per illā induxiſtis aliquos ad falſū intellectū atq; crudelē trāſgreſſionē diuini præcepti, euacuatiſq; illud , & ita agitis cōtra præceptum Moyſi in Deut.vbi ait,Non adiicietis ad uerbū quod ego loquor, nec auferetis ab eo *Et feciſtis homines potius obedire uobis q̄* Deut. 4.

D *Deo* Hypocritæ qui aliud eſtis & aliud ſimulatis *Bene p̄phetauit de uobis Iſaias dicēs,* Iſaiæ. 29. *Populus hic*,à foris religioſus, ſed intus uitioſus *Labiis me honorat*, ore laudādo Deū Iſa. 63. ac prędicādo diuina,*Cor autē eorū longè eſt à me* nō locali diſtātia,cū ego vbiq; ſim,& oīa penetrē,ſed diſſimilitudine,quia p̄cta eorū diuidūt inter me,& eos. Vn̄ ſapiens inquit, Longè eſt dominus ab impiis. Et Prou. 15. Oſeas,Dereliquerūt(ait) dominū in non Oſee. 4. cuſtodiēdo.*Sine cauſa autem*.i.inaniter *Colunt me*,exteriori obſequio ſolū,quia non eſt meritoriū opus hmōi,nec perducit ad vltimū finē,qui eſt vita æterna *Docētes doctrinas*.i.exortationes,*Et mandata hominū*, Humano ſpū,nō ſpū ſācto loquentium.i. traditiones ſeniorū ſuorū diuino mandato cōtrarias,*Et cōuocatis turbis ad ſe,dixit eis* Ieſus,*Audite & intelligite*. diligēter aduertite quæ dico . *Non ꝙ intrat in os*.i.cibus E corporalis qui ore accipit, *Coinquinat hominem* inquinatione p̄cti, quantū ex natura cibi:qm̄ omnis creatura Dei bona eſt , & nihil reiiciendū quod cum gratiarum actione ſumitur : ſanctificatur.n.per verbū Dei. nihilominus cibus pōt eſſe materia uel occaſio ſpūalis immunditiæ rōne prohibitionis vel immoderantiæ,ſed tūc origo , & radix inquinationis eſt ab aīa, nō a cibo:ſicq; multi cibi erāt ī lege prohibiti . Apoſt. quoq; uetat idolothyta , ſeu idolis immolata comedere, ne alii ſcādalizarētur *Sed quod procedit ex ore* videlicet verbū inordinatū,ſeu ſuperſtitioſa traditio . *Hoc coinquinat hominē* intus in aīa . Vnde Iacobns inquit, Vniuerſitas iniquitatis F lingua cōſtituit in mēbris noſtris, Et Paulus,Corrūpunt(inquit) mores bonos colloquia praua *Tūc accedētes diſcipuli eius,dixerūt ei* Diſcipuli aūt tenebātur humano timore,idcircò ne Xp̄s grauius offēderet ſcribas ac fariſæos,vel cōtra ſe eos prouocaret,acceſſerūt ad Ieſū dicētes,*Scis , quia Fariſæi audito hoc uerbo* Nō quod intrat in os coinquinat hoīem,&c.*Scandalizati ſūt* . i.ad ruinā culpæ inducti uidelicet indignati & ſeditionē mouere optātes in turba cōtra Xp̄m quaſi infringeret legē,quę aliquos cibos vocat immūdos . Xp̄s autē nō ſcādalizauit eos directè , qm̄ ſcandalū actiuum eſt dictū vel factum minus rectū præbens alteri occaſionem ruinæ: ſed illi ex ſua peruerſitate ſcandalizati ſunt , nō

volentes

A volentes acquieſcere ſanæ doctrinæ, *At ille reſpondens* diſcipulis ſuis, *Ait, Omnis plantatio*.i. generatio plãtata, uel doctrina humanitus adinuẽta atq; erronea, *quam non plantauit*, i. per gratiam prædeſtinationis nõ fundauit, uel per lumẽ ſapientiæ non inſpirauit nec ſtabiliuit *Pater meus cæleſtis, eradicabitur*, i. reprobabitur atq; dãnabitur, ſicut per Iſaiã prædictũ eſt, Turbabis eos, & ventus tollet, & aura diſperget eos. Et iterũ, Et quidẽ neq; ſtatus neq; radicatus in terra truncus eorũ, repente flauit in eos, & aruerũt. Vnde Eccle. Quaſi vmbra (inquit) prætereũt, qui nõ timent faciẽ domini. Sed quæritur. ſi oĩs plãtatio nõ plãtata à Deo eradicatur, & plãtata ab eo nõ eradicatur, quõ ad ſynagogã dominus dicat per Iere. Ego plantaui uineam electã, & conuerſa es in amaritudinem vitis alienæ. Et in Pſalmo, Vineam de Aegypto tranſtuliſti, eieciſti gentes, & plantaſti eã Et poſt pauca, Vt quid deſtruxiſti maceriam eius, & uindemiant eã oẽs qui pergrediuntur viã. Exterminauit eã aper de ſylua. Deniq; Apoſto. ad Cor. ſcribens, Ego (inquit) plantaui, nunquid & illa plãtio eradicata eſt? Inſuper quicquid eſſentiæ uel exiſtentię eſt in rebus, à Deo patre profluxit. Ergo oĩs plantatio ab eo plãtata eſt, præſertim cũ Ierem. de impiis dicat, Plantaſti eos, & proficiunt. Et reſpõdendum, ꝙ ſynagoga à Deo plantata fuit: quantũ ad receptionẽ tpalium bonorũ, & habitationem in terra promiſsionis: multique Iudęorum, quantũ ad bona gratię plantati fuerunt diuinitus. Vnde quod de plantatione, & deſtructione ſynagogę allegatum eſt, non oportet accipere de eiſdem numero, ſed ſpecie. Apoſtolus quoq; plantauit inſtrumentaliter, Deus principaliter propter qđ ait: Dei cooperatores ſumus, interea oẽ exiſtens põt dici plantatũ à Deo, quantũ ad eſſe naturale, quod recepit à primo uniuerſorũ fonte principio. Nunc aũt ſit ſermo de plãtatione, ſeu interiori fundatione mẽtis à Deo per gratiã, ſine qua nemo finaliter ſtabilitur: ad quod pertinet quod ait Saluator, Nemo poteſt uenire ad me niſi fuerit ei datũ à patre meo. Et denuò, Nemo (inquit) uenit ad me, niſi pater meus traxerit eum. Alii eradicãtur, iuxta illud: tollatr impius ne videat gloriam Dei. Separantur enim à conſortio electorum, & regione uiuentium. Hinc ſcriptum eſt Adulterinæ plãtationes nõ dabunt radices altas. *Sinite illos* hoc eſt, dimittite ſcribas ac fariſęos incorrigibiles ſcãdalizari, errare, turbari, quatenus qui in ſordibus eſt ſordeſcat adhuc, & pctõr adiiciat ad peccandũ. Non.n. pp ſcãdalũ aliorũ vitandũ, omittẽda eſt ueritas vitæ, iuſtitię, vel doctrinæ, ſm Hiero. vnde ait Greg. Cum de veritate ſcandalũ oritur, rectius naſci permittitur quam ueritas deſeratur: ueruntamen ſcandalũ puſillorum uitandũ eſt magis quã Fariſæorum, ſicut infra dicetur, *Cæci ſunt* corde.i. lumine ueræ ſapientiæ, & rectæ intelligẽtiæ ſcripturarũ priuati. Excæcauit enim eos rancor eorũ quia in maliuolã animã nõ introibit ſapiẽtia. *Duces cæcorũ* hoc eſt, ductores, magiſtri & prælati carnaliũ, literaliũ atq; errãtium Iudæorũ: vnde conuenit eis illud Iſaiæ, Speculatores eius cæci oẽs uidẽtes uana, ipſi paſtores ignorauerũt intelligẽtiã. *Cæcus aũt* prælatus ſeu doctor nõ illuminatus à ſpũ ſancto, *Si cæco* gregi uel ſubdito ignorãti, *Ducatũ præſtes* inducendo eũ ad ambulandũ per uias ſuas, ſeu ad ſequẽdũ opera & iudicia ſua, *Ambo in foueã cadunt*.i. in uitia præcipitãtur, & tandẽ in locũ gehẽnę labũtur, quẽadmodũ ſcriptum eſt, ſm iudicẽ populi, & ſic miniſtri eius. Hinc Ieremias inquit, Quia ſtultè egerũt paſtores, ideo omnis grex eorum diſsipatus eſt. Maximũ ergo beneficium Dei eſt habere doctũ, ac uirtuoſum, prælatum, quia (ut conteſtatur Gregorius) Cũ paſtor per abrupta graditur, neceſſe eſt, ut grex in præcipitiũ ducatur. Vtinã tales dicerẽt illud Iſaiæ, Nõ ſũ medicus, & in domo mea nõ eſt panis. Nolite me cõſtituere principẽ populi, *Reſpondens aũt Petrus dixit ei* uidelicet Xpo. *Ediſſere* hoc eſt, expone *Nobis parabolã iſtam*, qua dixiſti, Non quod intrat in os coinquinat hominem, &c. Quod tamẽ nõ fuit parabola, ſed manifeſta ſentẽtia. Sed Petrus quoniã rudis fuit ſicut & ſocii eius, & quoniam Chriſtus ſolitus fuit parabolicè loqui, putauit iſtud per parabolam dictum, quæritq; myſticum intellectũ, in ſermone perſpicuo. Ideo meretur audire, *Adhuc & uos* Apoſtoli *ſine intellectu*, id eſt actu intellectus, uidelicet, ſine debita cõſideratione, *Eſtis?* ſolus Petrus interrogauit,

Eccle. 8. Iere. 2. B Pſal. 79. 1. Cor. 5. Iere. 12. C 1. Cor. 5. D Hierony. Greg. E Sapiẽ. 2. Iſai. 56. Iere. 10 F

A uit, ſed quia de cōſilio & in perſona condiſcipulorū ſciſcitatus eſt, idcirco oibus increpatoriè dr̄, adhuc & vos ſine intellectu eſtis, pro quo in Marco ſcriptum eſt, Adhuc & vos imprudētes eſtis? *Non intelligitis* quod meritò intelligeritis, quaſi rem planā *Quia omne* alimentum, *Quod in os intrat*, i. à comedēte ori imponit ad alendū, *in ventrem vadit* qui eſt locus ciborū. ſicut mare aquarum, *Et in ſeceſſum emittitur* nō totū, ſed quantū ad partes impuras atque ſuperfluas, purior tn̄ pars alimēti, poſt cōpletā digeſtionē in corpus cōuertitur comedentis. ¶ Hanc autoritatē allegāt pro ſe magiſter & Petrus comeſtor cum aliis. Qui dicunt nihil de alimento cōuerti in veritatem ſubſtātiæ aliti, ita ꝙ in primis B parentibus fuit ſm̄ eos tota ſubſtātia carnis poſterorum. Præterea ponderandū, ꝙ hoc loco aſſerit ſāctus Hieronymus, Omnia (inquit) euangeliorum loca, apud hæreticos & peruerſos ſcandalis plena ſunt. Ex hac nempe ſentētia, quidā peruerſiſſimi homines dixerūt Ieſum fuiſſe idiotā & phyſicę ignarum, ex eò ꝙ dicat, Omne qđ intrat in os, in ventrē vadit, &c. quaſi acceptæ eſcæ nō diffunderētur per medullas, venas, neruos, ac artus. Sed iſti dū ſapientiam Dei ignaram fuiſſe cōprobare nituntur, propriā manifeſtāt prę́ſumptionem atq; inſaniā. Nonne in tota ſcriptura canonica, imò & in cōi vſu locutionis, frequens & celebris eſt modus loquendi per Synedochen? Et illa Chriſtus iam vtitur. C *Quæ autē de ore procedunt* videlicet verba illicita, *De corde exeunt*, i. ab intellectu & volūtate cauſantur, quia (vt ait Plato) ad hoc datus eſt nobis ſermo, vt mutuæ voluntatis hāt indicia, *Et ea coinquinant hominem* inſerendo maculā culpæ. *De corde enim procedunt cogitationes malæ*, quia ſunt verba mentalia, & exprimuntur per uerba vocalia, ſicq; cogitationes procedunt de ore per verba vocalia, quæ ſunt cogitationū indicia, *Homicidia, adulteria, fornicationes*, i. cæteri uitioſi cōcubitus, *Furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ* quæ ēt dicitur de ore procedere, inquantū aliquis per verba inducitur ad iſta pctā, *Hæc vitia ſunt quę coinquināt*, i. interius maculant, *Hominem* ita ut anima eius dæmonibus ſimilis ſit. ¶ Ex his infert Hieronymus, Ergo principale animę, non ſecundū Platonem in cerebro, ſed ſecundū Xp̄m in corde eſt, ſed D hoc facilè ſolueretur. Nā Xp̄s hic accipit cor pro mente, quemadmodum & pſalmiſta dicendo. Confitebor tibi dn̄e in toto corde meo, ſic.n.& alibi aſtruit, Beati mūdo corde, Plato verò accipit cor pro parte corporis, ſicut & Ariſtoteles, dicens ꝙ cor eſt primū viuens & ultimū moriens. ¶ Inſuper dicit Hier. arguēdi ſunt hi qui cogitationes malas dicunt immitti à dæmone, & nō propria naſci uoluntate. Diabolus.n. adiutor & incenſor cogitationū malarum eſſe poteſt, non actor. Si autem in inſidiis poſitus, leuem cogitationū noſtrarum ſcintillam ſuis fomitibus inflammauerit, non debemus opinari eum cordis quoque occulta rimari, ſed ex corporis habitu & geſtibus exiſtimare quid verſemus intrinſecus: verbi gratia, Si pulcrā E mulierem viderit nos crebro reſpicere intelligit cor noſtrum amoris iaculo uulneratum. *Et egreſſus inde* videlicet à terra Geneſar, & à conuenticulis ſcribarum ac Fariſæorum, *Ieſus ſeceſſit* cum diſcipulis ſuis *In partes Tyri & Sidonis*, quæ erāt urbes famoſæ, antiquæ, magnæ & opulentæ *Et ecce mulier Cananea* genere, i. de ſtirpe Cananæorum progenita, nam prædictę urbes ad terrā Canaan pertinebant, *A finibus*. i. locis ſeu terminis *Illis egreſſa* corpore, & anima: corpore, qm̄ domum ſuā exiuit vt quereret Ieſum, anima qm̄ Cananæorū incredulitatem ac impietatē deſeruit, credēs in Xp̄m, *Clamauit*, quia ex uehementi affectu in uerba erupit, & pp magnitudine neceſſitatis ſuę oblita eſt fœmineę uerecūdię clamās ſine rubore, nā exceſſiuus F amor rōnem nō penſat. *Dicens ei Miſerere mei domine fili David* Percepit mulier iſta miracula xp̄i, audiuitq; eū appellari filiū David, *Filia mea male*. i. grauiter *A dæmonio uexatur. Qui nō reſpōdit ei uerbū*, nō ex ſuperbia uel contēptu, ſed rōne myſterii, ut deſignaret ſe primò ac principaliter aduenisse ad loquendū ac ſubueniendū populo Iſrael & qđ iā ante pcepit diſcipulis, In uiā gentiū ne abieritis. Hęc aūt mulier gētilis erat genere Syrophœniſſa, hoc eſt de Syria Fœnicis. Iō ēt nō reſpōdit ut illa inſtātius peteret: & ardētius poſtulādo copioſius exaudiretur. *Et accedētes diſcipuli eius, dixerunt ei, Dimitte eā*, i. exaudiēdo age quod rogat ut reuertatur, *Quia clamat*

Hierony.

poſt

A *poſt nos*, ſequẽs ueſtigia noſtra. Ex quo patet, ꝙ iſta contigerunt in via. ¶ Sed quæſtio tũc occurrit, Nam Marcus, inquit, ꝙ mulier iſta uenit & procidit corã xp̃o in domo. Reſpõdetur, ꝙ primò uenit in domũ, & cum ibi exaudita non eſſet, ſecuta eſt xp̃m in uia. Porrò diſcipuli orãt pro ea, uel clamore eius attediati, uel neceſſitati eius cõpaſſi, uel fide eius, deuotioneque moti. Mulier iſta nõ clamauit, niſi ad Ieſũ, & tamẽ diſcipuli dicũt, clamat poſt nos. Iam.n. reputauerunt ſe unũ cũ Chriſto in Deo *Ipſe autem reſpondens* diſcipulis *Ait, Nõ ſum miſſus* primò ac principaliter, & ad prædicandũ ac operãdum prodigia in propria perſona, *Niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael* .i. ad oues familiæ Iſraeliticæ, perditas per pctm̃ originale & actuale, uidelicet ad populũ Iudæorũ, quibus Chriſtus, primò per ſeipſum vſq; ad diẽ paſſionis, deinde diu per Apoſtolos prædicauit, donec illis penitus obſtinatis & inexcuſabiliter induratis, iuſta facta eſt ad gẽtes trãſmigratio. Vnde xp̃s in propria perſona parum prędicaſſe gentibus legitur, interdum tamen parum prædicauit, & ſigna fecit in gentibus ex ſuperabũdanti: & ad figurandum, ꝙ poſtea prędicãdum eſſet eis Euãgelium regni. *At illa uenit, & adorauit eum*, Nõ eſt probabile, ꝙ putauerit eum uerum Deum, cũ nec diſcipuli hoc putauerint, ſicut oſtẽdi, & Beda fatetur, ſed prophetã & hominẽ ſanctum, uel ẽt Meſſiã, Adorauit itaq; eũ eo modo quo mulier Thecuites Dauid regem. *Domine adiuua me*. Mulier iſta filiã ſuã petit iuuari atq; ſanari, & tamen ait, Adiuua me. Primò, qm̃ calamitate propriæ filię ireputauit ut ſuã. Secũdò, qm̃ ſciuit filiã ſuam poſſe ſanari principaliter niſi à Deo, iõ orat ut per Ieſũ impetret, quod ꝑ ſe impetrare à Deo non potuit. Sic nẽpe & Marta locuta eſt, Domine, ſcio qa quæcunq; popoſceris à Deo, dabit tibi Deus. *Qui reſpondens ait*, difficultatẽ quandã mõſtrando. *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus*. Hoc ad literam ita eſt, & tamẽ iſte nõ eſt ſenſus literalis ſeu principaliter intentus, nec mulier ita intellexit. Spũaliter ergo exponendum eſt. Non eſt bonum .i. iuſtum ac ordinatum, ſumere panem filiorum .i. ſpũalia alimenta ſeu beneficia Dei, uidelicet gratiã doctrinę, & opera miraculorũ Iudęis promiſſa ac impendẽda, qui filii nominãtur propter cultũ & fidẽ vnius Dei, & mittere canibus .i. dona iſta impartiri gẽtilibus, qui propter idololatriæ inſaniã & ſanguinis atq; cadauerũ immolatorũ eſum canibus cõparãtur. Hinc de populo Iſrael dñs ait, Puer Iſrael & dilexit eũ. In Ieremia quoque Efraim (inquit) primogenitus meus. Verũ per filios hoc loco præſertim ſignificãtur electi Iudæi, quales fuerũt diſcipuli. Nõ.n. reputãtur ĩ ſemine Abrahę, niſi qui credunt, ſecundũ Apoſtolũ. *At illa dixit: ẽt domine*. Ita eſt vt dicis, & ẽt fieri decet, quod poſtulo. *Nã & catelli*, i. parui catuli ſeu caniculi, *Edunt de micis* .i. fragmentis, *Quæ cadũt de menſa dominorũ ſuorũ*. Hoc literaliter ita eſt; ſed ſicut Chriſtus metaforicè loquitur: ſic & mulier metaforicè, ſubtiliterq;, & valdè pertinẽter reſpõdit ut ſit ſenſus, Sicut paruuli canes ſuſtẽtantur fragmentis ciborũ dominorũ ſuorum: ſic decet me gentilẽ catello ſimilem aliquid gratiæ Iudęorũ ſortiri, vt ad inſtãtiã meã filia mea ſanetur à te. *Tunc reſpondẽs Ieſus ait illi, O mulier magna eſt fides tua*, .i. firma & integra, bonis operibus cęteriſque uirtutibus adornata, qm̃ toties repulſa & quaſi vilipẽſa à me, qa canibus cõparata, nõ ceſſas fideliter, humiliter, prudenter, ac patiẽtiſſimè poſtulare. Dignum eſt ergo vt tibi aperiã ianuã pietatis. *Fiat tibi ſicut vis*. i. ſicut petiſti tibi impleat̃. Hunc xp̃i ſermonẽ mox effectus ſecutus eſt. Nã ſequitur. *Et ſanata eſt filia eius*. i. dæmonio liberata, *Ex illa hora* hoc eſt, ſtatim cũ xp̃s locutus eſt, fiat tibi ſicut vis. Deniq; quò Chriſtus videbat̃ huic mulieri aſperior foris in uerbis & geſtibus, eò fuit ei benignior intus per operationẽ occultã, per inſpirationem ac illuſtrationẽ internam. Alioquin quõ mulier iſta, tantã fidẽ, humilitatẽ, patientiã atq; prudentiã habuiſſet? Myſticè, per mulierẽ hãc figuratur eccleſia, q̃ gentilitate relicta, incedit & clamat ad Chriſtũ pro ſanatione filiæ ſuæ, hoc eſt, animarũ ſeu particulariũ eccleſiarũ, pro qua apoſtoli ac cæteri ſãcti intercedũt ad dominũ. Et cõſideranda eſt hic mutatio dexteræ excelſi, quõ Iudæi qui filii dicebãtur, nũc canes vocãtur, ſicut de eis ait xp̃s in Pſal. Qm̃ circũdederunt me canes multi. Et Apoſt, Videte canes, videte

Margin notes: Mar. 7. — B — C — 2. Re. 14. — Luca. 11 — D — E — F — Pſal. 76

A te malos operarios; videte cõciſionẽ. Gentiles verò qui canes erant iã filii nuncupãtur. Sed quæritur, ſi verum eſt qđ dixit Saluator, Nõ eſt bonum ſumere panẽ filiorum & mittere canibus, ergo ipſe faciẽdo oppoſitũ videtur feciſſe nõ benè. Et reſpondendũ, ꝙ verbũ Chriſti intelligendũ erat in generali, tñ in caſu bonũ fuit
Iudic. 14 oppoſitũ: ſicut & Moyſes iuſſit, ne Amonitæ & Moabitæ intrarẽt in eccleſiã Dei. Nihilominus Ruth Moabites & Achior Amonites, ꝑꝑ virtutes ſuas & deuotionẽ ad Deum Iſrael, ſtatim admiſſi ſũt ad ritũ Iudæorũ, & ſic & mulier iſta ex ſingulari deuotione obtinet, quod cõiter alii condonandũ nõ fuit, *Et cũ tranſiſſet inde Ieſus*, hoc eſt, à partibus Tyri & Sidonis ad
B Iudæam reuertẽdo, *Venit ſecus mare Galilææ, & aſcẽdens in montẽ ſedebat ibi* quatenus ab oĩbus videretur, audiretur, faciliuſque poſſet ad ipſũ eſſe acceſſus: per quod figuratũ eſt, qđ prędicator & cuſtos dominici gregis, omniſq; vicarius xp̃i, aſcẽdere debeat arcẽ cõtemplationis, apicemq; ſpũalis cõuerſationis. *Et acceſſerunt ad eum turbæ multæ habẽtes ſecũ mutos, claudos, cæcos, debiles.* Si ꝑ debiles intelligerẽtur cõiter oẽs alii à prædictis ægrotis adiectũ nõ eſſet *Et alios multos* videlicet lãguidos. Sicut ergo per claudos intelligũtur q̃ vno claudicãt pede, ſic ꝑ debiles qui vnã manũ habent inualidã. Ecce ponit hoc loco velut ſub cõpendio Euãgeliſta multa miracula Chriſti, q̃ ſi ſingulatim recitaren-
C tur facerẽt magnũ volumẽ, & ſimile ponit frequẽter, ex quo patet maieſtas & gloria ſaluatoris, qui tã innumerabilia operatus eſt ſigna, vt nemo in ueteri teſtamento, queat ei æquari. Pẽſemus Heliæ & Heliſæi miracula, & ſciemus q̃ minora ac rariora ſint ſigna eorũ prodigiis xp̃i. Sed & modus agẽdi incõparabiliter differt ĩ eis *Et proiecerũt eos ad pedes eius, & curauit eos* ſolũ imperio, *Ita vt turbæ mirarẽtur, vidẽtes* .i. audiẽtes *Mutos* hoc eſt, qui muti fuerũt *Loqui.* viſus in ſcripturis, pro quocunq; ſenſu accipitur, uidẽtes ẽt *Claudos ambulãtes, cæcos uidẽtes, & magnificabant*.i. magnũ ac omnipotentẽ eſſe profeſſi ſũt *Deum Iſrael* qui tãta ac talia operabatur per Ieſum. *Ipſe aũt* Ieſus *Conuocatis diſcipulis ſuis* quibus tanquã familiaribus & amicis ſecreta ſua pãdebat *Dixit, Miſereor ſuper turbam,*

D hoc eſt, indigẽtiæ populi huius cõdoleo, caritatis ac pietatis affectu *Quia iam triduo perſeuerant mecũ*.i. per tres dies mecum mãſerunt in ſolitudine & ſub dio: in quo declaratur amor eorũ ad Chriſtum, & deuotio ad doctrinã atq; miracula eius *Et non habent quod manducent* iõ dignũ eſt, vt eis prouideã tanquã paſtor bonus, de quo dñs prædixit per Ezec. dicens, Suſcitabit Ezec. 34
ſuper gregẽ meum paſtorem unũ, qui paſcat eũ Dauid ſeruũ meum.i. Chriſtũ ut oẽs expediunt, *Et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiãt*.i. fame periclitẽtur, *In via* redeũdo ad propria. Quidã.n. ex eis de lõgè uenerũt, vt Marcus habet, *Et dicunt ei diſcipu* Marc. 8.
li, Vnde ergo nobis in deſerto panes tanti.i. ex quo vis populũ iſtũ reficere, qualiter acquiremus in hac eremo hãc eſcã ad hoc ſufficientẽ, *Vt ſaturemus turbam tantã*.q.d. E
hoc nobis impoſſibile eſt. Diſcipuli tanquã magiſtro ſuo familiariſſimi, pluraliter reſpõderunt. Chriſtus quippe ſingulariter dixit. Dimittere eos ieiunos nolo: diſcipuli verò in perſona ſua ac Chriſti reſpõderũt, Vnde nobis.i. tibi & diſcipulis tuis. in quo patet eorũ imperfectio, quia nõ cõſiderauerunt potentiã Chriſti, qui paulòante de quinq; panibus, piſcibuſq; duobus quinq; millia hominũ ſaturauit. *Et ait illis Ieſus, Quot panes habetis?* Nõ quaſi ignorãs interrogat, ſed ut ex diſcipulorũ reſpõſione, futuri miraculi magnificẽtia pateat, & in faciẽdo miraculo ordinatè procedat. *At illi dixerunt, ſeptẽ, & paucos* numero *Piſculos. Et præcepit turbæ, vt diſcumberet ſuper terram. Et accipiens Ieſus ſe-* F
ptem, panes & piſces quãtitate permodicos *Et gratias agens* ſecundũ aſſumptã humanitatẽ Deo patri ſeu toti ſuperglorioſiſſimæ trinitati omniũ bonorũ liberaliſſimo fonti, *Fregit* & frãgẽdo multiplicauit, ſecundũ ꝙ Deus poteſtate immẽſa (ſicut ſuperius dictũ eſt) de quinq; panũ benedictione, fractione & multiplicatione. *Dedit diſcipulis ſuis* q acceperũt de manibus eius ſeu loco vbi repoſuit panes. Non iã ſeptẽ panes duntaxat, ſed tot quot ſuffecerũt populo tãto. *Et diſcipuli dederunt populo & comederunt & ſaturati ſunt*.i. ſufficienter, nõ guloſè refecti *Et quod ſuperfuit de fragmentis*, videlicet reliquias paniũ ac piſciculorũ, *Tulerunt*.i. collegerunt diſcipuli, *Septẽ ſportas plenas* hoc eſt, materiã ſe-

A ptē ſportas implentē *Erant aūt qui manducauerant quātuor millia hominum extra paruulos*, hoc eſt, præter eos qui erāt ſub anno vicesimo, *Et mulieres* ī quo vtiq; ſigno oſtēſa eſt omnipotentia Chriſti. Porrò huius miraculi ſicut & ſuperioris, de quinque panibus aliqualis fuit figura, qđ in libro Regū de Heliſæo recolitur, qui de panibus primitiarū centū uiros cibauit, & ſuperabundauit Myſticè per hāc corporalē refectionē quatuor miliū de ſeptem panibus & paucis piſciculis, deſignatur ſpūalis refectio populi Chriſtiani, doctrinā quatuor Euāgeliorum tenētis, & quatuor uirtutes cardinales habētis, qui ſeptē panibus .i. ſeptiformi grā, ſeu ſeptem donis ſpūs ſācti reficitur. Et paucis piſciculis .i. cæteris donis gratis datis, q̄ cōparatione dictorū bonorū minima ſunt cū poſſint haberi à malis, & tn̄ cōferuntur à ſpū ſācto, ſicut teſtatur Apoſtolus, Alii ꝑ ſpm̄ ſanctū datur ſermo ſapiētiæ, alii ſermo ſciētiæ, alii gratia ſanitatū, alii operatio uirtutū. Hæc aūt ſūt pauca numero. Hos aūt cibos obtulit xp̄s hoībus per ſāctos apoſtolos, per quorū manuū impoſitionē dabatur ſpūs ſāctus, & quorū prædicatione illuminatæ ac ſpū ſancto repletæ ſūt gētes. Deniq; quòd Chriſtus dixit ſe miſereri turbæ, ipſū triduo imitāti, hoc ſignificat, ꝙ Chriſtus oībus verè pœnitētibus & cōtritis, oībus mūdi huius delitias fugiētibus, crucē ſuā portātibus, ſecretū locū petētibus, cauſa cōtemplationis, lacrimationis ac auſterioris cōuerſationis, qui dicere poſſunt cū Pſalmiſta, Similis fēctus ſū pellicano ſolitudinis. Itemq;, Ecce elōgaui fugiens, & māſi in ſolitudine. His inquā Chriſtus miſeretur, pctā indulgēdo, gratiarū opulentiā influendo, intus loquēdo & cōſolando, quemadmodū ait per Oſeā, Ecce (inquiēs) ego lactabo eam & ducā eā in ſolitudinē, & loquar ad cor eius. Propter quod ait Apoſtolus, Sicut pro Chriſto abūdāt tribulationes noſtræ, ita per Chriſtū abūdat cōſolatio noſtra. Oportet ergo Chriſtū in ſolitudinem ſequi, fugiēdo, tacēdo, & quieſcendo, cū eo ſtabiliter die & nocte perſeuerare, carnales atque hūmanas cōſolationes vitādo, & tūc Chriſtus cōſpiciēs, quia à nobiſipſis nō habemus quod manducemus, hoc eſt, quo ſpūaliter cōfortemur, nō dimittet nos ieiunos, ſed alet nos uſq; ad ſatietatē, ita vt totum capere nequeamus, vel vltra deficiamus in via peregrinationis huius exilii, ſed cœleſti confortati uiatico perducamur ad patriam.

Margin notes: Nume. 1 — Mat. 14 — 4. Re. 4. — 1. Co. 12. — Act. 5. — Pſa. 10. — B — C — D

CAP. XVI.

Et dimiſſa turba aſcendit in nauiculam,

ARTICVLVS XXIX.

Et dimiſſa turba quā in fine præcedentis capituli legitur refeciſſe, q̄ refecta remeauit ad propria, *Aſcendit* Ieſus *In nauiculam* cū diſcipulis ſuis: rarò legitur Xp̄s dominus maieſtatis aſcendiſſe in nauim, ſed in nauiculā, vt ſicut in aliis, ita in hoc quoq; humilitatis exēplū præberet *Venit in fines*, .i. loca *Magedam*, vbi in libris Regū habetur: Ioſias rex Iuda occurrit Nechao Faraoni regi Aegypti, à cuius ſagittariis lætaliter læſus eſt. ¶Sed huic vr̄ contrariū, quod in Marco aſſerit, Statim aſcēdens in nauim, uenit in partes Dalmanutha. Et reſpondendū, ꝙ eadē terra eſt habēs nomina duo, vt aliqui dicūt: alii dicūt ꝙ ſint loca cōtigua, & ergo Chriſtus exiſtēs in cōfinio horū locorū, in vtroque fuiſſe deſcribitur. *Et acceſſerūt ad eum fariſæi, & Sadducæi tentantes Chriſtū* .i. experimentum ſumere cupiētes, an ipſe eſſet Chriſtus, uel quærētes reprehēdere eū in aliquo verbo vel facto, *Et rogauerūt eum* inſidioſè ac perfida mēte, *Vt ſignū de cælo* .i. aliquam ſupernaturalē mutationē in corporibus ſuperioribus, vel apparitionē angelicam, *Oſtenderet eis* per quod ſcire poſſent, ꝙ Meſſias veniſſet, & quod ipſe eſſet Meſſias. *At ille reſpondens ait eis, facto veſpere* .i. de ſero *Dicitis* interdū, *Serenum erit* .i. cras erit aura pulcra *Rubicundum eſt. n. cælum* id eſt, rubeus quidā color apparet in cœlo, ex incidētia lucis ſolaris permodicæ ſuper vapores eleuatos in aere, in q. bus eſt rubor prædictus nō in cœleſtibus corporibus. Talis aūt diſpoſitio ſignū eſt futuræ ſerenitatis, quia vapores ſubtiles ac modici ſūt, qui nō reſoluuntur in pluuias. Interdū tamē cōtingit oppoſitum ex cauſa ſuperueniente. *Et mane* dicitis ſæpe, *Hodie tēpeſtas erit* .i. aura turbulēta ſeu pluuioſa, *Rutilat enim* .i. coruſcationibus fulget, uel rubore quodam coloratur, *Triſte cælum* id eſt, nubibus obductū, & dicitur

E

A cœlum rutilum, triſte ac rubeum, quia in nubibus eſt qualitas iſta fulgoris ſiue ruboris: & dr̃ cœlũ triſte, quia talibus qualitatibus in aere exiſtẽtibus, ex aſpectu cœli generatur triſtitia quædã in anima. Sicut oppoſito modo dr̃ lætũ, cum adeſt ſerenitas aeris. Hæ itaq; diſpoſitiones apparẽtes in cœlo, ſunt ſigna tẽpeſtatis inſtãtis, *Faciẽ ergo cæli*. i. prędictas diſpoſitiones apparẽtes in cœlo, quæ facies cęli vocãtur, qm̃ per modũ vultus in ſuperficie apparẽt, & primò ingerũt ſe oculis intuẽtis, *Diiudicare*. i. ab inuicẽ diſtinguere, & ex eis futura quędã coniicere. *Noſtis, ſigna autem temporum*. i. argumenta atq; indicia quibus pateat tẽpus primi aduẽtus Chriſti iã eſſe impletũ, meq; eſſe Chriſtũ, *Non*
B *poteſtis* diiudicare & ſcire: hoc ait Saluator increpãdo & exprobrando. q. d. Merito attenderis ſigna prophetiæ prænũtiata de Chriſti aduentu iá eſſe completa in me. In Danielis etenim prophetia. Tempus aduẽtus Chriſti, & paſſionis eius prætaxatum fuit Gabriele dicente, Poſt hebdomadas ſexaginta duas occidetur Chriſtus, Similiter in Geneſi per ablationẽ ſceptri à Iuda, quod Herodis tp̃e erat completũ Sic nẽpe prædixit patriarca Iacob, Non auferetur ſceptrũ de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittẽdus eſt. Itẽ quod Iſaias prædixit, Tunc aperiẽtur oculi cæcorum, & aures ſurdorũ patebunt, tũc ſaliet claudus ſicut ceruus, &c.
C Teſtimoniũ quoq; Ioãnis, de quo Iſaias & Malachias vaticinati fuerunt, fuit manifeſtum ſignũ aduẽtus Chriſti: ſimiliter triũ Magorũ oblatio: innocentiũ occiſio, atq; miracula xp̃i, de quibus ait Saluator, Opera q̃ ego facio in nõie patris mei, teſtimonũ perhibẽt de me. Et rurſus, Si nõ facio opera Dei, nolite credere. Si mihi aũt facio, & mihi nõ vultis credere, operibus credite. Increpat ergo Iudæos, ꝙ ex oĩbus his nõ cõſiderauerunt eũ eſſe Meſſiã. *Generatio mala & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ* Hoc ſupra habitum atque expoſitum eſt. *Et relictis illis* Incredulis diuino ſigno indignis, *Abiit* Ieſus ingrediens nauim cum diſcipulis ſuis, & transfretãs vt Marcus habet. *Et cum ueniſſent diſcipuli eius & ẽt ipſe Trãs fretũ obliti ſunt panes accipere* hoc eſt, tunc aduertunt ſe ex obliuio-

D ne non ſumpſiſſe panes, antequam transfretare inciperẽt, fortè tàm occupati fuerunt circa cibum animæ, quod corporalem cibum ſecum ferre obliti ſunt. Habuerunt tñ vnum panem ſecundùm Marcum. ¶ Et quæri poteſt, vbi dimiſerint ſeptem illos cophinos, fragmentis ciborum impletos, de quibus in fine præcedentis capituli dictũ eſt: Dici poteſt quòd cibos illos dederunt egenis ad propria redeũtibus, vt haberẽt eſcas in via, quia nonnulli eorũ de longe (teſte Marco) venerũt. *Qui* Chriſtus *Dixit eis, Intuemini* hoc eſt, prudenter diſcernite, *Et cauete à fermento Fariſæorum, & Saducæorum*. Quomodo autẽ intelligendum ſit hoc, Chriſtus poſt pauca exponit. Nec decet eius expoſitionem anticipare. Marcus addit, dicens, Et à fer- E mento Herodis. *At illi cogitabant*, & ex pręuia cogitatione loquebantur. *Inter ſe dicẽtes; quia panes non accepimus* hoc eſt, qm̃ panem materialem nõ ſumpſimus nobiſcũ, ideo admonet nos, ne emamus vel accipiamus panem fermentatum à Fariſęis, & Sadducæis. Rudes nanq; diſcipuli exiſtimabãt magiſtrũ loqui de pane materiali, & de prouiſione ſolicita corporei cibi. Iõ increpant ſicut ſubiũgitur, *Sciẽs aũt Ieſus* cogitationes & verba eorũ, quæ inter ſe ſuſurrãdo dixerũt voce ſubmiſſa, ne audirentur ab eo: ſed eũ nil latuit, & cogitationes eorũ prodendo diuinitatẽ ſuã oſtẽdit, & dixit eis, *Quid cogitatis inter uos modicæ fidei?* id eſt, qui modicã fidẽ habetis, qm̃ exiſtimatis, qđ monuerim vos de cor- F poralis alimẽti prouiſione, quaſi non poſſem uobis ſupnaturaliter ꝓuidere. Quid ergo cogitatis me loqui de corporali fermẽto vitãdo? *Quia panes non habetis*, ideoq; putatis me uos exhortari de pane materiali. *Nõ intelligitis* ſigna quæ vidiſtis, ꝑ quæ oĩpotentiã meã meritò cognoſceretis; *Neque recordamini quinq; panũ* multiplicatorũ & expoſitorũ ꝑ manus veſtras, *In quinque milia hominũ* p̃ter pueros & mulieres, & nõ recordamini *Quot cophinos ſumpſiſtis*. i. quot ſportas de fragmẽtis impleſtis. *Neque recordamini Septẽ panũ in quatuor milia hoĩum, et quot ſportas ſũpſiſtis?* tanq̃ dicat: ſi iſta ſagaciter pẽſaretis, ſciretis vtiq; q nõ de materiali fermẽto loquutus ſum, ideo ſubdit, *Quare nõ intelligitis?* qđ meritò itelligeretis, ĩ quo apparet impfectio vel negligen-

A gligentia veſtra. *Quia non de pane* corporeo *Dixi nobis* iſtud *Cauete à fermento Fariſæorum, & Sadducæorum. Tunc intellexerunt* diſcipuli: *Quia non dixerit* Chriſtus, eſſe *Cauendum à fermento panum*.i. pane fermentato, ſeu fermẽto corporeo, *Sed à doctrina Fariſæorum & Sadducæorum* ecce hic ponitur expoſitio metaforicæ locutionis Chriſti. Itaq; per fermentum propter ſuam corruptionem deſignatur infecta, & falſa doctrina iſtorum, à qua Chriſtus admonet eſſe cauendum. Quandoq; etiam per fermentum notatur ſimulatio ſanctitatis, ut cum ait Saluator, Cauete à fermento Fariſæorum quod eſt hipocriſis. *Venit autem Ieſus in partes*.i. ad loca vicina, *Cæſareæ Filippi*.i. ciuitatis, quàm Filippus frater Herodis Antipæ qui decollauit Ioannem, vocauit
B Cęſaream, ad honorem Tyberii Cæſaris, à quo recepit quartam partem regni patris ſui Herodis Aſcolonitę, videlicet vnã Tetrarchiam. Hæc vrbs olim (ut fertur) vocabatur Lachis, quam ſicut in lib. Iudicum recitatur, Filii Dan deſtruxerunt, reparatamq; vocauerunt nomine patris ſui Dan. quam Filippus iſte amplificans, & emendans, uocauit Cæſaream, & poſtea dicta eſt Paneas. Fuit quoq; ſẽm hiſtorias alia Cæſarea paleſtinæ, in qua Cornelius Centurio manſiſſe narratur, *Et interrogabat diſcipulos* non velut ignorans, ſed vt diſcipulorum fidem corroboraret, & ex eorum reſponſione cõuenientia documenta inferret. *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* ſane, Secũdùm quoſdam Chriſtus non dicit, Quem dicunt me eſſe, quem dicunt filium hominis, ne de ſe iactanter in
C terrogare videretur. Sed cum aliquid tale à quocũq; doctore catolico dicitur, cuius oppoſitum in ſcriptura canonica inuenitur, ingenti cautela vti oportet magiſq; ſequi oportet ſcripturã quàm verba doctoris. Sic in præſenti, Nam in Marco legitur Chriſtum quæſiſſe, Quem me dicũt hoĩes eſſe? Et in Luca, Quem me dicunt turbæ? *At illi dixerunt, Alij* dicunt filiũ hominis, ſeu te eſſe *Ioannem Baptiſtam* ſicut Herodes qui dixit, Quem ego decollaui Ioannẽ, ipſe ſurrexit à mortuis, & iõ virtutes operãtur in eo. Iſta fuit rudis opinio. Nam tp̃e decollationis Ioannis Chriſtus habuit triginta circiter annos, de hoc dictum eſt ſupra *Alij autem dicunt te eſſe Heliam* queãdmodum.n. ſacerdotes ſuſpicati ſunt Ioannem Baptiſtam eſſe Heliã, dicentes, Helias es tu? p̃p ſolitariæ vitæ auſteritatẽ, & ueſtiũ parilitatẽ, ſic aliqui putauerunt Ieſum eſſe Heliã: primò, quia Helias creditur rediturus ad populũ Iudęorũ, iuxta illud Malachiæ prophetæ, Ecce ego mittã vobis Heliã. Secundò, p̃p miraculorũ eminentiã. Tertiò, propter veritatis atq; iuſtitiæ inſuperabilẽ zelũ. *Alij uerò Ieremiam* uel propter uitæ ſanctitatem, qm̃ Ieremias ſanctificatus fuit in utero, uel propter eximiã caritatẽ ad populũ, ſicut de Ieremia ſcriptũ eſt, Hic eſt fratrũ amator, vel propter patientiã inconcuſſam, *Aut unum ex prophetis*, videlicet Iſaiã, uel aliquem talẽ propter eloquentiã. Pu- E tabant.n. aliquem prophetarum ſurrexiſſe à mortuis: iuxta illud Lucæ, Quia pro *Lu ca 9.* pheta vnus de prioribus ſurrexit. *Dixit illis Ieſus, Vos autem*, quorum non eſt circa *Pſa. 81.* communia languere, qui non tàm homines q̃ dii eſtis, & documenta mea ac opera melius aliis noſtis. *Quem me eſſe dicitis?* quid ſentitis & affirmatis de me? *Reſpondens Simon Petrus, dixit ei*, Petrus tanquam principalis pro omnibus dat reſponſum *Tu es Chriſtus filius Dei viui*, Chriſtus eſt nomen perſonæ in duabus naturis ſubſiſtentis in diuina, videlicet & humana. Itaq; tu es Chriſtus.i. rex Meſſias, mundi Saluator, oleo exultationis, plenitudine gratiæ, cariſmate ſpirituali excellẽtiſſimè vnctus, filius Dei vnicus, vnigenitus, natura- F lis, non adoptiuus, Dei uiui.i. verè viuentis uita beata: quod additur ad differentiã hominũ mortuorum, qui à gentibus colebantur, ut dii, vt Iupiter, Apollo, Minerua, Diana, qui quantũ ad corpus oĩno defuncti ſunt, quantũ verò ad animã mortui ſunt morte culpæ ac pœnæ, quę eſt mors ſecunda. *Reſpondens autem Ieſus, dixit ei, Beatus es* beatitudine viæ, beatitudine incoata, beatitudine ſpei, & gratiæ. *Simon* quod interpretatur obediens, *Bar Iona*. i. filius *Ioan. 21* Ioannis. Sic.n. dictus eſt pater eius, unde in Ioanne Saluator ait, Simon Ioannis diligis me? vel Bar Iona. i. filius columbæ, udelicet ſpiritus ſancti, qui per columbã ſignificatur. *Quia caro & ſanguis*.i. Iudæi, de quorum ſanguine natus eſt, uel caro & ſanguis, &c. *Non reuelauit tibi*, id eſt, à teipſo non inueniſti, quod profeſſus es dicẽs,

quod

A ꝙ ſim Chriſtus filius Dei viui. Simili modo Paulus teſtatur, Non acquieui carni & ſanguini, *Sed pater meus qui in cœlis eſt*, A quo eſt omne datum optimum, & omne datum perfectum. Nemo enim nouit filium niſi pater, & cui reuelauerit pater. *Et ego dico tibi*, hoc eſt, tuę confeſſioni qua mihi dixiſti, tu es Chriſtus, viciſſitudinē & præmium reddo, & dico, dicendoq́; facio, quoniā meum dixiſſe feciſſe eſt, *Quia tu es petrus* id eſt, principalis, & in fide firmus. Vel Petrus, id eſt, verè Petre qui es Chriſti dignus confeſſor. Sic ergo imponitur ei nouum nomen propter fidei ſuę cōfeſſionem. Et dicitur Petrus, qui Symon vocabatur, *Et ſuper hanc petram* hoc eſt, fidei huius firmitatem & fundamentū. Vel

Gala. 1.

B ſuper hanc petram, qua confeſſus es, hoc eſt, ſuper meipſum lapidem angularem, montem altiſsimum, de quo ait Apoſtolus. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitū eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus *Aedificabo* hoc eſt, ſpiritualiter collocabo ac confirmabo *Eccleſiam meam*, id eſt, congregationem fideliū, corda eorum per fidem, caritatem & gratiam mihi inſeparabiliter connectando, ita ut omnes ſint vnum corpus myſticum, vnaque domus: iuxta illud Pauli apoſtoli, Scias quō oporteat te cōuerſari in domo Dei, quæ eſt eccleſia Dei viui, columna & fundamentum veritatis, In hac igitur fide, quod Ieſus eſt Chriſtus, filius Dei viui, fundatur atque ſaluatur eccleſia, præſertim cū in nomine Chriſti, tota ſuperbeatiſsima trinitas intelligatur, videlicet

1. Cor. 3.

C pater vngens: filius vnctus, ſpiritus ſanctus vnctio. Hinc Ioannes in canonica, Omnis (inquit) qui credit, quoniā Ieſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt, Et rurſus, Quis eſt qui vincit mundum, niſi qui credit, quoniā Ieſus eſt Chriſtus. *Et portæ inferi* hoc eſt, ea quæ ducunt ad pœnas inferni, videlicet tentationes diaboli, doctrinæ fallaces, & vitia, vel ea quæ propter ſuam pœnalitatem comparantur portis vel pœnis inferni, videlicet tribulationes aduerſariorum, perſecutiones tyrannorū, & reliqua præſentis vitæ incommoda, *Non præualebunt aduerſus eam*, id eſt, contra totam eccleſiam ſupra prædictam petram ſpiritualiter ædificatā. Non. n. poterūt eā à fide auertere, à Deo abſtrahere, dæmonum

D ſeruituti ſubiicere, quo ſe ad totam, hoc eſt, quantùm ad electos, in quibus præſertim conſiſtit eccleſia, de quibus Ioannes, Omnis (inquit) qui natus ex Deo, nō peccat, ſed generatio Dei cōſeruat illum. In eadem quoque epiſtola ait Ioānes, qui natus eſt ex Deo, nō peccat finaliter. ſ. quoniā ſemen eius manet in eo. Talibus quippe Chriſtus promiſit, Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad cōſummationem ſeculi. Hanc poteſtatem habet eccleſia, non à ſe per naturam, ſed gratiam Chriſti de quo dicit Apoſtolus, Omnia poſſum in eo, qui me confortat, *Et tibi dabo claues regni cœlorū*. ¶ Huic loco paulìſper immorari oportet. Primò ergo penſandū, ꝙ ſicut in corporalibus, clauis uocatur inſtrumentum, quo ianua regulariter aperitur: ita in ſpiritualibus ſeu ſacramento

Phil. 4.

E pœnitētiæ, clauis appellatur poteſtas, qua obſtaculum ingrediendi regnum cęleſte aufertur. Hoc autem obſtaculum duplex eſt, ſcilicet macula & reatus ſeu obligatio ad pęnam. Clauis ergo, ut nunc ſumitur, eſt poteſtas ligandi & ſoluendi, qua eccleſiaſticus iudex indignos excludit à regno, & dignos ad illud admittit. Quę poteſtas eſt in Deo trinitate per autoritatem: in Chriſto homine per excellentiam: in miniſtris eccleſiæ per inſtrumentalem admīniſtrationē. Quidā verò dixerunt, ꝙ ſint duæ claues realiter condiſtinctæ, videlicet, ſcientia infuſa ſeu acquiſita, per quā ſacerdos iudicat quis dignus, & quis indignus cōſiſtat: & poteſtas admittendi ad re

F gnum, vel excludendi à regno: ſic tamen, vt ſcientia dicatur clauis minus principalis, & in ordine ad aliam clauem ſine qua nec clauis eſſet, & hæc videtur fuiſſe opinio magiſtri in libro quarto. Alij probabilius dicunt, ꝙ & communius iam tenetur, quod non ipſa ſcientia, ſed autoritas vtendi ſcientia ad diſcernendum inter bonum & malum, ſit clauis, quæ poteſt eſſe ſine ſcientia & econtra, quemadmodū in ſecularibus iudicijs quidam habent autoritatem iudicandi, nō habentes iuris ſciētiam: & quidā vice verſa habent ſcientiā iuris, non autem autoritatem exercendi iudicium, Et clarū eſt, quod ſciētia neceſſariò exigit ad debitū vſum clauis iſtius. Porrò Hieronymus ait hoc loco, ꝙ ſicut in veteri teſtamento iubebantur leproſi oſten-

Leuit. 13

A oſtendere ſe ſacerdotibus, vt ſi lepram ha
berent, à ſacerdote immundi fierent, non
ꝙ ſacerdotes legales, leproſos faciant, &
immundos, ſed ꝙ habeãt notitiam lepro-
ſi & non leproſi, posſintq; diſcernere quis
mundus vel immundus ſit. Quomodo er
go ibi ſacerdos leproſum facit immundũ,
ſic in nouo teſtamẽto ligat vel ſoluit Epi
ſcopus vel ſacerdos non eos qui inſontes
ſeu innocentes ſunt, vel qui noxij, ſed pro
officio ſuo, cum peccatorum audierit va-
rietates, ſcit qui ligandus ſit, vel qui ſol-
uendus. Verùm iuxta hanc aſſertionem,
non videretur ſacerdos nouæ legis (vt
quidam obiiciunt) maiorem habere effi-
caciam atque virtutem quam ſacerdos
legalis, nec ſacramenta nouæ legis face-
B rent (vt videtur) quod ſignificant. Conſi-
derandum ergo ꝙ ſecundùm magiſtrum
quarto libr. Sententiarum ſacerdotibus
nouæ legis commiſſa eſt autoritas remit
tendi peccata: vel retinendi, non vt pro-
pria autoritate hoc faciant, ſed Dei ope-
rationem vitia remittentis oſtendãt, qua
ſi ipſius miniſtri. ¶ Hæc autem oſtenſio
tribus modis efficitur. Primò, oſtenden-
do eam non ut præſentem, ſed promitten
do tanquam futuram: ſine hoc quòd ali-
quid operetur ad eam, ſicque ſacramenta
veteris legis oſtendebant Dei operatio-
nẽ, & ſignificabant eam. Vnde ſacerdos le
galis oſtendebat duntaxat, nil operabatur
ad culpæ remisſionem. Secundò fit oſten-
ſio, vt ſacerdotes ſignificent operationem
C Dei tanquam præſentem & nil operẽtur
ad eam. Et ita aliqui aſſerunt, ſacramenta
nouæ legis ſolùm oſtendere infuſionem
gratiæ, quam Deus confert in ſacramen-
torum diſpẽſatione, ſicq; poteſtas clauiũ
tantùm oſtenderet collationem gratiæ,
ſeu remisſionem culpæ factam in ſacramẽ
to pœnitentiæ. Tertiò, vt ſacerdotes ſigni
ficent præſentem operationem Dei in re
misſionem culpæ aliquid operando ad eã
inſtrumentaliter & diſpoſitiuè, quantùm
in ipſis eſt, licèt interdum culpa ſit ante
remiſſa, & iſtud communius nunc tene-
tur, ꝙ ſcilicet virtute clauiũ miniſter ec-
cleſiæ cooperetur hoc modo ad remisſio-
nem peccati, quod etiam verbis Chriſti
magis cõſonare uidetur: quibus ait apud
Ioan. 21 Ioannem, Quorum remiſeritis peccata, re
mittuntur eis, & quorũ retinueritis reten
ta ſunt. Vnde nunc quoq; ſubiungitur. *Et* D
quodcunq; ligaueris ſuper terram, id eſt, quẽ-
cunque a regno excluſeris, excommunica
ueris, inabſolutum dimiſeris, ſeruato re-
cto proceſſu ſeu debito clauium vſu. Ait
nempè teologus vltimo eccleſiaſticæ hie
rarchiæ capitulo, ꝙ ſacerdotes vti debent
virtutibus hierarchiæ ſibi collatis, ſecun-
dùm ꝙ diuinitas mouerit eos: quoniam
agens inſtrumentale non ſortitur effica-
ciam, niſi prout à principali agẽte moue-
tur, propter quod dicit Apoſtolus, ſecun 2.Cor.10
dùm poteſtatem quæ data eſt mihi in ædi
ficationem, non in deſtructionẽ, *Erit liga-
tum & in cælis*, id eſt, ratum & approbatũ
erit corã Deo, *Et quodcunque ſolueris ſuper
terram*, id eſt, quẽcunq; in eccleſia militan
te abſolueris, ad regnũ admiſeris, *Erit ſolu
tum & in cælis* id eſt, a Deo dimiſſum erit E
& ratum, ſeruato (vt tactum eſt) ordinato
proceſſu, vt verè pœnitens & contritus ab
ſoluatur, non is qui involũtate manet pec
cati: hanc autem poteſtatem Chriſtus de
dit apoſtolis omnibus (ut aliqui dicunt)
quando poſt reſurrectionem inſufflauit
in eos, & dixit, Accipite ſpiritum ſanctũ Ioan. 21
quorum remiſeritis peccata, &c. Deniq; ſe
cũdùm Thomam, & alios multos, duæ prę Thomas.
fatæ claues non differunt ſecundùm eſſen
tiam, ſed per cõparationem ad actum, ita
vt duæ dicantur propter actus diuerſos.
Imò ſecũdùm Thomam poteſtas iſta, ſeu
clauis realiter idem eſt ꝙ character, ſeu
ordo ſacerdotalis vel virtus conficiendi,
ſecundùm hoc Chriſtus dedit hanc pote-
ſtatem apoſtolis in cœna quando ordina F
uit, id eſt fecit eos ſacerdotes, dicẽdo. Hoc Mat. 26
facite in meam commemorationem *Tunc* Marc. 3.
Ieſus *Præcepit diſcipulis ſuis ut nemini dice-
rẽt, quia ipſe eſſet Chriſtus.* ¶ Mirum videtur,
cur Chriſtus iſtud præcepit, Si enim no-
luit prædicari ſe eſſe Chriſtum, cur miſit,
& permiſit Ioannem Baptiſtam prædica-
re eius aduentum? Et cur ipſemet inter-
dum reſpondit ſe eſſe Chriſtum dicendo,
Ego ueni in nomine patris mei, & non re
cepiſtis me? Et, Qui credit in me, non mo
rietur in æternum. Et ego & pater vnũ ſu
mus. Supra quoq; capitulo decimo legit,
ꝙ miſit Apoſtolos pͣdicare ſuũ aduẽtum.
ad qđ Hiero. Ambroſius, aliiq; expoſito- Hieron.
res diuerſimodè reſponderunt. & ſatis ob
ſcurè. Vr autẽ hoc modo poſſe reſponderi
quòd

A quòd Chriſtus noluit ſuum aduentũ penitus publicari, ne ſua paſſio impediret. Quia ſi cognouiſſent, nunquam dominũ gloriæ crucifixiſſent, Noluit etiam ſuum aduentum penitus taceri & occultari, ne Iudæi excuſationem haberent. Ideo per Annam prophetiſam, Per Symeonem iuſtum, per Magos, per præcurſorem, per diſcipulos, per propria verba atq; miracula, interdum inſinuauit ſe eſſe Chriſtum ſecundùm congruentiam cauſæ, loci & tẽporis. Vnde interdum præcepit miracula ſua taceri, aliquando manifeſtari. Nunc ergo iuſſit taceri ſe eſſe Chriſtum, ne Iudęi audientes, quòd eſſet filius Dei, & poſtea videntes eum occidi ſcandalizarentur. Id

B circo iam ſubditur, *Exinde* id eſt, ſtatim poſt hæc verba, in quibus oſtendit ſe verum Chriſtum, Dei filium, utrumque Deum, habentem potentiam dandi claues regni cœlorum, *Cœpit Ieſus oſtẽdere* per ſcripturas prophetarum: uel alijs modis, *Diſcipulis ſuis, quia oportet eum ire* tempore præordinato atque præfixo à patre *Ieroſolimam*, hoc autem oportuit non neceſſitate coactionis, ſed vt impleretur pręordinatio Dei, qui per Chriſti paſſionem propoſuit mundum redimere. Oportuit ergo neceſſitate conditionata, neceſſitate conſequentiæ, & neceſſitate finis. *Multa pati* id eſt, verba blaſphemia ac dira ſupplicia, *A ſenioribus* Iudæorum, *Et ſcri-*

C *bis* & Fariſæis qui erant clerici Iudæorum, *Et principibus ſacerdotum*, Anna & Caipha, *Et occidi* ut implerentur ſcripturæ, & veſtra delicta ſoluerentur, non propter propriam culpam, ſicut in pſalmo teſtatur, Quæ non rapui tunc exoluebam. *Et tertia die reſurgere*, hoc ad conſolationem diſcipulorum adiecit, ne propter paſſionis eius auditum inconſolabiliter triſtarentur. Et aſſumẽs eum Petrus ſeorſum, ne magiſtrum in præſentia diſcipulorum arguere videretur, quia non debet ſubditus ſuperiorem ſuum publicè increpare. Vel ideo ſumpſit eum ſeorſum, vt ei familiarius atque audacius ſeu fiducialius loqueretur, ſicut moris eſt amicorum in ſecreto ſecurius colloqui, *Cœpit increpare* non quaſi de culpa, ſed increpare: id eſt, verbis reprimere per modum diſſuadentis. *Illum* ſuum prædilectum magiſtrum à quo tam dulcia verba immedia-

D tè audiuit, Beatus es Simon Bar Iona. *Abſit à te domine*, ut tanta patiaris qui culpam non habeas, cum & pœna culpæ debeatur, *Non erit hoc* malum pœnæ *Tibi* innocenti. Ex quo patet, quòd Petrus nondum agnouit ex ſcripturis, quòd Chriſtus pro mundi ſalute fuerit occidendus. *Qui conuerſus* id eſt, vultum ſuum ad petrum conuertens, ut eum diſtrictius increparet, & aſpectu ſuo terrifico perterreret, Nam per triſtitiam vultus corrigitur animus delinquentis, *Dixit Petro, Vade poſt me* id eſt ſenſum tuum relinque, & ſequere me, uoluntatemque tuam conforma præordinationi diuinæ, *Satana*, id eſt, aduerſator meus, imò omnium inimicè, quantùm ad hoc quod paſ

E ſionem meam ex qua mundi ſalus dependet, niteris impedire, & meo ſermoni conaris reſiſtere. *Scandalum es mihi*, id eſt, quantum in te eſt, ſuggeris mihi malum culpæ, & occaſionem ruinæ, ut non obediam Deo patri, qui decreuit mea paſſione mundum ſaluare *Quia non ſapis ea quæ Dei ſunt*. Diuina nondum intelligis, nec ſecundùm Deum afficeris, habendo cognitionem formatam ac ſapidam, affectioneſque ſpirituales ſecundùm influentiam ſpiritus ſancti. Sic quoque ait Apoſtolus, Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. *Sed ea quæ hominũ* hoc eſt humanum ſenſum & naturalẽ affectum ſectaris, optando ne patiar. ¶ Ex

F naturali ergo amore, & quadam pia compaſſione Petrus hæc dixit, Nec peccauit mortaliter. ¶ Præterea conſtat ex his ꝙ ſicut Ieſus blandus erat in commendando quæ bona ſunt, ſic terribilis erat in increpando illicita: quod ſecundũ congruentiam loci, cauſæ, ac temporis imitari debet prælatus, & omnis Chriſti uicarius. Veritas enim neminem palpat. Vnde ad Titum dicit Apoſtolus durè increpa illos. Non tamen ſemper hoc expedit, propter quod dicit Apoſtolus, Seruũ domini non oportet litigare, ſed docibilem eſſe ad omnes, patientem, cum modeſtia corripientem. *Tunc Ieſus dixit diſcipulis ſuis*, & etiam alijs. Vnde Lucas ait, Dixit autem ad omnes. Et Marcus, Conuocata (inquit) turba cũ diſcipulis ſuis dixit ad eos, *Si quis vult poſt me uenire*, hoc eſt, mea veſtigia ſequi, meis virtutibus

bus

A bus conformari, ad perfectionem pertingere, ad patriam cœleſtem poſt me intrare, *Abneget ſemetipſum*, id eſt, propriam uoluntatem relinquat, Deo obediat, concupiſcentias uincat, hoc eſt ſecundùm Apoſtolum, deponere ueterem hominem cū actibus ſuis, & induere nouum, qui ſecundùm Deum creatus eſt in ſanctitate & iuſtitia, *Et tollat crucem ſuam*, hoc eſt, tribulationes, aduerſitates, tentationes, æquanimiter atq; uiriliter perferat, ſeipſum quotidie per opera pœnitentiæ mortificet, & omne genus martyrij pro fide & æquitate pati paratus ſit quemadmodum ſcriptū eſt, Quoniam propter te mortificamur tota die, propter quod Paulus, Semper (inquit) mortificationem Ieſu in corpore noſtro circunferentes, & uita Ieſu ma-
B nifeſtetur in carne noſtra mortali. Hoc agit qui ſapienter penſat illud Apoſtoli, Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriā. Et, Omnes qui uolunt piè uiuere in Chriſto, perſecutionem patientur, *Et ſequatur me* perſeuerando in bonis uſque ad finem. Iſtud ad omnes pertinet. Quoniam teſte Ioanne, Qui ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Si verò quòd dictum eſt, Abneget ſemetipſum, intelligatur ſic, ut propriā uoluntate prorſus abiciat, obedientiam promittendo, homini ſuperiori propter Deum, tunc erit conſilium. *Qui .n. uoluerit* uolūtate perfecta & efficaci, quæ procedit in opus dū poteſt *Animam ſuam ſaluam facere*, hoc eſt, à damnatione æterna eripere, atque ad veram fœlicitatem perducere, *Perdet eam*. i.
C in præſenti uita eam uitaliter, ſalubriterque occidet, priuatum amorem extirpando, delectabilia huius vitæ ſpernendo, & animam propriam propter Chriſtum in omnibus affligendo, uel morti corporali eam exponendo propter iuſtitiam, ita ut cum Apoſtolo dicere poſſit, Viuo autem iam non ego, uiuit uerò in me Chriſtus. i. nil ago ſecundum priuatum amorem, ſed omnia ſecundum caritatem diuinam, propter uitam æternā. ¶ Porrò ꝙ iſte fuit verus ac proprius intellectus huius ſcripturæ, innoteſcit ex eo quod ſubditur, *Qui autem perdiderit animam ſuam* hoc modo eam deſpiciendo & affligendo, quaſi nō eſſet ſua, *Propter me*, id eſt, amore mei,

& ad hoc ut præmium conſequatur à me, D
Inueniet eam. i. in futuro ſeculo ipſam ſaluam habebit, ac fœliciter poſſidebit iuxta illud, De cælo iſta poſſideo, ſed propter Deū nunc iſta deſpicio, quia in futuro ea recipere ſpero. Ad hoc pertinet qđ alibi ait Saluator, Qui amat animam ſuā in hoc mundo, in uitam æternam cuſtodit eam. Sic ergo debet homo animam ſuam ſalubriter perdere propter ſuiipſius ſalutem, cuius ratio aſſignatur. *Quid enim prodeſt homini, ſi uniuerſum mundum lucretur* omnia temporalia acquirendo, delitijs affluendo, alios ſibi ſubijciendo, uel ēt alius prædicādo ac proficiēdo, *Animæ uerò ſuæ detrimentū*. i. dānationem, caſum ſeu nocumētū in ſpūalibus *Patiatur*? per negligentiā propriā, non faciēdo quæ docui. Imò E
hoc ſolùm non proficit, ſed plurimùm deficit perdendo bonum ſpirituale propter corporale, fœlicitatem æternam propter rem temporalem. ¶ Ordo ergo caritatis requirit, ut unuſquiſque poſt Deum primò ac maximè amet ſeipſum in Deo, & propriè ſatagat prouidere ſaluti: ſciēs qm̄ unuſquiſque onus ſuum portabit, & pro ſeipſo redditurus eſt rationem: ueruntamen multi ſunt qui docent & non faciūt, qui aliorum magis quàm proprios obſeruant, pōderant, increpantq; defectus, qui totum mundum uolunt ſaluare, & tamen palpāt ſeipſos: talibus clamat Apoſtolus, Galat. 6.
Qui alium doces, teipſum nō doces? Qui Mat. 23
gloriaris in lege, per præuaricationem le- Rom. 2.
gis Deum inhonoras. *Aut quam dabit* hoc F
eſt, dare poterit, *Homo commutationem*. i. redemptionem ſeu prætium, *Pro anima ſua* ſi contigerit eam damnari? Nullam utique. Ideo nil proficit ſi totum mundum lucretur, & eam neglexerit. Propter quod ait Pſalmiſta, Non dabit Deo placationē ſuam, & pretium redēptionis animæ ſuæ. Iob quoque ait, Non recedat impius fruſtra, quòd aliquo pretio redimendus ſit. Exteriorum verò rerum dāna poteſt homo aliqua commutatione recompenſare ac recuperare. Quod autem homo nō poſſit aliquam commutationem dare pro anima ſua, oſtenditur ex diſtrictione diuini iudicij. *Filius enim hominis uenturus eſt* in die nouiſſimo ad iudicium, *In gloria patris ſui*, id eſt, in maieſtate & poteſtate, quam habet à patre. *Cum angelis ſuis* qua

tunc

A tunc uiſibiliter apparebunt ſecundũ Gregorium, *& tunc reddet unicuique ſecundùm opera eius*, id eſt, ſecundùm exigentiã meritorum ſuorum per opera, omnem actũ interiorem & exteriorem intelligẽdo, videlicet, cogitationes, affectiones, locutiones & operationes: imò & operum debitorum omiſſiones: quia & arbor quæ nõ facit opera bona, excidetur, & in ignem mittetur: multi tamen ſaluabũtur ſine operibus proprijs. ſ. pueri baptizati ante diſcretionis annos defuncti. Loquitur ergo Saluator de adultis & rõne vtentibus. Hinc ſcriptũ eſt in Iob, Abſit à Deo impietas. Opus. n. hominis reddet ei, & iuxta vias ſingulorũ reſtituet. Sed qm dura erãt quę de Xpi paſſione, eiuſq; imitatione prædicta ſunt, & diſcipuli eius auditis tremefacti ac deſolati fuerũt, idcircò ſubdit cõſolatio pia qua ipſis promittit viſio eius in præſenti ſeculo, quod in futuro viſuri ſũt. *Amen dico uobis, ſunt quidã de hic ſtãtibus* i. quidã diſcipulorũ meorũ: *qui nõ guſtabũt mortẽ*, hoc eſt, morituri nõ ſunt, *Donec uideãt filiũ hominis uenientẽ in regno ſuo*. i. aſcẽdentem ad regnum cæleſte, quod oẽs apoſtoli in die aſcenſionis viderũt. Vel, veniẽtem in regno ſuo, id eſt, in eccleſia militãte, in qua Chriſtus ſpiritualiter venit per gratioſam inhabitationẽ, & piã ſubuẽtionẽ, qñ poſt reſurrectionẽ numerus credentiũ quotidie mirabiliter augebat. Adhuc nãque viuẽtibus apoſtolis prædicata atq; recepta fuit fides per oẽs principales partes mũdi. Vel, venientẽ in regno ſuo, hoc eſt, apparẽtẽ i tali claritate qualẽ habebit in regno cæleſti. Talẽ quippe viderũt eũ Petrus, Iacobus & Ioãnes in trãſfiguratione. Vel, in regno ſuo. i. in corpore glorificato, in quo ſemper regnabit. In illo. n. viderũt eũ diſcipuli poſt reſurrectionẽ, quãuis non apparuerit eis in forma glorioſa.

Act.5. B *Mat.17* C

CAPVT XVII.

Et poſt dies ſex aſſumpſit Ieſus Petrum *& Iacobum &* Ioannem *fratrem eius.*

ARTICVLVS XXX.

QVI, id quod in fine præcedentis capituli Chriſtus promiſit de uiſione ſui in regno ſuo, exponũt de viſione Chriſti in forma glorioſa, dicunt ꝙ in huius capituli exordio oſtendit Chriſtus illã promiſſionẽ impleſſe. D *Et poſt dies ſex* à promiſſione & ſermocinatione in præcedenti capitulo factis, *Aſſumpſit Ieſus Petrũ & Iacobum & Ioannẽ fratrem eius*. Tanquã familiariores & clariores, qui & reſuſcitationi puellæ interfuerunt, & nocte paſſionis à Chriſto aſſumpti atque ſeorſum ducti fuerunt. ¶ Quidam ſentire uidentur, quod Iacobus qui transfigurationi interfuit, fuerit Iacobus primus Hieroſolymitarum epiſcopus. ſ. Iacobus filius Alphæi: ſed quia hoc loco apertè aſſeritur, ꝙ fuerat Iacobus frater Ioannis, ſimpliciter dicendum, ꝙ fuit Iacobus maior filius Zebedæi ab Herode occiſus. Quandocunq; autem doctores catolici aliud aſſerũt, cuius contrarium manifeſtè habetur in ſcriptura canonica, certum eſt, quòd dicant hoc non recolentes nec attendentes, quẽadmodum ſcriptura ſacra contineat. Et ſi eam attendiſſent, nequaquam ſic affirmaſſent. Vnde in talibus nõ oportet deliberare, quid reſpondeatur. E ¶ Quæritur, qũo dicat Matthæus, poſt dies ſex, aſſumpſit Ieſus, &c. cum Lucas dicat, Poſt dies ferè octo. Reſpondendũ, ꝙ Lucas connumerat diem prędictæ promiſſionis, & diem impletionis. Matthæus verò & Marcus dies intermedios computant, *Et duxit illos in montem excelſum* uidelicet in montem Thabor *Seorſum* ab alijs diſcipulis. *Et transfiguratus* hoc eſt. in ſplendidiorem formã, ſeu glorioſiorem figuram ac qualitatem mutatus eſt, *Ante eos* uidelicet in conſpectu F eorum quibus oſtendere uoluit gloriam, quam ipſe poſt reſurrectionem fuerat habituru, ſquam dabit in reſurrectione futura ſuis electis. Ideo tres aſſumpſit, ut in ore trium teſtium ſtaret huius transfigurationis teſtimonium, & propter ſanctæ trinitatis myſteriũ deſignandũ, & ꝑ ternarij numeri perfectionem. Omnia nanque ſuper tria ponimus ſecundùm Filoſophum. In hac trãſfiguratione Chriſti, nec ſubſtantia ſuæ humanitatis, nec quãtitas ſui corporis eſt mutata. Sed qualitas dignior ſeu claritas admiranda ſuperinducta eſt corpori. *Deut.7.* *Et reſplenduit facies eius ſicut ſol.* Si illa claritas tanta fuit, quanta poſt reſurrectionem erit: dubium nullũ eſt, quin facies eius incõparabiliter clarior fuerit ſole: præſertim cum de cæteris ſcriptũ eſt.

Quia

A Quia fulgebunt ſicut ſol in regno patris
Mat.15 eorum. ¶ Denique ſecũdùm cõe dictum
doctorũ in reſurrectione futura dotes cor
porum glorificatorum, erunt ex redundã
tia beatitudinis animarũ in corpora, qđ
intelligendum uidetur per modũ cauſæ
meritoriæ, non effectiuè ex parte aĩarum.
Anima autem Chriſti in primo inſtanti
ſuæ creationis ac vnionis cum verbo erat
verè ac fruitiuè beata. Idcirco niſi ex di-
uinæ diſpenſationis moderamine retracta
atque dilata fuiſſet redundantia beatitu-
dinis animæ eius in ſacratiſsimũ corpus
ipſius, omnes quatuor dotes corporis glo
rioſi fuiſſent in corpore Xp̄i à primo ſuæ
formationis inſtãti, ſed fuit diſpenſatiuè
dilata. Aliquando tñ fuit permiſſa.ſ.in
transfiguratione. ¶ Porrò ſecundùm Hu-
B gonem, Chriſtus ante paſſionẽ ſucceſsiuè
ſeu diuerſis tẽporibus aſſumpſit quatuor
corporis dotes, videlicet, Subtilitatẽ in na
tiuitate egrediendo de clauſo dulciſsimæ
virginis vtero: Agilitatẽ ambulãdo ſuper
Ioan.6 aquarũ fluẽta: Claritatẽ in trãsfiguratio-
Mat.26 ne: Impaſsibilitatẽ in cõſecratione ſeu por
rectione corporis ſui in cœna. Alij tamẽ
cõiter tenent oppoſitum, maximè quan-
tum ad dotem impaſsibilitatis tp̄e cœnæ.
Tale.n.corpus dedit Apoſtolis, quale tũc
habuit. Et cum de ratione dotis ſit, ut ha-
beatur & inſit per modum qualitatis fixę
ac permanentis, non trãſeuntis: propter-
ea claritas iſta licet ſecundùm eſſentiam
fuerit eiuſdem rationis cũ claritate quæ
ponitur dos, tamen non habuit ibi modũ,
C rationemq; dotis, quia non innerat per-
manenter, *Veſtimenta autẽ eius facta ſunt al*
ba ſicut nix. De modo huius albefactionis
Aug. dubitatio eſt. Augu. enim uidetur aſſere-
re, ꝙ claritas ſeu albedo apparens in ueſti
bus, non erat ſubiectiuè in eis, ſed ex illu
ſtratione aeris, candidæ apparebant ac al-
bæ, quemadmodum ea pars cœli cui ſol
eſt uicinior. Veruntamen ſatis probabile
eſt, quod ad declarandã futurã glorifica-
tionẽ corporum electorum in ſe & in mã
ſionibus ſuis, ẽt ueſtimenta Chriſti fue-
rũt ueraciter immutata & clarificata, qđ
& ſcripturis magis conſonare cenſetur.
Marc.9. Scribitur nanque in Marco ſic, ueſtimen-
ta eius facta ſunt ſplendentia & candida
nimis uelut nix, qualia fullo ſuper terram
Luc.9. non poteſt cãdida facere. Et Lucas. Veſti
tus (inquit) eius factus eſt albus refulgẽs. D
¶ Hoc quoq; ſentit Hierony. ſi verba eius Hieron.
bene penſentur. Ait.n. ꝙ in transfigura-
tione non eſt ſubſtantia mutata, ſed ſplen
dor vultui additus, quod probat eò ꝙ ſub
ſtantia veſtium nõ ſit mutata, quæ tñ ſplẽ
didæ factæ fuerunt. Clarum eſt autẽ, quod
argumentatio iſta nulla eſſet, niſi & veſtes
verè clarificatæ fuiſſent. ¶ Hoc quoque Luc.9.
ſciendum, quod licèt Lucas dicat, quòd
ſpecies uultus Chriſti facta ſit altera, non
tamen ſic intelligendum eſt, quaſi ſola fa
cies ſit clarificata, ſed tota caro, quẽadmo
dum in reſurrectione futurum eſt. *Et ecce,*
res valde notabilis, nã *Apparuerunt eis*, vi-
delicet Petro, Iacobo & Ioanni, *Moyſes &*
Helias Hi præ cæteris cum Chriſto affue- Act.10.
runt. Primò, ut per Moyſen verè defun- Num.12
ctum, & Heliã nondùm mortuũ oſtende- 3.Re.19.
retur Xp̄s iudex ac dñs viuorũ & mortuo E
rum. Secundò, pp ſpecialẽ conformitatẽ
eorum cum Chriſto: nam ſicut Moyſes ve
teris, ſic Chriſtus nouæ legis eſt collator,
& Helias, ſecũdũ eius p̄curret aduentum.
Tertiò, ad deſignandum Chriſti perfectio
nem, per Moyſen nempe, qui manſuetus
erat præ oĩbus hominibus habitãtibus ſu
per terrã. Et Heliã rigoroſiſsimũ, qui ſur-
rexit uelut ignis & maximus diuini ho-
noris ac legis fuit æmulator, ſignificatur,
ꝙ Xp̄s ſimul mitiſſimus atque iuſtiſſimus
fuit, & in tm̃ zelatus eſt pro patris hono-
re, vt trãſgreſſores cõſtantiſsimè increpa-
ret, & pp patrem glorificandũ pro homi-
nũ ſalute uitã ſuã exponeret morti. Quar
tò, propter imminentiã dignitatis ac mi- F
raculorum & ſanctitatis Moyſi & Heliæ.
Quintò, vt oſtendatur Chriſtus non eſſe
legis ſolutor, ſed impletor, & prophetarũ
verificator, cuius oppoſitũ impoſuerũt ei
Iudæi. Inſuper Moyſes & Helias verè &
perſonaliter aderãt nõ ſecundũ ſimilitudi
nẽ quãdã, vel angeli in forma eorũ, vt ali-
qui dicũt. De Moyſè.n. aliqui dicũt, ꝙ ſur
rexit ad horã apparẽs in proprio corpo-
re, ꝙ vr̃ eſſe de mẽte Hieron. qui ait, quòd Mat.5
Moyſes reſurrexit ab inferis. Alii proba- Hieron.
biliter dicunt, ꝙ apparuit in corpore aſſũ
p̄to & ſibi adaptato, eo modo quo angeli.
De Helia uerò certũ eſt, ꝙ diuina virtute,
forsã angelico miniſterio adductus ſit de
paradiſo terreſtri, ſicut ſubſiſtit in anima
& corpore, tamen uterq; eorum apparuit
tunc

A Hoc ipſum ſupra ſcriptum ac diligenter expoſitum eſt, *Ipſum audite* auribus cordis & corporis, quoniam ipſe eſt ueritas infal libilis, ſapientia increata, magiſter perfe-
Ioan. 5. ctus, doctor ſaluificus, qui ait, Qui audit uerba mea, & credit ei qui miſit me, habet uitam ęternam. Hunc magiſtrum eſſe
Deut. 18 audiendum, prænũciauit Moyſes in Deu teronomio. Prophetã (inquiens) ſuſcitabit uobis dominus, tanquã me ipſum audietis, & omnis qui non audierit uerba prophetæ illius, exterminabitur de populo ſuo. Deniq; ſimilis apparitio & teſtificatio factæ sũt in Xp̃i baptiſmate ac trãſfiguratione, utrobiq; nanq; oſtenſa eſt trinitas ſuperbenedicta, uidelicet pater in uoce, quæ angelico miniſterio creditur for-
B mata, Filius in humanitate, Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ, hic autem in nutum. Quemadmodum.n. ſpiritus ſanctus per columbam deſignatur propter ſimplicitatem & innocentiam, cæteraſq; bonas proprietates columbæ: ſic figuratur per nubem, quia ut nubes refrigerat & defendit à ſolis calore, ſic ſpiritus ſanctus ab igne concupiſcentiæ & omnium tentationum feruore, quod in Iſaia per nubem exprimitur gratia ſpiritus ſancti, cum dicitur, Creabit dominus ſuper omnem locũ montis Sion, & ibi inuocatus eſt, nubẽ per diem. Cum ergo Chriſtus ſit nobis cauſa gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro, idcirco in eius baptiſmo & transfiguratione apparuit trinitas, & pater de filio teſtimonium protulit, qua in præſenti renaſci
C mur gratiam acquirendo. eius transfiguratio figura fuit noſtræ glorificationis in futuro. Vnde per nubem lucidam hic apparentem intelligi poteſt claritas uiſionis diuinæ, qua electi ab omni aduerſitate tutãtur: iuxta illud Apocalypſis & Iſaiæ, Nõ eſurient neq; ſitient amplius, & nõ percutiet eos æſtus & ſol. *Et audientes diſcipuli* uocẽ qua Deus maieſtatis de nube intonuit *Ceciderunt in faciem ſuam* more prophetarũ qui frequenter corruiſſe leguntur auditis ſermonibus reuelationis diuinæ, *Et timuerunt ualde*, quia hoc naturale eſt ut homo propter ſuæ naturę fragilitatem terreatur auditis diuinæ maieſtatis ſermonibus. Hinc in Exodo filii Iſrael dicunt ad Moyſen. Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis dominus, ne fortè moriamur. Et in Deuteronomio habetur, D
Quid eſt omnis caro ut audiat uocem domini Dei uiuentis? *Et acceſsit Ieſus & tetigit eos*, Moyſe & Helia iam ad loca ſua unde aduecti erant reuerſis, *Dixitq; eis, Surgite* non ſolùm à terra, ſed & à priſtina imperfectione, *Et nolite timere*, inordinato pauore propter uocem cœleſtem, ſed & potius de noſtræ fidei certificatione, & mea dignitate uobis iam reuelata, gaudete: ſicut Daniel & Ezechiel tactu angelico ſe leuatos & confortatos fuiſſe teſtantur. *Leuantes autem oculos ſuos* Apoſtoli, *Neminem uiderunt, niſi Ieſum ſolum*, Abierũt etenim Moiſes & Helias ante prædicta, ne uel ab eis uel ad aliquem eorum crederetur uox facta de nube. *Et deſcendentibus illis de monte, præcepit eis Ieſus, dicẽs, Nemini dixeritis uiſionem*, id eſt, quod iam in monte uidiſtis: E
Donec filius hominis à mortuis reſurgat. Hoc Chriſtus præcepit, primò ut doceat nos occultare propriam excellẽtiam, quouſq; in præſenti uiuimus ſeculo. Secundò, ne res illa propter ſuam magnitudinem putaretur incredibilis. Tertiò, ne tempore paſſionis grauiter ſcandalizẽtur, qui ante ædificari poterant ex transfigurationis reuelatione. *Et interrogauerunt eum diſcipuli, dicentes, Quid ergo dicunt ſcribæ, quòd Heliam oportet primùm uenire?* Si trãſfiguratio iſta glorificatio tua eſt, quomodo dicunt doctores Iudęorum, quòd Helias uenturus eſt primùm.i. antequam appareas in gloria? Nouerint ſcribæ ex teſtimonio Malachiæ, ꝙ Helias præcędet ſecundũ Chriſti aduentum, ſeu diem iudicii, in quo Chriſtus glorioſus omnibus monſtrabitur. Quoniam ergo prædicti tres apoſtoli F
transfigurationem Chriſti quam uiderãt, putabant eſſe gloriam in qua ad iudicandum uenturus eſt: ita quod transfiguratio illa eſſet iudicium conſummationis mundi atque extremi iudicii de proximo imminentis: ideo ſciſcitabantur Chriſtum, qualiter intelligenda eſſet ſcribarum aſſertio de aduentu Helię ante diem iudicii. Viderant quippe Heliam, ſed mirabantur, ꝙ tam ſubitò abiit, quem ſcribę teſtãtur manifeſtè uenturum, & pędicaturũ Iudæis: interrogatio igitur apoſtolorum ex quodã errore proceſsit, quia putabant inſtare diem iudicii, finemq; ſeculi, Chriſtus tamen clementer inſtruit eos, ſicut

A ſubiungitur. *At ille reſpondens, ait illis* uidelicet Petro Iacobo & Ioanni *Helias quidē uenturus eſt* quemadmodū ſcribę affirmāt: quia ſecundum meum præcurret aduentū ſicut Ioannes primum, *Et reſtituet omnia*, id eſt, totum genus Iudæorum reducet ad Deum, conuertendo eos ad Chriſtum. Aperiet namq; Antichriſti mendacia, quo facto Iudæi fidem recipient. Vnde in Malac. legitur, Conuertet cor patrū ad filios, & cor filiorum ad patres. Sic ergo ait Saluator, Helias reſtituet omnia quomodo alibi de ſe profitetur, Si exaltatus fuero, omnia traham ad meipſum, Helias aūt miniſter erit reſtitutionis illius nō actor prīcipalis, ſed inſtrumentalis. *Dico autem uobis quia Helias iam uenit* non perſonaliter, B ſed æquiualenter, uidelicet alius in uirtute & ſpiritu eius, *Et non cognouerunt eum* Iudæi increduli. ſ. ſcribæ, ſacerdotes ac fariſæi, dicentes de Ioanne, quia demoniū habet. Et quanuis Herodes & alii quidā maligni aliqualiter Ioannem nouerūt, (Sciebat. n. Herodes ꝙ eſſet uir iuſtus, & ſanctus) dicuntur tamen eum non cognouiſſe. Primò, quoniā neſcierunt ꝙ eſſet Chriſti pręcurſor. Secundò, quoniam documēta & opera eius finaliter reprobauerunt, *Sed fecerunt in eum quæcunque uoluerunt*, i. multipliciter perſecuti ſunt ipſum. Nā & Herodes de conſenſu & forſan cōſilio ſcribarum, fariſæorum ac ſacerdotum, Ioannē incarcerauit & decollauit, *Sic & filius hominis paſſurus eſt ab eis* ſuppliciū crucis: qa in paſſione idem Herodes ſpreuit Chriſtū C albaq; ueſte illuſum reddidit uolūtati Pilati, qui tandē procurantibus Iudæis crucifixit Chriſtū. Deniq; Chriſtus loquitur de diuerſis iniuſtis generaliter, quaſi de eiſdem, ſecundū ꝙ una generatio ponit omniū reproborum, cui ait Saluator: Veniēt hęc omnia, i. omnis ſanguis innocenter effuſus, ſuper generationem iſtam. *Tunc intellexerunt diſcipuli* tres prædicti, *Quia de Ioanne Baptiſta dixiſſet eis* illa, quæ de præterito Heliæ aduentu narrauit, per Heliam intelligendo ac deſignando Ioannem, propter proprietatum ſimilitudinem, nō propter perſonæ unitatem. Nam & Ioannes à Iudæis interrogatus, Helias es tu, reſpōdit. Non.

RESIDVVM CAPITVLI. D

Et cùm ueniſſet Ieſus ad turbam

ARTICVLVS XXXI.

ET *cùm ueniſſet Ieſus ad turbam* uidelicet die ſequenti à transfiguratione prædicta, *Acceſſit ad eum homo genibus prouolutus*, id eſt, genua flectens *Ante eum, dicens, Domine miſerere filij mei* liberādo eū à ſua miſeria, *Quia lunaticus eſt* id eſt, ſecūdùm lunationes ſeu tempore nouiluniorum furit tanquam arreptitius, *Et male patitur* id eſt, dirè uexatur à demone. Cur autem aliquis nūcupetur lunaticus, plenius dictum eſt ſupra. *Nam ſæpe cadit in ignem, & crebro in aquam* id eſt, diabolo ipſum apprehendente in ignem & aquam proiicitur ut occidatur. E Vnde Marcus clarius dicit, Vbicunque apprehenderit eum ſpiritus, allidit eum & ſpumat & ſtridet dentibus & areſcit. *Et obtuli eum diſcipulis tuis* nō tamen Petro, Iacobo, et Ioāni, ſed eis qui transfigurationi non interfuerunt, *Et non potuerunt curare eum* à prædictis incommodis & à demonio. Huius impotentiæ cauſa fuit tàm incredulitas patris quàm diſcipulorum, ſicut dicetur. *Reſpondens autem Ieſus, ait, O generatio incredula & peruerſa* id eſt, infideles et iniqui, hoc dicit ad patrem lunatici, et ad ſimiles ei, *Quouſque ero uobiſcum?* inter uos corporaliter conuerſando, *Vſquequo patiar uos?* id eſt, incredulitatem peruerſitatemque ueſtram, quaſi dicat, nō diu. Vel hoc dicit, ſignificans ſe deſiderare reuerti ad patrem, et ut malos dignè redarguat, F ac ſuæ iuſtitiæ zelum oſtendat, ſeque de hominum prauitate mōſtret dolere. Non autem dicit hæc quaſi impatiēs et tædio uictus, uel quaſi ante tempus diuinitus præordinatum mori deſiderans, ſed potius loquitur affectu ac more prudentiſſimi medici, qui cōtrariantibus ſuæ artis remediis durius loquitur. *Afferte huc illum* lunaticum *Ad me*, ut curatio & modus ſuæ curationis omnibus innoteſcat: ideo fecit eum Chriſtus adduci ad ſe, quē utique poterat curare abſentem. *Et increpauit illum Ieſus*, uel puerum eò ꝙ aliquid forte commiſit, propter quod diabolus in eum poteſtatem accepit: uel (quod uerius eſt) demonem. Vnde Marcus ait. Comminatus ſpiritui ē immundo & Lucas, Incre

pauit

A pauit (inquit) ſpiritum immundum, & exiit ab eo demonium, quod ſecundùm Marcum erat ſurdum & mutum, quoniã fecit puerum ſurdum, & ad loquendũ impotentem, *Et curatus eſt puer* à demonio, à ſurditate, & mutitate, *Ex illa hora*, qua Ieſus demoni iuſſit exire à puero, *Tunc acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum ſecretò & dixerunt, Quare nos non potuimus eycere illum?* demonem à puero iſto. Superius dictum eſt, quod Ieſus dedit diſcipulis poteſtatẽ ſuper omnia demonia, imò ſuper omnẽ virtutem inimici, ſecundùm Lucam: Quomodo ergo nunc dicitur, ꝙ non potuerũt demonem iſtum expellere? Et reſpondendũ, ꝙ illa poteſtatis collatio intelligenda erat niſi diſcipuli ponerent obicem, *Dicit illis Ieſus, Propter incredulitatem ueſtram*, nõ quòd B ſimpliciter infideles fuerint, ſed quia in fidei perfectione defecerunt. Quemadmodum.n.ex conſequentibus innoteſcit, cæteri diſcipuli uidentes quod Ieſus Petrũ, Iacobum, et Ioannem ſpecialiter duxit ſeorſum in montem, humanum aliquid paſſi ſunt, uidelicet motum inuidiæ atque ſuperbiæ, dolẽtes illos ſibi præferri? ob hoc quoque meruerunt incurrere quandã hæſitationem in fide. Porrò quod propter incredulitatem ſuam non potuerint eiicere demonem, declarat Saluator. *Amen quippe dico uobis, Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis* i. quæ tali grano compararetur, cui ſuperius comparatum eſt regnum cœlorũ quatenus ſicut huiuſmodi granum paruũ eſt quantitate, maximumq́ue uirtute, ſic fides ueſtra in ſe uigoroſa, fęcunda ac fortis conſiſtat, *Dicetis monti huic, tranſi hinc*, i. C de loco iſto transferratis uirtute diuina, *Et tranſibit*, quo iuſſeritis. Per hoc exemplum innuit Chriſtus, quòd fidei nihil impoſſibile ſit. Et quanuis tale qd raró factũ legatur, tamen uerum eſt quod ait ſaluator. Nam ſi ratio id exigeret, Deus montẽ transfert ad inſtantiam uiri in fide perfecti. Maiora quoque fecerũt diſcipuli quã eſſet montis translatio, mortuos ſuſcitando, à natiuitate claudos & cecos ſanando, arcana cordium reſerando. Quidam per montem ratione elationis intelligunt demonem, quem uiri perfecti ſolo uerbo tranſire, & fugere cogunt. Vnde de impio legitur apud Ieremiam, Ecce ego ad te mons peſtifer ait dominus, qui corrumpis uniuerſam terram. *Hoc autem genus* demonum *Non eycitur* ab obſeſſis, *Niſi per orationem, & ieiunium* id eſt, uirtute, & merito orationis & abſtinentiæ: quę ſunt effectus fidei tàm perfectæ, ut grano ſinapis merito compararetur. D Diuerſorum etenim demonum uaria eſt poteſtas, et diuerſi de diuerſis uitiis tentant homines. Vnde quidam dicuntur ſpiritus fornicationis, alii ſpiritus inuidiæ, alii ſpiritus ſuperbiæ. Genus itaque demonum ad quod pertinebat demon iſte, fortiter imprimit ſe hominibus quos obſidet. Et aliqui dicunt ꝙ tentet de uitio carnis, propter quod non eiicitur, niſi oratione atq; ieiunio, quibus carnales concupiſcentiæ refrenantur Inſuper orationem, quæ eſt E eleuatio mentis in Deum: & per ieiuniũ quod eſt caſtigatio corporis datur intelligi, quòd hoc demonum genus non eiiciatur, niſi ab hominibus notabiliter uirtuoſis mente & corpore depurgatis. Hic beatiſſimi Anachoritæ teſtati ſunt, unumquemque facilè illi poſſe demonio, qui uicerit paſſionem & culpam, de qua demon huiuſmodi tentat. *Conuerſantibus autem eis*, uidelicet Ieſu, & eius diſcipulis in Galilæa, *Dixit illis Ieſus, Filius hominis tradendus eſt in manus hominum & occident eum & tertia die reſurget*. Aduerſis ac triſtibus læta permiſcet, ut mœrorem lætitia temperet. Ideo de ſua paſſione prædicens, de gloria reſurrectionis mox addidit. Frequenter quoque prænuntiat ſe paſſurum, ne inopinatè captus putetur, & ia- F cula præuiſa minus feriant: ipſiq́ue diſcipuli cum uiderint uerificata, quę prędixit, conſtabiliantur in fide *Et contriſtati ſunt uehementer*, & tantò uehementius, quantò in eius amore magis feruebant, & quantò inuitius ſeparabantur à tàm dulci magiſtro, à tàm pio patrono atque fideliſſimo defenſore ac prouiſore, & quia agnouerant ſanctitatem, ac innocentiam eius. Et quoniam nondum ſpirituales erant perfectè, nec reſurrectionis gloriam diligenter penſabant, idcirco tantò magis de Chriſti occiſione dolebant, quantò illam in ſeipſa ſub ratione pœnæ ac mali, & nocumenti, non ſub ratione remedii & ſalutis penſabant. Nec tamen audebant ſuadere oppoſitum, ſcientes quid Petrus oppoſitum conſulens,

A lens, paulò ante audiſſet, uidelicet, uade retro me ſatana, quia non ſapis, quę Dei ſunt. *Et cum ueniſſent Capharnaum* Ieſus eiuſque diſcipuli, *Acceſſerunt qui didragma accipiebant ad Petrum*, id eſt, exactores tributi, quod uocabatur didragma hoc eſt duplex dragma. Dragma uero (ut dicitur) eſt octaua pars uncię, ualens ſex obulos. Exactores ergo ſeu collectores tributorũ ex parte Imperatoris cōmorãtis in vrbe pręcipua Galilęę, puta Capharnaũ. non accedunt ad Ieſum propter reuerentiam eius, quem nouerant tanta operari miracula & tantũ honorari à populo, ſed Petrum tanquam principalem inter diſcipulos *Et dixerunt ei, Magiſter ueſter*, hic Ieſus, *Non ſoluit didragma*? id eſt, ſolet ne dare tributum, ſicut ordinauerunt Romani? B *Ait Petrus, Etiam. Et cùm intraſſet Petrus in domum* ut diceret Chriſto uerba exactorum *Præuenit eum Ieſus*, ut oſtẽderet ſe omnia ſcire, *Dicens, Quid tibi uidetur Symon?* Quęrit non ignorans quid reſponſurus ſit Petrus, ſed ut ex eius reſponſione conuenientius inſtruat eum, & optima proferat documẽta. *Reges terræ à quibus accipiunt tributum uel cenſum? à filijs ſuis an ab alienis?* id eſt, cæteris ſibi ſubiectis. *Et ille dixit, Ab alienis, Dixit illi Ieſus, Ergo liberi* à perſolutione tributi ac cenſus *Sunt filij* regum. Per hoc Chriſtus intendebat concludere ſe liberum eſſe à dando tributa tanquam filium regis regum, nulli legi humanæ de neceſſitate ſubiectum: de quo fertur in pſalmo, Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio regis. Denique aduertendum, quòd libertas eſt duplex. C Vna ſpiritualis, ſicque omnes Chriſtiani facti sũt liberi, quia per Chriſti paſſionem ſunt à poteſtate diaboli & iugo peccati erepti: propter quod ait Saluator, ſi filius uos liberauerit, uerè liberi eritis. Alia corporalis, & ita fideles tenentur ad tributa quemadmodum dicit Apoſtolus. Cui tributum, tributũ: cui uectigal, uectigal. Vnde Chriſtus alibi, Reddite (inquit) quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. *Vt autem non ſcandalizemus*, i. ad ruinam peccati occaſionaliter inducamus Eos, qui didragma requirunt, qui putaſſent Chriſtum Imperatori repugnantem, & ſeculare iusuiolantem, niſi ſoluiſſet didragma. Præterea Chriſtus magis uitauit ſcandalum iſtorũ quàm ſcribarum ac fariſæorum: quia iſto D rum ſcandalum ortum fuiſſet ex ignorantia, qua ignorabant Ieſum eſſe naturalem ac uerum filium Dei: ad quam notitiã nõ tenebantur explicitè præſertim cum eſſent Romani gentiles. Scandalum uerò ſcribarum ac fariſæorum proceſſit ex mera malitia. Chriſtus quoque ſicut peccare non potuit, ita nec aliquem potuit ſcandalizare directè, ſed occaſionaliter tantùm *Vade ad mare* ſupra quod ſita fuit urbs iſta Capharnaum *Et mitte hamum*, uidelicet, inſtrumentum quo piſces capiuntur *In aquam, & eum piſcem, qui primus aſcenderit*, id eſt, hamo captus inhæſerit, leuatuſq; fuerit, *Tolle & aperto ore eius, inuenies ſtaterẽ* ualentem duplex didragma, & per conſequens pro duobus ſufficiens. ideo ſubdit, E *Illum* ſtaterem, *Sumens, da eis pro me, & te.* Chriſtus tanquam ueraciter liberalis atque largiſsimus plus dedit quam illi exigebant. In hoc autem ꝙ eo operante inuẽtus, & ſecundùm Hieronymum creatus ẽ in ore piſcis ſtater, oſtenditur omnipotentia. In eo uerò ꝙ de inuẽtione piſcis ac ſtateris tàm certè prædixit, monſtratur omnis ſcientia eius: atq; in utroq; eius diuinitas declaratur, In eo quoq; ꝙ humanis ſe legibus ſubdidit, cũ eſſet liberrimus filius regis æterni, eius humilitas ſumma, & uera humanitas agnoſcuntur.

CAPVT XVIII.

In illa hora acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum.

ARTICVLVS XXXII.

IN ſuperioribus dictũ eſt quemadmodũ Chriſtus ſpecialiter dixerit Petro, Tibi F dabo claues regni cœlorum, quomodo etiam primus fuit inter tres, quos Ieſus aſſumpſit, ut transfigurationi ſuę intereſſent, Et qualiter pro ſe atque pro Petro ſoluit tributum. Ex his atque ſimilibus diſcipuli moti ſunt ad ſuſpicãdum, quòd Petrus omnibus eis præferendus, de quo minus bene contentabantur, nondum enim humilitatis apicem attigerunt, ideirco *In illa hora* qua facta ſunt, quæ in fine præcedentis capituli ſcripta ſunt in Capharnaum de perſolutione tributi, *Acceſſerunt diſcipuli* præſertim Apoſtoli *Ad Ieſum. dicentes, Quiſputas maior eſt in regno cælorum?* id eſt, quis amplioris gratiæ & meri-

A ti eſt ĩ eccl'a militãte? Et qs plenioris glo
riæ & pmii ẽ in eccl'a triũfante? hoc quę-
rũt, quatenus talis eis pficeret, q dignio-
ris eſſet gr̃æ in pñti & glorię in futuro.
Sed his obuiare ur̃, qd̃ apud Marcum in
ducitur: quemadmodum cùm ueniſſent
domum, Ieſus interrogauit diſcipulos,
Quid in uia tractabatis? At illi obticue-
runt, videlicet præ verecundia, Si quidem
in uia diſputauerant quis eorum eſſet ma
ior. Quomodo ergo nunc dicuntur acceſ
ſiſſe, & Ieſum interrogaſſe? Reſponderi po
teſt primò, ꝙ uidentes ſe à Chriſto depre
henſos ad tempus prę rubore ſilebãt, poſt
modicũ tẽporis reſumpta fiducia, ſciſcita
ti ſunt dominũ. Secũdò ꝙ aliqui tacuerũt,
& alii interrogauerunt. Tertiò ꝙ tacuerũt
de ſua ambitioſa diſputatione, ſed locu-
B ti ſunt de vtili quæſtione *Et aduocans Ieſus
paruulum ſtatuit* id eſt, collocauit *Eum in
medio eorum*, uidelicet diſcipulorũ *Et dicit*
humilis magiſter, non ſolùm uerbis, ſed &
factis humilitatem commendans, ambi-
tionem funditus eradicauit. *Amen dico uo-
bis, niſi conuerſi fueritis* id eſt, corde ſalubri
ter immutati, uidelicet à contentione, ela
tione, & omni ambitione, ad pacem, humi
litatem, obedientiam, *Et efficiamini ſicut
paruuli* id eſt, paruulis aſſimilati fueritis,
quantùm ad bonas proprietates eorum
amplectendo innocentiam, puritatem &
humilitatem eorum quos conſtat de pro
latione non occupari, nec inuicem inui-
dere, *Non intrabitis in regnum cælorum* qd̃
humilibus atque pacificis eſt paratũ. Hoc
in perſona apoſtolorum omnibus dicitur
C Chriſtianis: ſed quoniam nemo excludi-
tur à regno cœlorũ, niſi pro peccato mor
tali, uidẽtur apoſtoli peccaſſe mortaliter:
quibus nunc dicitur, Niſi conuerſi fueri-
tis, & efficiamini ſicut paruuli &c. Si autẽ
dicantur non peccaſſe mortaliter in præ-
dictis, tunc illud quod dicitur (Niſi con-
uerſi fueritis) intelligendum erit condi-
tionaliter, ut ſit ſenſus, Niſi conuerſi fue-
ritis. i. ſi magni fueritis in oculis propriis
elati & ambitioſi, non poteritis ſalua-
ri, niſi conuerſi fueritis modo præfato. Vn
de per Ierem. dicitur, Nolite eleuari, ſed
date gloriam domino Deo, Et Apoſto-
lus Petrus, Deponentes (inquit) omnem
malitiam, et dolum, et ſimulationem, et
detractionem, quaſi modo geniti infantes
lac concupiſcite. Denique in paruulo con D
ſiderari poſſunt minoratio ſenſus, & indi
ſciplinatio morum, & ſic non debemus
fieri ſicut paruuli: iuxta illud apoſtoli, no
lite pueri effici ſẽſibus, ſed malitia paruu
li eſtote. Veruntamen nomen paruuli in
ſcripturis interdũ in malo accipitur, ut cũ
Salomon ait, Auerſio paruulorum inter
ficiet eos. Et Iob, Paruulũ (ait) occidit in
uidia. Quidã per paruulum iſtũ quẽ Ie
ſus ſtatuit inter diſcipulos, intelligũt ip-
ſummet Chriſtum. Sed hoc ad literã ſta-
re non poteſt, cum de paruulo iſto ſcri-
ptum ſit apud Marcum. Quem cum am-
plexus eſſet Ieſus. Certũ autem eſt, quod
non amplexabatur ſeipſum, *Quicunque er-
go humiliauerit ſe* coram Deo, & homini-
bus *Sicut paruulus iſte*. i. omnem motum ſu E
perbiæ prorſus abiecerit, & tàm alienus
fuerit ab elatione ut puer, conſideratio-
ne diuinæ maieſtatis, atque intuitu pro-
priæ defectuoſitatis, *Hic maior eſt in regno
cælorum* quam alii minus humiles Humili
tas nanque directè diſponit ad profectũ
gratiæ in præſenti, & exaltationem, incre
mentumque gloriæ in futuro: prout ſcri-
ptum eſt, Deus ſuperbis reſiſtit, humili-
bus autem dat gratiam. Et iterum, Humi
lia ualde ſpiritum tuum, & inuenies gra-
tiam coram Deo & hominibus. Hinc in
Prouerbiis legitur, Humilitas præcedet
gloriam & humilem ſpiritu ſuſcipit glo-
ria. Quantò itaque quis ſe magis humi-
liauerit purè propter Deum ex caritate,
tantò ſublimior erit in patria. Non quòd
præmium eſſentiale correſpondeat humi
litati directè, ſed diſpoſitiuè ac fundamen
taliter, & quia maiori humilitati maior F
eſt caritas. *Et qui ſuſceperit* in uiſceribus ca
ritatis ſeu domo ad hoſpitandum ac refi-
ciendum *Vnum* paruulum *Talem*, uideli-
cet innocentem ac humilem, de quo ĩ pro.
uerb. æterna ſapientia inquit, Si quis eſt
paruulus, ueniat ad me *In nomine meo* id
eſt: ideo quia fidelis eſt, uel propter me at
que ad gloriam nominis mei. *Me ſuſcipit*
in membro meo myſtico, quanuis non in
memetipſo. Itaque ſuſcipit me, id eſt, mi-
hi fieri iudico quod fit illi: & tàm gratũ
eſt mihi, acſi mihi in propria perſona exhi
beretur. Eccleſia nempe eſt myſticum cor
pus Chriſti, & ipſe eſt caput ipſius: quod
ergo fit membris, fit capiti. Intantùm quo

A que diligit Chriſtus paruulos & ægenos ut ſibi fieri arbitretur quod impenditur illis. Vnde Paulo ait, Quid me perſequeris? Et per Zac. Qui tetigerit (inquit) uos tanget pupillam oculi mei. *Qui autem ſcandalizauerit*. i. uerbo uel facto ſuo inordinato ad peccandum induxerit *Vnum* id eſt aliquem *De puſillis iſtis qui in me credunt* id eſt, de fidelibus adhuc imperfectis, incipientibus, uel etiam proficientibus, nondum perfectis, *Expedit ei, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius*. Per molam aſinariã quam equi vel aſini trahunt cum rota in molendinis, intelligitur quodcunq; grande ſaxum ſeu lapis grauiſsimus, *Et demergatur in profundum maris*. Vtilius enim ſibi eſt iuſtè occidi, quàm impiè uiuere.
B Vtilius eſt enim corporalem perpeti mortem, quàm alium ad animæ mortem inducere. Vtilius ei eſt in uita hac puniri, quàm æternaliter condemnari. Iſtud potiſſimum uerum eſt de ſcandalizatione actiua, & paſſiua, prout ſunt peccata mortalia. Tunc enim ſcandalum actiuum mortale eſt, quando uerbũ uel factũ ſcandalizantis eſt in ſe mortale, uidelicet caritati uel iuſtitiæ contrariũ. Vel quãdo eſt in ſe ueniale, & tamen homo per illud intendit aut nititur aliũ ad peccatũ mortale inducere, paruipendens eius ſalutem per hoc ꝙ non vult ſibi placentia omittere propter fratris ſalutem: quod q̃ ſit iniquum, patet ex uerbis Pauli dicentis, Sic aũt in fratres peccantes, & percutientes
C conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Et rurſus, Hoc (inquit) iudicate ne ponatis fratribus offendiculum uel ſcandalum. Deniq; melius eſſet occidi quàm ſcandalizare alium, quanuis ſcãdalizantis, & ſcandalizati peccatum eſſet ueniale. Peccatum nanq; eſt infinitę fugibilitatis, magisq; debet homo eligere mortem pati, quàm uenialiter peccare. Et bene ait Saluator, Qui ſcandalizauerit unum ex puſillis, quia (ut ait Hieron.) qui ſcandalizatur paruulus eſt. Maiores enim ſcandala non recipiunt. Vnde perfectorũ non eſt ſcãdalizare aut ſcandalizari: quia tàm fortiter cum Deo uniti ſunt, ut tam magnum malum non operentur, unde meritò aliquis debeat ſcandalizari, quanuis ſæpè uenialiter peccent. Hoc enim humanæ indulgendum eſt fragilitati. Similiter ex uerbis, & factis aliorum inordinatis
D non ſcandalizantur, ſed compatiuntur, & cautiores reddũtur, imò & fœliciores: iuxta illud, Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum. Hinc ait Pſal. Pax multa diligentibus legẽ tuam, & non eſt illis ſcandalum. Et Apoſtolus, Quis nos ſeparabit à caritate Dei? *Væ mundo* id eſt, mundanis, & intimoratis hominibus, *A ſcandalis* id eſt, propter ſcandala quæ inuicem inferunt & patiuntur, in quibus æternam pœnam merentur. Et meritò væ mundo à ſcandalis, cum non posſit euadere, *Neceſſe eſt enim ut ueniant* id eſt, oriantur *Scandala* actiua, & paſsiua, uidelicet offendicula culpæ, ex quibus procedunt nocumenta animæ: hoc neceſſe eſt non abſolutè, ſed ex ſuppoſitione, quia uidelicet homines
E nolunt peccata ſua relinquere. Ideo neceſſariò concomitatur ſcandalum aliorum, maximè puſillorum & impiorum. Sic ergo neceſſe eſt ut ueniant ſcandala, quomodo ait Apoſtolus, Neceſſe eſt ut ueniant hæreſes, ut qui probati ſunt, manifeſti fiant. Vnde quod dictum eſt, neceſſe eſt ut ueniant ſcandala, quidam exponunt ſic, Expediens eſt ad exercitationem, & probationem aliorum: ueruntamen vę. i. æterna damnatio imminet ac debetur, *Homini illi per quem*. i. à quo *Scandalum uenit*. i. qui alium ſcandalizat mortaliter. Ex hoc concluditur quòd ſcandala euenire non ſit abſolutè neceſſarium, quia tunc quilibet excuſaretur à uitio ſcandali. Radix nanque peccati in liberta
F te fundatur. *Si autem manus tua uel pes tuus ſcandalizat*, id eſt, ad culpam inducit *Te* per actum ſeu operationem quamcunque uel per greſſum ac curſum illicitum, *Abſcinde eum*, uidelicet pedem ac manum. nõ membra abſcindendo, ſed inordinatum vſum membrorum uitando: iuxta quem ſenſum dicit Apoſt. Mortificate membra ueſtra quæ ſunt ſuper terram, *Et proyce abs te*, id eſt, ſpiritualiter ſepara te à uitioſis actibus membrorum iſtorum. Sic enim ait Apoſt. Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu, Et qui in carne ſunt Deo placere non poſſunt *Bonum eſt tibi ad uitam ingredi* id eſt, melius eſt tibi ſaluari *Debilem uel claudum*. i. ordinatis, delectabilibus & ſolitis actibus manuũ, & pedum carentem, *Quam duas manus aut duos pedes habentem*

A tem.i.vitioſis, ac placitis actibus membrorum iſtorum vtentem, *Mitti in ignem æternum*. Quemadmodum ergo caſtratus propter regnum cœlorum uocatur, qui amore fœlicitatis futuræ ab omni concubitu abſtinet, non qui membra generationis abſcindit: ſic Chriſtus docet manum ac pedem abſcindere, & ſic claudus ac debilis nuncupatur, qui membra iſta ab actibus malis reſtringit. *Et ſi oculus tuus ſcandalizat te* per immoderatũ, incautum, impudicum, aut uanum aſpectum, *Erue eum* quantũ ad vſum hmõi, *Et proijce abs te* ſicut de manibus dictum eſt. Vnde in Eccl. legitur, Auerte oculos tuos à muliere compta. Et ꝓpheta, Auerte oculos meos ne videant vanitatẽ. Maximè neceſſaria eſt iſta B proiectio ſiue erutio oculorum. Oculo n. quid nequius creatum eſt? Et in libr. Num. dominus iuſſit filijs Iſrael, ne ſequerentur oculos ſuos per res varias fornicãtes. Cuſtodiendus ergo, & diligentiſſimè refrenandus eſt oculus, maximè tempore orationis, contemplationis, diuiniq; cultus, & in eccleſia, ac coram aliis. A uiſu enim ſuo cognoſcitur uir, & ab occurſu faciei ſenſatus prudens. *Bonum*.i. melius *Eſt tibi cum uno oculo*. i. cum moderato vſu oculorum, & refrenatione eorum, *Ad uitam ingredi, quàm duos oculos habentem* .i. oculis ad libiditum tuum vtentem, & vndique circunſpicientem, *Mitti in gehennam ignis.* Porrò præhabita alio modo exponi poſſunt, eritq; ſenſus. Si manus tua aut pes tuus.i. aliquis tibi tàm carus propinquus, C aut auxiliatiuus, vt propria manus uel pes, ſcandalizat te, pertrahendo te in peccata, vel quia carnales affectiones habes exiſtendo cum ipſo, abſcinde eum.i. ſegrega te ab ipſo mente, & corpore, ſed nõ caritate ſi fieri poteſt. Bonum eſt tibi ad uitam ingredi debilem vel claudum.i. taliũ amicitia atq; ſubſidio deſtitutum, quàm duas manus uel duos pedes habentem .i. talium auxilio & amore vallatum damnari. Simili modo intelligendum de oculo eſt. ¶ Quidam obtuſi iſta ſuperficialiter intelligentes, putabãt licitam eſſe mutilationem membrorum propter vitanda peccata, cum ſimili ratione liceret ſeipſum occidere. Talis quoque mutilatio cõcupiſcentiam non auferret, & multa virtuoſa opera impediret. *Videte ne condemnatis vnum*. i. aliquem quantumcunque vilẽ D ac modicum *Ex his puſillis*.i. imperfectis fidelibus miniſtrantibus mihi. per hoc Saluator excludit cauſam ac fomitem ſcandalizationis. Multi nanque idcirco non curant nec metuunt alios ſcandalizare, quoniam paruipẽdunt eorum perſonam, nec attendunt dignitatẽ naturæ ad Dei imaginem factæ, ac pretium ſanguinis Chriſti pro illis effuſi. Conſideremus ergo nobilitatem animæ rationalis, & beatitudinem ad quam condita eſt, & quanta pro eius ſalute tota trinitas fecit, quãta Chriſtus ſuſtinuit, quanta beneficia contulit, inter quæ eſt ſuperdigniſſimum corporis & ſanguinis ſui ſacramentum, & ſic fiet vt neminem aſpernemur, ſed cũ apoſtolo dicemus, Quis ſcandalizatur, & ego non uror? Itemque, Si eſca ſcandalizat fratrẽ E meum, non mãducabo carnes in æternũ. Præterea quã vitioſum ſit contẽnere quẽ piã, patet ex eo ꝙ in Iſaia ſcriptũ eſt, Væ qui ſpernis, nõne & ipſe ſperneris? Cũ ipſe fatigatus deſieris contẽnere, contẽneris, Et Malac. inquit, Nunquid nõ pater vnus oĩum noſtrum? Nunquid non Deus vnus creauit nos? Quare ergo unuſquisque noſtrum deſpicit fratrem ſuum? Cur autem non ſint puſilli ſpernendi, ſubiũgitur, *Dico enim uobis, quia angeli eorum* .i. cuſtodes aĩarum ipſorum exiſtentes, vt in pluribus *In cælis* id eſt, in cœlo empyreo quod eſt locus, & manſio beatorum *Semper*.i. indeſinenter atque in æuo omne tempus comprehendente *Vident* clarè & immediatè per ſpeciem oculo intellectuali *Faciem patris* præſentialiter, & luculenter eis obiectum *Qui in cælis eſt* Cũ ergo ſit tanta F dignitas hoĩum, vt cuſtodiãtur à ſpiritibus angelicis Deũ clarè videntibus, non ſunt ſpernendi. Porrò ſecundũ Dionyſium eccleſiaſt. hierarchia ab angelica gubernatur, ideo angeli infimi ordinis immediatè cuſtodiunt homines bona ſuggerendo, à malis plurimis retrahendo, à diuerſis periculis defendendo, pro ipſis orãdo, gratiam impetrãdo, dæmonũ poteſtatẽ & impetũ coercendo, & ſecundũ doctores quilibet homo ſortitus eſt angelum ſpecialẽ, imo ſecundùm Tho. & alios quoſdam, etiam pueri nõdum nati in vtero matrum habent cuſtodientes ſe angelos, propter pericula quæ poſſunt ante partum, & in

A partu occurrere. At uerò alia ratio ſubditur, cur nemo quanuis puſillus ſpernendus ſit *Venit enim* per incarnationem *Filius hominis ſaluare*. i. ſua paſſione redimere *Quod perierat*. i. perditum genus humanum. Cum ergo tantæ æſtimationis coram Deo puſilli ſint, ut Chriſtus dignum duceret mori pro ipſis, non ſunt paruipendendi, nec ſalus eorum negligenda eſt. Quod autem Chriſtus uenit ad ſaluandũ qđ periit, probat ꝑ ſimile *Quid nobis uidetur? Si fuerint alicui centum oues*. i. centum oues habuerit *Et ſi errauerit*. ſi perdita fuerit *Vna ex illis: nonne relinquit nonaginta nouem oues in montibus* in quibus paſcuntur *Et uadit quærere eam quæ errauit. Et ſi contigerit ut inueniat eam: Amen dico uobis, quia gaudet ſuper eam*. i. de ea & eius inuentione
B *Magis quã ſuper nonaginta nouem* oues *Quæ non errauerunt*: nõ ꝙ ſimpliciter plus amet illam unam, quàm cæteras omnes: ſed qa ſpeciali atque recenti quadam lætitia propter eam afficitur: quod accidit propter duo, primò, quoniam eam magis conſiderat quàm alias oues: ſecundò, quoniã propter præcedentem de perditione ouis triſtitiam, magis ſentitur oppoſitum gaudium, hoc totum ad literam ſic eſt. ¶ Myſticè uerò, homo iſte eſt Chriſtus, qui habuit centum oues. i. perfectum numerum electorum. Cumq́; una erraſſet. i. humanũ genus peccando periiſſet, reliquit nonagintanouem. i. nouem ordines angelorũ in montibus. i. in cœlis: de quibus legitur, Leuaui oculos meos in montes: & uenit in mundum quærens, & ſaluans genus
C humanum. Magis autem lætatur Chriſtus, & etiam angeli de una oue perdita reperta, quàm ſuper nonagintanouem: uel ut Lucas refert, Gaudium eſt angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonagintanouem iuſtis qui non indigent pœnitentia. Non ꝙ abſolutè loquendo, peccator pœnitẽs melior aut magis dilectus ſit quàm multi iuſti perſeuerantes in bono: imò comparando ſtatum ſtatui meliores ſunt innocẽtes quàm pœnitentes. Sed hæc ideo dicta sũt quia de peccatore pœnitente habet Chriſtus quoddam ſpeciale gaudium. Lætatur .n. dominus in operibus ſuis. Et in Neemia habetur, Gaudiũ domini eſt fortitudo ueſtra: & qa in his frequenter abundãt
D feruor & gratia in quibus abundauit malitia, ſicq́; amabiliores redduntur. *Sic non eſt uoluntas ante patrem ueſtrum qui in cœlis eſt*, id eſt, in patre cœleſti, *Vt pereat*. i. damnetur. *Vnus de puſillis* iſtis, quamuis enim diuina uoluntas ſit cauſa ſalutis prædeſtinatorum, non tñ eſt cauſa dãnationis reproborũ, nec ipſe uult eos dãnari uolũtate antecedente uel uolũtate ſigni, ſed uolũtate conſequẽte, conſiderata culpa eorũ.

Sed poſſet aliquis dicere, Si non eſt uoluntas Dei, ut pereat unus ex puſillis, ergo uoluntas Dei eſt, ut omnes puſilli ſaluentur. Quod etiam ſacra ſcriptura teſtatur. Dicit .n. Apoſtolus, loquens de Deo, Qui (inquiens) uult omnes homines ſaluos fieri, & ad ueritatis agnitionem ueni-
E re. Et Petrus, patienter (inquiens) agit dominus. nolens aliquem perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti. Vnde per Ezechielem dominus loquitur: Nunquid uoluntatis meæ eſt mors impii dicit dominus, ut non conuertatur & uiuat? Et denuo, Nolo (inquit) mortem morientis: ſed ſi ita eſt, uidetur ſequi, ꝙ omnes ſaluabũtur. Nam teſte Apoſtolo, Voluntati eius quis reſiſtet? In Iſaia quoq; perhibet deus, Conſilium (inquiens) meum ſtabit & omnis uolũtas mea fiet. Deniq; omnia quæcunq; uoluit dominus fecit in cœlo & in terra. Hæc atq; ſimilia concordãdo reſpõdit Damaſcenus, ꝙ dominus uult omnes ſaluari uoluntate antecedente nõ conſequente: quæ duplex uoluntas in Deo ratione diſtinguitur. Dicitur nanq; volũtas antecedens, qua quis aliquid vult ſecundũ communem, & abſolutam cõſideratio-
F nẽ ipſius: hac volũtate vult princeps omnes ſubditos ſuos permanere ĩ uita inquã tũ ſunt ſubditi ſui. Volũtas uerò cõſequẽs dr̃, qua quis aliquid vult penſatis particularibus circũſtantiis eius. hac voluntate vult princeps multos ſubditorũ ſuorum occidi, inquantũ ſunt latrones, aut fures, uel reipublicæ aduerſantes. Itaq; voluntas dicitur antecedens, quia ſecundũ ordinẽ rõnem ꝑcedit diſtinctã conſideratione rei, ſeu cõditionẽ ipſius. Cõſequẽs uerò qa cõſequit̃ eã. Sic ergo & Deus vult oẽs ſaluari uolũtate antecedẽte, cõſiderando inquantùm ſunt creaturæ ad Dei imaginem factæ beatitudinis ſuſceptiuæ. Non autem uoluntate conſequente, uidelicet, in-

A inquantùm ſunt impii. Et quia uoluntas fertur in rem ſicut in ſe eſt, ideo uoluntas antecedens, non eſt uoluntas ſimpliciter, ſed ſecundùm quid. Voluntas uerò cōſeques eſt uoluntas ſimpliciter. Ideo quicquid hac voluntate vult Deus impletur. Et de ea loquuntur autoritates, quibus oſtenditur adimpleri quicquid uoluerit Deus. Poteſt etiam dici, quòd non eſt uoluntas ante Deū, ut pereat aliquis, quoniam Deus uult omnes ſaluari quantùm in ſe eſt: ita quòd ex parte ipſius non eſt defectus, nullumq́ue ad ſe uenientem repellit, quoniam ſingulis gratiam ſuam infundere eſt paratus, ſi fecerint qđ in ipſis eſt. De hac materia plenius dixi ſuper Epiſt. Pauli. Superius docuit xp̄s ut neminē ſcandalizemus, nūc ꝑcipit ut proximos ex caritate ædificemus, uitia eorum ordinatè, piè, & caritatiuè increpando. *Si autem peccauerit in te frater tuus, uade, & corripe eum inter te & ipſum ſolum.* Per fratrem intelligitur quilibet proximus. Quòd autem dicitur in te, intelligi poteſt tripliciter. Primò, ſecundùm Auguſtinum In te, i. te ſciente: quia qui alio ſciente peccat, quantùm in ſe illum ſcandalizat, ſicque ſcientia culpæ læſiua eſt: ſicut cognitio boni eſt ad melius prouocatiua. Secūdò, iuxta Hierony. In te, i. contra te directè, non contra Deum directè: ſi. n. fieret blaſphemia uel impugnatio fidei, non oporteret ſeruare ordinem ſubſequentem. Tertiò, In te. i. te ſolum læſerit, ſi enim alios lęderet, uel coram aliis peccaret, non ſeruaretur modus ſubſcriptus: Vade mentis prompto affectu, uel ſi opus eſt etiam corporis greſſu, & corripe eum inter te & ipſum ſolum uidelicet in ſecreto, nec confundatur, ex aſperetur, aut diffametur, & diffamatus de cætero non retrahatur à vitiis timore diffamię, ſed fiat ei frons meretricis, & peccet ſine rubore. *Si te audierit* aure mentali, id eſt, tuæ increpationi humiliter acquiuerit, *Lucratus es fratrem tuū* ideſt, perditum recuperaſti, & de iugo peccati ac dominatione diaboli eripuiſti. *Si autem te non audierit*, hoc eſt, uerba tua cōtempſerit, uel ſe excuſauerit, uel id quod fecit, bonum eſſe affirmauerit, non peccatum, *Adhibe tecum unum teſtem uel duos*, id eſt, in præſentia unius uel duorum teſtiū corripe eum: ne cito coram omnibus diffametur, ſed paulatim peccatum eius deducatur in publicum, *Vt in ore* id eſt, ſermone *Duorum teſtium uel trium* uidelicet duorum quos adduxiſti, & tui qui primò culpam nouiſti, Stet id eſt, probetur atq; credatur. *Omne uerbum* quod delinquenti obiicitur, ſcilicet accuſatio. *Quod ſi eos non audierit*, qui ſimul tecum corripiunt eum, *Dic Eccleſiæ* id eſt, prælato ſeu iudici uel congregationi communiter quid ille fecerit uel omiſerit impiè. & quomodo correptionem ac teſtium adhibitionem abiecit manens in ſua duritia. *Si autē Eccleſiā non audierit ſit tibi ſicut Ethinicus*, ideſt, gentilis. *Et publicanus* qui manifeſtè, & quaſi incorrigibiliter peccat, ut uſurarii, id eſt, tunc omnino recedas, & retrahas te ab eo quaſi ab eo qui per excommunicationē eccleſiaſticamq̀ue cenſuram ſeparari meretur à cōmunione fideliū. ¶ Porrò, quòd Apoſtolorū & ſucceſſorum eorum, uidelicet prælatorum excommunicatio & ſententia uim habeant, & diuino iudicio, approbentur, atq; à Deo efficientiā ſortiantur, oſtendit Saluator ſubdendo, *Amen dico uobis* apoſtolis, & in perſona ueſtra ſucceſſoribus ueſtris, *Quæcunque* facta uel genera hominū *Alligaueritis* per excommunicationem, reprobationem, uel condemnationem *Super terram, erunt ligata & in cælo*, i. à Deo ligata reputabuntur, ſi tamen ordinatè procedatur. *Et quæcunque ſolueritis* id eſt, dimiſeritis ſeu relaxaueritis. *Super terram, erunt ſoluta & in cælo* Hoc ſuperius dictum eſt Petro, illicq; diligētius expoſitum eſt. ¶ Deniq; cum præſens materia ſit practica, utilis & quotidiana, oportet pauliſper plenius loqui, de correptione fraterna, de teſtium inductione, & publica denunciatione. Primò ergo ſciendum, quòd vitium delinquentis conſideratur dupliciter, primò inquantùm nocet peccanti, & ſic peccantem arguere, actus eſt caritatis, ad quem omnes tenemur: quemadmodum & caritatem, cū iſta correptio non ſit niſi remedium contra peccatum, Vnde in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt Vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo. Secundò, conſideratur peccatū prout eſt aliorum ſcandalizatiuum, uel boni cōmunis læſiuum ac turbatiuum, aut diuinæ maieſtatis inhonoratiuum, ſicq; peccātem arguere eſt actus iuſtitiæ, pertinens

ad

A ad prælatos ac iudices potius quam ad alios,quoniã talis correptio ordinãtur præcipuè ad debitam punitionem peccantis propter conſeruationem iuſtitiæ, & non ſemper ad correctionem peccãtis: quia interdum occiditur vt vel ſic alii terreãtur, reprimãtur à ſimilibus malis. Inſuper cũ præceptum de correptione fraterna ſit affirmatiuum, obligat ſemper, ſed non ad ſemper. Propterea correctio iſta exercẽda eſt cum debitis circunſtantiis actus virtuoſi, uidelicet pro loco, cauſa, & tempore, ſecũdùm quod utile eſt ad emendationem alterius. ¶ Vnde fraterna correptio tribus modis omittitur. Primò, meritoriè & ex caritate, quando uidelicet congruum tẽpus expectatur, uel de ampliori induratione peccantis probabiliter formidatur:
B teſte.n. ſcriptura, Qui deriſorem inſtruit, ipſe ſibi iniuriam facit. Et, Non amat peſtilens eum, qui ſe corripit. Secundò, omittitur uitioſè, & cum mortali peccato, vt dum ex cupiditate vel timore corporalis pœnæ, ſeu damni temporalis, uel ſimili cã quæ non eſt caritati præferenda, omittitur. Tertiò, cum ueniali peccato, ut dum cauſę prędictæ correptionem fraternã retardant non tamen omnino impediunt. Deniq; ſubditi pręlatos ſuos corripere debent in uitiis manifeſtis, uel correptione dignis, ſeruatis tamen debitis circunſtantiis.ſ. congruo loco, non in conuentu, debito tempore & debita forma, nõ proteruè & durè, ſed reuerenter & mãſuetè. vnde Apoſt. Coloſ. hortatur, ut epiſcopum ſuũ
C .ſ. Archippum filium Filemonis, cui paulus breuem ac ſpecialem ſcripſit epiſtolã, admoneat, dicens, Archippo dicite, Vide miniſterium tuum quod accepiſti in domino, ut illud impleas. Vnde Moyſes qui quotidie angelico perfruebatur colloquio, documento ac magiſterio dedignatus non eſt viri gentilis Ietro increpationem & informationem recipere: imò quò pręlatus pluribus occupatur atq; diſtrahitur, eò amplius indiget admonitione frequenti ac diligenti, niſi eſſet uehementer perfectus, quod non debet de ſeipſo ſentire. Sed debet filiorum ſuorum humilẽ correptionem ac caritatiuam exhortationẽ dignanter & affectuoſè recipere. Ait,n. Salomon in prouerb. Argue (inquiẽs) ſapiẽtem & diliget te, da ſapienti occaſionem, & addetur ei ſapientia. Doce iuſtum & feſtinabit accipere. D Præterea, fraterna correptio, ut eſt actus iuſtitię pertinẽs ad prælatos, non eſt omittenda ob id ne correptus fiat deterior, quoniã talis correptio habet poteſtatem cogendi. Et ergo per pœnam compellendus eſt peccans, ut ceſſet à malo, ſi aliter noli deſiſtere. Ex tali quoque correptione utilitas oritur communitati, dum ordo iuſtitiæ obſeruatur, & alii exemplo puniti terrentur, ne agant ſimilia. Propter quod ſcriptum eſt, peſtilente flagellato ſtultus ſapientior erit. Oportet inſuper ſcire, ꝙ quædam peccata ſunt publica: & in talibus prouidere oportet, nõ ſolũ peccanti, ſed et aliis ne ſcãdalizentur. Talia itaq; mox publicè redarguenda ſunt: prout ad Timo. iubet Apoſtolus, Peccante (inquiens) corã omnibus argue, ut E cæteri timorẽ habeãt. Quædã uerò peccata contrariãtur fidei, uel bono cõi, & in talibus quamuis occulta ſint, ſtatim procedẽdum eſt ad publicationẽ, ut ſi quis machinetur ciuitatem incendere, uel fidem aliorum corrumpere. Si tamen uetiſimiliter exiſtimet quis, ꝙ taliter peccantẽ poſſit per ſecretam increpationem corrigere, poteſt primò occultè corripere. Quædã aũt ſunt peccata occulta ſibi peccanti nociua, & ei in quem peccat, qui ex ipſa peccati notitia læditur quãtũ eſt ex parte peccãtis, & in iſtis ſeruandus eſt ordo correptionis, quẽ hoc loco docet Saluator, unde de neceſſitate præcepti eſt, ut publicam denunciationẽ præcedat ſecreta correptio. & inter extrema hæc mediare debet teſtiũ inductio, ſicut oſtẽſum eſt. F Peccatum nanq; occultandum non eſt, ne putreſcat in corde. Hinc Auguſtinus. Si neglexeris (inquit) corrigere, peior eo qui peccauit efficieris. Et iterum, Neſcientes quis ad numerum prædeſtinatorũ, & quis ad ſortem reproborum pertineat, ſic affici debemus caritatis affectu, ut omnes uelimus ſaluari, & ideo omnibus fraternę correptionis debemus affectũ impẽdere ſub ſpe diuini auxilii. ¶ Teſtium quoq; inductio intelligi poteſt tripliciter. Primò, ut per eos oſtendatur peccanti, id eſſe peccatum quod fecit, ſi fortè hoc ignoret aut neget. Secundò, ad conuincendum peccãtem ſi denuò peccat. Tertiò, ad probandũ ꝙ correptor fecit, id quod ad ſe pertinebat.

A bat. ¶Sed his obuiare uidetur, ꝙ in capitulis religioſorum fiunt proclamationes ſine admonitione præuia. Auguſtinus etiã ait in regula, Peccatum primò denunciandum prælato quàm teſtes inducantur. Vnde nonnulli prꝑlati ſubditis ſuis præcipere ſolent, ut ſi emendatione dignum quid nouerint ſibi reuelẽt, & tñ ad prælatũ publica denunciatio pertinet. Et reſpondendum, ꝙ proclamationes prædictæ nõ ſunt de leuibus culpis, quę non derogant famę, & ſunt potius oblitarum commemorationes culparum, quàm accuſationes vel denunciationes. Si uerò aliquis grauia mala & famæ contraria alteri in proclamãdo obiiceret, ageret contra præceptum ſaluatoris, cuius præceptorum trãſgreſsio mortale peccatum cenſetur. B ¶Præterea verbũ Auguſtini intelligendum eſt de prælato, inquantũ eſt ſingularis perſona, nõ inquãtum eſt iudex & loco eccleſiæ. Et ſimili modo præcepto prælatorum iubentium ſibi inſinuari occulta peccata ſubditorum dicendum eſt. Vehementer timeo quod multi præſcriptum ordinem correptionis fraternæ male obſeruent, qui de peccato mortali indigent pertimeſcere. Poſtremò quàm virtuoſum ſit correptionem patienter, gratanter & amoroſè recipere, quàm item uitioſum ſit eã abiicere, conſtat ex his quæ in Prouer. ſapientiſsimus Salomon loquitur, Viro qui corripientẽ dura ceruice contemnit, repẽtinus ſuper ueniet interitus. Et rurſus, Egeſtas & ignominia ei, qui deſerit diſciplinam: qui aũt acquieſcit increpationib. poſſeſſor eſt cordis. Ideo ait Pſalmiſta, C Corripiet me in miſericordia, & increpabit me. Et ĩ Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Quam bonũ eſt correptum oſtendere pœnitentiam, ſic.n. effugiet peccatum. Hinc Seneca notabiliter fatur. Moneberis libenter, & reprehenderis patienter, ſi meritò obiurgat te aliquis, ſcito, quia profuit: ſi immeritò. ſcito, quia prodeſſe uoluit: non acerba, ſed blanda timeas verba. Qm̃ verò ĩ ſuperioribus plura induxit, & docuit Xp̃s, ut nos ad caritatẽ & mutuã pacẽ prouocaret, idcirco ſubditur, q̃ vtile ſit cõcordiã poſsidere cũ aliis, quatenus incitemur ad pacem ſanctiſsimã. *Iterũ dico uobis, Si duo* & multa fortius ſi plures. *Ex uobis*, hoc eſt, de numero ſeruorum meorum in caritate uiuentiũ, *Conſenſerint*. i. concordi animo idem ſenſerint uel optauerint *Super terram*. i. in præſenti peregrinatione atque exilio ubi eſt locus merẽdi ac demerẽdi, opportunitasq; orandi. *De omni re quacunque petierint*. i. de quocũq; bono eis ſalubri *Fiet illis*. i. exaudiẽtur *A patre meo qui eſt in cælis* oportet. n. ut petãt ꝙ decet & expedit, orẽtq; perſeuerãter. Cũ aũt orat quis ꝓ ſe piè, ac perſeuerãter, indubitãter exauditur a Deo. Ex quibus patet ꝙ ſp̃ualis amicitia, ſocietasque fraterna ad interiorẽ profectũ relata ſit fructuoſa, & ad gratiæ magnã adeptionẽ proficua eſt. Frater. n. qui iuuatur à fratre quaſi urbs munita, Et quãtò maior eſt multitudo orãtiũ, tãtò deprecatio exaudibilior redditur cæteris partibus. E *Vbi enim ſunt duo uel tres congregati in nomine meo*. i. in me, uidelicet in caritate & gratia vel ſecũdũ volũtatẽ meã, ſeu ad honorẽ & gloriã nominis mei, ut ſint corporaliter ſp̃ualiterq; uniti, *Ibi ſum in medio eorum*. i. inter eos atq; in cordibs ſingulorũ per ſpiritus ſancti directionẽ, piã, gubernationẽ & præcũ illorũ gratioſam exauditionẽ. Tales ergo Chriſtus cuſtodit, protegit & illuſtrat, qui in prouerbiis teſtatus eſt delitiæ meæ eſſe cum filiis hominum. Vnde per Moyſen ſæpè præduxit, Ego ſum qui habito in medio filiorum Iſrael. Hinc ergo credendum generales ſynodos, atque concilia à ſpiritu ſancto regi & in medio totius conuentus Deum laudantis, Chriſtum clementer aſsiſtere. *Tunc accedens Petrus ad eum, dixit*. F Quoniam Petrus audiuit Chriſtum docentem, ꝙ peccans in aliquo caritatiuè monendus ſit, quòd fieri nequit, niſi p̃cm̃ ei ex corde dimittatur: ſaltẽ quãtũ ad culpã, iõ quærit *Domine quotiens peccabit in me frater meus & dimittam ei?* i. quot uicibus proximo meo in me peccanti indulgebo: An *Vſq; ſepties*. i. ſeptẽ uicibus? Qm̃ Petrus nouit Iudæos ad talionem procliuos, idcirco putauit ſe multum dicere, cum paratum ſe offerret ad ignoſcendum ſepties. *Dicit illi Ieſus, non dico tibi* & ſub perſona tua omni fideli *Vſque ſepties* tantùm eſſe dimittendum. *Sed uſque ad ſeptuagies ſepties*. i. toties quoties re oſtẽndit. Ponitur enim numerus determinatus ꝓ numero indeterminato. Nam toties oportet proximo in nos peccanti remittere, quoties uolumus, nobis peccantibus

A à Deo ignoſci,à quo vtiq; volumus indeſinenter ignoſci,quotieſcunq; peccamus aliter nõ poſſemus iugiter dicere,Dimitte nobis debita noſtra,ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.Nõ ergo vincamur à malo nec fatigemur bene agẽdo, ſed inceſſanter parcamus peccãtibus,culpá dimittẽdo.Pęna tñ dimittẽda non eſt, ſi ex remiſſione pęnæ peccator ad peccandũ fiat procliuior,uel alij ſcãdalizentur, uel diſciplinę, & ordo iuſtitiæ pericliteť, imò tũc pertinet ad magnã caritatẽ infligere pęnã ſecundũ iuris proceſſum. Propter qđ dicit Aug.Peccat ſemel, ignoui: peccat ſecũdò,ignoui:peccat tertiò,uapulet. Deniq; Xp̄s proponit ſimilitudinem ualde terribilẽ, qua monſtratur quã ne-
B ceſſe ſit proximo in ſe peccãti ſemꝑ ignoſcere,ſi quis uelit diuinã clementiã impetrare *Ideo.* i. ex quo toties dimittendũ eſt delinquẽti *Aſſimilatum eſt regnum cælorum* .i.ſtatus,& regimen eccleſiæ militantis, cuius conuerſatio eſt in cœlis *Homini regi qui uoluit rationem ponere.*i. computationẽ & iuſtã exactionẽ,ſeu inquiſitionẽ facere *Cum ſeruis ſuis.Et cum cæpiſſet rationem ponere, oblatus eſt unus qui debebat ei decem millia talenta.*iuxta literã nõ eſt aliqua diſficultas in iſta parabola. Porrò iuxta myſticũ intellectũ dominus iſte eſt Chriſtus rex regũ,& dominus uniuerſorũ:qui licet in die iudicii,uel in hora mortis ac particularis iudicii nullũ pc̄tm̃ relinquat inultum,nec tp̄s pœnitentiæ tribuat, tamẽ quotidie ponit rõnem cum fidelibus per uicarios ſuos,prælatos, per ſcripturarum
C admonitiones,& per inſpirationes internas.Per illũ aũt,qui debuit decẽ millia talenta,intelligitur quicunq; magnis multiſq; peccatis obnoxius, *Cum autem* talis tranſgreſſor *Non haberet unde redderet.*i. opera uirtuoſa ac ſatisfactoria quibus deũ placaret,& ſuæ iuſtitiæ condignã recompenſationẽ honoris,pro illata iniuria exhiberet,*Iuſſit eum dominus uenundari.*i.pœnis immergi,ſeu demonibus tradi, ut pro numero culpæ,& pro peccatore eis tradito,ſolueret Deo nummum uindictæ, ſub ſeruiendo diuinæ iuſtitiæ in punitione damnati.Iſta facit Chriſtus quotidie per cõmunicationem,& pronunciationẽ ſcripturæ prælatorum eccleſiæ. *Et uxorem eius & filios.*i.ſenſualitatem, ſeu inſipientiam

& operá mala *Et omnia quæ habebat*, quia D omnia iſta obligata ſunt ad pœnam propter peccata *Et reddi.*i.diuinæ iuſtitiæ ſatisfieri pro peccatis illius.*Procidens autem* .i.ſe proſternens *Seruus ille.*i.peccator Deo per pœnitentiam ſe humilians *Rogabat eum dicens,Patientiam habe in me.*i. emendationem,& ſatisfactionẽ meam clementer expecta,nec ſtatim me damnes, ſed æterna ſupplicia in tpalem pœnã commuta; *Et omnia reddam tibi.*i. pro uniuerſis peccatis pœnitentiam, & emendationẽ efficiã, & ſicut te inhonoraui malè agendo,ſic te honorificabo benè uiuendo *Miſertus autem dominus* Ieſus ſerui illius. *Dimiſit eum, & debitũ dimiſit ei* quacũq; hora peccator ingemiſcit pro peccatis ſuis,oĩa ei donãtur,& larga Dei pietas ueniã non dimi- E diat,ſed oĩa mortalia ſimul dimittit.*Egreſſus autem.*i.mente auerſus *Seruus* ille liber à debito,ſed ſeruus peccati. Egreſſus ergo .i.Deum relinquens per recidium peccati,*Inuenit unum de conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios.* i. modicum comparatione debiti ſui ad Deum.Secundùm Augu.Omnis homo debitor eſt Dei, à quo multa bona ſortitus eſt,& quem multùm multiſq; modis offendit, & debitorẽ habet proximum ſuum, qui in ſe peccauit, uel aliquid ei alio modo tenetur.Sed debitum quò proximus nobis obligatur minimum eſt cõparatione debiti, quo Deo aſtricti ſumus in quem tantò grauius eſt peccare, quantò maior eſt dignitas eius præ cunctis, quod inſinuatur in lib.Reg. quo legitur,Si peccauerit uir in uirum, placari ei poteſt Deus: ſi autem in domi- F num peccauerit,quis orabit pro eo? *Et tenens ſuffocabat.* i. ſtrangulabat *Eum* uitalẽ ſpiritum includendo, ne reſpiraret *Dicẽs, Redde* mihi *Quod debes* Hoc agunt crudeles,qui per ſolutionem, & ſatisfactionem uindictæ à proximis ſuis uiolenter uel ultra uires eorum requirũt.*Et procidens conſeruus eius rogabat eum,dicens,Patientiam habe in me,& omnia reddam tibi.* i. ſoluam totum quod debeo,& ſatisfaciam tibi. *Ille autem noluit* acquieſcere deprecanti *Sed abijt* ideſt,cum conſeruo ſuo à ſe tentò & comprehenſo receſſit *Et miſit eum in carcerem, donec redderet debitum* in quo patet eius ſæua nimis crudelitas. *Videntes autem conſerui eius,quæ fiebant* inter hos

duos

A duos *Contriſtati ſunt ualde* quia ſicut ad caritatem pertinet de bono proximi exultare: ita ſpectat ad eam de malo eius triſtari *Et uenerunt & narrauerunt domino ſuo omnia quæ facta fuerãt* inter ſeruos prę̨fatos. Serui iſti intelligi poſſunt angeli qui ſunt adminiſtratorii ſpiritus. quorum vnus ait Ioanni in Apoc. Conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum. Hi tanquam diligentes cuſtodia conſiderant facta noſtra, & ſicut de noſtro profectu uerè lætantur, ita de noſtris peccatis, & afflictionibus metaforicè contriſtari dicuntur, quia per modũ
Mala. 3 dolentis ſe habent, dum diſplicet eis qđ impiè agimus. Hi narrant Chriſto non quaſi ignoranti, ſed ut iudicãti opera noſtra, uerba, &c. Sicut Tobiæ angelus loquitur, Ego obtuli orationem tuam do-
B mino. Secundò, per cõſeruos intelligi poſſunt homines iuſti, prælati ac iudices zelo æquitatis ſuccenſi, qui uidentes quomodo vnus opprimat alium, coram Deo cor ſuum effundunt & diuinam ultricem iuſtitiam inuocant, nõ zelo uindictæ, ſed amore iuſtitiæ. Et ut in præſenti corrigatur crudeliſſimè, poſtea grauius iudicentur. Tunc iſtis perceptis uel circiter, & citò poſt hæc, *Vocauit illum* ſuffocatorẽ crudelemq; ſeruum *Dominus ſuus* videlicet, Chriſtus qui quotidie quoſdam per mor-
C tem ad ſe uocat, *Et ait illi, Serue nequam.* i. nociuus in proximum, & domino infide-
Matt. 7. lis, *Omne debitum* .i. omnia peccata tua *Dimiſi tibi quoniam rogaſti me* pro dilatione & feci plus quàm rogaſti omnia relaxando *Nonne ergo oportuit & te* qui dominũ tuũ imitari debueras, & ad miſericordiam naturali præcepto teneris, vt facies alteri ꝙ tibi uis fieri. Oportuit ergo debito condecentiæ ac præcepti, neceſſitateq; finis, hoc eſt, ad obtinendam ſalutem neceſſarium fuit *Miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum* dimittens te liberum *Et iratus eſt dominus illius* videlicet Chriſtus qui nunc iraſcitur non per paſſionis commotionem inordinatam, ſed iuſtitiæ executionem, *Tradidit eum tortoribus* puta demonibus qui ſunt infatigabiles impiorũ punitores, ſaltem uſq; ad diem iudicii, poſtquàm omnes reprobi ſimul cruciabuntur à pœnis inferni, non à ſe inuicem ut aliqui dicunt, *Quò ad uſque redderet uniuerſum debitum* .i. in æternum: quoniam in inferno exiſtentes, nunquam ſalubriter pœnitent. vnde nec debitum ſoluunt ſatisfaciẽ D
do pro culpis. *Sic & pater meus cœleſtis* qui eſt pater meus per veram generationem, & naturæ identitatem *Faciet uobis* mancipando uos pœnis æternis, *Si non remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo*, hoc eſt proximo *De cordibus ueſtris* cordialiter diligendo, iniuriantem vel peccantem, & culpã penitus dimittẽdo, ita ut nil amaritudinis, iræ, vel impatientiæ, inhæreat animæ ueſtræ. ¶ Videtur autem hoc loco quodam modo inſinuari, quod peccata ſemel dimiſſa, redeant eadem & uindicentur: quia de ſeruo illo prædictum eſt, quod dominus tradidit eum tortoribus, quoſq; ſolueret debitum vniuerſum & ſubditur, Sic pater faciet uobis. Sed ut communiter iam tenetur, peccata dimiſſa non redeunt E
eadem, nec quò ad culpam nec quò ad pœnam directè & integrè: ſed indirectè & aliquo modo redire dicuntur inquantùm ſequentia uitia grauiora & damnabiliora ſunt propter ingratitudinem indultæ pietatis, & propter recidiuum in eadẽ mala, ſicut & periculoſius eſt, eandem corporis partẽ vulnerari quæ læſa eſt ſemel.

CAPVT XIX.

Et factum eſt cum conſummaſſet Ieſus ſermones iſtos.

ARTICVLVS XXXIII.

ET *factum eſt cum conſummaſſet.* i. impleuiſſet *Ieſus ſermones iſtos* in præcedenti cap. recitatos, *Migrauit à Galilæa, & uenit in fines Iudææ trans Iordanem* vide F
licet in partes: ſeu terram duarum tribuũ ac mediæ. ſ. Ruben, Gad, & manaſſe, *Et ſecutæ ſunt eum turbæ multæ* propter diuerſas cauſas, ut dictum eſt ſæpius, *Et curauit eos ibi* eos vtiq; qui indigebant, non totã turbã, in quo tangit Euangeliſta diuerſa ſanitatũ miracula eſſe peracta, ad præcedentis cõfirmationem doctrinæ, quæ propter prolixitatem uitandam non recitat ſigillatim. Nec ſolũ curauit eos ab infirmitatibus corporis, ſed & à languoribus animæ *Et acceſſerunt ad eum fariſæi tentantes eum* hoc eſt, experiri uolentes, an poſſent eum reprehendere in ſermone, ſeu reſpõſione, *Et dicentes*. Si .i. vtrum *Licet homini dimittere*

A *dimittere uxorem ſuam* omnino, non ſolùm quò ad cohabitationẽ & copulã, ſed etiã quantùm ad uinculum ut accipiat aliã *Quacunque ex cauſa*.i ex qualibet cauſa indifferenter vel ex leui cauſa, uidelicet propter deformitatem, fœditatẽ ſeu odium? Hoc doloſè quærebant, uolentes redarguere Chriſtum quicquid reſponderet, Si .n. diceret non licere, arguerent eũ blaſphemiæ, quaſi contradicentẽ ſacræ ſcripturę. Qm̃ in Deu. Moyſes ait, Si acceperit homo uxorem, & non inuenerit gratiam in oculis eius propter aliquam fœditatem, ſcribet libellũ repudii, Et Malac. propheta, Cũ odio (inquit) habueris eã dimitte. Si aũt reſpõderet ꝙ liceret, arguerent eũ libidinis licentiatorẽ. Sed ſi (Salomone teſtãte) fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorũ, multò amplius inaniter expandũtur laquei ante oculos cũcta cernẽtia ac infallibilis Chriſti. Ideo ipſe tanquã ſapientia Dei reſponſionẽ ſuam teſtimonio ſcripturæ ſic muniuit, ut pro nulla parte valeat reprehendi. *Qui reſpondens ait eis, Non legiſtis* Vos fariſæi, qui cæteris religioſiores eſſe uidemini, q.d. Vtiq; legiſtis, ſed fortè nõ ſanè intellexiſtis. *Quia qui fecit hominem ab initio*.i. Deus qui protoplaſtos parentes creauit, circa principium mundi, ſexto uidelicet die, *Maſculũ & fœminam creauit eos*. i. unum eorum fecit marem, & aliã fœminam in adiutoriũ viri ad prolem procreandũ *Et dixit* Deus per Adam, ſeu ipſe Adã Deo inſpirante

Deut.24

Malac.8

B

C *Propter hoc*.i. ob id quod uir & mulier cõditi ſunt in adiutorium mutuũ gratia generandi, *Dimittet homo patrem & matrem* Iſta dimiſſio intelligi poteſt dupliciter. Primò, quò ad cohabitationis ſeparationem. Videmus nanq; quod ſponſus, & ſpõſa parentũ ſuorum domos relinquunt, & ſeparatim cohabitãt. Secundò, quò ad excluſionem matrimonialis cõtractus, quia parẽtes non ſunt perſonæ legitimæ ad cõtrahendum matrimoniũ. Relinquet ergo homo patrem & matrem.i. filius non ducet matrem, nec filia patrem. Hoc.n. ſemper fuit illicitum propter naturalem reuerentiam quæ debetur parentibus, *Et adhærebit uxori ſuæ* & illa ſuo uiro per amorem, cohabitationem atq; perpetuũ uinculum, *Et erunt duo* ſuppoſita, utpotè maritus & coniunx *In carne una*.i. in uno car

nali comercio: ita qđ quilibet eorũ poteſtatẽ habebit corporis alterius, & nullus proprii corporis. Hæc ſcripta ſunt in Ge. Cum.n. immiſiſſet dominus ſoporẽ ſuper naæ contemplaionis, ſeu extaſim mẽtis in Adam, tuliſſetque unã coſtarũ eius, & inde feciſſet Euã: ille euigilãs, uel potius ad ſe rediens, & quod factũ erat ex reuelatione agnoſcẽs, locutus eſt, Hoc nũc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrẽ &c. ſicut nunc allegatũ eſt. Ex quibus cõcludit Saluator, *Itaq; iam* poſt copulã matrimonialem *Nõ ſunt* uir eiuſq; uxor *Duo* ſeparabilia ab inuicẽ *Sed una caro* i. tã indiſſolubiliter iũcti ſunt, ac ſi eſſent penitus una caro, & quodã modo ſunt una caro, qm̃ caro unius eſt in ptãte alterius, & ecõtra: quemadmodũ ait Apoſtolus, vir ſui corporis nõ habet ptãtẽ ſed mulier: ſimiliter mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed uir. Ex his infert reſponſionem firmiſſimam. *Quos ergo Deus coniunxit* hoc eſt, uirum & fœmina, quos Deus tàm inſeparabiliter coniũxit *Homo non ſeparet* autoritate humana, & propria uolũtate ex qualibet cauſa. Poſſũt tamen ſeparari quò ad cohabitationẽ, & debiti ſoluendi obligationẽ cõi eorũ conſenſu autoritate eccleſiæ, propter cultũ diuinũ, dum alter eorũ uel uterq; ingredi uult religionẽ Veruntamen quõcunq; ſeparẽtur, uinculum matrimonii permanet altero uiuente, quemadmodũ ait Apoſtolus. Mulier alligata eſt legi, quamdiu uiuit uir eius. *Dicunt illi* uidelicet fariſæi Chriſto obiiciendo eius reſpõſioni *Quid ergo*.i. ſi ita ẽ vt aſſeris, cur *Moyſes* ex parte Dei *Mandauit* uiris dare libellũ repudii.i. ſcripturam continẽtem cauſam diuortii? Quando.n. maritus uoluit uxorem dimittere redegit in ſcriptis cauſam ſeparationis, & dedit uxori, uel pręſentauit eã ſuperiori *Ait illis Ieſus, Quoniam Moyſes* ad, i. propter *Duritiam cordis ueſtri permiſit* non iuſſit *Vobis dimittere uxores ueſtras* nõ quaſi dimiſſio illa ſit i ſe bona ac licita, ſed propter deterius malũ uitãdũ, uidelicet, ne eã occideritis, quia crudeles duri, & inuidi sẽper fuiſtis, ſimili rõnę permiſit uſuram ad extraneos *Ab initio autem* mũdi, videlicet tpe legis nãlis *Non fuit ſic* quia nõ licuit ante tpa Moiſi dare libellũ repudii, eò quòd indiuiſibilitas ſit de ratione matrimonii

D

E

F

A monii. Quod ſic diffinit, Matrimoniũ eſt cóiunctio maris, & fœminæ inter legitimas perſonas, indiuiduã vitæ conſuetudiné retinens. *Dico autem uobis, quia quicunq; dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem*, .i. adulterium, propter quod dimittenda eſt, ſi perſeueret in eo, ne maritus uideatur eius malitiæ conſentire, & quia ex adulterio ſequeretur incertitudo de prole cuius eſſet, ut patris. *Et aliam duxerit* illa uiuente *Mœcatur* adulterium committendo. Nam vinculum manet, ut dictum eſt, *Et qui dimiſſam* fœminam *Duxerit* atq; cognouerit priori uiro viuente *Mœcatur* Ipſa quoq; ſic ducta mœcatur, ſicut Apoſtolus ait, Si fuerit cũ alio viro vocabitur adultera. *Dicunt ei diſcipuli eius* non obiciéndo ut fariſæi, ſed vt inſtruantur & certi-

B ficentur à ſummo magiſtro *Si ita eſt cauſa*, .i. negotiũ *Hominis cum uxore* videlicet ꝙ inſolubile uinculũ permanet inter eos, nec ſeparari poſſunt, niſi ob fornicationẽ ſ̃m ſenſum prętactum *Non expedit nubere* Non ſolũ n ob hoc quod ſtatus matrimonialis minus meritorius eſt quam ſtatus virginalis, ſed etiã propter ſeruitutem & incommoda uitæ præſentis, ut ſi mulier fuerit litigioſa, guloſa, inuerecunda, uel grauem, ſeu incurabilé morbũ incurrat. Vnde in Eccle. habetur, Omnis plaga triſtitia cordis, & omnis malitia nequitia mulieris. Rurſusque, Commorari leoni, & draconi placebit, quàm cum muliere nequam. Hinc dicit Apoſto. Beatior erit, ſi ſic permanſerit ſ̃m meum cõſilium. Et iterum, Tribulationẽ carnis habebunt hmói. *Qui*

C *dixit illis* ſuis diſcipulis, *Non omnes capiunt* Per acceptationem, & ſaporẽ *Verbum iſtud* videlicet ꝙ non expedit nubere ideſt omnibus non apparet hoc, nec ſic ſentiunt, neque uirginalem continentiam apprehendunt propter ſuam perfectionem *Sed quibus datũ eſt* quibus dominus per gratiã dat ſic ſentire & operari. Nemo enim poteſt eſſe continens, niſi Deus det, ut Sapiens inquit. Deniq; ad hoc oſtendendũ ponit Saluator triplicem continentiam, quarum tertia habetur per gratiam, & eſt uirtuoſa. Aliæ duæ ſunt naturales neceſſariæ. *Sunt enim eunuchi qui de utero matris ſic nati ſunt* hoc eſt, naturaliter frigidi, uoluptaté non appetentes, ſeu genitalibus mẽbris priuati. *Et ſunt eunuchi, qui facti ſunt ab hominibus*, .i. caſtrati, quorũ ſecantur genitalia. Hi ſũt corporales eunuchi, quo- D

rum cõtinentia in ſe meritoria non eſt, ſi tamen ſponte acceptetur, põt eſſe laudabilis. *Et ſunt eunuchi qui ſeipſos caſtrauerũt*, hoc eſt, vſum genitalium ſibi uoluntariè ſubtraxerunt, omnino caſte viuendo *Propter regnum cœlorum*, .i. amore felicitatis cœleſtis, vt eam copioſius adipiſcantur, per hoc quod nũc cõtinenter uiuunt, ut ſpũali dilectione fortius accendantur, diuinorumq; contemplationi liberius, purius, atq; ſtabilius uacent, imò angelicã uitã ducant in carne: qui enim ſine uxore eſt (teſte Apoſtolo) ſolicitus eſt q̃ ſũt domini, qũo placeat Deo: qui autem cum uxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuiſus eſt: horum E

cõtinentia sãcta ac meritoria eſt, & tantò uirtuoſior quantò laborioſior, iõ ſubdit, *Qui poteſt capere*, .i. uerba hæc perfectæ continentiæ dignè intelligere, efficaciterque implere *Capiat* ea hoc modo. Nec. n. oportet, qm̃ tàm ſublimis perfectio ſupererogationis eſt non pręcepti. hoc ait Saluator hortãdo, ſuoſq; pugiles ad pudicitiæ pręmia excitãdo. *Tunc oblati ſunt ei paruuli* fortè à parentibus *Vt manus eis imponeres* benedicendo eos hoc modo *Et oraret pro eis* Iudæi nãque ſciẽtes patriarcas benedixiſſe filiis ſuis per manuũ impoſitioné & orationẽ, uidenteſq; Chriſti ſanctitatẽ, & efficaciã, ex deuotione obtulerũt ei paruulos ſuos *Diſcipuli autẽ increpabant eos* uidelicet offerentes nõ oblatos. Viderunt. n. diſcipuli magiſtrum ſuum multis laboribus itineris ac ſermonis laſſatum. F

Propter quod putabant eum offerẽtium importunitate & oblatorum benedictione poſſe grauari. Chryſo. reprehendit in hoc facto diſcipulos, nã paulòante uocato ad ſe paruulo, eoq; in medio conſtituto, hortatus fuit diſcipulos ad paruulorũ ſimilitudinẽ ac imitationẽ, dicendo, Niſi cõuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, nõ intrabitis in regnũ cœlorũ. *Ieſus aũt ait eis* puta diſcipulis *Sinite paruulos* iſtos ætate, & corpore paruos *Et nolite eos prohibere uenire ad me* ut benedicãtur. Nemo ergo quantũcunq; ſublimis aut ſapiẽs puſillos cõtemnat & tãgere dedignetur, cũ uideat Chriſtũ dominũ uniuerſorũ, & ſapiẽtiæ ſõtẽ, paruulos tã dignãter ac dulciter

Chryſoſt. Mat. 18.

receepiſſe,

A recepiſſe,tetigiſſe ac benedixiſſe.*Talium eſt*
enim regnum cælorum . Non dicit iſtorum ,
ſed talium utpotè humilium,obedientiũ ,
ſimplicium & caſtorum,qui figurãtur per
paruulos & ſpiritualiter atque ſalubriter
paruuli appellantur:nihilominus paruu-
lorum,qui remediũ contra originale pec
catum ſortiti ſunt,eſt regnum cœlorum: ſe
cundũ id quod iam ſunt,& ſecundùm præ
ſentem iuſtitiam:quamuis interdum cre-
Mat.18. ſcendo peiorentur ac pereant.*Et cum impo*
Luc. 18. *ſuiſſet illis manus* ſuas ſuperdignisſimas, di
Mat. 5. uinæ uirtutis ſacratisſima inſtrumẽta par
uulis benedicendo , & pro eis orando *A-*
bijt inde Vnde in Marco ſcriptum eſt,Cõ-
plexans eos,& imponens manus ſuper il-
los,benedicebat eos. *Et ecce unus accedens*
B *ait illi* Iſte unus ſecundùm Marcum fuit
adoleſcens,& ſecundùm Lucam fuit prin
ceps,uidelicet nobilis,diues & potens ha-
bens ſubiectos.*Magiſter bone* , id eſt , iuſte
& ſapiens qui agis quod doces: non enim
ſola doctrina , ſed uita cum documentis
bonum facit magiſtrum.Vnde ſuperius di
ctum eſt,Qui fecerit & docuerit, magnus
uocabitur. Secundùm quoſdam,adole-
Hierony. ſcens iſte ſuperbus fuit,& non uoto diſcẽ
tis,hoc eſt,intentione diſcendi,ſed tentan
tis interrogat.Sed obuiare uidet̃ qđ apud
Marcum de adoleſcente iſto narratur, ui-
delicet quod præcurrit & genuflexo co-
ram Ieſu dixit quæ ſubiunguntur, & poſt
pauca, cum adoleſcens dixiſſet ſe omnia
præcepta à iuuentute ſeruaſſe ſubditur. *In*
tuitus eum Ieſus dilexit eum. Ex quo euiden-
ter monſtratur, quod uerum dixit,iuſtuſ-
que fuit,& bona intentione quæſiuit . Et
hoc etiã aſſerit Beda,& innoteſcit ex ſub-
C ditis. Itaque magiſter bone,*Quid faciam bo*
ni.i.quid meritorium operabor, quoniam
fides ſine operibus mortua eſt *Vt habeam*
uitam æternam pro mercede poſtvitã hanc
temporalem?*Qui dixit ei*,*Quid me interrogas*
de bono, id eſt, cur interrogando appellas
me bonum.*Vnus eſt bonus Deus*.i.dominus
Mar.10 duntaxat bonus eſt.Vnde in Marco aper-
tius legitur.Quid me dicis bonum . Ne-
mo bonus niſi unus Deus. Sed cur Chri-
ſtus arguit adoleſcentem cum ipſe profe-
ctò bonus tanquam uerus Deus, & ſeip-
ſum bonum appellet apud Ioannem.Ego
Ioan.10 (inquiens)ſum paſtor bonus.Et alibi,An
Mat.20. oculus tuus nequam eſt , quia ego bonus
ſum?Et reſpondetur, quòd Ieſus reſpon- D
dit ad mentem non ad uerba quærentis .
Adoleſcens enim putauit eum hominem
purum , idcirco uocauit eum bonum per
bonitatis participationem dũtaxat: Ieſus
uerò oſtendere uolens,quòd qui ſic de ſe
ipſo ſentit non debebat Ipſum dicere bo-
num,loquendo de bono ſecundùm perfe-
ctam rationem ipſius,dixit,Quid me in-
terrogas de bono?¶ Eſt ergo pẽſandum,ꝙ
res dicitur bona dupliciter primò , per eſ-
ſentiam uniuerſaliter & perfectè, cui uide
licet conuenit plenitudo bonitatis quo-
modolibet atque ſimpliciter, ita quòd bo
nitas eius eſt omniformiter , ſeu in omni
nobilitate & beatitudine penitus infini-
ta,& ita nullus eſt bonus,niſi Deus uerus
quemadmodum nullus dicitur eſſe vel iu E
ſtus aut ſapiens,niſi Deus.Secundò, dici-
tur aliquid bonum per participationem
& in genere,ſicque creatura dicitur bona.
Vidit enim Deus cuncta quæ fecit , & e-
rant ualde bona.Et iuxta Apoſtolũ , Om- 1.Tim.4
nis creatura Dei bona eſt.Vtroque autem
modo fuit et eſt dominus Ieſus excellẽtiſ
ſimè bonus,quia ſecundùm naturam diui
nam eſt bonus.Primo modo, eſt eadẽ nu-
mero bonitas cum patre quemadmodum
ait,Ego & pater unum ſumus. Secundùm
naturam uerò humanam eſt bonus ſecun Ioan10.
do modo, & ſic maior eſt bonitas eius ,
quàm totius uniuerſi,non quòd eius hu-
manitas dignior ſit humanitate aliorum
dignitate naturæ,ſed gratię.Porrò in hac
autoritate Chriſti qua ait , nemo bonus ,
niſi Deus,uidetur ſe fundaſſe beatisſimus
teologorum dux ſanctus Dionyſius, aſſè- F
rendo quod bonum ſit primum atque po
tisſimum nomen Dei . Deinde reſpondet
Saluator ad uerba adoleſcentis qui præin
ductam reſponſionem patienter ſuſtinuit
Si uis ad uitam gloriæ *Ingredi*,id eſt,æternã
beatitudinem adipiſci.*Serua mandata* deca
logi.Tanquàm dicat & ſufficit ad ſalutẽ .
Vnde in Prouerbiis habetur, Serua man- Prou.6.
data,& legem quaſi pupillam oculi tui .
Liga ea in digitis tuis,& in tabulis cordis
ſcribe.Et in Eccle.Si uolueris mandata cu Eccl.15.
ſtodire,conſeruabunt te.*Dicit ei adoleſcens*,
Quæ?ſcilicet mandata ſeruabo,ut uiam in
grediar?Hoc quęrit,quoniam legis præce
pta erant triplicia,utpote moralia , iudi-
cialia,cerimonialia *Ieſus autem dixit*,nomi

nando

A nando quædam præcepta moralia ſecũdæ tabulę, quæ ordinãt hominẽ ad proximũ *Nõ homicidiũ facies*, prętermiſſo ordine iuris, aliàs licitũ erat ſecundũ ꝙ Moyſes dixit, Maleficos nõ patieris viuere. Secundũ Ioannem, Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt, Ambroſius quoq;, Paſce (inquit) fame periclitantem: ſi non paueris, occidiſti. Iudæi autem occidunt Chriſtũ lingua, conſilio & conſenſu. Cain verò occidit Abel propria manu. Omnia ergo homicidia iſta prohibita ſunt, *Non adulterabis, non facies furtum, non falſum teſtimonium dices. Honora patrem, & matrem, & diliges proximum tuum ſicut teipſum.* qui enim diligit proximũ, lęgem impleuit. Exod. 20 *Dicit illi adoleſcens, Omnia hæc cuſtodiui,* & per cõſequẽs alia præcepta moralia hic nõ expreſſa. Nõ B enim diligitur proximus, niſi diligitur & Deus. *Quid adhuc mihi deeſt* vt ſim pfectus ac tuus diſcipulus? *Ait illi Ieſus, Si uis perfectus eſſe* opera ſupererogationis faciendo atque euangelica conſilia amplectendo, *Vade* id eſt, à temporaliũ rerũ affectu recède, & corporaliter perge ad emptores ſi opus eſt, *Et uẽde omnia quæ habes* videlicet mobilia, & immobilia, *Et da pauperibus* pretia eorũ. Maius.n.eſt omnia ſimul pro Chriſto relinquere, q̃ ea paulatim indigentibus cõicare, vt ſit homo penitus liber & expeditus à cura, affectu & onere tẽporalium diuitiarũ, totusq; intẽdat ſpiritualibus bonis, *Et habebis theſaurum*.i. copioſam & ſupereffluentẽ remunerationẽ, ac poſſeſſionẽ multò pleniorem, q̃ qui ſola præcepta cuſtodiunt, *In cœlo* empyreo, quod eſt manſio beatorũ, *Et ueni* corporis C greſſu, mentisq; ſyncero affectu, *Et ſequere me* pauperem vitam ducendo & perfectionis opera exercendo. *Cum audiſſet aũt adoleſcens uerbum* hoc de venditione prædicta. *Abijt triſtis* vel quia doluit ſe interrogaſſe, vel quia vidit viam perfectionis eſſe difficilem, vel quia cædebat facere quod audiuit. *Erat.n.habens multas poſſeſſiones* hoc eſt, diuitias. Ex quo patet, ꝙ licet fuerit iuſtus, ſeruando pręcepta, caritatẽ Dei tẽporalibus oĩbus pręferendo: non tñ erat perfectus, qui tẽporalibus aliqualiter inordinatè adhæſit, nec tã feruẽs erat in diuino amore: ꝙ pro Deo voluit cũcta relinquere. Tales ſunt multi: nam plures ſunt cum cuſtodia præceptorũ contenti, nec ſtatũ ſuperiorem volunt arripere, quos certũ eſt D in ampliori eſſe periculo. *Ieſus autem dixit diſcipulis ſuis. Amen dico uobis, quia diues*.i. in temporalibus bonis abundãs. *Difficilè* id eſt, difficulter *Intrabit in regnum cælorũ* quod eſt pauperum, ita vt tranſeat de diuitijs ad diuitias. Difficile ergo eſt, non impoſſibile, diuitẽ ſaluari, qm̃ difficillimum eſt in temporalibus abundare, & ea non inordinatè amare, eſſe in diuitiis & non vti delitiis, ab alijs propter diuitias honorari & nõ extolli, nec mundi vanitates ſectari. Ad inſinuãdum enim quàm rarum atque difficile ſit, locupletẽ eſſe iuſtũ non cupidum, dr̃ in Eccleſiaſtico, Beatus diues qui inuẽtus eſt ſine macula, qui poſt aurũ nõ abijt, nec ſperauit in pecuniæ theſauris. E Quis eſt hic & laudabimus eũ? Fecit enim mirabilia in vita ſua: veruntñ multi fuerunt ditiſsimi, & tñ nõ cupidi, vt Abraham, Iſaac, Iacob, Ioſeph, Booz. Talis fuit & Dauid qui cunctis diuitibus ſaluberrimum dedit conſilium, dicens, Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Et iterũ ait, Ego ſum vir pauper & tenuis. Diues ergo difficulter ſaluatur: quia diuitiæ ſunt ſpinæ ac tribuli ſuffocãtes uerbũ Dei: nec ſolum diues, ſed & diuitias appetẽs, cum tñ facilius ſit diuitias nondũ adeptas, q̃ iam poſſeſſas non immoderatè amare: dicit nãque Apoſtolus, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationẽ, & laqueũ diaboli. Difficile quoque eſt diuiti implere illud Ioãnis Baptiſtæ, Qui habet duas tunicas, F id eſt, ſuperfluas, det nõ habẽti. Et qui habet eſcas ſimiliter. *Et iterum dico uobis, Facilius eſt camelum per forãmẽ acus trãſire* quod naturaliter impoſſibile eſt, non tamẽ omnipotentiæ Dei, quæ poſſet modicũ quid in camelũ tranſſubſtãtiare, atq; per foramen acus tranſducere. *Quam diuitem intrare in regnum cælorum.* ¶ Si acceperimus diuitẽ hoc loco ſicut in verbo immediatè prædicto, oportet fateri, quod his verbis nõ denotatur, niſi maxima difficultas ſaluationis diuitis: ita ꝙ diues naturali virtute ſaluari non ualeat, ſicut nec camelus ꝑ foramens acus trãſire: & Deus ſua oĩpotẽtia mirabilius ac vigoroſius vtaẽ ſaluãdo diuitẽ, q̃ ducendo camelũ per acus foramen. Si nanq; ſecundùm Augu. Maius eſt impium iuſtificare, quàm mundũ creare: cuius creatio non eſt minoris admiratio

A nis, incóprehenſibilitatis atque potentię, quàm tranſductio cameli per acum. Communiter verò expoſitores hoc loco accipiunt diuitem pro inordinato & cupido diuitiarum amatore, qui maiorem fiduciam & amorẽ habet in eis quàm in Deo. Talem aũt ſaluari impoſſibile eſt, loquẽdo de potẽtia Dei ordinata. Huic expoſitioni fauere poteſt, quod prædictis verbis Chriſtus præmittit apud Marcum, Filioli (inquiẽs) q̃ difficilè eſt confidentẽ in diuitijs, introire in regnũ cœlorũ. Vnde apoſtolus ait ad Timotheũ, Diuitibus huius ſeculi præcipe, nõ ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarũ. Talis fuit diues & ſanctus Iob, qui ait, Si putaui aurũ robur meũ, & obrizo dixi fiducia mea, ſi lætatus ſum ſuper diuitijs meis.

B *Auditis autẽ his* verbis, omnino diuiti vehemẽtiſſimè metuẽdis, *Diſcipuli mirabantur valde* pp nouitatẽ, & arduitatẽ huius doctrinę, toti ſeculo prius inauditę. Nouã nempè & ſupernaturalẽ doctrinã cœleſtis magiſter aduexit atq; deprompſit, *Dicentes* adinuicem, *Quis ergo poterit ſaluus eſſe?* ſi tã arduum eſt iter ad regnũ cęleſte: quaſi dicãt, Penè nullus, cũ multa ſint vitia grauiora, q̃ amor diuitiarũ ſuperfluus. *Aſpiciens autem Ieſus* pauorem, anguſtiamq; ipſorum, *Dixit eis, Apud homines hoc impoſſibile eſt* id eſt, humana naturali poteſtate fieri nequit, vt diues ſaluẽ, nec camelus per foramen acus ducatur, *Apud Deũ aũt*, id eſt, omnipotẽtię Dei, *Omnia poſſibilia ſunt* quibus non repugnat ratio entis, videlicet quæ contradictionẽ nõ implicãt. Ideo Deus põt hominẽ in temporalibus abundantẽ præſeruare

C à culpa, põt quoq; diuitẽ vitioſum per gratiã immutare æterna. Mẽtitur ergo Pelagius, dicens, hominẽ ſine gratia poſſe iuſtificari. Tũc, videlicet audita commendatione volũtariæ paupertatis. *Reſpõdens Petrus* in perſona omniũ apoſtolorũ tanquã præcipuus inter eos, dixit, *Ecce* quę dictio ſignũ eſt quod magnum atq; notabile ſit quod narratur, *Nos* duodecim quos in apoſtolos elegiſti, *Reliquimus omnia* iſta terrena, *Et ſecuti ſumus te* corporis greſſu & cordis affectu, aſſimilationeq; vitæ. Hoc tñ de Iuda proditore ſummi nõ põt, niſi fortè pro certo tpe, quãuis aũt Petrus fuerit pauper, quidã tñ Apoſtolorum, in quorum perſona loquebatur, diuites erãt, puta

D Matthęus Bartholomæus, &c. iõ congruè ait, Reliqmus oĩa. Deniq; ſicut vidua mittens duo minuta, plus oĩbus miſit in gazophylaciũ, ſic Petrus pauca relinquẽs plus multis reliquit, qui pondera auri relinquunt, & tñ aliud ſibi reſeruant, vel nõ tã promptè & affectuosè hoc agunt, vt Petrus. Omnia quoq; dimiſit, qui niſi nihil retinuit ſibi, nec ſola habita, ſed & habenda abiecit pro Chriſto, ipſum affectum diuitiarum eradicando. *Quid ergo erit nobis* mercedis & quid redditurus es nobis? Nõdum videtur Petrus fuiſſe perfectus. Perfectus nanq; amator de præmio non requirit, ſed de dilecto. *Ieſus autem dixit eis* non ſolùm Petro, ſed cæteris quoq;, in quorũ perſona loquebatur. *Amen dico vobis, quòd vos qui ſecuti eſtis me*, & omnes veſtigia ſe-

E ctaturi, omnes videlicet perfecti, euangelica obſeruantes cõſilia, qui figurantur ac deſignantur per vos. Itaq; qui ſecuti eſtis me modo prædicto in paupertate, ac cęteris bonis, *In regeneratione.* Hoc ſanctus Hilarius nectit prædictis, vt ſit ſenſus, qui ſecuti eſtis me, accipiendo baptiſmum qui eſt ſpiritualis regeneratio ex aqua & ſpiritu ſancto. Hieronymus vero conuenientius nectit hoc verbis ſequentibus, eritq; ſenſus. Qui ſecuti eſtis me modo præfato, hanc mercedẽ habebitis. Nã in regeneratione, id eſt, in futura corporum reſuſcitatione, reſurrectione, ſeu reformatione, quæ terminatur ad eſſe ſubſtantiale ſecundò collatum, reſtitutumque corpori, pro-

F pter quod regeneratio nuncupatur. *Cũ ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ* id eſt, exercere cœperit manifeſtè & vniuerſaliter ſuam iudiciariam poteſtatem, dando ſingulis in anima & corpore quod meruerunt. Sedes hoc loco corporale ſolium nõ deſignat, ſed iudiciariam poteſtatẽ & vſum ipſius, quanuis accipi poſſit pro loco, in quo Chriſtus in die iudicij corporaliter erit vel reſidebit in aere, prout Iohel dicit, Aſcendant & conſurgant gentes in vallem Ioſaphat, quia ibi ſedebit, vt iudicet omnes gentes in circuitu, *Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim* id eſt, in duodenis principalibus thronis, locis, ſeu ſolijs aſſidebitis, *Iudicantes* id eſt, iudicio, aſſeſſoriæ dignitatis, atq; præcipuæ approbationis, *Duodecim tribus Iſrael*, quæ vobis credentibus pro maiore parte in incredulitate manſerunt

Mat.9
Lucæ.22
Hieron.
Pſ.63
Iohel. 3.
Luc. 22.

ſerunt

A ſerūnt, ſicq; damnabitis eas. Vnde ſuperius dixit ſaluator Iudæis de apoſtolis loquēs, Ipſi iudices veſtri erunt. ¶ Cū inter duodecim Apoſtolos fuerit Iudas proditor vnus, quō ait Chriſtus, ſedebitis ſup ſedes quaſi duodecim eſſent ſeſſuri cum Chriſto, quorū vnum cōſtat eſſe damnatum? Et reſpondendum, ꝙ promiſſio iſta quantū ad Iudā fuerat conditionalis, uidelicet ſi perſeueraret in bono. Denique per ſedes duodecim ſignificātur ſolia omnium perfectorum, & apoſtolicorum virorū, qui in die iudicij iudicabunt cū Chriſto. Similiter per duodecim tribus Iſrael iudicādorū vniuerſitas declaratꝰ. Prçterea aduertendū, ꝙ Chriſtus in die iudicij ſm ſuam diuinam naturā, ſeu trinitas Deus B iudicabit per autoritatem, Chriſtus verò vt homo per executionem. Vnde ait, Pater non iudicat quenquam, ſed iudicium omne dedit filio. Apoſtoli & viri perfecti per aſſeſſoriam dignitatē, tanquā amici & cōſiliarij iudicis. Cæteri electi, imò omnes boni per approbationē, minus mali per cōparationē, quēadmodū Niniuitæ, Sodomitæ & regina Saba incredulos Iudæos iudicaturi dicuntur. *Et omnis qui reliquerit* ordinate domum, dando eam vel prætiū eius pro Deo. Etenim in piū vſum conferenda ſunt temporalia quæ relinquuntur, nō penitus conuertenda aut deſtructioni exponenda, *Vel fratres aut ſorores, aut patrē, aut matrē*, parentes tamen relinquēdi nō ſunt à filijs aut filiabus ſi inopes aut debiles ſint, niſi eis prouideatur C de neceſſarijs, *Aut filios*, vel vxores, aut filias, q̄ licet iā nō exprimantꝰ, tñ ſub prædictis, intelliguntꝰ. Nā apud Marcū exponitꝰ vxor, *Aut agros pp nomē meū*. i. finaliter pp me, vt me in æternum cōſpiciat atq; poſſideat, Et ad gloriā meā, vt me in p̄ſenti ſeculo pfectius venereꝰ, cōtēplādo, amādo, ac ſeruiēdo in oībus *Cētuplū accipiet*. i. ſpiritualibus bonis i p̄ſenti dotabitꝰ, videlicet, gratia gratū faciēte, caritate diuina, cōſolatione interna, donis ſpūs ſancti: quæ oīa incōparabiliter præſtātiora ſunt cūctis bonis terrenis. Talis quoq; efficiē ſpūalis filius, imò & frater oīum ſanctorū viatorū cōprehēſorū, qbus caritate & myſtica vnitate cōnectitur. Oīa quoq; tpalia ei ſubdūtur, ſicut ait Apoſtolus, quaſi nihil habētes, & oīa poſſidētes, *Et uitā æternam*, de qua ait apud Ioannē Saluator, Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcāt te ſolū Deū, & quē miſiſti Ieſū Xpm, *Poſſidebit*, in patria, quādo videbit facie ad faciē. i. clarè, & immediatè per ſpēm. Ecce triplex præmiū uoluntariorū pauperū: uidelicet cētupla receptio in p̄ſenti, aſſeſſoria iudicādi poteſtas in die nouiſſimo, itēq; poſſeſſio vitæ æternę in patria, *Multi erunt primi nouiſſimi*. i. multi eorū qui modò magnę ſunt reputationis, dignitatis, & abundātiæ erūt in die extremo infimi, & abiecti. Multi quoq; qui nunc ante alios bona incipiūt, paulatim torpēt, & deficiūt, & qui tardius incoāt, feruētiores reddunꝰ. Similiter & Iudęi qui erāt primi vocatione, vltimi facti ſunt ſaluatione: iuxta illud apoſtoli, Cū plenitudo gentiū intrauerit, tunc oīs Iſrael ſaluus fiet, *Et nouiſſimi primi*. i. qui iā dignitate, poteſtate, vel tpe poſteriores ſunt, & opprimūtur, ac tribulanꝰ à primis ſeu maioribus huius ſeculi, tunc erūt primi honore, & gloria apud Deum. Qui. n. humiliatus fuerit, erit in gloria. Et abiecta ac infima mundi elegit Deus, ut alta, fortia, & pōpoſa condēnet: propter qđ fertur in Pſal. Suſcitans à terra inopem, & de ſtercore eleuans pauperem, vt collocet eū cum principibus populi ſui. Ad quod pertinere poteſt illud Eccle. Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Deus, & ſedere fecit mites pro eis. Hinc quoq; uirgo Chriſtifera, Depoſuit (inquit) potentes de ſede, & exaltauit humiles. Nemo ergo de p̄ſenti ſua glorieꝰ in ſe aut prçſumat iuſtitia, uel ſe alijs prçferat, aut quenquā contemnat, quia ab his ſuperari pōt in prçſenti per gratiam, & in futuro per gloriam, quibus nunc uidetur multò perfectior,

CAPVT XX.

Simile eſt regnum cælorum homini patrifamilias, qui exijt primo mane.

ARTICVLVS XXXIIII.

STatum ecclefię militantis cōparat xps rebus diuerſis nobis notis, ac corporalibus: quatenus per ſimilitudinem ſenſibilium, & notitiam manifeſtorum ad cognitionem myſteriorum eccleſię perducamur, gratiamque ac iudicium diſpoſitionis diuinę ſciamus. Hinc

A ergo nunc ait, *Simile eſt regnum cœlorum homini patrifamilias,* Origenes per regnũ cœlorum intelligit Chriſtum, quem ſi hoc loco per regnum cœlorũ intellexerimus, plana erit parabola,. Quemadmodum.n. paterfamilias aliquis diuerſis horis diei egreditur, vt conducat operarios qui uineam ſuã operentur ſeu colant: ſic Chriſtus ſecundùm ꝙ Deus,· principio mũdi per omnes ætates ſeculi huius exijt, per ſuæ potentiæ operationem, per ſuæ veritatis manifeſtationem, per angelorũ miſſionem, per patriarcarum ac prophetarũ legationem, vt vocaret quoſdã ad eccleſiaſticam vnitatem, ad fidem & gratiã, ad operandum in domo Dei, quæ eſt vinea atque eccleſia Chriſti. Verũtamen expoſitores cõiter intelligunt hic per regnum cœlorum eccleſiam militãtem, vt ſit ſenſus, Simile eſt regnum cœlorum, id eſt, ſtatus ſeu negotium eccleſiæ militantis, vel ipſa eccleſia, ratione ſui capitis, ſcilicet Chriſti, homini patrifamilias, id eſt, operi ſeu negotio vel perſonæ hominis cuiuſcunq; habentis familiam, *Qui exijt primo mane,* id eſt, diluculo, *Conducere operarios in uineam ſuam,* hoc eſt, ad hoc, quòd vitem ſuã putarent atque excolerent: ſic autem exponendo, quod hic ſcribitur de patrefamilias difficultatem non habet, ſed per patrẽfamilias ſpiritualiter figuratur ac deſignatur Deus trinitas, ſeu quælibet diuina

C perſona: per vineam verò eccleſia ſicque in proceſſu exponenda eſt litera: ita vt eccleſia cõparetur vineæ. qm̃ ſicut ſe habet paterfamilias ad vineã ſuam, ſic Deus ad eccleſiã. De Deo ergo per patremfamilias ſignificato exponentur ſequentia. Dr̃ aũt Deus paterfamilias tãquam creator & diſpẽſator vniuerſorum de cuius domo ſcriptũ eſt in Baruch, O Iſrael quàm magna eſt domus Dei & ingẽs locus poſſeſſionis eius, cuius familia eſt congregatio omniũ fideliũ ſeruientiũ ei. *Qui exijt* non locũ mutando, ſed aliquid de nouo operando, ſuamq; gratiam effundendo, & ſuos nuntios emittẽdo *Primo mane,* id eſt, in prima mundi ætate, quæ durauit ab Adam vſq; ſe Noe, videlicet, ad ingreſſum in arcam ſeu ortũ diluuij *Conducere*.i. per mercedis pollicitationem vocare. *Operarios,* id eſt, homines ad operandum potentes, qui non erant operarij meritorie agẽdo, antequã vocarentur, & eius gratia prçuenirentur, *In uineam ſuam,* hoc eſt, ad ſocietatem ſeu incorporationem eccleſiæ, queàdmodum ait Apoſtolus, Eripuit nos de præſenti ſeculo nequã, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ. A principio etenim mundi vocauit Deus quoſdã ad fidem & caritatem, per quam facta ſunt membra eccleſiæ, & vinea Dei, producendo opera ſancta tanquã optimas vuas. Cõgregatio ergo fidelium dr̃ vinea, ſicut per Iſaiam aſſeritur, Vinea dñi Sabaoth domus Iſrael eſt. Et per Oſeã, Vitis frõdoſa domus Iſrael. Per hos autem operarios conductos quidã ſpecialiter intelligunt aliorũ doctores, prælatos ac ſuperiores, quos Deus miſit in vineam. ſ. eccleſiam propter aliorum conuerſionem ſeu informationẽ, quales à principio mundi fuerant, Adam, Seth, Enoch. Mathuſalem. *Cõuentione autem facta* id eſt, promiſſione cõpleta, ſeu pacto inito cum operarijs iam præfatis *Ex denario diurno,* id eſt, de fœlicitate æterna eis pro ſuo labore reddenda. Conuentio itaque hæc eſt vitæ æternæ promiſſio, de qua per Ieremiam dominus ait, Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia eſt merces operi tuo. Porrò beatitudo, ſeu vita æterna appellatur Denarius, quia eſt premiũ bene agẽtis. Dicitur quoq; Diurnus, quoniam propter eum quotidiè laboratur, & quotidiè ingrediẽtibus regnũ cœleſte confertur, eumq; meremur in die gratiæ, & accipiemus in die gloriæ. *Miſit eos in uineã ſuã.* i. ad eccleſiam inſtruẽdam, vel ad bene uiuendum in ea, *Et egreſſus* ſecundùm modum prædictum Deus, *Circa horam tertiam,* id eſt, ſtatim poſt diluuium, vel à tpe Noe vſq; ad Abrahã, *Inuenit alios ſtantes in foro,* id eſt, in ſeculo negotiationibus temporalium rerũ repleto, *Otioſos.* i. à bonis operibus vacantes, *Et illis dixit,* per inſpirationem internam, angelicã reuelationem vel alio modo *Ite & uos in uineam meam,* hoc eſt, ad fidelium ſortẽ ſeu congregationem, dimittendo opera tenebrarũ, & faciẽdo fructus iuſtitiæ, *Et quod iuſtum fuerit dabo uobis,* videlicet, iuſtã mercedem pro opere virtuoſo, qui dat unicuique quod meretur. *Illi autem abierunt* in vineam domini obediẽtes loquutioni diuinæ. Tales fuerunt Noe, Sem, Iaphet, Heber. *Iterum autem exijt circa ſextam,* hoc eſt

B (margin)

D E F

à tem-

A à tempore Abrahæ vſq; ad Moyſen *Et no nam horam*.i.à tēpore Moyſi vſq; ad Chriſtū,*Et fecit ſimiliter*. otioſos faciendo operarios,ſeu quoſdā mittendo in vineā ſuā, vtpotè Moyſen Aaron,Ioſue,Iudices, & prophetas,aliosq; innumerabiles, perducēdo ad ſtatū ſalutis in illis duabus ætatibus.*Circa undecimam uerò horam*.i.ab aduētu Chriſti *Exijt*, mittendo vnigenitum ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, & Apoſtolos ad gentiles. Tunc quoq; verbū Dei verus Deus exiit,noſtram naturā aſſumendo,& perſonaliter hominibus apparendo,loquendo,& benè agendo, quemadmodum apud Ioannē ipſe teſtatur. Exiui à patre,& veni in mundum. *Et inuenit alios ſtantes*.i.rebus temporalibus inhærentes,ſpiritualiter non proficiētes,per quos præcipuè intelliguntur gentiles,quorum aliquibus,tamen paucis,& parum, Chriſtus in propria prædicauit perſona, cæteris per apoſtolos, eorumq; diſcipulos, & ſucceſſores *Et dixit illis*, *Quid hic?*.i. in iſto exilio,in hac peregrinatione vbi non habemus ciuitatem manētem, *Statis tota die*.i.toto tempore uitæ veſtræ,*Otioſi*,non feſtinantes ad patriam, gentiles nanq: fide caruerunt,nil meritorium operabantur, idcirco toto tempore vitæ ſuæ vacabant à bonis,præſertim cum dicat Apoſtolus, Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. *Dicunt ei, quia nemo nos conduxit*. i. nullus ad benè agendū nos inuitauit,promittendo nobis regnū cęleſte pro præmio. Nullus quippè propheta aut doctor miſſus eſt C nobis.Prioris.n.ignorantiæ tempora deſpexit Deus,vt ait Paulus, Verumtamen quibuſdā gētilibus dati ſunt viri ſancti, vldelicet,Iob,Melchiſedech,ſed tpe Chriſti & diù ante in toto mundo regnauit idololatria exceptis Iudæis, *Dicit illis, Ite & uos in uineam meam*, Hoc Deus dixit gentilibus per prædicationē apoſtolorum,vt conuerterentur ad Xpm,fieretq; ex eis, & populo Iudæorū electo vna eccleſia. Denique ſanctus Hiero. exponit parabolam hanc de vocatis ad gratiā ſecundū diuerſas hominum ætates, vt illi dicātur primo mane conducti, & in vineam miſſi, qui in pueritia ad Dei obſequiū perducuntur, quales potiſſimum fuerunt ſanctificati in vtero,v Ioannes,& Ieremias, & alij qui mox vſum rationis ſortiti cęperunt domino famulari,ut Samuel.Tertia uerò hora D cōducti uocātur qui in iuuētute cōuertūtur,ſeu adoleſcētia,quæ interdū pro eodē ſumūtur iuxta illud eccleſiaſt. Lętare in uenis in adoleſcentia tua,Sexta, qui ætate uirili Nona,qui in ſenectute. Vndecima,qui in ætate decrepita. *Cum ſero autem factum eſſet*,ſecundùm Auguſtinum,Gregorium,& alios expoſitores communiter per ſero intelligitur finis mundi,ſeu dies iudicii,ſed hoc quidam nititur improbare,quia de recipiētibus mercedē ſero dicitur,quod quidam eorum murmurauerūt quibus ſub perſona vnius eorum dicitur, An oculus tuus nequam? qui aūt in fine mūdi remunerationē fœlicē, de qua iam agitur,ſortiētur:nec murmurabūt nec nequā erūt.Sed quā facile hoc ſoluatur,patebit dum ad horum uerborum explanationem peruenero.Rurſuſq; quā extorta ſit E expoſitio eius,qui per ſero intelligit tempus gratiæ,ſeu præſentē ſtatū eccleſiæ,patet literam intuenti.Iam.n. dictum eſt, ꝙ per horam undecimam intelligatur tempus gratiæ,ꝙ à Chriſti aduentu incepit. Oportet ergo per ſero intelligi terminum temporis.ſ.horæ iſtius. Iterum præſens tēpus nō eſt tēpus præmiorū ſed meritorū. Præterea clarum eſt, ꝙ Chriſtus per ſero intelligat horā, in qua finiūtur labores, pro quibus redditur merces, quæ non eſt niſi in die iudicii.Eſt igitur ſenſus, Cum ſero autem factum eſſet.i.cum finis mundi aduenerit,*Dicit dominus vineæ*,id eſt,tūc Deus pater ſeu trinitas,ſummus princeps eccleſiæ,dicet,*Procuratori ſuo*,i.Chriſto ſe- F cundùm quòd homo eſt,quem pater conſtituit dominum domus ſuę,& principem omnis poſſeſſionis ſuę,*Voca operarios* id eſt eos qui in eccleſia laborauerūt, à morte eos reſuſcitando,& ad iudicium conuoca. Hæc uocatio eſt,de qua inquit Apoſtolus quoniam ipſe dominus in iuſſu et in uoce arcangeli,et tuba Dei deſcendet de cœlo, Et Chriſtus, Veniet(inquit)hora,in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient uocem eius,*Et reddet illis mercedem*, uidelicet uitam ęternam, de qua Saluator in Apocalypſi profitetur, Ecce uenio cito,et merces mea mecum eſt.Hęc merces clara uiſio diuinitatis Chriſti,prout apud Ioannem ipſe ait, Qui diligit me, manifeſtabo ei meipſum. Vnde pater ait in Pſalmiſta.

Margin notes: Ioan.16 · Heb.20. · Rom. 14 · Act.27. · Hierony. · Iere. 1. · 1.Reg.3 · Eccle.12 · 1.Teſ.4. · Ioan.5. · Apoc.22 · Ioan.14. · Pſal.90.

A Oſtendam illi ſalutare meum, videlicet Chriſtum. *Incipiens* dare mercedem *A nouiſſimis*, qui hora vndecima vocati ſunt, progrediendo ab illis *Vſque ad primos* qui primo mane vocati ſunt, ꝑ intermedios. Hi vocati ſunt vel hora nona, vel ſexta, vel tertia. In fine mundi omnes electi ſimul remunerabuntur à Chriſto, videlicet in momento, in ictu oculi. Quō ergo nouiſſimi dicentur primò remunerari? Dicēdum quòd iſta prioritas non eſt referēda ad interualla diuinæ remunerationis, q̄ inſtantanea erit, ſed ad ordinem vocatorum, ita quod licet omnes ſimul præmiū conſequantur quò ad tempus, tamen pri-
4.Co.15 mo pręmiari perhibentur, qui minus diu præſtolati ſunt præmium, & qui vltimò
B finierunt laborem. Sic. n. communiter dicimus, illos prius aliquid adipiſci, qui minorem dilationem paſſi ſunt, quàm eos qui diu expectauerunt, quāuis ſimul pręmientur. *Cum veniſſent ergo* ad iudiciū *Qui circa vndecimā horam* id eſt, in vltima mūdi ætate, *Venerunt* ad vineam Chriſti, ſeu vitam bonā *Acceperunt* à Chriſto pro mercede, *Singulos denarios*, id eſt, quilibet proportionatum pręmium, ſeu vitam æternā in cœlis, *Venientes autem & primi* ad tribunal Chriſti. *Arbitrati ſunt*, id eſt, æſtimabāt in die iudicij, *Quod plus* id eſt, maius præmium *Eſſent accepturi* à Chriſto, quàm nouiſſimi: quia diutius & grauius laborauerunt in ætatibus: nempè qui Chriſti aduē-
Mat.11 tum præceſſerunt minor fuit gratia & lōgior vita, ideo diutius & durius laborauerūt, quàm fideles tempore gratiæ, quibus meritò ſaluatoris & gratiæ eius aſſuētia
C leue eſt iugū Dei & onus eius ſuaue. *Acceperunt autem & ipſi ſingulos denarios*. i. tantum vt primi, videlicet vnuſquiſq; ſuum denarium ſeu proprium præmium: non enim reſpicit Deus principaliter ad laborem exteriorem, ſeu temporis diurnitatē, ſed ad interiorem feruorem, & rectam intentionem cordiſq; munditiam, per quā fit homo capax viſionis diuinæ eſſentiæ. Et accipientes primi *Singulos* vt dictū eſt *Denarios*, *Murmurabant aduerſus patremfamilias*. ſ. Deum *Dicentes*. *Hi nouiſſimi vna hora fecerunt*, id eſt, modico tempore in eccleſia laborauerunt, *Et pares* in præmio *Illos nobis feciſti*, qui per procuratorem tuū illis & nobis idem præmium contuliſti,

Qui portauimus pondus diei. id eſt, grauēs tēporis labores & laborioſos actus iuſtitiæ ſuſtinuimus, *Et æſtus* tentationum, id eſt, vehementes tentationes & anxietates. D
Murmuratio iſta ſanctorū nō eſt murmuratio turbationis, rancoris vel impatiētię ſed vehemens replicatio propriæ cauſæ, ſeu admirationis eruptio, procedens ex zelo iuſtitiæ, quemadmodum & inter angelos ſanctos, ſecundùm Grego. Thomā, & alios multos dicitur eſſe reſiſtentia dicente Gabriele ad Danielem, Princeps Græcorū reſtitit mihi, Quod prædicti exponunt de bono angelo Græcorum cuſtode ac principe. Dicuntur itaque murmuraſſe, vel quia dilationem dolenter ſuſtinuerūt ſecundùm Greg. quia de magnitudine liberalitatis, pietatiſq; diuinæ tantū de præmio dantis nouiſſimis ut eius, vehementer mirantur. E Nihilominus vnuſquiſque beatorū de ſua felicitate pleniſſimè cōtentatur. ¶ Sed quęritur quō priores ſancti in die iudicij æſtimabūt ſe plus recepturos, cum tn̄ errare non poſſint? Et reſpondendum, ꝙ illa æſtimatio nō aſſertionis, ſed opinationis. Sācti aūt in patria non prænoſcunt determinatè, Quantum beatitudinis quilibet hominum electorū finaliter obtinebit, niſi ex ſpeciali cauſa eis diuinitus reueletur. *At ille* paterfamilias *Vni eorum* murmurantium *Dixit*, & quod vni, hoc omnibus dixit: poteſtq; per hunc vnum intelligi protoplaſtus, *Amice non facio tibi* nec alijs primis *Iniuriam*, ali- Mar.13
quid tibi iniuſte ſubtrahendo, ob hoc ꝙd F alium vltra condignum glorifico, & tibi in mercede parē facio. *Nōne ex denario* hoc eſt, pro certo præmio tibi præſtando *Conueniſti mecum*? id eſt, acquieuiſti & concors factus es mihi eūdo in vineā meā, vt denarium diurnum reciperes? ¶ Aduertēdū, ꝙ ſicut denarius diurnus vnus eſt ſecūdùm ſuā formā & rationē ſpecificā, multiplicatur aūt ex parte materiæ & recipientiū, & eſt æqualis quantùm ad omnes: ſic vita ſeu beatitudo æterna, per denarium figurata, vna eſt ex parte obiecti: videlicet dei, multiplicatur verò ex parte recipientium atq; fruentiū: eſt quoque æqualis omnibus quantùm ad durationem: nam omnes æternaliter eam poſſidebunt, tamē in perfectione magna diſtantia eſt, ſecūdùm exigentiam meritorum. Vnde in domo pa- Ioan. 12

A tris māſiones multæ ſunt, hoc eſt, diuerſi gradus præmiorum *Tolle quod tuum eſt*.i.denarium ſeu præmiū tibi debitum ac promiſſum, *Et uade* in gaudium dñi tui. *Volo autem & huic nouiſſimo dare ſicut & tibi*.i. tm̃ de præmio quantum tibi largitus ſum propter feruorē caritatis tuæ & meritum Chriſti, aliaſq; rationes iam tactas, quem admodū de primis locutus es ſingulariter vni pro omnibus reſpondendo, ſic de nouiſſimis ſingulariter loquitur, dicens, Volo huic nouiſſimo dare, per vnum omnes intelligens *An non licet mihi quod uolo facere*, q.d. Vtique: quia voluntas Dei cum ſit eſſentialiter idē quod ſapiētia & iuſtitia
Mar. 10 eius nec iniuſta, nec irrationabilis eſſe valet, ſed eò ipſo quò Deus aliquid vult iu-
B ſtum ac licitū eſt, Vnde in libro Sapiētiæ legitur, Virtus tua domine iuſtitiæ initiū eſt. *An oculus tuus* id eſt, æſtimatio ſeu cōſideratio tua *Nequam eſt*, id eſt, erronea, *Quia ego bonus ſum* eſſentialiter quēadmodum dictum eſt, Nemo bonus niſi Deus, hoc eſt, an bonitas mea, liberalitas, ſeu miſericordia eſt tibi occaſio murmurationis, eò ꝙ tantum tribuo nouiſſimis, ſicut primis? Loquitur ergo de nequitia incōſiderationis & nō culpæ, quod probatur per hoc quia iam loquitur de operarijs vineæ Dei, qui omnes ſaluantur. Ex quibus concludit Saluator, *Sic erunt nouiſſimi primi, & primi nouiſſimi*. Hoc idē in fine præcedentis capituli dictum atque expoſitū eſt. *Multi.n. ſunt uocati*, hoc eſt, ad fidem &
C gratiam per prædicationem inuitati atq; perducti, quemadmodum Chriſtus ait in Pſalmo, Annūciaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum, *Pauci uerò electi*, hoc eſt, prædeſtinati, ſeu gloriā adepturi. Sed videtur cōtrarium, ꝙ de electis cantatur, Dinumerabo eos & ſuper arenā multiplicabuntur, Et in Apocalypſi, Vidi turbam magnā quàm dinumerare nemo poterat, Et reſpondendum, ꝙ pauci ſunt cōparatiuè ſeu relatiuè ad reprobos. *Multi aūt* ſimpliciter, imò ſecundùm Grego. Tātus eſt numerus hominum electorum quantus angelorum ſanctorum. Probabile quoq; eſt, quòd numerus hominum reproborum excedat numerum angelorū, ac dęmonum & hominum electorum. Cū ergo ignoremus an electi ſimus, & an digni ſimus amore, non debemus inaniter gloriari, ſecuri eſſe, aut eleuari, nec alios, D quāuis impij videātur aſpernari, ſeu deſperare. Nā quales futuri ſint, neſcimus, & fortè in breui præcedent nos in omni virtute. *Et aſcendēs Ieſus Ieroſolymam aſſumpſit duodecim diſcipulos* puta apoſtolos *Secreto*, vt eis tanquam familiaribus ſuam paſſionem prænunciaret, ne eam videntes, ſcandalizarentur, nec putarent magiſtrū ſuum præuentum vel improuiſè captum, aut inuitè occiſum. Secreta ergo non omnibus, ſed familiaribus ſunt pandenda, & myſtica maioribus reuelanda ſunt. *Et ait illis, Ecce aſcendimus Ieroſolymam, & filius hominis tradetur* à Deo patre, à ſeipſo, à Iuda ꝓditore, à diabolo: ſed diuerſimodè *Principibus ſacerdotum & ſcribis*, in lege peritis: *Et condemnabunt eum morte*, hoc eſt, reum mortis eſſe iudicabunt. Sic enim dixerūt E
coram Pilato, Nos legem habemus, & ſe- Ioan. 19.
cundùm legem debet mori: quia filium Dei ſe fecit. *Et tradent eum* principes ſacerdotum & ſcribæ, *Gentibus*, ſcilicet Pilato & eius militibus, *Ad illudendum*, induerūt enim eum veſte purpurea, & arundinem poſuerunt in dextera eius, ſpineamq; coronam in capite, & genuflexo adorabant eum, dicentes, Aue rex Iudæorum. *Et flagellandum & crucifigendum*. Iſta prædixit CHRISTVS diſcipulis ſuis frequēter, vt firmiter recordarentur eorum. *Et tertia die reſurget*. hoc adiecit ad cōſolationem mœrentium. *Tunc acceſsit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filijs ſuis* Iacobo & Ioāne, *Adorans eum*, vel adoratione latriæ, ſi credidit eū eſſe Deū verū, vel adoratione dulię, ſeu magnæ reuerentiæ proſternēs ſe corā F
eo. *Et petens aliquid ab eo*, quòd non ſtatim expreſſit, ſed adorando inſinuauit ſe aliquid deſiderare. In Marco ſcribitur, quòd Mar. 10
ipſi filij acceſſerunt ad IESVM, dicentes, Magiſter volumus, ut quodcunque petierimus facias nobis. Veruntamen mater formauit atque propoſuit petitionem, ſed hoc filij feciſſe ſcribuntur, quoniam matrem ſuam ad hoc induxerunt, quam putabant à Chriſto honorandam, & exaudiendam quaſi materteram eius, & quoniam viro ſuo, vt videtur, relicto, CHRISTVM erat ſecuta. *Dixit ei Ieſus Quid uis* non ex ignorantia quærit, ſed vt ad eius verba congruenter reſpondeat, erranteſq; inſtruat. *Ait illi, dic* id eſt, dicēdo

A concede & fac, tuum enim dixiſſe feciſſe eſt: quamuis mulier iſta nondum intellexit profunditatem verbi huius, dic, tamé quo ad hoc ſubtiliter, dixit, dic, ipſe.n.cui hoc dixit, eſt, de quo ſcriptum eſt, Ipſe dixit & facta ſunt. *Vt ſedeant hi duo filij mei, vnus ad dexterã tuã, & alius ad ſiniſtram*, id eſt, tibi collaterales & ſingulariter aſſidẽtes, cæteriſq; maiores cõſiſtãt *In regno tuo.* Quidam dicunt, ꝙ mulier iſta & filij eius petierunt cum Chriſto regnare in ſeculo iſto, putantes Chriſtum poſt reſurrectionẽ ſtatim in hoc mundo, & in Ieruſalem regnaturum, quẽadmodum Dauid & Salomon illic regnaſſe leguntur. Hæc nanq; vt dicunt, fuit Iudæorum opinio, ꝙ Chriſtus temporaliter regnaret in Ieruſalem omnia regna ſubiiciendo Iudæis. ſed huic aſſertioni obuiare videtur, ꝙ Chriſtus reſpondendo ſubiungit. *Sedere ad dexteram meam & ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratũ eſt à patre meo.* Ex quo patet, ꝙ electis à Deo patre paratum ſit ſedere ad dexteram Chriſti & ſiniſtram, nõ vtique in regno terreno, ſed cæleſti. Per regnum ergo Chriſti intellexerunt mater & filij regnum cœlorum, de quo & latro dixit in cruce. Domine, memẽto mei, dum veneris in regnum tuum. Nã ex quotidiana Chriſti prędicatione, ſ. ierunt ꝙ nõ terrenum ſed cæleſte regnum promiſit fidelibus, ſic quippe exorſus eſt prædicare: pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorũ, in quo illi duo inordinatè ex altari quærebant. Quia enim filij audierunt futurã Chriſti reſurrectionẽ, credebant, ꝙ ſtatim poſt reſurrectionẽ regnaret, & hoc matri ſuæ intimauerunt, ꝙ tamen à Chriſto in ſecreto audierunt. *Reſpondens autem Ieſus dixit*, non matri, ſed filijs per quod oſtẽditur ꝙ mater petiuit inducta à filijs. *Neſcitis quid petatis*, id eſt, vel quid quomodo petere debeatis. Petitio ſiquidẽ iſta fuit multipliciter ĩordinata. Primò, qm̃ petierunt coronam ante victoriam, Secundò, quia de carnali propinquitate cõfidebant. Tertiò, quia ex quadã præſumptione & elatione petiſſe videtur, optãtes coapoſtolis anteferri, & volentes ſummi eſſe in gloria, qui nõdũ prioribus ſanctis ſimiles erãt in merito, quãtùm ad hoc tenebãt typũ eorũ, qui à magnis prælatis ad eccleſiaſticas dignitates poſtulãt pp cõſanguinitatis lineã promoueri. *Poteſtis bibere calicem* id eſt, ſuſtinere cruciatum, *Quem ego bibiturus ſum*, de quo in paſſione habetur, Si nõ põt hic calix trãſire niſi bibam illum, fiat voluntas tua, *Dicunt ei, poſſumus* Calicem iſtum potare, hoc eſt, pro fide, pro iuſtitia, pro te mori parati ſumus. hoc dixerũt potius ex auiditate obtinẽdi quod poſtulauerũt, q̃ ex vera circũſpectione: imò incautè reſponderũt, quia in Chriſti paſſione, inſtãte periculo fugerũt. Itaq; dicendo tã abſolutè, poſſumus, propriã fragilitatẽ nõ penſauerunt: ſicut nec Petrus dicendo, Paratus ſum tecũ in mortẽ & in carcerẽ ire. Non.n.ſumus ſufficiẽtes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis. Si aũt dixiſſent, poſſumus per gratiam tuã, tutè dixiſſent, qũo dixerat Paulus, Oia poſſum in eo qui me confortat. *Ait illis, Calicẽ quidẽ meũ bibetis*, id eſt, paſſionem meę paſſioni aliqualiter ſimilem, & pp me infligendã guſtabitis. Ioannes enim affectu ſuſtinuit mortẽ pro Chriſto feruentis olei dolium ingrediendo, peſſimumq; venenũ potãdo, à quorũ vtroque mãſit illæſus, quotidianũ quoq; martyriũ paſſus eſt, præſertim in exilio inſulę Pathmos. Iacobus verò ab Herode Agrippa decollatus eſt, vt in actibus apoſtolorũ legitur, Sedere ãt ad dexterã meã & ſiniſtrã. i. mihi collateralẽ & proximũ eſſe in cælo. *Nõ eſt meũ* hoc eſt, non ſpectat ad me iuſtũ iudicem, qui perſonã non accipio, ſed ſecundùm merita reddo *Dare vobis, ſed illis, quibus paratum eſt à patre meo*, & vtique à patre paratum fuit Iacobo & Ioãni præmium iſtud: præſertim cũ regnum cœlorũ ab origine mundi paratum eſt prędeſtinatis, iuxta illud, Venite benedicti patris mei, &c. qũo ergo non fuit Chriſti dare Iacobo & Ioanni ſeſſionẽ prædictam? Et reſpondendũ, ꝙ nõ fuit Chriſti dare illis, eo modo quo ipſam petebãt, videlicet ratione cõſanguinitatis, & ſecundũ ſtatũ, in quo tũc fuerũt, qñ adhuc carnales & ambitioſi fuerũt, puto tñ quod erãt in ſtatu ſalutis, quia nõ quilibet motus elationis eſt peccatum mortale, ſed non erant tãtę perfectionis, vt digni eſſent ſedere tã proximè Chriſto, ideo ſubditur, *Sed quibus paratum eſt à patre meo*, hoc eſt, perfectis, verè humilibus, quibus pater decreuit gloriã eſſe præſtandã. Illis (inquam) eſt meũ dare,

Marginalia: Pſal. 32 (beside "hoc dixit"); B; C; D; Mar. 14; E; F; Mat. 25

A re,ut ſedeant ad dexteram meam,& ſiniſtram in regno,i.in circuitu meo, in præmio eſſentiali & accidentali. *Et audientes decem apoſtoli* quid iſti duo petiiſſent, *Indignati ſunt de duobus fratribus*,hoc eſt, contra eos commoti ſunt, quod ſibi præferri rogaſſent, & tàm immoderatè petiiſſent. Vnde patet,quod decem quoq; diſcipuli adhuc ſimiles erant iſtis duobus in imperfectionibus multis,non enim zelo iuſtitiæ,ſed cuiuſdam liuoris indignati fuerũt more ambitioſorum , qui iraſcũtur dum cernũt ſocios ſuos ſibi uelle præponi. Cũ tamen in cœlum promotio unius non noceat alteri,nec eius exaltationem impediat.*Ieſus autem* tanquã pius, ſapienſq;
B magiſter & ſobrius reprehenſor *Vocauit eos* uidelicet omnes apoſtolos pariter *Ad ſe*,vt vitium elationis ab eorum cordibus propulſaret,& errorem corrigeret.*Et ait, Scitis quia principes gentium dominantur eorum*.i. maiores ſeu domini hominũ mundanorum cum imperio & tumore præſident ſubditis ſuis,*Et qui maiores ſunt*, videlicet dominatores ſubditorum, *Poteſtatẽ exercent in eos*,i. per violentiam quandoq; opprimunt ipſos, & ſua poteſtate inordinatè vtuntur.*Non ita erit inter vos* , tumor elationis,violentia, ſiue ambitio. *Sed qui uoluerit inter vos maior fieri* .i.ampliorẽ gratiam & gloriam adipiſci *Sit veſter miniſter*, .i.præ cæteris ſe humiliet, atq; in actibus humilitatis ſeipſum indeſinẽter exerceat.
C Quantò.n.aliquis ſe ſub alio deiicit, tantò Deus eum exaltat. *Et qui uoluerit inter uos primus eſſe*.i.aliis præfici,& à me ſublimius promoueri,*Erit ueſter ſeruus*, hoc(vt arbitror)intelligi põt dupliciter.Primò, ꝙ ambitioſus cæteris ſupponetur & ſubiicietur.Secundò,ꝙ is qui licet prælationẽ nõ cupiet,tamẽ cupit eſſe talis,vt dignus ſit aliis præſidere,oportet vt primò diſcat ſubeſſe,ſtudeatq; ſociis ſuis ſeruire.Et qa exẽpla plus mouent quã verba, Saluator qui cœpit facere & docere proponit ſe in exẽplũ, *Sicut filius hominis nõ uenit miniſtrari*,hoc eſt, ad hoc qđ ſeruos haberet qui ei famularẽtur in corporalibus & humanis obſequiis ad inſtar ſeculariũ dominorũ,*Sed miniſtrare*. Nã & diſcipulis ſuis frequenter miniſtrauit, iuxta illud , Ego in medio veſtrum ſum , ſicut qui miniſtrat, Patri quoque indeſinenter ſeruiuit cum

*Act.*1. *Lucæ.* 2. *Ioan.*14

incomparabili humilitate : quemadmodum ait in Euangelio , Sicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio . Et cum duodecim eſſet annorum,deſcendens cum virgine matre & Ioſeph fuit ſubditus illis . Nec dubium quin quotidiè miniſtrauerit ipſis , tanquàm verè humillimus , licèt eſſet altiſſimus cui angelorum exercitus cũ ingẽti reuerẽtia & tremore aſſiſtit. *Et dare animã ſuam* vitã corporalem ac animalẽ, ſeu ipſam animã ſuam *Redemptionẽ*. i.pretiũ liberatiuũ,*pro multis* hominibus, non pro dæmonibus: tradidit.n.in mortẽ animam ſuã,& ipſe peccata multorum tulit,vt Iſaias ait.Imò ſeipſum dedit pro nobis ſpontè ſe offerens, propter quod ait ore proprio, Nemo tollet animã meam à me.Et apoſtolus,Qui dilexit me & tradidit ſemetipſum pro me . ¶ Sed quare non ait , Dare animã ſuam redemptionẽ pro oĩbus, cũ alibi dicat , Si exaltatus fuero à terra omnia trahã ad meipſum.Ipſe equidem eſt vniuerſorũ ſaluator dicẽte apoſtolo,ſicut in Adam oẽs moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur.Et reſpõdendũ ꝙ Chriſtus dedit animã ſuam redẽptionem pro oĩbus ſufficienter , pro ſolis ãt electis efficiẽter ſeu efficaciter,qm̃ non omnes ſed multi fructũ dñicæ paſſionis conſequuntur,ideo ait.*Pro multis*.Deniq; licet Chriſtus dicatur pro nobis dediſſe aĩam ſuam,& ẽt vitã corporalẽ,hoc tñ eſt differenter. Nam animã dedit per hoc ꝙ eã tormentis expoſuit nõ ꝙ ipſa extincta ſit. Vitã verò ſuã corporalẽ ſic dedit,ꝙ eã pro noſtro ſpirituali viuificatione extingui ꝑmiſit.Quæ tñ vita, ſeu vitalis actio, erat incõparabilis dignitatis ac pretii ꝑꝑ vnionẽ cũ verbo.*Et egredientibus illis* videlicet Ieſu,eiuſq; diſcipulis, *Ab Ierico* ciuitate famoſa *Secutæ ſũt eũ turbæ multæ* ꝑꝑ cãs diuerſas,vt dictum eſt ſæpius,& ẽt quia deſertũ quod erat inter Ierico & Ieruſalẽ ꝑ quod Ieſus ꝑgebat,erat latronibus plenũ , propter quod homines illuc tendere nõ audebãt,niſi cœtu collecto . *Et ecce duo cæci ſedentes ſecus uiam* vt à pergentibus eleemoſynas peterent tanq̃ medici *Audierũt quia Ieſus tranſiret* audientes.n.tumultũ,interrogauerũt quid hoc eſſet, quibus reſpõſum eſt, ꝙ Ieſus illic cum ſuis perambularet *Et clamauerũt* ex magnitudine deſiderii in altã vocẽ prorumpentes, clamabant

D *Iſa.* 53. *Heb.*5 *Ioan.*19 E *Gala.* 2. *Ioan.* 21 1.*Co.* 16 F

bant

A bāt ergo corde ſeruēter optādo, & ore al te ſonando *Domine miſerere noſtri ô fili Dauid* credebāt cæci iſti verū eſſe ꝙ à populo interdū audierūt, videlicet ꝙ Ieſus eſſet rex Meſsias, in lege promiſſus, & de ſemine Dauid naſciturus, prænunciatus, iō nominabāt eū dñm, tanquā regem Iſrael: & aliqui dicunt ꝙ eius diuinitatem agnouerāt, quod nō eſt multū probabile *Turbæ aūt increpabant eos ut tacerent*, vel quia multum importunè clamabāt, vel quia Ieſum offendi timebāt, & inquietari ex clamore eorū: vel quia clamādo impedierunt multos ab auditu ſermocinationum Chriſti, qui ēt ambulādo docebat frequēter. *At illi magis clamabant* formidātes ne propter ſtrepitū increpantium, nō audiretur clamor eorū à Chriſto, *Dicentes Domine miſereri noſtri fili Dauid* per laudē eius qui oratur, capitur beneuolētia eius: iō iſti orando Ieſum laudāt eum à maieſtate cum dicunt, Domine, & ab origine cum dicunt, filii Dauid: ſicq; facilius exaudiri merentur. vnde Pſalmiſta, Laudās (inquit) inuocabo dominū, & ab inimicis meis ſaluus ero. *Et ſtetit Ieſus & vocauit eos* in quo manifeſtatur pietas atque dignatio Chriſti, qui perſonas tā modicas non deſpexit. *Et ait, quid vultis ut faciam uobis* Nō ignorans requirit, ſed vt quærendo illorū deſideriū augeretur, oratio repeteret, meritū creſceret, omneſq; ſcirent, ꝙ nō eleemoſynam, ſed naturæ reparationē implorafſent. *Dicunt ei domine* hoc volumus. *Vt aperiantur oculi noſtri* carnales & viſum recipiant *Miſertus autem eorū Ieſus tetigit oculos eorum* vt oſtēderet, ꝙ virtus diuina in ipſo conſiſtēs ac latens operabatur per corpus ſuū, ſicut per inſtrumētum animatum coniunctum ac proprium, ſicut & anima noſtra operatur per corpus cui vnita eſt. *Et cōfeſtim uiderūt, & ſecuti ſunt eum.* Nō ſolū greſsibus corporis, ſed imitatione virtutis, tanquā ſpūaliter illuminati à Chriſto & grati beneficio eius. Xp̄s nanque mente ſanauit atq; illuſtrauit, quos corporaliter reparauit: ipſius nēpe perfecta ſunt opera, & totum hominem ſaluum fecit in ſabbato. ¶Quæritur, cur Matthæus referat de duobus cæcis, cùm Marcus nō ſcribat niſi de vno. Reſpondit Auguſtinus ꝙ ideo, qm̄ vnus eorū famoſior fuit, & fortè importunius exclamauit, quē Marcus Barthimiū. i. filiū

B

Pſ. 17

C

Thimei appellat. Iterū quæritur, an cæcus de quo Lucas ſcribit, ſit idem de quo recitat Marcus, vnuſq; iſtorū duorū. Ad hoc aliqui dicunt ꝙ non. Nā apud Lucā legitur ſolū. Cum appropinquaret Ierico cæcus quidē ſedebat ſecus viam, ex quo ſequi videtur, ꝙ ille cæcus fuerit illuminatus ante introitum Ierico. ¶Porrò Marcus refert, Proficiſcente eo de Ierico. ſimiliter hic egredientibus illis ab Ierico: per quod oſtenditur, ꝙ cæcus iſte ſit ſanatus poſt egreſſum ex Ierico. Alii aſſerunt ꝙ fuit idem cæcus, quia hiſtoria de vtroq; omnino concordat, vt patet literā intuenti, excepto verbo prædicto quod iſti ita exponūt. *Cū appropinquaret Ierico.* i. adhuc prope eſſet huic ciuitati. Poteſt etiam dici, ꝙ Lucas non ſeruat in omnibus ordinē rei geſtæ. Et ita, quanuis Chriſto accedente ad Ierico cæcus ſedebat prope viā, non tamen à Chriſto vocatus, ſanatuſq; fuit, niſi poſt egreſsionem à Ierico. Iuxta ſpūalem intelligentiam per clamorē horū cæcorum, figuratur clamor vtriuſq; populi Iudæorū & Gentilium ad ſaluatorem, cū audiſſent quod in terris viſus, & cū hominibus conuerſatus fuiſſet. Turba verò videlicet obſtinati & infideles increpabant eos, ſed illi occidi malebant, quàm ab inuocatione Chriſti ceſſare: imò beatiſsimi martyres tantò validius atque frequentius clamauerūt ad Chriſtū, quò amplius à tyrannis, & eorum ſatellitibus prohibebātur, quorū veſtigia ſequi debemus orātes iugiter cum propheta, Illumina oculos meos ne vnquā obdormiā in morte.

D

E

F

CAPVT XXI.

Et cum appropinquaſſet Ieſus Ieroſolymis, & ueniſſet Betphage.

ARTICVLVS XXXV.

E*T cum appropinquaſſet Ieſus Ieroſolymis & ueniſſet Betphage.* i. ad villā quandā ſacerdotum *ad montem oliueti* in quo oliuarū copia creuit, iuxta cuius pedem, ſeu latus ſita fuit hæc villa, vno vt dr̄ milliario à Ieruſalē diſtās. *Tūc Ieſus miſit duos diſcipulos* dicunt aliqui, ꝙ ſcḋm Chryſoſtomū iſti diſcipuli fuerunt Petrus & Filippus. Sed hoc Chryſoſtomus nō affirmat. Sed in cōmento cuiuſdā ſe legiſſe cōmemorat. *Miſit aūt duos* pp ſocialis vitæ commenda-

A mendationẽ, & ad oſtendendũ, quod per duplicẽ vitã, videlicet actiuã & contemplatiuã, vel per ſcientiã & operationẽ ad ipsũ pertingitur. Iſta hiſtoria facta eſt in die palmarũ, altero die poſtquã Ieſus cœnauit in domo Symonis leproſi in Bethania, qñ Lazarus fuit vnus diſcũbentium, & Maria Magdalena accepit librã unguẽti effundẽs ſuper pedes ipſius. *Ite in caſtellum quod contra nos eſt.* Cõiter per caſtellũ intelligitur vrbs ipſa Ieruſalẽ, vel propter fortitudinem murorum, quibus circũdata fuit per modũ caſtelli, vel deſpectiuè propter diſcordiã atque inuidiã habitantium in ea, & quia alienigenis, ſeu Romanis erat ſubiecta. Videtur autẽ per caſtellum poſſe intelligi aliqua domus lapidea B eminens, fortè muro propinqua, in qua vel iuxta quã aſina fuit. Itaq; ite in caſtellum quod cõtra vos. i. ex oppoſito veſtro eſt, ſic ait Pſalmiſta, In die tribulationis meæ Deum exquiſivi manibus meis nocte cõtra eum. Et apud Marcũ ait Saluator, Tranſiuimus de cõtra, vel contra uos eſt, hoc eſt, cõtrariatur, quorum magiſtrũ ac dominum necare molitur, *Et ſtatim inuenietis aſinam alligatam* præſepio vel alteri rei, ne uagãdo diſcurrat, *Et pullũ eius cũ ea* hæc aſina deputata fuit ad pauperum vſũ & ad hũc vſum pullus eius nutriebatˀ *Soluite aſinã & adducite mihi* eam cum pullo ſuo. In Euang. Lucæ legitur dixiſſe, Inuenietis pullum aſinæ alligatũ, cui Marcus cõcordat. Aſina ergo & pullus ligati C erant, & utrunque iuſſit Chriſtus ſolui, & ſibi adduci: inuenerunt autem diſcipuli animalia iſta foris in biuio iuxta Ieruſalẽ, ut dicit marcus, *Et ſi quis uobis aliquid dixerit* interrogãdo, cur animalia iſta ſoluatis, *Dicite eis, quia dominus* rex Meſſias *His.* ſ. aſina & pullo *Opus habet*, nõ neceſſitate abſoluta ſiue coacta, ſed cõditionata, atq; ſpõtanea, videlicet ad uerificandũ vaticiniũ Zacariæ, & ad noſtrã informationẽ, *Et confeſtim dimittet eos* ſolui, & mihi adduci. ¶ Quæritur quid iſti cuſtodes, ſeu dñi aſinæ & pulli, (qui ſecundũ Lucam & Marcũ dixerũt diſcipulis, cur ſoluerẽt pullũ) intellexerũt per dominũ, quãdo diſcipuli reſpõderunt dominus operã eius deſiderat. Ad quod dicendum opinor, quod Apoſtoli Chriſti ex habitu, vel aliis ſignis facilè agnoſcebãtur eſſe diſcipuli Ieſu De Ieſu quoq; tunc rumor fuit, ꝙ ipſe D eſſet Xp̃s, idcirco cuſtodes cognoſcẽtes, ꝙ iſti eſſẽt diſcipuli Ieſu, ꝑ dominũ intellexerũt Ieſũ. Chryſ. verò reſpõdet, ꝙ virtus Chriſti mouit corda cuſtodũ, ita ꝙ nomine domini audito, contradicere nõ audebant. Sed cur humilis Ieſus ſeipsũ tã ſublimi nomine exprimit, qđ Deo eſt propriũ. Sicut per Iſaiã teſtaẜ, Ego dominus, *Iſa. 42.*
hoc eſt nomen meũ; de quo ſcriptũ eſt in *Amos. 5.*
Amos, Faciẽs arctũrũ & orionẽ dominus *Mat. 12.*
nomen eius. Dicendum, ꝙ Chriſtus hoc die voluit maieſtatem ſuam uerbis & factis ſuis, ac aliorum multipliciter declarare, ſicut patebit: vnde & alibi ait, Dominus eſt filius hominis & ſabbati, *Hoc autẽ totum* uidelicet ꝙ diſcipulos miſit, & aſinã eiusq; pullũ ſolui, & ſibi adduci præcepit, E *Factum eſt ut adimpleretur quod dictũ eſt per prophetam* Zacariã, *Dicentem dicite filiæ Sio*, *Zaca. 9.*
hoc eſt, plebs Ieruſalẽ quæ plebs dicitur filia, propter paternum affectũ Dei ad eã. Vnde in prophetis ſæpiſſimè nomine filiæ cõgregatio populi deſignatur. ¶ Sion uerò fuit mons in quo erat templũ Dei atq; palatiũ regis, propter quod nomine Sion ciuitas tota ſignificatur, tanquam à parte principali. *Ecce rex tuus venit tibi manſuetus* mitis & humilis, nõ cũ terribili apparatu aut animo bellicoſo, ut moris eſt regũ mundanorum, *Sedens* ſucceſſiuè *Super aſinam* deinde, *Et ſuper pullum filiũ ſubiugalis*, i. aſinæ quæ fuit aſſueta portare iugũ atque ſeſſores, ſuper pullum uerò uſq; ad *Lucæ. 9.*
illam horam nemo aſcendit ſecundũ Lu- F
cam & Marcum, ſed Chriſtus primò ſedit *Marc. 11*
ſuper eum. Ratio horum infra tangetur. Ex hac prophetia debuiſſent ſcribæ & ſacerdotes meritò Chriſtum cognouiſſe, ex qua et apertiſſimè declaratur, ꝙ primum Chriſti aduentum deſcripſerunt prophetæ in paupertate & humilitate, non in regno temporali, ſecundùm ꝙ Chriſtus di- *Ioan. 18*
xit corã Pilato, Regnum meũ non eſt de hoc mundo. ¶ Denique prædicta Zacariæ prophetia in noſtra tranſlatione plenius continetur. hoc modo, Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Ieruſalem, Ecce rex tuus venit tibi iuſtus & ſaluator: Ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinã, & ſuper pullũ filiũ aſinæ, *Euntes autem diſcipuli fecerũt ſicut præcepit illis Ieſus. Et adduxerunt aſinam & pullum, & impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua*

A vt Ieſus mollius, honeſtiusq; ſederet, *Et eum deſuper ſedere fecerunt* ſucceſſiuè, vt dictú eſt. ¶ Quidā videntur aſſerere, ꝙ xp̄s non ſedit ſuper vtrunque animal. Itaque ſm eos hiſtoria vel impoſſibilitatem vel turpitudinem continet. Impoſſibilitatē, quia in tā breui itineris ſpacio ſup vtrūque animal ſedere non potuit. Turpitudinem, qm̄ indecens fuiſſet vt in aſina ſederet. Veruntamen propter manifeſtam autoritatem ſcripturæ canonicæ vtriuſq; teſtamenti dicendum videtur, ſicut nunc dictum eſt. Poterat nanque infra vnius miliaris ſpaciū vtrique animali ſedere, præſertim propter myſticam rationē, quę ſtatim dicetur. Nec apparet, cur feciſſet aſinam ſibi adduci niſi vt ſuper eam veheretur, nec aliter dixiſſet diſcipulis vt dicerent, quia dn̄s his opus habet, Prętereа, ad literam veriſimile eſt, ꝙ pullus adhuc iuuenis fuit, ac debilis, qm̄ nemo hucuſq; ſedit ſuper eū. Et ideo Chriſtus nō diu mā ſit ſuper pullū. Myſticè nanque per prædictū caſtellum deſignatur totus hic mundus, paruus virtute, magnus prauitate: ꝑ modū caſtelli cōtra Deū murus impietatis, duritia cordis, ſeu obſtinatione munitus, i quē Chriſtus miſit diſcipulos ſuos, dicēs, Ite in mundum vniuerſum, in quo apoſtoli inuenerūt aſinā alligatā. i. ſynagogā, ſeu populū Iudæorū, & pullū. i. gētilitatem, eratq; vterq; populus funibus vitiorū obſtrictus. Qm̄ tamen ſynagoga ſuper ſe tulit onera legis, iugū vtique (teſte Petro) grauiſſimum, ideo deſignatur per

C aſinā ſubiugalē. Gentiles verò ſine ſeruitio legis, & fide Dei viuētes laſciui ac vagi ſignificātur, per pullū indomitū à ne-

Mat. 28 mine ſubiugatū. Voluit ergo Chriſtus vtrunque animal ſibi adduci, quia pręcepit Apoſtolis, vt vtrunque conuerterent populum dicēs, Eritis mihi teſtes in Ieruſalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vſq; ad vltimū terræ. Sedit quoq; ſuper vtrunque animal, quoniam vtrunque populū ſibi ſubiecit per fidem & cultum diuinū. Primò tamen inſedit aſinæ, quoniā primò venit & diſcipulos miſit ad conuertēdos Iudæos: quēadmodū Paulus ait, Vobis oportebat primum loqui verbū Dei. Cumque diſcipuli adduxiſſent aſinam & pullum ad Ieſum, eum deſuper ſedere fecerunt: quia cum conuertiſſent quoſdam

D Iudæos & Gētiles innumerabiles, ſubiecerūt eos imperio Chriſti, vt eius præceptis parerēt. Prędictis inſuper cōſonat qđ i Geneſi Iacob ait Iudæ filio ſuo de Chriſto, ligās ad vitē pullū ſuū, & ad vineā, ò fili mi aſinā ſuā. Quòd. n. hoc ad literā de Chriſto dicatur, patet ex eo quod immediatè præmiſit, Nō auferetur ſceptrum de Iuda, donec ueniat qui mittēdus eſt, & ipſe erit expectatio gentiū. Quòd verò diſcipuli poſuerūt veſtimēta ſua ſuper pullū & aſinā hoc deſignat, ꝙ ſup eos quos conuerterūt, poſuerūt indumēta virtutū variosq; ornatus doctrinarū, gratiā ſibi collatā aliis cōicando, quēadmodum Petrus hortatur, Vnuſquiſq; ſicut accepit gratiā in alterutrū illā adminiſtrantes. *Plurima aūt turba ſtrauerunt*. i. extenderunt ſuppo-

E ſuerunt, *Veſtimenta ſua in uia* qua erat xp̄s proceſſurus, *Alii autē cedebant ramos de arboribus* oliuarum. *Et ſternebant in uia* hæc oīa fecerunt in ſignum lætitię, & ad reuerentiā ſaluatoris, itēq; vt ait Hieron. Ne animal cui Chriſtus inſidebat offenderet in lapidē, ne calcaret in ſpinā, ne caderet in foueā. *Turbæ autē quæ præcedebant* Ieſū *Et quæ ſequebantur eū Clamabant, dicentes, Oſanna*. i. obſecro, ſalua, *O fily Dauid* ſm naturā aſſumptā. Oſanna eſt dictio hæbraica, compoſita ex integro, & corrupto, videlicet ab oſi quod eſt ſalua, & anna qđ eſt dictio optatiua, ſi autē textus habeat, *Oſanna filio Dauid* ſenſus eſt, dicimus *Filio Dauid* Oſanna, id eſt, ſaluifica, *Benedictus*

F . i. laude dignus, ſanctus, ſiue laudatus ſit *Qui uenit in nomine domini* hoc eſt, ex Deo patre, videlicet ſm voluntatē, atq; ad gloriā eius. Vnde Saluator ait, Ego veni i nomine patris mei. *Oſanna in altiſſimis* cœleſtē beatitudinem conferendo, & ad regna cœlorum nos perducendo. Secundū Hieronymum, canticum iſtud ſumptū eſt ex pſalmographo, qui de Chriſti aduētu cōſcribēs, Sic orauit O domine ſaluum me fac, ò domine bene proſperare, benedictus qui venit in nomine domini. Porrò hoc canticum conſona voce reſonabant, vtique ex inſtructione & motione ſpiritus ſancti, Lucas verò hæc p lenius recitat. Cū appropinquaret (inquiens) ad deſcenſum montis oliueti, cœperūt oēs turbæ deſcendentium gaudētes laudare Deū voce magna ſuper omnibus, quas viderāt,

virtutibus,

A virtutibus,dicentes,Benedictus qui venit in nomine domini, pax in cœlo , & gloria in excelſis . Ioan.12. Vt.n.in Euãgelio Ioannis legitur, Turba quæ conuenit in Ieruſalẽ ad diem feſtum, cum audiſſet ꝙ Ieſus veniret,exierunt obuiam ei, cum ramis palmarũ *Et cum intraſſet Ieſus Ieroſolymam* cũ proceſſione tã inſolita ac ſolenni,*Commota eſt* admiratione,indignatione & dubitatione,*Vniuerſa ciuitas*.i.maior, & principalior pars populi habitantium in ea,*Dicẽs, Quis eſt hic?* cui tantus honor impenditur, Hoc quidam indignando , quidam dubitando,& inquirendo,quidam admirando dixerunt: ſicut & angeli Chriſto aſcendẽte,Quis eſt iſte qui venit de Edõ? Et quis eſt iſte rex gloriæ? *Populi autẽ*.i.turba vul-

B garis *Dicebãt, hic eſt Ieſus propheta* populus iſte confeſſus fuit in cantico ſuo, quod ipſe eſſet Chriſtus:cum igitur aſſererent eũ eſſe prophetam non de qualicunque , ſed de ſummo loquuntur propheta ac domino prophetarum:de quo cecinit Moyſes, prophetã ſuſcitabit vobis dominus de fratribus veſtris tanquam me , *A Nazareth Galilææ*.i.de illa ciuitate oriundus. Cõceptus nãq; atq; nutritus fuit in Nazareth, licet in Bethleem natus ſit: per hoc ſignificatur ꝙ infirma,abiecta & ſtulta mundi elegit Deus vt confundat fortes & ſapiẽtes:Sacerdotibus.n.ſcribis,& Fariſæis non credentibus,populus confitetur.*Et intrauit Ieſus in templũ Dei* . Primò,quia in his quæ patris ſui erant oportuit eũ eſſe.Se-

C cundò vt daret nobis exemplũ primò intrandi in domum Dei, & quærẽdi regnũ , honorem & gloriam creatoris . Tertiò ut in templo doceret, & errores corrigeret , & ſicut ſubiungitur,*Et eiiciebãt omnes uendentes & ementes in templo*. ſacerdotes qui auariſſimi erant poſuerunt in atriis templi quoſdam de ſuis, qui omnium animalium immolaticiorum genera in templo vendebant, ne aliqui maximè qui de longinquo venerant,poſſent ſe excuſare ſi nihil offerrent in tẽplo,quia à locis remotis non poterant animalia ſecum adducere . Hos Xp̃s reiecit *Et menſas nummulariorum* hoc eſt,eorũ qui pauperibus cõcedebant ſub cautione pecuniã,quatenus nec egeni ſe excuſarent ab immolatione propter defectũ pecuniæ,*Et cathedras vendentiũ columbas* quæ erãt hoſtiæ pauperũ *Euertit*

D pecuniã effundẽdo.Per hoc præfigurabatur, ꝙ ſymoniacos & clericos ſecularibus ſe negotiis implicãtes,Xp̃s de eccleſia ſua tanquã indignos repellit,ſm̃ qđ ait, Gratis accepiſtis,gratis date, *Et dicit eis* Scriptũ eſt in Iſaia,*Domus mea domus orationis vocabitur*.i. ad adorãdum deputata erit & inde nomẽ habebit,nec eſſe debet domus negotiationis & cupiditatis. *Vos autem feciſtis illam* eſſe *ſpeluncam latronum* hoc eſt , ſimilẽ ſpecui, ſeu loco abſcõdito , in quo latrones prædas ſuas collocãt & occultãt. Quemadmodum.n. in fouea tali ponunt latrones ea quæ rapiũt ab his quos corporaliter necant,ſic ſacerdotes & eorũ familia colligebãt in tẽplo pecuniã,ſeu pretia eorũ quos ſpũaliter occiderũt, inducẽdo eos ad magna pc̃tã,ſeu pauperũ quos ex-

E coriauerũt, *Et acceſſerunt ad eũ cæci & claudi in templo* ducti vel baiulati ab aliis,*Et ſanauit eos*,Per horũ operationem miraculorũ Chriſtus cõfirmauit , & verũ oſtẽdit præconiũ ſibi à turba exhibitũ. Deniq; ſi totũ Euangelicæ paginæ textũ conſideremus, inueniemus vbiq; doctrinæ & verbis Chriſti mixta & iũcta eſſe miracula, quatenus ſupernaturalis veritas per ſupernaturalia opera cõprobetur , vt fides noſtra ſm̃ Apoſtolum non ſit in ſermone, ſed in oſtenſione ſpũs & virtute . *Videntes autem principes ſacerdotum & ſcribæ mirabilia quæ fecit* cæcis viſum,& claudis greſſum pręſtãdo *Et pueros clamantes in templo, & dicẽtes, Oſanna filio Dauid* parentes nanque filios

F ſuos ſecũ adduxerãt,& ſicut pueri audierũt parẽtes ſuos,ac turbã clamare,ſic & ipſi clamabant . Nec dubiũ quin ex influxu ſpũs ſancti qui mouit linguas eorũ ad proferendũ verba, quæ nec ipſi intellexerunt ſaltẽ perfectè,*Indignati ſunt* hęc eſt Iudęorũ proprietas,vt quãtò melius ſucceſſerit ei quẽ odiũt,tãtò amplius crucientur , & aliquid,ſi poſſint,vel audeãt,opponãt.Sic ſacerdotes,ſcribæ , ac fariſæi , qui contra xp̃m,implacabile odiũ cõceperant,tantò vehemẽtius affligerẽtur , indignabantur & murmurabãt ac detrahebant , quantò Chriſtus pluribus miraculis refulgebat , ſublimiſq; extollebatur àvulgo. Vñ apud Ioannẽ dixiſſe legũtur,Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum, ſed turba hæc quæ ignorat legẽ, maledicti ſunt . *Et dixerunt ei, Audis quid iſti pueri Dicunt ?* te

collaudan-

A collaudãdo.i. ſi eſſes tã iuſtus & humilis,
vt ſimulas & affirmas,dicẽdo,Ego nõ quę
ro gloriã meã, & claritatẽ ab hominibus
nõ accipio, nõ deberes hũc applauſum ſu
ſtinere,ſed ꝓhibere.Quia miracula Chri
ſti nulla ex parte poterãt calumniari, ar
guunt eũ ſuperbię vanęq; gloriæ,*Ieſus au
te dixit eis, vtiq;* audio & prohibere nõ de
beo, quod ꝓbat autoritate ſcripturę *Nũ
quid legiſtis*,q.d.imò legiſtis,ſed nõ intel-
lexiſtis, vel nõ attẽdiſtis legiſtis in Pſ. *Ex
ore infantium & lactentium perfeciſti laudem*
Per infantes atq; lactẽtes deſignãtur illite
rati ac innocẽtes.Non.n.putandum eſt,ꝙ
pueri iſti adeo paruæ ætatis extiterint,&
adhuc vbera ſugerẽt,& verba proferre nõ
Mat.10 poſſent,& erãt adoleſcẽtes,ita vt cũ Iere-
B mia dicere poſsẽt.A.a,a,domine Deus ne
ſcio loqui,quia puer ego sũ. Neſcio(in-
quit loqui)prudẽter & eruditè ĩ lege,vi-
delicet per naturã.Ex ore ergo iſtorũ per
fecit.i.perfectè expreſsit Deus laudem de
Chriſto, Nõ.n.ipſi erãt qui loquebantur,
ſed ſpũs patris eorum. *Et relictis illis* inui
dioſis ac perfidis, qui inde deteriores fie-
bãt, vnde emẽdari & conuerti debebant
Abijt foras extra ciuitatẽ Ieruſalẽ *In Betha-
niam* viculũ Lazari,Marthę & Mariæ *Ibi-
que manſit* nocte illa, cũ ſuis diſcipulis in
domo Marthæ,& probabile eſt,quod nul
lus in Ieruſalẽ audebat recipere eũ hoſpi
tio,propter metũ pontificũ,& conſpiratio
nẽ ſcribarũ. Bethania aũt interpretat̃ do-
mus obediẽtiæ. Per hoc ergo ꝙ Chriſtus
C illos corporaliter dereliquit, Bethaniãq;
ingreſſus eſt,& ibi quieuit, figurabatur,
ꝙ Iudæa propter incredulitatẽ deſerta,ad
gẽtes euãgelio obediẽtes Chriſtus tranſi
ret. *Mane aũt* diei immediatè ſequẽtis, *Re
uertens* cũ diſcipulis, *In ciuitatẽ* Ieruſalem
Eſurijt nõ neceſsitate,ſed voluntate. Et mi
rum ꝙ Chriſtus tã mane paſſus eſt famẽ,
qui de ſero in Bethania cœnaſſe creditur.
Nõ.n.in Ieruſalẽ mãducaſſe videtur. Di-
cũt igitur expoſitores, quod iſta Chriſti
eſuries, nõ erat naturalis ſed diſpẽſatiuè
aſſumpta, ad deſignandũ ſpũalem eſuriẽ
Chriſti, qua Iudæorum ac Gentiũ deſide
rauit ſalutẽ. *Et uidens fici arborẽ* puta ficul
neã, *Secus uiã uenit ad eã*, ſi forte aliquid in
Mar.11 ueniret in ea.vt dicitur in Euãgelio Mar
ci. *Et nihil inuenit in ea niſi folia tantũ: & ait
illi, Nunquam naſcatur ex te fructus* videli-
cet ficus *In ſempiternum. Et areſacta eſt con-* D
tinuò ficulnea. Quæritur cur Chriſtus qui
vtiq; ſciuit fructũ nõ eſſe in arbore illa,
præſertim quia nõ erat tẽpus ficorum, ut
habetur in Marco, quæſiuit fructũ in ea,
& infructuoſè maledixit, quæ ĩ culpa nõ
fuit? Et reſpondendum, quod Chriſtus fa-
mẽ anticipatiuè aſſumpſit, & ad ficulneã
pro fructu perrexit, propter myſticam ra
tionem. Quemadmodum.n.prophetæ in-
terdum verbis, interdũ factis propheta-
uerũt: ſic Chriſtus quãdoq; ſermonibus,
quãdoque operibus aliquid præſignauit.
Acceſsit ergo ad ficulneã quærens in ea
fructũ, ad inſinuandum quod venit ad po
pulum Iudęorũ, quærens in eis fructũ iu
ſtitiæ. Arbori quoque habenti nõ fructũ,
ſed folia, maledixit: ad inuendũ, quod ſa-
cerdotes, ſcribæ, fariſæi, & cæteri ſimula- E
tores ac callidi non veritatem, ſed appa-
rentiã ſanctitatis habẽtes induti veſtibus
ouiũ, intus verò pleni hypocriſi, eſſent di Mat.7.
uinitus maledicẽdi. Hieronymus aliã af- Hierony.
fert rationẽ dicens, quod iõ maledixit fi-
culneę, & areſactã manifeſtauit diſcipulis,
vt ſuã eis potẽtiã, quatenus in ſua paſſio-
ne Chriſti fortiores eſſent, ſcientes, ꝙ ſic
poterat aduerſarios ſuos deijcere & ſicca
re, quemadmodũ areſecit ficulneam. *Et ui-
dentes diſcipuli* ficulneã areſactã. *Mirati sũt
dicentes, Quomodo aruit cõtinuò* à radicibus?
q.d. Hoc mirabiliter factum eſt, ſ̃m ꝙ in
Marco legitur, Conſideratio, admiratio, Mar.11
& collocutio diſcipulorum de areſactio-
ne ficulneæ nõ erãt ſtatim quando Chri
ſtus predicta ꝓtulit verba, ſed mane diei F
ſequẽtis, & ita hoc loco nõ ſeruatur ordo
hiſtoriæ *Reſpõdens aũt Ieſus ait eis, Si habue-
ritis fidem* certiſsimam, *Et ſi non hæſitaueri-
tis* aliquo modo dubitando, *Non ſolũ de fi
culnea facietis* quod ego, vt ad verba veſtra
maledictoria areſiat, *Sed ſi monti huic dixe-* Mat.17
ritis, tolle & iacta te in mare, fiet. intellectus Hieron.
ſeu expoſitio horum uerborũ patet ex eo
quod ſupra dictũ eſt, Amen dico vobis ſi
habueritis fidẽ ſicut granũ ſynapis, dice-
tis mõti huic trãſi hinc, & trãſibit, & ni-
hil impoſsibile erit uobis. Hieronymus
tamen addit hoc loco, dicens ſe credere, ꝙ
apoſtoli ad literã trãſtulerunt, & in mare
proiecerũt montes, adorãdo ſeu imperan
do, quanuis ſcriptũ nõ ſit, Nã iõ(ut ait)
ſcriptũ non eſt, ne daretur infidelibus cõ
tradicendi

A tradicendi & diſeredendi maior occaſio, præſertim cũ nec minora ſigna credant ab apoſtolis facta, quæ in ſcripturis autẽticis fuiſſe leguntur. *Et omnia quæcunq; petieritis in oratione credentes, accipietis*. i. cum fide idonea ſeruatis cõditionibus ad exaudientiã requiſitis, videlicet vt oret pro ſe, & perſeuerãter atq; ſalubriter, vtpote in nomine ſaluatoris. Hoc & Iacobus monet, Poſtulet (inquiẽs) à Deo, & dabit̃ ei: poſtulet aũt in fide nihil hæſitans: qui autẽ hęſitat ſimilis eſt fluctui maris, q à vento circunfertur. Nõ ergo exiſtimet hõ ille qđ aliquid accipiet à Deo. Debemus ergo orare in fide cũ ſpe, vt certi ſimus de veritate eorũ, quæ cadũt ſub fide, & non dubitemus de mĩa Dei: ita ꝙ certitudo

Iaco. 1.

B ſpei ſit ex parte obiecti, videlicet Dei, ex quo nunquam eſt exauditionis defectus, cũ rationabiliter petitur. nõ ex parte ſubiecti, ſeu meritoriũ ſperantis, qui ob culpã ſuã ſæpe non exauditur. *Et cum ueniſſet in templum* die ſequenti poſt ramos palmarum *Acceſſerunt ad eum docentem* populum publicè in templo. *Principes ſacerdotum & ſeniores populi* qui tẽpore cõcilii per nomina vocabãtur *Dicentes in qua poteſtate, hæc facis?* hæc. ſ. quæ te vidimus facere heri, & hodie, eiiciẽdo vendentes de tẽplo, infirmos ſanando, & publicè prædicando, hoc eſt, qua autoritate, & cuius ope hęc facis? q. d. cùm non ſis ſacerdos, nec legis doctor, quibus ſolis conuenit docere in templo: nec ab imperatore, vel ſenatu licẽtiã

C habeas prædicẽdi, & iſta agendi, videtur opus tuum vſurpatoriũ eſſe, & ex pręſumptione prodire. *Et quis dedit tibi hãc poteſtatem?* Tanquã dicant, Cũ non habeas eam à principibus ſacerdotum nec à Romano Imperio videtur quod uirtute & inſtigatione diaboli facias iſta. Simile eſt, quod aliqui dicũt, In principe dæmoniorũ eiicit dæmonia, In quo patet intollerabilis cæcitas Iudæorũ, quaſi non eſſet poteſtas poteſtate humana ac diabolica altior, virtus diuina cuius cõmiſsione & adiutorio Chriſtus operari potuerit. Deniq; ſancti prophetę nõne autoritate diuina docuerũt? Sed & miracula Chriſti oſtenderunt quod diuina poteſtate operabatur, quemadmodũ Nicodemus profeſſus eſt, Scimus (inquiẽs) qa à Deo veniſti magiſter. Nemo. n. põt hæc ſigna facere q̃ tu facis, niſi fuerit Deus cũ eo. ¶ Cõſequẽter ponitur

D artificialis, & iuſta euaſio Xp̃i, qui ꝑ oterat iſtis rõnabiliter, & doc̃ rnaliter reſpõdere, ſed digni nõ erãt *Reſpõdens Ieſus dixit eis, Interrogabo vos, & ego vnũ ſermonem, quẽ ſi dixeritis mihi* reſponſiuè *Et ego nobis dicam in qua poteſtate hæc facio. Baptiſmus Ioãnis* actiuus, videlicet lotio qua ipſe alios abluit in Iordane, *De cœlo erat*, i. ex cõmiſſione, & autoritate Dei habitantis in cœlo, iuxta illud in Pſalmo, Dominus in cœlo parauit ſedem ſuã. Et illud Iſaiæ, Cœlum mihi ſedes eſt. *An ex hominibus*. i. ab inuentione, & confictione humana. *At illi cogitabant intra ſe dicentes, Si dixerimus, de cœlo* eſſe baptiſmũ Ioannis *Dicet nobis* per increpationem & redargutionẽ *Quare ergo nõ credidiſtis illi* Ioãni de me teſtimoniũ perhibenti dicendo, Venit fortior me, cu-

Pſ. 102.

E ius non ſum dignus calciamenta ſoluerẽ. Et iterum, Qui de cœlo venit ſuper omnes eſt, *Si autem dixerimus, ex hominibus* eſſe Ioãnis baptiſmũ, timemus. i. timere debemus *Turbam* à Ioanne Baptizatã, ne interficiat nos tanquã blaſphemos, Vñ in Euãgelio Lucæ dicunt, Si dixerimus, ex hominibus, vniuerſa plebs lapidabit nos. In quo patet eorũ peruerſitas, qm̃ homines timuerũt magis q̃ Deum: cũ tamẽ dicat ſcriptura, Qui timet hominẽ cito corruet *Omnes*. n. præſertim vulgares *Habebãt* . i. reputabant *Ioannem ſicut prophetam* dictio, ſicut, notat hic veritatẽ, nõ ſimilitudinẽ ſolã. Nouerãt. n. Ioannẽ verè eſſe prophetã ex eius ſupernaturali conceptione, patris ſui prophetatione, & cęteris quę in

F eius natiuitate cõtigerant: itẽ ex ſãctitate & rigore ſuæ cõuerſationis, efficacia prædicationis, & quia de Chriſto uerbis & factis apertiſsimè prænuntiauit. *Et reſpondẽtes Ieſu dixerunt, Neſcimus* unde erat baptiſmus Ioãnis. In hoc mentiebãtur, nam in Euãgelio Lucæ dicũt, Certi ſũt. ſ. turbę, Ioannẽ prophetã eſſe. Si ergo nouerãt turbã de hoc certã eſſe, etiã ipſi certi fuerunt de hoc. Falſum nãque noſcitur, ſm̃ Filoſophum. Si itaque agnouerunt Ioannem eſſe prophetam, nõ ignorabãt baptiſmum eius eſſe à Deo. Inuidia tamẽ excæcauit eos intantũ, ut dicerẽt de Ioãne, Dęmoniũ habet, *Ait & ipſe Ieſus, Nec ego uobis dico in qua poteſtate hæc facio*, ne agã contra doctrinam, qua dixi, Nolite ſanctũ da-

tẽ

A nis,incõprehenſibilitatis atque potentię, quàm transductio cameli per acum. Communiter verò expoſitores hoc loco accipiunt diuitem pro inordinato & cupido diuitiarum amatore, qui maiorem fiduciam & amorẽ habet in eis quàm in Deo. Talem aũt ſaluari impoſſibile eſt, loquẽdo de potẽtia Dei ordinata. Huic expoſitioni fauere poteſt, quod prædictis verbis Chriſtus præmittit apud Marcnm, Filioli(inquiẽs)q̃ difficilè eſt confidentẽ in diuitijs,introire in regnũ cœlorũ. Vnde apoſtolus ait ad Timotheũ, Diuitibus huius ſeculi præcipe,nõ ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarũ. Talis fuit diues & ſanctus Iob,qui ait, Si putaui aurũ robur meũ,& obrizo dixi fiducia mea, ſi lætatus ſum ſuper diuitijs meis. B *Auditis aũt his* verbis, omnino diuiti vehemẽtiſſimè metuẽdis, *Diſcipuli mirabantur valde* pp nouitatẽ,& arduitatẽ huius doctrinę,toti ſeculo prius inauditę. Nouã nempè & ſupernaturalẽ doctrinã cœleſtis magiſter aduexit atq; deprompſit, *Dicentes* adinuicem, *Quis ergo poterit ſaluus eſſe?* ſi tã arduum eſt iter ad regnũ cęleſte:quaſi dicãt, Penè nullus, cũ multa ſint vitia grauiora,q̃ amor diuitiarũ ſuperfluus. *Aſpiciens autem* Ieſus pauorem,anguſtiamq; ipſorum, *Dixit eis, Apud homines hoc impoſſibile eſt* id eſt,humana naturali poteſtate fieri nequit, vt diues ſaluẽ, nec camelus per foramen acus ducatur, *Apud Deũ aũt*, id eſt,omnipotẽtię Dei, *Omnia poſſibilia ſunt* quibus non repugnat ratio entis, videlicet quæ contradictionẽ nõ implicãt. Ideo Deus põt hominẽ in temporalibus abundantẽ præſeruare C à culpa,põt quoq; diuitẽ vitioſum per gratiã immutare æterna. Mẽtitur ergo Pelagius,dicens,hominẽ ſine gratia poſſe iuſtificari. Tũc,videlicet audita commendatione volũtariæ paupertatis. *Reſpõdens Petrus* in perſona omniũ apoſtolorũ tanquã præcipuus inter eos,dixit, *Ecce* quę dictio ſignũ eſt quod magnum atq; notabile ſit quod narratur, *Nos* duodecim quos in apoſtolos elegiſti, *Reliquimus omnia* iſta terrena, *Et ſecuti ſumus te* corporis greſſu & cordis affectu,aſſimilationeq; vitæ. Hoc tñ de Iuda proditore ſummi nũ põt, niſi fortè pro certo tpe,quãuis aũt Petrus fuerit pauper,quidã tñ Apoſtolorum,in quorum perſona loquebatur, diuites erãt,puta Matthęus Bartholomæus,&c.iõ congruè D ait, Reliqmus oĩa. Deniq; ſicut vidua mittens duo minuta,plus oĩbus miſit in gazophylaciũ, ſic Petrus pauca relinquẽs plus multis reliquit, qui pondera auri relinquunt,& tñ aliud ſibi reſeruant, vel nõ tã promptè & affectuoſè hoc agunt, vt Petrus. Omnia quoq; dimiſit, qui niſi nihil retinuit ſibi,nec ſola habita, ſed & habenda abiecit pro Chriſto,ipſum affectum diuitiarum eradicando. *Quid ergo erit nobis* mercedis & quid redditurus es nobis? Nõdum videtur Petrus fuiſſe perfectus. Perfectus nanq; amator de præmio non requirit,ſed de dilecto. *Ieſus autem dixit eis* non ſolùm Petro,ſed cæteris quoq;, in quorũ perſona loquebatur. *Amen dico vobis, quòd vos qui ſecuti eſtis me*, & omnes veſtigia ſe- E ctaturi,omnes videlicet perfecti,euangelica obſeruantes cõſilia, qui figurantur ac deſignantur per vos. Itaq; qui ſecuti eſtis me modo prædicto in paupertate,ac cęteris bonis, *In regeneratione.* Hoc ſanctus Hilarius nectit prædictis,vt ſit ſenſus, qui ſecuti eſtis me, accipiendo baptiſmum qui eſt ſpiritualis regeneratio ex aqua & ſpiritu ſancto. Hieronymus verò conuenientius nectit hoc verbis ſequentibus, eritq; ſenſus. Qui ſecuti eſtis me modo præfato,hanc mercedẽ habebitis. Nã in regeneratione,id eſt,in futura corporum reſuſcitatione,reſurrectione, ſeu reformatione, quæ terminatur ad eſſe ſubſtantiale ſecundò collatum,reſtitutumque corpori,propter quod regeneratio nuncupatur. F *Cũ ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ* id eſt,exercere cœperit manifeſtè & vniuerſaliter ſuam iudiciariam poteſtatem, dando ſingulis in anima & corpore quod meruerunt. Sedes hoc loco corporale ſolium nõ deſignat, ſed iudiciariam poteſtatẽ & vium ipſius,quamuis accipi poſſit pro loco,in quo Chriſtus in die iudicij corporaliter erit vel reſidebit in aere,prout Iohel dicit, Aſcendant & conſurgant gentes in vallem Ioſaphat,quia ibi ſedebit, vt iudicet omnes gentes in circuitu, *Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim* id eſt, in duodenis principalibus thronis,locis, ſeu ſolijs aſſidebitis, *Iudicantes* id eſt, iudicio, aſſeſſoriæ dignitatis, atq; præcipuæ approbationis, *Duodecim tribus Iſrael*, quæ vobis credentibus pro maiore parte in incredulitate mãſerunt.

Mat.9
Lucæ.22
Hieron.
Pſ.63
Iohel. 3.
Luc. 22.

A ſerunt, ſicq; damnabitis eas. Vnde ſupe-
rius dixit ſaluator Iudæis de apoſtolis lo
quẽs, Ipſi iudices veſtri erunt. ¶ Cũ inter
duodecim Apoſtolos fuerit Iudas prodi
tor vnus, quõ ait Chriſtus, ſedebitis ſup
ſedes quaſi duodecim eſſent ſeſſuri cum
Chriſto, quorũ vnum cõſtat eſſe damna-
Mat. 18 tum? Et reſpondendum, ꝙ promiſſio iſta
Mat. 17 quantũ ad Iudã fuerat conditionalis, ui-
delicet ſi perſeueraret in bono. Denique
per ſedes duodecim ſignificãtur ſolia om
nium perfectorum, & apoſtolicorum viro
rũ, qui in die iudicij iudicabunt cũ Chri
ſto. Similiter per duodecim tribus Iſrael
iudicãdorũ vniuerſitas declarat̃. Preterea
aduertendũ, ꝙ Chriſtus in die iudicij ſm̃
ſuam diuinam naturã, ſeu trinitas Deus
B iudicabit per autoritatem, Chriſtus verò
Ioan. 5 vt homo per executionem. Vnde ait, Pa-
ter non iudicat quenquam, ſed iudicium
omne dedit filio. Apoſtoli & viri perfecti
per aſſeſſoriam dignitatẽ, tanquã amici &
cõſiliarij iudicis. Cæteri electi, imò om-
nes boni per approbationẽ, minus mali
per cõparationẽ, quẽadmodũ Niniuitæ,
Sodomitæ & regina Saba incredulos Iu-
dæos iudicaturi dicuntur. *Et omnis qui re-
liquerit* ordinate domum, dando eam vel
prætiũ eius pro Deo. Etenim in piũ vſum
conferenda ſunt temporalia quæ relin-
quuntur, nõ penitus conuertenda aut de
ſtructioni exponenda, *Vel fratres aut ſoro-
res, aut patrẽ, aut matrẽ*, parentes tamen re-
linquẽdi nõ ſunt à filijs aut filiabus ſi in-
opes aut debiles ſint, niſi eis prouideatur
C de neceſſarijs, *Aut filios*, vel vxores, aut fi-
lias, q̃ licet iã nõ exprimant̃, tñ ſub prædi
Mar. 10 ctis, intelligunt̃. Nã apud Marcũ exponit̃
vxor, *Aut agros pp nomẽ meũ*. i. finaliter pp
me, vt me in æternum cõſpiciat atq; poſſi
deat, Et ad gloriã meã, vt me in p̃ſenti ſe-
culo p̃fectius veneret̃, cõtẽplãdo, amãdo,
ac ſeruiẽdo in oĩbus *Cẽtuplũ accipiet*. i. ſpiri
tualibus bonis i p̃ſenti dotabit̃, videlicet,
gratia gratũ faciẽte, caritate diuina, cõſo
latione interna, donis ſpũs ſancti: quæ oĩa
incõparabiliter præſtãtiora ſunt cũctis bo
nis terrenis. Talis quoq; efficit̃ ſpũalis fi-
lius, imò & frater oĩum ſanctorũ viatorũ
cõprehẽſorũ, q̃bus caritate & myſtica vni
tate cõnectitur. Oĩa quoq; t̃palia ei ſub-
dũtur, ſicut ait Apoſtolus, quaſi nihil ha
bẽtes, & oĩa poſſidẽtes, *Et uitã æternam*, de

qua ait apud Ioannẽ Saluator, Hæc eſt vi D
ta æterna, vt cognoſcãt te ſolũ Deũ, & quẽ
miſiſti Ieſũ Xp̃m, *Poſſidebit*, in patria, quã-
do videbit facie ad faciẽ. i. clarè, & imme-
diatè per ſpẽm. Ecce triplex præmiũ uo-
luntariorũ pauperũ: uidelicet cẽtupla re-
ceptio in p̃ſenti, aſſeſſoria iudicãdi pote-
ſtas in die nouiſſimo, itẽq; poſſeſſio vitæ
æternę in patria, *Multi erunt primi nouiſſi-
mi*. i. multi eorũ qui modò magnę ſunt re
putationis, dignitatis, & abundãtiæ erũt
in die extremo infimi, & abiecti. Multi
quoq; qui nunc ante alios bona incipiũt,
paulatim torpẽt, & deficiũt, & qui tardius
incoãt, feruẽtiores reddunt̃. Similiter &
Iudęi qui erãt primi vocatione, vltimi fa
cti ſunt ſaluatione: iuxta illud apoſtoli,
Cũ plenitudo gentiũ intrauerit, tunc oĩs
Iſrael ſaluus fiet, *Et nouiſſimi primi*. i. qui iã E
dignitate, poteſtate, vel t̃pe poſteriores
ſunt, & opprimũtur, ac tribulant̃ à primis
ſeu maioribus huius ſeculi, tunc erũt pri
mi honore, & gloria apud Deum. Qui. n.
humiliatus fuerit, erit in gloria. Et abie-
cta ac infima mundi elegit Deus, ut alta,
fortia, & põpoſa condẽnet: propter qđ fer
tur in Pſal. Suſcitans à terra inopem, & de
ſtercore eleuans pauperem, vt collocet eũ
cum principibus populi ſui. Ad quod per
tinere poteſt illud Eccle. Sedes ducum ſu
perborum deſtruxit Deus, & ſedere fecit
mites pro eis. Hinc quoq; uirgo Chriſti-
fera, Depoſuit (inquit) potentes de ſede, *Luc.* 1
& exaltauit humiles. Nemo ergo de p̃ſen
ti ſua glorieẽ in ſe aut pręſumat iuſtitia,
uel ſe alijs pręferat, aut quenquã contem F
nat, quia ab his ſuperari põt in pręſenti
per gratiam, & in futuro per gloriam, qui
bus nunc uidetur multò perfectior,

CAPVT XX.

*Simile eſt regnum cælorum homini pa-
triſamilias, qui exijt primo mane.*

ARTICVLVS XXXIIII.

STatum eccleſię militantis cõparat xp̃s
rebus diuerſis nobis notis, ac corpo-
ralibus: quatenus per ſimilitudinem
ſenſibilium, & notitiam manifeſtorum
ad cognitionem myſteriorum eccle-
ſię perducamur, gratiamque ac iudi-
cium diſpoſitionis diuinę ſciamus. Hinc

A ergo nunc ait, *Simile eſt regnum cœlorum homini patrifamilias,* Origenes per regnũ cœlorum intelligit Chriſtum, quem ſi hoc loco per regnum cœlorũ intellexerimus, plana erit parabola. Quemadmodum.n. paterfamilias aliquis diuerſis horis diei egreditur, vt conducat operarios qui uineam ſuã operentur ſeu colant: ſic Chriſtus ſecundùm ꝙ Deus, principio mũdi per omnes ætates ſeculi huius exijt, per ſuæ potentiæ operationem, per ſuæ veritatis manifeſtationem, per angelorũ miſſionem, per patriarcarum ac prophetarũ legationem, vt vocaret quoſdã ad eccleſiaſticam vnitatem, ad fidem & gratiã, ad operandum in domo Dei, quæ eſt vinea atque
B eccleſia Chriſti. Verũtamen expoſitores cõiter intelligunt hic per regnum cœlorum eccleſiam militãtem, vt ſit ſenſus, Simile eſt regnum cœlorum, id eſt, ſtatus ſeu negotium eccleſiæ militantis, vel ipſa eccleſia, ratione ſui capitis, ſcilicet Chriſti, homini patrifamilias, id eſt, operi ſeu negotio vel perſonæ hominis cuiuſcunq; habentis familiam, *Qui exijt primo mane,* id eſt, diluculo, *Conducere operarios in uineam ſuam,* hoc eſt, ad hoc, quòd vitem ſuã putarent atque excolerent: ſic autem exponendo, quod hic ſcribitur de patrefamilias difficultatem non habet, ſed per patrẽfamilias ſpiritualiter figuratur ac deſignatur Deus trinitas, ſeu quælibet diuina

C perſona: per vineam verò eccleſia ſicque in proceſſu exponenda eſt litera: ita vt eccleſia cõparetur vineæ, qm̃ ſicut ſe habet paterfamilias ad vineã ſuam, ſic Deus ad eccleſiã. De Deo ergo per patremfamilias ſignificato exponentur ſequentia. Dr̃ aũt Deus paterfamilias tãquam creator & diſpẽſator vniuerſorum de cuius domo ſcriptũ eſt in Baruch, O Iſrael quàm magna eſt domus Dei & ingẽs locus poſſeſſionis eius, cuius familia eſt congregatio omniũ fideliũ ſeruientiũ ei. *Qui exijt* non locũ mutando, ſed aliquid de nouo operando, ſuamq; gratiam effundendo, & ſuos nuntios emittẽdo *Primò mane,* id eſt, in prima mundi ætate, quæ durauit ab Adam vſque Noe, videlicet, ad ingreſſum in arcam ſeu ortũ diluuij *Conducere.* i. per mercedis pollicitationem vocare. *Operarios,* id eſt, homines ad operandum potentes, qui non erant operarij meritorie agẽdo, antequã vocarentur, & eius gratia præuenirentur, D

In uineam ſuam, hoc eſt, ad ſocietatem ſeu incorporationem eccleſiæ, quẽadmodum ait Apoſtolus, Eripuit nos de præſenti ſeculo nequã, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ. A principio etenim mundi vocauit Deus quoſdã ad fidem & caritatem, per quam facta ſunt membra eccleſiæ, & vinea Dei, producendo opera ſancta tanquã optimas vuas. Cõgregatio ergo fidelium dr̃ vinea, ſicut per Iſaiam aſſeritur, Vinea dñi Sabaoth domus Iſrael eſt. Et per Oſeã, Vitis frõdoſa domus Iſrael. Per hos autem operarios conductos quidã ſpecialiter intelligunt aliorũ doctores, prælatos ac ſuperiores, quos Deus miſit in vineam. i. eccleſiam propter aliorum conuerſionem ſeu informationẽ, quales à E
principio mundi fuerant, Adam, Seth, Enoch, Mathuſalem. *Cõuentione autem facta* id eſt, promiſſione cõpleta, ſeu pacto inito cum operarijs iam præfatis *Ex denario diurno,* id eſt, de fœlicitate æterna eis pro ſuo labore reddenda. Conuentio itaque hæc eſt vitæ æternæ promiſſio, de qua per Ieremiam dominus ait, Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia eſt merces operi tuo. Porrò beatitudo, ſeu vita æterna appellatur Denarius, quia eſt premiũ bene agẽtis. Dicitur quoq; Diurnus, quoniam propter eum quotidiè laboratur, & quotidiè ingrediẽtibus regnũ cœleſte confertur, cumq; meremur in die gratiæ, & accipiemus in die gloriæ. *Miſit eos in uineã ſuã.* i. ad eccleſiam inſtruẽdam, F

vel ad bene uiuendum in ea, *Et egreſſus* ſecundùm modum prædictum Deus, *Circa horam tertiam,* id eſt, ſtatim poſt diluuium, vel à tpe Noe vſq; ad Abrahã, *Inuenit alios ſtantes in foro,* id eſt, in ſeculo negotiationibus temporalium rerũ repleto, *Otioſos.* i. à bonis operibus vacantes, *Et illis dixit,* per inſpirationem internam, angelicã reuelationem vel alio modo *Ite & vos in uineam meam,* hoc eſt, ad fidelium ſortẽ ſeu congregationem, dimittendo opera tenebrarũ, & faciẽdo fructus iuſtitiæ, *Et quod iuſtum fuerit dabo uobis,* videlicet, iuſtã mercedem pro opere virtuoſo, qui do unicuique quod meretur. *Illi autem abierunt* in vineam domini obediẽtes loquutioni diuinæ. Tales fuerunt Noe, Sem, Iaphet, Heber. *Iterum autem exijt circa ſextam,* hoc eſt à tem-

à tem-

A à tempore Abrahæ vſq; ad Moyſen *Et nonam horam*.i.à tẽpore Moyſi vſq; ad Chriſtũ, *Et fecit ſimiliter*. otioſos faciendo operarios, ſeu quoſdã mittendo in vineã ſuã, vtporè Moyſen Aaron, Ioſue, Iudices, & prophetas, aliosq; innumerabiles, perducẽdo ad ſtatũ ſalutis in illis duabus ætatibus. *Circa undecimam uerò horam*.i.ab aduẽtu Chriſti *Exijt*, mittendo vnigenitum ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, & Apoſtolos ad gentiles. Tunc quoq; verbũ Dei verus Deus exiit, noſtram naturã aſſumendo, & perſonaliter hominibus apparendo, loquendo, & benè agendo, quemadmodum apud Ioannẽ ipſe teſtatur. Exiui à patre, & veni in mundum. *Et inuenit alios ſtantes*.i.rebus temporalibus inhærentes, ſpiritualiter non proficiẽtes, per quos
Ioan.16
Heb.20.
B præcipuè intelliguntur gentiles, quorum aliquibus, tamen paucis, & parum, Chriſtus in propria prædicauit perſona, cæteris per apoſtolos, eorumq; diſcipulos, & ſucceſſores *Et dixit illis*, *Quid hic?*.i. in iſto exilio, in hac peregrinatione vbi non habemus ciuitatem manẽtem, *Statis tota die*.i.toto tempore uitæ veſtræ, *Otioſi*, non feſtinantes ad patriam, gentiles nanq; fide caruerunt, nil meritorium operabantur, idcirco toto tempore vitæ ſuæ vacabant à bonis, præſertim cum dicat Apoſtolus, Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. *Dicunt ei, quia nemo nos conduxit*. i. nullus ad benè agendũ nos inuitauit, promittendo nobis regnũ cęleſte pro præmio. Nullus quippè propheta aut doctor miſſus eſt
Rom. 14
C nobis. Prioris.n. ignorantiæ tempora deſpexit Deus, vt ait Paulus, Verumtamen quibuſdã gẽtilibus dati ſunt viri ſancti, videlicet, Iob, Melchiſedech, ſed tpe Chriſti & diù ante in toto mundo regnauit idololatria exceptis Iudæis, *Dicit illis*, *Ite & uos in uineam meam*, Hoc Deus dixit gentilibus per prædicationẽ apoſtolorum, vt conuerterentur ad Xp̃m, fieretq; ex eis, & populo Iudæorũ electo vna eccleſia. Denique ſanctus Hiero. exponit parabolam hanc de vocatis ad gratiã ſecundũ diuerſas hominum ætates, vt illi dicãtur primo mane conducti, & in vineam miſſi, qui in pueritia ad Dei obſequiũ perducuntur, quales potiſſimum fuerunt ſanctificati in vtero, v Ioannes, & Ieremias, & alij qui mox vſum rationis ſortiti cęperunt domi
Act.27.
Hierony.
Iere. 1.

D no famulari, ut Samuel. Tertia uerò hora cõducti uocãtur qui in iuuẽtute cõuertũtur, ſeu adoleſcẽtia, quæ interdũ pro eodẽ ſumũtur: iuxta illud eccleſiaſt. Lętare iuuenis in adoleſcentia tua, Sexta, qui ætate uirili Nona, qui in ſenectute. Vndecima, qui in ætate decrepita. *Cum ſero autem factum eſſet*, ſecundùm Auguſtinum, Gregorium, & alios expoſitores communiter per ſero intelligitur finis mundi, ſeu dies iudicii, ſed hoc quidam nititur improbare, quia de recipiẽtibus mercedẽ ſero dicitur, quod quidam eorum murmurauerũt quibus ſub perſona vnius eorum dicitur, An oculus tuus nequam? qui aũt in fine mũdi remunerationẽ fœlicẽ, de qua iam agitur, ſortiẽtur: nec murmurabũt nec nequã erũt. Sed quã facile hoc ſoluatur, patebit dum ad horum uerborum explanationem peruenero. Rurſuſq; quã extorta ſit
1.Reg.3
Eccle.12
E expoſitio eius, qui per ſero intelligit tempus gratiæ, ſeu præſentẽ ſtatũ eccleſiæ, patet literam intuenti. Iam.n. dictum eſt, ꝙ per horam undecimam intelligatur tempus gratiæ, ꝙ à Chriſti aduentu incepit. Oportet ergo per ſero intelligi terminum temporis.ſ. horæ iſtius. Iterum præſens tẽpus nõ eſt tẽpus præmiorũ ſed meritorũ. Præterea clarum eſt, ꝙ Chriſtus per ſero intelligat horã, in qua finiũtur labores, pro quibus redditur merces, quæ non eſt niſi in die iudicii. Eſt igitur ſenſus, Cum ſero autem factum eſſet.i.cum finis mundi aduenerit, *Dicit dominus vineæ*, id eſt, tũc Deus pater ſeu trinitas, ſummus princeps eccleſiæ, dicet, *Procuratori ſuo*, i. Chriſto ſe-
F cundùm quòd homo eſt, quem pater conſtituit dominum domus ſuę, & principem omnis poſſeſſionis ſuę, *Voca operarios* id eſt eos qui in eccleſia laborauerũt, à morte eos reſuſcitando, & ad iudicium conuoca. Hæc uocatio eſt, de qua inquit Apoſtolus quoniam ipſe dominus in iuſſu et in uoce arcangeli, et tuba Dei deſcendet de cœlo, Et Chriſtus, Veniet (inquit) hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient uocem eius, *Et reddet illis mercedem*, uidelicet uitam ęternam, de qua Saluator in Apocalypſi profitetur, Ecce uenio cito, et merces mea mecum eſt. Hęc merces clara uiſio diuinitatis Chriſti, prout apud Ioannem ipſe ait, Qui diligit me, manifeſtabo ei meipſum. Vnde pater ait in Pſalmiſta.
1.Teſ.4.
Ioan.5.
Apoc.22
Ioan.14.
Pſal.90.

A Oſtendam illi ſalutare meum, videlicet Chriſtum. Incipiens dare mercedem *A nouiſſimis*, qui hora vndecima vocati ſunt, progrediendo ab illis *Vſque ad primos* qui primo mane vocati ſunt, p intermedios. Hi vocati ſunt vel hora nona, vel ſexta, vel tertia. In fine mundi omnes electi ſimul remunerabuntur à Chriſto, videlicet in momento, in ictu oculi. Qũo ergo nouiſſimi dicentur primò remunerari? Dicẽdum quòd iſta prioritas non eſt referẽda ad interualla diuinæ remunerationis, q̃ inſtantanea erit, ſed ad ordinem vocatorum, ita quod licet omnes ſimul præmiũ conſequantur quò ad tempus, tamen primo prçmiari perhibentur, qui minus diu præſtolati ſunt præmium, & qui vltimò 1.Co.15 B finierunt laborem. Sic.n. communiter dicimus, illos prius aliquid adipiſci, qui minorem dilationem paſſi ſunt, quàm eos qui diu expectauerunt, quãuis ſimul prçmientur. *Cum ueniſſent ergo* ad iudiciũ *Qui circa vndecimã horam* id eſt, in vltima mũdi ætate, *Venerunt* ad vineam Chriſti, ſeu vitam bonã *Acceperunt* à Chriſto pro mercede, *Singulos denarios*, id eſt, quilibet proportionatum prçmium, ſeu vitam æternã in cœlis, *Venientes autem & primi* ad tribunal Chriſti. *Arbitrati ſunt*, id eſt, æſtimabãt in die iudicij, *Quod plus* id eſt, maius præmium *Eſſent accepturi* à Chriſto, quàm nouiſſimi: quia diutius & grauius laborauerunt in ætatibus: nempè qui Chriſti aduẽ Mat.11 tum præceſſerunt minor fuit gratia & lõgior vita, ideo diutius & durius laborauerũt, quàm fideles tempore gratiæ, quibus meritò ſaluatoris & gratiæ eius affluẽtia C leue eſt iugũ Dei & onus eius ſuaue. *Acceperunt autem & ipſi ſingulos denarios*, i. tantum vt primi, videlicet vnuſquiſq; ſuum denarium ſeu proprium præmium: non enim reſpicit Deus principaliter ad laborem exteriorem, ſeu temporis diurnitatẽ, ſed ad interiorem feruorem, & rectam intentionem cordiſq; munditiam, per quã fit homo capax viſionis diuinæ eſſentiæ. Et accipientes primi *Singulos* vt dictũ eſt *Denarios*, *Murmurabant aduerſus patremfamilias*. ſ. Deum *Dicentes*. *Hi nouiſſimi una hora fecerunt*, id eſt, modico tempore in eccleſia laborauerunt, *Et pares* in præmio *illos nobis feciſti*, qui per procuratorem tuũ illis & nobis idem præmium contuliſti,

Qui portauimus pondus diei. id eſt, graues tẽporis labores & laborioſos actus iuſtitiæ D ſuſtinuimus, *Et æſtus* tentationum, id eſt, vehementes tentationes & anxietates. Murmuratio iſta ſanctorũ nõ eſt murmuratio turbationis, rancoris vel impatiẽtię ſed vehemens replicatio propriæ cauſæ, ſeu admirationis eruptio, procedens ex zelo iuſtitiæ, quemadmodum & inter angelos ſanctos, ſecundùm Grego. Thomã, & alios multos dicitur eſſe reſiſtentia dicente Gabriele ad Danielem, Princeps Græcorũ reſtitit mihi, Quod prædicti exponunt de bono angelo Græcorum cuſtode ac principe. Dicuntur itaque murmuraſſe, vel quia dilationem dolenter ſuſtinuerũt ſecundùm Greg. quia de magnitudine liberalitatis, pietatiſq; diuinæ tantũ E de præmio dantis nouiſſimis ut eius, vehementer mirantur. Nihilominus vnuſquiſque beatorũ de ſua felicitate pleniſſimè cõtentatur. ¶ Sed quęritur qũo priores functi in die iudicij æſtimabũt ſe plus recepturos, cum tñ errare non poſſint? Et reſpondendum, ꝙ illa æſtimatio nõ aſſertionis, ſed opinationis. Sãcti aũt in patria non prænoſcunt determinatè, Quantum beatitudinis quilibet hominum electorũ finaliter obtinebit, niſi ex ſpeciali cauſa eis diuinitus reueletur. *At ille* paterfamilias *Vni eorum* murmurantium *Dixit*, & quod vni, hoc omnibus dixit: poteſtq; per hunc vnum intelligi protoplaſtus, *Amice non facio tibi* nec alijs primis *Iniuriam*, aliquid tibi iniuſte ſubtrahendo, ob hoc qđ Mat.13 F alium vltra condignum glorifico, & tibi in mercede parẽ facio. *Nõne ex denario* hoc eſt, pro certo præmio tibi præſtando *Conueniſti mecum?* id eſt, acquieuiſti & concors factus es mihi cũdo in vineã meã, vt denarium diurnum reciperes? ¶ Aduertẽdũ, ꝙ ſicut denarius diurnus vnus eſt ſecũdùm ſuã formã & rationẽ ſpecificã, multiplicatur aũt ex parte materiæ & recipientiũ, & eſt æqualis quantùm ad omnes: ſic vita ſeu beatitudo æterna, per denarium figurata, vna eſt ex parte obiecti: videlicet dei. multiplicatur verò ex parte recipientium atq; fruentiũ: eſt quoque æqualis omnibus quantùm ad durationem: nam omnes æternaliter eam poſſidebunt, tamẽ in perfectione magna diſtantia eſt, ſecũdùm exigentiam meritorum. Vnde in domo pa- Ioan.14

A tris māſiones multæ ſunt, hoc eſt, diuerſi gradus præmiorum *Tolle quod tuum eſt*.i.denarium ſeu præmiū tibi debitum ac promiſſum, *Et uade* in gaudium dñi tui. *Volo autem & huic nouiſſimo dare ſicut & tibi*.i. tm̄ de præmio quantum tibi largitus ſum propter feruorē caritatis tuæ & meritum Chriſti, aliasq; rationes iam tactas, quem admodū de primis locutus es ſingulariter vni pro omnibus reſpondendo, ſic de nouiſſimis ſingulariter loquitur, dicens, Volo huic nouiſſimo dare, per vnum omnes intelligens *An non licet mihi quod uolo facere*, q.d. Vtique: quia voluntas Dei cum ſit eſſentialiter idē quod ſapiētia & iuſtitia eius nec iniuſta, nec irrationabilis eſſe valet, ſed eò ipſo quò Deus aliquid vult iuſtum ac licitū eſt, Vnde in libro Sapiētiæ legitur, Virtus tua domine iuſtitiæ initiū eſt. *An oculus tuus* id eſt, æſtimatio ſeu cōſideratio tua *Nequam eſt*, id eſt, erronea, *Quia ego bonus ſum* eſſentialiter quēadmodum dictum eſt, Nemo bonus niſi Deus, hoc eſt, an bonitas mea, liberalitas, ſeu miſericordia eſt tibi occaſio murmurationis, eò ꝙ tantum tribuo nouiſſimis, ſicut primis? Loquitur ergo de nequitia incōſiderationis & nō culpæ, quod probatur per hoc quia iam loquitur de operarijs vineæ Dei, qui omnes ſaluantur. Ex quibus concludit Saluator, *Sic erunt nouiſſimi primi, & primi nouiſſimi*. Hoc idē in fine præcedentis capituli dictum atque expoſitū eſt. *Multi.n.ſunt uocati*, hoc eſt, ad fidem & gratiam per prædicationem inuitati atq; perducti, quemadmodum Chriſtus ait in Pſalmo, Annūciaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum, *Pauci uerò electi*, hoc eſt, prædeſtinati, ſeu gloriā adepturi. Sed videtur cōtrarium, ꝙ de electis cantatur, Dinumerabo eos & ſuper arenā multiplicabuntur, Et in Apocalypſi, Vidi turbam magnā quàm dinumerare nemo poterat, Et reſpondendum, ꝙ pauci ſunt cōparatiuè ſeu relatiuè ad reprobos. *Multi aūt* ſimpliciter, imò ſecundùm Grego. Tātus eſt numerus hominum electorum quantus angelorum ſanctorum. Probabile quoq; eſt, quòd numerus hominum reproborum excedat numerum angelorū, ac dæmonum & hominum electorum. Cū ergo ignoremus an electi ſimus, & an digni ſimus amore, non debemus inaniter

(margin: Mar. 10; B; C)

gloriari, ſecuri eſſe, aut eleuari; nec alios, quàuis impij videātur aſpernari, ſeu deſperare. Nā quales futuri ſint, neſcimus, & fortè in breui præcedent nos in omni virtute. *Et aſcendēs Ieſus Ieroſolymam aſſumpſit duodecim diſcipulos* puta apoſtolos *Secretò*, vt eis tanquam familiaribus ſuam paſſionem prænunciaret, ne eam videntes, ſcandalizarentur, nec putarent magiſtrū ſuum præuentum vel improuiſè captum, aut inuitè occiſum. Secreta ergo non omnibus, ſed familiaribus ſunt pandenda, & myſtica maioribus reuelanda ſunt. *Et ait illis, Ecce aſcendimus Ieroſolymam, & filius hominis tradetur* à Deo patre, à ſeipſo à Iuda ꝓditore, à diabolo: ſed diuerſimodè *Principibus ſacerdotum & ſcribis*, in lege peritis: *Et condemnabunt eum morte*, hoc eſt, reum mortis eſſe iudicabunt. Sic enim dixerūt coram Pilato, Nos legem habemus, & ſecundùm legem debet mori: quia filium Dei ſe fecit. *Et tradent eum* principes ſacerdotum & ſcribæ, *Gentibus*, ſcilicet Pilato & eius militibus, *Ad illudendum*, induerūt enim eum veſte purpurea, & arundinem poſuerunt in dextera eius, ſpineamq; coronam in capite, & genuflexo adorabant eum, dicentes, Aue rex Iudæorum. *Et flagellandum & crucifigendum*. Iſta prædixit CHRISTVS diſcipulis ſuis frequēter, vt firmiter recordarentur eorum. *Et tertia die reſurget*. hoc adiecit ad cōſolationem mœrentium. *Tunc acceſſit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filijs ſuis* Iacobo & Ioāne, *Adorans eum*, vel adoratione latriæ, ſi credidit eū eſſe Deū verū, vel adoratione duliç, ſeu magnæ reuerentiæ proſternēs ſe corā eo. *Et petens aliquid ab eo*, quòd non ſtatim expreſſit, ſed adorando inſinuauit ſe aliquid deſiderare. In Marco ſcribitur, quòd ipſi filij acceſſerunt ad IESVM, dicentes, Magiſter volumus, ut quodcunque petierimus facias nobis. Veruntamen mater formauit atque propoſuit petitionem, ſed hoc filij feciſſe ſcribuntur, quoniam matrem ſuam ad hoc induxerunt, quam putabant à Chriſto honorandam, & exaudiendam quaſi materteram eius, & quoniam viro ſuo, vt videtur, relicto, CHRISTVM erat ſecuta. *Dixit ei Ieſus Quid uis* non ex ignorantia quærit, ſed vt ad eius verba congruenter reſpondeat, errantesq; inſtruat. *Ait illi, dic* id eſt, dicēdo

(margin: D; E; Ioan. 19.; F; Mar. 10)

A concede & fac, tuum enim dixiſſe feciſſe
eſt:quamuis mulier iſta nondum intelle-
xit profunditatem verbi huius, dic,tamẽ
quo ad hoc ſubtiliter,dixit,dic,ipſe.n.cui
Pſal. 32 hoc dixit,eſt,de quo ſcriptum eſt, Ipſe di
xit & facta ſunt. *Vt ſedeant hi duo filij mei,u-
nus ad dexterã tuã, & alius ad ſiniſtram*, id
eſt,tibi collaterales & ſingulariter aſſidẽ
tes,cæteriſq; maiores cõſiſtãt *In regno tuo.*
Quidam dicunt, ꝙ mulier iſta & filij eius
petierunt cum Chriſto regnare in ſeculo
iſto, putantes Chriſtum poſt reſurrectio
nẽ ſtatim in hoc mundo, & in Ieruſalem
regnaturum,quẽadmodum Dauid & Sa-
lomon illic regnaſſe leguntur.Hæc nanq;
vt dicunt,fuit Iudæorum opinio, ꝙ Chri
B ſtus temporaliter regnaret in Ieruſalem
omnia regna ſubiiciendo Iudæis.ſed huic
aſſertioni obuiare videtur, ꝙ Chriſtus re
ſpondendo ſubiungit. *Sedere ad dexteram
meam & ſiniſtram, non eſt meum dare uobis,
ſed quibus paratũ eſt à patre meo.* Ex quo pa-
tet, ꝙ electis à Deo patre paratum ſit ſe-
dere ad dexteram Chriſti & ſiniſtram,nõ
vtique in regno terreno, ſed cæleſti. Per
regnum ergo Chriſti intellexerunt ma-
ter & filij regnum cœlorum, de quo & la
tro dixit in cruce.Domine, memẽto mei,
dum veneris in regnum tuum. Nã ex quo
tidiana Chriſti prędicatione,ſciuerunt ꝙ
nõ terrenum ſed cæleſte regnum promi-
ſit fidelibus,ſic quippe exorſus eſt prædi-
C care:pœnitentiam agite, appropinquabit
enim regnum cœlorũ, in quo illi duo in-
ordinatè ex altari quærebant.Quia enim
filij audierunt futurã Chriſti reſurrectio
nẽ,credebant,ꝙ ſtatim poſt reſurrectionẽ
regnaret,& hoc matri ſuæ intimauerunt,
ꝙ tamen à Chriſto in ſecreto audierunt.
Reſpondens autem Ieſus dixit, non matri,ſed
filijs per quod oſtẽditur ꝙ mater petiuit
inducta à filijs. *Neſcitis quid petatis,* id eſt,
vel quid quomodo petere debeatis. Peti-
tio ſiquidẽ iſta fuit multipliciter ĩordina
ta.Primò,qm̃ petierunt coronam ante vi
ctoriam,Secundò,quia de carnali propin
quitate cõfidebant.Tertiò,quia ex quadã
præſumptione & elatione petiſſe vidẽtur,
optãtes coapoſtolis anteferri, & volentes
ſummi eſſe in gloria, qui nõdũ prioribus
ſanctis ſimiles erãt in merito, quãtùm ad
hoc tenebãt typũ eorũ, qui à magnis præ
latis ad eccleſiaſticas dignitates poſtulãt
pp cõſanguinitatis lineã promoueri.*Po- D
teſtis bibere calicem* id eſt, ſuſtinere crucia-
tum, *Quem ego bibiturus ſum,* de quo in paſ-
ſione habetur, Si nõ põt hic calix trãſire Mat. 14
niſi bibam illum,fiat voluntas tua, *Dicunt
ei,poſſumus* Calicem iſtum potare,hoc eſt,
pro fide, pro iuſtitia, pro te mori parati
ſumus.hoc dixerũt potius ex auiditate ob
tinẽdi quod poſtulauerũt,q̃ ex vera circũ
ſpectione:imò incautè reſponderũt,quia
in Chriſti paſſione, inſtãte periculo fuge
rũt.Itaq; dicendo tã abſolutè, poſſumus,
propriã fragilitatẽ nõ penſauerunt: ſicut
nec Petrus dicendo, Paratus ſum tecũ in
mortẽ & in carcerẽ ire. Non.n.ſumus ſuffi
ciẽtes cogitare aliquid ex nobis,quaſi ex
nobis.Si aũt dixiſſent, poſſumus per gra-
tiam tuã,tutè dixiſſent, qũo dixerat Pau- E
lus, Oĩa poſſum in eo qui me confortat.
Ait illis,Calicẽ quidẽ meũ bibetis, id eſt,paſ-
ſionem meę paſſioni aliqualiter ſimilem,
& pp me infligendã guſtabitis. Ioannes
enim affectu ſuſtinuit mortẽ pro Chriſto
feruentis olei dolium ingrediendo, peſſi-
mumq; venenũ potãdo, à quorũ vtroque
mãſit illæſus, quotidianũ quoq; martyriũ
paſſus eſt,præſertim in exilio inſulę Path
mos.Iacobus verò ab Herode Agrippa de
collatus eſt, vt in actibus apoſtolorũ legi
tur, Sedere ãt ad dexterã meã & ſiniſtrã.
i.mihi collateralẽ & proximũ eſſe in cæ-
lo. *Nõ eſt meũ* hoc eſt,non ſpectat ad me iu
ſtũ iudicem,qui perſonã non accipio,ſed
ſecundùm merita reddo *Dare uobis, ſed il-
lis,quibus paratum eſt à patre meo,* & vtique
à patre paratum fuit Iacobo & Ioãni præ F
mium iſtud:præſertim cũ regnum cœlorũ
ab origine mundi paratum eſt prędeſtina
tis, iuxta illud, Venite benedicti patris Mat. 25
mei, &c.qũo ergo non fuit Chriſti dare
Iacobo & Ioanni ſeſſionẽ prædictam? Et
reſpondendũ,ꝙ nõ fuit Chriſti dare illis,
eo modo quo ipſam petebãt,videlicet ra-
tione cõſanguinitatis, & ſecundũ ſtatũ, in
quo tũc fuerũt, qñ adhuc carnales & am-
bitioſi fuerũt, puto tñ quod erãt in ſtatu
ſalutis, quia nõ quilibet motus elationis
eſt peccatum mortale,ſed non erant tãtę
perfectionis, vt digni eſſent ſedere tã pro
ximè Chriſto,ideo ſubditur,*Sed quibus pa
ratum eſt à patre meo,* hoc eſt,perfectis,verè
humilibus, quibus pater decreuit gloriã
eſſe præſtandã. Illis (inquam) eſt meũ da-

A re,ut ſedeant ad dexteram meam,& ſiniſtram in regno,i.in circuitu meo, in prǫmio eſſentiali & accidentali. *Et audientes decem apoſtoli* quid iſti duo petiiſſent, *Indignati ſunt de duobus fratribus*,hoc eſt, contra eos commoti ſunt, quod ſibi præferri rogaſſent, & tàm immoderatè petiiſſent. Vnde patet,quod decem quoq; diſcipuli adhuc ſimiles erant iſtis duobus in imperfectionibus multis,non enim zelo iuſtitiæ,ſed cuiuſdam liuoris indignati fuerũt more ambitioſorum, qui iraſcũtur dum cernũt ſocios ſuos ſibi uelle præponi. Cũ tamen in cœlum promotio unius non noceat alteri,nec eius exaltationem impediat. *Ieſus autem* tanquã pius, ſapienſq;

B magiſter & ſobrius reprehenſor *Vocauit eos* uidelicet omnes apoſtolos pariter *Ad ſe*,vt vitium elationis ab eorum cordibus propulſaret,& errorem corrigeret. *Et ait, Scitis quia principes gentium dominantur eorum*.i. maiores ſeu domini hominũ mundanorum cum imperio & tumore præſident ſubditis ſuis, *Et qui maiores ſunt*, videlicet dominatores ſubditorum, *Poteſtatẽ exercent in eos*,i. per violentiam quandoq; opprímunt ipſos, & ſua poteſtate inordinatè vtuntur. *Non ita erit inter vos*, tumor elationis,violentia, ſiue ambitio. *Sed qui uoluerit inter vos maior fieri* .i.ampliorẽ gratiam & gloriam adipiſci *Sit veſter miniſter*, .i.præ cæteris ſe humiliet, atq; in actibus humilitatis ſeipſum indeſinẽter exerceat.

C Quantò.n.aliquis ſe ſub alio deiicit, tantò Deus eum exaltat. *Et qui uoluerit inter uos primus eſſe*.i.aliis præfici,& à me ſublimius promoueri, *Erit ueſter ſeruus*, hoc (vt arbitror) intelligi põt dupliciter. Primò, ꝙ ambitioſus cæteris ſupponetur & ſubiicietur. Secundò, ꝙ is qui licet prǽlationẽ nõ cupiet,tamẽ cupit eſſe talis,vt dignus ſit aliis prǽſidere,oportet vt primò diſcat ſubeſſe,ſtudeatq; ſociis ſuis ſeruire. Et qa exẽpla plus mouent quã verba, Saluator qui cœpit facere & docere proponit ſe in exẽplũ, *Sicut filius hominis nõ uenit miniſtrari*,hoc eſt, ad hoc qđ ſeruos haberet qui ei famularẽtur in corporalibus & humanis obſequiis ad inſtar ſeculariũ domino-
*Act.*1. rũ, *Sed miniſtrare*. Nã & diſcipulis ſuis fre-
Lucæ. 2. quenter miniſtrauit, iuxta illud, Ego in
*Ioan.*14 medio veſtrum ſum, ſicut qui miniſtrat, Patri quoque indeſinenter ſeruiuit cum

incomparabili humilitate: quemadmodum ait in Euangelio, Sicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio. Et cum duodecim eſſet annorum,deſcendens cum virgine matre & Ioſeph fuit ſubditus illis. Nec dubium quin quotidiè miniſtrauerit ipſis, tanquàm verè humillimus, licèt eſſet altisſimus cui angelorum exercitus cũ ingẽti reuerẽtia & tremore aſſiſtit. *Et dare animã ſuam* vitã corporalem ac animalẽ, ſeu ipſam animã ſuam *Redemptionẽ*. i.pretiũ liberatiuũ, *pro multis* hominibus, non pro dæmonibus: tradidit.n.in mortẽ animam ſuã,& ipſe peccata multorum tulit,vt Iſaias ait.Imò ſeipſum dedit pro no- *Iſa.* 53.
bis ſpontè ſe offerens, propter quod ait *Heb.*5
ore proprio, Nemo tollet animã meam à *Ioan.*19
me.Et apoſtolus,Qui dilexit me & tradi-
E dit ſemetipſum pro me. ¶ Sed quare non *Gala.* 2.
ait, Dare animã ſuam redemptionẽ pro *Ioan.* 21
oĩbus, cũ alibi dicat, Si exaltatus fuero à *1.Co.* 16
terra omnia trahã ad meipſum.Ipſe equidem eſt vniuerſorũ ſaluator dicẽte apoſtolo,ſicut in Adam oẽs moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur.Et reſpõdendũ ꝙ Chriſtus dedit animã ſuam redẽptionem pro oĩbus ſufficienter, pro ſolis ãt electis efficiẽter ſeu efficaciter,qm̃ non omnes ſed multi fructũ dñicæ paſſionis conſequuntur,ideo ait. *Pro multis*. Deniq; licet Chriſtus dicatur pro nobis dediſſe aĩam ſuam,& ẽt vitã corporalẽ,hoc tñ eſt differenter. Nam animã dedit per hoc ꝙ eã tormentis expoſuit nõ ꝙ ipſa extincta
F ſit. Vitã verò ſuã corporalẽ ſic dedit,ꝙ eã pro noſtro ſpirituali viuificatione extingui ꝑmiſit. Quæ tñ vita, ſeu vitalis actio, erat incõparabilis dignitatis ac pretii ꝑꝑ vnionẽ cũ verbo. *Et egredientibus illis* videlicet Ieſu,eiuſq; diſcipulis, *Ab Ierico* ciuitate famoſa *Secutæ ſũt eũ turbæ multæ* ꝑꝑ cãs diuerſas,vt dictum eſt ſępius,& ẽt quia deſertũ quod erat inter Ierico & Ieruſalẽ ꝑ quod Ieſus ꝑgebat,erat latronibus plenũ, propter quod homines illuc tendere nõ audebãt,niſi cœtu collecto. *Et ecce duo cæci ſedentes ſecus uiam* vt à pergentibus eleemoſynas peterent tanq̃ mendici *Audierũt quia Ieſus tranſiret* audientes.n.tumultũ,interrogauerũt quid hoc eſſet, quibus reſpõſum eſt, ꝙ Ieſus illic cum ſuis perambularet *Et clamauerũt* ex magnitudine deſiderii in altã vocẽ prorumpentes, clamabant

A bāt ergo corde ſeruēter optādo, & ore alte ſonando *Domine miſerere noſtri ô fili Dauid* credebāt cæci iſti verū eſſe ꝙ à populo interdū audierūt, videlicet ꝙ Ieſus eſſet rex Meſsias, in lege promiſſus, & de ſemine Dauid naſciturus, prænunciatus, iō nominabāt eū dn̄m, tanquā regem Iſrael: & aliqui dicunt ꝙ eius diuinitatem agnouerāt, quod nō eſt multū probabile *Turbæ aūt increpabant eos ut tacerent*, vel quia multum importunè clamabāt, vel quia Ieſum offendi timebāt, & inquietari ex clamore eorū: vel quia clamādo impedierunt multos ab auditu ſermocinationum Chriſti, qui ēt ambulādo docebat frequēter. *At illi magis clamabant* formidātes ne propter ſtrepitū increpantium, nō audiretur cla-
B mor eorū à Chriſto, *Dicentes Domine miſereri noſtri fili Dauid* per laudē eius qui oratur, capitur beneuolētia eius: iō iſti orando Ieſum laudāt eum à maieſtate cum dicunt, Domine, & ab origine cum dicunt, filii Dauid: ſicq; facilius exaudiri meren-
Pſ.17 tur. vnde Pſalmiſta, Laudās (inquit) inuocabo dominū, & ab inimicis meis ſaluus ero. *Et ſtetit Ieſus & vocauit eos* in quo manifeſtatur pietas atque dignatio Chriſti, qui perſonas tā modicas non deſpexit. *Et ait, quid vultis ut faciam uobis* Nō ignorans requirit, ſed vt quærendo illorū deſideriū augeretur, oratio repeteret, meritū creſceret, omneſq; ſcirent, ꝙ nō eleemoſynam, ſed naturæ reparationē imploraſſent. *Dicunt ei domine* hoc volumus. *Vt aperiantur oculi noſtri* carnales & viſum recipiant *Mi-*
C *ſertus autem eorū Ieſus tetigit oculos eorum* vt oſtēderet, ꝙ virtus diuina in ipſo conſiſtēs ac latens operabatur per corpus ſuū, ſicut per inſtrumētum animatum coniunctum ac propriū, ſicut & anima noſtra operatur per corpus cui vnita eſt. *Et cōfeſtim uiderūt, & ſecuti ſunt eum.* Nō ſolū greſsibus corporis, ſed imitatione virtutis, tanquā ſpūaliter illuminati à Chriſto & grati beneficio eius. Xp̄s nanque mente ſanauit atq; illuſtrauit, quos corporaliter reparauit: ipſius nēpe perfecta ſunt opera, & totum hominem ſaluum fecit in ſabbato. ¶Quæritur, cur Matthæus referat de duobus cæcis, cùm Marcus nō ſcribat niſi de vno. Reſpondit Auguſtinus ꝙ ideo, qm̄ vnus eorū famoſior fuit, & fortè importunius exclamauit, quē Marcus Barthimiū. i. filiū
Thimei appellat. Iterū quęritur, an cęcus D
de quo Lucas ſcribit, ſit idem de quo recitat Marcus, vnuſq; iſtorū duorū. Ad hoc aliqui dicunt ꝙ non. Nā apud Lucā legitur ſolū. Cum appropinquaret Ierico cæcus quidē ſedebat ſecus viam, ex quo ſequi videtur, ꝙ ille cæcus fuerit illuminatus ante introitum Ierico. ¶Porrò Marcus refert, Proficiſcente eo de Ierico. ſimiliter hic egredientibus illis ab Ierico: per quod oſtenditur, ꝙ cæcus iſte ſit ſanatus poſt egreſſum ex Ierico. Alii aſſerunt ꝙ fuit idem cæcus, quia hiſtoria de vtroq; omnino concordat, vt patet literā intuenti, excepto verbo prædicto quod iſti ita exponūt. *Cū appropinquaret Ierico.* i. adhuc prope eſſet huic ciuitati. Poteſt etiam dici, ꝙ Lucas non ſeruat in omnibus ordinē
rei geſtæ. Et ita, quanuis Chriſto acceden E
te ad Ierico cæcus ſedebat prope viā, non tamen à Chriſto vocatus, ſanatuſq; fuit, niſi poſt egreſſionem à Ierico. Iuxta ſpūalem intelligentiam per clamorē horū cæcorum, figuratur clamor vtriuſq; populi Iudæorū & Gentilium ad ſaluatorem, cū audiſſent quod in terris viſus, & cū hominibus conuerſatus fuiſſet. Turba verò videlicet obſtinati & infideles increpabant eos, ſed illi occidi malebant, quàm ab inuocatione Chriſti ceſſare: imò beatiſſimi martyres tantò validius atque frequentius clamauerūt ad Chriſtū, quò amplius à tyrannis, & eorum ſatellitibus prohibebātur, quorū veſtigia ſequi debemus orātes iugiter cum propheta, Illumina oculos meos ne vnquā obdormiā in morte. F

CAPVT XXI.

Et cum appropinquaſſet Ieſus Ieroſolymis, & ueniſſet Betphage.

ARTICVLVS XXXV.

ET *cum appropinquaſſet Ieſus Ieroſolymis & ueniſſet Betphage.* i. ad villā quandā ſacerdotum *ad montem oliueti* in quo oliuarū copia creuit, iuxta cuius pedem, ſeu latus ſita fuit hæc villa, vno vt dr̄ milliario à Ieruſalē diſtās. *Tūc Ieſus miſit duos diſcipulos* dicunt aliqui, ꝙ ſm̄ Chryſoſtomū iſti diſcipuli fuerunt Petrus & Filippus. Sed hoc Chryſoſtomus nō affirmat. Sed in cōmento cuiuſdā ſe legiſſe cōmemorat. *Miſit aūt duos* pp ſocialis vitę commenda-

A mendationē,& ad oſtendendū, quod per duplicē vitā, videlicet actiuā & contemplatiuā, vel per ſcientiā & operationē ad ipſū pertingitur. Iſta hiſtoria facta eſt in die palmarū, altero die poſtquā Ieſus cœnauit in domo Symonis leproſi in Bethania, qñ Lazarus fuit vnus diſcūbentium, & Maria Magdalena accepit librā vnguēti effundēs ſuper pedes ipſius. *Ite in caſtellum quod contra nos eſt*. Cōiter per caſtellū intelligitur vrbs ipſa Ieruſalē, vel propter fortitudinem murorum, quibus circūdata fuit per modū caſtelli, vel deſpectiuè propter diſcordiā atque inuidiā habitantium in ea, & quia alienigenis, ſeu Romanis erat ſubiecta. Videtur autē per caſtellum poſſe intelligi aliqua domus lapidea

B eminens, fortè muro propinqua, in qua vel iuxta quā aſina fuit. Itaq; ite in caſtellum quod cōtra vos.i. ex oppoſito veſtro eſt, ſic ait Pſalmiſta, In die tribulationis meæ Deum exquiſivi manibus meis nocte cōtra eum. Et apud Marcū ait Saluator, Tranſiuimus de cōtra, vel contra uos eſt, hoc eſt, cōtrariatur, quorum magiſtrū ac dominum necare molitur, *Et ſtatim inuenietis aſinam alligatam* præſepio vel alteri rei, ne uagādo diſcurrat, *Et pullū eius cū ea* hæc aſina deputata fuit ad pauperum vſū & ad hūc vſum pullus eius nutriebat *Soluite aſinā & adducite mihi* eam cum pullo ſuo. In Euang. Lucæ legitur dixiſſe, Inuenietis pullum aſinæ alligatū, cui Marcus cōcordat. Aſina ergo & pullus ligati

C erant, & utrunque iuſſit Chriſtus ſolui, & ſibi adduci: inuenerunt autem diſcipuli animalia iſta foris in biuio iuxta Ieruſalē, ut dicit Marcus, *Et ſi quis uobis aliquid dixerit* interrogādo, cur animalia iſta ſoluatis, *Dicite eis, quia dominus* rex Meſſias *His*.ſ. aſina & pullo *Opus habet*, nō neceſſitate abſoluta ſiue coacta, ſed cōditionata, atq; ſpōtanea, videlicet ad uerificandū vaticiniū Zacariæ, & ad noſtrā informationē, *Et confeſtim dimittet eos* ſolui, & mihi adduci. ¶ Quæritur quid iſti cuſtodes, ſeu dñi aſinæ & pulli, (qui ſecundū Lucam & Marcū dixerūt diſcipulis, cur ſoluerēt pullū) intellexerūt per dominū, quādo diſcipuli reſpōderunt dominus operā eius deſiderat. Ad quod dicendum opinor, quod Apoſtoli Chriſti ex habitu, vel aliis ſignis facilè agnoſcebātur eſſe diſcipuli Ieſu

D De Ieſu quoq; tunc rumor fuit, ꝙ ipſe eſſet Xp̄s, idcirco cuſtodes cognoſcētes, ꝙ iſti eſſēt diſcipuli Ieſu, p̄ dominū intellexerūt Ieſū. Chryſ. verò reſpōdet, ꝙ virtus Chriſti mouit corda cuſtodū, ita ꝙ nomine domini audito, contradicere nō audebant. Sed cur humilis Ieſus ſeipſū tā ſublimi nomine exprimit, qđ Deo eſt propriū. Sicut per Iſaiā teſtat, Ego dominus, hoc eſt nomen meū; de quo ſcriptū eſt in Amos, Faciēs arcturū & orionē dominus nomen eius. Dicendum, ꝙ Chriſtus hoc die voluit maieſtatem ſuam uerbis & factis ſuis, ac aliorum multipliciter declarare, ſicut patebit: vnde & alibi ait, Dominus eſt filius hominis et ſabbati, *Hoc autē totum* uidelicet ꝙ diſcipulos miſit, & aſinā eiusq; pullū ſolui, & ſibi adduci præcepit,

E *Factum eſt ut adimpleretur quod dictū eſt per prophetam* Zacariā, *Dicentem dicite filiæ Sion*, hoc eſt, plebs Ieruſalē quæ plebs dicitur filia, propter paternum affectū Dei ad eā. Vnde in prophetis ſæpiſſimè nomine filiæ cōgregatiō populi deſignatur. ¶ Sion uerò fuit mons in quo erat templū Dei atq; palatiū regis, propter quod nomine Sion ciuitas tota ſignificatur, tanquam à parte principali. *Ecce rex tuus venit tibi manſuetus* mitis & humilis, nō cū terribili apparatu aut animo bellicoſo, ut moris eſt regū mundanorum, *Sedens* ſucceſſiuè *Super aſinam* deinde, *Et ſuper pullum filiū ſubiugalis*, i. aſinæ quæ fuit aſſueta portare iugū atque ſeſſores, ſuper pullum uerò uſq; ad illam horam nemo aſcendit ſecundū Lucam & Marcum, ſed Chriſtus primò ſedit

F ſuper eum. Ratio horum infra tangetur. Ex hac prophetia debuiſſent ſcribæ & ſacerdotes meritò Chriſtum cognouiſſe, ex qua ēt apertiſſimè declaratur, ꝙ primum Chriſti aduentum deſcripſerunt prophetæ in paupertate & humilitate, non in regno temporali, ſecundùm ꝙ Chriſtus dixit corā Pilato, Regnum meū non eſt de hoc mundo. ¶ Denique prædicta Zacariæ prophetia in noſtra tranſlatione plenius continetur. hoc modo, Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Ieruſalem, Ecce rex tuus venit tibi iuſtus & ſaluator: Ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinā, & ſuper pullū filiū aſinæ, *Euntes autem diſcipuli fecerūt ſicut præcepit illis Ieſus. Et adduxerunt aſinam & pullum, & impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua*

Iſa. 42.
Amos. 5.
Mat. 12.
Zaca. 9.
Lucæ. 9.
Marc. 11
Ioan. 18

A vt Ieſus mollius, honeſtiusq; ſederet, *Et eum deſuper ſedere fecerunt* ſucceſsiuè, vt dictū eſt. ¶ Quidā videntur aſſerere, ꝙ xp̄s non ſedit ſuper vtrunque animal. Itaque ſm eos hiſtoria vel impoſsibilitatem vel turpitudinem continet. Impoſsibilitatē, quia in tā breui itineris ſpacio ſu p vtrūque animal ſedere non potuit. Turpitudinem, qm̄ indecens fuiſſet vt in aſina ſederet. Veruntamen propter manifeſtam autoritatem ſcripturæ canonicæ vtriuſq; teſtamenti dicendum videtur, ſicut nunc dictum eſt. Poterat nanque infra vnius miliaris ſpaciū vtrique animali ſedere, præſertim prop ter myſticam rationē, quę ſtatim dicetur. Nec apparet, cur feciſſet aſinam ſibi adduci niſi vt ſuper eam veheretur, nec aliter dixiſſet diſcipulis vt dicerent, quia dn̄s his opus habet. Prętereа, ad literam veriſimile eſt, ꝙ pullus adhuc iuuenis fuit, ac debilis, qm̄ nemo hucuſq; ſedit ſuper eū. Et ideo Chriſtus nō diu mā ſit ſuper pullū. Myſticè nanque per prædictū caſtellum deſignatur totus hic mundus, paruus virtute, magnus prauitate: p modū caſtelli cōtra Deū murus impietatis, duritia cordis, ſeu obſtinatione munitus, i quē Chriſtus miſit diſcipulos ſuos, dicēs, Ite in mundum vniuerſum, in quo apoſtoli inuenerūt aſinā alligatā. i. ſynagogā, ſeu populū Iudæorū, & pullū. i. gētilitatem, eratq; vterq; populus funibus vitiorū obſtrictus. Qm̄ tamen ſynagoga ſuper ſe tulit onera legis, iugū vtique (teſte Petro) grauiſsimum, ideo deſignatur per aſinā ſubiugalē. Gentiles verò ſine ſeruitio legis, & fide Dei viuētes laſciui ac vagi ſignificātur, per pullū indomitū à nemine ſubiugatū. Voluit ergo Chriſtus vtrunque animal ſibi adduci, quia pręcepit Apoſtolis, vt vtrunque conuerterent populum dicēs, Eritis mihi teſtes in Ieruſalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vſq; ad vltimū terræ. Sedit quoq; ſuper vtrunque animal, quoniam vtrunque populū ſibi ſubiecit per fidem & cultum diuinū. Primò tamen inſedit aſinæ, quoniā primò venit & diſcipulos miſit ad conuertēdos Iudæos: quēadmodū Paulus ait, Vobis oportebat primum loqui verbū Dei. Cumque diſcipuli adduxiſſent aſinam & pullum ad Ieſum, eum deſuper ſedere fecerunt: quia cum conuertiſſent quoſdam

B

C

Mat. 28

Iudæos & Gētiles innumerabiles, ſubiecerūt eos imperio Chriſti, vt eius præceptis parerēt. Pręfictis inſuper cōſonat qđ i Geneſi Iacob ait Iudæ filio ſuo de Chriſto, ligās ad vitē pullū ſuū, & ad vineā, ò fili mi aſinā ſuā. Quòd. n. hoc ad literā de Chriſto dicatur, patet ex eo quod immediatè præmiſit, Nō auferetur ſceptrum de Iuda, donec ueniat qui mittēdus eſt, & ipſe erit expectatio gentiū. Quòd verò diſcipuli poſuerūt veſtimēta ſua ſuper pullū & aſinā hoc deſignat, ꝙ ſu p eos quos conuerterūt, poſuerūt indumēta virtutū variosq; ornatus doctrinarū, gratiā ſibi collatā aliis cōicando, quēadmodum Petrus hortatur, Vnuſquiſq; ſicut accepit gratiā in alterutrū illā adminiſtrantes. *Plurima aūt turba ſtrauerunt.* i. extenderunt ſuppoſuerunt, *Veſtimenta ſua in uia* qua erat xp̄s proceſſurus, *Alii autē cedebant ramos de arboribus* oliuarum. *Et ſternebant in uia* hæc oīa fecerunt in ſignum lætitię, & ad reuerentiā ſaluatoris, Itēq; vt ait Hieron. Ne animal cui Chriſtus inſidebat offenderet in lapidē, ne calcaret in ſpinā, ne caderet in foueā. *Turbæ autē quæ præcedebant* Ieſū *Et quæ ſequebantur* eū *Clamabant, dicentes, Oſanna.* i. obſecro, ſalua, *O fily Dauid* ſm naturā aſſumptā. Oſanna eſt dictio hæbraica, compoſita ex integro, & corrupto, videlicet ab oſi quod eſt ſalua, & anna qđ eſt dictio optatiua, ſi autē textus habeat, *Oſanna filio Dauid* ſenſus eſt, dicimus *Filio Dauid* Oſanna, id eſt, ſaluifica, *Benedictus* . i. laude dignus, ſanctus, ſiue laudatus ſit *Qui uenit in nomine domini* hoc eſt, ex Deo patre, videlicet ſm voluntatē, atq; ad gloriā eius. Vnde Saluator ait, Ego veni i nomine patris mei. *Oſanna in altiſſimis* cœleſtē beatitudinem conferendo, & ad regna cœlorum nos perducendo. Secundū Hieronymum, canticum iſtud ſumptū eſt ex pſalmographo, qui de Chriſti aduētu cōſcribēs, Sic orauit O domine ſaluum me fac, ò domine bene proſperare, benedictus qui venit in nomine domini. Porrò hoc canticum conſona voce reſonabant, vtique ex inſtructione & motione ſpiritus ſancti, Lucas verò hæc p lenius recitat. Cū appropinquaret (inquiens) ad deſcenſum montis oliueti, cœperūt oēs turbæ deſcendentium gaudētes laudare Deū voce magna ſuper omnibus, quas viderāt,

D

E

F

virtutibus,

A virtutibus, dicentes, Benedictus qui venit in nomine domini, pax in cœlo, & gloria in excelſis. Vt.n. in Euãgelio Ioannis legitur, Turba quæ conuenit in Ieruſalẽ ad diem feſtum, cum audiſſet ꝙ Ieſus veniret, exierunt obuiam ei, cum ramis palmarũ *Et cum intraſſet Ieſus Ieroſolymam* cũ proceſsione tã inſolita ac ſolenni, *Commota eſt* admiratione, indignatione & dubitatione, *Vniuerſa ciuitas*.i. maior, & principalior pars populi habitantium in ea, *Dicẽs, Quis eſt hic?* cui tantus honor impenditur, Hoc quidam indignando, quidam dubitando, & inquirendo, quidam admirando dixerunt: ſicut & angeli Chriſto aſcendẽte, Quis eſt iſte qui venit de Edõ? Et quis eſt iſte rex gloriæ? *Populi autẽ*.i. turba vulgaris *Dicebãt, hic eſt Ieſus propheta* populus iſte confeſſus fuit in cantico ſuo, quod ipſe eſſet Chriſtus: cum igitur aſſererent eũ eſſe prophetam non de qualicunque, ſed de ſummo loquuntur propheta ac domino prophetarum: de quo cecinit Moyſes, prophetã ſuſcitabit vobis dominus de fratribus veſtris tanquam me, *A Nazareth Galilææ*.i. de illa ciuitate oriundus. Cõceptus nãq; atq; nutritus fuit in Nazareth, licet in Bethleem natus ſit: per hoc ſignificatur ꝙ infirma, abiecta & ſtulta mundi elegit Deus vt confundat fortes & ſapiẽtes: Sacerdotibus.n. ſcribis, & Fariſæis non credentibus, populus confitetur. *Et intrauit Ieſus in templũ Dei*. Primò, quia in his quæ patris ſui erant oportuit eũ eſſe. Secundò vt daret nobis exemplũ primò intrandi in domum Dei, & quærẽdi regnũ, honorem & gloriam creatoris. Tertiò ut in templo doceret, & errores corrigeret, & ſicut ſubiungitur, *Et eiiciebãt omnes uendentes & ementes in templo*. ſacerdotes qui auariſsimi erant poſuerunt in atriis templi quoſdam de ſuis, qui omnium animalium immolatitiorum genera in templo vendebant, ne aliqui maximè qui de longinquo venerant, poſſent ſe excuſare ſi nihil offerrent in tẽplo, quia à locis remotis non poterant animalia ſecum adducere. Hos Xp̃s reiecit *Et menſas nummulariorum* hoc eſt, eorũ qui pauperibus cõcedebant ſub cautione pecuniã, quatenus nec egeni ſe excuſarent ab immolatione propter defectũ pecuniæ, *Et cathedras vendentiũ columbas* quæ erãt hoſtiæ pauperũ *Euertit* pecuniã effundẽdo. Per hoc p̃ꝛ figurabatur, ꝙ ſymoniacos & clericos ſecularibus ſe negotiis implicãtes, Xp̃s de eccleſia ſua tanquã indignos repellit, ſm̃ qđ ait, Gratis accepiſtis, gratis date, *Et dicit eis* Scriptũ eſt in Iſaia, *Domus mea domus orationis vocabitur*.i. ad adorãdum deputata erit & inde nomẽ habebit, nec eſſe debet domus negotiationis & cupiditatis. *Vos autem feciſtis illam* eſſe *ſpeluncam latronum* hoc eſt, ſimilẽ ſpecui, ſeu loco abſcõdito, in quo latrones prædas ſuas collocãt & occultãt. Quemadmodum.n. in fouea tali ponunt latrones ea quæ rapiũt ab his quos corporaliter necant, ſic ſacerdotes & eorũ familia colligebãt in tẽplo pecuniã, ſeu pretia eorũ quos ſpũaliter occiderũt, inducẽdo eos ad magna pc̃tã, ſeu pauperũ quos excoriauerũt, *Et acceſſerunt ad eũ cæci & claudi in templo* ducti vel baiulati ab aliis, *Et ſanauit eos*, Per horũ operationem miraculorũ Chriſtus cõfirmauit, & verũ oſtẽdit præconiũ ſibi à turba exhibitũ. Deniq; ſi totũ Euangelicæ paginæ textũ conſideremus, inueniemus vbiq; doctrinæ & verbis Chriſti mixta & iũcta eſſe miracula, quatenus ſupernaturalis veritas per ſupernaturalia opera cõprobetur, vt fides noſtra ſm̃ Apoſtolum non ſit in ſermone, ſed in oſtenſione ſpũs & virtute. *Videntes autem principes ſacerdotum & ſcribæ mirabilia quæ fecit* cæcis viſum, & claudis greſſum pręſtãdo *Et pueros clamantes in templo, & dicẽtes, Oſanna filio Dauid* parentes nanque filios ſuos ſecũ adduxerãt, & ſicut pueri audierũt parẽtes ſuos, ac turbã clamare, ſic & ipſi clamabant. Nec dubiũ quin ex influxu ſpũs ſancti qui mouit linguas eorũ ad proferendũ verba, quæ nec ipſi intellexerunt ſaltẽ perfectè, *Indignati ſunt* hęc eſt Iudęorũ proprietas, vt quãtò melius ſucceſſerit ei quẽ odiũt, tãtò amplius crucientur, & aliquid, ſi poſſint, vel audeãt, opponãt. Sic ſacerdotes, ſcribæ, ac fariſæi, qui contra xp̃m, implacabile odiũ cõceperant, tantò vehemẽtius affligerẽtur, indignabantur & murmurabãt ac detrahebant, quantò Chriſtus pluribus miraculis refulgebat, ſublimiſq; extollebatur à vulgo. Vñ apud Ioannẽ dixiſſe legũtur, Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum, ſed turba hæc quæ ignorat legẽ, maledicti ſunt. *Et dixerunt ei, Audis quid iſti* pueri *Dicunt?* te collaudan-

A tradicendi & diſeredendi maior occaſio, præſertim cũ nec minora ſigna credant ab apoſtolis facta, quæ in ſcripturis autẽticis fuiſſe leguntur. *Et omnia quæcunq; petieritis in oratione credentes, accipietis*. i. cum fide idonea ſeruatis cõditionibus ad exaudientiã requiſitis, videlicet vt oret pro ſe, & perſeuerãter atq; ſalubriter, vtpote in nomine ſaluatoris. Hoc & Iacobus monet, Poſtulet (inquiẽs) à Deo, & dabit ei: poſtulet aũt in fide nihil hæſitans: qui autẽ hęſitat ſimilis eſt fluctui maris, q à vento circunfertur. Nõ ergo exiſtimet hõ ille qđ aliquid accipiet à Deo. Debemus ergo orare in fide cũ ſpe, vt certi ſimus de veritate eorũ, quæ cadũt ſub fide, & non dubitemus de mĩa Dei: ita q certitudo

Iaco. 1.

B ſpei ſit ex parte obiecti, videlicet Dei, ex quo nunquam eſt exauditionis defectus, cũ rationabiliter petitur. nõ ex parte ſubiecti, ſeu meritoriũ ſperantis, qui ob culpã ſuã ſæpe non exauditur. *Et cum ueniſſet in templum* die ſequenti poſt ramos palmarum *Acceſſerunt ad eum docentem* populum publicè in templo. *Principes ſacerdotum & ſeniores populi* qui tẽpore cõcilii per nomina vocabãtur *Dicentes in qua poteſtate, hæc facis?* hæc. ſ. quæ te vidimus facere heri, & hodie, eiiciẽdo vendentes de tẽplo, infirmos ſanando, & publicè prædicando, hoc eſt, qua autoritate, & cuius ope hęc facis? q. d. cùm non ſis ſacerdos, nec legis doctor, quibus ſolis conuenit docere in templo: nec ab imperatore, vel ſenatu licẽtiã

C habeas prædicẽdi, & iſta agendi, videtur opus tuum vſurpatoriũ eſſe, & ex pręſumptione prodire. *Et quis dedit tibi hãc poteſtatem?* Tanquã dicant, Cũ non habeas eam à principibus ſacerdotum nec à Romano Imperio videtur quod uirtute & inſtigatione diaboli facias iſta. Simile eſt, quod aliqui dicũt, In principe dæmoniorũ eiicit dæmonia, In quo patet intollerabilis cæcitas Iudæorũ, quaſi non eſſet poteſtas poteſtate humana ac diabolica altior, virtus diuina cuius cõmiſſione & adiutorio Chriſtus operari potuerit. Deniq; ſancti prophetę nõne autoritate diuina docuerũt? Sed & miracula Chriſti oſtenderunt quod diuina poteſtate operabatur, quemadmodũ Nicodemus profeſſus eſt, Scimus (inquiẽs) qđ à Deo veniſti magiſter. Nemo. n. põt hæc ſigna facere q̃ tu facis, niſi

fuerit Deus cũ eo, ¶ Cõſequẽter ponitur artificialis, & iuſta euaſio Xp̃i, qui ꝓ oterat iſtis rõnabiliter, & doć ꝛ naliter reſpõdere, ſed digni nõ erãt *Reſpõdens Ieſus dixit eis, Interrogabo vos, & ego vnũ ſermonem, quẽ ſi dixeritis mihi* reſponſiuè *Et ego uobis dicam in qua poteſtate hæc facio. Baptiſmus Ioãnis* actiuus, videlicet lotio qua ipſe alios abluit in Iordane, *De cœlo erat*, i. ex cõmiſſione, & autoritate Dei habitantis in cœlo, iuxta illud in Pſalmo, Dominus in cœlo parauit ſedem ſuã. Et illud Iſaiæ, Cœlum mihi ſedes eſt. *An ex hominibus*. i. ab inuentione, & confictione humana. *At illi cogitabant intra ſe dicentes, Si dixerimus, de cœlo* eſſe baptiſmũ Ioannis *Dicet nobis* per increpationem & redargutionẽ *Quare ergo nõ credidiſtis illi* Ioãni de me teſtimoniũ perhibenti dicendo, Venit fortior me, cuius non ſum dignus calciamenta ſoluere. Et iterum, Qui de cœlo venit ſuper omnes eſt, *Si autem dixerimus, ex hominibus* eſſe Ioãnis baptiſmũ, timemus. i. timere debemus *Turbam* à Ioanne Baptizatã, ne interficiat nos tanquã blaſphemos, Vñ in Euãgelio Lucæ dicunt, Si dixerimus, ex hominibus, vniuerſa plebs lapidabit nos. In quo patet eorũ peruerſitas, qm̃ homines timuerũt magis q̃ Deum: cũ tamẽ dicat ſcriptura, Qui timet hominẽ cito corruet *Omnes*. n. præſertim vulgares *Habebãt* . i. reputabant *Ioannem ſicut prophetam* dictio, ſicut, notat hic veritatẽ, nõ ſimilitudinẽ ſolã. Nouerãt. n. Ioannẽ verè eſſe prophetã ex eius ſupernaturali conceptione, patris ſui prophetatione, & cęteris quę in eius natiuitate cõtigerant: itẽ ex ſãctitate & rigore ſuæ cõuerſationis, efficacia prædicationis, & quia de Chriſto uerbis & factis apertisſimè prænuntiauit. *Et reſpondẽtes Ieſu dixerunt*, *Neſcimus* unde erat baptiſmus Ioãnis. In hoc mentiebãtur, nam in Euãgelio Lucæ dicũt, Certi ſũt. ſ. turbę, Ioannẽ prophetã eſſe. Si ergo nouerãt turbã de hoc certã eſſe, etiã ipſi certi fuerunt de hoc. Falſum nãque noſcitur, ſm Filoſophum. Si itaque agnouerunt Ioannem eſſe prophetam, nõ ignorabãt baptiſmum eius eſſe à Deo. Inuidia tamẽ excæcauit eos intantũ, ut dicerẽt de Ioãne, Dęmoniũ habet, *Ait & ipſe Ieſus, Nec ego uobis dico in qua poteſtate hæc facio*, ne agã contra doctrinam, qua dixi, Nolite ſanctũ da-

D

Pſ. 102.

E

F

re

A re canibus. Ex prædicta Chriſti reſpóſio
ne elicitur, quòd ſæpe liceat vti cautela
contra inſidiatores, vt clauus clauo reper
cutiatur, & excutiatur: quemadmodum
Paulus in Fariſæos, & Sadducæos in ma-
lo concordes, diſcordiã ſuſcitauit: ſic do-
Iud. 2. minus in libro Iudicum iuſſit poni inſi
dias. Cõſequenter oſtendit Chriſtus pra
uitatem Iudæorum per propoſitionẽ pa-
rabolæ. *Quid autem uobis uidetur*, reſpondẽ-
dum ad parabolam quam proponam? *Ho-
mo quidam habebat duos filios, et accedens ad
primum dixit, &c.* Iuxta literam parabola
iſta difficultatem non habet, ſed exponẽ
da eſt ſecundùm id quod per eam deſigna
tur. Itaque, homo quidam. i. Deus pater
omnipotens, qui dicitur homo, nõ per eſ-
B ſentiam, ſed proprietatẽ, quia humanus,
benignus, mitis, ſuauis, habebat duos fi-
lios, id eſt, populum gentilẽ atque Iudai-
cum, *Et accedens* per naturalis legis datio
nem ſeu internum inſtinctum, uel per in-
formationẽ ab angelis & hominibus ſan
ctis, videlicet Noe & Sem, &c. exhibitam,
Ad primum id eſt, populum gentilem, qui
fuit à tempore Noe, *Dixit ei* per inſtinctũ
diuinum, reuelationem angelicã ſeu in-
formationem humanam, *Fili*, rõne crea-
tionis & prouiſionis, quem feci ad ima-
ginem, & ſimilitudinem meam, *Vade ho-
die* id eſt, tempore peregrinationis iſtius
Operare, ſeruando præcepta moralia, quæ
Gene. 2. ſunt de naturalis dictamine rationis, *In
vinea mea*, id eſt, inter bonos vel infra ec-
C cleſiam, ſeu gyrum iuſtitiæ, *Ille autem re-
ſpondens, ait* contumaciter *Nolo* quia gen
tiles ad idololatriam declinauerunt, *Po-
ſtea autem pænitentia motus* de inobediẽtia
ſua, videlicet in prædicatione Chriſti in-
choatiuè, & apoſtolorũ cõpletiuè, *Abiit*,
operari in vinea Dei, iuſtè viuẽdo, vnum
Deum colendo. *Accedens autem ad alterum*
.i. pòpulum Iudæorũ, qui à tẽpore Abra
hæ cœpit, & per circunciſionem à gentili
bus diſtinguebatur, *Dixit ſimiliter*. i. fili va
de operare in vinea mea. Ad hunc enim
populum acceſſit ſicut ad primum, maxi
mè quando contulit eis legem per Moy-
ſen. *Et ille reſponſens* Deo, *Ait, eo domine*. i.
vado, quò iubes, agendo quod præcipis.
Hoc dixerunt Iudæi in Exodo, loquen-
tes ad Moyſen, Omnia, quæ præcepit no
bis dominus, faciemus, & erimus obediẽ
tes, *Et non iuit* quia poſt pauca vitulũ au- D
reum adorauerũt, & infinita flagitia com
miſerunt. Huic parabolæ conſonat quod
dominus ait in Pſalmo de gentilibus & Pſal. 16
Iudæis, Populus quem non cognoui ſer-
uiuit mihi, filii alieni mentiti ſunt mihi.
Porrò quod dicitur hic de his duobus po
pulis, non refertur ad eoſdem numero,
ſed ſpecie. Poteſt quoque per primum fi-
lium intelligi peccator pœnitẽs, per ſecũ
dùm iuſtus apoſtatans. *Quis ex duobus filiis*
iſtis *Fecit uoluntatem*. i. executus eſt præce
ptum patris æterni? *Dicunt ei, primus*. Nã
ille pœnitentia ductus iuit, & fecit quod
iuſſerat Deus, per quod prioris inobediẽ
tiæ veniam meruit: alius verò non eundo
fregit promiſſum, & præmiũ perdidit me
ritum. *Dicit illis Ieſus*, applicando parabo E
lam ad propoſitum *Amen dico uobis, quia
publicani & meretrices*. i. peſſimi gentiliũ
Præcedent uos in regno Dei, id eſt, maioris
meriti erunt in eccleſia militãte, amplio
riſque gloriæ in triunfante quàm vos: de
ſignantur enim per filium pœnitentem, Matt. 3.
vos autem per filium apoſtatãtem. Nam
verba pulcra habetis, ſed facta non conſo
nant. Ideo ſubditur. *Venit enim ad uos Ioã
nes Baptiſta in via* id eſt, operatione *Iuſti-
tiæ* iuſtè viuendo, rectè docendo, Chriſtũ
annunciando, peccatores baptizando *Et
non credidiſtis ei*, ſed dixiſtis, Dæmonium
habet, *Publicani autem & meretrices credide
runt ei*, ad eius exhortationẽ peccata ſua
confitendo, vitam corrigendo, & de Chri F
ſti aduentu credendo. *Vos autem uidentes*,
fidem & emendationem iſtorum, vel vi-
dentes miracula mea, quibus patet vera
eſſe quæ ille perhibebat de me *Nec pæni-
tentiam habuiſtis poſtea* de perfidia veſtra
& actibus peſſimis. ita *Vt crederetis ei*, vel
viuenti vel occiſo: quia poſt mortẽ eius
erat verbis ipſius vehementer credẽdum
tanquam martyris ſancti propter iuſti-
tiam interfecti, in quo manifeſtatur ob-
ſtinatio veſtra. ¶ *Aliam parabolam audite*.
Sacerdotes & ſcribæ nitebantur ſua ſub-
tilitate concludere Chriſtum, capiendo
eum verbis propriæ reſponſionis. Sed nõ Prou. 21
eſt ſapientia, non eſt prudentia, nõ eſt cõ-
ſilium contra dominum. Propterea Chri
ſtus eos propria eorum reſponſione con-
uicit, damnabileſque oſtendit, proponẽs
ſequentem parabolam, *Homo erat paterfa
milias*

A *miliaſ qui plantauit vineam*. Per hunc hominē deſignatur Deus pater propter cauſas præhabitas: & licèt per vineam intelligi poſſit uniuerſalis eccleſia, tamen hoc loco per eā exprimitur ſynagoga, de qua Iere.2. per Ieremiam loquitur dominus, paſtores multi (inquiens) demoliti ſunt uineā Iſa.5. meam. Et in Iſaia, Vinea (inquit) domini exercituum domus Iſrael eſt, & uir Iuda germen delectabile eius. Hanc Deus plantauit corporaliter, collocādo Iudæos in terra promiſſionis, & ſpiritualiter conſtituendo eos in fide & gratia, propter qđ Pſal.1. ait Pſalmiſta, Vineam de Aegypto tranſtuliſti, eiecisti gentes, & plantaſti eam, *Et ſepem circundedit ei*, id eſt, angelorum auxilio atque cuſtodia patriarcarum, & pro- B phetarum munitione ac meritis, traditione quoque mandatorum ac legis, eā muniuit. Vel per ſepem ad literam intelligitur fortitudo murorum ciuitatis in Iudęa metropolis, *Et fodit in ea torcular*, id eſt, altare quod nominauit torcular, quia in eo effundebatur ſanguis uictimarum, ſicut in torculari exprimitur liquor uuarum *Et ædificauit turrim*, id eſt, templum Iere. ſublime, de quo exponit Ieronymus il- Mich,4. lud Michææ prophetæ, Et tu turris gregis nebuloſa, ad te ueniet poteſtas prima uidelicet Chriſtus, uirtus & ſapientia patris, portans omnia uerba uirtutis ſuæ *Et* C *locauit*, id eſt, ſub pacto retributionis regēdam atque colendam commiſit *Eam agricolis* id eſt, prælatis & doctoribus, quorum aliqui boni fuerunt, ut Moyſes & Aaron; & aliqui mali, de quibus ſubditur. Vnde Iſaias inſinuans ſe eſſe agricolam ſynagogæ ait ad eam, Tritura mea, et filia areæ meæ, quæ audiui à domino, indicaui tibi. *Et peregrè profectus eſt*, id eſt, ſe quaſi abſentem exhibuit, dimittendo hominem propriæ uoluntati, & eius pœnitentiam præſtolando ac iudicium differendo. Porrò parabola iſta penè ſub eiſdem uerbis habetur in Iſaia, in quo legitur, Vinea facta eſt dilecto, & ſepiuit eam, & turrim ædificauit in medio eius, & torcular exſtruxit in ea. *Cum autem tempus fructuum appropinquaſſet*, id eſt, poſt legis lationem, cum ſynagoga debuiſſet opera bona producere, ſecundùm legis præcepta, *Miſit ſeruos ſuos*, ſanctos prophetas priores, *Ad agricolas* id eſt, ſacerdotes, ſcribas & principes ſynagogæ *Vt acciperent fructus eius*, id eſt, populum ſynagogæ ad Deum reducerēt, & opera uirtuoſa in eis inuenirent. D *Et agricolæ appræhenſis ſeruis eius, alium ceciderūt*, i. percuſſerunt, ut Ieremiā, *Alium occiderunt*, ut Iſaiam *Alium lapidauerunt*, ut Zacariā Ioiadæ filium. *Iterum miſit alios ſeruos plures prioribus*, uidelicet poſteriores prophetas ac iuſtos ad agricolas, propter eandē cauſam, *Et fecerunt agricolæ ſimiliter*, ſicut prioribus. Sacerdotes nanque reges & populus Iudæorum diuerſa tormenta intulerunt ſanctis uatibus ad ſe miſſis, propter quod Stephanus ait Iudęis, Quem prophetarum non ſunt perſecuti patres ueſtri? Et Apoſtolus ad Hebręos, Alii (inquit) ludibria & uerbera experti, inſuper uincula & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſūt, tētati ſūt, in occiſione gladii mortui ſunt, E *Nouiſſimè autē*, qñ uidelicet venit tēporis plenitudo, & in ultima mundi ætate, cum multo tempore nullus apparuiſſet propheta. *Miſit ad eos filium ſuum*, per incarnationem & prædicationem ipſius, quando verbum caro factum eſt, & habitabit in nobis. Miſſio autem filii intelligi poteſt, uel ipſa incarnatio uerbi: quæ miſſio nō fuit localis legatio, ſed humanæ naturæ aſſumptio, vel verbi iam incarnati corporalis atque localis deſtinatio, qua Chriſtus Iudæos viſibiliter acceſſit & docuit, *Dicens* ipſe pater, non aſſertiuè, ſed indicatiuè, videlicet inſinuando quid agricolæ meritò facerent, & quod uériſimile erat eos eſſe facturos. *Verebuntur*, id eſt, timebunt & honorabunt *Filium meum* unigenitum & dilectum, mihi conſubſtantialem, coæternum, & coæqualem. Sed ita non fecerunt F ut ſubditur. Ex hoc loco Ieronymus & Auguſtinus improbant hæreſim Arrii atque Eunomii, dicentium, filium patre minorem, & puram creaturam, eò quòd dicat ſe ignorare diem iudicii. Ecce. Hoc loco pater ait, uerebuntur filium meum. Et in Luca ait, Verebuntur forſitan filium meum. Nunquid & pater hoc dicit dubitando uel ignorando? Quod ergo illi pro patre reſponderint, nos pro filio reſpondebimus. *Agricolæ autem*. i. principes ſacerdotum & cęteri ſacerdotes ac ſcribæ, *Videntes filium* Dei patris tanta miracula operantem, tamque efficaciſſimè prædicantem, et cætera quæ de Chriſto prænūtia-

A ta fuerunt,in ſe impletum. *Dixerunt intra ſe*.i.cogitauerunt,ſed inferioribus nō manifeſtauerunt, *Hic eſt hæres*.i.Meſſias rex Iſrael,dominus ſynagogæ,terręq; noſtrę, ex quo videntur xp̄m cognouiſſe, qđ qualiter verū ſit,ſtatim diſcutietur, *Venite occidamus eum*.Collegerunt nanq; pōtifices & fariſæi conſiliū,dicētes, Quid facimus? Quia hic homo multa ſigna facit. Et ab illo die cogitauerunt interficere eū.Vnde Chriſtus teſtatur, ſuper me cogitauerunt conſilia, dicētes, Venite mittamus lignū in panem eius,& eradamus eum de terra viuentium.Et in Pſa.Aduerſum me ſurrabant omnes inimici mei,*Et habebimus hæreditatem eius*.i. terram & populum Iſrael poſſidebimus, ſicut hucuſque poſſidebamus. B Ad hoc.n.moti ſunt principes Iudæorum occidere Chriſtum,ne poſſeſſionem terrę & dominium populi perderēt. Vnde in euangelio Ioannis dicunt,Si dimittimus eum ſic,omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum noſtrū & gentē.Deniq; delectabat eos principatus terrenus ſecundū Aug.quem uiderunt ſibi per Chriſtum auferri,qui paupertatem & humilitatem edocuit. & populū ad ſe conuertit.Sed errauerunt,ideo nanq; perdiderunt locum,& gentem,qm̄ Chriſtum interfecerunt, quia in vltionē ſanguinis Chriſti deſtruxerunt Romani Iudæorum vrbes ac populum, iuxta illud Danie. Poſt hebdomadas lxxii.occidetur Chriſtus,&nō erit eius populus,qui eum negaturus eſt:& ciuitatē,& ſanctuariū diſ C ſipabit populus cum duce venturo. *Et apprehenſum eum*, videlicet filium Dei *Eiecerunt* agricolæ *Extra vineam*.i.extra vrbem Ieruſalē Iudęæ metropolim, in qua erat templum, *Et occiderunt eum* crucifigentes ipſum in loco Caluariæ.Vnde adHebręos dicit Apoſ.Ieſus vt ſanctificaret populum extra portam paſſus eſt.*Cum ergo venerit dominus vineæ*.i.cum Deus cœperit iudicare & iudicando ac præmiando uiſitare ſynagogam,uel in morte ſingulorum, vel quādo adduxit exercitum Romanorū contra Iudæam, *Quid faciet agricolis illis*. i. quam pœnam inferet pro culpis tàm magnis? *Aiunt illi Malos* agricolas *Malè perdet*.i.durè corripiet& occidet. Perdet.n. eos malè,loquendo de malo pœnæ, non culpæ: q̄ñ tradiderit eos in manus Titi & Romanorum *Et uineam ſuam*, uidelicet electos Iudæos,& primitiuā eccleſiam, *Locabit alijs*.i. agricolis bonis, *Qui reddent fructum temporibus ſuis*.Hoc fecit Deus, quando reprobatis Iudęorum pręlatis commiſit eccleſiam apoſtolis, eorumq; ſucceſſoribus,& adiutoribus,qui obtulerunt Deo fructum,id eſt, multos ad fidem conuerſos.Sic apoſtolus ait quibuſdā,Opus meū vos eſtis in domino. Et in Chriſto per Euangelium ego uos genui. Sed prędictæ reſponſioni Iudæorum uidetur contrarium, quod in Euangelio Lucæ legitur dixiſſe, Abſit,uidelicet ut malos malè perdat,& uineam aliis locet: Et reſpondendum, ꝙ præinductam reſponſionem, ſcilicet malos malè perdet Lucas, & Marcus deſcribunt,quaſi à Chriſto prolatam, E Mattæus uerò dicit eam ab aliis datam. Nec tamen eſt diſſonantia in Euangelio ueritatis,quia (ut Lucas enarrat) Chriſtus dixit parabolam iſtā ad plebem,quā uis ſacerdotes concerneret, qui etiam erant pręſentes ac audientes. In plebe uerò multi erant qui Chriſto fauebant, & crediderant,& iſti primo dixerunt, Malos malè perdet,ut refert Mattęus, quorum reſponſionem Chriſtus approbando repetiit,quo audito ſacerdotes attendentes ad ſe pertinere parabolam, conſcientia remordente,dixerunt,Abſit, ut recitat Lucas. Conſequenter probat Saluator quod parabolicè dixit,allegando ſcripturam lib.Pſal.*Nunquam legiſtis in ſcripturis*?tanquam dicat, imò ſępius in Pſalmo legiſtis,*Lapidem*.i.Chriſtum, de quo Da- F niel dicit,*Lapis* qui abſciſus eſt de monte ſine manibus,factus eſt mons magnus, & impleuit uniuerſam ſuperficiē terrę. Petra nanq; eſt Chriſtus ſecundū Apoſtolū, *Quam reprobauerunt ædificantes*. i. prędicti agricolæ,ſacerdotes,& pręlati ſynagogę, quorū fuit,populū in fide, & moribus ędificare.Sed ſicut ſolo nomine erant agricolæ,& reuera diſſipatores, ſic ſolo nomine erant ędificatores,& re ipſa deſtructores, *Hic* Chriſtus *Factus eſt in caput anguli*, .i.principiū ſeu lapis angularis,in quo cō iuncti ſunt duo populi gētiles & Iudęi,ad conſtituendū unā eccleſiā:ſicut in ſaxo angulari uniunt duo parietes ad conſtituēdū domum. Vnde in Iſaia habetur, Hæc dicit dominus,Ecce ego mittam in fundamentis

Margin notes: Ioan. 11. — ibidem — Mat.29. — Heb. 13. — D — 1.Cor.9. — Lucæ.20 — 1.Cor.10 — Epheſ.2. — Iſa. 28.

A mentis Sion, lapidem angularem, probatum, precioſum in fundamento fundatū: & qui crediderit in eū nō cōfundetur: vel nō ſuſtinet, ſecundū aliā translationē. *A domino factum eſt iſtud*.i. diuina virtute, & gratia eſt vnio iſta duorū populorum, in Xp̄o, & Xp̄i ignominioſè occiſi tāta ſublimatio, propter quod ait Apoſt. In quo &
Ephes. 2. uos coædificamini in habitaculū Dei in ſpiritu ſancto. *Et eſt mirabile in oculis noſtris* interioribus. Quid.n. ita mirabile, ſicut conuerſio totius mundi ad hominem crucifixū, qui paulò ante dicere potuit. Ego aūt ſum uermis, & non homo, opprobriū hominum, & abiectio plebis. Multi exponunt hanc autoritatem ad literā de quodam lapide magno, quem ædificantes tē-
B plum Salomonis ſæpe reiecerunt tanquā inutilem, non inuenientes ubi congruè poneretur in ædificio. Et tandem inuentus eſt locus conueniens in angulo duorum parietū ut illic poneretur. Sed iſtud non uidetur conueniens, quia probatio per ſcripturam non tenet, niſi à ſenſu literali, ſecundū Aug. Chriſtus autē per ſcripturam prædictam probat ſuum intentū, uidelicet ſe à Iudæorum principibus re-
Luc. 20. probandum, quod in Euang. Lucæ, ubi cū Iudæi dixiſſent, Abſit, ſcilicet ut malos malè perdat, Chriſtus obiecit, & ait, Quid eſt ergo, quod ſcriptum eſt, Lapi-
Ephes. 2. dem quem reprobauerunt ædificātes, &c. tanquam dicat, hoc aliter non ualet impleri niſi in me. Denique nulla ſcriptura
C canonica recitat de lapide tali in templo Salomonis, ſed & Petrus in Actis Apoſto-
Actu. 4. lorum loquens de Chriſto, Hic eſt (inquit) lapis qui reprobatus eſt à uobis ædificantibus. De quo & Paulus, Ipſo (ait) ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. *Ideo dico uobis quod auferetur à uobis* exigente & operante diuina iuſtitia, *Regnum Dei*.i. regnum eccleſiæ militantis, regnum quoq; cœleſte uel ſacra ſcriptura, ſecundū Hierony. *Et dabitur genti*, per apoſtolorū prædicationem credenti, *Facienti fructus eius*, id eſt, opera uirtuoſa, per quæ ad regnum Dei pertingitur. Et quæ in ſcriptura præcipiuntur, de quibus ad Galathas ſcribit Apoſtolus, Fructus autem (inquiens) ſpiritus, eſt caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, &c. *Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum*.i. fidelis impiè agens, *Confringe-*

tur, id eſt, ſpiritualiter deſtruetur ſiue læ- D
detur, non penitus conteretur, *Super quem uerò ceciderit* lapis iſte, id eſt, infidelis cui Chriſtus irruerit per diſtrictionem iudicii, *Conteret eum*, id eſt, penitus condemnabit, atque ab omni bono ſpirituali comminuet.

Tanguntur hic duo peccantium genera, utpotè Chriſtianorum, & infidelium. Fideles autem quamuis iniqui, tamen in Chriſto fundantur per fidem dum peccant, dicuntur cadere ſuper Chriſtum, quem offendunt: ſed nō penitus conterūtur, qm̄ ſæpè per miſericordiā Dei reformantur, fortioresq́; ſurgūt & in peccātib. manet fides, quāuis informis. Infideles uerò qui in xp̄o nequaquā fundātur dū pec- E
cāt, incidūt in manus Dei uiuētis: ſicq; lapis iſte ſeu xp̄s irruit ſuper eos, & conterit eos, quemadmodū in Iudęis uidemus impletū. Vnde in Iere. ſcribitur, Induc ſuper eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos domine. *Et cum audiſſent principes ſacerdotum & fariſæi parabolas eius* tam cōmemoratas. *Cognouerunt quod de ipſis diceret*, quæ in parabolis denotauit uidelicet ꝙ ipſi eſſent mali agricolæ, impij ædificatores, & ꝙ uiſo eo, dixiſſent, Hic eſt hæres. *Et quærentes eum tenere*.i. ad interficiendum cōprehendere tanquā mēdacem, uel quia tàm dirè corripuit eos, *Timuerunt turbas*, ne ab eis reſiſtentiā paterentur, *Quoniam ſicut prophetam eum habebant*.i. turbę reputauerunt Ieſum eſſe pro-
phetam. Ecce quomodo ſacerdotes, ſcribę F
& fariſęi inde deteriores, & obſtinatiores effecti ſunt.ſ. de iuſta Chriſti increpatione, unde emēdari debebant. Tales ſunt qui ſuam accuſationem, & redargutionē non dedignantur aduertere, de quibus ad Timothęum dicit Apoſtolus, A ueritate quidē auditū auertent. Et Amos propheta, Odio habuerunt corripientem. H[illegible] rū nequiſſimus morbus uocatur, noli me tāgere. Circa hunc locū opportunè quęrendū eſt, an Iudęi cognouerūt Ieſum eſſe regē Meſſiā, ſeu uerū Chriſtum in lege promiſſum. Hęc aūt quæſtio ſupra mota, atq; ſoluta eſt. Sed nunc diligentius uideē tractāda, & apparet primò, ꝙ ſe, imò autoritate irrefragabili ſaluatoris, qui in iſto capitu. perhibet agricolas ipſo uiſo dixiſſe. Hic eſt hæres. Quocirca ait Hiero. mani-

N 2 feſtè

A feſtè probat dominus his verbis Iudæorum principes non per ignorantiam, ſed per inuidiam Dei filium crucifixiſſe. Ambroſius quoq; teſtatur, ꝙ cognouerunt Ieſum eſſe Chriſtum in lege promiſſum, nõ tamen ꝙ eſſet verus Deus. Quam reſpõſionem ſequitur Tho. Idem dicit gloſa hoc loco. Chryſoſt. etiam dicit, ꝙ ex omnibus operibus eius cognouerunt eum eſſe filiũ Dei. Et iterum, Sacerdotes (inquit) omnibus malis repleti, qui iam in Deo ſperare non poterant, in ipſum dominum manus mittebant, non ignorantes eum eſſe filium Dei, ſed ſibiipſis non parcentes. In oppoſitum eſt quod ait Apoſtolus, Si cognouiſſent, nunquã dominũ gloriæ cruci
1. Cor. 2. fixiſſent. Et Petrus, Et nũc fratres ſcio q̃a
Actu. 3. per ignorantiã feciſtis, ſicut & principes
B veſtri. Chriſtus quoq; in cruce, Pater (inquit) ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Reſpondent quidã, ꝙ Iudæi in lege & prophetijs eruditi, videlicet ſacerdotes ſcribæ, & Fariſæi, nouerunt Ieſum eſſe prophetam, & Chriſtum in lege promiſſum, & diuinitus miſſum, nõ tamẽ ꝙ eſſet Deus viderũt.n. in Chriſto impleri omnia quæ ſcriptura prædixit de ſignis, loco, tempore atq; operibus ſui aduentus. Signum.n. aduentus Chriſti fuit, impletio hebdomadarum, de quibus Daniel prophetauit. Trãſlatio quoq; regni, natiuitas in Bethleem, multaq; alia. Vulgares verò ignorantes ſcripturam, Chriſtum non cognouerunt, nec quantùm ad eius humanitatem, nec quantùm ad eius diuinitatem. Hæc reſponſio concordat Ambroſio, quã
C ſequitur Lyra, preter hoc quod reſponſio hæc ait, eruditos in lege non cognouiſſe xp̃m, quò ad eius diuinitatem. Aſſerit igitur Lyra, ꝙ maiores Iudæorum cognouerunt Chriſtum, quantùm ad vtranq; eius naturam, quia ſicut ſcripturæ aſſignant ſigna, & modum aduentus Chriſti, quantũ ad eius humanitatem: ſic de eius diuinitate manifeſtè loquuntur, vt cùm dicitur per Ieremiam, Suſcitabo Dauid germẽ iuſtum. Et poſt pauca, Hoc eſt nomen quod vocabunt eum dominus iuſtus noſter. Loco cuius in Hebræo habetur, nomen domini tetragrammaton, quod non conuenit, niſi vero Deo. Et Iſaias, Paruulus (inquit) natus eſt nobis, & vocabitur nomẽ eius, admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Sed D
iſta reſponſio in aliquibus deficit. Primò, quia vulgares ſaltem in die palmarũ nouerunt, & confeſſi ſunt Ieſum eſſe ſaluatorem mundi, regem Iſrael, ſeu Chriſtũ in lege promiſſum, dicentes, Oſanna filio Dauid, Benedictus qui venit rex in nomine domini, Oſanna in altisſimis. Denique in Euangelio Ioãnis vbertim habetur, quòd quidam de turba crediderunt in eum. Similiter in eodem leguntur Samaritani dixiſſe mulieri, quæ venit ad puteum. Iam non propter tuam loquelam credimus, ipſi.n. ſcimus quia hic eſt verè Saluator mũdi, Denique Lyra ſæpè affirmat, ꝙ Iudæi carnaliter intellexerũt ſcripturas de Chriſto, ideirco putabant eũ in primo ſuo aduentu tp̃aliter regnaturũ, & regnũ Iudęorũ promoturũ. Si hoc ita eſt, nequaquam E
credebant Ieſum eſſe xp̃m, cũ cernerẽt eũ tp̃alia cuncta deſpicere, paupertatẽ docere, & in oĩbus cęleſte regnũ prædicare. Itẽrũ quanuis vulgares non nouerant Ieſum eſſe xp̃m, ex ſcripturis: tamen ex verbis, & actibus eius idipſum cognoſcere poterãt. Dicendũ ergo, ꝙ Iudæi eruditi & multi ſimplices nouerant Ieſum eſſe Chriſtũ aliquantulo tp̃e notitia coniecturali atq; probabili, non euidenti ac ſtabili, ſic.n. & demones agnouerunt eum. Poſtea prædicante Chriſto contra vitia ſacerdotũ, ſcribarum ac fariſæorum ſtimulati ſunt contra eũ inuidia. Excæcauitque eos malitia eorum, qui excæcati ſubuerterunt fidem ſimpliciũ præſertim in paſſione. Dũ ergo crucifixerunt Ieſum, non cognouerunt ꝙ eſſet Chriſtus, nec ſciebant quid F
faciebant. Quanuis autẽ ſcripturæ prophetarũ de Chriſti diuinitate apertè loquebantur, tamẽ ſcripturæ huiuſmodi ſatis diuerſimodè ſolent exponi. Ideo nõ apparet probabile, ꝙ nouerint Ieſum eſſe verum Deũ, imò uſque in hodiernũ diẽ non credunt Meſſiam ſuum futurum eſſe uel fore Deum, ſed hominem purum.

CAPVT XXII.

Simile factum eſt regnũ cœlorum homini regi.

ARTICVLVS XXXVI.

NOn ceſſat Xp̃s ſummus doctor eccleſiæ, eius myſteria pandere, ſacramenta

A ta reſerare, ſtatum exprimere, vnde non
veritus ſacerdotum,& fariſæorum eũ com
prehendere uolentium indignationẽ, rur
ſus per parabolicum ſermonem oſtendit
negligentiam,ingratitudinem,& reproba
tionem ſeu condemnationem Iudæorũ,
vocationem quoque ſaluationẽque gen-
tium. *Et reſpondens Ieſus* vel cogitationi vel
ſermonibus Iudęorum, *Dixit* iterum *In pa
rabolis eis,dicens,Simile factum eſt* diuinitus
Regnum cœlorum.i.ſtatus,negotiũ,ſeu pro-
ceſſus eccleſiæ militantis *Homini regi, qui
fecit nuptias filio ſuo*. Per hoīem regē ſigni-
ficatur Deus pater, qui fecit nuptias ſuo
vnigenito,quando in utero ſacroſanctiſſi
mæ atque digniſſ. virginis,tanquã in tala
B mo copulauit ei naturã humanam. Dein-
de deſponſauit ei eccleſiam cum cœpit in
mundo inter homines conuerſari, eoſq;
conuertere, & ex ipſis eccleſiam fabrica-
re. Vnio aũt verbi cum naturã humana,
vocantur nuptiæ perſonales, Vnio uerbi
cum eccleſia,nuptiæ ſacramentales ſunt,
& tertiæ ſpirituales ac quotidianæ,uide-
licet,coniunctio Chriſti cũ anima deuo-
ta,& continente. De primis nuptiis ait
Pſal.18. Pſal. Ipſe tanquàm ſponſus procedens de
talamo ſuo. Et ſponſus in Canticis, Oſcu
letur me oſculo oris ſui, quod impletum
eſt qñ verbum caro factum eſt. De ſecun-
dis nuptiis dicit Apoſt. Erunt duo in car-
ne vna,ſacramentũ hoc magnum eſt, ego
autem dico in Chriſto,& in eccleſia. De
tertiis nuptiis accipi pōt illud Oſee, Spō
ſabo te mihi in fide. Sic.n. ſancta Agnes
C aſſeruit, Annulo fidei ſuæ ſubarrauit me,
Et miſit Deus pater Seruos ſuos priores pro-
phetas ac patres,videlicet Moyſen, Aarõ,
Samuelē, *Vocare inuitatos*.i. populũ Iſrael,
quem Deus per legem, & uaria beneficia
inuitauit ad credendum in Chriſtum & ad
præſtolandum, & appetendũ eius aduen-
tum. Vnde in actibus apoſtolorũ loquitur
Petrus, Oēs ꝓphetæ à Samuel& deinceps
nunciauerunt dies iſtos,uidelicet tempus
incarnationis,paſſionis, & gratiæ Chri-
ſti *Ad nuptias*,id eſt, ad credendum futu-
ram Chriſti incarnationem, & ad incor-
porationem eccleſiæ. Vnde in Geneſi Ia-
cob teſtatus eſt,Salutare tuum expectabo
domine, *Et nolebant uenire*.i.credere & lau-
dabiliter uiuere, ſecundùm documenta
ſeruorum iſtorũ. Iudęi etenim penè ſem
per pro maxima parte fuerunt rebelles: D
propter quod Stephanus ait,Dura ceruī-
ce & incircũciſi corde, & auribus,vos ſem
per ſpiritui ſancto reſtitiſtis ſicut& patres
ueſtri *Iterum* ideſt poſtea *Miſit* Deus pater
Alios ſeruos, id eſt poſteriores prophetas,
ſiue Apoſtolos, alioſq; Chriſti diſcipu-
los *Dicens,Dicite inuitatis* puta Iudæis qui
bus primò prædicatio regni exhibita eſt,
Ecce prandium meum paraui,ideſt, incarna-
tionis myſterium perfeci, ſacramentum
Eucariſtiæ per Chriſtum inſtitui, diuerſa
ſacræ ſcripturæ alimenta propoſui. Sapiē
tia quippè ædificauit ſibi domũ, miſcuit
vinum,& poſuit menſam, *Tauri mei & al-
tilia occiſa*, Per tauros atq; altilia deſignã-
tur ſpiritualia fercula, vtpotè ſolidus ci-
bus perfectorũ,lacteus potus paruulorum
ſermo ſapiētię, quem loquitur Paulus in
ter perfectos, & ſermo ſcientię quo non E
Iudicauit ſe aliquid ſcire,niſi Ieſum chri
ſtum,& hunc crucifixũ, uel doctrina prę-
ceptorum,& conſiliorum *Et omnia parata
ſunt*.i.cœleſtium gratiarum cariſmata ſpi
ritus ſancti dona, & quicquid ad ſalutem
exigetur,iam per paſſionem, & meritum
Chriſti vobis diſpoſita ſunt, imò & offe-
runtur quatenus de plenitudine eius om
nes accipiatis, *Venite ad nuptias* Chriſti
præfatas,adhęrendo ei vt capiti, & per ca
ritatem efficiamini vnus cum eo ſpiritus.
Illi autem neglexerunt venire, alii occupa-
ti,& beneficia Dei paruipendentes,cui cō
tradicit Apo. Noli negligere gratiã Dei.
Pauciſſimi.n. Iudæorum conſenſerunt a-
poſtolis,Propter quod ait per Iſaiam do-
minus, Quis cęcus, niſi ad quos ſeruos
meos miſi? Quis ſurdus,niſi ſeruus domi F
ni? *Et abierunt, alius in uillam ſuam* hoc eſt,
in terrenis diuitiis,& temporali dominio
occupauit ſe, *Alius verò ad negotiationem
ſuam*,id eſt,ad lucra ſectanda, ad tempora
lia congreganda. Itaq; per euntes ad vil-
lam ſuam deſignantur ambitioſi, qui re-
bus iam adeptis inordinatè inſiſtunt. Per
euntes verò ad negotiationem,auari, qui
pro temporalibus adipiſcendis inordina-
tè laborant. *Reliqui verò tenuerunt ſeruos e-
ius,& contumelia affectos,occiderunt*. In acti
bus enim leguntur apoſtoli à Iudæis com
prehenſi,incarcerati,flagellati: qui etiam
ibant à conſpectu concilij gloriantes,quo
niam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu

A contumeliam pati. Stephanum verò lapidauerunt, & Iacobum decollauerunt. *Rex autem cum audiſſet* vocem ſanguinis occiſorum: auris.n. zeli audit omnia, ut dicitur in lib. Sapientiæ, Et Pſalm. Qui plantauit (inquit) aurem, non audiet. ¶ Auditio autem Dei aliud non eſt, niſi cognitio ſeu conſideratio eius. Loquitur tamen Deus affectu, & modo humano, quaſi recenter corporaliterque audiret, vt cum ait per
Iſa. 37. Iſaiam. Cum fueris in conſpectu meo, ſuperbia tua aſcendit in aures meas. Vel dicitur Deus audire ab angelis ſanctis ſibi nuntiantibus quæ in mundo aguntur, nõ quaſi ignoranti, ſed ut dominatori ac iudici, à quo petunt effectum pietatis ſeu æquitatis. Hinc enim eleemoſynæ Corne
B lij dicuntur commemoratæ in conſpectu
Act. 20. Dei *Iratus eſt* non paſsionis affectum habendo, ſed iuſtitiam exercendo ſeu infligendo vindictam per modum iraſcentis. *Et miſſis exercitibus ſuis* videlicet turbis Romanorum venientibus cum Tito, & Veſpaſiano contra Iudæam, ex ordinatione diuina *Perdidit homicidas illos* innumerabiles enim Iudęos perdiderunt Romani vel occidendo, vel vendendo, vel diſpergẽdo eos in omnem ventum. *Et ciuitatem illorum ſuccendit* Ieruſalem, quam vnà cum tẽplo combuſſerunt Romani. Et licèt Romani alia ratione uenerint cõtra Iudæã, quàm propter Chriſti, & diſcipulorum eius occiſionem, tamen Deus mouit, & confortauit Romanos contra Iudæos, in vltionẽ
C ſanguinis Chriſti, diſcipulorumq; eius:
4. Re. 24 ſic Romani neſcientes ſubſeruierũt Deo. *Tunc rex ait ſeruis ſuis* Chriſti Apoſtolis atq; diſcipulis cęteris. *Nuptiæ quidem paratæ ſunt*, id eſt, Chriſti incarnatio facta eſt, coniunctio Chriſti cum eccleſia incoata eſt, affluentia gratiæ iam parata eſt, & cætera Chriſti myſteria ſunt completa. *Sed qui inuitati erant*, id eſt, Iudæi primò uocati *Non fuerunt digni* ad nuptias, gratia operante, perduci, propter ſuam rebellionem & incredulitatem: quẽadmodum in actis
Act. 5. apoſtolorum loquitur Paulus. Repuliſtis
Rom. 11 verbum Dei, & indignos uos iudicaſtis vitæ æternæ. Et ad Romanos, Propter incredulitatem exciſi ſunt, *Ite ergo ad exitus uia-*
Mat. 28 *rum.* Ad literam miſit Deus apoſtolos, ad exitus viarum. i. ad terminos vltra vias, & loca Iudęæ, dicens, Ite in mundũ vniuerſum, Sed ante paſsionẽ dixerat Xp̃s In viã D
gentiũ ne abieritis, hoc eſt, vias iudęæ nõ exeatis, diuertẽdo ad loca gentiliũ. Spiritualiter verò viæ ſunt virtutes: exitus aũt viarũ ſunt receſſus, & obliquitates à virtutibus, vt potè vitia, & errores. Iubẽtur ergo apoſtoli ire ad exitus viarũ. i. ad corrigẽdos errores atq; exceſſus gentiliũ, qui nõ erãt in uia, ſed deuio in tenebris, vmbraq; mortis. De reprobatione aũt & derelictione Iudæorũ ait propheta in perſona Chriſti, Hæc dicit dñs, formans me ex vtero ſeruũ ſibi, vt reducam ad eũ Iacob, & Iſrael non congregabitur: de gentiũ uerò conuerſione adiecit, Et glorificatus ſum in oculis domini: & dixit, Parũ eſt ut ſis mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces
Iſrael conuertendas: dedi te in lucẽ gen- E
tium, ut ſit ſalus mea uſq; ad ultimũ terrę, hoc eſt, ꝙ ſubditur, *Et quoſcunque inuene ritis, vocate ad nuptias*, id eſt omnibus gentibus prædicate, & Chriſto eas incorporate: ut impleatur illud Pſalmographi, Et benedicentur in ipſo omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum, *Et egreſſi ſerui eius in uias*, id eſt, ad gentium diſperſiones ac ſemitas, *Congregauerunt* ideſt, ſpiritualiter collegerunt, in fide & eccleſiaſtica unitate, uel ad Chriſtum conuerterunt *Omnes quos inuenerunt bonos, & malos* non ſimpliciter omnes, quia non omnes obediunt Euangelio, teſte Apoſtolo, nec omnium eſt fides, ſed quoſdam de omni genere hominum, ut ſit diſtributio pro
generibus ſingulorum, non pro ſingulis F
generum. ¶ Sed quomodo inter gentiles inuenire poterant aliquos bonos, niſi ꝙ (teſte Apoſtolo) gentes quæ legem non habent, & tamen quæ legis ſunt faciunt, ipſi ſibi ſunt lex, & multis gentilium in ſuo genere naturalibus uirtutibus ornabãtur, morũ honeſtatẽ fulgẽtes, & inclinati ad bona. Hi ergo cõparatione aliorũ boni uocãtur, quãuis nõ erant in ſtatu ſalutis. Sic nanq; Paulus ait gẽtili, Non inſanio optime Feſte. Vel iõ dicuntur cõgregaſſe bonos, & malos, quia in eccleſia cõmiſcentur electi, & reprobi, ueri, & falſi Chriſtiani *Et impletæ ſunt nuptiæ diſcumbẽtium*, i. multitudo uocatorũ, & in nuptijs ſpũaliter ſe reficientiũ cõpleta eſt numero ac meritò, qđ tñ non erit perfectè, niſi in fine ſeculi, cũ plenitudo intrauerit gẽtium

A tium omniſq; Iſrael fuerit ſaluus. Nunc
uerò quodãmodo impletæ ſunt nuptiæ,
qm̃ in oẽm terrarum exiuit ſonus apoſto
lorum, ita quod toto orbe diffunditur ip-
ſa eccleſia, omneſq; gentes ad fidẽ conuer
ſæ ſunt. *Intrauit autem rex*, non motu loca
li, ſed actu iudiciali in nuptias ſeu in ec-
cleſiam. *Vt uideret diſcumbentes*. i. merita ac
demerita uocatorum diſcerneret: quod fa
ciet in morte ſingulorum iudicio particu
lari, & in fine ſeculi iudicio uniuerſali, *Et
uidit hominem non ueſtitũ* interius ſeu men
te decoratum *Veſte nuptiali* id eſt, gratia
gratum faciente, caritate ſeu opere meri-
torio, unde in Apocalypſi dicitur, Veſti-
mentis albis induaris, & non appareat
confuſio nuditatis tuę. Et meritò caritas
B appellatur ueſtis nuptialis, quoniam ipſa
induxit Chriſtum ut incarnari, & eccle-
ſiam deſponſare dignaretur, *Et ait illi, A-
mice* per naturam, non per gratiam, per fi
dem, non per operationem, & dilectionẽ.
Omnia enim diligit Deus quantùm ad id
quod ſunt. *Quomodo huc intraſti?* .i. qua præ
ſumptione intra eccleſiam habitaſti, & in
ter fideles apparuiſti, ſacramentis quoque
communicaſti *Non habens ueſtem nuptialem*
quæ inter electos, reprobosq́ue diſcernit
At ille obmutuit quia iniuſti Deo rationẽ
reddere non ualent, propter quod ſcriptũ
eſt, Non iuſtificabitur homo compoſitus
Deo. Et ſi uoluerit cum eo contendere,
non poterit reſpõdere unũ pro mille. *Tunc
dixit rex miniſtris* non illis ſeruis, de qui-
bus iã dictũ eſt, ſed miniſtris. i. angelis ſã-
C ctis, qui in die iudicij erunt executores ſẽ
tentiæ iudicis: iuxta illud. Exibunt ange-
li, & ſeparabunt malos de medio iuſtorũ,
& mittent eos in caminum ignis *Ligatis
pedibus eius & manibus, proijcite eum in tene-
bras exteriores*. i. infernales, & corporales
quas meruit incidere perſeuerando, ſeu
incedendo tenebras mentales, & exterio-
res. Conſtat ꝙ reprobi in die iudicij retru
dentur in tartarum nudi. Per hoc ergo ꝙ
manus, & pedes ligari iubentur, aliud ni-
hil exprimitur, niſi ineuitabilitas diuini
iudicij, cui reſiſtere, & à quo fugere ne-
mo ualebit: ſecundũ ꝙ dominus per pro-
phetam ait. Ecce ego ſtridebo ſuper uos, ſi
cut ſtridet plauſtrum onuſtum fœno, &
peribit fuga à ueloce, & fortis non ſalua-
bit animam ſuam, *Ibi erit fletus* non quan-
tùm ad lacrymarum emanationem, ſed D
quò ad animi dolorem, & cerebri pertur-
bationem, *Et ſtridor dentium* propter fri-
gus uehementiſſimum. Ibunt. n. à calore
nimio ad aquas niuium. Hoc ſupra ple-
nius elucidatum eſt. *Multi autem ſunt voca
ti* ad nuptias militantis eccleſiæ *Pauci ue-
rò* reſpectiuè loquendo, uidelicet compa-
ratione prædeſtinatorũ *Sunt electi* ad nu-
ptias eccleſiæ triunfantis, de quibus in
Apocalypſi legitur, Beati qui ad cœnam
nuptiarum agni uocati ſunt. *Tunc*. i. para-
bolis iſtis auditis, & partim intellectis *A-
beuntes*. i. à præſentia Chriſti ſe ſubtrahen
tes, & recedentes *Pariſæi* qui cupiebant
Chriſtum comprehẽdere, ſed propter po
pulum non audebant, *Conſilium inierunt,
vt caperent* id eſt, reprehenderent, *Ieſum in* E
ſermone ſui oris, quem in operibus non po
terant capere. Facilius quippè reprehen-
ditur homo in uerbo quàm facto, ꝙ lin-
guam donare nemo poteſt. *Et mittunt ei di-
ſcipulos cum Herodianis*, id eſt, ſeruis Hero-
dis, uel cum Iudæis ſoluentibus tributa,
ſecundùm exactionem Herodis, quos Fa
riſæi deſpectiuè Herodianos uocabant.

Denique facta ſunt hæc in hebdoma-
da paſſionis, quando Herodes fuit in Ie-
ruſalem propter ſolemnitatem paſcalem,
Erat enim proſelitus. Ideo Fariſæi acceſ-
ſerunt & faciliter inuenerunt milites, ſeu
fautores Herodis in Ieruſalem ſed in pro
pria perſona non pergebant ad Ieſum, ne
eis uiſis ſe obſeruaret. Mittunt uerò di-
ſcipulos ſuos, quos putabãt Chriſto igno
tos, ut Chriſtus mali nihil ſuſpicans, lo- F
quatur liberius, *Dicentes* adulatoriè *Ma-
giſter, ſcimus quia uerax es* ueritate uitæ re-
ctè uiuendo, *Et uiam Dei*, id eſt, præcepta,
& cætera quibus homo Deo complacet
atq; coniungitur *In ueritate doces* in nullo
errãdo *Et non eſt tibi cura*. i. inordinatus ti
mor vel immoderata ſolicitudo *De aliquo
homine*. *Non enim reſpicis perſonam homi-
num*, id eſt, propter humanum fauorem,
affectu: ſeu quodcunq; hominibus inexi-
ſtens, non recedit à ueritate. Dicendo,
Scimus quia uerax es, laudant eum à ue-
ritate uitæ: dicendo, Viam Dei in uerita-
te doces, laudãt eũ à ueritate doctrinę: di-
cẽdo, Et nõ eſt tibi cura de aliquo, laudãt
eũ à ueritate iuſtitię. His ſimulatis pręco
niis nitebant aĩum Xp̃i, mollificare, uel

A ſibi allicere,ut ſine cuſtodia reſpõderet ,
de tantis laudatoribus nil mali pręſumẽs,
Dic ergo nobis cum ſis talis ac tantus , *Quid*
tibi cui tanquam viro iuſto credendũ eſt,
Videtur?Licet cenſum ſeu tributum *Dari Cæ*
*ſari,an non?*Pompeius contẽporaneus Iu-
lii Cæſaris legitur Iudæam ſubiugaſſe Ro
manis.Quo facto , promiſerunt Iudæi ſol
uere Romanis ſtipendium ſeu tributũ tã
quam defenſoribus Reipublicæ , & cõuer
ſatoribus pacis cõmunis,ac deinde aliqui
Iudæorũ inducti à quodam Iuda Galilæo
aſſeruerunt populum Dei,diuina lege ſuf
fultum,decimasq; ac primitias in templo
ſoluentẽ,liberũ eſſe,nec humanis legibus
ſubiacere,neq; cenſum Cæſari dare debe-
re. Alii verò affirmabant oppoſitum.ſ.Ro
B manis tanquam pro bono communi mili
tantibus danda eſſe tributa , atq; ſtipẽdia
& Cæſari cenſum. Hæc Iudæorum diſſen-
tio mutua diu durauit, idcirco quæſtionẽ
hanc proponunt Chriſto determinandã,
quatenus quid reſponderit,reprehẽdatur.
Si.n.diceret,Non eſſe ſoluendum,capere-
tur ab Herodianis,& ab Herode, ſeu Pila
to,tanquã ſeditioſus & imperatori rebel-
lis occideretur. Hoc.n.tãgitur in Euange
lio Lucæ:Miſerunt(inquit) inſidiatores,
qui ſe iuſtos ſimularẽt vt caperẽt eũ in ſer
mone, & traderẽt illũ principatui & ptã-
ti præſidis.Si uerò diceret eſſe ſoluẽdũ , vi
deretur,derogare diuino honori & liber-
tati Iudæorum. Magis aũt optabãt à xp̃o
audire non eſſe ſoluendum: non ut ipſi eſ
ſent immunes ac liberi à cenſu atq; tribu
to,ſed ut Ieſum traderẽt neci. *Cognita autẽ*
C *Ieſus nequitia eorum* Hoc eſt fraude, & peſ
ſima machinatione , *Ait*, *Quid me tentatis*
ò *hypocritæ* qui aliud eſtis , & aliud ſimu-
latis:qui aliud intenditis, & aliud dicitis?
Tentare eſt experimentum de aliquo ſu-
mere, & quando hoc fit intentione fallen
di ſiue nocẽdi,uocatur tẽtatio uitioſa,qua
demon & mundus iuſtos tentat.Sic iſti tẽ
tabant Chriſtum , Non .n.ſciſcitabantur
ut diſcerent,ſed ut experirentur quid di-
ceret,& per eius reſponſionẽ eũ decipe-
rent,idcirco vocat eos hypocritas . Prima
nẽpe uirtus reſpõdẽtis,ſecũdũ Hieronimũ
eſt,interrogantiũ mentẽ cognoſcere.*Oſten*
dite mihi numiſma cenſus Hoc eſt nummum
cenſualem,qui datur annuatim pro cen-
ſu. *At illi obtulerunt ei denarium.Et ait il-*
lis.Cuius eſt id eſt,quem repreſentat *Imago* D
hæc nummo impreſſa *Et ſuperſcriptio?*exara
ta in nummo?Quærit, ut ex eorum reſpõ
ſione cautè reſpondeat , eosq; confundat
ac ſuperet . *Dicunt ei Cæſaris* Tyberii , ſub
quo paſſus eſt dominus.*Tunc ait illis,Reddi*
te ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari utpotè cẽſum
tributum,ſubiectionem , *Et quæ ſunt Dei*
Deo,uidelicet oblationes,& cætera,quæ in
lege iubentur. Hæc ſubiectio Iudæorum
in temporalibus ſub Romanis non dero-
gauit ſpirituali libertati et ſubiectioni eo
rum ſub Deo . *Et audientes* reſponſionem
Chriſti doctiſſimam *Mirati ſunt* ſecundũ
Hierony.Mirati ſunt, ꝙ calliditas eorum
non inueniſſet inſidiandi locum : potius
tamen mirabantur ,propter prudentiã re
ſponſionis, atque cautelam Chriſti,quo- E
niam ut Lucas habet:*Et* mirati in reſpon
ſis eius tacuerunt:& Marcus, Mirabantur
(inquit)ſuper eo.*Relicto eo,abierunt*,ad eos
à quibus miſſi fuerunt,nihil niſi infideli-
tatem & admirationem reportantes. *In il*
la die acceſſerunt ad eum Sadducæi qui dicunt
non eſſe reſurrectionem mortuorũ,nec ange-
lũ,nec ſpiritũ, animã quoque rationalem
eſſe mortalem . De tribus Iudæorum ſe-
ctis,uidelicet Sadducæis , Fariſæis , & Eſ-
ſæis,dictum eſt ſupra . Verũ in Euãgelio
nõ fit mẽtio de Eſſęis, quoniã nõ reſiſte-
rũt Chriſto,ut alii,ſed erãt quaſi monaſti
cã uitã ducẽtes cõtinẽtes et ſobrii,*Et inter*
rogauerunt eum,dicentes,Magiſter , Moyſes di
xit,et ſcripſit in Deuteronomio,*Si quis v*-
xoratus *Mortuus fuerit non habens filium* ,
Hoc eſt,aliquam prolem à legitima con-
iuge ſuperſtitem *Vt ducat frater* uel propin F
quus,ſi non habuerit fratrem , *Vxorem il-*
lius defuncti *Et ſuſcitet*,ideſt,generet *Semen*
hoc eſt,prolem *Fratri ſuo* defuncto, nec e-
ius memoria deleatur: primogenitus nam
que huius ab uxore defuncti ſuſceptus a-
ſcribebatur uiro defuncto : ita quod ille
erat pater eius legalis,& iſte pater carna-
lis.*Erant autem apud nos ſeptem fratres:*Intẽ
tio Sadducæorum fuit probare reſurre-
ctionem non eſſe poſſibilem,ad quod pro
bandum proponunt,uel caſum, uel fabu-
lam.potuit tamen ad literam apud eos
accidiſſe quod dicũt, quẽadmodũ in Euã
gelio Ioãnis legitur, Mulier Samaritana
habuiſſe quinq; uiros , quãuis forte non
fuerint fratres *Et primus* ſeptem fratrum

Ducta

A *Ducta uxore defunctus eſt, & non habens ſemen reliquit uxorem ſuam fratri ſuo* qui & duxit eandem *Similiter ſecundus, & tertius frater uſque ad ſeptimum* incluſiuè duxerunt eam ob hoc, quod omnes non relicto ſemine diſceſſerunt. Sic & Sara uxor iunioris Tobiæ habuit ſeptem uiros quamuis fortè fuerunt fratres. Nouiſsimè aũt omniũ & mulier defuncta eſt. *In reſurrectione ergo* finaliter *Cuius erit de ſeptem fratribus uxor?* quod meritò quærimus, *Omnes enim habuerunt eam* ſucceſsiuè. vel ergo erit uxor omnium, uel plurium quod eſt contra legem quæ prohibet duos fratres, ſimul habere eandem uxorem, Propter quod Ioannes dixit Herodi, Non licet tibi habere uxorẽ fratris tui, uel unus ſolus eam habebit, qđ B dici non poteſt, cum non appareat ratio, quare potius unus quàm alius habiturus ſit eam. Iſti Sadducęi in ſua probatione ſuppoſuerunt unum falſum, quod tamen fariſęi putabant uerũ, uidelicet ꝙ poſt reſurrectionẽ erit uſus uenereorũ atq; ciborũ, quod moderni quoq; Iudęi opinantur *Reſpondẽs autem Ieſus, ait illis, Erratis neſcientes ſcripturas* Quia & libros Moyſi intellexerũt, dicẽtes animã hominis eſſe mortalẽ, quia in Geneſi dicitur Non interficiamus animã eius uidelicet Ioſef, quaſi anima rationalis poſsit occidi, et in lib. Prophetarũ, in quibus immortalis animę, futurũ iudiciũ, mortuorũ reſurrectio apertiſsimè deſcribũtur, penitus negauerunt, Non.n. receperunt, niſi pentateucũ. *Neque uirtutem*, hoc eſt, omnipotẽtiã Dei, cui nõ C eſt difficilius mortuos ad uitã cœleſtem ac ſpiritualẽ ſuſcitare, quã mundũ creaſſe uel aliquid ex nihilo facere, quod tamen non negatis eum feciſſe, cũ Moyſes hoc teſtatur: ideo ſubditur *In reſurrectione enim* generali et ultima *Neque nubent*, i. uiri uxores non ducent *Neque nubentur*, i. fœminæ à uiris non accipientur, nec erunt tũc matrimonia, cũ reſurrectio ordinetur ad uitã perpetuã et beatã, *Sed ſunt*, i. homines boni tunc ſuſcitandi erunt, *Sicut angeli Dei in cœlo*. i. immediatè cõiũgi, non carnali, ſed ſpũali ac deiformi uoluptate fruẽtes, totaliterq; in Deũ abſorpti. *De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis*. Tanquã dicat, imò utiq; legiſtis aliquid in ſcripturis quas recipitis, ex quo ſequitur, ꝙ reſurrecturi ſint mortui, et qđ ſit illud ſub-

iungitur *Quod dictum eſt* à Deo miniſterio angeli loquẽtis in pſona Dei ad Moyſen, de medio Rubi. *Dicenti nobis* per Moyſen, *Ego ſum Deus Abraam Deus Iſaac, & Deus Iacob?* Cũ.n. Moyſes dixiſſet ad Deũ quod eſt nomẽ tuum, et ille reſpondiſſet Ego ſum qui ſum, hęc dices filiis Iſrael, Qui eſt miſit me ad uos: ſtatim adiecit, Hę dices filiis Iſrael, Dominus Deus patrum ueſtrorum, Deus Abraã, Deus Iſaac et Deus Iacob: miſit me ad uos. Hoc nomẽ eſt mihi in æternum, et hoc eſt memoriale meũ in generatione et generationem. Quod autem ex his uerbis ſequatur patriarcas hos uiuere, et aliquo modo ſubſiſtere, animas rationales immortales eſſe, & corpora fore ſuſcitãda, probat inſuperabilis atq; infallibilis argumentator. *Non* E *eſt Deus mortuorum*, i. eorũ qui nullatenus ſunt, nec aliquo modo uiuunt. *Sed uiuentiũ*. Primò, Nã Deus dicitur ratione cauſalitatis & prouidentiæ: prouidentia uerò non eſt niſi de aliquo exiſtente, dum ergo Deus hęc uerba dixit ad Moyſen, Patriarchæ præfati extiterũt & aliquo modo uixerunt, ſed tunc corporaliter obierunt, & corpora eorum reſoluta fuerunt. Oportet ergo ut animæ eorũ permãſerint. Secũdò: quia creatura refertur ad Deũ relatione reali quæ nõ fundatur niſi in ente. Id ergo cuius Deus dicitur Deus oportet eſſe realiter aliquid. Itaq; patriarchę illi nõ deſierunt eſſe quantũ ad corpus & animã ſeu penitus, ſed quantũ ad corpus duntaxat, ex quo ultra cõcluditur reſuſcitatio corporũ: Primò, quoniã anima rõnalis cũ ſit naturaliter endelechia, ſeu forma corporis, & ſubſtantialis pars hominis, ſemper F habet naturalẽ inclinationẽ ad corpus, nec habet perfectã ſubſiſtentiã in ſeipſa, ſed appetit ſubſiſtere in homine: natura aũt nil efficit fruſtra: tandẽ ergo anima ſeparata reunienda eſt corpori. Hinc nẽpe Platonici dixerunt animas tandẽ reuolui ad corpora. Secundò: quoniã anima rõnalis non põt perfectè felicitatem adipiſci, niſi corpore reaſſumpto & cõglorificato, propter naturalẽ affectionẽ quã habet ad corpus. Et quoniam uires ſenſitiuæ manent in ea radicaliter, in quibus beatificari non poteſt, niſi fuerit corpori ſociata. Tertiò: quoniam ſic pręmianda eſt anima quomodo meruit. Quoniam ergo per corpus

A pus & in corpore egit bene,ſiue malè, ad hoc ꝙ perfectè remuneretur oportet vt corpori denuo copuletur: ideo dicit Apoſtolus,ꝙ nolumus expoliari,ſed ſuperueſtiri.

Præterea,ex ipſo modo loquendi, quē in ſuis libris Moyſes habet, conſtat animas humanas eſſe immortales. Sæpius etenim ait, ꝙ talis uel talis collectus ad patres ſuos,uidelicet moriēdo, & de Aaron dñs ait,Pergat Aarō ad populos ſuos: patres ergo & populi ad quos colliguntur, & pergunt aliquo modo, uiuunt & ſunt: Abrahæ quoq; dominus ait,Merces tua magna nimis.Et rurſus promiſit eidem,ꝙ colligeretur ad patres ſuos in ſenectute bona.Temporalia autem non ſunt ſufficiens premium operum uirtuoſorum, & bona

B ſenectus ſeu ſancta deſceſsio non præmiaretur,ſi anima eſſet mortalis.Poterat quoque Chriſtus euidentiora ſcripturarū teſtimonia allegaſſe de animæ immortalitate,& mortuorū reſurrectione ex profetis, præſertim ex Iob,qui liber apud Hebręos autenticus,ſed hoc non debuit facere,quoniā Sadducæi non receperunt libros Prophetarum: quemadmodum etiam ſi doctor Chriſtianus argueret, contra Manichæos,non haberet allegare ueteris teſtamenti ſcripturas, quia nec Moyſen, nec prophetas Manichęus recepit.*Et audientes turbæ* tàm prompta & inſolubilem reſponſionem ac probationem *Mirabantur in doctrina eius* In Luca ſcribitur, quod etiam quidam de ſcribis dixerunt,Magiſter, bene dixiſti

C *Fariſæi autem audientes,* i.audiendo conſiderantes *Quod* Ieſus *Silētium impoſuiſſet Sadducæis* ita ꝙ replicare non poterant,*conuenerunt in unum*. Primò,inter ſe coquerentes,quid Chriſto proponerent, & per quem modum procederent, & deliberauerūt,ut cum multitudine magna accederent,quatenus Chriſtum timore concuterent. Venerunt.n.ut multitudine vincerent,quem ratione ſuperare non poterant,ſecundùm Chryſoſto. Veruntamen unus loquebatur pro omnibus:quoniam (teſte Chryſoſtomo) apud ſe dicebant, Vnus loquatur pro omnibus,et omnes loquamur per unum,ut ſi uicerit,omnes uideamur uictores .Si autem uictus fuerit, ſolus uideatur confuſus.Hinc ſubditur. *Et interrogauit eum unus ex eis legisdoctor* videlicet ſcriba pręualidus *Tentans eum,*i.ſcire uolens, an Ieſus ſciret quod quærebatur,vel tentans eum.i. reprehendere cupiens, *Magiſter quod eſt mandatum magnum* D Antonomaticè,hoc eſt,ſummum *In lege* à Moyſi aſsignatum,in cuius lege erant triplicia mandata,videlicet moralia,iudicialia,& cerimonialia, & in quolibet genere mandatorū iſtorū erāt gradus diuerſi ſeu ordo dignitatis, eratq; inter Iudæos diſſentio,quod eſſet inter omnia mandata abſolutè præcipuū *Ait illis Ieſus,Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo.*i. toto deſiderio & affectu *Et in tota anima tua.*i.ſecundū vires animales & ſenſitiuas uel appetitū ſenſitiuū qui in concupiſcibilē iraſcibilēq; partitur *Et in tota mente tua.*i.toto intellectu ac intētione.In Euāgelio Luc. & E Marci additur quartum,videlicet ex tota fortitudine tua,ſeu totis viribus.Iſtud pręceptum datū eſt in Deuter.quo dicitur, Diliges dominū tuū, ex toto corde tuo, & tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.Et (ſicut Moyſes omittit) ex tota mente ſic Mattæus omittit ex tota fortitudine tua,quorū vtrunq; Lucas, & Marcus commemorant.Actus ergo caritatis iubetur,cū dicitur, Diliges dominū Deū tuū. Modus verò diligēdi ſubiūgitur, cū ſubinfertur,Ex toto corde tuo, &c.Et ſunt quatuor quæ ad modū diligēdi cōcurrunt & pertinēt,vtpotè vt Deus diligatur ex toto corde,tota anima,tota mente, & tota fortitudine. Deniq; actus voluntatis elicitus hoc ē,à potētia volitiua immediatè cauſatus oriens ſeu procedens eſt diligere, iō F modus diligendi qui inſinuatur cū dicitur ex corde,directè & immediatè pertinet ad actū dilectionis. Alii tres modi diligēdi ad actū hūc pertinēt indirectè, ſecundū quod aliarū potentiarū actus imperantur a volūtate, & ad volūtatis perfectionē diſponūt.Oportet aūt aduertere,quia qđ dictū eſt,Diliges Dominū Deū tuū ex toto corde,&c.intelligi pōt dupliciter. Primò,quantùm ad actum,ita ut cor,mens, anima, & virtus hominis ſemper actualiter ferantur in Deum.Et hæc eſt perfectio patriæ non poſsibilis uiatoribus. Secundò,quantùm ad habitum & actum proportionatum,videlicet vt homo nil operetur contrarium caritati, & hæc eſt perfectio viæ cadens ſub præcepto omnibus debita. Caritatis verò actualis dilectio ad quam

ordi-

A ordinant Euangelica conſilia media eſt inter dilectionem patriç, & dilectioné quæ cadit ſub præcepto. Per hanc etenim dilectionem mediam deſerit homo exteriora & ſenſibilia ac licita, ne eum à diuinæ caritatis perfectione feruoreque retrahant. Iubemur itaque Deum toto corde diligere, ut tota affectio noſtra ordinetur ad Deum, totaque intentio feratur in eum. Tota inſuper mente, quatenus intellectus Deo in omnibus ſubiiciatur, Tota anima ut appetitus ſenſitiuus, & vires ſenſitiuç ſecundùm Deum dirigantur. Tota quoque virtute, vt omnis actus noſter exterior ſecundùm præcepta Dei reguletur.

Porrò ſi inquiratur, quomodo hoc præceptum impleri poſſit in uia, dicendum, B quòd in uia impletur imperfectè, in patria autem perfectè. Et dicitur præceptum impleri imperfectè, quando ad perfectionem à præcipiente intentam non pertingitur, & tamen contra eam non agitur. Perfectè verò quando ad intentioné præcipientis peruenitur. Intentio autem Dei ſe diligi præcipientis eſt, ut rationalis creatura ei totaliter, iugiter, & indeſinenter inhæreat atque ſubdatur, quod non impletur niſi in patria. Vel dicendũ, quod ſecundũ filoſophum totum, & perfectũ eiuſdé ſunt rationis & idẽ: ideo Deũ diligere toto corde, tota anima, eſt diligere eũ perfecto corde, perfectaq; anima. Quãuis aũt abſolutè loquendo ſolus Deus perfectus ſit, tanquam cui nulla deeſt nobilitas, tamen creatura rationalis poteſt dici perfe C cta in ſuo genere, dupliciter. Primò, ſimpliciter, qñ uidelicet, nil ei deeſt de perfectione poſſibili; ſicq; præceptum caritatis impletur perfectè in patria ſolũ, ut ait Auguſtinus in libro de perfectione iuſtitiæ: ubi nihil retardat, aut retrahit animã ab inceſſabili motu in Deum. Secundò, dicitur perfectum ſecundũ quid, quãdo de perfectione competenti ac debita ſecundùm proprii ſtatus proportionem nil deficit, & ſic impletur in uia, cum nihil contra Deũ diligitur, & ipſe ſuper omnia adamatur, quod eſt de neceſſitate ſalutis. *Hoc eſt maximum*. i. principaliſſimum ac ſummè meritorium, *Et primum*, i. digniſſimum *Mandatum* ad quod omnia alia tanquam ad finem ordinantur, & caritas appellatur regina, forma & finis uniuerſarum uirtutũ.

Dicitur aũt primũ ſm viam perfectionis, D nõ ſm uiã generationis *Secundũ* aũt mandatũ *Simile eſt huic* primo mãdato nõ çqua le ſed proximè ſequẽs. *Diliges proximũ tuũ* i. quemlibet uiatorem ad Dei imaginem factum, & gratiæ gloriæque capacem, *Sicut teipſum* tripliciter. Primò, propter Deũ ſicut te diligis propter Deum: qui cũ ſit ſumma, fontanaque bonitas, cauſa & ratio eſt omnis ſanctæ dilectionis. Secundò, propter illud bonum propter quod amas teipſum: uidelicet ut beatitudinem conſequatur quam tu cupis acquirere. Tertiò, vt non condeſcendas ei in malo, ſicut nec tibi peccanti uis condeſcendi, ſi tamen ames teipſum ueraciter. Quanuis autem proximum amare debeamus ſicut noſipſos, non tamen in tantũm ſiue æqualiter. In *his duobus mandatis* obſeruandis *Tota* E *lex Moyſi* imò & Euangelii *Pendet & prophetæ* hoc eſt, omnia prçcepta, documenta, & hortamenta legis ac prophetarum ordinantur ad horum obſeruantiam mandatorum, & uirtualiter continentur in eis, ſicut concluſiones in primis principiis. Propter quod ait Apoſtolus, Finis prçcepti eſt caritas de corde puro, & Rom. 13 conſcientia bona, & fide non ficta. Et alibi, Plenitudo (ait) legis eſt dilectio. Itẽque, Non occides, non adulterabis, non Exod. 20 furtum facies, & ſi quod eſt aliud mandatum in hoc uerbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Prçceptũ autem de dilectione proximi continetur, & virtualiter includitur in prçcepto dilectionis Dei: iuxta illud, Si quis dixerit: quia diligo Deum, & fratrem ſuum odit F mendax eſt.

Prçterea aduertendum, quòd ſicut ſe habent prima principia in ſcientiis ſpeculatiuis, ita ſe habent precepta caritatis in lege. Quemadmodum ergo concluſiones uirtualiter continentur in primis principiis, ſic quod qui ipſa principia ſecundùm totam eorum uirtutem clarè agnoſcerent. Simplici quoque intuitu omnes concluſiones ex eis deducibiles in ipſis principiis ſine diſcurſu cognoſceret, nec oportet ex principiis concluſiones deducere, niſi propter minus capaces: ſic omnia precepta in preceptis caritatis uirtualiter continentur, & ex eis per modũ concluſionũ deducũtur, quod non fuit neceſ-

ſe niſi

A ſe niſi propter noſtram imperfectionem, qui in illis duobus præceptis alia tá clarè non poteramus cognoſcere. Caritas autẽ eſt finis virtutum ac præceptorum in agi bilibus, finis uerò in agibilibus ſe habet ſicut principium in ſpeculatiuis. Idcirco ſicut in primo principio ſpeculabilium. ſ. de quolibet eſſe vel non eſſe, de nullo uero ſimul continentur omnes cõcluſiones: ſic in præcepto diligendi Deũ continetur præceptũ diligendi proximũ, ſed propter minus capaces oportuit de dilectione pro ximi dari ſpeciale pceptũ. Et quãuis ſint duo præcepta, vnum tamen eſt habitus caritatis, quo Deus proximusq; diligitur, eò ꝙ Deus ſit ratio diligendi proximũ. Actus autem quo Deum amamus, & pro ximum ſunt diuerſi. ¶ Quæritur, qũo ſan B ctus Matthæus dicat hunc legis doctorem Mar.12 Ieſum interrogaſſe tentando, cum in Marco ſcriptum ſit quod ſcriba iſte dixerit Chriſto, Bone magiſter in veritate dixiſti: qa unus eſt Deus, & vt diligatur ex toto corde, &c. diligere proximum tanquã ſeipſum, maius eſt omnibus holocauſtomatibus & ſacrificiis. Et ſubditur, Ieſus autem videns ꝙ ſapienter reſpondiſſet, dixit illi, Non es longè à regno Dei. Dicendũ, ꝙ ſcriba iſte primò ſimilis erat ſuis collegis, ſed in ipſa Chriſti reſponſione compũctus eſt corde, atq; pœnituit approbans Chriſti reſponſum *Congregatis autem Fariſæis interrogauit eos Ieſus, dicens, Quid vobis videtur de Chriſto? cuius filius eſt?* dicendus. *Dicunt ei, Dauid* Nouerant nanq; Iudæi communiter Deum promiſiſſe regi Dauid, qđ C de eius ſemine Chriſtus deſcenderet, *Ait illis, Quomodo ergo Dauid in ſpiritu?* hoc eſt, inſpirante & edocente ſpiritu ſancto, uel in ſpiritu.i. ſpirituali exceſſu ſeu gratia prophetali, *Vocat eum dominum, dicẽs, Dixit dominus* pater *Domino meo* uidelicet Chriſto *Sede à dextris meis* hoc exponitur de Chriſto dupliciter. Primò, ſecundũ eius diuinitatẽ, hoc modo, ſede à dextris meis, hoc eſt, mecũ reſidendo eſto mihi æqualis & ad maieſtatis meæ æqualitatem conſi- Hebr. 1. ſte. Vnde ad Hebræos dicit Apoſtolus, loquens de Chriſto, Qui cùm ſit ſplendor gloriæ ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis. Secundò, quantùm ad eius humanitatem. Sede à dextris meis, hoc eſt, præ cunctis creaturis, eſto mihi uicinior, & in potioribus bonis meis quieſce, repletus D gratia, honore, & gloria præ vniuerſis creaturis, omnibusq; prælatus. *Donec ponam inimicos tuos*, videlicet reprobos omnes *Scabellum pedum tuorum*, hoc eſt, tibi eos perfectè ſubiiciam, non ſolùm quantùm ad poteſtatem, & manifeſtationem, ſed et quantùm ad executionem, quod erit in die iudicii. A principio autẽ incarnationis da- Mat.28 ta eſt Chriſto homini omnis poteſtas in cœlo, & in terra, quãtùm ad poteſtatis huius poſſeſſionẽ, in reſurrectione verò deinceps data eſt ei iſta poteſtas quantũ ad eius manifeſtationem: quia extunc cœpit apparere, & prædicari dignitas Chriſti: ſed in die iudicii dabitur ei iſta poteſtas quantùm ad eius plenariam executionẽ, quando omnes aduerſarios ſuos in æterna retrudet ſupplicia. *Si* pro quia *Ergo Dauid uocat eum dominum, Quomodo filius eius eſt?* præſertim cum Dauid fuerit tãtus propheta, et rex. *Et nemo* fariſæorum & ſcribarum: nam aliqui Iudęi fuerant ſcribæ, ſicut nũc aliqui religioſi ſunt doctores teologiæ. *Poterat ei reſpondere uerbum* aliquod ad propoſitam quęſtionem: quia non expectabant Chriſtum, niſi ut hominem purum, & ſ.in hoc non eſſet dominus Dauid. Si autem expectaſſent Chriſtum ut Deũ & hominem, faciliter reſpondiſſent, quod ſecundũ diuinitatem eſſet dominus Dauid, ſecundũ humanitatem verò diceretur filius eius: ex quo elicitur verum non eſſe, quod quidam ait, Scribas & Fariſæos primo cognouiſſe Ieſum eſſe Chriſtũ Deum ac hominem in una perſona, *Neque auſus fuit quiſquam ex illa die eum amplius interro-* E *gare* Timebant enim uinci atque confundi, tamen in tempore paſſionis interrogauerunt eum non timentes aliquid tale.

EXPOSITIO CAP. XXIII.

Tunc locutus eſt Ieſus ad turbas & ad diſcipulos ſuos.

ARTICVLVS XXXVII.

Confutatis ſcribis ac fariſæis vitioſiſſimis & doloſis, qui Xp̃m capere nitebãtur in uerbis, ipſe Saluator apertiſſimè, & liberrimè carpit, & arguit eos nõ in uerbis dũtaxat, ſed impiis actibus. *Tũc loquutus eſt Ieſus ad turbas et ad diſcipulos ſuos* pſentibus & audiẽtibus ſcribis, & fariſæis

hæc

A hæc enim prædicauit palam in templo, *Super catedram*, i. in ſede *Moyſi*. i. in doctrina legis, unde & catedra peſtilentiæ dicitur doctrina peſtifera, uel in iudiciaria poteſtate ordinata à Moyſe, *Sederunt Scribæ & Fariſæi*, quorum aliqui erant ſacerdotes, & de ſeptuaginta ſenioribus populi, qui à tempore Moyſi erant iudices ordinarii, et conſiliarii Iudæorum, ſcientia et ætate prouecti, ad quos populus recurrebat pro habendo iudicio atque conſilio *Omnia ergo quæcunque dixerint uobis, facite* hoc non eſt abſolutè, & uniuerſaliter intelligendũ quia ſuperius dictum eſt, & in iſto capitulo mox dicet, quod ſcribæ, et fariſæi multa ſuperſtitioſa, et falſa docuerunt corrũpentes ſcripturam et irritum facientes ver-

B bum Dei per ſuas traditiones: intelligendum eſt ergo de prædicationibus eorum non contrariis legi Moyſi. Ecce Chriſtus iubet malos prælatos propter ſacerdotium, & nominis dignitatem honorari: malis. n. præſidentibus obediendum eſt, quam diu non docent nec iubent contraria Deo: nempe qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit: et qui reſiſtunt, damnationem acquirunt ſecundùm apoſtolũ. Ideo Dauid noluit mittere manũ in Saul. De hoc Dyoniſius in Epiſtola ad Demophilum plenius loquitur, *Secundùm uerò opera eorum nolite facere, dicunt enim* id eſt, bona prædicant. *Et non faciunt ea*, et in quãtùm in eis eſt, ſacram ſcripturam, & proprias prædicationes falſificant, cum maius ſit aliquid facto quàm uerbo oſtende-

C re. Tales ſunt modo (proh dolor) innumerabiles, qui eò ipſo quò prędicare ſeu docere pręſumunt, peccant mortaliter. *Alligant autem*. i. componunt, et collecta proponunt. *Onera grauia & importabilia*, i. ordinationes, iuſſiones, et admonitiones difficiles, uix impleri potentes. *Et imponunt in humeros hominum*, i. auditorum ſuorum cordibus imprimunt, & implenda cõmittunt ea, *Digito autem ſuo uolunt ea mouere*, i. diligentiam ſeu conatum per modicum non apponunt, ut impleant talia. Loquitur itaque Chriſtus de ſpiritualibus rebus per ſimilitudinem corporalium. *Omnia verò opera ſua faciunt, vt videantur ab hominibus*, i. humanam laudem ſortiãtur, in quo innoteſcit uanitas, uilitasque ipſorum. Quid enim tàm uanum, uile ac fri-

uolum, ut facere operã in ſe uirtuoſa, et ſi aſſit recta intentio, Deo placita æternæ D que uitæ meritoria propter humanæ gloriæ breuisſimam captionem perdere tantùm præmium, diuinum fauorem, ęternũ honorem, propter uolatilem laudem, propter contemptibilisſimam mortalium venerationem. Et tamen pauci euadunt perfectè laqueum iſtum. Qui ergo ſe ab hoc uitio inuenit putum, gratus ſit Deo, et cautus permaneat. *Dilatant enim*. i. amplificant *Filacteria ſua*, id eſt, pictaciola, membranas, pullas ſeu cartas, in quibus Iudęi ſcribebant pręcepta decalogi, quas ligabant in fronte circumponẽtes ligaturam eius capiti per modum coronę, ut indeſinenter aſpicerent Dei præcepta. Fariſęi autem, vt cæteris uiderentur religioſiores E filacteria latiora aliis fecerunt, in quibus ſcripſerunt mandata literis groſſis & magnis. Occaſionem uerò hęc faciendi habebant ex eo, quod ſcriptum eſt in Deuteronomio, Erunt verba domini in corde tuo et ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque immota, et mouebuntur inter oculos tuos, ſcribeſque ea in uolumine, et in oſtiis domus tuę. *Et magnificãt fimbrias* id eſt, partes ueſtium dependentes in quatuor angulis palliorum. Pręcepit enim dominus ut populus Iſrael faceret quatuor fimbrias in quatuor angulis palliorum, in quibus fimbriis ponerent uittas hyacintinas, quas cum intuerentur, memores eſſent præceptorũ domini. Eadem itaq; ratione qua fariſæi dilatabant filacteria, fecerunt & fimbrias maiores, in quibus ſecundùm Ieronymum poſuerunt acutisſimas ſpinas, quatenus interdũ ambu F lantes pugnerentur, ſicque commouerentur ad Dei obſequia. *Amant autem primos recubitus*, Hoc eſt, ſuperiora loca, uel ſeſſiones in cœnis, & etiam prandiis, primò ex guloſitate, quoniam ibi ponuntur fercula pinguiora: ſecũdò, ex elatione, cùm ſint loca honorabiliora. *Primas catedras* hoc ẽ eminẽtiores ſedes, *In ſinagogis, & ſalutationes in foro*, hoc eſt, ſalutationes ſolẽnes alta uoce, & capitis inclinatione reuerenter & publicè factas. *Et vocari ab hominibus Rabbi*, hoc eſt magiſtri. *Vos autem nolite uocari Rabbi*, id eſt, nõ affectetis nomẽ magiſtri, propter nomen uel dignitatem, cum hoc ſit quędam pompa ac uanitas, lĩ-

cèt

A cèt tamen appetere ſcientiam, nomen & autoritatem, ut officium efficacius exerceat & doctrina ab aliis ſolicitius ac fructuoſius recipiatur. Hinc enim Paulus appellat ſe doctorem Gentium: & Lucas in Actibus, Erant (inquit) in Eccleſia Antiochiæ doctores, Ideo autèm, nolite uocari Rabbi *Vnus eſt enim magiſter veſter Chriſtus.* Videlicet, qui ait apud Ioannem, Vos vocatis me magiſter & domine, & benedicitis, ſum etenim. Cōparatione ergo Chriſti omnes ſumus diſcipuli & ignari, idcirco nemo ſe debet ſapientem putare, uel de nomine magiſtri inaniter exultare. *Omnes autem uos fratres eſtis* ab eiſdem protoplaſtis parentibus ſecundùm carnē propagati, & ab eodem creatore ſecundū ſpiB ritum conditi, æquales quoq; in natura ſpecifica, & filii Dei adoptiui per gratiā. Propter quod ſcriptum eſt in Malachia, Nunquid non pater unus omniū noſtrū? nunquid non Deus unus creauit nos? *Et patrem nolite uobis uocare ſuper terram* loquē
Mat.6. do de patre principali, de quo ſubditur: *Vnus eſt.n. pater noſter qui in cœlis eſt.* ſ. deus trinitas, cui inceſſabiliter acclamamus, Pater noſter qui es in cœlis: qui dicitur pater ratione creationis, gubernationis, inſtructionis, adoptionis & glorificationis. Poſſumus ergo patrem carnalem & ſpiritualem vocare in terra, tanquam patres ſecundarios rationem paternitatis à Deo
Iacob 3. participātes. De quo ait Apoſtolus, Deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, à quo
C omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. *Nec uocemini magiſter* gloriādo de nomine, uel quaſi interius operātes, ac inſtruentes, uel quaſi de proprio aliquid ſapientiæ poſſidentes, aut aliis communicātes. Iuxta hunc modum ſcriptum eſt in Iacob, Nolite plures magiſtri fieri fratres mei, ſcientes qm̄ grauius iudiciū accipietis. *Qui magiſter ueſter unus eſt* de quo ſcriptum eſt in Eccleſiaſtico, Fons ſapientiæ uerbum Dei in excelſis. Chriſtus autem ſecundùm naturam diuinam eſt magiſter primus principalis & incorporabilis, intus illuminans, ſcientiáq; creando infundens ſine cuius magiſterio fruſtra laborat doctor ſeu prędicator exterius. Chriſtus autem ſecundū humanam ſuam naturam eſt magiſter inſtrumētaliter per excellentiā, de cuius plenitudine oēs accipimus.

D Porrò ſecundùm Ieronymum, ſicut ſolus creator uocatur Deus, & dominus per Ierom. eſſentiam & vniuerſalem prouidentiam, alii autem vocantur dii & domini ꝑ participationem, ſic ſolus Deus eſt pater omnium per ſeipſum, & ſolus Chriſtus magiſter noſter, alii autem per participationē patres atque magiſtri uocantur, *Qui maior* Ioan.13. *eſt ueſtrum, erit miniſter ueſter*, Hoc ſupra tra Mat.20 ctatū, & explanatū eſt plenius, *Qui autem ſe exaltauerit*, per ſuperbiam, *Humiliabitur*, id eſt, deprimetur à Deo per iuſtitiam, *Et qui ſe humiliauerit*, per humilitatem. *Exaltabitur*, a Deo per gloriā de hoc ſuperius introducta ſunt multa. Quod autem Deo ſit proprium omnes ſuperbos humiliare, cōſtat ex eo quod ait ad Iob: Si habes brachiū ſicut Deus, et ſimili uoce tonas, diſpE ge ſuperbos in furore tuo, et reſpicies omnem arrogantem humilia, reſpice cūctos ſuperbos, et confunde eos, abſconde eos ī puluere ſimul, et faciem eorum demerge in foueam. Vnde per prophetam loquitur Deus. Viſitabo (inquiens) ſuper omnem qui arroganter ingreditur, *Væ autem uobis ſcribæ & fariſæi hypocritæ.* Quemadmodū in ueteri teſtamento, in Deuteronomio Legiſlator Iudæorum ponit benedictiones obſeruantium legem & maledictiones transgredientium eam, Ita in Euangelio legiſlator Chriſtianorum ponit benedictiones iuſtorum præcepta ſeruantiū, & maledictiones impiorum ſimulantium ſanctitatem. Væ autem, hoc eſt, æterna dānatio, Sic.n. accipi ſolet væ in diuinis ſcri F pturis communiter. Non tamen ſemper, cùm Ieremiam et Baruch dixiſſe legatur, Ier.45. Væ mihi miſero, quia dominus addidit dolorem dolori meo. Micheas ait Væ mihi: qa facta ſum ſicut q colligit in autūno racemos vindemiæ. Nūc aūt accipiē uæ ꝓ pęna æterna, quæ non debetur, niſi culpę mortali. Væ ergo debetur & imminet uobis. ò ſcribæ et fariſæi hypocritę, quorum ſimulata ſanctitas eſt duplex iniquitas, *Qui clauditis regnum cœlorum ante homines*, hoc eſt ab egreſſu patriæ, à conſecutione fœlicitatis æternæ homines impeditis, errantes & in errorem mittentes. *Vos enim non intratis*, Regnum cœlorum aſpirando ad illud, et bene agendo, eique quotidie per merita appropinquando *Nec introeuntes* id eſt, innocentes, et ſimplices bene.

A niuentes, *Sinitis intrare*, quia falſa doctrina, et prauis exemplis, peruertitis eos Poteſt quoque particularius exponi hoc modo, Qui clauditis regnũ cęlorũ hoc eſt Chriſtum, qui eſt oſtium uitæ æternum hominibus occultatis, eius notitiam quã aliquando habuiſtis, aliis non aperiendo. Vos.n.non intratis credẽdo in CHRISTVM nec introeuntes ſinitis intrare, hoc eſt, turbam bene de Chriſto ſentientem ſeducitis. Ecce quantùm nocet fallax magiſter, impiusque prælatus. Qualis enim eſt rector ciuitatis, tales & habitantes in ea. Tales ſunt omnes qui alios ſuo corrumpunt exemplo aut fallaci inficiũt documento. *Ve uobis ſcribæ & fariſæi hypocritæ*, Callidi prouocantes iram Dei, *Quia comeditis domos uiduarum*, hoc eſt bona cõ-
B tenta in domibus uiduarum conſumitis *Orationes longas*, id eſt, prolixas et diuturnas, non feruentes, et ſententioſas *Orantes*. Ideo enim diu ſtabant in oratione, ut mulieres præcipuè uiduas, quæ ad dandum ſunt liberę magis quàm maritatę ſibi allicerent, et reputarẽtur deuoti ab eis ſicque darent eis de ſuis facultatibus copiam, Propter hoc quod mulieres illas uirorum ſolatio ſic deſtitutas fallitis, ac ſpoliatis *Amplius iudicium* hoc eſt grauiorem damnationem, accipietis, *Væ uobis ſcribæ & fariſæi hipocritæ, qui circuitis mare & aridam*, id eſt, diuerſa loca Gentiliũ iuxta mare, et alibi ſita percurritis, *Vt faciatis unum proſelytum* ad minus, uel plu-
C res ſi poteſtis, id eſt, aliquem gentilem de paganiſmo conuertatis ad Iudaiſmũ, quaſi habentes zelum animarum, et diuini honoris æmulationem. Quemadmodum autem in noua lege uocatur Neofitus, qui de gentili ſeu perfido ſtatu recẽter Chriſtianus efficitur, ſic olim in ueteri lege dicebantur Proſelyti, qui gentilitate relicta, ritum et legem Iudæorum de nouo acceperant, *Et cum fuerit factus* proſelitus, *Facitis eum filium gehennæ*, id eſt, obnoxium pœnę ęternæ, Dicitur autem homo filius gehennæ. quaſi ad eam pertinens, ſicut uocatur filius perditionis ſeu inconſtantię, *Duplo quam uos*, id eſt, ueſtris peccatis intantum ſcandalizatis eum, quod ad gentilitatem reuertitur, et ſic apoſtaſia, infidęlitate et praua conuerſatione grauiſſimè condemnatur, et magis quàm uos. *Væ uobis duces cæci* id
D eſt, doctores et prælati obtenebrati peccatis, et ignorantia, *Qui dicitis, Quicunque iurauerit per templum, nihil eſt*, id eſt, ſoluere non tenetur, & ſi peierarit, non erit criminis reus, *Qui autem iurauerit in auro tẽpli*, i. per aurũ quo templũ ornatur, uel ſacerdotibus in templo offertur, *Debet* .i.ſoluere obligatur, & ſi peierarit reus erit facinoris. Hoc dicebãt ſubdoli, cupidiſſimiq; magiſtri, ut inducerẽt homines ad oblationes maiores, eò ꝙ tanta eſſet ſanctificatio, & appretiatio auri contenti ſiue oblati in templo, quam ſtultiſſimam aſſertionem reprobat Chriſtus. *Stulti* propter ignorantiam diuinorum, *Et ceci* propter caliginem cupiditatis, & uitiorum ex ea naſcentium, & merito dixi uos
E ſtultos, cecosque, *Quid enim maius eſt*, id eſt, dignius & ſanctius, *Aurum, an templum, quod ſanctificat aurum?* tanquã dicat, templũ utiq; ſanctius eſt auro: quia ſanctificat aurum, quod nullo modo eſt ſanctum, nec ob id quod in tẽplo ad Dei honorem repoſitum eſt. Nam propter unum quodq; tale, & illud magis, Denique res inanimata, & corporalis, ut templum, & aurum, non eſt ſancta formaliter, ſed inquantùm ordinatur ad aliud ſanctum, uidelicet ad Dei honorem & cultũ, ad quẽ templum magis directè ordinatur, quàm aurum: aurum uerò ordinatur ad templi decorem ſeu miniſtrorum templi ſuſtentationem. ideo iurare per templum fortius obligat, quàm iurare per aurum templi. Quod inſuper dicitis. *Et qui-*
F *cunque iurauerit in altari*, id eſt, per altare, *Nihil eſt*, id eſt, non obligatur, nec peierando reus efficitur. *Quicunque autem iurauerit in dono* id eſt, per hoſtiam ſeu ſacrificium, *Quod eſt ſuper illud*, id eſt, in altari offertur, *Debet implere* quod iurat, & ſi non fecerit, erit periurii reus. Hoc quoque dixerunt ex auaritia, ut perſuaderẽt hominibus maximam eſſe ſacrificii dignitatem ac ſanctitatem, ſicque copioſius immolarent, *Cæci, quid enim maius* id eſt, præſtantius & ſanctius eſt, *Donum, an altare quod ſanctificat* materialiter *Donum*, in altari oblatum? id eſt, facit illud acceptabile Deo, & ritè ad Dei honorem ac gloriam ordinatum. Non enim licuit tem-

A templo ſtante fieri ſacrificium niſi in altari, niſi ex diſpenſatione diuina, ſicut Helias obtulit bouem in montem Carmeli. dignius eſt igitur altare quam donum, & ideo iuramentum factum ſuper altare fortius eſt, eò quòd fit per donum, cuius aliam rationem aſsignat, *Qui ergo iurat in altari* id eſt, per altare, *Iurat in eo & in omnibus quæ ſuper illud ſunt* id eſt, per dona uaſa & ſacrificia, & ſic iuramentum per altare includit iuramentum factum per donum. *Et quicunque iurauerit in templo*, id eſt, per templum. *Iurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo*, id eſt, per Deum qui in templo ſpecialiter eſſe & habitare aſſeritur. Dominus in templo ſancto ſuo, tanquam in propria domo ubi ſingulariter operatur, orantes exaudiendo, & alia gratiæ o-

Pſal. 10.

B pera exercendo, *Et qui iurat in cælo*, id eſt, per cœlum, *Iurat in throno Dei*, quoniam cęlum uocatur tronus uel ſedes Dei, iuxta illud, Cœlum mihi ſedes eſt. De quo ait unigenitus Dei in Apocalypſi, Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in trono meo, ſicut & ego vici & ſedi cum patre meo in trono eius. Vel, tronus Dei, intelligi poteſt res contenta in cœlo ſeu ſpacium orbis cœleſtis, præſertim cœli empirei. Hinc ait Pſalmiſta, Dominus in cœlo ſedes eius, & dominus in cœlo parauit ſedem ſuã *Et in eo qui ſedet ſuper eum*, id eſt, per Deũ ſedentem ſeu regnantem in trono cœleſti in quod ſedet, non localiter ſecundũ propriam naturam aut circumſcriptibiliter ſed efficaciter ſeipſum ibi facietenus oſtendendo atque excellentisſimè operan-

Iſa. 66. *Apoc.* 3. *Pſal.* 13.

C do. Quomodo autem licitum ſit iurare ꝑ donum ſiue per creaturas, & quo ſenſu intelligendum ſit iuramentum factum per creaturas dictum eſt ſupra, *Væ uobis ſcribæ & fariſæi hypocritæ, qui decimatis*, uel decimam partem ſummo ſacerdoti offerendo uel decimam partem ab aliis accipiendo de rebus & fructibus quæ ſubduntur. *Mentam & anethum & cyminum* atque ſimilia minima *Et reliquiſtis* id eſt, non obſeruaſtis obediendo, *Quæ grauiora ſunt legis* præcepta difficiliora, & ad ſalutem plus neceſſaria: ut pote *Iudicium* quia non iuſtè iudicatis ſubiectos, *Et miſericordiam* quam egenis non exhibetis, *Et fidem* quam nõ offertis Deo, credendo in vnico filio eius. Qui enim non credidit in filium, menda-

cem facit patrem: quia non credit in teſtimonium quod teſtificatus eſt pater de filio ſuo. ¶ Scribarum & fariſæorum aliqui erant ſacerdotes & aliqui populares, ſecundùm Chriſoſtomum. Sacerdotes uerò acceperunt à populo decimas, & decimarum iſtarum decimas ſoluebant principi ſacerdotum, ut legitur in libro Numerorum, Populares uerò non acceperũt decimas ſed ſoluerunt. Idcirco quod dictum eſt. Qui decimatis mentam & anetũ &c. quantum ad ſcribas ac fariſæos, ſacerdotes & templi miniſtros, intelligi poteſt dupliciter. Nam ut iuſtiores viderentur, ſoluerunt de minimis rebus decimas principi ſacerdotum, ut putarentur à populo maiora omnia adimplere, qui tam modica ſolicitè cuſtodierunt, in quo patet eo- D

rum ſuperbia: & item ut ſuo exemplo inducerent populum ad ſoluendum diligenter decimas omnium rerum, quanuis minimarum, in quo patet eorum cupiditas. Decimas quoque requirebant à populo de omnibus iam prædictis ex auaritia, & ſi quis eis non ſolueret decimas, reprehenderunt eum grauisſimè quaſi de grandi exceſſu, cum tamen non reprehenderent populum de grauioribus uitiis, ſcilicet de omisſione iudicii, pietatis ac fidei, quæ Deus ꝓcipuè requirit ab hominibus iuxta illud Michææ prophetæ, Iudicabo tibi homo quid ſit bonum, aut quid deus requirat à te, utique facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare cum Deo tuo. Porrò ſcribæ & fariſæi populares ſolùm decimauerunt prædicta in perſoluendo, & hoc ex uanitate, ſi- E

cut de aliis dictum eſt. Tales proh dolor iam pœnæ innumerabiles ſunt in eccleſia Chriſti paſtores & prælati, qui decimas & cætera quæ ad eorum commodum pertinent cum omni diligentia exigunt. & non dantes uel differentes increpant durè, non tàm diuino quàm priuato amore inducti, ſi uerò ſubditi peccent in Deum, uel ſe inuicem lædant. aliisque diuerſis implicentur peccatis, nil curant uel parum. Tales quę ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti, *Hæc* maiora *Oportet facere* prius ac diligentius, quia ſine eorum obſeruantia nil proſunt minora, *Et illa* minora, uidelicet ſolutiones decimarũ de minimis rebus *Non omittere*. Hoc addit Saluator, ne F

uidea-

A videatur contrarius legi, ſecu ndũ quam documenta ſunt minima. Nõ.n. redarguit eos, quia minima decimauerunt, ſed quia cum inordinato affectu, & cum vtiliorũ negligentia hoc fecerunt, ideo ſubditur, *Duces cæci*, id eſt, rectores ſpiritualiter excæcati, *Et colentes culicem*? hoc eſt, minima quæque diligenter trutinantes, conſiderantes & obſeruantes, *Camelum autem glutientes*, id eſt maiora diſſimulantes. O quã multi ſunt hodie tales, qui parum ponderanda multùm ponderant, & multùm põderanda parum attendunt. *Væ uobis ſcribæ & fariſæi hypocritæ, qui mundatis quod de foris eſt calicis & paropſidis*, i. vaſa cibi ac potus, & alia vtenſilia diligenter purgatis, quaſi in ſignum interioris veſtrę munditiæ. B Hoc fecerunt præcipuè, quando ingreſſuri fuerant templum & miniſtraturi in eo. *Intus autem pleni eſtis rapina*, quia hominibus, maximè viduis & innocentibus propria abſtuliſtis cum ſimulationibus veſtris, immunditia uitiorum, potius cupientes coram hominibus quam corã Deo puri apparere, *Fariſæe cæce munda* per pœnitentiam *Prius quod intus eſt calicis paropſidis*. i. interiora animæ, quæ deſignantur per interiora calicis & catini. Anima nanque eſſe debet vas gratiæ quam oportet à paſſionibus & pctis mundare, *Vt fiat & id quod de foris eſt*, i. opus interius *Mundum* non ſimulatione aut praua intentione effectum. Nempè ſi laboremus interiorem puritatem ſortiri, incrementa gratię adipiſci, ideſt conſcientiam puram atque C tranquillam mentem offerre, conſequenter omnia exteriora noſtra morũ probitate ornãtur, & interna ſynceritas in exterioribus tanquã in ſuo effectu refulget. Si verò conamur ſolam exteriorem apparẽtiam oſtentare, nec intus nec foris mundi ſumus, ſed penitus ſordidi. ¶Conſequenter declarat iſtorum hypocriſim per exẽplũ, *Væ uobis ſcribæ & fariſæi hypocritæ, qui ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis, quia foris parent hominibus ſpatioſa* tanquã leuigata calce, & ornata marmoribus ac picturis, auro, coloribusq; dicta, *Intus verò plena ſũt oſſibus mortuorum & omni ſpurcitia*. ſ. putredine, ſanie, vermibus. Cum.n. moritur homo, hæreditabit ſerpentes & beſtias & vermes, vt dicitur in Eccleſia. *Sic & vos à foris quidem*. i. extrinſecus *Paretis hominibus iuſti* propter fictam morum grauitatem, veſtimentorum religioſitatẽ & inimicorũ traditionum obſeruantiam. D *Intus autem* in anima *Pleni eſtis hypocriſi & iniquitate*, facilioribus locis immorandũ non arbitror, niſi hortando & hoc hic commemorandum eſt, vt vnuſquiſq; hęc legens vel audiens, penſet ſolerter, an ne ſimilis ſit his infeliciſsimis ſcribis, ac fariſæis, quia non ſolùm propter illorum incorrigibiliũ increpationem, ſed ob noſtram informationem locutus eſt Chriſtus hæc omnia. His quoque concordat, ꝙ in Luca fertur ſaluatorem dixiſſe ſcribis ac fariſæis, Vos eſtis qui iudicatis vos coram hominibus, Deus autẽ nouit corda veſtra, quia quod altum eſt hominibus, abominatio eſt ante Deum. E *Væ uobis ſcribæ & Fariſæi hypocritæ, qui ædificatis* curiosè ac ſumptuosè *Sepulcra prophetarum* innocenter occiſorum, *Et ornatis monumenta iuſtorum, & dicitis, ſi fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum* qui occiderunt prophetas, *Non eſſemus* nec fuiſſemus *Socij eorum in ſanguine*. i. in effuſione ſanguinis prophetarum. Non ideo dicit eis, væ, quia ſepulcra ſanctorũ conſtruxerunt, & ornauerunt, ſed propter prædicta & mala eorum futura, & quia mendaciter dixerunt, ſi fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non eſſemus ſocii eorũ in ſanguine prophetarum, imò ſi tũc fuiſſent, perſecuti fuiſſent prophetas, vitia eorum increpantes, quemadmodum perſecuti ſunt Chriſtum & eius diſcipulos. F *Itaque teſtimonio eſtis vobiſmetipſis*. i. ꝓpriis verbis hoc ipſum de vobis teſtamini, *Quia filii* per carnis propagationem *Eſtis eorũ qui prophetas occiderunt* Nam dicitis, Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, *Et vos implete menſuram*, hoc eſt, pondus ſeu modum iniquitatis *Patrum veſtrorum*, quorũ filii eſtis, non ſolũ per naturalem generationem, ſed inſuper per morũ & criminũ imitationem. Itaq; implete menſurã illorum, ſupplendo quod illis reſtabat ac defuit, vt ſicut illi occiderunt prophetas, ſic vos Chriſtũ dominũ prophetarum & eius diſcipulos: ſicq; excedetis menſuram illorũ. *Serpentes*. i. inuidioſi, pungitiui & callidi aliorumq; infectiui, *Genimina uiperarũ*. hoc eſt, filii ſerpentinorum patrum. *Quomodo effugietis à iudicio gehennæ*? i. à ſententia damnationis deputandæ ad tormenta

A gehẽnę, qua dicetur, Ite maledicti in ignẽ æternum, hoc eſt, quod ſupra ait Ioannes Baptiſta, Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? Denique quod ait, Implete menſuram patrũ veſtrorum, non dicit hortando aut appetendo, ſed quid futurum ſit prænuntiando, vt ſit ſenſus, Implete.i. implebitis, iõ vtpote vt impleatis menſuram patrũ veſtrorum, ſed tunc, vt notat ſequelam, non cauſalitatem, vel ideo, vt poſſitis fugere à iudicio gehennæ. *Ecce ego mitto* & ſtatim poſt reſurrectionem meam euidentius & copioſius mittam *Ad vos prophetas*, habẽtes ſcientiam futurorum pure contingentium, quales fuerunt omnes Apoſtoli, præſertim Ioannes in Apocalypſi, *Et ſapiẽtes* in cognitione diuinorum, quales item fuerunt omnes Apoſtoli primitias ſpiritus habentes: quibus Chriſtus promiſit, Cum venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatẽ: & maximè Paulus ad tertium ipſe cœlum raptus, & Deũ æternum per ſpeciem contemplatus, *Et ſcribas* in lege peritos, quales fuerunt Nathanael, Stephanus, Paulus quoque a Gamaliele inſtructus, *Et ex illis occidetis et crucifigetis, & ex illis flagellabitis* quoſdam, *In ſynagogis veſtris*. Hoc partim in actis Apoſtolorum legitur adimpletum, *Et perſequemini de ciuitate in ciuitatem* Vnde in Actibus habetur quod die qua lapidatus eſt Stephanus, facta eſt perſecutio magna in eccleſia quæ erat Ieroſolymis, & omnes diſperſi ſunt, præter Apoſt. Vt iſta vox (vt) C tenetur hic concomitáter, non cauſaliter, *Vt ueniat ſuper vos*.i. vobis ſeu veſtræ generationi peruerſæ imputetur, *Omnis sãguis iuſtus*, hoc eſt, peccatum effuſionis totius ſanguinis innocẽtis, & vltionem ſuſtineatis pro effuſione ſanguinis huius, *Qui effuſus eſt ſuper terram, a ſanguine Abel iuſti* incluſiuè ad quẽ, & ad cuius munera reſpexit Deus, quem Cain peremit, *Vſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ*. Secundũ Originem iſte Zacarias fuit pater Ioãnis Baptiſtæ, quem aſſerit à Iudæis occiſum, eò ꝙ diceret Mariam matrem Chriſti eſſe virginem, & Chriſti genitricẽ. Sed hoc reprobat Hieronymus dicens, ꝙ iſte fuit Zacarias filius Ioiadæ pontificis, quẽ Ioas rex Iuda iuſſit occidi in tẽplo, vt legitur in libris Regũ. Dr̃ autem filius Barachiæ magis ꝙ Ioiadæ, ad cõmendandum patris D ſui ſanctitatẽ. Nam Barachias interpretatur benedictus domini. Dictũ aũt Origenis apparentiã habet. Primò, ex hoc qđ iſti quos Chriſtus alloquitur, nõ occiderunt hunc Zacariam, quem conſtat ante captiuitatẽ Babylonicã fuiſſe lapidatum. Secundò, qm̃ ſicut Xp̃s nominauit iuſtũ primò omniũ interfectũ, ſic videtur ꝙ nominauit quendam quaſi vltimò interfectũ, inter hæc extrema medios cõprehendens. Ad horũ primũ reſpõdet Hierony. quod ſcriptura ponit duas generationes, vnã bonorũ, aliamq; malorum. De prima ait Pſalmiſta, Hæc eſt generatio quærentiũ dñm. De ſecunda, generatio praua & exaſperãs. Sic ergo Saluator nomine iſto ſũ, quos affatur & exprimit, deſignat generationẽ malorũ, in qua cõtinentur qui E Zacariã occiderũt, ſicq; ſubiũgitur, *Quem occidiſtis*.i. quẽ veſtra generatio cum qua vnum corpus perditionis efficitis, interfecit, *Inter templum & altare* holocauſtorũ, quod fuit extra tẽplũ in atrio eius. *Amen dico uobis, veniẽt hæc omnia* pctã & mala pœnalia pro peccatis infligenda, *Super generationem iſtam* Iudęorũ. Nã oẽs reprobi ſunt ſocii in tormentis, & pœnã ſibi inuicẽ augent. *Ieruſalem Ieruſalem*.i. plebs vrbem inhabitans. Bis ait, Ieruſalem, ad inſinuandum ſuæ compaſſionis & dilectionis affectum, & ad prouocandam audientium aduertentiam, *Quæ occidis prophetas* non.n. capit perire prophetam extra Ieruſalẽ, *& lapidas*.i. lapidibus obruis & extinguis, *Eos qui ad te* inſtruendam & conuertendam, F *Miſſi ſunt. Quoties* hoc eſt frequenter, primò per prophetas, deinde per meipſũ poſtremò per Apoſtolos, *Volui* quantũm in me fuit, & voluntate antecedente, *Congregare*, hoc eſt, ſpiritualiter adunare per fidem, caritatem, & cultum diuinum, *Filios tuos*.i. habitatores & totam plebem Iudaicam tibi quaſi metropoli ſubditam, propter quod filii tui vocantur. *Quemadmodũ gallina congregat pullos ſuos ſub alas*, i. multum affectuosè atque ſolicitè. Nam inter pennata animalia videtur gallina præcipuam habere curam & affectionẽ ad pullorum ſuorum nutritionem ac defenſionem, ideo quoque ponit ſimilitudinẽ gallinæ, quia gallina eſt auis fructuoſa, quieta, domeſtica: ſic Chriſtus nobis fructuoſiſſimus

Hierony.

Pſ.23

B

A ſiſſimus, quietus, ſocialisq́ue fuit, quãdo in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt *Et noluiſti* cõgregari, ſed repugnaſti mihi & famulis meis. *Ecce relinquetur vobis* id eſt, ad veſtram punitionem & confuſionem pro tantis peccatis, *Domus veſtra* videlicet templum *Deſerta* ab hominibus & ſacrificiis, id eſt, penitus deſtruetur, quod fuit impletum à Tito & Romanorum exercitu, quemadmodum Daniel cecinit, Ciuitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo, & uſque in finem perſeuerabit deſolatio. Pôt quoque per domum intelligi habitatio ſeu multitudo domorum, & ciuitas ipſa Ieruſalem. Vnde habetur in Pſalmo, Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis

B eorum non ſit qui inhabitet. Hinc per Ieremiã Chriſtus teſtatᷣ Reliqui (inquiens) domum meam, diuiſi hęreditatem meã, facta eſt mihi hæreditas mea quaſi leo in ſylua. ¶ Spiritualiter, quando non acquieſcimus admonitionibus Dei, domus noſtra deſeritur; quoniã anima in qua ſedes eſt ſapientiæ, ſpiritus ſancti inhabitatione priuatur, & corpora, quæ templum sũt ſpiritus ſancti, igne libidinis concremantur, & vitiis deſtruuntur. *Dico enim vobis, non me videbitis amodò*, i. ab hora hac, accepto tempore paſſionis. Sic.n. in fine pręcedentis capituli dictũ eſt, Nemo auſus fuit ex illa die eum amplius interrogare, cùm certum ſit, quod in paſſione eum interrogauerunt. Vel, amodò. i. ab hora mortis &

C ſepulturæ quę proxima erat quãdo Chriſtus hæc dixit, *Donec dicatis* vel inuiti propter euidẽtiam rei, *Benedictus qui venit in nomine domini* quod erit i die iudicii, quãdo videbunt in quem compunxerunt, vt cõfiteantur quod Ieſus ſit Chriſtus & iudex mundi. Hoc & Chriſtus in paſſione

Act.10. teſtatus eſt, Amodò (inquiens) videbitis,
Lucæ.21 filium hominis venientem in nubibus cę
Mar.13 li. Si autem exponatur de ſpirituali viſu
Pſ.117. per fidem, tunc aliqui Iudæorum poſt re
Mat.2. ſurrectionem Chriſti conuerſi, contem-
Mar.11 platuri ſunt Ieſum, dicentes, Benedictus qui venit in nomine domini. In fineq́ue ſeculi omnes conuertentur & dicent hoc ipſum.

EXPLANATIO CAP. XXIIII. D

Et egreſſus Ieſus de templo.

ARTICVLVS XXXVIII.

Poſt præinducta de Euangelicæ legis inſtitutione, promulgatione & confirmatione, agitur de finali iudicio, conſummationeq; ſeculi. Et quia in fine præ- Mar.13
cedentis capituli dixit Saluator Iudęis, relinquendum eſſe domum ſeu templũ eorum, ideo quod verbo aſſeruit, facto demonſtrat egrediendo ab illis. Per quod figurauit, quod ipſa diuina defenſione, & gratioſa Dei præſentia eſſent mox deſtituendi, omniq; honore legis quem Deus eis exhibuit, eò quòd Chriſtus naſciturus erat de eis, priuandi, quemadmodum E
per Oſeam dominus conteſtatur: Exoſos Oſee.9.
(inquiens) habui eos propter malitiã adinuentionum eorũ, de domo mea eiiciã eos, non addam vt diligam eos. Hoc eſt ergo quod dicitur, *Et egreſſus Ieſus de templo* feria tertia poſt ramos palmarum cum diſcipulis & comitiua credentiũ *Ibat* exeundo Ieruſalem verſus montem Oliueti ad Bethaniam domumq; Marthæ. *Et acceſſerunt diſcipuli eius* ad eum, *Vt oſtenderent ei ædificationem templi*, id eſt, pretioſam materiam & ornatam formam ſeu pulcritudinem templi Ieruſalem. Vnde apud Lu-
cam dixerunt, quod de bonis lapidibus Lucæ.21
& donis ornatum eſſet: & in Marco, magi-
ſter (aiunt) aſpice quales lapides, & quales Mar.13
ſtructuræ: verũtamen in Marco ſcribitur, F
vnus diſcipulus Chriſto hæc oſtẽdiſſe atque dixiſſe: hic verò habetur, quod plures diſcipuli hoc fecerunt. Sed non eſt cõtradictio, quia & numerus minor non excludit maiorem, & maior includit minorem. Et communiter dicitur aliqua communitas facere vel pati quod pars eius agit vel patitur. ¶ Quæritur cur diſcipuli oſtenderunt Chriſto ædificium templi, quod nouerant frequenter conſideratum & agnitum Chriſto? Dicendum, ꝙ ideo, vt flecterent eum ad miſericordiam, ne. ſ. templum relinqueretur, prout paulò ante aſſeruit. Et q̃a diſcipuli rudes erãt, carnale & rudẽ cauſam miſerendi tetigerũt, oſtendendo precioſitatẽ tẽpli, quaſi propter corporalia illa tẽpli ornamẽta, ꝑſeruandũ eſſet ipſum templũ à deſtructione,

A & quaſi Deus talia pōderaret: vel iō oſtē derunt ei templū, ut occultè inſinuarent, quā difficilè vel impoſsibilè eſſet ipſum tē plū deſtrui, præſertim propter ciuitatis fir
Luc.19. mitatē, iō reſpondit Saluator, *Videtis hæc omnia?* ædificia, formoſitatemque tēpli? Tā quam dicat, pretioſitas & venuſtas tēpli nō proderūt ei, *Amen dico uobis, nō relinquetur hic.* i. in templo *Lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur,* hoc eſt, à ſua iunctura diſsi petur & diſpergatur. Romani.n. templum totaliter combuſſerunt. Fortè tamen lapi des fundamēti māſerunt coniuncti. Hoc idē prædixit Chriſtus in die palmarū, qū accedens & uidens ciuitatē, fleuit ſuper eam dicens, Quia circūdabunt te inimici tui vndiq;, & non relinquent in te lapidē ſuper lapidem *Sedente autem eo ſuper mon-*
B *tem Oliueti.* Vnde templū & ciuitas manife ſtisſimè aſpiciūtur, *Acceſſerunt ad eum diſcipuli,* ſ. Petrus, Iacobus, Ioānes, & Andreas,
Mar.13 ut Marcus refert *Secretò* tanquam familia
Luc. 8. res, & quia rem magnam ſiſcitaturi erāt, & quia nouerunt magiſtrum ſuum talia ſecreta non omnibus reuelare: dicentes, *Dic nobis* quibus datum eſt noſſe myſteriū regni Dei, *Quando hæc erunt,* i. quo tempore verba tua de relictione & deſtructione templi implebuntur? *Et quod ſignum aduentus tui* ad finale iudicium, quod etiam ſignum, *Et conſummationis ſeculi?* hoc eſt, finis mundi, ſeu præſentis ſtatus mundi ſenſibilis, qui tunc conſummandus eſt, finiendusque dicitur, quando generationes, & corruptiones, motusque cœleſtes ceſſabūt & mixta omnia præter hominem corrum
C pentur. Tria ergo ſciſcitabantur diſcipuli. primum, quando templum periret, Secundò, de ſigno ſecundi aduentus. Tertiò, de ſigno cōſummationis ſeculi. Sed duo hæc redigūtur ad vnum, nam dies iudicii, finiſque ſeculi ſimul erunt, & per eadem ſigna prægnoſcuntur, *Et reſpondens Ieſus dixit eis, Videte, ne quis uos ſeducat* non reſpondet apertè uel determinatè ad interrogata, ſed utiliter præmonet ſuos ut ſint parati, cauti ac timorati. Porrò quæ ſubſequuntur difficultatibus plena ſunt. Non.n certum eſt, an pertineant ad diem iudicii conſummationēque ſeculi, uel ad deſtructionē tēpli atq; Ieruſalē. Vnde quidā expoſitores referunt ſigna ſequentia ad uaſtationē templi, alii ad finem ſeculi: alii re

ferunt quædam ad illam & quædam ad iſtum. Veruntamen euāgelica autoritate D compellimur magnā partē ſequentiū referre ad templi deſtructionem: quoniá in Luca, vbi diſcipuli interrogaſſe leguntur. Luc.21. niſi de ſigno et tempore deſtructionis tēpli dicentes, Præceptor, quando hæc erūt, et quod ſignum cum hæc fieri incipient? Chriſtus reſpondit eadem uerba, quæ in præſenti loco, reſpondiſſe narratur. Quę tamen utique ad futurum iudicium poſſunt referri. Subditur ergo *Multi enim ue-* Ioan.5. *nient in nomine meo,* i. nomen meum ſibi aſcribendo, non tamen uenient in nomine meo, ſicut ego ueni in nomine patris mei, et quomodo ueri Chriſtiani operantur, et ueniunt in nomine meo, *Dicentes* ſinguli. *Ego ſum* Chriſtus. Tales quidam uenerunt in Iudæa ante deſtructionem Ieruſalem, E quorum unus fuit Simon Magus, de quo dixerunt Samaritani, Hic eſt uirtus Dei, quæ dicitur magna, ut in actis habetur. Qui Simon (ut refert Hieronymus) reliquit in ſuis codicibus ſcriptum, Ego ſum ſermo Dei, ego ſum ſpecioſus, ego ſum paracletus, ego ſum omnipotens, ego omnia Dei. Fuit quoq; alius (ut recitat Ioſefus) nomine Simon Eſſęus dicens ſe Chriſtū, reſpondens ſe liberaturum iudæos à tributo Romanorum. Tales etiam ante finē mundi uenturi creduntur, Et ſeducēt multos. Nam & Simoni Mago attenderūt omnes Samaritani à minori ad maiorem, ut Lucas teſtatur. Alloquitur autem Chriſtus uniuerſos fideles ſub Apoſtolorū perſona, ſecundùm quòd alibi ait, Quod uni dico, omnibus dico. Conſequenter ponit F ſaluator ſigna quædam ī particulari, quæ Gregorius exponit, quantùm ad ſecundū Chriſti aduentum, Alii referūt ea ad templi et Ieruſalem deiectionē. Audituri.n. eſtis *prælia* præſentia, *Et opiniones præliorū* imminentium ſeu futurorum, i. percipietis de bellis præſentibus & rumorem de bellis futuris, *Videte ne turbemini,* i. inordinato pauore cōcutiamini. Nō.n. cōtriſtabit iuſtū quicquid ei acciderit. Et iuſtus quaſi leo cōfidens, abſq; terrore erit. Ideo dicit Pſalmiſta, Si cōſiſtāt aduerſum me caſtra nō timebit cor meū. Si exurgat aduerſum me præliū, &c. Viri quippe perfecti in ſurgentibus maximis aduerſitatibus, & tribulationibus, non turbantur, certi de miſeri-

A miſericórdia & auxilio Dei, quia per multas tribulationes oportet nos ingredi regnũ cœlorum. *Oportet enim hæc fieri*, neceſſitate conditionata & cõſequentiæ, tanq̃ à Deo præuiſa & prænunciata: quæ tamẽ in ſe contingentia ſunt, *Sed nondum eſt finis* .i. his auditis ſeu factis, necdum adeſt deſtructio tẽpli, vel cõſummatio ſeculi vel finis tribulationũ, imò grauiores ſequentur. Iõ ſubditur, *Surget gens contra gentẽ*.i. vna contra aliã præliabitur. Per gẽtes aũt deſignãtur minores prouinciæ, *Et regnum in regnum*.i. reges cũ ſuis cõtra ſe dimicabunt. Per regnũ ergo intelliguntur maiores prouinciæ. *Et erunt peſtilentiæ & fames & terremotus per loca*. De fame legitur in Actibus Apoſtolorũ, qũo Agabus propheta

B prædixit de fame, quæ facta eſt Claudio imperãte. De terræ motu nõ legitur in ſcriptura canonica, quantũ ad præſentẽ materiã: niſi quod Chriſto pendente in ligno, terra mota eſt, intantũ ꝙ petræ ſciſſæ ſunt. *Hæc omnia* mala pœnalia, *Initia ſunt dolorum*.i. inchoationes quædã tribulationũ, quę erũt in die deſtructionis templi, qñ grauiſſima fuit Iudęorũ afflictio, vel q̃ erunt tẽpore Antichriſti, & circa diẽ, vel in die iudicii. ¶ Deniq; qũo omnia præinducta applicari poſſunt populo Iudæorũ ante deſtructionẽ Ieruſalẽ, partim innoteſcit ex hiſtoriis Ioſephi. Recitat nanq;, quemadmodũ poſt crucifixionẽ Ieſu Nazareni Iudæi pugnauerũt cõtra ſeipſos, & cõtra Samaritanos, & tandem ſe oppoſuerunt Romanis. Itẽ ꝙ imminente deſtru-

C ctione Ieruſalẽ, currus equiteſq; armati & acies apparuerũt in aere præliãtes, & vitula inter manus immolantium peperit agnũ, ſtella quoq; habẽs formã gladii pependit per annũ ſuper Ieruſalẽ: per quod aliqui aſſerebãt figurari diuinã vltionem populo imminentẽ, alii diuinã protectionẽ. ¶ Sed cũ omnia præmemorata, videlicet prælia, ſeditiones, peſtilẽtię, fames, terræ motus, naturaliter fiãt & ſæpius accidãt, qũo poſſunt eſſe ſigna futurorũ? Imò qũo poſſunt eſſe ſigna, cùm ſm Gregoriũ ea quæ ordinatè veniunt, ſigna non ſint? Reſpondet Gregorius, quod loquitur de his quæ ordinem temporũ nõ obſeruant. Alii dicunt, ꝙ hęc oĩa multò abundãtius fuerunt imminẽte deſtructione Ieruſalẽ. Et adhuc abundãtius erũt imminẽte fine

D mũdi, & ita ſũt ſigna. Ex his infert Auguſtinus & Thomas, vanam eſſe calculationẽ eorũ, qui ex euẽtu prædictarũ tribulationũ & perſecutionis fideliũ, (de qua immediatè ſubiũgitur) argumentãtur, & prophetant de propinquitate aduẽtus Antichriſti, conſummationiſq; ſeculi. Primò, quia hæc ſigna referri poſſunt ad vaſtitatẽ Ieruſalẽ. Secundò, quia ſi referantur ad ſm Chriſti aduentũ, tñ frequẽter cõtigerũt & facta ſũt. Et licèt tunc abundantius fiẽt ante, tñ quãtitas huius abundationis non eſt determinata, nec certa. Per hoc quoq; quod Chriſtus dñs noſter in Actibus ait ſãctis Apoſtolis, Nõ eſt veſtrũ ſcire tẽpora vel momẽta, quę pater poſuit ĩ ſua poteſtate, ſatis repreſſit audaciã taliũ. *Tũc tradent vos in tribulationẽ*.i. perſecutionibus vos exponẽt & occidẽt vos, *Et eritis odio omnibus gentibus*. In diuo Luca Euange- E

liſta habetur, Eritis odio omnibus hominibus. Et in Marco quoque Euangeliſta narratur, Eritis odio omnibus. Nõ ergo de ſolis gentilibus, loquitur. Vnde ſenſus eſt, Et eritis odio omnibus gentibus, tàm Iudæis, quam cæteris. Et dicit oĩbus, propter multitudinem odientiũ eos: quãuis non omnes ſimpliciter oderint eos. Iuxta quẽ ſenſũ diuus Apoſtolus. Oẽs (inquit) quæ ſua ſunt quærũt, non quæ Ieſu Chriſti. Vel ẽ diſtributio pro generibus ſingulorũ, & nõ pro ſingulis generũ, quia de omni genere hominũ aliqui eos oderunt. ¶ Sed videtur contrarium quod ait Apoſtolus, Ego per oĩa oĩbus placeo, Dicendũ, ꝙ idẽ apoſtolus alibi profitetur, Si F

hominibus placerẽ, Chriſti ſeruus non eſſem. Ibi ergo de bonis, hic aũt de malis hominibus loquitur. Eritis ergo odio omnibus hominibus, nõ propter veſtrã malitiam, ſed *Propter nomen meum*.i. propter me, & quia diſcipuli mei eſtis, meãq; fidẽ & doctrinã tenetis ac prædicatis, hoc & ĩ nocte paſſionis Xp̃s dixit Apoſtolis, Si de (inquiẽs) mũdo eſſetis, mũdus quod ſuũ erit diligeret: q̃a verò de mũdo non eſtis, ſed ego elegi vos de mũdo, iõ odit vos mũdus. Deniq; licèt odio haberi nõ ſit deſiderabile, tamen propter Chirſtum odiri optabile eſt: nõ vt alii peccent, ſed vt Xp̃s honoretur: & quia hoc meritoriũ, eſt dũmodo æquanimiter tolleretur, dicente ſaluatore, Beati eritis cũ oderint vos homines,

A mines, & cum perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mentientes propter me: palam eſt autem, quod omnis qui per iuſtitiam oditur, propter Chriſtum odio habeatur. Talis ergo gaudeat & exultet, nec fatigetur aduerſis.

¶ Præterea aduertendum eſt, quòd ſi hæc referantur ad perſonam Apoſtolorum, diſcipulorumque Chriſti, oportet tàm præcedentia quàm ſubſequentia exponi pro tempore deſtructionem Ieruſalem præcedente. Si verò ſub nomine apoſtolorum dicta intelligantur ad quoſcunque fideles, referri poſſunt ad ſecundùm aduentum. *Et tunc ſcandalizabuntur multi,* In primitiua eccleſia propter acerbitatem perſecutionis multi ceciderunt à fide, B quod multò copioſius fiet tempore Antichriſti & circiter, iuxta illud apoſtoli, Spiritus manifeſtè dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam a fide, *Et inuicē tradent,* hoc eſt, proximus proximum, propinquus propinquum, tradet in mortem; vnde in Luca clarius ſcribitur, Trademini à parentibus & fratribus, cognatis & amicis, & morte afficient ex vobis. Itemque Marcus ait, Tradet frater fratrem in mortem, & pater filium, & cōſurgent filii in parentes, & morte eos afficient. Hinc dixit ſaluator, Venit hora vt omnis qui interficit vos arbitretur obſequium ſe præſtare Deo, *Et odio habebunt inuicem.* Nam inter fideles & infideles cōtinuum odium eſt, *Et multi pſeudo prophetæ ſurgent* videlicet hæreſiarchæ, de quibus C in prima ſua canonica ait Ioannes, Nunc Antichriſti multi nati ſunt. Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis. Et Paulus, Ego ſcio (inquit) quia poſt diſceſſum meum intrabunt in vos lupi graues non parcentes gregi. Legitur etiam, quod ex illis octo millibus Iudæorum in Ieruſalem primò conuerſis per Petri prædicationem, multi hæretici ſurrexerunt, quorum vnus fuit (vt dicitur) Nicolaus Antiochenus vnus de ſeptem diaconibus, dicens mulieres debere eſſe communes ſicut & cætera bona, ut refert Thomas in ſumma contra gentiles, *Et ſeducent multos* de quibus ſcriptum eſt, Dominationem contemnunt, audaces, ſibi placentes, pellicentes animas inſtabiles. *Et quoniam abundabit iniquitas* perſecutorum & ſeducentium ac ſeductorum, *Refrigeſcet* à ſpirituali feruore *Caritas multorum*, D Abundantia .n. peccati mors eſt caritatis, quoniā vnū contrariorum deſtruit aliud. Hæc omnia circa finē ſeculi copioſius accident, prout beatus Petrus habet, Venient (inquiens) in nouiſſimis diebus illuſores, iuxta proprias concupiſcentias ambulantes & dicētes, Vbi eſt promiſsio & aduētus eius? *Qui autem perſeuerauerit,* in fide & caritate, *Vſq; in finē* vitæ ſuæ incluſiuè *Hic ſaluus erit* Sola .n. perſeuerantia coronatur: & nō coronať, niſi legitimè certans. motus quoque ſpecificatur ac denominatur à termino ad quem. Hæc eſt vox quam non audiunt niſi oues. *Et prædicabitur hoc Euangelium regni* hoc eſt, euangelica doctrina annuntians regnum cœleſte, & introducens ſuos obſeruatores ad illud, *In vniuerſo orbe.* i. in toto mundo, quantùm ad principales mundi partes. E *In teſtimonium omnibus gentibus* hoc eſt, vt hoc ad prædicatores Euangelii proteſtentur, & dicant gentilibus fidem eſſe adhibendā euangelio. Vel, in teſtimonium omnibus gentibus, hoc eſt in teſtimonium damnationis incredulorum, vt nemo ſit excuſabilis, atque in teſtimonium ſaluationis credentium, *Et tunc.* i. hoc peracto, vel quando hoc agitur, *Veniet conſummatio.* i. impletio eorum quæ prædixi, videlicet deſtructio templi, vel terminus ſeculi.

¶ Prædicatio autem Euangelii per totum mundum intelligi poteſt dupliciter. Primò, quantùm ad conuerſionem quorundā de omni genere hominū, ſeu quantùm ad principalia climata. F Et hoc modo facta eſt per totum mundū tempore Apoſtolorum, & ante deſtructionem Ieruſalē à Romanis. Sic enim de Apoſtolis allegat Paulus illud Pſalmiſtæ. In omnē terram exiuit ſonus eorum. Et Chriſtus dixit Apoſtolis, Eritis mihi teſtes in omni Iudęa & Samaria, & vſque ad vltimū terræ. Et rurſus, Prædicate (inquit) Euangeliū omni creaturæ. Et, Euntes docete oēs gentes. Vnde & Paul. ad Colloceſes ait, Vt ſermo Dei clarificetur in vobis, ſicut & in omni creatura quæ ſub cœlo eſt. Secundò, intelligi poteſt prædicatio Euangelii in toto mundo ſimpliciter, quantū ad vniuerſorum conuerſionem & idololatriæ atque ſectarum errantium pleniſſi

A mam eradicationē, exceptis paucisſimis Antixp̄i miniſtris. Et hoc modo p̄dicatio euāgelij fiet circa finē ſeculi Antixp̄o deſtructo. Si ergo qđ ait Saluator, p̄dicabitur Euangeliū regni in uniuerſo orbe, intelligatur primo modo, tūc illud qđ ſub ditur, & tūc ueniet cōſummatio intelligēdū erit de deſtructione Ieruſalē. Si uerò ſecūdo modo, ſic intelligendū erit de cōſummatione ſeculi. Deniq;. S. Hie. ait hoc loco, nō puto aliquā gentē remāſiſſe, quæ nomen Chriſti ignoret. Et quanquā non habuerit prædicatorē, tñ ex uicinis natio nibus opinionem fidei non pōt ignorare. *Cum ergo uideritis abominationem deſolationis*. i. dolum ſeu ſtatuam triſtitiæ, & deſolationis effectiuā ac ſignificatiuā: Iudæi
B .n. nomine abominationis intelligūt idolū, *Quæ dicta*. i. prænuntiata. *Eſt à Daniele propheta, ſtante in loco ſancto*. i. in tēplo. Qđ quidā exponunt de imagine Cæſaris quā collocauit Pilatus in tēplo: alij de ſtatua Adriani Imperatoris quā ipſe in tēplo reę dificato erexit. Quidā uerò exponunt de Antichriſto, qui ſecundùm Apoſt. in tem plo Dei ſedebit, oſtendens ſe tanquam ſit Deus, *Qui legit* propheriā illā, *Intelligat* eā ſapienter, ſciatq; eam eſſe impletam. Inſuper quæ ſequuntur uſq; ibi, orate, ut non fiat fuga ueſtra hyeme, quidā exponunt pro tp̄e deſtructionis Ieruſalē à Romanis uel perſecutionis illatæ Iudæis ab Adriano Ieruſalē reædificante, & oēs Iudęos ab ea penitus repellente. Et quāuis litera ualeat applicari ad hęc tñ quantū conſidera
C re, & capere poſſum, per ordinem textus Marci, ubi hæc eadē continentur, diligen ter penſemus, cogimur ea exponere pro tp̄e cōſummationis ſeculi. Singulæ tamē expoſitiones breuiter ſunt tāgendę. *Tunc*, hoc eſt, ſtatua Adriani uiſa in loco ſācto, *Qui in Iudæa ſunt* hoc eſt Iudæi in terra illa habitātes, *Fugiant ad montes* ut ibi, abſcōdātur, *Et qui in tecto eſt, non deſcendat tollere aliquid de domo ſua: & qui in agro eſt, nō reuertatur in domū ſuā tollere tunicā ſuā* uel aliud quodcūq; Hoc totū dr̄, ad inſinuandum quod Adrianus expelleret Iudęos à Iudæa, & maximè à ciuitate Ieruſalem, ita qđ nullus eorū poterat regredi ad ea ſine periculo mortis. Sicq; melius erat eis per dere rem poſſeſſam quàm uitam. Et indiguerunt celeriter fugere, propter diſtri-ctiſſimum Adriani præceptum, ideo ſubditur. *Væ prægnantibus & nutrientibus in diebus illis*. Mulieres enim prægnantes, & nutrientes infantulos propter pondus, & ſarcinā, curamq; infantium, expeditè fugere nequeunt, iō perſecutionis tempore imminet eis periculū, etiā quoniā aborti uum uel deſperationē ſæpè incurrūt ſolo timore imminentium aduerſitatum. Secundò ſic, tunc. i. circa impletionem prophetiæ prædictæ, uidelicet parum ante deſtructionem Ieruſalem factam à Tito qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes, & qui in tecto, &c. Hoc totum uno modo exponitur de Iudæis incredulis, ad deſignandū quod tàm dira eis imminebat perſecutio à Romanis, ꝙ nil eis adeò neceſſariū fuit ſicut uelociter fugere, & pro nulla re aſpo
nenda reuerti ſiue morari. Alio modo exponitur de Iudæis conuerſis, qui inſtante Romanorum aduentu ab angelo mouebantur exire Iudæam, & introire regnum Agrippæ trans Iordanem. Tertiò ſic, tūc . i. Antichriſto ſedente in templo quod ædificabit (ut dicitur) in ciuitate Ieruſalem qui in Iudæa ſtant, fugiant ad montes, & qui in tecto &c. Nam quanuis Antichriſtus, & eius ſatellites ubique perſecuturi ſint Chriſtianos, maximè tamē eos, quos in terra ſancta inuenerint: ideo dicit eis, ut ſine mora, & reſpectione ad latibula fugiant montium aut locorum abſconditorum, nec de temporalibus curent. E

Myſticè. Cum uidemus abominationem deſolationis, hoc eſt, dogma peruerſum, indignum prælatum, de quo dictum eſt. O paſtor, & idolum uel exemplū peſtiferum, in loco ſancto. i. in eccleſia ſeu quocunq; deuotorum uel fidelium grege, tunc qui in Iudæa ſunt. i. in uera fidei confeſsione, fugiant ad montes, hoc eſt, ad iuſtitiam Dei, ei omnia diſcretè committendo, qui propter peccata populi facit regnare hypocritam, unde & in ſcriptū eſt, Iuſtitia tua ſicut montes Dei: uel ad auxilium angelorum hominumq; ſanctorum, iuxta illud. Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi. Per hos nanque ſubuenit Deus, dicente ſcriptura, Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Vel, ad montes id eſt, ad intelligentias ſpirituales, quas ſi tetigerit beſtia, lapidibus obrui- F

 tur.

A tur. Quia animalis homo non capit quæ Dei ſunt. Stultitia enim eſt illi, & qui in tecto ſunt id eſt, in ſublimitate virtutum, & arce contemplationis, non deſcendant ad inferiora, vt aliquid tollant de operibus carnis & priſtinæ conuerſationis, dicentes cū ſponſa, Laui pedes meos, id eſt, affectiones purgaui. Quomodo inquinabo eos? Et qui in agro eſt, hoc eſt, congregatione iſtorum quibus dicit Apoſtolus. Dei agricultura eſtis. *Non redeat tollere tunicam ſuam* id eſt, veterem hominem cum actibus ſuis: vnde in Canticis dicitur, Exui tunicam meam quomodo induam illam? Et Iudas apoſtolus, Odientes eam: quę carnalis eſt & maculatam tunicam. Væ autem prægnantibus. & cæteris qui carnalibus rebus intenti ſunt,
B qui lactis participes ſunt, & ſolidum nequeunt capere cibum. Præterea: quæ ſequuntur omnes communiter exponunt pro tempore conſummationis mundi, & extremi iudicii. Chriſtus ergo ſub perſona Apoſtolorum alloquens fideles tunc reperiendos, eoſque adhortans, præmonens cautos efficiens ait *Orate autem* Deum *Vt non fiat fuga veſtra* hoc eſt, ne fugere attentetis vel indigeatis. *Hyeme vel ſabbato* id eſt, quocunque tempore inconuenienti. Per hyemem nanque, qua malum eſt ambulare propter duritiam frigoris, & intemperiem aeris, & per ſabbatum quo ſecundùm legem non licuit ambulare, niſi per mille paſſus, deſignatur omne tempus ineptum ad fugam. Spiritualiter quoque per hyemem exprimi-
C tur tepor ſiue extinctio caritatis. Per ſabbatum verò vacantia operis boni. Et qui in iſtis eſt, inaniter fugit, cum manum Dei non poſſit effugere. *Erit enim tunc* hoc eſt, tempore Antichriſti, inſtante termino mundi: *Tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi vſque modò, neque fiet* vſque ad tempus illud, Antichriſti enim perſecutio erit grauiſſima. Vn-
Dan.11 de Daniel, Veniet (inquit) tempus quale non fuit ex eo, ex quo gentes eſſe cœperunt, vſque ad tempus illud, *Et niſi breuiati fuiſſent dies illi* Tribulationis Antichriſti. Iam enim in diuina prçordinatione breuiati ſunt, & tunc realiter breuiabuntur, non menſura, ſed numero, quoniam tempus illud non diu durabit, ſed dies ſolito curſu decurrent, *Non fieret ſalua omnis caro* hoc eſt, nemo ſaluaretur eorum qui tunc erunt, conſiderando eos, quò ad propriam infirmitatem D
& conditionem. Non enim poteſt genus 1.Co.10
humanum diu ſufferre tàm accerrimam perſecutionem. Veruntamen quantuncunque diu duraret, diuina prædeſtinatio non poſſet fruſtrari, nec electi perire, quoniam virtus diuina conſeruans electos omni aduerſa poteſtate potentior eſt, *Sed propter electos breuiabuntur dies illi* ne ſupra id quod poſſunt tententur. Et Danie.7
ſicut de perſecutionis accerbitate torquentur, ſic de eius breuitate conſolationem recipient. Quemadmodum enim crudeliſſima, ſic & breuiſſima erit perſecutio illa. Durabit autem annis tribus cum medio, iuxta illud Danielis, E
Aſpiciebam, & ecce cornu illud, videlicet Antichriſtus faciebat bellum aduerſus ſanctos, & præualebat eis, & tradentur in manus eius vſque ad tempus, & tempora & dimidium temporis. Hebræi autem nomine temporis intelligunt annum. Hinc quoque in Apocalypſi ſcribitur, Ciuitatem ſanctam, hoc eſt, Eccleſiam calcabunt menſibus quadraginta duobus. *Tunc ſi quis vobis dixerit, ecce hic eſt* Chriſtus id eſt, in hac plebe, vrbe, ſeu loco, *Aut ecce illic* hoc eſt, in illo loco vel populo, *Nolite credere* ſeductoribus ita narrantibus. Verus. n. Chriſtus ſecundùm diuinitatem ſuam vbique eſt, ſecūdùm aſſumptā verò humanitatem in cœlo: eſt quoq; in medio electorū & effi- F
cacium Chriſtianorum per fidem & gratiā, atq; per ſacramentalem exiſtentiā. Si ergo quis dixerit, Ecce hic eſt Chriſtus, & non alibi, vel in plebe euangelio cōtradicente, non eſt credendum. *Surgent. n. pſeudo Chriſti & pſeudo prophetæ*, Hoc eſt, ipſe Antichriſtus cum prædicatoribus & vatibus ſuis, qui per participationē malitię, & imitatione principis ſui dicuntur Pſeudo chriſti & Antichriſti, *Et dabunt* Hoc eſt, facietū artè magica & operatione diabolica. *Signa magna & prodigia*, facient. n. multa 1.Theſ.2.
miracula ēt vera, quæ tamen ab Apoſtolo appellantur mendacia, qm̄ ad fallendum ordinabuntur. Vnde ait de Antichriſto, Cuius erit aduentus ſecundùm operationem ſatanæ in omni virtute & ſignis, & prodigiis

A prodigiis mẽdacibus. Ad hoc pertinet illud Apocalypſis, fecit ſigna magna, ita ut
Ioan. 15 etiam ignem faceret de cęlo deſcẽdere in
Prou. 21 conſpectu hominum, & ſeducet habitantes in terra propter ſigna quæ ſunt data illi facere. ¶ Sed ſi hoc ita eſt, quęritur quõ verũ ſit illud Pſalmographi, Benedictus dominus Deus Iſrael, qui facit mirabilia ſolus? Dicendum, ꝙ Pſal. loquitur de mirabilibus, totam facultatem, legẽ & ordinem naturæ creatæ excedentibus. De quibus dicit Saluator, Si opera in eis nõ feciſſem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Talia verò non faciet Antichriſtus, ſed ea quæ per occulta rerũ ſemina, inſitasq; virtutes fieri ualent. Recolo me
B conſcripſiſſe librum ſpecialẽ, non paruum de Antichriſto in dialogo, quem edidi de fide catholica, *Ita ut in errorem* peccati & ignorantiæ *Inducãtur ſi fieri poteſt etiam electi*, quod tñ fieri nequit loquendo de electis formaliter, & de errore finali: poſſibile verò eſt, loquẽdo de eis materialiter, eò quòd prædeſtinatio nõ tollat nec minuat libertatẽ electorũ. Vnde hæc enũciatio, Electus, ſeu prædeſtinatus põt dãnari, vera eſt in ſenſu diuiſo, quia res illa ſecundùm ſe cõſiderata, cũ ſit libera, poteſt amittere gratiam & peccare atq; perire: non aũt in ſenſu cõpoſito quia res illa ut talis, nõ poteſt perire propter infallibilitatem & inuariabilitatem diuinæ præordinationis,
Ioan. 3. Propter quod Ioannes ait, Qui natus eſt
C ex Deo non peccat, quoniam ſemen Dei manet in eo.
Pro. 1. ¶ Porrò per verba inducta innuitur inæſtimabilis incomparabilisq; perſecu-
Mat. 4. tionis Antichriſti acerbitas. *Ecce prædixi*
Marc. 1 *uobis* mala futura, vt iacula præuiſa minus noceant, fruſtraq; iaciatur rete ante oculos pennatorum. *Si ergo dixerint uobis, ecce in deſerto eſt* Chriſtus, id eſt, inter eos qui vitam heremiticam ducere videntur, & tñ inanes ſunt. Vel in heremo, tanquã vitã ducẽs abſtractam, ſicut & dominus noſter Ieſus Chriſtus verè cõuerſatus eſt in deſerto quadraginta diebus, *Nolite exire* ad locum huiuſmodi, putãdo quod ibi ſit Chriſtus. *Et ſi dixerint uobis, ecce in penetrabilibus* id eſt, locis concluſis, & abditis eſt Chriſtus, *Nolite credere* hoc eſt, vbicunque nuntiauerint eſſe Chriſtum alium quàm me, ne credatis, cuius ratio ſubditur, *Sicut*

enim fulgur. i. coruſcatio *Exit ab oriente* hoc D
eſt, à nube quæ eſt verſus plagam orientalem, *Et paret uſque in occidentem* repente & euidẽter, *Ita erit et aduentus filij hominis* ad iudicium. ſ. ſubitaneus, & luminoſus, glorioſus, & manifeſtus. Ex quo elicitur, ꝙ iudiciũ celerrimè finietur. ¶ Poteſt quoque hoc ipſum referri ad ſpiritualem Chriſti aduentũ, quo venit viſitando Eccleſiam, nõ ſolùm in iſto loco vel illo, ſed toto orbe terrarũ: propter quod non eſt credendũ ꝙ in cõuenticulis hæreticorum ſeu locis particularibus tãtùm ſit Chriſtus, ſed in vniuerſali eccleſia. Hoc aũt quod hic ait Matth. etiam in Luca ſcriptum eſt, Si Luc. 17
cut fulgur coruſcans de cœlo in ea quæ E
ſub cœlo ſunt, fulget, ita erit filius hominis in die ſua. Quanuis ita primus Chriſti aduentus quo venit iudicari, fuit occultus: ſecundus tamen quo veniet iudicare, erit omnibus manifeſtus: iuxta illud in Pſalmo, Deus manifeſtè veniet, Pſal. 1
Deus noſter, & non ſilebit. ¶ Conſequenter oſtendit ſaluator, quod electi ſibi finaliter adherebunt, nec poterunt errore ſeduci *Vbicunque fuerit corpus illic congregabuntur & aquilæ* Hoc ad literam ita eſt. Aquilæ enim & aliæ aues vbicunque odoratu, viſu, aut alio ſenſu perceperint eſſe cadauer, illuc mox volant & colliguntur: ſic ſpiritualiter, ubicunque fuerit Chriſtus qui dicitur corpus tanquam verbum caro factum eſt, & pro nobis oc- F
ciſum: illic cõgregantur homines virtuoſi, quorum iuuentus renouatur vt aqui- Ioan. 2.
læ, iuxta illud Apoſtoli, Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem qui ſecundùm Deum creatus eſt. Apoc. 5.
Hinc enim ait Saluator, Pater quos dediſti mihi, volo vbi ſum ego, & illi ſint mecum, vt videant claritatem meam. Et alibi, Veniam & aſſũmam vos ad meipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis. Pſ. 102. Epheſ. 4.

PROSECVTIO EXPOSInis huius Cap.

ARTICVLVS XXXIX.

STatim autem poſt tribulationem dierum illorum ſol obſcurabitur. Poſt deſcriptionem ſignorum propinquorum diei iudicii ſeu aduentus Chriſti, ponuntur iam

A ſigna proxima illi aduentui. Statim autem poſt tribulationem dierum illorum, id eſt, citò poſt perſecutionem Antichriſti, ſol obſcurabitur, quæ obſcuratio erit in ipſa hora immediatè præcedente Chriſti deſcenſum ad iudicandum, & ita inter finem perſecutionis Antichriſti, & obſcurationem luminarium cæleſtium erit tēpus permodicum, ſcilicet, quadraginta quinque dies vel circiter, qui dabuntur ſeductis ab Antichriſto ad pœnitendum, prout doctores catholici aſſerunt, & ex Daniele trahitur. Oſcurabitur autem ſol, *Et luna nō dabit lumen ſuum* vel quia ad terrorem hominum diuina virtute ſuo lumine priuabuntur: vel, quod probabilius ſonat, quia aliqua corpora opaca interpo B nentur inter ea & terram: ſicque oſcurabuntur non in ſe, ſed tanquam ad homines, ad quos eorum ſplendor non veniet: & fortè luna ſupponetur ſoli, ſicut in paſſione factum fuit ſecundùm Dionyſium in epiſtola ad Polycarpum. Quod ſi dicatur, conſequens eſt, vt luna non det nec effluat lumen, ſed obſcuretur pars eius quæ reſpicit in terram. Semper enim luna pro media parte obſcura eſt, ea videlicet quæ à ſole auerſa eſt à quo dependet lumen lunæ ineſſe & conſeruari. Aliqui tantùm dicunt quod luminaria iſta non obſcurabuntur niſi comparatione veræ lucis, quoniam tanta erit claritas iudicis venientis, vt eius reſpectu omnia obſcurari dicantur, & hoc dicit Hieronymus. Quod ſecundùm Thomam ſuper quartum ſententiarum verum eſt, ſi intelligatur pro ipſo momento aduentus Chriſti, C in quo momento dicit totum mundum innouandum. Alij tamen dicunt, quod innouatio immediatè ſequitur iudicium reprobis in infernum retruſis. Si verò intelligatur pro tempore præcedente iudicium, veritatem non habet: imò Thomas allegat, & ſequitur Rabanum aſſerentem, quod nihil prohibet, vt ſol, luna & ſydera dicantur tunc veraciter lumine ſuo priuanda, *Et ſtellæ cadent de cælo* non ſecundùm exiſtentiæ veritatem, ſed ſecundùm apparentiam quandam, quoniam tantæ exhalationes ignitæ, ſcintillationes ſeu azub generabuntur atque deſcendent in aere quòd aſtra cadere videbuntur, *Et virtutes cælorum commouebuntur*. Hoc quidam exponunt ſpecialiter de angelis D medij ordinis ſecundæ hierarchiæ, quorum eſt miracula facere vt tunc dicantur commoueri, quia plus ſolito procedent, & tendent ad faciendas tranſmutationes miraculoſas in creaturis. Sed melius intelligitur de omnibus angelicis ſpiritibus, qui tunc commouebuntur motu reuerentiæ, & admirationis cuiuſdam, non metu pœnalis affectionis: poteſtque verbum iſtud intelligi per modum hyperbolycæ locutionis, qua aliquid dicitur per exceſſum, ad inſinuādum magnitudinem rei quæ affirmatur.

¶ Myſticè, inſtante die iudicii, Chriſtus ſol iuſtitiæ obſcuratur in cordibus plurimorum: & quoniam effuſionem gratiæ ſuæ & ſubuentionis ſuſpendet plus ſo E lito, luna quoque, id eſt, eccleſia obſcurabitur vehementer, præualentibus impijs & fide penè extincta: quia & ſtellæ cadent de cælo, hoc eſt, multi literati auertentur à fide, propter quod virtutes cælorū, hoc eſt, perfecti & contemplatiui commouebuntur timore, compaſſione & admiratione, *Et tunc apparebit ſignum filij hominis* hoc eſt, crux Chriſti, & cætera arma ſuæ paſſionis, vel corporis ſui cicatrices, *In cælo* aereo, vbi Chriſtus ad iudicandum ſeſſurus eſt. Apparebunt autem crux, claui & lancea Chriſti: vel quia verè tunc aderunt, & ad cōfuſionem ingratorum oſtendentur ab angelis, vel, quia aliqua lucidè apparebunt in ſimilitudine crucis, & cæterorum dominicæ paſſionis armorum, *Et tunc plāgent omnes tribus terræ* id eſt, omnes nationes terræ, de quibus Ieremias ait, Recedentes à te in terra ſcribentur. vel aliqui de omnibus generationibus hominum contriſtabuntur omnes, videlicet impij, quibus aduentus Chriſti erit omni terribili terribilior, de quibus ſapiens. Videntes (inquit) turbabuntur timore horribili præ anguſtia ſpiritus gementes. Ad hoc pertinere poteſt illud Zacariæ, Aſpicient ad me quem confixerunt, & plangent eum planctu quaſi ſuper vnigenitum. vnde in Apocalypſi habetur, Ecce venit cum nubibus, & tunc plangent ſe ſuper eum omnes tribus terræ, *Et videbūt* omnes homines boni & mali, *Filium hominis venientem* de cœlo empyreo, *In nubibus cæli* aerei. In nubibus namque aſcendit,

idcircò

A idcircò in nubibus rediet, vt verificetur eloquium angelorum in actis, Quemadmodum (inquientes) vidiſtis eum aſcendentem, ſic veniet. Hinc ait Pſalmiſta, Nubes & caligo in circuitu eius. *Cum uirtute magna*, id eſt, angelorum exercitu omnibusque beatis, ſecundùm illud Iudæ Apoſto. Ecce venit dominus in ſanctis milibus ſuis facere iudicium, & arguere omnes impios. *Et maieſtate*, id eſt, magna ſuiipſius poteſtate & gloria. Apparebit enim in corpore glorificato tanquam rex regum, iudex ac dominus vniuerſorũ. Ignis quoque in conſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tempeſtas valida, *Et mittet angelos ſuos* quorum miniſterio cineres
B reſuſcitandorum colligentur, *Cum tuba* id eſt, cum ingenti fragore, & ſonitu, quem angeli ſancti facient in elementis, *Et noce magna* Michaelis archangeli, qui eſt princeps & cuſtos eccleſiæ, dicetque in die iudicij ex commiſſione diuina, Surgite mortui, uenite ad iudicium, vel, cum voce magna Chriſti, cuius imperio mortui ſurgent, de qua Saluator, Veniet hora quando omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem eius. De hoc teſtatur Apoſtolus, Quoniam ipſe dominus in iuſſu, & in uoce archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cęlo, *Et congregabunt*, id eſt, ſimul ad iudicium deferent ſeu adducent, *Electos eius* Nã quanuis boni, & mali ab angelis ad iudicium deferentur: electi tamen cum ampliori honore & reuerẽtia ſpeciali, *A quatuor uentis*, i. à quatuor principalibus partibus mundi, vnde quatuor venti princi-
C pales oriuntur, hoc eſt, à cunctis locis & monumentis, in quibus ſuſcitabuntur. Quod quàm ſubito fiet, eluceſcit ex verbo Apoſtoli, In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba. Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti. Nec enim tuba hæc, corporaliter intelligendum eſt ſecundùm Remigium, *A ſummo cœlorum uſque ad terminos eorum*, Marcus inquit, A ſummo terræ vſque ad ſummum cœli, ſummum ergo cœlorum nominat locum terræ, in quo aliquis ſtat, quia ubicunque quis ſteterit, uidetur ei quòd ſummitas cœli ſit ſuper caput ſuum. Porrò terminos terræ appellat loca circa quæ viſus noſter finitur, nam ibi uidetur cœlum terræ coniungi ac terminari, quaſi eſſet corpus

ſemicirculare, & camerale, cum tamen ſit D
ſphęricum vbique æque remote diſtans à terra. Eſt igitur ſenſus, Angeli cõgregabunt electos à ſummo cœlorum. i. à quocunq; loco vnde cœli altitudo maior apparet vſque ad terminos eorum. i. etiã ab illis terræ locis vbi cœli videntur finiri, quos Deus expãdit velut tabernaculum ad inhabitandum, vt Iſaias habet. Conſequenter docet Chriſtus quod dixit de fine ſeculi per exemplum vel ſimilitudinẽ arboris. *Ab arbore autem fici*. i. à ficulnea, *Diſcite parabolam*. i. ſumite ſimilitudinem quam vobis proponam ad prædictorũ intelligentiam conuenientem. *Cum iam ramus eius tener fuerit*. i. recens & gracilis, *Et folia nata*. i. cũ folia cœperint pullulare in ea, *Scitis quia prope eſt æſtas*. Illa. n. non fiſt niſi ſole appropinquante & aſcendẽte, cu- E
ius allatio in circulo obliquo eſt cauſa generationis, renouationis, & caloris in inferioribus ſecundũ filoſophos. imò ſecundũ Dionyſium. *Ita & vos cum uideritis hæc omnia*. i. prædicta ſigna aduentus mei, *Impleri ſcitote. quia prope eſt in ianuis*. i. ĩ proximo inſtat iudiciũ. Sub perſona apoſtolorũ affatur eos qui, tũc victuri ſunt in ſeculo iſto. *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc*. i. genus humanum vel populus Iudæorum ſeu congregatio Chriſtianorum, quæ durante hoc ſeculo, nunquam in toto deſtruetur, quamuis Antichriſti temporibus multùm opprimenda, minuendaque ſit, *Donec omnia fiant* id eſt, opere compleantur: quæ ante horam iudicii dixi futura. *Cœlum & terra tranſibunt* id eſt, eſſe ceſſabunt quantùm ad ſua accidentalia. ſcilicet motum, F
cauſalitatem, ſitum & tranſmutationem, non quò ad eſſe ſubſtantiale, imò poſt diem iudicii meliorabuntur, quando terra clara erit vt aurum, cœlum vt ſydera. vnde in Apocalypſi ait Ioannes, Vidi cœlum nouum & terram nouam, primum enim cœlum & prima terra abiit, *uerba uero mea non præteribunt* non fruſtrabuntur, ſed quod ſignificant, impoſſibilius eſſet nõ impleri, quã vniuerſam mundi fabricã deſtrui. Loquitur ergo de uerbis ſuis, non quantùm ad ſonum ſermonis, & ne quis ex ſignis prædictis exiſtimet diẽ iudicii determinatè poſſe pręſciri, adiecit, *De die aũt illa iudicii Et hora* aduẽtus Chriſti.

A ſti. *Nemo ſit* quando venturi ſint: *Neque angeli cælorum* id eſt, habitantes in cœlis, & motores cœlorum *Niſi pater ſolus* In Marco, additur, neque filius, quod ex his verbis infertur, & ſequitur. Ea enim, quæ ſoli diuinæ potentiæ ſubiacent, & ex ſimplici diuinæ voluntatis libertate dependent: qualia ſunt initium, & conſummatio mundi: ſoli creatori ſunt agnita, nec ſciuntur à creatura niſi per reuelationem: horam autem conſummationis mundi nulli viatori uel angelo Deus manifeſtauit.

¶ Sed quomodo ſolus pater dicitur ſcire diem illum & horam, cùm Deus ſpiritus ſanctus, & Chriſtus vt eadem nõ ignorant? Rurſus Chriſtus ut homo B conſtitutus eſt omnium iudex. Quomodo ergo lateret eum tempus finalis iudicij? Ad primum dicendum, quòd trium perſonarum eſt una notitia ſicut una eſſentia, una uoluntas, una poteſtas: ideò quicquid de una aſſeritur, de alia quoque intelligi datur, ubi non obuiat relationis diſtinctio. Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus dicitur illam horam & diem ignorare, nõ quò ad ſeipſum, ſed quantùm ad nos, uidelicet quia non notificat eam nobis. Sic enim frequẽter loquitur Deus in ſcripturis per modum ignorantis uel dubitantis, quia ita ſe habet ad homines tanquam ignoraret ſiue ambigeret, quemadmodũ C in Exodo ait populo Iſrael, cum adoraſſet uitulum aureum. Iam nunc depone ornatum, ut ſciam quid faciam tibi. Et in Geneſi, Deſcendam (inquit) & uidebo ſi iuxta clamorem qui uenit ad me faciant, an non ut ſciam. *Sicut autem fuit in diebus Noe*, uidelicet ante ingreſſum in arcam, *Ita erit aduentus filij hominis* ad iudicium. Quod cõſequenter exponitur, *Sicut enim erant* homines carnales atque increduli *In diebus* ante diluuium. *Comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes*, id eſt, crapuloſè, ſecurè & incontinenter uiuentes, diuque uiuere arbitrantes contrahendo adinuicem. *Vſque ad eũ diem quo introiuit in arcam*, de lignis læuigatis atque bitumine colligatis, factam: ipſe *Noe* cum ſua uxore tribuſque filiis & eorum coniugibus. unde ſecundùm Petrum in arca paucæ animæ id eſt, octo per aquam ſaluæ factæ ſunt. *Et non cognouerunt* homines tunc temporis periculum imminens, & D fortè quanuis Noe eis prædixit, non tamen credebant. Quanuis autem prædixiſſet eis futurum diluuium, non tamen prænunciauit certum diem: ſicut & Chriſtus quanuis nobis prænunciauit futurum iudicium, non tamen diem determinatum *Donec uenit diluuium*. Tunc enim per experientiam cognouerunt quod ante nõ mouerant, *Et tulit* id eſt, à uita ſubtraxit, *Omnes homines* præter Noe, & exiſtentes cum eo à quibus propagatum & natum eſt omne hominum genus, *Ita* occultus & improuiſus ac ſubitus. *Erit aduentus filij hominis* ad iudicium. Nam Antichriſto occiſo quidàm ſatellitum eius in ſua duritia perdurabunt ſceleratè uiuentes, & ſecurè peccantes, quibus ſic cõuerſantibus E ſubitò ueniet dies iudicii. Propter quod dicit Apoſtolus, Cum dixerint pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus. *Tunc duo erunt in agro*, id eſt, eidem operationi in agro intenti. *Vnus aſſumetur* ad gloriam, *Et unus relinquetur* ad pœnam. Erunt tunc *Duæ molentes in mola, una aſſumetur, & una relinquetur*. Hoc totum ſic erit ad literam, quia ubique prædeſtinati mixti ſunt reprobis.

Spiritualiter uerò per exiſtentes in agro intelliguntur prælati, quorum eſt operari in agro dominico, ſeu in eccleſia: per molentes autem ſignificantur actiui: per exiſtentes quoque in lecto quietis cõtemplatiui. Horum trium ſtatuũ, aliqui cadent à fide & gratia, maximè tempore F Antichriſti. Propter quod relinquuntur, alij perſeuerabunt uſque in finem, & aſſumentur: quia ſecundùm Auguſtinum in omni conditione & gradu optimis iuncti ſunt peſſimi. Oportet equidem bonitatem Abel probari, exerceri, & coronari per malitiam Cain. *Vigilate ergo* id eſt, ſoliciti ſitis, & bonis actibus diligenter intendite, *Quia neſcitis qua hora dominus veſter uenturus ſit* ad iudicium. Hoc in perſona Apoſtolorum poſterioribus dicitur. Et quanuis ad literam dicitur de ſecundo Chriſti aduentu, nihilominus accipi poteſt de ſpirituali eius aduentu, & particulari iudicio quo uiſitat unumquemq; in hora mortis. Qm̃ ergo neſcimus diem neq; horã propriæ mortis aut extremi iudicii, debemus ſemꝑ eſſe prouidi ac preparati,

A rati,ne in uitijs deprehendamur & æternaliter pereamus. ¶ Porrò quod ita agendum ſit,probat exemplo, & per locum à maiori. *Illud autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias qua hora fur venturus eſſet,uigilaret & non ſineret perfodi domum ſuã.* Si ergo ille tã ſolerter ac uigilãter opponeret ſe dãno temporaliũ rerum,quantò magis nos oportet reluctari omni ignauię ac negligentiæ ne perdamus bona æterna, ſpiritualia ac diuina?ideo concludit, *Ideo & uos eſtote parati* ad occurrendum Chriſto, *Quia qua hora neſcitis*.i.tẽpore uobis ignoto *Filius hominis uenturus eſt*. Exhortatio iſta plenius continetur in Marco & Luca. Ait.n.Saluator in Marco,Vigilate,neſcitis.n.quando dominus ueniat,ſero an media nocte, an in gallicãtu, an mane,ne cũ uenerit repentè, inueniat uos dormiẽtes, videte,vigilate,orate. item in Luca,Vigilate(inquit)itaque omni tempore,orantes,vt digni habeamini fugere omnia iſta quæ futura ſunt,& ſtare ante filiũ hominis.¶ Myſticè, Paterfamilias eſt ſpiritus rationalis, videlicet anima noſtra, cuius familia ſunt cogitationes, affectiones & opera, domus verò eius eſt corpus hoc corruptibile. Fur verò eſt tẽtator, debet ergo ſpiritus noſter inceſſabiliter vigilare, ne diabolus per feneſtras corporis, id eſt, per ſenſus exteriores introeat habitaculũ animæ,neq; perfodiat illud,inducẽdo laqueos tentationum per corpus.Hoc enim eſt quod hortatur Apoſtolus,Nolite(inquiens)locũ dare diabolo.Et rurſus, Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis cõcupiſcentijs eius. ¶ Conſequenter Saluator hortatur nos ad vigilantiã præinductã exẽplo ſerui fidelis,& loquitur interrogatiuè,ad inſinuandũ difficultatẽ & raritatẽ negotii. *Quiſputas eſt fidelis ſeruus et prudens*, Fidelis in executione adminiſtrationis,ſeu diſpenſationis ſibi à dño ſuo commiſſæ,& prudens in ſeipſo conuenienter diſponẽdo de medijs & modo regiminis. *Quem conſtituit dominus ſuus* paterfamilias *ſuper familiã ſuam*, hoc eſt,cæteris miniſtrantibus prætulit eum, quemadmodũ Phutiſar cõſtituit Ioſeph dñm domus ſuæ. *Vt det illis* puta vnicuiq; de familia *Cibum in tẽpore*?hoc eſt, cõgrua alimenta in tpe oportuno, nõ nimis tempeſtiuè aut tardè, nec omnibus eadẽ nec

Prou.26

delicata cibaria. Qui.n.delicatè nutrit ſeruum ſuũ,poſtea ſentiet contumacẽ:ſed ſingulis dandũ eſt ſecundũ ſuæ conditionis exigentiam, propriamq; capacitatem & indigentiam. Ad hanc quæſtionẽ dñs nõ reſpondet, & tñ ex verbis qõnis patet reſpõſio,vt dicamus illum eſſe ſeruum fidelem,atq; prudentem, & cæteris ſeruis dignè prælatum,qui dat illis eſcam in tempore ſecundùm modum præfatum. Idcirco ſubiũgitur, *Beatus eſt* iam in ſpe *Ille ſeruus*,hoc eſt,Chriſtianus alios in ſpirituali bus vel in tẽporalibus regens ex ordinatione diuina,vel ſeipſum rectè gubernãs, bene vtendo gratia ſibi collata, creditisq; talentis, *Quẽ cum uenerit dominus eius* Chriſtus,videlicet,veniens ad eum in hora ſuę mortis,vt rationem ponat cũ eo,vel quotidiè,conſiderando qũo præſit & bona domini ſui diſpenſet, *Inuenerit ſic facientem*, hoc eſt, familiam ſibi commiſſam bene regentem, dãdo ſingulis eſcam ſpiritualem ſeu corporalem,& ſeipſum fructuoſè occupantem in operibus ſanctæ dilectionis. *Amen dico uobis ſuper omnia bona ſua conſtituet eum*,nõ vt omnibus creaturis dominetur,vel cuncta creata ſolus poſſideat, ſed æternã beatitudinẽ conſequatur, quæ eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: & ſuſcipiat quæ oculus non vidit,nec auris audiuit,nec cor apprehẽdere valet, imò Deum ſummum poſſideat, vel quia ſimilitudinem ſerui hominis patrisfamilias introducit,poſſumus per omnia bona Dei intelligere ſola exteriora & corporalia,ſicut diuitiæ appellantur hominum bona,ſic vnuſquiſq; beatus cõſtituitur ſuper omnia bona creatoris. *Si aũt dixerit* malus *Seruus ille* ſeruus infidelis qui oppoſito modo ſe habet ad ſeruũ prudentem prædictum, *Moram facit dominus meus uenire*.i.non citò iudicabor à Deo. *Et cœperit percutere conſeruos ſuos*,id eſt, opprimere gregem ſibi commiſſum. *Manducet aũt & bibat cum ebrioſis*,id eſt,crapuloſè & carnaliter viuat. Hoc dicũt ſaltẽ interpretatiuè prælati & iudices, qui non timent iudicium Dei,nec cogitant horam mortis, eo q Chriſtus lõganimiter agat cum eis, nec ſtatim ſe vlciſcatur. Hoc nanque præſtat multis peccandi audaciam, iuxta illud,Etenim quia non citò profertur cõtra malos iudiciũ,abſque vllo timore filiũ homi-

Eccle.8

A hominum perpetrãt mala. *Veniet dominus ſerui illius* id eſt, Chriſtus, *In die qua non ſperat*, id eſt, qñ ſeruus ille non putat ſe viſitandũ & puniendũ à Chriſto, *Et hora qua ignorat* qm̃ hora mortis ac iudicij prorſus incerta eſt. Tales.n.cũ ſe magis diù victuros arbitrantur, citius tollũtur de medio: quemadmodũ diuiti longam, quietem ac delitioſam vitã ſibiipſi promittenti, Deus ait apud Lucam, Stulte hac nocte animã tuam repetent a te, quæ aũt paraſti cuius erunt? Et *diuidet eum*, id eſt, à conſortio & præmio electorũ ſeparabit, *Partemq; eius*, id eſt, retributionem, *Ponet cum hypocritis*, id eſt, cum his qui nomine & nó re Chriſtiani ſunt, qui videntur Deũ cognoſcere, factis aũt negant, hoc eſt, in inferno erit B merces eius, & dãnatis ſociabitur in tormentis, *Illic erit fletus & ſtridor dentiũ*. Hoc iam bis elucidatum recordor.

EXPOSITIO CAP. XXV.

Tunc ſimile erit regnum cælorum decem virginibus.

ARTICVLVS XL.

SAncti catholiciq; doctores in expoſitione huius parabolæ de decem virginibus, non parum diuerſificantur. Quidam enim exponunt eam de ſolis virginibus. Alij de contemplatiuis per virgines ſignificatis. Alii de popularibus omnibus nõ idololatris. Alii de popularibus Chriſtianis duntaxat. Sed propter prolixitatẽ vitãdam, proſequar vnum quem çſtimo conuenientiorem intellectum, videlicet, vt intelligatur de omnibus Chriſtianis. *Tunc*.i.in ipſa die & hora iudicii *Simile erit* C *regnum cælorum* i.eccleſia militans & negotium eius *Decem virginibus quæ accipientes lampades ſuas, exierunt obuiam ſponſo & ſponſæ*. Nam ſicut virgines illæ acceptis lampadibus occurrunt ſponſo & ſponſæ, ſic oẽs Chriſtiani in die iudicii occurrent Chriſto. Itaque per decem virgines vniuerſitas fideliũ denotatur. Denarius enim eſt numerus perfectus & primus terminus numerorum: ita quod vltra non procedi tur numerando, niſi redeundo ad caput ſeu vnitatem & denarium. Totum ergo quod ſubditur in iſta parabola de hac re per decem virgines deſignata, eſt exponẽdum. Per hoc autem quod uirgines dicũtur accepiſſe lãpades ſuas, inſinuat, quod vniuerſi fideles cũ ad iudiciũ venerint ſecũ ferent fidẽ & opera ſua, quæ nomine lãpadum exprimuntur. Opera quippe illorũ ſequuntur illos. Et quãuis multorũ mala ſint opera, vix tamẽ vel non inuenitur aliquis Chriſtianus ita pverſus, quin habeat aliqua opera ex ſuo genere bona, quanuis non ſint meritoria, præſertim cũ ipſe interior fidei actus de genere bonus ſit. In die aũt iudicii obuiabunt Chriſto D & ſponſo eccleſiæ triumphanti cũ ipſo de cælo venienti quæ eſt ſponſa Chriſti, vel ſponſæ Chriſti ſingulari, quæ eſt virgo beatiſſima mater deifera: vel ſecundũ Augu.ita dicuntur obuiare ſponſæ, velut ſi omnibus in eccleſiam concurrentibus filii ad matrem concurrere dicantur cũ ipſis congregatis cõſtet ea quæ dicitur mater ſicq; obuiatio iſta eſſet eiuſdem ad ſeipſum ſecundùm ſtatum vel modum diuerſum. Secundũ primum modum eſt obuiatio partis ad partem, quia in die iudicii E ex hominibus ſeu eccleſia militante & angelis atque eccleſia triumphante fiet vna eccleſia & vna ſpõſa Chriſti, qui tunc ſibi perfectè ac indiſſolubiter copulabit totã eccleſiam ſeu electorũ vniuerſitatẽ, vt oẽs ſint vnũ in ipſo, & Deus ſit omnia in omnibus. *Quinque aũt ex eis erãt fatuæ, et quinque prudentes* vna pars Chriſtianorum inſipiens eſt, & in die iudicii ſtulta probabitur: eò quòd diuinis ac ſpiritualibus præpoſuit terrena & corporalia, fidemq; catholicã non adornauit operibus, nec opera de genere bona retulit ad debitũ ſeu vltimũ finẽ. Prudentia nanq; dirigit actus humanos in debitum finẽ, Qui ergo non ob Dei honorẽ, vitamq; æternã bona agit ſed propter laudes humanas ſeu tẽporale emolumentũ, meritò imprudens & ſtultus cẽſetur. Alia verò pars Chriſtianorũ per oppoſitũ prudens eſt, & in die iudicii ſapiẽs inuenietur. Per hæc itaq; bonorũ & malorũ diſcretio explicatur. *Sed quinq; fatuæ acceptis lãpadibus, non ſumpſerũt oleũ ſecum*. Hoc eſt, ſtulti & uani Chriſtiani fidei ſuæ & operibus nõ cõiũxerũt ſpũalem delectationẽ, lætitiamq; internã & cõſciẽtiæ ſynceritatẽ, faciẽdo quod monet Apoſtolus, Qui gloriatur, in dño glorietur. Et rurſus, Gaudete in dño ſemper. Et illud pſalmiſtç. Seruite domino in lçtitia. Vnde nec dicere poſſunt cum Apoſtolo, Gaudiũ *Ioan.* 14 noſtrum

A noſtrum eſt teſtimonium conſcientię noſtræ. Itaque per oleum, ſpiritualis & pura delectatio, ſynceritasque conſcientiæ deſignatur, iuxta illud, Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lętitiæ. Mali autem dū aliquid boni agere videntur, in ſe non in domino gloriantur, dum hominibus cupiunt complacere magis quàm Deo, & ita non ſatagunt conſcientiam bonā habere, nec redeunt ad interiora, ſed inaniter diffunduntur, quemadmodum ſcriptum eſt, In circuitu impii ambulant. *Prudentes verò acceperunt oleum in uaſis ſuis*, hoc eſt, ſpiritualem delectationem & bonæ cōſcientiæ teſtimoniū in cordibus ſuis. Poſuerunt, *Cū lāpadibus*, i. fide & operib. virtuoſis. Hæc, n. electi deferunt ſecum ad iudicium *Morā*
B *autem facientem ſponſo*, i. Chriſto futurū iudicium differente, videlicet ab aſcenſione vſq; ad terminum mundi. *Dormitauerunt omnes* tàm boni quàm mali defuncti ſunt, *Et dormierunt* ſomno mortis atq; in tumulis velut in lecto quieuerunt denuo ſuſcitandi à Chriſto, de qua dormitione ait Sal
Ioan. 11. uator apud Ioannē, Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt à ſomno ſuſcitem eū. Mortui itaq; dormiūt Chriſto, qui multò facilius excitat defunctū à morte, quā hō dormientē à ſomno *Media autem nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus uenit*. Ex hoc aliqui aſſerūt, quod finale iudicium erit in medio noctis. Vnde refert Hieronymus traditionē eſſe Iudæorū, quod præſertim per angelū vaſtauit Aegyptios media nocte, ita per Chriſtū iudicabit mundum in
2. Re. 24 medio noctis. Alii dicūt quod erit in die,
C ſecundū quod dicit Apoſtolus, In die quo
1. Cor. 3. iudicabit dn̄s abſcōdita tenebrarū & dicūt ꝙ iō tēpus iudicii vocatur nox, quia incertū, propter quod dicit Auguſtinus, Media nocte. i. nullo ſciēte aut ſperāte. Clamor aūt qui tūc fiet, eſt ſonus tubæ & uox magna, de quibus præcedēti ca. plenius dictū eſt, *Exite obuiam ei*, i. de ſepulcris reſurgite ſeu corpore reſumpto occurrite Chriſto ad iudicium uenienti *Tunc ſurrexerunt omnes uirgines illæ*, i. boni & mali à mortuis ſurgent ſimul in die nouiſſimo, *Et ornauerunt lāpades ſuas*, i. opera ſua decorauerūt quantū potuerunt teſtimonio cōſciētiæ & pręmeditatione rationum diſtricto iudici reddendarum: ſecundū quod dicit
Gala. 6. Apoſtolus: probet ſe homo, & ſic in ſemet ipſo habebit gloriam, & non in altero.
D Quilibet. n. cauſam ſuam, quantùm poterit adornabit *Fatuæ autem ſapientibus dixerunt, Date nobis de oleo ueſtro*, i. de merito veſtræ ſpiritualis lętitiæ & bonæ conſcientiæ ſuccurrite nobis. *Quia lampades noſtræ extinguuntur*. i. fides & opera noſtra reprobantur tanquam à lumine gratię aliena. Per hoc innuitur, ꝙ in die iudicii mali vndique ſibi auxiliari optabunt, illi ſaltem qui nondum iudicati & incerti ſunt quid de eis dominus iudicabit: qui etiam ante prolationem ſententię verebuntur damnari, tanquam male ſibi conſcii. *Reſponderunt prudentes* fatuis *Dicentes, Ne fortè non ſufficiat nobis & uobis*. i. facere non ualemus neque audemus quod petitis, timentes ne opera noſtra nobiſmetipſis uix ſufficiant ad ſalutem: præſertim cum tantus
E ſit iudicii huius rigor, ut iuſtus uix ſaluetur, nec alius alium tunc poteſt iuuare: quoniam unuſquiſq; tunc maximè onus ſuum portabit, & pro ſeipſo rationē præſtabit *Ite potius ad uendentes*. i. ad eos, quorum eſt regnū cœlorū, puta ad pauperes vel ad ſacerdotes, quibus cōmiſſæ ſūt claues regni cœleſtis, & dominica ſacramenta gratiæ cōtentatiua diſpenſat, atq; pro nummo confeſſionis ac pœnitētię quodā modo vēdūt, *Et emite uobis* oleū ſalutis, pauperibus ſuccurrēdo uel ſacerdotibus obediēdo, Sic. n. Daniel ait, Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperū. Hæc dicunt uirgines ſapiētes, nō quod tūc tēpus erit merēdi ſeu iſta peragēdi, ſed quia aliud conſiliū dari non poteſt, vel (ſecundū Auguſtinū) hæc dicunt, nō conſulendo, ſed crimē
F fatuarū commemorando, eiſq; inſultādo zelo iuſtitiæ: Tanquā dicāt, Ite ad vendentes. i. adulatores & uanos ueſtros laudatores accedite, et emite vobis ab eis oleum. i. fomētū ſalutis & grǽ, *Dū autē irēt emere*, i. grām recuperare vellēt & pęnitere, *Venit ſponſus*, i. Xp̄s, ad præmiandū, *Et quæ paratæ erant*, tanquā ornatæ veſte nuptiali, & actibus meritoriis, atq; ab omni labe peccati purgatæ *Intrauerunt cum eo ad nuptias*, i. ad cœleſtē refectionē ſeu beatitudinē ſempiternā, ubi ſanctæ animæ Deo intimè uniūtur, eoq; fruuntur, & ab eo feliciter fœcundantur, *Et clauſa eſt ianua*. i. finitum eſt tempus promerendi, & aditus regni cęle-
Auguſt.

A ſtis nulli de cætero patet. *Nouiſſimè autem.* i. nimium tardè, & poſt aliorum præparationem ac ſaluationem, *Veniunt et reliquæ virgines* ſtultæ. Nō eſt per hoc intelligendum, quod aliud ſit tempus iudicij bonorũ, aliudq́; malorum, ſed quòd ordine dignitatis boni primo remunerentur. Veniunt ergo qñ tēpus miſerationis expirauit, *Dicentes, Domine domine,* ingeminãt dominum, non caritate, ſed neceſſitate: non vero amore, ſed naturali affectione atque timore, ideo nil merentur, *Aperi nobis* ianuã regni cœleſtis. *At ille reſpondens ait, Amen dico uobis, Neſcio uos* ſcientia approba-
1. Cor. 8. tionis, de qua dicit Apoſtolus, Si quis di-
Mat. 7 ligit Deum, hic cognitus eſt ab eo. Et ite-
B rũ, Si quis ignorat, ignorabitur. Hinc alibi dixit: non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnũ cœlorũ, ſed qui facit voluntatem patris mei *Vigilate, itaq; quia neſcitis diem neq; horã.* De hoc in præcedenti cap. dicta ſunt multa. ¶ Denique quod diem aduentus Chriſti ignoremus, oſtēdit per ſimilitudinē hominis peregrinãtis, cuius reditum ſerui eius ignorant *Sicut enim homo peregre proficiſcens.* per
Acto. 1 hũc hominem intelligitur Chriſtus, qui in aſcēſione à terra in cœlum perexit, qui ſecundùm quoſdam idcirco peregrè profectus dicitur, qm̃ corpus humanum, cuius naturalis locus terra eſt collocauit in cœlo. Sed cũ cœlum ſit patria electorũ, ma-
C ximè Chriſti, & cœlũ empyreũ proprius locus corporũ glorificatorum, præſertim corporis Chriſti, in quo cœlo non ad tēpus, ſed æternaliter permanent ſancti, qui in hoc ſeculo peregrinantur. Propterea aptius reor, vt ob id Chriſtus dicatur aſcēdendo in cœlũ peregrè profectus, quia domeſticos ſuos in hoc mundo reliquit, eiſque corporalem ſubtraxit præſentiam, & propriæ liberati dimiſit, & rurſus quoniã tandem rediturus eſt huc vnde aſcendit, *Vocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis bona ſua.* parabola iſta ſpecialiter cōcernit Apoſtolorum ſucceſſores, prælatos eccleſiæ, quibus plus datũ & creditũ eſt, vnde & plus exigetur ab eis. Nihilominus ad oēs pōt homines pertinere: ſicq; exponēda eſt, vt cũctis valeat applicari, Itaq; homo iſte dominus Ieſus, vocauit. i. ſibi applicauit, ſeruos ſuos, prælatos aliorũ, & vnũ quēque fideliũ, & tradidit illis bona ſua. i. beneficia ſua eis cōceſſit, dona videlicet naturæ D & gratiæ, ſacramēta eccleſiæ, & quicquid boni in fidelibus inuenitur, Quid. n. habes quod non accepiſti? Cum omne datũ optimum, & omne donũ perfectũ de ſurſum ſit, deſcendens à Deo, *Et uni dedit quinque talenta, alij aũt duo, alij uerò unum,* id eſt, vni largitus eſt dona plura atq; maiora, alij verò minora ac pauciora. Alij quippe (ſecundùm Apoſtolum) datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, alij gratia ſanitatum, alij operatio virtutũ, alii prophetia, alii diſcretio ſpirituũ, aliquibus quoq; dantur omnia iſta & alij qui in naturalibus inclitè decorantur qui ſortiti ſunt animam bonã, & quaſi naturaliter ad virtutes diſpoſiti, ingenioſi, eloquentes, formoſi, ad aliorũ gubernationē E bene diſpoſiti. Per duo ergo talēta intelligere poſſumus ſubtilē intellectum, & affectũ, bene diſpoſitũ, vel ſapientiã & caritatem, *Vnicuique* ſeruorũ largitus eſt Chriſtus, *Secundùm propriam uirtutem,* id eſt ſecũdùm ipſius capacitatē & dignitatem. Ex quo patet, quod per iſta talenta intelligenda ſint maximè dona gratiæ gratũ facientis ſeu gratis datæ. Hæc. n. ſuper adduntur naturalibus donis, & perficiunt ea *Et profectus eſt ſtatim* i. diſtributione hac facta propriæ libertati eos dimiſit, vt negotiarentur. *Abijt autem,* id eſt, in opus proceſſit, & iuit quò Deus præcepit. *Qui quinq; talenta acceperat.* Per hæc quinq; talenta intelligo quinquipartitã gratiã ad viros apoſtolicos & perfectos pertinentē, videli- F cet ſapientiã, ſanctitatem, eloquentiã, miraculorum operationē, & diſcretionem in omnibus, *Et operatus eſt in eis,* id eſt, pea, hoc eſt, bene vſus eſt eis & fructuosè ea expendit ad Dei honorem & aliorũ ædificationem, propriamq́; ſalutem, *Et lucratus eſt alia quinq;,* id eſt, eiſdem donis multũ profecit & creuit, vel alia quæ nōdum acceperat eſt adeptus. *Similiter qui duo talēta* prædicta *Acceperat lucratus eſt alia duo,* eo modo ſicut præcedens quinq;, *Qui aũt unũ acceperat abiens.* i. à Deo aduerſus & ad terrena ſe vertens, *Fodit in terra.* i. talentũ ſibi collatũ, videlicet intellectualē notitiã & ſubtilitatē, in ſenſibilibus merſit & occupauit, abutēs gratia Dei, & proximo nihil proficiens, cũ tñ Petrus admoneat, Vnuſquiſq; (inquiēs) ſicut accepit gratiã in al-

teruttum

A terutrũ illã adminiſtrãtes, ſicut boni diſpẽſatores multiformis gratiæ Dei, *Et abſcondit pecuniam domini ſui*, id eſt, prædictũ talẽtum ſibi à Deo mutuatum non produxit in lucem ueritatis atque iuſtitię, ſed ad errorem & uanitatem uſus eſt eo, quemadmodum ſcriptum eſt: ſapientes ſunt ut faciant mala, bene autem facere neſcierunt. De talibus loquitur Iſaias, Vę qui profundi eſtis ut à domino abſcondetis conſiliũ, quorum ſunt in tenebris opera. Itaq; qui abſcondit talentum ſibi donatum, non acquieſcit Apoſtolo exhortanti, Noli negligere gratiam Dei. Et rurſus, Collabora, (inquit,) gratiæ Dei. Iõ de ſeipſo teſtatur Gratia eius in me vacua non fuit. *Poſt multum uero temporis uenit dominus ſeruorum illorum*, i. in die iudicii, qui multùm diſtat à

B die aſcenſionis, uenit Chriſtus, *Et poſuit rationem cum eis*. i. rationem exiget à ſeruis ſuis, diſcutiendo qualiter uſi ſint beneficiis ſibi conceſſis *Et accedens*, i. Chriſto fiducialiter ſe repræſentans. *Qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta*, i. fructum & meritum operum ſuorum quæ conſequutus eſt bene vtendo ſuis talentis, *Dicens, Domine quinque talenta mihi tradidiſti, ecce alia quinque ſuperlucratus ſum*, proficiendo in bonis, & gratiam mihi datã duplicando, uel aliis eam communicando *Ait illi dominus eius*, Iuſtus omnium remunerator. *Euge* Interiectio eſt animi exultãtis, id eſt, tibi congaudeo, & bene ſit tibi, *Serue bone* in habitu *Et fidelis* in actu, non tuum, ſed domini tui quærens honorem,

C *Quia ſuper pauca fuiſti fidelis*, id eſt, donis gratiæ, quæ parua ſunt comparatione donorum gloriæ efficaciter uſus es, *Super multa te conſtituam*, i. perfectum præmium omnium bonorum aggregatione perfectum & bonum tui appetitus plenariè contentatiuum tibi præſtabo, hoc eſt, meipſius fruitionem, imò meipſum tanquam obiectum beatificum, bonumque immẽſum. *Intra in gaudium domini tui*, id eſt, patriam cœleſtem, atque diuitias gloriæ creatoris, ut immergaris & abſorbearis in Deum, & impleatur in te quod ait propheta, Adimplebis me lætitia cum uultu tuo. item que, Satiabor cum apparuerit gloria tua. *Acceſſit autem & qui duo talenta acceperat*. Sicut de præcedenti, ita de iſto ſubiungitur nec eſt difficultas in litera. Quanuis autẽ huic ſeruo dicatur ſicut & priori, *Supra multa te conſtituam, &c.* non tamen amborũ eſt merces æqualis, ſed qui pluribus & maioribus donis idonęè eſt uſus, maiorẽ cõſequitur gloriam, quam qui paucioribus atque minoribus uſus eſt fructuosè. Sicut econtrariò ampliorem damnationem incurriſſet ille quàm iſte, ſi negligens fuiſſet repertus. Cum. n. augentur dona, rationes etiam creſcunt donorum, ſecundũ Gregorium. *Accedens autem & qui unum talentum acceperat* Nã & impii adducentur ad Chriſti tribunal, & ei reſpondere cogentur, *Ait, Domine ſcio quia homo durus es*. i. rigroſſus & diſtrictè ulciſcens Denique paulus ait. Vide bonitatem & ſeueritatem Dei, propriè tñ eſt Xp̃s durus, ſed iuſtus & pro tempore rigoroſus, *Metis ubi non ſeminaſti & congregas vbi non ſparſiſti*, id eſt, plus requiris quam contuliſti, & quæris opera

E meritoria in his qui ex naturalibus ſuis mereri non poſſunt imò & infidelibus ad quos non deſtinati legatos ſeu prædicatores, *Et timens* tuam deſtructionem *Abij & abſcondi tuum talentum in terra*, ſecundùm ſenſum iam prænductum, id eſt, opera bona omiſi, & pauore confractus ſiue diffidẽs, quod tibi ſatisfacere poſſem, ceſſaui à bene agendo. *Ecce habes quod tuum eſt*, i. donum quod mihi donaſti, recipere potes, nec oportet ut amplius exigas à me. *Reſpondens autem dominus eius, dixit ei* Omnia iſta ſuo modo fient in iudicio intellectualiter ac repentè. *Serue mala*, qui teipſum excuſas, & domino tuo calumniam facis, *Et piger*, i. negligens qui per obedientiã omiſiſti talentum collatum fructuoſè expendere *Sciebas quia ego Meto ubi non ſemino & congrego ubi non ſpargo*, iuxta ſenſum iã tactum, *Oportuit ergo te cõmittere*, id eſt, ad bene utendum, & erogandum dare, *Pecuniam meam*, id eſt, talentum quod tibi conceſſi, *Nummularys*, id eſt, bonis rectoribus atque doctoribus, qui more nummulariorum illud aliis erogaſſent ad cumulandũ ſpirituale lucrum, gratiamque diuinam in ſeipſis & aliis: uel nummulariis, i. auditoribus bonis, qui poſſent dominicam pecuniam duplicare, agendo quod didicerunt, et de uirtute in uirtutem pergendo, *Et ueniens ego* ad iudicandum te. *Recepiſſem utique quod meum eſt*, id eſt talentum tibi creditum acceptaſſem et bene eroga-

A tum fuiſſe iudicaſſem, recepiſſemq; illud *Cum uſura* id eſt, ſpirituali profectu ſeu lucro inde exorto, & ita te & illos ſaluaſſē. Seruus iſte peruerſus ex propriis uerbis damnatione dignus conuincitur. Quoniam.n, agnouit dominum ſuum eſſe durum, & metere ubi non ſeruerit, debuit eſſe formidoloſus atq; ſolicitus, ne corā domino ſuo infructuoſus & uacuus appareret, ſciens ſe de negligentia puniendum. Deinde Chriſtus ait executoribus ſui iudicii, ſ. Angelis bonis vel malis. *Tollite itaque ab eo talentum* unicum quod recepit, id eſt, honore & præmio talenti eum priuate, ut non cedat ei in bonū ſeu gloriā, ſed in malum atque ſupplicium, *Et date ei qui habet decem talenta*, id eſt, facite ut ce-
B dat ei in bonum ſeu gloriam: quia ex cōparatione negligentiæ illius, huius diligētia clarius eluceſcet: ſicut oppoſita iuxta ſe poſita euidentius innoteſcunt: & etiam quoniam pœna illius auget felicitatem
Pſal. 17 iſtius, ſecundùm illud, Lętabitur iuſtus cū
Roma. 8. uiderit uindictam. Scimus equidem quoniam diligentibus Deum omnia cooperātur in bonum. Cum autem iſtud talentū potius dare dicatur habenti decē talēta, uidelicet ei qui quinq; talēta duplicauit, quam habenti talēta quatuor, ſubiungitur, *Omni enim habēti dabitur*, i. quātò quis magis in gratia Dei profecerit, tātò ampliorem gratiæ multiplicationem in præſenti, gloriamque pleniorem habebit in patria, *Et abundabit* in ſpirituali opulētia.
C Ex quo patet ſecundū quoſdā, quod plus recepit is cui credita ſunt quinque talenta, quàm ille cui conceſſa ſunt Deo, uel cui unum: quāuis quidā dicunt oppoſitū, *Ei autem qui nō habet*, i. modicum poſſidet. Quod.n. modicum eſt, pro nihilo reputatur. Vel ei, qui non habet gratiam gratū facientem, ſeu caritatem, uel fidem, quæ per dilectionem operatur. Vel ei, qui non habent. i largitori gratiarum ingratus eſt *Et quod uidetur habere*, i. hoc ipſum quod à Deo ſortitus eſt, quantùm ad donum naturæ ſeu gratię gratis datæ, *Auferetur ab eo*, i. non cedet ei in bonum, uel omnino ſpoliabitur eo, quia nec ſapiētia, nec ſciētia, nec opes, nec oratio erunt apud infe-
Eccle. 9. ros quo iſte & ſibi ſimiles proiicientur.
Dioniſius Veruntamen (vt ait Dionyſius) per peccata non deſtruitur natura, ſed lęditur. Vnde in demonibus naturalia permanſerūt D acuta & integra: tamen quò peccator meliora naturalia habuit, eò damnabilior cōprobatur. *Et inutilem ſeruum*, i. infructuoſum, qui nec propriam ſalutem cum timore & tremore operatus eſt, nec domini ſui quęſiuit honorem, nec profuit proximis, *Eycite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium*. Hoc totum ſupra expoſitū eſt. Satagendum eſt itaque unicuique Epheſ. 4
noſtrum ut dona ſibi diuinitus pręſtita ſagaciter atque humiliter pēlet, Deo gratus eſſe conetur, & dignè ambulet uocatione qua uocatus eſt. Hoc fecit virgo glorioſa cū dixit, Quia fecit mihi magna q Lucæ 1.
potens eſt. vnde Apoſtolus, Nos (inquit) 1. Cor. 2.
non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, ut ſciamus E
quę à Deo donata ſunt nobis. Si.n. ignoremus quid et unde habemus, nō agimus gratias, nec benefactorem diligimus. Gratias autem agendo ac diligendo, beneficiis potioribus adimplemur. Veruntamē inueniuntur quidam vani, nimium imperfecti et friuoli, qui ſi aliquid excellentiæ uel perfectionis in ſe deprehenderint, ſtatim in ſe gloriari, intumeſcere aliosque aſpernari incipiunt. *Cū aūt uenerit filius hominis in maieſtate ſua*. Dicūt aliqui in iſto ca. tres parabolas cōtineri, quarū iſta ſit tertia, quā aſſerūt pertinere ad actiuos. Sed quod hic dicitur, nō eſt parabola: nō. n. aliud per ſimilitudinē ſignificatur, ſed de ipſo iudicio apertiſſimè ſaluator prænūtiat, de quo in duabus pręcedētibus parabolis occultè & figuraliter loquebatur. F
Deniq; & ſi eſſet parabola, nō tamē ſolos actiuos cōcerneret. Agitur.n. hoc loco de omnibus gētibus & ſegregatione, examinatione, iudicatione, & pręmiatione eorū, vt patet inſpiciētibus literā. Quia ergo de ipſo iudicio multa prædixit obſcurè, miſticè, nūc deſcribit ipſum, & proceſſum eius apertè. Cū aūt venerit filius hoīs motu locali, & corporali deſcenſu à cœlo empyreo ad iudiciū, qui ſecūdū ſuā diuinitatē immēſus atq; immobilis eſt, in maieſtate ſua. i. in ſua magna poteſtate & corpore glorificato, *Et omnes angeli ſancti* nouē ordinū. *Cū eo*. qui in ſuo primò aduētu venit in humilitate cū paucis & ægenis diſcipulis: veniēt aūt angeli ſācti cū eo, & tūc viſibiliter oībus apparebūt. Primò, pp reue-

A reuerẽtiã iudicis. Secũdò, ad errorẽ malorũ. Tertiò, ad excuſationem eorũ, qui angelicis inſtinctibus noluerunt aſſentire. Quartò, ut exequantur ſententiã iudicis in reprobos. Dicit hic quidã, ꝙ miniſterio angelorũ bonorũ electi deducentur ad cœlum, reprobi verò ab angelis malis ad inferos pertrahentur: ſed verius reor, ꝙ electi per dotẽ agilitatis propria poteſtate aſcẽdent, & velut ſcintillæ in arũdineto diſcurrẽt: itẽ ꝙ angeli ſancti proijciẽt, & cõtrudẽt tã demones quàm hoĩes perditos in infernũ. Diaboli.n. tã inuitè intrabũt in infernũ, vt hoĩes praui. Ideo.n. ſupra dixit ſaluator, Exibũt angeli & ſeparabũt malos de medio iuſtorũ, & mittent eos ĩ caminũ ignis *Tũc ſedebit ſup ſedẽ maieſtatis ſuæ*.i. ĩ ſua iudiciaria poteſtate reſi-
B debit. Vel, ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, i. ſuper eccleſiam in qua ſedes eſt Dei, *Et congregabuntur*.i. ab angelis coram eo adducẽtur gẽtes, quorũcunque temporum, conditionũ, ætatũ, & ſtatuũ ante eũ *Et ſeparabit eos ab inuicẽ*, loco & voto, ac pmio, *Sicut paſtor ſegregat* tpe ſerotino *Oues ab hædis* in diuerſis ſtabulis eos locãdo. In die.n. ſimul paſcũtur, ſed de ſero ſegregant, ſic durãte die ac tẽpore gratię ſimul in eccleſia habitãt & veſcũtur electi & reprobi. Porrò in fine temporis huius, hoc eſt, in conſummatione ſeculi ſecernentur ac diuidẽtur *Et ſtatuit*, i. firmiter ponet filius hominis non humana, ſed diuina uirtute, *Oues quidem*, i. electos qui propter innocentiã, ſimplicitatem, utilitatem & operum bonorum fœcunditatem ouibus comparan-
C tur: iuxta illud, Nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius: de quibus loquitur Chriſtus, ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas. Et alibi, Ecce ego ipſe paſcam oues meas *A dextris ſuis* uel ad literã ad latus ſuum dextrum, tanquàm in loco digniori. Vel à dextris.i. in bonis ſuis iocundis & proſperis, in conſolatione & ſpe bona, ita ꝙ ignis conflagrationis eos non lædet pro tunc *Hædos autem* ſtatuet *A ſiniſtris*.i. in loco oppoſito & in aduerſis ac triſtibus in deſolatione, & ignis prædicti combuſtione, qui ſignificatur per hœdos: quoniam hœdus eſt animal petulans laſciuum, infructuoſum, ſemper feruens ad coitum. *Tunc dicet rex*, uidelicet Chriſtus, qui habet in ueſtimento & in fœmore ſuo ſcriptum, Rex regum & dominus D
dominantium: de quo Ieremias teſtatus eſt, Regnabit rex & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſtitiam in terra Et Pſ. Deus iudicium tuum regi da *His qui à dextris eius erunt* qui ſtabunt in magna conſtãtia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerũt *Venite* ad alta cœlorum *Benedicti patris mei*.i. ſanctificati, gratiſq; repleti à patre meo Deo æterno & adorando *Poſſidete* hæreditaria perpetuaque poſſeſſione *Paratum uobis regnum à conſtitutione mundi*, i. cœlum empyreum, eiuſq; delitias in principio mundi creatum, & ad inhabitationem electorũ captatum Nec obſtat quod dominus ait. Vado parare uobis locum. Cœleſtis enim patria ante conſtitutionem mundi parata eſt ſanctis ſecundũ prædeſtinationem, E
à principio mundi per creationẽ, in Chriſti paſſione & aſcenſione, quantùm ad meritum introeundi & ianuæ apertionem *Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere*. Ponit hic ſex opa miſericordiæ, quibus addi ſolet ſeptimũ, ſcilicet mortuorum ſepelitio. Quomodo autem electi exhibuerint hęc Chriſto, ipſe poſt pauca exponit *Hoſpes*, id eſt, peregrinus *Eram & collegiſtis*, id eſt, ad hoſpitium ueſtrũ induxiſtis me, prout in Iſaia habetur, Egenos, uagoſque induc in domum tuam. Vnde & Iob, Foris (inquit) Iob 31.
non manſit peregrinus, oſtium meum uiatori patuit. Hinc Paulus hortatur, Hoſpitalitatem nolite obliuiſci, per hanc enim Hebr.13
placuerunt quidam angelis hoſpitio receptis, uidelicet Abraam & Lot, *Nudus & operuiſtis me* ueſtibus, prout monet Ioannes Baptiſta, Qui habet duas tunicas, det F Ioan.3.
non habẽti, *Infirmus fui, Et uiſitaſtis me*, cõſolationem et opem exhibendo, Hinc enim in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Non te Eccle.7.
pigeat uiſitare infirmum. Ex his enim in dilectione firmaberis. Et Iacobus, Religio (ait) munda & immaculata apud Deum, & patrem hæc eſt, uiſitare pupillos & uiduas in tribulatione eorum & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo *In carcere erã, & veniſtis ad me* alẽdũ, cõſolãdũ, ſeu liberãdũ, quia ut ſcriptũ eſt, Erue eos q ducũtur ad mortẽ. *Tũc reſpondebũt ei iuſti dicẽtes, Domine quando te uidimus eſurientem & pauimus? ſitiẽtẽ et dedimus tibi potũ? quãdo aũt te vidimus hoſpitẽ? &c.* Iſta interrogatio nõ

A oritur ex dubitatione ſed pietate & admiratione de iudicis dinumeratione et item ex deſiderio audiendi iocundum reſponſum. Eorum quippe conſcientia teſtabitur eis, quòd uera ſint iudicis uerba, et ſciunt ꝙ Chriſtus reputat ſibi factum, quod ſuis fit membris non ideo iſta fecerunt. *Et reſpondens rex, dicit illis, Amen dico vobis, quandiu,* id eſt, quandocunq; uel quantumcunque *Feciſti uni de his fratribus meis minimis,* i. alicui inopi quãtumcunque in hoc ſeculo uili & abiecto *Mihi feciſtis.* Iſti enim ſunt corpus meum miſticum, et caro mea, et tàm grata habeo bona eis facta ac ſi meæ perſonę eſſent exhibita, dummodò ex caritate, et propter me facta ſint eis Ob id autem quod ait, Quandiu feciſtis

B uni ex his fratribus meis minimis mihi feciſtis, uidetur Hieronymus dicere quod Chriſtus non paſcatur, hoſpitetur, operatur uel cætera miſericordiæ opera ſibi reputet facta, niſi in pauperibus ſpiritu qui ſunt fratres Chriſti, pertinentes ad gregẽ ipſius. Sed quanuis Chriſtus in illis ſpecialiter ſit, & opera eis impenſa ſibi facta profiteatur: tamen meritorium eſt quibuſcunque pauperibus benefacere propter Deum, et quoniam ſanctæ trinitatis inſigniti ſunt imagine gratiæ, gloriæque capaces, *Tunc dicet & his qui à ſiniſtris eius erunt, diſcedite à me maledicti in ignem æternũ.* Per ignem infernalem intelligitur cætera
Pſal.19. gehennæ ſupplicia, de quibus ait Pſal. pluet ſuper peccatores laqueos ignis, ſulfur, et ſpiritus procellarum pars calicis eorum. *Qui paratus eſt diabolo* primo apoſtatæ. *Et angelis eius,* de quibus in Apocalypſi

C ſcribitur, Draco pugnabat & angeli eius.
Apoc.12 Itemque Apoſtolus, Neſcitis (ait) quia an-
1.Cor.6. gelos iudicabimus? Ignis iſte ſecundũ quoſdàm à principio mundi ſimul cum cęlo empyreo factus & angelis malis paratus eſt. Dicunt enim infernum ſimul cum cœlo creatum. Vnde in Iſaia legitur, Præ-
Iſa.30. parata eſt ab heri Tophet, à rege pręparata, profunda & dilatata, eſca eius ignis & lingua multa. Tophet vocatur gehenna. *Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui & non dediſtis mihi bibere, &c.* Ideo condem-
Iaco.2. natur, quoniam opera miſericordiæ non fecerunt. Iudiciũ .n. ſine miſericordia fiet, ei qui non fecerit miſericordiam. *Tunc reſpondebunt* ei, videlicet Chriſto Iudici, *Et*

D *ipſi, Domine, quando te uidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi?* Hoc dicunt deſiderantes ſe excuſare. *Tunc reſpondebit illis, dicens, Amen dico uobis, quandiu non feciſtis vni de minoribus his,* i. fratribus meis minimis *Nec mihi feciſtis,* hoc eſt, quod illis negaſtis & ſubtraxiſtis, mihi negaſtis & ſubtraxiſtis. An iſtud iudicium fiet uocaliter vel ſolum mentaliter, non eſt certum, quanuis aliqui ſatis audenter ad hoc reſpondere præſumãt, temere diffinientes, quod ſine periculo ignoratur: multis tamẽ magnis viris apparet probabilius, quod prolatio ſententiæ erit uocalis. Deniq; de iſto iudicio manifeſtè *Dan.12*
prædictũ eſt in Daniele, Multi de his qui

E dormiunt in puluere terræ, euigilabunt, alii in vitam æternam. alii in opprobriũ. Vnde nũc ſubditur, *Et ibũt hi,* utpotè qui à ſiniſtris erunt, *In ſupplicium æternum, iuſti autem in uitam æternam.* Locus iſte ſancti Euangelii admonitione potius indiget quam expoſitione. Cogitemus ergo & intimo corde penſemus futuri iudicii rigorem, horrorem & intolerabilitatem, dulcedinem uerborum iſtorum, Venite benedicti patris mei, & gaudia electorum, amaritudinem quoq; illius ſententię, Ite maledicti in ignem ęternum, & infernalium ſuppliciorum vehementium ſempiternã reproborum calamitatem, deſperationẽ & incomprehenſibilem deſolationem. Itẽ quàm pauendum & graue ac doloroſum erit demonibus ęternaliter ſociari, ęternæq; obliuioni traditum eſſe. Quæri

F poteſt, cur Chriſtus dicat in futuro iudicio diſceptationem fieri potius de operibus miſericordię quàm caritatis uel iuſtitiæ, cum tamen de omni peccato futura ſit ibi diſcuſſio, nec omnes electi: de quibus iam ſermo eſt: opera miſericordiæ fecerint, ut patet de pauperibus, & religioſis quàm pluribus, præſertim de clauſis & anacoritis? Dicendum ꝙ ideo, quoniam opera miſericordiæ ſunt magis connaturalia homini. Nihil .n. naturalius quàm benefacere conſorti naturæ, Secundò, quoniam opera miſericordiæ directè & euidẽter includunt caritatem, uirtutum reginam. Tertiò, ut appareat quàm iuſtè negetur reprobis tunc miſericordia, qui nunc proximo miſericordiam non impendunt.

Quartò

A Quartò, ut homines ex his uerbis Chriſti incitentur ad opera pietatis. Quintò, quia ſcriptura ſpecialiſſimè & copioſiſſimè hortatur, laudat atque beatificat opera miſericordiæ. Siquidem beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Et, Beatus qui intelligit ſuper ægenum & pauperem. Sextò, ad inſinuandum, quòd uniuerſa ſalus noſtra et gratia, et quicquid in nobis boni eſt, ex miſericordia Dei procedit, dependet, perficitur. Poſtremò, per corporales miſericordiæ actus, dantur intelligi ſpũalia miſericordiæ opera, quæ illis præſtantiora & magis meritoria perhibentur.

Mat. 5. *Pſal. 40.*

CAPVT XXVI.

B De paſſione Chriſti,

Et factum eſt, cum conſummaſſet Ieſus ſermones.

ARTICVLVS. XLI.

Hora eſt, ut præparemus nos ad intuendum filium hominis pro nobis in cruce leuatum per ſerpētē æneũ à Moyſe pro ſigno erectum, ſignificatum: ut ſicut Iudæi inſpiciendo ſerpentem illũ, ſanabantur à morſu ſerpentum: ſic nos intuendo per fidem, affectum, & imitationē, ſaluatorem propter nos in patibulo eleuatum, ſanemur à morſibus diabolorum, à læſione peccati à tentationis ueneno.

Num. 21. *Ioan. 13.*

Chriſtus quippe in cruce ſuſpenſus, liber eſt, in quo omnium uirtutum perfe-
C ctiones, omnium contemplationum ſublimitates, & quicquid ad ſalutem pertinet, quicquid ad ſpeculationis apicē ſpectat, mirabiliter, ineffabiliter, & ſupernaturaliter, diſcuntur, reſplendent. Deſcripturus itaq; glorioſiſſimus, ſapientiſſimusq; Euangeliſta, ſublimis apoſtolus, ſãctus Mattæus paſſionem domini noſtri Ieſu Chriſti, in quo eſt ſalus, uita & reſurrectio noſtra, ita exorſus eſt. *Et factum eſt cũ conſummaſſet.* i. terminaſſet *Ieſus,* filius Dei, in quo ſunt oēs teſauri ſapiētię, & ſciētiæ abſcõditi, *Sermones hos omnes,* qui in præcedētibus ſunt deſcripti capitulis, *Dixit diſcipulis ſuis,* præſertim apoſtolis, ad quos fecit ſermonē pręſcriptũ, qui in duobus pręcedētibus capitulis poſitus eſt. *Scitis, quia poſt biduũ.* i. poſt duos dies, videlicet iſtũ ĩ

Col. 2.

quo hæc loquor, & immediatè ſequentē. D *Paſca fiet.* i. paſcalis celebritas incipietur, & immolabitur agnus paſcalis. Vnde Lucas ſic habet. Appropinquabat dies feſtus azymorũ, qui dicitur paſca. Porrò de diuerſis acceptionibus huius nominis paſca cito dicetur. Iſta aũt locutus eſt Ieſus feria tertia ĩ hebdomada paſſionis, agnus verò paſcalis immolabatur feria quinta eiuſdē hebdomadę hora veſpertina, ĩ qua incepit paſcalis feſtiuitas, hoc eſt, die ſeu luna quarta decima Aprilis ad veſperã, ꝙ mēſis apud Iudæos eſt principiũ anni ac mēſiũ. Sic.n. dñs iuſſerat Moyſi in Exodo. *Exod. 12* Hac.n. die & hora pręcepit dominus filiis Iſrael offerre, & manducare agnum paſcalē in terra Aegypti. Vnde paſca, quod Hebraicæ dicitur faſe, non à paſſione, ſed à B tranſitu nomē accepit ſecũdũ Hie. & Aug. Primò, quoniam filii Iſrael eadem nocte egreſſuri erant cum feſtinatione de terra Aegypti. Secundò, quoniam nocte illa angelus, interfector primogenitorum Aegypti, videns fores Iſrael ſanguine agni perfuſas, tráſiliit pertranſiuitq; Iudæos, nõ tãges quenquam eorum. Tertiò, quoniã prępfigurauit tranſitum Chriſti ex hoc mundo ad patrē, & quia præſcriptus ſermo in monte oliueti factus eſt, puto quod in eodem loco Chriſtus paſſionem ſuam prædixerit. Deniq; paſſionem ſuam prænunciauit Apoſtolis. Primò, ne videretur improuiſè ſeu neſcienter comprehenſus & paſſus. Secundò, vt animos diſcipulorum contra futura ſcandala roboraret: Iacula nempe præuiſa minus lædunt. Tertiò, ut F monſtraret ſe non timere eos qui corpus occidunt, dum nec locum paſſionis, nec aduerſarios ſuos declinauit, ſed adiit. Aduertendum quoq;, ꝙ in præhabita Saluatoris interrogatione, qua ait, Scitis quia poſt biduũ, &c. duo includũtur, quorũ vnũ ſciebãt apoſtoli. ſ. ꝙ poſt biduum paſca fieret, aliud ignorabant, videlicet ꝙ poſt duos dies Chriſtus occideretur. Nouerant quidem ex frequenti Chriſti prænunciatione, ꝙ filius hominis de proximo eſſet interficiendus, ſed determinatum diem huſcuſq; ignoraſſe videntur, *Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum,* non tunc. i. eodem die, quo Chriſtus dixit verba inducta, uidelicet tertia feria: ſed tunc. i. illo tempore, vtpotè die immediatè ſequenti: ſeu fe-

A ria quarta qua Chriſtus manſit in Bethania: dans impijs locũ, & ipſs liberè conſulédi de ſua morte, non tñ ió manſit directè, vt illi hoc facerẽt, ſed ne propriã paſſioné impediret, accelleraret, vel aliter q̃ prophetatũ fuerat, adimpleret. Oportuit .n. vt pp verificandas ſcripturas à diſcipulo venderet, qđ factũ eſt feria quarta, nec factũ fuiſſet, ſi tũc ingreſſus fuiſſet Ieruſalẽ. Tũc ergo cõgregati ſunt principes ſacerdotũ. i. pontifices, quorũ vnus alteri in ſacerdotij principatu ſucceſſit, quorú nomina ponit Lucas in actis Apoſt. uidelicet Annas, Caiphas, Ioannes, & Alexander, *Et ſeniores populi*, qui erant ſeptuaginta, & iudices ordinarij, ſucceſſores, ſeptuaginta ſeniorum, quos Moyſes ſtatuit, horum multi fuerunt ſcribæ, & fariſæi. Ab B his aũt qui videbantur regere populũ, egreſſa eſt primò iniquitas in populo. Ipſi nanq; primò cõceperunt odiũ cõtra Chriſtũ, quo facto, ſeduxerunt vulgũ, auertentes plebẽ à Chriſto. *In atrium principis ſacerdotum, qui dicebatur Caiphas* eratq; pontifex anni illius ſecundũ Ioannem, *Et concilium fecerunt, ut Ieſum dolo tenerent*. i. inſidiosè, & fraudulenter comprehenderent, quem non audebant publicè capere, nec poterant iuſtè ligare, *Et occiderent* eum morte turpiſſima, ſatiando ſe pœnis eius. Iam. n. frequenter propoſuerunt eum occidere, & conati fuerunt eum nunc lapidare nunc comprehendere, ſed Ieſus exiuit de manibus eorum, ſicuti in diuerſis capitulis teſtatur Ioannes. Inſuper Lazaro ſuſcitato, mox quidam qui ſuſcitationi e- C ius interfuerunt, abierunt, & nunciauerũt fariſæis, tuncque immediatè collegerunt pontifices, & fariſæi conſilium, dicentes, quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit? Cumq; reſpondiſſet Caiphas, Expedit vobis vt vnus moriatur pro populo, & non tota gens pereat: ex illo eodem die cogitauerunt, & firmiter decreuerunt interficere eum: Sed quia frequenter euaſit manus eorum, ideo nunc conſultabunt de modo tenendi, occidendiq; eum: præſertim quoniam die præcedenti duriſſimè increpauit, & grauiſſimè oſtendit eos, ut ſupra iam patuit, audieruntq; eum dixiſſe, Nõ me videbitis amodo, &c. vnde ſuſpicabantur quod fugeret, & multos ſibi diſcipulos congregaret. *Dicebant autem, Non in die feſto*, id eſt, nõ teneamus D nec occidamus eum, durante ſolemnitate paſcali iam imminente, *Ne fortè tumultus*, id eſt, ſeditio & turbatio, *Fieret in populo*. Tunc enim populus undiq; confluxit in Ieruſalem propter feſtiuitatem, & ſciebant principes ſacerdotum, quòd multi de populo credebant Ieſum eſſe, ut prophetam, uel Chriſtũ in lege promiſſum, ideo uerebantur ne iſti contradicerent atq; reſiſterent eis, & Chriſtum (quanuis captum) eriperent. Magis ergo timuerũt uulgum quàm Deum. nec propter ſcandalum populi deuitandum uoluerunt Chriſti paſſionem deferre uſque poſt paſca, ſed ne Chriſtus à populo eriperetur atq; euaderet. Verumtamen iſtud conſilium poſtmodum mutauerunt Iuda ueniente ad eos, qui dedit eis inopinatũ, oportu- E numq; modum exequẽdi quod cupiebãt. *Cum autem*, id eſt, ſabbato ramis palmarũ. *Eſſet Ieſus in Bethania*, iuxta illud, Ieſus ante ſex dies paſchæ uenit Bethaniam. Vt enim refert Euangeliſta Ioannes, cũ poſt ſuſcitationẽ Lazari decreuiſſent Iudæi occidere Ieſum, abijt in regionẽ iuxta deſertum in ciuitate quæ dicitur effrem, ſed ſexto die ante paſca, & cęnam, uenit cum diſcipulis ſuis Bethaniam, *In domo Symonis leproſi*. Ambroſius libro ſexto ſuper Lucã, uidetur aſſerere, quod Symõ iſte adhuc erat leproſus, ſic etenim ait, Apparet quod Chriſtus leproſum non refugit, nõ uitauit immundum, ut maculas humani corporis poſſet abluere. Hieronymus autem hoc loco affirmat, ꝙ tunc non erat le- F proſus, ſed ante curatus fuit à Chriſto, retinuit tamen nomen leproſi. Quemadmodũ & Matthæus poſt ſuam conuerſionem vocatus eſt publicanus, & iſtud communius tenet, probabiliusq; uł, quia Iudæis non licuit ingredi ad leproſos. In domo autem Symonis huius fuerunt hac uice cum Chriſto non ſolùm diſcipuli eius, ſed etiam Maria Magdalena, Martha, & Lazarus, ut patebit. Ioannes enim manifeſtè ſic habet: fecerunt ei cœnam ibi, & Martha miniſtrabat, Lazarus autem erat unus ex diſcumbentibus. Sed quia hic dicitur & Martha miniſtrabat, Origenes, & multi eum ſequentes, dixerunt, quòd cœna hæc fuit in domo Marthæ, uerùm quia hoc loco, & in Marco clariſſimè dicitur,

A dicitur, ꝙ effuſio vnguenti de qua ſtatim ſubdetur, quam omnes dicunt factam in cœna prædicta, fuit in domo Symonis leproſi, dicendum eſt, ꝙ cœna illa celebrata ſit in domo ipſius. Sed rurſus videtur hoc poſſe ſolui, per id quòd hoc loco ait Hieronymus, ipſam Bethaniam, quæ interpretatur domus obedientiæ, quondam fuiſſe Symonis leproſi, atq; per hoc ꝙ Chriſtus fuit atque cœnauit in domo Symonis huius, non excluditur, quin cœnauit in domo Martæ, cuius domus fuit in Betania. Huic verò obuiare videtur iſtud Marci, Cum eſſet Betaniæ in domo Symonis leproſi, ex quo concluditur, ꝙ domus Symonis erat pars Betaniæ, & hoc idē dicit Ambroſius. Ad argumentum autem Origenis

B dicendum, ꝙ Marta miniſtrabat in domo alterius propter reuerentiam Chriſti, & etiam quia fortaſsis propinqua & familiaris erat Symoni huic. Solent nanque amici interdum ſeruire in domibus propinquorum familiariumque ſuorum, *Acceſsit ad eum mulier* videlicet Maria Magdalenę *Habens alabaſtrum* hoc eſt, vas factum de alabaſtro, ꝙ eſt genus marmorei lapidis, in quo vnguenta ſeruantur illęſa, *Et effudit ſuper caput ipſius* Ieſu *Recumbentis*, hoc eſt, in menſa ſedentis, & manducantis, ſeu quieſcentis.

Bis in euangelio legitur Chriſtum profuſum vnguento fuiſſe à muliere. Primò, in Luca apud quem habetur, ꝙ mulier q̄ erat in ciuitate peccatrix, ut cognouit qd̄

C Ieſus accubuit in domo Fariſæi, attulit alabaſtrum vnguenti, &c. Secundò apud Ioānem, vbi ſcriptum eſt, Maria accepit librā unguenti nardi piſtici pretioſi, & unxit pedes Ieſu, & domus impleta eſt ex odore unguenti. Et de hac ſecunda vnctione nūc agitur, quia fuit occaſio venditionis Chriſti, ut ſubditur; Sed an vtraq; unctio facta ſit ab eadem femina. ſ. Maria Magdalena diſſentio eſt inter ſanctos doctores. Hieronymus. n. & Chriſoſtomus dicunt, ꝙ non, Ait quippe hoc loco Hie. Nemo putet eādem eſſe, quæ ſuper caput effudit vnguentum, & quæ ſuper pedes, Illa. n. lacrimis lauat & crine tergit, & peccatrix appellatur. De hac autem tale nihil ſcriptum eſt. Auguſtinus verò, Gregorius, Beda, & Eccleſia communiter tenent oppoſitū, quod probat Auguſtinus, quia apud Ioan-

D nem legitur, quod Maria vnxit dominū vnguento, & poſt capite ſequēti rurſus deſcribitur Maria pedes Ieſus unxiſſe. Porrò, Ambroſius ſuper Lucā relinquit ſub dubio. Tangit. n. reſponſionem pro vtraq; parte. Veruntamen ſalua in omnibus beatiſsimi Hieronymi reuerentia non videtur dictum eius quibuſdam probabile. Dixit. n. nihil tale ſcriptum eſſe de hac muliere quæ vnxit caput Ieſu, uidelicet Maria Magdalena, de cuius unctione, in Betania facta nunc agitur, ſicut de illa de qua recitat Lucas, quod ſtās retro ſecus pedes Ieſu, lacrimis cœpit rigare pedes eius. Cui obuiat ꝙ de Maria ſorore Martę ac Lazari ſcriptum eſt apud Ioannem, ꝙ capillis ſuis exterſit pedes ſaluatoris, & ꝙ unxit pedes eius, quorum utrunq; etiam recitat Lucas: Rurſus in Marco legitur, Surgens E

Ieſus mane, primò ſabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptem demonia, i. ſeptem peccata mortalia ſecundùm expoſitores, ex quo conſtat Mariam Magdalenā peccatricem fuiſſe, cui conſonat eius legenda, in qua ipſa fertur dixiſſe ſacerdoti eam in heremo inuenienti, ꝙ ipſa eſſet famoſā illa peccatrix, de qua in Euangelio legitur. Præterea non ſolùm eadem fœmina eſt, quę effudit unguentum ſuper caput & pedes Chriſti, ſed etiam eadem hora Maria Magdalenę fecit utrunq;. Iam. n. oſtenſum eſt ꝙ Mattæus nunc deſcribit unctionem in Betania factam paſsione inſtante, & illam Mattæus ac Marcus aſſerunt factam ſuper caput Ieſu recumbentis. Ioannes uerò ſcribit factam ſuper pedes ipſius. Neceſſe eſt F

ergo fateri, quod unxit pedes & caput. In prima tamen unctione non legitur: niſi pedes unxiſſe. Dicendum eſt ergo cum Beda quòd Maria hæc bis unxit Chriſtum, ſemel in Galilæa in domo Fariſæi ex contritione ſequens Chriſtum, & lacrimis pedes eius lauans, ut indulgentiam conſequeretur. Alii tamen dicunt ꝙ hoc factum ſit in Ieruſalem. Secundò, in Betania ex reuerentia, & deuotione: ideo Lucas deſcribit eam nomine peccatricis. Mattæus uerò nomine mulieris, quia iam altera fuit ſecundùm ſtatum & meritum, vt tangit Ambroſius. Et quoniam Maria vnxit caput Ieſu, dicunt aliqui ꝙ iſtud vnguētum non erat groſſæ materiæ, ut cætera

A unguenta. Indecens. n. uideretur tale unguentum ſuper caput hominis fundere: ſed ſubtilis, uidelicet liquor prætioſus de re aromatica expreſſus, ſeu lacrima de arbore aromatica fluens, quæ herba ſeu arbor dicitur nardus. Vnde ait Ioannes, ꝙ Maria accepit libram unguenti nardi piſtici, i. fidelis & puri non mixti, nec ſofiſticati: in quo tangit prætioſitatem unguenti illius, ita quod piſtici refertur ad unguentum. Nardus uerò hæc habet ſpicas quaſdam ex quibus liquor iſte extrahitur ſiue diffunditur, ut aliqui referunt: ideo Marcus refert, quod mulier iſta habuit alabaſtrum unguenti nardi piſtici ſpicati, hoc eſt, ſpicas habentis. Hoc ergo unguẽtum, quia refrigeratiuum, confortatiuũ,
B & odoriferum fuit, fudit Maria ſuper caput et pedes domini Ieſu, qui nudo capite, et nudus pedibus legitur inceſſiſſe: Quemadmodum aqua roſacea fundi ſolet ſuper caput æſtuantis, *Videntes autem diſcipuli* prædictam effuſionem ungnenti, *Indignati ſunt dicentes: Vt quid perditio hæc?* hoc eſt, Cur unguentum hoc tàm inutiliter fuſum eſt? Secundũ expoſitores cõiter ponitur hoc loco plurale pro ſingulari, per figuram ſynecdochem, ita ꝙ ſolus Iudas murmurauit, et uerba hæc protulit. Vnde apud Ioannem ſolus Iudas fertur hoc factum reprehendiſſe: ſed quia apud Ioannẽ Chriſtus pluraliter reſpõdẽdo, ait, Sinite illam &c. probabile eſt quod etiã aliqui alii indignabantur, ſed alia intentione, quàm Iudas. Nam Iudas ideo triſtabatur, quia præmium vnguenti cupiebat furari,
C aliis autem quibuſdam apparebat melius fuiſſe, ꝙ præcium vnguenti erogatũ eſſet pauperibus: ideo ſubditur, *Potuit enim unguentum iſtud uenundari multò*, hoc eſt, uendi pro pretio magno, *Et dari pauperibus*, Vnde apud Ioannem traditor ait, Quare unguentum hoc non væniit, hoc eſt, vẽditum eſt trecentis denariis, & datũ eſt egenis? In Marco uerò diſcipuli leguntur dixiſſe, potuit unguẽtũ iſtud venũdari plus quàm trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fortè diſcipuli hoc dicẽtes, incitati erãt à proditore, qui ſuã cupiditatẽ palliauit ſimulãdo pietatẽ ad pauperes. *Sciens autẽ Ieſus* quàm bene mulier illa feciſſet, & quàm iniuſtè Iudas indignaretur, vel ẽt alii qui adhuc rudes erant, nec magiſtri

ſui dignitatem penſabant, cuius erat tanta nobilitas, ut totius mundi unguẽta minus pretioſa erant, ad eius contactum & D
perfuſionem, *Ait illis, Quid moleſti eſtis huic mulieri?* Nam & fremebant in eam ſecundũ Marcum, Tanquam dicat irrationabiliter mouemini contra eam. *Opus enim bonum operata eſt in me:* quia infundendo unguentum ſuper me non perdidit illud, ſed religioſiſſimè fecit ex caritate & deuotione, magiſtrum ſuum honorans & recreãs. *Nam pauperes ſemper habetis nobiſcum* quam diu eſtis in uita pręſenti, & ergo poteſtis eis quotidie benefacere. *Me autem non ſemper habebitis* in hoc ſeculo modo, quo núc inter vos viuo & ambulo, ſenſibiliterq; vobiſcum conuerſor. De tali præſentia ait Chriſtus poſt reſurrectionem. Hæc ſunt E
verba quæ locutus ſum uobis cùm adhuc eſſem uobiſcum. Et etiam ante paſſionẽ, O generatio incredula, quandiu apud vos ero? Nec obſtat, quod ait infra capite ultimo, Ecce ego uobiſcum ſum cunctis diebus vſq; ad conſummationem ſeculi. Hoc .n. ait de pręſentia ſua per gratiam, & ſacramentalem exiſtentiam, potiſſimum autem de pręſentia ſua per diuinitatis ſuæ maieſtatem ac prouidentiam. *Mittens enim hæc mulier unguẽtum hoc in corpus meum* i. ſuper caput & pedes corporis mei *Ad ſepeliendum me fecit*, hoc eſt, nunc fecit quod faceret mihi in ſepulcro ſi poſſet. Voluit .n. Maria hoc corpus Chriſti ungere in ſepulcro, ſed non potuit, quia iam reſurrexit: ideo Chriſtus voluit ſibi nunc exhiberi, quod nouerat ſibi in die reſurrectionis non eſſe exhibendum. Vel ſenſus eſt, quòd F
hoc facto præfigurauit ſepulturam meam cito futuram, exhibendo mihi ſepulturæ officium. ſ. corporis vnctionem, quod Iudæi cõmuniter exhibebant ſepultis. Quẽ admodum Ioſef, & Nicodemus fecerũt Chriſto occiſo. Vtriq; autem expoſitioni conſonat quod in Marco dixit Saluator: Præuenit ungere corpus meum in ſepulturam. Hinc & apud Ioannem ait: Sinite illam, ut in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud. *Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium*, Hoc eſt euangelica facti huius hiſtoria, ſeu euangelica doctrina, in qua opus huius fœminę continetur *In toto mundo.* Ecce Ieſus paſſioni ſuæ iã proximus nouerat toto orbe terrarum

Euan-

A Euangelium ſuum diſſeminãdum *Dicetur à fidelibus. Et quod hæc fecit*.i. ꝙ mulier iſta hęc opera pietatis mihi exhibuit, caput meum ungendo, pedes lauando atq; tergẽdo. vel ſic, & qđ hęc fecit.i. hoc opus vnctionis, quod hæc mulier mihi impendit *In memoriam eius* hoc eſt ad laudem mulieris iſtius, hoc eſt, à fidelibus recitabitur opus iſtud tanquam uirtuoſum ad laudẽ iſtius deuotæ. Secundum ꝙ Salomon ait, Memoria iuſti cum laude, nomen autem impiorum putreſcet. Hoc videmus impletum, Omnes equidem commendamus Mariam Magdalenam in opere iſto. Spiritualiter debemus & nos caput Chriſti vngere pretioſo unguento, pedesque eius uita exemplari & bona fama, utranque B Chriſti naturam, puta diuinam, quę deſignatur per caput, & humanam quę per pedes exprimitur, honorãdo, vt clarificetur & magnificetur Chriſtus in ſeruulis ſuis.

Deniq; qui delectatur in domino, qui ſtudet in omnibus facere quæ ſunt placita Deo, hic vngit Chriſtum, ita ut delitię Xp̄i ſint eſſe cum eo. Qui eiuſmodi ſunt, dicere poſſunt cum ſponſa. Cum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorẽ ſuum, Et cũ Apoſtolo. Chriſti bonus odor ſumus in omni loco. Itemq;, in omni fiducia magnificabitur Chriſtus in corpore meo, ſiue per vitam ſiue per mortem. *Tunc* non eo die quo facta eſt unctio iam deſcripta, & quando hæc uerba locutus eſt Ieſus: ſed tunc.i. circa hoc tempus, videlicet feria quarta *Abijt unus de duodecim* C Apoſtolis, *Qui dicebatur Iudas Iſcarios* de quo ante paſſionem Chriſtus dicebat, Nónne vos duodecim ego elegi, & unus ex vobis diabolus eſt? Iudas ergo fuit vnus illorum, vocatione, non prædeſtinatione, nomine, nõ merito. Deniq; egreſſo Iuda, ſancta illa collectio mũdata fuit à filio tenebrarum ac perditionis, Propter quod Chriſtus ſtatim poſt Iudę abſceſſum dixit, Nunc clarificatus eſt filius hominis. *Ioan. 13.* Dicitur autem Iudas Iſcariot, quia (ut legitur) natus fuit de uico nomine Iſcariot, qui fuit in ſorte & familia Iſachar *Ad principes ſacerdotum* quos percepit congregatos, & probabiliter æſtimauit qđ ad tractandum de morte Ieſu: præſertim qui & à Chriſto audiuit quod poſt biduũ traderetur ad crucifigendum, ideo abſolutè & ſecurè interrogat. *Quid uultis mihi dare & ego uobis illũ tradã?* Tãquã dicat, Scio D cur conueniſtis, & paratus ſum veſtrum deſiderium perducere ad effectum, dummodò detis mihi quod cupio pretium. *At illi conſtituerunt* hoc eſt, dare promiſerunt *Ei triginta argenteos*, ſecũdùm Lucã, & Marcum, gauiſi fuerunt auditis ſermonibus Iudæ. Promiſit.n. quòd traderet eum occultè, idcirco mutauerunt conſilium, quo ante decreuerunt, dicentes, Non in die feſto videbatur.n. eis, ꝙ non poſſet eſſe conuenientior modus capiendi Chriſtum, quàm ut à proprio venderetur ac traderetur diſcipulo, quia & ſic ipſi quodammodo viderentur eſſe immunes: & Chriſtus videretur eſſe iniquus, quaſi à proprio diſcipulo proderetur ad mortem. Iudas uerò E ſpopondit ſe traditurum Ieſum illis cũ conſtituiſſent ei triginta argenteos. Tanti.n. valoris erat vnguentum prædictum, cuius prætio intãtũ doluit ſe fruſtratũ, vt deſiderio recuperandi illud, uenderet Ieſum. Quilibet nanq; illorum triginta argenteorum ualuiſſe dicitur decem denarios viuales: ſicque triginta argentei valebant trecentos denarios, quod fuit prętiũ huius vnguenti & patuit, O infelix Iuda, quàm parui prætii filius Dei in aĩo tuo, nec mirum, quia auarus fuiſti. Auarus autem non ſolùm Chriſtum, ſed & animam ſuam habet venalem. *Et exinde* hoc eſt, ab hac hora *Quærebat* Iudas *Opportunitatem* id eſt, conuenientiam loci ac temporis, *Vt eũ traderet* Iudæis ſiue turba credente ſeu libenter audiente Chriſtum. *Prima autem die azymorum*, Hoc eſt, feria quinta in hebdomada paſſionis, quę fuit vigilia F Paraſceues, & decimaquarta luna Aprilis (ut prędictum eſt) & dicitur prima dies azymorum.i. panum non fermentatorũ, quia à veſpere huius diei inceperũt Iudæi ueſci azymis panibus, quibus & veſcebãtur uſq; ad veſperam viceſimę primæ diei eiuſdem menſis, videlicet ſeptem diebus, prout præceptum fuit in Exodo, *Acceſſerũt diſcipuli*, i. Apoſtoli *Ad Ieſum, dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere paſca* Hoc eſt, agnum paſcalem, ¶ Hoc loco diſcuti habet diſſentio, quæ eſt inter Latinos & Grecos, de tempore cœnæ & paſſionis, atq; de materia in qua Chriſtus corpus propriũ conſecrauit. Dicunt itaque Græci, quòd Chri-

A Chriſtus ſciens ſe occidendum in die ſe-
ſto Paſcæ, hoc eſt, feria quinta ſecundùm
eos anticipauit per vnum diem manduca
tionem agni paſcalis, commedés illum fe
ria quarta, ſeu luna decima tertia. Et quia
hoc die Iudæi edebant panem fermenta-
tum: dicunt ꝙ Chriſtus in fermentato cõ
fecit, & ſic ipſi conficiunt aſſerentes ſe imi
tari inſtitutionem Chriſti. Dicũt ergo ꝙ
Chriſtus crucifixus fuit feria quinta. Ve-
rũ quia hoc manifeſtè contrarium eſt uer
bis Euangeliſtarum Mattæi, Lucæ & Mar
ci, dicentium, ꝙ prima die azymorũ Chri
ſtus cœnauit, & ſacramentum altaris inſti
tuit, in tantam prorumpunt veſaniam, vt
dicant beatiſſimos iſtos Euangeliſtas er-
raſſe & falſum ſcripſiſſe, & à Ioanne quivl
B timò ſcripſit Euangelium ſuum eſſe corre
ctos, dum ait, Ante diem feſtum paſcæ
ſciens Ieſus, quia venit hora eius, &c. vbi
docet cœnam factam die paſcalem feſtiui
tatem precedente. Probant igitur ſuũ in-
ſaniam, primò autoritate Ioannis iam al
legata. Dies.n. feſtus paſcę vocabatur, in
quo agnus paſcalis immolabatur ac edeba
tur, videlicet feria quinta. Ergo ante hãc
feriam Chriſtus cœnauit atq; confecit. Se
cundò, per hoc quod in Ioanne habetur,
quia Iudæi non introierunt prætoriũ Pi-
lati, nec contaminarentur, ſed ut mandu-
carent paſca. Ergo die quo agnum paſcalẽ
edebant, crucifixerunt Chriſtum. Tertiò,
quoniam mulieres in die Paraſceues pa-
rauerunt unguenta. Hoc autem nõ licuit
C feria ſexta: eo ꝙ dies illa fuerat celeberri
ma. Dies ergo Paraſceues in quo paſſus
eſt Ieſus, fuit feria quinta & luna decima
quarta. Sed iſte Grecorũ perſuaſiones ſol
uuntur faciliter per diſtinctionem huius
nominis paſca, quod in ſcripturis diuinis
diuerſis modis accipitur, Vno modo pro
tota hebdomada azymorum, ſicque in a-
Act.18. ctibus Apoſtolorum dicitur de Herode,
quod uoluit poſt paſca producere eum.ſ.
Petrum populo. Secundò, pro ipſa celebri
tate paſcali.ſ. pro die ſequente ueſperam
qua manducabatur agnus paſcalis, uideli
cet, pro die ſeu luna quintadecima ſic ſu-
mitur ſecundũ unam expoſitionem apud
Lucam Appropinquabat dies feſtus azy-
morum, qui dicitur paſca. Tertiò, pro ho-
ra immolationis & comeſtionis agni pa-
ſcalis. Quemadmodum in Marco ſcriptũ
eſt, Erat paſca, & azyma poſt biduum. D
Quartò, pro quocunque cibo uel pane
quo veſcebantur Iudæi, durante feſtiuita
te paſcali: Sic ſumitur apud Ioannem, Iu-
dęi non introierunt prætorium, ut man-
ducarent paſca, hoc eſt, azymos panes, qui
bus duntaxat ueſcebantur ſeptem diebus,
nec licuit eis ueſci his panibus, niſi eſſent
mundi ſecundùm legem, ſecundùm quam
contaminabantur ingrediendo domum
Gentilium, per quod patet ſolutio ſecun-
di argumenti Græcorum. Non enim ſu-
mit Ioannes loco præallegato paſca pro
agno paſcali, ſed panibus azymis. Quin-
tò, accipitur pro agno paſcali. Sextò, pro
figurato illius agni, hoc eſt, pro Chriſto,
de eo cantat Eccleſia, Ipſe enim uerus eſt 1.Cor.5.
agnus. Vnde Apoſtolus, Paſca (inquit) no E
ſtrum immolatus eſt Chriſtus. Septimò.
pro feſtiuitate epularum paſcalium, quem
admodum ſcriptum eſt. 2. paralipomenon
lib. Non fuit tale faſe à diebus Iudicũ qua
le fecit Ioſias. Ex his inſuper patet re-
ſponſio ad primam Græcorum inſtantiã.
Cum autem ait Ioannes, Ante diem feſtũ
pro die immolationis agni, ſed pro die ſe
quenti quę erat celebrior, cuius celebri-
tas incoabatur à ueſpera præcedentis diei.
Ad tertiam perſuaſionem eorum dicendũ
ꝙ parare unguenta pro defuncto ungen-
do, non fuit opus ſeruile, ſed religioſum
& pium ideo licuit die paraſceues. Deni
que ſecundùm ueritatem legalia ſeu ceri-
monialia legis ceſſauerunt, mox Chriſto
oblato ſeu paſſo quãtum ad obligationẽ,
Patet ergo quòd Chriſtus celebrauit cœ F
nam nouiſſimam feria quinta. Et quia tũc
Iudæi utebantur fermentato, conſtat
quod Chriſtus confecit in azymo. Rur-
ſus: quia non uenit ſoluere legem, ſed a-
dimplere, certum eſt, quod non manduca
uit carnes agni paſcalis cum panibus fer-
mentatis. ſed azymis. Poſtremo quod
Gręci aſſerunt tres Euangeliſtas erraſſe,
autoritatem & firmitatem ſcripturæ ca-
nonicæ confundit, ac deſtruit. Nam qua
ratione conceduntur Apoſtoli, Euangeli Matt.5.
ſtæ, uel prophetę erraſſe alicubi, eadem
ratione concederentur erraſſe, & alibi tã
quam proprio ſenſu, & ſpiritu humano lo
cuti. Ex hoc quoque ſequeretur ſcriptu-
ram canonicam datam, & inſpiratam non
eſſe à ſpiritu ſancto: cõtra quod ait Salua
tor,

D tor, Paracletus ſpiritus ſanctus quem mit
Ioan. 4. tet pater in nomine meo, docebit vos om
nia,& ſuggeret uobis omnia quæcunque
dixero uobis. Et alibi, Cum uenerit (in-
quit) ille ſpiritus ueritatis, docebit uos
omnem ueritatem. Præterea, qualem
apparentiam habet hoc quod tres Euan-
geliſtæ obliti fuiſſent, qua die Chriſtus cę
nauit,& paſſus eſt, quorum unus cœnæ in
terfuit,& alius à Petro inſtructus fuit, ter
tius quoq; ſe audiſſe teſtatur ea quæ ſcri-
Ioan. 21. pſit ab ipſis Apoſtolis. Aduertendum
verò: quia (ut refert Tomas) tota eccleſia
primò conſecrauit in azymo ſicut & Chri
ſtus, poſtea inſurgente hæreſi eorum, qui
dixerunt cum Euangelio ſeruanda eſſe le
galia, tota eccleſia ex familiari cõſilio ſpi
B ritus ſancti conſecrauit ĩ fermẽtato, ne vi
deretur iudaizare,& hæreſis illa deſtruere
tur. Vnde ceſſante hac hæreſi, eccleſia La
tinorum rurſus ut olim cõfecit in azymo.
Græci uerò conſuetudinem priſtinam ir
rationabiliter ſeruauerunt. Cauſa quip-
pe ceſſante, ceſſare debebat effectus. Hinc
itaque poſteriores Græcorum ad ſui erro
ris defenſionem confinxerunt multa men
dacia, affirmantes quod Chriſtus confecit
in fermentato, & cætera quæ commemo-
rata ſunt iam & reprobata. *At Ieſus, dixit*,
Ite in ciuitatem Ieruſalem *Ad quendam* nõ
exprimit quem, ſed ſecundùm Lucam &
Lucæ. 22 Marcum Chriſtus dedit diſcipulis (quos
Marc. 14 miſit) ſignum cognoſcendi domum & per
ſonam eius ad quem mittebantur, uideli
cet quod introeuntibus eis in ciuitatem
occurreret eis homo, portãs lagenã aquę,
C quem ſequerentur uſque in domum quã
ingrederetur,& dicerent domino ſeu pa-
trifamilias domus illius quod ſubditur,
Mat. 23 *Magiſter dicit*, uidelicet, Chriſtus ſummus
magiſter, qui ait, Nolite uocari Rabbi,
unus eſt enim pater veſter Chriſtus. Ex
iſto apparet, ꝙ ciuis iſte Ieruſalem fuit di
ſcipulus Chriſti quem nomine magiſtri
deſignari cognouit, quanuis fortè occul-
tus, ſicut & Ioſeph ab Arimathia. Secun-
dùm Chriſoſtomum homo iſte fuit ma-
gnanimus, qui chriſtum & eius diſcipu-
los hoſpitare & bene tractare audebat cõ
tra uoluntatem pontificum, ſcribarum &
fariſæorum: ſed hanc magnanimitatẽ om
nemq́ue perfectionem uirtutum poterat
ei chriſtus facillimè dare, atque creando
infundere. Hiero. dicit qđ hominis huius D
nomen non applicatur, quoniam talis mo
dus loquendi, frequens eſt in ue. te. & idio Luc. 22.
mate Hebræorum.

Porrò, Am. ait, ꝙ ideo non exprimitur
nomen eius, ut ignobilis fuiſſe æſtimetur.
Vnde ſecundùm Am. non erat diues aut
potens, ſed pauperis hoſpitium Chriſtus
elegit. Alii dicũt oppoſitũ, et hoc uerius
æſtimatur: quia de hoĩe iſto ſcribitur, te-
ſtãte Luca, ipſe demõſtrabit uobis cœna Lucæ. 22
culũ grãde ſtratũ: quod utiq; cœnaculum Actu. 1.
uel habitaculũ adeò grande fuit, ꝙ in ip-
ſo ſedebãt cẽtũ uiginti homines, in quos
deſcendit ſpiritus ſanctus in die pent. Pau
peres autem tales domus habere non ſo-
lent, æſtimo ergo quod homo iſte erat
multum potens, diues & nobilis non in- E
digens formidare Iudæos. Alioquin quõ
auſus fuiſſet etiam poſt Chriſti paſſionem
uſque ad diem pente. tenere in domo ſua
Chriſti diſcipulos quos (vt opinor) ſepius
aluit quoniam pauperes erant,& rarò exĩ
re audebant? Voluit nanque Saluator e-
tiam aliquos diuites habere diſcipulos, à
quibus cum ſuis interdum ſuſtentaretur.
ſ. Lazarum, Martam,&c. *Tempus meum pro-
pè eſt*, Hoc eſt, hora paſſionis meæ iã inſtat
Apud te facio paſca, i. in domo tua comedã
agnum paſcalem, *cum diſcipulis meis. Et fece
runt diſcipuli ſicut præcepit eis Ieſus,& paraue
runt paſca*, hoc eſt, agnum paſcalẽ coxerũt,
Iſti diſcipuli erant Petrus & Ioannes, ut
Lucas habet. *Veſpere autem facto*, i. hora ue Lucæ. 22
ſpertina feriæ quintæ ĩ qua poſt meridiẽ
uenit à Betania (ut creditur.) ad Ieruſalẽ
Diſcubuit Hoc eſt, paſca comedit *Cum duo* F
decim diſcipulis ſuis, i. Apoſtolis. Nõ ergo in
terfuiſſe uidẽtur aliqui de numero ſeptua
gintaduorũ diſcipulorũ. Aliqui tñ dicũt
oppoſitũ. ſ. qđ interfuerũt. *Et edentibus illis*,
uidelicet Xpo atq; diſcipulis. *Dixit Ieſus*,
*Amen dico uobis: quia unus ueſtrum me tradi
turus eſt* ſicut de paſſione, ita nũc de ꝓdito
re ꝓnũtiat, ut quãtũ in ſe ẽ, reuocet eũ à tã
malo propoſito. Iudas. n. qui ſibi conſcius
fuit tãti facinoris, meritò pœnituiſſet, au
diẽs ſe notari,& tamẽ ſentiẽs ſe tã patien
ter ac pie à magiſtro proprio, tolerari. *Et
contriſtati ualde*. Triplici cauſa contriſta
bantur. Primò,& maximè propter innocẽ
tis ac dilecti magiſtri impiiſſimã traditio
nem, uicinamq́ue mortem. Secundò, quiã
unuſ-

A vnuſquiſq; eorum timebat ſibiipſi, ne ex
humana fragilitate tale crimen incurre-
ret, ſcientes verba magiſtri ſui non poſſe
eſſe mẽdoſa. Tertiò, qđ inter eos fuit ali
quis tàm peruerſus, nam & crimen vnius
de congregatione in totá congregationé
ſæpè redundat, & bonus collega de lapſu
ſodalis, ſicut de proprio dolet, ideò *Cæpe-
runt ſinguli dicere* vel ſimul, vel ſeparatim,
ſeu ſucceſsiuè, ſecundùm Marcum quære-
bant ſigillatim, *Nunquid ego ſum domine*?
Nouerat vnuſquiſq; vndecim Apoſtolo-
rum ſe non habere propoſitum id agen-
di, ſed quærit vt excuſetur & certificetur
à Chriſto, quod non ſit tantùm flagitium
peracturus. Et fortè quærebant ut Chri-
ſtus traditorem monſtraret, quo facto ip-
ſi illum compeſcerent, & ſui magiſtri pro
B ditionem impedirent. Apud Ioannem le
gitur, quod cum Chriſtus dixiſſet, Vnus
veſtrum me tradet, diſcipuli aſpiciebant
ſe mutuò. Deniq; Lucas habet, ꝙ cœpe
runt inter ſe quærere, quis eorum hoc eſ-
ſet acturus? Primò ergo inter ſe quærebãt
& cum de nullo ipſorũ aliquid tale præſu
merent interrogauerunt magiſtrum ſigil
latim, ſecundũ Marcum. *At ille reſpondens
ait, Qui intingit mecum manum in paroſide,*
Hoc eſt, in vaſe quadrato, in quo erant
carnes agni, quod Marcus vocat catinũ,
quoniam fictile erat, *Hic me tradet*. Per hoc
non deſignauit Iudam apertè (ut aliqui
dicunt) nec dedit euidens ſignum, quo-
niam noluit occultum peccatorem publi
care, nec propriá paſsionem impedire. In
C Marco legitur Chriſtũ reſpondiſſe, Vnus
ex duodecim. Ex quo aliqui eliciũt, quòd
alij quoq; diſcipuli aderant. Præterea,
præter hoc ſignum indeterminatum de-
dit Chriſtus ſignum certum, & determi-
natum de proditore. Vnde.n.apud Ioan
nem legitur, Ipſe Ioannes erat recũbens
ſeu reclinatus in ſinu Ieſu, & ſuper pectus
Ieſu appodiauit tanquam familiaris, præ
dilectusq́; filius, cui Petrus innuit, & di-
xit, Quis eſt de quo dicit? Dixitq́; Ioan-
nes ad Ieſum ſecrete, Domine, quis eſt? Et
Ieſus, Ille (inquit) eſt, cui intinctũ panem
porrexero. Et cũ intinxiſſet, porrexit Iu-
dæ bucellam. Veruntamen Chriſto ſic
diſponente non indicauit Petro ſignum,
quoniam ex feruore dilectionis in Ieſum
mox inuaſiſſet proditorem, nec decuit ta

lem turbationem fieri in cœna magiſtri D
pacifici, *Filius quidem hominis uadit* ad mor
tem, *Sicut ſcriptum eſt de eo* in libris prophe
tarum, uidelicet in Pſal. ubi prænuntia-
tur à diſcipulo ſuo tradendus. Etenim ho
mo pacis meæ in quo ſperaui, qui edebat
panes meos magnificauit ſuper me ſup-
plãtationem. Et iterum, Aeſtimatus ſum
cum deſcẽdentibus in lacum, factus ſum
ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos
liber. Iſaias quoq;, Sicut ouis (inquit) ad
occiſionẽ ducet. Et, Oblatus eſt quia uo-
luit. Itẽq; Iere. Ego (ait) quaſi agnus mã-
ſuetus, qui portat ad uictimã. *Væ autem*.i.
æterna damnatio debetur & imminet *Ho
mini illi, per quem*.i.à quo *Filius hominis tra
detur. Bonum erat illi*.i. appetendum & mi-
nus malum eſſet proditori, *Si natus non* E
fuiſſet homo ille.i.ſi nunquam proceſsiſſet à
non eſſe ad eſſe. Melius quippè fuiſſet nũ
quam fuiſſe quàm tanta flagitia perpetra
re, gratia quoque & gloria in æternum
priuari: ſed & appetibilius eſt homini ab
ſolutè non eſſe quàm eſſe damnatum pro
pter æternam, pœnaliſsimamq́; miſeriã.
Et licèt eſſe damnatũ non ſit peius quàm
non eſſe, ratione pœnæ quæ non aufert
totum eſſe creatum, eſt tamen peius ratio
ne culpæ atq; æternæ auerſionis annexæ,
& eſt omnibus modis inappetibilius eſſe
damnatum, quàm non eſſe ex parte dam-
nati, licèt non ex parte rei. Nec dubium
quin miſeri in inferno, uellent ſe non eſ-
ſe. *Reſpondens autem Iudas qui tradidit eum,
dixit, Nunquid ego ſum Rabbi*? ideo ſuſcita-
tur, ne ſi ipſe taceret alijs interrogãtibus
faceret ſe ſuſpectum, quaſi præ cæteris pa F
uens, & malè conſcius ſibi. Et ut cæteris
innocentiorem, & ſecuriorem ſe mõſtret
non dominum ſed magiſtrum nominat Ie
ſum, tanquã blandientis affectum, ac cari-
tatiuam & docilé ſubiectionem oſtendẽs.
Solẽt quippè ſimulatores & callidi ſic lo-
qui, & ſingularibus nominib. uti, ne quid
mali æſtimetũ de eis. *Ait illi, tu dixiſti*, hoc
eſt, ueritatẽ expreſsiſti, quãuis nõ expreſſe
ris eã ſub forma propoſitionis, & affirma
tionis. Dicendo.n. Nunquid ego ſum? di-
xit, Ego ſum, quod uerũ erat. Vnde ſigno
interrogationis omiſſo ueritatẽ expreſ-
ſit. Non ſolũ hac reſponſione, ſed etiã il-
la qua dixit ſuperius, Qui intingit me-
cum manum in paropſide hic me tradet,
dedit

A dedit Chriſtus Iudæ intelligere, ꝙ eſſet proditor,& ꝙ ipſe Chriſtus hoc ſciret, vt enim ait Hiero. Cum Chriſtus dixiſſet, Vnus veſtrum me tradet, cæteri diſcipuli præ triſtitia ceſſauerunt comedere. Iudas verò temeritate,& impudentia, qua proditurus fuit magiſtrum, adhuc cũ eo manum poſuit in catino,ſicq; quod dixit. Qui intingit mecum, &c.pro tunc de ſolo Iuda intelligi potuit,quanuis diſcipuli hoc non notauerunt. Omnipotẽs enim Chriſtus ſic per verba ſua notauit,monuitque Iudam,quod latuit alios.

Et in iſtis penſandum eſt,quàm modeſtè,ordinatè,& pie,quàm demum terribiliter Chriſtus admonuit Iudam. Primò enim dicebat,Vnus veſtrum me tradet.Se B cundò,qui intingit mecum:& pœnã adiecit,Væ homini illi,&c. *Cœnantibus autem illis,accepit Ieſus panem* azymum,& triticeũ, *Et benedixit.* i. per verba conſecrationis in corpus mutauit, & tranſſubſtantiauit *Ac fregit* non panem,quia iam fuit conuerſus in corpus,nec corpus ſuum quod fuit ſub ſpecie panis,modo non quantitatiuo, ſed fregit dimenſiones panis conuerſi,ſub quibus continebatur corpus ſaluatoris. Conſecrauit.n.integrum panẽ,vel magnã eius partem,*Deditq;* cuilibet apoſtolorum particulam.imò totum Eucariſtiæ ſacramentum, quemadmodum ſubditur, Deditq; *Diſcipulis ſuis* etiam Iudæ. quoniã noluit occultum prodere peccatorem. Hilarius tamen dicit oppoſitum, ſed credendũ eſt C principi teologorum ſacratiſsimo Dionyſio,qui ait,ꝙ Chriſtus dedit proditori corporis ſui ſacramentum. Verumtamen nõ dedit corpus ſuũ ſub bucella,de qua apud Ioannem legitur, ſed ſub ſpecie panis nõ intincti.*Et ait,Accipite* quod porrigo.*Et comedite* deuotè, nõ ſicut alios cibos *Hoc* q̃d ſub ſpacie panis poſt conſecrationem continetur.*Eſt corpus meum* verum non figuratiuum duntaxat.

Porrò hæc verba,Hoc eſt corpus meũ: protulit Chriſtus antequam frangeret, vel porrigeret panem cœleſtem diſcipulis.Hæc.n.verba proferendo conſecrauit, quæ(vt aliqui dicunt)reperiuit dando ſacramentum Apoſtolis.De hac autem inſtitutione ſacramenti,& de his quæ concernunt præſentem materiam infinita dici poſſent,quæ cum alibi copioſsimè habeantur,hic inſerenda non ſunt. *Et accipiens calicem* plenum vino, vt putatur lymphato,quia in terra ſancta ſunt fortia vina,quæ ſolent lymphari, præſertim à ſobrijs viris *Gratias egit* Deo patri. *Et dedit illis* non vinum, ſed ſanguinem, quem per verba ſequentia conſecrauit,mutando vinum in ſanguinem,*Dicens,Bibite ex hoc* calice *Omnes* ſanguinem meum. Sequuntur verba conſecrationis, *Hic calix* contẽtum in calice.*Eſt ſanguis meus noui teſtamenti*,id eſt,per cuius effuſionem,& aſperſionẽ cõfirmatum eſt nouum teſtamentum, ſeu euangelica promiſsio,& doctrina. Teſtamentum nanq; in mortuis confirmatur ſecũdùm Apoſtolum,*Qui pro multis.* i. pro ſalute electorum reparãda. *Effundetur* pro omnibus enim paſſus eſt Chriſtus, & fuſus, eſt ſanguis eius quantùm ad ſufficientiã pertinet ex parte ſaluatoris, cuius paſſio idonea eſt omnes ſaluare niſi obicem ponant.Pro ſolis verò electis effuſus eſt ſãguis Chriſti quantùm ad efficiẽtiam, ſeu beatitudinis conſecutionem,ideo non ait pro omnibus,ſed pro multis. *In remiſſionẽ peccatorum* omnium originalis, videlicet actualis, ſeu perſonalis, tàm venialis quã mortalis. Ad hanc quippè remiſſionẽ faciendam,digna, & efficax eſt effuſio ſanguinis Chriſti, ſed oportet vt uirtus ſeu meritum. dominicæ paſsionis hominibus applicetur per fidem uel ſacramenta eccleſiæ,*Dico autem uobis, Non bibam amodò*, hoc eſt,ultra poſt hanc horam. *De hoc genimine vitis.* i. de uino quod generatur in uinea.*Vſque in diem illum*, hoc eſt,poſt reſurrectionem *Cum illud* genimen uitis,ſeu uinum non idem numero, ſed ſpecie uobiſcum.*Bibam nouum*,id eſt,nouo atq; inſolito modo uel recens ad literam. Vnde in die Pentecoſtes dixerũt Iudæi Apoſtolos muſto repletos,*In regno patris mei* hoc eſt, in eccleſia militante ſeu inter uos, & in medio ueſtri.De quibus loquor in Pſalmo,Narrabo nomen tuũ fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te.

D B *Heb. 9.* *1.Pe.2.* F *Actu.2.* *Pſal.21.*

Porrò ꝙ Chriſtus poſt reſurrectionem cum diſcipulis manducauit, Euangeliſtæ copioſè teſtantur, ꝙ cum eis tunc bibit, oſtendit Petrus in actis Apoſt.Deus (inquit)dedit eum manifeſtum fieri non omni populo, ſed teſtib. præordinatis à Deo nobis qui manducauimus, & bibimus cũ illo, *Ioan. 21.*

A illo, poſtquam reſurrexit à mortuis. Nec
dubium, quin diſcipuli dederunt ei bibe-
re vinum. Conuenienter autem in cœna
nouiſſima inſtituit Chriſtus Eucariſtiæ
ſacramentum agni paſcalis, figuralis ſeu
typici comeſtionem, quia hoc ſacramen-
tum omnium legalium ſacrificiorũ finis,
veritas, & conſummatio eſt: legalia verò
vſq; ad Chriſti paſſionem, ſeu veri ac ſum
mi ſacrificii oblationẽ durare debuerant.

Præterea, ſacramentum iſtud inſtituit
Chriſtus. Primò, ob ſuæ paſsionis perpe-
tuam recordationem. Secũdò, ob ſuę exi-
miæ caritatis indiciũ. Tertiò, propter ec-
cleſiæ conſolationem, vt dominum ſuũ
haberet ſub ſacramento quem modò non
habet viſibili modo. Quartò, propter no-
B ſtram ſubuentionem, ut purgemur virtu-
te huius ſacramenti, à vitijs: gratia impin
guemur, in via confortemur, ad gloriam
perducamur: Quicquid. n. cibus corpora-
lis facit in carne manducantis, hoc efficit
cibus iſte ſpiritualis in anima communi-
cantis. Inſuper creditur Chriſtus cor-
pus ſuum & ſanguinem ſub ſacramentali
bus formis perſonaliter accepiſſe, nõ pro
pter indigentiam, ſed exemplum. Hic ſa-
pienter, & affectuosè penſanda eſt caritas,
liberalitas, atq; dignatio Chriſti ad nos,
qui tàm præcioſiſsimo alimento nos fo-
uet, qui tàm intimè nobis vniri dignatur,
qui ſeipſum nobis tàm munificentiſsimè
præſtat. Hęc quoq; vnio Chriſti, & perce
ptio ſacramenti figura eſt futurę unionis
C in patria. Nec mirum ſi filius Dei nũc tri
buit nobis corpus, & ſanguinem ſuum in
alimonia gratiæ ad tẽpus, quibus poſt hãc
vitã paratus eſt dare propriã diuinitatem
in eſcã gloriæ in æternum. Amplius ſicut
ſaluator tactu ſuæ mũdiſsimæ carnis con
tulit oĩbus aquis vim regeneratiuã, ſic ꝓ-
ferendo verba cõſecrationis pręſtitit ver
bis his vim conſecratiuã, qñ à ſacerdote
cũ intentione cõficiendi proferuntur. Et
Gene. 1. ſicut in exordio ſeculorũ ſemel dixit, pro
ducat terra herbã, &c. & aĩalibus, Creſci-
te & multiplicamini, & ecce vſq; in finẽ ſe
culi oĩa verbo eius obtẽperant: ſic eadem
poteſtate ſemel proferendo verba conſe-
crationis, fecit, vt quotieſcunq; ritè profe
rantur, ſortiantur effectum. Nec mirum
ſi potuit unũ in aliud permutare, qui po-
tuit vniuerſa ex nihilo facere *Et hymno di*

cto hoc eſt, gratiarum actione perſoluta, D
pro eſu agni paſcalis. De quo dixit Chri
ſtus apud Lucã, Deſiderio deſideraui hoc Luc. 22.
paſca mãducare uobiſcũ antequã patiar.
Sed multò amplius gratias egit Xp̃s di-
ſcipulis Deo pro inſtitutione ſacramẽti,
& nouę legis ac euãgelicæ diſciplinæ in-
coatione. *Exierunt* Chriſtus, & undecim
Ap̃li cũ eo. (Iudas. n. iã abijt ad Iudęos)
In montem oliueti ad quẽ ſolitus erat ueni-
re nocturno tp̃e ad orandũ, ne uideretur
fugere proditorem ſed ut oſtẽderet ſe vel
le inuenire. *Tunc dicit illis* Ieſus *Omnes uos
ſcandalum patiemini* ſcandalũ paſſiuũ, uide
licet lapſum in culpã incurretis. *In me. i.*
occaſione mei, ꝑ uiolentiã mihi inferen
dã, quã timẽdo fugietis à me. *Scriptum eſt
enim, Percutiam. i.* percuti & capi permittã E
Paſtorem hoc eſt, Xp̃m, qui ait. Ego ſum pa
ſtor bonus, De quo per Ezechielẽ dñs per
hibet. Saluabo gregem meũ, & ſuſcitabo
ſuper eum paſtorem unũ, qui paſcat eum
Dauid ſeruũ meũ. i. Chriſtum, ut oẽs ex-
ponunt. Huic conſonat quod Chriſtus in
Pſal. loquitur de ſeipſo ad patrẽ, Quoniã
quem tu percuſsiſti, perſecuti ſunt. Et in
Iſaia. Propter ſcelus (inquit) populi mei
percuſsi eũ, *Et diſpergentur. i.* per diuerſa lo
ca fugient. *Oues gregis* ideſt oues quæ ſunt
grex Chriſti, puta diſcipuli. Chriſtus alle
gando ſcripturam hanc uariat uerba, non
ſenſum. Sic. n. habet tranſlatio noſtra. Per-
cute paſtorem, & diſpergentur oues gre-
gis. quę ſunt uerba prophetæ loquẽtis ad
Deum. Hic ergo ponũtur, quaſi verba Dei
loquentis. Idem autem eſt ſermo Dei &
ſeruorũ eius. Ad intelligendum quoque F
ꝙ uerba hæc ad literã dicta ſunt de Chri-
ſto, & eius paſsione, confert quod imme-
diatè præmittitur, Framea ſuſcitare ſuper
paſtorem meũ, & ſuper uirũ cohærentem
mihi, dicit dñs exercituum. Quæritur,
quomodo Matthæus, & Marcus ſcribant
Chriſtum hæc dixiſſe poſt exitum à cœ-
naculo, cum in Ioanne legitur ea dixiſ-
ſe antequam egrederetur, ſic. n. ait ſalua- Ioan. 16.
tor apud Ioannem, Venit hora, & nunc
eſt, ut diſpergamini unuſquiſq; in propria
& me ſolũm relinquatis. Dicendum ꝙ
Chriſtus eundem ſenſum ſub alijs uerbis
expreſsit ante egreſſum à domo, & poſtea.
*Poſtquam autem reſurrexero præcedam vos in
Galilæam. i.* in Galilæa uobis apparebo.

Non

A Non tamē duxit eos illuc uiſibiliter præcedendo. De hoc infra ſcriptū eſt, Vndecim diſcipuli abierunt in Galilæā, in mō tem ubi conſtituerat illis Ieſus,& uidētes eum adorauerunt. Hoc Chriſtus adiecit ut pollicitatione propinquæ reſurrectionis, & apparitionis conſolationē reciperent triſtes diſcipuli *Reſpondens autem Petrus, ait illi. Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te*, fugiēdo à te ex īordinatę mortis timore. *Ego nunquam ſcandalizabor*.i. nunquam recedam à te, neq; peccabo in te. Hoc Petrus locutus eſt ex magnitudine fidei ac feruoris. tamen incautè, nō penſans propriā fragilitatem,& cæteris fortiorem ſe æſtimans. Vnde quod dixit, falſum fuit materialiter, quia aliter accidit: non autē B formaliter, quoniam ſicut dicebat ita intendebat. Mentiri quippè formaliter eſt contra mentē ire, ſeu cū intētione fallēdi, uel ſcienter falſum profari. *Ait illi Ieſus*, qui tanquam uerus Deus omnia futura contingentia certisſimè præcognouit, *Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis*. Idem dicunt Lucas,& Ioannes, quanuis ſub alijs uerbis. Sed uidetur contrarium ꝙ Marcus habet, Antequam gallus (inquiens) bis uocem dederit, ter me es negaturus. Ergo tertiò negauit ante ſecundū galli cantū? Ad hoc Aug. reſpondet, quod tertia Petri negatio fuit moroſa, & ita fuit incoata, non autem terminata ante primum galli cantum. Marcus ergo dicendo, Ante- C quam gallus bis uocem dederit, &c. reſpexit ad negationis terminationem Alij autem Euangeliſtæ dicendo, ꝙ ter negauit ante galli cantum, reſpexerunt ad negationis iſtius principium. Verumtamen in Marco habetur, ꝙ gallus cantauit cum Petrus primò negauit Chriſtum deinde ꝙ ante ſecundū galli cantum Petrus negauit bis. Alij ergo dicunt, ꝙ ſic intelligenda ſit litera, Non cantabit gallus, ideſt non percantabit ſeu cantum ſuum nō cōſummabit, donec ter me neges ore, nō corde. *Ait illi Petrus, ſi oportuerit me mori tecum non te negabo. Similiter & omnes diſcipuli*, ſcilicet decē alij, dixerūt, habētes bonū propoſitum, ſuiſq; viribus magis quā gratiæ innitētes, & in ſua fortitudine cōfidētes: obliti, ꝙ paulò ante audierunt à Chriſto, Sine me nihil poteſtis facere. ¶ Sed mirū videtur, ſi Petrus,& apoſtoli reliqui puta D bāt Ieſum verum in verbis ſuis, quō auſi fuerunt contradicere verbis eius. Reſpondendum, ꝙ fortè æſtimabant verba Chriſti pertinere ad propheti ā comminationis, quæ aliquando non impletur. Vel putabant verba Chriſti eſſe myſtica, ſeu aliquo alio modo poſſe ītelligi, ac verificari.

ELVCIDATIO SEQVENtis partis huius capituli.

ARTICVLVS XLII.

T*Vnc venit Ieſus cum illis in villam, quæ dicitur Gethſemani*. Hęc villa fuit iuxta radices, ſeu pedes mōtis Olíueti, E & habuit ortum, in quem ingreſſus eſt Ieſus cū apoſtolis. Vnde in Ioanne legitur, Egreſſus eſt Ieſus trans torrentē Cedron, vbi erat ortus, in quē introiuit, &c. Torrens nanq; ille fuit inter Ieruſalē & montē oliuarū in valle Ioſaphat. Vnde cū Ieſus processiſſet vltra torrentem hunc ſtatim venit in villam & ortum præfatos, *Et dixit diſcipulis ſuis*, videlicet octo apoſtolis, tres.n. ſecum duxit, & Iudas non adfuit. *Sedete hic donec vadam illuc*.i. ad locum qui ante vos eſt. *Et orem* ibi. *Et aſſumpto Petro & duobus filijs Zebedæi*, qui erant ſibi familiariores,& transfigurationi, & ſuſcitationi puellæ interfuerūt. Proceſſit autem ab alijs octo apoſtolis quantùm iactus eſt lapidis, ſecundùm Lucam, *Capit contriſtari* in anima, quantùm ad partem ſenſitiuā & naturalem affectum, *Et mæſtus eſſe*, quan F tùm ad apparatum exteriorem in verbis ac geſtibus. Vnde ſecundùm Marcum, cœpit pauere & tædere. Mortem enim naturali affectu abhorruit, & foris triſtitiam demonſtrauit. *Tunc ait illis, Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem*, id eſt, vehementiſſimè contriſtatur, ita vt triſtitia iſta, & mors vno duntaxat gradu videantur diſtare. ¶ Ad inteligentiam horum oportet aduertere, quòd eſt quædam triſtitia inordinata, rationem præueniens atque impediens, quæ etiam ſecūdùm filoſophos nō cadit in virum conſtantem, de qua Salomon loquitur, Nō cōtriſtabit iuſtū quicquid ei acciderit. Et de qua in Eccleſi. legitur, Triſtitiam longè expelle à te. Multos. n. occidit triſtitia, & non eſt vtilitas

in

A in ea. Hæc ergo non fuit in Christo. Quẽ
Iſa. 42. admodum in Iſaia de ipſo inducitur, Nõ erit triſtis, neq; turbulentus. Alia eſt triſtitia moderata, & bona uel naturalis ſeu uirtuoſa, rõnem ſequẽs, & uanitatẽ exclu
Eccl. 7. dens, de qua ſapiẽs ait, Cor ſapiẽtum ubi
2. Cor. 7. triſtitia, Vnde dicit Apoſto. Quæ ſecun-
Prou. 28 dùm Deum triſtitia eſt, ſalutem ſtabilem
Eccl. 34. operatur. Similiter diſtinguendum eſt de timore, ſeu pauore, Eſt. n. timor inordinatus, de quo Sapiens, Iuſtus (inquit) quaſi leo confidens abſq; terrore erit. Et alibi, Qui timet Deum, nihil trepidabit. Eſt & alius timor laudabilis, de quo ſcriptura uberrimè loquitur, Dicendum itaque, ꝙ Chriſtus & triſtabatur, & metuebat, loquẽdo de triſtitia, & timore naturali, prout ſunt naturales affectiones, & paſsiones
B uel potius propaſsiones ſecundùm Hier. appetitus ſenſitiui. Aliter tamen fuerunt in Chriſto, quàm in alijs, quia in ipſo nõ præuenerunt, ſed ſequebantur rationem, & uoluntatis imperiũ, ita ꝙ Chriſtus ſpõtè, & rationabiliter aſſumpſit has paſsiones. Primò, ad oſtendendum ueritatẽ humanæ naturæ in ſe. Secundò, ad ſubueniẽdum nobis, quia per harum affectionum pœnalitatem, maximam gratiam meruit nobis. Tertiò, ad conſolationem noſtram, uidelicet ne uiri uirtuoſi puſillanimes fiant, cum ſentiunt ſe mortem inſtantẽ timere, quando & Chriſtus eam expauit. Inſuper triſtabatur atque dolebat anima Chriſti, loquendo de triſtitia prout eſt actus uirtutis, ſeu caritatis, propter infirma
C membra ſua, & eos in quibus uidit fructũ paſsionis ſuæ perire. Porrò in omnib. his penſandum eſt, quàm amarum, pœnale, & graue fuit Apoſtolis, præſertim his trib. hæc uerba dulcis magiſtri audire, eius pauorem ac tædium intueri, qui eos ſemper conſolari, fouere ac recreare ſolebat, dulciterq; & iocundè cum ipſis conuerſari. *Suſtinet hic*. i. expectate me hoc loco: uel ſuſtinete, id eſt, condolete, *Et uigilate* mecũ aſsiſtendo mihi in tanta anguſtia, & confirmãdo uos mihi in actibus bonis, ut decet familiares amicos, & ueros amatores. Hoc dicit Saluator, nõ quaſi indigeat, ſed quia eis hoc expediebat, iuſtumque fuit. *Et progreſſus puſillum*. i. à diſcipulis ſe elongans & abiens modico ſpatio, iuxta illud
Luc. 22. ꝙ Lucas habet, Auulſus eſt ab eis, quantùm iactus eſt lapidis, *Procidit in faciem* D *ſuam orans & dicens*, Secundùm Lucã, poſitis genibus orauit. Vnde dicendum, ꝙ utroq; modo orauit, uidelicet proſtratus in terram & genibus flexis *Pater mi*, qui es ſingulariter pater meus uidelicet per ueram generationem & naturam, aliorũ uerò pater es per creationem, adoptioniſque gratiam, *Si poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte*. i. paſsio tàm acerba. Non orat abſolutè, nec ſecundùm rationem deliberatam ut liberetur à morte, ſed conditionaliter, & ſecundùm naturalem appetitum, quo refugit mortem, tamen ſecũdùm uoluntatem, & rationis iudicium paratiſsimus fuit ad paſsionem, ideo ſubdit. *Verum tamen, Non ſicut ego uolo* hoc eſt appeto ſecundùm ſenſitiuum naturalem. & inferiorem appetitum, *Sed ſicut tu uis*, ſic fiat. Ecce quam blanda, humilis, ſobria, & affectuoſa oratio cuius formam imitari debemus, Deum in oratione patrem uocando, ei nos humiliter proſternendo, rationabilia poſtulando, noſtramq; uoluntatẽ diuinę in omnibus ſubijciendo. E

Deniq; Chriſtus dixit, Si poſsibile eſt, quoniam nouerat impoſsibile eſſe, ut nõ biberet calicem paſsionis per reſpectum ad infallibilem prouidentiam Dei, quam nouerat decreuiſſe, ut moreretur pro mũdi ſalute, Fuit tamen poſsibile, quantùm ad cauſas ſecundas, & proximas, & per cõparationem ad libertatem uoluntatis humanæ. Sed cur Chriſtus orauit aliquo modo ꝙ nouerat nullatenus impleri debere? Dicendum, ꝙ illis de cauſis orauit, propter quas triſtitiam, & timorẽ aſſumpſit. Quemadmodum etenim Chriſtus totam paſsionis ſuę amaritudinem, & proceſſum certiſsimè præcognouit, ſic ſpontè ſibi in ſua imaginatione paſsionem tã horrendam propoſuit, qua conſiderata tenerrima, ac nobiliſsima eius natura inferior ultra omnem æſtimationẽ expauit. Vnde in tertia oratione factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram ſecundùm Lucam. *Et uenit ad diſcipulos ſuos* tres *Et inuenit eos dormientes*, prę triſtitia, tędio, laſsitudine, & propter uapores illa hora aſcendentes ad cerebrum. *Et dicit Petro ſic, Non potuiſti una hora uigilare mecum?* hoc eſt, Tu qui dixiſti paratus ſum tecum in mortem & in carcerẽ ire, F

A quomodo nunc non potes paruã rem facere, vigilando mecum tam modico ſpacio? Idcircò aũt ſpecialiter affatur & increpat Petrum, quia prę cæteris præſumpſit Chriſto aſtare, non ſcandalizari, & quia ſuperior fuit apoſtolis alijs. Poſt eius verò increpationem dirigit exhortationem ſuã ad omnes tres. *Vigilate* bene uos occupando, *Et orate* pro adiutorio gratiæ Dei, *Vt non intretis* per conſenſum *In tentationem*, id eſt, ne cõſentiatis tentationi, quæ per orationem præcipuè ſuperatur. Quẽadmodum etiam Lucas habet, Satanas expetiuit apoſtolos, vt cribraret ſicut triticũ, ideo indigebãt fortiter reluctari, nec ſomno indulgere *Spiritus quidem promptus eſt* hoc eſt, anima veſtra ſecundùm partem
Luc. 22.
B ſuam ſuperiorem parata eſt mecum pati, vigilare ac permanere, vt promiſiſtis, *Caro autem infirma*. i. ſenſualitas fragilis eſt, & corpus quod corrũpitur, debile, tardum, & impotens eſt ad iſta agenda, ac patienda, niſi per gratiam adiuuetur, quæ ab anima redũdet in carnẽ, eamq; ratione ſubiiciat. *Iterum ſecundò abijt* ad locũ priorẽ, *Et orauit, dicens, Pater, ſi non poteſt tranſire hic calix, niſi bibam illum* hoc eſt, ſi paſſio iſta impediri & à me tolli non valet, *Fiat uolũtas tua*. Hoc eſt, quod Chriſtus ait in pſalmo, in capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem voluntatem tuam Deus meus volui. Non ergo voluntas animæ Chriſti fuit diuinæ voluntati contraria, imò nec voluntas eius naturalis, ſeu appetitus inferior fuit rationi rebellis ſiue repugnãs.
Pſal. 39
C Quãuis enim deſiderauit non pati hoc tñ non fuit contra rationẽ, ſed ratio imperauit hoc appetitui inferiora naturali, vt ſecundũ ſuã naturã moueretur, quod & fecit, & ratione iubẽte facere mox ceſſauit *Et uenit iterum, & inuenit eos dormiẽtes*. Per hoc ꝙ Chriſtus toties ad diſcipulos rediit, dedit prælatis exẽplum ſolicitudinis de viſitatione, admonitione, atq; cuſtodia proprij gregis, & ne tantùm vacent contẽplationi, ꝙ negligant opera vitæ actiuæ, & gubernationẽ ſubditorũ ſuorũ. *Erant.n. oculi eorum grauati*. Oculi eorũ interiores erant grauati negligentia & torpore, oculi quoq: eorũ exteriores grauati fuerũt ſomnolentia & vapore. Hic non dicitur, quòd Chriſtus alloquebatur diſcipulos iſtos hac vice, ſed in Marco ſcriptum eſt,
Mar. 14

Ignorabãt quid ei reſpõderẽt. Ex quo cõſtat, quod ẽt hac vice arguit, & admonuit eos, & fortè tunc loquebatur eis cõiter, nõ ſpecialiter Petro: quia pluraliter ſcriptum eſt, ꝙ ignorabant quid reſpõderent i. quõ ſe excuſarent, imò inexcuſabiles erant. *Et relictis illis* corporaliter, quos non reliquit ſpiritualiter nec ſm diuinitatis ſuæ naturam, *Iterum abijt* ad priſtinum locum, *Et orauit tertiò eundem ſermonem, dicẽs*, ¶ Tribus vicibus idem precatur, vt det nobis exemplũ perſeueranter orandi, & propter perfectionem ternarii, qui conuenit Deo altiſſimo. In hac oratione tanta anxietate concuſſa eſt anima Chriſti, vt Lucas dicat, Factus in agonia, in quadã corporalis naturæ laboratione propter anxietatem atq; triſtitiã. Vnde laborãtes in extremis, dicũtur eſſe in agonia. Vel agonia vocatur colluctatio appetitus naturalis ſenſitiui mortẽ abhorrentis & refugiẽtis, & appetitus intellectiui eandẽ optãtis & acceptãtis. In Chriſto quippè tempore paſſionis ex diſpenſatione diuina nõ fuit redundantia ſuperioris partis animæ in inferiorem, ſed unaquæq; permittebatur agere & pati quod ſuum erat. Nihilominus ratione iubente inferior appetitus ſuperiori mox paruit. Factus ergo Ieſus in hac agonia, prolixius orabat, & factus eſt ſudor eius, ſicut guttæ ſanguinis decurrẽtis in terram. Tunc quoq; apparuit ei angelus de cœlo, cõfortans eum, verba cõſolatoria proferẽdo, & triſtitiã animæ Chriſti miniſterialiter mitigando, vel ſe per modum cõfortantis habẽdo. Porrò, circa orationẽ hanc Chriſti aliquid dicit Apoſtolus ad Hebræos, quod nullus Euangeliſtarum conſcripſit. Ait nanq;, quod Ieſus cum clamore valido & lacrymis exorauit, & ꝙ exauditus eſt pro ſua reuerẽtia. In hoc ſi quidẽ, ꝙ dicebat, Non quod ego volo, ſed tua voluntas fiat, exauditus eſt. Hoc.n. dixit ſecundùm deliberatam rationem, & ſuperiorẽ appetitũ. Quicquid ãc ita orauit, obtinuit, iuxta illud apud Ioãnẽ, Gratias ago tibi pater, qm̃ audiſti me: ego ãt ſciebam, qm̃ ſemper me audis. *Tunc uenit ad diſcipulos ſuos*. Poſt quãlibet orationem ad diſcipulos ſuos reuertitur, vt eos hortetur, quia prælatus ſic ſemper intẽdere debet ſuæ ſaluti, vt nunquã obliuiſcat prouidere ſaluti gregis ſibi cõmiſſi, *Et ait*
D
Luc. 22.
E
F
Heb. 5.

A *illis, Dormite iam & requieſcite.* Hoc duplici
ter intelligi põt. Primò, per modũ admo
nitionis. ita ꝙ dedit eis licentiã paululum
dormiendi. Secundò, per modum piæ ex-
probrationis, tanquam dicat, Nũquid eſt
iam tempus dormiendi, dũ inſtat captio
mea? Et huic ſenſui concordant uerba ſe-
quentia. *Ecce appropinquabit hora, & filius ho
minis tradetur in manus peccatorum.* De qua
hora dicit ipſe Saluator apud Lucam, hęc
eſt hora ueſtra, & poteſtas tenebrarum.
*Surgite eamus, ecce appropinquat qui me tra-
det,* uidelicet infeliciſsimus Iudas. Ex his
apparet, quòd pro tunc ceſſauit in anima
Chriſti colluctuatio inferioris appetitus
& horror paſsionis: quia non ſolùm intre
pidè, ſed & cum ingenti affectu obuiã iuit
B aduerſariis ſuis. *Adhuc eo loquẽte* cum diſci
pulis ſuis, non ſolùm his tribus, ſed cum
undecim apoſtolis, quia poſt finem tertię
orationis acceſsit ad alios octo, *Ecce Iudas
unus de duodecim uenit, & cum eo turba mul-
ta, cum gladiis & fuſtibus,* & etiam cum lã
ternis, & facibus, & armis ut habetur in
Ioanne. Iudas quoque antecedebat tur-
Ioan.18. bam, ut Lucas teſtatur, *Miſſi à principibus*
Luc.22 *ſacerdotum, & ſenioribus populi* Iudæorum.
Ioan.12 Non ſolùm autẽ Iudas accepit miniſtros
iudæorum, ſed & Pilati, iuxta illud Ioan-
nis, Cum accepiſſet cohortem, id eſt, mul-
titudinem militũ Romanorum, quos prę
ſes miſit, mittens cũ cohorte tribunum. i.
principẽ cohortis. Voluit ergo Iudas con
ſtipari curia ſeu miniſtris pontificis &
præſidis, vt qui eſſent cũ Ieſu, volẽtes eum
C defendere, nõ auderent. *Qui autem tradidit
eum,* videlicet Iudas, *Dedit eis.* ſ. turbis, *Si-
gnum* cognoſcendi Ieſum *Dicens, Quencun
que oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum.* Hoc ſi-
gnũ dedit eis, ne errarẽt in perſona Chri
ſti. Primò, qm̃ Iacobus minor fuit ſimilli
mus Chriſto in lineamentis corporis Vñ
de Ignatius ſcribit ſibi dictum eſſe, ꝙ ſi vi
deret Iacobũ, videret & Chriſtũ: ideo ẽt
Iacobus iſte dictus eſt frater domini, Secũ
dò, quia nox erat, & quamuis lãternas, &
faces haberent, non tñ poterant clarè vide
re, ſicut in die. Tertiò, qm̃ Iudas timebat,
ne Ieſus inter alios ſe occultaret. Sciebat
nempè ſubtilem eſſe magiſtrũ ſuum, ꝓp
quod timuit, ne elaberetur è manibus mi
niſtrorũ, quemadmodũ ſæpè elapſus fuit
de manibus Iudæorũ Hinc. n. dixit turbę,
& ducite eũ cautè, vt Marcus habet, *Et con* D
feſtim accedẽs ad Ieſum, dixit, Aue rabbi. i. ma Mar.14
giſter, *Et oſculatus eſt eum* Habuerunt aũt
diſcipuli conſuetudinem oſculãdi Ieſum 1.Co.16
cũ redirent de via ad eũ, vel cum eũ ſaluta 2.Co.13
rent, quã conſuetudinem obſeruauit pri-
mitiua eccleſia. Vñ Paulus vbertim hor-
tatur, Salutate inuicem in oſculo ſancto.
Permiſit aũt ſe Chriſtus oſculari à prodi-
tore. Primò, vt nobis mãſuetudinis, & pa-
tientiæ daret exẽplum, videlicet ab aduer
ſario vultũ, & oculos auertamus nec ęmu
los indignãter aſpiciamus. Secũdò, vt per
hoc Iudã ad caritatẽ & pœnitentiam pro
uocaret, *Dixitq; ei Ieſus, Amice,* hoc eſt, tu
Iuda, qui amicitiã ſimulas, ſed odiũ opera
ris quẽ ego diligo, & à quo habeor odio,
Ad quid uenisti? Nõ quaſi ignorãs quærit,
ſed vt inſinuet Iudæ non ſe ignorare dolũ E
atq; malitiam eius, ſicq; Iudas erubeſcat,
& corrigatur. Eſt. n. confuſio adducẽs pec
catũ, & eſt confuſio adducens gratiam, &
gloriam, vt habetur in Eccleſiaſtico. De-
niq; non ſolũ dixit Ieſus ad proditorem,
Amice ad quid veniſti, ſed ẽt proprio no
mine eũ appellãs vt molleſceret, dixit, Iu
da, oſculo filiũ hominis tradis, vt recitat
Lucas, Sed heu quã multi imitãtur hunc Eccl.4.
Iudã, ore blandientes, & corde odientes,
ac operè aduerſantes, *Tunc acceſſerũt et ma
nus* violentes atq; ſacrilegas *Iniecerunt in
Ieſum, & tenuerunt eum,* imò & ligauerunt
eum, ſecundũ Ioannẽ. Iſti ſic accedentes
fuerũt cohors & tribunus, & miniſtri Iu-
dæorũ, vt habet Ioannes. ¶ Hoc loco tres
Euangeliſtæ omittunt, quod ſolus Ioãnes F
cõmemorat, ꝙ Ieſus cùm proceſsiſſet ob-
uiam turbis, dixit Quẽ quæritis? Quibus
reſpondentibus, Ieſum Nazarenũ: & ipſo
dicente Ego ſum: abierunt retrorſum &
ceciderũt in terrã. Cumq; ſecundò idẽ in- Ioan.18
terrogaſſet, & illi ſimiliter dediſſent reſpõ
ſum: dixit Ieſus, Dixi uobis, qa ego ſum: ſi
ergo me quæritis: ſinite hos abire. Tñ (ut
Beda affirmat) Chriſto occurrẽte Iudæis,
Iudas acceſsit, & oſculabatũ eũ antequam
Chriſtus ſua uoce Iudæos proſterneret.
Et ecce unus ex his qui erant cum Ieſu, uideli
cet Petrus in Chriſti amore feruentior,
Extendens manum, exemit, hoc eſt, extraxit
Gladiũ ſuũ, uel ſimpliciter gladiũ, uel ma-
gnũ cultellum, quo uti ſolẽt piſcatores, *Et
percutiens ſeruum principis ſacerdotum,* uideli

A cet Malcum famulum Caifę, *Amputauit auriculam eius* dexteram, ſm Ioannē. Chriſoſtomus dicit, quod putauit amputare caput eius. Porrò Ambroſius aſſerit ꝙ Petrus eruditus fuit in lege, & ſciuit commēdatum eſſe factum, Finees filii Eleazari, q zelo Dei commotus, perfodit Zabbri cum alienigena fornicantem, ideo Petrus ſimili zelo voluit filium Dei vindicare. Non euidenter apparet, quando Petrus hoc fecit. Matthęus nanq; & Marcus ſic recitant, ac ſi Petrus ſeruum illum læſerit Ieſu iam capto. Ioannes verū, & Lucas ſic recitāt ac ſi ante captionem Chriſti id egerit. Scriptum eſt.n.in Luca, uidentes hi qui circa Ieſum erant quod futurum era, dixerunt,
B Domine ſi percutimus in gladio. Et poſt modum Lucas ſcribit, quod comprehēderunt Ieſum. Ad quod dicendum uidetur, quod ſtatim quando cœperunt capere Ieſum antequā ligaretur, Petrus hoc fecit: *Luc.22* quod elicitur ex duobus, Primò, quoniā Petrus non potius percuſſiſſet Malcum quàm alium, niſi ille magis feſtinaſſet mittere manum in Ieſum. Secundò, quoniam Malco læſo dixit: Sinite vſq; huc, & cùm tetigiſſet aurem & locum lęſionis, ſanauit eum. Ex quo apparet, quod nondum vinxerunt manus ipſius. *Tunc ait illi Ieſus, Conuerte gladium tuum in locum ſuum*.ſ.in uaginā. *Mat.5.* Magiſter patientiæ, qui docuit inimicos diligere, & perſequentibus benefacere, percutienti maxillam unam, alteram præbere, prohibet gladii vltionem & ſanguinis effuſionem ſolo affectu uindictæ, & prætermiſſo ordine iuris. Inſuper ponit tres
C rationes, cur non debeat gladio defenſari, *Omnis enim qui acceperit gladium*.i.qui priuata ac propria autoritate arripit enſem, vel aliud quodcunq; inſtrumentum pugnandi ad inferēdum alteri nocumentum, *Gladio peribis*, hoc eſt, ipſa iniquitate quā hoc agendo committit, ſeipſum ſpiritualiter occidit, & dānationem incurrit. Nō ergo *Gene.9.* ſenſus eſt, quod oīs talis materiali gladio *Eccle. 10* occidetur, ſicut nec Petrus, hunc iuxta ſenſum dominus Deus ait in Geneſi, Quicunque effuderit ſanguinem humanum, effundetur ſanguis illius: Et Salomon, Qui fodit (inquit) foueam, incidet in eam, & qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber. Qui autem utitur gladio ſecundùm ordinem, & diſcreto zelo iuſtitiæ, non per ſe, ſed aliūde quaſi ſibi traditum, accipit eū.
D Quemadmodum Ieremias dixit Iudæ Machabęo: Accipe gladiū ſanctū munus à Deo, quo deiicies aduerſarios Iſrael. Vnde de principe temporali dicit Apoſtolus, *4.Re.19* Non ſine cauſa gladiū portat, miniſter.n. Dei eſt. Secunda ratio, cur Chriſtus nō indiguit gladio protegi, ſubditur. *An putas, quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit*, hoc eſt ad adminiſtrandum & obediendū, ſeu defendendum trāſmittet, *Mihi* *Rom. 13* *modo pluſquam duodecim legiones angelorum?* qui adeò fortes ſunt, ut unus percuſſerit una nocte in caſtris Aſſyriorū cētum octogintaquinq; milia hominum. Legio autē continet ſex milia ſexcēta ſexaginta ſex.

Sed dicere aliquis pōt. Si Chriſtus potuit hoc rogare & impetrare, ergo potuit
E à paſſione liberari, cuius contrariū dictū eſt, ſtatimq; dicetur. Dicēdū, quod potuit hoc impetrare, imò iubendo efficere, & à paſſione liberari, conſiderādo ordinē cauſarū proximarū & creatarum. Non.n.præordinatio ſeu prædeſtinatio Dei tollit à rebus libertatem aut contingentiā. Tertia ratio ad idē ſubiungitur. *Quō ergo implebuntur ſcripturæ?* id eſt, Si defenſor & non morior pro ſalute humana, non uerificabuntur uaticinia prophetarum de paſſione mea loquentiū. Hoc aūt eſt impoſſibile, *Quia ſic oportet fieri*, ſicut prophetatum eſt. Prophetia.n.prædeſtinationis, ſemper & de neceſſitate impletur, quod tñ intelligēdum eſt de neceſſitate cōſequentiæ, nō cōſequentis *In illa hora dixit Ieſus turbis* præ
F ſertim Iudæis. *Tanquā ad latronē exiſtis, cū gladijs & fuſtibus comprehendere* id eſt, ad capiendum *Me quotidie*, id eſt ſæpe, & omni die, fortaſſis quando fuit in Hieruſalem, *Apud uos ſedebam docens in templo* Hieruſalem, *Et nō me tenuiſtis*. Ex quo patet, quòd non habeatis iuſtā cauſam aduerſum me. Oīs.n.qui facit ueritatē, uenit ad lucem. Qui āt facit peccatū, odit lucē. His uerbis addidit Xp̄s quod omiſit Matthæus, ſed Lucas inducit, ſ. Sed hęc eſt hora ueſtra & poteſtas tenebrarū. i.hoc tēpus ueſtræ uoluntati cōceſſum eſt, ut faciatis mihi quæ uultis, & hęc uiolentia quā mihi infertis, eſt poteſtas tenebrarū, uidelicet dæmonū nos inſtigantiū, uel hominū uitiis obtenebratorū. *Hoc āt totū factum eſt*, utporè ut Ieſus ab impiis caperetur, à nullo defendere

A tur,&c.*Vt adimplerentur ſcripturæ prophetarum*,qui Chriſti paſsionem prædixerunt, *Tunc diſcipuli omnes*. i. vndecim Apoſtoli *Relicto eo,fugerunt* timentes ne ſic tractarẽtur ſicut magiſter eorũ. Sed quis poterit cogitare cũ quãta triſtitia fugerint, quoties retroſpexerint,quotidie pectora ſua percuſſerint,fleuerint, & cætera ſigna interni mœroris oſtenderint. *At illi tenentes Ieſum , duxerunt illum ad Caipham principem ſacerdotum,ubi ſcribæ & fariſæi & ſeniores cõuenerant* ad tractandum cum pontifice de morte Chriſti.Verumtamen ſicut in Ioãne legitur,primò duxerunt Ieſum ad Annam,quia intrando ciuitatem,primò uenerunt ante domum ipſius.Secundò,pro
B pter reuerentiam Annæ,quoniam erat ſocer Caiphæ. *Petrus autem ſeqnebatur eum*.i. Ieſum,*A longè*,non audens propè accedere ad turbã,ne cognitus caperetur.Quãuis ergo cum alijs fugerit , tamen reuerſus,ſecutus eſt magiſtrum ſuum.Quod ſequebatur eum,fuit dilectionis ,& fidei: ꝙ verò à longè,puſillanimitatis fuit atque formidinis.Deniq; non ſolùm Petrus ſecutus eſt Ieſum,ſed etiam adoleſcens quidam amictus ſyndone ſuper nudo corpore , qui cum teneretur à comprehenſoribus Chriſti, relicta ſyndone nudus fugit ab eis,vt refert Marcus. Hunc adoleſcentem quidam dicunt fuiſſe Iacobum minorem,alij Ioannem,ſed & ipſe Ioannes E-
C uangeliſta teſtatur,quod Petrus ſequebatur Ieſum,& alius diſcipulus qui fuit notus pontifici , & introduxit Petrum in atrium Annæ pontificis,Et quamuis Auguſtinus dicat,temerè definiendum non eſſe quis fuerit ille alius diſcipulus : Chryſo. tamen & alij communiter tenent, ꝙ fuit Ioannes qui erat notus pontifici , eiusq; familiæ.Vnde ad eius inſtantiam ancilla oſtiaria intromiſit Petrum. Fuit autẽ notus illis, vel quia pulcher & amabilis iuuenis, vel q̃a de nobili ſtirpe ꝓgenitus.ſ. de tribu Iuda & genere Dauid, uel q̃a interdũ attulit piſces pr̃is ſui ad domũ põtificis.Sequebat̃ itaq; Petrus,*Vſq; in atrium principis ſacerdotũ,et ingreſſus intro*.i.per primã portã,nõ.n.ingreſſus eſt aulã,ſed manſit in atrio,*Sedebat cũ miniſtris* pontificis. Hoc loco ait quidã, Qũo ingreſſus eſt Petrus?Dicẽdum , quod per impetrationem diſcipuli qui erat notus põtifici. Verumtamen hoc refert Ioannes de ingreſſu in D
domum Annæ.Matt. verò non loquitur niſi de ingreſſu ad Caiphã , *Vt uideret finẽ* .i.quid finaliter fieret ſuo magiſtro, an.ſ. dimitteretur,an occideretur:& hoc ad curioſitatẽ quandã pertinuiſſe videtur.*Princeps aũt ſacerdotũ*,videlicet Caiphas, *Et omne conſilium*.i.cæteri ſacerdotes,ſcribæ,fariſæi,& ſeniores *Quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum*. Nõ.n.poterant verã atque idoneã obiectionẽ inuenire , *Vt eum morti traderent,et non inuenerunt* quid ei corã Pilato opponerẽt,tanquã dignũ pœna mortis,*Cũ multi falſi teſtes acceſſiſſent*,& diuerſa obieciſſent,*Nouiſſimè autẽ*.i.poſt teſtificationẽ teſtiũ prædictorũ mendaciũ. *Venerunt duo falſi teſtes*.Duo uenerũt,vt in ore duorum ſtaret omne verbũ.Ad vnius E
quippe teſtimoniũ nemo cõdemnabatur. *Et dixerunt* corã põtifice, *Hic dixit*, *Poſſum deſtruere templum Dei , & poſt triduum reædificare illud*,Tanquã dicerent, Vſurpauit ſibi diuinã potentiã . Occaſionẽ huius accuſationis habebãt ex eo,ꝙ Chriſtus ait apud Ioãnẽ,Soluite tẽplũ hoc, & ĩ tribus diebus excitabo illud:quod Iudæi ẽt tũc intellexerunt de templo materiali in Ieruſalẽ fabricato, vnde redarguerũt Chriſtũ,dicẽtes:Quadraginta & ſex annis ędificatũ eſt templũ hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?Ieſus aũt dixit de templo corporis ſui.i.de corpore ſuo, qđ fuit & eſt ſingulare tẽplum Dei, in quo habitat oĩs plenitudo diuinitatis corporaliter:vt ſit ſenſus,Soluitẽ.i. mortẽ inferẽdo F
ſoluetis,atq; exanime facietis templũ hoc .i.corpus meũ & ĩ tribus diebus,hoc eſt , intra tres dies,excitabo, hoc eſt à ſomno mortis ſuſcitabo illud.Iudęi ergo hoc verbũ Chriſti peruersè intelligẽtes,ordinem verborũ variãtes,& prauã intentionẽ habẽtes,meritò appellãtur teſtes mendaces. Tales ſunt oẽs,qui alio ſermone repetũt, & ſimplici animo pronũtiata peruertũt. *Et ſurgens princeps ſacerdotum* , ira eũ vrgente,& impatiẽtia agẽte,*Ait illi,Nihil reſpondes ad ea,quæ iſti aduerſum te teſtificantur,Ieſus autem tacebat*.Primò, vt mãſuetudinis & patiẽtiæ daret exẽplum.Secũdò,q̃m accuſationes inductæ falſæ & reſpõſo indignæ fuerũt.Tertiò,quia cognouit ꝙ quicquid reſponderet illis,calumniarentur,*Et princeps ſacerdotũ* patiẽtia & ſilentio Chri-

ſti

A ſti fortius prouocatus arbitrans ſe contemni, ſecundum quod talium mos eſt, *Ait illi, Adiuro te per Deum viuum, ut dicas nobis, ſi tu es Chriſtus filius Dei uiui? Dixit illi Ieſus: Tu dixiſti*, ſicut veraciter eſt ſcilicet quòd ſim Chriſtus filius Dei viui & benedicti. Reſpondit ãt Ieſus, ſic adiuratus, ꝑp diuini nominis reuerentiam, & vt Iudæorũ ignorantia inexcuſabilis fieret. *Veruntamen dico uobis*, non tibi ſoli ò Caipha, ſed tibi atq; fautoribus tuis, dico vobis, plus quàm interrogaſtis, vt terreamini & pœniteatis. *A modo*, hoc eſt, poſt hãc horã, videlicet in die iudicij, *Videbitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis Dei* i. in potioribus bonis Dei patris reſidentem, tãquam iudicem omnium, qñ omnia erunt ei ſubiecta. Tũc.n. videbunt in quẽ pupugerũt, *Et uenientem in nubibus cœli* ad

B iudicium. Deniq; Caiphas, cæteriq; damnati in inferno exiſtentes, vident nunc.i. cognoſcũt Ieſum ſedere in cœlo ad dexteram patris. Si aũt quod ait, Videbitis filiũ hominis ſedentem, &c. intelligatur de viſione Chriſti in patria. referendũ erit ad Iudæos cõuerſos, qui eius morti cõſenſerunt, & poſtea crediderunt. Vnde in Actis Apoſtolorũ hr̃, quod multa turba ſacerdotũ obediebat Euãgelio. Illis.n. dixit Saluator, Cũ exaltaueritis filium hominis tũc cognoſcetis q̃a ego ſum. Iſti vidẽt Ieſum in cœlo viſione beata. *Tunc princeps ſacerdotum ſcidit ueſtimẽta ſua dicens, Blaſphemauit,* Conſuetudo fuit Iudæis cũ audirent blaſphemiã, ſcindere veſtimẽta in ſignũ doloris de iniuria Deo illata, quaſi zelãtes ꝓ Dei honore, & tñ crimen nõ valentes ſufferre. Hinc Paulus & Barnabas cum ſacerdos idolorum vellet eis ſacrificare, veſtimenta ſciderũt. Caiphas ergo vt quaſi religioſus videretur, ſuamq; malitiã coloraret, ſcidit veſtes cum audiſſet Chriſtũ hæc verba dixiſſe. Blaſphemare aũt, eſt ea quæ Dei ſunt creaturis adſcribere vel Deo vel ſanctis manifeſtã iniuriã irrogare, *Quid adhuc egemus teſtibus?* tanquã diceret, non indigemus iã teſtibus, quoniam verba eius teſtant eũ eſſe blaſphemũ, morteq; dignũ. *Quid nobis videtur?* Interrogat alios ne proprio ſenſui nimiũ credere videat, & vt alios contra Xp̃m inflammet & prouocet. *At illi reſpõdentes dixerũt, Reus eſt mortis*, quia ſecũdùm legem blaſphemi in

Act. 6. Ioan. 8

C

terficiebantur. His dictis oẽs indignati ſunt cõtra Ieſum, eumq; cordialiter ac vehemẽtiſſimè ſpernẽtes, vnanimiter irruerunt in eũ, diuerſis eũ pœnis atq; iniurijs afficientes, quemadmodũ ſubditur. *Tũc expuerunt* immundiſſimi illi canes *In faciem eius* ſanctã, gratioſiſſimã atq; dulciſſimã, in quã deſiderãt angeli ſancti proſpicere. *Et colaphis eum ceciderunt, alij ãt palmas*, hoc eſt alapas *Dederunt in faciem eius, dicentes, Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit?* velabant autem faciem eius antequam talia dicerẽt, vt Lucas habet. Hæc expoſitione nõ indigẽt, ſed admirationẽ & compaſſionẽ requirunt. Mirandũ eſt.n. qđ vnigenitus filius Dei, dñs uirtutũ, rex gloriæ, tanta pro nobis pati dignatus eſt: & prorſus dignũ, & iuſtũ eſt, ut ei compatiamur, eius paſſionibus conformemur, eius ueſtigia imitemur, oĩa aduerſa æquanimiter ſuſtinẽtes, in illis gaudẽtes, irriſiones, contẽptus, uituperia, iniurias, pro Chriſti amore fortiter tolerãtes, quia (ut Petrus ait) Chriſtus paſſus eſt pro nobis, nobis relinquens exẽplum, ut ſequamur ueſtigia eius: quia cũ malediceretur, nõ maledicebat: cũ pateretur, nõ comminabatur. Cùm hæc agerentur, impletũ eſt quod ꝑ Iſaiã loquitur Chriſtus, corpus meũ dedi percutientibus, & genas meas uellẽtibus. Faciẽ meã nõ auerti ab increpãtibus & cõſpuentibus in me. Tũc quoq; impletũ eſt illud Iob, Apueruerunt ſuper me ora ſua, exprobrãtes tenuerunt ceruicem meã, percuſſerunt maxillã meã, ſaturati ſunt pœnis meis. De hoc & Sibylla legiť prophetaſſe, Dabunt Deo alapas manibus inceſtis. Inſuper ſecundũ Lucã, alia multa blaſphemãtes dicebãt contra Ieſum. Vnde & Dauid in perſona Chriſti prædixit, Aperuerũt ſuper me os ſuũ, ſicut leo rapiẽs & rugiens. *Petrus ãt ſedebat foris*, hoc eſt, extra domũ, uel aulam Caiphæ, *In atrio* domus ſuę.i. in loco ſub diuo, qui erat inter portã, & ianuã domus pontificis, in quo atrio erat ignis accẽſus, iuxta quẽ Petrus ſedit inter miniſtros põtificis, ut Lucas teſtatur. Erat.n. frigus, ſecundũ Ioannẽ, ſicut frequenter eſt in tali tp̃e martii poſt mediã noctẽ. *Et acceſſit ad eũ una ancilla* põtificis, *Dicẽs: Et tu cũ Ieſu Galilæo eras*, hoc eſt, huic Ieſu nato à Nazareth urbe Galilęæ adheſiſti huc uſq;. Secundùm Lucã & Mar

D E 1.Pet.2. Iſa. 50. Iob.16. F

A cum, mulier iſta acceſſit ad Petrum iuxta ignem, & cum fuiſſet eum diligenter in tuita impoſuit ei ꝙ eſſet diſcipulus Ieſu. *At ille negauit coram omnibus, dicens, Neſcio quid dicis*, hoc eſt, non ſolùm non fui cum illo, ſed nec agnoſco, illum, nec ſcio quid verbis tuis ſignificare intendis. *Exeunte autem illa*.ſ. Petro *Ianuam* qua intrabatur ad atrium. Vnde Apud Marcum dicitur, Exiuit foras ante atrium. Poſt primã.n.negationem non audebat diu inter miniſtros aſtare, ſed ad tempus ſubtraxit ſe, & poſt modicum tempus rurſus intrauit in atriũ cupiens exitum rei videre, *Vidit illum alia ancilla, & ait his qui erant ibi*, hoc eſt, ſeruis pontificis, qui Ieſum ceperunt, & adduxerunt. Maiores autem Iudæorũ erant B intus in auditorio cum ſummo ſacerdote occupati cum Ieſu, *Et hic erat cum Ieſu Nazareno. Et iterum negauit cum iuramento: quia non noui hominem*. Primò, ſimpliciter negauit ex timore. Secundò, magis perterritus adiecit iuramentum, & peierauit. ¶ Sed his verbis Mattæi ac Marci contrariari videtur, quod ſecundũ Lucam. ſecũda negatio Petri facta eſt ad vocem viri. Porrò ſecundũ Ioannem facta eſt advocem pluriũ. Item ſecundũ Ioannem, facta eſt propè ĩ atrio. Dicendum.ꝙ ancilla Petrum accuſante, multi accurrebant, & diuerſi locuti ſunt. Potuit ergo eſſe vt muliere loquente vnus virorum, mox verba fœminæ confirmaret, & ſic Lucas aſſerit dictum à viro, quod Mattæus & Marcus referunt à fœmina dictum. Ioannes uero dicit à pluribus C dictum, quia non ſolùm unus, ſed plures viri verba ancillæ confirmabant, & fortè excitati fuerunt ab ea ad loquendum cũ Petro. Mulieres nanque oſtiarię, quia viderunt Petrum cum trepidatione & verecũdia quadam intrare & egredi, ſuſpicabantur quod eſſet diſcipulus Ieſu, vel ex aliis ſignis hoc coniiciebant, puta ex habitu & apparatu. ¶ Præterea quoq; Ioannes dicit ſecundam negationem factam prope ignẽ Mattæus vero in exitu Petri. Hoc ſic concordatur, quod Petro incipiente exire facta dicatur. Non.n.erat longum ſpatium, ſeu magna diſtantia inter ignem & ianuã, ideo Euangeliſtæ non curauerunt locum tã determinatè exprimere, ſed principaliter intenderunt oſtendere, quod Petrus ter negauit. Quemadmodũ Chriſtus præ

dixit, potuit aũt eſſe quod Petro, ſe uertẽ D te ad exeundũ, aliqui ſequebantur eũ imponentes ei quod eſſet diſcipulus Ieſu, ſicut aſſeruit mulier. *Et poſt puſillum* videlicet facto interuallo, quaſi horæ vnius ſecũdũ Lucã. *Acceſſerunt ad eum*, hoc eſt, ad Petrum, *Qui ſtabant* in atrio, *Et dixerunt Petro, Verè & tu ex illis es*, i. de numero diſcipulorũ Ieſu. *Nam & loquela tua manifeſtum te facit* hoc eſt, ex modo locutionis tuæ innoteſcit, quod ſis Galilæus, quanuis.n.Galilæi eſſent Hebræi, & Hebræo idiomatẽ vterentur, tamen in prolatione verborum aliqualiter differebant ab habitatoribus Iudæę, quemadmodum cernimus homines diuerſarum prouinciarum, vel etiã vrbiũ idẽ idioma diuerſimodè pronũciare, quanuis eiuſdem conſiſtant dñi. *Tunc cepit deteſtari & iurare, quia non nouiſſet hominem*. E Fuit.n.tunc maximè territus, & ſtatim capi timebat. Secundũ Marcũ cepit anatematizare, hoc eſt, cũ execratione iurare, imprecando ſibiipſi mala, ſi negando mentiretur: in quo patet magna fragilitas Petri & verum eſſe quod ait Saluator, Sine me nihil poteſtis facere. Hanc tertiam negationem Lucas dicit factam ad vocẽ vnius. Similiter Ioannes addens dicit, quod illic Ioan.18 vnus fuit, cognatus eius, cuius auriculam Petrus abſcidit, dixitq; Petro. Nõne te vadi cũ illo in horto? Sed hoc facilè cũ his concordatur, dicendo, quod inter multos, de quibus Mattæus & Marcus loquũtur, fuit vnus magis importunus, moleſtusq; Petro. Propter quod Ioannes & Lucas loquũtur ſingulariter de hoc vno. Et conti- F nuò hoc eſt, ſtatim Petro tertia vice negãte. *Gallus cantauit*. Secundo, ſecũdũ Marcũ vt dictũ eſt. Vnde Lucas Adhuc (inquit) illo loquẽte, gallus cantauit, *Et recordatus eſt Petrus verbi Ieſu quod dixerat illi, priuſquã gallus cantet, ter me es negaturus*. Hoc iã expoſitũ eſt. *Et egreſſus foras, fleuit amarè*, hoc eſt, amaritudinaliter.ſ.abundanter ac doloroſè, quẽadmodũ in Luca habetur, *Conuerſus dñs reſpexit Petrum*, hoc eſt, per miſericordiam ſuam tetigit mentem Petri, ad verbi ſui recordationem ac cordialem pœnitentiam, uel fortè corporaliter reſpexit Petrũ, potuit.n.fieri ex ordinatione Xpi, ut Petrus tranſeundo ante ianuam aulæ introſpiceret, & Chriſtus cuncta prænoſcens inſpiceret eum, conuertendo ſe ad

A ianuam domus, in qua erant luminaria copioſa.

Ex his cõſtat, q circa deſcriptionẽ trinę negationis Petri, Euãgeliſtæ multũ diuerſimodè loqui videntur, quantũ ac ſuperficiem literę, quanuis in ſenſu, & veritate concordant. Specialiter aũt diſſonare vidẽtur in tribus Primò, quantũ ad horã ſeu tempus negationis. Secundò, quantũ ad perſonas, ad quarũ interrogationem Petrus negauit, ſed hęc duo iam declarata ſunt, qũo concordari debeant. Tertiò, quãtùm ad locum, ſicut iam partim patuit atque expoſitũ eſt. Sed adhuc vnum eſt, in quo diſſonare videntur, quod vt mihi apparet cæteris omnibus difficilius ſoluĩ, quia ſecundùm Ioannem, prima negatio B Petri fuit in domo Annæ, ſecundùm ſeriẽ textus aliorũ triũ Euangeliſtarũ, omnes tres negationes Petri in domo Caiphæ factæ probantur. Matthæus enim, Lucas & Marcus, de Anna nil ſcribunt, ſed referũt Petrum eſſe ſecutum vſque in atriũ Caiphæ, & ibi ter Chriſtum negaſſe. Denique ad hoc ſancti doctores valde diſformiter reſponderunt. Auguſtinus enim affirmat, quod Petrus negauit in domo Caiphæ. Gorra verò refert, quod ſecundùm Hieronymum & Bedam, Petrus ſemel negauit in domo Annæ, & bis in domo Caiphæ. Quanuis autem certiſſimus ſim beatiſſimos Euangeliſtas in nullo erraſſe, aut diſcordare, non tñ ſufficio hanc difficultatem abſoluere, niſi dicerem tres Euangeliſtas non loqui de eodem atrio, ſed duobus, quod tamen (vt reor) dici non poteſt, ſicut ex dictis elicitur. C Cum.n. Petrus primò negaſſet in atrio iuxta ignem, & iam ab igne recederet, negauit ſecundò: uel niſi dicerẽ, quod Petrus negauit ſæpius, quàm ter, licet negationes eius principales fuerint tres duntaxat, ſed nec hæc dicere audeo, cum nulla autoritate probare id poſſim. Ideo aliqui dicunt, quod Euangeliſtæ in deſcribendo trinam negationem Petri loquuntur per anticipationem & recapitulationem.

Legitur quod Petrus egrediendo de atrio, introiit in foueam quandam inter montem Sion, & Ieruſalem, ibique fleuerit. Refert quoque Clemens papa in itinerario, quod Petrus ex hac nocte traxit conſuetudinem, quod à primo gallorum cantu, vſque ad horam matutinam D ſtetit in oratione, ſuam negationem vbertimè deflens, ita ut facies eius quaſi aduſta videretur.

EXPOSITIO CAP. XXVII.

Mane autem facto, conſilium inierunt omnes principes ſacerdotum.

ARTICVLVS XLIII.

Mane autem facto, quia ab hora captionis vſque ad auroram non ceſſauerunt Ieſum diuerſis pœnis afficere, ut dictum eſt, *Cõſilium inierunt omnes principes ſacerdotum, & ſeniores populi aduerſus Ieſum, ut eum morti traderent*. Nondum enim habuerunt ſufficientem accuſationem, E propter quam præſes Gentilis cogeretur eũ occidere, puta Pilatus qui ignorantiam Dei habens, de blaſphemia Dei Iſrael non multùm curauit. Excogitauerunt ergo & alias obiectiones quas Lucas commemorat, ut dicetur, *Et vinctum adduxerunt Ieſum*, tanquam mortis reum, fortè manibus poſt tergum ligatis, & catena miſſa in collo ipſius. Solebant autem Iudæi ligatos offerre iudici eos quos morti dignos putabant. *Et tradiderunt eum Pontio Pilato p̃ſidi*, hoc eſt, Iudæis præſidẽti, vt Iudex à Romanis miſſus & cõſtitutus. *Tunc uidens Iudas qui tradidit eum, quod damnatus eſſet*, Hoc dupliciter intelligi poſſet. Primò ſic, quod damnatus eſſet, hoc eſt, quod Ieſus à Iudæis morti adiudicatus, & à Pilato damnandus. F Vel, Quod ipſe Iudas damnandus eſſet, hoc enim Iudas de ſeipſo perpendere potuit. Primò, propter magnitudinem ſui facinoris. Secundò, quia audiuit à Chriſto quem nouerat eſſe Prophetam verum & ſanctum. Væ homini illi per quem filius hominis tradetur. *Pœnitentia ductus* Doluit enim de ſuo peccato, ſed non fuit vera pœnitentia, prout pœnitentia eſt virtus uel ſacramentũ, *Retulit* hoc eſt, reportauit uel reddidit. *Triginta argenteos* pro quibus uẽdidit Ieſum *principibus ſacerdotũ & ſenioribus populi*, à quibus acceperat eos, deſiderans Xp̃m à morte eripere, fortè quod Iudas uidẽs magiſtrũ ſuũ tã miſerabiliter diſcoloratũ, tã crudeliter tractatum, tam inhoneſtè liga-

A tum, tã mendaciter accuſatum, compaſſionẽ quãdã concepit ad eum pp innocẽtiam eius, *Dicens, Peccaui, tradens ſanguinẽ iuſtum*. Frequenter nomine ſanguinis totus homo, ſeu uita, uel anima hominis deſignaẽ. *At illi dixerunt, Quid ad nos?* hoc eſt, Quid ſpectat ad nos, quod peccaſti innocentem prodendo, quaſi dicant. Nõ curamus neq; diſcutimus, an peccaſti, uel nõ. In hoc peſſimè dixerunt. Si.n.ipſe peccauit innocentẽ uendẽdo, nõne & ipſi peccauerunt illũ emendo, perſequendo, & occidendo? *Tu uideris*, Hoc eſt, Tu opus tuum cõſpice, & onus tuũ porta. *Et proiectis argenteis in templo receſſit* Cum immoderata triſtitia, *Et abiens laqueo ſe ſuſpendit*. Ex deſperatione dicens cũ Cain, Maior eſt ini-
B quitas mea, quàm ut ueniã merear. Deniq; ſuſpenſus crepuit medius & diffuſa ſunt oĩa uiſcera eius, & notũ factũ eſt omnibus hãbitantibus Hieruſalem. Plus aũt peccauit Iudas deſperãdo quàm Chriſtũ tradendo, cum deſperatio ſit peccatũ in ſpiritum ſanctum, & contra diuinitatẽ directè, uidelicet cõtra infirmitatẽ bonitatis & miſericordiæ Dei. Proditio ãt fuit, directè cõtra CHRISTI humanitatem. *Principes ãt ſacerdotum acceptis argenteis, dixerunt, Non licet mittere*, hoc eſt, ponere. *Eos in corbonam*, hoc eſt, in gazophylaciũ, arcam, ſeu locum oblationum, ubi ponebantur ea quæ offerebantur in templo ad ſu-
C ſtentationem templi, miniſtrorum tẽpli, & reparationem ipſius, *Quia pretium ſanguinis eſt* hoc eſt, pecunia pro ſanguine effundendo expoſita. Timebãt locum ſanctum cruenta pecunia inquinari, culicem colentes, & camelum glutientes, *Conſilio autẽ inito, emerunt ex illis*, hoc eſt, pro argenteis memoratis, *Agrum figuli* qui forſitan dictus eſt ager figuli, quia ad figulum pertinebat, uel uaſa fictilia ibi fiebant, uel terra pro uaſis fictilibus faciendis inde tolle-
Iſa. 13. batur. Quemadmodum apud Iſaiam legitur de uia agri fullonis, ubi Iſaias iubeẽ occurrere regi Achas, qui ager uocatur fullonis, quia in eo ueſtes ſuas ſiccabant, *Et in ſepulturam peregrinorum*. i. ut peregrini non habentes ſepulcra propria in agro illo ſepelirentur. Hoc fecerunt, miſericordiam ſimulantes, ſed ſecundùm Hieronymum eorum intentio fuit CHRISTVM diffamare, quatenus ex occaſione illius

agri & ſepulturæ ſemper maneret memoria uenditionis atque turpiſſimæ mortis D
CHRISTI, ſed diuina ordinatione hoc factum eſt ad memoriam impiæ uenditionis, & iuſtæ ultionis Iudæ, ac innocentis traditionis, paſſioniſq; Chriſti. *Propter hoc uocatus eſt ager ille Acheldemach, hoc eſt, ager ſanguinis*, hoc eſt, emptus pro precio ſanguinis Ieſu, *Vſque in hodiernum diem. Tunc adimpletum eſt, quod dictum eſt per Ieremiam prophetam, dicentem, Et acceperunt*, principes ſacerdotũ, & ſeniores populi, *Triginta argenteos* qui fuerũt. *Pretiũ appretiati, quẽ appretiauerunt à filijs Iſrael*, hoc eſt, à Iuda, ut ponatur plurale pro ſingulari, ſicut frequenter fit in ſcripturis, *Et dederunt* hoc eſt, expoſuerunt, *Eos in agrum figuli*, i. pro agro huiuſmodi, *Sicut conſtituit mihi dominus* iſta E
autoritas non inuenitur in Ieremia, hoc eſt, in libro eius uulgato & autentico quẽ habemus. Lyra autem dicit quòd Hierony. uidit hanc autoritatem in quodam libro Hebraico, qui aſcribebatur Ieremiæ. Sed ſciendum, quod Hierony. dicit ſibi à quodam Iudæo de ſecta Nazarenorũ oblatum eſſe librum apocryphum, quem dicebat ille Iudæus eſſe Ieremiæ. Verum allegatio apocryphorum non eſt ſolida in ſcripturis. Potuit tamen eſſe quod Euangeliſta Matthæus ſpiritu ſancto docente agnouit Ieremiam iſta dixiſſe verbo ſolo uel ſcripto. Hieron. verò apparet, quod allegata F
autoritas ſumpta ſit ex Zacaria, & ita quod Zaca. 11
dicitur in textu (Ieremiã) non eſt de textu, ſed creditur ab aliquo additum.

Porrò apud Zacar. ſic habetur, Dixi ſi bonum eſt oculis veſtris, afferre mercedẽ meam, & ſi non, quieſcite. Et apprehenderunt mercedem meam triginta argẽteos; & dixit dñs ad me, Proijce eos ad ſtatuarium, decorũ pretiũ, quo appretiatus ſum ab eis. *Ieſus autem ſtetit ante præſidem* capite inclinato, vultu in terrã demiſſo, vinctis manibus ſilentibus labijs, atq; mitiſſimo corde, *Et interrogauit eum præſes, dicens, Tu es rex Iudæorum?* Quemadmodum in Ioanne inducit. Cũ iudæi duxiſſent Ieſum ad Ioan. 18
Pilatũ in prætoriũ, & non vellẽt introire prætoriũ hoc eſt, locũ viri Gẽtilis, ne macularenẽ, Pilatus exiuit ad eos, & vidẽs Ieſum ligatũ tanq̃ mortis reũ, interrogauit cãm mortis dicẽdo, Quã accuſationẽ affertis aduerſus hoiem hũc? Sciuit.n. Pilatus

A tùs cōſuetúdinē eſſe Romanis,vt neminē
dānarent ad mortē, niſi pſentes haberent
accuſatores, & locū ſe defendendi accipe
ret,& hanc legē voluit Pilatus ſeruare in
Chriſto. Cui primò reſpōderunt Iudæi.
Si nō eſſet hic malefactor,nō tibi tradidiſ
ſemus eū. Quib.dixit Pilatus, accipite eū
vos & ſm legē veſtrā iudicare eū. Tanquā
diceret, Si vultis vt ego nō inquirā cau-
ſas iudicii,ſed reputē vos tātæ iuſtitiæ,vt
certū ſit quod nō offeratis mihi innocen-
tē ſic vinctū, ergo & veſtrum iudiciū ſuffi
ciat:nec requiratis,vt ego eū condemnē.
Cui Iudæi. Nobis(inquiūt)nō licèt inter
ficere quenquam. Cumq; Pilatus nō con-
tentaretur accuſatione confuſa ac dubio-
ſa, cœperunt Iudæi Ieſum accuſare in tri
B bus,vt Euāgeliſta Lucas refert. Dicebant
Luc. 23 enim, Hunc inuenimus ſubuertentem gē
tem noſtrā. Ecce primū,hoc eſt cōprehen
dimus eū conducere populū Iudæorū ſua
doctrina peſtifera , & prohibentē tributa
dari Cæſari. Ecce ſm:& dicentem ſe Chri
ſtum regem eſſe: Ecce tertiū. Duo prima
obiecta Pilatus nō aduertit, quia cū eſſet
Gentilis,de lege & documentis Iudæorū
non curauit. Secundū quoque ſciuit eſſe
mēdoſum , quia percepit Chriſtū dixiſſe
Luc. 20. Herodianis, Reddite q̄ ſunt Cæſaris Cæ-
ſari,& quæ ſunt Dei Deo. Tertiū verò at
tēdit,qm̄ Imperator Romanus pręcepit,
ne ſine ſuo cōſenſu aliquis vſurparet ſibi
nomē regis. Et qa Iudæi ſeruiebāt ei ſub
tributo,propterea interrogauit Chriſtū,
C an eſſet rex Iudęorū. *Dicit ei Ieſus,Tu dicis,*
hoc eſt,verū eſt,quod ſim rex. Hāc reſpon
ſionē diuus Ioānes plenius deſcripſit. Nā
primò Chriſtus dixit, Regnum meū non
eſt de hoc mūdo, in quo ſatisfecit Pilato
& Cæſari,qui nō regnauit niſi tēporaliter
in ſeculo iſto. Deinde dixit ad Ieſū, Ergo
rex es tu? Cui Chriſtus reſpōdit, Tu dicis,
quia rex ſum ego. Ego in hoc natus ſum,
& ad hoc veni in mundū vt teſtimonium
perhibeā veritati . Cumq; Pilatus dixiſ-
ſet,Quid eſt veritas ? Statim exiit ad Iu-
dęos,volēs excuſare, atq; dimittere Ieſū.
Ioan. 18 *Et cū accuſaretur* Ieſus *A principibus Sacer-
dotum & ſenioribus , nihil reſpondit.* vt pa-
tiētiæ & māſuetudinis daret exēpla,& qa
mortē euadere noluit. *Tunc dicit illi Pila-
tus, nō audis quāta aduerſus te dicunt teſtimo
nia? Et nō reſpōdit ei ad illud verbū ita, ut mi-
raretur præſes vehemēter.* Sciens quòd facilli D
mè ſe potuiſſet excuſare. præſertim cū ha
beret iudicē p ſe. Hoc loco omittit Mat.
quod ſolus Lucas cōmemorat quod Iu- Luc. 23.
dæis dicētibus, Cōmouit populū incipiēs
à Galilæa: Pilatus interrogat an Galilęus
eſſet. Et cū cognouiſſet, miſit eū ad Hero
dē,qui viſo Ieſu, gauiſus eſt valdè,qa diu
optauit eū videre pp famā eius,ſperauit-
que aliquod miraculū videre ab eo fieri.
Cumq; multa quæſiſſet à Ieſu,& nullū ab
eo reſpōſum ſuſciperet, ſpreuit eū cū ſuo
exercitu,& illuſū, ac alba veſte indutū rē
miſit Pilato. *Per diē aūt ſolennē,* hoc eſt, in
ſolēnitate paſcali, *Cōſueuerat præſes dimitte-
re populo* Iudæorū *vinctū unum quem noluiſ
ſent*.i.aliquē captū quencūq; petiiſſent,in
memoriā liberationis patrū ſuorū de ter- E
ra Aegypti . Hoc.n. Iudæi obtinuerunt à
Romanis. *Habebat aūt* præſes Pilatus *Tūc
vinctum unum inſignē*,hoc eſt,famoſū non
nobilē,ſed in malitia eminentē *Qui diceba
tur Barabbas , qui propter homicidium* à ſe fa
ctū in Ieruſalē, *Miſſus fuerat in carcerem* Se
cundū Lucā fecit & ſeditionē. Ioānes aūt Luc. 23
vocat eū latronē. *Cōgregatis ergo illis* videli Ioan. 18
cet principibus ſacerdotū & plebe Iudæo
rū. *Dixit illis Pilatus, Quē vultis dimittam no
bis? Barabbam, an Ieſum qui dr̄ Chriſtus?* Pila
tus toto affectu cupiēs Ieſū eripere, ppo-
nit eis duos dūtaxat, vnū ſceleratiſsimū,&
aliū innocentē, putās qđ nullo modo eli-
gerēt Barabbā ſibi dimitti,ſed Ieſū, Et er-
go ſubtiliter propoſuit eis electionē in-
ter hos duos. ¶ Sed vnde vel qūo ſciuit Pi F
latus hō paganus loqui de Xpo? Et reſpon
dendū qđ habitans inter Iudæos, potuit
ſcire qđ expectarēt aduētū Xp̄i,& qđ ali
qui dicerēt Ieſū eſſe Xp̄m. Nō.n.dubium
eſt,quin ſæpe audiuit mentionē de Xp̄o, Mat. 21
pſertim in die Palmarū, pp ſolenniſsimā
illā proceſsionem. Et rurſus, Quia Iudæi
iā dixerūt Pilato, quod Ieſus diceret ſe eſ
ſe Chriſtū, iō ſic repetiuit, dicēdo. An Ie-
ſū qui dr̄ Chriſtus. Cur aūt voluerit Ieſū
eripere ſubditur, *Sciebat.n.quod per inuidiā
tradidiſſent eum ſibi* Pōtifices ac Iudæi . Nā
accuſationes eorū inuenit falſas, aut in-
ſufficiētes,& fortè ante & aliūdè percępit
qūo Ieſus apertè & fiducialiſsimè increpa
ret principes ſacerdotum ſcribas, & fari-
ſæos, qđ Pilato benè cōplacuit, qa nō di-
lexit Iudęos, ſicut nec ipſi eū, imò ſępe in
terfecit

Ioan.18. perfecit magnã partẽ eorũ.¶Omittit hoc
A loco Mat.qđ refert euangeliſta Ioannes,
queẽadmodũ Chriſto ab Herode reuerſo
dixit Pilatus Iudęis, Nullã cauſã mortis
inuenio in eo. Corripiã ergo, hoc eſt fla-
gellari faciã illũ & dimittã: qa ſi in uerbis
offendit, pro hoc ſufficit pęna flagellatio
nis, tuncq; Pilatus fecit eũ grauiſſimè fla
gellari, vt Iudæorũ mitigaret furorẽ. *Sedẽ
te aũt eo* puta Pilato. *Pro tribunali* hoc eſt
in ſede iudiciaria ad iudicãdũ de Chriſto
*Miſit ad eum vxor eius dicẽs, Nihil tibi & iu
ſto illi*.i. nõ præſumas aliquid agere cõtra
eũ. *Multa.n.paſſa ſum hodie*, hoc eſt, hoc die
naturali, uidelicet in aurora, ut credit, *Per
viſum*.i. in uiſione *Propter eũ*, hoc eſt, occa-
ſione eius, & ob hoc ut procurẽ à te libe-
rationẽ illius. Diabolus nẽpe qui ab exor
B dio conatus eſt hominũ impedire ſalutẽ,
nũc quoq; uxorẽ Pilati inſtigauit per ſug
geſtiones cõminatorias factas in ſomno,
ut probabilius dr̃, ut uirũ ſuum induceret
ad Chriſti liberationẽ, adiiciẽs minas niſi
hoc faceret. ¶Sed cur diabolus, qui paulò
ante miſit in cor Iudę ut traderet Ieſum,
nũc mittit in cor mulieris, ut redimat eũ?
Ioan.13. Dicendũ quod demõ frequẽter uacillauit
in noticia Chriſti, nũc ęſtimans eum eſſe
Chriſtũ, ꝑ ꝑ diuinitatis inſignia, nũc arbi
trãs oppoſitũ, propter humanitatis infir-
ma. Cũm ergo Iudã incitauit ad Chriſti
proditionẽ, putauit quod nõ eſſet Chri.
ſtus: uerũ in ipſa nocte, & deinceps, incre-
dibilẽ mãſuetudinẽ, patiẽntiã, atq; cõſtã
tiã Chriſti cõſpiciens, cernensq; ſcriptu-
ras de Chriſti paſſione prædictas iã in ip
C ſo pro parte impletas, & cito timẽs com
plẽdas. Vidẽs quoq;, ut creditur, conſola
tionẽ ſanctorũ in lymbo, cœpit uehemen
ter cõiicere, ꝙ ipſe eſſet uerus Meſſias, ti-
mensq; uinci, ac ſpoliari ab eo incitauit
mulierẽ ad ea q̃ dicta ſunt. Solẽt.n.coniu
ges magnatũ, per tẽpus remanere i lecto,
ſurgẽtibus uiris *Principes autẽ ſacerdotum*
Annas & Caiphas maximè, *Et ſeniores, per
ſuaſerunt populis*, hoc eſt uulgo, *Vt peterent
Barabbã ſibi dimitti, Ieſũ uero perderẽt*, Hoc
eſt, crucifigi expoſcerẽt, *Reſpõdens aũt præ-
ſes, ait illis, Quẽ uultis uobis de duobus dimitti?
At illi dixerunt. Barabbã. Dicit illis Pilatus.
Quid ergo faciã de Ieſu qui dr̃ Xp̃s? Dicũt oẽs
Crucifigatur*. O execratiſſimi, ingratiſſimi,
crudeliſſimiq; Iudęi, q eũ, q vobis ac filijs
veſtris tãta bona fecit oẽs infirmitates ſa D
nãdo, dæmoniacos liberãdo, mortuos ſu-
ſcitãdo, eſuriẽtes alẽdo, ignorãtes docen-
do, veſtrã cæcitatẽ atq; futurã deſtructio
nẽ deflẽdo, latroni & homicidę, ac ſeditio
ſo poſtponitis, deteriorẽ cẽſetis, & turpiſ
ſima itẽq; accerbiſſima morte necari de-
poſcitis. *Ait illis præſes, Quid.n. mali fecit?
At illi magis clamabãt, Crucifigatur* & tolle
tolle eũ. Tũc verè impletũ eſt, qđ xp̃s ait
in Pſ. Qm̃ circũdederũt me canes multi, Pſal.21.
cõſiliũ malignantiũ obſedit me. Et per Ie Iere.12.
remiã, Facta eſt (inquit) mihi hæreditas
mea quaſi leo in ſylua, dedit cõtra me vo
cẽ ſuã. Tũc quoq; impletũ eſt illud Oſee,
Ego erudiui eos, & in me cogitauerũt ma
litiã, & locuti ſũt cõtra me mẽdacia. *Vidẽs
aũt Pilatus: quod nihil proficeret* Laborãdo
pro Chriſti liberatione, *Sed magis tumul-* E
tus fieret, hoc eſt, perturbatio populi im-
portunis precibus, irrationabilibusq; cla
moribus ad cõtrariũ laborãtis, Quod.n. ꝑ
rationẽ atq; iuſtitiã adipiſci nõ poterant
precibus, clamoribus, cõminationibus, &
cõi inſtãtia impetrare conati ſũt. *Accepta
aqua, lauit manus corã populo, dicẽs, Innocens
ego ſũ à ſanguine iuſti huius*. Sic.n. mulier
eius ei mãdauit. *Nihil tibi & iuſto illi*, i. oc
ciſio eius mihi nõ imputet, qa inuitus eũ
condẽno, quẽ innocentẽ & ex inuidia tra
ditũ ſcio, *Vos uideritis*.i. voſipſi pẽſate qđ
faciatis, qa nõ ego ſed vos eũ occiditis. *Et
reſpõdit uniuerſus populus* à ſacerdotibus peſ
ſimè informatus *Dicẽs, Sãguis eius, ſup nos,
& ſuper filios*.i. poſteros *Noſtros* filios ac fi- F
lias, hoc eſt, nobis & poſteris noſtris im-
putet crucifixio eius: & ſi qđ culpę conſi-
ſtit in eius occiſione, hãc capimus ſuper
nos, & te immunẽ fatemur. O crudeliſſi-
mi patres, & rabidiſſimi canes, qbus non
ſufficit cõdẽnatio propria: ſed totã poſte
ritatẽ tãto piaculo precatur eſſe obnoxiã.
¶Deniq; exaudita eſt & impleta eorũ ora
tio, qm̃ teſte Apoſtolo, ꝑuenit ſup eos ira Ephe.5.
Dei vſq; in finẽ: qđ Pſalmiſta quoq; præ Pſ.88.
dixit, Effunde ſup eos irã tuã, & furor iræ
tuæ cõprehẽdat eos. Itaq; nõ amplius ꝑ-
tinet populus Iudæorũ ad Deũ. Queẽad-
modũ in Daniele legitur prophetatũ, Nõ
erit eius.ſ. Chriſti populus, q eũ negatu-
rus eſt, & finis eius vaſtitas, & vſq; in finẽ
perſeuerabit deſolatio. *Tũc Pilatus dimiſit
illis Barabbã, Ieſum verò* flagellatũ *Tradidit*

A *eis, ut crucifigeretur*.i. ad mortē eū condēna
uit. Et in hoc vehemēter peccauit, quāuis
minus quā Pōtifices & Iudæi. Sciuit.n.ꝙ
per inuidiā eſſet ſibi oblatus & innocēs &
tñ ex timore Cæſaris, & ꝑꝑ populi ſtre-
pitū, & fortè propter fauorē pontificū dā
nauit innoxiū, quod nequaquā facere de-
buit: quia cū eſſet iudex, pro nulla re de-
buit æquitatē relinquere, quia ſm̄ filoſo
phū in ethicis, Iudex debet eſſe velut ani
mata iuſtitia, viuaq́; lex, ab æquitatis tra
Danie.6 mite nuſquā deflectēs. Item, quia Pilatus
dixit ad Ieſū. Poteſtatē habeo crucifigere
te, & poteſtatē habeo dimittere te, nō de-
buit poteſtate ſua abuti. *Tunc milites præſi
dis, ſuſcipiētes Ieſū in prætorio, &c.* Hoc loco
Euāgeliſta Mattæus nō ſeruat ordinē hi-
B ſtoriæ, nartādo res geſtas eo ordine quo
factę ſūt. Quod.n. hic ſubditur poſt Chri
ſti cōdemnationē, de eius illuſoria indui
tiōe, ſpinea coronatione, cōſputione, &c.
factū fuit antequā iudicaretur ad mortē.
Quēadmodū.n. apud Ioannē habetur, ad
hoc Pilatus fecit Ieſū flagellari atq; illu
di, vt Iudæi cernētes eū tā miſerabiliter,
pœnaliterq́; tractatū, ceſſarēt à perſecutio
Ioan.19 ne ipſius. Sic quippe hr̄ in Ioanne, Exiuit
iterū Pilatus & dixit Iudæis, Ecce addu-
co eū vobis foras, vt cognoſcatis, qa nullā
in eo cauſam inuenio. Exiuit ergo Ieſus,
portās ſpineā coronā, & purpureū, veſti-
mentū, & dicit eis Pilatus, Ecce hō. Cum
ergo vidiſſent eū pōtifices & miniſtri cla
mabāt, Crucifige crucifige eū. Quod igi-
tur hoc loco ſubiūgitur, ꝑ recapitulatio
nē deſcribitur. Tūc milites præſidis ſuſci-
piētes Ieſū in prętorio.i. in domo iudicis.
Prętoriū.n. ſm̄ Bedā eſt ſedes vel domus
C in qua prætores ſeu præfecti ſedebant ad
diſcernēda negotia populi: & dicūtur prę
tores quaſi præceptores, qm̄ ciuibus da-
bāt præcepta, *Cōgregauerunt ad eū uniuerſā
cohortem*.i. multitudinē gētiliū intrantiū
prætoriū. Iudæi.n. nō intrabāt, ne macula
rētur, vt dictū eſt. Cohors verò fuit multi
tudo ſubiecta tribuno, hāc cōgregauerūt,
vt pœna & illuſio Xp̄i corā tāta multitu
dine, & ī loco patēti eſſent maiores & eru
beſcibiliores *Et exuētes eū* veſtimēta ſua,
chlamydē coccineā circundederūt ei, hoc eſt, ve
ſte ſeu clamyde rubea, ad ſimilitudinem
purpuræ induerūt Ieſū, illudēdo ei, qm̄
dixit ſe regē. Hāc.n. chlamydē vocat Ioā
nes purpureū veſtimentū: & aliqui dicūt, D
qđ fuit aliud vile rubeū ſimile purpuræ,
plectētes coronā de ſpinis.i. de iūcis marinis
acutis iſtar ſpinarū *Poſuerūt ſup caput eius*
ꝑ diademate, refert Lyra ſe audiſſe à quo
dā q fuit vltra mare cū ſctō Ludouico re
ge Frāciæ, ꝙ in littore maris ſēſit pūctu-
ras iuncorū ꝑ calceos *Et arundinē*.i. cala-
mū poſuerūt *In dextera eius* ꝑ ſceptro rega
li *& genuflexo ante eum illudebāt ei dicentes,
Aue rex Iudæorū*. *Et expuētes in eū* tanquā
in viliſſimū hominē ex vehemēti contē-
ptu. *Acceperūt arundinē, & percuſſerūt caput
eius* cū arūdine, vt imprimerēt illas ſpinas
pūctiuas ſacratiſſimo capiti eius: quo fa
cto, cœpit ſāctiſſimus ſāguis eius, ex di-
uini capitis vulneribus, quaſi ex viuis, ac
puriſſimis fōtibus copioſiſſimè emanare, E
& ꝑ benedictū vultū eius deſcēdere, ita vt
tota facies eius gratioſiſſima ſāguine per
funderet. ¶ Cōpaſſionē & intētiſſimā cōſi-
derationē hæc exigūt, & expoſitione non
indigēt, Quis.n. hæc diligēter perpendēs,
poterit dulciſſimo agno, innocēti filio Dei
nō cōpati, & eius amore nō affici, ac ſuſti-
nēda aduerſa nō animari? Pręterea, ſi nō
amamus eū qa bonus, qa Deus & frater
eſt noſter ſaltē idcircò eū amemus, qm̄ tā
ta ꝑ noſtra ſalute ꝑpeſſus eſt, tātaq́; no-
bis beneficia eſt largitus, & maiora ſpopō
dit. Aduertendū ꝙ ſecundū Chry. milites
iſta fecerūt, nō iuſſu Pilati, ſed à Iudęis ꝑ
miſſione donorū corrupti, hoc & ego ęſti
mare ſolebā, qn̄ putaui hæc facta eo ordi
ne quo hic à Mattęo narrātur, qa Pilatus
nō intēdebat Ieſū tā crudeliter perſequi. F
Verùm modo conſiderans ex Euangelio
Ioannis, ꝙ facta ſunt hęc ante prolationē
ſententiæ cōtra Chriſtū, potius cū Augu
ſtino dicendum opinor, ꝙ fecerūt iſta ex
iuſſu vel peruerſione Pilati cui hæc pla-
cuerunt, quatenus Iudæi videntes Ieſum
tàm inhumanè afflictum, contemptum, ir
riſum, permitterent eum tranſire. *Et poſt-
quam illiſerunt ei, exuerunt eum clamyde, &
induerunt eum veſtimentis eius* vt in illis ma
gis cognoſceretur, & ea ſibi ſub cruce di-
uiderent *Et duxerunt eum* extra Ieruſalem
Vt crucifigerent eum extra portam. Et baiu
lans ſibi crucem exiuit ſecundùm Ioan-
nem. *Exeuntes autem inuenerunt hominē Cy-
renæum*.i. à tali loco oriundum ſeu appel-
latum *Venientem de villa* aliqua, obuiam

gis

A cis verſus Ieruſalem *Nomine Symonem* patrẽ Alexãdri & Rufi ſecundũ Marcũ, qui erãt diſcipuli Chriſti, vt dicit Hieronym. *Hunc angariæuerunt* hoc eſt, timore & minis coegerũt, *Vt tolleret crucẽ eius.* ¶ Sciendũ quia (vt ait Ioãnes) Ieſus egrediẽdo à prætorio & ciuitate, baiulauit ꝓpriis humeris lignũ crucis ad ſpaciũ aliquod. Deinde milites vel Iudæi timẽtes, ne Chriſtus ſub onere crucis in via deficeret, ſicq; futuras pœnas cõpendio quodã redimeret, impoſuerũt huic Symoni ferre crucẽ. ¶ Præterea eduxerũt Ieſũ inter duos latrones crucifigẽdos, qui nõ legũtur ſua patibula baiulaſſe, vt eductio Ieſu ex hoc conſpicabilior appareret. O pater æterne quanta ꝓ nobis infeliſsimis hoĩbus & miſeris
B vermiculis ꝑtulit vnigenitus filius tuus. Quãtũ tibi & illi regratiari tenemur. Sed & hoc in oĩbus his cõſideratione digniſſimũ, quid in vniuerſis pœnis Xp̃i prędictis atq; dicẽdis paſſa ſit affectuoſiſsima, mitiſſima, atq; piiſſima mater eius. *Et venerũt in locum qui dr̃ Golgotha* Hebraicæ *Quod interpretatur. Caluariæ locus* qm̃ plenus fuit caluariis reorũ ibi occiſorũ, ſuſpenſorũ, ſeu decollatorum. Refert Hieronymus fuiſſe opinionẽ Origenis cuiuſdã, ꝙ iõ locus ille dictus ſit Caluariæ, qm̃ ibi ſepultus ſit Adã, ꝙ eius caput illic conditũ fuit: & qđ iõ ibi crucifigi voluit Chriſtus, vt eius ſãguis ſuper primi hominis tumulũ diſtilla
C ret, eumq; cũ ſua poſteritate redimeret. Quãuis aũt iſta expoſitio ſit fauorabilis mulcẽsq; auditũ, nõ tñ eſt vera: qm̃ in libro Ioſue legitur Adã ſepultus i Hebrõ, ꝑꝑ quod ciuitas illa olim vocabatur Cariatharbe, hoc eſt, ciuitas quatuor, eò ꝙ ibi ſepulti ſint quatuor magni patriarchę cũ ſuis vxoribus. ſ. Adã cũ Eua, Abraham cum Sara, Iſaac cũ Rebecca, Iacob, cũ Lya. *Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum.* ¶ Marcus refert, quod dederũt ei bibere vinũ myrrhatũ. Ioãnes verò vocat potum iſtũ acetũ. Dicendũ ergo quod potus iſte fuit vinũ amarũ & acetoſum, felle mixtũ, ꝙ Marcus dicit myrrhatũ, vel q̃a ẽt mixtũ erat cũ myrrha, q̃ eſt amara, vel ꝑꝑ ꝓprietatẽ, uidelicet, quia amarũ fuit quẽadmodũ myrrha. Aliqui inſuper dicũt, ꝙ miniſtri talẽ potum dederũt dãnatis, ut citius morerẽtur: ſicq; de illorũ cuſtodia expedirẽtur. Alii dicũt ꝙ ſeniores Iudæorũ ordi nauerunt dãnatis ad mortem dari uinum bonum & aromaticum, quatenus exhilarati, pœnam mortis minus attenderẽt, atque facilius tolerarẽt: & hoc ordinaſſe le- **D**
gũtur, qm̃ in Prouerbiis Salomõ ſcripſit, Date uinũ merentibus, ſicerã hi qui amaro ſunt animo, bibãt, & obliuiſcãtur egeſtatis ſuæ. In Ieruſalẽ ergo (ut dicũt) fuerunt fœminæ religioſę, quæ pro Chriſto & latronibus talẽ potum dederũt miniſtris: qui ueneno rãcoris impleti pro potu hmõi dederunt Chriſto uinum fellitũ Dixit. n. Chriſtus, Sitio, quia nõ ſolũ ſpũaliter ſitiebat noſtrã ſalutẽ, ſed corporalẽ ſitim habebat maximã, ac penoſã, qm̃ ex maximo labore, & copioſa ſanguinis ſui effuſione, corpus eius exſiccatũ aduſtũq; fuit. Vnde in Pſalmo, Aruit tanquã teſta **E** *Prou. 31*
uirtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis. Dixit aũt. Sitio, ſecundũ Ioannẽ, ut ſcriptura impleretur, uidelicet, prophetia Dauid in perſona Chriſti, dicentis Dederũt in eſcã meã fel, & in ſiti mea potauerũt me aceto *Et cũ guſtaſſet* Ieſus hoc uinum *Noluit bibere* multũ de eo. Non. n. erat refrigeratiuũ naturæ, ſed afflictiuũ. Ex hoc uerbo Mattæi patet cõcordia inter Ioannẽ & Marcum. Nã Ioãnes habet, Cum Ieſus accepiſſet acetũ, unde cõſtat quod aliquid bibit. Propter qđ ait Matt. Cum guſtaſſet. ¶ Porò Marcus ſic habet, Dederunt ei bibere uinum myrrhatũ, & non accepit, hoc eſt, parum inde potauit: ſicut de eo qui modicum bibit, dicimus, nihil bibit. Quod. n. modicum eſt, pro nihilo reputatur ſecundùm filoſophum. **F** *Pſal. 21.* *Pſal. 68.*

EXPLANATIO RESIDVAE partis huius capituli.

ARTICVLVS XLIIII.

Poſtquam autem crucifixerunt eum, diuiſerunt veſtimenta eius ſortem mittentes. Quamuis quatuor Euangeliſtæ huius rei faciant mentionem, Ioannes tamẽ plenius id deſcripſit, Diuiſerunt ſibi ueſtimenta Chriſti, præter tunicam inconſutilem in quatuor partes ut quilibet miles unam partem acciperet. Vnde elicitur quòd milites crucifigentes fueran quatuor. ¶ Porrò, de tunica inconſutili dixerunt, Non ſcindamus eam, id eſt,

A id eſt, non diuidamus eam in quatuor
partes, vt alia induměta, ſed ſortiamur.i.
ſortẽ mittamus de ea cuius ſit.i.quis eam
totã accipiat. Fuerat.n.facta veſtis hæc ꝑ
modũ tetis nõ cõſuta, aut inciſa, ſed deſu
per cõtexta per totũ, videlicet artificioſè
elaborata, idcirco nõ potuit cõgruè diui-
di, & fortè propter operis ſpecialitatẽ ſeu
raritatẽ, vel artificialitatem optauit quili
bet eorũ eã integrã obtinere. Itaq; quod
Mar.15 Mattæus, Lucas & Marcus ſcribũt de ſor
Luce.23 tis miſſione, ad ſolam hanc tunicã eſt re-
ferendum, quã creditur beatiſſima Chri-
ſti genitrix propriis manibus præparaſſe
ſuo dilecto. Patet quoq; ex his, ꝙ Chri-
ſtus nudus in cruce ſuſpẽſus eſt, niſi ꝙ ali-
qui dicunt digniſſimã eius matrẽ velũ ſui
B capitis poſuiſſe circa locum virilitatis ip
ſius, *Vt adimpleretur quod dictum eſt per pro-*
Pſal.21. *phetam* Dauid *Dicentem* in pſalmo in per-
ſona Chriſti, *Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea*
milites crucifixores, in quatuor partes æ-
quales *Et ſuper veſtẽ meã*.i.tunicã incõſutã
Miſerũt ſortẽ quis tolleret eã. *Et ſedẽtes* mi
lites circa crucẽ *Seruabãt*.i. cuſtodiebant
Eũ ne ante mortẽ deponeretur. *Et poſue-*
rũt ſuper caput eius cauſã ipſius ſcriptã.i. ſu-
periori crucis parti affixerũt titulũ conti
nentẽ quare crucifixus eſſet. Scriptura au
tẽ hæc erat, *Hic eſt Ieſus Nazarenus rex Iu-*
dæorum. Secundũ Ioannẽ titulus iſte ſcri-
Ioan.19 ptus fuit Hebraicè, græcè & latinè. Iudæi
verò erubeſcentes tã vilem & reũ, ſẽm eo-
rũ æſtimationem appellari regem eorũ,
C dixerunt Pilato, Noli ſcribere rex Iudæo
rum: ſed quia ipſe dixit, rex ſum Iudęorũ.
Quibus reſpõdit, Quod ſcripſi ſcripſi. Pi-
latus Imperatori obediens, nullo modo
voluit dicere, quod Ieſus eſſet verus rex
Iudæorũ, quò ad tẽporale dominiũ: ſic.n.
fuiſſet Imperatori rebellis, vt patet ex di
ctis. Vnde hæc ſcripſit, & ꝑ miniſtros cru-
ci affigi pręcepit cum deriſione, tanquam
diceret, Ecce qualem apparẽtiam habet,
ꝙ iſte eſſe voluerit rex Iudæorũ: & tamen
aliud ſibi opponi non potuit, ꝙ eſſet verũ
& morte dignum. *Tunc crucifixi ſunt cũ*
eo duo latrones, vnus à dextris, & vnus à ſini-
ſtris, Hoc fecerũt in contumeliã Chriſti,
vt principi latronũ ſimilis videretur, qui
ſe regem vocauit: ſed ideo Deus illud per
miſit, vt impleretur illud Iſaię, Cum ſce-
Iſa.53. leratis reputatus eſt. Ecce quõ pater æter
nus Deus omnipotẽs filium ſuum cariſſi D
mũ, naturalẽ, & vnicũ permiſit illudi, ſup
peditari, cõtemni, vt nos ab æterna confu
ſione eriperemur, cœleſtemq; recuperare
mus honorẽ. Ecce quõ ſanctus ſanctorũ
inter facinoroſos ſuſpenditur & reputa-
tur, vt nos ſcelerati, ac perditi inter ſan-
ctos Dei & angelos collocemur. Simus ita
que grati patri ac filio, & tantis beneficiis
vtamur, atq; cõdigni inueniri conemur,
imitando veſtigia crucifixi in tempora-
lium bonorum cõtemptu, & vituperio-
rum, omniumq; aduerſitatum perperpeſ-
ſione quieta. Non.n.eſt ſeruus maior do- Ioan.13
mino ſuo. Tũc verò impletũ fuit in Chri
ſto illud Pſalmographi. Qm̃ propter te ſu Pſal.68
ſtinui opprobriũ, & operuit cõfuſio faciẽ
meã. *Prætereuntes aũt*.i.homines per viam E
illam pergentes, *Blaſphemabant eũ mouẽtes*
capita ſua & dicentes, Vah quod eſt interie
ctio inſultationẽ ſignificans, *Qui deſtruis tẽ*
plũ Dei, & in triduo illud reædificas, i. merito
nunc tibi ò miſer & præſumptuoſè inſul
tamus, qui dixiſti te poſſe tẽplum Ieruſa
lẽ deſtruere, illudq; intra tres dies repara
re. Hoc.n.falſi teſtes dixerunt Chriſtũ di Ioan.2.
xiſſe: ſed quõ ei falſum impoſuerunt, di-
ctum eſt ſupra. Nihilominus ea poteſtate
qua Chriſtus alia operatus eſt ſigna, po-
tuit vtiq; tẽplum illud deſtruere, & intra
vnius horæ minutũ reædificare, quod ẽt
potuit facere miniſterio angelorũ, qui ſi-
bi in deſerto miniſtrabãt, qñ erat cum be
ſtiis, *Salua teipſum* à morte tibi iã proxi-
ma: quaſi dicãt: Qm̃ teipſum ſaluare non F
vales, patet impotẽtia tua *Si filius Dei es*, Marci.1
deſcende nunc de cruce ac ſi dicãt: quia deſcẽ
dere nequis, cõſtat ꝙ filius Dei nõ ſis *Simi*
liter & principes ſacerdotũ illudentes cũ ſcribis
& ſenioribus dicebant, Alios ſaluos fecit à di-
uerſis lãguoribus, *Seipſum non poteſt ſaluum*
facere. Hoc quidã exponũt negatiuè, qua
ſi diceret, Nõ eſt verũ, ꝙ alios fecit ſaluos,
quia ſi hoc potuiſſet, ſaluaret modo ſeip-
ſum. Sed melius exponendũ eſt affirmati
uè pro prima parte, qua dicitur, Alios ſal
uos fecit. Non.n.ignorabant ꝙ Ieſus mul Ioan.12
tos curauit, propter quod apud Ioannem
dixiſſe leguntur, Quid facimus, quia hic
homo ſigna multa facit. Eſt igitur ſenſus,
Alios ſaluos fecit, ut profitemur: ſeipſum
non poteſt ſaluum facere, hoc eſt, quia ſe
ipſum non valet ab hac pœna eripere, pa
tet

A ter ꝙ non propria neque diuina virtute, ſed cooperatiõe diaboli ſigna fecit, à quo nunc non põt iuuari. Frequenter.n.opera ſaluatoris aſcripſerunt Beelzebub. *Si rex Iſrael eſt*.i.rex Meſſias in lege promiſſus. Luc. 23. Vnde in Luca dicunt, Si hic eſt Chriſtus Dei electus, *Deſcendat nunc de cruce, & credimus ei*. ¶O infinita atq; denſiſſima, imò palpabilis cæcitas Iudęorum, dicentium, Si rex Iſrael eſt, deſcẽdat & credimus: imò ſi deſcendit, non eſt ei credendũ. Ergo ne latet vos ò infelices Iudæi, ꝙ ſancti prophetæ prædixerunt Chriſtum occidendũ pro mundi ſalute? Si ergo deſcẽdit, vbi eſt Danie.9 quod Daniel ait, Poſt hebdomadas ſeptua Iſa. 53. gintaduas occidet Chriſtus? Itẽ ꝙ Iſaias prædixit, Dominus poſuit in eo iniquita B tes omnium noſtrorum, & ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: Rurſus vbi illud, Tradidit in mortem animã ſuam. ¶Denique, ſi de cruce deſcẽndere videtur vobis tã magnum vt ſi hoc fecerit, credituri ſitis: quare propter maiora ſigna nõ credidiſtis? Nõne diabolus poterat inuiſibiliter clauos de manib. & pedibus crucifixi extrahere, eumq; ſine læſione deponere, qui nequaquam põt natum cæcum illuminare, & mortuos ſuſcitare, qđ ſcitis Ioan. 9. Ieſũ feciſſe? Proinde reſurrexit à mortuis (quod infra probabitur) & tamẽ non creditis. *Confidit in Deum*.i.dixit ſe in Deo ſperare, *Liberet eũ* Deus *Nũc ſi vult* & hoc meritò dicimus. *Dixit.n.quia filius Dei ſum*

C Iam nunc id audiamus quam apertiſſimè ſanctus Dauid plenus ſpiritu ſancto omnia iſta in perſona Chriſti prędixerit. Ait Pſal.21. enim in Pſal. Ego autẽ ſum vermis & non homo, opprobrium hominũ & abiectio plebis. Oẽs uidentes me, deriſerũt me, locuti ſunt labiis, & mouerunt caput. Sperauit in domino, eripiat eum, ſaluum faciat eum, qm̃ vult eum. Tanta aũt fuit excęcatio ſacerdotum, ſcribarum, & fariſæorũ, vt putarẽt Ieſum à morte diuinitus præſeruandũ, ſi eſſet filius Dei, nõ intelligentes primũ eius aduentũ in paupertate, & humilitate eſſe pręnuntiatũ, vt iudicaretur & occideretur. Hinc.n.aiunt, Circumueniamus iuſtũ, qm̃ contrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis pctã legis: promittit ſe ſcientiã Dei habere, & filium Dei ſe nominat: grauius eſt nobis D etiã ad videndũ, qm̃ diſſimilis eſt aliis vita illius, tanquã nugaces æſtimati ſumus ab eo, & glorietur ſe Deum patrem habere. Videamus ergo ſi veri ſint ſermone illius, & tentemus quæ ventura ſunt illi, Si enim eſt verus filius Dei, ſuſcepit illũ, & liberabit eum de manibus cõtrariorum. Contumeliis & tormento interrogemus eũ, & ſciemus reuerentiã eius, morte turpiſsima condemnemus eum. Erit.n.reſpectus ex ſermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit.n.eos malitia eorum, & neſcierunt ſacramenta Dei. *Idipſum autem*.i.eadẽ verba irriſoria à Iudæis prolata cõtra Ieſum, & latrones qui crucifixi erant cnm eo, improperabant ei idem habetur in Marco. ¶Sed videtur cõtrarium, qm̃ in Luca legitur, vnus latronum alium Chriſto improperantẽ, grauiter increpaſſe, E & Chriſtum deuotè oraſſe, dicendo, Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum. Cui reſpõdit, Hodie mecũ eris in paradiſo. Ad hoc reſpondetur dupliciter. Primò, ꝙ Matthęus & Marcus loquuntur per tropum, quo ſocietas dicitur facere, quod facit pars eius. Secundò, ꝙ ambo blaſphemauerunt in principio, ſed poſtmodum vnus eorum conuerſus eſt, viſis mirabilibus quæ fiebant, & hæc eſt reſponſio Ambroſii, Chryſoſtomi, Bedæ, quibus concordat quod ait ſanctus Hieronymus. Primũ vterq; blaſphemauit, de hinc ſole fugiẽte, terra cõmota, ſaxiſq; diruptis, & ingruẽtibus tenebris, F vnus credidit in Ieſum, & priorẽ negationẽ ſequẽti confeſſione emendauit. ¶Sed his obiici poſſet, qđ Lucas & cæteri duo Euãgeliſtæ recitant hæc facta latronũ antequam aliquid ſcribant de prædictis miraculis. Ad quod facilè reſpõdetur, ꝙ ſcriptura non ſemper obſeruat in narratione ordinem rerum geſtarum. Alii tamen pẽſantes ordinem textus, dicunt, ꝙ vnus iſte conuerſus eſt ex conſideratione patiẽtiæ Chriſti, præſertim cum dixit, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Maximam inſuper ſpem dedit Chriſtus peccatoribus, quantuncunque nefariis, omnemque deſperandi occaſionem amouit, dum latroni tam ſceleſto qui tempus ſuũ ita iniquè expendit, tantam miſericordiã fecit ei, ꝙ æternam felicitatem ſubitò dãdam pollicitus eſt. *A ſexta autem hora*, in

A qua cruci affixus eſt Ieſus, *Tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram vſq; ad horam nonam*, vnde patet ꝙ tenebræ inceperunt ſtatim poſt dñi in cruce eleuationem. ¶ De his tenebris doctores magni diuerſimodè loquuntur, diſcrepantes præcipuè in duobus. Primò, quid eclipſauerit ſolē. Secundò, an fuerint vniuerſales ſeu per totam terrā extētæ. Origenes.n.dicit, ꝙ fuit per interpoſitionē multarū, denſarumq; nubiū inter ſolē, & terrā. Dicit quoq; ꝙ fuerint particulares, videlicet in Iudęa & locis vicinis duntaxat, ſicut in terra Aegypti accidit, qñ factæ ſunt tenebræ vbi habitabāt Aegyptii, non aūt in terra Geſſen,
B vbi habitauerūt filii Iſrael. Hiero. aūt teſtatur, ꝙ eclipſatus eſt ſol per retractionē radiorum ſuorum factam diuina virtute quemadmodum factum eſt in terra Aegypti tribus diebus ac noctibus. Verumtamen Origenes atq; Hieronymus non loquuntur multum aſſertiuè, ſed opinatiuè, aſſignando modum quō fieri potuit. Omnino ergo credendum eſt principi teologorū diuino Dionyſio, qui in epiſtola ad beatum Polycarpum teſtatur ſe eclipſim iſtam vidiſſe, cum eſſet in Aegypto in ciuitate Heliopolis ad vacandum aſtronomiæ. Aegyptus nanq; pp aëris puritatem apta eſt valde ad conſiderationē aſtrorū. Raro equidē ſunt nubes & pluuiæ in hac terra. Dixit itaq; Dionyſius, ꝙ vidit lunā ab oriente venire, ſeq; ſoli ſupponere, & obſcuritatem cauſare, vnde admirans, ait ad ſocium ſuum, O bone Apollo, &c.

¶ Ponit præterea Dionyſius in præfa-
C ta epiſtola quatuor ſupernaturalia, quę fiebant in illa eclipſi. Primum, quoniam naturalis eclipſis non fit niſi tempore coniunctionis & incenſionis. Tunc autē fuit oppoſitio & plenilunium. Fuit nanque luna quintadecima quando Iudæi celebrabant paſca. Secundum, quia cum luna fuiſſet ſuppoſita ſoli hora ſexta, in medio cœli, tamen in veſperis reſtituta eſt ſuo loco in oriente: ſicque ordo temporis non eſt confuſus. Tertium, quia eclipſis naturaliter inchoatur ab occidente, videlicet à parte ſolis: quæ reſpicit occidentem, quæ primò eclipſatur, & peruenit vſque ad orientem, quoniam motus lunæ in proprio orbe velocior eſt motu ſolis in circulo proprio, ſicque pertranſit ſolem ab occidente accedens: ſed tunc luna iā pertrā- D ſierat ſolē, diſtans ab eo per circuli medietatē exiſtens in oppoſitione, idcircò oportuit vt ab oriēte reuerteretr̄ ad ſolē. Et primò attingeret eū à parte oriētali, illamq; primitus eclipſaret. Quartum miraculum fuit, qm̄ in eclipſi naturali illa pars ſolis primò nudatur, & cernit̄, quæ primò fuerat eclipſata: ſed tunc pars vltimò obſcurata, primò apparuit, eò ꝙ luna reuertebatur ad orientem vnde acceſſit. Quintum miraculum addunt Hiero. & Chryſo. quoniam naturalis eclipſis breuiter durat, videlicet tamdiù vt luna pertranſeat ſolem: tunc autem durauit tribus horis, & ideo luna tantò tempore manſit ſub ſole. Quā tùm ad aliud, dicendum eſt, ꝙ illa eclipſis E
non fuit ſolùm in terra Iudęæ, cum Dionyſius dicat eam fuiſſe in Aegypto, & apud Athenas, & alij hiſtoriographi referunt eam fuiſſe in alijs terris. Hinc in acti- *Act. 7.*
bus legitur, Paulum Athenis inueniſſe aram ignoto Deo conſecratam, dixitque Athenienſibus, Quod vos ignorantes colitis, hoc ego annūtio vobis. Vidētes nanque filoſophi tāta mirabilia, dixiſſe legūtur, Aut Deus naturæ patitur, aut aſtra, & elemēta mentiūtur, aut machina mundi peribit. Sciētes tñ illa mirabilia fieri virtute alicuius cauſæ, nō naturalis, ſed ſupernaturalis, fecerūt altare in honorē cauſæ illorū mirabilium, & illā vocauerūt ignotū Deum. Vnde cū Dionyſius à Paulo audiſſet cauſam illorum, citò credidit.

Sed (vt recitat Origenes) contra hoc filij huius ſeculi dicunt, quō nullus Græ- F
cus aut Barbarus tàm mirabile factum deſcripſit. Ad quod Origenes reſpondet, ꝙ quidā nomine Flegon, in Chronicis ſuis ſcripſit ſub imperio Tyberij contigiſſe, non tñ dicit lunā plenam fuiſſe. Et ex his patet quàm falſa ſint dicta eorum, qui cōtra Euangeliū Chriſti ſcribentes, dixerunt (vt narrat Hiero. ſolem naturale aliquid ſuſtinuiſſe, qđ diſcipuli Ieſu ex imperitia, propter Chriſti paſſionem aſſerūt factum. Poſtremò ſi id quod in textu habetur (ſup vniuerſam terrā) intelligatur abſolutè de tota terra, nō potuit fieri per lunæ ſuppoſitionem duntaxat, ſed tūc addendus eſſet modus Origenis, ſiue Hieronymi. Quidam exponunt de tota terra *Pſ. 21.*
Iudęæ. *Et circa horam nonam exclamauit*

Ieſus

A *Ieſus uoce magna, dicens, Heli heli lamazabathani, hoc eſt, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* Hoc Chriſtus non ex impatientia, ſed ad inſinuandum vehementiſſimum eſſe ſuum dolorem clamauit. In omnibus.n. membris patiebatur, & propter complexionis ſuæ teneritudinem erat ſummè paſsibilis, & perceptiuus doloris. Nihilominus propter ſuæ naturalis diſpoſitionis vigorem fortis erat, nec facilè extinguebatur, ſed maximas pœnas poterat pati: Mors quoque confixorum extat grauiſsima, quia figuntur in locis neruoſis, & pręcipuè ſenſitiuis, vtpotè manibus & pedibus, nec citò moriuntur, pondusq; pendentis corporis pœnas continuè auget. Dicit autem ſe Chriſtus à Deo dere-
B lictum, nō ꝙ priuatus eſſet gratia uel gloria, ſed quia tam grauiter patiebatur, ac ſi peccator & à Deo contemptus fuiſſet, & quoniam voluntati impiorum expoſitus fuit, & quia nulla fiebat pro tunc redundantia cōſolationis, & alleuiationis à ſuperiori parte animæ Chriſti, in partem eius inferiorem. Sic autem non fuit in beatis martyribus, quorum multi tempore ſuæ paſsionis tantam conſolationem intra ſe ſenſerunt, vt uix perciperent aut pēſarent exteriorem dolorē, Vnde de Chriſto ſcriptum eſt, Nos putauimus eū quaſi
Iſa. 53. leproſum, & percuſſum à Deo, & humi-
Iere. 31. liatum. Quotidie ergo imò omni die fre-
1. Ioan. 2 quenter cordialiter recogitemus quanta pro nobis miſerrimis pertulit agnus ſine macula, Deus homo, creator, frater, iudex, aduocatusq; noſter, & eius incenda-
C mur amore. *Quidam autem illic ſtantes, & audientes* hæc uerba *Dicebant, Heliam uocat iſte.* Quæritur, an iſti fuerunt Gentiles miniſtri Pilati, ſeu alij Pagani an Iudæi? Si fuerunt Gentiles, quid ſciebant loqui de Helia: Si Iudęi, ergo intellexerunt uerba Chriſti? Dicendum, ꝙ communiter dicuntur fuiſſe Gentiles miniſtri Pilati, milites q; Romani non intelligentes Hebraici idiomatis proprietatem, propter conuenientiam uocum putabant, ꝙ inuocaſſet Heliā, de quo poterant aliquid ſcire, eò ꝙ habitarēt inter Iudæos. Si autem fuerunt Iudæi, Dicendum, ꝙ ideo dixerunt, ut Chriſtum de imbecillitate diffamarent, eo ꝙ ab Helia poſcat auxilium. *Et continuò currens unus ex eis, acceptam ſpōgiam impleuit aceto, & impoſuit eam Arundini*.i. ligno tali, *Et dabāt ei bibere* quia.n. D eleuatus erat in ligno, porrigebant ei potum cum inſtrumento. Ieſus autem non multum ex eo bibit. Patet autem ex his, ꝙ bis obtulerunt ei potum acetoſum, & felleum ſeu amarum, *Cæteri uerò* irriſores aſtantes, *Dixerunt, Sine*.i. ſuſtine modicū, & expecta uel ceſſa, *Videamus an ueniat Helias liberans eum* hoc illudendo, non confidendo dixerunt, quaſi dicant, inexaudibilis, & indigna eſt deprecatio eius. Mirum ꝙ iſti uiſis tantis mirabilibus non ſunt compuncti nec emendati. *Ieſus autem iterum clamans uoce magna* & dicens, Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum, *Emiſit ſpiritum*.i. animam ſuam à corpore ſpontè & poteſtatiuè ſeparauit: ſicut pręE
dixit, Nemo tollet animam meam à me, Pſal. 30.
ſed ego ponam eam. Quod autem Chri- Luc. 23.
ſtus tantis, & tàm diuturnis tormentis ex Ioan. 10
cruciatus ſanguine exhauſto totoq; corpore diſsipato, tàm fortiter in ipſa expiratione clamauit, fuit penitus ſupernaturale atq; iudicium poteſtatis diuinæ. Vnde per hoc Centurio aduertit eum eſſe filiū Dei, iuxta quod Marcus ait, Videns Cen Mar. 15
turio, quia ſic clamans expiraſſet, dixit, Verè hic homo filius Dei erat. Quoniam uerò quod Chriſtus dixit ſuperius, Deus meus Deus meus, ut quid dereliquiſti me habetur in pſal. quemadmodum & illud quod moriens ait, Pater, in manus tuas Pſal. 21.
commendo ſpiritum meum: aliqui dicūt ꝙ Chriſtus omnia uerba intermedia dixit in cruce uoce ſubmiſſa, *Et uelum templi* F
ſciſſum eſt in duas partes, à ſummo uſque deorſum.i. à parte ſuperiori uſque ad inferiorem. Hoc quidam exponunt de uelo exteriori quod erat in introitu templi, prohibens aſpectum eorum quæ continebantur in templo, alij exponunt de uelo interiori, quod fuit in ingreſſu interioris ta- Pſal. 30.
bernaculi ſeu ſancti ſanctorum. Forſitan ergo utrunque diuiſum eſt. De quocunq; autem uelo intelligatur, per eius ſciſſurā ſignificabatur, ꝙ figuræ, ſacramenta atq; myſteria uete. teſt. in Chriſti paſsione impleta, & patefacta fuerunt. Refert Hiero. ſe legiſſe in Euangelio forſitan Nazarenorum, ꝙ ſuperliminare templi tūc ſciſſum, diuiſumq; fuit. Ioſephus quoq; teſtatur angelicas uirtutes, quæ uſq; tunc præſides
&

A & cuſtodes templi ferunt tunc pariter conclamaſſe, Transeamus ex his ſedibus, *Et terra mota eſt* ſupernaturaliter. *Et Petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt* ex uehementi terræ concuſsione. Omnia mirabilia iſta fiebant ad deſignandum dignitatem patientis, & enormitatem peccati occidentium Chriſtum: itemque quod omnis creatura merito compati debeat ſuo creatori. Nihilominus cum cœleſtia atque terreſtria ſuo domino compatiātur, ſolus homo, pro quo ille hæc patitur, exultat & ingratus eſt. ¶Per terræ motum figurabatur terrigenarum admiratio & conuerſio. Per petrarum ſciſsionem, obduratorū cordium mollitio ad compaſsionem & pœnitentiam. Per monumentorum apertio-

B nem, generalis reſurrectio mortuorum, vel inſtans reſurrectio Chriſti, & reſuſcitatorum cum eo, *Et multa ſanctorum corpora quæ dormierant* ſomno mortis, *Surrexerunt*, non ea hora paraſceues qua aperta ſunt monumenta, propter quod ſubditur, *Et exeuntes de monumentis* ante apertis, *Poſt reſurrectionem eius*, id eſt in die paſchæ, in qua ſimul cum Chriſto reſurrexerunt, tanquam teſtes dominicæ reſurrectionis: tamen poſt reſurrectionem Chriſti, *Venerunt in ſanctam ciuitatem*, puta Ieruſalem, quæ ſancta vocatur, quia ad Dei cultum electa, templo & multis reliquiis adornata, & præſertim quoniam Chriſtus in ea ſanguinē fudit, *Apparuerunt multis* hominibus, qui digni fuerunt, vel quibus Deus

C tantam gratiam, quanuis indignis, conceſſit, teſtantes Ieſum eſſe Chriſtum, & verè reſurrexiſſe, atque infernum ſpoliaſſe.

Qui fuerunt iſti ſancti cū Chriſto ſurgentes, non eſt certum. Hieronymus tamen ait, quòd antiqui patriarchæ, Abraā Iſaac & Iacob tantam ſolicitudinem habuerunt, vt ſepelirentur in terra promiſsionis, in qua nouerant Chriſtum naſciturum, paſſurum ac ſepeliendum, quatenus ſuæ reſurrectionis eſſent participes. Propter quod aliqui dicunt, quod huiuſmodi patriarchæ & aliqui prophetarum, Adam quoque & Eua, & Dauid (de quo Petrus ait in Actis, Sepulcrū eius apud nos eſt, non ait corpus & oſſa, ſed ſepulcrum) cū Chriſto reſurrexerunt. Rurſus ſecundùm Hieronymum incertum eſt, an iſti ſic reſurgentes iterum ſunt defuncti, vel in eis

Hieron.

Act. 2.

ſit completa reſurrectio, iamq́; cum Chriſto in corpore regnent. D Videtur autē quibuſdam magis probabile, quòd anima & corpore ſint glorificati, aliter (vt dicunt) non eſſent idonei teſtes perfectæ reſurrectionis Ieſu Chriſti, nec profuiſſet illis reſurrectio illa. *Centurio autem & qui cum eo erant*, videlicet miniſtri præſidis, *Cuſtodientes Ieſum*, ne ante mortem raperetur ab aliquo, vel ſine licentia præſidis deponeretur à ligno, *Viſo terræ motu & his quæ fiebāt* in prædicta eclypſi, & quòd Ieſus ſic clamando expiraſſet, timuerunt ualde, eò quod in mortem iuſti conſenſiſſent, & vindictā promeruiſſent, *Dicentes, Verè filius Dei erat iſte*, ſicut hæc mirabilia conteſtantur, quę probant verum eſſe ſermonem, quo ſe dixit eſſe filium Dei. Et in hoc confeſsi sūt E eius diuinitatem, confeſsi ſunt etiam eius Mat. 26 humanitatem, quia (vt Lucas refert) Centurio dixit, Verè hic homo iuſtus erat. Lucæ 23 Denique (vt idem Lucas ſubiūgit) omnis turba eorum qui ſimul aderant ad ſpectaculum iſtud, & videbant quę fiebant, percutientes pectora ſua, reuertebantur. *Erant autem ibi mulieres multæ à longè aſtantes, quæ ſecutæ erant* Ieſum *A Galilæa, miniſtrantes ei* de facultatibus ſuis neceſſaria vitæ, de quibus Lucas habet, quod curatæ fuerunt à Chriſto, & nominat ibi Ioannam uxorem Cuzæ procuratoris Herodis, & Suſannam, *Inter quas erat Maria Magdalenæ*, ſoror Martæ ac Lazari, *Et Maria*, quæ fuit *Iacobi* minoris *Et Ioſeph mater*, eratque Lucæ 8. ſoror virginis matris Chriſti, quàm Ioannes nominat Mariam Cleophæ, quoniā Ioan. 19. F fuit Cleophæ filia, *Et mater filiorum zebedæi*, videlicet Ioannis & Iacobi. Hoc itaque dicitur, quòd mulieres iſtæ ſtabant à longè, ſed in Ioanne legitur, quòd mater Ieſu ſtetit iuxta crucem, & aliæ mulieres iam nominatæ. Ad quod Auguſtinus reſpondet, quòd ſtabant à longè reſpectu turbæ comprimentis. & propè, quia non ſtabant ita remotæ quin poterant uerba Xp̄i audire, vel primò ſtabāt ꝓpinquius, deinde paululū receſſerūt & ſtabāt remotius. Mat. 26 Porrò in Luca ſcribitur, Stabant au- Lucæ 23 tem omnes noti eius à longè & mulieres ſubſecutæ. Vnde elicitur, quòd etiam aliqui viri diſcipuli Ieſu aſtabant, puta Ioannes & alii diſcipuli Ieſu occulti, & forſitā ille venerabilis ciuis, in cuius domo cœ-

A nam nouiſſimam fecit. *Cum ſero factum eſſet*
i. circa horam veſperarum *Venit quidam*
homo diues. Hoc addit Euangeliſta, ut ex-
primat cauſam rei ſequentis, *Ab Arima-*
thia ciuitate Iudææ, quæ alio nomine dicta
1.Reg.1 eſt Ramata, de qua in lib. Regum legitur
fuiſſe Helcana pater Samuelis, *Nomine Io-*
ſef, uerus imitator ſancti Ioſef patriarchę.
Qui & ipſe diſcipulus erat Ieſu, tamen occul-
Ioan. 19 tus propter metum Iudæorum, ut Ioan-
Ioan. 12 nes habet. Vnde idem inquit, Veruntamē
ex principibus, multi crediderunt in Ie-
ſum, ſed propter fariſæos non confiteban
tur, ne extra ſynagogam eiicerentur. Hūc
beatiſſimum Ioſef Marcus uocat nobilē
decurionem, quia fuit decurio & conſilia
rius, ſecundùm Hie. Lucas quoque uocat
B eum iuſtum & bonum, *Hic acceſſit ad Pila*
Mar. 5. *tum*, Audacter ſecundùm Marcū, non am
Lucæ 22 plius timēs Iudæos, ſed paratus mori pro
filio Dei, *Et petijt corpus Ieſu*, nobilem pla-
ne teſaurum. *Tunc Pilatus iuſſit reddi corpus*
i. ut nemo prohiberet hunc Ioſef à ſu-
ſceptione & ſepelitione corporis Ieſu. In
Mar. 15 Marco ſcribitur, quòd Pilatus audita pe-
titione Ioſef, mirabatur ſi Ieſus iam o-
biiſſet, & accerſito Centurione cum audiſ
ſet ueritatem, dedit corpus Chriſti ipſi Io
ſef. Quia enim Ioſef diues et nobilis
fuit, facilius impetrauit à Pilato quod pe
tiit: ideo Euangeliſtæ dicunt, quòd fuit di
ues, nobiliſque decurio, non ad iactantiā,
quòd talem diſcipulum habuit Ieſus: ſed
ad inſinuandum, cur ei patuit ad Pilatum
C acceſſus, qui pauperis ingreſſum & preces
ſpreuiſſet. *Et accepto corpore* Ieſu, ipſe *Ioſeph*
inuoluit illud in ſyndone munda, quā emit,
ſecundùm Marcum, i. in quodam panno li
neo puro ſeu linteamine. *Et poſuit in monu*
mento ſuo. in quo ſcilicet nemo ante poſi-
tus fuit ſecundùm Ioannem, quod ideo fa
ctum eſt, ne Chriſto reſurgente, Iudæi di
cerent alium ſurrexiſſe, *Quod exciderat* id
eſt, ſibi parari fecit *In petra* magna, in qua
facta eſt fouea pro receptione corporis ex
Ioan. 19 tincti. Denique ſepulturam Chriſti Ioan
nes plenius enarrauit. Addit enim prædi-
ctis, quòd Nicodemus uenit ferens mix-
turam mirræ & aloes quaſi libras centū,
et tunc inuoluerunt corpus Ieſu linteis,
hoc eſt pannis lineis, cum aromatibus, id
eſt, prædictis unguentis, uidelicet mirræ,
& aloes, *Sicut moris eſt Iudæis ſepelire* qui ſa

ciunt ſumptuoſiſſimas ſepulturas, eò qd D
ſancti patriarchæ circa ſepulturam ſuam
tàm ſoliciti extiterunt. Quanuis autem
Matteus & Marcus dicant corpus Ieſu in
uolutum ſyndone, Ioannes autem linteis,
non eſt tamen contrarietas, quia frequen
ter ponitur ſingulare pro plurali, & Ioan
nes loquitur de omnibus pannis, quibus
corpus & caput inuoluta fuerunt, hi au-
tem de linteamine principali. Spirituali-
ter inuoluit corpus Chriſti ſyndone mun-
da, qui recipit eum conſcientia pura: po-
nitque eum in ſepulcro nouo, qui collo-
cat eum in anima intus reformata, *Et ad-*
uoluit Ioſeph cum adiutoribus ſuis *Saxum*
magnum ad oſtium monumenti quod factum
legitur ad modum domunculæ, in cuius
medio fuit ſepulcrum, & oſtium paruum E
habuit ad ingrediendum. Quanuis autē Ioan. 18
ſaluator ignominioſiſſimam mortem ele
git quia ad hoc uenit in mundum, ut ſuis
perſecutionibus, iniuriis & paſſionibus
homines liberaret: uoluit tamen habere
ſepulturam honeſtam. Primò, quia in paſ
ſione eius completa fuit redemptio no-
ſtra, idcirco ignominia tunc ceſſare ince-
pit. Secundò, quoniam ſepultura ad reſur
rectionem ordinabatur. Tertiò ut imple-
retur quòd Iſaias pdixit, Radix Ieſſe qui Iſaiæ. 11.
ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes
deprecabūtur, et erit ſepulcrum eius glo-
rioſum. *Erat autem ibi Maria Magdalenæ*,
& altera Maria. i. Maria Cleophę, imò a-
liæ mulieres, quæ fuerant Chriſtum à Ga
lilæa ſecutæ, ut Lucas refert, *Sedentes con-* Lucæ 23
tra ſepulcrum. i. ex oppoſito, uidentes & cō F
ſiderantes quomodo Chriſti corpus po-
neretur, ut poſtmodū illud citius inueni
rent. *Altera autem die, quæ eſt poſt paraſceuē*,
.i. ſabbato in craſtino dominicæ paſſionis
Conuenerunt principes ſacerdotum & fariſæi
ad Pilatum, dicentes, Communiter dicitur
quod Pilatus fuit proprium nomen præ-
ſidis Chriſtum diiudicantis. Veruntamen
Lyra dicit contrarium, aſſerens quod pro
prium nomen eius fuit pontius, et agno-
men Pilatus: quia frequenter hoc nomen
pontius præponitur cùm utroque nomi-
ne deſignatur. Et quia in Burgundia un-
de natum fuiſſe Pilatum affirmant, hoc
nomen pontius ſatis commune eſt. Sed
non uidetur conuenienter dictum. In ſcri-
pturis enim canonicis perſonæ rarò, uel
nun-

A nunquã deſignãtu r ſolis agnominibus. Cum ergo Ioannes. Lucas et Marcus penè ſemper exprimant præſidem nomine Pilati, conſtat quod hoc fuit propriũ nomen eius, et rationabilius puto aſſerere, quod fuit binomius, quàm quòd agnomen eius fuit Pilatus. Sic in II. Macabęorum, Iudas Maccabæus ſæpe exprimitur agnomine. Sed liber Maccabęorum eſt extra canonem *Domine, recordati ſumus, quia, ſeductor ille dixit adhuc viuens, poſt tres dies*, i. tertia die, uidelicet mox poſt incoatioñe diei tertię *Reſurgam. Iube ergo cuſtodiri ſepulcrum*, à militibus tuis ſeu cohorte, *Vſque in tertium diem* incluſiuè *Ne fortè ueniant diſcipuli eius*, occultè in nocte, *Et furentur eũ*, id eſt, corpus eius, *Et dicant* plebi *Reſurre-*
B *xit à mortuis, & erit nouiſſimus error* ita credentium, *Peior priore* errore, quo putabatur ante paſſionem eſſe propheta vel Chriſtus. *Ait illis Pilatus, Habetis cuſtodiam*, id eſt, milites qui monumentum cuſtodiant uobis concedo *Ite cuſtodite*, id eſt, per milites armatos cuſtodiri facite monumentũ. *Sicut ſcitis* eſſe expediens. *Illi autem abeuntes* à Pilato ad locum ſepulturæ, *Munierũt ſepulcrum, ſignantes lapidem* ſuo ſigillo *Cum cuſtodibus*, id eſt, militibus, ad cuſtodiam de-
Prou. 21. putatis, Verum omnino eſt quod Salomõ ait, Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra dominum. Vnde quantò Iudæi acutius cogitauerũt nomen, fidem & famam Chriſti extinguere, tantò eum amplius glorificauerũt. Quod enim tàm diligenter ſepulcrum cuſtodiri
C fecerunt certiſſimum ſignum eſt, corpus Chriſti furto non eſſe ſublatum, ſed reſuſcitatum, quemadmodum in ſequenti capitulo oſtendetur.

Roma. 8 ¶ Ecce commemorata eſt paſſio domi-
2. Ti. 2. ni noſtri Ieſu Chriſti, quam imitari debemus, & affectuoſiſſimè rememorari, eiuſque uirtute & merito omnem gratiam nobis neceſſariam obtinere ſperemus & enitamur. Si enim compatimur, & conregnabimus: ſi commorimur, & conuiuemus. Præterea quantò iam Chriſto magis aſſimilamur in aduerſorum perpeſſione conſtanti, tantò ei conformiores in patria erimus in glorificatione felici.

CAPVT XXVIII. D

Veſpere autem ſabbati quæ luceſcit in prima ſabbati.

ARTICVLVS. XLV.

POſt deſcriptionem dominicæ paſſionis recitat Euangeliſta veritatem reſurrectionis domini noſtri Ieſu Chriſti *Veſpere autem ſabbati*, in quo CHRISTVS in ſepulcro quieſcit, *Quæ veſpera Luceſcit*, i. lucere vel diei approximare incipit, *In prima ſabbati*. Id eſt, in principio diei immediatè ſequentis ſabbati, ſeu feſtiuum diem Iudæorum. Quemadmodũ enim gentiles nominant dies appellationibus planetarum atque Deorum ſuorũ, vt illorum ſemper memoriam habeant, E
Chriſtiani autem nominibus feriarum; quoniam ſemper feriandum, ſeu ceſſandũ eſt à peccato: ſic Iudæi à ſabbato, quaſi à principaliori vocabant dies hebdomadæ, ita quòd dies immediatè ſabbatum ſequẽs dicebatur prima ſabbati, ſecunda ſequens, ſecunda ſabbati, ſicque deinceps, *Venit Maria Magdalene &, altera Maria*, videlicet *Mar. 6.*
Maria Iacobi. Marcus dicit, Maria Mag- *Luc. 24.*
dalene, & Maria Iacobi & Salome. Lucas uerò nominat Mariam Magdalenam, Mariam Iacobi & Ioannam, quæ fuit coniũx Cuzæ procuratoris Herodis. Et uidetur Lucas innuere, quòd adhuc plures fuerũt, quæ ſcilicet à Galilæa ſecutæ fuerant Ieſum, *Videre ſepulcrum* imò potius & ſepultum. quomodo ſcilicet poſſent introire ſe- F
pulcrum & ungere corpus ſepulti.

Sed quomodo Euangeliſta dicit eas veniſſe ueſpere ſabbati, cum ſecundũ alios Euangeliſtas ueniſſe legantur ualde mane, ſeu ſummo diluculo in prima ſabbati? Et reſpondendum ꝙ Euangeliſta Matthęus reſpexit ad intentionem, ac deſiderium feminarum iſtarum idcirco aſſerit eas ueniſſe ueſpere ſabbati, non quod hora ueſpertina, vel ante mediam noctem arripuerint iter: ſed quia tunc ſe præparabant, totamq; noctem duxerunt in ſomnẽ, conficiendo aromata. Sic ergo Matthęus uoluit per partem, totũ intelligi, ſ. totam noctẽ per ueſperã in cuius noctis fine uenerunt ad monumentum. *Et ecce terræ motus factus eſt magnus*, Non explicatur, quan-

A tùm hic terræmotus extendebatur, ſed
quia ſubiungitur, *Angelus enim domini de-*
ſcendit de cælo & accedens reuoluit lapidem ap
paret quod motus iſti non fuerint niſi in
gyro circa ſepulcrum, cuius motionis cau
ſa angelus fuit: quia corporalia obediunt
angelis promptè quò ad motum localem.
Et accedens ad ſpeluncam monumenti. *Re*
uoluit, i. amouit *Lapidem* à monumento,
non ut Chriſto uia egrediendi pateret,
ſed vt Chriſtum reſurrexiſſe, & ſepulcrũ
vacuum eſſe monſtraret. Chriſtus quippè
ante lapidis reuolutionem de clauſo ſur
rexit ſepulcro, quemadmodum prodiit è
clauſo virginis vtero, *Et ſedebat ſuper eum*, tã
quam imperterritus dominici ſepulcri cu
Mar.16 ſtos. Porrò ſecundùm Marcum iſta cla
B rius deſcribentem, cum mulieres appro-
pinquarent ſepulcro, dixerunt adinuicé.
Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio
monumenti? Et reſpicientes per ianuam
domunculæ, in qua erat ſepulcrum, uide-
runt reuolutum lapidẽ, qui erat magnus
valde. Et introeuntes in monumentum,
viderunt iuuenem. i. angelum in ſpecie
hominis iuuenis ſedẽtem in dextris, coo
pertum ſtola candida. Vnde nunc ſubdi-
tur, *Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur*, i.
vultum igneum quaſi ſcintillantem atq;
terribilem habuit ad perterrendum infi-
deles cuſtodes, & iterum, quoniam ignis
magnam habet conuenientiam cum ſub-
ſtantiis ſeparatis, quæ ſecundùm Diony-
ſium per proprietates ignis maximè noti
ficantur *Et ueſtimenta eius ſicut nix*, i. clara
ac ſplendida ad conſolandum feminas re
C ligioſas, & ad ſignandum puritatem ſub-
ſtantiæ ſuæ, & ſanctitatem internam men
tis angelicæ, *Præ timore autem eius*, i. ex
horribili apparitione angeli, *Exterriti ſunt*
cuſtodes ſepulcri. *Et facti ſunt velut mortui*, i.
in terram collapſi ſunt & impotentes effe
cti, uſum rationis, & ſenſum ad tempus
amittentes. *Reſpondens autem angelus, dixit*
mulieribus. In Luca leguntur duo angeli
Lucæ 24 apparuiſſe et mulieribus locuti fuiſſe. Vn
de Ioannes refert, quod Maria vidit duos
Ioan.20 angelos, unum ad caput, & alium ad pe-
des, vbi poſitum fuit corpus Ieſu. Sed nu
merus minor non excludit maiorem, &
maior includit minorem. Denique Mat-
thæus & Marcus loquuntur de angelo illo
qui lapidem reuoluit: & ex perſona ambo
rum allocutus eſt mulieres. *Nolite timere* D
uos inordinato timore, uel ex meo aſpe-
ctu, qui propter uos formam iſtam terrifi
cam non aſſumpſi cauſa terrendi uos, *Scio*
enim quòd Ieſum, qui crucifixus eſt, quæritis,
cui ego vna vobiſcum deſeruio. *Non eſt*
hic, ſecundùm corporalem præſentiã, qui
cœlum & terram implet, & magnitudinis
ſuæ finem non habet ſecundùm diuinita-
tem, *Surrexit enim* propria poteſtate & ter
tia die, *Sicut dixit* Soluite (inquiens) tem- Pſal.44.
plum hoc, & in tribus diebus ſuſcitabo il-
lud. Rurſuſque, Sicut fuit Ionas in uen- Ionæ 2.
tre ceti tribus diebus & tribus noctibus,
ſic erit filius hominis in corde terræ tri- Mat.12.
bus diebus & tribus noctibus. Per hæc an Lucæ.11
gelus reduxit corda feminarum ad reme
morationem verborum domini Ieſu, qua
tenus illa reminiſcendo roborarentur in E
fide reſurrectionis dominicæ. Vnde apud Lucæ.24
Lucam angeli feruntur ad mulieres dixiſ
ſe, Quid quæritis viuentem cum mortuis?
Recordamini qualiter locutus eſt vobis,
cum adhuc in Galilæa eſſet, dicens, Quia
oportet filium hominis tradi in manus
hominum peccatorum, & crucifigi, & ter-
tia die reſurgere, *Venite & videte locum vbi*
poſitus fuerat dominus. i. corpus Chriſti, qui
eſt rex regum et dominus uniuerſorum.
A toto ergo ſignificat partem, locum eis
oſtendit vt eum eſſe uacuum conſpicien-
tes certiores fierent de Chriſti reſurre-
ctione, *Et cito euntes*, id eſt, ab hoc loco
recedentes, *Dicite diſcipulis eius*, præſertim
apoſtolis. Marcus addit, & Petro, quem
angelus ſpecialiter expreſſit, ne propter
trinam abnegationem diffideret, uel in- F
ter diſcipulos comparere non auderet,
ſed à fletu paululum ceſſans, conſolatio-
nem admitteret, *quia ſurrexit*, *Et ecce præ*
cedet uos in Galilæam vnde diſcipuli eum
ſecuti ſunt, id eſt, Galilæam intrabit an-
tequam vos vel diſcipuli eam intrabitis,
Ibi eum uidebitis oculo corporali ante aſcẽ
ſionem, *Ecce prædixi uobis* hoc eſſe futurũ,
ut cum uenerit, magis credatis, *Et exierunt*
mulieres cito de monumento, id eſt, de prædi-
cta domuncula continente ſepulcrum,
Cum timore cõcepto ex inſolita atq; terri-
fica angeli apparitione & miraculi magni
tudine, *Et gaudio magno*, quoniam de ma-
giſtri ſui glorioſa reſurrectione, & ſermo
num eius adimpletione præcordialiter læ
taban-

A tabantur. Timor ergo et gaudiũ poſſunt ſimul eſſe in uno, reſpectu diuerſorũ, quã uis gaudium purum ac planum excludat timorem, quoniam timor pœnam habet. Hic autem timor mulierum fuit natura lis, quem conſtat eſſe pœnalem, quanuis timor filialis non ſit ſemper pœnalis, *Currentes nunciare diſcipulis eius* quæ audierũt atque viderunt. Huic contrarium uidetur illud Marci, Fugerunt de monumento & nemini quicquam dixerunt, timebant enim. Et reſpõdendum, quòd nemini, i. nulli cuſtodum ibi præſentium quicquam dixerunt, ſed cum ſilentio abierũt. *Et ecce Ieſus occurrit illis in via.* Primò tamẽ apparuit ſoli Mariæ Magdalenæ ſecundũ Ioannem & Marcum, non aliis mulieri-
B bus à ſepulcro euntibus, manſit illa iuxta ſepulcrum, ut dicitur, tuncq; apparuit ei Saluator, quo uiſo, ſecuta eſt ſocias, & tũc cum illis rurſus vidit eum, dicens, *Auete* quod eſt verbum conſolatorium et amicabile. *Illæ autem acceſſerunt & tenuerunt pedes eius* ex feruida deuotione, & gaudio amplectentes & oſculantes pedes ipſius.

Quæritur cur Ieſus permiſerit pedes ſuos ab his fœminis teneri ac tangi, cum Mariæ Magdalenæ, id ſeorſum facere uo
Ioan. 20. lenti, dixiſſe legatur apud Ioannem, Noli me tangere, Nondum .n. aſcendi ad patrẽ meum: Dicendum quòd prohibuit eã propter miſticam rationem, ad inſinuandum, uidelicet quòd non deberet de ipſo ſentire, ſicuti hactenus ſenſit. Nondum .n. ha-
C buit perfectam fidem de eo, ſicut nec cæteræ quando aromata parauerunt, & attulerunt ut ungerent Ieſum, æſtimantes corpus eius poſſe putrefieri aut corrũpi: nec arbitrantes illud tertia die ſuſcitandum:
Pſal. 15. ignorantes illud propheticum, Non dabis ſanctum tuum uidere corruptionem, *Et adorauerunt eum* proſtratæ tanquam vnigenitum filium Dei. *Tunc ait illis Ieſus, Nolite timere*, id eſt, timor quem concepiſtis abſcedat, & gaudium perſeueret in uobis *Ite nuntiate fratribus meis*, i. diſcipulis, de
Iſa. 8. quibus alibi ait, Ecce ego & pueri mei
Pſal. 21. quos dedit mihi dominus. Et rurſus, Narrabo nomen tuum fratribus meis. Vocat eos fratres, ne propter præteritam eorum fugam, uel ſuam glorificationem uideatur eos cõtemnere, atq; ut ipſi fiducialius accedant ad Chriſtum, *Vt eant in Galilæã, ibi me uidebunt.* Præterea Chriſtus in die
D ſancto paſchę quinquies apparuit. Primò Magdalenæ. Secundò mulieribus à ſepulcro pergentibus. Tertiò Petro, quanuis locus ignoretur. Quartò duobus diſcipulis euntibus in Emaus. Quintò diſcipulis congregatis: quos, duo prædicti diſcipuli redeuntes, inuenerunt collectos atque dicentes, Quia ſurrexit dominus verè, Et apparuit Symoni. Quibus ita loquentibus uenit & ſtetit Ieſus in medio eorum, ut Lucas refert, apparuit quoq; Iacobo mi- *Lucæ.* 24 nori, qui legitur iuraſſe non comedere donec filius hominis reſurrexiſſet à mortuis.

Inſuper poſt diem reſurrectionis apparuit quinquies. primò, poſt octo dies præſente Toma. Secundò, ſeptem diſcipulis piſcantibus ad mare Tiberiadis. Et has duas E
apparitiones deſcribit Ioannes. Tertiò vn *Ioan.* 20 decim apoſtolis in monte Tabor, de qua infra habetur. Quartò in die aſcenſionis in Ieruſalem. Quintò, eodem die in monte Oliueti. Apparuit etiam ſemel plus quã quingentis fratribus ſecundùm Apoſtolum, quàm apparitionem aliqui dicunt factam in monte Tabor, quando apparuit undecim Apoſtolis. *Quæ* mulieres, *Cum abiſſent* à loco quo Chriſtum uiderunt ad annuntiandum diſcipulis uerba Chriſti. *Ecce quidam de cuſtodibus* ſepulcri, *Venerunt in ciuitatem* Ieruſalem, iuxta quam erat ſepulcrum, ut Ioannes refert. *Et nuntiauerũt principibus ſacerdotum omnia quæ facta fuerunt*, ſcilicet terræmotum, angeli appari- F
tionem, ſuam deiectionem & obſtupefactionem, chriſti quoque reſurrectionem, quam propter ſuam indignitatem non cõſpexerunt, ſed factam nouerunt ex vacuitate ſepulcri, de quo ſciebant nullum hominem abſtuliſſe ſepultum. *Et congregati* principes ſacerdotum. *Cum ſenioribus* Iudæorum, *Conſilio* à ſe inuicem & demone ſuggerente *Accepto, pecuniam copioſam dederunt militibus*, ut veritatem celarent ac mẽtirentur. *Dicentes* militibus, Dicite interrogantibus, quomodo ſublatum ſit corpus Ieſu. *Quia diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum vobis dormientibus. Et ſi hoc* uerbum ueſtrum, *Auditum fuerit à præſide* Pilato *Nos ſuadebimus ei* uerum eſſe quod dicitis per diuerſa figmenta, colorando tantùm & tàm rude mendacium, quod quilibet faciliter perpendere poteſt. Si nanq;

A dormierunt, non poterant ſcire, quod diſcipuli acceſſerunt & Chriſtum furati eſſent, nec habet aliquam apparentiam q; diſcipuli, qui à viuente fugerunt, iā mortuum inter armatos requirerent. *Et ſecuros faciemus vos* à pœna præſidis, ita quòd vobis nihil imputabit. *Et diuulgatum eſt verbum iſtud apud Iudæos*, uidelicet quòd militibus dormientibus diſcipuli furati ſint corpus ſui magiſtri *Vſque in hodiernum diē* dimiſerunt.n reliquias has paruulis ſuis *Vndecim autem diſcipuli*, id eſt, Apoſtoli q Iuda pereunte vndecim remanſerūt *Abierunt in Galilæam* non ſtatim poſt diem reſurrectionis, ſed poſt apparitiones ſeptem prætactas *In montem*, ut in alto contemplarentur filium Dei, quē nemo terrenis im-
B plicatus, & infimis uacans, poteſt conſpicere, *Vbi conſtituerat*, id eſt, per angelum & mulieres, & fortè per ſeipſum mandauit atque prædixit, *Eis Ieſus* locum conueniēdi, videlicet in montem Tabor, vt illic omnibus glorioſam ſuam reſurrectionem oſtenderet, vbi ante paſſionem tribus Apoſtolis futuræ reſurrectionis gloriā præmonſtrauit transfigurando ſe coram illis. *Et uidentes eum adorauerunt* adoratione latriæ. Iam nempe credebant eum eſſe naturalem filium Dei, Deum verum hominem, quemadmodum Tomas iam dixerat, Dominus meus & Deus meus. *Quidam autem dubitauerunt* Aſſerunt aliqui in hac Chriſti apparitione alios affuiſſe diſcipulos, quàm undecim Apoſtolos, quia Apoſtoli (vt dicunt) erant iam certificati
C & roborati in fide dominicæ reſurrectionis propter frequentem Chriſti apparitionem. Itaque qui dubitauerunt, fuerūt inferiores diſcipulis. *Et accedens Ieſus* vt dubitantes certificaret, & omnes plenius edoceret, *Locutus eſt eis, dicens, Data eſt mihi omnis*, id eſt, perfecta, *Poteſtas in cælo, & in terra*, id eſt, præſidendi & dominandi omnibus creaturis cœleſtibus atque terreſtribus, per cęlum itaque & terram, tanquam per duo extrema, intelliguntur & omnia intermedia. Quamuis autem hoc de Chriſto ſecundùm naturam diuinam aliquo modo queat intelligi: quoniam quicquid habet & eſt à patre accepit, & ita a patre ſuſcepit poteſtatem creandi, gubernandi & præſidendi: tamen principaliter dictum videtur de ipſo ſecundùm naturam aſſum-

D ptam. Chriſto igitur quantùm ad ſuam humanitatem collatus eſt principatus, imperialiſque virtus ſuper vniuerſa creata à primò ſuę incarnationis inſtanti ratione vnionis cum verbo. Nam eo ipſo quo ſuæ humanitati datum eſt eſſe unitum verbo hipoſtatica vnione, multò amplius datum eſt ei eſſe prælatum, & dominari vniuerſæ creaturæ.

Porrò, poteſtas iſta, primò data eſt xp̄o *Ioan. 3.*
homini quantùm ad autoritatem ab inſtanti conceptionis in uirgine, & ex illo inſtanti cępit ei dari etiam quantùm ad executionem & manifeſtationem paulatim & pedetentim, ſecundùm moderamē ac diſpenſationem præordinationis diuinę: vnde ſupernaturaliter de vtero matris
E egreſſus eſt, & multis miraculis fulſit in
mundo antequam pateretur. Virtus quip- *Mar. 5.*
pe exiuit de illo, & ſanauit omnes, pro-
pter quod ante paſſionem dicebat, Pater *Ioan. 3.*
diligit filium, & omnia dedit in manu e-
ius. Et rurſus, Dediſti ei poteſtatem om- *Ioan. 17*
nis carnis. Veruntamen quoniam primus Chriſti aduentus erat quodammodo oc-
cultus, & in infirmitate iuxta illud Iſaię, *Iſaie. 45*
Verè tu es Deus abſconditus. Et rurſus, *Iſa. 53.*
Dominus voluit eum conterere in infirmitate: ideo dici ſolet, quòd poſt reſurrectionem data eſt Chriſto omnis poteſtas hæc quantùm ad executionem, & manifeſtationem: quia extunc cœpit in uniuerſo mundo, imò in inferno ac cœlo maieſtas & dignitas Chriſti declarari, prędicari ſeu magnificari: in finali verò iudicio dabitur ei iſta poteſtas quantùm ad pleniſ-
F ſimam conſummationem, quādo ad eum venient, confundentur, atq; vincentur om-
nes qui repugnant ei. *Euntes ergo* non ſolū *Iſa. 4.*
ad oues quæ perierunt domus Iſrael, ſed *Mat. 15*
prout in Marco ſcribitur, in mundum vni- *Mar. 5.*
uerſum, ut impleatur illud in pſal. In om- *Pſal. 18.*
nem terram exiuit ſonus eorum. *Docete om-* *Iſa. 66.*
nes gentes, id eſt, quaſdam de omni genere gentium, non ſolùm unam nationem, ſed quaſcunque inueneritis, per uoſipſos, & per adiutores atque diſcipulos ueſtros, unde per Iſaiam ait Saluator, Mittam ex eis qui ſaluati fuerint ad gentes in mare, in Aphricam & Lydiam, tenentes ſagittā in Græciam, & Italiam ad inſulas longè ad eos qui non audierunt de me, & annūciabunt gloriam meam gentibus, *Baptizantes*

A zantes eos,id eſt, regenerantes ex aqua, & ſpiritu ſancto, lauantes lauacro aquæ in verbo videlicet, *In nomine* nominato & in virtute *Patris & filij & ſpiritusſancti*. Hæc eſt forma ſacramenti baptiſmi, quam humana autoritate variare nefarium eſt, quamuis in primitiua eccleſia ad tempus mutata ſit ex familiari conſilio ſpiritus ſancti ita quod homines baptizabantur in nomine Chriſti, qđ blaſphemauerunt increduli, ut illud clarificetur, & magis honoraretur à gentibus. Sed tunc in nomine Chriſti trinitas intelligebatur, uidelicet pater ungens, filius unctus, ſpiritus unctio. Denique ſingulariter dicit in nomine, non in nominibus, ad inſinuandum ſubſtantialem unitatem ſummæ trinitatis, pluraliter autem ſubiicitur patris, &
B filii & ſpiritusſancti ad denotand perſonalem diſtinctionem, quorum ergo eſt vna eſſentia, & vna poteſtas, etiam eſt eadem efficientia atque interior lotio ſeu mundatio à peccatis.

Præterea aduertendum, quòd præmittit docentes omnes gentes, hincque annectit baptizantes, eos, quoniam catecismus præcedit baptiſmum, & adulti non baptizantur, niſi primò de his quæ fidei ſunt inſtruantur, niſi in articulo neceſſitatis. *Docentes eos ſeruare* id eſt, memoriter retinere, & opere adimplere, ſeu cuſtodire,
Pſa. 110 quemadmodum ait pſalmiſta, In corde meo abſcondi eloquia tua ut non peccẽ tibi, *Omnia quæcunque mandaui*, id eſt, uniuerſa præcepta ſine quorum cuſtodia ne-
C mo adultus ſaluatur. Et bene ait, omnia, quoniam unum ſine aliis non poteſt ſalu
Iacobi 2. briter obſeruari: prout Iacobus proteſtatur, Quicunque totam legem impleuerit, offendit autem in uno, factus eſt omnium
Eccle. 9. reus, Cui conſonat quod Salomon loquitur, Qui in uno peccauerit, multa bona perdet. Seruanda ſunt ergo uniuerſa mãdata, aliter non diligitur Chriſtus: ſecun D
dum quod apud Ioannem inquit, Si quis Ioan. 14
diligit me, Sermones meos ſeruabit, imo 1. Ioh 4.
nec aliter uerè & dignè cognoſcitur: iuxta illud Ioannis, In hoc ſcimus quoniam cognouimus Deum, ſi mandata eius obſeruamus. Ecce quàm optimus ordo, vt conuertendi primò doceantur in credendis, docti baptizentur: baptizati operentur, & ad operandum quæ iuſta ſunt, informẽtur. Deinde ponitur uerbum dulce & conſolatorium, *Et ecce* res notabilis magna & ponderanda, omnique conſideratione digniſſima, ut potè, *Ego uobiſcum*, hoc eſt, cùm uobis, & ſucceſſoribus ueſtris, cunctisque fidelibus ſeu militanti eccleſia, *Omnibus diebus* naturalibus, uidelicet die & nocte quandiu in hoc mundo E
verſamini tanquam uiatores & peregrini ac exules, *Vſque ad conſummationem*, hoc eſt, finem *Seculi* incluſiue.

Sic autem Chriſtus cum eccleſia. Primò, per gratiam in habitando corda fidelium. Secundò per ſacramentalem præſentiam. Tertiò per continuam prouidentiã, protectionem, atque multiplicem efficiẽtiam ſuę poteſtatis, ac pietatis in nos. Hinc enim teſtatur, Ego ſto ad oſtium & Apoc. 3.
pulſo. Et ubi fuerint duo uel tres congre Mat. 18.
gati in nomine meo ibi ſum in medio eorum. Nunquam ergo deficiet fides in toto ſed uſque in finem ſeculi perſeuerauit in aliquibus Chriſtiana religio.

Poſtremò, tam ineffabiliter, dignanter, & intimè adeſt nobis Chriſtus, vt multò F
amplius quàm Moyſes ſeu populus olim Deut. 4.
Iudaicus dicere valeamus. Nõ eſt alia natio tàm grandis quæ habeat Deos appropinquãtes ſibi, ſicut adeſt nobis dominus Deus noſter unigenitus filius Dei, qui cũ patre & ſpiritu ſancto uiuit & regnat ꝑ ſecula infinita ſuper omnia Deus ſublimis, & benedictus. Amen.

DIVI DYONISII CARTHVSIANI
In Euangelium Matthæi Enarrationum.

F I N I S.

D. DIONYSII CARTHVSIANI IN EVANGELIVM MARCI ENARRATIO.

PROLOGVS.

A

Sap.6. MVLTITVDO ſapientũ, ſanitas eſt orbis terrarũ, Sapient. quippè officium eſt, omnia ordinare, tenebras ignoráriæ ab intellectu audientiũ propulſare, vitiorũ quoq; caliginẽ, quibus vulneratur ac infirmatur natura creata, ab affectu fugare. Sapiẽs igitur ſanat habitantes in terra à vulneribus aĩæ, quæ ad æternũ inducunt Eccl. 16. Prou.31 interitũ: idcircò hortatur ſcriptura, Cum videris ſenſatũ, ſtatim euigila ad illum. Theſaurus.n. deſiderabilis in ore ſapiẽtis et vir eruditus ſuauis eſt aĩæ ſuæ. Inter excellẽtiſſimos aũt verè atq; diuinitus reuelatæ ſapiẽtiæ profeſſores, doctores, atq; ſcriptores ritè ac dignè collocat̃ beatus Euang. Marcus, cuius hoc loco elucidandũ eſt euangeliũ: qui licèt cęteris Euange-

B

liſtis breuior ſit in verbo, tñ ſentẽtijs par eſt: qui in prophetica viſione Euangeliſtarũ præfiguratiua, meritò deſignatus eſt p Leonẽ. Primò, qm̃ à clamore Ioannis in deſerto exorſus eſt ſcribere. Secundò, qm̃ circa Chriſti reſurrectionẽ, & aſcenſionẽ ſpecialiter immoratur. In reſurrectione aũt ſuſcepit Chriſtus regnũ atq; imperiũ vel potius imperialis regni executionem ac manifeſtationem, quæ per leonẽ regẽ brutorũ ſignificantur. Fuit inſuper Marcus principis Apoſtolorũ in Baptiſmate filius, in Chriſtiana doctrina diſcipulus, 1.Pet.5. in ſermone interpres, de quo Petrus: Salutat vos (inquit) eccleſia quæ eſt in Babylone collecta, & Marcus filius meus, Cũ igitur cũ ſancto Petro Romæ reſideret, rogatus à fratribus ſcripſit euangeliũ ſicut à Petro imò à ſpiritu ſancto didicerat, ſcriptumq; Petro obtulit corrigendũ, quod

C

Petrus diligẽter examinãs, omniq; veritate plenum reperiens approbauit fidelibus tradidit ſua autoritate legendũ, quemadmodũ Clemens teſtatur. Poſt hęc Marcus Aquilegienſem & Alexãdrinã fundauit eccleſiã, habuitq; in Alexandria Aegypti tantæ perfectionis diſcipulos, vt Philo eloquentiſſimus Iudæorũ editor libri ſapientiæ illorũ ſanctitatẽ ſummè admirãs, de eorum laudibus ſcripſerit librum. Fuit autem Marcus ex Iudaiſmo cõuerſus, Leuiticus genere & ſacerdos. Et ſicut ipſe in ſua cõſcriptione euãgelij ſtuduit breuitati, ſic & ego in expoſitione eius facturus ſum, præſertim cũ penè oĩa verba eius, in Mattæi Euãgelio cõtineantur, iamq; expoſita ſint. Propter hoc vtriuſq; expoſitionẽ colligẽdã inſtitui, vt quę hic curſoriè dicũtur, in Mattęo plenius requirant̃. D

CAPVT PRIMVM.

Initium Euangelij Ieſu Chriſti filij Dei.

ARTICVLVS PRIMVS.

SAnctus Euangeliſta præmittit operi ſuo prologũ quendam breuiſſimũ qui finitur ibi, Fuit Ioannes in deſerto baptizans, ibi.n. incoatur narratio. Ait ergo *Initium Euangelij*.i. exordium bonę annuntiationis, in qua annunciatur ſalus æterna, & promittitur regnum cœleſte.i. euangelicæ legis, & Chriſtianæ doctrinæ, *Ieſu Chriſti filij Dei*.i. tractantis de Ieſu Chriſto; imò & dati ab eo, qui eſt filius Dei nõ adoptiuus, ſed naturalis. Chriſtus.n. eſt primus, & principalis magiſter euangelicæ veritatis, & de ipſo tractat euãgelium ab Euangeliſtis conſcriptum. Itaque initium huius euangelij, hoc eſt, id à quo euangelij deſcriptionem incipio, eſt *Sicut ſcriptum eſt*.i. quod ſcriptũ *In Iſaia propheta*

Sicut,

A Sicut, enim interdum ſignificat ſimilitudinem, & interdum denotat veritatem, vt hoc loco, *Ecce ego mitto angelum meum*, hoc eſt, Ioannem præcurſorem qui angelus. i. nuntius appellatur, & propter ſui officij dignitatem, vitæ perfectionem, & contemplationis altitudinem meritò angelus dictus eſt, non quod ſuperioris eſſet naturæ, & ſeu angelus incarnatus, vt dixerunt hæretici *Ante faciē tuam* id eſt, ante te, & ante tuam declarationem, ſeu tuæ præſentiæ manifeſtationem Chriſte, videlicet vt te annunciet, & oſtendat hominibus. Hæc enim verba allegantur hoc loco in perſona Dei ad Chriſtum loquentis. *Qui præparabit uiam tuam*, hoc eſt, actus bonos, ſeu opera virtuoſa diſpoſitiuè inducet in cordibus Iudæorum, per quę intrans corda hominum. Per talia enim diſponuntur mentes humanæ ad Chriſti receptionem, qui ſecundùm Apoſtolum per fidem habitat in cordibus noſtris *Ante te* hoc eſt, antequam ingrediaris corda humana: vel ante te, id eſt, in conſpectu tuo, & coram te, teq; præſente. Per hoc enim quod Ioannes Baptiſta docendo, baptizando, monſtrando, ac proteſtando diſpoſuit, populum Iudæorum ad Chriſti notitiam præparauit Chriſto ingreſſum ad animas Iudæorum. Deniq; doctrina atque baptiſmus Ioannis fuerunt quædã præparationes doctrinæ, & baptiſmatis Chriſti quoniam per baptiſmum, & doctrina Ioannis diſponebantur Iudæi ad recipiendum doctrinam, & baptiſmum domini ſaluatoris, Poteſt ergo, & ita exponi, qui præparabit viam tuam ante te, id eſt, ad tuæ doctrinæ, ac baptiſmi receptionem diſponet ſuos auditores. *Vox clamantis in deſerto, parate uiam domini, rectas facite ſemitas eius* Hoc totum in Mattæo diligẽter & drolixè expoſitum eſt.

Mala.3. Iſa.40. Mat. 3. Luca. 3. Ephe. 3. Ioann. 2. Mat. 3.

Sed quæſtio oritur, quomodo Marcus dicat hoc teſtimonium in Iſaia deſcriptũ, cum prima pars eius ſcripta ſit in Malachia, & altera in Iſaia? Ad hoc doctores catholici diuerſimodè reſpondent. Hieronymus enim putat nomen Iſaiæ ſcriptorum vitio additum. Alij dicũt, quod Marcus breuitati ſtudens, nomen Malachiæ omiſit, eò ꝙ vltima pars huius prophetiæ habeatur in Iſaia, & quoniam Iſaias principalior fuit, res autem à fine & à principaliori nomen ſortitur. Sed verè & indubitanter dici poteſt, ꝙ tota iam allegata autoritas in Iſaia habetur quantùm ad ſenſum, licèt quò ad tenorem verborum prima pars eius in ſolo Malachia cõtinea tur. Vnda Marcus, & in lege, & prophetis etiam humano ſtudio ante ſuam conuerſionem eruditus, nomen & verba Iſaiæ cõmemorans, verba malachiæ interſerit tãquam declaratiua verborum Iſaiæ, Quis enim eſt angelus Dei ante Chriſtum miſſus, & viam eius aduentui præparans, niſi Ioannes, vox clamantis in deſerto, parate viam domini? Inſuper quæritur, cur Marcus ita allegat, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem, &c. cum in Malachia ſic ſcriptum ſit, Ecce ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam? dicendum ꝙ Chriſtus & Apoſtoli atq; Euangeliſtæ frequenter allegãt ſcripturas vet. teſtam. potius quò ad ſenſum, quàm formam verborum. Sic nunc efficit Marcus, nec diſcrepat quod Marcus allegat à prędictis verbis Malachię, ſed omnino redit in idem, quia per faciẽ Dei patris vno modo intelligitur Chriſtus. Nam ſicut per faciem res ipſa cognoſcitur ac monſtratur, ſic pec filium cognoſcitur, & oſtenditur pater. Item, quia ad quemcunq; venit filius, venit & pater: ſicque Ioannes parando viam Chriſto parauit viam & patri *Fuit Ioannes in deſerto*, Iudęæ trans Iordanem, *Baptizans*. Sicut. n. naſcendo, & prędicãdo Chriſti natiuitatem & prædicationẽ, ſic & baptizãdo Xpi baptiſmũ præuenit, ſeruãs vbiq; ſuæ ordinẽ præcurſionis, *Et prædicãs baptiſmũ pænitentiæ*. i. baptiſmũ Chriſti ordinatũ ad agendum pœnitentiam, baptiſmum (inquam) valentem, *In remiſſionẽ peccatorum*, quia per Chriſti baptiſmum diluuntur peccata. Prædicauit autem Ioannẽs baptiſmũ Chriſti citò futurũ, cùm dixit, Ego vos baptizo in aqua, ille vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. Verumtamen ipſe Ieſus non baptizauit generaliter, ſed diſcipuli eius. De hac materia multa tractata ſunt ſupra in Mattæo, idcircò prætermitto. *Et egrediebatur ad illum*, videlicet ad Ioannem tunc exiſtentem circa Iordanem, venit enim à deſerti latibulis ad ripam Iordanis, vt populum baptizaret, *Omnis Iudææ regio*, id eſt, omnes habitantes

Mala.3. Iſa.40. Hieron. Mala.3. Mat. 3. Luca 3. Ioan. 1. Ioan. 4. Mat. 3.

A tes in regione Iudęorum, hoc eſt quidam de omnibus. *Et Hieroſolymitæ uniuerſi*.i. habitatores Ieruſalem. Illa diſtributio intelligenda eſt pro generibus ſingulorũ, non pro ſingulis generum, ut ſit hyperbolica locutio: iuxta quem modum ait Apoſtolus, Omnes quæ ſua ſunt quærunt, nõ quę Ieſu Xp̃i. *Et baptizabantur ab illo in Iordane flumine, confitentes peccata ſua* in generali non confeſsione ſacramentali, prout confeſsio ponit nouę legis ſacramentũ. *Et erat Ioannes ueſtitus pilis cameli*. Quod hic de ueſtitu & victu Ioannis inducitur, ſcriptum atq; poſitum eſt in Mattæo. *Et prædicabat dicens, uenit fortior poſt me* vtpotè Chriſtus, virtus, & ſapientia patris, de quo ait
Pſal.23 Pſalmiſta, Dominus uirtutum ipſe eſt rex gloriæ. Hic uenit poſt Ioannem:
B quoniam ſicut natus eſt de uirgine poſt Ioannem, ſic etiam cœpit ſe manifeſtare, docere, & miracula facere, poſt incoationem prædicationis Ioannis, *Cuius non ſum dignus procumbens*, id eſt, ante eum inclinans, ſeu procidens, *Soluere corrigiam calceamentorum eius* id eſt, in re corporali, exteriori, & minima ei ſeruire propter incomparabilem eius excellentiam ſuper me. Oĩa iſta plenius elucidata ſunt in Mattæo. *Ego baptizaui nos aqua* corpora abluendo, non animas à uitiis expurgando, quia baptiſmus meus non confert nec continet gratiam, *Ille uerò baptizabit nos ſpiritu ſancto*.i. in ſuo baptiſmo gratiam
C ſpiritus ſancti intus purgantem uobis infundet, dummodo uolueritis credere in eum: fictè.n. accedentibus non infunditur gratia. In baptiſmo imprimitur tamen caracter, propter quod non rebaptizabãtur, quoniam fictione ceſſante, baptiſmus conſequitur ſuum effectum. *Et factum eſt in diebus illis, uenit Ieſus à Nazareth Galilææ ad Iordanem, & baptizatus eſt in Iordanem à Ioanne* nõ quia indiguit, ſed ut omnem impleret iuſtitiam, ut humilitatis daret exẽplum, ut aquis uim regeneratiuam præſtaret, & Ioannis baptiſmum confirmaret, nobiſq; maximam gratiam mereretur. *Et confeſtim aſcendens de aqua* Iordanis *Vidit cælos apertos, & ſpiritum tanquam columbam deſcendentem, & manentem in ipſo*. Hoc tàm de Chriſto, quàm de Ioanne intelligi poteſt, uterque enim ſimul exiuit de aqua Iordanis, tuncq; ambo uiderunt cœlos apertos, & ſpiritum ſanctum D
in forma columbę ſuper caput Chriſti deſcendere atque manere. *Et uox de cælo facta eſt*, id eſt, ab angelo loquente in perſona Dei patris in aere ſeu cœlo aëreo. *Tu Chriſte, Es filius meus dilectus, in te complacui* De hac ſuperbenedictæ trinitatis apparitione in Chriſti baptiſmo, & quomodo intelligenda ſit cœlorum apertio, aliiſq; Ioan. 1.
notabilibus pręſentem concernentibus Mat. 3.
locum introducta ſunt plurima in Mattęo, *Et ſtatim* poſt receptionem baptiſmi, *Spiritus* ſanctus *Expulit*. i. promptè ac feruidè mouit, & duxit, *Eum* ſcilicet chriſtum *In deſertum* Chriſtus nanque ſecundùm aſſumptam humanitatem in omnibus promptiſsimè atque celerrimè obediuit inſtinctui ſpiritus ſancti, tanquam pleniſsimus ſeptem donis ſpiritus ſancti E
per quę redditur anima bene mobilis à Rom. 8.
ſpiritu ſancto: iuxta illud apoſtoli. Quicunque ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei, & ad hoc inſinuandum euangeliſta ait, expulit eum. *Et erat in deſerto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana*. Hoc totum in Mattæo ex- Mat. 4.
poſitum eſt. *Eratq; cum beſtiis eremi* quę ei nocere non poterant, *Et angeli miniſtrabant ei* Tanquam ſuperiori ac domino maieſtatis, ſicque rationalia, & irrationalia ei ſubiecta fuerunt. Per quod oſtenditur duplex in Chriſto natura, puta humana ac diuina. Quod enim cum beſtiis verſabatur, humanæ naturę fuit humilitas: quòd uerò ab angelis honorabatur, diuinę extitit maieſtatis indi- F
cium. *Poſtquam autem traditus eſt Ioannes*, id eſt, ab Herode captus, & incarceratus. *Venit Ieſus in Galilæam prædicans* generaliter, & publicè *Euangelium regni Dei*, id eſt, doctrinam nouę leg. in qua annuntiatur regnum cœleſte, qua etiam ſua obſeruatione introducit ad illud.

Sciẽdum, quòd ante incarcerationem Ioannis, Chriſtus collegit quoſdam diſcipulos, prędicauit, & miracula fecit prout Ioannes Euangeliſta teſtatur: tamen quoniam prędicatio Ioannis præparatoria fuit ad Chriſti prędicationem, proptere a non prędicauit publicè, & communiter niſi poſt traditionem Ioannis, ideo Ioann. 2.
Marcus, loquitur ac ſi Chriſtus prædi- Galat. 4.
cationem ſuam incepiſſet poſt compre- Act. 3.
henſionem

A henſionem precurſoris, *Et dicens, Quoniam impletum eſt tempus*, hoc eſt, plenitudo temporis iam aduenit quo pater me miſit filium ſuum, & tempus gratiæ à prophetis prænuntiatum nunc adeſt: unde in actis ait Petrus, Omnes prophetę à Samuele & deinceps annuntiauerũt dies iſtos, *Et appropinquabit regnum Dei* id eſt ianua regni cœleſtis per meam paſſionem cito aperietur & ſempiterna hæreditas iubetur electis, *Pœnitemini*, id eſt, de peccatis ueſtris compungimini, & dolete, *Et credite Euangelio*, id eſt, Euangelicæ prędicationi ac legi, quam uobis propono. *Et præteriens Ieſus circa mare Galilææ, uidit Simonem & Andream fratrem eius.*

B Hoc loco deſcribit euangeliſta, uocationem quatuor Apoſtolorum ad Chriſti diſcipulatum, uidelicet Petri & Andreæ, Iacobi, & Ioannis, paterque ſententia ex his quę in Matteo præhabita ſunt. Hic tamen additur unum uerbum, quod ibi non ponitur, vtpotè *Cum mercenarys*, & eſt ſenſus, quòd Iacobus, & Ioannes reliquerunt patrem ſuum Zebedęum & mercenarios, id eſt, eos qui pro mercede eum iuuabant in opere piſcationis. *Et ingrediuntur* Ieſus eiuſque diſcipuli *Capharnaum* urbem in Galilęa pręcipuam, in qua Chriſtus ad tempus habitauit, & in principio ſuę prędicationis multoties docuit ſignaque fecit *Statim ſabbatis*, id eſt, die ſabbati quo Iudęi maximè concurrebant ad au-

C diendam lectionem legis, & prophetarũ. *Ingreſſus in ſynagogam*, id eſt, domum in qua Iudęi ad orandum & audiendum uerbum Dei confluebant, loquitur autem de ſynagoga in Capharnaum conſiſtente *Docebat eos*, id eſt, Iudęos concurrentes, *Et ſtupebant*, id eſt, multum mirabantur, *Super doctrina eius* cuius ſubiungitur ratio, *Erat enim docens eos quaſi poteſtatem habens*, hoc eſt, ualde potenter, & efficaciter loquens, corda audientium compungens, & excitans, quaſi ignea proferens uerba, ſuamque prędicationem confirmans miraculis, *Et non ſicut ſcribæ*, qui docebant, & non operabantur, habentes folia ſine fructibus, foris perſtrepentes, & intus parum aut nihil proficientes. *Et erat in ſynagoga eorum homo in ſpiritu immundo*, id eſt, poſſeſſus à demone. *Et clamauit* demon per os hominis à ſe obſeſſi, Doluit enim de ſalutari doctrina Chriſti, & ſe expellendum D

expauit. *Quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene?* Lucæ. 4.
id eſt cur acceſſiſti ad nos qui tecum com Marc. 6.
munionem nullam habemus neque ad te pertinemus? *Veniſti perdere*, id eſt, uincere Nos? noſtram poteſtatem frangendo, & peccatores ſaluando, & nos expellendo atque ad inferos retrudendo, *Scio quia ſis ſanctus Dei*, id eſt, ſanctus ſanctorum, & Chriſtus in lege promiſſus, per excellen
tiam ſanctus vocatus, de quo Daniel, Vn Dan. 9.
gatur (inquit) ſanctus ſanctorum. Et in Pſal. 15.
pſal. Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.

Denique quomodo demones, & Iudæi nouerant Ieſum eſſe CHRISTVM, an ſcilicet certitudinaliter, an coniecturaliter, ſæpe tractatum eſt in Matthæo. E

Non enim demones hoc ſciebant certitudine abſoluta ac ſtabili, quemadmodum nec Iudæi: poterant tamen diaboli hoc certius agnouiſſe quàm homines, imò & certitudinaliter hoc ſciuiſſent, niſi diuina diſpenſatione fuiſſent prohibiti, ut CHRISTI paſſio impleretur. *Et comminatus eſt ei Ieſus, dicens, Obmuteſce*, hoc eſt, ne amplius perhibeas teſtimonium mihi. Cum enim ſim ueritas, teſtimonio tuo non egeo: cum ſis mendax, & uera, praua intentione profaris, ut falſa miſcendo decipias, *Et exi ab homine iſto*. *Et diſcerpens*, id eſt, corporaliter affligens, *Eum ſpiritus immundus*, Vnde in Luca legitur, quod proie- F

cit eum in medium, nam inuitus exiuit, *Et exclamans uoce magna* quaſi uictus. *Et uiolentiam paſſus, triſtiſſimusq́; effectus*, exiit ab eo. *Et mirati ſunt omnes* qui aderant, non ſolũ in opere miraculoſo, ſed & in modo operis, *Ita ut cunquirerent* id eſt, ſimul inter ſe quærerent, inter ſe dicentes, *Quidnam eſt hoc?* non enim uiderant ſimile fieri ab exorciſtis Iudæorum, *Quæ eſt doctrina hæc noua*, id eſt, prius inaudita, & documentis legis ac prophetarum perfectior, quæ confirmatur prodigiis tam imperioſis, *Quia in poteſtate*, id eſt, magna & propria autoritate ſeu uerbo imperiali non adiuratorio *Spiritibus immundis imperat*. *Et obediunt ei* Videntur iſti pluraſe ponere pro ſingulari. Non enim uiderunt, niſi unum obſeſſum ſanari, ſed eadẽ uirtute qua uidebãt vnũ à Ieſu ſanatũ crede-

A credebant, & alios poſſe ab eo ſanari. *Et proceſſit rumor*, id eſt, fama *Eius ſtatim in omnem regionem Galilææ. Et protinus egredientes* Ieſus & eius diſcipuli *De ſynagoga, venerūt in domum Simonis & Andreæ*, cum Iacobo & Ioanne. Intrauit Ieſus ad ſuos familiares amicos & notos ad pauſandum & reficiendum *Decumbebat autem*, id eſt, iacebat. *Socrus Simonis*, i. mater coniugis Petri *Febricitans. Et ſtatim dicunt ei*, i. Chriſtum rogabant *De illa*, i. procurationi ipſius. *Et accedens eleuauit eum apprehenſa manu eius, & continuo dimiſit eam febris*, i. ſubito curata ē, *Et miniſtrabat eis*, de iſto miraculo dicta ſūt plura in Mattæo. *Veſpere autem facto*, ſ. cū occidiſſet ſol, *Afferebant ad eum omnes male habentes*, i. infirmos loci illius. Audita. n curatione domoniaci, & ſocrus Petri con B ceperunt fiducia, quòd Chriſtus cæteros omnes infirmos ſanare poſſet ac dignaretur, *Et erat omnis ciuitas congregata ad ianuam*, domus in qua exciterit Ieſus. i. multi de ciuitate: iuxta communem modum loquendi Diuerſi. n. ex diuerſis cauſis confluxerunt, quidam ex curioſitate propter nouitatem geſtorum, quidam ex neceſſitate, quidam vt pro ſuis infirmis rogarēt, quidam vt tantorum ſignorum operationē viderent, vel eius doctrinam audirent. *Et curauit multos qui vexabantur varijs languoribus*. In Mattæo habetur, ꝙ omnes infir- Mat. 8. mos adductos curauerit. Vnde ſenſus eſt, Et curauit multos, i. omnes ſibi oblatos, qui fuerant multi, *Et dæmonia multa eijciebat* ab obſeſſis, ſolo verbo ſeu imperio, C *Et non ſciebāt ea loqui*, i. non permiſit demones dicere, *Quoniam ſciebat eum*, hoc eſt, ꝙ noſcerent Ieſum eſſe Chriſtū, ſecundùm modum notitiæ iàm expreſſæ. Eiſdem autem rationibus prohibuit hoc iſtis demonibus, quibus & demoni de quo paulò ante facta eſt mentio. *Et diluculo valde ſurgens* Eccle. 39 contra eos qui diu dormiūt. Iuſtus. n. cor ſuum tradet ad uigilandum diluculo ad dominum, *Egreſſus* de ciuitate *Abijt in deſertum locum*, docens poſt perpetrationem miraculorum, & ſermocinationes præclaras fugere laudes humanas, hominumq. aſpectum *Ibiq; orabat* ad deſignandum, ꝙ locus ſolitarius aptiſſimus eſt ad orandum, quanuis ipſe nullo exteriori poterat ab vnione interna cum Deo impediri, ſicut nec aliquo modo poterat adiuuari, vnde quòd gratia orationis totiens ſo- D litudinem petiit, pro noſtra vtiq; fecit inſtructione, ut & nos ita agamus *Et proſecutus*. i. propè ſecutus *Eſt eum Simon & qui cū eo erant*, i. diſcipuli alii: decuit nanque, ut magiſtrum mente & corpore ſequerētur. *Et cum inueniſſent eū*. in loco orationis, in quo ſe paululum elongauit ab eis, Orans patrem ſuum in abſcondito, *Dixerunt ei*, Mat. 6. *Quia omnes* de quibus dictum eſt, *Quærunt te*, animarum & corporum incomparabilē medicum & efficaciſſimum ſanatorem, nē pè (vt dictum eſt) ob diuerſas cauſas quærebāt & cōcurrebant ad eum *Et ait illis, Eamus in proximos uicos & ciuitates*, eundo de diſtātia in diſtās per media, & de loco ad locū ordinatè, *Vt & ibi prædicem. Ad hoc enim ueni* per incarnationem in mundum, E uidelicet ut omnibus ouibus perditis domus Iſrael ſine perſonarū acceptione uerbū ſalutis proponā. *Et erat prædicans in ſinagogis eorum*, hoc eſt, proximarū ciuitatū *Et in omni Galilæa: & demonia eijciens*, Cōſequēter in ſpeciali deſcribitur curatio unius leproſi propter magnitudinē deuotionis ſuæ ac fidei. Deuotio. n. & fides leproſi oſtēdebantur in hoc, ꝙ genu flexo dixit ad Ieſum, Si vis potes me mūdare. Porrò miraculū iſtud et expoſitio eius, deſcripta ſunt ſupra in Mattæo. Aliquid tamē Mat. 8. hic additur, ſ. *At ille*, i. leproſus, i. à Chriſto curatus cui præceperat Chriſtus vt nemini diceret, gratiam ſanitatis ſibi collatæ *Egreſſus* à Chriſto *Cœpit prædicare, & diffamare*; hoc eſt, diuerſimodè promulgare *Sermonem*, i. narrationem de ſua curatione, non tamen inobediens fuit, quia ex di- F lectione et deuotione Chriſti hoc fecit. Chriſti aūt præceptū intelligēdū erat, ne ex uanitate & ſine rōne ad iactantiā faceret hoc, uel ſm alios Chriſtus præcepit, vt taceret uſq; dū oſtendiſſet ſe ſacerdoti, & poſtea dicere potuit, *Ita ut non* hoc eſt, vix vel difficulter *Poſſet* Ieſus *Manifeſtè in ciuitatem introire* propter multitudinem ſibi occurrentem, & eum comprimentē uiciſſim *Sed foris in deſertis locis eſſe*, poterat tamen Chriſtus omnia ſecundùm ſuam abſolutam potentiam, ſed Euangeliſta lo- Lucæ 8. quitur ſecundùm exteriorem apparentiam, & ſolitum modum loquendi *Et conueniebant ad eum undique* diuerſis ex cauſis, ut dixi.

CAP.

A

CAP. II.

Et iterum intrauit in Capharnaum poſt dies octo.

ARTICVLVS II.

ET *iterum intrauit Ieſus in Capharnaum poſt dies octo. Et conuenerunt multi, ita vt non caperet*, hoc eſt, contineri & ca-
Matt. 9. pi ſeu ſtare non poſſent, *Neque ad ianuam*
Lucæ 5. domus in qua extitit Xp̃s: ſed aliqui ipſam domum introierunt. *Et loquebatur eis uerbum* vitæ æternæ. Conſequenter deſcribitur curatio paralytici, de qua plenius dictum eſt in Euangelio ſancti Mattæi, idcirco nunc celerius pertranſibo. *Et uenerunt* viri aliqui *Ferentes ad eum*, hoc eſt, ad B Ieſum *Paralyticum qui à quatuor portabatur* vna cum lecto in quo iacuit *Et cum non poſſent offerre*. i. præſentare *Eum* paralyticum *Illi*. i. Chriſto *Præ turba*, quoniam propter turbam non poterant per ianuam ingredi domum in qua docuit Chriſtus, *Nudauerunt tectum ubi erat*. i. tectum domus illius aſcenderũt & facta illic apertura, per tegulas depoſuerunt lectum cum languido, vnde nunc ſubditur, *Et patefacientes*. i. tectum illud aperientes *Submiſerunt grabbatum in quo paralyticus iacebat*. Tecta.n. in locis illis plana fuerunt, habueruntq; ianuam qua ad ea aſcendebatur per quam aliqui dicunt lectum fuiſſe ſubmiſſum cũ paralytico iſto. hoc quia tamen hic dicitur, ꝙ nudauerunt tectum, & Lucas quo-
Lucæ 5. que ait, ꝙ per tegulas ſubmiſerunt infir-
Mat. 9. mum, magis apparet, ꝙ in ipſo tecto no-
C uam fecerũt aperturam. Cætera quæ hic de iſto miraculo recitãtur, patent ex his quæ in Mattæo dicta ſunt. Hic tamen dicitur, ꝙ Ieſus cognouit ſpiritu ſuo cogitationes ſcribarum, & poteſt per ſpiritum Chriſti intelligi ſpiritus ſanctus, de quo
Rom. 8. ait Apoſt. Siquis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius: cuius utique ſpiritus virtute & gratia Chriſtus ut homo agnouit cogitationes vniuerſorum, & poteſt quoq; per ſpiritum Chriſti intelligi intellectus animæ eius, quo omnia præterita, præſentia, & futura cognoſcit. *Et egreſ-*
Gen. 1. *ſus eſt rurſus ad mare*, ꝙ currit per Galilæam. Iudæi autem quamlibet magnam congregationem aquarum nominant mare: quem loquendi modum ſeruauerunt D Euangeliſtæ. *Et cum præteriret* loca illa, *Vidit Leui Alphæi*. i. Mattæũ filium Alphęi. Mattæus.n. alio nomine dictus eſt Leui, Mat. 9. *Sedentem ad telonium*. Porrò quæ ſubiungũ Lucæ 5. tur hoc loco de vocatione, & punctis annexis, dicta atq; expoſita ſunt in Mattęo. Mat. 9. Deinceps Marcus deſcribit diſceptationẽ Mat. 12 diſcipulorum Ioannis, & fariſæorum cum Lucæ 6. Ieſu, & litera patet pleniſſimè ex his dictis quæ in Mattæo dicta ſunt. *Et factum eſt igitur cùm ambularet Ieſus ſabbatis per ſata*. Hic Euangeliſta commemorat quomodo Ieſu ambulante per agros ſeminatos, & blada portantes, diſcipuli eius fame compulſi ſpicas ſumpſerunt & comederũt, quo viſo fariſæi increpabant Chriſtum. Quic- Mat. 12 quid autem hic ſcribitur de hoc facto, ſupra expoſitum eſt in Mattæo.

¶ Sed quærendum eſt quomodo Marcus dicat, ipſum Dauid intraſſe domum Dei ſub Abiathar principe ſacerdotũ, cũ in lib. Regum legatur, id factum ſub Achimelech pontifice? Et reſpondendum, ꝙ 1. Re. 21 iſte Abiathar fuit filius Achimelech ſuccedẽs ei in ſacerdotij principatu, & patre E eius uiuẽte, egit interdũ uices ipſius, ideo Dauid dr̃ introiſſe domum Dei ſub eo.

CAP. III.

Et introiuit iterum in ſynagogam.

ARTICVLVS III.

DEinde recitat Euangeliſta, quomodo Chriſtus ſanauerit hominẽ, cuius aruit manus, & planus eſt ſen- F ſus huius loci ex his quæ in Matt. dicta Mat. 12 ſunt. *Et circunſpiciens* Ieſus *Eos*. i. incredulos Iudæos ac Fariſæos, *Cum ira* per zelũ .i. cum moderato appetitu vindictæ propter iniuriam Deo illatam, vel ſaltem cũ vultu iram prætendente. Fuit autem in Chriſto ira per zelum, quæ tamẽ actum rationis in ipſo nullatenus perturbabat: quia in ipſo vnaquæque potentia animæ exercuit actum ſuum, non impediẽdo alterius actum potentiæ, in aliis tamen ira etiam quæ eſt per zelum, turbat aliqualiter oculum mentis, quoniam anima circa actum vnius potentiæ multùm intenta, & occupata, impeditur in actu alterius potentiæ. Hæc autem ira manſuetudini

non

A non repugnat,cuius eſt paſsionem iræ or
dinare,ſed ira per vitium *Contriſtatus ſu-
per cecitate cordis eorum,* miſericorditer con
dolens eis, Fuit ergo in Chriſto triſtitia
uirtuoſa ex caritate & pietate deſcendens
quia errantibus compatiebatur.Fuit quo
que in eo paſsio triſtitiæ moderati ac na-
turalis,quia inferior pars amicæ eius ſe-
quebatur partem ſuperiorem.Quod autẽ
Iſa.42. in Iſaia de Chriſto inducitur,Non erit tri
Prov.12. ſtis nec turbulentus,intelligendum eſt de
ſeculari, carnali, & inordinata triſtitia,
quæ non cadit in uirum perfectum,quem
admodum Salomon conteſtatur, Non cõ
triſtabit iuſtum, quicquid ei acciderit.
*Exeuntes aũt fariſæi cũ Herodianis,*i.militib.
Herodis,uel(ut alii dicunt)cum his qui
B putabant Herodem eſſe Chriſtum, *Conſi
lium faciebat,quomodo illum perderent,* i.qua
liter Ieſum occiderent.*Et Ieſus cum diſcipu
lis ſuis ſeceſſit ad mare*, dans locum furenti
bus,*Et dixit diſcipulis ſuis,ut nauicula ſibi de
ſeruirẽt,*i.nauem ſibi adducerent, eamque
intraret,et ſtaret in mari iuxta ripã. *Pro-
pter turbam,*ſtantem & accurrentem ,in ter
ra.*Ne comprimerent eum,*in quo oſtendit ſe
uerè fuiſſe paſsibilem,atque ſepe ad tem-
pus uitaſſe incommoda corporis, ut tem
pore diuinitus præſtituto pateretur. Et
quanuis poterat turbæ preſſuram ſine læ
ſione et pœna ſuſtinere per uiam mirabi
liter:noluit tamen humanum ſubſidium
deuitare,ut ueritatẽ aſſumptæ naturę,o-
ſtẽderet,*Multos.n.ſanabat,ita ut irruerent in
eum,ut illud tangerent.* Nam uirtus exibat
Luca 6. de illo,ſanabatque omnes, *Quotquot autem*
C *habebant plagas,*id eſt,uarias infirmitates.
*Et ſpiritus immundi,*i.diaboli in obſeſsis.
Vel,ſpiritus immundi,i.obſeſsi à demoni
bus *Cum uidebant illum procidebant ei,* ſpon
tè uel coactè,reuerentiam exhibendo: &
ſi aliqui languidi talem infirmitatem ha-
bebant,ꝙ ante ſuam curationem ſe corã
Ieſu proſternere non ualebant, tamen ſa
nitate recepta,hoc facere poterant, *Et cla
mabant* demones per obſeſſos.*Dicentes Tu
es filius Dei,*hoc coniecturaliter aſſerebant,
non cum certitudine conſtanti & abſolu
ta.*Et uehementer comminabatur eis,ne manife
ſtarent illum,*i.ne ultra dicerent coram po
pulo Ieſum eſſe Chriſtum filium Dei:con
templit enim teſtimonium demonũ, pro-
pter cauſas introductas. Sed cur demo-
nes dixerunt tot bona de Chriſto? Dicen D
dum,quòd coactè uel malo fine, et ob a-
lias cauſas quas non eſt facilè excogitare
et fortè,ut eius paſsionem impedirent,
ſcientes ꝙ nunquam crucifigerent do-
minum gloriæ ipſi Iudæi, ſi eum agnoſce
rent.*Et aſcendens,Ieſus in montem,uocauit ad* *1.Cor.2.*
*ſe quos uoluit ipſe,*id eſt, quos prę aliis ad
hoc elegit,uidelicet quoſdam ex diſcipu-
lis,*Et uenerunt ad eum* in montem, *Et fecit* *Luca 9.*
*ut eſſent duodecim cum illo,*id eſt, duodecim *Mat. 10*
apoſtolos fecit ſibi ſpecialiter adhęrere,
ut eſſent ſibi quaſi collaterales, familiares
& proximi,*Et ut mitteret eos prædicare. Et* *Mat. 6.*
impoſuit Simoni nomen aliud(ſcilicet) Pe- *Luca. 3.*
trus, quod interpretatur firmus ſiue obe-
diens principalis, *Et Iacobum filium Zebe-
dæi,& Ioãnem fratrem Iacobi* uocauit,*Et im* E
*poſuit eis nomina Boanerges.quod eſt filij toni-
trui,*propter altiſonam & efficaciſsimam
prędicationem ipſorum,& quia in tranſ-
figuratione Chriſti audierunt,uel potius
audituri erant uocem patris dicentis,Hic
eſt filius meus dilectus. Huiuſcemodi.n.
uox appellatur tonitruum,eo modo quo
ſcriptum eſt in Iob, Quis poterit toni- *Iob 36.*
truum magnitudinis eius intueri? Hæc
autem mutatio nominum ſpiritualem in
nouationem, & gratiam ſpecialem deſi-
gnauit.Cætera quę hic dicuntur,plenius
elucidata ſunt in Matth. *Et ueniunt ad do-* *Mat.10.*
mum,& conuenit turba ad Ieſum, ut ſalutis
verbum audirent, *Ita ut non poſſunt neque
panem manducare,*i.tàm feruenter ac perſe
ueranter inſiſtebat Chriſtus uerbo prædi
cationis,quod diſcipuli eius non habebãt F
quietum tempus ad manducandum. *Et
cùm audiſſent ſui,*id eſt,cùm diſcipuli Chri
ſti, & maximè quidam ex conſanguineis
ſuis ex parte matris de quibus ait Ioan- *Ioan. 7.*
nes, quod fratres eius nondum crede-
bant in eum,Cum igitur iſti audiſſent uer
ba Ieſu,quę erant ſupernaturalia, ardua,
inſolita, rudibusque Iudæis penitus inau
dita, *Exierunt tenere eum,* hoc eſt, com-
prehendere uel ligare Ieſum tanquam ar
repritium uel inſanum.*Dicebant enim, quo
niam in furorem uerſus eſt*, id eſt, furioſus
effectus: quoniam enim audierunt eum
talia prædicare, nec à prædicatione ceſ-
ſare,nec corporalia commoda curare, opi
nati ſunt, quod eſſet in furorem conuer-
ſus, quemadmodum Feſtus ait ab Paulũ,

Multæ

A Multæ literæ ad inſaniam te conuertunt, *Act.28.* Voluerunt ergo Ieſum tenere, ne ex inſania: ſibiipſi, vel aliis nocumentum inferret, *Et ſcribæ qui ab Hieroſolymis deſcenderãt,* *Luc. 11* *dicebant, Quoniam Beelzebub habet* id eſt, a dæmone ſic uocato obſeſſus eſt, *Et quia in principe dæmoniorum eijcit dæmonia.* Locus *Mat. 12* iſte in Mattæo plenè atq; diffusè expoſitus eſt, ita vt illis pēſatis, iſta facillimè intelligantur. Item quod ſubditur, *Et veniũt mater eius & fratres.* Explanatum quoque eſt in Mattæo.

CAPVT IIII.

Et iterum cœpit docere ad mare.

ARTICVLVS IIII.

ET *iterum cœpit docere, ad mare,* vt aquã B ſapientię ſalutaris, iuxta maris fluē- *Mat. 13* ta efflueret. Quæ aũt hoc loco dicũ *Lucæ 18* tur de parabola ſeminantis, expoſita ſunt *Mat. 5.* in Mattæo. *Et dicebat illis,* hoc eſt, diſcipulis ſuis, *Nũquid venit lucerna ut ſub modio ponatur, aut ſub lecto?* quaſi dicat, non ideo enim lucerna adducitur atque accenditur, vt ponatur ſuper candelabrum, ſeu in loco patēti, vt luceat his qui in domo ſunt. *1.Cor. 4.* Per hoc Saluator ſignificauit, quòd euangelica doctrina quæ comparatur lucernę non eſſet occultanda, ſed primò Iudæis, deinde omnibus gentibus prædicanda. *Non n. eſt aliquid abſconditum quod non manifeſtetur,* quia ad minus in die iudicij Xp̃s oĩa abſcondita manifeſtabit, niſi interim C in cõfeſſione aperiãtur. *Neq; factum eſt occultum,* hoc eſt, nullũ opus Deũ latet, *Sed ut in palam ueniat.* i. manifeſtum fiat. Ideo nanq; permittit Deus fieri mala occulta, vt ſuo tēpore ad honorē diuinæ iuſtitiæ publicētur. Non. n. permitteret Deus mala, niſi poſſet ex illis elicere bona, *In qua menſura menſi fueritis, remetietur uobis,* id eſt iuxta modum & exigentiam operum veſtrorum, præmium recipietis, *Et adijcietur vobis,* quoniam Deus remunerat vltra cõdignum, & bene agentibus ac Deum honorantibus adiicit gratiam in præſenti, & gloriã in futuro. *Et dicebat, Sic eſt regnum* *2.Cor. 5.* *Dei,* hoc eſt, ita ſe habet negotium quod *Philip. 3* agitur in eccleſia militanti, vel in quocũque fideli, cuius conuerſatio eſt in cœlis, & in quo Chriſtus per fidem & gratiam regnat. *Quemadmodum ſi iaciat homo* agricola *Sementem,* id eſt, ſemen *In terram, & dormiat & exurgat,* homo ille *Nocte ac die,* D hoc eſt, congruis horis diei, & noctis ad videndum negotia ſua, iuxta literalem ſignificationem plana eſt litera.

¶ Figuraliter autem per hominem ſeminantem intelligitur Chriſtus: per ſemē verò, verbum Dei, quod proijcit Chriſtus in corda noſtra: per terram, mens hominis. Quanuis autem Chriſtus non dor *Luc. 8.* miat modo, tamen per modum dormientis ſe habet, dum homines propriæ libertati relinquens, quaſi abſentem ſe exhibet. Ideo. n. ait Pſalmiſta, Exurge quare *Pſa. 120.* obdormis domine? Quēadmodum ergo homo Agricola mittit ſemen in terra, ſic Chriſtus per ſe, & ſuos miniſtros trãsfundit verbum Dei in mentes humanas, & ſi E cut homo talis dormit, & debitis horis ſurgit, ac viſitat agrũ ſuum, ſic Chriſtus ad tp̃s per modum dormientis ſe habet, nihilominus die ac nocte viſitat occultè ſuã eccleſiã. *Vltrò enim.* i. ſpontè ac promptè *Terra fructificat.* i. cor hominis ſemine verbi Dei fœcundatum, opera bona producit, *Primùm, herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica.* Per herbã intelligi pōt opus incipientium, ſeu timor ſeruilis: per ſpicã opus proficientiũ, vel ſpes vitæ futurę, aut timor initialis: per plenũ frumentũ opus perfectorũ, ſeu feruor, & actio caritatis. Quemadmodum itaq; ter *Lucæ. 13* ra quodam ordinato proceſſu venit ad bladum, ſic cor ſucceſſiuè pertingit ad F opus perfectum, *Et cum ex ſe produxerit fructus,* hoc eſt, cũ cor hominis ad perfectionem deuenerint, *Statim mittit falcem,* id eſt tunc Chriſtus per mortem abſcindit ac tollit hominem uirtuoſum de mundo, ponens eum in area regni cœleſtis, *Quoniam adeſt meſſis* id eſt, maturitas meritorum, & tempus colligendi electos in patria *Et dicebat* Saluator, *Cui aſſimilamus regnum Dei,* id eſt, eccleſiam militantem, ſeu ſtatum atque negotium eius, *Aut cui parabolæ* id eſt, rei per ſermonem parabolicum deſignatæ, *Comparabimus illud?* Quærit Chriſtus, non quaſi dubitans, ſed attentos nos faciens, *Sicut granum ſinapis,* parabola iſta plenius habita atque explanata eſt in Mattæo. *Et talibus multis parabo-* *Mat. 13* *lis,* quæ in Mattæo deſcribuntur, *Loquebatur*

A *quebatur eis* .i. rudi, indoctæque turbæ, *Prout poterant audire*, hoc eſt, capere. Proportionabatur.n. aliqualiter ſuum ſermonem capacitati audientium. Ideo.n. vtebatur ſimilitudinibus rerum notarum, vt aliquo modò intelligerent quæ dicebantur quanuis ſenſum myſticum, & perfectum non poterant capere, *Et ait illis*.ſ. diſcipulis, *In illa die cum ſero eſſet factum*.i. hora veſpertina. *Tranſeamus contra*.i. ad locum oppoſitum vltra mare, *Et dimittentes turbam aſſumunt eum ita vt erat in naui*. Conſequéter Euangeliſta deſcribit, quomodo Chriſto cum diſcipulis nauigante, orta & ſedata eſt procella, ſiue tempeſtas in mari, q in Mattæo expoſitum eſt.

CAPVT V.

B *Et uenerunt transfretum.*

ARTICVLVS V.

ET *venerunt* Chriſtus ac diſcipuli eius per nauem, *Trans fretum maris*.i. aquã nauigabilem, *In regionem Gerazenorũ*. Hoc loco Marcus deſcribit ſanationẽ dæmoniaci à legione dæmonum obſeſſi, & patet intellectus huius ſcripturæ ex his

Mat. 3. quæ in Mattæo dicta ſunt. *Et deprecabantur* dæmones *Eum* videlicet Ieſum *Mul-*

Luca 8. *tum, ne ſe expelleret extra regionem* .i. terram illam. Vnde in Luca leguntur rogaſſe, ne præciperet eis ire in abyſſum. Dæmones .n. cupiunt eſſe cum hominibus, non ex dilectione, ſed odio, & Deus interdum per-

C mittit hoc ad ampliorem coronam, & gloriam electorum. *Cumq́; aſcenderet* Ieſus, *Nauim*, ut reuerteretur in terram ſuam, *Cœpit illum deprecari qui à dæmonio uexatus fuerat*, & ſanatus, *Vt eſſet cum illo*, id eſt, vt Ieſus permitteret eum ſecum eſſe, & cõuerſari. Voluit.n. gratus eſſe Chriſto pro beneficio tanto, *Et non admiſit eum* ſecum eſſe, *Sed ait illi*, *Vade in domum tuam*, & ad tuos, & annuntia illis quanta tibi dominus fecerit. *Et abijt & cœpit prædicare in Decapoli*.i. in prouincia decem ciuitates ha-

Mat. 9. bente. Præterea recitat Marcus, quomodo Chriſtus reſuſcitauit filiam archiſynagogi, nomine Iairi, & qualiter eundo ad ſuſcitationem illius curauit in via mulierem à profluuio ſanguinis, vtrunq; autẽ miraculum in Mattæo explanatum eſt. Patet itaq; ex Euangelio, q Chriſtus inter- D

dum prohibuit miracula ſua publicare, quandoq; verò iuſſit ea manifeſtari: ad inſtruendum, q fideles interdum debeãt opera ſua uirtuoſa manifeſtare ad gloriã Dei, ædificationemq́; proximi ex caritate prout Paulus ſæpiſſime fecit, interdum verò debent ea occultare ex humilitate. Deniq; aliqui dicunt, q Chriſtus prædictum demoniacum non admiſit ad ſuum diſcipulatum propter præcedentis paſſionis horrorem, & ne dæmoni aſcriberentur opera quæ faceret virtute Chriſti exiſtendo cum eo, & ob id furioſi ac demoniaci, etiam poſt curationem, in eccleſia nõ promouentur.

CAPVT. VI.

E *Et egreſſus inde, abijt in patriam ſuam.*

ARTICVLVS VI.

ET *egreſſus, inde*, videlicet à domo archiſynagogi, *Abijt in patriam ſuam* Galilæam. Porrò quod ſcribitur, hic de æmulatione, ſuſurratione, & ſcandalizatione Iudæorum propter doctrinã Chriſti, ſcriptum & elucidatum eſt in Mattæo. Mat. 13

Ibi.n. oſtenſum eſt, quomodo Marcus dicat dixiſſe Iudæos de Ieſu, Nonne hic eſt faber filius Mariæ, cùm Mattæus ſcribat eos dixiſſe, Nonne hic eſt fabri filius? Qđ verò hic ſubditur, *Non poterat ibi uirtutem*, .i. operationem miraculoſam *Vllam facere, &c.* intelligendum eſt de potẽtia Chriſti ordinata quià non decuit propter illo- F

rum peruerſitatem, non de potentia ſua abſoluta. *Et mirabatur propter incredulitatem illorum*. Qualiter admiratio locum in Luca 4.

Chriſto habuerit, tractatum eſt plenius Matt. 8.

in Mattæo, vbi ſaluator legitur propter fidem Centurionis fuiſſe miratus: quemadmodum verò de illius fide, ſic de iſtorũ perfidia mirabatur. *Et circuibat caſtella in circuitu docens*. Nam quanuis ingratos, incredulosq̀ue cõpatriotas reliquiſſet, proceſſit tamen ad eos, de quorum informatione ſpes erat, *Et conuocauit* Ieſus *Duodecim* apoſtolos, quorum vnus fuit Iudas Iſcariotes, *Et cæpit eos mittere binos*, Quæ autem hic recitantur de miſſione, prædicatione, & miraculis apoſtolorum, expoſita ſunt in Mattæo, ibique concordatum eſt Mat. 10

A id in quo Marcus à Mattæo diſcrepare videtur, *Et ungebãt* apoſtoli *Oleo multos, ægros, & ſanabãtur.* Ex hoc elicit, ꝙ extrema vnctio infirmorũ fuit ante paſſionẽ inſtituta à xpo. *Et audiuit Herodes rex famã Chriſti. Manifeſtum enim factum eſt nomen eius*, quia nõ ipſe dũtaxat, ſed & diſcipuli eius ſigna fecerũt. *Et dicebat Herodes, Ioãnes Baptiſta reſurrexit à mortuis.* Scriptura iſta cõtinẽs decollationẽ Ioannis Baptiſtę tota

Mat. 14 habita atq; expoſita eſt in Matteo. *Et conuenientes apoſtoli ad Ieſũ*, redeũtes, videlicet à prædicatione & executione officii eis iniũcti, *Renũciauerunt ei omnia* ſigna. *Quæ egerãt* & verba *Quæ docuerant* ſubmittẽtes ſe correctione atque iudicio ſui magiſtri, oſtẽdẽtes quoq; ſe iniunctũ negotiũ fide-

B liter executos. *Et ait illis, venite ſeorsũ in deſertũ locũ, & requieſcite puſillũ.* Pius nanque magiſter ac dñs diſcipulorũ labori & fatigationi cõpaſſus, cõceſſit eis reſpirationẽ, recreationẽ, & quietẽ, verũtamen nõ magnã nec longã, ſed breuẽ ac modicã, oſtendens nõ diu ceſſandum eſſe ab opere bono, nec vltra neceſſitatem indulgendũ eſſe corporali quieti, ſed vſq; in finẽ inuicto animo perſeuerandũ eſſe in opere virtuoſo. Cur aũt abduxerit eos ad locum ſecretum, ſubiungitur. *Erant.n.qui ueniebant* ad Ieſum, eiuſq; apoſtolos, *Et redibant* ab eis *Multi*, ſibi inuicẽ in itinere obuiãtes, *Et nec manducandi ſpatium habebant* diſcipuli, propter populorum cõcurſum. *Et aſcendentes in nauim*, Hoc loco Euangeliſta enar-

C rat miraculum quemadmodum Chriſtus ex quinque panibus, duobuſq; piſcibus ſaturauit quinque millia hominũ, exceptis mulieribus & pueris, ita ꝙ de fragmentis ſublati & adimpleti ſunt duodecim coſini, Hoc autem miraculum expoſitũ eſt in

Mat. 15 Mattæo. Aliquid tamen hic additur.ſ. *Et dixerunt ei*.i.diſcipuli Chriſto, *Euntes ememus denarijs ducentis panes, & dabimus eis manducare*, hoc dixerunt ad oſtendẽdum quam impoſſibile fuerit eis tãtam turbã cibare. Tanquam dicerent, Cũ ſimus pauperes, non habemus pecuniam ſufficientẽ ad emendum cibaria iſtis, quia & ſi ducentos denarios haberemus, *Non ſufficeret.* Vn

Ioan. 6. de in Euangelio Ioannis legitur, Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat. *Et ſtatim coegit diſcipulos ſuos aſcendere nauim, vt præcederent eũ transfretum ad Bethſaidam* vrbem Galilęæ, *Dum ipſe dimitteret*, id eſt, a ſe recedere faceret *Populum.* Ideo autem dicit Euangeliſta, ꝙ coegit diſcipulos ſuos hoc facere, quia diſcipuli non libenter nauigabant ſine eõ, imõ vbique libenter erant cum eo propter dulcedinẽ, pietatem & amabilitatem ipſius. *Et cũ dimiſiſſet eos*, i. populum, *Abijt in montem orare*, i quo docuit ꝙ prædicator verbi Dei, expleto prædicationis & inſtructionis officio, vitare debet ſtrepitum populi, & ad orationem recurrere, atq; quieti intendere, vt gratias agat Deo de eõ ꝙ bene locutus eſt, oretq; Deum pro adiutorio fructu ac ſalute, & item pro ſuipſius pleniori illuſtratione, vt habeat ſemper in prõptu quod aliis fructuosè proponat. *Et cùm*

E *ſero eſſet.* Quicquid in iſto capite ſubditur de ambulatione Ieſu ſupra mare, & diſcipulorum cõturbatione, de miraculis quoque Chriſti factis in terra Genezareth, dictum & declaratum eſt in Mattæo paucis Mat. 14.

demptis quæ exponenda ſunt iam, *Et uolebat Ieſus* ambulans ſupra mare, *Præterire eos*, puto diſcipulos in naui periclitantes, Luc. 24.

fortè ſic voluit eos præterire, quò poſt reſurrectionẽ finxit ſe longius ire, nec fuit aliqua ſimulatio, duplicitas: ſiue deceptio, qm̃ ad deſignandum aliquid ſpũale hoc egit, videlicet propter oſtendẽdam imperfectionem fidei diſcipulorum ſuorum, ob quam fuit quodammodo ſpũaliter elongatus ab eis *In plateis ponebãt infirmos.* Qui

F dam ſanctorum dicunt Petrũ feciſſe maiora ſigna quam fecerit Chriſtus, quemadmodum Chriſtus prædixit apud Ioannem, Qui credit in me, opera quæ ego facio ipſe faciet, & maiora horum faciet, Ioan. 14

quia ego ad patrem vado. In hoc aũt aſſerunt Petrũ feciſſe maiora, quia de eo ſcriptum in Actis, In plateis eiiciebant infirmos, vt ſaltem veniente Petro, vmbra illius obumbraret quenquã illorũ, & liberarẽtur ab infirmitate ſua, & dicũt: qđ hoc Actio. 5.

nuſquã legitur de Chriſto. quibus obuiare videtur, quod hoc loco recitat Marcus. *Quocunque introibat in vicos, uel in villas, aut in ciuitates, in plateis ponebant infirmos.* Sed qui dictũ illorũ cupit tueri, dicere poteſt, quòd Euangeliſta non ait aliquem languidorum ſola obumbratione corporis Chriſti fuiſſe ſanatum, ſed tactu.

S CAPVT

A
CAPVT VII.

Et conueniunt ad eum fariſæi, & quidam de ſcribis.

ARTICVLVS VII.

CONſequenter Euãgeliſta deſcribit
inuidioſã increpationẽ ſcribarũ ac
fariſæorũ increpantium ſaluatorẽ,
eò quod diſcipuli mãducabant manibus cõi
bus.i.non lotis,iuſtam quoq; redargutio
nem eorum à Chriſto,& quod hic induci
poſſit pro expoſitione introductũ eſt in
Mat.15 Matt.vbi ſcriptura iſta expoſita eſt, per-
paucis exceptis quæ modo tãgenda ſunt.
Et à foro niſi baptizẽtur.i.ſcribæ, fariſæi,cæ
teriq; Iudæi redeuntes à foro ſeu loco ex
B traneo niſi lauẽt ſe, *Non comedunt, & alia
multa ſunt,quæ tradita ſunt illis ſeruare*, vide
licet, *Baptiſma*.i.lotiones, *Calicum & vrceo-
rum. Omne extrinſecum introiens in hominem*,
id eſt,alimentum corporale, *Non põt eum
coinquinare*.i.hominem maculare, ſeu pec
catoribus ſimilem facere, quantũ eſt ex
natura vel parte alimenti: quia oĩs crea-
1.Tim.4 tura Dei bona eſt, *Et in ſeceſſum exit, pur-
gans* materialiter *Omnes eſcas* nutritiuas,
quæ in ſubſtãtiam aliti cõuertuntur. per
hoc.n. quod natura egerit ſuperfluũ ali-
mẽti, id quod remanet, purificatur ſepara
to ſuperfluo & immũdo à mũdo & neceſ
ſario. *Et ingreſſus* Ieſus *Domum, neminẽ* ex-
traneorũ *Voluit ſcire*.i. quantũ in ſe, fuit
occultauit ſe,& non permiſit vt diſcipuli
C ſui ſe manifeſtarent: docens fugere oſten
tationem inanẽ, vt amemus neſciri. *Et nõ
potuit latere* ſecundũ naturalẽ curſum &
ordinẽ, propter celebrẽ famam ipſius. Nã
& honor ſequitur fugientem,& non põt
ciuitas abſcondi poſita ſupra montẽ. Lo-
quendo aũt de abſoluta Chriſti potẽtia,
certum eſt, quod latere potuerit, imo & ſe in
uiſibilẽ reddere, etiam ſtando inter alios
Mulier enim ſtatim, Hic deſcribitur cura-
tio filiæ mulieris gentilis Syrophœniſſæ
genere.i.natæ de Syria Fœnicis, eſtq; lo-
Mat.15 cus iſte expoſitus in Mattæo. *Et iterum
exiens Ieſus de finibus Tyri, venit per Sydonẽ
ad mare Galilææ, inter medios fines Decapo-
leos*, id eſt, regionis quæ vocatur Decapo
lis, quaſi decem ciuitates habens, *Et addu-
cunt ei turbæ ſurdum & mutum, & depreca-
bantur eum, ut imponat illi manum* iſte ſur-
dus & mutus(vt dicitur) factus fuit tâlis D
à dæmone ipſum poſſidente, qui uſũ lin
guæ & aurium impediuit in eo, unde in
Mattæo legitur, Tunc oblatus eſt dæmo Mat.13
nıũ habẽs cæcus & mutus *Et apprehendẽs
(Ieſus) eum* ſurdũ & mutũ, *De turba ſeorſum*
ex humilitate, uel quoniã turba digna nõ
erat uidere myſteriũ huius miraculi, uel
ad deſignãdũ, quod ſpũaliter ſurdi ac mu
ti, ſecretè admonẽdi ſunt atq; docẽdi, ne
ex humano rubore retrahãtur ab aduer-
tẽtia & pœnitẽtia. *Miſit digitos ſuos in auri
cula eius*. Primò ad oſtendendũ quod diuini-
tas in eo latens operabatur per corpus aſ
ſumptũ, tanquã per inſtrumentum anima
tum coniunctum ac proprium, quẽadmo
dũ anima rationalis operatur per corpus E
à ſe informatũ. Secũdò, quia per digitos
ratione articlationis & diſtinctionis ip-
ſorũ ſignificatur diſcretio: ad aperiẽdum
autem aures interiores hominis ſpũaliter
ſurdi, diſcretio magna exigitur, *Et expuẽs
tetigit* ſuo ſputo linguã eius, quia per ſali
uam, ſine qua verba formari nõ poſſunt,
perfectè, ſapientia figuratur, ſine qua ne-
mo rationabiliter loquitur, Expuit ergo,
& tetigit Ieſus linguã ſurdi ac muti, ad in
ſinuandum quod qui mutus eſt à prolatione
verborũ cœleſtiũ atq; ſalubrium, rectè ac
meritoriè loqui nõ põt, niſi diuina ſapiẽ-
tia perfundatur. Propter quod orat Apo Epheſ.6
ſtolus, vt detur ſibi ſapiẽtia in apertione
oris *Et ſuſpiciens in cœlum*. Ad demonſtran
dũ quod tota virtus ſua eſſet à patre, & F
quod ab eo auxiliũ habuerit ſecundũ quod
hõ, *Ingemuit*. Quare ingemuit? Nunquid
propter difficultatẽ perpetrãdi miraculi?
Nõ vtiq;: ſed ex cõpaſſione qua non ſolũ Ioan.11
præſenti infirmo, ſed vniuerſis cõdoluit,
qui dæmonũ dominatione premũtur: &
itẽ ad oſtendendũ quàm difficile ſanare-
tur anima ſpũaliter ſurda ac muta. Vnde
in reſuſcitatione Lazari turbauit ſeipſũ,
fremẽs ſpũ, & lacrymas fundẽs, ad demon
ſtrandũ, quod mole cõſuetudinis impię preſſi
obſtinati, ſup quos clauſit puteus os ſuũ
qui figurãtur per quatriduanũ mortuũ,
difficillimè conuertuntur, & vitã gratiæ
ſortiũtur. *Et ait Ieſus illi* ſurdo & muto, *Eph-
tha, quod eſt, adaperire* *Et ſtatim apertæ ſunt* Pſ.68
aures eius.i. ad audiendũ aptatæ *Et natura
li vſui redditæ, & ſolutũ eſt vinculum*.i.impe
dimentũ *Linguæ eius, & loquebatur rectè*.
Sic

A Sic qui ſpiritualis viſus illuſtrationem in
teriorũq; auriũ apertionem à Xpo ſortit,
loquitur,rectè,i.iuſtè ſapiẽter atq; ſalu-
briter,prout monet Apoſtolus, Sermo ve
ſter ſemper in gratia ſale ſit conditus . *Et
præcepit illis*,i.turbæ, *Ne cui dicerent*,i.nul-
li reuelarent curationẽ hanc miraculoſã.
Quantò aũt eis præcipiebat tacere *Tantò plus
prædicabant*, nõ tñ rebelles fuerunt : quia
vtrunq; bonum fuit ſecundũ conſideratio
nes diuerſas,et præceptum ſaluatoris in
telligẽdum erat,ne ad iactantiã diceretur
Et eò amplius mirabantur,dicentes , *Bene om-
nia fecit*, de quibus omnibus ſubditur . *Et
ſurdos fecit audire,& mutos loqui* . Quanuis.
n.Marcus non exprimat hic, niſi de cura
vnius,tamen quando Chriſtus iſtum cu-
B rauit,ſanauit,& alios multos ſurdos , &
Gene. 1. mutos,ac cecos,& debiles , ut habetur in
Eccl. 39. Mattæo:ſed Marcus ſcribit de vno:cuius
curatio ſolennius facta eſt,& multa miſti
ca,figurauit, eratq; mirabilior: qa in vno
homine tria ſigna ſimul facta uidentur,dũ
obſeſſus liberatur,ſurdus auditum, & mu
tus loquelã recuperat.Non tñ certus ſum
an iſte ſurdus & mutus ſit idẽ, de quo ſcri
bit Mat. aſſerens eũ obſeſſum à demone.

CAPVT. VIII.

*In diebus illis, iterum cum multa turba
eſſet cum Ieſu, &c.*

ARTICVLVS VIII.

HOc loco Marcus deſcribit, quemad
modum Chriſtus ex ſeptẽ panibus,
& paucis piſciculis ſatiauit quatuor
millia hominum,ita quod ſeptem ſublatę
C ſunt ſportæ fragmentorum: & iſtud expo
Mat. 15 ſitum eſt in Mattæo. *Et ſtatim aſcendens na
uim cum diſcipulis, uenit in partes Dalmanu
Mat. 16 ta*.In Matteo habetur,in fines Magedam.
Locus.n.binominis fuit ſecundũ quoſdam
Et exierunt fariſæi,quęrentes ſignum de cę
lo.*Et ingemiſcens ſpiritu*, i.cordialiter illo
rum cecitati , & peruerſitati compatiens
Ieſus,*Et dimittens illos* tanquam incorrigi
biles, *Præcipiebat diſcipulis,Cauete à fermen-
to*,i.doctrina *Fariſæorum & à fermento Hero
dis*.i.ſecta atque malitia Herodianorum,
de quibus præhabitum eſt . Cætera hic
omiſſa parent ex his , quæ dicta ſunt in
Mattæo vbi omnia iſta multò plenius quã
in hoc capite deſcribũtur. *Et uenit Betſaida
& adducunt ei cæcum, & rogabant eum, ut il
lum cæcum tangeret* , ſcientes, quod tangen D
do eum illuminaret.Iſti adducentes cecũ,
videntur fuiſſe turbæ,non diſcipuli . *Et ap
prehenſa manu cæci eduxit eum extra uicum* ,
in quo fuit ibi adductus , ad demonſtran-
dum , quòd eum qui diuinitus illuſtrari
deſiderat,neceſſe eſt priſtinos actus relin
quere,imo ſeipſum abnegare, & quaſi de
terrenis ad cœleſtia tranſmeare, *Et expuẽs
in oculo eius* ad oſtendendum,quod interio
rum oculorum illuſtratio ſit per immiſſio
nem ſapientiæ profluentis à Chriſto: per
ſaliuam nempè ſapientia deſignatur. Vel
ideo expuit in oculo eius , ut poteſtatem
ſuam oſtenderet, quando & per contactũ
ſputi ſui cęcus reciperet uiſum , *Impoſitis
manibus ſuis* ſuper cecum,& fortè ſuper o-
culos eius,*Interrogauit eum*,nõ quaſi igno E
rans,*Si aliquid uideret*. *Et aſpiciens ait*, i.cę-
cus iſte uidere incipiens ,& obſcurè illu-
minatus,reſpondit,*Video homines, quaſi ar
bores ambulantes* corpora video moueri ,
ſed diſtinctionem membrorum , & figu-
ras lineamentorum non diſcerno in eis .
*Deinde iterum impoſuit Ieſus Manus ſuper o-
culos eius,& cœpit uidere,& reſtitutus eſt*,i.ad
uſum oculorum reductus eſt. *Ita vt videret
clarè omnia* colorata ſeu lucida ſibi obiecta.
Per impoſitionem manum ſaluatoris de
ſignatur applicatio ſuę diuinæ virtutis ,
qua hominem illuſtrante,uidet clarè om
nia ad ueram ſalutem ſpectantia .

Sed cur Chriſtus omnipotens curauit
hunc cęcum ſucceſſiuè, quem poterat in
inſtanti perfectè curare?Dicendum quod F
primò ad oſtendendum quod homo pau
latim creſcit & proficit in gratia ita quò
ſcilicet purgatio pręcedit illuminatio
nem,illuminatio quoq; perfectionem ſeu
unionem. Secundò,ad oſtendendum im-
perfectionem fidei, tàm cęci iſtius quã tur
bæ ac diſcipulorum. Quemadmodum.n.
prophetæ interdum verbis , interdum ſi-
gnis & factis prophetauerunt : ſic Chri-
ſtus aliquãdo uerbis,aliquando factis ali
quid deſignauit,aut præmonſtrauit,ut cũ
maledixit ficulneæ.Sic igitur in præſenti
paulatim illuminauit hũc cecũ,ſignificãs
hoĩes obſcurã fidẽ habere,& clariori lumi
ne indigere.Præterea iſtos S. Marcus de- *Mar. 11*
ſcribit qũo Chriſtus interrogauit diſcipu *Luc. 11.*
los ſuos quid hĩes de ipſo ſentirẽt,ſeu quẽ
eum eſſe aſſererent, & quomodo ſuam

A paſsionẽ palã prædixit, & Petrũ oppoſitũ perſuadentẽ dirè redarguit: oẽs quoq; qui aderãt ad ſuæ paſsionis imitationẽ, & ad uerſitatũ toleratiã admonebat, quæ omnia habita atq; expoſita ſunt in Matthæo: aliqua tñ addũtur vel variãtur, quantùm ad verba hic dicitur. *Qui.n.me cõfuſus fuerit, et uerba mea* pro quo in Luca habetur, Qui me erubuerit & meos ſermones, & eſt ſẽſus, qui turpe æſtimat vt à me Chriſtianus vocetur, & me eſſe filiũ Dei cõfiteri nõ audet, meaq; verba obſeruare, confunditur, *In generatione iſta adultera & peccatrice.* i. inter hoies ſpũaliter fornicantes recedẽdo à Deo verò, & rebus caducis inhærendo, de quibus fertur in Pſal. Perdidiſti oẽs q̃ fornicãtur abs te. Et in Oſea, B Fornicati (inquit) ſunt à Deo ſuo Deus .n. eſt ſponſus animarũ, qui primò deſpõſauit ſibi ſynagogam in datione legis, deinde eccleſiã, *Et filius hominis confundet eũ,* .i. per modũ erubeſcentis ſe habebit, quãtùm ad ipſum non cõfitendò eum pertinere ad ſe, neq; ad numerum electorum, *Cũ ueneris in gloria patris ſui,* ad quam in aſcẽſione conſcendet, & nunc aduocatus eorũ eſt, qui ipsũ nõ erubeſcũt in ſeculo iſto.

Luc. 9.
Oſee . 4.
1. Ioan. 2

CAPVT IX.

Et dicebat illis, Amen dico uobis, quia ſunt quidam, &c.

ARTICVLVS IX.

C Conſequenter Euãgeliſta deſcribit Chriſti transfiguratione, & apoſtolorum interrogationem, Chriſtiq; reſponſionem de aduentum Heliæ, quæ omnia explanata ſunt in Mat. Vnũ tamẽ verbum ponitur hic obſcure, cũ dicitur, *Et quomodo ſcriptum eſt in filium hominis, ut multa patiatur & contemnatur.* i. de Chriſto contra Chriſtum ſcriptum eſt, quod mortem, & contemptum paſſurus extiterit, ita Helias ab Antichriſto patietur. vel comparatio referenda eſt ad Ioannẽ Baptiſtam: quod & ipſe multa perpeſſus ſit, vnde ſubiungitur *D. co uobis, quia Helias iã uenit, et fecerunt illi quæcunque uoluerunt,* cũ multipliciter perſequendo, Herodes. i. & Iudæi, *Sicut ſcriptum eſt de eo*. De paſsione Ioannis non recolo aliquid prophetatũ in veteri teſtamento in ſpeciali, idcircò q̃

Mat. 17
Mala. vl.
Apoc. 11

ait, Sicut ſcriptum eſt de eo, referri poteſt D ad id quod ait, Helias iam venit, quia de aduẽtu Ioãnis & p̃dicatione ipſius Iſaias Iſai. 40. & Malachias ſcripſerunt. *Et ueniens ad diſcipulos ſuos, uidit turbam magnam circa eos.* Mala. 4. Iõ. n. turba accurrebat, vt videret an poſſent curare dæmoniacum eis oblatum, *Et ſcribas conquirentes.* i. cõferentes. *Cum illis.* Interrogauerunt. n. Apoſtolos, quare nõ potuerunt dęmoniacum liberare, & fortè illudebant eis, q̃ non poterant eum curare, ſicut tentabant. *Et confeſtim omnis populus videns Ieſum, ſtupefactus eſt,* i. admiratus, *Et expauerunt,* neſciẽtes vbi fuiſſet, & quare abiſſet, vel qũo eum perdidiſſent. Chriſtus. n. ſæpe imperceptibiliter ſe ſubtraxit à populo, *Et accurrentes ſalutabant eum, & interrogauit eos, Quid inter uos conquiritis?* E Quod interrogationes Chriſti non proceſſerunt ex ignorantia vel dubitatione, ſed vt conuenientius reſpõderet, vel aliis aliquid innoteſceret, ſæpe prætactum eſt. *Et reſpondens unus de turba dixit Magiſter, attuli filium meum ad te.* Qũo intelligendũ eſt hoc, cũ poſt pauca ſubdatur, *Qui reſpondens, dicit, Afferte illum ad me., & attulerunt eum* Dicẽdum, q̃ pater attulit ſeu adduxit filium ſuum ad Chriſtum. i. ad locũ communem in quo fuit Chriſtus & alii, non dum tamen adduxit eum in conſpectu ipſius, *Habentem ſpiritum mutum.* i. poſſeſſum à dæmone, loquelam filii mei impediẽtẽ. *Qui ubicunq; eum apprehenderit.* i. manifeſtare cœperit. Non. n. cõtinuò, ſed certis horis, ſeu lunationibus eum vexauit. Vnde F Mat. dicit, puerum fuiſſe lunaticum, *Allidit eum.* i. in terram trahit ſeu proiicit *Et ſpumas & ſtridet dentibus & areſcit,* ex quo Mat. 17. pateſcit vehementia huius vexationis. *Et cum uidiſſet illum.* i. Ieſus hũc puerum, vel puer Ieſum, *Statim ſpiritus conturbauit* id eſt, diabolus vexauit, *Eum.* Videns .n. dæmon ſe expellendum, fecit q̃ potuit, *Et eliſus.* i. proiectus *In terram* oſſeſſus, *Volutabatur ſpumans. Et interrogauit Ieſus patrem eius,* vt alij veritatem agnoſcerent, & perpetrandi miraculi magnitudinẽ ex hoc clarius ſcirẽt. *Quantùm temporis eſt, ex quo ei hoc accidit? At ille ait, Ab infantia.* Ex quo videtur, quòd non propter culpam ſuam puer iſta ſuſtinuit, quemadmodum de cæ Ioan. 9. co nato ait Saluator, q̃ neq; ipſe peccauit. *Sed ſi quid potes, adiuua nos.* Ex hoc appa-

ret,

A ret, quòd fides & ſpes huius viri imperfectæ fuerunt. Non enim agnouit Chriſtum omnia poſſe, ſed dubitando locutus eſt, non tamen diffidebat. *Ieſus autem ait illi, Si potes* imò qa potes *Credere*, fiet quod poſtulas, cuius ratio ſubditur, *Omnia poſſibilia ſunt credenti*, non quòd credens poſſet omnia facere: ſed impetrare: imò ſi fuerit fides perfecta, meretur de cõgruo adipiſci quicquid petierit, & virtute ac merito fidei mirabilia maxima fieri valent. *Et continuò exclamans pater pueri, cum lacrymis aiebat*, ex magno enim deſiderio curationis filij ſui lacrymas fudit. *Credo domine, adiuua incredulitatem meam* id eſt, ſupple ac perfice fidei meæ defectum, ne propter fidei meæ imperfectionem impe-

B diatur curatio filij mei. Verũ ſi pater credidit, quomodo dicit, Adiuua incredulitatem meam? Dicendum quòd nomen incredulitatis ſignificauit non infidelitatẽ, ſed fidei imperfectionem. *Et cum uideret Ieſus concurrentem turbam, comminatus*. i. verbo minaci, duro & increpatorio *Locutus eſt ſpiritui immundo, dicens illi, Surde & mute ſpiritus*. Dicitur autem diabolus ſurdus & mutus, nõ formaliter; ſed effectiuè, hoc eſt, ratione ſui effectus, quoniã obſeſſum fecit ſurdum, mutumque, *Ego tibi præcipio, exi ab eo, & amplius ne introeas in eum. Et clamans* diabolus ex dolore, *Et multùm diſcerpens* id eſt, intus diſcrutiãs, & quaſi dilanians eum ex furore & inuidia, *Exiit ab eo et factus eſt quaſi mortuus*, propter diſpro-

C portionem ſpirituum vitalium interiorumque ſenſuum, *Ita ut multi* ad iudicandum proni atq; incauti, *Dicerent quia mortuus eſt*. Hanc autẽ vexationem Chriſtus permiſit à dæmone fieri, vt ſua poteſtas in eius ſubitanea curatione oſtenderetur ad gloriam Dei. Vnde ſubiungitur, *Ieſus autem tenens manum eius, eleuauit eũ, & ſurrexit, Et prætergrediebantur Galilæam* Ieſus & eius diſcipuli, *Nec volebat Ieſus quicquã* id eſt, aliquem extraneorum *Scire* tranſitum ſuum dans prædicatoribus, prælatis atque doctoribus ſalubre exemplum, vt ſæpius ſubtrahant ſe à plebe ac ſtrepitu, vel vt quieti, contemplationiq; vacẽt ad horam, vel quia plebs ipſa indiſpoſita eſt audire verbũ ſalutis & expedit ei vt fiat dilatio: ne ſi ſtatim audierit ſpernat, & grauius iudicetur, propter quod interim

diſponẽda eſt ad auditum verbi cœleſtis, D per alias vais atque induſtrias. *Docebat autem diſcipulos, quoniam filius hominis tradetur, et occidetur, At illi ignorabant uerbum* id eſt, ſermonem iſtum non intellexerunt, neſcientes an Chriſtus loqueretur parabolicè vel apertè. In Matthæo dicitur, q contriſtati ſunt vehementer ergo intellexerunt verba Chriſti, niſi dicãtur de ſua ignorantia doluiſſe. Ad quòd dicendum apparet, quòd quidam diſcipulorum intellexerunt hæc verba dicta eſſe ad literã de Chriſti occiſione, alteri autem hoc neſciebant. De quibus ſubiungitur, *Et timebant eum interrogare* qualiter intelligenda eſſent hæc verba, vel propter magiſtri tanti reuerentiam, vel ne increparentur de Mat. 17

E ſua ruditate ſicut paulò ante audierũt. Nõdum cognoſcitis neq: intelligitis? Adhuc cæcatum habetis cor veſtrum? *Et interrogabat* Ieſus Eos, *Quid in uia tractabatis*. i. de quo loquebamini? *At illi tacebant* Apprehendit. n. eos cor eorum, & culpam ſuam proferre timebant ac erubeſcebant erant equidẽ imperfecti. *Siquidem inter ſe diſputauerant quis eſſet illorum maior?* huius contentionis cauſam pandit Matthæus, uidelicet, quoniam Chriſtus præcepit Petro dare nũmum leuantibus tributum pro ſe, & pro Petro ex quo coniecturabãt diſcipuli Petrum omnibus eſſe prælatũ quod quidam eorum moleſtè ferebant. Nec mirum: ſi nunc de prælatione rixati ſunt, quando & in cœna nouiſſima, vt teſtatur Mat. 17

F Lucas, facta eſt inter eos contentio, quis eorum videretur eſſe maior. Quæ autem ſequuntur in Matthæo expoſita ſunt. Hic tamen additur, quòd Ieſus cõplexus fuit puerum quẽ poſuit in medio, dicens, *Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli*. Ex quo certum eſt, quòd puer iſte nõ fuit ipſemet Ieſus, quanuis aliqui fortè ſancti hoc aſſerant, imò Hieron. & Bernard. de hoc dubioſè loquuntur, ſed debemus ſcripturam canonicam certitudinaliter ſequi. *Reſpõdit illi* videlicet Chriſto *Ioannes* Apoſtolus, *Dicens, Magiſter, uidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæmonia, qui non ſequitur nos* inter nos cõuerſando, vel noſtræ conuerſationis modum ſectando. *Et prohibuimus* eum ab hoc opere tanquã indignum, quia non ſequitur nos. De iſto eijciente dæmonia aliqui dicunt, q Mat. 18. Bernard.

A credidit Ieſum eſſe Chriſtum,& ergo vir
tute ſuæ fidei per inuocationem , & adiu
rationem nominis Chriſti eiecit dæmo-
nia: alij dicunt,quòd ita nõ credidit , ſed
experimentaliter vidẽs Apoſtolos in no
mine Ieſu eijcere dæmones,credidit no-
men Ieſu eſſe virtuoſum atque idoneum
ad dæmones expellendos , ſicq; in nomi-
ne eius expulit dæmones, quemadmodũ
Act.19 in actis leguntur ſeptem filij Archiſyna-
gogi principis ſacerdotum dæmones eie
ciſſe,dicendo, Adiuro uos in nomine Ie-
ſu quem Paulus prædicat *Ieſus autem ait,*
Nolite prohibere eum aut alium ſibi cõſimi-
lem *Nemo enim eſt qui faciat uirtutem*.i. mi-
raculoſum.effectum *In nomine meo & poſ-*
ſit cito male loqui de me quia in ſuo opere
B experitur efficaciam nominis mei,& ſiue
a fide apoſtatet,& ſiue in infidelitate ſem
per permaneat,non tamen habet occaſio
nem aut frontem malè loquẽdi de Chri-
ſto,cũ glorietur in ſignis in nomine Chri
ſti peractis, *Quiſquis potum dederit uobis, ca-*
licem aquæ frigidæ in nomine meo: quia Chri-
ſti eſtis: Amen dico uobis non perdet mercedem
ſuam. Hæc ſententia plenius ſcripta atque
expoſita eſt in Mattæo.¶ Denique quę ſe
cuntur ab eo loco quo dicitur , *Quiſquis*
ſcandalizauerit unum ex his puſillis vſq; ad
id , *Omnis enim igne ſalietur* explanata ſunt
Mat.19 in Mattæo . Et quia in verbis his docuit
Chriſtus ad vitanda ſcandala,abſcinden-
da eſſe corporis membra, ne hoc impru-
denter intelligatur,per mutilationẽ mẽ-
C brorũ ſubdit, *Omnis enim igne ſalietur* hoc
eſt,quilibet verba hęc mea adimplẽs,igne
tribulationis probabitur. Omnes.n.volẽ
tes pie uiuere in Chriſto perſecutionem
patiuntur,& per hoc ſapiens atq; diſcre-
1.Tim.3 tus reddetur. Qui enim non eſt tentatus,
Iſai.28. quid ſcit. Ideo Iſaias teſtatur. Vexatio (in
quiens) dabit intellectum,vt rectè intelli
gat,iuſteque agat, & omnis victima ſalie
tur. Iuſſum fuit in lege, in omni ſacrificio
ſal offerri. Eſt itaque ſenſus, quòd ſicut in
ueteri teſtamento,quælibet oblatio Deo
accepta,ſali fuit admixta , iuxta illud qđ
Leuit.2. in Leuitico dicitur, Quicquid obtuleris
ſacrificii,ſale condies, nec auferes ſal fœ-
deris Dei tui de ſacrificio tuo , ſic omnis
actio Deo placita,diſcretione formabitur
Rom.12. vt ſit rationabile obſequium noſtrũ . Vel
Luce 12 ſic,Omnis igne ſalietur,hoc eſt,qui ver-
ba mea verè impleuerit,caritatis,feruo- D
re perfundetur, vt ſibi ſapiant diuina , &
guſtet quàm dulcis eſt dominus. Sine ca-
ritate enim homo non habet rectum di-
uinorum ſaporem,nec operatio eius ſapi
da extat . De hoc igne ait Saluator , Ignẽ
veni mittere in terram & quid uolo niſi
vt accendatur? Ad quod myſticè pertinet
illud quod in Leuitico ſcriptũ eſt , Ignis Leuit.6.
eſt iſte perpetuus, qui nunquam deficiet
in altari. Vnde orat Pſalmiſta, Vre renes Pſal.25.
meos,& cor meum . *Bonum eſt ſal* hoc eſt 1.Co.14
diſcretio bona eſt,ac deſiderabilis,quate-
nus decenter, & ſecundùm ordinem om-
nia fiant in nobis . *Quod ſi ſal inſulſum fue-*
rit , in quo illud condietis ? hoc eſt , quod in
Mattæo dictum atque expoſitũ eſt. Quod
ſi ſal euanuerit,in quo ſalietur? Sumitur E
autẽ hoc loco ſal pro homine diſcreto ,
præſertim prælato ſiue doctore,quemad-
modum dominus dixit Apoſtolis , Vos
eſtis ſal terrę. Eſt itaque ſenſus, Si ſal in-
ſulſum fuerit,id eſt, ſi homo diſcretus,re
ctor ſeu doctor aliorum fuerit: factus inſi
piens malè viuendo, aut falſitati creden
do,in quo illud condietis? Hæc eſt quem
aliorum poteritis per illum inſtruere ſi-
ue perficere: indignus enim prælatus & in
diſcretus,ſibiipſi & aliis nocet . *Habete in*
uobis ſal id eſt, diſcretionem atque prudẽ
tiam. Quemadmodum in prouerbijs ſcri- Prou.7
ptum eſt , Dic ſapientiæ ſoror mea es &
prudentiam voca amicam. Melior quippe
eſt diſcretio , quàm vires. *Et pacem habete*
inter vos. Beati nanque pacifici , quoniam Rom.12
filij Dei vocabuntur , Et Apoſtolus mo- Ioan.13
net , Si fieri poteſt quod in vobis eſt cum F
omnibus hominibus pacem habentes.

¶ Porrò cũ pax ſit caritatis effectus, quẽ-
admodum caritas,ita & pax,certum indi
cium eſt diſcipulatus,filiationis Chriſti,
hoc eſt, qđ ſimus filij atq; diſcipuli Chri
ſti. Qui ait, In hoc cognoſcent oẽs , quia Ephe.4
diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habue-
ritis ad inuicẽ. Pax aũt ſeruari nõ põt,ni
ſi hõ dominet aĩo ſuo,irã, impatientiãq;
vincẽdo,vt ſit ſolicitus ſeruare vnitatem
ſpũs i vinculo pacis. Hæc verò de ſpũali,
interna veraq; pace ſũt intelligẽda , quã
Xps poſt paſſionẽ ſuis diſcipulis peculia
riter cõmẽdauit ac nũtiauit. Pax (inqẽs)
vobis,de qua & paſſiõi iã ,pximus loqbat,
pacẽ relinquo uobis pacẽ meam dò uobis. Ioan.14

A

CAPVT X.

Et inde ſurgens uenit in fines Iudææ.

ARTICVLVS X.

HOc loco ſanctus Marcus deſcribit quéadmodum Fariſæi animo tentandi ſiſcitabãtur à Chriſto an liceret marito uxorem dimittere: patetq́; intellectus huius ſcripturæ ex his quæ in Mattæo dicta ſunt, quanuis ordo uerborum, & modus loquendi hic, & ibi parũ mutetur. Hic enim habetur quòd Chriſtus iterrogauit Fariſæos. *Quid uobis Moyſes præcepit? Qui dixerunt, Moyſes permiſit libellum repudij ſcribere,* Ibi verò habetur, ꝙ fariſæi interrogauerunt à Xp̃o, cur Moyſes mãdauit dare libellũ repudij. Ad qđ dici poteſt, ꝙ Chriſtus primò interrogauit eos vt recitat Marcus: Cumq́; Saluator dixiſſet verbum Moyſi non eſſe intelligendũ vt ipſi putabãt, petierunt, à Chriſto cur Moyſes illud mandaſſet ſeu permiſiſſet, *Quiſquis non receperit*.i. recipere ſeu adipiſci ſtuduerit. *Regnum Dei*.i. patriam beatorum *Velut paruulus*.i. vera humilitate exiſtens, & paruulorum innocentiã ſequens, *Non intrabit* in illud poſt uitã præſenté, Idcirco per Salomoné ſapiẽtia ait, Si quis eſt paruulus veniat ad me. *Et complexans eos*.i. Ieſus paruulos ſibi preſentatos amplectens. *Et imponens manus ſuper illos. benedicebat eos* in quo patet quantũ Saluator dilexit humanam naturam, dũmodo innocentia adornetur. ¶ Præterea euãgeliſta cõmemorat, quéadmodũ quidam adoleſcés ac diues petiuit à Chriſto, *Magiſter bone. quid faciam, ut uitã æternam percipiam*, & qũo Chriſtus ei reſpõdit. atq; ad uerſus auaritiã diſputauit quæ omnia in Mattęo expoſita ſunt. *Et cœpit Petrus ei dicere, Ecce nos dimiſimus omnia, et ſecuti ſumus te* Locus iſte in Mat. expoſitus eſt, aliqđ tñ hic uariatur, quantũ ad verba, pauca verba adduntur, cũ dicitur, *Reſpondens Ieſus, ait, Amen dico uobis, nemo eſt qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, &c. propter me & Euangelium*.i. vt Euangelicã obſeruet doctrinam. *Qui non accipiat centies tantũ nunc in tempore hoc, domos, & fratres & ſorores*. Pro quo Mattæus ſcripſit, centuplũ accipiet, quod in Matæo expoſitum reco

Mat. 19

B

C

lo, Nõ.n. intelligendum eſt carnaliter, vt milenarij ęſtimabant, quaſi talis pro uno patre habiturus ſit in hoc ſeculo centum patres, & pro vna matre ac coniuge centum matres atque uxores: ſed accipiet talia centies multiplicata æquiualenter, & in potioribus bonis.i. ſp̃ualia bona, gratiã, uirtutes, dona, & fructus ſpiritus ſancti in hoc ſeculo obtinebit, *Cum perſecutionibus* quia per multas tribulationes oportet nos ingredi regnum cœlorũ, Sed quomodo perſecutiones aſsignantur inter præmia, cum potius ſpectent ad merita, niſi ꝙ donum Dei eſt & beneficium magnũ pati pro Chriſto aduerſa, quemadmodũ dicit Apoſtolus, uobis datũ eſt pro Chriſto nõ ſolũ ut credatis in eum, uerùm ẽt ut patiamini pro illo. *Erant autem in uia aſcendentes in Ieroſolymam, & prædebat illis Ieſus. Et ſtupebant*, hoc eſt, in doctrina Chriſti mirabantur, ut patet ex textu, *Et ſequẽtes diſcipuli Ieſum, timebant*. Propter difficultatem implendi, uerba Chriſti. Dicebant.n. Quis poterit ſaluus fieri? ¶ Inſuper recitat Marcus, quemadmodũ Chriſtus paſſionem ſuã prædixit Apoſtolis, addens ſe tertia die reſurrecturũ, & qũo Iacobus & Ioannes ex hoc moti ſunt ad petendum à Chriſto, ut unus eorum ad dexteram, aliusq́; ad ſiniſtram Chriſti ſederet in gloria eius, quæ omnia lucidata ſunt in Mattæo, exceptis paucis quæ ſubſequuntur. *Poteſtis baptiſmo quo ego baptizor*.i. ſanguinis proprij perfuſione, uel tinctione, qua ego in paſſione perfundar *Baptizari* hoc eſt, lauari, ſanguinem ueſtrũ propter iuſtitiã effundendo. *Baptiſmo quo ego baptizor, baptizabimini*. Re uel animi præparatione: Iacobus.n. ſanguinem ſuũ fudit pro Chriſto ab Herode decollatus: Ioannes uerò in pace quieuit, ſed animo martyr fuit, & multa tolerauit pro Chriſto.

D

Actio. 14

Philip. 1

E

Mat. 20.

F

¶ Conſequenter deſcribitur illuminatio cæci, qui erat filius Thymæi propter quod dicitur Barthymæus à Bar, quod eſt filius, & Thymæus quaſi filius Thymæi, patetq́; expoſitio ex his quæ in Mattęo dicta ſunt. In fine autem illius capituli habetur, quòd erant duo cæci, ſed quoniam unus famoſior erat, idcirco duntaxat recitat Marcus de uno.

A

CAPVT XI.

Et cum appropinquaret Ieſus Ieroſolymæ, & Bethaniæ ad montem oliuarum.

ARTICVLVS XI.

ET cũ appropinquaret Ieſus Ieroſolymæ, & Bethaniæ ad Montem oliuarum* mõs quippe Oliueti, in quo creſcebãt oliuæ, inter Ieruſalem atq; Bethaniam fuit, propterea Chriſtus ẽ acceddo ad hũc mõtem propinquus fuit vtrique loco, *Miſit duos ex diſcipulis ſuis.* Scriptura iſta in qua continetur, quemadmodum Chriſtus in die palmarum fecit, ſibi adduci aſinũ, & B quõ introiuit Ieruſalem cum proceſſione ſolenni, clamãtibus turbis, benedictus qui uenit in nomine domini, expoſita eſt Mat.19. in Mattæo. Marcus autem nõ facit mentionem de aſina, ſicut nec Ioãnes: quia nõ oẽs omnia ſcripſerunt. Dicit quoq; Marcus, ꝙ inuenerunt pullum ligatũ ante ianuam foris in biuio, hoc eſt in loco duarum uiarum *Benedictum quod uenit regnum patris noſtri Dauid.* Aliqui dicunt ꝙ Iudęi iſta clamantes putabant Chriſtum tẽporaliter regnaturum. Quemadmodum Dauid regnauit, ita ꝙ liberaret populũ Iudæorum à poteſtate Romanorum, & omnium extraneorum: ſed huic dicto videtur repugnare quod ſubditur, *Oſanna in excelſis*, i. ſalua in cęleſtibus, item quod ſępe C audierunt Chriſtum prædicare regnum cœleſte, non terrenum, ſed potius paupertatem, abiectionem, & humilitatẽ omniũque temporalium rerum contemptũ. Aliter ergo exponendum eſt, eritq; ſenſus, benedictum. i. ſanctũ eſt, regnum patris noſtri Dauid. i. ſpirituale regnum, & gubernatio Chriſti ſignificata per regnũ Dauid, quod uenit. i. iam in Chriſto exhibetur atque impleretur. Vnde ad virginem matrẽ angelus dixit, Dabit illi dominus Luc. 1. Deus ſedem Dauid patris eius. & Iſaias, Iſa.9. Super ſolium (inquit) Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit. *Cumq; vidiſſet à longè ficum habentem folia, uenit, ſi quid forte inueniret in ea* non ignorando ſeu dubitãdo acceſſit ad ficum, ſed per modum talẽ ſe habuit propter myſticam cauſam, vt dictũ eſt in Mat. *Et non ſinebat vt quiſquam trans-* Mat.21 *ferret vas per templum*, Hoc, non eſt intelligendum de vaſis templi & ſacerdotibus D ac leuitis, quantũ ad talia vaſa, ſed de vaſis malè negotiantiũ in templo humano vſui deſeruientibus. ¶ Deniq; ſm Origenem, hoc opus Chriſti quo ipſe vnus ac pauper tot millia eiecit de templo, eosq; prohibuit atque compeſcuit, mirabiliſſimum fuit & mirabilius q̃ illuminatio cæci nati. Egrediebatur nãq; ex vultu & oculis Ieſu igneus, diuinusq; fulgor, cuius intuitu oẽs terrebantur, nec audebant reſiſtere. *Reſpondens Ieſus ait illis*, puta diſcipulis, *Habete fidem Dei*, i. fidem catolicã, ſanctam, atq; firmiſſimam, quę habet Deum pro obiecto & cauſa ac fine, qm̃ primæ veritati innititur, à Deo per creationem infunditur, ad Dei beatificã uiſionem ordi- E natur. *Amen dico uobis, quia quicunque dixerit monti huic tollere & mittere* accipienda ſunt verba iſta paſſiuè, *In mare, & non hæſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit* pleniſſimè, *Quia quodcunque dixerit*. i. præceperit vel petierit *Fiat*. i. Deo agẽte eueniat ſeu agatur. *Fiet ei* quemadmodum Ioſue im- Ioſu. 10. perante, ſol & luna ſteterunt in cœlo immobiles ſpatio vnius diei. De hac materia dictum eſt plenius in Mattęo. *Propterea di-* Mat. 10 *co uobis: omnia quæ orãtes, petitis, credite quia accipietis, & euenĩẽt uobis* dummodo ſit vera oratio, quæ ſm Damaſcenũ eſt petitio decentium à Deo, hoc eſt rerum quas decet poſtulari à domino. Dum ergo petimus ea quæ ſunt verè ſalubria, nec ab oratione ceſſamus, ſed toto affectu dominũ F inuocamus ſtabiliter, quod nemo facit, niſi qui opera ſua pro poſſe cõformat petitioni, faciens quod in ſe eſt, & ad gratiã ſe diſponẽs, tunc proculdubio obtinemus tandẽ quod petimus, vel aliquid maius ac melius: & quia nõ ſemper exaudimur pro aliis, quamuis perſeueranter, ſalubriterq; precemur: ideo notanter dictum eſt, *Accipietis, & euenient uobis* de hac materia dicta ſunt plurima in Mattęo, in quo ſcribi Matt. 7. tur, Omnis qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit, &c. *Et cum ſtabitis* id eſt, Deo vos præſentaueritis, ſtando, ſedendo, iacendo, vel geniculando, *Ad orandũ: dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquem* id eſt, ſi aliquis vobis quid fortè fecit. Semper enim indulgenda eſt offenſa ſeu culpa, & interdum pœna, ſed non ſemper, quia dum ex remiſſione pœnæ ſeu ſatisfactio

A nis iuſtitia perit, diſciplina langueſcit, vel tranſgreſſor ad peccandum pronior, audaciorque efficitur, non eſt pœna dimittenda, ſed ſecundùm ordinem iuſtitiæ exigenda ad Dei honorem, delinquentis emendationem, & iuſtitiæ obſeruationem, non ad propriam vltionem. Vnde qui pœnam non dimittit, diligẽter ſeipſum diſcutiat, quo zelo exigat pœnam, & ſatisfactionẽ ab iniuriante, *Vt & pater ueſter qui in cælis eſt, dimittat uobis peccata ueſtra* quantùm ad culpam, & pœnam, vel pœnæ minorationem. ¶ Porrò ſi iniuriã paſſus mallet quãtum in ſe eſt, etiam non exigere pœnam, dummodo aliundè prodeſſet, non minus meretur apud Deum, quàm ſi pœnã omnino remitteret. *Quod ſi non dimiſeritis* alijs B culpam ad minus ſeu ipſam offenſam, & etiam pœnam quando caritas id requirit *Nec pater ueſter qui in cælis eſt, dimittet uobis* Ephe. 3. *peccata ueſtra* Vnde Apoſtolus, Eſtote (inquiens) inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem, ſicut & Deus in Chriſto donauit vobis. De hoc dicta ſunt plu- Mat. 7. ra in Mattæo. Poſtremò, quod ſubditur, qualiter ſacerdotes, ſcribæ, & ſeniores petierunt à Chriſto in qua poteſtate prædicta fæceret, & quomodo Chriſtus ab eis ſciſcitatus eſt, à quo fuit baptiſmus Ioan- Mat. 21 nis, declaratum eſt in Mattæo.

CAPVT. XII.

Et cœpit illis in parabolis loqui.

C

ARTICVLVS XII.

IN exordio huius capituli, ponit Euangeliſta parabolam Chriſti, quam ad ſacerdotes, ſcribas, & ſeniores locutus eſt de vinea, per quam intelligitur ſynago- Ibidem. ga. Hæc autem parabola in Mattæo fuit expoſita, aliqua tamen verba mutantur. Ibi.n. habetur, Homo erat paterfamilias, Pſal. 79. qui plantauit vineam: hic dicitur, *Vineam paſtinauit homo* ſed redit in idem. Nam vineam quàm Deus pater (ſignificatus per hominem) plantauit, etiam paſtinauit, id eſt, fouit & coluit, per gratiæ infuſionem, per prælatorum cuſtodiam, imò corporale ac ſpirituale alimentum contulit ſyna- Iſa. 1. gogæ. Quemadmodum per Iſaiã teſtatur, Filios enutriui, & exaltaui, *Et fodit lacum* Matthæus dicit, & fodit in ea torcular. D

Porrò per lacum intelligitur receptaculum vini in torculari expreſſi. Vnde per lacũ accipi poteſt repoſitoriũ oblationũ ſeu gazophylacium. Cętera in Mattęo ex- Mat. 21 poſita ſunt. De ſeruis enim ad agricolas diuinitus miſſis, Marcus loquitur ſingulariter, Mattæus pluraliter. Numerus aũt maior, minorem includit. *Et mittunt ad eũ quoſdam ex Fariſæis, & Herodianis.* Hic recitat Euangeliſta, quemadmodum ſacerdotes, & ſcribæ miſerunt ſimulatores & callidos, qui animo circumueniendi interrogarent à Ieſu, an liceret tributũ ſeu cenſum dari Imperatori, eſtq; locus iſte expoſitus in Mattæo. Ibi tñ habetur, quòd Fa- Mat. 22 riſæi miſerunt iſtos. Sed non eſt contradictio, quia & multi ſcribarũ ac ſacerdotũ E fuerunt fariſæi. Secta quippè fariſæorum, de qua & ſanctus Paulus ſe fuiſſe fatetur, Philip. 3 erat ſolennior. *Et uenerũt ad eum Sadducæi* Actio. 23 Conſequenter Euãgeliſta commemorat, qualiter Sadducæi reſurrectionem & angelos eſſe negantes atq; animos hominũ eſſe mortales aſſerentes quærebãt à Chriſto, quando plures fratres ſucceſſiuè haberent eandem vxorem, quis eorum illã habiturus eſſet in reſurrectione futura, quã ipſi non credebant futuram, ſed loquebãtur ſic, ſupponendo poſitionem & fidẽ fariſæorum, futuram reſurrectionem ponẽtium. Eſt autem hic locus in Matthæo expoſitus. Inſuper ſcribit ſanctus Marcus, quomodo vnus ſcribarum interrogauit F ſaluatorem, ꝙ eſſet primum maximumq; mandatum, & hæc quoq; explanata ſunt in Mattæo. & qũo ibi habetur quod ſcri- Mat. 22 ba iſte interrogauit Chriſtum, tẽtans eũ: cum tamen hic ſcriptum ſit, ꝙ Ieſus laudauit eum dicens, Non es longè à regno Dei, illic concordatum atq; tractatũ eſt.

Deinceps narrat Marcus Euangeliſta, quemadmodũ Ieſus interrogauit, cuius filius eſſet Chriſtus, qũo.ſ. diceretur filius Dauid, cum Dauid appellet eum dominum ſuum dicendo, Dixit dominus domino meo, ſede, &c. in Mattæo expoſitũ eſt, Pſa. 109 Mat. 22 *Et dicebat Ieſus, Cauete à ſcribis* qui volũt in ſtolis ambulare, &c. Hæc omnia quæ hic dicuntur de ſuperbia, ambitione, auaritia, gula, & ſimulatione ſcribarum, plenius habita atque expoſita ſunt in Mattæo *Et ſedens* Ieſus Contra gazophylacium id eſt,

ex

A ex oppoſito arcæ ſeu repoſitorij in quo mittebantur oblationes populi pro ſuſtẽtatione miniſtrorum templi & conſerua tione ædificij, *Aſpiciebat quomodo turba iactaret æs* i. pecuniam quam offerebant *In gazophylacium.* Non de curioſitate aſpexit hoc, ſed vt hac occaſione inferret ſententiam doctrinalem, pro pauperum conſola tione, & bonæ volũtatis excitatione, quæ ſtatim ponetur, *Et multi diuites iactabant multa*, id eſt, quilibet multum, quia (vt di citur) ſacerdotes docebant, ꝙ ille ſimpliciter plus mereretur, qui plus offerret. *Cũ uenisſet autem una uidua pauper, miſit duo mi nuta, quod eſt quadrans* vtpote modicũ valde. *Et conuocans diſcipulos ſuos, ait illis, Amen dico uobis, quoniam uidua hæc pauper plus om*

B *nibus* diuitibus *Miſit* vel omnibus ſimul ſumptis, vel vnoquoque eorum ſeorſum. Miſit autem plus, non ſecundùm quãtitatem atq; valorem, ſed ſecuudùm proportionem & facultatem: quemadmodum inopi plus eſt dare paruam eleemoſynã, quàm diuiti magnam: & puero maius eſt baiulare vnum vas bladi, quàm viro integrum modium: vnde ſubiũgitur. *Omnes enim* præter iſtam *Ex eo quòd abundabat illis miſerunt*, id eſt, de ſuperfluo oblationẽ fecerunt, *Hæc verò de penuria*, id eſt, modica *Sua* tenuiq; ſubſtantia, *Omnia quæ habuit miſit*, ſcilicet, *Totum victum ſuum*, i. omne id pro quo victualia emere potuit: ideo pen ſata ſuæ inopiæ proportione ac facultate, plus miſit ac meruit, imò abſolutè plus vnoquoque illorum promeruit, ſi ex ma iori caritate fecit.

C

CAPVT XIII.

Et cum egrederetur de templo, ait illi vnus ex diſcipulis ſuis.

ARTICVLVS. XIII.

CONſequenter Euãgeliſta ſanctus ſcribit, quemadmodum Chriſto vrbem Ieruſalem egrediente, vnus diſcipulorum oſtendit ei ædificium templi, & quomodo ex huius rei occaſione Chriſtus prædixit templum Ieruſalem penitus deſtruendum, quomodo inſuper ex hoc dicto quatuor principales Apoſtoli moti fuerunt ad interrogandum à Chri- D ſto quando templum deſtrueretur, & de tempore conſummationis ſeculi: quid ẽt Chriſtus ad iſta reſponderit: quæ omnia ſatis explanata ſunt in Mattæo. Mat. 24 *Videte aũt uoſmetipſos.* i. proprias vires penſate, voſipſos conſiderate, quid vobis agendum atq; futurũ exiſtat perpendite, & contra iacula ventura animas veſtras ſpiritualibus ar mis munite. *Et in omnes gentes.* i. per totũ mundum *Primùm*, hoc eſt, antequam con ſummatio ſeculi veniat. *Oportet prædicare euangelium*, ſicut nunc factum videmus & ante ſecundum Chriſti aduẽtum plenius fiet, quãdo vniuerſi conuertẽtur ad Chriſtũ paucisſimis Antichriſti obſtinatis miniſtris exceptis. *Et cum duxerint uos* ad iudicia vel ad mortem, ſeu ad conſilium malignorum *Tradentes*, id eſt, homines impij taliter vos tribulationibus exponentes. E *Nolite præcogitare qd loquamini, ſed qd datum fuerit uobis in illa hora illud loquamini. Non enim uos eſtis loquentes, ſed ſpiritus ſanctus* locus iſte uſque ad id. *Cum autem uideritis abominationem deſolationis* in Mattæo plenius continetur, quàm hic & ibi expoſitus eſt. Inſuper quæ ſequuntur de abominatione ſeu idolo deſolationis à Daniele prænunciata, & de tribulationibus Danie.9 ac ſignis futurum iudicium præceſſuris, ſcripta & elucidata ſunt in Euãgelio Matthæi. *Sed in illis diebus poſt tribulationem illã* Antichriſti miniſtrorumq; eius *Sol contenebrabitur, et luna non dabit ſplendorem ſuum* Omnia iſta quæ hic de propinquis ſignis futuri iudicij, & ſecundo Chriſti aduẽtu, & punctis annexis ſcribuntur, in Mattęo expoſita ſunt *Videte* oculo mentis, id eſt, intellectualiter atque ſagaciter conſiderate conſideranda. F *Vigilate* per ſolicitudinem cordis, diligentiamq; perennem, *Et orate*, ſine intermisſione ſeu congruis horis, *Neſcitis.n. quãdo tempus ſit* mortis veſtrę ac futuri iudicij.

Denique ad talem uigilantiam inducit Saluator per ſimilitudinem hominis peregrè proficiſcentis, qui domum ſuam deſerens deputauit unicuique ſeruorum ſuorum, quid interim faceret, *Et ianitori domus præcepit ut uigilet*. Per hominem iſtum intelligitur Chriſtus aſcendens in cœlum, quemadmodum in Mattæo dictum eſt plenius, qui reliquit quantùm ad ſenſibilem præſentiam, domum ſuam. i. eccle-

A eccleſiã militantẽ, deditq́ vnicuiq; fideli aliquid operis, vt bene vtatur talentis ſibi cõceſſis, & ianitori.i.prælatis præcepit vt vigilanter cuſtodiãt greges ſibi cõmiſſos.
Ezech.3. Ianitor etenim eſt cui dñs ait per Ezech. Speculatorem te dedi domui Iſrael, de cuius manu Deus requirit ſanguinem pereuntium, niſi cecinerit buccina, annunciãdo verbum Dei ſubditis ſuis, & faciendo
1.Tim.4. quod ait Apoſtolus, Prædica verbum, inſta opportunè, importunè, argue, obſecra increpa, in omni patientia. Hoc eſt ergo quod ait Saluator, *Sicut homo qui peregrè profectus, reliquit domum ſuam*. Literæ autẽ truncata eſt, & ſupplere oportet hoc modo, & vigilare atq; orare debetis, ſicut homo qui peregrè profectus. i. Chriſtus in
B cœlum eleuatus, reliquit domum ſuã puta eccleſiam, *Dedit ſeruis ſuis*.i. fidelibus *Poteſtatem cuiuſque operis*.i. virtutem & ius aliquid operandi, ſecundùm præcepta legis diuinæ, *Et ianitori*.i. paſtori eccleſiæ *Præcepit ut vigiletur*, hoc eſt, ſic vigilare, & orare debetis, vt homo iſte edocuit, & vt vigilandum eſt ſeruis, quorũ dominus abiit, commiſſo vnicuiq; ſeruo opere, quod faciat vſq; ad reditum domini ſui. *Vigilate ergo, neſcitis enim quando dominus*.i. Chriſtus iudex *Veniat* ad iudicandum vos, iudicio particulari, quod fit in morte ſingulorum, vel iudicio uniuerſali, quod erit in fine mundi, *Sero an media nocte, an gallicantu, an mane*, i. in qua parte ueſtræ æta-
C tis, vel in quo ſpacio temporis, *Ne cum veneris, repentè* hoc eſt, ſubitò & improuiſè. *Inueniat vos dormiẽtes*.i. ab opere bono torpentes ſeu imparatos. Si autem intelligantur hæc de futuro iudicio, tunc ſermo dirigitur non ad Apoſtolos, ſed ad fideles qui in die iudicii, uiui reperientur, morientur, & mox cum aliis ſuſcitabuntur,
1.The.4. in quorum perſona dicit Apoſto. Deinde
Ibidem. nos qui uiuimus, qui relinquimur, ſimul
Lucæ.12 rapiemur cũ illis in nubibus obuiã Chriſto in aërea. Hinc Chriſtus ſubiungit, *Quod autem uobis* diſcipulis meis præſentibus, *Dico, omnibus dico, Vigilate*.i. ad omniũ fideliũ præſentiũ ac futurorũ cautelã, & informationẽ annũcio, ut uniuerſi uigili mẽte Deo miniſtrẽt, ſemperq́; parati cõſiſtant, quoniam beatus ſeruus, quem cum uenerit dominus eius, & pulſauerit ianuam, inuenerit uigilantem.

D

CAPVT XIIII.

Erat autem paſca & Azyma poſt biduum.

ARTICVLVS XIIII.

POſtquam Euangeliſta deſcripſit Chriſti prædicationem, uitam atque miracula. Hic iam deſcribit eius paſſionẽ, per quam ſaluatus & uiuificatus eſt mundus. *Erat autem paſca*.i. paſcalis feſtiuitas, uel eſus agni paſcalis, *Et azyma*.i. manducatio panum non fermentatorũ ſeu azymorũ *Poſt biduum*, hoc eſt, poſt duos dies, à die quo Chriſtus ſermonem in præcedẽti cap. comprehenſum ad diſcipulos habuit. Hunc.n. ſermonem fecit tertia feria in hebdomada paſſionis, & tunc paſcalis feſtiuitas Iudæorum incepit, ut in ueſpere feriæ quintæ, in qua hora cœperunt Iudæi azymis panibus ueſci, & agnum paſcalem tunc manducabant. In illa autem tertia feria, ſermone finito, prædixit Chriſtus Apoſtolis ſe paſſurum, ideo Marcus computando tempus ab hora huius prænunciationis, ait, Erat paſca, & azyma poſt biduum. Ioan.13. Exod.12 Leui.23.

E

Deniq; penè oĩa quæ in iſto & ſeq.cap. de paſſione ſaluatoris cõſcripta ſunt, In Mattæo ſunt tractata atq; expoſita. Ibi.n. inſertũ eſt de dñica paſſione, ꝙ Mattæus omiſit, & alii tres Euãgeliſtæ ſuppleuerũt, idcircò pauca hic reſtant dicenda, & quæcunq; hic omittuntur, in prænotatis Mattæi capitulis inuenientur expoſita. *Venit mulier habens alabaſtrum vnguenti nardi ſpicati pretioſi*, id eſt, uas factum de alabaſtro, marmore quodam plenum unguento pretioſo, facto ſiue extracto de nardo habente ſpicas in ſuo cacumine. Nardus autem eſt herba ſm aliquos, unde elicit liquor refrigeratiuus, & precioſus, quẽ aliqui dicũt hic uocari unguentũ: iſtud quoq; plenius dictum eſt Mattæo. Quòd autẽ mulier iſta fregit alabaſtrum qñ effudit unguentũ ſuper caput Chriſti, Mattæus non ponit, ſed Marcus. *Erant quidam indignè ferentes*, uidelicet Iudas proditor & fortè alii qui alii diſcipuli incitati à Iuda. *Poterat.n. unguentum vænundari plus quàm trecentis denarijs*. Hoc quoq; Mattæus nõ exprimit, ſed apud Ioan. legitur Iudas dixiſſe, Quare Mat.26 F Mat.26 Ioan.12

A re hoc vnguentum non væniit trecentis denarijs,& datũ eſt egenis? Et fortè verũque dixerunt, vel ſcriptura non curauit, determinatè exprimere valorem vnguenti,ſeu taxam pecuniæ,ſed aliquid circiter Hoc nempè eſt cõſuetudo ſcripturæ. *Et fremebant in eam* ex impatientia,& ſi alij diſcipuli hoc fecerunt, certum eſt, ꝙ Chriſti reſpõſione audita pœnituerunt. *Ieſus aũt dixit,Sinite eam*,id eſt, in pace eam dimittite. *Præuenit ungere corpus meum in ſepulturã* i.nunc corpori meo illud vngendo exhibuit, ꝙ exhibitura ei fuiſſet in ſepulcro ſi potuiſſet. In ſepulcro enim optauit vngere corpus Chriſti, ſed reſurrectione illius
Mat. 28 præuenta nõ potuit. Iſta nanq; de Maria Magdalena dicuntur, & iſtud in Matthæo
B plenius fuit expoſitum. *Miſit duos ex diſcipulis,dicens, Dicite domino domus, Magiſter*, id eſt, Chriſtus, *Dicit* tibi per nos, *Vbi eſt refectio mea*, id eſt, locus refectionis. Alij per refectionẽ intelligunt agnum paſcalem,quem dicũt à dño domus illius Chriſto donatum, ſed ſequentia non concordant. Subditur enim, *Vbi paſca cum diſcipulis meis manducem?* id eſt,in quo loco comedã agnum paſcalem,vnde de loco ſubiungitur. *Et ipſe demonſtrabit uobis cænaculum grande ſtratum*. In iſto cœnaculo magno
Acto. 1. latebant Apoſtoli, poſt Chriſti reſurre-
Luc. 22 ctionem, videlicet in conclaui, in quo &
C ſpiritum ſanctum receperunt. *Veſpere aũt facto,uenit cũ duodecim*. Secundùm Lucam, duo diſcipuli ad parandum paſca miſſi fuerunt,Petrus & Ioannes. Quomodo ergo Chriſtus venit cũ duodecim, niſi duo diſcipuli iſti dicantur domino obuiaſſe & ſecum intraſſe, vel loquitur per ſynecdochẽ? *Amen dico tibi* O Petre, *Quia tu hodie*, id eſt,die hoc non artificiali,ſed naturali, ſubditur enim, *In hac nocte* quæ eſt pars diei naturalis *Priuſquam gallus bis uocẽ dederit ter me es negaturus*. Quomodo hoc cõcordet cum verbis aliorũ Euangeliſtarũ,
Mat. 26 Antequam gallus cantet, ter me negabis, expoſitum eſt in Matthæo. *Cœpit pauere & tædere*,id eſt,naturalem horrorem & fugã, ſiue faſtidium mortis habere, in parte animi inferiori,non tñ inordinatè,vt dictũ eſt plenius in Matthæo, *Tenete eũ, & ducite cautè*. Hoc dixit traditor, ne Ieſus ſua induſtria elaberetᷣ è manibus miniſtrorum,vel ne aliquis raperet eũ de manu eorũ. *Adole-*

ſcens aũt quidam ſequebatur eum,ſ. Chriſtum D iam cõprehenſum *Amictus ſyndone*. i.veſte alba ac linea *Super nudo* corpore,nõ habẽs aliud ueſtimentum. Iſte creditur fuiſſe Ioannes Euangeliſta,tñ aliqui aſſerũt, ꝙ Mat. 26 fuit Iacobus minor. De hoc plenius dictũ Ioan. 18 eſt in Matthæo. *Petrus autem à longè ſecutus eſt eum*,Ioãnes habet, ꝙ Petrus ſecutus eſt eum & alius diſcipulus,qui erat notus pontifici, per quem Ioannes intelligitur ſecundùm expoſitores cõiter. Si ergo præfatus adoleſcens fuit Ioannes, oportet dicere, ꝙ Ioannes poſt fugam & ſyndonis ſuæ relictionem,reuerſus eſt denuo,recuperataq; ſyndone cum Petro à longè ſecutus eſt Ieſum *Cœpit* Petrus *Anathematizare*,hoc eſt, ſeipſum maledicto aſtringere, E & cum execratione aſſerere, *Et iurare,quia neſcio hominem iſtum quem dicitis*,id eſt,non agnoſco hunc Ieſum.

EXPOSITIO. CAP. XV.

Et confeſtim mane conſilium facientes ſummi ſacerdotes,&c.

ARTICVLVS. XV.

CONſequenter Euangeliſta oſtendit quo modo ac ordine principales Iudæorum procurauerunt Chriſti occiſionẽ à præſide gentili,eiuſq; miniſtris. *Et confeſtim mane conſilium facientes ſummi ſacerdotes, cũ ſenioribus & ſcribis & uniuerſo conſilio*. i.cunctis conſulibus atq; concilij aſſeſſoribus *Vincientes*, id eſt, ligantes Ieſum,*duxerunt eum, & tradiderũt Pilato*. Porrò ꝙ ait,vincientes Ieſum, non eſſe ſic intelligendum,ꝙ tunc primò eũ vinxerunt, imò quando comprehenderunt eum, ligauerunt eũ,vt habet Ioannes, ſed & Annas miſit Ieſum vinctum ad Caipham. Qđ F ergo nunc dicitur vincientes Ieſum,intelligendum eſt, vel ꝙ fortius vel inhoneſtius ligauerunt eum,cum eum ad Pilatũ ducere voluerunt,forſitan manibus retro ligatis, vel quòd ad horam diſſoluerunt eum, quando mane facto duxerunt eum in ſuum conciliũ, vt Lucas habet. Luc. 22. *Et cum aſcendiſſet turba*,id eſt, plebs Iudæorum acceſſiſſet ad Pilatũ *Cœpit* hæc turba *Rogare* Pilatũ *Sicut ſemper faciebat illis*.i.vt hac feſtiuitate paſcali, dimitteret eis vinctum, ſicut quolibet anno fecit inſtante paſcali ſolennitate. Procurauerunt nanq; Iu-

dæi

A dæi ab Imperatore Romano, vt hoc fieret eis, in commemorationem liberationis patrum ſuorum ex Aegypto. *Et angariauerunt quempiam, prætereuntem*, id eſt, quendã per viam illam trãſeuntem, timore & minis compulerunt, videlicet, *Symonem Cyrenæum*, id eſt, Cyrenenſem, & a loco qui dicitur Cyrene, appellatum, vel quoniam inde extitit oriundus, vel ob ſimilẽ cauſam. *Venientem de uilla* forſitan verſus Ieruſalẽ, ita quòd obuiauerit Chriſto egredienti *Patrem Alexandri & Rufi* qui erant diſcipuli Chriſti ſecundùm Hieronymũ, propter quòd pater eorum nominatim exprimitur. Pſal. 68. *Vt tolleret crucem eius* quod fecerunt Ioan. 19 crudeliſsimi illi, non quòd Chriſto propriam crucem baiulanti ac laſſo compa- B rentur, ſed ex nimia crudelitate timẽtes, ne Ieſus ſub onere crucis ſuccumberet & antequam crucifigeretur, obiret. *Dabãt ei bibere vinum myrrhatum*, id eſt, myrrhã quę amariſsima eſt, mixtam vino & felle. *Et non accepit* multum de potu huiuſmodi, parum tamen accepit de eo, dicente Ioãne, Mat. 27 Cum accepiſſet acetum, dixit, Conſummatum. Vnde in Mattæo legitur, Et cum guſtaſſet noluit bibere *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum* huic repugnare vi- Ioan. 19 detur, quòd Ioannes ait, Pilatum ſediſſe pro tribunali, hora fere ſexta, & ſecundũ alios Euãgeliſtas Chriſtus crucifixus eſt hora ſexta. Secundùm Auguſtinum, ad hoc dupliciter reſpondetur. Primò ſecundùm Augu. ꝙ Marcus aſſerens Chriſtum C hora tertia crucifixum, aſpexit & retulit hoc ad animos Iudæorum, qui volebant quaſi immunes videri à morte Chriſti, propter quod tradiderunt eũ Pilato. Hinc Actu. 5. enim in actibus leguntur dixiſſe Apoſto- Ioan. 19. lis, vultis ſuper nos inducere ſanguinem hominis huius: quoniam ergo Iudæi hora tertia clamauerunt, Tolle, crucifige, idcircò Marcus teſtatur Chriſtum hora ter- Mat. 27 tia crucifixum; videlicet linguis & machi- Lucæ 23 namentis Iudæorum. Secundò, dicẽdum, ſecundùm alios ꝙ Chriſtus crucifixus eſt intra tertiam, & ſextam, ideo interdũ legitur, hora tertia, interdum hora ſexta crucifixus. Medium enim nomine vtriuſq; extremi exprimi ſolet, *Et qui cum eo crucifixi erant* puta latrones, in quorum medio pẽdebat pretium mundi, ſanctus ſanctorũ, filius Dei *Conuiciabantur*, id eſt, crimen ſibi

imponebant & improperabant *Ei dicẽdo*, D Si tu es Chriſtus, ſaluum fac, teipſum & nos. Hoc ideo dicitur, vel quia primo ambo conuiciabantur ei, quamuis vnus eo. ꝶ poſtmodum ſit conuerſus, viſis mirabilibus quæ fiebant, & viſa patientia Chriſti, vel eo modo loquendi quod ſocietas dicitur facere id quod facit pars eius, *Currens autem unus* gentiliũ improperantiũ Chriſto, videtur. n. fuiſſe de ſeruis Pilati, quia Mat. 27 non intellexit verbum Chriſti clamãtis, *Heli Heli, &c.* quod fuit Hebræum, & à Iudæis intelligebatur *Et implens ſpongiam aceto, potum dabat ei, dicens, Sinite*, id eſt, ſuſtinete *Videamus ſi ueniat Helias ad deponendum eum* Putabant quippè ꝙ Ieſus dicendo Heloi, Heloi, inuocaſſet Heliam. Sed quæritur quomodo hic ſcriptũ ſit, ꝙ iſte E offerens Chriſto acetum, dixit, Sinite, Videamus ſi veniat Helias, &c. Cum in Mattæo alij referantur dixiſſe ad iſtũ, ſine, videamus &c. Dicendum ꝙ fieri potuit vt Pſal. 30 alij primo hoc dicerent inſultando. Dein- Lucæ 23 de iſte verba illorum repeteret, cũ Chriſti irriſione. *Videns autem Centurio, qui ex aduerſo ſtabat*, hoc eſt, ex oppoſito crucis cuſtodiens Ieſum donec decederet, *Quia ſic clamans expiraſſet* dicendo alta voce, Pater in manus tuas commẽdo ſpiritum meũ, *Ait Vere hic homo filius Dei erat* Cõſiderauit. n. Centurio clamorem illum, non fuiſſe naturalem vel humanum, ſed diuina virtute formatum, præſertim cum alij inſtanti ſeparatione animæ à corpore tantæ ſint debilitatis, vt vix exiguam valeant produ- F cere vocẽ. Quamuis autem Ieſus ſit natu- Ioan. 10 ralis filius Dei non adoptiuus, non tamẽ probabile eſt, ꝙ Centurio homo gentilis intellexit propria verba de naturali filiatione. Non. n. cognouit filium Dei eſſe verum Deum & vnum cum patre, ſed dixit Ieſum eſſe filium Dei quàſi hominem ſingulariter ſanctum vel dixit verba illa, ad confirmandum verba Chriſti, cui obiece- Mat. 27 runt Iudæi ꝙ feciſſet ſe filium Dei. *Et cùm ſero eſſet factum, quia erat paraſceue, quod eſt ante ſabbatum*, id eſt, dies pręparationis duplicium ferculorum, videlicet pro die illo, & pro die ſequenti ſeu ſabbato, qui ita ſolennis fuit, quòd non licuit Iudæis præparare eſcas in eo. Secundùm Bedam, paraſceue eſt nomen græcum, & interpretatur præparatio, quia (vt dictum eſt) in eo

præpara-

Digitized by Google

A præparabant Iudæi cibaria pro feria ſexta & ſabbato. Hoc autem nomen habuerunt Iudæi à Græcis, qui inter eos cõuerſabantur. *Venit Ioſeph ab Arimathia nobilis decurio*, id eſt, unus de curialibus *Et audacter*, id eſt, ſine timore Iudæorũ *Introiuit ad pilatum & petijt corpus* Ieſu. Iam.n.roboratus fuit in fide, uiſis quæ in Chriſti paſſione ac obitu acciderant. Ideo quanuis ante fuiſſet occultus Chriſti diſcipulus, nunc tamen manifeſtauit quòd fuit *Pilatus autem mirabatur ſi iam obijſſet*.i.an Chriſtus tàm cito extinctus fuiſſet. Non enim penſauit Pilatus, quanta tormenta intulerunt Chriſto Iudæi in nocte, & milites in prætorio, in columna, in cruce perforãtes manus ac pedes eius Denique quæ ſequuntur, & quæ iam omiſſa ſunt, copioſè tractata & explanata ſunt in Matthæo.

Ioan.9. Mat.25. B Mat.27

CAPVT XVI.

Et cum tranſiſſet ſabbatum Maria Magdalenæ &c.

ARTICVLVS XVI.

RECitata ſaluatoris uiuiſica paſſione, cõſequenter deſcribitur reſurrectio eius glorioſa *Et cum tranſiſſet ſabbatum*, id eſt, dies ſabbati, qui fuit ſolenniſſimus, ad occaſum ueniſſet, *Maria Magdalenæ, & Maria* Iacobi mater, *Et ſalome, emerunt aromata*, quæ non poterãt emere die ſabbati perdurante, ſed ueſpere facto, in quo ſolennitatis magnitudo finiebatur, *Et uenientes ungerent Ieſum*, i. Corpus Ieſu, ponendo totum pro parte, partem pro toto. *Et ualde mane una ſabbatorum*, i. uno dierum illius hebdomadæ paſcalis, cuius omnes dies, dicebantur ſabbata, quia feſti ui. Itaque una ſabbatorum, i. prima die poſt principale ſabbatum, *Veniunt ad monumentum, orto iam ſole.* In Ioanne legitur, ꝙ Maria uenit ad monumentum, cum adhuc tenebræ eſſent. Et reſpondendum, ꝙ fuit aurora, ita ꝙ aliquid lucis & aliquid tenebrarũ apparuit. In ſuperioribus.n.locis uidebatur lux ſolis in inferioribus tenebræ erant. Ideo dicit Ioannes, ꝙ tenebræ erant, Marcus, ꝙ ſol fuit ortus, nã medium ab utroq; extremo denominatur, *Et dicebant adinuicem, Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti?* id eſt, à loco ubi

Lucæ 24 Ioan.20. Ibidem C

ſuperpoſitus fuit lapis corpori Chriſti, qui de ſepulcro clauſo ſurrexit. *Et reſpicientes, uiderunt reuolutũ lapidem*, quẽ angelus amouit poſt Chriſti reſurrectionẽ, ut oſtenderet ſepulcrũ eſſe uacuũ, & Chriſtũ reſuſcitatum. *Erat quippe magnus ualde* id circò mulieres meritò quærebãt, quis eis lapidẽ tãtũ deponeret: quaſi dicerẽt, nos eum amouere nõ poſſumus. *Et introeuntes in monumentum*.i.in domunculam, in qua fuit ſepulcrum, *Viderunt iuuenem*.i.angelum in ſpecie adoleſcentis. *Sedentem a dextris*.i.in dextera parte ſepulcri. Matthæus dicit, ꝙ angelus accedens, reuoluit lapidẽ & ſedebat ſuper eum, Vnde dr̃ ꝙ lapis in dexteram partem iacebat. Meritò aũt angeli ſancti in forma iuuenili apparẽt, qm̃ inde ſunt & illã uitam annunciãt ubi nullus ſeneſcit, ſed ſempiterna iuuentus cõſiſtit in menſura ætatis plenitudinis Chriſti. Rectè quoq; ſedet in dextris, qui proſpera uenerat nuntiare, & conſolationem æternã cunctis fidelibus exhibere. *Coopertum ſtola candida*.i.alba ac fulgida ueſte indutũ. Scriptum eſt.n.apud Matth. Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, & ueſtimẽta eius ſicut nix. Apparuit ergo in ſplẽdida ueſte. Primò, ad deſignandũ angelicæ puritatis ſplendorẽ ac ſanitatẽ. Secundò, qm̃ nuncius fuit ueræ lucis, & ciuis ſupernæ claritatis. Tertiò, ut ueſtis ſua cãdore fœminas ſanctas mulceret. Deniq; in Ioãne legitur, ꝙ cum Maria ſe inclinaſſet, & in monumentum proſpexiſſet, uidit duos angelos, unũ ad caput & unum ad pedes, ubi poſitum fuit corpus Ieſu. Similiter in Luca ſcriptũ eſt, ꝙ cũ mulieres aio cõſternatę eſſent, duo uiri ſteterũt iuxta eas in ueſte fulgẽti.i.duo angeli in forma uirorũ. Propterea aſſeruit Auguſtinus, ꝙ ibi apparuerunt tres angeli, duo uidelicet in loco ipſius ſepulcri ſeu intra ſepulcrum, & unus extra ſepulcrum, ſed intra domũculam in qua fuit ſepulcrum, *Et obſtupuerunt.* i.uehementer miratæ atq; exterritæ ſunt pp fulgureũ angeli uultum terribilẽ ualdè *Et dicit illis, Nolite expaueſcere.* Hoc angelis propriũ eſt, ut quanuis primo ſuo apparatu terrore cõcutiãt homines, mox tñ cõſolentur ac roborẽt eos, dũmodo digni, ſint. *Ieſũ*.i.ſaluatorẽ *Quæritis*, hoc eſt corpus Ieſu, putãtes Ieſum adhuc mortuũ eſſe, *Nazarenum crucifixũ ſurrexit, nõ eſt hic*,

ſecun-

D Mat.28 E Ephe.4. Mat.28 Tob.12. Ioan.20 Lucæ 24 F

A ſecundū humanā naturā, qui ſecundū di-
Ioan.19. uinitatem ſuā implet cœlum & terrā. *Ecce locus ubi poſuerunt eum* Ioſeph & Nicodemus, ut locum eſſe uacuum conſpiciētes, certæ ſitis ꝙ reſurrexit. *Sed ite dicite diſcipulis eius, & Petro* Specialiter nominat Petrū, uel quia inter diſcipulos principalis uel potius ut detur ei fiducia ueniæ atq; audacia ueniendi inter diſcipulos, *Quia præcedet uos in Galilæam, ibi uidebitis ſicut dixit uobis,* Iſta expoſita ſunt in Mattæo, *At illæ* mulieres exeuntes domunculā ſepulcri, *Fugerunt de monumēto,* cuius ratio ſubditur. *Inuaſerat.n.eas tremor* corporis *Et pauor* mentis, *Et nemini*.i.nulli præſentium.ſ. nulli de cuſtodibus illic iacentibus, ut di-
Mar.28 ctum eſt in Mattæo, *Quicquam dixerunt* Ti-
B mebāt. n. non ſolùm ex angeli apparitione, ſed ēt ex intuitu militum qui ibi tanquam mortui iacebant proſtrati. *Surgens autem Ieſus mane prima ſabbati, apparuit pri-*
Iudic.16 *mo Mariæ Magdalenæ.* Ex hoc ſequi uidetᷣ, ꝙ Ieſus ſurrexit in aurora, ut Auguſtinus affirmat: Gregorius tñ aſſerit, ꝙ ſurrexit media nocte: quemadmodum Sampſon, qui fuit figura Chriſti, media nocte ſurrexit, & portas Gaze aſportauit. Sicq́; ꝙ dicitur, mane, non determinat participium ſurgēs ſed uerbum apparuit ut ſit ſenſus, Surgens Ieſus, id eſt, Ieſus qui ſurrexit, apparuit mane prima ſabbati. Primum tñ
Lucæ. 8. magis uidetur conſonū textui. Itaq; ſurgens Ieſus à ſepulcro in quo anima eius fuerat corpori reunita, mane, id eſt in aurora prima ſabbati, id eſt, die immediatè
C ſabbatū ſubſequēte. Iudæi nanq; denominant dies ſeptimanæ a ſabbato, quaſi à principaliori dicendo, prima ſabbati. ſecūda ſabbati, tertia ſabbati. *Apparuit primò Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptem dæmonia*.i. uniuerſa peccata mortalia. Septenario quippe uniuerſitas deſignatur. De
Mat.28 hac apparitione dictum eſt copioſius in
Gene. 3. Matth. *Illa uadens nuntiauit his, qui cum eo fuerant*.i. cum Ieſu ante paſſionem cōuerſabantur, puta diſcipulis, *Lugētibus & flentibus*, ideo appellatur apoſtolorum apoſtola. Et ſicut à prima muliere Eua cœpit, & propinata eſt uiro eius, & omnibus poſteris ſuis, damnatio: ſic mulier iſta primò nuntiauit hominibus ſaluationem, quæ eſt in Chriſto. *Et illi audientes quia uiueret Ieſus, & uiſus eſſet ab ea, non crediderunt. Poſt*

hæc autem duobus ex eis id eſt, duobus diſci- D
pulis, quorum vnus dictus eſt Cleophas, *Ambulantibus in uilla oſtenſus eſt* id eſt, ſeipſum oſtendit atque apparuit dominus Ieſus. *In alia effigie*.i. alia faciei diſpoſitione, phyſionomia ſeu ſpecie, *Euntibus in villam* in qua fuit caſtellū nomine Emaus. Iſta apparitio facta eſt in die dominicę reſurrectionis, & in Luca deſcripta eſt ple- Lucæ.24
nius. Quomodo autem facta eſt iſta alteritas effigiei, nō eſt facilè determinarè, videlicet in quo ſubiectiuè fuit iſta effigies altera: an ſolū in oculis diſcipulorū, an in aere, an in corpore Chriſti apparentis in habitu peregrini. Vñ diſcipuli, Tu ſolus (inquiūt) peregrinus es, & Corpus autē Chriſti glorificatū tūc fuit, vnde nō videtur in ipſo fuiſſe effigies alia. Aliqui tñ E
dicūt, ꝙ Chriſtus ad horā mutauit faciē ſuā, quēadmodum in trāſfiguratione. Alij Mat.17
probabilius dicūt, ꝙ mutatio hęc fuit dūtaxat in oculis diſcipulorū. Qm̄ in Luca Lucæ 24
habetur, quod oculi eorū tenebātur, ne eū agnoſcerent, ſicq; vidētur fuiſſe percuſſi auriſia, quemadmodum Syri quęrentes Heliſeum, & Sodomitæ quærētes domū Loth, quod ſua incredulitate meruerunt. Sic.n. diſcipuli nō rectè ſenſerunt de Ieſu: ſic ipſe nō oſtēdit ſe eis qualis fuit. *Et il-* 4.Reg.6.
li euntes.i. eadē hora in Ieruſalē redeūtes, Gene.13
Nuntiauerunt cæteris.i. vndecim apoſtolis intra conclaue collectis, *Et his qui cū ipſis* tunc *Erant* qūo Ieſus eis apparuiſſet, eūque in fractione panis cognouiſſent, *Nec illis crediderunt.* ¶Oppoſitum videtur, qm̄ F
Lucas habet ꝙ ipſi duo inuenerunt unde- Lucæ 24
cim cōgregatos, & eos qui cū ipſis erant, dicētes ꝙ ſurrexit dñs verè, & apparuit Simoni. Et reſpōdendum, quod imperfectè credebāt dubitatione quadā ſeu mutatione mētis annexa. Vnde poſt pauca Lucas illis ſubiungit. Adhuc illis non credētibus & mirātibus præ gaudio, &c. *Nouiſſimè*.i. in die aſcenſionis, ut probabilius ęſtimatur. *Recumbentibus*.i. manducantibus. *Illis vndecim apoſtolis apparuit* Ieſus in conclaui ſeu cenaculo, quo paſca edebant. Et quamuis Marcus non exprimat niſi vndecim tanquam principales diſcipulos, nihilominus (vt aliqui dicunt) ibi tunc erāt alij multi viri & fœminæ, in quorum cōſpectu Chriſtus eodem die aſcendit: erantque circiter centum viginti ſecundū Lucam,

A eam, vt ex apoſtolorum actis colligitur. Sed ſi iſtud intelligẽdum eſt de apparitione hac facta in cœnaculo, quomodo Marcus dicit, de ea, quòd Chriſtus nouiſſimè apparuit, cum poſtmodum eadẽ die in monte Oliueti apparuerit eis? Et reſpõdendũ. Primò, quod ſic intelligi poteſt. Nouiſſimè, id eſt, vltimo die quo inter diſcipulos conuerſabatur in terra poſt reſurrectionem. Siquidẽ per dies quadraginta apparuit eis ſæpè, quorum dierũ vltimus fuit iſte. Vel quòd dicitur nouiſſimè, referendum eſt non ad tempus apparitionis, ſed ad apparitiones præcedentes. Apparuit ergo recumbentibus, & comedit cum eis, &
Ibidem. docuit eos, iuxta illud, Conueſcens præcepit eis ab Ieroſolymis ne diſcederent, ſed
B expectarent promiſſionem patris factam de miſſione ſpiritusſancti. Tunc quoq; diſcipuli interrogauerunt eum, Domine ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael? *Et exprobrauit* id eſt, cum iuſta ac dira improperatione redarguit, *Incredulitatem illorum & duritiem cordis* Verba autẽ ſeu forma exprobrationis non ponitur hic, ſed forſitan talis erat quomodo duobus diſcipulis in Emaus euntibus dixit: O ſtulti, & tardi corde ad credendum *Quia his qui uiderant eum reſurrexiſſe* id eſt, qui Chriſtum poſt reſurrectionem viderũt vt mulieres,
Luc.24 & Petrus ac duo diſcipuli. Vel, his qui vi-
C derant eum reſurrexiſſe, id eſt eius reſurrectionem viderunt, & ei affuerunt, videlicet angelis ſanctis, *Non crediderant:* Ita intelligit S. Bernardus. Apoſtoli enim non credendo mulieribus quæ angelos viderunt eorumque verba apoſtolis nunciauerunt, non crediderũt angelis ipſis. Sed quomodo Chriſtus increpauit Apoſtolos de incredulitate & cordis duritia in die aſcenſionis, quando vtiq; crediderunt & deuoti valdè fuerunt? Dicendum, quod increpauit eos de præcedente incredulitate atque duritia, & fortè quia adhuc non ſatis creduli erant. Aliqui verò dicunt ꝙ non increpauit Apoſtolos, ſed quoſdam
Mat.10 diſcipulos congregatos cũ eis, Sed Euangeliſta apertiſſimè dicit, quòd apparuit vndecim, exprobrauitq; incredulitatem illorum & duritiem cordis. *Et dixit eis, Euntes in mundum uniuerſum* nõ ſtatim poſt aſ-
Pſal.18. cenſionem vel ſpiritus ſancti receptionẽ, ſed in die diuiſionis apoſtolorum. Itaq;, euntes ſeparatim & ſucceſſiuè in mundũ D
uniuerſum, id eſt, ad principales partes mundi, *Prædicate Euangelium omni creaturæ.* i. omni homini. Homo enim dicitur omnis creatura non formaliter aut ſubſtantialiter, ſed uirtualiter, & per conuenientiam, quia cum omni creatura habet aliquid commune, & omnes differentiæ rerum ſeu cuncta genera entium in ipſo concurrunt. Conſtat enim ex materiali & immateriali ſubſtantia, habetq; in ſe accidentia ſenſibilia, & inſenſibilia: omnia quoq; quodammodo ordinantur ad hominem. Vnde de hoc quod Sapiens ait, Sapien.1
Hoc quod continet omnia, ſcientiam habet uocis, uno modo exponitur de homine. Nam & anima rationalis continet in
ſe omnes formas inferiores, quemadmo- E
dum numerus maior minorem, & tetragonum trigonum, & inſuper conuenientiam habet cum angelis in intellectuali perfectione, corpus quoq. humanũ contĩnet elementa, & ad cœliformem æqualitatem reducitur ſecundùm philoſophos. *Qui crediderit* fide formata ſeu dilectione ornata, & cum opportunitas adeſt, per dilectionem operante. Qui enim dicit ſe Deũ co- 1.Ioa.2.
gnoſcere, & mandata eius non cuſtodit mendax eſt. Et fides ſine operibus mortua Iaco.2.
eſt. *Et baptizatus fuerit* baptiſmo fluminis, flaminis, uel ſanguinis. Non enim ſufficit fides ſine baptiſmo, ſi adſit poſſibilitas ſuſcipiendi baptiſmum: quæ ſi defue- F
rit, debet homo habere propoſitum & affectum recipiendi ipſum, & de præterita negligentia pœnitere, ſi diſtulit, quando recipere potuit, *Saluus erit*, in præſenti ꝑ gratiam, & in futuro per gloriam, modo in ſpe, & tunc in re. *Qui uerò non crediderit, condemnabitur.* Quoniam ſine fide impoſſi- Heb.11.
bile eſt placere Deo, quicquid fecerit uel Heb.10.
habuerit. Nam iuſtus ex fide uiuit, & quicquid non eſt ex fide peccatum eſt, ſecundùm Apoſtolum. *Signa autem* id eſt, miracula quibus fides probatur eſſe à Deo, quæ naturali nequit ratione probari. Cũ enim Deus eſſe non ualet teſtis falſitatis, aut confirmator erroris, conſtat illam fidem eſſe diuinam, ad cuius confirmationem Deus tanta operatus eſt ſigna, quorum multa omnem creatam poteſtatem excedunt. Itaque, *Signa eos qui crediderint, hæc ſequentur*, id eſt, uirtus & gratia faciendi,

A di, ſigna ſequentia, eis præſtabitur. Non eſt autem abſolutè de vniuerſis fidelibus intelligendum, ſed de quibuſdam, præſertim in exordio naſcentis eccleſiæ, & etiá interim vſque in præſentem diem, ſecundùm diuinæ ſapientię ordinatisſimũ moderamen & neceſsitatem ſeu utilitaté eccleſiæ, de quibus dominus, Qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipſe faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrẽ vado. *In nomine meo*, i. in mea poteſtate, & per inuocationem nominis mei, *Demonia eycient* ab obſeſsis corporibus, imò in actis ſcriptum, quòd ad contactum ueſtiũ Pauli, ſpiritus nequam egrediebatur, *Linguis loquentur nouis*, id eſt, recentibus atque diuerſis loquelis vtentur, vt patet in apoſtolis, qui recepto ſpiritu ſancto, cœperunt loqui variis, & omnium gentium linguis quæ etiam gratia data eſt aliis penè innumeris, in primitiua eccleſia, aliter non potuiſſent Euangelium prædicare, in tàm diuerſis atque diſtantibus locis, *Serpentes tollent*, id eſt, calcabunt occident ſiue portabunt, quemadmodum Paulus viperá manu ſua apprehendens excuſsit in ignem. Nomine autem ſerpentum reliqua uenenoſa aminantia intelliguntur, quemadmodum ſcriptum eſt, Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leoné & draconem. Hoc quoque Saluator promiſit, Ecce (inquiens) dedi uobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſupra omnem uirtutem inimici, & nihil uobis nocebit. *Et ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit*. Quemadmodũ patet in Ioanne Apoſtolo, *Super ægros manus imponent, & bene habebunt*, id eſt, ſanabuntur, Liberalis atque magnifici promiſſoris eſt, plus conferre quam promiſit. Sic Chriſtus multa maiora per apoſtolos, multoſque alios fecit, quàm ſint ea quæ hic recitantur, præſertim cum advmbram Petri legantur infirmi fuiſſe ſanati. Porrò in actis ſcribitur, Virtutes non modicas fecit Deus per manus Pauli, ita ut à corpore eius deferrentur ſuper languidos ſudaria uel ſimilia, et recedebant ab eis languores. Hæc igitur ſigna corporaliter quidem ab aliquibus cõparatiuè paucis facta noſcuntur, nec opus eſt ea nunc literari, cum in ſuo effectu ſatis reſplendeant, Quid equidem ita mirabile ſicut cõuerſio totius mundi ad tàm incomprehẽ-ſibilem ac arduam legem? Spiritualiter verò à multis multoties facta ſunt, & quotidie fiunt. Spiritualiter nanque demonia eiicit, qui peccatorem mortalibus uitiis irretitum conuertit, ita ut ſit templũ ſpiritus ſancti, qui Paulo ante uas erat diaboli. Nouis inſuper linguis loquitur, qui ſolita uaniloquia, ſcurrilia, uitioſaque verba deuitans, incipit loqui ſalutaria uerba: Deum laudare, proximum informare, iugiterque orare, quemadmodum monet Apoſtolus, Implemini (inquiens) ſpiritu ſancto, loquentes vobiſmetipſis, in pſalmis & hymnis & canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallentes in cordibus ueſtris, domino gratias agentes pro omnibus ſemper: hoc fecit qui ait, Benedicam dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. Et alius, Laudabo (ait) nomen tuum aſsiduè, & confitebor tibi cum adhuc iunior ſum, antequam oberrem. Serpentes autem tollit, qui diabolicas ſuggeſtiones, & venenatas tentationes ſuppeditat. Mortiferum verò ſine nocumento bibit, cui omnia etiam mala cooperantur in bonum, uel quia aliorum prauis exemplis non inficitur, nec peruertitur cum peruerſis, Super ægros autem manus imponit, et ſanat eoſdem, qui puſillanimes & imperfectos bonis operibus roborat, uerbo conſolationis ſuſtentat, et ſuis exemplis prouocat ad meliora ac uiciniora ſaluti. *Et dominus quidem Ieſus poſtquam locutus eſt eis*, uerba prædicta, & alia puta quæ ſcripta ſunt in actis, *Aſſumptus eſt in cœlum*, id eſt, propria uirtute aſcendit ad cœlum empyreum. Qui enim deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cęlos, de quo ait pſalmiſta, Pſallite domino qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad orientem. Itemquę, Aſcendit Deus in iubilo, dominus in uoce tubæ. Denique Chriſtus aſcendit non ſolùm diuina uirtute, ſed & humana per dotem agilitatis. Corpus nanque glorificatum obedit ad nutum uoluntati atque imperio animæ. In Luca ſcriptum eſt, quòd Ieſus eduxit eos qui erant in conclaui foras in Betaniam, & eleuatis manibus, benedixit eis ac ferebatur in cœlum. Sed & in Actis habetur, quòd uidentibus illis, eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.

Marginal notes: Ioan. 14 · Acto 19 · Acto. 2. · B · Acto 28 · Pſal. 90. · Luce. 10 · C · Actu. 5. · Actu. 29 · D · Ephe. 5. · Pſal. 33. · E · Pſal. 17 · F · Acto. 1.

A Cumq́ue intuerentur in cœlum euntem illum, ecce duo viri aſtiterunt iuxta illos in veſtibus albis, &c. Hæc autem nubes & angeli apparentes atque cum Chriſto aſcendentes, non affuerunt propter Chriſti indigentiam ſed reuerentiam, ad demõſtrandum, quòd eccleſia, & inferiora, corporalia ac ſpiritualia ad Chriſti obſequiũ eſſent parata, *Et ſedet à dextris Dei* ſecundũ humanitatem aſſumptam, ſedet à dextris Dei, id eſt, in potioribus bonis patris, de quibus ait propheta, Delectationes in dextera tua vſque in finem. Omnia enim creata ſubdita ſunt Chriſto homini & eius humanitati & anima Chriſti perfectisſimè B fruitur increatis diuitiis, ſummæ trinitatis. Pręterea, ſecundùm diuinitatem ſuam ſedet à dextris Dei, id eſt, ad patris æqualitatem, cum quo unus Deus eſt, ſedens nõ corporaliter ſecundùm quod Deus, ſed ſedet, id eſt, omnipotentes quieſcit & regnat. Hinc Dauid prædixit, Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. Et Chriſtus, Ego (inquit) uici & ſedi cum patre meo in trono eius. *Illi autem* apoſtoli *Profecti* in omnem terram, ſecundùm diſpoſitionem diuinam, *Prædicauerunt ubique*, id eſt, principalibus partibus orbis, quemadmodum chriſtus legitur eis dixiſſe, Eritis mihi teſtes in omni Iudæa & Samaria, & uſque ad ultimum terræ. Prædicauerunt ergo ubique, uidelicet Petrus C

Acto. 1. *Pſal.* 35 *Pſal.* 8. *Hebr.* 1. *Pſa.* 109. *Apoc.* 3. *Acto.* 1.

in Italia, Paulus, in Grecia, Andreas in Acaia, Ioannes in Aſia, Iacobus maior in Hiſpania, Filippus in Scythia, Bartolomæus in Armenia, Mattęus in Aethiopia, Tomas in India, Iacobus minor in Ieruſalem, Simon et Taddæus in Aegypto & Babylonia, Matthias in Iudæa, *Domino cooperante*, qui omnia opera noſtra operatur in nobis, ſecundùm Iſaiam, Qui operatur in nobis, & uelle & perficere, pro bonauoluntate, *Et ſermonem* euangelicæ prædicationis, *Confirmante*, id eſt, uerum eſſe monſtrante, *Sequentibus ſignis*, quę fecit per ſãctos apoſtolos. Vnde dicit apoſtolus, Quo modo effugiemus, ſi tantã neglexerimus ſalutem, quæ in nos confirmata eſt, conteſtante Deo, ſignis & portentis & uirtutibus, & ſpiritus ſancti diſtributionibus? Et rurſus, Sermo meus & prædicatio mea non fuit in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ uerbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & uirtutis, ut fides ueſtra non ſit in ſapiẽtia hominum, ſed in uirtute Dei, cuius teſtimonia credibilia facta ſunt nimis. Nam in quantò catolica fides in ſeipſa incomprehenſibilior, mirabiliorq́ue conſiſtit, tantò diuinitus approbata & confirmata eſt ſignis pluribus atque maioribus, ut ſimus ſemper immobiles in fidei ueritate, ad laudem & reuerentiam creatoris ac ſaluatoris noſtri qui eſt ſuper omnia Deus ſublimis & benedictus. Amen.

D E F

Iſa. 26. *Philip.* 2 *Hebr.* 1. 1. *Cor.* 2. *Pſal.* 91. 1. *Cor.* 15 *Colo.* 1.

Finis Enarrationum in Euangelium ſecundùm Marcum.

D. DIONYSII CARTHVSIANI IN EVANGELIVM LVCAE ENARRATIO.

PROLOGVS.

A *Eccl.24.* DOCTRINAM quaſi ante lucanum illumino omnibus, & enarrabo illam uſque in longinquū,& illuminabo oēs ſperantes in domino, et relinquā illam quærentibus ſapientiam, quemadmodum ait Ambroſius,Scriptura diuina mundanæ euacuat ſapientiæ diſciplinam,quæ uerborum magis eſt fucata ambitu quā rerum ratione ſubnixa, hoc eſt,uerbis magis inaniter decoratur, quā ratione,& ueritate firmetur. Nam & multi errores atq; contrariæ opiniones inueniuntur in filoſophica ſcientia. Porrò in ſacra ſcriptura,ſumma cōcordia, inuiolataque ueritas continentur. In ſancta demū ſcriptura etiam illa reperiuntur,quæ filoſophi miranda putabant. Tria.n.præcipua ęſtimauerunt,uidelicet triplicem ſa- B pientiam,naturalem,moralem, & rationalem,quæ in ſcripturis diuinis multò excellentius eſſe & contineri noſcuntur, tā in ueteri quā in nouo teſtamento, quod in tribus Salomonis libris oſtenditur,qui in libro prouerbiorum moralem ſeu eticā: in Eccleſiaſtæ,naturalem: in Canticis Cāticorum rationalem,ſimul & moralem,ſapientiam ſcripſit. In nouo etiam teſtamēto ſapientia naturalis in Euangelio ſancti Ioannis,moralis in Euangelio ſecundū Mattæum,rationalis in Euangelio beati Lucæ præcipuè fulget. Lucas nanque magis hiſtoricus eſt, & Chriſti miracula plenius refert, quibus euangelica ueritas comprobatur. Mattæus uerò præcepta uiuendi,et moralia Chriſti documēta proſecutus eſt clarius, Ioannes aūt de Chriſti diuinitate ſublimius loquitur.Quęlibet tamen ſapientia iſta,in quolibet Euāgeliſta habetur. C Pro cuius clariori intelligētia oportet aduertere, quia vt octauo de ciuitate Dei recitat Auguſtinus, ſtudiū ſapientiæ circa duo verſatur,videlicet circa actionem,& contemplationem, propter quod vna pars ſapientiæ actiua ſeu practica altera contemplatiua vocatur: quarū actiua ad vitæ cōpoſitionē, inſtituēdoſque mores ſpectat: contemplatiua ad cōſpiciēdas rerū naturas, & naturæ cauſas intēdit. Socrates itaq; actiuæ, Pitagoras cōtēplatiuæ plus inſtitit: ſed Plato, vtrāq; cōiungēs filoſophiā perfeciſſe laudatur,quā in tres partes diuiſit, Videlicet in moralē,quæ circa actionē verſatur: in naturalē quæ contēplationi deputatur:in rationalē,qua verum à falſo diſcernitur: quæ licèt actioni & contēplationi ſit neceſſaria,amplius, tamē ad contēplationē pertinēt. Iō iſta tripartita filoſophiæ diuiſio nō cōtrariatur diſtinctioni, qua dictū eſt,omne ſtudium ſapientiæ in actione, & D contemplatione conſiſtere. Deniq; ſecundū Auguſtinū libro præfato, celebriores platonici aliquid tale de Deo ſenſerūt, vt in ipſo inueniatur cauſa ſubſiſtēdi, & rō intelligēdi,& ordo viuēdi,quorū triū primū ad naturalē,ſecundū ad rationalē,tertiū ad moralē pertinet filoſofię partē ſeu ſpeciem. Cum ergo hæc tria multò præclarius de Deo ſublimi, & benedicto cōſideret teologia deſuper reuelata, quā filoſophia humano ſtudio adinuēta,palam ꝙ triformis illa ſapientia in ſcripturis diuinis eminētius quā in libris filoſophicis ſit cōtēta. Præterea oīum Filoſophorū moralia documenta nequaquā xp̄i moralibus queūt cōparari doctrinis, eo ꝙ Xp̄i moralis iſtructio ad priuati ſeu proprii improbiq; amoris, q oīum vitiorū origo ē, plenariā eradicationē ad humillimū ducat cōtem- *Mat.19.*

A temptum, et ad diuinitatis intenſiſſimam ac puriſſimam dilectionem de qua perfe ctione, doctrina, & re ignari ac muti fuerunt filoſophi. Nec enim humanæ rationis naturali lumine ad huiuſcemodi doctrinam ac perfectionem pertingitur, ſal-
Mat. 11 tem eo modo quo à Chriſto docetur, vide licet prout ad ſupernaturalem fœlicitatē perducit. Inſuper nulla humana ſcientia tām certè & efficaciter ſuas comprobat concluſiones, vt euangelica ſapientia, fidei ſacræ articulos, qui in Euangelio per legis et prophetarum oracula per Chriſti miracula, per reuelationes cæleſtes, per plurimos teſtes, aliiſque fortiſſimis uiis efficaciſſimè comprobantur. Rurſus, nequaquam Filoſofia tam excellēter de creatoris ac creaturarū natura, proprietate,
B perfectione et operatione pertractat, ut euangelica teorica, cui omnis naturalis ſcientia cum ineffabili humilitate debet
2. Cor. 10 eſſe deſeruiens et ſubiecta. Idcirco ait Apoſtolus, Arma malitiæ noſtræ non carnalia, ſed potentia Deo, deſtruentes omnē altitudinem, extollentem ſe aduerſus ſciētiam Dei, et in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti, et in promptu habentes ulciſci omnē inobedientiam. Ex quibus autoritas, certitudo, et excellentia ſacræ ſcripturæ, præſertim euangelicæ ſapientiæ innoteſcūt, cuius ſapientialis deſcriptor fuit glorioſus Euangeliſta lucidiſſimus Lucas, ita ꝙ uerba tematis præinducta eloqui poteſt.

C Nam inſtar exuberantiſſimi fontis euangelicæ ueritatis doctrinam omnibus elucidauit, et ſapientiæ riuos ſibi deſuper impartitos, liberaliſſima caritate cunctis diffudit, docuitque uniuerſos ſperantes in domino, et ſingulis ueræ ſapientiæ auidis copioſa reliquit cœleſtis ſophiæ fluenta. Hic Lucas rite ſic appellatus, futuro præſagio cum Daniele ſortitus eſt nomen. Ipſe etenim uerè fuit in primitiua eccleſia, imò nunc uſque eſt luculentiſſimus Lucas luciformis, luciſluus de plenitudine lucis ſuę uniuerſum orbem irradians, qui cum excellentia quadam, uenuſtiorique ſtilo Euangelium ſuum conſcripſit præ cæteris quoque Euangeliſtis eſt hiſtoricus, ſcripſitq; Euangelium poſt Mattæum & Marcum, & quæ ab illis omiſſa fuerunt de Chriſti eiuſque præcurſoris annunciatione, conceptione, natiuitate, circunciſione, infantia eleganter ſuppleuit. D

Fuit autem de Antiochia oriundus, & in Bithinia migrauit ad Chriſtū, de quo refert Græcus expoſitor. Cum autē Lucas bonæ indolis eſſet. capacitatiſq; ſtrenuæ, Græcorum ſcientiam conſecutus eſt, & grammaticam atque poeſim adeptus perfectè. Retoricam autem, & perſuadendi leporem aſſecutus ad plenum, neq; filoſofiæ muneribus caruit, deniq; & medicinā acquiſiuit. Et quoniam ingenii velocitate ſatis de humana guſtauerat ſapientia ad altiorem conuolat. Accelerat ergo ad Iudæam. & viſibiliter atq; verbotenus Chriſtum adit. Cumq; veritatem agnoſceret, efficitur Chriſti diſcipulus, plurimum cū magiſtro hoc conuerſatus. Ex quo patet, ꝙ Lucas Chriſtum in carne vidit atq; au- E
diuit, eiuſque diſcipulus fuit. Teophilus quoq; teſtatur, ꝙ non fuit diſcipulus Chriſti ab initio, ſ. prædicationis Chriſti, ſed tempore procedente. Hieronymus autem fatetur, quòd ſtilus Lucæ Euangeliſtę, tā in Euangelio quàm in actibus Apoſtolorum ornatior eſt cæterorum ſtilo Euangeliſtarum, & Apoſtolorum, & eloquentiam redolet ſecularem, Talis etiam eſt ſtilus Iſaiæ inter prophetas, ſed & liber Iob tetoricè ſcriptus eſt.

De perfectione Euangelicæ legis,

ARTICVLVS I.

ECce Deus excelſus in fortitudine ſua F
& nullus ei ſimilis in legiſlatoribus. Iob 36.

Quemadmodum in prima ſecundæ Tomas oſtendit, Lex eſt regula atq; menſura actuum per quàm quis ad agendum vel non agendum bene ſe habet ſiue inducitur. Legis.n. eſt, actus hominum regulare debito ordine ſecundùm exigentiā finis à legiſlatore intenti. Multiplex autē lex ponitur, videlicet lex æterna, quæ eſt dictamen & ratio diuinæ ſapientiæ, in quā tùm eſt directiua actionum ac motuū omnium creaturarum, de qua lege Deo Sa- Sapiē. 11
piens ait, Cum ſis iuſtus, iuſtè omnia diſponis, Virtus enim tua iuſtitiæ initium eſt. Hæc itaq; lex realiter idem quod ſumma & increata ſapientia, attingens à fine Sapien. 8
uſque ad finem fortiter, & diſponens cuncta ſuauiter: quæ lex ſecundū Anſelmum in

A in li.de veritate,omnis rectitudinis, & vir
tutis,omnis veritatis ac legis origo eſt,&
fontale atq; cauſale principiũ. Alia eſt er
go lex naturalis,quæ eſt participatio le-
gis æternæ, naturis rerũ creatarum natu-
raliter indita,per quã quælibet tendit in
propriũ finẽ ſibi à diuina ſapiẽtia p̃ſtitum
& operatur proprias actiones. Porrò lex
iſta naturalis in homine eſt dictamẽ ſeu
ordinatio vel cenſura practicę rõnis, per
quã hõ ad aliquid agendum uel omitten-
dũ inducitur,iſtaq; lex ſufficeret homini,
ſi hõ nõ ordinaretur,niſi ad naturalẽ fœli
citatẽ ac finẽ.ſed quia ſupernaturalẽ bea
1.Cor.13 titudinẽ(quæ eſt viſio Dei per ſpeciẽ, ſeu
2.Cor.3. facie ad faciẽ,ſecundũ Apoſtolũ) creatus
et ordinatus eſt, ideo ſupernaturali indi-
get lege,quæ dicitur lex diuina, per quã
B de vera ac ſupernaturali beatitudine in-
ſtruatur,atq; de præceptis & actibus per-
ueniẽdi ad illã illuminetur, quæ lex eſt
menſura ac regula actuũ humanorum in
ordine ad felicitatẽ ſupernaturalẽ æternã.
Siquidem per hanc legẽ ratio cognoſcit
& dictat quid de Deo ſentiendum, quo-
modo ei obſequendũ,ad quẽ etiam finem
ſit omne noſtrũ exercitiũ referendum, de
qua ait pſ.Lex domini immaculata,cõuer
tens animas.Inſuper præter legem æter-
nam & naturalem ac diuinã ponitur lex
humana, quæ eſt quoddã rationis dicta-
men,quo diriguntur actus humani in or
dine ad finem boni cõis in uita præſenti
ad conuiuendũ pacificè,quæ lex ex natu-
C rali lege progreditur,eſtq; determinatio,
& explicatio eius circa particularia ho-
minũ opera. Quemadmodũ.n.ratio ſpe-
culatiua ex primis ac indemõſtrabilibus
principiis elicit uarias diuerſarum ſcien
tiarum concluſiones,ſic ratio practica ex
primis principiis operatiuis, ſeu agendo
rum,quæ ad naturalem pertinent legem,
procedet ad particulariora, inquirendo,
& diſcutiendo quid in certis negotiis ſit
agendum: & huiuſmodi particulares di-
ſpoſitiones per rationem inuentæ,dicun-
tur leges humanæ, obſeruatis aliis condi
tionibus quæ ad legem cõcurrere debẽt.

Lex.n.concernit bonum commune. Di
cit quoque Iſidorus, quòd lex humana,
quantũ poſſibile eſt,debet eſſe honeſta ut
religioni conueniat:iuſta, ut ſecundũ ra-
tionem procedat:poſſibilis, ut à ſubditis
portari ualeat & impleri.Erit demũ ſecun D
dũ conſuetudinem patriæ,& loco ac tem-
pore debet congruere. Deniq; lex diui-
na diuiditur in legem veterem ſeu Moſai
cam,& nouam ſeu euangelicam: quæ di-
uiſio nõ eſt per diuerſas ſeu oppoſitas ſpe
cies,cum utriuſq; ſit vnus finis,ſ.Chriſtus
ſeu Deo coniungi ac frui.In utraque etiã
principalia præcepta, puta moralia, ſunt
eadem,ſed eſt ſicut diuiditur, aliquid per
perfectum & imperfectũ, quæ tamẽ vnius
ſunt ſpeciei,ut homo per virum & puerũ.
Nunc ergo oſtendenda eſt legis in euan-
gelicæ ſuper omnem aliam legem creatã
excellentia atq; perfectio. Porrò.quòd *Exod.19*
omnem legem humanam excedat certũ,
& clarum eſt,et infra probabitur,quòd ve
ro legem Moiſi perfectione,dignitateque
ſuperet,primo oſtẽditur ex parte legiſla E
toris. Vetus.n.lex à Deo data eſt, non im
mediatè,ſed mediatè,imò per gradum du
plicem miniſtrorum,puta per angelũ, et
per Moiſen?Deo nanque iubente ac deſti
nante,locutus eſt angelus Moiſi, iubente
que angelo ex parte Dei, Moiſes legẽ ab
angelo immediatè acceptam propoſuit
populo,imò non vnius duntaxat miniſte-
rio angeli, ſed plurium angelorum data
eſt uetus lex:iuxta illud Apoſtoli, lex pro *Gala.3.*
pter tranſgreſſores poſita eſt,ordinata per
angelos in manu mediatoris. Vnde in a- *Act.7.*
ctis Stephanus exprobrans ingratis Iu-
dæis,Accepiſtis legem in diſpoſitione an
gelorum,& non cuſtodiſtis. Euangelica
uerò lex à uerò Deo,uidelicet Ieſu Chri F
ſto unigenito patris æterni (de quo Chri
ſto in ſua Canonica ſcribit Ioannes. Hic *Ioan.15*
uerus Deus,& uita ęterna)immediatè col
lata eſt.Secundò,oſtenditur idem,quia ve
tus lex comparatur ad nouam,ſicut imper
fectum ad perfectũ,ſicut mediũ ad finem,
ſicut diſpoſitio ad formam ſeu habitum,
imò lex euangelica ſe habet ad veterẽ le-
gem, ſicut meridies ad auroram, lumẽ ad
umbram,veritas ad figuram,domina ad an
cillam.Cum.n.finis legis diuinæ,videlicet
ueteris ac nouæ ſit ad ueram felicitatem
perducere ſeu Deo uniri ac frui, illa lex
diuina uocatur perfectè, quæ ea includit
per quæ beatitudo acquiritur:ad quam ſi-
ne gratia gratum faciente nemo perduci
tur:uetus autem lex gratiam non conti-
nuit,ſed promiſit, Euangelica uerò lex

A gratiam includit,& confert, quoniam ſa-
cramenta eius gratiam non ſolùm figu-
rant,ſeu ſignant,ſed ét conferunt , & effi-
ciunt quod deſignant. Ideo dicit Apoſto.
Nihil ad perfectum adduxit lex. Introdu
ctio uerò melioris ſpei , per quàm appro-
ximamus ad Deum.Rurſus,Lex pedago-
gus noſter fuit in Chriſto Ieſu.Itemque,
Si data eſſet lex quę poſſet uiuificare,uerè
ex lege eſſet iuſtitia. Sed concludit ſcri-
ptura omnia ſub peccato,Huius autem ra
tio aſſignatur,quoniam ſacramenta uete
ris leg. gratiam non continebant nec cõ-
ferebant , ſed ipſa lex diſpoſita fuit ad E-
uangelicam legem,eã præfigurando,Chri
ſtum prænuntiando,idololatriam repro-
bando:ideo Chriſti lege promulgata ceſ-
B ſauit:propter quod dicit Apoſt.Priuſquã
ueniret fides,ſub lege cuſtodiebamur,cõ-
cluſi in eam fidem quę reuelãda erat. Vbi
autem uenit fides, iam non ſumus ſub pe
Hebr. 7. dagogo . Similiter loquitur ad Heb. Re-
probatio quidem fit præcedentis manda-
ti propter infirmitatem,& utilitatem. Ter
tiò idem probatur, quia lex euãgelica bo
na cęleſtia , & futura in patria manifeſtè
prænuntiauit , figurat, promittit ,atq; ad
ea immediatè introducit. Horũ aũt bono
rum lex vetus nõ habuit ſignificationem
expreſſam,& propinquã , ſed obſcurã atq;
Galat.5. remotã,prout ſcriptũ eſt: Vmbrã habens
Ibidem. lex futurorũ bonorum, non ipſam imagi
Ibidem. nem rerum.Hinc(iuxta diuum Dio.)ſta-
tus euangelicæ legis medius eſt inter ſta-
tum ſynagogæ ſeu uete. leg. ac patriæ,ita
C ꝙ ſacramenta , & ceremonialia nouæ le-
gis habent imaginem perfectam , & eui-
dentem ſimilitudinem bonorũ cœleſtiũ ,
quorum umbram gerebant ſacramenta
ac ceremonialia uete. teſt. quia in ueteri
lege bona illa uentura promittebantur ,
& figurabantur ſub uelamine & confusè.
Deniq; dicitur lex euangelica gratiã con
tinere,& dare per incluſionem ſacramen-
torum ſuorum,hoc eſt, inquantùm inclu
dit Chriſti ſacramenta,quæ ſunt ſpiritua
liter medicinalia uaſa. Et quoniã lex ue-
tus talia ſacramenta gratiæ contentiua nõ
habuit, ideo propria uirtute non iuſtifica
uit,ſed fide,& gratia Chriſti tunc uentu-
ri , per cuius fidem opera hominum ſub
lege poſitorum meritoria erant. Hinc ab
Rom.5. Apoſtolo dicitur,lex illa ſubintraſſe , ut
abundaret delictum, & quod per eam pec D
catum reuixit.Itemq;,Quod fuit admini
ſtratio mortis,non utiq; cauſaliter,& di-
rectè,ſed occaſionaliter,& conſecutiuè,&
quoniam gratiam non præſtabat.Rurſus,
quia peccatum poſt legiſlationẽ grauius
fuit quàm ante,& quoniam talis eſt no-
ſtra peruerſitas, ꝙ nitimur in uetitum , &
ea quę nobis prohibẽtur,magis optamus.
Quartò declaratur idipſum, uidelicet ex
cellentia,& perfectio legis euãgelicæ ſu-
per oẽm aliam legem diuinã atq; huma-
nam,qm̃ proprietates, & actus legis emi-
nentius quàm alicui alteri legi . Cum.n.
legis officium ſit homines facere uirtuo-
ſos,& primò oporteat declinare à malo ,
ideo primò ad legem pertinet uitia extir-
pare per comminationem ſeu inflictionẽ E
pœnarum, ſeu alio modo , quod propter
uitioſos,proteruos, & ad mala procliues,
potiſſimum neceſſarium eſt, & quantũ ad
hoc dicit Apoſt.Iuſto non eſt lex poſita , *Rom.7.*
ſed iniuſtis,& non ſubditis, impiis,& ſce-
leratis . Hoc autem lex humana perfectè
non efficit: nã quia communitati propo-
nitur,in qua plures ſunt imperfecti,uitio
ſi,ad malaq; proni:quędã mala permittit:
ne deteriora contingant, uidelicet mere-
trices,& uſurarios,quæ tamen diuino re-
linquit iudicio puniẽda,ſecundũ ꝙ aſſerit
Aug.lex quę regendis ciuitatibus datur,
multa cõcedit ac impunita relinquit , ꝗ
per diuinã prouidentiam uindicãtur. Lex
quoq; Moſaica diuinitus data, quia popu
lo rudi ad maxima mala procliui daba-
tur,quædam mala permiſit,ut dare libel- F
lum repudii,& ad uſuram extraneis accõ
modare,ut patet in Deute. ne maiora ma *Deutero.*
la incurrerent,uidelicet ne Iudęi uxores *24.28.*
ſuas occiderent, neq; fratribus ſuis ad u- *Mat. 19*
ſuram concederent.Hinc Chriſtus ait Iu
dæis, Ad duritiam cordis ueſtri , Moyſes *Mar.10*
permiſit uobis dare libellum repudii. Lex *Mat.19.*
autem euangelica tanquam perfecta,nul *Mat. 12*
lum prorſus malum permittit , ſed omne
peccatum excludit,& puniẽdum teſtatur,
imò de oĩ uerbo otioſo rõnem Deo red-
dendã fatetur. Secũdò ad legẽ pertinet uir
tutes inducere, ſeu mores cõponere , qđ
lex humana nõ facit perfectè. Homo.n.in
teriora aliorũ nõ intuetur, idcirco de ſe-
cretis cordiũ iudicare nõ ualet, iõ lex hu-
mana non niſi exteriores actus habet or-
dinare,

A dinare, & iudicare, interiores uerò affe-
ctus, & cogitatus reformare, & rectificare
ad legẽ ſpectat diuinã: ſed & lex Moſaica
nõ facit hoc plenè propter qđ dicunt do-
ctores, ꝙ cohibet manũ ſeu opus non ani
mũ, quod intelligendũ non eſt, quaſi vo-
luntatẽ malã nequaquã prohibeat, vel in
cogitationibus vitium non conſiſtat, cum
Exod.20 Moyſes dicat in Exod. Non concupiſces
vxorem proximi tui, non bouem, non an
cillam, non agrum, nec omnia quæ illius
ſunt, ſed hoc ideo dr̃, quia lex Moyſi non
tàm plenè, & euidenter prohibet inordi-
natũ affectũ, & cogitatũ, nec tantũ verſa-
tur circa interiorẽ reformationẽ ſicut lex
noua: veruntñ in multis ordinauit inte-
B riores affectus, nec ſolam repreſſit inordi
natam affectionem in vitiis auaritiæ atq;
luxuriç, vt aliqui dicũt, ſed & in aliis mul
Leuit.19 tis. Vnde in Leu. legitur, Ne oderis fratrẽ
tuum in corde tuo, nec memor eris iniu-
Deute.4. riæ ciuium tuorum. Et in Deut. habetur,
Cuſtodi teipſum, & animam tuam ſoli-
citè, ne obliuiſcaris verborũ domini Dei
tui, & ne excidãt de corde tuo cunctis die
Deu.5. bus vitæ tuæ. Rurſus in Deu. præcipitur,
Mat.22 Diliges dominũ Deũ tuum ex toto cor-
Mar.12. de tuo, & ex tota anima tua, & ex tota for
Luc.10. titudine tua. Nihilominus, ſi tota lex Moy
ſi percurratur, patebit ꝙ comparatiuè lo-
quendo, pauciſsima de interiorum dire-
ctione, & ordinatione loquatur ſed circa
exteriora permaximè occupetur, ꝙ au-
tem modicum eſt, quaſi pro nihilo com-
putatur: ſicq; dici potuit, ꝙ lex vetus ma-
C num non animum cohibebat. Præterea
quoniam virtus ad beatitudinem ordina
tur, ideo ad legem tertiò pertinet ad feli-
Luc.10. citatem perducere. Vera autem hominis
beatitudo eſt ſupernaturalis, ad quam lex
humana ſeu naturalis nequit perducere,
ſed ſupernaturalis duntaxat Rurſus ad fe
licitatẽ ſupernaturalẽ nõ pertingitur niſi
per gratiam gratificantem, quam (vt pa-
tuit) lex Moyſi nõ continebat, nec confe-
rebat, idcirco nec ipſa ad felicitatem ſua
virtute perduxit, ꝙ lex Chriſti per ſua ef
ficit ſacra, quæ de latere Chriſti in cruce
dormientis fluxerunt efficaciamq; ſortita
ſunt: ita ꝙ per ea virtus & meritũ paſſio-
nis Chriſti hoĩbus applicatur, ideo in E-
Ioan.1. uangelium Ioannis inducitur, Lex per
1.Cor.3. Moyſen data eſt, gratia & ueritas per Ie-
ſum Chriſtum facta eſt, Inſuper qm̃ lex D
pro cõi datur vtilitate. Quartò ſpectat ad
eã, ut omnibus promulgetur, & clarè ac
intelligibiliter proponatur: quia in cõita
te maior pars groſſa eſt, nec ſubtilia, diffi
cilia, profundaq; penetrat. Lex aũt euan
gelica cõpendioſiſsimè ac ſuccinctè datur
atq; proponitur. Moſaica verò lex multis
velaminibus tegitur, & figuris inuoluit,
in qua etiam eadem ſæpius repetuntur,
& difficillimum fuit ſingula eius præ-
cepta memoriter continere, efficaciterq;
implere. Propter ꝙ Petrus apoſtolus ait
in actibus de ore legis, ꝙ neq; nos neq; pa *Actor.5.*
tres noſtri portare potuimus. Adhuc aũt
euangelicę legis eminẽtia cõſtat ex hoc,
ꝙ vetus lex apertè atque cõiter non pro- E
miſit niſi bona terrena, de cęleſti pręmio
euidenter nõ loquẽs. Euãgelica verò lex,
cœleſtia bona, ſpiritualẽ opulentiã, æter-
nam ac deiformem beatitudinem apertiſ
ſimè pollicetur. Vnde in principio prædi
cationis euangelicæ dicitur. Pœnitentiã
agite, appropinquabit enim regnum cœ-
lorũ. ¶Poſtremò lex Chriſti ad obſeruan
tiam ſui inducit amore boni: lex aũt Moy
ſi timore pœnarum: ideo ſecundùm Aug.
breuis differentia legis & euangelij eſt
amor & timor. Vnde apoſtolus, Nõ dedit *2.Tim.1*
nobis Deus ſpiritũ timoris, ſed virtutis
& dilectionis & ſobrietatis, Itaque de le-
giſlatore vnico Dei filio verè accipitur,
quòd in principio huius articuli dictum
eſt, Ecce Deus excelſus ĩ fortitudine ſua, F
& nullus ei ſimilis in legiſlatoribus, de
quo Iſaias ait, Dominus iudex noſter, do *Iob.36.*
minus legifer noſter, dñs rex noſter, ipſe
veniet & ſaluabit nos. Interea quò maior
eſt, dignitas legiferi huius, & quò maior
eſt caritas, beneficentia, & dignatio eius
ad nos, in hoc ꝙ pro noſtra ſalute in prõ-
pria perſona deſcendit ad nos, & proprio
ore legẽ nobis deprõpſit, quò ẽt maior eſt
excellẽtia atque perfectio legis iſtius, eò
grauior eſt noſtra ingratitudo peruerſi-
tas & impietas, ſi legiſlatori huic inobe-
dientes fuerimus, propter quod dicit apo
ſtolus, Irritam quis faciens legem Moyſi, *Hebr.3.*
ſine vlla contradictione duobus vel tri-
bus teſtibus moritur, quantòmagis puta
tis deteriora mereri ſupplicia, qui filium
Dei conculcauerit, & ſanguinem teſta-
mẽti pollutum duxerit, & ſpiritui gratiæ

A contumeliam fecerit? Hinc ergo quo noſter legifer extat ſublimior, & quo benignius ſe habuit circa nos, quo item præclariorem nobis contulit legem, eò diligẽtiores, feruentiores, efficacioresq́; ſimus in obſeruatione ſuæ legis condigna, cum metu & reuerentia ſeruientes, ſcientes, Lucæ. 7. & 12. quia cui plus datum eſt, plus requiretur ab eo. Et ſeruus ſciens uoluntatem domini ſui, nec faciẽs, plagis vapulabit multis.

ELVCIDATIO PROLOGI
S. Lucæ in euangelium ſuum, ſcilicet
Quoniam quidem multi conati ſunt
Item, & primi capituli,
Fuit in diebus Herodis regis Iudææ, ſacerdos quidam nomine Zacarias.

ARTICVLVS II.

B PRæmittit libro ſuo breuem prologũ ſanctus Lucas, in quo cauſam ſe ad ſcribendum mouentem inſinuat, dicens, *Quoniam quidem multi conati ſunt ordinare narrationes*, hoc eſt, ordinatè deſcribere hiſtorias ſeu ſermones, *Quæ in nobis completæ ſunt rerum*, i. operum documentorum, miſteriorumque Chriſti, quæ inter nos eius diſcipulos ſunt peracta atq; exhibita, ex quo ſequi uidetur, quòd & ſanctus Lucas vnus de diſcipulis Chriſti fuit, eiusq́; prædicatione & operibus miraculoſis pſonaliter adfuit, ſaltem ad tempus, ſicut prætactum eſt, & aliqui aſſerunt. Vel dicit hęc C in perſona diſcipulorum, qui affuerunt, quibus ipſe poſtea aſſociatus ſit. Aliqui autem ita exponunt, quæ in nobis completæ ſunt rerum, i. quæ à nobis plenè cõſcriptæ ſunt, quia uidelicet Lucas ſuppleuit multa à Mattæo & Marco omiſſa. Iſti multi qui conati ſunt Euangelium ſcribere, fuerunt quidam hæretici, ſicut Baſilides & Apelles ac alii quidam. Quidam. 2.Thes. 2 n. euangelium ſcripſit, ꝙ à duodecim apoſtolis ſcriptum confinxit, alius quod à Toma æditum affirmauit, alii à Matthia ſic & quidã ſub noĩe Pauli ſcripſerũt epiſtolas ut ipſemet in ſuis tãgit epiſtolis, Hæc autem ex pręſumptione fecerunt, & ut hæreſes ſuas taliter perſuaderent, qui rectè conati fuiſſe dicuntur, quia non ſpiritus ſancti illuminatione adiuti, ſed propriis viribus confiſi fuerunt, ideo habuerunt laborem, non fructum. Qui uerò di-D uinitus illuſtratur, promptè, & faciliter ſcribit ſeu loquitur, & fructuosè proſequitur, nempè, quo deſuper plus illuminatur, dirigitur, et iuuatur, eò celerius, facilius, & fructuoſius operatur, et ꝙ humiliter incipit, ſalubriter proſequitur atque conſummat. Denique ad componendos codices ſacros, ad expoſitiones catolicas faciendas, neceſſe eſt homini diuinitus illuminari, luceque ſapientiæ cum exuberantia quadam perfundi, loquendo de ſapientia quæ inter dona gratiæ gratis datę annumeratur, de qua proteſtatur Apo- 1.Cor.12 ſtolus. Alii (inquiens) per ſpiritum datur Hier. 36 ſermo ſapientię, alii ſermo ſcientiæ. Quò igitur homo diuinitus copioſius edocetur, eò in conſcribendo, dictando, exponendo, eſt promptior. Ibi nanque in do- E cendo nulla eſt mora, ſed tetigiſſe eſt docuiſſe, ſic utique ſcripſit Ieremias, de quo ait Baruc eius notarius. Ex ore ſuo loquebatur Ieremias, quaſi legens omnes ſermones iſtos, et ego ſcribebam in uolumine atramento. Hinc ait Ambroſius, Sine conatu ſunt donationes, & gratia Dei, quæ ubi ſe infuderit, rigare conſueuit, non ut egeat, ſed redundet ſcriptoris ingenium. Non conati ſunt quatuor Euangeliſtæ, ſed diuino ſpiritu, ubertatem dictorum factorumq́; miniſtrante ſine ullo molimine cœpta compleuerunt. Inſuper ſecundũ Origenem Euangeliſta ait, Completę ſunt rerum, quia non phantaſticè (ut dixerunt hæretici) exercuit Chriſtus corpo- F ralem ſuum aduentum, ſed cùm ueritas eſſet, re vera negotium proſecutus eſt. Affectum autem ſuum indicat Lucas, dicendo, Quæ in nobis completæ ſunt rerum, hoc eſt, quæ in nobis manifeſtiſſimæ ſũt oſtenſę. Certa. n. fide et ratione cognouerat iſta, nec in aliquo fluctuabat, *Sicut tradiderunt nobis*, i. nobis dixerunt, noſq́; docuerunt. *Qui ab initio* Euangelicæ prædica- Lucæ 10 tionis Chriſti, *Ipſi uiderunt* corporalibus atque mentalibus oculis opera Chriſti magnificata, puta apoſtoli, quibus loquitur Chriſtus, Beati oculi qui vident quę Ioan. 1. uos uidetis, de quibus ait Ioãnes, Verbũ 1.Ioã.1. caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi unigeniti à patre, Vnde in exordio primæ ſuæ canonicæ idẽ ſcribit, Quod fuit (inquit) ab initio, quod audiuimus, quod vidimus

A oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ cõtrectauerũt de verbo vitæ.

Sed huic obuiare videtur, quod ſecũdũ Hieronymũ Lucas potisſimũ diſcipulus fuit Pauli, quemadmodũ Marcus Petri: & in legenda Lucæ habetur, ꝙ ſicut Marcus ex informatione Petri, ſic Lucas ex inſtructione Pauli, qui opera Chriſti nõ uidit, Euangeliũ ſcripſit. Et reſpondendũ, ꝙ Lucas primò ab aliis Apoſtolis qui à principio prædicationis Chriſto adhæſerũt, inſtructionẽ accepit. Deinde Paulo exponẽte plenius eſt inſtructus. Hinc ait Teophilus, Veritatẽ uel Paulo exponẽte, vel aliis Apoſtolis, qui ab initio viderãt conſecutus eſt. Inſuper iuxta Bedã, non ſolũ Lucas & Marcus, ſed Matteus quoq; & Ioannes multa de infantia ſaluatoris & pueri-
B tia ac genealogia ipſius aliis narrãtibus dixerũt. ¶Rurſus quæritur, ſi Lucas ex Apoſtolorũ inſtructione euangeliũ ſcripſit, & ſimiliter Marcus ex beati Apoſtoli Petri informatione, quomodo ex inſpiratione, & eruditione ſpiritus ſancti ſcripſiſſe feruntur? Et reſpondendũ, ꝙ ſpiritus infallibiliter eos in ſcribendo direxit, & adeptam eorũ ab Apoſtolis aliis inſtructionẽ, ſua deifica illuminatione perfecit, certificauit, & gubernauit, eosq; ad ſcribendum induxit, *Et miniſtri fuerunt ſermonis*, i. euangelicæ prædicationis, quem Chriſto iubẽte, & ſpiritu ſancto implente fideliter prædicauerunt, vbiq; prædicationi miniſtrauerũt, in quantũ ei ſubiecti fuerunt & ex Chriſti imperio eã prædicando aliis exhibue-
Acto. 6. runt, Hinc in Actis ſpiritus ſanctus effa-
C tur, Segregate (inquiens) mihi Paulum & Barnabã in opus ad quod aſſumpſi eos. Et Petrus teſtatur, Nobis præcepit Deus prędicare populo & teſtificari, quia Ieſus xps eſt, qui conſtitutus eſt iudex uiuorum, & mortuorũ. Et apoſtoli quoq; dicũt. Nos verò orationi & miniſterio verbi inſtantes erimus. Põt quoq; de increato Dei patris verbo intelligi, cui miniſtrauerũt Apoſto-
Heb. 4. li, de quo ad Hebræos Paulus, Viuus (inquit) eſt ſermo Dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & non eſt ulla creatura inuiſibilis in conſpectu eius, *Viſum eſt & mihi*, i. rationabile mihi apparuit tã ex inſpiratione diuina, quã ex ratione humana. Conſiderauit etenim Lucas per propriam rationem, ꝙ expediens eſſet à ſe

euangelium ſcribi in quo ab aliis præter- D
miſſa inſererentur *Aſſecuto omnia à principio* Quod ait, Omnia à principio referri poteſt ad participium aſſecuto: eritq; ſenſus, viſum eſt mihi aſſecuto, i. per cognitionẽ adepto, omnia quæ Chriſtus à principio ſuæ prædicationis fecit ac docuit, hoc eſt, uniuerſorũ operũ, documentorũque Chriſti cognitionẽ adepto, tã per illuminationẽ diuinã, quã per Apoſtolorũ informationẽ: nõ ꝙ ſimpliciter omnia in ſpecie ac indiuiduo facta et documẽta ſaluatoris aliquis euangeliſtarũ deſcripſerit ſed omnia ad fideliũ inſtructionẽ requiſita, ſeu omnia in genere, vel quędã de omnibus, vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorũ, non pro ſingulis generum, iuxta Pſal. 9.
quem modum ait pſ. Confitebor tibi do- E
mine in toto corde meo narrabo omnia Acto 1.
mirabilia tua. Et in actis, Chriſtus primũ (inquit) quidem ſermonem feci de omnibus ò Teophile, quæ cœpit Ieſus facere, Ioan. 21
& docere. Quod aũt non ſimpliciter omnia, conſtat ex eo quod i Ioanne legitur, Multa alia fecit Ieſus: quæ ſi ſcribantur ꝑ ſingula, ne ipſum mundum arbitror poſſe capere eos, qui ſcribendi ſunt libros. Deniq uerba hęc omnia à principio referri poſſunt ad id ꝙ ſubditur diligenter ex ordine tibi ſcribere, ut ſit ſenſus, Viſum ẽ mihi aſſecuto, i. Chriſtum, & Apoſtolos potisſimum Paulum corporaliter ac ſpiritualiter imitato, uel ſaltem ipſos Apoſtolos corporaliter etiam, non ſpiritualiter tantũ omnia Chriſti miſteria, uerba & geſta, iuxta ſenſum prætactum à principio
annunciationis præcurſoris Chriſti, uel à F
principio incarnationis Chriſti diligenter. Hoc. n. exigit altitudo materiæ libri huius & dignitas eius, de quo tractat uolumen hoc, ut pote excellentia Chriſti, de quo tanquàm de uerò Deo, niſi circũ-
ſpectè ac reuerenter loquendum eſt, & ut Iere. 48.
Ieremias fatetur, Maledictus qui facit opus Dei negligẽter: imo quãtò diuiniora, altiora, ac ſalubriora ſunt quæ ſcribũtur, tãtò reuerẽtialius, diligẽtiusq; ſcribenda ſunt, nõ præcipitanter, & intimoratè, iactanter aut præſumptuosè, et ex ordine, i. ordinatè uidelicet ſecũdùm ordinem ſeu proceſſum rei geſtæ, ꝙ confert ad prolixitatem vitandam & ad intelligentiam clariorem habendam, utq; Apoſtolus loquitur,

tur,

A tur,quæ à Deo ſunt ordinata ſunt Sapientis.n.eſt ordinare atque in uerbis, factis et ſcriptis ſe ordinatè habere:propter qđ Rom. 8. dicit Apoſtol.Omnia honeſte & ſecundū 1.Cor. 14 ordinem fiant in uobis *Tibi ſcribere* non Mar. 13 ſolū ad tuam, ſed ad omnium Chriſtianorum vtilitatem,ſicut ait dominus,quod uni dico omnibus dico *Optime Teophile* circa quod ſcribit Teophilus: ſcribit autem ad Teophilum uirum inclytum, fortasſis & principem,quia quod dicit optime, dicebatur principibus atque præſidibus, ſicut Paulus Feſto præſidi dixit,Optime feſte.Contra quod arguit quidam,quia(vt dicit)talis modus loquendi proprius eſt ad prælatos,qui debent alios in bonitate Act. 26 excellere.Iterum non eſt veriſimile ꝙ o- B miſſis epiſcopis,quorū eſt alios informare ſcripſerit principi ſeculari. Hæ autem inſtantiæ non procedunt. In ſcripturis.n. canonicis non inuenitur,ꝙ alicui prælato quis ita loquatur. Quòd uerò conſuetudo fuerat tunc principibus ſecularibus taliter loqui,patet ex eo quòd etiam in actis Lyſias tribunus ſic ſcribit principi ta- Act. 13. li,Optimo præſidi Felici ſalutem.Præterea in primitiua eccleſia ſeculares principes erant cómuniter ualde religioſi:ideo ſatis probabile eſt, ꝙ alicui tali ſcripſerit iſta.Eidem quoq; Teophilo ſcripſit actus Apoſtolorū.Porrò Teophilus interpretatur amans Deū,vel amatus à Deo. Quiſquis ergo amat Deum, vel ab eo amari ſe cupit, ſibi putet hoc euāgeliū ſcriptum,& tanquā munus ſibi à Deo donatum accipiat,ſibiq; commendatum pignus conſer- C uet *Vt cognoſcas eorum uerborum*,i.euangelicorum ſermonum *De quibus eruditus es* per Chriſti diſcipulos,ut ſola inſtructione vocali, vel etiam per euangelia Mattæi, & Marci iam ſcripta quæ forſitan uidit, quāuis hoc certum non ſit *Veritatem* ut.ſ.certius,pleniusq; inſtruaris de Chriſti verbis & factis atq; miſteriis. Frequenter autem in ſcripturis verbum pro facto ſeu re ſignificata per verbum accipitur,ut dum in libris Regum loquitur Ezechias, Non fuit verbum in domo mea, quod non oſtenderim eis.

CONſequenter Lucas incipit narrationem. *Fuit in diebus Herodis regis Iudææ ſacerdos quidam nomine Zacarias* conuenienter Lucas à præcurſore Chriſti euāgelium ſuum exorſus eſt, quia ex his quę D de pręcurſore leguntur, fides non parum corroboratur, & ea quæ de Chriſti mirabilibus leguntur,credibiliora redduntur. Itaque tempore quo Herodes in Iudæa regnabat fuit hic Zacarias.Tres autem fuerunt Herodes de quibus fit mentio in ſcripturis,Primus fuit Herodes de quo nunc ſermo,qui dictus eſt Aſcalonita, quia in Matt. 2. Aſcalone urbe Paleſtinæ ſuum conſtru- Mat. 27 xit palatium,qui necauit infantes.Secun- Lucæ. 23 dus fuit filius eius Herodes Antipas, qui Mar. 6. Chriſtum in paſſione deriſit et decolauit Ioannem.Tertius fuit Herodes agrippa, Act. 12 qui Iacobum decapitauit, & Petrum incarcerauit,atq; ob ſuam ſuperbia ab angelo ſancto percuſſus,uermibusq́ue conſumptus eſt. E Tres quoq; leguntur fuiſſe Zacariæ,qui ſancti fuerunt.Primus fuit Zacarias filius Ioiadæ pontificis, de quo in libris Regum habetur. Secundus fuit Zacarias unus,duodecim prophetarum,cuius liber ſententioſiſſimus, pulcherrimuſque conſiſtit.Tertius de quo nunc agitur.Apte autem de primò Herode iam uerbum fit,ut tacitè demōſtretur, quòd ſub illius imperio Chriſtus ueraciter uenit. Iacob n.in Gen.prophetauit,quòd dominatu Iu- Gen. 24. dęorum ad alienigenam prorſus tranſlato naſceretur Meſſias, Non auferetur(inquit)ſceptrum de tribu iuda, et dux de femore eius,donec ueniat qui mittēdus eſt et ipſe erit expectatio gentium. Herodes autem de genere extitit Idumæorum, & ab imperatore Romano factus eſt rex Iu- F dæorum,qui cum ingreſſi fuiſſent terram promiſſionis,primò regebantur per iudices uſque ad Saul excluſiuè ſeu Samuelē incluſiuè,deinde per reges uſque ad capti- Ioſue. 13 uitatem Babilonicam: Poſtea per pontifi- Iudicū. 2 ces regebantur uſque ad Hircanū regem 4.Re. 25 ſimul atque pontificem, quo ab Herode primò occiſo,regnauit Herodes,& Iudæi de cætero ſub alienigenarum principatu fuerunt,ſicut nunc uſque ſunt *De uice abyæ* id eſt,de ſeminæ Abię ſacerdotis, et loco eius in templo miniſtrans ſeu ei in miniſterio templi,ſuccedens prout tunc patribus,ſacerdotibus mortuis filii loco illorū in templi miniſterio ſucceſſerunt. Porrò, ut in paral.legitur,Dauid rex cultum cu- Para. 15 piēs ampliare diuinū,cōſtituit. xxiiii. ſacer-

A ſcerdotes principales de totidē familiis ſa-
cerdotalibus ex ſemine Aarō natis,tūc.n.
inuentæ ſunt xvi.familiæ de Eleazaro fi-
lio Aarō natæ,octo aūt de Itamar filio Aa
rō,de quarū qualibet ordinauit Dauid vnū
ſummū ſacerdotē, qui toti ſuæ præeſſet fa
miliæ,atq; in ſua miniſtraret hebdomada
cecidit́q; ſors octaua ſuper Abyam cui li
nealiter ſucceſsit hic *Zacarias*. Verūtamē
omnibus iſtis præfuit vnus ſummus ſacer
dos,qui pōtifex dicebatur, principsq́; ſa
cerdotū.Et uxor illi de filiabus Aaron, &
nomen eius Eliſabet. Vterq; itaq;,ſ.Zaca-
rias & Eliſabet Aaronitæ fuerūt. Et quan
Nu. 36. uis in vet.fuerit te. ꝑceptū vt viri de ſuis
Leui. 25 tribubus acciperēt cōiuges & econtra, ne
ſortiū diſtributio ſeu hæreditatū diuiſio
B cōfunderetur in iubileo, i.quinquagena-
rio anno,in quo omnis hæreditas ad prio
rē ac propriū poſſeſſorē redibat, hoc tñ in
tribu ſacerdotali nō ſeruabatur,ſed hoīes
tribus illius aliarū tribuū hominibus po
Ioſu. 13. terāt matrimonialiter copulari. Nō.n.ut
Nu. 18. cæteri hæreditatē habebat, ſed dñs Deus
Deut. 18 fuit eorū hæreditas, quia de eius ſacrifi-
ciis ſuſtētabātur, nec certa loca hæredita
ria habuerūt,niſi ad habitādū, pecoraque
Iere. 32. alēda. Sic nēpè Ier.propheta atq; ſacerdos
agrū ſe habuiſſe teſtatur. In hoc ergo di-
gnitas præcurſoris oſtēditur,ꝙ utroq; pa
rēte Aaroniticæ, ſacerdotaliſque extitit
ſtirps,imò filius ſacerdotis principalis in
ſua familia. Sacerdotalis quippè, & regia
tribus tūc principales fuerūt,& matrimo-
nialiter copulari cōſueuerūt, quēadmodū
C à principio vxor Aarō fuit Eliſabet filia
Aminadab de tribu Iuda. Verūtamen To
mas allegat Teophilū hic dicentem, Nō
permittebatur Zazarias de alia tribu acci
pere uxorē *Erāt aūt iuſti* triplici vtiq; iuſti
tia:ſ.vitę & veritatis ac virtutis, *Ambo*.ita
ꝙ nō ſolū carnis propagatione,ſed & virtu
tū imitatione ſobolis Aaron erāt,de quo
Pſa. 105 fertur in pſal. Aarō ſanctū dñi, *Ante deū*,i.
Philip. 1 verè,nō fictè,ſed diuino iudicio tales e-
Iob. 36. rāt quales & nūc oēs ſunt qui Deo in om
Matt. 6. nibus placere,deſiderāt, eiuſq́; iugiter in
cūctis gloriā & honorē intendūt. Sūt aūt
quāplurimi ante hoīes iuſti, ſicut hypo-
critæ,& oēs inanis gloriæ cupidi, ſimula-
tores & callidi,qui prouocāt irā Dei, de
quibus ait Saluator, Receperūt mercedē
ſuā. Sed cū ſcriptū ſit in libro pſalmo-
rū,Nō iuſtificabitur in conſpectu tuo oīs D
Pſa. 142. uiuens. Et Iob dicat,Nō iuſtificabitur hō
Iob. 9. compoſitus Deo:itemq́; Sapiens, Non te
Eccle. 3. iuſtifices ante Deū,qūo quiſquā mortaliū
iuſtus dicitur ante Deū? Et reſpondendū,
ꝙ hominē uiatorē ante Deū iuſtificari, iu
ſtūve eſſe aut dici, intelligi pōt triplici-
ter. Primò,ꝙ pura ſit eius iuſtitia nihil ha
bens culpæ admixtum, & ſic non iuſtifica
tur ante Deū omnis uiuens in carne mor
tali,quia in multis offendimus omnes, &
quaſi pannus menſtruatæ ſunt uniuerſæ
Iſai. 46. iuſtitiæ noſtræ,vt dicit Iſaias. Secundò,ꝙ
comparatione æquitatis diuinę iuſtus di
catur,& hoc ruſus ſtare non ualet: iuxta
Iob 24. illud Iob, Nunquid homo Dei compara-
tione iuſtificabitur: Tertiò ꝙ à Deo iu-
E ſtus iudicetur,et coram eo iuſtus ſit ſecun
dū modum humanæ conditioni propor-
tionatum,ſicq́ue electi et omnes in gratia
exiſtentes, aliquo modo iuſti ſunt ante
Deum:propriè tamen iuſti dicuntur no-
tabiliter uirtuoſi,præſertim homines per
fecti & ſancti, ſeu diuini atque heroici,
quorum corda in affectum bonitatis, &
æquitatis conuerſa,omni ſe cuſtodia corā
Deo cuſtodiunt,de quibus loquitur Chri
Mat. 5. ſtus, Beati mundo corde. Inſuper decuit
ualde Chriſti præcurſorem de ſanctis na-
ſci parentibus, ut teſtificatio eius de Chri
ſto,ſuæque ſanctitatis conuerſatio ex ſan
ctitate parentum ſuorum credibiliores iu
dicarentur. Proles nanque frequenter pa-
rentum ſequitur bonitatem, vnde & nunc
parentum Ioānis deſcribitur ſanctitas, vt
F ipſe Ioannes quaſi hæreditario iure uidea
tur aſſecutus iuſtitiā, *Incedētes*,i.ad beati-
tudinē feſtinātes,propinquātes,ſeu ſpūali
ter tranſeūtes *In omnibus mādatis* obſeruā
do præcepta decalogi quæ uocātur mora
lia. Rectè aūt ait in oībus, quia nō ſufficit
aliqua obſeruare ſi vnū prætermittatur,
ſecūdū illud Iacobi, Quicūq; totā legem
impleuerit,offendat aūt in vno, factus eſt
oium reus, *Et iuſtificationibus*,i. obſeruātiis
præceptorū iudicialiū,quę erāt quædā de
terminationes præceptorū moraliū, quò
ad modū ſeruādi iuſtitiā circa proximos:
in obſeruātiis quoq; præceptorū cerimo
nialiū quæ erāt determinationes præce-
ptorū moraliū quantū ad modum ac ritū
colendi Deum *Sine quærela*, i.irreprehēſi-
biliter, ita quòd nullus cōtra eos mouit,
moue-

A moucreve potuit rationabiliter querelã ſeu accuſationẽ,quia & ſi quotidie venia liter peccauerunt,de hoc tñ quotidie ſa-
1.Cor. 6. tisfecerunt,implentes illud Apoſtoli,Ne mi.ni dãtes vllã offenſionem, vt non uitu-
Philip.2 peretur miniſterium noſtrũ. Vnde ad Filip.hortatur,Oia(inquiens) faciliter ſine murmurationibus, vt ſitis ſine querela, ſimplices filii Dei in medio nationis pra
Iudith.8 uæ atq; peruerſæ.Sic de Iudith in lib.eius ſcriptum eſt,ꝙ erat in oĩbus nominatiſſima,nec erat qui malũ loqueretur de ea. Deniq; ſunt quædã virtutes morales q. bus hõ proximus ſuis acceptus redditur, & ſuauis,videlicet,manſuetudo, humilitas,patiẽtia,modeſtia,liberalitas, eutrapolia. Vnde Augu.ait in regula, In oĩbus
B motibus veſtris, nihil ſit qđ cuiuſquã offendat aſpectũ,ſed quod veſtrã deceat ſanctitatẽ. Itaq; qui inter alios conuerſatur, nõ per indiſcretũ rigorẽ ſe illis exhibeat onerosum,imò ſocialiter ſe gerat ac dulciter,ſaluo ſemper ordine ęquitatis.Hinc Seneca loquitur,Sic te geras ſapienter, vt nemo te habeat tanquã aſperũ, nec ſpernat ut uilẽ.Qui aũt ita non agunt,ab Ariſtotele duri,& agreſtes vocantur: ſiquidẽ durior humanũ æquitas querimoniã prouocat,ſm Ambro.Ad hanc pietatem ſpecialiter dare ſe debent, qui ex naturali inclinatione in iraſcibili abundantes, ſemper ad æquitatis rigorẽ feruntur. Porrò in uerbis his paucis,Zac. & Eliſabeth magnificè cõmendantur, & in uerbo abbre-
C uiato cõtinetur ſenſus exuberans. Tanta nanq; fuit eorũ iuſtitia,&iugũ illud legis
Act.15. (qđ adeò graue fuit,ut de ipſo Petrus teſtatur, quia nec nos, nec patres noſtri illud portare potuimus,quibus verbis præcipua difficultas nõ abſoluta impoſſibilitas obſeruandi inſinuatur)plenè portaſſe pro
Ioſue.11 bentur,fueruntq; ſimiles Ioſue,de quo legitur, Non præteriuit Ioſue de uniuerſis mandatis dñi,ne unum quidem uerbum. Qui ergo Zacariam, eiuſq; coniugem ap
Rom.12. petit imitari,impleat illud Apoſto. Prouidentes bona,non tantùm coram Deo, ſed coram omnibus hominibus. Pręterea ſecundùm Ambro. Cum mandatis cęleſtibus obedimus,in eis incedimus:dum autem congruè iudicamus,iuſtificationes domini tenere uidemur, Nulla quoq; querela eſt,ubi & mentis bonitas concordat

& facti,Origenes etiã ait, Poteſt aliquid D iuſtum iniuſtè fieri, ut cũ eleemoſyna datur iactantiæ cauſa,quod nõ eſt ſine querela *Et non erat illis filius*, i.aliqua proles: filius enim hoc loco non tàm ſexũ quàm germen deſignat, ſic quod à filia non diſtinguitur, ſecundùm quàm acceptionem ad patrem refertur. Frequenter autem dominus ſubtrahit ſobolem etiam iuſtis, ut tota eorum ſpes,affectio, conſolatio, & occupatio,in Deo ſtabiliantur. *Eò quòd eſſet Eliſabeth ſterilis*. Hæc eſt vna cauſa ſpecialiſque ratio ex parte uxoris, quòd filium non habebant, quoniam illa ex naturali diſpoſitione extitit infœcunda etiam tempore iuuentutis: alia uerò cauſa ſubiungitur. *Et cum ambo proceſſiſſent in diebus ſuis*,id eſt,ad tantùm ſenium deue- E niſſent, quòd ad prolificandum naturaliter inhabiles extiterunt. Hinc conceptio Ioannis ex parte matris ſuæ fuit miraculoſa ſeu ſupernaturalis dupliciter,utpotè ex parte ſterilitatis, & ſenectutis, ex parte uerò patris ſui fuit miraculoſa ſimpliciter, quia ob ſenium eius, ſic & ſanctorum patriarcarum coniuges ſteriles fuiſſe leguntur,ut patet in Geneſi de Sara cõ Gene.11
iuge Abrahæ,Rebecca coniuge Iſaac:Ra Gene.25
chel uxore Iacob,*Factum eſt autem cùm ſa*- Gene.20
cerdotio fungeretur Zacarias, id eſt, actus officii ſeu ordinis ſui ſacerdotalis exequeretur in templo.*In ordine uicis ſuæ*, id eſt, hebdomada ſeu ordinaria ſeu contingente ipſum ex ordine quo ſacerdotes præfati ſibi inuicem in officio ſacerdotis ſuccedebant *Ante Deum*, id eſt, in conſpectu F & præſentia ſeu beneplacito Dei: uel ante Deum,id eſt, in templo ubi Deus ſpecialiter habitauit, quemadmodum ſcri- Pſal.10
ptum eſt,Dominus in templo ſancto ſuo Leui.16.
Sorte exijt,id eſt ſecundùm exigentiam ſortis ſuæ quæ fuit octaua ut patuit. Diſtributiones enim hebdomadarum (in quibus ſæpè miniſtrabant uigintiquatuor ſacerdotes in templo) datæ fuerunt per ſortes: ſicque quiuis illorum ſecundùm exigentiam, & ordinem ſortis ſuæ exiuit, uel domum ſuæ habitationis uel locum propè templum, in quo loco ſe ſacerdotalibus ueſtibus induit. Sacerdotes ſiquidem iſti hebdomada qua miniſtrabant in templo caſtitati uacabant, nec proprias domos ingrediebãtur, ſed in du-

muncultis

A munculis circa templum ſitis quę exedrę vocabantur, cubabant. *Vt incenſum poneret ingreſſus in templum domini* incenſum pro holocauſto accipi ſolet, puta pro ſacrificio quod ad diuinæ maieſtatis honorē totaliter comburebatur, ad figurandum ꝙ rationalis creatura debet ſe creatoris ſui obſequio totaliter mancipare, quo tamē ſacrificio ſpecialiter præfiguratus eſt ſtatus religioſorum, qui ſe totos diuino offerunt cultui Deoque vouent. Interdum verò pro incenſo thymiamatis ſumitur.

Exod.30 ¶ Sancti patres Ambroſius, & Beda hic ſentire videntur, ſobriè tamen, non multum aſſertiuè, ꝙ Zacarias iſte fuerit ſummus ſacerdos ſeu pontifex, quia incenſa ponere intra ſancta ſanctorum ſemel in anno ſoli licebat pōtifici. Vnde & Gorra ait, B ꝙ ingreſſus eſt templum. ſ. primò in ſancta, ſecundò in ſancta ſanctorum cum thure, & ſanguine, poſtea redijt in ſancta ad altare incenſi: quod ſecundùm Ioſephum & omnes ſanctos inde loquentes fuit in loco templi, qui dictus eſt ſanctum vel ſancta. ſecundùm Aug. verò fuit intra ſancta Exod.36 ſanctorum. Sed quoniam Ioſephus, & cæ Leuit.16 teri Iudæorum pōtificia ac ſacerdotia deſcribentes de ſummo ſacerdotio huius Zacariæ nullam (vt dicitur) faciunt mentionem, alij magis & fortè probabilius putant, ꝙ non fuit ſummus ſacerdos nec ſancta ſanctorum intrauit ſed ſancta: & incenſum quod poſuit eſt illud quod omni die fiebat in altari incenſi. Peracto. n. ſacrificio in altari holocauſtorum quod erat in C atrio vbi miniſtrabant ſacerdotes minores: ſacerdos qui miniſtrauit, & ſacrificauit ibidem, manibus ſuis ac pedibus primò lotis ſumpſit prunas de altari holocauſtorum, intrans'q; primam templi partem, quæ dicitur ſancta, cremabat in illa thymiama ſuper altare incenſi, & tūc fuit ſacrificium conſummatum. Per illā namque euaporationem ſeu thurificationem deſignabatur offerentis deuotio. Et quoniam ſacrificia illa legalium non erāt per ſe Deo accepta, ſed ex offerentium deuotione, & fide, idcircò in præfata intentione fuit ſacrificij conſummatio iam prætacta. Deniq; his fauere videtur, quod in 2.Pa.29 lib. Paralyp. ſacerdotibus loquitur Ezechias, Nolite (inquiens) negligere filij mei, vos eligit dominus vt ſtetis corā eo, & miniſtreris ei, colatis eum, & cremetis D ei incenſum. Hoc ergo incenſum quod iuniores ſacerdotes facere potuerunt, poſuit Zacarias incendendo thymiama per prunas prædictas, & illud incenſum ponēdo ſuper altare incenſi, quod item altare aureum appellatur, *Et omnis multitudo populi erat orans foris*. i. extra templum, puta in atrio, quia non licuit ſecundùm legem populo ingredi ſancta, aut ſancta ſanctorum, hoc eſt, primam aut ſecundam partem templi. Porrò in templo fuit quo- Num.27 tidie duplex ſacrificium, vnum de mane, Num.28 aliudq; in veſpere: & iuxta hoc fuit quotidie duplex hora incenſi, videlicet mane & veſpere. Nihilominus per antonomiam hora incenſi dicebatur dies expiationis, quia tunc ſolemnius offerebatur omni populo confluente, foris tamen manente: ad E inſinuandum ꝙ ſacerdos profundius debet penetrare diuina quàm populus, qđ potiſſimum pertinet ad prælatum atque Iere. 10. paſtorem, cuius comparatione populus Ezec.34. grex vocatur, & de hac hora incenſi qui- Mich. 7. dam exponunt quod ſubditur, *Hora incen* Leui.16. *ſi* Gloſa etenim ait, Iſta ſolemnitas ſeptimo menſe celebratur, hoc eſt, decima die Septembris, & dies expiationis ſeu propitiationis nominabatur, quando ſolus pōtifex intrabat ſecundùm tabernaculum. ſ. ſancta ſanctorum cum ſanguine. Sed hæc gloſa procedit ſecundùm expoſitionem Ambroſij, & Bedæ, opinantium Zacariam fuiſſe pontificem: vnde & Beda ait, Incenſum in ſancta ſanctorum à pontifice deferri expectante extra templum omni popu F lo decimo die ſeptimi menſis, & hanc diē Heb.2. expiationis ſeu propitiationis vocari do- Heb.3. minus iuſſit, cuius diei myſterium Apo- Heb.4. ſtolus ad Hebræos pandens, Ieſum oſten- Heb.5. dit pontificem verum, vtpotè per pontifi- Num.16 cem legalem ſignificatum, quia Ieſus in Heb.9. ſanguine proprio ſecreta introiit, vt proprium nobis faceret patrem, & interpellaret pro peccatis eorum, qui adhuc præ foribus orantes expectauit.

Itaq; aduertendum, ꝙ præter incenſum præfatū qđ ab inferioribus ſacerdotibus ponebatur, fuit adhuc aliud incenſum qđ ſoli pontifici licuit exercere, ſeu ponere intra ſancta ſanctorum in die expiationis, verùm hoc non ponebatur ad offerendū, ſed vt nebula inde aſcēdens operiret oraculum

A tur: ſicut in vita ſāc̃ti Martini narratur,
ſed mētē interius directè cōſolari, & cōfor
tare nō valet, quia nec immediatè atq; di
rectè agit in eū, quēadmodū angelus, eā il
luminādo. *Exaudita eſt deprecatio tua*, quā
nūc in ſacrificādo, & incēſum ponēdo cor
de & ore fudiſti. Dicūt aliqui, ꝙ non ſolū
pro Chriſti aduētu, ſed & pro filio exora-
uit. Aug. verò in li. de quæſtionibus Euā
gelii cōtradicit & dicit, Nemo orat accipe
re, quod ſe accepturū deſperat. Vſquequo
à Deo aūt deſperauit ſe filiū habiturū, qđ
nec angelo filiū ꝓmittēti crediderit. Pro-
babile tamē eſt, ꝙ iā ante pro hac re depre
catus ſit dominū ſicut & Iſaac orauit pro
ſobole, cernēs ꝙ cōiūx ſua ſterilis eſſet, vt
Gen. 25. patet in Geneſi. Anna quoq; (vt in li. Re.
B legitur) & alii ſancti veteris teſtamenti.
1.Reg.1. Tunc.n. grāde corā hominibus fuit oppro
briū, cōiugii fructu carere, Inſuper Zaca-
rias (vt aliqui dicūt) orauit ēt pro libera
tione Iudæorū à dominatu Herodis & a-
lienigenarū, tributoq; Ro. Certius autē
tenēdū eſt, ꝙ pro aduētu Meſſiæ totis ora
uit præcordiis, & pro ſpūali ſalute. Et qm̄
Deus liberaliſſimus dator ac exauditor
ē, & munificētiſſimus benefactor, abūdan
tia pietatis ſuæ merita ſupplicū excedens
& uota ſeu deſideria: nō ſolū demonſtrat
ſe Zacariā audiſſe, imò & plura quā petiit
ſe daturū teſtatur, ut filiū tā electū, tāta-
que gratiarum cariſmata uniuerſæ Iſrae
liticę plebi per eum. Nam ſubditur. *Et Eli
ſabet uxor tua pariet tibi filium.* Conuenien
C ter angelus nomen coniugis Zacariæ ex
preſſit, ne de alia ſe putaret filium habi-
turum, eo ꝙ iſta uetula eſſet ac ſterilis *Et
uocabis*, i. eſſe dices, ſeu uocādo exprimes,
Nomen eius Ioannes, uel uocabis nomē e-
ius nominatum. i, rem ipſam ſeu filium
Mat. 10 tuum Ioannem. i. nomine hoc nominâte
Luc. 7. quod eſt Ioannes. Itaq; propter certitudi
nem prophetiæ nome filii naſcituri ex-
primitur, & propter ſanctitatē ac dignita
tē eius futurā, ita ob nominis interpreta-
tionē rei ſignificatæ cōuenīētē. Ioānes nā
que in quo eſt gratia interpretatur. Rectè
ergo Ioānes uocari præcipitur, cui tanta
fuerat gratia dāda, ut de ipſo Chriſtus te-
Ioan. 1. ſtatus ſit, Inter natos mulierū nō ſurrexit
maior Ioanne Bap. qui & Chriſtum (per
quem gratia & ueritas facta eſt) cecinit ad
futurum, & monſtrauit præſentem. Deni

que ſex hominum nomina prænuntiata D
leguntur in ueteri teſtamento uidelicet Gene. 13
Iſaac, Sampſonis in lib. Iudit. ſecundùm Iudi. 13.
aliam tranſlationem ut aliqui dicunt. Gen. 13.
Tranſlatio nanque Hiero. ita non habet 3.Re. 15
Ioſiæ, ut in lib. Reg. patet. Hi tres ſancti Nu. 24.
fuerunt. Itē Iſmaelis, Agag, & Cyri, quos Iſai. 45.
reprobos fuiſſe aſſeritur, quod de duobus Prov. 23
ultimis conſtat, *Et erit tibi gaudium & exul
tatio*. i. in natiuitate eius tanta tibi in mē-
te lætitia erit, ꝙ redundabit in corpus,
uultuque hilaris apparebis, & ex magni-
tudine gloriationis tuæ tota tua natura
ſuauiter reflorebit, non ob id duntaxat, ꝙ
filius tibi ſit natus, ſed quoniam filius ta-
lis ac tantus, tamque prælectus à Deo, ſic
que implebitur in te illud Sapien. Exulta Pro. 10.
gaudio pater iuſti, & qui genuit ſapien- E
tem, lætabitur in eo. Rurſusque ſcriptum
eſt, Gloria patris, filius ſapiens. Præterea
quantùm de bono gloriandum ſit filio,
patet per illud Eccleſiaſtici, Ne iucunde- Eccl. 16.
ris in filiis impiis, ſi multipicētur. Melior
eſt unus timens Deum: quàm multi filiī
impii. Et utile eſt mori ſine filiis, quàm
relinquere filios impios. Dicit quoq; Am
broſius, Admonentur hoc loco parentes
gratias agere Deo, tàm pro ortu, quàm
pro meritis filiorum. Non enim medio-
cre Dei munus eſt dare liberos propaga-
tores generis, ſucceſſionibus hæredes. Di
uinum igitur munus fœcunditas eſt pa-
rentis, *Et multi in natiuitate eius gaudebunt*,
uidelicet cognati tui, amici atque uicini,
quos multæ cauſæ ad congratulationem F
hanc induxerunt. Primò, quoniam Zaca-
rias, & Eliſabeth omnibus ſingulariter
cari fuerunt, idcirco eorum proſperitati,
& gaudio congaudebant. Secundò, pro-
pter bonitatem magnitudinemque mi-
raculi, quod uidebant in puero tàm ſu-
pernaturaliter. Tertiò, quia in puero
nato conſiderauerunt diuinam fuiſſe ui-
ſionem impletam, quam habuit Zaca-
rias. Quartò, quia ſperabant hunc pue-
rum magnæ fore utilitatis, & gratiæ, ita
quòd totus populus Iudæorum ex ipſo
proficeret, atque diuinitus iuuaretur per
ipſum. Denique ſingulis annis in natali-
tio eius omnes Chriſtiani ſpecialiter glo
riantur, ꝙ tāti ſancti ſocietatē ſortiti ſunt,
& qui in peccato natus nō fuit ut cæteri
ſancti cōiter, ſed mundatus, & ſanctifica-
tus

A tus fuit in vtero matris: à Saracenis quo-
que eius natiuitas feſtiuatur. Hinc ratio
gaudii ſubditur. *Erit enim magnus*, magni
tudine ſpirituali, quæ eſt magnitudo gra
tiæ, & ſapientiæ ac virtutis, ita ꝙ eſſe ma-
iorem, eſt eſſe perfectiorem, *Coram domino*,
.i. verè. ita quod Deus iudicabit eum ta-
lem. Quidam verò magni ſunt, non vtiq;
coram Deo, ſed coram propriis, & coram
hominibus, ſicut hypocritæ, & ſuperbi,
quorum cuilibet dr̃, Depone magnitudi-
Iob. 36. nem tuam abſq; tribulatione. Quis autẽ
beatiſsimi huius Ioannis magnitudinem
poſsit exprimere? Sed angelus conſequen
ter eam declarat, & Chriſtus vnico teſti-
monio complexus eſt multa: Inter natos
(inquiens) mulierum non ſurrexit maior
Ioanne Baptiſta. Inſuper (ſecundùm Am-
B bro.) ſicut corporis, ita & animæ numera
mus ætates, non ratione tẽporis, ſed quali
tate, & gradu virtutis, vt uir perfectus ille
dicatur, qui pueritiæ caret errore, & lubri
cum adoleſcentiæ, animi maturitate tran
ſcendit: puſillus autem, qui nullũ adhuc
uirtutis habet proceſſum. Poſtremò ſecũ-
dùm quatuor dimenſiones corporales, ſpi
ritualis quoq; magnitudo in quatuor pro
portionaliter conſiſtit: puta in conuerſa-
tionis, ſeu contemplationis, vel dilectio-
nis diuinæ, in latitudine caritatis fraternæ
in profunditate humiliationis, in longi-
tudine perſeuerantiæ uſq; in finem, ſecun
Mat. 24. dùm illud apoſtoli ad Epheſios, Vt poſsi
Ephe. 3. tis comprehendere cum omnibus ſanctis
quæ ſit longitudo, & ſublimitas, & pro-
fundum, *Vinum & ſiceram non bibet*. Secun
C dùm Bedam, per ſiceram Iudæi intelligũt
omnem potum inebriatum de quacunq;
ſit confectus materia, per quod auſteritas
uitæ Ioannis, parcitasq; ſignantur. In lib.
Iudic. 13 Iudicum quoq; hæc pocula leguntur Sãp
ſoni prohibita, quoniam Nazaræus Dei
fuit ab utero matris uſq; ad diem mortis.
Ioannes uerò ſublimius fuit Nazaræus,
Leu. 10. id eſt, Deo conſecratus toto tempore ui-
tæ ſuæ: ideo per omne tempus ſuæ uitæ
ab his abſtinuit potibus, ſicut in lege ab-
ſtinebant ab his Nazarçi tempore conſe-
crationis, ſeparationisve ſuæ, & poſtea ui
num bibere potuerunt, ut in lib. Num. de
Num. 6. ſcribitur. Decuit autem Ioannem tantæ
abſtinentiæ eſſe, vt teſtimonium eius de
Chriſto credibilius redderetur, inſinua-
retq; per uitæ ſuæ rigorem, ꝙ Chriſtus in D
primo ſuo aduentu temporalium abundã
tiam, & corporum oblectamenta non eſ-
ſet daturus, vt obtenebratiſsimi præſtolá-
tur Iudæi, *Et ſpiritu ſancto replebitur*, hoc
eſt, gratia, doniſq; ſpiritus ſancti, *Adhuc ex*
utero matris ſuæ, id eſt, in utero maternali,
ſeu antequam egrediatur ex eo, qua gra-
tia à peccato originali purgabitur, & do
nis ſpiritus ſancti anima eius ornabitur,
atq; ad operandum meritoriè diſponetur
quemadmodum dominus loquitur de Ie Ierem. 1.
remia, Antequam exires de uentre ſancti
ficaui te, & per utriuſq; in utero ſanctifica
tionem omnimoda ſanctificatio, innocẽ-
tia ac puritas Chriſti in utero uirginali
eſt præfigurata. Verumtamen maior, & Ioan. 4.
gratioſior fuit ſanctificatio Ioãnis quàm
Ieremiæ, ſicut & eius natiuitas ac perſona E
propinquiores fuerant Chriſto, quod ẽt
ex ipſo modo loquendi ſacræ ſcripturæ
elicitur. Non. n. de Ieremia aſſertum eſt,
ꝙ ſpiritu ſancto repleretur in utero. Præ
terea cùm ſpiritus ſanctus ſit uerus, incir-
cunſcriptusq; Deus, certum eſt ꝙ per eſ-
ſentiam ſit ubiq;, nihilominus in pecca-
toribus eſſe negatur, quia per gratiã eis
non ineſt. Propter quod in Prouerb. legi- Prou. 15
tur, Longè eſt dominus ab impiis. Item- Sap. 1.
que, Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet
fictum, & auferet ſe à cogitationibus quę
ſunt ſine intellectu. Hinc ſpiritus ſanctus
illis dicitur infundi, & dari, quibus dona
eius ad gratiam gratum facientem ſpe-
ctantia infunduntur ac dantur, quos, &
inhabitat, quandiù in caritate, & gratia F
manent: illos uerò fertur implere, quos
ſingulari, & abundanti perficit gratia. Iõ
dicit Ambro. Cui ſpiritus ſanctus infun-
ditur, magnarum eſt plenitudo uirtutum.
Deinde efficacia doctrinæ Ioannis oſten-
ditur, *Et multos filiorum Iſrael conuertet ad do*
minum Deum ipſorum .i. ad Chriſtum, de
quo protinus ſubditur, *Et ipſe præcedet an-*
te illum, hoc eſt, ante Chriſtum, cuius fuit
præcurſor, eius aduentum annunciando,
ipſumq; monſtrando, ac aliis modis popu
lum ad Chriſti fidem diſponendo, utpotè
baptizando, impios increpando, & omnes
ad ſe confluentes ad uirtutes hortando, Mar. 1.
prout infra in textu narrabitur. Per hoc Ioan. 1.
autem, quod angelus Chriſtum nominat
dominum Deum Iſrael, confunditur hæ-

A reſis Arrij, negās quòd Chriſtus ſit verus Deus: inſania quoque Manichæi dicētis, alium eſſe Deum legis ſeu Iudæorum, & aliū Euangelij ſeu Chriſtianorum: perfidiaq́, Potini, Chriſtum ex Maria incepiſſe, nec ante fuiſſe, dicētis. Itaq; ante Chriſtum præceſſit, & ſuo baptiſmo Chriſti baptiſmum, ſua paſſione Chriſti occiſionem, ſuo ad lymbum deſcenſu, Chriſti deſcenſum ad eundem, præcucurrit, & præſignauit, *In ſpiritu, & virtute Heliæ*, id eſt, tali gratia fortitudine à ſpiritu ſancto conceſſis, in quali ſpiritus ſancti gratia, & virtute. Helias fecit opera virtuoſa, quæ de ipſo in libris Regum ſcribuntur, atq; ſe-
3.Re.17 cundùm Chriſti præcedet aduentū, vt Ma-
18.19. lachias habet, vel in ſpiritu prophetiæ &
Mala.4. gratiæ, & virtute iuſtitiæ, quibus fulſit, &
B vixit Helias. Vterq; equidem propheta & eremita ac feruens zelator iuſtitiæ fuit, & ſicut Helias redarguit Achab regem, & Iezabel coniugem eius, ſic Ioannes Herodem, & Herodiadem. In aſperitate quoq; veſtitus, & victus conuenientiam præcipuam habuerunt. Secundùm Augu. autē, non ait in anima Heliæ, quoniam animæ non trāſcorporantur, ſed in ſpiritu & virtute Heliæ. Spiritus enim qui fuit in Helia, venit in Ioannem, & ſimiliter virtus eius. *Vt conuertat corda patrum in filios*, i. Iudæos ſui tēporis faciat patriarchis, & prophetis olim defunctis amabiles, & conformes, inducendo eos ad fidem, & gratiā ac Chriſti baptiſmum, per quæ patres illi reputabant iſtos verè amandos, & corda ſua conuertent per amorē ad iſtos: vel per cor-
C da patrum intelliguntur verè ac ſpirituales intelligentiæ ſcripturarum quas intel-
Mat.3. ligentias præfati patres ſortiti ſunt. Tunc
Mar.1 ergo Ioannes corda patrū illorū cōuertit
Luce.3. ad filios. i. ad Iudæos, quibus perſonaliter prædicauit, qñ illorum ſpiritualem ſcientiam iſtis cōicauit ſeu prædicauit. Rurſus. Patres intelligi poſſunt progenitores ſeu maiores diſcipulorū, apoſtolorumq; Chriſti, qui primò cōtra Euangeliū ſæuiebant, poſtea verò per Ioannē, & apoſtolos ſunt cōuerſi, & filijs ſuis præfatis concordes effecti. Deniq; iſtud Helias eſt facturus circa ſecundùm Chriſti aduentum ſicut per
Mala.3. Malachiam dñs conteſtatur, Ecce ego (inquiens) mittā vobis Heliā prophetā ante quā veniat dies dñi magnus, & horribilis,

D & conuertet cor patrū ad filios, & cor filio-
rum ad patres eorū, *Et incredulos*. i. perfidos 2.Cor.3.
Iudæos cōuertet *Ad prudentiam iuſtorum*, hoc eſt veram ſapientiam euangelicamq; doctrinam, & ſpiritualem intelligentiam ſcripturam, ne legem carnaliter intelligant, nec literam (quæ occidit) ſequātur,
de qua prudentia ad Romanos aſſeritur, Rom.8
Prudentia ſpiritus vita & pax, ſed & vera diſcretio prudentia eſt iuſtorū, qua Deo rationabiliter obſequuntur, iuxta illud
Apoſtoli, Rationabile obſequium veſtrū. Ibidem.
Quid āt ſit ita conuertere corda patrum in filios atq; incredulos ad iuſtorum prudentiam, ſubditur. *Parare domino plebem perfectam*. Per hanc inſtructionem & illuminationem & conuerſionem Iudæorū eos diſponit ad euangelicæ legis obſeruan-
tiam ſtabilem & ſinceram, per quod ſiant E
plebs Chriſti perfecta, quod maximè fuit impletum in Iudæis poſt Chriſti aſcenſionem & paracleti miſſionem per apoſtolos
in Ieruſalem conuerſis, qui (ſicut in acti- Act.2
bus apoſtolorum habetur) Deo perfectiſ- Mar.1
ſimè ſeruierunt, ad quam conuerſionem Act.19.
Ioānes diſpoſitiuè fuerat operatus. Nam Ioann.1
multos illorum qui per apoſtolos fuerant plenè conuerſi, ipſe aliquo modo conuertit, & ad fidem Chriſti diſpoſuit, Chriſtū veniſſe docendo, atq; in nomine Chriſti venturi baptizando. Aliqui quoq; ex Ioānis diſcipulis Chriſto ſe coniunxerunt, Sicut Andreas: & facti ſunt plebs Chriſti p̄fecta. Hinc infra Zacarias loquitur ad Ioannem, Præibis ante faciem dñi parare vias eius, ad dandam ſcientiam ſaluti ple-
bi eius in remiſſionem peccatorum eorū. F
Multi equidem per prædicationē Ioannis crediderunt in Chriſtum, quamuis poſtea circa Chriſti paſſionem atq; in ea fuerint per ſacerdotes, ſcribas & phariſæos ſeducti, & à Chriſto auerſi, qui rurſus miſſo ſpiritu ſancto per Apoſtolos pleniſſimè ſunt conuerſi. *Et dixit Zacarias ad angelum, Vnde hoc ſciam?* id eſt, quo ſigno cognoſcam certiſſimè vera eſſe quæ promiſiſti?

Mos etenim erat Iudęis, audito aliquo admirando, quærere ſignum certificans. ſ. ſupernaturalem effectum, quo Deus teſtaretur, ſed declararet verū eſſe quod dice-
batur, vt patet in Gedeone, Ezechia & a- Iudic.6
lijs multis. Hæc aūt locutus eſt Zacarias 4.Re.20
dubitando, quia non ad Dei oīpotentiā, Iſa.37.

A ſed ad naturæ curſum, naturalemq; ordinem & cauſalitatem reſpexit, ſicut ſequẽtia pandunt. *Ego enim ſum ſenex, & vxor mea proceſſit in diebus ſuis* q.d. Præ ſenio ſteriles ſumus. Non videtur Zacarias fuiſſe ambiguus de angeli qualitate, an.ſ. ſpiritus bonus, an nequam, imò cognouit quod eſſet angelus lucis, quia in ſacro loco ac cultu diuino apparuit, tàmque ſalubria nunciauit, Dei honorem & communem ſalutem concernentia, & ex modo loquendi ac cõſolandi, quem habuit angelus, hoc ipſum penſauit. Cum ergo iſta cognouerit, culpabile fuit ꝙ diſcredens expetit ſignum, ideo reprehenditur & punitur tamen piiſſimè. *Et reſpondens angelus, dixit ei*: Ego ſum

Dan. 9. *Gabriel*, de quo in Daniele legiſti, quàm

B fidelis ſim populi tui adiutor, idcircò de veritate verborum meorum ambigere nõ debebas *Qui aſto ante Deum*, id eſt, vultui dei inceſſanter inten do, & quorſum verſus proceſſero à beatifica diuinitatis contemplatione nuſquam auertor neque diſcedo: ideo aſto ante Deum, tanquam ad obediendum paratus, atque in bono immobiliter cõfirmatus, & inuariabili Deo ſtabiliter inauertibiliterq; intentus, propterea mentiri non valeo. Hoc modo om

Apoc. 5 nes angeli ſancti ideo aſtare dicuntur. Interdum verò ſtare ſiue aſſiſtere ſtrictius ſumitur, prout egreſſionem, ſeu emiſſionem ad exteriora officia, ſeu ad viatores

C excludit, ſicque ſuperiorum ordinum angeli Deo aſſiſtere, inferiorum miniſtrare dicuntur, iuxta illud Danielis, Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies cẽtena milia aſſiſtebant ei. Sumendo aũt a-

Tob. 12 ſtare, primo modo, etiam apud Tobiam angelus quidã fatetur, Ego ſum (inquiẽs) Raphael angelus vnus ex ſeptẽ, qui aſtamus ante Deum. In Apocalypſi habetur, Gratia vobis & pax à Deo, & à ſeptẽ ſpiritibus qui in conſpectu throni eius ſunt.

Iob. 1. Sic demùm ſcriptum eſt in Iob, Factũ eſt cum quadam die veniſſent filii Dei, vt aſſiſterent coram domino, quod ibi de inferioribus angelis dicitur, *Qui miſſus ſum loqui ad te, &* pro id *Hæc tibi euangelizare* qđ eſt bonum quid annunciare. Itaque, ſi miſſus fuit à Deo, ſtetitq; realiter coram Zacaria in templo, quomodo pro eodem tempore fuit aſtans ante Deum? Qui.n. aſtat ante Deum, videtur eſſe in cœlo, an-

gelus autem in pluribus locis ſimul eſſe non poteſt. Et reſpõdendum, quòd Deus tanquam immenſus vbique eſt, vnde vt mens creata ei aſſiſtat ſeu aſtet, non oportet quòd ipſa in cœlo ſit, imò quocunq; vadat, veniat vel exiſtat, intra incircunſcriptibilem Deum manet, cui omnis ille aſtare aſſeritur, qui promptè obſequitur aut contemplando infigitur. Contemplatio autem certum nõ exigit locum. Hinc ait Pſalmiſta Mane aſtabo tibi & videbo, *Et ecce*. Per hanc vocem, ecce, aduerbialiter demonſtratur, aut inſinuatur, notabile eſſe quod Dicitur ſeu monſtratur, *Eris tacens*, ita quòd vſu loquendi carebis, *Et non poteris loqui*, quia & facultatem loquẽdi amittes: eratque facilè angelo inſtrumenta loquelæ taliter immutare, ꝙ verba formari non poterãt, ſicut in Geneſi legitur angelum tetigiſſe neruũ Iacob, qui protinus claudicauit, *Vſq; in diem qua hæc fient*, id eſt vſque ad diem natiuitatis, vel potius circuncisionis pueri, quando vocatum eſt nomen eius Ioannes, vt dixerat angelus. Non enim Zacarias loquelam recepit ante diem circuncisionis Ioãnis, ut infra deſcribitur. Itaque angelus Deo ſibi inſpirante dedit Zacariæ ſignum vt petijt, ſed non tale quale optauit: & iuſtè atque vtiliter ſignum pœnale ac inſtructiuum ad fidẽ ſumit in ſubtractione loquelæ, vt qui diſcredendo fuit locutus, tacendo diſceret eſſe verbis cœleſtibus credulus. nẽpè (vt ait Chriſoſtomus) dũ Deus aliquid indicat, oportet illud in fide ſuſcipere. Nam ſuper huiuſcemodi diſceptare contumacis eſt animæ. Itaque ſignũ iſtud inquantum fuit pœnale datum eſt Zacariæ in pœnam ſuæ incredulitatis, vt ſubditur, *Pro eo quòd non credidiſti uerbis meis quæ implebuntur in tempore ſuo*, id eſt tempore congruo, diuinitus præfixo, iuxta illud ſapientis, Oĩa tempus habẽt, & ſuis ſpatijs tranſeunt vniuerſa ſub ſole. Veruntamen putandum non eſt ꝙ Zacarias putauerit verba angeli eſſe falſa, nec penitus fuit incredulus, ſed partim diſcredens atq; ambiguus, nimis conuertendo ſe ad naturalẽ curſum, ordinemque cauſarum, non ad conſiderationem omnipotentiæ Dei, & certitudinem nuncij. *Et erat plebs expectans Zacariam* quia (vt dictum eſt) foris manſit in atrio, nec ſancta ingredi potuit.

D E F

Gene. 32

A mit, neque recedere debuit, donec, completo ſacrificio, ſacerdos qui pro ipſis orauit, egrederetur, *Et mirabantur, quòd tardaret ipſe in templo*, præter ſolitum. Non enim conſuetum fuit tandiu inſiſtere tali ſacrificio, & cauſam dilationis ignorauerunt. *Egreſſus autem de templo*, & loco altaris incenſi, *Non poterat loqui ad illos, & cognouerunt quod viſionem vidiſſet* id eſt, cœleſtem apparitionem, ſeu angelicam reuelationem habuiſſet. *In templo*. Hoc etenim conſiderauerunt ex mora præfata, & mirabili vultus ſui alteratione, ex colloquio angeli, ex amiſſione quoq; loquelę. Voluit.n. Deus ſciri à populo, ꝙ ei angelus apparuiſſet, quatenus poſtea cognita plenius B veritate & qualiter angelus natiuitatem prænunciaſſet Ioannis, populus iam inciperet diſponi ad fidem aduentus Meſſię, quem & Zacarias iſte vtique prædi- Sapie.12 cauit veniſſe, vnde & ſuperſapientiſſimo Deo omnia optima moderante ac diſpenſante, permiſſus eſt Zacarias incredulitatem incidere, atque loquela priuatus eſt, quatenus fama Ioannis cordibus Iudæorum tenacius ac celebrius infigeretur, ſicq; poſtea teſtimonijs eius de Chriſto celerius crederēt. *Et ipſe erat innuens illis*, i. viſibili ſigno ſeu nutu indicauit eis, vt eſſent contenti atq; abirent, & fortè ꝙ aliquid ſibi diuinitus cōtigiſſet, *Et permanſit mutus* vſq; in diē circunciſionis Ioannis. Ita & quilibet obmu C reſcere debet facta ſibi reuelatione, nec illā mox prodere, quouſque Deus eam voluerit alijs pandi. *Et factum eſt vt impleti ſunt dies officij ſui*, id eſt, completa hebdomada qua miniſtrauit in templo, infra quam manſit (vt dictum eſt) circa templum. *Abiit in domum ſuam*, quæ (vt legitur) non fuit in ciuitate Ieruſalem, ſed in alia quadam. Cur ergo ſacerdotes veteris legis, quorum ſacerdotium vile, carnale, ac typicū fuit, reſpectu ſacerdotij Chriſti, ſeu euāgelicæ legis, ita ab ingreſſu propriarū domorum, ab acceſſu quoq; legitimarū abſtinuerint coniugū, atq; circa templū manentes, puritati ac deuotioni ita vacauerint tempore ſui officii: quā dānabiles & ſcelerati ſunt ſacerdotes iā Chriſti, qui vel quotidiè vel frequenter ſacramenta Chriſti contrectant,

D alijs miniſtrant & celebrant, & tamē carnalibus vitijs inquinantur & non ſuis miſcentur. *Poſt hos autem dies*. l. Zacaria in domum ſuam reuerſo, *Concepit Eliſabeth vxor eius*, quæ vel per reuelationem ſupernam, vel per ſigna mariti, vel aliorum relatu cognouit, quòd vir ſuus viſionem vidiſſet, & nō ex carnalis voluptatis amore aut propria motione, ſed deſiderio prolis, & ex inſpiratione diuina ad eā in tanta ſenectute accederet, idcircò reniti nō debuit. Concepit autem (ſecundùm expoſitores) menſe Septēbris octauo Calendas Octobris luna 11. in ęquinoctio autumnali, *Et occultabat ſe menſibus quinque, dicens, Quia ſic fecit mihi dominus*. i. fœcunditatem hanc ſupernaturaliter mihi donauit *In diebus ſenii mei*, *Quibus reſpexit*, i. ſuo pio, omnipo- E tenti, cauſaliſſimoque reſpectu dignatus eſt. *Auferre opprobrium meum inter homines*, id eſt confuſionem, quæ mihi ab hominibus imminebat, eò ꝙ ſterilis eſſem. ¶ Steri Deute.7. litas quippe in lege maledictioni ſubiacuit: non quod infœcundi eſſent apud hominum maledicti, cùm, nec Helias nec Ieremias viri ſanctiſſimi duxerint coniuges: ſed maledictio illa fuit quoddam humanum opprobrium, quoniam pudor fuit coniugatis, nuptiarum fructu carere: imò Ambroſius ait, pudor eſt fœminis nuptiarum præmia non habere, quibus hæc ſola eſt cauſa nubendi. Hoc tamen pro tempore gratiæ ita intelligendum non eſt, quaſi non ſit coniugatis magis meritorium amore Dei, & caſtitatis penitus F continere quàm proles generare, ſed quia homines reputant inhoneſtum in matrimonio prolem non procreare. Apud Deum verò quædam ſterilitas fœlix aſſeritur, iuxta illud ſapientis, Fœlix ſteri Sapien.4 lis & non coinquinata quæ neſciuit thorum in delicto. Denique quamuis ſancta Eliſabeth lætata ſit valde de conceptione filij tàm illuſtris, & quòd ſupernaliter fœcunda effecta eſt, itemque, quia conſiderauit quòd filius naſciturus eſſet magnæ perfectionis futurus, & quia à nota ſterilitatis fuerat liberata, erubuit tamen, quòd in ſenectute ſua acciderit illud, quando de lege communi non eſt tempus commixtionis: prout in Eccleſiaſte Ecle.3. ſcriptum eſt: Tempus amplectendi, & tempus longè fieri ab amplexibus. Sic & Sa- Gene.18

A ra ait in Geneſi, poſtq̃ conſenui, & dñs meus vetulus eſt voluptati operam dabo? Gene.18. Tanquam diceret Indecens eſt. Verùm diuina voluntas nulla lege præſtringitur, nullo ordine coartatur: ſed omnis legis & ordinis cauſa ſe pertrãſcendit, ideo quicquid iuſſerit, bonum, iuſtum, & decẽs eſt, quocunq; tpe id agi mãdauerit. Itaq; ex pudore ſeu erubeſcentia occultauit ſe Eliſabeth menſibus quinq;, ſ. donec beatiſſima virgo Maria cõciperet, & proles Eliſabeth exultans in gaudio propheraret, vt Origenes exponit. Porrò hoc loco oſtendit Ambroſius, homines quoſdam incontinentes fœminas impraegnatas & grauidas cognoſcere non erubeſcentes eſſe pecoribus irrationabiliores acturpiores. Sũt B n. pecora quę muto quodã opere quaſi loquuntur generãdi ſibi ſtudiũ eſſe, nõ deſiderium coeundi. Siquidẽ vbi ſemel grauẽ ſibi ſenſerint aluum, iam concubitũ non admittunt, nec amantis laſciuiã, ſed curã parentis aſſumunt. Porrò homines nec cõceptis fœtibus, nec Deo parcũt, illos cõtaminant, hunc exaſperant. Ad cohibẽdam petulantiam tuam manus tui creatoris in vtero fœtum formãtis aduerte. Ille operatur ibidẽ, & tu vteri illius ſecretum inceſtas libidine: vel pecudẽ imitare, vel Deũ verere. Poſtremò ex hoc loco Ambroſius & Beda eliciũt, quãtæ curæ fuerit verecũdia ſanctis, quia & ipſa Eliſabeth de re bo C na ac licita intantùm erubuit ꝙ quinq; ſe menſibus occultauit, eo ꝙ res quæ ſibi acciderat, apud ignorantes ſpeciem habere potuit mali, nempe (vt ait Ambroſius) vnicuiq; officio præſcripta eſt ætas, & qđ vno tempore decet, alio tpe nõ decet: ſunt q̃ue tẽpora quædã præſcripta cõiugio, qñ dare operam liberis procreandis decorũ ſit, dũ anni vigent, & ſpes prolis exiſtit: vbi verò matura ſenectus ſucceſſerit, pudor eſt geſtare indicia coitus, quãuis legitimi, grauatiq; onere alienæ ætatis, & tumeſcere aluum non ſui temporis fructu.

PROSECVTIO CAPITVLI. quo habetur,

In menſe autem ſexto miſſus eſt Gabriel.

ARTICVLVS III.

Præcurſoris annunciatione & conceptione deſcriptis, tanquam quibuſdã præambulis, nunc ſaluatoris annunciatio D atq; conceptio deſcribuntur. Tanta ſiquidem miraculorum excellentia præcurſorem Deus ornauit in ſua annunciatione, natiuitate, vt teſtimonia eius de Chriſto credibiliora conſiſterent, quæ & ideo deſcribuntur, vt quæ de Chriſto legentur, certius, firmiuſque credantur. *In menſe autem ſexto* à conceptione Ioannis, qui conceptus dicitur circa finem Septẽbris. Chriſtus autẽ circa finem Martii ſcilicet xxv. die eius, nunciatus, cõceptus & paſſus eſt, ſecundùm Bedam. Martius verò à Septembri eſt ſextus, non computando minutias Beda. vltimæ partis Septembris. ſ. octo vltimos dies ipſius infra quos Ioannes conceptus eſt, qui & hic non cõputantur, quia cõſuetudo ſcripturæ eſt, non facere vim in mi- E nutiis numerorum ac temporũ. *Miſſus eſt angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem deſponſatã viro, cui nomen erat Ioſeph de domo Dauid, & nomen virginis Maria.* Summum atque digniſsimum deſcripturus myſterium ſacer Euangeliſta, videlicet vnigeniti filii Dei beatiſsimam, ac benedictiſsimã incarnationem, omnia ordinatiſsimè ac diſtinctè proſequitur, cũctaque planè elucidat, vt eadem audientes ſiue legentes, illa quę geſta ſunt quaſi præſentia oculus animi proponamus, atque cum ſumma attentione, deuotione, diſtinctione, ſingula quæque penſemus; quatenus in recordatione tã ineffabilis beneficii Dei ſuper nos cordialiter accendamur, intimè Deo regratiemur, & noſtræ ſaluationis modum atque hiſtoriam mente pura ac iucundiſsima recolamus. Itaque circa deſcriptionem incarnationis filii Dei primò commemorat F nuncium quod nõ homo aut vates, ſed angelus fuit, quem & nominatim expreſſit, ꝙ Gabriel extitit, de quo iam dictum eſt, qui in veteri teſtamento legitur Danieli Dan. 8. apparuiſſe, cui ſuperior angelus. ſ. Michael princeps tunc ſynagogæ locutus eſt, Gabriel fac intelligere iſtum, ſcilicet Daniel. viſionem. De quo Gabriele Daniel ait, Cumq; adhuc orarem, ecce vir Gabriel cito volans tetigit me in hora ſacrificii veſpertini. Hunc angelũ docet Euangeliſta immediatè miſſum à Deo vno ac trino, nõ vt fieri ſolet ab angelo ſuperiori, quẽadmodum Zacarias propheta accidiſſe teſta Zacha. 2 tur.

A tur. Ecce angelus qui loquebatur ad me
egrediebatur,& alius angelus egredieba-
tur in occurſum eius & dixit ad eũ, Curre
& loquere ad puerũ iſtũ, miſſum(inquã)
in ciuitatem Galileæ nomine Nazaret.
Iſa. 11. per quod illud Iſaiæ de Chriſto prædictũ
monſtratur impletum, Nazareus de radi
ce eius aſcendet. Sic.n. Hebraica cõtinet
Matt. 2. veritas, ſicque allegat Mattæus, pro quo
Hieronymus trãſtulit, Flos de radice e-
ius aſcendet. Aptè quoq; in Galilæa, non
in Iudęa nunciatus eſt Chriſtus, ad deſi-
gnandum, quòd Chriſtus relicta Iudæa
tranſmigraturus fuit ad gentes, conuertẽ
do illas ad fidem per apoſtolicam prædica
tionẽ. Galilæa etenim tranſmigratio inter
pretatur. Deniq; miſſus eſt ad virginem
deſponſatã uiro nomine Ioſeph. Cur au
B tem de virgine deſponſata voluerit Chri
ſtus naſci, multæ rationes traduntur: quæ
quia in omniũ commentariis legũtur prę
termitto, quaſdam breuiſſimè ſolũ tangẽ
do, uidelicet ne pudiciſſima virgo de forni
catione diffamaretur, & ne Chriſtus de for
nicaria natus diceretur. Itemq;, ne Iudęi
eũ cõtempſiſſe iuſtè, quaſi illegitimè geni
tum viderentur, & vt diabolus minorẽ ha
beret occaſionẽ æſtimandi quòd Ieſus eſ
ſet Meſſias, eò quòd de coniuge viri eſſet
exortus, quem nouerat de virgine naſcitu
rũ. Poſtremò, ne virgo Maria tanquam a-
dultera lapidaretur: quia & de ſacerdotali
fuit proſapia. puella quippè illius proſa-
piæ fornicãs tanquã adultera lapidabatur
Leui. 21. ut patet in Leuitico Nomen quoq; uirgi
C nis fuit Maria, quæ interpretatur maris
ſtella, quoniam ipſa lucea ſe prodeunte
ſeu nata mundum hunc illuſtrauit. Maria
quoq; interpretatur amarum mare. Ipſa
nempè non ſolũ in Chriſti paſſione, ſed
& ante frequenter amaritudinẽ maternæ
compaſſionis, anguſtiæ & timoris fuit re-
pleta, ſicut & infra habetur, Tuiipſius ani
Luce 2. mã pertranſibit gladius. Sicut.n. amariſſi-
mè torquebatur, uidẽs filiũ crucifigi, ſic
frequentiſſimè affligebatur, cõſiderando
hũc crucifigendũ, atq; uidẽdo perſecutio
Deu. 25. nes ipſius. Rurſus. Maria interpretatur do
mina, & ipſa utiq; eſt cœli regina, domi-
na mũdi, quoniã genitrix Dei. Fuit autẽ
ſponſus uirginis caſtiſſimus Ioſeph de do
mo, i. ſemine, tribu, ſeu familia Dauid, de
1. Cor. 1. qua tribu fuit etiam uirgo beata. Viri.n.

mulieribus ſuæ tribus matrimonialiter D
iungebantur, præſertim fœminę in paren
tum hæreditate ſuccedentes non poterant
nubere, niſi uiris ſuæ tribus, ne ſortiũ di-
ſtributio cõfunderetur. Virgo autẽ glo-
rioſa unica fuit ſuo patri, propter quod
ei in hæreditate ſucceſſit. Prętereà cõ-
templandum quomodo Chriſtus in om-
nibus quæ abiecta uidetur, & humiliora
elegit. Vnde non in ciuitate Ieruſalẽ me-
tropoli, ſed in oppido Nazaret concipi vo *Ioan. 7.*
luit, ut nõ humana poteſtate, ſed diuina
uirtute Chriſtiana religio agnoſcatur fir
mata ac introducta: ſed & ipſa Galilæa tã
deſpecta fuit Iudæis, ut principes dicerent
Nicodemo, Seruare ſcripturas, quia à Ga
lilæa non ſurgit propheta. Hoc inſuper
mirabile fuit, quod mundo perſuaderi po
tuit hãc virginẽ eſſe, quæ tot annis uiro E
cohabitauit. Denique iſtud dignationis
erat eximiæ, quod unigenitus Dei eodem
angelo annunciante concipi uoluit, quo
annũciante cõceptus fuit eius præcurſor,
& quòd non aliquem aut aliquos de ſum
mo ordine angelorũ ad tãti miſterii de-
nũciationẽ tranſmiſit. Ex quo ẽt ſanctus *Mat. 11.*
Tomas & alii multi cõcludũt, ꝙ ſuperio-
rũ ordinũ angeli ad exterius miniſterium
nunquã mittũtur, cũ angelus huius ſum-
mæ rei nũciator de choro arcangelorũ ex
titerit. Cũ.n. vnigenitus patris æterni in
mundũ deſcenderit, noſtrãque naturã aſ-
ſumpſerit vt in omnibus uerbo, & opere
humilitatẽ doceret, ac per eã nos ad uerã
ſalutẽ reuerti oportere inſtrueret: nõ ſu-
premi ordinis agmina ad ſuã incarnatio- F
nẽ miſit denunciandam, ſed uno ac cõſue-
to nũcio fuit contẽtus. Poſtremò ſanctus
Bernardus circa locũ hũc ſentire uidetur,
ꝙ angeli miſteriũ incarnationis ignoraue
runt, ita ꝙ conſiliũ Dei ſuper humani ge
neris ſaluatione per verbi incarnationem
nulli patuerit angelorũ priuſquam Ga-
brieli hæc legatio dominicæ annũciatio-
nis cõmitteretur, & id quidẽ ẽt quibuſdã
catolicis tẽpore Bernardi diſplicuit, &
Hugo de ſancto Victore hinc ſcripſit Ber
nardo, ut de hoc intentionẽ ſuam plenius
aperiret: cui ſanctus pater reſcripſit pleniſ
ſimè ac diſertè. Primò, quòd uerbum il-
lud non aſſerendo protulerit. Secundò, ꝙ
& ſic aſſerendo id protuliſſet, nihilomi-
nus ſtare poſſet, quia intelligi poſſet nec

A de ipſo miſterio, ſeu eius ſubſtantia ſecū dū ſe. Nam hoc prophetis dudum per angelos fuerat reuelatū: ſed de miſterio incarnationis, quantū ad aliquas eius conditiones, certasq; circunſtantias, puta quantū ad locū, tempus, modū, perſonā, ut ꝙ de hac virgine & hac hora verbū incarnaretur: itaq; aduertendū, ꝙ (ut ſanctus Tomas determinat) miſteriū incarnationis, uidelicet quod unigenitus Dei humanā eſſet aſſumpturus naturam cūctis angelis à principio felicitatis eorum innotuit, quò ad ſubſtantiā miſterii, atque in generali, nō autem quantū ad determinatas cōditiones, ſiue in ſpeciali. Omnia nanq; angelorum miſteria ad incarnationem verbi potiſſimùm ordinantur. Omnes aūt ſunt administratorii ſpiritus: idcirco de iſto miſterio omnes à principio communiter ſūt edocti, ſed poſtea quantū ad circūſtantias eius in ipſius diſtinctiori notitia profecerunt, imò (ut ſeptimo cap. cęleſtis hierarchiæ diuinus & ſāctus Dionyſius ſcribit) à Chriſto tempore aſcenſionis inde plenius ſunt inſtructi, ſicq; pōt ſaluari, quod ſup Geneſim ad literā loquitur Auguſtinus. Sic erat abſconditum illud miſteriū, ut nec angelis innotuerit. Inſuper (iuxta Gregorium) congrue ad Mariā Gabriel mittitur, qui Dei fortitudo interpretatur quoniam Chriſtum Dei virtutem, & ſapientiam, qui poteſtates ſuperauit aereas, nunciauit iam incarnandū. Rurſus ſecundū Bedam, angelum ad uirginem à Deo mitti condecuit, ad denunciandū ſaluatoris aduentū: quoniā in principio ſerpēs à diabolo mittebatur ad feminā, ad inducendū mūdi interitum. Prætérea, Xp̄m totius puritatis & integritatis autorem, corruptorumq; & contractorum reformatorem, decuit naſci de uirgine integerrima atq; puriſſima, et ut deſignaret membra ſua de virgine eccleſia ſpiritualiter naſcitura, ſeu regeneranda. Poſtremò ſecundū Hieronymum, bene ad uirginem mittitur angelus, quoniā angelis ſemper cognata eſt virginitas, & in carne præter carnē uiuere, non terrena & humana, ſed cęleſtis atq; angelica uita eſt. *Et ingreſſus angelus ad eam*. Non dubium quin in locum ſecretum, ubi illa ſanctiſſima contemplationi & orationi uacauit, fortè in talamo ſeu oratorio: eſtque probabile, ꝙ tunc deuotiſſimè pro totius humani generis ſalutatione, & Chriſti aduentu orauit. D *Dixit* cū ingenti reuerentia, ac humili apparatu ſacratiſſimam uirginem Dei ſui mox genitricem futuram ſalutans, imò & dignitatem eius admirans, *Aue gratia plena*, i. gratia habituali gratum faciente, eiusq; cariſmatibus ac donis, uirtutibus quoq; ei annexis præminenter repleta. Fuit ergo tàm ſeptem donis ſpiritus ſancti excellenter ualde ornata, uirtutibus teologicis mirabiliter decorata, uirtutibus cardinalibus ac moraribus eleganter fulcita, uariis quoque donis gratiæ datæ polita, atque in omnibus his protinus multò amplius adimplenda, *Dominus* trinitas ſuperbenedicta *Tecum*, tantò ſingularius quantò gratioſius. Quò.n. gratia uirginis extitit plenior, E eò conſiſtentia Dei in ea fuit ſingularior atque præclarior. Dominus uerò unigenitus Dei mox fuit cum ea, et in ea ſingulariſſimo ac eminentiſſimo modo futurus, utpote corporaliter quieturus in medio uirgineorum uiſcerum eius, uerus et unicus filius eius, *Benedicta tu in mulieribus*, i. præ omnibus amplius benedicta quā magis electa, maioribus gratiæ donis referta, et quodammodo quaſi infinita dignitate mox ſublimanda in filii Dei conceptione. Etenim eſſe comparentalem patri æterno, uerum Deum habere, filium illum concipere, parere et fouere, à quo ſpiritus ſanctus uerus Deus procedit, omnium creatorum, ſalutaremque unicum F fructum filialem habere, nonne quodam modo infinita eſt dignitas? Rurſus, eſſe matrem et uirginem, nec hoc tantùm, ſed eſſe matrem talis tantique filii & uirginē nōne tantò extat ſublimius, quantò & ſingularius? Si magna profectio extat cauſalitas, quāta profectio eſt eſſe cauſam, ſeu genitricem cauſæ cauſarum? & mater utique cauſa eſt filii. Porrò cum benedictio Dei ſit collatio munerum eius, et multiplicatio eorundē, tantò benedictior eſt Maria, quantò maiora ac ſingulariora diuinitus ſortita eſt dona. Ipſa quoque tā magnificè ab angelo ſalutatur, nō ſolùm ob id quod tunc fuit, ſed ob id quod mox erat futura, quodque in prædeſtinatione fuit æterna. *Quæ cum audiſſet, turbata eſt in ſermone eius*, hoc eſt, in tā excellenti inopinata & antea uſquā audita ſalutatione angelica.

Margin notes: Hebr. 1. — 1. Cor. 1 — Beda. — Gene. 3 — Hiero.

Tur-

A Turbatio iſta nec imperfectionis fuit, nec culpæ, ſed admirationis ac uerecundiæ virginalis: fuitque uehemens quædam immitatio, concuſſio, ſiue commotio potentiæ affectiuæ, nempe cum uirgo ſacratisſima in oculis ſuis minima eſſet ac laudabiliter pudorata, vehemétisſimè de tanto ſuo mirabatur præconio, ſeq; laudari, & cunctis præferri mulieribus erubuit, atq; obſtupuit: eò vtiq; amplius, quò minus de ſe tale aliquid ſuſpicabatur aut ſétiebat: Quò.n. fuerit homo humilior, eò ſua laudatio & exaltatio ſibiipſi mirabilior, & ſæpe grauior quoq; videtur: huiuſcemodi ſãcta turbatio, excelléntiori etiã modo fuit

Ioan.11 in Chriſto, iuxta illud Ioannis, Ieſus vt vidit Mariam, ſ. Magdalenam plorantem, in

B fremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum. Et a-

Ioan.12 lio loco ipſemet proteſtatur, Nunc (inquiens) anima mea turbata. Eſt aût & illa turbatio immoderata & vitioſa, quieti, paciq; mentis contraria, rationis impeditiua, quæ longè fuit à Chriſto, & virgine præelecta: imò de hac turbatione loquendo laborare debemus, habere animũ imperturbatum. Præterea conſiderandũ eſt, ꝙ ſancta Maria in ſermone angeli fertur turbata, nõ in viſione ipſius: quia (vt dicitur) ſolita erat conſpicere angelos, verũ tamé aliqui probabiliter aſtruunt, quod

C angelus vice hac apparuit ei cum lumine multò præclariore, apparatu, ac habitu venuſtrore, ſecundũ ꝙ magnitudo cauſæ ſuę legationis exigit, ideoq; aliqualiter turbata in eius apparitione extiterat, *Et cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio*. Non dubitauit quin eſſet vera, & verè angelico ore prolata. Non.n. caruit gratioſa puella gratia diſcretionis ſpirituum, cogitabat tamé qualis eſſet, quid prætenderet, quò tenderet, cur exhibita eſſet, & id fuit prudentiæ, qđ ſic cogitauit. Nec ſtatim reſpondit, tã magnifica ſaluatione reputans ſe indignam, quia conſiderauit ſe ſecundũ id quod fuit in ſe, & quod habuit ex ſe: iuxta qué modũ ait Apoſtolus, Nõ ſum dignus vocari

1.Co.15 Apoſtolus. Et, venit Ieſus Chriſtus pctõ-

1.Tim.2 res ſaluos facere, quorũ ego primus ſum. Nihilominus ait, Nihil mihi conſcius ſũ.

1.Cor.4 Et, nihil minus feci ab his qui ſunt ſupra

2.Co.12. modũ Apoſtoli, illud ſibi & propriæ volũtati, illud Deo & gratiæ eius attribuens. De eadé.n. re ſecũdũ diuerſas eius cõſiderationes diuerſa feruntur iudicia. *Et ait* D

angelus ei, ne timeas Maria. Nominatim pudicisſimã virginé exprimit, eius teneritudini turbationi, virgineoq; pudori quaſi cõpatiens, & blande ac familiariter alloquẽdo eandé cõſolans. Quanuis ergo timor & pudor Mariæ nõ fuerũt culpabiles imò laudabiles, tamé abiicié di monẽtur vt meliores, diuinioresq; actus ſuccedãt, videlicet cõtéplatio cœleſtiũ ſecretorũ gratiarũ actio pro eiſdé, tranquillisſima quoq; ſerenitas mẽtis in Deo. Cur aũt timere non habeat, ſubditur, *Inueniſti enim gratiam apud Deum*, hoc eſt, Deo accepta ac placita es inuẽta, pietaté quoq; & gratiã quã ab eo quærebas adepta es, imò & E

amplius multùm. *Ecce* rẽ nouã & magnã *Concipies in utero*, hoc eſt, fecundaberis ſine uirginalis reſeratione ſignaculi, operãte in te uirtute ſpiritus ſancti, *Et paries filium* tuipſius creatoré, omniũq; filiorũ hominũ ſaluatoré, *Et uocabis nomen eius Ieſum*, cuius appellationis rationem angelus Chriſti Ioſeph expoſuit, dicẽs, Ipſe.n. ſaluũ faciet populũ ſuũ à peccatis eorum. Ieſus.n. Matt.1.

Saluator, ſalus, aut ſalutaris iterpretatur. Hinc de ſua nũcupatione ait filius de patre per Iſaiã, Dominus ab vtero vocauit Iſai.49.

me, de uẽtre matris meę recordatus eſt nominis mei. Deniq; huius Ieſus domini noſtri re & nomine figura fuerũt Ieſus filius Num.13

Naue aliàs Ioſue, & Oſeæ dictus. Itemq; Deute.1.

Ieſus filius Ioſedec põtifex, nã ille filios Iſ Aggæi.1

rael in terrã promisſionis induxit, iſte in Zacha.3

ſpũalibus præfuit: ita & Ieſus nũc ſpũaliter præſidens cordibus electorum, eos in terram eccleſiæ militantis ac triumphantis perducit. *Hic erit magnus* nam ſecundũ diuinitatem ab æterno fuit, incommutabiliter eſt, indeficienterq; erit magnus nõ mole, ſed perfectione, poteſtate & dignitate: atque tã magnus, ut ait Pſalm. Magnus Pſa.144

dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius nõ eſt finis. Porrò ſecundũ naturam humanam non differt ab aliis hominibus, quantũ ad eſſentialia ſpeciei, ſed per gratiæ hypoſtaticãq; unioné ſuæ humanitatis cũ verbo, tãtæ eſt magnitudinis, dignitatis, perfectionis, ut maior ſit toto uniuerſo omni creatura intellectuali ac inferiori. Vnde ob hãc magnitudiné &t in utero matris uir fuit, iuxta illud Hieremiæ, Nouũ creauit dominus ſuper ter- Iere.31.

A ram, femina circumdabit virum. *Et filius al*
Iere. 13. *tiſſimi uocabitur* nō adoptiuus vt cæteri, ſed
naturalis, coæternus, vnicus, coæqualis:
Pſal. 2. iuxta illud, Dominus dixit ad me, filius
Pſ. 109. meus es tu. Et rurſus, Ex utero ante lucife
rū genui te, Vnde tā patrem quā filiū inef
Pro. 30. fabilē eſſe Salomō docēs, ait, Quod nomē
eius, & quod nomē filii eius ſi noſti? Nec
obſtat quod nūc uocari iubetur Dei fi-
lius Ieſus. Non.n. Salomō iō illa ait, quòd
pater & filius omni careāt nomine, ſed
quia deficit oē nomē, prout nos illud cō-
prehendere poſſumus à ſuperbenedicta ſu
peruiuenti & ſupereſſentiali dignitate pa
tris ac filii defectu immenſo, nec aliud
de maieſtate ſpiritus ſancti qui ſentiat,
Et dabit illi ſecundùm humanam natu-
ram *Dominus Deus* pater æternus ſeu tota
B trinitas adoranda cuius indiuiſa ſunt do
na ac opera *Sedem* hoc eſt, regiam dignita
tem ac poteſtatem, *Dauid patris*, hoc eſt,
quam Dauid in typo habebat, Quicquid.
Mat. 18 n. poteſtatis & eminentiæ fuit in Dauid,
multò ſublimius datū eſt Chriſto homini
ſecundū quod ait, Data eſt mihi omnis
poteſtas in cœlo & in terra. Hinc Chriſtus
Ioan. 10. uerè rex Iſrael fuit, plenariamq; poteſta-
Ioan. 9. tem ſuper Iudæos accepit in ſpiritualibus
ac corporalibus, quanuis ea, quantū ad tē
poralem, ac corporalem præſidentiā, uſus
non fuerit. Propter quod dixit Pilato, Re
gnū meū non eſt de hoc mundo. Et cum
vellent eum Iudæi facere regem, fugit,
Et regnabit in domo Iacob, hoc eſt, in cordi-
bus uerorum, ac electorum Iſraelitarum,
C non ſolū corporaliter à Iacob patriarca
deſcendentium, ſed omnium quoq; eius
virtutes ſequentium, *In æternum*, puta in
uia per dona gratiæ, et per ſuos uicarios
pſidet Xp̄s fidelibus, & regnat i eis qui ſuæ
obediūt legi, in patria aūt p dona gloriæ,
& p ſeipſum, *Et regni eius non erit finis*, ſiue
regnū dicatur plebs fidelis (puta eccleſia)
quæ frequenter regnum cœlorum uoca-
tur, ſiue dominiū Chriſti in ea, ſiue trium
phans eccleſia, vel præſidentia Chriſti, in
ipſa conſtat ꝙ regni eius non erit finis: nā
ſtatus eccleſiæ militantis uſq; in finē mun
di durabit, quo hic finem ſumente, trans-
ferentur electi ad patriam, in qua finis di
uinæ gubernationis non erit. Hęc eadem
Iſai. 6. per Iſaiam prædicta noſcuntur. Super ſo
lium (inquit) Dauid, & ſuper regnū eius
ſedebit, ut confirmet illud in iudicio & iū D
ſtitia, amodo & uſq; in ſempiternum. Ete-
nim de Chriſti principatu ſuper Iudæos,
Ezechiel, Ieremias, cæteriſque prophetæ
concorditer ſunt locuti. *Dixit autem Ma-
ria ad angelum, Quomodo fiet iſtud?* quod.ſ. fi-
lium Dei concipiam, *Quoniam virum non
cognoſco*, hoc eſt, nequaquam cognoſcere
decreui, & voui quantùm in me eſt. Iam.
n. (ut dicunt doctores) uirginitatem pro-
miſit, tamen ſub honeſtiſſima conditio-
ne: ut potè niſi Deus aliter de ea diſpone-
ret. Aliqui uerò affirmant, quod antequā
deſponſaretur, habuit virginitatis cuſto-
diam in propoſito & affectu, non tamen
promiſit, poſtea autem deſponſata Ioſeph
ſimili habenti propoſitum, ſimul cum ip-
ſo votum emiſit. Quærit autem de modo, Matt. 1.
non de facto ſecundùm ſe, quia non dubi E
tauit, ſed de uirginitatis obſeruatione ſo
licita ſciſcitata eſt operis modum. Verum
tamen (teſte Ambroſio) legit Maria illud
Iſaiæ, Ecce uirgo concipiet, modum ue- Iſaiæ 7.
rò non legit, ex quo concluditur, quod li-
terata fuit, et in lege prophetis humano
quoq; ſtudio eruditi. Nam & Origenes te
ſtatur, ꝙ legis habebat ſcientiā. *Et reſpon-
dens angelus, dixit ei, Spiritus ſanctus ſuperue
niet in te*, hoc eſt, non naturali via, non ui
rili concurſu, non poteſtate angelica, ſed
ſuperueniente. i. de ſuperueniēte & ſupra
id quod nunc contulit tibi, tunc abundan
tius influente ſpiritu ſancto concipies,
quia ipſe te fœcundabit, ex tuis puriſſi-
mis ſanguinibus corpus verbo Dei aptan
do, formando, et ſubito organizādo. Quē F
admodum per Zacariam ait, Ego cœlabo Zach. 3.
ſculpturam eius. Vnde, ad innuēdū quòd
Chriſtus de matre ſit editus uiro eam nō
fœcundante, ſed virtute cœleſti in ea agē
te, ſcriptum eſt in Iſaia, Aſcendit corā eo Iſai. 53.
ſicut uirgultum, et ſicut radix de terra ſi-
tiente. Quod autem ibidem loquitur ad
literam Iſaias de Chriſto, certum eſt om-
ni capitulum illud rite penſanti, *Et uirtus
altiſſimi*, hoc eſt, omnipotens Deus pater
Obumbrabit tibi, i. ſuam poteſtatem immen
ſam tuæ capacitati contemperabit, ut e-
ius influentiam ferre queas. Itaque non
ſecundùm plenitudinē ſuæ claritatis im-
menſam tibi irradiabit, ſed uelut umbrā
ſuæ reſplendentiæ cauſans in te effe-
ctum ſuæ poteſtatis excepit in te. pro-
portiona-

A portionabiliter ad tuam decliuitatem, faciendo in te immediatè per ſe, quod in alijs efficit per viri cauſalitatem, ſeu formatiuam virtutem. Verba hæc ab alijs multipliciter exponuntur, ſed quæ in omnium commentis ſatis leguntur, præterire decreui. Quod autem ſpiritus ſanctus ſuperueniat non locum mutando, ſed influendo, ac operando, certisſimum reor.

¶ Inſuper innoteſcit ex his ꝙ multi ſint plenitudinis gratiæ gradus, nam & virgo beata ante hæc verba dicta eſt gratia plena, nihilominus in conceptione filij Dei maximè aucta eſt gratia Dei in ea, intantũ vt tunc fomes dicatur omnino extinctus in ea, q & ante ita fuerat debilitatus, quod nunquam in culpabilẽ ſurrexit motionẽ.
B Attamen nunc præcipuè ſermo eſt de collatione gratiæ gratis datę, uidelicet maternitatis Dei, ſeu maternæ fœcunditatis in virgine quantũ ad Chriſtũ. Quẽadmodum autem prophetiæ & apoſtolatus, ita & iſta materna fœcunditas donũ eſt gratiæ gratis datæ. Propter quod iuxta Auguſtinum, beatior fuit Maria Chriſtum concipiendo mente quàm corpore, & iſta corporalis conceptio ſine illa ſpirituali ei non profuiſſet. ¶ Poſtremò, plenitudo, perfectio, atque immẽſitas, ſoli Deo competunt abſolutè & propriè, creaturis verò comparatiuè, impropriè, particulariter, incertoq; genere. *Ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum*. i. Chriſtus ex te naſciturus, qui ſecundũ diuinitatem ſubſtantialiter
C ſanctus eſt, & ſanctitas ipſa atq; immẽſæ ſanctitatis ſupereſſentialis eſſentia, ſecundũ naturam quoq; aſſumptã maioris eſt ſanctitatis quàm oẽs pariter prædeſtinati, *Vocabitur filius Dei* ſicut nũc dictum eſt, hic erit magnus & filius altisſimi vocabitur. Itaq; ex tã diuina & ſupernaturali conceptione Chriſti, innoteſcit fidelibus quod ipſe ſit filius Dei, cui ſoli talis ſeruabatur cõceptio: fonti etenim puritatis & confractorũ reparatori, corruptorũque integratori, purisſima debebatur cõceptio, natiuitasq; mundisſima, & matris integritatẽ & puritatẽ nõ minueret, ſed ſacraret & cõfirmaret, quatenus ante partũ, & in partu, & poſt partũ intacta conſiſteret, clauſa atq; mũdisſima. ¶ Præterea, cũ in verbis inductis ſuperbenedicta Trinitas diſtinctè exprimitur ab angelo, clarũ

eſt virginem ſapiẽtem etiam ante hãc angelicam allocutionem habuiſſe ſummæ trinitatis fidem expreſſam, ac diſtinctã notitiã. D Alioquin quid angelus verbis iſtis inſinuaret, nõ intellexiſſet, ſed dicere potuiſſet, quod in actis quidam reſponderũt *Act. 18* Apoſtolo ſiſcitanti, Si ſpiritum ſanctum accepiſtis, credentes, ſed neque ſi ſpiritus ſanctus eſt, audiuimus. ¶ Cõſequenter ut Mariæ credulitas augeatur, anima exhilaretur, deuotio inflammetur, ſicq; ardẽtisſima, iucundisſima, ac deuotisſima mente conſentiat atque cõcipiat vnigenitũ Dei, proponit ei angelus ſanctus exemplũ, vt mirabilis conceptio futura, per conceptionem mirabilem factam approbetur, & caritatiua puellæ ſuæ cognatæ beneficiis cõgratulẽtur. E *Et ecce Eliſabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua*. Quãuis duplex habuerit impedimẽtum. ſ. ſenectutis, naturalitatisq; ſterilitatis, *Et hic menſis*. ſ. Martius, in quo tibi appareo, *Eſt ſextus illi*, ex quo cõcepit. *Quæ uocatur ſterilis*, quia iamdudũ ſic vocabatur, nec vſus ſic eam vocandi abolitus, *Quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum*, hoc eſt, quicquid ſermone ſignificatur, Deus põt implere, ſi contradictionem non implicet: illudq; facere poteſtatis ſit magis quàm infirmitatis. Vnde ꝙ Deus in ſua natura nõ poteſt peccare, infirmari, comedere, currere, moueri, dormire, poteſtatis eſt, non infirmitatis. Huic verbo conſonat illud Ieremiæ, Domine Deus non erit tibi impoſſibile omne verbum. *Iere. 32.* Cum. n. poteſtas Dei ſit infinita, omnipotens vtiq; eſt, & F quicquid voluerit, põt in inſtãti peragere, nec põt in tot aut tãta quin poſſit infinite in plura atq; maiora. His auditis, pia & docilis virgo cito præbet conſenſum, tãque incõparabiliter cõmendata neſcit extolli, ſed eò profundius humiliauit ſeipſam, quò ampliorẽ circa ſe Dei aduertit clementiã, ſuis nil viribus tribuẽs. Quẽadmodũ. n. vitioſi ſuis laudibus ſtultè atque inaniter intumeſcũt, ſic virtuoſi inde plus ſeipſos deijciunt: quò quidem quis maiora à Deo ſortitus eſt bona, eò debet illi gratior eſſe, itẽq; ſubiectio. *Dixit autẽ Maria*, De beneficio ſuæ cognatę collato exhilarata. *Ecce ancilla domini*. Ego ſum, idcircò ad omnia ei placita offero me paratã. Audiẽs quoq; in ſe dñi Dei ſui matrẽ

electam,

A electam, non aliud quàm eius ſe appellat ancillā, *Fiat mihi ſecundū verbum tuum*, hoc eſt, ſpiritu ſancto ſuperueniente filiū Dei concipiam ut dixiſti. His verbis conſenſit quibus prolatis immediatè unigenitū patris æterni concepit. Ita ꝙ in inſtanti ſpiritus ſanctus ex eius puriſſimo ſanguine corpus formauit, & perfectè quantùm ad membrorum diſtinctionem organizauit: in quo item inſtanti anima Chriſti ē creata, carni vnita, atq; utrunq; verbo hypoſtatica ſeu perſonali unione eſt coniūctū. Itaq; in eodem inſtanti fuit ſanguinis ſeparatio, conſolidatio, figuratio, animatio, & deificatio. Veruntamen diſtinctio membrorum oculis perceptibilis uix fuiſſet ob
B corporis paruitatem. ¶ Præterea, mox ut virgo aſſenſit, celebratæ ſunt in utero eius nuptiæ hypoſtaticæ unionis, uidelicet cōiunctio humanæ naturæ cum verbo, de quibus Gregorius ait, quod tūc Deus pater filio nuptias fecit, cum ei in utero uirginis naturam ſociauit humanam. Tunc quoq; celebratæ ſunt nuptiæ ſponſi cœleſtis cum ſua ſingulari, quę eſt mater uirginea, uirgo Chriſtifera, quæ filium Dei cōcipiendo, facta eſt ſponſa ipſius ſingularis.

Porrò tota Trinitas ſuperbenedicta (cuius cū una cōſiſtat eſſentia, indiuiſa ſunt opera) naturam humanam filio ſuppoſitaliter copulauit: ſolus verò filius naturam iſtam aſſumpſit, eamque in ſeipſo ſuppoſitauit, ita qđ ipſummet uerbū æternū eſt aſſumptæ humanitatis hypoſtaſis, quę in uerbo ſubſiſtit perſonalitate increata uer-
C bi, eſtq; in Chriſto una perſonalitas tantū & filiatio una duntaxat, cum ſit vna perſona: filiatio autem concernit perſonam. Duę verò generationes ponuntur in eo, ſicut & duæ naturæ. Generatio.n. concernit naturam, *Et diſceſſit ab ea angelus*, & arbitror quod non uelut improuiſè, & ex abrupto ab ipſa abierit, ſicut à cæteris ſanctis legitur ſæpius receſſiſſe ſeu diſparuiſſe, ſed cum grandi reuerentia, maxima cōgratulatione, iocundiſſimo apparatu, quaſi licentiam poſtulans, recedendi à domina ſua, quam vt ſui ac omnium creatoris matrem iam orſus eſt honorare, prout ſe acceſſit atq; diſparuit. *Exurgens autem Maria* A loco orationis, à quiete contemplationis, ab habitaculo manſionis, *In diebus illis* ſtatim cum Dei vnigenitum con-
D cepiſſet, *Abijt in montana*, i. per loca alta, montoſa, & aſpera, quibus plena eſt Iudæa, *Cum feſtinatione in ciuitatem Iudæ: & intrauit in domum Zacariæ, & ſalutauit Eliſabet:* celeriter iuit, dans exemplum virginibus, cunctiſq; feminis ne libenter tardent in publico, neq; in communibus ſine rationabili cauſa itineribus inueniātur. Et qa iam plena fuit ſpiritu ſancto ſpiritualiq; gaudio, caritatis feruore, & ſanctæ deuotionis dulcedine feſtinanter proceſſit, pręſertim, quia & cognatæ ſuæ cōgaudere optauit & obſequi, eiusq; fetum ex ſui præſentia filii deſiderauit donis amplioribus perornari. Porrò, per ciuitatem Iudæ quidam intelligunt ipſam Ieruſalem, quā aſſerunt tranſiſſe Mariam, vrbem verſus in qua habitauerunt parentes Ioannis,
E quem dicunt ferè per quatuor aut quinq; miliaria fuiſſe vltra Ieruſalem, Nihilominus per ciuitatem Iudę urbs habitationis parentum Ioannis intelligi poteſt, *Et ſalutauit Eliſabet*, vt habetur in Eccleſiaſtico, Eccl. 14
Amicum ſalutare non confundaris. Et qa humillima fuit, & fortè prior ſuam ſalutauit cognatam, Forma autem ſalutationis digeſta ſeu ſcripta non eſt. Secundùm Amb. autem condecens eſt, vt quantò caſtior virgo, tantò humilior ſit. *Et factum eſt ut audiuit ſalutationem Mariæ Eliſabet, exultauit infans in utero eius*. Exultatio ex aliqua præuia cognitiua apprehenſione ſolet oriri. Communiter itaq; tenent doctores ꝙ per omnipotentiam Dei acceleratus eſt vſus rationis in Ioanne nondum F
progenito. Ita quod reuelante ſpiritu ſancto nouit unigenitum Dei iam incarnatum, atq; in vtero uirginis tunc pręſentē, tuncq; præſertim in eo impletum ſit qđ angelus nunciauit, quia ſpiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ. Hinc ſecundùm Ambroſium, & Gloſſam, ſicut Eliſabet Mariæ, ita Ioannes Chriſti ſenſit aduentum. Aliqui verò dixerunt, quod Ioannes Chriſti præſentiam non cognouit, nec tunc uſus ſit ratione, ſed miraculosè mouebatur, & inſtar exultantis ſe habuit in utero matris, ad declarationem dignitatis Chriſti genitricisque eius. Auguſtinus uerò tangit utrunque hunc modum, neutrum autem aſſertiuè determinat, ſed primus uerior reputatur, *Et repleta eſt ſpiritu ſancto Eliſabet*. Dicūt quidam,

A dam, quod Maria ante conceptum, Eliſabet verò poſt conceptum repleta ſit ſpiritu ſancto, Veruntamen cum Eliſabet nondum fecundata iam dixerit Euangeliſta, quòd erant ambo, uidelicet, maritus eius & ipſa iuſti ante Deum, &c. certum quod etiam ante prolis ſuæ conceptionem fuit quodammodo, imo & eminenter plena ſpiritu ſancto, utpote in numero perfectorum annumerari côdigna: ſed conſuetudo ſcripturæ eſt, ut dicat tunc hominem ſpiritu ſancto repleri, cũ gratia notabiliter exuberantiori perfunditur, quemadmodum de primitiua Ecclesia, quæ in die pẽtecoſtes repleta fuit
Act. 4. ſpiritu ſancto, ſicut ſcriptum eſt in Actis. Cum oraſſent, motus eſt locus in quo e-
B rant & repleti ſunt ſpiritu ſancto. Itaque ſancta Eliſabet tam grande miraculum in prolis ſuæ nondum natę exultatione perpendens, Chriſti quoque & beatisſimę virginis præſentiam venerandam aduertens, totis in Deo gloriabatur præcordiis, & gratia ampliori mirabiliter implebatur, ſpiritumq; prophetiæ ſuſcepit, *Et exclamauit uoce magna* Ex plenitudine deuotionis, & interioris lętitiæ
Mat. 12 in uocem prorupit ſublimem. Ex abundantia nanque cordis os loquitur, & dixit. *Benedicta tu inter mulieres*, Hoc eſt, ꝓ feminis uniuerſis, ſicut expoſitum eſt. Si quidem verba iſta eundem habent ſenſum cum verbis illis angelicis. Benedicta tu in mulieribus. *Et benedictus fructus uen-*
C *tris tui*, i. Chriſtus iam filius tuus effectus
Pſa. 117. de quo ait Pſalmiſta, Benedictus qui ue-
Iſai. 11. nit in nomine domini. Et terra noſtra dabit fructum ſuum. De quo ſcriptum eſt in Iſaia, in die illo erit germen domini in magnificentia, & gloria, & fructus terrę ſublimis. Porrò Chriſtus ſecundũ utranq; naturam benedictus eſt, ſed diuerſimodè, nam ut Deus per naturam, ſeu ſubſtantialiter benedictus, & ſanctus
Dan. 3. eſt, iuxta illud Dan. Benedictus es domine Deus patrum noſtrorum. Dicitur. n. Deus in ſeipſo benedictus, quia eſſentialiter ſanctus, omnique benedictione ac laude dignisſimus totius quoq; benedictionis, & gratię collatiuus: ſecundùm naturã verò humanã dicitur benedictus per gratiã, qm̃ plenitudinẽ gratię ſũpſit, nõ ad mẽſurã puta in copia tanta quod

tota creatæ mentis capacitas ſuit in eo
D completa, *Et unde hoc mihi, ut veniat mater domini mei ad me?* ſ. mater Chriſti, q. d. digna non ſum, nec meis hoc meritis tribuo, in quo humilitas Eliſabet innoteſcit, quæ cum eſſet grandeua, & tanto ſacerdoti in coniugem ſociata, ac ſupernaturaliter fecundata, indignam tamen ſe à iuuencula fabro lignario deſponſatã viſitari profeſſa eſt: quod & verũ fuit habendo reſpectũ ad excellentiã dignitatis gratiæq; Mariæ, & ad id quod Eliſabet fuerat ꝑ naturã, vel ẽt ad opera eius bona, ſm̃ qđ à libero ꝓcedebãt arbitrio: ſed inquãtũ ex ſupernaturalibus habitibus gratiæ gratũ facientis, & virtutũ infuſarũ, itẽq; actuali motione ſpiritus ſancti
E procedebant, non tantũ digna fuit à matre dñi viſitari, ſed & diuinitate beatifica in patria frui cõi obſtaculo per Chriſti paſſionẽ ablato: iuxta modũ quo opera virtuoſa dicũtur æternæ meritoria vitæ, ẽt de condigno ſecundũ opinionẽ probabilem, quanuis aliqui dicant oppoſitum.

Præterea nunc occurrit memoriæ qđ circa verba præſcripta *Repleta eſt ſpiritu ſancto Eliſabet* ſcribit Ambroſius nõ prius repleta mater (puta Eliſabet) quã filius eius, quod intelligendum eſt de illa repletione abundanti prætacta, additq;, ſed cum filius. ſ. Ioannes repletus eſt ſpiritu ſancto, repleuit & matrem. ❡ Quæritur
F qũo Ioannes nondum natus matrẽ ſuã ſpũ ſancto impleuerit, & certũ ꝙ non autoritatiuè, cum hoc Deo ſit propriũ nec miniſterialiter ſicut in diſpẽſationibus, ſeu miniſtrationibus ſacrorum, miniſtri Eccleſię dñtur ſuſcipiẽtes replere. Aliqui dicũt, ꝙ ꝑ modũ cauſæ meritoriæ inſtrumẽtalis hoc fecit, ita ꝙ ĩ ipſo acceleratus fuit ꝑ gratiã vſus rõnis liberi quoq; arbitrii. Quidã verò affirmãt ꝙ nullo prædictorũ modorũ id accidit, ſed iõ matrẽ ſuã ſeı ẽ impleſſe, qm̃ priuilegio eius datũ ẽ matri ſuę huiuſcemodi diuinorũ cariſmatũ incremẽtũ. Põt. n. ꝓbabiliter dici ꝙ occaſionaliter matrẽ ſuã ſpũ ſctõ impleuit, qm̃ illa filii miraculoſã exultationem experiẽs, ex hoc ĩ Deũ mẽte effuſa ẽ, eiuſq; cor caritate apertũ ac dilatatũ, patulũq; effectũ, factũ ẽ grãæ capax maioris, quẽadmodũ aliquis vidẽs aliũ ĩ magna deuotione conſiſtentẽ deuotione accẽditur. *Ecce*

enim

A enim ò Maria *Vt facta eſt* hoc eſt, audita *Vox ſalutationis tuæ*, qua me tàm caritatiuè atq; humiliter ſalutaſti, *In auribus meis*, i. ſtatim *Exultauit in gaudio*, formaliter ſiue cauſaliter *Infans in utero meo*, ita ꝙ illa exultatio fuit gaudiũ vel exultatio, ad corpus per redundantiam pertinens ex meritis, gaudio naſcebatur. Itaq; Ioãnes ſponſi amicus, de ſponſi gaudebat præſentia, ſecundũ quod ipſe poſteà orętenus fatebatur Amicus ſponſi qui ſtat & audit vocẽ eius, gaudio gaudet propter vocẽ ſponſi.

Ioan. 3. Propter quod ait Ambroſius, Ioãnes exultauit ratione miſterii, vt potè, quoniã vnigenitum Dei iam nouit incarnatũ, veraciterq; pręſentem ex quo euidens reor, ꝙ & Ioãnes interiori auditu internã Chriſti al-

B locutionẽ ſeu illuſtrationẽ aduertit. Dicit Gorra hoc loco, Ecce quãtæ virtutis eſt beatæ virginis ſalutatio, quæ confert gaudium, confert & ſpiritum ſanctũ, confert reuelationem diuinorũ ſecretorum, confert & prophetiæ actum: verum intelligendum eſt hoc loco de collatione per modũ cauſæ meritoriæ. Maria.n. tã ardenter & humiliter ſalutando cognatã præfata bona meruit quodammodo. Inſuper ſicut & Beda fatetur, certũ eſt ꝙ non niſi reuelante ſpiritu ſancto Eliſabet nouit, ꝙ Maria eſſet iam mater Chriſti effecta, ab angelo ſalutata, eiuſque uerbis crediderit quod item exultatio Ioãnis eſſet ob Chriſti corporalem præſentiam. Hinc ei Eliſa-

Ioan. 10 bet addidit, *Et beata quæ credidiſti* concor-

C dat quod ait Saluator, Beati qui non ui-

Gregor. derunt & crediderunt. Porrò Greg. ſuper Ezechielem, Simul (inquit) de præterito & præſenti ac futuro per prophetiæ ſpiritũ tacta eſt Eliſabet, quæ beatam Mariam promiſſionibus angeli credidiſſe cognouit, & matrem nominans quę redemptorem in utero portaret, intellexit, & cum omnia perficienda prędiceret, quid etiam de futuro ſequeretur, prædixit, Itaque cognitio fidei eſt incoatio quædam cognitionis beatæ in patria: ipſum quoq; credere ex caritate meritorium eſt beatitudinis cõſummatæ, & ad illã ſe habẽs ſicut meritũ ad præmiũ. Deniq; ſicut aperta uiſio eſt felicitas patriæ, ſic cognitio fidei beatitudo eſt uiæ. Beatitudo etiã uiæ eſt imperfecta, & diſpoſitio ad perfectã patriæ felicitatem. Cur autem beata fuit cre-

dendo, ſubiungitur, *Quoniam perficientur in te ea, quæ dicta ſunt tibi à domino* hoc eſt, cõpletum ſortientur effectũm, ſeu plenariũ complementum: & quod credidiſti per fidem uidebis per ſpeciem. Chriſtum quoque, quem concepiſti, paries, & uſque ad uirilia incrementa perduces. Dicit autem Auguſtinus, quod uirgo beata fœlicior fuit Dei filium mente per fidem ſpiritualiter concipiendo ſiue credendo, quã eundem uentre corporaliter cõcipiẽdo. Ambroſius quoq; quæcunq; (inquit) crediderit anima.ſ. fide caritati vnita, concipit & generat Dei verbum, & ſi ſecundũ carnẽ vna eſt mater Chriſti, ſecundũ fidẽ tamen omnium fructus eſt Chriſtus *Et ait Maria* Hic deſcribitur canticum. hymnus, laus, ſeu gratiarum actio virginis glorioſæ. E

EXPOSITIO EVANGELICI cãtici Chriſtiferę virginis Marię,

Magnificat anima mea dominum. Et exultauit ſpiritus meus, &c.

ARTICVLVS IIII.

QVibuſdam vet. teſt. ſanctis conceſſũ eſt ut perceptis beneficiis Dei præcipuis canticum Deo componerent & offerrent: ſic nunc agit ſancta Maria: conſiderans.n. ineffabilia Dei beneficia ſuper ſe, & in ſe, laudes, gratiaſque referre non diſtulit, præſertim, quia ex ea incarnari dignatus fuit unigenitus Dei, cuius rei typus in anna pręceſſit, quæ ſupernatura- F li Dei munere Samuelem enixa cecinit carmen, primo Regum contentum Exul- 1.Reg.6. tabit cor meum in domino: quòd in aliquibus, cum carmine uirginis diuinæ coincidit. Itaque deuotiſſima atque gratiſſima mente fatetur domina mundi, regina cœli, genitrix Dei. *Magnificat anima mea dominum*. Magnificentia, & excellentia Cantici huius, Primò, ex parte actricis perpenditur, quæ quantò gratioſior, illuminatior atque diuinior erat, eò præclarius canticum edidit. Secundò, ex ſententiæ ubertate ac maieſtate. Tertiò, ex igne deuotionis in ipſo exuberantis. ſic ergo magnificat (inquit) anima mea dominum: tanquam dicat, tu me (ò Eliſabet) laudas, extollis, magnificas, uerùm ego ſciens quòd à meipſa nil habeo, uni-

A vniuerſa bona Deo aſcribo: ipſum laudo, me deprimò, illum magnifico id eſt, magnum, ſummum, immenſum fateor, conteſtor, demonſtro, illum totis viribus magnificenter honoro, omni zelo venerari deſidero, me paruipẽdo. Dicimur itaque Deum ſanctificare, magnificare, glorificare, Deum verbis, & actibus eius ſanctitatem, maieſtatem, beatitudinem proteſtamur, extollimus, demonſtramus. Impii verò dicuntur nomen Dei polluere, paruifacere, inhonorare, quoniam quãtùm in ipſis eſt verbis, & factis oſtendũt ſeu ita ſe habent, quaſi Deus non eſſet honore, & gloria, omniq; reuerentia dignus: ſed paruipendendus, neque curandus: alios quoque ad Dei offenſam, irreuerentiam, B iniuriamque inducũt. Hinc per Ezechie-
Ezec. 28 lem Deus frequenter improperat filijs Iſrael, quod polluerint nomen ſuum ſanctum in gentibus Fecit ergo Maria quod ſanctus pater eius propheta Dauid ad-
Pſal. 53. monuit, Magnificate dominum mecum.

¶Porrò ſecundùm Ambroſium, Magnificamus dominum, ſeu dominus magnificatur, non quod ei quicquam accreſcat, ſed quia magnificatur in nobis, hoc eſt, ꝑ ſuos in nobis effectus, ſeu actus noſtros eius auxilio exhibitos magnus oſtẽditur. Propterea addit Ambroſius, Imago enim Dei Chriſtus eſt. & ideo ſi quid iuſtũ religioſumque fecerit anima, imaginẽ Dei,
1. Cor. 4. ad cuius ſimilitudinem eſt creata, magni-
Origen. ficat, quod ſumptũ videtur ex verbis Ori-
C genis dicentis, Saluator noſter eſt imago Dei inuiſibilis, & anima noſtra eſt imago illius imaginis: cùm ergo illã, cognitionem, ſermone, & operatione magnifico, tunc imago mea in me grandis efficitur, & ipſe dominus cuius imago eſt anima mea, amplius in me magnificatur.

¶Præterea aduertendum, quod in cantico iſto nomine Dei, & Domini intelligi poteſt abſolutè ipſe Deus vnus, ac trinus, ſeu quælibet diuina perſona, quãuis nõnuli per Deum ac Dominum ſpecialiter filij perſonam intelligant, aſſerentes quod virgo digniſſima in cãtico iſto filiũ ſuum commendat, & non ait magnifico, ſed *Magnificat anima mea dominum* ad innuendum quod pręcordiali id agat deuotione, quo arguuntur qui ſine reuerẽtia orant, & laudant, nec eum ſicut verũ Deũ tota cordis honorant cuſtodia, de quibus D
per Iſaiã dominus loquitur, Populus hic Iſa. 15.
labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. *Et exultauit ſpiritus meus* ſcilicet anima mea rationalis. *In Deo ſalutari meo* ex contemplatione ac dilectione ſuiipſius in ſe, & beneficiorũ eius circa me. Exultatio autem ſeu gaudium ex cõtemplatione, & caritate actus, ſeu actuali dilectione procedit. Quò igitur in diuinorũ contemplatione illuminatior, eorundemq; amore feruentior fuit Maria, eo plenius exultauit in ſe, ſed in domino tãquã in cauſa obiecto & fine ſicut Apoſto. ſcri- 2. Cor.
bit, Qui gloriatur, in domino glorietur.

¶Porrò dominus dicitur ratione gubernationis, Deus ratione cauſalitatis, & creationis, ſalutare vel ſalutaris ratione E
iuſtificationis ſeu recreationis, & glorificationis, qui ſingulariter fuit & eſt Deus, ac dominus, & ſalutare Mariæ, propter ꝑcipua beneficia eius ad eam, & maximam deuotionem, dilectionem, & cultũ illius ad illum: quanuis autẽ anima, & ſpiritus hominis realiter idem ſint, tamen ratione ſunt differentes: nã anima dicitur quoniam informat, & animat corpus, illudq; benè regendo Deum magnificat, ſpiritus verò vocatur ob ſubtilitatem naturæ, & quoniam contemplatur cœleſtia, ſicq; cõpetit ſibi exultare, & præ ingenti lætitia, quaſi extra ſe ſalutare in Deum. Hinc virgo deipara diſtinctè locuta eſt. Magnificat anima mea dominum, Et exultauit ſpiritus meus in Deo. F

¶Poſtremò, ut totis viribus Deũ magnificemus, magnificent eum noſtra memoria, eius beneficia iugiter recolendo, noſtra intelligentia eius veritatẽ & excellentiam contemplando, noſtra voluntas eius bonitatem amando ac appetendo, noſtra interpretatiua, ſeu expreſſiua, eum ore laudando. Et quia pro ſuis beneficiis gratiarum actio, & vox laudis Deo debentur, cõſequenter virgo præclara cãtici ſui rationem ſubiungit. *Quia reſpexit* per approbationem oculo ſuę pietatis immenſæ, *Humilitatem ancillæ ſuæ* hoc eſt, me humilem eius ancillam, meamque humilitatem ac prauitatem, & meritò ſpecialiter ſuæ meminit humilitatis magis q̃ virginitatis caritatis aut reliquarum virtutum, quibus pręeminenter fulgebat, quia

per

A per humilitatẽ præcipuè meruit taliter exaltari, eratq; ꝑ eã pſertim diſpoſita ad cõcipiendũ vnigenitũ Dei, ſecundũ qđ in incarnationis miſterio cõſideratur incarnati maieſtas, quæ tãta eſt ut non niſi ab humillima, & penè incomparabiliter humili puella, decuit eũ incarnari, & cõcipi. Virginitas autem fuit diſpoſitio magis remota nec ipſa ſine humilitate domino placuiſſet. Veruntamen in incarnationis miſterio, utriuſque naturæ immediatam, & hypoſtaticam unionẽ penſando, uirgo ſacra per caritatẽ, eiuſq; ardentiſſimũ actũ fuit ſummè, & immediatè diſpoſita ad vnigeniti filii Dei conceptionẽ. Nam caritas præſtantiſſima ac diuiniſſima, Deoq; placentiſſima uirtus eſt, coniunctionẽ, tranſ- B formationem & inſolubilẽ colligationẽ efficiens. Quanuis itaq; tota Trinitas ſuperbenedicta Mariꝫ humilitatem ſemper clementer aſpexit, præcipuè tamen filius ex ea humanam induendo naturã, faciẽs ſe eius prolem, atq; ſubiiciens ei ſeipſum. Sed & Deus pater aſpexit in tantũ, ut eũdem cũ ea habere filiũ dignaretur. Similiter ſpiritus ſanctus illo eã germine fecundãs adorando, à quo ipſe verè æternaliterq; procedit. Secundũ Origenem humilitas in ſcripturis una de uirtutibus dicitur, quæ à filoſophis modeſtia nominatur, ſed & nos eã poſſumus appellare quodam circuitu, cum aliquis non eſt inflatus, ſed ipſe deiicit. *Ecce enim ex hoc* tempore, & ratione tanti beneficii mihi collati, ex hac quoque mea humilitate, *Beatam* C *me dicent omnes generationes*, hoc eſt, quidã ex omnibus, ut ſit diſtributio pro generibus ſingulorũ: oẽs quippè ex Iudæis, & gẽtilitate cõuerſi beatã, imò & beatiſſimam profitẽtur uirginẽ: tã in cõparando: ſed & Sarraceni, qui legẽ Mahomæti ſuſcipiunt, dicunt eam præ uniuerſis mulieribus omnium ſeculorum electam; ſicut & Chriſtũ filium eius fatentur ſuo legiſlatore Mahomæto maiorem. Sic & Lya, de qua orta eſt uirgo Maria cernens ſe tàm fecundã, hoc inquit, pro beatitudine mea. beatam quippè me dicent mulieres, ſicut in Geneſi legitur, *Quia fecit mihi magna qui potens eſt*, hoc eſt, præclariſſima mihi beneficia eſt largitus, in ſanctificatione, in gratiarum augmẽtatione, in totius perfectionis collatione, et nũc potiſſimũ in incarnatione *Gene. 13*

in qua ueri Dei, uera mater effecta, quodã D modo infinitæ dignitatis pꝛrogatiuã ſum conſecuta, ab eo qui potens eſt, imò omnipotẽs eſt, & adeo potens, ut eius reſpectu omnis creatura ſit impotens, nec ſine illius manutenẽtia per momẽtũ ſubſiſtere ualẽs. Illi equidẽ.n. eſt eſſe, et potẽtẽ eſſe, cuius eſſentia eſt ſua potẽtia, independẽs illimitata, & penitus infinita, cui ſunt omnia æq; facilia, qui dominatur in uirtute ſua in æternũ, à quo omnis poteſtas, dicẽte Apoſtolo, Nõ ẽ poteſtas niſi à Deo. *Pſal. 65.* Vnde ſcriptũ eſt, Sapiẽs corde eſt, & fortis *Rom. 13.* robore, qui facit magna & inſcrutabilia, & mirabilia, quorũ nõ eſt numerus, qui per me mũdũ liberare dignatus eſt, & præ omni creatura me honorauit: ita ꝙ Deũ omniũ creatorẽ ac dominũ cõcepi, & por- E to. *Et ſanctũ nomen eius* nominatũ, i. ipſemet nomine nominãte deſignatus in ſeipſo eſſentialiter purus, uirtuoſus & ſanctus eſt, imò ſanctitas prima, fontana, exẽplaris, immẽſa, in quo quicquid perfectionis, ſanctitatis atq; virtutis eſt cogitariue põt cũ immẽſa plenitudine ſuperſimpliciſſima cõtinetur, de quo ait Pſal. Adorate in *Pſal. 98* mõte ſancto eius quoniã ſãctus dñs Deus noſter. Et iterũ, Cõfiteantur nomini tuo *Ioſue. 24* magno, quoniã terribile & ſanctũ eſt. Vnde ſcriptũ eſt, Deus ſanctus & fortis æmulator eſt, nec ignoſcet ſceleribus veſtris. Iob quoq; dicit, Abſit à Deo impietas, & *Iob 34.* ab omnipotẽte iniquitas. Deniq; tã ſan- *Iſai. 64.* ctus eſt Deus noſter omnipotẽs, ut eius cõparatione oĩs ſanctitas, & æquitas noſtra ſit quaſi pannus mẽſtruatæ. Ecce.n. Luna F nõ ſplẽdet, & ſtellæ nõ ſunt mũdæ in conſpectu eius, qui & in angelis ſuis repetit prauitatẽ. Siquidẽ quid eſt ipſa diuina eſſentia, niſi ſapientia ſupereſſentialis, ueritas exemplaris, uirtus prima, æquitas ſũma, caritas infinita, lux incircunſcripta, puritas impermixta. Nemo ergo ſe iactet, aut aliquid putet, aut aliũ ſpernat, nec ad publicos tranſgreſſores ſe comparet, ſed ĩ diuinæ ſanctitatis conſpectu atq; præſentia ſe ſemper conſtituens, quicquid in ſe uirtutis eſt aut eſſe poſſe aduerterit, illius intuitu pro nihilo habeat: ſeque in profundo humilitatis inceſſanter conſeruare conetur. Hucuſque ſancta Maria recoluit beneficia ſibi ſingulariter data, nũc generaliter ſibi ac aliis præſtita exprimit.

Et

A *Et miſericordia eius*, i. ſuæ æternæ pietatis ef
fectus, & gratia Extenditur, & fuit, *A pro*
genie, quæ ab initio mundi ante diluuium
fuit, *In progenies* poſteriores. Miſericordia.
n. domini plena eſt terra Vel, à progenie.
Iudæorum in progenies Gentium. Salus
nanq; gentibus communicata, ex Iudæis
fluxit, & cœpta eſt, quemadmodum Chri
ſtus teſtatur, Salus ex Iudæis. nam & Chri
ſtus ex eis incarnari elegit, & per apoſtolo
rum (natione Iudæorum) doctrinã cõuer-
ſus eſt mundus, *Timentibus eum* timore fi-
liali ac caſto: nam talibus tantũ finaliter
prodeſt gratia Dei, & ipſi duntaxat parti-
cipes ſunt fructus ac meriti dominicæ paſ
ſionis: quæ licet ſe ad uniuerſos extendat
per ſuam ſufficientiam, non tamen per effi
B cientiam, ſed ad ſolos electos. Hinc ait Pſ.
Pſ. 118. Miſericordia autem domini ab æterno,
Pſa. 135 & uſque in ęternum ſuper timentes eũ.
Iſai. 53. In Eccleſiaſtico quoq; habetur, Qui ſine
1. *Cor.* 1. timore eſt, iuſtificari non poteſt. Verun-
tamen nullus tam reprobus eſt, ut diuinæ
clementiæ penitus expers ſit, ſed miſeri-
cordia ad ſalutem uerã perducens ſolis ti
mentibus Deum filiali, & reuerentiali ti
more (qui eſt fuga mali) culpæ impendi-
tur *Fecit potentiam*, i. potenter operatus ẽ,
& potentes egit effectus, *In brachio ſuo*, i.
Exod. 15 ſua ſublimi uirtute, iuxta illud in Exodo,
eduxit filios Iſrael in brachio excelſo. Vel
in brachio ſuo, i. per unigenitum ſuũ in-
carnatum, & tunc refertur ad patrem, de
cuius filio loquitur Iſaias, brachium do-
mini cui reuelatum eſt. quem Apoſtolus
C nominat Dei uirtutem. Porrò per filium
pater uniuerſa creauit, per ipſum redemit
mundum, proſtrauit diabolum, fregit in-
Ioan. 4. fernum, aperuit cœlum, infinita quoq; per
ipſum fecit miracula. Vnde & filius pro-
teſtatur, A meipſo facio nihil, pater uerò
in me manens ipſe facit opera. Nihilomi
nus Chriſtus ut Deus propria operabatur
virtute, quæ in tribus ſuperſanctis perſo-
nis vna eſt in ſe, indiuiſa quoq; opera. De
niq; magnificentiſſimum opus Dei in in
carnatione, ſeu verbo incarnato aparuit,
dum naturæ duæ in infinitum diſtantes,
in vnam conuenerunt perſonã, dum Chri
ſtus de clauſo virginis vtero prodiit, dum
ſacramentũ altaris inſtituit. Magnã demũ
Pſal. 24. Deus p̄tãte exercuit, tã humilẽ iuuenculã
faciẽdo ſuã matrẽ, angelorũq; dominã, &
omni pura creatura præeſt in eſſe creato, D
ſubſiſtẽte præſtantiorẽ, quoniã vniuerſæ
viæ domini miſericordia & veritas, ſeu
æquitas. Cõmendato Deo rõne ſuæ cle- 1. *Pet.* 1
mentiæ, cõmendat eũ nunc uirgo ſapien
tiſſima ab effectibus ſuæ iuſtitiæ. *Diſperſit*
ſuperbos, i. per varios errores ac vitia di-
ſpergi permiſit, & per diuerſa ſupplicia
perdidit ac dãnauit effectiuè elatos, quo-
rũ ſpiritus tumet iniquè, qui Deo ſubiici
& parere omittunt, nec curant ſub eius
omnipotẽti manu ſe humiliare, *Mente*, i.
intentione, & libito, *Cordis*. i. intellectus,
Sui quo cuncta diſcernit, iudicat, & diſpo
nit. Hinc in Eccleſiaſtico ſcribitur, Radi- *Mat.* 4.
ces gẽtiũ ſuperbarũ areſecit Deus. Qui p̄
Sophoniã quoq; minatur, Viſitabo ſuper
omnẽ qui arrogãter ingreditur: & apud E
Iſaiã, Incuruabitur ſublimitas hominũ,
& humiliabitur altitudo uirorũ. Demo-
nes quoq; ſuperbientes Chriſtus in mun
dũ ueniens diſperſit, uicit, et de hominum
cordibus expulit, ſed & ſuperbos Iudæos
uidemus ab eo in omnem regionẽ diſper-
ſos. *Depoſuit potentes de ſede*, nõ de quibuſ-
cũq; potẽtibus dicitur hoc, cũ Iob dicat,
Deus potẽtes nõ abiicit, cũ ipſe ſit potẽs:
ſed de potẽtibus, ſua p̄tãte uitioſè utenti
bus, de quibus ſcriptũ eſt in Eccleſiaſtico,
Sedes ducũ ſuperborũ deſtruxit Deus, &
ſedere fecit mites pro eis. ¶ Verũ cũ hmõi
potẽtes uideamus uſq; ad ſenectutem re-
gnare, qũo Deus deponit eos de ſede di-
gnitatis ac præſidẽtiæ? Et reſpõdẽdũ q̄ ſal
tẽ in morte & frequẽter propter eorum F
p̄ctã occidũtur, plagantur, ſeu ante tẽpus
naturalis periodi auferũtur. Omnes potẽ
tatus breuis uita, ſicut et rex hodie eſt, &
cras morietur, de quibus loquitur Iſaias,
Et quidẽ neq; ſatus, neq; radicatus in ter-
ra trũcus eorũ, repẽte flauit in eos, et arue
rũt. Hinc ſcriptũ eſt, Vidi impios domino
flãte periiſſe. Et rurſus in lib. eodẽ, Iniqui
ante tẽpus ſuũ ſublati ſunt. Inſuper poten
tes Iudæorũ magiſtros Deus de ſede do-
ctrinæ amouit, iudiciariã quoq; p̄tãtẽ pau
peribus tribuit ĩ die iudicii exercẽdã Se-
debitis (inquiẽs) ſuper ſedes duodecim, *Et* *Mat.* 19.
exaltauit humiles nũc p̄ dona gratiæ gratũ
faciẽtis, & gratis datæ: qa & tales frequen
ter ad prælationẽ erexit: in futuro aũt per
dona gloriæ, & ſublimationẽ uſq; ad cęlũ
empyreum, propter quod ait ſcriptura

Deus

A Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus aũt dat
Mat. 5. gratiam. Et denuo, Beati pauperes ſpiri-
Pſa. 44. tu, ſcilicet humiles quoniam veſtrum eſt
Luce 44 regnum cœlorum, quo nihil eſt altius.
Pſal. 46, Potiſſimum n. aĩt Chriſtus exaltauit ſuos
Luca 10 apoſtolos verè humillimos, quos conſti-
tuit principes ſuper omnem terrã, de qui
bus ſcriptum eſt, Quoniam dii fortes ter
rę vehementer eleuati ſunt: cæteros quo
que primitiuæ eccleſię filios ſuos diſcipu
los non mediocriter exaltauit, nõ in futu
ro duntaxat, ſed etiam in præſenti, dãs eis
virtutem calcãdi ſuper ſerpentes & ſcor-
piones, omnemque inimici virtutem. *Eſu
rientes*. i. ſpiritualia bona auidè cupientes.
Impleuit bonis. i. gratię donis, internis diui
tiis, refectionibus mentis, pauperes quo
B que corporaliter fameſcentes, Deus alit
& implet, quemadmodum ſcriptum eſt:
Oculi omnium in te ſperant domine, &
tu das eſcam illorum in tempore oportu
Pſ. 144. no. Itemque, Omnia à te expectãt, vt des
Pſ. 103. illis eſcam in tempore, dante te illis col-
Mat. 5. ligent. De eſurientibus autem primo mo
do ait Saluator, Beati qui eſuriunt & ſi-
tiunt iuſticiam, quoniam ipſi ſaturabun-
Apoc. 12 tur. Et in Apocalypſi, Ego ſitiẽti dabo de
fonte aquæ vitæ gratis. *Et diuites*. i. diuitia
rum corporalium inordinatos amatores,
terrena cœleſtibus præferentes, *Dimiſit
inanes*. i. à ſpiritualibus bonis vacuos, ſuis
que vanitatibus inhęrentes, de quibus lo
Mat. 19 quitur Chriſtus, Poſſibilius eſt camelum
C tranſire per foramen acus, quàm diuitem
Mar. 10 intrare in regnũ cœlorum Iacobus quo-
Iacob. 5. que in ſua canonica, Agite nũc diuites,
1. *Tim.* 6 plorate, vlulantes in miſeriis quę adue-
nient vobis, de quo infra habetur, Vę vo
bis diuitibus qui nunc habetis conſola-
tionem veſtram. Diuitiæ. n. penè ad om-
nia uitia præbent fomentũ, ad ſuperbiã,
gulam, luxuriam, ocioſitatem ſcelerũ ma
Eccle. 19 trẽ, propter quod beatus ſcribit Apoſto-
lus, Qui uolunt diuites fieri, incidunt in-
tentationem & laqueum diaboli, & deſi-
deria multa, inutilia & nociua, quæ mer-
gunt hominem in interitũ & perditionẽ.
Iõ ait ſcriptura, Nihil eſt iniquius quàm
amare pecuniam, hic enim animam ſuã
habet venalem. Veruntamen ſunt aliqui
diuites virtuoſi ſua opulentia benè libe-
raliterque vtentes, miſericorditer diſtri-
buentes, non delicatè uiuẽtes, nec ad ter

rena inordinatè affecti, ſicut hortatͬ Pſal- D
miſta, Diuitiæ ſi affluant, nolite cor appo *Pſal.* 19.
nere: ſed quam pauci ſint tales, liquet ex
eo quod ſcriptũ eſt in Eccleſiaſtico, Bea- *Eccl.* 31.
tus diues qui inuẽtus eſt ſine macula, qui
poſt aurum non abijt, nec ſperauit in pe
cunię teſauris, quis eſt hic, & laudabimus
eum? fecit enim mirabilia in vita ſua. Ne
mo ergo ſe cõmittat periculo, ed acquieſ
cat Apoſtol. Habentes (inquit) victum & 1. *Tim.* 6
quibus tegamur, his cõtenti ſimus. Hinc
in Prouerbiis Salomõ deprecabatur, Mẽ *Prou.* 30
dicitatem & diuitias domine ne dederis
mihi, tribue tantùm victui meo neceſſa-
ria. Quidam per eſurientes bonis imple-
tos, intelligunt gentiles cõuerſos, quibus
verbum Dei cùm magno deſiderio audiẽ
tibus, maxima gratiarum cariſmata con- E
tulit Deus: per diuites verò inanes reli-
ctos, intelligunt magiſtros Iudæorum, in
ſcripturis abundantes, quia in ſua cæcita
te dimiſſi ſunt. Conſequenter tangit bea-
ta virgo Maria beneficia Iudæis exhibita.
Suſcepit ipſe dominus *Iſrael puerum ſuum*. i.
Iſraeliticum populum ſibi nũc gratioſè,
ac piè applicuit & coniunxit, de ipſo na-
turam aſſumendo humanam, per quod to
tum populum illum quantũ in ſe fuit, ſal
uare propoſuit, propter qđ ad Hebræos *Heb.* 2.
ſcribit Apoſtolus, Nuſquam angelos, ſed
ſemen Abrahæ apprehendit, *Recordatus
miſericordiæ ſuæ*. i. memorem ſe oſtendens
pietatis & gratiæ quam populo huic pro
miſit, quod. ſ. de eo formam ſerui accipe- F
ret. In incommutabili autem Deo nec re *Philip.* 2
cordatio, nec obliuio propriè locum ha-
bent, ſed per modum recordãtis ſe habet
dum miſereri non differt, per modũ obli
uiſcentis dum differt. *Sicut locutus eſt ad pa
tres noſtros Abraham, et ſemini eius in ſecula*.
Primò. n. Abrahæ, deinde Iſaac, poſtea ip
ſi Iacob facta legitur in Geneſi diuina il- *Gene.* 22
la promiſſio, In ſemine tuo benedicẽtur *Gene.* 26
omnes gentes. Deinceps dictum eſt Da- *Gene.* 28
uid, De fructu ventris tui ponam ſuper ſe *Pſ.* 131.
dem tuam. Generaliter quoque ſancti pa
triarchæ ac vates de Chriſti aduentu lo-
cuti ſunt, quemadmodũ in Actis Petrus *Acto.* 3.
affirmat, Omnes prophetæ à Samuele &
deinceps annunciauerunt dies iſtos. Por-
rò clauſula illa, in ſecula, referri poteſt ad
verbum illud, ſuſcepit, item recordatus,
necnon ad complexũ iſtud, ſemini eius:
nam

A nam illa gratioſa ſuſceptio electorum, & recordatio Dei circa eos ſemenq; Abrahæ in prædeſtinatis manet perpetuò, & nunquam periturum habet effectum. Ecce cãticum iſtud dulciſſimum quàm ſententioſum eſt ſub breuitate verborum, quod ſapienti ſpiritus ſancti conſilio ſtatuit eccleſia in veſperis decantandum, ut hora illa dum aduesperaſcit & inclinata eſt dies incipiat ſe mens noſtra exterioribus ad interiora colligere, ad Deum erigere, eiusque bonitatem, beneficiaq; penſare, et ex toto affectu gratias agere, ipſum cũ iucunditate laudare, atq; pro viribus verbo & opere in omnibus honorare. Itaq; ad ſummi Dei honorem & tantæ virginis reuerentiam non ſine mentali attentione, &
B actuali ſanctæ deuotionis feruore canticũ iſtud promamus, imò & tunc recordemur cum quãta deuotione & alacritate beatiſſima uirgo carmen iſtud cecinerit, & quã ineffabilem ei gratiam præſtiterit Deus, ſicque eidem virgini congratulemur in domino. ¶ Poſtremò, quilibet noſtrum cãticum hoc in propria poteſt decãtare perſona, dicendo intimis ex medullis, Magnificat anima mea dominum, & exultauit ſpiritus meus in Deo, &c. iuxta expoſitionem præhabitam, ſic autem Deum laudare eſt actus omnino angelicus & ꝑclarus. Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, i. animæ meæ quæ in oculis ſuis vilis & modica eſt. Vel ancillæ ſuæ. i. creaturæ, quæ ego ſum, creatura. n. creatoris ſui miniſtra eſt. Ecce. n. ex hoc beatam me creaturã di-
C cent, ut piè confido, omnes generationes electæ. Nil. n. (ut ait Hieronimus) felicius Chriſtiano, cui regna promittũtur cœlorum. In patria quoq; unuſquiſq; electorum ab aliis beatus dicetur, & Chriſtiani ueraciter ſibi inuicem dicere poſ-
Baruch. 2 ſunt grata & humili mente illud Baruc, Beati ſumus nos, quoniam quæ Deo placita ſunt, manifeſta ſunt nobis. Denique,
Pſa. 32. Beata gens cuius dominus Deus eius populus quẽ elegit in hæreditatẽ ſibi. Quia fecit mihi magna, hoc dicendo cogitet vnuſquiſque beneficia Dei circa ſe generalia & ſpecialia bona naturæ, dona gratiæ, promiſſaque gloriæ, quanta pro ſe filius Dei fecit, aſſumpſit ac pertulit, quoties ſibi in peccatis pepercit, ꝙ ad iſtam pœnitẽtiæ gratiam ſe adduxit. Cætera ſpecialem

expoſitionem non exigunt, ſed iuxta interpretationem præſcriptam à quolibet D queunt proferri. *Manſit autem Maria cum illa.* Eliſabet *Menſibus tribus, & reuerſa eſt in domum ſuam* in Nazaret. Communiter dicunt doctores, ꝙ non receſſerit Maria, quouſque naſceretur Ioannes. Vnde in ſcolaſtica fertur hiſtoria, ꝙ ipſa infantem leuauit de terra, ut ſcribitur in libro iuſtorum, i. Nazaræorum, ut quidam explanãt. Verũtamen aliqui (ut Teophilus & Græcus affirmant) ꝙ imminente partu Eliſabet, Maria abierit, eo ꝙ iam aliȩ fȩminæ ad Eliſabet confluxiſſent, et quoniam in partu mulierum uirgines adeſſe non ſolent. Euangeliſta quoque prius ſcribit receſſiſſe Mariam quam de partu Eliſabet. E

EXPLANATIO RESIDVAE partis capituli, in qua & canticum Zacariæ elucidatur.

ARTICVLVS V.

Conſequenter natiuitas præcurſoris deſcribitur. *Eliſabet impletum eſt tempus pariendi*, i. ipſi Eliſabet menſis nonus aduenit, *Et peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, quia magnificauit dominus miſericordiam ſuam cum illa*, i. valdè clementer egit cum ipſa, pietatis ſuæ effectus circa eam exercens tàm gratioſè, ꝙ. ſ. non obſtante naturali ſterilitate ac ſenio: prolem concepiſſet ac peperiſſet, eſſetq; à ſte- F rilitatis opprobrio liberata, *Et congratulabantur ei*, ex dilectione qua eam, eiuſq; maritum amabant, quia ſine querela inter alios conuerſabantur Zacarias, & Eliſabet. Vnde ſua conuerſatione pacifica, benigna & iuſta, utpotè ex iuſtitia & pietate cõuenienter temperata, uniuerſis ſe exhibuerunt amabiles, propter quod eorum proſperitati congratulati ſunt alii. *Et factum eſt in die octaua*, à natiuitate infantis, *Venerunt circuncidere puerum*, illo etenim die ſecundùm legis præceptum circuncisio heri conſueuit, iuxta illud in Geneſi, infans Gen. 17. octo dierum circuncidetur, Et uocabant Luc. 2. eum nomine patris ſui Zacariam, primo- Acto. 15 genitus nanque, & præſertim unigenitus, ſolet frequenter nomen patris imponi. Iſtis autem ſpes non erat, quòd Zacarias & Eliſabet amplius prolificarent. Porrò ſicut in nouo teſtamento nomen

X imponi-

A imponitur in baptiſmo, ita tunc in circũciſione. ¶ Sed cum Ioannes ſanctificatus eſſet ĩ vtero, & ab originali purgatus, cur circunciſus fuit, cùm circunciſio eſſet remedium contra originale peccatum? Reſpondent quidam quod circunciſus ſit non ob indigentiã remedii, ſed propter obſeruationem præcepti. Itẽ ne alii ſcãdalizarentur, & cauſa ſingularitatis vitãdæ, & quia fortaſſe per circunciſionem illam ita pœnalem ad gratiam diſponebatur maiorem. *Et reſpondens mater eius, dixit, Nequaquam*, nomine patris appellabitur, *Sed vocabitur Ioannes*. Quod. n. ſic eſſet vocandus, imò & ab angelo iam vocatus, vocariq; iuſſus, cognouit per ſpiritũ prophetiæ ſancta Eliſabet, quia id nulli homini niſi viro eius in templo fuerat
B intimatum, qui extunc mutus permanſit: niſi forte quis opinetur ꝙ Zacarias ſcripto id ſuæ inſinuauerit coniugi, ſicut in ſequentibus enarratur hoc cæteris indicaſſe. Forte enim quæ ſibi in templo fuerant reuelata atque illata, taliter indicauit uxori. *Et dixerunt ad illam, Quia nemo eſt in cognatione tua*, i. inter conſanguineos tuos, *Qui vocetur hoc nomine*, idcirco miramur, quòd ita vis eum vocari. *Innuebant autem*, hoc eſt, ſignis ſeu nutibus ſenſibilibus per modum quæſtionis ſignificabant, *Patri eius, quem*, i. quo nomine, *vellet vocari eum*, Quia nunc dicitur quod innuebant patri eius, doctores eliciunt, quòd Zacarias ob ſuam incredulitatem præfatam non mutus tantùm, ſed & ſur-
C dus fuerat factus: ſi. n. audiſſet, non nutu, ſed verbo eius voluntatem interrogaſsẽt. *Et poſtulans*, nutu quodam, non uerbo. *Pugillarem*, i. calamum ſcriptoris, ſeu tabulam quæ pugillo poteſt includi, *Scripſit, dicens*, verbo ſcripto, non uocali, *Ioannes eſt nomen eius*, quaſi dicat: non ego, aut mater infanti nomen impono, ſed diuinitus per angelum impoſitum pando. *Et mirati ſunt uniuerſi* videntes in proceſſu negotii miracula miraculis iungi, totq; inſolita fieri: item quod Zacarias & coniux eius ſic concordabant, qui ſimul à conceptione Ioannis conferre non poterant. *Apertum eſt autem illico os eius & lingua eius*, i. mox cum fidem ſuam ſcripto indicaſſet, reſtitutus eſt ori & linguæ Zacariæ priſtinus vſus loquendi: nec dubium quin interim os eius aperiebatur ad cibum ſumendum, ſed non ad loquendum. D
Quemadmodũ aũt ſuæ incredulitatis demerito fuit loquela priuatus, ita ſuę fidelis cõfeſsionis merito loquelę eſt reſtitutus, ꝑꝑ qđ dicit Amb. Linguã ꝗ incredulitas uinxerat, fides ſoluit, *Et loquebatur, benedicens Deum* benedictione laudis, & gratiarum actionis, qui eum ob ſuum exceſſum paternaliter caſtigauit, & clemen- *Tob. 11.*
ter ſanauit, iuxta illud Tobiæ, Benedico te domine Deus Iſrael, quia tu caſtigaſti me, & tu ſanaſti me, ſed & ob alias cauſas benedixit Deum, ſicut mox ĩ ſuo cantico eluceſcit, *Et factus eſt timor ſuper omnes vicinos eorum*, i. vicini Zacariæ & Eliſabet viſis tot mirabilibus ex conſide- ratione diuinæ potentiæ conceperunt timorem, admirationem, ſtuporem, cauſam enim. ſ. omnipotentiã Dei in ſuis ſupernaturalibus perpenderunt effectibus, & tanquam verè præſentem, ac uitia punientem attenderunt: ſic & in Euange- E
lio ſcriptum eſt, quod turbæ viſis Chriſti miraculis, timuerunt. Deniq; homo propriæ fragilitatis & culpæ ſibimet cõſcius conſiderata altiſsimi poteſtate non immerito expaueſcit propter quod apud *Matt. 9.* Ieremiam ſcriptum eſt, Non eſt ſimilis tui domine, magnus es tu, & magnũ nomen tuum in fortitudine, quis non timebit te ô rex gentium? *Et ſuper omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia uerba hæc*, i. fama horum mirabilium de punitione & curatione Zacarię, de Ioannis mirabili conceptione, natiuitate, appellatione, Iudæis in omnibus locis ſuæ regionis montoſis mirantibus inſinuabatur. Magna nanq; & rara ſolent vndiq; diuulgari, quia libenter audiuntur: ſiquidem noua placent & inſolita admirationem inducunt. Homo autem naturaliter eſt animal admiratiuum, varietatiſque cupidum, præſertim cum oẽs homines naturaliter ſcire deſiderant. *Et poſuerunt omnes qui audierunt in corde ſuo*, i. mentibus ſuis iſta tenaciter impreſſerũt, atq; memorię diligẽter cõmẽdauerũt, *Dicẽtes*, vel quilibet ĩtra ſe, ſeu vnus ad aliũ, imò mũ vtroq;, *Quis putas puer iſte erit?* quaſi dicerẽt. Notabilis valde erit, & creſcet ĩ virũ eximiũ. Talia. n. mirabilia nõ cõſueuerũt cõtingere, niſi circa valde electas *Iere. 10.* F

per-

A perſonas,iō ſubditur. *Etenim manus domini erat cum illo*,i.virtus,gratia,auxilium, operatio ſupernaturalis ipſius Dei fuit cum Ioanne in eius ſanctificatione, exultatione in vtero matris,cæteriſq; præfatis, ex quibus probabiliter arguebant, quod tēpore procedente futura eſſet manus Dei cum ipſo. *Et Zacarias pater eius impletus eſt ſpiritu ſancto, & prophetauit dicens*, Quocirca ſcribit Ambroſius, Vide quam bonus Deus,& facilis indulgere peccatis. Non ſolū ablata reſtituit,ſed etiam inſperata cōcedit,ille dudum mutus prophetat. Denique etiā ante hanc horam impletus fuit Zacarias ſpiritu ſancto, ſed nunc impletus aſſeritur, quia in donis gratiæ gratificantis,ac gratis datæ,iam eminenter pro-
B fecit, & gratiam prophetalē recenter ſortitus eſt. Recteq; prius fertur ſpiritu ſan-
2.Pet.1. cto repletus q̄ vaticinatus,eò ꝙ propheta re opus ſit Dei iuxta illud Petri, Nō volūtate humana allata eſt aliqñ ꝓphetia,ſed ſpū ſctō inſpirati locuti ſūt ſcti Dei hoīes.

BEnedictus dominus Deus Iſrael in cantico iſto Zacarias gratias refert Deo ſuper variis beneficiis eius, potiſſimum de verbi incarnatione ac paſſione generiſq; humani potiſſimum Iſraelitici ſaluatione. Quamuis autem in cantico iſto per dominum Deum Iſrael intelligi poſſit Deus abſolutè,ſeu Trinitas tota ſuperbenedicta, quælibetq; diuina perſona appropriatus tamen de filio totū exponitur. Itaq; *Benedictus* eſt,& æternaliter benedictus ſit, atq; ab omnibus iugiter be-
C nedicatur *Dominus* vniuerſorum, ratione poſſeſſionis,gubernationis ac prçſidentię
Gene.14. omnium de quo in Geneſi: Abraam ait, Leuo manum meā ad dominum Deū poſſeſſorem cœli & terræ:de quo etiā ſcriptū
Iob 34. eſt in libro Iob, Quem conſtituit aliū ſuper terrā,aut poſuit ſuper orbem quem fabricatus eſt· præterea nomen & ratio domini,ſoli omnipotenti Deo,plenè, summè,purè ac propriè competit,quippe qui ſolus vniuerſale, primordiale, independens,ac nulli ſubiectum habet dominiū, omnium verò ſequentiū angelorū,hominumq; dominia ſunt particularia, ſecun-
Iſai. 47. daria,indigentia, ac ſeruituti permixta,
Iere. 32. quia Deo ſuppoſita. Hinc apud Iſaiam,Ie-
Amos.4. remiā quoq; & Amos ait ſcriptura. Dñs exercituum nomen eius. Et in Pſal. Dñs

D nomē illi:qui iterum ait per Iſaiam, Ego dominus,hoc eſt,nomen meum,gloriam Pſal.67.
meam alteri nō dabo, *Deus Iſrael*, qui omnium Deus generaliter fuit iure creationis,ſpecialiter autē Deus tunc dicebatur Iſrael.i. Iſraelitici populi, de Iacob (qui alio nomine dictus eſt Iſrael) nati: quoniā præcipua ac ſpecialia beneficia populo illi donauit,quēadmodū ſcriptum eſt, Qui annūciat verbū ſuum Iacob,iuſtitias & iudicia ſua Iſrael,& quia à populo illo ſpecialiter colebatur, cæteris ad idololatriā lapſis. Vñ in Deut. Moyſes huic populo ait, Te elegit dñs, vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis qui ſunt ſuper terrā: qa dilexit vos dñs, *Quia viſitauit*.i.ꝑ incarnationē acceſſit,& ſicut piiſſimus ac peritiſſimus medicus operari aggreſſus ē, E
Et fecit redemptionem plebis ſuæ,i. liberationē Iſraeliticæ plebis ab inuiſibilibus hoſtibus,à damnatione æterna,à reatu originalis peccati,imò ab omni peccato quā tùm in ipſo eſt,quemadmodū per Oſee lo- Oſee. 13.
quitur De manu mortis liberabo eos, de morte redimā eos,de quo etiā per Iſaiam dictū eſt, Dominus rex noſter ipſe ueniet & ſaluabit nos,qui & apud Zacariam hor- Zacar. 2.
tatur, Lauda & lætare filia Siō: quia ecce venio & habitabo in medio tui. Chriſti equidē incarnatio,noſtra eſt deificatio,vt aſſerit Leo papa. Itaq; eius incarnatio incoatio fuit noſtræ redemptionis atq; ſalutis quæ per Chriſti paſſionem completæ ſunt, Non.n.per ſolam ſuam incarnationem nos ſaluare decreuit, ſed ſaluationē noſtrā per ſuam paſſionem conſummare F
inſtituit. vnde quod Zacarias locutus eſt, Fecit,more prophetico accipi pōt per modum futuri.i.facturus eſt, quoniā ſua paſſione fuit redemptionē iſtam plenè facturus,vtpotè noſtra crimina deleturus, noſque Deo reconciliaturus, ſecundū illud Iſaię, Ipſe aūt uulneratus eſt propter ini- Iſai. 53.
quitates noſtras attritus eſt propter ſcelera noſtra, Et rurſus, Dñs poſuit in eo ini- Lucæ. 9.
quitatem omniū noſtrū. Etenim Xp̄s ſua Galat.6.
paſſione, ac obediētia pro omnibus ſatis fecit, ſed ſi fructū ſuæ paſſionis conſequi debemus, oportet vt meritū eius nobis ꝑ ſacramēta ſeu modo alio applicetur,& cōmunicetur. Hinc xp̄s de ſeipſo teſtatur. venit filius hominis quærere,& ſaluū facere Mat. 15
qđ perierat. Deniq; per plebē ſuā ſeu po-

A pulum Dei, intelligi poteſt nō ſolū plebs Iudæorum, ſed tota gens electorū qui ſūt populus Dei per prædeſtinationem æternam, & ſpiritualiter, Iſrael. i. Deū uidens, ſeu fide contemplans, de quo populo dicit Apo. Pax ſuper Iſrael Dei. Verū tamē per plebē ſuā hoc loco literalius intelligitur populus Iudæorū, ad quorū redēptionem Chriſtus primò, directè, ac principaliter venit, ſecundū quod aſſerit. Non ſum miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael: quibus verbū Dei ſpernentibus, iuſta facta eſt apoſtolorū tranſmigratio ad inſtruēdos gētiles, pro quorum ſaluatione Chriſtus quaſi ſecūdariò venit, propter qđ Paulus & Barnabas dixerunt Iudæis, Vobis oportebat primū loqui uerbum Dei: ſed quoniam repuliſtis illud, cōuertimur ad gentes *Et erexit*, i. ſuſcitauit, leuauit &
B declarauit. *Cornu ſalutis*, hoc eſt, annuntiationem beatitudinis verę atque cœleſtis, *Nobis*, i. ad noſtram ſaluationem, ut ei credendo ſaluemur, *In domo Dauid pueri ſui* hoc eſt, in tribu ſeu familia Dauid prophetæ, de cuius ſemine ortus eſt Chriſtus iuxta illud Apoſtoli ad Romanos, Qui factus ex ſemine Dauid ſecundū carnem. Sed quomodo Deus Iſrael, ſcilicet Chriſtus, erexit hoc cornu ſalutis? Et reſpondendū, ꝙ per hoc, quod iam ore angelico reuelauit Zacariæ ſtatim ſe incarnandum, uenturum & ſaluaturum genus humanum: cuius utique Chriſti incarnationē nouit Zacarias in uirgine Dauidicæ ſtirpis peractam. Itaq; per cornu publica denunciatio magnę rei ſignificatur,
C quia per cornua ſolēt magnalia notificari. & iam non ſolū per angelum, ſed & per Mariā Deus de hac re prophetauit. Hinc dicit Teophilus, Videbatur Deus dormire, peccata multa reſpiciens, neq; hæc curans, ſed in nouiſsimis temporibus incarnatus, excitatus, contriuitq; demones nos odientes. Inſuper per cornu, poteſtas, ſeu altitudo exprimitur, eò ꝙ cornua ſint in animali partes eminentes ac ſolidę, eritque ſenſus, quod Deus robur apicēque ſalutis, hoc eſt, inuiolabilē & cœleſtē felicitatē nobis denūtiauit, in domo Dauid. i. in Chriſto de progenie Dauid exorto, ꝑ quē & in quo beatitudo hæc datur, quia non niſi in Chriſtum credenti pręſtatur, quemadmodum in Actis princeps Apoſtolorū diſſeruit, Non eſt aliud nomē ſub
D cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Poſtremò, per cornu deſignatur rex, regia poteſtas, ſed regnū præſertim in Apoc. & Dan. Vnde in Apoc. legitur, Vidi de mari aſcendentem beſtiam habentem capita ſeptem, & cornua decē. Et in Daniele, beſtia quarta habebat cornua decem, & ecce cornu aliquid paruulum ortum eſt de medio eorum, & tria de cornibus primis euulſa ſunt à facie eius. Itaque hic per cornu intelligi poteſt Chriſtus rex regum, ſeu regnū ipſius. Hoc. n. cornu erexit, i. per incarnationem apparere fecit, & declarauit primò in domo Dauid, i. in progenie Dauidica, de qua natus eſt Chriſtus, qui primò in terris uiſus, &
E conuerſatus eſt inter quoſdam de ſua hac genealogia progenitos. Sic ergo erexit Deus pater, ſeu Trinitas vel Chriſtus, ſecundū quòd Deus cornu ſalutis, i. Chriſtū regem noſtrę ſalutis, erexit inquam eum nobis, ſecundū quod hō eſt Chriſtus, nēpè ſecundū diuinitatē erexit ſeipſum ſecundū humanitatē. Quidā iſtā erectionē referunt ad Chriſti reſurrectionē vel aſcē ſionē, quia tunc Chriſtus cornu ſalutis, i. poteſtatē & gloriā beatitudinis erexit, ſeu publicè demonſtrauit, reſurgendo ad vitā immortalem: patres quoq; educendo de lymbo, & regna aſcendendo cœleſtia, Sic
F Zacarias loquitur de futuro per modum præteriti, vt mos eſt prophetarū. Hoc itaque fideliter egit, non improuiſè ſed ſicut prædixit verè impleuit, hinc ſubditur *Sicut locutus eſt per os Sanctorum, qui à ſeculo ſunt prophetarum eius*, hoc eſt, ſicut prænuntiauit per ſanctos prophetas, qui à principio mundi fuerunt: qui verbis, ſignis, figuris ſeu factis, de Chriſto locuti ſunt & eius miſteria prædixerunt, quia in nulla mundi ætate defuit prophetia de Chriſto, vt Aug. declarat. Nā & Adā de Chriſto verbis & rebus locutus eſt, ſimiliter cæteri patriarchæ ac uates, propter quod in Actis Petrus teſtatur, Deus qui prænūtiauit per os omnium prophetarum pati Chriſtū ſuū, impleuit. Sic & alibi ait, Huic oēs prophetæ teſtimoniū perhibēt, Tantū quippè miſteriū decuit diu ante ac multipliciter prænuntiari, ut eius dignitas agnoſcatur, & factum credibilius oſtēdatur, firmiusq; credatur. Vnde in hoc fides

Marginal notes: Act. 14 — Rom. 1. — Act. 14. — Apo. 13. — Dan. 7.

A des noſtra certiſsimè conſormatur, quod
omnia quæ de Chriſto credimus & tene-
mus, taliter prophetata probamus: ſed &
ipſi Hebræorū doctores fatentur, ꝙ om-
nes prophetæ nō ſunt locuti, niſi ſup dies
Meſsiæ, i. pro tempore Chriſti, quia vide-
licet quicquid locuti ſunt, ad Chriſtum
finaliter retulerunt, & de ipſo principali-
ter ſunt effati. Vnde nunc ſingulariter di
citur, per os ſanctorū, eò ꝙ omnes vno ſpi
ritu concorditer ſunt locuti. *Salutem ex
inimicis noſtris, & de manu omnium qui ode-
runt nos.* His uerbis exponit, quid ſit quod
dixit, Erexit cornu ſalutis nobis, ut ſit ſē
ſus, erexit, &c. ſicut locutus eſt, i. ſicut per
prophetas promiſit erigere, ſeu procurare
nobis ſalutem, i. ſaluationem ex inimicis
B noſtris, præſertim inuiſibilibus, hoc eſt, li-
berationem à demonibus: imò etiā à car-
ne & mundo, omniq; veræ beatitudinis
1. Io. 13. impedimento. Vnde in epiſtola Ioannis
ſcriptum eſt. In hoc apparuit filius Dei vt
diſſoluat opera diaboli. Porro, ꝙ ait de
manu omnium qui oderunt nos, quidam
exponunt de gētilibus, quos Chriſtus cō
uertit, & ſic inter illos & Iudæos conuer
ſos pax fuit, inter quos ante inimicitia
erat. Poteſt quoq; de cūctis peruerſis ho-
minibus accipi, à quibus liberātur electi,
non quod ab illis in vita hac non tribu-
lentur aut trucidentur, ſed quia per timo
rem inordinatū eis non ſubiiciuntur, nec
ad vitia inducuntur, & per temporalem,
quam ab illis patiuntur perſecutionem
C ad gloriam perducuntur æternam: ſicq́ue
æternaliter liberantur ab omni infeſta-
tione illorū, quemadmodū plenius Augu
Pſal. 65. ſtinus declarat ſuper illud pſal. à timore
inimici eripē animam meā. Hoc eſt, quod
Mich. 5. apud Micheam promiſſum eſt primitiuæ
eccleſiæ, Exaltabitur manus tua ſuper ho
ſtes tuos, & omnes inimici tui interibunt.
Et ibidem de Chriſto prædictum eſt, Et
erit iſte pax cùm venerit, & quando calca
uerit in domibus noſtris. Sic ergo erexit
nobis ſalutem. *Ad faciendam miſericordiam
cum patribus noſtris*, i. ad hoc ut patriarchis
& iuſtis olim defunctis cōſummatā miſe-
ricordiā, utpote plenā felicitatē impende
ret educēdo eos de lymbo, & cōſtituēdo i
cœleſti palatio, quemadmodū apud Zaca-
Zach. 9. riam Chriſto dicitur: Tu quoq; in ſan-
guine teſta. tui emiſiſti vinctos tuos de la

cu, in quo non eſt aqua. Vel ad faciendam D
miſericordiam cum patribus noſtris, i. ad
hoc vt miſericorditer impleat, quod ipſis
ſe præſtiturum prædixit. Ideo quoq; hęc
verba dicuntur, quia non ob noſtrā iuſti-
tiam, ſed propter ſuam pietatem immen-
ſam Chriſtus hæc nobis largitus eſt, no-
ſtrāq; aſſumpſit naturā ſicut ad Titū ſcri- Titum. 3
bit Apoſtolus, Apparuit benignitas & hu
manitas ſaluatoris noſtri Dei, non ex ope
ribus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecun
dū ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit.
Et memorari teſtamenti ſui ſancti, i. ad hoc,
ut per operis exhibitionem oſtendat ſe
memorem ſancti teſtamenti, hoc eſt pa-
cti, ſeu federis ſui firmiſsimi, quod fecit &
iniit cum patriarchis & uatibus vet. teſta.
quibus promiſit Chriſtus ſe incarnandū
atq; in mundum venturum: ſecundùm il- E
lud Iſaiæ, Propter hoc ſciet populus meus
nomen meum in die illa, quia ego ipſe q
loquebar, ecce aſſum: cuius teſta. oſtendit
ſe memorem, naturā aſſumendo humanā
ex uirgine. Sic ergo memoratus eſt teſta.
ſui, quod eſt *Iuſiurandum* quia iuramento
firmatum. *Quod iurauit*, iurando per ſeip-
ſum *Ad Abraam patrem noſtrum*, quemad- Gene. 22
modum in Geneſi habetur, per memetip-
ſum iuraui dicit dominus, quia feciſti hāc
rem, & non pepercisti unigenito tuo pro-
pter me, multiplicabo te & benedicam ti
bi, & benedicentur in ſemine tuo omnes
gentes, ubi per ſemen Abrahæ intelligitur Galat. 3.
Chriſtus ſecundùm Apoſtolum: ſicq; uer
bis illis promiſit Deus pater unigenitum
ſuum ex ſemine Abrahæ incarnandum.
Vel ipſemet unicus Dei patris filius ver- F
bis illis promiſit ſe taliter incarnandum.
Pater autem dando nobis filium ſuū per
incarnationis miſterium etiam & ſeipſū Mat. 18
præſtitit nobis per gratiam ampliorem. Hebr. 2.
Hinc ſubditur, *Daturum ſe nobis* filius quip Iſa. 43.
pè dedit ſe nobis, exhibendo ſe fratrem,
ſaluatorē, aduocatumq; noſtrum: imò &
aliis modis communicauit ſe nobis, quia
naſcendo & conuerſando, in mundo fecit
ſe ſocium hominum, in cœna dedit ſe no
bis in cibum, moriendo in prætiū libera-
tiuū, in patria demū dat ſeipſum in obie-
ctale, ac beatificū præmiū, quod ſanctus
Tomas in hymno de ſacramēto compē-
dioſe tetigit, dicens, Se naſcēs dedit ſociū
cōueſcēs in eduliū, ſe moriēs in præciū ſe.

A regnans dat in præmiũ. Hinc etiã Abra-
hæ in Gen. ait, Ego protector tuus, & mer
ces tua magna nimis. ¶ Deniq; illis dicit
Deus ſe dare, quibus caritatẽ & gratiam
ſuã infundit. Illi etenim habẽt & poſſidẽt
Deũ tanquã ſuæ dilectionis & occupatio
nis obiectũ in quo plena liberalitas, ſum
ma dignatio, puriſſimaq; Dei ad nos dile
ctio demõſtratur: qm̃ dando nobis dona
ſua, pariter præſtat ſeipſum, videlicet ad
habendum, ad poſſidendum, ad intuendũ,
ad diligendum, ad perfruendum, ad con-
ſeruandum, ad auxiliandum, ad delectãden
dum, ad commanẽdum in ſempiternum.
Illa nanq; eſt liberaliſſima dilectio, qua
quis alteri præſtat ſeipſum. Ideo ait pſal.
Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis
B mei. In libro Threnorũ legitur, pars mea
dominus, dixit anima mea, propterea ex-
pectabo eum. Nunc autem ad literam ſer
mo eſt de datione qua vnigenitus datus
eſt nobis, per hoc quod noſtrã aſſumpſit
naturã, ad peragendam noſtram ſalutem.
vnde in Iſaia habetur, Paruulus natus eſt
nobis, & filius datus eſt nobis. deinde ra-
tio huius ſubiungitur *Vt ſine timore* inor-
dinato, carnali, ſeculari, ſeruili, *De manu*
inimicorum noſtrorum, inuiſibilium ſeu viſi
bilium, *Liberati*, per Chriſti aduentum, ac
paſſionem *Seruiamus illi*, ſ. vero Deo ſerui
Deute.6. tute latriæ, de qua in Deuteronomio ha-
Matt.4. betur, Dominum Deum timebis, & illi ſo
li ſeruies. Eſt enim latria virtus, Deo cul
tum, cæremoniamq; impendens *In ſan-*
C *ctitate*, hoc eſt, puritate mentali omni ter
rena & carnali affectione excluſa, vtpotè
imperfecta cordis conuerſione ad Deum
vniuerſis animæ affectibus reformatis, or
dinatis, atq; in Deũ reductis. Sic nempe
ſuperſancto, penituſq; immẽſæ mũditiæ
Leui.12. Deo obſequendum, pp quod in Leui. lo-
quitur. Nolite contaminare animas ue-
ſtras, ego ſum dominus Deus veſter. San
cti eſtote quoniam ego ſanctus ſum. In
Deut.18. Deuter. quoque dicitur, perfectus & abſ-
que macula eris cum domino Deo tuo.
¶ Denique ideo venit Chriſtus, vt p eius
paſſionem redempti, ſeruiamus ei ſecun-
dùm euangelicæ legis tenorem. Hæc au-
tem eſt lex perfectionis, propter quod ait
apud Matthæũ, Eſtote ergo & vos perfecti
ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt,
ad quod exigitur vt homo non ſolùm ha

beat ſe reuerẽter & purè ad dñm, ſed etiã D
iuſtè ad proximũ, dando cuiq; quod ſuũ
eſt, & proximos ſuos ædificando in omni
bus, iuxta illud Apoſtoli Quæ pacis ſũt, *Matt.5.*
ſectemur, & quæ ædificationis ſunt, in in- *Rom.14.*
uicẽ cuſtodiamus. Et rurſus, ne ponatis
offendiculũ fratri uel ſcandalũ. Noli illũ
perdere pro quo Chriſtus mortuus eſt, iõ
ſubditur, *Et iuſtitia*, i. actibus iuſtitiæ tam
diſtributiuæ quã cõmutatiuæ, imò per iu
ſtitiam intelligi põt quælibet virtus, ſecũ
dùm quod iuſtitia dicitur omnis uirtus,
ſeu virtus cõis. Omnis etenim virtus eſt
quædã iuſtitia: quia per eã debitũ quod-
dam exoluitur, ſeu Deo vt iuſtũ eſt mini
ſtratur, ſicut p caritatẽ diligimus vt tene
mur, per miſericordiã proximo ſubueni-
mus vt obligamur. Deum aũt non ſolũ in E
iuſtitia quæ eſt virtus ſpecialis, ſed in oĩ
virtute ſeruire debemus: præſertim fide,
ſpe & caritate, quibus directè colit Deus,
tanquã immediatũ, propriumq; obiectũ
illarũ, *Coram ipſo*, hoc eſt, recta intentione,
& cũ attẽtione interna, vt in Dei præſen
tia nos cõſtituamus, eumq; vt regẽ ac iu-
dicem omnia intuẽtem penſemus, & ita
ei ſolẽniter placere optemus, eius hono-
rẽ, & gloriam in omnibus exquiramus ti
moratè, ac reuerenter cuncta agẽtes, ſim-
plici corde (nõ velut hypocritæ) corã ho-
minibus bona agendo ob propriam utili
tatem, ſeu laudem, vt illud Pſalmiſtæ uera *Pſ.118.*
citer dicere mereamur, Seruaui mandata
tua & teſtimonia tua: quia oẽs viæ meæ
in conſpectu tuo. Et illud Heliæ, Viuit F
dominus in cuius conſpectu ſto hodie.
¶ Porrò qđ ait, Sine timore, referri põt
ad illud quod ſequitur liberati, & ad uer-
bũ ſeruiamus. Primò modo eſt ſenſus, ꝙ
ſine noſtro periculo ac timore Xp̃s nos li-
berauit, cum tñ plures de hoſtium mani-
bus non abſq; ingenti ſuo pauore atq; pe
riculo eruantur. Chriſtus quoque abſq;
ſuiipſius inordinato timore nos libera-
uit, quãuis. n. paſſione inſtante naturali ti
more concuſſus ſit, hoc tamen ſpontè &
poteſtatiuè, ſed ex præuio rationis iudi-
cio cõtigit, & eundẽ timorem cũ uoluit
abiecit, atq; intrepidus obuiam profectus
eſt hoſtibus. Si autẽ referatur ad verbum
hoc ſeruiamus, iſte eſt ſenſus, ꝙ Chriſtus
ideo promiſit daturum ſe nobis, vt libera
ti p ipſum ab hoſtibus, ſeruiamus ei abſ-

que

A quæ inordinato timore in ſanctitate, non quod nullos aduerſarios habeamus, cum oẽs qui volunt pie viuere in Chriſto perſecutionẽ patiantur: ſed quod illos inordinatè nõ metuamus, nec peccando ſubdi cogamur, nec dæmonũ manus (vt antea) incidamus, nec inferni ſupplicijs deputemur: imò ab oĩ gloriæ obſtaculo eruamur, meritò dominicæ paſſionis, dummodo noſipſi obicẽ non ponamus. Hæc eſt ſpũalis ſecuritas, internaq; pax, & vera libertas militantis eccleſiæ, quantũ ad eos qui fide & opere Chriſtiani cõſiſtũt, quæ in primitiua eccleſia maximè abundabãt, ſicut in actibus Apoſtolorũ docet. Vñ apud Iſaiã dñs prænũtiauit. Sedebit

B (inquiẽs) populus meus in pulcritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulẽta. Et in Sophonia legit, Lauda filia Siõ, exulta in oĩ corde filia Ieruſalẽ, auertit dñs inimicos tuos, nõ timebis malũ vltra. Inſuper per Ieremiã cum dñs protuliſſet, Suſcitabo Dauid germẽ iuſtũ, id eſt, Chriſtum filium Dauid, vt omnes exponunt: mox ſubditur, In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſrael habitabit confidẽter: quia videlicet conuerſi ad Chriſtũ, non timuerũt eos qui corpus occidũt, vtpotè parati mori pro fide, & veritate ac Deo, eò ꝙ eſſent repleti caritate & gratia Chriſti, per quam optimæ & inuictiſſimæ fuerũt fiduciæ. Itaq; ſeruiamus ei nõ vno die, vel raro, aut modico tẽpore, ſed inceſſanter ac perſeueranter, vt ſubditur,

C *Omnibus diebus noſtris*, Qui.n. perſeuerauerit vſq; in finẽ, hic ſaluus erit. Iõ monet Apoſt. Bonũ facientes, non deficiamus, tẽpore enim ſuo metentes non deficientes. Nihil demũ tàm ſtultum quã tempus, nõ ſolũ infructuoſe, ſed etiã vitioſe expendere. Iugiter igitur Deo altiſſimo obſequamur, ſemperq; perfectius atque amoroſius obſequi ſtudeamus, pẽſantes quod ſcriptũ eſt, Maledictus qui facit opus Dei negligenter. Poſtremò inquiritur quomodo per Chriſtum liberatum ſit genus humanum, cum tã pauci ſaluẽtur, tamq; multi pereant? Reſpondendum ꝙ Chriſtus ſua paſſione pro totius mũdi ſeu populi ſatiſfecit peccatis quantùm in ipſo eſt, ita quod meritum ſuum tantum fuit quòd pro omnium peccatorum deletione ſufficiens ſit, ſed non ſubuenit niſi his

D quibus applicatur ſeu cõmunicatur per fidem, caritatem, aut ſacramẽta: ſua quoq; ſanctiſſima cõuerſatione ac paſſione meruit omnibus nobis gratiã copioſam: ſpecialiter tamẽ pro omni generali peccato ſatiſfeciſſe aſſeritur: quoniã propter reatũ illius à gloria totũ genus differebatur humanũ. Conuerſatio demũ & paſſio Chriſti ex tã perfectiſſima caritate ac obedientia orientes tã acceptæ Deo patri ſeu ſuperbenedictæ trinitati fuerunt, ꝙ pro totius mundi liberatione & iuſtificatione ita fuerũt idoneę, meritoriæ, & prædignæ, præſertim propter hypoſtaticam ſeu perſonalem vnionem humanitatis Chriſti cum uerbo, ex quo infinitã quodãmo

E do promerendi ac ſatiſfaciendi, idoneitatem, efficaciamq; ſortita eſt, *Et tu puer propheta altiſſimi vocaberis*. Secundùm Origenẽ Zacarias plenus ſpiritu ſancto, duas ꝓphetias generaliter nuntiat. Primam de Chriſto, quæ ſe extendit hucuſq;. Alterã de Ioanne quæ incipit hic, vbi prædicit, ꝙ gratia prophetiæ fuerit danda Ioanni, ita quòd erit atque vocabitur propheta Chriſti, qui ſecundùm Apoſtolum ad Romanos (Rom. 9.) eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Veruntamẽ apud Ioannem legitur (Ioan. 1.) iſte Ioãnes interrogatus, Propheta es tu? reſpondiſſe, Non ſum. Ad quod dupliciter reſpondetur. Primò, ſecundùm gloſſam ibidem ꝙ Iudæi interrogantes ꝑ prophetam intellexerũt Heliſęum: quod aduertens Ioannes intentionẽ eorum ritè

F reſpondit. Secundò, ꝙ prophetam .i. prophetã duntaxat eſſe ſe negat, quia & plus quam propheta fuit, non ſolùm denuntiando futura, ſed & Chriſtum demõſtrãs præſentem. ¶ Rurſus inquiritur cur Zacarias allocutus ſit infantẽ octo dierum, in quo vſus nondum extitit rationis? Ad qđ reſpondet Ambr. ꝙ Zacarias agnouit infantem eum ſupernaturaliter intelligere ſua verba, ſicut in vtero ſuæ matris intellexit filii Dei incarnationem atq; præſentiã corporalem. Ait quippe Amb. Potuit Ioannes uocem patris ſui natus audire, qui Marię ſalutationem antequã naſceretur, audiuit. Sciebat Zacarias alias eſſe aures prophetę quæ ſpiritu Dei, nõ corporalis ætate reſerantur. Habebat Ioãnes intelligẽdi ſenſum, qui exultãdi habebat affectum. Alii (ſicut Beda) dñt, qđ non ꝑ

A Ioannis aduertētiam, ſed eorum qui aderant inſtructionem iſta prædixit. Nam & inanimata & bruta alloquitur, ea ad Dei præconium inuitando, non vt illa intelligant, ſed vt noſipſi ac audientes ad Dei laudem ſic prouocentur.

Præterea multis nominibus inuenitur Ioānes appellatus: dictus nanq; eſt amicus ſponſi, præcurſor Chriſti, baptiſta, angelus, lucerna ardens, & lucēs, propheta & plus quā propheta, atq; Helias, propter gratiæ varia dona ſibi collata. *Præibis enim ante faciem domini*. i. ante corporalē ac manifeſtā præſentiā Chriſti, qui eſt rex regū & dn̄s dominantiū. Ioannes etenim natus eſt ante Chriſtū, inſuper orſus eſt prædicare & baptizare ante eundē, præceſſit etiā in lymbum, idcirco præcurſor vocatur. Quidā per faciē domini intelligunt Chriſtū, filium patris, vt dicatur ſimilitudo & facies patris: quia per eum pater cognoſcitur. Per faciem. n. notitia deſignatur, notitia aūt in diuinis filio appropriatur, quēadmodū ſapientia & veritas: quia per modū intellectualis emanationis procedit à patre *Parare vias eius*, hoc eſt, diſponere homines ad Xpi fidem, caritatē ac ſuſceptionē, quod egit Ioānes prędicando, monſtrādo & baptizādo. ¶ Itaq; viæ Chriſti, i. viæ ſeu media per quæ Xp̄s venit ad hominū corda, fuerunt prædicatio & baptiſmus Ioannis, quæ ipſe parauit. i. ſapienter exhibuit, ſicut quis præparat menſam: vel viæ iſtę ſunt baptiſmus & prædicatio Chriſti, ad quæ duo Ioannes ſuo documento atque baptiſmate homines diſponebat. C Ruſus viæ iſtæ ſunt opera virtuoſa, ſeu præceptorū cuſtodiæ, ad quę homines Ioannes induxit, vitia extirpando, ac virtutes diſpoſitiuè ſeu inſtrumētaliter inducendo, quod per Malachiā dn̄s loquit̄ de Ioāne, Ecce ego (inquiēs) mitto angelū meum, & præparabit viā ante faciē meam. Ruſus viæ iſtæ ſunt miſericordia qua Deus venit ad nos, & pœnitētia qua imus ad eū. Ad primam parauit Ioānes, Chriſti gratiā & baptiſmum inſinuando: ad ſecundā, pœnitentiā exortando, & rigoroſè viuendo. Præterea ſecundū Chryſoſt. quemadmodū reges quoſdā habent qui eminus ſeu longè eos præcedunt, & item comilitones, qui de p opinquo præcedūt: ſic Chriſtus habuit prophetas, alios eū longè ante prænunciātes D & præcedentes, Ioannē verò eū de proximo præcedentē ac pręſentem, deinde mōſtrantem. Deinde ſecundū Theofilū Zacarias exponit quō Ioannes viā domini præparauit, puta dicendo. *Ad dandam ſcientiā ſalutis plebi eius*, hoc eſt, ad exhibendū ſeu prædicandum populo Iudæorum notitiā, qua ad veram felicitatem pertingitur: ſeu notitiā Chriſti, qui eſt ſalus noſtra: hæc eſt ſcientia ſalutaris, doctrina moralis, declaratio aduentus, myſteriorumq; Chriſti & ſacramentorū eccleſiæ. Itaq; nō ais ad dandā ſalutē, ſed ſcientiā ſalutis: quia Ioannes ſalutē non dedit, ſed prædicauit. Propter quod apud Ioannē habetur, Nō erat ille lux, ſed vt teſtimoniū perhiberes de lumine. Hanc ſcientiā cœpit Ioannes dare, quā Chriſtus, & Apoſtoli poſtea E plenius contulerunt, de qua ad Philippenſes ait Apoſt. Exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentē ſcientiā domini noſtri Ieſu Chriſti. Hanc autem ſcientiam dedit *In remiſſionem peccatorum eorum* videlicet plebis ſuæ, puta credentiū. Hæc autem ſciētia diſpoſitiuè ac incitatiuè valuit ad diluenda peccata, quia per eā ad pœnitentiā, Chriſtiq; fidem explicitā populus inducebatur: ſolus autem Deus dimittit pctā, effectiuè ſecundū illud. Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus? Paſſio Chriſti meritoriè: iuxta quod in Apoc. habetur, Chriſtus dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Fides autem formata hoc agit formaliter, prout in Actis dicitur, Fide purificās corda eorū. Opera verò pœnitentię hoc F faciunt ſatiſfactoriè. *Per viſcera miſericordiæ*. i. intimā, ſecretā, viſceroſam ſeu amoroſam miſericordiā. *Dei noſtri* vnigeniti. ſ. propter nos incarnati, *In quibus* viſceribus miſericordiæ, *Viſitauit nos*, i. per incarnationem ad nos deſcendit, & noſtram ſibi cōiunxit naturam, ad nos quoq; ægrotos velut medicus pius nunc acceſſit. Itaque viſcera in Deo ſpiritualiter, & metaforicè appellātur caritas & miſericordia eius, quibus inductus eſt ſuccorrere nobis, ſicut de Chriſto ait Apoſt. Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Rurſum quoq; de patre, Propter nimiā (inquit) caritatem qua dilexit nos pater filiū ſuum miſit. Itaque quia nō propter merita

Margin references: Ioan. 3. Mat. 13. Mala. 3. Ioan. 1. Ioan. 1. Galat. 2. Ephes. 2.

A merita noſtra,ſed ob ſuam pietaté,& cari
tatem Deus hæc beneficia nobis largitus
eſt,rectè ait,Per uiſcera miſericordiæ Dei
noſtri,in quibus uiſitauit nos.vnde in Epi
1.Ioan.4 ſtola Ioannis legitur , In hoc eſt caritas,
non quaſi nos dilexerimus Deũ , ſed qm̃
ipſe prior dilexit nos. Hæc uiſcera Dei o-
Iſaiæ 63 lim quaſi latebãt:iuxta illud Iſaię,Multi
tudo viſcerũ tuorũ, & miſerationũ tuarũ
ſup me cõtinuarũt ſe. Itaq; viſitauit nos.
Oriẽs ex alto,hoc eſt,de ſummo cœlo ad ter
ram deſcendens de ſinu patris,imò de cor
de patris in vterum virginis veniens , ab
1.Tim.6 altitudine ſuæ habitationis, qua inacceſ-
ſibilem lucem inhabitat,ad peregrinos,&
exules ſe inclinans,quemadmodũ ſcriptũ
eſt, A ſummo cęlo egreſsio eius. Chriſtus
Pſal.18. quoque oriẽs nũcupatur , qui candor eſt
B lucis æternæ, & glorię ſplendor paternæ
ex ſuperſplendidiſsimo Dei patris corde
æternaliter oriens & emanans . ¶ Deinde
per humanitatem aſſumptã hominibus
Sapien.7 innoteſcens atque reſplendens, qui in Ec
Hebr.1. cleſiaſtico teſtatur, Ego (inquiens)in al-
tiſsimis habitaui. Et rurſus, Ego feci in cę
lis,vt oriretur lumen indeficiens. De quo
Zach.6. ſecundũ formam ſerui Deus pater per Za
cariã ait, Ecce ego adducã ſeruum meum
orientem,de quo per eundem Zacariam,
Ecce vir oriẽs nomen eius. At uerò à pa-
tre cœli orientali,qui oriens dicitur , lux
ſolis terrigenis oritur , ita à Chriſto lux
gratiæ nobis profluxit , ſolq́ue ſapientiæ
Deus vnus & trinus,per ejus humanitatẽ
nos illuſtrauit. Hinc ſubditur , *Illuminare
his*,hoc eſt,ad illuminandum eos , *Qui in*
C *tenebris* ignorãtię, & erroris ſeu infidelita
tis, *Et in umbra mortis ſedent* , i.in vita im-
pia quę umbra mortis vocatur: qa à Deo
ſeparat mentem,ſicut mors naturalis ſeu
corporalis à corpore ſegregat animã: iux
ta illud Iſaiæ,iniquitates veſtrę diuiſerũt
inter vos,& Deũ veſtrum,vel umbra mor
tis eſt ſeculũ preſens , quod cùm ſit uallis
lacrymarũ,peregrinatio,& exiliũ,vmbra,
& ſolitudo mortis reſpectu patriæ nomi
natur: imò & vita præſens vmbra mortis
vocatur dicẽte Gregorio, Vita tempora-
lis æternæ uitæ comparata mors eſt po-
tius dicẽda,quã uita. Quidam per vmbrã
mortis,obliuionem intelligunt , quia ſi-
cut mors tollit ab exiſtentia in natura ſic
obliuio ab exiſtentia in memoria.

¶ Inſuper aliqui per sedẽtes in tenebris ac D
cipiunt patres in lymbo detentos,qui fue
rũt in tenebris,hoc eſt, carẽtia lucis glo-
riæ,& loco obſcuro,ad quorum illumina
tionẽ Chriſtus poſt mortẽ in cruce ſta-
tim deſcẽdit,eosq́ue mox ibi lumine glo
riæ illuſtrauit: ita q́ tunc Deum per ſpe-
ciem uidere cęperunt ſecundũ doctores.
Tunc nanque pro originalis peccati rea-
tu fuerat ſatisfactũ, pręciũq́ue redemptio
nis ſolutũ,pro quo reatu duntaxat ſancti
illi differebantur a gloria. Per ſedentes ve
rò in vmbra mortis intelligũtur viatores
& peccatores. Propriè quoq; per ſedentes
in tenebris intelliguntur Gentiles idolo
latrę,ad quorum illuminationẽ Chriſtus
deſcendit,ſicut apud Ioannẽ loquitur, A- E
lias oues habeo,quæ non ſunt ex hoc oui Ioan.10.
li,& illas oportet me adducere. De hac re
multa in Iſaia leguntur, vt eſt illud , Po- Iſaiæ 9.
pulus qui ambulabat in tenebris, uidit lu
cem magnã,habitãtes in regione umbræ
mortis,lux orta eſt eis. Rurſus per Iſaiã
Prophetã pater loquitur Chriſto,Dedi tẽ Iſai.42.
in lucẽ Gentium, vt aperires oculos cęco
rum,& educeres de concluſione vinctũ,de
domo carceris ſedẽtes in tenebris:ſed per
Iſaiã xp̃s de patre teſtatur, Glorificatus ſũ Iſai.49.
in oculis dñi:& dixit,Parũ eſt ut ſis mihi
ad ſuſcitandas tribus Iacob, & ad feces Iſ
rael cõuertendas. Dedi te in lucẽ Gentiũ,
vt ſis ſalus mea uſq; ad ultimũ terræ. Hinc
quoq; Ioannes de ipſo ait, Erat lux uera Ioan.1.
quæ illuminat omnẽ hominem uenientẽ
in hunc mũdum, *Ad dirigẽdos pedes noſtros*,
hoc eſt,affectus,quibus cãtamus , Statuit Pſa.39.
ſupra petrã pedes meos. Et in Canticis lo F
quitur ſpõſa. Laui pedes meos *In uiam pa-* Cant.5.
cis,hoc eſt,ad conuerſationem iuſtã ac vir
tuoſam quæ eſt iter ad pacem tẽporis in
pręſenti,atque ad pacem ęternitatis in fu
turo. ¶ Ad hanc duplicẽ pacem pręſtandã
Xp̃s potiſſimum uenit,& paſſus eſt. Pro-
pter quod teſtabatur Apo. Pacẽ (inquiẽs) Ioan.14
relinquo vobis,pacẽ meã do vobis . Hinc
de Xp̃o ait Apoſt. veniens euãgelizauit pa
cẽ his qui longè,& his qui prope,hoc eſt,
Gentilibus ac Iudæis,quæ verba ab Iſaia Iſaiæ 2.
accepta ſunt. ¶ Denique cũ pax ſpũalis ac Iſai.52.
vera,fructusq́ue ſpiritus ſecundũ Apoſto
lũ ad Galatas ſit quies,tranquillitas , ſeu Galat.2.
quietatio mentis in Deo, ſeu gaudiũ im-
perturbatum in eo,certum eſt, q́ per con-
uerſa-

A uerſationem virtuoſam hō ad pacē pertingat, vitiorum ac paſſionum tumultus inquietudinesq; ſedando, & extirpādo, præcipuè tamē pax à caritate procedit quaſi efficienter. Caritas nanq; vnionē & cōcordiam pariter, quietē quoq; ad gaudiū in amato, dum ei coniūgitur, deſignat. Hinc

Pſa. 118. ait pſal. Pax multa diligentibus legē tuā. Ex iuſtitia verò procedere dicitur, quaſi prohibens à remouente, quia iuſtitia impedimenta pacis aufert & perimit iuxta

Iſa. 34. illud Iſaiæ, Erit opus iuſtitiæ. Pax rurſus, pax ponitur effectus prudentiæ, tanquam virtutis dirigentis ad pacem per verā diſcretionem qua quis ordinatè ſe habet, vnde nec perturbatur: ideo ad Romanos

Rom. 8. ait Apoſtolus, Prudentia, ſpiritus, uita, & pax. Hanc itaq; pacem amemus, hāc ex-

B quiramus, & conſeruemus, cum dicat Sal-

Matt. 5. uator, Beati pacifici, quoniam filii Dei uocabuntur. Poſtremò, canticum iſtud ſententioſum ac dulce deuotiſſimè concinamus, grata & affectuoſa mente, ineſtabilia Dei beneficia, præſertim uerbi æterni incarnationem intimè recolentes, & grates Deo innumerabiles præcordialiſſimè referentes. *Puer autem* puta Ioannes *Creſcebat* mente & corpore, ſed multò plus mente proficiendo ineſtabiliter omni cariſmate gratiarum ab eo tempore quo ratione vti continuè cœpit. *Et confortabatur ſpiritu*, hoc eſt, à ſpiritu ſancto ſeu donis, & gratia eius, vel ſpiritu. i. in anima ſua, ſeu ſpiritu rationali, ſicut ait Apoſt. Optimū eſt gratia ſtabiliri cor, *Et erat in deſertis*, hoc eſt,

Hebr. 13 eremi & ſolicitudinis locis, ut ibi Deo p

C contemplationem & feruidam dilectionē liberius, frequentiusq; vacaret, quotidiana peccata, quæ ex humana cohabitatione ſæpe contingunt magis vitaret, ſolis ſupernis intenderet, vitam rigoroſiorē, exēplarioremq; duceret, atq; per hoc magis idoneus fieret Chriſti teſtis, ac pœnitentiæ exhortator. Hinc aſſerit Beda, Prædicator pœnitentiæ futurus ut liberius auditores ſuos a mundi illecebris auertat, primæuam in deſertis peragit vitam. Et Origenes, Erat (inquit) in deſertis ubi purior aer eſt, cœlū apertius ac familiarior Deus, vt quia nōdū baptiſmi & prædicationis tēpus aduenit, uacaret orationibus, & cū angelis cōuerſaretur, appellaretq; dominū, & illū audiret dicētē, Ecce adſum. Denique in hymno cātatur, Antra deſerti teneris

B ſub annis, Ciuiū turmas fugiēs petiſti, &c. *Vſque ad diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael*, hoc ē, quouſq; Deo iubente venit, & manifeſtauit ſe populo Iſraelitico prædicans, & baptizans circa Iordanem. Quo aūt tēpore facta ſit illa oſtenſio, infra cap. 3. dicitur.

Anno quintodecimo imperii Tyberii Cæ- Luce. 3.
ſaris. Itaq; cœpit Ioannes facere & doce- Actu. 1.
re, ſicut & Chriſtus tanquam verus eius pcurſor, præco, ſeruus, amicus, diſcipulus.

CAPITVL. II.

Factum eſt autem in diebus illis, exijt edictum à Cæſare Auguſto.

ARTICVLVS VI.

E

DEſcripta præcurſoris natiuitate ac circunciſione, nunc Chriſti natiuitas, & circunciſio deſcribuntur. *Factum eſt autem in diebus illis*, hoc eſt, tēpore quo creſcebat, & confortabatur Ioannes, vel circiter, *Exijt edictum à Cæſare Auguſto*, hoc eſt, Octauius Imperator præcepit, Qui Octauius fuit ſucceſſor Iulii primi Imperatoris, qui inuaſit imperiū, illud præliis adipiſcēdo, cū fugaſſet Pōpeiū. Iulius aūt dictus eſt Cæſar, vel quia mortua matre, per materni vteri exciſionē extractus eſt ſecundū Iſidorū, vel quia Cæſariē natus eſt, aut quia victorioſus fuit hoſtiū cæſor. Filia autē Iulii fuit uxor Octauiani, qui à prædeceſſore ſuo retinuit nomē hoc Cæſar, & inſuper cognominatus fuit

F Auguſtus, quia rempublicam, et imperium Romanum, omneſque opes maximè auxit Romæ. *Vt deſcriberetur vniuerſus orbis*, hoc eſt, nomina regionum, & urbiū, villarum, vicorum, & habitatorum oīum horum redigerentur in ſcriptis, & deferretur ad Romā, ibiq; inſinuarētur. Voluit. n. hic Imperator ſcire magnitudinem ſuæ potentiæ ex quantitate ſubditorum ſuorum, uidelicet, quot prouinciis, vrbibus, vicis & villis, imò & quot hominibus dominaretur; ut etiam ſciret magnitudinē, & valorem tributi quod ſibi in ſingulis ſuæ ditionis prouinciis ſoluebatur; & qualiter prouincias melius conſeruaret in pace, prouidendo ſingulis de præſidibus, iudicibus ſeu dominatoribus. Interea ſecundum

A dùm Ambroſium & gloſſam Octauius nõ
imperabat uniuerſo orbi, imò nec Gotis,
neque Armeniis ſecundùm Ambroſium,
nec uidetur poſſibile, quod ad omnes mũ
di prouincias potuerit poteſtatem ſuam
extendere aut venire, idcirco quod totus
orbis dicitur ad eius iuſſionem deſcriptus
hyperbolica locutio eſt, qua aliquid dici
tur per exceſſum, ad inſinuandum magni-
tudinem rei, quẽadmodum apud Ioannẽ
Fariſæi dicunt, de Chriſto, & populo eum
in die Palmarum ſequẽte, Ecce totus mun
Io. 12. dus abiit poſt eum. Ad innuendum ergo
ꝙ Auguſtus latiſſimè imperauit, dicitur
toti orbi dominatus, illũque deſcribi iuſ-
ſiſſe. Reuera nanque latiſſimè imperauit,
nec aliqua ei regio quiuit reſiſtere, ſed vi
ctorioſiſſimus ac fortunatiſſimus fuit, pro
B pter quod in ſenatu poſtea, ſ. tempore Tra
iani imperatoris fuit clamatum. Nullus
felicior Octauio, nullus melior Traiano.
Denique lvii. annis & medio Octauius
legitur imperaſſe, & duodecimo ſui impe
rii anno, edictũ iſtud cõſtituiſſe, ita ꝙ ſub
eius imperio inaudita pax fuit in ſeculo
omnibus uni homini ſubditis, ad præfigu
randum quod Chriſtus tunc ueniens ue
ram pectoris, æternitatis pacem omnibus
in ſe credentibus eſſet daturus, eoſque in
patria æternæ fœlicitatis collocaturus.
Vnde tunc literaliter fuit impletum, qđ
in primo Chriſti aduentu eſſe implẽdum
Iſai. 2. prædictum fuit per Iſaiam atque Michæã,
Mich. 4. Conflabunt gladios ſuos in uomeres, & lã
ceas ſuas in falces. Non leuabit gens con-
C tra gentẽ gladium, *Hæc deſcriptio prima fa-
cta eſt à præſide Syriæ Cyrino* ante hanc gene
ralem mundi deſcriptionem præceſſerant
particulares certarum regionum deſcri-
2. Re. 25. ptiones, ſicut in li. Regum dicitur, Dauid
iuſſiſſe Ioab ut populum regni ſui nume-
raret atque in ſcriptis redigeret, ſed iſta
quam Octauius fieri iuſſit, fuit prima lo
quendo de generali orbis deſcriptione.
Itaque hæc deſcriptio prima, ſ. uniuerſalis
(quam alia ſimilis non præceſſit) facta eſt
à præſide Syrię, uel hęc deſcriptio ab Au
guſto præcepta, facta eſt prima, hoc eſt, pri
mo executioni mandata eſt, ſeu fieri cœ-
pit à pręſide Syriæ nomine Cyrino, quem
Cyrinum Auguſtus præfecit Syriæ & Iu
dææ ſecundùm Græcum expoſitorem, ſed
Cyrinus in Syria orſus eſt exequi impera

D toris edictum, eò ꝙ Syria (ut dicitur) ſit
umbilicus, ſeu medium terræ habitabilis
in cuius medio dicunt fuiſſe Iudæam. *Et
ibant omnes* videlicet principales de qualĩ
bet domo, uel etiam cæteri qui ire uale-
bant, *Vt profiterentur*, hoc eſt, verbo & fa-
cto proteſtarentur ſubiectos ſe Romano
imp. *Singuli in ciuitatẽ ſuã*, hoc eſt, in urbe
de qua nati fuerunt, uel ad quã amplius
pertinebãt. *Aſcẽdit aũt & Ioſeph à Galilæa
de ciuitate Nazaret*, in qua chriſtus fuit con
ceptus, & ibidẽ uirgo beatiſſima cum Io-
ſeph ſuo miniſtro, ſpõſo & uiro tunc habi
tauit. Fertur quoque Ioſeph aſcẽdiſſe, qm̃
ciuitas illa inferior fuit loco quẽ adiit, de
qua ſubditur, *In Iudææ ciuitatẽ*, hoc eſt, in
urbẽ ad tribum Iudæ ſpectãtẽ: ut Iudæa a-
diectiuè ſumatur, quẽadmodum in Ioãne Ioan. 3.
quo dicitur, In Iudæã terrã, ciuitatẽ inquã E
Dauid, i. de qua extitit oriundus. Ibi. n. pa 1. Re. 16
ter ſuus moratus eſt, & ipſe cum illo, ut in 1. Re. 17
li. Regum habetur. Sion quoque dicitur Matt. 1
ciuitas Dauid, quoniã ibi ſpecialẽ ſibi cõ Luce. 3.
ſtituit manſionẽ, puta palatium, & quia
Ieruſalem fuit metropolis regni Dauid.
Siõ quoque pro Ieruſalem quandoq; pro
illa parte Ieruſalem ubi palatium fuit ac
templum accipitur. *Eo quod eſſet de domo &
progenie*, i. *Familia Dauid*, ut patet in Mat. &
infra cap. 3. uel per domum intelligitur ge
nus ſeu cognatio in communi, per fami-
liam pars cognationis. Multæ nanque fa-
miliæ de eodem patre prodibant, quando
multos filios habuit, circa ꝙ ait Græcus.
Per hoc quod Euangeliſta oſtẽdit Ioſeph
fuiſſe de cognatione Dauid, cõtentus fuit Deut. 14.
ipſam quoque uirginẽ de eadẽ fuiſſe co- F
gnatione promulgare, cum diuina lex præ Luce. 1.
ciperet coniugales copulas ex eadem pro
genie contrahi, *Vt profiteretur cum Maria
deſponſata ſibi*, Antequam illa conciperet
Chriſtum. Miſſus eſt enim Gabriel an-
gelus ad uirginem deſponſatam uiro,
cui nomen Ioſeph, ut dictum eſt, *Vxore
prægnante*, hoc eſt, partui iam propin-
qua, ueraciter enim uxor ipſius fuit, Matt. 1.
quanuis eam nunquam cognouerit. Vn-
de apud Matthæum angelus ait ad eum,
ante Chriſti natiuitatem ex uirgine, No-
li timere, accipere Mariam coniugem
tuam: ſiquidem uerum inter eos matri-
monium fuit, quanuis non ſit carnali co-
pula conſummatum.

A Porrò, profeſsio illa fiebat verbo & fa
cto, quia dicebãt ſe Imperatori ſubiectos
atq; in ſignum veritatis ponebant dena-
riũ imperatoris imagine inſignitũ ſuper
propriũ caput, quẽ ſtatim porrigebãt Im
peratoris miniſtro, qui nomina profiten-
tiũ mox deſcripſit. Eſtq; dubiũ apud quoſ
dam an ſolus vir profitebatur. Quod ſi di
catur: tunc quod ait Euangeliſta, cũ Ma-
ria refertur ad verbum aſcendit, non ad
verbum profitebatur. *Factum eſt autem cum
eſſent ibi*, puta in Betleem, *Impleti ſunt dies
vt pareret*, uirgo benedicta nouem menſi-
bus iam elapſis, quæ reuelante ſpiritu ſan
cto nouerat ſe in Betleem parituram, ut
Mich. 5. illud Michææ impleretur, quo dominus
ait, Et tu Betleem Effrata, ex te mihi egre
dietur qui ſit dominator in Iſrael, & ma
B gnificabitur in medio vniuerſæ terræ, de
Pſalm. 7 quo fertur in pſal. Et dominabitur à mari
vſq; ad mare, & à flumine uſq; ad termi-
Dan. 7. nos orbis terrarũ. Et Daniel ait, Oẽs po-
puli, tribus, & linguæ ſeruient ei, *Et pepe-
rit filium ſuum primogenitum*, ſ. Ieſum Chri
ſtũ qui dicitur primogenitus per excluſio
nẽ prioris, nõ per reſpectũ ſequẽtis ſeu po
ſterioris, vt dicatur primogenitus ante
quẽ alius nõ eſt natus, ẽt ſi nullus poſt eũ
Coloſ. 1. naſcatur. Sic.n. primogenitus in lege acci
Num. 22 pitur, dũ oẽ primogenitũ Deo oſterri iu-
bet. Certũ eſt.n. ꝙ multi tũc unigeniti e-
rãt in populo Iudæorũ, qui tñ Deo oſtere
bãtur propter illud præceptũ ¶ Denique
quoniam Chriſtus naſci dignatus eſt ex
virgine, ut per ſpiritualẽ regenerationem
fratres multos acquireret. Hinc ut ſit ap-
tius, dictus eſt primogenitus quã unigeni
C tus. Hinc Beda affirmat, unigenitus eſt in
ſubſtãtia deitatis, primogenitus in ſubſtã
tia humanitatis, primogenitus in gratia,
unigenitus in natura. Excellẽtiſsimã nan
que gratiã ſecundũ aſſumptã humanitatẽ
accepit, ita ꝙ de plenitudine eius accepi-
mus omnes, ut Ioannes habet. Iterũ Chri
Ioan. 1. ſtus dicitur primogenitus, quoniam di-
Apoc. 1. gnior uniuerſis. Vnde in Apocalypſi uoca
Coloſſ. 1. tur primogenitus mortuorum, & ad Co-
Ibidem. loſſenſes de eo ſcribit Apoſtolus, Qui eſt
principium primogenitus ex mortuis.
Rurſus vocatur primogenitus omnis crea
turæ, quia ſecundùm diuinam ſuam natu-
ram natus eſt ante omnia ſecula ab æter-
no, ſecundùm humanitatem quoque præ-
latus eſt, omni creato, non ſolùm per hy- D
poſtaticam ſuæ humanitatis unionem cũ
uerbo, ſed & per excellentiſsimam gratiæ
& gloriæ plenitudinem, quam à principio
incarnationis inſtanti ſuſcepit. Itaq; pepe
rit filium ſuum, Deiq́ue patris unicum na
tum, quem ſicut ſine carnali delectatione
ingenti ſpirituali lætitia in alta exiſtens
contemplatione concepit, ita ſine corpo-
rolali dolore, cum interno dulcore in ſu-
blimi exiſtens contemplatione quaſi in
ictu oculi peperit, natumq́ue protinus ut
Deum verum atque altiſsimum humilli-
mè fortis ac iucundiſsima adorauit. *Et pã
nis eum inuoluit* propriis manibus, nec vtẽs
nec indigens auxilio obſtetricum, dicen-
te Hieronymo. Nulla ibi obſtetrix, nulla
muliercularum ſedulitas interceſsit, ipſa
pannis inuoluit infantẽ, ipſa mater & ob- E
ſtetrix fuit. Itaque ſi alicubi huius oppo-
ſitum inueniatur, tanquam mendacium re
ſpuatur. Communiter autem aſſeritur, ꝙ
pannis, i. vilibus atque veteribus pannicu
lis eum inuoluit. Veruntamen in reuela-
tionibus beatiſsimæ Brigidæ uirgo Maria
inducitur loqui ad Brigidam quod ſciuit
ſe parituram in Betleem, ut impleretur Mich. 5.
ſcriptura, idcirco de mundiſsimis, & decẽ-
tiſsimis lineis panniculis ſibi prouidit, qui
bus & filium ſuum mox reuerenter inuol
uit: nempe (ut legitur) ibi credibiliter, vtiq;
que ſacratiſsima uirgo mox paritura ge-
nua deuotiſsimè flexit, & mente ad Deũ
erecta, uelut in momento puerum eſt eni
xa, uiditq́ue eum ante ſe in terra iacentẽ,
& paulopoſt præ frigore palpitantẽ, cui
illa tenerrimè condolens ſuſceptũ & am F
plexatum, deoſculabatur, ſtringens eum
ad pectus ſuum et calefaciens ipſum. De
inde candidiſsimis inuoluit pãniculis a-
gens quod ſubditur, *Et reclinauit in præſe-
pio*, iuxta ſe poſito quod uel Ioſeph faber
lignarius ibi tunc fecit propter bouẽ &
aſinum quos ſecum fertur duxiſſe, vehens
virginem ſuper aſinũ, & bouẽ pro neceſſa
riis in itinere vendere volens: quamuis alij
qui putent animalia illa aut ſaltem bouẽ,
aliunde fuiſſe adducta, uel præſepe iamdu
dũ fuit ibi conſtructũ in loco, de quo ſub-
ditur, *Quia non erat ei locus in diuerſorio*, hoc
eſt alium aptiorẽ locũ, quo puerũ poneret,
ibi virgo sãcta nõ reperit. ¶ Porrò diuerſo
riũ ſẽm Iſidorũ dr: q̃a diuerſi cõueniũt, atq;
ut aſ-

A (vt aſſerit Beda) fuit domus ſeu ſpacium inter duos vicos ex vtroque latere habẽs murum,& ex vtraque parte portum,deſuper quoque ab aeris intemperiẽ coopertum,quo feſtis diebus ciues ad conferendum & ſolatiandum conuenerant,quò ẽt vrbem ingredientes animalia ſua ad tempus locare ſolebant,ſicque à diuertẽdo diuerſorium eſt vocatum, quoniã illic homines diuertebant. Alij dicunt quòd fuit hoſpitalaria,ad quam ab extra venientes diuertebant ad hoſpitandum, præſertim egeni:vnde quia tunc Bethleem hominibus plena, & ditiores hoſpitia occupauerant meliora,Ioſeph vt verecundus, ſimplex & pauper,cum virgine diuertit ad locum præfatum, quod vtique non cauſali-
B ter factum eſt, ſed Deo præordinante ac moderante, propter multiplicem rationẽ videlicet ad commedendam paupertatem ac humilitatem, mundique contemptum edocendum, quia ad hæc inſtruenda verbo ac opere,ipſemet filius Dei aduenit,itẽ ad implendam ſcripturam, quoniam per
Abac.3. Abacuc de Chriſto prædictum eſt ſecundùm translationem ſeptuaginta interpretum, In medio duorum animaliũ cogno-
Pſal. 21. ſceris. Itaque dominus virtutum rex gloriæ Deus maieſtatis immenſæ aſſumptus
1.*Cor.* 1. & redempturus naturam humanam in cũctis elegit, quæ ſecundùm mundum abiectiora ſunt & corporis grauiora. Pauperẽ etenim elegit matrem,in alieno,anguſto, viliqúe loco natus & reclinatus eſt tempo-
C re hyemali & media nocte voluit naſci,vt mundi damnaret ſuperbiam, reprobaret laſciuiam, penuriam verò in ſe decoraret, & pauperes conſolaretur, quatenus eius
Galat. 5. exemplo carnem noſtram cũ vitiis & concupiſcentiis crucifigamus, aſpera & ardua viriliter aggrediamur. Vę ergo vaniſsimis ſeculi dilectoribus, qui de ſua nobilitate & opulentia ſtultiſſimè gloriantur & iactant ſe,qui tandem ſero & infructuoſè di-
Sapien. 5 cturi ſunt illud ſapientis,Quid profuit nobis ſuperbia,aut diuitiarum iactãtia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tã quam vmbra.Vbi iam qui lectorum gaudent mollitie, qui ibi ſatisfaciunt deſide-
*Amos.*6. riis carnis?quibus dicitur per Amos prophetam,Vę qui dormis in lectis eburneis, & laſciuitis inſtratis veſtris. Ecce qui ſedet ſuper Cherubin, & in cœleſtibus tronis quieſcit, duri præſepiis propter nos D continetur anguſtia.

¶ Denique quoniam homo comparatur iumento, vel diuinæ legis iugum piè ac obedienter ferẽdo:iuxta illud Pſalmi: Vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum,quod in perſona iuſti dicitur ibi: vel irrationabiliter ſeu beſtialiter conuerſando, quemadmodum ſcriptum eſt,Homo cùm in honore eſſet, non intellexit,comparatus eſt iumentis inſipientibus. Hinc Chriſtus vt fieret horum refectio iumentorum,factus eſt fœnũ, eo modo quo in Iſaia ſcribitur, Omnis caro fœ- *Iſai.* 4.
num, voluitque eis in prçſepio primò proponi.Poſtremò, ut aliqui dicunt præfatũ diuerſorium fuit intra vrbem Bethleem in fine iuxta vnam portarum ſub concaua E
rupe, non habẽs deſuper tectum niſi rupẽ ex monte dependentem.*Et paſtores erant in regione eadem*,ſcilicet,Iudæa.Hic aũt Euangeliſta oſtendit,quomodo Chriſti natiuitas cœpit hominibus reuelari.*Vigilantes et cuſtodientes vigilias noctis*, hoc eſt cõſuetas nocturnas vigilationes ſolicitè conſeruabãt.*Super gregem ſuum*,i. circa peccora quæ alebant in rure, etiam tempore noctis, ſicut in locis illis fieri conſueuit. Dicitur quoque, ꝙ tunc erant iuxta turrim quandam inter Bethleem atque Ieruſalem, vbi Iacob de Meſopotamia rediens cũ ſuis moratus eſt gregibus, vbi mortua & ſepulta eſt Racael, vt patet in Geneſi: dicebatur turris gregis de qua illud Michææ exponitur:Et tu turris gregis nebuloſa filia Siõ F
adte veni, & poteſtas prima regum Ieruſalem,hoc eſt, Chriſtus virtus prima ſumma,omnipotens,quem ibidẽ angelus nunciauit paſtoribus, qui tres fuiſſe dicuntur & ibi poſtea fuit conſtructa eccleſia,vbi illorum monſtrantur (vt fertur) ſepulcra, ad quem etiam locũ Chriſtum poſtea veniſſe non irrationabiliter creditur. *Et ecce angelus domini ſtetit iuxta illos.* Aſſumpſit.n. corporis humani effigiem,& viſibiliter eis apparuit. *Et claritas Dei circunfulſit illos*, id eſt,lux quædam diuinitus miſſa, aerẽ prope paſtores ſic clarificauit, quod ipſi luce illa vndique operiebantur, ſecundùm ꝙ paulò pſt interius ſpirituali luce perfuſi ſunt, ad cognoſcendum veritatẽ de Chriſto, quemadmodum in Actis de Paulo ha- *Acto.* 9.
betur, Subitò circunfulſit eum lux de cœlo.

A lo, Deniq; angelus fortè tanti fuit ſplendoris in corpore quod aſſumpſit, ꝙ ab ipſo tãta lux diffundebatur, vel præter claritatem ab ipſo diffuſam etiam lux deſuper Deo agẽte diſpergebatur, per quã co-
Sapit. 2. pioſam lucis diffuſionem figurabatur, ꝙ Chriſtus ſol ſapientiæ atq; iuſtitię eſſet in mundo hoc natus. Vnde in vet. te. non leguntur angeli cum tanta claritate apparuiſſe, *Et timuerunt timore magno*, propter tã grandem, inconſuetamq; viſionẽ, & ne fortè illuſio eſſet, vel quid prætenderit viſio ignorantes. De cauſis quippè huiuſcemodi timoris dictum eſt plenius in expoſitione primi c. art. 2. Vñ & in Iu-
Iudic. 13 dicum li. Mane viſo angelo, dixit coniugi ſuę, Morte moriemur, quia vidimus do-
B minũ. *Et dixit ei angelus*, qui ſua viſione territos conſolari ſolet & confortare, ut dictũ ẽ. *Nolite timere*, i. ĩmoderato ac deficiente timore, q vſum impedit rationis, eſtq; paſſio inordinata quæ per rationẽ & fiduciã ſeu fortitudinẽ eſt frenanda ac moderanda. Cur autẽ timere nõ debeãt, ſed gaudere, adiecit. *Ecce enim euangelizo*, i. bonum denuncio *Vobis gaudium magnũ* i. cauſam, atq; materiam ſpiritualis boni ac præcipui gaudij, ſeu multum eſſe gaudendũ. *Quod erit omni populo*, i. tàm Iudæis quàm gentilibus inerit gaudium iſtud, cunctis videlicet fidelibus & electis, ut ſit diſtributio accõmoda pro generibus ſingulorum, quia de omni genere ſeu natione hominum aliqui inde gauiſi ſunt,
Ioan. 12. iuxta quem ſenſum loquitur Chriſtus
C apud Ioannẽ, Omnia trahã ad meipſum. *Quia natus eſt nobis*, i. ad veſtram ſalutẽ *Hodie*, i. die hoc naturali, ſ. in hac nocte, quæ eſt pars naturalis diei qui dicitur viginti quatuor horas habere: ſicq; hebdomada dicitur ſpatium ſeptem dierum *Saluator*, utpote unigenitus filius Dei, qui ſecundùm naturam ſuam diuinam eſt Saluator per autoritatem & efficientiam principalem tanquam creator & dator ſalutis & gratiæ prima ac omnipotente, qui
Iſai. 45. in Iſaia teſtatur, Deus iuſtus & ſaluans
Oſee. 13. non eſt præter me. atque per Oſeam ait, Ego dominus Deus tuus, & ſaluator nõ eſt præter me. ¶ Porrò ſecundùm humanitatem aſſumptam eſt ipſe Saluator per efficientiam inſtrumentalem, & velut meritoria cauſa gratiæ ac ſalutis, ſicq; in actis ait de Chriſto Apoſtolus, Acquiſi- D
uit eccleſiã ſanguine ſuo, de quo in Iſaia *Acto. 18*
prędictum eſt, Ecce Deus veſter, ipſe ue- *Iſai. 35.*
niet & ſaluabit uos. Sua. n. paſſione noſtra abſterſit peccata, & gratiam & ſalutem nobis promeruit, quod etiam ſuæ ſanctiſſimæ conuerſationis meritis fecit,
Qui eſt Chriſtus, Chriſtus Græcè, Latinè *Leuit. 8.*
dicitur unctus. Chriſtus autem unctus ẽ *Iudic. 9.*
non corporali oleo, aut humana unctio- *1. Re. 10*
ne, ſicut olim in lege in eius in figuram *2. Reg. 2.*
ungebantur reges atque pontifices, cum *2. Pa. 23*
ipſe ſit ſummus rex ac pontifex, finis & conſummator legis, ſecundùm Apoſto- *Hebr. 4.*
lum, ſed vnctus eſt ſecundùm humanitatem diuina, & ſpirituali unctione, hoc ẽ, plenitudine gratiæ, omniqúe gratiarum cariſmate, uirtute, dono, ac ſãctitate, imò E
& lumine gloriæ ac beatifica fruitione à principio incarnationis inſtante: iuxta illud pſalmo. Vnxit te Deus Deus tuus *Pſal. 44.*
oleo lætitiæ præ conſortibus tuis, quę vnctio facta eſt à tota ſuperbenedicta trinitate, cuius indiuiſa eſt actio ad extra.
Hinc per Iſaiam loquitur Chriſtus ſecũ- *Iſai. 61.*
dùm naturam aſſumptam, Spiritus domini ſuper me, eò quòd vnxerit me. Deniq; Chriſtus prout in no. te. cõmuniter vtimur, nomine iſto, ſignificat ſeu ſupponit increatam perſonam in duplici natura, videlicet diuina & humana ſubſiſtentem, hoc eſt, vnigenitum Dei incarnatũ *Dominus*. Chriſtus ſecundùm vtranq; naturam dicitur dominus, ſed diuerſimodè, quia vt Deus, eſt dominus per indepẽ-
dentem autoritatem, primamqúe pote- F
ſtatem, & vniuerſalem præſidentiã prorſus perfectam, ſed ſecundùm naturã humanam eſt dominus etiam omnium creaturarum per poteſtatem & gratiam temporaliter datam, creatam, inſtrumentalem, atque finitam ſeu limitatam, ſecun-
dum quod in Mattæo ait, Data eſt mihi *Mat. 28*
omnis poteſtas in cęlo & in terra, de quo
in Actis Petrus inquit, Hic eſt omnium *Acto. 10*
dominus, *In ciuitate Dauid*, ſcilicet Bet- *1. Cor. 1.*
leem. Ecce quomodo (iuxta Apoſtolũ) infirma & cõtemptibilia ſeu abiecta ſtultaq; mũdi elegit Deus, ut cõfundat magnos, fortes & ſapiẽtes in oculis ſuis. Siquidẽ nõ põtificibus & ſacerdotibus templi in mollibus ſtratis iacẽtibus, nõ ſcribis de legis ſciẽtia tumidis, nõ fariſæis de ſan-

A sanctitatē præſumētibus, nō nobilibus, diuitibusq; ſuperbis, ſed paſtoribus, idiotis, egenis, humilibus, angelus: deinde angelicus apparet exercitus illis: Angelus Chriſtū denūciat, quod angelicus exercitus iubilādo cōfirmat: per quod ēt figurabatur ꝙ non ocioſis, ſed ſtudioſis, veriſq; dominici gregis cuſtodibus ſeu dignis & virtuoſis paſtoribus, præcipuè his qui nocturnis tēporibus laudibus vacant diuinis, ſupernæ illuminationes, angelicę viſitationes, cœleſtes cōſolationes præſtantur. Nā & per hoc ꝙ paſtores illi taliter vigilabāt ſuper pecora ſua, inſinuatur, ꝙ paſtores ouiū Chriſti, utpote Chriſtianorū, iugi ſolicitudine atq; cuſtodia debent intēdere ſibi cōmiſſis, eaſq; paſcere oratione, doctrina, exēplo, vt illud Iſaiæ di- Iſai. 24.
B cere poſſint, Super ſpeculā domini ego ſum, ſtās iugiter per diē, & ſuper cuſtodiā meam ego ſtans totis noctibus. Oportet nāq; paſtores ſic intēdere aliis, ut ſeipſos cuſtodire ab omni pctō nō negligāt. Propterea in actis loquitur eis Apoſto.
Acto. I. Attēdite vobis & uniuerſo gregi, in quo poſuit vos ſpiritus ſanctus paſtores. Præterea contemplandū, ꝙ ſicut in Chriſto ē natura ſumma, puta diuinitas, & infima ordine intellectualiū creaturarum, hoc eſt, humanitas, ſic in oībus quę de Chriſto leguntur, eſt quædam venuſtiſſima, dicentiſſimaq; permixtio, ſublimium decliuium, cœleſtiū & terreſtriū, diuinorū & humanorū, altiſſimorū & infimorum: nēpè quod à puella cōcipitur, in ſtabulo naſcitur, pannis inuoluitur, in præſepio
C ponitur, circūciditur, & in Aegyptū fugatur, & cætera quæ in Euāgelio ſcripta
Matt. I. ſunt patitur. Nōne hæc omnia ad paruitatē, inferioritatēq; pertinēt? Verū ꝙ ab angelo nūciatur, à uirgine generatur, ab angelico exercitu cōmēdatur, & cætera quæ in Euāgelio ſcripta ſunt, ſupernaturalia operatur, excellētiæ eſt diuinæ. Prętera aliqui ſic legūt, Natus eſt nobis, nō uobis: ut angelus fateatur Chriſtū natū nō ſolū ob hominū ſaluationē, ſed ob angelicæ quoq; reparationē ruinæ. *Et hoc nobis ſignū*, iuxta Apoſtolū, Iudæi ſigna, quærūt, idcirco paſtoribus tāquā Iudæis dat angelus ſignū, nō vtiq; propter illorū incredulitatē, ſed potius propter illorū, & omniū ſaluberrimā inſtructionem.

D Nā ſubditur, *Inuenietis infantē pannis inuolutū, & poſitū in præſepio*, Tāquā dicat, Quā- 1. Cor. 1.
uis Chriſtus natus ſit omniū rex & princeps altiſſimus, attamē quod admirabiliſſimū eſt, in maxima paupertate & humilitate naſci & cōuerſari elegit, nō in opulentia, tēporaliq; regno ut præſtolabātur Iudæi, ſicut uſq; in præſens expectāt regē Meſſiā in primò ſuo aduētu tē- Hierem. 14.
poraliter regnaturū, & totū mūdū ſibi ac populo Iudæorū potētiſſimè ſubiecturū Zach. 9.
ſecūdū exteriorem atq; terrenam dominationem, cum tamen ſancti prophetæ primum Chriſti aduentū in paupertate, & humilitate futurū deſcripſerint, ut iudicaretur & pateretur, hominesq; ſua paſſione ſaluaret. Hoc igitur ſigno angelus docuit, ꝙ Chriſtus aduenit, ut omniū terrenorū uerbo & opere edoceret contem- E
ptū, & ad diuinorū amorē corda fidelium prorſus transferret, hoc quoq; ſigno an- Pſa. 61.
gelus ipſos paſtores egenos, omnesq; pauperes uehemētiſſimè cōſolabatur. Itaque iuxta Bernardū. Panni Chriſti poſiti ſunt in ſignū, ſed in ſignū cui quotidie à multis contradicitur. Qui.n. pretioſitate, ſuperfluitate, ſeu multitudine & cultura atq; mollitie veſtiū gloriātur cōtradicūt huic ſigno. Itaq; ſcripta ſunt hęc ad eruditionē noſtrā, ut Chriſti paupertatē, humilitatēque cognoſcentes, eū in paupertate & humilitate ſectemûr, ſaltē ſic. ut diuitiæ ſi affluant, cor nō opponamus. *Et ſubitò*, i. præfato angelo cum paſtoribus adhuc loquēte ſecundū Origenē, vel repente poſt hoc. *Facta*, i. exhibita *Eſt*, & in aëre apparuit *Cum angelo* paſtores docente, quem aliqui F
putant Gabrielem fuiſſe, & cæteris tunc apparentibus principaliorem, ideo tantū miſterium nunciantem, *Multitudo cœleſtis exercitus*, i. copioſum agmen angelicorum ſpirituum. qui milites ſummi regis conſiſtunt, quoniam contra eius aduerſarios, puta aereas poteſtates, uictorialiter dimicant, eoſque vincunt, & arcent, ad omne æternæ maieſtatis proſequendum imperium promptiſſimè, repente feruntur. Inſuper Chriſto duci qui ad ſuperandas aereas poteſtates aduenit humiliter ſeruiebāt. Itaq; ad veritatis certificationem, & ad nati pueri dignitatem inſinuandam, tā multi, imò ſecundùm Origenem tā innumerabiles angeli apparuerunt, *Laudantiū*

Deum

A *Deum* ardentiſsima, deuotiſsima atque læ
tiſsima mente, *Et dicentium* conſona voce
ac ſuauiſsima melodia per ora corporum
aſſumptorum, *Gloria*, id eſt, ſumma excel-
lentia, ſeu clara cũ laude notitia ſeu bea-
titudo atque lætitia: propriè autem glo-
ria, hoc eſt, clarificatio diuinæ maieſtatis
in cordibus intellectualium creaturarũ
cũ debita laude fit. *In altiſsimis Deo*, i. Deo
qui in cœlis eſt, præſertim in cœlo empy
reo, eſſe & habitare aſſeritur, inquantùm
ibi euidentius ac magnificentius opera-
tur, clariusque conſpicitur, quamuis ſecun
dùm ſe ſit penitus ſuperſimpliciſsimus, in
circunſcriptus immenſus, nullam ad locũ
Pſ.113. habitudinẽ habens. Vel, gloria, id eſt, præ
fata clarificatio diuinæ dignitatis fit in al
B tiſſimis, ideſt, mentibus beatorũ, Deo, ut
ipſi in omnibus honorem & gloriã Deo
exhibeant: vnde ſecundùm hoc, verbum
iſtud eſt verbum congratulationis magis
quàm exhortationis, quemadmodũ illud,
Pſa.148 Laudate Deum omnes angeli eius: iuxta
1.Tim.1 illud Apoſtoli, Soli Deo & honor & glo-
ria. In hoc ergo conformemus nos ange-
lis ſanctis ac Deo, vt ſoli Deo gloriã aſcri
bamus, itemque ab omnibus tribui cupia
Iſai.48. mus. Nam ipſemet ait per Iſaiam, Gloriã
meam alteri non dabo, & ſic cum Pſalmo
Pſ.113. grapho dignè cantabimus, Non nobis do
mine nõ nobis, ſed nomini tuo da gloriã.
Sed nonne & nos gloriam deſiderare poſ-
ſumus & debemus, præſertim cũ propter
felicitatem ſeu gloriam ſempiternam om
C nia finaliter ſint agenda. Et reſpondendũ,
quòd gloriam optare debemus in Deo ſe
cundùm Deum & propter Deũ. In Deo,
vt in obiecto, datore & cauſa: ſecundùm
Deum, hoc eſt, ſecundùm voluntatem ip-
ſius, non ſecundùm propriam cupiditatẽ,
videlicet ordinatè, vt competit mẽti crea
tæ, propter Deum, id eſt, finaliter ad lau-
dem & honorationem eius, ad quẽ & cu-
ius honorificentia noſipſos, & quicquid
in nobis aut noſtrũ eſt referre debemus.
1.Cor.1. Ideo dicit Apoſtolus, Qui gloriatur, i do
Pſal.33. mino glorietur. Et Pſalmiſta, In domino
laudabitur anima mea. Sed vani, vitioſi &
ſtiuoli homines, in ſe, & propter ſe volũt
laudari, gloriamque ſortiri, furtum domi
no facientes, quia quod eius eſt, ſibi vſur-
pãt, *Et in terra* (ſit) *pax* vera & ſpiritualis, q
eſt tranquillitas mentis in bono honeſto,
præſertim in Deo fonte totius boni hone D
ſti ſeu virtuoſi, de qua circa expoſitionem
primi capituli plenius dictum eſt. *Homini*
bus bonæ voluntatis.

¶ Loquendo de voluntate non optati-
ua tantùm, quæ eſt uelleitas imperfecta,
de qua Salomõ loquitur, Vult & nõ uult Prou.13
piger: ſed de uoluntate imperatiua & effi
caci, quæ dum opportunitas adeſt ſeu exi
git, procedit in opus. Talem autem uolũ-
tatem bonam habẽtes ſunt boni, & in ſta
tu ſalutis ſeu in caritate & gratia, quoniã
talis uolũtas ſeu uolitio, reputatur à Deo
pro opere. Sumitur equidem nunc uolũ-
tas pro actu interiori uoluntatis, quæ eſt
uolitio, non pro potentia tantùm, uel pro
potentia tali actu formata. Deniq; à uo- E
luntate potiſſimum dicitur homo bonus
uel malus, quoniam prima radix merendi
ac demerendi conſiſtit in uoluntate, ſecũ-
dùm quòd libertas primò directè ac pro-
priè competit uoluntati. Peccatum autẽ
intantùm eſt uoluntarium, quod ſi non eſ
ſet uoluntarium, non eſſet peccatum, ſecũ
dùm Auguſt. Et ſimiliter dicendũ eſt de
actu uirtutis. Hinc bonum & malum di-
cuntur eſſe in uoluntate, verum & falſum
in intellectu. Hinc congruè pax annun-
ciatur hominibus bonæ uoluntatis. Inſu-
per pax iſta non competit malis: iuxta il
lud in Iſaia, Non eſt pax impiis, dicit do- Iſai.48.
minus. Poteſt quoque hic pax accipi pro
reconciliatione generis humani facta cũ
Deo per Chriſtum, quàm angeli tunc in- F
ſtare dicebant. Vnde ad Romanos inquit Rom.5.
Apoſtolus, Reconciliati ſumus Deo per
mortem filii eius. Patet autem ex uerbis
his, quia de ſpirituali pace intelligenda
ſunt, quæ prophetæ denunciauerũt de fu
tura pace in Chriſti aduentu, quę eſt pax
bonæ uoluntatis. Per bonitatem etenim
uoluntatis dicitur homo ſimpliciter bo-
nus potius quàm per aliarum animæ ui-
rium bonitatem. Voluntatis nanque eſt
alias potẽtias ad actus ſuos mouere, ideo
que bonitas & malitia eius in illas redun
dant, quemadmodum uirtus ſeu influen-
tia cauſæ mouentis in ea quæ ab ipſa mo
uentur. Porrò pax temporalis, quæ fuit in
mundo in Chriſti aduentu figura extitit,
huius principaliter intentæ, ſpiritualisq;
pacis, de qua ad Coloſſ. ait apoſtolus. Pax Coloſ.4.
Chriſti exultet ſẽper in cordibus ueſtris:

de

A de qua etiam per Michæam prædictum
Mich.5. eſt, pax erit in terra noſtra dum venerit,
& quando calcauerit in domibus noſtris;
Pſal.71 atq; in pſal. Orietur in diebus eius iuſti-
tia & abundantia pacis. Hæc eſt pax inter
na, Iuſtorum verè Chriſtianorum, quę eis
per exteriores inquietudines ſeu tribula-
tiones, auferri non valet, dicente in pro-
Prou.28 uerbiis Salomone, Iuſtus quaſi leo confi
Prou.12 dens abſq; terrore erit. Et rurſus, Non cõ-
triſtabit iuſtũ quicquid ei acciderit. Hinc
Iſaie.32 de primitiua eccleſia eius per Iſaiam præ
dixit, Sedebit populus meus in pulcritudi
ne pacis, & in tabernaculis fiduciæ & in re
quie opulenta. Hæc eſt vera ac ſancta ſe-
curitas, qua perfecti pro Deo omnia aduer
Mat.10. ſantia pati parati, non timent eos qui cor
B pus occidunt. Propter quod per Ieremiã
Iere.23. ſcriptum eſt, In diebus illis ſaluabitur Iu-
da, & Iſrael habitabit confidenter. Vnde
Actio.14 in Actis Apoſtolorum, Paulus & alii qui
Actio.13 dam fiducialiter egiſſe leguntur. Et iterũ,
Rom.12. Diſcipuli replebantur gaudio & ſpũ ſan-
cto. Itaq; ſi Deo placere appetimus, verã
cum omnibus quantùm poſſibile eſt pacẽ
& concordiã habemus, pręſertimq; mentẽ
in Deo quietã, fixã & imperturbatã ſerue
mus, quod fieri poterit ſi verè mites, patiẽ
tes, humilesq; fuerimus & cũctis terrenis
contẽptis. Deũ feruenter amemus. Po-
ſtremò inquiritur, à quo reſiduum huius
angelici cantici editũ ſit? Ad quod Alber
tus & aliqui alii dicunt ꝙ à Symmaco pa
pa, alii credibilius aſſerunt, ꝙ ab Hylario
C ſancto Epiſcopo. Legitur nempè in geſtis
Romanorum pontificum, ꝙ Teleſphorus
papa inſtituit, ut ſolis Epiſcopis liceret cã
ticũ iſtud incipere. Poſtea uerò Symma-
cus papa inſtituit ut etiam cæteri ſacerdo
tes poſſent iſtud incipere in feſtis diebus:
quia de ſacerdote ſcriptum eſt apud Ma-
Malac.2 lachiam, Angelus domini exercituum eſt.
Et factum eſt ut diſceſſerunt ab eis angeli in
cælum. i. cum abſtraxiſſent ſe aſpectibus pa
ſtorum, & rediſſent in cœlum, quo ſolent
reuerti, miniſterio, propter quod miſſi ſũt
Tob.12. conſummato, quemadmodum Tobiæ Ra
phael ait, Tempus eſt vt reuertar ad Deũ
qui me miſit. *Paſtores loquebantur ad inuicẽ*.
Quanuis .n. primò territi ac ſtupore reple
ti fuiſſent, tamen ex conſolatione angeli
ca ac dulciſſima perceptione rei tã gau-
dioſę confortati fuerunt, & læti, alacresq;
effecti, dixerunt *Tranſeamus in Betleem*, quę D
(ut dicunt) per miliare diſtabant à loco,
quo iſta viderũt paſtores, *Et uideamus* cor
poraliter, quod nunc oculis fidei credi-
mus, *Hoc uerbum quod factum eſt*. i. rem uer-
bis ad nos dictis ſignificatam. ſ. puerũ na-
tum, qui eſt Chriſtus dominus rex Meſ-
ſias. Verbum quippè in ſcripturis interdũ
pro uerbo mentali, interdum pro uerbo
vocali ſeu ſcripto, quandoq; pro re ſigni-
ficata accipitur, quemadmodum in libris
Regum loquitur Ezechias, Non fuit uer 4.Re.20.
bum in domo mea quod non oſtenderim
eis, *Quod dominus fecit*. i. per angelos ad nos
locutus eſt, vel quam rem fecit, qui domi
nus pater ſeu trinitas tota fecit Chriſtum
ſecundùm humanitatem aſſumptam, ſecũ
dùm quam Chriſtus dicitur creatura, quã E
uis ſimpliciter loquendo dici non debeat
creatura, ſed Deus verus omniũq; creator
Ait nanq; Apoſtolus, Factus eſt ex ſemi- Roma.1.
ne Dauid ſecundùm carnem. Verũtamen
iſta particula, quod dominus fecit, in græ
cis & antiquis, correctiſq; codicibus non
habet, nec eſt de textu, *Quod dominus oſtẽdit*
nobis. i. quem puerum manifeſtauit nobis
per angelũ natũ eſſe. Põt quoq; de increa
to uerbo exponi, ut ſit ſenſus, Videamus
hoc uerbum. i. Dei unigenitum, de quo di
citur, In principio erat verbum, quod fa- Ioan.1.
ctum eſt. i. incarnatum: iuxta illud, verbũ
caro factum eſt, qđ dominus fecit, quia
uerbum hoc factum eſt homo à Deo trini
tate, quanuis abſolutè loquendo nõ ſit fa
ctum, ſed genitum & æternũ, unde expoſi F
tio iſta uidetur impropria nec certum ꝙ
ex præinductis angelicis uerbis intelle-
xerũt paſtores rudes ac ſimplices, ꝙ Xp̃s di
ceretur & eſſet verbũ Dei, qđ dominus
oñdit nobis. i. natũ eſſe iam notificauit.
Et uenerunt feſtinantes: quia feruẽtes erãt in
Dei & pueri nati amore, deſiderabãtq; fer
uidè, tã magnũ nouũ uidelicet Chriſtũ
natum cõſpicere, cuius maieſtatẽ ex ange
lici exercitus apparitione, & teſtificatione
& gratulatione pẽſabãt. Gaudebãt quoq;
de totius mũdi ſaluatione iã imminẽte, &
ſcripturarum impletione, ſed & ad gre-
ges ſuos quos ſine cuſtode reliquerãt, redi
re uelociter ſatagebant, ideo feſtinabant.
Itaq; & nos Chriſtum cum feſtinatione,
i. diligenter ac feruenter quæramus, quẽ
nemo cum torpore & deſidia digne quæ-

 rit.

A rit. Siquidem ad Deum feſtinare & currere eſt ardenter diligere, & ex ſpirituali amore, quæ bona ſunt alacriter agere, & quò amamus feruentius, eò properamus, currimusq; celerius, *Et inuenerunt Mariā* quam diuinus Ignatius in ſuis ad eam epiſtolis toties uocat Chriſtiferam, *Et Ioſeph* virginis ſponſum, cuſtodem, miniſtrum, eiusq; integerrimę virginitatis veriſsimum teſtem, *Et infantem*, i. paruulum, qui licèt more aliorum paruulorum, infans quaſi non fans, ſeu loqui non valens vocatus ſit, tamen à prima lucæ natiuitatis hora diſertisſimè ac ſapientisſimè loqui valebat, non Hebræa duntaxat, ſed & omnium gentiũ lingua: nam & dona gratiæ gratis datæ, vt prophetiam, genera linguarum, ſcientiã, interpretationéq; ſermonũ, 1. Cor. 12

B à primò incarnationis inſtanti accepit, *Poſitum in præſepio*, in quo (ſecundũ Gorrã) impletum eſt ſpiritualiter illud admirabile in Iob ſcriptũ, Nunquid volet rinocerος ſeruire tibi, aut morabitur ad præſepe tuũ? Rinoceros quippè eſt animal fortisſimum, quod in vnum in fronte fert cornu, propter quod vnicornis vocatur, & capitur in gremio virginis, in quo caput reclinat quando fugatur: & Chriſtũ deſignat, qui virginalis vteri gremio captus atq; in noſtrum redactus ſeruitiũ dicitur. *Videntes autẽ puerũ* inuolutũ & eò locatũ ut prædixerat angelus, *Cognouerunt de verbo quod dictum erat illis de puero hoc*. i conſiderauerũt ſermonẽ eis ab angelo de infante iſto prolatũ eſſe veracẽ, vel cognouerũt de uerbo Iob. 39.

C increato quod dictum erat illis de puero hoc. i. quod angelus prædicauit eis eſſe hũc puerũ. Verbũ.n. factũ fuit infans vnius diei, & angelus dixit, ꝙ puer ille eſſet Chriſtus dominus videlicet vnigenitus Dei filius, ſicque corporalibus oculis, corpus Chriſti vidẽtes, interioribus oculis eius diuinitatẽ per fidẽ nouerũt. Nã vt Am. aſſerit dũ caro videbatur, verbũ videbatur, videlicet Chriſtus, qui in vna perſona eſt Deus & hõ. *Et omnes qui audierant, mirati ſunt*. Hoc quidẽ exponunt ſic, Oẽs qui audierãt ab angelo iſta Chriſti miſteria. ſ. qũo natus eſſet, mirati ſunt, ꝙ Chriſtus omniũ dñs in tã vili ſtabulo eſſet natus, & in præſepio reclinatus, & tamẽ ab angelico exercitu ſolẽniter prædicatus. Ex quo ſequeret, ꝙ nõ paſtoribus tãtũ angeli præ- Ambroſ.

D fari apparuerũt, nec angelica illa laus à ſolis paſtoribus ſit audita. Verũtamẽ quantũ ex textu perpẽditur, vidẽtur ſoli paſtores angelos illos vidiſſe atq; audiſſe, vt ſit ſẽſus, ꝙ oẽs qui audierũt à paſtoribus, ſint mirati. Vnde expoſitoriè ſubditur, Et pro. i. *De his quæ dicta erãt à paſtoribus, ad ipſos* de puero iſto, qđ. ſ. angelus de Deo dixiſſet, qualiter angelorũ militia hymnũ dño cecinisſet. De his inquã mirati sũt meritò qa ſupernaturale fuit, quod in vna pſona tãta maieſtas & tãta humilitas, tãta dominatio, & tãta inopia cõuenisſẽt, ꝙ rex cęlorũ natus eſſet in terra, ꝙ deſideratus cunctis gẽtibus aduenisſet, quẽ patriarchæ atque prophetæ tã ineffabiliter optauerũt. Aggæi. 2

E Inſuper sũt mirati de tã cõſtanti, certa ac ſeruida proteſtatione paſtorũ, qui inaudita fingere neſcierũt, ſed ſimplici facundia quæ vera sũt, prædicauerũt, *Mariæ aũt*, cuius ẽ tãta ſuauitas, iuxta Bernardũ, ut nũquã piæ memoriæ portas ingrediatur abſq; inſitæ ſibi dulcedinis aſperſione *Conſeruabat oĩa verba hæc*, quæ iã de Xpo cõſcripta sũt, hoc eſt, ea memoriæ diligẽtisſimè cõmẽdauit, *Cõferens in corde ſuo*, i. intellectualiter ea reuoluẽs, ubertimq; repetẽs, atque ad inuicẽ cõparãs. Itaq; quietisſima ac puriſsima uirgo delectabiliter cõſiderauit qũo angelus ſibi Xpm annũciaſſet, qũo eũ cõcepiſſet ac peperiſſet, qũo ãgeli apparuerũt paſtoribus, & quid paſtores ſe uidiſſe atq; audiſſe proteſtabãtur, nõ ſolum uirgini glorioſæ & ſctõ Ioſeph: ſed & cæteris multis, quibus opportunè poterant loqui. Hæc oĩa ſctã virgo ſapiẽter ac dili- Lucæ. 1.

F gẽtisſimè cõſiderauit, & ad prophetarum de Xpo plata vaticinia cõparauit, ſicq; uehemẽter profecit in fide, imò ſm Ambroſiũ, à paſtoribus fidẽ collegit. i. fidei incremẽtũ, nõ ꝙ unquã in fide ambigẽs fuerit, ſed quia in cũctis quotidie pfecit virtutibus. Hinc diſcipuli xpi ab ipſa poſt Xpi aſcẽſionẽ de aliquibus dñr inſtructi, præſertim inclitus ille Euãgeliſta Lucas ab ea edoctus aſſerit, maximè i his, q̃ ipſe ſolus de xpi iſfantia refert, nõ ꝙ à ſpũ ſctõ nõ ſit de illis inſtructus, imò & ſpũs ſctũs eũ per Mariã digniſsimã iſtruxit, & ſupnaturali irradiatione de oibus iformauit, certificauit iſfallibiliterq; dixerit. Eadẽ.n. veritas à diuerſis & pluribus modis addiſcit, q ab uno clarius & diſtinctius diſci põt, quã ab Ambroſ.

alio

A alio quantùm ad ſe vel & ad circunſtãtias
ſuas. Præterea, iuxta Ambroſiũ, diſcamus ĩ
oĩbus ſanctæ virginis caſtitatẽ, q̃ nõ minus
ore pudica quã corpore argumenta fidei
cõferebat in corde. Etenim virginalis pu-
dicitiæ iura cuſtodiẽs, ſm Bedam, ſecreta
Xp̃i quæ nouerat, nemini tũc diuulgauit,
ſed cõferebat, quæ legerat faciẽda cũ his
quæ iã nouerat facta. Veruntamẽ puto, q̃d
familiaribus aliquibus & pie interrogãti
bus aliqua ſecretè aperuit, prout ratio po
ſtulauit & caritas. Itaq; & nos beatiſsimæ
virginis exẽplo oĩa diuina atq; ſalubria,
quæ audimus, videmus, ſcimus, ſeu legi-
mus, memoriter teneamus, ſagaciter con
feramus, & iuxta hæc, noſtrã cõuerſatio-
Pſ. 118. nẽ in oĩbus regulemus, vt cũ Pſalmiſta di
B cere mereamur, In corde meo abſcõdi elo
Luca. 11 quia tua, vt nõ peccẽ tibi. Nã & Xp̃s te-
ſtat̃, Beati q̃ audiũt verbũ Dei & cuſtodiũt
illud. *Et reuerſi ſunt paſtores* ad pecora ſua, q̃
oues fuiſſe dicũtur, quãuis fortè & alia pe
cora fuerũt, ſicut & filij Iacob diuerſarum
Gene. 34 ſpecierũ pecora cuſtodiebãt, & tñ in Gene
ſi paſtores ſe ouiũ nominãt, *Glorificantes*. i.
glorioſum confitẽtes ſeu magnificè hono
rãtes, *Et laudantes Deũ*, pro beneficiis ſuis,
de quibus ſubiungitur, *In omnibus* magna
libus Dei, *Quæ audierant* ab angelo, exerci
tuq; angelico de Chriſti natiuitate, &c. *Et*
viderant propriis oculis in Bethleẽ, *Sicut di*
ctũ eſt ad illos. Hoc põt referri ad id quod
ait, glorificãtes & laudãtes Deũ, vt ſit ſen-
ſus, q̃ Deũ glorificabãt, atq; laudabant, ſi-
C cut dictũ eſt ad illos. i. ſicut audiẽtibus eis
angeli ſancti fecerũt, dicẽdo, Gloria in al-
tiſsimis Deo. Põt quoque referri ad id q̃d
ait, quæ audierãt, eritq; ſenſus, q̃ glorifica
bãt atq; laudabãt Deũ in oĩbus q̃ audie-
rãt & viderant, ſicut dictũ eſt ad illos. i. eo
mõ viderãt, ſicut ab angelo fuit eis prædi
ctũ, & iõ Deũ laudabãt, q̃a ſic eſſe inuene-
runt. ¶ Poſtremò, quod paſtores corporali
ter peregerunt nos ſpũaliter faciamus, hor
temur nos mutuò, dicentes. Eamus vſque
Bethleem, i. per deuotã & affectuoſam cõ
Zacã. 9. ſideratiõnẽ vniamus cor noſtrum loco, in
quo natus eſt Xp̃s, & mentaliter intuea-
mur, quãtã paupertatẽ & humilitatẽ pro
nobis aſſumpſit rex gloriæ, ſimusq; grati
beneficijs eius verbo & opere, ipsũ veraci
ter imitãdo, & cũ angelicis ſpiritibus ardẽ
ter ac reuerenter laudãdo. Subi[illegible] arcũ

ciſionem Chriſti Euangeliſta deſcribit. *Et* D
poſtquam conſummati. i. impleri *ſunt Dies octo*
à natiuitate Chriſti cõputando ſeu inclu-
dendo, tã natiuitatis quam circunciſionis
diem ipſius, *Vt circunciderетur puer*, infantu
lus Ieſus, de quo loquitur Iſaias, Puer na- Iſaia. 9.
tus eſt nobis. Ly. vt, tenetur hic concomi-
tanter, quanquã et teneri poſſet aliquo mo
do cauſaliter: q̃m tãta eſt dignitas ſaluato
ris vt ad ipſum & ad geſta ipſius tempora
ordinẽtur, quod de temporibus quibus vi
xit in ſeculo iſto ſpecialiter dici põt, *Voca*
tum eſt nomen eius Ieſus quod interpretatur
Saluator, ad inſinuandũ q̃ ipſe eſſet verus
mundi Saluator, oẽs in ſe credentes gene-
raliter & complete atque finaliter à mor-
te peccati, interituq; inferni eripiẽs, & ad
cœleſtem fœlicitatem perducens. Vnde in
Mattæo, cũ angelus dixiſſet ad Ioſeph, Vo E
cabis nomen eius Ieſum, cauſam nomina Matt. 1.
tionis adiecit, dicendo, Ipſe. n. ſaluũ faciet
populum ſuum à peccatis eorum de quo
Iſaias ſcribit. Dominus poſuit ĩ eo iniqui Iſaia. 53
tatem omnium noſtrũm, cuius liuore ſa-
nati ſumus. Et in Actis Petrus inquit, Nõ Acto. 4.
eſt aliud nomẽ datũ hominibus ſub cœlo,
in quo oporteat nos ſaluos fieri. Vnde q̃
aliqui in veteri teſtamẽto vocati sũt no-
mine iſto, vt Ioſue, q̃ alio noĩe dictus eſt Ioſue. 11
Ieſus, & Ieſus filius Ioſedech, fuit alia rõ- Zaca. 3.
ne, & in figura Ieſu Xp̃i. Ioſue quippe ſal- 1. Eſdr. 3
uauit filios Iſrael à Cananeis, & Ieſus fi-
lius Ioſedech põtifex Iudæorũ fuit vnus
reducentiũ eos de Babylone: quæ fuerunt
particulares, & imperfectæ liberationes, fi F
gurãtes liberationẽ perfectã a Ieſu Chri-
ſto peractam. Itaq; nomẽ iſtud Ieſus fuit
Chriſto nouũ & propriũ, prout impoſitũ
eſt ad deſignandã liberationẽ completam,
ad q̃d multi allegãt illud Iſaiæ, Vocabit Iſaia. 62
tibi nomẽ nouũ, quod os dñi nominauit.
Veruntamẽ hoc ad literã dicitur de eccle-
ſia ſeu ſynagoga ad Chriſtũ cõuerſa, non
de Xp̃o, quãuis poſſit aptari ad ipsũ, *Quod*
vocatum. i. expreſſum & prænunciatum ſeu
vocari commiſſum. *Eſt ab angelo*, nam a-
pud Mattæum angelus legitur dixiſſe ad
Ioſeph, Vocabis nomen eius Ieſum. Et Matt. 1.
idem ait ad virginem ſanctam, *Priuſquam* Luca. 1.
in utero conciperetur, id eſt, in ventre Mariæ
virgineo de ſpiritu ſancto, Ait enim ange
lus ad eam, Ne timeas Maria, Ecce con-
cipies in utero, et paries filium, & vocabis

A nomen eius Ieſum. Recteque dicitur, quod uocatum eſt ab angelo, non impoſitum, quia iam ante à Deo fuit impoſitum, qui præordinauit Chriſtum ita uocandum, & per angelum ac Mariam & Ioſeph ita uocauit eundem: quemadmodū Criſtus per Iſaiam teſtatur, Dominus ab utero uocauit me, de ventre matris meæ recordatus eſt nominis mei. Præterea (ut aliqui dicunt) Ieſus dicitur Saluator. Primò, à potentia ſaluādi: ſicque conuenit ſibi nomē hoc ab æterno, uidelicet ſecundùm ſuam diuinitatem, qua ab æterno habuit poteſtatē ſaluandi. Secundò, ab habitu ſaluandi, & ſic impoſitū fuit ſibi ab angelo, & cōpetit ei à primo ſuæ conceptionis inſtanti, in quo ſecundū humanitatem ſuam accepit gratiam tā perfectam, quæ poſtea fecit, & pertulit ea, per quæ actualiter mundum ſanauit. Tertiò ab actu ſaluandi, ſicque vocatum fuit nomen iſtud in circunciſione, & competit Chriſto rōne ſuæ paſſionis: in circūciſione aūt primo ſanguinē ſuū fudit pro uobis. Inſuper intuendū, quod ſaluare cōpetit Chriſto ſecundū vtranq; ſuam naturam, quia ſecundū diuinitatem competit ei autoritatiuè, & principaliter, ſecundū humanitatē uerò inſtrumentaliter, ut ſupra dictum eſt plenius, ideo ſecūdū vtraque naturam Ieſus poteſt uocari. Siquidem de Deo uno ac trino ſcriptum eſt in Abacuc, Ego aūt in domino gaudebo & exultabo in Deo Ieſu meo. Sed nūc tractatur de nomine iſto, prout cōpetit Chriſto ſecundū naturam humanā.

Iſai. 46.

Abac. 3.

C ¶ Denique ſecundùm Epiphanium pluribus de cauſis Chriſtus voluit circuncidi. Primò, ut oſtēderet ſe veraciter incarnatū, nō phātaſticè ſeu apparenter, et Manichæus cōfinxit. Secūdò, ut mōſtraret quod corpus ſuū diuinitati cōſubſtātiale nō eſſet, vt Apollinaris rudiſſimè dixit. Itē ad declarandū, quod nō detulit illud de cœlo, ut Valētinus aſſeruit. Rurſus & tertiò, ne Iudæi haberēt occaſionē contra Chriſtū, dicēdo quod legē tranſgreſſus eſſet circunciſionē non accipiēdo. Quartò, ut legem impleret & approbaret, atque exemplum humilitatis ac obedientiæ daret propter quod poſtea fatebatur, Non veni legē ſoluere ſed implere. Iuſſum aūt fuit diuinitus in Geneſi, infans octo dierū circūcidetur in uobis. Quintò, ut uirtute ac merito ſuæ circunciſionis, fideles ſuos à duritia præcepti illius exoneraret, & ipſam circunciſionem in baptiſmum dulciter cōmutaret. Sextò, ut Iudæorum ſcandalum euitaret. Septimò, propter communitatis & uniformitatis commendationem, ut & nos ſingularitatem uitemus, nec pro peccatis noſtris puniri ſpernamus, uidentes quod Chriſtus (qui remedio culpæ non eguit) circunciſionem (quæ fuit remediū contra originale peccatum) ineffabili humanitate ſuſcepit. Vnde ad Hebræos Apoſtolus, Debuit (inquit) per omnia fratribus aſſimilari. Poſtremò circunciſionē accipiendo abſtulit diabolo occaſionem ſuſpicandi, quod ipſe eſſet Chriſtus. itaq; & nos uniuerſa quę pro noſtra ſalute chriſtus aſſumpſit fecit ac pertulit, diligentiſſimè conſideramus, eique grati eſſe nitamur ac ſpiritualiter circuncidamur, omnē inordinationem ac ſuperfluitatem intus ac foris, uidelicet in ueſtibus, uerbis, operibus, otiis omiſſionibus, itemque in cogitationibus affectionibus, intentionibus, uitare conantes, nec aſpera pœnitentiæ exercitia abominantes, ſed viriliter amplectantes, cum & Chriſtus in tàm infantili ætate tàm acerbum pro nobis dolorē ſubierit. Vt. n. Rabi Moyſes teſtatur, In circunciſione fuit grauiſſimus dolor, intantùm quod multi infantes inde obierint. Hinc ſecundùm eundem uoluit dominus pueros circuncidi die octaua, quando adhuc modicam habent imaginationem, ut per hoc minus affligerentur. Cum ergo puer Ieſus fuit optimæ atq; tenerrimæ cōplexionis ac perfectiſſimæ imaginationis à principio incarnationis, quēadmodum & pleniſſimè intellectualis cognitionis, facilè poſſimus aduertere, quam grauiſſimā ſenſerit pęnā in circunciſione, quàm intimè etiam ac pœnosè ei cōpatiebatur affectuoſiſſima atq; piiſſima genitrix eius. Vnde & nos cōpati utriuſq; debemus. At uerò circa illud: vocatum eſt nomen eius Ieſus: loquitur Origenes, Nomen Ieſus glorioſum omniq; cultu digniſſimum, nomē quod eſt ſuper omne nomen, non decuit primum ab hominibus appellari, neq; ab eis afferri in mundum, ſed ab excellentiori natura. De cuius etiam nominis ſuauitate ait Bernardus, Nomen hoc Ieſus eſt mel in ore, in aure melos, in corde iubilo.

Mat. 5.

Gen. 17.

Hebr. 2.

D

E

F

PRO-

A

PROSECVTIO CAP. II.

Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius, ſecundum legem Moyſi.

ARTICVLVS VII.

DEſcripta Chriſti circunciſione, proſequitur Euangeliſta de eius virgineæ matris purificatione, omiſſa deſcriptione apparitionis Chriſti, qua Magis innotuit, (Matt. 2.) quam à Matteo Euangeliſta agnouit ſatis deſcriptã. *Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius* pura Mariæ *Secundùm legem Moyſi*, i. quadraginta impletis diebus à Chriſti natiuitate, in quorũ vltimo infantulus fuit ſecundùm legem Moyſi in templo præſentandus, ſeu domino offerendus, infra quos etiam dies mater ſecundùm legem Moſaicam ab ingreſ- B ſu templi abſtinuit, & quadrageſimo die templum ingrediens, purificabatur: præcepit (Leui. 12.) etenim lex in Leuitico, vt mulier quæ ſuſcepto ſemine, maſculũ peperiſſet, immũda eſſet ſeptem diebus, immũda quidem à cõſortio hominũ, ingreſſusq; tẽpli, & die octauo circunciderctur infantulus, ipſa quoq; tunc munda efficeretur quò ad cõſortium hominũ. Inſuper poſt ſeptẽ dies præfatos maneret mulier adhuc triginta diebus in ſanguine purgationis ſuæ, abſtinens ab introitu tẽpli, non à cõſortio hominum, ſic quadrageſimo die offerret vel præſentaret puerũ in tẽplo, offerẽs ſimul munera ſecundũ legem pro ſe, & pro illo. Porrò ſi feminam peperiſſet, duplicabãtur dies, tã quò ad tẽpli ingreſſum, quã ad cõſortiũ hominũ. Sed quoniã virgo beatiſſi- C ma non ſemine ſuſcepto cõcepit, verũ virtute ſpiritus ſancti, conſtat ꝙ lege illa nõ fuit aſtricta: nec eguit purgatione, quæ nec in pctõ concepit, nec unquã peccauit, nec aliis matribus communem ſuſtinuit fluxum, imò mente & corpore immaculatiſſima atq; puriſſima peperit. Itaq; dies iſti dicuntur dies purgationis Mariæ, nõ ſecundùm realem exiſtentiam, ſed ſecundùm hominum æſtimationem, quemadmodum Ioſeph pater Chriſti vocatur: qa ſic putabatur & quia ſecundũ Hieronymum, conſuetudo ſcripturæ eſt geſta ita referre, quomodo tunc quando fiebant fie- (Matt. 1.) ri putabant. Inſuper hoc modo dicuntur (Lucæ. 3.) dies purgationis Mariæ ſecũdũ legẽ Moyſi, quanuis ſecundùm ueritatem, lex iſta ſuper Mariam non caderet. Vel, dies purga- D tionis eius dicuntur impleti ſecundũ legem Moyſi, non quo ad obligationẽ Mariæ ad purgationem: ſed quantùm ad determinationem impletionẽq; temporis. Voluit autem Maria digniſſima ſubiici legi, & quaſi purgari in templo, ad dandã obedientiæ ac humilitatis exemplum, ad vitandum ſcandalum Iudæorum ad conformandum ſe aliis mulieribus in licitis ac honeſtis, & quoniam filiũ ſuum vidit legi circunciſionis ſubiectũ. Perfecta quippè obediẽtia plus peragit quam tenetur: dicente Bernardo, perfecta obedientia legem neſcit, terminis non artatur, nec contenta anguſtiis profeſsionis, largiori uoluntate fertur ſecundùm latitudinem charitatis, *Tulerunt illum*. ſ. Ieſum Maria & Ioſeph, Tunc enim egreſſa eſt uirgo Chriſti- B fera ſtabulum in quo peperit Chriſtum, tulitq; eum ad templum, & fortè ſæpenumero ipſa cum Ioſeph detulit puerum in Ieruſalem, *Vt ſiſterent*, hoc eſt, offerrẽt, præſentarent, ſeu conſecrarent *Eũ domino* hoc eſt Deo patri ſeu Deo trino ac ſimplici: quia & ſibiipſi ſecundùm quod Deus eſt: quia offerri competit ei ſecundũ humanitatem *Sicut ſcriptum eſt in lege domini*, uidelicet in Numeris, & Exodo, (Num. 18. Exo. 13.) *Quia omne maſculinum adaperiens vuluam*, i. primo eã naſcendo apertens, hoc eſt, omne primogenitum tam in hominibus quàm in pecoribus *Sanctum domino vocabitur*, i. conſecrabitur Deo, ita ꝙ ei offerretur, mancipatumque erit quaſi ad ipſum ſpecialiter pertinens. Vnde per Moyſen dominus ait fre- (Num. 13) quenter. Ex quo percuſſi omne primoge- E nitum Aegypti tàm in hominibus quàm in iumentis, ſanctificaui mihi omne qđ primò aperit vuluam in Iſrael tàm in hominibus quàm in iumentis. Vnde ſanctificatio illa fuit deputatio quædam rerum illarum ad Deum: cuius magnificentia in rebus illis præſentabatur, inquantũ commemorabant occiſionem primogenitorũ Aegipti. Primogenita autem diuerſimodè domino conſecrabantur. Si. n. fuerant de tribu Leui & maculam non habebant, Deo iugiter miniſtrabant in templo quando fuerunt adultæ ætatis, quanuis poſt oblationem mitterentur in domum parentum. Si uerò fuerant de aliqua aliarum undecim tribuum Iſrael ex

A oblatione fuerant Dei,ſed quinq; ſiclis re dimebantur. Si autem erant primogenita pecorũ,& animalia munda,dño offerebantur,nec redimebantur,ſed ſacerdotũ erãt, videlicet ad vſum eorum.Quod ſi immũda fuerunt,redimebantur ſeu in aliud cõmutabantur,ut primogenitũ aſini in primogenitum bouis: vel occidebantur, ut primogenitum canis.Quoniã ergo Chriſtus fuit de tribu Iuda conſtat, ꝙ quinque ſiclis redimebatur *Et ut darent*, hoc eſt,& ideo tulerunt Ioſum ad templum,ut offer rent pro ipſo,& matre eius. *Hoſtias ſecun-*
Leuit.12. *dum quod dictum eſt in lege domini* in Leuitico,utpote *Par turturum aut duos pullos columbarũ* Offerebaturq; vnus turtur Deo in holocauſtũ,alius pro peccato, qui ceſſit in vſum ſacerdotis orantis pro muliere
B quæ ſic purgabatur. Hæc quoq; fuit oblatio pauperum,nã diuites agnũ offerebãt, ex quo patet paupertas Mariæ & Ioſeph.
Marci.2 Verũtamẽ Maria à parẽtibus ſuis hæreditatẽ bonã ſuſcepit,nec dubium, quin tres Magi in die Epiphaniæ prætioſa Chriſto dona obtulerint, ſed perfectiſſima virgo inſpirãte ei ſpiritu filii ſui omnia tenuiſſima neceſſitate,hoc eſt, parciſſimo victui atq; tegumento,ſuperflua,per ſe,vel potius per manus Ioſeph erogauit egenis. Nec reor ꝙ peregrinationi ſuæ cum Ieſu, & Ioſeph in Aegiptum aliquid notabile ſeruauerit,vel tantã de craſtino habuerit curam,quippe cuius ſpes in Deo perfectiſſima fuit & quæ nouerat ſe Chriſtum Dei ſapientiã ac prouidentiã omnipotentẽ ſe
C cũ habere in filium. Circa hæc exclamat Cyrillus,O profunditatẽ ſapientiæ,& ſciẽtiæ Dei,offert hoſtias,qui per ſingulas hoſtias honoratur cum patre, figuras legis cuſtodit veritas,qui legis eſt conditor vt
1.Cor.5. Deus,legẽ cuſtodit vt homo.¶ Inſuper ait,
Rom.11 Videndum quid iſta deſignent. Nimirum inter aues loquaciſſima eſt turtur: columba vero eſt animal manſuetum, ſicq; per vtrunq; Chriſtus exprimitur qui perfectæ manſuetudinis fuit, & ſuis ſermonibus mundũ cõuertit, Vnde ad eius paſſionem præfigurandã,colũba & turtur oblatæ occidebãtur. Iterũ per columbã ſimplicitas, ſiue(ut dictum eſt)mititas, per turturem caſtitas deſignatur. Turtur nanq; ſi ſemel perdiderit coniugem,aliam non requiret. Ideo ſecundùm Atanaſium iuſſit Deus bina offerri,quoniam ex corpore & anima
D homine exiſtente,duplicem poſcit à nobis Deus caſtitatem,ac manſuetudinem, uide licet animæ & corporis. Alioquin erit hõ hypocrita, gerens tegumentum occultæ malitiæ.Amplius autem non abſq; miſterio Euangeliſta turtures, & columbas diuerſimodè exprimit, dicens: par turturũ aut duos pullos columbarum non par columbarum. Turtur nanq; in omni ſua ætate caſtũ eſt animal: colũba verò imperfecta ætate valde eſt luxurioſa, ideo decuit eam offerri in illa ætate, in qua luxui nõ eſt apta puta in iuuentute, ideo dicitur, pullos columbarum ad innuendum, ꝙ lasciuia Deo diſpliceat. ¶ Poſtremò,Lucas non exprimit determinatè,quid Maria & Ioſeph obtulerint,an .ſ.par turturum aut
E duos pullos columbarum: quia redit in idem quicquid horum obtuliſſe dicãtur. Per vtrunq;.n.eorum inopia deſignatur, & res per vtrunq; illorum figurata Deo eſt placita.¶Subinde deſcribitur qualiter à teſtibus fidedigniſſimis Chriſtus in præſentatione præfata teſtimonium habuit, *Et ecce*,Per demonſtratiuũ hoc,ecce, inſinuatur magnum notabile attẽtioneq; dignũ eſſe quod ſubditur *Homo*.Nõ.n.hic hõ dicitur ab eo quod in hominibus cõmuniter præualet, quod eſt ſenſualitas, iuxta quem modũ Apoſt. Corintijs ſcribẽs ait, Cũ ſit inter vos zelus,& contentio, nõne 1.Cor.3.
homines eſtis?ſed prout homo dicitur ab eo quod in homine extat præſtãtius,& qđ in ſapientibus præualet, quod eſt ratio & pietas,iuxta id quod dicit Apoſtolus,ſi ſe cundũ hominẽ ad beſtias pugnaui Epheſi, F
cuius uerbi iſte eſt ſenſus,Si pro quia,ſecundũ hominũ.i.rationabiliter ad beſtias hoc eſt,contra homines beſtiales ac perfidos pugnaui.i.diſputaui Epheſi,hoc eſt, in ciuitate quæ Epheſus nominatur. Vnde humanè uocamus, quod rationabile eſt & pium.Hinc quidam homines quaſi deſcribẽdo hominẽ affirmant, Homo eſt Mat.28
animal manſuetũ natura, erectũ ſtatura, diſcretũq; ratione,*Erat in Ieruſalem*, quæ ſancta ciuitas dicitur, quoniã ibi erat templũ,& viguit cultus diuinus, ſtudiũque legis ac ꝓphetarũ,præſertim, quoniã Chriſtus ibidẽ in tẽplo oblatus eſt,prædicauit, miracula fecit,paſſus eſt,& ſanguinẽ fudit, & deinde ſpiritũ ſanctũ miſit,ibi demũ pri

miti-

A mitiua eccleſia ſanctiſſime uixit *Cui nomen Simeõ* & inter ſacerdotes fuit famoſus atq; grandæuus. *Et homo iſte iuſtus* Iuſtitia quæ eſt uirtus cardinalis ac ſpecialis, qua unicuiq; datur quod ſuum eſt, itemq; iuſtitia, quæ eſt virtus generalis & virtualiter omnis virtus, quia omni virtute fuit ornatus, fuitq; præcipue caritatiuus ac iuſtus, quia non propriũ priuatũq; cõmodũ, ſed bonũ cõmune, & generalẽ omniũ deſiderauit ſalutem, *Et timoratus*, timore caſto, ſancto, ac filiali, qui timet Dei offenſam, & clemẽtiſſimũ Deũ ut patrẽ inhonorare abhorret. De quo in Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt, Nihil melius, quã timere Deũ. Et timor Dei ſuper omnia ſe poſuit: de quo ait Pſ. Timete dominũ omnes ſancti eius, quoniã nihil deeſt timẽtibus Deum.

Eccl. 25.

B Quãuis ergo hic Symeõ cũctis polleret virtutibus, tamẽ in iuſtitia, & timore fulſit præclarius, ſecundũ quod quilibet ſanctorũ dicitur in aliqua uirtute amplius ſplẽduiſſe. Propter quod de unoquoq; cantatur, Non eſt inuentus ſimilis illi, qui conſeruaret legem excelſi. Vnde & Paulus, Vnuſquiſq; (inquit) ſuum donum habet à Deo. Ideo de his duabus uirtutibus ſpecialiter cõmẽdatur. Itaq; iuſtus fuit ad ꝓximũ, timoratus ad Deũ. Deniq; timor retrahit à pc̃tõ hominẽ, quẽadmodũ ſcriptũ eſt. Per timorẽ declinat unuſquiſq; à malo. Iõ per timorẽ impleuit quod dicitẽ declina à malo, Iuſtitia aũt bonum proſequitur, per quã impleuit quod additur, & fac bonum, *Expectans*, hoc eſt, certiſſimè affectuoſeq; ſperans, ac præſtolans, *Conſolationem Iſrael*. i. Chriſti aduẽtũ, & liberationẽ ac ſpiritualẽ cõſolationẽ, quã ex Chriſti aduẽtu, cõſequerẽtur Iudæi, uidelicet redẽptionẽ à peccatis, à diabolo, ab inferno, atq; æternæ adeptionẽ ſalutis. Aliqui aũt Iudæi carnales putabãt Chriſtũ ventutũ, ut erueret eos de omni ſubiectione, qua alienis Gẽtibus ac principibus ſubdebãtur, vniuerſaq; mũdi regna ipſis ſubiiceret, quaſi in hoc felicitas humana cõſiſteret, uel ob talẽ liberationẽ agendã Xp̃s eſſet promiſſus, & nõ potius ad liberandũ genus humanũ ob originalis reatu peccati, & de omni ferocitate diaboli. Talẽ ergo conſolationẽ Symeõ iſte nõ expectauit, vt etiam Gregorius Niſſenus teſtatur. *Et ſpiritus ſanctus erat in eo*, non ſolũ per eſſen

Eccl. 44.
1. Cor. 7.
Io. 15.
Pſa. 36.

tiã, præſentiã, & potentiã, quõ in omni eſt D creatura: nec ſolũ per caritatẽ, & gratiam qualẽcunq;, prout eſt in omni eo qui eſt ĩ ſtatu ſalutis, ſeu in caritate, quæ uita eſt animæ, ſed per gratiã eminentẽ, & caritatẽ ardentẽ, ſecundũ quod eſt in viris heroicis ſeu perfectis. Habuit quoq; gratiã prophetiæ, ut ſtatim dicetur. *Et reſponſum acceperat a ſpiritu ſancto non viſurum*. Hoc eſt, non paſſurũ ſeu experturũ, *Se mortẽ*. Viſus nanq; pro quolibet ſenſu accipitur, *Niſi prius videret* oculis corporalibus atq; mentalibus *Chriſtũ domini*. Qui eſt omniũ dominus, etiam ſecundũ naturã humanam omni creaturæ prælatus: uel Chriſtum domini, hoc eſt, unctũ ſecundũ humanitatẽ à dño Deo patre ſeu tota ſuperbeatiſſima trinitate. Porrò idem ſignificat, Meſſias hebraicè, Chriſtus græce, & vnctus latinè. Symeon itaq; ſicut & cæteri patriarchæ, prophetæ ac ſanctis ueteris teſtamenti maximo flagrabat deſiderio Chriſti venturi ſeu eius aduentus. Propter quod Chriſtus ait Apoſtolis, Beati oculi qui uident quæ uos uidetis: dico. n. uobis, quia multi reges & prophetæ uoluerunt uidere quæ vos videtis, & non uiderunt, idcirco frequenter atque ardẽter orabãt pro Chriſti aduentu præſertim Symeõ iſte, qui ex ſcripturis veteris teſtamẽti agnouit inſtare Chriſti aduentũ: vnde pro merito ſuæ deuotionis facta eſt ſibi reuelatio cęleſtis à ſpũ ſc̃tõ, vel immediatè à ſpũ ſc̃tõ illuminationẽ internã, uel angelo mediãte, ſecũdũ qđ propheticæ reuelationes cõiter angelorũ miniſterio factæ ſunt, ut ſanctus Dionyſius docet. ¶ Deniq; quanuis opera ſãctæ Trinitatis ſint indiuiſa, tñ reuelationes hmõi appropriãtur ſpiritui ſc̃tõ, qm̃ ei appropriãtur, bonitas, caritas, liberalitas, qbus donationes directè procedũt. *Et venit in ſpũ*, hoc eſt, ſpũs ſc̃ti inſtinctu, quo reuelãte intellexit adeſſe horã impletionis, promiſſionis ſibi factę de Chriſti aſpectu *In templũ. Et cũ inducerẽt puerũ Ieſum parẽtes eius*, in templũ. ſ. Maria & Ioſeph, quorũ unus tũc tulit Ieſum, & puto quod mater. Cur autem Ioſeph parens ſeu pater Chriſti uocetur, expreſſum eſt *Vt facerẽt ſecundum conſuetudinem legis pro eo* offerendo (ut dictum eſt) par turturũ aut duos pullos columbarũ, redimẽdoq; puerũ quinq; ſiclis, ut dictum eſt, *Et ipſe* Simeon, affe-

E
Lucæ. 10
F
Matt. 1.
Lucæ. 1.
Lucæ. 3.

A ſtuoſiſſimè, deuotiſſime, reuerendiſſimè, ac iucundiſſimè *Accepit eum in ulnas ſuas*, hoc eſt, inter brachia ſua, quanuis ſe contactu ſancti ſanctorum putaret indignum ſed uehemens amor rationem deuicit, & ad unionem, amplexumq; impulit *Et benedixit Deū*, hoc eſt, laudauit gratias egit, & ſequens canticum cecinit pro impletione diuini promiſſi, & cęteris beneficiis Dei, itemque quia iam plus accepit quàm ſibi fuit promiſſum. Promiſſum ſiquidem ſibi fuit, ꝙ Chriſtum uideret, & iam non ſolū uidit, ſed brachiis ſtrinxit, portauit, contrectauit, & puto quod & oſculatus ſit infantem dulciſſimum, *Et, ait, Nunc* Poſtquam tuum promiſſum impleſti, Chriſtū mihi monſtrando, ut promiſiſti, *Dimittis*, i. ſtatim dimittes, uel ſupplico, ut dimittas me

B *Seruum tuum* non ſeruitute ſeruilis timoris, qui meruit pœnam magis, quàm Dei offenſam ſeu culpam, de quo ait Sal-

Ioan. 8. uator apud Ioannem, Seruus non manet in domo in æternum: filius autem manet

Ioan. 5. in domo in ęternum. Et alibi, Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos, ſed ſeruum ſeruitute filialis timoris: cui ſeruo ait Salua-

Mat. 25 tor, Euge ſerue bone & fidelis, intra i gaudium domini tui *Domine* Deus pater ſeu Trinitas Deus, *Secundùm uerbum tuum in pace*, hoc eſt, à mundi huius inquietudine tribulatione & uitiis eripi, quieſcere, ſeu mortis ſomno ceſſare, & in lymbo Patrū, ſinuq; Abrææ repauſare in dulci ſpe, cùm certus ſim cito per Chriſtum inde educi, ad gloriamq; transferri. Sic ergo dimittis me in pace, ſecundū verbum tuum, hoc ē,

C ſecundū quod mihi dixiſti, ꝙ mortem nō experirer, niſi prius Chriſtum viderem: ꝑ quod inſinuaſti, ꝙ Chriſto uiſo mox obdormirē in domino, *Quia uiderūt oculi mei* exteriores, & interiores *Salutare tuum*. i. Chriſtum ſaluatorem qui dicitur ſalutare tuum, quia per ipſum decreuiſti mundū ſaluare, omniumq; ſalutem conſtituiſti in

Pſal. 92. eo: de quo fertur in pſal. Notum fecit do-

Gen. 49. minus ſalutare ſuum. Vnde & in Geneſi Iacob patriarchis teſtatur, Salutare tuum expectabo dñe, cui ſalutari loquitur pa-

Iſai. 49. ter per Iſaiā, Dedi te in lucem gentiū ut ſis ſalus mea uſq; ad extremum terræ. Hoc ſalutare Symeon corporaliter ac intellectualiter uidit. Chriſtus nāq; in vna perſona eſt Deus & homo, ideo dum homo uidebatur oculo corporali, eodē oculo vide D batur, & Deus, quāuis non ſecundū diuinitatē ipſius, imò ſecundū Ambroſiū dum caro uidetur, uidetur & uerbum. Hinc qđ apud Ioannem, habetur, Deum nemo ui- Ioan. 1.

dit unquam, de Deo ſecundū diuinitatis 1. Ioan. 4

eſſentiam dicitur. Inſuper oculo interiori uidit Simeon ſaluatorem, quia per fidem cognouit ipſius diuinitatē, eius quoque humanitatem intellectualiter cōſiderauit, & quod à uerbo eſſet aſſumpta, penſauit. Hinc de chriſto ſcriptum eſt in Baruc, Poſt hæc in terris uiſus eſt, & cū ho- Baruc. 3.

minibus conuerſatus eſt, Itēq; Iſaias, Si- Iſai. 52.

mul laudabunt, quia oculo ad oculū uidebunt *Quod paraſti* hoc eſt, per incarnationē uideri, & agnoſci aptum feciſti, ſeu manifeſtare diſpoſuiſti ac decreuiſti *Ante faciē omnium populorum*, i. in conſpectu hominū E

vniuerſorum ſeu cla e cūctis hominibus, non ſolū Iudæis, ſed etiam Gentilibus, ſic tamen, ut ſit diſtributio accommoda, ſeu pro generibus ſingulorū, non pro ſingulis generū, iuxta quem modū in Daniele legitur, Omnes populi tribus, & linguæ ſer- Dan. 7.

uient ei. Deus ergo pater unigenitū ſuū 1. Tim. 6

in diuinitate incomprehenſibilem atque inacceſſibilem lucem inhabitantem per hoc fecit hominibus manifeſtum, uiſibilē & cohabitantem, quod eum humanæ coniunxit naturæ in unitate perſonæ, quod ab Iſaia prædictum eſt, Parauit dominus Iſai. 52.

brachium ſanctum ſuum in oculis omniū Ioan. 1.

Gentium. Brachium n. domini eſt unicus Luca. 1.

filius Dei patris, per quem pater omnia fecit, ſicut & digitus Dei eſt ſpiritus ſāctus F

per quē cuncta reuelat, de quo brachio ait Pſal. Saluauit ſibi dextera eius, & brachiū ſanctum eius. Pater ergo parauit ſa- Pſa. 79.

lutare hoc ante faciē omniū populorum, quibus per Apoſtolos prædicatus eſt Xps, iuxta illud pſal. In omnē terrā exiuit ſo- Pſal. 18.

nus eorū: Et rurſus, Viderunt oēs termini Pſal. 97.

terræ ſalutare Dei noſtri. Quanuis inter- Iſai. 52.

ea chriſtus ita paratus ſit ante faciē omnium populorum, aliter tamen quantùm ad Iudæos, & aliter quò ad Gentes. Propter quòd ſubditur, *Lumen ad reuelationem Gentium*, hoc eſt, ſalutare ſeu Chriſtum paraſti ſic, ut ſpecialiter ſit lumen Gentilium, ſeu ad illuminationem eorum, qui ueri Dei cognitione, & cultu priuati, idola coluerunt ac demones: ſed Chriſtus per

ſuos

A ſuos diſcipulos reluxit, illos ad veri Dei cognitionem amorem, & cultũ, imò per interiorem ſuam illuminationẽ hoc potius fecit: ſine qua exterior apoſtolorum prædicatio nihil inueniſſet, ſed & Trinitas Deus merito conuerſationis, paſſioniſque Chriſti tantam dedit gentilibus gratiam, ideo Chriſtus paratus & datus eſt lumen ad reuelationem ſeu illuminationem Gentilium, qui ſedebant in tenebris perfidiæ, erroris, ac omnium vitiorũ. *Iſai. 55.* Vnde in Iſaia dominus proteſtatur, Ecce teſtem populis dedi eum, ducem ac præceptorem Gentibus.

Inſuper paraſti ſalutare hoc, *Gloriam plebis tuæ Iſrael.* i. ad hoc, vt ſit gloria Iſraeliticæ plebis, quæ fuit ſpecialiter plebs *Luce 1.* Dei, vt plenius dictum eſt ſuper illud, Vi- B ſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Hoc enim eſt plebi illi, quantùm ad eos qui crediderunt, ex ea præcipua prærogatiua, exaltatio, honor, & gloria, ꝙ vnigenitus Dei ex ea incarnari elegit, ad eã perſonaliter uenit, propter eam primò ac ſpecialiter deſcendit, ſecundùm quod loqui- *Mat. 15.* tur dominus, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael.

Inſuper fuit in gloriam plebis ſuæ Iſrael: quia per ipſum ſancti veteris teſtamenti in limbo detenti, adepti ſunt beatificæ gloriam viſionis. Denique Chriſtus tàm Iudæis quàm Gentibus fuit lumẽ & gloria. Omnes enim electi per ipſum ſũt illuſtrati, & cunctis gloria eſt, quòd Dei filius humanam naturam aſſumpſit. Nihilominus per approbationẽ dicitur Lu- C men Gentium & gloria Iudæorum. Pro- *Ioan. 4.* pter quod ait Ioannes, Salus ex Iudæis ẽ.

Poteſt autem hic quæri, quomodo Symeon templum ingreſſus, cognouit puerum Ieſum, quem ante non vidit? Ad quod facile reſpondetur, quòd eodem ſpiritu reuelante, quo cognouit eſſe venturum, & fortè aliquod ſignum ſenſibile fuit ſibi diuinitus prænuntiatum, quo cogno- *Ioan. 1.* ſceret puerum, ſicut Ioãni Baptiſtæ Deus prædixit, Super quem videris ſpiritũ deſcendentem & manentem, hic eſt, &c. Forſitan namque vidit diuinum quendam ſplendorem in vultu pueri adorandi. De quo aliquando verum fuit dicere, Hic eſt infans vnius diei, & Deus æternus.

Poſtremò, quilibet noſtrum canticum illud dicere in propria poteſt perſona, lo- D quendo ad Deum patrem ſeu Trinitatẽ. Nunc in tempore gratiæ huius dimittis ſeruum tuum domine, ſecundùm verbum tuum in pace, hoc eſt, in pectoris trãquillitate quam mihi donaſti, me modo (vt ſpero & oro) quieſcere gratioſè permittes ac facies, ne turber aut ruã, ſed in pace in idipſum dormiam & requieſcam, atque in omni aduerſitate, tentatione & inquietudine, mens mea, quieta & fixa perſiſtat in te, ſecundùm verbum tuum, hoc eſt, prout in te plenè ſperantibus promiſiſti, quibus tuam defenſionem vbertim in ſcripturis promittis, iuxta illud in Pſal- *Pſa. 90.* mo, Quoniam in me ſperauit, liberabo eum, protegam eum: quoniam cognouit nomen meum &c. Quia viderunt oculi mei interiores per fidem per ſapientię do- E num, per ſcripturarum doctrinam, per ſacramentales ſpecies, varioſq; ſupernaturales tuos effectus: ſalutare tuum: quia his modis iam Chriſtum cognoſcimus. Cętera verba cantici huius aliam interpretationem non flagitant.

Conuenientiſſimè demum ſtatutũ eſt canticum iſtud in completorio dici: quia tunc cum pręcipua pace interna Deo vacare, ad ſtratumque ire ac obdormire, & Chriſtum in pectore noſtro quaſi ſepelire debemus, omni tentatione, auerſione, & culpa prorſus excluſis. Tunc ergo canticum iſtud compendioſum atque dulciſſimũ deuotiſſimè proferamus, & qualiter Simeon beatiſſimus, Chriſtum in brachiis ſtrinxit, ac cætera quæ dicta ſunt cõ- tigerunt intentiſſimè recordemur, & quę F Simeon corporaliter fecit, ſpiritualiter peragamus. ¶ Proterea, aliqui in primo huius cantici verſiculo per dominum intelligunt Chriſtũ, ita quod Simeon puerum Ieſum quem inter brachia complectebatur, Deum, ac dominum nominauit: tuncque per ſalutare domini intelligeretur incarnationis myſterium, uel aſſumpta humanitas, per quod ſeu quã velut per inſtrumentum ac medium verbũ æternum operatum eſt mundi ſalutem, Gentium illuminationem, Iudæorumq; glorificationem. Vel ſalutare, hoc eſt, ſalus ſeu redemptio tunc fienda per Chriſtum, quam Simeon ſpiritu prophetali præuidit.

Poſtremò

A ¶Poſtremò de hac Chriſti in templo pręſentatione prædictum fuit in Pſalmo, Pſal.47. Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui: Mal. 3. ſed & apud Malachiá, cum de Chriſti præcurſore dominus protuliſſet, Ecce (inquiens) mitto angelum meum: protinus de Chriſto adiecit. Et ſtatim veniet ad templum ſuum dominator quem vos quęritis, & angelus teſtamenti quem vos vultis. Itaq; & nos puerum Ieſum brachiis fidei, caritatiſq; apprehendamus, deoſculemur, ſtringamus ad pectus: imò in pectoris ſecretiſſimo collocemus, dicentes cum ſponſa, iuxta illud, Cant. 1. Faſciculus mirræ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Verũ qui hoc agere cupit ac debet, oportet vt commune bonũ Eccleſiæ cordialiter optet, quę- B rat, & oret, atque à ſpiritu ſancto agatur, & carnali conſolatione contempta, ſpiritualem duntaxat expectet. Non enim in Deo delectari ualet ſinceriter, cui oblectamenta carnis aut ſeculi placent, vel qui in vanis cogitationibus gloriatur. Adhuc autem canticum iſtud poſt celebrationem ſeu cõmunionem & hora mortis iam proxima aptiſſimè dicitur. Quemadmodum conſideranti ſenſum eius patefcit. ¶ Hoc quoque ſciendum, quòd duplex eſt benedictio, videlicet conſecrationis vel donationis & laudis. Benedictione conſecrationis ſeu donationis maior benedicit minori, & Deus creaturæ, iuxta Hebr.7. illud Apoſtoli ad Hebræos, Sine vlla contradictione quod minus eſt à maiore benedicitur. Vnde benedictio qua Deus C benedicit creaturæ, eſt collatio munerũ eius, & multiplicatio eorundem. Benedictione autem laudis minor benedicit maiori, quãuis ſæpe etiam & econtra, ſicq; Pſal. 33 Simeon benedixit Deo. Et in Pſalmo cantamus, Benedicam dominum in omni tẽpore. *Et erant pater eius*, videlicet Ioſeph qui dicitur pater Chriſti: quia nutritius, & quia ob famam virginis matris conſeruandã, permiſſus eſt æſtimari pater Chri- Origen. ſti. Circa quod loquitur Origenes, Qui altius aliquid inquirit, poteſt dicere quonam generationis ordo à Dauid uſq; ad Ioſeph deducitur, ne uideretur ipſe Ioſeph fruſtra nominari: quia non fuit pater Saluatoris, attamen vt generationis ordo locum haberet, pater domini appel-

latus eſt, rurſus quoniã Ioſeph verè fuit D vir Mariæ, cuius Chriſtus fuit veraciter filius, Chriſtus magis propriè dicitur filius Ioſeph, quam ſi eſſet aliunde, ſeu ex alia coniuge adoptatus. *Et mater eius* qui cum patre & ſpiritu ſancto, vnus eſt Deus ęternus, omnipotens, & immenſus, mater eius qui omnium eſt creator, quem vniuerſi angelicorum ſpirituum ordines inceſſanter adorant. *Mirantes* non admiratione dubitationis, ſed reuerentiæ & congratulationis, *Super his quæ dicebantur de illo*, hoc Apoc.4. eſt, de magnalibus atque magnificis laudibus, de puero Ieſu prolatis à parẽtibus præcurſoris, ab angelo exercituque angelico, à paſtoribus quoque & Simeone. Ita Luca 1. que mirabantur quòd de eo, qui in tanta paupertate ac humilitate aduenit, tàm altiſſima dicebantur, quod ſcilicet eſſet ſa- E lutare Dei patris, & omnium dominus, lumen gentium, gloria Iudæorum, mundi ſaluator, vnigenitus Dei, veruſq; Deus. Mirabantur quoque non parum ſe ele- Act.11 ctos ad tantum myſterium, & quòd mundi theſaurus eis eſſet commiſſus. *Et benedixit illis*, ſcilicet parentibus Ieſu Chriſti *Simeon*. Conſuetudo enim fuit ſacerdotibus legis benedicere parentibus infantem in templo offerẽtibus cum hoſtibus debitis, & benedictio illa uidetur fuiſſe imprecatio boni, qua ſacerdos expetebat ſeu imprecabatur eis bona à Deo. Formã tamen benedictionis illius non habemus expreſſam vt dicitur, ſed fortè fuit illa, aut ſimilis illi, de qua in Numeris habetur, Locutus eſt dominus ad Moyſen & Aaron, dicẽs, Sic benedicetis filiis Iſrael, F Benedicat tibi dominus & cuſtodiat te, oſtendat dominus faciem ſuam tibi, & miſereatur tui. Conuertat dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem. Veruntamen reor quod Simeon ſpeciali omnino benedictione benedixerit Mariæ & Ioſeph, vtpotè benedictione laudis beatos & benedictos eos, dicendo, Dignitatem nanque, electionem, & gratiam illorum, etiam ipſemet vehementiſſimè mirabatur. Nihilominus eis benedixit; quia maior fuit ſacerdotali officio, quamuis nõ ſanctitate & merito, ſaltẽ quò ad Mariã. Maior autẽ officio benedictionẽ largitur. Verè equidem beatus fuit ille Ioſeph, qui ad tantũ ſecretũ fuit admiſſus, qui ſponſus

A ſus & cuſtos uirgineæ matris, genetricisque Dei eſſe electus fuit ac meruit, q. Dei patris filium Deum incarnatum nutrire, tractare, deferre cohabitantem, imò & obedientem ac miniſtrantem habere fuit præordinatus: nempè (vt infra habetur) Ieſus fuit ſubditus illis, haud dubiũ quin Mariæ & Ioſeph. *Et dixit ad Mariam matrem eius*, ad quam prophetico ſpiritu loquitur de futuris potius quàm ad Ioſeph: quia ſciebat qđ vera eſſet genitrix Chriſti, Ioſeph autem nutritius & miniſter dũ taxat. *Ecce poſitus eſt hic*, hoc eſt, puer iſte quem brachiis ſtringo, per aſſumptam humanitatem datus, ſitus atque à Deo ſtatutus eſt. *In ruinam*, ideſt, perditionem. *Et reſurrectionem*, hoc eſt, ſaluationem *Multorum in Iſrael*, hoc eſt, plurium Iſraelitarũ.

B Chriſtus nanque per ſuam incarnationem, prædicationem, vitam, ac paſſionem fuit multis Iudæis cauſa ſalutis, de qbus in Ioanne ipſe ait, Ego ſcio quos elegerim. Multis quoque & pluribus Iudæis per præfata fuit occaſio excæcationis, & tranſgreſsionis, & damnationis: quibus in Ioanne loquitur. Vos non eſtis ex ouibus meis. Hinc denuo, In iudiciũ (inquit) ego in hunc mundum veni, vt qui nõ uident, videant: & qui vident, cæci fiant. Vbi per uidentes intelliguntur illi, qui ſapientes & magni fuerunt in oculis ſuis, ſeculariterque prudentes, quales præcipue fuerũt ſacerdotes & ſcribæ quos conſtat pro maxima parte obtenebratos eſſe atque damnatos.

Ioan. 13
Ioan. 10
Ioan. 9.
Iſai. 53.

C Porrò per non uidentes intelliguntur idiotæ, humiles & ſimplices, quorũ multos Chriſtus illuminauit, ut fuerunt Apoſtoli, cæteriq; diſcipuli, quibus & ſpiritũ ſanctum infudit. Hinc quoque in Matthæo ait cum gaudio, Cõfiteor tibi pater: quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Generaliter autem loquendo, Chriſtus venit in ruinam omnium reproborũ ſeu incredulorum, & reſurrectionem electorum fidelium. Veruntamen non vniformiter venit, ſeu poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem, quia in ruinam reproborum eſt poſitus occaſionaliter & indirectè, in reſurrectionem verò electorum cauſaliter & directè. Sic nanq; poſitus eſt in ruinã, q̃uo Deus dicitur hominẽ indurare. Nũc

Ioan. 20
Actio. 2.
Mat. 11.
Sur. 10.

D itaque ſermo eſt de ruina peccati, quæ eſt ipſamet culpa, & de damnatione æterna, quę eſt effectus culpæ & incredulitatis ſecundũ illud Saluatoris, Qui non credit, iam iudicatus eſt. quia non credit in nomine vnigeniti filii Dei. Nunc etiam ſermo eſt de reſurrectione ſpirituali, qua homo per baptiſmũ & pœnitentiã ac gratiã Dei à peccato reſurgit. Vnde ait Apoſtolus, Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Itẽ pſal. Ideo non reſurgunt impii in iudicio, quod de reſurrectione à peccato in iudicio diſcretionis ritè exponitur; quanquam & de futura reſurrectione corporali felicis immutationis accipi poſſit, quæ erit effectus dominicæ paſſionis, ſeu meriti Chriſti, dicente Apoſt. Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Sic ergo in

E illorum ruinam Chriſtus eſt poſitus: de quibus Paulus teſtaſ, Prædicamus Xp̃m, Iudæis quidẽ ſcandalum, Gentibus autẽ ſtultitiam. In illorum verò reſurrectionẽ poſitus, de quibus Paulus adiecit, Ipſis vero vocatis, hoc eſt, electis Iudęis & Grecis prędicamus Chriſtum Dei virtutẽ & Dei ſapientiam, *Et in ſignum cui contradicetur.*

Ioan. 3.
Epheſ. 2.
Pſal. 1.
1. Co. 10.
1. Cor. 1.
Ibidem.
Ioan. 4.
Pſal. 73.

Signũ tripliciter ſumitur. Primò, pro indicio alicuius ſignificatiuo, ut circulus deſignat potum venalem. Secundò, pro miraculo, ſecundùm quod in Ioanne loquitur Chriſtus, Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Tertiò, pro uexillo quo in bello milites vnius partis ab alterius partis militibus diſcernuntur, ſicut in Pſalmo, Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & non cognouerunt. Itaque iuxta primam ſigni acceptionem, ſenſus eſt. Poſitus eſt

F Chriſtus in ſignum, ideſt, ad euangelicæ veritatis doctrinam inſinuandam ſeu proponendam, cui à multis contradicetur, vel verbo, vel opere, vel modo vtroque. Inobedientes nanque Chriſtiani opere contradicunt. Iuxta ſecundam acceptionem, ſenſus eſt, Poſitus eſt in ſignum, id eſt, miraculum: quia & ipſo Chriſto homine de virgine nato, mirabilius quid eſt omnia quæ de Chriſto narrat ſcriptura, ſignũ eſt, hoc eſt, miraculũ cui contradicetur à perfidis vniuerſis, vt quòd mater virgo eſt, quòd in vnitate perſonæ ſit Deus & hõ, qđ veraciter reſurrexit, ita Origenes exponit. Iuxta tertiã acceptionẽ per.

ſignum

A ſignum intelligitur crux Chriſti ſeu fides crucis, quo ſigno diſtinguuntur ſerui Chriſti à ſeruis diaboli, dum ſignum iſtud ab illis honoratur ac fronte imprimitur, ab illis contemnitur.

Poſtremò, exponi poteſt de ſigno pacificationis, vt ſit ſenſus, Poſitus eſt in ſignum fœderis & reconciliationis ſeu pacis inter Deum & homines: quia videlicet factus eſt mediator Dei & hominum, 1.Tim.2 & figurabatur per arcum, de quo loquitur dominus in Gene. Gene. 9. Arcum meum ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis inter me & terram. Chriſtus autem ſignum eſt fœderis memorati non ſignificatiuè ſolùm, ſed & cauſaliter, dicente Apoſto. Epheſi. 2 Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Coloſſ. 1. Et denuo, Pacificans per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue quæ in cęlo, ſiue quæ in B terra. *Et tuam ipſius* ò Maria *Animam pertranſibit gladius*. Hoc eſt amariſsimus dolor compaſsionis, quo anima tua implebitur, cùm videris filium tuum occidi, & perſecutiones pati: imò virgo beata frequenter ante Chriſti paſsionem præcogitando quanta ille eſſet paſſurus, amariſſimè affligebatur, qui dolor cœpit in ea in Chriſti infantia: de qua re in reuelationibus ſanctæ Brigidæ multa credibiliter ſcripta ſunt. Iſte eſt gladius ſpiritualis de quo fertur in Pſalmo, Lingua eorum gladius acutus. Pſal.56. Et, Gladius in labiis eorum. Ibi tamen accipitur gladius pro cauſa doloris. Pſal.58. Sic ergo gladius pertranſiit animã virginis glorioſæ quomodo de Ioſeph in Pſalmo cantatur, Pſ. 104. Ferrum pertranſiit animam eius, hoc eſt, dura afflictio. C Ambroſius per gladium intelligit verbum ſeu ſapientiam. vnde & Paulus ad Epheſios, Epheſi 6. Accipite (ait) gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei. Itaque ſenſus eſt, Tuiipſius animam pertranſibit gladius, ideſt, intellectum tuum intimè illuſtrabit verbum vel ſapientia myſterii crucis: ita ꝙ illud non ignorabis, ſed præcognitio paſsionis filii tui tua intima penetrabit. Hanc quoque interpretationem tangit vir illuſtriſsimus ſanctus Paulinus epiſcopus in ſermone, ſeu epiſtola ad beatum Auguſtinum, & allegant ad hoc Ambroſius & Paulinus Hebr. 4. illud Apoſtoli ad Hebræos, Viuus eſt ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vſq; ad diuiſionem animæ & ſpiritus. Verumtamen D hoc ad literam de increato ſermone, verbo æterno, vnigenito patris inducitur vt textum intuenti pateſcit, *Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes*. Verbũ iſtud intricatum eſt, referrique poteſt ad particulam immediatè pręhabitam, vel ad id quod dixerat Simeon. Poſitus hic eſt in ruinam &c. Ex hoc ergo quòd Chriſtus venit in quorundam ſalutem, & ad aliquorum maiorem damnationẽ occaſionaliter, vt dictum eſt, item ex paſsione ipſius, compaſsioneque matris eius factum eſt, vt multorum hominum cogitationes quæ ante latebant, reuelarentur, i. per quoſdam effectus aliis proderentur ac declararentur. Ex dictis enim oſteſum eſt, quis bonis cogitationibus Deum quę E ſierit, quis in Chriſtum crediderit, quis eius aduentum ſincerè optauerit, quis etiam temporalia quærens, promiſſaque putans in Chriſti aduentu, in eum tam pauperem, tàm humilem & abiectum credere ſpreuerit.

Denique tempore paſsionis Iudæi cogitationes ſuas quas de Chriſto habebãt, manifeſtauerunt, dum pro maxima parte negando ipſum, dicebãt verba quę sũt in Euangelio ſcripta: aliqui uerò manebant ei aſtantes, ſicque ſuas de Chriſto cogitationes pandentes, ſecũdùm hunc ſenſum dictio, vt, tenetur concomitanter nõ cauſaliter: quia non ideo venit, & paſſus eſt Chriſtus modo pręfato, vt talis cogitationum manifeſtatio fieret, ſed illa ſecuta eſt per modum euentus. Vel ſic, vt reue- F lentur, hoc eſt in confeſsione ſeu humili ſuiipſius accuſatione aperiantur ex multis cordibus peccatorum cogitationes iniquę, quę ante confeſsionem latebant, ſed merito paſsionis Chriſti data eſt, & datur hominibus gratia confitendi ſalubriter, ſicq; dictio illa, vt, teneri poteſt cauſaliter aliquo modo: nam ideo paſſus eſt Chriſtus, vt hominibus hãc gratiam mereretur. Ita exponit Origenes, dicens, Cogitationes malæ in hominibus erãt, quę propterea reuelatę ſunt, vt occideret eas, ille qui pro nobis mortuus eſt.

Poſtremò, fideles paſsionem Chriſti & compaſsionem Mariæ cordialiter attendentes, mox ſe de ſuis uanis cogitationibus reprehendunt, eaſq; promunt modo prętactis.

A præfatis. Conſequenter recitatur teſtimonium Chriſto impartitum à femina ſancta, *Et erat Anna prophetiſſa filia Phanuelis de tribu Aſer* Tã determinatè deſcribitur propter veritatis certificationem, & vt ab alijs quę ſimili nomine vocabantur, diſtinguatur. Aſer autem fuit vnus duodecim patriarcarum filiorum Iacob. *Hæc proceſſerat in diebus multis*, hoc eſt, diu vixit, & virtutibus magis proceſsit quàm annis, quotidie augens merita ſua. *Et uixerat cum uiro ſuo annis ſeptẽ in uirginitate ſua*, id eſt, à tempore quo eam adhuc virginem ſumpſit in coniugem. *Et hæc uidua* fuit & manſit *Vſque* ad *annos octogintaquatuor*. vnde propter ſenium ſuum honorabilior, fi-
B deque dignor fuit. Scriptum eſt enim in
Leui. 19. Leuitico, Coram cano capite conſurge,
Iob 12. & honora perſonam ſenis. Iob quoq; ait, In antiquis eſt ſapientia, & in multo tẽpore prudẽtia *Quæ non diſcedebat de templo*, non quod ibi ſine interruptione permanſerit, & omnia corpori neceſſaria egerit, cùm ſtatim ſubdatur, Hæc ipſa hora ſu-
Luc. 18. perueniens. Itaque dicitur, non diſceſsiſſe de templo: quia omni hora opportuna: imò frequenter præ cæteris ibi fuit, ſicut, de homine multùm deuoto & diu in eccleſia perdurante dicimus, quòd ſemper eſt in eccleſia: Sic & Chriſtus teſtatur, Oportet ſemper orare, *Ieiunijs & obſecrationibus ſeruiens* Deo, cui ſolo latriæ ſeruitus eſt reddenda. *Nocte ac die* hoc eſt, competentibus: imò & diuturnis atque frequentibus vicibus diei noctiſque.

C ¶ Porrò, obſecratio propriè ponitur ſpecies orationis, qua Deum inuocamus per commemorationem alicuius ſacri, vt cũ dicimus, Per paſsionem tuam libera nos Chriſte, vel propter bonitatem tuam me adiuua. Ieiunium autem ad orationem diſponit, ſobriam, ac vigilem mentem præſtando, vitia carnis, ſomnolentiam, loquacitatem, pigritiamque pellendo, quæ omnia ex edacitate naſcuntur. Ad illuminationem quoque, omniſque gratiæ incrementum ieiunium confert. Quanta autẽ ſit virtus orationis atque ieiunii, conſtat ex eo quod de peſsimo genere dæmonio-
Mat. 9. rum aſſerit Chriſtus, Hoc genus in nullo poteſt exire, niſi, in oratione & ieiunio.

¶ Inſuper vidua iſta plena fuit omni virtute, ſed ideo de iſtis duobus virtutũ actibus ſpecialiter commendatur: quia in eis D magis excreuit ac fulſit. ſicut de Simeone habitum eſt, cur ſpecialiter timoratus ac iuſtus. Vnde per longa ieiunia & frequentes ac feruidas orationes gratiam propheticæ aſcendit. Nam per vtrunque mens eleuatur ad Deum, per ieiunium quidẽ diſpoſitiuè ac mediatè, per orationem autẽ directè, formaliter & immediatè, per quę duo etiam peccata præcipuè auferuntur, ſicque anima purificatur & ſanctificatur, inſtarque ſpeculi terſi peruii & politi capax fit ſapientiæ copioſæ, & illuſtrationis propheticæ, tanquam amica & conſilia-
ria creatoris, cui Deus incerta & occulta *Pſal.* 50
ſapientiæ ſuæ reuelat: iuxta illud Sapien *Sapien.* 8
tiæ, Sapientia in animas ſanctas ſe trans- E
fert, amicos Dei, & prophetas conſtituit. Si ergo & nos à vitiis emundari, concupiſcentias refrenare, in gratia & virtutibus creſcere, dæmonibus præualere, deſuper illuſtrari & ſanctificari optamus, ieiuniis & orationibus indeſinenter & feruidè inſiſtemus, à templo Dei non recedamus quantùm ratio ad permittit, vel mẽte non abeamus. Obſecratio autem eſt feruentior, potior magiſque impetratiua ſpiritus orationis, ideo obſecrationi inſtan-
dum eſt ſicut eſt illud Pſalmiſtæ, Secun- *Pſa.* 24.
dùm miſericordiam tuam memento mei tu, propter bonitatem tuam domine. *Et hæc* beatiſsima Anna *Ipſa hora* diei purgationis Mariæ, qua Simeon tenebat puerulum Ieſum in vlnis *Superueniens*, id eſt, tẽplum ſpiritu ſancto monente ingrediens,
quoniam ſpiritu ſancto reuelante cogno- F
uit quis eſſet & quid ageretur in templo, *Confitebatur domino*, id eſt, Chriſtum quem vidit præſentem laudauit, eique gratias retulit, quod iuxta prophetarum oracula ad mundi redemptionẽ iam deſcendiſſet. ¶ Eſt autem duplex confeſsio, ſcilicet laudis & culpæ. Prima confeſsione confitemur Dei bonitatem, & beneficia eius de qua loquitur Chriſtus, Confite-
bor tibi pater. Secunda verò confitemur *Mat.* 11
propria mala. Denique verba Annæ non *Luc.* 10.
ſunt ſeriatim deſcripta, fortè quia quantùm ad ſenſum ſatis coincidebant cũ verbis Simeonis ac Zachariæ ſupra deſcriptis. Nam & ipſa feliciſsima Anna tantæ extitit ſenectutis, quòd cum Simeone nõ immeritò optauit diſſolui viſo iam Chri-

ſto,

A ſto, eiuſque aduentum expectare cum patribus ſanctis in lymbo & loquebatur de illo, ſcilicet de Chriſto, & eius aduētu be-
Luca 1. neficiis atque myſteriis, Vnde patet, quòd paulò ante per dominum intelligatur ad literam Chriſtus, *Omnibus qui expectabant redemptionem Ieruſalem.* Per Ieruſalem Iudæę metropolim tota regio vel plebs Iſraelitica deſignatur. Omnibus ergo qui deuotè optabant ac præſtolabantur liberationē populi Iſrael à iugo peccati & poteſtate diaboli, Anna hæc teſtabatur chriſtum iam adueniſſe, & populum Iſrael totumque ſeculum liberaturum nunc eſſe, intelligendumque eſt de omnibus quibus opportunè ſeu conuenienter poterat loqui. *Et ut perfecerunt omnia ſecundùm legem domini*,
B ideſt, poſtquam Mariæ & Ioſeph omnia peregerunt, quæ ſecundū pręcepta legis ad ritum purificationis ſpectabant, videlicet filium in templo offerēdo eumq; quinque ſiclis redimendo, hoſtias quoque immolando legales, quanuis ad nullum iſtorum (vt dictum eſt) tenerentur, *Reuerſi ſunt in Galilaeam*, videlicet *In ciuitatem ſuam Nazareth* quę dicitur vrbs eorum: quia habitauerunt ibidem antequā venirent ad Bethleem. Chriſtus quoq; in Nazareth fuit conceptus. ¶ Pręterea ſecundùm Origenem, Bedam, multoſque
Matt. 1. alios prætermittit hoc loco Lucas quę-
Matt. 2. dam, quæ à Mattæo Euangeliſta nouit deſcripta, quomodo ſcilicet Ieſus poſt hæc ſit in Aegyptum translatus, ne ab Herode occideretur, & poſt mortem Herodis reductus ſit, tuncque cœperit Nazareth
C habitare. Itaque ſecundùm iſtos, antequā Maria & Ioſeph cum Ieſu venirēt in Nazareth, in Aegyptum profecti ſunt: dicūtque aliqui, quod in Bethleem à Ieruſalē redierūt & à Bethleem in Aegyptum progreſſi ſint. Alii probabiliter dicunt, quòd à Ieruſalem non redierunt in Bethleem: quia ob nullam cauſam à Nazareth venerunt ad Bethleem niſi propter deſcriptionem, vt patuit: idcirco expedito illo negotio, reuertentes à Ieruſalem non ad Bethleem: ſed ad Nazareth redierunt in qua velut in ciuitate patriæ, manſionisq; ſuæ libentius morabantur, & poſtea ex illa vrbe angelo nuntiante in Aegyptum fugerunt. Cæteri quaſi mediam viam tenentes affirmant, quòd à Ieruſalem cœ-

perunt reuerti in Nazareth, atque in via D
angelus locutus eſt ipſi Ioſeph, vt cū matre & puero fugeret in Aegyptum. Verùm quicquid horū dicatur, verum eſt quòd Euangeliſtæ ſinguli aliqua hincinde omittunt, quæ ab aliis nouerunt iam ſcripta vel ſpiritu reuelante deſcribenda viderunt: ſic tamen, vt narrationis ſeu deſcriptionis ſuę ſerie continuata, quaſi nulla prætermiſiſſe videantur, quæ alterius Euangeliſtæ penſata deſcriptione, quo loco tranſilita ſint, diligens lector inueniet. *Puer autem* ſecundū quod homo *creſcebat* ætate & corporis quantitate, qui ſecundùm quod Deus æternus eſt atque immenſus, *Et confortabatur* robore corporali ſecundùm incrementi menſuram, quanuis omni momento poterat tantam cor- E
poris fortitudinem aſſumere, & habere quantū iuſſiſſet ſeu voluiſſet vt Deus, vel etiā vt homo cōprehenſor ſecundū ſuperiorem ſuæ animæ portionem, vt deitate fruentem. Tanta.n. extitit beatitudo animæ Chriſti ꝙ redundaſſet in corpus ipſius, dādo illi quatuor dotes corporis glorificati, niſi diſpenſatiuè Deus hoc diſtuliſſet, vt in epiſtola ad Dioſcorum aſſerit Augu. Inſuper Chriſtus vt homo confortabatur, *Spiritu*, i. in anima ſua à ſpiritu ſancto, non per gratiæ vel virtutum aut donorū augmentum ſiue profectum: ſed quantū ad oſtenſionem, qua ſecundū ætatis incrementum perfectionemque ſuam magis ac magis monſtrauit ſeu aliis per effectū oſtendit. Iterum confortabatur à ſpū ſctō: imò à tota trinitate in anima, in F
quantū indeſinēter anima eius conſeruabatur in fortitudine gratiæ ac uirtutū à Deo, quā in primæ ſuæ creationis inſtāti ſuſcepit ab eo. De hac aūt re plenius in fine huius articuli erit dicendum. *Plenus ſapientia*, quia ſm diuinitatē fuit ſubſtantialiter ipſa ſapientia increata. Porrò ſecundū humanitatē repletus fuit multiplici ſapiētia creata vt poſt pauca dicetur: fuitq; ſapiētia illa creata in ipſo perfecta ab incarnationis principio: ꝓpter qđ dicit Apo. Coloſ. 2.
quod in ipſo ſunt oēs theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. *Et gratia Dei erat in illo*. Tanta.n. fuit plenitudo gratiæ in eo ſecundū naturā humanā, quantū valet capere mēs creata: ita ꝙ tota capacitas animæ eius fuit gratia Dei repleta i ſuæ crea-

tio-

A tionis exordio. De multiplici autẽ gratia quæ in Chriſto ponitur, ſtatim patebit. *Et ibant parentes eius per omnes annos in Ieruſalem in die ſolenni paſchæ* ſcilicet Maria & Ioſeph cum puero Ieſu ſeptem annis in Aegypto morati ſunt, quo ſingulis annis pueritiæ Ieſu in Ieruſalẽ circa paſca pro fecti ſunt. (Matt. 2.) ¶Præterea in Matthæo habetur, quod Ioſeph angelo præcipiente rediens de Aegypto in terram Iſrael, audito q̃d in Iudæa, cuius metropolis fuit Ieruſalẽ regnaret Archelaus filius Herodis, timuit illùc ire, ideoq; in Galilæam reuerſus eſt, atque in Nazareth habitauit.

(Exod. 23) Quomodo ergo quolibet anno iuit Ieruſalem, ſi timore Archelai non audebat illùc accedere? Inſuper lex præcepit, vt tribus vicibus in quolibet anno omne B maſculinum Iudæorum appareret coram domino in loco ad hoc electo, hoc eſt in loco præcipuè cultus diuini, qui fuit Ieruſalem, præſertim poſtquam ibidẽ conſtructum eſt templum. Ergo qua ratione ſemel aſcenderunt Ieruſalem, videtur, q̃d ter aſcendere debuerunt? Et reſpondendum ad primum, quod Lucas loquitur de tempore quo Maria & Ioſeph in Galilæa ſeu Nazareth ſunt morati. Ad ſecundũ reſpondet Aug. inde conſenſu Euangeliſtarũ dupliciter. primò, quod licèt Ioſeph timuerit in Iudęa morari, Archelao regnãte, ne eſſet conſpicuus inter turbam, tamẽ in gentem in qua facilè quiuit latere, ſecretè aſcendere potuit ne eſſet irreligioſus. Secundò, ꝙ Lucas loquitur pro tempore quo Archelaus non timebatur, de- C functuſve erat. Ad tertiũ reſpondetur, ꝙ lex in Exodo iuſſit, vt omnis maſculus Iudæorum in tribus ſolennitatibus, ſ. paſchę, pentecoſtes, & tabernacolorum corã domino appareret, ſed cũ his qui habitabant, multùm remotè à loco præfato diſpenſabatur quò ad duas ſolennitates, videlicet pẽtecoſtes & tabernaculorum. Maria autem & Ioſeph à Ieruſalem remotè manebant, idcirco ad principalem duntaxat ſolennitatem venerunt, legi obedientes, & obediendi exemplum præſtantes. De mulieribus tamen pręceptum non fuit ita venire: ſed ſi comitabantur uiros, ex deuotione vel conſuetudine fuit. Poſtremò quod ait, ibant Ieruſalem in die ſolenni paſchæ, non eſt intelligendum, quod in die illo tàm celebri ibant, ſed D q̃d iter ſic arripiebant, vt in illo die in Ieruſalem eſſent: imò in vigilia paſchæ, quando agnus ſeu phaſe immolabatur: ibi eſſe curabant, vt manducarent de agno paſcali. Deinceps recitat Euangeliſta quomodo puer Ieſus primò ſapientiam ſuam dęclarare ſeu manifeſtare incœpit. *Et cum factus eſſet Ieſus annorum duodecim*, ſecundùm quod homo, qui ſecundùm diuinitatem, idem ipſe æternaliter & inuariabiliter permanet *Aſcendentibus illis*, videlicet Maria & Ioſeph *Ieroſolymam*. Sic enim appellauit eam Salomon, quæ communiter Ieruſalem nuncupatur, ſituque altior fuit quàm Galilæa, ideo aſcendiſſe dicuntur, *Secundùm conſuetudinem diei feſti*, id eſt, prout ſolitum fuit circa feſtiuitatem paſcalem: bona quippe & laudabilis con- E ſuetudo vim legis habet: ideo ſine idonea cauſa omittenda non eſt *Conſummatiſq; diebus*, id eſt, expletis ſeu tranſactis diebus ad ſolennitatem illam ſpectantibus quę ſeptem diebus durabat, iuxta illud Deuteronomii, Septem diebus comedes abſque fermento, (Deut. 16) Veruntamen aliqui dicunt, quod octo diebus durauerit: quia & gloſſa teſtatur octo prolongabatur diebus, quod uerum eſt cum prętatis ſeptem integris diebus, de quibus ait ſcriptura, Computando diem eos immediatè præcedentem, in cuius veſpera immolabatur phaſe, luna quartadecima, prout in Exodo fuit præceptum, (Exod. 12) *Cùm redderent*, id eſt, à Ieruſalem reuerti ad Galilæam inciperent, *Remanſit puer Ieſus in Ieruſalem* non abſque multiplici cauſa, rationabiliſſi- F miſque motiuis: videlicet ut ſuam ſapientiam tunc monſtrare ad gloriam patris inciperet: vt pueris, imò & cunctis exemplum perſiſtendi in templo, & in cultu ac opere Dei præberet: vt zelum ſuum circa diuina ac patris honorem à pueritia declararet: vt amore ſpiritualis profectus in ſapientia, ſcientiis atque virtutibus carnales parentes oſtenderet relinquendos, *Et non cognouerunt parentes eius*, quod ibi remanſit, quia (vt Beda fatetur) ad ſolennitates præfatas venientes atque ad propria redeuntes, viri & feminæ incedebãt ſeorſum: infantes aũt ac pueri cum quolibet parẽte poterant ire: ideo Maria putauit puerũ eſſe cũ Ioſeph, & vice verſa. Sic

nanque

A nanque ſeorſum tendebant viri ac femi-
næ: vt continendo deuotius ſolennitati-
bus intereſſent. Veruntamen Origenes
ſubtilius aliquid tangit, neſcio tamen ſi
verius, Imaginabatur equidem, quod ſu-
pernaturaliter, imperceptibiliterque ela
pſus ſit manus parentum, quemadmodũ
in euangelio ſecundùm Ioannem legitur
ſæpe elapſus manus Iudæorum eum lapi-
dare volẽtium, quod qualiter factum ſit,
infra dicetur. *Exiſtimantes autem illum eſſe
in comitatu*, id eſt, inter eos qui pariter in-
cedebãt: ita quod Maria putauit quod eſ-
ſet in comitatu virorum. Ioſeph autem
quod eſſet in comitatu mulierum. *Vene-
runt iter diei*, id eſt, vnius diei iter fecerũt
à Ieruſalem recedendo, *Et requirebant eum*
B *inter cognatos & notos*. Cùm enim in fine
primi diei tàm Maria quàm Ioſeph aduer
terent quòd cum nullo ipſorum eſſet vel
rediſſet Ieſus, non mediocriter ſolicitabã
tur: idcirco diei ſequenti eum in vtroque
comitatu, præſertim inter cognatos & vi-
cinos ſeu notos & familiares diligentiſſi
mè requirebant. *Et non inuenientes eum* in
ter illos, ad inſinuandum, quod carnalis
amor atque propinquitas, ſocietasq; hu-
mana plurimùm impedit à vocatione di
uina, inuentioneque Chriſti, *Regreſſi ſunt
in Ieruſalem* tertia die, *Requirentes eum* in
ea, vbicunque putabant ſpem eſſe quod
inueniretur. Quò enim plus diligebant,
eò uigilantius & abundantius quærebãt
dilectum: quia (vt ait Gregorius) vis a-
moris multiplicat intentionem, & ſtudiũ
C inquiſitionis. *Et factum eſt poſt triduum*, vt-
potè quarto die, *Inuenerunt in templo*, non
in theatro, foro, ludorumve loco, vt pue-
ri ſolent inueniri: ad innuendum, quòd
filium Dei quærere & inuenire optantes,
templum, oratorium, eccleſiam, ſeu locũ
cultui Dei contemplationique aptum in
gredi debent, non ſpectaculorum aut tu-
multuum loca: imò ſicut qui libenter eſt
in eccleſia propter diuina, filius Dei cre-
ditur adoptiuus, tanquam libenter conſi
ſtens in domo patris cœleſtis: ſic qui in
tabernis & locis uanitatum libenter eſt,
diaboli filius reputatur, *Sedentem in medio
doctorum*, ad deſignandum, quòd pueri:
imò & cæteri debent ſe doctoribus appli
care, a quibus in virtutibus atque ſcien-
tiis valeant informari, ſecundùm illud ec
cleſiaſtici. Si videris ſenſatum, ſtatim eui- D
gila ad illum. Et iterum. In multitudine Eccleſi.6
præsbyterorum ſapientium ſta, & ſa-
pientiæ illorum ex corde coniungere.
Audientem illos, & interrogantem. Audi-
uit doctrinam illorum, non vt aliquid di
ſceret ſiue proficeret, ſed vt iuxta prolata
ab illis congruenter non extraneè inter-
rogaret, & quia inter homines conuerſãs,
humano, decentique modo habere ſe de-
buit, itemque, vt exẽplũ præſtaret ſim-
plicibus, præſertim pueris & iunioribus
quanuis peritis, vt magiſtros & ſeniores
audire potius curent, quàm docere præſu
mant, nec vana oſtentatione ſe iactent,
præſertim cum ſcriptum ſit, Sit omnis ho Iaco.1.
mo velox ad audiendum, tardus autẽ ad Iaco.3.
loquendum. Et iterum, Nolite plures ma E
giſtri fieri fratres mei, ſcientes quia ma-
ius iudicium accipitis. Itaque poſtquã il-
los audiuit, quæſtiones Chriſtus propo-
ſuit, vt illos inſtrueret, atque ad Dei lau
dationem induceret.

Denique hic diſciplinæ rectus eſt or-
do. Primò, diligenter audire, deinde circa
audita pertinenter inquirere, iuxta illud
Eccleſiaſtici, Audi tacens ſimul & quærẽs, Eccl.32.
& pro reuerentia accedat tibi bona gra-
tia: quod contra nonnulli non expectata
reſponſione tentant obiicere, ſeu non au-
dita ad plenum obiectione incipiunt re-
ſpondere: non attendentes illud Prouer- Prou.18
biorum, Qui prius reſpondet antequam
audiat ſtultum ſe eſſe demonſtrat & con-
fuſione dignum. Præterea in Eccleſiaſti- Eccle.11
co ſcribitur, Poſtquam audias, non reſpõ F
deas verbum. Quæ autem fuerint Chri-
ſti quæſtiones atque reſponſa, Euangeli-
ſta non exprimit, arbitror tamen quòd
aliqua circa ſua myſteria atque aduentũ
ſuum ſpectantia fuerit ſuſcitatus, vt daret
eis agnoſcendæ veritatis occaſionem. *Stu-
pebant autem*, ideſt, vehementer miraban
tur *Omnes qui eum audiebant*, quod ſcilicet
in puero tantæ ætatis eſſet ſapientia, elo-
quentia, maturitas, conſtantia tanta, præ
ſertim tamen de ſapientiæ eius eminen-
tia. Nam ſubditur, *Super prudentia eius* in
tus manente, & ſumitur hic prudẽtia pro
ſapientia, vel notitia ſcripturarum. *Et re-
ſponſis eius* per quæ ſua interior pruden-
tie patefiebat. Vnde elicitur, quòd ſicut
Chriſtus ꝓpoſuit eis quæſtiones, ſic vice
verſa,

A verſa, ſed ipſi ei tàm promptè ac ſapienter reſpondere nequibãt, vt eis ipſe. Ex eodem equidem ſapientiæ fontè procedit aptè interrogare, conuenienterq; reſpondere. *Et uidentes admirati ſunt*, i. cuncti qui aderant huic diſputationi, & corporaliter puerum illum intuebantur quàm facetè, modeſtè, reuerenter ſe habuit: intellectualiter quoque videbant quàm ſapiens eſſet, admiratione repleti ſunt, quòd puer ille doctores ætate, ſtudio, atque humana inſtructione prouectos tàm incomparabiliter ſuperaret, cuius ſimile nunquam viderunt & fortè nec audierũt, cum ſit contra vel ſupra curſum & ordinem rerum.

¶Præterea quæritur, cur Chriſtus duodecimo ætatis ſuæ anno ſapientiam ſuã ſic orſus eſt declarare? Ad quod Græcus reB ſpondet: quia duodecimo anno penes homines diſcretionis ratio perfici ſolet, vnde non antea fecit hoc, ne phantaſticum aut diabolicum putaretur. Poteſt quoq; dici (vt tangit Ambroſius) quoniam duodenarius apoſtolorũ numerus fuit ad prędicationem Euangelii eligendus. At verò affectuoſiſſima atque piiſſima mater viſo vnico ac ſupercariſſimo filio ſuo, tãtò amplius eſt gauiſa, quò de eius amiſſione plus fuit triſtata: veruntamen eum alloqui non præſumpſit, quandiu vidit eum cum doctoribus occupatum, ſed puer matrẽ adeſſe conſpiciens, actu illo cõpleto venit ad eam, quæ mox maternis concuſſis viſceribus, & præ gaudio lacrymans: fiducialiter, humiliter, dulciter, & affectuosè, tanquam mater ait ad ipſum *Fili quid feciſti nobis ſic?* & eſt verbum hoc non quaſi C increpatio, ſed quaſi pia amoroſa conqueſtio, ſeu auida inquiſitio, exponendũ. Nouerat nempè beatiſſima virgo filium ſuũ eſſe Deum & hominem, nec poſſe peccare nec ſine rationabili cauſa quidpiam agere, ideo ſciſcitatur, O fili quid, ideſt, cur feciſti nobis ſic, nobis ignorantibus in Ieruſalem remanendo ac per hoc tantã nobis triſtitiam ingerẽdo, quos noueras de tua abſentia taliter affligendos? O feliciſſima, incomparabiliſque Maria quæ vnigenitum patris æterni tàm verè ac confidenter filium vocat *Ecce ego & pater tuus* putatiuus, *Dolentes*, de tua abſentia, *Quærebamus te* cum grandi dolore, cuius doloris cauſam gloſſa aſſignat: quia timebant, ne quod puero in infantia facere molitus fuit Herodes, alii puero iam prouectioris ætatis inferrent videlicet Archelaus & alii. ¶Sed nõne ſapiẽs virgo cognouit, ꝙ puer ideo venit, vt in virili ætate pro mundi ſalute crucifigeretur? Et reſpõdendum, ꝙ vtique, nihilominus metuere potuit, ne puero, qui ad patiendum venit, aliquid aduerſitatis accideret, quanuis ſciret ſibi hoc contra ipſius voluntatẽ non poſſe accidere. Denique Origenes circa hoc ſubtiliter ſcribit: Cur (inquiens) quęrebant puerũ cum dolore, an ideo, ne fortè perierit ſiue errauerit? Abſit. Nunquã enim fieri potuit, vt perditum formidarent, quẽ dñm eſſe cognouerãt, & quẽ Maria de ſpũ ſancto concepiſſe perpendit: ſed quõ tu, dum ſcripturas legis, quæris in eis E ſenſum cum dolore & quodã tormento, nõ ꝙ ſcripturas erraſſe arbitreris, ſed quoniã veritatẽ quàm continẽt neſcis, & inuenire quæris: ſic illi quærebãt Ieſum ne fortè eos relinquens ad alia demigraſſet: & quod magis puto, ne fortè reuerſus eſſet ad cęlos, cum ei placuiſſet iterũ deſcẽſurus. Itaque & nos dum peccando amiſerimus Ieſum, protinus cordialiter doleamus, & cum ſolicitudine ac mœrore eum quæramus, nec diſſolutè & negligẽter pertranſeamus, vt illi qui quærunt: nec tamẽ eum inueniunt. Vnde in Deute. habetur, Deute. 4. Cum quæſieris dominum Deũ tuũ, inuenies eum, ſi tamen toto corde quæſieris eum, & tota tribulatione animæ ſuæ. Tantò enim plus de perpetratione peccati & Chriſti amiſſione dolere debemus, quàm de temporalium & corporaliũ perditione, quantò malum culpæ peius eſt malo pœnę, & quantò ſalus æterna ſeu incommutabile bonum maioris eſt bonitatis ac dignitatis quàm tranſitoria vniuerſa. Nihilominus multi cęca & miſera mẽte plus de tranſitoriorũ ablatione, quam de gratiæ ac ſalutis perditione triſtantur. *Et ait ad illos, Quid* eſt *quod me quærebatis?* quaſi dicat. Neceſſe non fuit me taliter quęri, cum tanta mœſtitia. Quibus verbis non increpat eos quaſi culpabiles: qa nec malè egerunt quærendo, ſed caritatiuè & piè inſinuat, ꝙ aliter quærendus potius fuit, & ꝙ melius ac ſapientius facere potuiſſent, quã fecerunt: ita quærẽdo inter cognatos ac notos, quẽadmodum Chri-

A ſti voluntas, de qua dixit, Pater, nō quod ego volo, bona fuit: & tamen qua dixit, ſed quod tu, melior fuit. Hinc ſubditur. *Neſciebatis* quaſi dicat. Vtique perpendere potuiſtis, *Quia in his quæ patris mei ſunt*, idest, in cultu & templo patris æterni, *Oportet me eſſe* qui veni ad hoc vt ſecundū formam ſerui quam accepi, patrem meū cœleſtem indeſinenter honorem. Vnde apud Ioānem Chriſtus ait de patre, Quæ placita ſunt ei, facio ſemper, tanquam dicat, Primò fui à vobis in templo non inter cognatos quærendus cæteris paribus, vel aduertere poteratis, quod non niſi in diuinis eſſem moratus. Hoc tamen pro tunc non tenebantur conſiderare, ſed paulatim proficere debuerūt. Et Chriſtus his

Mat. 26

Filipp. 2.

Ioan. 8.

B verbis interrogat eos, non vt reprehēdat quaſi peccātes, ſed vt inſtruat aliqua ignorantes, vt moris eſt his qui ex præcipua caritate loquūtur. *Et ipſi non intellexerunt uerbum quod locutus eſt eis*. Non eſt putandum ignoraſſe eos, præſertim Mariam, quod patrem intellexerit Deum patrem æternum, ſed plenè non intellexerunt quid Chriſtus per iſta verba prætenderet, hoc eſt, per quem modum aſſereret ſe eſſe oportere in his quæ patris ſunt, utpote quantùm ad locum & tempus, aliaſq; circunſtātias, & quò ad actus determinatos: qa & verbū hoc multipliciter intelligi potuit, & Maria non ignorauit filium ſuum indeſinenter Deo patri, actibuſque diuinis intentum: ſed quādo, qualiter, & quoties oporteret eum eſſe in templo, nō ita

C præuidit diſtinctè. *Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth*, à qua cum illis aſcendit Ieruſalem, de qua aſcenſione ſua ad feſtiuitatem legalem per Zacariā de ſeipſo prædixit, dicens, Vadam etiam ego. Nam Paulò ante ibidem habetur. Hæc dicit dominus exercituum, vſquequo veniant populi vt habitent in ciuitatibus multis, & vadant habitatores vnuſquiſq; ad alterum, dicentes. Eamus & deprecemur faciem domini. Quibus mox ſubditur, Vadā ēt ego .ſ. dominus exercituum qui loquitur illis. Non.n. Zacarias de ſeipſo hoc ait quod ſuper Zacariam clarius demōſtraui, *Et erat ſubditus illis*, qm̄ ſicut ī ſeipſo humillimus fuit vt homo, ſic vſq; perfectū in exteriori bus humiliauit ſeipſum nō ſolū matri, ſed & nutritio & miniſtro ſe ſubdens, ſecundùm naturam aſſumptam & legem quā

Zacar. 8.

D de honoratione parētum dedit, impleuit nō neceſſitate, ſed dignatione & pietate. Non.n. communi lege fuit aſtrictus, aut de neceſſitate præcepti ſubiectus, ſed ſupra legem, non ſolùm ſecundùm diuinitatem, ſed & ſecundùm humanitatem, ut à uerbo æterno aſſumptam, & toti creaturæ prælatam.

Filipp. 2
Mat. 15.
Marc. 7.

Denique, ſecundùm gradus diuerſos poteſtatis altioris determinandus eſt obedientiæ gradus. Ideo poteſtati in ſpiritualibus, præſidenti in illis eſt obediendum: præſidenti autem in regimine reipublicæ, in talibus eſt obediendum: ſimiliter præſidenti in regimine domus atque familiæ, in talibus obediendum eſt à domeſticis. Chriſtus autem ſimpliciter ſupe-

E rior fuit ſuis parentibus, quibus tamē parebat, & humillimè atque promptiſsimè ſeruiebant, dans omnibus nobis, præſertim iunioribus, obedientiæ ac humilitatis exemplum, & ut non ſolū carnalibus, ſed & ſpiritualibus patribus ac ſenioribus obediamus, dicente Apoſtolo, Filioli obedite parentibus veſtris per omnia. Debent autem filii parentibus honorē reuerētiæ, ſicut in aſſurgendo: honorē obediētiæ in omittēdo ſeu faciendo, dummodo non ſit impeditiuū ſalutis: itēq; honorē ſubuentionis neceſſariæ, pro loco & tempore. Hac ergo Chriſti humilitate vehemētiſsimè ſuperbia noſtra confunditur, rebellio noſtra damnatur, dū ſuperioribus noſtris non obtemperamus, quia do

Epheſ. 6.

F minus vniuerſorum, qui ēt ſecundū naturam aſſumptam, & verbo vnitā, dignior, Deoq; carior eſt toto vniuerſo, non ſolū pauperi matri, ſed & fabro obediuit lignario. *Et mater eius cōſeruabat omnia uerba hæc* .ſ. uerba, & facta filii ſui, in corde ſuo, tanquam optima ac docilliima, ſapientiæ æternæ diſcipula, ſapientię capaciſsima ac auidiſsima, quicquid filius eius de cætero fecit aut dixit, cum ſumma veneratione penſauit, ac inde eminenter profecit non vt puerum vel virum duntaxat, ſed vt Deum illum attendens: vnde nec ipſa nec Ioſeph, ſine debita reuerētia ei aliquid iniūgere cōſueuerunt. *Et Ieſus proficiebat ætate*: quia tempus quod ſibi accreuit fructuoſiſsimè expēdebat, *Et ſapientia & gratia apud Deum & homines*. i. veraciter

A citer corã Deo & hominibus, Deũ in omnibus pura conſcientia honorãdo, & proximos ædificãdo, ſuã ſapientiã, perfectionẽ, & gratiã eis paulatim manifeſtando, ſecundũ quod ætate proceſsit, ut per hoc ad Dei honorẽ & gloriã prouocarentur. Deniq; quò ad Deũ ſufficit bona cõſcientia, ſed propter homines exigitur bona fama, exẽplarisq; vita: quã qui negligit, ſecundũ Auguſtinũ, crudelis eſt. Propter
Eccle. 7. quod in Eccleſiaſte legitur, Melius eſt no-
Eccl. 41. mẽ bonũ quã vnguẽta pretioſa. Et alibi,
2. Co. 4. Curã habe de bono nomine. Apoſtolus quoq;, Prouideamus (inquit) bona non ſolũ coram Deo, ſed etiam corã homini-
1. The. 4 bus. Et alibi, Honeſtè ambuletis ad eos q
B foris ſunt. ¶ Poſtremò iam diligentius intuendũ, quò Chriſtus profecit ſapientia & gratia. Ad quod intelligendũ oportet aduertere, ꝙ cum Chriſtus ſit Deus & homo in unitate perſonæ, duplex fuit in eo ſapiẽtia. ſ. increata, quæ eſt ipſummet verbum æternũ ac diuina eſſentia, & creata, & iſta ſapiẽtia Chriſti creata multiplex fuit. Vna dicitur beatorum, qua à principio creationis animæ ſuæ, ipſe ſecundũ animam ut Deo fruentẽ omnia cognouit, in verbo ſeu in diuina eſſentia, ſicut beati in patria, imò multò excellentius eis. Inſuper fuit in anima Chriſti à ſuæ creationis principio ſapientia indita ſeu infuſa, quæ cognoſcit res per proprias earũ ſpecies ſibi concreatas, ſuæq; animæ cõnaturales, & proportionatas. Nullã.n.
C naturalis perfectio decuit animę Chriſti. Vnde quemadmodũ (ſecundũ Auguſtinum) verbum æternũ ſeu Deus à principio indidit mẽtibus angelicis intelligibiles rerũ ſpecies per quas cognoſcunt res cognitione ueſpertina, pręter cognitionẽ matutinã, qua res cognoſcũtur in uerbo: ſic uerbum animę Chriſti ſibi unitę indidit ſpecies intelligibiles naturales, Pręter has ſapientias ſeu ſcientias ponũt
3. Pa. q. 9. Arti. 1. quidã teologi in anima Chriſti ſcientiã acquiſitã ſeu experimentalẽ, quã ſanctus Tomas primò negauit eſſe in aĩa Chriſti, ſed poſtea in tertia parte retractat hoc, & aſſerit talem ſcientiã Chriſto ponẽdam, quia (vt ait) nihil eorum defuit Chriſto, quæ Deus in natura humana plãtauit: iõ Chriſtus habuit intellectũ agentẽ, eiusq; operationẽ. Operatio aũt intellectus agẽ-

tis eſt, à fantaſmatibus intelligibiles D
ſpecies abſtrahere, atq; in intellectu eas poſſibili ponere, ut tertio de anima dicitur. Itaq; in intellectu poſſibili aię Chriſti fuerunt ſpecies intelligibiles ab intellectu agente illi impreſſę, quod eſt ſcientiã acquiſitã, quã quidã uocant experimentalẽ, in Chriſto conſiſtere, quæ habetur per modũ humanũ, naturaleq; lumẽ,
de quo ad Hebræos ait apoſtolus loquẽs *Hebr. 5.*
de Chriſto, Didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiam. Et ſumitur ibi diſcere pro experiri. Chriſtus nanq; non didicit ab aliis ſcientiam acquiſitam, ſed per propriã adinuentionẽ eã adeptus eſt. Hæc ſecundũ Tomam in tertia parte inducta ẽ.
Ex quibus oſtenditur, ꝙ Chriſtus ĩ nul- E
la ſapientia ſeu ſcientia prænominata profecit, quantũ ad habitũ illius, niſi in ſciẽtia acquiſita. Fuit quoq; anima Chriſti indeſinenter æque perfecta in actu ſapiẽtiæ beatorũ, ac ſapientiæ inditæ ſeu infuſę, unde in nulla eorũ profecit, niſi quantũ ad manifeſtationem, ſed in actu ac habitu ſapiẽtię acquiſitæ profecit, ſecundũ
ponẽtes illã in ipſo. Inſuper fuit in ani- *1. Cor. 6.*
ma Chriſti ab incarnationis exordio gra *Ephesi. 7*
tia habitualis, tãta, tamque perfecta, ut p ipſam, & de plenitudine eius vniuerſis fidelibus, qui mẽbra eius uocantur, influere poſſit ſpiritualem ſenſum ac motũ virtutum uiuificũ, quemadmodũ caput influit membris motum naturalẽ ac ſenſũ. Hinc gratia habitualis, & gratia capitis ponitur ſecundũ rem, vna, eadẽq; Chri-
ſto, in qua etiam ſecundũ rem nunquam F
profecit, ſed ſecundũ manifeſtationẽ dũtaxat: imò gratia illa tanta fuit & eſt in Chriſto, quòd mẽs creata maioris gratię capax nõ eſt. Ponitur quoque in Chriſto gratia vnionis, quę ſecundũ quoſdam eſt ipſum eſſe increatũ verbi, humanitati xp̃i cõicatũ. Aliqui tñ affirmant, quòd gratia vnionis in Chriſto ſit quid creatũ, ſed illi gratiã vnionis aliter ſumũt. Vnde diuerſitas horũ cõſiſtit in verbis. Itaq; quoniã humanitati Chriſti à principio ſuę creationis cõicata eſt hypoſtatica vnio cũ verbo ęterno, quod eſt ſuper omne donum creatum, ex extunc ei data eſt plenitudo gratiæ, & donorum ſapientiæ ac virtutũ, beatitudinum quoque & fructũ imperfectionem in ſua ratione non includẽtium.

A

CAPVT III.

Anno autem quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris.

ARTICVLVS VIII.

Qvemadmodum Chriſti annunciationem, conceptionem, natiuitatem, circuncisionem, nominationem, pueritiam deſcripturus E- *Luca 1.*
Luca. 2. uangeliſta præmiſit de præcurſoris annũciatione, conceptione, cæteriſque prędictis: ita nunc de Chriſti prædicatione, baptiſmo, & geſtis ſcripturus, præmittit de prædicatione, baptiſmate, factiſque pręcurſoris: quia præãbula, & acceſſoria ſunt ad Chriſti documenta, & geſta. *Anno autem quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris,* qui
B Octauiano Imperatori, cuius & filiam habuit cõiugem, in imperio immediatè ſucceſſit. Octauianus autem annis quinquaginta ſeptem regnauit, & anno quadrageſimo ſecundo imperii eius nati ſunt Chriſtus & præcurſor eius: ſicque quindecim annis ſub Octauiano in mundo hoc cõuerſati ſunt, & quintuſdecimus annus imperii Tiberii fuit triceſimus annus ætatis Chriſti ac præcurſoris, quo anno geſta ſunt, quæ paulò poſt deſcribuntur, *Procurante*, i. per modum procuratoris regente, *Pontio Pilato Iudæam*, Dicuntq; aliqui, quod Pontius fuit proprium nomen eius, Pilatus verò agnomen. Alii probabilius aſſerunt, quòd propriũ eius nomen fuit Pilatus, Pontius autem vocatus ſit à Pontio inſula, in qua ſtetit, qui (ſecundũ
C Bedam) duodecimo anno imperii Tyberii ad regendum Iudæam ab Imperatore hoc miſſus eſt. Iudæa quoq; hic ſumitur nõ pro toto regno Iudæorum, ſed pro ea parte Iudææ quę fuit Archelai, vt ſtatim dicetur, *Tetrarca autem Galilææ* exiſtente *Herode* Antipa, qui decollauit Ioannem, fuitque filius Herodis qui occidit infantes. ¶ Porrò, Tetrarca dicitur quarta pars regni, à terra, quod eſt quatuor, & arcos, quod eſt princeps, vnde Tetrarca vocatur princeps quartæ partis regni. *Filippo autem fratre eius* exiſtente *Tetrarca Itureæ, & Traconitidis regionis*, quæ duæ prouinciæ reputabantur quarta pars regni totius Iudææ, quod fuit regnum Herodis Aſcalonitę patris fratrum iſtorum. Deni que iſte eſt Filippus, cuius vxorem, puta D
Herodiadem, abſtulit ei frater ſuus Herodes Antipas, quẽ ob hoc increpauit Ioannes, *Et Lyſania* exiſtente *Abilinæ*, i. prouinciæ ſic vocatę *Tetrarca*, Lyſanias ſecundũ Bedam fuit filius Herodis Aſcalonitæ. Ioſephus verò affirmat, quod fuit nepos ipſius vtpotè filius Ptolomęi cuiuſdam ex Alexandria ſorore pręfati Herodis, quod verius creditur. Beda autem nomen filii forſitan extenſè recepit, prout nepotes alicuius filii eius dicuntur. ¶ Preterea ad- *Mat. 6.*
uertẽdum, quod Herodes Aſcalonita ſex habuit filios, quorum tres ipſe adhuc uiuens occidit, ipſoq; mortuo, tres reliqui filii eius, videlicet Archelaus, Herodes Antipas, & Filippus contendebant de regno patris habendo, Tandem Octauianus Imperator de ſenatus conſilio regnum Herodis Aſcalonitę defuncti, diuiſit in qua- E
tuor partes, dans duas Archelao, puta Iudęam, & Idumęam: tertiam verò Herodi Antipæ, videlicet Galilęam: quartã Filippo, vt puta Ituręam, & Traconitidem regionem. Archelaus demũ decimo ſui dominii anno apud Imperatorem de tyrannide accuſatus, à principatu depoſitus eſt atque in exilium relegatus, & ex tunc vna pars principatus ſui, ſcilicet Iudæa, cœpit per procuratores, & officiales Romanorum adminiſtrari, quorum quintus legitur fuiſſe Pilatus, *Sub principibus ſacerdotũ Anna & Caipha* non quod iſti duo ſimul põtifices fuerint, ſed Annas pontifex fuit anno quo præcurſor orſus eſt prædicare, *Mat. 3.*
Caiphas autem anno quo paſſus eſt do- *Ioan. 14.*
minus. Tempore autem intermedio inter F
hos duos pontifices fuerunt & alii tres ſibi inuicem ſuccedentes, videlicet Iſmael, Eleazarus & Simon. ¶ Refert equidem Ioſephus, ꝙ tũc ſub imperio Romanorum, ſacerdotium fuit irruenter venale, ita qđ pręceptis legis de ſucceſſione pontificũ, per vim & ambitionem ceſſantibus, nulli honor pontificatus, vitę vel generis meritò pręſtabatur. Vnde Valerius Gracchus, Anna à pontificatu remoto, Iſmahelem filium Baphi deſignauit pontificem: quo poſt modicum temporis abiecto Eleazarum Annanię pontificis filium ſubrogauit: quem poſt annum amouit, & Simoni Camphi filio epiſcopatum tradebat, qui non plus quàm per annum pontifex

exiſtens

A exiſtens ſucceſſorem accepit Ioſephũ,qui
& Caiphas dictus eſt. Itaque de his duo-
bus facit Euangeliſta (aliis omiſsis) men-
tionem: quia ad Chriſti magis pertinent
paſsionem ac perſecutionem, frequentius
quoque dicuntur ſibi in pontificio ſucceſ
ſiſſe, & quòd affinitate coniuncti fuerunt
*Factum eſt uerbum domini ſuper Ioannem Za
cariæ filium in deſerto*.

Ecce quam ſolemniter deſcribit Euan
geliſta tempus, quo diuina reuelatio facta
eſt præcurſori de prædicando ac baptizan
do. Et cur hoc, niſi propter reuerentiam,
& magnificentiam eius cuius fuit ille an-
nunciator, uidelicet Chriſti? Deniq; iux
ta Origenem in libris prophetarum. ubi
commemoratur tempus reuelationũ eis
factarum, ſolùm Iudæorum deſcribitur re
B gnum, quoniam ſermones prophetarum
ad ſolos fiebant Iudæos. In deſcriptione ve
rò euangelicæ reuelationis ac prædica-
tionis quę toti mundo fuerat nuncianda,
imperium Romani dominatoris, qui to-
ti orbi uidebatur dominari deſcribitur:
quia tamen & Iudęis fuerant euangelium
prædicãdum, deſcribuntur & Tetrarchiæ
eorum, imò quoniam Chriſtus quẽ Ioan
nes prædicaturus fuit, rex & ſacerdos ſeu
pontifex eſt, tempus prædicationis Ioan-
nis rectè per regnum & pontifices eſt de-
ſcriptum. Itaq; factum eſt uerbum domi
ni ſuper Ioannem. i. diuina iuſsio facta eſt
Ioãni, ſiue per ſolam inſpirationem inter
nam, angelicam uel diuinam, ſiue per exte
riorem angelicam apparitionem & allo-
cutionem, uel per imaginariam uiſionẽ.
C Non. n. determinat Euãgeliſta quomodo
factum ſit uerbũ domini iſtud ſuper Ioan
nẽ, nec exprimit an in vigilia vel in ſom-
no: nec dubium quin ante hoc tempus di
uinæ illuminationes, inſpirationes, & al-
locutiones frequenter ſint factę beatiſsi-
mo pręcurſori, ſed nũc primò facta eſt ſi-
bi præceptio exeundi de deſerti ſecreto,
& ueniendi in publicum, ad prædicandũ
ac baptizandum, *Et uenit in omnem regionẽ
Iordanis*. i. ad loca Iudææ circa fluenta Ior
danis. Quoniam. n. gratia baptizandi ad-
uenit. loca aquis propinqua accedere de-
buit, *Prædicans baptiſmum pœnitentiæ in re-
miſſionem peccatorum*. Hoc dupliciter expla
natur. Primò, de baptiſmo Chriſti. Secun
dò, de baptiſmo Ioãnis. Primò modo iſtę
ex ſenſus, Prædicans, i. de proximo futu- D
rum ac dandum annuncians, ſuſcipiendũ
que hortans Chriſti baptiſmum, quẽ χρ̃s
p apoſtolos, cæteroſque diſcipulos ſuos.
dedit: non. n. perſonaliter baptizauit, ſed
diſcipuli eius eo iubente, ut patet in Ioã Ioan. 4
ne. Dicitur quoque baptiſmus Chriſti,
quoniam eum inſtituit, & à merito eius
efficaciam habet, gratiamque ſortitus eſt,
ſicut & cætera legis euangelicæ ſacramen
ta. Itaq; Ioannes auditoribus ſuis prędi-
xit inſtare Chriſti baptiſmum, ut infra,
in iſto habetur capitulo, & in Mattæo & Matt. 3.
Marco. Dicitur autem baptiſmus Chriſti, Marc. 1.
baptiſmus pœnitentiæ, quia adultis non
datur nec prodeſt, niſi pœniteant. Propter
quod in Actis Petrus ait Iudæis, pœniten Actu. 2.
tiam agite, & baptizetur unuſquiſque ue
ſtrum in nomine Chriſti Ieſu in remiſ- E
ſionem peccatorum. Nec obeſt quod ait
Ambroſius, Baptiſmalis gratia non requi
rit gemitum, neque planctum: quia de in
fantibus loquitur, uel de pœnitentia exte
riori quę dicitur punitio mali, uel ſatisfa
ctione pro peccato, nõ de pœnitentia inte
riori quæ eſt diſplicentia, ſeu deteſtatio
culpæ. ¶ Inſuper baptiſmum iſtum prædi-
cauit, in remiſsionem peccatorum: docen
do, quod Chriſti baptiſmus peccata dele
ret, gratiamque conferret. Secũdò exponi
tur de baptiſmo Ioannis, hoc eſt de ba-
ptiſmo quẽ dedit, quem prædicauit: quia
ad eum accipiendum plebem admonuit:
qui baptiſmus pœnitentiæ dicitur: quia
quos baptizauit, ad pœnitentiam horta-
batur: & qui baptiſmum illum accipie-
bant, ſua peccata confitebantur, ſicque ſe F
pœnitere monſtrabant. Rurſus ad hoc ba
ptizauit, ut baptiſmum ſuſcipientes, per
illam lotionem in aqua ad cordialem con
tritionem & humiliationem prouocaren
tur, ſicque ad ſuſcipiendum deuotè baptiſ
mum Chriſti, & gratiam eius diſponeren
tur. Sic quoque baptiſmus Ioannis fuit
in remiſsionem peccatorum, non cauſali-
ter aut directè, ſed diſpoſitiuè ſeu prępa-
ratoriè, quia per modum prætactum ba-
ptiſmus Ioannis aptauit, præparauitq; ho
mines ad Chriſti baptiſmum, ut infra di-
cetur. Primò modo exponit Gregorius,
dicens, Baptiſma quod peccata ſolueret:
quia dare non potuit prædicabat, ut ſicut
incarnatum patris uerbum præcurrebat

A verbo prædicationis, ita baptiſmum pœnitentiæ quo peccata ſoluuntur, præcurreret ſolo baptiſmate, quo pctá, ſolui nō poſsūt. Conſequenter prædicatio & doctrina Ioānis teſtimonio confirmatur prophetico, vt credibilior comprobetur, *Sicut ſcriptum eſt in libro ſermonum Iſaiæ prophetæ*, i. ſicut
Iſa. 40. Iſaias de Ioāne prædixit, qui beatiſsimus Iſaias tàm luculenter ac plenè Chriſti atque eccleſiæ miſteria prænunciauit, ſed & de Chriſti præcurſore vaticinatus eſt tā apertè, ut non ſolùm propheta, ſed & Euāgeliſta dicendus ſit, cuius librum Lucas rite appellat librum ſermonum, propter eloquentiam eius & ſententiarum maieſtate, itē ob libri illius magnitudinem, qui numero capitulorū cæteros excedit pro-
B phetas. Quid autem ibi ſcriptum ſit, ſub-
Ioan. 1. ditur, *Vox clamantis in deſerto*. Per vocē intelligi poteſt ſermo Ioannis. Vel ipſemet ſanctus Ioannes. Primò igitur ſenſus eſt, Vox clamantis .i. doctrina, prædicatio, ſeu ſermo Ioannis, in eremo prædicantis, eſt iſte q ſubditur. *Parate uiam domini*. i. Chriſto omnium domino, diſponite, facite, parare, præbere medium veniendi ad vos per fidei ac gratiæ infuſionem, hoc eſt, obſtacula gratiæ, impedimenta virtutum, videlicet obliquitates vitiorum, ſeu peccata cuncta abiicite, ad fidem & gratiam uos parate. pœnitentiam agite, quod in vobis eſt facite, *Rectas facite ſemitas eius*. i. præcepta, conſiliaq; diuina, per quorum obſerua-
C tionem itur ad Deum pure & irreprehenſibiliter adimplete. Iſtę ſunt vię domini ex parte noſtri. i. viæ per quas aptamus nos ad Dei aduentum, videlicet ad ſuſcipiendam gratioſam inhabitationem ipſius, uel virtutes & gratiam eius, à peccato recede-
Pſal. 14. re, & bonum peragere, de quibus duabus viis fertur in Pſal. Declina à malo, & fac bonum.

¶ Porrò, uiæ domini ex parte ipſius per quas venit ad nos, ſunt miſericor-
Pſal. 33. dia & iuſtitia, de quibus cantamus, Vniuerſæ uiæ domini, miſericordia & veritas, item caritas & liberalitas eius quæ ad miſericordiam reducuntur. Semitæ autē propriæ nominantur itinera ſecretiora & cōpendioſiora. Viæ verò itinera apertiora, & magis communia. Idcirco per viam intelligi poſſunt præcepta, per ſemitas autem conſilia quę directius ducūt ad Deū.

De quibus in prouerb. ſcriptum eſt. Viæ D
eius, ſcilicet Dei, uiæ pulcræ, & omnes ſe Prou. 3.
mitæ eius pacificæ: atque in pſalmo. Vias Pſal. 24.
tuas domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me. Inſuper ſicut corporaliter uia paratur, quando corporale mediū fit, ſeu perficitur, per quod de uno loco ad alium procedatur: ſic ſpiritualis hæc uia Dei paratur dum per contritionem à malo receditur, & actioni uirtuoſæ inſiſtitur: ſic enim Deus venit ad nos, dona gratiæ infundendo, aut infuſa perficiendo. Secundò per uocem intelligitur ipſe præcurſor, quemadmodum apud Ioannem quærenti
bus Iudęis, Tu quis es? Reſpōdit, Ego vox Ioann. 1.
clamātis in deſerto. Dicitur enim vox per ſimilitudinem ratione ſui officii: quia
vt vox ordine naturę prior eſt uerbo, ſic E
Ioannes Chriſtum præceſsit. Iterum ſicut uox rem ſignificatam notificat, ſic Chriſtum Ioannes mōſtrauit. Rurſus ſicut vox ſonat & tranſit, & verbum in audientium corde relinquit, ita Ioannes prędicando ſonuit, & per martirium ad patres deſcendit, ſed Chriſtum in terra atque in credentium corde deſeruit.

Poſtremò, ſicut verbum & vox ſimul ſunt tempore & tamen vox præfato modo prior eſt verbo, ſic Chriſtus & Ioannes ſimul in mundo uixerunt, & tamen Ioannes modico tempore Chriſtum præceſsit natiuitate, pdicatione, baptizatione ac paſſione. Veruntamen ſicut uerbum menta-
le prius eſt voce in eo qui loquitur, ſic F
Chriſtus ſecundùm quòd eſt uerbum patris æterni, fuit & eſt prior Ioanne. Dicitur quoque Ioannes vox clamantis, id eſt Chriſti, ſeu ſpiritus ſancti per ipſum loquētis. Deus enim loquebatur per ipſum ſi-
cut & Paulus ait, An experimentum quę 1. Cor. 13
ritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? *Omnis uallis implebitur*, id eſt omne cor humile donis gratiæ copioſè ditabitur. humilitas enim ad omnem virtutem & gratiam præparat mentem, ſicut ſuperbia ad omne peccatum. Et ſicut ſtillicidia à cacuminibus montium deſcendunt ad baſsitudinem uallium: imo quò valles ſunt profundiores eò abundantior in eis colligitur aqua: ſic cariſmata ſpiritus ſancti relictis ſuperbis ad humilium corda deſcendunt, atque in eis quieſcunt, & tantò exuberantius colliguntur quò Deo profun-

dius

A diui ſubſternuntur, *Et omnis mons*.i. ſuperbus & aliis eminens *Et collis* hoc eſt, ſuperbus minor ſiue inferior, *Humiliabitur*.i. à Deo ſpernetur, deprimetur, damnabitur. Luc. 18. Hoc eſt, quod loquitur Chriſtus, Omnis qui ſe humiliat, exaltabitur: & qui ſe exaltat, humiliabitur. 1. Pet. 5. Hinc Petrus, Humiliamini (inquit) ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tẽpore viſitationis. Iob. 23. In Iob quoque legitur, Qui humiliatus fuerit erit in gloria. Eccl. 5. Et in Eccl. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam, *Et erunt praua*, hoc eſt, corda vitioſa conuertentur & fient, *Directa*, hoc eſt, iuſta, & ſecundùm rectitudinem æquitatis dirigentur. *Et aſpera in uias planas*, id eſt, feroces, rebelles, diſtortíque moribus, erunt obedientes & B ſimplices ita ꝙ verbum Dei ingredietur ad eos faciliter & indurati per gratiã mollificabuntur. Hæc per prædicationẽ Ioannis fieri inceperunt, quia multos conuertit. Deinde per Chriſti diſcipulorumque eius euangelizationem completa ſunt.

¶ Inſuper per ualles intelligi queunt corda carnalium, per terrenam affectionẽ depreſſa, quæ per diuinorum amorem impleta ſunt. Per montes vero & colles corda vanorum, per mundanam uanitatẽ erecta, quæ per propriæ defectuoſitatis illuminatam recognitionem humiliata ſunt, in primo ſaluatoris aduentu. ¶ Porrò oſtuſcati quidem Iudæi inductam Iſaiæ autoritatem de vallium impletione &c. corporaliter nimis ruditerq; exponunt, affirmantes in aduentu Meſſię, terram penitus cõ C planandam ut Iudęi per orbem diſperſi, ſine difficultate itineris expeditius confluant ad Iudæam, quod ſuper Iſaiam plenius exprobaui. Rabbi Moyſes quoq; hoc reprobat. Veruntamen quidam catolici ita exponunt ad literam de terræ complanatione per montium depreſſionem, & valliũ eleuacuationem ſeu impletionem, referendo ſcripturam hanc ad ſecundum Chriſti aduentum, circa quem terra dicitur complananda. *Et uidebit omnis caro*.i. omnis homo *Salutare Dei*, hoc eſt Chriſtũ per quem ſecundũ quod homo eſt, Deus pater ſeu trinitas genus humanum ſaluauit, dicente Apoſtolo, Deus erat in Chri- 2. Cor. 5. ſto mundum reconcilians ſibi.

¶ Denique Chriſtum in mundo hoc conuerſantem omnis homo.i. aliqui de omni genere hominum, corporaliter aſpexerunt: D quia & multi Gentiles ſic eum intuiti ſunt, præſertim in die Palmarũ, quando Phariſæi dixerunt, Ecce totus mundus abiit poſt eum: Ioan. 12. ſicq; eſt hic diſtributio pro generibus ſingulorum, non pro ſingulis generum: ſicut in Ioele dominus ait, Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Ioel. 2. Et Iſaias inquit, Cadauera virorum præuaricatorum erant ad ſatietatem viſionis omni carni. Iſa. 66. Ex quibus locis id etiam innoteſcit, quod in ſcripturis frequẽter ponitur pars pro toto, & caro pro homine.

¶ Spiritualiter verò per fidem & ſapientię donũ multò plures in toto mundo viderunt, & contemplati ſunt ſaluatorem, quemadmodum de Gẽtilibus cõuerſis vaticinatus eſt Iſaias, E Iſa. 52. Quibus non eſt annunciatum, viderunt: & qui non audierunt, contemplati ſunt. De qua uiſione ad Hebræos ſcribit Apoſtolus, Heb. 2. Videmus Ieſum propter paſſionem mortis gloria & honore coronatum. Aliqui autem referunt verbum iſtud ad ſecundũ Chriſti aduentum, in quo omnis caro.i. electi & reprobi Chriſtũ videbũt in ſolio maieſtatis, ac ſede iudicii: iuxta illud Apocalypſis, Ecce uenit Apoc. 1. cum nubibus, & uidebit eum omnis oculus: ſic exponit Beda ſequens Gregorium ſumens diſtributionem eius quod dicitur omnis caro pro ſingulis generum. Veruntamen ultima particula autoritatis hic ab Euangeliſta allegata, uidelicet, uidebit omnis caro ſalutare Dei, in Iſaia cũ præcedentibus uerbis quæ in Iſaia ſcripta ſunt, Iſa. 40. F ſecundùm tranſlationem Hieronymi non habetur quantùm ad formam uerborum, tamen quò ad ſenſum ſatis ibi includitur, cum dicitur. Et reuelabitur gloria domini. cuius ſenſus eſt, Filius Dei oſtendetur. Etenim filius gloria patris, vocatur, quemadmodum ſcriptum eſt, Filius ſapiens gloria patris. *Dicebat autem ad turbas quæ exibant ut baptizarentur ab eo*. De quibus in Matthęo legitur, Mat. 3. Tunc exibat ad eum Ieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, *Genimina uiperarum*, hoc eſt, filii ſerpentũ uidelicet hominum uenenatorum, calliditate criminibuſque plenorum, de quibus ſeu qualibus dominus ait Ezechieli, Ezech. 2. Subuerſores, & increduli ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas, homines

A quippè nominibus beſtiarum exprimuntur, quia illarum proprietatē ſequuntur, idcirco aſtuti & callidi pungitiui, nociui, rectè ſerpentes ſeu viperæ nominantur, *Quis oſtendit nobis fugere à uentura ira?* i. à diſtricto Dei iudicio, & damnatione æterna? Tanquam dicat ita impiè vixiſtis & ſecurè peccaſtis quaſi diuinam poſſetis effugere vltionem? ¶ Præterea aduertendum quòd in turba illa fuerunt aliqui boni ac pœnitentes, præſertim vulgares, qui recta intentione venerunt, vt baptizarentur: alii quoque peruerſi & ficti, qui nō ex deuotione ſed malignitate venerunt. Quantùm ergo ad primos poſſunt hæc verba eſſe commendatio pœnitentium quos nominat genimina viperarum, non quod patrum ſuorum ſequantur malitiam: ſed in laudem filiorum proferatur, quod cū ſint filii iniquorum, nihilominus bene ſe habeant: quibus & dicitur, Quis oſtendit vobis fugere à ventura ira? i. quis docuit vos pœnitere, & vitam corrigere, atque ad baptiſmum venire, per quæ æterna vitatur dānatio? Quaſi dicat, Non à vobiſipſis nec à patribus veſtris, ſed à pietate & gratia Dei, hoc accepiſtis. Ita exponit Ambroſi. Quantùm verò ad malos ſunt uerba hæc increpatio impœnitentium, ſecundū ſenſum prætactum, & illi fuerunt Fariſęi & aliqui Sadducæi. Vnde in Matthęo legitur, Videns Ioannes multos Fariſæorum Sadducæorum venientes ad baptiſmum ſuū, dixit eis, Progenies viperarum quis demonſtrauit uobis fugere à ventura ira?

Luca 1.

B

Matt. 3.

C Denique ſecundùm Origenem, Vipera vt fertur matrem coeundo necat, fœtusque viperę, exeundo matrem occidit ſciſſo vtero eius, in vindictam quodāmodo genitoris ſui perempti. Itaque patricida eſt proles vipera, talesque erant Iudæi qui patres ſuos ſpirituales atque doctores interficiebant. Conſequenter increpatis & in periculo damnationis conſtitutis, proponit compendioſum conſilium. *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ*, hoc eſt, actus pœnitentiales interiores & exteriores peragite, ſecundùm exigentiam ſeu menſuram multitudinis, magnitudiniſque culparum veſtrarum, videlicet intus cordialiter de peccatis dolendo, ore plenariè cōfitendo, & opera ſatisfactoria perpetrando, tantò utique amplius atque perfectius quò plura & maiora extant peccata. Contritio quippè (ſecundùm Hieronymum) debet æquari peccato, ut ſecundùm menſuram grauitatis & numeroſitatis peccati, ac magnitudinem delectationis, ſeu cōplacentiæ illicitæ, ſi menſura interni doloris ſeu diſplicentiæ de peccato. Operū quoque pœnitentialium & afflictionis ſpōtaneæ ſi adſit opportunitas ſeu facultas. Itaque pœnitentia debet eſſe fructuoſa, ut ueniat ex caritate, aliter enim nihil meretur. Propter quod Antiocus rex fruſtra pœnituit, nec veniam impetrauit, quoniā ex ſolo ſeruili timore Deum orauit atq; pœnituit, vt in libro Macabæorum habetur. De Eſau quoque ait ad Hebræos apoſtolus, quod non inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lacrimis inquiſiſſet eum. Inſuper debet eſſe operoſa, quantū ad opera ſatisfactoria, laborioſa & afflictiua, item condigna, ut cōmenſuretur quantitati, qualitatiq; culpæ. ¶ Sed cùm peccatum ex ea parte qua fit contra Deum maieſtatis & ſanctitatis immenſæ: ſit enormitatis quodammodo infinitæ, quomodo valet quis condignè pœnitere aut ſatisfacere pro peccato? Et reſpondendum, q̃ propria hoc poteſtate non poteſt, nec inquantùm actus ſui ex libero procedunt arbitrio, ſed adiutorio Chriſti inquantū meritū eius ſuis membris per caritatem & ſacramentū pœnitentiæ cōmunicatur, ſicq; in virtute meriti Chriſti actus pœnitētiales domino offeruntur: itemque inquantū actus tales procedunt ex caritate infuſa, & actuali motione ſpiritus ſancti in omni actu meritorio concurrente, qui ſpiritus ſanctus eſt motor dignitatis immenſæ. Sicque actio pœnitētiæ virtuoſa ex parte huius principii cooperantis habet proportionatam efficaciam, & adæquationem bonitatis contra prauitatem peccati. Iterum dici poteſt, quòd contritio & ſatisfactio ęquari debent offenſæ, ſeu culpæ ęqualitate proportionis, utpote per reſpectum ad hominis poſſibilitatem, non æqualitate ęquiparentiæ. Propter quod dici ſolet, quod totus mundus pro vno peccato mortali de condigno ſatiſfacere nequeat, propter infinitā eius qui peccato offenditur dignitatem, ſed Deus ultra poſſe hominis non requirit. Cumque homo debitam diligentiam facit, Deus quaſi cō-

D

1. Ma. 1

Hebr. 11

E

F

dignum

A dignum quod reputat factum, tàm infinita eſt pietas atque dignatio eius, *Et ne cœperetis dicere patrem habemus Abraam*, hoc eſt, de carnalis propaginis nolite nobilitate fruſtra confidere, inaniter ſuperbire, ſtultè vos iactare, quaſi hoc ſufficiat ad ſalutem, quia de uiri ſancti ac magni patriarchæ ſemine nati eſtis. Nouerat ſanctus Ioannes, quòd carnales illi Iudæi de carnis propagine tumuerunt, quod. ſ. de patriarcarum ac prophetarum ſemine deſcendiſſent, cum tamẽ ex eorum peccatis plus grauarentur: quia quò de ſanctioribus partibus deſcenderunt, eò grauius peccauerunt, illorum uirtutes non imitando, nec Deo gratias referẽdo. Vnde nil confert carnalis generoſitas, niſi conſimilibus
B ſtudiis fulciatur, ut ait Cyrillus: Idcirco uanum eſt extolli de bonis prædeceſſoribus, & deficere ab eorum virtutibus.

Denique (ſecundùm ſcripturas) imitatores fidei atq; iuſtitiæ patriarcarũ ac prophetarum, potius appellantur illorũ filii, quam filii ſolũ carnales, imò tales cenſentur indigni uocari filii illorum ſanctorũ, dicente Apoſtolo, Non qui ſemen ſunt
Rom. 4. Abraæ, hi omnes filii. Vnde carnalibus
I. Ioan. 8 Iudæis loquitur Chriſtus apud Ioannẽ. Si filii Abraæ eſtis, opera Abraæ facite, quod quia non impleuerunt, adiecit, vos ex patre diabolo eſtis. Cur autẽ inaniter inde gloriari non debeant, ſubditur, *Dico enim uobis quia poteſt Deus de lapibus iſtis ſuſcitare*, i. procreare ſeu ad eſſe deducere,
C *Filios Abraæ*. Quod tripliciter intelligi poteſt & uerificari. Primò, per lapides intelligendo ipſa ſaxa à Ioanne ad occultum demonſtrata, qui (ut communiter fertur) monſtrauit illos duodecim lapides quos Ioſue fecit aſportari de ſiccato fundo Iordanis, cùm Deus Iordanis alueum deſiccaſſet, & filii Iſrael per illum tranſiſſent, ut in Ioſue narratur, Per filios verò intel
Ioſue 4. Heſter. 3 ligendo homines iuſtos, qui fidem & perfectionem Abraæ aſſequendo, ſpirituales eius filii eſſent. Etenim Deus omnipotens qui cuncta de nihilo fecit, naturas rerum commutare & in ſe inuicem conuertere facillimè poteſt. Secundò, per lapides intelligendo Gentiles à Iudæis uehementer contemptos, qui inſtar lapidum ſpiritualiter duri, impoliti, ſeu incircunciſi, ac ſteriles erant, & idola muta, lapideaque colendo illis conformitati fuerunt, ſecun D
dùm illd Pſalmiſtæ, Similes illis fiant qui Pſ. 125
faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Tertiò per lapides intelligendo ſaxa præfata ſeu alia, & per filios Abraæ intelligẽdo carnales filios eius.

Sed fortè mirum apparet, quomodo fieri id potuerit aut poſſit, præſertim cum tẽpore illo Abraam obierit, & carnales filii ex carnali ſemine, propagentur, nihilominus Deus cuius poteſtas ẽ penitus infinita, hoc pluribus modis poteſt. Primò, quoniam vnum exiſtens in aliud ſubſiſtens, Danie. 7
tranſubſtantiando poteſt conuertere, ſicut quotidie peragit in altari, ſicque lapides in Iudæos tunc, ſeu nunc exiſtentes cõuertere põt, & hoc pluribus modis, ſed de iſto pertranſeo: quia ad curioſitatẽ potius quàm deuotionem pertinere videtur. E
Porrò quò ad ſecundùm ſenſum Deus verba Ioannis impleuit, quando per Apoſtolorum prædicationem innumerabiles in toto mundo gentiles conuertit, quemadmodum Iſaias in libro ſuo admirans, & Iſai. 55.
gratulans ait ad eum, Ecce gentem quam neſciebas, vocabis, & gentes quæ non cognouerunt te, ad te current. Per Zacariã Zaca. 2.
quoque cum unigenitus Dei de ſua incarnatione dixiſſet, lauda & letare filia Sion: quia ecce ego uenio & habitabo in medio tui: adiecit, Et applicabuntur gentes multæ ad dominum in die illo, & erunt mihi in populum: de quibus ad Galatas Apo- Galat. 3.
ſtolus, Qui (inquit) ex fide ſunt hi, ſunt filii Abraæ. De carnalibus uerò increduliſ- F
que Iudæis, in Apocalypſi inducitur, Di- Apo. 3.
cunt ſe Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſatanæ.

Conſequenter aliam cauſam adducit, cur de generis nobilitate ſe iactare non debeant, *Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt*. Quidam per ſecurim intelligunt mortem ſeu mortis ſententiam quæ hominem de præſenti vita præſcindit, per radicem autem intelligunt Adam, à quo totum genus humanum: vel Abraam, à quo plebs Iudæorũ, velut à radice exorta eſt, per arborem uerò intelligunt genus humanum, vel Iſraeliticam plebem. Quando autem Ioannes hæc dixit, tàm Adam quàm Abraam per mortem erant de hac vita ſublati. Per hoc patuit poſteros eorum ſimiliter eſſe tollendos, citoque morituros

A rituros, ſecundùm illud, Dies noſtri quaſi vmbra ſuper terram, & nulla eſt mora. Alii per ſecurim intelligunt rigorem diuinæ æquitatis: per ſecurim perſonam ſeu vitam cuiuslibet hominis: per radicem hominis fundamentum ſeu firmitatem, vt ſit ſenſus, quòd rigor seu vltio diuinæ iuſtitiæ, poſita eſt, ſeu imminet homini peccatori, vt funditus eum diſpereat ac damnet, niſi pœniteat, quemadmodum in Eccleſiaſtico legitur. Niſi pœnitentiam egerimus, incidemus in manus Dei, & non in manus hominum. Et in Deuteronomio, Ait dominus Deus, ipſe eſt Deus fortis, reddens audientibus ſe ſtatim, ita vt diſperdat eos, & vltra non differat protinus reſtituens eis quod merètur. Iterum B per radicem intelligi poteſt natiuitas hominis, per ſecurim tranſitus vitæ præſentis à natiuitate incipiens, per arborem homo. Itaque ſecuris ad radicem arboris eſt poſita, quoniam à natiuitatis exordio homo ad mortis occaſum tendit continuò. Siquidem nox quaſi vnus carpentator vnam vitæ præſcindit medietatem diesque aliam, & tandem neceſſe eſt hominem velut arborem cadere, & utique ſicut Salomon ait, Si ceciderit lignum ad auſtrum, aut aquilonem, in quocunque loco ceciderit ibi erit, hoc eſt, dum homo moriendo defecerit atque tranſierit ad regnum cœlorum quod per auſtrum, in quo calor ſolaris eſt fortior. Vel ad infernum qui aquilonis nomine deſignatur: quia ibidē C frigus intentius eſt: in altero horum loco rum ęternaliter permanebit Hinc ait Bernardus, Si vis ſcire quo caſura ſit arbor, ramos aſcende, & quo ponderoſior ramorum eſt copia, illuc caſurā nō dubites. Rami arboris ſunt deſideria hominis, in quo ſi carnalia deſideria præpenderent, ad inferos cadit: ſi ſpiritualia, ad cœlos volabit. ¶ Poſtremò, ſecundùm Origenem & Cyrillum, ſanctus præcurſor prædictis verbis prophetauit populo Iudęorum de propinquo imminere interitum, captiuitatem, diſperſionem, & damnationem, propter eorum infidelitatem atq; duritiam, ex quibus verbis comminatoriis infert Ioannes, *Omnis ergo arbor* hoc eſt, quicunque homo viator ratione vtens *Quæ non fecerit fructum bonum*, ideſt, actum virtuoſum & meritorium ſi adſit facultas, *Excidetur*, hoc eſt, ab electorum conſortio euel B letur atque in hora mortis tollетur, *Et in ignem æternæ damnationis Mittetur*. Sicut de reprobis ait Pſalmiſta, In ignem deiicies eos, in miſeriis non ſubſiſtent. Chriſtus quoque in Ioanne loquitur, Si quis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.

Ex his verbis oſtenditur, quòd ſola boni omiſſio ſit peccatum mortale, hominemque condemnet, quando videlicet per eam præceptum affirmatiuum negligitur: præcepta autem affirmatiua obligant ſemper, ſed nō ad ſemper, ſed ad tempus aptum ac debitum, & dum in illo opus iuſſum omittitur, mortale peccatum eſt ſiue de interiori, ſiue de exteriori operatione accipiatur. Hinc in Mattæo inquit Saluator, Seruum inutilem proiicite in tenebras exteriores. Vnde & Chriſtus in die iudicii non perhibet ſe increpaturum damnaturumque reprobos, niſi propter bonorum omiſſionem, dicendo. Eſuriui & non dediſtis mihi manducare.

Deniq; hoc valde terribile eſt potiſſimū accedioſis. Nā ſi ſola omiſſio æterno igne punitur, vitioſa actio quid meretur? Si ſterilitas condemnatur, continuata impietas, fœda delectatio, affectuoſa peccati proſecutio, quàm dirè torquebitur? Id quoque penſandum, quòd ſunt quædam arbores quæ nullum fructum producunt, per quas ocioſi ac accedioſi ſignantur, de quibus Iudas Apoſtolus in ſua ait canonica, Hi ſunt in epulis ſuis conuiuantes ſine timore, arbores autumnales eradicatę, bis mortuę. Quibus competit illud Oſee. Radix eorum exſiccata eſt, fructum nequaquam facient. Et rurſus, Abiiciet eos dominus Deus meus: quia non audierunt vocem eius. Aliæ ſunt arbores fructum facientes, ſed inutilem, per quas deſignantur hypocritæ, de quibus loquitur Chriſtus, Receperunt mercedem ſuam. Vnde in Iob legitur, Laus impiorum breuis eſt, & gaudium hypocritæ ad inſtar puncti. Aliæ arbores fructum faciunt malum per quas notantur hæretici. quibus competit illud Apoſtoli, Impii proficient in peius, errantes & in errorem mittentes. Aliæ fructum proferunt bonum, per quas virtuoſi ſignantur. Circa hæc ait Chryſoſtomus

Marginalia: 1. Par. 29; Eccle. 2; Deut. 3; Eccl. 11; Pſa. 120; Ioan. 15; Mat. 25; E; Oſee. 9; Matt. 6; Iob. 20; 2. Ti. 3.

A mus eleganter, cum dicitur, Non faciens
fructum, adiicitur bonum. Officioſum e-
nim hoc eſt animal, ſcilicet hominē Deus
creauit, & naturalis eſt ei ex ercitorum in
ſtancia, otium verò innaturale. Obeſt.n.
inertia etiam cunctis corporis membris:
nulla autem tantùm vt animæ: ipſa nan-
que cum naturaliter ſit continuò mobi-
lis, otiari non patitur. Quàm fructuoſa
autē fuerit prædicatio pręcurſoris mox
ſubditur, *Et interrogabant eum turbæ, dicen
tes, Quid ergo faciemus?* i. Cùm tàm rigorosè
nos increpaſti, & tantùm nobis iniicet pe-
riculum, quod das conſilium euadēdi ma
la quæ cominaris? Turba hæc ſcilicet vul
gus, videns immobilem æquitatem, rigo-
roſiſſimam ſanctiſſimamq; vitam Ioānis,
B & ꝙ in omnibus nihil niſi eorum ſalutē
intenderet, verbis eius credidit, atque ex
eis vehemēter compuncta ac territa eſt:
Act. 2. idcirco petiuit conſilium, ſicut & in Acti
bus, Iudæi ex verbis Petri compuncti di-
xerunt Apoſ. Quid faciemus viri fratres?
Sed Fariſæi & ſcribæ nequaquā ita fece-
rūt, nec petierūt ex corde ſalutis cōſiliū,
ex quo patet ꝙ literati, & in ſua ſcīa glo-
riantes, difficilius corriguntur, quā idio-
tæ ac ſimplices: imò ſcioli illi ſapiētes in
oculis ſuis: frequenter irridāt idiotas qui
Ioan. 7. conuertuntur, quemadmodū apud Ioan-
nem doctores Iudæorum dixerunt, Nun
quid aliquis ex principibus credit in eū?
ſcilicet, in Ieſum Chriſtum, aut ex Fari-
ſæis, ſed turba hæc quæ non nouit legem,
C maledicti ſunt. *Reſpondens autem, dicebat il-
lis, qui habet duas tunicas*, hoc eſt, quodcun
que indumentum ſuperfluum, *Det non ha
benti.* i. indigenti, *Et qui habet eſcas* ſuper-
fluas, id eſt, quodcunque aptum pro ali-
mento ſiue ſit bladum, ſiue panis, vel ali-
quid *Similiter faciet*, hoc eſt, quod ſibi &
ſuis neceſſarium non eſt, pauperibus lar-
giatur. Non ſolùm caritas, ſed & ordo di-
ligēdi eſt in præcepto, vt homo ſuper om
nia diligat Deum, deinde ſeipſum, dein-
de proximos, ſecundū quod maius vel mi
nus ſibi coniuncti ſunt, aut maior eſt iō
eos amandi: iō debet homo primò ſibiipſi
neceſſaria miniſtrare, deinde quod ſuper
eſt, neceſſitati indigētibus communicare
ſecundū quod ſibi fieri rationabiliter vel
Deute. 6. let, ſi in ſimili eſſet penuria. Nam & frater
na caritas hoc requirit. Deniq; iſta verba
Ioannis attendenda ſunt valdè: imò & for D
midanda ac obſeruanda. Si.n. quod neceſ *Mat.* 25
ſitati ſuperfluit de veſtimento, cibo & po
tu, & ſimilibus, pauperibus eſt miſericor-
diter impartiendum ac dandum, quid in
diuino iudicio reſponſuri ſunt, qui tot ve
ſtimentis prætioſis ſeu curioſis, nō neceſ-
ſariis abūdant, qui tot ferculorum gene-
ra ſibi quotidie parāt, qui tantā ſibi pecu
niā aggregāt. Pauperibus verò permodi-
cū, & nō niſi ſiccū panē impēdunt? Quòd
ſi de patrimonio proprio, ſeu poſſeſſione
propria ſic agere tā impiū eſt, atq; damna
bile, quis eloqui queat quā ſacrilegū, ac
damnoſum cōſiſtat, de patrimonio crucifi
xi, de bonis eccleſiæ, quæ ſunt eleemoſy-
næ pauperū, pretioſa, curioſa, ſuperflua,
veſtimenta habere, delicatè ac ſplendidè E
epulari: pauperibus aūt parum, aūt nihil
præſtare, præſertim cū teſte beato Bern.
in Epiſtola ad quēdā canonicum, Quic-
quid de talibus bonis vltra ſimplicem vi
ctū & veſtitū tenetur, furtum eſt, ſacrile-
giū ac rapina: imò ſanctus Hieronymus,
de omnibus generaliter dicit, Quicquid
humano vſui neceſſarium eſt, pro vna tu-
nica, habendū eſt totū reſiduū ſuperfluū,
& pauperibus erogandum. Aliena.n. rape
re cōuincitur, qui ſuperflua retinere pro-
batur. Amb. quoq; & Baſilius aſſerūt ve-
ſtē, pecuniam, calciameatū, & alimentū,
quæ tibi ſuperfluunt, nec tñ pauperibus
tribuuntur, iniuſtè, & velut furto aut vi
ablata poſſideri, nec poſſidentis eſſe, ſed
ægenorum. ¶ Præterea finis corporalium
bonorum eſt, bonū ſpirituale, pręſertim F
vera felicitas vel ſaltem profectus in Dei
obſequio atque uirtutibus animæ, pro-
ut diuina lex præcepit. Bonitas autē me-
diorum ad finē, ex ipſo fine attēditur, ſi-
cut medicina in tantū eſt vtilis, inquan-
tū confert ad ſanitatē: quā ſi impediret,
mala, ſuperflua, & inutilis iudicaretur. In
tantū ergo bona corporalia, vt veſtis, ci-
bus ac alia reputanda ſunt licita, bona, at-
que utilia, inquantū proficua ſunt ad ſpi-
ritualem profectū, ad Dei obſequium, ad
vitā æternā, à quibus utiq; ſpiritualibus
bonis, abundātia corporalium impedit,
potiſſimū ſi quis eis plus vtatur quā ex-
pedit, ad hoc quòd anima Deo deſeruiat,
& eius præcepta cuſtodiat. Ideo quòd ne
ceſſitati ſuperfluit, egentibus dandum

A ſmus illud apoſtoli, Debemus nos firmio-
res imbecillitates infirmorum portare: &
non nobis placere, hoc eſt, quod alibi le-
Eccle. 29 gitur, Recupera proximum tuum. *Exiſti-
mante autem populo et cogitationibus omnibus*
ad baptiſmum Ioannis venientibus: imò
& alijs multis, *De Ioanne* ne pro an *Fortè ip
ſe eſſet Chriſtus* ad quod opinandum induce
bantur ex conſideratione mirabilium quę
Lucæ. 1. circa eius conceptionem & natiuitatē ac
ciderant, quia de ſenibus ac ſterili matre
angelo pręnuntiāte fuit exortus, & quia tā
ſtrictiſsimè atq; ſanctiſsimè vixit, itē pro-
pter prædicationis eius excellentiam, ac
baptiſmatis nouitatem & quoniam de ge
neroſa ſtirpe deſcendit. ſ. ſacerdotali, quæ
regiæ tribui communiter fuit admixta.
B Item, quia tunc apud Iudæos fuit publica
fama de Chriſti aduētu iam facto propter
Mat. 28 verba Symeonis & Annæ atque Magorū
& propter Herodis tyrannidem in infan-
tes, quorum omnium memoria iam reno
uabatur. Imo adhuc multi vixerunt, qui
illa audierant ſiue conſpexerant. Hæc intā
tū mouerunt Iudæos, quod etiam princi-
paliores de Ieruſalem miſerūt ſacerdotes
& Leuitas ad Ioannem, vt interrogarēt eū.
Ioan. 3. Tu quis es, ſicut in Ioanne habetur, *Reſpō
dit Ioannes, dicens omnibus*. Secreta nanque
cordis illorum ſpū ſancto reuelāte cogno
uit. Vel quod homines talia de ipſo opina
rentur ex præfatorum legatorū interroga
tione cognouit, ſeu aliundè percepit ſeu
perpēdit. *Ego quidē baptizo uos in aqua*, hoc
C eſt, corpora veſtra materiali elemēto in-
tingo, mentes aūt veſtras directè non pur
go, nec donis gratiæ orno, *Venit autem for-
tior me poſt me*. i. Chriſtus poſt me per nati
uitatem ex virgine matre mundum iſtū
intrauit, iamq; in proximo eſt vt poſt hāc
meā manifeſtationē ipſe vobis omnibus
manifeſtetur, per meam teſtificationē ac
demonſtrationem, & per propriā eius prę
Mat. 3. dicationem atque miracula, qui ſecundū
ſuam diuinitatem eſt fortior me infinitè,
tanquam Deus omnipotens, cuius immē-
ſa eſt poteſtas, ſecundū aſſūmptam quoq;
ipſius humanitatem, data eſt ei omnis po
teſtas in cœlo & in terra, maiorque fuit
& eſt virtus, dignitas, & perfectio eius, q̄
omnium creaturarum pariter acceptarū,
Ioan. 3. quia nō ad menſuram datus eſt ei ſpūs, &
quoniā humanitas eius perſonali ſeu hy-
poſtatica vnione vnita eſt uerbo, ita q; in D
eodem eſſe in quo verbum patris æterna-
liter eſt ſubſiſtens, ipſa quoq; à principio
incarnationis ſubſiſtat, *Cuius nō ſum dignus
ſoluere corrigiam calciamentorum eius*. Ad li-
teram loquebatur ſanctus Ioannes iuxta
cōem modū loquendi, quò aliquis volens
ſe alteri maximè humiliare, aſſerit ſe indi
gnum ferre, diſligare calceos eius. Vnde
glorioſus humiliſq; Baptiſta, quantùm ſe
Chriſto inferiorē ſenſerit plenè effari nō
valens, protulit verba hæc. In quò profun
diſſima eius patet humilitas, quia cū talis
ac tantus ab omnibus reputaretur, nō eru
buit ſe tantū publicè coram omnibus de-
primere, humiliare ac minorare. Vnde cla
reſcit, quod reputatione, reuerētia, ac lau
dibus hominū nullatenus flectebatur. At E
verò indignum ſe perhibet ad ſoluendum
corrigiam calciamentorum Chriſti, conſi
derando ſe ſecundū naturalia tantùm, &
quò ad id quod habuit à ſeipſo. Itemq; lo
quēdo, de dignitate abſoluta, qua aliquis
dicitur ad aliquid dignus ſimpliciter. In-
quantū verò plenus fuit tot cariſmatibus
ſpūs ſancti & mouebatur in omnibus ab
eodem, dignus fuit mereri ēt vitā ęternā:
præſertim loquendo de dignitate propor
tionis, vtpote ſecundū modū poſsibilita-
tis humanæ, ſecundū quem modum deuo
tus ſacerdos dignus eſt corpus & ſangui-
nem Chriſti conſecrare ac ſumere, alio-
qui excōicandum non eſſet, cū dicat apo-
ſtolus, Qui manducat & bibit indignè, iu 1. Cor. 11
dicium ſibi manducat & bibit. Rurſus ver F
ba Ioānis intelligēda nō ſunt quaſi Chri
ſtus vſus ſit calciamentis, cū & diſcipulis
quos miſit ad prædicandum prohibuerit
ea. Ipſe aūt cœpit facere, & docere: idcir-
co (vt dictum eſt) verbum Ioānis ſecundū
morem generalis prouerbij eſt ſumendū.
In tali nāque ſermone, ſenſus literalis eſt,
non ſemper ille qui immediatè per uerba
ſignatur, ſed interdū qui per ſimilitudinē
inſinuatur, aut per res uerbis expreſſas ſi-
gnificatur, ut cū in Ieremia & Ezechiele Iere. 31.
aſſeritur, Qui comederit uuam acerbam, Ezec. 18
obſtupeſcent dentes eius. Poſtremò, uer-
ba hæc à Gregorio, & Beda myſticè expo
nuntur, intelligendo per calciamēta Chri
ſti eius humanitatem, qua uerbi perſo-
na induta eſt: per pedem diuinitatem: per
corrigiam uerò hypoſtaticā unionē huma
nitatis

A nitatis cũ verbo, ſicq; Ioannes inſinuat ſe inidoneum atq; indignũ hanc vnionẽ plene exponere, quæ & angelicæ mentis capacitatem tranſcendit. *Ipſe vos baptizabit in*
Ioan. 4. *ſpiritu ſancto, & igni*. In Ioanne habetur, ꝙ Ieſus nõ baptizauit, ſed diſcipuli eius. Itaq; ſenſus eſt, Ipſe Chriſtus baptizabit vos per ſuos diſcipulos, ita ꝙ erit principalis baptizator. Rurſus Chriſtus baptizauit.i.intus à culpa animam lauit in ſpiritu ſancto.i.virtute, & gratia ſpiritus ſancti, videlicet gratiam ſpiritusſancti infundendo, per quam culpa aufertur, & anima decoratur: imò ſic trinitas tota ſeu Chriſtus ut Deus baptizat, ſed & diſcipuli Xpi & ſacerdotes eccleſiæ vſque ad præſens baptizant in ſpũ ſancto, videlicet virtute & gratia ſpũs ſancti, tanquam inſtrumenta-
B les baptizatores, mundatoresque baptizatorum inſtrumẽtaliter, cooperantes ad ſãcti ſpũs infuſionem culpæ deletionẽ & animæ iuſtificationẽ. Non aũt datur baptiſmus in ſpiritu ſancto, quaſi in forma baptiſmi ſufficiat exprimere ſpiritum ſanctum: imò ſic datur, In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti.

Ioan. 3. ¶ Sed cùm apud Ioannem dicat Saluator, Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei, cur ait præcurſor, baptizabit vos ſpiritu ſancto & igni, & non potius ſpiritu ſancto & aqua, cùm aliud non ſit renaſci, prout ibi accipitur, quàm baptizari? Et reſpondendum, quòd præcurſor nõ
C exprimit aquam, quoniam intendit aſſignare differentiã ſui baptiſmi, qui fiebat, in aqua, à baptiſmate Chriſti, atque excellentiam baptiſmatis Chriſti, idcirco non nominat elementum in quo fiebat, Vnde & ignem non ſumit pro ſolito igne materiali, imò ſecundùm Hie. per ignem intelligit ſpiritum ſanctum, qui igne ſeu caritate mentem inflammat ſicq; coniunctio, &, tenetur expoſitiuè. Chryſoſtomus, & Beda per ignem intelligunt tentationis, & tribulationis feruorem ſeu acerbitatẽ, quibus electi in hac vita purgantur, dicẽte apoſtolo, Quia per multas tribulatio-
Acto. 14 nes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Quidam per ignem caritatis feruorem intelligũt, ad quẽ ordinatur Chriſti
Iacob. 5. baptiſmus. Caritas.n.operit multitudinẽ pctõrum, & tanquã optimus ignis conſumit vitiorum rubiginẽ. Sunt qui per ignẽ D intelligunt ſenſibile atq; viſibile ſignum, in quo ſpũs ſanctus frequẽter dabatur baptizatis in primitiua eccleſia, vt Apoſtolis in igneis linguis, prout in Actis Apoſtolorũ de hoc plura leguntur. Acto. 2. Poſtremò nõnulli per ignẽ intelligũt purgatorii pœnã, in qua poſt hãc vitã purgantur qui cũ reatu diſcedunt: quẽadmodum Corintiis 1. Cor. 3. ſcribit Apoſtolus, Vniuſcuiuſq; opus quale ſit, ignis probabit. Et iterũ de purgãdo loquens, Ipſe (inquit) ſaluus erit, ſic tamẽ, quaſi per ignem, *Cuius uentilabrum in manu eius*. Per ventilabrũ, quod eſt inſtrumẽtum quo blada purgãtur paleas abiiciendo, ſignificatur iuſtum Chriſti iudicium, ſeu iudicandi poteſtas atque ſententia: quæ eſt in manu.i. in actu ſeu executione ſuæ iuſtitiæ, vel in poteſtate ac prom- E ptitudine eius quemadmodũ apud Ioannem Chriſtus inquit, Pater omne iudiciũ Ioan. 5. dedit filio, & iudicium iſtud cõpetit Chri- Filip. 2. ſto ſm quod Deus eſt per autoritatẽ primam ac principalem, ſed ſecundũ formã ſerui aſſumptam conuenit ei vt inſtrumẽtaliter exequenti ac iudici cõſtituto, quẽadmodum in Actibus Apoſtolorum Petrus teſtatur, Acto. 10 Ipſe eſt qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorũ & mortuorũ, *Et permũdabit*.i. perfectè purgabit *Aream ſuam*.i. militantẽ eccleſiã, in qua nunc ſimul miſcẽtur electi ac reprobi, ſicut ĩ area ſimul ponuntur frumentum & palea. Vnde & ſynagogæ loquitur Iſaias, Tritura mea, & filia Iſaiæ. 21 areæ meæ quæ audiui à domino, nuntiaui tibi. F Hanc per mundationẽ faciet Chriſtus plenè in die nouiſſimo, quando loco Mat. 25 & præmio ſeparabũtur boni & mali, quando etiam electi, qui tunc aliquid purgandũ habebunt, in igne conflagrationis purgãdi dicuntur, ſaltẽ illi qui tũc viui reperiũtur, atq; in illo igne morietur & cum aliis reſuſcitabũtur. Quotidiè demũ purgat Deus hãc areã tripliciter. Primò dũ per eccleſiaſticã cenſuram quidã de eccleſia ſacerdotali caſtigatione eiiciuntur. Secundò, dũ impii de hac uita tollũtur. Tertiò, dũ electi in vita præſenti per aduerſa ac aliis modis à ſuis emundãtur peccatis, *Et congregabit triticum*.i. electos, & virtuoſos, ſolidosque fructus eorum, *In Horreũ ſuum*.i. cœleſte ſuſceptaculum beatorum. *Paleas autem*.i. reprobos, mente inanes, inſtabiles

ſtabiles, omnique paſsionum ſeu concupiſcentiarum ac uitiorum impulſu, uolubiles, *Comburet*, i. incendet, ac puniet, nō cōſumet, *Igne inextinguibili*, infernali & æternali, de quo in fine dicturus eſt impiis, Ite maledicti in ignem æternum, de quo ſcri-
Iſai. 66. ptum eſt in Iſaia, Vermis eorum non morietur, & ignis eorū non extinguetur, Et
Iudit. 16 Iudith, Dominus omnipotens iudicabit in eis, in die iudicii uiſitabit illos. Dabit enim ignē & uermes in carnem eorū ut urant & ſentiant uſque in ſempiternū. In
Iob. 20. Iob quoq; de trāſgreſſore aſſeritur, Luet (inquiens) quę fecit omnia, nec tñ conſumetur. iuxta multitudinē adinuentionū ſuarū, ſic & ſuſtinebit. O quàm inſenſati, cæci & crudi mente ſunt infeliciſsimi amatores ſeculi huius, quibus iſta non ſa-
B piunt, nec terrorē incutiūt, ideo delectāt eos carnalia, & caduca, atque cū gaudio currunt ad inferos. Denique teſte Alberto ſuper Apocalypſim, damnati non tantùm affligentur corpore ab igne inferni, quantùm mente apprehendendo ſe ęternaliter in pœnis manſuros.

¶ Sed cùm tàm uariæ ſint pœnę prauo-
Pſal. 10. rum, ut dicat Pſal. Pluet ſuper peccatores laqueos, ignis, ſulphur, & ſpiritus procellarum pars calicis eorum: cur de ſolo igne inducit mentionē Ioannes? Et reſpōdendum ꝙ ideo, quoniam ignis punitio inter corporalia afflictiua eſt grauior, ſed & nomine ignis quæcunque magna pœna ſolet intelligi. Præterea, ò miſeri filii fallaciſsimi mūdi propriis uitiis penitus excæcati, cur de carnis nobilitate, de tēporaliū affluentia, de ſeculari potentia, de ini-
C quis factis ſuperbitis, gloriamini, uosq; iactatis? Cur pauperes & deuotos deſpicitis, cū ſacratiſsimus Chriſti Baptiſta uos cō-
Iere. 32. paret paleis, illosque tritico? imò & Ieremias propheta, vos cū illis cōputari & eſſe indigniſsimos reputans ait, Quid paleis ad triticū? *Multa quidem, & alia exhortans euangelizabat populo*, i. præter ea quæ dicta ſunt, beatus Ioānes alia quoque quāpluri ma documenta & hortamenta propoſuit
Marc. 6 populo, quorū unū hoc eſt, ꝙ in Matthæo fertur dixiſſe, Pœnitentiam agite, appropinquabit. n. regnū cœlorū. Itaq; ſicut de Chriſto ſcriptū eſt, quod multa alia fecit quæ ſcripta nō ſunt, ſic de præcurſore eius hic legitur, ꝙ multa ſalutaria uerba po-

pulo prædicauit, quæ non ſunt in ſcriptis D
redacta. *Herodes autem tetrarcha*. i. Herodes Antipas filius Herodis regis, ſub quo natus eſt Chriſtus, qui Antipas, cur Tetrarca non rex uocetur, ſuperius dictum eſt, *Cum corriperetur ab illo*, uidelicet Ioāne Baptiſta, *De Herodiade uxore fratris ſui*, id eſt, de hoc quod Filippi fratris ſui uxorem, nomine Herodiadē, filiam Arethæ regis Arabum duxit in coniugem, fratre eius uiuente, filiamque ex Herodiade ipſa habente, ſicque adulterium commiſit Hero- *Deut. 15.*
des atque inceſtum, quia ſecundùm legē non licuit uxorem fratris accipere, niſi illo defuncto abſque prole, *Et de omnibus malis quæ fecit Herodes*, quia non dubium, quin & multa alia grauia commiſerit ſcelera, qui præfatum facinus tàm enorme committere, & continuare non formidauit. Nā E
& unum peccatum mortale ſuo pondere trahit ad aliud & quò enormius fuerit, cò ad grauiora inducit, Facit. n. hominem à Deo plus deſeri, cuius auxilio homo priuatus, in profundum labitur uitiorū, fitq; inſenſibilis mente ad ea quæ Dei ſūt & ueræ ſalutis, ita quòd propria pericula nō aduertit, *Adiecit et hoc malum* quod ſequitur, *Super omnia* cætera ſua peccata quibus addidit iſtud, quaſi illa non ſuffeciſſent, uel adiecit, & hoc ſuper omnia. i. peccatum iſtud cæteris grauius, *Et incluſit Ioannem in carcerem*, quare & quomodo fecerit hoc, & qualiter decollauit Ioannem: plenè deſcri-
bit Matthæus & Marc. Vnde Lucas ſciens *Mat. 14*
hoc ſatis deſcriptum, rectè dimiſit, atque *Marc. 6.*
ad Chriſti geſta ac documenta euoluenda feſtinat.

F

PROSECVTIO RESIDVI Capitu.

Factum eſt autem cùm baptizaretur omnis populus.

ARTICVLVS. IX.

Factum eſt autem cùm baptizaretur omnis populus. Paulò ante oſtendit Euangeliſta quomodo teſtificatione Ioannis declaratus eſt Chriſtus hominibus, nunc deſcribit quomodo teſtimonio Dei patris & deſcenſu ſpiritus ſancti ſit manifeſtatus. Itaque cùm à Ioanne baptizaretur omnis populus, id eſt, quidam de quolibet genere Iudæorum, præſertim

uirilis

A uirilis ſexus. Non .n. perſonæ fœminei ſe
xus ab ipſo baptizatæ leguntur, *Et Ieſu ba*
ptizato à Ioanne, quod quomodo factum
Mat. 3. ſit, Mattæus & Marcus plenius recitant,
Marc. 1. ut ibi patet ac requirendum eſt, *Et orante*,
quòd Ieſus ſuſcepto baptiſmate, ſtatim
orauit, alii Euangeliſtæ non ſcribunt.

Orauit itaque Chriſtus non ob ſui in
digentiam, quia ſecundùm humanitatem
iam confirmatus fuit in bono, & quò ad
ſuperiorem animæ partem beatificè fruēs
Deo: ſed ad noſtram inſtructionem, & ad
noſtram ſubuentionem, imo pro noſtra
ſalute: quanquam Chriſtus aliquando o-
raſſe dicatur pro corporis ſui glorificatio
ne, accidentaliq́ue præmio, Itaque ſumpto
baptiſmo orauit Saluator. Primò ad in-
B nuendum, quod præces noſtræ non ſunt
Deo acceptæ, & meritoriæ, niſi à peccatis
mortalibus ſimus immunes, & caritate ac
gratia decorati. Caritas nanque uita eſt
animæ, ſine qua nec anima, nec actio eius
ſpiritualiter uiua eſt, Deoque placita. Iō
1. Cor. 3. dicit Apoſtolus, Si caritatem non habeā,
nihil ſum: ideo oportet primò à ſordibus
uitiorum lauari. Vnde cùm dominus per
Iſai. 1. Iſaiam dixiſſet, Cùm multiplicaueritis o-
rationes, non exaudiam, adiecit, Lauami-
ni, mundi eſtote. Secundò, ad innuendum
ꝙ gratia in baptiſmo, aliiſque ſacramen-
tis adepta, per orationes continuas indi-
get cuſtodiri, ne per culpam tollatur. Ter
tiò, ad innuendum, ꝙ in ſacramentorum
ſuſceptione, & ſtatim poſt hoc eleuanda
C eſt mens ad Deum, oratione ſeu gratia-
rum actione, Orauit itaque Chriſtus, ut
merito ſuæ baptizationis ſpiritualiter mū
daremur. Chriſtus autem in mundo con-
uerſans & comprehenſor quodammodo
fuit ſecundùm quod homo & uiator. Cō
prehenſor quidem, quantùm ad ſuperio-
res & intellectuales animæ ſuæ uires, per
comparationem earum ad increatum o-
biectum, uidelicet æternam ueritatem,
ſummamque bonitatem: uiator autem,
quantū ad inferiores animæ ſuæ uires, uel
ēt quātū ad ſuperiores uires per compa
rationem earum ad eſſe animæ, in qua ra
dicatæ fuerunt, itemque per comparatio
nem earum ad obiectum creatum. ſic nan
que paſſibilis fuit Chriſtus, etiam quò ad
uires ſuperiores aliquo modo, uidelicet
ratione ſubiecti earum. Chriſto ergo ho-
mini inquantùm fuit comprehenſor, cō- D
petebat orare pro aliis, ſed ut uiator, ora
uit utique & pro ſe.

Cur autem voluerit Chriſtus baptiza
ri, & quæ fuit forma baptiſmi Ioannis, itē
an baptizati baptiſmo Ioannis erant re-
baptizandi, de octo quoque generibus ba
ptiſmatis ſecundùm Damaſcenum, & de
quinque generibus baptiſmatis ſecundū
Gregorium Nazarenum, hoc loco præ-
tereo quoniam ſuper Mattæum inde lo-
cutus ſum.

Præterea quæri hic poteſt, quod ibi nō
tetigi, an ſcilicet Ioannes ſub eadem for-
ma uerborum baptizauit Chriſtum, qua
alios. De hoc nihil inueni conſcriptum,
arbitror, tn̄ quòd ſicut omnino alia fuit
ratio baptizationis Chriſti quàm aliorū: E
ſic in baptizatione Chriſti Ioannes vſus
non ſit communi forma baptiſmatis, quę
fuit ſecundùm doctores, Ego te babtizo
in nomine uenturi. Vnde in Actis Pau- Act. 19
lus teſtatur, Ioannes baptizabat populū
dicens, In eum qui uēturus eſſet, ut crede
rent, hoc eſt in Ieſū. Hinc acceptio baptiſ
mi Ioannis dicitur fuiſſe proteſtatio cre-
dendi in Chriſtum. Vnde patet quòd ta-
lis forma ad Chriſtum non congruebat
ſaltem uniuocè. Inſuper ſub qua forma
uerborū baptizauerit Chriſtum: uel, an
ſine forma uerborum baptizauerit puto
incertum *Apertum eſt cælum* non reali aper
tione, ſciſſione ſeu diuiſione cœleſtium
corporum, quæ incorruptibilia affirman
tur: ſed ſecundùm apparentiam quandā, F
quoniam tantus deſuper ſplendor ſuper
Chriſtum apparuit & deſcendit, ut cœlū
uideretur apertum ſeu reſeratum, ſicut &
tempore fulguris magni apparet. Rurſus
cum Deus in cœlis habitare & eſſe dica-
tur, tunc cœlum aperiri narratur dū Deus
per ſubiectam creaturam deſcendit, & ap
paret hominibus, nouo modo operans cir
ca eos, quemadmodum in Chriſti baptiſ
mo accidiſſe, mox ſubditur, *Et deſcendit ſpi*
ritus ſanctus corporali ſpecie ſicut columba in
ipſum. Itaque ſpiritus ſanctus uerus, incō Mat. 3.
mutabilis & incircunſcriptibilis Deus, ſe Marc. 1.
cundùm ſe, ſeu in propria natura nunquā Luca. 2.
mouetur, neque deſcendit: ſed dicitur de Ioan. 1.
ſcendiſſe, quia columba ipſum repræſen-
tans deſcendit, & ſuper Chriſtum man-
ſit, quia ſuper caput ipſius, ſedit, ſicut in
die

A die pentecoſtes ſedit ſuper apoſtolos in igneis linguis.i.per hoc quòd igneæ linguæ ipſum repræſentantes, eiusque gratiam figurantes ſuper apoſtolos conſederunt.¶ Cur autem in ſpecie columbæ ſpiritus ſanctus deſcenderit? Reſpondendum quia proprietates columbæ tàm ſpiritui ſancto apparenti, quàm Chriſto, ſuper quem apparuit, potiſſimum competunt. Ait enim Cyprianus in libro de unitate eccleſiæ, Eſt autem columba ſimplex & lætum animal, non felle amarum, nō mor ſibus ſæuum, non vnguĺ laceratione violentum. Hoſpitia humana diligere, vnius domus conſortium noſſe ſolent columbæ, cum generant filios ſimul ſedent, uolando quoque ſibi cohærent, communi
B conuerſatione uitam degunt, oſculo oris concordiam pacis oſtendunt. Itaque per columbam, bona ſimplicitas, ſpiritualeq; gaudium, ſuauitas, innocentia, concordia dilectio, unio deſignantur: quæ omnia ſpiritui ſancto cōueniunt, & aliqua horum ei appropriantur, uidelicet ſuauitas, dilectio, pax, gaudium. Denique ſpiritus ſanctus ſuper Chriſtum baptizatum deſcendit, non quòd tunc cœpit eſſe in eo, uel quòd gratia aucta eſt, ſed ad manifeſtandum excellentiam, dignitatem. & gloriā Chriſti, & ut Ioannes illas populo propalaret, præſtando quid uidiſſet, ꝙ & feciſſe
Ioan. 1. narratur in Ioanne, quo legitur. Teſtimonium perhibuit Ioannes, dicens, Quia uidi ſpiritum deſcendentem, & māſit ſuper
Ibidem eum Itemq;, Ego uidi, & teſtimoniū per-
C hibui, quia hic eſt filius Dei. Secundò, ut Ioannes Baptiſta de Chriſto & efficacia baptiſmatis eius plenius inſtrueret. Paulatim nanque proficere habuit in diuinorum notitia. Propter quod ait in Ioāne,
Ioan. 1. Ego neſciebam eum, ſed qui me miſit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Sup quē uideris ſpiritum deſcēdentem, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Tertiò, quoniā tunc potiſſimum decuit Chriſti innocentiam, puritatem & ſimplicitatem declarari, qn̄ ipſe ſe peccatoribus magis forinſecus in licitis conformauit. Qm̄ ergo tēpore ſuę baptizationis inter peccatores Ioānem acceſſit, ueſtimēta depoſuit, nudus manibus ſe ſerui ſuppoſuit, baptiſmū ab eo ſuſcepit, in quibus omnibus ſe peccatoribus conformauit: non tn̄ ut talibus: id-

circo tunc maximè decuit eius innocen- D tiam, ſanctitatem & ſinceritatē oſtendi, ꝙ per colūbæ deſcenſum, Ioannisq; prędicationem peractum eſt, ne Chriſtus pecca- Philip. 2 tor ut alij putaretur. Et quia tunc tantū ſe humiliauit, decuit eum tunc tam præclariſsimè ſublimari, ſicut & tempore paſſionis qn̄ ſe ſummè exinaniuit, per maxima miracula tunc facta, eſt clarificatus. Quartò, ad inſinuandum, ꝙ per Chriſti baptizationē data eſt aquis Vis purgatiua peccati, & ꝙ baptiſmate Chriſti baptizatis ſpiritus ſanctus infunditur, cœleſteque regnū aperitur. Chriſtus etenim ſua baptizatione, noſtrā baptizationem ſm̄ modū ab ipſo inſtitutum præfigurauit. *Et uox de cœlo facta eſt, Tu es filius meus dilectus.*¶ Vox iſta de cœlo facta aſſerit, quia E cœleſti uirtute in aëre eſt prolata. Siquidē ab angelo eſt formata in perſona Dei patris, quemadmodum in Ioanne Chriſtus dixit, Pater clarifica filium tuum. ubi mox ſubditur. Venit ergo uox de cęlo, dicens, Et clarificaui, & iterum clarificabo. Quo audito, turba aſſeruit tonitruum factum eſſe: alij dicebant, Angelus ei locutus eſt, Et ſecundùm expoſitores, illi alij ueritatem locuti ſunt, quia uidelicet in perſona patris angelus dixit hoc. Hinc in Chriſti baptiſmo dr̄, pater apparuiſſe in uoce: non quia in ea ſit uiſus, ſed quia auditus. Et conuenienter in uoce apparuit, ad pandendum, ꝙ dicendo genuit unigenitum filium ſuum, qui eſt uerbum æternū, ore patris æternaliter, intellectualiter F que prolatū. Itaq; dixit, Tu es filius meus dilectus, filius, utiq; cōſubſtantialis, coæternus, & coæqualis, nō minor, aut pura creatura, ut mētitus eſt Arrius ſceleratus. ¶ Deniq; pater Chriſtum ſecundùm diuinitatem nō minus diligit quàm ſeipſum, imò ſuperardētiſsimo, ſuperſuauiſſimo, penitusq; infinito diligit eū amore, cùm infinitæ ſit bonitatis ac pulcritudinis, & quia totū quod habet cōicat filio. Filius quoque infinitè diligit patrem, ſed & pater ac filius non minus diligūt ſpiritū ſanctū, & ille infinitè diligit patrē ac filiū. Pa Ioan. 3. ter quoq; ſeu tota trinitas diligit Chriſtū ſm̄ naturā aſſumptā, ut uerbo unitā magis quàm omnia ſimul creata, qm̄ maius bonum præſtitit ei, utpote hypoſtaticam unionem cum uerbo, & gratiā quodam-

A modo ſine menſura, *In te complacuit mihi*, Quemadmodũ pater diligit filiũ ſecundũ diuinitatẽ tm̃ ſicut ſeipſum, ſic tantã habet cõplacentiam in illo, ſicut in ſemetipſo, nẽpe ſuperbeatiſſimę trinitatis mutua cõplacentia eſt prorſus immẽſa, cum nil contrarietatis, nil defectibilitatis, aut imperfectionis cõſiſtat in eis, ſed vnaquæq; infinitæ ſit bonitatis, ſapiẽtiæ, pulcritudinis, ſanctitatis, omniſq; rõ perfectæ mutuæ dilectionis ac cõplacentiæ inueniaẽ in eis, uidelicet clariſſima intuitio, plena cõio, ſumma ſimilitudo, illimitata bonitas, ſimpliciterq́, infinita perfectio, volũtatis uerò nõ cõformitas ſolũ, ſed & unitas ſempiterna. Poſtremò in Chriſto ſecũdum humanã eius naturã, habet Deus pa-B ter ſeu trinitas cõplacentiam pręcipuam, imò maiorẽ q̃ in omnibus ſimul creatis, ſicut in obediẽtiſſimo filio, in quo nulla unquã extitit culpa, ſed qui à principio creationis animę ſuæ, adeo perfectiſſimè, affectuoſiſſimeq; adhæſit, oĩ quoq; gratia rum cariſmate pulcherrimè fuit ornatus. Inſuper patri in Chriſto ſecundũ humanitatẽ eius complacuit, quia uidelicet placuit patri tãta pietate, & gratia pręuenire aĩam eius, atque per Chriſti hominẽ ſeu eius humanitatẽ ſaluare omne genus hu-

Coloſ. 1. manũ. Propter quod ait Apoſtolus, Quia in Chriſto cõplacuit omnẽ plenitudinẽ inhabitare, & oĩa reconciliare per ipſum.

Iſa. 42 His uerbis cõſonat quod per Iſaiã pater ait de Chriſto, Ecce puer meus, ſuſcipiã

C eũ, electus meus cõplacuit ſibi in illo aĩa mea, dedi ſpiritũ meũ ſuper eũ. Poſtremò Auguſtinus in de cõſenſu Euangeliſtarũ diſſeruit, quod Mattæus ait dictũ à patre, Hic eſt filius meus dilectus, Lucas ãt, Tu es filius meus dilectus, ad eandẽ ſniam explicandã ualet. Vox.n. cœleſtis unũ horũ dixit, ſed Mattæus oſtẽdere uoluit ad id ualere uerba q̃ dicta ſunt, ut illis potius qui audiebãt, indicaret, ꝙ ipſe eſſet filius Dei. Non.n. Chriſto indicabaẽ quod ſciebat, ſed audiebant qui aderant. Propter quos ẽt ipſa uox facta eſt. Itaq; ſecundũ beatum Augu. alij quam Ioannes audierãt uocẽ illã, & forte ſecundũ Aug. ſimili modo eſſe dicendũ, ꝙ columbã quoq; uiderũt. Porrò, ego antequã uerba hęc legi, ita de iſta materia ſcripſi ſuper Mattæũ.

Mat. 3 Quæriẽ an ſolus Ioannes uiderit colũbam ſuper Chriſtũ deſcẽdere ſeu ſedentẽ, D an ẽt ipſe ſolus uocẽ patris audiuit, præſuppoſito, ꝙ Chriſtus uidit columbã, audiuitq; uocẽ præfatã, Ad quod reſpondi ibidẽ. De hoc nil legi, ſed apparet ꝙ ſic, aliter nõ indiguiſſet Ioannes teſtari populo, quemadmodũ uiderit ſpiritũ ſanctũ deſcendentẽ in Chriſtũ. Hoc ergo ibi opinatiuè locutus ſum, quod adhuc probabiliter dici poſſe opinor, quãuis ſancto Auguſtino cõtradicere non intendã: nec ſequiẽ quod uox illa formata ſit, ut pręſentes eã audirẽt, qm̃ facta non eſt ut Chriſto aliquid indicaretur. Nã facta eſt ꝑꝑ Ioannẽ, ut dictũ eſt, atq; ut ipſe populo ea quæ uidit & audiuit inſinuaret. Cõſequenter ponĩt ætas in qua Chriſtus ſuſcepit baptiſmũ. *Et ipſe Ieſus erat incipiens*. i. fieri incipie E bat, *Quaſi annorum triginta*, Iam.n. & uiceſimumnonũ annũ compleuit, triceſimum que incepit, habens de illo tredecim dies ſecundũ expoſitores cõiter, qui ẽt aſſerũt eũ illo die baptizatũ quo & tribus magis oſtenſus eſt. ſ. tertiodecimo die à ſua natiuitate. Hinc Euãgeliſta ait, quaſi annorũ triginta, quia de triceſimo anno modicũ habuit: uel quaſi dicit hic ueritatem, quia annũ triceſimum uerè incepit, & taliter exponẽtes aſſerunt Chriſtũ pręadicaſſe tribus annis cũ medio, quanuis in computatione medij anni accipiãt partẽ pro toto. Veruntñ Aug. atq; Chryſoſtomus aliter exponũt, hoc modo, Ipſe Ieſus erat triginta annorũ incipiens, quaſi. ſ. trigeſimũ primũ ætatis ſuæ. Dicũt nanq; ꝙ Chriſtus F tũc fuit plenè triginta annorũ, & de triceſimo primo ãno habuerit tredecim dies: itẽ, ꝙ pręadicauit duobus annis cũ medio. Prima tñ expoſitio eſt conſonantior textui, cõiusque tenẽ. ¶ Quęritur, cur Chriſtus tãdiu diſtulit manifeſtari, baptizari, prædicare, & miracula perpetrare? Et reſpondendũ, ꝙ ideo, qm̃ ætas illa perfecta & uirilis uocatur, in qua ſenſus & intellectus uigent in homine, roburq́; corporis, idcirco doctoribus & prædicatoribus cõpetit, nec oportet differre diutius, ne tempus ad fructificandũ alijs congruũ minus utiliter expendaẽ. Vnde Ezechiel triceſimo ætatis ſuæ anno orſus eſt uaticinari Ezec. 1.
& loqui ad populũ, quo ẽt anno Dauid cępit regnare, & Ioſeph Aegypti cõſtitutus 1. Re. 3. Gene 41
eſt princeps. Nec obeſt quod Ieremias, & Iere. 1.

Daniel

A Daniel in recētiori ætate prophetare cœ-
Danie.1. perunt, qm̄ gratia Dei cōi lege nō coarta
tur, nec operatio miraculoſa ad cōem imi
tationē trahenda eſt, id quoq; quod rarò
cōtingit, nō eſt lex eccleſiæ, ſm̄ Greg. Na
zanzenū, quia nec una hyrundo uer ſta-
tuit. Xp̄s āt docuit qđ cōitatem aſſequi.
decet. Vnde & ideo tādiu diſtulit iſta, ut
nos ſuo exēplo inſtrueret, omnē uanita-
tē, pompā, præcipitationē, iactantiamq́ue
uitare, ne ante debitū aut congruū tēpus
procedamus ad publicū, uel docere alios
præſumamus. Tot ergo annorū extitit Ie
ſus tp̄e baptizationis, *Vt putabatur filius
Ioſeph*, i. quod ſeu qñ adhuc æſtimabatur
naturalis filius ipſius Ioſeph, quem puta-
bāt cognouiſſe Mariā, & ex ea Ieſum ge-
B nuiſſe, ſed ex iſto tp̄e per teſtimoniū de-
ſuper factū & per prædicationē Ioānis, de
inde per uerba, & opera Ieſu cœpit patere,
& cōprobari, q̄ pluribus ꝙ Ieſus eſt Chri
ſtus in lege promiſſus, & per conſequens
Iſa.5. ex uirgine natus iuxta quod Iſaias prædi
xit, Ecce uirgo concipiet *Qui fuit Heli*. i.
Matth.1. qui Ioſeph fuit filius Heli. Sed uř contra
rium, quia apud Mattæū dř filius Iacob.
Ad quod reſpondetur, ꝙ fuit filius Iacob
Deut.25 uerè ſecundùm carnalem propagationē,
ſed filius Heli ſecundū legis inſtitutio-
nē. Heli nanq; accepta cōiuge, mortuus
eſt abſq; prole, ideo frater eius Iacob iux
ta legis præceptū ſumpſit cōiugem illius
in uxorē, ut fratri ſuo defuncto ſemē ſeu
prolē procuraret, genuitq; ex ea Ioſeph,
C qui ſecundū legē uocatus eſt filius Heli,
qm̄ lex præcepit, ut fratre uxorato ſine li
beris defuncto, frater eius ſeu ꝓpinquus
uxorē eius acciperet, filiumq; ex ea natū
defuncto aſcriberet, ne nomen eius dele-
reř ex Iſrael. De hoc & aliis multis quæ
hoc loco & in uariis huius uoluminis lo
Matth.1 cis poſſent induci, prætermitto, quia ſup
Mattæū plura inde conſcripſi. *Qui fuit Ne
rim*. qui Salathiel fuit filius Neri. Circa
quod quæritur, quó uerum ſit hoc, cū in
Mattæo Salathiel dicatur filius Ieconiæ?
Dicendū, ꝙ Ieconias fuit naturalis pater
iſtius Salathiel. Neri autē fuit pater eius
legalis, ſeu per adoptionē actiuā. *Qui fuit
Nathā*, *Qui fuit Dauid*. i. Nathā fuit filius
Dauid. Qualiter hoc intelligendū ſit, &
de quo Nathā iſtud dicatur diffusè ac dili
genter proſecutus ſum ſuper Mattæum.

Porrò à Salathiel uſq; ad Dauid fue- D
runt reges quos Lucas nō ponit, ſed Mat
tæus. Lucas verò perſonas priuatas cōme
morat. Mattæus. n. uerſatur principaliter
circa Chriſti regnū ſeu regiā dignitatem.
Lucas uerò circa ſacerdotium eius. Inſu-
per à Dauid uſq; ad Abrahā Lucas aſcen
dendo, & Mattæus ab Abraham uſque ad
Dauid deſcendendo, eaſdem perſonas &
ſub eiſdem nominibus exprimunt, unde
de expoſitione huius particulæ textus, ſa
tis ſuper Mattæum dictum exiſtimo, *Qui*
ſcilicet Seruch *Fuit* filius *Ragau*. Iſte Ra-
gau in tranſlatione Hieronymi dicitur
Reu, ut in Geneſi patet, *Qui* ſcilicet Sale
Fuit filius *Cainam*, *Qui fuit Arphaxat*, id eſt,
qui Cainam fuit filius ipſius Arphaxat. *Gene.11.*
Contra iſtud uidetur quod in Geneſi B
legitř, Arphaxat genuiſſe ipſum Sale, nec
Cainā exprimitur ibi, nec interponitur.
Idem quoque habetur in libro Paralip. *1.Par.1.*
Cur autem Lucas ponit Cainā inter Ar-
phaxat & Sale. Ad quod ab aliquibus re-
ſpondetur, quòd Arphaxat adhuc uiuens
adoptauit nepotem ſuum Sale, ideoq; e-
ius filius appellatur: ſicque Cainam fuit
naturalis præfati Sale. Alii putant, quòd
Sale fuit filius adoptiuus ipſius Cainam,
& naturalis filius ipſius Arphaxat. Itaq;
in hoc omnes cōcordant, quòd unus iſto
rum duorum fuit pater naturalis iſtius
Sale, alter autem pater eiuſdem legalis
ſeu actiuè adoptatiuus. Septuaginta ve-
rò interpretes ponunt hunc Cainam in F
ter Arphaxat & Sale, quorum tranſlatio-
nem ſequitur Lucas, quia ſuis tēporibus
tota eccleſia ea utebatur, *Qui* ſcilicet Sem
Fuit filius Noe, quem Sem Hebræi putant
fuiſſe Melchiſedech, & quòd uixit uſque
ad tempora Iſaac. Nam in Geneſi ſcribitř
Sem uixiſſe annis ſexcētis, propter quod *Gen.11*
(ut dicunt) Melchiſedech dř fuiſſe abſq;
patre & matre, non quia non habuit, ſed
ob nimiam eius ſenectutem, & quia ſcri
ptura parētes eius ſub nomine Melchiſe
dech nō deſcribit, *Qui fuit* filius *Noe*, *qui
fuit Lamech*, Iſte ē Lamech deſcēdens de
ſtirpe Seth, ut patet in Gen. Fuit aūt alter
Lamech de genere Cain, qui & interfecit *Gen.5.*
ipſum Cain, & bigamiā incepit, queādmo
dū fertur in Gene. *Qui* Lamech *Fuit* filius
Matuſalē. Iſte Matuſalē oibus ſenior fuit, *Gen.4.*
quoniā uixit annis noningētis ſexaginta

A nouem obiitque ante diluuium anno eo dē quo inundauit, ſecundùm Hieron. *Qui* Matuſalē *Fuit* filius *Enoch*, de quo Iudas ſcribit in ſua canonica. Prophetauit āt de his ſeptimus ab Adā Enoch. Vnde patet, ꝙ ſeptimus fuit poſt Adā per deſcenſum à Seth. ¶ Quocirca quæri pōt, quia ſi Enoch ſeptimus fuit ab Adā, uidetur Noe decimus extitiſſe: ſiquidē inter Enoch & Noe fuerūt Matuſalē & Lamech, ſed Petrus apoſtolus in ſua canonica dicit Noe fuiſſe octauum, ſic.n.legitur, Deus octauum Noe præconem iuſtitiæ cuſtodiui? Et reſpondendū, ꝙ Enoch dr̄ ſeptimus ab Adā per incluſionē utriuſq; extremi, uidelicet tā ipſum Adam, quàm Enoch con numerādo. Noe uerò octauus per excluſionē utriuſq; extremi. Iſte eſt Enoch, de quo ſcriptum eſt in Eccleſiaſtico, Enoch tranſlatus eſt in paradiſum, ut det gentibus ſapientiā. Itemq;, Nemo natus eſt in terra qualis Enoch. Et in geneſi, Ambulauit Enoch cū Deo. & non apparuit, quia tranſtulit illum dn̄s. Deniq; ipſe eſt qui cū Helia uenturus eſt & prædicaturus cō tra Antichriſti fallacias, quemadmodū in Apocalyſi prædicit Ioannes. Cuius beatiſſimi Enoch præconia in lib. Sapiētię, & ad Hebræos plenius cōtinentur. *Qui* Cainam *Fuit* filius *Enos*. Iſte eſt alius à Cainam ſupra dicto, *Qui* Enos *Fuit* filius *Seth*. Iſte Enos fuit homo magnæ deuotionis. Vnde in Geneſi habetur, Iſte cœpit inuocare nomen domini, quod non eſt intelligendū quaſi pater eius Seth & Adā nō inuocauerint Deū, ſed quia Enos cū præcipua deuotione coluit Deum, *Qui* ſcilicet Seth *Fuit* Filius *Adam*. Vnde nato Seth, dixit Eua, Poſuit mihi Deus aliud ſemē pro Abel quem occidit Cain, ut patet in Geneſi, *Qui* ſcilicet Adam *Fuit* filius *Dei*, non ita, ſicut, ipſe fuit pater Seth, qui non fuit Dei filius naturalis, cum hoc Vnigenito Dei ſit propriū, ſed fuit filius Dei ratione creationis, & qm̄ manibus Dei de limo terræ plaſmatus eſt quantū ad corpus, quantū uerò ad animam factus eſt ad imaginem & ſimilitudinem Dei. Vnde & filius eius per ſimilitudinem imitatiuam uocatur, qm̄ intellectualis, rationaliſque creatura, quò creatori extat ſimilior, eò plus competit ei nomen & ratio filij: quā tum ad Deum, iterum fuit filius Dei per

1.Pe.2

Eccl.44.

Eccl.49.

B

Gene. 5.

Gene.4.

C

Ibidem.

gratiā adoptionis, tanquā prędeſtinatus. D Quanuis.n.tranſgreſſus ſit, tn̄ pœnituiſſe atq; deinceps uirtuoſè vixiſſe, nō dubitatur. Vnde & in Ioſue maximus dr̄: ait nāque ibi ſcriptura. Adā maximus ibi ſitus eſt, hoc eſt, ſepultus in ſpelūca, videlicet duplici, in qua Abrahā quoq;, Iſaac & Iacob ſepulti ſunt. ¶ Circa pręhabita quęritur, cur Lucas generationē Chriſti deſcribit à poſterioribus aſcendendo. Mattæus vero à prioribus deſcendendo? Et reſpondendū, ꝙ Lucas tractat de Chriſti generatione quodāmodo ſpirituali, & prout per eā ad Deū reducimur. Propter quod incipit ſtatim poſt Chriſti baptizationē, quia in baptiſmo ſpiritualiter regeneramur, atq; ad Deum reducimur. Talis aūt reductio ſeu regeneratio ſit per gratiā aſcendendo. Mattæus uerò tractat de Chriſti generatione & genealogia, ſecūdū ꝙ per carnis aſſumptionē deſcendit ad nos, qđ factū eſt per carnalis propagationis deſcē ſum. Hinc quoq; Lucas plures perſonas ponit inter Ioſeph & Abrahā, q̄ Mattęus, quia triplices patres inducit, videlicet naturales ac legales & adoptiuos. Etenim filiatio adoptiua ſpiritualis cenſetur. Mattæus verò nō niſi carnales, ſeu naturales patres cōmemorat. Inſuper Lucas non ſiſtit in Abrahā ſicut Mattæus, ſed aſcēdit vſq; ad Adā: quia per Chriſtū ad Deū reducti ſunt, quicunq; à principio mūdi ſaluati ſunt, quia oportuit eos aliquo modo habere fidē de Chriſto, uidelicet explicitè ſiue implicitè. Ex his demū redditur ratio, cur Lucas in generatione quā texit, nullā interſerit fœminā, cum tn̄ Mattæus F quaſdā admiſceat, ſcilicet Thamar, Ruth & Berhſabee. Mattæus quippe carnalem Chriſti ad nos deſcenſum determinat, in quo mulieres concurrūt. Lucas aūt de generatione iſta pertractat, ſecundū quod ꝑ eam ad Deū aſcēdimus, quē aſcenſum mulieres impediūt magis q̄ iuuāt. Hinc rurſus Mattæus deſcribēdo Xp̄i generationē, in oībus vtit̄ verbo hoc, genuit. Lucas āt uerbo hoc, fuit, quia Mattęus nō ponit patres & filios, niſi ſm̄ uerā ac realē generationē, dēptis Ieſu & Ioſeph quò ad ſe inuicē cōparatis. Lucas uerò ponit nō ſolū patres per carnalē generationē, ſed ēt patres legales & adoptiuos, Deniq; (qm̄ teſte Apoſtolo) non prius quod ſpirituale,

Ioſue 13

E

ſed

A ſed quod animale, deinde quod ſpirituale. Mattæus qui deſcenſum Chriſti ad nos per carnalem deſcenſum deſcribit, conuenienter Euangeliũ ſuum à Chriſti generatione exorſus eſt. Lucas autem qui ſpiritualem aſcenſum prætendit, Chriſti genealogiam ſcribere cœpit poſt deſcriptionem baptiſmatis eius, volens oſtendere, quomodo per Chriſtum efficimur filij Dei, quod agitur per baptiſmum.

ELVCIDATIO CAP. IIII.

Ieſus autem plenus ſpiritu ſancto, regreſſus eſt à Iordane.

ARTICVLVS. X.

B CONſequenter proſequitur Euangeliſta opa Chriſti, & primò quõ maieſtatem ſuam declarauit, ſuperando diabolum. *Ieſus autem plenus ſpiritu ſancto, regreſſus eſt à Iordane.* Multi ſunt gradus plenitudinis ſpiritus ſancti ſeu gratiæ eius. Nam & Ioãnes Baptiſta dicitur ſpiritu ſancto repletus in vtero matris: & de apoſtolis legitur, Repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto: & poſtea de Stephano ſcriptum eſt, Cum eſſet Stephanus plenus ſpiritu ſancto. (Act. 1. Act. 7.) Itaque una eſt plenitudo ſpiritus ſancti, ſeu gratiæ quæ dicitur plenitudo proportionis ſeu comparationis, ſecundùm quam dicitur aliquis plenus gratia uel ſpiritu ſancto, quantùm ad ſuam pertinet menſuram ſiue ætatem, vel com-
C paratione aliorum. Alia dicitur plenitudo ſufficientiæ, qua aliqui dicunt apoſtolos & Stephanum atque conſimiles fuiſſe repletos ſpiritu ſancto. Veruntamen quoniam tales fuerunt uiri heroici atque perfecti, etiam quantùm ad opera ſupererogationis, per obſeruantiam conſiliorum præcipuam, videtur illorum plenitudo dicenda plenitudo abundantiæ. Alia eſt autem plenitudo prærogatiuæ, quæ fuit in uirgine benedicta, cui dictum, Aue gratia plena: hæ plenitudines accipiunt augmentum durante hac uita, quia & uirgo glorioſa profecit quotidie in caritate & gratia, cæteriſq; uirtutibus. (Luc. 1.) Quarta verò ponitur plenitudo ſuperabũdantiæ, qua Chriſtus ut homo fuit plenus ſpiritu ſancto, omniq; gratia, dono & uirtute ipſius. Deniq; in tm̃ fuit plenus ſpiritu ſancto & donis ipſius, quod tota animæ ſuę capacitas fuit repleta, ita quod in habitu gratiæ ac uirtutum nunquam profecit, ut de- D claratũ eſt clarius articulo ſeptimo. Hęc autem plenitudo propria eſt Chriſto homini cui datus eſt ſpiritus nõ ad mẽſurã, videlicet qua datus eſt alijs, ut in Ioanne fertur. Quæritur, an Chriſtus ſecũdùm diuinitatem, ſeu ut uerbum æternũ, fuit plenus ſpiritu ſancto? Et reſpondendũ, ꝙ ſecundùm Damaſcenum, cæteroſq; theologos, (Damaſc.) quælibet diuina & increata perſona eſt in alia per circumínceſſionẽ, ita ꝙ pater totus eſt in filio & ecõtra, ſimiliter ſpiritus ſanctus eſt totus in patre & filio, pater quoq; & filius in ſpiritu ſancto. Nã & quælibet diuina perſona eſt incircumſcriptibilis & immenſa. Itaque iuxta hũc ſenſum dici poſſet Ieſus, ut Deus plenus ſpiritu ſancto, ita ꝙ ſpiritus ſãctus totus, & plenè omnino in ipſo eſt. In rõnalibus E uerò creaturis dr̃ ſpiritus ſanctus eſſe per dona ſua. Vnde ſicut illis dari aſſerit̃, quibus gratiæ ſuæ munera infundũtur, ſic illi feruntur pleni ſpiritu ſancto, qui eius gratia & uirtute infuſa replentur. Itaque Ieſus baptizatus à Ioanne diſceſſit regrediẽs à Iordane in quo fuit iam baptizatus. *Et agebatur in ſpiritu* hoc eſt, à ſpiritu ſancto inducebatur ſeu mouebatur. *In deſertum*, hoc eſt, in ſolitudinẽ quæ eſt aptiſſimus locus ad illa exercitia, propter quæ Chriſtus deſertum ingreſſus eſt. Itaque agi ſumitur hic eo modo quo ad Romanos ait Apoſtolus, (Rom. 8.) Quicunq; ſpiritu Dei aguntur, id eſt, mouentur, reguntur, ſeu diriguntur, hi filii Dei ſunt. Præterea, Chriſti humanitas fuit inſtrumentũ ſeu F organum ſpiritus ſancti, imò totius ſuper beatiſſimæ trinitatis in opere indiuiſæ operantis per illam, præſertim tamen dr̃ fuiſſe inſtrumentum uerbi à quo fuit aſſumpta. Vnde ſicut corpus noſtrum eſt inſtrumentum immediatum, animatum, coniunctum & propriũ animæ noſtrę, ſic (Matt. 4. Ioan. 11) Chriſti humanitas fuit uerbi aĩatum, unitum, immediatũ ac proprium inſtrumentũ. Idcirco Chriſtus ut homo in oĩbus agebatur, ſeu mouebatur à uerbo æterno, ſeu a ſeipſo ſecundùm quod Deus eſt. Itaque agebatur à ſpiritu in deſertum quod fuit inter Ierico & Ieruſalem, *Quadraginta diebus*. i. tot diebus ibidem ſpũ agente permanſit. Loquitur aũt Lucas de die

A naturali quæ noctem includit. Eſt.n.ſpatiū vigintiquatuor horarū. Mattæus verò loquēs de die artificiali ait, ꝙ Xp̄s fuit ſeu ieiunauit in deſerto quadraginta diebus & totidē noctibus de quo ēt die ait Saluator, Nōne duodecim ſūt horę diei? *Lucæ 2.*

¶ Circa hæc multa ſunt intuēda. Primò, cur Xp̄s qui peccare nō potuit nec publico impediri à bonis, nec ſolitudine adiuuari, ingreſſus eſt eremū: Et rn̄dendū, qđ Xp̄s, non ſolū voluit oēm perfectionē implere, ſed inſuper diuerſas ſpecies gradus & modos perfectionis pfectæ cōuerſationis oñdere, & docere. Hinc in pueritia cū matre, & eius miniſtro moratus eſt: fuitq; ſubditus eis vt cōuerſationē ſub obedientia ſpūalis p̄ris, ſeu matris exēplariter de B mōſtraret, & efficaciter approbaret. Deinde ingreſſus eſt ſolitudinē, vt eremiticę ac Anacoriticæ vitæ p̄beret exēplū & ſolitariā vitā opere cōmendaret. Secūdò, vt inſtrueret nos, qđ ad pn̄iam peragendā contēplationiſq; apicem adipiſcendū, ſolitarius prçcipuè cōferat locus, p̄ſertim deſertū in quo ſenſualiū delectationē deſūt obiecta, vt ſupra plenius dictū eſt, vbi oſtēdebatur, cur Ioānes Baptiſta ad deſertū cōfugit, tertiā cauſam tangit Euange. Mattæus, dicendo, Ductus eſt Ieſus in deſertū, vt tentaretᷣ à diabolo. Sed nōne, & extra deſertū quiuit tētari? Cur ergo hoc ait Mattęus, niſi vt innuat ꝙ Ieſus ꝓpter certas cauſas voluit ſingulariter, hoc eſt acerrimè atq; fortisſimè tētari à demone C & quaſi manu ad manū cōtra eū confligere? Quartò, ingreſſus eſt deſertū ꝓtinus poſt baptiſmū teſtimoniūq; Ioānis, imò poſt tā ſublime teſtimoniū Dei patris ac ſpūs ſancti de ipſo, vt formā præſtaret vitādi laudē humanā, & oēm gloriā vanā, quatenus & nos laudati, aut honorati, q̄ramus latere, & optemus neſciri. Quintò poſt baptiſmū ſtatim introiit eremū, volēs docere ꝙ nunc potisſimū debemus cuſtodię cordis inſiſtere, profectuiq; ſpūali vacare, cū aliquā ſpecialē à Deo purificationē & gratiā ſortiti fuerimus, ne Deo ingrati reddamur, & tātò grauius offendamus, quò ampliorē paulòante miam cōſecuti eramus, penſantes illud Apoſtoli, Impoſsibile eſt eos qui ſunt illuminati, & guſtauerunt donum cęleſte & prolapſi ſunt, rurſus renouari ad pn̄iam In qua auctoritate impoſsibile pro difficili ſecundū D vnam expoſitionem accipitur. Ioannes quoq; in Apocalipſi, Tene (inquit) quod habes, ne alter accipiat coronam tuam. Sextò, vt in ſolitudine pro noſtris peccatis corpus ſuum abſtinendo affligeret, atque in aliis ſe actibus ſatisfactoriis exerceret. Puto equidē ꝙ ibidem mundi peccata copioſè defleuerit, & pro noſtra ſalute iugiter preces fuderit *Et tētabatur à diabolo* Secundùm Orig. toto tempore quadraginta dierū illorū tentabatur, & quæ fuerint tentamenta, neſcimus: quę iō hoc loco forſitan prætermiſſa ſunt quia maiora erāt q̄ vt literis crederētur. Verumtn̄ verbū hoc Origenis piè accipi debet, præſertim cū beatisſimi Euāgeliſtæ Mattęus & Luc. tres tētationes quas ibi paſſus eſt Chriſtus cōmemorēt. Baſilius quoq; ſentire videtur, ꝙ cōpletis quadrag. dieb. ieiunii, ſit tētatus. Ait nanq; Xp̄s per quadragenā intētatus manſit. Nouerat.n. diabolus ꝙ ieiunabat & nō fameſcebat, ideoque nō audebat accedere & iſtud Euāgelicæ veritati magis conſonū reor, quia in Mattæo dr̄. Cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. Et accedēs tētator dixit. Vnde apparet, quod conſummato ieiunio, & viſa fame ipſius, tētator aggreſſus ſit eū. Hinc aliqui expoſitores affirmāt quòd eſuries Chriſti fuit diabolo tentandi occaſio.

Heb. 6. *Apoca. 2.* *Matt. 4.* *Matt. 4.*

E ¶ Deniq; ſicut ꝓ noſtra ſalute vnigenitus Dei dignatus eſt incarnari, circuncidi, baptizari, & crucifigi, ita etiam & tentari. F Primò, vt nobis virtutē & gratiā triūfandi in oī tentatione promereretur. In omnibus nanq; quæ egit ac pertulit, nobis promeruit. Secūdò, vt nos ad ſuſtinenda omnia tentamenta animaret & prouocaret. Mēbra quippe & famuli domino ſuo capiti debent libenter, & proportionabiliter conformari. Tertiò, ne quis fidelium in tentationibus quātumlibet grauibus cōſtitutus puſillanimitate deiiciatur, aut à Deo ſe ſuſpicetur relictum, dū & vnigenitus Dei grauiter eſt tentatus. Quartò, vt formam reſiſtendi atque vincendi nobis moſtraret. Vnde in qualibet tentatione ſcripturam obiecit diabolo, Quintò, vt poteſtatem tentatoris debilitaret, noſque ab omni tētatione erueret ¶ Inſuper in hoc potisſimum incomprehenſibilem

ſuam

A ſuam dignationem & humilitatē oſtēdit,
quod à dæmone tentari dignatus eſt, ita
vt duceretur, ſeu aſſumeretē à diabolo de
loco ad locū. Itaq; i omni tētatione Xp̄m
fiducialiter inuocemus, vt virtute, & meri
to ſuæ tētationis nos roboret ſuperareq;
Heb.2. faciat: quia & Apoſtolus loquitur ad He-
bræos, Debuit Xp̄s per oīa fratribus aſſi-
milari, vt miſericors fieret & fidelis ponti
fex ad Deū. In quo.n. paſſus eſt ipſe & tē-
tatus, potēs eſt eis qui tētantur auxiliari.
Chriſti ergo dignationē & humilitatē ſe-
ctemur omni indignatione ſuperbię refu
tata. *Et nihil manducauit in illis diebus,* hoc
eſt, intra quadraginta hos dies nullū ſum
pſit corporeū alimentū. Nō ergo ieiuna-
uit vt nos, qui quotidiè ſemel reficimur.
B Quòd aūt cōtra diabolū dimicaturus vo-
luit primò abſtinere, patefecit, qđ volēti
bus dæmonē tētamēta proſternere, opus
ſit carnē ſuā à uoluptatibus guſtus & ta-
1.Cor.9. ctus abſtrahere, quēadmodū ait Apoſto-
Galat.5. lus, Caſtigo corpus meū, & i ſeruitutē re-
digo. Et rurſus, Qui aūt sūt Xp̄i, carnē ſuā
crucifixerūt cū uitiis & concupiſcentiis:
¶ Pręterea, deſertū aptiſſimus locus eſt pę
nitendi, orandi, & contēplandi, & hoc or-
dine quodam qm̄ abſtinendo perducitur
homo ad gratiam orationis deuotæ: per
orationē uerò ad gratiā cōtēplationis ſin-
ceræ, atq; per tria hęc ad aliorū inſtructio
nē, prędicationē gubernationē, aptiſſimus
redditur, ut ſic gratiam, ſapientiam & fer-
uorem, quos in abſcondito deſuper ſum-
Iſa.42 pſit, aliis per ignea atque idonea uerba cō
municet & proponat. Vnde Chriſtus mox
C aliis prędicaturus ad nos exemplariter in
ſtruendos, primò in ſolitudine, ieiunio,
orationi, & cōtēplationi uacauit, inſtruēs
aliorum rectores, prædicatores, prælatos,
ut in primis ſeipſos in prędictis exercitēt,
ſicq; ſanctè cōuerſando mereantur à Deo
gratiam efficaciter prædicandi ac fructuo
sè regēdi, ut. ſ. uerba quæ proferunt, nō ex
arido corde, ſed ex guſtu interno, ex cari
tatis ardore, ex ſpirituali experientia pro
Pſ.144. fluant, iuxta illud Pſalmiſtæ, Memoriam
abundantię ſuauitatis tuæ eructabūt, *Et cō
ſummatis illis eſuriit,* hoc eſt poſt quadragin
ta dierum finem Chriſtus ſtatim famem
perpeſſus eſt, & forſitan magnam ad profe
ctum & commodum noſtrum. Nā ea quæ
propter nos paſſus eſt in abundantia, paſ-
ſus eſt ex magnitudine caritatis ad nos, & D
ob multiplicē fructū nobis inde manan-
tem. Hinc Chriſtus ait in Pſa. Genua mea Pſ.108.
infirmata ſunt à ieiunio, & caro mea im- Pſal.34.
mutata eſt propter oleū, hoc eſt, olei de-
fectum, Et denuo, Humiliabā in ieiunio
animam meam. ¶ Deniq; Moyſes & He-
lias tāto tēpore ieiunarunt, ut Chriſtus,
nihil edentes neque bibentes, nec tamen
eſuriiſſe leguntur, quāuis poſtea eſuriiſſe
credātur. Noluit aūt Chriſtus diutius ie-
iunare quàm pręfati eius miniſtri, ne dia
bolus de eius dignitate maiorē ęſtimatio
nem acciperet: itemq; propter myſticā ra
tionem, qm̄ quadragenarius numerus pœ
nitentiæ cōgruit: cōſtat enim ex denario
quater accepto, ſicque deſignat hominis
ex quatuor elementis cōpoſiti caſtigatio E
nem cum obſeruatione decalogi, ſecun-
dū quatuor Euangeliorū doctrinā: & rur
ſus, qm̄ tot dieb. ieiunādo offerimus Deo
decimas dierū anni ſecundū Gregorium,
cui & aliarum rerum decimas offerre præ
cipimur. ¶ Inſuper ut ſingularitatē & oſtē
tationem doceret uitandā. Eſuriit autē
nō ex infirmitate aut neceſſitate naturæ,
ſed diuina diſpenſatione ac propria uolū
tate. Licèt.n. in cōi loquendo, mirū & ſu-
pernaturale ſit hominem tanto tempore
ſine omni edulio, & potu ſubſiſtere, nihi-
lominus in Chriſto mirabilius, fuit, ꝙ po
ſtea eſuriit, quā qđ interim nil comedit.
Ad quod intelligendū ſcire oportet, qđ
poſt reſurrectionem futurā corpora bea-
torum erunt animabus glorificatis perfe
ctiſſimè, ad imperiūque ſubiecta, ita ꝙ ex
redundātia beatitudinis animarū in cor F
pora, erunt corpora illa quatuor dotibus
decorata, uidelicet claritate, agilitate, ſub
tilitate, & impaſſibilitate. Cū ergo anima
Chriſti fuerit à principio ſuæ creationis
præ cūctis creaturis intellectualibus præ
excellenter Deo fruens atque beata quò
ad premium eſſentiale: conſtat quòd ex
redundantia beatitudinis ſuæ in corpus
poterat pręſeruari, & præſeruata fuiſſet
ab omni paſſione corporiſque incommo
do, niſi Deo ſic ordinante, dilata atque
ſuſpenſa fuiſſet redundantia illa uſque ad
tempus, uidelicet uſque ad reſurrectio-
nem. Non ergo indiguit alimento, ni-
ſi ea uoluntate qua redundantiam illam
ſuſpendit. Iterum famen aſſumpſit, ut

A ueram in ſe humanitatẽ oſtenderet: item per famis ſuæ pęnalitatem, magnã nobis gratiam ſaturitatemq; animę mereretur, omnis quippe afflictio eius nobis meritoria extitit. Rurſus, ut diabolo occaſionẽ tẽtandi ſe exhiberet, queadmodũ fortiſſimus pugil aduerſariũ prouocat ad cõgreſſum. Hinc aſſerit Gloſſa, Fames Chriſti pia fraus eſt, ne diabolus eũ tẽtare caueret. Fraus itaq; fuit fames illa, nõ quaſi nõ fuerit uera fames, ſed qm̃ diuinitatẽ cęlauit, dæmonemque fefellit. At uerò ex hoc ꝙ diabolus Chriſtũ poſt baptiſmũ atq; ieiuniũ tẽtare aggreſſus eſt, innoteſcit ꝙ tũc potiſſimũ nititur hominẽ impedire ac uincere, cum uiderit eum incepiſſe profectũ, & aliquo ferventiori proficiẽdi deſiderio
B inflammatũ. Ideo in eccleſiaſtico docet, Fili accedens ad ſeruitutẽ Dei, ſta in iuſti
Eccl. 2. tia & timore, & præpara animã tuam ad tentationẽ. Ex hoc ãt ꝙ non legitur Chriſtũ tentaſſe, niſi cũ deſertũ ingreſſus eſt, deſignatur quod illos præcipuè conatur deiicere, qui ſtudẽt ꝑfectioni, ſoliq; Deo omni hominũ relicta frequentia, uacare nituntur. Hinc ſecundũ doctores ſolitaria uita. ſ. quæ eſt penitus ſolitaria, & extra cœnobiũ, ſeu congregationẽ aut ſocietatẽ, periculoſa eſt, potiſſimùm imperfectis. Poſtremò, per illud quod cõpleto mirabili ac lõgo ieiunio Chriſtũ aggreſſus eſt dęmon, oſtenditur quod uirtuoſos ac religioſos ẽt tunc de ſpiritualibus uirtutibus tẽtare moliẽ, cũ eos carnalia uiderit uitia ſuperaſſe. Nunquã ergo ſecuri ac
C improuidi ſimus, ſed timorati ſemper & circunſpecti, quemadmodũ in Eccleſiaſti
Eccl. 27 co ſcriptũ eſt, Niſi in timore Dei tenueris te inſtãter, cito ſubuertetẽ domus tua.

Conſequenter deſcribitur tentationis proceſſus, *Dixit aũt illi diabolus*. Diabolus iſte à multis fertur fuiſſe primus ille apoſtata angelus, qui Lucifer dr̃. *Si filius Dei es* Nouit diabolus ꝙ in ſcripturis tam homines uirtuoſi quàm angeli ſancti appellentur filii Dei. Cũ ergo loquitur Chriſto, Si filius Dei es, intẽdit de unigenito filio patris æterni, an. ſ. Chriſtus ſit unicus ille, naturaliſq; filius Dei, de cuius incarnatione, aduentu, & paſſione ſciuit diabolus prophetas eſſe locutos. Diabolus quoq; nõ dubitauit de Ieſu ſanctitate, ſed de eius uera diuinitate *Dic lapidi huic* hoc

D eſt, propria autoritate, præcipe præcipiendoq; age Vt lapis hic ante te iacens *Panis fiat*, hoc eſt, conuertatur in panem. Primò tentauit diabolus Chriſtum de uitio gulę, & mutatione lapidis in panem: quia uidebat ꝙ Chriſtus eſurijt, ſicq; magis diſpoſitus eſſet ad panis affectum, ac tale miraculum. Deniq; non tentauit Chriſtũ in primis de aliquo manifeſtè inhoneſto, turpi ſeu uitioſo, quia ſanctitatem eius pẽſauit, ideo non confidebat, ꝙ ad tale aliquid poſſet eũ ſtatim inducere. Locutus eſt ẽt dæmon multũ aſtutè. Non. n. dixit, Roga Deum vt lapidem conuertat in panem, uel pete à me, ut ego hoc faciam ſed ait, dic: id eſt, ſolo imperio ſeu imperiali uerbo hoc fac. Cognouit nãque tẽtator,
E ꝙ taliter rerum naturas mutare Deo ſit propriũ, de quo ait Pſal. Ipſe dixit & facta ſunt. Cui in lib. Sapien. dr̃. Subeſt tibi cũ uolueris poſſe. Itaq; cogitauit tẽtator, ſi ſic poteris lapidẽ in panẽ conuertere, ſciã ꝙ unigenitus Dei ſit uerusq; Deus ꝙ ſi nõ poterit, patebit mihi quod purus ſit homo. Porrò in Mattæo legiẽ Chriſto dixiſſe, Dic ut lapides iſti panes fiant. Aut ergo Lucas ponit ſingulare, pro pluralı, aut Mat. plurale pro ſingulari, quorũ utrumq; ſæpe fit in ſcripturis. Præterea ſecundùm Amb. ex eo quod diabolus explorando & tentando loquitur Chriſto, Si filius Dei es, conſtat ꝙ nouerat filium Dei uenturum, Sed hunc eſſe Ieſum non ęſtimauit propter infirmitatem corporis quàm in ipſo perpendit. Chryſoſtomus uerò affirmat, ꝙ diabolus audiuit angelos Deo gloria in Chriſti natiuitate cantantes. Angelum quoq; paſtoribus annũtiantem, quia natus eſt uobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus dn̄s: itemq; quòd uidit tres Magos puerũ adorãtes. Symeonẽ quoq; & Annã ac Ioannẽ Baptiſtã Ieſu Chriſto teſtimonia perhibẽtes: ex prophetia ẽt Danielis de numero hebdomarũ agnouit tẽpus aduentus Xp̃i impletũ: ex aliorũ quoq; oraculis prophetarũ cognouit quod Chriſtus ſit Deus, ex qbus omnibus uehementer putauit quod Ieſus eſſet Chriſtus unigenitus Dei. Porrò ex alia parte uidens eum inter populares & peccatores baptizatum & fame confectum, dubitauit & fluctuauit quomodo talis poſſet eſſe Deus, ideo ueritatem explo-

Pſal. 32. Sapiẽ. 11 Mat. 4 Luc. 4. F

A explorans, dicebat. Si filius Dei es. Hinc & alii quidam dicunt, quòd diabolus humilia in Deo non potuit credere.

Sed circa hæc verba dubitationes non paruæ occurrunt. Cum enim diabolus tātæ ſit ſubtilitatis atq; ſcientiæ, certisſimè noſcit angelos ſanctos nunquam mētiri, imò mētiri nō poſſe: Si ergo audiuit præfata angelorū teſtimonia, de Christi natiuitate peracta, viditque quòd puerum illū Magi adorauerunt, quē angelus aſſeruit eſſe Chriſtū, nequaquā dubitauit, qn Ieſus fuerit Chriſtus. Rurſus ſicut ex dictis prophetarū cognouit Dei filium incarnandū, ſic quoq; ex eiſdem ſciuit eum pro mūdi ſalute paſſurū, imò ignominioſisſima morte necandū. Hoc.n. in Iſaia &
Iſai. 53. B
in Pſal. qui incipit. Deus Deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti, apertiſſimè fuit prædictū. Itaq; apparet, ꝙ non
Pſal. 21.
ideo æſtimaſſet Ieſum non Chriſtū: quia abiectum ſuſtinuit. Præſertim quoniam ſciuit Chriſtum inter homines cōuerſaturum atque in magna paupertate victurū prout in Zacaria & Baruch dictum erat,
Zacar. 9.
imò tempore pasſionis Chriſti videns in
Baruc. 3.
effabilem patientiam Chriſti, ſuggesſit vxori Pilati vt perſuaderet Pilato nihil tibi & iuſto illi. Propter hæc & multa ſimi
Mat. 27
lia quæ poſſem inducere non video, quid ad hanc difficultatem ſoluendam aptius valeat reſponderi, niſi ꝙ nono de ciuitate Dei c. 21. aſſerit Augu. Dæmonibus (inquit) Ieſus Chriſtus tantū innotuit quantùm voluit. Tantùm autem voluit quantùm oportuit, i. expediens fuit, hoc eſt,
C
quantū tumidis innoteſcendum fuit. innotuit quoq; eis non per id quod eſt vita æterna & lumē incommutabile, ſed per quædam temporalia ſuæ virtutis effecta ſeu opera, & occultisſimæ ſigna preſcientiæ, quæ angelicis mentibus etiam malignorum ſpirituum potius quàm infirmitati humanæ poſſunt eſſe conſpicua.

Denique quando ea Chriſtus paululum ſupprimenda iudicauit, & aliquanto altius lauit, tunc dubitauit de illo dæmonum princeps, eumque tentauit, an Chriſtus eſſet explorans quantū ſe ipſe tentari permiſit vt hominem quē gerebat ad noſtræ imitationis tēperaret exemplum. Ex his beati Auguſtini eloquiis elucefcit, ꝙ dæmō tantā de Chriſto notitiam habuit, quantū Chriſtus permiſit. Vnde & arbi-
D
tror, ꝙ diabolus ex præinductis & aliis variis verbis, factis, ſigniſque Chriſti certitudinaliter atque ſtabiliter cognouiſſet Ieſum eſſe Chriſtū ſi Chriſtus hoc permiſiſſet, potisſimùm quādo Chriſtus poſtea apertè docuit ſe eſſe Dei vnigenitum, verumq; Deum, atq; hoc ipſum per miracula ſoli Deo posſibilia confirmauit. Talia quippe diabolum non latuiſſent ſi Chriſtus permiſiſſet. Nihilominus Chriſtus dicitur aliqua feciſſe, ne diabolus cognoſceret eum iam natū, & tamē quædā illorū non fuerant talia, quin ſi Chriſtus permiſiſſet, diabolus illis non obſtantibus cognouiſſet Chriſtum. Cōiter.n. dicitur, ꝙ voluit matrem ſuā quanuis virginem, eſſe ſponſatā viro, ne matris virginitas pate-
E
ret & diabolo, ſicq; virginis filiū agnoſceret Chriſtū, & tn̄ deſponſatiuè illa nō obſtante diabolus ſua naturali induſtria bene exploraſſet, atque nouiſſet, an mater Ieſu exiſteret virgo, vt doctores euidenter oſtendunt: vnde ꝙ hoc latuit dæmonem, fuit ex hoc ꝙ diuinitus fuit prohibitus, nec explorare permiſſus. Sic ad propoſitu dico, ꝙ teſtimonia angelorū hominū que ſanctorū præfata de Chriſto tm̄ innotuerunt diabolo quantū Deus uoluit & permiſit: cuius moderamine factum eſt vt diabolus ſæpe ſic fluctuaret ex conſideratione diuerſorum circa Chriſtum eiùſque actus. Hæc tàm prolixe inſerui: quia inferius ſæpe locum habebunt, dum inquiretur qualiter dæmones & Iudæi nouerant Ieſum eſſe Chriſtum.
F

Poſtremò & illud notandum, ꝙ Auguſtinus aſtruit Chriſtum à principe dæmonū eſſet tentatū. Vnde cōiter fertur à Lucifero tentatus, quodq; victus ille à Chriſto ſit in infernū detruſus, nec exiturus niſi in Antichriſti aduentu, cuius ille poſſeſſor erit in omnibus & director, *Et reſpondit ad illum* Ieſus, *Scriptum eſt* in Deut. Deut. 4.
Non in ſolo pane viuit homo, hoc eſt, non ſolo corporeo alimento homo indiget, ſubſiſtit, & ſuſtentatur, *Sed in omni uerbo Dei*, ideſt, per diuina verba ſeu ſacræ ſcripturæ eloquia, vel per internas Dei inſpirationes, ſeu allocutiones ſecretas.

Itaque ſicut homo quantùm ad corpus & conuerſationem in uita naturæ indiget nutrimēto corporeo: ſic quantū ad animam

A animam & quoad adeptionem,ſeu cōſer-
uationē in vita gratiæ indiget verbo Dei
quod ritè aſſeritur animæ cibus. Hoc nan
que ſpiritualiter verbū Dei facit in ani-
ma quòd panis aut alius cibus materialis
corporaliter agit in carne. Materialis.n.
cibus reſtaurat deperditū,confortat natu
ram,ad debitam quantitatem perducit,
in via conſeruat: ſic verba diuina mētem
ad pęnitentiam ducunt,qua,deperdita tē
pora,& omiſſa bona recuperantur, inte-
riores aīæ vires cōfortat,ſecūdū illud Ma
cabæorū,Iudas ſingulos armauit non ha
ſta & clypeo,ſed optimis ſermonibus, &
exhortationibus. Inſuper verbum Dei
ad debitam ſpiritualis profectus menſu-
ram ſeu quantitatē perducit, nūc hortā-
B do,nunc comminando,nunc blandiendo,
nunc iubēdo,nunc cōſulendo, quēadmo-
1.Tim.3 dum ait Apoſt.omnis ſcriptura diuinitus
inſpirata vtilis eſt ad docendū,ad arguen
dum,ad erudiendum in iuſtitia,vt perfe-
ctus ſit homo Dei ad omne opus bonū.

Poſtremò conſeruat animā in vita gra
tiæ actibusq; virtutū,& breuiter verbum
Dei mortem peccati, videlicet errores,
paſſiones & vitia, omneq; malum extir-
pat,& ad omnem diſponit,confert, indu-
cit uirtutem,cōſolatur,illuminat,dirigit
Pſa.118. dicente Pſalm. Lucerna pedibus meis ver
bum tuum,& lumen ſemitis meis, Et rur
ſus in via teſtimoniorū tuorū delectatus
ſum,ſicut in omnibus diuitiis. Hinc in li.
Sapiē.16 Sap. legitur, Non natiuitatis fructus paſcūt
homines,ſed ſermo tuus domine eos qui
in te credunt conſeruat. Victus diabo-
C lus in prima tentatione aggreditur aliā,
tentans Chriſtum de ambitione & auari
tia,ſciens ꝙ multi qui vitia guſtus,vt ta-
ctus,ſeu gulæ,atq; luxuriæ fugiunt,ambi
tione & auaritia ſuperantur ac pereunt.
Et duxit eum diabolus Matthæus aſſerit, ꝙ
aſſumpſit eum,vnde aliqui putant, ꝙ vo-
lando per aerem eū portauit,quod nō vi-
detur,præſertim, quia cōmuniter dicitur
& veriſimile eſt,ꝙ diabolus in forma hu-
mana,imò ſpecie hominis religioſi, ſeu e-
remitæ Chriſtū in prima tētatione acceſ
ſit, vt eum per ſimulatam ſanctitatem ci-
tius falleret,& hāc ſpeciem in ſecunda tē
tatione ſeruaſſe videtur,in qua adhuc ſub
ſpecie boni Chriſtum tentauit, & hoc di
co de ſecunda tentatione ſecundùm ordi

nē quo Matthęus tres tentationes has reci D
tat. Matthæus. n. hāc quā Lucas ſecūdo lo
co cōmemorat tertiā ponit, in qua diabo
lus oſtendit ſe eſſe malignū, vt verba eius
declarant, *Et oſtendit illi omnia regna orbis
terræ* i. quędam regna de omnibus mundi
regnis; vel omnia regna oſtēdit ei,non ad
oculū corporalem, ſed intellectualem,ſpe
cies, & diſpoſitiones regnorum ei propo-
nendo,ſeu concupiſcibilia illorū comme
morando.¶ Porrò ſecundū Theophilum,
oſtendit ei omnia regna in phantaſia, &
fortè per phantaſiam intelligit Theophi
lus imaginariam uiſionē. Chryſoſtomus
uero imaginatur, quòd regna uicinιora
oſtendit illi ad uiſum quantùm fieri po-
tuit,cætera quodam indicio,uelut ſi quis
cum aliquo ſtans, digitum uerſus diuer- E
ſas mundi plagas extendat,dicendo, Ecce
ibi Francia,ibi Italia. Huic modo uide-
tur litera amplius conſonare, ideo enim
duxit Chriſtum in altum montem, ut tē
tationi congrueret locus. Cæteras autem
oſtenſiones potuiſſet feciſſe in ualle,ſicut
in monte. Hæc ergo Chriſto oſtendit, *In
momento temporis*, id eſt, ualde celeriter ſeu
breuiſſimo tempore, non in inſtanti ſal-
tem quantùm ad omnia quæ oſtenſionē
illam circunſtabant. Ideo autem tā mul-
ta obiecta pariter ſibi oſtendit. ut fortius
appetitum eius mouerent atq; allicerent,
*Et ait illi, Tibi dabo poteſtatem hanc uniuer-
ſam*, hoc eſt omnium regnorum iſtorum
potentiam, fortalicia, populosque tibi
ſubiiciam, & mundi monarcam te pro-
creabo,ſeu omnium horum regem con-
ſtituam *Et gloriam* delicias,famam,hono F
rem *Illorum* ita quòd omnes te reuerebun
tur,& delectaberis de tua poſſeſſione om
nibus tibi ſubiectis, *Quia mihi tradita ſunt.*
Hoc mentitur diabolus, quamuis aliquo
modo verbū hoc poſſit verificari, præſer-
tim,quia & Chriſtus in Ioanne vocat dia Ioan.14
bolum huius mundi principem,& de eo-
dem ſcribit Apo, Deus (inquiens) huius 1.Cor.9.
ſeculi excæcauit mentes infideliū. Si ergo
per regna intelligantur habitatores re-
gnorū, præſertim iniqui illi traditi ſunt
diabolo, hoc eſt, iuſto Dei iudicio per-
miſſi ſunt diabolo ſubiici,& tentari, vin-
ci poſſideri,ſeu captiui teneri ab eo,ſecū-
dùm illud Apoſto. Reſipiſcant à laqueis 2.Ti. 2.
diaboli à quo captiui tenentur ad ipſius
volun-

A voluntatẽ, vñ & rex impiorũ vocatur, iuxta illud in Iob habetur, (Iob 1.) Ipſe eſt rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ: imò iſti verius dicuntur ſeipſos diabolo tradere per hoc quod ſpõtè ei cõſentiũt. Si aũt per regna intelligũtur regiones, vrbes, opes, ſimileſque poſſesſiones habitantiũ ſuper terrã, talia ſicuti & ipſi homines generaliter tradita ſunt diabolo, nõ ad ius dominãdi ac poſſidẽdi, ſed ad vſum tẽrãdi, ſicut & ſanctus Iob dęmoni traditus fuit, (Iob. 2.) dicẽte dño ad Satan. Ecce in manibus tuis eſt. *Et cui volo do illa* (Ioan. 8.) Hoc rurſus mẽdaciter protulit nec mirũ, cũ de ipſo dicat Saluator, In veritate nõ ſtetit, quia ueritas nõ eſt in eo. Cũ loquitur mẽdaciũ, ex proprio loquit, quia mẽdax eſt & pater eius. Veruntñ per

B miſsione diuina diabolus frequẽter cooperatur ad obtinẽda terrena ac mũdi dominia. Propter qđ dicit Ambroſius, Ambitio diabolicæ ſubiacet poteſtati *Tu ergo ſi adoraueris coram me*, hoc eſt, ſi meipſum ſuppliciter adoraueris me præſente *Erunt tua omnia* regna mundi. Ecce quãta & quã inueterata ac indurata diaboli põpa. Olim propter ſuperbiã ſuã pulſus eſt cœlo, qñ dixit, Similis ero altisſimo: & nũc rurſus vult ei aſſimilari requirẽdo ſibi impendi cultũ ſoli altisſimo cõgruentẽ ac debitũ: imò hoc quærit ab eo q uerè altisſimus eſt: quod quãuis diabolus certitudinaliter nõ ſciret, q. ſ. ille cui hæc dixit, eſſet altisſimus, tamen ſuſpicabatur hoc ipſum ſaltem in prima tentatione, ſicq; poſuit ſe in periculo poſtulãdi adorationẽ ab altisſimo, & pferẽdi ſe illi. Tãta eſt impudẽtia

C diaboli, auiditasq; ipſius ad diuinos honores ex intolerabili eius ſuperbia naſcẽs cuius impietatẽ ac cecitatẽ multi ſuperbi (Sap. 2.) & ambitioſi ſequũtur, prout ſapiẽs aſſerit (Epheſ. 2.) Imitantur illum qui ſunt ex parte illius. *Et reſpondens Ieſus dixit illi, Scriptum eſt in* (Deute. 6.) Deute. *Domine Deum tuum adorabis* cui tãquam altisſimo, principi ac maximo benefactori, propriaq; virtute ſaluare poten(Coloſſ. 2.)ti, debetur ſummus, ſingularisque honor videlicet latriæ cultus, interior atq; exterior. Cum ergo diabole ſis creatura, non Deus, cur adorari exquiris? Interdũ tamẽ adoratio ſumitur pro honore ſeu reuerentia duliç, ſicque creaturis impenditur. Vnde frequenter in ſcripturis leguntur quidam homines vel angelos adoraſſe, vt Io(Ioſue 5.)ſue angelũ, & Nathã propheta Dauid regem *Et illi ſoli ſeruies*. (2. Re. 12.) Si hoc de ſeruitute latriæ accipiatur, ſicut expoſitores cõmuniter ſumũt, palam eſt quòd ſoli Deo ſeruiendum ſit ſeruitute latriæ. ¶ Porrò latria virtus eſt, quæ Deo cultum cærimoniamque impendit, Dulia verò eſt virtus quæ perſonis creatis debitum, ſeu decentem impendit honorem. Si autem verbũ pręfatũ de quacunque ſeruitute intelligatur. Senſus eſt. quòd ſoli Deo ſeruiẽdum ſit propter ſe atque finaliter, ita vt quicquid ſeruitutis exhibeatur creaturis, totũ ad Dei referatur honorem, & propter eius ordinationem ac volũtatem agatur vt cum homini miniſtramus, non tã homini, quàm Deo in homine obſequamur. Hinc Samuel ait, Præparate corda veſtra domino, & ſeruite illi ſoli. (1. Reg. 7.) ¶ Conſequenter ſecundũ ordinem huius narrationis ponitur tentatio tertia, quæ fuit de ſuperbia, iactantia ſeu gloria uana. *Et duxit illum Ieruſalem*. Quia etenim voluit Chriſtum tentare, de arrogantię vanitate, duxit eum ad ciuitatem totius Iudææ metropolim, ſeu principalem vbi maior fuit occaſio ſeu fortius incitamentũ appetendi laudẽ humanã, *Et ſtatuit eum ſupra pinnaculũ tẽpli*, hoc eſt, ſupra planũ quoddam deambulatorium, quod fuit ſupra tẽplum vel portam ipſius, in quo ſacerdotes ſedebant cum populo prædicarent, Ibi. n. ſolitus fuit magiſtros Iudæorum ad multiplicem inducere vanitatem. Porrò de modo quo duxit Chriſtum, an ſcilicet volauit ſecum per aerem an duxit eum manu, ad manũ, an tulit eum in brachiis vel ſuper humeros ſcripſi ſuper Mattæũ, Origenes verò hic ait, Sequebatur planè xp̃s, quaſi Athleta ad tẽtationẽ ſpõtè proficiſcẽs, & quodãmodo loquẽs, Duc me quo vis, inuenies me in oĩbus fortiorẽ, *Et dixit Si filius Dei es*. i. ẽm ſenſũ expoſitũ, *Mitte te hinc deorſum*. i. de loco hoc alto teipsũ pcipita in cõſpectu aſſtãtiũ, vt vidẽtes te ſine læſione cadere, aut ſine caſu volare, admirẽtur, teq; collaudẽt, & magnus de cætero habearis ab oĩbus, qui tã diu, quodammodo latuiſti, nec timendũ eſt tibi, *Scriptum eſt enim, Quia angelis ſuis mandauit de te*, i. (Pſal. 90.) angelis ſanctis Deus pater cõmiſit & iuſſit, vt tibi impendãt quod ſubditur, *Vt conſeruent te*, i. ab omni læſione ſeu nocumen-

A to præſeruent, hoc quod fuit contra diabolum, ipſe doloſè ſubticuit. Sic enim ait Pſalm. Vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis. Pſal. 90 Ideo diabolus vanum præcipitium ſuggerens de viis obmutuit, ne ſua fraudulentia panderetur, *Et quia in manibus tollent te*, ideſt, ſuis poteſtatibus & actibus te fulcient, & defendent, ſeu corporaliter ferent, ſi fuerit opportunū, *Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*, i. ne aliqđ tibi impedimentū aut nocumentum obiiciat aut reſiſtat. ¶ Hanc ſcripturam apparenter tñ impertinenter atque ad falſum intellectū allegat diabolus. Primo, quoniā pſ. ille ſcripturaq; hæc allegata, nō loquitur ad literam de Chriſto, ſed de mēbris eius electis fidelibus ſecundū Hiero-
B ny. Chriſtus autem angelorum cuſtodia, ſeu auxilio non egebat, præſertim, qui & comprehenſor fuit ſecundùm ſuperiores animæ vires, & cunctis angelis altior atq; potentior. non ſolū vt Deus, imò etiā ſecundùm naturam humanam, propter ſuppoſitalem vnionem eius cum verbo.

Inſuper ſcriptura illa intelligenda nō eſt qua electi in vita hac per angelicā cuſtodiam à malis pœnæ ſeu aduerſitatibus & tormentis præſeruentur, vel eripiātur, quamuis, quandoque hoc accidit. Multæ enim tribulationes iuſtorum, ſed à malis culpæ præſertim & etiam aliquibus corporalibus nocumentis per angelos cuſtodiuntur. Circa hunc locum loquitur Origenes, Vnde tibi diabole ſcire, ꝙ iſta ſcripta ſunt? Nunquid legiſti prophetas,
C aut diuina eloquia? Legiſti quidē, non vt ipſe ex lectione eorū melior fieres, ſed vt de ſimplici litera eos qui amici ſunt literæ interficias. Scis quia ſi de aliis voluminibus loqui eis volueris, non decipies. Vide aūt qūo diabolus, & in ipſis teſtimoniis verſipellis eſt. vult enim minuere gloriam Saluatoris, quaſi indigeat auxilio angelorū, offenſurus pedē niſi illorū manibus ſubleuetur. Hoc.n.teſtimoniū nō de Chriſto. ſed de ſanctis generaliter ſcriptū eſt. Non enim indiget angelorum auxilio, qui maior eſt angelis, quin potius diſce diabole, ꝙ niſi Ieſus adiuuaret angelos, offenderent pedem ſuum. Quare autē ſiles quod ſequitur, Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, niſi quia tu es baſiliſcus, tu draco, tu leo? Hæc Origenes. *Et re-*

ſpondens Ieſus, ait illi, Dictum eſt Deo loquē D
te per Moyſen in Deut. *Non tentabis dominum Deum tuum*. Deut. 6 Hoc protulit Chriſtus non appellando ſe Deum diaboli, quannis eſſet eius creator Deus ac dominus, nec increpando directè diabolum, de hoc quod Chriſtum creatorem ſuū tētare aggreſſus ſit. Nō.n. voluit inſinuare diabolo Deū ſe eſſe, ſed iſte eſt ſenſus, Nō tentabis dñm Deum tuum, hoc eſt, O homo quicunq; non præſumas Deum tentare.

Porrò Deum tentare eſt abſque neceſſitate de eius ſapientia, prouidētia, vel poteſtate experimētum accipere, vtpote omittendo quod aliunde habet vel poteſt. Multipliciter quoq; homo ſi tentat Deū. Primò inquirendo, ſeu experimentū ſumēdo de ſapiētia eius, an.ſ. omnia ſciat, B
vel de prouidētia eius, an humana gubernet, vel ſeruiētibus ſibi aſſiſt, quemadmodum in Exodò de filiis Iſrael ſcriptū eſt, Exo. 17 Tentauerūt Deum dicētes, Eſt ne dñs in nobis, an non? Vel de omnipotentia Dei ſecundū illud pſal. Pſal. 77 Tentauerunt Deum in cordibus ſuis, & male locuti ſunt de Deo, dixerunt, Nunquid poterit Deus parare mēſam in deſerto? Inſuper iſtud ſit indebitè experiendo voluntatem Dei, vt illi qui volunt experiri, an Deus infrà determinatū tempus eos velit liberare, ita ꝙ poſtea eius auxilium non expectent, niſi interim eis ſubuenerit, iuxta illud Iudith, Iudith. 8 Qui eſtis vos, qui tentatis dñm? Poſuiſtis vos tēpus miſerationis domini, & in arbitrio veſtro diē conſtituiſtis ei? Rurſus hoc agitur indebitè experiendo quid E
homo poſſit apud Deum, & hoc diabolus Xp̄o ſuaſit. Hæc ergo vitanda ſunt, quandiu habet quis aliud quod faciat, & quo ſibi prouideat, ſeu ueritatem cognoſcat. Quod ſi nō habuerit ſeu aliunde adipiſci nequiuerit, tunc fiducialiter ſe cōuertat ad Deū, quemadmodū ſcriptum eſt, Cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolū habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te. Qm̄ itaq; pinnaculo templi vſq; ad terrā fuit deſcēſus ꝑ gradus, præcipitare ſe de pinnaculo ꝑtinuiſſet ad Dei tentationē. *Et conſummata omni tentatione* iā dicta, nā & cæteræ tentationes reducūtur ad iſtas, eſtq; in his tentamentis omnium materia delictorū ſecundū Ambroſium, atque origo uitiorum cunctorū ſecundùm

A cundùm Gloſſam. Iuxta illud Ioānis, Omne quod eſt in mundo concupiſcentia carnis eſt, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ. *Diabolus receſsit ab illo* tanquam victus, & fine optato fruſtratus: q̄a incertus permanſit de Chriſti diuinitate, & an eſſet Meſsias in lege promiſſus *Receſsit autem uſque ad tempus* quia & poſtea rurſus eum tentauit, dum Iudæos ad eius perſecutiones induxit, maximè autē tempore paſsionis per vaſa ſua, ſcilicet per homines prauos eum impugnauit: imò tūc Chriſtum accedere auſus eſt, quemadmodum in Ioanne proteſtatur, Venit ad me princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. *Ioā. 14.*

Denique hoſtis antiquus etiam nos ſæpe ad tempus intentatos relinquit, vt interim uana ſecuritate torpore ſeu otio reſoluamur, & tepeſcamus. ſicque improuiſè ac ſubitò rediens facilius nos proſternat. Itaque indeſinenter cuſtoditi ſimus, ac circunſpecti & ab omni tentatione erepti, mox aliam præſtolemur, & cōtra aciem vitiorum ſemper ſtemus parati virtutibusq́ue armati, quemadmodum Auguſtinus hortatur. Perſeuera vſq; in finem: quia tentatio perſeuerat vſque in finem. Inſuper aliqui dicunt, ꝙ dæmō, ab homine ſemel victus nunquam amplius tentat eundem, vel ſaltem nūquam de cętero tentat eum de eodem peccato. Quibus obuiare videtur, quòd Euangeliſta hic ait, videlicet, quòd diabolus receſsit à Chriſto vſque ad tempus, quo innuit ꝙ poſtmodum rurſus tentauerit eum per ſe C aut per ſuos miniſtros.

Poſtremò de hac triplici Chriſti tentatione & ordine eorūdem plura dici hic poſſent: quæ quia ſuper Matthæum, conſcripſi, nunc prætereo.

PROSECVTIO EXPOSItionis huius. Capituli. IIII.
Es regreſſus eſt Ieſus in uirtute ſpiritus in Galilæam.

ARTICVLVS. XI.

CHriſti actio noſtra perhibetur inſtructio. Igitur qualis debeat eſſe doctor & prædicator verbi cæleſtis ex hoc proceſſu vitæ Chriſti oſtenditur. Nō enim orſus eſt prædicare, niſi circa triceſimum ætatis ſuæ annum, & poſt baptiſmum, item poſt eremiticam cōuerſationem, & abſtinentiam, dæmonisq́; ſuperationem ad innuendum ꝙ prædicator & doctor debet eſſe maturæ ætatis, & à vitiis emundatus. Peccatori.n. dixit Deus, Quare tu enarras iuſtitias meas? Erit quoque uirtutibus exercitatus, vt primò faciat quod alios docet, ſicut de Chriſto dicitur in actis, Cœpit Ieſus facere, & docere. Tentamenta etiam diaboli & carnis petulantiam debet viciſſe, ſicut Apoſtolus loquitur, Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne aliis prædicans ipſe reprobus efficiar. Vnde de Chriſto iā dicitur, *Es regreſſus eſt Ieſus*, hoc eſt, poſt tentamenta atque ieiunia eius in deſerto rediit ad homines, ut quod ipſe fecit eos doceret, *In uirtute ſpiritus*, ideſt, in magna poteſtate ſpiritus ſancti, per quam cœpit operari miracula. In virtute quoque ſpiritus, ideſt, plenus omni uirtute & dono ſpiritus ſancti. Et quanuis hac poteſtate atque virtutibus plenus extiterit in anima ab incarnationis exordio, tamē nūc ſcribitur in virtute ſpiritus eſſe regreſſus: quia poſt reditum à deſerto cœpit ſanctitatem atque potentiam ſuam abundantiſſimè manifeſtare. Itaq; virtus ſpiritus nominatur ſpiritualis virtus operatiua ſignorum quæ datur à ſpiritu ſancto. Vnde in libris Regum dicitur, ſpiritus Heliæ requieuiſſe ſuper Heliſæum. ¶ Porrò Chriſti ſecundū quod Deus eſt, & ſpiritus ſancti vna eſt virtus, vna omnipotentia, & quò ad hoc Chriſtus increata ac propria virtute fecit miracula, quæ uirtus toti ſuperbenedictæ trinitati communis eſt, cui competit operari miracula autoritatiuè, imperialiter, ac principaliter, iuxta illud, Benedictus dominus Deus Iſrael, qui fecit mirabilia ſolus. ¶ Præter hanc increatam uirtutem fuit in Chriſto ſecundùm naturam aſſumptam virtus, ſeu poteſtas ſuper omnem creaturā, de qua alibi ait: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra, quæ fuit poteſtas creata, & data à ſpiritu ſancto, imò à tota ſupergloriosiſſima trinitate, de qua uidetur nunc potiſſimum loqui Euangeliſta. ¶ Præterea Auguſtinus in libro de ciuitate Dei mouet quæſtionem, an ſancti fecerunt miracula per

Margin (right column): D; *Pſal. 59.*; *Act. 1*; *1. Cor*; E; F; *Pſal. 71*; *Mat. 28*. Margin (left column): B; C.

A per aliquam uirtutem exiſtentem in eis, conceſſamque eis diuinitus ita ꝙ effectiue cooperati ſint in miraculoſis effectibus: ſicq; poſſet de Chriſto inquiri, an ꝑ poteſtatem increatam, diuinam, fuit in eo virtus creata miraculorum productiua, poteſtq; dici, quod ad agenda miracula ſufficiat in eo ponere duplicem uirtutem ſeu poteſtatem præfatam. De potentia verò animæ Chriſti, an habuit omnipotentiam, & qualem potentiam habuit reſpectu immutationis creaturarum, & quantùm ad proprium corpus, itemq; quò ad executionem propriæ uoluntatis, loquitur ſanctus Thomas in tertia parte, quæ. 12. & infra fortè tangetur. Itaque regreſſus eſt *In Galilæam*, ex qua fuerat oriun-
B dus, & de qua ierat ad Ioannis baptiſmũ, *Et fama exijt per vniuerſam regionem* Galilææ *De illo*, propter ſapientiam, eloquentiam, ſanctitatem, & miracula eius, quæ cœpit tũc agere. Arbitror quoque, quòd teſtimoniũ præcurſoris tàm clarum atq; credibile fecit eum non parũ famoſum, quod multi Galilæorum audierant. Vnde quia poſt illud teſtimonium Chriſtus mox deſertum ingreſſus eſt, cum redeuntem viderũt, memorati ſunt verborũ Ioãnis, *Et docebat in Synagogis eorum*, Synagoga enim vocabatur, uel ipſa Iudæorũ collectio, vel domus in qua ad orandum vel audiendũ lectionem legis & prophetarũ conueniebant. Ibi ergo prædicauit tanquam magiſter magnæ autoritatis, & quoniã ibi maior audientia fuit. *Et magnificabatur*, ideſt, magnæ ſapiẽtiæ ac virtutis re-
C putabatur, *Ab omnibus* audientibus eum: *Et venit Nazareth vbi erat nutritus*. Ibi. n. cõceptus fuit, & in pueritia habitauit vſque ad tempus quò ad baptiſmũ Ioãnis acceſſit, prout ſupra dictum eſt, *Et intrauit ſecundùm conſuetudinem ſuam die ſabbati in Synagogam*, qm̃ illo die celebri magis conuenerunt Iudæi ad audiendum verbũ Dei, & ad deprecandum faciem domini, ſicut nunc faciunt Chriſtiani in die dominico. Etenim feſtiuis tẽporibus idcirco ab exteriori occupatione ceſſatur, vt homines diuinis exercitiis quietius, deuotiusque intendãt, & quod ferialibus diebus ꝑ omiſſionẽ vel cõmiſſionẽ peccauerũt. corrigãt & emendẽt ac perditũ tempus recuperẽt. Ideo Chriſti conſuetudo fuit tunc

ingredi ſynagogam. quia tunc plures auditores inuenit, & qm̃ bonas aliorũ conſuetudines voluit approbare, ſeque cõformare eiſdem: præſertim quoniã laudabilis conſuetudo vim legis ſortitur ſecundũ Auguſtinũ. *Et ſurrexerit legere*, i. ſurgendo diſpoſuit ſe ad legendum, & monſtrauit velle ſe legere, vt ex ipſa ſcriptura quaſi thema acciperet ſui ſermonis, item vt inſinuaret qđ prædicator & doctor ſermocinationem ſuam in ſacra debet fundare ſcriptura, & iterũ, vt teſtimonio ſcripturarum, ſe audiendum probaret, & Chriſtũ eſſe aſtrueret. Poſtremò, vt vnũ de minoribus ordinibus, ſ. ordinem, officiumq; lectoris impleret & approbaret, quemadmodum etiam officium exorciſtæ expleuit dæmones expellendo, accoliti ſeu ceroferarii, proteſtando, Ego ſum lux mundi. Oſtiarii quoque, ementes & vendẽtes de templo eiiciendo, ſicque patet Chriſtũ per quatuor ſuos actus approbaſſe quatuor ordinum inferiorũ officia: ideo nullus, quantũlibet vita aut ſcientia magnus cõtemnere debet, accipere ordines illos, eorũve officia exequi, quoniã non eſt ſeruus maior domino ſuo. *Et traditus eſt illi liber Iſaiæ* à miniſtris ſynagogę, quorum officium fuerat legere, & forte mirabantur ꝙ legere vellet, ſcientes ꝙ non didicerat literas. *Et ut reuoluit librum inuenit locum ubi ſcriptum erat*. Chriſtus non ſolùm per diuinam & increatam ſcientiam, ſed etiam per ſcientiã ſuæ animæ à principio creationis eius ei inditam, diſtinctiſſimè nouit cuncta creata quantumlibet parua & magna, ideo conſtat, ꝙ ſciuit quot folia quot rigæ, quot verba continebantur in libro, & vbi quilibet paſſus ſtaret. Vnde primò ictu reperit paſſum quem voluit, non utique fortuitè, ſed deliberatiuè. *Spiritus domini*, i. ſpiritus ſanctus, qui eſt ſpiritus patris, imò patris & filii tanquã vnius principii, vniuſq; fontis ac ſpiratoris ſpiritus ſancti, de quo ſcriptũ eſt, Spiritus domini repleuit orbem terrarum, & de quo ait Apoſtolus. Vbi ſpiritus domini, ibi libertas, *Super me*, ideſt, deſuper uenit in me, & eſt habitans in me ſecundùm quod homo ſum. Anima enim Chriſti plena fuit ſpiritu ſancto ab incarnationis exordio, vnde ſpiritus ſanctus per inexiſtentiam donorum ſuorũ dicitur ſuper Chriſtum

Margin: D; E; *Ioan. 8.*; *Ioan. 13.*; F; *Iſaiæ 61*; *Sapien. 1*; *2. Cor. 3.*

A ſtum hominum requieuiſſe, ſecundùm il-
Iſai. 11. lud Iſaiæ. Requieſcet ſuper eum ſpiritus
domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus.
Inſuper fuit & requieuit ſuper Chriſtum
tanquam motor, ductor, & præceptor ſeu
inclinator Chriſti in omnibus ſecundùm
naturam aſſumptam, quæ fuit ſpiritus ſan
cti, imò totius trinitatis, electiſſimum ac
obedientiſſimum inſtrumentum ſeu or-
ganum diuinum in omnibus ſequens in-
Ioan. 8. ſtinctū, ſicut in Ioanne teſtatur. Quia quę
placita ſunt patri, facio ſemper, *Propter*
quod unxit me, i. quia ſic placuit ſpiritui
ſancto uenire & quieſcere ſuper me, ideo
plenitudine gratiæ & virtutum me homi
nem ſpiritualiter irrigauit, perfudit, im-
Pſal. 44 pleuit: quemadmodum ſcriptum eſt, Vn-
B xit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ. Et in
Actu 10 Actis, Vnxit eum Deus ſpiritu ſancto &
virtute: ſicq; qđ ait, *propter quod* dicit cau
ſam à priori. Poteſt quoq; notare cauſam
à poſteriori, ut ſit ſenſus, Propter quod
vnxit me. i. ex hoc quòd ſpiritus domini
ſic fuit & eſt ſuper me, patet atq; proba-
tur ac ſequitur, ꝙ vnxit me, quemadmo-
dum cauſa oſtenditur per effectum. Deni
que Chriſtus, non ſolùm plenus fuit do-
nis gratię gratum facientis, ſed & donis
gratiæ gratis datæ, unde & unctus dicitur
fuiſſe in regem, in pontificem ſeu ſacerdo
tem atq; prophetam, & totum hoc factū
eſt in incarnationis exordio: quod ſi po-
ſtea factum legatur, intelligendū eſt quan
tū ad manifeſtationē, imò ſicut in die pa
raſceues. obtulit ſe tanquā ſacerdos obla
tionem, & hoſtiā. Deo in odorē ſuauitatis
C per effectū, iſta affectualiter cępit hoc fa
cere à principio creationis animæ ſuæ, at
que extunc cœpit eſſe mediator ac recon
ciliator, orator & pontifex, inter Deum &
homines. Inſuper vnctus eſt in templum
ſeu tabernaculum deitatis, quia (vt ait a-
Coloſſ. 2. poſtolus) in ipſo habitat omnis plenitu-
do diuinitati corporaliter. Chriſtus quo
Ioan. 2. que in Ioanne ait Iudæis, Soluite templū
hoc, & tribus diebus excitabo illud. hoc
autem dixit de templo corporis ſui, vt E-
uangeliſta exponit. In figura huius de vn
Leuit. 8. ctione tabernaculi ſcriptum eſt in leuiti
co, De vnctione verò pontificali in eodē
libro habetur, de aliis in libris Reg. *Euan*
gelizare pauperibus miſit me, i. regnum cœ-
leſte prædicare humilibus, quod egit, di-
cēdo, beati pauperes ſpiritu, quoniā ipſo D
rum eſt regnum cœlorum. Secundùm Ori Mat. 5.
genē, Per pauperes intelliguntur genti-
les ſeu nationes, nihil omnino ſpirituali-
ter poſsidentes non Deum, non legem,
non prophetas, non iuſtitiam, reliquaſ-
que virtutes. Iſtis euāgelizauit Chriſtus
per apoſtolos, aliquibus etiā quanuis pau
cis, per ſeipſum, vt Euangeliſtæ teſtantur.
vñ & Paulus de Xpo loquens, veniēs euā Epheſ. 2.
gelizauit his qui longè, & his qui prope.
Præterea aduertendum, ꝙ Lucas al-
legat hunc locum ſecundùm tranſlationē
ſeptuaginta interpretū. Hieronymus au-
tem partim aliter tranſtulit, & pro indu-
cto verbo ſic dixit, Ad annūtiandum man
ſuetis miſit me, *Sanari contritos corde.* Per
contritos corde Cyrillus intelligit debi- E
les fragilem mentem habentes, & inſulti
bus paſſionū reſiſtere non ualentes. Baſil-
lius verò per cōtritos corde intelligit eos
q peccādo à ſatana preſſi ſunt, ſpūaliterq;
deſtructi. His ergo venit Saluator impēde
re ſalutare remediū quo curent pctā, & fę
licitas obtineatur: ſecūdū qđ ait. Venit fi- Lucæ 19.
lius hominis quærere & ſaluū facere qđ
perierat. Sacramentum nāq; baptiſmi tā
quam primam poſt naufragium tabulā,
ſacramentum vero pœnitentię tanquam
tabulam poſt naufragium ſecundam in-
ſtituit. Rurſus cōtriti corde intelligi poſ
ſunt ueraciter pęnitētes, iuxta illud, Cor Pſal. 50.
contritum & humiliatum Deus non de
ſpicies: quos venit Chriſtus ſanare per
gratiam. Quanuis. n. inquantū contriti iā
ab ipſa læſione peccati ſeu culpa ſanati
ſint, nihilominus ab affectu, reliquiiſque F
peccati, quæ ſunt pronitas ad malum, de
bilitatio, & recidiuum egēt curari: quod
potiſſimum fit per ſeptem dona ſpiritus
ſancti, quæ à capite Chriſti in eius mem
bra deſcēdunt nēpe vt Deus dat ea efficiē
ter, creatiuè & autoritatiuè, ſed vt homo
mediator dat ea vt cauſa inſtrumentalis
ſuperabundanter meritoria, *Et prædicare*
captiuis, id eſt uinculis uitiorum implica
tis *Remiſſionem*, id eſt indulgentiam, dum
modo uerè pęniteant. Hoc fecit Chriſtus Matt. 3.
dicendo, pœnitentiam agite, appropin-
quabit enim regnum cœlorum. De hac
captiuitate in Prouerbiis Salomon ait, Prou. 5.
Iniquitates ſuæ capient impium, & funi-
bus peccatorum ſuorum conſtringetur,

Fun-

A Fungitur enim peccatum tyrannide peſſi
ſima ad mala inducens, & acquieſcentes
confundens. Eſt autem & bona captiua-
2.Co.10. tio, de qua ait apoſtolus, In captiui-
tatem redigentes in omnem intellectum
in obſequium Chriſti. Theophilus per
captiuos intelligit in lymbo detentos,
qui Chriſto reſurgente educti ſunt præ-
tio ſanguinis eius, remiſsionem à rea-
tu originalis peccati adepti, quemad-
Zacar.9. modum in Zacaria dicitur Chriſto, Tu
quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſi
ſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt a-
qua. Prædicare etiã *Viſum cæcis* ideſt, ſpi-
ritualem interioris viſus illuminationem
gentilibus, ſeu quibuſcũque errore, igno
rantia, aut uitiis excæcatis. Vnde Chri-
B ſtus in Euangelio proteſtatur, Ego ſum
Ioan.4. lux mundi, qui ſequitur me, non ambu-
Iſa. 42. lat in tenebris, cui per Iſaiã pater locu-
tus eſt, Dedi te in fœdus populi, in lucem
gentium, vt aperires oculos cæcorum, &
educeres de concluſione vinctum de do-
mo carceris, ſedentẽ in tenebris. *Dimitte-
re confractos*, ideſt, aduerſitatibus fatiga-
tos, ſeu legalium obſeruantiarum oneri-
bus preſſos deducere. *In remiſſionem*, ideſt,
ad ſpiritualem conſolationem, ac releua-
men. Chriſtus nanque nos ab obſeruan-
tia cæremonialium præceptorum legis
per euangelicæ legis gratiam alleuiauit,
Acto 15 iuxta illud, Quid tentatis imponere iugũ
ſuper ceruices diſcipulorum, quod neque
nos, neque patres noſtri portare potui-
mus? Sed per gratiam domini noſtri Ieſu
Mat. 11. Chriſti credimus ſaluari. Hinc in Mattęo
C ait Saluator, Venite ad me omnes qui la-
boratis & onerati eſtis, & ego reficiã vos.
Prædicare annum domini acceptum, ideſt, tẽ-
pus gratiæ, ſeu euangelicę legis, in quo
Deus benigniſsimè ſe habuit ad genus
1. Cor.6. humanum, de quo ait apoſtolus, Ecce nũc
tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalu-
Iſa.49. tis. Et Iſaias, Tempore accepto exaudiui
te. Quomodo autem Chriſtus hoc egit,
oſtenditur in Marco, in quo legitur, Poſt
quam traditus eſt Ioannes, venit Ieſus in
Galilæam prædicans Euangelium regni
Dei, & dicens: quoniam impletum eſt tẽ-
pus, & appropinquabit regnum Dei, de
Galat.4. quo grauiſsimo tempore ſcribit Apoſto-
lus, Ecce iam venit plenitudo temporis,
Acto 3. in quo Deus miſit filium ſuum. Et in A-
ctis Petrus, Omnes prophetæ à Samuel D
annunciauerunt dies iſtos. Quidam per
annum acceptum intelligunt annũ quo
Chriſtus prædicauit, præcipuè in Iudæa,
vel annum dominicæ paſsionis, in quo ge
neri humano placatus eſt Deus. Tempus
quippe uocatur acceptum propter gratio
ſa, piaque opera quæ fiunt in ipſo, ſicut &
dies mali dicuntur propter mala quæ fi-
unt in eis, *Et diem tribulationis*, ideſt, extre
mi iudicii, in quo vnuſquiſque quod me
ruit, creditur recepturus, quemadmodũ
in Apocalypſi iudex aſſeruit, Ecce venio Apoc. 18
cito, & merces mea mecũ eſt reddere vni-
cuique iuxta opera ſua. Hunc diem Chri
ſtus frequenter denunciauit, ſic in Ioan- Ioan. 5.
ne, Veniet hora in qua omnes qui in mo
numentis ſunt audient uocem eius. Qui E
dam per diem retributionis intelligunt
diem ęternæ fœlicitatis electorum in pa-
tria: prætacta tamen expoſitio literalior
æſtimatur: quia Hieronymus tranſtulit
diem vltionis, quod tamen de tempore
deuaſtationis Iudæorum (propter pecca-
ta in Chriſtum commiſſa) accipi poſſet, Iſai. 63.
de quo per Iſaiam Chriſtus fatetur, Dies
vltionis in corde meo, annus retributio-
nis meæ uenit. Idem enim fuit tempus
clementiſsimæ uocationis gentilium, at-
que iuſtiſsimo derelictionis, vaſtitatiſq;
Iudæorum. ¶ Præterea aduertendum,
quod, peccatum mala plurima infert ho-
minibus: nam animã vulnerat, captiuat,
excæcat, à Deoq; ſeparat, & gratia & glo-
ria priuat: ideo Chriſtus contra prædicta
mala veniſſe ſe perhibet. Vnde Ioannes in F
quit. In hoc apparuit filius Dei, vt diſſol-
uat opera diaboli. *Et cum plicuiſſet librum*, Ioan. 5.
ex quo patet, quòd librũ ſacræ ſcripturæ
reuerenter tractauit, atque exemplum ſic
agendi nobis reliquit. Circa quod dicit
Lyra, Iudæi hanc reuerentiam faciunt li-
bris veteris teſtamenti, ꝙ nullo modo ſe
derent iuxta illos ſedendo tàm altè vt il-
li ſunt poſiti, quo conſtat quòd illi Chri-
ſtiani ſunt ualde reprehendendi, qui non
ſolùm libros ueteris teſtamẽti, ſed etiam
nouos & ſacra euangelia tàm irreueren-
ter tractãt, & irreuerẽtius quã libros gen
tilium damnatorum, aliqui etiam theolo
gi dicta talium cum maiori pondere &
certiori quotatione allegant in ſcholis
quàm dicta Chriſti, & Apoſtolorum,

Reddite

A Reddidit miniſtro, fortè illi à quo librũ acceperit, *Et ſedit*, tanquã magiſter, & doctor, vt quod legit, exponeret. *Et oculi omniũ in ſinagoga erant intendentes in eum*, quia delectabilis fuit ad intuendum, tanquã ſpecioſus forma præ filiis hominũ, in cuius vultu fulgor quidã interioris perfectionis, ac gratiæ reſplendebat, ſed & ſuauitate eloquẽtię ſuę corda eorũ attraxit. Mirabãtur quoq; rẽ nouã, & quõ legere ſciuit, qui ab homine illud nõ didicit. Talia aũt noua, magna, mira & inopinata homines diligenter, concorditerq; inſpiciunt. ¶ Circa quod loquitur Orige. Nunc ẽt ſi volumus, oculi noſtri poſſunt intendere in ſaluatorẽ. Cũ.n. principale cordis tui direxeris ad ſapientiæ veritatẽ, Deiq; vnigenitum contemplandũ, oculi tui intuentur Ieſum.

B *Cœpit autem dicere ad illos, quia hodie impleta eſt ſcriptura hæc in auribus veſtris*. i. per hoc audiſtis me Chriſtum vobis euangelizantem, veſtraq; corda illuminantẽ, & grãm benignitatis diuinę annuntiãtem impletum eſt aliqualiter, qđ in præfata prophetia fuit prædictũ. Quo verbo docuit Chriſtus dicta atq; promiſſa prophetarũ in Chriſti aduentu ſpũaliter debere intelligi, de ſpũali videlicet liberatione à poteſtate diaboli, & iugo peccati, nõ de corporali liberatione, ꝑ captiuitate exteriori & tpali, qua nunc tenentur Iudęi, à qua præſtãtur in Chriſti aduentu educẽdos, cunctisq; gentibus dñaturos. Habent.n. deriſiſſima errorũ caligine intellectũ cæcatum.

C *Et omnes teſtimoniũ illi dabant*. i. plures de omnibus ibi præſentibus proteſtabãtur vera eſſe quæ protulit Ieſus, ſed qđ ſcriptura Iſaiæ inducta eſſet in ipſo cõpleta, & ꝙ eſſet Chriſtus in legẽ & prophetis promiſſus, quamuis in illa notitia nõdũ eſſent firmati, & teſtimoniũ illi dabãt. i. bonũ de ipſo teſtimoniũ proferebãt ꝙ, ſ. verè ſapiẽs, gratioſus, virtuoſus, magnusq; eſſet, & ꝙ Ioãnes Baptiſta de ipſo affirmaſſet magnifica, iamq; ipſe Ieſus mirabilia cępiſſet peragere, *Et mirabantur in verbis gratiæ*. i. gratioſis, facũdis, efficaciſſimis, ſapiẽtiſſimisque ſermonibus. *Quæ procedebant de ore eius* ordinatè & eloquenter, ſicut prædixit Pſalmiſta. Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Vnde in Ioãne aduerſarii eius ipſa veritate cõpulſi ſunt dicere, Nũquã ſic locutus eſt homo

Pſa 44. *Ioan. 8.* *Mat. 12.*

D ſicut hic loquitur. Deniq; bonus hõ de bono cordis ſui teſauro profert bona. Ideirco quò anima Chriſti grã plenior fuit: eò gratioſiora uerba deprõpſit: ſicq; uerba Chriſti erãt uerba grę originaliter, qa manabãt ex grã: materialiter, qa tractabãt de gratia: formaliter, qm̃ gratioſa ſeu grã eloquẽtiæ decorata: finaliter qa tẽdebãt ad gratiã: itẽ cauſaliter, qa audientibus gratiã cõferebãt eos ædificando: ad qđ imitãdum hortatur nos Paulus, Omnis ſermo malus ex ore ueſtro nõ procedat: ſed q bonus eſt ad ędificationẽ fidei, ut det gratiã audiẽti. *Epheſ.* *Et dicebãt, Nõne hic eſt filius Ioſeph?* Hoc aſpernãter locuti ſũt. Tãquã diceret, Cũ ſit filius ſimpliciſſimi & pauperis fabri, nõ eſt ueriſimilę, qđ tãta excellẽtia uerè ei conueniat, aut Xps

E exiſtat, aut prodigia operetur. Vnde apud Matthæũ & Marcũ dixiſſe ſcribũtur, Nõne hic eſt fabri filius? *Mat. 13* *Marc. 6.* Et hæc eſt mira excæcatio atq; peruerſitas deſpicere aliquẽ ꝑp parentũ inopiã, quaſi grã Dei diuitibus potius q̃ pauperibus cõferatur, & nõ potius uice uerſa. Quæritur cũ ſtatim prædictũ ſit, oẽs teſtimoniũ illi dabãt, quõ de eiſdem mox ſubditur, Nõne hic eſt filius Ioſeph? Qui.n. teſtimoniũ ei dabãt cũ reuerebãtur, hi uerò eũ ſpernebãt. Ad hoc dupliciter reſpõdetur. Primò ꝙ ſcriptura loquitur de eiſdẽ, uidelicet habitatoribus Nazareth, & ꝙ primò honorauerũt eum ꝑp cauſas prætactas ſed poſt paululũ ex aliis cõſiderationibus. ſ. ex attẽtione paupertatis matris eius, patriſq; putatiui ad

F contẽptum eius, inuidiaq; cõmoti ſunt. Alii dicũt, ꝙ ſcriptura loquitur hic de diuerſis, quaſi de eiſdẽ, iuxta unã ſeptã regularũ Tyconii ualentiũ ad intelligendũ ſcripturas, quẽadmodũ & in Pſa. Cũ occideret eos, quærebãt eũ & reuertebãtur, &c. *Pſa. 17.* Qui.n. occidebãtur, nõ reuertebãtur diluculo. Zacarias quoque, Fugietis ſicut fugiſtis in diebus Oſiæ regis Iuda. *Zac. 14.* Certũ eſt equidem, ꝙ illi qui tempore Zacariæ prophetæ unius duodecim prophetarũ fuerũt, nõ fuerũt tpe Oſiæ regis, qui tot annis ante babilonicã captiuitatẽ defunctus eſt. Itaque dicunt hæc uerba à ſcribis & fariſæis inuidia tactis prolata. *Et ait illis*, ex caritate uolẽs illorũ emẽdare errorẽ. *Vtique dicetis mihi hanc ſimilitudinem*, id eſt uulgare prouerbium, ſeu meta

A phoricum & parabolicum uerbum mihi obiicietis,utpote iſtud, *Medice cura teipſum*,hoc eſt, obiectionem à ſimilitudine medici acceptam corporalis, mihi opponetis, ad me dicendo,O medice,qui extraneos, puta infirmos vrbis Capharnaũ curas, cura teipſum,id eſt,tuos conciues ad te ſpecialiter pertinentes, in Nazaret habitantes. Quaſi dicant, Cum ita non agas, concluditur, ꝙ vel incipienter uel inordinatè te habes,vel quòd tua miracula non ſint vera miracula.

¶ Deinceps Chriſtus explanando parabolam introductam, ponit illorum tacitã obiectionem,ſciuit enim quid cogitarent,*Quanta* id eſt,multa & magna miracula, *Audiuimus facta à te in Capharnaum,fac & hic in patria tua*,id eſt, in Na-
B zaret ſita in patria ubi conceptus atque nutritus es,fac tanta ac talia.Sed cùm Lucas nulla Chriſti miracula vſque ad hunc locum recitauerit in Capharnaum facta, cur ait Nazarenos uerba hæc protuliſſe aut concepiſſe?Et reſpondendum, quòd Lucas hæc refert per anticipationem. Propter quod aſſerit Auguſtinus, Cum Lucas iam magna à Chriſto facta fuiſſe commemorat, quæ ſe nondum narraſſe cognoſcit, quid euidentius quàm eum hoc ſcienter præoccupaſſe narrandum? Itaque quod ſcribitur ab illo loco incluſiuè, *vt venit Nazaret*, uſque ad id quod infra in iſto capitulo legitur, *Et deſcendit Capharnaum*, eſt interpoſitio quæ vocatur parentheſis,à para quod eſt iuxta,
C & theſis poſitio, quaſi poſitio iuxta principale, nec cõtinuatur immediatè cũ præcedentibus atque ſequentibus ſecundùm ordinem facti. Vnde quod hic dictum à Chriſto & Nazarenis interponitur, non fuit ſtatim dictum poſt præcedentia,ſcilicet poſt lectionem Chriſti in Iſaia, ſed poſtea diu, cum à Capharnaum in Nazaret aduenisſet.Ideo dicit Chryſoſtomus, Poſt multum tempus & ſignorum oſtenſionẽ profectus eſt ad Nazaræos. Aliqui quoq; affirmãt,ꝙ Xp̃s frequenter venit à Capharnaũ in Nazaret. Deinde Saluator ad tactam rñdet inſtantiã. Ait.n. *Amen*.i. uerè *Dico vobis,quia propheta nemo acceptus eſt in patria ſua*.¶ Contra hoc obiici poſſet,ꝙ Ezechias rex & populus eius Iſaiã prophetã in magno habebat honore, ut

patet in libris regũ,obediuitq; ei, iuxta D
illud Eccl.Fortiter iuit Ezechias in uia 1.Re.18
Dauid patris ſui quã mandauit illi Iſaias Eccle.48
propheta magnus.Deniq; Dauid, Nõne 2.Re.24
ſanctos prophetas Natã & Gad, cæteroſ- 2.Pe.20
que ſui regni,ac tẽporis veneratus eſt vates?Sed & Ioſaphat rex deuotus ſuis loquẽs,Credite prophetis dñi, & oĩa proſpere eueniẽt.Poſtremò paulò ante iã dictũ eſt,ꝙ oẽs in Nazaret teſtimoniũ xp̃o dabãt,infra quoq; habetur,qũo oĩs populus gaudebat in his quæ glorioſè fiebant ab eo.Et reſpondendũ,ꝙ Xp̃s magiſter veritatis ac pietatis,cõitatis quoq; amator & ſingularitatis inordinatæ viator libenter uerbis & factis ſe cõitati cõformauit in licitis & honeſtis. Vñ prouerbiũ iſtud inducit eo modo,ac ſenſu, quo Salomõ ĩ libro prouerbiorũ multa affirmat, nõ q̃a Pro. 1.
vniuerſaliter vbiq; & ſemper quantũ ad E
ſingulos ita ſe habeat, ſed q̃a frequenter ſic accidit.Itaq; Chriſtus uerba hæc protulit,q̃a cõiter prophetæ ſancti apud cõpatriotas ſuos aut cõtemnuntur, aut minus accepti ſunt.Nã & ciues ciuibus cõiter inuident.Hoĩes ẽt ut freqũter ægrè ferũt dũ cõpares ſui præferũtur, & proni ſunt cõſiderare eum qui excellit, ſm id ꝙ fuit dũ eis ſimilis uidebatur. Rurſus excellentiã extraneorũ nõ ita apprehendũt minoratiuã aut confuſiuã ipſorũ ut excellentiã intraneorũ, imò erubiſcibile ſibi arbitrãtur,ꝙ familiaris collega, cõciuis, in tãtũ eis p̃fulgeat, & hoc uerũ eſt de hominibus nõdũ purgatis,in quibus ſuperbia,inuidia,paſſioneſque cæteræ regnãt. F
Porrò q̃ paſſionibus reformatis, caritate Dei ac p̃ximi flagrat de ſuorũ profectu & eminẽtia ſp̃uali lætatur, ſed q̃m pauci ſunt tales,iõ rarò cõtingit hoc. Propter qđ multi in terra aliena facilius promouentur,magiſq; honorãtur ac reputãtur quàm in propria,ut patet de Ioſeph Da- Gen.41.
niele,& Mardochæo. Ezechieli quoque Dani.1.
dñs ait,Si mittereris ad populũ alienę lin- Heſter.8
guæ,ipſi audirent te:filii aũt Iſrael nolũt audire te.Hinc ait Cyrillus,Quædã cõis quaſi cũctis accidit paſſio. Contemnuntur. n. quodammodo ſemper etiam optima quæq; quando non rarò cõtingũt alicui,ſed ad uelle ſuppetunt ſeu freqũter. Familiaris nanq; q̃m ſemper præſtò eſt, debita reuerẽtia priuatur à notis. Verũtamen

A tamē diligēter pēſandū quod ait Ambr. Fruſtra opē miſericordiæ cœleſtis expectas, ſi alienæ fructibus virtutis inuideas. Aſpernator eſt.n.dñs inuidorū, & ab his qui diuina beneficia in aliis perſequuntur, miracula ſuæ ptātis aduertit. Itaque uerbo inducto Xps iuſtè excuſatur, ꝙ in Nazaret talia ſigna nō egerit, utpote qa hoc accidit nō ex ſua auerſione à ſuis cōciuibus, ſed propter eorum incredulitatē atq; malitiam, quoniam Chriſtum paruipendebant, nec ei credebant. Vnde in Mattæo & Marco habetur, ꝙ nō fecit ibi multa miracula, propter eorum incredulitatem. (Mat. 13, Mar. 6.) Et hoc Chriſtus deinceps ꝑ duo oſtendit exēpla, qūo.ſ.compatriotę priuātur beneficiis Dei propter malitiam ſuā, quæ tamen extraneis cōmunicantur. *In*

B *ueritate dico uobis, multæ uiduæ fuerunt in Iſrael*, id eſt in regno & populo Iſraelitico, *In diebus Heliæ*, i.tēpore quo Helias in populo illo cōuerſabatur ac operabatur. Tēpus aūt dicitur ipſius Dei, tanquā dñi ac creatoris, ac moderatoris temporū uniuerſorū, dicente Boetio, Tēpus ab æuo ire iubes, ſtabiliſq; manens das cūcta moueri. Hominū uerò dicitur eſſe dies uel tēpus tanquā eorū qui ſubiacēt tēpori & tēpore menſurātur in durando & operādo. Specialiter tamē dicitur tēpus aliquod eſſe illius, qui in illo præclarioris fuit poteſtatis, operationis ſeu perfectionis. Vnde prælatorū & principū tēpora deſcribūtur imò iuxta illorū ſucceſſionē tēporū ſuc-

C ceſſio determinatur, *Quando clauſum*.i.à ſolito ſuo effectu ſiue influxu prohibitū ſeu ſuſpēſum *Eſt cœlū* tā aereū quàm ſtellatū ſeu orbis planetaris. Tūc.n.ad prę ces Helię intra tres annos atq; ſex mēſes pluuia de cęlo aereo nō deſcēdit in terrā Iſrael, nec in quædā loca uicina, cœlum quoq; ſtellatū modo ſolito ad pluuiarū generationē influentiā nō impendit, nec ſol curſu cōſueto eleuauit uapores Deo omnipotēte iubente. *Cū facta eſſet fames in terra*. Ex defectu ſiquidē pluuiæ orta eſt ſterilitas terræ, ad quā eſuries eſt ſecuta. Vnde i libris Regū legitur, (3.Re. 17) Dixit Helias ad Acab, Viuit dñs Deus Iſrael, in cuius cōſpectu ſto, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei uerbū. Quāta aūt fuerit fames illa, in libris Regum deſcribitur. (3.Re. 18) *Et ad nullam earum miſſus eſt Helias à Deo*.

D quod fuit propter indignitatē, & culpā earū, uel quia minus dignæ fuerūt, q̄ uidua, de qua ſubditur, *Niſi in Sareptā Sydoniæ*. (Ibidem. 3.Re. 17.) Porrò Sarepta vrbs parua fuit inter Tyrū & Sydonē. Sidō uerò vrbs fuit, à qua regio illa uocata fuit Sydonia *Ad mulierē uiduā* q̄ fuit paupercula unicū habēs filiū quē mortuū ſuſcitauit Helias, ut ſerūtq; Hebręi ꝙ fuit Ionas ꝓpheta. Exceptio aūt illa q̄ deſignat hoc loco ꝑ niſi nō eſt referēda ad uiduas Iſrael, quaſi uidua iſta Sydonia fuerit de Iſraeliticarū numero uiduarum, ſed ad id, quod dicitur, *Miſſus eſt* ut ſit ſenſus, ꝙ nō fuit miſſus niſi ad uiduā Sareptanā, iuxta illud, Factū eſt uerbū dñi ad Heliā, Vade in Sareptā Sydoniorū, & manebis ibi, præcepi .n.ibi mulieri uiduę ut paſcat te. Deniq; ſm Chryſo. (Chryſo.) Deus pia diſpenſatione fecit Heliam per tàm longū pergere iter vſq;

E Sareptam, ut uidēs mūdi peſtē peteret à dño pluuias. Huius quoq; facti meminit Iacobus circa finē ſuę canonicę, dicens. (Iac. 5) Multū ualet deprecatio iuſti aſſidua. Helias homo ſimilis erat nobis, paſſibilis, & oratione orauit, ut non plueret ſuper terrā, & non pluit annos tres & mēſes ſex: & rurſum orauit, & cœlū dedit pluuiam. Hinc de Helia ſcribit Chry. Ipſe quidem terreſtris angelus, & hō cœleſtis, qui nec tectū nec mēſam, nec amictū habebat, uerūtamē clauē cœlorum geſſit in lingua. Subinde ponit ſecūdū exēplū. *Et multi leproſi erant in Iſrael, ſub Heliſeo propheta*, i.tēpore Heliſæi, imò tpe quo tāquā ſpūalis pr̄ fuit ꝑcipuus director Iſraelitice plebis

F Propter quod morięti dixit rex Iſrael, Pr̄ mi, pr̄ mi, currus Iſrael & auriga eius. Quod aūt tēpore Heliſęi fuerūt quatuor uiri leproſi, q̄ ēt tempore noctis ingreſſi ſūt caſtra Syriorū, legit in li. Reg. (4.Reg. 7) *Et nemo eorum mūdatus eſt* à lepra ab Heliſęo, *Niſi Naamā Syrus*, nō ꝙ Naamā fuerit unus leproſorū de Iſrael, ſed qm̄ ipſe ſolus inter leproſos fuit ab Heliſęo ſanatus, ut ſcribitur in lib. Reg. (4.Reg. 5) Fuitq; Naamā princeps militię regis Syrię: (4.Reg. 5) uir magnus ac honoratus apud dñm ſuū, diues & fortis, cuius bonitas claret ex hoc, ꝙ inductis uerbis adiūgitur. Per illū.n.dedit dñs ſalutē Syrię. ¶ Pręterea cū referēte paruula puella, audiſſet eſſe prophetā i Iſrael, mox credidit ſe per preces prophetę à Deo Iſrael

A poſſe curari, imò & ſe curandũ ſperauit.
Vnde cũ Heliſæus nõ egrederetur ad eũ,
indignatus eſt, dicẽs, Putabã qđ egredere
tur & tãgeret locũ lepræ, & inuocaret no
mẽ Dei ſui: ſicq; videtur vnius veri, ſum
miq; Dei tũc habuiſſe notitiã, & deuotè
venit ad Heliſæũ, ſecũdũ Gloſſam. Cura-
tus verò valdè gratus fuit Deo & Heli-
ſæo, promittẽs ſe vltra ſoli Deo Iſrael ſa
crificaturũ. Gorra hic quærit, Cur Xp̃s
de Helia & Heliſæo potius quã de aliis
ponat exẽplũ? Ad qđ reſpõdet, quia hi ſo
li inter prophetas clamauerũt miraculis.
Cui reſponſioni obiici poſſet. Primò de
Moyſe, de cuius excellẽtia in gratia pro-
Deute. 6. phetiæ atq; miraculis ſcriptũ eſt in Deute.
Nõ ſurrexit ꝓpheta vltra in Iſrael ſicut
B Moyſes, q̃ noſſet dominũ facie ad faciẽ
in oĩbus ſignis & portẽtis q̃ per illũ fecit
1.Re.12 dñs. Deniq; in libris Regũ legitur quõ
orante Samuele propheta Deus fecit rẽ
grandem dãdo voces, hoc eſt, tonitrua &
pluuias tẽpore meſſis triticeæ, qđ (ut ibi
innuitur) valdè magnũ fuit miraculũ. In
3.Re.13 ſuper in libris Regũ habet̃, quẽadmodũ
precãte ꝓpheta diuinitus miſſo, Deus are
factã Hieroboã regis iniqui ſanauit ma-
4.Re.20 nũ. Similiter in libris Regũ deſcribitur,
quõ inuocãte dominũ Iſaia, ſol miracu-
loſiſſimè rediit retro, ipſeq; Ezechias a le
tali ſanatus eſt morbo ꝑ Iſaiã, Vnde in
Eccl. 48. Eccleſiaſtico de Iſaia aſſeritur, q̃ addidit
regi vitã. Ezechiel quoq; quãuis nõ i ſcri
ptura canonica, tamẽ in ſcolaſtica hiſto
ria legitur, præclara feciſſe miracula in
C Caldæa, ſicut & Ieremias in Aegypto mi
rabilia legit̃ perpetraſſe. Hæc dixerim nõ
quaſi Nicolao de Gorra derogare inten
dens, qui fuit magnus ſcripturarũ expo
ſitor, ualdeque eruditus in eis: ſed q̃a de
ſolutione p̃fata admiror, & vt ſolutio il-
la cautè legatur. Itaq; puto aliã eſſe ra-
tionẽ q̃ſiti, videlicet, q̃ de Helia & Heli-
ſæo iõ Xp̃s mentionẽ induxit, quĩ facta il
lorũ p̃memorata ſuo magis cõgruebant
propoſito, & q̃a valdè excellẽtes fuerũt,
imò in geſtis præfatis Chriſti habuerũt
figurã. Vidua verò Naaman typũ gerebat
eccleſiæ ex gentibus cõgregatæ, quã Xp̃s
per ſpiritũ ſanctũ atque Apoſtolos (reli-
ctis ob ſuã peruerſitatem Iudæis) viſita-
re dignatus eſt. *Et repleti ſunt oẽs in ſinago-
ga ira* per uitiũ, quæ eſt inordinatus ap-
petitus uindictæ propter paruipenſionẽ, D
Hæc præinducta Chriſti eloquia, *Audien
tes*, q̃a ut eis apparuit, Xp̃s eos ſuperflue
uilipẽdit, præferẽdo eis gẽtiles, quos Iu-
dæi cõtemnebant ut canes, & q̃a ipſos de
ingratitudine, aliiſq; peccatis notauit.
Verũtamen Gregorius dicit eos commo
tos, q̃a Xp̃s aſſeruit, Hodie ſcriptura hæc
impleta eſt, &c. quaſi ſe præſũptuosè cõ-
pararet prophetis. In his Iudæis ſacrilegis,
quorũ inſaniã, ingratitudinẽq; multi ſe-
ctãtur illud Prouerbiorũ eſt impletũ, Nõ Prou. 16.
amat peſtilens eum qui corripit: illudq;
Amos, Odio habuerũt corripiẽtem, & lo Amos. 5.
quentẽ perfecta abominati sũt. Vnde in
Eccleſiaſtico ſcribit̃, Stuppa collecta ſina Eccle. 21
goga peccantiũ, quæ ſtatim igne iræ accẽ
ditur. Hinc & terẽtius ait, Obſequiũ pa- E
rit amicitiã, veritas odiũ. *Et ſurrexerunt*
ira eos beſtialiter impellẽte. *Et eiecerũt*, i.
tanquã reũ mortis irreuerẽter expule-
rũt, *Illũ extra ciuitatẽ ſuã* Nazareth, *Et dux
erũt illũ vſq; ad ſuperciliũ montis, ſuper quẽ
ciuitas illorum erat ædificata, ut præcipitarẽt
eum*, & præcipitãdo occiderẽt illũ, imitã
tes patrẽ ſuũ diabolũ, qui duxit ad Xp̃m,
Mitte te deorſũ: imò quantũ ad hoc illo Matt. 4.
peiores, q̃a qđ ille ſuggeſſit, iſti facere
ſunt moliti. *Ipſe aũt tranſiens per medium il
lorum ibat*, i. manus impiorum elapſus eſt
& euaſit, non uolando aut currendo effu
giens, ſed per medium illorum pedeſter,
potenter ac mitè pertrãſiit, quod tàm in
creata poteſtate quàm uirtute creata ſeu
poteſtate humanitati collata facere qui
uit. ¶ Per utráque etenim potuit mentẽ F
illorũ ſubitò immutare ac ſtupefactã ſeu Ioan. 1
ſtupidã reddere, ſicut & tp̃e paſſionis ꝓ-
ſtrauit ſceleratos, dicendo, Ego ſũ, qñ & Matt. 1
dixit ad patrẽ, Dediſti ei, uidelicet mihi
filio tuo, poteſtatẽ omnis carnis. In tẽplo
quoq; tot millia cõpeſcebat ingenia, quã
do negotiãtes inde eiecit, quod ſecundũ
Origenẽ fuit maius miraculum, q̃ ſuſci-
tatio mortuorum, uel ſaturatio quinque
millia ex quinque panibus. ¶ Inſuper di
uina & increata uirtute potuit ſe illis in
uiſibilẽ reddere qđ ẽt per creatã ſibi da-
tã potentiã potuit, quia ſecundũ ſuperio
rẽ animæ ſuæ portionẽ extitit cõprehen
ſor, idcirco dũ uoluit dotes corporis glo Marc. 9.
rificati ẽt ante paſſionẽ ſæpe aſsũpſit ſe- Marc. 9.
cundũ Hugonẽ, corpusq; ſuũ animæ ſuæ L. 8. L. 7.
perfectę

A Perfectè obediens & ſubiectum in tantũ,
vt (iuxta Damaſce.) oĩa naturalia fuerint
in Chriſto voluntaria, ſicut & Thomas
in tertia parte teſtatur. Ideo corpus Chri
ſti immutauit viſum pręſentiũ, ſm quod
placuit animę eius, cuius poteſtate atque
imperio ſuſpendi poterat immutatio ta-
lis. Hinc aliqui aſſerunt ꝙ Chriſtus red-
didit ſe inuiſibilẽ illis quemadmodũ in
Ioan. 11. Ioanne inducitur, Ieſus aũt abſcõdit ſe,
Mat. 14. & exiuit de tẽplo, itemq́;, Quærebant Ie-
Marc. 6. ſum apprehenderę, & exiuit de manibus
L. 9. Io. 6 eorũ. Refert hic Beda, ꝙ dum dñs Chri-
Ioann. 8. ſtus de manibus illorũ elapſus, de medio
Ioan. 10. illorũ de vertice rupis deſcẽderet, ac ſub
rupe latere vellet, ſubitò ad tactũ veſtis
Chriſti ſaxũ illud ſubterfugit ſeu ceſſit,
B & inſtar ceræ ſolutũ, quendã ſinum, hoc
eſt, concauitatẽ fecit, in qua corpus dñi-
cum ſuſciperetur, in quo loco oĩa linea-
menta & rugæ veſtis, ac veſtigia pedũ in
rupe apparent adhuc, ſicut teſtantur qui
viderunt. Sed & Ioannes de Mandeuille
in itinerario ſuo ſcribit de hoc, adiiciens
ꝙ Chriſtus tunc vehemẽter expauit. Hoc
tñ credendũ non reor, imò nequaquã te-
nendum, niſi dicatur, ꝙ ſpontè timorẽ il-
lum aſſumpſerit, quemadmodũ tempore
paſſionis. Alias, cur trepidaſſet, qui vniuer
ſa futura tàm perfectè præſciuit, & tantæ
potentiæ fuit, nec inuitus ducebatur ab
illis, ſed ſpontè ſe duci permiſit? Quod ſi
voluiſſet in quocũq; viæ illius ſpatio oẽs
feciſſet immobiles. Noluit aũt præcipita
ri qm̃ tp̃s paſſioni ſuæ diuinitus præfixũ
nondũ fuit impletum & qm̃ aliud genus
C mortis elegit, videlicet crucifixionem, vt
Pſal. 21. impleretur qđ ſcriptũ eſt, foderunt ma-
Pſal. 68. nus meas, & pedes meos. Et iterũ, Dede-
runt in eſcã meã fel. Item quia nondũ im
pleuit opera pp quæ miſſus fuit à patre,
videlicet prædicationẽ euangelicæ legis,
inſtitutionẽ ſacramẽtorum miraculoſos
effectus, de quibus oĩbus paſſioni iã pro-
Ioan. 17 ximus dixit in Ioanne, Pater, opus con-
ſummaui qđ dediſti mihi vt facerẽ, nunc
aũt ad te venio. *Et deſcẽdit Capharnaũ*, quia
relictis cõciuibus ſuis perfidis, & ingratis
venit ad vrbẽ Capharnaũ. Verumtamen
(vt ex præhabitis innoteſcit) iſtud Et de
ſcẽdit in Capharnaũ, vſq; ad finẽ capitu-
li, nõ cõtinuatur cũ litera immediatè p̄-
cedẽte, ſed cũ eo qđ ſuperius ſcriptũ eſt,

Regreſſus eſt Ieſus in virtute ſpũs ſancti D
de Iudęa in Galileã. Venit ergo caphar-
naũ, *Ciuitatẽ Galilææ, ibiq́; docebat illos*. ſ. ha
bitantes & p̄ſentes ibidẽ, *Sabbatis* hoc eſt,
diebus ſabbati, qñ (vt dictũ eſt) Iudæi co-
pioſius ad loca diuini obſequii conflue-
bãt. *Et ſtupebant in doctrina eius*. i. de excel
lẽtia documentorũ, p̄dicationiſq́; Chri-
ſti admirabãtur, cuius vna cauſa ſubiũgi
tur, *Quia in poteſtate ſermo ipſius erat*. i. ver-
ba eius efficacia valde & potẽtia erant,
Primò, qa p miracula cõfirmabantur, at
que diuina & vera oſtẽdebantur. Secũdò
quia ea mox cõcomitabatur effectus. Sta
tim. n. vt iuſſit aliqua prodigia fieri, fie-
bãt perfectè. Tertiò, qm̃ verba Xp̄i habue
rũt ſingulariſſimam atq; fortiſſimã vim
mouendi audientiũ corda, vtpotè ea cõ- E
pungendo, inflãmando, penetrãdo, terrẽ-
do. Ignea. n. protulit verba ſentẽtiis ple-
na, facundiſſimus quoq; dulciſſimusque
fuit eloq̃o, & nihilominus terribilis qñ
volebat. Vnde illud Iere. dicere potuit,
Nunquid nõ verba mea ſunt, quaſi ignis,
& quaſi malleus cõterens petrã? Nec mi-
rũ, ſi ĩ humanitate tã poteſtatiui fuit ſer
monis, qui ſecundũ diuinitatẽ eſt Dei pa
tris ſermo ops, verbũ æternũ, de quo ad
Heb. ait Apoſt. Viuus eſt ſermo Dei, & *Hebr. 4.*
penetrabilior oĩ gladio ancipiti. Quartò
qm̃ habuit autoritatẽ addẽdi ad verba le
gis, eã perficiẽdo, & ſpũaliter interpretan
do, imò finẽ eidẽ quantũ ad præcepta cæ
remonialia imponendo, cũ eſſet dator ac
dñs legis. Quintò, quia qđ docuit, opere
adimpleuit. Hinc Beda fatet̃, Sermo (in-
quiẽs) p̄dicatoris in p̃tãte eſt, dũ ea quæ F
docet, operat̃. Qui. n. facto deſtruit quod
verbis p̄dicat, contẽnitur. *Et in ſinagoga
erat homo habẽs ſpiritũ immundũ*, hoc ẽ poſ
ſeſſus à demone qui immũdus vocatur,
qm̃ in ſeipſo totus immũdus, ſeu vitioſus
cõſiſtit in oĩbus q̃ agit peccãs, quia ad fi-
nem peruerſum omnia refert. ¶ Inſuper
immundus dr̃ ab effectu, qm̃ ad vitiorum
impuritatẽ hoĩem tentando inducit, iux
ta quẽ modũ ẽt noĩatur mutus, & ſurdus,
quia hominẽ poſſeſſum mutũ facit & ſur
dũ, *Et exclamauit voce magna, dicens*. Aliqui *Matt. 4.*
dicunt, ꝙ in ſcripturis canonicis nullibi
legitur vox magna niſi in bono, cuius op
poſitum ex hoc loco probatur. *Sine*. i. ceſ-
ſa nos demones affligere: dolebat quippe

A diabolus de Chriſti præſentia, quem ſibi maximè contrariũ videt, itẽ de eius ſalutari doctrina quæ aĩarum exiſtit medicina, ſicq; de hoium conuerſione potiſſimũ triſtabatur. Timuit quoq; expelli ab homine, & ab hominũ infeſtatione, ac deceptione arceri, atq; in loca pœnalia religari, ideo ait, *Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene?* i. cum nulla ſit inter te, & nos amicitia, ſocietas, cõfœderatio, cur veniſti ad nos, pſertim cũ amor ſoleat eſſe rõ unionis? Nã & Apoſt. Quæ (inquit) cõuentio 1. Cor. 6. Chriſti ad Belial? Sed Xps acceſſit diabolũ, nõ ſicut amicus amicũ, ſed vt iudex reũ pugil aduerſariũ, liberator raptorẽ, quod & diabolus aduertens, adiecit *Veniſti perdere nos?* B Tanta eſt inuidia, impietaſq; diaboli, vt perdi ſe reputet, ſi ab hoibus expellat̃, atq; eorũ nocumento trenetur. Itaque veniſti perdere nos. i. vincere, ſpoliare, debilitare, ad hoc vtiq; Chriſtus venit, vt vaſa diaboli ei auferret, eius tyrannidẽ refrenaret, ipſum cõprimeret, ſuppeditaret, & tandẽ in infernũ retruderet. *Scio te quia ſis ſanctus Dei,* hoc eſt, ſctũs ſanctorũ ad Deũ ſpecialiſſimè pertinens, vtpotè Chriſtus in lege promiſſus: de quo in Da- Dani. 9. niele hr̃, Vngatur ſanctus ſanctorũ, atque Pſal. 15. in Pſal. Non dabis ſanctũ tuũ videre corruptionẽ. ¶ Circa hoc quęritur, an demones cognouerunt Ieſum eſſe Meſſiam. Et patet reſponſio ex dictis. Lyra aũt circa hæc verba ſcribit ſuper Marcũ, quod de- Marc. 1. mones ſciebant Ieſum eſſe Meſſiã in lege promiſſum, & intendit aſſerere, ꝙ certitu- C dinaliter hoc ſciebãt, vtpotè per prophetias de Chriſto prædictas, quæ determinant locũ, & tps, ac modum veniendi ipſius Chriſti: verũtamẽ vt affirmat neſciebant eũ eſſe Dei filiũ per naturã Deo patri æqualẽ: licèt ad hunc finẽ tẽtauerit eũ diabolus, quia ſi cognouiſſet eũ eſſe Deũ, nunquã induxiſſet Iudęos ad ipſum crucifigendũ. ¶ Contra hæc obiici poſſet, quia implicare vident̃. Si. n. diabolus ſciuit, qđ Ieſus eſſet Meſſias, ex prophetarũ oraculis, cõſequens eſt, qđ pariformiter ſciuerũt, eũ eſſe vnigenitũ Dei, verumq; Deũ. Hoc. n. ex ſcripturis prophetarum patet, concluditur, & hr̃, ꝙ Chriſtus in lege promiſſus eſſet vnigenitus Dei, verã habens Iſaia. 9. cũ patre diuinitatem, Iſaia dicente, Puer natus eſt nobis, & vocabit̃ nomẽ eius ad

D mirabilis, conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Et Iere. Hoc Iere. 23. eſt (inquit) nomen qđ vocabunt eũ dñs iuſtus noſter. Loco cuius in Heb. habet̃, Nomen domini tetragrãmaton, qđ non cõpetit, niſi verò ſummoq; Deo, vt etiam Hebræorũ magiſtri cõcorditer profitentur. Michæas quoq; teſtat̃, Egreſſus eius ſicut à principio, à diebus æternitatis, & Dan. inquit, Poteſtas eius, ptãs æterna, q̃ Dani. 4. nõ auferet̃. Itemq; Pſa. Sedes tua Deus in Pſa. 44. ſeculũ ſeculi. Et rurſus, Concupiſcet rex Pſa. 71. decorẽ tuum, qm̃ ipſe eſt dñs Deus tuus, & adorabunt eũ. Et iterũ, Sit nomẽ eius benedictũ in ſecula, ante ſolẽ permanet nomen eius. Quòd aũt hæc oĩa ad literã dicantur de Xpo in lege promiſſo, dubi- E tare non põt quiſquis loca ſcripturarum vbi iſta hñt diligenter perſpexerit, præcedentia & cõſequentia ibi pẽſando. Itaq; iſta eſſe de rege Meſſia prænuntiata certiſſimè nouit diabolus, idcirco ſi ex ſcripturis nouerat Ieſum eſſe Meſſiam, æquè certitudinẽ ſciuit, qđ filius Dei per naturã conſiſteret. ¶ Inſuper nõ minus omiſiſſet diabolus inducere Iudæos ad occiſionẽ Chriſti, ſi certitudinaliter agnouiſſet eũ Meſſiã ſeu Chriſtũ, q̃ ſi ſciuiſſet eum Dei filiũ naturalẽ. Cauſa. n. quare non induxiſſet Iudæos ad hoc fuit, ne redimeretur genus humanũ qđ ſciuit per Meſſiæ occiſionẽ ſaluandũ, imò ſi certitudinaliter ſciuiſſet Ieſũ eſſe filiũ naturalẽ, plus odiſſet eũ, q̃ ſi putaſſet eum hoiem purũ. F Quãtò. n. quis melior eſt, tãtò plus odit eum. Vnde nec aliquẽ tm̃ odit, vt Deum. Itaq; ſi certè ſciuiſſet Ieſum eſſe filiũ Dei naturalẽ, non omiſiſſet Iudęos inducere ad crucifixionẽ ipſius ex aliqua dilectione vel reuerentia ad ipſum, nec pp enormitatẽ peccati, cũ quo quid iniquius fuerit, eo plus cõplacet ei, nec ex timore ſuæ punitionis, qm̃ tãta eſt eius inuidia cõtra ſctõs, ꝙ eos tẽtare ac perſequi nõ omittit pp augmentum ſuę calamitatis vitandũ, quemadmodũ et tpe Antichriſti non omittet Antichriſtum, & eius ſatellites inducere ad reſtituendũ cultum, legem, fidemq; Chriſti, quantũ poterit, nec dubiũ quin, & ad ipſius Chriſti interfectionem induceret Antichriſtũ, ſi poſſibile eſſet. Chriſtum in propria perſona ab Antichriſto occidi, non obſtante ꝙ nunc vtique

que

A que noſcit Ieſum eſſe Deum & hominē. ¶ Deniq; demones omnesq; dānati intantū inuident gloriç ſuperbeatiſsimi Dei, ꝙ vellent eū nō eſſe: & ſi poſſent ipſam diuinitatē occiderent, patricidis ac matricidis ſimiles exiſtētes. ¶ Cōſtat ergo ꝙ nulla ſit ratio cur diabolus nō induxiſſet ad Chriſti occiſionē Iudęos, ſi certè nouiſſet Ieſum eſſe Chriſtū niſi ne ſaluaret genus humanū, cuius ſaluti ineffabiliter inuident demones. ¶ Poſtremò gloſſa hoc loco ſentit ꝙ demones nō habuerūt certitudinalē, ſed coniecturalē de Chro notitiā, qđ. ſ. Chriſtus eſſet, nēpè quod dictū eſt, ſcio, exponit. i. vehementer opinor. Itaq; Chriſtus eſt ſanctus Dei, quia, vt Deus, eſt æqualis atq; eiuſdē ſanctitatis cū patre, & eſſentialiter & æternaliter infinite B que ſanctus, & ſanctitas ipſa. Secundū humanitatē verò eſt ſctūs Dei tanquā ſctificatus à Deo ab incarnationis exordio, ſāctificatus (inquā) nō quaſi ab aliqua labe purgatus, ſed omni virtute dono, & grā ſpūs ſcti repletus, & sāctior vniuerſis, ac

Ioan. 10 ſingulis ēt ſimul ſumptis. Vnde in Io. loquit̄ de ſeipſo, Quē pr̄ ſanctificauit, & miſit in mundū. *Et increpauit illū, dicēs, Obmuteſce, & exi ab eo.* Quāuis q̄ dixit diabolus ad Chri pertinēt præconiū, nihilominus ſilentiū illi Xp̄s impoſuit, qa ipſe qui verus, & veritas eſt, noluit teſtimoniū eius ſuſcipere qui mēdax eſt ab initio, & ne diabolus veris falſa miſceret, itē vt Xp̄i exēplo doceamur demonū dicta contēne C re. Dicit aūt Cyrillus, ꝙ demones putarēt per hmōi laudem facere Ieſum inanis gloriç amatorē, vt ab eorum cōtrarietate ceſſaret, vtpotè grām pro gratia recōpēſans. *Et cū proieciſſet illū* hominē demoniacum, *Demoniū* qđ fuit in eo, *In medium*, hoc eſt, in terrā corā præſentibus. *Exijt ab illo, nihilq; illi nocuit*. Quāuis. n. ante egreſsionē

Mar. 1. affligeret hominē iuxa illud Mar. Diſcerpens eum ſpiritus immundus, tñ egreſſo demonio, prior illa afflictio diuina virtute ceſſauit, & confortatus eſt homo. *Et factus eſt pauor in omnibus*, hoc eſt, admiratio magna in oībus qui iſtud viderūt. Admirabantur etenim potius modū agēdi, quā factum in ſe, cum & exorciſtæ eorū eiicere demones poſſent atque ſolerent. ¶ Porrò naturale eſt hoī viſis magnis, & inſolitis rebus timere, quanuis non oēs hoīes iō ęqualiter timeant. Boni. n. & ſapientes reuerentialē timorē viſis mirabilibus Dei cōcipiūt, alii ſæpe aliter timēt. D Ex magnitudine quippe effectus, maieſtas cauſæ perpēditur, ſicq; timor reuerētialis, aut pęnalis innaſcit̄, impia aūt conſciētia citò terret̄, & ne qđ meruit, ſibi cōtingat veret̄, pſertim dū diuinę ptātis ad uertit pn̄iam. Vnde in Actis Apo. hr̄, Fiebat aūt oī animæ timor, videlicet ex miraculis Apoſtolorū. Chriſtus aūt imperialiter fecit miracula, qđ iſti maximè mirabantur, vt ſubditur, *Et colloquebantur ad inuicem, dicentes, Quod eſt hoc verbū?* hoc eſt, quid prætendit aut q̄ potens eſt ſermo iſtius? Vel verbum pōt hic accipi pro re ſignificata p verbū, ſicut in ſcripturis frequēter accipit̄. Itaq; dicūt qđ eſt hoc verbū. i. quā mirabile eſt opus iſtud, *Quia in poteſtate* hoc eſt, ſermone autoritatiuo ac imperioſo, *Et virtute*. i. per potentiā efficacē ad quā cū voluerit mox cōcomitatur effectus, poteſtas quoq: ad increatā Chriſti potētiam, virtus verò ad creatam eius potentiam poteſt referri, quanuis illi nō intellexerint ait. Nondum. n. innotuit, ait, Ieſu diuinitas. Iterum virtus accipi poteſt pro ſanctitate ac merito animæ Chriſti, per quā quodammodo egit miracula, præſertim cū & alii ſancti ſuæ merito sāctitatis miracula operati ſcribātur, *Imperas ſpiritibus immundis* hoc eſt, demonibus maculoſis, alioſq: maculātibus, *Et exeunt* ab obſeſsis dū pcipit eis: nō obſtante qđ de demonio ſcriptū ſit in Iob, Non eſt ptās ſuper terrā q̄ comparet̄ ei. De naturali. n. ptāte terrenorū ſeu habitatorum terræ hoc dr̄. Xp̄s autē diuina, cœleſti, & ſupernaturali poteſtate hęc facit: nā & creata Chriſti poteſtas tāta eſt, vt per eā ſummis angelis poſſit imperare, imperetq; ſpiritibus: ſicut & aīa eius illos illuminat, multò vtiq; altius q̄ aliqs angelus ſuperior inferiorē. Poſtremò, per demoniacum iſtum intelligi poteſt quicunque magnus peccator demonū ſubditus voluntati, & ſeruituti peccati quē Chriſtus ingrediens ſinagogam, hoc eſt, corda eorū qui per caritatem nectuntur in Deo à demonio liberat, dum ei gratiā pœnitēdi largitur, tuncq; demonem egredi iubet, ingrediente talem animā ſpiritu ſancto: demon autem proiicit hominem in

Actio. 1.

E

F

Iob. 4.

A mediũ,hoc eſt,ad medietatẽ, in qua uir-
tus cõſiſtit,eũ reducit nõ effectiuè,ſed oc
caſionaliter, inquantũ ſuo receſſu ſit ho
mini occaſio redeundi ad medietatẽ vir-
tutis,ad quã illo poſſidente ſeu inhabitã
te homo redire nequiuit: quẽadmodũ ẽt
Deus dr̃ hominẽ indurare, inquantũ gra
tiæ ſuæ ſubtractione hominem indurari
permittit,qui ſine gratioſa Dei præſẽtia
ad pœnitentiam mollificari non valet.
¶ Præterea quæritur, cũ Xp̃s nõ niſi vnũ
obſeſſum curauerit, cur pluraliter loque
bãtur, quia poteſtate imperat ſpiritibus
immũdis? Ad quod dici põt, ꝙ plurale ꝓ
ſingulari ponebãt, vt ſæpe fit in ſcriptu-
ris,imò & in cõi modo loquẽdi,ꝓſertim,
quia tã magnifice xp̃s iſtũ vnũ ſanauit,
B ꝙ vidẽtes putabãt eũ eadẽ uirtute poſse,
& alios ſic curare. *Et diuulgabatur fama in*
illo.i.de Chriſto vel eius miraculo : imò
pariter de vtroq;. *In omnẽ locum regionis*
Mar. 1. Galilææ,iuxta illud Marci, Proceſſit ru-
mor eius in omnẽ regionẽ Galilææ.¶Cõ
ſequẽter aliud Chriſti recitatur miracu-
lũ. *Surgẽs autem de ſinagoga* vrbis Caphar-
naũ,in qua ſedit docẽdo, q̃a ſedere magi
ſtrorũ ac iudicũ eſt, *Introiuit in domũ Symo*
nis.i.Petri apoſtoli, q primò vocatus eſt
Symõ,poſtea aũt à Chriſto dictus eſt Pe
Mar. 8. trus,vt infra dicetur. In Marcũ aũt adiici
tur,& Andreæ,unde in domo illa Petrus
& frater eius Andreas aliqñ pariter mo-
rabãtur *Socrus aũt*.i. mater coniugis *Symo*
nis,tenebatur magnis febribus ita q̃d diu la
borauit hac ęgritudine,& Chriſto ingre
C diẽte actualiter vexabatur. Propter qd̃
Marcus ait,decũbebat febricitãs, habuit
aũt acutiſſimas febres, præſertim q̃a fuit
annoſa,& naturalis ĩ ea calor defecit,vñ
in ſenibus febris ſolet mortẽ inducere. *Et*
rogauerũt illũ pro ea,i.diſcipuli Chriſti &
præſẽtes in domo Xp̃m deprecabãtur,vt
vetulã illã ſanaret, q̃bus ipſe tanquã piiſ
ſimus mox cõſenſit,vt ſubditur, *Et ſtãs ſu-*
per illã. Acceſſit.n.ad locũ quo iacuit illa,
& ſic ſitu altior fuit, & fortè faciẽ ſuã in
clinauit ad decũbentẽ ægrotã agẽs q̃d ſe
quitur, *Imperauit febri* Autoritatẽ.n.pote
ſtatẽ,atq; dñium habuit ſup omnẽ enti-
tatẽ creatã. Itaq; imperauit febri.i.iuſſit
eã ceſſare, *Et dimiſit illam*,i.febris ſtatim à
vetula illa receſſit. *Et continuò ſurgens mi-*
niſtrauit illis,i.Chriſto, & cõmenſalibus
eius, tanquã grata de beneficio ſanitatis
ſibi tã miraculosè collato, & valdè læta D
eos quoq; q̃bus miniſtrabat ſpectaculo
lætificãs tã iucũdo. In q̃bus multa miran
da ſũt contẽplanda, q̃a modus agẽdi glo
rioſior fuit,quã opus in ſe, cũ & naturali
ter q̃s poſſet curari à febre,ſed tã imperia
liter & repẽte grauibus febribus laboran
tẽ curare,ita vt febre ceſsãte plena ſani-
tas & corporis robur pariter mox reuer-
terẽtur, omnino diuinũ miraculoſumq;
fuit. Potiſſimũ, q̃m febricitãtes febre ceſ
ſãte valdè laſſi ſũt corpore, incipienteq;
ſanitate priſtinæ ægritudinis ſentiũt ma
la,paulatim quoq; vires recipiũt. Cõſtat
aũt q̃a poteſtas quò maior eſt,eò celerius
operatur. Poteſtas aũt Chriſti ſecundũ ꝙ
Deus eſt,infinita cõſiſtit, ſed & creata e- E
ius poteſtas omniũ creaturarũ poteſtatẽ
excedit, iõ potuit in inſtãti atq; celerri-
mè miracula operari,& ſi aliqua fecit ꝓ-
tractius,nõ ex defectu poteſtatis hoc fuit,
ſed ꝓp myſteriũ. ¶ Deniq; iuxta gloſsã,
Chriſtus interdũ rogatus, interdũ nõ ro
gatus fecit miracula, ad inſinuandũ q̃d
aliquãdo orãtibus pctã relaxat,aliquãdo
nõ recordantibus gratis indulget,quãdo
uidelicet ita diſpoſiti ſunt, quod ſi recor
darẽtur vitiorũ ſuorũ oblitorũ dimitte-
rẽt ea,& veniã precarẽtur. Tũc.n.dimit-
tit ea,aut certe reuelat ea,vt recordãs pę
niteat & exoret.¶Inſuper Chriſti digna
tio atq; humilitas ſunt pẽſandæ, q apud
Petrũ virũ inopẽ manere elegit vt diſca-
mus(ſicut ait Cyrillus)cũ pauperibus cõ
uerſari,nec dep̃ſſos inopesq; ſpernamus. F
¶Spũaliter ꝑ vetulã febricitantẽ deſigna
tur quęcunq; anima uitiis & paſſionibus,
q̃ animarũ grauiſſimæ febres ſũt,inuetera
ta,ad quã cũ xp̃s ꝑ pietatis ſuæ opẽ, ſeu
gratiæ infuſionẽ acceſſerit, mox curatur,
& Chriſto eiuſq; ſeruis obſequitur,ſicut
ait Apoſtolus,Per caritatẽ ſeruite in in-
uicẽ. Si aũt diſcipuli viſa corporali ęgri- Gala. 5.
tudinę vetulę cõpaſſi ſunt,& Chriſtũ pro
illius curatione deprecabãtur, quãtò ma
gis cũ viderimus alicuius animam vitiis
& paſſionibus ſuperatã, læſã atq; ſqualẽ
tem,mox caritatiuè humiliterq; cõdole
re debemus, & Chriſtũ pro illius cura ac
reformatione cordialiter exorare? Sed
multi ſũt indiſcreti ad indignationẽ, &
ultionẽ,proniores,q̃ ad compaſſionẽ at-

que

A que ſubſidiũ, cũ tamẽ dicat Apoſt. Alter
Gala. 6. alterius onera portate,& ſic adimplebi-
Matt. 7. tis legẽ Chriſti.imò Chriſto teſtãte, Ea-
Mar. 4. dẽ mẽſura qua mẽſi fuerimus, remetieť
Luce. 6. & nobis. Verũ qa innumerabilia fuerunt Chriſti miracula,ſicut & eius poteſtas incõparabilis extitit,idcirco poſt particulare duorũ narrationẽ ſignorũ plura generaliter referũtur. *Cũ aũt ſol occidiſſet, omnes qui habebant infirmos varijs languoribus,ducebant illos ad eũ.* Oẽs itaq; in Capharnaũ cognatos,domeſticos familiares, ſeu caros infirmitatibus variis tabefactos,quorũ multi p ſe ire nõ poterãt, duxerũt eos ad Chriſtũ,cognitis præfatis duobus miraculis. Ita & Chriſtiani,præſertim prȩlati,& patres,infirmos ſuos,i. vitiis lãguidos
B Chriſto adducere debẽt,eos ad pȩnitentiã inducẽdo. *At ille ſingulos* infirmis *Manus imponẽs curauit,oẽs* quos vtiq; ſolo imperio ſine contactu, quiuit curare, ſed ſingulis manus impoſuit,& ut dignationẽ ſuã caritatẽ & cõpaſsionẽ ad languidos,& egenos oſtẽderet,itẽ ad demõſtrandũ qđ corpus ſuum diuinæ poteſtatis inſtrumentũ eſſet & organũ, p qđ Deus genus humanum in corpore & anima reformare decreuit, quemadmodum aũt Chriſtus illos manũ imponẽdo ſanauit, ita & oẽs q p verã cõtritionẽ ad ipſũ accedũt,vel ſaltẽ qđ in ipſis eſt,faciũt, ſpũaliter curat,gratia & virtutibus firmat,q-bus & manũ,i.pietatis ſuæ opẽ imponit,
Pſal. 33. iuxta illud de electo cõſcriptũ in Pſa. Cũ
C ceciderit nõ collidetur, qa dñs ſupponit manũ ſuã. Quæritur,cur præfati adduxerunt infirmos ſuos de ſero ad Chriſtũ, & nõ in die? Ad qđ Origenes reſpõdet,ꝙ verecundabãtur,vel Fariſæos timebãt,vel qa putabãt non licere ſanare in ſabbato, vel qa in die circa alia erant intẽti. *Exibãt aũt dæmonia à multis clamãtia.* Ex quo apparet,ꝙ multi de numero infirmorũ illorũ fuerunt obſeſsi, ex qbus eiecit dæmones exeũdo clamantes, *Quia tu es filius Dei* circa quod aſſerit Gorra, ꝙ paulò ante iã affirmaui, ꝙ dæmones nouerãt per ſcripturas Deum Dei filiũ incarnandũ,iõ eo modo nouerant, Ieſum eſſe Dei filiũ, quo nouerant eum eſſe Chriſtũ, *Et increpans ea.* Nõ quia falſum dixerant, ſed qa uerũ mala intentione locuti ſunt, & qa eorũ cõfeſsio fuit exorta ex ſeruili procedẽs timore, qa metu grauioris ſupplicii D
iſta dixerũt, ſicut & ſeruus iniquus ac fugitiuus à domino deprehẽſus, metu verberũ veritatẽ fatetur, & dominũ laudat, *Nõ ſinebat ea loqui,quia ſciebãt eũ eſſe Xp̃m,* hoc eſt nõ pmiſit dæmones amplius ꝑſequi,aut reſumere verba prædicta,& ꝙ ſcirẽt eũ eſſe Meſsiã. Cur aũt prohibuit dæmones ſibi teſtimoniũ dare iã dictũ eſt, & addi nũc põt, ꝙ ẽt iõ ne ſua paſsio impediretur. Si.n. Iudȩi certitudinaliter atque ſtabiliter agnouiſſent eũ eſſe Chriſtũ, nunquã eũ crucifixiſsẽt nec occidiſſent. *1. Cor. 3.* Vnde & Beda ait, Ipſi quoq; Apoſtoli præcipiũtur à Chriſto reticere de ipſo, ne diuina maieſtate prædicata paſsiõis diſpẽſatio differretur. Poſtremò, nõ ẽ ſpecioſa laus in ore pc̃õris,nec decuit puriſ *Eccle. 15* E
ſima Chriſti myſteria,fœdiſsimis dæmonũ pãdi linguis,ut Theofilus atq; Chryſoſtomus proteſtãtur. Qũo aũt ſciebant Ieſũ eſſe Chriſtũ præhabitũ eſt, utpote ſciẽtia cõiecturali nõ certa & ſtabili. *Facta aũt die.*i.die immediatè ſequẽti de mane, *Egreſſus urbẽ* Capharnaũ *In deſertũ locum ibat.*ſ.in ſolitudinem. Primò,vt doceret nos fugere laudẽ,gloriãq; humanam, tunc maximè, cũ aliquid magnificũ egerimus,& magis à cunctis aſpicimur, & reputamur. Secũdò,ad inſtituendũ, cõmendandũ ac confirmandũ ſolitariȩ ac eremiticæ uitæ ſecretũ. Tertiò, ut doceret aliorũ prælatos ac prædicatores, imò & oẽs fideles, ut poſt occupationẽ externã hominũq; tumultũ ad ſecretũ confugiãt locũ,ubi orãdo ac meditãdo cor ſuũ F
recolligãt,ac Deo ſincerius atque ſtabilius vacẽt. *Et turbæ requirebant eũ* Populares etenim Chriſto magis adhæſerunt q̃ primates Iudæorũ,ac ſcribæ, & fariſæi, quorũ pauci, vel nulli, eũ ſecut idcũtur hac vice. *Et uenerunt uſq; ad ipſũ, & detinebãt illũ,ne diſcederet ab eis,* delectabãtur.n. in eloquẽtia,ſapiẽtia,uirtutibus,ac miraculis eius. *Quibus ille ait, Quia & alijs ciuitatibus oportet.*i.expedit hominũq; ſaluti opportunũ eſt, imò & ex ſuppoſitione oportuit, qa ita me præordinauit Deus, *Euãgelizare regnũ Dei*, hoc eſt, prædicare beatitudine paradiſi cœleſtis,& qualiter ad illud uenitur, regnũ quoque Dei põt intelligi ſtatus eccleſiæ militãtis uel ſacra ſcriptura, *Quia iõ miſſus ſum* à patre ȩterno

A terno p̄ incarnationis miſteriū, itē p̄ iuſſionē qua pater ſeu trinitas tota Chriſto ſm naturā aſſumptā officiū iſtud præcepit, quēadmodū in Ioāne loquitur. Sicut mandatū (inquiēs) dedit mihi pater ſic facio, Ex quo patet, q̄ diuinū ac præclariſſimū ſit prædicationis officiū cū vnigenitus Dei p̄p illud exercendū ſe perhibeat miſſum, & iterū patet ex hoc q̄ cæci dānabileſq; cōſiſtant paſtores ſiue prælati, q ex ſuperbia quadā, vel negligētia, ſeu alia inſufficiēti cauſa illud omittūt, cū illud ad eos pręſertim pertineat, & taliter viuere teneātur, vt ſint ad prædicādū idonei. Aliqui quoq; inſufficiētiſſimè ſe excuſāt ut ꝙ ſint malæ memoriæ, qbus ſalubrius eſſet & tutius ſermones ī libro legere (qđ
B & Gregorius papa ſæpe peregit) q̄ prędicationē omittere. *Et erat prædicās in ſinagogis Galilææ* In ſinagogis equidē docuit vbi populus amplius cōfluebat: Veritas
Ioan. 3. .n. nō appetit angelū ſicut & Xp̄s in Ioāne proteſtatur. Ois qui facit veritatē uenit ad lucē, vt manifeſtētur op̄a eius. Vnde & tp̄e paſſionis dixit pontifici, Ego ſemper docui in ſinagogis, vbi oēs Iudęi cōueniunt, & in occulto locutus ſum nihil.

ELVCIDATIO CAP. V.

Factum eſt autem cùm turbæ irruerent in eum, ut audirent uerbum Dei.

ARTICVLVS. XII.

C
Lucæ. 4. FActum eſt aūt cùm turbæ De qbus in fine præcedētis capituli dictum eſt. *Irruerent*.i. cū magno feruore & copioſè accederent, *In eū, ut audirent uerbū Dei*, ſ. Chriſtū qui eſt verū, & æterni patris verbū, eius quoq; ſermonē. Deſiderabant.n. nō ſolū eum aſpicere, & audire, ſed etiam tangere; & poſteriores impellebant priores, ita ut cū impetu quodā irruerent ad eū. Quis.n. bonæ mentis non appeteret tā dulcem, & pulcrū aſpicere: tā ſapientem, & eloquentem audire: tàm uirtuoſum & ſanctum attingere: tot & tā totum mirabilium operatori aſtare, præſertim quia gratioſiſſimum habebat, delectabiliſſimūq; aſpectū? Imò in reuelationibus ſacratiſſimæ Brigidæ credibiliter legitur digniſſima virgo Maria loqui ad Brigidā, ꝙ quicunq; deſolatus ſeu triſtis vultū filii ſui aſpexerat, mox reuelamen cōſolatorium ſēſit, ita qđ aduerſitatibus D
aut męſtitudine preſſi, dicere cōſueuerāt. Eamus ad filiū Marię, vt ex eius conſolemur aſpectu: Nec mirū: Ipſe eſt.n. de quo Pſa. p̄dixit, Specioſus forma p̄ filiis hominū. Pſa. 14.
¶ Deniq; multi ſanctorū tantæ leguntur ſanctitatis & gratiæ extitiſſe, ꝙ quaſi angelicū uultū habebāt, reſplēdentibus in eorū facie mirabili ſerenitate atq; fulgore: quantò magis hoc ita fuiſſe credendū in eo, ī quo oīs plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitauit, nō ſolū per gratiā ſicut in cæteris, ſed & per hypoſtaticam vnionē, cuius & anima Deo beatificè fruebatur, in quo tāta gratia erat, quā tā capere mens valet creata. *Et ipſe ſtabat iuxta ſtagnū Genezareth*, Quod alio noīe dr̄ mare Ioan. 6.
Galilææ, à prouincia in qua eſt, & mare E
Tyberiadis à ciuitate Tyberiade ſibi vicina, *Et uidit duas naues ſtātes ſecus ſtagnū*, uidelicet, p̄pè litus laci illius, ut moris eſt, *Piſcatores autem* uidelicet, Petrus, & Ioannes, & Iacobus, ut infra hr̄, & ſi qui fortè eis aſſociati fuerūt, *Deſcēderunt*.i. ex nauibus egrediēdo aquam circa litus intrauerāt *Et lauabāt*.i. purgabāt *Retia ſua* ut purgata plicarēt, quia nihil ceperant, & uolebāt ad tēpus à piſcatione ceſſare. *Aſcendens autē in unā nauim quæ erat Symonis*.ſ. Petri, & fratris eius Andreæ, ut aliqui dicunt, unde in Mattæo & Marco hr̄, ꝙ Ieſus inuenit Petrū, Andreāq; ſimul piſcationi intētos, *Rogauit eum à terra reducere* Matt. 4. Mar. 18
puſillum, hoc eſt, nauim ad modicum ſpatium in aquā dirigere, ut eſſet ſeparata, & F
diſtās a ripa, nō tantū quin Chriſtus poſſet ex ea audiri cōuenienter à populo ſtāte in litore. Iō quoq; nauim intrauit, qa turbæ cœperunt eū cōprimere, & in terra cū eis ſtās nō poterat ab omnibus tā cōgruēter aſpici & audiri, ſicut in naui ſtās, ubi & nemini dorſum uertit, in faciē, atq; in omnium ſtetit aſpectu. Præterea aduertendū, ꝙ Lucas nō ſeruat hic ordinem rei geſtæ deſcribendo hiſtoriā, ita qđ litera iſta nō continuatur ad literā immediatè præcedentē, in qua prædicta ibi ſigna narrātur nā ſocrus Petri quæ ibi ſanata deſcribitur, fuit curata poſt uocationem Petri & Andreæ ad Xp̄i apoſtolatū, ut ex Mattæo, & Marco mōſtratur. In illa autē Matt. 8.
uocatione Petrus nauim omnino reliq̄t, Lucæ. 4.
nūc uerò in iſto capitulo poſt uerba inducta Mar. 5.

A ducta recitat̃ uocatio Petri, Ioãnis, & Ia
cobi ad Xp̃i apoſtolatũ, ut aliqui dicunt.
Vel ad eius familiaritatẽ, & quẽdã diſci-
pulatũ, ut aliis potius arbitrãtur. ¶ Por-
rò ex hoc oſtẽditur maxima Chriſti di-
gnatio, mãſuetudo & pietas, ꝙ Petrũ ꝓ tã
parua re, tã modeſtè, humiliterque roga-
uit, cui præcipere habuit, docẽs prælatos
ut ꝓniores ſint ad monẽdũ, q̃ ad pręcipiẽ
dũ, magisq; cupiãt diligi, q̃ timeri. Sed e-
cõtrariò agũt ſtulti, ad præcipiendũ pro
cliues, & gladiũ ſine cauſa idonea extrahẽ
Ezec. 14 tes, qbus ꝑ Ezechielẽ Deus improperat,
Cũ auſteritate imperabatis ouibus meis,
& cũ potẽtia. *Et ſedẽs in naui docebat de na-*
uicula turbas. Nauim tũc uocat nauiculã,
qm̃ parua erat, & nauigiũ egenorũ. Verba
B aũt prædicationis Chriſti Euãgeliſta nõ
exprimit, ſed nec omnia eius ꝓdigia, ali
quis Euãgeliſtarũ in particulari ꝓſequi-
tur. Tãta uerò de eius documẽtis atq; mi
raculis Euangeliſtæ ſcripſerunt, quantũ
ad ædificationẽ eccleſiæ, ad fidei cõfirma-
tionẽ, ad ſalutẽ fidelium ſufficere noue-
rãt, inſpirãte ac moderatẽ ſpũ ſctõ. Hinc
eſt ꝙ ſæpe de obſeruatione ordinis in hi
ſtorica recitatione geſtorũ ſignorumq́ue
Chriſti nõ curãt, qa ad prędicta agẽda nil
refert quid in re ipſa pręceſſerit, aut quid
primò narretur. *Vt autẽ ceſſauit loqui.* Vo-
lẽs pauperẽ nauiculæ dominũ præmiare
ꝓ obſequio iã narrato, *Dixit ad Symonẽ,*
duc in altum. i. nauẽ remotius amoue à li-
Ioan. 4. tore ad profundiora aquæ loca, ſicq; altũ
C pro profundo accipitur: ſicut in Ioanne,
Pſal. 68. Puteus altus eſt: atq; in Pſalmo, Veni in
altitudinẽ maris. Vel iõ ait, In altũ, qm̃
aqua plus diſtãs à litore altior eſt, q̃ quæ
ripæ propinquior eſt, ut in libro de ſphę
ra oſtendit. *Et laxate retia veſtra in capturã,*
.i. ad capiendos piſces ea explicate. Ait
autem ſingulariter Petro: duc, quia hoc
ab eo ſolo fieri quiuit. Pluraliterq; adiũ
git, laxate, qa hoc à pluribus fieri aptius
potuit. Myſticè autem per Petrum per
fectiores ſignãtur ad quos præcipuè perti
net, in altum ducere. i. profunda ſcrutari
myſteria. Per adiutores Petri ſignãtur in
feriores prælati, ad quos retia ſpectat la-
xare. i. connexa ordinare, uerba ad aliorũ
conuerſionem extendere, *Et reſpondens Si*
mon, dixit illi, Præceptor. i. tu ò domine qui
tantæ es autoritatis, ut meritò appelleris
præceptor, cui & protinus eſt parendũ. D
Per totam noctem laborantes ad piſces capiẽ
dos *Nihil.* i. nullum piſcem, *Cepimus* quod
quanuis naturaliter accidere potuerat, ſi
cut & ſæpe fit, diuina tamen tũc diſpẽſa
tione ſic eueniſſe apparet, ut Chriſti po-
teſtas perſequẽs miraculũ clarius emica-
ret, & alii magis cõfirmarẽtur ad fidẽ, *In*
uerbo aũt tuo. i. propter tuũ præceptũ, Vel,
in uerbo tuo. i. ex ſpe adimpletionis iuſ-
ſionis tuę. *Laxabo rete* cũ adiutoribus meis
ſimiliter agentibus. In quo prõptitudo
obediẽtiæ ſancti Petri probatur, præſer-
tim quia ſecundũ naturã uidebatur infru
ctuoſum retia laxare, cũ nõ apparet ſpes
naturaliter capiẽdi piſces. *Et cum hoc feciſ*
ſet, cõcluſerũt Simõ & ſocii eius, *Piſciũ mul-*
titudinẽ copioſam in quo docemur quã fru E
ctuoſum ſit obedire, quẽadmodum ẽt Pe
trus laxauit rete ad piſcandũ, Chriſto iu-
bẽte: nõ obſtãte ꝙ ante in tanto conatu
ac tp̃e nil cepiſſet. Sic pręlati, doctores &
prædicatores iuxta ſacræ ſcripturæ præ-
ceptũ ſeu exortationẽ laxare debẽt ſpũa
le rete, hoc eſt, coordinatas documẽtorũ
propoſitiones ad aliorũ inſtructionẽ, pro
fectũ, ſeu cõuerſionẽ proponere, cũ fidu-
cia gr̃æ, atq; auxilii Dei, ſicq; ſæpe Deo
agẽte multas cõuertent, in qbus nil pro-
fecerũt. *Rumpebatur autem rete eorum*, hoc
eſt, partim rũpi cœpit, non tamẽ aliquis
excidit piſcis, quod etiã miraculũ fuit, *Et*
annuerunt ſocys qui erãt in alia naui, videli
cet Iacobo & Ioãni, *Vt uenirẽt ad eos* naui
gio, *Et adiuuarẽt eos* Annuerunt aũt. i. nu- F
tu uel ſigno, nõ uerbis inſinuauerũt eis,
ut ſubuenirẽt, qa præ admirationis ma-
gnitudine loqui uix poterãt, & præ Ieſu
reuerẽtia uix loqui audebant: ſic & ſpũa-
les paſtores uidelicet prælati, & prædica-
tores cũ ſe uiderint oẽs ad portũ ſecuri-
tatis ac finẽ beatũ nõ poſſe perducere,
quos de hoc ſeculo nequã, uelut ex pro-
celloſiſſimo mari iã aliqualiter abſtraxe
rũt, atq; ad pœnitentiã induxerũt, alios
uiros idoneos debẽt in adiutores q̃rere,
inuitare, aſſumere, ut cõuerſos & pœnitẽ
tes cuſtodiãt, inflãment, perficiãt. Sed q-
dã præſumptuoſi, & ſuperbi ſunt nimis,
atq; de propriis uiribus & uirtutibus fa-
tuè cõfidẽtes, aliorũ auxiliũ ſibi neceſſa-
riũ, nõ arbitrãtes, cùm tamen ſeipſos rege
re inſufficientes probentur. *Et venerunt*

ſocii

A gratiæ meę reſpirâ & gaudeo,hoc ẽt omnibus nobis implendũ eſt, *Ex hoc enim*, i.cito poſt tẽpus iſtud. Vel, ex hoc.i. poſt iſtud piſcationis officiũ, rurſus ex hoc,i.huius tuæ obedientiæ ac reuerentia mihi exhibitæ.ſtuporis,humilitatiſque merito, *Homines eris capiens*, i.prædicator & apoſtolus efficieris,ita ꝙ exẽplo,ſermone, miraculis, orationibus multos conuertes, & intra eccleſiam colliges, ſicut intra ſagenã colliguntur,detinẽturq; piſces. Nã & ipſa eccleſia cõparatur ſagenæ,Chriſto di-
Mat. 13 cẽte,Simile ẽ regnũ cælorũ ſagenæ miſſæ in mare,& ex omni genere piſciũ congreganti. Retia autẽ apoſtolorum,& prædicatorũ fuerunt inſtrumenta ac media quibus homines conuerterunt,videlicet exẽ-
B plaris vita,miracula,prędicationes & preces. Iuxta hanc ſimilitudinẽ dñs in Hiere-
Hier. 16 mia loquitur. Ecce ego mittã piſcatores multos & piſcabuntur eos. *Et ſubductis ad terram nauibus* ſuis,duabus prędictis, *Relictis omnibus*, quæ ibi habebant, videlicet nauibus & nauiũ inſtrumentis,captiſque piſciculis. Vel,relictis omnibus hominibus qui ibi tunc aderant, *Secuti ſunt eum.* Corporaliter enim comitati ſunt Chriſtum,& mente deuota ei adhæſerunt.

Sed ſi ſoli Petro dictum eſt, eris hoĩes capiens,cur Ioannes quoque & Iacobus ſecuti ſunt Chriſtum? Inſuper hoc loco non ſcribitur, ꝙ Chriſtus vocauerit eos ad ſequendũ ſe. Itaq; aduertendum quod triplex fuit diſcipulorũ iſtorũ vocatio.
Ioan. 1. Vna & prima ad ſolam Chriſti notitiã, quæ per Ioannẽ deſcribitur. Secũda fuit ad Chriſti familiaritatem. Tertia ad apo-
C ſtolatũ, quæ per Matthæũ & Marcũ refertur. De ſecunda aũt iã mẽtio facta eſt. Aliqui tñ dicunt, ꝙ iſta, de qua nunc Lucas
Matt. 4. ſcribit,ſit eadẽ cum illa, quã Matthæus &
Mar. 1. Marcus enarrant. Sed gloſſa apertè,hic cõtradicit, Nondũ (inquit) Petrus ad apoſtolatum eligitur,ſed ei prædicitur, ꝙ aliquando ſit eligẽdus: & iſtud verius reor, quia (vt dixi) hoc loco nõ legitur Xps alicui diſcipulorũ iſtorũ dixiſſe, vt ſe ſequeretur. Præterea in Matthæo & Marco habetur,quod primò inuenit Petrũ & Andreã,quibus & dixit,venite poſt me. Deinde progreſſus puſillũ,inuenit Iacobũ,& Ioannẽ cũ patre eorũ in naui, vocauitq; eos. Hic ergo habetur, ꝙ Ioanne & Iaco-

bo ingreſsis ad Petri nauigium, locutus D ſit Petro hæc verba,& tunc pariter iuerũt cũ Chriſto,ſed & infra loquitur Lucas de illa vocatione,de qua Matthęus & Marcus. Vnde quod hoc loco dicitur,oĩbus relictis,Chriſtũ ſequuti,intelligendũ eſt, ꝙ ex reuerentia Chriſti ad ſpatiũ iuerunt cũ eo,nã & ideo ſm quoſdã naues reduxerunt ad terrã, qm̃ ad eas intendebãt reuerti. Porrò Auguſtinus in libro de conſenſu Euangeliſtarũ tãgit vtrunq; modũ dicendi,nullũ determinans. Sciendũ quo- Ioan. 21
que ꝙ in Ioãne aliquid huic miraculo ſimile ſcriptũ eſt, quõ ſcilicet diſcipuli iſti poſt Chriſti reſurrectionem vno impetu concluſerũt centũ quinquaginta tres magnos piſces, & ibi pro miraculo additur, quod cũ tanti eſſent,non eſt ſciſſum rete. E
Hic verò ad inſinuandũ aliud miraculũ fertur, quod rete rũpebatur,& nauiculæ penè demergebãtur,cũ tñ piſces nõ elaberentur. Vnde per piſcationẽ,de qua ait Ioannes,ſignatur collectio electorũ intra triumfantẽ eccleſiã, in qua nulla ſciſſura eſt,nullũq; periculũ. Per iſtã verò collectio credentiũ intra eccleſiã militantẽ,in qua boni malis miſcentur, atque diuerſa occurrũt pericula,hæreſes,& ſchiſmata.

Deinceps narratur leproſi curatio. *Et factum eſt cum eſſet in vna ciuitatum* videlicet in Cafarnaũ, *Et ecce vir plenus lepra*, i. multum leproſus, ita ꝙ lepra toto corpore fuit diffuſa ac patens. *Et videns Ieſum* oculis exterioribus & internis, quia maieſtatẽ & ſanctitatẽ eius credidit ac pẽſauit oculo mẽtis, qui ẽ intellectus ſeu rõ, F
de cuius viſu loquitur Xps Filippo, Qui videt me,videt & patrẽ. Et alibi,Beati mũ- Ioan. 14.
do corde,qm̃ ipſi Deũ videbunt *Et proci-* Marc. 5.
dens in faciem, id eſt,ſolo tenus ſe proſternens,tã pp Chriſti dignitatẽ, quàm pp curationis affectum feruentẽ, magnamq; ſuã indigentiã, ſperans ſe tantò celerius exaudiendũ atq; curandũ, quò humilius, ſinceriuſq; rogaret. *Rogauit eum dicens*. A- Mat. 8.
pud Matthæum habetur, quod adorauit quod Athanaſius de adoratione latrię exponit,dicendo,quod leproſus credidit Ieſum eſſe vnigenitum Dei, non creaturã, ſed Deu verũ. Secundũ Ambroſiũ verò, ꝙ in faciem corruit, humilitatis extitit ac pudoris. *Domine ſi vis,potes me mũdare*, i. de poteſtate tua nõ dubito, quin curare me poſsis,

poſsis,

A poſsis, ſi uelis. Nec exprimit clarius quid
affectet, quia ex ſua proſtratione ſatis in
notuit, & quoniā corā Chriſto plura lo-
qui in cōſpectu turbæ erubuit. Rurſus,
qm̄ corporalis infirmitas ſaluti animę nō
repugnat, quēadmodū culpa: imò frequē
ter ſalubris eſt, iō eius medella nō ē mul-
tū importunè & abſolutè quęrēda, ſed be
neplacito diſpoſitionis diuinę totum eſt
cōmittendū cū humili ꝓpriæ affectionis
īterpretatione, vt ſic curari quęramus, dū
modo ſit ad Dei honorē & noſtrā ſalutē,
& quicquid fecerit Deus, cōplaceat no-
bis. *Et extēdens Ieſus manū, tetigit eū, dicens,*
Sicut.n.pro noſtra ſalute corpus aſsūpſit,
ita ꝑ illud noſtram eſt ſalutē operatus.
¶ Vnde quē ſine attactu curare potuit, te
tigit. Primò ad ſuæ pietatis, humilitatis,
B ac dignationis magnitudinē oſtēdendā,
qa hominē ſolo aſpectu horrendū nō ab-
horruit tāgere. Secūdo, ad noſtrā inſtru-
ctionē, uidelicet ne corporaliter lāguidos
& deformes ſpernamus: imò ſi opus eſt fo
ueamus, portemus, tāgamus, cū omni cō-
paſsionis affectu. Tertiò, ut per corporalē
contactū ſpūalem deſignaret attactū, vi-
delicet qd̄ illi verè ab omni culpa mūdā
tur, quos ipſe ꝑ dona & gratiā ſuæ carita
tis tāgit, ac viſitat. Quartò, vt ſe verū aſsū
pſiſſe corpus oſtenderet, ad cōfutationē
ꝑfidiæ impuriſsimi Manichæi. *Volo,* & qd̄
ſubditur paſsiuè legendū eſt. ſ. *Mundare,*
hoc eſt, pręcipio vt à lepra munderis. De
nique Chriſtus uoluit, iuſsit, & fecit hoc
C ſignum diuina & increata uoluntate ac
poteſtate, tanquā per cauſam ſimpliciter
primam, principalem & autoritatiuā. Vo
lūtate quoq; humana ac poteſtate crea-
ta & ſupernaturali uoluit, iuſsit, & fecit
hoc, tanquā per cauſā ſecundariā, inſtru
mentalē & ſubautoritatiuam, ſeu minus
principalē cui conueniebat præcipiendo
operari miracula, nō eo modo vt volūta
ti ac poteſtati diuinæ, imò quò ad illam
fuit inſtrumētalis, ſed qa omnis creatu
ra fuit ſubiecta, ēt voluntati ac poteſtati
Chriſti creatæ, & qa Deus ꝑ illā taliter
inſtituit operari. Vnde & aliqui legunt,
quaſi iubēdo feciſſe miracula, nō ꝙ ſua,
ſed diuina hoc agebāt virtute. *Et cōfeſtim*
lepra diſceſſit ab illo. i. in momēto ſeu inſtā
tanee periit, & ceſſauit. Diuinę etenim
poteſtati, cū ſit infinita, cōpetit agere in
inſtāti cū placet, & dicere Xp̄i efficax fuit: D
Auguſtino quoq; teſtāte, idē eſt rem fieri
Deo volēte & agēte. ¶ Quæritur, quō dicat
Lucas factū hoc ſignum in vrbe, cū Mat
tæus ſcribat, quēadmodū Chriſto deſcen
dēte de mōte, leproſus iſte ipſum acceſſe
rit, ſitq; ſanatus, & poſtea legitur Chri-
ſtus ibi introiſſe Capharnaū. Ad qd̄ aliq
dicunt, ꝙ leproſus iſte cœpit in via acce-
dere, vt refert Mattæus, ſed in vrbe cura-
tus eſt. Mattæus tamen ꝑ compendium
proſequit eius curationē antequā Chri-
ſti ingreſſum in Capharnaū narret. Non
.n. Euāgeliſtæ in oībus ſēper ordinē loci
ac temporis, determinatè obſeruāt, recitā
do quæ geſta ſunt, ſed qd̄ principale eſt
promunt, & id de quo uis nō eſt determi
nare non curant. *Et præcepit illi, ut nemini* E
diceret. Non abſolutè prohibuit leproſo
beneficiū ſibi impenſum manifeſtare ac
dicere, nā ſubditur, Sed uade, oſtēde te ſa
cerdoti. Voluit ergo ut primò ſacerdoti
ſe præſentaret, ne ſi ſacerdotes ante illius
aduētū perciperēt eū à Ieſu curatū, ex in-
uidia recuſarēt eū tāquā curatū admitte
re, ut dicit Chryſoſtomus: itē ut doceret
Saluator uanā laudē eſſe vitandā, nec ea
iactemus, q̄ tamē aliundè ſatis apparent,
quēadmodū iſtud factū ſeipſum declara-
uit, & corā multis fuerat factū, *Sed uade*
oſtēde te ſacerdoti, & offer Deo gratias refe-
rendo *Pro emundatione tua* tibi exhibita,
Sicut præcepit Moyſes in teſtimonium illis. i.
quemadmodū Moyſes iuſsit curatis à le
pra, ut ſacerdotibus ſe præſentarēt in te-
ſtimonium illis, hoc eſt, quatenus ſacer-
dotes teſtarētur ac iudicarēt illos uerè eſ F
ſe mūdatos, & poſſe inter hoīes cōuerſa-
ri. Iuſsit equidē Deus per Moyſen, ut cu-
ratus à lepra, tortam panis duoſq; turtu-
res, olei quoque ſextarium Deo offerret: *Leui.* 14
iuxta ritū ibidem deſcriptum. ¶ Denique
Chriſtus tanquā nouæ & euangelicæ le-
giſlator ac ueteris legis perfector & con
ſummator ſæpe legē dignāter impleuit,
oſtēdens legē ſanctā atq; diuinā fuiſſe, ſę
penumero eā ad literā non ſeruat, ſed au
toritatiuè trāſcendit. Vnde & leproſum
hunc tetigit, cū tamen in Leuitico tāge- *Leui.* 13.
re leproſum eſſet prohibitum, quāuis il-
lud præceptum daretur ſecundū commu
nē ſtatū ac curſum hominū, obligarētq;
eos qui à leproſis poterant maculari ma

gis

magis quàm eos mūdare. nec obligaret eos qui ex ſingulari grãæ dono leproſos poſſent ſanare: quemadmodum & tangere mortuū fuit prohibitū, & nihilominus Num.19 Deu.14. 3. Reg.7 4. Reg. 4 Helias ac Heliſæus ſuper mortuos incubuerunt, quos ſuſcitauerunt, vt liber Regum teſtatur. Inſuper Chriſtus miſit leproſum hunc poſt curationem ad ſacerdotem, ne ſacerdotibus occaſionē contra ſe irrationabiliter daret, & ſacerdotibus propter honorem ordinis deferendū doceret, item vt eis cauſam credendi in ipſum offerret. ¶ Myſticè verò hoc egit, ad inſinuandū, ꝙ in euāgelica lege quicunq; lepra animæ, i. peccato per contritionem curatus eſt, nihilominus debeat ſacerdotibus confiteri, & eius iudicio ſtare tēpore opportuno, ſi poterit. B Poſtremò, ſi iſte leproſus pro corporalis lepræ emundatione Chriſto tàm humiliter ſe proſtrauit, quantò magis nos pro ſpiritualiū noſtrarum purgatione leprarum, videlicet paſſionum & vitiorū expulſione Chriſto nos proſternere atq; humillimè ſupplicare debemus, cum lepra hæc ſpiritualis, incomparabiliter peior, nocētiorq; exiſtat q̃ corporalis. *Perambulabat autē magis ſermo de illo.* i. fama virtutū, ac ſapiētię Chriſti quotidie latius diffundebatur vno alteri referēte quid viderit, & Chriſto quotidie plura prodigia operāte, atq; in omnibus irreprehenſibiliter ſe habēte, ac ſapientiſſimè prædicāte facūdiſſima venuſtate. Ideo factū eſt ꝙ ſubditur, *Et conuenerunt turbæ multæ, vt audirent eum* C informari ſalubriter cupiētes, *Et curarentur ab infirmitatibus ſuis* corporalib. nō ꝙ oēs illi fuerunt corporaliter ægri, ſed qm̄ inter eos multi tales fuerūt, ſed & plures eorū deuotè ad Xp̄m profecti ſunt, vt eius ſermonibus ad emendationē vitæ perducerentur, ſicq; à ſp̄ualibus curarentur lāguoribus. *Ipſe autem ſecedebat in deſertū, & orabat,* non ꝙ frequētia, tumultuſq; hominū eū in aliquo à Dei cōtēplatione, interioriq; exercitio impedirent, ſed ad noſtrā inſtructionē hoc fecit, vt poſt occupationes vitę actuæ, poſt exercitia exteriora, hominūq; frequentiā ad ſecretiora loca cōfugiamus, in quibus cōtēplatiuę exercitiis vitæ liberius atq; ſtabilius intēdamus, aīas noſtras diſcutiamus, & quicquid culpę incurrerit defleamus, ibi quoq; in abſcondito à pietate obtineamus diuinā D gratiarū cariſmata ampliora, quę redeūtes ad publicū aliis cōmunicemus, ſicut Petrus loquit̄, Vnuſquiſq; ſicut accepit 1. Pe. 4. gratiā in alterutrum illā adminiſtrantes. Chriſtus quoq; tàm actiuā q̃ contemplatiuā vitā verbo & factis docere, fundare & approbare volebat, & præfato ſuo abſceſſu docuit p̄dicatores, imò & oēs deuitare hominū applauſus ac adulationes.

PROSECVTIO EXPOSItionis huius Capituli à loco.

Et factum eſt in una dierum & Ieſus ſedebat docens in domo.

ARTICVLVS. XIII. E

DEinceps recitat̄ aliud Chriſti miraculū, non tā magnū in ſe, q̃ magnificè ac mirabiliter factū. *Et factum eſt in vna dierum,* cōuerſationis, & p̄dicationis Chriſti in ſeculo iſto, quo t̄pe fuit verè ſp̄ualis dies, fulgor, ſeu claritas in credentiū cordibus, qui tūc à Xp̄o ſole ſapientiæ atq; iuſtitiæ illuminabantur, Sapiē. 3. quemadmodū in Ioāne ait, Quandiù in Ioann. 9. mūdo ſum, lux ſum mundi. *Et Ieſus ſedebat docens in domo* quadā ciuitatis Capharnaum. vt Marcus exprimit. Sedere aūt doctoribus cōgruit atq; iudicibus. Mar. 2. Chriſtus aūt omniū doctorū ac iudicū doctor, & iudex eſt. *Et erant fariſæi ſedentes & legis* Moſaicæ *Doctores,* videlicet ſcribæ, *Qui venerant ex omni caſtello Galilææ & Iudææ & Ieruſalem,* quæ fuit metropolitana vrbs F Iudęæ. pp quod ſpecialiter nominatur. Iā aūt famoſus factus fuit Ieſus in terris præſcriptis, vnde ſcribæ & Fariſæi cupientes certificari an res ageret à Deo venerunt ex oī caſtello habitationū ſuarum, ad conſiderandū & obſeruandum opera Chriſti, vel ēt quidam eorū, ad inſidiandū & calumniādū moti inuidia, quia eis relictis, totus populus ad Ieſum cōflueret. Porrò ꝙ ait, ex omni caſtello accipiēdū eſt ſub diſtributione accōmoda. Vel hyperbolicè dictum eſt ad inſinuandū, ꝙ ex valdè multis caſtellis venerūt, *Et virtus domini.* i. poteſtas Chriſti, *Erat parata* atq; idonea *Ad ſanandum eos,* tā ſpiritualiter à peccatis q̃ corporaliter ab ægritudinibus eos qui indigebāt. Increata quippe Chriſti poteſtas oīpotens eſt, virtus

quoque

A quoque eius creata hæc potuit tanquam cauſa inſtrumẽtalis ac meritoria. Poteſt aũt per virtutem Chriſti ſanatiuam, miſericordia vel ſapientia, caritas ſeu vis operatiua ſignorum intelligi, ſed & ipſemet Chriſtus per virtutẽ domini intelli-
1.Cor.1. gi poteſt, dicente Apoſtolo, Prædicamus Chriſtum, Dei virtutem & Dei ſapientiam, *Et ecce*, cum dr̃ ecce, innuitur notabile ſeu conſideratione dignum eſſe qđ fertur, *Viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus*, erantq; quatuor viri illũ portantes ſecundũ Marcũ. Paralyſis verò aufert naturalem membrorũ calorẽ, motum, progreſſum, mobilitatẽ, ſpiritumq; vitalem, operationes animæ per corpus deferentem. *Et quærebant eum inferre & ponere ante eum*. i. coram facie, Chriſti, quem
B tantæ credebant clementiæ atq; potentiæ, ꝙ viſo tàm miſerabili ægro, miſereretur eius, eumq; ſanaret. *Et non inuenientes qua parte eum inferrent præ turba*. Domus
Mar. 2. .n. plena fuit hominibus, imò & plures foris ſteterunt, vt Marcus docet. In quo patet, ꝙ cũ maxima auiditate cõcurrerũt, ad Ieſum, potiſſimũ pp eius miracula, q abundantiſſimè ac potẽtiſſimè operabatur, *Aſcenderunt ſuper tectum*, quod in illis partibus planũ eſſe ſolebat, ita ꝙ ſæpe homines ibi ſedebãt ad cõfabulandũ, *Et per tegulas*. i. per aperturã factã in tegulis tecti quod nudauerunt *Submiſerunt*, fortè cũ funibus *Illum* cum lecto *In medio* hominũ qui aderant *Ante Ieſum. Quorum fi-*
C *dem vt vidit* interiori mentis intuitu, & ſumitur hic fides pro elicito atque interno fidei actu, *Dixit paralytico, Homo, remit-*
Matt. 9. *tuntur tibi peccata tua* in Mattæo legitur Chriſtus dixiſſe, Confide fili. Vnde ſm̃ Aug. vtrumque Chriſtus tunc dixit.

¶ Deniq; quia hic dr̃, ꝙ Chriſtus vt vidit fidem illorũ, dixit infirmo, Remittuntur tibi peccata tua, conſtat ꝙ merito fidei portitorũ illorũ ignouit infirmo. Magna nepè fuit fides illorũ, ita ꝙ actus eius redundare quiuit in aliũ, & Deus ex ſua clementia merito vnius alteri ſuffragatur: imò cũ Chriſtus ſit liberaliſſimus merita ſupplicũ tranſcendens ac deſideria, frequẽter plus largit̃ q̃ petitur, ſicut & huic paralytico primò contulit animæ ſanitatẽ, qua nuis nec ipſe nec eũ portantes aliud poſtulare intenderẽt, q̃ corporis ſo-

ſpitatẽ. Dei nanq; perfecta ſunt opera: D Propter ꝙ generaliter creditur Chriſtus oẽs ſanaſſe in aĩa quos ſanauit i corpore.

¶ Sed cũ ad iuſtificationẽ exigat motus liberi arbitrii in adultis, quo modo Chriſtus huic peccata dimiſit, qui remiſſionẽ illã non intẽdebat neq; petebat, præſertim cũ Augu. teſtetur, Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te: Et rñdendũ, ꝙ Chriſtus ex ſua pietate & ẽt merito fidei portitorũ infudit paralytico quãdam diſplicentiã de ipſius peccatis, ſeu contritione vel attritionẽ de eis antequã peccata dimiſit eidẽ. Inſuper qa hic æger longa inualitudine pro ſuis peccatis fuit afflictus (nã & paralyſim pp pctã ſua incurrit ſm̃ Bedã) iõ Chriſtus pronus fuit ad ſanandũ eũ mente, & corpore, præſertim qa æger iſte aliqualẽ habuit fidẽ po- E tentiæ Chriſti. recipiendæq; ſanitatis, vt Gorra fatetur. Dicit aũt Ambr. Magnus dominus qui aliorũ merito ignoſcit aliis & dũ alios approbat, aliis relaxat errata. Si grauiũ peccatorũ diffidis veniã, adhibe peccatores, adhibe eccleſiã, quæ pro te precetur, cuius contẽplatione qđ tibi negare dñs poſſit ignoſcat. Poſtremò, ſi paralyticus iſte pro tunc fortè ſine mortali fuit pctõ, tunc qđ dictũ eſt ei, remittunt̃ tibi pctã tua, intelligendũ eſt de venialibus, vel ẽt de mortalibus quò ad remiſſionẽ pœnarũ. *Et cœperunt cogitare ſcribæ et Phariſæi, dicentes intra ſe*, quia timore turbæ non audebãt hæc publicè loqui, ſecundũ Chry. *Quis eſt hic qui loquitur blaſphemiam?* .i. qui ſibi vitioſe vſurpat quod Dei eſt. F Blaſphemat .n. qui creaturæ aſcribit qđ Dei ſolius eſt, vel irreuerẽter & falsè profatur de Deo. Quia ergo putabant Ieſũ Leui.24. nõ eſſe Deũ, & ſolũ Deũ poſſe peccata dimittere, iõ Ieſum in prolatione dicti ſermonis blaſphemaſſe, imò & mortẽ meruiſſe ſenſerunt: quia ſecundũ legẽ, blaſphemi occidebantur, & cõtter lapidabãtur. *Quis poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus?* Quemadmodũ .n. in omni peccato Deus offenditur, & lex eius infringitur: ſic eius duntaxat eſt peccata dimittere, ita ꝙ macula culpæ tollatur. Nã ſi homo homini iniuriã illatã dimittat, pp hoc, macula culpæ ſeu iniquitas nõ aufertur ab anima, niſi & Deus indulgeat, qui per Iſaiã loquitur, Ego ſum qui deleo ini- Iſa. 43 quitates

A quitates tuas. Cui in Iob dr̃, Quis pōt fa-
Iob. 14. cere mundū de immundo conceptum ſemine? Nonne tu qui ſolus es? ¶ Præterea aduertendum quod diuerſis diuerſimodè cōpetit dimittere ſeu relaxare peccata. Deo.n. hoc competit principali ac ꝓpria autoritate: Chriſto autem ſm naturam aſſumptam competit hoc merito ſingulari, & ét vt cauſæ inſtrumentali generali, & excellenti, itemq; autoritate conceſſa: ſacerdotibus verò competit vt cauſæ miniſteriali. Sed & ſacris baptiſmi ac pœnitentiæ conuenit auferre peccata quadam inſtrumentali concauſabilitate, gratiæ aūt formaliter. Poſtremò aūt ſcribæ, & fariſæi hi, iuxta Apoſt. habuerunt quē-
Roma. 6. dam zelū Dei, ſed non ſecundū ſcientiā, quia indiſcretus fuit zelus eorū, imò ex
B lege & prophetis ac ipſis Chriſti operibus, ex verbis quoq; & actibus præcurſoris, iam aduertiſſe debuerant Ieſum eſſe Meſſiā, & ét verum Deū, ſicut ex ſcripturis vete. teſtam. oſtenditur. *Vt aūt cognouit Ieſus cogitationes eorum*, quas ut Deus ab ęterno cognouit, ſecundū humanitatē quoque aſſumptam eas cognouit ab exordio creationis animæ ſuæ, ſicut & cętera vniuerſa pñtia, pterita & futura. Omnia.n. quæ Deus ſcit ſcientia viſionis, ſciuit aīa Chriſti à principio incarnationis ſed iā voluit manifeſtare ſe eas cognoſcere, *Reſpondens dixit ad illos, Quid cogitatis mala in cordibus veſtris?* æſtimātes me blaſphemaſſe, & me Deū nō eſſe, ſed hoīem purum. Itaq; Chriſtus ſecreta cordium intuēdo ac propalando, diuinitatē ſuā demōſtrat.
C Quanuis.n. hoīes per reuelationē diuinā poſſint hæc agere, tñ per propriam ſapientiā iſta peragere Deo eſt propriū: de quo
1. Re. 16 ſcriptū eſt dn̄s intuetur cor. Et Iob, Nul-
Iob. 24. la te (inquit) latet cogitatio. Atq: in Pſal-
Pſal. 7. mo, Scrutans corda & renes Deus. *Quid eſt facilius dicere*.i. dicendo efficere, *Dimittuntur tibi peccata tua, an dicere, ſurge & ambula?* q.d. Vtrumque iſtorū eſt ſolius diuinæ & infinitæ potentiæ, quia ſicut peccata dimittere Deo eſt propriū: ſic paralyticū hunc curare propria poteſtate, autoritatiuo imperio, ſubitò ac perfectè, nō niſi increatæ Dei congruit poteſtati. Attamē pc̃tā dimittere bene maius in ſe eſt q̃ ſanare paralyſim, ſed pfacto modo eā curare æqualis potētię eſt, ſicut culpā laxare.

Vt aūt ſciatis per ſenſibile opus, *Quia filius* D
hoīs poteſtatē habet in terra dimittendi peccata habitantibus ſuper terrā, Sciebant aūt hi, ꝙ Ieſus p filiū hoīs intelligeret ſemetipſum, *Ait paralytico* Hic interponit euāgeliſta pp intelligētiā clariorē. Chriſtus etenim dixit, *Tibi dico*.i. efficaciter iubeo *Surge* ſine aliorū auxilio, vtpote me agente iā ſanatus, *Tolle grabatum tuum, & vade in domū tuā*.i. in teſtimoniū tuæ integerrimæ ac ſubitaneæ curationis tolle lectum tuū vſq; ad propriā domū qui paulòante teipſum ferre nequibas, *Et confeſtim ſurgēs coram illis*, Mox.n. vt Chriſtus pręcepit omnino curatus eſt, quia diuinę & infinitę potētiæ cōpetit agere in inſtanti. *Tulit lectum in quo iacebat, & abijt in domū ſuam*, quæ in Capharnaū fuiſſe putatur. *Magnificans Deū*.i. Dei maieſtatē proteſtans, & E
ſua curatione oſtendens atq; magnificè laudans ac gratias Chriſto agens, quāuis fortè nondum cognouerat, ꝙ Ieſus exiſtat Deus. *Et ſtupor apprehendit omnes*, hoc eſt vehemens admiratio præſentes inuaſit *Et magnificabant eū*.i. magnum ac omnipotentem confitebātur & collaudabāt, *Et repleti ſunt timore, dicentes, quia vidimus mirabilia hodie*. ¶ Porrò admiratio oritur dum magnū, rarum, inſolitum aut inopinatū quid accidit, cuius cauſa neſcit. Hi ergo quia Chriſti omnipotentiā ignorabāt, de magnificis eius operibus vehemēter admirati ſunt. Et quanuis tm̄ miraculum libenter ac delectabiliter viderint, ſaltē vulgares, nihilominus timore partim ſeruili, partimq; reuerentiali impleti ſunt, quia ex tāto prodigio magnitudinē diuinę potentiæ ſanctitatēq; dn̄i Ieſu F
penſantes, ſuā mox fragilitatē & culpam clarius aduertunt, imò quaſi coacti ſunt intueri, quia oppoſita iuxta ſe poſita clarius eluceſcunt. Ex tali cōſideratione orta eſt formido vltionis diuinæ iuſtitiæ, & reuerentialis pauor ad autorem miraculi. De hoc ſupra dictū eſt. Quanuis aūt Chriſtus vnū ſolū miraculū fecerit iſtum curando, videntes tñ profeſſi ſunt mirabilia ſe vidiſſe, quia in vno hoc facto multa mirabilia cōcurrebant, & ipſe modus agēdi pclariſſimus ac mirabiliſſimus fuit ꝙ.ſ. tā imperialiter, autoritatiuè, ac ſubitò infirmiſſimū uirū curauit, & cōfortauit, ꝙ ſcribas ac fariſęos tā velociter ac pu-

A blicè cõfutauit, ꝙ ſecreta cordis eorũ redarguit. At verò ſecundũ quoſdã pluraliter dixerũt, mirabilia ꝓꝑ duplicẽ infirmi illius curationẽ.i.corporalẽ ac ſpũalem. Verumtñ ſpũalem illius curã corporalibus oculis nõ viderunt. Anverò eadẽ fide intuiti ſint certũ apparet, ꝙ illi qui verbis Xp̃i crediderunt factã talẽ curationẽ conſiderauerunt. Spũaliter, per paralyticũ intelligitur quilibet accidioſus, & luxurioſus, quia ſicut paralyſis mẽbra immobilia reddit, ſic accidia vires animę & corpus à Dei obſequio & motu virtutum retardat, & ad ea q̃ veræ ſalutis ſunt quaſi inſenſibilẽ efficit hoĩem, qđ & luxuriã

B facere certũ eſt. Quẽadmodũ aũt ſpũalis lectus hoĩs virtuoſi ac feruidi eſt pax interna, caſtigatio carnis cõſtantia mẽtis, ſic lectus talis hoĩs pigri, & lubrici eſt carnalis voluptas, ſeu repauſatio corporalis. Talẽ itaq; paralyticũ, qui per ſeipſum proficiſci ad Xp̃m nõ valet, quia caritate & virtutibus non viuificatur, neceſſe eſt à paſtoribus, prædicatoribus, doctoribus, ſeu veris amicis ad Xp̃m deferri, vt orent pro languido ſqualente ac ſpũaliter mortuo, diuinę pietati illũ offerentes curandum. Cumq; turba carnaliũ hominũ impedimentum accedendi præſtiterit, tectũ aſcendant.i.alta contemplationis conſiderando, quemadmodũ ſapientia Dei omnia cernat, nec perſeueranter pulſantes repellat: ſicq; per tegulas.i.per taliũ con-

C ſiderationũ vias infirmũ diuinæ clementiæ repræſentẽt conſpectui, quorũ fidem Deus cõſpiciens, miſerebitur miſero, iubebitq; ei vt lectum quo iacuit, tollat .i. carnalem quietẽ ac volũtatem cordi ſuo ſuperimponat, per tanti peccati pœnitentialẽ memoriã, deplorationẽ, & caſtigationẽ, & vadat in domũ ſuã.i. ad requiem ſpiritualem & pacem æternalẽ, ſeu paradiſum cęleſtem, quemadmodum ſcriptum eſt, Conuertere anima mea in requiẽ tuã. (Pſal. 114.) Anima verò peccatrix non pœnitens, in peccato per conſenſum ſedet, per continuationem ſeu actum iacet, per conſuetudinẽ dormitat: ꝗ vt Paulus eã excitare cupiens, clamet, (Ephe. 5.) Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Porrò cũ alii talẽ peccatoris conuerſionem conſpexerint, mirabũtur, dicentes, (Pſal. 67.) Hæc mutatio dexteræ excelſi.i.poteſtatis & gratiæ ſublimis Dei,

implebuntur quoq; timore, eo quod ipſi D ſimilẽ pęnitentiã non egerint neq; aſſumant, cũ tamen eiſdem vel aliis ſimilibus ſint implicati exceſſibus. ¶ Poſt hæc Lucas deſcribit Mattęi Apoſtoli vocationẽ, conuerſionem, ac deuotionem. *Et poſt hæc* videlicet curato paralytico in Capharnaum & verbis Chriſti ibi habitis, iamq; præſcriptis, completis, *Exijt* Ieſus de loco quo acta ſunt illa, *Et vidit*, viſu corporali, imò & amplius viſu interiori per pietatis cõpaſſionem & caritatis affectũ, *Publicanum*.i. virum publicis negotiis deditũ, vtpotè vectigalia ſeu tributa leuantem, *Nomine Leui*, qui alio nomine vocabatur Mattæus, eratq; Mattæus nomẽ eius vulgatum pro tpe quo telonarius fuit. Vnde E ipſemet Euangeliſta Mattæus iſta deſcribens, Mattæũ ex humilitate ſe nominat. Lucas aũt & Marcus tantũ honorantes Euangeliſtã atq; Apoſtolũ, tacito nomine eius priori, Leui eũ appellant, quia hoc nomen nõ fuit ei ita aſſuetũ in priſtino ſuo officio *Sedentem ad teloneum* .i. ad menſam ſeu locum, vel in domo vbi vectigalia cõputabantur vel ſoluebantur. Porro, qđ ait, ſedentẽ intelligi põt dupliciter. Primò, ꝙ tunc ſitu corporali ſedit ad hmõi menſam, locum ſeu actũ. Secundò iuxta cõem modũ loquẽdi quo ſedere accipitur pro manere, vel eſſe alicubi, quẽadmodũ in Cronicis ſcribuntur pontifices tot vel tot annis in epiſcopatu ſediſſe. Et Moyſes in Deute. Sediſtis (inquit) in (Deute. 1.) cades Barne multo tpe. F Sic igitur ſenſus eſt, vidit eũ ſedentẽ ad teloneum.i.tali officio intendentẽ ſeu inſiſtentẽ, *Et ait illi, Sequere me*, Chriſtus non ſolũ ſecundũ qđ Deus, ſed ẽt ſecundũ quod homo oĩ creaturæ prælatus hoc verbũ dicere potuit, non ſolũ hortando vel conſulendo, ſed & præcipiendo, magiſq; inuitauit Mattæũ ad ſpiritualem ſui imitationem ſeu mentis conuerſionẽ & ſanctã conuerſationẽ, quam ad corporalem ſequelã, tñ ad vtrãque imitationẽ eũ vocauit, ſed ad corporalem propter ſpiritualẽ *Et relictis omnibus*.i.vniuerſis rebus ſuis, & opibus, *Surgens* à loco quo fortè corporaliter ſedit dum vocabatur à Chriſto, vel à priſtina conuerſatione iniqua, & à terrenis affectibus, *Secutus eſt eum*, videlicet. Chriſtum per mentis conuerſionẽ & corporis greſſum.

A ſum. Statim etenim vt Xp̄m audiuit ſe in uitanté cōpunctus eſt corde, & vitá emendare propoſuit, iuxta Chriſti doctrinam, ſicq; cępit ire poſt eum. Chriſtus nanque qui foris vocauit verbo ſonante, intus traxit gratia ſpirāte. Voluntaté.n. Mattæi mox immutauit, inclinauit & inflammauit per inſpirationé occultā, gratiāq; infuſam. Ideo Mattæus non egit incautè Chriſtū ſtatim ſequēdo, vt ſceleratus mētitur Porfirius, nec ſimile fuit de conſentiendo ipſi Chriſto & hominibus aliis. Mattæus quoq; tanta de Chriſti ſanctitate, poteſtate, fama, miraculiſq; audiuit, ꝙ ei ſecuriſſimè conſentire mox rationabiliter potuit, ſicut & Heliſęus ſtatim ſequebatur Heliá, vt in lib. Reg. habetur, *Et fecit ei*, videlicet Chriſto *Et diſcipulis eius cōuiuium magnū Leui* .i. Mattæus *In domo ſua* in quo patet liberalitas Mattęi, & reuerentia eius ad Chriſtū, qui in corde Mattæi omni honore fuit prædignus, ideo exhibuit ei ſolenne conuiuiū. ¶ Sed ſi Mattæus Chriſtum ſtatim ſurgēs ſecutus eſt, cunctis quæ habuit derelictis, qūo fecit ei in domo ſua grande conuiuium? Et reſpondendū ſecundū expoſitores, ꝙ nec in Mattæo, nec præſenti capite obſeruatur ordo temporis in recitatione huius hiſtorię. Nam Mattæi vocatio diu præceſſit curationé paralytici, de quo ſtatim pręhabitū eſt, imò præceſſit ſermoné Chriſti in mōte de beatitudinibus, & reliquis documentis. Sequenti nanq; capitulo legit̄, ꝙ Ieſus aſcendens in monté ante ſermonem præfatum, vocauit ad ſe diſcipulos ſuos, & ex eis elegit duodecim Apoſtolos, quorū Mattæus extitit vnus. Quod ergo hic ſcribitur de vocatione Mattæi, per recapitulationé inſeritur. Quod autē de conuiuio eius adiūgit, ſecundū rectum hiſtoriæ ordinē cōnectitur eí qđ de paralytici curatione inductū eſt. Inſuper ſecūdùm multos expoſitores, Mattæus ad primū Chriſti verbū ſtatim ſecutus eſt eum. Poſtmodū aūt de licentia Chriſti ſimul cū Chriſto & eius diſcipulis ad domū ſuā reuerſus eſt, diſpoſiturus (vt creditur) de ſuis negotiis, & de officio ſuo dominis ſuis rationem forſan daturus. *Et erat turba multa publicanorum & aliorū qui cū illis*, .i. cum Ieſu & eius diſcipulis. *Erant diſcumbentes*, Iſti publicani, & alii qui in Mattæo peccatores vocantur, fuerunt Mattęo familiares & noti, tanquam eiuſdem ſecum officii, qui eius conuerſionem videntes, venerunt ad eum, quaſi valedicturi eidem. vel eius exemplo Chriſtum audire & aſſequi cupientes, quorū etiā multos inuitauit Mattæus de Chriſti præſentia & ſua conuerſione exultās, aliosq; p̄fatos conſolari & exhilarare deſiderans, vel potius occaſione cōuiuii ad Chriſtum uiamque ſalutis adducere gliſcens ſicut & fecit. *Et murmurabant fariſæi & ſcribæ dicentes ad diſcipulos*, ſcilicet. Chriſti. *Quare cum publicanis & peccatoribus mā ducatis & bibitis?* In Mattæo leguntur dixiſſe, Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magiſter ueſter: ſimiliter in Marco, ſed ſenſus redit in idē, quia cum diſcipulis manducantiū unus, & principalis extitit Chriſtus. Deniq; in talibus quæ Euāgeliſtæ à multis prolata deſcribunt, & in deſcribendo differre uidentur, probabile eſt, ꝙ aliqui proferentium, uſi ſunt hac forma uerborum, alii alia, & ſecundū hoc Euang. diuerſimodè referunt, quamuis in re ipſa ſummè cōcordent. Itaq; ſcribę & fariſæi in propriis oculis magni, & ſua ęſtimatione cæteris meliores. Scribę etenim ſpāliter de ſcientia: fariſæi uerò de religione tumebāt, publicanos & peccatores in tm̄ ſpernebāt, ꝙ dedignabantur māducare cū eis, unde & Xp̄m eiuſq; diſcipulos de tali cōmanducatione redarguebant. Habuerūt quippe inordinatū, & rigidum Dei, legiſq; zelum, & falsè non uere iuſti fuerunt, quia (ut ait Greg.) uera iuſtitia cōpaſſionem, falſa iuſtitia dedignationem habet. ¶ Pręterea argui poſſet, ꝙ fariſæi & ſcribę iuſtę ſint moti, cum de peccatoribus Paulus ſcribat Corint. Cum huiuſmodi nec cibum ſumere. Et Salomon in Prouerb. Ne comedas (inquit) cum homine inuido. Et Pſal. Superbo (ait) & inſatiabili corde cum hoc non edebam. Sed ad has atq; cōſimiles autoritates dicendū, ꝙ pc̄tóres indurati & pertinaces, de quorum correctione ſpes nō apparet, uitandi ſunt, præcipuè imperfectis, qui ab illis facilè inſici poſſēt. Si aūt pc̄tóres indurati nō ſint, ſed de eorū emendatione ſpes uideat̄, uitādi nō ſunt, præſertim ab his qui poſſunt ſeu quorum eſt eos corrigere. Ideo xp̄s qui

Margin notes: 3. Re. 19 (B); C; D; Matt. 9. (E); Mar. 2; F; 1. Cor. 5.; Prou. 23; Pſa. 11

A peccare non potuit, eos vitare nõ debuit, imò ex magnitudine caritatis & pietatis ſe eis ſic applicabat, ẽt ĩveſcẽdo, vt ſua collatione, apparatu, & exẽplaritate eos traheret ad ſalutem. ¶ Sed cur ſcribæ & fariſæi iſta non potius locuti ſunt Chriſto, quàm diſcipuli eius? Ad quod reor dicẽdum, quia verebantur confutari ab eo, ſicut paulòante confutauerat eos, aut ſimiles eis in paralytici cura. Dicit autẽ Ambroſius, ꝙ Chriſtus cũ publicanis & pctõribus manducando non prohibet nos ẽt cum gentibus inire conuiuium. *Et reſpondens Ieſus*, qui (vt in Matthæo aſſeritur) audiuit verba ſcribarum & fariſæorum. *Dixit ad illos* ſcribas *Et fariſæos* qui magiſtrũ magis quàm diſcipulos arguere intendebant. *Non egent qui ſani ſunt medico.*

B ¶ Hoc vno modo exponitur, tanquã ironicè dictum cõtra ſcribas & fariſæos, qui ſe iuſtos iactabant. Tanquam dicat, Ideo vobiſcum non edo neque vos viſito, quia veſtra æſtimatione ſani mente, iuſtiq́ue eſtis. Sic in Geneſi ait, Ecce Adã quaſi v-
Gene. 3. nus ex nobis factus eſt, *Sed qui male habẽt*, hoc eſt, publicani iſti ac peccatores, qui ſe peccatis vulneratos mente fatentur, indigent & indigere ſe recognoſcunt pręſẽtia mea, qui animarũ ſum medicus. Secundò generaliter accipi poteſt, ꝙ ſani ſecũdùm quod tales non indigẽt medico formaliter dicto. ſ. ſecundùm quod medicus, ſiue de ſano & medico loquamur corporaliter ſiue ſpũaliter, qm̃ medicus ſecundùm quod talis, ordinatur ad infirmita-
C tum & vulnerum curationem. Denique Chriſtus ſecundũ utranque ſuã naturam eſt ſpũalis medicus animarũ, quia ſecundùm diuinitatem dimittit & aufert pctã, quæ animarum ſunt uulnera per principalẽ autoritatẽ, gratiãq; & virtutes infundit, per increatam poteſtatẽ & creationẽ, ſed ſecundũ aſſumptã humanitatẽ curat pctã, præſtatq́; gratiarum cariſmata, tanquã cauſa inſtrumẽtalis ac meritoria ita ꝙ tota ſua in mundo hoc cõuerſatio, perſecutio & paſſio fuit hominibus meritoria & vulnerũ animæ curatiua. Omnia. n. fecit & pertulit propter nos, nec de eſſentiali pręmio aliquid ſibi promeruit: Hoc ergo prouerbio pulcrè edocuit Chriſtus ſe ad pctõres cõuertendos veniſſe, idcirco ſe eos nõ debere vitare. Poſtremò, quan-

uis oẽs indigeant Chriſto inquantũ eſt D creator ad ſubſiſtendum, & inquantũ eſt conſeruator ad permanendũ, & inquantùm eſt gratiæ dator ad bene viuendum, nullus tñ indiget eo, inquantũ eſt medicus, niſi qui male habet. ¶ Deniq; Chriſtus prouerbiũ iſtud applicat ad ſeipsũ. *Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores in pœnitentiam*, quod dupliciter explanatur. Primò, quaſi ironicè dictũ aduerſus fariſæos & ſcribas, ꝙ. ſ. Chriſtus iõ eos, & eis ſimiles nõ vocet quia iuſtos ſe vanè pſũmant. Attñ Xps tales aliquo mõ vocauit
ad viã ſalutis eos increpãdo, docẽdo, hortãdo, ſed nõ vocauit eos per ſalutarẽ ſalutis cõſecutionẽ, ſeu cõſummate, & efficiẽter, quẽadmodũ ẽt nõ redemit præſcitos ſeu reprobos, quãuis pro omnibus mortuus ſit, oẽſq; redemerit ſufficiẽter. ſ. quãtũ in ipſo eſt. Per pctõres verò intelligun- E tur qui verè ſe peccatores fatẽtur, & corrigũt, de qbus Xps teſtaĩ, Venit filius hominis quærere & saluũ facere qđ perierat. Secũdò exponitur ſpecialiter de vocatione ad pęnitentiã, quæ nõ niſi peccatorib. cõpetit, & propriẽ pctã mortalia reſpicit, idcirco ad eã Chriſtus non venit vocare iuſtos ſecundũ quod tales ſunt: ſed peccatores quibus ſacrum pęnitẽtiæ eſt ſecũda poſt naufragiũ tabula ſecundũ Hierony. Hinc notanter adiunxit Euang. in pœnitentiam. ¶ Poſtremò, de myſtica ſignificatione conuiuii Xpo per Matthæũ exhibiti nũc trãſeo, quia ſuper Matthæũ duplicẽ inde expoſitionẽ induxi. Deniq; ſcribæ & Fariſæi de præhabita interrogatione ac murmuratione ſua inſtructi, conuicti, confuſi, aliã introducunt inſtantiã. *At illi dixerunt ad eum* puta ad Ieſum *Quare diſcipuli Ioannis* Baptiſtæ *Ieiunãt frequenter* ob ſeruando ieiunia legalia & aliqua ſuperaddendo ſecundùm ordinationẽ Ioannis quẽadmodũ ex ſpeciali deuotione fiunt opera bona, ad ſupererogationẽ ſpectantia. *Et obſecrationes faciunt* diuturnis ac frequentibus orationibus inſiſtendo. Eſt autem propriè obſecratio, quando cũ alicuius ſacri cõmemoratione, ſeu per, vel propter quod ſacramentum formatur petitio, vt Daniel inquit, Propter temetipſum Deus meus inclina aurem tuam, & audi: item cum dicimus, Per paſſionẽ tuã ſalua nos Chriſte: & hoc dicitur efficaciſſimum

1. Cor. 5.
1. Pet. 2.
Luc. 19.
Matt. 9.
Dani. 9.

A cisſimũ genus orationis. Similiter & Phariſæi ieiunant, frequẽter & obſecrant, quẽ-
Matt.9. admodum in Matthæo habetur, diſcipuli Ioannis quæſtionem hanc propoſuerũt. Vnde ſecundũ Auguſtinum libro de cõſenſu Euangeliſtarum, Omnes iſti cõcordes fuerunt ſic inquirendo, & certatim ſe coniunxerunt in interrogando. *Tui autẽ edunt & bibunt.* i. diſcipuli tui bene ſe reficiunt, Veruntamen non eſt putandũ, quòd iuſſa legis, ieiunia, aut debitas orationes omiſerunt, ſed patrem in abſcondito exorabant, ideo eorũ orationes aliis non tã copioſè innotuerunt: nam Chriſtus vt infra habetur, locutus eſt eis, Oportet ſemper orare, & non deficere. Itaq; iuxta Xp̄i doctrinam breuibus & frequentibus quaſi iaculatoriis precibus intendebãt. Hinc
B Chriſtus in uerbis ſequentibus non fatetur eos non obſecraſſe, ſed non ieiunaſſe frequenter. Quibus ipſe ait, *Nũquid poteſtis filios ſponſi* hoc ẽ, diſcipulos meos qui ſunt ſp̄uales filii mei, nã & ipſi Apoſtoli, de quibus nũc ſermo, à Chriſto baptizati credũtur ſecundũ Auguſtinũ, à Chriſto quoq; per euãgelicæ legis ſapientiam fuerunt ſp̄ualiter regenerati ſeu innouati & educati, atq; per gratiã eius renati. *Quandiu cum illis eſt ſponſus* per corporalẽ præſentiã tanquã magiſter & pater ac dominus, *Facere ieiunare:* frequenter & afflictè, tanquã dicat, Nõ poteſtis eos ad hoc rationabiliter coarctare nec decet. Quãdiu.n. taliter ſpõſum, ſ. Chriſtũ habẽt præſentẽ, tẽpus eſt lætitiæ ſp̄ualis, gaudii nu-
C ptialis, & alacritatis. Porrò tẽpus huius alacritatis & gaudii, ſ. tempus gratiæ cœpit in Chriſti incarnatione, in qua ſibi in utero uirginis tã humanã naturam quàm ipſam eccleſiam iunxit ac deſponſauit. A tẽpore aũt transgreſſionis parentũ vſq; ad incarnationis fuit tẽpus triſtitiæ & mœroris, tẽpuſq; lugẽdi ac ieiunandi, itaq; Chriſtus ſeipſum nominat ſpõſum,
Pſa.18. de quo dixit Pſalmographus, Ipſe tãquã ſpõſus procedẽs de thalamo ſuo. De ſponſo in Cãticis cãticorũ Salomõ vaticinatur, alluditq; Chriſtus his verbis ei quod apud Ioannem ait Baptiſta de Chriſto, Qui habet ſponſam, ſponſus eſt, amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit vocẽ eius, gaudio gaudet propter uocem ſponſi. Vnde & Chriſtus conuenienter ita locu-

tus eſt corã diſcipulis præcurſoris, quaſi in memoriam eius reducẽs verba à magi- D
ſtro eorũ prolata ante hãc quæſtionẽ. Dicit aũt Cyrillus, Saluatoris noſtri in hoc ſeculo demõſtratio nihil aliud fuit, quã quædam feſtiuitas intelligibilis, quaſi quandam ſponſam copulãs illi naturam, vt quondam ſterilis efficeretur fœcunda, cuius ſpõſi filii ſunt, qui ab eo per euãgelicam diſciplinam uocati ſunt. *Veniẽt aũt dies cum ablatus fuerit ab eis ſponſus.* Iſti fuerunt dies quando occiſus & ſepultus eſt Chriſtus, & dies quidã ſequentes. Die.n. paſſionis Iudæi abſtulerũt Apoſtolis ſpõſum: die aũt aſcẽſionis Chriſtus ſeipſum abſtulit eis quantũ ad corporalem præſentiã, quẽadmodũ in Ioanne, Exiui (inquit) Ioan.10
à patre, & ueni in mundũ, iterũ relinquo mundũ, & uado ad patrem. Quantũ uerò ad ſp̄ualem, & inuiſibilẽ diuinitatis præ- E
ſentiã, & gratiæ inhabitationẽ, Chriſtus cũ fidelibus iugiter manet, imò & quò ad præſentiã ſacramentalẽ, prout in Matthæo pollicetur, Ecce ego uobiſcum ſum cun- Mat.28
ctis diebus uſq; ad conſummationẽ ſeculi, *Tunc ieiunabant in illis diebus* nam & in triduo ſepulturæ fuerũt mœſtiſſimi, nec cibus eos delectabat corporeus. Poſtea quoq; primitiua eccleſia in Ieruſalem in ſumma vixit ſobrietate, imò poſt paucos annos à Chriſti paſſione fuit ibidem in grandi inopia, ut in epiſtolis ſuis Paulus teſtatur, qui ẽt ad Corinthios de ſe ſuiſ- 1.Cor.6.
que ait, In omnibus cõmendamus nos, ſicut Dei miniſtros, in fame, & ſiti, ac ieiuniis multis. Præterea Auguſtino teſtan- F
te, duplex eſt ieiuniũ, unũ in tribulatione ad propitiãdũ Deũ pro peccatis, aliud in gaudio cũ tãtò minus delectant carnalia, quãtò ſp̄ualium maior ſagina eſt. De p̄mo aũt ieiunio dixit Chriſtus filios ſpõſi nõ debere ieiunare ſpõſo eis præſente. Secundũ quoque ieiuniũ in Apoſtolis extitiſſe, præſertim recepto ſp̄ũ ſc̄tõ certiſſimũ eſt, quãdo ut in Actis aſſeritur, Acto.2.
Oẽs qui credebãt, erant pariter, & ſumebant cibũ cũ exultatione & ſimplicitate cordis. *Dixit autem, & ſimilitudinem ad illos* per quam oſtẽdit, quòd diſcipulis ſuis nõ fuit ſubito, ſeu ante ſponſi ablationem magnum ieiunium imponendum. Similitudo autem & exemplificatio ad clariorem intellectum præcipuè conferunt. Et

A quoniã Iudæa in medio Syriæ ẽ, & pars Paleſtinę ſm Hier.atq; Chriſoſt. Syris aũt & maximè Paleſtinis cõſuetudinarium ſeu familiare eſt ad oẽ verbũ parabolã applicare ſm Hier. Xp̃s quoq; bonę illorum conſuetudini ſe conformãs, per totum euangelium frequenter ſimilitudines ſeu parabolas iungit, *Quia nemo* hoc eſt, nullus rationabiliter agens, *Commiſſuram* .i. particulã panni, *A veſtimento nouo immittit in veſtimẽtum vetus* hoc eſt, q vult veſtẽ veterẽ reſarcire ſeu reformare, non ſumit à noua veſte fruſtũ pãni quo vetus ueſtimentũ reformet, *Alioquin*, i. nisi ita ſe habeat, & iſtud obſeruet, *Et nouũ veſtimentum rumpit* illud frangẽdo per ſubtractionẽ neceſſariæ ſibi partis, *Et veteri veſti non cõuenit commiſſura à nouo*, i. portio panni à noua veſte ſubtracta, qm̃ tã diſſi-

B miles partes panni in vno nõ bñ ſtãt indumento. ¶ Per hoc Xp̃s inſinuat ꝙ ſimiliter hi mõ his qui aſſueti ſunt, quotidiè vſq; ad plenũ comedere, non congruat ſtatim in ipſo cõuerſionis eorũ principio abſtinentiam magnã iniungere. Tales aũt fuiſſe ſuos diſcipulos innuit Xp̃s, ſed paulatim ad perfectiora ducẽdi ſunt, vt guſtata ſpiritualı dulcedine, fortiores ſint ad corporis afflictiones, nec ſtatim in cõuerſionis ſuę initio per exceſsiuũ rigorẽ terreãtur ac deiiciãtur. Quo ẽt confeſſores docentur, ne nouiter pœnitentibus, & cõfitentibus pœnitentias nimis graues iniũgãt ne illi reſiſtant. Ita & myſticè in hoĩe cõmiſceri non debent actus veteris nouiq;

C hoĩs, quia iuxta Ambroſiũ, Diſcolor veſtis ſponſo xp̃o non placet qui per Ieremiã ait, Nũquid auis diſcolor hæreditas mea mihi? Venite cõgregamini ad deuorandũ eã, ſed exuenda ẽ oĩo vetuſtas vitiorũ, ac nouitas induenda virtutũ, dicente Apoſtolo ad Efeſios, Deponite ſcd̃m priſtinã conuerſationẽ veterẽ hoĩem, qui corrũpitur ſcd̃m deſideria erroris, renouamini aũt ſpiritu mẽtis veſtræ, & induite nouũ hoĩem, qui ſcd̃m Deũ creatus ẽ. ¶ Inſuper ſecundã Chriſti ſimilitudinem ad idẽ inducit. *Et nemo* prudenter agens, *Mittit uinum nouum in vtres veteres*. i. in vaſa antiqua ꝑꝑ eorum debilitatem, *Alioquin*, i. ſi oppoſitũ egerit fundẽdo muſtũ in vetera vaſa *Rumpit nouum uinum vtres* hoc eſt, vaſa talia per ſuam fortẽ ac vio-

Iere. 12.

Ephes. 4

lentem ebulitionem confringit, *Et ipſum uinum* vtribus antiquis infuſum, *Effundetur* vaſis confractis *Ac utres* vetuſti ac debiles *Pereunt* quia rumpuntur, *Sed uinum nouum in vtres nouos* & fortes *Mittendum eſt, & vtraque conſeruantur*, videlicet continens & contentũ ſeu vinũ & vaſa. Similiter vult ſaluator quod diſcipuli ſui adhuc carnales, rudes, ac fragiles ardua virtutũ exercitia in principio ſuæ cõuerſionis ferre non poterant, ſed innouandi ac confortãdi erant ſtatim poſt Chriſti reſurrectionẽ ac aſcenſionẽ per ſpiritus ſancti infuſionẽ, quo facto idonei fuerunt ad oĩa. Itaq; ſpiritualis feruor atq; perfe-

E ctio & abſtinentia, nouo vino comparantur, quia mentẽ optime alunt, roborant, exhilarant, & bonæ famæ reſpergũt odore. Imperfecti autẽ & fragiles viribus cõparantur veteribus, quia ſi ab eis magna exigatur perfectio, prorſus deficiunt. Tales aũt adhuc fuiſſe Apoſtolos probauit eorũ fuga à Chriſto dũ caperetur, & trina negatio Petri. Hinc in religione habent nouitii annũ probationis, quo vires ſuas experiantur, & ſucceſsiuè ad ꝑfectio-

F ra ducantur. Hinc de indiſcreto laboratore per Ieremiã ſcriptũ ẽ, Quia plus fecit quã potuit, idcirco periit. Et Paulus ait, Rõnabile obſequiũ veſtrum. Hoc eſt, quod in Eccleſiaſtico Salomon loquitur Noli eſſe iuſtus multũ, neq; plus ſapias q̃ oportet, ne obſtupeſcas. Qđ totũ iõ dr̃, vt indiſcretio euitetur, & paulatim ac ordinate ſtudeamus ꝓficere. Veruntñ omnipotentia Dei, & gr̃a eius cõibus legibus nõ arctantur. Vnde nonnulli ſicut & ipſe Paulus apoſtolus ſubitò gr̃a dei tã mirabiliter præueniuntur atq; implentur, vt ſtatim in conuerſionis ſuæ exordio inter perfectos habeant cõputari, quemadmodũ & Ioannes Bapti. in pueritia ſua. ¶ Poſtremò, ſimilitudo tertia additur. *Et nemo bibens vetus uinũ ſtatim unlt nouũ*: hoc eſt, non ſubito conuertit ſe ad bibendũ tantũmodo muſtũ, *Dicit enim, vetus uinũ Melius eſt* nouo, quia cõiter ita eſt, & quamuis ita non eẽt, tñ frequenter apparet ſic, ei qui aſſuetus eſt bibere vinũ vetus. Difficile quippe eſt aſſueta relinquere, cũ ſimilitudo ſicut & habitus ſit, quaſi altera natura, ꝑꝑ quod conſueta plus placẽt. Ita vult Chriſtus, quod diſcipuli ſui

Iere. 48.

Rom. 12.

Eccle. 7.

à pri-

A à priſtina conſuetudine, non erant repē te ad oppoſitū trāsferēdi, ſed paulatim ꝑficiendi. Hinc & ipſi ſcribæ, & Fariſęi literali ſcripturarū intelligentia aſſueti, ſpirituales Chriſti doctrinas capere non valebant Carnales quoq; non ſtatim ſpiritualia dulciter ſapiunt, quāuis in ſe dulciſsima cōprobentur. Vnde ea q̄ dei ſunt in pricipio difficulter adiplēt, q̄ habituati in bonis delectabiliter ꝓſecuntur.

CAPVT. VI.

Factū eſt autem in ſabbato ſecūdo, primo, &c.

ARTICVLVS. XIIII.

PEr totum Euangeliū edocetur, qūo ſcribæ, & maximè Fariſæi, qui volebant cæteris religioſiores cenſeri, Cū tamē hypocritæ eſſent, inſidiati ſint
B Chriſto & eius diſcipulis, quia videbant populū ad Xp̄m eis relictis confluere, ꝓp qđ inuidia torquebantur. Vnde in principio huius capituli ponitur alia cautilla tio callidorum illorum, *Factum eſt autem in ſabbato ſecundo, primo* circa quod ſcribit Theophilus, Iudæi oēm feſtiuitatem ſabbatum nūcupabant, quia ſabbatum requies interpretatur. Multoties autē contingebat in Paraſceue, i. ſexta feria feſtiuitas, & vocabant Paraſceuē, ſabbatū ꝓp feſtū, deinde principale ſabbatū immediatè ſequens dicebant ſcđm primū, quaſi ſecundū à præcedētis diei feſtiuitate: primum aūt, quaſi principale reſpectu illius. Vel ſcđm Iſidorum abbatem, ideo dicit ſecū
C do, quia ſecundum erat paſcha, primum autem Azymorum. Cū nanq; Iudæi immolarent paſcha de ſero, ſequenti die feſtum Azimorum celebrabant, & ſic debere intelligi, probat Iſidorus, quia Apoſtoli (vt ſtatim dicetur) uellebant ſpicas & manducabant, quia tunc ſpicæ flectuntur à fructu, videlicet illis locis. *Cū tranſiret Ieſus per ſata*, videlicet per itinera trita, ſita inter ſegetes agri, *Vellebant diſcipuli eius ſpicas* remouendo illas à granis, *Et manducabant grana, confricantes eas manibus*, i. ſpicas manibus ſuis confricātes, vt ſic grana extraherent ex ſpicis & palea. Habebant. n. grandē eſuriē, & alimēta ſecū non detulerunt, allegatq; Beda verba Marci Euāgeliſtę, qđ tātus fuit turbarū ad xp̄m cōcurſus, qđ diſcipuli ſpatiū mā ducādi non habuerunt. *Quidā aūt Fariſæorū dicebant illis*, Liuore non zelo æquita-

tis accenſi, *Quid facitis, quod non licet in ſabbatis?* Fariſæi iſti inſtar inuidorum paſſiones ſuas colore iuſtitiæ palliabāt, proni ad increpandū & increpatione ꝓpriā imperitiā oñderunt, quia p̄ceptū Dei obſeruatione ſabbati nō recte intellexerūt: ut conſequēter oñdit Saluator, *Et reſpondens Ieſus*, Eius enim fuit diſcipulos ſuos ſimplices ac humiles à peruerſis illis defendere. Verūtñ apud Mattæū & Marcū legūnt Fariſæi xp̄o obiectionē iſtā feciſſe, ſed quia multi fuerūt, probabile eſt ꝙ quidā eorū xp̄o, quidam verò diſcipulis eius iſta locuti ſint. Xp̄s aūt piis & mitib. ſuis diſcipulis impleuit, qđ per Iſaiā de Chriſto prædictū eſt, Iudicabit ī iuſtitia pauperes, & arguet in æquitate ꝓ māſue E
tis terræ, *Dixit, Nec hoc legiſtis, quid fecit Dauid & qui cū eo erāt, qūo intrauit in domum, dñi*, hoc ē in tabernaculū dñi in Nobe vrbe ſacerdotū. Iſta hiſtoria primo lib. Regū hētur, quemadmodū Dauid Saulē fugiēs, uenit ad Abimelech pōtificē in Nobe, & fame laborās, petiit à pōtifice cibū ꝓ ſe & ſociis ſuis, cūq; pōtifex nō hēret niſi panes, quib. ſolis ſacerdotib. veſci licebat ſcđm legē, dedit eis Dauid & eius miniſtris, nec tñ tranſgreſſus eſt legē, quia neceſsitas fuit ibi ſufficiēs cā diſpēſationis. Hoc ē quod ſubdit, *Et panes propoſitionis ſumpſit* Dauid à pontifice & manducauit. *Et dedit his qui cum ipſo erant*, hoc eſt, ſociis ſuis, ad māducandū. ¶ Porrò panes ꝓpoſitionis dicebātur duodecim panes: qui quolibet ſabbato calidi ponebantur ſup menſā in tabernaculo dñi, *Quos nō licebat māducare, niſi tantū ſacerdotibus* vt in F
Leuitico hētur, ꝙ intelligendū eſt, excepto articulo neceſsitatis, & euidentis vtilitatis. Sic enim & cæteræ leges intelligūtur. Vbi autē vera neceſsitas, aut euidēs vtilitas adeſt, laudabiliter diſpenſatur, q̄ ſi defuerint nō erit diſpēſatio, ſed diſcipatio iuris, ita quod nec diſpēſator, nec diſpēſatione utēs corā deo iudice excuſāt, quēadmodū ſummi pōtifices Leo & Gelagius ſcribunt *Et dicebat illis*, Chriſtus. ſ. fariſæis, *Quia*, i. quod *Dominus eſt filius hominis etiam ſabbati*, quaſi dicat. Ego filius hoīs cū ſim dominus, ſabbati omniūq; dierum ac temporum, poteſtatem & autoritatē plenariā habeo diſpenſandi circa ſabbati obſeruationē, ideo autoritate

Leui. 8.

A mea mei excuſant diſcipuli. Quibus verbis Chriſtus ſuã diuinitatem ac maieſtatem fatetur, quia dominari temporibus propriè ſoli cõpetit Deo, quanquã Chriſtus ſm aſſumptam naturam omnis prælatus ſit ac dominans creaturæ per autoritatem conceſſam, participatamq́; poteſtatẽ. Chriſti quoq; autoritate celebritas ceſſauit iam ſabbati, & prima feria facta eſt celebris. *Factum eſt autem & in alio ſabbato, vt intraret ſinagogam & doceret*. Cur Chriſtus præſertim in ſabbatis ac ſinagogis docuerit multa ſigna effecerit, ſæpius dictũ eſt, *Et erat ibi* puta in ſinagoga *Homo, & manus eius dextera* fuit *Arida*.i. contracta *Obſeruabant autem ſcribæ & fariſæi ſi ſabbato curaret*, hoc eſt infirmum quempiam ſupernaturaliter ſanaret. *Vt inuenirent vnde accuſarent eum* Ecce peruerſitas B infinita & quomodo animam infœlicem excecat deteſtanda inuidia, ita vt homo inde deterioretur, vnde meritò ædificaretur. Inuidia quippe omnia ẽt bene geſta eius quem odit, facit ſiniſtrè interpretari: imò inuidus proponit oĩa facta eius quẽ odit obfuſcare, inficiare, deprimere, quęritq́; vias quibus hoc impleat. Sic fariſæi & ſcribæ humani honoris percupidi, infatigabiliter ſcrutabantur, qualiter verba, & facta Chriſti quẽ oderant, apparenter coram hominibus reprobarent. Illorum ergo viliſſimũ vitemus rancorem illud ſapientię implentes, Nec cũ tabeſcẽte inuidia cõicabo, & fortia bona facta aliorũ quæ imitari nõ poſſumus aut nõ ſatagimus, diligamus, atq; laudemus, noſipſos cõparatione illorũ humilitãtes. ¶ Porrò ſuper illud vt accuſarent cũ cõiter dicunt expoſitores vt accuſarent eũ de trãſgreſſione ſabbati, ſi curaret: vel de crudelitate & impotẽtia ſi non curaret. Verum tamen ex Chriſti verbis elicitur, ꝙ non intendebant eũ accuſare, niſi de trãſgreſſione ſabbati ſi curaret: nã hanc eorũ intentionem cõſequenter redarguit, *Ipſe verò ſciebat cogitationes eorum*. Inſidioſas, ac fraudulentas aduerſus ſe. *Et ait homini qui habebat manum aridam, Surge & ſta in medio*. Vt miraculũ cunctis clarius pateat, & inuidorum inſania aptius confutetur: itẽ vt intuẽtes contractũ, magis ei cõdoleãt. *Et ſurgens ſtetit, Ait autem ad illos Ieſus, Interrogo vos*, non ex ignorantia, ſed ex prudentia, vt veſtram inſipientiam malitiã q́; D oſtendã & corrigã. *Si*.i. an *Licet ſabbato benefacere*, videlicet opus pietatis, & caritatis ægentibus impartire, *An malè*. Et certum eſt ꝙ non liceat, nec vnquã agere malè, & an licet *Animam ſaluam facere, an perdere?* certumq́; eſt ꝙ liceat ſaluare, & non perdere. Chriſtus aũt corpus miraculosè curaturus ſciſcitatur & de animæ ſaluificatione, quia quos ſanauit in corpore, ſanauit & mente, peccata tollendo, & gratiã infundendo. Inſuper corporũ curã ad animarum ordinauit ſalutem. ¶ Porrò ſecundùm Mattæum & Marcum fariſæi interrogauerunt Chriſtũ, an curare liceret in ſabbato. Lucas verò inducit Chriſtũ illos hoc interrogaſſe. Ad quod in libro de conſenſu Euangeliſtarũ Auguſti. reſpõdet, ꝙ fariſęi primò propoſuerunt hãc quæſtionem, Chriſtus aũt illorũ inſidias intuens, iuſſit hominem contractũ ſtare in medio, & tunc illorũ qõnem repetiit, vt ad eã cõuenientius reſponderet. Itaq; ſua qõne ac prouidentia illorũ præuenit calumniã, confudit verſutiã, imperitiãq́; mõſtrauit. *Et circumſpectis omnibus* Cũ ira cõtriſtatus ſuper cęcitate cordis illorũ, vt dr̃ in Marco. Fuit. n. in Chriſto ira per zelũ, rationis iudiciũ nõ præueniens, ſed ex eius aſſumpta imperio, *Dixit homini*, quia fariſæi & ſcribæ nõ rñderunt. *Extende manum tuam* aridã dexteram, *Et extendit, & reſtituta eſt manus eius*.i. ſanitati & vſui naturali eſt reddita. Chriſti autem facta operoſiſſima erant, ideo eodem momento quo iuſſit, Extende manum tuam, ſanata eſt. Neq;.n. valebat extendi, niſi contractione ſeu ariditate ſua ablata. In quo patet eminentia potentiæ Chriſti tàm imperialiter ac inſtantaneè, & ſupernaturaliter operantis. quod non niſi diuina fieri poteſt virtute quia & ſi interdum per naturam, & artẽ curetur contractus, non tamẽ vtiq; in inſtanti aut ſolo imperio, quia naturam & artem in talibus cõſtat ſucceſſiuè non inſtantaneè operari. *Ipſi autem* Scribę & Fariſæi *Repleti ſunt inſipientia*.i. ſtultiſſimis cogitationibus, errore, inuidia, prauis conſiliis, quia inde facti ſunt peiores, vnde debuerant fieri meliores: nec tàm imperioſum miraculũ poteſtati aſcripſerũt diuinę, ſed rõnabili informatione Xp̃i acquieſcere noluerũt, quia

Mat. 12. Mar. 3. E F

vt

A ut in Matthæo legitur, multum gratioſè ac euidenter illorũ ignorantiã declarauit, dicendo. Quis erit ex vobis homo qui habeat vnã ouẽ, & ſi ceciderit hæc ſabbatis in foueã nonne leuabit eã? Quãtò magis eſt homo melior oue? Quibus verbis oſtẽdit Saluator, ꝙ illi non intellexerunt veraciter pręceptũ de ſabbati obſeruatione. Non.n. quẽlibet actum exteriorem in eo prohibuit ꝑ Moyſen Deus, ſed dixit, Omne opus ſeruile non facietis in eo, & ſi ſæpe indeterminatè omne opus prohibere videatur, intelligendum eſt de omni opere ſeruili: ut cùm in Exodo ſcribitur, *Exod.20* Septimò die non facies omne opus.

¶ Quocirca ſciẽdum quod ab operibus ſeruilibus ſabbato fuit uacandum, vt ſpũs hominis liberè Deo uacaret. B Opus aũt tripliciter fertur ſeruile. Primò ſeruitute culpæ, ut actus peccati, & à tali opere feriandũ ſeu abſtinendum fuit, & eſt cũctis diebus. Secũdò, ſeruitute fortunę, vt opus mecanicũ à quo ſabbati diebusq; feſtiuis fuit vacandum, quod ſcriptura magis propriè uocat opus ſeruile. Tertiò ſeruitute naturæ, ut opus corporis ſuſtẽtationi deſeruiens & à tali aliquãdo abſtinendũ, interdum nõ: quia ut fuit opus non impediẽs liberam Dei uocationem, ſed adiuuãs ut itineratio parua, & à tali non fuit ſabbato aut feſtis ceſſandum: aut impediẽs, & tunc uel fuit opus tale neceſſariũ, ſeu nõ: ſi non tunc fuit hinc abſtinendum: ſi fuerit neceſſarium, aut potuit præueniri, aut C differri aut non: ſi potuit, fuit abſtinendũ, ſi non potuit, tunc fuerat faciendũ: idcirco à præparatione ciborũ abſtinendũ fuit in ſabbato, non aũt ab impugnantiũ hoſtiũ expugnatione, ſeu repulſione, uel defenſione. *1.Mac.2* Propter quod in libris Machabæorum leguntur ſtatuiſſe Iudæi, ut cõtra hoſtes ſibi ſabbato occurrentes pugnarent, *Et colloquebãtur ad inuicẽ, quidnam facerent de Ieſu*, hoc eſt, Quid mali ei irrogarent. Ecce quanta malitia, quia pro maximis beneficiis intenderunt mala, imò pœnam mortis rependere, *Mat.12* iuxta illud Matthæi, Exeuntes fariſæi cõcilium fecerunt, *Marc.3.* qũo eũ perderent. i. occiderent, & in Marco fertur, ꝙ cum Herodianis inierunt cõſilium. ¶ Sed mirũ uidetur, ꝙ Ieſus hominum amator tãta illorũ ſcandala quæ pręſcierat, non uitabat. Ad quod reſpõdetur ꝙ ſcandalũ puſillorũ uitandũ eſt, ſalua triplici ueritate, uidelicet uitæ, doctrinæ, iuſtitiæ, D ut qñ opus bonũ nõ eſt de neceſſitate præcepti, ſed de abundãti ſupererogationis. Scandalũ uerò fariſæorũ uitandũ nõ eſt, ut iõ bonũ ſupererogationis omittatur uel differatur qm̃ talium ſcandalũ nõ ex infirmitate uel excuſabili ignorantia, ſed ex malitia oritur, ita ut ex dilatione correctio non ſperetur. ¶ Poſtremò de hac fariſæorũ atq; ſcribarum impietate, Pſalmiſta in Chriſti perſona prędixit, *Pſal.8.* Locuti ſũt aduerſũ me lingua doloſa, & ſermonibus odii circũdederũt: me pro eo ut me diligerẽt, detrahebant mihi. Et poſuerũt aduerſũ me mala pro bonis. Hoc & in Ioãne Xp̃s teſtatꝰ, *Ioann.10* Vt impleatꝰ (inquiens) ſermo qui in lege eorũ ſcriptus eſt quia odio habuerũt me & patrẽ meum gratis. E

¶ Spũaliter ꝑ hominẽ cuius dextra aruit, intelligũtur hi qui ad malè agendũ ſunt expediti, ad bona opera impotẽtes, uel potius accidioſi atq; nolẽtes. Per manũ nempe uis operatiua exprimitur, ſicque ſiniſtra uocatur uis iſta ut mali actiua. Dextera uerò inquantũ bonorũ eſt operũ productiua. De talibus in Ieremia habetur, *Ierem.4.* Sapiẽtes ſunt ut faciãt mala, benè aũt facere neſcierũt. Et Iſaias, Væ (inquit) qui potẽtes eſtis ad bibendũ uinũ, uiri fortes *Iſai.5.* ad miſcendã ebrietatẽ, & opus dñi nõ reſpicitis. Tales ẽt inter religioſos & clericos multi inueniũtur qui in diuini cultus obſequio mox laſſantur, oſſitant, & feſtinãt, ſeu exeunt, in cõfabulationibus uerò & cõmodis corporis fortes & alacres F cõſpiciuntur, in quibus gratia nõ dominatur naturæ, nec uirtus pc̃tõ, ut exigit aut expedit ad ſalutẽ. Iuxta hãc tropologiã per Zachariã de negligẽte paſtore tẽporalia ſpũalibus præferẽte aſſeritur, O paſtor *Zach.11* & idolũ derelinquẽs gregẽ, brachiũ eius ariditate ſiccabitur, & oculus eius dexter tenebreſcẽs obſcurabitur. Tali itaq; pc̃tõri à bonis cõtracto, atq; ab aqua ſalutaris ſapiẽtiæ arido, præcepit Xp̃s, ſurge. i. ꝑ pœnitentiam à peccati ruina reſurge, iuxta illud Apoſtoli, Surge qui dormis, & exurge *Epheſ.5.* à mortuis, ſta in medio. i. publicè pœniteas, & bene age, atque in gratia perſeuera, & aliis exemplarem te exhibe, qui publice es tranſgreſſus, & alios ſcandalizaſti: ſecundũ illud Apoſtoli, Sitis ſine que- *Filip.2.*

rela

A rela in medio nationis peruerſę, verbum vitæ continentes. *Extende manum tuam* ad opera bona potentiam tibi conceſſam efficaciter applica: iuxta illud Prouerbiorum, Manum ſuam extendit ad pauperẽ. Prouer. 31 Frequenter autem contingit vt Xp̃o ita iubente, & gratiam implendi pctõri præſtãte peruerſi pctõris conuerſionem uidẽtes, homini deuoto per cuius inſtructionem Chriſtus peccatorem ita conuertit, indignentur & inſidientur. ¶ Conſequenter deſcribitur Apoſtolorum electio. *Factum eſt autem in diebus illis*, quibus Chriſtus in mũdo pdicauit & miracula egit: veruntamẽ quod ſubditur & narratur hic non ſtatim contigit poſt præfata immediatè dicta ac geſta, ſed ante, videlicet priuſquã Xp̃s fecit ſermonẽ in monte: unde quod de apoſtolorũ electione hic ſcribitur, recapitulatio dr̃. B *Exiuit in montẽ orare*, videlicet in monte ubi fecit ſermonẽ de beatitudinibus, ac cæteris euãgelicæ legis præceptis atq; cõſiliis, *Et erat pernoctans in oratione Dei*. Chriſtus non uerbis duntaxat, ſed rebus, ſignis & actibus nos inſtruxit. Cur itaq; oraturus receſſit ab aliis. Imò & à deuotis diſcipulis, & aſcẽdit in montem, atque tàm diu orauit: totũ vtiq; propter noſtrã inſtructionẽ, ſubuentionẽ, & ſalutẽ egit. Nã Chriſtus qui ẽt ſecundũ formam ſeruilẽ aſſumptã, peccare nõ potuit, nec impediri à bono, imò nec per aliquod aduentitiũ ad deuotionis augmentũ iuuari, quippe qui cõfirmatus in bono, & comprehenſor fuit ſecundùm animæ portionem ſupremã, tantaq; virtutũ perfectione ab incarnationis exordio C adornatus, quod in eis nunquã in ſeipſo profecit, ſed ſolũ quantũ ad manifeſtationẽ. Receſſit ergo ab aliis oraturus, vt doceret nos ſuo exẽplo, quatenus & nos deuotius oraturi, præcibus in priuatis diſcedamus ab aliis, vt Deo liberius, ſtabilius, quietiusq; vacemus. Hinc & montẽ conſcendit, qa & talis loci ſitus prouocatiuus eſt eleuationis internæ ad Deũ dum inde creaturæ Dei ex omni parte abundãtius cõſpiciuntur ex quarũ intuitu creatoris, cõſideratur, amatur, honoratur atq; in admiratione habetur maieſtas. Rurſus oraturus montẽ cõſcẽdit, ad innuendũ quod omnis orãs, infima & terrena debeat obliuiſci, cœleſtia contẽplari, apicem mentis aſcendere, & in ſupremo cordis cõſiſtẽs D Deo intendere, infixa ac libera puritate. Ioan. 4. Quẽadmodũ in Ioãne Chriſtus teſtatur, Veri adoratores patrem adorabunt in ſpũ & veritate. ¶ Inſuper ĩ oratione peruigili pernoctauit, vt doceat nos nõ ſolũ in die, ſed horis quoq; nocturnis orationibus ſanctis inſiſtere, atq; in eis diu ac feruidè permanere. Inſuper electurus Apoſtolos orationẽ tã diuturnã præmiſit, ad inſtruẽdum ꝙ canonicis prælatorũ electionibus orationes deuotiſſimè ſint præmittẽdæ, Vt aũt Chryſoſtomus ait, Tẽpus nocturnũ deuotioni & orationi eſt aptius, quia tũc tenebræ, quies, ſilentiũ aſpectus ſtellarũ cõpunctionẽ inducunt. Hinc Ieremias Ierem. 2. monet, Conſurge, lauda in nocte in principio uigiliarũ, & effunde ſicut aqua cor tuũ ante cõſpectũ dñi Dei tui, leua ad eũ E manus tuas. Ideo ait Pſalmiſta, Præuenerunt vigilias oculi mei. Pſal. 56. Et rurſus, In die tribulationis meæ Deũ exquiſiui manibus meis in nocte contra eum & non ſum deceptus. Et Iſaias loquitur Deo, Anima mea deſiderauit te in nocte. Iſaia. 26 *Et cum dies factus eſſet, uocauit diſcipulos ſuos*, Qui propè montem manſerunt ſeu conuenerunt, ibique Chriſti præſtolabantur præceptum, *Et elegit duodecim ex ipſis*, vt eſſent principales præ cæteris, ad prædicationem euangelicæ legis præcipuè ordinati ac dirigẽdi. *Quos & Apoſtolos uocauit*. Apoſtolus nãque eſt nomẽ officii, ſicut Propheta & angelus ſm̃ Gregoriũ. Apoſtolus aũt dr̃ quaſi miſſus vel poſt miſſus, quia à Xp̃o miſſi ſunt prædicare, & poſt ſuã reſurrectionẽ F miſit eos ad prædicandũ per totum orbẽ. ¶ Denique ſecundũ Ambroſium aduertẽdum eſt cœleſte conſiliũ: quia non ſapientes, non diuites, nõ nobiles, ſed publicanũ & piſcatores quos dirigeret, elegit, ne diuitiis, aut potẽtiæ, nobilitatisve autoritate traxiſſe mundũ ad fidẽ videretur, vt veritatis ratio nõ diſputationis gratia præualeret. Deinde apoſtolorũ nomina exprimit, ne quis aliũ audeat inſcribere apoſtolorũ à Chriſto tũc inſtitutorum catologõ, quãuis & poſtea aliqui diuinitus ſint cõſtituti Apoſtoli. Vt Mattias, Paulus, Barnabas, & Syleas. *Simonẽ quẽ cognominauit, Petrũ*. Secundũ Bedã nõ in hac electione uocauit eum Petrũ, ſed longè ante qñ Andreas duxit Simonẽ fratrem ſuum ad Ieſum,

Ieſum,cui Ieſus tunc dixit,Tu vocaberis Cephas,qđ interpretatur Petrus,vt Ioannes deſcribit. ¶Sed huic obuiare videtur illud Marci, Impoſuit Symoni nomē Petrus, & loquitur ibi Marcus de electione
Actũ.1. Apoſtolorũ. Iō alii dicunt, ꝙ illud Ioan-
Actũ.9. nis ſcriptũ,Tu uocaberis Cephas, nō fuit pręsētis nominis impoſitio,ſed futurę impoſitionis nominis huius prænunciatio. Videtur aũt & aliter poſſe dici. Petrus nāque interpretatur firmus, vel obediēs ſeu principalis Cephas quoq; interpretatur
Ioan.1. principalis. Cũ itaq; in Ioāne ſcribitur Ce-
Marc.3. phas,quod interpretatur Petrus,ſumitur Petrus vt interpretatur principalis, ſicq; tũc impoſitũ eſt ei nomē Petrus, hoc eſt,
3.Re.19 nomē quod tantũ valet vt Petrus ſecun-
B dũ hāc Petri interpretationē, quia tũc dictus eſt Cephas. Poſtea aũt vocatus eſt Petrus, prout Petrus interpretatur firmus ſiue obediēs, iuxta quē modũ Chriſtus alibi ait ad eũ,Tu es Petrus.i.firmus, & ſuper hanc petrā,hoc eſt, firmā demũ fidei confeſſionem: ædificabo eccleſiā meā. Ex hac immutatione nominis Petri,qua qui ante apoſtolatum uocatus eſt Symon, in electione ad apoſtolatũ dictus eſt Petrus, inducta eſt conſuetudo,quod dũ quis efficitur papa,aliud ſibi nomē imponitur,ad deſignandũ ſpũalem immutationem,qua quis aliis rector & paſtor præficitur,in alterũ melioremq; virũ debet mutari. Sed vtinam in peiorem & arrogantiorē non mutetur,ſicut & Saul, cui tamē prædictũ fuit,Mutaberis in alterum virum. *Et An-*
C *dream fratrem eius,Iacobũ & Ioannē*. Quos tũc vocauit Boanerges,hoc eſt,filios tonitrui,propter altiſonam prædicationē eorum. Iſti fuerunt cōſanguinei Chriſti,videlicet filij,Mariæ uxoris Zebedæi,q̃ fuit ſoror Chriſtiferæ Mariæ: Filippũ & Bartholomæum,Matthæum & Thomam,Iacobum Alphæi filiũ, qui dictus eſt Iacobus minor, quia vocatione poſterior Iacobo fratre Ioānis: vocatus eſt ēt frater domini ſeu Xp̄i,qa corporis diſpoſitione & forma ei ſimilimus fuit, quē propter eximiā ſuā ſanctitatē Apoſtoli ſuſcepto ſpũ ſancto ordinauerunt Ieroſolymitanum primũ Chriſtianorum ibi epiſcopũ, *Et Simonē qui uocatur Zelotes*,i. Cananæus. Cana enim dr̄ zelus. *Iudam Iacobi* minoris fratrem,qui in Matthæo vocatur Taddęus,&

ſecundũm Hieronymum, uocabatur etiā Lebbæus, quod dr̄ corculus.i. diligēs ſui cordis cuſtos. Iſti duo,uidelicet Symō & Iudas fuerunt fratres Iacobi minoris, & filii Mariæ uxoris Al: hæi ſororis virginis glorioſæ,ut in paſsionali ſanctorũ habetur, *Et Iudam Iſcarioth qui fuit proditor*, hoc eſt,traditor Chriſti,quem licet ſaluator prænoſceret traditorem futurum,elegit tamē eũ in Apoſtolũ, propter futurā illius malitiam,& ingratitudinē,non deſinens agere quod ſuę extitit bonitatis,pręſertim,quia ex proditoris huius malitia ſciuit,potuit,& uoluit magnum bonũ elicere(utpote ſcripturarũ)de ſua traditione impletionem, & ſuæ ineffabilis pietatis oſtenſionem quod,ſ.illum fecit ſibi tamen familiarem atq; Apoſtolũ, à quo ſe præuidit tradendum,de quo in Ioāne diſſeruit,Nōne duodecim vos elegi,& unus ex uobis diabolus eſt? *Et deſcendens cum illis* duodecim Apoſtolis de ſuperioribus locis mōtis,*Stetit in loco campeſtri, & turba diſcipulorũ eius*, quo uerbo oñditur ꝙ multos habebat diſcipulos, nā & præter Apoſtolos,deſignauit ſeptuaginta duos diſcipulos,miſitq; eos binos ad urbes ad quas ipſe fuit uēturus, ut infra habetur: ſed & alios multos habebat diſcipulos,quorum aliq ſæpe receſſerũt ab eo,nec eũ amplius ſequebātur,ſicut in Ioāne habetur,Ioannes quoq; ſcribit, ꝙ Ioſeph ab Arimatia fuit diſcipulus Chriſti, quāuis occultus metu Iudęorũ,*Et multitudo plebis copioſa ab omni Iudæa & Ieruſalem*, Quæ fuit Iudæę metropolis, ideoq; nominatim exprimitur,*Et maritima*,hoc eſt,à regione ẽta circa mare,quod ſecundũ Bedā & Gloſsā nō intelligitur de mari Galilæę ꝓximo huic loco campeſtri, quia hoc magnum non eſſet,ꝙ de illis locis ueniſſent ad Chriſtũ: ſed intelligendum eſt de magno mari, in quo Tyrus & Sydon poterant cōprehēdi. Vñ & ſubditur, *Et Tyri & Sydonis*,hoc eſt, copioſa harum urbium gentiliũ multitudo. Ex quo claret, ꝙ maxima fuit Chriſti fama, quæ ēt Gentiles ex tam diuerſis ac remotis locis attraxit, *Qui uenerant ut audirent eum*.i.eius doctrina ſeu prædicatione inſtruerētur,atq; proficerēt:& fortè nō pauci curioſitate quadam attrahebātur, cupiētes illũ aſpicere & audire, de cuius ſapiētia et eloquētia, poteſtate & ſignis

[Right margin: D; E; Ioann.6; F]

tanta

A tanta audierant *Et ſanarentur à languoribus ſuis* Qui languidi erãt, qui comparatione aliorũ pauci fuerunt, *Et qui vexabãtur à ſpiritibus immundis*, hoc eſt, obſeſsi à dæmonibus *Curabantur*, i. virtute Chriſti liberabantur ab illis. Chriſtus nãque ſolo imperio expulit dæmones.

Porrò in eo quod dicitur, ſpiritibus tãgitur ſubtilitas naturæ dæmonũ: quorũ peruerſitas culpæ inſinuatur, cũ ſubditur, immũdis: abuſus quoq; potẽtiæ ſeu praua operatio eorundẽ exprimitur cũ dr̃, vexabantur: quorũ & refrenatio deſignatur, cum additur, curabãtur *Et omnis turba quærebat eum tangere*, non ſolùm infirmi, ſed & alii cõfidentes eius tactu ab
B aduerſitatibus tueri, à peccatis mundari, gratiæ participes fieri, ſeu aliquod benefi
Mar. 3. ciũ conſequi, imo ſm̃ Marcũ certatim & copioſè irruebant in eũ vt tangerent eũ, cuius cã ſubiungitur, *Quia virtus de illo exibat*, i. poteſtas, virtus, & ſanctitas in ipſo conſiſtens ſe in operationẽ extendit, & præclaros effectus produxit. Itaq; virtus de Chriſto manauit, non ꝙ eadẽ numero virtus de ipſo prodierit. aliosq; intrauerit, ſed quia poteſtas Chriſti aliis efficientiam ſuam impreſsit, quemadmodum effectus dicitur à cauſa procedere, & cauſa in effectum exire, puta per influẽtiam quandam, *Et ſanabat omnes* infir-
C mos, imò & eos qui corpore ſani erant, ab animarũ vulneribus, i. peccatis ſanauit, dũmodo ex parte illorũ defectus nõ erat, ſed quod in ſe fuit effecerint, ad qđ habendũ atq; ad gratiam ſortiendã diſpoſuit Chriſti contractus quoſdã illorum pia quadã ꝓuentione ſuæ mię, virtute ac merito eius. Specialiter aũt loquitur Euangeliſta de miraculoſa corporaliter infirmorũ curatione, ſed qm̃ Xp̃s eos ſanauit in aĩa quos corpore curauit, vt ſácti teſtantur, verũ iſtud de vtraq; ſanatione accipitur. Circa qđ q̃ritur, de qua Xp̃i virtute hoc intelligatur, & qũo humanitas Chriſti ad miraculoſos effectus coopabatur. Verũ hæc q̃ſtio ſupius ſæpe tacta & aliqualiter ẽ ſoluta, quæ nũc diffuſius, clariuſq; ſoluẽda ẽ. Itaq; miracula ꝓpriiſsimè dicta, totã naturæ creatæ virtutẽ, facultatẽ ſeu autoritatẽ trãſcẽdunt, iõ certum eſt, ꝙ ſola illius ptãte qui totius naturę creator ac inſtitutor eſt fiant tan

quã virtute principaliter operante. Pro- D
pter quod ait Pſalmiſta, Benedictus dñs
Deus Iſrael qui facit mirabilia ſolus. Ni Pſal. 71.
hilominus ſancti, tã angeli q̃ hoĩes multa legũtur feciſſe miracula, certũq; ẽ præcibus & meritis hoĩum ſanctorũ Deum frequẽter ſigna feciſſe, ita ꝙ hoĩes ad illa meritoriè cooperabãtur. Sed difficultas eſt, an cooperati ſint cauſaliter ꝑ aliquã virtutẽ in eis conſiſtentẽ diuinitus datã, ita ꝙ illa poteſtas ſit non principalis, ſed inſtrumentalis cauſa effectus miraculoſi. Hanc quęſtionẽ Aug. 21. de ciuitate mouet, & idecterminatã reliquit. Gregorius verò libro dialogorum eius ſolutionem tangere vr̃, dicendo, Deo mẽte deuota ad
hęrentes, cum rerum neceſsitas poſtulat, E
mira quæq; aliqñ faciunt ex prece, interdum ex poteſtate, ſcilicet diuinitus eis conceſſa, & hoc probat ratione, quoniam per gr̃am adoptionis datur hominibus fieri filios Dei, quod maius eſt quã facere ſigna, quod ſæpe & malis conceditur. Ergo hoĩbus virtuoſis vr̃ dari ptãs operatiua inſtrumentaliter miraculorum. Deniq; Petrus oratione præmiſſa ſuſcitauit Tabitã: Ananiã verò & Zeforã coniugẽ eius occidit, non prece, ſed increpatione eorũ præmiſſa. Inſuper in ſermone de angelis dicit Gregorius, qũo aliqui electorũ vi acceptæ poteſtatis miracula operarentur, ita vt ad illũ angelorũ pertineant
chorũ, ꝑ quos ſigna & miracula fieri ſo Act. 5.
lent. Ad idẽ arguitur, qm̃ inter dona gra F
tiæ gratis datæ ponuntur gratia ſanitatũ & operatio virtutũ ſeu miraculorum. Quemadmodũ ergo aliqua dona gratiæ
gratis darę ab Apoſtolo enumerata, vide
licet ſermo ſapientię, ſermo ſcientiæ, pro 1. Cor. 12
fetia, donũ linguarũ, ponunt aliquid reale ſeu quãdã virtutẽ in anima, ita de gratia faciẽdi miracula dicendũ vr̃. Inſuper ſecundum doctores ſacramenta nouæ legis efficiunt quod deſignant, ita ꝙ quædã virtus in eis conſiſtit ac ponitur inſtrumẽtaliter atq; cauſaliter cooperatiua ad producendũ gr̃am ſacramentalẽ, vel ſaltem diſpoſitionem ad eam, puta characterẽ, cum tñ ſacramenta iſta in ſenſibilibus rebus cõſiſtãt. Multò amplius apparet, ꝙ in animabus ſanctorũ ſit virtus quædam inſtrumẽtali cõcauſalitate ad productionẽ miraculorũ concurrẽs atq; cooperãs,

quod

A quod quidã concedunt, quorũ aliqui aſſerunt ꝙ virtus iſta non inſit ſanctis fixe ſeu permanſiuè vt habitus, ſed per modũ diſpoſitionis, paſsioniſvè trãſeuntis, quẽ admodum profetia, propter quod non ſemper ad libitum poſſunt miracula operari. Contra quod aliqui dicunt, ꝙ licèt virtus iſta eis ineſſet vt habitus, nõ tamẽ oporteret concedere, ꝙ facere poſſent miracula quoties vellẽt, eo ꝙ virtus iſta ſit inſtrumentalis, quæ non agit niſi mota à principali virtute. Sed de hac re poſſent plurimę difficultates moueri, & rationes pro vtraq; parte adduci, quas diſputantibus committendas potius puto. Inſuper iſtam virtutẽ in ſanctis ponentes dicunt, quod ipſa tãto plus atq; ſublimius ſit in
B Chriſti humanitate ponenda, quanto illa potius eſt inſtrumẽtum ſeu organum diuinitatis ſeu verbi æterni, quam ſancti & ſacramenta, cuius ſcilicet verbi æterni ipſa eſt organum immediatũ, animatum, cõiunctum ac propriũ, ſicut corpus meum eſt inſtrumẽtum animæ meæ. Alii autem ſancti ſunt diuinitatis inſtrumenta ſeparata, cõmunia, ſicut ſecuris eſt inſtrumentũ artificis. Iuxta iſtã poſitionẽ verbum Euangeliſtæ prædictum, videlicet virtus de illo exibat, & ſanabat oẽs, non ſolum de diuina & increata Chriſti virtute miracula principaliter operante, ſed & de ſupernaturali eius virtute creata, prædicta, miraculorum inſtrumentaliter
C productiua intelligi poſſunt, & iſtud pro intelligentia ſequentium de Chriſti miraculis valet.

PROSECVTIO CAP. VI.

Et ipſe eleuatis oculis in diſcipulos ſuos dicebat.

ARTICVLVS. XV.

ET *Ipſe eleuatis oculis in diſcipulos ſuos dicebat*. Quamuis Chriſtus omnibus loqueretur, oculos tamen corporales in diſcipulos ſuos ſpecialiter dirigebat, ad inſinuandum, ꝙ ea, quæ prædicaturus fuit eis, potiſsimum conuenirẽt atque ineſſent, item ad innuẽdum, ꝙ eos aliis proponeret in exẽplum, & quia doctrinæ ſuæ erant cæteris capaciores. Rurſus ad oſtendendum ſpecialem ſuũ amorem ad ipſos, atque vt eos arctius ſibi attraheret dum in omnium præſentia tam amoroſe ac reuerenter ſe ad ipſos habebat, per quod etiam alios ad ſuum diſcipulatum incitauit. *Beati pauperes.* D

Quæri hic poteſt, an iſte ſermo ſit idẽ cum illo qui à Matthęo deſcribitur, cuius quęſtionis proſecutionẽ ac ſolutionẽ omitto quia ſuper Matthæum hæc ſcripſi, id verò ſciendũ, quia quæ in iſto capitulo ac ſermone recitat Lucas, Mattæus glorioſus Euangeliſta tribus capitulis multo plenius atque diffuſius ſcribit, & ſermo ille quẽ tribus illis deſcribit c. vocatur ſermo domini in monte, ſuper quẽ Auguſt. ſpecialem librum compoſuit: in quo ſermone cõtinetur, & datur lex Euãgelica, & qcquid ad optimos mores, Chriſtianęq; vitæ ptinet perfectionẽ, de quo quidem ſermone quia ſuper Matthæum prolixe conſcripſi, nunc breuius pertranſibo. Lucas itaq; non niſi quatuor beatitudines exprimit, quarum primam ponit eandem quã Matthæus, ſed breuius, ſiquidem in Matthęo habetur, Beati pauperes ſpiritu: hic dicitur, Beati pauperes, qđ dupliciter explanatur. Primò, de voluntaria paupertate propter Deũ ſponte aſſumpta, deſiderata, vel cõplacente, qua terrenæ opes ſeu temporalia, quantũ congrue fieri põt, ſpernuntur vel abiiciũtur, vt mens Deo & contemplationi liberius atque perfectius vacet. Vnde & Chriſtus ait, Qui non renuntiat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Tãto enim pfectius & expeditius anima intendit ſupernis ac vni ſuper omnia neceſſario, quãto minus circa plura & temporalia occupatur, diſpartitur, diſtrahitur. Secundò exponitur, Beati pauperes, i. humiles qui in oculis ſuis parui, defectuoſi, ſeu indigentes ſunt, potiſsimum intuitu Dei, qui nihil boni ſe à ſe habere fatentur, & omne bonum Deo aſcribũt, *Quia veſtrum eſt regnum Dei*. Quia Chriſtus in diſcipulos vſum direxit, idcirco ad eos verbum hoc dirigit. M. 5. 6 7 / E / Luc. 14. / Luc. 18. / F

In qualibet autẽ beatitudine duo ponuntur. Primũ eſt per modũ meriti. Secũdũ per modũ pmii, merito correſpondentis. Itaq; poſtquã Xp̄s propoſuit meritũ dicens, Beati pauperes ſpiritu, vtpote qui præfato modo terrena deſpiciũt, vel ſeipſos

A ipſos humiliant, proportionatum & con ſonum ſubiungitur mox meritum; quia veſtrum eſt regnum Dei, i. opulentia fœlicitatis æternæ, altitudo regni cœleſtis, Præfatæ etenim paupertati illa opulentia correſpondet, & humilitati illi ſublimi-
Luc. 14 tas iſta, quemadmodũ Chriſtus ait, Qui ſe humiliat exaltabitur. Rectiſſime quoque cœleſtium bonorum poſſeſſio, contẽnentibus propter Deum temporalia bona, promittitur. Deinde ſecunda beatitu
Matt. 5. do ſubiungitur, quæ à Matthæo ponitur quarta *Beati qui nunc eſuritis* Cùm beatitudo ſit excluſiua pœnæ atque miſeriæ, mirum ꝙ Chriſtus eſurientes & flentes ac perſecutionẽ patientes aſſerit eſſe beatos. ¶Sed aduertendum ꝙ duplex eſt beatitu
B do, videlicet viæ & patriæ. Beatitudo viæ eſt actus meritorius beatitudinis patriæ .ſ. actus virtuoſus, quod meritũ eſt & diſpoſitio ad felicitatem patriæ. Itaque eſurientes flentes, aduerſa patientes, pauperes, & cæteri, quos Chriſtus nũc aſſerit eſſe beatos, beati ſunt iam in re, loquendo de beatitudine viæ: ſuntq; beati in ſpe, loquendo de beatitudine patriæ. Porrò qđ ait, Beati qui nunc eſuritis. Primò exponitur de corporali eſurie, prout eſt actus virtutis, videlicet abſtinentiæ, qua quis ſponte propter Deum corpus ſuum caſtigat, affligit, & quodãmodo neceſſaria ſub
1. Cor. 9. trahit ei: ſicut ait Apoſtolus, Caſtigo cor
Galat. 5. pus meũ & in ſeruitutẽ redigo. Et iterũ, Qui aũt ſunt Chriſti, carnem ſuã crucifixerunt cum vitijs & concupiſcentijs. Bea
C ti ſunt quoque qui ex defectu alimentorũ eſuriunt, dummodo hoc propter Deũ patienter ſuſtineant, vel propter eum tãtam elegerunt inopiam, vel propter eum alimentis priuantur ab impijs, ſicut de multis martiribus legitur. Iſta ergo eſuries à Chriſto fertur beata, q̃a eſt diſpoſitiua ad gratiã, introductiua ad gloriã, ſatisfactoria ꝓ peccatis & delectationibus inordinatis, ſpecialẽ quoq; illuminationẽ & ſapientiæ infuſionẽ meretur à Deo,
Danie. 1. quemadmodũ Danieli & ſocijs eius infudit dñs ſapientiã magnã, eò quod abſtinẽtiæ operã contulerunt, vt legitur in Daniele, & in Iſaia inquiritur, Quẽ docebit
Iſaia. 28 dñs ſcientiã, & quẽ intelligere faciet auditũ? Vbi protinus reſpondetur, Ablactatos à lacte, auulſos ab vbere, hoc eſt eos qui carnales ſpernũt delicias, & ſenſualitatẽ per abſtinentiã ac cætera virtutum D
exercitia rationi ſubijciũt. Ideo ſcriptũ eſt, Qui amat vinum & pinguia, non erit ſapiens. Secundò exponitur de ſpũali eſurie qua quis iuſtitiã cordialiter appetit, prout iuſtitia eſt virtus generalis, omniſque virtus. Sic ſpũaliter eſurire eſt quotidianum profectum in omni virtute optare, Dei honorationẽ in omnibus deſiderare, omnium reformationẽ ac perfectionem intimè affectare, quod venit ex caritate & zelo iuſtitiæ. Eſuriamus ergo iu- Filip. 3.
ſtitiam iſtã, nec vnquam ſatis iuſtos nos eſſe putemus, ſed omni hora ſatagamus proficere: cũ & Apoſtolus dicat, Ego non arbitror me apprehendiſſe, & quæ retro ſunt obliuiſcens, in anteriora extẽdo me E
ipſum. Huius autẽ beatæ eſuriei prēmiũ ſubditur, *Quia ſaturabimini*, i. bonis ſpiritualibus replebimini, pſertim donis gloriæ in patria, dicente Pſalmiſta: Satiabor Pſa. 16.
cũ apparuerit gloria tua. Ibi nẽpe tota capacitas ac deſideriũ animæ adimplẽtur, & tota eius potentialitas ad actum perfectè reducitur, per hoc quod Deum clarè per ſpeciem cõtemplatur, ipſoq; fruitur. Vnde quicquid ſcire vel habere cupit, ſcit & habet, quod potiſſimum erit poſt corporum glorificationem, Denique etiã in præſenti taliter eſurientes aliqualiter ſaturantur cariſmatibus gratiarum, & pane ſacramentali, cùm & Pſalmiſta loqua- Pſ. 102.
tur, Benedic anima mea domino, qui replet in bonis deſideriũ tuum. Et denuo, Pſal. 73.
Timete dominũ omnes ſancti eius, quo- F
niam nihil deeſt timentibus eum. De his Pſ. 144.
quoque qui experiri ſolent quam dulcis eſt dominus, Memoriam (inquit) abundãtiæ ſuauitatis tuæ eructabunt. Talis autem fructus non niſi de ſaturitate ſeu plenitudine quadam venit ſecundùm Bernardum, imò ſæpe tantò dilectionis feruorẽ, tanta contemplationis admiratione & ſinceritate, tantò diuinæ perſuauiſſimæ bonitatis dulcore deſuper gratioſè implẽtur, vt nec ipſimet ferre præualeãt, ſed mente & corpore deficiãt & ſuccumbant, obrigeſcant & langueant quod expertus fuit, qui dixit, Defecit caro mea & Pſal. 72.
cor meũ. Et Ieremias, Factus eſt (inquit) Iere. 20.
ſermo dñi in corde meo quaſi ignis exæſtuans, & defecit ferre non ſuſtinẽs, Verũ

abun-

A abũdantia iſta nõ eſt cõtinua neq; ſimpliciter plena, quia interrũpitur ſæpe, & ad facialẽ ſuperbenedicti Dei intuitionem, eiusq; indeficientẽ beatificã fruitionẽ oĩs

Roma. 7. talis aſpirat cũ Apoſtolo clamãs, Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Sequiť beatitudo tertia, q̃

Matt. 5. ẽt à Mattæo ponitur. *Beati qui nũc fletis*. i. veſtra vel aliorum pc̃tã caritatiuè & doloroſè deplangitis, vel deſiderio patriæ cœleſtis huius exilij incolatũ deploratis, vel Xp̃i paſsionẽ meditando ex eius cõpaſsione lugetis. Eſt demum & alter nobilisſimus ac felicisſimus fletus, non ex aliqua aduerſitate, pœna aut triſticia manãs, ſed ex ſincerisſima quadã cõplacentia ſuperdelicioſisſimi Dei dũ in alta cõtemplatio

B ne Deus cũ ſingulari quadam claritate ac ſinceritate oſtẽdit ſe intellectui contemplãtis, ita ꝙ ſinus mentis, & apex affectus mox totus aperitur, expãditur, abſorbeť, in tàm ſuperincomparabili, ſuperpulcherrimoq; obiecto, & anima ineſtabilẽ complacentiã concipit & habet in eo, atq; ex hoc dulces per oculos guttæ funduntur, *Quia ridebitis*, i. internam conſolationem, cordialẽq; iucunditatẽ in patria pro pręmio ſuſcipietis. Nõ ergo de vano & exteriori riſu hoc dictũ eſt ſed de alacritate & lætitia ſpũali, de qua in Prouerbijs fer

Prou 31 tur de forti muliere, Ridebit in die nouiſ

Iob. 8. ſimo. In Iob quoq; impleatur os tuũ riſu, & labia tua iubilo. Hæc merces boni plo

Pſal. 93. ratus ẽt in vita hac incoatur, in his qui cũ

C Pſalmiſta dicere poſſunt Deo, Secundũ multitudinẽ dolorũ meorũ in corde meo cõſolationes tuæ lætificauerunt animam

Pſal. 30. meã. Et rurſus, Quam magna multitudo

2. Cor. 1. dulcedinis tuę dñe. Itẽq; cũ Apoſtolo, Benedictus Deus qui cõſolatur nos in omni

Ibidem. tribulatione noſtra. Et denuo, Sicut abundãt paſsiones Xp̃i in nobis, ita per Xp̃m abũdat cõſolatio noſtra. Clementisſimus etenim dñs ẽt in præſenti ſeruulos ſuos cõſolari & lætificare dignatur frequẽter & abũdanter, eos uidelicet qui præfatis luctibus ſe affligũt: qui oẽ carnale oblecta

Pſal. 26. mentũ deſpiciũt, iuxta illud, Renuit cõſolari anima mea, memor fui dei & delectatus ſum. Præterea contuendum, ꝙ Xp̃s in his duabus beatitudinibus addit nũc dicẽdo, Beati qui nũc eſuritis, Beati qui nũc fletis, ad inſinuandũ, ꝙ tẽpus vitæ pręſentis ſit tẽpus pœnitentiæ ac meroris, quia D in valle lacrymarum, in carcere atq; exilio cõuerſamur, & innumerabilia extant pericula. Sequiť beatitudo quarta, quę in Mattęo ordinatur octaua. *Beati eritis cum vos oderint homines* propter veritatẽ, & iuſtitiã veſt:ã ſeu aliã quamcunque virtutẽ & gratiã. Sic aũt odire nõ cõuenit niſi uitioſis hominibus. Vnde homo accipitur hic in malo, videlicet quantũ ad id quod hoĩes cõiter magis ſequuntur, ꝙ eſt, ſenſualitas, paſsionesq; eius, iuxta quem mo

dum ait Apoſtolus, Cũ ſit inter vos zelus 1. Cor. 3.

& contentio, nonne homines eſtis? Et ite Galat. 1.

rum, Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem: cũ tamẽ alibi proteſtetur,

Ego ꝑ omnia omnibus placeo. Pręterea 1. Cor. 10.

ſicut amare eſt alicui bonũ uelle: ita odire E eſt alicui malũ velle. De tali odio ait Xp̃s

diſcipulis, Si mũdus uos odit, ſcitote q̃a Ioan. 15

me priorẽ vobis odio habuit. Et alibi, Eri Lucæ. 6.

tis odio oĩbus hominibus propter nomẽ meũ. Et cũ ſeparauerint vos à ſua ſocietate quaſi indignos eorũ cõſortio, iuxta il

lud Prouerbiorũ, Abominãtur impij iu Prou. 29

ſtũ. Et rurſus, Viri ſanguinũ oderũt ſimpli

cẽ. Vnde in Ioãne habetur, Cõſpirauerũt Ioan. 9.

Iudęi, quia ſi quis confiteretur Ieſum eſſe Chriſtũ, extra ſinagogam fieret, & exprobrauerũt cõuitia, & improperia irrogan

do: iuxta illud Petri, Si exprobramini in 1. Petr. 4

nomine Chriſti, beati eritis. Et ad Corin 1. Cor. 4.

tios ſcribit Apoſtolus, Maledicimur & benedicimus, *Et eiecerũt nomen veſtrũ*. i. nomẽ & famam, quibus Chriſtiani vocamini. F Vel, nomen ueſtrum, id eſt, voſipſos execrantur, tãquam peſsimos omnino impetuoſè expulerint, *Propter filium hominis*. i. ob id quod in me creditis, uel mihi obeditis, & ſecundũ mea pręcepta aut cõſilia uiuitis. Itaq; quicunque hęc patitur propter iuſtitiã aut uirtutẽ, patitur propter Xp̃m. Nõ eſt aũt magnũ hęc pati propter proprias culpas, imò cauendum ne taliter patiamur. Ideo in prima ſua canonica lo

quitur princeps Apoſtolorũ, Quæ eſt gratia, ſi peccãtes & collaphizati ſuffertis: ſi aũt benefaciẽtes ſuſtinetis, hæc eſt gr̃a apud Deũ? Et iterũ ait, Nemo veſtrũ patiatur ut 1. Petr. 2

homicida aut fur. Pręterea quamuis Chriſtus beatos appellet eos qui odiuntur, & 1. Petr. 4

prędicta patiũtur aduerſa, nõ tamẽ propterea optare debęmus, ut alii nos odiant, & infeſtent,

Digitized by Google

A infeſtent, præſertim inquantùm talia habent rationem peccati, imò hoc eſſet caritati contrarium, deſiderare aliorum ruinam. Sed ideo Chriſtus hæc dicit, vt in aduerſis patientiam inconcuſſam ſeruemus, nec propter aliorum odiũ, & perſecutionem viam iuſtitiæ relinquamus. *Gaudete in illa hora & exultate*, id eſt, dum iſta patimini. in eiſdem gaudete interiori iucunditate, & exultate exteriori lætitia, vt corde, & corpore ſeu appetitu intellectiuo ac ſenſitiuo lętemini, iuxta qđ ſcriptum eſt, Cor meũ, & caro mea exultauerunt in Deum viuũ. Exultatio quippe quaſi extra ſaltatio dicitur, dum gaudium internum redundat in corpus, vireſque ſenſitiuas, ita quod ex abundantia interioris delectationis ſigna lætitiæ foris monſtrantur. Hoc fecerunt Apoſtoli, iuxta illud Actuum, Ibant gaudentes à conſpectu conſilii, quoniam digni habiti ſũt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Et beatiſsimus Andreas apoſtolus crucẽ eminus videns, Gaudẽs (inquit) venio ad te, ita ut tu gaudens ſuſcipias me. Hinc Iacobus, Omne gaudium exiſtimate fratres, cùm in diuerſas tentationes incideritis, *Ecce enim merces ueſtra multa eſt in cœlo*. Idō taliter gaudere & exultare debetis, quia pro temporalibus iſtis perſecutionibus, præmium copioſum in regno cœleſti habebitis, de quo præmio Iſaias & Paulus teſtantur, Quòd oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus electis. Hoc vtique præmium tàm multum eſt, ut innumerabile appelletur: tàm prætioſum, ut incomparabile aſſeratur, tàm magnũ, ut inæſtimabile ſit: tàm diuturnum vt interminabile extet. Quæ enim beatitudo æterna prout beatitudo dicitur ſtatus omnium bonorũ aggregatione perfectus. Hæc eſt vna ratio gloriandi in aduerſis, propter quod ait Apoſtolus, Id quod in præſenti eſt momentaneum & breue tribulationis noſtræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Inſuper in aduerſis gaudere debemus, quia per aduerſitatum ſuſtinentiam antiquis & pręcipuis ſanctis aſsimilamur, ideo addit ſaluator, *Secundùm hæc enim faciebant prophetis patres eorum*, id eſt, præfatis modis perſecuti ſũt eos odiendo, abiiciendo, exprobrando, carnales ac impii patres Iudæorum temporis huius, à qbus & vos diſcipuli mei eſtis aduerſa paſſuri. Ideo in Actis loquitur Stephanus eis, Dura ceruice & incircũciſi cordibus & auribus, vos ſemper reſtitiſtis ſpiritui ſancto, ſicut & patres ueſtri. Quem prophetarum non ſunt perſecuti patres veſtri?

Pſal. 83.

B

Act. 5.

Iacob. 1.

Iſa. 64.
1. Cor. 2.

C

D

Act. c. 7.

¶ Itaq; ex his ſaluberrimis Chriſti uerbis, hortamentis & promisſionibus, diſcamus aduerſa æquanimiter ferre, in eiſdẽ cordialiter gloriari nec fatigari, ſed uſque in finem inuictè perſiſtere, non ſolũ propter cauſas iam tactas, ſed præſertim, quia per hoc Deum potisſimum honoramus, dum omne aduerſum lętanter perferimus, eo quod Deum frequenter inhonorauimus atque offendimus: quem quãtò ſincerius, perfectiuſque diligimus, eo peccata noſtra plus diſplicent nobis, & omnem aduerſitatem ac pœnam atq; confuſionẽ propter ea libentius ſuſtinemus, vt Deo ſuperaltisſimo aliqua ſaltem recompenſatio fiat. Item quia per aduerſa à uitiis expurgamur, ad gratiam præparamur, in omni uirtute proficimus Chriſto propter nos paſſo aſsimilamur, futura tormenta euadimus, imò miſericordia & protectio Dei in tribulationibus potiſſimum prona eſt ſubuenire, ſicut ait in Pſalmo, Cum ipſo ſum in tribulatione, Hinc ad Hebræos monet Apoſtolus, Per patientiã curramus propoſitum nobis certamen, aſpicientes in autorem fidei & cõſummatorem Ieſum qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem. Recogitate eũ qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſus ſemetipſum contradictionem, ut non fatigemini animis ueſtris. Nondum. n. uſque ad ſanguinem reſtitiſtis.

Mat. 24.

E

Pſ. 90.
Heb. 12.

F

¶ Contemplandum eſt hic, quẽadmodum filius Dei, qui uenit reprobare gloriam mundi, eiuſque perfectum docere cõtemptum, præinducta quatuor ponit, beatificat, & cõmendat quæ maximè contrariantur his quatuor quæ mundani homines potisſimum quærunt & amant, atque in quibus felicitatem ſuam conſtituunt, quorum primum eſt, Affluẽtia diuitiarum, quæ multorum fomentum eſt uitiorum, cõtra quam ait Saluator, Beati pauperes. Secundum eſt carnalium deliciarum poſſeſſio, cõtra quam loquitur

Chriſtus,

A Chriſtus, Beati qui eſuritis. Tertiũ eſt ludorum, lociorum & vanitatũ diſſolutio, contra quam dicit, Beati qui fletis, Quartum eſt temporalium bonorum, ſeculariumque fauorum procuratio, cõtra quã prædicat, Beati eritis cũ uos oderint homines, &c. ¶ Poſtremò hęc quatuor à xp̃o inducta, quatuor virtutibus cardinalibus coaptantur, putà paupertas temperãrantiæ quæ ſuperflua reſecat eſuries iuſtitiæ, cuius eſt corpus caſtigare: fletus prudentiæ, qui eligit hic lugere, vt gaudiũ acquiratur æternum: perpeſſio aduerſitatũ fortitudini, cuius eſt difficilia fortiter pati. Inſuper Chriſtus ad ampliorem, & euidentiorem inductarum quatuor beatitudinum commendationem ac laudem ui

B tuperat & condemnat vitia eis oppoſita, quæ à mundi amatoribus felicitates quædam reputantur, ſed à Chriſto infallibili iudice cenſentur miſeriæ: quia per eas Deus fons totius veræ felicitatis, eiusq; dona, uidelicet gratia in præſenti, & gloria in futuro perduntur, atque ęterna obtinetur damnatio. Itaque ait, *Veruntamẽ, væ, uobis diuitibus, qui habetis conſolationem veſtram*, tanquam dicat. Quanuis felices uos æſtimetis, tamen æternæ damnationis dolor debetur, & imminet vobis. Vnde ſecundùm Chryſoſtomum in ſcripturis per væ, æterna damnatio deſignatur. Loquitur autẽ Chriſtus de diuitibus diuitias ſuas immoderatè amantibus: eisq; abutentibus, qui ex eis delicatè ſe nutriunt, & conſolationes habent carnales.

C Ideo ſpiritualem conſolationem guſtare indigni ſunt, ſicq; in Matthæo dominus ꝓteſtatur, Facilius eſt camelum per foramẽ acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorũ. Apoſtolus quoque ad Timotheum, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem laqueum diaboli, & deſideria uana, quæ mergunt hominẽ in interitum & perditionem. Hinc Iacobus ait, Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſeriis quę aduenient vobis. Sed non omnes diuites tales sũt, quia ſunt aliqui eis bene vtentes, & liberales ac miſericordes, ſpiritualia temporalibus præferẽtes, & illud Pſalmiſtæ implentes, Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Hinc in Eccleſiaſtico habetur Beatus diues qui inuẽtus eſt ſine macula, qui poſt aurum non

Mat. 19.
Marc. 10
Lucæ. 18
1. Tim. 6
Iacobi. 5.
Pſa. 61.
Eccle. 31

D abiit, nec ſperauit in pecuniæ teſauris, qđ quàm rarum atque difficile ſit, cõſtat ex eo quod illico ſubditur, Quis eſt hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita ſua. Non ergo nos committamus periculo, *Væ uobis qui ſaturati eſtis* id eſt, væ vobis guloſis, qui non ad neceſſitatẽ, ſed ad voluptatem vos reficitis, & fœtidã carnem ſuperflue adimpletis. Hinc alibi ait Saluator, Videte ne grauẽtur corpora veſtra crapula vel ebrietate. Et Apoſtolus, Carnis (inquit) curã ne feceritis in deſideriis. Et ad Romanos, Si ſecundùm carnem vixeritis, moriemini. Id ait Hieronymus, Non eſt poſſibile vt quis hic impleat ventrem, & in futuro mentem. Hoc eſt quod ſubditur. *Quia eſurietis*, ſicut in beatitudinibus, ita in vitiis eis oppoſitis ponit Xp̃s

Luc. 21.
Rom. 13.
Roma. 8.

E retributiones ſeu mercedes correſpondẽtes. Vnde & in libro ſapiẽtiæ dicitur, Per quæ quis peccauit per hæc & punietur. Quanuis ergo guloſi in inferno eſurient per omnium bonorum delectabilium carentiam, tamen vitio ſuæ guloſitatis ſpecialiter promerẽtur famis & ſitis afflictionem. Dicit autem Baſilius, Subiectio corporis per nihil aliud ſic obtinetur ſicut per abſtinentiam, qua ſicut quodam freno decet compeſcere iuuentutis feruorẽ. Eſt ergo abſtinentia interemptio criminis, amotio paſſionum, vitæ ſpiritualis initium, obtundens in ſe illecebratũ aculeũ. *Væ uobis qui ridetis nunc*. Si riſui debetur æterna dãnatio, quis poteſt eſſe ſecurus? Sed non de quocũque riſu iam loquitur Chriſtus, verùm de riſu inordinato, ine-

Sapi. 11.

F ptæ lætitiæ, uanæque diſſolutionis, qui tãta immoderantiæ aut frequentiæ eſt, ut ſpirituali gaudio caritatis diuinæ prępонatur aut contrarietur: de quo Eccleſiaſtes, Riſum reputaui errorem: & gaudio dixi, quid fruſtra deciperis? Hinc iterũ Eccleſiaſtes proteſtatur, Melior eſt ira riſu, quia per triſtitiam uultus, corrigitur animus delinquentis. Moderatus tamen, honeſtus & modicus riſus pro cauſa, loco, & tempore non prohibetur, ſed cachinatio & diſſolutio ſtultis conueniunt, iuxta illud Eccleſiaſtici, Fatuus i riſu exaltat uocem ſuam, ſapiens autem uix tacitè ridebit. Eccleſiaſtes quoque inquit, Sicut ſonitus ſpinarum ardentium ſub olla, ſic riſus ſtulti. Dicit hoc loco Baſilius. cũ domi

Eccl. 2.
Eccle. 7.
Eccl. 21.
Eccle. 7.

A nus ridentē arguat palam, quod nunquā
erit fidei tempus ridendi, pręcipuè in tā
ta multitudine eorū qui in peccato mo-
riūtur, pro quibus oportet lugere. Super
fluus riſus eſt immoderantiæ ſignum, &
effrenis animę motus, ſed vſq; ad uultus
iucunditatem exprimere animæ paſſionē
non dedecet. Chryſoſtomus quoq; dicit,
Dic mihi, cur cōcuteris riſu & defluis q
debes aſſiſtere terribili iudicio, & pone-
re rationē de oībus q̄ operaris? Sed obii-
ci pōt illud Sapiētiæ, Tēpus flēdi, & tem-
pus ridendi, quod ex dictis ſolutū eſt. De
modeſto nanque riſu hoc dr̄, quemadmo
dum ēt ponitur virtus eutrapoliæ, ꝑ quā
homo moderatè ſe habet in ludis. Talē ri
Iob.26. ſum ſanctus Iob habuiſſe ſe pandit, dicē-
B do, Si quando ridebam ad eos, non crede
bant mihi. Deinde ſubditur debita pœna
vitioſi riſus, *Quia lugebitis* interiori dolo-
re, *Et flebitis* pœna & vlulatu exteriori in
inferno, præſertim quando & in corpore
erit ploratus, quamuis non per lacrymarū
reſolutionem, ſed cerebri conturbationē,
& vultus mœſtisſimam indiſpoſitionem.
Diſcamus ergo riſum frenare, & qui ad ri
ſū ex naturali diſpoſitione procliuus eſt
ſpecialem ad eius refrenationem cogna-
tū adhibeat, quēadmodum qui ad irā ſeu
ad quodcūque pronus eſt vitiū, ſingulari
ter ad illius extirpationē debet conari, &
quod propriis nequit uiribus, diuinę gra
tię ſubſidio pōt: imò inter ea ex quibus fa
cilè perpēditur qualis ſit homo, vnū eſt ri
C ſus, de qbus in Eccleſiaſtico legitur. Ex vi
Eccl.19. ſu cognoſcit vir, & ab occurſu faciei co-
gnoſcitur ſēſatus, Amictus corporis & ri
ſus dentiū, & ingreſſus hominis enunciāt
de illo. Deinde reprobat fauor inanis, adu
latio vana, ſecularisq; amicitia. *Væ* æter
næ calamitatis debetur & imminet *Vobis*
ò homines, ad voſipſos reflexit, *Cum bene-
dixerint vobis*, i. vos & facta veſtra iniqua
laudauerit, adulationibus vos demulſe-
rint, *Omnes homines*, quantūcunque multi
ſint illi, qd' tacere non ſolēt niſi iniqui.
Itaque loquitur Xp̄s de his quibus vana
laus placet, qui adulationibus attrahun-
tur, qui ſeculi huius fauorē, amicitiamq;
requirūt. Itaq; tā his quàm benedictori-
bus horū vę imminet, quia plus nocet lin
gua adulatoris, quàm gladius perſecuto-
ris. Iō (iuxta Bedam) adulatio eſt nutrix
pčti, ita quod ſicut oleū flammis iniectū D
præbet eis fomētū, ſic adulatio nutrit cul
pam, & tamen frequenter hoc agitur, di-
cente Pſalmiſta, Qm̄ laudatur peccator *Pſal.9.*
in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus bene-
dicitur. Verū vt in Prouerbiis ſcriptū eſt, *Prou.27*
Meliora ſunt uulnera diligētis, q̄ fraudu
lenta odientis oſcula. Huic aūt eloquio
Saluatoris illud Iſaiæ conſonat, Popule *Iſaia.3.*
meus qui te beatū dicūt, ipſi te decipiūt,
& uiā greſſuū tuorū diſſipāt. Vitemus er
go hāc peſtē occultā atq; uiliſſimā exem
plo ſancti, qui ait, Corripiet me iuſtus in *Pſ.140.*
miſericordia, & increpabit me, oleū aūt
pčtōris non impinguet caput meum. Et
Apoſt. ait, Neq; aliquādo fuimus in ſer- *1.The.2.*
mone adulationis. Inſuper ſecundū gloſ-
ſam, magna pars pœnæ peccati eſt, ſcelera E
non ſolū non argui, ſed etiam quaſi bene
geſta laudari. *Secundùm hæc faciebant pro-
phetis*. i. falſis prophetis uerba laudis, be-
nedictionis, & adulationis exhibuerunt,
Patres eorum carnales patres Iudæorū, qui
ſanctorum Prophetarū verba ſpreuerūt,
& pſeudo applauſerūt: de quibus in Iſaia *Iſai.30.*
legitur, Dicūt vidētibus, nolite uidere: &
aſpiciētibus, nolite aſpicere: nobis ea quę
recta ſūt, Loquimini nobis placētia, vide *Mich.3.*
te nobis errores. De falſis autem prophe-
tis ſcriptum eſt, Hæc dicit dn̄s ſuper pro-
phetas, qui ſeducunt populum meū, qui
mordent dentibus ſuis, & prædicant pa-
cem: & ſi quis non dederit in ore eorum
quippiam, ſanctificant ſuper eū prælium. F
De quibus multa in Ieremia ſcribūtur, *Iere.23.*
dn̄o loquente, Non miſi eos, Viſionē cor
dis ſui loquuntur. Iſti pſeudo ad capien-
dū principū ac uulgi fauorē multa finxe-
runt, atq; ut eis crederetur, modū loquen
di verorū prophetarū aſſumpſerūt, dicen
do, Hæc dicit dn̄s. Interdū quoq; nō uer-
bis tantū, ſed & factis prophetabāt, quem
admodū in Ieremia patet de Anania: qui *Iere.28.*
cū fregiſſet catenā quæ fuit in collo Iere
miæ, adiecit, Hęc dicit dominus: Sic con-
fringam iugū Nabucodonoſor regis. Idē
patet in libris regum de Zedechia, qui fe *3.Re.22*
cit ſibi cornua ferrea, dicens regi Iſrael,
His ventilabis Syriam. Iſtis pſeudo credi
derunt, & applauſerunt Iudæi, Ieremiā
uerò cōtradicentem Ananiæ, & Michæā
contradicentem Zedechiæ perſequeban-
tur, & incarcerabant. Ecce quomodo in
uerbis

A verbis præhabitis æterna & increata ſapiẽtia Dei patris vnigenitus, filius Ieſus Chriſtus mundi huius ſapientiam, & proſperitatem condemnat, omnemq; vanitatẽ excludit, cuius uerba merito īducere ad cordialem ac plenum mundi contemptũ nos debent, præſertim, quia ea tã rigoroſè, terribiliterq; condemnat, quę à mũdanis hominibus vix mala putantur. Nõ.n. ait Saluator, Væ homicidis, væ raptoribus væ adulteris: ſed væ diuitibus, væ ſaturatis, væ ridẽtibus, væ gloriam mundi amantibus. Quid ergo de grauioribus fiet, ſi ea quæ nec alicuius putãtur exceſſus, ęternis puniũtur ſupplicijs? Potius ergo in hoc breuiſſimo vitę huius curriculo actibus pęnitẽtiæ inſiſtamus reprehẽdi, caſtigari, vilipẽdi optemus, ſeu patiẽter ſaltẽ feramus, B quã propter vitæ huius incertiſſimæ, breuiſſimæq; delicias, opes, honores, infernalia incidamus tormenta, imò qđ grauius ẽ, cęleſti ac ſẽpiterna felicitate priuemur.

Luca. 6.

PROSECVTIO CAPI. VI.

Ab eo loco quo dicitur, *Diligite inimicos veſtros.*

ARTICVLVS XVI.

CHriſtus paulòante docuit diſcipulos, quid ab inimicis eſſent paſſuri, nũc inſtruxit quid ipſi illis ſint acturi ac reddituri. *Sed vobis dico qui auditis.* i. ea quæ loquor diligenter aduertitis; & non corporalibus tantùm, ſed & interioribus auribus verba mea attẽditis, C *Diligite inimicos veſtros.* i. eis qui vobis volũt, & cupiunt ſeu inferunt mala econtrario bona deſiderare. Quemadmodum autem amare eſt alicui bonũ velle, ita odire eſt alicui malum velle.

¶ Multiplex verò eſt bonum, videlicet bonum delectabile, bonum vtile, & bonum honeſtum: iterum aliud eſt bonũ gratiæ, aliud bonum naturæ, aliud bonum fortunæ. Omnibus ergo hominibus quantunque aduerſantibus optare debemus bonũ ſpirituale, vtpote cariſmata gratiæ in præſenti, & bona gloriæ in futuro, reliqua bona non ſunt eis optanda, vel non eſt neceſſe eis optare, niſi inquantùm ſaluti eorũ expediens eſt. Diligendi ſunt ergo inimici ex caritate propter Deũ, ſicut amamus noſipſos, vt. s. idem bonũ felicitatis æternæ eis optemus, qđ ipſimet volumus nobis. Diligendi ſunt ergo quantũ ad ipſam D eorum naturam bonam, qua ad Dei imaginem facti, beatitudinisq; capaces ſunt, non quò ad culpam, imò ſic audiẽdi ſunt, iuxta illud, Perfecto odio oderã illos ſed ſic eos odire eſt verè diligere, quia eiuſdẽ rationis eſt atq; ex eodem caritatis fonte procedit, bonum alicuius amare, & malũ eius odire. Nil aũt tàm malum, tàm nociuum, tàm aduerſum eſt homini, vt peccatum ipſius. Porrò ſecundùm Thomã in ſecunda ſecundæ, de inimico poſſumus loqui tripliciter. Primò, inquantùm eſt inimicus, ſicq; amãdus non eſt, quia inimicitia eius pctm̃ eſt, diſplicere nobis debet, quod inimicatur & peccat. Secũdò, cõſideratur inimicus ſcđm eſſe naturæ, qua ad E Dei imaginẽ factus eſt, ſed tñ in vniuerſali, inquantũ eſt homo, ſicq; dilectio inimici eſt de neceſſitate ſalutis, qa ab illa generali dilectione qua Deũ, proximumq; amare iubemur, excludi nõ debet. Tertiò cõſideratur vt eſt ſingularis perſona, & ita inimicorũ dilectio nõ eſt abſolutè de neceſsitate ſalutis, quia nõ tenemur in ſpeciali ad eũ motũ dilectionis habere, imò neq; ad alios, quia impoſsibile eſt ſingulos ſingulatim amare. Verũtamẽ dilectio inimici taliter in ſpeciali neceſſaria eſt ad ſalutẽ, quò ad præparationem animi, vt. ſ. homo paratus ſit mẽte ſubuenire inimico, ſi articulus neceſsitatis occurreret, & ẽt actualiter caritatiuè ferri ad eũ cauſa F exigente & caſu ſe offerente, ſed ſine tali neceſsitate, dilectionem impendere, & ſubuenire, ad perfectionem, non ad præcepti pertinet neceſsitatem. & iuxta hoc verum eſt quod in Enchiridio loquitur Auguſti. Hoc tàm magnum bonum, vt eſt inimicos diligere, non eſt tantæ multitudinis quantam credimus exaudiri in oratione qua dicimus, Dimitte nobis debita. Sed huic Chriſti præcepto obuiare vr̃ quod in veteri teſtamẽto, multa leguntur, ex quibus vr̃, ꝙ inimici ſint odiendi. Vt cũ Moyſes ait, Non quæres eis bonum, & odio habebis inimicum. In Ieremia quoq: habetur, Ne propitieris iniquitati eorũ, & peccatũ eorum non deleatur. Ad hoc Thomas p̃fato loco reſpõdet ꝙ tales imprecationes & locutiones tri-

Matt. 6.

 pliciter,

A pliciter poſſunt intelligi. Vno modo per
Sapiẽ. 1. modum propheticæ prænuntiationis, ut
cũ dr̃, Conuertantur peccatores in infer-
nũ, i. conuertentur. Secundò per modum
optationis ex zelo iuſtitiæ, non tñ quan-
tùm ad pœnam hominis ſed quò ad iuſti
tiã punientis, vt. ſ. diuinæ iuſtitiæ ſe optãs
conformet, quia nec Deus lætatur in per
ditione impiorum, ſed in ſua iuſticia. Ter
tiò, ut deſiderium referatur ad culpę amo
tionem, non ad pœnam, ut, ſ. deſtruantur
peccata. Quibus adiici poteſt, quod præfa
tæ imprecationes ſcripturæ etiam ſic ac
cipi poſſunt, ut inimicos optemus in uita
hac taliter caſtigari ne pereant in ęternũ:
ſi uerò ſint inimici eccleſię & bonis com
munis, optari poteſt, ut tollantur de me-
B dio. qa & hoc expedit eis, ne grauius pec-
cẽt, & ita ex ęquitate, & caritate hoc deſi
deratur. *Benefacite his qui oderũt uos*, Quia
nõ ſufficit intus diligere niſi dilectio pro
cedat in opus: loco, & tẽpore oportunis:
imò cũ nulla forma tã prõptè ac delecta-
biliter operetur ut caritas, quę & oẽs uir
tutes mouet & excitat ad agendũ, nõ ue-
raciter diligit alium, qui ei exigentibus
cauſa, loco, & tẽpore nõ ſuccurrit nec be-
nefacit. Cũque ex anima & corpore con-
ſtet homo, ſecundũ corpus & animã, be-
nefacere ei debemus, uidelicet ſpũalia &
corporalia impẽdẽdo, ſecundũ modũ prę
Prou. 25 tactũ, quẽadmodũ in Prouerbiis Salomõ
loquitur, Si eſurierit inimicus tuus, ciba
illũ: ſi ſitit, potũ da illi. Hoc eſt quod ait
Rom. 12. Apoſtolus, Noli vinci à malo, ſed vince ĩ
C bono malũ. Hoc & Xp̃s impleſſe ſe pan-
Ioan. 10. dit, dicẽdo Iudæis, Multa bona oſtẽdi uo
bis ex patre meo, propter quod horũ me
lapidatis? *Benedicite maledicentibus uobis*, i.
eis qui uobis maledicunt, ut nõ ſolũ ope-
ra bona, ſed ẽt pia, caritatiuaq; uerba, ꝓ
maladictoriis uerbis repẽdatis his qui de
trahũt uobis ſiue blaſphemãt uos. Hoc &
Roma. 3. Paulus ad Romanos ſcribit, Benedicite
(inquit) & nolite maledicere, Talibus er
go patiẽter loquendũ eſt, ſi ſpes, ſit qđ ex
collatione ſeu reſpõſione ſint emendãdi,
alioquin ſilendũ eſt cautè, & benedicẽdũ
occultè, ac condolendũ peccãtibus, iuxta
Pſ. 138. illud Pſalmiſtę, Poſui ori meo cuſtodiã
dũ cõſiſteret pc̃tor aduerſũ me, obmutui,
humiliatus ſum, & ſilui à bonis. Verũta-
men ſi ex maledictione prauorũ fides ali
quorũ uel bonũ cõe periclitaretur ut iã- D
cturã pateretur iuſtitia, ſapienter ac iuſtè
reſpondendũ, renitendũve eſſet: & ſi male
dicẽtes ſeu perſequẽtes ſint obſtinati in
malo, ſeu religioni inſidientur, orare licet
ex zelo iuſtitiæ ut corrigãtur ſeu puniãn
tur à Deo, quẽadmodũ Iſaias, & Ezechias 2. Par. 3
cõtra regẽ Aſſyriorũ oraſſe legũtur. ¶ Po
ſtremò quod maledicẽtibus ſit condolen
dũ, oſtẽdit Chryſoſtomus, dicẽs, Qui pro
prias animas percutiũt, digni ſunt lacry-
mis, & fletibus non maledictionibus. Ni-
hil. n. deteſtabilius eſt aĩa maledica, nec
immundius aliquid lingua maledicente.
Homo es, aſpidũ uenena nõ euomas, nec
uertaris in beluã. Os tibi datũ eſt, non ut
mordeas, ſed ut aliorũ uulnera ſanes. *Ora
te pro calũniantibus uos*, qui. ſ. crimina uo- E
bis falsè imponũt, ſeu aliter aduerſantur Matt. 5.
ſeu iniuriãtur. Qũo aũt & quando ex-
hibenda ſint aduerſariis ſigna ſeu opa iſta
dilectionis, ſanctus Thomas docet, Signa Luca. 6.
(inquiẽs) atq; effectus caritatis ex inte-
riori procedũt, & proportionãtur eidem.
Iõ ſicut tenemur inimicos diligere in cõi
de neceſſitate, & ex præcepto, in ſpeciali
uerò ſecundũ animi pręparationẽ, ſic quo
que cõia dilectionis beneficia, & ſigna eis
ſubtrahere nefas eſt, ut ſunt ea quę im
pendũtur proximis in cõi, ut dũ quis orat
pro cunctis fidelibus, aut cõmunitati ali-
quid pręſtat, ſi talia ſubtraherẽtur inimi
cis, ſignũ eſſet inuidiæ & uindictæ: cõtra
quod Moyſes ait in Leuitico, Nõ quæres Leui. 19.
ultionem, nec memor eris iniuriæ ciuiũ
tuorum. ¶ Porrò alia ſunt ſpecialia carita F
tis ſigna ſeu beneficia, quæ alicui ſpeciali
ter exhibentur, & talia inimicis impẽde-
re, non eſt de neceſſitate præcepti, niſi ſe-
cundũ cordis præparationem, ut homo ſic
ſtet quod talia eis impartiret, ſi neceſſita
tis articulus ſe offerret, aliàs hoc facere
eſt perfectionis: qua quis ſtudet non ſolũ
uinci à malo, quod eſt neceſſitatis, ſed in-
ſuper uincere in bono malũ, ſatagens ini
micũ beneficiis ad amorẽ ſuũ inducere,
quod ad perfectionis cumulũ pertinet, ſi-
cut & gloſſa inſinuat. Quo aũt quis perfe Rom. 12.
ctius diligit Deũ, eo intuitu eius amplius
amat hoĩes uniuerſos, & abundãtius be-
nefacit eis, præſertim orãdo pro ipſis, &
hoc maximè, qm̃ cordialiſſimè Deũ cu-
pit ab oĩbus honorari ac diligi, atque de
eius

A eius inhonoratiōe pcipuè cōtriſtaſ. Iſtud Xps ét in cruce pendens impleuit orādo, Pater ignoſce illis, prout per Iſaiam fuit prædictum. Ipſe peccata multorum tulit, & pro trāſgreſſoribus rogauit. *Et ei qui per cutit te in unam maxillam præbe & alteram.* Iſtud conſilium eſt, non præceptum, ideo non oportet hoc ſemper exteriori opere adimplere, ſed habere cor præparatum ad ſuſtinendum alterius percuſsionē maxillę, antequam percuſſus ſcandalū ſuſcitet, vel contra caritatem quid operetur, Vnde & Christus à ſacrilego in faciem cæſus alteram non præbuit, ſed ſceleratum ſapiēter & caritatiuè corripuit. Implendū eſt ergo hoc conſilium, ſecundùm quod proximo prodeſſe videtur. ¶ Hic quoq; penſandum quantùm euāgelicæ legis doctrina perfectior ſit lege Moſaica, quę mandauit talem reddere percuſſurā cædēti qualem intuliſſet. Dicit autē Chryſoſtomus, Medici dum calce feriuntur ab inſanis & ægris, tūc maximè miſerētur eis: Tu quoque ſimilē habeas pietatē ad delinquentes. Ipſi.n. præcipuè infirmātur, nec prius deſiſtamus quā amaritudinē euomerint totam, tunc ipſi ad cor redeuntes uberes tibi gratias agent, & Deus te coronabit, eò ꝙ fratrem tuum à peſſima ægritudine liberaſti. Sed contra hoc maximè agunt (ut ait Baſilius) qui non ſolū non cæſi indignantur aut ulciſcūtur, ſed ét ſi tāta eis non impēdatur reuerētia quāta ſe dignos arbitrātur. Iterū ait Chryſoſtomus, Qui repercutit, legis implet mādatū nō Christi. Sed dicis, Dignus eſt repercuti. Etiam. C Sed tu nō es dignus repercutere, qa illius diſcipulus es, qui cū malediceret nō male dicebat. Si alterius oculū excutis, nūquid tuū recuperaſti? Nō, ſed cū membro tuo patientiā perdidiſti. Diabolus procurat uulnera corporū propter uulnera animarum: ſi non repercuſſeris, ab homine quidem uictus uideris, ſed diabolū uiciſti. Itaque ſublime eſt iſtud implere conſilium, ſicut & Beda affirmat, Quid tàm magnū ſicut percutiēti præbere maxillā? Nonne indignātis animus frangitur, ira ſedatur, & per patientiā huius ille mutatur, uel ad pœnitentiā inuitatur? Ergo ꝑ huius impletionem mandati & conſilii homo Chriſto conformatur, diabolus ab homine uincitur, plena pax inter homines obti

Luca. 23
Iſai. 54.

netur. *Et ab eo qui aufert tibi ueſtimentum, & tunicam noli prohibere*, i. non ſolùm quiete, patienterq; feras, quod ueſtimentū tuū iniuſtè tollat à te, ſed permitte eū auferre tibi tunicā tuā quæ uicinior, magiſq; neceſſaria corpori extat quàm ueſtimentū exterius. Circa qđ ait Cyrillus, Vult te dñs eſſe contemptorem rerum. Hęc eſt enim uirtus animæ, quæ omnino auerſa eſt à paſſione cupiditatis diuitiarū, decet nanque eum qui pius eſt obliuiſci malorum, ut & ea quibus caros amicos iuuamus perſequentibus conferamus. Chryſoſtomus quoque, Non dixit, inquit, Xps, ſuſtine humiliter iniuriantis animū, ſed procede per ſapientiā & ulterius diſpone te ad faciendū, quod iniurians facere cupit, & ſupera inſolentiā eius ubertate prudentiæ tuæ, ut habito pudore in excellēti patiētia tua diſcedat. ¶ Sed dices, Quomodo poteſt hoc fieri? Cum tamē uideas Deum factum hominem tot paſſum propter te. Et adhuc quæris & dubitas, quomodo poſſibile ſit nequitiis ignoſcere cō ſeruorum? Quid tale paſſus es quale dominus tuus Chriſtus, dum ligaretur & flagellaretur, ſputa perferēs mortēq; patiēs? ¶ Denique huius uerbo eſt ſimile qđ in Mattæo loquitur Chriſtus, Ei qui uult te cum iudicio contendere, & tunicam tuā tollere, dimitte ei & pallium. Circa quæ multa ſcripſi ibidem, propter quod lectorem ad locum illum remitto. Aliqui quoque breuiter dicunt, quod iſtud ſit conſilium, atque ſecundùm animi præparationem intelligendum, ſicut & verbum præcedens, ut ſcilicet potius ſuſtineat homo ſibi indumenta prædicta ac ſimilia tolli quàm ſuſcitet ſcādalum, uel aliquid agat caritati contrarium. Non autem ſuſtinēdum eſſet quando ex tali permiſsione nutriretur rapiens in ſua malitia, imò in tali caſu non eſſet bonum hoc ſuſtinere, niſi propter ſcandalum, uel aliud maius malum uitandum, quòd de ſcandalo puſillorum ueniēte, uidelicet ex infirmitate aut ignorantia maximę intelligendū eſt, uel ſcandalum alio modo ſedandum eſt, ut errans primò inſtituatur, inſtruatur, ut ſcādalizari deſiſtat, quod ſi informari noluerit, iam ſcandalum eius non erit ſcandalum puſillorū aut infirmorū, ſed Fariſæorum, quod ex malitia oritur. Propter

D
E
Matt. 5.

A quod vitandum, non ſunt bona tempora lia dimittēda, quia hoc vergeret in detrimentum boni cōis, & rapiētibus noceret animæ, ideo uerbū Chriſti intelligēdum eſt ſecundùm animi præparationē, videlicet dummodo aliundè expediat. Bona aūt eccleſiæ atq; reipublicæ propter ſcandalum uitandū, dimittenda nō ſunt, ſicut nec cætera quæ ſūt de neceſſitate ſalutis: quia taliū cōſeruatio imminet his q́bus cō miſſa ſunt. Hęc aliorū dicta recitādo inducta ſunt. *Omni aūt petenti te tribue*, Nō ſemper tribuēdum eſt quod petitur, vt ſi quis petat ſibi omnia bona alterius ſimul dari. Itaq; ſi diſcretè ac rationabiliter petit dandū eſt ei quod petit, ſi petitioni adſit facultas dandumq; eſt ſecundū veræ prudentiæ diſcretionem: quod ſi irrationabi B liter aliquis petit, dandū eſt ei ſpūale beneficium. ſ. rectæ inſtructionis, conſolationis, ædificationisve verbū, quod corporali beneficio extat præſtantius, iuxta illud Eccl. 19 Eccleſiaſt. Nonne ardorē refrigerabit ros? Sic & verbū melius quàm datum. Nonne ecce verbū ſuper datū bonum? Dicit autē Ambroſius, Eiuſdem criminis eſt habēti ſua auferre, & indigenti quod quærit denegare, cū poſſis tribuere: quia & Chryſoſtomus proteſtatur, homines nō domini, ſed diſpenſatores ſunt diuitiarū. Sed illud ad eos potiſſimum pertinet, ut liberaliter dent egenis qui beneficia pinguia habēt eccleſię, quibus ait Bernardus, Quia quicquid ſimplici victui atque veſtitui ſuperſeruauerint ſibi, furtū, rapina, ſacrilegiūq́; C exiſtit. De hoc in Mattæo plenius dictū eſt, *Et qui aufert quæ tua ſunt ne repetas*. ſ. cū lite & contentione, vel cum ſcandalo puſillorum. Huic conſonat illud Apoſtoli, 1. Cor. 6. Iā omnino delictum eſt in vobis quod iudicia habetis inter vos. Quare nō magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Circa quod loquitur Auguſtinus. Hoc ipſum ueſtro pctō agitur, quod inter vos negotia iudicio determināda habetis: quia pctm̄ eſt habere iudiciū contra fratrē. ¶ Porrò ſi hoc abſolutè intelligatur, daretur iniuſtis & imperfectis grādis libertas atq; occaſio rapiendi bona aliorū maximè innocentium, ideo aliqui addūt, quod perfectis liceat ſua repetere ſimpliciter, hoc eſt, ſine lite, ſine cauſa, abſq; iudicio. Sed nō conuenientis inde mouere cauſam coram iudice. Infirmis uerò ſeu imperfectis liceat repetere D ſua corā iudice, & cōtra fratrē habēdo iudicium, ſed non contentioſè aut fraudulēter, ſeu corā iudice infideli. Sed ne hoc videtur ſatis reſolutoriè dictū. Eccleſia nanque non peccat habendo iudicia, & religioſis licet corā iudice ſua repetere. Fideles quoq; in terris infideliū habitātes, nec iudices fideles habere ualētes, poſſunt ut apparet, ad infideles concurrere iudices. Hinc alii dicūt, ꝙ liceat nō aūt expediat ſecularia habere iudicia, & quod religioſis ac perfectis licet coram iudice ſua repetere quaſi bona cōia, nō ut propria. Itaque uerbum hoc ſaluatoris ſicut & cętera quædam præhabita intelligendum eſt ſecundùm animi præparationem, & dūmodo aliundè expediat, ut magis ſit homo E paratus pati damnum, quàm ſcandalū puſillorum ſuſcitet, ſi illud aliter ſedari non ualeat, aut aliud agat caritati contrariū. *Et prout uultis* uolūtate rationabili diſcreta. *Vt faciant nobis homines, & uos facite illis ſimiliter*, hoc. n. fraterna requirit dilectio, ut ſicut tenemur proximos diligere tanquam noſipſos, ita tenemur facere eis ſicut nobis ab ipſis fieri cupimus. Leui. 19. Mat. 22 Mar. 12 Lucæ. 10 Rom. 15. Galat. 5.

¶ Præterea inter præcepta legis naturalis ſunt duo cōia atque præcipua, quorū primum eſt negatiuū, ut habetur in Tobia, Tob. 4. Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne alteri facias, aliud eſt affirmatiuum, & ponitur hic à Chriſto, & quoniam illud affirmatiuum eſt maioris perfectionis maiuſ F que continet quàm negatiuum illud prę fatum, ideo decuit hoc à Chriſto in euangelica lege, quæ eſt lex perfectionis proponi, implendū eſt aūt præceptū illud locis & tpe opportunis. Et quo aliquis perfectius illud impleuerit, eo in caritate perfectior cōprobatur, *Et ſi diligūt illos qui uos diligunt*. i. ſi illos duntaxat diligitis. *Quæ vobis eſt gratia*? i. merces a Deo præſtanda, utique nulla de condigno, & niſi pœnitēdo, inimicos quoque dilexeritis. *Nā et peccatores diligentes ſe diligunt*, quia hoc naturale eſt. Veruntamen peccatores nō ſemper diligunt eos à quibus ſpiritualiter diliguntur, imò frequēter odiunt eos, quia corripiuntur aut caſtigantur ab eis, ſicut in Prouerb. ſcriptum eſt, Non amat peſtilens eum qui ſe corripit. Et Amos, Odio Prou. 15 Amos. 5

(inquit)

A (inquit) habuerunt corripientē, & loquētem perfectè abominati ſunt. Signū autē quod quis diligat amicos non ex caritate quæ eſt amor infuſus ac ſpiritualis, & meritorius, ſed ex amore carnali, naturali, ſociali. Mercenario aūt ſimilis eſt dum inimicos non diligit, quia caritas ſe extēdit ad omnes. Qui ergo inimicos non diligit, in pctō mortali eſt, tanquam diuinę inobediēs iuſſioni, idcirco tales nihil meretur à Deo de cōdigno, nec aliquod præmium felicitatis æternæ, quāuis Deus ex ſua pietate nullum bonum, etiā in peccato mortali factum, relinquat irremuneratum, quia aliquid in vita præſenti rependit pro illo. ¶ Porrò amicos diligere ſpiritualiter, ſcilicet propter Deum ex carita-
B te, & non tantū quia amici ſunt, ſeu quia nos diligunt, meritorium eſt vitę ęternę, ſicut & omnis actus ex caritate procedēs, imò multò innaturalius vitioſiusq; conſiſteret non amare amicos, quā nō amare inimicos. Plures nanque ſunt rationes diligendi amicum quàm inimicum. Gratia autem non deſtruit, aut tollit, ſed perficit: propter quod dilectio ſpiritualis, dū naturalem amorem ſibi ſubſternit, format ac perficit, perfectisſima dicitur. Quid autem ſit melius magisq; meritorium diligere amicum vel inimicum, tetigi ſuper Matthæum. Dicit circa hoc Chryſoſt. Plures cauſæ ſunt quæ varias dilectiones conſtituunt, Dilectio verò ſpiritualis vniuerſas præcellit. Nihil.n.terrenum eam parit, non vtilitas, non beneficium, non na-
C tura, non tempus, ſed de cœlo deſcendit. Quid aūt miraris, ſi nō indiget beneficio vt conſiſtat, quando nec ex caſu malorū peruertitur? Pater quidē carnalis paſſus iniurias, rumpit fœdus amoris, coniunx poſt iurgia virū relinquit, filius ſi longæuū videat patrē, grauatur: ſed Paulus apo-
Actu.14 ſtolus iuit ad lapidātes benefacturus eis.
Exod.17. Moyſes pene lapidabatur à Iudæis, & tamē orabat pro eis. Adipiſcamur ergo ſpirituales amicitias, quia ſunt inſolubiles. ¶ Denique qui alium ſpiritualiter diligit intuitu Dei, hoc agit, ita ꝙ Deus eſt finis, & ratio diligendi, optatq; proximo bona gratiæ in præſenti, & dona gloriæ in futuro, ita vt diligat eum, vel quia bonus eſt, vel vt bonus ſit, idcirco quāuis ille ingratus & malus ſit, iſte illum non ceſſat diligere. Diligere quoq; aliū ꝑ bonū opus D quod agit gratuitū eſt, diligere verò ꝑ beneficiū ſeu proprium cōmodum, mercenariū eſt. *Et ſi benefacitis his qui vobis benefaciunt? quæ nobis eſt gratia?* .i. præmiū deſuper dandum, *Siquidem & pctōres hoc faciūt,* qui cū ſint in pctō mortali, nihil meritoriū vitæ æternæ operatur. Iſtud rurſus intelligi debet, ſicut verbū pręcedens, videlicet ꝙ benefactoribus & non malefactoribus, ſeu aduerſariis benefacere, vtpote nō intuitu Dei, nec ex ſpirituali dilectione, ſed quia benefactores ſunt, nō ſit alicuius meriti apud Deū. Nihilominus prauisſimū & innaturalisſimum eſſet, benefactoribus nō rependere vicem pro poſſe, tempore opportuno, imò magis debitū, hoc eſt, quam benefacere aliis, ſed dū quis ſic E benefacientibus ſibi, quod aliis non benefacit loco & tempore congruis, ſignum eſt quòd illis benefacit, non ex Dei amore, ſed ſolū quia benefecerunt ſibi. *Et ſi mutuum dederitis his,* hoc eſt, pecuniam aut ſimile quid cōceſſeritis illis. *A quibus ſperatis recipere* in perſolutione quod mutuaſtis, *Quæ gratia eſt nobis*.i. à Deo mercedē habebitis nullam in vita beata, quod intelligendū eſt, quando mutuum alicui cōceditur, non ex caritate ſpūali Dei & proximi, & propter præmiū vitæ æternę, ſed ex affectu carnalis vel naturalis amoris cū propoſito repetendi. *Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur.* Aliqua concedendo, *Vt recipiant æqualia*.i. tanta ſeu tāti valoris vt ſunt quæ mutauerunt ſeu conceſſerunt. Itaque plus peccatores à Chriſto F cenſentur qui ad vſuram concedunt. *Verū tamen diligite inimicos veſtros*, naturam ſeu perſonam, non culpam in illis amādo, *Et benefacite eis.* Iſtud iam paulòante dictum eſt, atque expoſitum, *Et mutuum date*.i. cōcedite, *Nihil inde ſperantes*, id eſt, vltra ꝗd conceſſiſtis nil exquirentes, nec fauorē, aut ſeruitiū tēporale, ſeu ſimile aliquid, nec propter tēporale, quid principaliter mutuantes, ſed principaliter ex Dei amore propter felicitatem æternam. Vnde per Ezechielem dominus iubet, Vſuram *Ezec.18.*
& ſuperabundantiam non accipietis. Et Pſalmiſta virum iuſtum deſcribens, pecu *Pſal.14.*
niam (inquit) ſuam non dedit ad vſurā. Quod autem Moyſes in Deuteronomio *Deut.23*
ait, Non fœnerabis proximo tuo, puta

A Iudæo, ſed alieno: permiſſio fuit mali mi
Mat. 19 noris, propter maius malũ vitandum. ſ. ne
Mar. 10. ſuis proximis ad vſurã cõcederent: ſicut permiſit eis dare libellum repudii, ne vxores ſuas occiderent, quia ad vtrunque hoc vitium fuerãt proni. Itaq; dandũ eſt mu-
Deut. 15 tuum, cũ & in Deuteronomio ſcriptũ ſit, Nõ obdurabis cor tuũ, nec contrahes manũ tuã, ſed aperies eã pauperi, & dabis mutuum quo eum indigere cõſpexeris. ¶ Denique quantũ ſit ſcelus vſuræ teſtatur Gregorius Niſſenus, Malignã fœneratorũ excogitationem, ſi quis appellet furtũ & homicidium nõ peccabit. Nã quid refert ſuffoſſo pariete quenquam erepta poſſidere, ac fœnorum neceſſitate poſſidere illicita? Quã difficulter verò debeat quis ad vſu-
B ram accipere, ex uerbis Baſilii patet, dicẽtis: Sed ais, Qualiter ergo victũ acquirã, uidelicet, ſi à fœneratore non debeo mutuum ſumere? Certè labora, ſerui, mẽdica, vnũquodque tolerabilius eſt fœnoris mutuo. ¶ Ex inductis elicitur, quam grauiſſima ſit clericorum vſura, eorũ, præſertim qui de redditibus ſeu bonis eccleſię ſibi inuicem ad vſuram concedunt. Nã & filoſophus naturali ratione inductus, affirmat quod vſura ſit maximè cõtra naturã. Vſu-
Eccl. 10. rarijs verò potiſſimum cõperit illud Eccleſiaſtici, Auaro nihil eſt ſceleſtius: nihil eſt iniquius, quam amare pecuniã. Hic. n. & animam ſuam habet venalem. ¶ Præterea verbum Chriſti, quo ait, Mutuum date, nihil inde ſperãtes, Baſilius & alii qui-
C dam ita intelligunt, vt concedendum ſit abſq; propoſito, & ſpe repetẽdi & recipiẽdi ab eo cui conceditur, atque à ſolo Deo merces ſit pſtolãda. Ait quippe Baſilius, Conſidera uirtutẽ ſermonis, uidelicet verbi Chriſti, quo ait, Date mutuũ, &c. & miraberis pietatẽ autoris. Cũ daturus es pauperi diuinæ caritatis intuitu, id ipſum & donũ eſt, & mutuũ, Donũ, ob inſperatã retributionem: mutuũ, ob munificentiã domini, qui vice pauperis tibi reſtituet. Vn-
Prou. 17 de & in Prouerbiis ſcriptũ eſt, Fœnera-
Iſai. 64. tur Deo qui miſeretur pauperi. Cui expo
1. Cor. 2. ſitioni cõſonat litera ſequẽs, qua Xps promittit, *Et erit merces veſtra multa*, i. copioſũ à me præmium ſuſcipietis *In cœlo* qđ nec oculus vidit, nec auris audiuit, ne cor humanum cõprehendere valet, imò ipſemet Deus glorioſus & fęlix eſt obiectalis merces atq; felicitas horum qui præinducta D implenerint verba. Expoſitio autem Baſilii potiſſimum locum habet ad indigentes qui facultatem reſtituendi, aut nõ, aut vix habent. Gloſſa verò exponit, ſicut ſuperius dictũ eſt. Siquidẽ ait, Duo ſunt beneficii genera. Primum cũ aliquid beneuole damus, aliud cũ redditurо cõicamus. Vtrunque autem fieri debet, non in ſpe retributionis humanæ, ſed diuinæ qa ſicut Deus eſt omnis boni principiũ, ita vult eſſe finis, certumq; eſt, ꝙ verba Chriſti inplere iuxta expoſitionem Baſilij, multò plus meritorium ſit. Verbum quoq; Chriſti dicentis, Erit merces veſtra multa, nõ refertur ſolùm ad verbũ immediatè præcedens de mutuo, ſed ad cætera pręinducta, præſertim ad dilectionẽ & beneficen- E tiã inimicorũ. Nã & de ampliori promiſſione mercedeq; ſubditur. *Et eritis filij altiſſimi*. i. ſummi Dei, cuius filii ſunt homines virtuoſi prædicta implentes per operum imitationem, per adoptionis gratiã, per dilectionis conformitatẽ, quod agitur in præſenti. Deus. n. inimicis ſuis multa bona largitur, nec ꝑꝑ retributionẽ hoc agit, qa noſtris bonis nõ indiget, ſed ex ꝓpria bonitate, caritate & pietate, & finaliter ꝑꝑ ſeipſum, cũ ipſe ſit omnis boni ſummus, vltimatuſq; finis. Eius ergo perfectionem imitemur inimicos amãdo eiſq; benefaciẽdo, & indigẽtibus ſuccurrẽdo, finaliter ꝑꝑ Deũ, non intuitu priuati, aut proprii cõmodi, vt in bonis ad noſipſos nõ reflectamur, ſed ad Deũ ſtemus ſẽper purè cõuerſi, In futuro aũt erimus filii Dei ꝑ ſi- F militudinẽ ampliorẽ, qa per dona gloriæ Deo ꝑfectiſſimè aſſimilantur beati, ſicut ait sãctus Ioãnes, Nũc filii Dei ſumus, & nondũ apparuit quid erimus. Scimus qm̃ cũ apparuerit ſimiles ei erimus, qa uidebimus eũ ſicuti eſt. Et Paulus, Tunc (inquit) cognoſcã ſicut & cognitus ſum. Beatificat nẽpè cognitio & fruitio mentem creatã Deo ſuperdigniſſimo præeminenter ineffabiliterq; cõformat, ita qđ tota ſtat indeſinẽter atq; inauertibiliter tranſformata in Deũ & deificata in ipſum. Ecce quãta dignitas hominũ eſſe filios altiſſimi, hoc eſt, incõparabilis Dei, qui penitus infinitè præſtãtior eſt vniuerſis & ſingulis. Vnde de cauſa filiationis huius ſubiungitur, *Quia ipſe benignus*, hoc eſt, cle-

mens

A mens atque munificus *Eſt ſuper ingratos & malos*, id eſt, peccatoribus, qui Dei beneficia non attendendo, nec Deo benefactori incomparabili gratias referendo, ingrati ſunt. Mali verò ſunt diuina transgrediendo præcepta, vel ingrati per auerſionem mẽtis à ſummo & incommutabili bono: mali per conuerſionem mentis ad bonum caducum ac vanum, iuxta quod per Ieremiam loquitur dominus, Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas. *Eſtote ergo miſericordes ſicut & pater ueſter miſericors eſt*. Miſericordia virtus eſt, qua quis alterius miſeriæ condolet, releuatq; eandem pro poſſe. Deo ergo miſericordia non competit quantùm ad primũ
B iſtorum, quia compaſſionis affectus in diuinitatis inuariabili, impaſſibiliq; natura non cadit, ſed ſecunda iſtorum perfectiſſimè conuenit Deo, qui omnibus indigentibus & miſeris ad ſe clamantibus ſubuenit, miſeriam culpæ aufert, de neceſſariis prouidet, & tandem ab omni calamitate culpæ ac pœnæ ereptos, ad æternã felicitatem perducit, imò ingratos & peſſimos ſæpiſſimè præuenit gratioſe, hortatur, conuertit, ſaluificat, dona quoque naturæ ac bona fortunæ bonis & malis indifferenter & copioſè largitur. Vnde in
Mat.5. Matthæo aſſerit, Pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, & ſolem facit oriri ſuper bonos & malos. Quemadmodum itaq; ipſe ſuperclementiſſimus Deus ex pura ſua bonitate,
C & maxima pietate non propter utilitatẽ, aut profectum ſibi inde euenientem, ſed ob noſtram ſalutẽ hæc operatur, & taliter miſeretur, ita & non aliis compati & ſubuenire ex caritate & pietate debemus, ad vtilitatem, profectũ & ſalutẽ eorũ, nõ proprii intuitu commodi. Talis miſericordia nos Dèo vehementer commendat, conformat, caros efficit, atq; placentes, per quam & miſericordiã impetramus à Deo,
Mat.5. iuxta illud Mat. Beati miſericordes, quo-
Pro.14. niam ſibi miſericordiam conſequentur.
Iob.39. ¶ Inſuper cum duplex ſit miſeria (vtpote culpæ) de qua in Prouerbiis Sapiẽs, Miſeros (inquiens) facit populos peccatum, & hęc miſeria eſt ipſamet culpa beatitudinis excluſiua & repugnatiua. Alia eſt miſeria pœnæ ſcilicet aduerſitatis, tribulationis vel indigentiæ, de qua ſanctus Iob ait, ad meas miſerias deuoluti ſunt. Multò D
autem maior eſt miſeria culpæ quam pœnæ, ideo potiſſimum miſericordes eſſe debemus, ſuccurrendo proximis, vt à peccatis ſuis purgentur, ipſos hortando, docendo, corripiendo, pro ipſis orando, & peccãtibus, etiam dum peccant in nos, condolẽdo: non mox indignando, iraſcendo, aut vlciſcendo, Quod ſi fecerimus, tunc Deus peccantibus nobis miſericorditer indulgebit, gratiamq; emendationis infundet. ¶ Deniq; ſi penſemus quã graue atq; nociuũ ſit vulnus peccati in aïa peccantibus utiq; cordialiſſimè cõpatietur, & primo nobiſmetipſis, prout ordo caritatis afflagitat, ſicut in Prouerbiis ſcriptum eſt, Bene Pro.11.
facit animæ ſuæ vir miſericors. Et alibi, Eccle.3.
Miſerere animæ tuæ placens Deo. Hinc teſte Ambroſio, Summa Chriſtianæ religionis in miſericordia & pietate cõſiſtit, E
Nolite iudicare & non iudicabimini. His verbis prohibet nobis Chriſtus inordinatũ iudicium aliorum, potiſſimum ſuperiorũ noſtrorum ac meliorum magiſq; ſapiẽtũ, quorum potius eſt nos iudicare, quã uerſa vice. Inordinatorũ aũt iudiciorũ quoddam dicitur vſurpatũ, vt dũ iudicãti deeſt autoritas, iudicandi: aliud temerariũ ac ſuſpitioſum, quod ſcilicet non procedit ſm rationem prudentiæ: aliud iniuſtũ atque peruerſum quod procedit non ex ratione & uirtute iuſtitiæ, ſed ex impetu paſſionis. Huiuſmodi inordinata iudicia oportet uitari, nec incerta & dubia diffinire, quali & quo facta ſint animo. De manifeſtis uerò & q̃ bono aïo fieri nequeũt, iudicare permittitur. Qm̃ ergo debiles ſumus inin ratione, ita vt faciliter fallimur & er F
ramus, proniq; ſumus ad paſſiones & vitia rectũ iudiciũ peruertẽtia Chriſtus à multis periculis & peccatis nos eripit & p̃ſeruat, dũ iudicare nos prohibet, quod vtiq; paſſionatis ſumme periculoſum eſt, & p̃ſertim cauendũ eſt eis, ne proni ſint iudicare eos, ad quos minus bene afficiuntur ſeu inclinantur, contra quos cito tentantur, ne paſſione cæcati, de illis iudicẽt vitioſè, ſed ſeipſum unuſquiſque diſcutiat, attẽdat, diiudicet, increpet, & caſtiget, cum dicat Apoſtolus, Si noſipſos diiudicare- 1.Cor.1
mus non utique iudicaremur. Hinc ſecundùm Cyrillum, Chriſtus hic ſedat & tollit peſſimam conſuetudinem paſſionẽ

anima-

A animarum noſtrarum, principiumq; contemptus aliorum. Cum enim deceat homines ſeipſos circunſpicere, atque ſecundum Deũ conuerſari; hoc tñ multi non faciunt, ſed examinant aliena, & ſi viderint aliquos infirmari ſeu cadere, tanquã propriarum paſſionũ obliti, mox detrahunt. *Chryſoſt.* Dicit quoq; Chryſoſtomus, Nec facilè reperies quenquã, neq; patrẽ familias, neq; clauſtralem huius erroris expertem. Sũt autẽ hæc diabolicæ tentationes inſidiæ. Nam qui ſquerẽ diſcutit aliena, nunquam propriorum reatuum merebitur veniam. *Ioan. 15* ¶ Porrò quod ait Saluator, Non iudicabimini, intelligendum eſt de iudicio reprobationis ſeu condemnationis, de quo inducta Apoſtoli fatur autoritas: de quo in B Ioanne loquitur Chriſtus, Quia qui verbũ meũ audit, habet vitam æternã & in iudicium non venit. Ex his infert Gregorius Niſſenus, Non ergo cũ acrimonia pcipiteris in conſeruos ſuiam, ne ſimilia patiamini. *Nolite condemnare* Condemnatio ex iudicio oritur: quemadmodũ ergo nõ quodcunq; ſed inordinatum iudiciũ (de quo dictũ eſt) prohibetur, ita non quæuis condemnatio aliorum, ſed inordinata vetatur. Non itaq; hoc verbo prælati & principes prohibentur reos damnare ad mortem vel carcerem, aut aliam pœnam. Nec rurſus vetatur eũ qui inexcuſabiliter & apertiſſimè peccat, damnare, i. dãnatione dignum aſſerere: quia hoc ſcriptura nos docet, quod qui mortaliter peccat, meretur infernũ: ſed damnare pp incerta & le C uia, vel eũ quem iudicare inhibemur, vel abſolutè diffinire illum eſſe damnandum damnationeve dignũ, incautũ illicitumq; conſiſtit. Peccãs nanq;, oĩ momẽto põt tãgi à ſpiritu ſancto, ac pœnitere in cordis *1. Cor. 12* ſui ſecreto. Nec ſcimus quid agat in alio, aut qualis poſtea erit, qui nunc vitioſus vĩ. Veruntamẽ apertè ſceleratos ſecũdum quod tales ſunt, & quos in actu impietatis videmus manentes, damnare & reprobare ſub quadã conditione implicita vel explicita licet, vtpotè niſi pœnituerint, vt ſi quẽ videamus homicidiũ adulteriumve ſcienter cõmittere, nullũ eſt dubiũ quin in mortale ſit vitio, damnationeq; dignus & inſuper niſi pœnituerit, condẽnandus, *Et non condemnabimini* dãnatione æterna à Deo, ſi inordinatã damnationem ex caritate vitaueritis. Siquidem non iudicare D & non condẽnare non ſufficerent ad vitandũ damnationis iudicium, niſi quis ex caritate Dei talia vitet. quod nemo impiet, niſi qui in ſtatu ſalutis eſt, & quę Deus ab eo exigit, agit. *Dimittite* iniurias vobis illatas, iuxta illud Apoſtoli induite viſcera miſericordiæ, ſupportantes inuicem & donantes vobiſmetipſis, ſi quis aduerſus aliquẽ habet querelam, *Et dimittetur vobis* peccatũ quo Deo feciſtis iniuriã: iõ in Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt, Relinque proximo tuo nocenti te, & tũc deprecanti tibi pctã ſoluẽtur. *Eccl. 28.* Et ecce hæc eſt infinita clemẽtia atque dignatio ſuper ſubblimis & incõparabilis Dei, quod ipſe vult illi dimettere ſua peccata, qui ignoſcit peccanti in ſe, cũ tamen peccatũ per comparationẽ ad deũ E habeat enormitatẽ quodãmodo infinitè maiorẽ, quàm per comparationẽ ad hominem contra quẽ fit, ſicut deus eſt dignitatis, ſanctitatis, ac maieſtatis, in infinitũ maioris quàm hõ. Non ergo ſimus Deo ingrati, nec ad ignoſcendum proximis tardi *Mat. 16.* ſeu graues. Põt & ita intelligi, Dimittite ea quæ pauperes vobis debent, vel captos quos expedit dimitti, vel temporalia bona: ſecundũ quod petrus effatur, Ecce nos dimiſimus omnia, & dimittetur vobis pcẽtũ quo Deo obligati ac ſpiritualiter vincti eſtis, iuxta illud Prouerbij, Funib. peccatorũ ſuorũ impius conſtringetur. *Prou. 5.* Hinc in Iſaia habetur, Dimitte eos qui confracti ſunt liberos. *Iſai. 58.* *Date* beneficia corporalia vel ſpiritualia, imò vtraq;, præſertim egẽ F tibus *Et dabitur vobis* à Deo præmium copioſum. Et ei qui dat propter Deũ tẽporalia, conferuntur ab eo ſpiritualia. Qui verò ſpiritualia beneficia alteri pręſtat, orãdo, hortãdo, docendo, corripiẽdo, magnũ ſpũaliũ cariſmatum ſortitur a Deo profectũ. ¶ Deniq; generoſi animi eſt pronum eſſe ad dandum, quoniam iuxta diuinum Dionyſium, Bonum eſt ſui diffuſiuum, & amor eſt communicatiuus eius quod habet, Dare quoq; ad liberalẽ eſt pertinẽs. Liberalitas verò facit hominẽ aliis valde acceptũ & carum ſecũdũ filoſofum, vt patuit in beato Martino, quando adhuc militauit. Tenaces verò & ſemper ad ſeipſos reflexi, ignobilis extant mentis. Hinc in Actis Paulus, Oportet (inquit) reminiſci *Act. 20* verbi domini Ieſu, quia beatius eſt magis dare

A dare quàm accipere. Et in prouerbiis quo
Pro. 12. que inducitur, Victoriam & honorē acqui
Eccle. 4. rit, q̃ dat munera. Et in Eccleſiaſtico Non
ſit porrecta manus tua ad accipiendum, &
ad dandum collecta. Attamen pauci heu
ſunt, qui non proniores ſint ad accipien-
Iſai. 1. dum quàm ad dandum, iuxta illud Iſaiæ,
Omnes diligunt munera, ſecuntur retribu
Filipp. 2. tionē. Et Paulo teſtante. Omnes quæ ſua
ſunt, quærunt. Nihilominus multi plus
abundarent, ſi facilius darent, quia indiui
duæ ſortis ſunt dare & dari. Nam & Deus
miſericordibus ac liberalibus etiam in tē
poralibus benedicit. Eſtq́ue commune di
ctum. Qui non dat, quod amat, non capit
quod optat. In Prouerbiis quoq; legitur,
De primitiis frugum tuarum da pauperi
bus, & implebuntur horrea tua ſacietate.
Non tamen prodigalitas commendatur,
B ſed datio iſta ex virtute debet procedere
rationeq; regi. Poſtremò hac breui doctri
na erudit Chriſtus quo cum proximis cō
uerſemur, vt, ſcilicet iniurias dimittamus
& beneficia demus. Quanuis aūt ad præin
ducta implenda ſatis & ſuper ſatis inflam
mare nos debeat bonitas Dei, & eius præ
ceptū, conſiliūve ad iſta, nihil minus Xp̄s
noſtram non neſciens tarditatem, promiſ
ſa proponit, imò & beneficia multò ma-
iora nobis ſpondet reddenda, vt uel mer-
cedis intuitu prouocemur, ſi tantæ perfe
ctionis non ſumus, vt ex ſincero Dei amo
re iſta agere enitamur. Hinc ſubditur, *Mē
ſuram bonā & confertam & cogitatam & ſu-
C perfluentem dabunt in ſinum veſtrum* Per om
nem hanc circunlocutionem inſinuatur,
quod ineffabiliter copioſa erit retributio
operum caritatis, ac pietatis in cœlo: quæ
retributio per menſuram exprimitur, q̄m
præmium merito correſpondet ac ꝓpor-
tionatur quemadmodum menſurato mē
ſura, & quoniam Deus ſecundùm ſapiētiæ
ſuæ menſuram omnia moderatur, atq; in
pondere, numero & menſura conſtituit
vniuerſa. Quanuis autem iſta menſura ef
ficienter detur ab vno Deo, Chriſtus ta-
men pluraliter loquitur, dabunt videlicet
pauperes quibus opera pietatis impendi-
tis, quia illorum interuentione ac meri-
tis partim datur hęc merces, Itaq; menſu
ram bonam, i. legitimam, ita quod nō mi
nus quàm debetur ſeu tribui decet præ-
ſtabitur. & confertam, id eſt, plenā & pin
guem & coagitatam vt per compreſsionē D
plus capiat: & ſupereffluentem, id eſt, tàm
abundantem & cumulatam, ut ſuperef-
fluat vndique: dabunt in ſinum veſtrum,
in ſinum vtique mentis in ſecretiſsimo
cordis, in ipſo intellectu & voluntate vt
intellectus æternam veritatem contem-
pletur, & ea reficiatur, volūtas ſumma bo
nitate fruatur.

¶ Pręterea quadruplex bonum datur à
Deo ꝑ opera pietatis, vtpote bonū for-
tunæ, hoc eſt, exteriores diuitiæ, quæ ſub-
iacent inſtabilitati fortunæ, ad iſta poteſt
referri menſura bona. Alia ſunt bona na-
turę, ad quæ referē menſura conferta. Ter
tia verò ſūt bona gratiæ, ad quæ pertinet
menſura coagitata. Quarta ſunt bona glo
riæ, ad quæ menſura ſuperfluens ſpectat.
*Eadem quippe menſura qua menſi fueritis, re-
metietur vobis*, hoc eſt, iuxta modum veſtræ E
actionis, ſeu ſecundùm proportionem &
gradum conuerſationis, ſeu meriti veſtri,
vel prout aliis feceritis, erit menſura, ſeu
modus & gradus præmii veſtri, quia præ-
mium merito correſpondet, magiſq́; pen-
ſatur ſecundùm magnitudinem interio-
ris affectus, quam operis exterioris: iuxta
quod in Marco ait Saluator, Quòd vidua
quæ miſit duo minuta, plus omnibus mi-
ſit. Hinc in Ioanne dicit, In domo patris
mei manſiones multę ſunt, i. diuerſi gra-
dus præmiorum, ſecundùm differētiā me
ritorum. Et Paulus teſtatur, Qui parcè ſe-
minat parcè & metet, & qui ſeminat in
benedictionibus de benedictionibus me-
tet uitam ęternam. In Apocalypſi quoq;
habetur, Quantùm glorificauit ſe, & in de F
litijs fuit, tantùm date illi tormentum &
luctum. Et per Iſaiam dominus ait, In mē
ſura contra menſuram iudicabo eam.

¶ Nec obſtat, quòd pro temporali merito
datur merces æterna, quod itē dominus
electos ſupra condignum remunerat, & re
probos citra condignum affligit, quia iſta
menſuræ æqualitas, idētitas, ſiue propor-
tio conſideratur in genere, vt qui plus pec
cauit, plus puniatur, qui amplius me-
ruit, glorioſius coronetur. Sed dicet ali-
quis, Si eadem menſura qua metimur, no
bis remetietur, ergo, ſi iniqua menſura
metimur, iniqua menſura nobis diuini-
tus remetietur. Sed iam patet huius ſolu-
tio. Non enim ille eſt ſenſus, ſed quòd

A ſicut fecerimus fiet nobis, id eſt, retribuetur nobis ſecundum exigentiam meritorum noſtrum: & ſi nos fuerimus aliis immiſericordes ac duri, Deus quoq; erit nobis ſeuerus, quemadmodũ Iacobus aſſerit, Iudicium ſine miſericordia erit ei, qui non fecerit miſericordiam. *Dicebat autem illis quibus ſermonem hunc fecit præſertim diſcipulis ſuis, ſimilitudinem* quæ ſubditur, *Nunquid poteſt cæcus cæcum ducere? Nonne ambo in foueam cadunt?* Hoc i corporalibus ita eſt, nec eſt ſimilitudo tantùm, ſed veritas res. Atamen Chriſtus hoc pro ſimilitudine dixit, quia per hoc aliud deſignauit, videlicet quod etiam in ſpiritualibus ita ſit, vtpote quòd illę qui ſpiritualiter cæcus eſt mente, i. ignarus, paſſionatus, ſeu
B vitioſus, non eſt idoneus regere per ſemitas ęquitatis ad æternam beatitudinem ducere alios, ſed tam ipſi quam ei ſubditi ſeu commiſſi cadunt nunc quidem in foueam, i. uiuorum profunditatem, de qua in Prouerbiis inducitur, Impius cum in profundum venerit peccatorum contemnit, deinde ruunt in lacum gehennæ, de qua ſæpius fertur in Ezechiele, Dormierunt, cum his qui deſcendunt in lacum, atque in Pſalmo, Aeſtimatus ſum cũ deſcendentibus in lacum. Itemq; Iob, Facies (inquit) ſuperborum in foueam demerget.
C His verbis Chriſtus diſcipulos ſuos omnesq; p̄latos, doctores, & prædicatores edocuit, ꝙ ſapientia diuinorũ, ſcientiã ſcripturarum, ſplendor virtutum, caritas mentis, ſint neceſſariȩ eis ad hoc, quod aliis dignè præſint, aliter ſeipſos alioſq; præcipitant. Vnde qui paſſionatus eſt, & ex aliorum defectibus ſeu propter iniuriam ſibi illatam mox iraſcitur, indignatur, turbatur, alios ſimilibus morbis infectos nõ valet curare, ſed verbo & exemplo alios debet illuminare, & ſua humilitate, patiẽtia, manſuetudine atq; modeſtia, aliorũ ſup biam, iram, inſolentiam, peruerſitatem curare. Itaq; ridiculoſa, imò potius periculoſa res eſt ſpeculator cæcus, doctor inſcius, pręco mutus, præcurſor claudus, prælatus negligens, rex iniuſtus, ideo ait Gregorius, Dum paſtor per vitiorũ abrupta graditur, neceſſe eſt ut per præcipitium grex ſequatur. Siquidem paſtor ſe habet in populo, ſicut oculus in corpore. Vnde in Ieremia ſcriptum eſt, Quia ſtulte egerunt paſtores & dominum non exquiſierunt; D propterea omnis grex eorum diſſipatus eſt. *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum*, Hoc generaliter ita eſt, loquendo de magiſtro, diſcipuloq; formaliter, quia diſcipulus in quãtum diſcipulus inferior eſt magiſtro, inquantũ magiſter eſt, ſicut & pater eſt dignior filio: quanuis materialiter diſcipulus, i. homo qui eſt diſcipulus poſsit eſſe magiſtro ſuo potentior, altior, ſanctior, ingenioſior, imò & doctior. Si autem ſpecialiter per magiſtrum hoc loco Chriſtus intelligatur, qui in Matthæo ait, Magiſter veſter unus eſt Chriſtus, certum eſt, quòd hoc magiſtro nullus diſcipulorum ſit maior, ſed omnes inferiores & imperfectiores ſunt eo, ſecundum ꝙ Deus eſt infinitæ E virtutis, ſed & ineffabiliter inferiores ſunt eo ſecundùm naturam aſſumptã. *Perfectus autem omnis diſcipulus erit ſi ſit ſicut magiſter eius*, i. ſi ei aſsimiletur per imitationẽ, aut conformetur per æqualitatẽ. Non tamen ſimpliciter erit perfectus, ſed perfectus in certo gradu, ſtatu, ſeu ordine, vtpote perfectus quò ad id quod à ſuo diſcit magiſtro. Si aũt per magiſtrum Chriſtus intelligatur, conſtat ꝙ quantò quis hũc magiſtrum plenius imitatur, eò verè perfectior inuenitur, imò huius magiſtri imitatio oĩm eſt Chriſtianorũ perfectio, Auguſtino dicente, Summa Chriſtianæ religionis eſt imitari quẽ colis. Porrò iſta locutus eſt Chriſtus, ut ſeipſum proponeret diſcipulis in exemplum. Quaſi dicat, Cũ F ergo prædictas uirtutes, præcepta conſilia que impleuerim, aduerſarios diligẽdo, inimicis benefaciendo, & cætera quę dicta ſunt adimplendo, decet ut & uos diſcipuli mei hæc faciatis. Hinc in Ioanne ait, Exẽplum dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, ita & uos faciatis. Rurſuſq;, Si me perſecuti ſunt, & uos perſequentur, quia non eſt ſeruus maior domino ſuo. Vel præinducta hæc uerba protulit Chriſtus, ad oſtendendũ ꝙ cæcus cæcum non ualeat ducere, i. prælatus inſipiẽs alios regere; quia prælatus eſt velut magiſter ſubditorum ſuorum, ideo ipſo errante, illi pariter errant, nec perfectiores ſunt eo, regulariter loquendo, quanuis Deus electos ſuos non deſerat, ſed informet unctione ſuperna & directione angelica.

¶ Deinde Chriſtus hortatur unũquẽq; ad

ſui

A ſui ipſius cuſtodiam, pariterq; demõſtrat per ſimilitudinem aliam quod ſupra dixit, videlicet cæcum à cæco duci, ſeu peccantem à ſibi ſimili emendari non poſſe. *Quid autem vides feſtucam*, id eſt, paruũ & veniale peccatum conſideras, *In oculo fratris*, id eſt, in corde vel intẽtione ſeu aperto opere proximi tui, *Trabem autem quæ in oculo tuo eſt*, id eſt, grande atq; mortale peccatum quo cor tuum obtenebratur, *Non conſideras?* quaſi dicat, Stulte te habes in hoc, quia (vt alibi Chriſtus teſtatur) quid proficit hommini ſi uniuerſum mundũ lucretur, ſeipſum autem perdat? (*Mat. 16. Marc. 8. Lucæ. 9.*) Ideo caritas debet eſſe ordinata, vt homo primò p caritatem ſanet ſeipſum, & aliis exemplarem ſe præbeat, ſicque idoneus ſit eos arguere, ne in ſuis prædicationibus ſcandalizentur *Et quomodo potes dicere fratri tuo*, id B eſt, Proximo, *Frater, ſine*, id eſt, permitte & patienter ſuſtine. *Vt eiiciam feſtucam de oculo tuo*, id eſt, veniale peccatũ de corde tuo per increpationem, caſtigationemque auferam, *Ipſe in oculo tuo trabem non videns*, id eſt, in proprio corde mortale peccatum non penſans Tanquam dicat Saluator, O peccator ſapienter & ordinatè non potes hæc dicere, quoniam ordo caritatis requirit, vt primò animam tuam à magnis vulneribus cures, antequam alios à paruis læſionibus ſanare adiicias, Teneris quoque te idoneum exibere ad executionem tui officii ò prælate, vt ſcilicet deo obediendo & virtuoſè viuendo, non præſumptuo- C ſè, ſed ordinatè tuum proſequaris officiũ. *Hypocrita*, quia eo ipſo quo alios de paruis reprehẽdis ſeu curare vis culpis, oſtendis te zelatorem iuſtitiæ, caritatiuum ac virtuoſum, & tuam pallias iniquitatem, cùm tamen ſis virtuoſus & præſumptuoſus, *Eiice primum trabem de oculo tuo*, id eſt, imprimis per contritionem, confeſsionem, ſatiſfactionem, purga teipſum à tuis magnis exceſsibus, ſicut teneris, non ſolũ inquantùm es Chriſtianus, ſed inſuper quia aliis præſides aut prædicas, *Tunc perſpicias*, id eſt, illuminatum mentis oculum habebis *Vt educas feſtucam de oculo fratris tui*, id eſt, de minoribus eum peccatis expurges ſeu arguas. (*Mat. 7.*) De iſta materia ſuper Matth. multa conſcripſi, nihilominus propter ipſius fœcunditatem addenda ſunt pauca.

¶ Itaque quæritur primò an liceat peccatori & vitioſo prælato qui in moralib D vitiis iacet, ſeu doctori aut prædicatori malè viuenti, prædicare, & alios increpare ſiue corrigere. Quod nõ apparet ex verbis Chriſti iam habitis. Denique Thomas ſuper quartum ſententiarum affirmat, ꝙ qui non implet quod docet & prædicat, eo ipſo mortaliter peccat, & pulcram rationem aſſignat ibidem, Inſuper Durandus ait, quòd ſacerdos in omni actu ſui officii quem facit indignè, uidelicet in peccato mortali, peccet mortaliter, ſcilicet celebrando, confeſsionem audiendo, vel prædicando. Ambro. quoque ſcribit, Iudicet de errore & culpa alterius qui in ſeipſo non habet quod iudicet, ne cum de alio iudicat, in ſeipſum ferat ſentẽtiã. Sed & Chryſo. Omnis (inquit) ſacerdos qui vult docere populum, primò doceat (*Chryſoſt.*) E ſemetipſum, alioqui nec alium reprehendat aut doceat. His autoritatibus multi conſentientes, affirmant, quòd ſi arguentis ſeu prædicantis aut iudicis peccatum ſit publicum, & tamen reprehendit, docet ſeu iudicat alium, peccat peccato præſumptionis, & ſcandali. Si uerò peccatum eius ſit occultum, peccat per præſumptionem. Aliqui uerò dicunt quòd peccator aut corrigit ut prælatus alium, aut vt perſona priuata. Si ut prælatus, tunc aut eſt peccator notorius, & ſic corrigendo alium peccat, tàm ſcandalizando, q̃ ſuum officium indigne exequendo: aut occultus, & tunc peccat indigne officiando, ideoq; reprehenditur, Porrò ſi corrigit, ut perſona priuata, non peccat niſi forſitan peccato ſcandali, ſi notorius ſit peccator, aliis ta- F men apparet ꝙ etiam præſumptionis uitio maculetur. Thomas autem teſtatur, ꝙ ſi peccatum prælati aut iudicis ſit occultum, incumbatque ei ex officio iudicare ſiue arguere: poteſt cum timore & humilitate hoc agere. Vnde & alii dicunt, quod ſi corde pœniteat, poteſt fratrem cum humilitate arguere.

¶ Sed circa hæc quæritur, quid ergo prælatus aut iudex huiuſmodi faciet, quia ſiue corripiat vel doceat ſiue non, incurrit periculum, & ſic uidetur eſſe perplexus. Et reſpondendum ꝙ nequaquam perplexus eſt, ſed in promptu habet conſilium, inuenitq; remedium, quia ſtatim poteſt, & debet pœnitere, & uitæ emendationem incipere.

Digitized by Google

A incipere. ¶ Præterea patet, ꝙ veniale peccatũ cõparatur feſtucæ, mortale trabi: qa ſicut feſtuca leuior eſt trabe, ſic veniale mortali, & ſicut feſtuca oculũ corporalem non excæcat, ſed turbat & aliqualiter lædit, trabs aũt ſeu magna pars eius illum excæcat: ita veniale, oculũ interiorẽ nõ prorſus excæcat, ſed turbat, mortale verò excæcat. Itaq; qui proni ſunt reprehẽdere alios proniores ſint reprehẽdere ſemetipſos, & patienter ferant dum ab aliis arguuntur. Sed videmus frequenter oppoſitum, imò quò aliquis magis ſe occupat conſiderando, obſeruando, arguendo aliorũ defectus, eò proprios defectus minus attẽdit, & alicuius virtutis ſe putat cum nihil ſit, dũq; corripitur, indignatur aut conuitiatur. Iõ dicit Baſilius, Non ſolùm oculus corporalis exteriora videns ſuper ſe viſu non vtitur, id eſt, ſeipſum non intuetur, ſed & ipſe noſter intellectus cum alienum velociter conſectat peccatum, lentus eſt circa propriorum perceptionẽ defectuũ. Conuenit aũt iſtud maximè doctoribus & prælatis ſecundum Theofilum: qui cum ſubditorum minima puniant, propria impunita relinquant, Ideo Chriſtus eos vocat hypocritas. Poſtremò, qui alium vult corrigere, iſta obſeruet, In primis corrigat ſeipſum, quia vt Salomon loquitur, Iuſtus prior accuſator eſt ſui. Secundò pie, & mãſuetè hoc faciat, niſi forte quis quaſi incorrigibilis videretur, aut ſpecialis cauſa exigeret aliud. Ideo aſſerit Auguſtinus, Raro non ſine magna neceſſitate obiurgationes ſunt adhibendæ. Tertiò ex zelo caritatis atq; iuſtitiæ fiat hoc, non ex impetũ paſſionis. Quartò, opportunitatẽ loci, tẽporiſq; perpẽdat, vt ſicut ait Saluator, p̃cedat ſecreta correptio. Deinde Chriſtus per quædã ſimilia probat, exempliſq; pandit, ꝙ vitioſus atque hypocrita non ſit idoneus corrigere alium, quoniam opus virtutem verè non manat ab ipſo. *Nõ eſt enim arbor bona, Quæ facit fructus malos, Neque arbor mala faciens fructus bonos,* hoc in arboribus ita eſt. Etenim eo ipſo quò arbor vtiles profert fructus, bona cenſetur. Nulla quoq; arbor naturaliter mala eſt, quaſi natura eius ſit mala: ſed quędam mala, ideſt, inutilis appellatur, quæ fructus vtiles nõ producit. Arbor nanq; ad fructum ſeu vtilitatem ex eo prouenientem finaliter ordinatur. Ideo ſi malos proferant fructus D rite mala aſſeritur. Hinc ſubditur, *Vnaquæque arbor de fructu ſuo cognoſcitur*, quemadmodum cauſa cognoſcitur per effectũ. Vnde ſi fructus ſint boni, arbor ẽ bona, quia effectus bonitatem à ſua cauſa ſortitur, bonitaſque effectus præexiſtit in cauſa, nec aliquid tribuit alteri, quod non hẽt. Hoc conſequenter exemplariter declaratur. *Neque enim de ſpinis colligunt ficus, neque de rubo vindemiant vuas* Ideo dũ quis in aliqua arbore inuenit ficus, cõcludere poteſt quod ſit ficulnea & vbi inuenerit botros, elicit ꝙ ſit uitis. Sic ergo arbores ex ſuis fructibus dinoſcuntur, Sed Chriſtus ita principaliter non protulit propter arbores vel de ipſis arboribus, ſed inquantũ per eas homines boni ac mali figuraliter ſeu ſimilitudinariè deſignantur. Hinc præ E habita quaſi exponens, adiecit, *Bonus*, i. virtuoſus ac ſapienr. *Homo de bono cordis ſui theſauro*, id eſt, de ſpirituali ſua opulentia, puta de gratia gratum faciente, fide, ſpe, caritate, cæteriſq; habitibus uirtutum atque donorum, *Profert bonum*, id eſt, uirtuoſas ac meritorias meditationes, affectiones, verba & facta ſeu opera Habitus nanque eſt quaſi altera natura. Virtus autem eſt habitus, qua nullus malè utitur, ſecundũ Auguſtinum. Ideo ſicut natura eſt naturalium operationum principium, ita uirtutes & dona proferunt germina uirtuoſa iam dicta, *Et malus*, id eſt, uitioſus homo *De malo theſauro*, id eſt, interiori malitia, de conſuetudine praua, de habitu uitioſo, *Profert malum*, ideſt, vitioſa producit F quia affectus ſuæ cauſæ proportionatu, & qualis quiſque eſt, talia operatur, operatio quoquo arguit formam, id eſt, qualis ſit forma unde, pandit. *Ex abundantia enim cordis os loquitur*, quia quod intus abundat, foris erumpit. Itaque ſi in corde regnet abundet uirtus & gratia, caritas atque deuotio, ex ore prodibunt uerba diuina, uirtuoſa ac ſancta: ſi uerò in corde abundent uanitas atq; pc̃tm̃, inania & iniqua verba ex ore procedẽt, qa & ea q̃ sũt in uoce, sũt earũ q̃ ſunt in aïa paſſionum notæ, i. ſigna ſiue indicia. Iõ Seneca ait, Qualis uir, talis eſt ſermo eius. Et iterũ. Cordis imago eſt ſermo. Nã qualis ſit hõ, ex uerbis perpenditur. Ideo iuxta ſcripturã, Ex uerbis tuis iuſtificaberis, & ex uerbis

Mat. 18

Prou. 18

A bis tuis damnaberis. Dũ ergo loquaces, clamoroſi, cõtentioſi, pungitiuiq; ſumus, quid æſtimari poteſt de nobis ab audientibus, niſi ꝙ diſſolutam, intimoratã, inquietam, ac vitioſam mentem habemus? Hinc religioſi potiſsimum linguas ſuas refrenare tenentur, & hoc maximè coram extraneis ne ſcandalizentur. Propter quod in *Iacobi. 1* Iacobo habetur, Qui putat ſe religioſum eſſe non refrenans linguam ſuã, huius vana eſt religio. Et in Prouerbijs Salomõ, *Prou.29* Vidiſti (inquit) aliquem velocẽ ad loquendum, ſtultitia magis ſperanda eſt, quàm illius correctio. Atque in pſalmo, *Pſ.139.* Vir linguoſus non dirigetur in terra. Itaque per arborem homo deſignatur, & per arborẽ bonam, homo virtuoſus, per malam, vitioſus. B Quemadmodũ ergo arbor bona, quã diu permanet bona, malos non põt producere fructus, nec arbor mala vt talis, bonos poteſt fructus ꝓducere: ſic homo virtuoſus, inquantùm huiuſmodi, mala non operatur, nec agere poteſt, quia non agit niſi ſecundũ inclinationẽ, formam, habitũque virtutis ac gratiæ: malus quoque ſecundùm quod vitioſus, nec agit, nec agere poteſt bona. Veruntamen non eſt per omnia de arboribus & hominibus ſimile, qm̃ arbor ſolam naturæ ſequitur motionẽ. Homo autẽ liberi extat arbitrii, ideo poteſt conuerti atq; auerti, ita quòd virtuoſus poteſt fieri vitioſus, & econtra, loquẽdo de eis materialiter, & in ſenſu diuiſo, non autem loquendo de eis formaliter, & C in ſenſu compoſito. Vnde elicitur in quo ſenſu iſtæ ſint veræ. Superbus non poteſt ſaluari. Amans Deum non poteſt perire, quia in ſenſu compoſito veræ ſunt. Superbus enim, vt talis, nõ valet ſaluari. Iuxta quem ſenſum multa in epiſtolis Pauli, cęterisq; leguntur ſcripturis, vt cũ ait Apo- *3.Cor.6.* ſtolus, Neque adulteri, neque fornicarii, neque auari regnũ Dei poſsidebunt. Deinde ſicut ex abundantia cordis os loquitur, ſic ex eadem abundantia, manus, pes, & cætera membra operantur atque mouentur, qm̃ anima motrix eſt corporis, & corpus inſtrumentum eſt animæ in agendo. Hinc ſicut ex fructu cognoſcitur arbor, ſic ex actibus ſuis cognoſcit homo. Vnde quod dicitur, Potentię cognoſcuntur per actus, & obiecta, verificatur nõ ſolũ de cognitione potentiarum quò ad eſſe naturale, ſed etiam quò ad eſſe formale. D Nihilominus quia hypocritę & iniqui ac callidi multa mala operantur ſub ſpecie boni, quia ieiunant, orant, & cætera ẽt bona efficiunt, propter quod in Mattæo *Matt. 7.* loquitur Chriſtus, attendite vobis à falſis prophetis, qui veniũt ad vos in veſtimentis ouiũ, idcirco nõ ſemper cito & facilè tales ex ſuis agnoſcũtur operibus, ſed ſæpenumero cũ grandi diligentia, diuturnitateq; tẽporis, ita ꝙ finaliter cognoſcũtur. Porrò an homo ſit verè uirtuoſus pręcipuè perpendi ſolet, ſi patiẽs ſit in aduerſis, ſi non detrahat bonis, ſi laudẽ humanã nõ captet, ſi honores in ipſo nõ uariẽt mores. In Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt. Vaſa fi- *Eccle. 27* guli probat fornax, & homines iuſtos tẽtatio tribulationis. In prouerbijs quoq; E fertur, Qũo probatur in conflatorio argẽ- *Prou. 27* tum, & in fornace aurum: ſic probatur homo ore laudantis. Inſuper ſicut in corporali teſauro ſunt argentum, aurum, & gẽmæ, prætioſæq; veſtes, & herbæ atque vnguenta: ita in ſpũali teſauro eſt aurum, videlicet caritas & ſapientia, de quo auro ſcriptũ eſt ĩ Apocalypſi, Suadeo tibi eme- *Apoc. 3.* re aurũ ignitũ probatum. Item argentũ, id eſt, ſcientia, & eloquentia: iuxta illud Pſalmiſtæ, Eloquia domini, eloquia ca- *Pſal. 11.* ſta, argentum igne examinatum. Gemmę ſunt præſtantiſsima ſeptem dona ſpiritus ſancti, quibus anima cõſolidatur in Deo, Veſtes pretioſæ ſunt uirtutes, quibus anima decoratur: iuxta illud Iſaiæ, Induit *Iſaiæ.16* me veſtimento ſalutis, & indumento iu- F ſtitiæ circundedit me. Herbæ ſunt vita exẽplaris, bonaque fama, ſicut ait Apoſt. *1.Cor.2.* Chriſti bonus odor ſumus in omni loco. Vnguenta ſunt opera pœnitentialia ac ſalutis remedia, quibus animarum ſánanda ſunt vulnera. *Quid autem uocatis me Domine domine, Et non facitis quæ dico*, q.d. Inutiliter me dominum vocatis, & ingeminatis, dum mihi non obeditis. Hoc ait ſalua- *Mat. 19.* tor, ne quis abundantiam uerborum putet ſufficere ad ſalutem, quia iã dixit, Ex abundãtia cordis os loquitur, & itẽ vt doceat nos ꝙ obſeruãtia præceptorũ ſit ad conſecutionẽ ſalutis neceſſaria, ſicut & alibi ait, Si vis intrare ad vitã, ſerua mãdata. Vnde qui Xp̃m nominat ſuũ dñm, nec tamẽ ei obedit, mẽtitur & ſimilis eſt arbori, folia, nõ fructũ portanti, quia de ratio-

A ne ſerui eſt dño deſeruire,& obedire,iõ p
Malac.1 Malachiã Deus locutus eſt, Seruus timet
dominũ ſuũ: ſi ergo dominus ego ſũ , ubi
eſt timor meus . Hinc malus & impius
Chriſtianus grauius damnatur quàm in
fidelis , quia magis ingratus eſt , & de i-
gnorantia excuſationem non habet,Nec
hoc uerbo Saluatoris repugnat quod ait
1.Cor.12. Apoſt. Nemo poteſt dicere dominum Ie
ſum , niſi in ſpiritu ſancto : accipit.n. di-
cere,ſtrictè ac propriè,pro expreſſione at
tenta & affectuoſa,quæ caritatem exigit.
Deinceps oſtẽdit Saluator quæ ſit vtilitas
obediendi præinductis ſuis præceptis,ſeu
acquieſcendi præfatis conſiliis. *Omnis qui uenit ad me* hoc Chriſtus de corporali ac-
ceſſu,auditorũ ſuorũ dicere potuit. Nunc
B aũt de ſpũali acceſſu exponitur quo per fi
dem,caritatem,contemplationẽ deuotio
nẽ accedimus Xpm , *Et audit ſermones meos*
.i.documenta,conſilia,& præcepta quę di
xi auribus corporis & animę auſcultãdo,
quãdo ab homine proferũtur,vel ſolis in
terioribus auribus dũ per diuinã allocu-
tionẽ ſeu angelicã inſpirationẽ intus di-
Pſal.94. cũtur:iuxta illud in pſalmo, Audiã quid
loquatur i me dominus Deus, *Et facit eos*
.i.opere implet,quod nõ ſolũ de opere ex
teriori,ſed & interiori quoq; actione in-
telligi debet, quia præceptũ caritatis per
interiores actus præcipuè adimpletur.Sic
Ioan.6. quoque accipit Chriſtus opus in Ioan-
Pſal.22. ne,dicẽs,Hoc eſt opus Dei, vt credatis in
eum quem miſit ille. Sic etiam accipien-
C dum eſt opus,dũ ſcriptura teſtatur, Vnũ-
quemque ſecundùm ſua opera accepturũ
à Deo . Conſtat enim quòd in interiori-
bus actibus ratio meriti atque demeriti
magis conſiſtat,ideoq; ſecundũ iſtos ma-
ximè remuneratur homo à Chriſto.Ita-
que audire uerbũ Dei ordinatur ad ope-
Iacobi.4 rari,quia ut dicit Iacobus,Scienti bonũ,
& non facienti,peccatum eſt illi, *Oſtendam uobis*,id eſt,docebo, *Cui ſimilis ſit*,in prudẽ
tia,& exercitio eius, *Similis eſt homini ædificanti domum,qui fodit in altum*.i.in profun
dum. Altum quippe in ſcripturis pro pro
Pſal.68. fundo accipitur,ſicut in Pſalmo, Veni in
Ioann.4. altitudinem maris.Et in Ioanne, Putæus
altus eſt , *Et poſuit fundamenta domus ſuper petram*.i. ſuper ſolidũ,ſaxoſumq; locũ . *Inundatione autẽ facta*,i.aquis abundanter cõ
fluentibus . *Illiſum eſt flumen domui illi*.i.
cum impetu parietes domus concuſſit, *Et non potuit eam mouere*,id eſt, lædere ſiue de D
ſtruere, *Fundata enim erat ſupra petram*,ideo
fortis fuit & ſtabilis, quemadmodum er-
go talis ædificator egit prudenter, ac fru-
ctuoſè,nec paſſus eſt damnum ſtructuræ,
ſed in ea à fluuiorum ſubuerſione eſt præ
ſeruatus:ita qui verbis Chriſti obedit,ſpi
ritualem domum , id eſt, conſcientiæ ſuæ
ſecretum mentiſque talamum,vel virtutũ
ędificationem,bonorumque actuum com
paginationem ac nexum , fundat ſupra pe
tram,id eſt,ſtabile fundamentum,videli-
cet Chriſtum,de quo ait Apoſtolus, Fun-
damentum aliud nemo poteſt ponere, præ
ter id quod poſitum eſt , quod eſt Chri-
ſtus Ieſus . Et item , Petra erat Chriſtus.
Vel fundamentum iſtud eſt fides , timor, E
ſiue humilitas. Talis quoque fodit in al-
tum , id eſt, ſeipſum profunde conſiderat
nouiſſima prouidere terrenas atque car- 1.Cor. I.
nales affectiones de ſui eiicit agro cordis. 1.Cor.10.
Cumque abundantibus perſecutionibus,
aduerſitatibus,tentamentis irruerit ſuper
eum flumen,id eſt,abundantia tentatio-
num,non proſternetur,nec ſtructura vir-
tutũ ſuarum deiicietur,ſed virtute & gra
tia Chriſti, cui innititur reſiſtet ac præua
lebit atq; ſaluabitur . Porrò ſpiritualiter
homo cui obedientes aſsimilantur, eſt ip
ſemet Chriſtus,qui domum,id eſt, eccle-
ſiam ædificauit ſupra petram , id eſt, fidei
firmitatem , vel ſuper ſeipſum , quemad-
modum ait,Super hanc petram ædificabo
eccleſiam meam. Fodit quoque in altum,
id eſt, in profundo humilitatis ac pauper Mat.16
tatis,à quo ſermonem pręſcriptum exor-
ſus eſt , et præceptis humilitatis , vana ac F
tumida de cordibus eiecit fidelium. Hinc
itaque aſſimilantur fideles , qui domini
ſui ſequuntur veſtigia . Qui enim ſe dicit
in Chriſto manere, debet ſicut ille ambu
lauit,et ipſe ambulare,vt Ioannes, *Qui autem audiuit* verba mea, *Et non fecit* quæ do- 1.Ioã.2.
cui et præcepi , *Similis eſt domino ædificanti domum ſuam ſuper terram,ſine fundamento, in quam illiſus eſt fluuius,& continuò cecidit, & facta eſt ruina domus illius magna*,tantò vti
que maior quò ſtabili fundamento am-
plius caruit.hoc in exterioribus ita eſt, at
que ad literam planũ eſt. Tali igitur ſtul
to ædificatori aſſimilatur, qui verba diui
na,quę audit aut ſcit,opęre non obſeruet.
domum

A domũ etenim ſuã, hoc eſt, operũ ſuorũ cõgeriẽ, vitiorũ molitionẽ, conſcientiã mentem ſeu intentionẽ, ædificat ſuper terrã, i. terrenorum amorem, & ſuper iſta tranſitoria carnalia & caduca, in quibus nulla eſt vera ſtabilitas, ideo fundamento caret virtutum, nec Chriſto innititur. Hinc fluuio, hoc eſt, abundantia tentationũ irruẽte in eum, mox cadit & vincitur, ſitque magna ipſius ruina, quia ſpiritualiter deſtruitur, imò & annihilatur, ita vt omni eſſe gratiæ ad promerendum idoneo ſpoliatur, atque à Deo, ut nihilum reputatur & uſque ad inferni profunda dilabitur. Magna ergo eſt ruina, qua homo corruit per peccatum, quoniam rationalis anima ſpiritualiter moritur, ab altitudine caritatis & gratiæ præcipitatur, in uitiorum B voraginem mergitur, fœlicitate quoque priuatur cœleſti, & calamitate obruitur æterna ac infernali. Poſtremò per hominem ſtultè ædificantem, cui alii aſsimilantur, intelligi poteſt negligens paſtor vitioſus prelatus, prædicator & doctor non operoſus, qui domum ſuam, id eſt, propriã cõſcientiam ſeu gregem ſibi commiſſum ædificat ſuper terram, ſecundũ ſenſum expoſitum. Talis quoque præſidens dum carnalis eſt, terrenaque ſapit, rectè terra uocatur, quemadmodum in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Quid ſuperbit terra & cinis eſt? *Eccle.* 10 Cumque eis quibus præeſt aut prædicat perſuadet ut ipſum ſequantur, ędificat eos C ſuper terram, hoc eſt, ſuper ſeipſum & opera atque exempla iniqua & uana, propter quod domus talis ſeu congregatio illa tẽ- *Iob.* 4. tationibus omnino deiicitur, iuxta illud prophetę Iob, Qui habitant domus luteas, & terrenum habent fundamentum, conſu- *Eccl.* 20. mentur uelut à tinea. Et in Eccleſiaſtico, Secundùm iudicem populi, ſic & miniſter eius. Et qualis eſt rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.

ELVCIDATIO CAPITVLI. VII.

Cùm autem impleſſet omnia verba ſua.
ARTICVLVS XVII.

QVoniam in præcedenti capitulo deſcripſit Euangeliſta, mirabilẽ ſeu ſupernaturalẽ & inauditam Chriſti doctrinã. Deinde narrat præclara eius D miracula, ſoli diuinæ poſsibilia poteſtatis *Luca.* 6. quibus oſtenditur doctor talium documentorum uerè à Deo locutus, dum ei Deus ita teſtimonium perhibet atque ad ſuæ confirmationem doctrinæ talia operatur: imò & ipſe Chriſtus uerus Deus eſſe probatur, dum propria uirtute imperialique modo talia efficit ſigna. *Cum autem impleſſet*, id eſt, perfectè protuliſſet *Omnia uerba ſua*, præcedenti ſcripta capitulo, *In aures plebis* diſtinctè enim, facũdè ac intelligibiliter loquebatur, quorundam ẽt audientium, non ſolùm corporales aures impleuit, ſed & interiores inſtruxit: ita ut uerba Dei fructuoſè hauſerunt. *Intrauit in Capharnaum.* Primò tamen ſanauit le- *Matt.* 8. proſum, ut Matthæus habet. *Centurionis aũt cuiuſdã ſeruus male habẽs erat moriturus*, E hoc eſt, lætaliter infirmabatᷣ, fuitq; paralyticus ſecundum Matthæum, & de infirmitate illa obiſſet, niſi Chriſtus impendiſſet ei ſuffragium. Fuit ergo moriturus, ſecundùm cauſas inferiores, naturales & ꝓximas, quia mortifera fuit eius infirmitas iuxta quem modum quarto Regum legitur Eſaias Ezechiæ locutus, Diſpone domui tuæ, quia morieris tu & non uiues. *3. Re.* 20 Porrò ſecundùm cauſam ſuperiorem, ſcilicet prouidentiam Dei, & uirtutem, pietatemque Chriſti fuit curandus, *Qui illi erat pretioſus*, hoc eſt, ualdè carus, ideo ſolicitus fuit pro eo, quaſi pro filio, & quaſi pro ſemetipſo, implens illud Sapientis, Seruus fidelis ſit tibi quaſi anima tua. *Eccl.* 33. *Et cum audiſſet de Ieſu*, id eſt, famam Chriſti in ſapientia, poteſtate, pietate & miraculis, & quod intraſſet Capharnaum.

¶ Denique Centurio non eſt proprium nomen perſonæ, ſed nomen dignitatis ſiue officii. dicitur namque Centurio, qui centum ſub ſe milites habet, quemadmodum quinquagenarius, qui quinquaginta milites habet ſub ſe: Decurio, qui decem: quaternio, qui quatuor. Fuit autem iſte Cẽturio natione Gẽtilis, & ab Imperatore Galilææ præfectus in certis negotiis, uel ad eius Cuſtodiam deputatus, *Miſit ad eum ſeniores Iudæorum* in Capharnaũ habitantium, *Rogans eum, vt veniret & ſaluaret ſeruum ſuum ab infirmitate.* Dicũt aliqui quòd Centurio non rogauit Chriſtum, ut ueniret ad ſeruum curandum, quia in- *Matt.* 8.

itized by

A ſra habetur, non ſum dignus ut intres ſub tectum meum. Veruntamen, quia Euangeliſta manifeſtè hic ait, quòd rogauit Ieſum, ut ueniret, potius reor, quod primò rogauit ut Chriſtus ueniret, ſed poſtea maieſtatem Chriſti profundius penſans, reputauit ſe eius aduentu indignum. Nec uerbis Lucę obuiat quod in Matthæo legitur, Cēturionē Ieſum acceſsiſſe atq; rogaſſe. Hoc nanque feciſſe aſſeritur, quia per ſuos amicos id fecit. Miſit quoque ſeniores Iudæorum cùm propter reuerētiam Chriſti, tùm vt per illos facilius exaudiretur, quia ſenes magis ſunt honorandi & audiēdi, tùm propter magnitudinem cauſæ, pro magna etenim re rogauit. Ideo magnos direxit legatos. Cur autem perſonaliter non acceſſit, ipſemet poſt pauca fatetur. B *At illi cùm veniſſent ad Ieſum, rogabant eum ſolicitè*, id eſt, diligenter, *Dicentes ei. Quia dignus eſt vt hoc*, id eſt, ſerui curationem *Illi preſtes: diligit enim gentem noſtram*, fortè ideo dilexit Iudęos, quia vidit eos vnius ſūmi, veriq; Dei cultores, & honeſtiori religioni deditos, quàm gentiles quos nouit, vel quia inter Iudæos morando didicit quanta beneficia Deus populo illi contulerat, & quàm magni ſancti videlicet profetæ ac patriarchæ inter illos fuerint, *Et ſinagogam ipſe ædificauit nobis*, id eſt, ſuis fecit ædificari expenſis. Synagoga verò hic dicitur domus cultus diuini, ad quam confluxerunt Iudæi, nō ad ſacrificia offerenda, quia hoc extra Ieruſalem non licebat tēplo conſtructo & ſtante, ſed ad orandum, C laudandumque Deum, & ad legendū ac audiēdum libros legis ac profetarum: has duas cauſas allegāt hi ſeniores, tanquam dicant. Cùm diligat gentem noſtram, cuius tu membrum ſiue ſuppoſitum es, patet quòd diligat te, debeaſque eum diligere, tùm quia te amat, tùm amore populi tui. Rurſus quia tu cæteris religioſior es, propter hoc præcipuè debes ei affectum atq; effectum caritati impendere, quoniam domum cultus diuini conſtruxit. Apparet quoque ex circunſtantia huius euangelicæ lectionis, quòd Centurio fuit effectus proſelytus, id eſt, ad Iudaiſmum conuerſus, vel ſaltem idolorum relicta cultura vnius veri Dei cultor effectus, quia ſinagogam conſtruxit Iudæis, ſicut nec iam aliquis ædificaret Chriſtianis eccleſiam, niſi coleret Chriſtum. *Ieſus autem ibat cum* D *illis*, non quia abſens curare non potuit ſed ne ſeruum viſitare videretur deſpicere, ſed humilitatis daret exemplum & caritatis, ne & nos proniores ſimus viſitare diuites ægrotantes, quàm pauperes, præſertim cùm Pauperes ſolatio atque ſubſidio magis indigeant. Hinc Chriſtus ad filium reguli pergere excuſauit, vt patet in Ioanne. Inſuper iuit cum illis ne preces rationabiles ſeniorum videretur abiicere, & præſertim qui cor Centurionis intuebatur, vnde propter eius fidem humilitatem, deuotionem, prudentiam, dilectionem tàm promptus fuit ei impartiri, quod petiit. Quemadmodum autem Iudæi tā ſolicitè rogauerunt pro Centurione, ita & nos Chriſtum in cœlis regnantem, ſolicitè orare debemus pro benefactoribus E & amatoribus noſtris, ac populi noſtri, præſertim pro his qui cultum augent diuinum, aut neceſſaria ad obſequium Dei miniſtrant. *Et cùm iam non longè eſſet Ieſus à domo eius* Centurionis. Secundùm humanitatem quippe conuenit Chriſto diſtare, appropinquare, tranſire localiter, qui vt Deus nuſquā deeſt, & oīa implet, imò ipſis illabitur eſſentiis rerū, *Miſit ad eum Centurio, amicos, dicens, Domine, noli uexari*, id eſt, vſque ad domum meam venire, ex quo acceſſe corporaliter paſſis laſſari, quēadmodum apud Ioannem legitur factum, cum dicitur, Ieſus fatigatus ex itinere. F *Non enim dignus ſum, vt ſub tectum meum*, id eſt, in domum meam *Intres*, quia peccator ſum, & aliquando idola colui. Sic & Petrus dicebat, Exi à me, quia homo peccator ſum, domine, *propter quod & meipſum non ſum dignum arbitratus vt venirem ad te.* Quia ego indignus ſum tibi coniungi, nō præſumpſi venire ad te. Sciebat quoque Centurio, quòd Iudæi deteſtarentur communicare cum gētilibus. Quoniam ergo vidit Chriſtum cunctis Iudæis tàm præfulgentem in ſanctitate, ſapientia & virtute, imputauit ſe eius acceſſu indignum, *Sed tantùm dic uerbo*, id eſt præcipe, *Et ſanabitur puer meus*, in quibus verbis oſtēditur humilitatis profunditas ac fidei magnitudo in Centurione. Porrò ſeruum nominat puerum, vel propter dilectionem ad eum: iuxta illud eccleſi. Serus ſenſatus ſit tibi dilectus quaſi anima tua: vel quia cō-

ſuetudo

Ioan. 4

Iere. 23.

Ioan. 4.

Lucæ. 5.

Eccle. 7.

A ſuetudo eſt tã in ſcripturis diuinis, quàm in mõ loquendi multorum, vt ſerui pueri appellentur. Quemadmodum in libris
1.Re.21 Regum loquitur Dauid, Fuerũt vaſa pue rorum ſancta.

¶ Queritur, quomodo Centurio habuit tantam fidem de Chriſti dignitate atque potentia? Et reſpondendum probabile eſſe, quod audiuit famam miraculorũ Chriſti, & quàm imperioſè ac ſubitò paulò ante curaſſet leproſum, forſitan etiam à Iudæis audiuit aliquid de aduentu Meſſiæ. Et rurſus, quomodo aliqui dicerent Ieſum eſſe Meſſiam. Veruntamen ſecundum Ambroſium & Bedam, potius ex inſpiratione diuina fuit in eo fides huiuſmodi, ſicut & cæteræ virtutes ipſius, Videtur quippe fuiſſe vir religioſus & bonus,
Acto.10 quemadmodum de Cornelio Centurione in actibus fertur. Deinceps oſtendit
B per locum à maiori, Quòd Ieſus ſolo imperio etiam abſens, poſſet ſanare. *Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, imperatori ac præſidi*, tribunoque ſubditus, *Habẽs ſub me milites* centum poteſtati meæ ſubiectos, *Et dico huic, vade & uadit, & alio, ueni & uenit*, id eſt, uni militi iubeo, perge illuc: alteri veni huc, moxque obediunt, *Et ſeruo meo iubeo, fac hoc, & facit*, id eſt, quicquid ei præcepero, ſtatim obtẽperat. Poſt expreſsionem autem militum nominat ſeruum, quia præter milites habebat & alios domeſticos famulos, quemadmodũ in actibus legitur Cornelius Centurio vo
C caſſe duos de domeſticis ſuis, & militem vtique vnum. Denique his verbis innuebat Centurio, quòd multò plus Ieſus ſolo poteſtatis ſuæ imperio, aut etiam angelorum miniſterio poſſet ſanitatem conferre, ita ꝙ ægritudo eo imperante diſcederet, ſanitaſq; accederet. *Quo audito Ieſus*
Matt.8. *miratus eſt*, magnitudinem fidei & ſapientiæ Centurionis, quòd ſcilicet Chriſti intelligeret maieſtatem. Quomodo autẽ in Chriſto fuerit admiratio, ſuper Matthæum diffuſè tractaui & nunc breuiter tangam. Itaque qui in Chriſto non ponunt ſcientiam aliquam acquiſitam, dicunt in eo non uerè fuiſſe admirationem, cũ (iuxta Damaſcenum) admiratio ex imaginatione ſubitò oriatur, Chriſtus autem ſecundùm iſtos, omnia ab exordio incarnationis, tàm præterita quàm præſentia ac futura nouit, & intuebatur in verbo, imò
D & per ſcientiam habitualem inditã ſeu infuſã, nil improuiſum aut ſubitũ fuit in eius apprehenſione, Sed ꝙ miratus aſſeritur, intelligendũ eſt, ꝙ habitum, ſeu apparatũ prætendebat mirantis ita ꝙ miratio fuit in ſigno & apparentia, non in aĩa, nec quò ad ſtuporẽ, de nouo imaginãtis, quæ apparentia non fuit inutilis aut deceptoria, ſed fructuoſè, rationabiliterq; aſſumpta: quia ad hoc, vt Xp̃s doceret admirari debere, fidẽ Centurionis, aliorũq; miram conuerſionem, & Iudæorũ incredulitatẽ. Hinc Beda ait, Quis in Centurione fecerat ipſam fidem, niſi Ieſus qui mirabatur? Sed etiam ſi alius illam feciſſet quid miraretur, qui præſcius erat, quod ergo miratur dñs, nobis mirãdũ eſſe deſignat. Oẽs .n. tales motus, cum de Deo dicuntur non
E perturbati ſigna ſunt animi ſed docentis magiſtri. Alii ponentes in Chriſto ſcientiam acquiſitam, dicunt ꝙ fuit in eo verè miratio, ſecundũ iſtã ſcientiam, quia ſic fuit in eo aliquid de nouo cognitũ prius incognitum quò ad iſtũ modũ habitũve ſciendi, ex cuius apprehenſione recẽti admirabatur. *Et conuerſus ſequentibus ſe turbis, dixit*, conuertendo faciem ſuam corporalẽ ad eas, *Amen*, i. verè *Dico vobis*, hoc ẽ, ad veſtrã inſtructionẽ, humiliationẽ ac utilẽ confuſionẽ, quæ pœnitentiã parit, *Nec in Iſrael tantam fidem inueni*, hoc rurſus difficultatẽ ſortitur, non. n. fides Centurionis maior fuit fide virginis glorioſæ, aut Ioſef ſponſi ipſius, nec iterũ maior fuit fide Ioãnis Baptiſtæ & parentũ ipſius, aut Simeo-
F nis & Annę, ad quod multipliciter reſpõdetur. Primò, qm̃ multitudo dr̃ aliqua agere, uel non agere, qñ principales, aut maior pars eius hoc agit. Quoniam ergo maior pars & principales Iudæorum fuerunt increduli, Chriſtus ait ſe in Iſrael, i. populo Iudæorum tantam fidem non reperiſſe, imò quia credẽtes ex Iudæis comparatione aliorum pauciſsimi erant, & quod modicum eſt pro nihilo reputatur, Chriſtus præfato loquutus eſt modo: vel facilitate credendi præfertur fides Centurioni. Aliqui quoque affirmant, quòd Chriſtus ſumit hic Iſraelẽ pro ſinagoga, ſecundum quod illa à primitiua diſtinguebantur eccleſia, ad quã præfati ſancti ac Chriſti diſcipuli pertinebant. Alia

A ſolutiones poſitæ ſunt ſuper Mattæũ. Pla
Matt. 8. nè autem loquendo apparet, ꝙ Chriſtus nil aliud voluit dicere, quam quòd in cõmuni Iſraelitica plebe, ſeu populo illo communiter non tantam inuenerit fidẽ. *Et reuerſi qui miſſi fuerant à Centurione*, domum ipſius, *Inuenerunt ſeruum, qui languerat, ſanum*. Quia vt in Mattæo hř Centurioni locutus eſt Ieſus, non vtique ore ad os, ſed per internuncios, vade & ſicut credidiſti, fiat ibi. *Et ſanatus eſt puer in illa hora*. Moraliter, per Centurionem exprimitur quicunque bonus prælatus, fideliſq; princeps, cuius ſeruus ſeu puer, id eſt, qui cũque ſpiritualiter infirmatur, turbatur, tentatur, ita vt niſi ei gratia Dei ſubuene
B rit, protinus morietur in anima, incidendo peccatũ mortale, deinde æternã mortem gehennæ. Pro tali ergo infirmo & paſſionato ſolicitetur qui præſidet, & ſi ſeipſum cenſet ad orandum pro peccatore tali indignum, deuotos & religioſos dirigat, & inducat ad intercedendum pro languido: tuncque Saluator videns prælati ſeu principis fidem, humilitatem & caritatem, interceſſorum quoque inſtantiam gratioſè ſuccurret.

¶ Rurſus per Centurionem intelligitur intellectus, cui centum milites, hoc eſt, vniuerſitas bonarum ac fortium meditationum atque affectuum parent, dum ad eius imperium oriuntur & conquieſcũt: qui dum vires animæ habuerit reformatas, dicit huic cogitationi, affectioni ſeu
C actioni, veni, & venit, quia ad eius præceptum, cogitatio ſeu affectio, vel actio bona ſibi ineſt, aſſiſtit, cohæret: alteri verò dicit, vade, & vadit, quia nunc vni actioni virtuoſæ, nunc alteri oportet inſiſtere, vnde ſæpe bonæ cogitationi ſeu actioni virtutis vnius iubendum eſt, vt alteri cedat. Inordinatis verò actibus interioribus & exterioribus iubendum eſt vt recedant. Porrò, ſeruus lãguens & paralyticus moriturus, eſt appetitus ſenſitiuus uehementer infectus & paſſionibus, niſi Chriſtus auxilietur, ſubdendus: pro cuius reformatione orare debet intellectus, & ſeniores Iudæorum ad orandum tranſmittere, id eſt, confeſſiones propriæ culpæ ac laudis diuinæ, quarum merito Chriſtus opem impendet. Poſtremò, ſi Centurio tantam caritatem, humilitatem, conatum, ſolicitudinemq; monſtrauit, pro ſananda cor- D
porali ægritudine ſerui, quantò amplius oportet prælatum & patrem, pro curandis vitiorum languoribus in ſubditis, ſeu filiis ſuis hæc agere? Aliam moralitatem poſui ſuper Mattæum. *Et factũ eſt deinceps*, id eſt, poſt ſanationem ſerui Cẽturionis, quanuis non immediatè poſt illam, ſicut ex aliis Euangeliſtis probatur. *Ibat Ieſus in ciuitatem, quæ uocatur Naim*, quæ fuit ciuitas parua, duobus milliaribus diſtans à monte Thabor, ſecundùm Bedam. *Et ibãt cum illo diſcipuli eius, & turba copioſa*, quotidiè etenim creuit fama & magnificentia Chriſti, ita quòd frequenter multa millia comitabantur eũ & diuerſis ex cauſis, diuerſi ſecum pergebant, vt dictum eſt, maximè tamen conf.uebant ad eũ, propter E
incomparabilem excellentiã atq; frequẽtiã eius in faciẽdis miraculis, quia ꝑ miraculoſos effectus cor hominis maximè attrahitur, cõcutitur, vincitur & mouetur. *Cũ aũt appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur, filius unicus matris ſuæ, et hæc uidua erat, & turba ciuitatis* Naim *Multa* fuit *Cũ illa*, pergẽte, ad ſepelitionẽ filii ſui. Narrat aũt ſanctus Lucas tã diſtinctè rem iſtã ad maiorẽ veritatis certificationẽ. *Quam cũ uideret dominus* oculis corporalibus ac interioribus, & benigniſſimo cõpaſſionis affectu. ¶ Attẽde quod in ſcripturis nõ ſolet quis abſolutè dominus appellari, præſertim à ſanctis, niſi verus Deus, qui ꝑ Iſaiã teſtatur, Ego dominus, F
hoc eſt, nomẽ meũ. Et in Pſ. dominus nomẽ illi, quoniã ergo Euãgeliſtę pręſertim Pſal. 67.
Lucas Xp̃m freqũeter dominũ nominãt, inſinuãt ꝙ ipſe verus ſit Deus. *Miſericordia motus ſuper eam*, hoc eſt, viduæ compatiẽs. Fuerunt nanque multæ atque fortiſſimę rationes compatiendi viduæ illi. Primò, quia in maximo fuit conſtituta dolore, propter mortem unici filij ſui, quẽadmodum.n. nil carius vnico filio, ſic dolor de morte ipſius intẽſiſſimus extitit. Propter
quod in Ieremia habetur, Luctum vnigeniti fac tibi planctũ amarũ, Zacarias quo Ierem. 8. Zaca. 11
que, Dolebunt ſuper eum.ſ. Chriſtũ, ſicut doleri ſolet ſuper vnigenitum. Secundò, quoniam talis amor ad vnicum filiũ maximus conſiſtit in vidua, quia viri eſt deſtituta ſolatio, idcirco dolor eius de vnigeniti morte vehemẽtiſſimus eſt. Tertiò, quia

A quia vidua eſt perſona multùm miſerabilis quemadmodum orfanus & pupillus ac peregrinus & pauper. Iõ fertur in Pſalmo, Dominus cuſtodit aduenas, pupillum & viduam ſuſcipiet. Et in Deut. x. c. Dominus Deus veſter facit iudicium pupillo & viduæ, amatq́; peregrinum. Item in Eccl. Nõnne lacrimæ viduę ad maxillam deſcẽdunt, & à maxilla aſcendunt vſque ad cœlum? Hinc crudelibus iudicibus Iſaias improperat, Cauſa viduæ non ingreditur ad eos. Hinc itaque Chriſtus miſericordię viſceribus ineffabiliter affluens, miſertus eſt viduæ huic, de unici filii amiſsione, præſertim cùm & ipſe unicus eſſet, ſuę dulciſsimæ filius genitricis, & ſciret quãtum diligeretur ab ea, & quantũ de futu-

B ra ſua morte & paſſione illa eſſet contriſtanda, ploratura & affligenda. Quartò, quoniam filius viduæ, in adoleſcentia ſua fuit defunctus, ideo plus fuerat condolendum. Adoleſcentum enim mors miſerabilior eſt, qua in flore ætatis ſuæ fuerunt, & cum grandi labore ac ſolicitudine parentum ad iſtam ætatem perducti ſunt.

Inſuper adoleſcẽtes ſolent eſſe ad mortem minus diſpoſiti, quoniam homines in illa ætate conſueuerunt eſſe laſciuiores, inſtabiliores & minus experti. Propter quod in Eccleſiaſte Salomõ loquitur, Adoleſcentia & uoluptas, vana ſunt. In prouerbiis quoque profitetur, quod via uiri in adoleſcentia ſua ſibi ignota, *Dixit illi* uiduæ deſolatę, uerbum bonum, uerbum conſolatorium, *Noli flere*, quia cauſa fletus

C iam tolletur a te, & cauſam copioſam gaudendi habebis tantò maiorẽ, quantò inopinatiorẽ, *Et acceſſit, & tetigit loculum*, hoc eſt, repoſitorium exanimis corporis. *Qui autem portabant, ſteterunt* ſperantes quod Ieſus non fruſtra talia diceret, ſicq́; accederet, *Et ait, adoleſcens tibi dico*, hoc eſt diuina ac propria poteſtate omnipotenti præcipio, *Surge*, id eſt, reuiuiſce, & ſigna uitæ oſtende ſurgendo ac ambulando.

Quęritur, cur Chriſtus dixit, Surge. qñ enim verbum hoc protulit, adoleſcens adhuc mortuus fuit, ergo non fuit tũc adoleſcens? Et reſpondendum, ꝙ in ſcripturis multoties ponitur pars pro toto, & totũ pro parte, quemadmodum in Ioanne legi-

Ioan. 16 tur, ibi videlicet in ſepulcro poſuerunt Ie-

Ioan. 20 ſum, & Maria Magdalena ait, Tulerũt dominum. ſ. de monumento, ita & Chriſtus D nomine adoleſcentis intelligere potuit corpus eius, cui iuſsit iterum animari ſeu viuificari, uel animam eius, cui iuſsit corpori rurſus vniri, vel utrunque, quanuis ſeparatim ab inuicem, iubens illud conſũgi. *Et reſedit qui erat mortuus*, hoc eſt, protinus reuixit, ſeque erexit, ac ſedit ſuper inſtrumẽtum quo portabatur, *Et cœpit loqui* in ſignum quod uerè reuixit, *Et dedit illũ matri ſuæ*, hoc eſt, aſſignauit eum ſuæ matri uiuentem, ut cum eo læta rediret ad dominum, quemadmodum Helias ſuſcitato filio uiduæ, dixi, Ex uiuit filius tuus, E ut legitur in libris Regum. Similiter egit & Heliſęus, cum filium Sunamitis ſuſcitaſſet. Denique ſicut alii infirmi à Chriſto curati mox plenariè reſtituti ſunt ſanitati ac robori naturali, ut patet de paraliticis, qbus curatis, ſtatim præcepit ꝓprios lectos deferre, ſic credo quod adoleſcens hic ſuſcitatus, ſtatim ſanus & fortis proceſſerit, opera nanq; Chriſti perfecta fuerunt, quemadmodum Moſes in Deutor. teſtatur, Dei perfecta ſunt opera: hinc creditur Chriſtus adoleſcentem iſtum, etiã ſpiritualiter ſuſcitaſſe, hoc eſt, à uitiis emundaſſe, ſi quæ habuit, quod ſi in mortali peccato diſceſsit, magnificentior fuit ſuſcitatio iſta, eò ꝙ animam de pœnis inferni abſtraxit, ad quas tamen tũc nondum abſolutè adiudicatus fuiſſet. *Accepit autem omnes timor*, hoc eſt, vniuerſos qui iſtud cõſpexeruntmiraculum, timor inuaſit, qualis fuerit iſte timor, & de cauſis eius patet ex dictis. Non. n. fuit directè & propriè timor afflictiuus, deſolationem inducens, F ſed fuit timor admirationis ac reuerẽtialis, conſolationem & grandem iucunditatem habens admixtam, *Et magnificabant*, id eſt, magnum glorioſum, potentem Deũ eſſe profitebantur, quia ex effectu, tàm miraculoſo ſupernaturali & inclito omnipotentiam Dei penſabant, laudabant & honorabant, vnde & gratia miraculorum, ſicut & cęteræ gratiæ gratis darę ordinantur ad aliorum utilitatem, uidelicet ędificationem eorum in fide atque reuerentia Dei, ſicut ait Apoſtolus, Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem, *Dicentes, Quia*, id eſt, quod *Profeta magnus*, hoc eſt, magnę ſanctitatis & poteſtatis *Surrexit in nobis*, i. inter nos apparuit ac præſul-

3. Re. 17.
4. Re. 4.
Mat. 2
Ioann. 5.
Deut. 32

Ee 3 ſit:

A ſit: quanuis etenim nondũ putarẽt Ieſum eſſe Deum, non tamen dubitabãt, quin diuina virtute feciſſet hoc ſignum: iõ Deum principaliter collaudabant, Ieſũ vero tanquã Dei miniſtrum, per quẽ & cuius ſanctitate ac meritis, Deus feciſſet tantũ prodigium. Deniq; in iſto miraculo modus agendi mirabilior fuit, quàm opus, quod .i. Ieſus tàm imperialiter, ac repente fecit
3. Reg. 7 hoc ſignum. Non enim Helias aut Heli-
5. Reg. 4 ſæus taliter mortuos ſuſcitauerunt, ſed inſtanter orando, & ſuper defunctos procũbendo. Porrò per profetam magnum aliqui putant eos intellexiſſe Profetam, de
Deut. 81 quo per Moyſen dominus dixit. Profetã ſuſcitabo eis de fratribus eorum tanquã ſe: ſed hoc literaliter de Chriſto prædictũ eſt, vt ipſemet docet, Aut ergo illi Iudæi
B ſcripturam illam intellexerunt de Chriſto prænunciatam, quo dato confeſſi ſunt Ieſum eſſe Meſsiã, quemadmodũ Samari
Ioan. 4. tani apud Ioannem, dicentes, Quia hic ẽ verè profeta, qui venturus eſt in mũdum: aut de alio aliquo præcipuo vate, & ſic nõ intendebãt aſſerere ꝙ Chriſtus eſſet Meſſias: potius tamen reor, quod nomẽ profetæ ſumpſerunt communiter, intendentes quod Chriſtus eſſet magnus Profeta, quemadmodum Helias & Heliſæus ac alii q. dam fuerunt. Vnde & alio loco, cũ quæreret Chriſtus à diſcipulis, quem dicunt homines eſſe filium hominis? reſponderunt,
Mat. 6 alii Ioannem, alii Heliã, alii Iere. & c. *Et*
Mar. 8 *quia Deus uiſitauit plebem ſuam,* hoc eſt, mi
Luca. 9. ſericorditer fecit cum populo Iudæorum
C mittendo eis tàm magnũ profetam, tanta quoq; beneficia impendendo plebi ſuæ ꝑ illum. Cur autem populus Iudæorũ ſpe-
Matt. 9. cialiter dictus ſit populus Dei, dictũ eſt
Marc. 5. plenius. Poſtremò, Chriſtus ſuſcitauit
Luca. 8. tres mortuos corporaliter, per quorũ ſuſcitationem deſignatur triplex hominum genus ſpiritualiter mortuorum in anima quos ſuſcitat ſpiritualiter. Suſcitauit. n. filiam archiſinagogi iacentẽ in lecto, atq; in talamo, per quã figurantur, qui ſolo cõ ſenſu peccati in aĩa mortui ſunt, vel ſola praua affectione, ſeu cogitatione, occultiſve vitiis. Suſcitauit & iuuenẽ iſtum extra portã elatum: quo deſignãtur peccatores qui proceſſerũt in opus, & publicè peccãt.
Ioan. 11. Suſcitauit & Lazarum ſepultũ, quo exprimuntur qui conſuetudine uitioſa oppreſ

ſi ſunt, ſuper quos puteus clauſit os ſuum, D
hoc eſt, qui in profundum vitiorum pro Pſal. 63
lapſi ſunt, indurati in uitiis, de quibus in
Ieremia habetur. Indurauerũt facies ſuas Ier. 5.
ſupra terrã & noluerũt reuerti. Præterea, conuenienter euangeliſta iſtud recitauit miraculum poſt deſcriptionẽ curationis ſerui letaliter infirmantis, ut iſto illud cõfirmetur miraculo. Quãuis etenim ſeruus ille veraciter ſm naturaliũ proceſsũ cauſarum fuerat de ſuo moriturus lãguore, ita ut eius curatio æquiualuerit ſuſcitationi defuncti, poſſet tamẽ peruerſus quis dicere, ꝙ nõ fuit ſic moriturus, & qđ nõ fuit ĩ Ieſu poteſtas ſuſcitãdi defunctos, ſed hoc iſto miraculo reprobatur, nec dici poteſt ꝙ iſtud confictum ſit, quia toti Iudææ cõ
ſtabat, quando Lucas hæc ſcripſit multi E
uixerunt, qui illud uiderunt, nec auſus fuiſſet iſta confingere, quia & tẽpore, quo iſta deſcripſit, Chriſtiani ex paganiſmo conuerſi ardentiſsimi extiterunt, & vndique ad loca terræ ſãctæ ex maxima deuotione multi eorum pergebant, nec dubiũ quin ſoliciti fuerũt ad inquirendũ de veritate eorum, quæ in Euangelio continẽtur, & ſi non ex incredulitate, tamen deſiderio ueritatis perfectius cognoſcendæ.

Denique ſubditur, *Et exiit hic ſermo* hoc eſt rumor huius miraculi, *In uniuerſam Iudæam de illo,* videlicet Chriſto, autore tanti prodigij, *Et in omnem* circa *Regionem,* i. ad circumiacentes prouincias. ſ. Tyri & Sidonis atque Samariæ.

EXPOSITIO RESIDVAE PARtis huius ſeptimi capituli, F

Et nunciauerunt Ioanni diſcipuli eius de omnibus his, &c.

ARTICVLVS. XVIII.

ET *nuntiauerunt Ioanni Baptiſtæ,* qui à baptizando Baptiſta eſt cognominatus, *Diſcipuli eius de omnibus his,* hoc ẽ non ſolùm ſuſcitationem præfati adoleſcentis defuncti, ſed & cætera quædam
Chriſti miracula. Vnde in Mattæo ſcribi- Mat. 11
tur, Ioannes cũ audiſſet in uinculis opera Chriſti. ¶ Præterea, ſecundum Bedam & Gloſſam diſcipuli Ioannis iſta magiſtro ſuo nuntiauerunt, non ex corde ſincero, ſed ex tabeſcente inuidia, dolẽtes ꝙ Ieſus ita præfulgeret, famaretur, ac præferretur

magiſtro

A magiſtro eorum Ioanni,ſed mirum uide
tur,ꝙ diſcipuli,tã ſancti magiſtri quo ma
ior inter natos mulierũ nõ ſurrexit,tã car
nales & paſsionati fuerũt, imò & popula
Mat.10 ribus ĩperfectiores. Nã turbæ Chriſtũ &
eius opera extollebant,ad quod puto di-
cendum ꝙ utique quidam diſcipulorum
Ioannis verè deuoti ac uirtuoſi fuerunt.
aliqui uerò carnales & imperfecti aman
tes Ioãnẽ & zelãtes ꝓ eo,nõ ſapiẽter, ſed
indiſcretè quẽadmodũ de Iudæis ſcribit
Roma.1. Apoſt. Teſtimoniũ illis perhibeo, ꝙ zelũ
Dei habent ſed non ſm ſcientiã.Nec mi-
randũ eſt hoc nimis,de diſcipulis quibuſ
dam Ioannis, cum & electus ille multis
Nu35. Ioſue legatur inordinatè zelatus ꝓ Moy
ſe,nempe cum puer Moyſi retuliſſet duos
B uiros prophetare in caſtris,Ioſue ait, Do
Nu.11. mine mi Moyſes prohibe eos:cui increpa
toriè Moyſes dixit,Quid æmularis ꝓ me
Deut.37 *Et uocauit duos de diſcipulis ſuis.* Cæteris pru
dentiores ſecundùm Cyrillum, ut ipſi a
Chriſto edocti,cæteros edocere eſsẽt ido
nei,*Et miſit ad Ieſum, dicens*, duos pariter
miſit,qa unus non ſufficit ad teſtimoniũ
perhibendum,ſed in ore duorum uel triũ
teſtium ſtat omne uerbum,& item, quia
pergenti per uias ſolatioſum eſt habere
ſocium uię,præſertim cum homo natura
liter ſit animal ſociale. Inſuper quoniã
tutius eſt duos tendere ſimul quàm unũ
ſolùm ad uitandum pericula, iuxta illud
Eccle.4. Eccleſiaſtis,Væ ſoli,quia ſi ceciderit non
Ibidem habet ſubleuantem. Melius eſt duos eſſe
ſimul habent enim emolumentum ſocie
C tatis ſuæ.Si unus ceciderit, ab altero ful
cietur.Quartò propter ſocialis uitę com
Luca 10 mendationem.Hinc infra habetur ꝙ Ie-
ſus deſignãs ſeptuaginta duos diſcipulos
miſit eos binos, in omnem ciuitatem &
locum,quo erat uenturus,*Tu es qui uentu
rus es,an alium expectamus?* Quod Ioannes
certiſsimè nouerat Ieſum eſſe Chriſtum
in lege & prophetis promiſſum ac prænũ
tiatum.nullus dubitat Chriſtianorum:
nam & ante ſuam incarcerationem de ip
ſo teſtimonium perhibẽs, uenit(inquit)
fortior me, cuius non ſum dignus corri-
giam calciamenti ſoluere.Et rurſus,Ecce
Ioan.1. agnus Dei qui tollit peccata mundi. De
nique quando Ioannes quæſtionem hanc
fecit,Chriſtus iam uenerat,cur igitur ſci
ſcitatur, tu es qui uenturus es,itaque ad

uertendum quòd verba hæc dupliciter ex D
ponuntur.Quidam nanque ſequẽtes bea Marci 1.
tum Gregorium,ea exponunt, Tu es qui Lucæ.3.
uenturus es,ad paſsionem ac lymbum in
ferni an alium expectamus,qui pro mun
di ſalute paſſurus ſit,unde ſecundùm Gre
gorium Ioannes duo quæſiuit.Primò,an
Chriſtus per ſeipſum deſcenderet in in-
fernũ.i.lymbũ præfatũ. Secũdò, an mori
dignaretur,ꝓ mũdi ſalute, & de iſtis ſm
Greg.dubitauit Ioannes, ſed hoc cõiter
nõ tenetur,qa Ioãnes ꝓpheta, & ſpũ ſan
cto repletus in vtero matris,imò pluſquã
propheta,non minus,ſed magis illumina
tus fuit de Chriſti miſteriis, quã prophe
tæ ueteris teſtamenti, quibus euidenter
innotuit Chriſtũ eſſe paſſurũ,imò in Iſaia Iſaiæ 53
& pſal.cuius exordium eſt, Deus Deus E
meus reſpice in me,paſsio Chriſti tàm Pſal.21.
clarè atque diffuſè fuit prædicta, ut ma-
gis ibidem uideatur res geſta narrari,
quam futurum prædici.Hieronymus ta-
men dicit in prologo ſuper Danielem, Danie.9
quòd nullus prophetarũ tã euidenter de
Chriſto, eiuſq; paſsione prophetauit ut
Daniel,quod intelligendũ, quantũ ad tẽ
poris determinationẽ, quia nõ ſolũ præ-
nũtiauit Chriſtũ uenturũ atq; paſſurũ,
ſed & tempus certũ expreſsit, certiſsima
quoq; ſigna paſsionem Chriſti concomi
tantia addit,dicens,Non erit eius popu-
lus,qui eũ negaturus eſt,& ciuitatem ac
ſanctuariũ diſsipabit populus cum duce
uenturo,& finis eius uaſtitas, & uſq; in
finem perſeuerabit deſolatio,ut à Danie
le plenius ſcribitur. Per Zacariam inſu- Zaca.6.
per prædictus eſt Chriſti ad limbũ deſcẽ F
ſus.Propheta ad Chriſtum loquente,Tu Lucæ.1.
quoq; in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti Lucæ 2.
uinctos de lacu,in quo nõ eſt aqua. Non
ergo iſta ignorauit Ioannes. Præterea
ſancti qui erant in limbo, expectabant
certiſsimè Chriſtum ad eos educendos
uenturum:nec ignorabãt Chriſtum eſſe
iam natum,ac uirilis ætatis, quia & eius
infantiam à Simeone & Anna, parenti-
buſq; Ioannis audire quiuerunt, imò &
audierunt:quod uerò paſſurus eſſet, paſ-
ſioniſque proximus,ut cætera taceam, à
Moyſe ſcire ualebãt,antequã Chriſtus pa
tiebatur,quoniam ante ipſius paſsionem
Moyſes & Helias apparuerunt cũ eo in
monte,conferebantque ſecũ de paſsione

A ſua futura. Credendum eſt etiã quòd angeli ſancti, præfatos frequẽtius uiſitabãt, & de proxima eorum liberatione eos appropinquante paſsionis tempore conſolabantur. Hinc prætactam expoſitionẽ reprehendẽs Cyrillus, Omnino (inquit) reprobanda eſt talis opinio. Nuſquam.n. reperimus ſacram ſcripturam diſſerere, ꝙ infernalibus prænuntiauerit Baptiſta Chriſti aduentum. Nouerat quoq; Ioannes quòd Chriſtus illuminaturus erat infernum.i. detentos in lymbo, cũ pro omnibus.ſ. uiuis ac mortuis mortem guſtaſſet, ſed quia ſcriptura hunc prædixit futurum tanquam Deum & dominũ, alii uerò ſanctiſsimi ſunt ſicut famuli ante ipſum, ideo omniũ Saluator ac dominus à B prophetis nominabatur & deſignabatur per uerba hæc, qui uenit, vel qui vẽturus eſt: iuxta illud in Pſal. Benedictus qui uenit in nomine dñi, atq; in Abacuch propheta, Poſt modicum qui venturus eſt, veniet, & non tardabit ſicq; Baptiſta nomẽ accipiens à ſcriptura interrogat. *Tu es qui uenturus es*, hoc eſt, an tu ſis Chriſtus qui prænuntiatus es eſſe venturus, tanquam præcipuus & omnium ſummus. His verbis Cyrilli concordat illud Ioannis, Illi homines cum vidiſſent quod fecerat ſignum, dixerũt, Quia hic eſt uerè propheta qui vẽturus eſt in mũdũ. Interrogauit ergo Ioannes Ieſum an eſſet Chriſtus, nõ ex dubitatione vel ignorãtia, ſed ad diſci C pulorũ ſuorũ ignorantiam inſtruendam, quatenus ex uerbis & factis Chriſti ædificarentur in fide, atq; ad Chriſti allicerentur reuerentiam ac amorẽ. Sciebat quippe Ioannes, quàm fructuoſè ac optimè Chriſtus Dei patris ſapientia increata ac infinita reſponderet. ¶ Præterea Ambroſius aliam tangit expoſitionem, quòd ſcilicet Ioannes non dubitauit, an Ieſus eſſet Chriſtus, ſed an eſſet pro hominibus moriturus: ſic tamen ut inde dubitauerit, non tanquam dubius, ſed tanquam pius uates, ita quòd nõ fide ſeu ex fidelitate, ſed pietate dubitauit, ſicut & Petrus, cũ audiſſet à Chriſto quòd crucifigẽdus eſſet, dixit ad eũ, Propitius eſto tibi domine, nã hoc nõ fiet. Sed iſtud ſtare nõ põt, nec beatus Ambroſius aſſerẽdo, ſed aliorũ opinionẽ recitãdo hoc ſcribit, nam & pietas talis nõ vera neq; laudabilis pietas

Pſa. 117
Abac. 2.
Ioan. 6.
1. Cor. 1.
Marc. 10

extitiſſet, & ex errore vel imperfectione D notitiæ, ſeu inconſideratione aut ignorãtia emanaſſet: propter quod Petro Chriſtus ad præinducta verba reſpondit, Vade retro me ſatana, quia non ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. ¶ Poſtremò Ioannes ante Chriſti paſsionẽ nõ minoris fuit perfectionis in sãctitate ac ſapiẽtia, quàm Apoſtoli poſt Chriſti paſsionem, ſanctiq; ſpiritus ſuſceptionẽ. Nulla ergo quaſi pietas ſic eũ affecit ad Chriſtum, ut crederet aut putaret eũ non moriturũ pro mũdo, ſicut nec virginẽ glorioſam, quãuis maiore pietate tàm naturali quàm infuſa afficerentur ad Chriſtũ, certam nanq; & firmam de Chriſti paſsione habuerũt notitiam, ideo nõ eſt ſimile de Petro, qui ſicut & alii Apoſtoli ante Chriſti paſsionẽ E magnæ ſimplicitatis fuit ac ruditatis, ut Chriſtus in Euangelio ſæpius pandit, & Ioannes Euangeliſta de ſeipſo teſtatur. Nondũ ſciebat ſcripturas, quia oporteret Chriſtũ à mortuis reſurgere. Quãuis itaque Petrus auditis Chriſti verbis, quibus ſe prædixit paſſurum nõ putauerit ea falſa: quia tamen firmã ac fixã inde notitiã nõ habebat, pietas quædã eũ ad cõtradicendũ, ſeu dubitandũ induxit. *Cum autẽ ueniſſent ad eum viri dixerunt, Ioannes Baptiſta miſit nos ad te, dicens, Tu es qui uenturus es*, i. Chriſtus quem prophetæ prædixerũt venturum in mundum, ad hominum redemptionem. *An alium* Chriſtum ac redẽptorem *Expectamus*? i. pręſtolari debemus. F Iſti fuerunt legati fideles verba mittẽtes, fideliter proponentes, non addendo aut ſubtrahẽdo quos ſequi debemus, niſi forte quis per nos talia annuntiaret, quę in priſtina forma proferri nõ expediret. Scriptum eſt enim in Prouerbiis, Legatus fidelis ſanitas. Rurſus ſcriptum eſt. Lingua tertia multos cõmouit, ſed & in Prouerbiis legitur, Qui alio repeti ſermone ſeparat fœderatos. I*n ipſa autem hora* qua quæſtionem hanc propoſuerunt, *Curauit Ieſus multos à languoribus*, i. grauioribus, ſeu prolixioribus morbis, qui per naturã difficilius curantur, ſecundũ illud Eccleſiaſtici, Lãguor prolixior grauat medicũ, ſed in Xp̃o cœleſti medico hoc locũ nõ habuit, quippe cui nõ fuit difficile oẽ verbũ, imò omnia ſibi æque poſsibilia erant ſecundũ naturã diuinã. *Et plagis* violenter illatis,

Mat. 16.
Prou. 13
Eccl. 28.
Prou. 17
Eccl. 10.
Luca 18

A aut accidẽtaliter ortis, *Et ſpiritibus malis* .i.demonibus,quorũ licet natura ſit bona (quia à Deo creata)tota tamẽ mẽte incõuertibiliter ad mala intẽti ſunt,& ſi bonũ quid ex genere agãt,aut verũ dicãt,vel inuiti hoc faciũt vel ad malũ referunt ſinẽ, *Et cecis multis donauit uiſum* Chriſtus etenim intuẽs vniuerſa,& ſciẽs cur diſcipulos ſuos miſiſſet Ioãnes, tũc veriora fecit miracula,ut nõ uerbis,ſed factis ſe Chriſtũ oſtẽderet,atq; illorũ auferret errorẽ, *Et reſpondens dixit illis,Euntes*.i.recedẽtes à loco hoc *Renũtiate Ioanni* amico & cõſanguineo Baptiſtæ,paranympho,prçconi, præcurſori & angelo meo, *Quæ uidiſtis*.i. miracula quæ hac hora vobis præſentibus feci,quæ ſtatim ſubdentur.*Et audiſtis* .i.miracula quæ me ab aliis percepiſtis feciſſe,uel meã doctrinã.
B *Quia ceci uident*.i. qui ante ceci fuerunt, nũc me eis uiſum miraculosè reddente corporaliter uidẽt, *Claudi ambulant* multos cecos & claudos à Chriſto eſſe curatos Matthæus, Lucas, & Marcus copiosè teſtantur, nullus tamen eorum explicitè docet aliquẽ à natiuitate cecum aut claudum à Chriſto ad uiſum aut greſſum eſſe reductum,ſed horum utrunq; ſcribit Euangeliſta Ioãnes, non tamen hoc recitat, niſi de uno ceco unoque claudo. An verò plures tales curauerit Chriſtus,neſcitur. Non.n.omnia ſcripta ſunt,imò de miraculis Chriſti,ab Euãgeliſtis comparatiuè loquendo pauca in ſpeciali conſcripta ſunt, prout Euãgelia legẽtibus patet,unde de cecis,claudis,ac ſurdis,de quibus iam mentio ſit incertũ eſt,an quidam eorũ ex vtero matrũ tales fuerunt. ¶Porrò claudi in duplici genere ſunt. Nam quidã eorum actu progreſſionis totaliter carent. Alii rectè, ſeu expeditè nequeunt ambulare,utroſq; autem Chriſtus curauit:illis greſſum totaliter dãdo,in iſtis hũc reformãdo ſeu perficiendo *Leproſi mundantur* à lepra,me pręcipiente. In toto vete.teſta.non legitur quis curaſſe leproſum,niſi Heliſeus propheta,qui etiam unum ſolum ſanauit leproſum. Chriſtus autem quàm plures tales mũdauit,imò vt infra habetur,vna vice decem leproſos curauit, *Surdi audiunt*, hoc eſt,qui paulò ante ſurdi fuerũt, me agente recipiunt auditum, *Mortui reſurgunt*,ſi Chriſtus quãdo hæc dixit, nõ niſi

Matt.9.
Marc.8.
Ioan. 7.
Acto 5.
Ioan.21.

C

D unum ſuſcitaſſet defunctum, probabile eſt,quod pluraliter non dixiſſet, mortui reſurgũt,plures ergo ſuſcitaſſe ante hæc verba piè credendum eſt,quanuis ex Euãgelio non innoteſcat eum ſuſcitaſſe ante hæc verba,niſi filium uiduæ quãuis forte & filiam archiſinagogi ante hęc ſuſcitauit. Tres autem mortuos ſuſcitaſſe in Euãgelio ſcribitur,ſed an plures ſuſcitauerit, ignoratur,præſertim, quia ſolenniſſimã illam Lazari ſuſcitationem tres Euangeliſtę,Matthæus,Marcus, & Lucas ſcribere omiſerũt. Matt.quoq; & Marc. de ſuſcitatione filii viduæ nil ſcripſerunt. *Pauperes euangelizantur*, hoc eſt, à me beati prædicantur,qui dico,Beati pauperes ſpiritu,quoniam ipſorum eſt regnum cœlo E rum,cum tamen mundus beatos reputet diuites,uilipẽdatq; pauperes, ſtultã quippe fecit Chriſtus ſapientiam huius mundi. Et prudentia carnis, mors eſt Vel euãgelizantur.i.in Euangelica lege gratia inſtruuntur à me, ita quòd diuites pauperibus nõ præpono,nec perſonarũ acceptor ſum,iuxta illud Iſaiæ, ubi Chriſtus ait de patre euãgelizare pauperibus miſit me ſi autem euangelizari deponẽtale ſit verbum,iuxta antiquam grammaticam ſenſus poterit eſſe,quod pauperes euangelizantur,hoc eſt, euangelium prędicant, quia diſcipuli Chriſti,qui omnia relinquerunt,populum baptizabãt ac inſtruebant, ut in Ioanne & alibi innoteſcit. & illud uerum eſt,ſiue per pauperes intelligantur humiles,ſiue uoluntariè inopes. F

Luce. 7.
Matt.9.
Marc.5.
Luce 8.
Ioan. 11
Matt.5.
Luce 6.
1.Cor.1.
Roma.8.
Acto 10
Iſa.61.
3.Re.2

Propterea patet,quòd ad quæſtionem Ioannis Chriſtus non uerbis,ſed factis & utiq; ſupernaturalibus factis reſpondit, ut ſolutio quæſtionis tantò firmior eſſet ac certior,quantò efficacius eſt teſtimonium operis quam ſermonis. Rurſus iuſſit Chriſtus hæc referri Ioanni,ſciens eũ in prophetis ſupernaturaliter eruditum, ita ut ex miraculis iſtis,potuit ſuis probare diſcipulis Ieſum eſſe Meſſiam eo quod fecerit iſta tàm imperiosè atq; in confirmationem ſuæ doctrinæ, qua ſe Chriſtũ perhibuit eſſe,Deus.n.falſitati non atteſtatur,aliqua in illius confirmationem agendo,& quia de Chriſto ita fuerũt prædicta per Iſaiã,Ecce Deus ueſter ueniet, tunc aperientur oculi cecorum, & aures ſurdorum patebunt,tunc ſaliet ſicut ſer-

Mat.28
Ioan.3.
Iſai.35.

uus

A uus claudus,& aperta erit lingua muto-
Ioan.10 rum. Vnde in Ioanne loquitur Chriſtus, Opera quæ ego facio in nomine patris mei teſtimonium perhibent de me. Et rurſus, Si non facio opera Dei, nolite credere mihi, ſi autem facio, & ſi mihi nõ creditis, operibus credite. Præterea, ut ſæpius tactũ eſt. Quos xp̃s ſanauit i corpore ſanauit i mẽte. Itaq; ſpũaliter cecos, ſurdos leproſos, claudos, mortuosq; curauit, imò interim innumerabiliter fecit hoc, & quotidie facit. Vñ ſex incõmoda hominis hic tanguntur, iuxta tropologicum ſenſum, quæ Christus gratiam ſuam tollit à nobis Primum eſt. n. excecatio rationis, uidelicet, error, ignorantia, ſeu perfidia mentis, quam Chriſtus tollit ab anima,
B intellectum illuminando per fidem, cęterasq; uirtutes ac dona intellectum perficientia, ut ſunt, ſapientia, ſcientia, conſilium atq; prudentia Secundũ eſt claudicatio interioris hominis: uidelicet mutatio, inſtabilitas, accidia, ſeu obliquitas affectionis, qua mentis ad Deũ impeditur,
Pſal.17. proceſſus, iuxta illud in Pſalmo, Filii alieni inueterati ſunt, & claudicauerũt à ſe-
3.Re18. mitis ſuis. Et in lib. Reg. Helias ait uanis filiis Iſrael, Vſquequo claudicatis in duas partes? Hoc malum ſanatur, dum Deus animam diuino amore inflamãt, & alacrẽ facit. Hinc ſecundũ Auguſtinũ, Pes animæ amor eſt, qui ſi rectus fuerit, dicitur caritas: ſi inordinatus, ſeu curuus, uocatur cu-
C piditas. Tertiũ eſt animæ lepra, uidelicet carnalis concupiſcentiæ fœditas, quæ in diuitibus atq; potentibus magis regnat, quam Chriſtus tollit, à vitiis gulæ & luxuriæ hominem emundando. Quartũ eſt ſurditas animæ, utpote duritia ſeu rebellio eius ad obtemperandum verbis Dei, quàm aufert Chriſtus, mentẽ per gratiã emolliendo, ut docilis, obediensq; conſi-
Ezec.36 ſtat, quemadmodũ per Ezechielem dominus loquitur, Spiritũ nouũ ponam in medio ueſtri, & auferam cor lapideũ de carne ueſtra, & dabo uobis cor carneũ Quintũ eſt mors animæ, hoc eſt, ſeparatio eius à Deo, per peccatum mortale quã Chriſtus aufert animam, per caritatem uiuificando ſeu ad pœnitentiam excutiando. Sextum eſt paupertas, hoc eſt, carẽtia gratiæ & uirtutũ, quã Chriſtus aufert ſpũalia carismata infundendo. Sicq; pauperes euangelizantur, hoc eſt, qui ſine gratia erant D
per gratiæ infuſionem beati cenſentur, *Et beatus eſt* Nunc in ſpe, & per incoationẽ, ac meritum fœlicitatis futuræ, *Qui nõ fuerit ſcandalizatus in me* hoc eſt, ex uerbis & factis ac perſecutionibus meis, nõ fuerit ad ruinam peccati inductus, mihi inuidẽdo, meis operibus detrahendo, ea ſiniſtrè interpretando, uel de mea maieſtate ac ueritate diſcredendo, propter aduerſa & paſſionẽ mortis, quam tolerabo. Multi quidem uiſis Chriſti miraculis credebãt eũ eſſe Meſſiam, ſed uiſa ignominioſiſſima occiſione ipſius, à fide prolapſi ſunt, imò & ipſi Apoſtoli in Chriſti captione ſcandalizati fugerũt, ſicut prædixit, Oẽs ſcandalũ patiemini in me, in iſta nocte. Por- Mat.26
rò Chriſtus directè nullum ſcandalizauit, quia omne uerbũ & factũ eius ordinatiſſimum fuit: ſed multi ex ſua infirmitate aut peruerſitate in eo ſcãdalizati fuerunt, ita quod fuit occaſio atq; materia, nõ cauſa directa ſcãdali talis. Per inducta aũt verba tãgit & admonet Chriſtus Ioãnis diſcipulos, qui ut dictũ eſt ſcandalizabantur in Chriſto, dolẽdo ꝙ magiſtro eorũ Ioãni ſic præponeretur à populo, duo eius diſcipuli, redeuntes ad ſuum magiſtrum *Capit* Ieſus *Dicere de Ioanne ad turbas*. i. eum publicè commendare quod nõ fecit in pręſentia diſcipulorũ Ioannis, ne blandiens uideretur. Primò autẽ laudat Ioannem de mentis cõſtantia, & hoc iõ, ne plebs, quę ante audiuit Ioannẽ teſtimoniũ Ieſu Chriſto præbentem, & iam quæſtionis eius formã audiuit, tu es qui F
uenturus es & computauit Ioannem inſtabilem, & ex leuitate ante teſtatum nunc que ex ignorantia ſuſcitatum. *Quid* hoc eſt, qualem uirum, *Ex iſtis in deſertum* quo morabatur Ioannes *Videre*? pluries quippe percurrebant tàm longi deſerti itinera, ut eum uiderent, ſecundùm Cyrillum, *Arundinem uento moueri*? inquiſitiuè & negatiuè legẽdum eſt hoc. Quaſi dicat, An Mat.1.
ex iſtis uidere hominem leuem, inſtabilẽ, inſciũ, carnalẽ, qui nũc aliquid aſſerat, & paulò poſt id neget, uel dubitet, qui ſimilis eſt arundini ſeu calamo, quem ad oẽm differentiam loci uentus impellit? Talis ergo Ioannes Baptiſta non fuit, ſed tales ſunt homines paſſionati, infirmi, & pręſertim laudis ꝓpriæ amatores, q impetu

paſſio-

A paſſionum à medio rationis faciliter proſternuntur & nunc immoderatè lætātur, nunc inordinatè triſtantur, iam nimis inclinantur, ſeu afficiuntur ad aliquem, iam nimis auertuntur ab eo, proſperis extolluntur, aduerſis franguntur, tàm laude quàm vituperio à rectitudine iuſtitiæ inclinantur, quia amore priuato infeliciter pleni ſunt, non virtutibus radicati. Tales ergo non ſimus, ſed mētem in Deo ſignamus, nec aliquid nos perturbet, imò imperturbatū animum habeamus ſoli Deo placere optātes, nec extra ipſum aliquid exquirētes, imò de aduerſitatibus, vituperiis, atq; iniuriis gloriātes, inquantū per eas appropinquamus ſaluti: vnde inconſtantia vile & magnū eſt vitiū: ad ſtabilitatē uerò mētis ſacra ſcriptura præcipuè nos hortatur. Ait nāq; Apoſtolus, Stabiles eſtote & immobiles, abūdātes in opere domini ſemper. Et alibi, Non cito moueamini à veſtro ſenſu. Et rurſus, Optimū (inquit) eſt gratia ſtabiliri cor. Et in Eccleſiaſtico, Nō te uētiles in omnē uentū: eſto firmus in via domini, & in veritate ſenſus tui. Quēadmodū aūt virtus, & ſapiētia ſtabiliūt mentem iuxta illud Salomonis, Vir ſapiēs fortis eſt, & vir doctus robuſtus, & ualidus. Sic peccatum & paſſio inconſtantiam pariunt ſecundū illud Pſalmiſtæ, Impii tanquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ. Itaque Ioānem ſectando, impleamus illud Apoſtoli, Iam non ſimus paruuli fluctuantes, nec circunueniamur omni uento doctrinæ:

1. Cor. 15. B 1. Thes. 2. Heb. 13. Eccl. 5. Pſal. 1. Epheſ. 4.

C Conſequenter laudat Chriſtus Ioannem de rigore iuſtitiæ in corporis caſtigatione. *Sed quid exiſtis uidere?* hoc eſt, ad qualem uidendum egreſſi eſtis in eremū. *Hominem mollibus ueſtibus inductum?* Quaſi dicat, Si hoc feciſtis, erraſtis, quia Ioānes pretioſis & delicatis ueſtibus uſus nō eſt, ſed ueſte humillima, uili & aſpera, utpote de pillis camelorum contexta. Iſte eſt ſenſus textus: quanuis aliqui per ueſtem mollem adulatoria uerba accipiāt. Dicit aūt Gregorius, Nemo putet in fluxu, & ſtudio veſtimentorū peccatū deeſſe, cū dicat Apoſtolus, Nō in ueſte pretioſa. Hieronymus quoq; teſtatur, Mollia veſtimēta, mollitiē animæ iducūt. Et Chryſoſtomus, Mollis veſtis rigidā animā diſſoluit. *Ecce qui in ueſte pretioſa ſunt*, i. pretioſis indumentis utuntur *Et delitiis*, hoc eſt, uoluptatibus carnis & oblectationibus vanis *In domibus regum ſunt*. i. in curiis principū eſſe conſueuerunt. Ioannes autē nō ibi, ſed in ſolitudine verſabatur, maluitq; Herodē iuſtè arguere, & propter hoc incarcerat, quam eius peccata palpare, ac per hoc ipſius familiaritatē habere. Tāgit aūt Chriſtus hæc tria ad uitam carnalem ſpectantia. ſ. ueſtes pretioſas, delectationes ſēſuales, loca amœna, quæ tria pœnitentibus ſunt ſpernēda. Deinde oſtenſo, quid Ioannes nō ſit, cōſequenter oſtendit quid ſit. i. perfectionē & excellentiam eius declarat *Sed quid exiſtis uidere?* hoc eſt, ad quid uidendū intraſtis eremū ad videndū *Prophetam?* i. an egreſſi eſtis ad intuendū Ioannē quaſi prophetam? Hoc Chriſtus quærendo non negat, ſed concedit & addit. Non ſubditur, *Vtique dico uobis, & plus quàm prophetam*. i. Ioannes ad quem uidendū exiſtis, fuit plus quàm propheta, Fuit quippe propheta, Chriſti myſteria prænūtiando, eiq; uiam uerbis propheticis, atque operibus præparando. Vnde dictum eſt ſupra, Tu puer propheta altisſimi vocaberis, Fuit quoque plus quàm propheta quoniam ſcripturas prophetarum monſtrauit impletas, Chriſtū præſentialiter oſtēdendo, ſicque Euangeliſtæ impleuit officium, & ſicut Chriſtus, ſic & ipſe Ioannes fuit propheticè prænuntiatus, fuit & in utero matris ſanctificatus, atque ibidem Chriſto eſt atteſtatus, & inter legem ac Euangelium medius fuit. Nec obſtat, quod ut apud Ioannem habetur, Interrogatus Ioannes, propheta es tu, reſpondit: Non: ſumit enim nomē prophetæ adequate, pro eo, in quo ultra hoc donum nō inuenitur reuelatio altior. Quod aūt Ioannes fuit prophetice prænuntiatus ſubiungitur *Hic eſt de quo ſcriptum eſt*, Per Malachiam, *Ecce ego* Deus pater *Mitto angelum meum* hoc eſt Ioannem conuerſationis angelicæ uirum, & opus angeli exercentem, annuntiando Chriſti aduentum. Non tamen fuit angelus in natura. In ueteri autem teſtamento angelus ſæpisſimè pro nuncio ponitur ſicut in Iſaia, Ite angeli ueloces ad gentem auulſam. Et rurſus Angeli pacis amare flebūt. In Aggęo quoque propheta, ubi Hieronymus tranſtulit, dixit, Aggæus, Nuncius domini de nun-

1. Tim. 2 D B Luca 1. Ioan. 1. F Malac. 3 Iſa. 18.

A nunciis domini. Alia tranſlatio continet,
dixit Aggæus, Angelus domini de ange-
lis domini *Ante faciem tuam* ò Chriſte vni
genite mi.i.de proximo ante te, vel ante
tuam manifeſtationem ac præſentationē
in publico, Non enim Chriſtus orſus eſt
publicè prædicare,ſignaq; facere,niſi poſt
prædicationis Ioannis exordium, *Qui præ
parabit uiam tuam ante te* hoc eſt,homines
ſua prædicatione, atteſtatione, baptiza-
tione,diſponet,ad ſuſcipiēdum fidem,do-
ctrinam, & præcepta tua(ò Chriſte)ante
quam tu publicè prædices. Illud expoſi-
tū eſt plenius ſupra,vbi habetur. Tu puer
profeta altiſsimi vocaberis,præibis enim
ante faciem domini parare vias eius.Quo
B modo autem Ioannes, etiam per Iſaiam
Lucæ.1 prænuntiatus eſt, & viam Chriſto para-
Iſa.40. uit,ſemel expoſitum eſt,ſuper illud, Vox
Matt.3. clamantis in deſerto,parate viam domini
Marc.1. rectas facitē ſemitas. Allegat verò euan-
Lucæ.3. geliſta Lucas verba Malachiæ magis quā
Ioann.1 tū ad ſenſum q̄ quò ad formam verborū.
Mat.11 Sic enim tranſlatio noſtra habet,Ecce e-
go mitto angelum meū & præparabit viā
ante faciem meam, & ita dicūtur hæc ver
ba in perſona filii Dei. *Dico enim vobis* Ad
confirmandū, quod Ioānes ſit plus quam
profeta. *Maior* ſpirituali magnitudine.i.
ſanctior & dignior *Inter natos mulierum
profeta Ioanne Baptiſta non eſt*.id eſt, nullus
profetarum maior eſt eo. Et ſumitur iam
mulier pro fœmina viro mixta, ſicque
C Chriſtus de virgine natus accipitur,& ip-
ſa virgo Chriſtifera, non inter natos, ſed
natas ponenda eſt. Matthæus autem ple-
nius ac latius ſcribit,inter natos mulierū
non ſurrexit Ioanne Baptiſta: quibus ver
bis oſtendit Chriſtus,quòd nullus illorū
fuit maior illo. Non tamen negat, quin
quidam ei æquales ſint. Magna etenim
fuit ſanctitas Moyſi & Heliæ. Hierony-
Pro.26. mus quoque ait ſuper Ieremiam. Nemi-
nem puto ſanctiorem Ieremia,Aliqui ve
rò affirmant Ioannem prædictis eſſe maio
rem. Sed quoniam Salomone proteſtan-
te,Spirituum ponderator eſt dominus,ſte
mus contenti verbis Chriſti. nec incautè
addamus, quanuis certum ſit Ioannem
quantum ad aliqua fuiſſe prædictis ſan-
ctis maiorem, ſiquidem in virginitate at
que martyrio maior eſt Moyſe. Multę ēt
ꝑrogatiuæ conſiderantur in eo, quæ aliis

defuerunt,ſicut in quodam ſermone pul- D
cherrimè docet Bernard. Poſtremò Chri
ſtus tām ſecurè de ſanctis iudicando oſtē
dit ſe hominum dominatorem ac iudicē.
*Qui autem minor eſt in regno Dei,maior eſt il-
lo* Per regnum Dei Chriſtus in Euange-
lio frequenter eccleſiam intelligit militā- Mat.13
tem,ſicut cum ait, Simile eſt regnum cę-
lorū ſagenæ miſſę in mare,& ex omni ge
nere piſcium congreganti.Et rurſus, Mit
tet filius hominis angelos ſuos, & colligēt
de regno eius omnia ſcandala. Interdum Mat.7
verò per regnū cœlorū accipit triunfan-
tem eccleſiam,vt cum ait, Nō omnis qui
dicit mihi,domine dn̄e,intrabit in regnū
cœlorum,ſed qui facit voluntatem patris
mei.Si ergo hoc loco per regnum Dei,in
telligatur præſens hæc,militanſque eccle E
ſia,ſenſus eſt, Qui minor eſt in regno dei
.i.Xp̄s,qui natiuitate, & quorundam æſti
matione poſterior & minor fuit fuit Ioan
ne,quem omnes Iudæi ad tempus puta-
bāt eſſe Meſsiam,maior eſt illo. Chriſtus
enim vt Deus incomparabiliter & immenſe
ſe excedit Ioannem, in omni dignitate,
ſanctitate ac perfectione, ſecundùm natu
ram quoque aſſumptam,vt verbo vnitam
& gratiæ plenitudine decoratā,maior eſt
illo,imò & oī intellectu creato, ſicq; Xp̄s
ꝓtulit verba hæc, ne quis ex inducta lau
de Ioannis incideret errorem, putando ꝙ
& ipſo Ieſu Chriſto cōſiſteret maior. Ob
ſcurè tamen loquebatur, ne ſe videretur
iactare. Porrò ſi per regnum Dei intelli- F
gatur triunfans eccleſia ſenſus eſt,Qui mi
nor eſt in regno Dei.i.infimus beatorum
Deo in patria fruētiū,maior eit illo. Qui
libet enim comprehenſor, perfectior ē in
contemplatione,dilectione,quocunq; pu
ro viatore,nec meritum æquatur præmio
in actuali perfectione: Nihilominus mul
ti viatores,præſertim virgo digniſsima,in
vita hac maioris meriti fuerunt q̄ angeli
multi vnquam, imò quàm aliquis angeli
corū ſpirituū loquēdo de virgine glorio
ſa, & ita in diſpoſitione propinqua maio
res illi fuerunt.Preterea conuendum, ꝙ
quando Chriſtus hæc dixit,nōdū aperta
fuit ianua regni cęleſtis:Idcirco ipſo Xp̄o
excepto, nullus hominum fuit in cœlo.
Hinc quod ait,qui minor ē in regno Dei,
de angelis ſanctis accipitur, qui non ſolū
in donis gratiæ ſeu gloriæ,ſed ēt in natu-
ra ſpe-

A ra ſpecifica maiores fuerant Ioanne, ſicq; Chriſtus his verbis excluſit errorē dicentium, Ioānem eſſe angelum incarnatum, *Et omnis populus*, i. vulgus audiens præſcriptam commendationem Ioannis à Chriſto, *Et publicani iuſtificauerunt Deum* nō effectiuè, ſed oſtenſiuè. i. iuſtū eſſe dixerūt, & operibus manifeſtauerunt, *Baptizati baptiſmo Ioannis* ab ipſo Ioanne. Ex hoc. n. quod audiebant Ioannem ita laudari à Chriſto laudauerunt Deum in ſeruo ſuo Ioanne, per cuius prædicationem ac baptizationem ipſi Deo agente, ad iuſtitiā à vitiis redierunt: vnde & Deū iuſtū ac iuſtè operatū dixerunt, opere profitentes il-
Pſ. 144. lud Pſalmiſtæ, Iuſtus dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operi-
B bus ſuis. Denique Deū iuſtificamus, primò, dum confitemur ꝙ ipſe iniuſtitiam, omnemq; culpam odit ſecundū illud Sa-
Sapi. 14 pientiæ, Odio ſunt Deo, impius & pietas eius. Secūdò, cùm ei aſcribimus, quòd iuſtitiam & omnem virtutem, bonitatemq;
Pſal. 10 diligit, iuxta illud. Iuſtus dominus, & iuſtitias dilexit. Tertiò, quòd omnis iuſtitia ab ipſo procedit. Quartò, ꝙ virtuoſos iuſtè glorificat, & impios iuſtè condemnat. *Fariſæi autem* præ cæteris religioſiores ſe reputabant, & videri volebant, cū tamen hypocritæ eſſent, & inani gloria pleni, *Et ſcribæ* qui de legis ſcientia tumuerunt, *Conſilium Dei ſpreuerunt in ſemetipſos*, id eſt, conſilium Chriſti, videlicet inſtructionem eius ſalutarē, de vitæ correctione abiecerunt conſilium quoque Dei, id
C eſt, ſecretum illud æternæ ſapientiæ decretum de modo ſaluādi genus humanū, per verbi incarnationem, ac paſſionē recipere contempſerunt Chriſto hoc docēti credere reſpuentes, de quo cōſilio Pau-
Acto. 20 lus in Actis loquitur, Nō ſubterfugi quo minus annuntiarem vobis omne conſiliū Dei. Huius conſilii cōtemplatio dulciter ſapuit Auguſtino, ſecundùm quod fertur de eo, quod non ſatiabatur præ dulcedine Dei, conſiderādo altitudinem conſilii eius, ſuper ſaluatione generis humani.
Ioan. 10 ¶ Inſuper ſpreuerunt conſilium Dei. i. cōſilia de paupertate, & cæteris actibus ſu-
Ioan. 14 pererogationis. Vnde cum Chriſtus con-
1. Cor. 1 tra auaritiam prædicaret, deridebant eū, dicentes, Inſanit, quid eū auditis? Poſtremò ipſemet Chriſtus conſilium Dei patris vocatur, ſecundùm Auguſtinum, per D
appropriationem quandam quemadmodum dicitur veritas, ars & ſapientia patris, Qui enim per modum intellectualis emanationis procedit à patre, ea quæ ad intellectum propriè pertinent, ei appropriantur. Hoc increatū Dei conſiliū iſti ſpreuerunt, dicentes, Quia Beelzebub habet. Et nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt. Inſuper verba hæc quæ iam expoſita ſunt, quaſi ab Euangeliſta interpoſita verbis Chriſti præcedentibus quibus Mat. 11
laudauit Ioannem, atque ſequētibus, qui- Marc. 3.
bus arguit fariſæos ac ſcribas ītelligi poſ- Lucæ. 11
ſunt, quaſi à Chriſto immediatè poſt verba prædicta, prolata, eritq; ſenſus, Omnis Ioann. 9.
populus audiens prædicationem Ioannis antequam caperetur iuſtificauerunt eū, E
ſubdentes ſe ei, & peccata propria confitētes, per quod Deum eſſe iuſtū, quaſi peccata obedientem monſtrabant: fariſæi verò & ſcribæ, conſilium Dei quo per Ioannem docuit confiteri, baptizari, & Ieſum pro Chriſto recipere ſpreuerūt: hoc ergo ſpreuerūt *In ſemetipſos*. i. contra ſeipſos, cōtra animarū ſuarū ſalutē ad propriā perditionē atq; perniciē, uel ſpreuerunt conſilium Dei, in ſemetipſos. i. ad ipſos directū. De hac excæcatione, & peruerſitate iſtorū dominus per Iſaiā prædixit, Quis ſurdus, Iſai. 42.
niſi ad quē nuntios meos miſi: quis cæcus niſi ſeruus meus. *Nō baptizati ab eo*. ſ. à Ioāne, cuius baptiſmum, doctrinam, & teſtificationem de Chriſto ſpreuerunt, ſicut vſque in præſens quidam qui cæteris religioſiores vidētur & doctiores, difficilius F
corrigūtur. ¶ Deinde infidelium ſcribarū ac fariſæorum increpationē Chriſtus ſubiungit, *Cui ergo ſimiles dicam homines generationes huius?* i. incredulæ huius collectionis, quibus illud Deuteronomii aptatur, Deut. 32
Generatio peruerſa eſt, & infideles filii. Sumitur quoque hic generatio pro hominibus generatis, *Et cui ſimiles ſunt?* Quærit Chriſtus & quæſtionem ingeminat, ut audientes reddat ad ſolutionem attentos. *Similes ſunt pueris ſedentibus in foro &c.* ut ait Cyrillus, Fuit quidam ludus apud pueros Iudæorum, ita quòd conuenientibus pueris in unum diuidebatur caterua eorū in duas partes, qui ad deſignandam ac contemnendam repentinam tranſmutationē rerū tranſitoriarū uitæ præſentis ſic ſtatuerunt,

Digitized

A tuerunt,ut una eorum pars gauderet,canticumque iucundum cantaret, alia uerò mœrens carmen canerent lugubre inſuper gaudentibus non congaudebant mœrentes nec gaudentes congaudebant mœrentibus, deinde arguebant ſe inuicem, aut una pars ſe alteri non conformauit. Iſtis aſsimilat Chriſtus ſcribas ac fariſæos,atque eorum fautores:nam ait, Similes ſunt pueris ſedentibus in foro,quia in foro publicè pueri iſta fecerũt, & diuiſim 2.Reg.6 ſedentes,prædicta egerunt, Loquentibus inuicem & dicentibus, id eſt, quorũ una medietas dixit ad aliam. *Cantauimus uobis*,id eſt,ad ueſtram exhilarationem, canticum iucunditatis cecinimus *Tibiis*,quia ſimul cùm muſicis inſtrumẽtis ſciebat hu- B iuſmodi cãtus,ſicut & Dauid pſalmos ore decantans ſimul cùm citara luſit, *Et non ſaltaſtis*,id eſt,nobis cõgratulati non eſtis, nec ſigna lætitię chorizando monſtraſtis. Reſonat quippe quædam conſona ex muſico organo melodia, ſecundùm quã modum homo pede,& conſono corporis motu ſe agitat,diſpoſitionem cordis manifeſtat intrinſecam. Deinde ponuntur uerba exprobratoria alterius medietatis,puta mœrentium ad gaudentes, *Lamentauimus*, id eſt, lugubre carmen uobis cecinimus, ut uos ad compasſionem prouocemus,*Et non ploraſtis*,id eſt, compasſi nobis non eſtis,nec per fletum compasſionis oſtendiſtis affectum.Deinde Chriſtus comparationem iſtam exponit, applicatq; ad C propoſitum.*Venit enim Ioannes Baptiſta*,id eſt,Deo agẽte atque mittente, natus eſt, Mat. 3. in mũdo uixit,ad homines à deſerto egre- Mar. 1. diens uenit.*Neque manducans panem.* Eſca Lucæ. 3. enim ipſius fuerunt locuſtæ,& mel ſylueſtre,ut Mattæus & Marcus habent,*Neque bibens uinum* quemadmodum ſupra angelus dixit,Vinum & ſiceram non bibet,unde hoc loco per panem, & uinum conſueta,ac delicata hominum fercula,poculaq; ſignantur,*Et dicitis, Demonium habet*, Ioannes demoniacus eſt. Impij nempe cùm uiderint quempiam inconſuetam abſtinentiam,præcipuumq; rigorem uitæ ſeruantem,opera eius ſancta peruertentes,quaſi obſeſſum diffamant. *Venit filius hominis*, id eſt,uobis apparui,& inter uos conuerſatus ſum,*Manducans & bibens*,id eſt, ſolitis hominum refectionibus utens, & inter eos ſocialiter uiuens, *Et dicitis de me*, D mihi detrahẽdo.*Ecce homo deuorator*,id eſt, guloſus,*Et potator uini*, id eſt, ebrioſus & uoluptatis gulæ amator, *Amicus publicorum*,id eſt,magnorum tranſgreſſorum,*Et peccatorum* omnium,id eſt,talibus ſe conformans,applicãs & applaudẽs, ut posſit inuitari & delicatè ſuſtentari ab eis,ſicq; & mala culpæ fouens in eis.

Itaq; præfatis pueris,ſcribæ & fariſæi cõparantur.quoniam ſicut una pars puerorum illorum,alteri parti mœrenti nõ cõdolebat ſic iſti Iudæi Ioãni Baptiſtæ lugubre carmen canenti.i.rigoroſè conuerſanti pœnitentiam edocenti atq; ad luctum ſaluberrimum inuitanti non cõſenſerunt,neq; ſe conformauerunt. Iterum Baruc.3. ſicut alia pars puerorũ illorũ, parti gau- B denti non congaudebat,ita pręfati Iudęi Chriſto inter homines dulciter conuerſanti,futuræ vitæ gaudia prædicanti, ad ſpiritualem conſolationem inuitanti acquieſcere, ſeque conformare ſpreuerunt. Tales & modò in eccleſia multi ſunt homines,ſenſus peruerſi, qui omnia aliorũ opera etiam bona interpretantur in peius,imò q̃ optima ſũt,peſſima arbitrãtur. Et quia huiuſmodi excellẽtia opera ſanctitatis vñr eis ĩposſibilia eẽ hominibus, opinantur, & dicunt talia cooperatione dæmonum fieri,eo ꝙ dæmonum ope multa fieri queant,quæ homines naturaliter facere aut pati non ualent, quemadmodum in arrepticiis, & obſeſſis conſpicimus. Nam & dæmones còrporalem ho- E minis naturam,& harmoniam ſic posſunt immutare ac deordinare,vt homo multis diebus non afficiatur ad cibum aut potum neque indigeat:quia calor more naturali non agit in humidũ radicale. Iſti ergo peruerſi omnia aliorum facta peſſimè iudicantes,ſunt homines malæ inclinationis,ſeu aſſuefactionis,uani & inuidi qui aliorum non congratulantur profectui,ſed triſtantur, quod q̃s deeſt,nõ laudant,nec ſequuntur,nec uenerantur,ſed perſequuntur in aliis detractores & irriſores, Deo odibiles: quo uitio quidã qui religioſos ſe putant,animas ſuas commaculant excecante eos ſua malitia. Porrò alii ſunt homines bonæ inclinatio- Sapię.3. nis ſeu indolis, proniores ad congratulãdum aliorum proſperitati, quam ad detrahendum

A trahendum eorum profectui ſiue defe-
ctui,quod in ſeipſis non habent, in aliis
pie mirantur,honorem ſequũtur: ſicque
amando,fouendo, congaudendo partici
pes fiunt gratiæ aliorum.

Præterea patet,quòd pars puerorũ gau
dentium Chriſto aptatur, qui tanquam
ſponſus inter ſuos conuerſans ad ſpiritua
lem prouocat lætitiam, ſed pars puerorũ
Lucæ.19 mœrentium aptatur Ioanni, qui ſtrictiſ-
Matt.5. ſimam in eremo duxit uitam.Quoniam
Marci 2 enim Chriſtus uenit quærere & ſaluum
Lucæ 5. facere quod perierat,peccatoribus cõue-
ſci,ſeque contemperare dignatus eſt, ut
ſua caritate,communione, familiaritate
& clementia eos ad pœnitentiam trahe-
ret,uirtutibus ædificaret, ad diſcipulatũ
B ſuum alliceret: ſicque amauit eorum na-
turam ſiue perſonam,non uitia. Poſtre-
mò de horum expoſitione verborũ ſuper
Matthæum plenius dictum eſt. Itaq; nõ
aſſimilemur ſcribis & Phariſæis, quibus
indociles,incorrigibileſq; ſunt cõformes
ſed dociles ſimus atque tractabiles,& pue
ris in foro ſedentibus,ideſt, ſanctis viris,
deuotis prelatis,veris prædicatoribus in
eccleſia,quæ dominicum forum eſt, quo
fideles ad collocandum Deo conueniunt
vbi & cœleſtium præceptorum iura con-
duntur,acquieſcamus,ita vt ſpiritualiter
gaudentibus, & ad gaudendum in Deo
hortantibus congaudeamus,flentibus au
tem ſua,ſeu aliorum peccata,vel ob alias
rationabiles cauſas compatiamur, con-
formemur & collugeamus,ſicut ait Apo
C ſtolus, Flete cũ flentibus, gaudete cum
gaudentibus, vt nec inordinata lætitia,
nec immoderata triſtitia inueniat à uo-
Rom.11 bis.Verũ vt Gorrha hic ſcribit, Scribis &
phariſæis adhuc aliqui ſimiles ſunt, qui
ſi viderint aliquem humilitati ſtudenté,
iudicant eum hypocritam: ſi manſuetudi
ni & patientiæ,iudicant timidum: ſi ſim-
plicitati,fatuum: ſi maturitati,flegmati-
cum:ſi deuotioni ſingularé:ſi paci & ſilen
tio,melancholicum ſiue phantaſticum:
ſi orationi atq; vigiliis, indiſcretũ:ſi cor-
ripit alios,turbator eſt pacis,qui cohabi
tat talibus, dicere põt illud Iob, Frater
fui draconum & ſocius ſtrutionum. *Et*
iuſtificata.i.iuſta reputata,honorata, & co
gnita. *Eſt ſapientia*,i. euangelica Chriſti
doctrina,ſapientalis atq; diuina, vel Chri
ſtus Dei patris virtus & ſapientia,*Ab om* D
nibus filiis ſuis, ideſt,vniuerſis veraciter ve
ritatem,ſapientiamq; amantibus,ſeu cun
ctis Chriſti diſcipulis, quos dedit mihi
dominus: de quibus per Iſaiam teſtatur, *Iſaiæ 8.*
Ecce ego & pueri mei. In Ioanne quoq; *Ioan.7.*
ait, Filioli adhuc modicum vobiſcum
ſum,tanquam dicat ſaluator,Licèt à vo-
bis ò infideles Iudæi contemnar,& vana
docere affirmer, nihilominus electi Iu-
dæi me audientes, me verè ſapientem &
ſapientialia prędicantem cognoſcunt, fa
tentur,honorant.

Præterea iuſtificari quis dr̃ tribus mo
dis.Primò,dum de iniuſto fit iuſtus, ſic-
que dicunt doctores hominem non iu-
ſtificari ſiue gratiæ infuſione, ſic Xp̃s nõ
iuſtificatur.Secũdò,dũ iuſtus fit iuſtior p̃ E
profectũ,iuxta illud Apo. Qui iuſtus eſt, *Apo.22.*
iuſtificetur adhuc,& ſanctus ſanctificetur *Ioan.1.*
adhuc. Et apud Ioannem ait Saluator. *Ioan.3.*
Omnem,qui fert fructum, purgabit eum
pater, vt fructum plus afferat, ſic rurſus
non competit Chriſto iuſtificari, niſi
quantùm ad manifeſtationem, prout de
xp̃o dixit præcurſor, Illum oportet cre
ſcere,me autem minui.Tertiò, quantùm
ad aliorũ recognitionẽ, honorationé ſeu
oſtenſioné, ſicut dũ alicuius æquitas aliis
declaratur,vel ab eis cognoſcitur,lauda-
tur & honoratur, ſicque deo & Chriſto
ſecundum vtranque naturam cõpetit iu
ſtificari, ſicut & magnificari & glorifi-
cari.Chriſtus quoque non loquitur de
filiis per gratiã adoptionis,de quibus ait
Apoſtolus, Quicunque ſpiritu dei a-
guntur,hi filii ſunt Dei. Interdum verò F
aliqui dicuntur filii dei ratione creatio
nis,aut ſpecialis cuiuſdam promiſſionis,
de qualibus per Iſaiam dominus loqui-
tur,Filios exaltaui & enutriui,ipſi autem *Iſaiæ 1.*
ſpreuerũt me.Et Xp̃s in Euangelio, Filii
(inquit) regni proiicientur in tenebras *Matt.8.*
exteriores.

PROSECVTIO EXPOSItionis pręſentis. Cap. VII.

Rogauit autem illum quidam ex Phariſæis vt manducaret cum illo.

ARTICVLVS. XIX.

QVod in fine p̃cedẽtis.c. Euãgeliſta do
ctrinaliter dixit,iã exẽplariter docet,vi
delicet

A delicet ſapientiam, quæ Chriſtus eſt, à ſuis deuotis iuſtificari, ab aliis ſperni. *Rogauit autem illum*, ſcilicet Ieſum, *Quidam ex Fariſæis* cuius (vt infra dicitur) nomen extitit Simon, *Vt Manducaret cum illo*. *Et ingreſſus domum Fariſæi, diſcubuit*, id eſt, cum eo comedit. Chriſtus totius humilitatis magiſter, omniſq; perfectionis exemplar, nec cum publicanis propter eorum manifeſta peccata, nec cum Fariſæis propter eorum latentia vitia, præſertim ſuperbiam, nec cum diuitibus, nec pauperibus edere ſpreuit, in omnibus amans naturam, vt fœlicitatis capacem atque ad Dei imaginem factam: ſimulq; inſtruens nos ad perfectam humilitatem, ne quis noſtrum incautè aliquem aſpernetur aut vitet, niſi quantum B docet ſeu iubet eccleſia.

Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix.

Quæ fuerit mulier iſta aliquando inter expoſitores grandis diſceptatio fuit, ſed nunc ſancta Eccleſia cum beato papa Gregorio tenet, ꝙ fuit Maria Magdalena. Idem aſſerunt Auguſtinus & Beda, & ꝙ verum ſit, hoc non ſolùm ex legenda beatiſſimæ Mariæ Magdalenæ, ſed & ex ſcripturis canonicis, puta ex Euangelio euidenter oſtendi ſuper Matthæum. Vnde nõ videtur de hoc amplius dubitandũ, & quæ prefato loco conſcripſi, iam non arbitror *Mat. 26* C repetenda. Rurſus de ciuitate eſt quæſtio, in qua ſcilicet ciuitate iſtud quod nunc ſcribitur factum ſit. Ad quod Beda reſpondet, quòd in ciuitate quadam Galilææ. Alii, ꝙ in Ieruſalem. Ait etenim Beda, Auguſtinum atq; Gregorium ſequens quòd Maria Magdalena bis vnxerit Chriſtum, ſemel & primo in vrbe Galilææ, in medio euangelicæ prædicationis: ſecundo in Bethania villa Iudææ, circa terminum prædicationis præfatæ paſſione inſtante, ut alii recitant Euangeliſtę.

¶ Iterum quæſtio eſt, cur Lucas mulierem hanc, non proprio explicet nomine, ſed peccatricẽ appellet? Ad quod ex Marco Euangeliſta patet reſponſio. Siquidem Marcus inquit, Surgens Ieſus mane prima *Marc. 14* ſabbati, apparuit primo Mariæ Magdale- *Mar. 13.* næ, de qua eiecerat ſeptem dæmonia, per *Ioan. 13.* quæ intelliguntur ſeptem peccata mortalia, quibus fuit repleta, quod etiã in principio ſequentis capituli Lucas teſtatur, ꝙ ſcilicet ſeptem dæmonia fuerunt ex ea iecta, plures quoque ſanctorum inſinuant, D eam actibus luxuriæ fuiſſe ſubiectã, Hinc quaſi habituata atq; abundans ſceleribus appellatur peccatrix, quę etiam ideo ſic vocatur, vt eius exemplo ad pœnitentiam prouocemur, deſperatione & puſillanimitate non frangamur, diuinæ miſericordiæ fiducia inflammemur, quantumlibet vitioſi fuerimus. Inſuper peccatricem eam iam appellat, quoniam emendatio eius nondũ innotuit aliis, ſed ab omnibus adhuc reputabatur, peccatrix, *Vt cognouit quòd Ieſus accubuit*, id eſt, comedens fuit in domo Fariſæi, *Attulit*, id eſt, ſecum portauit, *Alabaſtrum vnguenti*. Alabaſtrum ſecundum Bedam eſt genus marmoris candidi variis coloribus intertincti, quod ad conſeruanda E vnguẽta ſolet cauari, quia optimè conſeruare dicitur incorrupta. Alabaſtrum ergo hic ſumitur pro vaſe facto de huiuſmodi marmore, in quo continebatur unguentũ quo vtebatur Maria tempore ſuæ vanitatis, pro corporis ſui odore ac refrigerio atque mollitie. *Et ſtans retro ſecus pedes eius.* Conſiderando enim peccatorum ſuorum enormitatem, in tantum contempſit ſeipſam, quòd prorſus indignam ſe reputauit, coram Chriſti facie apparere, eius vultũ aſpicere, oculos ad eum leuare quemadmodum publicanus nec oculos audebat leuare ad cælum, ſed percutiebat pectus ſuum, dicens, Deus propitius eſto mihi peccatori, hoc eſt, Maria hęc & ſi non verbis, tamen tota animæ, corporiſq; diſpoſitione ac geſtu dicebat. Sua quippe peccata, *Luca. 8.* F non uerbis, ſed rebus & fletibus confitebatur, paratiſsima vtique ad oris confeſſionem, ſed tunc talis confeſſio nondum fuit præcepta. Chriſtus nanque ſacramentum pœnitentiæ, ſeu confeſsionis primò inſtituit. Denique, quia publica fuit peccatrix omnibus ſua reputauit peccata ſatis aperta, *Lacrimis cæpit rigare pedes eius*. O quanta quàm cordialis, inteſa ac penetratiua fuit huius compunctio, contritio, deuotio mulieris, quæ non vocata coram tot diſcumbentibus eſt ingreſſa, omnibus conſpiciẽdam ſe repreſentans, & tàm vberrimè coram eis ſeipſam deplorans, cùm tamen tantæ nobilitatis & opulentiæ eſſet. Sed quia ſua peccata clarè aduertit, dignè penſauit, ſeipſam profundiſsimè humiliauit, ineffabiliterq; contempſit. Idcirco non ſolùm

non

A non uerebatur confundi, deſpici, irrideri, imò omnia iſta optauit, ut Deo quem ipſa inhonorauit aliquam recompenſationem, honoremque faceret, dum ſicut ipſa Deum maxime inhonorauerat per peccata, ſic propter illius honorem recompenſandum, ſeipſam præbet maximè confundendam, *Et capillis capitis ſui tergebat.* Itaq; primò ſtetit poſt tergum Chriſti, deinde ſe pedibus eius prouoluit, lacrymis eos humectans. Ex Chriſti etenim prædicatione fuit inenarrabiliter inflammata, compuncta, & tota quaſi in lacrimas reſoluta, ipſumque Chriſtum ardentisſimè cœpit diligere. Et quamuis contactu pedũ Chriſti ſe iudicaret indignam, tamen magnitudine dilectionis uicta ſe cohibere nequiuit. Feruidus nẽpe amor neſcit modum, menſuram non tenet, rationem nõ B ſequitur, non tamen directè, reprehenſibiliter aut irrationabiliter, ſed ſuperrationabiliter operatur, ſancti ſpiritus ſequens tactum, ſucceſſionem, & ſurſum actionem, propter quod communi lege nõ coartatur, *Et oſculabatur pedes eius* ex dilectionis ardore ſereno ſpirituali, & quaſi gratias agens pedibus ſanctis, qui corpus illud deferebant, per cuius os ſeu prædicationem ipſa fuit conuerſa. Preterea, quia pedes ſunt inferiores corporis partes, ad eos audacius fiducialiusque acceſſit. Patet quoque ex his, quòd nudis pedibus Chriſtus inceſſerit, *Et unguento ungebat*, quia unguentum hoc refrigeratiuum fuit, & boni odoris, ac corporis delinitiuum. Quemadmodũ verò ait Apoſtolus, 1. Tim. 4 Omnis creatura Dei bona eſt, ſcilicet C quantum ad id quod à creatore naturaliter, purè, infiniteque bono ſortita eſt, abutentibus uerò aliquæ creaturæ ſunt malæ, prout in libro Sapiẽtiæ legitur, Crea- Sap. 14. turæ factę ſunt in laqueum pedibus inſipientium. Igitur Maria Magdalena creaturis quibus fuit abuſa, videlicet propriis membris, ac aliis rebus orſa eſt bene uti in Chriſto. Oculos namque, quibus uaniſſimè & laſciuè fuit multos intuita, iam lacrimando afflixit: capillos, quibus ſe uanè ornauit, ad deponendos pedum Chriſti puiueres, immunditiamque protendit: labia quæ aliis libidinoſè applicuit, pedibus Chriſti lacrimoſè impreſſit. Sic & vnguento ſuo iam optimè uſa eſt, quo ante uttebatur peruersè. *Videns autem Phariſæus* D *qui uocauerat eum*. i. Ieſum ad conueſcendum inuitauit. Videns inquam, quomodo mulier iſta lacrimis ſuis pedes Chriſti rigaret, capillis tergeret, oſcularetur ac ungeret, *Ait intra ſe*, i. cogitauit, *Dicens*, uerbo mentali quod eſt mentis conceptus, ex quo uerbum uocale procedit. Hic. i. Ieſus iſte quem inuitaui aſpernanter ſic cogitauit indignãs Chriſto quòd ſe à peccatrice ſic contrectari permitteret. Vnde ſicut interdum ex indignatione non exprimimus nominatim eũ de quo loquimur uerbo uocali, quemadmodum Iudæi tempore paſſionis dixerũt de Chriſto. Hũc inuenimus ſubuertentem gentẽ noſtram. Et rurſus, Non hunc, ſed Barrabam, ſic aliquando cogitando de aliquo Luc. 15. Ioan. 8 dedignamur eum interiori uerbo nominatim intus exprimere, ſed per commu- E ne aliquid eum notamus, *Si eſſet propheta* cuius eſt ex reuelatione diuina intueri ſecreta. Itaque ſi eſſet propheta, ut multi exiſtimant, & ipſemet innuit, *Sciret utique* Deo reuelante, *Quæ* determinatè ac nominatim & quæ perſona. *Et qualis* in conuerſatione, ſeu quàm ſpernenda, ac uilis. *Eſt mulier quæ tangit eum* pedes eius lauando, tergendo, oſculando; ungendo, *Quia peccatrix eſt*, id eſt, magna & inueterata præuaricatrix.

Aliquando in ſcripturis peccator ſiue peccatrix uocatur quicunque peccauit, etiam ſi ſolùm uenialiter fuerit peccans & pœnitẽtiam egerit: imò dato quòd nũquã actualiter peccauerit, atque ab omni culpa immunis ſit, ſed originali pecca F to quandoque fuit obnoxius. Aliter uerificari non poſſet quod ſcriptum eſt, Ne- Ioan. 15 mo mundus à ſorde, etiam ſi unius diei fuerit uita eius ſuper terram. Et nihilominus conſtat, quòd infantes baptizati omni careant macula culpæ, & moriẽtes mox euolent. Chryſoſtomus quoque in homilia ait de Ioanne Baptiſta, quòd fuit peccator, interdum magis propriè fertur, peccator, qui mortaliter eſt tranſgreſſus, quamuis pœnituerit & abſque mortali 1. Tim. 1 ſit. Sic Paulus non ſolùm peccatorem, ſed & peccatorum primum ſe nominat. Propriiſſime uerò peccator aſſeritur, qui in mortalibus uitiis iacet ſcienter, præſertim qui diu, & animo indurato ſic permanet,

A manet,ſicque Fariſæus Mariam hanc nominat peccatricem,inſinuans ſe peccatorem non eſſe.¶ Porrò in verbis iſtis mentalibus fuit hic Simon multipliciter errans & peccans.Primò,temerariè iudicando,quia tàm Chriſtum quàm Mariam iudicauit culpabilem in hoc facto.Secūdò, uitioſè indignando,quia tā pœnitēti mulieri,quàm ſuſcipienti, miſerentiq; Chriſto fuit indignans.Tertiò,culpabiliter reprehendendo,nam Mariam hanc de actu pœnitentiæ,& Chriſtum de actu miſericordiæ quaſi de uitioſis actibus reprehendit.Quartò,dupliciter mentiendo , nō.n. conſequens eſt,ut ſi quis ſit propheta,propterea ſciat omnia aliorum ſecreta : nec iſta Maria,quādo hæc egit fuit peccatrix

B ſecundum Fariſæi intentionem , imò iam per cordialem contritionem, iuſtificata fuitque amore diuino ſuccenſa . Sed (ut ait Gregorius)uera iuſtitiā habet cōpaſſionem,falſa indignationem . Vnde ſi Maria hæc Fariſæi ſe pedibus proſtrauiſſet,eam forte calcibus repuliſſet . Et ecce uſq; in præſens, multi huic Fariſæo ſunt ſimiles,qui nō obſtante ꝙ ipſi fuerunt vel ſunt peccatis , defectibus , paſſionibus ſqualidi,pleni ac lacerati, aliis tamē peccantibus mox immiſericorditer indignētur,detrahunt & illudunt,nō condolent, nec ſuccurrunt,non penſantes illud Apoſtoli,Qui ſtat,uideat ne cadat,Et rurſus,

1.Cor.10 Galat.6. Ibidem. Fratres,ſi præoccupatus fuit homo in aliquo delicto,uos qui ſpirituales eſtis,huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis ,Itē

C que , Alter alterius onera portate , & ſic adimplebitis legem Chriſti.Illi ſunt imperfecti,inanes & leues, qui cum modicū quid iuſtitiæ & uirtutum inceperint, ſtatim fatuè gloriantur,deriſibiliter extolluntur,alios aſpernantur.qui ſi uerè illuminati,ſapientes,virtuoſiq; eſſent,aliis caritatiuè cōpaterētur, cōſilio atq; auxilio ſuffragarētur.Hinc dicit Gregorius, Neceſſe eſt,ut cū peccatores quoſq; cōſpicimus, noſmetipſos prius in aliorū calamitate,ſeu uitiis defleamus:quia in ſimilibus aut lapſi ſumus , aut labi poſſumus. Itaq; propriā infirmitatē ſemper penſemus,omniūq; peccāti cordialiter condoleamus,penſantes,ꝙ nos quoq; aut tātū aut grauius caderemus,ſeu lapſi eſſemus ,niſi diuina pietas miſericorditer aſſuiſſet

D atq; adeſſet. Si ita egerimus, uerè ſapientes,miſericordeſque ſumus,& fiet in nobis quod Chriſtus promiſit, Beati miſericordes,quoniam ipſi miſericordiam conſequentur,Propter quod monet Apoſtolus,Conſidera teipſum,ne & tu tenteris, Mat.5. Galat.6. *Et reſpondens Ieſus*,non uerbis uocalibus , ſed mentalibus ſeu cogitationibus Fariſæi,per quod oſtendit ſe plus quam prophetam cordis cogitationes intuēdo,plādendo,ac inſtruendo, cum cogitationes affectioneſq; mētis inſpicere, Deo ſit propriū, nec ꝓphetis id cōpetat, niſi ex reuelatione diuina, *Dixit ad illum* puta ad Simonem,*Simon,habeo tibi aliquid dicere*,Ecce Chriſtus Fariſæum reprehenſurus , quàm dulciter eum familiariterque affa

E tur,& nomine proprio exprimens eū,facit intentum,ad innuendum, ꝙ qui aliū corripere cupit aut habet, pie ac mititer hoc facere debet, dūmodo per huiuſmodi increpationem alter ualeat emendari,ideo ſcriptum eſt , Corripiet me iuſtus in miſericordia & increpabit me, Pſ.146. *At ille ait,Magiſter dic*,deinceps Chriſtus proponit paradigma ſiue parabolam , quæ ſecundū ſenſum ſuperficialem,difficultatem non habet,ut patet in textu:ſed miſtica eius intelligentia pulcrior eſt . Eſt ergo parabola iſta de quodam piiſſimo creditore,& duobus pauperibus debitoribus Chriſto dicente *Duo debitores erant cuidā fœneratori, unus debebat denarios quingentos & alius quinquaginta,non habentibus illis unde redderent,donauit vtriſq;*,i.ambo

F bus debita ille dimiſit. Itaque per fœneratorē miſticè deſignatur Deus omnipotens liberaliſſimus dator omnis boni,& iuſtiſſimus ultor omnis peccati, qui dicitur fęnerator duplici ratione.Primò,quoniam pro culpa pœnā exigit & infligit , imò pro culpa tēporali ſuppliciū æternū. Secūdò quia pro donis naturæ & gratię, quæ nobis largitur,exigit bonū vſum illorū & gratiarū actionē,atq; profectum à nobis.Porrò ſecundū hanc duplicem cauſam,cur Deus fœnerator uocatur,debitores dupliciter poſſunt intelligi. Si enim ob primam cauſam Deus fœnerator dicatur,per debitores intelligendi ſunt peccatores,qui pro ſuis exceſſibus tenentur ſatisfacere Deo , ſeu debitas luere pœnas , Vnde per debitorē quingentorū denario

rum

A rũ accipiẽdus eſt qui ualde grauiter,mul
tipliciterque Deum oſtendit ,per debito
rẽ verò quinquaginta denariorũ,qui mi-
nus peccauit.Iſti debitores unde reddant
non habẽt quoniã viribus ſuis abſq; gra
tia Dei ſatisfacere nequeũt aut abſolui,
& præſertim nõ habent vnde ſatisfaciant
Deo pro pœnæ debito infinitæ,ſed Deus
donat.i.indulget vtriuſq; dũ veniam poſ-
cunt,& quod in ipſis eſt faciũt,imò inter
dũ ex ſua pietate immẽſa totaliter,ac gra
Act.10. tioſiſſimè præuenit eos excitat ad ſeipsũ,
vt patet in Paulo Apoſtolo.Rurſus Deus
donat iſtis vtriſq;.i.gratuitũ gratiæ donũ
infundit quia ſine gratiæ dono nõ fit cul
pæ remiſſio,aut iuſtificatio.dicẽte Apo-
Roma.3. ſtolo,Iuſtificati gratis per gratiã ipſius.
Si aũt propter ſecundã rationẽ Deus fœ
B nerator vocetur,per debitores intelligun
tur,qui varia Dei beneficia ſunt ſortiti,
& per debitorẽ quingentorũ nũmorum,
qui multa maiora,per alium,qui minora.
Iſti nõ habent unde reſtituant.i.Deo di-
gnã uiciſſitudinẽ reddere nequeunt,nec
ſatis regratiari ſeu obſequi, præſertim ꝓ
eò ꝙ vnigenitus Dei filius tãta pro eis aſ
ſumpſit,fecit,ac pertulit,& tñ ſi pro poſſe
Deo humiliter regratientur, ac feruide
obſequãtur benignisſimus Deus humani
generis ſciẽs imbecillitatẽ,ac inſufficien
tiã nõ ſolũ nõ deſpicit eos propter imper
fectionẽ eorũ,ſed ẽt donat.i.dona gratiæ
Mat.13 & varia beneficia ſua auget in eis. Habẽ
ti eũ.i.de eo quod accepit gratias referen
Luc.19. ti,dabitur,& abũdabit. Deinde Chriſtus
C volẽs cõcludere fariſæũ ex ſuipſius reſpõ
ſo,interrogat eũ. *Quis ergo eum plus diligit?*
i.quis duorũ debitorũ fœneratorẽ, imò
condonatorem illum plus diligere obli-
gatur? *Reſpondens Simon,dixit, Aeſtimo* So-
brie loquitur fariſæus,timens ex proprijs
uerbis conuinci a Chriſto,cuius ſapiẽtiã
nouerat eſſe magnam, *Quia is cui plus do-
nauit.*i.qui maiorem indulgentiã aut be-
neficientiam eſt adeptus.Ille quippe cęte
ris paribus plus amare tenetur,quia plus
datum eſt ei.Quãto.n.quis ab aliquo ma
iora conſecutus eſt bona ,veniamve ma-
iorem tantò plus habet illum diligere.
Et iſtud præcipuè verũ eſt & contingit in
rebus humanis,ubi amor frequenter cau
ſatur ex præcedentibus donis,ideo amor
maior ex donis procedit maioribus, *At il*
*le dixit,rectè iudicaſti.*i.verum à falſo rite D
diſcreuiſti,ueritatemque affirmaſti. Ita-
que hoc Chriſti exemplo approbãda eſt
veritatis prolatio à quocunq; ſit pronun
tiata,nec ex odio,ſeu uilipenſione perſo
næ debemus veritati ab ea prolatæ aut æ-
quitati ab ea peractæ cõtradicere aut re-
niti,ut moris eſt hominũ, paſſionibus ſu
biectorũ,Deinceps Saluator parabolã hãc
applicat ad propoſitum ſeu intentum. *Et
conuerſus ad mulierem* Hoc de duplici con
uerſione ueriticatur. Præfatis nanq; uer-
bis prolatis Chriſtus faciem ſuam corpo
ralẽ ſpiritualiter conuertit ad mulierem
retro ſecus pedes ſuos ſtantẽ, uel potius
iacentẽ atq; proſtratam illos tergendo ac
oſculando.Spiritualiter quoq; ſe conuer
tit ad eam:per reſpectum mẽtis ſuæ piiſ-
ſimũ,& maiorẽ gratiæ infuſionẽ, nã & an E
te ſic cõuerterat ſe ad ipſam dicẽte Gre-
gorio,Quid miremur fratres Mariam ue
nientẽ,an dominũ ſuſcipientẽ? Suſcipien
tem dicam an trahentem?Sed & uerius fa
tear,& trahentem dicam & ſuſcipientem
Ipſe.n.ad pęnitentiam traxit intus, qui
per manſuetudinem ſuſcepit foris, *Dixit
Simoni,uides hanc mulierem?*i.aſpicere & cõſi
derare merito debes perſonã & facta hæc
eius. Vnde & Chriſtus notanter ait, hãc
mulierem,quaſi dicat,Attende fęminam
iſtam ualde notabilem, cuius geſta hæc
ſunt conſideratione dignisſima,cum ipſa
ſit pęnitentię forma, peccatorum exem-
plar,& ſpei,electioniſq; uaſculũ, in quo
ſicut prius abundauerat culpa,ita abũdat
nunc gratia. *Intrauit in domum tuam,* inui F
tatus a te,ideo curialiter caritatiuè atq;
hilariter a te ſuſcipi debui,cum tamẽ ita
factum non ſit ſaltem tam perfectè ut de
cuit. Nam *Aquam pedibus meis non dediſti.*
i.pedes meos aqua quæ in promptu eſt,
nec lauiſti.nec lauari feciſti, cũ tamẽ hoc
de iure uel cõſuetudine hoſpitalitatis ex
ſtat,& Xpo p̄cipuè fieri debuit, ꝙ nudis
pedibus pergẽs,pedes frequẽter habuit laſ
ſos,pulueratos,afflictos..Hinc in Gen.le
gũtur Abrahã & Lot dixiſſe ad angelos Gene.19
quos hoĩes exiſtimabãt,Lauate pedes ue
ſtros.Et rurſus Labã legitur dediſſe aquã Gene.24
ad lauandũ pedes camelorũ & uirorũ qui
cũ Abrahæ ſeruo aduenerant. *Hæc autem*
quã Xps nominatim nõ exprimit, nõ ex
eius aſpernatione,ſed appretiatione,& qa

A prædemonſtrabilis fuit in pœnitentiæ actione, & exempli oſtenſione, cæteriſque actibus, quæ Chriſtus tàm diligenter enumerare dignatur, *Lacrimis rigauit pedes meos*, cum tamen lacrimę ab interiori trahantur, nec ita habeantur in promptu, & pretioſus ſint humor, quo patet, quod valde excellat te circa me, qui mihi nec aquam ad pedum ablutionem dediſti, præterea quàm beata ſit pia lacrimarum effuſio: pandit Chriſoſtomus, dicens, Sicut ubi uehemens imber prorumpit, fit ſerenitas, ſic lacrimis effuſis oritur & apparet mentis tranquillitas, & perit caligo reatuum, & ſicut per aquam & ſpiritum, ſic per lacrimas & confeſſionem denuo mũdamur, *Et capillis ſuis terſit* quo claret quã B tùm nunc criniũ ſuorum priſtinum contemnat ornatum, quæ pedum immundicias abſtergit per eos, cum tamen fœminæ in decore, & cõpoſitione crinium ſoleant præcipue gloriari. *Oſculum mihi non dediſti, Hæc autem ex quo intrauit, non ceſſauit oſculari pedes meos* quo innoteſcit quò magis caritatiue atque humilius habuit ſe ad me quam tu, qui nec oris oſculum mihi dediſti, quod pacis & amicitiæ ſignum eſt, & fieri conſueuit in primitiua eccleſia in mutuo Chriſtianorum occurſu & ſalutatũ congruo loco & tempore propter quod Paulus ſæpe in ſuis ſcribit
Roma. 6. epiſtolis, Salutate inuicem in oſculo ſan-
1. Cor. 16 cto. Nam & Chriſtus diſcipulos ſuos ad
1 Pet. 5. ſe redeuntes ſeque ſalutantes in oſculo
2. Cor. 13 ſancto ſuſcipere conſueuit: propter quod
Mat. 26 inſtante paſſione, proditor loquebatur,
C Quemcunque oſculatus fuero, ipſe eſt. Vnde pateſcit quàm pleniſſima dilectione Chriſtus amauerit naturam humanã hominúque perſonas. Hæc autem de oſculo ſpirituali quod ex uera & interna dilectione emanat ſunt intelligenda. Porrò ſicut amor carnalis totaliter uitioſus & fœdus eſt, ita & oſculum ex eo progrediens. *Oleo caput meum non unxiſti*, cum tamen nudo capite ſim incedens, & oleum tale quale mihi fęmina hæc impedit, mihi ſit cõgruens. *Hæc autem unguento unxit pedes meos* cum tamen pedes ſint capite, loco, & dignitate inferiores, quo patet, ꝙ ipſa magis appretiata ſit pedes meos quã tu caput meũ. Ex prę indictis Chriſtus cõcludit, *Propter quod*, i. quia tam caritatiuè, reuerenter atq; humiliter ſe habuit circa D me, *Dico tibi, Remittuntur ei peccata multa*. i. vniuerſa eius peccata, quæ multa ſunt, remiſſa ſunt ei à me autoritatiuè, ſecundũ quod Deus ſum: & miniſterialiter, ſecundũ quod homo ſum. Peccata nẽpe mortalia, quantũ ad culpam pariter remittuntur, *Quoniam dilexit multum* feruor. n. dilectionis eſt ſpiritualis ignis peccata conſumens, propter quod Salomon proteſta Pro. 10.
tur. Vniuerſa (inquiens) delicta operit caritas, Ideo Petrus hortatur, Ante omnia 1. Petr. 4
(inquiens) mutuam caritatem in uobis continuam habentes, quoniam caritas operit multitudinẽ peccatorũ. Circa hæc oritur difficultas. Supra. n. aſſeruit Chriſtus, ideo quenquam plus diligere, quia plus condonatũ eſt ei, hic verò infert oppoſitũ, dicens, quòd idẽ dimiſſa ſunt huic E multa peccata, quia multùm dilexit, unde in parabola innuit, quòd magnitudo remiſſionis & ueniæ ſeu donum, ſit cauſa magnæ dilectionis, nunc uerò affirmat, ꝙ amor ſit cauſa doni, & magna dilectio cauſa magnæ remiſſionis. Præterea, ſi idẽ dimiſſa ſunt ei peccata multa quia multũ dilexit, apparet ꝙ dilectio, imò & magna dilectio remiſſionem peccati præcedat, ſicque in eodem erunt peccatũ mortale & caritas. Ad iſta eſt reſpõdendum, quod dupliciter dicitur peccatum dimitti, uidelicet quantùm ad culpam & quantùm ad pęnã, Chriſtus autem nunc loquitur de remiſſione peccati quantùm ad pęnam, & hanc remiſſionem præcedit & efficit magna dilectio, nõ obſtante, quod ex re- F miſſione maioris culpæ maior oriatur dilectio, quantùm ad actum amandi, loquẽdo de una atq; frequenti cauſa dilectionis maioris & cæteris paribus. Frequenter. n. contingit, ꝙ qui grauius peccaſſe ſe recordantur, feruentiores fiant & Deo plus regratiantes, atq; inſtantius pęnitentes ac obſequentes, dicẽte apoſtolo, Vbi abunda Roma. 5
uit delictum, ſuperabundat & gratia. Nõ tamen eſt conſequens, nec Chriſtus uult dicere, quòd ſemper plus diligant, aut gratiam poſſideant ampliorem quibus plura ſunt condonata peccata. Non. n. latro crucifixus cum Chriſto, et ueniã cõſecutus, feruentior factus eſt Petro, Ioanne, aut Iacobo, nec aliquis horum virgine glorioſa, cui nullum actuale peccatum unquam

remiſ-

A remiſſum eſt,quia non ſola peccati remiſſio aut doni receptio cauſat & auget amorem, præſertim loquendo de diuino amore,qui interdum ex ſola Dei bonitate,quibuſdam perfectior interiorq; pſtatur. Vñ Chriſtus nunc loquitur de cauſa amoris & eius effectus prout ad ſuũ congruebat propoſitũ ad reprimendũ fariſæi errorem.

Aliqui uerò ad iſta aliter reſponderũt, dicentes: ꝙ quædam eſt dilectio,remiſſionem culpæ præcedens, & quædam hãc ſequẽs,quia in iuſtificatione impij tria ſunt .ſ. primariæ grãe infuſio,utpote fidei, ſpei & caritatis,cordis quoq; contritio & culpę remiſsio. Et quanuis hæc tria ſimul ſint tempore,non tamen cauſalitate. Nam infuſio gratiæ eſt cauſa contritionis, & cõtritio ẽ cauſa remiſſionis culpæ. Itaq; patet,qđ primaria dilectio pcedit remiſſionẽ peccati. Eſt aũt & alia dilectio q̃ ſequit̃
B culpæ remiſsionem. Cum etenim anima ſentit ſe ſancto ſpiritu aſpiratam,creditq; probabiliter culpam ſibi à Deo dimiſſam amplius diligit & magis mouetur ad bene agendum: & fortè iſta ſecunda dilectio eſt præcedentis augmentatio, cauſata ex conſideratione remiſsionis præcedentium peccatorum. Ergo de primaria dilectione, intelligitur quod dicitur. Remittuntur ei peccata multa. De ſecundaria autem locutus eſt fariſæus, Aeſtimo quia is, ſcilicet plus diligit,cui plus donauit.

Cõſtat igitur,ꝙ Maria,ſeu quilibet pœnitens dilectionem Dei primariã & grãm prius habuit quàm remiſſionem peccati, non prioritate temporis, ſed cauſalitatis, præſertim in genere cauſæ formalis, cùm
C naturaliter prius ſit eſſe gratiæ ſicut & cuiuslibet rei,quàm ſuum agere: & ita prius eſt eſſe gratiæ quàm ſuum officium oppoſitum, puta peccatum expellere.

Denique huic dicto Gorræ concordat, quod in prima ſecundę aſſerit Thomas, ꝙ iuſtificatio paſsiua impii, ẽ motus eius ad iuſtitiam, quemadmodum paſſiua calefactio eſt motus ad calorem. Deinde oſtẽdit quõ ad iuſtificationẽ hanc requirantur infuſio grẽ,& motus liberi arbitrii ad conſenſũ, acceptionẽq; grẽ infuſæ,& motus fidei, motu ẽt caritatis, ſine qua nihil meritoriũ extat, itẽq; motus liberi arbitrii contra pc̃m̃ renitẽdo ei,& fugiẽdo hoc ipſũ.

Poſtremò exigitur remiſsio culpæ,quia per hoc motus iuſtificationis cõpletur, ꝙ D culpa remittitur. Aſſerit quoque Tomas, *Thomas.* ꝙ licet iuſtificatio impii fiat in inſtanti, nihilominus inter ea iam dicta, quæ requirũtur ad eam eſt ordo, ita quòd naturali ordine prior eſt infuſio gratiæ, deinde motus liberi arbitrii in Deum, ſeu in gratiæ acceptionem, tertio loco ſequitur motus liberi arbitrij contra pc̃m̃, remiſſio autẽ culpæ eſt vltimũ,quia ad ipsã totus motus ordinatur. Veruntamẽ ex parte hominis, prior eſt remiſsio culpę, quàm infuſio gratiæ,ſecundùm uiam generationis. Oportet enim impedimentum auferri,ante introductionem oppoſiti. Hæc omnia ſanctus Thomas circa finem præallegatę ſũmæ,pulcrè declarat,quæ ob prolixitatem vitandam omitto. Deinceps ait Saluator, *Cui autẽ minus dimittitur, minus diligit* Hoc B clarè videmus, quod ſæpè qui minus grauiter deliquerunt,tardius confitentur ſeu conuertuntur,& poſt conuerſionem remiſſius habent ſe, quàm qui grauius peccauerunt. Nam illi minus ſibi indultum arbitrantur, & iſti magis. Ob hoc tamen nullus audacius debet peccare,quia & verbum hoc Chriſti intelligendum eſt cæteris paribus,& ut frequenter, non autẽ ſimpliciter atque in omnibus. Non enim Maria Magdalena plus diligit Deũ q̃ benedicta uirgo Chriſtifera, quanuis minus dimiſſum ſit virgini glorioſæ, imò nullum actuale peccatum dimiſſum eſt ei, ſed aliũde eſt ei maior ratio diligendi Deũ quam Magdalenæ. Alii quoq; in innocentia ſua perſiſtentes multò feruentius Deo deſer- F uierunt, quàm multi præcipui peccatores conuerſi, ſicut de ſanctiſsimis Chriſti pueris Gregorio & Bernardo, ac Thoma aliiſque innumeris certum eſt. Hinc ait Chry. Opus eſt nobis feruenti anima,quia nihil *Chryſoſt.* impedit hominem fieri ſpiritualiter magnum. Nullus ergo in peccatis cõſtitutus deſperet, nemo uirtuoſus dormitet, nec vane confidat ſæpe enim meretrix præcedit eum, nec iniuſtus diffidat: poſsibile nãque eſt eum primus ſuperare. *Dixit autem ad illam, Remittuntur tibi* à Deo *Peccata tua* vniuerſa. Larga enim Dei pietas ueniam non dimidiat.

Porrò quod ait, Remittuntur. &c. Si intelligatur de remiſſione, quantùm ad culpam, exponendum eſt, remiſſa ſunt, ſicut

 pręta.

A prætactum eſt. Si verò accipiatur de remiſ
ſione quantùm ad pœnam, exponi poteſt,
per modum temporis præſenti, quia & di
citur in hac vice, Chriſtus indulſit Mariæ
Magdalenæ peccata ſua, quantùm ad pœ-
nas eis debitas, plenè ſiue totaliter pro-
pter ardentem eius ad Chriſtum amorem
& uehementem ſuarum horrorem culpa-
rum. Remiſſio quippe peccati mortalis,
aut nulla ẽ, aut totalis, ſed remiſſio pœnæ
communiter fit per partes, & non tota ſi-
mul, ſecundùm communem vt tactum eſt
curſum, quanuis interdum fiat tota ſimul,
ob caritatis ingentem ardorem, peccati
ruborem, contritionis intentionem, con-
feſſionis humilitatẽ, vitiorum deteſtatio-
nẽ, quę omnia fuerunt in Magdalena, qa
B vt ſi verbis non confitebatur, lacrymis tñ,
ſuſpiriis atque operibus hoc agebat, nec
tunc ſacramentum confeſſionis requireba
tur. *Et cœperunt qui ſimul accumbebant dicere*
intra ſe, hoc eſt, cogitare. *Quis eſt hic qui etiã*
peccata dimittit? Quaſi dicant, Quàm præ-
ſumptus eſt iſte, aut quomodo audet ſic lo
qui: quanuis nanque Chriſtus non dixe-
rat, Remitto tibi, ſed remittuntur tibi pec
cata, ipſi tamen hæc verba ſic acceperũt,
tanquam dixiſſet, Remitto tibi. &c. Fre-
quenter enim Chriſtus de ſeipſo quaſi de
alio loquebatur in tertia perſona.

Aduertebant quoque ꝙ peccata dimit-
tere Deo ſit proprium, qui ait per Iſaiam,
Iſaiæ 43 Ego ſum qui deleo oẽs iniquitates tuas. &
cui in libro Iob dicitur, Quis poteſt face-
Iob. 14. re mundum de immundo conceptum ſe-
C mine? Nonne tu qui ſolus es? Sed hæc non
ſunt contra Saluatorem, qui ſecundũ qđ
Deus dimiſit peccata autoritatiuè, imò cũ
patre & ſpiritu ſancto vnus eſt peccati di
miſſor: ſecundùm naturã verò aſſumptam,
relaxat peccata inſtrumentaliter, atq; ut
meritoria cauſa. *Dixit aut ad mulierem*, Non
enim reſpondit ad cogitationem illorum
peruerſam: quia vt ait Gregorius, Cęleſtis
medicus ægros reſpuit, quos de medicami
ne deteriores fieri videt: veruntamen non
ſequitur, quod Chriſtus non reſponderit
Ioan. 21. illis, quanuis euangeliſta non ſcribit. Mul
ta ſiquidẽ fecit & dixit Saluator quæ nul-
lus euangeliſtarum conſcripſit, imò eorũ
quæ operatus atque locutus eſt, pauca in
ſpeciali ſcripſerunt, vt euangelica legenti
uolumina eluceſcit. *Fides tua te ſaluam fecit.*

hoc eſt, merito fidei tuæ, à peccatis tuis es D
liberata. Vnde in Actis Apoſtolorum fer
tur de Deo, Fide purificans corda eorũ. & *Act.* 21.
Paulus, Sine fide (inquit) impoſſibile eſt
placere Deo. Nam fides eſt fundamẽtum
principiumq; virtutũ, & per ipſã primò
mens coniungitur Deo. Nec obſtat ꝙ pau
lò ante Xp̃s aſſeruit, mulieri huic multa eſ
ſe dimiſſa peccata, quia dilexit multùm: ad
eundem equidẽ actum virtuoſũ multæ cõ
currere poſſunt uirtutes. Nunc quoque ẽ
mentio de fide formata, quæ dilectionem
includit, & operatur per eam, *Vade*, hoc ẽ,
à me diſcedens perſeuera *In pace*, pectoris,
quouſq; inducaris ad pacem æternitatis, à
vitiis quoque ceſſa, nec in priſtinam vitio
rum deordinationem labaris. Sed iugiter E
regratieris quemadmodum ad Romanos
ait Apoſtolus, iuſtificati ex fide, pacem ha
beamus ad Deũ. Hæc eſt pax vera & bona
mentis in Deo tranquillitas, quã ad Gala *Galat.* 5.
tas ponit Apoſtolus inter fructus ſpiritus
qua iniuſti non tranquillantur, iuxta qđ *Iſai.* 57.
in Iſaia legitur, Non eſt pax impiis dicit
dñs. Circa præhabita quæritur, Quis plus
amare & regratiari tenetur, innocens uel
peccator conuerſus. Apparet quod inno-
cens, qm̃ donũ innocentiæ, maius eſt do-
no gratiæ reſtituta. Auguſtinus quoq; fa-
tetur, multò ardentius diligere debes deũ,
qui flagitioſis quæcunq; mala dimiſit, in
ea te cadere non permiſit. Oppoſitũ appa-
ret ex eo, quod dixit Saluator verba Simo
nis approbando. Cui plus donatum, hoc
eſt, condonatum eſt, plus diligit, & cui mi F
nus dimittitur, minus diligit. Ad hãc quæ
ſtionem Tomas in ſecunda ſecundæ reſpõ
det, dicendo, Vbi maior eſt gratia ex par-
te dantis, requiritur maior gratiarũ actio
ex parte recipientis, Gratia verò ex parte
dantis dicitur maior dupliciter, vno mo-
do ſm̃ quantitatẽ dati, & ſic innocens deo
magis regratiari tenetur, eo ꝙ donum in-
nocentiæ maius ſit, dono gratiæ redditæ,
cæteris paribus, eſt etiam donum innocẽ
tiæ magis continuatũ, & inceſſabilius cõ
ſeruatum. Alio modò gratia dicitur ma-
ior, quia magis gratis tribuitur, & ſic pœ-
nitẽs magis regratiari tenetur. Eadem au
tem eſt ratio de amãdo magis aut minus.
Aliqui etiam dicunt, ꝙ innocẽs plus tene
tur amare Deum & grates ei repẽdere ex
commiſſo, ſed pœnitens ex dimiſſo. Itaq;
quoniam

A quoniã ſtatus innocentiæ abſolutè loquẽdo melior eſt ſtatu pœnitentię, patet ꝙ cęteris paribus ſimpliciterq́; loquendo, innocens amare habet & regratiari.

Poſtremò, quomodo myſticè per fariſæũ Iudaicus populus: per Mariam verò conuerſa deſignetur gentilitas, beatus Gregorius in homilia ſatis proſequitur.

EXPOSITIO CAP. VIII.

Et factum eſt deinceps & ipſe iter faciebat per ciuitates & caſtella prædicans.

ARTICVLVS. XX.

B ET *factum eſt deinceps & ipſe* vnigenitus Dei *Iter faciebat per ciuitates & caſtella* Iudææ, Galilææ, Samariæ *Prædicans* hortando ad bene agendũ, *Et euangelizans regnum Dei*, id eſt, cœleſtis regni fœlicitatẽ pro præmio dandã iuſtis palã pronuntiãs. Dicitur autem regnum Dei & regnum cęleſte, regnum quidẽ Dei à regnante & dante, regnũ cœleſte ſiue cœlorum à loco vel ciuibus regni illius. Euangelizauit quoq; Saluator regnũ Dei, i. ſtatum, proceſſum, grãm, & præmium eccleſiæ militãtis, quæ vbertim regnũ Dei & regnũ cœlorũ in euangelio nominatur. Itaq; & nos Chriſtũ ſectemur non uana & friuola, ſed cœleſtia proferendo & ædificatoria proponendo, penſantes illud Hieronymi, Omne quod

Lucæ. 6. non ædificat audientes in periculum vertitur eorundem *Et duodecim* puta Apoſtoli

C *Ibant cum illo* Apoſtoli quippe magis continuè & familiarius quàm cęteri diſcipuli Chriſto vbilibet adhæſerunt, de quorũ electione & inſtitutione dictum eſt. *Et mulieres* aliquæ ibant cum Ieſu *Quæ erant curatæ* ab ipſo *A ſpiritibus malignis* Hoc dupliciter intelligi poteſt. Primò, quòd quædã illarũ fuerunt obſeſſæ. Secundò vt dicantur à dæmonibus curatæ, quia à vitiis ualdæ multis & magnis fuerunt per Chriſti prædicationem, gratiamq; mundatæ. Certi aũt dæmones à certis vitiis noïa ſortiuntur, quia ad ea ſpecialiter tẽtant, inducũt. Vñ dicitur, ſpiritus ſuperbiæ, ſpiritus fornicationis: qui autẽ huiuſmodi vitiis ſordent, à dæmonibus ſpiritualiter poſſidentur, tanquam captiui & ſerui eorũ. A quo enim quis uictus eſt, huius & ſeruus eſt, vt in ſecunda canonica loquitur Petrus & Paulus de impiis loquens, Reſipiſcant (inquit) à laqueis diaboli, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem *Et infirmitatibus* corporalibus. Meritò ergo ſecutæ ſũt Chriſtum tanquam magiſtrũ & medicum cordiũ corporũq́: earũ, grate conſiſtere & plus proficere cupientes, videlicet, *Maria quæ vocatur Magdalenæ* A caſtro noïe Magdalũ. Fuit. n. ſoror Marthæ ac Lazari, filia opulenti atq; prænobilis uiri, & ex hæreditate parentum deuenit ei hoc caſtrum, *De qua dæmonia ſeptem exierant*, hoc eſt, pctã ſeptem mortalia quibus aliqñ plena fuit. Vnde & in Marco legitur, Surgens Ieſus mane prima ſabbati, apparuit primo Maria Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptem dæmonia. *Et Ioanna uxor Cuſæ procuratoris Herodis* fortè eius qui tempore quo facta ſũt hæc, vixit, videlicet Herodis qui decollauit Baptiſtam, *Et Suſanna* quæ cordis conſtantia & virtute atq; prudentia, ſimilis facta eſt, præclaræ illi Suſãnæ, de qua in Daniele habetur: de Ioanna aũt præfata itra hẽtur, quod cũ Maria Magdalena venit cũ aromatibus ad ſepulcrũ, viditq́; duos angelos ſanctos, & fortè idem intelligendũ eſt de Suſãna ſicut ex uerbis ſanctis Lucæ ibidem conicitur, *Et aliæ multæ* mulieres, ſexus nempè fœmineus ad deuotionẽ ſolet eſſe magis diſpoſitus, quàm ſint viri, quia fœminæ communiter humiliores & molliores ſunt cordis, *Quæ miniſtrabant ei.* Scilicet Chriſto, & eius diſcipulis, qui pauperes erant, ſeu omnia reliquerunt, *De facultatibus*, hoc eſt, opibus *Suis*, quia opulentę fuerunt atque deuotæ, & rationabile eẽ pẽſabant, ut ſicut ipſi ſpiritualia à Chriſto quotidie ſuſceperunt, ſic ei in temporalibus miniſtrarent, præſertim, quia à corporis & animæ morbis fuerunt liberatę per Chriſtum. Vnde nec cõdignum aliquid ei ualebant rependere, cum in Eccleſiaſtico ſcriptum ſit, Melius eſt corpus ualidum, quam cenſus immenſus, quemadmodũ autem contra Iulianũ ſcribit Hieronymus, Conſuetudinis Iudaicæ fuit, ut mulieres deuotę de ſubſtantia ſua uictum atq; ueſtitũ ſuis præceptoribus & doctoribus miniſtrarent. Sed quia hoc in gentilibus ſcãdalum facere potuit, Paulus abieciſſe ſe proteſtatur, nihilominus idẽ Apoſtolus pro modico reputauit, ſi illorum temporali- D E F

A bus ſuſtentaretur, quibus ipſe ſpiritualia impendebat, dum loquitur, Si nos uobis ſpiritualia ſeminauimus, magnũ eſt, ſi ueſtra carnalia metamus? Hinc iterum ait, Nunquid non habemus poteſtatem ſororem mulierem circunducẽdi, ſicut cæteri Apoſtoli. Itaq; Chriſtus à mulieribus deuotis talia ſumẽs dedit exemplũ fidelibus, quod his qui aliis ſpũalia impartiũtur, liceat de illorũ corporalibus ſuſtẽtari. Propter quod ad Corint. ait Apoſto. Ordinauit dominus his qui Euangelium annũtiant, de Euangelio uiuere. ¶ Conſequenter deſcribitur prædicatio Saluatoris, *Cũ aũt turba plurima cõueniret, & de ciuitatibus properarent ad eum*, ſicut in Mattæo legitur, ubi & quæ ſequuntur, habentur in turba hac, multi carnales & imperfecti

Matt.6

Matt.7

B fuerunt, vnde non omnes propter eandẽ ad Chriſtum confluxerãt cauſam, ſed quidam ex deuotione, quidam ex curioſitate, ut viderent miracula, quidam ex inuidia, ut inſidiarentur, quidam ut ſanarẽtur quidam ut alerentur, *Dixit per ſimilitudinẽ* .i. parabolico utebatur ſermone, proponens parabolas. Eſt autem parabola rerũ diſſimilium genere ſub aliqua ſimilitudine facta comparatio. ¶ Præterea multæ aſſignantur cauſæ, cur Chriſtus turbis, in parabolis loquebatur, primò ut diuina ſecreta, ac ſuperna miſteria, carnalibus & indignis manerent ignota, ſecundũ illud Mattæi, Nolite ſanctũ dare canibus. Hinc diuinus Dyoniſius in miſtica teologia loquitur Timothæo, vide ut nemo indoctorum hæc ſciat: ſecundò ut fidelibus detur

C occaſio fructuoſæ exercitationis, in addiſcendo, perſcrutando, & exponendo parabolica dicta, iuxta quod in prouer. inducitur, Sapiens animaduertet parabolam & interpretationem, uerba ſapientum, & ænigmata eorum. Tertiò, ut diuinitatis perfectio, & diuinorum proprietas doceãtur in ſenſibilibus, cũctisq; rebus aliqualiter relucere, quemadmodum teologus Dionyſius proteſtatur. Nil (inquiẽs) eſt, quod diuinæ bonitatis participatione omnino ſit expers. Et ad Roma. ait Apoſt. Inuiſibilia Dei, per ea quæ facta ſunt cognoſcuntur. ¶ Inſuper per hoc, quod ſaluator totiens ſimilitudinibus ex corporaliũ rerũ genere ſumptis eſt uſus, clariſsimè condẽnatur inſania Manichæi, qui terrena hæc

Prou. 1.

Roma. 1.

dixit, à principe tenebrarum diabolo eſſe creata. Deinde parabola ſubditur, *Exijt qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum*. Hoc ſicut ſequentia, quantùm ad ſenſum per verba immediatè ſignatum, difficultatem nõ habet. Sed ſenſus principalis, imò & literalis in parabolicis ſermonibus nõ eſt, qui per uerba immediatè inſinuatur, ſed qui per res uerbis ſignificatas intẽditur, & ita exponenda ſunt iſta, Itaq; ait, *Exijs qui ſeminat* hoc eſt, Chriſtus ſeminator uerbi cœleſtis, in cordibus hominum *Exijt ſeminare*.i. ad ſeminandum. *Semen ſuum* hoc eſt, euangelicæ doctrinæ prædicationem, hæc eſt ſeminatio ſpiritualis, de quo in Oſea legitur, Seminate uobis in iuſtitia, & metite in ore miſericordiæ, de quo ait Apo. Qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus metet uitam æternam. ¶ Præterea quanuis quod nunc ais ſaluator de exitu ad ſeminandum, intelligi debeat de exitu ſuo à cœlo in terram per incarnationis miſterium, qui exitus uocatur deſcenſio, de qua dicit Apoſtolus, quod aũt aſcendit, quid eſt niſi quia primò deſcendit, in inferiores partes terræ? Et pſ. A ſummo cœlo egresſio eius. Item de exitu ſuo ex utero uirginis, Iuxta illud Pſa. Ipſe tanquam ſponſus procedens de talamo ſuo. De exitu quoq; locali, quo egreſſus eſt de domo ad publicum locum, ubi conuenientius audiretur à multis, nihilominus exitus competit Chriſto, etiã ſecundũ diuinã naturã, quia eo ipſo quo à patre æternaliter gignitur, ab ipſo exire ſeu egredi dicitur: quemadmodũ in Ioãne loquitur, Exiui à patre, & ueni in mundum, quocirca ait Hilarius ſexto de trinitate, A patre uniſſe, & à Deo exiiſſe, non eſt ſignificationis eiuſdem: cũ aliud ſit à Deo in ſubſtantiam natiuitatis exiiſſe, aliud à patre in hũc mundũ, ad conſumanda ſalutis noſtræ ſacramenta ueniſſe, cũ exire à Deo ſit ex natiuitate ſubſiſtere. Aug. quoq; ſuper Ioannẽ, Exiui (inquit) à patre, quia de patre eſt: in mundũ uenit, quia mũdo ſuũ corpus oſtendit. De quo & Chriſti exitu Michæas aſſerit, Egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Rurſus exitus conuenit Chriſto ſecundũ diuinã naturã, quantũ ad operationẽ eius ad extra, ut ſecũdũ quod Deus dicatur exire.i. in actũ procedere, imò ſic Deus dicitur inter homines ambu-

D

Oſeæ.10.

2 Cor.9.

E

Epheſi 4.

Pſal.18.

Ioan.16

F

Michæ.5

A ambulare & habitare, iuxta illud Deut. Deu. 32. Dominus Deus tuus ambulat in medio Abacu. 3 caſtrorũ tuorũ. Et per Abacuc dr̃ Deo, Egreſſus es in ſalutẽ populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo, Hinc Dionyſius ait, ꝙ Deus ad omnia regrediens & procedens, per bonitatis ſuæ cõicationem manet in ſeipſo ingreſſibilis atq; immobilis, *Et dũ ſeminat*. i. Chriſto uerbum ſapientiæ ſalutaris euangelizãte. *Aliud cecidit ſecus viã* .i. magna pars prædicationis Chriſti deſcendit in corda hominum mundanorum carnalia ſpiritualibus præponẽtium, qui ſecus uiam ſunt. i. latis itineribus ſeculi huius, uidelicet operibus uitioſis adhærent, nec à lata uia perditionis elongare Iere. 10. ſe uolunt: quo contra per Ieremiam dicitur, Iuxta uias gentium nolite diſcere. B Eſt autem & alia bona de qua loquitur Iſai. 46. Iſaias, Secus uias paſcentur, hoc. n. ait de uirtuoſis, *Et conculcatum eſt*. i. ſtrepitu cogitationum malarum tentationum & affectionum uitioſarum à fructu boni operis impeditum, calcatum, & uictum, *Et uolucres cœli*. i. demones ſeu aereæ poteſtates quæ uolucres cęli dicuntur, quia in aere caliginoſo morantur, & propter ſubtilitatem naturæ eorum, itemq; ob inſtabilitatem & leuitatẽ mẽtis ipſorũ, & qm̃ inordinate aſcendere ſunt moliti. Interdũ uerò per auem intelliguntur angeli ſancti, & etiam Chriſtus, ob cõtemplationis ſublimitatem & uelocitatem, ac agilitatẽ in eis. Itaq; uolucres cęli, *Comederũt illud*, hoc eſt, uerbum Dei de prædictorũ cordibus audientium ſuis tentationibus abſtulerunt, ad quod ſpiritualiter pertinet C Oſeæ 7. illud Oſee, comederunt alieni robur eius & ipſe neſciuit. *Et aliud cecidit ſupra petrã*, hoc eſt, in corda indurata atq; rebellia, de Iere. 5. quibus Ieremias loquitur, Indurauerunt facies ſuas ſupra petram, & noluerunt re Hebr. 3. uerti. Vnde ad Hebræos monet Apoſtolus, Adhortamini uoſmetipſos per ſingulos dies, ut non obduretur quis ex uobis fallacia peccati, *Et natum aruit*. i. cum uerbum Dei in corde huiuſmodi cœperit parum fructificare, ſtatim ceſſat ab opere bono atque aufertur, *Quia non habebat humorem*. i. ſapientiæ ſalutaris fluentia, gratiæ rorem, caritatiſque nutrimentum. In talibus equidem cordibus non ſunt uirtutes & dona ſpiritus ſancti ſaltem ſtabiliter.

Quemadmodum autem humor aquarum D alit, & conſeruat arbuſta: ſic gratia Dei, uirtutes & dona ſpiritus ſancti mentem nutriunt, conſeruant, dicente Apoſtolo, Hebr. 13 Optimum eſt gratia ſtabiliri cor. Hinc per Ieremiam dominus de homine im- Iere. 17. pio dicit. Maledictus homo, cuius cor recedit a Deo. Erit. n. quaſi myricæ in deſerto, & habitabit in ſiccitate. In Iob quoq; Iob 8. ait ſcriptura, Nunquid uiuere poteſt ſcirpus abſque humore. Itaque ſicut hic dicit Saluator, Videmus interdum, ꝙ ex prædicatione uerbi cęleſtis compunguntur ad horam corda lapidea indurata timore mortis, & inferni iudiciiq; diuini. Sed oriente in eis aliqua paſſione, ſeu tentatione, mox prauitati conſentiunt & areſcũt, quemadmodum ſcriptum eſt. Qui mẽtis E eſt duræ, incidet in mala. Prou. 28 Deinde ponitur differentia audientium tertia. *Et aliud cecidit inter ſpinas*, hoc eſt, in corda paſſionata, ambitioſa & uana, qui ſuperfluis curis inordinatis timoribus, mortiferiſq; triſtitiis afficiuntur, punguntur, torquentur dum ad tẽporales diuitias, & caducos honores immoderatè aſpirant. Vnde & talia perdere trepidant, habentibus inuident, perditiſq; talibus contriſtantur. Hinc ſecundũ Gregoriũ, Nihil quietius, quã nihil huius mundi appetere. Nihil inquietius, quã ſummo & inuariabili bono relicto, vanis & tranſitoriis inhærere. Verũtamen ſicut in Iob ſcriptum eſt, Iob 10. ſub præfatis ſentibus eſſe multi delitias reputant, *Et ſimul exortæ ſpinæ ſuffocauerunt illud*, id eſt præfatæ affectiones, & ſolicitudines inordinatæ cum verbo prædicationis ac- F cepto, & fructificare incipiente pariter erumpentes, oppreſſerunt fructum operis boni, & germen virtutis vicerunt & expulerunt, ſecundùm quod virtutes & opera eius à vitiis eradicari feruntur: dum enim huiuſmodi homines incipiunt aliquid boni cogitare aut operari, ſtatim exurgunt & miſcent ſe cogitationes, & affectiones de temporalibus rebus, ac præualent. Tales ſunt homines paſſionibus ſubditi, qui mentis ſuæ agrum ab huiuſmodi ſpinis, ac tribulis non emundant, ꝙ quã fatuum ſit, pãdit Salomon, Pro. 24. Per agrum (inquiens) hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti, & ecce totum impleuerant ſpinæ, operuerũt ſuperficiẽ eius urticæ. Auferenda

Digitized by Google

A da ſunt ergo à corde paſsiones,& vitia,vt verbum Dei conualeſcat in eo , propter quod per Ieremiam dominus loquitur, Iere.4. Nouate uobis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas,circũcidimini & auferte præputia cordium veſtrorum,ne egrediatur ut ignis indignatio mea,& ſuccendatur, & non ſit qui extinguat,Sequitur differentia audientium quarta,*Et aliud cecidit in terram bonam*,hoc eſt , in cor docile ac deuotum,ſeu ad deuotionem diſpoſitũ, quod uere ſtabiliter acquieſcit ſermonibus Dei.*Et ortum*.i. in actum procedens, ac germinans.*Fecit fructum*.i.opus perfectum,& fructum protulit copioſum,quẽadmodum alicubi terra fertur tam fertilis, quòd ſemen in eam proiectum,centuplicatur.

B Vnde in Geneſi de Iſaac legitur,quòd inuenit in ipſo anno centuplũ, Gene.36 quanuis hoc forſitam fuerit ex ſupernaturali terræ illius fœcundatione.¶Porrò de hac fructificatione differentiam tripartitam inducit,dicẽdo,*Aliud*.ſ.facit fructũ,*Centeſimum,aliud ſexageſimum,aliud triceſimum*,quod ſuper Matthæum diffuſius extat expoſitum. Ecce Chriſtus quatuor ponit differentias audientium ſuas prædicationes,& in ſola quarta aſſerit ſermocinationem ſuam proficere:pauci etenim Iudæorum (comparatiuè loquẽdo) per ipſum fuerunt conuerſi. Non ergo prædicator, exhortator, ſiue orator, immoderatè triſtetur, puſillanimitate

C deiiciatur,aut à bono incoato deſiſtat,ſi ſua prædicatio aut oratio,non tantis proficiat ſicut deſiderat,imò magnum omnique labore dignisſimum arbitretur,ſi vel vnum lucrari valuerit,pro quo fuſus eſt ſanguis Chriſti. Chriſtus quippe eſt ſeminator,prout in Matthæo profitetur, Qui ſeminat bonũ ſemẽ eſt filius hominis.Cæteri uerò prædicatores ſunt velut cophini ſeminatoris illius , qui ex ipſis & per ipſos uerba cœleſtia in mẽtes ſpargit humanas.Etenim catedram habet in cœlis,qui hominum corda docet in terris.Hinc loquitur Augu.Ego per quem Chriſtus ſeminat quid ſum, niſi cophinus ſeminãtis,noli attẽdere ad utilitatẽ cophini,ſed ad prãtem ſeminis, & charitatẽ ſeminatoris, hæc quæ parabolicè prolata ſunt,*Dicens clamabat*, ut audiẽtes faceret bene attẽtos,& magna cõtinere mi-

D ſteria uerba ſua oſtenderet, *Qui habet aures audiendi audiat*. Quanuis hæc cõiter de interioribus auribus exponatur,ut ſit ſenſus,Qui habet aures intellectuales,videlicet capacitatem mentalẽ ad intelligẽdũ,audiat,hoc eſt, quæ dico diligẽter attẽdat. Nihilominus exponi & de corporalib. aurib. põt,eritq; ſenſus,Qui habet aures audiẽdi audiat .i.corporales aures,per quas fit primordialis,ſeu ſenſitiua auditio,audiat,non ſolũ corporaliter, ſed intellectualiter quoq; audita cõſideret.Naturale eſt equidẽ hoĩ, vt intellectiua ſua cognitio ex ſenſitiua ſumat exordiũ.Interior aũt auditus eſt ipſemet intellectus,qui pro quolibet ſenſu interiori accipitur, ſeu per quẽlibet illorũ exprimit.

E Sicut ait Baſi.Deniq; triplex aſſignat auditus,videlicet ſẽſitiuus,intellectiuus,& obetiuus:quia tũc propriè dicimus præcepta Dei audire dũ obedimus eiſdẽ. Hãc aurium diſtinctionem tangit Moyſes,cũ in Deu. loquitur Iſraeliticis, Deut.13 Vos vidiſtis vniuerſa magnalia, quæ corã vobis fecit dominus, & non dedit vobis dominus cor intelligẽs,& aures quæ poſſent audire.¶Poſtremò vt aſſerit Beda,quotiens in Euangelio vel Apoc.hæc Apoc.2. admonitio, Qui habet aures &c. interponitur, Apoc.3. miſticũ eſſe quod dici demonſtratur atq; intenſius inquirendũ. *Interrogabant autem eum diſcipuli eius quæ eſſet*,i. qd ſignificaret. *Hæc parabola*, hoc ſciſcitati

F ſunt nõ ſtatim propoſita iſta parabola, aut in naui qua prædicabat. Sed in Marco Marc.4 habetur cũ eſſet ſingularis,i.ſeparatus & uacans a turba. Itaq; diſcipuli veritatis auidi eſſe debẽt,ac ſtudioſi ad cognoſcendum veritatem, & cũ quæ audierint ſeu legerint non intellexerint , a magiſtris & doctoribus inquirere intelligentiã nõ omittãt,nec erubeſcãt,quia Apoſtoli hoc fecerunt. Porrò vt aſtruit Origenes , parabola eſt ſermo quaſi facti , nõ aũt facti,iuxta id quod dicitur,ſed poſſibilis fieri, ſignificatiuus rerũ per trãſumptionem earum, quæ in parabola traduntur. Aenigma verò eſt proceſſus ſermonis,in his quæ dicuntur quaſi facta , quæ tamen nõ ſunt facta, nec poſſibilia fieri: ſignant verò aliquid in occulto,ſicut qd dicitur in libro Iudicũ, ierũt ligna vt vn- Iudic.9. gerent ſuper ſe regem. *Quibus* puta Apo-

ſtolis

A ſtolis, *Ipſe dixit, Vobis datum*, hoc eſt, de ſuper conceſſum *Eſt*, & frequenter cõceditur, per gratiã ſingularẽ, tanquam æternaliter prædeſtinatis ad beatitudinẽ tantũ, noſſe miſterium regni Dei, hoc eſt, palã intelligere ſpirituales, ac miſticos intellectus diuinæ ſcripturæ ſeu ſacra ſecreta militantis eccleſiæ. Tam.n. ſcriptura q̃ militans eccleſia, regnum Dei & regnum cœlorum vocatur, in qua cęleſtis regni fœlicitas nunciatur, atque ſpiritualiũ epularũ delitioſa refectio continetur: vel ſapientia euangelicæ legis vocatur miſterium regni Dei, quia eſt quoddam occultũ incredulis & peruerſis, per quod ad regnum ſupernũ pertingitur, & quia quid ſit beatitudo regni ſeu patriæ beatorũ, &
B qualis ſit ſtatus horũ, in ea addiſcitur. vn-
Ioan.17. de in Ioanne ait Saluator, Pater, manifeſtaui nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi de mundo. Et denuo. Hæc eſt
Mat.11 vita æterna, ut cognoſcant te ſolũ verum Deum, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtũ. Ali-
Luc.10. bi quoq;, Confiteor (inquit) tibi pater, quia abſcõdiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis: deniq; apoſtolis tanquã poſt Chriſtũ ſummis eccleſię doctoribus reuelanda luculentius erant ſcripturæ miſteria, ac diuina ſecreta, vt de his alios edocerẽt. *Cæteris autem* datũ eſt noſſe miſteriũ regni Dei *In parabolis*, i. ænigmaticè, & obſcurè, propter incapacitatẽ ſeu culpam eorum, *Vt uidentes* corporaliter *Non uideant*, ſpiritualiter, quia meam humanitatẽ atque miracula
C foris cernẽtes, diuinitatem meam & miraculorum virtutẽ non conſiderauerũt, *Et audientes* verba mea corporali auditu *Non intelligant* ea mentali intuitu, & quod ait Saluator (vt) non cauſaliter ſed conſecutiuè accipitur, non.n. ad hoc Chriſtus parabolicè eſt locutus, vt illi excæcarentur, ſed ad ſuã prædicationẽ illorũ excæcatio eſt ſequuta, & iuſto iudicio negata eſt illis tanquã indignis intelligentia ſpirituali, quia & ſi eam audiſſent forſitan deſpexiſſent, *Eſt autem hæc parabola*, hoc eſt, ita vt ſubditur exponenda *Semen eſt verbum Dei*, i. per ſemen intelligitur prædicatio, ſeu doctrina verbi cœleſtis, ſiue ſcripturæ. Verbũ aũt Dei aptiſſimè ſemẽ vocatur, qm̃ mentẽ fęcundat, opus meritoriũ incoat, fructũ uirtutis producit, animã reficit, & inſtar ſemi- D
nis in audientiũ cordibus ſpargitur. Sed & ipſemet Xp̃s increatũ Dei verbũ dici-
tur ſemẽ, iuxta illud i Ge. In ſemine tuo Gene.26
benedicentur oẽs gentes, Chriſtus ẽt oriſus prædicare, vt ſeipſum audientiũ cordi inſereret, in ipſumq; crederent ac ſperarent, ſicq; per fidẽ, ſpẽ & caritatẽ in ipſis maneret, Sicut ait Apo. habitare Chri-
ſtũ per fidẽ in cordibus veſtris. ¶ Pręterea Epheſ.3.
quadruplex aſſignatur ſemen, primum eſt ſemen ſeminatum, & in vtero virginis incarnatũ pro nobis, videlicet Chri-
ſtus, dicente Apo. Non dicit in ſeminibus, Galat.3
quaſi in multis, ſed quaſi in vno, in ſemine tuo, quod eſt Chriſtus. Secundũ eſt ſemen ſeminatũ in nobis. vtpote verbũ Dei, gratia, virtutes & dona ſpiritus E
ſancti, de quo ſemine hic ſit ſermo. Tertium eſt ſemen ſeminatũ à nobis. i. opera virtuoſa, iuxta illud Pſal. Euntes ibãt & flebãt mittentes semina ſua. Quartum eſt ſemen ſeminatum de nobis (puta nos ipſi) quos Chriſtus in ſua ſeminauit Eccleſia de quo ſemine ſcriptũ eſt in Iſaia, Iſai.1.
Niſi dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemẽ, quaſi ſodoma fuiſſemus. De quo ẽt
in Mat. loquitur Chriſtus, Bonũ ſemẽ ſũt Mat.13
filii regni. i. electi. Vnde in Iſaia fertur Iſai.53.
de Chriſto, Si poſuerit pro pc̃õ animam ſuã, videbit ſemẽ longæuũ *Qui autem ſecus viam*, i. homines auditores deſignati per locũ propè viã, penitus inſęcundũ *Hi ſũt qui audiunt verbum Dei*, corporali auditu, informiq; ſeu inobediẽti intellectu quibus cõperit illud Iacobi, Si quis auditor F
eſt verbi Dei, & nõ factor, hic cõparabi- Iacob.1.
tur homini conſiderãti vultũ ſuũ in ſpeculo. Cõſiderauit.n. ſe, & abiit, & ſtatim oblitus eſt qualis fuit, *Deinde uenit diabolus* nõ eſſentiæ aĩæ illabẽdo, ſed p tẽtationis ſuggeſtionẽ, eã aggrediẽdo cuius aduẽtus vitioſis & reprobis ẽ piculoſus & peſſimus, ſm̃ illud Apo. væ terræ & mari Apo.12.
qa venit ad vos diabolus, hñs irã magnã. Inuidet nẽpe hũanæ ſaluti, & tũc quęq; magis cupit tẽtare, cũ viderit eũ boni aliq̃d icoare. Et qm̃ auditio verbi Dei, ẽ melioris vitæ exordiũ, potiſſimũ verbo Dei inſidiat, & illud dei auditorũ corde auferre molitur, pp q̃d ſubditur, *Et tollit uerbũ de corde eorũ*, hoc eſt, ſalubrẽ uerbi memoriã, & executionẽ obediẽtialẽ ſua tẽtatio-

ne

A ne tollit ab eis, quia non ritè reſiſtũt diabolo, *Ne credentes* fide formata *Salui fiant*, euadendo peccata, conſequendo gratiarum cariſmata & dona gloriæ ſempiterna. Ad illam quippe beatitudinem aſcendere nos mortales & corporales maximè dolet & impedire conatur, a qua ipſe immortalis, incorporaliſq; ſpiritus eſt prolapſus. Hinc prout in Sapientiæ libro habetur, inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Deinde exponit ſecundam differentiam auditorum, & ſenſus iã habitus eſt. *Nam qui ſupra petram*, id eſt, ſignificati per petroſum & ſterilem locum fruſtra ſeminatum *Hi ſunt qui cum audierint cum gaudio ſuſcipiunt uerbum Dei*, hoc eſt, libenter atque hilariter audiunt prædicationem ipſa ueritate delectati & iu-

Sapie. 2.

B ſtitiam ſuam ſindereſi approbantes, ſicut præcipuè ſunt homines quidam bonæ indolis, *Et hi radices non habent*, hoc eſt, profundas, fixas & habituales gratiæ ac uirtutum perfectiones ſeu fęcunditates, & firmum propoſitum ac ſtabile fundamentũ, ex quibus opera fructuoſa ac meritoria oriuntur, quemadmodum ex radice uirgulta. Hinc in libro Sapientię aſſeritur, Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas. Et in Oſea, Radix eorum, exſiccata eſt, fructum nequaquam faciet. Porrò verbũ Dei, radicatur finaliter in ſolis electis, propterea in Eccleſiaſtico Deus pater ait ſapientiæ, quæ eſt Chriſtus, In ele

Oſee. 9.

Eccle. 24

1. Ioan. 3

C ctis meis mitte radices. Hinc apud Ioannẽ ſcriptum eſt, Qui natus eſt ex Deo, non peccat, qm̃ ſemen eius manet in eo, qui. n. ex Deo eſt, per prædeſtinationem nõ peccat finaliter, i. in peccato non conſummatur, ſed gratia Dei in ipſo finaliter radicatur, *Quia ad tempus credunt*, fide aliqualiter tendente in opus. *Et in tempore tentationis recedunt*, id eſt, quando à viſibilibus & inuiſibilibus hoſtibus, mundo, carne, dæmone, impugnantur, mente auertuntur à bono & victi conſentiunt falſitati. Tales sũt homines corde inſtabiles, inſtar oui verſatiles, & ſicut arbor, idcirco radice priuatur, quia ualdè multoties tranſplantatur: ſic hi uirtutum radicibus non firmantur, quia nimis facilè de bono in malum mutantur, & ſicut Saul inter profetas profetabat, & inter iniquos inſaniebat: ſic iſti inter uirtuoſos compunguntur, & inter uitioſos mox ſubuertuntur, quo contra D ſcriptum eſt, Non te uentiles in omnem uentum, eſto firmus in uia domini, & in ueritate ſenſus tui. Apoſtolus quoq;, Stabiles (inquit) eſtote, & immobiles, abundãtes in opere domini ſemper. Poſtremò, Chriſtus ad literam hæc conuenientiſſimè protulit de auditoribus ſuis, quorum multi uiſis eius miraculis & doctrinis ipſius auditis, crediderũt ꝙ eſſet profeta aut Chriſtus ſed poſtea inſurgẽte cõtra Xpm, ſacerdotum & fariſæorum, atque ſcribarum perſecutione, receſſerunt à Chriſto, præſertim tempore paſſionis à fide ipſius dilapſi ſunt: quando populus uniuerſus clamauit, Sanguis eius ſuper nos. Et, Non hunc, ſed Barabam. Deinceps tertiã audientium differentiam interpretatur E Saluator. *Quod autem in ſpinis cecidit*, id eſt, deſignati per terram ſpinoſam ac ſterilẽ, *Hi ſunt qui audierunt* uerbum Dei à prædicãte, *Et à ſolicitudinibus*, id eſt, curis rerum terrenarum ſuperfluis, unde ait Apoſtolus, Nihil ſoliciti ſitis. Et Salomon, Expectatio ſolicitorum peribit, Et diuitiis id eſt, immoderato amore & abuſu diuitiarum, contra quod ait Pſalmiſta, Diuitiæ ſi affluat nolite cor apponere, non enim ſubſtantia creaturæ, ſed poſsidentis ſuperfluus amor, et inordinatus uſus in culpa ſunt, condemnat *Et uoluptatibus uitæ*, id ẽ, dilectationibus uitæ carnalis, quæ opulentiam ſequi ſolent, Diues etenim currit ad libitum, labitur ad illicitũ, propter quod per Ieremiam dominus proteſtatur, Saturaui eos, & mœchati ſunt, *Euntes*, id eſt, in F ſeculo atque exilio iſto, quod velut patriam diligunt conuerſantes, aut corporaliter à loco prędicationis ad ſua euntes negotia *Suffocantur*, id eſt ſpiritualiter opprimuntur & occiduntur vitam gratiæ amittentes, & vitia mortalia, quæ ſunt interitus animę incidẽtes. Hinc ait Apoſtolus, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tẽtationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa, inutilia & nociua, quæ mergũt hominem in interitum, & perditionẽ. Et in Eccleſiaſtico quoque legitur, Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à voluptate tua auertere. Si præſtiteris animæ tuæ concupiſcentias eius, facient te in gaudiũ inimicis tuis. Rectè autem diuinæ vocantur à Chriſto ſpinæ, quia pœnales generant

1. Re. 10

Mat. 27

Mar. 14

Prou. 4.

1. Tim. 6

A rant affectiones in anima poſſidentis, eò ꝙ cum timore perdendi poſſideantur, & cum dolore perduntur, *Et non referunt fructum*, i. pro eò quòd uerbum Dei annunciatum eſt eis, opus ſeu meritum obedien-
2. Pet. 2. tiæ non reportant, quibus timendum eſt illud archiapoſtoli, Melius eſt nõ cognoſcere uiam iuſtitiæ, quàm poſt cognitionem reuerti retrorſum. Contigit. n. eis illud ueri prouerbii, Canis reuerſus ad uomitum ſuum, & ſus lota in uolutabro luti. Poſtremò, quarta audientium differentia explanatur. *Quod autem in terram bonã* .i. figurati per terram fructiferam, & per ſemen proiectum in eam, *Hi ſunt qui in corde bono* per dona naturæ, *Et optimo* per dona gratiæ. Dona enim naturæ aptant hominem ad uirtutes & ſubſeruiunt gratiæ *Verbum retinent*. i. auditam prædicationem
B memoriter ſeruant, iuxta illud in pſalmo.
Pſ. 118. In corde meo abſcondi eloquia tua, ut nõ peccem tibi, Fructum afferunt id eſt, opera uirtuoſa producunt, cognita adimplendo,
Iacobi 2. ſicut Iacobus monet, Eſtote factores uerbi, & non auditores tantùm, fallentes uoſmetipſos. Afferunt itaq; fructum *In patientia*. i. æquanimi tolerantia aduerſitatũ atque longanimi futurorum præſtolantia præmiorum diſpoſitionem Dei fideliter & infrangibiliter præſtolando, ſicut ad He-
Hebr. 6. br. ſcribit Apoſt. Abraam longanimiter ferens adeptus eſt repromiſſionem. Et de-
Hebr. 11 nuo: per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen. Vnde ait Gregorius, Terra bona fructum per patientiam
C reddit, quia nulla ſunt bona quæ agimus, ſi non æquanimiter proximorum mala tolleramus. Et in Iacobo legitur, Agricola patiẽter expectat fructum terræ: imo ut breuiter dicam ſine patiẽtia nemo poteſt proficere, pacem mentis habere Deo glorioſo placere, Ideo Paulus ad Hebr. fatetur, Patientia uobis neceſſaria eſt, ut reportetis repromiſſionem. Siquidem patientia eſt uirtus moralis, qua refrenatur immoderata triſtitia ex uitæ præſentis aduerſitatibus orta. Cum ergo hæc uita ſit aduerſis occurſibus plena: imò tantò quis moleſtius à diabolo impugnetur, quantò ſe uirilius ad uirtutes extendere nititur, conſtat ꝙ ſine patientia nullus noſtrum queat proficere, *Nemo autem accendens lucernam, operit eam uaſe, aut ſubtus lectum ponit, ſed ſuper candelabrum, ut intrantes uideant lumen.* D
Hoc iuxta ſuperficiem literæ in exterioribus certum eſt, quòd nemo rationabiliter agens, accendit lucernam, niſi ut lumine eius quiſquam utatur, etiam ſi ad horam occultetur lucerna, ideo tamen accenſa eſt ut congruo tempore præbeat illis lucem.

Sed per lucernam intelligit Chriſtus apoſtolos à ſe illuſtratos, quibus regni cœleſtis patefecit miſterium. ideo planè & ipſi illud aliis declararent. Vnde de Ioanne Baptiſta teſtatus eſt Chriſtus. Ille (in- Ioan. 5.
quiens) erat lucerna ardens & lucens. Rurſus lucerna intelligi, poteſt euangelica doctrina ac iuſſio, ſecundum illud pro- Prou. 6.
uerbiorũ, Mandatũ lucerna eſt, & lex lux. Pſ. 118.
Itemque in pſal. lucerna pedibus meis verbum tuum. Hanc lucernam Chriſtus in apoſtolorum cordibus inflammauit, & il- E
luſtrauit, ut eam non occultarent, ſed pãderent uniuerſis, prout in Matthæo fatur. Quæ in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Inſuper (ut Maximus ait) ipſemet Chriſtus ut homo, lucerna eſt, quã Deus trinitas illuſtrauit, ut omnibus habitantibus domum. i. hunc mundum effulgeat, & ſuper candelabrum poſita eſt. i. ſuper eccleſiam, ſicut ait in pſal. Ego autem conſtitu- Pſal. 2.
tus ſum rex ab eo ſuper Sion montẽ ſanctum eius, prædicans præceptum eius. Porrò nomine vaſis intelligi poteſt occultatio uerbi Dei ex timore carnali procedẽs; per lectum uerò ſignatur occultatio verbi Dei, ex proſperitate & delectatione quie- F
tis terrenæ emanans, quorum utrumque prohibetur, Chriſto dicente, Nolite time- Mat. 10
re eos qui corpus occidunt. Candelabrum vero vocatur eccleſia, iuxta illud Apocalipſis, Septem candelabra ſeptem eccleſiæ ſunt. Itaq; euidenter & publicè prædicandum docet Saluator, ut nec timore aduerſitatis, nec amore proſperitatis, lucerna diuini occultetur ſermonis. Quemadmodum autem candelabrum in altum erigitur, & in ipſo lumen leuatur, ſic qui in eccleſiis perficiuntur, debent eſſe ſublimes per uitam virtuoſam, intusque lucidi per fidem, rectam intentionem ac ſapientiam, & foris lucentes per doctrinam & exemplarem conuerſationem, in cuius ſignum creator ab exordio conſtituit luminaria in firmamento, quod eſt pars ſuperior mũ-

A di,beſtias verò in terra, quia carnales & fatui non debent eſſe prælati,ſed ſubditi. Sed heu contrario modo fit hodie, iuxta quod in Eccleſiaſte Salomon loquitur, Vidi ſeruos in equis & principes ambu lãtes quaſi ſeruos ſuper terrã. Nam & Ariſt. ait, Qui deficit ratione atq; prudẽtia, naturaliter ſeruus eſt: ẽt ſi accidentaliter dominetur, & qui prudentia viget, naturaliter dñs eſt, etiam ſi fortuito ſeruus ſit. *Nõ eſt enim occultum quod non manifeſtetur, neq; abſconditum quod non cognoſcatur, et in palam veniat.* Per occultum intelligi poteſt quod ex propria natura homines latet, vt ſunt cogitationes, affectioneſq; cordis: per abſconditum verò quod per humanam latet aſtutiam, vt ſunt exteriora opera callidorum ſpeciem boni habentia, cum ſint mala. Vult ergo affirmare ſaluator, ꝙ omne vitæ huius ſecretũ in die iudicii publicabitur. Sicque verba hæc ſunt quaſi comminatoria pœnę & per modum comminationis inducentia ad hoc, vt verbum dei publicè prædicetur. Secundò intelliguntur, hæc verba de myſteriis quæ Chriſtus manifeſtauit apoſtolis, & iuſsit per eos aperiri hominibus, qui quòd ipſe docuit in obſcuro, voluit per eos clarè annunciari in mundo: *Videte ergo quomodo auditis*, id eſt, ſolerter perpendite qua ratione & intẽtione vocis iſta denunciem, & diligenter hæc auſcultate, atque cæteris eadem ſicut vobis commiſero, prædicate. *Qui enim habet*, hoc eſt, dona Dei & verbum doctrinæ ſolicitè audit, memoriter tenet, vigilãter cuſtodit & implet, *Dabitur ei* incremẽtum gratiæ ac virtutum. Rurſus qui hẽt, id eſt, Deo datori gratus eſt conſiderando vnde acceperit, gratiſque agendo, dabitur ei gratia maior, ſed & habẽti gratiam & meritum, datur gloria & pręmium: habenti bonum propoſitum & feruentem affectum, datur gratia executionis & operãdi facultas, *Et quicunque non habet*, hoc eſt, donum quod habet debitè non cuſtodit vel Deo gratias non exoluit, vel modicũ habet, ita vt comparatione aliorum quaſi nil videatur habere, vt illi, qui per locũ petroſum atque ſpinoſum ſignati ſunt reſpectu eorum, qui per terrã bonam notantur, quaſi nihil habere uidentur, *Etiã quod putat ſe habere*, id eſt, ſecurè aut ſtabiliter poſſidere, *Auferetur ab eo*, quia per ingratitudinem & negligentiam ſuam meretur bonis ſibi conceſsis priuari, quemadmodum dictum eſt de autoribus malis verbi cœleſtis, ꝙ per tẽtationes & tribulationes irruentes, vincuntur, doniſq; gratiæ deſtituuntur, Itaque quantò quis gratiam ſibi collatam diligentius, timoratiuſq; cuſtodierit, atq; in ea creſcere ſtuduerit, tantò plus bonis ſpiritualibus abũdabit, & mẽs eius à Deo multiplici dono implebitur. Quantò aũt intimoratior, incuſtoditior, & vane ſecurior fuerit, tantò citius grãm Dei amittet. Ideo ait ſcriptura, Beatus hõ qui ſemper eſt pauidus. Et rurſus, Omni cuſtodia cuſtodi cor tuũ. Itemq;, Si nõ inſtanter tenueris te in timore Dei, cito ſubuertetur domus tua. Sed quia hæc multi non implent citò a bono labuntur propoſito, dum a obiectis diuitiarũ, delitiarum aut honorum ſeculi huius mouentur. Neceſſe eſt ergo ut in uirtutibus ſtabiles ſimus, & paſsiones habeamus rationi ſubiectas, omnemque motum inordinatũ prõpte vincere valeamus. *Venerunt autem ad illum*, ſcilicet Ieſum *Mater & fratres eius*, hoc eſt, cognati, non filiæ Mariæ Chriſti feræ, vt mentiens dixit immundus Heluidius, nec filii Ioſef ex alia coniuge, vt alii qui putant quorum æſtimationẽ Beda redarguens, aſſerit etiam ſanctum Ioſef in virginitate manſiſſe, vt pudiciſſimæ uirginis cuſtos & ſponſus eſſet condignus. De his aut talibus fratribus Chriſti, ſcriptum eſt in Ioanne, Neque.n.fratres eius credebant in eum. Eſt equidem cõſuetudo ſcripturę, vt cõſanguinei alicuius fratres eius vocentur, ſicut in Geneſi Abraam ait ad Loth, Fratres ſumus. Et in libris Regum Ioab ad Amaſiam, Salue mi frater. *Et non poterant adire*, id eſt, accedere. *Eum præ turba.* Dicunt nonnulli ſequentes Chryſoſtomum, quòd diabolus cernens, quemadmodum Chriſtus oſtenderet ſe eſſe filiũ Dei, induxit parentes eius carnales, vt per illorum præſentiam eius obſcuraret diuinitatem, videlicet ne à populo Dei filius crederetur, dũ eius carnalis adeſſet ꝓpinquitas. Sed nequaquam inductione aut ſuggeſtione diaboli arbitror beatiſſimam uirginem ad acceſſum hunc motam, ſed ex feruida, ſui unici filii dilectione, imò potius ex ſpiritus ſancti ordinatione ob noſtram occaſionem huius acceſſus datam inſtructionem

Margin notes: Ioan. 10 (A); B; Mat. 10; C; D; Pro. 4; E; Ioan. 7; F; 3. Re. 20

A ctionem, ſicut ſubiungitur. *Et nunciatum eſt illi, Mater tua & fratres tui foris ſtant, volentes te uidere.* Lucas hoc loco non obſeruat ordinem rei geſtæ, quia vt in Matthæo & Marco patet, quod iam dicitur cõtigit Ieſu exiſtente in domo ante præſcriptum ſermonem. Et quamuis aliqui dicant eum qui Chriſto prædicante nunciauit adeſſe matrem ſuam ac fratres fuiſſe inſidiatorem & malitioſe commotum, tanquã diaboli aduocatum, & experiri volentem an Chriſtus propter carnales propinquos, actum prædicationis omitteret quod ſi faceret, eum de carnali increparet affectu, nihilominus abſolutè credendum, quod in Marco manifeſtè habetur videlicet quòd iſte fuerat miſſus à matre Chriſti & B fratribus eius ad eum. *Qui reſpondens dixit, Mater mea & fratres mei hi ſunt, qui verbum Dei audiunt & faciunt.*

Hoc multipliciter intelligi poteſt. Primò, vt Chriſtus dicat auditores, factoreſq; verbi Dei ſuam matrem & fratres ſuos, id eſt, ſibi tam caros ſicut mater a filio, & fratres à fratre amantur. Secundò quòd tanto propinquiores ſint ſibi quanto rebus diuinis fuerint magis intenti. Tertiò, ut mater Chriſti ſpiritualiter nominetur, quoniam per contemplationem ipſum corde concipiunt, atque per prædicationem & exemplarem conuerſationem in aliorum cordibus ipſum gignunt, ſicut ait 1.Cor.4. Apoſtolus ſuis diſcipulis, In Chriſto Ieſu per Euangelium ego uos genui, id eſt, ad eſſe ſpirituale induxi, ut Chriſtus per fidẽ C & caritatem eſſe & habitare inciperet veſtris in mentibus, de qua generatione aliqui probabiliter dicunt intelligendum, (Iſaiæ 53) quod per Iſaiam de Chriſto prædictũ eſt, Generationem eius quis enarrabit? Ibi.n. ſubiungitur, quia abſciſus eſt de terra viuentium, vt Hieronymus tranſtulit. Septuaginta autẽ interpretes tranſtulerunt quia tolletur de terra uita eius, & redit in idem, certumque eſt, quod abſciſio Chriſti de terra viuentium, utpote cruci fixio eius non ſit cauſa ineffabilitatis ſuæ generationis diuinæ a patre æterno, nec etiam ſuæ generationis maternæ ex virgine, ſed occiſio illa eſt cauſa quòd ineffabiliter admirabilis ſit ſpiritualis generatio Chriſti in corde credentium, per multiplicationem fidelium, nempè hoc ſummè, D ineffabiliter: quę mirabile eſt, ꝙ totus ferè mundus potuit ad tam incomprehenſibilem fidem ac arduiſſimam legem hominis in patibulo interfecti conuerti. Denique tales etiam ſunt fratres Chriſti non ſolùm quia in natura humana in ipſo cõmunicant, ſed & quia adoptiui ſunt filii patris æterni, & Chriſto affectu ac opere aſsimilati. Vnde in Ioãne aſſeritur, Quot (Ioann.1.) quot receperunt eum, dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri. Ad Hebræos quoque ait de Chriſto Apoſtolus, Debuit per omnia (Heb.2.) fratribus aſsimilari. Et rurſus, Non confunditur fratres eos vocare, dicens, Nunciabo nomen tuum fratribus meis.

Præterea Chriſtus verba protulit præ E inducta, non quaſi excludens honorem & amorem parentum, cum ipſe per Moyſen iuſſerit, Honora patrem tuum & matrem (Eccle.3.) tuam, nec quaſi aſpernans & negans matrem (Mar.7.) & cognationem carnalem, quaſi fantaſticum habuerit corpus, vt Manichæus confinxit, ſed ſecundum Ambroſium, vt paternis myſteriis magis quam maternis affectibus ſe debere oſtendat, & religioſiores copulæ mentium doceantur eſſe quã corporum, nec propter opus externum debere omitti opus diuinum: item ut declararet ſe non ſolùm habere matrem & fratres carnales, ſed etiam ſpirituales, & rurſus ut doceret nos carnalem affectũ abiicere, nec propter cognatos ſiue parentes à Dei ſeruitute debere recedere, ne operi Dei quicquam præferre.

Poſtremò Chriſtus ita locutus eſt ad oſtendendum, quod felicior eſt conce F ptio ſpiritualis quam carnalis ſecundùm ſe. Ideo Auguſtinus in libro de virginitate teſtatur, Beatior fuit Maria profitendo fidem Chriſti, quàm concipiendo carnem Chriſti, quia nil ei materna propinquitas profuiſſet, niſi illa felicius corde, quàm carne geſtaſſet. Ex his domini Ieſu uerbis, factiſque patet, quàm reprehenſibiles ſint Chriſtiani, præſertim clerici, & maximæ religioſi, qui facili occaſione infra horas uel debitas orationes occurrentibus dant reſponſum ſine neceſsitate, uel chorum egrediuntur & interrumpunt diuina ſeu uerba inania admiſcent. Vtinam tantùm honorarent Deum dignitatis & gloriæ infinitæ, quantùm hominẽ alicuius reputationis, cui ſi colloquerentur,

A tur, non tàm abruptè & irreuerēter ſe ab ipſo auerterent ſeu abirent, præcipuè ſi inferior illo quæreret eos affari itaq; in hoc ipſo nos emendemus, penſantes quod in libris Regum ait altiſſimus, Quicunque glorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

PROSECVTIO ELVCIDAtionis huius capituli à loco quo dicitur,

Factum eſt autem in una dierum & ipſe aſcendit. &c.

ARTICVLVS. XXI.

QVIA ſupernaturalis fuit Chriſti doctrina & lex quam præſtabat,
B oportuit eam ſupernaturalibus argumentis, puta miraculis ſoli Deo poſſibilibus, roborari, vt conſtaret eam eſſe diuinam cum ad eius confirmationem talia operaretur Deus, qui falſitatis, nec teſtis, nec confirmator pōt conſiſtere. Hinc in Ioanne Euangeliſta ait Saluator, Opera quæ dedit mihi pater, teſtimoniū perhibent de me. Vnde per totum euangelicæ legis textum commixtim deſcribuntur Chriſti documenta atque miracula, vt vnū fulciatur ex alio. Nunc ergo quoddam magnificum filii Dei opus narratur, *Factum eſt autem in una dierum.* Quemadmodum in Marco habetur, quod hic factū deſcribitur. Contigit eodem die quo prædicatio parabolæ ſeminationis & acceſ-
C ſus virgineæ matris immediate præſcriptus, *Et ipſe aſcendit in vnam nauiculam.* Paupertatis enim & humilitatis magiſter abiecta & parua elegit, atque in omnibus ad humilitatē nos inuitauit, idcirco paruā conſueuit ingredi nauim ipſe, de quo ait Pſalmiſta, Quoniam ipſius eſt mare & ipſe fecit illud, *Et diſcipuli eius,* puta Apoſtoli qui ei familiarius adhæſerunt, *Et ait ad illos, Tranſfretemus trans ſtagnum,* id eſt, vltra aquam hanc ſtantem non effluētem, quæ etiam dicitur mare iuxta proprietatem idiomatis Hebræorum, qui quancunque magnam congregationem aquarum nominant mare. Dicitur quoque hæc aqua ſtagnum, à ſtando, quia alueum quo ex-
E tra proprium locum fluat nō habet ut flumina, ſed in ſuo ſtans loco uentis atque procellis eſt inquietum, hincque appellatur Genezareth quaſi generans auram criſpantibus eius vndis ex ventorum impulſu. *Et aſcenderunt* in nauiculam. *Nauigantibus autem illis, obdormiuit* Qui futurā mox tempeſtatem & Apoſtolorum trepidationem præuidit, non caſu aut ſine magna ratione inſtanti obdormiuit periculo, *Et deſcendit procella venti in ſtagnum,* vel ex naturalibus cauſis, uel potius Deo miraculoſè ſic ordinante, ad oſtendendam Chriſti potentiam, *Et complebatur nauicula* aquis iuxta illud Matthæi, Ecce motus magnus factus in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus, *Et periclitabantur*, ita ꝙ mortis periculum eis inſtabat, & accidiſſet, ſi nō ſubueniſſet Saluator. *Accedentes autem ſuſcitauerunt eum, dicentes. Præceptor, perimus,* E quaſi dicant, Tu qui tàm imperialiter miracula agis, aſpice neceſſitatem ſeruorum & diſcipulorum tuorum. Præcipere autē & dominari propriiſſimè competit Chriſto ratione ſuæ diuinitatis, quia ſic ꝓpria autoritate, independentique poteſtate iubet ac dominatur tanquam nulli ſubiectus. Conueniunt quoque hæc ſibi ſecundùm ſuam humanitatem, inquantùm omni creaturæ prælata & verbo æterno hypoſtaticè eſt unita, habens ſuper oēm creaturā non ſolùm imperialē potentiam, ſed dependentem ac inſtrumentalem, propter quod ipſe ait, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra, non quòd poſt reſurrectionem primò donata ſit ei, imò ab incarnationis exordio data eſt ſibi, ſed F poſt reſurrectionem dicitur data, quantū ad manifeſtationem & uſum ſeu executionem ſolito ampliorem. *At ille ſurgens* à ſomno, qui fuit in Chriſto ſecundùm naturā ſuam ſenſitiuam, non quò ad partem animæ ſuæ intellectiuam. Nam intellectus & uoluntas animæ Chriſti nunquā à ſuis actibus ceſſarunt, puta ab actibus beatificæ fruitionis, ſed indeſinenter per beatam uiſionem & fœlicem fruitionem fuerunt diuinitati intentæ. Certumque eſt, quòd in diuina natura ſomnus non cadat. Itaq; Chriſtus inſtante tempeſtate, ſponte ſe dedit ad ſomnum, ut in ſe ueritatem naturæ mōſtraret humanæ, nec rogaretur ſuccurrere, niſi præualente plenaria tempeſtate, ſicque futurum glorioſius perpetraret miraculum. Si enim uigilaſſet, diſcipuli inci-

A incipiente tempeſtate mox Chriſti implo raſſent ſuffragium. Ideo quoque voluit tẽpeſtatem hanc euenire, vt diſcipuli ſui ex tempeſtatis tam grandis ſubitanea & ſup naturali ſedatione, confirmarentur in fide & ipſe ſe dominũ maris oſtẽderet, ſicut ante per ſigna in terra peracta dominum terræ ſe comprobauit. Nam & ideo nauim ingreſſus eſt ſecundùm Origenem, *Increpauit*, i. per modum increpantis allocutus é, *Ventum & tempeſtatem*, hoc eſt, commotionem *Aquæ*, i. non quod (iuxta Platonicorum quorundam & hæreticorũ inſanias) oĩa elementa ſint animata, ſed quia creatori obediunt ac ſubduntur ad nutum ipſius quaſi intellectualis eſſent naturæ. Vnde & actus uitales eis metaphoricè aſcribuntur, iuxta illud Pſalmi, Viderũt te aq̃, & timuerunt, Itemq́;. Mare vidit & fugit.
Pſal. 76.
Marci. 4
B Hinc ſcriptum eſt, Surgens Ieſus comminatus eſt vento, & dixit mari, tace & obmuteſce. Idcirco in omni natura creata ponitur potentia obedientalis, qua Deo creatori in cunctis obedit. Sed nunc ſubditur, *Et ceſſauit* tempeſtas, *Et facta eſt tranquillitas*, tam materialis in mari, quàm ſpiritualis in mentibus diſcipulorum de ſua ereptione gaudentium, in quo miraculo ſuã diuinitatem oſtendit, qui a tàm imperiosè & repente hæc egit *Dixit autem illis*, i. diſcipulis, *Vbi eſt fides veſtra*? Secundũ Matthæum dixit, Qđ timidi eſtis modicæ fidei? Marcus verò ſcribit eum dixiſſe, quia timidi eſtis, nondum habetis fidem, Sed nulla eſt Euangeliſtarum diſcordia, quia totum redit in idem, imò ſecundùm Auguſtinũ in libro de conſenſu Euãgeliſtarum, Omnia
Matt. 8.
Marc. 4.
C verba hæc dicere potuit & forſitan dixit. videlicet, Quid timidi eſtis, vbi eſt fides veſtra modicæ fidei, &c. Itaq; ait, Vbi eſt fides veſtra? quaſi dicat, Conſtat ex hac ueſtra trepidatiõe, ꝙ necdum habetis fidem perfectam, quam ſi haberetis, tempeſtatẽ hanc potuiſſetis ſedaſſe, imò & mõtes trãſferre. Habuerunt tamen aliquantulam fidem, qua credebant Ieſum poſſe ſuccurrere. Porrò ꝙ ſuſcitauerunt Ieſum, ex fidei imperfectione & ignorãtia prodiit. Aeſtimabant enim Chriſto dormienti non oĩa tã clarè innoteſcere vt vigilãti, quaſi ſomnus in ipſo actum rationis interrumperet ipſeq́; dormiens eorum periculum non aduerteret, aut preces non ſciret. *Qui timentes admirati ſunt: ad inuicem dicentes* Quamuis D aliqui dicant non diſcipulos, ſed alios qui erant in naui fuiſſe miratos, magis tamẽ credendum eſt, quòd omnes qui aderant ſint mirati, quia nec diſcipuli ante tale cõſpexerunt miraculũ, nec Chriſti maieſtatem perfectè nouerunt.

¶ Sed cur facta tranquillitate timebãt? Dicendum ꝙ iſte fuit timor reuerentię & ſtuporis, ſicut & Petrus timuit, uiſo miraculo captionis piſcium miraculoſæ, vel ẽt timuerunt, quia comparatione & conſideratione ſanctitatis, maieſtatiſque Chriſti, propriam imperfectionem, fragilitatem, & culpam profundius attendebant, ſicque diuinum formidabant iudicium, & animarum ſuarum ſpirituale periculum: Vel certè timuerunt Chriſto appropinquare, arbitrantes ſe eius præſentia eſſe indignos, ſicut & Petrus locutus eſt, Exi à me, quia homo peccator ſum domine. Sic legitur in vita beatiſsimi Mauri diſcipuli ſancti Benedicti, quòd illuſtris ille Florus ſancto Mauro ſe ſubdẽs uiſis præclariſſimis Mauri miraculis, non audebat eum attingere, & vix ſine reuerentiali timore audebat eũ aſpicere, *Quis putas hic eſt*? tanquam dicãt, maior eſt quam ſcimus, vel à populo æſtimatur, ita quòd ſupra hominem quid appareat in ipſo, *Quia & uentis imperat & mari & obediunt ei*, ex quo conſiderauerunt, ꝙ vel Deus eſſet, vel Deo carus ac familiaris, quòd ad ſuum præceptum elementa mox obtemperant, quemadmodum Ioſue quaſi imperans locutus eſt Soli & Lunæ vt ſtarent.
Luce. 5.
E
Ioſue. 10.
F

Poſtremò de myſtica horũ ſignificatione pertranſeo, quia ſuper Matthæum hinc ſcripſi, Nos verò diſcipulorum Chriſti ſequentes ueſtigia, aſcẽdamus cum Chriſto in nauim, i. ſeculi huius aduerſitates & tribulationes pati non dedignemur, ſed uiriliter tranſfretemus hoc mare magnum & ſpatioſum, i. præſens exilium inquietudine & amaritudine plenũ, ſcientes quia per multas tribulationes oportet nos ingredi regnum cælorum. Deniq; tentationũ tempeſtate nos inuadente, mox Xp̃m deuotiſſimis precibus cũ oĩ fiducia accedamus, eumq́; uelut à ſomno excitemus, dicẽtes, Exurge dñe adiuua nos. Qui. n. in ſeipſo iam nunquam dormit, nobis quodammodo dormit, dum nos tribulari permittit, imò
Matt. 8.
Pſ. 103.
Act. 14.

A imò quò dignior eſt anima corpore, eò in ſtátius clamemus in cœlum, ut ab animæ periculis, puta peccatis, eripiamur, quàm à corporis nocumentis. Cumq; uirtute & gratia Chriſti ſéſerimus nos adiutos, eius caritatem atque clementiam circa nos miſerrimos pctõ es humiliter admiremur, & Chriſto cordialiter ac iugiter regratiemur. ¶ Conſequenter recitatur aliud Chriſti miraculum. *Enauigauerunt autem*, ideſt, ſtagnum præfatum transnauigando uenerũt Chriſtus & eius diſcipuli, *Ad regionem Geraſenorum*, quorũ regio ſic dicta ẽ a principali ciuitate terræ illius noĩe Geraſa. circa quod ait Beda, Geraſa eſt urbs inſignis Arabiæ trans Iordanem iuxta montẽ Galaad, quam tenuit tribus Manaſſe, non lõ-
Matt. 8. gè à ſtagno Tyberiadis, in quod porci, præ
B cipitati ſunt. Veruntamẽ Cyrillus ait. Veraciora exemplaria nec Geraſenorũ hñt nec Gadarorum, ſed Gergeſinorum. Eſt enim Gadara ciuitas in Iudæa, ſtagnum aũt vel mare nullatenus inuenitur in ea. Sed Geraſa ciuitas Arabiæ eſt, nec mare nec ſtagnum iuxta ſe habens. Eſt aũt Gergeſa, aqua & Gerſei vrbs antiqua iuxta Tiberiacũ ſtagnũ, circa quá eſt rupes ſtagno vicina, in quod oſtenditur, deiectos fuiſſe porcos à dæmonibus. Quia tñ Geraſa & Gadara confiniũ hñt cum terra Gergeſinorum, veriſimile eſt inde ad horum terrã porcos fuiſſe adductos, hæc Cyrillus. Fuit autẽ hæc regio ex alio littore maris prædicti, ideo ſubditur, *Quæ eſt contra Galileã*, id eſt, ex oppoſito eius. *Et cum egreſſus eſſet*
C Ieſus de naui *Ad terram* regionis iã dictæ, *Occurrit ei uir quidam*, non ratione virtutis, ſed ſexus vir dictus, *Qui dæmonium habebat*, id eſt, à multitudine dæmonum poſſeſſus, vt ſtatim patebit ex textu, *Iam temporibus multis*, ita quòd diu fuit inſanus, *Et ueſtimento non induebatur*, quia præ inſaniæ & furoris magnitudine veſtimenta ſibi adhibita lacerauit, *Neque in domo manebat*. Dæmoniaci nanq;, quietis ſunt impatientes, *Sed in monumentis*, id eſt, in foueis ſeu ſpeluncis pro mortuorum ſepultura paratis. Dæmon itaque mortis inuentor & prima occaſio, vaſa à ſe poſſeſſa facit libenter in ſepulcro morari, cupiens animas ad lacum trahere infernalem. *Is ut uidit Ieſum, procidit ante illum*. Homo obſeſſus Ieſum corporaliter uidit, ſed dæmones Ieſum ſpiritualiter cognouerunt, & vas à ſe poſſeſſum ad

D procidendum atque loquendũ mouerunt, Act. 21. ideo verba a Dæmoniaco iſto prolata dæmonibus aſcribuntur, & competunt, in quorum perſona dæmoniacus loquebatur. Procidit autem diabolus ante Ieſum, non humilitate, ſed neceſsitate: non amore boni, ſed timore grauioris ſupplicii. Et ſimili modo confeſſus eſt & locutus verba ſequentia. *Et exclamans uoce magna* dæmõ per hominem, dixit, *Quid mihi & tibi Ieſu fili Dei altiſſimi?* quaſi dicat, Nulla nobis voluntatis communio, nulla intentionis & vitæ conformitas. Quid ergo accedis ad 2. Cor. 6. me? Hoc eſt, quod ait Apoſtolus, Quæ cõuẽtio Chriſti ad Belial? Et in Eccl. ſcriptũ eſt, Sicut communicabit lupus cum agno E aliquando, ſic peccator iuſto. Quæ cõmunicatio homini ſancto ad canem?

Deinde tangitur cauſa, cur pręfata verba ueritatis, laudiſque Chriſti dixerit diabolus, qui mendax eſt ab initio, & mendacia ex proprio loquitur ac libenter, vera aut inuitus aut coactè ſeu praua intentione, ſcilicet, vt ſeducat tandem veris falſa miſcendo. *Obſecro te ne me torqueas*. Diabolus quippe iam fuit expertus, q̃ potenter & imperialiter Chriſtus ſpiritus malignos eiecerit, idcirco formidabat à Chriſto expelli, atque ab hominum læſione compeſci, quod ſibi tantò pœnalius eſt, quantò plus odit genus humanum. Sed & Chriſti præſentia ſibi fuit pœnalis, ſicut reo præſentia iudicis & ſeruo fugitiuo præſentia domini ſui. Timuit quoq; à Chriſto in infernum retrudi. Iam in hac dæmonũ mul- F titudine cœpit impleri, quod ait Apoſto- Filipp. 2. lus, In nomine Ieſu omne genu flectatur, cęleſtium ac terreſtrium & infernorum. Nec mirũ, quod dæmon metuebat à Xp̃o torqueri, cuius iam cœpit ſentire pœnoſũ imperium. *Præcipiebat enim ſpiritui inmundo, ut exiret ab homine*.

Sed ſi Chriſtus hoc iuſſit, cur dæmon ſtatim egreſſus non eſt? Et reſpondẽdum, quòd Chriſtus non imperauit diabolo ſtatim exire, imò eodem momento egreſſus eſt quo Chriſtus illum egredi uoluit. Cur autem Chriſtus nondum rogatus in tantùm compaſſus eſt huic obſeſſo, ſubiungitur, *Multis enim temporibus arripiebat illum*, id eſt, diabolus hominẽ iſtum inuaſit, poſſedit, & agitauit atque uexauit, *Et uinciebatur*

A *tur* obſeſſus iſte *Catenis*, in manibus, ne manibus ſuis cuiquam noceret, *Et compedibus cuſtoditus*, id eſt, pedes eius ligati fuerunt compedibus & aſtricti, ne diſcurrendo aliquem læderet, & ruptis vinculis, non humana, ſed diaboli poteſtate, *Agebatur a dæmonio in deſerto*, id eſt, impellente diabolo per deſerta currebat, ad quod eum impulit dæmon, ne homo aliqua arte aut poteſtate tentus denuo ligaretur, & ut omni humano priuaretur auxilio in deſerto. Sciebat nempè diabolus, quàm ueraciter
[illegible]ipp.2. ſcriptum ſit, Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non habet ſubleuãtem *Interrogauit autem illum Ieſus, dicens*, non ex ignorantia inquiſiuit, ſed vt ex dæmonis reſponſione excellentia virtutis Chriſti in dæmonum expul-
B ſione clarius emicaret, & ad multiplicem noſtram informationem, vt agnoſcamus quam innumerabilis ſit multitudo inuiſibilium aduerſariorum noſtrorum, ſicque cum timore & tremore noſtram operemur ſalutem, in domino confidentes. *Quod tibi nomen eſt?* Sciebat Chriſtus, quòd multitudo dæmonum eſſet in homine, ſed quia vnus pro oibus loquebatur, ab ipſo Chriſtus nomen uel illius uel totius catęruę ſciſcitabatur. *At ille dixit, legio.* Hoc eſt reſpõdit pro ſe & tota caterua ſecum hominem poſsidente. Porrò quod ſubditur, ſunt uerba Euangeliſtæ cauſam huius reſponſionis pandentis, *Quia intrauerunt multa dæmonia in eum*, id eſt, in hominem iſtum. An tamen fuerit ibi pręcisè legio, videlicet ſex millia, ſexcenti, ſexagintaſex, incertũ pu-
C tatur, *Et rogabant eum* ſcilicet Chriſtum vno illorum loquẽte, forſan pro omnibus, *Ne imperaret illis, ut in abyſſum irent*, id eſt,
Marc.5. in profundum inferni aut pelagi. Vnde in Marco habetur, Rogabant eum ne expelleret eos extra regionem. Optabant equidem inter homines ſeu apud eos manere: non ex amore, ſed odio ut nocerent.

Deniq; abyſſus uariis modis accipitur in ſcripturis. Primò, pro magni maris immenſurabili profunditate ac mole, ſecũdũ illud Geneſis, Rupti ſunt fontes abyſſi magnæ. Secundò, pro infernalis ergaſtuli ꝓfundiſſima vaſtitate. Tertiò, pro informi materia, ut rurſus, Tenebræ erãt ſuper faciem abyſsi. Quartò, pro humanæ mentis inſcrutabilitate. Quintò, pro diuinæ diſpoſitionis incomprehenſibilitate, iuxta illud in pſalmo, Iudicia tua abyſſus multa. D
Maximè autem metuebãt hi dæmones ad inferni profunda iactari, ad quę tamen ſe nouerant tandem Chriſti uirtute mergẽdos, ſaltem in diè iudicii iuxta illud Iſaię in die illo uiſitabit dominus ſuper malitiam cœli in excelſo, i. aereas poteſtates, & contrarias fortitudines, & ſuper reges terræ, & cõgregabũtur congregatione vnius faſcis in lacum, & claudentur ibi in carcere. *Erat autem ibi grex porcorum multorum*, ſcilicet duorum millium, ſecũdùm Marcum, *Paſcentium*, id eſt, alimentum ſumentium, *In mõte*. Nec obſtat quod Marcus ait, circa montem. In tanta enim porcorum multitudine conſtat quoſdam eorũ prope mõtem, quoſdam ſuper montem fuiſſe. *Et ro-* E
gabant eum non ex humilitate, ſed coacta ſubiectione & maioris tormenti formidine, *Vt permitteret eos in illos ingredi*, Ex quo patet, quòd ſine diuina permiſsione rationali creaturæ nil facere præualent ſeu nocere, quando & brutis nocere non queunt niſi permiſſi à Deo. Vnde ut patet in Iob: Iob.1.
nec ſubſtantiæ atque familiæ ſancti Iob, nec ipſi beato Iob aliquid poterant mali inferre, niſi deſuper permiſſi.

Sed cur petierunt in porcos intra? Ad quod vna reſponſio eſt, quia porci iuxta hunc locum fuerunt, & ut grauiorem euaderent pœnam: velut ſi reus igne necãdus gladium petat: item, quia per porcos ſignãtur luxurioſi, in quibus dæmones libẽter morantur. Aliqui inſuper dicunt quòd tantus ſit dęmonum rancor in homines, quòd & iumentis & cæteris rebus eorum optant nocere. *Et permiſit illis* ingredi in F
porcos, nõ propter dæmonum præces qui indigni ſunt exaudiri, ſed ob alias rationabiles cauſas. Primò vt oſtenderetur dignitas rationalis creaturæ ſuper irrationales, dum ob vnius viri curationem, permittitur tãta brutorum ſuffocari pluralitas. Secundò, ut occaſione occiſionis porcorum, iſtud miraculum eminẽtius diuulgaretur ad gloriam Dei, ædificationemque hominum. Tertiò, vt dęmonum crudelitas plenius pãderetur & fortè etiam propter peccata hominum illorum permiſit porcos eorũ occidi. *Exierunt ergo demonia ab homine, & intrauerunt porcos, & impetu abijt grex* porcorum à dæmonibus agitatus, *Per præceps*, id eſt, valdè pręcepitanter atq; celer-

A rime *In ſtagnū*, hoc eſt, mare Genezareth. *Et ſuffocatus eſt in aquis*, in quo facto dæmonum patet crudelitas. *Quod ut uiderunt factum qui paſcebant*. ſ. porcorum cuſtodes, *Fugerunt* ne damnum porcorum eis imputaretur, & ex timore ne & ipſi à dæmonibus impeterentur, tā horrendum quoque, inſolitumque negotium eos in fugā conuertit, ne ſimile quid eis in corpore eueniret. *Et nunciauerunt in ciuitatem* Geraſa *Et in uillas*, id eſt, in locis vbi habitabant ad quos porci ſpectabant. *Exierunt autem habitatores vrbis* prædictæ atque villarum, *Videre quod factum eſt*. Naturale etenim eſt hominibus noua & mira atque inſolita libenter videre, nec ſufficit eis illa audiſſe. Homo enim eſt animal admiratiuum naturaliter ſcire deſiderans, *Et ueuerunt ad* B *Ieſum*, quem perceperunt mirabilium horum factorum. *Et inuenerunt hominem ſedētem à quo dæmonia exierant ueſtitum ac ſana mente ad pedes eius*, tanquam humiliter gratias referentem, diſcere cupientē, & Chriſto de cætero adherere optantē, *Et timuerunt* eodem modo & cauſis eiſdem, ſicut paulòante dictum eſt, expauiſſe eos qui fuerunt cum Ieſu in naui, cum ad imperium Chriſti mare & uētus protinus obediſſent. *Nuntiauerunt autem illis*, de vrbe præfata & villis ita aduenientibus, *Qui uiderant quomodo ſanus factus eſt à legione*, id eſt, qui cum Chriſto præſens erant, quando obſeſſum à dæmonū legione curauit. Hi inquam narrauerūt illis qualiter Xp̄s C dæmoniacum liberauit, quia de paſtorū affirmatione forſam contenti non erant, ſed ab eis damnum intendebant exigere, ſicut Labam à Iacob, ſed iſti excuſauerūt paſtores. *Et rogauerunt illum*, videlicet Ieſum *Omnis multitudo regionis Geraſenorum*, id eſt, magna pars & fortè principales gentis illius, iuxta quem modum loquēdi dicitur ciuitas aliquid facere, quia principales perſonæ ipſius hoc faciunt, *Vt diſcederet ab ipſis* cuius præcibus ſubiungitur cauſa, *Quia timore magno tenebantur*, id eſt, grandi errore comprēhenſi fuerunt ſecundum modum de exiſtentibus in naui cū Chriſto prætactum, ideoque rogabāt, vt ab eis diſcederet, vel quia eius præſentia ſe conſiderabant indignos, vel quia ſimilia aut maiora damna timebant, ſi apud eos diutius moraretur aut plures curaret. Sed miſeri iſti & imbecilles fontem ſalutis à ſe D deprecabantur abire, cuius inſtructione eatenus indigebāt, & hoc quare, niſi quia eum non nouerāt, verba in ſpiritualibus diſcretione carebant, & ad terrena magis quam ad cœleſtia ac ſpiritualia afficiebātur. *Ipſe autem aſcendens nauim reuerſus eſt* ad loca & populum Iudæorum, ad quos primò ac ſpecialiter miſſus fuit à patre.

¶ Itaque infirmos quibus ſe oneri eſſe cō ſpexit, ex probitate ſua reliquit, prædicatoribus dans exemplum, vt cùm viderint ſe in vno non proficere loco, migrent ad alios, ne ex eorum importunitate aliqui deteriorentur. Propter quod in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Vbi non eſt auditus, nō effundas ſermonem. Et iterum ait ſcriptura, In auribus inſipientium ne loquaris, ne deſpiciant doctrinam eloquii tui. Itēque, Quaſi cum dormiente loquitur, qui B narrat verbum non audienti. *Et rogabat illum* ſcilicet Ieſum, *Is à quo dæmonia exierāt, ut eſſet cum eo*, id eſt, vt permitteret ſe cū ipſo tranſire, & ſe in diſcipulum acceptaret: quod ideo flagitauit ne elongatus à Chriſto, rurſus à dæmonibus comprehenderetur, & vt Chriſti doctrina plenius inſtrueretur. Sed & ſpecialem concepit dilectionis affectum ad Chriſtum pro beneficiis tantis, atque in eius præſentia, efficientia & eloquentia delectabatur, quia ſpecioſus forma fuit præ filiis hominum, diffuſaque extitit gratia in labiis eius. Ideo ei de cætero inſeparabiliter adhærere, corporaliterque optauit adeſſe, in quo vtique ra- F tionabiliter mouebatē. Sed rationabilius fuit quòd Chriſtus ei commiſit, ut ſubditur, *Dimiſit autem eum Ieſus* hoc eſt, à ſe redire præcepit & ad propria reuerti iniunxit, *Dicens*, *Redi in domum tuam* materialē ſeu ad tuam cognationem, *Et narra quanta tibi fecit Deus*, id eſt, beneficia tibi à Deo collata cunctis tuis denuntia ad gloriam Dei, & ad conuerſionem illorum.

¶ Circa præinducta aliquæ quæſtiones occurrunt. Primò, cur Chriſtus huic præcepit prædicare mirabilia in ipſo patrata, cū aliis à ſe curatis tacere mandauerit? Secūdò, cur hunc ad ſuum diſcipulatum non ſumpſit? Ad primū dicendum, quòd Chriſtus huic præcepit miracula ſua narrare, & aliis inde tacere: quia ſæpe ex humilitate cælanda ſunt talia, ſæpe autem ex caritate

Mat. 15
Eccle. 32
Eccle. 22
Mat. 8.
Luca. 5.

A tate Dei, & proximi ſunt pandenda. Ideo quoque iuſſit huic iſta narrare, quoniam regio illa fuit veri Dei cultu & cognitione priuata. Et Chriſtus receſſit ab eis, ideo quaſi vicarium prædicatorem ipſis reliquit.

Inſuper quoniam Chriſtus, dando humilitatis exemplum dixit ſanato, narra quāta tibi fecit Deus, non quanta tibi ego feci. Ideo quando ad patrem retorquet miraculū, dicit, narra. Quū verò loquitur de ſeipſo, hortatur tacere. Ex his claret reſponſio ad ſecundum, ad quod tū quidam reſpondent, quia diſcipulis Chriſtum ſequentibus, contulit Chriſtus poteſtatē faciēdi miracula, vt infra habetur. Si aūt ante ſuam curationē feciſſet miracula, potuiſſent malitioſi, ſed etiā ſimplices hoies æſtimaſſe, ꝙ iſte talia cooperatione dæmonū B faceret, ſicque & iam cæterorum diſcipulorum prodigia diffamata fortè fuiſſent, & ex hoc conſuetum eſſe dicunt in eccleſia, vt dæmoniaci furioſi quanuis curati ſint, non tamen ad eccleſiaſtica promouentur officia. Deinde deſcribitur obedientia huius curati. *Et abijs per uniuerſam ciuitatem*, id eſt, per totam vrbem de qua fuit per oēm vrbem regionis præfatæ, *Prædicans quanta illi feciſſet Ieſus* Ieſus autem pręcepit ei prædicare, quanta ſibi feciſſet Deus. Sed iſte prædicauit quanta ſibi feciſſet Ieſus, quoniam opera Ieſu credebat diuina poteſtate peracta, vel (vt aliqui dicunt) iam ex illuminatione ſuperna credidit Ieſum eſſe Deum.

Præterea oritur queſtio, cur Lucas non niſi vnum dæmoniacum narret à Chriſto C in loco iam dicto curatum, cum Matteus aſſerat duos ſimul ibidem a Chriſto curatos? ad quod ſancti patres reſpondent, ꝙ vnus illorum fuit celebrior, aut magis inſanus, ſed & numerus maior non excludit minorem, neque econtra, quando abſolutè exprimitur: ideo inter Euangeliſtas nulla extat diſcordia. Præterea circa verba diaboli quibus ſuperius ait, Quid mihi & tibi Ieſu fili Dei altiſsimi, poſſet īquiri, qualem de Chriſto notitiam habebat diabolus, ad quod plenè reſponſum eſt ſupra. *Matt. 8.*

Iuxta intelligentiam ſpiritualem, per dæmoniacum illum ferociſsimum & furioſiſſimum intelligi poteſt quilibet peccator in vitiis obduratus, ſine verecundia peccans, qui & ſi verba Dei multoties au- D diat, ſe tamen emendare non acquieſcit. Qui talis eſt, obſeſſus fuit à dæmonum turba, quia quod mortalibus vitiis ſordidatur, quaſi a tot malignis ſpiritibus poſſidetur, qui ei ſpiritualem ſenſum atque ſalubrem rationis vſum miſerabiliter abſtulerunt, ita quòd propria ſuæ mentis vulnera non ſentit, nec ſibi indicari permittit, imò ipſum curare cupientibus indignatur, nec in his quæ ad ſuam ſpectant ſalutem, rectum ſortitur iudicium, ſed verè dulcia cēſet amara, & tenebras luci præponit.

Denique veſtimentis non vtitur quoniam anima eius, Dei gratia, donis atque virtutibus non ornatur. Nec manet in domo, hoc eſt, in talamo conſcientiæ ſuæ, nec in eccleſiaſticæ unitatis obedientia ſalutari, ſed in monumentis, hoc eſt, vitiorum ſpurcitiis, & in corpore ſuo mortali, E vili, ac fœtido: iuxta illud, Sepulcrum patens eſt guttur eorum. Vinciebatur quoq; catenis atque compedibus, id eſt, vitioſis habitibus, atque prauiſsimis conſuetudinibus, velut dæmonum laqueis irretitus fuit & inuolutus. Quemadmodum in prouerbiis ſcriptum eſt, iniquitates ſuę capiēt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringetur. Sed & ruptis vinculis, hoc eſt, prauis habitibus in actum erumpentibus agitur in deſerto, id eſt, per latiſsima vitiorum diſcurrit itinera, & à nemine vult domari. Catenę quoque & compedes intelligi poſſunt præcepta legis naturalis & euangelicæ, quibus anima hominis bene ligatur, ne ad vitia deiiciatur. Sed impius F quanuis animæ eius hæc proponantur, aut conſtent, nihilominus ea diſrumpit, ſpernit, & pręuaricatur, quemadmodum per Ieremiam dominus ait plebi rebelli. A ſeculo confregiſti iugum meum rupiſti vincula mea, & dixiſti, Non ſeruiam. Talis quoque præcipuè fuit populus gentilis, antequam per Chriſti Apoſtolos conuerterentur ad legis Euangelicæ æquitatem. Vnde Auguſtinus, & alii multi, per terram Gerazenorum intelligūt omnem regionem gentilium: & per demoniacum iſtum, populum illum. Sicq; per hoc quod Chriſtus poſt maris tranſfretationem in naui dormitionem, & ſuſcitationem, ingreſſus eſt Gerazenorum prouinciam, figuratur qđ poſt conuerſationē ſuam in ſeculo iſto, de

A quo ait. Veni in altitudine maris, poſt dormitionem ſuam in cruce ac monumento, & reſurrectionem introiuit terras Gentilium, mittendo ad illos Apoſtolos ſuos, & mentes eorum ingrediẽdo per fidei & gratiæ infuſionem. ¶ Poſtremò, quamuis nõ vitiis obſtinatus inconuertibilis videatur, & ſecundum curſum communem raro huiuſmodi emendetur, interdum tamen per omnipotentem Dei clementiam tangitur, compungitur & ſaluatur, ita vt virtutibus veſtiatur, ſanaq; mente ad pedes Chriſti reſideat, hoc eſt, eius doctrinis fideliter ſit intentus, intãtùm, vt omnes qui viderint ſtupeſcant: cui ita conuerſo ꝓcipitur, ut quanta ſibi fecerit Deus, proximis ſuis ad Dei gloriam eorumque ædificationem denun-
B tiet. Sicq; gratiam ſibi conceſſam aliis pro uiribus impartiatur, & dicat, Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit
1. Petri 2. mihi? Ideo Petrus hortatur. Virtutes (inquiens) annuntietis eius qui vos vocauit admirabile lumen ſuum. Et rurſus, Vnuſquiſq; ſicut accepit gratiam in alterutrũ illam adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſa-
Iſai. 63. tores multiformis gratiæ Dei. Vnde & Iſaias ait, Miſerationum domini recordabor, laudem domini ſuper omnibus quæ reddidit nobis dominus, & quę largitus eſt nobis ſecundùm indulgentiam ſuam.

DECLARATIO RESIDVAE partis huius ca. ab eo loco quo habetur,

C *Factum eſt autem cum rediſſet Ieſus, &c.*

ARTICVLVS. XXII.

Conſequenter in reliqua huius parte capituli recitantur duo preclara Xp̄i miracula, in quibus ſicut in cęteris eius prodigiis glorioſior ac mirabilior videtur fuiſſe modus agendi quam opus, ſicut patebit. Quanquam vnum ſignorũ iſtorum nõ niſi diuina fieri potuerit poteſtate, *Factum eſt autem cum rediſſet Ieſus*, A terra Gerazenorum ad Galilęam, vt præcedenti capitulo tactum eſt, excepit illam turba hilariter & deuotè. Vulgus. n. magis adhæſit Chriſto, & pauci primatũ. Vñ & in
Ioann. 7. Ioanne phariſæi loquuntur, Nunquid aliqs ex principibus credidit in eum? Sed turba hæc quę non nouit legem, maledicti ſunt. D *Erant enim omnes expectantes eum.* Deſiderãtes eũ à præfata terra reuerti, ut eloquentiſsimis eius ſermonibus & pclariſsimis ſignis inſtruerentur. Oẽs ergo qui erant in turba illa ipſum præſtolabantur, *Et ecce venit uir, cui nomen Iairus, & ipſe princeps ſinagogæ erat.* Eodẽ ordine quo Lucas, et Marcus recitat illud miraculum. Sed difficul- Matt. 9.
tatem ad literã facit, quod Mattæus ait in libro ſuo, in quo legitur, ꝙ Xp̄s à terra ꝓdicta rediens ingreſſus eſt ciuitatem ſuam, & ibi curauit paralicitum à quatuor viris allatum. Deinde vocauit Mattæum à telonio ad ſuum diſcipulatum. Ingreſſuſq; eſt domum ipſius, & manducauit cum ipſo, & loquente ibidẽ Xp̄o, Iairus iſte acceſsit eũ. E
Hinc in libro de conſenſu Euãgeliſtarum aſſerit Aug. Quod adiũgit, Et ecce uir cui nomen Iairus non continuò factũ, accipiẽdum eſt, Sed poſt illud de conuiuio publicanorũ, ſicut narrat Mattęus, cui rei ſic cõiungit hoc, ut non poſsit aliud factũ cõſequenter intelligi. Itaq; innoteſcit, ꝙ Euangeliſta non vbiq; eodem ordine geſta, & verba Chriſti deſcribunt. Sicut in cæteris veteris teſta. codicibus, ac libris profeticis frequenter non obſeruatur ordo temporis in deſcriptionem factorum.

Potuit quoq; Lucas nomẽ viri iſtius ꝓpter maiorẽ certitudinẽ facti, quod nomẽ à Mattæo expreſſum non fuit. Ideo Titus ait, Eſt autem nomen poſitũ cauſa Iudæorum qui tunc nouerunt quod accidit, ut ipſum nomen quædam demonſtratio miraculi fieret. Quocirca notandum ꝙ Lira F
hic ait, Vir iſte in Hebræo idiomate vocabatur Iair. Sed nomina propria Hebraica quando trãsferuntur ad latinum, communiter accipiũt hãc ſillabam, us, in fine quemadmodum Iacob in Hebræo, Iacobus in Latino, & Saul Saulus, eodẽq; modo Iair Iairus. ¶ Denique princeps fuit ſinagogæ. Quamuis namq; Iudæi non niſi vnum templum habuerant ad ſacrificia offerenda, in ſingulis tamen urbibus ſuis quaſdam domus habebant, ad quas cauſa rationis, & lectionis diuinæq; laudis certis horis confluebant, quæ domus vocatæ ſunt ſinagogæ, ſicut iam vocantur eccleſiæ, & qui domibus illis, & ad eas confluentibus pręerãt, archiſinagogi, ſeu principes ſinagogæ ſunt appellati, quorum vnus fuit hic Iairus,

A rus. *Et cecidit ad pedes eius* ſcilicet Chriſti, in quo patet ipſius humilitas, qua impleuit illud in Eccleſiaſtico ſcriptum, Quantò maior es, humilia te in omnibus. *Rogās eum, ut intraret in domum eius, quia filia unica erat illi ferè annorum duodecim, & hæc moriebatur* Apud Mattæum ſic legitur, Ecce princeps unus acceſsit & adorauit eũ dicēs, Domine filia mea modo defuncta eſt, ſed ueni impone manum tuam ſuper eā & uiuet Porrò in Marco ſic ſcribitur, Procidit ad pedes eius ſcilicet Chriſti, & deprecabatur eum multum dicens, quoniā filia mea in extremis eſt, ſed ueni, impone, &c. ¶ Itaque Lucas formam orationis archiſinagogi huius non ponit, ſed cauſam, cur tam affectuoſè atque humiliter

Matt. 9.

Marc. 5

B Chriſtum precatus ſit, pandit & innuit triplicem cauſam. Prima eſt, quoniam filia ſua moriebatur. Secunda, quia etiam unica filia fuit, ideo magis dilecta, & de eius morte grauior dolor. Tertia, quia annorum fere duodecim, ſicque quaſi ad nubiles annos deuenit, & magna ſpes poſteritatis ſuorum fuit parentum, idcirco de eius morte uehementiſsimè triſtabatur, ſicut & parentes Thobiæ iunioris, dum reuerti tardabat.

¶ Sed circa hęc oritur quęſtio. Quomodo Mattæus dicat patrē puellę dixiſſe ad Chriſtum, Filia mea modo defuncta eſt, cùm Marcus aſſerat eum locutum, Filia mea in extremis eſt. Ad quòd patet ſolutio, ex eo quod Lucas hic loquitur, dicens, quòd moriebatur, quo cōſtat quod

C Iairo à filia ſua recedente ut ueniret ad Ieſum, filia illa agonizabat, & ad mortem ſe cępit diſponere, ideo Iairus cū ad Chriſtum deuenit, probabiliter æſtimauit ꝙ mortua eſſe, mortuamque aſſeruit, iuxta modum loquendi, quo aliquid dicitur factum, cum penè iam factum eſt, uel certū eſt, quòd protinus fiet, quemadmodum illum mortuum affirmamus, quem ſcimus mox moriturum. Aliam demùm ſolutionem poſui ſuper Mattæum. *Et contingit dum iret* Chriſtus cùm Iairo, cuius precibus acquieuit, quia dolori & neceſsitati eius condoluit. Iairus quoque fideliter atque humiliter Chriſtum fuerat depreca tus, quanquam fides eius non fuerit ita perfecta ut Centurionis, nec Chriſti diuinitatem cognouit, quoniam corporalem

Marc. 5.

D eius præſentiam ad ſuſcitationem filiæ putauit neceſſariam, vt ex uerbis Mattęi & Marci probatur. Nec tamen ob hoc iudicandus eſt infideliter acceſsiſſe. Nondū enim ad tā explicitam fidem de Ieſu obligabatur. Præterea contuendū qūo ea quæ apud mundum ſunt eminentiora apud Chriſtum frequenter ſunt uiliora ſeu minus curantur. Nam rogatus à Regulo, vt deſcenderet ad domum eius pro ſanando filio eius non acquieuit deſcendere, quāuis rogatus: ad Iairi autē filiā rogatus acceſsit, ad ſeruum verò Centurionis etiam non rogatus uenire uoluit. Et contingit dum iret *A turba cōprimebatur* quia non ſolū diſcipuli, ſed & turba copioſa ſecundū Marcum ibat cū Chriſto.

E Sperabant nempe glorioſum uidere miraculū. *Et mulier quædam erat in fluxu ſanguinis ab annis duodecim*, Per duodecim annos certis horis ſanguinis fluxū ſuſtinuit *Quæ im medicos erogauerat omnem ſubſtantiam ſuam*. i. omnes diuitias *Nec ab illo potuit curari* vel quia naturaliter incurabilis fuit, aut ualde difficulter curabilis. Frequenter ēt pluralitas medicorū periculoſa eſt, quia ſæpe ſibi inuicem in pluribus cōtradicūt, & ſe mutuo in ſanatione ægroti impediunt atque circa particularia faciliter errant. Hippocrate dicēte, Vita breuis, ars longa, experimētum fallax, iudiciūq; difficile. Ex quo uidetur, ꝙ mulier iſta non fuit Martha ſoror Mariæ Magdalenæ, quāuis quidam hoc dixerint Martha n. vſq; ad Chriſti paſsionem

Iob. 5.

F extitit opulēta, aliter eū & eius diſcipulos tā liberaliter nō hoſpitaſſet ac aluiſſet, & ipſa poſt ſpūs ſcti miſsionem legitur ſuas vendidiſſe diuitias, atq; ad pedes Apoſtolorū pretiū poſuiſſe. verius ergo putatur, ꝙ in eccleſiaſtica hiſtoria ſcribit Euſebius Cæſarienſis, ꝙ mulier hęc fuit ciuis Cęſareæ Filippi. Ait ergo ſeptimo libro præfatæ hiſtoriæ. Mulierem quā ſanguinis profluuio laborātem à Saluatore curatā tradiderunt Euāgeliſtæ, Cæſareæ Filippi conſtat ciuem fuiſſe, & præ foribus domus illius baſis quædā in loco euidentiore collocata mōnſtratur, in qua ærea imago videtur mulieris illius, quaſi genibus ꝓuolutæ & ꝓ ſanitate palmas ſupplaciter protendentis. Aſtat verò & alia ſtatua ęre ſola, v3 chriſti imago ſtola cir-

A cundata, & dexteram porrigens mulieri, atque ad pedem ſtatuæ huius quædam noua ſpecie naſcitur herba, quæ cum exorta fuerit, excreſcere vſque ad ſtolæ illius fimbriam ſolet, quam cum herba vertice ſuo creſcens contigerit, vires inde ad depellendos oēs morbos languoreſq; cõquirit, ut quæcunq; fuerit illa infirmitas corporalis, hauſtu exiguo madefacti germinis depellatur, quę herba nil viriũ habet, ſi antequam æreæ fimbriæ ſummitatem tetigerit, diſrumpatur. Hanc ſtatuam ſimilitudinem vultus Ieſu formatã tradebant, quæ permanſit vſque ad tempora ita ſicut nosipſi oculis noſtris inſpeximus. Præfatos quoque inſignes triunfos beneficii ſibi à Chriſto collati ſtatuit ipſa hæc mulier in memoriam rei geſtæ. ¶ Præterea diuturnitatem, incurabilitatem & ſumptuoſitatē
B præfatæ infirmitatis Euangeliſta tàm vigilanter expreſſit, ut mox deſcribendum miraculum demonſtretur magis præclarum, *Acceſſerit retro*, ex pudore, & humilitate, & quia occultè uoluit tangere. Secundùm legem quoque fuit immunda, *Et tetigit fimbriam ueſtimenti eius*. Circa hoc aliqui dicunt, quòd Chriſtus portauit ueſtimentũ ſecundùm cõſuetudinem Iudæorum, quemadmodum in Numeris Deus legitur filiis Iſrael præcepiſſe, ut facerent ſibi quatuor fimbrias, per quatuor angulos palliorum, in quibus ponerent uittas hyacinthinas, quas intuẽdo recordarentur omnium præceptorum Dei. Hoc ad cærimonialia
C pertinebat præcepta, & obſeruabatur à Chriſto, ſicut & alia quædam cærimoniaiuſſa *Et confeſtim ſtetit fluxus ſanguinis eius*. Cum magna enim deuotione & fide tetigit ueſtem Chriſti, quia (ut ait Matthæus)
Matt. 9. dicebat intra ſe. Si tetigero tantùm ueſtimentum eius, ſalua ero. Tantam etenim credidit ſanctitatem ac poteſtatem ineſſe Chriſto, ut redundaret & diffunderetur uſque ad ueſtimenta ipſius, ſicque illa eſſent inſtrumentum curandi, inquantùm fuerunt indumenta Chriſti. *Et ait Ieſus, Quis eſt qui me tetigit?* Hoc eſt, Quæ perſona taliter me tetigit? Non ex ignorantia quærit, nec de qualicunq; tactu quæſiuit, cum pluribus non ſolũ tangeretur, ſed etiam cõprimeretur, ſed quærit ut ex mulieris humili cõfeſſione turba ædificetur, & Iairus in fide & ſpe roboretur, ipſaq; mulier me-

D ritum ſortiatur, & Deus ab omnibus glorificetur. *Negantibus autem omnibus* Quod eum tetigiſſent. Sed quomodo omnes negare hoc poterant, cùm plures tetigerint eum? Et reſpondendum, quòd omnes, hoc eſt, quidam de omnibus id negabant, ut ſit diſtributio pro generibus ſingulorum, nõ pro ſingulis generum *Dixit Petrus, & qui cum illo erant* Puta apoſtoli inter quos Petrus eminebat, idcirco pro omnibus loquebatur, *Præceptor* Ideo Chriſtum præceptorem uocauit, quia uidebat, quod tàm imperialiter mirabilia perpetrabat, & quia dignum putauit, ut Chriſto omnes parerẽt, item quia præſertim diſcipulorum ſuorũ magiſter fuit ac dominus: magiſtri autem pręceptores dici conſueuerunt. Vnde & Alexander Ariſtotelem ſæpè præceptorē appellat in epiſtolis quas ei direxit, *Turba* E
te comprimunt & affligunt, hoc eſt, comprimendo corporalem quandam tibi inferũt pœnam, quia à turba ſic premi pœnale eſt *Et dicis, quis me tetigit?* Quaſi dicat, Mirum quòd hoc quæris. Petrus enim putauit de ſolito ſimplicique contactu quærere Chriſtum. Sed Chriſtus de ſingulari quodam tactu ex fidei magnitudine prodeunte ſe ſciſcitari inſinuans, repetit quæſtionem, eiuſque cauſam annectit. Nam ſubditur. *Et dixit Ieſus, Tetigit me aliquis?* hoc eſt, aliq perſona. Non enim a viro ſe tactum declarare intedit. *Nam & ego noui uirtutem de me exiſſe.* Hoc dupliciter explanatur, quia per virtutem intelligi poteſt miraculoſus iſte effectus curationis. Itemque uirtus actiua F
huius effectus quæ exiuit, i. in opus proceſſit, ſeque diffudit. Nec mirum ſi à Chriſto virtus ſanatiua proceſſit cum gẽmæ & herbę nonnullę ſuo queant tactu curare.

Porrò uirtus illa à Chriſti diuinitate, tãquam à cauſa prima & principali egreſſa eſt, & ab eius humanitate, tanquam à cã ſecundaria inſtrumentali, quia humanitas Chriſti fuit ſuæ diuinitatis inſtrumẽtum animatum, coniunctum immediatum ac proprium, ſicut & corpus noſtrum eſt animæ noſtræ inſtrumentum, ſupraq; iam habitum eſt, ꝙ omnis turba quærebat eũ tangere, quia uirtus exibat de eo, & ſanabat omnes. *Videns autem mulier*, hoc eſt, ex Xpi repetita inquiſitione & aſſertione, qua dixit, Noui uirtutem de me exiſſe, atque ex vultus ſui diſpoſitiõe, *Quia non latuit eũ*, ſcilicet

A ſcilicet Chriſtum ſua curatio,quo patet,
ꝙ mulier hæc imperfectam cognitionem
habebat de Chriſto,putans eum occulta
neſcire, *Tremens uenit*, quia tantus fuit ti
mor interior,ꝙ redundauit in corpus, &
tremorem cauſauit in eo . Forſitan autẽ
timuit increpari à Chriſto, ꝙ contra cõ-
Leuit. 15 munem legẽ ipſa immunda auſa fuiſſet
cõtingere ipſum, *Et procidit ante pedes eius*,
ex humilitate & quaſi gratias agẽs ac ue
niam poſtulans,ſi eum in aliquo offendiſ
ſet. *Et ob quam cauſam tetigerit eum,indica-
uit coram omni populo* qui aſtabat,& quem
admodũ cõfeſtim ſanata ſit . Hoc etenim
totum ad Chriſti curatoris ſui gloriam
pertinebat. At ipſe tanquam indulgẽtiſſi
mus & verè dulciſſimus, *Dixit, Filia* quia
B vt creditur de genere Abrahæ fuit,& filia
propter caritatẽ Chriſti paternalẽ ad eã,
& quia electa a Deo. Fidei quoq; ac gra-
tiæ particeps *Fides tua te ſaluum fecit*, hoc
eſt,vt per fidẽ tuam caritate formatã me
ruiſti curari , imo & mẽte ſi quas culpas
habebas ſanari,Chriſtus.n.quos corpo-
raliter curauit,ſpiritualiter quoque fer-
tur ſanaſſe. *Vade in pace*, hoc eſt,eſto ſe-
cura,& in mẽtis tranquillitate, Deo gra
tias age & permane . Iuxta miſticũ ſen-
ſum,per fęminã ſanguine duodecim an-
nis fluentẽ, intelligi põt quęlibet anima
vitiorum inſtabilitate diſperiens, & præ
ſertim, quæ carnalium concupiſcentiarũ
operibus fœtet,ſqualet & tabeſcit. Talis
anima ſæpe ſe emendare concupiſcit ac
molitur:ſed deſideriorum,voluptatumq;
vehementia retardatur ac vincitur , ideo
C medicos cõſulit.i. homines ſpirituales &
prędicatores pro ſe orare precatur , atq;
vt faciat hoc exteriora ſua eis largitur à
quibus cũ ſe curari nõ poſſit aduertit,eò
ꝙ in peccandi perſiſtat affectu,ſicq; obicẽ
ponat exauditioni precis illorum. Tunc
retro accedit ad fimbriam veſtis Chriſti,
hoc eſt,perſonaliter manũ ponit ad ara-
trum & Chriſti molitur ſequi veſtigia,
humiliando ſeipſam , & opera pietatis ac
pœnitentiæ aggrediendo . Sicq; tangẽdo
fimbriam veſtis Chriſti ſanatur,hoc eſt,
ſacramenta Saluatoris, ſub quibus Chri-
ſtus ſeu gratia eius tegitur,& conſiſtit ſu
mendo à culpis curatur. *Adhuc eo loquente*
hoc eſt, Chriſto hæc uerba ad mulierem
præfatã loquente, *Venit quidam ad princi-
pem ſinagogæ,dicens ei,quia* hoc eſt,ꝙ *Mor-* D
tua eſt filia tua,noli ultra uexari illum, Mar-
cus aũt ſic ait, Adhuc eo loquente vene-
runt nuncii ad archiſinagogũ dicentes ,
Quia filia tua mortua eſt,quid vltra ve-
xas magiſtrum? Sed nõ eſt inter beatiſſi-
mos Euãgeliſtas diſſonãtia vlla , cum nõ
ſolũ in ſacra ſcriptura,ſed & in cõi uſu lo
quendi frequenter numerus ſingularis
pro plurali ponatur,& econtra,ſed & nu
merus minor nõ excludit maiorem,imò
& maior includit minorẽ. ¶ Inſuper pa-
tet ex uerbis his filiam nondum fuiſſe de
functã , quando pater eius receſſit ab ea
ad Chriſtũ Nuncius quoque de quo re-
citat Lucas aliquid boni uidebatur præ-
tendere:quia nolebat Chriſtũ fruſtra ve-
xari. i. eundo ad domum Iairi fatigari , E
ſed errauit dupliciter. Primò: quia puta-
bat Ieſum ſuſcitare non poſſe defunctã .
Secundò:quia putabat Chriſtum more
aliorum de neceſſitate fatigari in tranſ-
eundo , cũ tamen voluntate eius hoc fie
ret,piaq; diſpenſatione ac dignatione,vt
veritatem in ſe humanitatis mõſtraret,&
ſuis fatigationibus atq; laboribus gratiã
nobis multiplicẽ mereretur. ¶ Præterea ,
Chriſto moleſtum non fuit miſericordiã
impartiri , cùm proprium ſit ei miſereri,
& parcere,imò iuſtitiæ rigorẽ, vltionẽq;
exercere ſibi,quaſi moleſtũ eſſe inſinuat, Iſai. 1.
dicendo per Iſaiam , Heu ego cõſolabor
ſuper hoſtibus meis,& uindicabor de ini
micis meis,alienum quippe & peregrinũ
eſt opus iſtud ab eo , qui naturaliter bo-
nus & pius eſt, & noſtra peruerſitate hoc
efficit,vt apud Iſaiam habetur, Ieſus aũt F
audito hoc verbo nuncii præinducti, di-
xit patri puellæ,eum piiſſimè conſolãdo
atq; in fide & ſpe roborãdo. *Noli timere* ,
ꝙ defunctam ſuſcitare non queam , *Cre-
de tantùm*, non reſpiciendo ad naturaliũ
curſum,ordinemq; cauſarũ,ſecundũ quas
impoſſibile eſt mortuum ſuſcitare , *Et
ſalua erit*, hoc eſt,à morte redibit ad ui-
tam & ſanitatem. Quo patet , quã ſecu-
rus fuerat Chriſtus de miraculo à ſe per
petrando. *Et cum ueniſſet* ad Iairi domum,
Non permiſit intrare locum ubi puella iace
bat defuncta, *Secum quemquam niſi Petrũ ,
& Ioannem,& Iacobum fratrem eius* . Hos
enim Chriſtus fecit ſibi familiariores & Mat. 17
cæteris eminentes, unde transfiguratio- Marc. 6
ni

A ni eius interfuerunt, & paſſione inſtāte aſſumpſit eos, cœpitq; coram eis pauere ac cōtriſtari. Tres quoq; ſuffecerant ad teſtimoniū de miraculo perhibendum, *Mat. 8.* quemadmodū ait ſcriptura, In ore duorū *Ioan. 8.* uel trium teſtiū ſtabit omne verbū. ¶ Inſuper turbam & cæteros diſcipulos à ſuſcitatione puellæ intuenda remouēdo, docuit nos vanā gloriā fugere, & ꝓ oſtentationē nil agere, præſertim in ſupernaturalibus factis, permiſit ēt ſecū intrare patrem & matrem puellæ, quia ad patris eius inſtantiā fecit hoc ſignum, & puella ad ſuos parentes præcipuè pertinebat. *Flebāt autem omnes* qui erant in Iairi domo, *Et plangebant illam*. i. mortē defunctæ corde & oculis deplorabāt. B Erāt *Matth.* etiam ibi ſecundū Matthæum tibicines hoc eſt, quædam perſonæ lugubre carmen canentes, vt alios prouocarent ad cōpaſſionem & fletum, ſicut tunc moris fuit in funeribus Iudæorum. *At ille dixit, nolite flere*, hoc eſt, immoderatè propter mortē puellæ plorare, quaſi mox reſuſcitanda non ſit. Sic & Apoſto. Theſſalonicenſibus ſcribit, Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contriſtemini ſicut cæteri qui ſpem non habent. Non aūt prohibet Chriſtus piā ac moderatā mortuorum carorū deplorationē, cū in Eccleſiaſtico legatur, *Eccle.22* Luctus mortui ſeptē dies: ſed talis ploratio non debet exceſſiua conſiſtere, præſertim, quia mortuus naturaliter reuocari nō poteſt C ad vitā, idcirco homo conſolari debet ſe ipſum, & conſiderare ꝙ plorādo nil proficit In ineuitabilibus quoq; damnis, periculis, atq; defectibus præcipuum remedium, mæſtitięq; ſolamē extat obliuio. *1.Re.12* Hinc Dauid ait, Propter infantē dū adhuc viueret, ieiunaui & fleui: nunc autē quia mortuus eſt, quare ieiuno? nūquid potero eū reuocare? Ego vado magis ad eū, ille verò nō reuertetur ad me. Verū tamen varię ſunt cauſæ, cur mortui magis aut minus ſint deplorandi, aut quia imparati ſublati ſunt, aut quia ex eorū morte aliis periculū imminet. *Non eſt.n. mortua puella, ſed dormit*. Per hoc negare nō voluit, puellā illā verè eſſe defunctā morte naturæ, ſed dicere intendebat, ꝙ per reſpectū ad ſe nō eſſet penitus mortua, ſed potius ſimilis dormiēti, quia facilius potuit eam reuocare ad vitam, ꝙ D aliquis noſtrū ualeat dormientē ſuſcitare à ſomno. *Et deridebant eum*, Non parentes puellæ, ſed tumultuās turba exiſtēs in domo, ſcientes quia mortua eſſet, ſed non intelligebant altitudinē ſenſus uerborum Chriſti, & eum qui eſſentialiter ueritas eſt, mentiri putabant, & forſitan irridebant, ꝙ ſe ad ſuſcitationem defunctę præberet, qui tantò falleretur errore. ¶ Deniq; frequenter legitur Chriſtus à reprobis improbiſq; irriſus, nec tamē ob hoc à ſuę efficientia pietatis ceſſauit. Non igitur ęgrè feramus, ſi ēt à quibuſcunq; irrideamur, nec ob illorū irriſiones à bono incœpto ceſſemus. Sed nec ipſos irriſores noſtros temerariè iudicemus, E nec nobiſmetipſis inaniter placeamus, ſi eſſe cupimus diſcipuli ſaluatoris. Etenim qui ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut ambulauit, & ipſe ambulare. Et Paulus ait, Debemus nos firmiores, *Roma.15.* imbecillitates infirmorū ſuſtinere, & nō nobis placere. Hinc loquitur Augu. Omnes qui uolunt in Chriſto piè uiuere, neceſſe eſt ut ab impiis, & diſſimilibus patiātur tanquā inſani, & ſtulti, qm̄ ipſi iuſti pręſentia bona amittunt, & inuiſibilia ac futura perquirunt. ¶ Poſtremò, *Prou.16* irriſores illud Salomonis perpēdāt, Parata ſunt deriſoribus iudicia, & mallei percutiētes, ſtultorū corporibus. *Ipſe aūt tenens manum eius, clamabat, dicēs: puella, ſurge*. Poterat utiq; eā reſuſcitare ſine F contactu atq; clamore, ſed manu ſua manum illius apprehendit, ad oſtendendū ꝙ interior ſua poteſtas interiora puellę uiuificaret, & ꝙ corpus ſuum diuinitatis exiſteret inſtrumētum, imò ſicut iuxta Philoſophum, manus eſt organum organorum, ita ſecundùm Augu. uerbum eſt *Auguſti* ſignum ſignorū. Propter quod Chriſtus clamorem adhibuit, quod & ideo egit, ut magnitudinem demōſtraret miraculi, atq; ad excludendum omnem maleficii ſuſpitionē occulti, itemq; ad oſtendēdum longam illā diſtantiam, quia anima puellę diſtabat à corpore eius. Anima .n. illius uel in purgatorio, fuit, ſi pro uenialibus non ſatisfecit, uel in lymbo patrū, ſi ſatisfecit. Vel in inferno ſi in mortali peccato defuncta eſt, quod tamen non reor. Sed quia cū hęc Chriſtus clamauit,

mauit,

A mauit, non erat puella, ſed corpus exanime, cur dixit Saluator, Puella, ſurge? Ad quod faciliter reſpondetur, quod hic ponitur pars pro toto, ſicut Ioannis decimonono, ibi videlicet, In ſepulcro poſuerunt Ieſum. *Et reuerſus eſt ſpiritus* hoc eſt, anima *Eius*, quæ eſt ſpiritualis natura. Reuerſus eſt (inquam) ab occulto receptaculo ſuo ad corpus exanime, Chriſto iubente, & angelo ſancto (vt creditur) reducente, *Et ſurrexit continuò* in quo patet quã potẽter, imperioſè, & glorioſiſsimè operatus ſit tantũ miraculũ. Neque. n. orationem fudiſſe deſcribitur, & adhuc ſonus verborum eius reſultabat in aere quãdo effectus tàm miraculoſus ſoli diuinæ po-

B teſtati poſsibilis eſt ſecutus. Recolamus quomodo in veteri teſtamẽto Helias &

3.Re.17 Heliſæus mortuos ſuſcitauerunt orãdo, & ſuper defunctos incumbendo frequenter: tuncq; certius cognoſcemus excellẽtiam perſonæ & operum Chriſti ſuper illos, & ſuper ſigna eorum. *Et iuſsit illi dare manducare.* Ad comprobandum quod verè ſuſcitata fuiſſet, ſicut & Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam apparens diſcipulis, & de reſurrectionis ſuæ veritate ambiguis, Habetis (inquit) hic aliquid quod mã-

Marc.5 ducetur? Marcus quoque teſtatur, quòd puella protinus ambulauit. *Et ſtupuerunt parentes eius* ſtupore maximo ſecundùm Marcum præ admiratione tanti miraculi tàm repente imperialiterque exhibiti, *Quibus præcepit, ne alicui dicerent, quod*

C *factum erat.* Hoc Chriſtus præcepit, non quia putauit tantũ miraculum debere celari, ſed ut nos humilitatem amare, vanitatem & oſtentationem uitare doceret. Itaque Chriſti exemplo laudẽ humanam iactantiamq; ſpernamus. Vnde Gre. ait, Præcepit ne alicui dicerent, oſtẽdens quod ipſe largitor bonorum ſit nõ gloriæ cupidus, datque totum nihil recipiens: qui uero venatur operũ gloriam, aliquid exhibet, & aliquid recipit.

Poſtremò, licèt Chriſtus præceperit miraculum iſtud celari, protinus tamen à turba quæ Chriſtum deriſit, & puellã fuiſſe defunctã cognouit, fuit undique di-

Matt.9. uulgatum, iuxta illud Matthæi, Exiit fama hæc in uniuerſam terram illam.

Miſticè per archiſinagogum prælatus eccleſiæ deſignatur, qui ſi filiam, ideſt, congregationem ſuam ſibi commiſſam D viderit vel ſpiritualiter mortuam per peccata mortalia, aut morti tali iam proximam per diſpoſitionem ad uitia, ſtatim cum ſolicitudine & feruore accedat ad tronum gratiæ Chriſti, & in terram proſtratus inuocet Chriſti auxilium. Si interea ſibi denuncietur, quia mortua eſt filia tua, i. indurata, incorrigibiliſque effecta, non mox deſperet, nec Deum ceſſet feruidiſsimè deprecari pro reformatione illius, tuncque Chriſtus cernens, caritatem, humilitatem, & diligentiam tàm boni prælati ac patris, intus cõſolabitur eum, & a deficiente ac opprimente timore eum piiſsimè reuelabit atque interius ſeu per ſcripturas vel angelum dicet, Tãtùmodo crede, & ſalua erit, ideſt, de mea E gratia non diffidas, ſed crede me in infinitum in omni pietate, bonitate, indulgentiaque maiorem ac potẽtiorem quã alicuius ſit aut eſſe poſſit impietas: ideo congregationem, aut perſonam tibi commiſſam gratioſè ſaluabo, dummodo perſeueraueris fideliter pulſans, ſicque Chriſtus per ſpiritualem viſitationem aduenĩẽs, tibicines. i. eos qui congregationem ſeu perſonam huiuſmodi quaſi deſperabiliter lapſam deplorant, redarguit, dicens, Nolite ſic flere, quia congregatio ſeu perſona, non eſt irreparabiliter mortua. vt damnati morte peccati: ſed dormit ſomno negligentiæ & culparum, ita quod gratia mei, qui omnipotens medicus ſum, valeat curari. Si uerò præfati plan- F ctores Chriſtum hoc aſſerentẽ. i. aliquẽ eius vicariũ ſeu miniſtrum ex parte Chriſti ſic conſolantem derideant, Chriſtus tamen ex ſua benignitate immenſa porrigit virtutis ſuæ auxilium ſpiritualiter mortuis: atque ſublimi clamore, ideſt, feruida exortatione per ſuiipſius inſpirationem internam, per angelicam directionem, ac per prælatorũ prædicationem, per informationem ſcripturarum ſanctarũ, per aduerſitatum & tribulationum inflictiones multiplices, mortuis talibus gratiæ uitam reſtituit, & ſpiritualibus eorũ parentibus præcepit, vt eis dent manducare panem refectionis mentalis uidelicet ſacramentum Eucariſtiæ, panem pœnitentis aliuni lacrimarum, panem obedientiæ ſalutis.

Elucidatio

A **ELVCIDATIO. CAP. IX.**

Conuocatis autem duodecim Apoſtolis, dedit illis uirtutem, &c.

ARTICVLVS. XXIII.

POſtquã Saluator Apoſtolos multipliciter erudiuit, atq; in fide miraculis roborauit, conſequenter ad aliorũ informationem dirigit eos, & vt diligentius audiantur, datur eis ſupernaturalis poteſtas ad miracula perpetrãda, per quẽ etiam ſe diuinitus eſſe miſſos cõfirment. *Conuocatis autem duodecim Apoſtolis, dedit illis uirtutem &* pro. i. *Poteſtatem ſuper omnia demonia, & ut languores curarent* hoc eſt, vim ſanandi morbos contulit il-
B lis. Vñ quod ait uirtutem, referri põt ad demonũ expulſionẽ: quod verò ſubiũgit, & poteſtatẽ: ad languorũ miraculoſã curationem: vel uirtus refertur ad uim interiorem, poteſtas aũt ad potẽtẽ executio-
Mat. 10 nem. ¶ Porrò in Mattæo plenius ſcriptũ eſt. Dedit eis poteſtatẽ ſpirituum immũdorum, & vt curarent omnem languorẽ & omnẽ infirmitatẽ, ubi per languorem intelligi poteſt morbus inueteratus & grauis, difficulter curabilis. Sed hæc omnia exteriora prodigia ſicut & ipſa Apoſtolorũ prædicatio ad ſpiritualẽ animarum curationem ordinabantur vt ad eã auditores per prædicta inducerentur.

Circa hæc quæritur, qualiter Chriſtus dedit Apoſtolis prefatam uirtutem & poteſtatem agendi miracula. an. ſ. ſic quòd
C in ipſis Apoſtolis de cætero fuit aliqua vis realis eis inhærens ad miraculoſos effectus cauſaliter cooperans & concurrẽs, an potius ſic, ꝙ ipſe de cætero voluit per Apoſtolos facere ſigna, nõ exiſtẽte in eis aliqua ui præfata, ſed huius ſolutio ſupra inducta eſt. Deniq; in hac collatione huiuſmodi poteſtatis, oſtẽdit Chriſtus ueritatem & omnipotentiã ſuæ diuinitatis. Facere quippe miracula propriæ dicta naturalẽ creaturæ facultatẽ trãſcen-
Pſal. 17. dit: ſm illud Pſal. Benedictus dominus Deus Iſrael qui facit mirabilia ſolus. Aliis verò hanc conferre uirtutem, prorſus diuinũ eſt, diuinitatiſq; propriũ. Propter quod ait Cyrillus, attẽde hic diuinã filii poteſtatem, naturæ corruptibili non conuenientem. Agere nanque miracula
D aderat ſanctis nõ natura, ſed ſpiritus ſancti participatione, ſed hanc etiam aliis concedere poteſtatem omnino alienum erat ab eorum uirtute. Qualiter. n. poſſit natura creata ſupra ſpiritus ſancti dona habere dominum? At dñs noſter Ieſus tanquã naturaliter Deus exiſtẽs, impartitur gratiã quibus vult, nõ inuocãs in eos alienam uirtutem, ſed infundens ex promptuariis propriis. Hoc itaq; conſtat ex dictis, quod Chriſto ex parte ſuę deitatis competebat hanc poteſtatem cõferre, nõ ex ſua humanitate niſi inſtrumentaliter.

Sed his obiici poſſet, quod Helias aſcẽſurus in paradiſum, dixit ad Heliſæũ, Poſtula quod vis vt faciam tibi antequam tollar à te. Heliſæo autem petente, vt du-
E plex ſpũs Heliæ in ſe fieret, obtinuit qđ petiuit, Helia (vt apparet) faciente ſeu dante, & ibidẽ per ſpiritũ duplicẽ, intelligi ſolet gratia ſpiritus ſancti ad prophetandũ, & ad miracula peragẽda. Et reſpõdendum, ꝙ Helias nõ fecit nec dedit Heliſæo ſuũ duplicẽ ſpiritum, niſi per modũ cauſæ inſtrumentalis ac meritoriæ, vtpote impetrãdo ipſi à Deo. Poſtremò Mat. 10
in hac donatione Apoſtoli facta, vehemẽ Luc. 10.
ter humiliata eſt altitudo diabolicę põpæ, dum humilibus idiotis atq; ſimplicibus illis Apoſtolis, piſcatoribuſq; egenis ſuper omnia demonia ptãs eſt diſtributa. Sic planè decuit impios ſpiritus mortalibus ac corporalibus ſubiici creaturis, qui dño maieſtatis immenſæ aſſimilari vole-
F bãt, *Et miſit illos prædicare regnum Dei,* hoc eſt cœleſtia bona, beatitudinemq; æternã hominibus annũtiare, & Deo obediẽtibus polliceri. Circa qđ dicit Chr. Conſidera ꝙ nõ cõmittitur eis aliquid ſenſibile prædicare, ſicut Moyſes & prophetæ bona promittebant terrena, ſed regnũ cœlorum & quæcunq; continẽtur in eo. Miſit autem illos ad prędicandũ cõbinatos vt dicit Marcus, & ſanare infirmos ab infirmitatibus corporis & animæ. Ideo aũt prædicationis officio Chriſtus gratiã miraculorũ adiecit, vt oſtenſio miraculorũ atteſtaretur magnitudinẽ ꝓmiſſorũ quia (vt ait) Hiero. hoibus illis ruſticanis, & abſq; eloquii venuſtate pollicẽtib. regnũ Dei nemo crederet, niſi ſigna efficerẽt, ut fidẽ daret verbis uirtus oſtẽſa, nouaq; facerent qui noua docebant. *Et ait ad illos*

Nihil

A *Nihil tuleritis in uia*, id eſt, nullum eorũ quæ mox ſpecialiter nominabuntur. Cũ enim arcta ſit via exonerare ſe debet via tor, præſertim ſi ſequi hunc cupit, qui exultauit vt gigas ad currendam viam. *Neque uirgã* Idem habetur apud Matthæũ vbi & calciamenta Apoſt. prohibentur.

Sed contrariari uidetur quod in Marco ait ſaluator, nihil tuleritis in via niſi virgam tantum & vt calciati eſſent ſandaliis. Et reſpondendum, ꝙ ſecundũ Auguſtinum libro de conſenſu Euangeliſtarum, Chriſtus ad literam permiſit Apoſtolos virgam portare ad oſtendendum ꝙ victus neceſſaria eis ab auditoribus deberentur. Conſuetudo etenim erat apud Iudæos, quòd doctores & prædicatores B eorum virgam ferebant in manu, in ſignum doctrinæ, & item in ſignum, ꝙ hi quibus prædicabant, tenerentur eis uictualia miniſtrare. Porrò hoc loco & in Matt. virga metaforice & ſpiritualiter ſumitur pro innitentia cordis ſuper quancunque rem temporalem, vt ſit ſenſus, neque virgam, ideſt, non innitamini alicui temporali, ſed Deo, iuxta illud Iſaiæ, *Iſai. 50.* Quis ambulat in tenebris, & non eſt lumen ei? Speret in nomine domini, & innitatur ſuper Deum ſuum. De ſandaliis vero dicendum, quòd ſunt incompleta calciamenta, nec reputentur pro calceis *Neque peram*, ideſt, repoſitorium victualium, *Neque panem*, quantò minus cibaria delicata, *Neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis*, ideſt, veſtem ſuperfluam non poſſideatis. Hinc gloſſa Bedam ſequens C teſtatur, Simplex ueſtimentũ eſt, quicquid alicui neceſſarium eſt ſecundũ qualitatem loci aut tẽporis. Duplex autem eſt quod vltra neceſſitatem eſt Hieronymus quoque, ait, Non dicit vt aliquis inſtante frigore vnica tunica contentus eſſe debeat, ſed vt in tunica veſtimentum intelligamus, ne alio veſtiti, aliud nobis futurorũ timore ſeruemus: in quo reprehenduntur, qui partitas veſtiunt, & qui equos onerant mutatoriis veſtimentorum. Itaque ſecundùm Gregorium Nazazenum Mittens Chriſtus ad prædicandum diſcipulos, ſic, uult eos uirtuoſos eſſe, ſic conſtantes atque modeſtos, & (vt breuiter loquar) cœleſtes, ut non minus propter eorum modum uiuendi, quàm propter uerbum euangelica propagaretur doctrina. Vnde ſecundũ D Chryſoſtomum, quaſi ex hominibus angelos fecit eos, iubens eos omni terrenarum rerum ſolicitudine ac cupiditate carere, ut ſola cura teneantur doctrinæ, & totam ſpem ſuam in Deo conſtituant, menteque libera prædicationi & cęteris actibus uacent diuinis.

Sed circa hoc quæritur, Chriſtus nanque cœpit facere & docere, cur ergo Apoſtolis prohibuit iſta, cui ipſe in prædicãdo tulerit ſacculum, peram, pecuniã, quorum cuſtodem poſuit Iudam? Cui cũ in cæna dixiſſet, Quod facis fac citius, putabant Apoſtoli, quòd dixiſſet ei Ieſus, Eme nobis quæ ad diem feſtum neceſſaria ſunt, aut ut egenis aliquid daret, nam & E loculos habuit, & quæ mittebantur, portauit. Denique in Ioanne habetur, quemadmodum diſcipuli introierunt ciuitatem. Samaritanorum ut emerent cibos. Et reſpondendum quòd Chriſtus, hæc ex eleemoſinis habens tulit, & habuit ea pro communi gregis ſui ac ægenorum neceſſitate, non quaſi propria, priuataq; bona, dans poſteris formam, quòd ob totius ſuſtentationem congregationis hæc licitè habeantur: hoc quoque ſciendum, quòd iuxta temporum, & locorũ ac negotiorum diuerſitatem & congruentiã, Chriſtus diuerſa dedit præcepta diſcipulis. Bis autem miſit ad prædicandum diſcipulos, ſemel ante paſſionem, & pro tunc dedit eius præinducta mãdata: quia tunc eis ſatis ab auditoribus præſtabatur, quoniam libenter audiebãtur ab eis, F eo quod non prædicarent tàm incõprehenſibilia & ſupernaturalia de Chriſto ſicut poſt eius paſſionem, quando ſecundò miſſi ſunt à Chriſto ad prædicãdum, & prædicauerunt ſupermirabilia de domino ſaluatore, cęperuntque Iudæorum ad gentium uitia publicè increpare, propter quòd à pluribus inuitè audiebãtur ſicut Saluator prædixit, Eritis omnibus *Luc. 21.* hominibus propter nomen meum, ideo tunc permiſſi ſunt ſecum ferre prædicta. Vnde in cœna Chriſtus ait Apoſtolis, Quando miſi uos ſine ſacculo & pera & calciamentis, nunquid aliquid defuit uobis? Quibus reſpondentibus, nihil: adiecit, Sed nunc qui habet ſacculum, tollat, ideſt,

Actu 1. *Ioan. 4.*

A ideſt, ſecum portet, ſimiliter & peram. Conſequenter Chriſtus docet diſcipulos vnde neceſſaria habeant. *Et quancunque domum intraueritis*, gratia hoſpitandi, reficiendi, quieſcendi ac inſtruendi, *Ibi manete, & inde ne exeatis* hoc eſt, eam non totaliter relinquatis, quaſi non redituri ad eam, quandiu vultis in vrbe ſeu villa eadem prædicare, & hoc intelligendũ eſt, niſi rationabilis cauſa mutandi, hoſpitandi eueniret, & quod ait, In quancũque domum nõ de qualicunq;, ſed de honeſta domo debet intelligi, propter quod
Mat. 10 in Mattæo dicitur, In quancunq; ciuitatem vel caſtellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus ſit. ſ. veſtro ingreſſu, vt ſit bonæ famæ atque laudabili vitæ, ne
B ex diffamia & vitiis hoſpitis veſtri incurratis infamiam, & alii in uobis ſcandalizentur, veſtramque contemnant doctrinam. Prohibet igitur Chriſtus frequentẽ & inordinatã hoſpitii mutationem, leuitatis diſcurſum ſeu gyrouagationem. Hinc ait Ambr. Alienum à prædicatione regni cęleſtis curſitare per domos, & inuiolabilis hoſpitii iura mutare. Et Cyrillus, Iuſſit eos in vna domo manere, vt nec hoſpitem grauem eũ, videlicet dimittẽdo, nec ipſi guloſitatis & leuitatis ſuſpitionem incurrant. Hinc in Eccl. ſcriptum eſt, Nequã vita hoſpitandi de domo in domũ. Vnde ut mentẽ noſtrã ualeamus ſtabilire in Deo, corpus noſtrũ à diſcurſi
C bus uanis diſcamus frenare, & qui prædicator eſt uerbi Dei, ſeu paſtor ouiũ Chriſti, prædicatione & exteriori neceſſaria ſeu utili occupatione ceſſante ad quietũ ſe tribuat locum & Deo intẽtus ſit, orando, legendo, prouidendo & contemplando, imò & ſeipſum ſagaciter diſcutiẽdo, purgando ac perficiendo, vt illic gratiarũ cariſmata ſortiatur à Deo: quæ poſtmodum deuotiſſimè proponat atq; cõmunicet populo. *Et quicunque non receperint uos*, ideſt, hoſpitium uobis negauerint, & ſermones ueſtros contempſerint. *Euntes de ciuitate illa*. i. dũ inde exitis, *Etiam puluerẽ pedum ueſtrorum excutite in teſtimonium ſupra illos*. i. in teſtimonium ſeu ſignũ magnitudinis culpæ ac damnationis illorũ, abiicite uerſus illos puluerem qui pedibus ueſtris adhæſit, non ex impatientia, ſed zelo iuſtitiæ. Excutiendus eſt itaque

puluis pedũ in illos. Primò in teſtimonium, ꝙ uſq; ad illos deuenerint, ita ꝙ illi excuſationem non habent ignorãtiæ ſuæ. Secundò, in teſtimoniũ peruerſitatis illorum. Tertiò, in teſtimonium ꝙ terrena eorum non quærant. Quartò, in teſtimonium quod eis communicare nõ velint. Quintò, in teſtimonium futuræ dãnationis illorum qua in infernum excutientur. ¶ Præterea (ut elicitur ex prædictis) Chriſtus hoc loco ſeptem prohibet prædicatoribus, paſtoribus, & prælatis. Primũ eſt pluralitas ſarcinarum ſeu multiplicitas temporalium onerum, cũ dicitur, Nihil tuleritis in uia, propter quod ſcribit Apoſt. Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. Prædica- 1. Co. 10
tor autem & prælatus ſi uerè huiuſmodi B ſit contra peccatores agonizat. Secundũ eſt, rigor immoderatus, cũ ait nec uirgã. Tertium eſt, curioſitas uictus, dum dicit neque peram. Quartum eſt auaritia, cũ ſcribitur, neque pecuniam. Quintum eſt, ueſtium ſuperfluitas. Vnde ait Apoſto. Habentes uictum & quibus tegamur, his contenti ſimus. Sextum eſt inſtabilitas, dum ait, ibi manete. Septimum eſt, non communicare iniquis & induratis, cum ſubditur, quicunque non receperit uos. Deinceps ſubditur Apoſtolorũ obedientia. *Egreſſi autem*. i. corporaliter à Chriſto euntes ad loca præfixa, *Circuibant per caſtella* per ciuitates quoque, ut patet ex uerbis Matt. Vnde patet quod loca mi- D
nora negligenda non ſunt propter habitantium paucitatem, præſertim cum magnũ atq; præ cũctis mundi opibus deſiderabile ſit ſaltẽ unũ conuertere. *Euangelizantes*. i. aliis ſalutaria documenta tradentes, nõ de bonis illorũ ſeipſos delicatè paſcẽtes, ſicut iã multi qui de lacte, lanaq; ouiũ paſcunt & ueſtiũt ſemetipſos, quibus tamen non prædicãt. Propter quod per Ezechielẽ æterna eis damnatio prædicitur, *Et curantes* corpora languida materialiter, & animas peccatrices ſpiritualiter. *Vbique* ſine perſonarũ acceptione, puta in omni loco ad quem directi fuerunt, & ubi ægros curam optantes reppererunt. Sed nũc (proh dolor) multi ſunt qui ſe animarum medicos profitẽtur, & tamen malis exemplis occidunt quos ſpiritualiter ſanare tenẽtur. Porrò Marcus hæc

A hæc Apoſtolorũ geſta plenius exprimẽs, Exeũtes (inquit) prædicabant ut pœnitentiam agerẽt, & dæmonia multa eiiciebãt, & ungebant oleo, ægros multos, & ſanabantur. *Ioan. 13.* Ioannes quoque Euangeliſta teſtatur, quod baptizabant. Et ecce horũ tã magnifica operantiũ unus extitit proditor Iudas. Nullus ergo præſumat nec periculoſam ſibi ſecuritatem promittat, ſed & dona gratię gratũ faciẽtis, humilitatẽ, manſuetudinem, patientiã magis q̃ dona gratiæ gratis datæ, expulſionẽ dæmonum, efficientiã ſanitatum optemus. *Audiuit autem Herodes tetrarca.* Iſte eſt Herodes antipas, filius Herodis, cuius tempore natus eſt Chriſtus. Hic uerò Herodes fuit Galilææ Tetrarca, ut dictum eſt B ſupra plenius, *Omnia quæ fiebant ab eo.* i. præfata miracula Chriſti, & qualiter diſcipulos mitteret ad prædicandũ atq; curandũ, & baptizaret per eos. Omnia autẽ opera Chriſti audiuit in generali magis quã in ſpeciali, quãquam multa etiam in ſpeciali perciperet, Fama etiam Chriſti undique fundebatur, quoniã nunquã in ueteri teſtamento legitur quiſquam tot perpetraſſe miracula, nec diſcipulis ſuis tantam poteſtatem dediſſe. *Et hæſitabat* anxiè ambigendo de Ieſu quis eſſet. Circa quod ait Chry. Peccatores ſcientes, & neſcientes quemque ſtrepitum pertimeſcunt: peccatũ.n. nemine arguente hominẽ prodit, nemine accuſante condẽnat, & C pigrum ac timidum reddit delinquentẽ. Cauſa quoque timoris ſubiungitur, *Eo quod diceretur à quibuſdam, quia Ioannes* Baptiſta *Surrexit à mortuis* quo audito, expauit Herodes, ne fortè plagaret ab eo, q *4. Reg. 1* tãtæ uidebat & erat potẽtiæ, ſicut quinquagenarii fuerũt ab Helia plagati. Itaque iſti credebant Ieſum eſſe Ioannem. Sed conſtat, q̃ iſti non diu aut nunquam nouerunt, faciliterq; uiderunt Ieſum. Si.n. ante decollationem Ioannis ipſum nouiſſent, non taliter æſtimaſſent.

Mat. 14 *Marc. 6* Circa hæc quæritur, quomodo Lucas aſſerat hęſitaſſe Herodem, cum in Mattæo & Marco ſcriptum ſit, quod Herodes affirmauerit Ieſum eſſe Ioãnem. Mattęus nẽpe ait dixiſſe Herodem, Hic eſt Ioannes Baptiſta, ipſe ſurrexit à mortuis, & idõ uirtutes operãtur in eo. Ad quod Augu. reſpondit in libro, de cõſenſu Euangeli-ſtarũ, q̃ Herodes primo hæſitauit propter rumorum uarietates, ſed poſtea credidit Ieſum eſſe Ioannẽ, ſicut & alii quidam propter uitæ ſanctitatem, famæ eminentiam, & quia congregauit multos diſcipulos, & per Apoſtolos baptizauit: hi quoq; putabant Ioannem poſt ſuam reſurrectionem ad poteſtatem maiorẽ promotum, & ideo iam miracula agere, quã D uis ante ſuam decollationem nullũ fecerit ſignum, *A quibuſdam uerò dicebatur, quia Helias apparuit.* Non dixerunt ſurrexit, ſed apparuit, quaſi de paradiſo reuerſus, ſcientes eum nõ fuiſſe mortuum ſed translatum, hi ergo putabant Ieſum eſſe Heliã, pp miraculorum potentiam atq; iuſtitiæ zelum *Ab aliis autem* dicebatur, *Quia propheta unus de antiquis.* i. de numero antiquorum uatũ, *Surrexit,* putãtes Ie- E ſum eſſe aliquẽ illorũ. Multiplex aũt error extitit in Iudæis, & quidam eorũ putabant animas tranſcorporari. Dicit etiã hoc loco Theofilus, Iudæi reſurrectionẽ mortuorũ expectabant in uita carnali & in comeſſationibus ac potibus. *Et ait Herodes.* Secundùm Mattæum loquebatur *Mat. 14* pueris ſuis, *Ioannem ego decollaui.* Hoc ait ſecundũ Chry. non ſuum piaculum oſtẽtando, ſed ſuam formidinem conſolando. Attamen ei poteſt dici illud Dauidis, Os tuũ locutum eſt aduerſum te, dicens, Ego interfeci Chriſtum domini, *Quis autem eſt iſte, de quo ego talia audio?* quaſi dicat, Aliquid magni eſſe uidetur. F *Et quærebat uidere eum* an eſſet Ioãnes, cuius faciem nouerat, & ex curioſitate optans uidere miracula. Sed deſideriũ Herodis fuit accidiæ, ſuperbiæ & indeuotioni admixtum, alias facilè perueniſſet ad Ieſum in Galilæa tunc prædicantẽ. Dicit aũt Chr. quàm magna res eſt uirtus, nã Ioannem defunctum Herodes formidat & præ timore etiam de reſurrectione philaſophatur, *Et reuerſi Apoſtoli* a locis in quibus prædicauerunt, *Ad Ieſum, narrauerunt illi quæcunque fecerunt,* dæmones expellendo, infirmos curando, homines inſtruendo. Hoc ſuo nuntiauerunt *Ioann. 6* magiſtro, quaſi illi totum aſcribentes, nõ ſeipſos iactantes. *Et aſſumptis illis ſeceſſit ſeorſum in locum deſertum, qui eſt Bethſaida,* hæc ẽ ppinquus ciuitati ſic dictæ, de qua Petrus & Andreas fuerũt. Deniq; (prout Mat-

A Mattæus & Marcus deſcribunt) decollato ab Herode iniquo ſancto Ioanne, uenerunt diſcipuli eius, & nuntiauerũt hoc Chriſto. Quo audito, abiit (ſicut iam dictum eſt) non timore Herodis, quem potuit unico annihilare imperio, ſed ob alias cauſas, quarum unam Marcus tangit, dicendo, Erant enim qui ueniebant & redibant multi, & nec ſpacium manducandi habebant. Alia ratio fuit, ut doceret prædicatores atque prælatos poſt occupationes externas uitæ actiuæ recurrere ad locum abſtractum, ad uacandum contemplatiuæ actibus uitæ. *Quod cum cognouiſſẽt turbæ, ſecutæ ſunt illum*. Diuerſi enim diuerſas ob cauſas (ut dictum eſt) ſæpe Saluatorem ſequi ſolebant. *Et excepit illos* caritatiuè ac piè delectatus deuotione ſimplicium. Minores quippe & B ſimplices ſequebantur, maiores & ſcioli perſequebantur quemadmodum uſq; in præſens contingit, *Et loquebatur eis de regno Dei*, uidelicet de magnitudine gaudiorum cœleſtium & beatitudine uitæ futuræ *Et eos qui cura indigebant*, puta infirmos *Sanabat*, tanquam peritiſsimus medicus, exiſtentes etiam in peccatis & curari ſpiritualiter cupientes, ſibique acquieſcentes ſanauit ab animarum languoribus ſeu peccatis.

Conſequenter deſcribitur præclarum Chriſti miraculum. *Dies autem cœperat declinare*, Vnde Mattæus ait. Veſpere autẽ facto. *Et accedentes duodecim* principales diſcipuli Chriſto familiariores, atque ad (Ibidem.) C alloquẽdum eum audaciores *Dimitte turbas* quas docendo & curando detines tecum, *Vt euntes in caſtella, uillaſq; quæ circa ſunt*, ideſt, huic loco propinqua *Diuertant & inueniant eſcas, quia hic in loco deſerto ſumus* in quo nihil uenale apparet, quanuis Apoſtoli hoc ex quadam compaſsione & prouidentia uideantur dixiſſe, ſuã tamẽ imperfectionem in uerbis his multipliciter oſtenderunt, non credentes, uel potius non pẽſantes, quod Chriſtus turbam poſſet miraculosè reficere, opinantes quoque quod turbæ cum Chriſto manentes poſſent fame periclitari. *Ait autem ad illos, Vos date illis manducare.* Hoc ait omnium ſapientiſsimus magiſtrorum, imperfectionem fidei diſcipulorum piè redarguens: quaſi dicat, Non ſolùm ego, ſed & uos poteſtis illos reficere D ſi tamen tantam fidem habetis ut decet. *At illi dixerunt, Non ſunt nobis pluſquam quinque panes, & duos piſces* qui panes ſecundùm Ioannem, hordeacei erant, *Niſi fortè nos eamus & emamus in omnem turbã hanc eſcas*. (Ioan. 6.) Ita diſcipuli ſunt locuti, non quaſi ſuo indignantes magiſtro, aut irrationabiliter eum eſſe effatum inſinuare uolentes, ſed ad deſignandum quàm impoſsibile eis eſſet propria poteſtate implere quod dixerat Chriſtus, ideo ſubditur. *Erant autem uiri fere quinque millia* vtpote præter mulieres & pueros, ut alii Euangeliſtæ teſtantur. Viri quoque dicũtur in ſcripturis, qui uiginti annos ad minus ſorti ſunt, alii etiam Euangeliſtæ abſolutè affirmant, quòd fuerunt quinque E millia uirorum. Scriptura enim diuina (Mat. 14) de minutiis numerorum uim non facit, uidelicet an fuerunt modicè plures aut pauciores. Denique apud Ioannem, vbi (Ioan. 6.) miraculum iſtud deſcribitur, leguntur Chriſtus, & diſcipuli aliqua inter ſe de materia iſta locuti, quæ Euãgeliſtæ nõ ſcripſerunt, Illic quippe habetur, q. interrogauit Ieſus Filippum, dicens, Vnde ememus panes ut manducent hi? Deinde dixit Andreas, Eſt puer hic unus qui habet quinq; panes hordeaceos & duos piſces, ſed hæc quid ſunt inter tãtos? Sed hoc cum iſtis facilè concordatur, & ut in libro de conſenſu Euangeliſtarum aſſerit Auguſtinus, Ex hac uarietate loquendi ſalubriter edocemur, nihil eſſe F quærendum in uerbis, niſi loquentiũ uoluntatem, cui demonſtrandæ inuigilare debent omnes ueridici narratores, cum de homine uel de angelo, uel de Deo aliquid narrant. *Ait autem ad diſcipulos ſuos*, ideſt, duodecim Apoſtolos, *Facite illos diſcumbere per conuiuia quinquagenos* ita ut quinquaginta ſedeant in ordine vno. Sapientis eſt omnia agere ordinatè, & taliter ordinatis poterat facilius cibus inferri. ¶Sed obuiare uidetur illud Marci, (Marc. 6) Diſcubuerunt per centenos & quinquagenos. Ad quod libro de conſenſu Euangeliſtarum Auguſtinus reſpondet, quòd (Auguſt. Iaco. L.) iſtud nullum mouere debet quia Lucas partem dixit, & Marcus totum. *Et ita fecerunt* Apoſtoli ſicut Chriſtus eis iniunxit, *Et diſcumbere fecerunt omnes. Acceptis*

autem

A *autem quinque panibus & duobus piſcibus,*
reſpexit in cœlum ſignificans ſe miſſum à pa
tre æterno,& quod niſi virtute cęleſti,di-
uina & ſupernaturali facturus eſſet iſtud
miraculum, itemq; quod omne bonũ de
ſurſum eſt, deſcẽdens à patre luminum,
Et benedixit illis,ſcilicet panibus & piſci-
bus,dãdo eis vt mox multiplicarẽtur, ſi-
Gene. 1. cut in Geneſi legitur irrationabilibus be
nedixiſſe,quo facto nos informauit, ut ci
bum non accipiamus, niſi benedictione
præmiſſa, *Et fregit* panes in aliquas ma-
gnas partes non in minutias ſcidit, ſed
frangendo multiplicabantur, *Et diſtribuit*
diſcipulis ſuis ut ponerẽt panes & piſces mul
tiplicatos, *Ante turbas*. *Et manducauerunt*
homines, & ſaturati ſunt, non de quinque
B panibus, duobusque piſcibus tantũ, ſed
de eo,in quod omnipotentia Chriſti mul
tiplicauit quinque panes, duosq; piſces.
Et ſublatum eſt quod ſuperfuit illis, fragmen-
torum duodecim cophini, ex quo conſtat ꝙ
panes & piſces tã pauci multiplicati fue-
runt in maximam multitudinem panum
& piſcium, quia de reliquiis tot ſportæ
impletæ ſunt. Porrò de ſpirituali hu-
ius miraculi intellectu tot à doctoribus
dicta ſunt, vt penè ſuperfluum uideatur
quid addere,vnde nec moralitati nunc im
morari intendo, præſertim quoniã ſuper
Ioanné multa hic ſcripſi, nunc verò mo-
dice tangam. Itaq; per turbam præfatam,
quæ Chriſtũ corporaliter ſequebatur,in-
telligi poſſunt vniuerſi fideles, qui vſq;
C in præſens,eius veſtigia imitantur, ſicut
1.Ioã.2. ait Ioannes, Qui ſe dicit in Chriſto ma-
nere, debet ſicut ille ambulauit & ipſe
ambulare: per Apoſtolos verò ſignantur
prælati quibus præcipit Chriſtus vt do-
cẽdo exemplariterque uiuendo alãt ſi-
bi cõmiſſos. Sed quia prælati ſine Chri-
ſti ope & gratia nil valent, profitẽtur ſe
ad ſpiritualem hanc nutritionẽ ſuis uiri
bus impotentes,idcirco neceſſe eſt ut do-
na gratiæ eis cõceſſa quæ per panes quin
que, duosque piſces figurantur,perfician-
tur ac multiplicentur à Chriſto, cumq;
à Chriſto hanc ſubuentionem ritè petie-
rint ipſe libẽter eis auxiliatur, præcipiẽs
vt greges ſibi cõmiſſos diſcumbere faciãt,
eisque dona ſibi conceſſa communicent.

Preterea per primũ panem intelligen-
dus eſt panis pęnitentiæ.i. cordialis con-
tritio pro peccatis,confeſſio oris & ſatiſ- D
factio operis,ad quem panem debent pręlati
lati ſubditos ſuos hortari,& corda eorum
ad compunctionem mouere,de quo pane
accipi poteſt illud in pſa. Cibabis nos pa Pſ. 101.
ne lacrimarum. Et rurſus, Percuſſus ſum Pſal. 79
vt fœnum,& aruit cor meum, quia obli-
tus ſum comedere panem meum. ¶Secũ-
dus eſt panis doctrinæ,de quo in Eccl. le- Eccle. 15
gitur, Cibabit illum pane uitę & intelle-
ctus. Vnde per Ieremiam dominus loqui Iere. 3.
tur, Dabo uobis paſtores iuxta cor meũ,
& paſcent vos ſcientia & doctrina. Ter- 1.Thes.4
tius eſt panis exemplaris uitę,qui ſubdi-
tis præcipuè neceſſarius extat, pręſertim
cùm abſque eo panis doctrinæ modicum
proſit. Cuius.n. vita deſpicitur, prædica- Tit. 2.
tio parum curatur. Ideo ait Apoſto. Eſto E
exemplũ fideliũ in verbo, & conuerſatio
ne in caritate. Quartus eſt panis Eucari-
ſtię,qui bene confeſſis,ſalubriterq; inſtru
ctis eſt porrigendus,de quo dicit Apoſto. 1.Thes.4
Quicunque manducauerit panem hunc,
& biberit calicem domini indignè, reus
erit corporis,& ſanguinis dñi. quintus eſt
panis orationis ſeu meditationis deuo-
tę,qui mentem ualde cõfortat. Vnde pro
ſubditis prælati inceſſanter intercedere
debent, & ipſos ad orandum inducere,
cùm dicat Apoſtolus, Sine intermiſſione
orate. Inſuper per duos piſces panibus bo Roma. 8.
num ſaporem præſtantes, intelliguntur
conſolatio gratię in pręſenti, & ſpes feli-
citatis futuræ, quę duo reddunt animæ
vniuerſa etiam aduerſa ſuauia intantũ,vt F
cùm Apoſtolo dicat, Non ſunt condignę 2.Cor. 1.
paſſiones huius temporis ad futuram glo
riam,quæ reuelabitur in nobis. Et item,
Benedictus Deus qui conſolatur nos in
omni tribulatione noſtra. Hanc conſola
tionem copioſiſſimè ſenſit, qui tàm affe-
ctuoſiſſimè dixit, Quam magna multitu
do dulcedinis tuæ domine. Poſtremò ſub
ditorum gregibus ita refectis manent co
pioſæ reliquiæ: quia quò ſpiritualia bo-
na liberalius communicãtur,eò amplius
abundant atque augentur intantũ, quòd
& ipſi prælati meritis eorum quos præ
fatis nutriunt panibus adiuuantur. Po-
ſtremò, quæri poſſet ad literam, an, ſeu
quid putauit hæc turba in refectione præ
ſcripta,de quo quid arbitrer ſcripſi ſuper
Ioannem. *Et factum eſt cum ſolus eſſet orãs,* Ioan.6.

A *erant cum illo & diſcipuli eius* .

Videtur in uerbis his eſſe oppoſitum in adiecto, Si enim ſolus extitit orās, quomodo ſecum erant diſcipuli eius. Vel ſi erant cum illo, non ſolus fuerat orans? Sed ad hoc facile reſpondetur. Primò, quia ſi oratio iſta in ſenſu formali ſumatur, ita quòd dictio, ſolus, excludat non communionem perſonæ, ſed actus orandi, potuit eſſe ſolus orans, etiam ſi in medio multorum millium non orantium ſtetiſſet. Secundò, quod dicitur, erant cum illo diſcipuli eius, non oportet intelligi, quod prope corpus ipſius ſteterunt, ſed quòd turba quę paſta fuit recedente, apoſtoli non abierunt, ſed ſecum, id eſt, non longe ab ipſo fuerūt, Tertiò, ſolus poteſt hoc loco facere excluſionem (B) extraneorum, & non domeſticorum, ſicut epiſcopus dicitur eſſe ſolus in domo, quanuis cum eo ſit familia. Itaque Chriſtus ut homo orationem facturus, ſeceſſit ſeorſum, non quod aliorum tumultu aut ſtrepitu mens eius poſſet in deuotione, attentione, uel contemplatione vllatenus impediri, ſed ad noſtram informationem hoc egit, ut præſertim tempore orationis, impedimenta deuotionis, & occaſiones diſtractionum uitemus. Propter quod (Mat. 6.) apud Mattæum ait Saluator. Cum oraueris, intra cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem in abſcondito.

Præterea (ſicut Ioannes refert) Ieſus facto prædictæ refectionis miraculo fugit in (C) montem, ſciens quod uenturi eſſent quos pauit, ut raperent eum & facerent eum regem, ideo forte nunc dicitur, quòd erat ſolus orans. *Et interrogauit illos, dicens, Quem me dicunt eſſe turbæ?* non ex ignorantia quærit, ſed ut occaſione reſponſionis diſcipulorum inſtruat eos. *At illi dixerunt, Ioannem Baptiſtam, alij autem Heliam, alij* dicunt *Quia* id eſt, quod *Propheta unus de prioribus ſurrexit* Mattæus autem adiungit, quod etiā quidam dixerunt eum eſſe Ieremiam. Cur quidam dixerint Ieſum eſſe Ioannem Baptiſtam, (Mat. 16.) alii Heliam, alii quendam ueterum uatum, paulò ante iam dictum eſt. Omnes itaque iſti reſurrectionem credentes, putabāt uiros ſanctos poſt reſurrectionem ſuam maioris eſſe potentiæ, & quoniam Chriſtus præ cæteris uatibus fuit miraculis glorioſus, dicebant eum eſſe aliquem præcedentium prophetarum. Verum tamen quidam ex turba credebant atque (D) dicebant Ieſum eſſe Chriſtum, ſicut in Euangelio Ioannis (Ioan. 6.) facillimè demonſtratur qui etiam multos ex principibus aſſerit credidiſſe in eum: & apud Ioannem habetur, Illi ergo homines cum uidiſſent quòd fecerat ſignum, (uidelicet in præfata turbæ refectione, dicebant, quia hic eſt uerè propheta, qui uenturus eſt in mundum, uidelicet Chriſtus, ut Chryſoſtomus tangit, qui circa uerba Ioannis ſic ait, Ex hoc quòd dicunt, qui uenturus eſt in mundum, manifeſtum eſt, quòd prophetam quendam principalem expectabant: & ideo quod dicitur, Hic eſt uerè propheta, in græco cum adiectione articuli ponitur ad oſtendendum, eum ab aliis eſſe prophetis diſcretum. Inſuper (ut Matthæus refert) (E) iſta interrogatio facta eſt in partibus (Mat. 16) Cæſareæ Philippi, ſed Marcus factam enarrat (Mar. 8.) eam in uia, in prædicta terra, quod inuicem non diſcordat, quia exiſtendo in illa prouincia ambulauit in ea, & ambulando in ea, iam uenit & fuit in ea. Lucas autem non exprimit ubi ſit facta quæſtio iſta non tamen immediatè facta eſt poſt turbæ refectionem, ut ex Matthæo & Marco pateſcit, niſi ſæpius facta dicatur, Vnus (Mat. 16) autem Euangeliſta quædam omittit quæ alii ponunt, nec ipſi beatiſſimi Euangeliſtæ ſemper ordinem rerum obſeruant geſtarum in deſcribendo. *Dicit autem illis, vos autem* qui mihi familiariores eſtis, & facta mea ac ſapientiam meam præ cæteris ſcitis, imò experimentaliter noſcitis, (F) *Quem me eſſe dicitis? Reſpondens Simon, Petrus*, præ omnibus & pro omnibus aliis apoſtolis qui ab infantia ſua uocatus eſt Simon, & poſtea à Chriſto uocatus eſt Petrus, *Dixit* (Ioan. 11) *Chriſtum Dei* eſſe te dicimus, id eſt regem Meſſiam Dei electū à Deo in lege ac prophetis promiſſum, & noſtro hoc tempore (Mat. 16) diuinitus miſſum: Matthæus uerò Petri reſponſionem plenius exprimit, ſcribens, Tu es Chriſtus filius Dei uiui. *At ille increpans eos, præcepit ne cui dicerent*. Hoc ſolus Petrus reſpondit, ſed quia pro omnibus dedit reſponſum, exigentibus fortè ab eo idipſum apoſtolis, ideo Chriſtus increpat omnes.

Sed cur increpat eos, cum ueritatem locutus ſit Petrus? imò (ut in Mattæo legitur) Chriſtus pro hac reſponſione Petrum

trum

A trum vehementer laudauit, dicendo, Bea-
tus eſt Simon Bariona:&c. Et reſponden-
dú, quod increpatio hic extenſe accipitur
pro ſerioſa commiſſione tacendi, per mo-
Mar. 8. dú increpationis prolata, vnde Marcus, Cõ
minatus eſt (inquit) eis, vel forte pro ali-
qua alia culpa increpauit eos, ut illã com
miſſioné diligẽtius obſeruarent, ut moris
eſt facere. ¶ Præterea quæritur, cur præce-
Ioan. 10 pit apoſtolis iſtud tacere, cũ ipſemet ſępius
apertè ſe dixerit Chriſtum, imò & Deum
verum, dicendo Iudæis, Ego & pater unũ
ſumus, & pater quod dedit mihi, maius om
nibus eſt, puta diuina eſſentia, quam filius
per generationem æternam habet à patre.
Mar. 3. Et rurſus, Quæcunq; facit pater, hæc & fi-
Mar. 1. lius ſimiliter facit: & ſicut habet pater vitã
Lucæ. 3. in ſemetipſo, ſic dedit & filio uitã habere
B in ſemetipſo: multaq; talia, quæ ſacratiſſi-
Ioan. 1. mus ſcribit Ioannes. Denique Ioannes Ba
1. Cor. 1. ptiſta publicè prædicauit Chriſtum veniſ
Sapiẽ. 8. ſe. Ieſumq; eſſe Chriſtum etiam digito de
monſtrauit. Sed & vtiliſſimum fuit Iudæis
ſcire, ꝙ Ieſus eſſet Chriſtus, cur ergo pro-
hibuit hoc ipſum Apoſtolis? Et reſponden
dum, ꝙ Chriſtus, vtpote increata ac infini
ta ſapientia patris omnia ordinatè, ſapien
terq; egit, congruo loco, aptoq; tempore,
ideo aliqua bona quibuſdã ad tẽpus pro-
hibuit, ut poſtea congruentius fierent. In
tantùm quoq; uerbis & ſignis declarauit
ſe eſſe Chriſtum: ꝙ Iudæi ſemper ignoran
tiã omnino excuſare non queunt, non tñ
tàm euidenter hoc manifeſtauit ante ſuã
paſſionem ut poſtea, ne ſua paſſio impedi-
C retur, qui ad hoc venit vt pateretur, quem
ſi dominum gloriæ cognouiſſent, crucifi-
Ioan. 18. gere non auſi fuiſſent. Hinc ergo ante ſuã
1. Cor. 2. paſſionem noluit ab apoſtolis prædicare
eſſe ſe Chriſtum, vt poſt ſuam reſurrectio-
nem, & aſcenſionem hoc opportunius fa-
cerent: ipſi quoque apoſtoli non fuerunt
ante paſſionem Chriſti tantæ ſapiẽtiæ, for
titudiniſq; in Deo, ꝙ idonei erant prædi-
care Chriſti diuinitatem, aut pro hoc fer-
Ambroſ. re perſecutionem, & mortem, ut tãgit Am
bro. qui etiam dicit, Dominus Ieſus Chri
ſtus prædicari ſe primò noluit, ne vllus
ſtrepitus naſceretur, & ut fallat principé
mundi, vt declinet iactantiam, doceat hu-
militatem, & ne rudes ac imperfecti adhuc
diſcipuli maximè prædicationis mollibus
opprimantur. Poſtremò & ipſe Chriſtus

rationem prohibitionis ſuę adiecit, ut ſub D
ditur, dicens, *Quia oportet filium hominis mul
ta pati, & reprobari à ſenioribus* Iudæorum
qui erant quaſi iudices ordinarii eorun-
dem. *Et principibus ſacerdotum*. i. lègis docto
ribus. Quomodo factum ſit hoc infra duo
bus capitulis, in quibus paſſio continetur,
deſcribitur, *Et tertia die reſurgere*. Quomo-
do autem iſtud oportuit ſeu neceſſarium
fuit, infra diffusè habetur, & nunc breui-
ter tangi poteſt, quòd neceſſarium fuit, nõ
quia aliter genus humanum liberari ab
omnipotente Deo nequiuerit abſolutè lo
quendo, ſed quia nullus fuit alius modus
tã aptus. Rurſus neceſſarium fuit, nõ neceſ
ſitate abſolutè, ſed potius ex ſuppoſitione,
quia Deus ita prædixit, & neceſſitate con
ditionata, videlicet ſi ſcripturæ verificari
deberent. Poſtquam Saluator paſſionem
ſuam prædixit, conſequenter declarat eos
qui per ipſum ſalutem cupiunt adipiſci,
oportere ſequi eius ueſtigia. Nam ſequi-
tur *Dicebat autem ad omnes* videlicet ad tur
bam in generali. Secretiora nanq; ſua my-
ſteria ſolis reuelauit diſcipulis. ſed quæ ad
ſalutẽ omniũ exigũtur, omnibus patefecit
Si quis vult uenire poſt me. i. me ſpiritualiter Ioan. 12
ſequi, meæ cõuerſationi cõformari, ad pa-
triã felicitatis pertingere, vt vbi ego ſum
& ipſe ſit mecũ, *Abneget ſemetipſum*, hoc eſt,
propriam uoluntatem relinquat, priſtina
uitia deleat, uitã ſuã pro Deo & ueritate
morti exponat. Propria aũt volũtas homi
nis appellatur, quę Deo & ſacræ ſcripturæ
præceptis ac documentis cõtrariatur, per
quã quis propria cõmoda quęrit, & ad ſeip
ſum inordinate reflectitur, atq; quæ Deo F
diſplicẽt obtinere molitur. Hinc ait Baſi-
lius, Abnegatio ſuiipſius eſt totalis præte Baſilius.
ritorum opinio, & receſſus à propriis uo-
luntatibus, *Et tollat crucem ſuam*, id eſt, cru-
ciformem ſeu pœnitentialem conuerſa-
tioné æquanimiter portet, ducat, ſuſtineat
& omnem tribulationem, tẽtationem ſeu
perſecutionem & aduerſitatem ſibi occur-
rentem viriliter ferat, corpus ſuum caſti-
get, domet, & rationi ſeruituti que Dei ſu
biiciat, ſicut ait Apo. Qui ſunt Chriſti, car
nem ſuam crucifixerunt cum uitiis, & con- Galat. 5
cupiſcentiis. Ad quod etiam ad Ro manos Roma. 12
eos adhortans, Obſecro (inquit) ut e-
xhibeatis corpora ueſtra hoſtiam uiuen-
tem, ſanctam, Deo placentem, rationa-

A bile obſequium veſtrum, Porrò ſecundùm Gregoriũ duobus modis crux tollitur. Primò, corpus (vt dictum eſt) per abſtinentiam affligendo. Secundò, animum per compaſsionem circa alios afficiendo:
2.Co.11. ſicut ait Apoſtolus, Quis infirmatur, &
Rom.12. ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, &
Mat.14 ego non vror? Et iterum, Flete cum flentibus. Hæc autem agenda ſunt non uno die duntaxat, ſed perſeueranter vſque in finem. Propter quod ſubdit, *Quotidie* unde & Zacarias locutus eſt, Seruiamus illi in ſanctitate, & iuſtitia corã ipſo, omnibus diebus noſtris. *Et ſequatur me*, i. per prædicta mihi adhæreat, obſequatur, & p ſemitas vitæ per uirtutum itinera mea ſectetur veſtigia. Denique iuxta præinductam
B expoſitionem, neceſſariũ eſt ad ſalutẽ cunctis fidelibus abnegare ſeipſum, & tollere crucẽ ſuã quotidie, vt. ſ. quantũ ad ea quæ diuinis repugnãt præceptis, & cæteris quæ ad ſalutẽ exigũtur abnegemus noſ[illegible]ſos, noſtramq; crucẽ tollamus quotidie, eundo per arctã uiam, quæ ducit ad
Matt.7. vitam. Alio modo hęc exponũtur. prout ad conſilia, ſupererogationisq; opera pertinent, ac religioſos cõcernunt, vt ſit ſenſus, Qui vult poſt me venire. i. ad perfectionem tẽdere atq; pertingere, ſicut ego in omnibus totius perfectionis formã me præbui, abneget ſemetipſum. i. propriam voluntatẽ omnino relinquat, illam Deo per totum obedientiæ offerendo vicario Dei, tanquam Deo in omnibus quæ profeſsionem reſpiciunt obediendo, vt faciũt
C religioſi clauſtrales, quibus diligentiſsimè eſt penſandum, quid de huiuſmodi voti fida ac celeri perſolutione dicat ſcriptura. Scriptum eſt equidem in Deuter. Quod ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſeruabis & facies ſicut promiſiſti domino Deo tuo. In Eccleſiaſte etiam pręcipitur, Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere. Diſplicet. n. Deo ſtulta & infidelis promiſsio, imò ſecundùm doctores, promiſsio illa obligat magis quã iuramentũ, vt iam inueniatur periuro deterior clauſtralis, qui profeſsionẽ ſuam implere nõ ſatagit. Veruntamen ad primã horũ expoſitionem uerborũ ſpectat quod dicit Gre. circa hæc verba, quia niſi quis à ſeipſo deficiat, ad eũ q ſuper ipſum eſt non appropinquat, nec ualet apprehendere quod ſuper ſe eſt, ſi neſcierit mactare quod eſt. D

Conſulit autẽ Chriſtus triplicẽ abnegationem, in qua fundatur profeſsio ſeu promiſsio trium virtutum, quæ de cuiuſlibet religionis eſſentia eſſe dicuntur. Prima eſt abnegatio rerum exteriorum, de qua infra habetur, Qui non renuntiauerit omnibus quæ poſsidet, nõ põt meus eſſe diſcipulus. In hac fundatur paupertas. Luc.14.
Secunda eſt abnegatio eorũ quæ ſunt partim intra nos, & partim extra nos, vt ſũt, vxor, ſoboles, & cognati, de qua abnegatione infra dicit Saluator, Si quis uenit ad me, & nõ odit patrẽ ſuum & matrem & uxorem, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus in qua fundatur cõtinentia, Tertia eſt abnegatio ſuiipſius, de qua hic, in qua fundatur obedientia, & tollat crucem ſuam E
quotidie. i. obſeruantias regulares, arctas, & arduas, ſeu ſtatuta monaſtica ritè obſeruet, quod eſt verè Chriſto configi eiuſque paſsionibus communicare & compati, q & præcipuè meritoriũ eſt, cõſolationis gratiæ in præſenti, glorificationiſque patriæ in futuro, ſecundũ illud Apoſt. Si Galat.2.
cut abundant paſsiones Chriſti in nobis, ita per Chriſtũ abundat conſolatio noſtra. Et iterum, Fidelis ſermo, ſi commortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſuſtinemus, 1.Cor.1.
& conregnabimus. Itemq; qui internam cõſolationem iam cupit guſtare, & demũ æternam beatitudinẽ poſsidere, qui Chriſto vult conformari in gloria, modo non aſpernetur pati conuitia, aſpera & aduerſa, imò glorietur in talibus ſicut nos hortatur beatiſsimus Petrus, Cõicantes Chri F
ſti paſsionibus gaudete, vt in reuelatione gloriæ eius gaudeatis. Et Paulus, Semper mortificationem Ieſu in corpore noſtro circunferẽtes, vt & vita Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali, *Et ſequatur me*, qui deſcendi de cęlo, non ut facerẽ voluntatẽ meã, ſed eius qui miſit me. Hæc itaq; obſeruare eſt religioſorũ, qui ſeipſos Deo totaliter velut in holocauſtum in ſua profeſsione obtulerunt, niſi de ſeipſis propriũ reſeruantes, qui ſi quod uouerũt dignè impleuerint, optimi ſunt: ſi autẽ implere neglexerint peſsimi comprobãtur. Quod aũt abnegatio iſta, & ꝓpriæ crucis portatio quotidiana ſint aſſumendæ, conſequenter Chriſtus oſtendit. *Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam.* 1.Petr.4 2.Cor.4.

A *illam*. Verbum hoc per ſe ſumptum dupliciter poteſt intelligi: ſed quia mox ſubditur. *Nam qui perdiderit animam ſuã propter me, ſaluam faciet illam*, Senſus literalis eſt iſte, Qui uoluerit animam ſuam ſaluam facere.i.in præſenti voluerit eam in proprijs uoluntatibus, deſiderijſque nutrire & conſeruare, ſeu carnalem ſalutem ſortiri, vel a mortis temporalis eripere pœnis, fugiendo martyriũ perdet eã.i. damnationi æternæ obnoxiã faciet, perditamque in futuro cõperiet, ita q̃ mortem temporalẽ pro iuſtitia fugiens, mortem incurret æternam & carnalem proſperitatem amplectens, veram amittet ſalutem. Hinc communiter dicitur, q̃ impoſſibile ſit nunc cum mundo gaudere, B & poſtea cum Chriſto regnare. Econtrariò autem ſubiungitur. *Nam qui perdiderit animam ſuam*. i. in præſenti uoluntates & concupiſcentias eius mortificauerit inſtar Pauli, qui dixit, Viuo autẽ iam non ego, uiuit uerò in me Chriſtus: ſeu pœnis mortis expoſuerit eam, Ita ut uita præſenti ac ſenſitiua priuetur, *Propter me*, ideſt, amore mei, & finaliter propter me, vt me ſummę felicitatis obiectũ in ęternum poſſideat, *Saluam faciet illam*, ideſt, ad ueram perducet ſalutem, & per mortẽ ſeu mortificationem temporalem pertinget ad uitam gloriæ ęternalem. Huic ſimile eſt quod in Ioanne loquitur Chriſtus, Qui amat animam ſuam perdet eã, & qui odit animam ſuam in hoc mundo: in uitam ęternam cuſtodit illam. Porrò quod dictum eſt, Qui enim uoluerit C animam ſuam ſaluam facere, perdet illã, per ſe acceptum, põt & ita exponi, Qui voluerit eam in futuro verè facere ſaluã ſiue beatam, perdet eam.i. in ſeculo iſto afflictionibus ſeu pęnis mortis exponet. Per tribulationes. n. peruenitur ad requiem: iuxta illud Pſal. Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium. Itemque, Quantas oſtendiſti mihi tribulationes multas & malas, & conuerſus viuificaſti me. Vñ Iudith ait, Omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes tranſierunt fideles. Illi autem qui tentationes nõ ſuſceperunt, in timore domini & in patientia ſua exterminati ſunt. ¶ Inſuper quòd ſic temporaliter perdenda eſt anima, vt in æternum ſaluetur Chriſtus ſubiungit. *Quid enim proficit homo, ſi lucretur vniuerſum mundum*, i. totius mundi huius delitias, diuitias & honores acquirat, & temporalia cuncta poſſideat, *Seipſum autem perdat*, i. damnationẽ æternam mereatur atque incurrat. *Et detrimentum ſui faciat*? ideſt, bonis gratiæ priuetur in ſeculo iſto, & donis gloriæ in futuro, ſicque ſeipſum ſpiritualiter quaſi nihil faciat & inane, ſpiritualem detrimẽtum ſeu carentiam incidendo, q. d. Talis non proficit, ſed ineffabiliter deficit, & quantò uidetur felicior præſentia obtinendo, tantò extat miſerior, vilior, & pauperior ſpiritualibus bonis carendo, ęterna quoque ſupplicia promerendo. Vnde quantò anima corpore conſiſtit præſtantior, tantò plus eligenda ac obtinenda D E ſunt bona ipſius, videlicet virtutes ac dona ſpiritus ſancti, fęlicitasq; æterna, ſed & omnis delectatio vana vitæ præſentis cum indicibili aſpernatione vitanda eſt amore cœleſtium gaudiorum. Denique iſta autoritas applicari ſolet contra quoſdam qui zelum animarum habere videntur, ſed non ſecundùm veram diſcretionem: qui circa aliarum conuerſionẽ ſeu profectum intantũ ſe occupant, ut negligant ſemetipſos, qui contra caritatis ordinem agũt: quia tenetur homo poſt Deũ præcipuè amare ſeipſum & propriæ prouidere ſaluti, atque in primis implere quod ab ipſo exigit Deus, unde & caritas dicitur incipere à ſeipſa. Deinceps Chriſtus per comminationem pœnæ inducit ad obſeruantiam prædictorum. *Nã qui me erubuerit & meos ſermones*.i. ex pudore mundano & uitioſo omiſerit cõfiteri me, & dogmata mea uerecundans publicè confiteri coram aduerſarijs fidei atque inſtitiæ, ſe in hominem crucifixum credere, in illo ſperare, eumq; adorare verecundans, etiam confiteri ea quæ Chriſtianæ ſunt fidei, ut quod Deus eſt vnus, F & trinus, quod vnigenitus Dei eſt incarnatus ac crucifixus, quod Chriſtus in vnitate perſonæ eſt Deus & homo quod futura ſit reſurrectio mortuorum, quæ interdum cõfiteri fuit ſe irriſioni innumerabiliũ incredulorum atq; crudeliũ tirãnorum exponere *Hunc filius hominis erubeſcet*.i. per modum erubeſcentis ſe circa illum habebit, eũ abiiciendo quaſi vere-

A cundaretur de ipſo,ſicut & paterfamilias ſeruum impium nominare dedignatur,& ad ſe pertinere verecundatur aſſerere, *Cum venerit in maieſtate ſua*,i. in magna & ſumma ſua poteſtate, virtute & gloria, *Et patris* ideſt,in præfata maieſtate diuina quæ ſibi & patri, haud dubium quin & adorando ſpiritui ſancto vna eſt & cōmunis,*Et angelorum*, ideſt, competenti & maximo angelorum exercitu quod erit in die iudicii,quando Chriſtus in maieſtate & gloria omnium beatorum vallatus agminibus deſcendet ad iudicandū viuos & mortuos,vt infra clarius deſcribetur. Tunc nempe reprobos diiudicabit,repellet,dānabit,vel quod ait in maieſtate ſua,
B poteſt ad glorificatam ſuā humanitatem, eiuſque creatam referri potentiam,omni alii creatæ poteſtati prælatam. Non enim in ſecundo aduētu uenturus eſt in humilitate, paſſibilitate & infirmitate,ſicut in primo aduentu, dum uenit vt iudicaretur,ſed in humanitate glorificata impaſſibili, prępotenti, ut iudicet. Sic itaq; veniet in maieſtate ſua creata,humana,& patris,ideſt etiam in maieſtate diuina ſibi ac patri cōmuni, & tunc Deus & homo ab omnibus eſſe ſcietur, non tamen eius diuinitas à reprobis per ſpeciem cognoſcetur,& angelorum:quia hæc maieſtas illorum aſſeritur, inquantum ei deſeruiunt.Poteſt quoque ita intelligi, cum venerit in maieſtate ſua, id eſt, cum poſt ſuam paſſionem, reſurre-
C ctionem & aſcenſionem apparuerit atq; reſederit in regno ſuo cęleſti ac glorioſo,quod etiam eſt regnum patris vt principis, & angelorum vt ciuium ac ſeruorum. Ex tunc enim Chriſtus in natura humana perfectè glorificata cœpit particulare exercere iudicium. Inſuper exponi poteſt hoc modo, cum uenerit, id eſt,eſſe innotuerit. In maieſtate ſua,ideſt, in vera deitate ac maieſtate diuina, tanquam Deus verus, æternus, immenſus, Chriſtus quippe vſq; ad ſpūs ſcti miſſionē & publicā Apoſtolorū pdicationē nō cognoſcebatur eſſe verus Deus à viatoribus,niſi paucisſimis,ſed miſſo ſpiritu ſācto per apoſtolorum prædicationem cœpit hoc innoteſcere multis. Eſt autem cōſuetudo ſcripturæ, vt aliquid tunc fieri, eſſe ſeu uenire dicatur dū manifeſtatur.

Circa hæc quæritur, vtrum & quando D ac qualiter confeſſio fidei neceſſaria ſit ad ſalutem? Ad hoc Thomas in ſecunda ſecundæ reſpondet, cum fidem confiteri ſit quid affirmatiuum, non cadit niſi ſub præcepto affirmatiuo: præcepta autem affirmatiua obligant ſemper, ſed non ad ſemper,imò obligant ſolùm pro loco & tempore, atque ſecundùm alias circunſtantias ad uirtutum opera requiſitas. Hinc fidem confiteri tunc ſolùm eſt de neceſſitate ſalutis, quando per huius actus omiſſionem honor Deo debitus ei ſubtraheretur,aut proximorum vtilitas. Si autem fides videretur periclitari,tunc *Marc.7* quilibet tenetur fidem publicè confiteri: ſi verò ex confeſſione fidei oriatur ma- E ior ſeditio,aut infidelium irriſio, & nulla proximorum vtilitas, tunc non eſſet laudabile fidem confiteri,ne canibus ſanctum detur.Sed quoniam ardua ſunt quæ Chriſtus de ſui imitatione cruciformi & toleratione martirii,abnegationeque ſui præmonuit ſeu præcepit conſequenter promiſſione quadam ſolatii & remuneratione in vita præſenti ad illa inducit.*Dico autem vobis verè,Sunt aliqui hic ſtantes,* & meum ſermonem hunc audientes, *Qui non guſtabunt,* hoc eſt, non experientur aut ſentient,*Mortem* naturalem & corporalem,quæ a ſanctis fertur guſtari: quia tàm citò eis pertranſit,& quaſi vitæ æternæ ingreſſum eam ſuſcipiunt.*Donec videant regnum Dei*. i. militantem eccleſiā in F ſeculo illo inclyte exaltatā,innumerabiliter quantū ad ſuppoſita credentia multiplicatam, & per quatuor plagas terræ diffuſam,qꝫ non ſolùm ante beati Ioānis Euangeliſtæ mortem conſtat impletum, ſed & ante Petri & Pauli occiſionē,quòd alibi ſatis monſtraui, & ipſemet Paulus ad Coloſſenſes teſtatur,Euangelium per *Coloſſ.3.* uenit ad uos,ſicut & in uniuerſo mundo eſt Et rurſus, Euangelium prædicatum *Galat.2.* eſt in uniuerſa creatura quę ſub cęlo eſt. Sic exponit Gregorius. Ambroſius verò & Theofilus ſic exponunt, Donec uideā regnum Dei, ideſt, gloriam in qua iuſti erunt. Hoc autem dixit de ſua transfiguratione,quæ forma erat gloriæ futurę in regno cœleſti. Sunt aliqui hic ſtantes, videlicet Petrus, Iacobus & Ioannes, qui non attingent mortem, donec tempore

tran-

A transfigurationis meæ uideant, in qua
gloria erunt [qui me confitentur Glori-
ficatio etenim illa corporis Chriſti ſimi-
litudo & ſignum fuit gloriæ, quam in re
gno cęleſti habitura ſunt corpora electo
rum. Itaque ex perceptione præſentium
munerum certa effecta eſt expectatio fu-
turorum.

PROSECVTIO CAP. IX.
à loco quo dicitur,
Factum eſt autem poſt hæc uerba, &c.

ARTICVLVS. XXIIII.

COnſequenter deſcribitur, quali-
ter Chriſtus impleuit, quod in fi-
B ne præcedentis dixit capituli. Sűt
quidam hic ſtantes &c. *Factum eſt autem
poſt hæc uerba*. In præcedenti ſc. ipſa arti-
culo, *Ferè dies octo*, hoc eſt, quaſi octo die-
rum tempus defluxit, & contigit quod
ſubditur, *Et aſſumpſit Petrum, & Iacobum,
& Ioannem, & aſcendit in montem ut ora-
ret. Et facta eſt dum oraret, ſpecies uultus eius
altera, & ueſtitus eius albus refulgens.* Mat-
tæus illud clarius pleniuſque deſcribit
intantùm, ut quod ibi habetur, ſit quaſi
expoſitio horum uerborum. Sic equidē
dicitur ibi: aſſumpſit Petrum, & Iacobū,
& Ioannem fratrem eius, & duxit illos
in montem excelſum ſeorſum, & transfi-
guratus eſt coram eis, & reſplenduit fa-
cies eius ſicut ſol, ueſtimenta autem eius
C facta ſunt alba ſicut nix. ¶Circa hæc pri
mo inquiritur: cur Lucas dicat. Factum
eſt poſt hæc uerbā ferè dies octo, &c. cum
Mat.17 Mattæus & Marcus affirment, quòd poſt
Marc.9 dies ſex fecerit quæ hic ſcribuntur. Ad
quod reſpondetur, quòd quanuis abſolu
tè Lucas dixiſſet, Poſt dies octo, adhuc ta
men repugnantia nulla eſſet, quia intel-
ligendum eſſet per incluſionem diei, in
quo Chriſtus iſta prædixit, itemque diei
Deut.17 in quo ea impleuit. Si uerò dicendo, Fe-
rè octo, intellexit ſeptem dies, intelligen
dű eſt per incluſionem vnius dierum il-
Mat.18 lorum. Mattæus verò & Marcus dies inte
Ioan.8. gros intermedios computarűt. ¶Inſuper
quæritur, cur duntaxat tres ſecū aſſum-
1.Cor.12 pſit Apo. & cur iſtos magis quā alios. Et
reſpondendū, vt in ore trium ſtaret teſti
moniū transfigurationis, & ob ſummæ

trinitatis deſignandum miſteriū. Nume- D
rus quoque ternarius diuerſis de cauſis
fertur perfectus. Nam & filoſofus loqui-
tur, Omnia ſuper tria ponimus. Aſſum-
pſit autem ſaluator hos tres Apoſtolos
tanquam pręcipuè ſibi familiares & emi
nentes, & ut aſſerit Damaſ. Petrū aſſum-
pſit tanquā futurum totius eccleſię pręſi
dem & paſtorem: Iacobum autē tanquā
moriturum pro Chriſto ante alios: Ioan
nem verò tanquam theologiæ puriſſimū
organum, ut uiſa gloria filii quæ non ſu
biacet tempori, relonet illud, In princi
pio erat uerbum, &c. Porò Ambroſius
ait, Petrus aſſumitur qui claues regni cę
lorum accepit, Ioannes quoq;, cui com-
mittitur mater: & Iacobus, qui primus
ſolium ſacerdotale conſcendit. Ex quo E
verbo Ambroſii ſequi uidetur, quòd Ia-
cobus iſte extitit Iacobus minor, q Chri
ſtianorum primus fuit in Ieruſalem pon
tifex, quod etiam Aug. ſuper epiſtolā ad
Galatas ſentire uidetur. Sed quia in præ
allegato verbo Mattæi Euangeliſtæ ma- Mat.16
nifeſtè habetur, quòd aſſumpſit Iacobum
& Ioannem fratrem eius, certiſſimè eſt Ioan.10.
tenendum, quòd fuit Iacobus maior. Ali Mat.17
qui uerò pie excuſant, quod ait Ambro
ſius, & habetur in gloſſa, dicentes, quod
per ſolium ſacerdotale intelligunt cęlū,
quod eſt ſolium Chriſti primi pontifi-
cis, vel martirium, quia in primitiua ec-
cleſia ſacerdotes, & epiſcopi primi ad
martirium trahebantur, Certumq; eſt, ꝙ
inter Apoſtolos Iacobus maior primus F
per palmam martirii alta conſcendit cœ
li empyrei, Aſcendit itaque Chriſtus in
montem Tabor in Galilæa in quo poſtea
vndecim Apoſtolis ſe oſtendit, ut in Mat Mat.28
tęo legitur, de quo monte Petrus in ſe- 2.Petr.1
cunda ſua ait Canonica, vt diceret, vt o-
raret, inſinuās, ꝙ præſertim tempore ora
tionis eleuanda ſit mens ad Deū, & à ter-
renorum effectibus ſeparanda, *Et facta
eſt, dum oraret, ſpecies*, i. diſpoſitio ſeu figu-
ra *Vultus eius altera*. i. mirabiliter altera-
ta, quia radioſa atque ſplendiflua inſtar
ſolis, non autem ſubſtantialiter mutata
eſt ſubſtantia carnis Chriſti aut quanti-
tas eius, ſeu qualitas clarificata, nec ſola
facies Chriſti, ſed tota eius caro huiuſmo
di fuit ſplēdore pfuſa. Quòd ſi tantā cla
ritatē aſſumpſit, quantā poſt reſurrectio-

A nem & nunc habet in corpore ſuo, con-
ſtat quod uultus eius quaſi ineffabiliter
ſit clarior ſole.

Denique ritè factum eſt iſtud Chriſto
orante, ad deſignandũ ꝙ tempore oratio
nis vultus interior mentis diuinitus illu
ſtratur, quòd item per orationem merea
mur glorificationem futuram, quodq́ue
feruor atque deuotio orationis diſpoſi-
tio eſt ad transfigurationem ac extaſim
Act. 16 mentis. Vnde in Actibus fertur, ꝙ Petro
orante, cecidit ſuper eũ mentis exceſſus.

Præterea in reſurrectione futura, qua
tuor erunt dotes corporum glorificato-
rum, claritas, agilitas, impaſſibilitas at-
que ſubtilitas, quæ (vt dicitur) erunt in
corporibus ex redundantia beatitudinis
B animarum beatarum in corpora ſua. Cũ
ergo anima Chriſti à primo ſuæ creatio
nis inſtãti fuerit diuinitatem per ſpeciẽ
beatificè videns tã clarè, vt modo, præfa-
tæ dotes extunc fuiſſent in corpore eius
ex redundantia præinducta, niſi diuina
diſpenſatione fuiſſet redundantia illa di
lata, quæ tamen in transfiguratione hac
fuit permiſſa, quantũ ad claritatem: quã-
uis aliqui dicunt, quòd claritas illa non
fuit dos, nec dotis habuit rationem, licèt
fuerit ſecundùm eſſentiã eiuſdem ratio-
nis cum claritate quæ ponitur dos. De ra
tione nanq; eſt dotis, vt fixe permanẽter-
q́ue inſit, ſed claritas illa inerat tranſeũ-
ter. Inſuper de hac materia ſcribit Tho
mas in tertia parte, Voluit Chriſtus co-
rã diſcipulis transfigurari, vt oſtenderet
C eis mercedem expectandã in patria, dan-
dã pro tribulationibus *vitæ* præſentis, vt
per hoc in laboribus & paſſionibus vitę
huius, animarentur & certificarentur de
præmio. Dotes aũt corporis glorioſi ex
beatitudine animæ deriuãtur, ideo clari
tas illa Chriſti in trãsfiguratione ex eius
diuinitate, felicitateq́; animę ſuę fuit o-
riginata. Hinc aſſerit Damaſ. Clarificata
fuit & Moyſi facies, ſed claritate extrin-
ſecus aduenıente. Chriſtus autem ex in
nato diuinitatis fulgore eſt clarificatus.
Et ueſtitus eius albus refulgens effectus eſt.
Hoc ſanctus Marcus clarius deſcribit, di
cens. Veſtimenta eius facta ſunt ſplenden
tia & candida nimis, quaſi nix, qualia ful
lo non poteſt ſuper terrã candida facere.
Sed qualiter factum ſit iſtud diuerſimo
de aſſignatur: quoniã Auguſtinus ſenti- D
re videtur, ꝙ claritas ſeu albedo in Chri
ſti veſtimentis apparens non ſubiectiuè
in eis, ſed ex aeris illuſtratione albæ ap-
paruerunt, ac ſplendidæ, ſicut pars cœli
vicinior ſoli. Aliis tamen apparet ꝙ ad fu
turam corporum electorum glorificatio
nem declarandam, veſtes Chriſti ſint ue
raciter in ſe dealbatæ & glorificatæ. Cla-
ritas etenim ueſtimentum Chriſti præfi-
gurauit futuram claritatem ſanctorum,
gloriamq́ue reſurrectionis venturę, pro-
pter quod angelus reſurrectionis domi-
nicę teſtis ac nuncius, in ueſte candida,
in Marco legitur apparuiſſe. *Et ecce* Re-
ctè prę mittit demonſtratiuum hoc ec-
ce, quia res valde magna atque notabilis
ſubditur. *Duo uiri loquebantur cum illo. E-* E
*rant autem Moyſes & Helias uiſi in maieſta
te,* hoc eſt, in magna claritate, dignitate,
ſeu reuerentia apparentes. Hi duo prę
cæteris apparuerunt, quia præ cęteris
patribus ueteris teſtamenti in multis ex-
cellenter laudantur ac cęteris pręferun-
tur, pręſertim in gloria miraculorum, in
vitæ ſanctitate, & ſicut Moyſes fuit mit
tiſſimus, ſic Helias erat iuſtiſſimus.
Tàm pręclara igitur membra tanquam
præcipuas ſinagogæ perſonas decentiſ-
ſimum fuit cum Chriſto domino ſina-
gogæ apparere ac loqui, quia Chri-
ſtus ſimul mitiſſimus fuit atque iu-
ſtiſſimus. Specialem quoque hi duo vi-
ri conformitatem habent cum Chriſto.
Nam Moyſes legiſlator ac mediator fuit F
populis ueteris teſtamenti, & facie ad fa
ciem loquebatur cum Deo, quem etiam
in hac uita per ſpeciem creditur conſpe-
xiſſe, ſed & tantę claritatis habuit uultũ,
quod filii Iſrael eum nequibant aſpice-
re. Sic Chriſti populi noui teſtamenti, le
giſlator eſt mediator, cuius anima à ſuo
exordio inceſſanter uidit Deum, per ſpe-
ciem, & tanti ſplendoris in transfigura-
tione habuit faciem quòd Apoſtolorum
reuerberauit intuitum. Helias uerò ſe-
cundum Chriſtus præcurret aduẽtum, vt
q́ue ſuis pręcibus cœlum clauſit ac reſe-
rauit, & in uirginea puritate permanſit.
Sic Chriſtus claudit & apperit regnum
cœleſte, cuius ingreſſum prohibet impiis
& pręſtat electis Rurſus per Moyſen ve-
re defunctum, & Heliam nondum mor-

tuum

A tuum monſtratum eſt Chriſtum eſſe viuo
rum & mortuorum iudicem, per quam &
apparitionem apertiſſimè condẽnatæ ſunt
hæreſes aſſerentium alium eſſe Deum le-
gis ac profetarum, Deum & Euangelicæ
legis, & quod profetæ de Chriſto prælocu
ti non ſint.

Denique Chriſtus teſtes ſuæ transfigu
rationis adeſſe voluit tàm ſanctos veteris
teſtamenti, quàm ſanctos nouæ ac Euan-
gelicæ legis, ad inſinuandum ꝙ homines
vtriuſque teſtamenti ſaluentur per ipſum.
Tenendum eſt quoq; qđ Moyſes & Helias
perſonaliter & verè affuerint, non in ſimi-
litudine quadam, aut angeli in eorum per-
ſona, vt quidam dixerunt, Moyſen autem
quidam dixerunt ad horam ſuſcitatum à
morte. atque in proprio corpore apparuiſ-
ſe. Vnde Hieronymus ait, quod reſurrexit
B ab inferis. Auguſtinus quoque ſuper Ioan
nem de beatiſſimi Ioannis Euangeliſtæ di
ſputans ſepulcura idem ſentire videtur, in
ter cætera dicens, Quaſi diuina uirtus nõ
potuerit ad horam corpus Moyſi ſuſcitaſ
ſe, videlicet in Chriſti transfiguratione.
Alii opinantur, quòd apparuit in corpore
aſſumpto ut angeli, quod etiam Tomas in
tertia parte affirmat.

Poſtremo, de Helia tenendum eſt, qđ
in proprio corpore de paradiſo terreſtri
adductus ſit virtute diuina, angelico for-
ſan obſequio, *Et dicebant exceſſum*, hoc eſt,
paſſionẽ eius *Quem completurus erat in Ieru-
ſalẽ*, hoc ẽ, cõpletẽ paſſurus ſeu cõpleturus,
qa ſeipsũ tradidit in mortẽ, ſicut in Ioãne
loquitur, Nemo tollit aim meã à me, ſed
ego pono eam. Et ab Iſaia dictum eſt, Tra-
C didit in mortem animã ſuam. Apoſtolus
quoque, in fide (inquit) viuo filii Dei, qui
dilexit me, & tradidit ſemetipſum ꝓ me.
Dicitur autem paſſio ſeu mors Chriſti ex
ceſſus, quia in ea oſtenſus eſt exceſſus ſum
mæ dilectionis & pietatis eius ad nos, & ꝓ
pter exceſſiuum eius dolorem pro nobis,
atque ob exceſſiuam crudelitatem Iudęo
rum in eum.

Denique in libro Macabæorum habe-
tur, quòd Antiochi vitæ exceſſus ita ſe ha-
buit, quo patet quòd per vitæ exceſſum
mors deſignetur, in qua præſens vita exce
ditur, quoniam extra intrinſecum termi-
num eius tranſitur. Itaq; de Chriſti paſ-
ſione, tanquam de profundiſſimo maximo
que myſterio præclariſſimi viri hi loque- D
bantur cum Chriſto, ei gratias referendo,
pro mundi ſalutẽ precando, Iudæorum
impietatem mirando atque dolendo. *Pe-
trus verò & qui cum eo erant*, ſcilicet Iacob.
Ioannes, *Grauati erant ſomno*. Si ante hunc
ſomnum cœperunt Chriſti claritatem prę
fatam conſpicere, ac etiam Moyſen & He-
liam, mirum quòd tàm cito obdormierunt
cum tàm inſolita viſio timorem, ſtuporem
totiuſq; naturæ ingẽtem alterationem &
concuſſionem, per quæ ſomnus ſatis diu
auferẽ ac impeditur, incutere ſoleat, Hinc
Chryſoſtomus aſſerens eos ante hunc ſom
num Chriſti claritatem vidiſſe, per ſomnũ
intelligit incuſſum eis vehementem ſtupo
rem ex uiſione prædicta. Neque enim no-
cturnum tempus erat, ſed lucis excellentia
grauabat oculorum eorum debilitatem E
Ambroſius quoque concordare videtur,
dicendo, Premit incomprehenſibilis ſplen
dor diuinitatis noſtri corporis ſenſus, nec
Dei gloriam humanorum ferre poteſt cor
ruptella membrorum. Veruntamen textui
magis conſonare videtur, vt de ſomno na-
turæ ſeu corporali dormitione hęc expo-
nantur: nam protinus ſubditur, Et euigilã
tes, &c. Itaque reor quòd antequam Chri
ſti transfigurationem ſeu claritatem uide
re cœperunt, ſomno oppreſſi ſint, Chriſto
videlicet ante ſuam transfigurationem ſa-
tis diu orante, quo interea transfigurato
expergefacti ſunt Apoſtoli, & tunc Chri-
ſti fulgorem conſpicere orſi ſunt, quod &
textus inſinuare uidetur. Nam ſubditur, F
Et euigilantes, viderunt maieſtatem eius, hoc
eſt, claritatem magnificam & eminentiam
eius ſupra Moyſen & Heliam, de quibus
ſubiungitur, *Et duos viros qui ſtabant cum illo*
in vertice mõtis. Hinc dicit Teofilus, Xpo
orationi uacante, Petrus ſomno deprimi-
tur, quia infirmus erat. & quod humanum
erat, impleuit. Excitatus verò, eius glo-
riam cernit.

Quæritur quomodo Petrus & alii duo
Apoſtoli Moyſen & Heliam, quos ante nõ
uiderant tunc nouerunt? Ad quod aliqui
dicunt, ꝙ illuſtratione claritatis prædictæ.
Arbitror autem quòd Moyſes & Helias
ſe ad Apoſtolos benigniſſimè conuerterũt
& eos amoroſè aſpexerũt, ac aliquo ſigno
ſe innotuerunt eiſdem, uel fortè Chriſtus
audientibus Apoſtolis alloquebatur no-
minatim

A minatim Moyſen, & Heliam ſicut amici conuenientes ſolent ſe inuicem ex nomine ſalutare. *Et factum eſt cum diſcederent ab illo*, videlicet Moyſes & Helias à Chriſto, quia repente dũ Chriſto cõplacuit, diſparuerunt, atq; ad ſua reuerſi ſunt loca, *Ait Petrus ad Ieſum, Præceptor, bonum eſt nos hic eſſe*, hoc eſt, ualde delectabile, & ſecurũ eſt nos tecum in monte hoc commorari, vt te in tanta claritate & gloria hilariter contẽplemur. Fortè hoc dixit Petrus etiã ideo quia videbat quomodo ſcribæ & Fariſæi Chriſto inſidiarentur, ideo optauit in loco hoc tuto manere. Chryſo. verò ait eũ ideo hoc dixiſſe, quia à Moyſe & Helia audiuit Chriſtum in Ieruſalem paſſurum eſſe. Sed non apparet certum, quod Petrus uerba illa Moyſi atque Heliæ audierit. Lucas nanque iam ſcripſit verba illorum prolata antequam Petri & aliorum Apoſtolorum ſõnũ & excitationẽ deſcribat, *Et faciamus tria tabernacula, unũ tibi unum Moyſi, & unum Heliæ*. Non ſex, ſed tria tabernacula fieri flagitabat, reputans ſe & condiſcipulos ſuos in tabernaculis illorum triũ magnorum poſſe manere, quemadmodum ſerui in domibus dominorum ſuorũ morantur, ſe tamen in tabernaculo magiſtri ſui manere optauit, Arbitrabatur quoque Heliæ deſiderabilius eſſe in hoc monte manere cum Chriſto, quam terreſtri in paradiſo. Hæc autem locutus eſt Petrus velut in vehementi ſtupore & extaſi mentis, ideo ſubditur, *Neſciens quid diceret*, hoc eſt, præ affectionis, admirationis, delectationis, deuotioniſque magnitudine, ſenſum propriorum uerborum, non multum aut non ſatis aduertens, nec conſideranda conſiderans, Non enim conſiderauit, qđ ſi Chriſtus ibi maneret, non prædicaret neque miracula faceret, nec pro ſalute ſeculi moreretur, ſicq; hominum ſalus impediretur. *Chryſoſt.* B C

Inſuper non in terra, ſed in cælo locus manſionis finalis quærendus eſt, nec in cõtemplatione claritatis humanæ naturæ Chriſti, ſed diuinitatis eſt conſtituenda felicitas. Porrò Marcus aliam huius inaduertentiæ Petri cauſam aſſinat, dicendo quòd ipſe aliiq; diſcipuli erant perterriti, quia & hoc naturale eſt homini viſo aliquo inſolito, ſupernaturali atque magnifico formidare, ut plenius dictum eſt de formidine Zacariæ, Exceſsiuus quoque timor, ſicut & cæteræ paſsiones immoderatè ſeu prædominantes vſum rationis valdè impediunt. Nam & anima uehementer in actu vnius potentiæ occupata, in aliarum uſu actuque uirium minoratur & debilitari aſſeritur. *Marc. 9* *Lucæ. 1.* D

Hæc autem illo loquente, facta eſt nubes lucida ſecundum Matthæum, quæ ſuper naturaliter facta uidetur angelico famulatu, quia & decliuius deſcendit, quam ſolent deſcendere nubes, ut ſtatim patebit, *Et obumbrauit eos*, hoc eſt, temperate operuit eos, uidelicet Chriſtum, Moyſen & Heliam ſecundum quoſdam. Ait nanque Teofilus, Petro dicente, Faciamus tria tabernacula, dominus tabernaculum non manufactum fabricat, & in illud ingreditur cum profetis, ut oſtenderetur quòd nõ minor eſt patre, ſicut enim in ueteri teſtamento habitare in nube dominus dicebatur, ſic & nunc nubes ſuſcepit dominum, non calignoſa ſed lucida. Nam obſcuritas legis tranſierat. Sed quia nunc dictum eſt, Factum eſt cum diſcederent ab illo, uidelicet Moyſes, & Helias, ait Petrus, bonum ẽ nos hic eſſe. Alii aliter hæc exponunt dicẽtes, quòd nubes obumbrauit, non Moyſen & Heliam qui iam abierunt, ſed Apoſtolos tẽperans eis ſplendorem Chriſti transfigurati ad intuendum Auguſtinus quoque libro de conſenſu Euangeliſtarum teſtatur poſt receſſum Moyſi ac Heliæ hæc contigiſſe, *Et timuerunt Apoſtoli* ex tàm admirabili uiſione. Nec obſtat quòd etiã lętabantur, & dulci deuotionis perfundebantur affectu, quia de eadẽ re ſecundùm diuerſas conſiderationes uariæ concipiuntur affectiones. Apoſtoli itaque gloriæ Chriſti congratulabantur, & in aſpectu tantæ pulcritudinis oblectati fuerunt, propter qđ ibi manere optabant. Huiuſmodi autem timor humanę fragilitatis eſt ſignũ atq; effectus, quæ magnarum rerum aſpectum ferre nõ ualet ſine fauore. Idcirco ait Grego. In quantam miſeriã cecidimus, qui ipſum bonum ferre non poſſumus, ad quod creati ſumus, *Intrantibus illis* uidelicet Moyſe, & Helia (ut aliqui dicunt) in nubẽ: ſed quia iã dictum eſt, ꝙ Moyſes & Helias nunc abierunt, potius ad Apoſtolos refertur, qui dicuntur nubẽ intraſſe, quia operiebat protegebatque eos, quanquam ex tàm inſolito terrerentur operimento. *Et vox facta eſt de nube, dicens. Hic eſt* *Mat. 17.* *Teofil.* *Hebr. 9.* *Exo. 18.* E *Exo. 19.* *Exo. 34.* *Exo. 40.* *Leui. 16.* *Auguſti.* F *Gregor.* *Lucæ. 3.* *Ioann. 1.*

A *eſt filius meus dilectus.* Hoc ipſum ſupra dili
genter expoſitum eſt. Chriſtus quippe eſt
filius Dei patris, patri coæternus, conſub-
ſtantialis & coæqualis, à patre infinitè dile
ctus, inquantùm eſt Deus, inquantũ verò
eſt homo plus eſt dilectus a patre ſeu tota
ſuperbeatiſſima trinitate quam vniuerſi-
tas creaturarum ſimul accepta, *Ipſum audi-
te*, auribus cordis & corporis, ei in omnib.
obediendo cum ipſe ſit via, veritas & vita,
nemoque veniat ad patrem niſi per ipſum.
Ioan.14. Ipſe enim eſt ſummus magiſter atque ſal-
uificus mediator. Et ſi grauiter peccauerũt
qui Moyſen ſeruum Dei nõ audierunt, nec
eius iuſſionibus paruerunt: quàm enormi
ter peccant, qui vnigenitum Dei filiũ non
B aduertunt, nec per obedientiam veneran-
tur. ¶ Denique ſimilis facta eſt apparitio,
& conteſtatio in Chriſti baptiſmo, & trãſ
figuratione, ſed ibi oſtenſus eſt ſpiritus ſã
ctus in forma columbæ, ad oſtendendam
Chriſti innocentiam. Hic autem in nubæ
lucente, per quam ſpiritus ſancti illumina
tio atque à calore vitiorum gratioſa refri
geratio deſignantur. Hinc aſſerit Beda, Si-
cut domino in Iordane baptizato, ſic etiã
in monte clarificato totius trinitatis my-
ſteriũ declaratur, quia gloriam illius quã
in baptiſmo confitemur, in reſurrectione
videbimus. Nec fruſtra ſpiritus ſãctus hic
in lucida nube, illic apparuit in columba,
quia qui nunc ſimplici corde fidem quam
percepit, ſeruat, tunc luce apertè viſionis,
quod credidit, cernet. Rurſus quoniam
Chriſti baptiſmus fuit figura & cauſa no
C ſtræ regenerationis in gratia, & in eis trãſ
figuratio figura & cauſa fuit noſtræ clari-
ficationis in gloria, decuit vtrobique Chri
Marc.5. ſto teſtimonium perhiberi à patre pro no-
ſtræ fidei confirmatione Columba dæmũ
quæ de terra eſt, gratiã vitæ præſentis, nu
bes verò de cœlo apparens gloriã vitæ cœ
leſtis congruentius præfigurat: ideo in ba
ptiſmo columba, in transfiguratione nu-
bes fuit oſtenſa ¶ Præterea de hac re prin-
ceps Apoſtolorũ in ſua canonica inclyte
loquitur, Non inductas ſecuti, notam vo-
bis fecimus domini noſtri Ieſu Chriſti vir
tutem & præſcientiam. Accepit.n. à Deo
patre honorem & gloriam, voce delapſa
ad eum huiuſmodi à magnifica gloria, Hic
1.Pet.1. eſt filius meus dilectus in quo mihi benè
Ioann.5. complacui, ipſum audite. Hinc etiam Ioan
nes ſcribit, Qui non credit in filium, men D
dacem facit patrem, quia non credit in te-
ſtimoniũ quod teſtificatus eſt Deus de fi-
lio ſuo. ¶ Poſtremò Tomas in tertia parte,
In transfiguratione, inquit, atq; baptiſmo
Chriſti vox patris audita eſt, Hic eſt filius
meus dilectus, ad oſtendẽdum ꝙ Chriſtus
ſit dei filius naturalis, cuius filiationis ſimi
litudinem quandam ſortiuntur fideles per
gratiam, quæ in baptiſmate datur, & per
lumen gloriæ quæ in eius trãſfiguratione
ſignificabatur, vnde ſpiritus ſanctus in nu
be lucida in transfiguratione apparuit. In
gloria nanque futura, omnes ſancti fulge-
bunt vt ſol. *Et fieret vox* patris præfata, quæ
angelico miniſterio fertur formata *Inuen-
tus eſt Ieſus ſolus*, hoc eſt, à Moyſe & Helia *Mat.13.*
corporaliter ſeparatus. Non autem eſt hoc E
intelligendum, ꝙ vſque ad vocis huius ꝓ
lationem Moyſes & Helias cum Ieſu per-
manſerunt, quia vt dictum eſt ante iã ab-
ierunt, ne ad eorũ aliquem crederetur vox
facta, ſed vt ait Matteus, cum fieret vox il- *Mat.17.*
la magnifica & tubalis, audientes eam diſci
puli, ceciderunt in facies ſuas, timuerũtq;
valde, & acceſsit Ieſus & tetigit eos, dixit
que eis, Surgite, nolite timere, & tunc in-
uentus eſt Ieſus ab eis ſolus, ceſſauitque ca
ritas ſui vultus, ita quòd poterant eum ir
reuerberatis aſpicere oculis. *Et ipſi tacue-
runt & nemini dixerunt in diebus illis quic-
quam ex his quæ uiderant.*

In hac transfiguratione quia, vt Mat- *Mat.15.*
tæus & Marcus deſcribunt, deſcẽdentibus *Marc.9.*
eis de monte Chriſtus præcepit, Nemini
dixeritis viſionem donec filius hominis à F
morte reſurgat, cuius iuſſionis multæ ſunt
cauſæ. Prima, vt doceret nos Chriſtus pro
priam laudem, perfectionem ſeu excellen
tiam, quandiu hic viuimus occultare, niſi
fortè cauſa valdè idonea requirat oppoſi-
tum. Secũda, vt perſonis deuotis daret exẽ
plũ, non faciliter nec ſine rationabili cauſa
reuelationes ſuas manifeſtandi. Vñ & Pau
lus non niſi poſt quatuordecim annos ra-
ptũ ſuum deſcripſit. Tertia, ne viſio iſta ob
ſuã magnitudinẽ incredibilis putaretur, &
ſic alii non credendo peccarẽt. Quarta, ne
tpe paſſionis grauius ſcandalizarentur, ꝗ
ante poterãt ædificari ex viſionis huius re
latione. Apoſtoli quoq; fideliter ac obediẽ
ter tacendo, reliquerunt nobis exemplũ te
nendi in ſecreto qđ nobis ſecretè inſinua-
tur

A tur aut occultandum nobis committitur: imò oppoſitum facere eſt contra fidelitatem, & ex ſuo genere peccatum mortale ſecundùm Tomam, propter quod in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Qui denudat arcana amici, fidem perdit, & denudare amici myſteria deſperatio eſt animę infelicis. In Prouerbiis quoq; Salomon loquitur, Qui ambulat fraudulenter, reuelabit arcana: qui autem fidelis eſt, cælat amici commiſſum. Damaſcenus inſuper ait, quod ideo Chriſtus iuſſit viſionem taceri, quia ſciebat alios diſcipulos adhuc imperfectos, tàm quam nondum plenam ſpiritus ſancti infuſionem ſortitos, idcirco fuiſſent fortè immoderatè triſtati, ſi a tàm præclariſſima viſione ſe agnouiſſent ſecluſos, & ne proditor ad inuidiam concitaretur.

B Conſequenter deſcribitur mira obſeſſi curatio. *Factum eſt autem in ſequenti die, deſcẽdentibus illis*, videlicet Ieſu cum Petro, Ioãne & Iacobo, *De monte* in quo transfiguratio facta eſt Chriſti. Verba autem hæc ſonant quaſi Ieſus & tres iſti Apoſtoli pernoctaſſent in mõte, quemadmodum ſupra ſcriptum eſt, Exiit Ieſus in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei, *Occurrit illi turba multa*, quæ fuit circa alios no-
Marc. 9. uem Apoſtolos congregata, & vt in Marco habetur, Viſo Ieſu accurrens ſalutauit eum. Quemadmodum autem Chriſtus cũ diſcipulis in mõtem aſcendit vt oraret & diuina perageret, deinde ad turbas cum diſcipulis rediit, vt fraternæ caritatis opera
C adimpleret, ſic prælati cum officiatis, & bonis filiis ſuis debent ſępè ad loca ſecreta confugere, ut contemplatiuæ actibus vitæ inſiſtant, & rurſus ad actiuæ opera vitæ reuerti, vt proximis ſuffragentur. Si autẽ aliqui ſubditorum guſtata dulcedine vitæ cõtemplatiuæ ex inſpectione pulcritudinis increatæ voluerint pręlatum ſuum ab operibus ſanctis vitæ actiuæ retrahere, & cum illo in contemplationum exercitiis permanere, non acquieſcendum eſt eis ſed ad deſcenſum ſunt inducendi, dũ caritas hoc requirit. *Et ecce uir de turba exclamauit dicens, Magiſter obſecro*, hoc eſt, per ſacra te rogo, eſtq; obſecratio digniſſima ſpecies orationis & ad impetrandum efficaciſſima *Reſpice in filium meum*, id eſt, oculo pietatis & ſubuentionis eum intueri digneris. Hæc oratio probitatis ſagacitaſque fuit, quia

D in generali locutus eſt, & Chriſti aſpectũ confeſſus eſt eſſe ſaluificum, *Quia unicus eſt mihi* ideo magis condolendum eſt mihi, eo quòd alterius prolis ſolatio caream, & iſte mihi tã carus neceſſariuſq; conſiſtat, *Et ecce ſpiritus* vtiq; malus puta diabolus, qui ob naturæ ſubtilitatem dicitur ſpiritus, & ratione peccati diabolus. *Apprehendit eum*, id eſt, inuadit & obſidet, *Et ſubitò clamat* hic filius meus ex repentino ac vehemẽti dolore, vel ſpiritus clamat per ipſum ſeu ipſum facit clamare, *Et elidit*, id eſt, proſternit, iuxta illud Mattæi, Sæpè cadit in Mat. 17
ignem, & crebro in aquam, *Et diſſipat eum cum ſpuma*, id eſt, membra eius quaſi confringit, vndique eum vexando, fatigando, ac debilitando: ita quòd facit eum ſpumare ſecundùm illud Marci, vbicunque ſpũs Marc. 9.
apprehendit eum illidit ipſum & ſpumat, E
ſtridet dentibus & areſcit, *Et uix diſcedit*, hoc eſt, ſæpè non niſi cum magna difficultate recedit à filio meo & ab eius uexatione ceſſat. *Dilanians*, id eſt, grauiſsimè eum affligẽs in tali uiciſſitudinato receſſu. Quibus uerbis innuitur, quòd iuuenis iſte nõ fuit continuè obſeſſus, ſed certis horis tan Mat. 17
quam arreptitius: ideo ſcriptũ eſt in Mattæo, quia lunaticus eſt & malè torquetur. Dicuntur nempè lunatici, quia ſecundùm lunationes ſeu tempore nouiluniorum furorem incurrunt, *Et rogaui diſcipulos ſuos*, id eſt, nouem Apoſtolos, qui te exiſtente in monte manſerunt cum turba. *Vt eiicerent illum, & non potuerunt.* Aliqui dicunt, quòd iſte uir falſe accuſat Apoſtolos, ita ꝙ defe- F
ctus eiectionis diaboli non fuit ex parte Apoſtolorum, ſed uiri iſtius, ſcilicet propter incredulitatem ipſius, & hoc ſatis videretur poſſe defendi, ſi non aſpicerentur niſi verba Lucæ ac Marci, ſed ea q̃ in Mat- Matt. 9.
tæo ſcripta ſunt intuendo inuenitur oppoſitum, idcirco dicendum, quòd defectus iſte fuit partim ex imperfectione fidei diſcipulorum, partim ex imperfectione fidei diſcipulorum, partim ex imperfectione fidei patris huius obſeſſi. Ait quippè Mattęus, Acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, ſecretò, & dixerunt, Quare nos non potuimus eiicere eum? Dicit illis Ieſus, Propter incredulitatem ueſtram. In Marco autem Ieſus lo Marc. 6.
quitur patri huic, Si potes credere omnia ſunt poſſibilia credenti, & exclamans pater pueri, cũ lacrymis ait, Credo domine adiuua

A adiuua incredulitatem meam. Pater ergo quod habuit fidem, aliter non rogaſſet, p hac re, primò Apoſtolos, poſtea Chriſtum ſed imperfectã, *Reſpondens autem Ieſus, dixit, O generatio infidelis & peruerſa, vſquequo ero apud vos, & patiar vos?* hoc loquitur Xp̃s patri pueri, vt aliqui dicũt, cæteriſq; Iudæis incredulis. Alij dicunt quod nõ patri pueri huius obſeſſi, ſed ſolis induratis Iudęis iſta locutus ſit. Loquitur aũt ſcriptura de duplici generatione, videlicet bona & mala, ita ꝙ vniuerſitas hominum electorũ, virtuosè viuẽtium, nominatur generatio bona, de qua fertur in Pſalmo, Hæc eſt generatio quærentium faciem Dei Iacob, Reprobi verò, vitioſiq; homines dicuntur generatio mala. De qua in Deutoronomio, Generatio praua atque peruerſa. Et infra, Venient hæc omnia ſuper generationem B iſtam. Itaque generatio dicitur infidelis quantùm ad intellectum. peruerſa, quantũ ad affectum, quaſi à Deo & à via veritatis ac æquitatis auerſa.

Pręterea Chriſtus locutus eſt verba hęc non ex indignatione culpabili ſed ex affectu & zelo iuſtitiæ, qui aliquando appellatur indignatio bona, videlicet contra peccata. Itaq; ait, Vſquequo ero apud vos, per corporalem præſentiam, & patiar vos, i. veſtram infidelitatem & prauitatem quas deteſtor, & pp quas triſtor. Hoc ait inſinuando ꝙ cito eſſet receſſurus per paſsionem de ſeculo iſto & quòd ad patrem optaret reuerti, item, ꝙ vitia hominum penitus abominaretur non autem quaſi impatiẽs aut tædio victus hæc protulit, ſed grauitatem infidelitatis illorum declarans, quod poſt C tanta ſua documenta, exempla atque miracula non fuerunt cõuerſi. *Adhuc huc filium tuum.* Hoc Chriſtus præcepit patri obſeſſi, non quòd abſentem curare non poſſet, ſed vt ad aliorum ædificationem miraculum publicè fieret, *Et cum accederet* obſeſſus ad Ieſum, *Illiſit*, id eſt, in terram proiecit, *Illud dæmonium, & diſſipauit* ſicut expoſitũ eſt, ideo autem Chriſtus permiſit dæmonem hanc ſuam crudelitatem exercere in puerum iſtum, vt dęmonis malignitas turbæ magis clareſceret, ſicque ſaltem timore pœnarum vitam corrigerent, item vt miraculi magnitudo, ad Dei honorẽ clarius monſtraretur, atque ad innuendum quod diabolus homines tunc fortius tẽtat, cum cernit eos velle vitam corrigere, ſicque ab D eis debere repelli. *Et increpauit Ieſus ſpiritum immundum* puta diabolum ob tantam ſuam ferociam, quia & ſi non abſque permiſſione diuina ingreſſus eſt iuuenẽ, crudeliter tamen & praua intentione eum vexauit. Apud Marcum apertius ſcriptum eſt, Cõminatus eſt Ieſus ſpiritui immundo, dicẽs illi, Surde & mute ſpiritus, ego tibi præcipio, exi ab eo, & amplius ne introeas in eũ quo patet, quòd diabolus fuit ſurdus & mutus. Dicitur autem diabolus ſurdus & mutus ab affectu, quia poſſeſſum à ſe ſurdum facit ac mutum.

Sed circa hoc queſtio oritur, quia iã dictum eſt, quòd puer iſte apprehenſus à dæmone, mox clamauit? Et reſpondendũ, ꝙ fecit eum mutum, id eſt, impotentem ad loquendum, non ad confuſè vociferandũ, E *Et ſanauit puerum* dæmonem expellendo, & puerum à ſua corporea infirmitate ſanando auditum quoque & loquelam ei reſtituendo. Sicq; quatuor ſigna in eodem ſimul peracta ſunt, cum dæmoniacus liberatur, æger ſanatur, mutus loquitur, auditq; ſurdus. Sed tria hæc ſigna poſteriora ad primum per concomitantiam quandam ſe habuerunt, quoniam iuuenis iſte ex naturali cauſa non habuit loquendi aut audiendi defectum, ſed dęmon indiſpoſuit organa ſenſuum eius ac virium, ægritudinemq; vexando induxit, idcirco expulſo diabolo alia incommoda paulatim ceſſaſſent: ſed Chriſtus ea ſupernaturaliter fecit ceſſare, puerum citius ab eis eripiẽdo quã F potuiſſet natura. Nam Marcus teſtatur, Exclamans & multùm diſcerpens eũ diabolus, exiit ab eo, & factum eſt ſicut mortuus, ita ut multi dicerent, quia mortuus eſt, Ieſus autem tenes manum eius, eleuauit eum, & ſurrexit, ideo ſubditur, *Et reddidit illum patri eius* ita quòd pater eius poſſedit eum, qui paulò ante fuit à dęmone obſeſſus, & patri ſuo ablatus. *Stupebant autem omnes in magnitudine Dei*, id eſt, in tàm magnifico ſigno diuinæ potentiæ oſtenſiuo, tàm imperialiter facto vehementer mirati ſunt, imò ex cõſideratione effectus ad contemplationem admirationemq; cauſæ promoti ſunt, ita vt diuinæ potentiæ immenſitatem ſunt admirati. Et hic eſt potiſſimus fructus huius miraculi vt ſcilicet ex eius intuitu homines, ad Dei veneratiõe induceren-

A inducerentur. Quanuis, aũt Christus eius actor miraculi fuerit verus Deus, hi tamen hoc ignorauerunt, ſed diuina virtute eum crediderunt illud egiſſe. Dicit quoque ſaluator in Mattæo: Genus hoc dæmoniorũ non eiici, niſi in oratione & ieiunio, quod ibi expoſitum eſt. ¶ Iuxta myſticum intellectum, Chriſtus perfectis aſcendit, eos contemplationis gratiæ illuſtrãdo: imperfectis ac turbis deſcendit, dum eos de facilioribus inſtruit, & leuiora eis proponit ac iubet, qui alta capere nequeunt. Porrò per obſeſſum, lunaticum, ſurdum, ac mutum intelligitur quicunq; magnus peccator, qui inſtar lunę mutatur, & in vitiis nũc creſcit, modo decreſcit, qui ſurdus eſt corde ad obedienter audiendum ea, q̃ ſuam cõcernunt ſalutem, & mutus ad laudandum Deum deuotè, ad confitendũ ſalubriter, ad orandum inſtanter. Talem apprehendit diabolus inducendo eum ad pecca-

Mat. 17.

B ti dilectionem atque conſenſum, clamareque facit per intenſum peccandi affectum per murmurationem, præſumptionem, & impiorum verborum garrulationem. Elidit eum in diuerſa vitia pręcipitãdo. Diſſipat per inordinatarum affectionũ malarũ que cogitationũ corruptionẽ, ſtridere facit per iram, impatientiã, & rancorẽ, ſpumare facit per luxuriam, aridum efficit per indeuotionem bonorumq; operum omiſſionem vix diſcedit tenendo peccatorem in conſuetudine vitioſa, dilaniat quoque naturalia vulnerando, ſeu vires inficiendo, &

C ad bona infirmas reddendo.

ELVCIDATIO RESIDVAE partis huius noni Cap.

Omnibusq; mirantibus in omnibus quæ faciebat etc.

ARTICVLVS. XXI.

Eccle. 11

QVod in Eccleſiaſtico ſapienter conſulitur, Chriſtus ſe impleſſe oſtendit, qui omnibus ipſum magnificantibus, futuram ſuam paſſionem & aſpernationem attendit, ſuisq; prædicit Apoſtolis ſicut Euangeliſta proſequitur, *Omnibusq; mirantibus in omnibus quæ faciebat*, i. vniuerſis miracula eius videntibus, admirãtibus de cunctis mirabilibus quæ agebat, quia non minus admirabilis fuit modus agendi quam facta eius mirifica, eo q̃ tam tempeſtatiue, ac imperiore egit miracula, *Dixit ad diſcipulos* puta Apoſtolos quibus tanquã familiaribus, & amicis ſua reuelauit ſecreta, quibus & dixit, Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, *Ponite uos in cordibus ueſtris*, Non libris tantũm ut multi, nec tantùm in cordibus aliorum, ut illi qui prædicant, quę nõ implent ſermones iſtos, & eos tanquam depoſitum cuſtodite, ut pote myſterium paſſionis, *Filius enim hominis futurum eſt ut tradatur in manus hominum* hoc eſt, ſenſualitatem ſequentium. Vnde quod ait hic hominum, ſonat in vitium, ſicut cum ait Ap. Cum ſit inter vos zelus & contentio nonne carnales eſtis, & ſecundùm hominem ambulatis? interdum verò in ſcripturis hoc nomen hõ, ſonat in bonum, & uirtutẽ inſinuat, vt cũ Paulus teſtatur, Si ſcd̃m hoĩem. i. rationabiliter ad beſtias pugnaui Efeſi, hoc eſt, contra homines beſtiales diſputaui in Efeſo. Ratio verò huius diuerſitatis eſt, quoniã licèt homo à rationali perfectione ſpeciem ſortiatur, ita ut propriè dicatur homo, qui rationem ſequitur, & humanũ quod pium, & rationabile eſt, nihilominus maior pars hominum non rationem, ſed ſenſualitatem, ſeu concupiſcentias, cæterasq; paſſiones ſectatur, ita ut homo appelletur qui carnalis, eſt & humanum quod erroneum extat ac fragile. Quemadmodum dicimus humanum eſt deficere & peccare. *At illi ignorabant*, id eſt, non intelligebant *Verbum iſtud, & erat uelatum ante eos*, id eſt, intellectibus eorum fuit occultatum atque ignotum. Hoc eſt uelamen ignorantiæ, de quo dicit Apo. Velamen ſuper cor Iudęorum poſitum eſt, *Vt non ſentirent illud* id eſt, ſenſum verbũ iſtorum non guſtarent, nec penetrarent, in quo magna eorum ſimplicitas innoteſcit, cum profetæ tã euidenter Chriſti pręnuntiauerint paſſionem, ipſeq; Chriſtus eam tam præclarè prædiceret. Non. n. ſolùm protulit verba quæ Lucas hic recitat, ſed vt Mattæus, & Marcus habẽt, verbis his addidit, & occident eũ, & tertia diè reſurget. ¶ Sed notanda ſunt uerba Bedæ dicentis, hæc ignorãtia diſcipulorum non tã de tarditate quàm de amore naſcitur, qui carnales adhuc & myſterii crucis ignari, cum quem Dei filium cognouerunt, occidendum

D *Marc. 4.* *1. Cor. 3.* B F *Mat. 17* *Marc. 9.*

A dendum credere nõ valebant. Et quia per figuras atque parabolas loqui ſolebat, ét quæ de ſua traditiõe prædixit figuraliter, aliud ſignificare putabant. Sed his uidetur cõtrarium, quod in Mattæo ſcriptum eſt, Et contriſtati ſunt vehementer ſcilicet au ditis his uerbis, quod non fuiſſet niſi intel lexiſſent eum de ſua paſſione hęc loqui. Ad quod reſpondendũ videtur quòd qui dam eorum aliqualiter intelligebant hęc verba, quanuis non plenè: nã & paulò an- Mat. 17 te, Petrus, Iacobus, & Ioannes audierunt in monte Moyſen & Heliã de Chriſti paſ ſione conferre, *Et timebant eum interrogare de hoc uerbo*, id eſt, quid ſermo iſte ſignifica ret, cuius cãm expoſitores aſsignant, quia B iam ante audierunt Petrum dure increpari à Chriſto ſe occidendum prænunciã te. eo ꝙ perſuaderet oppoſitũ dicens, Dñe propicius eſto tibi, nam hoc non erit, ꝓp quod audiuit à Chriſto Vade retro me ſa tana, non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. Itaq; ſi iſta de cauſa timebant Xp̃m interrogare de intellectu uerborum iſtorũ, apparet ꝙ vtiq; conſiderauerunt eũ de paſsione ſua profari. Ad quod puto di cendum, ꝙ quidã eorũ ſuſpicabantur hoc ipſum. ſ. ſed dubii erant non intelligendo plenariè, ideo cupiebant interrogare, ſed formidabant redargui. *Intrauit autem cogitatio in eos, quis eorum eſſet maior*, id eſt, de hoc cogitare cœperunt, vel ex diabolica ſuggeſtione, ut aliqui dicunt, uel ex uani tate infirmitatis humanæ, fuitq; iſtud ten tatio quædam ambitionis, quia de præla C tione ſolicita ſunt mente. Et (vt ait Chryſoſtomus) Chriſtus ſępè permiſit diſcipulos ſuos in cogitando, loquendo & operã do errare, vt ex illorum errore occaſionẽ accipiat docendi regulam æquitatis. Ait quoq; Cyrillus, Multipliciter inſidiatur diabolus diligẽtibus optimã uitã, et quos ꝑ carnales illecebras ſperare non põt, per deſideriũ uanæ glorię mollitur deiicere.

Porrò huius tentationis occaſio fuit ſe cundũ Teofilum, quia dæmoniacũ prædictum curare nequibant, eis de hoc alter cantibus, & vno dicente, non ꝓp meam im potentiam, ſed alterius curari non potuit. ut ex hoc accenſa contentio fuerit, quis eorum maior eſſet. Chryſoſtomus aliam cauſam aſſignat dicendo, quòd audita mor te magiſtri ſui, cœperunt cogitare quis il lo occiſo eis deberet præeſſe. Alii alias D tradunt cauſas, quia videlicet nouem Apo ſtoli uiderunt tres ſeorſum in montem ductos, humanum quid paſſi ſunt, & item quia videbant Petrum præ cæteris in mul tis honorari à Chriſto. Vnde & ſæpè hanc tentationem incurrerunt, nam primò de ea cõgitauerunt ut dicitur hic. Secundò, de ea diſputauerunt, iuxta illud Marci, in Marc. 9. terrogauit eos, Quid in uia tractabatis? At illi tacuerunt. Siquidem inter ſe diſputauerunt, quis eorum eſſet maior? Tertiò diſputatam Chriſto determinandam propoſuerunt, ſecundum illud Mat- Mat. 18 tæi, Acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes, Quiſputas maior eſt in regno cęlorum? Et non obſtante eorum increpatione, & Chriſti reſponſione ac informatione, ad- E huc quartò etiam in cœna nouiſsima con tenderunt de iſta materia ſicut infra habe tur Facta eſt contentio inter eos, quis eo rum uideretur eſſe maior. Tantam autem imperfectionem ſapientiæ ac uirtutũ permiſit Chriſtus ſuis cariſsimis ineſſe diſci pulis (puta Apoſtolis) non ſine maxima diſpenſatione ac rationabiliſsima atque vtiliſsima cauſa. Ex hoc enim fides Chriſtiana potiſsimum cõfirmatur, quòd primi illi prædicatores ipſius, vſque poſt ſui occi ſionem magiſtri tantæ imperfectionis fue runt, & ſubitò tantæ perfectionis, in oĩ ſapientia, virtute, atq; conſtãtia ſunt effecti qđ certiſsimũ eſt nõ niſi diuinitus fieri po tuiſſe. ¶ Poſtremò, etiam inter pauperes Chriſti inter eos qui mũdo per vota ſo- F lemnia abrenuntiauerunt, inter clauſtrales iſta ambitionis ſtultitia innaſcitur, ex qua demum ſecundũ Gregorium culpæ in numerabiles oriuntur: quam niſi religioſus funditus extirpauerit, ſciat ſe parũ aut nihil profecturum, & nũquã ad veram perfectionem venturum. Tãtam ergo inſaniã uelut infinitam amentiam ac totius profe ctus uenenum prorſus abiiciamus. *At Ieſus uidens* uiſu mentali, *Cogitationes cordis illorum* quas uidit tàm per intellectum diuinum & increatum, quàm per intellectũ humanum, *Apprehendit puerum, & ſtatuit illum ſecus ſe* Puerũ illum quidam dñt fuiſſe, ſanctum Martialem unum de 72. diſcipulis, *Et ait illis*, uolens interiora eorum ſana re, ignorantiam informare, uirtutes inſerere. Ieſus qui cogitata illorum cernendo,

A do,& verbo & facto ſe ea vidiſſe probãdo,
Deũ ſe eſſe monſtrauit,quia & Salomõ &
Petrus in Actis ait,Tu dñe ſolus noſti cor
da omnium. *Quicumque ſuſceperit puerũ iſtũ*,
id eſt,hoſpitauerit,ſeu caritatiuè tractaue
rit hunc puerũ innocentem,ſeu quemcun
que pauperem deſignatum per ipſum *In no
mine meo*, i.ideo quia fidelis eſt,pertinẽſq;
ad me,atq; ob meum amorem & ad hono
rem nominis mei ſicut docet Apoſtolus,
Omnia quęcunq; facitis in verbo uel ope
re, omnia in nomine domini noſtri Ieſu
Chriſti facite, gratias agentes Deo patri
per ipſum *Me recipit* quia tàm gratũ ẽ mi
hi ac ſi meę perſonæ id fieret,mihiq; repu
to factũ,iuxta illud Mattæi,Quandiu vni
ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. *Et
quicunque me recipit* modo iam dicto, uel ẽt
B per ſpiritualẽ inhabitationẽ, & obedietia
lẽ obiectionem *Recipit eum qui me miſit*,ui
delicet Deum patrem,& eius gratioſã in
habitationẽ. Pater quoq; honorẽ filio ſuo
exhibitum,ſibi arbitratur impenſũ, filius
ẽt proteſtatur,Ego & pater unum ſumus.
Et apud Ioãnem loquitur, Si quis diligit
me,ſermonẽ meũ ſeruabit, & pater meus
diliget eum,& ad eum ueniemus, & mãſio
nem apud eum faciemus. Itaque Deum
Marc.9. recipimus, dum famulos & pauperes eius
ſuſcipimus propter ipſum, quia tunc cari
tatẽ & gratiã ſeu caritatis & gratię incre
mentum meremur,caritatẽ autem & gra
tiã,ſeu earum augmentũ ſuſcipiendo, Deũ
ſuſcipere dicimur. Deus quoq; in ſe repu
C tat factum,quod ex caritate fit ſuis paupe
culis ac miniſtris, imò & iniuriam eis illa
tam ſibi indicat factã, Quemadmodũ per
Zacariã fatetur,Qui tetigerit uos, tanget
pupillam oculi mei.Et in Prouerbiis Salo
mon ait,Qui calumniatur ægentẽ,expro
brat factori ſuo.His uerbis docet Chriſtus
nõ prælationẽ ſed humilitatem & pauper
tatem eſſe quærendã. Poteſt autẽ & ita ex
poni, Quicunque ſuſceperit puerum iſtũ
in noĩe meo,i.proprietates,& formam hu
ius innocentis iuuenis propter me in ſe ac
ceperit,imitatusq; fuerit, me recipit,i.me
ſpiritualiter induit, & mihi uerè unitur,
placet ac incorporatur, ſicut ait Apoſto
lus,Induimini dominum Ieſum. Qui aũt
ita me recipit, recipit eum qui me miſit,
quia i eo pater per gratiã magnã manet.
Præterea Chriſto ſcdm humanitatẽ cõ
petit mitti non ſolum à patre, ſed etiam à D
ſpũ ſancto,imò & à tota ſuperbenedicta tri
nitate, uidelicet etiam à ſemetipſo ſcdm
quod Deus eſt,ut dictum eſt ſupra. Vnde
apud Iſaiam loquitur Chriſtus, Et nunc
dominus miſit me & ſpiritus eius. Dein
de præinductum uerbum Chriſtus corro
borat *Nam qui minor eſt inter vos omnes*,i.cæ
teris humilior, & minorem ſeu uiliorem
ſe reputans, aut profundius ſeipſum Deo
ſubiiciens,*Hic maior eſt* id eſt, pfectior ſeu
in gratiæ donis ſublimior.Deus enim hu
milibus dat gratiam, & tantò maiorẽ quò
plus humiliauerint ſemetipſos.Se.n.humi
liando, & Dei omnipotentiæ ſubſternẽdo,
ad ſuſcipienda gratiarum cariſmata men
tes ſuas dignificant & coaptant. Ideo Pe *Marc.9.*
trus hortatur, Humiliamini ſub potenti E
manu Dei, ut uos exaltet in tempore uiſi
tationis His humilitatis auditis pconiis
Ioannes,quendã reprehendiſſe ſe ſciens,&
non ſatis humiliter ſe hoc feciſſe metuẽs,
dixit ꝙ ſubditur,*Reſpondens autem*,id eſt,ad
uerba Chriſti, conuenienter correſpondẽ
terve loquens,*Ioannes dixit, Præceptor vidi
mus quendam in nomine tuo*,i.per inuocatio
nem,adiurationem, ſeu expreſſionem no
minis tui ſeu tuæ perſonæ,*Eycientem dæmo
nia* tales fuerunt, de quibus in Actis legi
tur, Qui dixerunt, adiuro uos per Ieſum
quem Paulus prædicat, *Et prohibuimus eũ*,
hoc amplius facere tanquam indignum,
Quia non ſequitur nobiſcum,id eſt,te nobiſcũ
non ſequitur,uel corporaliter communi F
cãdo:uel ſpiritualiter omnia relinquẽdo,
uel modo utroque,*Et ait ad illum Ieſus,No
lite prohibere illum* aut ſimiles ipſi à tali of
ficio,*Qui enim non eſt aduerſum nos,pro nobis
eſt*,id eſt, qui aliquid docet aut agit quod
non eſt doctrinę meæ contrarium inquan *Matt.9.*
tum huiuſmodi eſt, pro noſtra ẽſt parte,
nec à tali actu eſt prohibẽdus,quia & una
ueritas confirmatur per aliã,ſic & iſtẽ, qa
in nomine tuo dæmonia eiicit nomẽ meũ
glorificat, & per cõſequens de me mala lo
qui uix poteſt,unde in Marco legitur Xps *Marc.6.*
dixiſſe, Nemo eſt qui faciat uirtutẽ in no
mine meo,&poſsit citò malũ loqui de me.
Porrò dęmones eiicere, ſicut & infirmi
tates miraculoſè curare ac proſperare,ẽ do
nũ gratiæ gratis datæ, iõ bonis maliſq; cõ
mune, nec requirit dignitatem uitę in eo
qui agit, ideo ſuper illud Mattęi, multi
dicens

A dicent mihi in die illo, dñe nonne in noīe
tuo prophetauimus: aſſerit gloſſa, Miracu
la facere prophetare, & demones eiicere,
interdū non eſt meritū illius, qui hęc ope
ratur, ſed inuocatio nois Chriſti hoc facit
ad condemnationem inuocātis, vel ad vti
litatem eorum qui vident, vel audiunt: &
licèt deſpiciantur qui faciunt, Deus tamē
cuius inuocatio hoc principaliter facit,
honoratur. ¶ Porrò ſi Ioannes illum puta
uit prohibendum ab eiectione demonū,
quia corporaliter non venit poſt Chri-
ſtum, ſicut Apoſtoli, erroneum fuit, cum
nec Ioannes Baptiſta ita ſecutus ſit Chri
ſtum Alibi tamen ait, Saluator, Qui non
Act. 17. eſt mecum, contra me eſt, ſed hoc de cor-
porali præſentia intelligendum nō eſt, ſed
de ſpirituali conſenſu. Hinc itaq; dicit Be
da, in hæreticis, & malis catolicis, commu
B nia ſacramenta, in quibus nobiſcum ſunt
deteſtari, & prohibere non debemus, quā-
uis dominum non nobiſcum ſequantur.
¶ Deniq; Filoſofi, & Saraceni multa dicūt
conſona fidei noſtrę, & Paulus apoſtolus,
1.Co.19. quorundam poetarum teſtimonia ad con
firmationē ſuorū aſſumit dictorum, ſic &
ſapientiū illarū Sibyllarum teſtimonia, ad
ſuperabundantem fidei roborationē à ſan
ctis patribus allegantur *Factū eſt autē cum
complerentur*, hoc eſt, appropinquarēt *Dies
aſſumptionis eius*, tp̄s paſſionis ſeu aſcenſio
nis. Tempus aūt paſſionis, tempus aſſum-
ptionis vocatur, quia per paſſionē de mū-
do fuit ad patris dexteram aſſumēdus: iux
ta illud Ioannis, Ante diem feſtū Paſchæ,
C ſciens Ieſus quia venit hora eius, vt tran-
ſeat ex hoc mundo ad patrem: & infra lo
quitur, Nonne ſic oportuit pati Chriſtū,
& ita intrare in gloriam ſuam? *Et ipſe faciē
ſuam firmauit*. i. ſtabiliter, finaliterq; dire-
xit, nec huc atq; illuc diuertit, ſed mēte cō
ſtanti ac imperterrita, Ieruſalem verſus
iter arripuit ſicut ſubiungitur, *Vt iret in Ie
ruſalem*, quia ibidē myſteriū paſſionis fuit
complendum, & ibi verus agnus extitit of
ferendus, vbi agnus typicus immolaba-
tur. *Et miſit nuntios ante conſpectum* ſuū vide
licet Iacobum, & Ioannem, *Et euntes* nun-
tii iſti, ſicut eius magiſter præcepit *Intra-
uerunt in ciuitatem Samaritanorum*: cuius no
men hīc nō explicatur, ſed fuit ciuitas ali
qua ſibi in via occurrens, & dicunt nōnul
li, ꝙ fuit metropolis regionis Samariæ
quæ appellatur Samaria, quia Samaria in D
terdū eſt nomen vrbis, interdū regionis,
Vt pararent illi videlicet ſuo magiſtro in-
greſſum ſiue hoſpitiū, & Samaritanos ex-
hortarentur ad ſuſcipiendum Chriſtū, &
eius doctrinā, quemadmodum ſequēti ca
pit. legitur, ꝙ ſeptuaginta diſcipulos mi-
ſit binos, & binos in oēm ciuitatem, & lo
cum quò erat venturus, *Et non receperunt
eum* Samaritani, vel ſic ꝙ in vrbem eorum
nō introiuit vt dicit Theofilus, vel ꝙ ei
nec reuerenter occurrerunt, nec audien-
tiā, neq; hoſpitiū præbuerunt, *Quia facies
eius erat euntis in Ieruſalem* .i. vultus ſui di-
ſpoſitione prætendebat ſe Ieruſalem ver
ſus proficiſci, vel Samaritani hoc percepe
runt, ideo eū ſuſcipere renuebant. Primò,
vt aſſerit Beda, qm̄ Samaritani nō cōten-
debant cū Iudęis vt patet in Ioā. ſicut nec E
Aegyptii, iuxta illud, Illicitū eſt Aegy- Ioan. 4.
ptiis comedere cū Hebręis. Secundò, quia
Samaritani deteſtabantur pergētes in Ie-
ruſalem cauſa orationis dicentes debitū
orationis locū apud eos cōſiſtere, propter
quod mulier Samaritana obiecit Chriſto
dicens, patres noſtri adorauerunt in mon
te hoc, & vos dicitis, quia Ieroſolymis eſt
locus ubi adorare oportet. Porrò Salua-
tor cūcta pręnoſcens, quāuis præſciret Sa
maritanos nec ſe nec ſuos nūtios receptu-
ros, miſit tn̄ ad eos, qm̄ quātùm in ſe fuit,
uoluit plebem illam ad meliora allicere,
ſicut & ipſe prædicauit plurimis Iudæorū
quos ex ſua prędicatione ſciuit peiores
futuros. *Cum autem vidiſſent Iacobus, & Ioā
nes* Samaritanorum hanc culpam, *Dixerūt*, F
Domine, vis dicimus.i. placet tibi ut dicendo
agamus, *Vt ignis deſcendat de cælo* aereo uir
tute diuina, *Et conſumat illos*, propter tan-
tum eorum exceſſum in te. Secūdùm Am
broſium dixerunt hoc bono zelo & amo
re iuſtitiæ, ſcientes hoc ipſi Finees ad iu-
ſtitiam reputatū, quod fornicantes tranſ
fodit, atq; Helię ꝙ ignem de cœlo impe-
trauit ad ſuę uindictam iniurę, uel potius
ad punitionem peccati deridentium ip-
ſum. Sed Beda affirmat apoſtolos adhuc
rudes iſta dixiſſe affectu uindictę: hoc quo
que pręſumptionis fuiſſe uidetur, quod
ipſi adhuc tantę imperfectionis exiſten-
tes, poteſtatem & imitationem tàm perfe
cti uiri ac pręclariſsimi uatis, puta Helię,
uſurpant, cur tamen poſtea in ſapientia,

A poteſtate, ac perfectione nequaquam mi-
nores ſue: ũt. *Et conuerſus* .i. vultum ad eos
dirigens ſeu ab allocutione pia, ad increpa-
tionem rigoroſam ſe vertens, *Increpauit
illos & dixit, Neſcitis cuius ſpiritus eſtis,* hoc
eſt, quo ſpiritu moueamini non penſatis,
videlicet an ſpiritu ſancto, vel proprio ſeu
propriæ animæ diſpoſitionem non aduer
titis propria paſſione ſuſcitati, & arbitran-
tes vos bono dicere zelo, quod dicitis ze
lo indiſcreto, ſeu vitioſo, aut paſſionato
ac perturbato. Paſſiones quippe rationis
obſcurant iudiciũ, & irato apparet, q̃ om-
nia liceant ſibi quæ paſsio ſuggerit. Ideo
Seneca loquitur, Iraſcenti tibi .i. dum ira-
ſceris, nihil tibi volo dicere, quia dũ ira-
ſceris, oĩa tibi putas licere. Iſti aũt Apoſto
B li, quia perſonaliter miſſi fuerunt ad Sa-
maritanos, & q̃m conſanguinei fuerant
Chriſti, ad præcipuã ſuã familiaritatẽ ad-
miſſi, idcirco p̃ cæteris apoſtolis pro Xpo
zelati ſunt & iſta locuti, *Filius hominis non
uenit animas perdere*, corporalẽ vitã extin-
guendo, & animas in peccatis mortalibus
exiſtentes protinus à corpore auellendo
atq; damnando, dũ homines peccant: id-
circo non vult ſuã iniuriam mox vlciſci,
cuius patientiã manſuetudinemq́; ſectari
debent eius diſcipuli, *Sed ſaluare* earũ pœ
nitentiam longanimiter expectãdo, imò
& ad pœnitentiã eas hortando per ſeip-
ſum, & ſuos miniſtros. Huic ſimile eſt il-
lud Ioannis, Non miſit Deus filium ſuũ
Ioan. 3. vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mun-
i. Tim. 1. dus per ipſum. Et Paulus, Chriſtus (inq̃t)
C venit in hunc mũdum peccatores ſaluos
facere. Hinc ait Amb. Non ſemper in eos
qui peccauerunt eſt vindicandũ, quia nõ-
nunquam amplius prodeſt clementia ti-
bi ad patientiã, & lapſo ad correptionẽ,
ſicut & ipſi Samaritani poſt Chriſti aſcen
ſionẽ celeriter crediderunt, vt in Actibus
Acto 8. habetur. Inſuper Titus teſtatur, Chriſtus
contra Samaritanos non cõmouetur, ut
oſtenderet quia nõ habet vltionis ſtudiũ
virtus perfecta, nec vlla eſt iracundia, ubi
plenitudo eſt caritatis, nec excludenda eſt
infirmitas, ſed iuuanda: procul ſit & à reli-
gioſis indignatio, p̃cul ſit a magnaminis
cupiditas vltionis. *Factum eſt autem ambu-
lantibus illis*, videlicet Ieſu, & eius diſcipu
lis. *In uia, dixit quidam ad illum*, ſicut ex his
quæ per Matthæum ſcripta ſunt, compro-
batur, iſtud non accidit ſtatim poſt imme D
diatè præhabita, idẽ Lucas nõ exprimit tẽ
pus, nec viã determinat, inſinuans ſe ordi
nẽ hiſtoriæ nõ ſeruare, *Sequar te quocunque
ieris*, hoc eſt, tibi in omnibus adhærebo,
in proſperis & aduerſis. Sed nõ ſyncero ac
ſimplici corde hoc dixit, ſed falſo ac ficto,
ſicut ex Chriſti rñſione elicitur. *Et ait illi
Ieſus*, cordium ſecreta contemplans, *Vul-
pes foueas habent, & volucres cæli* aeris Ni-
dos qđ ad literã planum eſt, quoniam vul
pes in antris ſuis morantur, & aues in ni
dis prolificant, *Filius aũt hominis non habet
vbi caput ſuũ reclinet*, hoc eſt, pauperrimam
in hoc mũdo vitã elegi, ita q̃ nec domici-
liũ habeo propriũ, nec aliquod tempora-
le reclinatoriũ. Ex qua ratione elicitur,
quod vir ille peruerſa intentione Chriſtũ E
acceſſit. Vidit quippe q̃ Chriſtus diſcipu
lis ſuis poteſtatem contulit faciendi mi-
racula, ideo voluit fieri eius diſcipulus ſal
tem per corporalẽ imitationem, vt & ipſe
poteſtatem à Chriſto adipiſceretur præſta
tam, atq; per eius vſum honores ac mun-
di diuitias obtineret, uel ut Chriſtum in-
duceret ad plurimorũ curationem, ſicque
ab illis lucra acquireret, ſicut Gyeſi Naa- Matt. 8.
man Syro. Simili intẽtione Symõ Magus Act. 14.
locutus eſt Petro, & Ioãni, Date mihi hãc
poteſtatẽ, vt cuicũq; manum impoſuero,
accipiat ſpiritum ſanctũ. Deniq; ſecundũ
Matthæum, ſimulator ille fuerat ſcriba, vn
de per ſuam peritiam confidit ſe plurima
lucraturum: ſed Chriſtus ei verba reſpon
dit inducta, tanquã dicat, Cum tantæ ſim
paupertatis, quid quæris me ſequi ob con F
gregandas diuitias? Vel dicit hoc iſta in-
tentione, Si uis me ſequi, oportet te pau-
pertatem meam voluntariam ſpontè ſe-
ctari, omnemq́; cupiditatem vitare.

Quæritur quõ dicat Saluator, nil ſe in Ioan. 3.
hoc ſeculo poſsidere, cum tñ apud Ioan-
nẽ proteſtetur, Pater diligit filiũ, & omnia
dedit in manu eius? Sed & virgo Maria
quæ parẽtibus ſuis vnica fuit ex parte pa-
tris, domũ & opes ab eis accepit? Et reſpõ
dendum, q̃ Chriſto ſecundùm naturã aſ-
ſumptam ab incarnationis exordio data
fuit à patre poteſtas atq; dominium ſu-
per omne creatum, ſed poteſtate hac vſus
non eſt quantũ ad actualem temporalium
poſſeſſionẽ, & vſum, imò vitã elegit pau-
perrimã. Primò, vt ſuæ inopiæ merito bo-
nis

A nis gratiæ in præſenti, & bonis gloriæ in *Actio. 1.* futuro ditemur. Propter qđ ait Apoſto. Cũ diues eſſet, ꝑp nos ægenus factus eſt, vt eius inopia diuites eſſemus. Itẽ ut non ſolũ uerbis, ſed & factis, futurã uitã doceret quærendã, qđ maximè egit oĩa tẽporalia perfectiſsime contẽnendo. Rurſus ut uiã perfectionis, uerbo & opere prædicaret, ipſe quoque cœpit facere, & docere. Qm̃ ergo omniũ mundanorum ac tranſitoriorũ uenit docere contẽptum, docuit eũ omnia illa pleniſsimè abdicare. Hinc Chriſti paupertatẽ Ieremias admirãs, ait, Quare quaſi colonus uenturus es in terra & quaſi uiator declinans ad manendũ? Poſtremò, uirgo Chriſtifera, Xp̃o prædicatione ſuã incipiẽte, ſi tẽporale quid poſſedit, B creditur uẽdidiſſe, atq; pauperibus contu*Mat. 19* liſſe. Nõ.n. minus q̃ Apoſtoli, qui oĩa reliquerunt, impleuit cõſilia Chriſti. Põt aũt verba inducta metaforicè ſic exponi, Vulpes .i. ſimulatores, & callidi, foueas habẽt, hoc eſt, doloſitates excogitatas, & duplicitates profundas, in quibus latent ſuamq; abſcõdunt nequitiã, & uolucres cęli .i. ambitioſi & arrogãtes in altũ ſe erigentes, nidos habent .i. prælationes ſeu dignitates terrenas, in quibus finaliter corde quieſcunt, illis magis q̃ bono incõmutabili inhærentes. Filius aũt hoĩs non habet ubi caput ſuũ reclinet. In talibus. ſ. *Ait ad alterũ, ſequere me.* Iſte alter iã cœpit eſſe Chri*Mat. 8.* ſti diſcipulus ẽm Matthæũ, ideo Chriſtus inuitat eũ ad ſui perfectã ſequelã, ut cun- C ctis relictis ſibi perfectè adhæreat. *Ille autẽ dixit, domine, permitte mihi primo ire & ſepelire patrẽ meum.* Ad hoc .n. ſe obligatum pu*Exod. 16* tauit præcepto legis, quę iuſſit honorare parentes, imò mortuos ſepelire eſt unum de operibus miæ, de quo, & ſpãliter ore angelico commendatur Tobias. *Dixit ei Ieſus, Sine ut mortui* in anima per mortale peccatum, ſeu infidelitatẽ. *Sepeliãt mortuos ſuos* morte naturæ, uel mortuos, ea morte qua & illi, ut. ſ. tales ſe inuicem opportuno ſepeliant tẽpore. *Tu autẽ vade & annuncia regnum Dei*, cœleſtis regni beatitudinem prædica. Deniq; Chriſtus his uerbis honorationẽ, & ſepulturã parentũ, opuſque pietatis vetat ſimpliciter, ſed in caſu, ad inſinuandum, ꝙ omittenda ſunt opera minus uirtuoſa ut fiant opera uirtuoſiora, & ꝙ corporalibus ac terrenis præferenda ſint ſpiritualia ac diuina, qñ neceſſitas D aliud non requirit aut caritas: ideo dum parentes hr̃e queunt aliundè victum aut ſepulturã, non eſt propter illorũ ſuſtentationẽ aut ſepulturã, omittendũ opus diuinũ, cęleſte ac ſpirituale, præſertim ſi magna ſit operis huius neceſſitas, ita ꝙ ex eius omiſſione ſeu dilatione aiæ periclitentur. *Et alter ait ad Ieſum*, quẽ alterũ quidem dicunt fuiſſe Chriſti diſcipulũ, ſed imperfectũ, *Sequar te domine*, tibi perfectè de cętero adhæſurus, *Sed permitte mihi ire, & renunciare his qui domi ſunt*. Sic & Heliſæus ab Helia uocatus, Obſculer (inquit) oro te, patrẽ meũ, & matrẽ meam, & ſic ſequar te. Præterea aliqui dicunt, ꝙ ille uoluit renũciare domeſticis ſuis ſeu cognatis, ſiue parentibus, eis duntaxat uale dicendo, ſeque ab eis licentiãdo, & ne quærerent eũ: alii E dicũt, ꝙ uolebat eorũ cõſenſum exquirere, & eos ſuper re iſta conſulere. *Ait ad illũ Ieſus. Nemo mittẽs manũ ſuã ad aratrum*, hoc eſt uitã pœnitentialẽ ſeu meliorem, qua ager cordis excolitur per uitiorũ extirpationẽ, ſpiritualíſq; gratiæ inſertionẽ ac fœcundationẽ, & operũ productionẽ bonorũ aggrediens. *Et reſpiciens retro* .i. à bono incoato deficiens, & mente ad ſecularia rediens, ſicut filii Iſrael corde in Aegyptum reuerſi ſunt, *Aptus eſt regno Dei*, hoc eſt, dignus fœlicitate regni cœleſtis, quia qui perſeuerauerit uſq; in finem, ſaluus erit: & ſola perſeuerantia coronat. Hinc de talibus loquitur Petrus, Melius erat nõ cognoſcere uiã iuſtitię, q̃ poſt agnitionẽ retrorſum F reuerti. Contingit .n. eis illud ueri prouer*Prou. 20* bii, Canis reuerſus ad uomitum, & ſus lota in uolutabro luti. His uerbis (ut aſſerit Gorra) nõ reprobat Chriſtus actũ renuntiãdi domeſticis, ſed periculũ eundi ad illos, ideo quoq; Chriſtus hæc ait, ut doceat q̃ periculoſa ſit mora ſeruiendi Deo, & pręſertim periculoſum eſt redire ad ſuos, cauſa conſulãdi eos ſuper religionis ingreſſu, niſi fortè ſpũales extiterent. Cõtinuandũ eſt ergo opus bonũ inceptũ, & quę pro Deo reliquimus, rurſus appetere nõ debemus, ut faciũt ambitioſi, & uani: q cũ diu fuerũt in clauſtro ad officia accenduntur tã fatuæ, & carnalia quę reliquerũt pro xp̃o, rurſus uiſitare, intueri, tractare peroptãt. Vnde ait Beda, Si diſcipulus dominũ ſecututus arguitur, quia uel

 domui

A domui renũciare uelit, quid fiet illis, qui nulla utilitatis gr̃a ſępe uiſitãt domos illorũ, quos habẽt in mũdo? Vel ſic, Nemo mittẽs, &c. aptus eſt regno Dei, i. dignus illud aliis prædicare. Itaq; uerbis his Chriſtus illos tanquam uerè inſipiẽtes redarguit, qui pp non neceſſariã rerũ ſuarum ſeu parẽtũ, uel aliorũ propinquorũ diſpoſitionẽ, aut prouiſionẽ omittunt, ſeu periculosè, diſpendioſeq; differunt religionis ingreſſum, aut uitæ perfectionẽ. Tã ineffabiliter etenim magnũ eſt ſalutis noſtræ negotiũ, ut omnia uana & friuola ſint ſine dilatione ſpernẽda, nec aliqua temporis portio eſt infructuosè, ſeu neglig ẽter expendẽda. Idcirco ait ſcriptura, Non tardes conuerti ad dominum, & ne differas B de die in diem. Subitò.n. ueniet ira illius, & in die uindictæ diſperdet te.

ENARRATIO CAP. X.

Poſt hæc autem deſignauit dominus Ieſus & alios LXXII diſcipulos,

ARTICVLVS. XXVI.

Luca. 9. DEſcripta in pręcedenti capitulo inſtructione ac miſſione & corroboratione Apoſtolorũ ad prędicandũ, iã inferiorum diſcipulorũ informatio, conformatio, ac deſtinatio ad prædicandum deſcribitur. *Poſt hæc autem*, quę pręcedenti capitulo ſunt recitata, *Deſignauit*, i. C à ſe intus electos foris monſtrauit, ab aliiſque diſtinxit, & quadam ſpeciali diſcipulatus ſui gratia decorauit *Dominus Ieſus* Chriſtus, qui inquantũ Deus, eſt omniũ dominus ſummus ac uniuerſalis per autoritatem, imò cũ patre & ſpiritu ſancto, unus Deus, unusq; dominus. Porrò ſecundùm naturam aſſumptam etiã omni prælatus eſt creaturę, & dominus eſt quaſi p ſubſerulentiam inſtrumentalem, & poteſtatem principatã ac dependentẽ, *Et alios ſeptnaginta duos diſcipulos*, qui ſecundũ Bedam præfigurauerunt presbyteros, ſicut Apoſtoli ſancti epiſcopos, & iuxta eundẽ bene LXXII, mittuntur, quia totidẽ mũdi gẽtibus fuerat Euangeliũ prędicandũ, quemadmodũ ordinati ac miſſi ſunt duodecim Apoſtoli, quia duodecim tribubus Iſrael, ut pote aliquibus de duodecim tribubus fuerant primò prædicaturi. Quauis.n. decem tribus tunc captæ fuiſſent, D multi, tamen de qualibet tribuũ illarũ capti non erant, & in terra duarum tribuũ, ac alibi hinc inde habitauerunt, *Et miſit illos binos*. Cur diſcipulos ad prędicandũ miſerit combinatos prętactum eſt, & iã breuiter tangi poteſt. Primò.n. hoc fecit ad ſocialis uitę cõmẽdationẽ: deinde ob mutuam conſolationem & confortationem. Frater nẽpe qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitas munita, atque ad ueritatis prędicandę certiorẽ conteſtationẽ, quia in ore duorum, triumve teſtium ſtat omne uerbum. Alię cauſæ traduntur. Quoniã duo ſunt caritatis præcepta, & bina fuerunt in arcam ſancti Noe animalia miſſa: ſed hæ cauſæ ſunt quædam adaptationes. Itaq; cõ E binatos miſit. *Ante faciem ſuam*. i. facialem præſentiam corporalem, cum tamen ipſe ſecundùm diuinitatis incircumſcriptibilem maieſtatem ubique ſit præſens, *In omnem ciuitatem & locum quo erat ipſe uenturus* .i. tam ad loca maiora atque minora, quæ ipſe fuerat acceſſurus, ut diſcipuli iſti ſuis prædicationibus, miraculis & exẽplis homines carnales ac rudes ad ſuſcipiendam Chriſti doctrinam diſponerent. *Et dicebat illis Meſſis quidem multa*, id eſt, copioſa eſt hominum multitudo, capax gratiæ & doctrinę, & ſi non actu aut habitu, tamẽ potentia utique apta congregari in horreũ Chriſti, hoc eſt, intra eccleſiam Dei militantẽ per fidem & ſpem, cęteraſq; uiatorũ uirtutes: & intra eccleſiam triunfantem, F per luminis glorię ac mercedis æternæ ſuſceptionem. Hinc ait Saluator, Videte regiones, quia albę ſunt ad meſſem, *Operarij* Ioan. 4. *autem pauci*, quia Apoſtoli & hi LXXII. diſcipuli, cæteriq; præſides, ſacerdotes, prędicatores, prælati, per Apoſtolos, illoſq; diſcipulos pręſignati, cõparatiuè aliorũ, ſ. cõmunitatis ſunt pauci, pręſertim loquẽdo de operariis uerè ac ritè docentibus, & quę dicunt implentibus uirtuosè uiuẽtibus. Hinc ait Gregorius, Sine graui mœrore dicere non poſſumus, quod ait, operarii pauci: quia & ſi ſint q bona audiãt, deſunt qui efficaciter dicant, Ecce mũdus ſacerdotibus plenus eſt, ſed tamen in meſſe Dei rarus ualdè inuenitur operator: quia officiũ quidẽ ſacerdotale ſuſcepimus, ſed opus officii nõ implemus. Itaq; iuxta Bedã ſicut meſſis multa eſt omnis turba credentium,

A dentium, ita operarij pauci ſunt apoſtoli, & imitatores eorũ. *Rogate ergo dominũ meſſis.* Paulò poſt aſſerit Chriſtus ad operarios, Ecce ego mitto vos, &c. Conſtat itaque, ꝙ ſeipſum dñm meſſis appellet. Ipſe .n. inquantùm Deus, iure creationis eſt omnium dñs, & ſpecialiter hominũ, etiam ratione gubernationis prouidentialis, & per multiplicium beneficiorũ collationẽ, *Vt mittat operarios*.i. paſtores, prædicatores, prælatos, omne quod ad ſuum ſpectat officium condignè implentes, *In meſſem ſuam*.i. plebem à ſe creatam, potiſſimum ad eccleſiam, quæ ſicut vinea domini, ita & meſſis Dei vocatur. ¶ Porrò veri in eccleſia operarii ſunt dicendi, qui quærunt opus, & onus, ſataguntq; prodeſſe non qui
B quærunt otium ac honore, & optant præeſſe: ſed heu multi plus quærunt diuitiarũ copiam, propriumq; honorem, quàm animarum ſalutem. De quibus Apoſto. Pau-
2.Co.11. lus, Huiuſcemodi ſunt operarii ſubdoli. Itaq; & nos ſemper Chriſtũ precemur cũ omni caritatis feruore, pręſertim tempore iſto prauiſſimo, vt in meſſem ſuam operarios efficaces deſtinare dignetur. Etenim quò profectus, & ſalus ſubditorũ magis dependent ex virtuoſa vita ſuperiorũ, eò maius Dei donũ eſt habere virtuoſum principem, ſeu prælatũ, eoq; inceſſabilius atq; ardentius pro hac re exorandus eſt Deus. Nil aũt intantũ ędificat plebẽ, ſicut virtuoſa cõuerſatio prælidẽtis, propter quod in
Eccle.10 Eccleſiaſt ſcribitur, Qualis eſt rector ciui
C tatis, tales & inhabitantes in ea. Quemadmodũ aũtẽ agri ſpacioſi multos requirũt meſſores, ſic multitudo populi Chriſtiani operarios multos exigit Admonẽdi quoque ſunt ſubditi ſecundũ Greg. ut pro ſuis rogent paſtoribus, quatenus verbo & opere dignè præſint, Ite ad prædicandũ, vt futura pericula æquanimius toleretis, vobis prædico, *Ecce ego mitto vos*, qui potens ſum vos in aduerſis defendere. Hinc apud Ioannem ait, In mundo preſſurã habebitis, ſed confidite, ego vici mundum, *Sicut agnos inter lupos*, hoc eſt, uos quos mitto, per pietatem, & innocentiam, ac obedientiã ueſtrã ſimiles eſtis agnis. Hi autẽ ad quos mittemini, ob ſuam crudelitatem, perſecutionẽ atq; duritiam, lupis aſſimilantur, uidelicet ſacerdotes, Fariſæi, & ſcribæ. Tales quoq; fuerunt gentiles ad quos poſt Chriſti paſſionem ſunt deſtinati diſcipuli Hoc D
ipſum in Matthæo Chriſtus ait ad Apoſtolos, niſi quod ibi habetur, ſicut oues, hic Mat.10
ſicut agnos. Sicut.n. agni ſunt ouium filii, ſic ſeptuaginta duo diſcipuli fuerũt Apoſtolorum ſpirituales quodammodo filii. In hoc autẽ oſtenſa eſt oĩpotentia Chriſti quod per huiuſmodi oues, & agnos venatus eſt, cõprehendit, vicit, conuertitq; lupos, & eos conuertit in agnos, ita ut pariter pacificè morarentur, ſm illud Iſaiæ. Habitabit lupus cum agno. Sed proh dolor iã multi aliorum prælati, qui deberẽt agnis, & ouibus aſſimilari, in lupos rapaces conuerſi ſunt, nec ſolũ de lana ouium ſe ueſtiunt, earumq; ſe nutriunt, ſed & animas earũ per negligentiã, ſeu impiã uitã
ſtrangulant, & occidunt, de quibus apud E
Ioannem conqueritur Chriſtus, Quotquot uenerunt, fures ſunt & latrones, hi præſertim ſunt, qui ingerunt ſemetipſos ad regimen animarũ, ad eccleſiaſticas dignitates, nõ uocati, nec digni effecti à Deo ut Aaron. *Nolite portare ſacculum neq; perã.* Hoc præcedenti cap. etiam dixit, Apoſtolis, unde ex dictis in expoſitione exordij illius capituli patet ſenſus uerbi illius. & ratio huius cõmiſſionis. Dicit aũt Grego. Tanta debet prædicatori in Deo eſſe fiducia, ut quãuis ſibi præſentis uitæ ſumptus non prouideat, tñ hos ſibi non deeſſe certiſſimè ſciat, ne dũ circa temporalia eius mens occupatur, aliis minus idonea prędicare æterna monſtretur, *Neq; calciamenta*, de huius quoq; uerbi intelligentia dictũ F
eſt præcedentis tractatu cap. Non etenim prohibet calciamẽta, ſi loci aut temporis ſeu perſonæ neceſſitas exigat, ſed ſuperfluitatẽ in illis, *Et neminẽ per uiã ſalutaueritis* Simile huic eſt qđ in lib. Regum He 4.Reg.4.
liſæus iuſſiſſe legitur Gyeſi ſuo miniſtro, quem miſit ad ſuſcitandũ puerũ mortuũ, Si occurrerit tibi homo, non ſalutes eum: & ſi ſalutauerit te quiſpiã, non reſpõdeas ei ¶ Verumtñ circa hoc dubiũ oritur, Salutare nanq; eſt alicui ſalutem optare ſeu dicere: quod cum ſit actus caritatis ac pietatis, prohibendũ non eſt, ſed & uirgo Maria ſalutauit Eliſabeth, & Chriſtus feminas religioſas poſt reſurrectionẽ, dicendo, Auete. Et reſpondendum, ꝙ Chriſtus non prohibet abſolutè proximum ſalutare, ſed prædicatoribus in uia prædicationis con-

A ſtitutis committit neminem ſalutare in
uia, ad inſinuandũ ꝙ cũ ſumma diligẽtia
debeant prædicationis exequi actũ, cun-
cta uitãdo diuerticula, obſtacula, moraſq́;
prædicãdi, & ea quæ mẽti ingerũt diſtra-
ctionem à Deo, ſeu obliuionẽ prædicãdo
rum. Vnde uerbũ hoc Chriſti accipi põt
per hyperbolicę modũ locutionis, qua ali
quid dr̃ per exceſſum. Hinc Gorra Hyla-
riũ allegans diſſeruit. Attendenda eſt cau
ſa dictorũ, & nulla erit cõtrarietas. Saluta
re etenim uiatorẽ cũ mora uel ex curioſi-
tate non eſt bonũ, ne prædicator à ſuo iti
nere prædicationiſq́; fructu impediatur,
ſalutare aũt ex amicitia, uel ad conſulen-
dũ, eſt bonũ, ita tñ, ut melius non omitta-
tur. Ait quoq; Greg. Qui nõ amore æter-
B næ patrię ſed præmiorũ ambitu, hoc eſt,
proprii lucri deſiderio ſalutẽ audientibus
prędicat, quaſi in itinere ſalutat, quia ex
occaſione, non ex intentione ſalutem au-
dientibus optat. *In quamcunq; domum intra
ueritis, primũ dicite, pax huic domui*, hoc eſt,
habitatoribus eius uniuerſis. Triplicem
etenim pacẽ proximis noſtris optare de-
bemus uidelicet pacem pectoris, quæ eſt
trãquillitas mẽtis bene ordinatæ in Deo:
pacẽ temporis, quæ eſt quies ab exteriori
impugnatione ſeu perſecutione: & pacem
ęternitatis quæ eſt pax beatorum in pa-
tria, ad quã vtraq; illa prædicta pars or-
dinatur. Pax aũt ſpũalis interna & uera,
eſt caritatis effectus quẽadmodũ ſcriptũ
eſt, pax multa diligentibus legẽ tuã: ideo
pax iſta tàm optanda ac neceſſaria eſt om
C ni fideli, omniq́; homini, q̃ appetenda, &
ad ſalutẽ neceſſaria eſt caritas, ſine qua im
poſſibile eſt ſaluari. Hinc Chriſtus hoĩum
amator, & eorũ cũ patre reconciliator, pri
mò uult pacẽ optari, præſertim quia in ea
cætera bona gratię uirtualiter includun-
tur. Præterea eſt & pax alia non optanda,
quę eſt pax falſa, ſimulata, inquinata, car-
nalis, qualẽ habent filij ſeculi huius, quo-
rũ ratio cõcupiſcentijs non repugnat, ui-
tiiſq́; cõſentit: de qua ait Saluator, Ieruſa
lem, & quidẽ in hac die tua quę ad pacem
tibi, & denuò, Nõ ueni pacẽ mittere, ſed
gladiũ. Quę aũt hic Chriſtus ſeptuagin-
ta duobus diſcipulis mãdat ſeu loquitur
uel permittit, in Matthæo Apoſtolis prędi
cat, & quędã iſtorũ pręcedẽti cap. ſcripta
ſunt atq; expoſita, *Et ſi ibi*, puta in domo,
quam introitis, *Fuerit filius pacis*. i. aliquis D
uirtuoſus, & pace ęterna condignus, ſeu
ad eius ſuſceptionẽ diſpoſitus aut ęterna-
liter prędeſtinatus, ſicq́; ſecundùm prędeſ
ſtinationẽ diuinæ, & increatę pacis filius,
tanquã ad eius beatificã fruitionem uen-
turus, *Requieſcet ſuper illũ pax veſtra*, hoc eſt,
ſalutatio ueſtra ſortietur in eo effectũ, &
pax quã ei imprecati fueritis, infundetur
eidem, uel ſi eã iam habet in ipſo augebi-
tur. Quidam aũt & ſi pacem, & gratiã nõ-
dum habeant, ſint tamen in diſpoſitione
proxima, ſeu propinqua ad eã, Ita ꝙ uel
ſua, uel aliorum oratione eã facilè adipi
ſcuntur, *Sin autem*. i. ſi ibi non fuerit filius
pacis, *Ad vos reuertetur*, hoc eſt, caritatiua
ſalutatio veſtra debito præmio non care
bit, ſed meritò eius, ueſtra pax perficietur E
in uia, conſummabitur quoq; in patria.
Sic & Pſalmiſta teſtatur, Oratio mea in Pſal. 34.
ſinu meo conuertetur. *In eadem autem do-
mo manete*, ſi fuerit congruum tempus ma
nenti, nec alia reſtent agenda extra eam
ante refectionem, uel poſt illa expleta re
deundũ erit ad eã, *Edentes, & bibentes, quæ
apud illos ſunt*, ſi dare potuerint atq; uolue
rint. Et hoc Chriſtus ait non præcipiendo,
ſed pręmittendo ſeu concedendo: nec de
quocunq; cibo, & potu neceſſe eſt hoc ex
poni, cum interdum uirtuoſius ſit quibuſ
dã abſtinere à uino & carnibus. Vnde qđ
ait Edẽtes, & bibẽtes quę apud illos ſũt,
nõ eſt iuſſio ut oĩa talia aſſumãtur, ſed eſt
exhortatio potius, ut ſufficiant appoſita,
nec quęrant ſuperflua, ut uolucres cœli, F
piſces maris, & beſtię terrę. *Dignus eſt n. o-
perarius mercedẽ ſua*. i. prędicator uerbi Dei
ſeu quilibet in ſpiritualibus, & aliis deſer
uiens ac laborans, dignus eſt capere ſuſtẽ
taculũ uitę ab eis, quibus ſpiritualia bo-
na impẽdit, propter quod ait Apoſtolus. 1. Cor. 9.
Dñs ordinauit his qui euangelio deſer-
uiunt, de Euangelio uiuere. Sed hoc per-
miſſio fuit, non iuſſio: propter quod Pau
lus ſcribit ſe hac poteſtate uſum nõ eſſe,
ſed propriis laboribus manualibus neceſ
ſaria procuraſſe, ne quẽ grauaret aut ſcan
dalizaret, & auaris occaſionẽ auaritię am
putaret, alios tñ Apoſtolos ſic feciſſe teſta
tur. Nec intelligẽda ſunt hęc quaſi corpo
reus cibus, & potus, ſit principalis merces
aut finis ultimatus ꝓdicationis aut cuiuſ
cunq; miniſterii ſpũalis, neq; ꝓꝑ cibũ &
potum,

A potum, quaſi ob præmiũ condignum ſunt ſpũalia exercitia finaliter exequenda. Sic .n. tpale, & corporale præponeretur bono diuino, & ſpũali, quod eſſet mortale peccatum, ſed vitæ ſtipendium eſt merces minus principalis & ſecundaria, accidentaliterq; intenta, quia videlicet ſine corporeo alimento vita iſta ſtare nõ põt, & per cõſequẽs, nec prædicatio exhiberi. *Nolite trãſire de domo .n domũ*, hoc eſt, ſine rationabili cauſa mutare hoſpitium, ne leuitatis uitium incurratis, aut alios ſcãdalizetis, ſeu delicatoria quæratis. Verbũ hoc in præcedentis capitu. expoſitione plenius eſt tractatũ. *Et in quamcunque ciuitatem intraueritis, & ſuſceperint uos* ciues illius, *Manducate quæ apponuntur uobis*, & idem iudicium eſt de potu, *Et curate infirmos, qui in illa sũt*, — Luca. 9.

B vt per miraculorum operationem credant uera eſſe quæ prædicatis, atque ad opera pietatis inducantur, ac plenè conuertantur ad Deũ. Quis .n. aliter credidiſſet idiotis Chriſti diſcipulis ſupernaturalia, inuiſibilia, ac incomprehenſibilia prædicantibus, n ſi per miracula ſoli Deo poſſibilia oſtendiſſent ſua verba eſſe diuina, & deſuper confirmata. Deus equidem falſitatis confirmator eſſe nõ ualet. Ideo apud Marcũ Euangeliſtã ſcriptum eſt, Profecti prædicauerunt ubique domino cooperante, & ſermonẽ cõfirmante, ſequẽtibus ſignis. *Et dicite appropinquabit in uos regnum Dei*, hoc eſt, tps gratiæ nunc aduenit, & nõ bona terrena, ſicut in ueteri lege, ſed cœleſtia — Mar. 16

C uobis promittuntur prædicantur, & offeruntur. Hinc ait Apoſt. Nox præceſſit, dies aũt appropinquauit. Itemq;, Ecce núc tps acceptabile ecce nunc dies ſalutis. Tunc quoq; cum hæc prædicabantur, inſtabat tps paſſionis Chriſti, per quã ianua regni cœleſtis aperta eſt. Rurſus regnũ Dei appropinquat in eos, ſeu eis, qui ſe ad ueræ beatitudinis adeptionẽ diſponunt, terrena atq; carnalia contemnendo. Poteſt ẽt per regnũ Dei, Chriſtus ac ſacra ſcriptura intelligi. *In quamcunq; ciuitatem intraueritis, & non receperint vos, exeuntes in plateis eius, dicite, Etiam puluerem qui adhæſit nobis, de ciuitate veſtra extergimus in vos*. Hoc idẽ præcedenti capitulo Chriſtus commiſit Apoſtolis, quod ibidem expoſitũ eſt multæq; ſunt cauſæ poſitæ excuſſionis pulueris, in non recipientes Chriſti diſcipulos.

D *Hoc tamen ſcitote, quia appropinquauit regnũ Dei*. i. quanuis nos accipere contemnatis, nihilominus ueritatem uobis denuntiamus, & qđ in nobis eſt ac nobis cõmiſſũ peragimus, quanuis hoc uergat in maiorẽ ueſtrã dãnationem, ita ꝙ excuſationẽ de ignorantia non habetis. *Dico autem uobis, quia Sodomis*. i. Sodomitis *In die illa* notabili, & famoſa, puta in die iudicii, *Remiſſius erit*, hoc eſt, minor pœna, ſeu tolerabilior damnatio, *Quam illi ciuitati*. i. habitatoribus eius uos abiicientibus. Circa hoc quæri poteſt, cum pœna correſpõdeat culpæ, ſi minor erit pœna Sodomitarum, quã eorum qui Chriſti diſcipulos non receperunt, uidetur ꝙ minora fuerunt peccata Sodomitarum quam horũ: cum tñ in Geneſi ſcriptũ ſit, ꝙ homines Sodomitę peſſimi erant? Ad hoc aliqui reſponderunt, ꝙ — Gene. 19.

E uerbum Chriſti intelligendũ ſit non ſimpliciter, ſed quantùm ad aliquid utpotè quod inhoſpitalitas & immiſericordia Sodomitarum in alios non fuit tanti peccati, nec erit tanti ſupplicii, ſicut eorũ qui Chriſti diſcipulos reſpuerunt. Propterea ait Beda, Quanuis Sodomitæ inhoſpitales fuerunt, nulli tñ apud eos hoſpites tales, quales Apoſtoli ſunt reperti. Et licèt Loth aſpectu & auditu iuſtus erat, nõ tñ ibi aliquid docuiſſe, aut ſigna feciſſe perhibetur. Deniq; angeli ſancti in Sodomitis inuenerũt hoſpitiũ, imò à Loth cũ adoratione, prece ac reuerẽtia ſunt ſuſcepti: Si ergo in vrbę aliqua nec unus extiterat diſcipulos Chriſti ſuſcipiẽs, quò ad hoc peior Sodomis cõprobatur. De hac qõne,

F & an abſolutè loquẽdo, maior erit dãnatio nõ recipiẽtiũ diſcipulos Chriſti, quã Sodomorũ, prętermitto, quia & ſuper Matthęũ plura de ea conſcripſi. *Væ tibi Coroſaim, væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sydone factæ fuiſſent uirtutes, quæ in uobis factæ ſunt, olim in cilicio & cinere ſedentes pœniterent*. Quando aut quo affectu Chriſtus hęc dixerit, apud Matthęũ clarius ſcribitur. Tũc uidelicet quando Ioãnes Baptiſta in uinculis poſitus miſit diſcipulos ſuos ad chriſtum, quibus cũ Chriſtus reſpondiſſet, & illi abiiſſent, inter cętera quę prędicauit, cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus plurimę eius uirtutes factę sũt, quia non egiſſent pœnitentiam, & dixit. Væ tibi Coroſaim, uę tibi Bethſaida, & cætera. — Mat. 11.

 Porrò

A Porrò Coroſaim, Betſaida, Capharnaum, Tyberias, ſunt quatuor ciuitates Galilææ, ſitæ in littore lacus Genezareth, q ab Euãgeliſtis mare Galilææ ſeu Tyberiadis appellatur, in quibus urbibus Chriſtus perſonaliter prædicauit, & multa egit miracula, & fortè Apoſtoli quoq; in eiſdẽ urbibus, iã prædicauerũt & ſigna egerũt, Idẽ habitatores urbiũ harũ tantò grauius offenderũt, quãtò maiora eis beneficia ſunt impẽſa, quæ contẽpſerunt, & poſt tãti magiſtri atq; paſtoris prædicationẽ in ſuis permãſerunt ſceleribus. Itaq; xp̃s zelo iuſtitiæ ſeu cõpaſsionis affectu, & more propheticæ prænũciationis ac cõminationis, exprobrauit incolis urbiũ harũ, conteſtãs q gẽtilibus eſſent peiores: quia ſi olim in Tyro &

B Sydone aliquis ſanctorũ talia feciſſet miracula, exhortãdo eos ad pœnitẽtiam, qualia fecit in urbibus dictis Saluator, habitatores Tyri & Sydonis cilicia induiſſent, & cinerẽ ſuis ſuperieciſſent capitibus ex magnitudine cõtritionis, quẽadmodũ Niniuitæ ad prædicationẽ Ionæ. Porrò, quod uerũ ſit hoc, res ipſa probauit, quia poſt Chriſti paſsionẽ, ſtatim ex prædicatione diſcipulorũ Chriſti cõuerſi ſũt multi in urbibus illis, & poſtea oẽs. Vnde in Actibus Apoſtolorũ deſcribitur deuotio Tyriorũ, in quibus ẽt multi ſpũ ſplenduerunt prophetico, & Paulo Apoſtolo uaticinabãtur futura. *Veruntamen Tyro & Sydoni*, i. habitatoribus ciuitatũ illarum in paganiſmo defunctis, *Remiſſius erit in iudicio*

C *quàm nobis*, quia multò minus peccauerũt quàm ingratiſſimi, incorrigibilesque iſti Iudæi, qui & legẽ naturalẽ & ſcriptã trãſgreſſi ſunt, & inſuper euangelicæ legis ueritate à Chriſto accipere noluerunt. Siquidẽ ſeruus ſciens vel ſaltem dici ſibi audiẽs voluntatem domini ſui, & nõ faciens, plagis vapulabit multis. Vnde de induratis, ingratiſſimisq́; Iudæis loquitur Chriſtus, Si non veniſſem & locutus eis fuiſſẽ, peccatum non haberent, videlicet, tàm magnum, nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.

Conſequenter ſpecialiter reprehendit Capharnaũ, quia præ cæteris fuit ingrata ac ſcelerata, *Et tu Capharnaũ uſque in cælum exaltata*, quod dupliciter põt intelligi. Primò, ut dicatur uſq; in cœlũ exaltata, hoc eſt, valdè præcipuè honorata, eò quòd xp̃s frequẽter fuit, & ad tẽpus aliquantulũ habitauit in ea: frequẽter quoq; prædicauit,

D & prodigia multa ac præclara egit ibidẽ, ſicut Matthæus & Marcus clariſsimè ſcribũt. Secũdò ut dicatur rõne ſuæ ſuperbiæ, uſq; in cœlũ exaltata, propria æſtimatione ac uanitate, & qm̃ Chriſto ſuperbiſsimè fuit rebellis. Hic ſenſus literalior eſt, q2 in Matthæo legit Chriſtũ dixiſſe, Et tu Capharnaũ nũquid uſq; in cœlũ exaltaberis? *Vſque ad infernũ demergeris*, ut pœna proportionata ſit culpæ, & magnitudini honoris, correſpõdeat magnitudo deiectionis. Quẽadmodũ.n. homo, tantò plus meretur exaltari in cœlo, quãtò plus humiliauerit ſe in terra, ſic tãtò plus meretur

E deiici in inferno, quãtò plus i terra extollit ſeipsũ iuxta illud Iob, Si aſcẽderit uſque ad cęlũ ſuperbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quaſi ſterquilinium in fine perdetur, uelut ſomnium auolãs nõ inuenietur, trãſeat quaſi uiſio nocturna. Idẽ in Eccleſiaſtico dr̃. Humilia valdè ſpiritũ tuũ, quia uindicta impii ignis & uermis. Prętereà eſt aduertendũ, quã uerè mira & incõprehenſibilia ſint ſũmæ ac infinitæ ſapiẽtiæ iudicia, qm̃ xp̃s in propria perſona & per ſuos miniſtros, tã prophetas, quàm Apoſtolos p̃dicauit & miracula egit his quos ſciebat non credituros, imò ex hoc grauius condẽnandos: his aũt nec prædicauit, neq; miracula demõſtrauit, quos nouerat credituros & conuertẽdos, ſi eis prę-

F dicationẽ atq; miracula impẽdiſſet. Vnde Ezechieli locutus eſt: fili hominis non ad populũ profundi ſermonis & ignotę linguę tu mitteris, & ſi ad illos mitteris, ipſi audirẽt te: Domus aũt Iſrael, ad quã mitto te, nolũt audire. Itaq; quod penetrare nõ poſſumus, ſobriè admiremur, formidoloſèq; honoremus, ſcientes, q Deus ſublimis & benedictus ſit eſſentialiter ipſa ſapientia atque iuſtitia, propter quod eius quoque iudicia, nec iniuſta, nec irrationabilia eſſe queunt. Conſequẽter Saluator docet pręfatã cõminationẽ, ac pœnam nõ illis dũtaxat imminere q ipsũ in propria eius pſona nõ receperũt, uerbis eius credẽdo, iuſsionibusq́; parẽdo, ſed & omnibus q eius diſcipulos, uicarios & p̃latos deſpiciũt, doctrinas eorũ nõ aduertendo, nec ipſis obediẽdo, in q̃bus ſubiecti ſũt ipſis. *Qui uos* p̃dicatores, paſtores, p̃latos *Au*

Mat. 11
Marc. 1.
Iob. 20.

A *dit verba* ueſtra reuerenter ſuſcipiēdo ac obſeruādo. *Me audit* ꝙ tā gratū eſt mihi, ac ſi me in propria audirēt perſona: & quia ego per meos loquor uicarios, & illi meā repreſentant perſonā, i. veſtra documenta & iuſſa audire aut adimplere contemnit *Me ſpernit* quia intantū diſplicet mihi, ac ſi me uiſibiliter præſentem loquentemq; aſpernaretur ob cauſas prætactas. Audiāt, penſent & metuant hæc increduli & rebelles, peruerſi, duri, pertinaces, indociles proprium ſenſum ſectantes, quoniā ſuos non curando ſuperiores, aut eis obſequendo, reſiſtēdo, aut cōtumaciter reſpondendo, non mediocriter peccant nec uiles paruipēdūt perſonas, ſed eum cuius dignitatis & excellentiæ non eſt finis, unigenitū Dei, principemq; paſtorum, imò & Deū patrē, prout
Hebr. 13.
B Saluator adiecit, *Qui autem me ſpernit* Non credendo, aut non obediendo, *Spernit eum qui me miſit.* Mittēs quippe honoratur, ſeu inhonoratur in ſuo legato, dominus in miniſtro, pater in filio, paſtor in vicario. Pater quoq; & filius, haud dubiū quin & ſpiritus ſanctus, ſubſtātialiter unū ſunt, & inſeparabiliter ac incōfuſibiliter ꝑ circūinceſſionē in ſe inuicē æternaliter incōprehēſibiliter cōſiſtunt, ita ꝙ triū ſuperexcellētiū ac ſuperhonorabiliū perſonarū eſt vna uoluntas: ideo qui vnā offendit, in ſingulas
Ioan. 3.
peccat. Hinc apud Ioannē filius proteſtatur, Qui non honorificat filium, nō honorificat patrem qui miſit illum. Itaq; prælatis & patribus noſtris reuerentiā debitam
C ac obedientiam impendamus, conſiderātes eos non ut homines qualeſcūq;, neq; ut tales aut tales perſonas, ſed vt Dei uicarios, eius circa nos perſonā repreſentātes. Nam & dominis temporalibus, nō ſolū bonis,
1. Petr. 2
ſed ēt diſcolis, iubet ſanctus Apoſtolus Petrus, cū omni timore ſubijci ac parere miniſtros, quātò magis ſpūalibus obediendū eſt patribus? propter quod ad Hebręos Paulus ſcribit Apoſtolus, Obedite præpoſitis ueſtris & ſubiacete illis: ipſi.n. peruigilāt, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc.n. expedit uobis, Moyſes quoq; in exodo rebellibus ait, Non cōtra nos eſt murmur ueſtrum, ſed contra Deū. Et Paulus Apoſtolus ſcribit ad Teſſalonicenſes, Qui hæc ſpernit (inquit) nō hominem ſpernit, ſed Deum. Porrò ſi prælatorum uicariorumque Chriſti aſpernatio tā D graue extat piaculum, in omni utiq; Chriſtiano, quantò magis in religioſis, qui ad obedientiam uoto ſe aſtrinxerūt? Nō ergo minus abhorreant ſuo patri non obedire, quàm continētiæ aut proprietatis uotum infringere. *Reuerſi ſunt autem ſeptuaginta duo diſcipuli ad Ieſum* Qui miſerat eos ad prædicandum. Vnde prædicationis peracto obſequio ad eum reuerſi ſunt, *Cum gaudio* ſpirituali, aliquid tamē inordinationis adinixtum habēre, vt ſtatim dicetur, *Dicentes*, gratias referendo, Chriſto potentiam confitēdo, *Domine* qui non ſolùm in terra hominibus, ſed & demonibus dominaris *Etiam demonia ſubijciuntur nobis nomine tuo*, hoc eſt, tua virtute, & per tui nominis, ſeu tuipſius inuocationem, non ſolùm infirmos curauimus, ſicut nobis commiſeras, ſed demonia quoq; expellimus, quod ad tuum præ- E conium tibi nō quaſi ignorāti referimus, ſed ut te qui nos intantùm honoraſti honorificemus, *Et ait illis, Videbam ſatanam*, hoc eſt, diabolum, humanæ ſalutis aduerſariū *Sicut fulgur*, hoc eſt, ualde celeriter *De cælo cadentem* quando ob ſuam inde eiectus eſt elationem. Vel, ſicut fulgur. i. terribilior. Quòd.n. per ſimilitudinem emicationis fulguris celeritas, terribilitasq; ſignetur, patet per illud Matthæi, Sicut fulgur exit
Mat. 26
ab oriente, & apparet vſq; ad occidentem, ita erit aduentus filii hominis. Secundùm Gregorium aliquid elationis, vanæq; gloriæ inerat diſcipulis iſtis ex tanta poteſtate eis conceſſa, ad cuius culpæ repreſſionē F commemorat Chriſtus exemplum horribile ruinæ angelicæ, tanquam dicat, Si angelo ſuperbienti Deus tantam mox intulit ultionem, penſare, quàm uitanda ſit uobis ſuperbia, inaniſq; gloria. Vnde Petrus inquit, Si Deus angelis peccantibus non pepercit, nouit iniquos in die iudicii cruciādos reſeruare. Denique ruinam diaboli, Chriſtus ſecundum quod Deus intellectualiter uidit, principaliterque effecit.

Quæritur quomodo de cœlo corruiſſe dicatur diabolus, cum in Iſaia dixiſſe legatur, In cœlum conſcendam, quo apparet, quòd nondum erat in cœlo? & reſpondendum quod in cœlo empyreo fuit, & cōditus erat ſecundùm ſtrabam & Bedam, inde que cecidit. porrò quod dixit, In cœlum conſcendam, de ſpirituali ſuperbenedicta trinita-

A trinitatis cœlo exponitur, quia ad Dei ex cellentiã aſpirabat. Hoc ſuperficialiter ac breuiter dictũ ſit. Plena.n. reſpõſio pluribus indiget verbis. ¶ Prætera, verbũ inductũ, à Chriſto prolatũ põt exponi tanquã approbatiuũ ſermonis diſcipulorũ, quaſi dicat, nõ mirũ, ſi mea demones cõpeſcantur potētia qui exordio vidi & videns feci demonũ expulſionem de cœlo. Vnde in libro Iob ſcribitur, Prudentia eius percuſſit ſuperbũ. Et rurſus, In angelis ſuis reperit prauitatẽ. Itemq́;, Obſtetricãte manu eius, eductus eſt coluber tortuoſus. Atq; in Pſalmo, Tu humiliaſti ſicut vulneratũ ſuperbũ. Per Ezechielẽ quoq; Chriſtus teſtatur, Tu cherub extẽtus & protegens repleta ſunt interiora tua iniquitate, & eieciſte de mõte ſancto Dei, ò Cherub de me

B dio lapidũ ignitorũ. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcãdi ſuper ſerpentes & ſcorpiones*, Hoc dupliciter accipi põt, Chriſtus.n. dedit diſcipulis ſuis non ſolũ poteſtatẽ calcandi ſpũaliter ſuper ſpũs malignos per ſerpẽtes & ſcorpiones figuraliter deſignatos, ita quod illos poſſent eiicere, ſuperare, affligere, ſed ẽt præſtitit eis, virtutẽ calcandi corporaliter, & abſq; læſura ſuper quæcũque animalia venenata, quod in veteri teſtamẽto præfiguratũ videtur. Quẽadmo-

Deut. 8. dũ in Deute. legitur, Simile huic eſt illud

Prou. 9. in Pſalmo, Super aſpidẽ & baſiliſcũ ambulabis. Præterea, per ſerpẽtes ore venenũ fundentes, ſignãtur tàm inuiſibiles quàm

C uiſibiles hoſtes, qui electos Dei palam tẽtant ſeu perſequuntur. Per ſcorpiones verò qui pũctione caudæ inficiunt, deſignantur æmuli occultè inſidiãtes ſiue tentantes. *Et ſupra omnem uirtutem inimici*, i. ſuper quodcunque genus demonũ, & ſuper uniuerſam calliditatẽ & poteſtatẽ eorũ. Quãuis.n. naturalis illorum poteſtas maior ſit omni poteſtate naturali in terra verſan-

Iob. 40. tiũ, ut patet in Iob, ſupernaturalis tñ poteſtas fideliũ per gratiã præſtitã demonũ vincit uirtutem, quãuis uariis modis quærant nocere hominibus, & diuerſimodè tẽtent atque ad varia inclinent pctã. *Et nihil uobis nocebit* qđ corporaliter in Chriſti diſcipulis cõſtat impletũ, ita ut nec venena, nec venenata eis quid nocumẽti po

Act. 28. tuerunt inferre. Vnde & Paulus uiperã excuſſit in ignẽ, & Euangeliſta Ioãnes peſſimum ſine læſione potauit venenũ. Ideo in Marco loquitur Chriſtus, Signa eos

D qui crediderint, hæc ſequẽtur, In nomine meo demonia eiiciẽt ſerpẽtes tollent, & ſi mortiferũ quid biberint non eis nocebit. Mar. 16

Inſuper corporalis ſeu ſpũalis perſecutio hominũ malignorum ac demonũ electis Chriſti diſcipulis quantùm ad finalẽ deiectionem ſeu optati damni illationem nil nocuit, quia electis Dei omnia cooperantur in bonum, & temporalis tribulatio ad perpetuã eos duxit coronam, ideo ſcriptum eſt, Filius iniquitatis non apponet nocere ei. *Verumtamen in hoc nolite gaudere*. Inordinatè aut immoderatè, uidelicet eo modo quo nunc gaudetis, *Quia ſpiritus* puta demones qui ob naturæ ſimplicitatẽ ſpũs appellantur, *Subiiciuntur uobis*, hoc eſt, per poteſtatẽ uobis collatã eiiciũ-

E tur. Hoc.n. ſicut & alia ſigna peragere, pertinet ad dona gratiæ gratis datæ, quæ ad aliorum utilitatẽ ordinantur, & bonis ac malis communia ſunt hominibus. Nã ut aſſerit Chriſtus. Multi reprobi in die iudi- Matt. 7.

cii ſunt dicturi, Domine nonne in nomine tuo demonia eiecimus? Idcirco de hoc dono gloriandũ nõ eſt, quaſi de principali ac que ſalutifico bono, quamuis debeat homo de omni bono ſibi diuinitus dato, gratias agere Deo, & aliquo modo gaudere in ipſo, ſecundùm quod bonum illud collatũ maius aut minus eſt. Poſtremò, unde principalius atq; præcipuè ſit gaudendũ, ſubiungit, *Gaudete autem* In domino ei regratiãdo non ueſtris meritis aſcribendo, *Quia nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis*, hoc

F eſt, uoſipſi inter electos Dei iã eſtis per pdeſtinationem cõputari, & in cœleſtibus manſionibus æternaliter collocãdi, atque in libro uitę ſcripti, quod nullus de ſe pręſcire certitudinaliter poteſt, niſi ex reuelatione diuina, Chriſtus uerò diſcipulis ſuis hoc potuit reuelare, imò ad cõſolationem eorum reuelare dignatus eſt, ut in tãtò fortiores eſſent in omni ſancto labore & afflictione, quantò certiores eſſent de beatifica retributione.

Poſtremò, liber uitæ in Deo metaforicè ponitur, quemadmodum.n. apud homines ſolent deſcribi, qui ſpecialiter ſpectãt ad eos, ſic electorũ in diuina mente cõſcriptio, hoc eſt, firma eorum notitia ſeu tenax memoria, in intellectu diuino, dr̃ liber uitæ loquẽdo de uita gloriæ ad quam

A electio finaliter pertinet, Vnde & liber uitæ, non niſi æterna prædeſtinatio nominatur, qua quidam ad uitam gloriæ à Deo ſunt æternaliter præordinati.

PROSECVTIO ELVCIDAtionis huius decimi cap. ab eo loco quo dicitur,

In ipſa autem hora exultauit in ſpiritu ſancto.

ARTICVLVS. XXVII.

CHriſtus hominum amator uerisſimus de multiplici gratię dono per ipſũ à patre hominibus electis collato, uehemẽter gauiſus eſt, imò quilibet B bonus prælatus de hoc præcipuè gloriarĩ, Deoq; gratias agere debet, quo ſubditos ſuos cõſpicit uirtuoſos, & diuinę clementiæ gratioſa munera abũdare in eis, idcirco Ioãnes dicit, maiorẽ horũ gratiã nõ habeo, quam ut audiã filios meos in ueritate 1. Reg.3 ambulare. Et Paulus diſcipulorũ ſuorum uirtutes cõmemorãs, Gratias (inquit) ago Deo ſup inenarrabili dono eius. Sic egit & Xp̃s, ut ait Euãgeliſta, *In ipſa autem hora*, qua Xp̃s uerba immediatè præhabita diſcipulis dixit, Quẽadmodũ poteſtatẽ eis dediſſet ſuper omnẽ uirtutẽ inimici, & ꝙ nomina eorũ ſcripta eſſent in cœlis, *Exultauit in ſpiritu ſancto*, hoc eſt, ex motione ſpũs sãcti, qui animã xp̃i in uniuerſis direxit, ac gubernauit & mouit, ꝑꝑ quod ab E Iſaia de ſeipſo prędictũ eſt, Requieſcet ſuper eũ ſpũs dñi, &c. Fuit etenim anima eius pleniſsima ſeptẽplici dono ſpũs ſancti. ¶Porrò, dona ſpũs ſancti faciũt mentem creatã bñ atq; faciliter dirigibilẽ, ſeu mobilẽ à ſpũ ſancto, ſicut uirtutes morales faciũt appetitũ ſenſitiuũ, prõptè mobilẽ gubernabilẽq; à rõne. Itaq; Ieſus ſm̃ aſſumptã humanitatẽ & uoluntatẽ humanam, exultauit ſpũ ſancto, quia ex affectu ſeu dilectione procedẽte à ſpũ ſancto, & itẽ ſpũaliter ſecundũ uoluntatẽ ſpũs ſancti. At uerò ſupergloriosæ & ſuperdigniſsimę trinitatis inimicus, quãuis uilis ac debilis ſacrilegus Arrius, dicẽs, unigenitũ Dei puram creaturã, nec ipſo Chriſto fuiſſe animã rationalẽ, ſed loco animæ fuiſſe ipſũ uerbũ corpori Chriſti unitũ hac euangelica autoritate apertiſsimè reprobatur. Ipſe. n. ſceprobus Arrius finxit ſpiritũ ſanctũ eſſe purã creaturã, & à uerbo ſeu filio Dei creatũ, quo dato xp̃s à ſpũ ſancto nullam directionẽ aut gubernationẽ, uel perfectionẽ ſpũalem accepiſſet, *Et dixit Ieſus* aperiens cauſã ſuæ exultationis. Prætereà, contemplandũ quod anima Chriſti a ſuæ creationis exordio, Deũ uidit per ſpeciẽ, atq; in beatificæ fruitionis extitit gaudio indeſinenter. Idcirco quod in hac hora dr̃ exultaſſe, nõ eſt intelligendũ quod ante in gaudio exteriori nõ fuerit, ſed interioris gaudii nũc quędã ſigna foris ſpecialiter demõſtrauit, ita ꝙ fuit iã quædã ſolito plenior redundãtia internæ lętitię in inferioribus ſenſitiuis uiribus & corporali natura ipſius, cuius indicia forinſecus apparebãt, idẽ Lucas conueniẽtiſsimè aſſerit exultaſſe. E B xultatio nanq; dr̃, quaſi extra ſe ſaltatio, qñ uidelicet ex abundantia gaudii interioris, ſigna lętitiæ foris erũpunt. *Cõfiteor tibi pater domine cœli & terræ.* Cõiter à sãctis atq; doctoribus aſsignatur duplex cõfeſsio, de qua fatur ſcriptura. Vna eſt confeſsio, gratiarũ actionis & laudis, alia autẽ eſt confeſsio culpæ. Plenius tamẽ loquendo, hoc adiiciendũ, ꝙ ſacra ſcriptura loquitur de triplici cõfeſsione laudabili. Prima eſt proteſtatio credendorũ de qua ait Apoſtolus, Corde creditur ad iuſtitiã, ore aũt Rom.10. cõfeſsio fit ad ſalutẽ. Et Saluator ait, Qui Matt.10 me confeſſus fuerit corã hominibus, &c. Et iſta confeſsio eſt actus fidei. Secũda eſt confeſsio gratiarũ actionis, & laudis diuinæ, uidelicet ipſa laudatio Dei, aut gratia F rũ actio ei exhibita, & iſta eſt actus latrię, de qua confeſsione nunc ſermo eſt, de qua etiã ſæpiſsimè hr̃ in libro Pſalmorũ, ſicut cũ dicitur, Confitebor tibi domine in toto corde meo. Tertia eſt confeſsio culpæ, uidelicet accuſatio & enuntiatio propriæ culpæ, & iſta eſt actus pœnitentiæ, de qua Iacobus in ſua canonica ſcribit, Cõfitemini alterutrũ pc̃ã ueſtra. Itaq; confiteor tibi. i. laudo te, regratior tibi, pater meus, non per adoptionis gratiam, ut hominũ aliorum: ſed per uerã ęternam, naturalemque generationem, qua me incommutabiliter genuiſti in identitate naturę ex tua ſubſtãtia, iuxta illud Pſalmi, Ex utero ante luciferũ genui te. Et rurſus, Eructauit cor meũ uerbũ bonũ Itemq;, Dñs dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te.

Hoc

A Hoc teſtimonio rurſus cõfuſus eſt ſceleratiſſimus Arrius, filiũ nec ab æterno fuiſſe, nec patri ſubſtantialẽ eſſe dicere auſus: domine cœli & terræ, hoc eſt, cœleſtiũ atque terreſtrium, ſuperiorũ, ac inferiorũ, ſeu omnium quę in cœlo continẽtur & terra, ſicut ait Pſalmiſta, Tui ſunt cœli, & tua eſt terra. Omnium horum eſt Deus omnipotens, dominus iure creationis ac gubernationis, & cõſeruationis, ſolusq; Deus eſt dñs vniuerſalis, ſummus ac independens, vtpote propria autoritate dominãs, cui ad nutũ ſubiecta ſunt omnia, ad quẽ oĩs dominus circa ipſũ ſe habet vt ſeruus ad dominũ, vt inſtrumẽtum ad artificẽ, vt mediũ ad finẽ, de quo habetur in Iob, Quem cõſtituit aliũ ſuper terrã? aut quem poſuit
B ſuper orbem quem fabricatus eſt? ¶ Præterea hoc teſtimonio cõfuſa eſt hęreſis Manichæi, hæc inferiora atq; terrena nõ eſſe à Deo creata dicẽtis. Vnde (vt Epiſanius ait) Euangeliũ à Marcione æditũ, habet, Regratior tibi domine cœli, tacens quod dicitur terræ, & quod dr̃ pater, nec intelligatur q Chriſtus vocat patrẽ creatorem cœli & terræ. Hæreſis aũt Manichęi à Marcione ſumpſit exordiũ, *Quia abſcondiſti hæc* mea documẽta & fidei Chriſtianæ myſteria, legiſq; euangelicæ ſacramẽta quæ prædico, *A ſapientibus & prudentibus*, hoc eſt, ſuperbis, qui ſeipſos arbitrãtur magnos & eruditos, in ſenſu proprio confidentes, & ſuæ prudentiæ innitentes, quales fuerunt multi Filoſofi, ac alii ante tẽpora Chriſti, ſcribæ & Fariſæi tempore Chriſti, de qui-
C bus iam ad literã magis eſt ſermo, multi quoque literati, & de ſua ſcientia tumidi poſt tẽpus Chriſti, de quibus ſcribit Apoſtolus, Videte vocationẽ veſtrã, quia non multi ſapiẽtes ſunt inter vos, ſed quæ ſtulta ſunt mũdi elegit Deus, ut confundat ſapiẽtes. Et alibi, Dicẽtes ſe ſapiẽtes eſſe, ſtulti facti ſũt. Hinc Salomõ, Nõ ſis ſapiens apud temetipſum, & ne innitaris prudẽtiæ tuæ. Inſuper Deus dr̃ iſta reprobis abſcõdiſſe, eo modo quo dicitur eos indurare & excæcare, non quod ipſe ſit directè cauſa ignorãtiæ & peccati, ſed qm̃ iuſto iudicio mentẽ humanã obſcurari permittit & indurari, gratiã & virtutẽ non influẽdo, quẽadmodũ ſol dr̃ ſuo receſſu cauſa congelationis, & nauta per ſuã abſentiã cauſa naufragii. Sapiẽtes autem & prudentes diſtin-

D guuntur in hoc, q ſapientes dicuntur eruditi in rebus diuinis, prudentes, periti in humanis. Deniq; vſque in pręſens, Deus incerta & occulta ſapientiæ ſuæ, deguſtationem ſuæ dulcedinis, vitæ internæ ſaporem, myſticam teologiam ſuæ familiaritatis experientiam, ſuarum illuſtrationum ſplendores, clariſſimos ſuarum inflammationum ardores præferuidos, ſapientibus & prudentibus in ſeipſis tumentibus, menteq; vanis, abſcondit, quæ tamen humilibus mũdi uanitates ſpernentibus, timoratis, ſinceris, animo depuratis, ſimplicibuſque reuelat, quemadmodũ in Prouerbiis fertur, Cũ ſimplicibus ſermocinatio eius,
Atq; in Pſalmo, Teſtimoniũ dñi fide- Pſal. 54.
le, ſapientiã præſtãs paruulis. Talis.n. quiſ
in Dei amore ardentes ſunt, in ſapientiæ E
dono ſunt præfulgẽtes, & per illud efficiũtur quaſi ſecretarii Dei, idcirco adiecit Saluator, *Et reuelaſti ea paruulis*, hoc eſt, humilibus, qui in oculis propriæ mẽtis ſũt paruuli, dum omne bonũ Deo aſcribũt, & ſibi in ſeipſis uileſcũt, ſeu deprimunt, Deo & ſuperioribus ſe ſubdũt ac parent, quod Xp̃s ad literã de ſuis dixit diſcipulis & eorum ſequacibus. Deniq; Paruulus in ſcripturis tripliciter dr̃. Primò, ratione ætatis, quẽadmodũ de Chriſto ſcriptũ eſt per Iſaiã, Paruulus natus eſt nobis. Secũdò, ratione imperfectionis ſapiẽtiæ, ac uirtutũ, ſecundũ illud Prouerbiorũ, Vſq; quo paruuli diligitis infantiã, & ſtulti, quę ſibi nocxia ſunt, cupient. Et ad Hebræos, Omnis
qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermo- 1. The. 5.
F nis iuſtitiæ, Paruulus.n. eſt. Tertiò, ratione innocẽtię, humilitatis, ac ſimplicitatis, ſicut hoc loco, quemadmodũ & ait Apoſtolus, Facti ſumus paruuli in medio ueſtrũ. Hãc quoq; utranq; paruuli acceptionẽ tãgit Apoſt. Nolite (inquit) pueri effici ſenſibus, ſed malitia, paruuli eſtote, ſẽſibus aũt perfecti. Deinde xp̃s opus hoc patris æterni approbãs operiſq; cauſam aſſignãs adiecit. *Etiã pater* hoc eſt, utiq; ſic feciſti, *Quia ſic placuit ante te*, i. in tua ſapientia bonũ ſic uiſũ ẽ, & tuæ ita cõplacuit ueritati: quo patet qđ de diuina pđeſtinatione ac reprobatiõe cũ oĩ reuerẽtia, timoratè, ac ſobriè loq debemus, nec ſũmę mẽtis iudicia præſũptuosè ſcrutari, aut temerariè iudicare, pſertim cũ intellectus noſtri capacitas à diuini intellectus cõprehẽſione

& ex-

A & excellentia deficiat, & occūbat penitus
Pro. 25. infinitè. Ideo in Prou. aſſeritur. Sicut qui
mel comedit multum, non eſt ei bonū, ſic
qui perſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur
à gloria. Itaq; ꝙ Deus unum elegerit, &
gratia decorauerit, alium reprobauerit, at
que reliquerit, cauſa prima & ſumma eſt
beneplacitū, ſeu uolūtas ipſius, quæ cum
ſit eſſentialiter ſapiētia, atq; iuſtitia eius,
nec iniuſta, neq; irrationabilis eſſe poteſt.
Hinc de patribus ueteris teſtamenti fate-
Pſal. 43. tur Pſal. Deo, Brachium eorum non ſalua
uit eos, ſed dextera tua, & brachiū tuum,
& illuminatio uultus tui, quoniam cōpla-
Ephe. 11 cuiſti in eis. Atque Apoſtolus ad Epheſios
Prædeſtinauit nos (inquit) ſecundū propo
ſitum uoluntatis ſuæ. Et item, Gratia Dei
B ſuperabundauit in nobis, in omni ſapien-
tia, & prudētia, ut notū faceret nobis ſacra
mentum uoluntatis ſuæ, ſecundū benepla
citū eius. Veruntamē quis non uideat,
quam piū & iuſtum ac rationabile ſit hoc
quod Deus maieſtatis ac gloriæ infinitæ,
dona ſuæ clementiæ gratioſa, potius hu-
milibus quàm ſuperbis communicet. Hu-
militas nanque ad diuinorū ſuſceptionē
cariſmatū mentē diſponit creatam, quo-
niā creatori ſuo eā ſupponit, ſuperbia ue-
rò incapacē gratiæ efficit eam, & creatori
rebellem, ſed hoc potius imperſcrutabile
eſt, cur Deo ordinãte ac cooperãte unus
ad diſpoſitionē gratiæ ſuſceptiuam magis
pertingit quàm alter, & cur unus potius
præordinatus eſt in vas miſericordiæ q̄ al
ter. Hinc ſanctus ac ſuperliberrimus Deus
clarè ac inclyte proteſtatur in exodo, Mi-
C ſerebor cui voluero, & clemens ero in quē
mihi placuerit. Ideo humiliemur ſub potē
ti manu Dei. Et quod in Eccleſiaſtico ſcri
ptum eſt, Vnuſquiſq; noſtrū ſatagat adim-
plere. Altiora te ne quæſieris, & fortiora te
ne ſcrutatus fueris, ſed quæ præcepit tibi
Deus illa cogita ſemper. Attamē reueren
tialis ac moderata conſideratio mirabiliū
Dei myſteriorūmque fidei, licita eſt his
quorum purgatus & illuminatus eſt ani-
mus, ſicut ait Pſal. Reuela oculos meos,
& conſiderabo mirabilia de lege tua. Rur
ſusque, Mirabilia teſtimonia tua domine,
ideo ſcrutata eſt ea anima mea. Poſtremò,
circa hæc ait Gregorius, His Chriſti uer-
bis exēplū humilitatis accipimus, nec te-
mere diſcurre ſuperna cōſilia de aliorū uo
catione, aliorū uerò repulſione præſuma- D
mus. Iniuſtum eſſe nō poteſt, quia placuit
iuſto. In cunctis ergo, quæ exterius diſpo-
nuntur aperta cauſa rationis eſt occultè
iuſtitia uoluntatis. Omnia mihi tradita
ſunt à patre meo, hoc de Chriſto ſecundū
utranque eius naturam exponitur, quia ſe
cundū diuinam ſuam naturam, omnia ei
à patre ſunt tradita, eò ꝙ per generationē
æternam accepit à patre totā patris ſub-
ſtantiā, & quicquid excellentiæ, opulētiæ,
ac perfectionis in ea eſt, ſiue in patre. Pro-
pter quod in Ioanne profitetur, Omnia
quæcunq; habet pater, mea ſunt. Et rurſus
alloquens patrem, Omnia (inquit) tua
mea ſunt. Hæc autem traditio eſt per mo-
dū naturalis emanationis, de qua iterū aſ
ſerit unigenitus Dei, Pater quod dedit mi
hi maius omnibus eſt. ¶ Inſuper Chriſto E
ſecundū ſuā humanitatē, tradita ſunt om-
nia, hoc eſt, prælatio, præſidētia ſeu domi-
niū totius entis creati, ita ꝙ omnia ſunt
eius humanitati ſubiecta ab incarnationis
ab exordio, Propter quod ait Apoſtolus,
Omnia ſubiecit ſub pedibus eius, Et de- Hebr. 12
nuo, in eo quod dicit, Omnia nihil dimi-
ſit nō ſubiectū ei. Porrò ſecundū Atana-
ſiū, Oīa Chriſto ſunt tradita ad reforman-
dū, ut ſicut per uerbū facta ſunt omnia, ſic
per uerbū carnē factū omnia inſtauraren-
tur. Rurſus omnia tradita ſunt Chriſto ho
mini, de quibus in Ioāne proteſtatur, Ego
ſi exaltatus fuero à terra omnia trahā ad
meipſum, uidelicet, omnia genera homi-
nū electorū, ſeu quoſdam de omni genere
hominū, cuiuſcunq; conditionis, ſtatus,
ſeu gradus cuiuſcunq; cōſiſtant. His uerbis
ſecundū primā expoſitionē Chriſtus oſtē
dit ſe patri æqualē in ptãte. Deinceps in- F
ſinuat æqualē ſe patri in ſapiētia. *Et nemo*
hoc eſt, nullus *Scit* ſciētia plenæ cōprehen
ſionis, *Qui ſit filius*, hoc eſt, ipſum unigeni-
tū ſecundū ſuā diuinitatē, *Niſi pater*, qui in
finitæ eſt perſpicacitatis in cognoſcendo
ſicut & filius, imò in patre & filio, haud
dubiū quin & ſpū ſctō, eſt unus & idē nu-
mero intellectus, & quicquid de una triū
ſuperhonorabiliū perſonarū abſolutè dici
tur, de ſingulis intelligitur. Vnde exceptio
hoc nomine (nemo) deſignata, dicitur eſ-
ſentialis, non perſonalis, quia excipitur,
omnis alterius eſſentiæ, non omnis al-
terius perſonæ. *Et quid ſit pater*, hoc eſt,
patrem

A patrem nullus plenariè comprehendit, *Niſi filius*, quoniam ſicut pater eſt infinitæ actualitatis & intelligibilitatis, ſic filius ſecundũ quod Deus eſt infinitæ intellectiuitatis ſeu perſpicacitatis & claritatis in intelligendo. Hinc Ioannes, Deũ nemo vidit vnquã, vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris ipſe enarrauit. *Et cui voluerit filius reuelare*, ille cognoſcit patrem, non tamẽ plena cõprehenſione, & tã perfectè vt filius, ſed filio reuelãte, fideles in hoc ſeculo cognoſcunt per ſpeculũ in ænigmate, per fidem & per donum ſapientiæ, atq; per informationem ſacræ ſcripturæ: in patria verò cognoſcunt clarè per ſpeciem, ſeu facie ad faciem, vnde & comprehendere Deum dicuntur cõprehenſione extenſiue accepta, B quia conſpiciunt Deum ſicuti eſt in ſeipſo. Propriè aũt Deum comprehendere dicitur, qui eũ cognoſcit tã perfectè ſicut cognoſcibilis eſt ex ſua natura, quod nequit cõpetere niſi intellectui perfectionis immenſæ. ¶ Deniq; probatur ex dictis, ꝙ opera patris & filii ad extra ſunt indiuiſa, qm̃ paulòante perhibuit filius reuelari diuina à patre, & nũc aſſerit ſe patris cognitionẽ conferre hominibus, alibi demũ affirmat cognitionẽ ſuã à patre homini dari, cũ loquitur Petro, Beatus es Symõ Bariona, qa caro & ſanguis nõ reuelauit tibi, ſed pater meus. Hoc interea aduertendũ, ꝙ etiã per naturalem rationem Deũ in hac vita aliqualiter cognoſcere poſſumus, & quoniã ratio naturalis à Deo collata eſt, ideo illa C cognitio quæ de Deo per naturalẽ rationem habetur interdum reuelatio appellatur, vt cùm ad Romanos ait Apoſtolus, inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt cõſpiciũtur, ſempiterna quoq; virtus eius & diuinitas, ita vt ſint inexcuſabiles, quia ꝙ notũ eſt Dei manifeſtũ eſt in illis, Deus.n. illis reuelauit. Verũtamen, per naturalẽ rationẽ nullus filoſoforũ cognouit aliquã diuinã perſonã ſecundũ proprietatẽ perſonalẽ, nec ſuperbeatiſſimã trinitatẽ, Alia eſt reuelatio altior qua Deo reuelãte cognoſcimus eũ p fidẽ & alia quædã, in qua relatione ſunt varii gradus, ſecundũ quod variæ aſſignãtur ſpecies cõtemplationis. Vnde ſecundũ quod homo mentem ſuam magis purgauerit, & in diuina dilectione magis profecerit, ſecundũ hoc magis illuminatur diuinitus & clarius ſibi reuela-

1.Ioan.4 1.Cor.12. Mat.10

tur pater æternus totaq; trinitas ſupereſſentialis. D Altiſſima tamẽ contẽplationis Dei ſpecies in hac vita dicitur myſtica theologia quæ eſt ſecretiſſima & ardẽtiſſima mentis cũ Deo locutio: in qua contẽplatione, quantò plus mens deſuper illuſtratur, tantò ſplendidius intuetur Deũ prorſus incõprehẽſibilem eſſe, & tandẽ vnitur ei, tanquã omnino imperſcrutabili & ignoto, per omnium entium abnegationẽ de eo eum intuẽdo. Ideo diuinus & magnus Dionyſius ſcribit, Hoc eſt Deum verè cognoſcere, & videre ſuperſubſtantialem ſuperſubſtantialiter per omniũ entium ablationem laudare. Hinc ait Chryſoſto. Filoſofi de Deo quærere contẽdentes, nihil aliud ſe inueniſſe confeſſi ſunt, niſi ꝙ incognoſcibilis eſt Deus. Sicut.n. qui innauigabilẽ oceanum vſurpat nauigare, neceſſe eſt, E vt per eandẽ viã reuertatur, ſic illi ab ignorãtia cœperũt, & ad ignorantiã finierũt. *Et conuerſus ad diſcipulos ſuos*, hoc eſt, vultũ ſuum dirigens ad eos, vt faceret eos attẽtos, & dilectionem ſuam ad eos oſtẽderet, eosq; aliis in exemplum imitationis proponeret *Dixit, Beati oculi qui vident quæ vos videtis*. Hoc ait Saluator, quia iam paulòante gratias egit patri, ꝙ diuinorũ myſteriorũ notitiã, ſapientibus atq; prudentibus ſeculi huius propria ſuperbia excęcatis abſcõdit, & humilibus ſuis ea reuelauit diſcipulis, idcirco beatos aſſerit eorũ oculos, præſertim interiores, beatitudini ſpei, ac meritorũ, ad plenã beatitudinẽ perducentium. Itaque beati oculi veſtri ò diſcipuli mei, F qui vident, hoc eſt, intelligunt quæ vos videtis. *Dico enim vobis, quod multi prophetæ & reges voluerunt videre quæ vos videtis*, videlicet vnigenitum Dei incarnatũ inter homines conuerſantem, eius quoq; miracula, & cõuerſationem ſanctiſſimã, voluerũt etiam intelligere quæ intellexerũt diſcipuli Christi, quibus ipſe locutus eſt, Vobis datum eſt noſſe myſteriũ regni Dei *Et non viderunt* hæc oculo corporali, nec intellexerunt iſta diſtinctè, voluerunt quoq; ſeu optauerũt, ſi fuiſſet poſſibile, *Et audire*, ex ore meo prædicationẽ Euãgelicę legis, *Quæ auditis*, qui me ſecundũ quod placet interrogatis, & informationẽ à me ipſo accipitis, *Et non audierunt* eo modo quo uos, utpote ex ore meo. ¶ Circa hæc quæritur, an intelligenda ſint iſta de uiſu auditúq;

A auditu corporali, uel potius de uiſu & auditu mẽtali, ſeu interiori. Primũ dici nõ põt, quia taliter reprobi Iudæi ac proditor Chriſtũ uiderũt ac audierũt, quibus tandẽ grauis fuit ad uidendũ, Nec ſecundũ uidetur poſſe dici, quĩa ea quæ diſcipuli iſti uiderũt ac audierũt, multi prophetæ ac reges ſpũaliter cognouerũt, & Deo
Pſal 88. dicẽte, ſeu angelo intus loquẽte, ſpũaliter
P ſal. 84. audierũt, iuxta illud Pſalmi, Tũc locutus eſt in uiſione ſanctis tuis. Itẽq;. Audiã quid loquatur in me dominus Deus.
Zacc. 2. Et Zacarias, Angelus loquebatur in me. ❡ Deniq; quæ Chriſtus i carne exhibuit, fecit & docuit prædixerũt prophetæ. Vnde in
Amos. 3. Amos legitur, nõ faciet dñs uerbũ,
B niſi reuelauerit ſecretũ ſuũ ad ſeruos ſuos
Hebr. 1. prophetas. Et Apoſtolus, Multifarie mul-
Hierony. tiſq; modis Deus olim loquẽs patribus
Iſai. 9. in prophetis. Hinc de Iſaia ait Hierony-
Iſai. 3. mus, ꝙ omnia Chriſti myſteria, ita ad liquidum proſecutus eſt, ut Euãgeliſta potius q̃ propheta dicẽdus ſit. Sed & ipſe ſpiritualiter mirabili claritate uidit Chriſtũ i carne cũ dixit, Puer natus eſt nobis; eius quoq; uidit miracula qñ dixit, Ecce Deus uſter ueniet & ſaluabit uos. Tunc aperiẽtur oculi cæcorũ, & aures ſurdorũ patebũt. Tũc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorũ. Similiter paſſionẽ Chriſti clariſſimè uidit in ſpũ, dũ loquitur, Vidimus eũ, & nõ erat aſpectus, uerè lãguores noſt: os ipſe tulit, &c.
Iſai. 53. Idẽ de Dauid rege, & Daniele cæteriſq; prophetis poſſet oſtẽdi. Nec dubiũ quin Salo
C mõ tẽpore ſuæ illuminationis propheticæ. & alii reges iuſti ueteris teſtamenti, qui Chriſti futurũ nouerũt aduentũ, ipſũ uidere atq; audire optauerunt. ſ. Aſa, Ioſaphat, Ioatan, Ezechias, Ioſias. De Abraam quoq; ait Saluator, Exultauit ut uideret diẽ meũ, uidit & gauiſus eſt.

Ad hæc rationabiliter reſpõdetur, ꝙ prędicta intelligẽda ſint, de uiſu & auditu interiori coniuncto uiſui atq; auditui exteriori. Talis etenim uiſus & auditus hominibus connaturalior eſt atq; iucũdior & deſiderabiliſſimũ, iucundiſſimũq; fuit taliter uidere & audire unigenitũ Dei hominẽ factũ. Hinc in Nume. Balaã loquẽs clariſſimè de tẽpore Chriſti & eius myſteriis, inter cætera ait, Heu qs uicturus eſt, qñ iſta faciet dñs? Et in Actibus Petrus Apoſtolus, Oẽs (inquit) prophetæ à Sa- D
muele, & deinceps annunciauerunt dies iſtos. Alias demũ duas poſui reſpõſiones ad dubiũ iſtud ſuper Matthæum. ❡ Poſtremò, pro eo qđ hic dicitur Multi prophetæ & reges, &c. in Matthæo legitur, multi ꝓ- Matt. 13.
phetæ & iuſti. Iuſti.n. ſecundũ Bedã ſunt reges magni, quia tentationũ ſuarũ moti- Ioan. 8.
bus nõ conſentiẽdo ſuccũbere, ſed regendo ac ſuperãdo, præeſſe nouerũt. Ait autẽ & Origenes circa hæc uerba, Saluator dicit plures prophetas, & iuſtos prædicta optaſſe, nõ oẽs, quia de Abraã dicitur, quia vidit diẽ Chriſti & lætatus eſt, quã uiſionem non plures, ſed pauci attigerũt. Fuerũt aũt & alii prophetæ & iuſti, nõ tãti vt
viſionẽ Abrahæ & peritiã Apoſtolorũ at- E
tingerẽt, & hos dicit nõ vidiſſe, ſed optaſſe. *Et ecce quidã legiſperitus*, i. doctus in lege. Magiſtri aũt Iudæorũ maiores vocaban-
tur ſcribæ & legiſperiti. Vnde & Apoſto- Titum. 3
lus ait Zenã legiſperitũ. *Surrexit* quaſi reuerentiã exhibẽs Chriſto docẽti, quo prædicãte auditores ſedere ſolebãt. Vel ſurrexit, vt à cũctis melius audiretur, vel vt auditores ad ſuũ aſpectũ atq; præconiũ incitaret. Fuit aũt peritus in lege loquẽdo de informi ſciẽtia, quæ nõ eſt caritate & virtuoſa cõuerſatione ornata, quibus ornatur bonorũ ſciẽtia propter quod vocatur formata. Rurſus peritus fuit peritia literali, nõ intelligentia ſpũali, *Tentans eum*, id eſt, circũuenire & fallere cupiẽs. Dicit nãque Chryſoſtomus, Erãt quidã verboſi
circũeuntes totã regionẽ Iudæorũ, accu- F
ſantes Chriſtũ, dicentes, ꝙ precepta Moyſi innutilia diceret, & noua induceret documenta. Volẽs ergo legiſperitus ſeducere Chriſtũ, adeſt tentãs eũ & quærẽs, *Magiſter*, Magiſtrũ vocat, cuius inſtructioni ſubiici dedignatur, *Quid faciendo vitã æternam poſſidebo*: hoc eſt, quibus operibus pro mereri potero, & ſortiri beatitudinẽ æternã. Sciebat itaq; quod non loquẽdo duntaxat, ſed ẽt operibus virtuoſis inſiſtendo obtineatur felicitas. Occaſionem huiuſmodi tentationis, & inquiſitionis ſecundùm Bedam ſumpſit ex eo quòd audiuit à Chriſto, Gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. Recteque dixit, Poſſidebo, quia felicitas ſimul habetur, & nunquam amittitur, dicente Boetio, Aeternitas eſt interminabilis uita tota

ſimul

A ſimul profecta profeſſio Et rurſus, *Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorũ aggregatione profectus.* *At ille* Summus magiſter cordium ſecretiſſima infallibiliter intuẽs *Dixit ad illum, in lege* Moyſi *Quid ſcriptũ eſt,*
Mat. 22 *quomodo legis*? in lib. Moſaycæ legis? Quaſi dicat, Non rectam formam tenes in legẽdo, quia nõ imples quæ legis, & prædicas. Quidam equidem legunt, nec faciunt: quidam faciunt, & legere nequeunt, alij legũt & faciunt. ¶ Præterea, qm̃ legiſperitus voluit Christo imponere, ꝙ aliquid contra Moyſen ageret aut doceret, Chriſtus ſua inquiſitione oſtendit oppoſitum. *Ille reſpõ*
Deut. 6. *dens, Dixit, Diliges dominum Deum tuum, ex toto corde tuo*, hoc eſt, tota uoluntate, ſeu toto uoluntatis deſiderio, & affectu. Itaque
B per cor deſignatur uoluntas, quoniã ſicut cor eſt primum uiuens, & cætera membra mouens: ſic uoluntas per caritatem primò uiuificatur, & cęteras animæ mouet uires, *Et ex tota anima tua*, hoc eſt, ſecundũ potentias animales ac ſenſitiuas, ut ſenſus interiores, & exteriores appetitusq́; ſenſitiui, tàm concupiſcibilis quàm iraſcibilis, rationi ac legi diuinæ ſubdantur, atq; ſecũdùm Deum, & ut exigit eius dilectio, ad caritatisq́; profectum expedit, refrenẽtur ac dirigantur, propter quod orat Pſalmi-
Pſ. 118. ſta Auerte oculos meos ne uideant uanitatem. In Eccleſiaſtico quoq; docetur, Sæpi aures tuas ſpinis, & noli audire linguã nequam. Iubemur ergo Deum ex his uiribus ſenſitiuis diligere, non ꝙ potẽtiæ iſtæ organicæ Deũ ſimplicisſimũ habeant pro
C obiecto, uel ad eius dilectionẽ directè ac immediatè pertingãt, aut diuinæ dilectionis exiſtant ſubiecta, ſed quia taliter ſunt regendæ ut expedit ad caritatis adeptionem, conſeruationẽ, profectum, & conſummationem, pro quo adimplẽdo dicitur in
Eccle. 25 Eccleſiaſtico, Domine pater, & dominator uitæ meę. Excellentiã oculorũ meorũ ne dederis mihi, & omne deſiderium prauum auerte à me, Aufer à me uentris cõcupiſcentias, & concubitus concupiſcẽtiæ ne apprehendat me, *Et ex omnibus viribus tuis.* Iam de uiribus per cor, & animam deſignatis mentio facta eſt. Cur ergo nũc addit, & ex omnibus uiribus tuis? Ad quod dupliciter reſpondetur. Primò, ut iſtud intelligatur de uiribus reliquis, de quibus nondum quid dictum eſt, quia & uires ue-

getatiuæ in actibus ſuis regendæ ſunt ratione, ſecundũ, eũ quantum fieri poteſt. D Non enim totaliter rationi ſubdũtur ſed naturaliter operantur: attamẽ obiecta earum applicanda ſunt eis ſecundũ rectę rationis cenſuram, & quantùm ad modũ, locum, ac tempus actionis, rationi quodam modò ſubiiciuntur. Secundò, ut quod ait, ex omnibus uiribus tuis, intelligatur quãtùm ad executionem & uſum uiriũ in exterioribus operibus, quatenus etiã illa uiriliter ad Dei honorem cum diſcretione agantur, ut ait Apoſt. Rationabile obſequium ueſtrum. *Et ex omni mente tua* .i. toto intellectu, & intentione, ne in intellectu ſit error ſeu hæreſis, aut intentio caritati Dei repugnãs. Porrò præceptum hoc E
ſcriptum eſt in Deuter. ubi legitur, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde Deut. 6.
tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. ¶ Circa qđ quæritur, cũ Moyſes nõ exprimat niſi tria, ex quibus totis viribus amandus eſt Deus, cur hic dicunť quatuor eſſe ſcripta in lege? Ad quod reſpondetur, ꝙ tria illa à Moyſe dicta includunt hæc quatuor, ideo quatuor iſta ſcripta ſunt ibi ſaltem uirtualiter atque implicitè, nempe ꝙ dicitur hic, ex omnibus uiribus tuis, Moyſes per fortitudinem intellexit, totum autem cor frequenter, intellectum & uoluntatem comprehẽdit ac denotat, ſicut cum dicimus Confitebor tibi domine in toto corde meo. Deniq; apud Mattæum ponũtur tria, cum dicitur,
Diliges dominũ Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & in tota mẽ Mat. 22 F
te tua: unde ibidem omittitur, ex tota fortitudine tua, ſeu ex omnibus uiribus tuis, quod tamen per totam animam ſatis inſinuatur. Anima nanq; dicitur totũ, poteſtatiuũ. quia plures continet uires. ¶ Oportet ſcire ꝙ præceptum iſtud tripliciter poteſt intelligi & exponi. Primò, quãtùm ad indeſinentem actũ, ut. ſ. cor, mens, anima, fortitudo, ſemper actualiter atq; totaliter ferantur in Deum abſq; admixtione mali contrarii, ſicq; præceptum iſtud non impletur à uiatoribus nobis in uita præſenti, ſed à beatis in patria. Vnde iuxta hunc ſenſum diligere Deum toto corde, eſt eũ diligere actuali amore inceſſanter in Deũ erecto, ſecundùm totum poſſe uoluntatis, ſine admixtione omnis inordinati affectus,

A ſtus, caritatis mimoratum. Diligere autem Deum ex tota mente, eſt Deo per cõtemplationem indeſinẽter, ſemper, actualiter ſecundùm extremum poſſe intendere, abſque admixtione omnis euagationis, erroris & deceptionis. Diligere verò Deum ex tota anima, eſt ſecundùm cæteras vires animales & ſenſitiuas eſſe ordinatum in Deo, inceſſanter complere: quod in beatis erit potiſſimum poſt reſurrectionem futuram, dum omnes ſenſuum interiorum & exteriorum ſenſitiuique appetitus operationes ordinatiſſimè erunt in Deo, & ad Dei conferent laudem, amorem & contẽplationem. Diligere autem Deum ex omnibus uiribus, eſt omnem exteriorem actum habere promptiſſimum iugiter ad
B Dei honorem & cultum atque imperiũ, quod totum non niſi in patria valet impleri, & implebitur, non ſolùm abſq; difficultate, imò & cum indicibili iucunditate: in patria ergo impleatur præceptum iſtud perfectè, in via imperfectè. Secundò exponitur hoc pręceptum quantũ ad actum ſupererogationis, ut ſic Deus diligatur toto corde, totaq; mẽte, & cætera quatenus Dei intuitu & amore omnia deſiderãtur, quæ uoluntatem, intellectum, animam, & operationem ſeu uires impedire ſolent, poſſunt à Dei amore, & contemplatione in uita præſenti, ut ſunt diuitiæ, parentes, cognati, proles uoluntasq; propria: ſicq; præceptum iſtud caritatis implere ad religioſos dignoſcitur pertinere. Tertiò exponitur quantùm ad actum neceſſitatis,
C ut ſic corde, mente, anima, fortitudine Deum amemus, quatenus nil caritati diuinæ cõtrarium operetur aut appetamus, *Et proximum tuum ſicut teipſum*, i. vere, ordinatè, ac ſpiritualiter, optando ei bona gratiæ in præſenti, & dona gloriæ in futuro; item ſicut teipſum. i. propter Deum & ob felicitatem æternam, uidelicet quia Deus præcepit, & quia ad eius imaginẽ factus eſt proximus tuus, & quoniam Deus eſt prima cauſa ac ratio totius amabilitatis, ac puræ dilectionis, cum ipſe ſit prima, fontalis infinitaq; bonitas. Rurſus, ſicut teipſum. i. perſeueranter uſq; in finem, & nõ cõdeſcẽdẽdo ei in uitiis, ſicut nec tibi vis conſcendi in eis, ſi tamen te verè ac ſpiritualiter diligitis, non tamen oportet diligere proximũ tã immenſè ſicut teipſum:

D vt, ſicut, dicat ſimilitudinẽ, nõ æqualitatẽ. Hoc aũt præceptũ ſumptũ e ex eo qđ in Leui. ſcriptũ eſt, Diliges amicũ tuũ ſicut teipſum: ubi ſeptuaginta tranſtuliſſe dicũtur, proximum tuum. *Leui. 19.* Per proximum aũt intelligitur omnis homo gratiæ & glorię capax: damnati uerò, ex caritate amandi non ſunt, quia nec gratiæ nec gloriæ ſunt capaces. Omnem igitur hominem uiatorẽ, quantumlibet aduerſantem, ex caritate ſicut noſipſos diligere obligamur. Dicit autem Baſil. *Baſilius* Quis non nouit, quoniã manſuetum & communicatiuum animal eſt homo non ſolitarium & ſilueſtre? Nihil enim tam proprium eſt noſtræ naturæ, ſicut adinuicem communicare & mortuo indigere, & cognatum amare. Quorum ergo
E præueniens dominus nobis tradidit ſemina, horum conſequenter & fructus requirit, *Dixitque illi*. ſcilicet legiſperito dominus Ieſus. *Recte reſpondiſti*, quia ueraciter ſcriptum eſt, quòd ſcriptum allegas, *Hoc fac*. i. duo caritatis præcepta adimple, *Et viues*, vita gratiæ in exilio, & uita gloriæ in regno, ſicq; ſoluta eſt quæſtio, qua quærebat quid faciẽdo uitam æternã poſſidebo? ex qua Chriſti reſponſione oſtendit Origenes hęreticam prauitatem, Valẽtini & Marcionis atq; Baſilidis. *Origen.* *Ille autem uolens iuſtificare*. i. iuſtum monſtrare, & ſuã eminentiam oſtentare, cum tamen in Eccleſiaſtico ſcriptum ſit, Non te iuſtifices ante Deũ. *Eccle. 7.* Iob quoq; ait, Quid eſt homo ut immaculatus ſit, & iuſtus appareat natus de muliere? *Iob 15.* *Ait, Et quis eſt meus proximus*?
F Hoc rurſus quæſiuit vt caperet Chriſtum in ſua reſponſione. Aduertit. n. (ut apparet) quemadmodũ Chriſtus doceret etiam inimicos eſſe diligendos, quod iſte putauit eſſe contra Moyſi legem, quia Iudæi quamplurimi per proximum nõ intelligebant niſi Iudæum, & cæteros reputabant alienos Hinc interrogauit, quis eſt meus proximus, ut ſi Chriſtus diceret, quilibet homo uitæ præſentis, probaret eum legis aduerſarium. ſi uerò diceret, quicunque Iudæus, probaret ſe iuſtum, dicendo, omnem amo Iudæum. Sed (ut Salomon loquitur) fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum. Vnde & Chriſtus ſapientiſſimus ſic reſpondet, quòd inſidiatorem propria rurſus reſponſione concludit, proponens parabolam. *Suſcipiens*

A *autem Ieſus*, ſurſum aſpiciens, ſeu latè & altè circunducens, ad inſinuandum, quod de re magna eſſet locuturus atque compatiés communi humani generis calamitati, dixit, *Homo quidam deſcendebat ab Ieruſalem in Ierico, & incidit in latrones.* Senſus ſuperficialiter literalis difficultatem non habet, & quod hic quaſi parabola dicitur, potuit eſſe res geſta, quia (vt dicit Baſilius) Ieruſalem in cacumine ſita eſt, Ierico autem deorſum, inter quas vrbes fuit deſertum, in quo latrones conſueuerunt quoſdam occidere. *Baſilius.*

Porrò iuxta intelligentiam ſpiritualem, per hominem hunc intelligitur primus noſter parens Adam, ſeu genus humanum, ſiue quilibet homo poſt innocétiam baptiſmalem atque iuſtitiam, ad iniquitates prolapſus. Talis ergo deſcédit, id eſt, peccando ſpiritualiter deorsũ collapſus eſt, à Ieruſalem, hoc eſt, paradiſo B terreſtri, ĩ quo Adã realiter fuit, uel a cœleſti Ieruſalem, ſeu regno cœlorum, in quo per ſpem & meritum eſt omnis iuſtus viator, cum & Apoſtolus dicat, Noſtra conuerſatio in cœlis eſt: vel à trãquillitate interna, & cõtemplatione pacis mẽtalis. Cum enim Ieruſalem interpretetur viſio pacis, per eam hæc tria ſignatur, videlicet paradiſus terreſtris, qui eſt locus quietis, in quo fuit viſio pacis ſupernæ, quanuis nõ tàm clara ſicut in patria, imò viſio ſeu contemplatio, quæ fuit in Adã ante peccatum, & modo in paradiſo eſt C in Helia, habet ſe medio modo inter contemplationem patriæ, & contemplationé communé deuotorum in iſto exilio. Ité per Ieruſalem figuratur regnũ cœleſte, in quo eſt beatifica viſio pacis ęternæ, quæ omné ſenſum exuperat, ipſa quoq; mentalis tranquillitas animę viatricis, in Deo pacatæ, ac dulciter ſtabilitatæ per Ieruſalem denotatur. Inſuper ſicut oẽs in Adam eramus atque cecidimus, ſic omnes in ipſo paradiſo terreſtri extitimus, & in ipſo inde expulſi elapſiq; ſumus. Per Ierico verò hic mundus inſtabilis, ſeu vitæ præſentis mortalitas, & defectus intelliguntur. Ierico quippe iterpretatur luna, per quã in ſcripturis defectus exprimitur inſtabilitas, inſipientia atq; mortalitas, propter iugem lunæ variationem, creſcentiam atque decreſcentiam. Vnde in Eccleſiaſtico *Filipp. 3.* *Eccl. 27.*

ſcribitur. Stultus mutatur vt luna, ſicut D & luna à ſole deficit in ſplendore, ſic ſtatus uitæ huius mortalis à ſtatu paradiſi, ac immortalitatis. Itaque homo iſte peccando incidit in latrones, id eſt, in dęmonum acies, qui animarum iugiter quærunt uitam ſpiritualem occidere. Nam & inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Et diabolus homicida ab initio fuit, ut Chriſtus apud Ioannem fatetur, *Qui etiam diſpoliauerunt eum*, hoc eſt, donis gratię ac virtutum ſpiritualiter nudauerunt, quia, dum hominem per tentamenta ad peccatum mortale perducũt donis ac virtutibus, quæ ſunt animæ veſtes ac ornamenta eum mox priuãt, ipſumque & dam originali nudauerunt iuſtitia atque multiplici uirtutum ornatu: E de quibus in Iſaia ait eccleſia, loqués de ſponſo cœleſti, Induit me veſtimento ſalutis, & indumento iuſtitiæ circundedit me. His indumentis animæ noſtræ in baptiſmo fuerunt indutæ, quæ peccando amiſimus, ſed per pœnitentiam, & cętera ſacraméta ea recuperare valemus, de quibus etiam veſtimentis in Apocalypſi loquitur Chriſtus, Qui non inquinauerunt veſtimenta ſua ambulabunt mecum in albis, *Et plagis impoſitis abierunt*, i. cum hominem multipliciter vulneraſſent in anima, ad horam ceſſauerunt ab eius lęſione, Vel, abierunt, inſidias abſcondendo Specialiter aũt incurrit genus humanũ, quatuor vulnera aĩæ ex originali peccato, uidelicet malitiã, i. pronitatem ad mala in F voluntate, ignorantiam in intellectu, infirmitatem in vi iraſcibili, cõcupiſcentiã in concupiſcibili, *Semiuiuo relicto*, quia licèt per peccatum mortale, vita gratię & caritatis totaliter auferantur, manet tñ in hoĩe liberum arbitrium, quo poteſt reſurgere durante hac vita, ſeu aptitudo ad pœnitendũ ita vt radicaliter ſeu potẽtialiter maneat vita ſpiritualis in aĩa. Rurſus, quanuis peccata dona naturæ inficiãt non tamen totaliter deſtruunt ea, vnde & vita gratiæ deficiente, manet vita naturę. *Accidit autem vt ſacerdos quidem deſcenderet eadem uia, & uiſo eo præterijt.* Per ſacerdoté iſtum intelligitur Aaron, vel chorus ſacerdotum legalium, qui eadem via deſcédit, quia per originale per pc̃tm̃ venit in mundum, & cognita generis humani ſeu *Sapien. 2* *Ioan. 8.* *Iſai. 61.* *Apoc. 3.*

Adæ,

A Adæ vulneratione, ſeu deſtitutione, qua gloria beatitudinis fuit priuatus, pertranſiit, quia deliberare & ſaluare nequiuit, quemadmodum in epiſtola ad Hebræos
Hebr. 7. copioſè probat apoſtolus, & ad Gala. ait,
Galat. 2. Si ex lege eſſet iuſtitia, ergo Chriſtus eſt mortuus gratis. *Similiter & Leuita cum eſſet ſecus locum & uideret eum*, ſ. hominem ſemimortuum, *Pertranſiit*. Per Leuitam exprimitur Moyſes frater Aaron Leuites, ſeu chorus miniſtrorum templi aut prophetarum, qui cum eſſet in mundo hoc uiuens, & genus humanum intelligeret ſauciatum, ſaluare illud non potuit, imò pertranſiit, & moriendo ad lymbum inferni deuenit. *Samaritanus autem quidam iter faciens*, Per Samaritanum ob nominis inter
B pretationem, Chriſtus deſignat ſeipſum, quoniam Samaritanus cuſtos interpretatur, quod competit Chriſto, iuxta illud
Pſa. 120 pſal. Ecce non dormitabit neque dormiet
Pſ. 114. qui cuſtodit Iſrael. Et rurſus, Cuſtodiens paruulos dominus. Cui dicitur apud
Iob. 7. Iob, Quid faciā tibi ò cuſtos hominum?
Ioan. 1 Chriſtus itaq; iter fecit in ſeculo iſto, iuxta illud Ioannis. Verbum caro factum eſt,
Baruc. 3. & habitauit in nobis. Baruc quoq;, Poſt hæc in terris uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt, *Venit ſecus eum*. i. humano generi clementiſsimè ſe coniunxit, & illud ſicut medicus languidum uiſitauit, quemadmodum loquitur patri in pſal. Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti,
Zaca. 2. tunc dixi, ecce uenio. Et per Zacariam, Gaude & lætare filia Sion, quia ecce uenio, & habitabo in medio tui. *Et uidens*
C *eum* oculo corporali ac intellectuali, *Miſericordia motus eſt*, ſecundùm illud Trenorū, Miſericordiæ domini quia non ſumus cōſumpti, imò quo Chriſtus nos magis dilexit, eò noſtris miſeriis tā pęnalibus quam culpabilibus magis condoluit. Quod ſēper penſare debemus, ſicut Iſaias ait, Miſerationum domini recordabor, ſuper omnibus quæ largitus eſt nobis ſecundū indulgentiam ſuam, *Et appropriāns*, hoc eſt, generi humano ſe medicinaliter, ac proportionabiliter, applicans, dicente Apoſtolo, Chriſtus exinaniuit ſeipſum, formā ſerui accipiens, atque in ſimilitudine carnis peccati apparens. Debuit quippe per omnia fratribus aſsimilari, qui ſecundū ſuam diuinitatem diſtat ab hominibus infinitæ non loco, ſed perfectionis ſeu ex D
ceſſu ac diſsimilitudine, *Alligauit uulnera eius*, i. per infuſionem caritatis & gratiæ, aliorum quoque habituum fortium, ſcilicet uirtutum & donorum, uires animæ uulneratas à peccatis retraxit, cohibuit & curauit: potisſimum in baptiſmo. Pro- Acto 2.
pter quod in Actis loquitur Petrus, Baptizetur unuſquiſque ueſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remisſionem peccatorum, & accipietis donum ſpiritus ſancti.

Præterea Chriſtus per ſuam paſsionē ſaluificam uulnera iſta alligauit atq; curauit inquantū paſſio ſua fuit ſatisfactoria pro totius mundi peccatis, & meritoria gratiæ omnibus nobis. Idcirco apud Iſaiam ſcriptum eſt. Vere languores no- E
ſtros ipſe tulit, & peccata noſtra ipſe portauit. Itemque Petrus ait, Peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Sed & tota Xpi pdicatio, cōuerſatio, miraculoſa operatio, medela fuit uitiorū noſtrorum, *Infundens oleum*, i. ſpiritusſancti unctionem & conſolationem, piamque informationem, *Et uinum*, hoc eſt, confortationem & exhortationem feruentem ad bona, ſeu iuſtam increpationem propter peccata. Nam & Petro locutus eſt, Vade Marc. 8.
retro me ſatana. Hinc per Iſaiam Chriſtus teſtatur de patre, ad annunciandum manſuetis miſit me, ut darem lugentibus coronam pro cinere, oleum pro lectu. Et ſponſa fatetur in Cāticis, Introduxit me rex in cellā uinariā. ¶ Deniq; ſicut Chriſtus primò dicitur oleū infudiſſe & poſtea uinum: ſic prælati & oēs exhortato- F
res primò debēt præ & caritatiuè corripere, ſiue inſtruere delinquētes: deinde ſi opus fuerit, rigorē iuſtitiæ admiſcere. Hinc ad Gala. ſcribit Apoſt. Fratres & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui ſpirituales eſtis huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis. Ait quoq; Bernardus, Semper punire eſt crudelitatis ſemper parcere puſillanimitatis, nec hoc, nec illud æquitatis. Opus eſt ergo diſcretione, ut ſciatur quando hoc & quando illud agendum, & qualiter ſit contemperandum utrunque. ¶ Præterea uarii aſſignantur deteſtabiles, miſerrimique effectus peccati, qui in verbis Chriſti præinductis tanguntur. Primò cum per peccatum exhæredamur à regno cœleſte quod

 eſt

A eſt terra viuentium, quòd notatur cum dicitur, *Deſcendebat à Ieruſalem*. Secundò per peccatū captiuamur ſub defectu multiplici, & mente inſtabiles, exuleſque efficimur, quod notatur cum ait, in Ierico. Tertiò per peccatum ſubiicimur ſeruituti peccati atque diaboli, quia & Petrus Apoſtolus cōteſtatur, A quo quis victus eſt, huius ſeruus eſt. Vnde Paulus hortatur. Non ergo regnet peccatum in ueſtro mortali corpore, hoc notatur cum dr, incidit in latrones. Quartò per peccatū ſpoliamur donis gratuitis, ideo ait, deſpoliauerunt eum. Quinto per peccatum vulneramur in naturalibus, vnde dicitur, plagis impoſitis. Sextò per peccatum mortificantur præcedentia opera noſtra meritoria, præmioq; priuamur, hinc dr ſemiuiuo relicto. *Et imponens in iumentum ſuum*,
B hoc eſt, corpori ſuo nos iungens, ſicut capiti membra iunguntur, atque in ſuo corpore noſtra ſcelera luens, iuxta illud Iſaiæ, Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum. Itaq; per iumentum Chriſti, corpus eius digniſſimū explicatur, quod rite iumētū vocatur, non ob beſtialem utilitatē, ſed ob obedientiā, ſubiectionem, ac ſeruitute promptiſſimā, qua in omnibus aiæ Chriſti promptiſſime caruit ac ſeruiuit.
Pſal.27. Hinc & uir obediens loqtur Deo, Vt iumentū factus ſum apud te, *Duxit in ſtabulum*, hoc eſt, eccleſiæ ſuæ ipſum incorporauit. Eccleſia nēpe eſt Chriſti ouile, in quo ipſe ſuos fideles multiplici reficit pabulo ſpirituali, de quo ſtabulo
C ait in Ioanne,
Ioan. 10 Fiet unus paſtor & unum ouile, in quo etiam corpore & ſanguine Chriſti reficimur. Præterea potius ait ſtabulū quam domū, ut præſentis uitæ fœtores atq; miſerias attēdamus, & in ſeculo iſto tāquā in exilio lugeamus, ad patriā iugiter feſtinantes, quemadmodū ad Hebręos
Hebr.13 ait Apoſt. Non habemus hic manētem ciuitatem, ſed futuram inquirimus, *Et curam illius egit*. Chriſtus nanq; quandiu conuerſabatur in ſeculo iſto diligentiſſimè pro ſalute humani generis exorauit, & tempore quo prædicauit, nonne variis modis tanquā aptiſſimus medicus aīarum, homines curauit ſaluare, prædicando, miracula faciendo, diſcipulos ſuos ad prædicandum & ad miracula peragenda mittendo, varia gratiarum cariſmata tribuendo? Quanuis enim (vt Sapiens hēt) D
cura ſit Deo de omnibus, maximè tñ de rationabilibus creaturis. *Et altera die*, hoc eſt, tempore ſuam paſſionem ſequente, uidelicet poſt reſurrectionem. In ſcripturis enim ſæpiſſimè dies pro tēpore ponitur, maximè in prophetis, vt cum loquitur Iſaias, In die illa erit germen domini in magnificentia & gloria. Et Iohel, In illā (inquit) die ſtillabunt montes dulcedinem, Iohel. 3.
Protulit duos denarios, id eſt, noui ac ueteris teſtamenti notitiam, *Et dedit ſtabulario* i. choro Apoſtolorū, ſeu primitiuæ eccleſiæ, cui poſt reſurrectionem, præſertim in die pentecoſtes, infudit omnium notitiā ſcripturarum, per infuſionem ſpiritus ſancti, quemadmodum paſſione inſtante p. E
miſit Apoſtolis Ioannis loquens, Cum Ioan.16
venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos Acto. 1.
omnem veritatem, Sed & per quadraginta dies, quibus poſt reſurrectionem vſque ad aſcenſionem apparebat diſcipulis ſucceſſiuè, docuit, & euangelicæ legis declarauit eis myſteria, *Et ait, Curam illius habe*. Pręcepit.n. Apoſtolis, vt totū genus humanū ſolicitè erudirēt. Vnde in Matthæo Mat.28
loquitur eis, Euntes, docete oēs gētes. Petro quoq; ante aſcenſionem ſpecialiter dixit, Ioan.21.
Paſce oues meas. Cū omni nēpè diligentia prælati eccleſiæ gregibus ſibi commiſſis debēt uerbo & factis uirtuoſè paſ- Prou.27
ſe. Hinc in Prouerbiis Salomon ait, Diligenter agnoſce vultū pecoris tui, tuoſque greges conſidera. Et enim quantò nobilior eſt aīa rationalis oī irrationali creatura, tātò eſt diligentius cuſtodienda, docenda & perficienda. F
Et quodcunq; ſupererogaueris, hoc eſt, ultra debitū feceris, ſeu de tua induſtria atq; labore addideris, cooperando gratiæ meæ & pro aliorū cōuerſione fideliſſimè deſudando. Sed utinā paſtores & prædicatores iā debitū ſuū exoluerent: imò proh dolor, ſtipēdia larga accipiunt, & plebē non inſtruūt, ſeu condigne non alunt, uita exēplari atq; doctrina, quibus per Ezechielē Deus improperat, Lac comedebatis & lana operiebamini, gregem autem meū non paſcebatis. Quo contra in Eccleſiaſtico omni aliorū rectori ſaluberrimè dicitur, Rectorē te poſuerunt, noli extolli. Eſto in illis quaſi vnus ex ipſis. Curā illorū habe, & ſic cōſidera, *Ego cum rediero*, ad iudicium generale corporaliter

A poraliter veſcendendo ſecundùm naturá aſſumptam, uel ad iudicium particulare, quod fit in mortibus ſingulorũ, ubi Chriſtus reuertitur non locum mutando, ſed per retributionem uiſitando. Vnde ait, Vigilate, quia neſcitis qua hora dominus
Mat. 24 neſter uenturus ſit. Et item: Beatus ille ſeruus, quem cum venerit dominus eius, & pulſauerit ianuam, inuenerit uigilantẽ, *Reddam tibi*.i. condignam dabo mercedẽ. Hinc in Apocalypſi ait, Ecce uenio cito, & merces mea mecum eſt, dare unicuique iuxta opera ſua. Conſequenter Chriſtus quæritur à legiſperito non quaſi ignorans, ſed inſtruere illum uolens. *Quis horum trium*, uidelicet, an ſacerdos, an Leuita, an Samaritanus, *Videtur tibi proximus*
B *fuiſſe ille, qui incidit in latrones? At ille dixit, Qui fecit miſericordiam in illum*, hoc eſt, ita vt dictum eſt, ei ſubuenit. Ille.n. magis quàm alii duo, proximus promeruit appellari ratione beneficii tanti. Præterea conſiderandum ꝙ multipliciter dicitur homo proximus alteri. Primò, ratione co
Pſal. 37. gnationis, ſicut in Pſal. Amici mei & proximi mei. Secundò, cauſa religionis eiuſdem, ut omnes Chriſtiani. Tertiò, ratione pietatis & beneficii, & ita nunc potiſſimum proximus appellatur: ſicq; Ambro
Eccl. 13. ſius aſſerit, Non cognatio facit proximũ, ſed miſericordia. Quartò, ob conformitatem naturæ. Sic omnes homines ſibi in-
C uicem proximi nuncupãtur: iuxta illud, Omne animal ad ſibi ſimile coniũgetur. *Et ait illi Ieſus, Vade* ſpiritualiter proficiẽdo & legem Moyſi ueraciter intelligendo, *Et fac ſimiliter*, hoc eſt, non verbis, ſed veritate & opere caritatiuo ac pio, oſtende te proximum non ſolis Iudæis, ſed omni homini uiatori egenti, ſi caſus euenerit, ut aliquis tibi occurrat tua indigens ope: Denique Aug. 1. lib. de doct. Chriſtia. affirmat. Ex his intelligimus illum eſſe proximum noſtrum, cui officium pietatis eſt exhibendum ſi egeat, & etiam illũ in quo nobis impendendum eſt pietatis officium, ſeu beneficium pium. Proximi etenim nomen ad aliquid eſt, nec quiſq; eſſe proximus niſi proximo poteſt. Nemo autem exceptus eſt, cui ſit beneficium pie
5. tatis denegandum, Chriſto dicente, Bene facite his qui oderunt uos. Vnde manifeſtum eſt hoc præcepto, quo iubemur dili-

gere proximum, etiam ſanctos angelos contineri à quibus tanta nobis miſericordiæ impenduntur officia, quia & ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus proximum Mat. 18
noſtrum dici ſe uoluit, ſignificans ſe ſubueniſſe ſemiuiuo iacenti in uia. D

DECLARATIO RESIDVAE partis huius capitis, ſcilicet

Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum.

ARTICVLVS. XXVIII.

QVicquid Chriſtus geſſit in corpore myſteriis plenum eſt, & noſtræ cõuerſationis informatiuum. Et quoniam Chriſtus uenit tàm actiuæ, quàm contemplatiuæ uitæ inſtituta doce E
re, nunc factum quoddam ipſius deſcribitur, in quo breui eloquio utriuſque uitæ diſtinctionem oſtendit Lucas: tamen hoc loco ordinem hiſtoriæ non obſeruat, *Fa-* Ioan. 11
ctum eſt autem dum irent Ieſus & eius diſcipuli, de loco ad locum ad plurimorum inſtructionem, *Et ipſe intrauit in quoddam caſtellum.* Circa quod Beda, Huius (inquit) caſtelli nomen Lucas hic tacet, ſed Ioan- Luc. 24.
nes exprimit, uocans ipſum Betaniam. Sic enim ait, Erat quidam languẽs Lazarus à Betania de caſtello Mariæ & Martę, ex quibus apparet, quòd ipſa Betania, quæ fuit uilla, uocetur caſtellum. Vnde & in- F
fra legitur, quod duo ex diſcipulis ibant in caſtellum, cui nomen Emaus, pro quo Marcus ſcribit, quod ibant in uillam. De- Mar. 16.
niq; quod in Mattæo ait Saluator duo- Matt. 21
bus diſcipulis, Ite in caſtellum quod contra uos eſt de ipſa urbe Ieruſalem ſolet exponi. Caſtellum tamen propriè dicitur paruum caſtrum. Fuit autem in Betania caſtrum Mariæ & Martæ ac Lazari, quod forſan interdum comparatiuè loquendo nominatur caſtellum, & ſicut frequenter totum à ſua parte nomen ſortitur, ſic forte uilla Betania ratione caſtri ſiue caſtelli in ea contenti appellatur caſtellum, *Et mulier quædam Marta nomine*, quam aliqui putant fuiſſe illã quam Chriſtus à ſanguinis curauit profluuio, cuius oppoſitũ ſupra ſatis probatum eſt, *Excepit illum in domum ſuam*. Ipſa quippe ſpecialis extitit Mat. 9
hoſpita Chriſti, propter quod (ſicut in Luca. 8.

A eius legenda habetur) poſt Chriſti aſcenſioné conſueuit Chriſtũ ſub nomine hoſpitis inuocare. Itaque cum grandi reuerétia & caritatis feruore accepit Xp̃m in ſua domo, quæ fuit caſtellum ſeu caſtrũ. Nobilis enim fuit & opulenta, & ſicut in Ioanne ſcriptum eſt, Ieſus diligebat Mariam, Martam, & Lazarum. *Et huic erat ſoror nomine Maria*, ſcilicet Magdalena, de qua in Marco fertur, Surgens Ieſus mane prima ſabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptem dæmonia. *Quæ etiam ſedens ſecus pedes domini, audiebat uerbum illius*, in quibus uerbis inſinuatur eius humilitas ac diligentia, quia ad pedes Chriſti humiliter ſe locauit, & auidiſſimè intenta fuit prædicationi ipſius, Quò autem humilius ſedit, diligentiúſq; aduertit, eò plus ſpirituales hauſit profectus, & riuos doctrinę ex fonte ſapientiæ, ſumpſit. Chriſtus quippe eſt fons ſapientiæ, iuxta illud Eccleſiaſtici, Fons ſapientiæ verbũ Dei in excelſis. Deus quoque hominibus dat gratiam.

Ioan. 11

Mar. 16

B

Eccle. 1

Præterea, ſicut ait Baſilius, Omnis operatio atque locutio ſaluatoris regula eſt virtutis ac pietatis. Ob hoc enim induit corpus noſtrũ, vt nos conuerſationem ipſius imitemur pro poſſe. Suo ergo exemplo docuit diſcipulos, omneſq; prædicatores, & ad aliorũ exhortationẽ idoneos, qualiter habere ſe debent in domibus hoſpitantiũ eos, vt ſcilicet ſuſcepti nõ ſtatim reſupini quieſcant, ſed ſuſceptores ſuos exhortationibus repleant ſacris, vnde & reuerenter ac caritatiuè ſunt ſuſcipiẽdi. Primò, quoniam hoſpitatores eorũ ædificabuntur ſalutaribus documentis. Secundò, quoniam caritatis adipiſcentur mercedem. *Marta autem ſatagebat*, hoc eſt, ſatis agebat, occupataq; fuit ſeu laborabat, *Circa frequens miniſterium*, id eſt, circa corporalis refectionis quotidiè neceſſariæ præparationem & exhibitionem, *Quæ ſtetit* ab obſequo & diſcurſu modicè ceſſans, vt Xp̃m reuerentialiter alloqueretur, & eius præſtolaret reſponſum, *Et ait, Domine, non eſt tibi curæ quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare?* Hoc uidebatur irrationabile Martæ, quia apparuit ei, quod ob Chriſti honorabilitatem, aliorumq; hoſpitum multitudinem, Maria meritò adiuuiſſet. Itaque interrogauit, Domine, nõ eſt tibi curæ, non quaſi Chriſtum reprehẽdens, quòd Marię non dixerat, Adiuua ſororem tuã, ſed quaſi admirans de hoc, ideo addidit, *Dic ergo illi, ut me adiuuet*, quia ad literam multa erant agenda in tot hoſpitum cibatione. Et quod Marta dicit ſe ſolam miniſtrare, nõ eſt intelligendum, quod nulla fœmina adiuuerit eam, habuit. n. ancillam iuuantem uná aut plures vt reor, ſed aſſerit miniſtrare per excluſioné ſuæ ſororis, ad quã miniſtratio illa ęque pertinuit, ſecundum Marthæ opinionem, *Et reſpondens, dixit illi dominus* Ieſus Chriſtus, qui ad reſpondendum ſapienter, deliberatione, inquiſitione, ſtudio non egebat quoniam ſapientia plenus, imò & ipſa ſapientia, deiq; patris unicum verbum fuit *Marta, Marta* Bis nominat propter diligentiorem eius prouocationem ad auertẽdum, & item in ſignum dilectionis ſuæ ad eã, quam elegit in hoſpitem ſui, ac diſcipulorum ſuorum *Solicita es, Et turbaris erga plurima*, i. circa hęc temporalia adminiſtranda, & circa corporalia alimenta, & circa corpora reficienda, quæ occupatio quanuis fuerit bona & actus prudentiæ, ac miſericordiæ & liberalitatis, ex caritate imperialiter procedens, nihilominus ſtabilitatẽ & pacẽ mentis in Deo frequẽter diminuit, interrupit, ac impediuit. Pluribus nempè intendens animus, ſingulis non ęque perfectè valet intẽdere uni, quia & uirtus unita eſt fortior quam diſperſa. Porrò, *Vnum eſt neceſſarium*, hoc vnũ quod præ cęteris neceſſarium dr̃, poteſt dici ipſa felicitas patriæ, ſeu Deus omnipotẽs, obiectum, & dator beatitudinis eius, uel contẽplatio, ſeu dilectio Dei in vita hac, ſeu pax mẽtis in Deo, aut vnio cordis cũ eo, ſeu Deo debitè ſeruire, & ſaluti ꝓpriȩ prouidere. Quanuis autẽ ad obtinẽdam ſalutem multa ſint neceſſaria, ſ. fides, ſpes, caritas, ſacramẽtalis impletio præceptorum, vnũ tamen neceſſarium dr̃ antonomaticè, quia præ cæteris neceſſarium erat, vel neceſſitate finis, & propter ſe atq; ſimpliciter, alia verò per reſpectũ ad finẽ, & propter eius adeptionem, *Maria optimam partem elegit*, uidelicet Deo uacare: iuxta illud pſalmi, Mi hi autem adhęrere Deo bonũ eſt, Deum diligere, mente quieta contemplatiuam ducere uitam, & ipſum incommutabile bonũ quęrere ac habere,

D

E

Ioan. 1

F

Pſal. 72

A bére, de quo in Trenis ſcriptum eſt, Pars mea dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum. Hanc dignisſimã partẽ elegit Maria, terrenis contẽptis & corporalibus occupationibus tanquam minus bonis, maiorisq; boni impeditiuis relictis, *Quae non auferetur ab ea*, quoniã pars hæc incipit in hac uita, & continuatur in patria, perficitur quoque in ea, quoniam contemplatio uię per fidem eſt quædã inchoatio contemplationis beatorũ per ſpeciem: pp quod ait apoſtolus, Nunc cognoſce ex parte, tunc autem cognoſcã ſicut & cognitus ſum. Et uidemus nunc p ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Itaq; Chriſtus Martam de ſuo deuoto & caritatiuo obſequio non reprehendit, ſed partem Mariæ præponit: qm̃ exercitia uitæ contemplatiuæ præclariora ſunt exercitiis vitæ actiuę. Veruntamẽ de hoc vr̃ Marta aliqualiter reprehenſa, quod ſororem ſuã voluit à ſpirituali actu uitę contemplatiuę abſtrahere, vt corporalibus occuparetur, cum tamen neceſſarium non fuiſſet, & quia Mariam putauit negligenter ſe habuiſſe, non impendendo auxilium in corporali obſequio.

1. Cor. 13

B

Denique circa illud, ſolicita es, & turbaris erga plurima dñt Cyrillus & Baſilius, Cũ aliqui ſuſceperint alios hoſpitio nõ ſolicitentur circa multum obſequiũ, præparando diuerſa & delicata cibaria, nec poſtquã quæ præ manibus non ſunt, & neceſſitatẽ excedunt. Grauat.n. paſſim in qualibet re quod ſuperfluit. Hoſpitantibus nanq; generat tædium, conuiuis autem videtur, ꝙ ſint aliis cauſa laboris.

C Sed quoniam ſenſus literalis planus ẽ ſatis, tangendus eſt myſticus intellectus, iuxta quẽ per Betaniam quæ interpretatᷓ domus obediẽtię deſignatur cor bonam cõſcientiã habens, eo ꝙ diuinis obediuit præceptis, ideo Chriſtus illud libẽter ingreditur per gratiæ augmentationẽ tanquam carum, familiareq; ſibi. Porrò per Martam anima uitæ actiuę exercitiis debita explicatur, quæ Chriſtum in ſua recipit domo, hoc eſt, in arcanis conſcientiæ ſuæ cuius ſoror Maria, hoc eſt, quęcunq; anima illi ut ſoror dilecta, contẽplatiuæ vitæ inſiſtens, ſedet ſecus pedes Ieſu, i. ei humiliter ſe ſupponit, eiuſq; humilitatẽ perpendit, ac ueſtigia imitatur, iuxta illud Treuorum, Sedebit ſolitarius & tacebit qa leuabit ſe ſuper ſe, & audit verbũ illius, aſſerens cũ Pſalmiſta, Audiã quid loquatur in me dñs Deus Aĩa quippe qc ſcendo, fit prudens, & diuinã inſpirationẽ ſuſcipit ac auertit. Propter quod in Eccleſiaſtico hẽtur, Qui minoratur actu ſapientiã percipiet. ¶ Præterea in quiete hõi audit verba diuina aure mentali, illis obediendo, q̃ legit aut meditatur, Marta aũt ſatagebat circa frequẽs miniſterium. Hoc cõpetit his, qui operibus miſ & ceteris exterioribus uirtutũ actibus corporalibus occupantur, Et ſicut Marta conqueſta eſt Chriſto, dicens, Dñe non eſt tibi curæ, quod ſoror mea reliquit me ſolã miniſtrare, ſic interdum perſonę deuotæ quę operibus uitę actiuę intendere compelluntur, & contemplatiuam uitam magis deſiderant, conſequerentur Chriſto ſeu eius prælaris, quòd ipſe prę cæteris ſibi ſtatu, gradu, ſeu profesſione, ſimilibus in exterioribus ſeruire coguntur. Et ſicut ait ſanctus Bernardus, Beata eſt congregatio, ubi Marta taliter conqueritur de Maria. Sed heu iam multi inſtar perfidorum filiorum Iſrael cœleſtem nauſeantium panem, etiam ad Aegyptias, i. mundanas conſolationes aſpirant, quibus contemplatiuæ uitæ non ſapit refectio. Quemadmodum verò Chriſtus Martã inſtruxit, ne Mariam ad exteriora ab contẽplationis exercitiis euocaret, ſic prælati ſũt inſtruendi, ne abſque neceſſitate aut euidenti vtilitate poſtulent aliquem à contemplatiuæ actibus abſtrahi.

D

Pſa. 84.

Eccl. 38

B

Num. 21

Circa hunc locum Euangelicum multa poſſent de uita contemplatiua & actiua earũq; diſtinctione induci, & q̃ ſit dignior inueſtigari, de quibus ſpecialẽ tractatũ cõpoſui, & nunc breuiter tangi põt, quod abſolutè loquendo uita contemplatiua ſit dignior q̃ actiua, ſi in uita actiua ſolùm penſetur, quod eſt uitæ actiuæ. Ad quod Ariſtoteles decimo Eticorum octo pulcras atque ſubtiles rationes adducit. Prima eſt quoniam uita contemplatiua competit homini ſecundùm dignisſimã ſuam potentiam, ſcilicet intellectum ſpeculatiuum, & quò ad dignior obiecta, qa circa diuina uerſatur, uita uerò actiua cõpetit hoĩ ſecundũ practicum intellectũ, & circa exteriora, ac ſenſibilia occupa-

C

A tur obiecta.Secunda eſt, quia vita contẽplatiua ex ſua natura eſt magis cõtinua. Tertia,quia eſt delectabilior pura delectatio.Quarta, quia eſt ſibi in ſe magis ſufficiens.Quinta, quoniam magis quæritur propter ſe ipſam,imò actiua ordinatur ad ipſam.Sexta,quia in vocatione & quiete conſiſtit:actiua autem in labore & motu. Septima,quia eſt magis diuina. Octaua, quoniam competit homini per id quo à beſtiis ſeparatur, Actiua verò competit ei etiam ſecundùm uires animæ inferiores. Nihilominus uita actiua præfertur contemplatiuæ ſecundùm quid,puta in caſu propter bonum commune & neceſſitatem,ac vtilitatem vitæ præſentis.

Præterea præter rationes prætactas ſunt aliæ,cur contemplatiua vita eſt dignior, B quarum vnam tangit Saluator,quia videlicet vita contemplatiua non aufertur homini per mortem,ſicut actiua. Cõtemplatiua quoque magis propinquat beatitudini patriæ,& eſt magis ſupernaturalis,q̃ vita actiua, Veruntamen intuendum, ꝙ duplicia ſunt vitæ actiuæ opera. Quædã ſunt omnino corporalia, vt exteriora miſericordiæ opera,quę & corporalia,appellantur,de quibus certũ eſt,quod vita contemplatiua preferenda ſit ipſis. Alia ſũt opera vitæ actiuæ, quæ ſi idoneè fieri debeant,contemplatiuæ uitæ perfectionem quandam præexigunt,vt ſunt prædicare, in ſpiritualibus præeſſe,ſcripturas interpretari,publicas pro aliis præces effunde C re,&c.de quibus aliqui opinantur, quod contemplatiuę præferenda ſint vitæ,quia vtriuſq; vitæ perfectionẽ videntur includere,vnde & 19.de ciuitate Dei Auguſt. diſtinguit triplicem vitam,videlicet otioſam,hoc eſt,contemplatiuam,negotioſã, i.actiuam,& ex utraque temperatam.

Denique Euangelium iſtud in aſſumptione beatiſſimæ uirginis legitur. Primò quoniam feſtiuitas illa aliud ſpeciale non habet Euangelium.Secundò,quia vtriuſq; vitæ perfectio in ea reſplenduit, qm̃ humanitati filii ſui corporaliter deſeruiuit,& eius diuinitatem ſpiritualiter cõtemplabatur lucidius cæteris. Tertiò, quoniam myſtica, ſeu allegorica expoſitio huius Euangelii ei præcipuè competit. Ipſa enim inuictiſſima uirgo fortiſſima mulierum, fuit caſtellum quod ingreſſus eſt Chriſtus, quãdo deſcendit de D cœlo,& incarnatus eſt in utero eius, aſſumens ex puriſſimo ſanguine eius corpus humanum. Quemadmodum aũt caſtellũ debet eſſe altè ſitum,muro clauſum,foſſato circundatum,turre eleuatum, armis & alimẽtis pro uſum,aquis quoq; munitũ: ſic benedicta uirgo Maria fuit per vitæ eminentiam altè ſita, imò in ſtatu altiſſimo poſita, vtpote in ſtatu maternitatis Dei, ita quod fuit & eſt comparentalis Deo patri,eundem cum illo filium hñs. Fuit quoq; muro clauſa,i.firmiſſima virginea caſtitate ornata,itemque humilitate quaſi foſſato profundata, & caritatis feruore uelut turre erecta,cunctis,virtutibus tãquam armis firmata, ſpiritualibus alimentis & gratiarum fluentis repleta. E Hæc glorioſa uirgo maria vocatur Marta,inquantũ actiuæ uiæ perfectionẽ poſſedit,ſicq; Marta excepit Chriſtum in domum ſuam,quia in utero ſuo, nec dubiũ quin ipſa multò humilius ſedit ad pedes filii ſui dum prædicaret,eius quoq; prædicationem affectuoſius,diligentiusq; audiuit,quam Maria Magdalena, vnde & ipſa optimã partẽ perfectiſſimè prælegit.Prę latis uerò atq; doctoribus aliorũ cõpetit vtriuſq; uitæ exercitia ordinatè proſequi & habere.¶ Poſtremò ſecdm Augu.quod Marta accepit Chriſtũ in domũ ſuã,deſignat eccleſiam, quæ nunc accipit dñm in cor ſuum.Maria uerò quę ſedit ad pedes domini audiens uerbum eius, deſignat eandẽ eccleſiam,ſed in futuro,vbi ceſſans F ab opere miniſterioque indigentium, ſola ſapiẽtia perfruetur. Conemur ergo & 1.Cor.7. nos harũ uenerabilium mulierum perfectiones ſectari,& quilibet noſtrum dignè cõuerſari uitatur,ſecundùm exigentiam uocationis qua vocatus eſt, prout monet Apoſtolus.

Lucæ. 1.

ELVCIDATIO CAP. XI.

Et factum eſt cum eſſet in quodam loco orans.

ARTICVLVS. XXIX.

SAluator in huius capitis exordio docet orationis formã atq; inſtantiã, dat quoque impetrandi fiduciam. Itaque Lucas hiſtorialiter inchoans, ait, *Et factum eſt cum eſſet in quodam loco orans ut ceſſa-*

A *vt ceſſauit orare, dixit vnus ex diſcipulis eius ad eum*. Quo loco aut tempore contigerit illud, Euangeliſta iſte determinatè *Matt.6.* non exprimit, Porrò, vt in Matthæo habetur. Dum Ieſus in monte corã ſuis prędicaret diſcipulis, euangelicã tradens legẽ, inter cætera modum orandi edocuit, & & ſubſequentem orationem dominicam primus inſtituit ac deprompſit: vnde apparet ꝙ Lucas hoc loco ordinem non obſeruet hiſtoricum, difficultaſque oritur, quomodo ea quæ hic leguntur, his quæ in Matthæo ſcribũtur concordẽt. Ibi quippe non legitur Chriſtus ante huius inſtitutionem orationis oraſſe, nec occaſione allocutionis diſcipuli orationem hãc docuiſſe, ſed quaſi proprio motu eam ſuo inſeruiſſe ſermoni. Sed adhæc reſpondendo B certum & tutum eſt dicere, quia frequenter cõtingit, vt quod vnus Euangeliſta omiſit, ſuppleat alter, quemadmodum in iſto capite, multa à Chriſto de oratione prolata, recitat Luc. de quibus Matthæus non ſcripſit. Fortè etiam eandem orationẽ Saluator bis docuit occaſione diuerſa, & propter diuerſos, vno præſente, cùm defuit alius. Itaque Chriſtus orauit ſecundũ quod homo ad noſtram inſtructionẽ, & propter indigentiam noſtram: quia orauit pro nobis, quanuis ſæpe orauerit ꝓ ſeipſo, videlicet pro ſui corporis glorifica*Ioan.17.* tione, accidentaliq; præmio iuxta illud Ioannis, Pater glorifica me.

Præterea ꝓ hoc quod diſcipulus Chriſti non petiit formam orandi à Chriſto niſi poſtquam ceſſauit orare, C docemur non interrumpere orationem & pſalmodiam, ſeu horarum per ſolutionem ſeruorum Dei. Quod, quia nonnulli nimis faciliter faciunt, grauiter peccant, non penſantes quòd orantes atque pſallentes cum Deo altiſsimo ſint loquentes. Ideoque præſertim ob Dei reuerẽtiam ab eius colloquio non ſunt faciliter abſtrahendi, præſertim cùm loquentem cum rege terreno vix aliquis abſque neceſsitate audeat auocare, propter reuerentiam regis *Domine doce nos orare, ſicut Ioannes*, ſcilicet Baptiſta *Docuit diſcipulos ſuos* Veruntamen qualiter Ioannes docuerit diſcipulos ſuos orare, & ubi, & quam formã orandi eis præfixerit non docet ſcriptura Canonica.

Inſuper quanuis multæ orationes in veteri teſtamento legantur, diſcipulus tamen D Chriſti aliquam ſingularem atque præcipuam orationis formã ab eo popoſcit, tanquam ab eo in quo tã excellẽtem ſanctitatem conſpexit: perpendens quod à feruentiori deuotioriq; corde efficacior prodiret oratio, cùm oratio deſiderii ſit interpres ac nuncius, Vnde & boni filii ac diſcipuli à deuotiſsimis patribus ſuis formam orationis petere conſueuerunt, quatenus eodem deuotionis ſpiritu ac feruore diſcãt, & aſſueſcant altiſſimum inuocare, quo patres eorum id agunt. Tãta quoque eſt orationis dignitas, vtilitas, atque neceſsitas, vt meritò de modo orandi inſtructionem quęrere debeamus. *Et ait illis, Cum oratis* hoc eſt, orare intenditis ſiue incipitis, ſeu orationi inſiſtitis inter cætera. *Dicite* cum ſpecialiſſima deuotione. Vnus E diſcipulorum rogat, ſed reſponſionẽ Chriſtus cunctis qui aderant diſcipulis dirigit. Quia & vnus ille pro omnium informatione quæſiuit. *Pater, ſanctificetur nomen tuum*, Lucas breuitati ſtudens, in huius deſcriptione orationis, verba aliqua prætermiſit, quoniam à Matthæo eo ſatis deſcripta cognouit, aut quia ſub uerbis hic poſitis virtualiter includuntur, aut quia ad ſubſtantiam petitionum hic tactarũ non pertinent, vt quod refert Mat- *Matt.6.* thæus, Qui es in cœlis, ad primæ petitionis non ſpectat eſſentiam, duæ quoq; petiones à Matthæo tactę, atq; à Luca omiſſæ in petionibus hic poſitis comprehenduntur, ſicut patebit. Itaq; Chriſtus ora- F tionem ſic incipiendam hortatur, Pater, nempe qui Deum exorat eum plena fiducia atque præcipua dilectione hoc agere debet. Quemadmodũ Iacobus Apoſt. ait, Poſtulet in fide nihil hæſitans, ſed nomine patris. Horũ vtrunq; potiſſimum concipitur, inflammatur, augetur. Filius nanque Dei patris ſui bonitate pręſertim cõfidit, & eum permaximè diligit. Vt ergo cũ omni fiducia feruidoq; amore, Deum precemur Chriſtus ſic incoãdũ edocuit. Pater, quo nomine etiam beneuolentiã Dei captamus. Sed caueamus, ne inueniamur indigni, Deum altiſsimum patrẽ vocare. Si .n. rebus creatis, vanis & uilibus magis, quã ipſi inhæremus, ſi tranſgrediẽdo diuina præcepta, ipſum inhonoramus, ſi creata amplius quàm creatorẽ quærimus

mus

A mus & amamus, prorſus indigni ſumus ipſum patrē vocare, nec inter filios ſuos electos nos computat, ſed tanquam degeneres ac rebelles, tanquā impios & ingratos condemnat. Hinc per Malac. teſtatur, Filius honorat patrem ſuum, & ſeruus ei met dominū ſuū. Si ergo pater ego ſum, vbi eſt honor meus? & ſi dominus ego ſū, vbi eſt timor meus? ¶ Præterea contuendum, q̄ pater in ſcripturis multipliciter dicitur. Primò, æterna generatione, ſicut in Pſal. Ex vtero ante luciferū genui te. Sic Paul. ad Corin. ait, Benedictus Deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti. Sicq; in diuinis. Pater perſonaliter ſumitur, & ſoli perſonæ patris competere dicitur. Et quamuis hoc modo in oratione dominica accipi poſſit, cōgruentius tñ aliis modis in ea ſuſcipitur ſicut dicetur. Verun tamen quia in miſſæ officio orationes ad perſonā patris cōiter diriguntur, dū oratio dominica in hoc officio pronūciatur, nomē patris perſonaliter ſumitur. Secundò, pater dicitur redemptione, iuxta illud Iſaiæ prophetæ, Tu domine pater noſter & redemptor, à ſeculo nomē tuū. Et ſic rurſus pater perſonaliter dicitur, loquendo de redēptione nō ſolū affectiuè dicta, ſed & miniſterialiter exhibita: ſecūdū quod modus redemptionis fuit per filii paſſionē exhibitus & ſic ſoli filio conuenit nomen patris. Tertiò, Pater dicitur prædeſtinatione, vt qui ait Apo. ad Eſeſ. Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro. C qui p̄deſtinauit nos in adoptionē filiorū per Ieſum Chriſtum. Quartò, pater dicitur creatione, ſecundùm illud Deut. Nun quid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te? Fecit vtiq; quātū ad corpus, creauit quantū ad animam, & poſſedit ſecundū vtrunq;. Quintò, dicitur pater ſacramētali regeneratione, pro ūt in prima ſua canonica loquitur Petrus, Benedictus Deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui regenerauit nos in ſpem viuam. Sextò, dicitur pater fidei inſtructione, iuxta illud Ioannis, Quotquot autem receperunt eum dedit poteſtatē filios Dei fieri. Septimò, gratiæ adoptione, dicente Apoſtolo, Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum. Octauò, gloriæ collatione, ſecundū illud Pauli ad Gala. Itaque iam non eſt ſeruus, ſed filius: q̄ ſi filius, & hæres, per Deū. Omnes hi modi tribus perſonis ſuperdigniſſimis & æternis ſimul cōueniunt, q̄m opera ſuperbenedictæ trinitatis ſunt indiuiſa. His quoq; modis pater in oratione dominica ſumitur, per patrem intelligendo totā ſupereſſentialē, incircūſcriptāq; trinitatē vnum verū ſimpliciſſimū Deum, cui cum omni humilitate, reuerentia & gratiarū actione confidenter atq; ardenter dicere, ac ſupplicare debemus, Pater, ſanctificetur nomen tuum, hoc eſt, tu ipſe ò pater omnipotens & immenſe, ab omnibus honoreris, & tua ſanctitas omnibus innoteſcat, ac tibi in ſanctitate & iuſtitia ab vniuerſis iugiter ſeruiatur, hoc eſt, primò ac maximè affectare debemus videlicet glorificationem ſeu honorem & gloriam Dei in omnibus: aliter boni filii eius nō ſumus, nec verè fideles quemadmodum apud Ioannem Chriſtus ad peruerſos ait Iudæos, Qūo poteſtis vos credere, q̄ gloriam ab inuicē accipitis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt non quæritis. ¶ Deniq; ſicut homines virtuoſi Deū ſanctificāt, dum ſancte uiuendo Deū cui ita deſeruiūt, ſanctū eſſe demonſtrant eiusq; ſanctitati fideliter atteſtantur, ſic vitioſi iniuſtè, ac turpiter conuerſando, nomē maculare dicuntur: quia ſic viuūt, ac ſi Deus iniuſtitiā approbet, nec ſanctus ſit: aliis quoqs quantū in ipſis eſt, præſtant audaciam, & exemplum inhonorādi Deum. Hinc per Ezechielem Deus perfidis filiis Iſrael improperans, Commaculaſtis (inquit) nomen ſanctum meum. Et rurſus, Sanctificabo nomen meū magnū, quod pollutū eſt per vos inter gentes. Itaq; dum oramus, ſanctificetur nomē tuū, pro toto mundo hoc ipſum precemur, cordialiſſimè cupiētes, vt ſanctitas Dei cunctis innoteſcat hominibus dignè honorificetur ab omnibus, imò quò bonum commune diuinius eſt quam proprium, eò plus diuinū, meritoriumque conſiſtit orare pro multis, præſertim pro omnibus, quam pro ſe ſolo, aut paucis. *Adueniat regnum tuum.* Regnum Dei eſt militans ac triumphans eccleſia, ideo de utroque regno illud exponitur. Primò, Adueniat regnum tuum .i. militans eccleſia numero ac merito creſcat, & vndique diffundatur, & tu ſolus per fidem, & gratiam multiformem regnes

Marginalia (left): *Mal.* 10 — *Pſ.* 109. — 2. *Cor.* 1. — B — *Iſa* 69. — *Epheſ.* 1. — *Deut.* 32 — 1. *Pet.* 8 — *Galat.* 4.
Marginalia (right): D — 1. *Tim.* 1. — E — F

A gnes in ea: hoc eſt, in cordibus uniuerſorum ac ſingulorum fidelium, aduerſariis tui honoris ac noſtræ ſalutis præſertim dæmonibus inde electis. Secundò, Adueniat regnum tuum, id eſt, triumphans eccleſia impleatur, ad cœleſtem Ieruſalem protinus perducamur, ad regnum cœlorum mereamur venire. Sub his duabus

Mat.16 petitionibus includitur tertia, à Matthæo expreſſa, qua dicit, Fiat uolũtas tua ſicut in cęlo & in terra, id eſt, ſicut à cœleſtibus ciuibus tibi in omnibus obeditur, ita & à terrigenis quantùm poſſibile eſt, tibi in omnibus obediatur. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*. Hoc de multiplici pane exponitur. Primò, de pane ſacramentali, hoc eſt, de corpore & ſanguine

B Xp̄i in ſacro altaris, queadmodũ ait Saluator, Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus vere ē potus. Et denuo, Ego ſum panis viuus, q̃ de cęlo deſcẽdi. Hic panis animã reficit, ſpũaliterq; ſaginat, ſi dignè acceperit eum. Secundò, exponitur de pane ſpirituali, videlicet de habitibus, actibusque virtutum, de conſolatione interna, de conformatione mentali, de diuinorũ ſapore: de quibus ait ſcriptura, Cibabit illum dominus pane uitæ & intellectus, & aqua ſapientię ſalutari potabit illum. De pane quoque obedientiæ ait in Ioanne Saluator, Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem patris mei. Similiter de pane pœnitentiæ fert Pſalmiſta, Cibabis nos pane

C lachrymarum. Et, Fuerunt mihi lacrhymæ meæ panes die ac nocte. De ſpiritualium autem conſolatione ac delectationum, diuinorumque guſtum refectione, ſponſus cœleſtis ait in Canticis. Comedite amici & bibite, & inebriamini cariſſimi. His itaque cibis oremus quotidie ali diuinitus, ne ſpiritus noſter debilitetur, vltusque ſuccumbat. Tertiò exponitur de corporali alimento, vt ſit ſenſus, Panem noſtrum quotidianum, hoc eſt, neceſſaria vitę, quibus quotidie indigemus, da nobis. Quibus verbis excluditur auaritia, quæ congregat in longinquum, & vltra neceſſitatem, ac ſolicitudo immoderata de craſtino. Circa quod ait Theophilus, Ex eo quod Chriſtus iuſſit quærere quotidianum alimentum, videtur quòd ſuos fideles nihil concedat habere, ſed magis honeſtam colere paupertatem. Non enim habentium panem, ſed oppreſſorum penuria eſt quærere panem quotidianũ pro hodie. D

Propter quod dicit Chryſoſtomus, Poſtulanda ſunt diuinitus neceſſaria vitæ, non diuerſitates ciborum, & odorifera vina, ac cętera quæ delectant guttur, onerant autem ventrem & mentem perturbant: ſed panis petendus eſt, qui poteſt ſubſtantiam corporis ſuſtentare, & ille qui nobis quotidie tantummodò ſufficit, vt de craſtino non cogitemus. *Et dimitte nobis peccata noſtra*, culpam penitus auferendo & pœnas, quas peccando meruimus relaxando, uel partim ſiue totaliter.

Porrò, peccata mortalia pariter dimittuntur, ita quòd unum ſine alio non dimittitur, quantùm ad culpam, ſed tantò E plus dimittitur nobis de pœna, quò maior in nobis eſt pudor, ac intimus dolor de peccatis, inquantùm ſunt contra iuſtitiam, Deique offenſiua, & quò maior nobis ineſt feruor, caritas ad Deũ ac proximum, quò item efficaciora tisfactionis agimus opera.

Præterea ſine uenialibus peccatis uitã hanc nec ducimus, nec ducere diu ualemus: quia & ſi omnia, non tamen ſingula quimus uitare ea prouiſa, & data ſunt nobis deſuper multa remedia, quorum unum eſt, ſecundùm Auguſtinum, oratio iſta dominica. Deinde tangitur ratio quædam impetratiua effectus huius petitionis, uidelicet ueniæ, *Siquidem & ipſi dimittimus omni debenti nobis*, hoc eſt, omnibus iniuriantibus nobis piè ignoſcimus, F ad minus culpam ſeu iniuriam dimittendo, quamuis interdum debita pœna ſeu emendatio pœnalis & ſatisfactoria exigi poſſit ex caritate, ſecundùm formam iuris, ordinemque iuſtitiæ, præſertim propter bonum commune, & ne peccantes ex facilitate ueniæ, fiant ad iniuriandum ac uitia promtiores. Itaque qui alteri non ignoſcit, bona fronte orare non ualet clauſulam, imò quam impie agat in Eccleſiaſtico aperitur, quo legitur. Homo homini ſeruat iram, & à Deo quærit medelam? Eccle.28 Ipſe cùm caro ſit in ſibi ſimilem non habet miſericordiam, & tamen de peccatis ſuis deprecatur altiſſimum? Quis exorabit pro peccatis illius? Itaq; ſicut optamus & exoramus, vt peccan-

A peccātibus nobis, Deus iuſtè nobis nō iraſcatur, aut vindicet, ſed piæ noſtræ cecitati, ac fragilitati condoleat, & ignoſcat: ita & nos iniuriantium nobis, fragilitati, & cecitati compatiamur, & ignoſcamus ſimul orantes pro illis, vt ſimus filii patris cœleſtis qui pius, & clemens eſt ſuper bonos, & malos. Iſtud verò ad prælatos, & patres Matt.5. ſpirituales, & religioſos præcipuè pertinet, qui in omni caritate ac pietate cæteris præfulgere tenentur, quorum interiora in ipſum bonitatis ac caritatis effectū debent conuerti, aut eſſe conuerſa, quanquam ex caritate, & æquitate iuſtam ſæpe debeant peccantibus infligere pœnam, vt per eam à pœnis eripiantur futuris, & gratiam conſequantur maiorem, præſertim vt Deo aliqualiter ſatisfaciant.

Poſtremò circa hæc ſcribit Chryſoſtomus, Hæc animaduertentes, gratias agere debemus debitoribus noſtris. Fiunt.n. nobis (ſi ſapimus) cauſa indulgentię maximæ, & pauca exhibentes, ſeu modica ad mittentes, plurima reperiemus. Nam & nos multa debemus, & debita magna domino, quorum ſi minimam partē à nobis vellet exigere, iam periſſemus. *Et ne nos inducas in tentationem* hoc eſt, non nos permittas ab hoſtibus noſtræ ſalutis ſupra vires tentari .i. ad conſenſum illicitum trahi, tentationibus ſuperari, ſed da gratiam reſiſtendi ac præualendi. Dicitur autem Deus in tentationem inducere, quia C ab aduerſariis nos permittit tentari.

Interdum autem, & Deus dicitur tentare, non vtiq; tentatione deceptoria ac Iacobi.1. fallaci, cum Iacobus dicat, Nemo cū tentatur, dicat, quia à Deo tentetur. Deus.n. neminem tentat. ſ. modo præfato, ſed tentatione probationis & exercitationis quę ad bonum tentati ordinatur, tētare Deus aſſeritur. Itaq; ex huius clauſulæ declaratione iam patet quòd in ea virtualiter, ac ſententialiter includatur ſeptima, ac ultima petitio orationis dominicæ à Matteo expreſſa, qua dicitur, Sed libera nos à malo. Vnde Aug. in Enchiridio ſcribit, quod Matt.6. Mattæus in vltimo poſuit, Sed libera nos à malo, Lucas non poſuit, vt intelligeremus hoc ad præcedentem petitionem pertinere. Ideo quippe ait, Sed libera, nō, Et libera: tanquam vnam petitionem demōſtrans. Verùm de multis concernentibus expoſitionem huius præclariſſimæ orationis, D quæ ſecundùm Henricum de Heſſia, etiam à Iudæis ac Saracenis dici poteſt, prætermitto quoniam ſuper Mattæū inde locutus ſum. Hoc tamen addendum, quia vt aſſerit Gorra, aliud eſt tentari, aliud in tentationem incidere, aliud in tentationem induci. Nam primum iſtorū dicit ſenſum ſimpliciter, ſed non ſemper conſenſum. Secundùm, dicit ſenſum & cōſenſum ex ſubreptione, & præter propoſitum. Tertium, dicit ſenſum & cōſenſum ex deliberatione. Primum poteſt eſſe ſine peccato. Secundum abſq; peccato mortali. Tertium verò eſt grauius & frequēter mortale. ¶ Conſequenter Saluator per quandam parabolicam ſimilitudinē nos hortatur ad fiducialem orationis conſtātiam, B inceſſabilem, feruidamq́; frequentiam. *Et ait ad illos*. ſ. ad diſcipulos ſuos. *Quis veſtrum habebit amicum, & ibit ad illum, &c.* Parabolæ huius ſenſus ſuperficialiter literalis, penitus planus eſt. Siquidē per ſimilitudinem hāc intendit Chriſtus probare, ꝙ Deus ſuperpiiſſimus, preces cōſtanter, indeſinenter, ac feruide cōtinuatas, & repetitas non deſpicit, ſed exaudit. ¶ Porrò myſticè, per amicum intelligitur Deus ſublimis cui per Sapiētem dicitur, Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. De quo ait Apoſtolus, Ephes.2. Propter nimiam caritatem ſuam, qua dilexit nos Deus. Similiter nomine amici intelligi poteſt unigenitus Dei incarnatus, E quia de ſeipſo teſtatus eſt, Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. De quo iterum legitur, Cum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo, uſq; in finē dilexit eos. Ad hunc amicum ire debemus mentis deuotione, contemplatione, & dilectione, iuxta illud Pſalmi, Accedite ad eū, & illuminamini. Vnde ad Hebr. hortatur Apoſtolus cap. quarto, Adeamus cum fiducia ad tronum gratię eius, ut miſericordiam conſequamur. Eundum eſt autem *Media nocte* ſicut fatetur Pſalmiſta, Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Vel, media nocte, hoc eſt, durante præſentis uitæ tribulatione, aduerſitate, ignorantia atq; multiplici peccati ruina, *Et dicet illi, Amice*, In exordio precis nomen amici præmittit, ut ex mutuæ dilectionis recordatione,

A tione,attentione,ſeu inflammatione,ille qui petitur ad exauditionem citius inclinetur,cum caritas impetrandi ſit ratio.
Matt.6. Nam & (Auguſtino teſtante) amor eſt primum donum,in quo omnia dona donantur *Commoda mihi tres panes*. Iſti tres panes intelligi poſſunt,illuminatio intellectus, caritatiua inflammatio uolũtatis, & ſtabilitas memoriæ in diuinis,ſeu actus fidei,ſpei & caritatis,quibus Deus præcipuè colitur.

Item tres panes ſunt. Panis pœnitentiæ hoc eſt,deploratio,ſeu ſatisfactio pro peccatis. Panis Eucariſtiæ, de quo loquitur Chriſtus apud Ioannem ſexto capitulo, Ego ſum panis uitæ, Et panis contemplationis internæ. Hi panes commodari nobis à Deo dicuntur, quoniam de donis
B nobis deſuper datis,ratio exigetur à nobis, vt ait Saluator apud Lucam duodecimo capitulo, Cui plus datum eſt plus requiretur ab eo. Et Gregorius aſſerit, Dũ creſcunt dona,rationes creſcunt donorũ, *Quoniam amicus meus uenit de uia ad me*. Per amicum iſtum,ſecundùm quoſdã intelligitur animus ſeu ſpiritus noſter, qui dum per terrena,vana,atque carnalia detrahitur,oblectatur,& euagatur, à nobis recedit,iuxta illud in pſal. Cor meum de
Iere.31. reliquit me. Propter quod per Ieremiam prophetam dicitur, Vſquequo delitiis diſſolueris filia uaga? Cùm autem ad interiora ſua regreditur,& ſalutaria meditatur,de uia lata perditionis ad noſipſos re
C uertitur,ſicut Iſaias teſtatur,Redite præuaricatores ad cor.

Præterea per poſtulantem tres panes, intelligi poteſt, quicunque alterius exortator, & per amicum de via venientẽ quicunque proximus exortationibus indigens, ſicque exortatori, ſeu prædicatori tres panes ſunt neceſſarii, vtpote ſapientia mentis, ordinata locutio oris, exemplaritas cõuerſationis, *Et non habeo quod ponã ante illum* hoc eſt,à meipſo nil uirtutis aut gratiæ habeo,ut ſpiritũ meũ ſeu proximum ſpiritualiter valeam roborare atque reficere, dicẽte Apo. Quid habes qđ non accepiſti? Et rurſus, Nõ ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis,ſed ſufficiẽtia noſtra ex Deo eſt. Nemo ergo ſe iactet, nec de viribus ſuis præſumat, neque inaniter glorietur, *Et ille deintus reſpondens dicat.* Rectè ait deintus reſpondens, Deus enim omnia D
implet,& animabus noſtris illabitur,intuſque eas occulta inſpiratione alloquitur. Propter quod ait pſal. Audiam quid loquatur in me dominus Deus. *Noli mihi moleſtus eſſe* hoc eſt, precibus immoderáter pulſare. Hoc intelligendum eſt, non quaſi glorioſus, ac inuariabilis Deus poſſit propriè dictam ſuſtinere moleſtiam, aut hominũ precibus inquietari,ſed quia frequẽter affectu & more humano loquitur in ſcripturis, debilitati noſtræ intelligentiæ condeſcendens, quemadmodum ait per Iſaiam primo capit. Laboraui ſuſtinens. Et holocauſta ſeu feſta veſtra facta ſunt mihi moleſta. Rurſusque loquitur Iſaias ca.7. Nunquid parum uobis eſt eſſe moleſtos hominibus, quia moleſti E
eſtis & Deo meo? Itaque Deus ait, Noli mihi moleſtus eſſe, ad inſinuandum quã difficulter,& protractè ſæpe audiat deprecantes, Quemadmodum ſanctus Iob loquitur Deo, Clamo ad te, & non exaudis: ſto,& non reſpicis me. Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduerſaris mihi. Per Ieremiam quoq; lo- Iere.7.
quitur Deus Ieremiæ de reprobo populo Iudæorum Noli (inquiens) orare pro populo hoc in bonum, nec aſſumas laudẽ & orationem pro eis, & non obſiſtas mihi: quia non exaudiam te, *Iam enim oſtium* Matt.6.
clauſum eſt, hoc eſt, aditus ſeu acceſſus ad impetrandum à me modò tibi non patet,ita quòd preces tuæ adhuc locum nõ F
habent. Quo contra in Eccleſiaſtico habetur Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit, Et beatiſſimo Cornelio Centurioni dictũ eſt ab angelo,vt habetur in Actis, Act.10.
Orationes tuæ aſcenderunt in memoriã in conſpectu Dei, *Et pueri mei* hoc eſt,electi atque beati ciues regni cœleſtis mecũ ſunt *In cubili*. i. in sereniſſima requie cœleſtis palatii,ubi quaſi in thalamo, Eccleſia triumphans ſuo ſponſo æterno inauertibiliter eſt coniuncta, & immediatè, feliciterq; vnita, facialiter cernens dilectum nec per culpæ diſſimilitudinem diſtãs ab ipſo quemadmodum viatores: quibus dominus per Iſaiam aſſerit, Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter Deũ veſtrũ & uos, *Non poſſunt ſurgere*. i. in actum exauditionis procedere, *Et dare tibi* quæ petis.

Denique

A Denique, quod Deus ait omnipotens, Non poſſum, non impoſſibilitatem, ſed difficultatem exaudiendi deſignat, nô vtique ex parte Dei, cum Deo nihil ſit difficile, prout à Ieremia ſcriptum eſt, Domine Deus non eſt tibi difficile omne verbum: ſed difficultas eſt ex parte orantis, propter indignitatê, indiſpoſitionéq; eius quemadmodum Iſaias populo Iſrael dicit, Ecce non eſt aggrauata auris domini ut non exaudiat, ſed peccata ueſtra abſcõderunt faciem eius à uobis, ne audiret. Interdum quoq; ſuperſapientisſimus Deus differt & tardat exaudire preces bonorum ac diſpoſitorum propter rationabiles cauſas ei notas ac placitas, utpote ne homini oranti dona diuinorum uileſcant cariſmatum ex facilitate obtinendi petita, & ne exauditionem meritis propriis tribuat, aut uane exultet, ſeu alios ſpernat, itemvt diu orando amplius incaleſcat, ſuoq; tempore copioſius exaudiatur, & impetrata, viſa, vigilantius ſemper cuſtodiat, de eorum amisſione formidans. Hinc ait Baſil. Forſan adhuc differt, ut agnoſcas quid ſit donum, & in timore donata cuſtodias. Quod.n homo multis acquirit laboribus nititur cuſtodire, ne cum illud perdiderit, ſuum laborem amittat, Hoc eſt, quod in Prou. Salomon ait, Subſtantia feſtinata minuetur: quæ autem paulatim colligitur, manu multiplicabitur. Aug. quoque affirmat, Differt Deus dare & exaudire, vt amplius optes dilatum, ne uileſcat celeriter datum. Poſtremò Gregorius Niſſenus Oportune, inquit, eos qui per arma impasſibilitatem ſibi vendicauerunt, pueros appellauit. Nam quando aliquis abrenuncians carni, per rationem exercitio virtuoſæ, pasſionem confutauit, tunc quaſi puer inſenſibiliter ſe habet. *Et ille.ſ.* orans. *Si perſeuerarit pulſans* hoc eſt, Deum infatigabiliter inuocans, nec pudore, nec tædio, nec deſperatione deiectus, *Dico uobis* qui nec fallor nec fallo, mentiriq; nequeo. *Et ſi non dabit illi* tàm inſtanter oranti *Surgens*.i. actualiter opem impendens, ſecundùm illud pſal. Exurge domine adiuua nos, *Eò quòd amicus ſit*.i. ratione amicitiæ, *Propter improbitatem tamen eius*.i. propter importunam ſeu indeſinentem eius inſtantiam, improbitati aliquid ſimile cõtinêtem, pręſertim humano iudicio in petitionibus homini porrectis. Homo namque ſi inſtanter & diu rogetur, etiam ab agente, cito precem talem non neceſsitati ſed improbitati aſcribit, *Surget & dabit illi quotquot habet neceſſarios* ſcilicet tres ſicut rogauit, imò & plures, ſi tũc pro pluribus panibus poſtuletur, ne ad lectũ reuerſus, denuo inquietetur. Vnde elicitur, quia ſi petantur ſuperflua in exterioribus rebus Deus nõ pręſtat, quinimo ſuperflua iubet pauperib. erogari. De ſpiritualibus quoq; gratiæ donis, tantũ Deus largitur digne ac perſeueranter petentibus quantũ eis neceſſarium conſpicit ad ſalutem. Ex his Chriſtus concludit intentum, quaſi per locum à minori arguens, comparationemve faciens, quia ſi homo non naturaliter, nec totaliter & perfectè bonus, caritatiuus & pius precum ſuperatur inſtantia, quantò magis Deus ſubſtantialiter, purè & infinitè bonus amans & pius, imò eſſentialiter amor, bonitas atque benignitas orationum inſtantia ſe ad exauditionem inclinat, & preces tàm multoties ac ardenter ſibi oblatas non aſpernatur? Quemadmodum etiam infra Chriſtus docet, & per exemplum demonſtrat, dicendo, Oportet ſemper orare & non deficere. Nam iudex erat in ciuitate quadam qui Deum non timebat, nec hominem uerebatur. Vidua autem quædam erat in eadem ciuitate, & veniebat ad eum, dicens, Vindica me de aduerſario meo, & nolebat per multum tempus, poſt hæc dixit intra ſe. Etſi Deum nõ timeo, nec hominem reuereor, tamê quia moleſta eſt mihi hæc uidua uindicabo illam. Hinc Chriſtus nunc ſubdit & conſulit, *Et ego dico uobis*, Petite neceſſaria corpori & cariſmata gratię donaque gloriæ, *Et dabitur uobis*, ueſtræ petitionis effectus à Deo dummodo ſalubriter & inſtanter petatis, quod etiam præſertim intelligendũ eſt de orationibus pro ſeipſo effuſis, quia non ſemper exaudiuntur deuoti pro aliis propter incapacitatem illorum. Hinc etiã Chriſtus tempore pasſionis inſtanter dixit, Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. *Quærite & inuenietis: pulſate, & aperietur uobis*, Eandem ſententiam Chriſtus ſub aliis uerbis frequenter reſumit, ut tusſionis huius utilitas denoteturt & quod ait ſaluator, noſtris mentibus fortius imprimatur. Sicque ad inſtantisſimã ora-

Margin notes (left): Iere. 32. — Iſaia 59 — B — Baſilius. — Prou. 11 — Auguſt. — C — Pſal. 43.
Margin notes (right): D — E — Luc. 24. — F — Ioan. 16.

A orationem nos prouocet.

Poſſunt hæc uerba per appropriationẽ quandam diuerſimodè explanari, dicẽdo, Petite cordiali affectu, quærite oratione uocali, pulſate conuerſatione laudabili. Itemque, petite, bona incipiendo, quærite, proſequendo, pulſate, uſq; in finẽ perſeuerando. Vel, petite per fidẽ, quærite per ſpem, pulſate per caritatem. Feruide quippe amando & appetendo diuina, quaſi indeſinenter pulſamus ad oſtium ſupernæ
Pſ. 104. clementiæ. Hinc ait pſal. Lætetur cor quærentium dominum, quęrite dominum & confirmamini, quærite faciem eius ſemper. Et in libr. Sapientiæ habetur, In ſim-
Sapiẽ. 1. plicitate cordis quærite illum, quoniam inuenitur ab his qui non tentent illum.
B *Omnis enim qui petit accipit* A Deo quod petit iuxta ſenſum prætactum, *Et qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur*, hoc eſt, acceſſus ei ad Deum patebit, atque æternã beatitudinem ingredietur: dummodo oret ſicut orandum eſt, orando in nomine Ieſu Chriſti, hoc eſt, ſalubriter pro his quæ pertinent ad ſalutem, & perſeuèranter ac pie, & etiam pro ſeipſo. Conſequenter Chriſtus arguens per locum à maiori, oſtendit quam fiducialiter inuocandus ſit Deus. *Quis autem ex uobis patrem* carnalẽ *Petit, panem nunquid* pater *Lapidem dabit illi?* videlicet filio ſuo carnali, non utique. *Aut piſcem, nunquid pro piſce ſerpentem dabit illi? Aut ſi petierit ouum, nunquid porriget illi ſcorpionem?* Nequaquam. Ex his ſimilitudini
C bus Chriſtus concludit, *Si ergo uos* homines fragiles & mortales, *Cum ergo uos*, hoc eſt, multipliciter defectuoſi, atque ad peccata procliues, & in multis ſaltem uenialibus peccatis quotidie culpabiles, *Noſtis bona data dare filijs ueſtris*, hoc eſt, bona exteriora corpori uerè neceſſaria, quæ datis filiis ueſtris carnalibus, *Quantò magis pater ueſter de cœlo*. i. pater cœleſtis, uidelicet trinitas, Deus, qui dicitur pater uariis modis, ut dictum eſt, *Dabit ſpiritum bonum* .i. ſpiritum ſanctum eſſentialiter bonum, & puram immenſamq; bonitatem, de qua
Pſa. 23. ait Pſal. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, *Petentibus?* Secundùm debitum modum orandi Oratio nempe (ut aſſerit Damaſcenus) eſt petitio decentiũ à Deo, dicitur autem ſpiritus ſanctus dari his quibus ſua dona ad gratiam gratũ

faciencem pertinentia infunduntur, dicen D te Apoſtolo, Caritas Dei diffuſa eſt i cor Roma. 9 dibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Itaq; ſi pater carnalis, carnalibus filiis corporalia bona largitur, multo magis Deus omnipotens, creator ſpirituum, ſpiritualiſq; pater rationabiliũ animarum, filiis ſuis ad ſe inceſſanter clamantibus ſpiritualia bona diſtribuit, ꝓſertim cum ipſe in omni bonitate, dilectione, pietate, & opulentia cunctos infinitè excedat. Præterea aduertẽda ſunt uerba ſancti baſilii ſic ſcribentis Si quis ex corpore exibeat ſe deſideriis uanis, ſeu concupiſcẽtiis acquieſcat, & traditor ſuiipſis fiat in manus hoſtium: hunc Deus nec adiuuat, nec exaudit, quoniam per peccatum ſe fecit alienum à Deo. Decet ergo hominẽ of E ferre Deo quicquid intereſt ſua, clamare quoq; ad Deum vt adiuuet eum. Eſt aũt diuinum ſubſidium implorandum non remiſſe, nec mente huc illucq; vagante, eò ꝙ talis non ſolũ non impetrabit quod petit, imò magis dominum irritabit. Nam ſi quis coram principe ſtans fixum ac cuſtoditum habet tã extrinſecum quàm intrinſecum oculum, ne forſitan puniatur, quãtò magis coram Deo attentum, tremebundum oportet aſſiſtere? Si uerò debilitatus mente à peccato, fixe non uales orare quãtumcunq; potes teipſum cohibeas, ut ſtando coram Deo, ad ipſum dirigas intellectum, & Deus ignoſcit, eò ꝙ non ex negligentia, ſed ex fragilitate nõ põt ſtare ut oportet. Si ſic ergo teipſum compellis, ne diſcedas donec accipias. Iõ aũt quandoq; F petis & non accipis, quoniam perperã poſtulaſti, uel infideliter aut leuiter, aut nõ expedientia ad ſalutem, uel deſtitiſti nimis cito. Poſtremò, per uerba inducta, Chriſtus omnem fidelem ineffabiliter cõſolatur, certisſimam præſtans fiduciã exauditionis diuinæ, ideo certi de ueritate promisſionis unigeniti filii Dei, & de bonitate, caritate ac munificentia patris æterni, inconcuſſibilem ſpem habeamus ad Deum & filialem affectum ad eum, omnemque diffidentiam, hæſitationem, puſillanimitatem, in infinitum procul abiiciamus, implentes illud Apoſtoli. Sine inter 1. The. 5 miſſione orare.

PRO-

A PROSECVTIO EXPOSItionis huius vndecimi capituli, à loco quo ait,

Erat Ieſus eyciens demonium, & illud erat mutum.

ARTICVLVS. XXX.

TOta euangelica ſeries, ſicut plena eſt ſupernaturalibus documentis ſeu aſſertionibus, ita & ſupernaturalium operum deſcriptionibus, ut unū confirmetur per aliud, unde & nunc poſt præinducta Chriſti documenta narratur quoddam ipſius miraculum. *Et erat Ieſus eyciens demoniū*, ad homine obſeſſo, *Et illud erat mutum*, id eſt, mutum efficiens hominem: dicitur etenim demon ſurdus aut mutus, non formaliter, ſed effectiuè, eò q organa hominis impedit ab uſu ſenſuum auditus & uiſus. Hinc ſubditur, *Et cum eiciſſet demonium, locutus eſt mutus*, Amota ſiquidē cauſa, remouetur effectus. Ideo demone mutitatem cauſante electo, priſtinam linguæ facultatem adeptus eſt homo *Et admiratæ ſunt turbæ* de tanto miraculo tam imperialiter facto. Porrò à Matthæo ſignum iſtud plenius recitatur, ubi legitur, Tunc oblatus eſt, ei, ſcilicet Chriſto, homo demonium habens cæcus & mutus: & curauit eum, ita ut loqueretur & videret: ubi ait Hieronymus, Tria ſigna in eodem ſimul præſtita ſunt, quia obſeſſus curatus eſt, & idem cæcus ac mutus uiſum recepit atque auditū. *Quidam autem ex eis dixerunt*. Iſti ſecundùm Matthæum, phariſæi fuerunt pleni inuidia contra Chriſtum. eò quòd ſanctitate, fama, eloquentia, sapientia, & miraculis eos præceſſit, cū ipſis humanæ laudis & gloriæ cupidisſimi eſſent, quorum inſaniam multi uſque in præſens ſequuntur, quibus competit illud Chryſoſtomi, Sicut ſcarabæi nutriuntur ſtercoribus. ſic inuidi aliorum infortuniis, *In Beelzebub principe demoniorum eycit demonia* i. virtute, ope ſeu inuocatione Beelzebub principis demonum expellit demones ab obſeſſis. q. d. Non diuina uirtute hoc agit, nec per aliquam uitę ſuæ ſanctitatem, ſed cum peſſimus ſit, ſi familiaritatem & pactum habet cum principe demonum, qui inferioribus demonibus iuſſit, ut ad Ieſu præceptum egrediantur, quatènus per hoc homines fallantur, putando q Ieſus ſit filius Dei. Itaq; ſecundū hos impiſſimos phariſæos electio iſta demonū fuit obedientia eorundem, in principem ſuum, & ſimulata coactio. Vt autem in li. Reg. habetur, Beelzebub fuit Deus Acharon, ita q Acaronitæ idolum illud colebant, in quo Iudæi principem demoniorū habitare dicebant, ſicque nomine idoli illius etiam principem demoniorum nominauerunt. *Et alij tentantes*. i. experiri uolentes, an Chriſtus diuina virtute eiiceret demones, *Signum de cælo*. i. aliquod cæleſte & magnum, miraculum ſoli Deo poſſibile, *Quærebant ab eo*, ut. ſ. tale miraculum ageret ſeu diuinitus fieri, prouocaret, quēadmodum ad inuocationē ſeu potius iuſſionem Ioſue ſol & luna ſteterunt in cęlo immobiles ſpatio diei vnius, ſicq; certitudinaliter ſcirent Ieſum diuina operari virtute. Deniq; cōſuetudinarium fuit Iudęis quærere ſigna, vt conſtat ex veteris & noui teſtamenti decurſu, propter quòd ait Apoſtolus, Iudæi ſigna quærunt. Et apud Ioannem ait Saluator, Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. *Ipſe autem ut uidit*. i. intellectualiter inſpexit cogitationes eorum, dixit eis. Secundùm Bedā, nō ad dicta, ſed ad cogitata illorum reſpōdit eis, vt vel ſic complerentur credere potentiæ eius, qui cordium nouit occulta. ¶ Sed quomodo verum eſt hoc, cum Euāgeliſta iam dixerit quoſdam illorum dixiſſe, In Beelzebub principe demoniorum, &c. & alios ſignum à Ieſu quæſiſſe? Ad quod reſpondendum videtur, quòd phariſæi baſſe & ſecretè prædicta verba inter ſe cōtulerunt, & ſignum quærere decreuerūt. Vnde Chryſoſtomus ait, Cum phariſæorū ſuſpitio irrationabilis eſſet, metu multitudinis non audebant eam diuulgare, præterea cordium ſecreta cognoſcere, aliorumque cogitationes certitudinaliter intueri, vtpote ſingulorū ſingulas Deo eſt proprium nec homo hoc pōt, niſi Deo dante ac reuelāte. Circa hoc ſcribit Gerra. Pōt hō aliquas cogitationes alterius cognoſcere, de quibus agnoſcēdis legitur Plato librū compoſuiſſe, ſed ſingulorū ſingulas ſolus Deus cognoſcit. Cōſequenter tāgit Chriſtus rationem, qua reprobat verba dicentium. In Beelzebub, &c. *Omne regnū in ſeipſum*,

Margin: B, C (left); D, E, F (right); Mat. 12; 4. Reg. 1.; Ioſue 10.; 1. Cor. 1; Ioan. 4.

A ſum,id eſt,cōtra ſeipſum *Diuiſum*,ita quod una pars regni contra aliam præliatur , *Deſolabitur*,id eſt,continuò debilitabitur, & citò peribit, durāte inteſtina lite atque diſcordia, quoniam ſicut per concordiam paruæ res creſcunt, ſic per diſcordiam res maximæ dilabuntur.Secundùm Hieronymū, Virtus quoq; vnita fortior eſt quàm
Oſee 10. diſperſa. Hinc per Oſeam ſcriptū eſt, Diuiſum eſt cor eorum,nunc interibunt. *Et domus ſupra domum cadet*,id eſt habitatores vnius domus irruēt ſuper habitatores domus alterius , vel mutuò deſtruent ædificia ſua,uel habitatoribus interfectis,ædificia uetuſtate deficient. *Si autem & Satanas in ſeipſum diuiſus eſt*,id eſt, ſi vnus eorū contra alium pugnat & machinatur,ita ꝙ
B ego ſuccurſu principis demonum expello demonia, *Quomodo ſtabit regnum eius*?id eſt,regnum principis demoniorum , cùm ipſe contra proprium regnum agat expellendo ab omnibus demones ei ſubiectos : quaſi dicat,Non diu durabit, cum tamen tandiu duraturum ſit,quouſque homines electi in hoc mundo per ipſum probandi ſunt,quod erit vſque ad ſeculi finē . Si autem Iudæi & reprobi iudaizātes affirmēt ꝙ ad vocem Chriſti princeps demoniorū expulit demones,non ad ſui regni diſcipationem,ſed confortationem,vt ſcilicet homines æſtimantes Chriſtū eiicere demones diuino auxilio,maioribus implicarētur erroribus , tenendo Ieſum eſſe filium Dei,hoc facilè reprobatur, cum uniuerſa
C quæ Chriſtus ore & factis edocuit, demoni potiſſimum contrarientur . Nempe ad quid tendit omnis Chriſti doctrina , niſi ad priuati amoris omnímodam extirpationem,atque ad diuinæ dilectionis ſinceriſſimam integritatem,ad ſuipſius cordialem contemptum , & ad Dei diligentiſſimam venerationem,ad profundiſſimā humilitatem , ad patientiam inconcuſſam , ad omnium etiam inimicorum beneficentiam & amorem,ad plenam in Deo fiduciam,ad idololatriæ extirpationem,ad cōtinuam , puram ac feruidam mentis cum Deo adhæſionem? Per quæ omnia certiſſimum eſt,regnum diaboli potiſſimum infirmari ac diſcipari.Non ergo Chriſtus cū principe demoniorum fœdus quiuit habere, & iſtud ueris ac deuotis Chriſtianis, non fide duntaxat , ſed experimentaliter

quoque certiſſimum eſt,& per innumera- D
bilia miracula ſoli omnipotenti Deo poſſibilia eſſe ſic probauerunt , per quod uaniſſima atque ſacrilega Porphyrii contra Chriſtianam fidem excogitata figmenta penitus deſtruuntur. Deinde Chriſtus ad diem rationem aliam introducit . *Si autē ego in Beelzebub eÿcio demonia*,ſicut expoſitum eſt,*Filÿ Dei*,id eſt, Apoſtoli, cæteriq; diſcipuli mei de veſtra progenie orti. Vel filii ueſtri,id eſt,exorciſtæ veſtri,*In quo eÿciunt*? qua poteſtate demonia ab obſeſſis expellunt.Supra ſcriptum eſt,quemadmodum apoſtoli & diſcipuli Chriſti eiecerunt demonia.Inſuper inter Iudæos fue- Luc. 10.
runt aliqui exorciſtæ,qui per exorciſmos ſeu adiurationes à Salomone editos , demones expellebant . *Ideo ipſi filÿ*,i.filii ue- E
ſtri, *Iudices ueſtri erunt* ,id eſt,quia demonū expulſiones per ipſos factas, nō diabolo , ſed Deo aſcribitis,quas à me factas principi aſcribitis demoniorum.Hinc filii iſti ueſtri erunt in die iudicii iudices ueſtri , non poteſtate,ſed comparatione,ſecundū Hieronymum . Quoniam comparatione eorum iſti peruerſiſsimi fariſæi magis damnabiles apparebunt,cùm filii illi demonū expulſiones Deo attribuant iſti diabolo. Præterea ſi per filios intelligantur apoſtoli, conſtat quòd illi iudices erunt infidelium Iudæorum in die iudicii aſſeſſoria dignitate,quemadmodū Chriſtus eis prædixit, Vos qui ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper thronos iudicantes duodecim tribus
Iſrael.*Porrò* pro ſed , *Si* pro quia *In digito* F
Dei eÿcio demonia,In Matthæo legitur,Si in Mat.19.
ſpiritu Dei eiicio demones:quo patet hoc Mat.12
loco per digitum Dei intelligi ſpiritū ſanctum,ut ſit ſenſus,Si in digito Dei,id eſt, poteſtate & operatione ſpiritus ſancti eiicio demonia , *Profectò peruenit in uos regnū Dei*,id eſt,regnum cœleſte, ſeu beatitudo æterna per me patefit uobis, dum regnū diaboli vinco atque debilito,cœleſtiſq; regni uobis introitum præparo . Expulſio quippe unius contrarii eſt alterius introductio.Hinc in canonica Ioannis ſcriptū 1.Ioan.3
eſt,In hoc apparuit filius Dei , ut diſſoluat opera diaboli.]Vel peruenit in vos regnū Dei,i.regnatiua uirtus ac dominatio creatoris, qui per me hominē & per meā humanitatem operatur in uobis demonū expulſionem,ita ꝙ ego ſum Chriſtus uo-

A bis in lege ac prophetis promiſſus, tanquam inter uos regnaturus, de quo Ieremias prædixit, Regnabit rex & ſapiens erit. Angelus quoque uirgini glorioſæ de Christo prædixit, Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Itaque ſpiritus ſanctus dicitur digitus Dei, id eſt, patris ac filii, qui ſicut ſunt unus uerus Deus omniumque unus creator, ita ſunt unum principiũ & unus ſpirator ſpiritus ſancti.

Luce. 1.

¶ Dicitur ergo ſpiritus ſanctus digitus Dei. Primò, quia ſicut per digitum entia indicantur, ita per ſpiritum ſanctum diuina hominibus demonſtrantur: iuxta quod loquitur Christus, cùm uenerit ille ſpiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Secundò, quia ſicut per digitum res ſentitur, ſeu quomodo ſapiat experitur, ita per ſpiritum ſanctum homo diuinam experitur dulcedinẽ. Tertiò, quia ſicut ꝑ digitũ homo præcipuè opera ſua exequitur, ita per dona ſpũs ſancti, omnis homo electus opera æternæ uitæ meritoria operatur. Auguſtinus uerò in lib. de quæſtionibus Euãgelii ſcribit, ꝙ ſpũs ſanctus dicitur digitus Dei, propter partitionẽ donorũ, quæ ab ipſo præſtãtur. Aliis.n.(ut ait Apoſtolus) per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, aliis gratia ſanitatũ, aliis operatio uirtutũ, & cætera. Et paulò poſt addit Apoſtolus, Hæc omnia operatur unus atque idẽ ſpũs diuidẽs ſingulis prout uult. In nullis aũt mẽbris noſtris magis apparet partitio quàm in digitis noſtris. Rurſus quẽadmodum filius Dei dr̃ manus & brachiũ patris, qm̃ pater per filiũ omnia operatur, ſic ſpũs ſanctus digitus Dei uocatur, quia per eũ ueritas indicatur. ¶ Poſtremò penſandum, ꝙ filius Dei hic aſſerit ſe ſpiritu ſancto minorẽ, quò ad ſuam humanitatẽ, quoniam ſancti ſpũs poteſtate ſua humanitas operatur miracula, per quod impii Arrii falſitas declaratur, dicẽtis ſpiritum ſanctum puram creaturã, filiique miniſtrum, & creatum à filio, cùm tamen in Christo non poneret ueram animam rationalem, ſed ſolũ uerbũ & carnẽ, quo ſtante, Christus à ſpũ ſancto nullã eſſet ſortitus uirtutem. Deinceps Saluator per aliam rationẽ ac ſimilitudinem probat ſe dæmoni contrarium, non confœderatum. *Cum fortis armatus, &c.* Similitudo

Ioan. 16.

B

1. Cor. 12

C

ſeu parabola iſta, quantũ ad literalẽ intelligentiam ſuperficialiter ſumptã, planiſſima eſt, ſed exponenda eſt myſticè ut ſit ſẽſus, Cũ fortis armatus, hoc eſt, diabolus, fortis fortitudine naturali: quia ſicut eſt ſublimis naturæ, ita & magnæ potentiæ, propter quod in Iob habetur, Nõ eſt poteſtas ſuper terrã, quæ cõparetur ei. Dicitur quoq; armatus, multiformi aſtutia, lõga experientia, naturali induſtria atque ſciẽtia. Naturalia.n. in dęmonibus permãſerunt ſecundùm Dionyſium quarto capite de diuinis nominibus, multiplici quoq; nequitia ſeu acie uitiorum ac malignorum ſpirituum ſibi ſubſeruientiũ, *Cuſtodit atrium ſuum*, i. impiorum conuenticulum, ſeu mundum in maligno poſitũ, ne homines pœniteant, conuertantur, ſaluantur. Sic enim ante Chriſti aduentum diabolus homines impios cuſtodiuit, ne ſibi ſubtraherentur, quia tunc penè in toto mundo idololatria ac cætera vitia præualuerunt, *In pace ſunt ea quæ poſſidet*, hoc eſt, iuxta ſuam uoluntatẽ poſſidet tales, quia (ut ait Apoſtolus) ad uoluntatem ipſius captiui ab ipſo tenentur: & qui ſic diabolo ſunt ſubiecti, carnalẽ, falſamq; pacẽ habent, & dæmoni infeliciter damnabiliterq; concordant, quam pacẽ uenit Chriſtus deſtruere, quẽadmodũ ait, Non ueni pacẽ mittere in terrã. Eſt itaq; pax uera, quę eſt trãquillitas mẽtis in Deo, & cõcordia in bonis: falſa uerò pax cõcordia eſt in malis, ſicut dum ſpũs ſeu ratio carnalibus deſideriis acquieſcit: de qua pace ait Pſal. Quia zelaui ſuper iniquos, pacẽ peccatorũ uidẽs, Iſaias uerò de uera, ſpiritualiq; pace teſtatur, Non eſt pax impiis. *Si autem fortior illo*, i. Chriſtus potẽtior diabolo. Chriſtus nanque ſecundũ naturam ſuã diuinam, infinitè potentior extat diabolo, totoq; uniuerſo, ſecundùm humanitatem quoque ſuam fortior fuit & eſt diabolo, per poteſtatẽ creatã ſuę humanitati ſupernaturaliter datã, *Superueniens*. Chriſtus enim deſuper uenit: iuxta illud Ioannis, Qui de cœlo uenit, ſuper omnes eſt, *Vicerit illum* Chriſtus quippe in omnibus uicit diabolum, puta in tentatione illam uiriliter refellendo, in paſſione illam patientiſſimè tolerãdo, in deſcẽſu ſuo ad inferos, infernũ ſpoliando. Hinc de Chriſto dixit Pſalmiſta, Quis eſt iſte rex gloriæ domi-

D

Iob. 4.

E

2. Tim. 2
Mat. 10

F
Pſal. 72.

A dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. De ipſo quoque in Apocalypſi habetur, Ecce vicit leo de tribu Iuda, *vniuerſa arma eius auferet*, hoc eſt, uerſutas eius fallacias, tentationumq; machinamẽta fraudulentiis plena, quibus decipit homines, cõpeſcet, deteget, ſuperariq; faciet ab electis, ſicut ſuperius dixit diſcipulis, Ecce dedi uobis poteſtatẽ calcandi ſuper ſerpẽtes & ſcorpiones, & ſuper omnẽ uirtutẽ inimici, *In quibus confidebat*. Diabolus nãque in ſuis cõfidit aſtutiis iã præfatis, quẽ multi hominũ aſſequuntur, uidelicet ſimulatores & callidi, qui prouocãt irã Dei, qui in Iſaia loquũtur, Poſuimus mendaciũ ſpem noſtram, & mẽdacio protecti ſumus. De quibus rurſum aſſeritur,
B Cõfidunt in nihili, & loquũtur uanitatẽ,
Iob. 30. *Et ſpolia eius diſtribuet*. Spolia diaboli sũt peccatores, quos tentãdo decepit, & creatori quaſi ſubtraxit, ac ſuo ſubiecit dominio. Hos Chriſtus per gratiã ſuã redemit, & dęmonibus abſtulit, eoſq; diſtribuit cuſtodiæ angelorũ, Eccleſiaſticis quoque officiis aſſignauit. Captiuam.n. ducẽs captiuitatem, dedit dona hominibus, quoſdã quidem Apoſtolos, alios Euangeliſtas, alios autẽ prophetas, alios verò doctores ordinãs, ſeu paſtores. Deniq; diuerſas mũdi gentes à dæmone captiuatas Chriſtus diſtribuit apoſtolis conuertẽdas, dicẽdo,
Epheſ. 4. Euntes in mundum vniuerſum, prędicate Euangeliũ omni creaturę. Vnde paſſione inſtante prænunciauit, Nũc princeps huius mũdi eiicietur foras. In Iſaia quo
E que de Chriſti appellatione prędictũ eſt, Voca nomen eius, accelera, ſpolia detrahe, feſtina prædari. *Qui nõ eſt mecum*, id eſt,
Ioan. 12. qui mihi nõ conſentit, nec cõcordat, nec cooperatur, *Aduerſum me eſt*, i. mihi contrarius & opera operibus meis cõtraria facit, *Et qui non colligit mecum*, hoc eſt, homines ad Deũ creatorẽ non reducit, nec uirtutibus vnit, prout poteſt, & obligatur, uidelicet orando, docendo, ſeu exemplariter conuerſando, *Diſpergit*, id eſt, à Deo auertit atq; erroribus ſe ac alios quantũ in ſe eſt, implicat. Per hoc Chriſtus inſinuat ſibi cum diabolo nullam eſſe cõmunionem aut conuentionẽ, cum ipſe ſit humilis & benignus, diſperſoſque per vitia & errores, reducens & congregãs ad unitatem fidei, ſpei & caritatis, atque vnanimem Dei cultũ. Porrò diabolus ſuperbus, & malignus, ſemper conatur homines ab unitate prædicta auertere, à veri Dei cultu diſpergere, per idololatrias ac cætera diſgregare peccata. Hinc ait Apoſt. Quæ D conuentio Chriſti ad Belial, aut quæ ſocietas lucis ad tenebras? Et in Io. legitur, 1. Cor. 6. Ioan. 11. Ieſus moriturus erat, vt filios Dei qui erãt diſperſi, congregaret in vnũ. ¶ Conſequẽter oſtendit Saluator populũ Iudæorũ ſibi incredulũ à demonibus inhabitari. *Cũ immundus ſpiritus exierit ab homine, &c.* In Matthæo vbi verba hæc ſcripta ſunt, legitur Mats. 12 Chriſtus protinus ſubdidiſſe, Sic erit generationi huic peſſimæ, quo cõſtat hęc de populo Iudæorum principaliter dici, ita qđ nomine hoĩs, populus ille ſignatur, ſicut frequenter in ueteri teſtamẽto, de toto populo illo, quaſi de hoĩe uno, fit ſermo. Itaq;, *Cum immundus ſpiritus*, i. diabolus, qui ratione ſimplicis ſuæ naturę dicitur ſpiritus, & ob abundantiã ſuæ culpæ vocatur immũdus, *Exierit ab homine*. i. à populo Iudæorum expulſus eſt, quando per Moyſen data eſt ei lex à Deo in Sinai mõte, *Ambulat per loca inaquoſa*. i. per corda & collectiones gentilium, aqua ſapientiæ ſalutaris carentia circumit. *Quærens locum*, id eſt, manſionem in eis ad decipiendum eos, quemadmodum Petrus ait, Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, *Et non inueniens*, hoc eſt, in gentilibus fixam atque perpetuã non reperiens manſionem, quia per Chriſti Apoſtolos ſunt cõuerſi, *Dicit, Reuertar in domũ meã unde exiui*. i. ad ſynagogam ſeu populum Iudæorum, de quo exiui, eo tẽpore, quo Deo dignè ſeruiuit, ſed quando Chriſtum recipere renuit, dęmon rurſus ingreſſus eſt populũ illum. *Et cum uenerit* diabolus ad ſynagogam, *Inuenit ſcopis mundatam*. hoc eſt, foris ſecus ſuperficialiter ornatam quibuſdam cærimonialibus obſeruantiis, & fariſæorum traditionibus, apparentiq; ſanctitate, quæ omnia tempore euangelicæ legis reprobantur: vnde de hypocriſi Chriſtus in Euangelio præſertim redarguit ſcribas, & fariſæos, *Et tunc vadit* diabolus cernens ſibi patere introitum ad Iudæos, Mat. 23. *Et aſſumit ſecum alios ſeptem ſpiritus nequiores ſe*, id eſt, multitudinem, & copiam tentatorum ac uitiorum. Se-

Exod. 32 E
1 Pet. 2.
F

A prenario quippe uniuerſitas explicatur, quemadmodum Chriſtus dicitur de Maria Magdalena eieciſſe ſeptem dæmonia.i. vniuerſa peccata mortalia, *Et ingreſſi hab. tant ibi.* Iam enim uidemus quàm indeſinē ter corda infidelium Iudęorum à dæmonibus fuerint inhabitata, quia (ut ait Apoſtolus) peruenit in eos ira Dei uſq; in finē, de quibus in Apocalypſi proteſtatur Ioānes, Dicunt ſe Iudæos eſſe, & nō ſunt, ſed ſunt ſinagoga Satanę. *Et ſunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus.* Sicut.n. hæc Iudęorum captiuitas quaſi incōparabiliter maior eſt omni captiuitate, quā ſub lege perpeſſi ſunt, ita nunc grauiora ſunt peccata eorū, & propter enormiores trāſgresſiones, Patiuntur hæc aſpera, uidelicet propter Chriſti perſecutionem & occiſionem, & quoniam uſq; in pręſens quotidiè Chriſtum blaſphemant, ſecundùm Hieronymum.

Mar. 16
1. Thc. 2.
Apoc. 3.

B

¶ Pręterea iſta moraliter explanantur de quocunque homine recidiuāte, à quo tēpore ſui baptiſmi ſeu pœnitentiæ dęmon expulſus eſt, tuncq; pergit per loca inaquoſa, id eſt, corda bonorum à fluxu concupiſcentiæ deſiccata, atq; per abſtinētias arrefacta, tentare aggreditur ac ſuperare molitur, in quibus locum nō inuenit, dū ei utiliter reluctantur. Tūc ergo ad priorem reuertitur, quem ſi inuenerit nō verè intus purgatum, ſed foris duntaxat ornatum, & non veram ſanctitatem, ſed apparentem, virtutum decorem inaniter cupiētem, tunc vadit & aſſumit ſeptem ſpūs nequiores ſe, ſm̄ ſenſum prętactum, qui ingresſi habitant in recidiuante, ita vt poſteriora eius peccata fiant prioribus ſuis vitiis deteriora. Vulnera etenim repetita ſunt periculoſiora, tàm in corpore quàm in anima. *Factum eſt autem cum hæc diceret,* hoc eſt, tàm ſapienter, promptè, euidenter ac fortiter Chriſtus ſuos aduerſarios reprobaret, *Extollens,* id eſt, deuotè & liberè eleuans, *Vocem quædam mulier de turba, dixit illi,* Quidam hanc fœminam dixerunt fuiſſe ſanctæ Marthæ ancillam, quæ admirata ſapientiam atque conſtantiam Chriſti locuta eſt, *Beatus uenter qui te portauit, & ubera quæ ſuxiſti,* id eſt, tanta eſt dignitas, ſanctitas & perfectio tua ô Chriſte, ut te ſatis commendare non ualeam, ſed meritò etiam beatifico eā quę te meruit ge-

C

D nerare, cuius membra beatifica proteſtor ex tuo contactu, atque obſequio tibi impenſo. Quis.n. dignè collaudet ſacroſanctiſsimæ uirginis illius inuiolatisſimum ac caſtisſimum uterū, in quo unigenitus Dei, Deus maieſtatis immenſæ prælegit incarnari, homo fieri, tot menſibus cōmorari, creſcere & nutriri, cuius poſt natiuitatē ſuā ubera ſuxit? Nōne admirabilis ac præſtantisſima uirgo illa, ex filius huius unione, cōmunione, contactu, obſequio, inæſtimabiliter dignificata, ac deificata, credenda eſt? Pręterea qm̄ Chriſti matrē eſſe unicū ac ſingularisſimum donū eſt, Chriſtus uniuerſale profert pręconiū, ad quod oēs ualemus pertingere. *At ille dixerit, Quinimo.* i. utique ſic eſt ſicut dixiſti, nec tantū hoc ſolùm ſic eſt, ſed &, *Beati qui audiunt uerbum Dei & cuſtodiunt illud,* i. qui uerba Dei aure mentis aduertunt, ſeu corporaliter libenter audiūt, ut ſciāt & impleāt, memoriter retinendo, & operi mancipando, beati ſunt iam in ſpe, & tandem beati erunt in re, ſortiendo in patria felicitatē æternam, dummodo iam laudabiliter perſeuerent uſq; in finem. Hinc in Ioāne aſſerit Chriſtus, Qui eſt ex Deo, uerba Dei audit. Etenim uerbū Dei eſt uita, cibusq; animæ, quia nō in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni uerbo quod procedit de ore Dei. Denique Chriſtus his uerbis conceptus ſui ſpūalem prorulit cōceptui corporali, ita ut nec uirgini glorioſæ profuiſſet ad ſalutē eſſe carnalē filii Dei matrē, niſi & uerè deuota fuiſſet, & Chriſtū in mēte ſpūaliter concepiſſet. Idcirco ſecundū Auguſtinum, beatior fuit concipiendo Chriſtum fide ſeu mente, quàm uentre. Vnde & nos de aliorum, quantumlibet propinquorū ſanctitate non præſumamus quod proſit nobis, niſi illorū uirtutes ſectari curemus. *Turbis autem concurrentibus* ad Ieſū ut uerba ſapientiæ eius audirent, & ſigna potentiæ ſuæ conſpicerent, *Cœpit dicere, Generatio nequam eſt.* Supra in iſto capite dictū eſt, quod quidā dixerunt Chriſtū in principe dæmoniorum eiicere dæmones, quibus Xps hucusq; reſpondit, niſi quod interpoſita ſunt uerba mulieris Chriſtū laudātis. Alii uerò ſignū de cœlo quærebant a Saluatore, quibus nūc loquitur & reſpōdet, dicendo, Generatio.i. plebs iſta poſtulans ſignum, nequam eſt, quia calli-

Mat. 14
Ioan. 8.
Deute. 6.
Matt. 4.
Lucæ 4.

F

da

A da intentione, non proficiendi deſiderio Mat. 12 ſignum quærit. Porrò in Matthæo legitur, ꝙ iſti ſignum quærentes fuerunt ſcribæ & Fariſæi. Scribæ autem fuerunt doctores & clerici Iudæorum Fariſæi verò fuerũt religioſi eorum, ut aſtruit Beda, & tamen peccata illorum Chriſtus hic publicè corã laicis reprehendit, vt etiã notat hic Gorra. *Signũ quærit*, querebãt etenim ſignũ aliquod magnũ à Chriſto, per qđ certitudinaliter noſcerent eũ eſſe Chriſtũ, ſicut expoſitum eſt, *Et ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ*. Certum eſt ꝙ Chriſtus poſt horũ prolationẽ uerborũ multa præclariſſima per ſeipſum & per ſuos diſcipulos miſſo ſpũ ſancto, egit coram Iudæis miracula, oſtẽdendo ſe eſſe Chriſtũ: B quõ ergo nunc ait, Signum non dabitur ei, niſi ſignũ Ionæ? Et reſpondendum, ꝙ ſenſus eſt, Signum non dabitur ei, i. ego hac vice ſignũ ei non dabo, quo Chriſtũ me eſſe cognoſcãt, niſi ſignum Ionæ, i. excepta re illa myſteriali ac typica, quæ in figuram Chriſti accidit Ionæ prophetæ. Iſti equidem peruerſi ſcribæ ac Fariſæi iam multa præclara Chriſti uiderunt aut perceperunt miracula, infideliter quoq; malitioſè & irreuerẽter quærebãt ſignũ, idcirco à Chriſto exaudiri non meruerunt. Deinceps exprimit Chriſtus ſignũ ſeu myſticũ factum Ionæ prophetę, quod in libro Ionę, qui in numero duodecim prophetarum minorum quintus eſt, plenius continetur. *Nam ſicut Ionas ſignũ fuit* C *Niniuitis, ita erit & filius hominis generationi huic*. Ionas quippe ſignum fuit Niniuitis, prędicendo eis eorum ſubuerſionẽ, uidelicet niſi cõuerſi pœnitentiã agerẽt: ſic Chriſtus viua voce ſcribis & Fariſęis ęternam eorum damnationem prædixit, niſi uerbis ſuis crederent atque ueraciter pœ- Mat. 12. niterent. Veruntamen Matthæus prefigurationem iſtam clarius recitat, dicens Sicut enim fuit Ionas in ventre cæti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ, i. in monumẽto tribus diebus & tribus noctibus, utpote ponẽdo partẽ pro toto. Inſuper Chriſtus declarat magnitudinẽ culpę & pœnę ſcribarũ ac fariſeorũ. *Regina auſtri*, i. regina Saba, quæ dr̃ regina auſtri, qm̃ regio illa Saba fuit in parte auſtrali, reſpectu Iudęæ, *Surget*, i. reſuſcitabit & apparebit. *In iudicio*, i. in die extremi ac generalis iudicii, D *Cum uiris generationis huius*. Boni nanq; & mali ſimul reſulgẽt. Dicitq; Beda hoc loco, Regina auſtri, electa eſſe non dubitatur. *Et condemnabit illos*, nõ poteſtate iudiciaria, ſed cõparatione operis melioris, ſecundũ gloſſam, qm̃ ex facto bono illius reginę, iſti apparebũt dãnabiles, imò & damnabiliores. Hinc ſubditur, *Quia uenit à finibus terræ*, i. à locis ualdè remotis, *Audire ſapientiam Salomonis* ut patet in libris Regum, 3. Re. 10 uenit. n. cum grãdi exercitu & Aromatibus multis, *Et ecce plus quàm Salomon hic*, id eſt, ſapientior Salomone ſum ego, qui ſecundùm quod Deus ſubſtantialiter ſum ſapientia infinita: ſecundùm naturam quoque aſſumptam, ſapientior ſum omni mente creata, etiam angelica atque Sera- E phica, & tamen à vobis contemnor ac reprobor, dęmoniacusq; appellor. *Viri Niniuitæ* qui habitauerunt in Niniue ciuitate magna, itinere dierum trium, ut ſcribitur in Iona. Ionæ. 3. *Surgent in iudicio cum generatione hac & condemnabũt illam* eo modo, quo de regina auſtri expoſitum eſt, *Quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ*. Cum enim Ionas in Niniue prędicaret, Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur: rex & populus in Niniue magnam pœnitentiam aſſumpſerunt, induentes ſe ſaccis & ieiunantes, Deumq; validè inuocãtes, ut à Iona ſcribitur. *Ecce plus quàm Ionas hic*. Ille enim fuit Propheta, Chriſtus autem rex & dominus prophetarum: ille creatura, iſte creator & Deus: & tamen ad prædicationem Ionæ, paucis diebus in Niniue, F id eſt, quadraginta, ſecundùm Gorrã, prædicantis, nec aliquod ibi miraculũ facientis, conuerſi ſunt Niniuitæ. Chriſto autẽ multò diutius prædicanti & multa ac magna operanti miracula ſcribæ & Fariſæi credere contempſerunt, nec conuerſi ſunt, niſi perpauci.

¶ Conſequenter Chriſtus demonſtrat ſe propter Iudæorum iſtorum inconuertibilitatem non debuiſſe a ſapientiæ ſuæ communicatione ſeu prædicatione ceſſare, quia & vna ratio, ob quã animæ ſuæ data fuit ſapientia tanta erat, ut per ſapientiã ſuã malis & bonis verbum Dei annunciaret, omneſq; quantùm in ipſo fuit illuſtraret: iuxta illud Iſaiæ de Chriſto prædictũ, dicẽte patre ad filiũ, Dedi te in fœdus popu-

A li, in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorũ, & educeres de cõcluſione uinctũ. Itaq; per ſimilitudinẽ Chriſtus declarãs propoſitum, ait. *Nemo lucernam accendit & in abſcondito ponit* eam, *Neque ſub modio, ſed ſupra candelabrũ, ut qui ingrediuntur* domũ *Lumen uideant*. Hoc utiq; in exterioribus obſeruari ſic conſueuit, quo Chriſtus intendit. quod Deus trinitas animæ ſuæ tantam ſapientiam non infudit, vt eam prorſus abſconderet, ſed ut congruo tempore per eam alios illuſtraret, publicè prędicãdo. Itaque lucerna eſt Chriſti humanitas luce ſapiẽtiæ præclariſſimè illuſtrata, quã Deus noluit in abſcondito ponere, hoc eſt, ſub umbra legis noluit eam latere, ſed per gratiæ fulgorem, atque euangelicę veritatis prædicationem manifeſtari, *Neque*
B *ſub modio*, id eſt, ſub Iudæorum climate noluit eam arctare, ſed totum mundum per ipſam illuminare. Hinc per Iſaiam pater loquitur Chriſto, Purũ eſt vt ſis mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces Iſrael conuertendas dedi te in lucem gentiũ, ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ, Poſuit ergo Deus lucernã hanc ſuper candelabrum, id eſt, electæ ſinagogæ, uidelicet & primitiuę eccleſiæ arcem, imò & toti eccleſiæ Chriſtum præfecit, ſecundùm
Pſal. 2. quod ait in Pſalmo, Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montẽ ſanctum eius, prædicans præceptum eius. De quo candelabro ſeptemplici dono ſancti
C ſpiritus refulgente exponitur illud Zacariæ, Et vidi & ecce candelabrum aureũ. i.
Zachar. 4. eccleſia diuino amore ornata, & lampas eius, utpote Chriſtus, eam illuminans ſuper caput eius, & ſeptem infuſoria. i. uniuerſitas doctorum, lucernis erant. Hinc
Apoc. 1. in Apocalypſi ſeptem Eccleſiæ Aſiæ per ſeptem candelabra aurea deſignãtur. Quẽadmodum. n. una eſt uniuerſalis eccleſia, & multę eccleſiæ particulares, ita dicitur unum candelabrum & multa candelabra. Igitur ſuper candelabrum, id eſt, eccleſiã Chriſtus eſt poſitus, ut omnes qui ingrediuntur eccleſiaſticam domũ, conſpiciãt lumen Chriſti, hoc eſt, doctrina euangelica clarificentur atque regantur. Porrò quod Chriſto ſecundùm ſuam humanitatem competit eſſe lucernã, conſtãt ex eo quod in Apocalypſi habetur, Dñs Deus omnipotens illuminabit eã, uidelicet ciuitatem Dei ſanctã Ieruſalem, & lucerna D
eius eſt agnus, de qua & illud Prouerbiorũ ſumitur, Nõ extinguetur in nocte lucerna eius, puta mulieris fortis, per quã ibi figuratur eccleſia, quã Ioãnes in Apocalypſi ſponſam atq; vxorem agni appellat. Ex prænductis Chriſtus ad noſtrã ſe informationem cõuertit. *Lucerna corporis tui oculus tuus.* Hoc de materiali oculo ad literã verificatur per ſimilitudinẽ oculi cũ lucerna. Quẽadmodũ. n. in lucerna lux cõtinetur, totã lucernã ſua claritate perfundẽs: ita in corporali organo oculi lux cõtinetur viſiua, qua totũ corpus in ſuis motibus actibusq; dirigitur. Sed Chriſtus (ſicut ex conſequentibus oſtenditur verbis) nõ de corporali oculo principaliter loquitur, ſed per uerbũ præhabitũ innuit, quod ſicut oculus corporalis eſt ſenſibilis corporis noſtri lucerna, ſic oculus E
noſter interior. ſ. intellectus ſeu eius intentio, eſt oculus animæ noſtræ, operum que noſtrorũ, quę myſticè corpus uocantur. Anima quippe eſt totũ poteſtatiuum plures in ſe uires habẽdo ac continendo, quẽadmodum corpus multa cõtinet mẽbra, ſic & totalitas ſiue cõgeries operũ, corpus tropologicè nũcupatur. *Si oculus tuus fuerit ſimplex*, hoc eſt, ſi intellectus uel eius intentio fuerit abſque errore & obliquitate, hoc eſt, abſque duplicitatis ſeu ſimulationis ſiue hypocriſis plica & macula, *Totum corpus tuum lucidum erit*. i. tota anima rectè dirigetur ab intellectu & luce ſapientię eius clareſcet, operum quoq; cõ- F
geries, verè virtuoſa conſiſtet, quia intentio imprimit ſpeciem operi, ſecundũ Ambroſiũ. Deniq; (vt ſcribit hic Gorra) intentio dupliciter dicitur, vno modo motus mẽtis ordinãtis opus in finẽ, alio modo ipſe finis intentus, ad quem mens ordinat opera ſua. Itaq; de in ẽtione loquẽdo primo modo, ex ipſa intẽtione judicãtur opera ſiue bona ſiue mala: nã ille motus mentis ſic ordinantis nunquã eſt bonus, niſi ordo ſit rectus, nec ordo eſt rectus, niſi cõuenienter ordinẽtur extrema. Sed ſecũdo modo de intẽtione loquẽdo, nõ omnia opera ex intentione iudicãtur, ſed illa quæ de ſe bona ſunt vel indifferẽtia. Quædã verò ſunt de ſe uitioſa & mala, quæ hoc modo ex intẽtione bona ſeu fine bono bonitatẽ nõ ſortiũtur, ut ſi qs adulte-

Prou. 31

A adulteretur quatenus à cõcupiſcentię moleſtia releuatus, quietus ſpiritualibus vacet. Hinc alii dicunt, quòd duplex eſt finis ſiue intentio, vtpote intendentis & rei ſeu operis. Finis autem intendentis eſt quem agẽs ſibi præfigit, quamuis media nõ ſint proportionata ad hmõi finem, idcirco bonitas talis finis non ſemper ſufficit ad bonitatẽ mortalẽ operationis. Alius verò finis, utpote finis rei ſeu operis, dicitur finis operibus ſeu mediis ad finem ordinatis proportionatus ac congruens, idcirco à tali fine operatio dicitur bona & mala, *Si autem nequam fuerit*, i. ſi intentio tua ſeu intelligentia aut ratio fuerit peruerſa, *Etiam corpus tuũ tenebroſum erit*, i. operũ tuorum congeries ſiue collectio, ex tali intẽ-
B tione procedẽs uitioſa cõſiſtet, & tota anima tenebris vitiorum & ignorantiarum implebitur, nempè ſi praua præcedat intentio, opus ſequitur uitioſum, quamuis foris bonũ appareat, ut ſi quis eleemoſinã tribuat ex intẽtione laudis humanę. Idcirco, ſecundũ Auguſtinũ, primò curandum eſt vt recta ſit mẽtis intẽtio, & ne intellectus peccatis ac paſsionibus obſcuretur, ſicque in iudicãdo ſit errans. Intellectus etenim habet ipſam voluntatẽ, quæ de cæca aſſeritur, oẽs quoq; alias animæ uires in actibus ſuis dirigere. *Vide ergo* i. caue, ſecũdũ quòd cautio eſt pars prudẽtię, ad quã
Ephes. 5. pertinet pericula deuitare. Vnde Apoſtolus monet, Videte quõ cautè ambuletis, *Ne lumen quod in te eſt, tenebræ ſint*. i. ne tua ratio ſiue intentio ſit peruerſa, aut modis
E prætactis obſcura & obliquata, quod fit ĩ opera noſtra ad debitũ finem non ordinemus, videlicet ad Dei gloriã & honorẽ, beatitudinemq; æternam, ſed ad carnales delitias, corporales diuitias, aut temporales huius uitæ honores, uel ad aliquid
Colos. 3. Deo contrariũ. Hinc Hortatur Apoſtolus, Omne quodcũque facitis in verbo aut opere, omnia in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti agitę, gratias agẽtes Deo patri per ipſum, *Si ergo corpus tuum totum lucidũ fuerit*. i. ſi uniuerſitas ſeu tota congeries operũ tuorũ fuerit uirtuoſa, ut tàm intẽtio quàm actio inde procedẽs ſint bonæ. *Non habens aliquem partem tenebrarũ*, i. nullum peccatum mortale habens admixtũ. Partes enim tenebrarum. i. ſpecies uitiorum ſunt ſuperbia, auaritia, luxuria, &c.

D *Erit lucidũ totum*, id eſt, tunc totũ opus tuũ erit uerè, atque ſimpliciter meritorium, Deoq; placitum. Nam vno mortali peccato omnia opera meritoria mortificantur: ſi verò nullum inſit peccatum mortale, caritas Dei & grata reddunt opera coram Deo ſplendentia. Hinc in Eccleſiaſti- Eccle. 9.
co habetur, Qui in vno peccauerit multa bona perdet, *Et ſicut lucerna fulgoris*, id eſt, lucerna præfulgida *Illuminabitur*. i. inclytè decorabit, ita quòd anima tua his bonis coram Deo pulcra erit ac fulgida, Quemadmodum. n. uirtutes & dona ac gratia ſpiritus ſancti ſunt lumina quædam illuminantia mentem: ſic & actus uirtuoſi ſũt mentis illuſtrationes, & per eos anima ad illuminationem diſponitur ampliorem, ſicut opera uitioſa tàm interiora quàm ex- E
teriora ſunt animæ obtenebrationes, & unum eorum ad aliã obſcurationẽ inducit. Hinc in Prouerbiis aſſeritur, Iuſtorũ Prou. 9.
ſemita quaſi lux ſplendẽs procedit, & creſcit uſque ad perfectã diem, uia uerò impiorum tenebroſa, neſciunt ubi corruũt. Itaque puris cogitationibus, ſanctis affectionibus, utilibus quoque ſermonibus, ac virtuoſis operibus, noſipſos iugiter adornare nitamur.

ELVCIDATIO RESIDVAE partis undecimi cap.

Et cùm loqueretur rogauit illum quidam Phariſæus ut pranderet apud ſe.

ARTICVLVS XXXI. F

CONſequenter deſcribitur iuſta ac ſapientialis increpatio Phariſæorum & Scribarũ à Chriſto. *Et cũ loqueretur* Chriſtus, non ait Lucas, cũ loqueretur hæc vtpote ſtatim præhabita, quia nõ ſtatim poſt prolationem illorũ accidit quod hic narrat, vt patet ex his quæ in Matthæo ſcripta ſunt. Ibi nanque habe- Matt. 12.
tur, adhuc eo loquẽte ad turbas. ſ. ea quæ ſtatim præhabita ſunt. Ecce mater eius & fratres eius ſtabant foris quærentes ei loqui: ad quod cũ reſpondiſſent, rogatus eſt à phariſæo ſicut nunc dicitur, *Rogauit illũ quidã Phariſæus ut pranderet apud ſe* Cauſa iactantiæ, & ex hypocriſi dicitur hoc Phariſæus egiſſe. Chriſtus tamen qui peccato

A res uenit ſanare ac informare acquieuit
roganti. Nam ſubditur, *Et ingreſſus* domũ
Fariſæi *Recubuit, Fariſæus autem cœpit intra*
ſe reputans dicere, id eſt, Chriſto ad menſã
ſedente ſeu accedente, Fariſęus reputans
Chriſtum contra bonos mores feciſſe in-
tra ſe, dixit ſeu cogitauit. *Quare non bapti-*
zatus eſſet ante prãdium, id eſt, cur Chriſtus
manus ſuas non lauiſſet ante acceſſum ad
menſam. Hoc quippe fuit contra conſue-
tudinem Iudęorum: iuxta illud Marci, Fa
Mar. 7. riſæi autem & omnes Iudæi niſi crebro la
uent manus ſuas, non manducant. Huic
conſuetudini Chriſtus nõ fuit ſubiectus,
nec eam hac vice ſeruauit, vt tali occaſio-
ne ad ſaluberrimam Fariſæorum increpa
tionem, ac inſtructionem ueniret. Pro ea
dem etiam cauſa, diſcipuli Chriſti à ſcri-
B bis & Fariſæis increpati leguntur apud
Mattæũ, vbi habetur, Quare diſcipuli tui
Mat. 15 tranſgrediuntur traditiones ſeniorum?
Non enim lauant manus ſuas cum man-
ducant, *Et ait dominus* Ieſus. *Ad illum* non
ad verba uocalia, ſed mẽtalia fariſęi Chri
ſtus reſpondit, oſtendens ſe cordium in-
ſpectorem, de quo in Prouerbiis Salomõ
Pro. 24. loquitur, Qui inſpector eſt cordis, ipſe in
telligit, & ſeruatorem animæ tuæ nihil fal
let. *Nunc uos fariſæi quod de foris eſt calicis, et*
catini, mundatis, id eſt, uaſa exteriora, ex
quibus bibitis atque comeditis, lauando
purgatis, *Quod autem intus eſt ueſtrum*, id eſt,
mens ſeu anima ueſtra *Plenum eſt rapina*,
id eſt, peccato & amore rapinæ *Et iniquita*
te in Deum & directè commiſſa, ita quòd
pleni eſtis vitiis contra Deum & proxi-
mum. Ecce quantus fuit in Chriſto zelus
iuſtitiæ, quia homini ipſum inuitanti, à
C tàm acuta increpatione non pepercit, Nil
enim ipſum ab æquitate quiuit auertere,
Stulti. Quomodo Chriſtus qui cœpit face
re & docere, fariſęos hos ſtultos appellat,
cum ipſemet dicat, Qui dixerit fratri ſuo
fatue, reus erit gehennæ ignis. Et reſpon-
dendum quod cum uerba oris ſint expreſ
ſiua interioris conceptionis, affectionisq;
cordis, culpa & virtus iudicãtur eſſe in uer
bis, ex qualitate diſpoſitionis, ſeu conce-
ptionis, affectionis ve cordis, idcirco ex cõ
tẽptu & elatione dicere, Fatue, cũ animo
exprobrandi, prohibetur à Chriſto. Non
autem ſi dicatur ex caritate animo corri-
gendi. Pręſertim à ſuperiori & iudice cu-
ius eſt alium iuſtè & caritatiuè arguere. D
Sic etenim Paulus ſcribit ad Galatas, O in
ſenſati Galatæ. Et Chriſtus poſt reſurre-
ctionem dixit diſcipulis, O ſtulti & tardi
corde ad credendũ. Chriſtus uerò omniũ
ſcribarũ & fariſęorũ iudex, princeps, & do
minus fuit, tanquã uerus & ſummus rex
Iſrael, *Nonne qui fecit quod deforis eſt* hoc
eſt, corpus humanũ quod uultis lauando
mũdari, ac corporalia reliqua, *Etiã id qđ*
deintus eſt utpote anima quam à uitiis nõ
purgatis *Fecit*? per creationẽ, quo conſtat
quod vtriuſq; naturæ Deus requirat mũ-
ditiã, prout monet Apoſtolus, Mũdemus
nos ab omni inquinamẽto mẽtis & cor-
poris perficientes ſanctificationẽ in timo
re Dei, imò quò anima corpore extat præ
ſtantior, eò plus internæ puritati ſtuden-
dũ eſt. Pręterea hac Chriſti autoritate, E
clariſſimè refutatur hæreſis ſacrilegi Ma
nichæi, duo ponẽtis principia rerũ, aſſerẽ
tis corpus humanũ à diabolo factum, ani
mã verò à Deo lucis, quod ẽt cõtra natu-
ralẽ eſt filoſofiam, cũ de ſummo Deo Ari
ſtoteles aſſerat, Ab hoc ante oĩbus deriua
tũ eſt eſſe, & uiuere, his quidẽ clarius, his
aũt obſcurius, quod plato atq; Platonici
ſubtilliſſimè probauerũt, præſertim Pro-
clus Platonicus in elemẽtatione ſua teo-
logica in qua & ipsã primã materiã pro-
bat per ſe à bono exortã. Deinceps Xp̃s
animarũ ſapiẽtiſſimus medicus poſt in-
crepationẽ rigoroſã, adiũgit informatio-
nẽ benignã, tanquã poſt uinũ auſteritatis
adhibẽs oleũ pietatis: & poſt vulneris o-
ſtenſionẽ, applicans medicinã. *Veruntamẽ*
quod ſupereſt. i. quod tàm multo ſcelere cõ
taminatis pro remedio reſtat *Date elee* F
moſinã uel quod ſupereſt. i. de his quæ ſu-
perfluũt vobis uidelicet neceſſario victui
atq; ueſtitui ueſtro, ac domus ueſtrę faci-
te eleemoſinã. *Et ecce omnia munda ſunt uo-*
bis. i. virtute eleemoſinæ a peccatis omni
bus efficiemini puri. Quemadmodum au
tem in libris de ciuitate Dei, recitat Au-
guſt. Quidam horum occaſione uerborũ
dixerunt, eos qui opera miſericordię exer
cent, in æternum non poſſe damnari: quo
rum error faciliter reprobatur: Chriſtus
etenim loquitur de eleemoſinarum lar-
gitione, prout eſt actus miſericordię ad
caritatem infuſam pertinentis, ita quòd
eleemoſinarum largitio, eſt opus uirtuo

ſum

A ſum à caritate imperatū, & à virtute quæ miſericordia nuncupatur, elicitiuè proce dēs, ſicq; eleemoſiuam agere meritorium eſt vitæ æternæ. Nec ideo Chriſtus hæc ait, quaſi ſola eleemoſinarum largitio ſit purgatiua à vitiis, ſed quia inter remedia contra peccata eſt quodam pręcipuum & per appropriationem quandam, ueniam deſuper promeretur, quia condecens eſt, vt Deus ſic faciat nobis, ſicut nos facimus proximis noſtris. Propter qđ ait chriſtus, Beati miſericordes, qm̄ ipſi miſericordiam conſequentur. Hinc Daniel Nabu-
Mar. 5. codonoſor regi conſuluit, Peccata tua (inquiens) eleemoſinis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum. Vnde in
Tob. 12. Tobia ſanctus Dei angelus Raphael proteſtatur, Eleemoſina à morte liberat, & ip
B ſa eſt quæ purgat peccata, & facit inueni
Prou. 15 re uitam æternam. Salomon quoq;, per fidem (inquit) & miſericordiam purgātur peccata, Poſtremò, Chriſtus tanquā ſapientia patris diſcretè locutus eſt, quod ſupereſt, id eſt, de ſuperfluo neceſſitatis veſtrę date eleemoſinam: quia non ita agē da eſt ſecundū Bedam eleemoſina, vt teipſum conſumas inopia. Dicit quoq; Chryſoſto. ꝙ eleemoſina præſtantior eſt ieiunio, quamuis illud ſit laborioſius. *Sed væ vobis fariſæis*. i. æterna damnatio imminet vobis, niſi pœnitentiam dignam egeritis. *Qui decimatis mentam & omne olus*. i. de rebus his paruis ac uilibus decimas datis, ſi ue exigitis vſq; ad minima, magnam uim facientes in obſeruantijs minorū, & nul-
C lam aut prauā in obſeruantijs præcipuorum, prout conſequenter Chriſtus declarat. Porrò quemadmodum olus ualet ad alimentum, ſic ruta & menta ad medicamentum. Nam ruta acuit uiſum, menta reficit & confortat olfatum. *Et præteritis iudicium*. i. ueram diſcretionem omittitis, nec proximis ac ſubditis rectum iudiciū facitis, nec iudicialia Dei præcepta ſeruatis, ſed neq; uoſipſos ritè diſcutiendo ſalubriter iudicatis, conſiderando, confitendo, arguēdo, & caſtigādo propria ueſtra peccata. *Et caritatem Dei* ita ꝙ nec uerè diligitis, nec proximis caritatem Dei, id eſt, caritatem ueram ac ſpiritualem à Deo infuſam, ac iuſſam, impenditis, ſed carnali pleni eſtis amore. Denique Chriſtus aptiſſimè iudicium caritati coniunxit, quia iudicium ſine caritate in crudelitatem con D uertitur, caritas autem ſine iudicio in remiſſionem, caritas uerò cum iudicio in æquitatem, ita ꝙ pietas miſcetur iuſtitię. *Hæc oportuit facere*, id eſt, caritatem Dei iudiciumque ſeruare in primis ac principaliter eſt neceſſe. Caritas nanque ſumma eſt uirtus, uitaque animæ, ſine qua nulla uirtus proficit ad ſalutem, nec rationem uirtutis perfectè ſortitur. nec aliqua actio ſine cariaate eſt meritoria. Hinc in Michęa habetur, Indicabo tibi homo quid ſit bonum, utique facere iudicium. *Et illa minora* ut decimationem mentę, rutę, ac olerum, *Non omittere*, ſed implere ſecundùm illud prouerbiorum, Honora dominum de tua ſubſtantia, & de primitiis frugum tuarum. *Prou.* 3.
Quamuis autem illa decimatio ad ceremonialia pręcepta pertinuit, E nihilominus Chriſtus aſſeruit eam non debuiſſe omitti, quia dum iſta locutus eſt, nondum fuerat Euangelium undique publicè diuulgatum, idcirco cęremonialia legis adhuc erant ſeruanda. Pręterea conuendum, ꝙ in lege fuit decimatio triplex. Vna fuit debita ſeu pręcepta, quę dabatur Leuitis, de frugibus uniuerſis. Altera fuit partim ſpontanea, partimque debita, ut oblationes quæ fiebant in ſcœnophegia, id eſt, Paſca & pentecoſte, quia pro libito ſuo licebat Iudæis tunc offerre plus aut minus: & quò ad hoc, oblatio talis dicebatur quodammodo debita. Tertia fuit omnino ſpontanea, quę gratis dabatur. Dicit autem circa iſta Chryſoſtomus, Iuſtitiam miſericordiam & fidem, propter F ſuam gloriam Deus mandauit, decimas uerò propter ſacerdotes qui de ſuo lucro ſolicitè agebant, ſed de Dei gloria in ſalute hominum negligentes fuerunt. Sic & nunc omnes de honore ſuo ſoliciti ſunt, de Dei autem honore pauci aut nullus, ſuas portiones uigilanter defendunt, obſequium eccleſię non attendunt, idcirco vę eis. Itaque vſq; in præſens, multi etiam apparentes religioſi, fariſęos ſequuntur, quia de interiori puritate, interna deuotione, ſynceraq; Dei ac proximorum dilectione ac cęteris principaliter obſeruandis modicè curant, de exterioribus verò quibuſdam cerimonialibus obſeruationibus, ſeu punctis parùm ponderantibus deuotionumque apparentiis non mediocri-

A ter extant ſoliciti, qui iuxta Chriſti doctrinam principaliora, & neceſſariora ac viciniora ſaluti primò & principalius ſatagant cuſtodire, deinde & alia ordinatè: imò obſeruanda ſunt oĩa bona atq; ſalubriter inſtituta, cũ Salomon dicat, Qui timet Deũ, nihil negligit. In eccleſiaſtico quoque legitur, Qui ſpernit modica paulatim decidit. Etenim Aug. teſtãte, Sicut ſubmergitur qui ſaxis deprimitur, ita qui arena obruitur. ¶ Inſuper reprehendit Saluator ſuperbiã, & ambitionẽ fariſæorum. *Væ uobis fariſæis qui diligitis*, id eſt, vano affectu appetitis *Primas catedras in ſynagogis*, id eſt, dignitates, & loca altiora ibidem, cum in eccleſiaſtico ſcriptũ ſit, Noli quærere catedram honoris. Et non ait Chri- B ſtus, Væ qui habetis primas catedras, ſed qui diligitis eas, quoniã hæc iniuncta ſuſcipere caritatis eſt, appetere verò ambitionis. *Et ſalutationes in foro*, vbi cauſæ tractantur: deinde arguit iſtos de ficta ſanitate, atq; hypocriſi. *Væ uobis qui eſtis ut monumenta quæ non apparent*, hoc eſt, quomodo intus diſpoſita ſint, *Et homines ambulantes* ſupra ſepulcra huiuſmodi *Neſciunt* qualia intus exiſtant, ita & vos Fariſæi cum ſitis hypocritæ calliditatibus pleni, cùm foris virtuoſi paretis, intus pleni eſtis ſpurcitiis vitiorum, & ſpecie ſuperductæ ſanctitatis decipitis homines, unde apud Mattęũ comparatio iſta clarius ſcripta eſt, Chriſto dicente, Væ vobis qui ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis, qui à foris, parent homi- C nibus ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum & omni ſpurcitia, ſic & vos, à foris quidem paretis hominibus iuſti intus verò pleni eſtis hypocriſi, & iniquitate. O quam multi nunc ſimiles illis miſeris fariſæis inueniuntur, qui cum ſint hypocritæ, hominibus magis quàm Deo omnipotenti, incomparabili, & immenſo cupiunt cõplacere: ſicq; ſuos perdunt labores, & per opera de genere bona, per quæ æternam beatitudinem mererentur, ſi ex caritate ad Dei honorem hæc facerent, infernalia promerẽtur incẽdia. Abiiciamus ergo totaliter tàm uiliſſimũ crimen, quia & in Iob ſcriptura fatetur, Laus impiorũ breuis eſt, & gaudiũ hypocritæ inſtar pũcti: imò quã deteſtabile ſit hypopocritarũ vile collegium, & q̃ enorme piaculum exiſtat hypocriſis, cõſtat ex eo qđ

Eccle. 7.
Eccl. 19
Eccle. 7.
Mat. 23

in Iob legitur, Nunquid Deus exaudiet D vocem hypocritæ, cum venerit ſuper eum anguſtia, aut poterit in omnipotente delectari? ¶ Denique ſecundùm Chryſoſtomum, Iuſtorũ corpora templa ſunt Dei, quemadmodum ad Corint. ſcribit Apoſtolus, Membra veſtra templa ſunt ſpiritus ſancti, Corpora verò peccatorũ ſepulcra dicuntur quia in eis ſunt animæ ſpiritualiter mortuæ, Rurſus ſecundùm Chryſoſt. Sepulcrum quandiu clauſum eſt, pulcrum videtur: ſi autem apertum fuerit, apparet horribile: ſic ſimulatores quandiu non cognoſcuntur laudabiles reputãtur, cum autem cogniti fuerint, vituperabiles cognoſcuntur. Sepulcrum dicitur quaſi ſemipulcrum: tales ſunt hypocritæ, exterius nitidi, interius fœtidi, ideo nam ſicut filii E eccleſiæ, quæ ait in Canticis, Nigra ſum ſed formoſa. Nigra utiq; exterius, ſed formoſa interius. Iſti contra intus ſunt fœdi, & foris volunt apparere pulcri, ac boni, contra quos ait Chryſoſtomus O hypocrita ſi bonum eſt eſſe bonum, cur non vis eſſe, quod uis apparere. Aut ergo eſto qđ appares, aut appare quod es. Quod eſt ſophiſma in filoſophia rationali, id eſt hypocriſis in morali. *Reſpondens autem quidam ex legiſperitis ait illi, Magiſter, hæc dicens*, contra Fariſæos *Etiam nobis* legiſperitis *Contumeliam facis*, id eſt honori, & ſtatui noſtro derogas. Hoc præſertim dixit hic legiſperitus, quoniam Chriſtus inter cætera arguit fariſæos, quòd primas catedras amarent in ſynagogis. Fuerũt autem inter Iu- F dæos catedræ doctorum & iudicum atq; pontificum. Catedra verò doctorum congruebat legiſperitis, qui fuerunt ſcribæ, & doctores, ac clerici Iudæorum: fariſæi autem religioſi eorum fuerunt. ¶ Porrò vt ait Cyrillus, redargutio quę manſuetos transfert in melius ſuperbis hominibus intollerabilis eſſe ſolet. Et ecce quàm miſera conſcientia, quę audito Dei uerbo, ſibi contumeliam fieri putat, & cõmemoratis vitiis impiorum, ſe tangi, aut ſuſpicatur, aut indignatur. Etenim mala ſibiipſis de ſuis vitiis conſcii, de ſe opinantur omnia dici, correctionemq; culpę reputant contumeliã perſonę: quibus penſandũ eſt illud Prauerb. Viro qui corripiẽtem dura ceruice contemnit, repentinus ſuperueniet interitus. *Et ille ait* Chriſtus

1. Cor. 10
Prou. 21

vtique

A vtique qui neminem palpat. *Et vobis legiſperitis væ*, id eſt, ſimilis cum phariſæis damnatio imminet vobis. *Qui oneratis homines oneribus quæ portari non poſſunt*. i. magna, & grauia vulgo agenda iniungitis, videlicet cærimonialia legis & inſtituta varia ſeniorum veſtrorum. De hoc cærimonialium obſeruantiarum onere uix portabili Petrus Apoſtolus in Actibus conteſtatur, Act. 15. Quid tentatis iugum imponere ſuper ceruicem diſcipulorum, quod neque nos, neque patres noſtri portare potuimus? Lex etenim Moyſi, quò ad cęrimonialia uix poterat obſeruari, præſertim quantùm ad ſenſum literalem, *Et ipſi uno digito ueſtro nõ tangitis ſarcinam*, id eſt, nec ad modicum curatis obſeruare, & opere adimplere, quę B alios edocetis. Tales ſunt modo quàmplures, qui fortia prædicant, & uix minima ſeruãt, perfecti in verbis, prauiſsimi factis: ſed & ſacerdotes nonnulli, qui in abſoluẽdo indiſcreta pœnitentia grauant confeſſos, his uerbis notantur.

¶Inſuper arguit Scribas de ſimulata deuotione. *Væ uobis qui ædificatis monumenta prophetarum*. Non reprehenduntur de hoc quod prophetis propter iuſtitiam interfectis ueneranda ac pulcra cõſtruxerunt monumenta, ſed quia hoc uana intẽtione egerũt, & quia in malo ſtatu fuerũt, impiorum patrum ſuorum ſequendo facinora factis, quæ deteſtabantur uerbis mendacibus. *Patres autem ueſtri occiderunt illos*, puta prophetas, ſcilicet Ieremiam, Iſaiam, &c. C *Profectò*, id eſt, certè *Teſtificamini*, id eſt, cõtra uoſipſos teſtes eſtis, non uerbis, ſed factis. *Quòd conſentitis operibus patrum ueſtrorum*, id eſt, conformes eſtis per malitioſos effectus, patribus ueſtris carnalibus, *Quandoquidem ipſi* patres ueſtri carne, & impietatis exemplari præceſsione *Eos* puta prophetas, *occiderunt, uos autem ædificatis ſepulcra eorum*, videlicet prophetarum curioſè ac prætioſè ad captandum vulgi fauorem, ut uideamini iuſti ac deteſtantes crimina patrum ueſtrorum, quibus perſecuti ſunt ſanctos prophetas, & tamen pari, imò multò maiori impietate peſequimini me, meoſque diſcipulos, quàm patres ueſtri perſecuti ſunt uates: quo conſtat, quòd modo expoſito ueſtris patribus conſentitis me perſequendo, eo quòd ueritatem uobis denuntiem, & iuſtè uos increpem, quemadmodum illi prophetas D ſunt perſecuti, quoniam iuſtas illorum increpationes pati ſpreuerunt. Sic & modo quidam ſunt pręteritorum ſanctorum cultores, & præſentium contemptores. Quẽadmodum autem Chryſoſtomus ſcribit, Quidam ædificant martyrum monaſteria, monumenta, baſilicas, & tamen violentiam faciunt. Sed non gaudent martyres aut cæteri ſancti, quando de pecuniis honorantur, pro quibus pauperes plorant. Qualis eſt iſta iuſtitia munerare mortuos & expoliare uiuentes? Propter hoc in Eccleſiaſtico aſſeritur, Qui offert ſacrificium Eccl. 34. de ſubſtantia pauperis, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris. *Propterea & ſa-* 1. Cor. 1. *pientia Dei dixit*, hoc eſt, ego Chriſtus qui ſum uirtus & ſapientia Dei patris, ab æterno, dicendum decreui, & nunc dico quod & per prophetas pr̨edixi, uidelicet, *Mit-* Mat. 11. *tam ad illos*, id eſt, ad uos Scribas ac Fari- Lucæ. 17 ſæos cęteroſq; Iudæos *Prophetas & Apoſtolos* Apoſtoli nanque fuerunt prophetæ, & ante Apoſtolorum miſsionem miſit Chriſtus Ioannem Baptiſtam, prophetam, & plus quàm prophetam, ſed & prophetæ antiquiores miſsi ſunt, non ſolũ his, qui ſuis fuerunt temporibus, ſed & poſteris eorũ, hoc eſt, ad informationẽ pr̨eſentium atq; ſequentium. *Et ex illis occidens & perſequentur* hoc eſt, quoſdam eorum necabunt & infeſtabunt: nam Iacobum minorem occiderunt, Iacobum quoque maiorem ab Herode occidi procurauerũt, ſiue gauiſi ſũt. F Omnes quoque Apoſtolos multipliciter perſecuti leguntur in Actibus Apoſtolorum. Act. 2. *Vt inquiratur ſanguis omnium prophetarum qui effuſus eſt à conſtitutione mundi*, *à generatione iſta* quod ait à generatione iſta, referri poteſt ad uerbum inquiratur, item ad complexum, qui hoc, qui effuſus eſt. Et quod dicit: ut, &c. notat concomitantiam, non cauſalitatem directam, quia nõ ad hoc impii occiderunt prophetas, ut sãguis prophetarũ requireretur ab eis: ſed ad occiſionẽ illã conſecuta eſt requiſitio iſta, quemadmodum ait pſal. Tibi ſoli peccaui, ut iuſtificeris, &c. Itaq; ſenſus eſt, ut Pſal. 50 ſanguis omnium prophetarum qui occiſi ſunt ab initio mundi, requiratur à generatione iſta, hoc eſt, culpa effuſionis ſanguinis illorum generationis malorũ imputetur. Sicut enim omnes electi & boni

ſunt

A ſunt vnum corpus,& vna ciuitas Chriſti,
& vna generatio nominatur, de qua fate-
tur in Pſalmo, Hæc eſt generatio quæren-
tium dominum, ſic oēs mali ac reprobi,
ſunt vnum corpus, & ciuitas una diaboli,
vnde & vna generatio nominantur, ſicq;
communi dānatione diſpereunt, & ſimile
ſunt in pœnis, Pęna quoq; vnius redunda
re pōt in alium, nō tñ ſingula mala ab im-
piis impetrata, à ſingulis impiis requirun
tur, nec quilibet reprobus pro peccatis cu
iuslibet reprobi punietur ſecūdùm Chry
ſoſtomum, ſed unuſquiſq; onus ſuum por
tabit, vt dicit Apoſtolus, Nihilominus o-
mnis ſanguis prophetarum prætactus à
generatione mala exquireretur, hoc eſt, ab
ea vel ab aliqua eius parte, *A ſanguine*
B *Abel* qui inter prophetas annumeratur:
non quia verbo prophetauit, ſed qm̄ fa-
cto (vtpotè morte ſua) paſſionē Chriſti,
ſeu perſecutionem cuiuslibet iuſti præfi-
gurauit, qui ſecundùm Bedā, primus mar
tyrium paſſus eſt, occiſus a Cain fratre
ſuo propter iuſtitiam *Vſq; ad ſanguinem Za
cariæ qui periit*, hoc eſt, occiſus eſt, *Inter alta
re & ædem* .i. templum in quo ſecundùm
gloſſam, erant duo altaria, vnum incenſi
quod fuit interius, aliud holocauſtorum,
quod fuit exterius, puta in atrio ante fa-
ciem templi, inter quod altare, & templū,
dicitur Zacarias iſte occiſus. ¶Quis autem
fuerit Zacarias inquirit Hieronymus, im
probatq; opinionem dicētium quod fuit
Zacarias, vnus inter duodecim prophetas
C minores, ſimiliter opinionem refutat di-
centium, quod fuit pater Ioānis Baptiſtę,
quam aliqui affirmabant à Iudæis occi-
ſum, quia Chriſtum iam natum aſſeruit,
quod Hieronymus apocryphum proteſta
tur, affirmans quòd Zacarias iſte fuit ſa-
cerdos & pontifex, filius Ioiadæ ſacerdo-
tis atque pontificis, iuſſu Ioas regis lapi-
2.Pe.24 datus in templo, vt in Paralypomenon le
gitur, Ioada autem pater ipſius fuit, vt ali
qui dicunt binomius, ita quod alio nomi
ne dictus eſt Zacarias.

Præterea refert Grego. Niſſenus, quē-
admodum quidam dixerunt, Zacariā illū
fuiſſe patrem Ioannis Baptiſtæ, ideoq; à
Iudæis in loco præfato occiſum, quoniam
Mariā Chriſti genitricem dixit virginē,
nolens eam in templo à loco virginū ſe-
queſtrare. Græcus verò expoſitor recitat
quoſdam tradere aliam cauſam occiſio- D
nis Zacarię illius, videlicet quia Eliſabet
inſtante paruulorum innocentū occiſio-
ne ab Herode cū Ioanne infantulo fugit
in eremum. Hinc Herodis ſatellites Eliſa
bet ac Ioannem non recipientes, conuer-
terunt iram in Zacariam, & eum occide-
runt in templo tunc miniſtrantem. *Ita
dico uobis requiretur ab hac generatione* San-
guis omnis ille iuſtorum ſicut expoſitum
eſt, hoc repetit Chriſtus in confirmatio-
nem ſuæ ſententiæ. Poſtremò, Chriſtus
arguit ſcribas de abuſu ſuæ ſcientiæ, vel
de falſa ſcripturarū expoſitione, *Væ uobis
legiſperitis, quia tuliſtis* .i. portaſtis ac habui
ſtis *Clauem ſcientiæ*, doctoratum ſeu auto-
ritatem exponendi, uel expoſitionem ſcri
pturę veteris teſtamenti. *Ipſi non introiſtis*, E
.i. verum ſpiritualemq; intellectum legis
ac prophetarum non cognouiſtis nec à
me diſcere voluiſtis, ſed ad literā quæ oc-
cidit, eſtis ſecuti, quemadmodum ait Apo 2.Cor.13
ſtolus, Quod velamen ſuper cor eorū eſt
poſitum in lectione legis ac propheta-
rum, *Et eos qui introibant* hoc eſt, ſcripturas
vere intelligere optauerunt, *Prohibuiſtis* à
vera intelligentia ſcripturarum eas praue
interpretando. Alii ita exponunt, Væ uo-
bis legiſperitis, quia tuliſtis, id eſt, abſtu
liſtis uobiſmetipſis ac aliis multis, clauē
ſcientiæ, hoc eſt, fidem de Chriſto, per
quam ad intellectum ſcripturæ intratur,
Iſaia dicente, Niſi credideritis, non intel-
ligetis. Iſti autem in Chriſtum præſen- F
tem credere contempſerunt, alioſq; ab eo
auertere auſi ſunt. Horum ſcribarum im
pietatem ſequuntur quidam prauiſſimi,
qui ſcripturarum habentes notitiam, ſecū
dùm eas non viuunt, nec regum ingrediū
tur cœleſte, quin potius ſimplices ac deuo
tos ab ingreſſu regni cœleſtis, hoc eſt, à cō
uerſatione laudabili impedire nituntur.
Deniq; (vt Auguſtinus lib. de cōſenſu E-
uangeliſtarū conſcribit) ea quę Lucas hic
recitauit dicta à Chriſto adhuc iter agen Mat.23
te Ieruſalem uerſus, Mattæus dicta refert,
poſtquam Chriſtus in Ieruſalem uenit.
Vnde mihi (ait Auguſtinus) uidentur ſi-
miles eſſe ſermones, quorum unum Mat-
tæus, alterum Lucas deſcripſit.

Porrò, quam verè Chriſtus phariſæos
ac ſcribas reprehenderit, ipſi per effe-
ctum mox oſtenderunt ſicut ſubiungitur.

A *Cum hæc ad illos diceret, cœperunt fariſæi, & legiſperiti grauiter reſiſtere.* i. Chriſto opponere. *Et os eius opprimere*, hoc eſt, verba eius reprobare ac calumniari. *De multis inſidiantes ei*, hoc eſt, ex variis verbis factisq; Chriſti, quærentes aliquid elicere, quod ei obiicerent, *Et quærentes aliquid capere ex ore eius, ut accuſarent eum* Principibus ſacerdotum ſeu Pilato ſiue Herodi, aut communitati, tanquam derogantem Deo aut imperatori. Itaq; patet quod qui ſibi videntur aliis excellentiores, ſiue in vita, vt Fariſæi, ſiue in ſciẽtia, ut ſcribę, frequẽter difficilius corriguntur, & magnis indignantur atq; remurmurant arguenti, ob hoc verè ſtulti cenſendi ſunt, & verifica-
Eccl. 23. tur in eis illud Eccleſiaſtici, Sicut ſagitta
B infixa femori canis, ſic verbũ in corde ſtulti: verbum, videlicet correptionis, quod pungit eos tanquam ſagitta, & ſicut canis ſagittatus mordet ſagittam, clamans ac latrans: ſic illi uerbum correptionis: mente reuoluunt ac murmurant, non penſantes
Prou. 14 quod in Prouer. ſcriptum eſt, quia abiicit diſciplinam, deſpicit animam ſuã, qui autem acquieſcit increpationibus, poſſeſſor
Iacob. 3. eſt cordis. Sed & Iacobo Apoſtolo in ſua Canonica proteſtante, Si zelum amarum habemus, & contentiones ſunt inter nos, ſapientia vera caremus. Non eſt (inquit) ſapientia iſta à Deo, ſed terrena, animalis, & diabolica. Quæ autem deſurſum eſt ſapientia, primò quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuaſibilis, bonis conſentiens, plena mĩa, & fructibus bonis.

C

ELVCIDATIO CAPITVLI DVODECIMI.

Multis autem turbis circunſtantibus, ita ut ſe inuicem conculcarent.

ARTICVLVS XXXII.

Circa præcedentis finem capituli dictum eſt, quemadmodum ſcribę ac Fariſæi Chriſto multipliciter inſidiari cœperũt, vt plebẽ ab ipſo auerterẽt: ſed oppoſitũ contingit eis hac vice, quia tàm euidens fuit veritas ſapientiæ prædicationumq; Chriſti contra iniquos, tamque præclara eius in miraculorum operatione poteſtas, vt vulgus certatim ad ipſum confluerer, ſicut glorioſus Euangeliſta iam recitat. *Multis autem turbis circunſtantibus* Chriſtum, ita ꝙ ipſe fuit in medio earum, nullum repellens, dansq; prælatis exemplum ut ſtent in medio gregis ſui, nõ ad vnam perſonã potius quam ad ad aliam declinando, ex inordinato affectu, ſed ſine perſonarum acceptione ad omnes caritatiuè ſe habeant. *Ita ut ſe conculcarent*, in quo patet quod cum maxima auiditate vndiq; concurrerunt ad Ieſum, & quilibet illi appropinquior fieri affectauit, quemadmodum ſuperius dictum eſt, Omnis turba quærebat eum tãgere, quia virtus exibat de illo, & ſanabat omnes, *Cœpit dicere ad diſcipulos ſuos* tanquam ad peculiarius caros, & magis capaces, quorũ inſtructio ad ipſum ſpecialiter pertine- E
nebat. Nihilominus quod dixit diſcipulis ſuis, ad aliorum quoq; retulit inſtructionem, ſecundùm quod alibi conteſtatur, Quod vni dico, omnibus dico, *Attendite*, hoc eſt, ſolerter cauere & fugite *A* Mar. 13.
fermento Fariſæorum, quod eſt hypocriſis. i. ipſam hypocriſim in Fariſæis regnantẽ præcipuè cuitare. Quamuis.n. quædam ſint vitia hypocriſi grauiora, ipſa tamen hypocriſis mentem vehemẽter excecat. Nũc quoq; hypocriſim ſpecialiter docet uitandam, quia in præcedenti capitulo dictum eſt, quemadmodum Fariſæi Chriſto cœperunt inſidiari ſub ſpecie ſanctitatis.

Deniq; hypocriſim Chriſtus appellat Fariſæorum fermentum, quoniam ſicut fermentum maſſam Dei qua fit panis, alterat, & corrumpit, ſi immoderatè adda- F
tur: iuxta verbum Pauli, dicentis, Modicũ fermentum totam maſſam corrumpit, ita 1. Cor. 5.
hypocriſis alterat, & corrumpit cordium intentiones affectiones, & opera. Nihil.n. ſic alterat mores, ſicut hypocriſis, ſecundùm Theofilum.

Inſuper Chriſtus in Euangelio à duplici Fariſæorum fermento docet eſſe cauendum, videlicet à fermento peruerſæ doctrinæ, prout in Marco habetur. Item à fermento hypocriſis, ſicut hoc loco. Inter Mar. 8.
dum verò fermentum in bono accipitur, ita, ꝙ fides ſeu caritas per ipſum ſignatur, quoniam ſicut fermentum moderatè ſumptum dat pani bonum ſaporem, ſic fides ſeu caritas, omne opus meritorium dirigit, ſeu informat. Quemadmodum apud

Mat-

A Matthæum Chriſtus loquitur, Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptū mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatū eſt totū. ¶ Cōſequēter xp̄s efficaciſſimā rationē adiungit cur hypocriſis ſit uitāda *Nihil aūt opertum eſt*, hoc eſt, nullū opus uitioſū tanta ſimulatione pōt colorari ſeu regi, quin eius prauitas ſuo tpe aperiet, qa in die iudicii à Chriſto cūctis pandet, *Neq; abſconditū qd nō ſciatur*. i. nulla interior actio ſeu paſſio aīæ, ita ut in pn̄ti uita poterit hoībus occultari, quin à xp̄o iudice, in hora iudicii ſit manifeſtāda, qm̄ cogitationes, affectionesq; cordis tūc aperiētur, pſertim, ſi per pnīam non ſint deletæ, ēt quæcunq; actiones iniquę. In die quippe iudicii (ut ait Apoſt.) B illuminabit dn̄s abſcondita tenebrarū, & manifeſtabit cōſilia cordiū Secūdò exponitur ſic, Nihil opertū, hoc eſt, obſcurè & myſticè dictum, *Quod non reueletur*, hoc eſt, me illuſtrante clareſcat, iuxta illud Danie. Ipſe reuelat profunda & abſcōdita, & nouit in tenebris cōſtituta ¶ Porrò ſecundū Orige. iō xp̄s hoc dixit, qm̄ quantumcunq; conet quis occultare bona aliorū infamiis, bonū naturaliter latere nō pōt, quaſi xp̄s dicat diſcipulis, & cunctis uerè fidelibus. Quāuis iā aliqui uocēt vos ſeductores, & impios, tp̄s tn̄ oīa deteget, arguetq; eorū calumniā, & ueſtram declarabit iuſtitiā. *Quoniā quæ in tenebris dixiſtis*, hoc eſt, obſcurè uel in aduerſis, *In lumine dicentur*. i. clarè oībus patefient. *Et quod in aure locuti eſtis*, hoc eſt, uoce ſubmiſſa, *Et in* C *cubiculo*, puta in loco quantūcunq; ſecreto. *Prædicabitur in tectis*. i. tā euidenter ac ſi ſuper tecta prędicaretur. Et loquit xp̄s ſecundū morē Paleſtinæ, ubi hæc dixit, ubi & plana ſunt tecta, ita ut hoīes ſup ea ſtent ad loquendum. ¶ Deniq; uerba hęc multipliciter uerificantur. Conſtat. n. qd̄ in die iudicii uirtutes bonorū & uitia impiorū detegentur. Rurſus quę Apoſtoli in aduerſitatibus, & carceribus ſeu locis anguſtis egerūt, & prędicauerūt in primitiua eccleſia, interim fide inualeſcēte, vbiq; prædicata ſunt publicè, & in eccleſiis nūc ſolenniter legūtur. Sed quia ſaluator ob ſuā iuſtitiā uarias pertulit perſecutiones, hortatur diſcipulos, oēsq; Chriſtianos, ne corporalē mortē inordinatè formident, eius metu deſerēdo iuſtitiā. *Dico aūt uobis amicis meis*, Ex quo claret, ꝙ uerba ſequē- D tia perfectis ac uirtuoſis prę ſertim dicuntur, qui cum Apoſtolo dicere nequeunt, Quis nos ſeparabit à caritate Dei? Verūtamē aliquo modo ad oēm pertinēt Chriſtianū adultū, ita qd̄ ſunt de neceſſitate ſalutis. *Ne terreamini ab his qui occidūt corpus*, hoc eſt, non timeatis inordinatè, vtpotè mūdano aut carnali timore tyrānos, & ꝑſecutores, qui vos corporaliter occidere poſſunt, *poſt hæc*. i. poſt corporis occiſionē, *Nō habēt amplius quid faciāt*. i. magis nocere ſiue affligere nequeunt, qm̄ aīam à corpore ſeparatā cum ſit inſenſibilis, nequeunt moleſtare, corpus quoq; exanime nil valet ſentire. Quo patet, quāta fuerit perfidorū inſania, qui mortuis martyrū corporibus inhonorationes irrogare conati ſunt. ¶ Præterea conſuendū, ꝙ timor E eſt multiplex. ſ. naturalis quo quis naturaliter metuit mala pœnæ, videlicet tormēta & mortē, & de illo Chriſtus non loquitur, imò ipſemet tpe paſſionis illū timorē ſpōte ac diſpenſatiuè aſſumpſit, ſecundū illud Marci, Cœpit Ieſus pauere, & tædere. Hic etenim, timor ſecundū quod naturalis, non eſt illicitus, neq; culpabilis, ſed indiget moderamine rōnis, ne fiat immoderatus, atq; illicitus, ſicut cæteræ paſſiones ſenſitiui appetitus. Alius verò eſt timor carnalis, quo quis immoderatè timet propriè pelli, ita ꝙ potius eligit in culpā corruere q̄ pœnas aut mortē corporis pati: quē Pſalmiſta ſibi petit auferri; dicēdo, A timore inimici eripe aīam meā. Eripe (inquā) non, vt nō occidat, ſed ne F occidentē carnaliter uerear. Alius aūt eſt timor mundanus, quo quis immoderāter timet dāna rerū, diffamiā, atq; ſimilia; & de iſtis vitioſis timoribus loquitur Chriſtus, Quēadmodum verò oīs Chriſtianus tenetur Deū ſuper omnia toto corde diligere, ita tenetur Deo tām fortiter amore ſeq; adhærere, vt malit occidi, & quęlibet dāna pati, quā fidem negare, præcepta nō obſeruare, mortaliterve peccare, & quantum ad hoc præſens Chriſti doctrina vim habet præcepti, Hinc ait Chryſoſtomus. Omnia mala operatur timor mortis, ſcilicet inordinatus, & omnia bona operatur contemptus mortis. Si gratis poſt modicū morituri ſumus, quare non & ante modicū in cauſa Dei, cū gloria morimur, vt fiat uo-

Marginalia: Matt. 8. — 1. Cor. 4. — Rom. 8. — Mar. 14 — Pſal. 36. — Exod. 20 — Deute. 6. — Mat. 22 — Mar 12 — Luc. 10.

A voluntariũ qđ futurum eſt neceſſarium. Si mutuo acceperis bouem, equum aut aſinum, operaris inſtanter, & dicis, Fortè cras tolletur à me. Quare non idem agis in corpore? Itaque ſi propter timorem eorum qui corpus occidunt, impium eſt veritatem tacere, quomodo non maior impietas eſt pp miſerum ventrem, & ſpem vani honoris tacere veritatem? melioremque facere gloriam panis & honoris, quã gloriam Dei ac ueritatis? Itaq; mala culpæ incidere, id eſt, peccare iugiter formidemus, iuxta illud Prouerbiorũ, Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Sed mala pœnalia huius vitæ immoderanter non timeamus, imò aduerſa cũ gaudio tolleremus. Propter qđ in Iſaia hr̃, Nolite timere opprobriũ hoĩm, & blaſfemias eorũ.

Prou. 28

B Conſequenter Saluator docet ſalubrẽ ac ordinatum timorem. *Oſtendam autem vobis*, hoc eſt, docebo. *Quem timeatis. Timete eum qui poſtquam occiderit corpus, habet poteſtatem mittere in gehennam*, hoc eſt, corpus & animam æternaliter condemnare, qui tantò plus metuẽdus eſt, quanto intolerabilius eſt æternalia pati incẽdia acerbiſſimaque tormenta, quam breuem ac momentaneam ferre corporis mortem. Propter quod per Iſaiam præcipitur. Dominum exercituum ipſum ſanctificare, ipſe pauor veſter & terror ueſter. Et ſanctus Iob proteſtatur. Semper quaſi tenẽtes ſuper me fluctus timui Deum. *Ita dico uobis, hunc timete*, quaſi dicat, Hic Deus omnipotens incomparabiliter magis timendus eſt quàm alia omnia, imò ipſe ſolus perhibetur timendus, quoniã alia non ſunt timenda, niſi propter ipſum, in ipſo, & ſecundùm ipſum. Propter quod Salomon aſſerit, Qui timet Deum, nihil trepidabit Sed multi ſunt uiles ac uitioſi, qui homines magis quàm Deum uerentur, cum tamen in Prouerbiis dicat ſcriptura, Qui timet hominem, cito corruet. ¶ Præterea triplex eſt timor Dei. Primus uocatur ſeruilis, quo quis metuit Deum, non amore iuſtitiæ, ſed intuitu pœnæ, qui timor eſt imperfectorum, imò & impiorum, qm̃ caritate & gratia carent, quibus inhæret, diſponit tamen ad bonum, & præparat ad uirtutes, inquantùm retrahit à peccatis. Secundus eſt timor initialis, quo quis timet Deum, partim amore boni ac iuſti, partim timore ſupplicii, q timor ſpectat ad proficientes. Tertius verò eſt timor filialis, caſtus, & ſanctus, quo Deus timetur ſolũ amore bonitatis, zeloq; æquitatis, eſtq; timor iſte fuga mali culpę ſeu deteſtatio offenſæ, inhonorationisq; Dei, pertinẽs ad perfectos ac Dei amicos, qui timẽt Deũ ne eũ offendant, ne ſeparentur ab ipſo, ne ipſum in aliquo inhonorẽt, de quo timore nũc potiſſimũ loquitur Chriſtus, quanquã & de timore initiali uerba eius poſſint intelligi. Quemadmodũ aũt perfecta caritas foras mittit ſiue expellit timorẽ ſeruilẽ, ita producit, coniunctumque habet timorẽ filialẽ, quo Deum ſemper timere debemus, tanquã fideliſſimũ ac benigniſſimũ patrem: de cuius timoris eminẽtia multipliciter loquit̃ ſacra ſcriptura, ut cũ in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Nihil dulcius quã timere Deũ. Et Timor dñi ſuper oĩa ſe poſuit. Atq; in Pſalmiſta. Timete dñm oẽs ſancti eius, qm̃ nihil deeſt timẽtibus eũ. In Eccleſiaſte quoq;, Deum time, & mãdata eius obſerua, hoc eſt. n. omnis homo. ¶ Inſuper filius Dei docet inordinatum timorem abiicere, atque pro Deo mortem libenter ſufferre, ex conſideratione diuinæ prouidentiæ, quæ nullũ malũ relinquit inultũ, nec aliquod bonũ irremuneratũ. *Non quinq; paſſeres veneunt*, id eſt, ueneunt *Dipondio*, id eſt, prætio leuiſſimi ponderis, quod ex duobus aſſibus conſtat, uidelicet prætio paruo ac uili, *Et unus ex illis non eſt in obliuione coram Deo?* hoc eſt, quilibet paſſer Deo eſt inuariabilieer cognitus, & eius prouidẽtiæ ſubiacet. Nec obeſt qđ Paulus ait Apoſt. Nunquid cura eſt Deo de bobus? Loquitur. n. de cura ſeu prouidentia ſpãli, puta doctrinæ ac diſciplinæ qua creaturas rõnales gubernat: hic uerò eſt ſermo de prouidẽtia generali qua Deus cuncta diſponit, & regit, iuxta illud Sap. Non eſt alius Deus quã tu, cui cura eſt de omnibus. *Sed & capilli capitis ueſtri numerati ſunt*. i. Deo perfectè, diſtinctèq; cogniti. *Nolite ergo timere* corporũ occiſores, *Multis paſſeribus pluris eſtis*. i. amplioris dignitatis ac prætii, ideo ſi paſſeres & capilli ſub diuina ſic cadunt prouidẽtia, multò magis homo, vnde ſe Deo debet cõmittere, nec timore aduerſitatũ à creatore, eiuſq; lege recedere, certus de ꝓuidentia

Iſaiæ 8. Iob. 31. C Eccl. 33. Prou. 29

D 1. Ioã. 4. E Eccl. 23. Eccl. 25. Pſal. 33. Eccl. 12. F 1. Cor. 9. Sapiẽ. 12

Dei

A Dei omnia moderantis. Itaque ſi paſſer, cuius prætium eſt nummus uiliſſimus diuinæ prouidentiæ moderamine incipit, deſluit, & finitur, cũ ſit Dei creatura, quantò magis homo, cuius prætiũ, ſanguis eſt Chriſti, & qui ad imaginem Dei creatus eſt? Hinc ſcriptum eſt, Nihil in terra ſine cauſa fit, Secundùm Origenem, quinque paſſeres, ſenſus ſpirituales iuſtorum deſignant, qui ſenſus excelſa & ſuper hominem ſentiunt, Deum intuentes, vocem audientes diuinam, panẽ vitæ guſtantes, olfacientes odorem vnguentorum Chriſti, palpantes viuum verbum, qui dipondio venientes .i. vilipenſi ab eis, qui ea quæ ſunt ſpiritus ſtultitiam iudicant, non dantur in obliuione coram Deo. *Iob.* 5.

B Præterea per capillos ſecundũ Grego. myſticè deſignantur minutiſſimæ cogitationes, quia ſic Deus vias noſtras conſiderat & greſſus dinumerat, vt nec minutiſſimæ cogitationes ac tenuiſſima uerba quę apud nos vſu uiluerunt, eius iudicio remaneant indiſcuſſa. Non ergo ſunt negligendæ cogitationes, affectiones & locutiones quantumlibet paruæ, de quibus reddenda eſt ratio. Hinc ſapiens in omnibus metuit. Et ſanctus Iob loquitur Deo, *Iob.* 31. Signaſti quaſi in ſacculo delicta mea. *Eccl.*18. *Iob.*14.

Poſtremò circa hunc locum Atanaſius dicit, Quæro ab arrianis, ſi quaſi dedignaretur Deus alia facere, ſolum filium fecit, cætera verò filio ſubrogauit, quo prouiſione utitur uſq; ad tam modica. i. capillum & paſſerem? Quorum enim prouiſione C fungitur horum creator eſt ſuo uerbo. Deinceps oſtendit Saluator nullo timore à ſe eſſe recedendum, ex intuitu retributionis honorum atque malorum. *Dico autem uobis. Omnis quicunq; confeſſus fuerit me coram hominibus*, id eſt, tempore perſecutionis non omiſerit me coram quibuſcunque tyrannis ac perfidis confiteri, ex timore, pudore, aut ſimili cauſa, ſed fidem ſuam uerbis conſtanter: fideliterque expreſſerit, conteſtando me eſſe unicum Dei filium, Deum uerum ac hominem, & cætera quæ ad Chriſtianam pertinent fidem, *Et filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei*, id eſt, ego filius uirginis in conſpectu angelorum ſanctorum proteſtabor illum pertinere ad me fide, & actu, atque condignè à me Chriſto, Chriſtianũ fuiſſe uocatum, propter quod D æternam beatitudinem ei condonabo, iuxta illud Apocalypſi. Eſto fidelis uſque ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ. Hinc ad Romanos ait Apoſtolus, corde creditur ad iuſtitiam, ore autem cõfeſſio fit ad ſalutem. Hæc nempè cõfeſſio eſt fidei actus, utpote proteſtatio credẽdorũ.

¶Quomodo autem cõfeſſio iſta ſit neceſſaria ad ſalutem Thomas in ſecunda ſecũdæ quæſtione tertia docet, dicendo, Confeſſio fidei cùm ſit quid affirmatiuũ, non niſi ſub affirmatiuo cadit præcepto. Porrò præcepta affirmatiua obligãt ſemper, ſed non ad ſemper, imò obligat ſolũ pro loco & tempore, & ſecundùm alias circumſtantias ad actum uirtutis requiſitas. Itaque fidem ſeu Chriſtum confiteri coram incredulis, tunc ſolùm eſt neceſſarium ad E ſalutem, quando per huius actus omiſſionem honor Dei ſubtraheretur, aut proximorum utilitas. Si autem fides uideretur periclitari, tunc quilibet tenetur fidẽ publicè confiteri. Quod ſi ex fidei confeſſione maior oriretur ſeditio, aut infidelium *Matt.*7. irriſio, & nulla proximorum utilitas, tũc non eſſet laudabile fidem confiteri, nec canibus ſanctum detur.

¶Poſtremò præter prætactam laudabilẽ confeſſionem, quæ eſt fidei actus: Eſt adhuc duplex confeſſio uirtuoſa, quarũ una eſt actus latriæ puta laudatio Dei, de qua fertur in Pſalmo, Confiteatur tibi domine omnia opera tua: alia eſt actus pœnitẽtiæ, eſtq; accuſatio propriç culpæ, de qua *Pſ.*144. Iacobus ait Apoſtolus, Confitemini alterutrũ peccata ueſtra. Debemus ergo Chriſtum confiteri mente & ore, imò & opere F *Iacob.*5. coram cunctis. Aliqui uerò fide informi, & ore inani coram fidelibus Chriſtũ dominum confitentur, ſed opere negant, iuxta illud, Dicunt ſe noſſe Deum, factis autẽ negant, Factis quippè (ſecùndùm gloſſã) negat Chriſtum, qui eius iuſſionibus nõ obedit, *Qui autem negauerit me coram hominibus*, id eſt, fidem Chriſtianã ſeu me corã perſecutoribus timore quodã uerbis negauerit, aut factis, peccãdo mortaliter negans me fuerit, *Denegabitur coram angelis Dei*, id eſt, ego omniũ iudex proteſtabor, *Titum.*1. tàm in particulari eius iudicio, quàm in generali omnium iudicio, non pertinere eum ad me, per prædeſtinationem & meritum,

A ritum, quod intelligẽdum eſt de Chriſti negatione finali, de qua homo ante mortem non pœnitet, non de negatione, quæ per contritionẽ deletur. Sic enim Petrus negauit. *Et omnis qui dicit uerbum in filium hominis remittetur illi, ei autem qui in ſpiritum ſanctum blaſphemauerit non remittetur.*

Locus iſte ſecundùm Auguſtinum ita difficilis eſt, ut uix in tota ſcriptura canonica aliquis difficilius inueniatur. Denique ut eius difficultas eluceat, aduertendum quid alii Euangeliſtæ conſcribant. Mat. 12 Itaque in Matthæo ſcriptum eſt, Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autem blaſphemiæ non remittetur. Et quicunque dixerit uerbum, contra filium hominis, remittetur ei, qui autem dixerit contra ſpiritum ſanctum B non remittetur ei, neque in hoc ſeculo neque in futuro. Marc. 3. Porrò in Marco ſcriptum eſt, Omnia dimittentur filiis hominum peccata quibus blaſphemauerunt, qui autem blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, non habebit remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti. Itaque ex uerbis his non explanatur, ſed potius difficultatur uerbum Lucæ iam exponendum. Non enim ſic intelligenda ſunt uerba Euangeliſtarum expreſſa, quaſi peccata quædam mortalia, de quibus in hac uita homo contritus non eſt, poſt uitam hanc dimittãtur: ita quod pœna inferni aliquando finiatur: nec rurſus ita ſũt intelligenda, quaſi aliquod peccatũ quantumlibet graue, ſit, abſolutè loquẽdo, C viatoribus irremiſſibile, quia tota hæc uita eſt uia ad uitam futuram: & in quacunq; hora ingemuerit peccator condignè ex corde Deus indulget. Igitur iſte eſt ſenſus, Omnis qui dicit uerbum in filium hominis. i. opera Chriſti humana blaſphemauerit ex conſideratione naturalis imperfectionis ſuæ humanitatis, ſicut fecerunt Iudæi dicentes de Chriſto, Homo uorax, potator uini, amicus peccatorum, remittetur ei. i. ex ſe cauſam habet remiſſibilitatis, quia quodammodo excuſabilitatis aliquid habet, pp naturalẽ defectuoſitatem naturæ creatę. Vel ſic, omnis qui dicit uerbum in filium hominis. i. qui ex ignorantia peccauerit, quæ opponitur ſapientię, quæ appropriatur filio Dei, remittetur illi. i. peccatum eius præfatum remiſſibiliatem habet, & pœnitenti ſatis D facile remittetur. Ignorantia nanq; partim excuſat ſi affectata non ſit, propter q Paulus ad Timotæum, inquit, Ideo miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans 1. Tim. 1 feci. Et paulò poſt in hoc capitulo ait Saluator Seruus qui non cognouit uoluntatem domini ſui, & fecit digna plagis: uapulabit paucis: ei autem qui in ſpiritũ sanctum blaſphemauerit. i. ex certa malitia aut ex contemptu eorum quæ peccata impediunt, in peccatum proceſſerit, taliter. n. peccans dicitur in ſpiritum ſanctum peccare, quia malitia contrariatur bonitati, quę ſpiritui ſancto appropriatur. Propriè tamen ſecundũ Thomam dicitur peccatũ eſſe in ſpiritum ſanctum, quia eſt ex contemptu eorum quæ peccata impediũt ut ſunt timor diuinæ iuſtitiæ, & ſpes diuinæ miſericordiæ. E Deniq; ſecundũ Auguſtinũ, ſex ſunt peccata in ſpiritũ ſanctũ, quę & propriè appellantur ſpecies peccati in ſpiritum ſanctum, uidelicet pręſumptio, deſperatio impęnitẽtia obſtinatio, impũgnatio ueritatis agnitę, & inuidentia fraternę gratię: quorũ diſtinctio ſumitur penes ea, vel penes contẽptũ eorũ, per q̃ hõ à peccati electione retrahitur: quorũ quædã ſunt ex parte diuini iudicii, quædã ex parte donorum Dei, quædam ex parte peccati. Auertitur nanque homo à peccato, cõſiderando iudicium Dei, in quo cõprehenduntur miſericordia atq; iuſtitia: & ex cõſideratione miſericordiæ oritur ſpes, ex conſideratione aũt iuſtitiæ timor. F Cũ ergo peccator tollit à ſe ſpẽ de miſericordia dei diffidendo, dicitur deſperatio, cũ uerò timorem abiicit, dicitur præſumptio: dum aut præſumit gloriam ſine meritis, aut ueniã ſine pœnitẽtia adipiſci. Dona uerò Dei quibus à peccato retrahimur ſunt duo, uidelicet agnitio ueritatis, cõtra quã eſt impugnatio ueritatis agnitæ, dũ hõ agnitã fidei ueritatẽ impugnat, ut licẽtius peccet, aliud eſt gratiæ interioris auxiliũ, cõtra quod eſt inuidẽtia gratiæ fraternæ, dũ hõ nõ ſolũ perſonæ proximi ſui, ſed gratiæ Dei in eo eſt inuidẽs. Ex parte quoq; peccati ſunt duo, per quæ hõ à pc̃tõ retrahi debet. Primũ eſt inordinatio ſeu turpitudo peccati, & cõtra hoc eſt impœnitẽtia, nõ ſecundũ quod dicit permanentiã in pc̃tõ uſq; in finẽ, quia ſic eſt cõis cir-

A cunſtantia culpæ:ſed prout dicit propoſitū non pœnitendi. Aliud eſt prauitas ac breuitas boni, quod in pctō optatur, & hoc remouetur per obſtinationē, qua qs in ſe firmat propoſitū inhærēdi peccatis. Hæc eſt diſtinctio peccatorū in ſpiritum ſanctū, ſecundū Thomā in 2.2.q.14.vbi de iſta materia pulcrè ſcribit, quorū, multa breuitati ſtudēs omitto. Dicit demū Ricardus de ſancto Victore, Quædā peccata hominū ſpecialiter pertinēt ad corruptelā propriā, ut ebrietas & ſtupra: quędā verò ad iniuriā proximi, vt homicidia: furta: quædā aūt ad contumeliā Dei, ſicut blaſphemia: ſed quidā hanc incidunt ex coactione & infirmitate, & hi peccant in patrē: alii ex deceptione, qui peccant in filiū, alii ex ſola malignitate, & hi peccāt
B in ſpiritū ſanctū. Eſt aūt hoc genus ſceleratiſſimū, in quo malitia creuit vſque ad ſummū, quādo quis in vituperiis Dei delectatur & gloriatur. Hinc ſecundū gloſſam, ſpiritus ſācti blaſphemia eſt, cū quis opera Dei magnifica intelligit, & cū uirtutē negare nō poſſit, ſtimulatus inuidia calūniatur aſcribēs ea diabolo, quæ ſpūs ſancti poteſtate gerūtur. Poſtremò ſi inquiratur, qūo peccatū in ſpiritū ſanctū irremiſſibile aſſeratur, cū de nullo uiatore ſi uoluerit pœnitere ſit deſperandū? Dicēdum, ꝙ quantū ad illā huius peccati ſpeciē, quæ finalis impœnitētia nominatur irremiſſibile eſt omnino, quia nec in pręſenti ſeculo, nec in futuro dimittitur: ſed quantū ad alias eius ſpecies irremiſſibile
C dicitur, nō quia remitti nō poſſit, ſed qa difficulter remittitur: non ex parte Dei, cuius miſericordia eſt immēſa & infinita potentia, ſed ex parte hominum, qui de hmōi peccato rarò difficulterq; pœnitēt. Poſtremò (ut aliqui dicūt) irremiſſibile tripliciter dicitur. ſ. negatiuè, priuatiuè, cōtrariè. Negatiuè, quod nullo modo eſt remiſſibile, ut peccatū demonū & omniū damnatorum. Priuatiuè, quod habet aptitudinem ut admittatur: ſic omne peccatū mortale eſt irremiſſibile. Contrariè, ꝙ habet diſpoſitionē contrariā remiſſibilitati, ſicq; peccata in ſpiritum ſanctum irremiſſibilia perhibentur, quia excludunt & ſpernunt ea per quæ remiſſio fit culparū, videlicet miſericordiā, gratiamq; diuinā. Hoc quoque ſciendū, quod quolibet peccato tota ſuperbenedicta trinitas æqualiter offenditur, ſed quædam peccata dicuntur contra patrem, quædam contra filiū, quædam contra ſpiritum ſanctum per appropriationē propter cauſam præhabitā. D
Sed quia tā horribiliter comminatus eſt Chriſtus negantibus eum, conſequenter præſtat fiduciam, auxiliumque promittit fidelibus ſuis, *Cum autem inducent uos*. ſ. tyranni ac perfidi in ſinagogas. i. ad publicos ſuos conuentus, & multitudine ſua uobis timorem incutient. *Et ad magiſtratus*. i. principes ſinagogæ quemadmodū Chriſtū & apoſtolos induxerunt Iudæi, *Et poteſtates*. id eſt, ad pręſides ſeculares, *Nolite ſoliciti eſſe*. id eſt, formidoloſi aut anxii. *Qualiter aut quid reſpondeatis*, ita nec de modo reſpondendi, nec de inuentione reſponſi ſitis perplexi, *Aut quid dicatis* pro E
fidei defenſione & aduerſariorum confutatione. *Spiritus enim ſanctus docebit uos in ipſa hora*, cum adducti fueritis coram fidei inimicis, *Quæ oportet dicere*, i. prompta, ſapientialia, atque conſtantia uobis inſpirabit reſponſa, quia hoc bellum non eſt ueſtrum, ſed Dei: eſtque ſupernaturale, in quo infirmitas humana potiſſimum indiget ope diuina. Quàm ueriſſima fuerit hæc Chriſti promiſſio, & quàm innumerabiliter copioſiſsmè ſit impleta abundantiſſimè patet in ſanctorum legendis & in uiris ac fœminis pro Chriſto martyrizatis, eſt ſuperplenè ac glorioſiſsmè adimpleta, ſicut in beatiſſimis Apoſtolis, atq; in ſancto Laurentio, Vincentio, aliiſque innumeris, qui etiā naturaliter rudes & F
idiotæ fuerunt: præclariſſimè tamen in ſanctis puellis ac fœminis conſtat eam eſſe completam, ſicut in ſacratiſ. Catarina, Agata, Agnete, &c. in quibus fuit euidentiſſimum opus diuinitatis oīpotentis, qđ tàm prōptè ac ſapiētialiter rñderūt tāqs, imperterritę & cōſtantes permanſerunt.

Inſuper Chriſtus auaritiam docet eſſe uitandam. *Ait autem ei*. ſcilicet Chriſto quidam de turba. *Magiſter dic fratri meo, ut diuidat mecum hæreditatem*, id eſt, iuſtā faciat hæreditariorum bonorum noſtrorū diuiſionem inter ſe & me, *At ille dixit ei, Homo quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem* temporalium facultatum *Inter uos*? id eſt, inter te & fratrem tuum. Chriſtus hunc reprehendit, quia cor eius intendit ſeu uidit

A dit. Quanuis enim talis diuiſio licitè poſſit peti, Saluator tamen mentem huius inſpiciens, cognouit ꝙ ex auaritia id petiuit, prout ex uerbis claret ſequētibus. Iterum redarguit eum, quia iſtam diuiſionē non congruo tempore poſtulauit, interrumpendo Chriſti prædicationem, de rebus ſpiritualibus ac diuinis tractantem per propoſitionem huius cauſæ terrenæ, & temporalium cauſam tractatui diuinorum miſcendo. Rurſus redarguit eū, quia petiuit à Chriſto quod ad ipſum Chriſtum non pertinebat, uidelicet temporalium rerum cauſas diſcutere, & per hoc diuina ſaltē ad tempus omittere, cū Chriſtus idcirco in ſumma venerit paupertate, vt doceret terrena ꝓꝑ cœleſtia derelinqui. Hinc ait Ambroſius, Non dignatur
B iudex eſſe litium aut arbiter facultatū, qui uiuorum & mortuorū habet iudiciū. Venit.n. Saluator in ſpiritualibus, nō in temporalibus determinare atq; diſcernere, quo exēplo realiter docuit & impleuit, quod poſtea ad Timotæū Paulus cōſcripſit, Nemo militans Deo implicat ſe ſecularibus negociis. Nec uoluit Chriſtus intermittere ſpūalia ꝓꝑ tēporalia, quod ſecuti sūt ſancti Apoſt. dicētes illud actuū. Nō eſt æquū nos relinquere verbū Dei & miniſtrare menſis: cuius contrariū faciunt multi iam ſacerdotes atque canonici, qui propter occupationes terrenas etiam eis non neceſſarias, omittunt prædicationes & miſſas ac orationes diuerſas. Vnde ex his uerbis, factoque Chriſti deberent prælati exemplum accipere,
C ne iudicia ſecularium frequentarent, imò iudicia temporalium aliis delegarent quēadmodum Corinthiis ſcribit Apoſtolus, Secularia iudicia ſi habetis, contemptibiles qui ſunt in eccleſia, conſtituite ad iudicandum.

1. Cor. 6. Denique Chriſtus dicēdo homo, ſumit nomen hominis prout ſonat in uitiū, puta in terrenitatem & carnalitatem. quemadmodum & cum ait Apoſtolus, Cum ſit inter uos zelus & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecūdùm hominem ambulatis? Itemque, Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem, Dixitq; ad illos. ſ. ad uniuerſos, qui aderant, quoniam auaritia quam prohibere uolebat, commune eſt uitium clericorum ac laicorum, ac ſeniorum, ac iuniorum, iuxta illud Iſaiæ, Omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. Ieremias quoq;, A minori vſque ad maiorem omnes auaritiæ ſtudent. Magis tamen ſolet hoc uitium regnare in ſenioribus. *Videte* per intellectualem conſiderationem, *& cauete* per doctrinæ meæ adimpletionem. *Ab omni auaritia* mente & actu illam uitando, quia quo quis ad temporalia magis inordinatè efficitur, eò à diuino amore & creatore altiſsimo uehementius elongatur, & corde deorſum premitur, atque in infimis excecatur, Auaritia uerò eſt immoderatus amor temporalium diuitiarum. Cum itaque corporalia & terrena ad ſpiritualia ordinentur ſicut ad finem, intantùm poſſunt amari, appeti, & exquiri quantùm ſunt homini neceſſaria ad uiuendum in Dei obſe-
D Galat. 1. Hiere. 6.

E quio, & ad proſequendum rationis iudicium. Propter quod dicit Apoſtolus, Habentes uictum & quibus tegamur, his cōtenti ſimus. Porrò, quàm deteſtanda ſit auaritia pandit Apoſtolus, Omnium malorum radix eſt cupiditas. Et rurſus auaritiam idolorum nominat ſeruitutem. Propterea in Eccl. ſcriptum eſt, Auaro nihil ſceleſtius. Nil eſt iniquius quā amare pecuniam. Hic.n. animam ſuam habet uenalem. Itaq; cauendum eſt ab omni auaritia. ſ. tā mobiliū quàm immobiliū à parua & magna, quoniam parua diſponit ad magnam: eſtque uitāda auaritia, tā in acquirēdo quàm in conſeruando & in erogando, *Quia non in abundantia cuiuſquam uita eius eſt ex his quæ poſſidet* Ordo uerborū eſt iſte: auaritiā omnē, quia non in abundantia cuiuſquā. i. non in opulentia alicuius ex his quæ poſſidet, utpote temporalium rerum conſiſtit uita eius. Opulentia.n. tēporaliū rerū nō facit hominē diutius viuere, imò frequēter occaſio eſt, ꝙ diues citius moritur, eò quòd ſuis abutēs diuitiis crapuloſè ſe habeat uitāq; gratiæ perdat, & exigēte diuina iuſtitia propter ſua pctā citius ab hac uita tollatur. Hinc Seneca cōteſtatur, Quæris quis ſit diuitiarū modus? Primò habere quod naturæ eſt, ſecūdò quod ſatis eſt. Nulli pōt ſecura vita cōtingere, q de prouidēda re nimis cogitat.
Eccle. 5.

Præterea, quia in moralibus documentis plus conferūt particularia quā generalia exēpla, quā cōmunia monita, idcirco

A Saluator exemplum ponens ſimilitudinẽ introducit, quæ tamen potuit eſſe res geſta, imò frequenter id contingit. *Dixit autem ſimilitudinem ad illos dicens*, Talis ingeminatio in loquendo frequens eſt in veteri teſtamento, ut cum in lib. Reg. dominus ait ad Heli. Loquẽs locutus ſum, &c. *Hominis cuiuſdam diuitis* non in temporalibus rebus, ſed in ſpiritualibus inopis, *Vberes*. i. copioſos *Fructus attulit*. i. produxit, *Ager*. Occulto nempè ac iuſto Dei iudicio, mali & reprobi ĩ hoc ſeculo proſperantur, iuxta illud pſal. Mei autem penè moti ſunt pedes, quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum uidens. Veruntamen Deus naturaliter, infiniteq́ue bonus ac pius, temporalia iſta largitor iniquis, ut quantùm in ſe eſt, per munificen-

B tiam ſuam trahat eos ad ſui imitationẽ, ad gratiarum actionem, ad liberalitatẽ, ut ſint miſericordes egentibus, ſicut pater cœleſtis ipſis miſericors eſt, ſintq́ue liberales in dando, non tenaces in reponendo, ſicq́; ad ſummi benefactoris inflãmentur amorem, & ei gratiarũ actionem rependant perpetuam. Sed heu multi beneficiis Dei prorſus ingrati contrarium agunt, & quò plura habent aut adipiſcũtur, eo cupidiores redduntur: quibus inſtar hydropicorum ſitis ex potu creſcit, ſecundùm Gregorium, quorũ unus fuit hic diues. Nam ſubditur, *Et cogitabat intra ſe dicens, Quid faciam*. Quo uerbo exprimitur anxia eius in tẽporalibus ſolicitu-

C do, diuitiarum nãque poſſeſſio ſolicitudinem gignit pœnalem, multiplicemq́; timorem, propter quod aſſerit Auguſtinus, diues auarus formidat omnem hominẽ, nam uidet diuitem & putat prædonem, uidet pauperem & ſuſpicatur furem, *Quod* .i. quia, licet ex hoc quod *Non habeo quo congregem fructus meos* ſecundùm ſuam excecationem ex auaritia ortam hoc dixit. Si enim illuminatæ mentis fuiſſet, ſciuiſſet utique ubi fructus ſuos ſaluberrimè colligere potuiſſet. Ideo Rabanus ait, Mẽtitur, nam horrea parata, ſunt pauperum eſurientium uentres. Sed neſciebat iſte diues cogitare niſi de congregatione temporali, non de cęleſti, cuius horrea ſunt pauperes *Et dixit, Hoc faciam, Deſtruam horrea mea, & faciam maiora, & illuc congregabo omnia, quæ nata ſunt mihi* in anno præ-

D ſenti. *Et bona mea* ex annis prioribus atq; reſidua, Hoc eſt terrenæ ſapientię conſilium, de qua ait Apoſtolus, Prudentia car- Roma. 8. nis mors eſt, quo contra conſilium æternæ ſapientiæ habetur in Matthęo, nolite teſaurizare in terra, denique iſta auarus & omnes iniqui, quoniam ſummo & incommutabili bono, uidelicet ſupergloriosiſſimo creatori, eiusq́ue ſpiritualibus donis ac gratiis præferunt atq; præligunt iſta terrena, carnalia atque caduca, idcirco talia uocant & reputant bona ſua potius quam ſpiritualia & diuina, cum tamen bona hominis ſecundũ quod homo eſt, ſint bona ſpiritualia & æterna, nõ carnalia & terrena, dicente Amb. non ſunt bona hominis quæ ſecum ferre nõ ualet.

E Grego. quoq; teſtatur, Non eſt hominis terrena poſſeſſio, ſed cœleſtis. Refert Valerius de quodam filoſopho, qui cum euaſiſſet incendium ait. Ego nil perdidi, bona mea mecum ſunt. Animo. ſ. illa porto non humeris. Itaq; corporalia non ſunt hominis bona, niſi ſecundũ quod ei neceſſaria ac adminiculatoria ſunt ad ſpiritualia bona, ideo tantũ appeti poſſunt & poſſideri, quantũ neceſſaria atque utilia ſunt ad ſpiritualia obtinenda, propter quod ait Apoſt. Habentes uictum & quibus tegamur, his contenti ſimus. *Et dicam animæ meæ*, .i. mihiipſi. Anima nanque eſt principalior pars hominis, ideo pro toto homine ponitur, & aliqui dicunt mate-

F riam non eſſe de eſſentia materialium ac naturalium rerum. *Anima habes multa bona poſita in annos plurimos*. i. copioſas diuitias, de quibus per multos annos lautè viuere potes. Hæc eſt una cecitas auaroſũ, quod ſibi longam in hoc ſeculo uitã promittunt, aut ſupereſſe exiſtimant, ſicq́ue loquuntur quaſi diu victuri, cum de craſtino ſint incerti, contra quem modum loquendi incautum ſcribit ſanctus Iacobus Iacob. 4. in ſua canonica, Ecce nunc qui dicitis, hodie aut craſtino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi quidem annũ, & mercabimur & lucrum faciemus: qui ignoratis quid ſit uobis futurum in craſtino. Quæ.n. eſt uita veſtra? Vapor eſt ad modicum parens, deinceps exterminabitur, ꝓ eo ut dicatis, ſi dominus uoluerit & ſi uixerimus, faciemus hoc aut illud. Nunc autem exultatis in ſuperbiis ueſtris. Præte-

A rea ſanctus Baſilius ait, Si fateris temporalia tibi diuinitus prouenisſe, an iniuſtus eſt Deus ī æqualiter res nobis diſtribuēs? Cur tu abundas, ille uerò mendicat: niſi vt tu bonæ diſpenſationis merita conſequaris, ille uerò patientiæ brauio decoretur? At tu nonne ſpoliator es, qui quæ diſpenſanda ſuſcepiſti, propria reputas? Eſt panis famelici, quem tu tenes, nudi tunica, quam in conclaui conſeruas, diſcalciati calceus, qui penes te marceſcit: indigentis argentum quod poſsides inhumatum. Quocirca tot pauperibus iniuriaris, quot dare ualeres. Hæc eadem ſcribit ſanctus Ambr. quæ ualde penſanda ſunt cunctis diuitibus, potiſsimum clericis, qui multa aut pinguia beneficia habent, & de patrimonio crucifixi, bonisque pauperum recondunt teſauros, lauta parant cibaria, B diuerſaq; fercula, prætioſa quoq; ac plurima veſtimenta: quod quantæ ſit impietatis, quanti ſacrilegii, quàm incomprehenſibilis damnationis ex præinductis ſancti Baſilii verbis, clarius uerò ex dictis ſanctorum patrum Hieronymi & Bernardi probatur. *Requieſce* à labore & otioſitatibus vaca, cum tamen otia dent uitia. Sic & de reprobis ait pſal. In labore hominum non Pſal. 72. ſunt: ueruntamen primo dictum eſt homini poſt peccatum, In ſudore uultus tui ueſceris pane tuo, Gen. 3. *Comede, bibe, epulare*. Ecce qui ſpiritales ignorant delicias, qui non delectantur in Deo, qui in ſpiritualibus exercitiis non exultant, in carnalibus rebus atq; oblectamentis ſummum ſuū ponunt ſolatium ac ultimum finem, beſtiis ſimiles, imò incomparabiliter peiores ac viliores. Tanguntur autē hic quatuor uitia diuitias concomitantia. ſ. otioſitas, ibi, C requieſce: guloſitas, ibi, comede: ebrietas, ibi, bibe: commeſſationis celebritas, ibi, epulare. Poſtremò, ſicut guloſi malunt vētrem ſuum ſuum tantùm implere, vt non ſolū ſaluti animæ, ſed & corporis noceat ſanitati: ita auari malunt in horreis blada ſua putreſcere, quàm pauperibus erogare. *Dixit autem illi Deus*. Dum. n. diues auarus ſibiipſi in abdito loquitur, eloquia eius in cœlo examinantur, iudicantur & reprehēduntur. *Stulte*. Stultus uerisſimè eſt omnis peccator in mortalibus uitiis manens. Primò, quoniam æternę ſapientiæ non cōſentit neque obedit, ſed potius per inobedientiam contrariatur, dum diuina præcepta tranſgreditur. Secundò, quoniam illa ſapientia, quæ eſt donum ſpiritus ſancti, caret & ſtultitia, puerilitatisque vitio D adimpletur: eſtque ſimilis puero, qui poma & pira, auro & gemmis prælegit, qui ſic ipſe ſpiritualibus & æternis, tranſitoria atque carnalia præfert. Tertiò, quoniā animam ſuam inceſſabiliter uulnerat, odit, imò æternæ damnationis exponit periculis. Quid. n. ſunt peccata, niſi animæ vulnera? Et qui diligit iniquitatem, odit animā ſuam, quia hoc uult quod animæ ſuæ maximè eſt nociuum. Quartò, quia atrociſsimis ſuis hoſtibus, puta demonibus, ſe ſubiicit & cōſentit, eosq; per ſuā impiam lætificat uitam, angelicæ uerò inſpirationi non præbet aſſenſum. Quintò, quia quotidie poſſet in ſpiritualibus tantùm proficere, atque æternam ſibi felicitatem augere, & tamen vice verſa, omni ſpirituali neglecto profectu, quotidie ſe in E ſpiritualibus efficit pauperiorem, & à uera beatitudine diſtantiorem. Nonne hæc agere, & taliter ſe habere, eſt ſummæ inſaniæ, imò infinitæ ſtultitiæ, *Hac nocte animam tuam repetent à te*. i, à corpore tuo egredi exigent exactores durisſimi, puta demones, quibus ſeruiſti, atque peccando tuam animam uendidiſti: dum pro delectatione ab eis oblata, teipſum illorū dominationi obligaſti ac ſubdidiſti, propter quod Deus iuſtus & ſanctus illos licentiat, ut animam tuam eis obligatam requirant, ſecumque pertrahant in infernum.

Denique de hoc uerbo ſcribit Gregorius in moralibus ſuper Iob, Eadem nocte ſublatus eſt, qui multo tempore fuerat F præſtolatus: ut qui in longum ſibi temporalia congregauit unum diem ſequentem nequaquam uideret. Dicit autē, repetent à te, expoſ. ebant enim eam forſitan terribiles quædam uirtutes ad hoc miſſæ: quoniam ſi de ciuitate in ciuitatem migrātes indigemus ductore, multò magis anima abſoluta à corpore, & ad futuram uitam transmigrans eget ducatu, & ob hoc multoties recuſat anima, & regreditur in profundum cum debet exire à corpore. Semper. n. ſtimulat nos conſcientia peccatorum, ſed præcipuè cum debemus trahi ad terribile Dei iudicium. Tunc enim tota congeries criminū innouatur, & prę oculis

A lis poſita percutit mẽtem. Et ſicut incarcerati ſemper doloroſi ſunt, tunc autẽ præcipue cũ debent iudici præſentari, ſic & anima, maximè in ipſo tempore egresſionis inſtantis de peccato cruciatur ac dolet, multoq; magis cũ fuerit euulſa. Rectè inſuper dicitur anima impii nocte euulſa, quia in vitiorum ſuorũ obſcuritate eſt deprehenſa, & lucẽ ſaluberrimæ cõſiderationis abiecit, per quam mortis ſuæ horã præcogitare, parareq; debuit. ¶ Poſtremò ſecundũ gloſſam, dicere Dei ad hominẽ vitioſum, eſt prauas eius operationes ſubita diſtrictione æquitatis cõpeſcere. *Quæ autem paraſti, cuius erunt?* i. diuitiæ tuæ cui manebunt: imò ſæpisſimè accidit, vt defuncti dãnatio atque punitio augeãtur ꝑꝑ iniquitatẽ abutẽtiũ ſuis diuitiis, eò ꝙ materiã peccandi illis parauit ac B dereliquit, Ita ꝙ illorũ peccata in ipſum redundãt. Hinc de homine vano, veræ ſapientiæ illuſtratione priuato ait Pſa. The-
Pſal. 38. ſaurizat & ignorat cui cõgregabit ea. In
Eccl. 11 Eccl. quoq; ſcriptũ eſt, Eſt qui locupletatur & dicit, Inueni requiẽ mihi, & manducabo de bonis meis ſolus: & neſcit qđ tempus prætereat illũ, & mors appropinquet, & relinquat omnia aliis & moriatur. *Sic eſt qui ſibi theſaurizat.* i. præfato diuiti auaro & fatuo corã Deo ſimilis eſt in culpa, & par erit in pœna, qui ſibi temporalia cupide colligit, nec ea egenis cõmunicat, *Et non eſt in Deum diues.* i. ..a ..ate Dei infuſa, cæteriſq; ſpiritualibus donis ſpiritus ſancti atq; virtutibus caret. Ve C ræ.n. hominis diuitię ſunt virtutes & merita ſanctitatis, per quę Deus fit eius poſſesſio, & æternã beatitudinẽ ſibi habet repoſitã ac paratã: ita ꝙ dicere poteſt illud Threnorũ, Pars mea dominus, dixit aïa
Pſal. 15 mea, propterea expectabo eũ. Et illud, Dominus pars hæreditatis meæ. Hinc Beda teſtatur, Qui vult eſſe diues in Deo, non theſaurizat. ſ. priuatę vtilitati, ſed pauperibus poſſeſſa diſtribuat. Amb. quoq; ait, Noſtra tẽporalia iſta nõ ſunt quæ nobiſcũ auferre nõ poſſumus. Sola virtus comes eſt defunctorũ, ſola nos ſequitur miſericordia, quę defunctis tabernacula promeret ęterna. De hac diuitũ periclitatio-
Pſal. 75 ne ait Pſ. Turbati ſunt oẽs inſipiẽtes corde, dormierunt ſomnum ſuũ, & nihil inuenerũt oẽs viri diuitiarũ in manib. ſuis.

PROSECVTIO CAP. XII. D

A loco quo ait,

Dixitq; ad diſcipulos ſuos,

ARTICVLVS XXXIII.

POſtquàm Chriſtus docuit immoderatum affectũ tẽporaliũ eſſe vitandũ, iã docet etiã ſolicitudinem inordinatã neceſſariorũ funditus extirpandã, nam & ſolicitudo neceſſariorũ frequẽter induit ſolicitudinem ſuperfluorũ. *Dixitq; ad diſcipulos ſuos*, illos quippe de hac re ſpecialiter inſtruit, & ad mundi inuitat cõtemptum, quia futuri erant prædicatores huius euangelicæ præfectionis ac legis atque magiſtri totius mundi, idcirco oportuit eos iſta primò perfectè implere, pro B ut de Chriſto ſcriptum eſt, Cępit Ieſus facere & docere, prędicanti nanq; & non Act. 1. agenti ait Apoſt. Qui alium doces, teipſum non doces? Ideo, i. quia taliter, ſicut iã dixi, contigit diuiti auaro. *Dico uobis*, Felix enim quem faciunt aliena damna peritum, *Nolite ſoliciti eſſe animæ ueſtræ.* i. vobis ſeu veſtræ perſonę, ponendo partem pro toto, vt dictũ eſt præcedẽti articulo, Vel, animæ veſtræ. i. vitæ veſtræ animali, vel animę propriè dictæ quę indiget cibo, potu, & veſtibus, non inquantũ eſt intellectualis ac ſpiritualis eſſentia, ſed inquantũ eſt corporis forma, illud conſeruans in vita corporea, quæ ſine alimẽtis & tegumẽtis non conſeruatur. Anima quoque in corpore poſita eſt, vt quamdiu in eo conſiſtit, virtutibus ſeipſam exerceat: quod F implere non valet, niſi corpus ſuum cibo ac neceſſariis ſuſtentetur, ipſa quoque illi talia adminiſtret, ſicq; indiget illis, *Quid manducetis, neque corpori ueſtro quid induamini.* i. neque de alimentis, neque de veſtimentis ſitis ſoliciti.

¶ Quocirca ſciẽdum, ꝙ eſt ſolicitudo quædam inquietudinem gignens in anima, & ex diffidentia quadam prouenìens, ſeu immoderationem includens, qua quis anxie circa aliquid occupatur, quaſi non eſſet prouidentia Dei, & de iſta potisſimũ Chriſtus nunc loquitur, de qua etiam ad Efe. Apoſt. dicit, Nihil ſoliciti ſitis, & in prou. Salomon loquitur, Expectatio ſolicitorũ peribit. Alia eſt ſolicitudo prudentiæ, &

A circa exteriora ordinatè ſolicitari, ea ad ſpiritualia ordinando Chriſtus permittit, imò & quibus ex officio incũbit meritorium eſt hoc ipſum. De hac ſolicitudine dixit Saluator ad Martham, Solicita es & turbaris erga plurima, de qua Apoſtolus, Solicitus (inquit) fui hoc ipſum facere, vtpote ſanctis pauperibus qui in Ieruſalẽ erant eleemoſinas congregare. Tertia eſt ſolicitudo ſpiritualis, quæ eſt diligentia cordis circa diuina cariſmata, & vt Deo complaceatur, quæ eſt valde laudanda, de quo in Michæa habetur, Indicabo tibi quid ſit bonum vtiq; ſolicitũ ambulare coram Deo. Et in Deu. Cuſtodi te metipſum & animam tuã ſolicitè. ¶Præterea quãuis Chriſtus prohibeat ſolicitu-
B dinem, nõ tamen laborem, cũ ſcriptũ ſit, Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit. Et Apoſt. dixit, Qui nõ laborat, non mãducet. Deinde legiſter noſter ponit rationem, cur vitanda ſit ſolicitudo prædicta, per quẽ libertas mentis in Deo, & quieta deuotio ſtabiliſq; profectus in ſpiritualibus maximè impediuntur. *Anima plus eſt quam eſca*, i. maioris dignitatis, cum ſit immortalis, vitaliſque forma, & rationalis ſeu creatoris imago, *Et corpus plus eſt*, id eſt, dignius, *Quam veſtimentum* Corpus nanque eſt inſtrumentum ſeu organum animatum, cõiunctum, immediatum ac proprium animæ. Itaque qui abſque noſtra ſolicitudine nobis corpus & animam dedit, de cibo
C & ueſtimentis ſine præfata ſolicitudine in ſe ſperantibus prouidebit. Deinde aliã rationem inducit, in qua ſicut & ſupra arguit quaſi per locum à maiori *Conſiderate coruos, quia non ſeminant neque metunt, quibus non eſt cellarium neque horreum, & Deus paſcit illos* qui per diuinam prouidentiam neceſſaria uictus inueniunt & procurant. *Quantò magis nos pluris*. i. maioris ualoris ſeu dignitatis. *Eſtis illis*? irrationabilibus creaturis, cũ ſitis, intellectualis naturæ. Ergo ſi Deus illis de neceſſariis prouidet etiã uobis potius prouidebit, ſi ipſo ſperantes fueritis, immoderata ſolicitudine ſpreta: non tamen diſcreta prouiſio reprobatur, quia & aues neceſſaria quærunt. ¶Porrò ſecundũ n Theoſilum ſpecialis de coruis ſit mentio, quoniam pullos coruorum Deus ſpeciali prouidentia alit: nam corui pariũt, ſed pullos ſuos non nutriũt D quibus miro modo ab aere pabulum quadam au a allatum ad os peruenit, quod hiantes ſuſcipiunt. Aliqui quoque affirmãt, qđ coruus cernẽs pullũ ſuũ plumis albeſcere, tanquã non ſuum relinquit, ſed alitur pullus rore cœleſti aut quibuſdam vermiculis circa os ſuũ volantibus. Conſtat itaq; ꝙ prouidentia Dei vſque ad irrationalia imò vſq; ad infima quæq; pertingit, & vniuerſa includit, Vnde in lib. Iob habetur, Quis præparat coruo eſcã, qñ pulli eius clamãt ad Dñ uagiẽtes, eò ꝙ nõ habeãt cibos? Itẽq; in Pſ. Qui dat iumẽtis eſcã ipſorũ, & pullis coruorũ inuocãtib. eũ. Et rurſus, Oĩa à te expectant, ut des illis eſcã in tpe. Inſup tertiũ argumẽtũ adducit. *Quis aũt veſtrũ cogitãdo põt adycere ad ſtaturã ſuã cubitũ unũ?* q.d. Certũ eſt ꝙ nullus veſtrũ põt corporis ſui naturalẽ ſtaturã ſola cogitatione augere, nec ſola nutritione, ſed diuina ꝓuiſione corpus menſurã ſortitur augmẽti, *Si ergo neq; qđ minimũ ẽ poteſtis*. i. ſi agere nõ valetis, hoc qđ in ſe valde paruũ eſt & Deo facillimũ, vtpote aliquid augmenti ſtaturæ adiicere cogitãdo, volẽdo aut imperando, ſeu breuiſſimã horæ morulã vitæ opponere. *Quid de cæteris ſoliciti eſtis?* videlicet de neceſſariis corpori, tanquã dicat, Creatori talem curam relinquite. Deniq; ſicut maxima opera animæ, ſunt operationes, viriũ intellectiuarũ, quia cognitione, & electione reguntur, magna uerò ipſius opa ſũt, operationes viriũ ſenſitiuarũ, qa cognitione reguntur: minima verò, operationes virium vegetatiuarũ, quoniã naturali neceſſitate reguntur: ſicut maxima opera Dei, ſunt opera gloriæ: magna verò ſunt opera gratiæ; minima autẽ opera naturæ. ¶Inſuper idẽ ꝓbat Salua. cõſideratione inanimatorũ, qbus Deus neceſſaria ꝓuidet, ergo & hoĩbus ſibi obediẽtibus prouidebit ſine eorũ ſolicitudine immoderata. *Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt* ſine humani cultus labore. *Non laborãt* ut incrementũ plenum acquirant, *Neque nent* ut decorentur. *Dico autem uobis, quia nec Salomon in omni gloria ſua*. i. in ſtatu ſuo inclyto & famoſo, *Veſtiebatur ſicut vnum ex iſtis* liliis agri. i. tã ſpecioſè ornatus nõ eſt veſtibus quibuſcunq;, ſicut lilium ſuo ornatur colore, cæteriſq; quibus ſuperficietenus decoratur.

Iob. 38. (margin: 2. P)

Pſa. 103.

E

F

A Quanuis enim ars imitatur naturam, nõ
tamen poteſt æquari eidem. Nec mirum
ſi Deus pulcrius veſtiat, quam homo u-
nus alium queat ueſtire. Aptè quoque de
Salomone fit mentio, quia diuitiis & deli
tiis ac ſapientia ad excogitandum deco-
ra, plurimum abundauit. Si pro quia *Au
tem fœnum quod hodie in agro eſt* Quidam
per fœnum intelligunt lilium agri ſecun
dũ quod fœnum uocatur quodlibet hu-
iuſmodi germen terræ. Alii per fœnũ in-
telligunt herbam ſeu gramen. Vnde in
Gene. 2. Geneſi, vbi noſtra translatio habet. Pro-
ducat terra herbam. Alia continet produ-
cat terra fœnum, *Et cras*. i. paulopoſt ſeu
in futuro, ſicq; in veteri teſtamento fre-
quenter accipitur cras, vt cũ in Deutero.
Moyſes ait, Si interrogauerit te filius
Gene. 35 tuus cras? In Gen. quoq; Iacob teſtatur,
B Cras reſpondebit mihi iuſtitia mea, *In
clibanum mittitur*, cũ. ſ. fuerit deſiccatũ &
apta materia ignis, *Deus ſic ueſtit*. i. colere,
& aliis tàm pulcrè ornat, *Quantò magis
nos*? i. multò plus vobis de veſtimento pro
uidebit, ſi confidatis in eo ò homines, *Pu-
ſillæ*, ideſt. modicæ *Fidei*? quia tàm proni
eſtis ad diffidendum de prouiſione diui-
na, quod conſtat per hoc, quod tàm ſolici
tè atque ſuperfluè vobis temporalia pro-
uidetis. Hinc Petrus, Omnem ſolicitudi
nem veſtram proiicientes in eum, quoniã
ipſi cura eſt de vobis. Et ad Hebræos, Pau
lus, Sint mores ſine auaritia contenti præ
ſentibus. Deus enim dixit, Non te deſerã
neque derelinquam, ita vt confidenter di
C camus, Dominus mihi adiutor eſt, non ti
mebo quid faciat mihi homo. Et Pſalmi-
ſta fatetur, Dominus ſolicitus eſt mei.
Itemque, Iacta (inquit) ſuper dominum
curam tuam, & ipſe te enutriet. O quàm
multi qui religioſi uidentur, contra hanc
Chriſti agunt doctrinam, non ceſſantes
circa temporalia augenda ſolicitari, in ali
mentis & veſtimentis, non ſolũ neceſſita-
ti, ſed & voluptati accurioſitatiq; ſatisfa-
cere, & ita terrena accumulare, quaſi non
eſſet vita poſt hanc uitam. Itaque ex præ-
inducta irrationalium prouiſione, inani-
matorũque decoratione, clarè oſtenditur
prouidentia Dei ad cuncta pertingere;
Hinc quinto de ciuitate Dei aſſerit Au-
guſtinus, Deus nec exigui & contẽptibi-
lis animantis viſcera, nec auis pennulam,
nec herbæ floſculum, nec arboris foliũ, ſi- D
ne ſuarum cõueuientia partium, & qua-
dã ueluti pace relinquit. Hugo quoq; li- Roma. 8
bro de tribus diebus diſſeruit. Eſt uerùm
& euidens diuinæ ſapientiæ argumentũ,
ꝙ omne genus ſimile ſibi procreat, & in
tã multis ſimilitudo vna propagata, pri-
mæ originis formã nõ variat, vnumquodq;
ſuam ſpeciem habet, & vnumquodq; ge-
neris ſui ſimilitudinem ſeruat. Vide foliũ
quomodo ſerratis dentibus per gyrũ di-
ſtinguitur, quo intrinſecus productis co-
ſtulis, huc illucq; intexitur. Numera vnũ,
numera aliud, omne quod vnius eſt gene
ris, vnius inuenies ſimilitudinis, tot den-
tes in vno quot in alio, tot coſtulas in v-
no quot in alio, talem colorem & formã
in vno, qualẽ in alio. ¶ Inſuper ex horum E
contẽplatione ſubtili, quidam præclari
philoſophi, attenderũt, & conſcripſerunt
prudentiã Dei ſublimis & benedicti, vſq;
ad inferiora ac ima pertingere, Propter
quod decimo de ciuitate Dei aſſerit Au-
guſtinus. Plotinus Platonicus de proui-
dentia diſputans eã à ſummo cuius eſt in
telligibilis atque ineffabilis pulcritudo,
vſque ad terrena & ima pertingere, ex flo
ſculorum ac foliorũ pulcritudine cõpro-
bat, quæ omnia quaſi abiecta & velociſſi
mè pereuntia, decentiſſimos formarũ ſua
rũ numeros habere non poſſe confirmat,
niſi inde formentur, vbi forma intelligi-
bilis, & incommutabilis ſimul exemplari
ter habens omnia, perſeuerat. Hinc etiam F
Beda, Quæ (inquit) purpura regum, quæ
pictura textricũ, poteſt floribus in pulcri
tudine compari, ¶ Poſtremò ſi Deus glo-
rioſus & felix, rebus tã utilibus tantũ im
preſſit decorem, vt in pennis patet pauo-
nis: quã ſuperexcellens, incomparabilis,
& immenſa eſt pulcritudo ipſius in ſeip-
ſo, quamq; delectabiliſſima ad videndũ,
idcirco ut eam nunc per fidẽ & ſapientiæ
donũ, & deinde per ſpeciẽ intueri ſimus
diſpoſiti, mentẽ ab omni labe peccati mũ
demus. Etenim beati mundo corde, quo-
niam ipſi Deũ videbunt, cuius pulcritudi
nẽ intueri, vera & plena felicitas eſt om-
nis mentis creatæ. ¶ Denique vt prædicta
Chriſti documenta nobis magis inhære-
reant, ple ea reſumit. *Et uos nolite quærere
quidnam manducetis aut quid bibatis*? Iſtud
tamẽ aliqui dicunt, ad exteriorem actum
referri

A referri, vt non ſolũ interiorem ſolicitu-
dinem immoderatam vitemus, ſed etiam
actus importunos ex ea manantes, qbus
aliqui circa prædicta corporalia agitãtur,
vel ſecundũ gloſſam, quod hic dicitur,
potius referendum eſt ad ciborum quali-
tatem quàm ad eorum ſubſtantiam.
¶ Prȩterea circa cibum & potum ſex mo-
dis peccamus. Primò, nimis ardenter de-
ſiderando. Secundò curioſè & lautè parã-
do. Tertiò, ante tempus congruum man-
ducando. Quartò, ſuperflue ſumẽdo. Quin
tò, indiſciplinatè edendo. Sextò, delecta-
tionem carnalem in eis quærendo. *Et noli*
te in ſublime tolli, i. ſuperbire & ambitioſi
Rom. 11 eſſe, ſicut monet Apoſtolus, Noli altum
ſapere. i. teipſum magnum reputare: ſed
time. Hoc conuenientiſſimè Chriſtus to
B tius perfectionis magiſter, adiecit. Sicut
enim ad temporalem & exteriorem opu
lentiã ſequi ſolet carnalis ac ſecularis ſu
perbia, ita ex interioribus diuitiis. i. virtu
tum profectibus, ſolet oriri ſpiritualis ſu-
perbia. Admonet ergo Chriſtus, vt ſiue tẽ
poralibus, ſiue in ſpiritualibus abunde-
mus, nequaquam inaniter erigamur, ſed
Deo in omnibus humillimè regratie-
mur. Hinc ad Timotȩum ſcribit Apoſto-
lus, Diuitibus huius ſeculi præcipe non
ſublime ſapere, nec ſperare in incerto di-
uitiarum, ſed in Deo viuo, qui præſtat no
bis omnia abundè ¶ Porrò quàm deteſta
bilis, & Deo cõtraria ac rebellis ſit ſuper-
Iob. 35. bia, patet ex eo quòd in Iob impropera-
C tur ſuperbo. Quid te eleuat cor tuum, &
& quaſi magna cogitans attonitos habẽs
oculos? quid tumet contra Deum ſpiri-
tus tuus? Deinde à Chriſto tangitur du-
plex ratio, cur temporalia non ſint ſolici
tè exquirenda. Prima eſt, *Hæc enim omnia*
puta diuitias & cætera ad uitam præſen-
tem ſpectantia *Gentes mundi*, hoc eſt, homi
nes ſeculares amatores mundi magis quã
Dei, qui præſentia magis quã futurum ſe-
culum penſant, *Quærunt*, ſolicitè, ſed de-
uoti & electi qui ſunt filii Dei, quærunt
regnũ patris æterni, Ex hoc Chriſti ſapiẽ-
tiſſimo verbo vnuſquiſque perpendat, an
pertineat ad gẽtes mũdi, vel ad filios Dei,
nẽpe ſi carnalia & terrena, atque præſen-
tia amplius cogitat, quærit & appetit quã
ſpiritualia, cœleſtia & futura, vtique de
numero eſt gentiũ mundi, deinde ſecun-
da ad idẽ ratio ſubditur. *Pater autem ve-* D
ſter ſcit quoniam his indigetis. i. Deus crea-
tor pater cȩleſtis qui pater hominum piiſ
ſimè vocari dignatur, certiſſimè noſcit,
quantũ & qualiter corporalibus rebus ȩ-
getis, idcirco in ipſum filialiter, immobili
terque confidite: nã & ideo pater noſter
vocari dignatus eſt vt prouocet nos ad
plenam fiduciã, ac perfectum amorẽ. Quis
aũt eſt pater qui filio ſuo ad ſe cõuerſò,
neceſſaria non miniſtrat ſi habeat? Deus
autem cũ ſapiẽs ſit, omnia nouit & quia
omnipotens, omnia poteſt, & quoniã pa-
ter eſt, piè vult: ideo ad prouidendum eſt
ſummè idoneus, & qui naturam creauit
eius indigentiam noſcit, ideo loquitur
Aug. Scit cœleſtis medicus, quid nobis da
turus eſt ad cõſolationem, quidve ſubtra-
cturus ſit ad exercitationem. Nõ ergo ti- E
mendũ eſt, quin prouideat nobis, cum nec
homo neceſſaria ſubtrahat ſuo iumento,
ſed homines peccando frequenter meren
tur, vt fame deficiant, *Veruntamen quærite*
regnum Dei. i. cœleſtem patriam, æternam
felicitatẽ, regnũ cȩleſte amate, appetite, &
bene agẽdo adipiſci ſatagite. In Matteo Mat. 6.
habetur. Quærite primũ, i. primò ac prin
cipaliter regnũ Dei. Ipſa.n. beatitudo re-
gni cœleſtis eſt finis noſter vltimus. ad
quem omnia alia ordinare debemus. Fi-
nis quoq; eſt primũ intentione ſecundũ
philoſophos, idcirco antequã exteriora &
manualia opera aggrediamur, primò quæ
rere debemus regnũ cœleſte Deũ orando,
diuina meditando, mentẽ ad Deum leuã F
do, miſſam audiẽdo, ſimilia bona agendo:
ſicque ac hoc principale bonũ, cȩtera o-
pera noſtra referre debemus. Sed iſtud im
plere nõ valet homo, quandiu in mortali
iacet peccato. Hinc quotidie diſcutienda
eſt conſcientia, & ſi de peccato mortali cõ
ſcius ſibi fuerit homo, ſtatim cordialiter
doleat, veniã poſcat, cõfiteri, vitare, & ſa-
tiſfacere ac emendare firmiter, integrali
terque proponat, *Et hæc omnia*. i. corporali
uitæ neceſſaria *Adycientur uobis*. i. diuini-
tus concedentur, tanquam minus princi
palia. Nihilominus homo facere debet
quod ad ſuum pertinet ſtatum, & quod in
ſe eſt, ne ſit quaſi tentans Deum. Ecce per
verba & documenta præhabita docet nos
Chriſtus certiſſimã habere fidem de pro-
uidentia Dei, plenã quoque poſſidere fi-
duciam

A duciam ad Deum, tanquam ad fideliſſimum patrem, omniumq; infallibilē prouiſorē, Propter qđ ait Pſalmiſta, Iunior fui etenim ſenui, & non uidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panē Sed quia ſolicitudo ſuperflua ex inordinato timore procedit, Chriſtus talē timorē docet uitandum datq; fiduciā quærendi regnum cœlorū, *Nolite timere* carnali aut ſeculari timore: de ſpeciebus autem timoris dictū eſt artic. 31. *Puſillus grex*, i. vos diſcipuli cæteriq; electi qui puſilli eſtis, qm̄ humiles in oculis veſtris, & parum reputati ab aliis paucíq; numero reſpectu reproborum. Multi enim uocati, pauci ele-
Mat.22 cti. *Quoniam complacuit patri ueſtro* hoc eſt, Deo creatori qui vos prędeſtinauit *Dare uobis regnum* cœlorum poſt vitam præſen-
B tem in re, & plenam poſſeſſionem, nunc autem in ſpe & quodam prægustu, & hoc placuit ſibi ab ęterno, dare uobis hæc bona tempore ipſo præordinato, ita quòd nō ueſtra merita ſed eius uoluntas, amor, clementia, ſunt ratio prædeſtinationis & gratiæ veſtræ ſeu complacentiæ qua ei complacuit dare vobis regnum cœlorū, & dona gratiæ per quæ illud mereamini adipiſci. Hinc Chriſtus in Ioanne ait diſcipulis. Non uos me elegiſtis, ſed ego ele-
Ioan.15 gi vos. Et alibi, Confiteor tibi pater, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis: etiā pater:
Mat.11 quia ſic placuit ante te. Apoſtolus quoq; ad Epheſios fatetur, Deus prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum
C Chriſtum ſecundùm propoſitum voluntatis ſuæ. Itemq; Pſalmiſta, Brachium eorum nō ſaluauit eos, ſ. patres noſtros: ſed dextera tua, quoniam cōplacuiſti in eis. *Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſinam*, hoc conſilium eſt perfectionis, & opus ſupererogationis ſi ita intelligatur, vt omnia uendita dentur pauperibus, ita quod venditor nil proprium ſibi reſeruet: ſi uerò vltra hoc etiam de cætero de propriis laboribus viuat, & eleemoſinas largiatur, ſicut ſe feciſſe Paulus teſtatur, erit opus valdè perfectum: ſi uerò ſic intelligatur, vt uendita, partim dentur pauperibus, & partim remaneant venditori ad neceſſaria vitæ, erit conſilium, ſed non perfectum. *Facite vobis ſacculos qui non veteraſcunt*, i. nolite in hoc ſeculo pecunias congregare atque in burſis ſeu repoſitoriis corruptibilibus ponere ad cōmodum priuatū & inordinatū, ſed in regno cœlorū eas colligite dando eas modo ægenis, vt ibi inueniatis mercedem, quemadmodum ſanctus Laurentius Decio dixit, Facultates eccleſiæ quas requiris, in cœleſtes theſauros manus pauperū deportauerūt. Hinc ſubditur, *Teſaurum non deficientem in cœlis* quia hîc ſacculi ſunt teſaurus cœleſtis nunquam deficiēs. hoc eſt, merita copioſa & diuitiæ interiores per intentionem in cœlo repoſita, per quæ ad regnum deuenitur cœleſte, *Quò fur non appropiat neque tinea corrumpit*, quia in cœlo nulla eſt uiolentia, nulla iniuria, nulla corruptio, nulla iniquitas, quæ merita tollat aut præmia, hoc autem diligenter implendum eſt. *Vbi eſt teſaurus veſter*, id eſt, res à uobis præcipuè amata, &
E congregata ſiue poſſeſſa, *Ibi & cor ueſtrum erit*, id eſt cogitatio atque affectio animæ ueſtræ verſabitur & quieſcet. Vnde ſecundùm Auguſtinum, Anima potius eſt ubi amat quam ubi animat. Si ergo in terra quis teſaurū reponat, animam ſuam quę Dei imago eſt, terrenis immergit, quod enorme peccatum eſt. Si uerò circa Deū & beatitudinem æternalem, ſtudium applicat, deſideriumque defigit, iam in Deo eſt cor eius, & conuerſationem habet in cœlis. Hinc ait Hieronymus, Guloſus cor habet in uentre, laſciuus in ludicris, lubricus in libidine, auarus in pecunia.

¶ Inſuper Chriſtus hortatur nos habere uitam paratam ad corporalē hanc mortem, æternaq; gloria dignā. *Sint lumbi ue-* F *ſtri præcincti*, id eſt, parati agileſq; eſtote ad exequendum opera Dei, ad ambulandum in uia domini, ad refrenandum cōcupiſcentiam, uoluptatemq; carnis, quæ uiget in lumbis. Deniq; duplices ſunt lumbi hominis. ſ. carnales ex quibus prodeūt concupiſcentię carnis & opera impudica, de quibus lumbis ſcriptum eſt in Iob, Fortitudo eius in lumbis eius. Hi lumbi per diſciplinæ rigorem ac temperantiam refrenantur ac præcinguntur, quod omni Chriſtiano neceſſariū eſt ad ſalutē, dicente Apoſtolo, Qui autē ſunt Chriſti, carnē ſuam crucifixerunt cum vitijs & concupiſcētijs. Hoc enim eſt abſtinere à carnalibus deſiderijs quæ militant aduerſus animā. Vnde rurſus ait Apoſtolus. Si ſecundùm

A dùm carnem uixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. ¶ Porrò alii ſunt lumbi ſpirituales videlicet intellectus atque effectus, ex quibus cogitationum & appetitionum ſpiritualium abundantia oritur, propter quod præcingendi ſunt ſpirituali cinctorio, vtpotè aſſidua cordis cuſtodia, & meditatione diuinæ ſcripturę continua, ne ex eis emanent inutilium cogitationum ac deſideriorum perflumina: iuxta illud in Pſalmo, In lege domini uolūtas eius, & in lege eius meditabitur diè ac nocte. Hinc ad Efeſios hortatur Apoſtolus, State ergo ſuccincti lumbos veſtros in ueritate, *Et lucernæ ardentes* Per lucernas intelligūtur diſcretio rationis ī agēdis, & eruditio aliorū uerbo aut facto: ſint ergo lucer B næ ardētes. i. diſcretio dirigat opera & inflammet, iuxta illud Apoſtoli ad Roma. Rationabile, id eſt, diſcretū ſit obſequium veſtrum, & ratio hominis proximos illuminet & accendat, docendo, exemplaritérq; uiuēdo, quemadmodum apud Mattæum ait ſaluator, Sic luceat lux ueſtra corā hominibus, ut uideant opera veſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt. Vnde ſecundū Gregorium, Lumbos pręcingimus, dum carnis luxuriam coarctamus: lucernas quoq; ardētes in manibus tenemus, cū proximis exēpla virtutū monſtramus. Itaq; lucernæ nō ſolū debent eſſe lucentes, per ueritatis notitiā, ſed & ardētes per caritatis feruorē, quã cognitio ueritatis abſq; dilectiōe bonitatis informis eſt. Rurſus per lucernas pñt C intelligi diuina eloquia & præcepta, quibus noſtrę animæ illuſtrantur, iuxta illud prouerbiorū, Mandatum lucerna ē, & lex lux. Atq; in Pſalmo, Lucerna pedib. meis verbum tuum. Hæ autem lucernæ fiūt ardentes, quando ex caritate conſiderãtur ac obſeruantur. *Et uos ſimiles ſitis hominib. expectantibus dominum ſuum, quando reuertatur a nuptiis, & cum ueneris & pulſauerit, cõfeſtim aperiant ei*, i. ſicut ſerui boni pręſtolātur reditū domini ſui à nuptiis cū diligentia ac patientia, non audientes ſe interim malè habere, nec hinc inde vagari, ſed domum cuſtodientes, ſempérq; parati oſtiū redeunti domino aperire, ita & uos cum omni diligentia ac patientia expectate meum aduentum ad uos, quo venturus

ſum ad uos tàm in iudicio veſtro parti- D culari, uidelicet hora mortis, quàm in generali iudicio, quando in forma humana deſcendam ad iudicandum uiuos & mortuos. In particulari autem iudicio venit Chriſtus per æquitatis ſuæ effectum, retribuendo quod anima in corpore ſuo pmeruit. Dicitur quoq; Chriſtus uenire à nuptiis, quia in cœlo ſibi uniuit triunfantem eccleſiam, pleniſſima unione tanquā ſponſus penitus illibatam, indeſinenter ac cointimè ſibi coniunctam, de quibus nuptiis in Apocalipſi ſcribitur, Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati ſunt: à quibus dicitur Chriſtus reuerti, nō quòd eas relinquat, aut quia aliquando finiantur, ſed quia à loco uoluptatis illius puriſſimæ corporaliter aut ſpiritualiter uenire aſſeritur. Itaque Chriſtum iudicem præ- E ſtolemur, vt cum venerit ad nos in hora mortis uel in extremo iudicio & pulſauerit, id eſt, mortis debitum exegerit, ſeu p infirmitatem lætalem tetigerit, cōfeſtim aperiamus ei, id eſt, parati ſimus ad mortem, & Chriſtum iudicem ſecurè atq; hilariter, vel ſaltem promptè ac obediēter ſuſcipiamus. Talis fuit paulus qui dixit, Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Pſalmiſta quoque clamat, Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt. Hinc in Iacobo habetur. Patientes eſtote vſque ad aduētum domini, & confirmate corda ueſtra, quia aduentus domini appropinquabit. Ecce iudex ante ianuam aſſiſtit, *Beati* ſunt nunc in ſpe, & per merita uirtuoſa F *Serui illi*, ſimiliter & ancillę. *Quos cum ueneris dominus* Ieſus Chriſtus in iudicio particulari ſeu uniuerſali, ut dictum eſt, *Inuenerit uigilantes*, hoc eſt, ī diuino obſequio diligentes, non pigros aut ſōnolētos, ſed mentis oculos ad ſupernæ lucis contemplationem apertos habentes, conſiderando diuina. Quemadmodum ad Efeſios orat Paulus Apoſtolus, Pater gloriæ det uobis ſpiritum ſapientiæ in agnitionē eius, illuminatos oculos cordis ueſtri. ¶ Præterea ſicut lumen corporale oppoſitū oculis ſomnolentiā pellit, ſic illuminatio lucis diuinæ perfundens & clarificans mentem, negligentiā, deſidiáq; ab ea auellit. *Amen*, i. uerè *Dico uobis, quod præcinget ſe*, hoc ē, Xps iudex diſponet ſe ad dandū eis dignam felicitatis æternæ mercedē, ſecū, dùm

A dùm vniuſcuiuſq; capacitatem, proportio
nem ſeu meritum, vt ſicut ipſi præcinxe-
runt ſe ad eius obſequium, ſic ipſe præcin
gat ad eorum glorificationem ſeu præmi
um cum fuerint ſuo iudicio præſentati,
Et faciet illos diſcumbere, id eſt, plenè quie
ſcere, & cum angelis ſanctis, in mēſa æter
næ felicitatis reficere, i. diuinitatis beatifi
ca fruitione repleri ac ſatiari, quemadmo
Pſa. 35. dum ait Pſalmiſta, Inebriabūtur ab uber
tate domus tuæ, & torrēte uoluptatis tuæ
potabis eos. Itemq́ue, Satiabor cum ap-
paruerit gloria tua. Vnde infra loquitur
Lucæ.22 Chriſtus, Ego diſpono uobis regnum, vt
edatis & bibatis ſuper menſam meam.
Hinc diuinus Dionyſius in epiſtola ſua
ad Titum ſcribit, Diſcubitum opinamur
B quietem à multis laboribus, & uitam ſine
læſione, & conuerſationem diuinam in lu
mine, in regione uiuentium, uniuerſo ſan
cto affectu adimpletam, copioſam dona-
tionem omnium donorum ſecundū quā
lætitia adimpletur. *Et tranſiens*, i. ſingulo-
rum corda iucundiſſimè viſitans, atq; in
cunctis ſpiritualiter gradiens illos cōuer
tendo, ſeu potius conuerſos tenendo in
ſe: vel tranſiens, i. ſecundùm humanitatē
ſuam à loco iudicii generalis ad cœlos re
uertens, miniſtrabit illis, i. omnia ad eorū
beatitudinē pertinentia, promptè ac co-
pioſiſſimè, amoroſè atque lætiſſimè exhi
bebit. Hæc quippe eſt miniſtratio ſuffra-
gii, nō obſequii, miniſtratio caritatis nō
C ſubiectionis, quæ eſt miniſtratio ſufficien
tię beneficiorum, ſicut pater filiis mini-
3.Re.20. ſtrat expenſas, nam & angeli ſancti ac fe-
lices nobis pauperrimis, peccato & miſe
ria plenis miniſtrare dicuntur, quamuis
ſecundū Bernardum ſint domini & prin-
cipes noſtri. Sed quoniam Deus nouit ꝓ
nitatem noſtram ad uitia, atque inſtabi
liſſimā noſtrā fragilitatē, idcirco longa-
nimis eſt ſuper nos, nec ſtatim ulciſcitur
ſed ſemper durante hac uita, paratus eſt
noſtram pœnitentiam conuerſionēq; ſu
ſcipere, vñ ſubditur, *Et ſi uenerit in ſecunda
uigilia*, i. ſi Chriſtus hominē uiſitabit ad
iudicādum eum tempore ſuę iuuentutis,
Et ſi in tertia uigilia uenerit, i. diutius per-
miſerit eum uiuere, & viſitauit eū ad iu-
dicandum tempore ſenectutis, *Et ita inue
nerit*, i. hominem ad mortem paratum cō
pererit, *Beati ſunt ſerui illi*, qui à Chriſto
fuerint ita parati, atque in bonis operi- D
bus vigilantes inuenti, quia coronabun-
tur glorioſè ab ipſo. Itaque ſecundū Gre
gorium prima vigilia primæuum tem-
pus eſt uitæ noſtræ, videlicet pueritia, ſe
cunda vigilia eſt iuuentus ſeu adoleſcen-
tia, tertia autem ſenectus, quarta uerò eſt
illa ętas, quæ decrepita nominatur. Qui
ergo in pueritia malè uixit, in iuuentute
pœniteat & emendet. Quod ſi in iuuentu
te quoque conuerſatus eſt uitioſè, ſaltem
in ſenectute à malitiis reſipiſcat, De pri-
ma autem vigilia nō fit hic mentio, quia
in illa ætate non ſunt homines tàm apti
ad ardua uirtutum ſimiliter nec in ætate
decrepita, unde nec de ipſa fit ſermo, nā &
pœnitentiam quæ in ipſa fit, Deus minus
acceptat, & qm̄ rarò eſt pœnitentia uera, E
quæ eſt adeo ſera, ut aſſerit Auguſtinus:
veruntamen in Marco Chriſtus oēs has
quatuor tangit ætates dicendo, Vigilate,
neſcitis enim quando dominus ueniat, ſe
rò, an media nocte, an gallicantu, an ma-
ne. ¶ Fit autem ſermo de ætatibus uitæ
humanæ, ſeu partibus uitę hominis me-
taforicè, ad ſimilitudinem partium no-
ctis. Sūt uerò quatuor uigiliæ noctis. Pri-
ma uocatur conticinium, ſecunda intem
peſtum, tertia gallicinium, quarta antelu
canum. Sic enim uigilantes in mœniis ci
uitatum & caſtris noctem conſueuerunt
diuidere, ut ſibi inuicē in uigilando ſucce
dant: deinde Saluator per ſimile in exte-
rioribus rebus compertum, monet imple F
ri quæ dixit & dicit. *Hoc autem ſcitote, quia
ſi ſciret paterfamilias qua hora fur ueniret, ui-
gilaret utique, & non ſineret perfodi domum ſu
am* à fure. hoc ad literam ita eſt, ꝙ homo
tm̄ diligit corporalia bona ſua, ut cōtra
furis aduentum uigilando ſe prępararet,
ſi ſciret, quando uenturus ſit fur. Multò
ergo plus cuſtodire debet homo animā
ſuam, & ſpiritualia bona ſibi à Deo colla
ta, ſeq; diligentē diuinorū obſeruantiam
præceptorum, contra ſpiritualem furē pa
rare atq; armare, i. contra diabolum qui
domum mentis, id eſt, conſcientiam inde
ſinenter perfodere ſeu lędere ac macula-
re conatur, ſeu contra mortem ne ipſum
corpus corrumpat, antequam aīa ad con
currendū Chriſto, & ad eius ſuſcipiendū
iudicium ſeipſam parauerit. ¶ Porrò,
Teophilus per furem intelligit Chriſti
aduen-

A aduentũ ad iudicandum, eo quòd inſtar furis venturus ſit improuiſè, iuxta illud Apoſtoli, *Dies domini ſicut fur in nocte ita ueniet.* Itaque mentem noſtram contra peſſimum ac callidiſſimum furem, puta diabolum indeſinenter cuſtodiamus, ne nos omni gratiarũ cariſmate ſpoliet: quia ſi nos ad tentationis ſuę conſenſum induxerit, omni uirtute & gratia protinus nos priuabit. Ideo Paulus nos hortatur. Nolite locum dare diabolo. Et Iacobus, Reſiſtite (inquit) diabolo, & fugiet à uobis. Petrus quoque, Sobrii (ait) eſtote & uigilate, quia aduerſarius ueſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. ¶ Deinceps Chriſtus iſtud exemplum ad propoſitum applicat. *Et nos eſtote* B *parati*, id eſt, ſemper & indeſinenter in caritate & gratia eſſe & uiuere ſatagite, nec mortale peccatum vobis inhæreat, imò ſi (quod abſit) euenerit, per pœnitentiam mox tollatur. Sic ergo eſtote parati ad Chriſti aduentum, ad mortem, ad diuinum iudicium. *Quia qua hora non putatis*, id eſt, tempore uobis incerto, *Filius hominis*, ſcilicet Chriſtus *Veniet*, id eſt, per mortis inflictionem, ſeu per iudicii exhibitionem uos uiſitabit: quod tàm de hora mortis, ſeu particulari cuiuslibet iudicio, quã de die extremi iudicii põt intelligi. Vnde & alibi loquitur Chriſtus, Vigilate itaque, quia neſcitis diem neque horam. Et in actibus Apoſtolorũ, Non eſt ueſtrũ noſſe tempora uel momenta, quę pater C poſuit in ſua poteſtate, quod de tempore finalis dixit iudicii.

Porrò utranque hanc horam dominus uoluit nos latere, vt tãtò diligentius ac indeſinentius ad mortem, & ad diuinũ nos iudicium diſponamus, quantò determinatum tẽpus minus agnoſcimus, ſcientes quia reuera periculum eſt immenſũ, ſi quis inuentus an deprehẽſus fuerit imparatus. Hinc quoque in Apocalypſi loquitur Chriſtus reprehenſibili ſeruo. In mente habe, qualiter acceperis & audieris, & pœnitentiam age, & eſto uigilans. Si ergo non uigilaueris, veniam ad te tã quam fur, & neſcies qua hora ueniam ad te. Sed & ſummus ille filoſofus Plato in Fedone diſſeruit, quod ſumma filoſofia ſit meditatio mortis aſſidua. Seneca quoque teſtatur, Quoniam diem mortis neſcimus, quælibet noſtræ uitæ dies ordinãdus eſt tanquam ultimus dies. D

Poſtremò prædictis Chriſti verbis nõ obuiat, quod quidam ſanctorum & ſingulari Dei gratia diem mortis ſuæ per reuelationem pręcognouerũt diuinam. Chriſtus enim loquitur hęc ſecundùm legem communem, quemadmodum Salomõ in Eccleſiaſte, Neſcit (inquit) homo finem ſuum, ſed ſicut piſces capiuntur hamo, & aues laqueo, ſic capiuntur homines tempore malo, cum eis ex templo ſuperuenerit. *Leui. 10.*

EXPOSITIO RESIDVAE partis.

E *Ait autem ei Petrus, Domine, ad nos dicis parabolam hanc, an ad omnes?*

ARTICVLVS XXXIIII.

A*It autem ei Petrus*, Circa hæc ait Teofilus, Petrus cui iam commiſſa eccleſia fuerat quaſi omnium curam gerens inquirit, An ad omnes dominus præinductam parabolam protuliſſet *Domine, ad nos* tuos Apoſtolos atque diſcipulos tuos, qui non ſolùm præcepta, ſed & conſilia tua obſeruant *Dicis hanc parabolam, an ad omnes?* ſaluandos ſeu Chriſtianos, quaſi dicat, Pertinet hæc tua doctrina ad nos duntaxat, an ad omnes fideles? Sed quia fácillimum fuit penſare, qđ parabola immediatè præhabita ad oẽm ſpectet ſaluandum, ut ſcilicet ſemper ad mortem & Chriſti aduentum paratus ſit. Ideo Beda & quidam eum ſequentes affirmant Petrum de hac non interrogaſſe parabola, ſed de ſubtilibus illis uitæ cœleſtis inſtitutis, quibus ſuperius dixit Saluator, Vendite quæ poſſidetis. Facite uobis ſacculos qui non ueteraſcunt, &c. Verum tamen magis uidetur ſecundùm ſeriem textus quod de parabola immediatè præhabita ſciſcitatus ſit Petrus, præſertim quia adhuc ſimplex & rudis fuit, & in ſuperioribus illis uerbis, non uidetur Chriſtus poſuiſſe parabolam, quamuis metaforicè quædam ibi locutus ſit. Hinc quoq; Ambroſius atq; Teofilus exponunt iſtud de parabola immediatè pręmiſſa, qua dictum *Origen.* *Eccle. 7.* *Iob 15.* F

A ctum eſt, Hoc autem ſcitote, quoniam ſi ciret pater familias, &c. *Dixit autem dominus Ieſus: Quis putas, eſt fidelis diſpenſator & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam, ut det illis in tempore tritici menſuram.* Quaſi dicat, præhabita parabola omnes concernit, ſed iſta ad uos meos diſcipulos ſpecialiter pertinet, quos meos diſpenſatores efficio, dum uos aliis ad regendum, & ad erogandum eis documenta ac ſacraméta ſalutis præficio, ideo quæro, Quiſputas, &c. Non quaſi quis ſit talis ignorans, ſed innuēs, quàm difficulter ac raró diſpenſator huiuſmodi reperiatur, eò quòd omnes quæ ſua ſunt quærant, pauciſſimique conſiſtant, qui directè, purè, irreflexè, ad Deum conuerſi ſint, illius honorem tantùm non proprium commodum exquirentes. Itaque, Quiſputas eſt fidelis diſpéſator & prudens, hoc eſt, aliorum prædicator, rector ſiue prælatus, qui fidélitate iuſtitiæ ac diſcretione prudentię ſit ornatus, quem conſtituit dominus Deus omnipotens ſeu Chriſtus ſummus eccleſiæ pontifex ſuper familiam ſuā, hoc eſt, gregem fidelium, vt det illis in tempore, id eſt, congruo tempore tritici menſuram, hoc eſt, ſpiritualem alimoniam? videlicet prædicationis verbum, virtutis exēplum, ſacramenta ſalutis, ſecundū dignitatem & capacitatem illorū. Itaq; diſpenſatoribus Chriſti, puta ſacerdotibus & ꝑlatis ac prædicatoribus verbi Dei præcipuè neceſſaria ſunt fidelitas, atque prudētia: vt fideles ſint Chriſto, intendendo & quærendo eius honorem in omnibus ac diuina populis fideliter erogādo, ſeu ſuū officium efficaciter adimplendo, quod totū cum diſcretionis moderamine debito eſt agendum. Hinc ait Apoſtolus, Hic iā quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis qs inueniatur. *Beatus ille ſeruus* eſt, iā in ſpe, & per merita, quibus beatitudine ſempiterna condignus eſt: ſeruus (inquam) nō à ſeruitute timoris ſeruilis, de quo in Ioanne loquitur Chriſtus: ſeruus non manet in domo in æternum, ſed à ſeruitute filialis timoris, ſeu obeditiōis & obſeruantiæ præceptorum, *Quem cum uenerit dominus* ad iudiciū eius particulare uel ad iudicium generale, *Inuenerit ita facientem* hoc eſt, fideliter ac prudenter ſuum officium proſequentem, & non verbis tantùm, ſed & operibus virtuoſis docentem. D Peccatori enim dixit Deus, Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamētum meum per os tuum? Tu verò odiſti diſciplinam, & proieciſti ſermones meos retrorſum, *Verè dico uobis, Quia ſuper omnia quæ poſſidet, conſtituet illum,* hoc eſt, ſuper quædam omnium bonorum, quæ poſſidet, Chriſtus ponet, huiuſmodi ſeruum, quia in regno cœleſti eum valdè eminenter ac ſingulariter eleuabit, & non ſolùm pro ſuis coronabitur meritis, ſed & pro meritis vniuerſorum, qui ſua directione conuerſi fuerint ac ſaluati, ita ꝙ pro ſuis meritis adepturus eſt auream, & pro acquiſitione aliorum aureolā. Vnde Teſſalonicenſibus ſcribit Apoſtolus, Quæ eſt ſpes noſtra, aut gaudium, aut corona gloriæ. E Nonne uos ante dominum noſtrū Ieſum Chriſtum? Auguſtinus quoque teſtatur, Apud Deū nihil beatius, epiſcopi & presbyteri, aut diaconi officio, ſi eo modo militetur, quo noſter præcepit imperator, hoc eſt, ſi fiat & impleatur, quemadmodū Chriſtus iubet. ¶ Denique quia oppoſita iuxta ſe poſita clarius innoteſcunt, dicto de gloria boni diſpenſatoris, de mali diſpenſatoris pœna ſubiungitur, *Quòd ſi dixerit ſeruus ille,* à domino ſuper eius familiam conſtitutus, hoc eſt, aliis prælatus. *Moram facit dominus meus uenire* hoc eſt, adhuc longū eſt tꝑs quo uiſitabor à Chriſto, per particulare iudicium meum, tꝑe mortis meę, Vel i die finalis iudicii, hæc eſt uana & ſtulta promiſſio, qua ſuggerēte diabolo, multi fallunt ſeipſos, iuxta illud Eccleſiaſtici, Repromiſſio nequiſſima F perdidit multos. *Et cœperit percutere pueros & ancillas,* hoc eſt, ſubditos ſibi cōmiſſos, prǽſertim puſillos qui per pueros & ancillas congruè deſignantur. Talis autem paſtor ſeu diſpenſator indignus, percutit tribus modis: ſcilicet uerbis iniurioſis, iuxta illud Ieremiæ, Venite & percutiamus eum lingua, malis exemplis, ſecūdū illud Apoſtoli, Sic peccantes in fratres; & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Et manibus violētis, prout in Matteo legitur, percutiebant caput eius arundine, *Et edere & bibere, & inebriari,* hoc eſt, carnalitati uacare q̄ hominem facit dementem. Tales ſecundum Apoſtolū, Chriſto non ſeruiunt, ſed ſuo ventri.

Margin references: Philip. 2. — 1. Cor. 4. — Ioann. 8. — Pſal. 49. — Hier. 18. — 1. Cor. 8. — Mat. 27. — Rom. 16.

A ventri. Circa hæc ſcribit Beda, In hoc ſer
uo, cunctorum præſulum malorum narra
tur damnatio, qui neglecto Dei timore,
non ſolùm ipſi luxuriæ vacant, ſed etiam
ſubditos iniuriis ſtimulant, *Veniet domi-
nus ſerui illius*, ſcilicet Chriſtus iuſtus iu-
dex. *In diè qua non ſperat, & hora qua neſcit*
ſeruus ille malignus, puta in die mortis
ſiue iudicii, *Et diuidet eum*, hoc eſt, à cõſor
tio electorũ & à gratia ſpiritus ſancti, eũ
æternaliter ſeparabit, iuxta illud i Iſaia,
Tollatur impius ne videat gloriam Dei.
Mat. 25 Et in Matthæo, Ite maledicti in ignẽ æter-
Marc. 3. num. Vnde per Malachiã dñs apertiſſimè
ait de diè nouiſſimo, & ſeparatiõe electo
rum à reprobis, Conuertimini & uidebi
tis quid ſit inter iuſtũ & impiũ, & inter
B ſeruiẽtem Deo & non ſeruientẽ ei: Ecce
.n. dies veniet ſuccenſa quaſi ignis, & erũt
oẽs ſuperbi, & oẽs facientes impietatẽ ſti
pula, & inflammabit eos dies veniens, &
orietur uobis timentibus nomen meum
ſol iuſtitię. *Partemq́; eius cum infidelibus po-
net*, id eſt, cum incredulis erit retributio
1. Tim. 5 ſeu damnatio eius, imò grauius illis tor-
quebitur, cum dicat Apoſtolus, Si quis
ſuorum, & maximè domeſticorum curã
non habet fidem negauit, & eſt infideli
deterior. Itaq; acerbiſſima erit impiorũ
& negligentium prælatorum ac diſpenſa
Sapiẽ. 6. torum damnatio, ſicut in libris Sapiẽtiæ
habetur, Iudicium duriſſimum, in his q
præſunt, fiet. Exigua enim conceditur mi
ſericordia, potentes autem potenter tor-
C menta patientur, & fortioribus fortior
inſtat cruciatus.

Conſequenter Chriſtus oſtẽdit quod
mali diſpenſatores, imò & omnes erudi-
ti ſed uitioſi grauiora ſuſtinebunt ſuppli
cia, ex ſua ſcientia, *Ille autem ſeruus* noie
non re, niſi forte ſeruitute ſeruilis timo
ris, *Qui cognouit uoluntatem domini ſui*, ideſt
præcepta diuina: & quid ab ipſo Deus re
quirat, *Et non præparauit*, id eſt, ad benè
agendum ſe non diſpoſuit, nec mentem
aptauit. Homo nanque debet facere qđ
in ſe eſt, iuxta illud Prouerbiorũ, Hoĩs ẽ
animũ præparare. Propter quod Samuel
Prou. 16 in libris Regũ hortatur, Præparate corda
1. Re. 7. ueſtra dño, *Et non fecit ſecundum uoluntatem*
Iacob. 4. *eius* obediendo Dei imperio, *Plagis uapu
labit multis*, i. pluribus ac grauiorib. pu-
niẽt ſupplicijs, q̃a grauius multipliciuſq;
peccauit, ideo ſcriptũ eſt, Scienti bonũ fa D
cere, & non facienti, peccatum eſt illi. Pe 2. Petr. 2
trus quoque, Melius (ait) erat non cogno-
ſcere viam iuſtitiæ, quã poſt agnitionẽ re
trorſum reuerti. Contigit enim eis illud
veri prouerbii, Canis reuerſus ad vomi-
tum ſuum, & ſus lota in volutabro luti.
Hinc ait Greg. Vbi donũ maioris ſcientię
ibi transgreſſor maiori ſubiacet culpæ. Et
Cyrillus hic loquitur, homo perſpicacis
ingenii, qui turpibus ſe inclinat, inexcu-
ſabile cõmittit peccatum: ſed homo ruſti-
canus rationabilius veniam impetrabit.
Qui autem non cognouit voluntatem domi-
ni ſui, *Et fecit digna plagis*, i. peccata quib.
debentur tormenta. *Plagis uapulabit pau-
cis*. i. minoribus ſubiacebit pœnis: nihilo-
minus æternaliter punietur, ſi in mortali E
peccato diſceſſit, ¶ Quocirca ſciendum, ꝙ
omnis peccans eſt aliquo modo ignorans
& errans, quoniam caret ſcientia actuali
& practica, boniq́; approbatiua, & eſt in
eo error electionis ideo in Prouerbiis ha Prou. 12
betur, Omnis via viri recta ſibi videtur.
Malum nanq; ſecundũ quod tale non ap-
petitur, cũ bonum ſit appetitus obiectũ.
Vnde ſanctus Dionyſius faſſus eſt, ꝙ nul
lus reſpiciens ad malum operatur. Appe-
tit. n. agitq́; malum vt bonum apparens.
¶ Inſuper aduertẽdum, ꝙ duplex eſt igno Gene. 29
rantia, vtpote facti & iuris, Ignorantia fa Gene. 4.
cti eſt duplex, quia interdum adhibetur
debita diligentia, & tunc ignorantia excu
ſat a toto, vt patet de concubitu Iacob cũ
Lya. Interdũ non adhibetur diligentia de F
bita, & tũc excuſat à tantò non à toto, vt
patet in homicidio quo Lamech occidit
Cain putans quod beſtia eſſet.

¶ Porrò ignorantia iuris eſt duplex, ſc
licet vincibilis & inuincibilis. Ignoran-
tia quoque vincibilis duplex eſt, quædã
eſt affectata, quæ à nullo excuſat quia
nec à toto, neq; à tantò, vt dum quis non
vult aut ſpernit ius ſcire, vt peccet libe-
rius, quædam eſt non affectata quæ excu-
ſat à tanto. Ignorantia quoq; inuincibi-
lis duplex eſt, quædam. n. accidit ſine cul
pa, ſicut dum homo operã dando rei lici-
tę efficitur furioſus, & hæc excuſat à toto.
Alia accidit ex culpa. Vnde de hac igno-
rantia aliqui dicunt, ꝙ excuſat à tantò
Quòd verò dicit Ambroſius, Grauiſſimè
peccas quia ignoras, intelligendũ eſt nõ
de

A de enormitate culpæ, ſed de magnitudine periculi. Qui enim peccare ſe neſcit, non dolet nec confitetur de tali peccato ſaltem in ſpeciali. Deinceps ratio aſsignatur, cur ſcienter peccans grauius condẽnatur: *Omni autem cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo*, hoc eſt, quantò Deus alicui plura beneficia eſt largitus, uide licet plura aut maiora dona naturæ aut gratiæ, fortunæ ſiue eccleſiæ, tantò diſtrictiorem ab eo exiget rationem, & maiorem requiret gratiarum actionem, perfectioremque ſeruitutem, cæteris paribus. Sed ei qui ſcit uoluntatem Dei, & nouit quid agendum, quid item uitandum, plus datum eſt, ergo plus requiretur ab eo, *Et cui commendauerunt multum, plus petent ab* B *eo*, id eſt, ſicut homines plus exquirunt ab eo cui plus commendauerũt, ita & Deus.

Porrò hæc duo, uidelicet datum & cõmendatum referri poſſunt ad idem, & tamen diſtinctim ponuntur, ad innuendum quòd bona nobis diuinitus impartita, ſic data ſunt nobis, ut tamen non liceat nobis uti eis ad libitũ noſtrum, ſed aliquando de eis ratio exigetur a nobis, propter quod quaſi commendata ſunt nobis. Vel datum refertur ad dona homini pro ſeipſo collata, commendatum uerò ad dona homini præſtita pro aliorum directione, uel ad gregem dominicum alicui commẽdatum, & certum eſt quòd plus requiretur ab eo, cui maior animarum cura C commiſſa eſt: quia de cunctis & ſingulis daturus eſt rationem, ad quod applicari 3 Re. 20. poteſt illud Regum, Cuſtodi uirum iſtũ: qui ſi lapſus fuerit, erit anima tua pro anima illius. Ioſef quoque in Geneſi in figura Chriſti ait fratribus ſuis patriarchis, perſonam prælatorum tenentibus, Non uidebitis faciem meam, niſi adduxeritis fratrem ueſtrum minimum ad me. Præterea audiant hæc & contremiſcant homines excecati, uani & ſtulti, qui de bonis Dei ſeipſos erigunt & extollunt, qui de ſubtilitate ingenii, excellentia ſcientiæ, eloquentia, pulcritudine, opulentia, nobilitate, potentia, dignitate ſe iactant, inaniter gaudent & alios ſpernunt, quaſi hæc ipſa à ſeipſis, nõ à Deo ſortiti ſint, & quaſi non ſint de uniuerſis & ſingulis diſtrictiſſimo iudici rationem daturi, cum tamen unumquemque oporteat tantò eſſe D Deo ſubiectiorem, gratiorem, atque de eius iudicio amplius timoratum, quantò plura deſuper ſortitus eſt dona. Idcirco beatus homo qui ſemper eſt pauidus, perpendens quàm horrẽdum ſit incidere in manus Dei uiuentis. Vnde Apoſtolus ſciſcitatur, Quid habes quod non accepiſti? Quod ſi accepiſti, cur gloriaris quaſi non acceperis?

Conſequenter oſtendit Saluator, quòd præinducta ſua prætexta documenta, ſiue conſilia implenda ſint potius amore diuinitatis, quàm timore damnationis, quia multò perfectius eſt omittere mala & agere bona & puro Dei amore ſeu zelo iuſtitię, quàm terrore ſupplicii. *Ignem veni mittere in terram*, id eſt, ad hoc à ſummo cęlo deſcendi, hominibusque apparui per E incarnationis myſterium, ut diuini amoris ardorem in cordibus hominum collocarem, *Et Quid uolo niſi ut accendatur?* hoc eſt actuetur, & ſpiritus ſancti motione inflammetur, atque in opus uirtuoſum erumpat. Porrò cor humanum inſtar terræ per ignorantiam fuit obſcurum, per concupiſcentiam molle, & per malitiam frigidum, ideo eguit igne hoc caritatis inflammatæ contra frigiditatem, illuminante contra obſcuritatem, conſolidante contra molliciẽ. Rectè ergo caritas ignis uocatur, quia per eam peccati labes conſumitur, affectus accenditur, ſpiritus in cœleſtia eleuatur. Poteſt quoque per ignem intelligi euangelica Chriſti doctrina, quæ mentem à uitiis purgat, atque in F flammat, quemadmodũ aurum per ignẽ purgatur & incaleſcit. Similiter lex noui teſtamenti, quæ eſt lex caritatis & gratię ignis ritè aſſeritur, iuxta illud Deutero- Deut. 33 nomii, In dextera eius ignea lex. Vnde & ſpiritus ſanctus in ſpecie ignis, ſeu igneis linguis Apoſtolis miſſus eſt, ut igneam legem euangelizarent ſermone feruenti. De prædicto dilectionis igne ait Pſalmi- Pſa. 38. ſta, Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis. De igne autem diuini ſermonis fatetur: Ignitum eloquium tuum uehementer, Iere- Iere. 20. mias quoque inquit, Factus eſt ſermo domini in corde meo quaſi ignis exæſtuãs, Non ergo pigro & frigido corde Deo altiſſimo obſequamur, ſed corde feruẽti atque promptiſſimo, nempè quò opus ex

prom-

A promptiori feruentioriq; corde procedit, eo plus cõplacet Deo.¶ Deinde Chriſtus præcedit, ſe mortẽ crucis paſſurũ antequã genus humanum prædicto caritatis igne inflammetur. Chriſtus enim ſua ſacratiſſima paſſione, tantam gratiá humano promeruit generi,atque ex ſuæ paſſionis memoria præcipuè accenduntur corda fidelia.*Baptiſmo autem habeo baptizari*, hoc eſt, mihi incumbit & reſtat ex pręordinatione diuina,vt baptiſmo ſanguinis.ſ.proprii cruoris effuſione inſtar aquæ perfundar atque intingar in cruce pro totius mundi redemptione,*Et quomodo coartor*.id eſt,ſecundùm iudicium rationis ad paſſionem hãc vehementer afficior, tum ex amore diuino quo patris honorem inſtaurari peropto,vt eius cœ eſte regnum adimpleatur, B tum ex amore hominum,quo eorum ſalutem exopto. Hinc Chriſtus in nouiſſima profeſſus eſt cœna, Deſiderio deſideraui hoc Paſca manducare vobiſcũ antequàm patiar, Et Petro paſsionem diſſuadenti dixit, Vade retro me Satana,quia non ſapis ea quæ ſunt Dei. Itaq; coartor,*Vſq; dũ perficiatur*,hoc eſt,quouſque mea paſſio conſummetur,& dicam, Conſummatum eſt. Chriſtus enim inceſſabiliter fuit in actu interiori dilectionis.

¶Deniq; Chryſoſtomus ponit ſex genera baptiſmorum,quorum primus fit verbo,quemadmodũ in Ioãne loquitur Chriſtus diſcipulis,Iã vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis. Secũ C dus fit aqua tantũ,ſicut fuit baptiſmus Ioãnis. Tertius ſpiritu tãtum,de quo in Actibus Apoſtolorum ait diſcipulis Chriſtus: Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autẽ baptizabimini ſpiritu ſancto. Quartus fit aqua & ſpiritu,iuxta illud Ioannis, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto,nõ poteſt introire in regnũ Dei. Quintus fit igne tribulationis & pœnitẽtiæ, ſecundùm illud Iſaiæ, Si abluerit dominus Iſa.4. ſordes filiorum Sion ſpiritu ardoris. Sextus fit per martyrium, de quo nunc ſermo,de quo etiam Chriſtus locutus eſt filiis Zebedæi. Poteſtis baptizari baptiſmo quo ego baptizor? Communiter autem ponitur triplex baptiſmus, videlicet fluminis flaminis,ac ſanguinis. Deinde ponitur modus perueniendi ad diuini perfectionem amoris.*Putatis quia pacem ueni dare in terram* quaſi dicat nolite putare D quod ad hoc venerim, vt pacem carnalẽ, mundanam & inordinatam præſtem hominibus,per quam concordent in vitiis, & proſperitatem conſequantur terrenam. *Non dico uobis*,id eſt, talem pacem dare nõ ueni,*Sed ſeparationem*,hoc eſt,bonam,ac ſaluberrimam diuiſionem ſpiritualem,imò, corporalem,vt ſcilicet homines in me credentes amore Dei,deſiderioque pacis internæ diſſentiant à malis hominibus, & diſcedant ab eis,qui eos à ſpirituali profectu & ſynceritate diuini amoris quærunt auertere aut impedire nituntur.

¶ Eſt igitur pax ſpiritualis interna, & bona,quæ eſt quies mentis in Deo ſeu ordinata concordia propter quam dandam Chriſtus potiſſimum uenit:propter quod E iuſſit diſcipulis, In quamcunque domum Ioan.14. intraueritis,primum dicite, Pax huic domui. Et iterum, Pacem (inquit) relinquo uobis,pacem meam do uobis. De inordinata verò,falſaque pace loquitur ad Ieruſalem, In hac die quæ ad pacem tibi. Et Pſalmiſta,Quia zelaui ſuper iniquos pa- Pſal.72 cem peccatorum uidens:ſed de uera pace, quam Apoſt. ad Galatas inter fructus ſpiritus computat,ſcriptum eſt apud Iſaiã, Non eſt pax impiis,dicit dominus. Illa etenim pax interna,eſt caritatis effectus, & imperturbatum quoddam gaudium mentis in Deo, quę uocatur pax pectoris, & eſt incoatio, & prægustatio quædam pacis ſanctorum in patria, quæ eſt pax æternitatis,de qua fertur in pſalmo, Qui po- F ſuit fines tuos pacem.*Erunt enim ex hoc*, id eſt,de cætero, præſertim poſt Euangelicæ legis diuulgationem vbique,*Quinque* perſonæ *In domo una* manẽtes *Diuiſi* hoc eſt, diſſentientes, ita quòd boni non conſentiens malis, Nam *Tres* erunt diuiſi *In duos*, id eſt,contra duos, & ſimiliter *Duo* erunt diuiſi,*In tres*,id eſt,contra tres *Diuidentur*, prout conſequenter exẽplificatur in textu, *Pater in filium, & filius in patrem* ita ut vnus eorum diſcors erit ab alio amore iuſtitiæ,potius uolens Deo adhęrere, quàm homini uitioſo,quantumcunque propinquo: ſicque gratia in electis præualebit naturæ, amorque ſpiritualis amori carnali,iuxta eundem ſenſum *Mater* diuiſa erit *In filiam, & filia in matrem ſuam: ſocrus* quoque *in nurũ ſuum, & nurus in ſocrum ſuam*.

A Sed cur iam ſex perſonæ exprimuntur,cũ ſupra de quinq; facta ſit métio? Ad quod reſpondet Ambroſius, quòd quanuis ſex perſonæ exprimantur,realiter tamen ſunt quinque,quia eadem perſona eſt mater & ſocrus. Quæ enim eſt mater filii, ſocrus eſt uxoris filii ſui. Denique iſtud in primitiua eccleſia potiſſimum accidit,quando in eadem domo aliqui erant fideles, aliqui infideles, & adhuc ſæpe contingit intantùm, ut filii & filiæ inuitis parentibus religionem introeant.

Præterea cum Chriſtus de primo ſuo aduentu atque ſecundo,& de paſſione ſua edidiſſet ſermonem, reprehendit Iudæos, incredulos præſertim. *Dicebat autem ad turbas,Cum uideritis nubem orientem ab occaſu*, hoc eſt, à plaga occidentali exurgentem, B *Statim dicitis,nymbus*, i.pluuia,*Venit*, hoc eſt cito pluet,*Et ita fit* frequenter,quanuis non ſemper propter cauſam contrariam, interdum emergentem, Ab occidente etenim pluuialis uentus exurgit, quia tunc calor ſolis debilior fit,ita ut uapores callidos eleuet,& eorum humiditatem non deficcet, propter quod pluuia generatur, *Et cum auſtrum*,id eſt,uentum auſtralem ſeu meridionalem,*Flantem uideritis*,id eſt, cognoueritis,uel tactu ſenſeritis. Viſus enim pro quolibet ſenſu accipitur, *Dicitis, quia æſtus erit*,id eſt,calida aura,*Et ita fit*, quoniam uentus auſtralis eſt callidus; iuxta illud Iob, Nonne ueſtimenta tua callida ſunt,cum perflata fuerit terra auſtro? Hy-
Mat.16 pocritæ,ſicut in Matthæo ſcribitur,Chri-
E ſtus potiſſimum hæc fariſæis, Sadducæiſque dixit qui pleni erant hypocriſi,*Faciē*, id eſt diſpoſitionem *Cæli* aerei *Et terræ probare*,hoc eſt,per præfata ſigna præconiecturare,*Noſtis*, uidelicet quòd tempeſtas erit aut calor, *Hoc autem tempus quomodo non probatis*,id eſt,Quare ex oraculis prophetarũ non aduertitis neque probatis, ꝙ modo impletũ ſit tempus primi aduentus Chriſti uobis in lege & ꝓphetis promiſſi. Quia ex his,quæ in lege & prophetis ſcripta fuerunt,hoc debuerunt aduertere,potiſſimum fariſæi. Nam Chriſto iſta loquente,ablatum fuit ſceptrum à Iuda & alienigena imperauit Iudęis per quod patuit eſſe tempus primi aduentus Chriſti, quemadmodum in Geneſi Iacob prædixit, Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec ueniat qui D mittendus eſt & ipſe erit expectatio gentium. Similiter numerus hebdomadarum, de quibus Daniel prophetauit, & infra quas Chriſtum prędixit uenturum, tunc fuit completus. Chriſtus quoque fecit miracula, quæ Iſaias eum eſſe facturũ prædixit, Ecce Deus ueſter (inquit) ipſe ueniet,& ſaluabit uos. Tunc aperientur oculi cecorum, & aures ſurdorum patebunt,tunc ſaltet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum.Sed ne aliqui Iudæorum de ignorantia ſcripturarum ueteris teſtamenti ſe excuſarent, Chriſtus adiecit. *Quid autem à nobiſipſis* hoc eſt, cur ex naturali ratione ueſtra *Non iudicatis quod iuſtum eſt?* id eſt,non concluditis me eſſe Chriſtum, cùm per tot E miracula me eſſe Chriſtum demonſtrē? Cum enim uerbis proteſter me eſſe Chriſtum,ſi ita non eſſet,eſſem peſſimus blaſphemator nec poſſem operari miracula, propriè dicta ſoli Deo poſſibilia,cũ Deus non ſit teſtis falſitatis, nec per impios a- Ioan.15
git miracula ad roborationem mendaciorum. Hinc in Ioanne Chriſtus fatetur, Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, imò Ieſus ex modo agendi miracula, utpote tàm autoritatiuè & imperialiter atque repente ea agendo, Chriſtum Dei filium ſe eſſe probauit. Dicit prætěrea Origenes, Niſi eſſet nobis naturaliter inſitum id quod iuſtum eſt iudicare, nunquam Saluator uerbum iſtud dixiſſet, Dicit F quoque Baſilius, Neceſſariæ ſunt humanæ uitæ ſiderum coniecturæ, dummodo quis ultra menſuram non perquirat eorum iudicia. Contingit autem quędam de pluuiis futuris prænoſcere,plura quoque de æſtibus, & impetu uentorum,quãta uerò commoditas ex talium coniectura uitæ humanæ præſtetur, quis neſcit? Pertinet nanque ad nautam prænoſticare procellarum pericula ad uiatorem mutationem aeris, ad colonum fructuum copiam. Præterea Chriſtus hortatur ad cautiſſimam periculorum damnationis æternę declinationem. *Cum autem uadis cum aduerſario tuo ad principem*. Gregorius & Beda per aduerſarium iſtum intelligunt uerba ſacræ ſcripturæ ſeu diuinum ſermonem, qui noſtris carnalibus deſideriis

contra-

A contrariatur. Auguſtinus autem inter-
dum per aduerſarium iſtum intelligit
conſcientiā remordentem Origenes verò
per aduerſarium iſtū intelligit diabolum.
Itaque ſecundùm primam acceptionē iſte
eſt ſenſus, Cum vadis cum aduerſario tuo
id eſt, cum ſermone diuino, ad principē,
id eſt, ad Chriſtum omnium dominatorē.
Nunc enim habendo in nobis verba Dei
propinquamus ad Chriſti tribunal, prope
rando ad mortem, *Da operam*, id eſt, ſata-
ge, *Liberari ab illo*, id eſt, ab eius accuſatio-
ne, hoc eſt, acquieſce, & obediens eſto diui
no ſermoni, ne per allegationem ipſius in
diuino iudicio inueniaris reus atq; dam-
Ioan.15. nabilis, prout apud Ioannē loquitur Chri
ſtus, Sermo quem locutus ſum, iudicabit
eum in nouiſſimo die, *Ne fortè trahas te a-*
B *pud iudicem*. i. ne transgreſſio diuini ſermo
nis ſeu prænunciatio eius ſit cauſa, quòd
etiam inuitus compellaris coram Chri-
Rom. 15 ſto iudice comparere: ſicut ait Apoſtolus,
Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti.
Dicit autem fortè, propter libertatem ar-
bitrii, qua poteſt homo malum vitare, *Et
iudex tradat te exactori*, id eſt, diabolo, qui
exigit tibi pœnam pro culpa infligi, teq;
ſibi puniendum adiudicari, *Et exactor mit-
tat te in carcerem*, infernalem, de quo apud
Iſa. 34. Iſaiam prædicitur, Claudentur in carce-
re. *Dico tibi*, non ſolùm communicando,
ſed etiam certiſſimè prænunciando, *Non
exies inde*, id eſt, de pœnis inferni nō erue-
ris, quamuis in hora iudicii localiter con-
tingat exire ad modicum tempus, uel inte
C rim per diſpenſationem diuinam, *Donec
etiam nouiſſimum minutum reddas* id eſt, pro
minimis culpis debitas tuleris pœnas,
quod nunquam implebitur, quia nun-
quam plenariè illud debitum perſolue-
tur, eò quod pœna æterna debeatur pecca
to mortali directè, ſed venialibus peccatis
non debetur pœna æterna inquantū ſunt
venialia, ſed ratione adiuncti, id eſt, pecca
ti mortalis ſibi annexi.

¶ Denique quod ait, donec: quamuis fre
quenter accipiatur incluſiuè hic accipi-
tur excluſiuè: ſicut cum dicitur, Iſte non
receſſit à ſuo errore, donec obiit. Sic quo
que ſumitur in ſcripturis, cum dicitur, O-
Pſal.114 culi noſtri ad dominum Deum noſtrum
Mat. 1. donec miſereatur noſtri. Et, Non cogno-
uit eam. ſ. Ioſeph Chriſtiferam uirginem,
donec peperit. Secundò exponitur. Cum D
vadis cum aduerſario tuo, id eſt, remur-
murante conſcientia, ad principem Chri-
ſtum, da operam liberari ab illo, id eſt à re
morſu conſcientię te expurga emendan-
do quod conſcientia reprehendit: ne tra-
hat te ad iudicem, id eſt ex eius remorſu
& teſtimonio contra te inueniaris dam-
nabilis. Cætera ſicut iam dictum eſt expo
nantur. Tertiò ſic, Cum vadis cum aduer
ſario tuo. i. diabolo ad principē Chriſtū,
quia durante hac vita, in qua viator es, tē
dens ad aliam uitā, & ad diuinū examen,
tentator te non deſerit, ſed inſidiādo gra
ditur tecum, da operam liberari ab illo. i.
ab eius tentamentis te excute, uiriliterq;
reſiſte, ne trahat te apud iudicē, id eſt, po-
teſtatem & ius habeat in te, ita ut poſſit E
te uiolēter trahere ad diuinum tribunal,
& iudex tradat te exactori diabolo. Po-
teſt quoq; per exactorem intelligi ange-
lus bonus, exigens iuſtitiam fieri contra
iniquos, qui mittit in carcerem permiſſi-
uè ſeu effectiuè. Vnde in Mattæo Chriſtus Mat. 13
de angelis ſanctis profatur, In conſumma
tione ſeculi exibunt angeli & ſeparabunt
malos de medio iuſtorum, & mittent
eos in caminum ignis. Poſtremò Orige-
nes hic ait, ꝙ quilibet homo duos ange-
los habet, uidelicet malum, qui hortatur
ad uitia: & bonum, qui perſuadet ad bo-
na ac optima. A malo autem angelo libe-
ramur, habendo uirtutes: & ſi abſq; pecca
to fuerimus, ſecurè ei poſſumus reſponde
re, Nihil debeo tibi. F

EXPOSITIO CAP. XIII.

*Aderant autem quidam ipſo tempore, nuntian-
tes illis de Galilæis.*

ARTICVLVS XXXV.

IAm præcedenti cap. longam fecit Sal- Luca 12.
uator de pœnis peccantium mentio-
nem, ideo hac occaſione quidam aſtan
tium nuntiauerunt ei de occaſione quo-
rundam, qui iniquè ſe habuerunt, quaſi
alludentes eloquio Chriſti. *Aderant au-
tem quidam*, hoc eſt, Chriſto corporaliter
aſtiterunt *Ipſo tempore* quo ſermonem pr
cedenti cap. ſcriptum depoſuit, *Nuntiantes
illi*. ſ. Chriſto, quaſi ipſe non oīa ſciret, vel
vt quid ipſe de materia proponēda ſenti-

A ret callidè explorarent, *De Galilæis, quorum ſanguinem Pilatus miſcuit cum ſacrificiis eorum*, hoc eſt, quos Pilatus occidit dum ſacrificarent, ita ꝙ ſanguis eorum, & ſanguis victimarum quas mactabant ſeu ipſa eorum ſacrificia ſe inuicem contingebãt, uel iungebantur. Porrò ſecundùm Cyrillum, hi Galilæi ſequebantur doctrinam Iudæ
Actu. 5. Galilæi, de quo in Actib. Apoſt. habetur, qui docuit, nullum præter Deum debere dominũ appellari, neq; Iudęos debere tributa ſoluere imperatori, nec pro imperatore, populoq; Romano Iudęos debere ſacrificia immolare. Hinc contra eos indignatus Pilatus, ipſos necauit. *Et reſpondẽs* Ieſus, *Dixit illis* ſibi hęc nuntiãtibus. *Putatis quod hi Galilæi* à Pilato taliter interfe-
B cti *Præ omnibus Galilæis peccatores fuerunt?* hoc eſt grauioribus inuoluti criminibus, quia talia paſſi ſunt, eo ꝙ prę cęteris ſint occiſi. Hoc enim poſſet alicui apparere, eo ꝙ pœna debeatur, proportioneturque culpę. Vnde qui grauius puniuntur, enormius peccaſſe uidentur. Sed in hac uita non ſemper ſic accidit, quia iudicia humana ſunt imperfecta, nec iudices huius mũdi de omnibus iudicãt. Verũ in diuino iudicio ſummè perfecto & omnia includente, ſemper ſic eſt, quod maiori culpę maiorem infligit pœnã ſecundũ iuſtitiæ ordinẽ poſt hanc uitã quando in hac uita non præceſſit correctio aliqua. Hinc ſubditur, *Non dico uobis*. i. præfati occiſi non fuerunt omnibus cæteris Galilæis peiores, quan-
C uis iniqui fuerunt, & morte hac digni, *Sed niſi pœnitentiam habueritis*. i. dolorem ueræ contritionis de ueſtris peccatis, *Omnes ſimiliter peribitis*, hoc eſt, æternaliter condemnabimini, queadmodũ illi in ſuis ſacrilegis ſacrificiis depreñſi atq; perempti. Vel ideo ait ſimiliter peribitis, quia & ipſi Iudæi, quia de Chriſti occiſione nõ pœnituerunt, poſtea à Romanis pro magna parte occiſi ſunt, non obſtante quod tunc ſacrificia plurima Deo pro ſua liberatione in Ieruſalem obtuliſſent *Sicut illi decẽ et octo, ſuper quos cecidit turris in Syloa*. Syloa fons
Iſa. 8. eſt in Ieruſalẽ: iuxta illud Iſa. Pro eo ꝙ abiecit populus iſte aquas Syloæ, quæ trã
Ioan. 9. ſeunt cũ ſilentio. Et in Ioanne Chriſtus loquitur ceco nato, Vade ad natatoria Syloę, iuxta hunc fontem, quidam Hieroſolymitarũ turrim ædificauerunt, quę ſubito cadẽs, decem & octo ex illis oppreſſit, D
Putatis, quia & ipſi debitores fuerunt, hoc eſt tranſgreſſores, & talis mortis ſuplicium promerentes, peccator quippe eſt debitor pœnæ ut eam luat. & pœna ei debetur, ut ei inſligatur, niſi emendet? *Præter omnes homines habitantes in Ieruſalem*. i. cæteris iſtis exceptis, ita quòd iſti ſimilia aut maiora pati non meruerunt. *Non dico uobis*. i. ipſi ſoli non fuerunt illo mortis ſupplicio digni: Deus enim quorundam peccata in præſenti ulciſcitur, ut ſuam iuſtitiam, prouidentiamque oſtendat, atque ut cæteri terreantur, & uitam emendent, uel ut per ultionem uitæ pręſentis, à grauioribus futuris eruantur ſuppliciis, uel ne diutius hic uiuendo, grauius peccent & duriora ſibi parent tormenta. Quorundam uerò peccata, quanuis maiora, non uindicat in E
præſenti, ſuam in eis oſtendens lõganimitatem, patientiam, pietatem, & ut diu piiſſimè tolerati, tandem ad cor conuertantur. Quod ſi facere neglexerint, poſtea iuſtius condemnentur, grauiusque æternaliter punientur, in quibus ſicut in cæteris multis apparet quam incomprehenſibilia
ſunt ſublimia Dei iudicia, quæ nec teme Rom. 11
re perſcrutari nec comprehendere uelle Pro. 25.
licet conari, quia ſcrutator maieſtatis op Iob. 24.
primetur à gloria, *Sed ſi pœnitentiam non egeritis*, ante exitum animæ de corpore, *Omnes ſimiliter peribitis*. Deus.n. peccatum
multum ire non patiatur. Ideo in Eccl. le Eccle. 7.
gitur, Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Dei, & non in manus hominum. Poſtremò conſtat ex his quòd ea quæ caſualiter euenire uidentur, & quæ per humana fiũt iudicia in punitione reorum, nutu & moderamine prouidentiæ diuinæ aguntur.

Deinde Saluator exemplo parabolico ruinam ſinagogæ prænuntiat, Dicebat autem hanc ſimilitudinem, uolens humiliare Iudæos, qui ſemper ſe iuſtos putare, cæteriſque præferre proni extiterunt, Arborem fici habebat quidã plãtatam in uinea ſua. Per arborem fici intelligitur ſinagoga, quæ olim fuerat Deo ualde grata, familiaris & cara, bonis ac dulcibus fructibus plena, quẽadmodũ ficus primatũ ha-
bet in fructibus, unde in Deut. Moyſes lo Deut. 7.
quitur ſinagogę, Te elegit dominus, ut ſis ei populus peculiaris, de cunctis populis qui

A qui ſunt ſuper terrã. Hanc arborẽ habuit Chriſtus, qui ſm ſuã diuinitatem æternus eſt, & plebis eius creator. Vnde Iudas Apoſtolus ſcribit, Ieſus populũ ſaluans de terra Aegypti, &c. Hanc itaq; ficũ habuit Chriſtus plantatã in uinea ſua, hoc eſt, in populo Iudæorũ, ita ut nunc per arborem fici intelligatur plebs Iudaica habitãs in Iudæa, de cuius euerſione per Romanos cõpleta, Chriſtus iã fatur, per uineam verò totus Iſrael populus per uaria mundi climata ſegregatus ac habitans, quando Chriſtus hæc dixit. Quod autem populus Iſrael, Dei uinea nuncupetur, certiſſimũ
Iſa. 5. eſt. Scriptũ eſt.n. in Iſaia. Vinea dñi exer-
Oſee. 10. cituum, domus Iſrael eſt, Et apud Oſeam,
Pſa. 79. Vitis frondoſa Iſrael Atque in pſalmo,
B Vineam de Aegypto tranſtuliſti, *Venit* filius Dei, per humanæ naturæ aſſumptionem, & inter Iudæos conuerſans, ſm illud
Baruc. 3. Baruc, Poſt hæc in terris uiſus eſt: & cum hominibus conuerſatus eſt. *Quærens fructum* .i. opera uirtuoſa, *In ea, & non inuenit*, non ꝙ tempore aduẽtus Chriſti nulli Iudæorum fuerint virtuoſi, ſed quia pauciſſimi, ita ꝙ reſpectu aliorũ quaſi nulli uide-
Ioan. 1. bantur, propter quod in Ioanne habetur de Chriſto in propria uenit, & ſui eũ nõ receperunt. *Dixit autem* Chriſtus *Ad cultorem uineæ*. i. ad cœtũ & ordinẽ Apoſtolorum, aliorũque diſcipulorũ qui poſt Chriſti aſcenſionẽ ad tẽpus ſoli huic Iudæorũ
Actio. 4. populo prędicauerunt. Huius aũt multitudinis fuit cor unũ & anima una ideo ſin-
C gulariter cultor uocatur. Nã uerbo prædicationis atque exẽplaris uitæ uirtute, uariiſq; miraculis, & precibus amoroſis ſynagogam à peccatis purgare, ad pœnitentiam ſcindere, uirtutibus fęcundare intra horreũ Dei, qđ eſt eccleſia, congregare conati ſunt, *Ecce anni tres ſunt ex quo uenio, quærens fructũ in ficulnea hac*. i. ſatis diu plebis huius emendationẽ ſum præſtolatus, quia per tria tempora, condiſtincta ſ. ante captiuitatem Babylonicam, & item poſt reditũ Iudæorum de Babylone, & nunc tertio, in meo aduentu quæſiui opera uirtutum in plebe hac, *Et non inuenio*. i. hucuſque nõ reperi, nõ quia nullo tẽpore bene ſe habuit ſynagoga, cum in li. Iud. ſcriptum ſit, quẽ-
Iudicum 2. admodum filij Iſrael tempore Ioſue & ſeniorum, qui longo poſt eum uixerunt tẽpore, domino ſeruierunt, ſimiliter tempore Dauid, & alijs quibuſdam temporibus, D ut ex lib. Regum, Paralypomenõque probatur: ſed quia comparatiuè loquẽdo, qui dño ſeruierunt, pauci fuerunt, & tempora quibus hoc contigit, breuia erant, quẽadmodum ex decurſu lib. Iudicũ & Regũ
oſtenditur, propter quod Deus per Iere- Iere. 31.
miã de Ieruſalẽ proteſtatur, In indignatione, & in ira facta eſt ciuitas iſta, a die qua fundata eſt. Dicitur autem Chriſtus quærere, nec inuenire, non ꝙ infœcunditatem malorũ ignoret, ſed ut ſuã ad nos diligentiã, prouidentiamq; demonſtret, & vt humanam declaret ignauiã, ſeq; pro noſtra ſalute probet ſolicitum, & examinatorẽ totius vitæ noſtræ, ſecundũ id Pſal. Pſal. 13
Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ut uideat ſi eſt intelligens aut E
requirens Deum. *Succidite ergo illam* hoc eſt, deſtruendam atq; damnandam prænũtia, eo ꝙ non ſuſceperit Chriſtũ ſicut per
Danielem prædictum eſt, Ciuitatẽ & ſan- Dan. 7.
ctuarium diſſipabit populus cum duce vẽ Pſal. 68
turo. Et in Pſal. Fiat habitatio eorũ deſerta. Iuxta hunc modum loquendi, domi-
nus loquitur per Ieremiam, Eiice illos à Iere. 15.
facie mea. i. eiiciendos prænuntia. *Vt quid etiam terram occupat?* hoc eſt, cur inaniter terram promiſſionis, quæ eſt omniũ terrarum egregia immoratur? Terrã nanque inutiliter, indigneq; occupat, qui locum ſuæ manſionis, bonis operibus non adornat. Et ſicut talis indignus eſt pane quo veſcitur, ita indignus eſt terra qua ſuſtentatur. *At ille*, id eſt, præfatus vineæ huius cultor, videlicet chorus Apoſtolorum ac primitiuę eccleſiæ in Ieruſalẽ congregatę, *Reſpondens, dixit illi*, videlicet Chriſto. *Domine dimitte illam & hoc anno* hoc eſt, clemen- F
ter differ hanc vltionem, quouſq; tempus prædicationis meæ in Iudęa compleatur, quod per quadraginta duos circiter annos durauit, *Vſque dum fodiam circa illam*, id eſt, orando, docendo, exemplariterq; viuendo, & miracula operando, mentem populi huius ad ſuſcipiendam fidem, & gratiã tuam aperiam, vel hoc facere nitar, *Et mittam ſtercora*, id eſt, per memoriam uitiorum eius, eam ad humilitatem & compunctionem inducam. Peccata enim ſunt ſtercora, quorum doloroſa recordatio ac deploratio cordialis, agrum mentis impinguat atq; fœcundat quemadmodum fimus terram.

A ram. *Et ſiquidem fecerit fructum*, ſupple bene res geſta eſt, nec ſuccidetur, & hic eſt modus loquendi truncatus vt moris eſt loqui eis, qui ex vehementi dolore loquuntur. Ideo Apoſtolorum chorus ſic loquitur, quoniam ſinagogam pro maxima ſua parte nouit nō conuertendam, propter quod cordialiſſimè triſtabatur, prout ad Romanos fatetur Apoſtolus, Triſtitia mihi magna eſt, & dolor continuus cordi meo pro fratribus meis, qui ſunt Iſraelitæ. *Sin autem*, id eſt, ſi conuerſa non fuerit, *In futurum ſuccides illam*, hoc eſt, poſt quadragintaduos annos Romanorum manibus eam trades, quātùm ad corporis mortem, animas verò demonibus æternaliter puniendas, vt nouimus cōtigiſſe. Ex pręmiſſis (vt dicūt

Rom. 9.

B nonnulli) patet, ꝙ precibus ac meritis Apoſtolorū ac primitiuæ eccleſiæ fuit dilata Iudæorum ſucciſio per tot annos, intra quos mulra millia eorundē fuerunt conuerſa. ¶ Præterea qm̄ ſinagoga figura fuit eccleſiæ, facile eſt parabolam hanc ad eccleſiam applicare, ſeu ad religionem quācunq; quæ frequenter venit lapſum notabilem, maximè tyrannorum perſecutione ceſſante, ita ꝙ Chriſtus voluit eā in parte plagare, & extirpare, ſicut proh dolor in terra ſancta dudum iam fecit, quam propter Chriſtianorum facinora canibus tradidit poſſidendam, ſed cultor eccleſiæ. ſ. chorus bonorum paſtorum ac prædicatorum precibus obuiauit, ſæpeq; veniam impetrauit, vt Deus in hoc anno, id eſt, tem-

E pore gratię parcat & differat vltionem.

¶ Poſtremò, quidam per ficulneam intelligunt genus humanum, quod peccauit in lege naturæ, in lege ſcripta, & in lege euangelica. ¶ Conſequenter præclarum deſcribitur Chriſti miraculum ſuæ doctrinę roboratiuum. *Erat autem docens in ſinagoga eorum*, ſcilicet Iudæorum, *Sabbatis*, id eſt, die quodam ſabbati, imò ſabbatis frequētius docuit, eo ꝙ dies illa celebris fuit Iudæis: & tunc copioſius confluebant ad ſinagogam. i. ad domum orationi & doctrinæ ſeu lectioni deputatam, eratq; in ſingulis Iudæorū vrbibus cōmuniter talis domus, imò & in ciuitatibus, vbi ſub dominio gentiliū morabantur, ſinagogas habebant, ſicut ex actibus Apoſtolorū facile eſt probare. Interdum verò ſinagoga Iudęorum collectionem deſignat. *Et ecce mulier*

D fuit ibidem præſens. *Quæ habebat ſpiritum infirmitatis*, id eſt, infirmitatem ex diabolico ſpiritu ſibi Deo permittēte inflictam, vel propter ſua peccata, quēadmodum ſpiritus malus vexauit Saulem, uel propter maiorem fœminæ huius exercitationem, profectum & gloriā, vt fuit infirmitas ſancti Iob à demone percuſſi, vel vt ex fœminæ huius tam miraculoſa ſanatione, virtus Chriſti patefieret, glorificareturq; Deus, ſicut de ceco nato dicitur in Ioanne, ꝙ natus eſt cecus, vt opera Dei manifeſtarentur in eo, *Annis decē & octo*, ſicq; infirmitas fuit magis inſolita difficiliusque curabilis ex ſua natura iuxta illud Ouidij, Sero medicina paratur, cum mala per longas inualuere moras: quanuis omnipotentię Chriſti nil eſſet difficile, *Et erat inclinata* hoc

1. Re. 16.
1. Re. 18.
1. Re. 19
Iob. 2.
Ioan. 9.
Ouidius.

E eſt, vultu & corpore verſus terram depreſſa & incuruata inſtar brutorum, contra naturalem hominis figuram & ſitum, cui competit caput habere erectum, quoniā congruit ei cœleſtia quærere & terrena tranſcendere ſupernorū intuitu & amore, *Nec omnino poterat ſurſum reſpicere*, tanquam ita contracta. *Quam cum vidiſſet Ieſus* corporali intuitu, imò potius miſerationis affectu, *Vocauit ad ſe*. Poterat vtique à ſe corporaliter diſtantē curare, ſed vocauit eā ad ſe, vt cunctis pateret miraculū ad Dei honorem & hominū ædificationē, *Et ait illi, Mulier, dimiſſa es ab infirmitate tua*, hoc eſt, me iubente hæc tua indiſpoſitio in inſtāti fugatur & deſinit, quia meū dixiſſe, feciſſe eſt, & virtuti immenſæ cōpetit age-

F re in inſtāti, cū nil ei queat reſiſtere. Chriſtus aūt ſecundū quod Deus, & omnipotēs eſt, & immenſus in omni perfectione, ſanctitate, & gloria. *Et impoſuit illi manus*, non quia ſine tactu huiuſmodi nō potuerit eā ſanare, ſed ad inſinuandum quod corpus ſuū fuit diuinitatis ſuæ inſtrumentū, potentia plenū, & item ad oſtendendū beneuolentiā, caritatem, & humilitatem ſuam ad pauperes, & infirmos. *Et confeſtim erecta eſt* corpore, & ad naturalem ſitum reducta eſt. In quo patet quam imperialiter Chriſtus egit miracula. Et ſicut fœminam iſtā non rogatus curauit, ſocrum autem Petri rogatus, ita interdum gratiæ dona largitur antequam inuocetur, vt patet in Pauli conueſſione, interdum vult inuocari, *Et glorificabat Deū*. i. mulier hæc Deo gratias retulit,

Matt. 8.
Mar. 1.
Lucæ 4.
Acto. 9.

A retulit,eiuſq; poteſtatẽ cognouit, cõfeſſa
eſt,& exaltauit corde,verbo & opere, pro
tã gratioſa ſua curatione.Et quãuis fortaſ
ſe nondũ tunc nouerit, ꝙ ille qui eã ſic vo
cauit,tetigit & ſanauit,cõſiſteret Deus,nõ
tñ fuit ambigua,quin poteſtate eã curaſ-
ſet ſupernaturali atque diuina, ideo Deo
ſpecialiter gratias dixit,nec dubium quin
& Chriſto tanꝗ homini ſancto.¶Iuxta in
telligentiam ſpiritualẽ, per fœminã incli-
natã intelligi poteſt quęcunq; anima ſeu
perſona carnalibus vitijs implicata, quã
Deo iuſtè permittente diabolus diu intus
ligauit uinculis peccatorum: iuxta illud
Prou. 9. Prouerbiorum,Iniquitates ſuæ capiẽt im
pium,& funibus peccatorum ſuorum cõ-
ſtringetur. Talis igitur anima à diabolo
B vincta,ita efficitur debilis, ſpiritualiterq;
infirma,ut hoſtibus ſuæ ſalutis nequaquã
reſiſtat,ſed in omni penè tentatione ſuccũ
bat,atque quotidie frequentiſsimè vulne
retur,diuina tranſgrediendo præcepta, ac
mortalia incidendo peccata. Itaque toto
affectu terrenis immerſa, ſurſum non ua-
let reſpicere,Deũ ſynceriter contẽplando
eius iudicia contuendo, & quæ ad ſalutẽ
ſuã pertinent ponderando,quemadmodũ
Dan.13 in Daniele de luxurioſis presbyteris legi
tur,ꝙ euerterunt oculos ſuos, ut nõ aſpi
cerent cœlum,neque recordarentur iudi-
ciorum iuſtorum. Talem autem animam
Chriſtus interdum miſericordiſsimè aſpi
cit,præuenit, & per inſpirationem inter-
nam,per directionem angelicã, per exhor
C tationem humanam, ſeu alio modo ad ſe
vocat,videlicet ad conuerſionem menta-
lem, pęnitentiamue condignam, & pau-
lò poſt infundit ei fiduciam de remiſsione
peccatorũ ſuorũ, manũ quoque, hoc eſt,
ſuũ ei impendit auxilium,ita ꝙ ſubitò ad
diuinorum meditationem atq; amorem
erigitur,ſicque cognoſcens in quãtis fuit
periculis,erroribus & peccatis,Deo totis
regratiatur præcordiis,& tantò feruẽtius
eis obſequitur,quò maiorem ab ipſo mi·
ſericordiã eſt ſortita. ¶ Deniq: Chriſtus
in corporali huius fęminæ curatiõe quin
que efficit,quæ in ſpirituali impiorũ cu
ratione ſpiritualiter agit.Etenim fœminã
illam,uidit,uocauit,ſanauit,tetigit,& ere
xit. Similiter peccatorem ſpiritualiter
curaturus. Primò uidet eum oculis ſuæ
Matt.9. clementiæ,ſicut uidit Mattæum in Telo-
neo ſedentem.Secundò,uocat per inſpira D
tionẽ internã:iuxta illud Iob, Vocabis *Iob. 34.*
me,& ego reſpondebo tibi. In Apocaly- *Apoc. 3.*
pſi quoque,Ego ſto ad oſtium, & pulſo.
Tertiò ſanat per peccatorũ remiſsionẽ,
quemadmodum per Iſaiã loquitur, Ego *Iſa. 43.*
ſum qui deleo iniquitates tuas. Vnde ꝑ
Ieremiam petitur,Sana me dñe, & ſana- *Iere. 17.*
bor,atq; in Pſalmo, Qui propitiabit om- *Pſ. 102.*
nibus iniquitatibus tuis,qui ſanat oẽs in
firmitates tuas. Quartò tangit per uirtu
tum infuſionem,& per exercitationẽ mẽ
tis ad ſatisfactionem, ſeu opera quælibet
bona ſecundũ illud Regum, Abiit cum *2.Re.10*
eo pars ęxercitus quorũ tetigerat Deus
corda.Quintò exigit ad cœleſtia per ęter
norum contemplationem, feruidumque
amorem,prout apud Iſaiã ſcribitur, Do- *Iſai. 5.*
minus erigit mihi aurem, ut audiam eũ E
quaſi magiſtrũ. *Reſpondens autem archiſy-
nagogus*.Reſpõdit aũt nõ ad alicuius inter
rogationẽ, quia interrogatus non legitẽ,
ſed ad miraculoſum opus Chriſti aptè ſe
loqui putauit aut finxit. Porrò archiſy-
nagogus eſt nomen officij,non perſonę,
quia principem ſynagogæ deſignat, *Indi-
gnans,quia ſabbato curaſſet hominẽ*,hoc eſt,
fœminã iſtã *Ieſus*,ĩ quo patet indiſcretio,
ignorãtia & falſa iuſtitia, imò & inuidia
eius:indiſcretio,qa zelũ legis habuit,ſed
non ſecundũ ſcientiam, ignorantia quia
præceptum de obſeruantia ſabbati nõ in
tellexit:falſa iuſtitia,quia indignatus eſt
Chriſto,uera.n.iuſtitia habet compaſsio
nem,falſa dedignationem, ſecundũ Gre F
goriũ: Inuidia(qa ut ait Chryſoſtomus) *Chryſoſt.*
non indignabatur ob ſabbati uiolationẽ, *Gene. 1.*
ſed propter Chriſti glorificationẽ: hinc
infra uocatur hypocrita, quia finxit ſe ob
ſabbati uiolationem turbari cum torque
retur inuidia, *Dicebat turbæ, Sex dies ſunt*
in hebdomada *In quibus operari oportet*,
hoc eſt,licet & expedit, ſicut Deus ſex
diebus omnia fecit,ſeptimo autẽ die quie
uit, in cuius memoriam iuſſit ſeptimum
diem ſeu ſabbatum celebrari. *In his ergo*
ſex diebus *Venite & curamini* qui eſtis in-
firmi,*Et non in die ſabbati*, ne pręuaricemi
ni diuinũ pręceptũ. Conſequẽter Salua-
tor archiſinagogũ redarguit,oſtẽdens ꝙ il
le magis cõtra ſabbatũ fecit quã ipſe, &
qđ præceptũ de ſabbati obſeruatione nõ
intellexit,quia nõ quæcunq; opera Deus

A ſabbato fieri prohibuit, alioqui non licuiſſet ſabbato comedere, bibere, loqui cibaria ſcindere, potum effundere. Seruilia ergo opera fuerunt illo die illicita, non o-
Ioan. 5. pera caritatis, pietatis & neceſſitatis. Hinc ait Amb. Deus ſeptimo die ab operibus mundi quieuit, nõ ab omni operatione, cum ſempiterna & iugis ſit operatio eius, ſicut filius ait, Pater meus uſque modo operatur, & ego operor, ut ad ſimilitudinem Dei ſecularia noſtra opera, non religioſa, ceſſarent. *Reſpondit ad illum dominus, & dixit*, Archiſinagogus auſus nõ fuit Chriſtum directè arguere, ſed populum alloquendo, quaſi indirectè redarguit eũ. Sed Chriſtus Dei iniuriam non ſuſtinẽs, nec populi deceptionem ferens, apertisſi-
B mè redarguit archiſinagogum, & eius fautores. *Hypocrita*, qui iuſtum te ſimulas cum plenus ſis vitiis, *Vnuſquiſque ueſtrum in ſabbato non ſoluit* propria manu, uel per miniſtrantem, bouem ſuum aut aſinum, & ducit adaquare? Quaſi dicat, Imo hoc facitis, cum tamen hoc ſit opus magis manuale, quam infirmum uerbo curare, aut manu contingere. *Hanc autem filiam Abrahæ*, tàm carnis propagatione, quàm fidei ac virtutum imitatione, *Cum alligauit*, hoc eſt, uinculo infirmitatis conſtrinxit. *Satanas, & ecce decem & octo. annis, non oportebat ſolui à uinculo iſto die ſabbati?* Quaſi dicat, Vtique expediebat, tum quia homo nobilior eſt iumento, tum quia indigen-
C tia fœminæ huius maior fuit quam iumẽtorum in ſabbato, tum quia alligatio iſta miſerabilior fuit. *Et cum hæc diceret, erubeſcebant omnes aduerſarij eius.* Quia clarisſimè eos conuicit, & deriſione dignos monſtrauit, *Et omnis populus*, hoc eſt, populares & ſimplices, nam aduerſarii erant ſcribæ & Fariſæi, humanæ gloriæ cupidi, ideo Chriſti honorationem ferre non poterant. *Gaudebat in uniuerſis quæ glorioſè fiebant ab eo*, hoc eſt in præclarisſimis Chriſti miraculis, quæ ipſe potentisſimè atq; prõptisſimè fecit, ita ꝙ ſumma numerum ſu-
Ioan. 21. perauit iuxta illud Ioannis Euangeliſtæ, Multa alia fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum mundum arbitror poſſe capere eos qui ſcribendi ſunt libros. Naturale equidem eſt menti humanę, in tam ſupernaturalibus atque inſolitis delectari, eò quòd naturaliter ſcire &

D in cognoſcendo proficere optet, unde & noua placent.

Denique Chriſtus aduerſarios ſuos uariis modis conuicit. Primò, per operatio-
nem miraculorum, ſicut cum dixit, Quid Mat. 9.
eſt facilius dicere, Dimittuntur tibi pec- Mat. 21
cata, an dicere, ſurge & ambula, &c. Secundò per allegationem ſcripturarum, ſicut cum allegauit illud ex pſalmo, Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem
propter inimicos tuos, &c. Lapidem quẽ Pſal. 8.
reprobauerunt ædificãtes. Tertiò, per pro- Pſa. 117
poſitionem parabolarum, ut cum dixit Mat. 23
ad Fariſæum, Duo debitores erant, &c. Mar. 12
Quartò, efficacia teſtimoniorum, ſicut cũ dixit Iudæis, Vos miſiſtis ad Ioannẽ, &c. Quintò ſubtilitate quæſtionum, ut cum
interrogauit Iudæos, Cuius imago hæc E
& ſuperſcriptio? Itemque, Baptiſmus Ioãnis de cœlo erat, an ex hominibus. Sextò, exhibitione exemplorum, ſicut hoc loco.

Poſtremò, quia Iudæi Chriſtum frequenter de ſabbati tranſgresſione reprehenderunt, ideo multipliciter ſe excuſat, & illos conuincit. Primò, ex hominis dignitate, ut ait apud Marcum, Sabbatum factum eſt propter hominem, non homo propter ſabbatum. Secundò, ex ſua maie-
ſtate, ut cum ait in Matthæo, Dominus eſt Mat. 12.
filius hominis etiam ſabbati. Tertiò, ex le- Ioan. 7.
gis autoritate, dum ait, Si circumciſionem accipit homo in ſabbato ut non ſoluatur lex Moyſi, &c. Quartò, ex ſacerdotum o-
peratione, quoniam ſacerdotes ſabbatum F
uiolabant, nec tamen ſe reos reputabant, prout in Matthæo allegat. Quintò, ex eorum cupiditate & peruerſitate, quoniam curam pecorum ſanationi hominum præferebant, Sextò, ex operis qualitate, quoniam ſoluere hominem à uinculo ſatanæ, opus eſt caritatis; & hi duo modi in præſenti loco tanguntur. præterea, confutatis incredulis, ſubditur inſtructio credẽtium, qui in Chriſti operibus gloriabantur. *Dicebat ergo* Ieſus ad turbas, *Cui ſimile eſt regnum Dei, & cui ſimile eſſe exiſtimabo illud?* Primò interrogat, & interrogationem ſub aliis uerbis reſumit, ut attentos redderet auditores, & materiæ proponendæ excellentiam declararet, deinde reſpondit, *Simile eſt grano ſinapis.*

Regnũ Dei ſeu regnũ cęlorũ in ſcripturis multipliciter ſumitur. primò, pro eccle

A ſia militanti. Secundò, pro eccleſia triũphante. Tertiò, pro æterna felicitate, ſeu præmio beatorum. Quartò, pro cœleſti mãſione eorum, puta pro cœlo empyreo. Quintò, pro actiuo regimine Dei. Sextò, pro negotio, quod in militanti eccleſia agitur. Septimò, pro ſtatu eccleſiæ militãtis. Octauò, pro uirtute & gratia eccleſię militantis, per quas ad eccleſiam triumphantem perducitur. Nonò, pro ſacra ſcriptura. Decimò, pro ipſo domino ſaluatore, ſecundùm Hieronymum. Itaque regnũ Dei hic accipi poteſt, primò, ſextò, ſeptimò, octauò, nonò, & decimò modis. Cum enim Chriſtus hæc dixit primitiua eccleſia militans, i. plebs credens, in ipſum inſtar grani ſinapis parua fuit. Vnde ſuperius uocauit eam gregem puſillum. Rur-
B ſum prędicationis negotium quod tunc in plebe hac agebatur à Chriſto, in loco agebatur anguſto, & in paruo terrę angulo fuit comparatione orbis terrarum.

¶Præterea ſtatus huius eccleſiæ, & uirtus ac gratia eius tunc modici erant, pręſertim extenſiuè loquendo, quia adhuc pauci credebant, & ipſi quoque Apoſtoli adhuc rudes tunc erant, ualdeq; imperfecti. Similiter ſcriptura diuina tunc nondum fuit multiplicata per mundũ, ut poſt modum per Apoſtolorum prædicationẽ, ſed & ipſe Chriſtus tunc adhuc paruus fuit in cordibus Iudæorum, quia modicè repu-
Ioan. 3. tabatur ab eis. Vnde Ioãnes Baptiſta prædixit. Illum oportet creſcere, me autẽ minui. Itaque ſimile eſt regnum Dei grano
C ſinapis, quod primo permodicũ eſt, *Quod acceptum, miſit homo in ortum ſuum, & creuit, & factum eſt in arborem magnam, & uolucres cœli requieuerunt in ramis eius*. Pariformiter primitiuam eccleſiam militantem miſit Deus in ortum ſuum, hoc eſt, in tẽplum Ieruſalem, quod fuit locus cultus diuini, & habitaculum Dei, in quo Apoſtoli ſuſcepto ſpiritu ſancto poſt Chriſti aſcenſionem primo orſi ſunt prædicare Euangelicam legem. Quotidie quoq; unanimiter fuerunt in templo & porticu
Acto. 1. Salomonis, prout in Actis Apoſtolorum habetur. Deinde eccleſia creuit mirabiliter omni die, uelut in arborem magnam, quia per totum mundum diffuſa eſt, & plena fuit fructibus bonis, ita ꝙ uolucres cœli, hoc eſt, uiri contẽplatiui, ac ſpirituales doctores, atq; prælati requieuerũt in D ramis eius ſub protectione & umbra, documentis & gratia Apoſtolorũ, qui fuerunt uelut rami eccleſiæ, per climata mũdi hinc inde extẽti, uel rami eccleſię ſunt poteſtas eius ſpiritualis ac ſecularis. Quẽadmodum autem dictũ eſt de incremẽto eccleſiæ, ita de incremento euãgelicę ꝑdicationis, & eccleſiaſtici ſtatus, itemq; uirtutes & gratiæ primitiuæ eccleſiæ eſt dicendũ, quia hæc omnia, primo in Ieruſalẽ & Iudæa, quaſi in loco anguſto fuerũt, deinde per quatuor mundi plagas diffuſa ſunt fueruntq; iſta plãtata in horto Dei, hoc eſt, in ipſa eccleſia ſeu corde credentiũ. Vñ ſponſa in Canticis ait, Veniat di- *Cantic.* 5
lectus meus in ortũ ſuũ. Inſuper ſcriptura ſacra primo paucis cognita & conceſſa per diſcipulorum Chriſti prædicationẽ E toti mundo eſt communicata, in cuius ramis, hoc eſt, uariis expoſitionibus pręfatæ uolucres cœli quieſcunt, diuinis uacãdo. ¶Poſtremò, Chriſtus primò inter Iudæos modicè reputatus, imò uilipenſus reprobatus & crucifixus, per Apoſtolorũ prædicationem ac ſigna toti mundo innotuit, atque in cordibus electorum ſic creuit, ꝙ agnitus eſt honoratus ac adoratus, ut uerus Deus, ſicque in eius ramis, hoc eſt, poteſtatibus, defenſionibus & gratiis requieuerũt fideles. Vnde apud Danielẽ *Dani.* 2.
deſignatus eſt Chriſtus per lapidẽ abſciſum de monte abſque manibus, qui lapis factus eſt mons magnus impleuitque totam terram. Sed & Chriſtum miſit pater in hortum ſuum, hoc eſt, in eccleſiam & F primo ad ſinagogam *Cui ſimile æſtimabo regnum Dei?* De quo iam dictum eſt, *Simile eſt fermento quod acceptum mulier abſcondit*, hoc eſt, miſcuit. *In farinæ tria ſata*, i. in tres menſuras farinę aqua aſperſę. Satum. n. ſecundùm Bedam eſt menſura iuxta morẽ prouincię Paleſtinę, unum & dimidium modium capiens, *Donec fermentaretur totum*, hoc eſt, tota maſſa a fermento uirtutẽ acciperet, ut eſſet apta materia panis. Simili modo, ſacra ſcriptura ſeu Chriſtus, uel fides & caritas eius, ſeu prędicatio euangelica, tanquam uirtuoſum optimũque fermentum à muliere, hoc eſt, ab increata ſapientia, tanquam à cauſa principali, & ab apoſtolica congregatione, tanquam à cauſa ſecundaria inſtrumentali

ſeu

A ſeu miniſterio illibatæ carnis xp̄i cōmix
ta eſt cōgregationi fideliū ſeu credentiū
cordi infuſa, tanquā in tria ſata propter
ſummæ Trinitatis myſteriū, vel ꝑꝑ tres
ſtatus ſeruorū Dei.i.incipientiū proficien
tiū,& perfectorum:vel propter ſtatū cōiu
gatorum continentium, & virginum,do-
nec fermentaretur totū,hoc eſt,quouſque
vniuerſum myſticū corpus Chriſti, quod
eſt vniuerſa eccleſia electorum fidelium
Chriſto incorporaretur,eiuſq; fide,carita
te & gratia formaretur,& per ſacram ſcri
pturam inſtrueretur,& tantam à Chriſto
1.Cor.10 virtutem acciperet,vt de ea Apoſtolus te
ſtatur, Vnus panis & vnum corpus,multi
ſumus. Itaq; fermentū hoc loco in bono
accipitur. Alibi verò in malum accipitur,
1.Cor.5. vt cum Apoſtolus ait, Modicū fermētum
B totam miſſam corrumpit. Et in Oſea legi
Oſee.7. tur. Quieuit ciuitas paulum à commix-
tione,donec fermentaretur totum.

PROSECVTIO EXPOSITIONIS huius capituli, ab eo loco quo dicitur,

Et ibat per ciuitates & caſtella docens.

ARTICVLVS XXXVI.

Deut.10 QVoniā Chriſtus iā de euāgelicæ
2.Pa.19. prædicationis ac fidei multiplica
Iob.34. tione figuraliter eſt locutus cōſe
Eccl.35. quenter facto verba ſua verificat *Et ibat*
Iſai.42. *Ieſus* cum diſcipulis *Per ciuitates & caſtella*
C Galilęę atque Iudęę, *Docens* tàm vrbanos
Mat.22. quàm villanos tanquam perſonarū acce-
Luc.20. ptor non exiſtens, ſed oēs tàm paruos q̄
Act.10. magnos,tàm doctos quàm idiotas,quan-
Lucæ.12. tū in ſe fuit ad ſalutē inducens, *Et iter fa-*
c ens in Ieruſalem,hoc eſt, ad locū ſuæ paſ-
ſionis propinquās, & genus humanū libe
rare deſiderās,ſicut iā ante teſtatus eſt. Ba
ptiſmo habeo baptizari, & qūo coartor
donec perficiatur? *Ait aūt illi quidā Domi-*
ne ſi pauci ſunt qui ſaluantur? Hoc iō interro
gauit,quia audiuit Chriſtū de cœleſti re-
gno plurima prædicare,documentaq; ar-
dua tradere pro acquirēda ſalute. *Ipſe aūt*
dixit ad illos Vnus quæſiuit, Sed Chriſtus
ad oēs qui aderāt,dirigit reſponſionē,qm̄
queſtionis ſolutio ad oēs ſpectauit,& for
te iſte vnus ex aliorū interrogauit inſtin
ctu *Contendite*,i. cum lite & pugna contra D
dæmones & pc̄tā cōtra mundū & propriā
carnē,irrefrenatāq; propriā voluntatē ſa-
tagite *Intrare*,hoc eſt,ad ęternam beatitu Ioan.10
dinē proficiſci per interiores, exterioreſ-
que actus uirtutum, *Per anguſtam portam*.i. Ioan.14
per uitā pœnitentialem, per indeſinentē
cordis cuſtodiam, per conuerſationem ti
moratam, uel per Chriſtū, eius ſequēdo
veſtigia qui ait, Ego ſum oſtium. Itemq;,
Ego ſum via,&c.

¶Porrò, Chriſtum ſequi,& per ipſum in-
trare,eſt aduerſa æquanimiter ferre,bona
pro malis rependere, inimicos diligere,
malle mori, quā viā virtutis & æquitatis
deſerere. Hinc Paulus teſtatur, Oēs qui 2.Tim.2
volunt piè viuere in Chriſto perſecutio-
nem patiētur,Et Ioannes, Qui ſe dicit in 1.Ioan.2
Chriſto manere,debet ſicut & ille ambu- E
lauit,& ipſe ambulare. Hæc ē porta angu
ſta, de qua apud Mattæū apertius loqui- Matt 7.
tur Chriſtus,Intrate(inquiens)per angu Mat.11
ſtā portā, quia lata & ſpacioſa eſt via quæ
ducit ad perditionē,& multi inueniūt eā. 1.Pet.2.
Quā anguſta porta & arcta via quę ducit
ad vitā & pauci inueniunt eam. Sed uide
tur his obuiare,quod in Mattæo dicit, Iu
gum meum ſuaue eſt,& onus meū leue:&
reſpōdendum, ꝙ eadē uia eſt imperfectis
ac incipientibus arcta, laborioſa, dura ſi-
ue amara: proficientibus verò dulceſcit &
perfectis,puta ardēter amātibus eſt ſuauis
atq; amœna, quia guſtarunt q̄ dulcis eſt
Deus,& quāta ſit delectatio, mente tran-
quilla Deo uacare, virtutibus occupari, F
habentq; paſſiones reformatas, & vitia
de facili vincunt. ¶Deniq; ſi ſæpe corpo-
raliter affligātur ſuſtinēdo aduerſa, mēte
tamen cōſolantur & gaudēt in domino,
quēadmodum Iacobus in ſuę epiſtolę mo Iacob.5.
net exordio. Omne gaudiū exiſtimate fra
tres cū in diuerſas tetationes incideritis.
Nā & quælibet uirtus quantò perfectius
alicui ineſt, tātò maiorē habet delectatio
nē ſuæ operationi adiunctā, hinc in Pro- Prouc.4.
uerbiis ſapientia loquitur Ducam te per
ſemitas æquitatis, quas cū ingreſſus fue-
ris,nō arctabuntur greſſus tui. Vnde Hie-
ronymus,Virtutes duræ ſunt incipienti,
molles proficiēti, ſuaues peruenienti. Et
Auguſtinus, Semitæ æquitatis dū incoan
tur,Arctæ uidētur & anguſtę dū aūt profe
ctū accipiunt, ſpacioſæ videntur & latæ.
Verun-

A Veruntamē quāuis perfectis ſeu fortiter proficientibus ſuauè ſit & iucundū, pſalmis, orationibusq; uacare, contēplationi intēdere, cæteris quoq; ſpūalibus exercitiis, inhærere, nihilominus difficultas & labor eis cōtingunt in refrenatione cordis ab omni euagatione, in uenaliū peccatorū euitatione, in quotidianorū defectuū deploratione ac castigatione ī multiplici quoque afflictione ſeu cōpaſſione qua propter aliorū pctā, & ruinā eccleſiaſtici ſtatus intimo afficiūtur dolore. Nā
1. Cor. 1. & Paulus teſtatus eſt, Supra modū grauati ſumus, ita ut tęderet nos uiuere, Sed & abbas agathon dixit, Nō eſt labor ſicut orare Deū, videlicet propter difficultatē uitādi omnem animi euagationem, tēpo
B re orationis præcipuè deuitandā. Interdū quoq; uiris bonis ſpūalis conſolatio, alacritas cordis, fiduciæ gaudiū, ad tēpus diſpenſatiuè diuinitus ſubtrahūtur tunc que dura ſunt eis quæ ante cū lætitia gerebāturi ¶ Poſtremò, ſi quis uelit clarius ſcire, quid ſit dicere, arcta eſt via ſalutis:
Galat. 5. aduertat illud Apoſtoli, Qui autē ſunt
Filipp. 2. Chriſti, carnē ſuā crucifixerunt cū uitiis & cōcupiſcentiis. Et denuo, Cū metu (inquit) & tremore ac timore veſtrā ſalutē operamini. Sed heu multi ſunt iā nominetenus Chriſtiani, qui abiecto Chriſti præcepto ac documēto contendunt, qūo abundent diuitiis (& quod periculoſiſſimū eſt) qūo pluribus beneficiis adēptis, lautam & carnalē uitā deducant, qūo ad
C eccleſiaſticas dignitates, ad pręlationes, ad maioritatē pertingāt ut honorentur. Itaq; contendite intrare per portā anguſtam, *Quia multi dico uobis quærens intrare* regnū cœleſte *Et non poterunt* quia nō efficaciter quæſierūt, nec feruidè optauerūt, ſed pigrè ac negligēter aut nimis tardè, quēadmodum uirgines fatuę Sūt igitur q̄ plures fidē informē ac ſeruilē timorē habentes, qui frequēter abhorrent pœna inferni, ſe cogitāt morituros, diuinū formidant iudiciū, cupiuntq; beatitudinem æternalē, ſed carnali amore, ſeculari que uanitate ſeu ambitione, & fœminea quadā mollitie retrahuntur à uia ſalutis, à bono propoſito aut incepto, ſed & difficultas incedendi per uiam artā eos deterret, nec fiduciā ſumunt in domino, ideo miſeri miſerabiliter, irreparabiliterq; diſpereunt. *Cum autē intrauerit paterfamilias,* D
hoc eſt, dum Chriſtus omnium fidelium princeps & dominus, cōpleto finali iudicio cum uniuerſis electis cœleſtem paradiſum ſeu cœleſtē empireū ingreſſus fuerit ſecundū naturā aſſumptā, locū mutando, qui ſecūdū diuinitatē ſuā incircūſcriptibilis, inuariabilisq; conſiſtit, *Et Clauſerit hoſtium*, hoc eſt, aditū regni cœleſtis, Mat. 25
ita, ꝙ pœnitentiæ & præcum locus non erit, quia finita erit tunc uia, i. præſens uita, qua durant tempus promerendi ac demerendi & qua finē ſumēte, finitur huiuſmodi tempus *Et incipietis foris ſtare*, i. ab electis, loco ac præmio ſegregari, cū quibus in hac uita corporaliter mixti fuiſtis, *Et pulſare oſtium*, ſ. ingreſſū depoſcere, ſeu Chriſtū qui oſtium eſt precari, *Domine aperi nobis iannam* gloriæ noſq; exaudi *Et reſpondens* Chriſtus dominus *Dicet nobi* uerbo oris ſeu facto *Neſcio uos* Per approbationem *Vnde ſitis*, hoc eſt, de numero electorum, de ſortè iuſtorum, uos eſſe non fateor. E

¶ Eſt aūt duplex notitia ſcilicet approbationis & ſimplicis intelligentiæ ſeu uiſionis. De prima ergo notitia iā ſermo, ſm q̄ Deus non nouit niſi iuſtus, & ea quę ſunt virtutis & gratię. Sic quoq; de hoīe veraci dr̄, ꝙ neſcit mentiri. Loquendo autē de notitia ſimplicis viſionis Deus ſcit bona & mala ſcd̄m illud Iob, Ipſe nouit hominum vanitatē, & uidens iniquitatē nonne conſiderat? Rurſusq;, Ipſe nouit decipientē, & eū qui decipitur, *Tunc incipietis dicere,* Iob. 12.
hoc eſt, dicere optabitis, uel corde diceretis uel ſi poſſetis, diceretis *Māducauimus corā te & bibimus, & ī plateis noſtris docuiſti* Hoc primò exponit de Iudæis illius tp̄is inter quos Xp̄s corporaliter cōuerſabatur, qui corām ipſo, & cum ipſo, ſæpè cibum, & potum ſumpſerunt, & in eorum prædicauit viis, ſinagogis, & locis. ¶ Poteſt quoq; exponi communiter de Iudæis, qui ſecundū legem certis temporibus in templo de victimis ſuis & oblationib. comederunt, in quorum plateis & ſinagogis, Chriſtus per doctores ueteris teſta. dicitur docuiſſe. Spiritualiter verò de Chriſtianis exponitur qui corpus & ſanguinem Chriſti indignè participāt, propter quod damnationem incurrunt maiorem: in quorum etiā plateis, viis, eccleſiis Chriſtus per ſuos F

A miniſtros quotidiè docet, imò & in plateis animarum eorum, hoc eſt, in lata capacitate intellectus ipſorum, per inſpirationem internam, atque angelicam directionē ſpiritualiter docet ac loquitur ſed ipſi aduertere, ac parere recuſant. *Et dicet nobis, Neſcio uos unde ſitis* ſicut expoſitum eſt. Vñ ad Iudæos olim electos Deus ait
Amos.3. per Amos profetā, Tantummodo uos co
Mat.25. gnoui ex omnibus populis. *Diſcedite à me*
Pſal.5. *omnes operarii iniquitatis*, i. qui in peccatis
Pſ.139. mortalibus deprehenſi eſtis, nec finaliter
Pſal.10. pœnituiſtis, hoc eſt, quod in Mattæo loquitur eis Chriſtus, Ite maledicti in ignē ęternum. Idō dicit Pſal. Neq; habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos. Et uice uerſa de ele
B ctis decantat. Veruntñ iuſti confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum vultu tuo. *Ibi* uidelicet in inferno *Erit fletus & ſtridor dentium* Fletus ibi erit ex diuerſis generibus infernaliū tormentorū. Etenim ignis, ſulfur, ſpūs procellarū, pars calicis eorū, i. pars ſunt ſupplicii dānatorū. Stridor uerò ibi ſpecialiter, ex uehe-
Iob.24. mētiſſimo frigore: iuxta illud Iob, Ab aqs niuiū trāſiet ad calorē nimiū. Ex indignatione quoq; impatiētia, & furore, poterit
Pſ.111. ſtridor eis ineſſe: iuxta illud Pſal. Pctōr videbit & iraſcetur: dentibus ſuis fremet & tabeſcet. Quemadmodū.n. ſcdm Dionyſ. ſunt in dæmonibus fantaſmata proterua, amens furor, & irrationabilis concupiſcētia: ſic & de cunctis dici poteſt damnatis. Vnde Deum benedictum inceſſanter bla
C ſfemare dicuntur. ¶ Prӕterea quæritur, an fletus ille damnatorum poſt reſurrectionem erit corporalis. Ad quod reſpondent doctores, ꝙ duplex eſt fletus, utpotè ſpiritualis, qui eſt intēſus dolor interior, quem certum eſt eſſe in tartaris. Alius eſt fletus corporalis, in quo duo conſiderantur. Primū eſt reſolutio lacrimarum, qui in damnatis non erit, quoniā ceſſante motu cœli generatio corruptioq; ceſſabunt. Et item cum damnatio illa ſit æternaliter duratura, eſſet & lacrimarum reſolutio infinita, ſecundùm quod in fletu corporali conſideratur, & oculorum & capitis turbatio & obnubilatio, quod erit in illis, *Cum uideritis Abraam & Iſaac & Iacob & omnes profetas.* Qui ſpiritu ſancto eos non ſolùm per gratiam gratis datam, qualis eſt gratia prophetiæ, ſed etiam per gratiā D gratum facientem inhabitantem locuti ſunt. *In regno Dei* quieſcentes.

¶ Circa quod quæritur, qūo reprobi electos viſuri ſint tunc in regno Dei, cum ſecundū Gregoriū poſt diē iudicii dānati nō amplius ſint viſuri electos in regno cęleſti? Et reſpondendū, ꝙ reprobi ad ſuę calamitatis augmentū uidebunt electos lata ſententia in cœlos cōſcendere ſicq; facta illa aſcenſione, uidebūt, hoc eſt, certiſſimè ſcient eos eſſe in regno cœleſti.

¶ Denique Chriſtus ſpecialiter nominat hos tres patriarcas propter præcipuā eorum ſanctitatem & qm̄ Deus in veteri teſtamento ſpecialiter ſe vocauit Deum eorum: iuxta illud Exodi, Ego ſum Deus Abraam, Deus Iſaac, Deus Iacob. Hoc no E
men mihi eſt in æternū: itē quia ad hos ſpecialiter facta eſt promiſſio, imò & eadē promiſſio de Chriſto & ſaluatore fa Gene.26
cta per ipſum, Abrahæ.n. locutus eſt do Gene.38
minus in Geneſi, Benedicētur in ſemine tuo omnes gentes, hoc eſt, in Chriſto, ſi Galat.3.
cut ad Galatas exponit Apoſtolus.

¶ Porrò, ad Iſaac locutus eſt dn̄s, Benedicentur in ſemine tuo oēs gentes terrę. Ad Iacob quoq; locutus eſt Deus, Benedicētur in ſemine tuo cūctę tribus terrę. Vnde ꝙ aliqui dicūt de Abraā, & ad Dauid tantū modo factā eſſe repromiſſionē, ſanè intelligendū eſt. *Vos autem* uidebitis per experientiam. *Expelli foras* hoc eſt, excludi à regno atque collegio electorum, ſecundùm illud Mattęi. Inutilem ſeruum Mat.25
proiicite in tenebras exteriores. Et i Apo F
calypſi vigemoſecundo capite, Foris canes & uenefici & impudici & idolis ſeruientes, & omnis qui amat & facit mendacium. *Et uenient* electi *Ab oriente & occidente & aquilone & mari*, hoc eſt, non ſolū ex Iudæa, ſed à quatuor plagis ſeu partibus terræ, & accumbent, id eſt, feliciter reficientur ac requieſcent *In regno* quia ſicut iam de omnibus mundi partibus nō Iudæi duntaxat, ſed & innumerabiles gētilium ſunt conuerſi ad Chriſtum per fidem, ac gratiam: qui ſicut nunc requieſcūt in regno eccleſiæ militātis, hoc eſt, in ipſa eccleſia peregrinante ac viatrice, ita poſt finale iudiciū, æternaliter ac beatiſſimè cōquieſcēt in eccleſia triunfante. Hinc apud Mattæum loquitur Chriſtus de

A de ſemetipſo, Mittet angelos ſuos cũ tuba & voce magna & congregabit electos à quatuor ventis, & accumbent in regno Dei. Ad quod applicari poteſt quod magnus ille Iſaias propheta prædixit, ecce iſti de longè venient, & ecce illi ab aquilone & mari, & iſti de terra auſtrali. Moraliter per orientẽ deſignatur ortus natiuitatis, per occidentem, occaſus ſeu interitus mortis: per aquilonẽ, qui eſt uentus duriſſimus, duritia aduerſitatis: per auſtrũ, qui eſt calidiſſimus vẽtus, fauor & lenitas proſperitatis. Itaque ſpũaliter ab oriente veniunt, qui conſideratione ſuæ originis cõuertuntur, penſantes illud Iob, Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miſeriis. Ab Aquilone ueniunt, qui mortis memoria, iudicii metu, inferni formidine conuertuntur, penſantes illud Apoſtoli, Horrendũ eſt incidere in manus Dei uiuentis. Ab Aquilone veniunt, qui neceſſitate vrgẽte, uel aduerſitate mouẽte cõpunguntur, & redeũt ad ſalutẽ, de quibus ait Saluator, Cõpelle intrare: de quibus Iſaias aſſerit, Dñe in anguſtia requiſierũt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis, in quibus impletur quod per Oſeam loquitur dñs, Ecce ſepiã viam tuam ſpinis, & ſepiã eã maceria, & quæret amatores ſuos, & non inueniet, & dicet, Vadã & reuertar ad uirum meum priorem, quia bene mihi erat, tũc magis quàm nunc. Ab auſtro veniũt, qui arridentibus ſibi proſperis, nihilominus Deo inhærent, in talibus Deo gratias referentes, & magis offendere metuẽtes ſicut beatus Petrus hortat: gratias agite Deo, qui vos vocauit in admirabile lumẽ ſuũ. Hinc inſuper conſtat, ꝙ moraliter fando, ab oriente veniunt nobiles, ab occidente ignobiles, ab auſtro diuites, ab Aquilone pauperes, & de his omnibus aliqui ſaluabuntur, ad quod illud Ezechielis coaptatur, A quatuor ventis cœli ueni ſpũs, inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcãt. *Et ecce ſunt nouiſſimi, qui erant primi* hoc eſt, Iudæi, qui ante Gentilẽs fuerũt ad Chriſti fidẽ admoniti, propter ſuam incredulitatẽ ſunt facti extremi & ultimi. i. conuerſis Gẽtilibus poſtponẽdi, *Et ſunt primi qui erant nouiſsimi*, hoc eſt, Gentiles conuerſi incredulos præceſſerunt Iudæos, qui ante Gentiles fuerunt uocati. Interdum quoq;

B (left margin beside "niunt, qui mortis memoria")

Heb. 10. (margin at "ſantes illud Apoſtoli")

C (margin at "rentes")

contingit, quod primi, id eſt, in gratia atque virtutibus perfectiores fiunt nouiſſimi, id eſt, peiores, quia paulatim tepeſcũt, quemadmodum in Apocalypſi Deus cuidam improperat, Habeo aduerſum te, ꝙ caritatem tuam primam reliquiſti. Auguſtinus quoque, Vidit (inquit) cedros libani cecidiſſe. Ideo monet Apoſtolus: qui ſtat, videat ne cadat. Fiunt etiã primi qui erant nouiſſimi, dum homines uitioſi pęnitendo creſcunt in viros uirtutũ, in quibus impletur illud Apoſtoli, Vbi abundauit delictum, ſuperabundat & gratia. D 1. Cor. 10.

¶ Poſtremò, primi, hoc eſt, magni & inclyti in ſeculo iſto, ſunt in futuro ſeculo qñ dãnantur, nouiſſimi & qui hic reputãtur nouiſſ. id eſt, uiles & deſpecti, in futuro fiũt primi, dũ humiles in cœleſtibus exaltantur, nam vt Paulus fatetur, Quę ſtulta ſunt mundi, elegit Deus, ut confundat ſapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia. *In ipſa die* qua Xp̃s uerba ſtatim præhabita dixit, *Acceſſerunt quidam Phariſæorum dicẽtes illi, Exi* de terra hac Galilæę, *Et uade hinc*. ſ. extra territoriũ poteſtatis Herodis, *Quia Herodes uult occidere te*: quod de Herode Antipa filio Herodis Aſcalonitæ, qui occidit infantes, eſt intelligendum. ¶ Porrò, ſecundùm Cyrillũ, Fariſęi hi iſta malo zelo locuti ſunt, tanquã prouocati contra Chriſtum propter verba ipſius, quibus gentiles, Iudæis prępoſuit. Alii quidã exiſtimant, ꝙ fortè aliqui eorum bono zelo dixerunt iſta. Cur aũt Herodes quęſierit Chriſtum occidere, aliqui opinantur, quod ideo, quoniam audiebat tot millia ſequi Chriſtum, ſuſpicabatur, ne fortè à Chriſto tanquam à Galilæo concitaretur ſeditio contra regnum ſuum, uel fortè finxerunt iſtud, vt Chriſtũ terrerent & effugarẽt. *Et ait illis, Ite, dicite vulpi illi*, hoc eſt, callido & doloſo Herodi. Vulpes quippe ſecundũ Bedã, eſt animal fraude plenum, in foueis ad inſidiandũ latẽs, odore fœtens, & nunquã itinere recto incedẽs. Sic princeps iniquus eſt animal per uirã beſtialẽ, doloſus per calliditatem, in foueis latens, hoc eſt, ſimulatione & duplicitate ſuã prauitatẽ abſcondẽns, atque inſidians per excogitatã verſutiam, fœtens per malã famam, curuè incedens per conuerſationem iniuſtam. Simili modo Deus per Iſaiã nominauit Achas vulpem. E 1. Cor. 2. F

A pem. *Ecce eijcio dæmonia & ſanitates perficio,* hoc eſt, lāguidos curo, *Hodie & cras*.i.nūc & tempore oportuno, quouſque in corpore hic ſubſiſto. Cras enim in ſcripturis accipitur pro tēpore propinquo, ſicut in Geneſi Iacob effatur, Cras reſpondebit mihi iuſtitia mea, *Et tertia die conſumor*, hoc eſt, ſtatim poſt tempus præfatum occidar, & implebuntur quæ de me prædixerunt Prophetę. *Veruntamen oportet me*, hoc eſt, ad hominum ſalutem expedit, & me decet, ſeu ēt neceſſitate conditionata neceſſe eſt, vt præordinatio diuina & prophetæ de mea paſſione impleantur in me, *Hodie cras & ſequenti die*, hoc eſt, per tempus aliquantum iam currens, citoq; finiendum, ſicut expoſitum eſt, *Ambulare*, id eſt, in ſeculo hoc

B cōuerſari, & opera diuina peragere, ſeu Ieruſalē verſus proficiſci, *Quia non capit*, hoc eſt, capacitatem ſeu congruentiam nō habet *Prophetam perire*, i. occidi *Extra Ieruſalem*. Hoc per modum hyperbolicæ locutionis dictum videtur. Non.n. omnes prophetæ occiſi, in Ieruſalem ſunt occiſi, cùm Ieremias in Aegypto, & Ezechiel in Caldæa, & Amos in terra decem tribuum legantur occiſi, ſed ideo Chriſtus hoc dixit, quia communiter in Ieruſalem talia contigerūt, & ibi innocentiū ſanguis frequēter ac copioſè effuſus eſt, quia ibidem reges iniqui, pontifices impii, ſcribæ & fariſæi malitioſi habitauerūt, qui à prophetis increpari & inſtrui contempſerunt. Sumitur autē hoc loco Ieruſalem non ſolū pro

C ſpacio infra mœnia comprehenſo, ſed pro vrbe ſimul cum appendiciis, & adiacētiis eius, cum certū ſit Chriſtum extra muros Ieruſalem crucifixum, ſecundū illud Apo-

Heb.3. ſtoli Pauli, Ieſus vt ſanctificaret populum extra portam paſſus eſt *Ieruſalem, Ieruſalē*, id eſt, ò plebs vrbis illius, Hæc repetitio nominis, eſt ſignum compaſſionis, vel ſerioſitatis, & excitationis ad aduertentiam diligentē. *Quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te*, i. ſæpe hæc crimina perpetraſti, adhuc autē citò factura es ta-

2.*Para.* 24. lia: Nam Zacariam filium Ioiadę lapidauerunt, Iſaiam ſerra diuiſerūt, *Quotiens volui* quaſi dicat, multotiens volui *Congregare filios tuos* hoc eſt, pertinētes ad te.ſ. totū populum Iudæorū, cuius metropolis fuit Ieruſalē quos Chriſtus ſecundū ſuā diuinitatem, diu ante ſuā incarnationē uoluit per

Moyſen aliosque ſanctos ueteris teſtamēti.ſ. per iudices & prophetas ac patriarcas ſpiritualiter congregare ſub ſua gratioſa defenſione, ſub deuoto cultu unius Dei, ſub fide & caritate. *Quemadmodum auis nidum ſuum ſub pennis*, i. ſicut auis defendit, & continet pullos ſuos in nido locatos ſub propriis alis, ne à rapacibus auibus diripiantur *Et noluiſti* taliter congregari, quia Deo & ſanctis eius fuiſti rebellis. D

¶ Deniq; ſi interdū populus ille bonis cōſēſit, hoc rarò fuit, & pro maiori parte plebis ac tēporis fuerūt peruerſi. Xp̄s quoque antequam verba hæc protulit, ſæpe in Ieruſalē fuit, & quædā ibi miracula fecit ac docuit, per quæ omnia voluit plebem illā conuertere, nec dubiū, quin & orauit frequenter pro ipſis. ¶ Circa hoc quæritur, E

Cū diuina uoluntas ſit omnipotēs cui nullus reſiſtere poteſt, quō ſi Deus vult homines congregare, cōuertere & ſaluare, aliter accidere poteſt? Ad quod reſpondet Damaſcenus, ꝙ uoluntas Dei antecedens nō ſēper impletur, quia non eſt voluntas abſoluta & plena, ſed voluntas Dei conſequēs ſemper impletur. De hoc alibi ſæpe clarius ſcripſi, *Ecce relinquetur uobis*. i. ad ueſtrā confuſionem, veſtrarumq; culparum uindictā, *Domus, veſtra*, i. templum uel urbs ſeu natio ueſtra *Deſerta* quod factū eſt, quando Romani deſtruxerunt Ieruſalem, & occiderunt, uēdiderunt, ac diſperſerunt plurimos Iudæorum, ſicut frequenter iam dictum eſt, & ex ſcripturis ueteris teſtamēti

probatum. Nam Daniel dixit, Ciuitatē F & ſanctuarium diſſipabit populus cū duce uēturo. Et Pſalmiſta, Fiat habitatio eorū deſerta. *Dico autem uobis, quia non uidebitis me, donec ueniat tempus Cum dicetis, Benedictus qui uenit in nomine domini*. Aliqui dicunt illud impletū in die Palmarū, quando pueri clamabant cum turbis, Oſanna

benedictus qui uenit, Veruntamen ſecū- *Mat.21.*

dum ordinē narrationis beatiſſimi euangeliſtæ Mattęi, Chriſtus uerba hæc protulit poſt facti illius executionem, imò & poſt diē Palmarū: ſimiliter ſecundū beati Lucæ enarrationem Xp̄s hæc dixit cū eſſet in uia Ieruſalem uerſus, ante diē Palmarū: & ſicut ex Euangelio ſancti Ioannis probatur, Chriſtus poſt hæc uerba ſæpe in Ieruſalē fuit, ideo iſtud exponitur de ſecundo eius aduentu, ut ſit ſenſus, Di

A co uobis incredulis & ingratis, non uidebitis me, hoc eſt, in ueſtra cæcitate relinquemini iuſto Dei iudicio, propter ueſtras malitias, ita ꝙ non agnoſcetis me eſſe Chriſtum filium Dei, donec ueniat, cũ dicetis. i. uſque ad diem iudicii qñ corporaliter uidebitis Chriſtũ eſſe ſcietis quẽ confixiſtis, tuncq; inuite dicetis ſeu confitebimini, Benedictus qui uenit in nomine domini, quia in nomine Ieſu Chriſti omne genu flectitur, cœleſtiũ, terreſtriũ, & infernorum. Porrò ſecundùm Theofilum Chriſtus dicendo, Nõ me uidebitis, non ſignificat, horam illam qua hæc dixit, ſed tempus crucis: quaſi dicat, Poſtquam crucifixeritis me, non amplius uidebitis me, donec iterum ueniam om-
B nia iudicaturus.

¶Poſtremò, in ſcripturis aliqua per anticipationem dicuntur. & Chriſtus eadem uerba ſæpius potuit prædicare.

ELVCIDATIO CAP. XIIII.

Et factum eſt cum intraret in domum cuiuſdam principis Fariſæorum.

ARTICVLVS XXXVII.

CHriſtus qui uenit in mundũ hunc peccatores conuertere, uariis modis ſtuduit eos trahere ad ſalutẽ. Vnde & eis conueſci dignatus eſt, ut per ſectiſſima morum ſuorum honeſtate ac ſapientiſſima collocutione aliis modis ip-
C ſos ad meliora alliceret, prout in huius capituli fertur exordio. *Et factum eſt cum intraret* dominus Ieſus, *In domum cuiuſdam principis Fariſæorum ſabbato manducare panem* fortè inuitatus ad prandium. Per panem autem in ſcripturis intelligitur quilibet cibus, ſicut per aquã quilibet potus,
4. Reg. 6. ut conſtat ex eo quod in libris Regũ Heliſæus loquitur regi Iſrael de Syriis. Pone panem & aquã coram eis, ut comedãt & bibant. Moxq; ibidem ſubiũgitur, Et appoſita eſt eis ciborum magna præparatio & comederunt & biberũt. *Et ipſi* Fariſæi. *Obſeruabant eum,* quomodo in uerbo aut facto poſſent reprehendere eum præſertim an aliquid contra feſtiuitatem ſabbati ageret. Chriſtus nempe (ut ait Bernardus) in factis paſſus eſt obſeruatores, in dictis contradictores, in tormentis illuſores. De quibus obſeruatoribus Chriſtus ait in Pſalmo, Qui cuſtodiebant animam meam, conſilium fecerunt in unũ. Pſal. 70.
Ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Ordinatione diuina hydropicus ille aduenit, ut in eius curatione potentia Chriſti clareſceret, & per hoc error Fariſæorum confutaretur.

¶Porrò ab hydor, quod eſt aqua, dicitur hydropiſis, quæ eſt morbus aquoſus, ex ueſicæ uitio natus cum inflatione turgente & anhelitu fœtido. Proprium quoque Hdyropico eſt, quòd quantò plus bibit, tantò plus ſitit. Idcirco per eam auari & lubrici deſignãtur, qui quantò plus de electationibus ſe exponunt & rebus a quibus intendunt, tantò eorũ affectus plus ad uenerea & ad temporalia inflammantur. E

¶Denique ſeptem ponuntur proprietates hydropici, per quas ſeptem mortalia peccata adnotãtur. Prima eſt, tumor corporis & membrorũ, per quẽ ſignatur ſuperbia: iuxta illud Iob, Quid tumet contra Deum ſpũs tuus? Secũda eſt, expreſsio ſpirituũ per quã ſignificatur inuidia, quę aliorũ laudabilia cõprimit ne pandãtur. Iob. 52.
Tertia eſt, ardor ſitis, quę deſignat auaritiã. Quarta eſt indignatio humorũ, quæ iram ſignificat, Quinta eſt, pigritia ſeu tarditas pedum, per quam notatur accidia. Sexta eſt, genitaliũ inflatio, qua ſignatur luxuria. *Et reſpondens Ieſus,* non ad uerba uocalia, ſed ad inſidioſas cogitationes illorum, quas intuebatur. *Dixit ad legiſperitos,* id eſt, ſcribas atque doctores Iu- F
doerum, *Et ad fariſæos.* Iſti enim præcipuè inuidebant famæ Chriſti, obſeruabantq; eum, cupientes famã Chriſti denigrare, quoniã ipſi laudis humanæ cupidiſſimi erant. *Si licet ſabbato curare?* à corporali infirmitate ſupernaturaliter & miraculoſè. Non quaſi ignorãs hoc quærit, ſed ut illorum errorẽ corrigeret. Taliter. n. curare, ẽ opus diuinum & caritatiuum, à uocatione Dei nequaquã impediens, ſed ad diuinæ poteſtatis contemplationem, ad diuinæ pietatis amorẽ & laudem uehementer accendens, tàm eũ qui curatur, ꝗ oẽs qui adſunt aut audiũt: niſi omnino peruerſi, inuidiq; conſiſtant. *At illi tacuerunt,* quia ſciebant ſubtilitatem atq; prudentiã Chriſti, ideo conuinci & argui metuebãt quicquid rñderunt. *Ipſe verò* Ieſus potentiſſimus

A mus atque piiſſimus medicus animarũ, & corporum, *Et apprehenſum eum*, puta hydropicum, quem apprehendit cum manu ex humilitate, non quòd abſque corporali contactu nequiuerit eum curare, Sanauit, imperialiter ac repentè, *Ac dimiſit* ab ſe expeditè, vt ueritas ſuæ curationis pateret. *Et reſpondens* ad cogitationes legiſperitorum ac Fariſæorum qui uiſo hoc ſigno, cœperunt cogitare & iudicare, ꝙ ſabbatum Chriſtus ſoluiſſet, ideo contra hoc. *Dixit ad illos, Cuius ueſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die ſabbati?* quaſi dicat, Si licèt iumẽtis cum grandi labore diè ſabbati ſubuenire, cur non potius licèt homini ægro ſanitatis opem hoc die impendere, præ-

B ſertim quando hoc fit, tamen ſine labore, imò facillimè. ¶ Deniq; peruerſis & excæcatis illis legiſperitis, ac Fariſæis iam in eccleſia multi etiã prælati & animarũ curam habentes ſunt ſimiles, quia ſi uiderint pecorib. ſuis aliquid aduerſitatis contingere, mox ſuccurrũt, ſed ſi uiderint ꝓximos ſuos aut ſubditos ſpiritualiter lædi atq; occidi. i. peccare mortaliter aut notabiliter, tacent, diſſimulant, non curãtur nec dolent, quo patet, ꝙ uerã Dei ac proximi caritatẽ non hñt, nempè quò anima præſtantior eſt corpore, omniq; iumẽto, eò de animarũ læſione, ſeu uitiis plus dolendũ ẽ ac amplius ſuccurrendũ, q̃ de corporũ aut pecorum læſionibus ſit triſtandum. *Et non poterant ad hæc reſpondere illi* Videbant nanque ſe eſſe conuictos, nec a-

C liqua ſolutione poſſe uim argumenti euadere. Itaque obturato ore inuidorum, hidropiſiq; corporali ſanata in uno, cõuertit ſe Chriſtus ad ſpiritualis hidropiſis, i. ſuperbiæ, & ambitionis curationẽ in omnibus talibus tunc ibi præſentibus. *Dicebat autem & ad inuitatos parabolam*. i. ſermonem aliquid myſticè ſignificantem, quia ꝑ corporalia iſta innuebat ſpũalia documenta *Intendens*, i. conſiderans uel intelligi dans, *Quomodo primos accubitus eligerent*. id eſt, quilibet eorum ad eminentiora loca in menſis aſpiraret auiditate honoris, & etiam fortè propter fercula lautiora, quæ altius ſedentibus ſolent apponi, *Dicens ad illos, Cum inuitatus fueris ad nuptias, non diſcumbas in primo loco*. id eſt, non teipſum uanè ingeras ad ſedẽdum in lo-

D co altiori, ſeu primo, *Ne fortè honoratior te, ſit inuitatus, &c.* Senſus ſuperficialiter literalis difficultatem nõ habet, ſed magiſter humilitatis hoc exemplo, hacque rationabili perſuaſione intendit nos informare, vt ſemper quantùm in nobis eſt, paruifaciamus noſipſos, nec vltra propriam mẽſuram nos erigamus, imò potius etiam inferioribus nos uiliores arbitremur. Denique cum per Chriſti miniſtros, id eſt, prædicatores & prælatos inuitati fuerimus ad nuptias, id eſt, vnionẽ mentis cũ Deo in via iſta per fidem & gratiã ac dona ſpiritus ſancti, in patria verò per beatificam viſionem, quia hæ nuptiæ hic incoantur, & in futuro æternaliter continuãtur, nõ debemus in primo loco diſcumbere, id eſt, aliis nos præferre, neq; de meritis noſtris præſumere, ne cũ Chriſtus omnium iudex uenerit iudicaturus nos cõfundat atque deiiciat. Huic autem morali documento Saluatoris concordat ꝙ in Prouerbiis Salomon ait, (Pro. 25.) Ne glorioſus appareas coram rege, & in loco magnorum ne ſteteris. Melius eſt ut dicatur tibi, aſcende huc, quàm vt humilieris coram principe, *Sed cum uocatus fueris* ad menſam plurimorum, ſiue ad nuptias, *Vade recumbe in nouiſſimo loco*, id eſt, humiliorem locum quantùm in te eſt elige, præſertim ſi ſtatus aut ordo permittat, *Vt cum uenerit qui te inuitauit, dicat tibi*, non grauiter obiurgando, ſed leniter iniungendo. Sufficit enim monitio apud diſcretos, *Amice aſcende ſuperius*, ſicque per humilitatem honor acquiritur.

F Hinc ſubditur. *Tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus*, iuxta illud Iob, (*Iob.* 22.) qui humiliatus fuerit erit in gloria. Dicit autem Baſilius, Occupate ultimum locũ in conuiuiis, iuxta mandatum Chriſti, cõueniens eſt, ſed rurſus in hunc contẽtioſè ſe ponere, uituperabile eſt, tãquam deſtructiuum ordinis, & cauſatiuum tumultus, & de eo mota contentio, æquiparabit nos litigantibus de primatu. (1.*Cor.* 14) Quapropter (ſicut docet hic Chriſtus) expedit accubitus ordinem committere facienti conuiuium. Sic enim in patientia nos mutuò ſuſtinentibus honeſtè, & ſecundùm ordinẽ omnia proſequentes, *Quia omnis qui ſe exaltat* per ſuperbiam, *Humiliabitur* humilitate pœnali in futuro, tãtò confuſibilius atque penalius à Chriſto omnium iudice, quantò

A quantò ſe nunc magis extulerit, niſi per veram pœnitentiam ſeipſum in vita hac humiliauerit, ſuã confitendo, deflendo & emendando ſuperbiam. *Et qui ſe humiliat*, id eſt, ueram humilitatem fuerit amplexatus, propriam prauitatem, defectuoſitatem ſe culpando, penſando, ſeque coràm deiiciendo aut poſtulando, & eius miſericordiam iugiter implorando, *Exaltabitur*, in hac uita per ſublimia dona gratiæ Dei, & in futuro per alta dona gloriæ eius. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus verò dat gratiam. Iacobi. 4 Hinc Moyſes ait, Anima quæ per ſuperbiam aliquid commiſerit, quoniam aduerſus dominũ rebellis fuit, peribit de populo ſuo: uerbum enim domini contempſit. In Eccleſiaſtico quoq; habetur, Odibilis coram Deo & hominibus eſt ſuperbia. B Noli te extollere in faciendo opere tuo. Quantò maiores, humilia te in omnibus, & inuenies gratiam coram Deo & hominibus. Rom. 12. Vnde ſicut diſcretio ſeu prudentia vocatur quadriga virtutum, quia in omni actu uirtuoſo dirigit hominem, faciens eum ſeruare modum, ut ſit rationabile & diſcretum eius obſequium: ita humilitas vehiculum eſt virtutum, promouens actus uirtuoſos ad ſpecialem complacentiam Dei, & quantò quis uitã ſuam in profundiori, ſtabiliori ac perfectiori humilitate fundauerit, tãtò plus atq; celerius in oĩ gratia & virtute ꝓficiet, citiusq; ad perfectioné venturus ẽ. Cur.n.tã parũ proficimus, cur ad iram & impatientiam ſumus tàm proni, niſi quia C ſincera & plena humilitate caremus? Poſtremò & ipſa humilitas ab omni uanitatis ſtultitia eſt diligentisſimè cuſtodienda, ne quis de ipſa ſua humilitate inaniter glorietur, erigatur, aut ſibiipſi cõplaceat, aliòsve tãquam ſuperbos diiudicet, & contemnat. *Dicebat autem ei qui ſe inuitauerat*, ſcilicet principi Fariſæorum, cui ꝓ refectione corporali, ſpiritualẽ ac meliorẽ retribuit, inſtruẽs eum ad uirtutes. *Cum facis prandium aut cœnam, noli uocare amicos tuos*, i. eos inter quos & te eſt amicitia ſecularis atq; politica. *Neque fratres tuos neque cognatos*, i. conſanguineos ſeu affines, *Neque uicinos diuites* Quod ait, diuites, referendum arbitror ad omnes præfatos, ſcilicet ad amicos, ad fratres, ad cognatos. Si .n. hi pauperes eſſent, meritoriè inuitarẽtur, imò (cæteris paribus) potius eſſent in D uitandi q̃ alii, non principaliter neq; dũtaxat, quia amici & fratres ac cognati, ſed quoniam pauperes & egentes, & potisſimum intuitu & amore Chriſti ad gloriã Dei, qui ita requirit, vt nõ ſolũ dilectio, ſed & ordo caritatis ſeruetur, qui exigit, vt propinquiores magis amentur, nõ ſolũ amore naturali, ſed etiã ſpirituali cæteris paribus. Propter quod in Canticis ſponſa teſtatur, Ordinauit in me caritatẽ. Et Paulus Apoſt. Si quis (inquit) ſuorum & maximè domeſticorũ curam non habet, fidẽ negauit, & eſt ĩfideli deterior. 1. Ti. 5. De hoc Auguſtinus libro de doctrina Chriſtiana. Et Tomas in ſecunda ſecundæ plenius tractat. Deinde Saluator ponit cauſam cur tales præfato modo inuitandi non ſint, *Ne forte & ipſi te reinuitent*, ut carnalibus E moris eſt, *Et fiat tibi retributio* corporalis in hac uita, ita quod apud Deum mercedem non habeas. Dicit autem hic Beda, Fratres & amicos ac diuites alterutrum conuiuia celebrare, non quaſi peccatum Chriſtus interdicit, ſed ſicut cętera neceſſitatis humanæ commercia, ad promerenda uitæ cœleſtis præmia nil valere oſtendit, cui ſimile eſt quod alibi dicit, Si bene feceritis his qui vobis benè faciunt, quæ gratia eſt uobis, Hinc Gorra teſtatur, Amici, & fratres, & cognati atque uicini, aut Lucæ. 6. ſunt pauperes, & tunc meritoriè inuitantur, aut ſunt diuites, & tunc aut vocantur ꝓp faciendam mutuam caritatem, et ſic ẽ meritorium: aut ꝓp laſciuiam ſeu aliam malam cauſam, uidelicet propter carnalia illa immoderata ſolatia, et tunc eſt F demeritorium. aut propter quãdã liberalitatem & amicitiã naturalem, & ſic eſt quaſi indifferẽs, *Sed cum facis conuiuium, uoca pauperes, debiles, claudos, cæcos*, qui ſi ire nequiuerint, adducendi ſeu apportãdi ſunt, *Et beatus eris*, i. pro tanta pietate ex caritate procedentem, æternam beatitudinem conſequeris, *Quia non habent retribuere tibi* in hac uita beneficium corporale, in ſpiritualib: tamen poſſunt ac debent rependere, orando fideliter pro benefactoribus ſuis, *Retribuetur enim tibi*, i. plena merces tibi à Deo præſtabitur. ſ. duplex ſtola ſeu corporis & animæ glorificatio ſempiterna, ſi interim beatitudinem animæ non fueris conſecutus, *In reſurrectione iuſtorum*, i. in diè nouiſſimo,

Oo

A ſimo, per hoc ꝙ inter electos reſurges. Vnde reſurrectio illa finalis, quamuis bonorum erit atq; malorum, ſpecialiter tñ dr̃ eſſe iuſtorum, quoniam illis erit ad gloriam, reprobis ad miſeriam. ¶ Porrò moraliter, cum facimus prandium, i. cum ad orationes aut celebrationes accedimus, vt ſpiritualiter reficiamus, & de menſa domini communicemus, non ſolùm oremus pro amicis & parentibus ac cognatis, & pro diuitibus, id eſt, pro iuſtis qui in chariſmatibus ſpiritus ſancti abundant, ſed etiã pro inimicis & peccatoribus, qui verè & infideliter pauperes ſunt. Sed in hoc multi deficiunt, quia pro inimicis rarò, aut tepide orant, pro amicis & propinquis frequẽter, quod eſt quaſi reliquias menſæ ſuæ mittere principi.

B Præterea inuitationes atq; cõuiuia ex diuerſis cauſis procedunt. Primò, ex naturali dilectione, ſicut de filiis Iob pater, Si tñ naturalis dilectio ſpirituali dilectione formetur ac eleuetur ad Deum, tunc hoc meritorium erit, ſicut de filiis Iob credẽdum uidetur, quia Gregor. dicit eos fuiſſe iuſtos. Secundò, ex pietate ſicut fecit Tobias. Tertiò, ex reuerentia, ſicut Matthæus fecit Chriſto, ſicq; religioſis & iuſtis facere conuiuium ex reuerentia, inquantùm ſunt per Antonomiã famuli Dei, valdè ẽ meritoriũ. Quartò, ex liberalitate, ſicut in Tobia legitur de Raguel. Quintò, ex approbata conſuetudine, ſicut in nuptiis, & hæc duo ſi ex caritate fiunt, ſunt meritoria. Sextò, ex oſtẽtatione, ut legitur in Heſter de Aſſuero. Septimò, ex guloſitate, vt patet in libris Regum de Nabal. Octauò, ex ambitione, ut faciunt canonici electione inſtante, ſicq; fecit Adonias. Nonò, ex malignitate & ſimulatione, vt Abſalon.

Iob .1.

Lucæ 1.

E Poſtremò Chryſ. ait, Non ſub hac ſpe aliis beneficia conferamus, vt nobis retribuant: hæc. n. frigida eſt intentio, & talis amicitia celeriter euaneſcet: ſi verò pauperem vocaueris, Deum nunquã obliuiſcẽtem habebis debitorem. Quantò. n. minor eſt frater, tãtò magis Chriſtus per eũ accedit & uiſitat. Nam qui magnum ſuſcipit, ſæpè propter vanam gloriam facit hoc, ſed & vtilitas ſæpius quæritur, ut per illum promoueatur. Sed dicis, Immũdus eſt pauper & ſordidus. Leua eum & fac tecum in menſa ſedere: ſi veſtes ſordidas habet, mundum indumentum exhibeas. D Chriſtus accedit per eum, & tu friuola loqueris. Gregorius quoque Nyſſenus hortatur, Non negligas iacentes, quaſi nullo ſint digni honore. Cogita quid ſint, & ꝓcioſitatẽ eorum inuenies. i. ſaluatoris induerunt imaginem, futurorum bonorum hæredes ſunt & regni cœleſtis clauigeri, accuſatores & excuſatores idonei, non loquentes, ſed inſpecti à iudice (vt ait Chryſoſtomus) decet eos in ſolario reuerẽter locari. ſed ſi hoc non placet, ſaltẽ deorſũ vbi ſunt ſubiugalia & miniſtri, Chriſtum ſuſcipias, fiat ſaltem pauper æditus, i. domeſticus tuus: & ſi non ſecum conſedeas, mitte eis fercula de tua menſa.

Myſticè ſecundũ Origenẽ, Qui uanam gloriã vitat, vocat ad ſpirituale conuiuiũ B pauperes. i. imperitos, ut eos ditet: debiles . i. conſcientiam læſam habentes, vt eos ſanet: claudos. i. declinantes ratione, ut rectas ſemitas faciant, cæcos. i. qui carẽt contemplatione uirtutis, vt veram videãt lucem. Hæc. ſ. quod Chriſtus dixit de beatifica retributione in reſurrectione præſtãda, *Cum audiſſet quidam de diſcumbentibus* tactus deſiderio retributionis illius, *Dixit illi*, ſcilicet Chriſto tanquam alludens uerbis ipſius, *Beatus* eſt iam in ſpe & in prædeſtinatione æterna, *Qui manducauit panẽ*, id eſt, ſpiritualiter reficietur clara & fruitiua diuinitatis uiſione, quæ eſt panis fortitudo atq; refectio omnium electorum in patria puta *In regno Dei*, quod eſt triumfans eccleſia ſeu beatificæ locus, ac mãſio F viſionis. Preterea dicunt quidam, ꝙ iſte fuerit de opinione Sadducæorum, qui vitam futuram putant eſſe carnalem, & qđ cibum manducarent corporeũ. Sed iſtud non eſt peritè dictum. Sadducæi nanque prorſus negabant reſurrectionem futuram, dicentes animam eſſe mortalem, & *Act. 24* nec angelum eſſe nec ſpiritum, prout in actibus Apoſtolorum habetur. ¶ Conſequenter Saluator per parabolam docet quàm multi per diuerſa obſtacula impediantur à reſurrectione beata. *Homo quidã fecit cœnam magnam & vocauit multos*. Per hunc hoĩem intelligitur Chriſtus, qui fecit cœnam, i. beatificam æternæ gloriæ reſurrectionem præparauit electis, de qua ait Apoſtolus, Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt,

A ſunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſu. Ad hanc cœnam Chriſtus multos uocauit, dicendo, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Vnde ait in Pſalmo, Annunciaui & locutus ſũ, multiplicati ſunt ſuper numerum, *Et miſit ſeruum ſuum*, i. Apoſtolorum omniũq; prædicatorum chorum ſeu ordinem. Sæpè etenim in ſcripturis fit ſermo de tota aliqua plebe ſeu multitudine, quaſi de vna perſona, ſicut in Exodo Deus loquitur Faraoni, Dixit tibi, Dimitte filium meum, i. populum Hebręorum, *hora cænæ* .i. in hac ultima mundi ætate, in cuius fine cœna illa exhibenda eſt plenè cunctis electis, & interim à tempore paſſionis ſeu deſcenſus Chriſti ad inferos cœpta eſt dari: quoniam Chriſtus. precio ſui ſanguinis ianuam regni cœleſtis aperuit, de hac hora ſcriptum eſt Filioli nouisſima hora eſt. Porrò refectio iſta beata dicitur cœna magis quàm prandium, quoniam alia ei non ſuccedet refectio, & quies æterna ei adiuncta eſt, quemadmodum cœnę quies nocturna coniungitur, de qua cœna ſcriptum eſt in Apoc. Beati qui ad cœnã nuptiarum agni vocati ſunt, *Dicere inuitatis*, id eſt, hortari homines ad regni cœleſtis præmia promerenda *Vt uenirent*, i. Deum proximosque amando, et iuſte ac timoratè uiuendo, ad patriam beatorum inceſsãter appropinquare ſtuderent, nempè amando & iuſte agendo, non corporaliter tranſeundo venitur & appropinquatur ad regnum cœleſte, *Quia iam parata ſunt omnia*, id eſt, ſuperna gaudia meritò paſſionis Chriſti hominibus ſunt parata, dummodo virtus, gratia ſeu meritum paſſionis Chriſti eis per ſacraměta eccleſiæ applicetur, & ipſi obicem ſuę non ponant ſaluti, ideo dicit Gregorius, Omnia ſunt parata, quoniã Chriſto immolato patet introitus regni cœleſtis. *Et cœperunt ſimul omnes excuſare* ſe ab executione operũ uirtuoſorum, & ab adeptione regni ſuperni, qui terrena & ſenſibilia potius quàm ſpiritualia & diuina amabant: ideo excuſauerunt ſe, & ſi non uerbo, tamen facto, *Primus dixit ei, villam emi, & neceſſe habeo exire & videre illam, Rogo te habe me excuſatũ.* Per primum hunc inuitatum, qui ex occupatione circa uillam quam emit, neglexit Deo ſeruire ac obedire, deſignatur pluralitas ſuperborum & ambitioſorum, qui ita ſe occupant circa honorem, principatum, & excellentiã acquirendos ſeu poſſidendos in ſeculo iſto, ꝙ diuina negligunt adimplere præcepta, nec ad æternos ſummæ beatitudinis aſpirant honores, ſed tẽporalia atq; præſentia ęternis præferunt ac futuris, propria excæcat ſuperbia, quæ mentem ineffabiliter, damnabiliterq; obtenebrat, ita quòd fidem formatam & uiuam non habent, ſecundùm quòd talibus ait Saluator, Quomodo poteſtis uos credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt non quęritis? Superbia nanq; & ambitio impediunt mentem, ne ſe creatori ſuo ſubſternat, idcirco influxum gratię eius nequit ſuſcipere. Porrò per hoc quod ait Rogo te habe me excuſatum, datur intelligi, quòd ſupbi ſicut et cæteri uitioſi, maximè tamen ſuperbi de ſuis excuſant peccatis. Nam ſicut accuſatio ſuiipſius effectus ẽ et ſignũ, ſeu comes humilitatis: ita excuſatio propriorum vitiorum eſt effectus, ſignum et comes ſuperbiæ: propter quod orat Pſalmiſta Deum, Non declines cor meum in uerba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis, Vnde taliter ſe excuſanti dominus ait per Ieremiam, Ecce ego iudicio contendam tecum, eo ꝙ dixeris, non peccaui. Poſtremò ſecundùm Gregoriũ, quod ait, Rogo te habe me excuſatum, tãtùm eſt, ac ſi dicat, Ora pro me, quia conuerti non poſſum, ſicque humilitas ſonat in uoce, dum ait, Rogo te, ſuperbia verò in actione dum venire contemnit. *Et alter dixit, Iuga boum emi quinque*, id eſt quinque paria boũ. *Et eo probare illa, rogo te habe me excuſatum*, Per hunc ſecundũ intelligitur multitudo hominum auarorum qui ita circa terrenas diuitias congregandas, ac conſeruandas intěti ſunt, ꝙ ſpiritualium ac cœleſtium obliuiſcuntur bonorum: ſicq; circa pecunias et poſſeſſiones ſuas afficiuntur, quaſi eas nunquam eſſent amiſſuri, et quaſi non eſſet uita poſt hanc uirã, et tanquã corpus eſſet nobilius aĩa. Tãta deniq; eſt grauitas huius peccati, ut auaritiam nominet ſeruitutem idolorum apoſtolus. Et iterum, Radix (inquit) omnium malorum eſt cupiditas. Nam ſicut idololatria colit idola ſua, falſosq; Deos magis quàm uerum Deũ, ita auarus plus

Marginal notes: Iſa. 64. / 1. Cor. 2. / Mat. 4. / Pſal. 39. / Exod. 4. / B / 1. Ioã. 2 / C / D / Ioan. 5. / E / Pſal. 5. / Ierem. 2. / F / Eſeſi. 5. / 1. Tim. 6

A cupit,amat & colit opes terrenas, quàm
Eccl.10. Deũ altiſſimum. Ideo ſapiẽs vir teſtatur,
Nihil iniquius quàm amare pecuniã. Et
rurſus, Auarus animã ſuã habet venalẽ.
Cũ.n.bona temporalia ſint finaliter ordi
nata ad ſpũalia bona, non plus debemus
amare & cõgregare aut retinere tempora
lia quàm neceſſe,ſeu vtile nobis eſt ad ſpi
Epheſ.5. ritualia obtinẽda. Propter quod ait Apo
1.Tim.6 ſtolus, Habẽtes victũ & quibus tegamur
his cõtenti ſimus. Nã qui volunt diuites
fieri, incidũt in tentationes & laqueũ dia
boli. Præterea ſecundùm Gregoriũ, quo-
niam ſenſus corporales interna compre-
hendere nequeunt,ſed ſola exteriora co-
gnoſcunt,rectè per hunc ſecundum, qui
quinque iuga boum emit.i.quinque ſen
B ſus exteriores à Deo accepit,tanquam ra
tionẽ redditurus de eis,curioſi ſignãtur,
qui dum aliorum quærunt vitam diſcute
re,proprios defectus omittũt aſpicere. *Et
alius dixit, Vxorem duxi, & ideo non poſſum
venire*. Per hunc deſignantur luxurioſi.
Nam quamuis matrimonium ſit bonũ ac
licitum,atque ad propagandam ſobolem
diuina prouidentia inſtitutum,multi ta-
men per hoc non fœcunditatem prolis,
ſed turpitudinem expetunt voluptatis.
Ideo per rem iuſtam ac licitam non incõ
gruè deſignatur res impia, vt dicit Gre-
gorius.Et quia voluptas carnalis fortiſſi-
mè ligat & occupat, ſummiſq; immergit
hominem,ideo tertius iſte non dixit,Ro
go te habe me excuſatũ,ſed ſimpliciter lo
quitur,nõ poſſum venire,nã & ipſa volu-
C ptas carnalis parit accidiã atq; faſtidiũ di
uinorũ, facitq; hominẽ ad virtutũ opera
Oſee.4. impotentem.Propter quod in Oſea habe
tur,Fornicatio & ebrietas & vinũ auferũt
cor.Itaq; Chriſtus in iſta parabola deno
tat,ꝙ per ſuperbiam,auaritiam, atque lu
xuriam homines, à ſua præcipuè impe-
1.Ioan.2. diantur ſalute.Ideo Ioannes aſſerit, Om
ne quod eſt in mundo,cõcupiſcentia car-
nis eſt, & cõcupiſcentia oculorum,& ſu-
perbia vitæ.*Et reuerſus ſeruus*.i. ordo præ-
dicatorum ab actu prædicationis ad con
templationis quietẽ reuertens,quia poſt
operum exteriorum executionem,debet
prædicator atque prælatus ad interiora
ſua redire,Deo vacare,& corã eo cor ſuũ
effundere.*Nunciauit hæc* per interiorẽ cõ-
feſſionem & allocutionem,*Domino ſuo*,ſci
licet Chriſto.Prædicatores nãque & præ D
lati deuoti ac feruidi zelo ſalutis proxi-
morum ſuccenſi, Deo doloroſè ac piè cõ
queruntur, dum parum aut nihil profi-
ciunt:ſicut & maximè gaudent , dũ mul-
tos conuertunt: quemadmodum Apoſto 2.Cor.7.
lus,Multa mihi fiducia eſt apud vos,mul
ta mihi gloriatio eſt pro vobis, repletus
ſum conſolatione, ſuperabũdo gaudio in
omni tribulatione noſtra. Dicitur autem
ſeruus domino Chriſto nunciare,nõ qua
ſi ipſe ignoret quid geſtum ſit, ſed vt nos
ordinẽ parabolæ ſiue hiſtoriæ intelliga-
mus.*Tunc iratus pater familias*.i. Chriſtus
propter tantam hominum ingratitudinẽ.
Ira autem non competit Chriſto ſecun-
dũ ſuam diuinitatem ad paſſionum affe-
ctus,ſed quò ad ſimilitudinẽ operis.Por- E
rò ira per zelum,quæ eſt appetitus vindi
ctæ ſecundùm rationis dictamen fuit in
Chriſto ſecundũ ſuam humanitatẽ, *Dixit
ſeruo ſuo*,id eſt, ordini prædicatorum ſuo-
rum præcepit, *Exi* à contemplatione ad
aliorum informationem ac conuerſionẽ,
Cito, quia periculum eſt in mora, & ſine
dilatione prouidendũ eſt animarũ ſaluti,
quo verbo redarguuntur prædicatores &
prælati ignaui & tardi,qui facili occaſio-
ne prædicationem omittunt aut differũt
In plateas & vicos ciuitatis. Per ciuitatem
hoc loco intelligitur ſinagoga, quæ fuit
aliquando ciuitas Dei,ſicut nũc eſt eccle
ſia,fuitq; ſinagoga lege munita,quaſi mu
ro clauſa, per plateas quoque ſignantur
multitudines hominũ maiores, vicos au-
tem minores,quia non multis tantũ , ſed F
& paucis eſt prædicandũ , uel per plateas
notantur qui in proſperis quaſi in latitu
dine erant per vicos qui aduerſitatibus
prẽmebantur.Platea.n.eſt latior vico,*Et
pauperes*,id eſt,gratia Dei ac ſpiritualibus
donis carentes , *Et debiles* ad bene agen-
dum Peccatum enim vulnerat naturalia,
ita ut vires animæ fiant debiles ad actus
virtutum,*Cæcos*,id eſt veritatis notitia de
ſtitutos,*Et claudos*.i.rectitudinem iuſtitię
non ſeruantes ſiue inſtabiles,qui quaſi in
vtranque claudicant partem,dũ in nulla
virtute cõſtantes exiſtũt,de qualibus fer
tur in Pſalmo, Filii alieni inueterati sũt Pſal.17.
& claudicauerunt à ſemitis ſuis. Vñ & in
libris Regũ inſtabilibus filiis Iſrael ait He
lias, Vſquequo claudicatis i duas partes,
Introduc

A *Introduc huc* id eſt, ad regnum cœleſte per-
3.Re.18 ducere ſtude prædicando, orando, exem-
plariterq; viuendo. Itaque principibus ſa
cerdotum & maioribus Iudæorũ ad Chri
ſtum conuerti nolentibus, multa millia
ex minoribus eiuſdem populi ſunt con-
1.Re.18. uerſa, ſicut in actibus deſcribitur. Nã (vt
ait Gregorius) hos elegit Deus, quos de-
ſpicit mundus & ipſa deſpectio plerunq;
hominem reuocat ad ſeipſum, & tantò ce
lerius Dei vocem aliqui audiunt, quantò
minus in mundo hoc habent vbi delecten
tur. *Et ait ſeruus, Domine, factus eſt vt impera-
ſti*, id eſt, Iudæis prædicauimus ſicut iuſſi-
ſti, quamuis non omnes cõuerti voluerint
vt mandaſti. *Et adhuc locus eſt*. i. adhuc va-
cant loca in regno cœleſti, in quibus reci-
pi queant gentiles. Non enim numerus
B hominum prædeſtinatorum ex Iudæis e-
rat implendus in cœlis. *Et ait dominus ſer-
uo, Exi in vias & ſepes*, id eſt, ad populos gẽ-
tiles per lata perditionis itinera inceden-
tes, qui lege caruerunt diuina Iudæis col-
lata ſicq; quaſi agreſtes fuerunt: propter
quod per ſepes ſignantur. Itaq; primò fuit
prædicandum Iudæis, deinde gentilibus.
Propter quod Paulus, & Barnabas loquũ-
tur Iudæis. Vobis oportebat primùm lo-
qui verbum Dei, ſed quoniam repuliſtis
illud conuertimur ad gentes. Sic enim præ
cepit nobis dominus, *Et compelle intrare*, id
eſt, quaſi importunè & per comminatio-
nes damnationis æternæ inſtiga illos, vt cõ
2.Ti.4. uertantur, prout ait Apoſtolus, Prædica
verbũ, inſta opportunè, importunè arguè,
C obſecra, increpa, in omni patientia. Vnde
Iere.24. per Ieremiam dominus loquitur, Nũquid
non verba mea ſunt quaſi ignis, & quaſi
malleus conterens petram? Itaq; quod ait
compelle intrare, non intelligitur de coa
ctione abſoluta atq; omnimoda (quia ſic
liberum arbitrium cogi non poteſt, nec
Deus vult habere coacta obſequia) ſed ali
quali & inductiua *Vt impleatur domus mea*,
id eſt, numerus prædeſtinatorum complea
tur in cœlo, de qua ait Saluator in domo
patris mei manſiones multæ ſunt, de qua
Baruc.3. & illud Baruc poteſt exponi, O Iſrael quã
Iõã.14. magna eſt domus Dei, & ingens locus poſ
ſeſſionis eius, magnus & non habens finẽ,
excelſus, & immenſus. Sed ſi finem non ha
bet, quomodo poteſt impleri? Et reſpondẽ
dum, q immenſus vocatur, non propter in
terminabilitatem, ſed ob ſuam latiſsimam D
& ineffabilem capacitatem. *Dico autem vo-
bis, quòd nemo virorum illorum* vtpotè ſe ex-
cuſantiũ, *Qui vocati ſunt*, vocatione exterio
ri per prædicatores, *Guſtabit cœnam meam*,
id eſt, æternam cœleſtis felicitatis ſuauita
tem non experietur. Hoc quoque notan-
dum, q Deus interdum vocat inſpiratio-
ne interna, interdum prædicatione exter-
na, aliquando beneficijs, quandoque fla-
gellis. ad quod deſignandum dicit in Can Cant. 6.
ticis quater, reuertere. Sic enim ait ibidem
ſponſus cœleſtis, Reuertere, reuertere Sun
namitis, reuertere, reuertere. *Ibant autem
turbæ multæ cum eo*. i. cum Ieſu ob varias
cauſas, ut dictum eſt ſepe. Etenim eloquẽ-
tia ſuauiſsima prædicationis eius, eminen
tia miraculorum, morum venuſtas, turbas
attraxit, *Et conuerſus ad illos*, qua faciẽ ſuã E
corporalem, interiorem quoque pietatis
ſuæ reſpectum, & bonorum ſpiritualium
communicationem conuertit ad eos, ita
& nos ſi cor noſtrum ad ipſum conuerti-
mus, ſi eum ſequi conamur, ſi eum deſide-
ramus, clemẽtiam, ſtatim pietatis ſuæ effe
ctũ nobis impendit, ſicque ad nos ſe con-
uertet: quemadmodum per Zacariã teſta-
tur. Conuertimini ad me dicit dominus Sapiẽ.18
exercituũ, & conuertar ad vos dicit dñs
exercituũ, *Dixit, Si quis venit ad me*, id eſt,
me ſequi voluerit per vitæ aſsimilationẽ,
& debitam ſeruitutem, *& non odit patrem
ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fra-
tres, & ſorores*. Omnes iſtæ perſonæ odien-
dæ ſunt ſeruis Chriſti, non quantũ ad id
quod habent à creatore, videlicet quò ad F
eſſe naturæ ſuæ aut gratiæ, ſed quantũ ad
id quod habent à ſeipſis, hoc eſt, propria
inordinata voluntate, vtpotè quantũ ad
culpã & impietatem quã habent, qua etiã
nobis in via Dei cõtrariantur, à ſalute nos
nitendo retrahere, aut à profectu virtutũ.
Natura autem & perſona amãdæ ſunt, iux
ta prætactam dictionem homo cõformat
ſe Deo qui omnia amat ſecundũ id quod
ſunt per naturam, gratiam aut gloriã, pro
ut Sapiens loquitur, Diligis omnia quæ Sapiẽ.11
ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Ni-
hilominus odit iniquos, ſecundùm quod
tales, queadmodm in eodem lib. ſcribi-
tur, Odio ſunt Deo impius, & impietas e-
ius, Atq; in Pſalmo, Odiſti omnes qui o- Pſal. 5.
perãtur iniquitatẽ. Per Ieremiam quoq; Iere.51.

A Non eſt anima mea ad populum iſtum, *Adhuc autem & animam ſuam*, id eſt, ſpiritum, ponendo partem pro toto. Eodem quidem modo debemus diligere & odire nos, quo & proximos. Cum enim amare ſit alicui bonum velle, odire autem alicui malum velle: debemus nos ipſos, alioſque diligere nobiſipſis ac aliis neceſſaria naturæ, donaq; gratiæ & munera gloriæ ſempiternæ optando ac imprecando. Porrò nos ipſos ac alios debemus odire, id eſt, impietates noſtras ac alienas abhorrere & velle non eſſe, atq; pro malis culpæ mala pœnæ nobis ac aliis affectare zelo iuſtitiæ, imò & noſipſos ac nobis commiſſos debitè caſtigare, inordinatis affectibus & carnalibus concupiſcentiis reluctari. Iſtud ē bonum, virtuoſumque odium ex ſpirituali procedens amore, de quo ait Pſal. B Perfectò odio oderam illos. ſicq; Dauid odiuit ſeipſum cum deprecatus eſt Deum, dicens, Vertatur obſecro manus tua in me, & populus tuus non percutiatur, *Non poteſt meus eſſe diſcipulus*, i. veraciter Chriſtianus, vtpotè meę doctrinæ obeditor, ſeu adimpletor. ¶ Pręterea quæritur, an iſtud .ſ. odire parentes & cæteros atq; ſeipſum ſit conſilium vel præceptum? Et reſpondēdum, ꝙ ſecundum aliquem modū ac ſenſum eſt præceptum, & aliquo modo conſilium. Eſt enim præceptum quantùm ad hoc, vt carnales affectus prædictarum perſonarum contrarios caritati ſpirituali abiiciamus, & item vt præfatas vitemus ac odiamus perſonas quantùm ad hoc, C quòd nos ab impletione præceptorū impedire nituntur. Sed eſt conſiliū quò ad hoc, vt carnales affectus, carnaliterq; propinquos ſiue coniunctos odiamus, relinquamus, vitemus, quantū ad hoc, ꝙ nos impedire nituntur, aut poſſunt à ſpirituali profectu ad perfectionem tendente per actus & opera ſupererogationis, vt. ſ. carnales præfatarum perſonarū affectus abiiciamus, non illos duntaxat qui caritati diuinæ contrariantur directè, ſed illos quoque qui caritatis profectum, ardorem & perfectionem impediunt. *Et qui non baiulat crucem ſuam*, id eſt, opera pœnitentiæ non exercet, corpus per abſtinentiam nō affligit, proximis ſuis non condolet tempore oportuno, *Et uenit poſt me*, talia bona exercendo, non vana intentione pro laude humana, ſed ad laudem & gloriam D Dei, ædificationemque proximi, ſecundū quod ego feci, prout apud Ioannem protestor, Ego non quæro gloriam meam, ſed honorifico patrem meum, *Non poteſt meus eſſe diſcipulus*. Iſtud quippe loquendo in genere, ad omnem pertinet Chriſtianum, dicente Apoſtolo, Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. Iſtud etenim aliud prorſus non eſt niſi per arctam viam incedere, quę ſola ad ſalutem perducit: ſicque iſtud eſt præceptum, non conſilium. Poteſt tamē exponi vt ſit cōſilium, eritq; ſenſus, Qui non baiulat crucem ſuā, i. ſeipſum totaliter non mortificat, ſe & cætera hæc terrena propter Deum derelinquendo: & venit poſt me, id eſt, me ſecutus non fuerit per ſemitas perfectionis, videlicet, E per ſpontaneam paupertatem, perpetuā caſtitatem plenamque obediētiam, quæ ſunt ſubſtantialia omnium ordinum, nō poteſt meus eſſe diſcipulus, id eſt, imitator perfectus, non ſolùm in præceptis, ſed & in conſiliis euangelicis obſeruādis me audiens, atq; efficaciter acquieſcens. Denique quod documenta inducta obſeruanda ſint cunctis fidelibus ſaluari optantibus, pręſertim ad perfectionem virtutum in hac uita pertingere cupientibus. Chriſtus conſequenter declarat per duas ſimilitudines ſiue parabolas. Primam tangit dicendo, *Quis enim ex uobis uolens turrim ædificare, non prius ſedens computat ſumptus qui neceſſarii ſunt, ſi habeat ad perficiendū? Ne poſteaquam poſuerit fundamentum, & non* F *potuerit perficere, omnes qui uiderint, incipiant illudere ei, dicentes, Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare*. Hoc in exterioribus ita eſt, ꝙ homo prouidæ mentis non incipit aliquid ædificare, niſi ante ꝓ cogitet an habeat facultatē conſummādi ſtructurā, ne ſi aliter euenerit, cuncti aſpicientes irrideant eum ꝙ ſe inconſideratè habuerit, incoando quod complere nequit. Conformiter eſt in ſpiritualib. quod ſi quis fidelium propoſuit ſeu in religiōe profeſſionem fecerit, ſe ad apicem humilitatis, aliarumq; virtutum eminentiam, ſeu vitæ perfectionem quotidiè tranſiturum, antequam iſtud attētet ſeu inchoet, perpendere pręmeditariq; debet, an poſſit cōtinuare atq; pficere qđ cupit incipe

Pſ. 138.
2. Re. 24
Ioan. 8.
Gala. 5.
Mat. 7.

A re,utpotè,an ſit diſpoſitus,aptus, idoneus,ad exercitia vitæ intentatę. Quod ſi in ſeipſo viribus propriis ſe ſufficientem nō inueneric ac potentem,debet in Deo confidere,eiuſque implorare auxilium, & impedimenta ſuæ vitare ſalutis. Iſti enim ſunt ſumptus neceſſarii ſibi ad conſummandum quod aggredi debeat & optet. Vnde ſi iſta non egerit, in proceſſu deficiet,& hoſtes ſuę ſalutis ſpiritus maligni videntes eum in proceſſu ſuccumbere,irridebūt atq; de ſua perditione gaudebūt. Vnde Greg. Omne quod agimus præuenire per ſtudiū conſiderationis debemus. Hoc eſt,quod in Eccleſiaſtico docetur, Fili ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis. Apoſto.quoque ait, Sine præiudicio,id eſt, præuio iudicio nihil fa-
B cias. Hinc prouidentia ponitur pars prudentiæ,quia per prouidentiam futura cauentur pericula,& de neceſſariis prouidetur. Porrò diaboli & vaſa eorum.ſ. homines impii,qui bonos à via ſalutis retrahere moliuntur, de eorum perditione ſeu apoſtaſia quos tentando ſuggerendoq; vicerint,gloriātur,iuxta illud Eccleſiaſtici, Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius,facient te in gaudium inimicis tuis.
Pſal. 12. Atque in pſalmo, Qui tribulant me exultabunt ſi motus fuero,ego autē in miſericordia tua ſperaui. Idcirco in Eccleſiaſt. vir ſapiens orat,ꝙ & nos ſemper orare debemus, Domine pater & dominator vitæ meæ,ne derelinquas me in cogitatu & conſilio illorum,& incidam in conſpectū aduerſariorum meorum, & gaudeat ini-
C micus meus. Itaque peſſimos ac inuidiſſimos aduerſarios noſtros diabolos, nil aliud niſi animarum noſtrarum ſanguinē ſitientes non lætificemus, negligenter & viliter nos habendo,mundanas conſolatiunculas exquirendo, mentis cuſtodiam omittendo,ſed in lingua cunctiſque ſenſibus & cordis cuſtoditione iugiter cuſtoditi eſſe conemur. ¶ Poſtremò parabola iſta religioſis potiſſimum eſt penſanda, ne tempore procedente tepeſcāt, ſed quotidie feruentiores effici ſatagant,ne conueniat illis illud Apoſtoli,Sic ſtulti eſtis, vt cum ſpiritu cœperitis, nunc carne cōſumemini. Vnde in Apocaly. Chriſtus ait cuidam,Habeo aduerſus te,ꝙ caritatē tuā primā reliquiſti. Memor eſto itaq; vnde excideris,& pœnitentiam age. Aduertant D hæc qui ſibi in clauſtris de annorum quibus fuerunt in ordine multitudine blandiuntur,cum tamen adhuc leues & paſſionati mōſtrentur.Sed & omni Chriſtiano conſideranda ac metuenda ſunt iſta,præſertim cum in via Dei non progredi ſit retroire. Deinde ſecunda parabola ſubditur. *Aut quis rex iturus committere bellum aduerſus alium regem,nonne prius cogitat, ſi poſſit cum decem millibus occurrere ei, qui cum uiginti millibus uenit ad ſe? Alioquin adhuc illo longè agente, legationem mittens rogat ea quæ pacis ſunt.* Parabola plana eſt,quia rex prouidus contra alium regem pugnaturus ſi viderit regem alium multò potentiorem ante congreſſum, pacem componit cum illo ſi poteſt, nec ſe committit periculo.
Ita & nobis ſi contra principē ſeculi huius diabolū præualere optamus, neceſſariū nobis eſt proprias vires perpendere, E ꝙ ſi conſpexerimus nos nō poſſe propria uirtute aciem demonum expugnare, ad Dei auxilium debemus confugere,& uanam ſecuritatem abiicere.Porrò cum diabolo pacem inire,ut ab impugnatiōe deſiſtat vituperabile eſt,quia cum illo nequaquam cōcordare debemus. Vnde ſicut in rege ſe inferiorem cernēte,pacē ab aduerſario poſtulare ex infirmitate procedit, quanuis aliquo modo prouidentiæ aſcribitur, ita & diabolo concordare.i. malle peccare, q̄ contra tentationes uiriliter dimicare,ex infirmitate & imꝑfectione hominis talis cauſatur. ¶ Quidā aūt per re- F gē contra quem hō tendit ad præliū,intelligunt Deum contra quē quaſi pugnare ꝓſumunt qui ſeipſos excuſant,iuſtificant, & meritis ſuis ſaluando eſſe de iure cōtendunt,de qualibus dicit Apoſtolus.Quod Dei iuſtitia ignorantes,& ſuam volentes Rom. 10 ſtatuere,iuſtitiæ Dei nō ſunt ſubiecti. Hi ergo redeuntes ad cor, & ſe ſuis operibus non poſſe ſecundū iuſtitiæ rigorem ſaluari, niſi ad immenſam Dei confugiant pietatē:iuxta illud Iob,Nō iuſtificabitur homo cōpoſitus Deo, & ſi voluerit contendere cū eo,nō poterit reſpondere unū pro mille.Hoc ergo penſantes, cū Chriſtus rex adhuc lōgè eſt.i. iudiciū differt, & corporaliter ac uiſibiliter in cœlo conſiſtens nōdum apparet, legationem mittunt, hoc eſt, per opera ſatisfactionis

A Deo reconciliari precantur, & pacem cũ ipſo adipiſci nituntur, ſicut hortať Apoſtolus, Obſecramus pro Chriſto reconciliamini Deo. Itaque flendo, abſtinendo, orando, offerendo, & alia opera virtuoſa agendo cum iudice Chriſto cõponunt, ſeque in cũctis humiliant, ſicut ſãctus Iob egit dicendo, Si me iuſtificare voluero, os meũ condemnabit me: & ſi habuero quid piam iuſtum, non reſpondebo ei, ſed vt meũ iudicẽ deprecabor. Idẽ fecit Beatus Dauid orando, Non intres in iudiciũ cũ ſeruo tuo domine. *Si ergo omnis ex vobis, q non renunciat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus*, i. qui cautè non habuerit ſe, abijciendo cupiditatũ & carnalitatum affectus, &c. quæ profectum virtutum impediunt, non poteſt realiter dici diſcipulus meus, quia doctrinæ meæ non acquieſcit, ſicut non poteſt prudenter ędificari, qui ſumptus non prouidet.

2. Cor. 5.

Iob. 9.

B

¶ Porrò, ſi quod dictum eſt de odio parẽtum & propinquorũ ac propriæ animæ, exponatur vt eſt conſilium, tũc renunciare hic ſumitur pro omnimoda derelictione omnium poſſeſſionum ſeu propriorũ, quod eſt religioſorum, qui cũ Petro Apoſtolo dicere poſsũt xp̃o, Ecce nos reliquimus oĩa. Si verò exponitur vt eſt pręceptũ, tunc renũtiare deſignat abiectionem immoderatæ affectionis & curæ circa poſſeſſa: ſicq; accipit Beda, *Diſtat* (inquiẽs) inter renũciare omnibus, & relinquere omnia. Paucorum enim. ſ. perfectorũ eſt relinquere omnia. i. curas mundi poſtponere: cunctorum autem fidelium eſt renũciare omnibus, hoc eſt, ſic tenere quæ mũdi ſunt, vt tamen per ea non teneantur in mundo, ſed licitè eis afficiantur atq; vtãtur. Hoc eſt quod hortatur Pſalmiſta, Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Et Apoſtolus, Reliquum eſt, vt qui habent uxores, ſint tanquã non habentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquã non utẽtes. Præterit. n. figura huius mundi. *Bonũ eſt ſal*, Eſt enim utile valdè, ac neceſſariũ ad condimenta ciborum. *Si autem ſal quoque euanuerit*, id eſt, vigorem ſuum amiſerit, & corruptionem incurrerit, *In quo condietur?* i. aptum non erit vt alicui miſceatur cibario, *Neque in terra neque in ſterquiliniũ utile eſt.* Terram enim à ſua impedit fœcũditate, nec expedit ipſum miſcere fimo, ſeu ſterquilinio ad terram fœcundandã, *Sed foras mittetur*, id eſt, eijcietur tanquã omnino inutile. Per hoc ſaluator inſinuat, quòd ſimili modo oportet diſcipulum ſuum omnibus renunciare, ne per terrenorum carnaliumq; amorem euaneſcat, eſſe gratiæ, ac virtutum perdendo, & putreſiat vitia incurrendo, ſicq; ad nihil valeret, niſi vt in ignem mittatur gehennæ, ſicut apud Ioannẽ loquitur Chriſtus. Si quis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent. Denique per ſal intelligitur ſapientia ſeu diſcretio, quæ omni opere virtuoſo neceſſaria eſt, & cõdimenta largitur. Ad quod deſignãdum Deus in Leuitico præcepit, Quicquid obtuleris ſacrificij, ſale condies. Itẽque in omni ſacrificio offeres ſal. Et apud Marcũ admonet Chriſtus, Habete in uobis ſal, id eſt, diſcretionem, vt ſcilicet iuxta Pauli doctrinam, omnia honeſtè & ſecundùm ordinem fiant in uobis, ſi ergo ſal iſtud euanuerit, hoc eſt, ſi per indiſcretionem & negligentiam noſtram lumen diſcretionis ac ſapientiæ amiſerimus, in quo cõdietur, id eſt, quid eo perficietur? Conſtat quòd nihil, cum ſit corruptum. Ideo foras mittetur, id eſt, tolletur, eſſeq; deſinet in eo quo fuit. Rurſus per ſal deſignatur prælatus ac prædicator, ſeu doctor aliorum, cuius eſt audientium corda diſcretione condire, ſapientia erudire, ad guſtum virtutum & ſpiritualium rerum ſaporẽ perducere. Hinc in Matthæo Chriſtus ait Apoſtolis, Vos eſtis ſal terrę, Sal quippe (vt dicit Euſebius) ſecundum ſubſtantiam ex aqua cõſtat, modicum terreſtreitatis participans, deſiccatque fluidã naturam uel materiam corporum, corruptorum, & mortua corpora conſeruat. Hinc Chriſtus diſcipulos ſuos rectè comparat ſali, quia alios regeneraturi erãt ex aqua & ſpiritu, corruptãq; hominũ uitã à fluxu uitiorum debebant reſtringere. Porrò, ſi ſal iſtud euanuerit. i. ſi prædicator ſiue prælatus aliqua vitioſa affectione corrũpatur in mente, *In quo condietur?* i. ineptus erit aliorũ corda præfato modo condire, ita q̃ in terram, nec in ſterquiliniũ, vtilis erit, hoc eſt, nec ad hoc ut his præficiatur qui ſani ſunt mente & fœcũdi ut terra, nec his qui inſtar ſterquilinii, uitiis,

D

B

C

F

C

Pſal. 61.

1. Cor. 4.

A tiis, & carnalitatum fetoribus ſqualent ſordentq;, iuxta illud Iohelis, Cōputruerūt iumenta in ſtercore ſuo, hoc eſt, carnales in gulæ atq; luxuriæ inquinamentis corrupti ſunt. ¶ Poſtremò, quia præhabita Chriſti eloquia erant obſcura parabolica, & profunda, hortatur ad ſagacem dictorū ſuorū intelligentiā, vel quia ſaluberrima ſunt, monet vt efficaciter impleantur. *Qui habet aures audiendi*, hoc eſt, intellectū habet bene diſpoſitum & capacem, *Audiat*, id eſt, aduertat, agnoſcat & impleat quæ iam dixi. Itaque de interioribus auribus, obedientali quoque auditu, dicit hoc Chriſtus.

EXPOSITIO CAP. XV.

Erant autem appropinquantes ei publicani & peccatores, ut audirent illum.

ARTICVLVS XXXVIII.

QVia Saluator verbis & factis exhibuit, miraculisq; oſtendit ſe potentiſſimum atq; piiſſimū medicum animarū, & tā per comminationes æternæ damnationis, quàm per promiſſiones perpetuæ ſaluationis, hortabatur ad pœnitentiā peccatores. Hinc confluebant ad ipſum, ſicut iam recitat Euangeliſta. *Erāt autem appropinquantes ei publicani*, hoc eſt, qui publicis negotiis intendebant, videlicet ueſtigalia, ſeu tributa exigendo, leuando aut conducendo. Et quoniam tale C officium uix aut raro fit abſque peccato, ideo Phariſæi & ſcribę publicanos reputabant magnos atque notorios peccatores. Hi ergo *Et peccatores*, hoc eſt, qui minus vitioſi erant, aut putabantur. Iſti appropinquauerunt Chriſto corporaliter & ſpiritualiter, ſcilicet localiter accedendo ad eum, ſecundū ſuam circunſcriptam humanitatem, & mentaliter ſe vertendo ſeu diſponendo ad ipſius incircunſcriptibilem deitatem, ſeu ad eius caritatem & gratiā, *Vt audirent illum* auribus mentis & corporis, Chriſtus nanque aliquos talium gratioſè præuenit, attraxit, conuertit. Cōcurrerunt quoque ad ipſum propter incomparabilis ſuæ eloquentiæ motiuam & affectuoſiſſimam venuſtatem, ob motū eius condecentiam, ob vitæ & famæ eminentiam, ob miraculorū claritatem & abun- D dantiam, & præſertim quoniam Chriſtus valde caritatiuū, dulcē, compasſiuū, & piū ſe eis exhibuit, ſicut mox ſubditur. *Et murmurabant Phariſæi & ſcribæ, dicentes, Quia hic* Ieſus *Peccatores recipit, & manducat cum eis*, quaſi dicant, non decet cum Salomon dixerit, Viri iuſti ſint tibi commenſales. Eccle. 9.
Et Pſal. Superbo (inquit) & inſatiabili corde, cum hoc non edebam. Et item, Cū peruerſo peruerteris. Sed Chriſtus q peccare non poterat, atque ad hoc venit in mundū, vt peccatores intus curaret atque conuerteret, abſq; periculo & cum fructu ingenti peccatoribus ſe adiunxit, ac conuesci dignatus eſt, nec præfatis autoritatibus prohibebatur, quin iuſti hac intentione poſſent ſe peccatoribus ſociare, vt eos E ad Dei obſequiū, perpetuamque ſalutem inducerent. Chriſtus quoq; in cuius aduentu tempus gratiæ, & lex caritatis cœperunt, ueterē legem non fregit, ſed perfecit, omnemq; caritatē uerbo & factis edocuit. ¶ Porrò Phariſæi qui erant religioſi Iudæorum, & ſcribæ qui fuerunt doctores eorum, non uerè caritatiui & iuſti, ſed magni & ſapientes in oculis ſuis, falſeque iuſti, indignati ſunt de Chriſti clemētia, de qua gaudere debuerant. Falſa nanque iuſtitia habet indignationem, uera iuſtitia compaſſionem ſecundùm Gregoriū. ¶ Inſuper Chriſtus ſolitus uti parabolis, per quaſdam parabolas oſtendit Phariſæorum, ac Scribarum errorem, ſicque age F re quod ad ſuum pertinebat officium, qđ fuit peccatores conuertere, perditos quærere, ſpiritualiter mortuos per gratiam uiuificare, per peccata diſperſos in Deo, per fidem & caritatem colligere. Hinc ſubditur prima parabola. *Quis ex nobis homo qui habet centum oues, & ſi perdiderit unam ex illis, &c.* Parabola iſta ad propoſitum Chriſti declarandum aptiſſima fuit, & eſt, atq; planiſſima. Aliud nempe oſtendere non intēdit per eam niſi ꝙ ex quo homo multas poſſidens oues, ſi unam amiſerit, diligenter eam inquirit, atque inuentam hilariter recipit, multò magis filius Dei omnium dominus, genus humanū, ſeu peccatorum collegium ꝙ amiſit, per illius propriam culpam, & demonis fraudem requirere debuit per ſuam pietatem & gratiam, atque recipere ad pœnitentiam & ſalutem.

Pſ. 110.
Pſa. 17.

A ſalutem. Per hominem itaq; iſtum intelligitur Chriſtus, qui habuit cẽtum oues, hoc eſt, vniuerſitatẽ angelicorũ ſpirituum & genus humanum. Etenim angeli ſancti oues ſunt Dei, propter ſuam innocentiã ac beatificam refectionem, qua indeſinenter paſcuntur à Deo, Similiter homines
Pſal.94. oues ſunt Dei, iuxta illud Pſalmiſtæ, Nos autem populus eius & oues paſcuæ eius. Quòd de bonis hominibus creatori ſuo ſubiectis, & ab eo per cariſmata gratiæ & ſacramenta eccleſiæ paſtis, potiſſimum verum eſt, quarum paſtor eſt Chriſtus: quia ſub virga ſuæ directionis ambulant, dum ſecundùm Euangelicæ legis præcepta fideliter conuerſantur, de quibus apud Ioan
Ioan.10. nem proteſtatur, Ego ſum paſtor bonus,
B & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ, & animam meam ponã pro ouibus meis. Dicuntur autem oues hæ centũ, propter numeri huius perfectionem. Harum verò ouium periit vna, quia in primis parentibus perdita fuit natura humana. Nã
Roma.5. ſecundùm Apoſtolum, in vno cecidimus,
Efeſi.5. & in Adam peccauimus omnes, ita ꝙ eramus natura filii iræ. *Nonne dimittit nonagintanouem in deſerto, & uadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam?* Hoc fecit vnigenitus filius Dei, dum ciues cœleſtes, puta angelicos ſpiritus, in cœlo ꝙ homo deſeruit, peccãdo reliquit, & nõ angelum, nõ legatum miſit, ſed in propria venit perſona, aſſumpta in vnitate perſonæ naturæ humana, quæſiuitque genus humanũ pro
C illius conuerſione, reductione, ſaluatione orãdo, prædicando, miracula faciẽdo, moriendo, ſpiritum ſanctum mittendo ſeu infundendo, Apoſtolos cæteroſq; diſcipulos deſtinando, ideo ait Apoſtolus, Fidelis ſermo & omni acceptione dignus, quia Ieſus Chriſtus venit in hunc mundũ pec
Zaca.2. catores ſaluos facere. Et per Zacariã, Lauda & lætare filia Sion, quia ecce venio, & habitabo ĩ medio tui, ait dominus. Et applicabuntur gentes multæ ad dominũ in die illa, & erunt mihi in populum. ¶ Porrò hæc applicatio populorum ad Deum, eſt eorũ conuerſio atque inuentio qua inuenti ſunt à Chriſto, quibus in prima ca
1.Pet.1. nonica ſua loquitur Petrus, Eratis aliquãdo ſicut oues errantes, ſed conuerſi eſtis nunc ad epiſcopum & paſtorem animarũ veſtrarum. *Et cum inuenerit illam, imponit in humeros ſuos gaudens.* Hoc egit Saluator, D
quia dum quoſdam Iudæorum conuertiſſet, pro illis & pro cunctis electis hominibus propriis humeris crucem tulit ad ſupplicii locum, quod faciendo peccata noſtra ſuper ſe ſumpſit, portauit & luit.
Propter quod per Iſaiam ſcriptũ eſt, Di- Iſai.53.
ſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus. Omnes nos quaſi oues errauimus, vnuſquiſque in viam ſuam declinauit, & dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrũm. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe
portauit. Hinc Chriſtus fatetur in pſal. Pſal.68
Quæ non rapui, tunc exoluebam.

¶ Deinde Chriſtus hęc fecit gaudens, quia licèt de paſsionis ſuę acerbitate uehementer doleret, nihilominus de paſſio- E
nis eiuſdem fructu ſecundùm ſuperiorẽ animæ portionem gaudebat, *Et ueniens domum, conuocat amicos, & uicinos dicens illis, Cõgratulamini mihi quia inueni ouẽ meã quæ perierat.* Sic Chriſtus in die aſcenſionis reuertens ſecundũ naturam humanam ad
cœlum empyreũ, de quo ait Apoſtolus, 1.Cor.5.
Quam ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam æternam in cœ
lis. Et Chriſtus, In domo patris mei man Ioan.24
ſiones multę ſunt: illuc Chriſtus ouẽ per- Efeſi.4.
ditam reportauit, quoniam teſtibus Apo
ſto. & pſal. Aſcendens Chriſtus in altum: Pſal.67.
captiuam duxit captiuitatem. Tunc conuocauit, hoc eſt, ſibi occurrere fecit amicos & vicinos, hoc eſt, angelicos ſpiritus
diuinæ voluntati plenè & inauertibiliter F
conformatos, diuina ſecreta ſcientes, & Deo in omnibus obedientes, ſecumq; in ſupermundano illo habitantes pallatio, atq; ipſius vultum immediatè cernẽtes, cum exuberãtiſſimo gaudio ſempiterno, propter quæ merito amici & uicini, ac filii Dei uocãtur, quos hortatur, ut ſibi de ouis ſuę inuentione congratulentur, in quo patet dilectio Dei ad nos, & quantũ
optat noſtram ſalutem. Vnde ait Apoſto 1.The.4.
lus, Hæc eſt uoluntas Dei ſanctificatio
ueſtra. Et Neemias, Gaudium Dei eſt for Neem.7.
titudo veſtra per Iſaiã quoq; dñs loqui- Iſa. 48.
tur Iſraelitico populo, Vtinã attẽdiſſes mãdata mea. ¶ Denique Chriſtus hãc ouẽ laborioſiſſimè recuperauit, & pretioſiſſimè liberauit ſeu emit, ſicut ait apoſtolus
Petr. Nõ corruptibilibus, auro vel argen 1.Pet.1

to

A to redépti eſtis, ſed pretioſo ſanguine agni immaculati. Et Paulus, Empti eſtis pretio magno. *1.Cor.7.* Chriſtus tamen redéptionẽ hãc reputat & appellat inuẽtionẽ, qua ſi nil ponderans quicquid pro ea expoſuit, præ nimia ſua dilectione ad genus humanũ. Propter quod faſſus eſt in Pro. *Prou. 8.* Deliciæ meę eſſe cũ filiis hominũ. In Cãticis quoque, *Cant. vlt.* Si dederit homo omnẽ ſubſtantiã domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eã. Sed & per Ieremiã dñs dixit, *Iere. 32.* Lętabor ſuper eis cum beneſecero eis. ¶ Præterea, vt ſcribit Gorra, Ouis de ſua natura eſt animal innocens. Cętera aũt animalia uat mordẽt dẽtibus, ut canis & lupus: aut impingunt cornibus, ut aries & taurus: aut percutiũt pedibus, ut equus & mulus; aut dilaniant unguibus, B vt leo & urſus: ſed ouis nihil iſtorũ facit. Igitur ouem Chriſti ſe nõ eſſe agnoſcat, qui uel dentibus mordet detrahẽdo, uel impingit cornibus alios uiolenter opprimendo, aut percutit pede proximis iraſcẽdo, aut dilaniat unguibus aliena rapiẽdo. ¶ Poſtremò ſecundũ Theofilũ, ſupernę uirtutes oues dicũtur, eò ꝙ oĩs creatura reſpectu Dei ſit beſtialis. *Dico uobis, quod ita gaudium erit in cælo, ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quam ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia.* Si iſtud generaliter de quocũque pœnitẽte & quibuſcũque iuſtis, ſeu innocẽtibus intelligatur, nõ eſt abſolutè ſumendũ, ut ſonat quaſi ſimpliciter angeli ſancti plus gloriẽtur de quolibet pœnitẽte, quam de quibuſcũque nonagintanouẽ iuſtis. Non C n. plus gaudẽt de peccatore, qui poſt pœnitentiã nõ pertingit ad magnã perfectionẽ, quã de glorioſiſſima uirgine Maria, & beatis Apoſtolis, ac aliis ſanctis gauiſi ſũt qñ adhuc erãt in terra, uel quã modo de ipſis lętẽtur, imò nec de Paulo, nec de Maria Magdalena maius gaudiũ eſt in cœlo, q̃ de ſola virgine glorioſa. Ideo ꝙ gaudiũ de peccatore pœnitẽte dicitur, magis intelligendũ uidetur, nõ ſimpliciter, ſed quãtũ ad aliquid, & quò ad recentem quandã & euidentiorẽ manifeſtationẽ gaudii, quo ſe de hominũ ſaluatione lætari oſtẽdit, quia de peccatoris conuerſione eſt Chriſto ſpecialis, imò & multiplex ratio gloriãdi. Primò, qm̃ peccator dũ cõuertitur de periculo grauiori, eripitur. Etenim conſuetiſſimũ eſt, ut de eo ſpecialiter & D quodammodo amplius exultemus, quem de maiori periculo erui cernimus, quamuis abſolutè loquendo non plus eam amemus. Secundò, quia in peccatoris conuerſione miſericordia Dei præcipuè declaratur. Tertiò, quoniã fructus dominicæ paſſionis in illo euidentiſſimè cõmendatur. Quartò, quia in peccatoris cõuerſione aduerſarij Chriſti, ac noſtræ ſalutis, puta diaboli, ſpecialiter confunduntur. ¶ Denique abſolutè loquendo, ſi cõparemus ſtatũ ad ſtatum, cõſtat ꝙ ſtatus innocentiæ præferẽdus ſit ſtatui pœnitẽtiæ, eò ꝙ maius Dei donũ exiſtat innocẽtia q̃ pœnitentia. Si verò cõparemus perſonã vnius ſtatus ad perſonã alterius habẽt ſe ſicut excedẽs & exceſſum, ita qđ quidã de ſtatu vno pręferũtur E quibuſdã de ſtatu altero, ſecundũ qđ ſunt in maiori aut minori caritate, & gratia. Hinc abſolutè loquẽdo de multis iuſtis ac innocentibus tanquã de ſimpliciter melioribus & Deo magis dilectis, maius eſt gaudiũ Chriſto ſupernisq́; ciuibus, quam de pctõribus pęnitẽtibus quibuſcunque. ¶ Poſtremò quoniam teſte Apoſtolo, Vbi abũdauit delictũ ſuperabundat & gratia, *Rom. 5.* frequenter contingit, ut impij pœnitẽtes, tantò poſtmodũ in diuino fiant feruentiores obſequio, tantoq́; humiliores, ac meliores, quãtò ſe grauius deliquiſſe: & Deũ circa ipſos clementius egiſſe conſiderant, ſicq́; de eorũ cõuerſione ſpecialis cauſa lętãdi oritur angelis Dei. Vnde & qualiter maioritas gaudij huius ſit intelligenda F in Matthæo plenius tangitur, ubi habetur, *Mat. 18.* Si fuerint alicui centũ oues, & ſi errauerit vna ex eis, nonne relinquit nonagintanouẽ in mõtibus, & vadit ad eã quæ errauit, & ſi inuenerit eã, gaudet ſuper eã magis, q̃ ſupra nonagintanouẽ q̃ nõ errauerũt? Itaq; ſicut paterfamilias plus lętaẽ de una oue poſt perditionẽ inuenta, quã de reliquis cunctis quę non errauerunt, non ꝙ unam plus diligat q̃ cæteras oẽs, ſed quia de inuentione quędam ſpãlis, ac noua exultatio ingignitur ei, tũ qm̃ ouẽ illã magis cõſiderat, tũ quia propter præcedentẽ de eius perditione mœrorem, oppoſitũ de eius inuentione gaudiũ magis efficit, & ſentitur. Sic ꝓportionabiliter de peccatore pœnitẽte ciues cœli plus gaudẽt aut ſigna lætitię abundãtius mõſtrãt.

Nam

A Nam & angeli ſancti de hominũ ſibi cõmiſſorum transgreſſione & recidiuatione dolere & flere feruntur quod tamẽ ſanè intelligi par eſt. Non enim veraciter ineſt eis aliqua pœnalis affectio, ſed per modum dolentis ſe habent iuxta quẽ ſenſum ira, furor, & pœnitudo, Deo attribuuntur.

Conſequenter per aliam parabolam docet Saluator, quod peccatores nõ debuit ſpernere & vitare, ſed potius clemẽter admittere, atque ad viam ſalutis reducere. *Aut quæ mulier habens dragmas*, id eſt, huiuſmodi nummos, *Decem ſi perdiderit dragmam vnam, non accendit lucernam* præſertim ſi tempore tenebroſo aut in locis obſcuris quærere velit, *Et euertit domum*, id eſt, contenta in domo transfert de loco ad locum, ne fortè ſub aliquo illorum taceat
B lateatque quod quæritur, *Et quærit diligenter* perditam dragmam, *Donec inueniat eã* præſertim cum fœminæ, uehementer afficiantur ad rem cum ad eam cœperint affici. *Et cum inuenerit, conuocat amicas & uicinas, dicens, Congratulamini mihi quia inueni dragmam quam perdideram.* Hoc literaliter ita eſt Spiritualiter uerò per mulierem hanc intelligitur æterna, & increata ſapientia Dei, quæ ob ſuam amabilitatem, ſpecioſitatem, pietatem & fecunditatem,
Sapie.8. ſponſa & mulier appellatur. De qua Sapiens proteſtatur, pudicus & purus amator, Hanc amaui & exquiſiui à iuuentute mea, & quęſiui ſponſam eam mihi aſſumere, & amator factus ſum formæ illius.

C Porrò per lucernam intelligitur Chriſti humanitas quam verbum ęternum eodem quo eam aſſumpſit inſtanti accẽdit hoc eſt diuinæ caritatis feruore, totius ſapientiæ ſplendore, omnique uirtute nullam imperfectionem in ſua ratione includente impleuit, ſicque ſapientia incarnata inter homines conuerſando euertit domum, hoc eſt, populum Iudæorum multipliciter excitauit, mouit, deduxit, docendo, exemplariter conuerſando, miracula perpetrando, qui vt in actibus loquitur
Act.11. Petrus, Pertranſiuit benefaciendo, & quæſiuit diligenter hominem perditum ſummi regis imagine inſignitum ſicque per
Infr.c.9. dragmam congruè deſignatum. Venit.n.
Ioan.17 filius hominis quærere & ſaluum facere quod perierat. Donec inuenit, id eſt, ſua paſſione redemit genus humanum, quem- D admodum apud Ioãnem loquitur patri. Opus conſummaui, quod dediſti mihi, vt facerem. Inuenta itaque dragma hac, id eſt, homine taliter liberato, Chriſtus in die Aſcenſionis conuocauit amicas atq; vicinas, id eſt, cœleſtium ciuium ſocietates beatas diuinæ uoluntati perfectè conformatas, & Deum altiſſimum clarè per ſpeciem immediatè cernentes. Propter quod mentes angelicæ & beatæ merito nuncupantur Dei amicę atque uicinæ quia non ſolum propè eas, ſed etiam in eis moratur, eaq; ſibi familiariſſimè ac amoroſè nimis unire dignatur. Dixit eis, Congratulamini mihi, quia inueni dragmam quam perdidi. Chriſtus quippe in ſua aſcenſione angelicos ſpiritus ſibi fecit occurrere: quibus interrogantibus, E
Quis eſt iſte rex gloriæ, ut ait Pſalmiſta. Itemq;, Quis eſt iſte qui venit de Edom? Pſal.28.
Et quare rubrum eſt indumẽtum tuum? ut recitat Iſaias, Reſpondit, Torcular calcaui ſolus, hoc eſt, per paſſionis preſſurã Iſa.63.
liberaui genus humanum, tuncque ut in hymno ait Ambroſius, gauiſa ſunt cęli regna reditu unigeniti. Tanta autem eſt Chriſti dilectio ad nos, ut noſtram ſaluationem ſuam fateatur eſſe lætitiam, *Ita dico uobis, gaudium erit coram angelis Dei*, id eſt, in regno cœleſti adinuicem lætabuntur angeli ſancti, & Chriſtus eis præſentibus exultabit, *Super uno peccatore pœnitentiam agente*, quia de eius euaſione qua euadit æternæ damnationis periculum carita- F
tiuè & piè congaudent, & quoniam prędeſtinationem diuinam uident impleri, pretium quoque ſanguinis Chriſti fructificare, & cœleſtis Ieruſalem inſtaurari ruinam, atque intellectualis creaturã naturæ quam diligunt Deo uniri, creatorisque omnium, honorem & cultum in ea augeri, demones ſuperari, & vitia quibus Deus offenditur minui: ſic & in palatio Regum lætitia oritur quando propinquus ſeu filius regis de maximis aduerſis eripitur. Itaq; Chriſtus ſapientia patris habuit dragmas decem, id eſt, nouem ordines angelorum, & genus humanum quod tanquam decima dragma per originale peccatum deperiit.

Præterea ſicut Chriſtus hæc egit, ita & omnis Chriſti uicarius aliorũ ſibi hñs

curam

A curam commiſſam, ſi contigerit quépiam ſibi commiſſum peccando errare, cæteris ſub bona cuſtodia derelictis, debet ad illũ reducendum ſe totum conuertere, properare, ſatagere, illum quærendo, hortãdo, & ſi opus fuerit iuſtè puniẽdo, ad Chriſti gratiam reuocare, ſicut ad Galat. ſcribit Apoſt. Filioli mei, quos iterũ parturio donec formetur Chriſtus in vobis. ¶ Poſtremò ſecundũ Bedã, Ouẽ & dragmã perditã Chriſtus inuenit, quando hominem reſtaurauit, & ſuper eã inuentã maius gaudiũ eſt in cœlo quàm ſupra nonagintanouem iuſtis, ſeu angelis pœnitẽtia nõ indigẽtibus, quoniã maior diuinæ laudis materia eſt in reſtauratione hominũ quàm in creatione aut etiã beatificatione angelorum. Mirabiliter nanque angelos Deus creauit, ſed hominẽ mirabilibus reſtaurauit. ¶ Inſuper ad idẽ declarandũ, videlicet ꝙ decuit Chriſtũ peccatores ad pœnitentiam inuitare, & uenientes clemẽter ſuſcipere, inducit Chriſtus parabolã tertiam, cæteris euidentiorẽ, ac pulchriorem. *Homo quidam*, hoc eſt, Deus pater ſeu unigenitus Dei propter nos incarnatus, de quo ſecũdũ antiquam translationẽ loquitur Ieremias, Et homo eſt, & quis cognoſcet eũ? Atque pſal. Homo natus eſt, in ea, & ipſe fundauit eã altisſimus, *Habuit duos filios*. i. duos populos, Iudaicũ & gentilẽ. Eſt aũt conſuetudo ſcripturæ, totũ aliquẽ populũ nomine filii aut filiæ deſignari, quemadmodũ in prophetis Iſraelitica plebs frequenter per filiã Siõ aut filiã Ieruſalem denotatur, ut patet in Sophonia & Zacaria. Nec ſolũ populus ille Iudaicus, ſed & Gentilis, ita à Deo vocatur, iuxta illud Iſaiæ, Deſcende, ſede in puluere uirgo filia Sion, quod fit ad inſinuandũ, ꝙ ipſa natura ſecundũ ſe à creatore paterno amore, quaſi filia diligatur. ¶ Præterea, ꝑ hos duos filios indeterminatè intelligi poſsũt quicunq; iuſtus, ſeu innocẽs & tranſgreſſor, quia & impius appellatur quodãmodo filius Dei, in quantũ ad eius imaginẽ eſt creatus, uel in baptiſmo ſpiritualiter regeneratus interdũ quoq; aliquis totus populus dicitur filius prout per Oſeã dominus loquitur, puer Iſrael & dilexi eũ, & ex Aegypto vocaui filium meum, *Et dixit adoleſcentior ex illis* duobus Patri hoc eſt, populus Gentilis, qui ritè adoleſcentior nominatur. Primũ, quoniã ab exordio generis humani prior fuit cultus ueri Dei, quã gẽtilitatis error, ritus ac cultus, imò poſt diluuiũ idololatria cępit. Secũdò, quoniã Gẽtiles Iudæis fuerũt pueriliores, inſipiẽtiores, & beſtialiores, quia vt aſſerit Aug. Nihil tã puerile vt idola colere, & nihil ſtolidius, quàm diuinæ legis non obedire præceptis, Hinc quoque de populo Iudæorum Deus teſtatur, Filius meus primogenitus Iſrael. Et per Ieremiã primogenitus meus Effraim. ¶ Porrò, Gorra ait hoc loco, Qui idola coluerũt, puta Gẽtiles, amiſerũt nomen diuinæ filiationis, & dicti ſunt filii hominũ, ut in Geneſi uidẽtes filii Dei filias hominũ. Veruntñ hoc intelligendo non eſt, quaſi illi qui filii hominũ nuncupãtur, qui utiq; diluuiũ præceſſerunt venerati ſint idola, aut ꝙ idololatria diluuiũ ipſum præceſſerit. Vnde quod Gorra allegat de idololatris, ad literã dictũ non eſt, ſed de poſteritate Cain, qui nõ ob idololatriã, ſed ob uitia carnis filii hominũ appellãtur ibidẽ. Itaq; adoleſcẽtior filius dixit uerbo, ſeu potius facto patri ſuo. ſ. Deo, *Da mihi portionẽ ſubſtantiæ quæ me contingit* hoc eſt, poſſeſſionẽ doni pertinentẽ ad me, quæ poſſesſio eſt portio ſubſtantiæ. i. pars boni creati mihi cõueniẽs, ſeu partialis ſubſtãtia ſpectãs ad me. Oẽ quippe bonũ creatum eſt creatoris ſubſtãtia ſiue poſſesſio: ſicut in Gen. Abrahã ait, Leuo manũ meã ad dominũ Deũ poſſeſſorẽ cœli & terræ. Ex hac uero ſubſtantia aliquid ad hominem ſpecialiter pertinet, utpote corpus eius, & anima & naturalia dona ipſius, ſuper naturalia quoque dona ſibi conceſſa & bona fortunæ, petiit ergo adoleſcentior filius ſibi partẽ pertinentẽ à patre ſuſcipere, quia naturalibus donis, ac cæteris bonis ſibi à Deo collatis uoluit ſecundũ voluntatẽ propriã uti, potius aũt abuti, nec ſubiici legi diuinæ, aut protegi ſupernaturalibus donis gratiæ Saluatoris, quemadmodũ per Ieremiã quibuſdam loquitur Deus, à ſeculo cõfregiſti iugum, rupiſti uincula, & dixiſti, nõ ſeruiã Hinc ait pſal. Homo cũ in honore eſſet nõ intellexit, cõparatus eſt iumentis inſipientibus. Iſtud quoq; ſimiliter dicit oĩs trãſgreſſor legis diuinæ. *Et diuiſit illis ſubſtantiam* hoc eſt, unicuique dedit, quod petiit, & quemlibet

Marginalia: Galat. 4. — Iere. 7. — Pſal. 80. — Eſa. 45. — Exod. 4. — Gene. 14. — Pſa. 48. — Section letters: A, C, D, E, F.

A bet facere permiſit qđ voluit ſecundũ il-
lud Eccleſiaſtici, Deus ab initio cõſtituit
hominẽ,& reliquit eũ in manu cõſilij ſui
appoſuit tibi aquã & ignẽ, ad quodcũq;
volueris porrige manũ tuã. Hinc & Apo. 1.Cor.15
ſtolus eſt. Vnuſquiſq; propriũ donũ habet
à Deo. Iudæis quoq; dedit dona grę ac le
gẽ ſcriptã, diuinã, ac ſupernaturalẽ. Gẽti-
libus verò dona naturæ, quos & in natu-
rali lege reliquit, quã pauci eorũ conſer-
uaſſe legũtur. *Et nõ poſt multos dies*, hoc eſt,
paucis æuolutis diebus, *Congregatis omni-
bus quæ ad ſe pertinebãt*, hoc eſt, bonis ſibi
deſuper præſtitis, ad propriũ cõmodũ pa-
riter ordinatis, ac vitiosè reflexis, *Adole-
ſcentior filius peregrè* à patria beatorũ ꝑ im
piã vitã ſe elongando, quæ eſt peregrina
tio mala, qua quis hoc mũdo atq; præſen
B ti exilio pro patria vtitur, *Profectus eſt* nõ
tã corporaliter trãſeundo, quàm mentem
ſuã à Deo improbè auertẽdo. Sicut.n.ad
Deũ incircunſcriptũ vbiq; ſubſtãtialiter
verè præſentẽ acceditur mẽtis affectu, nõ
corporis greſſu, niſi inquantũm exterior
actus habet rationẽ virtutis ex interiori
intellectu, volũtatiſq; actu, ita à Deo rece
ditur mẽtis auerſione, nõ corporis motio
ne, niſi inquantũ actus exterior ex inte-
riori mẽtis inordinatione, ſeu culpa effi
citur vitioſus, *In regionem longinquã* hoc
eſt, pc̃ti ſtatũ, diſſimilitudinẽ & continua
tionẽ, per quã lõgè à Deo diſtatur, iuxta
Pro.15. illud Prouerbiorum, Lõgè eſt dñs ab im-
Pſ.118. piis. Atq; in Pſalmo, Lõgè à pc̃tõribus ſa
C lus. Hęc eſt ſpũalis diſtãtia, vtpote diſſimi
litudo, *Et ibi diſſipauit ſubſtantiã ſuã*. i. dona
gratiæ gratũ faciẽtis amiſit, bona fortu-
næ cõſumpſit, dona naturę infecit, ac peio
rauit, *Viuẽdo luxurioſè* corporali fornica-
tione, quæ eſt, pc̃tũ mortale: itẽq; fornica
tione ſpũali, quę eſt auerſio mẽtis à bono
incõmutabili, & immẽſo, atq; conuerſio
eius ab bonũ increatũ, caducũ & vanũ. Po
tiſſimũ tñ idololatria ſpũalis fornicatio
Deu.31. dr̃, prout in Deut. Deus locutus eſt Moy
ſi, Populus iſte fornicabit̃ poſt Deos alie
Oſe.1. nos. Et in Oſea, Fornicãs fornicabitur ter
ra à dño. Porrò ſecundũ diuinũ Diony-
ſiũ quarto cap. de diuinis nominibus. Pec
cati quãuis dona naturæ nõ penitus cor-
rũpunt aut tollũt, ea tñ inficiunt, & ratio
nẽ obtenebrant. Propter quod aſſerit Da
maſc. Pc̃tũ eſt auerſio ab eo quod eſt ſe-
cundũ naturã ad id quod eſt pręter natu D
rã. Hinc ẽt peregrinũ vno modo voca-
tur, quod eſt à natura rei alienũ: ſicut in
Iſaia vltio dr̃ opus Dei, ſed peregrinũ ab Iſa.28.
eo, qm̃ Deo ſecundũ ſe & ex propria natu
ra proprium eſt miſereri & parcere. Vici
ſci aũt competit ei propter noſtrã mali-
tiã. *Et poſtquam omnia cõſumpſiſſet* hoc eſt,
dona ſibi diuinitus præſtita aut amiſiſſet
aut conſumpſiſſet, aut inteciſſet: nã teſte
Apoſtolo, Qui fornicatur in propriũ cor 1.Cor.6.
pus peccat, qa per immoderatã luxuriam
homo interiora ſua quaſi conſumit & vi
res eneruat. *Facta eſt fames ualida in regio-
ne illa*, i. inter impios & carnales grandis
ſpiritualiũ bonorũ carẽtia cõtigit, gẽtili
bus quoq; gratiarũ cariſmata ſpecialiter
defuerũt, vitioſis quoq; hominibus pro-
pter eorũ pc̃tã interdũ corpori neceſſaria E
ſubtrahũtur. *Et ipſe cœpit egere* oĩbus perti
nẽtibus ad ſalutẽ quæ peccãdo amiſit, vi-
delicet grã atq; virtutibus, quemadmodũ
accidioſis cõtingere ſolet, ſecundũ illud
Prouerb. Vſquequo piger dormies? Paulu Proue.6.
lũ dormies, paululũ dormitabis, & veniet
tibi quaſi vir armatus egeſtas. *Et abijt* ſe à
Deo infelicius elõgando: à quo tãtò vehe
mẽtius elõgamur, quãtò grauius veheme
tiuſve peccamus. Pc̃tũ aũt quod per pęni
tentiã nõ ſtatim diluitur, ſuo mox põde-
re trahit ad aliud, vt ait Gregorius, *Et ad
hæſit vni ciuiũ regionis illius*, hoc eſt, dia-
bolo, vt cõiter exponitur. Diabolus.n.iu
giter manet, & habitat in ſtatu pc̃ti & ſi-
militudine vitiorũ, qui ẽt nõ ſolũ ciuis, F
ſed & princeps mundi huius vocatur à Ioan.14
Chriſto apud Ioannẽ, vbi per mundũ mũ
dani vitioſiq; homines deſignãtur, potiſſi
mum reprobi, de quibus iterum loquitur Ioan.17
Chriſtus patri, Nõ pro mũdo rogo. ¶ Põt
quoq; ꝑ ciuẽ iſtũ quicũq; hæreſiarca, ſeu
præcipuus pc̃tõr in vitiis induratus intel
ligi. Hmõi igitur ciui, puta diabolo, filius
iſte nũc dr̃ adhæſiſſe, non quia ante nõ ad
hæſerit ei, imò ſtatim cũ ſe à patre cœle-
ſti auertit huic adhæſit, ſed iã dr̃ adhæſiſ-
ſe, quia tenacius illi adhæſit quam ante,
quẽadmodũ per Iſaiã prauiſſimis dr̃, Di- Iſai.28.
xiſtis, percuſſimus fœdus cũ morte, & cũ
inferno fecimus pactũ *Et miſit illũ in villã
ſuã*. i. mũdanis cupiditatibus implicauit,
& carnalibus ſociauit hominibus, q ſunt
vaſa & poſſeſſio dæmonis. *Vt paſceret por-*

cos

A *eos ſuos*, hoc ē, dæmões iſeriores, ſeu hoies
turpes, diabolo ꝑ carnalia uitia ſubditos,
q in obſcœnis ac impiis actib. delectātur,
talibusq; paſcūtur, qui ſunt velut ſus lota
1.Pet.1. in uolutabro luti, quibus cōpetit illud Io
Ioel. 1. helis, Cōputruerunt iumenta in ſtercore
ſuo, *Et cupiebat implerè uentrem ſuum de ſili
quis, quas porci manducabāt, et nemo illi da-
bat.* Interior aiæ uéter interdū dr̄ intelle
ctus, qui ueritatē concipit, mentaleq; ver
bū profert, & boni operis fructū ꝓducit:
intellectus quoq; realiter idē eſt qd' me-
1.Cor.1. moria, ſeu potētia memoratiua intellecti
ua, quā filoſofus locū ſpecierum appellat.
Pſ.109. De hōi ventre Deus pater in Pſal. loqtur
filio, Ex utero ante luciferū genui te. Et i
B Prouerbiis Salomon, uerba, inquit, ſuſur
Pro.18. ronis quaſi ſimplicia, & ipſa perueniūt uſ
q; ad interiora uētris. Pariformiter volū
tas ſeu eius affectus uéter aię nominatur,
qm̄ deſiderata allicit, ſuſcipit & cōſeruat.
Pro.13. Vn̄ & Salomon ait, Venter impiorū inſa
tiabilis. ¶ Porrò, ſiliqua ē genus legumi-
nis, ex ſonoris & uacuis foliis uentrē one
rās potius q̄ reficiēs, per qd' ſecularis pru
Eccle.5. dentia vt curioſa ſciētia q uentrē intelle
ctus non implet, & terrena ſubſtātia q̄ ué
trē uoluntatis non ſatiat, deſignatur. Aua
rus nanq; (ut Sapiens aſſerit) nō impletur
pecunia, & quātò auarus plura acqrit, tan
tò ad plura acquirēda anhelat. ¶ Denique
nullū bonū creatū, ſatiare & qetare valet
aiæ appetitū. Propter quod lo qtur Aug.
Dn̄e creaſti nos ꝑꝑ te, & inquietū eſt cor
noſtrū donec perueniat ad. *In ſe autem re-
uerſus*, i. ad rectè rōnis dictamen ſe uertens
C ſeipſum diſcutiens, interiora ſua conſide
Iſai.46. rans, quēadmodū per Iſaiā iubetur, Redi
te præuaricatores ad cor. Homo. n. peccā
do extra ſe uiriliter euagatur, limitesque
rationis tranſcēdens, terminos ſibi à Deo
pręfixos trāsgreditur. Interdum tn̄ dr̄ qs
ad ſe reuerti, ꝑꝑ ſolam ueritatis conſide-
Act.10 rationē, iuxta illud Actuum Petrus ad ſe
reuerſus dixit, Nunc ſcio uerè, dixit, cor-
dialiter pœnitēdo, & ex afflictione ſua ſe
ſuper ſe reflectendo, ſcd̄m illud Iſaiæ, Ve
xatio dabit intellectum, *Quanti mercena-
rii*, i. valdè multi Deo propter æternam
mercedem deſeruiētes, ſecundū illud Pſal
Pſ.118. miſtæ, Inclinaui cor meum ad faciendas
iuſtificationes tuas in æternum, propter
retributionem. Vnde de Moyſe ait ad He
bræos Apoſt. Aſpexit in remunerationē. D
Et in Geneſi Abraham loquitur Deo, Do
mine Deus quid dabis mihi? Cui & in Ge-
neſi dominus ait, Ego protector tuus, &
merces tua magna nimis. *In domo patris
mei*, i. in eccleſia militanti, quæ dicitur dō
mus Dei, ſeu patris cœleſtis, prout ſcribit
Apoſt. Scias quomodo te oporteat in do-
mo Dei conuerſari, quæ eſt eccleſia Dei vi
ui, *Abundant panibus*, hoc eſt, multiplici
alimonia ſpirituali, videlicet pane ſacra-
mentali: de quo ait Saluator, Ego ſum pa
nis vitæ. Itemq;, Caro mea verè eſt cibus.
¶ Inſuper pane pœnitentiali, de quo fer-
tur in pſalmo. Cibabis nos pane lachrima Pſal.79
rum, Et, Cinerem tanquam panē mandu- Pſ.101.
cabā. Eſt etiā panis bonæ operationis, de
quo Chriſtus, Meus cibus eſt, vt faciā vo- E
luntatem patris mei. Et demùm & panis
contemplationis: iuxta illud Eccleſiaſtici, Eccl.15.
Cibabit illum pane vitæ & intellectus, Eſt Pſal.41
iterum panis ſanctæ affectionis, de quo fa Pſal.22
tetur ardens amator, Fuerunt mihi lachri
mæ meæ panes die ac nocte. His panibus
abnndant, qui in eccleſia Deo diligentiſſi
mè obſequūntur ſicut ait fidelis miniſter,
Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in
loco paſcuæ ibi me collocauit. ¶ Itaq; hoc
loco mercenarii in bono accipiuntur, qui
licet intuitu præmii Deo miniſtrant ex
amore quo ſepiſos amant ſpirituali amo-
re in Deo, principaliter tn̄ hoc agunt ex
Dei amore, atq; ad laudē & gloriā eius, ad
quā finaliter ordinant ſeipſos, & oē meri-
tum ſuū ad præmiū, alias nil mererentur,
qm̄ omne opus meritoriū oportet ex diui
na procedere caritate, quæ vita eſt animę. F
Interdū verò mercenarii ſumuntur in ma
lo, puta pro his qui proprii intuitu cōmo-
di, ſeu propter tēporalia principaliter deo
miniſtrant, de quibus in Euan. teſtatus eſt
Chriſtus. Quia receperunt mercedē ſuā:
Tales quippe non ſibi couſtituunt Deum
pro fine, ſed ex priuato operantur amore
propter ſeipſos. *Ego autem hic fame pereo*. i.
ego qui quoniam filius ſum patris cœle-
ſtis ſecundū modum præhabitum, poſſum Matt.6.
Deo ſeruire purò ac filiali amore, quod al
tius eſt, quàm amore mercedis ſeruire, ex
ſpiritualis defectu alimoniæ in anima mo
rior, vitam gratiæ non habendo, & peccata
quæ ſunt interitus aiæ quotidie incidēdo.
Hoc verbū Chriſtus in perſona membrorū
ſuorum

A ſuorum dicere pōt. Quanti mercenarij.i. prælati,& doctores commoda ſunt quærẽtes, propter quod mercenarii magis ſunt quã paſtores in domo patris mei.ſ. in eccleſia,abundant panibus corporalibus. i. alimentis,& ſcientia ſcripturarũ, & ſacramentis:ego aũt in mẽbris meis,puta egenis ac ſubditis,fame pereo ex defectu materialis cibi aut ſpũalis edulii.ſ. verbi Dei & boni exempli,*Surgam*.i.à peccato deſiſtam,& à terrenis ad cęleſtia me leuabo, ſicut hortatur Apoſtolus. Surge qui dormis,Et Iſaias, Excutere de puluere, *Et ibo* per mentis conuerſionẽ,veráq; contritionem *Ad patrẽ meũ* cœleſtẽ: vbiq; præſentẽ prout monet Pſalmiſta,Accedite eũ & illuminamini, Vnde per Zacariã dominus B miſericordisſimè loquitur,Conuertimini ad me,& cõuertar ad vos, Hinc ad Hebr. Apoſto.Adeamus cũ fiducia ad tronũ gratiæ eius,vt miam conſequamur & gratiã, *Et dicam ei*,me accuſando,iuxta quod ſcriptum eſt,Dixi cõfitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino,*Pater*, per creationẽ & redemptionem,*Peccaui*, Mala cõmittendo,& bona omittendo, *In cœlũ*, id eſt,coram ſupernis ſpiritibus, & ſpecialiter contra angelũ vitæ meæ cuſtodem, cuius præſentiam inhonoraui peccãdo, & eius inſpirationibus non acquieſcendo.

Ephes.5. Iſa.52. Pſal.33. Zacar.1. Hebr.4. Pſal.3.

¶Præterea,qui creatorem offendit,totius creaturæ meretur offenſam incurrere,atq; vt oĩs creatura cõtra eũ inſurgat, & creaC toris ſui in eo vlciſcatur iniuriã:nã & peccando in Deũ oẽm creaturam quodammodo inhonorat.cuius Deũ ac creatorem ſic paruipẽdit,inhonorat ſeu ſpernit, quẽadmodũ qui regem terrenũ iniuſtè percuteret,quemlibet eius ſubditũ inhonoraret atq; offenderet.Sicut.n. honor ita & inhonoratio regis & cuiuslibet prræſidentis redundat in ſubditos. Veruntamen creatura incõparabiliter magis debet Deũ creatorẽ ſuũ amare ac venerari q̃ ſubditi regem terrenũ.Vnde de Dei inhonoratione ſummè dolendũ eſt.Rurſus cœlum,terra, &c. quę intellectũ non habẽt, Deũ materialiter laudant,benedicũt,glorificant & honorãt:quia conſiderãtibus ea oſtẽdunt, Deũ creatorẽ ſuũ ſuper omnia eſſe laudandũ & honorandũ,idcirco qui peccat,illa quodã modo inhonorat, quia eorũ materialibus laudationibus realiter cõtradicit:ſicq; potisſimũ peccat in cœlũ, quod præ cęteris D corporalibus creaturis clarius,magnificentiusq; oſtendit, quàm incõparabiliter honorandus ſit Deus.Peccator quoq; in cœlũ peccat, quia peccando meretur cœleſti manſione priuari,*Et coram te*, qui oĩa clariſſimè intueris,ideo impudẽter & irreuerenter me habui, ꝙ te præſente & conſpiciente peccare præſumpſi.Vnde ad veram ſapientiã pertinet,vt Deũ vbiq; præſentẽ & cũcta inſpicientẽ iugiter attẽdamus, ex qua ſapientiali conſideratione mox gignitur caſtus pudor,pudicusq; timor,quo in diuini vultus præſentia turpiter & iniuſtè erubeſcimus nos habere. Hic iuxta Boetiũ,Magna nobis indicta eſt ratio probitatis,qm̃ in conſpectu iudicis vniuerſa cernentis oĩa agimus,*Iam non ſum dignus filius* B *tuus*,quia te toties & tã grauiter inhonoraui,qđ filio nõ licẽt,cũ ſcriptum ſit, Honora patrẽ tuum. Et per Malachiã ait creator altisſimus, Filius honorat patrẽ ſuũ, Si ergo pater ego ſũ, vbi eſt honor meus? Rurſus, Indignus ſum vocari filius tuus, quia imaginẽ tuã in me peccando multipliciter detur paui, meq; tibi valde diſſimilẽ feci.Itẽ, quia peccãdo feci meipſum ſeruũ diaboli & pc̄ti.A quo.n.quis ſuperatus eſt,huius & ſeruus eſt,vt Petrus Apoſt. ait,Rurſus,qm̃ extra diſciplinã tuã me poſui,qđ non competit filio,dicente Apoſtolo,Si extra diſciplinam eſtis, ergo adulteri,& non filii eſtis, *Fac me ſicut unum de mercenariјs tuis*.i.ad gradum, nomen ac gratiã F filii recipi fateor me indignum,idcirco humiliter precor ſaltem inter mercenarios computari. Sic & Abigail prudentisſima fœmina,cognito ꝙ Dauid vellet eã in cõiugem ſumere,dixit, Ecce famula tua ſicut in ancillã, vt lauet pedes ſeruorũ domini mei.¶Deniq; ſunt mercenarii boni, qui ſeruiunt Deo pro retributione æterna, quibus dicitur,Cõfortamini & nõ diſſoluantur manus veſtræ,erit.n.merces operi veſtro.Alii verò ſunt mercenarii mali, qui pro temporali mercede Deo ſeruire videntur.Vnde in Ioã.loquitur Chriſtus, Mercenarius & qui non eſt paſtor,vidit lupum venientem & fugit.*Et ſurgens*.i. à peccatis ſe erigens,& à carnalibus ad ſpiritualia ſe diſponens,*Venit ad patrem ſuum*.i. per attritionem, & per opera bona ex genere cœpit ad Deum mente redire, atque ad

Exod.20 Mala.1. 2.Pet.2. Heb.12. 1.Re.25 2.Pa.15 Ioan.10

gra-

A gratiam gratum facientem, veramque cō tritionem cor ſuum diſponere, *Cùm autem adhuc longe eſſet*, quia nondū per caritatem infuſam, ueramque contritionem & uirtutum adeptionem fuit Deo coniunctus, imò adhuc fuit in ſuis peccatis quouſq; attritio in contritione mutata eſt, *Vidit il lum pater ipſius*, ſ. Deus pater oculo pietatis paternæ ac prædeſtinationis æternæ de quo orat, qui ait, Aſpice in me & miſerere mei. Interdū uerò aſpectus Dei accipitū pro animaduerſione diſtrictæ, iuſtæ ve vltionis, iuxta illud Abacuc, Quare nō reſpicis domine ſuper iniqua agentes? *Et accurrens*: i. per gratiam præuenićtem, clementer illi cooperans & ſuccurrens, Cū etenim facit quis quod in ſe eſt ſe præparando ad gratiā, Deus mox ſubuenit, gratiamque infundit, *Cecidit ſuper collum eius*. Pſal. 118 Abac. 1.

B i. pie & amorosè illum ſuſcepit, non ſolū dimittendo peccata, ſed & gratiarum infundendo cariſmata. Propter quod apud Iob habetur, Si direxerit homo ad Deū cor ſuum, ſpiritum illius & flatum ad ſe trahet, *Et oſculatus eſt eum*. i. familiariter & intimè atq; ſuauiter eum ſibi uniuit, ita ꝙ pacem internam ei infudit, per quam mens in Deo abſque perturbatione quieſcit, ſicut in Can. orat ſponſa, Oſculetur me oſculo oris ſui, Hoc oſculum eſt adhæſio, unio, ſeu informatio mentis creatæ cum Deo, quia ut ait Apoſt. Qui adhæret Deo, unus ſpiritus eſt cum illo. ¶ Circa hæc ait Chryſ: Quid eſt quod pater accurrit, niſi ꝙ peccatis noſtris nos impideenti Iob. 34. Cant. 1. 1. Cor. 6.

C bus, propria uirtute ad eum uenire non poteramus? Ipſe pius & potens ad inualidos deſcendit. Oſculatur autem os filii, ꝑ quod emiſſa de corde confeſſio pœnitentis exierat, quam pater lętus ſuſcepit. Ait quoque Gre. Niſſenus, Confeſſio placauit ei patrem, ita vt obuiam iret ac oſcula daret. Si ergo & nos optamus vt Deus nobis clementer accurrat, ſubueniat, adſit, cordialiter pœniteamus, & per humilem confeſſionem dominum accedamus, propter ea in prouer. aſſeritur, Qui abſcondit ſcelera ſua, nō dirigetur: qui aūt cōfeſſus fuerit & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur. *Dixitq; ei*. ſ. patri clementiſſimo. *Filius*. *Pater, peccaui in cœlum & coram te*, ſicut expoſitum eſt, *non ſum dignus uocari filius tuus*. Hoc dixit, conſiderando ſe ſecun- Prou. 20

dū peccata quæ fecit, ſeu ſecundū id quod fuit per culpā, quemadmodū dixit Paulus, Non ſum dignus uocari Apo. Veruntamen conſiderando ipſum ſecundùm id quod factus fuit per gratiam, uera nque pœnitentiam, iam priſtinum recuperauit honorē & gradū, & filius meruit dici, præſertim quia oſculatus a patre in ſignū cōcordiæ & amoris. ¶ Denique quātò Deus omnipotēs hominē peccatorē gratioſius uiſitat & illuſtrat: tāto ſe ille profundius humiliat, grauiusque accuſat, nempe quo Dei pietatē euidētius circa ſe experitur, & maieſtatē ac ſanctitatem ipſius clarius contemplatur, eò propriā ingratitudinē, peruerſitatē & prauitatem lucidius intuetur, cordialius deteſtatur, plenius cōfitetur. Hinc Iſaias poſt contemplationē illā ſublimē, qua uidit dominum in excelſo D 1. Cor. 15 Iſaiæ. 6.

E ſolio reſidentem, teſtatus eſt, Væ mihi, qa uir pollutis labiis ego ſum. Veruntamen filius iſte tantam circa ſe Dei patris dilectionē expertus per oſculum illud internum, nō efficit mentionē de mercenarii ſtatu, ſed inter filios Dei cōputari confidit, & eo propter purā ipſius bonitatem adhærere ac deſeruire proponit. Ait autē Amb. Seruus eſt qui timore pœnę præſentis, ſiue futuræ temperat ſe à uitiis. Mercenarius qui ſpe & deſiderio regni cœleſtis Deo miniſtrat, filius uerò, qui amore Dei & zelo uirtutum ſuccēſus, quicquid Deo cōtrarium eſt, toto ſtudio deteſtat. Hoc tamē intelligendum eſt de ſeruo ſeruitute timoris omnino ſeruilis, in quo nullus eſt

F amor iuſtitiæ, de quo apud Ioan. loquitur Chriſtus, Seruus non manet in domo in ęternū. Eſt aūt & ſeruus ſeruitute timoris initialis ſeu filialis, cui loquitur iudex cœleſtis, Euge ſerue bone & fidelis, intra ī gaudiū domini tui. De talibus ſeruis iā ſubditur, *Dixit autem pater ad ſeruos ſuos*. i. pręlatis & miniſtris eccleſię, puta Apoſt. eorumq; ſucceſſoribus, prędicatoribus atque doctoribus iuſſit. *Cito proferte ſtolam primam*. i. innocētię ueſtē in baptiſmo ſuſceptā, quā iſte peccādo amiſit, ei miniſterialiter exhibere ſeu prędicādo promittere, ſed & gratia gratū faciēs, ſeu fides formata dici poterit ſtola prima. De adeptione aūt innocētię, dicit Saluator, Niſi conuerſi fueritis & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnū cęlorū, *Et induite* Ioan. 8. Mat. 25. Mat. 18

A *illum*.i.animã eius hac virtute ornata,coo
perando mihi in eius interiori veſtitio-
Iſaia.61 ne,de qua in Iſaia habetur,Induit me dñs
Cant.5. veſtimento ſalutis.Et ſponſa in Canti. In
dui(inquit)me tunica mea. Virtutes quip
pe & dona ſpiritus ſancti ac opera virtuo
ſa ſunt veſtes & arma, ornamentaq; ani-
Apoc.6. mæ.Vnde in Apoc.Chriſtus hortatur, Ve
ſtimentis albis induaris, ut non appareat
confuſio nuditatis tuæ. Porrò ſupeglo-
rioſiſsimus Deus qui omnia per ſeipſum
pleniſsimè facere põt,aliquos ſibi aſſumit
& efficit cooperatores, ut bonitatẽ ſuam
creaturis ſuis magis cõicet.eiusq; ꝑfectio
1.Cor.3. in rebus clariùs eluceſcat.Hinc ait Apoſt.
Iacob.2. Dei adiutores ſumus, Dei cooperatores
ſumus,*Et date* miniſterialiter ſeu diſpoſi-
toriè cooperationi *Annulum*.i. veræ fidei
B ſignaculum *In manu*.i.operatione *Eius*, vt
bene agendo oſtendat ſe fidem uiuam ha-
bere. Fides.n.ſine operibus mortua eſt,
quemadmodũ corpus ſine anima, imò tã
uirtuosè conuerſetur, ut quicunq; cõuer
ſationis ſuæ ſinceritatẽ attenderit,ipſa fa-
cti euidentia quaſi cõuictus, fateri coga-
tur ueram eſſe fidẽ,iuſtamq; legem ipſius.
Porrò per annulũ ſphæricæ figurę, in quo
nõ eſt principium aut finem aſsignare, no
tatur fides trinitatis æternæ, quo anima
ſponſo deſponſatur cœleſti, dicente hoc
ipſo propheta,Sponſabo te mihi in fide.
Hinc ſacratiſsima & innocẽtiſsima Agnes
dixit,Annulo fidei ſuæ ſubarrauit me, *Et*
Oſee.1. *calciamenta*.i.munimenta cõtra ea quæ vir
tuoſi proceſſus ſunt corruptiua *In pedes e-*
C *ius*.i.in utroq; ſuæ animæ appetitu.ſ.ſenſi
tiuo & intellectiuo,quibus in via Dei ꝓ-
cẽditur,quando hi appetitus rationis iu-
dicio diriguntur,amando nanq; & deſide
rãdo ordinatè,potiſsimũ itur ad Deũ. Et
quoniã calciamenta de mortuorũ anima
liũ pellibus fiunt,rectè per ea ſanctorũ pa
trũ exẽpla,quibus contra peccata, minui-
mur,ſignãtur, de quibus in Can.legitur,
Cant.2. Quàm pulcri ſunt greſſus tui in calciamẽ
Ephe.6. tis filia principis. Apoſt.quoq; hortatur,
Calciati pedes in præparatione Euange-
lii pacis.¶Deniq; per pedes intelligi poſ-
ſunt intellectus atq; uoluntas, quoniam
contemplando ac diligẽdo diuina,præci-
puè imus ad patriã.Hi pedes calciamẽtis
teguntur, cũ dono ſapientiæ & caritate
infuſa ornãtur,quibus ad ſuperiora leuan

tur,ne terrenorũ cogitatu aut affectu fœ D
dẽtur,*Et adducite uitulũ ſaginatũ*.i.Chriſtũ
pro nobis paſſum,& inſtar uituli propter
nos immolati ei prædicate, imitandũ pro
ponite,& ſub ſpeciebus ſacramenti ſumẽ
ti præbete.Chriſtus aũt ſcḋm humanã na-
turã dicitur uitulus propter ſuã in cruce
immolationẽ,& ſaginatus,quoniã omniũ
cariſmatũ gratiæ plenitudine decoratus.
De hmõi ſaginatione loquitur Iſaias,De Iſai.55
lectabitur in craſsitudine anima ueſtra. Iſai.25.
Et rurſus,Faciet dominus in mõte hoc.ſ.
in mõte Siõ,omnibus gentibus conuiuiũ
pinguium,quod de refectione Eucariſtiæ
exponitur,*Et occidite*.i.Chriſti paſsionẽ cõ
memorate,& eũ pro humana ſalute occi-
ſum denũciate,ſecundũ quod Petrus ait,
Chriſtus paſſus eſt pro pctĩs noſtris, iu- 1. Pet.5
ſtus pro iniuſtis,ut nos offerret Deo. Hu E
ius verò paſſionis cõmemoratio pręcipuè
fit in miſſarũ celebratione, ſacramentiq;
perceptione,ſicut ait Apo.Quotieſcũque 1.Cor.11
mãducabitis panẽ hunc & calicẽ bibetis,
mortẽ dñi annũciabitis, *Et mãducemus &*
epulemur.i.de huius filii mei emẽdatione
ſpũaliter reficiamur & gloriemur. In pri
mitiua quippe eccleſia Chriſtiani quoti-
die ſacrum Eucariſtiæ acceperũt,Iſtm̃ ve
rò Deus noſtrã cupit ſalutẽ, ut de noſtra
pœnitẽtia & ſpũali profectu gloriari ſe
proteſtetur,nã & Apo.ait,Hæc eſt uolun 1.The.4.
tas Dei ſanctificatio ueſtra.Et in Apocal. Apoc.3.
loquitur Chriſtus.Ego ſto ad oſtium, & Ibidem.
pulſo,ſi quis aperuit mihi,intrabo ad illũ
& cœnabo cũ eo,*Quia hic filius meus mor-* F
tuus erat per culpã,iuxta quem ſenſum in
Apo.alicui dicitur,Nomẽ habes ꝙ viuas,
ſed mortuus es,*Et reuixit* per pęnitẽtiã, q̃
ſcḋm Hieronymũ eſt ſecunda tabula poſt
naufragiũ.*Et cœperũt epulari*.i.eius ſaluti
& gratiæ congratulari:quæ eſt ſpũalis re
fectio,de qua Cor. ſcribit Apoſt.refectus 2.Cor.7.
eſt ſpũs Titi ab oĩbus uobis. Et pſal. Iuſti Pſal.67
epulẽtur & exultẽt in cõſpectu Dei. Qui
.n.uerè uirtuoſi & caritatiui ſunt,de alio
rum emendatione maximè exhilarantur
& gratias agunt Deo,qui actus ſunt cibus
imò & epulatio mentis. Epulatio enim
uocatur ſolennis refectio.*Erat autem filius*
eius ſenior,i.Iudaicus populus, qui ſenior
appellatur,quia gentiles præceſſit matu-
ritate & ſapiẽtia,cultuq; ueri dei, *In agro*
.i.terrenis ꝓmiſsionibus occupatus,litera

A liſenſu cõtentus, nõ in cœleſtibus radica
tus, nã & Chriſtũ in primo ſuo aduentu
putabant tẽporaliter regnaturũ, & omni
bus mũdi diuitiis copioſiſſimè impletu-
rũ. *Et cum ueniret*. i. per legaliũ obſeruan-
tiã Deo appropinquare vellet, *Et appro-*
1.Tim.3 *pinquaret domui*, i. eccleſiæ, de qua Apoſto-
lus, Scias quõ te oporteat conuerſari in
domo Dei, quę eſt eccleſia Dei viui. Lega
lia nanq; erãt, eorũ quæ in eccleſia credũ
tur & fiũt figuratiua, & diſponebant ad
Chriſtũ, *Audiuit ſimphoniam*, i. ſpũalia can
tica ex gentilitate conuerſorũ ad fidẽ, *Et*
chorum. i. eoſdẽ gentiles conuerſos, Deũ
cõſona voce laudantes, atq; in menſa tem
plo q; Chriſti cordialiter exultãtes & epu
lantes, *Et uocauit unum de ſeruis* ad Chri-
ſtum cõuerſis, ſeu aliquem ex prophetis
B vaticinia eius ſcrutando, *Quæ eſſent*. i. quę
eſſent iſta Chriſtianorum ſolennia atq;
præconia. ¶ Denique in primitiua eccle-
ſia fuerunt aliqui in Ieruſalem ex genti-
libus ad Chriſtum conuerſi, multo q; plu
res in Galilæa & Samaria ac aliis locis,
de quorum ſpũali iucunditate & gratia
admirantes Iudæi interrogabãt quid eſ-
ſent hmõi feſta. *Hiſque dixit illi, Frater tuus*
uenit, i. gentiles eiuſdem tecũ naturæ exi-
ſtentes, de tenebris ignorantię & regione
diſſimilitudinis puta à loco & ſtatu ido-
lolatriæ, aliorum q; vitiorum, per fidem
ad Deũ conuerſus eſt, credendo in Chri-
ſtũ. Hanc equidẽ gentiũ conuerſionẽ pro
Iſai.53. phetiæ & maximè Iſaias ſunt pręlocuti,
vt cũ loquitur Iſaias ad Deũ, Ecce gen-
tẽ quã neſciebas, vocabis. Et rurſus, Popu
C lus qui ambulabat in tenebris vidit lucẽ
Pſal.86. magnã. Et Pſa. Ecce alienigenæ & Tyrus
Dan.7. & populus Aethiopũ hi fuerũt illic. Da-
niel quoq; propheta, inquit, Oẽs populi,
Act.11. tribus & linguæ ſeruiẽt ei. Hoc ẽt Petrus
Apoſt. dixit Iudæis qui cũ indignatione
ſuſcitati ſunt eũ cur ad Corneliũ introiſ-
ſet, oſtendens ꝙ eandẽ gratiã contuliſſet
Deus illis gẽtibus, quã & Iudæis, *Et occi-*
dit pater tuus, i. Deus qui eſt omniũ pater
per creationẽ & ſpecialiter fuit pater Iu
dæorũ per gratiã ſingularẽ & gubernatio
nẽ præcipuã in ueteri teſtamẽto, quemad
modũ in Deute. plebi Iſraeliticæ Moyſes
Deu.32 ait, Nũquid nõ ipſe eſt pater tuus, q poſſi
Iſaiæ.3. det te, & fecit & creauit te? In Iſaia quo-
Deu.26 que hr̃, Et nũc domine pater noſter es tu.

Iudæi etenim fuerũt peculiaris populus D
Dei, *Vitulum ſaginatũ*. i. Chriſtũ ſecundũ
expoſitionem præhabitã, quẽ pater occi-
dit eo modo quo tradidit eũ, vtpote per-
miſſiuè, & ẽt inſpirando animæ Chriſti
voluntatem patiendi pro mundi ſalute,
itemq; quia per Chriſti paſſionẽ decre-
uit ſaluare genus humanum. Hinc Iſaias Iſa.38.
quoque proteſtatur, Propter pc̃tã populi
mei percuſſi eũ, Et in Actibus aſſerit Pe- Acto.3.
trus, Deus qui prænuntiauit per os om-
nium prophetarum pati Chriſtum ſuũ
impleuit ſic, *Quia ſaluum illum recepit*, i. gẽ
tilium populum olim perditum recupe-
rauit. ¶ Sed contra hoc obiici poteſt, Nã
Chriſtus occiſus eſt antequã merito ſuæ
paſſionis gentiles conuerſi ſunt, ſic q; dici
potius debuit, ſaluũ illũ recepit, quia vi-
tulum ſaginatum occidit. Sed ad hoc pa- E
tet reſponſio ex inductis. Nunc. n. dicitur
pater hunc vitulum occidiſſe, inquantũ
per ſuos miniſtros, prælatos, & prædica-
tores eũ eſſe paſſum pro gẽtibus denũtia
uit. Inſuper pater Chriſtum occidi per-
miſit, quia ſaluum recepit populum gẽti-
lẽ ſecundũ prædeſtinationẽ æternã, hoc
eſt, quia præordinauit eũ ita ſaluare, vel
quod ait, quia ſaluũ, &c. dixit cauſã à po
ſteriori, quę potius eſt ſignum effectus q̃
cauſa. *Indignatus eſt aũt frater ſenior*. i. Iu-
dæi de gentilium conuerſione & fide in
Chriſtũ ad indignationẽ cõmoti ſunt, ſi-
cut de incredulis Iudæis ſcribit Apoſto. 1.Tim.2
Omnibus gẽtilibus aduerſantur, prohibẽ
tes nos loqui gẽtibus verbũ Dei vt ſaluæ
fiãt. Præterea Iudęi conuerſi ad Xp̃m de
gẽtilium ſuſceptione murmurauerunt, di F
cẽtes ad Petrũ illud actuum, Quare intra Act.11.
ſti ad viros præputium habẽtes, & mãdu
caſti cũ eis? *Et nolebat introire* ad ſpiritua-
le cõuiuium, quod Deus pater in eccleſia
exhibet Chriſtianis, nec uoluit gẽtilibus
conuerſis cõicare in fide ſacramentiſque
Chriſti. *Pater ergo illius egreſſus*, non per lo
ci mutationem aut motionẽ in ſe factam,
ſed per recentem affectum, quẽadmodũ
Abacuc dicit ei, Egreſſus es in ſalutẽ po- Abac.3.
puli tui, in ſalutẽ cum Chriſto tuo. Egreſ
ſus eſt autẽ à ſinagoga ad eccleſiã, illã iu-
ſtè relinquens, & hãc miſericorditer viſi-
tans, *Cœpit rogare illum*, id eſt, Iudæos piè
ac paternaliter inuitare ad Chriſtum, in
ſpiratione interna, exortatione angelica &

A prædicatione apoſtolica. Vnde in Acti- *Acto.3.* bus Petrus dixit ad illos, Fratres ſcio qđ per ignorantiā feciſtis ſicut & principes *2.Cor.5.* veſtri. Pœnitemini ergo, & cōuertimini ut deleātur ueſtra pctā, ſicut & Paulus gētibus ait, Obſecramus pro Chriſto recōciliamini Deo. *At ille reſpondens dixit patri ſuo*, cuius benigniſſimæ exortationi nō acquieuit, ſed reſtitit. *Ecce tot annis ſeruio tibi*, i. multis annis tibi per legis ueteris obſeruantiam miniſtraui, *Et mandatum tuū nunquam præterini.* ¶ Qūo uerum eſt, cùm plebs illa penè ſemper Deo rebellis extiterit, & frequenter in idololatriā lapſa *Tren.3.* ſit? Propter quod in Trenis Ieremias in perſona loquitur Iudæorum, Nos iniquè B egimus, & ad iracundiam prouocauimus *Eſdr.93.* dominū. Et Eſdras ſimiliter cōfitetur, Iniquitates noſtræ multiplicatæ ſunt ſuper caput noſtrū, & delicta noſtra creuerūt vſque ad cœlū. Ad iſtud eſt duplex reſponſio. Prima, ꝙ iſtud uerificatur nō de omnibus, ſed de aliquibus Iudæorū, qui in innocētia permanſerūt, ſicut Helias & Ieremias. Secūda, ꝙ iſtud eſt præſūptio, nō ueritas: nec mirū ſi mentiūtur, qui inuident fratri & credere reſpuūt *Et nunquā dediſti mihi hædū.* i. tāta mihi beneficia nō præſtiſti in ueteri teſtamēto, ſicut nunc pſtas gētilibus in euāgelica lege. Vel per hędū intelligitur Chriſtus, qui ueteri populo promiſſus fuit, nō exhibitus, *Vt cū amicis* C *meis epularer.* i. cū cæteris tibi miniſtrantibus mihi caris, de tuis beneficiis gloriarer atq; reficerer. Poteſt ēt hoc referri ad epulationē felicitatis æternæ in patria, ad quā Iudæi perduci nō poterāt ante Chriſti occiſionem, *Sed poſtquam filius tuus hic.* Aſpernando hoc dicit, quia Iudæi contēnebant gentiles, tanquā dicat, Poſtquam iſte peruerſus & uilis quē fratrem uocare *Act.10.* deſpicio. Vnde in Actibus loquit̄ Petrus, Vos ſcitis qūo abominatū ſit uiro Iudæo cōiungi aut accedere ad alienigenā. *Qui deuorauit ſubſtantiam ſuam cū meretricibus* hoc ante expoſitū eſt *Venit* ad te per pœnitentiam *Occidiſti illi uitulum ſaginatum*, i. Chriſti paſſionē ei annūciaſti, Chriſtūque paſſum ei exhibuiſti, & meritū paſſionis eius illi cōcaſti. *At ipſe pater* piiſſimus *Dixit* illi filio ſeniori ac tumido. *Fili tu ſemper mecum es.* Hoc iō dr̄, qm̄ aliqui Iudæorū toto ueteris teſtamēti tempore Deo ſtabiliter adhęſerūt, *Et omnia mea tua* D *ſunt*, i. dona gratiæ meæ in præſenti, & dona gloriæ in futuro tibi parata ſūt dari, & ego quæ habeo ꝑ naturā, tibi parata ſūt, ut ea participes per beatificā fruitionē: de quibus bonis ait Apoſtolus, Oculus non *1.Cor.2.* uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderūt, quæ præparauit Deus his qui diligūt illū. ¶ Poſtremò, oīa q̄ patris ſunt. i. quę patri abſolutè cōueniunt, ſunt filii ac ſpūs ſancti ꝑ ſubſtātialē unitatē & idētitatē. Propter qđ filius ad patrē, Oīa tua mea ſūt, & mea tua ſūt, *Epulari aūt et* *Ioan.17.* *gaudere oportebat, qa frater tuus mortuus fue* *Matt.8.* *rat* ꝑ pctm̄, de qua morte ait Saluator, Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. Vita. n. animæ eſt caritas Dei, quæ ꝑ mortale pctm̄ amittitur, & ipſū mortale pctm̄ E mors animæ perhibetur *Et reuixit*, ꝑ gratiæ infuſionē, *Perierat*, æternā dānationē merēdo, & dæmonū manū incidendo, *Et inuentus* eſt. i. ad manus paſtoris, ſaluatoriſq; ſui redactus eſt, nō utiq; caſu, ſed ꝓordinatione diuina, quæ nullū electorū perire permittit quāuis ſinat eū ad tēpus errare. Hinc talibus ſcribit Apo. Petrus, *1.Pet.5.* Eratis aliqñ ſicut oues errātes, ſed cōuer *Rom.5.* ſi eſtis ad paſtorē, & epiſcopū animarū ueſtrarū: itaq; ex hac docemur parabola, q̄ incōprehēſibilis & immēſa ſit miſericordia Dei in pœnitētes, qui ēt frequēter in illis in quibus abūdauerūt delicta, ſuperabundare facit gratiarū cariſmata, & eos F qui longo tp̄e uitioſè uixerunt, facit eos præire, qui à pueritia in innocentia permanſerunt. Nemo ergo deſperet, nullus quoq; præſumat, nec aliquis, quāuis feruētior uideatur, aliū ſpernat. ¶ Deniq; ſēſum huius parabolę diuus Dionyſius in libro Eccleſiaſticæ hierarchiæ deuotiſſimè introducit, exponēdo myſticas rationes cerimonialiū actuū, quos in primitiua eccleſia epiſcopus, ſeu hierarca circa baptizādos exhibuit. Itaq; ſententialiter ait, verè optimus & ſuperoptimus Deus, qui & redeuntibus ſe præbet amabilem, & accedentibus obuiat & occurrit, totuſque totos amplectens ſalutat, ſuſcipit, & uelut in humeris tollit, nec de prioribus malis illos accuſat, ſed feſtū peragit diē, conuocatque amicos, ut ſit omnium letantium habitudo, optimos quoque in lætitiam ſuſcitat angelos.

ELVCI-

A ELVCIDATIO CAP. XVI.

Dixit autem ad diſcipulos ſuos, Homo quidam erat diues.

ARTICVLVS XXXIX.

IN iſto capite Saluator hortatur ad o-
Marc.1. pera pietatis,præſertim ad eleemoſina
Mat.13. rum largitionẽ primò per parabolã,ſe
Lucæ.8. cundò per rem(ut creditur) geſtã *Dixit autem ad diſcipulos ſuos*,quibus præ cæteris datum fuit noſſe myſterium regni Dei,& quos tanquã totius mundi futuros docto res ſingulariter de euangelica lege edocuit,ad quos ẽt iſta parabola pręcipuè ꝑti nebat, inquantũ ipſi omnium prælatorũ tenebãt figurã.*Homo quidã*,uidelicet unigenitus Dei ꝓpter nos incarnatus,de quo
Baruc.8. in Baruch ſcriptum eſt,Qui fecit ſtellas,
B hic ẽ Deus noſter: & poſt hęc in terris viſus eſt & cũ hominibus cõuerſatus ẽ,*Erat diues*, quia ſm naturã diuinã diues eſt in ſeipſo infinitis diuitiis, qm̃ patris ac filii & ſpũſſancti una eſt opulẽtia,ſicut & una eſſentia, & hæc opulentia eſt ipſa diuinitas adorãda,in qua eſt:uel potius quę eſt omnium bonorum atq; pulcrorum ac deſiderabiliũ ſuperplena & interminata poſ ſeſſio. Vnde & in libro de cauſis hr̃, Cauſa prima eſt diues in ſe & diues in aliis. Porrò ſecundũ aſſumptã humanitatem, Xp̃s quoque eſt diues & ditior vniuerſis, quoniã eius humanitas pręlata eſt omni enti creato, omniſque creatura ſubiecta
Matt.8. eſt ei:ꝑꝑ quod in Mattæo dixit,Data eſt
C mihi omnis poteſtas,in cœlo & in terra. Sp̃ualis quoque opulẽtia animæ Chriſti eſt maxima in donis gr̃æ,boniſq; gloriæ. Dicit aũt Auguſt. in lib. de ciuita. Dei, Deus eſt diues,nõ pecunia, ſed omnipotentia. Veruntamen temporalẽ in corporalibus paupertatẽ propter nos Chriſtus
2.Cor.8. aſſumpſit,ut eius inopia corporali,nos diuites efficiamur opulẽtia ſp̃uali. Deniq;
Sapiẽ.8. ſicut Sapiẽs ait,Si diuitię quærũtur, quid
Prou.3. ſapiẽtia locupletius?de qua in Prouerbiis legitur, Lõgitudo dierũ in dextera eius, & in ſiniſtra eius diuitiæ & gloria. Et rur
Sapiẽ.7. ſus,Sapientia quoq; cũ ſit una,omnia poteſt,*Qui habebat uillicum*.i.diſpenſatorem. Quãuis aũt villicus villę rector & cuſtos propriè nũcupetur,hic tñ pro œconomo, ſeu domus procuratore & diſpẽſatore ac D
cipitur, qui uniuerſã ſubſtantiã domus diſpẽſat:œconomus quippe tã pecuniæ, quàm frugũ & omniũ quæ pater familias poſſidet,diſpẽſatorẽ deſignat, *Et hic diffamatus*.i. accuſatus *Eſt apud illum*.i. Chriſtum omnium iudicem, quem latere nihil poteſt. ¶ Porrò diffamatio iſta iniqui apud Deũ ſeu Chriſtũ fit uariis modis, teſtimonio quoq; multiplici. Primò per ipsã infallibilẽ & omnia intuentẽ ſapientiã Dei,qui per Ieremiã fatetur, Ego ſũ Iere.29.
teſtis & iudex. Secundò, per angelos bonos,qui zelo iuſtitiæ corã Deo opera hominum bona & mala proponunt, ut ſuper Danielẽ expoſitores affirmãt Tertiò, per angelos malos,quẽadmodum in Zacaria patet de Sara, q̃ Ieſu filio Ioſodech Zacar.3.
aduerſabatur per accuſationẽ procacem. Quartò per remorſũ conſciẽtiarum ſecũdũm illud ad Rom. Teſtimonium redden E
te illis conſciẽtia ipſorum. Quintò, per Roma.2.
euidentiã operum in Geneſi dñs ait ad Gene,4.
Cain, Vox sãguinis fratris tui clamat ad Gene.18.
me. Et rurſus, Clamor ſodomorũ uenit ad me. Sextò,querela uicinorũ atq; egentiũ: unde in Prouer. Salomõ ait,Qui ab- Prou.11
ſcõdunt frumentũ in tp̃e,maledicẽtur:benedictio autẽ ſuper caput uẽdentiũ,*Quaſi diſſipaſſet bona illius*.i.bona ſibi ad erogandũ atq; utẽdum cõmiſſa inutiliter cõſumpſiſſet & expãdiſſet. ¶ Per uillicum iſtũ intelligi põt quicunque aliorũ prælatus aut princeps,imò & q̃libet Chriſtianus. Nã quilibet horũ dona & beneficia ſibi deſuper data,corpus & animã, ſeu ſibi cõmiſſos iuſtè ordinare debet ad honorẽ & F
gloriã Dei,potiſſimũ autem qui aliis in ſp̃ualibus præſidẽt, gregẽ ſibi cõmiſſũ & eccleſiaſtica,bona rectè diſponere obligãtur,ſermone & opere ſubditos ædificãdo, & tẽporalia fructuosè ac ſalubriter:nõ ſuperfluè aut carnaliter expẽdendo, ſed & principes ſeculares ea quę ſibi ſuperfluũt in pios debẽt uſus cõuertere, & quilibet Chriſtianus donis naturæ & gr̃æ ac fortunæ ſibi cõceſſis legitimè ad Dei honorificentiã uti tenetur. Omnia equidẽ quę 1.Cor.4.
habemus,dona ſũt Dei, & eorũ diſpẽſato Rom.8.
res potius quàm poſſeſſores aut dñi ſumus,utpote rationem de eis datri. Porrò pretioſiſſima Dei bona ſunt in animę rõnalis Xp̃i sãguine liberatæ, quas diſſi-

A pat, q prauis exẽplis, falſis doctrinis aut neglīgẽtia eas ad vitia trahit aut trahi ꝑmittit, nec reuocat, quod tãtò ſceleratius eſt apud Deũ, quãtò exterioribus rebus præſtãtiores sũt animæ immortales. *Et vocauit* dominus *illũ* villicũ. Hęc vocatio nõ eſt illa qua quiſq; tẽpe mortis ad diuinum vocatur tribunal, ſed ea qua qs in uita pſenti diuinitus admonetur per inſpirationẽ angelicã, ſeu diuinã, ꝑ beneficia & flagella, per prædicationes hominũ & cõminationes æternaliũ tormentorũ, ut cogitet quã ſuo tẽpe Deo de omnibus rationẽ reddere poſſet, *Et ait illi, Quid hic audio de te?* .i. cur ita te habuiſti, ꝙ mihi taliter accuſaris? Vt aũt Gorra hic ſcribit, in hoc verbo datur ꝑlatis exẽplũ in quatuor. Primò, ne pctã ſuorũ diſſimulẽt. Scdò, vt ueritatẽ famæ inquirãt. Nã ait, quid audio. B Tertiò ne accuſatores prodãt, qa nõ ait, ille vel talis mihi hoc dixit, ſed audio. quartò, vt articulũ de quo quis accuſatur aut diffamatur ſpecificẽt. Melius.n. põt ſe homo corrigere cũ ei exprimitur in quo deliquit, aut excuſare ſi innocẽs ſit. Nã ait, qd hoc *Redde rationẽ uillicationis tuæ*.i. ad reddendũ te prepara, & quõ reddere poſſis examina, iamq; dũ tẽpus merẽdi ſupereſt corã Deo te pone, & quaſi ante eius tribunal adductus eſſes à te ipſo exige rõnẽ diſpẽſationis tibi creditæ, & qualiter vſus ſis beneficiis Dei, *Iam.n.nõ poteris uillicare*.i. in proximo eſt, ut de hac uita tollaris, & beneficiis Dei ad meritũ diutius uti non queas, quia poſt mortẽ nõ eſt tẽpus C merẽdi. Ergo dũ tempus habemus, operemur bonũ ad oẽs, ſicut & Salomõ hortatur, Quodcunq; põt manus tua, inſtanter operare, qa nec opes, nec ratio nec ſciẽtia erũt apud inferos, quo tu properas. *Ait autẽ uillicus intra ſe*.i. prouide cogitauit, atq; conſiliũ à propria ratione quæſiuit, quid ſibi in tãto eſſet agendũ diſcrimine. Sic timor multos inducit ad meliora. *Quid faciã?* potius cogitauit quid faciã, quàm qd dicã, ſciẽs ꝙ apud iuſtũ ac infallibilẽ iudicẽ plus valeãt opera virtuoſa, quàm verba pulcra, dicente Apoſtolo, Nõ in ſermone eſt regnũ Dei. Et Chriſto, Nõ omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnũ cœlorũ, ſed qui facit voluntatem patris mei, *Quia dominus meus aufert à me uillicationem*,.i. comminatur ꝙ ſtatim auferet

Gala. 6.
Eccle. 9.
1. Cor. 4.
Matt. 7.

me de vita præſenti, ita ꝙ in eius bonis D dominari & promereri non potero: ideo niſi mihi modo prouideã, nullũ poſt mortẽ mihi reſtabit remediũ. *Fodere non ualeo*, .i. dura pœnitentiæ opera exercere non queo, abſtinẽdo, me flagellãdo, flẽdo & vigilãdo. quãuis opera iſta ſint viris ꝑfectis dulcia atq; facillima, qui pro cõſuetudine exercitatos habẽt sẽſus, & in oĩ actu virtutũ ſpũaliter delectantur, *Mendicare erubeſco*.i. aduerſa æquanimiter ferrè non poſſum, ſeu alios ad intercedendũ ꝓ me precari verecundor, niſi & ego ipſe aliquid boni agã, & tẽporalia tribuendo merear ſpiritualia mihi repẽdi ſuffragia. *Scio quid faciam*, quia ratio mea per euãgelicæ legis doctrinã ĩſtructa dictat mihi qd debeã agere, *Vt cũ motus fuero à uillicatione*.i. ꝑ mortem ſublatus fuero de hac vita, ita ꝙ nec E aliis, nec mihiipſi præeſſe poſſim ad meritum, *Recipiant me*, his quibus benefacere cogito *In domos ſuas*.i. meritis ac ſuffragiis pauperum atque humilium perducar ad regnum cœlorum, quod domus eſt pauperũ: ſicut ait Saluator, Beati pauperes ſpũ, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Et ait pluraliter, in domos ſuas, qa in vno regno cœleſti diuerſę ſunt mãſiones, hoc eſt, diuerſi gradus præmiorum, ſecundùm gradus varios meritorũ: ꝓut aſſerit Xp̃s, In domo patris mei mãſiones multę sũt. Homines quoque ſecundùm exigentiam meritorum ſuorũ ad angelorum ordines aſſumũtur. In has domos cœleſtes non ingrediuntur adulti, niſi per oſtiũ ſeu opera F miſericordiæ corporalia aut ſpũalia, in cuius figurã, legitur in libris Regũ ꝙ Salomon fecit in ingreſſu ſancti ſanctorum duo oſtiola de lignis oliuarũ, per quæ pietatis opera exprimuntur. *Conuocatis itaque ſingulis debitoribus domini ſui*, id eſt, religioſis & indigẽtibus, q quantũlibet iuſti ſint, attamen debitores ſunt Dei, vel propter peccata ſua quotidiana venialia ſaltem, propter quorum remiſſionem exclamãt, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus: vel quia de acceptis donis Deo ſeruire ac regratiari tenentur, nec Deo æquiualens, valent rependere, dicebat primò, *Quantum debes domino meo? At ille dixit, Centũ cados olei*. Cadus eſt amfora certæ menſuræ ſeu quãtitatis. Porrò parabola iſta ſecundũ expoſitionẽ hanc non

Matt. 5.
Ioan. 14.
1. Reg. 6.
Matt. 6.
Lucæ. 11.

tenet

A tenet in oĩbus,quia & oẽ ſimile eſt aliquo modo diſſimile,aliter, idẽ eſſet non ſimili.Non ergo neceſſe eſt,vt parabola ſeu ſimilitudo ſemper quatuor pedibus currat. Poſſunt tñ per centum cados vniuerſa humanæ fragilitatis peccata ſignari, quia(vt Iacob.3. Iacobus ait)in multis offendimus omnes. Qui autẽ vult ſibi ignoſci a Deo, debet & aliis libenter ignoſcere, *Dixitq́; illi, Accipe cautionem tuam*.i. cartam in qua ad cautelam deſcribitur forma contractus ſeu debitũ,quæ à Tobia chirografum appellatur, Tob.4. *Sede cito*. Celeriter.n.agenda ſunt bona, & 2.Cor.9. præſertim miæ opera.Sicut.n. hilarem,ita & celerem datorem diligit Deus. Et qui cito dat,bis dat,neſcit dare qui dare tardat. Propter qđ aſſerit Aug. Et rem perdit & B meritum,qui pauperem moleſta mora ſuſpendit. Prou.3. Hinc Salomõ ait, Ne dicas, vade cras dabo tibi,cum ſtatim dare poſſis. *Et ſcribe quinquaginta*,ſicq; mediam partẽ. dimittit. *Deinde alio*,ſm antiquam grammaticam.i.alteri, *Dixit. Tu verò quantùm debes? Qui dixit, Centum choros tritici*. Chorus hic ſumitur pro menſura. *Et ait illi, Accipe literas tuas*,quæ paulò ante dictæ ſunt cautio. *Et ſcribe octoginta* Cur minus dimiſit huic q̃ præcedenti? Reſpondetur ꝙ ad inſinuandum,ꝙ indigentioribus magis ſit tribuendũ:rurſus, ad innuendũ, ꝙ cordialius debeamus indigentibus cõpati q̃ ſuccurrere valeamus. Oleo nanq; cõpaſſio, tritico autem ſubuentio deſignatur. Itaque ad hoc C Chriſtus hanc induxit parabolã, vt ſciamus ꝙ ſicut diſpenſator qui de bonis domini ſui fecit liberalitatẽ & curialitatẽ in illorum receptus eſt domibus quibus taliter fecit. ita & nos de bonis nobis conceſſis aliis cõicare debemus, & præcipuè diuites ſeculi huius pauperibus debent liberaliter ſubuenire, vt per hoc in domo illorum.i. in regno cœlorum ſuſcipi mereantur, quemadmodũ ad Timotæum ſcribit 1.Tim.6 Apoſt. Diuitibus huius ſeculi præcipe non ſublime ſapere,nec ſperare in incerto diuitiarũ,ſed facile tribuere. *Et laudauit dominus villicũ iniquitatis* i. diſpenſatorẽ iſtũ iniquum qui & ante bona ſui dñi diſſipauit,& nunc de reſiduo, furtum commiſit, *Quia prudenter egiſſet*.i.non de furto & dilapidatione rei alienæ eũ laudauit, qm̃ laus debetur virtuti,non vitio,ſed de quadam apparenti prudentia, quæ tamen non fuit vera prudentia,ſed iniuſtitia, attñ aliquid D ſimile veræ prudentiæ in eius opere fuit, nã induſtrioſè ſibi prouidit,& acutè excogitauit,vnde & laudatio eius nõ fuit laus abſoluta,ſed ſm quid. Multò magis Chriſtus qui nullũ ſuſtinet damnũ,& verè piiſſimus eſt,laudabit prælatos ac diuites, ſi ſubditis, & egenis miſericordes extiterint, *Quia filij huius ſeculi*.i.dilectores mundi qui mundum iſtum pro patria amant, in terrenis hæreditatem exoptant ſeculo ſe conformant, temporalibusq; potius q̃ diuinis intenti ſunt,de quibus Ioannes dicit,Ipſi de mundo ſunt, & de mundo lo- Ioan. 4. quuntur, & mundus eos audit. Tales ad Ioan.17 Deum non pertinent,& frequenter mundi noĩe exprimuntur. De quibus loquitur E filius Dei patri æterno: non pro mũdo rogo,ſed pro his quos dediſti mihi de mundo,quia tui ſunt. Vt ergo non ſimus de numero filiorum ſeculi huius obtẽperemus Apoſtolo exhortanti, Nolite conformari Rom.12. huic ſeculo, ſed renouamini ſpiritu mẽtis veſtræ, *Prudentiores*, hoc eſt, aſtutiores, & diligentiores in tpalibus acquirendis, cõſeruandis,& expediendis, *Filijs lucis*, hoc eſt, deuotis,& ſpiritualibus hominibus *In generatione ſua* carnali,hoc eſt, inter ſuos *Sũt* Hoc dicitur, non quod impiis inſit vera prudentia cum dicat Apoſtol. Prudentia Rom.8 carnis mors eſt. Ariſtoteles quoq; in ethicis probat,ꝙ ſolis uirtuoſis inſit prudẽtia: ſed ideo Chriſtus ſic loquitur,quia mundani hoĩes ſolicitiores agilioresq́; ſũt terrena negocia quã ſpũales circa diuina, & F circa ſpũalem cariſmatũ diuinorũ profectũ,cum tñ ſpiritualia bona incomparabiliter præſtantiora ſint rebus carnalibus & terrenis. Propter qđ incõparabiliter plus laborandum eſſet pro ſpiritualibus quam terrenis. Vnde & aliqui,vtpote viri ſancti infragibiles ardentiſſimiq; fuerunt. Sed tales cõparatione aliorũ pauciſſimi fuerũt, & ſunt. Chriſtus aũt loquitur ſecundùm quod communius accidit. Huius quoque ratio aſſignatur. Prima eſt mentis noſtræ obſcuratio,ſeu naturæ per peccatũ corruptio ſiue infectio, propter quã procliuior eſt homo ad vana ac mala quam ad bona atq; ſalubria. Secunda eſt ſpiritualiũ rerũ ſubtilitas ſeu ad cognoſcendum difficultas. Senſibilia nanque ſunt groſſiora & notiora. Spũalia uerò ſubtilia minusq;

A nota,ideo minus optãtur, quia vt aſſerit
Auguſtinus,inuiſa diligere poſſumus nõ
aũt incognita.Sed hæc ratio in viris per-
fectis locũ nõ habet,qui fidẽ habent cum
copioſis rationibus credendorũ, purifica
tæq; mentis intelligentia. Tertia, quoniã
multis viribus circa ſenſibilia verſamur,
atq; ab eis mouemur, vtpotè exteriori-
bus ac interioribus sẽſibus ac duplici ap
petitu sẽſitiuo,videlicet cõcupiſcibili, &
iraſcibili. ¶Porrò, circa intelligibilia &
ſpũalia ſolo intellectu verſamur & volũta
te. Meritò quoq; boni vocãtur filii lucis.
Primò quia per caritatẽ & gratiã ſunt fi-
1.Ioan.1. lii lucis increatæ, de qua in Ioãne habe-
tur, Deus eſt lux,& tenebrę nõ ſunt in eo
vllæ. Secundò,quoniã lucidã,hoc eſt, vir-
B tuoſam & exemplarẽ habẽt conuerſatio-
Epheſ. 5. nẽ. Vnde ab Apoſtolo lux vocãtur, Fuiſtis
(inquit) aliquãdo tenebrę,nũc aũt lux in
domino. Tertiò,quoniã donis gratię gra-
tũ faciẽtis, quæ lumina quædã sũt, intus
ornãtur,ſubdũtur,regũtur. Quartò,ad ve
rã lucẽ quę Deus eſt,ſuper omnia diligũt.
Quintò,quia ad lucẽ gloriæ præordinati
ſunt, & ad patriã claritatis æternæ ſuſpi-
rãt,tendũt,feſtinãt,ibi hæreditari optan-
tes. ¶Deinceps Saluator parabolã iſtã ad
propoſitũ applicat, *Et ego dico uobis* Salu-
briter cõſulendo,ſeu præcipiẽdo, *Facite uo
bis amicos de mammona iniquitatis*, hoc eſt,
diuitias & temporalia pauperibus erogã-
do,procurate vobis amicitiã ſanctã ſuper
ſanctæ Trinitatis & angelorũ ſanctorũ ac
pauperum: Deus.n.& oẽs electi miſericor
C diã diligũt & liberales ac miſericordiam
ſuã cõicantes ſinceriter amant. Mammon
Syriacè eſt nomẽ diaboli de diuitiis malè
acquirendis ſeu expendendis, aut auare
cõſeruandis tentãtis. Hinc mammona ap
pellantur diuitiæ, quæ dicũtur mammo-
na iniquitatis,nõ quod in ſeipſis ſint ma-
1.Tim.4 læ aut vitioſæ, cũ teſte Apoſtolo, Omnis
creatura Dei ſit bona,ſed multis de cau-
ſis tales dicũtur. Primò,quia multorũ vi-
tiorũ ſunt materia atq; occaſio, ꝓpter quod
1.Tim.6 ait Valerius, Diues currit ad libitum, cor
ruit ad illicitũ. Et Paulus teſtatur, Qui vo-
lũt diuites fieri, incidũt in tentationẽ &
laqueũ diaboli, & in deſideria inutilia &
nociua. Secũdũ, quia cõiter iniquè acqui
runtur,auare ſeruãtur,illicitè expendun-
tur. Vnde ad innuendũ,quã rarũ ac diffi-
cilè ſit,diuitẽ eſſe iuſtũ, ſcriptũ eſt in Ec- D
cleſiaſtico, Beatus diues qui inuẽtus eſt ſi
ne macula,qui poſt aurũ nõ abiit, nec ſpe
rauit in pecunia & teſauris. Quis ẽ hic &
laudabimus eũ? Fecit.n.mirabilia in vita
ſua. ¶Inſuper diuitię dicũtur iniquitatis,
quaſi inæqualitatis,q̃a inæqualiter poſſi
dẽtur,& nõ ęquè retinẽtur,q̃a qđ quis vl
tra neceſſaria vitæ ſibi reſeruat,nec proxi
morũ neceſſitati cõicat,mammona iniq-
tatis cẽſetur. Mẽſurã verò recti moderami
nis in diuitiis appetẽdis, aut cõſeruandis
docet Apoſt.dicẽs, Habẽtes alimẽta,& q- 1.Tim.6
bus tegamur his cõtẽti ſimus. Põt ẽt ver-
bũ iſtud exponi de diuitiis vitioſo affectu
aut actu prauo adeptis,de q̃bus eleemoſi
na fieri põt,ut de acquiſitis per lenociniũ
meretriciũ,aut laborẽ in die feſto. De di- E
uitiis verò iniuſto titulo acquiſitis,nõ de
bet fieri eleemoſinarũ largitio,ſed reſtitu
tio. *Vt cũ defeceritis* à vita præsẽti, hoc eſt,
obieritis: de quo defectu ſcriptũ eſt, Defi
ciẽs Abraã mortuus eſt, *Recipiãt vos* p̃fati
amici.ſ.Deus & angeli ac pauperes ſacti,
In æterna tabernacula.i.mãſiones cœleſtes,
q̃ nõ à parte ante,ſed à parte poſt nuncu- Gene.25
pãtur æternæ: de q̃bus ait Pſal. Quã dile Pſal.83.
cta tabernacula tua dñe virtutũ. Quãuis
aũt quilibet electorũ recipiatur ad aliquã
ſpecialẽ & certã mãſionẽ regni cœleſtis,
tamẽ q unã ingreditur,in tabernacula in
gredi dr,hoc eſt,ad locũ illũ ſeu patriã bea
torũ vbi mãſiones plurimæ diſtinguntur,
itẽq; ad totius cęleſtis curię ſocietatẽ,ſed
& frequẽter in ſcripturis numerus plura- F
lis ꝓ ſingulari & ecõtrario ponitur. Horũ
tabernaculorũ fuerũt figurę habitacula fi
liorũ Iſrael,de q̃bus in Numeris Balaam Nu. 14.
ait, Quã pulcra tabernacula tua Iacob,tẽ
toria tua Iſrael. Vel cũ defeceritis à pro-
priis meritis, illis carẽdo recipiant vos.ſ.
angeli & pauperes ꝑelecti.i.gratiã pęnitẽ
di & finaliter obtinẽdi vitã beatã ſuis ſuf
fragiis vobis ꝓcurẽt. *Qui fidelis ẽ ĩ minimo*,
hoc eſt,vſu erogatiõe,ſeu diſpẽſatione tẽ
poraliũ rerũ & opũ. *Et in maiore fidelis eſt*,i.
in vſu,& diſpẽſatione ſpũaliũ. Qui.n.tẽ-
poralibus ordinatè vtitur, referẽdo ea ad
ſpũalia bona,ꝑ hoc ipſũ meretur,& ſuſcipit
gratiã bñ ſe habẽdi circa res ſpũales,quas
tẽporalibus cũctis ꝑponit, & circa eas vir
tuosè exercẽdas,tractãdas,cõicandas,præ
ſertim ſe occupat. Spiritualia autem hæc
bona

A bona ſunt prędicatio, & ſacra doctrina, ecclefiaſtica ſacramēta, virtutes, & dona ſpiritus ſancti, quorū diſpēſatio ad p̄latos, doctores, & p̄dicatores, præcipuè p̄tinet, quéadmodū Paulus in taliū ait perſona, Sic nos exiſtimet hō vt miniſtros xp̄i, & diſpéſatores myniſteriorū Dei Hic iā q̄ritur inter diſpéſatores, vt fidelis q̄s inueniatur. Veruntū ad vnumquenq; diſpenſatio iſta quodāmodo ſpectat, prout D. Petrus princeps Apoſtolorū hortatur, Vnuſquiſq; ſicut accepit gratiā in alterutrū illā adminiſtrantes, ſicut boni diſpéſatores multiformis gratiæ Dei. Hinc conſtat, q̄ auari, ambitioſi, immūdi, nequaquā ſunt boni prædicatores aut prælati, quia ad ſua cómoda, ad téporales honores, carnales delitias, B impiè reflectūtur. Qui verè in oībus Dei honoré & proximorū quærit ſaluté, & cōmiſſum ſibi diligēter implet officiū, verbo & opere inſtruédo virtutibus inſiſtédo, & ea quę Dei ſunt ſubditis impendendo, hic dignus extat prælatus, & prædicator, atq; in ſpūalibus fidelis probatur, quéadmodū ad Timoteū docet Apoſt. Eſto (inquiens) exéplum fidelium in verbo, in conuerſatione, in caritate. Attende lectioni, exhortationi doctrinæ. Profectus tuus manifeſtus ſit omnibus. ¶ Poſtremò, minima dici poſſunt bona fortunæ ſeu exteriora bona: magna, dona naturæ: bona maiora, dona gratiæ: bona maxima, dona gloriæ. Ex his concludit Saluator, *Si ergo in iniquo mammona*. i. in temporalibus diuitiis diſpéſandis, C quæ iniquæ uocantur ob cauſas præhabitas. *Fideles non fuiſtis* fidelitate ad iuſtitiā pertinente, ea erogādo, ſecundū quod iuſtū eſt: ſeu fide, quæ eſt virtus teologica, per quā propter bona ſpūalia & futura ſpernuntur, & liberaliter expendūtur corporalia & caduca, *Quod veſtrū eſt*. i. bona ſpiritualia & interna uobis diuinitus p̄parata, & immortali animæ connaturalia, haberiq; iuſſa, *Quis credet*. i. committet ac tribuet. *Vobis*. q. d. Indigni eſtis hmōi bonis imò & prælatura ſpiritualiumq; diſpenſatione. *Et ſi in alieno fideles non fuiſtis*. i. in exteriorum ac temporalium poſſeſſione, & vſu. *Quod veſtrum eſt*. i. dona gloriæ ſempiternæ ad quę finaliter conditi eſtis, & prętio ſanguinis Chriſti recuperata ac empta ſunt vobis, *Quis dabis nobis?* Nullus utique. Porrò exteriora ac temporalia dicuntur

1.Cor. 4.
1.Pet. 4.
1.Ti. 4.

homini aliena tanquam extrinſeca, & ſecum non permanſura, atque ab eo q̄d in homine principale eſt, puta à parte intellectiua prorſus extranea, ideo nō ſunt propriè noſtra eius. Vnde & emigrantes de ſeculo iſto, ferre ea nobiſcū non poſſumus. D dicente Apoſtolo, Nihil intulimus in hūc mundū, haud dubiū, quia nec auferre quid poſſumus. Et Pſalmi. Homo cum interierit, nō ſumet oīa. Vera igitur hominis bona ſunt ac veræ diuitiæ, quæ ſibi noléti offerri nō queūt quæ cū intus perficiunt, & ſm intellectiuam animæ portionē ſibi cōueniunt, atque in diuino conſpectu eū diuitem reddunt. Hinc quidam Filoſofus dixit, Teſaurum meum mihi nullus auferre poteſt, per Teſaurum ſapientiam ſuam intelligens. ¶ Pręterea aduertendum, q̄ Chriſtus loquens de bonis viæ, ait, Quis credet E . i. committet vobis, quia de eis redditurus eſt rationem, ſed de bonis patriæ dicit, quis dabit, quoniam bona patriæ dari dicuntur, eo q̄ donum ſit datio irreddibilis ſecundùm Filoſofum, de bonis autem glorię perceptis non eſt amplius ratio exigenda. Sēd obiici pōt, quòd bona glorię ſunt præmium quod cadit ſub debito, nō ſub dono, ſicque redditur magis q̄ datur. Ad hoc Gorra reſpondet, Cum præmium æternum recepturus ſit homo propter meritum operum bonorū, ſi comparetur præmium ad radicem meriti, puta ad gratiam quam Deus gratis contulit homini ad merendū, tunc dr̄ præmium dandum, quoniā datum eſt illud quo operatur ac promeretur. ſ. gratia. Si autem comparetur, ad opera meritoria, tunc dr̄ reddendū ſicut merces pro labore, & ſicut præmium pro merito condigno. Condigno (inquam) non condignitate ualoris, cum præmiū ſit bonum infinitum, meritum autem bonū finitum, ſed condignitate conuentionis. Sic .n. Deus conuentionem fecit cum homine, ut finaliter laboraret in uinea ſua. i. in eccleſia dabit ei pro operibus meritorijs denarium æternæ beatitudinis. F

1.Ti. 6.
Pſal. 48

¶ Conſequenter diſſuadet, & prohibet Chriſtus ſeruire cupiditati, imò & omni iniquitati, eo quòd peccato deſeruiens, Deo ſubiectus non ſit, ſicque ſummum incommutabile, & immenſum bonum amittit, ob cuius amiſſionem vitandam, debet homo omne peccatum ſummo cum ſtudio

dio

A dio deuitare, atq; ob cuius amorem & a-
deptionem debet omne opus bonum inſa
tigabiliter communicare. *Nemo ſeruus po-
teſt duobus dominis ſeruire* ſeruitute utriſq;
placente, dominus (inquam) uoluntate cõ
trariis inquantũ contrariis, hoc eſt, in eo,
in quo ſibi inuicem contrariantur. Et per
hos duos dominos intelliguntur hoc loco
Deus omnipotẽs & diabolus de quo Chri
Ioan. 14 ſtus conteſtatur, Venit ad me princeps
Iob. 41. mundi huius. Ipſe.n. eſt rex omnium filio-
rũ ſuperbiæ. His ſimul ſeruire nequimus,
qm̃ ſicut Deo placet omne bonũ uerè ho-
neſtum uirtuoſum & caritatiuum. Om-
ne quoq; malum oppoſitum diſplicet ei,
ita diabolus deteſtatur omne tale hone-
ſtum, & amat oẽ inhoneſtum turpe ac ui-
tioſum. ¶ Porrò idem eſt ſeruire diabolo,
B & mundo ac carni ſeu concupiſcentiis e-
ius. Hinc omnis ſeruus peccati, eſt ſeruus
diaboli, & econtra omniſq; amator mun-
di, hoc eſt, uanitatũ & impietatũ ſeculi hu
ius, inimicus eſt Dei. Quicunq; aũt à tenta
tione ſeu cõcupiſcentia, paſſione aut uitio
ſuperatur, ſeruit uitio atq; diabolo, quẽad
2. Pet. 2. modũ Petrus dicit, A quo quis ſuperatus
Iacob. 4. eſt, huius, & ſeruus eſt, Hinc iniqui ſũt ſer
ui corruptionis. His cõſonat illud Iacobi,
Neſcitis q̃a amicitia huius mundi, inimica
eſt Deo? Quicunq; ergo uoluerit amicus
huius mũdi fieri, inimicus Dei cõſtituetur.
1. Ioã. 2. Illud quoq; Ioã. Nolite diligere mundũ,
neq; ea q̃ in mũdo ſunt, q̃a ſi quis diligit
Gala. 1. mundũ, nõ eſt caritas pr̃is in eo, Sed & A-
poſt. ꝓfitetur. Si adhuc hoĩbus placerem,
C xpi ſeruus non eſſem. *Aut.n. unum.ſ.* diabo
lum *Odiet* qui non eſt amandus ex carita-
te, cũ non ſit beatitudinis capax, ſed obſti-
natus, tñ quantùm ad bonam naturã quã
habet a creatore diligendus eſt naturali
amore. Sic.n. & Deus diligit eum, iuxta il-
Sap. 11. lud Sap. Diligis omnia quæ ſunt, & nihil
1. Ioã. 4. odiſti eorum quæ feciſti, *Et alterum.ſ.* Deũ
Diliget qui propter ſuipſius puram perfe-
ctam, immenſamq; bonitatem, propter ſe-
ipſum primò ſummè incomparabiliterq;
amandus eſt, deinde, quoniam prior dile-
xit nos. ¶ Inſuper propter beneficia ſua at
que promiſſa, *Aut uni adhærebit.ſ.* diabolo
per conformitatem affectus, ea videlicet
cupiendo, & amplectendo quæ diabolo pla
cent, ut ſunt opera uitioſa. Diabolus quo
que ſẽm Greg. omnium impiorum eſt ca-
put, ideo ei adhærent, ſicut capiti membra D
& ipſe ſua ſuggeſtione peſtifera influit
eis uitã iniquã uitiorumq; motum, potius
quoq; ait Saluator, adhærebit q̃ diliget,
quia peccator non amat diabolum, quãuis
ei conſentiat, *Et alterum* ſ. Deum *Contemnet*
eius præcepta paruipendendo, tranſgrediẽ
do, & uana ac uilia ei præferendo. Et ſecũ
dum Augu. non ait, odio habebit, ſed con-
temnet, quia ut dicit nullius fere conſciẽ
tia, Deum poteſt odiſſe. Auguſtinus tamẽ
ſecundùm Gorram hoc uerbum retracta-
uit. Nam & frequenter in ſcripturis legũ-
tur iniqui Deum odiſſe cum apud Ioannẽ Ioan. 15
Chriſtus teſtetur, Oderunt me & patrem
meum. Et Pſalmiſta loquitur Deo. Quo- Pſa. 82.
niam ecce inimici tui ſonauerunt, & qui
oderunt te extulerunt caput. Veruntamẽ
dici põt, q̃ Deus conſideratur dupliciter. E
Primò, ſẽm ſe, & ſic cum ſit pura bonitas
non põt odiri. Secundò, inquantùm prohi
bet, & punit ea, quæ peruerſis uoluntati-
bus placent, & ita peruerſi odiunt eũ. *Nõ
poteſtis eodem tempore Deo ſeruire, & mammo-
næ*, hoc eſt, diuitiis ſeu demoni de auari-
tia diuitiiſq; tentati, Qui enim Deo, uera
citer ſeruit, eius mandata cuſtodit, & nul
li ſubiacet peccato mortali, ſed in ſummo
ac inuariabili bono finem ſibi cõſtituit, il
li magis q̃ alicui rei creatæ per caritatem
mẽtaliter adhærẽdo, qui aũt mãmonæ ſer
uit, in terrenis opibus ſibi finẽ conſtituit,
& eas magis q̃ Deũ cupit ac amat, eſtq; a-
uaritiæ ſeruiens ac ſubiectus. Quæ tantæ F
eſt impietatis, ut eã Apoſtolus idolorum Epheſ. 2.
nominet ſeruitutẽ. Et in eccle. ſcriptũ eſt, Eccl. 10.
Auaro nihil eſt ſceleſtius, nihil eſt ini-
quius quã amare pecuniã, *Audiebant autẽ
hæc*.i. præſcriptam Chriſti diſputationem
contra auaritiam. *Fariſæi*, qui cæteris reli-
gioſiores uidebantur, *Qui erant auari*, quo-
rum peruerſitatem & carnalitatem multi
clerici & ſpecietenus religioſi iã aſſequũ-
tur. *Et deridebant eum* Carnalis.n.homo nõ
percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei, ſecundũ 1. Cor. 2.
Apoſtolum Tales ſunt omnes indurati in Iſaiæ. 5.
uitiis, & ſapientes in oculis propriis, qui
dum uitia ſua tangi, ſeque reprehendi ad
uertunt, indignantur atq; derident. Quẽ-
admodum ſcriptũ eſt in Amos propheta, Amos. 5
Odio habuerunt corripientẽ, & loquentẽ
perfectè abominati ſunt. Contra quos in
Prouerbiis aſſeritur, Viro qui corripientẽ
dura

A dura ceruice contemnit, repenti nus ſuper
Pro. 29. ueniet ei interitus. ¶ Deniq; fariſæi ideo
Chriſtum docentem hæc deridebant, quia
in ueteri lege temporalium abundantia
promittebatur, & quoniam Abraam mul-
tique alii uirtuoſi in lege illa diuites fuiſ
ſe ſcribuntur. Sed fariſæi iſti uerba Chri-
ſti non intellexerunt. Non.n.ſimpliciter
opulentiam, ſed auaritiam ſeu ipſis deſer-
uire diuitiis reprobauit. Temporaliũ quo
que affluentia non promittebatur in vete
ri lege, tanquam vltimatum ac principa-
le præmium virtutum, ſed tanquã minus
principale & introductorium. Plebs nãq;
illa Iſraelitica pro maxima ſui parte carna
lis fuit ac rudis, idcirco per temporalium
promiſſionem alliciebatur ad ſpiritualia
B ac diuina. ¶ Poſtremò, iuſti non ſeruiunt
diuitiis, ſed diuitiæ ſeruiunt eis, quoniam
Pſal. 62 implent illud Pſal. Diuitiæ ſi affluant, no
lite cor apponere. ¶ Deinceps Chriſtus
modeſta increpatione, atq; ſalubri infor-
matione deriſores iſtos confutat. *Vos eſtis*
qui iuſtificatis uos coram hominibus, hoc eſt,
ueſtra uitia palliatis, & multa mala ſub
ſpecie boni peragitis, atq; per ſimulatam
iuſtitiã decipitis homines, ita vt iuſtos
vos arbitrẽtur. Bona quoque quæ videmi
ni agere, nõ propter Dei gloriã, ſed ob ꝓ-
priã laudẽ efficitis. Cõtra quos ait Salua-
Mat. 6. tor apud Mattæũ, Videte ne iuſtitiã veſtrã
faciatis corã hominibus vt videamini ab
eis. De quibus legitur in Iob, Simulato-
Iob. 36. res & callidi prouocant iram Dei, *Deus*
C *autem nouit corda ueſtra*, hoc eſt, iniquitates
ueſtras latentes, infallibiliter inſpicit.
Iere. 23. Prout per Ieremiã proteſtatur, Si occulta
bitur uir in abſcõditis, & ego non uidebo
1. Re. 16 eũ. Vnde & in lib. Reg habetur, Homo vi
det quæ patẽt, dominus aũt intuetur cor.
Hæc eſt notitia reprobationis. De qua per
Amos. 1. Amos prophetã loquitur Deus, Cognoui
multa ſcelera ueſtra. *Quia quod altũ eſt homi*
nibus, hoc eſt, ab hominibus magnũ reputa
tur, ut ſimulata iuſtitia, opulẽtia rerũ, orna
tus exterior, põpa atque proſperitas mun-
di, *Abominatio eſt apud Deũ*, ſeu ante Deum,
hoc eſt, diuinæ mẽtis ſuperſapiẽtiali iudi
cio uanum ac deteſtabile reputatur, quia
uera beatitudine impedit, ſeu à ſinceritate
æquitatis ac ueritatis recedit, ideo alia ſũt
iudicia Dei, alia iudicia hominũ. Propter
1. Re. 16 quod in lib. Reg. profatur, Non ſecundùm
intuitum hominum ego iudico. Per Iſaiã D
quoque fatetur. Non.n.cogitationes meæ Iſai. 55
cogitationes ueſtræ, neque uiæ meæ, uiæ
ueſtræ. Quia ſicut exaltantur cœli à terra,
ſic exaltatæ ſunt uiæ meæ à uiis ueſtris: &
cogitationes meę à cogitationibus veſtris.

Denique ꝙ de uitiis dictũ eſt, etiam di
uitioſis hominibus accipi poteſt, quia fre-
quenter contingit, quod hi qui ſua aut a-
liorum hominũ reputatione ſunt magni,
prudẽtes, ſeu uirtuoſi, corã Deo ſint uiles
& uitioſi, quemadmodũ per Oſeam domi Oſe. 9.
nus loquitur de quibuſdã, Facti ſunt abo
minabiles ſicut ea quæ dilexerũt. In prou. Pro. 8
quoque increata ſapientia aſſerit, Arrogã
tiã, & ſuperbiã, & uiã prauã, & os bilingue
deteſtor. Sed & ſimulata æquitas non eſt
æquitas, ſed duplex iniquitas. Quòd uerò E
nunc ait Saluator, Quod altum eſt homi
nibus, de hominibus carnalibus & munda
nis, non de hominibus uerè ſapientibus ac
diuinis potiſſimum intelligendũ uidetur.
Homines.n.ſpũales, ſapientes, diuini, uerè
ac deiformiter iudicant, & in iudicando
ſe Deo conformant, quia per dona ſpiritus
ſancti quibus pleni ſunt, diriguntur ab eo
in iudicando, nec paſſiones, & uanitates ſe
quuntur, ſed habẽt intellectum ſincerum,
atque purgatum affectum. Vnde quæ pla-
cẽt Deo, placẽt & eis, & quæ diſplicẽt deo,
diſplicẽt eis. Propter quod de homine iu
ſto ait Pſal. Ad nihilum deductus eſt in cõ Pſal. 14
ſpectu eius malignus. In lib. quoque Iob, i Iob. 5
perſona iuſti quis ait, Ego uidi impiũ fir Mich. 6
ma radice, & maledixi pulcritudini eius. Rom. 5.
Veruntñ ſæpe decipi queũt in iudicãdo F
quãdiu in hac uita ſubſiſtũt. Itaque corã
Deo ſupermũdiſſimo ſinceriter ambule-
mus, oẽm uanitatẽ uerſutiãque uitãtes, ne
que hominibus placere inaniter affecte-
mus. Quoniã Deus diſſipauit oſſa eorum Pſal. 54
qui hominibus placẽt, cõfuſi ſunt, quoniã Eccle. 7.
Deus ſpreuit eos. Ecce quid horribilius di
ci põt, cũ Salomõ dicat, Conſidera opera
Dei, ꝙ nemo corrigere põt, quẽ ille deſpe-
xerit? ¶ Conſequenter Chriſtus breuiter
tangit, cur fariſæi non debuerunt ſe cõtra
ſua documenta quibus paupertatẽ opulẽ
tiæ prætulit, & affluentiã temporaliũ re-
rũ diſſuaſit defendere, *Lex & prophetæ uſq;*
ad Ioannẽ, hoc eſt, Legalia & prophetica il
la promiſſa, quibus cultoribus Dei tempo
raliũ abũdantia ꝓmittebatur uſq; ad Ioã
nis

nis Baptiſtæ prædicationem durauerunt,
Ex eo regnum Dei euangelizatur, hoc eſt, à tē
pore quod Ioannes prædicare exorſus eſt,
cœperūt cœleſtia bona manifeſtè promit
ti, & vita æterna doceri, atq; euāgelica per
fectio prædicari, quæ amore ſpiritualium
cœleſtiumq; bonorum ac tēporalium iu-
Matt. 3. ducit contemptū. Hinc Mattæus ſcribit,
Venit Ioannes prædicans in deſerto, & di-
cens, Pniam agite, appropinquabit. n. re-
gnum cœlorum. Tēpus aūt prædicationis
Ioannis & Chriſti diſcipulorumq; eius, re
putatur vnū & idem quia prædicatio Ioā
nis diſpoſitiua fuit ad Chriſtū & modico
tempore Chriſti prædicatiouē præceſſit,
quia apertius q̄ Ioannes paupertatē edo-
cuit, cœleſtiſq; regni beatitudinē euange-
B lizauit, & ipſo iubente diſcipuli eius. Vn-
de in lib. de eccleſia. dogmatibus dicitur,
Bonum eſt facultates cū poſſeſſione pau-
peribus erogare, melius eſt cum intentio-
ne ſequendi Chriſtū, totū ſimul donare, &
abſolutū à ſolicitudine cū Chriſto egere.
¶ Poſtremò, ob cauſam prætactam Ioan-
nes vocatur quaſi orizon ſeu medium ve-
teris, & euangelicæ legis. Itemq; Finis le-
gis, & principium euangelicæ veritatis. Po
tius tamen competit Chriſto eſſe finem le
gis, quia legem impleuit, ceſſareq; fecit &
figuras legalium, ac vaticinia prophetarū
Rom. 10 in ipſo ſunt adimpleta Propter quod ſcri-
Ioan. 1. ptum eſt, Finis legis eſt Chriſtus. Et in Io
anne, Veritas per Ieſum Chriſtū facta eſt.
Hinc ailqui dicūt, q̄ Chriſtus fuit finis le
C gis extra, Ioānes verò finis intra, quia & ip-
ſe ad legis obſeruantiā tenebatur, *Et omnis
in illud vim facit,* i. quicunque regnum cœ-
lorum adipiſci ſatagit & meretur, neceſſe
eſt vt per bonā violentiā vincat ſeipſum,
corpus ſuū ſubdēdo ſpiritui, & propriā vo
luntatē uoluntati mandatiſq; Dei, quod
difficile extat potiſſimū in principio cōuer
ſionis. Paſſiones namq; ſunt fortes, & uiam
iuſtitiæ cōtinuare vſq; in finē non eſt me-
Pſal. 16 diocriter laborioſum. Propter qđ ait Pſal
miſta, Propter uerba labiorū tuorū, ego
cuſtodiui vias duras. Quāuis perfectis cari
tate feruētibus ſuaue ſit iugū Dei, & leue
onus ipſius, qui dicūt, Viā mandatorū tuo
Pſ. 118. rum cucurri cū dilataſti cor meum. Itēq;
In uiam teſtimoniorū tuorum delectatus
ſum, ſicut in omnibus diuitiis. Itaq; om-
nis tēdens in illud regnū, uim facit ſibimet
ipſi Hinc in Mattæo clarius ait Chriſtus, D
Regnum cœlorum uim patitur & uiolen
ti rapiunt illud. ¶ Præterea teſte Grego-
rio, Quidam rapiunt regnum cœlorū per
omnium abiectionem, alii illud mercan-
tur per eleemoſinarum largitionem, alii
id furantur per occultam ſanctitatē, alii
quaſi cōpelluntur ipſum acquirere per tē
poralē aduerſitatē. Itaq; à propriis vitiis
non vincamur, paſſionibus nō ſubdamur,
prauis cōſuetudinibus efficaciter relucte
mur, implētes illud Apoſtoli, Labora ſicut
bonus minus miles Chriſti, ut impleatur 2. Tim. 2
in nobis quod in Apocalypſi ſpondet Sal Apoca. 2
uator, Vincenti dabo edere de ligno uitæ
qđ eſt in paradiſo Dei mei. ¶ Deinceps,
Chriſtus oſtendit, quòd præinducta non
protulit ut legis ueritati in aliquo dero-
garet, cum & in Mattæo teſtetur, Non ve E
ni ſoluere legē, ſed implere. *Facilius eſt cœ-* Matt. 5.
lum & terram præterire, hoc eſt, annihilari
quantùm abſolutam omnipotentiā Dei,
hoc ipſum potentis per ſolam ſuæ conſer
uationis liberrimæ ſubtractionem: iuxta
illud Macabeorum, Nos in omnipotenti 2. Ma. 8
Deo confidimus, qui poteſt nos & uniuer
ſum mundum uno motu delere, *Quam de
lege, vnum apicem cadere,* i. quā minimā legis
per iuncula n, iuſſionē, ſeu verbū ueritate
deſtitui, effectu impletionis priuari, irrita
ri, caſſari. Lex enim illa Moſaica cum fue
rit ſupernaturalis atque diuina, increatæ
ueritati innitebantur, ideo q̄ impoſſibile
eſt Deū non eſſe ueracem tàm impeſſibi-
le eſt legē ipſius eſſe inanem. Sed quicqd
in ea contentum eſt, verificatur, & obſer F
uatur pro loco & tempore, uel literaliter,
vt de præceptis moralibus patet, vel ſpiri
tualiter, ut de cærimonialib. cōſtat præce
ptis Hoc ē quod in Mattæo loquitur Xp̄s
Donec tranſeat cœlum & terra vnum io-
ta aut unus apex, nō pręteribit de lege. Iō
Iſaias ſcribit, Verbum Dei noſtri ſtabit
in æternū. ¶ Porrò, q̄ ita ſe habeant Chri Matt. 5.
ſtus conſequenter quaſi exēplariter mani Iſai. 60.
feſtat, *Omnis qui dimittit uxorem ſuam*, ſibi
legitimè copulatam, ita q̄ inter eos con-
tractum eſt matrimonium uerum, *Et ducit
alteram*, prima adhuc uiuente: *Mœcatur,*
adulterium committendo, quia cum alte
ra non contrahit uerum matrimoniū, cū
q̄ uinculum matrimoniale ſit indiſſolubi
le. Vnde quòd in Mattæo addit Saluator Matt. 5.
excepta

A excepta cauſa fornicationis, intelligendū eſt de dimiſſione quantū ad torū, quia licèt eá ob fornicationem relinquere, non quantū ad vinculum, quod ſolū in morte diſſoluitur. *Et qui dimiſſam à viro ducit, mæchatur* eam cognoſcendo, cum non ſit ueraciter coniunx eius legitima, priori viuēte marito. Itaq; Chriſtus oſtendendo uinculū coniugale eſſe indiſſolubile, legē perfecit, non ſoluit. Lex.n. vxoris admiſit repudiū, non tanquā culpa carens ac licitum: ſed propter maius malum vitandum, quia ad vxoricidiū proni fuerunt Iudæi. Vnde
Mala. 2 in Malac. poſtquā dominus dixit, Cū odio habueris eam, dimitte Adiecit, Operiet autem iniquitas ueſtimentū eius. ¶ Moraliter ſecundùm Gorram, qui dimittit vxorē
B ſuam ſpiritualē.ſ.parochiam, & ducit aliā vtpote pinguiorē, quia pinguior eſt, mœchatur: quia non quærit ſpiritualē fructū, ſed temporale lucrum. Superius Chriſtus hortatus eſt ad auaritiæ deteſtationem eleemoſynarumq; largitionē per parabolam: hic idem agit commemorando rem geſtā. *Homo quidam erat diues* in exterioribus, pauper in anima, quia, virtutibus carens. Non dicitur hic, ꝙ ſit parabola, ideo communiter dicunt expoſitores, quod ſit res geſta, putantq; aliqui quod homo iſte fuit Na-
1.Re.25. bal, de quo in lib. Regum habetur. *Et induebatur purpura*, quæ eſt veſtis regii ornatus ac habitus, rubeiq; coloris, qua veſtiebatur exterius ad oſtentationem inanem, *Et byſſo*. Byſſus eſt veſtis ſeu genus candiſ-
C ſimi atq; molliſſimi lini, quod tantū naſcitur in Aegypto. Byſſo ergo interius induebatur ad carnem propter ipſius mollitiem. ¶ Porrò circa veſtium vſum ſeu fluxum, multa iuſtè reprehenduntur. Primū eſt precioſitas ſeu præſumptuoſitas. Indignum eſt nanq; vile corpus cadauerq; putridum, veſtibus immoderanter præcioſis ornari, vnde plurimi pauperes Chriſti poſſent refici & ueſtiri. Secundū eſt multiplicitas mutatoriorū ſeu ueſtimentorū, iuxta uarietatem dierū aut tēporum, aut fe-
Iacob.vl. ſtorū, contra quod ait Hiero. Rapere aliena conuincitur, qui retinere ſibi ſuperflua cōprobatur. Vnde multis præſertimq; clericis dici iā poteſt, Veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt. Tertium eſt curioſitas, quæ reſpicit ſtudium exterioris ornatus. Multi.n. plus ſtudēt ad ornatū ueſtiū, ut hominibus placeant quā uirtutum ut placeant Deo. Contra quē loquitur Aug. Nō affectetis ueſtibus placere, ſed moribus. In D
Eccleſiaſt. quoq; fertur, In ueſtitu ne glorieris unquā, & in die honoris tui, non ex- *Eccl.11.*
tollaris. Et Grego. ſcribit. Nemo putet in *Mat.10.*
luctu & ſtudio ueſtiū deeſſe peccatū: aliàs Chriſtus de aſperitate ueſtitus non laudaſſet Ioannem. Quartū eſt, indecentia reſpiciens perſonę ſtatum aut ordinē, quia non decet clericū ueſtiri hiſtrionē aut mi-
litem, propter quod per Sofoniam domi- *Soſon.1.*
nus comminatur, Viſitabo ſuper omnes qui induti ſunt ueſte peregrina. Sed heu quia canonici iam incedunt ueſtiti tanquam milites. Quintū eſt oſtentatio, quia multi tunc ſe precioſis ueſtiunt, cū à plu-
ribus uidendos ſe arbitrantur. ¶ Denique E
ſuperfluus veſtiū cultus tàm in uiris quā in fœminis ualde damnabilis eſt, quia ad libidinem prouocat, propter quod in uſu ueſtiū multi mortaliter peccant. ¶ Cōtra diabolicā uerò & inſenſatiſſimā uanitatē fractillationis, inſtitutionisq; ueſtiū, do-
minus ait per Iohelē, Scindite corda ue- *Iohel.2.*
ſtra, & non ueſtimenta ueſtra. *Et epulabatur quotidie ſplendidè*, hoc eſt, delicatè, crapuloſè, ſuperfluè, pompoſè: excedendo in ciborū & potuum multiplici uarietate, exquiſita præparatione, ſumptuoſa, ſeu præcioſa conſumptione, uaſorūq; ornatu curioſo ac ſplēdido, atq; in his aſſiduus fuit, gulā inconſuetudinē uertens, ex qua luxuria accidia, & alia uaria conſequūtur peccata. Huic carnalitati iā maximè ſubiacēt, F
qui de crucifixi patrimonio ſuſtētantur, cū tamē ad præcipuā moderantiā obliga-
tur. Talibus dicit Iacobus, Epulati eſtis ſu- *Iacob.5.*
per terrā, & in luxuriis enutriſtis corda
ueſtra. Quo contra hortatur Apoſtolus. *Rom.13.*
Curam carnis ne feceritis in deſideriis.
Et denuò ad Romanos, Debitores ſumus *Roma.8.*
non carni, ut ſecundū carnem uiuamus. Si.n. ſecundùm carnē uixeritis, moriemini: ſi aūt ſpiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Et Xps infra ait xxi capitulo, Attēdite ne grauētur corda ueſtra crapula & ebrietate, & curis huius uitæ. O quam multi enormiter excedunt in iſtis, quorū cū fuerit ſatisfactū naturæ, unius cibi aut duorū ſumptione, iā tertiū ferculū apportatur, ut appetitus de nouo ad gulā & uoracitatē infeliciter prouocetur. Tales

diuina

A diuina illuminatione ſe reddũt indignos,
& propriam vitã abbreuiãt, ſanitateq; pri
Prou.20 uant cum Salomon conteſtetur, Qui amat
vinũ & pinguia, nõ erit ſapiẽs. Natura quo
que paucis cõtenta eſt, & ſuperfluitate o-
bruit, atq; grauatur, *Et erat quidã mẽdicus*
nomine Lazarus, Nõ diuitis, ſed egeni & ę-
gri nomẽ propriũ xp̃s expreſſit, qm̃ pau-
perẽ iſtũ per approbationẽ cognouit, & in
libro vitæ ſeu prædeſtinationis æternę ha
buit ſcriptũ: diuitẽ verò per approbatio-
nẽ non nouit, ſicut & reprobis loquitur,
Prou.21 Nõ noui vos. Hinc Moyſi ait inueniſti gra
tiã coram me, & teipſum noui ex nomine.
Ecce quõ alia ſunt iudicia Dei, alia mun-
di, & quõ ſapientia ſeculi huius, ſtultitia
Matt.7. eſt apud Deũ. Certè apud hunc mundum
Exo.33. immundũ, hoc eſt, hoĩes ſeculares, carna-
1.Cor.1. les, magis famoſa, & nota ſunt nomina opu
lentorũ, quàm egenorũ. Sed apud Deum
eſt econuerſo.

¶ Porrò ex hoc ꝙ Chriſtus pauperẽ no
mine certò deſignat, conijcitur iſtud eſſe
B res geſta ſecundùm Ambro. *Qui iacebat ad*
ianuam diuitis in quo patet, ꝙ infirmus ac
debilis fuit, & diues per ignorantiã ſe ex-
cuſare nequiuerit, qm̃ intrans & exiens il-
lum aſpexit, *Vlceribus plenus*, tanquam al-
ter Iob, & ſic miſerabilior fuit, magiſque
impium fuit ei non ſubuenire, *Cupiens ſatu*
rari de micis, hoc eſt, fragmentis, *Quæ cade-*
bant de menſa diuitis, & nemo illi dabat, quo
conſtat, ꝙ minima poſtulauit, & ꝙ non ſo
lũ diues ille, ſed & miniſtri eius duri, im-
miſericordiſſimiq; fuerunt, qui infirmo,
egeno, famelico, tã parua negabant. Cru-
deles nanq; & immiſericordes dñi, habe-
C re ſolent familiã ſibi conſimilẽ: iuxta qđ
Eccl. 10 in Eccleſia. legitur, Secundũ iudicẽ popu-
Prou.29 li, ſic & miniſtri eius. Salomon quoq; fate
tur, Rex impius, oẽs miniſtros habet iniu-
ſtos, *Sed & canes* diuitis *Veniebant, & linge-*
bant vlcera eius, Sicq; canes benigniores fue
runt pauperi huic quàm diues. Canes qp
pe naturali magiſterio ſuæ linguæ vulne-
ribus pauperis medebãtur, quẽ diues con-
tẽpſit contra ius naturale. Diues ẽt ſuis ca
nibus beneficentior fuit quàm pauperi. Et
heu quàm multi ſunt hodie tales, qui pau
Iacob.2. peres aſpicere vix dignantur, aut ex eorũ
aſpectu grauantur, qui illud Iacobi aduer
tant, Iudiciũ ſine miſericordia fiet illi, qui
non fecit miſericordiam. *Factum eſt autem*

D *vt moreretur mendicus*, hoc eſt, nõ caſualiter,
ſed Deo ſic diſponente contigit pauperem
iſtũ mori. Deus.n. vnicuiq; præſtituit cer-
tum tp̃s uiuendi, *Et portaretur ab angelis*.i.
anima eius ab angelis ſanctis honorificè
ducebatur *In ſinum Abrahæ*, hoc eſt ad ſe-
cretam illam quietem ſanctorum in lym-
bo patrũ, quæ per ſinũ Abrahæ deſignatur.
Per ſinũ etenim quies exprimitur, qui dr̃
Abrahæ ſinus, nõ ꝙ ipſius ſit tantũ aut ip-
ſe primus in lymbum illum deſcendit, ſed
qm̃ ipſe ſpecialiter pater credentium mul
tarumq; gentium appellatur, ſecundũ il-
lud Apoſtoli, Pauli, Qui ex fide ſunt, hi Gala.3.
ſunt filij, Abrahæ. Laudatur.n. Abrahã prę
cipuè de magnitudine fidei ſuæ, propter
qđ ait Apoſto. quod contra ſpem in ſpem Rom.4.
credidit, & non eſt infirmatus in fide, ſed
pleniſſimè credidit. Hinc loquitur Aug. Si
num Abrahæ, intelligo remotã ſedẽ quie- E
tis, atq; ſecretã vbi extitit Abrahã, quæ ip-
ſius dicta eſt, non ꝙ ipſius ſit ſolũ, ſed qm̃
ipſe ibi multarũ gẽtium pater eſt poſitus,
quibus eſt ad imitandum fidei principa-
tui præpoſitus. Veruntamen ſm̃ Petrũ Ra
uennenſem dr̃ ſinus Abrahæ, propter ho-
ſpitalitatis officium, in quo Abrahã fuit
excellens, ita ꝙ nunc ſe beatũ quaſi nõ cre
deret, ſi in ſuperna gloria, à ſuo ceſſaret ho
ſpitalitatis officio. ¶ Præterea contuendũ,
ꝙ quia Abraham iam de lymbo inferni ad
cœleſte translatus eſt regnum, nunc per ſi-
num Abrahæ ſignificatur quies ſanctorũ
in patria. Vnde ſanctus Martinus dixit, A- Iacob.1.
brahæ me ſinus ſuſcipiet. Ecce quã ſalubre
eſt in ſeculo iſto ægere, infirmari, contẽni, F
dũmodo propter Deum patienter feratur,
Patientia nanq; opus perfectũ habet. Et
vtiq; ad deportationẽ animæ Lazari vnus
ſuffecerat angelus, ſed vt ait Chryſ. Mul-
ti angeli aduenerunt, vt chorum lætitiæ
facerent, & pauperis animã abũdantius cõ
ſolarentur ac honorarent. Meritò quippe
huic egeno angelica exhibebantur obſe-
quia, cui negata fuerunt humana. *Mortuus*
eſt autẽ diues morte naturæ, quia anima ſe-
paratur à corpore, & morte culpæ qua ſe-
paratur à Deo. Itẽq; morte gehennæ, qua
ſeparatur à ſuperna felicitate, *Et ſepultus*
eſt in inferno, hoc eſt, aĩa eius in profundo
infernaliũ ſuppliciorũ eſt collocata, & in-
fra terrã quaſi in tumulo poſita, cõcluſa ac
relegata: quemadmodum in Ezechiele ſe-
pulcra

A pulcra regũ Aegypti & Aſſur dicunt in inferno in circuitu eorũ cõſiſtere ibi ſepeliuntur parochiani diaboli. Quéadmodũ aũt parochianus Dei vocatur, qui eius baptiſmo intinctus eſt, eiq; primitias ſoluit ac decimas, & horas eius ac miſſas libẽter audit propter quod moriens dignus eſt in ipſius cœmiterio ſepeliri: ſic parochianus diaboli iudicatur qui concupiſcentiarum carnaliũ aquis intingitur, & primitias ſeu exordia operũ ſuorũ diabolo offert, agendo quæ illi ſunt placita, bonaq; tempo alia vitioſè conſumit, & cantilenis mundanis, verbis ſcurrilibus, detractorijs, & iniquis quaſi diaboli horis intendit, idcirco moriens ſepelitur in cœmiterio infernali, ſepultura aſini, hoc eſt ſine honore. Meritò ergo pſalmiſta, Mors peccatorũ peſſima. Et rurſus, Sicut oues in inferno poſiti ſũt, mors depaſcet eos. *Eleuans aũt oculos ſuos* interiores. i. altiora conſiderans, & quia ſola aĩa diuitis ibi fuit, corporales oculos nec habuit nec leuauit, *Cũ eſſet in tormentis* damni & ſenſus, videlicet in carentia beatificæ fruitionis Dei, atq; in ſenſibilibus ſupplicijs tartari. Eſt quippe in illis æternaliter condemnatis ualde multiplex dolor, vtpote ex demonum horribili viſione ex maioris mali pœnalis futuri timore, ex remorſu conſcientiæ, ex certa cognitione irrecuperabilis ſuæ damnationis, & deſperatione omnis ſalutis, nec tñ affliguntur ab igne tartareo, quantũ puniuntur in mẽte, ex eo ꝙ ſciunt nunquam ſe liberãdos, vt dicit Albertus. *Vidit Abrahã à longè.* i. C conſiderauit eum eſſe in loco altè ſuper ſe poſito, quia non ſolũ diſſimilitudine, ſed & locali diſtantia inter ſe diſtabant loca præfata. ſ. lymbus patrum, infernusq; dãnatorum. Itaq: huic diuiti condemnato intellectum dedit uexatio, propter quod ait Greg. Oculos quos clauſit hic culpa, ibi aperuit pœna. In hac etenim vitia impiis delectationibus mente cæcatus, non conſiderauit pœnas prauorum & gaudia beatorum, *Et Lazarum in ſinu eius*, id eſt, in participatione quietis, & certæ expectationis cœleſtis beatitudinis, in qua Abraham fuit. ¶ Quocirca ſcribit Gregorius, quòd damnati vſq; ad diem iudicii ſanctos, ſuper ſe attendunt ſeu vident in gloria, non autem poſt diem iudicii. Quod quomodo intelligendum ſit, Lyra maiorũ

Zac. 32. (margin, beside "liuntur parochiani diaboli")
Pſal. 33. Pſa. 48. (margin, beside "ergo pſalmiſta" / "Et rurſus")
Iſa. 28. (margin, beside "ham fuit")

D iudicio ſe cõmittere perhibet, & addit, ꝙ damnati vſq; ad diẽ iudicii videant gloriam beatorũ. Vt ſonare videantur verba Gregorii, non hꝛ ex hoc loco ſufficiens argumentum, quia Saluator narrat hic rem geſtam ante ſuã paſſionem, qñ Abraham nondum fuit in gloria. Sed Gorra aliquo modo elucidat uerba Gregorii; dicẽs, Videre requiem aut gloriam beatorũ contingit dupliciter. Primò in generali, ita ꝙ damnati cogitent ſanctos eſſe in quiete & gloria, ſed in quali nõ vident. Secundò, in particulari, ita vt videant qualis ſit gloria electorũ. Primò, modo reprobi vſq; ad iudiciũ cernũt requiẽ beatorũ, ſed ſecũdo modo non vident. Nec tamẽ de hmõi uiſione lætantur, ſed cõtriſtantur tã ex alienæ felicitatis inuidia, quã ex illius quietis carentia: poſt diẽ uerò iudicii ad proprias pœnas conſideratio eorũ magis reflectẽ, ita ꝙ de ſanctorum gloria non cogitabũt. Sed contra hæc uerba obiici poſſet, quia in reprobis in æternum manebit pœna dãni, quæ eſt ex conſideratione felicitatis amiſſæ, ergo & poſt iudicium cogitabunt iniqui de felicitate cœleſti, q̃ ſcient ſe amiſiſſe & electos obtinuiſſe. Veruntamen ſatis probabile reor, ꝙ quantò tunc illorũ pœna augebitur, tantùm eorũ de gloria beatorũ conſideratio minuetur. Sed circa hæc multa difficilia poſſent moueri quæ potius pertranſeunda exiſtimo, ne incerta pro certis inducam, *Et ipſe clamans*, iuxta illud Iſaiæ, Clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione ſpiritus ululabitis. Iſte tñ clamor ſpiritualis fuit atque interior. ſ. affectio uehemens, quãuis indigna. *Pater Abraham*, Patrem, uocat cuius uirtutes imitari neglexerit, propter quod indignus fuit eum patrem uocare, quãuis carnalem ab eo aſſumpſiſſet orihinum. Vnde apud Ioannem Chriſtus ait Iudæis, Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. Vos ex patre diabolo eſtis. Itaq; ſi diues iſte in pauperes pius ac liberalis & hoſpitalis fuiſſet, Abraham ritè patrem uocaſſet, *Miſerere mei*, Cum damnati ſint in uitiis obſtinati, nec unquã pœniteant, qũo ſibi petunt, & cupiunt miſereri? Dicendũ quod de peccatis ſuis nõ pœnitẽt, inquantũ ſunt Dei offenſiua, turpia, & iniuſta: ſed ut ſunt eis cauſa tanti ſupplicii. Sed & diues iſte damnatus petiit ſibi miſereri quantùm

Iſa. 65. (margin, beside "illud Iſaiæ")
Ioan. 8. (margin, beside "apud Ioannem")

A ad pœnæ mitigationem, non quò ad cul
pæ oblationem. Nam addit, *Et emitte La-
zarum*, id eſt, dirige eum, *Vt intingat extre-
mum digiti ſui in aquam*, id eſt, aliquid, ſal-
tem modicum quid ſubuentionis mihi im
pendat. Chriſtus autem hoc loco, per cor
poralia ſpiritualia metaphoricè exprimit
ut communitas hominum magis intelli-
gat, quæ ſpiritualia in ſua ſimplicitate nõ
Sap. 11 capit. *Et refrigeret linguã meam*, in qua quia
magis peccauit, tàm per delectationis gu
ſtus in cibis & potibus, quàm per uerba
inania, quæ abundant in crapula, ideo ma
gis precatur reuelamen pœnę in lingua.
Per quae enim quis grauius peccat; per hęc
& in his magis punitur, *Quia crucior in hac
flamma*, Qualiter incorporei ſpiritus cor
B poreo igne affligamur, doctores ſup quar
tum ſententiarum deſcribunt. Communis
autem reſponſio eſt, quòd ille ignis in-
quãntum eſt inſtrumentum diuinæ iuſti
tiæ ſpiritus cõdemnatus affligit: quemad
modum aqua baptiſmi agit in animam,
inquãtùm eſt diuinæ miſericordię inſtru
mentum, *Et dixit illi Abraham*. Secundùm
Auguſtinum, quòd in corporalibus facit
ſitus, hoc in ſpiritualibus ordo. Ideo locu
tio animarum & angelorum ad inuicem
intelligenda eſt fieri per ſpiritualem con-
uerſionẽ ad inuicem. *Fili* carnis propaga
tione, non uirtutum imitatione, *Recorda
re quia recepiſti bona* temporalia, diuitias,
delitias & honores, *In uita tua* ſuper ter-
ram tranſacta, in qua ſi aliquid de genere
operum bonorum egiſti, mercedem tuam
ultra condignum ſortitus es. Nullum ete
C nim bonum Deus irremuneratum relin-
quit. *Et Lazarus* in uita ſua recepit, *Simili
ter mala*, id eſt, mala pœnalia, paupertatẽ,
infirmitates, famẽ, opprobrẽa copioſè per
peſſus eſt, per quæ culpæ eius quotidianæ
quaſi per ignẽ purgatæ ſunt. Hinc ait Gre
gor. Si quę reprehenſibilia in pauperibus
uidemus, nõ debemus eos deſpicere, quia
fortaſſis quos morũ infirmitas uulnerat,
hos medicina paupertatis curat. Diuiti-
bus uerò, etiam ſi bona appareant, omni-
no timendum eſt, ne fortè pro bonis quæ
agunt, in præſenti à Deo retributionem
ſuſcipiant. Nam ut ait Boetius, quanuis
occulta ſint Dei iudicia, dum in ſeculo
iſto electis proueniunt aſpera, & reprobis
proſpera, occultiora ſunt tamen dum ele

ctis eueniunt proſpera, & reprobis dura. D
Potius igitur eſt in aduerſis quàm in pro-
ſperis gloriandum, quemadmodum Iaco-
bus dicit, Omne gaudium exiſtimate fra- Iacob. 1.
tres, cum in tentationes varias incideri-
tis. *Nunc autem hic conſolatur*, in certa præſto
latione felicitatis æternæ, *Tu vero cruciaris*
cruciatu perpetuo. Quemadmodum autẽ
momentaneum eſt quod hic delectat, æ-
ternum verò quod illic cruciat: ita & mo-
mentaneum eſt quod hic tunc in vita pœ
nitẽtiæ, tẽporalibusq; aduerſitatibus cru-
ciat, æternũ aũt qđ in futura retributione
delectat. Eligamus ergo cũ Moyſe potius
cũ populo Dei .i. electis nunc in uita pœ-
nitentiali affligi, quàm temporalis peccati
habere iucunditatẽ: quia vt ait Apoſt. Nõ Heb. 11.
ſunt condignæ paſſiones huius temporis Roma. 8.
ad futuram gloriã quæ reuelabitur in no- E
bis. Rurſuſq;, Id quod in præſenti eſt mo 2. Cor. 4.
mentaneum & leue tribulationis noſtræ,
ſupra modum in ſublimitate æternũ glo-
riæ pondus operatur in nobis. *Et in his om
nibus*.i. inter ea quæ ſpectant ad huius rei
de qua loquitur materiam, *Chaos magnum*,
id eſt, grandis diſtantia meritorum & ſta-
tuum atq; locorum. *Inter nos* electos in bo
no iam confirmatos, *Et uos* reprobos ac dã
natos in malo inconuertibiliter obſtina-
tos, *Firmatum eſt*.i. immobiliter conſtitu
tum rigore diuinæ iuſtitiæ, quæ poſt hanc
vitam non dat pœnitentiæ locum ſecun-
dùm legẽ cõem, *Vt hi qui volunt hinc tranſi-
re ad nos, non poſſint*.i. vobis aduenire & au-
xiliari non valẽt. Beati.n. & ſancti ſic ſunt
diuinæ iuſtitiæ poſt vitã hanc conforma-
ti, ꝙ damnatis ſubuenire nec poſſunt nec F
uolunt, loquendo de uoluntate deliberati
ua & practica, quanuis uoluntate naturali,
eis præſertim ſuis propinquis & olim ca-
riſſimis incurrere uellent, ſi eſſet poſſibi
le. Iſtud uerò non poſſe, eorũ beatitudini
nõ repugnat, ſicut nec non poſſe peccare.
¶Sed quæri põt, an beati poſſint in infer-
nũ deſcẽdere ẽt corporibus reaſſumptis &
glorificatis? Et apparet, quod imò, quia (ut
Augu & Anſelmus teſtantur) ubicunque
eſſe uoluerit ſpiritus, erit mox corpus, per
dotẽ agilitatis. Localis nanq; diſtãtia mo
dũ corporũ glorificatorũ non poterit im-
pedire, Et reſpondendũ, ꝙ beati nunquam
deſcendent, neq; deſcendere uolent ſeu cu
pient in infernum ad ibi manendũ, uel ad
inde

A inde eripiendũ, ſi tamẽ rationabilis cauſa eis eſſet deſcendendi illuc, non impedirẽtur, *Neque inde huc transſmeare*, id eſt, qui dãnati ſunt, ad locum, & ſocietatem ſanctorum, non queunt aſcendere, quia non pœnitent, ſed immobiliter manent in illa auerſione ac praua affectione, in qua à cor
Eccl. 11. pore receſſerunt: iuxta illud Eccleſiaſtis, Si ceciderit lignum ad auſtrum aut ad aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Hinc ſecundùm Damaſcenum, quod angelis eſt ruina, hoc hominibus mors. Dicit autem Gregorius, dubium nullum eſſe, quin damnati uellent ad locum atque conſortium beatorum aſcendere ſi eſſet poſſibile.

Sed contra hoc argui poteſt, quia ſecundùm hoc damnati non manerent in
B auerſione ſua à Deo, nec in ſua praua affectione quò ad carnalia & caduca ſe finaliter conuerterunt. Præterea in tãtùm odiunt Deum, quòd non cupiunt ſibi uniri aut eſſe cum ipſo. Thomas quoque allegat Auguſtinum dicentem, quòd damnati non cupiunt ueram fœlicitatem ſed deteſtantur omne bonum honeſtum. Inſuper ſancta Brigida in reuelationibus ſuis deſcribit, quemadmodum anima quædam peruerſa, tribunali Chriſti oblata, dicebat. Quanuis poſſem ſaluari non uellẽ, ne tu conſolationem, aut gaudium habeas de me. Cui alludens diabolus qui aſtabat, aſſeruit, Talis eſt etiam mea uoluntas. Ad hæc breuiter reſpondetur, quòd ſicut damnati in hac uita maluerunt frui
C bonis caducis & uanis, quàm uero & incõmutabili bono: ita perpetuo poſt mortem manet in eis talis peruerſa uoluntas, mallentque turpiter delectari quàm Deũ ſinceriter contemplari. Nihilominus tanta eſt eorum afflictio, quòd mallent eſſe cum beatis in cęlo, quam taliter cruciari in inferno, inquantùm eſſe in cęlo atque in gloria eſſet eis euaſio tantæ miſeriæ & proprium commodum, non tamen appetunt eſſe in cęlo: aut cum Deo ac ſanctis inquantum hoc cederet ad honorem & gloriam Dei, ſicque per hæc facile eſt quę allegata ſunt concordare.

Pręterea prædictis obiici poteſt, quòd quidam ſanctorum leguntur quoſdam in peccatis mortalibus defunctos de inferno liberaſſe, damnati quoque interdum appareant uiuentibus. Et reſpondendum D quòd nullus per ſententiam diffinitiuã & abſolutam damnatus liberari poteſt ſeu egredi de inferno tanquam non reuerſurus in illum, ſed per diſpenſationẽ diuinam ad tempus poteſt exire, imò in die iudicii, omnes exibũt mox infœlicius ruituri in priſtinum lacum. *Et ait, Rogo ergo pater ut mittas eum*, ſcilicet Lazarum, *In domum patris mei, Habeo enim quinque fratres, ut teſtetur*, hoc eſt, firmiter & cum teſtimonio dicat *Eis quæ* pertinent ad ſalutẽ & quid mihi acciderit, *Ne & ipſi ueniant in locum hunc tormentorum*, ſcilicet in infernũ, qui (teſte beato Iob) eſt terra tenebroſa & Iob. 10. operta mortis caligine, terra miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Cœlum verò eſt locus gaudiorum, & mundus E iſte locus eſt meritorum. Damnatus iſta petiuit non ex caritate, quam nec in morte nec poſtea habuit, ſed ex ſeruili timore ne ſuſpſius damnatio augeretur ex fratrũ ſuorum damnatione, cum quibus cõſors fuit in uitiis, & quibus uitioſæ uitæ reliquit exempla, materiamque peccandi ſeu opes. *Et ait illi Abraham, Habent Moyſen & prophetas*, hoc eſt, libros legis & prophetarum, in quibus de agendis, credendisque inſtruuntur, *Audiant illos* auribus cordis, intelligendo, uidelicet, & obediendo. *Et ille dixit, Non pater Abraam*, i. Moyſen & prophetas non audiunt. Iſta cognouit damnatus hic ex recenti ſenſatorum memoria, ſeu coniecturali notitia ex conſideratione ſui iudicando de aliis. Porrò ex eo q F Abraam ait de fratribus diuitis, Habent Moyſen & prophetas, elicit, q Iſraeliticæ ſtirpis erant. *Sed ſi quis ex mortuis ierit ad eos pænitentiam agent*, qua ex inconſueta apparitione atque ad ipſos exhortatione ſpecialiter facta, fortius mouebuntur. Sed frequenter contingit oppoſitum Huiuſmodi quoque apparitiones ſæpe iudicantur phantaſticæ: & licet ad horam aliquos moueant, multoties tamen tẽpore procedẽte parum fructificant. Hinc ſubditur. *Et ait illi Abraam, Si Moyſen & prophetas*, qui tantæ ſanctitatis & autoritatis fuerunt, Non audiunt per ueritatis notitiam, atque iuſtitiæ adimpletionem, Neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, ad eoſque uenerit, Credent ei, credulitate procedente in ſta-

A bilem actum virtutum. Vnde Iudæi tempore Christi Lazaro fratri Marthæ suſcitato non crediderunt, ſed mortem inferre decreuerunt. Mortuis quoque qui cum Chriſto reſurrexerunt, & multis in ſancta ciuitate apparuerunt, Chriſtumque reſurrexiſſe teſtati ſunt, non crediderunt Iudæi, ſicut nec Chriſto. *Ioan. 12*

¶ Ex hac euangelica lectione multa poſſunt ſaluberrima conſiderari, videlicet rigor atque ſubtilitas diuini iudicii, quo agente ſic accidit, vt diues qui nec minima Lazaro tribuit in hac vita, in nullo etiam minimo exauditus eſt poſt hanc vitam, iuxta illud Prouerbiorum, Qui obturat aures ſuas ad clamorem pauperis, ipſe clamabit, non exaudietur. Item, quòd ſicut electis omnia cooperantur in bonū, B ſic peruerſis & reprobis omnia cooperantur in malum. Itaque nullus in veſtibus ſtulte lætetur, nemo in epulis ſe diſſoluat, nec tempore menſæ loquacitatē admittat, ſed cum cordis cuſtodia, timoreq; de alimentis ſuſcipiat ad neceſſitatem, non ad voluptatem. Vnde ait Baſilius, Quantùm poſſumus delicias mundi & ciborum opulentiam fugiamus, ne quando cruciati in flammis inferni, guttam aquæ quæramus, & nullum refrigerium conſequamur. *Prou. 21*

EXPOSITIO CAP. XVII.

Et ait ad diſcipulos ſuos, Impoſsibile eſt vt non ueniant ſcandala.

C

ARTICVLVS XL.

ET ait ad diſcipulos ſuos. *Impoſsibile eſt, vt non ueniant ſcandala.* Non abſolutè atque in particulari neceſſe eſt ſcandala euenire, ſed eo modo quo impoſſibile eſt homines non peccare, impoſſibile eſt ſcandala non oriri. Scandalum nanque eſt dictum, aut factum minus rectum præbens alteri occaſionem ruinæ culpabilis ſeu peccati. Et iſta deſcriptio datur de ſcandalo actiuo. Scandalum verò paſſiuū eſt huiuſmodi ruina peccati, quo quis incidit ex inordinato verbo aut facto alterius. Hoc tamen intelligendū eſt de ſcandalo paſſiuo, quod directè & per ſe quis incurrit ex verbo aut facto alterius. Quo circa penſandum, quia vt ſcribit Thomas in ſecunda ſecundæ, quæſt. 31. ſecundùm Hieron. ſcandalon græcè, latinè offenſio, ruina vel impingentia dicitur. Quemadmodum enim in via corporali aliquando obex aliquis ponitur, in quem ſi tranſiēs impingit, collabitur: ſic in via ſpirituali ſeu uitæ operumve proceſſū contingit hominem ex dicto aut facto alterius ad peccati ruinam induci, talisque obex ſcandalum nuncupatur. Nil autē de ſua natura diſponit ad ſpiritualem ruinā, niſi aliquē rectitudinis debitæ patiatur defectum. Nā & id quod ſpeciem mali habet, defectuoſum eſt atque vitandū, dicente Apo. ab omni ſpecie mala abſtinete vos. *1. Theſ. 5*

D

¶ Præterea aduertendum, ꝙ dictum vel factum hominis dupliciter eſt alteri peccādi occaſio: Vno modo per ſe, quando videlicet quis exemplo aut admonitione intendit alium ad peccatum inducere, vel etiam quamuis ipſe non intendat, hoc tamen opus ſuū tale eſt, quod ex ſua natura aliū ad peccatū inducere poteſt, vel quoniam malū eſt, vel quoniam ſpeciē mali habet: taleque dictū ſeu factum dicitur ſcandalum actiuum. Secunda per accidēs, quādo ex dicto aut facto alicuius aliquis ſcandalizatur præter intentionē agentis, & præter conditionem corporis, vt cum opus in bonum eſt, ſed alter ex ſua malitia inde ad peccandum inducatur, & hoc eſt ſcandalū paſſiuum ſine actiuo: nam agens nō peccat, nec quantū in ſe eſt alteri occaſionem ruinæ miniſtrat. Patet itaq; ꝙ interdum ſunt ſimul, ſcandalum actiuū in vno ſcandalum paſſiuum in altero, quādoq; verò eſt ſcandalum actiuum in vno, non autem paſſiuum in altero, dum alius non conſentit nec læditur. Sæpenumero quoq; eſt ſcandalum paſſiuū ſine actiuo, ſicut nunc patuit. Itaque impoſsibile eſt vt nō veniant ſcandala, eo modo quo ait Apoſt. Oportet hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiāt, quæ eſt neceſsitas finis, quia ad aliorum probationem, ſcandala, hæreſesq; proficiunt. Rurſus neceſſe eſt talia eſſe neceſsitate cōditionata, ſicut præuiſa à Deo neceſſe eſt euenire. *Væ autem illi per quem ueniunt.* i. æterna damnatio imminet & debetur ei qui ſcādalizat ſeu ſcandala parit, & hoc verū eſt de ſcandalo illo actiuo, quod eſt mortale pecca-

E

F

tum

A tum. Scandalum quippe actiuum eſt veniale peccatum, quando quis actū venialis peccati, vel qui ſolū habet ſpeciē mali cōmittit: quandoq; verò eſt mortale peccatum, vel quia homo mortale peccatū committit, vel quia proximi ſalutem cōtemnit, non curat ſeu paruipēdit, nolens propter eā omittere quod ſibi eſt placitū. Porrò ſcandalū actiuū per ſe, ex intentione agentis tunc eſt mortale peccatū, dum quis alium ad peccandum mortaliter conatur inducere. Quòd ſi ad veniale peccatū inducere velit, erit veniale peccatum. *Vtilius eſt illi ſi lapis molaris imponatur in collo eius, & proyciatur in mare, quam ut ſcandalizet unum de puſillis iſtis.* Ad literam B dicit hoc Chriſtus de ſaxo molari, loquēs ſecundū conſuetudinem prouinciæ Paleſtinæ, vbi mos fuit vt maiora crimina punirentur grandi lapide ad collū rei ligato, ipſum reum in aquam iactando ac ſubmergendo, per quod Chriſtus inſinuat enormitatem huius peccati. Melius autē eſt corporaliter mori atq; necari, quá impie viuere, & alium ſpiritualiter occidere. ¶Inſuper duplex eſt ſcandalū. ſ. Phariſæorum. i. eorum qui ex ſua malitia ex verbo aut facto alterius quanuis bono ſcandalizantur, quemadmodum Phariſæi ex verbis atque operibus Chriſti, aliud puſillorum ſeu infirmorum aut imperfectorum, ꝙ ex eorum infirmitate aut ignorantia naſcitur, de uerbo aut facto alterius.

¶Circa hæc quæritur an propter ſcandalum vitandum, ſint bona ſpiritualia omit C tenda? Ad quod Thomas reſpōdet, quòd quædam bona ſunt de neceſſitate ſalutis, ad quæ homo tenetur, & hæc propter vitandū alterius ſcandalū non ſunt deſerenda: alia ſunt ſpiritualia bona, nō neceſſaria ad ſalutē, & circa illa eſt diſtinguēdū: nam ſcandalum, quod ex talibus bonis cauſatur, quandoq; eſt malitia ſcandalizati, vt de Phariſæis iam dictum eſt. Vnde cū aliqui ſpiritualia bona impedire conātur, ſcandala concitando, non ſunt propter hoc bona huiuſmodi omittenda. Interdum verò oritur ſcādalum de ſpiritualibus bonis ex infirmitate aliquorū, quod eſt puſillorū, & tūc propter caritatē ſunt ſpiritualia bona occultanda vel differenda, donec ratione reddita ceſſet ſcandalū tale. Quòd ſi poſt rationē redditam non ceſſaret, tunc pertineret ad malitiā, eſſet que ſcandalo Phariſæorū, & nō eſſent bona omittenda. Porrò, quod ait Hier. Dimittendū eſt ꝓ ſcandalū, omne quod poteſt prætermitti, ſalua triplici veritate, ſ. vitę, iuſtitiæ & doctrinæ, de ſcandalo puſillorum accipitur. Itaq; quanuis per viros virtuoſos ſæpe ſcandala veniunt, ſicut per Chriſtū venerunt, non tamen væ eis debetur: quia non accidit hoc ex culpa eorum, nec veniunt per eos cauſaliter, ſed occaſionaliter & indirectè, vtpote occaſione aſſumpta non data. Dicit quoque Hiero. Qui ſcandalizatur paruulus eſt, Maiores enim ſcandala non recipiunt. Perfecti nāque Deo firmiter cohærent, & in nobis ſunt ſtabiles, omnia ordinatè agentes idcirco ex inordinatis aliorum verbis aut factis non concutiuntur, aut mouētur ad culpam, ſed potius ad caritatiuam & piā compaſſionē, orationē, & ſubuentionem, ad pleniorem quoque proprii cordis cuſtodiam & cautelam, De hac materia loquitur Chriſtus diffuſius in Mattæo, vbi *Mat. 18* & multa de ea re ſunt dicta.

Præterea, ſi tā graue eſt crimen, vnum ſcādalizare puſillum, quid fiet de his qui fiet de his qui totā ſcandalizauit cōmunitatē, congregationem ſiue Eccleſiā? quod et in prælatis, doctoribus & religioſis grauius eſt peccatū. Ideo ſubditur. *Attendite uobis*, i. diligenter cauete, ne quempiā ſcādalizetis. Proximo. n. debemus famā bonā ſeu ędificationem, Deo honorē & gloriā, nobiſipſis debiti adimpletionem. Specialiter verò monet diſcipulis de nō ſcandalizando, quoniā figuram gerebant tàm prælatorum, quàm religioſorum ac prædicatorum, ſiue doctorum, quorum ſcādalum actiuum periculoſius, grauiusque conſiſtit, quia eorum verba & facta magis trahuntur in exempla. Et quoniam aliorum ſcandalo leſi, ſunt piè recuperandi, ſubdit Saluator. *Si peccauerit in te.* i. te ſcientem ſecundùm Aug. uel in te. i. contra te tibi forefaciendo, *Frater*, id eſt, proximus *Tuus* quicunque ſiue uir ſiue fœmina, *Increpa illum* id eſt, caritatiuè redargue. Primò in ſecreto, apto loco & tempore, & ſi ſit ſpes probabilis de emendatione ipſius. Primò itaque ſecretè eſt increpandus, ne increpator non ſit pius correptor, ſed fraterni criminis proditor, & ille pudore amiſſo

A in uitiis perſeueret. Conſeruanda eſt equi
dem proximi fama. Et ſi pęnitentiam ege
rit.i.dolere & emendare uelle ſe dicat ſeu
facto demonſtret, Dimittẽdi, offenſam in
te commiſſam. Semper.n.dimittẽda eſt in
iuria quantum ad culpam, ut.ſ.qui offen-
dat non odiatur, ſed diligatur: & quanto
maiorem pęnitentiam monſtrat, ueniam
que humilius petit, tantò plus ignoſcen-
dum eſt ei, non ſolum culpam non impu-
tando ſed etiam pœnam ſeu ſatisfactionẽ
relaxando, in parte uel toto niſi relaxatio
pœnæ uergeret in detrimentum reipu-
blicæ, ſeu boni & pacis communis, aut in
de rogationem obſeruationis iuſtitiæ, aut
in nocumentum, offenſoris, ut ſi ex tali
ignoſcentia pronior, & impudentior red
B deretur ad perpetrandum iniqua, *Et ſi ſe-
pties in die peccauerit in te, & ſepties in die con
uerſus fuerit ad te, dicens, pœnitet me, dimitte
illi*. Septenario numero uniuerſitas mul-
toties deſignatur, quoniam ſeptem die-
Tob. 12. bus omne tempus hoc uoluitur. Et to-
biæ Raphael angelus ait, Ego ſum vnus
de ſeptem qui aſtamus ante Deum. Itaq;
ſenſus eſt, Quotienſcunque aliquis peccet
in te, dimitte illi quotienſcunque hoc ip-
ſum petierit. Tamen (ut tactum eſt) etiam
non pœnitenti & non rogãti ignoſcẽdum
eſt quantum ad culpæ & odii remiſsionẽ,
quamuis maior ſit ratio dimittendi peten
ti, quàm non petenti. Poſſent hoc loco
plurima dici de correptione fraterna &
modo ac ordine eius qualiter ſit agenda,
quomodo quoq; ad oẽs pertineat, inquan
C tum eſt actus caritatis, ſpecialiter autẽ ad
præſides ſecundùm quod eſt actus iuſtitiæ.
Mat. 18 Quæ, quia ſuper Matthęum prolixe ſunt
Gene. 40 habita, iam omittuntur. Itaq; non ſimus
difficiles ad parcendum, nec tardi ad igno
ſcendum, nec proni ad ultionem, neque
immoderanter memores illatæ nobis iniu
riæ penſantes quod in Gen. patriarca ſan-
ctiſsimus Iacob affirmat Maledictus furor
eorum quia pertinax, & indignatio, quia
Leui. 19. dura. in Leuitico quoque dominus ait,
Non quæras ultionem, nec memor eris in
iuriæ ciuium tuorum. Ne oderis fratrem
tuum in corde tuo, ſed publicè.i.euiden-
ter. Primo ſecretè arguè eum, ne habeat
Coloſ. 3. ſuper illo peccatum. Hinc iubet apoſto-
lus, Deponite iram & indignationem, ſup
portantes inuicem, & donantes uobiſ-

metipſis, ſi quis aduerſus aliquem habet D
querellam. Inſuper in Marco Chriſtus hor Mar. 11.
tatur, Cum ſtabitis ad orandum, dimittite
quid habetis aduerſus aliquem: Quòd
ſi non dimiſeritis, nec pater ueſter qui in
cœlis eſt dimittet uobis peccata ueſtra.
Hinc in Eccl. habetur, Qui vindicari uult Eccl. 18.
à domino inueniet, uindictam, & peccata
illius ſeruãs ſeruabit. Relinque proximo
tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi pec Matt. 7.
cata ſoluentur. Cum autem tantò grauior Lucæ. 6.
ſit offenſa, quãtò maior eſt honorabilitas
& excellentia eius qui offenditur, nonne
immenſa & irrationabiliſsima atq; immẽ
ſa ſtultitia eſt ut homo, uas putridum, pe-
tat ſibi à Deo ignoſci, cũ ipſe proximo ſuo
non uelit ignoſcere? Et rurſus, Nonne infi
nita eſt pietas Dei hanc nobis legem po-
nentis ut quomodo uolumus nobis ab ip
ſo fieri & ignoſci, ſic faciamus ignoſcamuſ
que proximis. Ideo in Eccleſiaſtico ſcri- Eccl. 28.
bitur, homo homini ſeruat iram, & à Deo
quærit medelam? In hominem ſibi ſimilẽ
non habet miſericordiam, & de peccatis
ſuis deprecatur altiſsimum? Quis exora-
bit pro peccatis illius? Itemq;, Memento
nouiſſimorũ tuorũ, & deſine inimicari, &
non iraſcaris proximo tuo, & abſtine te à
lite, *Et Dixerunt Apoſtoli domino, Adauge no-
bis fidem*, hoc eſt, perfice, & conforta fidem
noſtrã, vt poſsimus hæc ardua tua præce-
pta & documenta ſupernaturalia adimple
re. Hoc petierunt Apoſtoli, quoniam tàm
inceſſanter iniurianti ignoſcere & ſcanda-
la deuitare delinquẽtemq; corripere, pro- F
cedũt ex magna fide, qua quis firmiter ac
lucidè credit prouidentiam ac iudicium
Dei, præmiũq; beatum pro actibus bonis.
¶ Specialiter verò fidei petierunt augmen
tum. Primò, quoniam ipſa eſt fundamentũ
virtutum. Secundò, propter actuum eius
difficultatem, quia difficile eſt rationem
in omnibus fidei ſubiugare, ſicque intelle-
ctum in captiuitatem redigere: propter ꝙ
dixit Saluator, Si potes credere, omnia poſ
ſibilia ſunt credenti. Et Paulus teſtatur, 1. Co. 10
Non omnium eſt fides. Tertiò, quoniam Mar. 9.
audierunt Chriſtum frequenter fidem prę 2. Thes. 5
cipuè commendare, dicendo, Fides tua te
ſaluum fecit. Quartò, quia præcipua eſt
uirtuoſitas fidei ad faciendum miracula,
quę Apoſtolis ad confirmationem prædi-
cationum ſuarum neceſſaria erant.

¶ Præ-

A ¶Præterea fides augetur dupliciter. Primò, extenſiuè & quãtùm ad eius obiectũ, dũ plura credibilia creduntur explicitè, ſicut literati multa credũt explicitè, quæ ſimplices credunt implicitè credendo ſicut credit eccleſia. Secundò intenſiuè & quò ad eius ſubiectum, dum credibilia lucidius cognoſcuntur & firmius, feruentiusq; tenentur. Quod augmẽtum datur potiſsimùm per donum intellectus, quo homo rationes credendorum agnoſcit, atque per ſapientiç donum, quo ueritatẽ diuinorum quã credit dulci prælibatione deguſtat experimentaliterq; ſapit quod credit, & quàm uerè per fidem catholicã Deo complaceatur & vniatur, & ita futuræ beatitudinis ſaporẽ quẽdam & pignus nõ accipit, ita quod nihil eſt ſibi certius,

B nilque rationabilius ei apparet, quàm ea quæ fides Chriſtiana proponit. Vtrumq; autem fidei hoc augmentum præſertim neceſſarium eſt prælatis atque doctoribus, qui & cçteros erudire habent in fide: ideo Apoſtoli tanquam primi & ſummi poſt Chriſtũ in Eccleſia eius prælati, & magiſtri rationabiliter petierunt ſibi fidẽ augeri, quã Chriſtus poſt ſuam reſurrectionem in eis paulatim perfecit quouſq; in die Pentecoſtes eam in eis pleniſsimè conſummauit. Vnde & conſequẽter fidei uirtuoſitatem eis demonſtrat. *Dixit autem dominus, Si habueritis fidem ſicut granũ ſinapis*, i. fortem ualde & rigoroſam, intẽſam atque inuictam, quemadmodum granum ſinapis, quanuis ſit modicum quantitate,

C eſt tamen magnum uirtute, feruidum, & amarũ, ueneniq; expulſiuum: ſic Chriſtianorum fides debet eſſe feruida per caritatem, amara per promptitudinem ſuſtinẽdi aduerſa, ne tẽpore tẽtationis deficiat, omnis quoque ueneni, errorum atq; perfidiæ expulſiua, *Diceretis huic arbori Moro, Eradicare, & tranſplantare in mare, & obediet uobis*, hoc eſt, ad orationem ſeu iuſsionem ueſtram arbor huiuſmodi ſubitò de terra euelletur, & in mari plantabitur, cũ talis eradicatio ſubitanea ſit miraculoſa, & miraculoſior plãtatio arboris i fluido maris loco. Sed omnia poſsibilia ſunt credẽti, quia diuina uirtute fiunt huiuſmodi, & frequenter angelico miniſterio. Pòrrò in

Mat. 21. Matthæo & Marco Chriſtus exemplificat

Mar. 9. de monte, Dicetis (inquiens) huic monti tollere & mitte te in mare, certumque D eſt beatiſsimos Apo. & alios multos ſanctos ualde mirabiliora, & pclariora feciſſe miracula quàm ſint iſta. Et quoniam Chriſtus ait, Dicetis huic arbori, quidã putant, quod quando hæc dixit, prope ſe huiuſmodi arborem uidit, Præterea quia Saluator ſuis electis excellentiſsima gratiarum cariſmata promiſit & cõtulit, præſtaturuſq: fuit tã in donis gratiæ gratum facientis, quã gratiæ gratis datæ: iõ poſt prædicta ſaluberrime inſtruit eos de profunda & inconcuſſa humilitate ſemper in omnibus conſeruanda, ut omne bonũ omnipotẽti creatori iugiter aſcribatur: & tãtò plus ei regratiemur, quantò copioſiora gratiæ dona ab ipſo ſortiti fuerimus. Ad hoc igitur perſuadendum aptiſsimã atq; planiſsimam introducit parabolam. E

Quis autem ueſtrum habens ſeruum arantem, aut boues paſcentem, qui regreſſo ſeruo *De agro dicat illi, Statim tranſi ad menſam, recumbe*, ideſt, quieſce ſeu comede, *Et non dicat ei para quòd cœnem* hoc eſt, ad cœnandũ præpara mihi cibum & menſam. *Et præcinge te. & miniſtra mihi donec manducem & bibã*, cibaria apponendo & deponendo, *Et poſt hæc tu manducabis & bibes? nunquid gratiã habet ſeruo illi?* i. nunquid dominus habet grates agere illi ſuo miniſtro. *Quia fecit quæ ei imperauerat? non puto*, Seruus enim tenetur ad hoc, & poſt laborem in agro habet laborare in domo, vt ſit aſsiduè in labore, ne inſoleſcat: iuxta id Eccleſiaſtici, Cibaria & virga & onus aſino, panis & *Eccl.* 33.

opus ſeruo. Itemque. Seruum inclinãt operationes aſsiduæ, *Sic & uos cum feceritis oĩa quæ præcepta ſunt uobis* à Deo, ab eccleſia, à recta ratione, *Dicite* ex toto corde cũ plena humilitate, *Serui inutiles ſumus*, id eſt, noſtra ſeruitute nihil vtilitatis aut perfectionis Deo attulimus, qui bonorũ noſtrorum non eget. Vnde in Iob habetur, Si peccaueris, quid ei nocebis? & ſi iuſtè egeris, quid ei donabis? *Quod debuimus facere, fecimus* implendo præcepta. F *Iob.* 35.

Hoc beatiſsimo documẽto aufert à nobis increata ſapientia Dei, omnem vanæ gloriationis, præſumptionis, ac pompæ occaſionem, cauſam & materiam.

Si enim hi ſe ſeruos inutiles reputare debent, qui omnia impleuerunt præcepta, quid nobis incumbit, qui in tã mul-

A tis offendimus, & ea ipſa quæ forſan implemus præcepta, tàm imperfecte implemus, ita vt (iuxta Iſaiam) vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ ſint quaſi pannus menſtruatæ. Denique etiam ſecundùm filoſofum, Diis, parentibus, & magiſtris rependi non poteſt æquiualens. Quomodo igitur, verò
Iacob.3. omnipotentique Deo aliquid poterimus
Iſai. 63. condignum rependere? Sed & quicquid ſumus, habemus ac agimus boni, ab ipſo eſt, & ipſius eſt ipſique adſcribendum tanquã
1.Cor.4. datori, & conſeruatori, dicente Apoſtolo, Quid habes quod non accepiſti? Itaque eo ipſo quo totum quod habemus, & ſumus, a Deo ſuſcepimus, obligamur totum hoc eius obſequio mancipare, ad eius honorem & gloriam ordinare atque conuer-
B tere, totumque ei pro poſſe ſubiicere: & quò plura nobis dona contulerit, eò ad regratiandum, obediendum, & obſequendum obligatiores conſiſtimus. Hinc uiri ſancti quò perfectiores, & gratioſiores eo & humiliores fuerunt, ſuumque imperfectum ſemper penſabant, & quicquid boni in eis fuit, Deo humillimè adſcripſerunt, ſeque a ſeipſis nihil niſi deficere, & peccare habere profitebantur. Hos ergo, nos imperfectionibus pleni, ſequi conemur, iſtud Chriſti ſapientiſſimum documentum iugi memoria reuoluentes. Sed cum alibi
Mat.25 dicat Chriſtus, Seruum inutilem proiicite in tenebras exteriores, quomodo iuſti verè ſe dicunt ſeruos inutiles? Et reſpondendum, quòd hic dicuntur inutiles ſerui reſpectu Dei ſecũdùm ſenſum præhabitum,
C alibi verò reſpectu ſui uel proximi, qui nec propriam ſalutem ſunt operati, nec alijs exemplares fuerunt.

¶ Conſequenter deſcribitur glorioſum à Chriſto peractum miraculum, vel potius plura miracula, quibus ipſius confirmabatur ſupernaturalis doctrina. Quemadmodum enim naturalis ſcientia probatur per argumenta atque principia naturali ratione patientia, ſic ſupernaturalis ſapientia Chriſti in Euangelio tradita per ſupernaturalia, ſolique Deo poſſibilia roborata eſt opera per quę Deus teſtimoniũ perhibuit Euangelicæ veritati. *Et factũ eſt dum iret in Ieruſalem*, i. verſus ciuitatem illam, in qua paulòpoſt fuit paſſurus. Illud enim parum ante feſtum palmarum certũ eſt contigiſſe *Tranſibat per mediam Samariam & Galilæam*. i. per medium prouinciarum iſtarum, in quibus plurima prædicauit, & multa egit miracula. Per Ieruſalem D quæ pacis viſio interpretatur, ſuperna beatorum patria deſignatur: per Samariam autem, quæ interpretatur cuſtodia, intelligitur vita actiua, quæ in obſeruantia præceptorum conſiſtit: Per Galilæam verò, quæ tranſmigratio interpretata eſt, contemplatiua exprimitur uita, quæ in ſpirituali tranſitu à viſibilibus ad inuiſibilia ſita eſt. Qui ergo ad ſupernam cupit pertingere patriam, primò in actibus ſe exerceat uitæ actiuæ, deinde in actibus contemplatiuæ, ad quam ducit uita actiua, ſicut ad habitaculum ianua. Porrò (ut quidam hic ſcribunt) Samaria fuit terra Gentilium, Galilæa Iudæorum. Sed aduertendum, quòd Samaria multo tempore ad fi- E lios Iſrael pertinebat, quibus propter idololatriã à regibus Aſſyriorum uaſtatis, uictis, translatis, prouincia illa gentilibus data eſt, quos rex Aſſyriorum ibi conſtituit, prout in libr. Reg. clarè deſcribitur. 4.Re.17
Et cum ingrederetur quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem uiri leproſi, Nõ caſualiter, ſed uiri illi cognita ex multorũ relatu Chriſti potentia ad curandum, obſeruabant eius aduentũ, *Qui ſteterunt à longè*, quia ſecũdùm legem Moyſi non debebant inter alios commorari aut conuerſari, & propter reuerentiam Chriſti non acceſſerunt ad eum, de ſua immunditia ſecundùm Theofilum uerecundantes, & ſuſpicantes quòd Chriſtus ſicut & alij eos forſitan faſtidiret, *Et leuauerunt vocem ſuam dicentes*, ex ue- F hemẽti corporalis ſanationis affectu, quos nos ſpirituali lepra infecti. i. uitiorũ uarietate contaminati, ſectari debemus dicendo ex ardentiſſimo cordis optatu quod illi dixerunt, *Ieſu præceptor*, præcipere præcipuè præſertim ac proprijſſimè competit Chriſto ſecundùm quòd Deus eſt, ſed ſecundùm naturam aſſumptam competit ei participatiuè & miniſterialiter quantùm ad Deum, excellenter tamen reſpectu aliorum Dei ſeruorum. Omnis tanq; creatura etiam Chriſti humanitati creditur eſſe ſubiecta, *Miſerere noſtri*, id eſt, compatere & compatiendo ſuccurre nobis infirmis, liberando nos ab hac pœnali miſeria, quæ eſt lepra. ¶ Præterea quantò ratio mali amplius competit malo culpæ, quam

A malo pœnæ, tantò plus exoremus tolli à nobis peccata quàm corporalia incommoda, morbos ſiue aduerſa. Sed heu multi plus dolent ac deflent mala exteriora, corporalia ac caduca quã interiora, ſpiritualia & æterna, quorum valde, obturatus eſt interior oculus. *Quos ut uidit.* Non ſolũ exteriori aſpectu, ſed interno cõpaſſionis affectu, mox in effectum miſericordię extendendo, *Dixit, Ite oſtendite uos ſacerdotibus*, Non dixit, iubeo vos ſanari, aut curo vos, ſed oſtendite vos ſacerdotibus, vt doceat nos omnem oſtentationem ſuperbiamque vitare, ne magna agamus, aut agere cupiamus propter hominum admirationem, applauſum ſeu laudem.

Leui. 14

¶Miſit quoq; eos ad ſacerdotes. Primò,
B vt tunc futurorũ inſtrueret inſaniã hæreticorum dicentiũ, legem Moſaicã nõ eſſe à Deo, ſed à ſæuiſſimo quodam diabolo, quorũ pręcipuus extitit immundiſſimus Manichęus. Secundò, vt legẽ ſponte ſeruãdo, humilitatis & obedientiæ nobis præberet exempla. Præceptũ enim fuit in Leuitico, et emundati à lepra ſacerdotibus ſe præſentarent, primò quatenus ſacerdotes iudicarent, an verè mundati eſſent, an non: ſecundò, vt pro ſua curatione offerẽt ſacrificiũ in lege determinatum. Legalia aũt vſq; ad Chriſti paſſionẽ ac Euangelicæ legis diuulgationẽ curſum habebant. Tertiò, propter miſticam rationẽ, videlicet ob poteſtatis clauium commendationem. Sacerdotum etenim nouæ legis eſt
C mundos ſeu pœnitentes admittere, immũdos & impœnitentes excludere. *Et factum eſt dum irent, mundati ſunt* ad oſtendendum Chriſti pietatẽ atq; potentiã, & propter fidei & obedientiæ meritum commẽdandum. Melior etenim eſt obedientia quã victima. Item, ne virtute legis, ſacrificiiue legalis, aut ſacerdotũ putarentur mundati, ſed ſola poteſtate diuina *Vnus autem ex illis ut uidit*, per experientiam ac corporalem intuitum, carnẽ ſuã in colore ac diſpoſitione tàm euidenter ac mirabiliter ſubitò immutatã, *Quia* ideſt, ꝙ *Mundatus eſt* à lepra corporali, imò & ſpirituali: quia vt creditur Chriſtus mẽte curauit, quos corporaliter ſanauit, *Regreſſus eſt* ad Ieſum *Cum magna*. i. amoroſa, deuota, grata, iucũda ſenſibiliterque ſonora, ſeu alta, *Voce* gratiarum actionis & laudis, *Magnificans*, i. ſpiritualiter magnum, vtpote omnipotentem, & pium eſſe proteſtans, & facto demonſtrans, *Deum*, cuius virtute tã mirabiliter ſe ſenſit eſſe curatum. D Et quãuis iſte nondum fortaſſe explicitè credidit Ieſum eſſe verum Deum, credidit tamen ſanctum hominem ac prophetã, qui diuina poteſtate illa egiſſet, *Et cecidit in faciem ſuam ante pedes eius*, ſcilicet Chriſti, illi regratiando, ſeque illi totis viribus humiliando cuius beneficio gratioſo tã clementer ac mirabiliter fuit curatus. *Et hic erat Samaritanus*, ideſt, natione Gentilis, vtpote de illorũ progenie natus, quos Salmanaſar translatis decem tribubus cõſtituit pro illis in terra Samariæ. Et forſan iſte proſelytus. i. ad Iudaiſmum iam ante
conuerſus. Per hoc autem quod dicitur 4. Re. 17 E
Samaritanus fuiſſe, docetur quòd alii nouem Iudæi. Rurſus per hoc quod ipſe ſolus ad Chriſtum reuerſus eſt gratias agens, pręfigurata eſt miſticè gentiliũ ad Chriſtum conuerſio, remanẽtibus in perfidia ſua Iudęis. Porrò alii nouem reuerſi non ſunt, quia ſuam curationem aſcripſerunt obſeruantiæ legis. Vel ideo, quoniam dixit ad eos, Oſtendite vos ſacerdotibus. Vel, quia à ſacerdotibus Chriſto inuidentibus ad hoc inducti ſunt, vt nõ uirtuti & efficaciæ Chriſti, ſed legi ſuam aſcriberent ſanitatem. *Reſpondens autem Ieſus, dixit, Nonne decem* leproſi *Mundati ſunt, & nouem vbi ſunt*? quaſi dicat, Patet ad oculum magna ingratitudo eorum ſeu impietas ſacerdotum, qui eos taliter ſubuer- F
terunt. *Non eſt inuentus* de illis decẽ. *Qui rediret* ad me, *Et darent gloriam Deo*, ideſt, de ſua miraculoſa curatione gratias ageret Deo, eiuſq; potentiam glorificaret, ſeu me Dei filium uerumq; Deũ pro tanto beneficio honoraret, *Niſi hic alienigena*, i. natione gentilis & alienus à Deo ac lege. Sic & Naaman Syrus curatus à lepra per Heliſæum rediit ad eum, gratias deuotiſſimè agens. Præterea quęritur, quo-
modo iſti nouẽ reuerſi non ſunt, ſi à Chri- 4. Reg. 4
ſto non ſolũ corporaliter, ſed & ſpiritualiter curati fuerunt? Ad quod reſponderè quis poteſt, quod ſimul corporaliter, ſpiritualiterque in via ad ſacerdotes mundati ſint: ſed poſtquam ſacerdotibus ſunt locuti, ab eiſdem ſeducti fuerunt, ſicq; ingrati effecti ſunt: & recidiuauerũt, *Et aũ illis*

A Ieſus, *Surge* à terra in qua iaces proſtratus atque à priſtina in qua aliquando iacuiſti conſuetudine inclinationeque mala, *Vade* ad loca tibi accommoda,& de bono in melius ac de via ad patriā ſalutis æternæ, *Quia fides tua te ſaluum fecit*.i. actu fidei tuę meruiſti à me ita curari,& ſi nō de cōdigno, ſaltē de congruo. *Interrogatus autē à Phariſæis* Vel ex curioſitate, vel ex deriſione *Quando uenit regnum Dei*. i. quando cœleſtis beatitudo,quā promittis & prædicas conferetur aut manifeſtabitur, *Reſpondit, Non uenit regnum Dei cum obſeruatione*, hoc eſt, cum certa temporis prætaxatione ſeu temporis præcognitione,ita qđ obſeruari non valet,neque præſciri quan-
B do venturum ſit regnum iſtud. Tunc etenim veniet, cum hominibus conferetur quod erit in hora iudicii particularis,quātū ad ſingulos,ſtolamq; animæ. In hora uerò iudicii vniuerſalis quantū ad omnes electos tunc corpore etiam glorificādos. Cū ergo vtriuſq; iudicii dies,ſeu hora extet incognita,nec ſine reuelatione queat præſciri,certū eſt, ꝙ regnum præfatū non veniat cum obſeruatione, de quo regno
Matt.6. oramus quotidie, Adueniat regnū tuum, ideo quilibet dies vitæ huius ordinādus & expendendus eſt tanquā ſit vltimus, vt
Act.1. ſemper ſimus parati ad mortē, Vñ & Apoſtolis de hac requærentibus, Chriſtus reſpondit, Non eſt veſtrum noſſe tēpora vel momēta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate. Per quæ verba Chriſtus repreſſit digitos omniū de hac re prænoſticare & calcu-
C lare p̄ſumentiū. Hi quoq; qui tēpus aduentus Chriſti ad iudicium determinatè prædicere attentarunt, vt abbas Ioachim & alii quidam,erraſſe inuenti ſunt,quoniam tempora ab eis determinata iā tranſierunt. *Neque dicent* hoc eſt, certitudinaliter prædicere nō valebunt quicunq; ſint illi. *Ecce hic, aut ecce illic*.i. in quo loco appareat Chriſtus ad iudicandum, ſed tunc primò id innoteſcet,cum ipſe ſeipſum ad iudicandum præſentem oſtenderit Iſtud quidā exponunt de præneſcientia temporis ſecundū quod dictum eſt Alii de præneſcientia loci· qa licet in valle Ioſaphat dicatur futurum iudiciū,tamen determinatus locus in quo Chriſtus ſedebit, fertur ignotus. Aliqui quoq; per vallē Ioſaphat intelligunt vallē iudicii,non locū ad literā,quia Ioſaphat interpretatur iu- D
dicium. ¶ Conſequenter Saluator tangit cauſam, cur quæſtio iſta facienda non ſit, vel cur ſibi credēdum extiterit. *Ecce enim regnum Dei intra uos eſt*, hoc eſt, in veſtra poteſtate eſt conſtitutum,vt illud promereri poſſitis:quia ſi feceritis quod in vobis eſt, Deus gratiā tribuet promerendi. Vel regnum Dei intra vos eſt,hoc eſt, e- Ioan.1.
go Chriſtus rex cœlorum per quē venitur ad regnum illud, qui regno in mentibus electorum inter vos ſum vobiſque loquor,qui mētiri nō valeo,de quo apud Ioannē ait Baptiſta, Medius autē veſtrū ſtat,quem vos neſcitis. *Et ad diſcipulos ſuos ait, Venient dies quando deſideretis*, hoc eſt, in quibus optabitis. *Videre unum diem filij* E
hominis, id eſt, famoſum & præcipuū illū Chriſti diem, quo ipſe in cœlo eſt regnaturus,qui eſt dies æternitatis & glorię,de quo prædixit Pſalmiſta, Melior eſt dies Pſa.83.
vna in atriis tuis ſuper millia. Alii exponūt de die generalis iudicii,qui erit unus, & deſiderabilis eſt electis,inquantum plenam beatitudinē cōſequuntur in eo. Quidam verò ita exponunt,Deſideretis uidere unum diem filii hominis,hoc eſt,Chriſtum,quem nunc quotidie cernitis, ſaltē vno die habere corporaliter pro veſtra cōſolatione præſentem. Per hęc verba Saluator inſinuauit diſcipulos multa paſſuros,& in perſecutionibus poſitos, optare debere diē prædictū,quia & Paulus teſtatur, Supra modum grauati ſumus, ita ut 2.Co.13
tæderet nos viuere. Itemq; cupio diſſolui,& eſſe cū Chriſto. Tale quoq; deſide- F
riū ſępe oritur ex feruēti amore,ſicut ait Pſalmiſta, Heu mihi qa incolatus meus Pſal.41
prolongatus eſt,&c. Et, Quēadmodū deſiderat ceruus ad fontes aquarū,ita deſiderat aīa mea ad te Deus, *Et non uidebitis* diē pręfatum ſtatim ad libitum veſtrum, ſed tempore diuinitus præſtituto. Per viſionem autem diei intelligitur res optata in ipſo vidēda. *Et dicent uobis*, Pſeudo profetę, qui ante ſm Chriſti aduentū multos decipient. *Ecce hic, & ecce illic*, hoc eſt, vnus dicet Chriſtū hic eſſe ſeu de proximo apparere,alius dicet, ꝙ alibi ſit, & adhuc longè diſtet eius aduētus. Iſta dixit Chriſtus diſcipulis ſuis in perſona fideliū,qui poſtmodum erant futuri. Conſtat enim quòd diſcipuli Chriſti quibus hęc dixit,

A ante horum impletionem tranſlati fuerunt ad patriam *Nolite credere* talium erroribus, neque ſectemini eos per vitæ conformitatem. *Nam ſicut fulgur coruſcans de ſub cœlo*, id eſt, à nubibus in quibus generatur, quæ ſunt ſub cœlo ſtellato, & ſub qualibet ſphæra cœleſti *In ea quæ ſub cœlo ſunt* id eſt, ſuper terram atq; in aere *Fulget* clarè ac ſenſibiliter *Ita erit filius in die ſua*, id eſt, tàm manifeſtus erit eius aduentus ad iudicium, die ad hoc diuinitus præordinata, ita quòd nulli de hoc nubilum relinquetur. Quidam ſępè autoritatem iſtam allegant ad probandum, quod iudicium illud finale celerrimè fiet ac finietur, quemadmodum quaſi momentanea eſt emicatio fulguris, per hoc reprobantes errorem

Heb. 10.

B Lactantij, aſſerentis ꝙ generale iudiciũ per tēpora longa durabit, ſicq; Tomas iſtud interdũ allegat. *Primùm autem*, hoc eſt, prius quàm ſecũdus eius compleatur aduentus *Oportet* neceſſitate conditionata & utile eſt pro generis ſalute humani *Illum multa pati* uidelicet diuerſa genera tormentorum, & plurimos acerbiſſimosque dolores in corpore, & in anima, in oĩbus viribus atque membris, *Et reprobari*, id eſt, morti adiudicari, contemni, opprobriis affici, à generatione hac, hoc eſt, à Fariſæis me nunc deridentibus, cæteriſq; Iudæis. ¶ Conſequēter Chriſtus per duo exempla oſtendit, qualis erit ſecũdus eius aduentus ad iudicandum, utpotè celerrimus & incertus quantùm ad præſcientiã

C temporis, propter quod intimorati vana ſecuritate fallentur, & qui ſe modo non præparant, etiam tunc imparati erunt & diſperibũt. *Et ſicut factum eſt in diebus Noe*, hoc eſt, tempore quo vixit, & Deo iubente arcam conſtruxit, diluuiumque futurũ prædixit, *Ita erit & in diebus filii hominis*, id eſt, circa ſecundùm Chriſti aduentum, in quo ſuam potentiam mirabiliter declarabit, propter quod illud tempus dicitur ſpecialiter eſſe ipſius, cum tamen ipſe ſit dominus temporis vniuerſi *Edebant & bibebant*, id eſt crapuloſè *Vxores ducebant & dabantur ad nuptias*, propter voluntatem magis, quàm propter prolis procreationem, *Vſque in diem in quo intrauit Noe in arcam*. Non enim crediderunt prædicationibus, & comminationibus eius: ſed ludis, uanitatibus, & carnalitati-

Gene. 6.

D bus intendebant, *Et uenit eis diluuium*, ſicut in Geneſi legitur, Anno ſexcenteſimo vitæ Noe, menſe ſecundo, ſeptimo die mẽſis venit diluuium, apertique ſunt omnes fontes abyſſi magnæ, & cataractæ cœli apertæ ſunt & multiplicatæ ſunt aquæ, & facta eſt pluuia ſuper terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & eleuauerunt aquæ arcam in ſublime. Quindecim cubitis altior fuit aqua montibus excelſis, obtinueruntq; aquæ diluuij terram centum quinquaginta diebus, & requieuit arca ſuper montes Armeniæ, *Et tulit omnes*. i. vniuerſos qui extra arcam erant ſubmerſit. Octo quippe homines fuerunt in arca, videlicet Noe cum coniuge ſua, & tres filii ſui cum eorum vxoribus. Propter quod Petrus ait, In arca paucæ,

Gene. 7.

E i. octo animę ſaluæ factę ſunt per aquam, Illud. n. fuit uniuerſale diluuium. Cõformiter inundatio vitiorũ, ut hæreſum ac ſchiſmatũ eos qui in eccleſiaſtica non permanent unitate & caritate operit, perdit, condemnat. *Similiter ſicut factum eſt in diebus Loth*, fiet circa ſecundùm aduentum filii hominis. *Edebant & bibebant, emebant et uendebant, plantabant & ædificabant*, i. terrenis & carnalibus rebus immoderanter cũ falſa ſecuritate vacabant, abſque vllo timore peccantes, & quaſi diu victuri, coniugia ædificiaque agentes, *Qua die autem exiit Loth à Sodomis*, id eſt, à ciuitate Sodomorum *Pluit* Deus *Ignem & ſulfur de cœlo* aëreo, unde & aues cœli dicũtur, *Et omnes*

1. Pet. 3

Gene. 6.

F *perdidit*, id eſt, habitatores Sodomæ & Gomorrhæ, & Adamæ, & Seboim ignis & ſulfur peremit, prout in Geneſi legitur. *Secũdum hoc erit*, id eſt, ſimili modo fiet, *Qua die filius hominis reuelabitur*, id eſt, in iudicio omnibus viſibiliter oſtendetur, quia uſq; ad diem illũ, aut circiter, aliqui vitiis indurati in ſecura ſtultitia erũt, vtpote Antichriſto occiſo. Sed his obuiare uidetur commune dictum, catolicorum doctorum dicentium, quod Antichriſto occiſo, eiuſque fraudibus patefactis, omnes conuertentur ad Chriſtum, & ei deuotiſſimè obſequentur. Et reſpondendum, ꝙ non ſimpliciter omnes ſic conuertentur, imò quidam duriſſimi in ſuis impietatibus impœnitentes manebunt, dicentes, quãuis princeps noſter ſcilicet Antichriſtus occiſus ſit, nos tamẽ pacem habemus, de quibus

ſcribit

A ſcribit Apoſtolus, Cum dixerint, Pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus. *In illa hora,* ſcilicet tempore illo parum ante iudicium, non in ipſa iudicij hora, in qua omnes domus erunt deſtructæ, *Qui fuerit in tecto, & uaſa eius fuerint in domo ne deſcendat tollere illa,* hoc eſt, tantùm erit periculum, horror, & acceleratio illius iudicii, quod tunc non uacabit, neque expediet alicui circa temporalia occupari, quæ tunc penitus auferentur ab eo, & ipſum protinus oportebit ad tribunal Chriſti deduci. Vnde tunc curandum non erit de minimis, cum inſtabit maxima, & incomparabilis illa cauſa diſcriminis infiniti. *Et qui in agro fuerit ſimiliter, non redeat retro,* hoc eſt, ad ſua terrena per amorem ſeu corporalem motum

1.Thes.5

B reuerti non curet, cum tunc omnia relinqui oporteat, ſed ſolùm prouideat ſibi quomodo iudici metuendo præſentetur ſaluandus. *Memores eſtote uxoris Loth,* id eſt, penſando qui fœminæ illi acciderit, præcauere inordinatam ad temporalia affectionem, ne ſimul cum illa tangat uos plaga Dei. Nam ſicut illa contra præceptum Dei retroſpiciendo conuerſa eſt ſubito in ſtatuam ſalis, ſic qui immoderanter ad carnalia & terrena ſe uertunt, peribunt. Vnde alibi aſſerit Chriſtus, Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. *Quicunque quæſierit animam ſuam ſaluam facere,* hoc eſt, in præſenti uita uoluerit eam à perſecutionibus, & aduerſis corporalive nece

Gene. 19

C eripere, malens Chriſtū negare, ſeu æquitatem relinquere, quàm ſeipſum morti perſecutionibusq; exponere, *Perdet illam,* hoc eſt, ſuo demerito & carnali timore ad æternam damnationem perducet. Poteſt & ita exponi, Quicunque quæſierit animam ſuam ſaluam facere æternaliter, in futuro perdet eam, hoc eſt, libenter ſuſtinebit aduerſa, & ſi opus fuerit etiam mortem pro Chriſto. *Et qui perdiderit illam,* hoc eſt, uitam ſuam morti, & tribulationibus expoſuerit propter Deum atq; iuſtitiam, *Viuificabit illam,* hoc eſt, uitam gloriæ ſibi acquiret merito fortitudinis & cōſtantiæ ſuę. Vnde in Matthęo ait Chriſtus, Qui perdiderit animā ſuā propter me, inueniet eam. His conſonat quod in Ioanne dominus loquitur, Qui odit animam

Mat.16

Ioan.12

ſuam in hoc mundo, in uitam æternam D cuſtodit eam. *Dico uobis, In illa nocte erunt duo in lecto uno, unus aſſumetur, & alter relinquetur,* hoc eſt, hora iudicii etiam quę nunc proximè ſibiinuicem copulantur, ab inuicem diuidentur, ita ꝙ vnus erit electus, & propter ſuas uirtutes aſſumetur ad numerum electorum, occurretq; Chriſto in aera, ſicut ait in taliū perſona Apoſto. Nos qui uiuimus, qui reſidui ſumus, 1.Theſ.4
ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiā Chriſto in aera. Alius reprobus erit, & ob ſua demerita relinquetur inter damnandos in terra cum corpore graui.

Spiritualius autem loquendo, per lectum, quies ſeu ſtatus contemplationis accipitur. Sicque per duos iſtos deſignati ſunt qui in ſtatu cōtemplatiuorum ſunt poſiti, quorum multi tunc frigidi erunt, E
ſicut & nunc ſunt, quia in omni ſtatu ſūt boni & mali, atque in omni conditione & gradu optimis admixti ſunt peſſimi, ut aſſerit Aug. Et Greg. aſſerente, vbiq; Cain adiungitur Abel ad exercitationem. Tales ergo iniqui tunc relinquentur. Nullus ergo pręſumat aut ſtultam ſibi ſecuritatē promittat, imò beatus homo qui ſemper eſt pauidus, & ſecundū Auguſtinum, tunc erunt ſecuri qui modo non ſunt ſecuri. *Duæ erunt molentes in unum,* hoc eſt, pariter ſeu una in mola, *Vna aſſumetur, & altera relinquetur.* Poteſt hoc literaliter accipi de mulieribus tunc circa temporalia occupandis, quarum una tanquam bona erit ſaluanda, altera tanquam inique damnanda. Spiritualius vero per mulieres molentes ſignantur perſonæ in uita actiua F
conſiſtentes, quæ temporalis ſolicitudinis pondere uelut quadam mola grauantur, quarum quædam tunc ſaluabuntur, alię damnabuntur. *Duo erunt in agro, unus aſſumetur alter relinquetur.* Per agrum deſignatur eccleſia, in qua creſcunt lilia & violę virginum, roſę martirum, lilia confeſſorum & uniuerſarum fructus uirtutum. Itaque per duos exiſtentes in agro exprimūtur pręlati & prędicatores, qui pręſunt eccleſiaſticis gregibus Chriſti, quorum quidam paſtorale officiū debitè implent, & quæ docent operibus exequūtur, ideò ad beatitudinem aſſumentur. De quibus ad Timothæum ſcribit Apoſtolus, Qui bene pręſunt presbyteri, du- 1.Ti.5.
plici

A plici honore digni habeantur, maximè
qui laborant in verbo & doctrina. Alii
negligenter & ſcandaloſè ſe habent, &
quod verbis docent, opere deſtruunt, iō
relinquentur. De quibus in libro Sapien-
Sap. 6. tiæ habetur. Iudicium duriſſimum, in his
qui præſunt, fiet. Tales quippe agrum eis
commiſſum, hoc eſt, corda ſubditorū ſuo
rum à ſpinis & tribulis, i. paſſionib. & pec
catis non purgant, uirtutū ſeminibus nō
fœcundant: ſed incultum relinquunt, in-
decorum & aridum, iuxta illud Prouer-
Pro. 24. biorum, Per agrum hominis pigri tranſi-
ui, & per vineam uiri ſtulti, & ecce totum
repleuerant vrticæ, operuerant ſuper fa-
ciem eius ſpinæ. *Reſpondentes* diſcipuli, *Di
cunt illi.* Quomodo dicuntur diſcipuli re-
ſpondiſſe, cum interrogati non fuerint, &
B verba eorum ſequentia non ad quæſtio-
nem aliquā reſpōſiua, ſed interrogatoria
ſunt? Ad ꝙ dicēdum, ꝙ multotiens in ſcri
pturis reſpondere ſumitur, pro correſpon
deri ſeu aptè proportionateque loqui
ad verba ſeu facta alterius, ſicq; nunc ſu-
mitur. *Vbi domine*, id eſt, quò vnus aſſume-
tur, & aliis relinquetur. *Qui dicit illis*, ad
vnum illorum dando reſponſum, ex quo
patet alterius quoque ſolutio. *Vbicunque
fuerit corpus*, hoc eſt, Chriſtus homo uerè
corporeus, qui in forma humanitatis glo
rificata, iudicabit illi. *Congregabuntur & a
quilæ*, hoc eſt, ſancti qui ſuperna ſunt con
templati, & per deſideria ſancta ad cœ-
leſtia in terris poſiti uolauerunt. Mem-
C bra namq; & ſerui ſuo capiti ac domino,
Ioan. 17 coniungentur. Hinc in Ioanne ait, Pater
Ioan. 14 quos dediſti mihi, volo, vt vbi ſum ego, &
illi ſint mecum, vt videant claritatē meā.
Et iterum ait Apoſtolis omnibusque ele
ctis, Vado parare uobis locum, & iterum
veniam, & aſſumam uos ad meipſum, ut
vbi ſum ego, & uos ſitis. ¶ Deniq; de præ-
fatis aquilis, qui ſoli iuſtitiæ ſolique ſa-
pientiæ uiſum mentis ſuæ per contempla
Iſai. 40. tionem infigūt. In Iſaia legitur, Qui ſpe-
rant in domino, mutabunt fortitudinem,
aſſument pennas ut aquilæ, uolabunt &
non deficient. Tales quoque inſtar aquila
rum ſpiritualiter renouantur proficiendo
in eſſe gratiæ ac uirtutum per quod vitio
rum abiciunt uetuſtatem, prout ad Efe-
ſios monet Apoſtolus, Renouamini ſpiri
tu mentis ueſtræ, & induite nouum ho-
minem. Sic renouatur qui pro ſpirituali- D
bus bonis orās diuinitus exauditur. Pro-
pter quod dixit Pſalmiſta de Deo loquēs *Pſ. 102*
animæ, Qui replet in bonis deſiderium
tuum, renouabitur vt aquilę iuuētus tua.
Iterum, Sicut volatus aquilæ in cœlo in-
certus celerrimusque conſiſtit, ſic interna
ſanctorum vita carnalibus eſt ignota, ve-
hementerq; properat ad ſuperna. Carna- *1 Cor. 2.*
lis. n. hō, nō percipit ea quæ ſunt ſpiritus
Dei ſecundùm Apoſtolum. Et tantò plus
ad patriam feſtinamus, quantò ardentius
Deum diligimus. In Prouerbiis quoque *Prou. 30*
Salomon loquitur, Tria ſunt difficilia mi
hi, & quartum penitus ignoro. Viā aqui-
læ in cœlo, viam colubri ſuper terrā, viā
nauis in medio maris, & uiam viri in ado
leſcentia ſua.

¶ Inſuper ſicut aquila in arduis ſibi E
nidificat, pulloſque ſuos prouocat ad
volandum: ſic contemplatiui in altiſſi-
mis ſibi locum & quietem præeligunt, vt
potè in ſupernis, & ad actus contemplati
uos prouocant alios.

ELVCIDATIO CAP. XVIII.

*Dicebat autem et parabolam ad illos, quoniam
oportet ſemper orare.*

ARTICVLVS XLI.

QVia oratio eſt efficaciſſimum me- F
dium euadendi omne periculum,
& impetrandi omne bonum, ideo
Chriſtus in iſto capitulo de ea pertra-
ctat, & qualis eſſe debeat pandit: uidelicet
continua, ſeu inſtans & frequens, ac hu-
milis, Ad quod apertiſſimè declarandū,
inducit quaſdam, ut patebit, parabolas.
Dicebat autem & parabolam ad illos ſcilicet
diſcipulos ſuos, & in eorum perſona ad
uniuerſos fideles, *Quoniam oportet ſemper
orare, & non deficere* ab oratione. Quòd ait
ſemper, non denotat omnimodam tempo
ris continuationem, ſed omnem horam
opportunam & debitam, ſeu congruam ad
orandū. Sic & Apoſ. ait Sine intermiſſiōe *1. Theſſ. 5*
orare. Et in Actibus legitur, Cornelius *Acto. 10*
Centurio

A Centurio uir religioſus & deprecans Deũ ſemper. ¶ Denique æquiualenter ſemper orat, qui ſemper aliquid boni agit, ſeu q̃d quid facit, in Dei gloriã propriamq; refe ri ſalutem, imò hoc modo non ſolùm re ligioſa uigilia & abſtinẽtia, imò ſomnus atq; refectio meritoria eſſe poſſunt, Oratio nanq; ſecundùm Damaſcenum, eſt pe titio decentium à Deo. Petitur autẽ aliquid non verbis duntaxat, ſed & ſignis ac geſtis. Deinceps Chriſtus inducit para bolam de vidua, quæ ſua importunitate impetrauit à iudice crudeli quod petiit. Per locum a fortiori acquiremus à Chri ſto iudice clementiſſimo, quæ inſtanter p̃ Eccl.18. camur, ſi implemus illud Eccleſiaſtici, Non impediaris ſemper orare, & ante ora B tionem præpara animam tuam, & noli eſ ſe ſicut homo qui tentat Deum. *Iudex qui dam erat in ciuitate quadam qui, Deum non ti mebat, & homines non reuerebatur.* Ideo indi gnus fuit autoritate, officio, & nomine iudicis. Iudex.n. dicitur quaſi ius dicens, qui ex omni parte debet eſſe iuſtitia deco ratus & timoratus, ne Deum cuius ipſe miniſter ẽ, in quocũq; offendat. Hinc iux ta filoſofum, iudex debet eſſe quaſi uiua lex, & animata iuſtitia. Sed heu multi mo dò ſunt iudices huic conſimiles, qui cupiditate cæcantur, & munera diligunt, af fectionẽ quoq; magis, quàm rationem ſequuntur, diuinum non formidantes iudi Sapien.8 cium: quibus dicit Sapiẽs, Audite & diſci te iudices terræ, quoniã data eſt uobis à domino poteſtas, qui interrogabit opera ueſtra, & cogitationes veſtras ſcrutabitur C qm̃ cum eſſetis miniſtri illius, non rectè iudicaſtis, neq; cuſtodiſtis legẽ iuſtitiæ. Ci to & horrendè apparebit uobis. *Vidua au tem quædam erat in ciuitate illa.* Ideo exem plum ponit de uidua, quia eſt p̃ſona magis miſerabilis, cùm deſtituta ſit uiri ſolatio, propter quod crudelius eſt ei non ſubuenire. Vnde per Iſaiã dominus loqui Iſaiæ.1. tur Defendite uiduã. Itẽq; de iniquis prĩ cipibus proteſtatur ibidem, Cauſa uiduę non ingreditur ad eos. *Et ueniebat ad eum dicens* ſuppliciter, *Vindica me*, ſecundũ pro ceſſum iuris, *De aduerſario meo* mihi iniuriante. Hoc ex zelo iuſtitiæ licitum eſt po ſtulare, idq; peragere ad iudicẽ ſpectat, Rom.12 ſecundũ illud ad Romanos, Miniſter Dei eſt uindex in irã ei, qui malum agit. Potiſſimum uerò ad iudicem ſpectat perſo- D nis miſerabilib. recto ſubuenire iudicio, utpotè oppreſſis, uiduis, pupillis, orfanis, deſolatis, egenis, infirmis & peregrinis. Talibus q̃ppe Deus præcipuè miſeretur, ſecundum quod in Deut. ſcribitur, Deus Deut.10. magnus atq; terribilis facit iudicium pu Iſaiæ.5. pillo & uiduæ, amatq; peregrinum, *Et no lebat per multum tempus* in quo eius duritia & iniuſtitia patẽt: cui conformes ſunt, qui cauſas prolongant dilationib. fruſtratorijs, trahentes iniquitatem in funiculis uanitatis. Quò contra ſanctus Iob de Iob.31. ſeipſo fatetur. Oculos uiduæ expectare non feci. *Poſt hæc autem dixit intra ſe* Non extra, ne ſua iniquitas innoteſceret alijs & ut ex iuſtitia agere crederetur, q̃ acturus fuit ex tædio ſuſtinuendi moleſtiam E deprecantis, *Et ſi Deum non timeo, nec homi nem reuereor ita quòd* nec propter Deũ, nec propter hoĩes iuſtitiã ſeruo, tamen quia moleſta eſt mihi hæc uidua, uindicabo illam, Victus.n. fuit non pietate, ſed precũ uiduæ importunitate. Improbus etenim labor oĩa uincit, *Ne in nouiſſimo*, hoc ẽ, ad ultimum, ad me, *Veniens ſuggillet me*, hoc eſt, importunis ſuis clamoribus ſtrãgulet aut ſuffocet.

Deniq; ſimilitudo ſecundũ ſe eſt cauſa amoris, ideo ſimile ſuo ſimili ſe coniũ git, atque applaudit: interiores quoq; habitus animæ eam ad actus ſuos inclinãt. Hinc impij iudices, quia impietatẽ non oderunt, eam ſincera intentione non ulci- F ſcuntur, & ſi ulciſcuntur, hoc ex crudelitate aut cupiditate, ſeu ſimili inordinato affectu, potius quàm ex æquitatis zelo, efficiunt. Iuſti uerò iudices quò fuerint iuſtiores, eò plus iniuſtitias deteſtãtur & perſequuntur. *Ait autem dominus* Ieſus Chriſtus, exhortando, ut ſubditur, *Audite* .i. ſapienter attendite, *Quid iudex iniquitatis dicit*, id eſt, præfata iam uerba iudicis huius iniuſti dicentis, quia moleſta eſt mihi, &c. Et ex hoc Chriſtus concludit in textũ, videlicet, quòd multò magis Deus iuſtiſſimus ſuos exaudiet. *Deus autem non faciet*, id eſt, imò utique faciet, *Vindictam electorum ſuorum clamantium ad ſe die ac nocte* pro iuſta vltione. Deus.n. per Moyſen & Paulum hortatur, Mihi vindictã, & ego Deut.32 retribuam. Nullum etenim malũ impuni Rom.12 tum relinquit. *Et patiẽtiam habebit in illis?*

id eſt,

A id eſt, non ſuſtinebit electorum ſuorum
Heb.10. iniuriam.
Matt.1. Circa hæc occurrunt dubia tria. Primùm, quomodo per iudicem illum iniquum Deus iuſtus valeat deſignari. Secundùm, quomodo electis Dei liceat pro uindicta clamare ad Deum, cum alibi iubeat Chriſtus, Orate pro perſequentibus & calumniantibus uobis. Tertium quomodo Deus non differat neque ſuſtineat iniuriam electorum, cum frequẽter cernamus perſecutores iuſtorum vſque ad vltimam viuere ętatem ſanè ac proſperè. Ad primũ dicendum, quòd in iſta parabola non ſit comparatio perſonæ ad perſonam, ſed negotii ad negotium, non tàm ſecundũ ſimilitudinem quam ſecundùm exceſſum, ut
B præinducta declarant. Ad ſecundùm dicẽdum quòd iuſti ſemper ſpiritualiter diligũt aduerſarios ſuos in vita præſenti nec ex odio orãt pro punitione illorum, ſed potius ex ſpirituali amore, inquantũ expedit pro ſalute illorum, ut in uita hac corrigantur, ne grauius aut diutius peccent, nec communi noceant bono, uel ut per hoc miſericordiam conſequantur, aut in futuro mitius torqueantur. Hinc pœnæ uitæ præſentis medicinales dicuntur. Rurſus iuſti ſic orant ſæpè zelo iuſtitiæ, & conformando ſe diuinę iuſtitiæ. Ad tertium reſpondetur, quòd Deus di-
Pſal.80. citur ſtatim ulciſci. Vel, quia interiori
Deut.23 vindicta mox vindicat, gratiam ſubtra-
Deut.7. hendo aut peccantem durius relinquen-
C do ac indurando, quemadmodum ait in Pſalmo. Dimiſit eos ſecundùm deſideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus ſuis, quæ eſt utique metuendiſſima atque grauiſſima Dei uindicta. Aut quoniam tempore prærordinato, mox uindicat, iuxta quod in Deutoronomio teſtatur, Mea eſt ultio, & ego retribuã eis in tẽpore. Hinc rurſus dicitur, Dominus Deus tuus ipſe eſt Deus fortis, reddens odientibus ſe ſtatim, ita ut diſperdat eos, & ultra non differat, protinus eis reſtituens quod merentur. Ideo Chriſtus ait, *Dico uobis, quia cito faciet uindictam illorum.* Quia & uita hæc breuis eſt, & poſt eam grauiſſima eſt ultio Dei, iuxta illud Ec-
Eccl.16. cleſiaſtici, Vindicta impii ignis & uermis
Mat.28. *Verumtamen filius hominis ueniens puta inueniet fidem in terra?* Tanquam dicat Quan-

nis Deus ſic zeletur pro ſuis electis, atta D
men Chriſtus ueniẽs ad iudicium ſeu ad faciendam electorum uindictam, paucos comparatiuè loquendo inueniet verè fideles in terra, qui fide formata & fidelitate iuſtitiæ ſint fideles. Multi enim uocati, pauci verò electi. Ideo per Michæã ſcri- Mich.7.
bitur, Periit ſanctus de terra & rectus in Filipp.2
hominibus nõ eſt. Et paulus fatetur, Oẽs Eccl.35.
quæ ſua ſunt quærunt, non quę Ieſu Xpi.

Inſuper cum humilitas ſit ſecuriſſimũ fundamentum uirtutum, reddens orationem Deo valdè acceptam, iuxta illud Eccleſiaſtici, Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit, idcirco Chriſtus conſequẽter ad humilitatem ſuos informat exemplo. *Dixit autem ad quoſdam qui in ſe* id eſt, in ꝓpriis meritis potius quã in pietate & grã E
Dei, *Confidebant tanquam iuſti*, i. quaſi verè eſſent iuſti & uirtuoſi, cum fuerint uani, ſpiritualiterq́; ſuperbi, & illi fuerunt fariſæi, quos modo ſequũtur qui in ſeipſis inaniter gloriantur, & de meritis ſuis præſumunt, ſeu bona quę agunt proprijs virib. ac laboribus magis quã gratiæ Dei aſcribunt, de quibus ait Apoſtolus, Ignorãtes Rom.10
Dei iuſtitiam & ſuam, quærentes ſtatue- 1.Cor.4.
re, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Contra quos iterum vociferatur, Quid habes qđ nõ accepiſti? Si aũt accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? *Et aſpernabantur cæteros* tanquã iniuſtos & viles cum tñ ipſi ſola ſuperbia aliis eſſent viliores, qm̃ ſola ſuperbia deſtruit omnia ſi comitetur.
¶ Deniq; ipſa eorum aſpernatio oſtendit, ꝙ verè iuſti non erant dicente Gregorio, F
Vera iuſtitia habet compaſſionem, falſa dedignationem. Non etiam attendebant illud Iſaiæ, Vę qui ſpernis, nonne & ipſe Iſai.5.
ſperneris? Cum fatigatus deſieris contemnere contemneris. Huiuſmodi modo ſunt qui ſtulta ſingularitate lętãtur, nec in vero ſpiritualis uitæ fundamento ſe figunt, ſed religioſiores cupiunt apparere, & cum prorſus carnales ſint ſpirituales ſe arbitrãtur. De quibus Iudas Apoſtolus in ſua ſatur canonica. Hi ſunt qui ſegregant ſemetipſos, animales ſpiritum non habentes, *Duo hoĩes aſcendebant in templũ ut orarẽt*, Iõ .n. eccleſiã intrare debemus, ut oremus, & cętera quę ibi agenda ſunt diuina agamus. Idcirco vę illis qui templum ingrediuntur ad fabulandum, ad inſpiciẽdum

mulieres,

A mulieres, ad uidendum & complacēdum hominibus *Vnus fariſæus* Fariſæi erant religio Iudæorum, ſicut nūc monachi Chriſtianorum, erantq; fariſæi ab alijs in habitu, in obſeruantiis multis, cultuq; religionis diſtincti, Propter quod dicebantur fariſæi, i. diuiſi, eratq; ſecta eorū inter Iudæos celebris & famoſa. Vnde in actibus Paulus fatetur, Secundùm certiſſimam ſectā noſtræ religionis uixi Fariſæus, *Et alter publicanus*. Publicani nominabantur qui publicis occupabantur negotiis, uectigalia exigendo, ſeu conducendo, aut ſeculi huius lucra ſectando. Et quia talia rarò fiunt abſque peccato, publicani reputabantur publici peccatores *Fariſæus ſtans* cùm tamen magis debuiſſet ſe in terram proſternere ſeu genua flectere ad reuerentiam maieſtatis diuinæ ſed ſtetit ut ab alijs uideretur ſicut & alibi ait de talibus Chriſtus: amant in ſinagogis & angulis platearum ſtantes orare *Hæc apud ſe orabat* ſimulatoriè magis q̄ uerè. Oratio.n.eſt deuota eleuatio mentis ad Deū cum impetrandi affectu, atq; vt ait Greg. Orare eſt in compūctione amaro gemitu ex corde non compoſita uerba ſonare. *Deus, gratias ago tibi, quia nō ſum ſicut cæteri hominum* ut potè raptores, iniuſti, adulteri. ¶ Mirum alicui poteſt uideri, cur, vnde, & qūo iſte fariſæus fuit ſuperbus, qui bona ſua Deo adſcripſit tāquā datori, & ei gratias egit. Sed multiplici laborauit ſuꝑbia. Primò, quia & ſic oē bonū cognouit eſſe à Deo bona tamē ſua ſibi à Deo præſtita ęſtimauit, non ſolū ex diuina clementia, ſed ēt pro ſua induſtria, ſiue iuſtitia. Secundò, quia ex uerbis gratias egit, tamen mente ad ſeipſum reflectebatur, uideri cupiens & laudari, imò & de ſua gratiarū actione vanitatem cōcepit. Tertiò, quia de bonis ſuis ſuper alios inſipiēter ſe extulit. Quartò, qm̄ alios temerè iudicauit & ſpreuit, ſpecialiter publicanum cuius interiora non uidit. ¶ Porrò, ut ait Grego. quatuor ſunt ſpecies ſuperbiæ prima, dum bonum ꝙ quis habet, à ſeipſo habere ſe putat. Secunda, quando & ſi ſibi deſuper datū credit, tamen pro ſuis meritis ſibi datum exiſtimat. Tertia quando quod nō habet habere ſe iactat, Quarta, dum deſpectis cæteris ſingulariter cupit uidere, habere quod habet.

Act. 26 · Matt. 6. · B · E · Prou. 18

¶ Preterea, cū in Prouerbiis Salomon dicat, iuſtus in principio accuſator eſt ſui, fariſęus iſte inordinatè exorſus eſt à propria laude. Rectus ergo ordo orandi ē, primò ſeipsū humiliter accuſare, deinde Deū ſuppliciter exorare, atq; in fine gratias agere, ſicut ſacerdos in miſſa pręmittit cōfiteor, poſtea orat, & poſtremò in gratiarum actione conſummat officium, *Velut ēt hic publicanus* Deſpectiuè hoc ait & temerariè iudicat, Quis.n.ſcit quid agatur in hoīe niſi ſpūs hominis? Ideo dicit Apoſtolus, Tu quis es qui iudicas alienū ſeruū? Suo domino ſtat aut cadit. Vnde abſolutè & certitudinaliter iudicare aliquem eſſe in pc̄ō mortali non poſſumus, niſi uideamus aut certè noſcamus eū eſſe ī actu peccati mortalis, ſeu debiti actus omiſſione. Non igitur faciliter iudicemus, nec alios contēnamus, pręſertim qa & ſi agnoſceremus quales iā ſint: ignoramus tamē quales futuri ſint, aut in pręſentia Dei exiſtant. Iō formidoloſè putare habemus qd' fortè nos ſimus præſciti & ipſi ꝑdeſtinati. Hinc in Malachia habetur, Nūquid nō pater vnus oīum noſtrū? Nunqd non Deus unus creauit nos? Quare ergo deſpicit unuſquiſq; noſtrū fratre ſuū uiolās pactū patrū noſtrorū. Proterea ſapientiſſimè monet Apoſtolus, Fratres & ſi præoccupatus fuerit hō in aliquo delicto uos q ſpāles eſtis hōi inſtruite in ſpū lenitatis conſiderās teipſum, ne & tu tenteris. *Ieiuno bis in ſabbato*, i. in hebdomada q̄ apud Iudęos ſic vocabatur à ſabbato tanquā à diè celebriori. Tale eſt ieiuniū ieiunātiū ventre à cibis, non mente à uitiis, contra quos dominus per Iſaiam affirmat, Nunquid tale ē ieiunium quod elegit? *Decimas de omnibus quæ poſſideo*, quod magnū nō ē, cum omnia quę habemus à Deo ſumpſerimus, propter quod Dauid rex, deuotiſſimè confitetur, Quis ego & quis populus tuus domine Deus, ut poſſimus tibi iſta ꝓmittere? Tua.n.ſunt oīa, & q̄ de manu tua accepimus dedimus tibi. *Et publicanus à lōgè ſtans*, ſ. in poſteriori parte tēpli, reputās ſe indignū appropinquare ſacratiorib. locis, ut choro atq; altari. Per qd' multorū etiam clericorū ac ſacerdotū impudentiſſima reprobatur præſumptio, qui cū uitiis animæ & corporis pleni ſint, ſacra loca ingredi nō uerētur, pollutiſq; labiis pſallere Deo

1. Cor. 4 · Rom. 8. 1 · B · Mala. 2 · Gala. 6. · F · Iſai. 58. · 1. Pa. 26. · 1. Re. 15.

A Deo, aut et celebrare, *Nolebat nec oculos* corporales *Ad cælum leuare* prę uitiorum & priſtinæ turpitudinis ſuæ pudore, erubeſcens coram diuinæ ſanctitatis præſentia apparere, & quaſi Deum non audens aſpicere habitantẽ in cœlis. Interiores tamen oculos raptim erexit ad Deum cœli. Sic & Eſdras populi ſui peccata deteſtãs ait, Deus meus confundor & erubeſco leuare faciem meam ad te, quoniam iniquitates noſtræ multiplicatæ ſunt, ſuper caput noſtrum, & delicta noſtra creuerunt vſq; ad cœlum *Sed percutiebat pectus ſuum*, prę contritionis dolore, & reprehendens cor ſuũ quod tantorum flagitiorum origo, cauſaque fuit: pectoris enim percuſsio eſt interioris prauitatis redargutio doloroſa, *Dicens, Deus propitius eſto mihi peccatori*. Oratio breuis uerbo, ſed magna uirtute, modica quantitate, ſed plena ſcientia, quę de fonte pectoris Chriſti proceſsit. Hæc nanque eſt parabola, non res geſta, quanuis frequenter tale quid accidere quiuerat. Vnde Chriſtus aſſerit ſic publicanũ oraſſe, ut doceat nos ita orare. Frequenter ergo hæc verba corde humillimo ac feruenti dicamus. Deinde ad noſtram informationem ponitur iudicis ſuperni, uidelicet Chriſti ſententia. *Amen*, id eſt, verè *Dico uobis, deſcendit hic* publicanus *Iuſtificatus*, id eſt, de iniuſto iuſtus effectus à Deo per ſuam ueram ac humilem pœnitentiã: iuxta illud Ezechielis, Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum eius nõ recordabor amplius, *In domum ſuã ab illo*, id eſt, præ fariſæo, qui ſicut peccator aduenit, ſic peccator reuerſus eſt imò maior peccator quàm ante, quia in templo multa incidit peccata ut patuit. *Quia omnis qui ſe exaltat per ſuperbiam*, id eſt, magnum & præclarum uanè ſe reputat, laudem cupit humanam, ad prælationem, honores, excellentiam ſuiipſius aſpirat *Humiliabitur*, id eſt, à Deo iudice deprimetur, reprobabitur, atq; in tartarum deiicietur poſt uitam præſentem, niſi ſe interim per pęnitentiam ueram ſpontè humiliet *Et qui ſe humiliat* modò per peccatorum ſuorũ confeſsionem propriæ imperfectionis, defectuoſitatis & fragilitatis recognitionẽ, ꝑ ſuiipſius ſub diuinę maieſtatis altitudine cordialẽ ac intimam inclinationẽ, depreſſionẽ obedientialemq; ſubiectionẽ, *Exaltabitur* in præſenti per gratię ſublimia incrementa, & in futuro per dona gloriæ altiora, iuxta illud Iob, Qui humiliatus fuerit, erit in gloria; Hinc in Prouerbiis habetur, Humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria. Itemque, Superbum ſequetur humilitas. Quod conſonat Chriſto dicenti, Qui ſe exaltat, humiliabitur, Quẽadmodũ.n. in materiali ſtatera una parte depreſſa altera eleuatur & ecõuerſo: ſic in diuinæ ſtatera iuſtitiæ eſt decretũ, ut qui in uita hac per ſuperbiã eleuãtur, in futura per pœnã cõfuſibilẽ deprimãtur, & uice uerſa. Hinc Petrus Apoſ. hortatur, Humiliamini ſub potẽti manu Dei, ut uos exaltet in tẽpore uiſitationis. Et in eccleſiaſtico edocetur, Quãtò magnus es, humilia te ĩ omnibus, & corã Deo inuenies gratiã, quoniã ab humilibus honoratur. Quẽadmodum.n. aquarũ fluenta ad ualliũ decurrũt profunda, & quò uallis eſt decliuior, eò plus aquæ cõgregãtur in ea: ſic diuitiarũ cariſmata gratiarũ ad corda deſcendunt humiliũ, qui quãtò humiliores extiterint, eò copioſioris ſũt gratiæ ſuſceptiui. Propter quod ait ſcriptura, Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus aũt dat gratiã. Sic & filoſofi morales teſtati ſunt ꝙ honor, ſequitur fugiẽtẽ. Væ igitur ambitioſis & uanis hominibus, quia illius ſunt ſerui, de quo in Iob cõſcriptũ eſt, Ipſe eſt rex ſuper uniuerſos filios ſuperbiæ. Hinc Leo papa teſtatur, Tota Chriſtianę ſapiẽtiæ diſciplina non in abũdantia uerbi, nõ in aſtutia diſputãdi, neq; in appetitu laudis & gloriæ, ſed ĩ uera & uolũtaria humilitate cõſiſtit, quã dominus Ieſus ab utero matris uſque ad ſuppliciũ crucis pro omni fortitudine & elegit & docuit. *Afferebãt aũt ad illũ & infantes*, hoc eſt, parẽtes ſeu alii infantulos adduxerũt ad Ieſũ, *Vt eos tangeret*. Ex miraculis.n. Chriſti, & ex eminentia ſapientiæ, eloquentiæ, conuerſationisque ſuæ, crediderunt eum eſſe eximiæ ſanctitatis, ſicque ex eius contactu infantulos poſſe benedici ſeu gratiam conſequi, ſiue pro tunc, ſiue in poſterum, quoniam uirtus Chriſti per corpus ipſius redundauit ac diffundebatur in alios. *Quod cum uiderent diſcipuli, increpabant illos*, qui infantulos adducebant, non quod nollent infantes à CHRISTO tangi & benedici, ſed quia putabant eum ex tali adductione

Marginalia: Eſdr. 8. — B — Ezec. 18. — C — D — Iob. 28. — Prou. 28 — 1. Petr. 5 — E — Iacob. 4. — Iob. 41. — F

A ctione infantium grauari, & offerentium importunitate laſſari. *Ieſus autem conuocans illos*, puta diſcipulos ſuos, *Dixit, Sinite pueros venire ad me*, quia propter eorum innocentiam & naturæ in eis puritatem, Deiq́ue in eis expreſſam ſimilitudinem diligo eos, præſertim qui ab originali peccato mundati ſunt, & gratiam, caritatemq́; habitualem habent in anima, quales & iſti infantes fuiſſe creduntur, vtpote circuncisi, *Et nolite vetare*, ideſt, prohibere *Eos* ab acceſſu ad me. *Talium eſt enim regnum cælorum*, ideſt, innocentum, piorum, ſimplicium & mundorum, qui per pueros figurantur, & pueris quantùm ad bonas puerorum proprietates aſſimilantur.
B Sed & puerorum ab originali purgatorũ & regnum cœlorum, ſi ante vſum rationis decedant, aut poſtea ſuſceptam gratiã non omittant. *Amen dico uobis, quicunque non acceperit regnum Dei ſicut puer*, hoc eſt, qui per imitationem bonarum proprietatum pueri non tendit ad regnum cœleſte, *Non intrabit in illud*, Quemadmodum.n. puer non perſeuerat in ira, ſed cito placatur, non aſpirat ad alta, ſed modicis contentatur, læſus non meminit, nec alteri inſidiatur, aut detrahit, videns fœminam non inordinatè afficitur: ita niſi quis iſtas proprietates per gratiam, exercitiumq́; ſequatur damnabitur. Ideo monet Apoſto- 2.Co.14
1.Pet.2. lus, Malitia paruuli eſtote. Et Petrus, Deponentes omnem malitiam, & omnẽ dolum & ſimulationes & inuidias & detractiones, ſicut modo geniti infantes ratio-
C nabiles, ſine dolo, lac concupiſcite, vt in
Prou.9. eo creſcatis in ſalutem. In Prouerbiis quoque æterna ſapientia ait, Si quis
Pſ.118. eſt paruulus, veniat ad me, Et Pſalmiſta, Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. *Et interrogauit eum quidam princeps, dicens* Quidam dicunt, quòd princeps iſte fuerit legiſperitus, & princeps vocetur, quoniam di-
Mar.10 ues fuit. Veruntamen Marcus Euangeliſta vocat eum adoleſcentem, ſimiliter &
Mat.19. Mattæus. *Magiſter bone. Quid faciendo uitam æternam poſſidebo?* hoc eſt, æternam beatitudinem in æternum habebo. Bonus magiſter fuit Chriſtus ob vitę ſanctitatem, doctrinæque veritatem, Et item, quia in prædicando diſertiſsimus fuit, & ſupernaturalia ſua documenta ſupernaturalibus probationibus, puta miraculis ſoli Deo poſſi- D
bilibus, roborauit. Rectè etiam interrogauit, quid faciendo, non quid loquendo, vitam æternam poſſidebo, quia non nudis verbis, ſed virtuoſis operibus vitam meremur æternam, dicente Apoſtolo, Non in 1.Cor.4.
ſermone eſt regnum Dei, ſed in virtute. Verba quippe comparantur foliis, opera fructibus. Quemadmodum ergo infructuoſa, ignique apta eſt arbor folia producens, non fructus: ſic homo qui verba abſque operibus habet, vanus & vacuus, æternoque igne dignus cenſetur. *Dixit autem Ieſus ei, Quid me dicis bonum? Nemo bonus, niſi ſolus Deus.* Cùm ergo Ieſus fuerit bonus, optimusque magiſter, imò eſſentialiter bonus ſecundùm quod Deus, cur redarguit E
principem iſtum, qui verè locutus eſt? Et reſpondendum, quòd ideo eum redarguit quia non omnifariè bene ſenſit de Chriſti bonitate, exiſtimans eum hominem purum, & non niſi participatiuè bonum, itẽ ad innuendum, quòd ſoli Deo competit bonitas ſecundùm perfectam, & plenã bonitatis rationem: quoniam Deus eſt ipſa bonitatis eſſentia, & bonitas omniformiter pura, quomodolibetque perfecta & infinita, in quo nihil eſt non boni nec priuatiue nec contrariè, nec cõtradictoriæ. Præterea ad innuendum, quòd non ſine grandi & rationabili cauſa admittẽda eſt laus propria, præſertim coram frequentia plebis. Nam (teſte Chryſoſtomo) vir iuſtus & ſapiens quaſi in faciem cæditur, dum manifeſtè laudatur. Scit enim gloriam & F
honorem Deo deberi, ſeque à ſeipſo niſi defectuoſitatem & culpam habere. *Mandata noſti*, ideſt, mandata legis, quæ erant triplicia, ſcilicet moralia, cærimonialia, iudicialia. Chriſtus verò de moralibus ſolùm proſequitur, quoniam principalia erant & de naturalis dictamine rationis atque in euangelica lege ſeruanda. Hinc ſubditur. *Non occides*, affectu & opere, iuſſu, conſilio, aut non impediendo cũ poſſis. Occidere autem hominem nemo debet propria & priuata autoritate, ſed publica autoritate fieri poteſt, & loquendo de homine ut eſt reus, cum in Exodo ſcri- Exod.19
ptum ſit, Maleficos non patieris viuere. *Non mœchaberis*, corde aut facto. *Non furtũ facies, Non falſum teſtimonium dices*, quia teſtis iniquus non erit impunitus, Talia.n.

pec-

A peccat in Deum mentiendo ſeu peierando, atque in proximum ei nocumentum inferendo, ſed cauſam ipſius impediendo. *Honora patrē tuum, & matrem*, hoc eſt, tā carnales quàm ſpirituales pares, eis reuerentiam exhibendo, obediendo, & in quibus indiguerint pro uiribus ſuccurrendo, *Qui ait, hæc omnia cuſtodiui à iuuentute mea*, quod
Tren. 3. ualde perutile eſt, cum in Trenis Ieremias teſtetur, Bonum eſt uiro cum portauerit iugum ab adoleſcentia ſua. Acceptiſſimū etenim Deo eſt, quod homo florem adoleſcentiæ ſuæ in diuino expendit obſequio, quia paſſiones tunc fortius uigent, & homo huic mundo tunc aptior eſt, Denique adoleſcens iſte uerbum hoc uerè protulit non iactanter. Fuit equidem uirtuoſus.
B Vnde ſecundùm Marcum, præcurrit ante
Mar, 10 turbam, & genu flexo interrogauit, dicendo. Magiſter bone additq; Marcus, intuitus eum Ieſus, ſcilicet poſt reſponſionem iam poſitam, dilexit eum, unde non ficte interrogauit, ut aliqui putauerunt, ſed intentione ſincera. *Quo audito, Ieſus ait ei, Adhuc unum tibi deeſt.* Quo uerbo oſtenditur quòd princeps ille uerè locutus ſit. Itaque unum ei defuit, ſcilicet adimpletio conſiliorum, quod eſt opus ſupererogationis, nec neceſſarium eſt ad ſalutem, niſi ei qui ſe ſponte obligauit ad hoc. Veruntamen ſanctus Hieronymus dicit eum eſſe mentitum, cum paulòpoſt legatur, contriſtatus, audito quod omnia ſua dare deberet pauperibus, ex quo concludit Hierony-
E mus, quòd non dilexit proximum ſicut ſeipſum, ſed hoc faciliter ſolueretur, dicēdo quod dilexit proximum ſicut ſeipſum, & eleemoſinas tribuere conſueuit quantùm diuina requirunt præcepta, non ut exigit conſiliorum perfectio, unde & nunc ſunt aliqui boni Chriſtiani ſua pauperibus communicantes, qui tamen parati nō ſunt omnia ſua propter Chriſtū uendere atque pauperibus dare. Aliqui quoque affirmant, quòd princeps iſte omnia præcepta cuſtodiuit, quantùm ad opus exterius non quò ad opus interius, quod ſi uerum eſſet, Chriſtus qui cordis eius fuit inſpector, ipſum tanquam bonum & iuſtum nō dilexiſſet. *Omnia quæcunque habes uende.* ſ. immobilia bona præſertim, uam pecunias quas habebat, & alia quædam ſimilia poterat non uendita æque aptè dare

D pauperibus, Et da pauperibus purè propter Deum, non diuitibus, nec propter ſauorem, laudem uel obſequium hominū. Craton philoſophus, de quo legitur in uita beatiſſimi Ioannis Apoſtoli, docuit diſcipulos ſuos temporalia uendere atque contemnere, ſed non docuit ea pauperibus elargiri, ſed potius ad captandum hominum laudem inutiliter diſpergere. Apoſtolus tamen conuertit eundem cum ſuis diſcipulis, *Et habebis teſaurum*, hoc eſt, præmium copioſum, diuitiasque æternas, *In cælo*, quæ eſt fœlix mercatio, ſapiens cōmutatio, abundantiſſima remuneratio. Quod enim pauperibus propter Chriſtū donatur, ipſi Chriſto confertur, ideo Chriſtus bona ſua cœleſtia danti rependit. Et B
qui dei amore terrena reliquit, meritò cœleſtia recipit. Itaque ſicut lex promittebat temporalium abundantiam, ſic Euangelium conſulit illorum abiectionem, ut terrenorum amore, ſolicitudine, occupatione quoque multiplici derelictis aptior ſit ad diuinorum homo amorem, & expedita ſimplici ac libera mente tendat quotidie ad æterna. Hic ait Hieronymus, Si habes *Ioan. 14*
in poteſtate rem tuam vēde, ſi non habes, *Ioan. 10*
proiice. Et Bernardus, Gloria & diuitiæ in domo Chriſti ſuperna, ſed paupertas non inueniebatur in ea, ſed terra abundauit. Ideo Chriſtus eam elegit, ut ipſam ſua æſtimatione nobis faceret pretioſam *Et ueni*, per mentis ſpontaneam promptitudinem, *Sequere me*, per uitę imitationē. Chri F
ſtus enim ductor infallibilis, ipſe uia & oſtium, perfectio & exemplar, iudex & præmium. *His ille auditis, contriſtatus eſt*, quia ex una parte graue ſibi fuit, cuncta ſua relinquere, atq; ex alia parte erubuit, grauéque ſibi fuit Chriſti conſilio quod tàm reuerenter genibus flexis petiit, non parere, in quo patet bonitas eius & imperfectio bonitatis ipſius. Habuit quippe affectionē aliqualiter immoderatam ad opes ſuas. Nam ſubditur. *Quia diues erat ualde.* Iudæi quoq; paupertatē nō mediocriter abhorrebāt, cū in Deut. Moyſes dicat, Omnino indigens, & mendicus non erit inter uos. *Videns autem Ieſus illum triſtem factum* inordinata & exceſſiua triſtitia, quæ ex anima eius redundauit in corpus ipſius de qua in Eccl. habetur, Triſtitiam non des animæ tuæ. Apparuitque in uultu illius, ſecundū

Rr illud

A illud Eccl.Cor hominis immutat faciem
illius, ſiue in bono ſiue in malo, *Dixit, quã*
difficile qui pecunias habent, i.diuitias quæ
per pecunias hic ſignantur, quia numiſma
te omnia comparantur, *In regnum Dei in-*
trabunt hoc eſt, ualde difficile eſt hoc & ra-
rum, quãuis non ſit impoſſibile, quia diffi
cile eſt temporalibus abundare, & ad ea,
inordinate non affici, nec eis ſuperflue vti
potiſſimùm his, qui non ſunt in caritate
perfecti. Obiecta.n.huiuſmodi fortia mo-
uent uires intenſè, & difficilè eſt rationi af
fectiones & operationes earum in omni-
bus moderari *Facilius eſt camelum per fora-*
men acus tranſire, quàm diuitem intrare in re-
gnum Dei. Hoc loco per diuitem commu-
niter intelligunt expoſitores immoderatũ
diuitiarum amatorem, ita ꝙ eas plus amat
B quàm Deum. Talis.n.eſt in mortali pecca
to, & ritè auarus cenſetur, nec poteſt ſalua
ri, ſi manet huiuſmodi ſecundũ ordinatam
Dei potentiam, cùm tamen Deus poſſet ca
melum per foramen acus tranſducere, trã
ſubſtantiando quid modicum in camelũ
quod ire poſſet per acus foramen. Si verò
per diuitem intelligatur, qui tẽporalibus
rebus abundat, & ad eas aliqualiter inordi
natè afficitur, tamen citra Deũ, tunc utrũ
que illorum eſt Deo poſſibile, ſed quodam
modò mirabilius agit Deus talem diuitẽ
à peccatis mortalibus præſeruando, æ-
ternaliterque ſaluando, quàm ſi camelum
prætacto modo per foramen acus tranſdu
ceret, ſecundũ quem modum (Aug.teſtan
te) mirabilior eſt iuſtificatio impii, ꝙ crea
C tio mundi, quæ non eſt minus incompre-
henſibilis & miranda, quam eſſet præfata
cameli per acum tranſitio. Metuẽda ſunt
iſta diuitibus, maximè his, qui de patri-
monio Chriſti diuites ſunt, aut fieri queũt
in beneficiis Eccl.plus quærentes propriũ
commodum, quàm diuinum obſequium,
quibus omnibus penſandum eſt illud Hie
ronymi. Difficile, imo impoſſibile eſt, ut
præſentibus & futuris fruatus quis bonis
ut hic impleat uentrem & ibi mentem, ut
de deliciis ad delicias tranſeat, ut in terra
& in cœlo appareat glorioſus. Hinc ſacra
tiſſimus Iacobus Apoſt.in ſua clamat ca-
nonica, Agite nunc diuites, plorate, ululã
tes in miſeriis quæ aduenient uobis. Sed (ut
ait Bernardus) excuſant ſe quidã, dicentes,
Abraã, & Iſaac, & Iacob terrenas diuitias
habuerunt. Sufficit nobis eſſe tales, ut illi D
fuerunt. Quid reſpondebimus, inquit, imi
tatoribus antiquorum ſanctorum? Impo-
nant ſuper altare uitulos & immolent hir
cos. Hoc.n.fecit Abraam & patres, quibus
meliores non ſumus. Sed dicunt, ubi reue
lata eſt ueritas iſta tranſierunt. Quid er-
go ſi temporales diuitias umbram fuiſſe
dixerimus futurorum, & quid mirum ſi
terrena poſſident, quibus ſola terrena pro
miſſa ſunt? Et dixerunt diſcipuli Chriſti
ad eum, Qui hæc audierũt. Et quis poteſt *Mat. 7.*
ſaluus fieri hoc eſt, ſi tam arcta eſt uia ſalu
tis, quis poterit beatitudinem adipiſci? præ
ſertim ſi ſolus diuitiarum affectus facit eſ
ſe damnabilem? Et Ieremias teſtatur, A *Iere.6.*
minore uſque ad maiorem omnes auari-
tiæ ſtudent.

¶Porrò difficultas conſequendi ſalutẽ
faciunt quinque. Primum eſt corruptio E
naturæ ſeu uulneratio uirium eius, quæ *Sapien.6*
difficulter curatur. Vnde in Sapientiæ li-
bro aſſeritur, Corpus quod corrumpitur, *Gene.8.*
aggrauat animam. Et in Gen. Senſus & co
gitatio cordis humani proni ſunt in ma-
lum ab adoleſcẽtia ſua. Secundũ eſt, arcti
tudo uiæ, iuxta illud Mattæi, Arcta eſt uia *Matt.7.*
quæ ducit ad uitã. Difficile.n.eſt in omni
bus medium obſeruare, & neq; ad dexte-
ram, neq; ad ſiniſtrã declinare. Tertiũ eſt
repugnantia inuiſibilium hoſtium calli-
diſſimorum fortium & infatigabilium,
quibus reſiſtere tàm difficilius eſt, quàm
propriæ carni & mundo: ut ad Epheſios *Ephes. 6*
dicat Apo. Non eſt nobis colluctatio ad-
uerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus
principes & poteſtates, contra ſpiritualia *Pſal.17*
nequitiæ in cœleſtibus. Quartum eſt, pra F
ua ſocietas, quẽadmodum ſcriptũ eſt, Cũ
peruerſo peruerteris. Quintũ eſt, deſide-
rabilitas, apparéſq; bonitas & delitioſitas
in rebus creatis exiſtẽs, quæ fortiter alli-
cit, mouet, accendit, ita ut difficile extet
reſiſtere. Sed hanc difficultatem rectè ui-
uendi, ſeruiendiq; Deo mitigare debent
& tollere, atq; in facilitatẽ & delectatio-
nem conuertere debet amor Dei feruidus
& ſincerus: cui cuncta quæ Dei ſunt, faci-
lia & iucũda uidẽtur: exẽplũ Chriſti, om
niũq; ſanctorũ magnitudo præmii æter-
nalis, pauor incendii infernalis, formido
diuini iudicii, odium diaboli & omnis pec
cati. *Et ait illis, quæ impoſſibilia ſunt apud ho-*
mines,

A *mines, poſsibilia ſunt apud Deum*, id eſt, quenuis homines propriis viribus nequeát terrena ita deſpicere, vitia ſuperare, & vitam mereri æternam, adiutorio tamen omnipotentis Dei hæc poſſunt, ſicut ait Apoſt. Rom. 8. Omnia poſſum in eo qui me confortat. Rurſusque, Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram. Deo quippe proprium eſt in ipſam rationalis creaturæ voluntatē immediatè agere, & eam pro ſuo libito immutare, conuertere, inflammare. Propter quod Salomon loquitur, Cor regis in manu Dei eſt, quocunque voluerit inclinabit illud, *Ait autem Petrus*, qui tanquam os Apoſtolorum, vertex collegii, futurusq; princeps non ſolū Apoſtolici chori, ſed totius vniuerſalis eccleſiæ, primus in excellentia miraculorū, magnitudine beneficiorum, præ B latione omnium Chriſtianorū. Talē nanque primatū decuit plenū Chriſti vicariū ſuper vniuerſam eccleſiam. *Ecce nos* Apoſtoli *Dimiſimus omnia* temporalia propter te quantùm ad dominium, & ſi non quantùm ad vſum, *Et ſecuti ſumus te*, non corporaliter ſolùm, ſed ſpiritualiter quoque credendo, obediendo, amando. Non e.n. ſufficit exterior exteriorum relictio, niſi adſit interior interiorum imitatio, vt diſcamus à Chriſto humilitatem, patientiā, manſuetudinem, caritatem. Hæc dixit Petrus, cupiens de præmio informari à Chriſto. Vnde ſecundùm Matthæū adiecit, Quid Mat. 19. ergo erit nobis. *Qui dixit eis*, ſcilicet cunctis illis in quorum perſona, & pro quibus Petrus fuerat ſiſcitatus. *Amen dico vobis, nemo eſt qui relinquit domum*, hoc eſt, locum C natalem ſeu habitaculum aut familiam ſiue cognatos, *Aut parentes aut fratres*, per quos intelliguntur & ſorores, *Aut uxorem*, quæ poſt matrimonium conſummatum non eſt relinquenda, niſi de communi amborum conſenſu, & ob religionis ingreſſum, ſeu aliam idoneam cauſam, quæ tunc relinquitur quantùm ad thorum, & domum, non quantùm ad vinculum coniugale, cum ſit ante mortem inſolubile. Poteſt quoque exponi de muliere nondum habita, vel de habita ante matrimonii conſummationem, *Aut filios*, *& non recipiat multò plura in hoc tempore*, hoc eſt, præſtantiora, abundantioraque bona in uita præſenti, vtpote præcipua munera gratiarum, conſolationes internas, contemplationes ſynceras, quotidianum in ſpiritualibus rebus profectum, pacem internam, interiores diuitias. Et quoque de numero amicorum, filiorum Dei, & omnes angeli ac beati atque deuoti, vt amicum, & fratrem familiariter diligunt eum, qu od tamen intelligendum eſt, ſi præfata relinquendo ſimul abiiciat omnes eorum carnales affectus vitioſosque motus, nec corde redeat in Aegyptum, priorem relinqdendo feruorem, & quod ſpiritu cœperit, conſummando in carne. Aliàs externa illa relictio, quid prodeſſet? pauendumque ei eſſet quod in Apocalypſi dominus cōminatur. Habeo aduerſus te pauca, quia caritatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris, & age pœnitentiā, alioquin venio tibi cito, *Et in ſeculo futuro uitam æternam*, hoc eſt, beatificam Dei viſionem, glorioſam ſuperbeatisſimæ trinitatis fruitionem, facialem diuinitatis intuitum. Hoc eſt plenum, & perfectè quietatiuum, contentatiuumque præmium electorum, quo omnis potentialitas eorum reducitur prorſus ad actum increatæ, & infinitæ beatitudinis participatio præoptāda, delicioſa, dignisſima, de qua in Ioanne loquitur Chriſtus ad patrem, Hæc eſt uita æterna, vt cognoſcant te ſolùm verū Deū, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum: Itemque Ioannes, Cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eū ſicuti eſt. Præterea verbis his datur conſolatio, & fiducia maxima his qui euangelica ſectari cōſilia elegerunt, & in clauſtris clauſtraliter conuerſantur. Quod ſi tanta promittitur merces his qui reliquerunt domum aut parentes aut fratres, & cætera, quanta erit merces eorum qui hæc omnia etiam in flore iuuentutis deſeruerunt, ſi tamen in Dei itinere non tepeſcant, ſed in anteriora iugiter extendant ſeipſos?

D Gala. 3. Apoc. 2. E Ioan. 17. Ioan. 1. F

¶ Poſtremò, ad voluntariam paupertatem multa inducunt. Primum, quia nudi naſcimur in hunc mundum: ideo dicit Apoſtolus, Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid poſſumus. Secundum, quoniam ſenſitiua & vegetatiua nil poſsidendo ſufficientiā ſortiuntur, propter quod ait ſaluator, Reſpicite volatilia cęli, quoniā nō ſerunt neq; metût, & pr̄ veſter cœleſtis paſcit ea. 1. Tim. 6 Matt. 6.

A Et alibi, Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt. Tertium eſt ſacra ſcriptura ad hoc hortans. Quartum, quoniam Chriſtus, & electiſſimi eius vitam pauperem elegerunt. *Aſſumpſit autem Ieſus duodecim diſcipulos ſuos* .i. Apoſtolos, inter quos tunc proditor vnus fuit, qui tanquam Satan ad
Iob. 1. fuit inter filios Dei, *Et ait illis* ſecretè, vt in
Mat. 20 Mattæo legitur, ad vitandum inquietudinem, turbationem, & ſcandalum plurimorum, & quorundam aliorum diſcipulorum ſuorū, qui Apoſtolis infirmiores fuerunt. *Ecce*, quod valde notabile eſt & mirū, quod .ſ. vnigenitus filius Dei ſpontè locum ſuæ paſſionis acceſſit præcognoſcens, *Aſcendimus Ieroſolymam*, quæ in montanis ſita fuit, & ideo de Galilæa venientes ad eā
B localiter aſcendebant, de qua Chriſtus prædixit, Non capit prophetam perire extra Ieruſalem. *Et conſummabuntur*, id eſt, opere implebuntur. *Omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis*, hoc eſt, quæ ad ſuam pertinent paſſionem, & reſurrectionem, de cuius paſſione tàm clariſſimè pro
Iſai. 53. phetarum legitur in Iſaia, & Daniele ac
Dan. 9. Pſalmo, qui incipit, Deus Deus meus re-
Pſal. 21 ſpice in me, vt potius videatur hyſtoria, quàm prophetia. Deniq; quoniam Chriſtus tantæ fuit dignitatis eiuſque paſſiò tantæ fructuoſitatis, ac cætera eius myſteria tàm miranda, imò omnia illa quaſi incredibilia, decentiſſimum, & vtiliſſimum fuit ea diu, & per multos ante denuntiari, vt ſuo tempore facta & fieri crederentur: ideo omnium prophetarum opus eſt Chri
C ſtus, & vniuerſi prophetæ non ſunt locuti niſi ſuper dies Meſſiæ, vt etiam Iudæo-
Ioan. 18 rum teſtantur magiſtri. *Tradetur enim gen-*
Ioan. 19. *tibus*. Primò enim ad capiendum eum ve-
Mar. 15 nerunt cohors & tribunus, qui erant gen-
Mat. 27 tiles, & miniſtri Iudæorum, vt in Ioanne habetur: deinde pontifices, & eorum miniſtri tradiderunt eum Pilato, qui à ſuis militibus fecit eum flagellari atque illudi, ſicut ſubiungitur, *Et illudetur*, dicentibus illis, Aue rex Iudæorum, *Et flagellabitur*, vſque ad coſtarum patefactionem, quod fuit nobiliſſimo atq; tenerrimo corpori Chriſti pœna ineffabiliter magna. *Et conſpuetur* immundiſſimis canum illorū ſputis, quem
Iſa. 50. admodum per Iſaiam ait, Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conſpuentibus in me, quod to- D
tum Sybilla apertiſſimè pronuntiauit, ſi- Sybilla.
cut in libro de ciuitate Dei commemorat
Auguſtinus, *Et poſtquam flagellauerint occi-* Auguſt.
dent eum Iudæi procurando, Gentiles exequendo, Pilatus ſententiam dando, *Et die*
tertia reſurget. Hinc per Danielem prædi- Dani. 9.
ctū fuit, Poſt hebdomadas ſexagintaduas
occidetur Chriſtus. Et per Sofoniam, Ex- Sofon. 3.
pecta me dicit dominus, in die reſurrectionis meæ in futurum. Itaq; Chriſtus paſſionem ſuam prædixit, vt ea impleta ex tali prænuntiatione roboremur in fide, ſcientes quod ſciens, & ſpontaneus venit ad paſſionem, item vt diſcipuli ſui tempore ſuæ paſſionis minus turbarentur, & ſcandalizarentur, reſurrecturum quoque confiderent. Iacula enim præuiſa minus lædunt. *Et ipſi nihil horum intellexerunt, & erat verbum iſtud abſconditum ab eis*, id eſt, incogni-
tum, *Et intelligebant quæ dicebantur* à Chri- E
ſto de ſua hac paſſione, & reſurrectione, in quo patet magna & mira eorum ſimplicitas, cùm Chriſtus tàm euidentiſſimè loqueretur. Sed eius præſentiam tantùm amabant, quod verba de ſua ablatione, & morte, corda eorum non intrauerunt: & denuò quoniam Chriſtus eis ſæpiſſimè in parabolis loquebatur, etiam cum nūc aliquid parabolicè loqui forte putabant. *Factum eſt autem cum appropinquaret* Ieſus *Hie-*
rico ciuitati, *Cæcus quidam*, qui à Marco Bar Mar. 10
thymæus, id eſt, filius Thimæi vocatur, *Se-* Mat. 20
debat ſecus viam mendicans. In Mattæo legi- Mar. 10
tur Chriſtus duos cæcos illuminaſſe cùm
abiret à Hierico, & Marcus ſcribit vnum F
cæcum illuminaſſe, cùm à præfata vrbe diſcederet, ideo quidam dicunt, quòd iſte cæcus ſit alius ab illis, alii dicunt quòd ſit vnus illorum: & quod dicitur, cum appropinquaret, exponunt, adhuc non longè eſſet, ſeu prope exiſteret, *Et cum audiret turbam prætereuntem*. Multi nanque ibāt cum Ieſu, diuerſi diuerſas ob cauſas, videlicet auiditate videndi miracula, audiendi eloquentiſſima, & ſapientiſſima eius verba, ſuſcipiendi corporalia alimenta, recipiendi conſolationem ex eius intuitu, & ædificationem ex eius vita, & moribus: quidā verò vt obſeruarent eum, & accuſarent. *Interrogauit quid hoc eſſet*, id eſt, cur tantus ibi populus iret, & qui eſſent. *Dicebant autem quod Ieſus Nazarenus tranſiret*. ideo alii

ſecum

A ſecum tranſirent, *Et clamauit, dicens, Ieſu fili Dauid miſerere mei*. Quanuis enim Ieſum corporaliter nunquam uidiſſet, tamē ex aliorum relatu & fama eum cognouit, Chriſtumque credidit. Et quoniam tanta eum audiuit perpetraſſe miracula, cum grandi clamore, ex ardenti ſanitatis affectu clamauit, ut ſibi ſuccurretur. Filium quoque Dauid uocauit, quoniam apud Iudæos uulgatum fuit, & penè omnibus cognitum, quod rex Meſſias ex Dauid ſemine naſceretur. *Et qui præibant*, Ieſum ſicut regem quidam præcedere ſolent, *Increpabant eum ut taceret*, uel attædiati clamoribus eius, uel metuentes ne Chriſtus eius clamoribus offenderetur, vel quia nolebāt iter ſuum cum Chriſto retardari. *Ipſe verò multo magis clamabat, Fili Dauid miſerere*

B *mei*. Tantò equidem eius affectio in ſeipſa incendebatur, & fortior, calidiorq; fiebat atq; in ualentiorem uociferationem erupit, quantò maiorem contrarietatem ac reſiſtentiam ſentiebat, quemadmodū quædam qualitates, ut frigus & calor per antiperiſtaſim, hoc eſt, ſui oppoſitionem contrarii intēduntur. Propterea ait Chry. Talis eſt natura fidei, ut quantò magis uetatur, eò magis accendatur, propter quod ſerui Dei in perſecutionibus non uincuntur, uirtuſq; fidei in periculis eſt ſecura, in ſecuritate verò periclitatur. Itaq; dicēdo, Fili Dauid commemorat generis dignitatem, ut captet ipſius beneuolentiam, & pii ac liberalis patris. ſ. ſancti Dauid exemplo *Chryſoſt.*

C prouocet eum ad clementiam. *Stans autem Ieſus, iuſſit illum adduci ad ſe*. Poterat utiq; non adductum & remote ſedentem illuminare, ſed ad gloriam Dei, ædificationēque populi, ad ſuæ etiam confirmationē doctrinæ, & corroborationem fidei noſtræ uoluit illud miraculum manifeſtè atque ſolenniter exhibere. ¶ Denique hoc opus Chriſti ſectari deberent prælati, principes & iudices noſtri, utpote ſtare cum audirent aut cernerent pauperes conquærentes, & uocare illos ad ſe, ad audiendum eorum querellas ac poſtulationes, ut facerent eis ſubuentionem atque iuſtitiam expeditè. Sed heu iam dici poteſt de illis illud Iſaiæ, Pupillo non iudicant, & cauſa uiduæ non ingreditur ad eos, imò ſi ſæpenumero ingreditur, plus expendunt pauperes fortè quam tota eorum ualeat cau- *Iſaie. 2.*

ſa, antequam terminetur. *Et cum appropinquaſſet* cæcus iſte Chriſto corporaliter cui & ſpiritualiter propinquauit per fidei ac deuotionis & bonę affectionis augmentū, *Interrogauit illum* Ieſus omnia ſciens, *Dicens, Quid tibi uis faciam?* D

Propter uarias cauſas unus interrogat alium. Primò, ut aliquid diſcat aut ſciat. Sic diſcipulus magiſtrum interrogat, magiſter quoque diſcipulum: quia etſi ſciat quod quærit, forſitan tamen ignorat an diſcipulus illud ſciat. Secundò vt inſtruat, Tertiò, ut alterius ignorantiam demonſtret. Quartò, ut culpam eius tangat & increpet, ſicut Deus dixit, Adam ubi es? *Gene. 3.* Quintò, ut interrogati ſcientiam ad aliorum utilitatem demōſtret. Sextò, propter myſticam rationem, & hoc modo Ieſus interrogauit hunc cecum, quod non ſolum ipſe Chriſtus & cecus, ſed & omnes qui aderant, cognouerunt. Itaque interrogauit, ut ex ceci reſponſione glorioſior appareret ſua curatio, ut uerba pandunt ſequentia, atque oſtendendum quanta ſit uis piæ orationis, ac bonæ affectionis multoties repetitæ: rurſus ad inſtruendum, ꝙ ad ſalutē neceſſaria: ſit non ſolùm cordis creditio, ſed etiam interdum oris confeſſio. *At ille dixit, Domine, ut uideam* corporaliter, imo & ſpiritualiter. Senſus etenim uiſus præ cæteris exterioribus ſenſibus vtilior, appetitior, iucundiorque conſiſtit, quia in pluribus deſeruit ac neceſſarius eſt hominibus, & plurium rerum differentias nobis oſtendit. Vnde Tobias dixit, Quale mihi gaudium eſt, qui hic in tenebris ſe Deo, & lumen cœli non uideo? Et in Eccl. ſcriptum eſt, Dulce lumen & delectabile oculis uidere ſolem, *At Ieſus dixit illi, Reſpice*, viſu exteriori & interiori. Quē enim corporaliter, etiam ſpiritualiter illuſtrauit, Fides tua te ſaluum fecit, per modum cauſæ meritoriæ & diſpoſitiuæ, non principaliter effectiuè, hoc eſt, merito fidei tuæ illuminationem hanc procuraſti. Tanta ergo eſt fidei uirtus, ut per eam obtineatur ſalus corporalis, ut hic, ſalus ſpiritualis, ut in Maria Magdalena, cui & hæc uerba dicta ſunt, & ſalus æternalis, ſecundum illud Marci, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. *Et confeſtim uidit* in quo patet poteſtas & magnificentia Saluatoris, cuius iuſſionem mox ſe- *B* *Tob. 5.* F *Eccl. 11.* *Lucæ. 7.* *Mar. 16*

A quebatur ſupernaturalis effectus, tanquã poteſtatiuè miracula facientis: cui ſecundùm quod Deus eſt, & infinitæ potentiæ, competit agere in inſtanti quando voluerit, ſicque inter ipſius dictum et factum non extitit medium, ſecundùm Hilariũ, *Et ſequebatur illum*, ſcilicet Ieſum ſuum illuminatorem corpore ſane et corde deuoto atque gratiſſimo, *Magnificans Deum*, id eſt, omnipotentiam atque clementiam Dei in ſeipſo materialiter repræſentans in ſua curatione, & corde ac ore magnitudinem Dei in omni perfectione & gloria hilariter profitens, alios quoq; ad idem inflammans, ſecundũ quod ſubditur. *Et omnis plebs* quæ aderat, *Vt vidit* miraculum iſtud, in quo modus agendi mirabilior B fuit quàm opus, quia tàm imperialiter fecit hoc Chriſtus, *Dedit laudem Deo*, ad quod tenebatur. Hoc enim Deus à nobis requirit, & iuſtum eſt, ut ei in omnibus offeramus gloriam & honorem, tanquam omnium principaliſſimæ cauſæ independenti & nullo egenti. Propter quod per Iſaiã teſtatur, Ego dominus, hoc eſt, nomen meum, gloriam meam alteri non dabo, et laudem meam ſculptibilibus. *Iſa. 42.* Pſalmiſta quoque zelo diuini honoris ſuccenſus præcatur. *Pſ. 113.* Non nobis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Non igitur nobis iniuſtè aut uaniſſimè horum aliquid uſurpemus, quæ ſoli Deo debentur, ne diuini fures honoris tanquam ſacrilegi reprobemur. Si autẽ hic cecus et plebs C hæc crediderunt explicitè Ieſum eſſe uerum Deum tunc nomine Dei ipſum dominum Ieſum intelligebant, ſi verò hoc non credebant explicitè intendebant, ꝙ Ieſus diuina vtique hæc egiſſet virtute.

Præterea intelligentiam ſpiritualem tangendo, per Hierico quæ interpretatur luna, quæ in mutatione extat continua, humanæ mortalitatis ſignificatur defectus, cui cũ filius Dei per incarnationis miſteriũ propinquaſſet aſſumẽdo noſtras pęnalitates abſq; peccato, cecus quidã, hoc eſt, genus humanũ vitiis obtenebratũ ſecus viam ſedebat, quia pro maiori ſui parte extra iter fuit ſalutis, cui tamen pro aliqua ſui parte per prophetarum uaticinia, aliiſq; modis inſtructũ appropinquauit, expectando Saluatoris aduentũ. Quẽ cum in terris uideri, et inter homines D conuerſari audiſſet, pro gratia illuminationis internæ cœpit ſuppliciter clamare, quod in Euangelicæ hiſtoriæ conſtat decurſu, quemadmodum à principio natiuitatis Chriſti ex uirgine quidam cognouerunt eius aduentum, & tam pro ſe, quàm pro totius humani generis deprecabantur ſalute ut Zacarias qui dixit, Illuminare his qui in tenebris, & in umbra mortis ſedent. Hoc conſpicientes ſpiritus maligni, qui Chriſti in corda noſtra aduentũ per anticipationẽ impedire nitũtur immittẽdo cogitatus, affectusq; uitioſos, increpabãt taliter exorantes ad oppoſitũ inſtigando ſimiliter Iudęi increduli, cernentes Gentiliũ conuerſionẽ ad Chriſtum, increpabant eos, ne nomẽ ipſius inuocarent aut honorarent, ſicut in actibus E Apoſtolorum docetur, *Act. 1.* quibus conſimiles ſunt omnes, qui alios à bono conantur retrahere. Sed electi tantò fortius clamauerunt ad dñm, quantò illi impudentius reſtiterunt. Nos quoq; quantò grauius experimur nos impugnari, tantò feruentius atq; conſtantius enitamur, & exclamemus ad Deum, quouſq; cum Pſalmiſta *Pſa. 68.* dicere ualeamus, Laboraui clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ. Stans autem Ieſus, iuſſit illum adduci ad ſe, quia per Apoſtolos, eorumq; coadiutores, iuſſit prædicare ubiq;, & genus humanum ſibi per fidem adduci & incorporari, Sed & nunc quoq; quotidie ſpiritualiter cæci per pręlatos atque doctores eccleſię ad Chriſtũ F ſunt reducendi. Adducti uerò ad Chriſtum per fidem, cum peterent illuminationem internam pleniorem, illuſtrati ſunt eminenter donis ſpiritus ſancti, ita ut reuelata facie gloriam domini cum Apoſtolo ſpecularẽtur, quo facto totis pręcordiis *2. Cor. 3.* Deo gratias obtulerunt, quod potiſſimũ in primitiua fiebat eccleſia, quod ut omnis plebs per quatuor terræ plagas diſperſa cognouit, illorum amplexata eſt fidem, deditque Deo laudem. Vnde & nos inceſſanter Deum pro illuminatione ſua copioſa continua ac ſuperpiiſſima deprecemur, ne unquã obdormiamus in morte peccati, ſed Deo ſuper excelſo quotidie alacrius obſequamur. Sic enim ad Epheſios ait, & orat Apoſtolus, *Pſa. 12.* Pater glorię det vobis ſpiritum ſapientiæ in agnitione eius. *Epheſ. 1.*

A ELVCIDATIO CAP. XIX.

Et ingreſſus perambulabat Hierico. Et ecce uir nomine Zachæus, & hic erat princeps, &c.

ARTICVLVS XLII.

IN præcedentis capituli fine deſcriptũ eſt, quod Ieſus appropinquans ciuitati, nomine Hierico, ceco præſtitit uiſum, nunc autem hiſtoriam proſequens, Euangeliſta teſtatur, *Et ingreſſus*, Ieſus urbem hanc Hierico, *perambulabat Hiericum*, tranſeundo per eam docens terrena eſſe pertranſeunda, hoc eſt, non immorandum eiſdem per immoderatum affectum, ſed ſummo & incommutabili bono iugiter debere nos adhærere. Per Hierico enim

B præſens ſeculum uariationibus plenum ſignatur, quoniam Hierico luna interpretatur: quæ quotidie uariatur. *Et ecce uir nomine Zachæus*, Zachæus inter alios aderat ibi, qui nominatim exprimitur, quoniam exemplare & uirtuoſum eſt quod de ipſo hic recitatur, fuitque de numero electorum, *& hic erat princeps publicanorum*, hoc eſt, eorum qui publicis negotiis intendebant, uidelicet exactionibus tributorum, & teloneis, uectigalibuſque leuandis, quę negotia implicare ſolent peccatis, & tales homines erant communiter peccatores, & ipſe diues in temporalibus. Iſta de ipſo narrantur, ut eius conuerſio gratioſior mirabiliorque appareat, & ne magni peccatores deſperent, nec diuites contemnantur,

C ſed huius Zachæi imitentur exemplũ. *Et quærebat uidere Ieſum quis eſſet*, hoc eſt, Ieſũ corporaliter intueri optauit, quia de eius ſapiẽtia, eloquẽtia, ſanctitate, atq; miraculis multa audiuit, eſtq; naturale hominibus tales homines libẽter aſpicere, ſicut

Lucæ.23 & cætera magna & rara ac noua. Vnde & infra habetur, ꝙ Herodes, multo tempore fuit cupiens uidere Ieſum, & uiſo eo gauiſus eſt ualde. *Et non poterat præ turba.* Ex omni enim parte fuit Ieſus grandi turba ſtipatus, multis milibus ſecum pergentibus.

¶ Denique à ſpirituali intuitu Chriſti multos quotidie impedit turba hominum incompoſitorum, ſeculariumque curarũ, carnalium quoque phantaſmatum ac carnalium propinquorum, ideo ad uacandũ Deo aptiſſimus eſt locus ſecretus. Propter quod ait Pſalmiſta, Ecce elongaui fugiẽs, D

& manſi in ſolitudine. Pſal.54. Et de electa anima dominus ait per Oſeam, ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius. Abbati quoque Arſenio deſuper dictum eſt. Fuge, tace, quieſce. *Quia ſtatura puſillus erat*, hoc eſt, corpore paruus, ſicut econtrario, Saul, & alii quidam magni ſtatura fuiſſe ſcribuntur. *Et præcurrens aſcendit in arborem Sycomorum*. Sycomorus eſt arbor in foliis moro conſimilis & in aliis, ficui, ſed ſtipite diſtans, & altitudine maior, per quam ſignificatur crux Chriſti propter mori rubiginem & ficus dulcedinẽ. Gala.2. Si ergo Chriſtum mente aſpicere uolumus, Galat.6. ad crucem ipſius confugiamus, eamque per dilectionem, Lucæ.10 meditationem, & imitationem aſcẽdamus cõſiderando quid pro nobis paſſus ſit Chriſtus, & eius ſectando ueſtigia, ſicq; E illuminabimur gratioſè à Deo, & Chriſtum contemplabimur radioſè. Talis fuit Paulus qui ait, Chriſto confixus ſum cruci. Itemque, Ego ſtigmata domini Ieſu in corpore meo porto. *Vt uideret illum.* Beati etenim oculi qui Chriſtum fideliter aſpexerunt, *Quia inde*, hoc eſt, per uiam illam *Erat tranſiturus*. In hoc patet uehemens feruor Zachæi ad Chriſti aſpectum, et quod non erubuit in arborem ſcandere cum eſſet princeps tam opulẽtus. *Et cum ueniſſet ad locum* illum, *Suſpiciens*, hoc eſt, ſurſum ad arborem illam aſpiciens, *Vidit illum Ieſus*, corporali intuitu, magis tamen interno pietatis aſpectu, quo et mentem Zachæi miſericorditer præuenit, tetigit, emolliuit, illuminauit, accendit: & quicquid Zachæus foras fecit, Chriſtus intra ſe uidit, *Et dixit ad illum, Zachæe*. Proprio F nomine eum appellat, quem fortè corporaliter ante non uidit, nec nominari audiuit, ſed ipſe omnia in luce ſapientiæ ſuæ cognouit, *Feſtinans deſcende*, quia opera bona cum feruore, & animo prompto ſunt peragenda, *Quia hodie in domo tua oportet me manere*, hoc eſt, tua deuotione hoc meruiſti, ut in materiali domo tua tecum ſim hodie per corporalem præſentiã, atque in ſpirituali domo tua, hoc eſt, in mẽtem tuã permaneam per gratię inhabitationem: ſicut dicit Apoſtolus, Chriſtũ per fidem habitare in cordibus noſtris. Epheſ.3. Sic ergo & nos gratioſam Chriſti quærimus inhabitationem, ipſum feruore quæ-

A tamus hominumque relinquẽtes tumultum, in altum aſcendamus uirtutum, carnalia deſideria aſpernantes. 1.Cor.1. Vnde de increata ſapientia, quæ Chriſtus eſt, ſcriptũ Sapiẽ.6. eſt in libro Sapientiæ, Clara eſt, & quæ nunquam marceſſit ſapientia, & facile uidetur ab his qui diligunt illam, & inuenitur ab his qui quærunt illam, præoccupat eos qui ſe concupiſcunt.

Porrò, quam verũ ſit hoc innoteſcit in hoc opere Chriſti, qui nondum inuitatus à Zachæo inuitauit ſe apud eum, qui affectum ipſius cognouit, & plus illi exhibuit, quã ille auſus fuit rogare, quia ſeipſum præbuit illi ad commanendum & conueſcendum. Chriſtus quippe pietatis ſuæ abundantia & merita ſupplicum ex- B cedit & vota: & quantò ardentius petitur, tantò ſeipſum ſuaque dona copioſius impartitur, quoniam feruor amoris quaſi hiantem apertam, & patulam facit mentem amantis, ad ſuſceptionem amati. *At ille feſtinans deſcendit* tanquam perfectè obediens, & priſtini tumoris altitudinem derelinquens. Ambro. Nemo enim (vt ait Ambroſius) cum deſidia Ieſum quęrit, Bernard. Et vt ait Bernardus, Verus obediens moras neſcit, nec mãdatum procraſtinat oculos parat viſui, cor iuſſioni, aures auditui, manus operi, pedes itineri, & ſeſe totum recolligit intus, vt imperãtis iuſſionem impleat foris. Et iſtud Deo gratiſſimũ eſt, quia nil acceptabilius ei offerre valemus quã propriam voluntatem plenariè, *Et excepit illum in domum ſuam gau-* C *dens*, hoc eſt, gratias maximas agens, qđ talis ac tantus ad ipſum diuertere dignabatur, in interiori quoque domo ſua ſuſcepit eum lætiſſime. Per hoc quod Chriſtus mentẽ illius tã benigniſſimè illuſtrauit ad conſiderandũ ea quæ Dei ſunt, & ad ueram ſpectant ſalutem, atque diuino inflammauit amore. Ita & nos Chriſtum intus hilariter ſuſcipiemus, cõſolationes experiemur cœleſtes, ſi exhortationibus ac iuſſionibus eius ac vicariorũ ipſius obedientes promptè fuerimus ab altitudine propriæ reputationis totaliter deſcẽdentes. *Et cùm viderent omnes*, quod Ieſus ad Zachæum cum ſuis iret diſcipulis, *Murmurabant, dicentes, Quòd ad hominem peccatorem diuertiſſet.* Quaſi dicant, Hoc indecẽs fuit. Iſti fuerunt fariſæi, & alii quidam in propriis oculis iuſti, multipliciterq; indiſcre- D ti. Primò, temerariè iudicando, tã de Zachæo qui iam per veram contritionem fuit conuerſus & iuſtificatus, & de Chriſto qui cum animarum medicus eſſet, peccatores vitare non debuit, Nume.8 ſed accedere vt eos conuerteret, nec tali cauſa cum peccatoribus ſe miſcere, fuit prohibitũ in veteri lege. Zachæus quoq; per ſuã pœnitentiã iã à Chriſto meruit viſitari. Potiſſimũ autem præſumptuoſũ periculoſumq; eſt ſuperiorũ, & meliorũ ac ſapientiorũ facta faciliter diiudicare. *Stans autem Zachæus*, Vt cum debita reuerentia loqueretur ad Chriſtũ, & bonũ ſuũ propoſitũ publicè proteſtando oſtenderet, quod Saluator nõ indecẽter ad ipſum diuertiſſet, ſicq; malignorũ exprimeret verba, *Di-* E *xit ad dominum* Ieſum: *Ecce dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus*, purè pp Deum, & ut mihi mea dimittantur peccata, etiam quantũ ad pęnã atque gratiã conſequar ampliorẽ, quoniam teſte ſcriptura: Sicut aqua extinguit ignẽ, ita elee- Eccle.13 moſina extinguit pctm̃. In his verbis patet magna & mira Zachæi cõuerſio, ita ꝙ de ea potuit dici. Hæc mutatio dexterę ex- Pſal.76. celſi. Nã ille qui paulò ante tã auarus fuit in acquirẽdo, & retinẽdo terrena, ſubitò factus eſt tã prõptus & liberalis in dãdo. Nõ.n.dixit, dabo, ſed do, tanquã nũc paratus ad hoc, *Et ſi quid aliquem defraudaui.* Hoc eſt, per fraudẽ, ſeu alio modo contra iuſtitiã alicui quid ſubtraxi. Et per hoc quod ait, ſi quid aliquẽ, &c. innuit, qđ ſibi cõſcius non fuit, ſed multos aut plurimos F defraudaſſe, reddo in quadruplũ paratus plus reddere ſi tu iubes. Non dixit, reddã aut reſtitui faciam, quia ſm Auguſt. tenetur homo ſtatim reſtituere bona iniuſta ſi põt, & ſemper iudicandus eſt in mora, quouſq; reſtituatur res quæ reddi debet, & põt, nec redditur neque ante hoc agitur pęnitentia, ſed ſimulatur: nec dimittitur peccatũ, niſi reſtituatur ablatum. Sed ſunt quidã qui quandiu uiuunt, aut quandiu uiuere poſſe confidunt, reſtituere differunt, lætaliter infirmantes, aut ſenectute confecti, diſponũt de reſtitutione, quorum uita & mors periculoſiſſima extat.

Denique lex Moyſi in aliquibus iuſſit reddi duplum, in aliquibus quadruplũ, in quibuſdam uerò quintuplum, ut in

A Exodo habetur. Salomon quoque in prouerbiis ait de fure, Deprehenſus reddet ſeptuplũ. (Exod.22) (Prou.26) Vnde Zachæus uidetur loqui de reſtitutione per erogationem, ita ꝙ ſciuit ſe talem defraudationem non commiſiſſe, in qua plus quàm duplum reddi iubetur, uel per unam hanc mediam, quàm expreſſit, aliæ intelliguntur extremæ. Sed & pœna furti, ſecundùm temporum uarietatem, & cauſæ exigentiam potuit apud Iudæos eſſe diuerſa. *Ait autem Ieſus ad eum, Quia hodie ſalus domui huic facta eſt*, id eſt, in hoc die gratia conuerſionis & meritum ueræ ſalutis conceſſa ſunt deſuper patrifamilias huius domus & eius domeſticis, qui illius exemplo pœnituerũt, fuitque in cordibus illorum factus dies B ſpiritualis, lucente in eorum mente ſolæ iuſtitiæ, qui tenebras uitiorum & noctem peccati inde fugauit, (1.Thes.5) *Eo quòd & ipſe Zachæus ſit Filius Abrahæ*.

¶ Circa hoc dicunt Beda, Gloſſa, & Gorra, quod Zachæus dicitur filius Abrahæ, nõ carnis propagatione, ſed uirtutum imitatione: ita quod natione fuit Gentilis, quod & Ambroſius ſentire uidetur, dicendo, Zachæus nulla ingenitæ dignitatis, nobilitate ſublimis, exiguus meritis, ſicut populus nationũ. Sed quibuſdam magis apparet, ꝙ fuerit natione Hebræus, aliàs Iudæis murmurando potius dixiſſent cõtra Chriſtum, quod ad hominem gentilẽ diuertiſſet, quam quod ad hominem peccatorem. Deteſtabilius enim reputabant accedere Gentiles quam peccatores Iudæos. (Act.10) Propter quod in Actis loquitur Pe C trus, Vos ſcitis quomodo abominatũ ſit uiro Iudæo cõiungi aut accedere ad alienigenam. Deinde quia Gentiles non tenebantur, niſi ad reſtitutionem ſimpli, niſi fortè in aliquo caſu, & ſic ſi Zachæus fuiſſet gentilis, non dixiſſet de redditione in quadruplum. Quid horum ſit uerius certum non reor, quanquam hoc certum ſit, quod iſta argumenta nihil concludant, quia & Iudæi uocabãt Gẽtiles cõiter peccatores. (Galat.1) Nam & Paulus. Nos (inquit) natura Iudæi, & non ex gẽtibus peccatores. Zachæus quoque ut dictum eſt, ex deuotionis feruore per modum ſupererogationis mentionẽ fecit de reſtitutione in quadruplum. *Venit enim* in hunc mũdum per incarnationis myſterium *Filius hominis*, D hoc eſt, Chriſtus filius uirginis, *Quærere* docendo, & per diuerſa loca eundo ad homines, *Et ſaluum facere*, hoc eſt, a peccatis et pœnis æternis eripere, atque ad felicitatem cœleſtem reducere, *Quod perierat*, hoc eſt, genus humanũ in primo parente originaliter uitiatum, & ob originale peccatum gratia & gloria priuatũ, multis quoque actualibus & perſonalibus poſterorũ peccatis infectum ac perditum. Idcirco dicit Apoſtolus, (1.Tim.1) Fidelis ſermo & omni acceptione dignus, quia Ieſus Chriſtus uenit in hunc mundum peccatores ſaluos facere. Et per Iſaiam de Chriſto prædictũ eſt, (Iſai.52.) (Matt.1.) Verè languores noſtros ipſe tulit, et dolores noſtros ipſe portauit. Angelus quoque dixit ad Ioſeph. Ipſe ſaluũ faciet populum ſuum à peccatis eorum. E Ecce iſte Zachæus omnibus nobis in exemplũ eſt poſitus, ut eius pœnitentiam, feruorem, liberalitatem et pietatẽ ſectemur. Quod ſi quis paratus non eſt, iniuſtè habita in quadruplum reddere, ſaltẽ in ſimplum reſtituat: et ſi alter ex ſua defraudatione dãnum perpeſſus eſt, nõ in ablato duntaxat, ſed etiam in aliis quæ per licitũ uſum ablati, quiuit lucrari, ſtudeat pro poſſe ſatiſfacere atq; refundere. Vnde et mora in reſtituendo eſt periculoſa ac uitioſa, cum alter damnũ patiatur ex ea. *Hæc illis audientibus*, hoc eſt, diſcipulis Chriſti, cęteris quoque, qui aderant, audientibus quod Chriſtus dixit ſe veniſſe ad quærendum atque ſaluandum quod perit, *Adijciens* quæ ſequuntur, *Dixit parabolam* quæ ſtatim ſubiungitur, *Eo quòd eſſet prope Ieruſalẽ*, hoc eſt, F ciuitati illi propinquaret. *Et quia æſtimarent* diſcipuli eius ac alii, *Quod confeſtim*, hoc eſt, mox cum Ieſus in Ieruſalem adueniſſet, *Regnum Dei manifeſtaretur*, hoc ẽ, regnum quod per prophetas Chriſtũ habiturum prædixit, euidẽter poſſideretur & haberetur à Chriſto, iuxta illud Iſaiæ, (Iſai.9.) Super ſolium Dauid, & ſuper regnũ eius ſedebit. De quo & angelus dixit ad uirginem, Dabit illi dominus Deus ſedem Dauid patris, & regnabit in domo Iacob in æternum. Iudæi quippe, imò & diſcipuli Chriſti ante ipſius aſcenſionem credebãt Chriſtum in primo ſuo aduentu temporaliter in hoc ſeculo, cum maxima opulentia & magnificentia regnaturum, promiſſa prophetarum de Chriſti regno loquentium

A quentium ad literam carnaliter intelligẽtes. Propter quod Apoſtoli in die aſcenſionis locuti ſunt Christo, Domine, ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſrae.? Et quia Ieruſalem fuit Iudęæ urbs metropolitana ac regia, putabant Chriſtum in ea ſuum ſolium poſiturum, ſtatim cum hac vice eam fuiſſet ingreſſus, præſertim, qa iam tot ac tanta fecit miracula, ita quòd à plurimis credebatur Meſſias rex Iſrael, multaq; millia ſequebantur eum, tãquam parata ipſum acceptare in regem. Vnde & paulopoſt, ſcilicet in die palmarũ occurrerunt ei cum mirabili reuerẽtia qua ſi regi Meſsiæ. *Dixit ergo* ſequentem parabolam, ad excludendum ab eis iſtum errorem. *Homo quidam nobilis*, hoc eſt, Chriſtus ſecundùm utranque ſuam naturã præ nobilis, quia ſecundũ diuinitatem ex patre æterno æternaliter natus, & ſecundũ humanitatem ex uirgine regiæ ac Dauidicæ ſtirpis ortus, *Abyt in regionem longinquam*, hoc eſt, de hoc mundo in cœlũ empyreum, de quo fertur in Pſalmo, Placebo domino in regione uiuorum. *Accipere ſibi regnum* ſuper uniuerſos ordines angelorum, qui licet ab exordio mũdi fuerint Chriſto ſubiecti ſecundũ quod Deus eſt, tamen in ſua aſcẽſione cœpit ſpeciali modo ſuper eos regnare etiam ſecundũ ſuã humanitatem vt verbo vnitã. Omnes.n. angelici ſpiritus ſubduntur ac ſeruiũt homini Chriſto, & purgantur, illuminantur ac perficiuntur ab eo, imò & ab eius humanitate, ſeu anima ſecundũ diuini Dionyſii documenta, *Et reuerti* in die iudicii, C ad dandum ſingulis quod merentur, quẽadmodum in Apocalypſi fatetur, Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt, dare vnicuique ſecundùm opera ſua.

Actuũ.1 · Mat. 3. · Ioan.12. · Pſ.114. · Apoc.22

¶Poteſt autem & ita exponi, Homo quidam abiit in regionem longinquam, hoc eſt, de ſummo cœlo uenit in hunc mundũ inferiorem, quemadmodum ſcriptũ eſt, A ſummo cœlo egreſsio eius. Propter qđ Chriſtus apud Ioannem loquitur de ſeipſo, Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis qui eſt in cœlo, accipere ſibi regnum, hoc eſt, ex electis Iudæis & Gentilibus colligere ſibi populum, in quo regnaret per gratiam. Vnde in Pſalmo pater loquitur filio, Poſtula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuam,

Pſal. 18 · Ioan. 3. · Pſal. 2.

D &c. Per Zacariam quoque de Chriſto prędictum eſt, Poteſtas eius à mari vſque ad mare, & à fluminibus vſque ad terminos terræ, & reuerti in fine mundi, vel paulò ante, quando per eius virtutem & gratiã Iudæi generaliter conuertentur ad fidem per prædicationem Heliæ, vt in Malachia legitur. De quo & Paulus ad Romanos teſtatur, Cæcitas ex parte cõtigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret, *Vocatis autem decem ſeruis ſuis*, hoc eſt, cũctis credentibus, qui per decem ſignantur, propter decalogi adimpletionem, per quam digni ſunt ſerui Dei vocari. Vel qa denarius eſt primus limes numerorum, ſequentesque numeri ſunt replicationes ipſius, ac partium eius. Poſſunt quoque per ſeruos iſtos ſpecialiter accipi ordo prælatorum, prædicatorum, ſiue doctorum, *Et dedit illis decem Mnas*, hoc eſt, varia dona, tam gratiæ gratum facientis, quàm gratiæ gratis datæ: nec omnibus æquè multum, ſed unicuiq; ſecundùm ipſius virtutem, ſeu capacitatẽ. Hinc ait Apoſtolus, Alii per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ, alii gratia ſanitatum, alij operatio virtutum, alii genera linguarum, alii diſcretio ſpirituum, alii interpretatio ſermonum. Itemque, Vnuſquiſque proprium donum habet à Deo. ¶Porrò ſecundùm Gloſſam Mna decem dragmas appendit ſeu ualet. *Et ait ad illos, Negotiamini dũ uenio*, hoc eſt, beneficiis donisque Dei vobis conceſſis fructuosè vtamini, creſcẽdo in eis, & multiplicando ea per opera bona, ſeu merita, F ſicque per bona vitæ præſentis mercando bona gloriæ uitæ futuræ, & hoc per totũ tempus vitæ iſtius vſque ad finem ſeculi, in quò ad iudicandum redibo.

Zacar. 9. · Mala. 3 · Rom. 11 · 1. Cor. 12

¶Interim nanque eſt ſtatus merendi ac demerendi. Hæc eſt negotiatio ſpiritualis ac bona, qua regnum cœlorũ emitur paupertate, quies æterna temporali labore, honor & gaudium regni cœleſtis confuſione & dolore incolatus terreſtris. Hinc apud Mattæum ait Saluator, Simile eſt regnum cœlorum homini negotiatori. Eſt autem & negotiatio ſecularis, quæ in loco ſacro prohibetur, de qua dicit Chriſtus, Nolite domum patris mei facere domum negotiationis *Ciues autem eius* puta Iudæi, de quorum terra & populo ſecundum

Mat. 13. · 1. Ioan. 2 · Mat. 21

A dum carne natus eſt Chriſtus, *Oderant eum.*
Ioan.15 Nam & Pilatus ſciuit quod per inuidiam
tradidiſſent eum. Et apud Ioannem aſſe-
Pſal. 68 rit Chriſtus, Odio habuerunt me gratis.
Imò intantùm oderant eum, quia grauis
fuit eis ad videndum: cuius cauſa in libro
Sapien.2 Sapientiæ clariſſimè aperitur, vbi in eorũ
perſona aſſeritur, Tanquam nugaces æſti
mati ſumus ab illo, & improperat in nos
peccata legis, & abſtinet ſe à viis noſtris
tanquam ab immunditijs, & diſſimilis eſt
Ibidem. aliis vita illius. Impletumque fuit in eis
Pro.15. quod in Prouerbiis Salomonis legitur,
Non amat peſtilens eum qui ſe corripit.
Quorum peruerſitatẽ nunc multi ſequũ-
tur, qui ab animarum ſuarum reſpuunt
curari vulneribus, & indeſinenter vulne-
B rant ſemetipſos. *Et miſerunt legationem poſt*
illum, hoc eſt, poſt Chriſti aſcenſionem co
nati ſunt euangelicam fidem, ac legem, re
gnumque Chriſti in terra deſtruere. Ad
quod faciendum quoſdam hincinde mi-
Act. 9. ſerunt, quorum ad tẽpus unus aſtitit Pau
lus, tranſiens ad Damaſcum ad perſequẽ-
Iere. 11. dum ibidem Chriſtianos, Hinc in Iere-
mia dicitur, Eradamus eum de terra uiuẽ
tium, & nomen eius non memoretur vl-
tra, *Dicẽtes, Nolumus hunc regnare ſuper nos,*
Hoc eſt, Ieſus nõ eſt Meſſias in lege & pro
Ioan. 19 phetis promiſſus. Vnde apud Ioannem di
citur, Non habemus regem niſi Cæſarẽ.
Daniel.9 De quibus à Daniele legitur propheta-
tum, Non erit eius populus qui eum ne-
gaturus eſt *Et factum eſt ut rediret* ad gene
C rale iudicium, ad quod in fine ſeculi ve-
nit Chriſtus, *Accepto regno*, quia ante finẽ
ſeculi penè totus mundus conuertetur ad
Chriſtum, præcipuè Iudæi per Heliam,
& cæteri potiſſimum Antichriſto occiſo.
Danie.7 Propter quod per Danielẽ ſcribitur, De-
dit ei, ſcilicet pater, Chriſto poteſtatem
& regnum, & honorem, & omnes populi
tribus & linguę ſeruient ei, *Et iuſſit uocare*
ſeruos, quibus dedit pecuniam, id eſt, credẽtes
iubebit ad iudicium ſuum adduci per an
2.Cor.5. gelos dicente Apoſtolo, Omnes nos ſta-
Rom. 14 re oportet ante tribunal Chriſti, *Vt ſciret,*
id eſt, per retributionis effectum, & iudi-
cialem ſuam ſententiam eos ſcire atque
aliis ſciri faceret, iuxta quem modũ ſcri-
Exod.33 ptum eſt in Exodo, Dixit dominus ad fi-
lios Iſrael. Iam nunc depone ornatũ tuũ,
ut ſciam quid faciã tibi, *Quantum quiſque*
negotiatus eſſet, id eſt, quantùm in bonis D
operibus fructificaſſet ſpiritualeque lu-
crum de donis Dei ſibi conceſſis feciſſet.
Cui enim plus datum eſt, plus require-
tur ab eo, & qui ad altiora ſe obligauit,
ad perfectiora tenetur. Vnde de prælatis Lucæ.12
& prædicatoribus hæc ſpecialiter poſſunt
exponi, de quibus tunc duriſſimum fiet
iudicium, quia commiſſæ ſunt eis animæ,
pro quarum ſalute CHRISTVS digna
tus eſt crucifigi: tuncque potentes poten
ter patientur tormenta, & fortioribus
fortior cruciatus inſtabit, vt dicitur in li-
bro Sapientiæ. *Venit autem primus, dicens,* Sapiẽ.6.
Domine, Mna tua decem Mnas acquiſiuit Per
hunc primum ſeruum diuino tribunali
in die iudicii præſentandum intelligun-
tur, qui maiora gratiæ dona ſortiti ſunt, E
atque eiſdem fructuoſè ſunt vſi, ſicut qui
ultra præcepta ſeruant conſilia, uel paſto
rale officium dignè adimplent. Itaq; pri-
mus dixit, Domine, Mna tua, id eſt, gratia
mihi à te præſtita, decem mnas acquiſi-
uit, hoc eſt, copioſum fructum te coope- 1.Cor.15
rante produxit: ſicut Apoſto. proteſtatur,
Gratia Dei in me uacua non fuit. *Et ait il*
li Chriſtus infallibilis iudex *Euge ſerue bo*
ne. i. uirtuoſe, qui bonitatem tibi conceſ-
ſam diffudiſti, communicaſti, auxiſti. Bo
num. n. eſt ſui diffuſiuum, ut ſanctus Dio-
nyſius effatur. Euge hoc loco, eſt interie-
ctio deſignans affectum commendantis
non inſultantis, ſicut in Pſalmo quo fer- Pſal. 39
tur, Ferant confeſtim confuſionem ſuam
qui dicunt mihi euge euge, *Quia in modi* F
co fuiſti fidelis, id eſt, bonis vitæ præſentis,
quę comparatione futurorum bonorum,
parua & pauca ſunt, laudabiliter vſus es
ad gloriã Dei, ædificationemq; proximi,
& tuiipſius ſalutem, *Eris poteſtatem habens*
ſuper decem ciuitates, hoc eſt, abundantiorẽ
felicitatem atque honorẽ ſortieris in cœ
lis, & pro omnibus, ac omnibus, quibus
fuiſti cooperator ſaluationis, glorificabe-
ris in ſupernis. Nam & poſt iudiciũ mane
bit in beatis ordo dignitatis, ac cõgruę ad
inuicẽ honorationis. Vnde dicit Apoſto- 1.Theſ.2
lus, Quæ eſt ſpes noſtra, aut gaudium, aut
corona gloriæ? Nonne vos ante dominũ.
Et alter uenit dicens, Domine Mna tua, id eſt,
gr͠a tua mihi collata. *Fecit quinque Mnas*
hoc eſt competentem & mediocrem fru-
ctum produxit. Per hũc intelligũtur, qui
diuina

A diuina præcepte ſeruare contenti ſunt. *Et huic ait, Et tu eſto ſuper quinque ciuitates*, hoc eſt, proportionatum, tibique debitum ſuſcipe præmium & honorem in cœlo, vbi omnes ſunt reges, vtpote gloria & honore coronati. *Et tertius uenit, dicens, Domine, ecce mna tua quam habui repoſitam in ſudario*, hoc eſt, donum quod à te ſuſcepi, & quo fructuosè vſus non ſum, illud multiplicādo, tibi reporto.

¶ Porrò ſudariū dicitur veſtis qua facies à ſudore detergitur, vel mortuorum corpora inuoluuntur. Per hoc ergo quod dicit ſe Mnam in ſudario poſuiſſe, ſignatur, q̄ à bonis operibus mortua fuit, uel propter vitam carnalem, nec ſibi nec aliis profuit. Quo contra dicit Apoſtolus, Hortamur vos ne in uacuum gratiam Dei recipiatis. Itemque, Noli negligere gratiam Dei quæ in te eſt. *Timui enim te.* Si verè timuiſſet timore filiali, vitaſſet p̄ctā amore iuſtitiæ, & ne Dei offenſam incurreret: ſi verò timuiſſet Deum timore ſeruili, vitaſſet ſaltem quodammodo quædam peccata timore pœnarum. Poteſt tamen hic timor intelligi puſillanimitas bene agendi, qua quidē retrahuntur à bonis operibus, *Quia homo auſterus es.* Chriſtus nanque in iudicio terribilis erit & rigoroſus: nunc quoque ipſe qui in ſeipſo pius & dulcis eſt, quibuſdā peruerſis videtur auſterus, inquantū præcipit, quæ eis dura ac difficilia apparent ac diſplicent: eaq; prohibet quę eis delectabilia extant, & complacēt, *Tollis quod nō poſuiſti*, hoc eſt, plus requiris

C quam contuliſti. *Et metis quod non ſeminaſti*, hoc eſt, tibi aſcribis & aſcribi requiris, quod perſonaliter non effeciſti. Hoc ſeruus iniquus ideo dicit, quoniā Chriſtus de donis gratiæ quæ donauit, ſp̄uale lucrum, vt dictum eſt, exigit, totumq; bonū quod operatur homo per gratiam eius, ſibi principaliter iubet adſcribi, dicens, Si-

Ioan. 15 ne me nihil poteſtis facere. Et per Oſeā,

Oſee. 13. Perditio tua ex te, in me tātummodo auxilium tuum. Hęc autem Chriſtus iuſtiſſimè facit, quia ad hoc nobis habitus donorū atque virtutum largitur, ut per eos procedamus in actum, nec ſic totum attribuit, quin opera bona imputet nobis ad meritū, & pro eis copioſiſſimum conferat præmiū remunerans vltra condignū, *Dicit ei iudex De ore* vel ſecundū quoſdā, ex ore

D *Tuo te iudico*, hoc eſt, ex propriis uerbis tuis iam contra me dictis te reprobo, reūque cōprobo, ſicut ait ſcriptura, Ex verbis tuis iuſtificaberis, & ex uerbis tuis condē-

naberis. Vnde in Iob legitur, Os tuū condēnabit te, & nō ego, & labia tua reſpōdebunt tibi, *Serue nequam* quia fraudulētus in dominū tuū, & ei calumniā irrogās piger ad bene agendum, pronus ad impiè accuſandum, proteruus ad emendandū. Itaque quod pro ſui excuſatione ſe aptè dixiſſe putauit, uertitur ei ad culpę augmentum, ideo grandis fatuitas eſt propria excuſare peccata, quia (ut ait Bernardus) in animam ſuā peccat qui ſeipſum excuſat, tanquam à ſe indulgentiæ medicinam repellens, & uitam gratiæ ſibi ore proprio intercludens. Quę.n. maior nequitia, imò & maior ſtultitia, quā cōtra propriā armari ſalutē, & linguæ mucrone ſemetipſū cō- Iob. 15.

E fodere? Ideo orat Pſalmiſta, Nō declines Pſ. 140.

cor meū in uerba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Agamus ergo quod ſanctus Iob ait, Vias meas in cōſpectu Dei arguā, & ipſe erit Saluator meus. Iob. 13.

Sciebas quia homo auſterus ſum, tollens quod non poſui, & metens quod non ſeminaui, hoc eſt, ſi durū & rigoroſum me noueras, quare cognitio iſta nō induxit te ad timoratius fructuoſiusq; uiuendū, attendendo quod mea diligētius eſſem exacturus? *Et quare non dediſti pecuniam meam ad menſam*, id eſt, cur donum gratiæ tibi conceſſum non expendiſti ad aliorum ſpirituale refectionem, inſtructionem, ſeu ædificationē,

F *Et ego ueniens* ad iudicium uniuerſale uel particulare, id eſt, per actū iudicialē te uiſitans *Cum uſuris utique*, hoc eſt, ſpiritualibus lucris, p̄fect.bus ſeu meritis tuiipſius uel alterius qui ex te ædificatus eſt, ſeu profecit, *Exegiſſem eam*, i. rationem de ea quæſiſſem & præmiū contuliſſem. Hoc.n. exigit Chriſtus, ut de bonis quę præſtitit, proficiamus nobiſipſis ac aliis. Per hunc ſeruum intelliguntur negligentes rectores & infructuoſi doctores, inutileſque fideles, qui nec ſibi nec aliis ſunt fideles ac utiles, imò magis nociui, de quibus ait Apoſto. Mali homines proficient in peius, errantes & in errorem mittētes. 2. Tim. 3

Et aſtantibus, ſcilicet angelis quæ Deo ad obediendum, miniſtrandum, laudādum, contemplandum, atque fruendum indeſinenter

A nenter aſsiſtunt ſeu adſtant, iuxta illud Danielis, Millia millium miniſtrabãt ei, & decies millies centena millia aſsiſtebãt ei, *Dixit auferte ab illo* nequam ſeruo *Mnã* hoc eſt, donum gratiæ ſibi collatũ, quod dicitur auferri quantùm ad habitum, uel quantũ ad uſum ſeu fructum. Angeli uerò hoc auferunt, ſuam adminiſtrationem non amplius impẽdendo hominibus poſt hanc uitam, uel oſtendendo, quod homo iuſtè priuetur gratia ſibi data uel executioni diuini iudicii cooperando, ſecundũ *Mat. 13* illud Mattæi, Mittet filius hominis angelos ſuos, & eos qui faciunt iniquitatem mittent in caminum ignis, *Et date illi qui habet decem Mnas* hoc eſt, qui abundanti B gratia ſibi donata, cum abundanti fructu uſus eſt. Quantò enim quis in ſpiritualibus donis plus quotidiè proficit, tãtò amplius gratia eius augetur, cũctæ eius uirtutes perficiuntur. Nam gratia bono ipſius uſu meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici. Tullius quoque ait, Scientia eſt nobilis animæ teſaurus, quæ diſtributa recipit incrementum, & auarum dedignatur poſſeſſorem, & niſi publicetur, ela- *Eccl. 41.* bitur. Cui concordat illud Eccleſiaſtici, Sapientia abſcondita & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque?

Porrò gratia ab vno auferri, & alteri dari aſſeritur, non quòd eadem numero ſic tollatur & detur, cum accidens non migret de vno ſubiecto in aliud: ſed quia in ſpecie ſimilis ſic confertur, & fructum gratiæ, quem vnus, ſi bene vixiſſet conſecutus fuiſſet, coſequitur alter. Angeli ve- C rò dãt gratiam talem alicui diſponendo & cooperando ſeu illuminando, vel impetrando. *Et aiunt* angeli *Ei, Domine decem Mnas habet* hoc eſt, gratiarum cariſmata copioſa, *Dico autem vobis* Chriſtus omniũ iudex *Quod omni habenti dabitur*, id eſt, habenti gratiam cum vſu fructuoſo ipſius maior gratia adiicietur. *Et abundabit* in ſpiritualibus bonis. *Ab eo autem qui nõ habet* vſum ſeu actum gratiæ, ad quem gratia ordinatur, vtpote à ſeruo accidioſo. vel qui non habet, hoc eſt, in comparatione quorundam electorum parum, aut quaſi nihil gratiæ habet: quia quod modicũ eſt pro nihilo, ſecundùm filoſofum, reputatur, *Etiam quod habet*, id eſt, ipſum habituale, ſeu modicum gratiæ donum, *Auferetur ab eo.* Ipſe enim peccando illud amittit, ſeipſumque illo priuat, & ſibi id aufert D quodam modo effectiuè, Deus verò ſeu angeli permiſsiuè. *Veruntamen inimicos meos*, hoc eſt, infideles præcipuè Iudęos incredulos. *Qui noluerunt me regnare ſuper ſe*, Pilato quippe dicente, Regem veſtrũ crucifigam. Reſponderunt indurati Iudæi, Non habemus regem niſi Cæſarẽ. De quibus apud Ieremiam habetur, Præuarica- *Iere. 5.* tione pręuaricata eſt in me domus Iſrael, & domus Iuda ait dominus. Negauerunt dominum & dixerunt, Non eſt ipſe, de quibus verificatur quod per Oſeam do- *Oſee. 7.* minus loquitur, Receſſerunt à me, & ego erudiui eos, & roboraui brachia eorum, & in me cogitauerunt malitiam, *Adducite huc* hoc eſt, ad meum tribunal. In die nan- E que iudicii, angeli ſancti deferẽnt reprobos reſuſcitatos ad iudicii locũ, prout in Mattæo aſſerit Chriſtus, In cõſummatione ſeculi exibunt angeli, & ſeparabũt malos de medio iuſtorũ, *Et interficite ante me* hoc eſt, in conſpectu meo in ignem æternum proiicite, æternaque morte per approbationem dignos iudicate. Hæc eſt mors æternæ pœnæ atque miſeriæ de qua in Apocalypſi inducitur, Timidis autẽ incredulis & excæcatis, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda, in quam infeliciſſimam, acerbiſſimam, & indeficientiſsimam mortem angeli ſancti pariter trudent, atque proiicient vniuerſum illum reproborum triſtiſsimum cumulum, ſcilicet in infernum, vt dictũ eſt. F Quidam exponunt hæc de interfectione Iudęorum per Titum & exercitum Romanorum, quæ in vltionem ſanguinis Chriſti facta eſt quadrageſimoſecundo anno poſt paſsionem ipſius, ad quam impiorum occaſionem Deus inſtigauit Romanos, in quantùm fiebat in ſanguinis Chriſti uindictam: quamuis Romani hoc ignorarẽt, atque ob aliã cauſam id perpetrarẽt, quẽadmodum per Ieremiam & Ezechielẽ aſ- *Ierem. 5.* ſeruit ſe aducere Caldæos contra Iudæos *Ezec. 28.* prauiſsimos prædictorũ temporibus prophetarum, vt patet in libris eorum. *Et his parabolicè Dictis præcedebat* diſcipulos verbis & factis inſtruens eos ad animi fortitudinem atque conſtantiam, vt eſſent parati ad mortem pro fide ſeu iuſtitia ſuſtinenda,

A nenda, *Aſcendens Ieroſolymam*, in qua ſe ſtatim paſſurum præſciuit & prænarrauit, ſicque facto monſtrauit quod verbis prædixit, in quo exemplum dedit prælatis voluntariè præeundi ad pœnam & mortem pro ſalute gregis eis commisſi, aut etiam aliorum, cum fuerit opportunum, prout
1.*Mac.6* in libris Macabæorum de quodã ſic ſcribitur, Eleazarus ætate prouectus, glorioſisſimam mortem magis quàm odibilem vitam complectens, voluntariè præibat
1.*Ioan.3* ad ſupplicium. Hinc in epiſtola Ioannis ſcriptum eſt, In hoc cognouimus caritatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. *Et factum eſt cum appropinquaſſet ad Betphage & Bethaniam ad mon*
B *tem qui uocatur Oliueti*. Secundùm gloſam, Betphage fuit villa, ſeu viculus ſacerdotum propè montem Oliueti. Habebant enim ſacerdotes veteris teſtamenti vicos extra ciuitatem ad alendum pecora ſua. Bethania quoque uilla fuit, non longè à latere montis præfati. Sciendum verò quod Lucas non obſeruat hic ſtrictè ordiné rei geſtæ. Primò etenim venit Chriſtus in Bethaniam, ſcilicet ſabbato ante ramos palmarum & ibi tunc factum eſt conuiuium, de quo in Ioanne legitur, in quo Lazarus vnus fuit diſcumbentium, & Martha miniſtrabat. Die autem ſequenti veniens Ieſus à Bethania ad Ieruſalem, trãſiuit per Betphage, quæ erat in medio, & ſic venit ad montem Oliueti, qui ideo
C ſic uocatur, quoniam multæ oliuæ creſce
Lucæ.10 bant in eo, *Miſit duos diſcipulos ſuos*. Eiſdé rationibus miſit duos, quibus (ut in expoſitione decimi capituli dictum eſt) miſit diſcipulos ſuos binos ad prędicandum, dicuntq; aliqui quod ſecundùm Chryſoſtomum duo iſti fuerũt, Petrus & Filippus, quorum alter, ſcilicet Petrus Cornelium quaſi aſinum, Filippus Samariã quaſi aſinam per fidem adduxit ad Ieſum ſiue conuertit. Sed iuxta hoc iſtud de Filippo Apoſtolo non poſſet intelligi, quoniã ipſe Samariã nõ conuertit, ſed de Filippo uno de ſepté primis diaconibus, qui conuertit
Act.8. Samariã, ut in actibus deſcribitur, prout ibidé expoſitores teſtantur. Veruntamen Chryſoſtomus illud non aſſerit, ſed in expoſitione cuiuſdã perhibet ſe legiſſe. Et ſi ritè recordor, legi ꝙ Origenes hoc dixerit, Qui uerò hi duo diſcipuli fuerint, ſcri D
ptura nõ exprimit, nec certũ eſt, *Dicens, ite in caſtellum* hoc eſt, in ciuitatem Ieruſalem quæ uel deſpectiuè uocatur caſtellũ, quia nõ fuit in ea uera unio ciuiũ, ſed magna diſſentio atq; inuidia, uel propter ſitũ loci, quia in mõtibus poſita erat, & ob fortitudinẽ murorum, munitionumq; eius. Poteſt quoq; (ut aliqui putant) per caſtellũ intelligi aliqua domus lapipea ſeu fortalitium iuxta murum, in qua uel propè quam aſina fuit, *Quod contra uos eſt*, i. ex oppoſito ueſtri ſecundùm localem diſtantiã, uel contra uos: quia me ueſtrum dominũ ac magiſtrum habitatores eius nituntur occidere, uosq; diſpergere, *In quod introeũtes inuenietis pullum aſinæ alligatum*, præcepi aut alteri rei ne uagando diſcurrat, *Cui nemo unquam hominum ſedit* hoc eſt, ſuper E
quem nullus hucuſq; ſedit ad uiam agendam, ob pulli iuuentutem & teneritudinem, *Soluite illum & adducite mihi*, In Mat- *Mat.21.*
thæo habetur, quòd Ieſus dixit, Inuenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea, ſoluite & adducite mihi. Vnde elicitur, quòd utrunque animal fuit ligatum, & à Chriſto iuſſum adduci. *Et ſi quis uos interrogauerit, quare ſoluitis pullum? ſic dicetis ei, Quia dominus operam eius* id eſt, miniſtrationẽ *Deſiderat*, non ob ſuam neceſſitatem abſolutam, ſed propter ſcripturæ uerificationẽ, & ad noſtram informationem ac myſticã rationem, quia per pulli ſeſſionem figurabatur, ꝙ Chriſti imperio gentilitas eſſet
ſubdenda, ita quòd illud Apoſtoli adim- *1.Cor.6.*
pleret. Glorificate & portate Deũ, in cor- F
pore ueſtro, *Soluentibus autem illis*, duobus Chriſti diſcipulis *Pullum, dixerunt domini eius* ſcilicet pulli, id eſt cuſtodes, uel eo frequenter utentes, ſi non ad ſedendum, tamen ad aliqua alia. Vt enim communiter fertur, pullus & aſina communibus hominum uſibus deputabatur. *Quid ſoluitis pullum?* ſuper quem nullus uſque nunc ſedit *At illi dixerunt, quia eum dominus neceſſariũ habet*, ſecundũ modum prædictum, & propter cauſas tactas. ¶ Sed quid ſciuerunt illi quẽ diſcipuli Chriſti deſignarẽt nomine domini? Ad quod reſpondetur, quod fortè iã audierunt Ieſum Nazarenũ illuc uenire, & ex habitu ſeu aliis ſignis notabãt, ꝙ illi duo eſſent diſcipuli eius, fuitq; tunc rumor cõis, ꝙ Ieſus eſſet rex Meſſias,

A ſias, vnde per dominum intelligebant Ieſum. *Et eduxerunt illum.* ſ. pullum ſimul cum aſina, *Ad Ieſum. Et iactantes veſtimenta ſua ſuper pullum*, imò & ſuper aſinam ſecundùm
Mat. 21 Mattæum, vt Ieſus molius decentiusque ſederet, *Et impoſuerunt Ieſum* ſuper pullum reuerentialiter miniſtrando.

¶Circa hæc multa quæri poſſent ac dici, vtpote de myſtica ſignificatione caſtelli, & pulli ac aſinæ, & an Chriſtus ſucceſſiuè ſuper vtrunque animal ſedit, de quibus, quia ſuper Mattæum hæc ſcripſi, núc nihil dicam. *Et cum appropinquaret iam ad deſcenſum montis Oliueti, cœperunt omnes turbæ deſcendentium* cum Ieſu de altioribus locis circa montem hunc. Vel deſcendentium, id eſt, de Ieruſalem quæ altius ſita
Ioan. 12 fuit, ei obuiantium, quia ſicut in Ioanne
B legitur, Turba multa quæ conuenerat ad diem feſtum, cum audiſſet quia venit Ieſus Ieroſolymam, acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obuiam ei, *Gaudentes* ſpirituali iucunditate de omnipotentia Dei, & mirabilibus eius factis per Chriſtum, *Laudare Deum uoce magna*, id eſt, deuota ac ſonora, *Super omnibus quas uiderant uirtutibus*, hoc eſt, vniuerſis Chriſti miraculis diuina virtute peractis quæ corporalibus oculis fieri conſpexerunt, dicentes, *Benedictus*, id eſt, omni bona dictione ſeu appellatione dignus, & ſanctus ſiue laudatus eſt, & ſit *Qui uenit in nomine domini*, in Deo, videlicet in virtute, & ſecundũ voluntatem ipſius, atq; ad gloriam eius, *Pax in cœlo* hoc eſt, in cœleſti regno eſt pax
C æternitatis, pax imperturbabilis & completa, hoc eſt, ſempiterna tranquillitas delitioſiſsima, inconcusſibilis, & cõſummata quietatio mentis omnium beatorum in Deo. ¶Porrò, per hoc quod dicunt, pax in cœlo, deſignatur reconciliatio generis humani cũ Deo, & angelis ſanctis, facta per Chriſtum, quemadmodum de Chriſto ait
Coloſ. 1. Apoſt. Pacificans per ſanguiuem crucis eius, ſiue quæ in terris ſunt, ſiue quæ in cœlis: ſicq; exponi poteſt, pax. i. pacificatio eſt in cęlo Dei, & angelorum ad homines. ¶Præterea quæri poteſt cur Chriſto naſcente angeli cecinerunt, pax in terra hominibus, nunc verò ipſo ad paſsionem tẽdente clamauit turba, pax in cœlo. Ad quod dicitur, quia in Chriſti incarnatione, & natiuitate pax vera, ſcilicet Chriſtus dè cęlo in terram deſcẽdit, ſed per paſsio D nem ipſius aſcendit pax iſta in cœlum. *Et gloria in excelſis*. i. honor, glorificatio beatitudo, lætitia ſit Deo in cęleſtibus habitanti, cui debetur omnis honor & gloria, unde & uerè angeli cantaſſe leguntur, Gloria in altisſimis Deo, ubi hæc plenius exponuntur, Ibidem.
Et quidam fariſæorum de turbis. i. inter populos iſtos tunc exiſtentes, *Dixerunt ad illum*, ſ. Chriſtũ, *Magiſter* Non audebant ei irreuerenter loqui timore plebis, *Increpa diſcipulos tuos*. i. iſtos qui te tàm excellenter collaudát uel diſcipulos tuos, qui iſtud præ cæteris faciunt. ſeu alios ad hæc inducunt. Hoc ex inuidia protulerunt, quoniam Chriſtum ſpernebant, nec regem Iſrael eſſe credebant, nec a Deo ue niſſe. *Quibus ipſe dixit, Dico uobis, quia ſi hi tacuerint lapides clamabunt* tãquam dicat, E
Hunc diem præordinaui, vt in ea debitus mihi honor exhibeatur, & quis ac qualis ſim oſtendatur, ne per ignorantiã vos excuſare poſsitis quod mihi non creditis. Idcirco ſi homines mea non loquerentur præconia, ſaxa aliquibus ſignis, ſciſſuris aut motionibus maieſtatẽ meã mirabiliter declararent: qđ etiam in Chriſti conſtat paſsione completum ſecundũ Gloſſam. Nam ipſo in cruce pendente petræ ſciſſæ ſunt, ſuiſque ſciſcionibus creatori ſuo compatiebantur, eiusq; eminentiam ipſo facto ſunt proteſtatæ.

¶Poſſunt quoq; per lapides dura gentilium corda intelligi, quorum quidam puta Centurio & ei conſimiles videntes mirabilia quæ in Chriſti paſsione fiebant, Mat. 27
F glorificauerunt Deum dicentes: verè hic homo filius Dei erat. *Et cum appropinquauit uidens ciuitatem fleuit ſuper eam*, Corporaliter vrbi Ieruſalem appropinquauit, à qua & corporis circũſcriptione diſtabat, qui ſecundùm ſuam diuinitatem vniuerſum inceſſabiliter mundum implet.

Denique cùm eam corporalibus oculis aſpexiſſet, ſignum præcipuè compaſsionis monſtrauit, præſentem ciuitatis iniquitatem atq; futuram ipſius calamitatẽ ac pœnam deflendo, qui non ſolũ ſecundũ quod Deus, ſed ſecundũ ſcientiam ſuã creatã ac inditã, ciuitatẽ illã, omnemque eius proprietatẽ, & qualitatẽ ab incarnationis exordio infallibiliter vidit intellectuali intuitu, ſed hac vice ſẽſibiliter ea v i

A ſa præcipuè compaſsionis morum ſpontè aſſumpſit, quam & materialibus lacrymis tanquam ſigno certo oſtendit.

¶ Prætereà lacrymatus eſt Ieſus. Primò in ſua natiuitate ſecundùm ſanctos doctores. Secundò, in ſua circuncisione, ſecundùm Bernardum & alios. Tertiò, in Lazari ſuſcitatione vt fertur apud Ioannem, Ioan. 11 Quartò in hac proceſsione. Quintò inſtante ſua paſsione quando & ſudor eius Lucæ. 22 factum eſt ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Vnde ad Hebręos dicitur, Hebr. 5. Cum clamore valido & lacrymis præces offerens. Sextò, in ſua paſsione, in qua & ſæpius prę acerbitate dolorum ſpõtè plorauit. Itaque videns vrbem pręfatã eiusq; pulcritudinẽ exteriorem, defleuit, ipſius culpam, & pœnam tàm temporalẽ quàm æternam. Nomine autem ciuitatis, habitatores eius intelliguntur. *Dicens, Quia & ſi* B *cognouiſſes*, id eſt, ſi miſeriam & euerſionẽ tibi imminentem cognoſceres, *Et tu* vtiq; fleres, quæ modò infeliciter excæcata lętaris cùm malefeceris, & exultas rebus peſſimis, quia propriam peruerſitatem non pẽſas, & pœnas tibi debitas ac inſtantes non præuides, Hoc modo quotidiè homines virtuoſi prauorum excæcatorumq; hominum obtenebrationem intentam ac damnationem æternam deplorant, qui neſciũt cur defleantur, de quibus Salomon proteſtatur. Relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebroſas. Hanc Chriſti pietatem ſectari debemus, quia & ipſe tanquam piiſſimus etiam inimicæ ciuitatis C calamitatem defleuit. Vnde & nos non ſolum amicorum, ſed etiam inimicorũ mala deflere, & pro ipſis orare debemus, dicẽte Apoſtolo, Quis infirmatur, & ego non 1. Cor. 13 infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non ſcandalizor? Sic & ſanctus Iob ait, Flebã Iob. 30. quondam ſuper eo qui afflictus erat & compatiebatur anima mea pauperi. Induratis verò in vitiis & cunctis iniquis 2. Co. 11 condolendum eſt iugiter. Propter quod Iob. 30. in eccleſiaſtico aſſeritur, Luctus mortui Eccl. 21. ſeptem dies, fatui autem & impii omnes dies vitę illorum.

¶ Refert Auguſtinus in libro de ciuitate Dei, quemadmodum quidã princeps militiæ Romanorum, ciuitatem Syracuſanã opulentiſsimam, atque pulcherrimã mox capturus & oppreſſurus, primò in eminenti ſtans loco ruinam illius deplanxit, *Et* D *quidam in hac die tua*, hoc eſt, in tẽpore & paruo & labili quo tuis uanitatibus, non creatoris tui viuis honori, & cultui, *Quæ ad pacem tibi*, id eſt, ea habes quæ ad tuam carnalem, fallacemque pertinent pacem. Hoc modo filii ſeculi huius, qui in concupiſcentiis ſuis ac propriis voluntatibus ambulant, qui temporaliter proſperãtur, hac carnali & deceptoria pace fruuntur, qui in tranſitoriis ac ſenſibilibus rebus ſibi finem conſtituunt, atq; in talibus mente vtcunque quieſcunt, de quibus ait Pſalmiſta, Quia zelaui ſuper iniquos pacem Pſal. 72 peccatorum uidens: de quibus in Iob habetur, Domus eorum ſecuræ ſunt & pacatæ, & non eſt virga Dei ſuper illos: ducũt Iob. 21. in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt. Eſt autem & alia pax vera ſpiritualis interna, quæ eſt tranquillitas mẽtis in Deo, qua carent iniqui iuxta illud E Iſaiæ, Non eſt pax impiis dicit dominus: Iſaiæ. 57 de qua in Ioanne ait Saluator, Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, quã Ioan. 14. inter fructus ſpiritus ponit Apoſt. ad Galatas, dicens, Fructus autem ſpiritus, eſt caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, *Nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis* Galat. 5. hoc eſt, aduerſa tibi imminentia nunc te latent, quia & mihi ea tibi prænuncianti credere aſpernaris. Horũ periculoſiſsimã ſecuritatem multi ſectantur, qui ex longanimitate & patientia Dei audatius peccãt & deteriores redduntur, in conſuetudinẽ peccati ruentes. Propter quod in Eccleſiaſte dicitur, Quia non cito profertur con F tra malos iudicium, abſque vllo timore Eccle. 8. filii hominum perpetrant mala. Itemque Ibidem. ſunt impii, apud ſe cogitantes non rectè Venite fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter, *Quia uenient dies in te*, id eſt, contra te, *Et circundabunt te inimici tui*, puta Romani, videlicet Titus & Veſpaſianus cũ exer- Sapię. 2. citu Romanorũ, *Vallo*, id eſt, aggere: quia (ut legitur) tres ageres circa Ieruſalẽ ad eam capiendam fecerunt. Vel vallo, id eſt, exercitu ſuo inſtar ualli per gyrum urbis diſpoſito, ſecundùm illud Iſaiæ, Circundabo quaſi ſphæram in circuitu tuo, & ia- Iſaiæ. 29 ciam contra te aggerem. *Et coanguſtabũt te undique*, hoc eſt, ſic obſidebunt, vt egredi nec poſsis nec audeas, ſed fame & ſiti ac

aliis

A alijs modis grauiſſimè affligaris. Ad tantam enim anguſtiam habitatores Ieruſalem deuenerũt, ut mulieres proprios pueros comederent, ut in libro de bello Iudaico Ioſephus refert, Et ad terram proſternent, quia tàm homines, quàm ædificia Ieruſalem proſtrauerunt Romani, ideo ſubditur. *Et filios tuos*, id eſt, ciues, *Qui in te ſunt*. Ciuitas nanque ſeu communitas per modum matris ſe habet, reſpectu particularium perſonarum contentarum in ea, quas fouet & protegit, *Et non relinquent in te lapidem ſuper lapidem*, hoc eſt, funditus te ſubuertent Hoc tamen per modũ hyperbolicæ locutionis intelligi poteſt, quemadmodum in Iudicum libro leguntur filii Beniamin ita ad certum fundis ie
B ciſſe lapides, vt capillum tangere potuerint. Legitur quoque, quòd Tito ac Veſpaſiano deſtructa Ieruſalem, ad ſua reuerſis, Iudæi qui timore Romanorum in ſpeluncis, & ſyluis ſe abſcõderunt, redeũtes, cœperunt ciuitatem Ieruſalem reparare, & ſacra loca reparare, & ſacra loca venerari. Quo cognito, miſerunt Romani Aeliũ Adrianum, qui poſtea fuit Imperator, à quo ciuitas Ieruſalem fuit tunc omnino ſubuerſa: ita quòd lapis ſuper lapidem non remanſit.

¶ Denique, quoniam pœnã Deus infligit propter culpam, & pœnam grauiorẽ propter culpam maiorem, cõſequenter Chriſtus ſubiungit cauſam & culpam, propter quam tot mala pœnalia fuerant infligenda. *Eo quòd non cognoueris tempus uiſitationis*
C *tuæ*, hoc eſt, non aduertiſti, neque cognoſcere voluiſti iſtis diebus me regem Meſſiam eſſe miſſum ad te, nec credis me eſſe Chriſtum, nec meum agnoſcis aduentum. Nam & ſi ad tempus aliqualiter iſta nouerunt, tamen tempore procedente, & Chriſto eos acriter increpante, propria ſunt inuidia exeçcati. Itaque uiſitatio Chriſti ſumitur hic in bono, & fuit eius in mundũ hunc miſſio, incarnatio, & inter homines conuerſatio, prædicatio, de qua ſupra lo-
Lucæ 1. cutus eſt Zacarias, Benedictus dominus Deus Iſrael: quia uiſitauit, & fecit redem
Ibidem. ptionem plebis ſuæ. Itemque, Per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus uiſitauit nos oriens ex alto. Ad hãc Iudæorũ ex
Iſai. 1. cęcationẽ applicatur illud Iſaię ꝓphetę, Cognouit bos poſſeſſorẽ ſuũ, & aſinus pręſepe domini ſui, Iſrael autem me non cognouit & populus meus nõ intellexit. Et D
illud Ieremiæ prophetæ, Miluus in cœlo cognouit tẽpus ſuum, populus aũt meus non intellexit iudicium domini ſui. Præterea Chriſtus filius Dei, Deus & homo uiſitauit genus humanum, ſicut creator creaturam, ſicut dominus ſeruum, ſicut medicus ægrum, ſicut redemptor captiuum, ſicut Saluator damnatum, ſicut vita mortuum, ſicut magiſter ignarum. Vnde per Zacariam prophetam hortatur, *Ierem.* 8.
Lauda & lætare filia Sion, quia ecce ego venio & habitabo in medio tui. Sed heu reprobi & ingrati filii hominum non cognouerunt creatorem, ſaluatorem, doctorem, & medicum ſuum, imò inſtar freneticorum & tanquam furioſi infirmi, in E
ſilierunt in eum, & manus ſacrilegas iniecerunt in ipſum: iuxta illud Ioannis, *Ioan.* 1.
Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam nõ cõprehẽderũt. In propria uenit, & ſui eum non receperunt. In quibus impletũ eſt quod per Oſeam dominus proteſtatur, Et ego redemi eos, & ipſi locuti ſunt contra me mendacia. Et ego erudiui eos, ipſi autem receſſerunt à me, & in me cogitauerunt malitiam. *Et ingreſſus in templum*. Cum enim intraſſet ciuitatem Ieruſalem, primò ingreſſus eſt templũ. Primò, quia vt ipſemet dixit, In his quæ patris ſui erant oportuit eum eſſe, id eſt, in templo, & actibus ſacris quos in templo exercuit. Itaque primò hoc fecit propter patris ſui honorem, quemadmodum ait apud Ioannem, Ego honorifico patrem F
meum. Secundò, propter noſtram ædificationem, vt ſcilicet ciuitatem quamcunq; ingrediendo primò intremus eccleſiam, adoremusque dominum. Hinc ait Chryſoſtomus, Tu Chriſti imitator cũ ingreſſus fueris aliquam ciuitatem, ante omnẽ actum ad eccleſiam curras. Tertiò, ut abuſiones quę erant in templo, corrigeret, & zelum Dei atque iuſtitiæ nos habere doceret contra peccata. Nam ſubditur, *Cœpit eyicere ementes & uendentes in eo*. Apud Ioannem legitur, quòd flagello de funiculis facto illos eiecit. Veruntamen Ioannes loquitur ibi de alia eiectione, illa uidelicet quæ contingit paſcali ſolennitate, primò ſequenti poſt mutationem aquæ in uinum, ideo non uidetur tàm cer-

Zacar. 2. *Oſee.* 7. *Lucæ.* 2. *Ioan.* 8. *Ioan.* 2.

A tum an iſta quoque eiectio per flagellum tale ſit facta. Vtraque tamen valdè mirabilis fuit, atque (ut aſſerit Origenes) mirabilior mutatione aquæ in uinum ſuſcitationeque Lazari: quia tot hominum mentes compeſcere, uires ligare, ingenia immutare, mirabiliſſimum fuit. Egrediebatur quippe quidam diuinus ſplendor ex uultu, & oculis unigeniti Dei, quo territi, non audebant neque ualebant reniti. Ex quibus probatur, ꝙ ſeculares actus, non debent in eccleſia exerceri.

Fecerũt autem principes Iudęorum in primò atrio templi ex auaritia tria loca uenalibus, in quorum uno ſedebant uendentes, in alio nummulari, in tertio alii, & hoc ideo, ut nullus ſe poſſet excuſare ab oblatione. Si enim non detulerunt B ſecum offerenda, inuenerunt ea ibi uenalia, & ſi pecuniam non habebant, inuenerunt ibi nummularios ad mutuandũ paratos, qui tamen in hoc commoda & emolumenta propria quæſierunt. Nam quia ſub manifeſta uſura concedere prohibiti erant fratribus ſuis Iudæis, mutuabãt eis propter quædam munuſcula fructuum. Dicit hoc loco Gorra, Per iſtos uendentes & ementes deſignantur ſeptem genera hominum ab eccleſia expellenda. Primi ſunt ſecularibus actibus dediti. Hinc placita non debent in eccleſia fieri. Secundi ſunt tumultuoſi, ne deuotionem impediant diuini officii, Tertii ſunt clerici negotiatores, quia non licet eis negotiari, *2.Tim.2* C dicente Apoſtolo, Nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſecularibus. Quarti, ſunt ſimoniaci. Quinti, excommunicati. Sexti, interdicti. Septimi, contentioſi, Ad quorum omnium eiectionem, iã uix ſufficerent funes magni, cum multi ſint uitiis his infecti. Dicit quoq; Chryſo. Qui uoluerit eſſe mercator, proiiciatur de eccleſia, dicente Pſalmiſta: qm̃ non cognoui *Pſal.70* negotiationes, introibo in potentias dñi. Et ſimilè huic Caſſiodorus ait, Ex quib. uidetur negotiationis officium eſſe omnino illicitum, quod ſecundũ Tomam in ſecunda ſecundæ uerum eſt de negotiatione quę ſolùm atq; finaliter fit intuitu lucri, non propter finem licitum & honeſtum. Itaq; Chriſtus eiecit de templo uẽdentes & ementes, & ne uideretur hoc irrationabiliter agere, allegauit ſcripturã,

D *Dicens ſcriptum eſt* in Iſaia, in perſona Dei dicentis, *Domus mea*, hoc eſt, templum, ſeu *Iſai. ult.* materialis eccleſia, diuino cultui cõſecrata, *Domus orationis uocabitur*, id eſt, locus diuini officii, non ſecularium, illicitorumq; actuum aut confabulationum. Enormiter igitur peccant, qui ſacris locis abutuntur, & eis irreuerentiam irrogant, ut qui intrant eccleſiam, ut inſpiciant fœminas, & fœminæ intrantes ut uideant uiros, & qui ibi laſciuè hinc inde aſpiciunt, aut libidinosè ſe ac ſceleratiſſimè cõcupiſcũt, aut aliis ſe oſtendunt, & qui ibi fabulationib. ſcurrilitatibus, iocis, rebusq; intenti ſunt. Nec in cœmiteriis debent ludis, aut alijs actibus uanis, ſed Dei laudib. orationibus, contẽplationibus, prædicationibus & ſacris oblationibus ibidẽ cum oĩ reuerẽtia, & deuotione uacare, ne alia ibi fiãt, E niſi ꝑꝑ quæ conſtructus ac Deo dedicatus eſt locus, cui & propter dignitatem ſacramenti honor debetur præcipuus, *Vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum*, id eſt, ſimilem tali ſpeluncæ, tot ſcelera exercẽdo in Dei domo, in qua & animas ſpiritualiter occidiſtis, aliquos forſitan corporaliter trucidaſtis, ſicut in primo tẽplo lapidatus fuit Zacarias filius Ioiade. Vnde per *2.Pa.24* Ieremiã loquitur dominus, Nunquid ſpe *Iere.7.* lunca latronum facta eſt domus iſta? *Et eras quotidiè docens in templo.* Hoc uerũ eſt, quantùm ad certum tempus, quia in die palmarũ & duobus diebus ſequentibus, F non autem feria quarta, quia tunc mãſit in Betania, & proditor uendidit eum. Itaque Chriſtus paſſione inſtante, à pędicationibus & ſanctis increpationibus non ceſſauit: quo docemur, ne timore mortis aut cuiuſcunque incommodi ceſſemus à ſpiritualibus actibus debitis, per quod ẽt quorundam increpatur pigritia, qui dũ ſe neſcũt, exponũt ſe otio & corporali qeti, cũ adhuc gregi ſibi cõmiſſo, ac aliis multis poſſint prodeſſe, imò tunc cum maiori reuerentia audirentur. Aduertant hi quod ait Saluator, Qui perſeuerauerit uſque in finem, hic ſaluus erit. *Principes ſacerdotum*, puta pontifices, *Et ſcribæ*, i. legis doctores, & *Principes plebis* uidelicet inferiores, rectores & ſeniores populi, *Quærebant illum perdere*, i. Chriſtũ occidere, *Et non inueniebant quid facerent illi* hoc eſt, modum *Mat.24* exequendi ſuam malitiam non inuenerunt,

A ſunt, quoniam ex timore communitatis non audebant in Ieſum mittere manum. Ideo ſubditur, *Omnis enim populus ſuſpenſus erat*, id eſt, mente ualde attentus ad doctrinam atque miracula Chriſti, *Audiens illum* prædicantem auribus mentis & corporis, nempe (ut Euangeliſta Matthæus teſtatur) Chriſtus eadem hora multos cecos aliosque curauit infirmos.

Mat. 21

¶ Ecce qualiter inuidia mentem excecat, quomodo ambitio parit inuidiam, qualiter paſsiones rationem ſubuertunt, & quanta eſt cordis humani malitia. Nã quantò Saluator præclariora egit miracula, quò glorioſius pdicauit, quò plures habuit audiẽtes, quò magis honorabatᷣ à populo: tãtò infelicisſimi principes, ſcribæ, B fariſæi, ſenioresq; Iudæorũ uehementius torquebãtur inuidia, & accendebãtur, nõ aliud cogitantes, niſi qualiter eum poſsẽt opprimere, qui eos ſapientia, eloquentia, fama, ſanctitate miraculis ſuperauit. Erãt nanque ualde ambitioſi, auari & uani, idcirco ſuum magiſterium paruipẽdi cernẽtes, & Chriſtum magnificari ab omnibus, grauiter affligebantur. Vnde dixerũt, Videtis quia nihil proficimus. Ecce totus mundus abiit poſt eũ. Et proh dolor hominũ peruerſitatem multi ſequuntur, inter quos ſunt zelus & cõtentio, detractio & infœlicium ſuſpitionum tumultus, dũ vnus veretur ne alius eũ in honore præcedat, qui utinam ſe mutuo in veris virtutibus ſuperare ſtuderent, quibus rectè E clamat profeta, Filii hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis uanitatem, & quæritis mendacium? Verũ, vt idem fatetur, Beatus uir cuius eſt nomen domini ſpes eius, & non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas.

Ioan. 12

Pſal. 4.

Pſal. 39.

Poſtremò, iuxta tropologicum intellectum, quemadmodum dominus Ieſus videns ciuitatem Ieruſalem eam defleuit, ſic vnuſquiſque veraciter Chriſti fidelis conſiderans deformitatem ac ruinam militantis eccleſiæ, ſeu cujuſcunque eccleſiaſticæ perſonæ aut animæ ex caritatis fraternæ compaſsione eam deplorat, pro ipſa precatur, ei ſubuenire conatur, eiq; loquitur, quia ſi cognouiſſes, i. ritè attenderes, quæ quanta tibi inſtent pericula, quanta ſuſtinebis (niſi pœniteas) ſupplicia, & tu fleres teipſum, ac vitam corrigeres, quæ D modo non penſas, quoniam ſeculari proſperitate & pace carnali perfrueris, & per eas ac cęteras tuas iniquitates ſic obtenebraris ac falleris, quod ad ſalutem tuam ſpectãtia non perpendis. Sed veniẽt dies, in quibus hi ab inuiſibilibus hoſtib. tuis circundabuntur, impugnabuntur, anguſtiabuntur, uincentur, id eſt, ad æternalia pertrahentur tormenta. Quod totum in hora mortis præcipuè agitur. Circundant nanque demones peccatorem, ad eius deiectionem cõcorditer propinquando, vallumque ei parant, uarias decipiendi calliditates ei ponendo impugnant eum, vitia ſuggerendo, anguſtiant eum dirè alicien- E do, aut per aduerſa terrendo, vincunt & ad terram proſternunt, ad conſenſum ac praua opera perducẽdo, & non relinquũt in eo lapidem ſuper lapidem, id eſt, virtutem vnam alteri innitentem: quia dum homo ad mortale ruit peccatum, mox gratiam & uirtutes infuſas amittit, quarum una corroborat aliam, & una innititur alteri: quemadmodum in exercitu benè diſpoſito, unus alteri præbet ſubſidiũ. Vnde ſecundùm unam conſiderationem, fides dicitur fundamentum uirtutum: ſecundùm aliã, humilitas, ſecundùm aliam, caritas, ſine qua nullius uirtutis actio extat meritoria. At uerò quoniam domus Dei eſt anima uerè deuota, quæ eſt ſedes & tronus ſapientiæ increatæ, uideamus ne anima noſtra fiat ſpelunca latronum, F id eſt, habitatio demonum, uitiis inhærẽdo, aut alicui detrahendo ſeu inuidendo, ne etiam fiat domus negociationum, ita ut pro bonis quę agimus, laudes requiramus humanas, aut commoditates carnales, ſed ſoli Deo placere & ſemper adhærere, æternaliterq; uniri quæramus.

ELVCIDATIO CAP. XX.

Et factum eſt in una dierum, docente illo populum euangelizare.

ARTICVLVS XLIII.

CVm in ſacratiſſimo diè palmarum audiſſent principes, ſcribæ, fariſæi & ſeniores Iudęorum Ieſum à populo regem Iſrael, id eſt Meſſiam, uocari, & maximis commendari præco-

A niis, vidiſſentque eum cum ingenti honore penè ab omnibus ſuſcipi, & in ciuitatẽ Ieruſalem introduci, quem ſtatim poſt reſuſcitationem Lazari concorditer diffinierunt occidere, vehemẽtiſſimè ſunt turbati, pluresque modos excogitauerunt, quibus eum poſſent circumuenire & capere, prout partim in præſenti tangit capitulo Euangeliſta. *Et factum eſt in una dierum*, uidelicet feria ſecunda poſt palmarum, vt patet ex his quæ à Mattæo ſcripta ſunt, *Docente illo*, ſcilicet Chriſto, *Populum* communem, qui eum reuerenter audiuit in templo, *Et euangelizauit*, id eſt, bona æternæ beatitudinis nunciante, docuit enim eos moralia, vtpotè vitia fugere, virtutum exercitiis inhærere, & euangelizauit eis æternam ſalutem eſſe eis præſtandam, ſi ſuis obediſſent doctrinis. *Conuenerunt principes ſacerdotum*, id eſt, pontifices, in quibus fuit maior autoritas, *Et ſcribæ*, hoc eſt, doctores, in quibus fuit maior ſcientia legis ſecundùm aliquem modum, *Cum ſenioribus*, in quibus fuit maturior ætas, & ſucceſſerunt ſeptuaginta ſenioribus, quos Deo iubente inſtituit Moyſes vt ſecum onus populi ferrent. Iſti omnes videntes tantam eſſe Chriſti ſapientiam, facundiam, efficaciam atq; conſtantiam, ꝙ facilè ſuperari non poterat, ſimul venerunt, vt ſua eum multitudine, autoritate, excellentia, peritia obruerent, terrerent ac uincerent. *Et aiunt dicentes ad illum, Dic nobis, in qua poteſtate hæc facis?* id eſt, qua autoritate aſſumis tibi iſtud prædicandi officium, & attrahis tibi populum, & increpas eos quos vis, quæ omnia ſpectant ad noſtram autoritatẽ nobis legitimè datã? *Aut qui, dedit tibi hanc poteſtatem?* Quaſi dicant, Cum tu non ſis Deus, ꝑꝑ quod à te ipſo poteſtatem iſtam non habes, volumus à te audire, à quo habeas eam. Non enim habes eam à nobis, nec ab Imperatore, neq; à ſenatu, nec de ſacerdotali es tribu, nec credimus quòd à Deo habeas eã. Videtur ergo ꝙ vſurpatoriè facias iſta, & præſumptuoſè ad ea te ingeras demone inſtigante. Iſti potiſſimùm Chriſto fuerant inuidentes. Nam ſacerdotes apud ſe agitauerunt. Nos eramus quaſi columna populi noſtri, & nunc populus innititur huic tanquam columnæ. Scribæ quoque dixerunt, Nos eramus quaſi viua & ſonans lingua ſcripturæ, & iam iſte facundiſſimè ſonat, nec amplius reſonat muſa noſtra. *Reſpondens autẽ Ieſus dixit ad illos, Interrogabo, & ego uos vnum uerbum* complexum, videlicet vnam quæſtionem, ſeu vnum uerbũ, id eſt, vnam rem verborum complexu ſignificatam. Sæpè enim verbum pro ſermone, aut re ipſa per verbum ſignificata, accipitur. Vnde in libris Regum loquitur Ezechias, Nõ fuit uerbum in domo mea, quod non oſtenderim eis, *Reſpondete mihi* ad vnum verbum, ſeu unam interrogationem, uos qui duas mihi quæſtiones propoſuiſtis.

Marginal notes (left): B; C; Mat. 23; Num. 11. (right): D; 4. Re. 40; 1. Cor. 1.; E; F; Ioan. 3; Mat. 11.

Chriſtus ſapientia patris omnium cordium arcana conſpiciens, ſciens illos non deſiderio inſtructionis, ſed malitioſè interrogare, non reſpondit eis euidenter ad interrogata, ſed quaſi clauo clauũ retundens ſic eis reſpondit, ſicut promeruerũt, & talem eis propoſuit quæſtionem, ex cuius ſolutione fuiſſent confuſi & victi: & ex cuius ſolutione omiſſa, nihilominus confundebantur. Itaque interrogauit. *Baptiſmus Ioannis de cœlo erat, an ex hominibus?* hoc eſt, an ex diuina autoritate & cõmiſſione cœleſti Ioannes Baptiſta populum baptizauit, an ex humana tantummodo inſtitutione, commiſſione aut præſumptione? Vocatur autem baptiſmus Ioannis quaſi miniſtri, & quia in illo baptiſmo gratia non dabatur, ſed totum qđ fiebat in eo fecit Ioannes, quoniam tantùm erat ibi exterior lotio ex parte baptiſmi, ideo à Ioanne denominatur. Porrò in Chriſti baptiſmate datur gratia ex ui ſacramẽti, idcirco denominatur à Xpo ſeu Deo, non ab Apoſtolis cæteriſve miniſtris. *At illi cogitabant intra ſe dicentes*, verbo mentali, nõ uocali, *Si dixerimus* baptiſmum Ioannis *eſſe de cœlo*, i. diuino cœleſtique inſtituto, *Dicet nobis, Quare ergo non credidiſtis ei?* mihi teſtimonium perhibenti atque dicenti de me, Qui de cœlo uenit ſuper omnes eſt. Et, Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi: imò tantum negauerunt & ipſum Ioannem eſſe prophetam, aſſerentes quòd eſſet ſeductor, iuxtà illud Mattæi, Venit Ioannes non manducans neque bibens, & dicunt, demonium habet. *Si autem dixerimus, ex hominibus*, hoc eſt, inſtitutione ſeu adinuentione humana eſſe Ioannis baptiſmum, *Plebs, uniuerſa*

à Ioan-

A à Ioanne baptizata, *Lapidabit nos*. Com-
munis enim populus fuit pro maxima
parte à Ioãne beatiſſimo baptizatus, iux
Marc. 1. ta illud Marci, Egrediebatur ad eum om-
nis Iudææ regio & Hieroſolymitæ vni-
uerſi, & baptizabantur ab illo in Iorda-
ne. Vnde & ſupra dictum eſt, Factum eſt
vt baptizaretur omnis populus. *Certi ſunt
enim*, id eſt, pro certo tenent, *Ioannem eſſe
prophetam*. Ad hoc quippe firmiter ſentiẽ
dum inducebantur ex recordatione mira
Lucæ. 3. culoſæ conceptionis ſancti Ioannis, & mi
rabilium quæ fiebant circa patrem Ioan-
nis, qui angelo ſibi apparente factus eſt
mutus, & nato Ioanne recepit loque-
lam: ex ſanctiſſima quoque conuerſatio-
B ne Ioannis, qui à puerilibus annis eremi-
ticam duxit vitam, & cõſtantiſſimus fuit
Matt. 1. zelator iuſtitiæ, vnde & tantæ reputatio-
nis extitit apud eos, quòd crediderunt
eum eſſe Chriſtum.

¶ Itaq; duæ cauſæ incitaſſent plebem
ad lapidationem iſtorum, ſi dixiſſent ba-
ptiſmum Ioannis ex inſtitutione ueniſſe
humana. Prima eſt, quia hoc reputaſſent
fuiſſe in derogationem Ioannis, imò &
Dei, quia ſi ex hominibus fuiſſet eius ba-
ptiſmus, tunc Ioannes fuiſſet pſeudopro
pheta & præſumptuoſus. Secũda eſt, quia
hoc reputaſſent eſſe in derogatione ſui,
quia ex hoc ſequeretur quòd fuiſſent de-
cepti, accipiẽdo Ioannis baptiſma. *Et re-*
Mat. 14 *ſponderunt ſe neſcire unde eſſet* Ioannis ba-
Act. 13 ptiſmus, hoc dixerũt ex timore lapidatio
nis ſuæ à populo, aut confuſionis ſeu de
C uictionis à Chriſto, vt conſtat ex dictis:
tamen propria malignitate obtenebrati,
putabant iam baptiſmum Ioannis eſſe ex
hominibus, non ex Deo, & prædicationẽ
eius qua teſtimoniũ perhibuit ſaluatori
eſſe mendoſam. Veruntamen in exordio
baptizationis ac prædicationis ſancti Io-
annis potius putauerunt eum eſſe verum
prophetam, & eius baptiſmum eſſe de cę
lo, ſed tempore procedente, Ioanne Chri
ſto teſtimoniũ dante, ab eo auerſi ſunt a-
literq; ſenſerunt. *Ait illis Ieſus, Nec ego uo-
bis dico in qua poteſtate hæc facio.* quia mali-
tioſè interrogaſtis, & plana reſponſione
eſtis indigni, nec crederitis mihi ſi ueri-
tatem quæſiti uobis proferrem. Aliundè
quoq; hoc aduertere debuerunt. Nã ante
hanc interrogationẽ Chriſtus tã præcla-
ra, ſoliq; Deo poſſibilia fecit miracula pu D
blicè, ꝙ ex illis euidenter agnoſcere de-
buerũt eũ deſuper eſſe miſſum, atq; diui-
na docere ac operari virtute. Itaq; nõ ex
impatientiæ motu, ſed zelo iuſtitiæ Chri
ſtus ſic peruerſis illis reſpondit. ¶ Subin
de dominus Ieſus per introductionem pa
rabolæ oſtendit beneficia Dei patris cir-
ca Iudæos, & per ingratitudinem ac ma
liuolentiã Iudæorũ, præſertim pontificũ
& ſcribarũ, *Cœpit autem dicere ad plebem pa-
rabolam hanc*, plebs nanq; eum gratanter
audiuit, & maiores iam confutauit. *Homo
quidam plantauit uineam.* Quanuis per ui-
neam poſſit Eccleſia vniuerſalis militãs
deſignari, tamen hoc loco ad literam per
vineam intelligitur ſynagoga, videlicet
populus veteris teſta. quæ in ſcriptura ve
teris teſtamenti multotiens uinea appel- E *Pſa.* 78.
latur, ſicut in Pſalmo, Vineam de Aegy-
pto trãſtuliſti. Et in Oſea, Vitis frondoſa *Oſeæ.* 10
Iſrael. Atque in Iſaia, Vinea domini Sa- *Iſaia.* 5.
baoth domus Iſrael eſt, & vir Iuda ger-
men delectabile eius. Dicitur aũt ſinago
ga & item eccleſia uinea per ſimilitudi-
nem, qm̃ inſtar vineæ profert dulcem, pre
cioſumq; fructum, vtpote filios ſpiritua-
les, & actus virtutum. Hanc vineã quidã
homo, hoc eſt, Deus pater qui dr̃ homo,
non ꝙ corporalia habet lineamenta aut
humana, ſed quia humanus, hoc eſt, pius
ac mitis, & intellectualis naturæ ac ratio
ſumma, *Plantauit* ſpiritualiter & corpora
liter, quoniã corda eorũ fundauit in lege
& gratia ſua, potiſſimum quantũ ad ele-
ctos, atq; in terra promiſſionis eos con-
ſtituit, ac varijs beneficiis radicauit eos F
ibidem, *Et locauit*, hoc eſt, ſub promiſſio-
ne & ſpe beatificæ remunerationis regen
dam & excolendã commiſit, *Eam agrico-
lis*, hoc eſt, prælatis atq; rectoribus ſinago
gæ, videlicet, Moyſi, Aaron, cæteriſq; pro
phetis, regibus, iudicibus, ac doctoribus *Ierem.* 1.
Iudaicæ plebis. Vnde ait per Ieremiã Cõ
ſtitui te ſuper gentes, & regna, vt euel- *Iſaiæ.* 2.
las, & diſſipes, ædifices, & plantes. Iſaias
quoque ſinagogæ ſe eſſe agricolam pan-
dens, ait ad eam, Tritura mea & filia a-
reæ meæ, quæ audiui à domino exerci-
tuum reuelaui tibi.

¶ Præterea quæri poteſt, quomodo eccle
ſia aut ſinagoga dicta ſit vinea, cum apud
Ioannem dicat Saluator de ſe, Ego ſum *Ioã.* 15.

A vitis vera? Quomodo rurſus prælati & do
ctores vocantur agricolæ, cum ibidem aſ-
ſerat Chriſtus, Pater meus agricola eſt?
Et reſpondendum, ꝙ per eandem rem ſe-
cundū diuerſas ipſius proprietates ſignifi
cari poſſunt diuerſa, ſicut per leonem, ra-
tione fortitudinis, exprimitur Chriſtus, ra
tione crudelitatis, diabolus. Chriſtus ita-
que vitis ſeu vinea appellatur ſecundū na
turam ſuam humanam, quam Deus pater,
totaq; trinitas ſuperbenedicta per dona
gratiæ rexit, floridam fecit ac fœcūdauit.
Synagoga verò propter cauſam prætactā
dicitur vinea, ſimiliter eccleſia.

¶ Porrò Deus pater ſeu trinitas ſumma,
appellatur agricola principalis, quia inte
rius operatur, vitia extirpādo, gratiam &
B virtutes infundendo. Prælati verò & vica
rii Dei extant agricolæ inſtrumentales,
extrinſecus operando, atque ad gratiā di
ſponendo, *Et ipſe peregrè fuit multis diebus*,
hoc eſt, Deus pater diu quaſi abſentē ſina
gogæ ſe exhibuit, plebem Iudaicam, liber
Eccle. 5. tati propriæ relinquendo, iuxta illud Ec-
cleſiaſtici. Deus ab initio conſtituit ho-
minem, & reliquit eum in manu conſilii
ſui, hoc eſt, in poteſtate proprii, liberiq; ar
bitrii, eius quoque pœnitentiam expectā
do, atque iudicium differendo, ſecundū il-
Iſa. 79. lud Iſaiæ, Propterea expectat dominus
vt miſereatur veſtri. Vel dicitur, diu pere
gre fuiſſe quantùm ad negligentes: quia
Pro. 15. vt Salomon conteſtatur, Longè eſt domi-
nus ab impiis. Hinc ait Ambroſius. Qui
ubique præſens eſt diligentibus, abeſt ne
gligentibus. *Et in tempore vindemiæ miſit ad
cultores ſeruum.* Quidam per tempus vinde
C miæ intelligunt tempus iudicii uniuerſa-
lis aut particularis, quia tunc eſt tempus
colligendi fructū operum virtuoſorū, cui
expoſitioni non videntur cōſonare ſequē
tia, in quibus deſcribitur Deus miſiſſe ad
vineam illam tempore vindemiæ ſeruos
per temporū interualla, per quos intelli-
guntur Moyſes & Aaron, & poſteriores re
ctores atque doctores ſinagogæ: & tādem
filium ſuum regem Meſſiā. Aptius ergo ꝑ
tēpus vindemiæ vr̄ intelligi tēpus vitę prę
ſentis, in quo certis oris tenentur fideles
inſiſtere bonis operibus, & fructū proferre
virtutum. Itaque in tempore vindemiæ,
hoc eſt, tempore colligendi fructum. Vn-
Mat. 21 de apud Mattęum habetur, Cum autem
tempus fructuū appropinquaſſet, miſit ad D
cultores hoc eſt, præfatos agricolas vineæ
ſeruum ſuum, videlicet Moyſen Iudæorū
legiſlatorem & primum eorum in deſer-
to prælatum, vt de fructu vineæ darent il
li, hoc eſt, opera virtuoſa, ad quæ teneba-
tur ſinagoga Moyſi aſſignarent, oſtenden
do eidem ſe obſeruare legem eis deſuper
datam. Prælati nanque opera bona à ſuis
exigunt ſubditis, *Qui cæſum dimiſerunt eum
inanem*, hoc eſt, Moyſen multipliciter af-
flixerunt, nec obtemperauerunt, ſed rebel
les ei fuerunt, iuxta illud Pſalmi, Vexa- *Pſal.* 10.
tus eſt Moyſes propter eos, quia exacerba
uerunt ſpiritum eius. Propter quod dixit *Exod.* 17
ad dominum, Quid faciam populo huic?
Adhuc pauxillum & lapidabit me. *Et ad-
didit alterum ſeruū mittere*, hoc eſt, poſt Moy E
ſen miſit ad ſinagogam alium ſeruū, per
quem quidam intelligunt Dauid regem
& poteſt etiam per eum Samuel prophe- 1. *Re.* 8.
ta intelligi, quorum vterq; multùm dili-
gens fuit pro directione & ſalute Iſraeliti
cæ plebis. *Illi autem hunc quoque cædentes &
afficientes contumelia dimiſerunt inanem* Nā
Samuelem eiecerunt ex principatu, dicen 1. *Re.* 15.
tes. Conſtitue nobis regem. Similiter per 16. 17. 18
ſecuti ſunt Dauid adhærentes eius filio
Abſaloni, volueruntq; ſanctū Dauid pri-
uare vita & regno, vt in libris Regū habe
tur. Nihilominus per hunc ſeruum ſecun
dū poteſt intelligi chorus ſeu uniuerſitas
iudicum, qui præfuerunt plebi poſt Moy
ſen, quorum quoſdam iniuſtiſſimè afflixe
runt, quemadmodum Effratæi inſurrexe-
runt contra Gedeonem & Iepte & uiri Sy
chimorum ingratiſſimi extiterunt benefi
ciis Gedeonis. Similiter tribus Iuda uin- F
xit Sanſonem, ut traderet eum in mani-
bus Filiſtinorum.

¶ Porrò Samuel ultimus iudicum fuit, &
omnia iam prætacta in libro Iudicū ſunt
cōſcripta. *Et addidit tertium mittere.* Poſt il-
los miſit ad ſinagogam chorum ſeu multi
tudinē prophetarū, qui ſub Samuele & Da
uid ac aliis regibus, primò ad unicū totū
regnum, deinde ad utriuſq; regni popu-
los miſſi, puta ad regnum Iuda ac decem
tribuum, populum erudierunt, & regum
ac ſubditorum uitia acriter increpauerūt.
Qui & illum uulnerantes, eiecerunt, hoc eſt,
non ſolū uerbis ſed & uerberibus reſtite-
runt prophetis, & quoſdam interfecerūt,
uide-

A uidelicet Iſaiam, Ieremiam, Amos, Vriã,
& eos à ſuo eiecerunt cõſortio. Vnde bea
Acto. 6. tus Stefanus dixit. Quem prophetarũ nõ
ſunt perſecuti patres ueſtri? *Dixit autem do*
minus uineæ, hoc eſt, Deus pater omnipo-
tens, legiſlator ac dominus ſinagogę. *Quid*
faciam? Quod ait, Quid faciam, non loqui
tur dubitando, ſed maximam populi per
uerſitatem inſinuando, & quaſi eis cõpa-
tiendo, & de eorũ ingratitudine quaſi ad-
mirando, tanquam dicat, Tàm iniquè ſe
habent, ut mirum ſit, & quid reſtet agen-
dum, quaſi per modum deliberãtis inqui-
Gene. 18 rant, iuxta quem modum ait in Geneſi de
Sodomitis, Deſcendam, & uidebo an iux-
ta clamorem qui uenit ad me, perficiant
Exo. 33. an non, ut ſciam. In Exodo quoque dixit
B ad filios Iſrael idololatrantes, Iam nunc
depone ornatum tuum, ut ſciam quid fa-
ciam tibi. ¶ Denique Deus dicendo, quid
faciam, docet nos ut ſuo exemplo in ar-
duis deliberemus, & cõſulamus quid age-
Tob. 4. re debeamus. Vnde Tobias monet conſi-
Eccl. 22. lium ſemper à ſapiente perquirere. In Ec
cleſiaſtico quoque, Sine conſilio nihil fa
cias, & poſt factum non pęnitebis. *Mittam*
filium meum dilectum hoc eſt, unigenitum
meum per incarnationis myſterium mit
Mat. 15 tam ad ſinagogam. Vnde & filius in Euan
gelio proteſtatur. Non ſum miſſus niſi ad
oues quæ perierunt domus Iſrael.
¶ Porrò Chriſtum ſecundùm deitatẽ dili
git pater, amore prorſus immenſo, nõ uti
que minus quàm ſeipſum, ſecundùm na-
turam quoq; aſſumptam, plus diligit eũ,
quàm totũ reſiduæ creaturæ qui hypoſta
tico eſſe uerbi æterni, coniunxit immedia
C tè Chriſti humanitatem *Forſitam cum hunc*
uiderint uerebuntur, hoc eſt, Deum uniger-
nitum meum incarnatum inter eos corpo
raliter conuerſari miraculis, ſapientia ac
eloquentia, ſanitate præ omnibus radia-
re conſpexerint, timebunt eundẽ nec per-
ſequi eum audebunt.
¶ Quæri poteſt cur pater omnia certiſſi-
me ſciens ait, forſitan: ꝙ dubitationis eſt
ſignum cur etiam dixit, uerebuntur filiũ
meum, cum aliter fuerit atque euenerit,
ut protinus ſubditur? Reſpondetur ꝙ ait
forſitan non ambigendo, ſed libertatẽ hu
mani arbitrii deſignando, & quod ait, ue
rebuntur filium meum, non dicit quia ſic
erat futurum, ſed quia meritò ſic fuiſſet.

Ex hoc loco ſancti doctores Hieronymus D
& Auguſt. ſumpſerunt cõtra impiſſimos
hæreſiarcas Arrium atque Eunomium ar
gumentum, quia dixerunt filium non eſſe
Deum uerum, eo quòd dicat ſe diẽ igno-
rare iudicii: nam & Deus pater ait hoc lo
co, forſitan uerebuntur filium meum, cũ
tamen quod ait forſitan exponi non poſ-
ſit tanquam dubitatiuè prolatum, neque
quod ait, uerebuntur filium meum tan-
quam aſſertoriè aut ignoratiue expreſſũ.
Conformiter ꝙ filius loquitur ſe diem iu
dicii ignorare non dixit ignorantiam ali
quam in ſe inſinuando, ſed quaſi per mo-
dũ ignorantis ſe habendo, quoniam inter
ſuos conuerſans de illa hora eos nõ infor
mauit, ſicut de aliis quæ quærebant. *Quẽ*
cum uidiſſent coloni, hoc eſt, præfati agricu- E
læ & cultores, uidelicet põtifices, ſcribæ,
& ſeniores *Cogitauerunt intra ſe dicẽtes*, uer
bo mentali, quoniam non audebant ple-
bi manifeſtare machinationes ſuas aduer
ſus Chriſtum, tamen ſibi inuicem indica-
uerunt ſuos cõceptus ut ſubditur. *Hic eſt*
hæres, hoc eſt, uerus rex Iſrael & Meſſias
in lege promiſſus, dominus ſinagogæ. Ex
quo uidetur ꝙ cognouerunt Ieſum Chri
ſtum ac filium Dei. Cum tamen princeps Acto. 3.
Apoſtolorum teſtetur, Fratres, ſcio quia
per ignorantiam feciſtis ſicut & principes
ueſtri. Et Paulus, Si cognouiſſent, nun- 1. Cor. 2.
quam dominum gloriæ crucifixiſſent. Ad
quod ſupra plenè reſponſum eſt. Et ſuper
Matt. circa hunc locum inde diffuſius ſcri
pſi. Vnde nunc in tantũ tangi ſufficiat, ꝙ
ad tempus aliqualiter cognouerunt Ie-
ſum eſſe Meſſiã, ſciẽtia coniecturali pro-
babili, ſed tẽpore procedẽte Chriſto eos
publicè & acerrimè reprehẽdente, intol
lerabilẽ contra eũ inuidiã ac diſplicentiã
conceperunt, ex quibus excęcati ſũt cor-
de, & omnia facta eius interpretabãtur in
peius, ac priorem de Chriſto notitiã per-
diderunt. *Occidamus eum, ut noſtra fiat hære-*
ditas, id eſt, principes & rectores ſinago-
gæ manebimus, nec terram ac plebem per
demus. Hinc in Ioanne legitur College- Ioan. 11
runt pontifices & fariſæi conſilium & di-
cebãt. Quid facimus? quia hic homo mul
ta ſigna facit, ſi dimittimus eũ ſic, oẽs cre-
dent in illum & uenient Romani, & tollẽt
noſtrũ locũ & gentẽ. Tuncq; audito conſi
lio Caiphę ex illo die cogitauerũt interfi

A cere eum. Vnde in Pſalmo ait ſaluator,
Pſa.40. Aduerſum me ſuſurrabant omnes inimici mei: aduerſū me cogitabāt mala mihi. ¶ Propterea quippe Chriſtū occiderunt, ne perderēt hæreditatē, hoc eſt templū, terram, & ſubditos: & tamen, quia Chriſtum interfecerunt, perdiderunt omnia illa, & peruenit in eos ira Dei vſq; in finem
1.The.2 ſecundùm Apoſtolū. Propter quod Chri-
Pſal. 8. ſtus ait in Pſalmo, Effunde ſuper eos irā tuam, & furor iræ tuæ cōprehendat eos: fiat habitatio eorum deſerta, quoniam quem tu percuſſiſti perſecuti ſunt, & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt. *Et eiectum illum extra vineam occiderūt*, hoc eſt, Chriſtum extra ciuitatem Ieruſalem quę fuit metropolis ſinagogę ſeu plebis
B bis Iudaicæ, crucifixerunt: iuxta illud ad
Heb.13. Heb. Ieſus vt ſanctificaret populum extra portā paſſus eſt. Vel eiectū extra vineam hoc eſt de cordibus Iudæorū excluſum, quia auerterūt populū quaſi totū à Chri-
Mat.27 ſto, præſertim in die paraſceues qn̄ vniuerſus populus exclamauit, Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Credentes quoq; in Chriſtū excōicati ſunt, ſecū-
Ioan.9. dùm illud Io. Iam conſpirauerūt Iudęi, vt ſi quis eū confiteretur eſſe Chriſtū, extra ſynagogā fieret. *Quid ergo faciet illis dominus vineæ*, hoc eſt, quam pœnam pro tāto facinore infliget illis Deus dominus ſynagogæ. Hoc Chriſtus interrogauit, vt illos faceret magis attentos, atq; enormitatem exceſſus illorum oſtenderet, quia occiſio filii Dei fuit ſingulare, ſummum & & incomparabile ſcelus, propter qđ me-
C ruerunt vſq; in finem relinqui, & corporaliter ſpiritualiterq; vaſtari ac trucidari. Hinc Chriſtus perſonaliter ad interrogationē ſuam reſpondet. *Veniet* Non locū mutando, ſed vltionem debitam exercēdo, *Et perdet colonos iſtos*, hoc eſt, tradet in manus Romanorum, & ab inuiſibilibus hoſtibus permittet eos penitus excæcari, atq; ad ſempiterna ſupplicia pertrahi,
Ierem.3. ſicq; in eis impletum eſt illud Ierem. Induc ſuper eos diem afflictionis, & duplici
Dani.9. contritione contere eos dn̄e. Hoc & à Daniele apertiſſimè eſt prædictum, vbi poſtquam dictum eſt. Poſt hebdomadas ſexagintaduas occidetur Chriſtus, & nō erit eius populus, qui eum negaturus eſt: protinus ſubditur, ciuitatem & ſanctuarium diſſipabit populus, cum duce uentu D
ro. Atq; in præcedenti capitulo dixit Saluator, Non relinquent in te lapidē ſuper lapidem, eò quòd non cognoueris tēpus uiſitationis tuæ *Et uineam dabit alijs*, hoc eſt, ſinagogam quantùm ad electos ex ea committet regendam Apoſtolis, qui poſt Chriſti paſſionem & miſſionem ſpiritus ſancti multa millia Iudæorum conuerterunt ex eis primitiuam eccleſiā conſtruētes, ſicut in Actibus Apoſtolorum deſcribitur. *Quo audito dixerunt illi* puta præfati, coloni, *Abſit*.

¶ Circa hæc duplex oritur quæſtio. Prima, qſio Lucas affirmet ipſummet Chriſtū reſpōdiſſe hæc uerba, Perdet colonos illos, cū in Mattæo ſcribantur coloni ſic reſpōdiſſe, Malos malè perdet, &c. Secunda, qūo Lucas ſcribat illos dixiſſe, Abſit: cū Mattæus referat eos dixiſſe uerba præ- E
tacta affirmatiuè, Malos male perdet, & Mat.21
uineam ſuā locabit aliis. Ad hoc reſpōdetur ſecundùm Auguſtinum libro de concordantia Euangeliſtarū, ꝙ Chriſtus dixit parabolam iſtā in præſentia ſacerdotum & ſcribarum ac plebis, in qua multi erant Chriſto fauētes, qui ēt parabolam iſtā plenariè non intelligentes, primò reſponderunt, Malos malè perdet: quorū reſponſionem Chriſtus approbādo repetiit eam, & tunc ſacerdotes & ſcribę intelligētes ad ſe pertinere parabolam, conſcientia remordente dixerunt, Abſit. Si autem obiiciatur, quia ſecundùm Mattæum ſacerdotes & ſcribæ reſponderunt Malos, male perdet. Dicendū ꝙ uerba Euangeli- F
ſtæ Mattæi determinatè non exprimunt hoc, quia dicitur in Mattæo. Aiunt illi, tamen in ordine & contextu uerborum ſatis apparet, ꝙ ipſi coloni. ſ. ſacerdotes, & ſcribæ, hoc reſponderunt. Quo conceſſo, dici poteſt, quod quidā eorum ſimul cū plebe ſic reſponderunt, & paulòpoſt quidam acutius conſiderantes ſenſum parabolæ dixerunt, Abſit. ¶ Porrò Chryſoſtomus aliam præſtat reſponſionem dicendo, ꝙ Iudæi ſiue coloni, corde reſponderunt, ut ſcribit Mattęus, uidelicet, Malos malè perdet, ore autem dixerūt oppoſitū, prout recitat Lucas; ſcriptura autem frequenter cogitationes cordis refert quaſi dicta ſermonis. Dicit quippe Chryſoſt. quoddā notabile, poſuit (inquiens) quendam

A dam ſpiritum ſcientiæ boni & mali Deus
in hominibus, Vt quotieſcunque pecce-
mus, ſpiritus ille in ſilentio factum noſtrũ
accuſet, & tacitè loquatur ad animã, hoc
eſt malum: & tunc homo conſcientia ſua
diſcuſſa, corde ſe peccaſſe fatetur, quanuis
ore neget. Quemadmodum ſeruus in fur
to deprehenſus, quanuis interrogatus an
dignus ſit cædi, reſpondeat ore, non, con-
ſcientia tamen dicit oppoſitum. At uerò
per ſpiritum ſcientiæ boni & mali, Chry
ſoſtomus, ut reor, intelligit ſindereſim,
malo ſemper remurmurantem, ſic & iſti
Iudęi aliter locuti ſunt corde, & aliter o-
re. *Ieſus autem aſpiciens eos ait.* i. ad ſacerdo-
tes & ſcribas corporalem uiſum ſuum ſpe
cialiter dirigebat. Primò, ad innuẽdum, ꝙ
B eos notauit. Secundò, ad increpandũ eos
per talem aſpectum quod tàm peruersè &
contrà conſcientiam reſponderunt, & ſic
zelo iuſtitiæ fuit eis iratus quemadmodũ
Marc.3. fertur, & apud Marcum pro alia vice, Cõ-
triſtatus ſuper cecitate cordis eorum cir-
cunſpiciens eos cum ira. Tertiò, quia eo-
rum errori ac calamitati futuræ condo-
luit: ſicut & videns ciuitatem, fleuit ſuper
eam. *Quid eſt ergo hoc quod ſcriptum eſt*, hoc
eſt, ſi vt vos dicitis vinea non eſt aliis dan
da, eò ꝙ coloni eius occiderunt hæredem
ſeu Chriſtum quem ſignificat, aut qua-
liter verum eſt quod propheta ait in Pſal.
Pſ.117. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes*, hoc
eſt, Chriſtus lapis uocatus, quem præfati
coloni ædificantes, hoc eſt, populum in-
ſtruentes, & ad uirtutum opera exortan-
tes, reprobauerunt eum uituperando, &
non Chriſtum, ſed ſeductorem eſſe aſſerẽ
C do, *Hic factus eſt in caput anguli*, hoc eſt, con
ſtitutus eſt principium, in quo duo popu-
li utpotè Iudæi & Gentiles per fidem con
iuncti ſunt ad conſtituendam unam eccle
ſiam: & per hoc Chriſtus ſimilis factus eſt
lapidi angulari, in quo duo connectuntur
Epheſ.2. parietes. Vnde fidelibus ſcribit Apoſtolus,
Superædificati ſupra fundamentum Apo-
ſtolorum & prophetarum ipſo ſummo an
gulari lapide Chriſto Ieſu. De quo prin-
1.Petr.2 ceps Apoſt. ait, Ad quem accedentes lapi-
dem viuum ab hominibus quidem repro
batum: à Deo autem electũ & honorifica
Daniel.2 tum. De quo lapide habetur apud Danie-
lem, Lapis qui abſciſus eſt de monte ſine
manibus, factus eſt mons magnus, & im-
pleuit uniuerſam ſuperficiem terræ. De D
quo & per Iſaiam loquitur Deus pater, Ec *Iſa. 28.*
ce ego mittam in fundamentis Sion lapi-
dem angularem, probatum, pretioſum.

Denique Chriſtus lapis uocatur, dicen *1.Co. 10*
te Apoſtolo, petra erat Chriſtus. Primò,
propter ſuam immobilem fortitudinem,
atque in omni aduerſitate patientiam, fir
mam & inconcuſſam. Propter quod per
Iſaiam conteſtatur, poſui faciem meam
ut petram duriſſimam. Vnde Ezechieli
prophetæ loquitur Deus, Vt adamantem
& ſilicem dedi faciem tuam. Secundò, pro
pter operationis ſuæ inſuperabilem pote
ſtatem, idcirco de lapide iſto in Daniele
aſſeritur, Quod comminuit ſtatuam. Ter
tiò, propter ædificationis ſuper ipſum ap
titudinem ſummum, de quo Paulus te- *1.Cor.3.*
ſtatur, Fundamentum aliud nemo pone- E
re poteſt præter id quod poſitũ eſt, quod
eſt Chriſtus Ieſus. *Omnis qui ceciderit, ſuper
lapidem illum, conquaſſabitur: ſuper quem au-
tem ceciderit, conteret illum.* Quicunque mor
taliter peccat, grauiter cadit, Fideles autẽ
dum peccant, dicuntur cadere ſuper lapi
dem angularem præfatũ, uidelicet Chri-
ſtum, quia & ſi caritatem ac gratiam per-
dant, tamen manent in fide & ſpe informi
& ita non penitus conteruntur, quanuis
ſpiritualiter lædantur ſeu conquaſſentur.
Sed frequenter pœnitendo reſurgunt, &
cautiores, fortioreſque fiunt, ſicut ait A-
ſtolus, Vbi abundauit delictum, ſuperabũ *Rom.5.*
dat et gratia.

Porrò infideles peccando penitus con-
teruntur, quia nequaquam per fidem in
Chriſto fundantur, ideo nec reſurgunt. F

Itaq; omnis qui ceciderit ſuper lapidẽ
illũ, hoc eſt, oĩs Chriſtianus mortaliter
peccans conquaſſabitur, quia deſinit ſpiri
tualiter eſſe: tñ in fide & ſpe perſiſtendo a-
liquid boni habet, aptitudinemque ſorti-
tur ad pœnitendum. Super quem autem
ceciderit lapis iſte ſeu Chriſtus. i. infidelis
mortaliter peccans, ſuper quẽ irruet Chri
ſtus iudex per iudicii ſui rigorem, & con-
teret illum per finalem damnationẽ, quẽ
admodum de Iudęis incredulis in Ieremia *Ierem.7.*
legitur, Duplici contritione contere eos
domine Deus noſter.

Sed ex his ſequi videtur, quòd grauio-
ra ſint infidelium quàm impiorum Chri-
ſtianorum peccata atque ſupplicia, quo-

niam

A niam plus eſt conteri ſeu prorſus commi-
nui,quam conquaſſari, cùm tamen huius
oppoſitum communiter aſſeratur, & in
multis exemplis legatur. Præſertim dicen
1.Tim.1 te Apoſt. Ideo miſericordiam conſecutus
ſum,quia ignorans feci in incredulitate.
Quo conſtat, quòd ignorantia incredu-
litatis aliquo modo alleuiet culpam. Et
reſpondendum ꝙ quanuis eodem genere
peccati,& cæteris paribus,malus Chriſtia
nus peccando grauius peccet quàm infide
lis,iuxta qnod ait Saluator ſupra duodeci
mo capitulo, Seruus qui cognoſcit uolun
tatem domini ſui & non facit, plagis ua-
pulabit multis:qui autem non cognouit,
& facit digna plagis,uapulabit paucis. Ni
hilominus infidelitas ipſa eſt culpa grauiſ
B ſima,& pondus offenſionis peccati infide
litatis præponderat diminutioni aliorũ
uitiorum,propter incredulitatis ignoran
tiam,ideo infideles peccando penitus cõ
teruntur. Et quanuis fideles (ut dictũ eſt)
abſolutè loquendo grauius peccent,tamé
propter informes fidem & ſpem in eis ma
nentes,altiores & propinquiores ſunt ad
ſpiritualiter reſurgendum. Et etiã aliqua
bona ex genere agunt ſecũdùm pręcepta
Dei atque eccleſiæ, quanuis non faciunt
ea meritoriè. Vnde & per talia ſæpe diſpo
nuntur ad gratiam. *Et quærebant principes*
ſacerdotum, & ſcribæ mittere in illum manus
uiolentas. *Et timebant plebem* magis quàm
Deũ *Cognouerunt enim quòd ad ipſos dixerit.*
Chriſtus *Similitudinem iſtam*, de uinea, &
C ita ipſo facto deſiderauerũt verificare uer
ba Chriſti occidẽdo hæredẽ,& oſtendẽdo
ſe eſſe prauiſſimos agricolas ac colonos,q
de caritatiua inſtructione, pia commina
tione,uera concluſione, deteriores effecti
ſunt. Quibus aſſimilantnr impatientes,&
omnes qui de ſalubri correptione,& iuſta
correctione efficiuntur peiores, ſe menda
citer excuſando,ac indignando, obloquẽ
Amos.5 do,ſeu qualitercunque nocendo, quibus
competit illud Amos, Odio habuerũt cor
ripientem,& loquẽtem perfectè abomina
Iſai.30. ti ſunt. De talibus fertur in Iſaia, Dicunt
aſpiciẽtibus,nolite nobis aſpicere ea quę
recta ſunt. Loquimini nobis placentia, ui
1.Tim.4 dete nobis errores. Apoſto. quoque, A ue
ritate (inquit) auditum auertent: ad fabu
Pro.20. las autem conuertentur. In quibus imple
tur & illud, Quaſi apprehenderit cum au-
ribus canem,ita qui corripit impatientẽ. D
¶Hic quæri poſſet, Vtrum & qualiter prę
ſciti Iudæi Chriſtũ nouerunt,de quo quia
ſuperius & item ſuper Matthæum diffusè Mat.21
tractatum eſt,idipſum prætermitto.
¶Inſuper quoniam ſacerdotes,ſcribæ & ſa
riſæi non audebant uiolentiam Chriſto,
timore plebis,inferre, excogitauerunt a-
liam uiam ad reprehendendum,nõ ad cre
dendum & imitandum conſiderãtes & ex
plorantes,quorum ſectatores ſunt multi,
qui proximos ſuos obſeruant ad accuſan-
dum & calumniandum, & proprios defe-
ctus atque exceſſus penſare ac plangere
negligunt:quibus Salomon loquitur,Qui Pro.11.
obſeruator eſt malorũ,opprimetur ab eis.
Et rurſus ait ſcriptura, Stultitia eſt homi- Eccl.21.
nis auſcultare per oſtium, *Miſerunt ſimula* E
tores,qui ſe iuſtos ſimularent, ut caperent eum
in ſermone, id eſt ex uerbis & reſponſioni-
bus Chriſti reprehendere poſſent eum: ut
quem veritate vincere non valebant, cir-
cumuenirent & uincerent calliditate, nõ
attendentes neque verentes illud Iob, Si Iob.36.
mulatores & callidi prouocant iram Dei.
Nec illud Prouerbiorum, Vir verſutus o- Pro.14.
dioſus eſt. Itaque non acceſſerunt in per-
ſona propria, ſed ut in Matthæo aſſeritur, Mat.22
Miſerunt ad eum diſcipulos ſuos cum He
rodianis, quatenus ab illis obſeruaret ſe
minus, *Et traderent illum principatui*, id eſt,
dominatiõi Herodis, *Et poteſtati præſidis* pu
ta Pilati,vel vtrunque refertur ad præſi-
dem,intelligendo per principatũ domina
tionem ſiue militiam eius,per poteſtatem F
verò iudiciariam eius autoritatem. Sic &
quidã verſipelles,ac impii proximos ſuos
obſeruant,& fictè ac callidè ſciſcitantur,
vt eos valeant accuſare, quibus contin-
git, Qui fodit foueam,incidet in eam: & Eccl.10
qui diſſipat ſepem, mordebit eum colu-
ber. De talibus loquitur Ieremias, Sagit- Ierem.9.
ta uulnerans lingua eorum,in ore ſuo pa
cem cum amico ſuo loquitur, & occultè
ponit ei inſidias. *Et interrogauerunt illum di*
centes, Magiſter ſcimus,quia recte, id eſt,uerè
ac iuſtè,dicis ſeorſum loquendo, Et doces
publicè prædicando.
¶Porrò ut ait Anſelmus,ueritas eſt recti
tudo ſola mente perceptibilis, *Et non ac*
cipis perſonam, hoc eſt,nullius intuitu aut
amore recedis à ueritate & æquitate, nec
contra iuſtitiam alicui parcis,unde in A-
ctibus

A ctibus Apoſtolorum aſſerit Petrus, in ueritate comperi, quoniam non eſt perſonatum acceptor Deus. Huius contrarium agunt quidam prælati, principes, iudicesſque iniuſti, uni delinquentium, præſertim potentioribus, carioribus, propinquioribusve parcentes, & alterum punientes, Propter quod quidam filoſophus leges principum telis comparauit aranearum, quæ imbecilliores capiunt muſcas, & fortiores euadere ſinunt: Similiter peccant, qui non ex caritate & zelo iuſtitię, ſed ex praua radice, uidelicet odio, indignatione, impatientia, ira, cupiditate, corripiunt ac puniunt reos. *Sed in ueritate uiam Dei doces.i.* diuina præcepta, documenta atq; cōſilia, quibus de peregrinationis huius exi B lio ad ſummæ ſalutis pertingitur patriā ueraciter, abſq; falſitatis admixtione proponis ac inſtruis. Hanc ambulationē præmiſerunt, ut emollirent & uanè delectarēt ac ſibi allicerent mentem Chriſti ad reſpondendum pro uoluntate eorum. Iſtud quippe hypocritis & verſutis eſt propriū ſimulato. iè cōmēdare, placētia loqui, apparatu, verbo, ac ſignis blāde ſe applicare, ſicq; alterius aīum eneruare, abducere, & ad beneplacitū ſuū attrahere, queādmodū beſtiæ quæ poteſtate nequeunt comprehendi, blanda fricatione ac uariis ſimulationibus capiuntur. Vnde mox quæſtionem proponunt. *Licet nobis tributum dare Cæſari an non?* Pompeius princeps Romanus Iudæam ſubiugauit Romanis, & ex- C tunc Romani exegerūt, à Iudæis tributū, quod & Iudæi ſoluerunt. Poſtmodum ſcribis & fariſæis uiſum eſt Iudæos, utpote populum Dei peculiarem, non debere tributum dare terrenis principibus, nec legibus ſubiacere humanis, quia diuina lege regebantur, atque in templo decimas primitiasque ſoluebant. Quibuſdam uerò Iudæis uidebatur oppoſitum, eo quod Romani pro pace militabant communi. Ideo Chriſto propoſuerunt quęſtionē iſtam determinandam quatenus quicquid reſponderet reprehenderetur. Si enim diceret non eſſe ſoluendum, mox eum accuſarent præſidi, tāquam rebellem Romano imperio: ſi verò reſpondiſſet eſſe ſoluendum iudicarent eum diuino derogare honori & legi, & affectabant ut Chriſtus diceret tributum Cæſari non eſſe ſoluendum, non

ideo principaliter, ut viderentur à debito D ſolutionis illius immunes, ſed ut accuſare poſſent ac morti tradere Saluatorem. *Conſiderans autem dolum illorum*, videlicet ſimulationem inuidioſam. Ipſe.n. ſciebat quid eſſet in homine, omnium cordium ſecreta & quicquid in creaturis eſt, cognouit, nō ſolū vt Deus ſcientia increata, ſed ēt ſ̄m aſſumptam naturā in verbo æterno creata ſciētia. *Dixit ad eos, Quid me tētatis.* i. fruſtra & irrationabiliter me decipere conamini per ficta & adulatoria uerba. ¶ Deniq; adulatio eſt graue pctm̄: & qui aliū aut ei ficte blanditur grandi cū exponit laudat incautè periculo utpote gloriæ uanæ, qua oēm quā hēt gratiā & virtutē amittat. Hinc Aug. Duo (inquit) ſunt perſequentiū genera, vnū eſt vituperantiū, a- E liud adulantiū. Magis perſequitur lingua adulatoris, quā manus interfectoris. Adulator equidem perimit, animam corpus occiſor. Merito igitur ait Pſal. Virum ſanguinum & doloſum abominabitur dominus. Et rurſus, Sicut nouacula acuta feciſti dolum. Quemadmodum nanq; acuta nouacula crines abſcindit, ſic adulator tollit virtutem. Hinc zelo iuſtitiæ contra adulatores & bilingues propheta ſuccēſus teſtatur, Loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala aūt in cordibus eorum. Deinde precatur, Da illis ſecundū opera eorum, & ſecundū nequitiam adinuentionū ipſorū: propterea dominus Chriſtus iſtos adulatores ac fraudulētos, durè redarguit. Primò, ut adulationes & fraudes ſemper uite- F mus. Secūdò, ut adulatores ſtrenuè refellamus, cū propheta pſallētes. Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me, oleū aūt peccatoris non impinguet caput meū. *Oſtendite mihi denarium* qui ad imperatoris præceptū ſoluitur pro tributo. Cūque oſtēdiſſet Chriſto denariū, interrogauit. *Cuius habet imaginem & inſcriptionem.* i. ſuperſcriptionem exaratam in nummo. Non ignorantia hoc quæſiuit, ſed ut ex eorum reſponſione daret eis irreprehenſibilem ſolutionem. Ideo ſubditur. *Reſpondentes dixerunt, Cæſaris* puta Tyberii, quo imperante paſſus eſt Chriſtus. *Et ait illis, Reddite ergo quæ Cæſaris ſunt, Cæſari,* hoc eſt, ea quæ ei ex rōnabili inſtitutione debetis puta cēſum, tributū, obſequiū. Hæc nāq; ſpūali libertati, & ſubiectioni ſub Deo ad

Pſal. 5.
Pſal. 51.
Pſal. 37.
Pſa. 19.

A ad quas ordinatur lex diuina, nõ derogãt:
quia ſpiritualis libertas, eſt immunitas à
Epheſ.6. ſeruitute peccati, ac iugo diaboli. Pro-
Tit. 1. pter quod ſacratiſſimi apoſtoli Petrus &
1.Petr.1 Paulus in ſuis epiſtolis hortantur ſeruos
fideles, vt infidelibus quoque dominis
fideliter obſequantur, *Et quæ ſunt Dei
Deo*.i.quę Deo tenemini, ſcilicet obſeruã-
tiam præceptorum ei iugiter exhibere,
imò voſipſos diuino cultui totaliter mã-
cipate, quoniam totũ quod eſtis, Dei eſt,
& cuius imagine inſignitur. Quemadmo
dum enim denarius Cæſaris eſt metallum
eius imagine decoratũ, ita numiſma Dei
eſt homo ſummę trinitatis expolitus ima
gine. ¶Præterea non ſic intelligenda ſunt
verba xpi prętacta, quaſi aliquid ſit impera
B toris qđ nõ ſit creatoris, qui iure creatio
nis dñs omniũ veriſſimè perhibetur, ſed
idcirco ſic dixit Saluator, qm̃ aliqua ſpe
cialiter deputantur terreno præſidi, & ali
qua creatori. *Et non potuerunt uerbum eius*
hoc eſt præſcriptam Chriſti reſponſionẽ.
Prou.11. *Reprehendere coram plebe*, Non.n. (ut Salo-
mon ait) eſt ſapientia non eſt ſcientia, nõ
eſt conſilium contra dominũ. De quo in
Iob. 5. Iob aſſeritur, Qui cõprehendit ſapientes
in aſtutia eorũ, & conſilium prauorũ diſ-
ſipat. *Et mirati in reſponſis* hoc eſt uerbis re
ſponſalibus *Eius*, *tacuerunt* uidentes ſe nõ
poſſe ei concludere, imò quò amplius eũ
interrogauerunt, eò plus glorificabãt eũ,
& confundebant ſeipſos. Itaque miraban
C tur quod tàm irreprehenſibiliter mox re
ſpondit, & quod inſidiandi, calumniandi-
que locum non reppererunt.

¶Conſequenter deſcribitur quæſtio à Sa-
ducæis Chriſto propoſita, per quã uolue
runt Saducæi Fariſæos cõfundere, & Chri
ſti ſapientiam explorare *Acceſſerunt autem
quidã Saducæorum qui negant eſſe reſurrectio
nem* De triplici ſecta inter Iudæos exiſten
te, uidelicet Eſſæorum Fariſæorum ac Sa
ducæorum, & de diſtinctione eorum abin
uicem dictum eſt ſupra.

¶Porrò Saducęi inter illos grauiſſimè er
rauerunt, qui nec angelum, nec ſpiritũ,
nec futuram generalem reſurrectionẽ eſſe
credebãt, imò animas hominũ inſtar bru
torũ dixerunt eſſe mortales, receperuntq;
libros Moyſi nõ prophetarum, cũ tamen
ex Moyſi libris luce clarius conſtet ange-
los eſſe. Et interrogauerunt eũ, uidelicet
Saducæi Chriſtum *Dicentes, Magiſter, Moy* D
ſes ſcripſit nobis.i.in Deuteronomio, nobis
Deo iubente præcepit. *Si frater alicuius ui* Deut.25
ri mortuus fuerit habens uxorem uſq; ad mor
tem, *Et hic ſine filiis fuerit*, id eſt, abſque le-
gitima prole obierit, ut nomine filiorum
intelligantur & filiæ, ſicut dum pater & fi
lius correlatiuè dicũtur, cũ pater quis ue
rè ac relatiuè dicatur, etiam filio carẽs non
filia, ſi filius denotat ſexũ, *Vt accipiat eam
frater eius uxorem & ſuſcitet ſemen fratri ſuo*,
hoc eſt, de fœmina illa procreet prolem,
quæ aſcribatur marito defuncto, uocetur-
que filius eius legalis, quãuis ſit filius car-
nalis mariti loquentis. Prima & literalis
cauſa huius præcepti fuit, ne nomen atq;
memoria uiri prioris de ſua tribu remoue
retur. Secunda ut familiarum ac tribuum E
maneret diſtinctio.

¶Myſticè uerò per iſtud pręceptum ſigni
ficabatur, quòd fratre mortuo, id eſt, Chri
ſto propter nos crucifixo, frater ipſius, ui-
delicet Eccleſiaſticus prælatus, debet ei
ſuſcitare ſemen ſpirituale, aliquos cõuer-
tẽdo ad ipſum, & bonos ad ſpiritualẽ pro
fectum. *Septem ergo fratres erant* Iſraeliticę
ſtirpis *Et primus accepit uxorem, & mortuus
eſt ſine filijs & ſequens*, id eſt, ſecundus fra-
ter *Accepit eam*, poſt mortem prioris, *Et ip
ſe mortuus eſt ſine filio, & tertius accepit illam
ſimiliter & omnes ſeptem*, i. reliqui omnes.
*Et non reliquerunt ſemen, & mortui ſunt No-
uiſſimè omnium mortua eſt & mulier*. Iſtam
quæſtionem propoſuerunt Saducęi, ad de F
monſtrandum quod reſurrectio mortuo-
rum non eſſet poſſibilis, quia rationabili
ter dici non poſſet, ad quem prædictorũ
fratrũ ſpectaret uxor in reſurrectione fu-
tura, ideo ſubditur, *In reſurrectione ergo cu-
ius eorum erit uxor? Siquidem ſeptem* fratres
Habuerunt eam ſucceſſiuè *Vxorem* ió quã
ratione pertinerent in futura reſurrectio
ne ad unũ, pertineret quoq; ad aliũ. Quo
dato fratres ſimul & ſemel haberent ean
dẽ uxorem. quod eſt legi contrariũ. Vnde
beatiſſimus Ioannes Baptiſta dixit miſer
rimo, immitiſſimoque Herodi, Non licet
tibi habere uxorem fratris tui.

¶Porrò Saducæi in quęſtione hac, pręſup
ponebant unum mendacium, quod tamẽ
à Fariſæis reputabatur uerum, utpote,
quòd poſt reſurrectionem erit uſus cibo-
rũ ac uenereorum. Vnde & Nicolaus de Marc.6.
Gorra

Gorra teſtatur, ꝙ phariſæi poſt reſurrectionē credebant ſe habituros uxorem ac ſobolem, opulentiamq; terrenam, & aureã, ac gemmatã Ieruſalem deſuper concedendã per mille annos, atq; poſt mille annos, ſe eſſe in cęlũ feliciter transferendos, quorũ errorē dñs pandit ſicut ſubiũgitur. *Et ait illis Ieſus, Filij huius ſeculi*. i. qui generantur in mundo iſto, & filii ſunt generis humani, *Nubunt*, hoc eſt, vxores accipiunt. *Et traduntur ad nuptias*, etiam antequam ſint perfectę ętatis, ac ſui iuris, qđ neceſſe eſt vt ſpecies perſeueret, quoniam vita iſta mortalis eſt, propter quod dixit Philoſophus. Ad hoc generatio animalibus data eſt, quatenus eſſe, quod perpetuari non poteſt in indiuiduo, conſeruetur in ſpecie per generationum uidelicet ſucceſsionem. *Illi uerò qui digni habebũtur ſeculo illo*. i. electi & iuſti, quos Deus dignos miſericorditer reputabit duratione ac habitatione futuræ felicitatis, & reſurrectione ex mortuis, ideſt, felici immutatione ac reſurrectione de morte naturæ ad uitam glorię, *Neque nubent*, i. fęminæ non maritabantur, *Neque ducent uxores*, viri, cuius ratio veriſsima ſubditur, *Neque enim ultra mori poterunt*: quia nec mors naturæ, neque mors culpæ, nec mors miſerię, locum habere poteſt in eis. *Aequales enim angelis ſunt*, ideſt, angelis erunt æquales: quia ad diuerſos angelorum ordines aſſumentur, iuxta exigentiam diuerſitatis meritorum ſuorum, *Et filij ſunt Dei*, filiatione perfectę adoptionis per ſimilitudinem gloriæ, & perceptione hæreditatis æternæ, dicente Apo. Si filii, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohęredes autem Chriſti, Et pſal. Tu es qui reſtitues hæreditatem meã mihi. Hęc autem hæreditas eſt eſſentiale præmium beatorum, deinde eſt & pręmium accidentale. Vnde ait Apoſtolus, Oculis non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcēderunt, quę præparauit Deus diligētibus ſe, *Cum ſint filij reſurrectionis* beatificæ. i. beatæ immutationis, quæ proprię reſurrectio appellatur, nam impii ad maiorem calamitatem reſurgent. ¶ Deniq; ex his æternę, increatæ, & infinitæ ſapientię uerbis, patet perfidia ſceleratiſsimi Machomęti, falſitas Alchorani error Sarracenorum & Iudęorũ ac Tartarorum. Totius enim ſignifer falſitatis perfidiſsimus Machomętus in ſuo Alchorano ſępiſsimè proteſtatur, quòd poſt reſurrectionē generalē iuſti erunt in paradiſo terreſtri, & cibis, potibus atque venereis abundantiſsimè in perpetuũ perfruentur. Et mira eſt cęcitas illius perditiſsimi Machomęti, qa frequēter fatetur, ꝙ Deus miſit Moyſi teſtamentũ, Dauid Pſalteriũ, Chriſto Euangelium, & ſibi Alchoranum, cũ tamen in Alchorano quaſi innumerabilibus vicibus contradicat ſcripturis veteris teſtamenti & Pſalterii ac Euangelii, quemadmodũ in tractatu, quē contra perfidias Alchorani, & contra ſingulos ſingulorum capitulorum eius errores cōpegi, luce clarius demonſtraui. Nec dubium, quin etiã ſit contra omnē naturalem philoſophiam, beatitudinem hominis in voluptatibus conſiſtere guſtus, & tactus ¶ Conſequenter veritas ſpecialiter reprobat Sadducęorum errorem, negantium reſurrectionem. *Quia uerò reſurgunt mortui*, i. mortuos eſſe reſurrecturos, *Et Moyſes oſtendit ſecus rubum*, ideſt, docet ac innuit, deſcribendo verba quæ Deus per angelum loquebatur ad ſe circa rubũ, de cuius medio angelus loquebatur ad eum, vt patet in Exodo, *Sicut dicet dominum Deũ Abraam, & Deum Iſaac & Deum Iacob*, ſecundùm quod ibi Moyſes recitat, ꝙ ipſe omnium dominus & creator uocauit ſe Deum horum trium patriarcarũ. Ex quo probatur, quòd aliquo modo uiuant, puta in anima, cũ eorũ corrupta ſint corpora. Cũ etenim Moyſes interrogaſſet nomen Dei, & Deus dixiſſet, Ego ſum qui ſum. Hæc dices filiis Iſrael, ꝓtinus addidit, Dominus Deus patrũ veſtrorũ, Deus Abraã, Deus Iſaac, & Deus Iacob, miſit me ad vos. Hoc nomen eſt mihi in ęternum, & hoc memoriale meũ in generationem & generationem. Præterea (vt ſanctus Silueſter papa diſſeruit) Deus uoluit ſe horũ trium patriarcarũ Deum vocari, & ſub cōmemoratione nominũ eorum exorari, ad inſinuandum ſuperbeatiſsimę trinitatis myſterium. Sunt & alię cauſę. Prima, quia hi patriarchę fuerunt primi generales progenitores Iſraeliticę plebis. Secũda, qa eximię ſanctitatis fuerũt, & i multis excellētiã aliquã ſortiũtur. Tertia: qa ad eos de Chriſti aduētu facta eſt repromiſsio manifeſta, vt patet in Gen. Quarta,

Margin: Rom. 8. — Pſal. 15. — 1. Cor. 2. — Exod. 3.

A ta, vt filii Iſrael generis ſui dignitatem ad uerterent, ſicque idololatriam euitando, verũ colerent Deum, & Deo grati conſiſterent. Quinta, vt horum patriarcarum virtutes cunctis eorum poſteris in exempla proponerentur.

¶ Inſuper quòd ex præallegatis Moyſi verbis, ſequitur hos viuere patriarcas, probat Saluator, *Deus autem non eſt mortuorũ, ſed uiuorum. Omnes enim uiuunt ei.* Sed contra hæc verba poteſt fieri triplex obiectio. Prima, quia Deus dicitur iudex uiuorum & mortuorum, ergo ſimiliter dici poteſt Deus eorum. Secunda, quia præfati patriarchę verè ſunt mortui, quemadmodũ ſcriptura deſcribit. Tertia, quoniam impii non viuunt Deo, ſed propriæ potius voluntati coram Deo mortui perhibentur. Et reſpondendum ad primum, ꝙ aliquid dicitur dupliciter mortuum. Primò omnino ſecundùm corpus & animam, & ita non eſt Deus mortuorum Deus aut iudex. Secundò, quantùm ad corpus tantùm: ſicque mortuorum Deus & iudex eſt dominus. Ad ſecundum ex eodem patet reſponſio, quia præfati ſunt verè mortui quantùm ad corpus. Ad tertium eſt dicendum, quòd impii ac damnati non viuunt Deo, ideſt, ſecundũ legem diuinam, nihilominus uiuunt Deo, ideſt, ad ſuæ iuſtitię declarationem, ſiue ad ſuę maieſtatis honorem, quia in eis oſtenditur omnipotentia creatoris & ęquitas eius, imò pietas eius aliquo modo, quoniam circa condiC gnum puniuntur damnati, & impii in ſeculo iſto interdum miſericorditer cõuertuntur, & piè à Deo tolerantur, ac uaria eius beneficia ſortiuntur. ¶ Sed poſſet qs dicere, Qualiter ex his verbis probatur reſurrectio mortuorum, cùm non aliud ex eis cõſequi videatur, niſi quod immortalis ſit anima rationalis? Reſpondetur, ꝙ Chriſtus loquebatur Sadducęis, qui ideo reſurrectionem negabãt, quoniã animas dixerunt eſſe mortales, ideo immortalitate animæ demonſtrata, probata eis fuit reſurrectio corporum, & etiam idem ex aliis poteſt inferri. Primò, cum anima ſit naturaliter corporis forma, naturalem habet inclinationem ad reunionẽ cum ipſo. Secundò, quoniã ſicut anima meruit atq; demeruit, ita eſt finaliter remuneranda. Quemadmodum ergo in corpore meruit

Gene.25

B

D ac demeruit, ita in ipſo vltimatè eſt præmiãda. Tertiò, qm̃ anima cum ſit naturaliter pars alicuius totius, nõ põt in ſeipſa ſubſiſtentiã habere perfectã, ergo nec plenam felicitatem. Quartò, qm̃ ſenſitiuæ vires radicaliter manent in anima: idcirco ad corpus, naturalem habet affectum, nec abſque illo plenè quieſcit aut contentatur. Vnde & Platonici dixerunt animas corporibus reuniendas, ſed errabant in hoc, ꝙ eas dixerũt corporibus denuo morituris vniri. ¶ Poſtremò ex modo loquẽdi ipſius Moyſi in quinque libris ſuis clariſſimè innoteſcit animas hominum eſſe ꝑpetuas. Frequẽter etenim ait, eos q obierũt eſſe collectos ad patres ſuos. Et Iacob patriarca, Deſcendã (inquit) ad filiũ meũ lugens in infernum. Abrahæ quoq; perhibuit Deus, Merces tua magna eſt nimis. Temporalia aũt non poſſunt eſſe ſufficiens retributio operum caritatis & gratiæ, quæ ſunt opera ſupernaturalis, ac præſtantiſſimæ dignitatis, temporalium rerum valorem ac dignitatem incomparabiliter excedentia. Denique multi iuſti & ſancti veteris teſtamenti in uita præſenti, aduerſitatibus maximis, & diuerſis uſque ad finem vitæ affecti ſunt, & tandem pro iuſtitia interfecti, vt de ſeipſo recitat Ieremias, & de multis cõſtat prophetis, de quibus certum eſt, ꝙ in vitã præſenti non ſunt ꝓ ſuis meritis remunerati, ergo poſt uitam hanc. *Reſpondentes autem quidã ſcribarum,* qui erant legis doctores, *Dixerũt.* Sed quomodo reſpondiſſe dicuntur, qui interrogati non erant? Dicendum, ꝙ reſponderũt. i. ad prę inducta verba Chriſti aptè & correſpondenter locuti ſunt, *Magiſter bene dixiſti,* ideſt, ueraciter reſpondiſti, *Et amplius non audebant eum quicquam interrogare,* phariſæi & Sadducæi, qa quò plus Chriſtum interrogauerunt, eò ſapiẽtia eius clarior apparebat & maior, & ipſi plus confutabantur: ſi autem ꝓpia intentione, deſiderio proficiendi interrogaſſẽt dominum Ieſum, quò ipſe celerius ac ſapientialius reſpondiſſet, eò ipſi auidius atque indeſinentius ſciſcitati fuiſſent. Itaque non audebant magiſtrum veritatis amplius interrogare ad tempus, ſcilicet die iſto, tamen paulò poſt tẽpore paſſionis ſæpe interrogauerũt eundẽ. Ex qbus elicit inuidiã rõnabiliter conuictã acrius malignari.

Gene.37

E

Iere.20.

F

A malignari. Et quoniam non audebant Chriſtum magis interrogare, ipſe eos caritatiuè interrogauit, vt eorum errorem excluderet, quia ſciebat eos malè ſentire de rege Meſſia, vtpote ꝙ purus exiſteret homo. *Dixit autem ad illos*. videlicet ſcribas, & fariſæos, *Quomodo dicunt Chriſtũ filium Dauid eſſe?* id eſt, qualiter ſcribæ, & fariſæi, cæterique communiter affirmant Chriſtum, de Dauid regis ſemine naſciturum, & eius filium appellãdum, ita quod ſecundùm eos erit duntaxat filius Dauid, & non dominus eius. *Et ipſe Dauid dicit in*
Pſ. 109. *libro Pſalmorum, Dixit dominus*. i. Deus pater *Domino meo*, vtpote Chriſto, *Sede à dextris meis*, id eſt, mihi æqualis eſto ac reſide, ſecundùm quod Deus es, atq; ſecun-
B dùm naturam tuam humanam in potioribus bonis, & beatitudine ampliori in cũctis beatis conſiſte, vtpote præ omni pura creatura mihi propinquior, quia in donis gratiæ, & gloriæ omnibus illis inæſtimabiliter es præfulgens. Itaque Chriſto ſecundùm vtranq; ſuam naturam competit ad Dei patris dexterã reſidere, ſed diuerſi modè, vt eſt tactum. *Donec ponam inimicos tuos*, omnes videlicet incredulos, impios, & reprobos, *Scabellum pedum tuorum*, id eſt, eos tibi perfectè ſubiiciã ſubiectione coacta, per diiudicationem, & condemnationem, quod erit in finali iudicio, & inferno. Porrò domino ſaluatori quantùm ad ſuam humanitatem data eſt omnis poteſtas, & omnium creaturarum dominiũ ab
C incarnationis ſuæ exordio, quantùm ad autoritatem, & poteſtatis huius poſſeſſionem. Nam eo ipſo quo Chriſti humanitas vnita eſt verbo æterno hypoſtatica v-
Mat. 28 nione, prælata eſt omni creaturæ: vnde & ante paſsionem dixit, Pater diligit filiũ, & omnia dedit in manu eius. Et rurſus, Dedit ei poteſtatem iudiciũ facere quia filius hominis eſt. In reſurrectione autẽ data eſt Chriſto hoĩ iſta poteſtas, quantùm ad eius manifeſtationem, quia extũc cœpit Chriſti maieſtas publicè prædicari, & omnibus notificari. In vltimo verò iudicio dabitur ei poteſtas hæc, quantùm ad plenam ipſius executionem, quando
Iſa. 45. (iuxta Iſaiæ oraculum) ad eum venient, & confundentur omnes qui repugnãt ei. *Dauid ergo dominum eum vocat, Et quomodo filius eius eſt?* Tanquam dicat, Ex quo Dauid, qui fuit præpotens rex, eximiusque D propheta, atq; præcipuę ſanctitatis Chriſtum nominat dominũ ſuũ, innuit Chriſtum eſſe plus quàm prophetam, ac regẽ, Quomodo ergo filius eius eſt? Ad hoc nullus iſtorum Chriſto poterat reſpondere, vt in Matthæo habetur, Si autem cognouiſſent duplicem eſſe in Chriſto natu- Mat. 22
ram ad generationem, facilè reſpondiſſent, ꝙ ſecundùm naturam diuinam & generationem æternam eſſet dominus Dauid & filius eiuſdem Dauid ſecundùm naturam humanam, & generationem tẽporalem. *Audiente autem omni populo*, qui prædicationi interfuit, *Dixit diſcipulis ſuis, Attẽdite*. i. vos præſeruate, & cuſtodite *A ſcribis qui volunt ambulare in ſtolis*. i. albis ac cãdidis veſtibus, vt videãtur cæteris ſanctiores quo conſtat, ꝙ amabant vanam oſten- E
tationem, *Et amant ſalutationes in foro*. i. ſalutationes publicas, & cum reuerentia ac capitis inclinatione exhibitas, præſertim à magnis perſonis ſicq; humanum requirebant fauorem, *Et primas catedras*. i. honorabiliores ſedes in ſinagogis, quo innoteſcit eorum ambitio, *Et primos diſcubitus*, .i. ſuperiora loca *In conuiuijs*, per quod eorum guloſitas atq; ſuperbia deſignantur, *Qui deuorant domos viduarum*, hoc eſt, facultates earum guloſè conſumunt, *Simulantes longam orationem*. i. prolixè quaſi orantes, cum tamẽ ore, non corde orarẽt: nec ex vera virtute, ſed cupiditate, & vanitate orabant, vt ab hominibus, præſertim à viduis aliquid habentibus, reputarẽtur ſancti, ſicq; copioſa à viduis acquirerẽt munera: quia ad dandum deuotis ſunt viduę F
magis pronæ, ac liberæ, quã fœminæ maritatæ. Hi ſcribæ, in quibus fuit ſciẽtia informis, & inflans, *Accipient damnationem maiorem*. i. grauius punientur in ſempiternum, ſecundùm quod aliis enormius peccauerunt. ¶ O quàm multi etiam modò in eccleſia horum ſcribarum, & fariſæorũ vitia imitantur, non Dei honorem, & gloriam, ſed propriam commoditatem, & venerationem, laudem, & famam quærẽtes, carnalitati deſeruientes, ambitioſi, & ſimulatores, ac ſpiritualia propter temporalia exhibentes, quemadmodum quidã presbyteri propter oblationes multiplicant miſſas. Vę ambitioſis prælatis, carnalibus, cupidisq; doctoribus, & vniuerſis

ſuperbiæ

A ſuperbiæ filiis. Deniq; circa præhabita dicit Chryſoſtomus, Dum Iudaicos ſacerdotes Chriſtus confundit, et Chriſtianos presbyteros monet, ne cum viduis cómorentur magis quam cum cęteris fęminis, quia & ſi voluntas mala non eſt, tamē ſuſpitio mala eſt. Et iterum ait, Non ſolùm corpore in nouiſsimo loco ſimus, ſed & animo nouiſsimos oium nos reputemus. ¶Poſtremò poſſet hic quæri, cur fons ſapientiæ verbũ Dei in excelſis, cuius omnis actio eſt noſtra inſtructio, clerũ Iudęorũ, videlicet ſacerdotes, ſcribas, & fariſęos coram vulgo publicè, increpabat? & reſpondendum, ꝙ certum eſt eum hoc diuino feciſſe inſtinctu propter diuerſas cauſas. Primò, quia illorum vitia publica e-
B rant. Secundò, quoniā ſcandalizatiua fuerant plebis. Tertiò, pro informatione diſcipulorum, quatenus & maiores auderēt corripere. Quanuis autem omnis Chriſti actio ſit Chriſtianorum inſtructio, nō tamen illa inſtructio eſt ſemper ad imitandum, ſed interdum ad fidei firmitatem aut morum reformationem, ſeu alia quædā. Hæc autem increpatio ſcribarum & fariſæorum à Chriſto multo diffuſius deſcribitur à Mattæo, in quo & Chriſti iuſtitia declaratur: quia dum eius reſponſionem commendaſſent ſcribę, nō eſt reprehenſibiliter emollitus, ita vt contra iuſtitiam ob eorum correptione tacere, ſed protinus eos durè corripuit: à cuius imi-
C tatione labuntur, qui humano fauore, adulatione laude, aut munere, mente ſic eneruantur, vt à fraterna correptione aut paterna correctione delinquentium retrahantur. Alii verò econtra non ex caritate ac zelo iuſtitiæ, ſed ex ira, impatientia, auerſione aut alia paſſione ad correptionem ſeu correctionem proximorum mouentur, & dum alios videntur uelle curare, grauius lędunt ſeipſos.

ELVCIDATIO CAP. XXI.

Reſpiciens autem Ieſus, videbat eos qui mittebant munera ſua in gazophylacium.

ARTICVLVS XLIIII.

RESpiciens autem Ieſus.* i. populum ſuas oblationes in templo facientem, conſiderans, vt aliquod ſpirituale proponeret
D documentum, & per exteriorem illũ aſpectum inſinuauit, ꝙ eos qui bonis operibus ſunt intenti, libenter attendit atque eorum deuotioni congratulatur, *Videbat eos qui mittebant munera ſua* .i. oblationes ſuas ponebant ſeu proiiciebant *In gazophylacium* diuites, id eſt, in repoſitorium talium oblationum. Et dicitur gazophylacium à gaza quòd eſt diuitię, & phylaze quod eſt ſeruare, quaſi reſeruatorium diuitiarum. Eratque gazophylacium triplex. Vnum, in quo ponebantur oblationes ac donaria regum, quod in libris Regum muſac ſabbati appellatur. Secundũ, in quo ponebantur oblationes ſacerdo-
E tum, uocabaturque corbana. Tertium, in quo vulgi oblationes reponebantur, qđ communi nomine gazophylacium nominabatur, quod ſecundùm Aug. fuit arca, in qua ponebantur oblationes ad ſuſtentationem miniſtrorum templi, vel etiam ad reparationem ædificiorum ipſius. Interdum quoque gazophylacium dicitur locus in quo erat huiuſmodi arca: iuxta illud Ioannis, Hæc uerba locutus eſt Ieſus in gazophalacio docēs in templo. interdum domus ſacerdotum ac leuitarum propè templum. nonnunquam horreum collationis primitiarum ac decimarum. Spiritualiter verò, arca Dei ſit anima noſtra, in qua Deo quotidie offeramus ſa-
F crificium laudis, thymiama deuotæ orationis, ignem feruidorum affectuum, caritatis, & contemplationum exceſſus. *vidit autem & quandam uiduam pauperculam mittentēm* in gazophylacium *Aera minuta duo*, id eſt, duos exiguos obulos factos de ære, non de argento aut auro qui ſecundùm Chryſo. ualebant quartam partem denarii viualis, *Et dixit, Verè dico uobis* diſcipulis meis. *Quia uidua hæc pauper plus quàm omnes miſit* .i. cæteris omnibus hic modo offerentibus plus obtulit. Plus inquam, non per reſpectum ad magnitudinem rei oblatæ in ſe, ſed per reſpectum ad interiorem deuotionem, & animi promptitudinem atq; diuinam acceptaioem, & muneris qualitatē, quia de neceſſariis ſibi. Hinc ſubditur. *Nam omnes hi* .ſ. diuites. *Ex abundanti ſibi miſerunt munera Dei*, .i. ex copioſa ſua ſubſtantia poſuerunt aliquid, in gazophylacium inter obla-

A ta, quæ dicuntur munera Dei. Primò, quia à Deo hominibus ſunt collata, quē admodum Dauid loquitur domino, tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Secundò, quia Deo ab omnibus offeruntur, ideo uiliora nõ ſunt domino offerenda, ſed meliora, quēadmodū in Gene. legitur, ꝙ Abel obtulit de primogenitis gregis ſui, adipibusque eorū, Cain verò de fructibus terræ. In Malachia quoq; habetur, Si offeratis claudum aut languidum, nõne malum eſt? Offer illud duci tuo, ſi placuerit ei. Quaſi dicat, Terrenus princeps tuus tibi indignaretur, ſi ei offerres quod uilius eſt. Et iterum dicitur ibi, Maledictus doloſus qui habet in grege ſuo Maſculum, & uotum faciens im-

B molat debile domino. *Hæc autē ex eo quod deeſt illi*. i. vidua iſta paupercula ex terrena ſubſtantia quā non habet *Oēm victū ſuum quem habuit miſit*. i. idipſum modicū quod habuit, ex quo ſe aliquantulum ſuſtentare potuit, obtulit: ſicq; modicū iſtud fuit pars terrenæ ſubſtantiæ cõmuniter ſumptæ, de qua ipſa parum quid habuit. Et quod ait, omnem victum ſuum, &c. intelligi poteſt ſiue ſimpliciter, ita ꝙ de numiſmate nihil retinuit ſibi, aut per modum hyperbolicæ locutionis, quo aliquid dicitur per exceſſum. ¶ Si autem obiiciatur, quomodo Chriſtus laudet uiduam iſtam de huiuſmodi oblatione, cùm virtus circa medium dicatur conſiſtere? Reſpondetur, ꝙ virtus conſiſtit circa mediū in his quæ ſunt neceſſitatis, non ſemper in his quæ ſunt ſupererogationis, in quibus ſæpe omnimoda temporalium derelictio, commē-

C datur, ut patet in paupertate & caſtitate religioſorum. Præterea aduertendum, ꝙ cum ſit duplex proportio, utpotè geometrica & arithmetica, ſecundū alteram harum proportionū dicitur uidua iſta plus aliis obtuliſſe, quia per reſpectum ad ſubſtantiolam ſuam, plus obtulit quàm diuites per comparationem ad ſuas poſſeſſiones. Denique & nos cum uidua iſta offeramus Deo duo minuta, uidelicet corpus & animam, & quicquid poſſumus ac habemus. *Et quibuſdam dicentibus de templo*. i. aliquibus diſcipulis Chriſti dicentibus ei de templo Ieruſalem, *Quod de lapidibus bonis & donis ornatum eſſet*, quod ex aptis lapidibus eſſet conſtructum, & precioſis

D uteſilibus ſeu denariis decoratum, & pulcrè formatum. *Dixit* Saluator diſcipulis illis adhuc rudibus, quibus nunc multi aſſimilantur, qui magis reſpiciūt ad ornatū eccleſiæ corporalem quàm ſpiritualem, ad pulcritudinem ædificiorum quàm ſanctimoniam miniſtrorum, ad redditus quam virtutes: unde & magis eligunt in prælatos eos qui corporalia illa quàm qui ſpiritualia iſta poſſūt procurare, augere, defendere: idcirco eccleſia ad deflēdam deuenit ruinam. Hinc Chriſtus rñdit diſcipulis. (*Luc. 19.*) *Hæc templi ædificia Quæ uidetis, veniēt dies in quibus non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur*. Hoc quadrageſimo ſecūdò poſt Chriſti paſſionem anno per Titum pro magna parte eſt factum. deinde per Adrianum completum, ut ſupra ple-

E nius dictum fuit. *Interrogauerunt autem illum dicentes, Magiſter, quando hæc erunt*. i. quando tàm funditus deſtruetur Ieruſalem, *Et quod ſignum apparebit, cum fieri incipient?* Iſti diſcipuli, vt dicitur in Marco, (*Mar. 13.*) fuerunt Petrus, Iacobus, Ioannes & Andreas qui ſecretò ſciſcitati ſunt Chriſtum, non ſolū de iſtis, ſed & de finali iudicio, cõſummationeq; mundi, iuxta illud Matthæi, (*Mat. 24.*) acceſſerunt ad eum diſcipuli, ſecretò, dicentes, Dic nobis quando hæc erunt, & quod ſignum aduentus tui & conſummationis ſeculi, *Qui dixit uidete ne ſeducamini* à pſeudo ac impiis. *Multi enim uenient in nomine meo dicentes, Quia ego ſum*. i. in nomine meo venire ſe dicent, & nomen meum mendaciter ſibi aſcribent ita ꝙ unuſquiſq; eorū dicet ſe eſſe Chriſtum, uel aliquē magnū, ut fuerunt hæreſiarchæ. Porrò Simon ma-

F gus dixit ſe Chriſtū & Dei virtutē ac uerbū, ſimiliter Simō Eſſæus dixit ſe eſſe Meſſiā ac liberaturū Iudæos à tributo atq; domino Romanorum, vt Ioſephus refert: & iſti deſtructionē Ieruſalē præceſſerūt. Similiter ſecundū Xpi aduentū præcedēt tales iniqui. ¶ Præterea Chriſtus determinatē nõ exprimit tēpus præfatæ deſtructionis Ieruſalē, aut ſecūdi ſui aduētus, cõſummationiſq; mūdi, ſed ſigna quædā, quatenus tēporis incertitudo reddat nos cautos ac timoratos, & ſignorum euentus ſolicitos ac paratos. Vnde alibi ait Salu. Vigilate, quia qua hora non putatis filius hominis ueniet, *Et tempus appropinquabit*. Hoc dupliciter poteſt exponi. Primò quod pſeudo

A illi dicent, tempus appropinquabit, uidelicet tempus ſaluationis fiendæ per eos, ſeu finalis iudicii. Secundò, ut ſit uerbum Chriſti, ita quòd poſt illorum falſariorũ aduentum appropinquabit ruina Ieruſalem, aut conſummatio ſeculi. *Nolite ergo ire poſt illos*, id eſt, nec corporaliter eos ſequamini, nec eis credatis aut conſentiatis. Circa hęc ſcribit doctiſſimus Nicolaus de Gorra, Multi hodie ſequuntur Simonem Magum, Pauci nanq; ſunt beneficiati, niſi aut prece, aut precio, aut temporali ſeruitio, vel intuitu ſanguinis aut amore, timoreve principis: multi quoq; ſequuntur Antichriſtum, qui propter auaritiam deſerunt Chriſtum. Chriſtus quippe in vna perſona habuit tres naturas, videlicet
B corpus, animam, deitatem, ambitioſi verò in vno ſubſiſtente, plures cógregant perſonatus ſiue præbendas. *Cum autẽ audieritis prælia*, quæ inferentur ab extraneis, *Et ſeditiones*, quæ concitabuntur à cóciuibus, *Nolite terreri* inordinato & múdano timore rationem turbante. Iuſtus namque quaſi leo confidens abſq; terrore erit, nec contriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit, ut Salomon conteſtatur, *Oportet primum hæc fieri*. i. ante deſtructionem Ieruſalem, ſeu ſeculi finem hæc neceſſe eſt eueni-
Pro. 28.
re, non abſoluta & fatali neceſsitate, ſed neceſsitate conditionata & conſequentię, inquantũ à Deo præuiſa ſunt, quáuis in ſeipſis ſint contingentia. Rurſus oportet ea accidere, non Deo cogente, ſed hominũ malitia exigẽte, vel oportet, quia opo tunũ & aliquo modo expediẽs eſt ea
C cõtingere: iuxta quẽ modũ ait Apo. Opor-
1. Co. 11
tet hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiãt, *Sed nondũ ſtatim finis*. i. eis eueniẽtibus nõ determinate cognoſci ualebit tẽpus & hora uaſtitatis Ieruſalem, nec protinus finis mũdi inſtabit. *Tunc dicebat illis ſigna* prætacta magis in ſpeciali exprimendo, *Surget gens contra gentẽ*. i. populi minorũ prouinciarum contra ſe inuicẽ prælia-bũtur, *Et regnum aduerſus regnum*. i. maiores prouinciæ ſeu regiones & reges earũ aduerſus ſe cõpugnabunt, *Et terræmotus magni erũt per loca, & peſtilẽtiæ, & fames, terroresq́, et ſigna de cælo*. i. grãdis terror incutiet hominibus ex his quæ apparebũt in cœlo aereo, & cœleſti atq; angelica fiet uirtute, népe vt refert Ioſephus, imminẽte de-

iectione Ieruſalẽ, igneæ acies, currus, equi- D teſq; armati in aere diſcurrẽtes apparuerũt, ac pręliãtes, ſtella quoq; formã gladii habẽs per annũ pepẽdit ſuper Ieruſalẽ, *Et ſigna magna erũt*. i. ſupernaturales immutationes, inſolitiq; euetus. Vnde & túc vitula inter immolantiũ manus peperit agnã. ¶ Præterea quæritur, cũ pręlia, ſeditiones, terræmotus, peſtilentiæ, fames, atque terribiles, ac diuerſæ exhalationes, impreſſiones, figuræ, & alterationes, vt ſũt cometæ, dracones volãtes, capræ ſaltãtes, caſtra ac cõſimilia, de quibus in libro metæororũ agitur, naturaliter fiant, quomodo poſſunt eſſe ſigna futurorũ, pręſertim naturaliter, nõ præſcibiliũ, imò qualiter ſigna cõſiſtere queũt, cũ (teſte Gre.) ſigna nõ ſint quæ naturaliter accidunt? Reſpondet ſan- E ctus Greg. ꝙ Chriſtus loquitur de pręinductis, ſecundũ ꝙ ſupernaturaliter veniẽt, & ordinem temporum non obſeruãt. Vnde & alii aſſerũt, ꝙ prædicta abundantius euenerunt, inſtante deſtructione Ieruſalẽ; & adhuc multò abundantius eueniẽt mũdi fine inſtante, quàm naturaliter ſoleãt, & ita ſunt ſigna. Denîq; quia hæc ſigna tã ad deſtructionem Ieruſalem quàm ad ſecundum Chriſti aduentum valẽt referri, nec certum eſt in quanta abundantiæ maioritate ſeu menſura contingẽt mundi termino imminente, ideo ex eorũ euẽtu præ noſci non poteſt determinatum tempus aduentus Antichriſti, conſummationiſq; ſeculi, prout Auguſtinus probat diffuſius. *Sed ante hæc omnia*. i. priuſquam memorata F euenient ſigna, *Iniicient vobis manus ſuas*. i. uiolentiam inferent, *Et perſequentur* de loco ad locum fugando, uerbera & conuitium inferendo, ſeu aliter moleſtando, *Tradentes in ſinagogas*, id eſt, in publica ſua cõuenticula uos adducentes, *Et cuſtodias*, id eſt, in carceres *Trahẽtes* uos uiolenter & irreuerenter, tanquã ſacrilegos. *Ad reges & præſides propter nomen meum*, id eſt, ob hoc quod Chriſtiani eſtis, & meam fidẽ ac legem euangelicam prædicatis. Quod autem hæc omnia in Chriſti Apoſtolis ac diſcipulis realiter ſint impleta poſt Chriſti reſurrectionem ante deſtructionem Ieruſalem, ex libro Actuum Apoſtolorum clariſſimè demonſtratur. Ibi nanque leguntur Apoſtoli à Iudæis capti, in concilium eorum adducti, incarcerati, fla-

gellis

A gellis cæſi, multipliciterque aſſlicti, quod tñ cū gaudio pertulerunt. Petrus quoque
Act. 5. Apoſtolorum prælatus & uertex, & Iacobus maior corā Herode rege fuerunt adducti, & Paulus ante diuerſos præſides extitit præſentatus, uidelicet coram Felice & Feſto, ac aliis. Nihilominus poſſūt hæc ſub perſona & nomine apoſtolorum exponi de fidelibus circa finē mundi futuris, imò de aliis, præſertim de ſanctis martyribus. *Continget autem uobis in teſtimonium*. i. uniuerſa perſecutio præinducta eueniet uobis in ſignum & atteſtationē, quod uerè diſcipuli mei fideliſſimi eſtis, & quod illi impiè contra uos egerunt ac iuſtè damnētur, quia ſpreuerunt & afflixerunt uos, nec credere uoluerūt prædicationibus ueſtris, per diuina miracula confirmatis.
B *Ponite ergo in cordibus ueſtris*. i. firmiter proponite, *non præmeditari quemadmodum reſpondeatis* aduerſariis legis & fidei quam tradidi uobis. *Ego enim* qui ſum æternus & omnipotens Deus, uerbū Dei patris, fons ſapientiæ, & ſapientia increata ac genita *Dabo uobis os*, id eſt, efficaciam, cōſtantiamq́; loquendi, *Et ſapientiam*, ad intelligendum quæ Dei ſunt & fidei Chriſtianæ, atque ad reprobandā idololatriam & omnē hæreticam prauitatem, *Cui* ſapientiæ *Non poterunt reſiſtere*, rationabiliter reſpondēdo, *Et contradicere*, ueraciter obiiciendo ac replicando, *omnes aduerſarij ueſtri*, uidelicet
9. 16 Iudæi & hæretici ac pagani, qui in Apocalypſi deſignantur per tres ſpiritus immundos, qui in modum ranarum de ore
o. 16 beſtiæ exierunt. Hinc quoque in Actibus
E legitur, quòd Iudæi nō potuerunt reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui qui loquebatur p̄ Stephanum. Et in beatiſſimis utriuſq; ſexus innumerabilibus martyribus iſtud copioſiſſimè ac mirabiliſſimè eſt impletū, qui inter immaniſſima ac multiplicia ſuppliciorū genera tam promptiſſimè, ſapientiſſimè, conſtantiſſimè, tranquilliſſimè, inſuperabiliter reſpōderunt, quaſi nō ipſi, ſed in eorū perſona alij ſuſtinuiſſent tormenta, uel quaſi non ipſi, ſed alius formaſſet uerba per eos, quod & utique ita fuit, ſecundum quod Chriſtus alio loco dixit, Non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis, & erat ſupermirabile in multis illuſtriſſimis tenerrimisque puellis ualde

D iuuēculis, quæ ſua facundia, ſapientia, cōſtantia, tyrannos & mundi ſapientes penitus cōfuderunt ac deuicerunt: quod ſine ſupernaturali Dei auxilio fieri nullatenus potuiſſe luce clarius cōſtat. Eſtq́; hoc ipſum ueritatis Chriſtianæ fidei indubitabile argumentū: potiſſimū quia & martyres glorioſi in ſuis paſſionibus, ac poſtea tot & tantis coruſcabant miraculis. Ita qm̄ fidem catholicā defenſare, & contra eius aduerſarios præliari, ac pro ea pati & mori, eſt pugna Dei: ideo Chriſtus ſuis dixit martyribus, ne anxia aut ſolicita præmeditatione ſe armēt, ſed Deo ſuā cōmittant cauſam, & eius inuocent opē, quatenus eos in omni aduerſitate cōfortare & cōſeruare dignetur: & totā ſpē ſuā figant in eo, de ſuis uiribus nil plumētes.

¶ Poſtremò, ſi quis beatiſſimorū martyrū, Dionyſij, Ignatij, Laurentij, Vicentij, Catherinæ, Agatæ, Agnetis, Eulaliæ, Chriſtinæ, & aliorum prorſus innumerabiliū geſta & paſſiones, pſpicaciter legat, ſciet, quàm uera ſint iſta. E *Trademini autem à parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis, & morte afficient ex uobis*. i. multos ueſtrū occidēt, & hoc auxit ſupplicium, quod à tam propinquis & tā amicabilibus tradebantur & occidebantur. Moleſtius quippe feruntur aduerſa, quæ à propinquis & familiaribus, de quorū p̄ſumebatur amicitia, infligūtur: quia ultra corporalē tribulationē inflictam, mēs de amiſſa caritate, & propinquorum ac amicorum infidelitate affligitur. Propter quod Chriſtus de ſuo loquitur traditore, Si inimicus meus Pſal. 54
F maledixiſſet mihi ſuſtinuiſſem utiq;. Tu uerò homo unanimis, &c. Porrò in exordio primitiuæ eccleſiæ, Iudæi & Gētiles paſſim cōuertebantur ad Chriſtū, parētibus, cæteriſq; cognatis inuitis, & ita tradebantur ab eis, & ſæpe occidebātur, quēadmodū ſacratiſſimā uirginē Barbarā pater ipſius manu propria decollauit, prout Chriſtus in Matthæo prænunciauit, Tradet Mat. 10
frater fratrē in mortē, & ſurgēt filij in parētes, & morte afficiēt eos Et rurſus, Noli- Mar. 16
te (inquit) arbitrari q̄ uenerim mittere pacē in terra: Nō ueni mittere pacem, ſed gladiū. Veni. n. ſeparare hominē aduerſus patrē ſuū, & filiā aduerſus matrē ſuā, & nurū aduerſus ſocrū ſuā, & inimici hominis domeſtici eius, *Et eritis odio omnibus homini*

A *bus* i.quibuſdam de omni genere hominum, vt fit diſtributio pro generibus ſingulorum, non pro ſingulis generum: vt dicat omnibus, propter multitudinem odientium eos: iuxta quem modum ait Apoſt. Omnes quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. *Propter nomen meum.* i. propter prædicationem, confeſsionem & cultũ nominis mei, & legis ac fidei Chriſtianæ, nẽ pe ut Terentius proteſtatur, Sicut obſequium parit amicos, ſic veritas odiũ. ¶Sed obiici poteſt illud Apoſtoli, Ego per omnia omnibus placeo. Reſpondetur, ꝙ idẽ Apoſt. loquitur, Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Itaq; aduertendũ, ꝙ ſcriptura loquitur de homine dupliciter. Primò, ſecundùm id quod ſupremũ & melius eſt in homine, ut pote ſecundùm rationem gratias & uirtutem, & ita uocatur huma ũ, quod rationabile eſt & piũ: ſic Apoſtolus dicit, Si ſecundũ hominem .i. rationabiliter ad beſtias. i. contra beſtiales homines, pugnaui Epheſi. i. diſputaui in Epheſo, & hoc modó ait Apoſto. Ego per omnia omnibus placeo. Secũdò loquitur ſcriptura de homine, ſecundũ id quod carnale & prauum extat in eo, quod & in maiori hominum parte prædominatur, quoniam maior pars hominum ſenſualitatẽ, errores & uitia loquitur, & ita nunc loquitur Chriſtus, & item Apoſt. ubi ait, Si hominibus placerem Chriſti ſeruus nõ eſſem. Porrò cauſa odii huius eſt diſsimilitudo, quæ eſt inter ſeruos Chriſti & ſeculi, inter ciues Ieruſalem & Babylonis. Propter quod in Ioanne aſſerit Chriſtus Apoſtolis, Si de mundo eſſetis, mundus quod ſuũ erat diligeret. Quia verò de mũdo non eſtis, ſed ego elegi vos de mũdo, propterea odit vos mundus. *Et capillus de capite ueſtro non peribit.* Non eſt hoc ita accipiendum, ꝙ in reſurgentibus erunt omnes capilli qui fuerunt in eorũ capitibus, ſed tot, quot ad capitis perfectionẽ & ornatum ſpectabunt. Poteſt & ita intelligi, nihil ad corporis ueritatem, integritatẽ, decorem pertinens deerit in reſurrectione electis. Si n. non peribunt capilli, multo minus mẽbra, carnes, & oſſa. Spiritualiter ue ò, capilli ſunt cogitationes, affectiones q; animæ, q̃ ſi bonæ & caritatiuę fuerint, non carebunt beatitudinis præmio. *In patientia ueſtra.* i. virtute & merito

Filip. 3. / 1. Cor. 10 / B / 1. Cor. 15 / Galat. 1. / C / Ioan. 6.

patientiæ ueſtræ. *Poſſidebitis animas ueſtras* .i. eas ſalubriter cuſtodietis, & à variis pręſeruabitis uitiis quæ per impatientiam incidit homo, eaſque rationi & Deo ſubiectas habebitis, per impatientiã uerò perdit homo animam ſuam, cum Salomõ dicat, Qui impatiens eſt, operatur ſtultitiã. Iob quoq;, Quid perdis animam tuam in furore tuo? Tanta autem eſt patientiæ uirtus ut Iacobus dicat, Patientia opus perfectum habet. Et Salomon, Melior eſt patiens uiro forti, & qui dominatur animo ſuo, expugnatore urbiũ. Eſt autem patiẽtia uirtus moralis per quam homo moderatur ac frenat paſsionem triſtitię, ne ſ. in aduerſis immoderatè triſtetur, imò potius gaudeat in eiſdem propter multiplicem fructum inde prouenientem. Propter quod in exordio ſuæ canonicæ Iacobus monet, Omne gaudiũ exiſtimate fratres cum in diuerſas tentationes incideritis. Deniq; omnium virtutum ſpiritualiũque profectuũ, patientia eſt probatrix, nec melius experiri põt an homo ſit verè humilis, caritatiuus, manſuetus, proficiẽs, quàm per patientiam in aduerſis, in quibus ſi impatiens fuerit, patet imperfectio eius. Idcirco in Eccle. legitur, Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis. Patientia nanque in aduerſis, eſt ſignum extirpationis priuati amoris qui omnium eſt vitiorum origo. Eſt quoque humilitatis indicium, impatientia verò eſt ſignum priuati amoris & elationis. Rectè ergo diſſeruit Salomon, Qui patiẽs eſt, multa gubernat prudentia: qui autem impatiens eſt, exaltat ſtultitiam ſuam. Inſuper (teſte Gre.) patientia uera eſt aduerſa æquanimiter perpeti, & cõtra eum qui iniurias irrogat, nullo dolore morderi.

D / Prou. 14 / Iob. 18. / Iacob. 1. / Prou. 16 / E / Eccl. 27. / Prou. 16 / F

DECLARATIO RESIDVAE partis huius capituli a loco,

Cum autem uideritis circumdari ab exercitu Ieruſalem.

ARTICVLVS XLV.

CONſequenter Saluator ponit propinquum deſtructionis Ieruſalem ſignum, *Cum autem uideritis circumdari ab exercitu Ieruſalem,* id eſt, ciuitatem Ieruſalem

A ruſalem ab exercitu Romano, ſub Veſpa
ſiano & Tito undiq; obſideri, prout qua-
drageſimoſecundo poſt Christi paſſionẽ
factum eſt anno, *Tunc ſcitote quia appropin-
quabit deſolatio eius*.i.ruina & preſſura gra-
uiſſima, quia tũc protinus capta eſt. *Tunc
qui in Iudæa ſunt, fugiãt in montes*.i.ad occul
ta & remota latibula montium, *Et qui in
medio eius*.i.in Ieruſalem habitantes *Diſce
dant* ex ea antequam obſideantur tã graui
ter. *Et qui in regionibus*.i.habitantes in Iu-
dæa, Galilæa, Samaria, *Non intrent in eam*,
i.in Ieruſalem ut in ea ab hoſtibus defen-
dantur, cuius tamen oppoſitum perege-
runt quàmplurimi, & in ipſa Ieruſalem
perierunt, *Quia dies ultionis hi ſunt*.i.dies
obſidionis & captionis ac deſtructionis
B Ieruſalem ſunt dies, in quibus Deus ex
Luc. 10. ſua iuſtitia decreuit punire Ieruſalẽ pro-
pter ſua peccata, & uindicare ſanguinem
Christi, ac diſcipulorum ſuorum in Ieru-
ſalem & in Iudæa iniuſtè effuſum, ut ſu-
pra plenius dictum eſt, Vt impleantur om
nia quæ ſcripta ſunt, i. de uaſtatione Ieru
ſalem & punitione Iudæorum per prophe
tas ſunt prænuntiata, quia de hac ultima
ac finali maxima Iudæorum deiectione,
deſolatione, ac derelictione, in Iſaia, & in
libro Pſalmorum, & in Oſea, ac Ieremia,
aliiſq; prophetis, præſertim in Dan. multa
ſunt prophetata: ſicut eſt iſtud, Ciuitatẽ
& ſanctuariũ diſſipabit populus cum du-
ce uenturo, & finis eius uaſtitas, & uſque
ad finem perſeuerabit deſolatio. Atque in
Pſal. 68 pſal. Fiat habitatio eorum deſerta, & in ta
Iere. 12. bernaculis eorum non ſit qui inhabitet.
C In Ieremia quoq;, Reliqui domum meã
dimiſi hæreditatem meam. Væ autẽ præ-
gnantibus & nutrientibus in illis diebus
.i.mulieribus uicinis partui, & etiam eis
quæ pepererunt aut paruulos nutriunt,
erit tunc ſpecialis calamitas & uæ multi-
plicis temporalis afflictionis, quia ex ue-
hementi mœrore atq; formidine interdũ
patiuntur abortiuum, aut ſuo tempore ne
queunt parere, nec fugere poſſunt tã expe
ditè ut alii, & iſtud ſpecialiter fuit in obſi
dione & captione Ieruſalem à Romanis,
quando quædam fœminæ proprios ex ma
gnitudine famis leguntur comediſſe in-
fantulos, & ipſi infantes perimebantur.
Erit enim preſſura magna ſuper terram, hoc
eſt, in regno Iudææ, & maximè in Ieruſa
lem erit afflictio prorſus grauiſſima. *Et* D
ira populo huic, hoc eſt, iuſta caſtigatio po-
pulo Iudæorum propter exceſſus eorum,
Et cadent in ore gladij, hoc eſt, gladio occi-
dentur, ſicut ore conſumitur cibus, & ca-
ptiui ducentur in omnes gentes. Etenim
multa millia Iudæorum fuerunt à Roma
nis occiſa, multaque millia fame perem-
pta, multa quoque millia uendita, intan-
tũm quòd ſicut pro triginta denariis uen
ditus fuit Christus, ſic triginta Iudęi pro
uno denario uendebantur, & ex eis fue-
runt quidam hinc inde per omnia regna
ſeu climata mundi diſperſi, quod tamen
per modum hyperbolicæ locutionis po-
teſt intelligi, ad inſinuandum, quòd per
ualde multas gentes Iudæi diſperſi ſunt.
¶Denique diſperſio hæc Iudęorum Deo
ordinante facta eſt, ad confirmationem fi- E
dei Christianę, & maiorem memoriam
nominis Christi, dũ conuerſi ex gẽtibus
aduerſarios ſuos inter ſe uident morãtes,
ex quorum libris probant quę credunt,
& in quorũ tã longè & graui captiuitate
ac deſolatione uident ad oculũ eſſe im-
pleta, quę de eorundem captiuitate ac di
ſperſione prędixerunt prophetę: atque in
credulos intuendo Iudęos, memores fiũt
dominicę paſſionis. Hinc fertur in Pſal. Pſal. 58
Deus oſtẽdit mihi ſuper inimicos meos
ne occidas eos, ne quando, obliuiſcantur
populi mei. Diſperge illos in uirtute tua,
& depone eos protector meus domine,
Et Ieruſalem calcabitur à gentibus.i.alienige
narum poteſtate tradetur, uel à gentili-
bus ad fidem conuerſis inhabitabitur, *Do-
nec impleantur tẽpora nationum*. Verbũ iſtud F
obſcurum eſt, quod tamen primò poteſt
hoc modo intelligi, tàm diu Ieruſalem à
gentilibus poſſidebitur, quouſque gẽtes
omnes ad fidem conuerſæ ſint, aut circi- Rom. 11.
ter: quia ut ait Apoſt. Cum plenitudo gẽ
tium intrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus
fiet. Tunc.n.& Iudęi conuertentur ad
Christum. Secundò, uidetur ſic poſſe intel
ligi, ꝙ Ieruſalẽ, ſeu terra ſancta à gẽtilibus
nõ cõuerſis, utpote Sarracenis inhabitabi-
tur, quouſq; tempora nationũ impleãtur,
hoc eſt, quouſq; ueniat tẽpus debellatio
nis ſeu expulſionis Sarracenorũ à terra ſã
cta, & ipſa reddatur cultui Christiano.
Deinde, Saluator pręnuntiat mundi exci
dium, & ſigna pręceſſura generale iudi-
cium.

A cium. *Et erunt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis* Quæ erũt hæc ſigna, in Matthæo exprimit Chriſtus dicendo, Statim poſt tribulationẽ dierũ illorum, ſol obſcurabitur, & luna nõ dabit lumẽ ſuũ, & ſtellæ cadẽt de cęlo. ¶Quocirca dicunt expoſitores, ꝙ poſt terminationem perſecutionis Antichriſti, & eo occiſo, Deus cõcedet deceptis ab Antichriſto, quadragintaquinque dies vel circiter ad pœnitendum, ſecundũ quod hoc ex Daniele trahitur: quibus expletis erũt ſigna in ſole & luna Chriſti aduentũ imminere teſtãtia: quæ ſigna tripliciter poſſunt intelligi. Primò, ꝙ ſol & luna in ſeipſis nõ obſcurabũtur, ſed per interpoſitionẽ corporũ opacorũ obſcurari videbũtur, quia nõ lucebũt hominibus, ſicut fit in ec-
B clipſi, & aliqui opinãtur, ꝙ luna ſupponetur tũc ſoli, tñ ex hoc ſolo nõ ſequeretur vniuerſalis ecclipſis ſeu totius obſcuratio terrę. Secũdò, intelligi poſſunt ſigna illa, ꝙ obſcurabitur ſol & luna ſolũ cõparatione veræ maioris lucis videlicet Chriſti, quẽadmodum ſtellæ obſcurãtur ſole naſcẽte. Nã tãta tunc erit claritas iudicis ad iudiciũ venientis vt eius cõparatione cætera oĩa obſcurãda dicãtur, & hoc dicit Hieronymus, & põt ſaluari, ſi intelligatur pro ipſo momẽto aduẽtus Chriſti ad iudicandũ, vt ſuper quartũ ſententiarũ Thomas fatetur. Tertiò, poſſunt ſigna illa intelligi, ita quòd ſol, luna, & cætera luminaria cęli, ſeu aſtra, verè in ſeipſis obſcurabuntur ad tẽpus, ad incutiendũ terrorem hominibus, vt Rabanus aſſerit, & hoc ipſũ Thomas alegat & approbat, ꝙ nil prohibet
C dici ſolẽ, lunã & ſidera ſuo lumine tũc verè eſſe priuãda, ita ꝙ erunt tũc denſiſſimè, & quaſi palpabiles tenebræ ineffabiliter horridæ. ¶Porrò ſtellæ dicũtur de cęlo caſuræ, non verè, ſed apparenter: quia tot igneæ exhalationes ac ſcintillationes apparebunt & deſcẽdent in aere, quod aſtra cadere uidebũtur, *Et in terris* erit realiter *Preſſura gentium*, hoc eſt, anguſtia hominũ, vel ẽt compreſſio mutua ex ſuperabundãti concurſu eorũ qui à ſuis mãſionibus fugient, *Præ confuſione ſonitus maris et fluctuũ* .i. ex pauore quẽ habebũt propter fragores horribiles & impetuoſas cõmotiones ac ſonitus aquarũ maris, aliorumq́; fluminum. Vnde inter quindecim ſigna q(vt fertur) præcedent iudicium, ſunt & iſta ꝙ

mare extra naturalẽ ſuũ eleuabitur locũ D tã alte, ꝙ quadraginta cubitis erit altius cũ motibus: deinde tã profunde deprimetur ſub terra, vt videri vix queat. Et ſi iſtud negetur, aut incertũ dicatur, nihilominus certũ eſt, ꝙ vltra omnem ęſtimationem & conſuetudinem erunt procelloſiſsimę inundationes ſonitus & fragores in mari & aquis, *Areſcentibus hominibus, præ timore & expectatione* afflictionũ & periculorũ, *Quæ ſuperuenient uniuerſo orbi*, hoc eſt, cũctis hominibus, præſertim iniuſtis, quia prę magnitudine formidinis & mœroris corporalis harmonia quandã deſiccationem & extenuationẽ incurreret in eis, ſicut Salomon loquitur, Spũs triſtis exſiccat oſſa. *Nam uirtutes cœlorum*.i. angelicæ, poteſtates, & angeli vniuerſi *Mouebuntur* motu re- E uerentiæ & admirationis cuiuſdã, ex tam inconſuetis ac præhorrẽdis iuſtitiæ diuinæ effectibus. Vel, mouebuntur, quia ad modũ formidantiũ ſe habebunt: iuxta illud Iob, Colũnæ cœli contremiſcũt & pauent ad nutũ ipſius. Inſuper mouebuntur in obſequiũ iudicis, & cũ eo deſcẽdẽt, quaſi in expeditionẽ cõtra hoſtes ipſius. Hinc ait Chryſoſtomus, Si rex terrenus cõtra aliquẽ procedit, expeditionẽ mãdat in populo, dignitas omnis mouetur, exercitus concitatur, ciuitas feruet: quãtò magis rege cœleſti exurgẽte iudicare viuos & mortuos, virtutes mouentur angelicę? Quidã per virtutes cœlorũ intelligũt angelos medii ordinis, mediæ hierarchię angelicæ, ad quos ſpectat (ut dicũt) miracu- F la facere: idcirco tũc mouẽdi dicuntur, q̃a præ ſolito progredientur ad faciendum ſupernaturales trãſmutationes in creaturis. Itaq; ſicut terreno principe ac patrefamilias iraſcẽte, offenſo & ſe ad vltionẽ diſponente, cõturbatur eius familia ac plebs ſubiecta, & præparatio fit armorũ: ſic rege ſuperno in fine ſeculi iraſcẽte, & iudicare volente, fient in creaturis immutationes prętactæ, & operationes miraculoſę ac cõſurrectiones in impios. Vnde in Sapiẽtiæ libro habetur, Armabit Deus creaturã ad ultionem inimicorũ, & pugnabit pro eo orbis terrarũ cõtra inſenſatos. *Et tunc uidebunt filium hominis uenientem in nube*.i. omnes boni ac mali, oculo corporali, uidebũt Chriſtũ iudicem ad iudicandũ uenientẽ in nubibus cœli lucidis cũ omni ciuiã

A ſupernorum exercitu. Qui & angeli ſancti, tunc oẽs uiſibiliter apparebunt, ſecundũ Gregorium. Vnde in Apocalypſi aſſeritur, Ecce uenit cũ nubibus, & uidebit eũ omnis oculus. Sicut.n. aſcendit in nube, ita in nube ad iudicãdum deſcẽdet: iuxta illud Actuum, Quemadmodũ vidiſtis eũ aſcendentem in cœlũ, ita veniet, *Cũ poteſtate magna* hoc eſt, uallatus omni beatorum exercitu, *Et maieſtate* hoc eſt, claritate, & gloria, ac omnipotẽtia cui nullus valebit reſiſtere. Deinde ponit Saluator iuſtorũ conſolationem. *His autem ſignis prętactis. Fieri incipientibus. reſpicite* ea *Et leuate capita ueſtra*.i. corda ad Deũ erigite, in ipſo cõfidite, atq; per ſpem animas ueſtras exhilarate *Quoniam appropinquat redemptio ue-*
B *ſtra*.i. perfecta ſaluatio à præſenti exilio ac ſalus ęterna. Deniq; Chriſtus hæc dixit ſub perſona diſcipulorũ ſuorũ ad electos & iuſtos, qui erunt in fine mũdi. Qui tunc deſuper confortationem & conſolationem accipient, quibus & propria conſcientia bonum teſtimonium perhibebit. *Et dixit illis ſimilitudinem* aptã ad intelligẽdum quod dixit de fine ſeculi, conſiderandam ex ſignis pręhabitis. *Videte ficulneam & omnes arbores, cum producunt iam ex ſe fructum* puta in verè, dum folia, flores, & alia quędã ex arboribus producuntur *Scitis* ex naturali temporum curſu. *Quoniam prope eſt æſtas* & loquitur Chriſtus, iuxta conſuetudinem patriæ, & nomine fructus poteſt intelligi quicquid ex arbore producitur, *Ita & uos cum uideritis hæc* ſigna iã recitata *Fieri, ſcitote quoniam prope eſt regnum Dei*.i. cœleſtis patrię conſummatio ultima
C ta, qua totus prædeſtinatorum numerus erit cõpletus, & homines ſancti in corpore & anima glorificabũtur. Vel propè eſt regnũ Dei, hoc eſt, de proximo inſtat hora qua regnum cœleſte communicabitur uobis, & ad cœleſtẽ perducemini patriã, audietisq; vocem illam dulciſsimã, Venite benedicti patris mei, posſidete paratũ uobis regnum à cõſtitutione mũdi. Hinc oramus quotidie, Pater noſter qui es in cœlis, adueniat regnum tuum. *Amen dico uobis, quia non præteribit generatio hæc*, hoc eſt, genus humanum ſeu plebs Iudæorũ nõ deficient ſuper terrã in toto, *Donec omnia fiant* quæ ante iudiciũ dixi futura *Cœlum & terra tranſibunt*.i. eſſe ceſſabunt quã-

D tùm ad modum ſubſiſtendi, & ad accidentalia quędam, quia cœlorum motus ac influentia deſinent, & orbes cœleſtes elemẽta innouabuntur, iuxta illud Apocalypſis, Vidi cœlum nouum, & terram nouã Primum.n. cœlum & prima terra abiit, ſed quantùm ad ſubſtantiale eſſe incorruptibiliter permanebũt, *Verba autem mea nõ tranſibunt* hoc eſt, veritate & adimpletione non caſſabuntur, quanuis verba vocalia ſanando trãſierunt, ſicut & cætera ſucceſſiua, quibus eſt idem eſſe & fieri. *Attendite autem uobis*.i. cuſtodite uos, & conſiderati ſitis *Ne forte grauentur corda ueſtra crapula, & ebrietate*.i. vitiis gulæ, ſeu immoderantia cibi & potus. Quibus primò grauatur
E corpus, & ex cõſequenti, cor, ratio, uoluntas, interioresq; ſenſus grauentur, & à virtutum operibus, à contemplationibus diuinorum, ſpiritualibusq; affectibus impediuntur. Diuerſa etenim vitia oriũtur ex gula, utpote loquacitas, ſomnolentia, accidia, laſciuia, negligentia, hebetudo, ſed & diuerſi morbi ac indiſpoſitiones ex ea naſcuntur in corpore. Propter quod plures dicuntur perire gula, quàm gladio, idõ ait Apoſtolus, Si ſecundũ carnem uixeritis moriemini. Et rurſus, Non comeſſationibus & ebrietatibus. Et Saluator, Væ vobis, qui ſaturati eſtis. Et iterum ait ſcriptura, In multis eſcis erit infirmitas. Propter crapulam multi obierunt, qui abſtinens adiiciet ad vitam, ſpecialiter quoque nocet ſuperfluus potus, quemadmodum maximè prodeſt potus moderatus: iuxta illud, Sanitas animæ & corporis ſobrius potus. *Videte quoque ne corda ueſtra grauentur curis huius uitæ* hoc eſt, ſolicitu- Roma. 8. Eccl. 37.
F dinibus circa carnalia & terrena, pro quorum adeptione et conſeruatione non eſt immoderata, & anxia ſolicitudo habenda, quæ eſt diffidentię filia, ſed in Deo tã quam impiiſsimo ac prouidiſsimo patre ſperandum eſt, ſicut de hoc ſupra ſunt introducta. unde in Mattæo loquitur Chriſtus, Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum ſcit enim pater ueſter cœleſtis, quia his omnibus indigetis. Itaque uitia iſta cauete, *Ne & ſuperueniat in uos repentina dies illa*, hoc eſt, ne in die iudicii inueniamini parati, *Tanquam laqueus enim ſuperueniet in oẽs, qui ſedẽs ſuper faciem omnis terræ*, hoc eſt, improuiſè ac ſubito dies illa inuoluet tàm eos Lucæ. 12 Mat. 6.

A qui tunc erunt in mundo, quàm eos qui
nunc ſedent ſuperficiem terræ, uidelicet
amatores ſeculi, qui in terra ſedere dicun
tur. Quia pro patria diligunt eã, nec ita
ſe habeat ut peregrini & exules, qui uti
tur hoc mundo non eo fruuntur, ſed mẽ
te quieſcunt in Deo tanquã in ultimo fi-
1.Te.5. ne, Vnde Apoſtolus proteſtatur, Cũ dixe-
rint pax & ſecuritas. tunc repẽtinus ſuper
Mat.24 ueniet eis interitus. Et Chriſtus in Mat-
tęo loquit, Sicut fuit in diebus Noë, &c.
His cõſonat illud Eccleſiaſtes, Neſcit ho
mo finẽ ſuum, ſed ſicut piſces capiũtur ha
mo, & aues laqueo: ſic capiuntur homines
tpe malo, cum eis extẽplò ſuperuenerit.
Vigilate itaq; omni tẽpore orantes. Quod ait
omni tpe, referri põt ad uerbum uigilate,
atque ad participiũ orantes. Omni ergo
B tpe opportuno, & quantum id fragilitati
humanæ extat poſſibile, uigilare & orare
debemus: ſicut & paſſione inſtante, dixit
Chriſtus Apoſtolis, Vigilate & orate ne
intretis in tentationẽ, Nam & corporalis
ſancta & indiſcreta uigilia ualde eſt fru-
ctuoſa, & paſſiones debilitat, ad orationes
meditationes contẽplationesq; diſponit.
Oratio quoque indeſinens nobis neceſſa
ria perhibetur, qui tot periculis, tot inuiſi
bilibus, atrociſsimis, infatigabilibus hoſti
bus circũuallamur. Propter quod beatiſsi
1.Pet.5. mus princeps Apoſtolorũ in ſua Canoni
ca, Sobrii (inquit) eſtote & uigilate, quia
aduerſarius ueſter diabolus tãquã leo ru
giens circuit, quærens quẽ deuoret, cui re
ſiſtite fortes in fide. Et in Eccleſiaſti. habẽ
C tur, Vigilia honeſtatis tabefaciet carnes,
& cogitatus illius auferet ſomnum. Et rur
ſus, Sapiens cor ſuum tradet ad uigilandũ
diluculo ad dominum qui fecit illum, &
in conſpectu altiſsimi deprecabitur.
¶Porrò ſomnus ſuperfluus maximè inde
cens eſt Chriſtiano & corpori ac animæ
eſt nociuus, grauat naturam, hebetat ſen-
ſum, rõnem obfuſcat, & uitia nutrit. Pro-
pter quod Cato bene loquutus eſt, Plus ui
gila ſp, ne ſomno deditus eſto: Nã diutur
na quies uitijs alimenta miniſtrat. Et Sa-
Prou.6 lomõ dicit, Vſquequo piger dormies, qñ
conſurges de ſomno tuo? Et rurſus, Sicut
oſtiũ uertitur in cardine ſuo, ſic piger in
lectulo ſuo. Et iterũ monet ſcriptura, No
li diligere ſomnũ, ne te egeſtas opprimat.
O quàm multa negligunt bona, & quàm
damnabiliter tempus ſuũ expendunt ſom D
nolenti & pigri, & qui de ſero in uitijs ui
gilias protrahunt, pp quod tarde ſurgũt.
Non eſt hoc arcta uia ſalutis, nec cõuer
ſatio pœnitentialis, nec cordis cuſtodia,
nec corã Deo diligẽtia uera. Vñ Saluator
nunc ſubdit, *Vt digni habeamini fugere oĩa*
iſta, quę futura ſunt, hoc eſt, diuino iudi-
cio poſsitis euadere uniuerſa mala pœna-
lia reprobis in die iudicii infligẽda, *Et ſta*
re ante filium hominis hoc eſt, corã ſummi
iudicis tribunali ſecuri conſiſtere. Quẽad
modũ Sapiens aſſerit. Stabunt iuſti in ma Sap.5.
gna conſtãtia aduerſus eos q ſe anguſtia-
uerunt. *Erat* aũt Chriſtus *Diebus docens in*
tẽplo, quia in die Palmarũ & duobus die-
bus ſequentibus prędicauit in tẽplo Ieru
ſalẽ, *Noctibus uero exiens morabatur in monte*
qui uocatur Oliueti, hoc eſt, de Ieruſalẽ ante E
ueſperã egrediens, morã protraxit in mõ
te Oliueti, ibi orationibus uacãs, deinde
Bethaniã pergẽs atq; in domo Martę, cũ
diſcipulis ſuis conſiſtens, *Et omnis populus*
uidelicet plebs cõis manicabat, hoc eſt,
mane & celeriter uenit *Ad eũ in tẽplo* ſecũ
da & tertia feria poſt Palmarũ. Nã quar-
ta feria in Bethania mãſit. Similiter quin
ta feria uſq; poſt prãdij horã *Audire eum*,
quia re uera delectabile ualde erat audi-
re Dei ſapiẽtiã, uerbum patris æterni, uni
genitũ Dei, Deũ uerũ incarnatum in pſo
na ppria pdicantẽ. Propter ſuæ doctrinę
profunditatẽ ac ſaluberrimã utilitatẽ. Et
propter ſuæ eloquentiæ gratioſiſsimã ue
nuſtatem, ſed & propter pclara ac copioſa
miracula, eius prędicationẽ cõprobantia. F

PRAEFATIO IN EXPOSItionem Dominicæ paſsionis ſecundum Lucam.

ARTICVLVS XLVI.

CHriſtus dilexit nos & tradidit ſemetipſum pro nobis, oblationẽ & hoſtiã Deo in odorem ſuauitatis, Hæc ſunt uerba beati Pauli Apoſtoli, in quibus tria tanguntur. Primũ eſt, cã origi nalis atque motiua, quę Chriſtũ induxit, inflãmauit, ac mouit ad ſuſtinendũ ama riſsimã ac ſaluberrimã mortẽ pro nobis, cũ dicitur, Chriſtus dilexit nos. Chriſtus quippè ex ſumma, gratuita atq; puriſsi-

ma

A ma dilectione ſua ad nos, uoluit pati pro nobis propter quod ipſemet apud Ioannem proteſtatur, Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuā ponat q̄s pro amicis ſuis. Et ad Galatas ait Apoſtolus, Quod aūt nunc uiuo in carne, in fide uiuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Secundò, in themate tangitur ipſa traditio, qua Chriſtus ſeipſum ad paſſionē ſpontaneè obtulit, & paratisſima mente exhibuit, ſicut Iſaias prædixit, Tradidit in mortē animā ſuā. Et denuo, Oblatus eſt, q̄a ipſe uoluit. Hinc Chriſtus in Ioanne profitetur, Nemo tollit animā meā à me, ſed ego pono eam. Et iterum, Ego (inquit) ſum paſtor bonus & animā meam pono pro ouibus meis, in quibus uerbis anima accipi pōt pro uita hu-
B mana, animali ſubſtātia ac corporali, quę per mortē crucis fuit in Chriſto extincta. Tertiò, in themate tangitur fructuoſisſimus finis, ſeu copioſisſimus fructus dn̄icæ paſſionis, uidelicet placatio Dei patris & reconciliatio generis humani cū Deo ꝑ mortē unigeniti filij eius, cū dr̄, oblationē & hoſtiā Deo in odorē ſuauitatis. Chriſtus nanque fuit oblatio pacifica, hoc eſt, pacē faciēs inter Deum & homines, patrē æternū placando hominibus, iuxta illud Apoſtoli Pauli, Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit utraque unū, per crucē diſſoluens inimicitias in ſemetipſo. Chriſtus quoque fuit hoſtia pro peccato, hoc eſt, ſatiſfactoria pro peccatis reconciliando homines Deo, ꝑut ad Romanos dicit Apoſtolus, Reconciliati ſumus Deo per mortē filii
C eius. Et alibi, Deus erat in Chriſto mundū reconcilians ſibi. De his itaque tribus in præſenti collatione quātū ſpiritus ſanctus præſtiterit loqui intēdo. Sed quia in his omnibus primò ac ſummè neceſſariū eſt nobis auxiliū ſpiritus ſancti, dicente Apoſtolo, Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficiētia noſtra ex Deo eſt, & ipſe ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram, conſtat ꝙ ad dignè ac meritoriè loquendum ac audiendum de paſſione domini noſtri Ieſu Chriſti, tantò plus neceſſarium nobis eſt auxilium ſpiritus ſancti, quanto hæc paſſio benedicta, ſaluifica, atque ſanctisſima, præſtātius opus Dei eſt, & magis ſalubre ac cordialius recordandum, præſertim cū

dicat Apoſtolus, Nemo pōt dicere dominū D
Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto, hoc eſt nemo pōt attentè, amoroſe ac meritoriè nominare dn̄m noſtrum Ieſum Chriſtum, niſi per gratiā & inſpirationem ac motionem internā ſpiritus ſancti. Huic ergo locuturi & audituri de paſſione & morte unigeniti filij Dei inuocemus in primis deuotisſimè ſubſidiū ſpiritus ſancti, ut ipſe corda noſtra purgare, illuſtrare, ac inflāmare dignetur, ita ut dignè, effectuoſè, & meritoriè de paſſione Saluatoris noſtri loquamur ac audiamus. ¶ Porrò, auxiliū iſtud gratiæ ſpiritus ſancti, citius ac plenius conſequamur, matrē pietatis & gratię beatisſimā atq; dulcisſimā uirginē Mariam aduocatā & dominā noſtrā cordialiter inuocemus angelica ſalutatione ſalutantes, & honorantes eandem, dicentes E
mente pia, Aue Maria. ¶ Chriſtus dilexit nos, &c. ut ſuprà. Antequam textum & hiſtoriā dn̄icę paſſionis, iuxta ordinē rei geſtæ edisſeram, primò uidendū eſt cur neceſſariū fuit Chriſtū filium Dei pati pro mundi ſalute: ſecundò, uidendū eſt ꝑ quē modum, & qua iuſtitia genus humanum reconciliatum eſt Deo patri per mortem ſeu paſſionem unici filij eius.

¶ Circa primùm igitur agnoſcendum, ꝙ de humano genere tā quò ad eius primā conditionem, quàm quò ad eius finē, ob quam creatum eſt aliter docet ſacra ſcriptura quàm naturalis Filoſophorum doctrina, ſeu gentilium ſecta. Quanuis enim meliores ac ſubtiliores & doctiores, filoſophi ac gentiles ſciuerunt & faſſi ſunt totū mūdum ac genus humanum à ſummo F
Deo, quem nominauerunt primā cauſam in eſſe proceſſiſſe, & depēdere ſeu conſeruari, ut patet ex libris Platonicis & Ariſtotelis, ſequaciumque illorum, nihilominus putauerunt mundū ab æterno fuiſſe, ſicut ſi ſol ab æterno fuiſſet, radius quoque ipſius æternaliter extitiſſet et tn̄ fluxiſſet à ſole. Inſuper putauerunt hominē in ſolis naturalibus originaliter procreatū, et non niſi propter naturalē beatitudinem factū, in eo non ſciuerunt, ꝙ hominibus neceſſarius eſſet ſaluator ac mediator, uidelicet Chriſtus prout fides catholica tradit, ſed ſacra ſcriptura diuinitus inſpirata aliter docet, uidelicet quod mūdus ex tēpore à Deo creatus eſt, et homo

ralibus

A primus à Deo plaſmatus eſt, non in naturalibus donis duntaxat, ſed etiā in ſupernaturalibus gratię donis, atq; poſt ſuā plaſmationē mox in paradiſo eſt collocatus & pp ſupernaturalē beatitudinē factus, uidelicet ad uidendū Deū in regno cœleſti, p ſpeciē, per clarā æternā, fruitiuamq; uiſionem: quam uiſionē beneficam facialē & iucundiſsimam putauerūt filoſophi nō ſolum menti humanæ, ſed angelicis quoque ſpiritibus, quos intelligentias nomināt, impoſſibilē eſſe. Eſt igitur fides Chriſtiana, q Deus omnipotēs & æternus hominem primum creauit in originali iuſtitia, per quam corpus eius ſubditum fuit animæ ſuæ, & ſenſualitas rationi, ac ratio Deo, ita q corpus & ſenſualitas prōptè & abſque difficultate parebant animæ &
B rationi, ſimiliter ratio & uoluntas Deo.

¶ Denique hæc originalis iuſtitia ſic fuit prima noſtro parenti collata, quod ſi ipſe in ea manſiſſet eandem in ſuos poſteros transfudiſſet, & tā ipſe quàm poſteri eius in paradiſo manſiſſent terreſtri. Rurſus ita fuit primo conceſſa parenti, q quādiu rō eius maneret Deo obediēs ac ſubiecta, tam diu corpus ſenſualitasq; ipſius manerent animæ ac rationi eius obedientialiter ſubdita. Qm ergo primus homo diuinū mandatū transgreſſus eſt, ita ut rō eius & uoluntas fuerint Deo inobedientes, ideo originalem amiſit iuſtitiam, & caro eius ac ſenſualitas, ſtatim cœperunt animā aggrauare, rationi reniti. Nec ſolum amiſit originalem iuſtitiā ſibi, ſed & toti
C ſuæ poſteritati. Et ſicut trāsfudiſſet in eā, niſi ipſe peccaſſet: originalē iuſtitiā: ſic qa peccauit, trāsfudit in poſteros ſuos originale peccatū, quod ſcdm Anſelmū eſt carentia originalis iuſtitiæ debitæ ineſſe. Itaq; pp illud primum ac originale peccatum Adæ, tam ipſe quā poſteri eius iuſto Dei iudicio æternali, & ſupernaturali beatitudine priuati fuerunt, ita q ad eā redire atq; perduci non ualebant, niſi p peccato illo originali ſatisfieret Deo.

Quamuis aūt in uolūtate & poteſtate poſterorū non fuit originale peccatū Adæ, non tñ fit eis iniuria, dum propter illud ipſi priuantur felicitate æterna, quia nec illa felicitas debebatur eis aliunde, ſeu ex aliqua dignitate, aut proprietate naturę, ſed ex ſola munificentia creatoris, creati fuerunt ad eam ſecundum modū prædictū, & huius exemplum aſsignant ſanctus Tomas & Aegidius de Roma. Si Princeps terrenus conferret alicui militi bonū feudale aut caſtrum, ea cōditione, q ſi miles principi ſuo maneret fidelis, bonum illud ac donum ſibi maneret ac poſteris eius, ſi uerò inobediens fieret principi ſuo, tam ipſe quam poſteri eius priuarentur bono prædicto. Si itaque miles ille fieret domino ſuo inobediens ac rebellis, eiusq; aduerſario conſentiret, certum eſt, q tam ipſe quàm ſoboles eius præſcripto bono iuſtè penitus priuarentur.

¶ Præterea, cum primus homo originalē amiſiſſet iuſtitiam, tā ſibi quàm ſuæ poſteritati, non potuit eam ſibi ac poſteritati recuperare, ideo neceſſarius fuit toti generi humano Saluator ac mediator, q E genus humanū ab originali peccato redimeret, atq; eidē gratiā redeundi ad originalis iuſtitiæ cōformitatē mereretur, ſicq; genus humanum Deo altiſsimo reconciliaret, & ad beatitudinē reduceret ſempiternā deleto obſtaculo perueniēdi ad eā, uidelicet reatu originalis peccati.

¶ Præterea, multæ ſunt cauſæ quare nec primus homo, nec aliquis purus homo, nec aliquis angelicus ſpiritus, nec aliqua pura creatura fuit idonea totū genus humanū à peccato redimere, atq; eidē grām ac gloriā pmereri. Prima eſt grauitas ipſa peccati. Tantò equidem maior eſt enormitas culpæ, quātò ille in quē cōmittitur amplioris eſt dignitatis, & quò plura beneficia eſt largitus, aut largiri paratus. Cū F ergo Deus ſublimis & benedictus infinitę prſus dignitatis ac ſanctitatis, atq; incomparabilis benefactor, à quo ſortiti ſumus qcquid boni habemus aut ſumus, à quo & indeſinēter ineſſe conſeruamur ac prouidemur, q & æternā nobis beatitudinē pparauit, ac pmiſit, & dare paratus eſt, dummodo obicē non ponamus, cōſtat q peccatū mortale, quo ipſe offenditur, ſit quodāmodo enormitatis immenſæ, ideo à peccato ſuo genus humanū liberari nequiuit, niſi per redemptorē dignitatis & efficaciæ infinitę. Pura aūt creatura infinitæ dignitatis eſſe non ualet, ideo Saluatorē nſm oportuit eſſe Deum & creatorem. Hinc peccatū eſt infinitæ fugibilitatis et ueniale peccatum, ita ut pro nulla re homo

Gene. 3.

A mo deberet uenialiter peccare, ſed potius
mortē ſubire, quàm ueniale cōmittere, ꝑ
ſertim cùm homo debeat Deum uiuū &
uerum naturaliter bonum, incomparabi-
liter infiniteque plus amare quàm ſeip-
ſum, aut totum mundū. Secunda cā ad idē
eſt dignitas gratiæ gratū facientis, q̃ cùm
ſit ſupernaturalis quædam ſimilitudo di
uinæ eſſentiæ ponens animam in eſſe ſu-
pernaturali atq; idoneo ad promerendū
felicitatem æternā nō potuit toti generi
humano promereri aut recuperari, niſi
per mediatorē & ſaluatorē dignitatis im-
menſæ, quē Deū eſſe, neceſſe eſt. Tertia cā
eiuſdem eſt ineffabilis dignitas felicitatis
& gloriæ ſempiternæ quā peccando per-
didimus. Hæc nanque beatitudo cùm ſit
immediata & clara uiſio ſummę & increa
B tæ ueritatis, diuinęque pulcritudinis, quę
eſt ipſa eſſentia diuina & plena fruitio
immenſæ bonitatis atq; dulcedinis Dei,
eſt quodammodo infinitæ dignitatis, pre
tioſitatis, & excellentiæ, ideo nullā pura
creatura potuit ad eam genus humanū re
ducere, aut eā hominibus ꝓmereri. Quar
ta eiuſdem cā aſſignatur, eò ꝙ natura hu-
mana ſit quodammodo in infinitum cō-
municabilis, ideo totam redimere, libera-
tori interminatæ dignitatis competit ſo-
lum, ſic igitur patet, cur neceſſarium fuit
Chriſtum pati pro mundi ſalute.

¶Conſequenter dicendum, per quē mo-
dum, aut qua æquitate genus humanū re
cōciliatum eſt Deo patri per paſſionē &
mortē unigeniti filij eius. Videtur enim
ꝙ filio Dei ab hominibus tam crudeliſſi-
E mè ac impiiſſimè interfecto, Deus pater
plus debuit hominibus iraſci quā ante,
præſertim cū occiſio filij Dei fuerit mul-
to maius peccatum, quàm originale pec-
catum hominis protoplaſti, ꝑꝑ quod
Deus toti generi humano irā ſuā inflixit.
¶Præterea ſicut infra patebit, ꝑꝑ Chriſti
occiſionem intantum offenſus atque ira-
tus eſt Deus pater Iudæis, quod ira ipſius
1.Theſ.2 peruenit in eos (ut ait Apoſtolus) uſq; in
finē. Itaque apparet, quod genus humanū
per Xp̄i paſſionem non ſit Deo recōcilia
tum, ſed magis odibile factū. Pōt quoque
huius exēplum induci, quia ſi inter prin-
cipem terrenū: eiuſq; urbem ſeu cōitatē
diſcordia eſſet & principes ad urbē illam
vnigenitum ſuum mitteret, ut eā ad obe
dientiā concordiāq; principis ſui reduce D
ret, ſi tunc ciues huiōi filiū principis audi
re cōtēnerent: imò & trucidarēt, princeps
hoc facto plus prouocaretur cōtra urbē il
lā quā ante fuerat prouocatus. ¶Illi aūt de
mū exēplo cōcordat quod in Euangelio
Chriſtus loquitur in parabola de patre-
familias, q uineam quā plantabit, locauit
agricolis, qui tandem filiū patrisfamiliās
occiderunt, ꝓpter quod perierūt. Ad iſta
reſpondendū, quia (ut dicunt ſancti docto
res) mors, ſeu paſſio uel occiſio Xp̄i piiſ *Mat. 21*
ſima fuit & impiiſſima, crudeliſſima, & *Mar. 12*
miſericordiſſima, amoroſiſma & inuidio
ſiſſima, ſummè meritoria, patriſq; placa-
tiua, & ſummè demeritoria patriſq; of-
fenſiua. Fuit etenim piiſſima, miſericordiſ
ſima, amoroſiſſima, ſummè meritoria &
Deū patrē placans ex parte patientis, ui- E
delicet Chriſti inquantū paſſionē illā ſpō
te ſuſtinuit ex perfectiſſima caritate, cle-
mentiſſima cōpaſſione, atq; prōptiſſima
obedientia, qua caritate Xp̄s dilexit Deū
patrem & nos: & ex caritate, & ex pietate
ſua ad nos cōpaſſus eſt noſtræ dānationi;
qua ēt obedientia factus eſt obediēs Deo
patri uſque ad mortē, mortem aūt crucis
cōtemptibilē, amariſſimam & horrendā.
¶Porrò, paſſio Chriſti, impiiſſima, crude
liſſima, inuidioſiſſima, & maximè deme-
ritoria, patriſq; offenſiua fuit ex parte in
ferentis, hoc eſt, Iudæorum & aliorū, qui
Chriſtum interfecerunt, q̃a ex ſumma in
uidia, crudelitate, impietate fecerūt hoc.
¶Itaq; quoniam Chriſtus ſecundū quod *Ioan. 8.*
homo patri in omnibus obediuit, docen
do, & increpando Iudæos prout Deus pa F
ter ſibi præcepit, & ex hoc Iudæorum in-
currit inuidiam, qui ueritatem odio ha-
buerunt, ita ut moti & inflāmati ſunt oc-
cidere eum, & Chriſtus illam occiſionem
pro iuſtitia patientiſſimè tulit, imò & ex
ardentiſſima caritate, & obedientia acce
ptauit ac pertulit, ordinans eam ad patris
placationē & honorationē, hominumq;
reconciliationē cum patre, idcirco paſſio
Chriſti ſcd̄m quod ex iſta radice à Chri-
ſto accepta eſt, & ad prædictum finem re-
lata, placentiſſima atque gratiſſima, ſeu
acceptiſſima fuit patri, & eū genere placa
uit humano, ita quod uirtute et meritò
paſſionis Xp̄i toti generi humano dimiſit
peccatum, cætera quoq; peccata, dūmodo
meritum

A meritum dñicæ paſſionis eis applicetur ꝑ ſacrã eccleſiæ, ſeu alio modo, puta per fidẽ in Chriſtum, ſeu aliter ſecundũ quod in lege naturæ & lege ſcripta Moſaica homines diuerſimodè Chriſto omniũ electorũ capitis vniebãtur, vt docet Hugo in libro
Ephe.15 de ſacramentis. Cũ.n. Chriſtus ſit caput omniũ hominum electorum: homines meriti paſſionis Chriſti participes fieri nequeunt, niſi in Chriſto aliquo modo iã tacto vniantur, & ſic paſſio Chriſti vniuerſa deleuit pctã, qa virtute & merito eius Deus vniuerſis ignoſcit qui Chriſto ꝑ baptiſmũ ſeu aliter vniuntur vt capiti. Vnde Auguſtinus teſtatur, ꝙ Chriſti ſanguis ſic fuſus eſt in remiſſionem omniũ peccatorum, ut delere poſſet ẽt illorũ pctã qui ip-
B ſum fuderunt, & ipsũ pctm̃ quo fuſus eſt: quia illi qui Chriſtũ occiderunt, merito paſſionis Chriſti veniã & ſalutem adepti ſunt, dũmodo in Chriſtũ credere eiuſque baptiſmũ ſuſcipere voluerint, imò vtique multi illorũ ita ſaluati ſũt, redẽpti ipſo ſanguine quẽ fuderunt, ut loquitur Auguſtinus, Illos quippe Chriſtus in turba cõſpexit, eiſq; dixit paſsione inſtante, Cùm exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum. Qualiter aũt hoc ipſum impletũ ſit ſanctus Lucas in Actibus Apoſtolorum deſcribit, recitans qualiter ad prædicationem beatiſsimi Petri Apoſtoli in die Pentecoſtes, primò conuerſa ſunt tria millia Iudæorum, deinde quinque millia, cũ claudum natum Petrus cu
C raſſet, & præter hæc quotidie tunc multi Iudęorum cõuertebantur ad Chriſtũ, intantũ, quod ẽt multa turba ſacerdotum ad fidẽ conuerſa ſit, ut recitat Lùcas ¶ Ex his patet qua æquitate ſaluatum ſit genus humanum per Chriſti paſſionem. Decuit.n. bonitatem pietatemq; Dei patris, per talem ac tantam dilectionem: obedientiam, & paſſionem vnigeniti atque cariſſimi filii ſui placari, ac indulgere, & gratiã impartiri. ¶ Denique decuit, vt ſicut propter unius hominis inobedientiam Deus iratus fuit toti generi humano, ſic propter Chriſti mediatoris Dei & hominũ obedientiã, Deus recõciliaretur hominibus.
1.Tim.2 ¶ Præterea decuit, vt ſicut humanum genus damnationem incurrit per diabolicæ inuidiæ deceptionem, utpotè primũ homine noſtro parente aliundè decepto, ſic genus humanum aliundè miſericorditer D iuuaret, & Chriſti Caritate & ope red meretur, Rurſus caritas facit omnia eſſe cõmunia, ideo Chriſtus per ardentiſsimã & maximam dilectionem ſuam ad nos meritum ſuum nobis potuit communicare. ¶ Poſtremò, etiam in terrenis principibus cernimus, quod rex ſeu princeps terrenus propter dilectionem, meritum, inſtantiam que unius ignoſcit alteri, tantò utiq; plenius atq; facilius, quò ille qui rogat pro reo eſt maioris dignitatis, & principi magis dilectus. ¶ Sed tũc oritur quæſtio, qũo per mortem Chriſti particularem, ac temporalem liberatum ſit genus humanum, à morte generali ac æterna. Et reſpondendum, quòd tanta fuit dignitas perſonæ Chriſti, vt eius obedientia, ac paſſio tanti fuerit meriti, & acceptabilitatis corã patre ęterno, vt mors Chriſti temporalis, ac E particularis fuerit verè ſufficiens, ineffabiliterq; ſuperficiens ad redimendum omne genus humanum ab omni malo, & non ſolùm à morte communi ac æterna, ſeu dãnatione infernali, ſed etiam à morte temporali, omniq; defectu, & corruptibilitate corporali. Vnde in reſurrectione futura merito paſſionis Chriſti omnes electi, corporis quoque incorruptibilitatem, impaſſibilitatem, & glorificationem conſequentur. Fuit quoq; paſſio Chriſti ſummè idonea, efficax & prædigna ad promerendum generi humano dona gratiæ in præſenti, & munera gloriæ in futuro, imò non ſolũ paſſio Chriſti, ſed & tota conuerſatio eius F in ſeculo iſto fuit ad hoc ſummè idonea. Contemplãdum eſt enim, quòd Chriſtus in vnitate perſonæ eſt Deus & homo, ita ꝙ promereri & obedire, ac pati conueniebãt ei ratione ſuæ humanitatis; idoneitas verò ac dignitas ad promerẽdum, ac ſatiſfaciendum pro hominibus cõueniebat ei ex parte ſuæ diuinitatis. Cum ergo Chriſtus ſit verus Deus, conſtat quòd fuit infinitæ idoneitatis ac dignitatis ad ſatisfaciendum, ac promerendum propter ſuam humanitatem ratione ſuæ ſuperdigniſſimæ deitatis: ideo dici ſolet & verè ſic eſt, ꝙ minima gutta ſãguinis Chriſti, ſeu minima paſſionis ſuæ particula fuiſſet ſufficiens ad totius mundi liberationẽ. ¶ Præterea quò maior fuit ſanctitas, dignitas atque perfectio humanitatis Chriſti, eo ẽt

ex parte

A ex parte ipſius fuit ſua obediētia acpa ſio meriti amplioris. Tāta aūt eſt ſanctitas, dignitas & perfectio humanitatis Chriſti, vt ipſa ſola excedat ſanctitatē, dignitatem, & perfectionem omnium creaturarū vide licet omnium ſanctorū & electorum, tàm angelorum quàm hominum, vniuerſiq; entis creati, & hoc potiſſimū cōpetit humanitati Chriſti ratione ſuę hypoſtaticę, ſeu perſonalis vnionis cum verbo ęterno, .ſ. verò Deo, & ēt ideo, quoniā gratia humanitati Chriſti collata, infuſa & indita fuit & eſt quodāmodo infinita, habuitq; virtutes & dona, & cæteras gratiæ perfectiones, ac munera in maxima, incōparabiliq; excellentia propter quod Ioānes Baptiſta dixit de Chriſto, Non ad menſurā dat Deus ſpiritū homini. i. gratiam & dona ſpūs ſancti Chriſto, ſecundū quod homo eſt. Itaque innoteſcit, quod Chriſtus non ſolū ratione ſuæ diuinitatis, ſed ēt ex parte ſuæ humanitatis tā perfectæ, ac uirtuoſæ fuit ineffabilis idoneitatis ad promerendum. Adhuc aūt quò Chriſtus fuit Deo patri magis dilectus, eò efficacior fuit ad ſatisfaciendum pro noſtris peccatis, & eo omnis ſua conuerſatio, oratio, obediētia, ac paſſio pro nobis in hoc mundo fuit exhibita Deo patri amplius grata ac placens: magis quoq; idonea ad ſubueniendum hominibus, ſeu meriti amplioris: ſed Deus pater diligit Chriſtum ſecundū ſuā diuinitatem amore penitus infinito, & tātum vtique ſicut ſeipſum: quia diuinitas Chriſti ſicut eſt infinitæ bonitatis, ſic & infinitæ amabilitatis cōſiſtit. Diligit quoque pater Chriſtum ſecundū ſuam humanitatem magis quàm totum uniuerſum, omneſq; ſimul ſumptas puras creaturas. Diligere quippe eſt alicui bonum velle. Vnde Deus tantò plus diligit rem quantò maius bonū ei largitur. Cū ergo Deo patre volente, & verbo aſſumente æterno aſſumpta ſit Chriſti humanitas ad increatum & hypoſtaticū eſſe verbi æterni, ita ꝙ in eodē eſſe perſonali ſubſiſtit Chriſti humanitas, in quo verbū æternū æternaliter eſt ſubſiſtens, clarū eſt, ꝙ maius bonum datum ſit humanitati Chriſti, quàm ſi totū vniuerſum creatum, ideo magis Deo dilecta eſt. Itaq; Chriſtus etiam ex hac parte fuit ineffabiliter idoneus & acceptus ad operandū & orandū, ac patiēdum pro nobis. ¶ Prætereà ſicut docent ſancti patres atq; doctores, quamuis Deus omnipotens & æternus potuit per omnipotentiā ſuā, (ſimpliciter loquēdo) genus humanū alio modo redimere, quam per vnigeniti filii ſui incarnationē ac paſſionē, nullus tñ extitit alius modus ita conueniēs ſicut iſte, ita ꝙ decentiſſimū fuit filiū Dei propter noſtram ſalutem incarnari ac mori, quod primo probatꝰ Dei incarnatione, quia in incarnatione filii Dei, Deo patri æqualis, præcipuè demonſtratur, atq; relucet bonitas Dei, eò ꝙ ſe ſuæ creaturæ tā copioſiſſimè communicauit, & infirmitatem proprii plaſmatis non contempſit, ſed naturam à ſe creatam, puta humanitatem, ad ſuum hypoſtaticum eſſe aſſumpſit, proprietas equidem boni eſt eſſe cōmunicatiuū, diffuſiuūq; ſui. ¶ Inſuper in incarnatione filii Dei, ineffabiliter pulcrè oſtenditur pateſcit dilectio Dei ad nos. Amor. n. eſt virtus unitiua, idcirco in hoc quod Deus noſtram naturam ſibi tā propinquiſſimè vniuit, ac intimè, patet quod vehementiſſimè, ac ſpecialiſſimè nos dilexit. In incarnatione quoq; monſtratur miſericordia & dignatio Dei ad nos, quod tā clemētiſſimè ſuam maieſtatem ad paruitatem, uilitatemque noſtram inclinauit, & tàm miſericordiſſimè nobis auxiliari dignatus eſt, noſtris ignoſcens ſceleribus, nec illam aſpernans naturam aſſumere, à cuius primo indiuiduo, cęteriſq; ſuppoſitis tā multipliciter atque enormiter fuit offenſus. Rurſus in incarnatione filii Dei potiſſimū declaratur omnipotentia Dei, quia naturā diuinā & humanam in vnitate copulauit perſonæ, cum tamen in ordine intellectualiū ſubſtantiarū anima rōnalis ſit ima ac infima, & præſertim corpus humanū à ſuperſimpliciſſima deitate inæſtimabiliter diſtat, ideo harū hypoſtatica vnio eſt diuinæ potētiæ quam maximè declaratiua, imò magis, vt aliqui aſtruūt, quàm totius mūdi creatio. Sed & iuſtitia Dei in incarnatione verbi oſtēditur, quia non ui Deus eripit hominem, nec alium facit ſuperare tyrannum quàm hominē, ſed ſicut homo eſt uictus, ſic homo vicit, ut aſſerit Damaſcenus tertio libro. Similiter in incarnatione verbi, oſtenditur ſapiētia Dei, quod tā difficillimi negotii, tā decentiſſimam ſolutionē inuenit. Difficilimū nēpe

Ioan .3. — B — C — D — E — F (marginal letters)

appa-

[A] apparuit,qualiter genus humanum,ſalua Dei iuſtitia ac ueritate, poſſet ſaluari,ſed ſapientia Dei inuenit aptiſſimum modum ad hoc, ita hominē ſaluās, ut nec diuinæ ueritati atq; iuſtitiæ, neq; diuinæ miſericordiæ derogaretur.¶Præterea neceſſariū dupliciter dr̄.Primò,ſine quo aliquod eſſe non poteſt, ut homo ſine anima: & ſic, Deū incarnari ad redimendū genus humanum,non fuit neceſſe, quia & aliis modis potuit Deus hoc facere, cui nō impoſſibile,imò neq; difficilè omne uerbum:prout Gabriel angelus & Ieremias propheta teſtātur.Secundò,dr̄ neceſſarium, ſine quo res conuenienter,ſeu tā aptè eſſe nō ualet, ſicq; ad redimendum genus humanū fuit [Lucæ. 1.] neceſſe Dei filiū incarnari,quia(ut 13.de [B] trinitate loquitur Auguſtinus)ſanādę noſtræ miſeriæ nullus fuit alius conuenientior modus. Per hoc nanq; potiſſimū fides catolica roboratur,ꝙ ipſemet Deus increatus nobis in Euāgelio loquit̄ ac teſtatur. Per hoc quoq; ꝑmaximè ſpes ad Deū auget̄,& caritas in ipſo accenditur, qđ Deū propter nos ex nimia ſua ad nos dilectione cognoſcimus incarnatum:imò fiducialiſſime Deum accedimus & oramus, dum ipſum pro noſtra ſalute incarnatum fatemur,& quia tāta nobis Deus per incarnationē uerbi largitus eſt,ut ex ipſa incarnatione accēdamur Dei amore.¶Inſuper ſicut decentiſſimum fuit filium Dei noſtrā redemptionē incoare per ſuā incarnationem,ſic decentiſſimum fuit, vt eandē noſtrā redemptionem compleret per ſuā ſa- [Roma. 8.] cratiſſimam paſſionem. Ex hoc.n.ꝙ filius Dei propter nos paſſus eſt, maximè inno- [C] teſcit,quanta ſit peccati enormitas,& quātùm Deus pc̄tā abhorreat,pro quorū oblatione & ſatisfactione ipſemet unigenitus filius Dei tanta perpeſſus eſt. Ex paſſione etiam Chriſti agnoſcimus,q̄ ineffabilis ſit Dei patris iuſtitia,qui proprio filio nō pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, malens illum tàm acerbiſſimā mortē pati,quàm pc̄tā hominum remanere inulta. Culpæ.n.pœna debetur ſecundū iuſtitiā. Et quia propter noſtra pc̄ā æternas pœnas meruimus,hoc fuit infinitæ miſericordiæ Dei patris, quod per temporalem ſui filii paſſionē nos ab æterna eripuit pœna,hoc verò fuit infinitæ iuſtitiæ eius, ꝙ ſuperdilectiſſimum filium ſuum maluit [D] pati & mori, quàm peccatà noſtra impunita manere.Denique ex hoc quòd Deus pater permiſit vnicum filium ſuum innocentiſſimum atque ſanctiſſimum à ſceleratiſſimis, viliſſimiſque hominibus taliter capi,tractari,affligi, occidi propter nos liberandos,clariſſimè patet incomprehenſibilis dilectio eius ad nos.ſimiliter dilectio perfectiſſima Chriſti ad nos.Hinc manifeſtatur,ꝙ tanta ac talia propter nos ſpontè ferre dignatus eſt.Inſuper Chriſtus per ſuam paſſionem dedit nobis perfectiſſimū omnium virtutum exemplar,vt proſequēdo hiſtoriam paſſionis patebit.

¶Rurſus ex hoc ꝙ Chriſtus propter nos paſſus eſt,euidentiſſimè eluceſcit, quanta ſit infernaliū pœnarum acerbitas,& quā [E] delicioſiſſima,maxima, ac præſtantiſſima ſit electorum in cœlo felicitas, cùm ideo paſſus ſit filius Dei, vt nos ab illis erueret pœnis, & ad æternæ beatitudinis gaudia reportaret.

¶ Poſtremò per hoc quòd Chriſtus pro nobis tàm amariſſimam perpeſſus eſt mortem,noſtræ paupertati, ac indigentiæ copioſiſſimam opē impendit,quia paſſio illa quò amarior, eò & magis meritoria fuit, totumque meritum illud Chriſtus communicat nobis, illudq; meritum eſt teſaurus eccleſiæ,ex quo indulgentiæ concedūtur,& propter qđ nobis quotidie relaxātur peccata, varia quoq; conferuntur gratiarum cariſmata,vnde tempus euangelicæ legis & Chriſti, tempus gratię nuncupantur.His igitur de Chriſti paſſione prę miſſis tanquam præambulis declaratione fidei Chriſtianæ,cuius ſumma eſt ſapien- [F] tia,& vt ea quæ de Chriſti paſſione dicenda ſunt clarius intelligātur,deuotius quoque & amoroſius, imò & cū ampliori cōpaſſione & operis imitatione audiantur, conſequenter ad prædicationem & expoſitionem dominicæ paſſionis eſt accedendum. Intendo autem paſſionem ſecundū Lucam exponere, & ea quæ ipſe omittit, atq; ab aliis conſcripta ſunt Euangeliſtis, inſerere huic ſermoni,ad laudem & gloriā domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt ſuper omnia Deus ſublimis & benedictus,Amē.

Finis præfationis.

EXPO-

A EXPOSITIO PASSIONIS ET CAP. XXII.

Appropinquabat autem dies feſtus Azymorũ, qui dicitur paſca.

ARTICVLVS XLVII.

APpropinquabat autem dies feſtus azymorum, qui dicitur paſca, & quærebãt principes ſacerdotum & ſcribæ quomodo Ieſum interficerent. Cũ filius Dei dominus noſter Ieſus Chriſtus tẽpore à ſuperbenedicta trinitate ęternaliter præordinato, noſtrã aſſumpſiſſet naturã, modico tẽpore inter homines cõuerſatus eſt in hoc mundo, videlicet triginta tribus circiter
B annis, & tribus circiter annis vltimis vitæ ſuæ in ſeculo iſto prædicauit, atq; miracula
Marc. 3. la fecit. Cumq; in prædicãdo ac miracula faciendo oẽs ſanctos qui ante fuerũt, glorioſè excederet, à populo cum grandi auiditate audiebatur. Sed qm̃ ſtatim poſt prędicationis ſuæ exordia cœpit errores & vitia ſacerdotum & ſcribarum, ac Fariſęorũ iuſtè & acriter increpare, iſti ſtatim cœperunt inuidiam contra eum concipere, eiq; detrahere, & omnia facta eius interpretari in peius. Denique, quia inuidia eſt triſtitia de bono & proſperitate alterius, quantò Chriſtus præclariora egit miracula, tãtò præfati acutiori & amariori cõtra eum ſtimulabantur inuidia, & cogitare cœperunt, quomodo poſſent eum priuare vita & fama, ita vt nec memoria eius permane
Iere. 11. ret in terra, quemadmodũ per Ieremiã in eorum perſona fuit prædictum, Eradamus
C eum de terra uiuentiũ, & nomẽ eius non memoretur amplius. Porrò cum Chriſtus
Ioan. 11 Lazarum ſuſcitaſſet à mortuis, præfati Iudæi audito tàm inſigni miraculo, vehemẽtiſſimè turbabantur, & ſuæ liuore inuidiæ torquebantur, dolentes de Chriſti magnificentia & honore: imò ſecundùm Auguſtinum, nullum Chriſti miraculũ fecit illos ſic inſanire, ac fremere contra ipſum, quemadmodum ſuſcitatio Lazari, quia miraculũ illud clariſſimum fuit, & nulla tergiuerſatione poterat offuſcari, eo ꝙ ſolẽniſſimè factum eſſet corã multis Iudęis, & qm̃ Lazarus fuit nobilis & miles, de regia ſtirpe exortus, quatuor quoq; diebus extiterat mortuus. Vnde cũ miraculum illud factũ audiſſent, mox die ſequẽti conue D
nerunt, & inter ſe contuluerũt, quid facerẽt de Chriſto, iuxta illud in Ioan. Quidã Ibidem.
ex ipſis. ſ. de numero Iudęorũ qui interfuerunt ſuſcitationi Lazari, & viderant quæ fecit Ieſus, abierunt ad Fariſæos, & dixerunt eis quæ fecit Ieſus. Collegerũt ergo pontifices & fariſæi conſilium, & dicebãt, Quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit. Si dimittimus eũ ſic, oẽs credẽt in eum. Ab illo igitur die cogitauerũt interficere eum, ſecundũ quod Caifas conſuluit eis: Ieſus ergo (vt ait Euãgeliſta Ioãnes) iam non in palã ambulabat apud Iudæos, ſed abiit in regionem iuxta deſertũ in ciuitatem, quæ dr̃ Effrem, & ibi mora- E
batur cum diſcipulis ſuis, & hoc non niſi paucis diebus, videlicet octo aut circiter. Creditur. n. ꝙ Chriſtus Lazarum ſuſcitauit ſexta feria per quindenam ante diẽ paraſceues, in qua crucifixus eſt ipſe Poſtea, Ioan. 12.
ſicut in Ioanne deſcribitur, ante ſex dies paſchæ. i. ſabbato ramis palmarum, quod fuit ſex diebus ante primũ diem feſtiuitatis paſchæ Iudæorum tunc imminentis; quorum paſcalis ſolennitas incepit feria quinta ſequenti ad veſperã, & ſexta feria fuit prima integra dies ſolennitatis paſcalis, venit Ieſus Betaniam, &c.

¶Præterea (ſicut docet Euangeliſta Ioannes) in ſabbato illo ramis palmarũ, cũ ueniſſet Ieſus cum Apoſtolis Betaniam, fecerunt, ei cœnam ibidem, & Lazarus unus fuit ex diſcumbentibus. Fuit autẽ cœna illa non in domo Marthæ & Mariæ Magdalenæ, vt aliqui putauerũt ſed in domo Symonis leproſi, quẽ Chriſtus curauit à lepra & in cœna illa effudit Maria Magdalena unguẽtum pretioſum ſuper caput & pedes Chriſti, ſicut ex dictis euangeliſtarũ Mattæi atque Ioannis probatur. Sequenti verò die uenit Ieſus Ieruſalem ſedens ſuper aſellum, & tunc in Ieruſalem predicauit, ac multa miracula fecit, prout Euangeliſtę deſcribunt. Inſuper feria ſecunda & tertia poſt palmarum Ieſus ſimiliter in Ieruſalem prædicauit, & ſacerdotes ſcribas, ac Fariſæos duriſſimè coram omnibus increpauit, ac reprobauit, ita vt maxima contra Chriſtum accendebantur inuidia, quarta verò feria manſit in Betania, ideo Lucas Euangeliſta nunc ait, Appropinquabat dies feſtus azymorum, id eſt,

Marginalia (right): Mat. 26 / Mar. 14 (beside "la non in domo Marthæ…" and "lenæ, vt aliqui…"); F (beside "ora & in cœna illa"); Mat. 26 / Ioan. 12 (beside "verò die uenit…" and "per aſellum…").

A id eſt, paſcalis celebritas, q̃ dr̃ azymorũ.i. panũ nõ fermentatorũ, q̃a in tota illa ſolẽnitate q̃ ſeptẽ durauit diebus, veſcebantur Iudæi pane nõ fermẽtato, ſed azymis panibus. Q̃d aũt dies feſtus azymorũ pręfato modo iam accipiatur, cõſtat ex eo ꝙ ſubditur, q̃ dr̃ paſca.i. paſcalis ſolẽnitas, q̃ incipiebat à veſpera feriæ quintæ, Luna quartadecima exiſtẽte, in qua veſpera auferebãt Iudæi domibus ſuis omnẽ panem fermentatũ, edebãtq; agnũ paſcalẽ cũ azymis panibus in cõmemorationẽ, ꝙ patres eorũ aliter comedebãt agnũ paſcalẽ, qñ egreſſuri fuerãt de Aegypto, ut legitur in Exodo, vnde & nũc dies azymorũ dr̃ paſca, q̃a in præfata veſpera, quæ fuit ſolẽnitatis paſcalis exordiũ, ędebatur agnus paſcalis.
B Verũtamẽ quidã hoc loco accipiũt diẽ azymorũ & paſca pro die paraſceues veſperã præfatã ſequẽte. Sed prima expoſitio aptior eſt, q̃a paulòpoſt ſubditur, Venit aũt dies azymorũ, in qua neceſſe erat occidi paſca, q̃d certũ eſt de quinta feria dici. ¶ Pręterea paſca in ſcripturis multiſariã capitur. Primò, pro tota hebdomada azymorũ, ſeu ſolẽnitatis paſcalis, quemad
Act.12. modũ in actibus Apoſtolorũ ſcribitur de Herode, quo voluit poſt paſca Petrũ producere populo. Secũdò, accipitur pro celebritate paſcali exiſtente feria ſexta prædicta. Tertiò, p̃ hora immolationis & come
Mar.14 ſtionis agni paſcalis, prout in Mar. ſcriptũ eſt, Erat paſca & azyma poſt biduũ. Quartò, pro quocunq; cibo vel pane quo ue-
C ſcebãtur Iudæi durãte feſtiuitate paſca-
Ioan.18 li, vt cũ apud Ioannẽ fertur, Iudæi non introierũt prætoriũ vt mãducarent paſca, i. azymos panes. Quintò, pro agno paſcali. Sextò, pro figurato agni illius, puta pro
1.Cor.15 Xp̃o, de quo ait Apoſt. Etenim paſca noſtrũ immolatus eſt xp̃s. Septimò, pro feſti-
2.Pa.15 uitate epularũ paſcaliũ. Vñ in libro Para. dr̃, Nõ fuit tale phaſe à diebus iudicũ quale fecit Ioſias. *Et quærebãt principes ſacerdotũ*, videlicet Annas & Caiſas, *Et ſcribæ*.i. periti in lege. ſ. magiſtri atq; doctores plebis,
Dan.14 q̃bus cõuenit illud Danielis, Egreſſa eſt
Ioan.7. iniquitas à ſenioribus, q̃ uidebãtur regere populũ, *Qũo Ieſũ interficerent*, quibus ipſe iã dixerat, Quare me quæritis interfice
Ioan.10 re? Itẽq;, Multa opera bona oſtendi uobis ex patre meo, ꝑ quod horum me lapidatis? Hoc facinus Iudæorum Mattęus Euã
Mat.26.

gueliſta plenius recitat, dicẽs, Tũc, uidelicet quarta feria ante Chriſti paſſionẽ cõgregati ſunt principes ſacerdotũ & ſeniores populi in atrio principis ſacerdotũ qui dr̃ Caiſas, & conſiliũ fecerũt, *Vt Ieſum dolo tenerẽt & occiderẽt*. Itaq; quærebãt.i. inter ſe perſcrutabãtur, qũo, i. per quem modũ interficerẽt, eũ doloſè capiẽdo atq; mẽdaciter accuſando, *Timebãt uerò plebem*. Nõ timuerũt Deũ omnipotentẽ, virtuoſo, ac ordinato timore, ne eũ in tãta feſtiuitate offenderẽt: ſed vulgus inordinato, ac uitioſo timore: nouerãt quippe ꝙ plebs Chriſtũ libenter audiuit, ideo formidabant ne Chriſtũ defenderet. Et quãuis cõprehenſum de eorũ manu eriperet, timebãt quoque ne ſtrepitus periculoſus concitaretur in populo ꝑ quod propoſuerunt nõ occidere Chriſtũ durãte feſto paſcali, iuxta illud Mattæi, Dicebãt aũt. Non in die feſto: ne fortè tumultus fieret in populo. Porrò principes ſacerdotũ dicebãtur & erãt pontifices, & quãuis eodẽ tẽpore unus duntaxat princeps ſacerdotũ, ſeu põtifex exiſteret, tamẽ pluraliter principes & pontifices nominãtur, qm̃ annuatim vnus alteri tũc ſucceſſit, & pontificiũ à gentilibus emebãt principibus, quod cõtra legẽ Moyſi fuit, ſecundũ quam filius patri ſuccedere in põtificatu debebat, ſed tũc legitima illa defecit ſucceſsio. ¶ Pręterea narratur modus, qũo Iudęorũ pontifices & principales plebis illius conſiliũ & machinationẽ ſuã perduxerunt ad effectũ. *Intrauit autem Satanas*.i. aduerſarius humanæ ſalutis, puta diabolus, *In Iudam, qui cognominatur Iſcariotes*, q̃a de uico ſic dicto in tribu Iaſcar, ut dr̃ exiſtẽte fuerat oriundus. *Vnum duodecim* principalibus Chriſti diſcipulis. ſ. Apoſtolis, de quibus & de quo ait Chriſtus, Nonne duodecim vos elegi, & unus ex uobis diabolus eſt? intrauit aũt diabolus in Iudã.i. in mentẽ ſeu animã eius, nõ ei eſſentialiter illabendo, qm̃ ſolus Deus creator incircunſcriptibilis & immẽſus eſſentiis rerũ illabitur, & oĩa implet, penetrat, & excedit, ſed intrauit per effectũ, ſuggerendo Chriſti uenditionẽ. Nec hac uice ſolũ intrauit hoc modo in eũ ſed & antea ſæpe, utpote quotieſcunq; illũ ad mortale induxit pc̃m̃. Vnde apud Ioannẽ legitur, Cœna facta, diabolus cũ iã miſiſſet in cor, ut traderet eum Iudas, Itaque nunc intrauit
D
E Ibidem.
F
Ioan.6

A vas ſuum, illud plenius poſſidendo. Hoc et modo diabolus intrat corda eorũ, qui eius tentationibus ſuggeſtionibusq; conſentiũt. Nõ.n.intr.]cogẽdo aut necesſitando ad culpa, ſeu ſuggerẽdo & alliciẽdo ad eã: nos autẽ ex negligẽtia noſtra ei liberè aperimus, præbendo conſenſum: cõtra qđ hortatur Apo. Paulus, Nolite locum dare diabolo: Iacobus quoq; Apo. Reſiſtite (inquit) diabolo, & fugiet à vobis. Omni ergo impiæ cogitationi, affectioni & ſuggeſtioni peruerſæ iugiter atque viriliter reluctemur, Deo & eius mandatis ac teſtimoniis fortiter adhærentes, & quicquid veritati ac æquitati contrarium eſt reſpuẽtes. *Et abijt* mentis auerſione & corporis greſſu à Chriſto, cæterisq; Apoſtolis. *Et locutus eſt cum principibus ſacerdotum*, quibus
Epheſ. 4
Iacob. 4.

B competit illud in Eſdra, Manus principũ fuit in tranſgreſſione hac prima, *Et magiſtratibus*, id eſt, rectoribus ac ſenioribus Plebis. Theophilus autem per magiſtratus intelligit præpoſitos fabricæ tẽpli, vel eos quos Romani præfecerunt Iudæis, ne ſe Romanis opponerent, quia ſeditioſi fuerunt, *Quemadmodum*.i. quo modo *traderet illum illis*. *Et gauiſi ſunt*, inuenta tã congrua occaſione comprehendendi, occidẽdique Ieſum: quibus competit quod in pro. Salomon loquitur, Lætãtur cum malefecerint & exultant in rebus peſſimis. *Et pacti ſunt*, ideſt, fœdus ſeu pactum cum Iuda inierũt, *Pecuniam ei dare*, videlicet, triginta argenteos, *Et reſpondit* Iudas.i. promiſit ꝙ traderet eis Ieſum. Alii Euãgeliſtę factum hoc
Prou. 2.

C plenius deſcripſerunt, nempe (vt refert Matthæus) Iudas præfatos accedens, dicebat, Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam? Et conſtituerunt. i. dare promiſerunt triginta argenteos. Occaſio quoque qua motus eſt Iudas vendere Chriſtum, fuit triſtitia illa qua doluit de vnguento ſuper Chriſtum effuſo à Maria Magdalena in cœna facta in domo Simonis leproſi in Bethania ſabbato ramis palmarum. Vnde tunc dixit, Quare vnguentum iſtud non veniit trecentis denariis, & datum eſt ægenis? Porrò quilibet triginta argenteorum quos promiſerunt traditori, valuit (vt fertur) decem nummos, ſeu denarios vſuales, ita quòd triginta argentei valuerunt trecentos denarios vſuales, ſicque in venditione Chriſti recuperauit
Mat. 26
Mar. 14.
Ioan. 13
Mat. 26

D Iudas valorem effuſi vnguenti. Hinc per Zachariam Chriſtus prędixit, Appenderũt mercedem meã triginta argenteos, decorum pretium quo appretiatus ſum ab eis. *Et quærebat opportunitatem*, id eſt, aptum locum & congruum tempus, *Vt traderet illum ſine turbis*, ideſt, ſecretè & tempore noctis, quando turba non adfuit Chriſto. Ex his patet quòd maximam paſſus eſt Chriſtus vilipenſionem, dum à proprio diſcipulo pro tàm vili venditus eſt pretio. Ipſe in quo eſt omnium bonorum atque pulcrorum ac deſiderabilium plena perfecta & infinita poſſesſio. Inſuper impietatem Iudæ Chriſtum vendẽtis ſequuntur, qui pro temporali laude, lucro aut commodo, iuſtitiam deſerunt, falſum teſtimonium dicunt aut contra veritatem ſcienter iudicium proferunt: itemque eccleſia-
Zach. 11

E ſtica beneficia, ſacramenta vel iudicia venduntasſimilanturq; eis, de quibus in Michæa fertur, Principes eius in muneribus iudicabant, & ſacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant. *Venit autem dies azymorum* hoc modo expoſitum eſt, *In qua neceſſe erat occidi paſca*, id eſt, agnum paſcalem ad obſeruandum legis præceptum in Exodo ſcriptum, qui agnus feria quinta occidebatur, ac ædebatur, & Chriſtum, eiusque immolationem & occiſionem euidenter præfigurauit, *Et miſit Petrum & Ioannem* quinta feria à Bethania in Ieruſalem, *Dicens*, Euntes Ieruſalem verſus, *Parate nobis paſca*, id
Exod. 12

F eſt, agnum paſcalem, Vt illum ſecundùm legẽ pariter *Manducemus*. Chriſtus enim non venit legem ſoluere, ſed implere. Chriſtus quoque diſcipulos ſuos cõſueuit mittere combinatos propter mutuæ ſocietatis ſolatium, atque ad ſocialis vitæ commendationem, Nam (vt Salomon loquitur) frater qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitas munita. Porrò per eſum agni paſcalis deſignabatur ſumptio Chriſti in ſacramento altaris: per Petrum verò vita actiua: per Ioannem contẽplatiua, Quemadmodum ergo Petrus & Ioannes agnum præparauerunt paſcalem, ita & nos per actionem in virtuoſam, & contemplationẽ myſteriorum, beneficiorumque Chriſti & diuinitatis ſuæ præparare corda noſtra debemus ad ſacram communionem. *At illi dixerunt*, *Vbi vis paremus paſca*? id eſt, in.
Mat. 10
Prou. 18

A qua domo. *Et dixit ad eos, Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem* Ieruſalem, *Occurret vobis homo amphoram aquæ portans*, qui homo ſecundùm Origenem fuit miniſter patrisfamilias eius ad quem Chriſtus direxit diſcipulos iſtos. *Sequimini eum in domum in quam intrat*, Iſtud per naturalem rationē preſciri non potuit, quia futurorum pure contingentium non eſt determinata præcognitio, niſi diuinitus reueletur. Chriſtus autem iſtud pręſciuit, tàm per increatam ſuam ſcientiam ſecundùm ꝙ Deus, quā per creatā ſcientiā inditā, & per gratiā prophetiæ quā habebat plenisſimè ſecundùm naturam humanam. *Et dicetis patrifamilias domus, Dicit tibi magiſter* id eſt, Chriſtus per excellentiam dictus magi-B ſter, tanquam ſapientia patris ſecundùm diuinitatem, & in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ ſecundùm humanitatem. Chriſtus itaque ſeipſum vocauit magiſtrum, non vanitatis, ſed veritatis amore *Vbi eſt diuerſorium*. i. locus ſecretus & quietus, *Vbi paſca*, id eſt, agnum paſcalem, *Cum diſcipulis meis manducem? Et ipſe uobis oſtendet cœnaculum magnum ſtratum*, id eſt, diſpoſitum & paratum, ſeu aptum ad eſum agni. Communiter dicunt doctores, ꝙ domus patrisfamilias huius fuit prope montem Sion, & iuxta templum, *Ioā. 21.* in qua domo fuit cœnaculum iam præfa- *Lucæ 24* tum in quo Apoſtoli poſt Chriſti reſur- *Actio 2.* rectionem foribus clauſis latebant vſque ad pentecoſtem, tuncque in eodem cœna-C culo impleti ſunt ſpiritu ſancto. Quanuis autem beatus Ambroſius & gloſſa dicant hominem iſtum patremfamilias pauperem, ignobilemq; fuiſſe, alii tamen probabilius arbitrātur, quòd fuit homo multum potens, diues ac nobilis, intantùm ꝙ non obſtante prohibitione pontificum, & ſpreto timore principalium Iudæorū auſus fuit Chriſtum & eius diſcipulos in domum ſuam ſuſcipere, atque poſt Chriſti pasſionem tamdiu eius diſcipulos hoſpitare, quaſi Iudæos non metuens, Paupe- *Ioan. 12* res quoq; non ſolēt domum tàm magnā in qua ſit tàm grande cœnaculum, quemadmodum iſtud fuit, in quo centumvigin ti homines pariter concedentes, ſpiritum ſanctum receperunt. Denique aliqui putant, ꝙ fuit unus diſcipulorum Chriſti, ita ꝙ nomine magiſtri cognouit magi-

ſtrum ſuum dominum Ieſum ſignificari. D Habuit enim Chriſtus, etiam quoſdam diſcipulos diuites, à quibus voluit interdum refici ſe & ſuos diſcipulos pauperes, nam apud Ioannem ſcriptum eſt, ꝙ multi ex principibus Iudæorum crediderunt in *Ioan. 14* Ieſum inſtante hac cœna. *Et ibi parate* nobis paſca *Euntes autem, inuenerunt* hominē lagenam aquæ ferentem, eisque occurrētem, & domum atque cœnaculum, *Sicut dixit illis* Ieſus, qui ſecundùm quod Deus eſt veritas per eſſentiam, & ut homo confirmatus fuit in bono ab incarnationis exordio, ita quod mentiri, non potuit, *Et parauerunt paſca. Et cum facta fuiſſet hora* veſpertina feriæ quintæ, in qua hora agnus paſcalis ſecundùm legem manducabatur, *Diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum* E *eo.* Hinc Beda affirmat, hora manducandi paſca deſignat quartam decimam diē primi mēſis perductam ad veſperam, & quin tadecima luna terris iam apparente.

¶ Circa hæc quærit Theophilus, qualiter dominus diſcumbere. i. ſedendo comedere dicitur, cum Iudæi ſtantes paſca comederent, ſicut lex iuſſit. Ad quod (vt refert) aliqui dicunt, ꝙ agnū paſcalem Chriſtus atq; Apoſtoli ſtando edebant, deinde accubuerunt ſecundùm communem vſum *Exod. 12* quoſdam cibos edentes. Aliqui etiam dicunt, quod menſa fuit ſuper terram poſita, & Chriſtus cum ſuis Apoſtolis in terra cōſedit, iuxta conſuetudinem veterum. Rurſus aliqui dicunt, ꝙ etiā ſeptuaginta duo diſcipuli aderant, ſaltem pro parte, & F agnū in alia menſa edebant. *Et ait illis, Deſiderio deſideraui*, i. intenſè ac feruidè concupiui, *Hoc paſca*, videlicet agnum iſtū paſcalem, *Manducare nobiſcum antequam patiar*, i. à Iudæis occidar. Hoc æquidē Chriſtus ardentisſimè affectauit, non principaliter propter agnum illum legalem ac pręfiguratiuum, ſed propter impletionē eius ꝙ ille agnus præfigurauit videlicet ꝓpter inſtitutionem ſacramenti nouæ & euāgelicæ legis, cuius ſacramenti figura præceſſit in agno paſcali & eſu, ac immolatione ipſius. Hoc enim ſuperdignisſimum ſacramentum inſtituere Chriſtus ſummè, & ineffabiliter cōcupiuit, ad Dei patris æternū honorem & gloriam, & ad maximam fidelium vtilitatē, quemadmodum inæſtimabilem dilectionem habuit ad patrem.

&.

A & ad nos. Rurſus deſiderauit hoc paſca nouiſsimum edere, vt legalibus obſeruantiis finem imponeret, & vet. teſtamenti cõpletis figuris nouum inciperet teſtamentum, atq; vt cętera faceret ac doceret, quę poſt cœnam egit, ac docuit. *Acto* 1.

¶Porrò Theophilus ſic exponit, Deſiderio deſideraui, & cætera. quaſi dicat. Hæc vltima mihi cœna vobiſcum eſt, pp quod ſingulariter amabilis eſt mihi, ſicut qui peregrè profecturi ſunt, vltima ſua facta & verba affectuoſius exhibent. Porrò ſecundũ Cyrillum, Chriſtus ideo verbũ hoc protulit, quoniã Iudas auarus, tẽpus proditionis explorabat, ſed ne traderet Chriſtum ante completionem huius cœnæ, non explicauerat Chriſtus domũ aut B virum penes quem paſca perageret, cuius cauſam per hæc uerba oſtẽdit. Quod verò ꝑfata mãducatio huius agni paſcalis eſſet ultima Chriſti cum ſuis diſcipulis cœna, & ideo ſibi præoptata, pãdit ſubdendo. *Dico enim uobis, quia ex hoc*, id eſt, poſt hanc horã. *Non manducabo illud* paſca ſeu agnũ paſcalem, *Donec impleatur*, id eſt, ueraciter compleatur, quod per agnum illum figuraliter ſignificabatur *In regno Dei* ideſt, in eccleſia militante, quę in Euangelio frequentiſsimè regnum Dei uocatur, Legalis etenim ille agnus præfigurauit (vt dictum eſt) inſtitutionem & eſum ſacramenti altaris, immolationemq; Chriſti in ara crucis, quæ omnia poſt hæc uerba implebantur, quia paulopoſt Chriſtus ſa C cramẽtum noui teſtamenti inſtituit, ſuiſque dedit, & patri obtulit ſeptimum. Vnde iuxta hanc expoſitionem, donec, ſequens tẽpus excludit, quia poſt hanc horam Chriſtus tipicum agnum nõ manducauit. Vnde ſecundũ Bedam, Chriſtus his uerbis prohibet agnum paſcalẽ ultra carnaliter exhiberi, & aſſerit ſe ultra nequaquam paſca Moſaicũ celebraturum. *Et accepto calice*, i. uaſculo, ex quo biberunt *Gratias egit* Deo patri ſecundũ quod homo fuit, docẽs nos Deo gratias agere ꝓ uniuerſis beneficiis eius, pro corporalibus ẽt alimentis: uel gratias egit de conſummatione, ac terminatione legaliũ horũ ciborũ, quia & calix, ſeu potus iſte ad uetus cui finem imponebat, ſpectabat. Bis quippe in cœna hac legitur calicem accepiſſe. Primus pertinebat ad vetus paſca, ac teſtamentum, ſecundus ad nouũ, ſicut dicetur, D *Et dixit, Accipite & diuidite inter uos*, i. ſucceſſiue & per ordinem, de hoc potu, ſeu vaſculo bibite, prout moris fuit in eſu agni paſcalis potare, & potus ille ſumptionẽ ſanguinis Chriſti ſub ſpeciebus ſacramentalibus figurauit: unde in inſtitutione ſacramẽti Eucariſtię ceſſauerũt legalia quantũ ad obligationẽ, & finis impoſitus ẽ tipico agno ac potui eius. Veniẽte. n. veritate & re figurata exhibita, ceſſant figuræ & tipica. *Dico enim vobis, quòd non bibã de generatione uitis*, i. de uino huiuſmodi quod generatur in uite, & fructus eſt uineæ, *Donec regnũ Dei ueniat*, i. quouſq; poſt paſsionẽ immortalis ſurrexero, ſicq; in me adueniat E & mõſtretur regnũ militãtis eccleſiæ, ita ut ego rex eccleſiæ glorioſus apparcã, & in electis atq; fidelibus, per fidẽ & gratiã regnare incipiã, cõuertendo illos ad me, uel de nouo aut magis perfectè, Iuxta hãc expoſitionem inſinuauit ſe Chriſtus poſt paſsionem & reſurrectionẽ ſuã cum diſcipulis biturũ, quod certũ eſt contigiſſe. Vnde in Actib. Apoſtolorum Petrus teſtatur, ꝙ ipſe, cæteriq; Apoſtoli manducauerunt atq; biberunt cũ Chriſto, poſtquã reſurrexit à mortuis, nec dubium quin diſcipulis dederint Xp̃o tunc bibere uinũ. ſ. optimum quẽ habuerant potum. Vel ſic, non bibam de generatione uitis. i. tipicũ iſtum potum ultra non ſumam, donec ueniat regnum Dei. i. fides eccleſiæ prædicetur, ac recipiatur: ſicque Chriſtus inſinuauit legalem illum potum debere ceſſare, & rem per eum figuratam eſſe de cætero celebrandam, uidelicet ſui ſanguinis ſumptionem, ſic quoque, donec, accipi poteſt ut ante, ſ. excluſiuè. Deniq; peractis & terminatis quæ ad agnum pertinebant legalem, complet & inchoat quod figurabatur per illum, inſtituens atq; conficiẽs Eucariſtię ſacramentum. *Et accepto pane*, ideſt, panem azymum ac triticeum, quo tunc ueſcebantur, in manu ſua benedicta accipiens, *Gratias egit* vt homo Deo patri pro uniuerſis beneficiis eius ſibi collatis & ꝙ per ipſum decreuit redimere genus humanum: ſpecialiter verò tunc gratias egit de ueteribus terminatis, & nouis miſteriis iam inchoandis, *Et fregit* panem iã conſecratum, quoniam integrum panem in ſuum corpus tranſſubſtantiauit.

Acto 10

A Fregiſſe autem dicitur panem, nó quod tunc ibi eſſet ſubſtantia panis, aut quia ſuum corpus ibi exiſtens confregerit, ſed quia ſpecies ſacramentalis, videlicet quantitas panis remanens, ſub qua corpus domini continebatur, veraciter frangebatur. & diuiſionis illius erat ſubiectum, ſicut & modo in hoſtiæ fractione, *Et dedit ei dicens, Hoc* quod vobis nunc porrigo, & ex ſumma dilectione, ac liberatiſſimè tribuo, *Eſt corpus meum* verè non repræſentatiuè duntaxat, *Quod pro uobis datur* id eſt, pro ueſtra liberatione paſsioni ac morti iam exponetur, proditore tradente, & me ſponte ad paſſionem accedente. Vel, quod pro vobis datur, id eſt, quod ego vobis nunc munificentiſſimè do edendum ad veſtrū pro-

B fectū & robur, vt gratia augeatur in vobis *Hoc facite*, id eſt, ſacramentum iſtud ſuo tépore celebrate & conficite, date ac ſumite, *In meam commemorationem*, id eſt, in memoriam ſummæ dilectionis meæ ad vos, & amariſſimæ paſſionis meæ pro vobis. Itaque ſicut legale paſca fuit figuratiuum futuri, ſic euangelicum iſtud paſca eſt rememoratiuum præteriti: ſed quoniam Chriſtus ſacramentum iſtud confecit, dicédo, hoc eſt corpus meum, ideo dixit hoc antequam porrigeret corpus diſcipulis: aliqui tamen dicunt, ꝙ porrigédo repetiuit hæc verba. Sed huiuſmodi difficultates prætermitto, quia hinc inde diuerſis libris copioſiſſimè inueniuntur ſolutæ.

¶Deinde deſcribitur inſtitutio ſacramenti Eucariſtię ſub ſpecie vini, & ſpecialiter

C conſecratio ſanguinis Chriſti. *Similiter & calicem* ſumpſit in manibus, & dedit diſcipulis, *Poſtquam cœnauit*, i. agnum comedit, *Dicens, Hic eſt calix nouum teſtamentum*, ſupple confirmans ac ſignans, *In meo ſanguine* dedicatum, confirmatum & conſecratum. Ponitur autem continens pro contento, cum dicitur, calix in meo ſanguine, vt ſit ſenſus, ſanguis meus exiſtens in calice. Itaque nouum teſtamentum in Chriſti ſanguine confirmatur: quia in conſecratione ſanguinis eius inſtituebatur, & in effuſione ſanguinis eius roboratur. Teſtamentum nanque in morte confirmatur. *Hebr.9.*

¶Præterea aduertendum quòd dominici corporis, ac ſanguinis ſacramentum inſtitutum eſt à Chriſto multis de cauſis. Primò, in recordationem ſuę paſſionis & obedientiæ eius, vſque ad mortem, cæterorumq; myſteriorū & actuum eius, vt illa D ad memoriam deuotiſſimè reuocemus ac imitemur, ſuæ paſſioni nos conformando per proprii corporis caſtigationē & propriæ voluntatis mortificationem Nam (vt ait Apoſtolus) qui ſunt Chriſti, carne ſuā crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. *Galat.5* Princeps quoq; Apoſtolorum effatur, Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplū, vt ſequamur veſtigia eius. *1.Pet.2.* Secundò, in ſignum atq; memoriā caritatis ſuæ ad nos. Hoc.n. maximè caritatis extat indicium, ꝙ propriū corpus & ſanguinem nobis reliquit in cibum, potumq; animę ſalutarem: quia & illa eſt amoroſa, munificentiſſimaque donatio, qua quis alteri dat ſeipſum, quemadmo-

E dum Chriſtus hoc in ſacramento fuit, & eſt dator ac donum. Tertiò, in alimentum vitę ſpiritualis, quia in ſacramento hoc fons gratiæ cōtinetur, & præcipua gratiarum cariſmata digne ſumentibus ipſe largitur. Quartò, in robur mentalis cōfirmationis, quia hic cibus roborat animā, ſicut alia eſca corpus. Quintò, in viaticum huius peregrinationis, vt virtute huius digniſſimi alimenti, tendamus ac perueniamus vſq; ad patriam paradiſi cęleſtis, ſicut Helias in fortitudine ſubcinericii panis ambulabat vſque ad montē Oreb. *1.Re.19* Sextò, in remediū ſatiſfactionis pro noſtris peccatis: quia hoc ſacramentū multipliciter ſuffragatur ſumentibus dignè ipſum, & per ipſius oblationem, ac ſumptionē no-

F ſtra relaxantur peccata, defunctis quoq; ſuccurritur. Septimò, in pignus & arrā futuræ hęreditatis æternæ. Beatificā.n. fruitionē in patria præfigurat, quia quos Saluator iā ſui corporis, & ſanguinis ſacramēto dignatur reficere, tunc ſuæ dignitatis ſpecie reficiet ſine fine, & quod nunc myſticè geritur, tunc veritate complebitur.

¶Deniq; Chryſoſtomus ait, Vide ò homo calicis à Chriſto honoratus honore, quali & menſa potieris, quod angeli vidētes, horreſcunt, nec ſine reuerentia reſpicere audent propter eam, quæ intus fertur corruſcationem. Iterum ait, oſtendens quanta ſit caritas Chriſti ad nos. Quis paſtor propriis membris nutrit oues, ſed & matres quoque filios ſuos tradunt aliis ad alendum Chriſtus uerò ita non egit, ſed

quos

A quos genuit per ſeipſum & ex ſeipſo nutrit. Itaq; tantę caritati, liberalitatiq; Saluatoris & Dei noſtri grati eſſe iugiter ſatagamus, & ei in omnibus ex puriſſima caritate fideliter obediamus, nec ſine debita præparatione, ac deuotione celebremus aut communicemus. Alioquin quãtò maior eſt dilectio & beneficentia Chriſti ad nos, tantò grauior erit ingratitudo, peruerſitas, & damnatio noſtra.

¶Poſtremò, quoniã Chriſtus propriis manibus ſuos cõmunicauit diſcipulos, hinc in die cœnæ religioſi de manu ſui prælati corpus ſaluatoris accipiunt. *Qui pro nobis fundetur.* i. pro veſtra ſaluatione ſanguinẽ hunc effundam, & effundi permittam: & per diſcipulos intellexit ſaluator omnes electos ſuo ſanguine liberandos. Nempè

B pro vniuerſis hominibus effuſus eſt ſanguis Chriſti quantũ ad ſufficientiã: quoniam quantũ in ipſo eſt, idoneus eſt omniũ auferre peccata, gratiamq; cõferre, & gloriã, ſed pro ſolis electis effuſus eſt, quã tùm ad efficientiam, quia ipſi duntaxat dominicæ paſſionis fructũ ſalubriter conſequuntur. Itaq; huius ſacramenti inſtitutionem, inſtitutioniſq; cauſas quotidie cũ debita attentione penſemus, & Chriſto vicem pro viribus rependamus. Dicit autẽ Chry. hic ſanguis operatur in nobis imaginẽ regiam, nobilitatem animæ non permittit marceſſere, protinus rigans animam magnamq; inſpirans virtutem. Hic ſanguis dæmones fugat, angelos aduocat, mundũ lauit, cœlum acceſſibile fecit, &

C per ipſum participes eius fiunt ſupernis virtutibus amicti regio pallio, magis autem ipſo rege induti. Et ſicut ſi mundus acceſſeris ſalubriter acceſſiſti, ſic ſi indutus conſcientia praua damnosè accedis in culpam atq; ſupplicia. Nam ſi qui imperatoriam coinquinant purpuram, pari pœna plectuntur cum eis qui illam diuellunt, abſurdum non eſt, ſi & qui obſcœna mente, corpus Chriſti recipiſſit pari pœna plectantur cum his, qui illud clauis confixerunt. Hoc quoq; ſciendum, ꝙ licèt Chriſtus poſt cœnam dedit corpus, & ſanguinem ſuum diſcipulis. Deinceps tamẽ ordinauit eccleſia ſacramentum hoc à ieiunis accipi propter reuerentiam eius, & vt deuotius accipiatur. ¶Cõſequenter Chriſtus traditionem ſuam prædicit, ſicut &

D paſſionem ſuam frequenter prædixit, ne improuiſus & neſcius æſtimaretur traditus & occiſus, atq; vt ſe ſpontè manifeſtaret tradi, capi & crucifigi. *Veruntamen ecce manus tradentis me*, i. licèt ego tanta vobis bona præſtiterim, nihilominus manus illius qui citò me tradet *Mecum eſt in menſa* .i. traditor meus mecũ quaſi amicus manducat: quibus verbis Chriſtus quantũ in ſe fuit admonuit Iudam, qui ſibi de ſuo ſcelere conſcius fuit, vt à malo deſiſteret ſe proditorem nõ nominat ne in cœna pacis grandis turbatio oriretur, & ne quis diſcipulorũ in proditorem conſurgeret. Iſtud quoq; conqueritur Chriſtus de ſacerdotibus immundæ, ac impiæ conuerſationis, & cæteris indigne manducantibus qui (vt ait apoſtolus) rei ſunt corporis & ſanguinis Chriſti, & iudicium ſibi manducant & bibunt. *Et quidem filius hominis* ſcilicet Chriſtus filius virginis, & inter filios primi hominis ſummus, *Secundùm quod definitum eſt*, i. à patre æternaliter præuiſum, ac præordinatum, atq; per prophetas prædictum. *Vadit* de vita ad mortẽ de exilio iſto ad patriam, & de paſſione temporali ad gloriam ſempiternam, quia & hoc Deus per prophetam prædixit, quòd Chriſtus à ſuo diſcipulo eſſet tradẽdus. Sãcto Dauid in Chriſti perſona dicente. Etenim homo pacis meæ, &c. Hinc in Actibus Petrus ait Iudęis, Ieſum Nazarenum definito conſilio, & præſcentia Dei traditum interemiſtis. Deus enim pater per Chriſti paſſionẽ mundum ſaluare decreuit, quemadmodũ Iſaias dixit, Dominus

F poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrũ, cuius liuore ſanati ſumus. Et rurſus ibidẽ loquitur Deus, Propter ſcelus populi mei percuſſi eum. *Veruntamen væ homini illi, per quem tradetur*, i. mortaliter peccabit, & æternam promerebitur ſortieturq; pœnam: quo verbo Chriſtus quantũ in ſe fuit retraxit proditorem à tanto facinore, terrore & comminatione ſupplicii. Circa qđ ſagaciter perpendamus, quanta ſit fragilitas atque malitia mẽtis humanæ, eò ꝙ Iudas iſte miſerrimus, auditis tantis Chriſti ſermonibus & admonitionibus iſtis, aliiſque beneficiis à Chriſto ſuſceptis, etiam in hac cęna, in communione, & pedũ ſuorum à Chriſto lotione, tot demũ viſis xp̃i miraculis, & in tã ſancta, ac electiſſima ſocietate

Zaca. 13
1. *Cor.* 11
E
Pſal. 40.
Acto. 2.
Iſai. 53.
Ibidem.
Ioan. 13

A cietate Apoſtolorum tanto tempore conuerſatus, ad tantam impietatem dilapſus eſt, nec à concepto ſcelerato propoſito ex titit reuocatus. Nullus ergo noſtrum præſumat de viribus ſuis, neque inaniter glorietur, ſed ſemper ſit timoratus. Hinc ait ſanctus Bern. Si nec in regno maieſtatis, nec in paradiſo voluptatis, nec in collegio vnitatis, videlicet Chriſti, defuit caſus, quis poterit ſecurus eſſe, in hoc loco horroris & vaſtę ſolitudinis? Prefatis quoque verbis (vt ſcribit Euangeliſta Mattęus) addidit Chriſtus, bonum ei eſſet, ſi natus non fuiſſet homo ille. *Et ipſi* innocentes Apoſtoli. *Cœperunt quærere inter ſe, quis eſſet ex eis qui hoc facturus eſſet.* Vbi apparet, ac commendatur mirabilis ſancta Mat.26

B ſimplicitas Apoſtolorum, qui licèt nihil de magiſtri ſui traditione vnquam cogitaſſent, magis tamen credebant Chriſto, quàm ſibimetipſis ideo inter ſe conquirebant, quisnam eſſet eorum tantũ commiſſurus piaculum: imò de hoc quærebāt tripliciter. Primò, vnuſquiſque ſuam diſcuſſit conſcientiam, an tale quid cogitaſſet. Secundò, inter ſe interrogauerunt. Tertiò, vt ait Marcus Euāgeliſta, ſingulatim ſciſcitabantur à Chriſto. Nunquid ego ſum? Etiam & Iudas dicebat, Nũquid ego ſum domine? Cui Chriſtus reſpondit, Tu dixiſti. Circa quod ſcribit Baſilius, Sicut in corporalibus paſſionibus multæ ſunt, quas non ſentiunt patientes, ſed magis adhibent fidem coniecturæ medicorum:

C ſic & in animæ paſſionibus, ſi quis in ſe peccatum nō ſentiat, credere debet his q plus poſſunt cognoſcere eius peccata. *Facta eſt autem & contentio inter eos*, puta Apoſtolos, *Quis eorum uideretur eſſe maior*, hoc eſt, cæteris altior. Quanuis aliqui dicant, contentionem iſtā humilitatis fuiſſe, ita ꝙ conabantur ſeinuicē honore præuenire. verius tamē eſt, quod dicit Chry. aſſerens eā fuiſſe aliquantulæ elationis, quia humanum aliquid paſſi ſunt, quod patet ex increpationē & informatione eorum ſubiuncta: cuius occaſio fuit ſecundũ Grego. quoniā audierunt Chriſtũ ſuam paſſionē iam prædixiſſe, moxq; futuram. Ipſo autē eis oblato, debuit vnus eorum cæteris loco Chriſti præeſſe, ideo cœperunt cōtendere, quis eorum maior, ſeu aptior eſſet ad hoc. ¶ Porrò Theophilus ait, Cũ

inter ſe quęrerent, quis eorũ eſſet dominum traditurus conſequens erat adinuicē ſibi dicere. Es tu proditurus, & ex hoc coacti ſunt dicere. Ego potior, ego maior, atque ſimilia. Quemadmodũ verò Beda teſtatur, Sicut boni ex ſcripturis quærũt, & ſumunt, quibus proficiant, ſic peruerſi & reprobi ſiquid reprehenſibile in ſcripturis inueniant, hoc libenter amplectuntur, vt per hoc ſuas excuſent aut tegāt nequitias. Vnde quidā ardentius legunt quòd facta eſt contentio inter diſcipulos Chriſti. Sed eos potius videamus & imitemur, non quod adhuc carnales geſſerunt diſcipuli, ſed quod iuſſerit ſpiritualis magiſter. *Dixit autem eis*, increpando eorum errorem, & ad humilitatem eos in formans. *Reges gentium* hoc eſt, gentilium D

Dominantur eorum, ita ꝙ cum ambitione, & vana gloriatione ſuæ excellentiæ atq; potentiæ præſident ſuis. Vnde gentilium meminit Chriſtus, vt ambitionis deteſtabilitatem demonſtret, gentiliũ nanq; eſt ambire primatũ. *Et qui poteſtatem habent ſuper eos* puta, gentiliũ principes, qui in ſubditos ſuos poteſtatē exercēt. *Benefici uocantur*. i. à ſubditis vane laudantur, & bene agentes dicuntur, etiam dũ agunt iniuſtè, principibus etenim plurimi blādiuntur, & laudatorios ac adulatorios offerũt ſermones, vt eorum fauorē aut munera ſortiantur. *Vos autem non ſic*. i. gentilibus illis principibus nolite aſſimilari, aſpirādo ad principatũ, quoniam illi quaſi carentes legibus ſacris, prætactis ſubiacent moribus, E

veſtrũ verò culmē in vera humilitate fundatur & eſt, ideo ſubditur: *Sed qui maior eſt ueſtrũ* hoc eſt, ſapientior aut virtuoſior inter uos, *Fiat ſicut minor*. i. præ cæteris humiliorem ſe præbeat, & tantò ſit Deo ſubiectior, & proximis ī omni virtute exēplarior, quantò maiorem à Deo adeptus eſt gratiam, & obligationem ſe conſpicit ad reddendā altisſimo rationē. Propter quod in Eccl. legitur, Quātò maior es, humilia te in omnibus, & corā Deo inuenies gratiā. Rurſusq; ſcriptum eſt, Humilia valde ſpiritũ tuũ, qm̄ vindicta impii, ignis & vermis, Signũ, n. veri ſpiritualis profectus, veræq; ſapientiæ & perfectionis, eſt uera ſtabilis, ac profunda humilitas, iuxta illud Prou. Vbi fuerit humilitas, ibi & ſapiētia. Circa hęc ait Chry. Principes mũdi ideo F Eccle.3. Eccle.7.

ſunt

A ſunt, vt dominentur in minoribus ſuis, principes aũt eccleſiæ, vt ſeruiãt minoribus ſuis, vt proprias utilitates negligant, & illorũ procurẽt, vt nec mori timeãt pro ſalute illorũ. Principatũ verò ſecularẽ appetere, & ſi rõ nõ eſt, vel cã eſt: principatũ verò eccleſiæ concupiſcere, nec ratio eſt, neq; cauſa, quia nec iuſtum, nec utile eſt. Quis. n. ſapiens ſuſtinet ſe ſubiici ſeruituti, ac tantò periculo, niſi fortè qui nõ credit Dei iudiciũ, vel qui Deũ non metuit, impios puniturũ? ¶ Hinc ait Baſilius. Non ergo extollat præſidentem dignitas ne ab humilitatis beatitudine corruat. Illud autem nouerit, quòd humilitas vera miniſterium plurium eſt. Sicut enim qui pluribus miniſtrat vulneratis, & abſtergit B cuiuslibet ſaniem, non ſumit ex miniſterio illo cauſam elationis, ſic & multò magis cui commiſſæ ſunt curę fraternorum languorum, vt omnium miniſter redditurus pro omnibus rationem, Hebr. 13 eſſe debet humilis atque ſolicitus. Verun tamen contra deliquentium vitia per zelũ iuſtitiæ debet eſſe erectus, vt humilitas ſua diſcretione regatur, nec ita ſubditis ſe ſupponat, vt in correctione errantium puſillanimis fiat ſiue remiſſus, ſed autoritate ſua vt vicarius Chriſti fungatur, debitumque perſoluat ſui officii. quanuis in corde ſuo ſibi præferat eos quos corrigit. *Et qui præceſſor eſt*, qui alios dignitate aut ſanctitate excidit, fiat *Sicut miniſtrator*, .i. obſequioſum ſe præbeat, ſm exigentiã C loci & cauſæ, ac tẽporis & humiliter ſentiat de ſeipſo. Vt aũt Chry. loquitur, primatus fugientem ſe deſiderat, deſiderantẽ ſe horret. Iterũ ait, Homo quod membrũ habeat honorabile, & qđ inhoneſtũ agnoſcit. Ipſum aũt mẽbrũ hoc de ſe nõ cognoſcit, ne ſit ſciſma in corpore. Sic differentiã inter ſanctos huius uię agnoſcit Chriſtus, cuius mẽbra ſumus: ipſis aũt ſanctis non eſt conceſſum, vt agnoſcant hic differentiã ſuã adinuicem. Veruntamen ẽt ſi quis ſciat per reuelationẽ eſſe ſe aliis uirtuoſiorẽ, nihilominus aliis humiliter obſequi debet & humiliare ſe cæteris, quia ſm aliquas conſiderationes, põt ſe alios inferiorem veraciter indicare, videlicet conſiderando ſe ſecundũ id quod eſt, aut habet, uel habuit à ſeipſo aut adhuc citò haberet, ſi relinqueretur à gratia, alios autẽ ſm id quod habent, habuerũt, aut fortè D habebunt à Deo. Sic quippe dixit Apoſt. 1. Ti. 1. Venit Ieſus pctõres ſaluos facere, quorũ ego primus ſum. ¶ Deniq; ſic Chriſtus ſm formã aſſumptã ſe humiliauit, ac miniſtrauit, quaſi excelẽtiã ſuã ignoraret, idcirco cõſequenter ſuo exẽplo hortat̃ ad humilitatẽ, *Nã quis maior eſt qui recũbit* ſedens ad menſam, *An qui miniſtrat* recũbenti? *Nonne qui recumbit?* maior & dignior eſt miniſtrante, ſm quod talis eſt, quanuis frequẽter aliundè coram Deo ſit maior in donis gratiæ qui miniſtrat. *Ego autem* qui cõtrario modo ad mundũ me habeo, *In medio veſtrum ſum ſicut qui miniſtrat*. i. cunctis uobis humiliorem me præbeo, quanuis maior ſim uobis, & obſequioſus ſim uobis. Nã & in cœna hac, Chriſtus lauit pedes E eorũ, corpus quoq; & ſanguinem ſuũ miniſtrauit eis in ſacramento, optima ẽt ſpiritualia fercula gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro Chriſtus miniſtrat. Itaque cõſtat ex dictis, & gloſſa hoc aſſerit, quia neceſſe eſt, vt rectorẽ ſubditis, & diſciplina patrem, & pietas matrem, & humilitas ſeruum exhibeat, nec aut diſtrictio rigida, aut pietas ſit remiſſa, ſed utrobique ſeruetur diſcretio.

PROSECVTIO EXPOSItionis huius Cap. à loco quo dicitur, *Vos autem eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis.*

ARTICVLVS XLVIII. F

PAulòante prædixit Chriſtus infideli diſcipulo æternum. ſ. Iudæ proditori, qui cum verba ſequentia dicerentur, Ioã. 13. exiuit, quia ut apud Ioannem legitur, Cum accepiſſet buccellam exiuit continuò. Nunc ergo fidelibus ſuis diſcipulis cæteris. ſ. Apoſtolis bona promittit. *Vos autem eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis*, hoc eſt, in tempore aduerſitatis, & tribulationum, quas mihi intulerunt Iudæi, qui Chriſtum tentauerũt frequenter, nunc ſignũ de cœlo petendo, nũc an liceret tributum ſoluere inquirendo, propter quod dixit eiſdem, Quid me ten Mat. 16 tatis hypocritæ? nunc me lapidare volendo, & uſq; in hanc horã, in qua mihi grauiſſima tribulatio inſtat, mecũ manſiſtis.

A Vnde iam ante Thomas Apoſtolus ad coapoſtolos dixit, Eamus & moriamur cum illo, *Et ego Diſpono uobis ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum*. i. in regno cœleſti beatificam manſionem præparo uobis, & paſſionis meæ merita ianuam regni æterni Ioan.13 iam uobis reſerabo. Hinc apud Ioannem ait, Vado parare uobis locum. Hoc autē Chriſtus peregit, ſicut pater æternus ſibi diſpoſuit, id eſt, per ipſum fieri decreuit & Mat.20 ordinauit, ſicut in Mattæo profitetur. Sedere ad dexteram meam, uel ſiniſtram nō eſt meum dare uobis, ſed quibus paratum eſt à patre meo, hoc eſt, non humana virtute, ſed paterna ac diuina diſpoſitione hoc præſto, vel ſicut diſpoſuit mihi pater .i. quemadmodū pater ex ſua bonitate & B caritate largitus eſt mihi, ſecundū meā naturam humanam bona gloriæ, & eadē mihi ab æterno parauit, atque ab incarnationis exordio, quantū ad eſſentiale præmiū dedit, ſic ex bonitate, caritateq; mea, ad vos bona gloriæ præparo, ac tribuam uobis, *Vt edatis & bibatis*, i. ſpiritualiter plenè ac iucundiſſimè reficiamini, iuxta illud Pſal.35 pſalmi, Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ & torrente uoluptatis tuæ potabis Canti.5. eos. Et in Canticis, comedite amici & bibite, & inebriamini cariſſimi *Super menſam meam*, i. in diuinitatis fruitione. Sicut enim ſuper menſam fercula collocantur, ſic in ſupereſſentiali, ſuperbenedicta ac ſuperſimpliciſſima deitate eſt opulentia infinita, omniſque beatifici alimenti, videli- C cet omnis bonitatis, ac pulcritudinis poſſeſſio iucundiſſima & immenſa. Ipſa ergo ſpiritualis eſt menſa, ſimul eſca ac potus in regno meo cœleſti.

¶ Denique quidam exponunt hunc locū de regno militantis eccleſiæ, in quo Chriſtus diſpoſuit apoſtolis principatū ſuper Pſal.44 fideles, iuxta quod ſcriptum eſt, Conſtitues eos principes ſuper omnem terram, ut ederent & biberent ſuper menſam ſuā .i. in menſa altaris, ſacramentum corporis & ſanguinis ſui acciperent. Itaque uerba inducta non ſunt carnaliter intelligenda, quaſi in futura uita uenturus ſit alimentorum corporalium uſus: ſed per corporalia ſpiritualia deſignantur ut conſuetudo eſt ſcripturarum. Nam quia prærogatiua magna apud reges funguntur terrenos, qui eorum ſunt cōmenſales, Xp̄s ſic loquitur, vt innuat, quanta erit electorum ſuorum D felicitas, & planè hęc eſt mutatio dexteræ excelſi, vt qui nunc Chriſto humiliari, ſub eſſe, miniſtrareque eligunt, poſtea taliter exaltētur, *Et ſedeatis ſuper thronos duodecim*. Per trhonos ſeu ſolia ſuper quæ ſedebūt Apoſtoli, poſſunt intelligi multitudines ab eis conuerſæ, vel iudiciaria poteſtas eis conceſſa, in qua feliciter conquieſcūt, *Iudicantes* tanquam iudicis præcipui aſſeſſores, non quaſi ſententiæ prolatores, *Duodecim tribus Iſrael*, damnando eos, qui in infidelitate manſerunt, Nec ſolū Apoſtolis, ſed & cunctis perfectis, qui pro Chriſto omnia reliquerunt, & apoſtolicam vitam ſequūtur, iſtud promittitur. Sed quomodo ait ſaluator ſedebitis ſuper duocecim thronos, cum iam Iudas abiſſet & re- E probus eſſet? Ad quod poterit reſponderi quòd ideo quia loco eius alter ſucceſſit, puta Matthias Apoſtolus *Dixit autem dominus* Ieſus, qui ſecundùm ſuam diuinitatem eſt omnium dominus ſummus, vniuerſalis & autoritatiuus *Simoni* Petro *Simon, Ecce Satan expetiuit vos*, id eſt, ſtudioſè quæſiuit, licentiamq; ad eo petiuit, quia homines tentare non valet, niſi inquantū à Deo& angelis ſanctis permittitur. *Vt cribraret*, id eſt, tentationis ſuæ impulſu agitaret, concuteret & turbaret. *Sicut triticum* cribratur in cribro, ita ꝙ paleæ remanēt, farinaq; trāſit, ſic Iudas vt furfur remāſit, diabolo ad tormenta, alii autem Apoſtoli tranſierunt ad gloriam. Eluceſcit autē ex uerbis his, ꝙ quantò diabolus vidit F quem magis in gratia Dei proficere, ſeu ad meliora diſpoſitum, tantò plus nititur eū tētamētis ſuis ſubuertere: quia plus inuidet ei, cū ſit omnis boni honeſti perpetuus deteſtator. *Ego aūt rogaui pro te* Chriſto nanq; ſecundū naturā aſſumptā cōpetebat orare. Vnde apud Ioannē multa orat pro ſuis, cæteriſq; electis, dicēdo, Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, Ioan.17 *Vt non deficiat fides tua*, hoc eſt, ne penitus extirpetur, aut finaliter deficiat, quamuis ad tēpus vacillet. Itaq; Chriſtus orauit pro Petro, nō vt non tentaretur, ſed vt in tentationis malo nō relinqueretur. Nec dubium quin pro aliis quoque electis Apoſtolis, Chriſtus idem rogauerat, ſed idcirco hæc ſpecialiter loquit̄ Petro, quia inter Apoſt. principalior, feruentior, atque

A atq; audacior erat, & quoniam in maioré fuerat tentationem lapſurus, ac magis caſurus, propter quod eum magis præuiſare & præmunire dignatus eſt. Item quoniã Petro ſpecialiter fuit eccleſia committenda. Vnde quod dicitur, ut non deficiat fides tua: exponitur ut nõ deficiat fides eccleſię tibi committendæ, ſicq; ex uerbis his ſummitur argumẽtum, ꝙ fides Romanæ eccleſiæ, quam in ea Petrus plantauit, ſic uſque in finem ſeculi duratura.

¶ Deniq; Xp̃s hæc uerba pronunciauit, ut apoſtolos ad conſiderationé propriæ fragilitatis, ac imminentis periculi prouocaret, ne ex laude & promiſſione ingẽti præhabita extollerentur, *Et tu aliquando conuerſus*. i. perfectè conuerſus, ꝙ maximè fuit, accepto in die pentecoſtes ſpiritu ſancto, *Confirma fratres tuos*. i. proximos ac fideles, & omnes quos tibi committam regendos, quod quàm fideliler egerit Petrus, partim patet in Actibus Apoſtolorum, & in eius legenda, itinerarioq; Clementis. Hæc loquitur Chriſtus Petro præcipuè, quia ipſi commiſſurus fuit eccleſiam, ut patet apud Ioannem ubi dicitur ei. Paſce oues meas: quaſi dicat, Sicut tu à me ſpecialem miſericordiã conſequeris, & poſt lapſum erigeris atque firmaberis, ſic tu conuerſus perfectè miſericordiam impende proximis tuis, & roboraac ſubleua eos. Vnde hæc fuit una præcipua cauſa, cur Chriſtus futurum eccleſiæ ſuæ paſtoré cæteris electis Apoſtolis grauius labi permiſit, ut in propria fragilitate, culpa & reparatione piiſſima diſceret, qũo alijs cõpateretur ac ſubueniret.

B (margin)

Ioan. 21. (margin)

C (margin)

¶ Tẽtatio quippe electis ad plurima prodeſt, uidelicet ut propriã infirmitatem agnoſcant, Deum feruentius inuocẽt, cautiores reſurgant, & aliis compati diſcant, ſicq; coronam gloriæ adipiſcantur. Hinc in Eccleſiaſtico habetur, Qui non eſt tentatus, quid ſcit? Vir in multis expertus, cogitabit multa: qui non eſt expertus, pauca recognoſcit. Et Iacobus, Beatus uir qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ. *Qui dixit ei*, quaſi non metuens à tentatore deuinci, aut propria fragilitate ſuccũbere. *Domine, tecum paratus ſum & in carcerẽ et in mortẽ ire.* Hoc Petrus dixit incautè, de ſua conſtantia præſumendo, nec

Eccl. 34 (margin)

Iacob. 1. (margin)

D gratiæ debitę innittendo, neq; humanam defectuoſitatem penſando. Veruntamen pręcipuus quidã feruor amoris ad Chriſtum, fuit ſibi occaſio tàm confidenter loquẽdi, ſed dilectioni illi fuit admixta inconſideratio, ſeu indiſcretio quædã, & ex illa locutus eſt Petrus, ꝗ ſe ex dilectione uirtuoſa dicere æſtimauit, Virtute equidẽ nullus directè malè utitur, quoniã actus uirtutis elicitus ſemper eſt uirtuoſus, *Et ille dixit*, incautam Petri locutioné reprimendo. *Non cantabit hodie*, hoc eſt, in hac nocte, quæ eſt pars naturalis diei horas uigintiquatuor continentis, *Gallus, donec ter abneges noſſe me*. i. ter me abnegabis ore, non corde, antequã gallus cantet. Veruntamẽ in Marco loquitur Chriſtus Petro, In hac nocte antequã gallus bis uocem dederit, ter me es negaturus, Vnde quod nunc ait, non cantabit, exponitur, id eſt, non percantabit, ſeu cãtum ſuum non conſummabit, de hoc plenius ſcripſi ſuper Mattæum. ¶ Porrò (ut ait Theofilus) ex his magnam doctrinã haurimus, ꝙ nõ ſufficit humanum propoſitum ſine diuino auxilio. Petrus. n. quanuis feruẽs extiterit, derelictus tñ à Deo, ſupplantatus mox fuit ab hoſte, Ait quoque Baſilius, Deo permittente, timorati interdũ lapſum patiuntur ad præcedentis faſtus remedium: ſed quanuis idẽ uideatur eſſe delictũ timorati, & aliorũ, refert tamen non modicum, nam timoratus ex quibuſdam inſidiis, & penè prout noluit, peccauit: alii uerò nullã gerẽdo curã nec Dei, nec ſui peccãt, nõ diſtinguentes inter peccare, & agere uirtuosè. *Et dixit eis*. ſ. Chriſtus Apoſtolis, *Quando miſi uos* prædicare Iudæis, per loca diuerſa, præcipiens uos ire, *Sine ſacculo & pera*. i. repoſitoriis pecuniarũ & alimentorũ, ut in ſolo Deo eſſet ſpes ueſtra, nec exteriora adminicula portaretis uobiſcũ, *Et calciamentis* quia nudis pedibus inceſſerũt, ſicut & Chriſtus, in ſignũ contemptus huius mundi, *Nunquid aliquid* neceſſarium uictui, *Defuit uobis? At illi dixerũt: Nihil*, Tunc. n. Chriſtus cõceſſit Apoſtolis, ut alimẽta ſuſciperẽt ab his quibus euãgelizabant, à quibus & cõpetentiam uitæ ſuſceperunt. Natura .n. modicis eſt contenta, ſed humanæ uoluntatis abuſio multa quęrit ſuperflua, & citò cõqueritur quanuis ultra naturalẽ

Mar. 14. (margin)

E (margin)

Mat. 26 (margin)

F (margin)

A habeat neceſſitatē ac utilitatē, *Dixit ergo eis. Sed nunc qui habet ſacculum*, in quo ferat pecuniam, *Tollat* hoc eſt, ſecum portet, ac teneat *Similiter & peram*, in qua alimenta deportet, ſecum cóferat. q. d. Ad hæc nunc uobis licentiam tribuo, quæ antea prohibui, eò ꝗ iam inſtet perſecutio uobis magna, qua durante, non poteritis prædicare, neq; ab aliis more ſolito ſuſtentari, ideo uobis prouidere poteſtis. Leges nāq; mutandæ ſunt, dum neceſſitas exigit, *Et qui non habet* gladium *Vendat tunicam ſuam & emat gladium.* ¶ Si hoc de materiali gladio intelligatur, Chriſtus propter miſticas rationes idipſum pręcepit Apoſtolis. Primò vt doceret, quod aliquando licita ſit moderata ſuiipſius atq; amici defenſio. Secūdò, vt animaret Apo. habere animum pręparatum ad ſui magiſtri defenſionem ex
B zelo amoris atq; iuſtitiæ, Tertiò, ut per gladiorum præſentiam comprobaret ſuis diſcipulis non defuiſſe facultatem reſiſtendi hoſtibus eius, præſertim hoſtibus diuina uirtute proſtratis. Quartò, ut per gladium materialem, doceret eccleſiæ neceſſarium eſſe gladium ſpiritualē, qui eſt verbum Dei lexque eccleſiæ. Hinc ait Amb. alloquens Chriſtum, Cur gladium emere iubes, qui ferire prohibes. Cur habere præcipis, quē extrahi uetas, niſi fortè vt parata ſit defenſio, non neceſſaria vltio: & uidearis potuiſſe vindicare, ſed noluiſſe. Ideo ſubdit cauſam huius præcepti, *Dico enim*
Gene. 9. *uobis quoniā adhuc*. i. tēpore iam inſtanti &
Exo. 21. præter cætera iam in me completa *Hoc*
C *quod ſcriptum eſt* ad literam *De me* per Iſaiā,
Deu. 27. *Oportet* neceſſitate conditionata, *Impleri in me*, utpote, *Et cum iniquis deputatus eſt*. Hoc
Iſa. 53. quippe de Chriſto ſancto ſanctorū Iſaias prædixit, & Chriſtus ſtatim poſt verba hęc eadem nocte tanquam latro eſt captus, & die ſequenti inter latrones ſuſpenſus. *Et enim ea quæ ſunt de me*. i. quæ prophetæ de mea paſſione ſunt uaticinati, *Finem habens*. i. iam propè finē ſunt, & protinus implebuntur atque deinceps ad impaſſibilē uitā reſurgā. *At illi dixerunt, domine, ecce duo gladij hic ſunt*. i. duos gladios iam in promptu habemus, tanquam parati ad tuam defenſionem. *At ille dixit eis, Satis eſt*, duo ſufficiūt ad id propter quod iuſſi gladios uos habere, unus etenim gladius à Petro euaginatus, ſatis oſtendit promptitudinē Apoſtolorum ad defenſionem ſui magi- D ſtri, & Chriſti uoluntariam paſſionē, qui gladii vſum vulneratiuum prohibuit: alius autem gladius non euaginatus, ſatis oſtendit non permiſſos fuiſſe Apoſtolos facere quod uolebant, quodque interdum uirtuoſius ſit mortem patienter ferre pro Deo & æquitate, quàm ſe defendendo reſiſtere. Vel ideo dixit, Satis eſt. quoniā duo gladii ſatis præfigurauerunt duos ſpirituales eccleſiæ gladios uidelicet ius ſpirituale ac ſeculare: quorum primum utitur gladio uerbi Dei aliud gladio materiali. ¶ Porrò Ambroſius tangit aliquos modos exponendi hæc, uidelicet de gladio ſpirituali, qui eſt uerbum Dei, ſeu ſacra ſcriptura, quæ duplex eſt, ſcilicet noui ac veteris teſtamenti. Eſt etiam gladius paſſionis atque martirii, quæ emitur ponen E do corpus in mortem pro ſaluatore. Corpus autem eſt quaſi tunica animæ, ſed gladius uerbi Dei emitur, patrimonium uendendo, & omnia propter Chriſtum deſerēdo. Et egreſſus de cœnaculo in quo quę iam ſcripta ſunt, fecit ac protulit, *Ibat, ſecundùm coſuetudinem in montem Oliuarum*. Nocturnis nanque temporibus conſueuit ad locum hunc cum diſcipulis ſuis uenire cauſa orationis, ſed & gratia hoſpitandi ibat frequenter per montem hunc Betaniam uerſus. Matthæus quoque ait quod Mat. 26.
hymno dicto exierunt in montem Oliueti. In hoc etenim monte creſcebant abundanterque ſtabant oliuæ, per quas pietas deſignatur, ideo locus ille CHRISTO totius pietatis, ac gratiæ fonti puriſſimo F congruebat. 18 Ioan.
¶ Porrò Ioannes teſtatur, quòd egreſſus eſt cum diſcipulis trans torrentem Cedrō id eſt, Cedrorum circa torrentem illum creſcentium, qui torrens eſt inter Ieruſalem & montē Oliueti, & ad radices mōtis huius fuit uilla nomine Gethſemani, in quā Chriſtus deuenit ſecundū Matthæū, Mat. 62
eratque ibi hortus, in quem Chriſtus introiit & eius diſcipuli, qui hortus (ut aliqui dicunt) ſtetit in campo iuxta uillam præfatam *Secuti ſunt autem illum & diſcipuli eius*, hoc eſt, vndecim apoſtoli ſimul cum magiſtro ſuo egreſſi ſunt, & ut legitur gregatim propè eum fuerunt, ſicut pulli iuxta gallinam. Vt autem Teophilus ait, Poſt cœnam nequaquam inertia

&

A & iocus, ac ſomnus occupant dominum, ſed oratio, & doctrina, qđ prælatis præſertim eſt imitandũ. *Et cum perueniſſent ad locum*, puta in hortum prædictũ *Dixit illis, Orate ne intretis in tentationem*. Non ait, ora te ne tentemini, quia hæc uita ſine tentatione non agitur, cum ſcriptum ſit, Militia eſt vita hominis ſuper terram: ſed ait, Orate ne intretis in tentationem. i. ne tẽtatio vos capiat, includat ſeu vincat, ad conſenſum, vel opus, ſeu debiti operis omiſſionem vos pertrahendo, Initiũ quippe tentationis eſt ſuggeſtio culpæ, mediũ eius eſt conſenſus in delectationem ad opus, Conſummatio eſt opus iniquum, aut debiti actus omiſſio.

Iob. 7.

¶Deniq; oratio eſt fortiſſimus contra tẽ B tationem clypeus, & protector, cum oratio ſecundùm Damaſc. ſit aſcenſus mẽtis in Deum, ſicq; mentem eleuat à terrenis Deoq; cõiungit, & eius opera meretur. Orandum eſt aũt fiducialiter, feruidè, & inſtanter, ſeu indeſinenter, quemadmodũ. n. fur audito clamore fugit, & amici atq; vicini properãt ad ſuccurſum, ſic clamor orationis feruentis fugat diabolum, angelos prouocat adiuuamen, atq; à Deo ſortitur auxiliũ. *Et auulſus eſt ab eis quantum iactus eſt lapidis*. i. tanto ſpatio ab Apoſtolis receſſit, quò lapis leuis proiici poſſet: volens ſegregatim orare, non ꝙ eius mens per aliorum præſentiam à Dei contemplatione, & orationis attentione impediri potuerit, cum cerneret deitatẽ per C ſpeciem, ſed vt ſuo nos informaret exemplo, tempore orationis liberè fugere publicum, & omnia quæ mẽtis recollectionem in Deo impediunt, quoniam corde attento & mente tranquilla, colloquendũ eſt Deo ſublimi & benedicto. Inſuper (teſte Matthæo) Chriſtus aſſumpſit Petrũ, & filios Zebedæi Iacobũ, & Ioannẽ, cum eis ab aliis octo Apoſtolis parum procedens cœpitq; contriſtari, & mœſtus eſſe, pauere ẽt & tædere, ſecundùm Marcum, & ait illis, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Suſtinete hic & vigilate mecum progreſſus quoque puſillum ab eis, vide licet quantum eſt iactus lapidis, procidit in faciem ſuam orans. Sed Lucas nunc ſubdit, *Poſitis genibus orabat, dicens*, idcirco dicendum, ꝙ vtroq; modo ſeu ſitu orauit. Et probabile eſt, ꝙ primò genua flexit, deinde ſe in terram proſtrauit, Deo D patri ſe ſumme humilians, ac intentiſſimè ſupplicans, quod tantùm ſibi competebat ſecundùm naturam humanam, tunc mortalem, & paulò poſt diræ paſſuram, *Pater, ſi uis, trãsfer calicem iſtum à me*. Orauit Chriſtus, ut pater calicẽ iſtum, id eſt, amariſſimam hanc paſſionem auferret à ſe, non autem orauit hoc oratione abſoluta, & ſecundùm rationem deliberatiuam, aut voluntatem ſimpliciter dictam, ſed cõditionaliter, & ſecundùm naturalem, ſenſitiuumque appetitum, quo mortem tam uiolentam, ac pœnaliſſimam natura eius tenerrima inferior ſenſitiua naturaliter abhorrebat. Oratio quippe (vt ait Auguſtinus ac Damaſcenus) eſt interpres, ac nuncia E deſiderii, ideo quòd licet appetere, licet orare. Vnde eo modo quo Chriſtus appetit non occidi, orauit calicem ſibi auferri, non autem appetiit hoc ſecundùm voluntatem ſuam diuinam, & increatam, quàm habet ut Deus, quæ in ipſo & in patre, ac ſpiritu ſancto una eſt numero, ſicut in tribus perſonis eſt una eſſentia, nec appetiit iſtud ſecundùm uoluntatem ſuam humanam deliberatiuã, ſuperiorem & intellectiuã, quæ propriè atq; ſimpliciter nominatur volũtas, nec ſecundùm rationem. Hæc. n. voluntas, & ratio animę Chriſti fuerunt diuinæ, & increatæ uolũtati ſemper cõformes, tàm in uolito, q̃ in modo à cauſa uolendi. Talis nanq; voluntas ſecundũ ſe eſt F indeterminata ad vnũ, & liberè mouetur ad utrumlibet oppoſitorũ, ſed in Chriſto fuit à primo incarnationis inſtanti confirmata in bono, & diuinæ uolũtati perfectè ſubiecta ac cõfirmata, ideo Chriſtus appetiit iſtud ſolum ſecundùm appetitum naturalem ac ſenſitiuũ, qui eſt determinatus ad unum oppoſitorum, in quantùm eſt naturalis tantùm, nec liberè fertur in utrunq;: idcirco non poteſt ſemper conformari uoluntati diuinæ in uolito, quia non poteſt velle niſi vnum, aut alterum oppoſitorum, nõ tamen in Chriſto aut cæteris ſanctis fuit omnino aut propriè loquendo voluntati diuinæ ac ſuperiori contraria, quia appetiit ſicut Deus uoluit eã appetere. Itaq; ſecundũ hãc voluntatem naturalẽ & ſen-

Mat. 26

ſitiuam

A ſitiuam,quæ tamen impropriè nominatur volũtas,optauit, atque orauit Chriſtus calicem iſtum auferri à ſe, fuitque iſta ratio appetitus ſenſitiui,ut mouẽtis ad proponendum,& rationis ut proponentis,quemadmodum allegatio aliqua coram iudice,dicitur partis vt mouẽtis, & aduocati vt proponentis.

¶Deniq; omnis oratio Chriſti, quam fudit ex ratione & volũtate intellectiuali deliberatiua,fuit ſemper exaudita, & talis oratio dicitur propriè, ac abſolutè oratio:oratio autem quam fudit ex appetitu naturali,ac ſenſitiuo, dicitur quodammodo non exaudita.ſ.quoad materiam,ſed illa oratio nõ fuit abſoluta & ſimpliciter dicta oratio. Itaq; patet ꝙ o-
B mnis oratio Chriſti propriè dicta oratio fuit exaudita. Propter quod ipſemet
Ioan. 11 ait in Ioãne, Gratias ago tibi pater, qm̃ audiſti me,ego aũt ſciebã, qm̃ ſẽper me
Hebr. 5. audis. Apo.quoq; ad Hebræos fatetur, ꝙ Chriſtus cũ clamore valido & lacrymis orationẽ offerens exauditus eſt pro ſua reuerẽtia.¶Sed obiici põt, ꝙ in per-
Pſa. 21. ſona Chriſti fertur in pſal. Deus meus clamabo per diẽ,& nõ exaudies. Ad qđ reſpondendũ, ꝙ hoc intelligendũ ſit de petitione Chriſti ſecundũ quid.ſ.de oratione eius,quæ impropriè appellatur oratio,& ex ſenſitiuo appetitu originem ſumpſit.¶Inſuper Chriſtus ita orauit,ꝙ tamen nouerat fieri non debere. Primò
C vt oſtẽderet in ſe verã eſſe humanitatẽ, & naturales eius affectiones. Secundò, vt demonſtraret nobis licitũ eſſe aliquid ſecundũ naturalẽ appetitũ optare, quòd Deus nõ vult. Tertiò vt mõſtraret hominẽ debere ſuã voluntatẽ ſemper diuinæ volũtati ſubiicere. Quartò, vt doceret nos in omni neceſſitate ad Deũ orando confugere. Quintò,quia quòd alios docuit,ipſemet facere voluit, puta orare. Dicit autem Chry. Conſidera quàm magnum & mirum fuit audire, quòd ineffabilis Deus omnem intellectum tranſcẽdens,voluit in vtero virginis cõcipi,lac ſugere,& humana quæque pati: quoniã ergo ferè incredibile erat,quod erat futurum: primò præmiſit prophetas hoc nunciantes,poſtea ipſe indutus carne, ueniens, ut non phantaſma putaretur,ꝙ ſic permittit carnem ſuam ferre naturales defectus,eſurire,ſitire, laborare, dor- D
mire,affici, & anxiari: ideo & mortẽ naturali horrore recuſat, ueram in ſe humanitatem demõſtrans. *Veruntamen non mea voluntas ſed tua fiat*, hoc eſt,nõ impleatur quod ſecundùm ſenſitiuam affectionem deſidero, ſed quod tu vis. Vnde de uolũtate inferiori & ſenſitiua hoc dicit, ſecundùm quã abhorruit mortem. Iſtud orauit Chriſtus voluntate deliberata, & in hoc exauditus eſt abſolutè. *Apparuit autem illi angelus de cœlo,confortans eũ.* Probabile eſt,angelũ iſtũ fuiſſe Michaelẽ tũc principem ſinagogæ,cuius Chriſtus fuit perſona digniſſima:apparuit aũt angelus ille de cœlo,hoc eſt, deſcendens de cœlo & propè,ac ante Chriſtum ſtans uiſibiliter in corpore aſſumpto, confortauitq; E
eum,hoc eſt, verba conſolatoria & cõfortatoria laude plena loquebatur ad Chriſtum,dicendo,O domine,tu modo liberaturus es totum mundum, hanc horam tuamq; ſaluberrimam paſſionẽ prophetæ prænunciauerunt, & ſancti expectant in lymbo,hæc ſiue ſimilia dixit, per quæ miniſterialiter tanquam ſeruitor,& occaſionaliter quaſi commemorans & proponens cauſam confortationis contra ingentem Chriſti triſtitiam ac pauorem, Chriſtum confortauit quantùm ad partem animæ eius inferiorem ac ſenſitiuã, ſecundùm quam minor & inferior angelis fuit. Vnde ex uerbis iſtis, Chriſtus paulòpoſt pœnales illas ſenſitiuæ partis affectiones minorauit, ſiue remouit, non ꝙ F
indiguerit confortatione aut ope angelica,vel quaſi propria uirtute, ac poteſtate paſſionis, ſeu potius propaſſiones illas præfatas mitigare & remouere nequiuerit, imò eas ſpontè & ex præuio rationis iudicio propter rationabiles cauſas aſſumpſit,ita dũ voluit propria uirtute eas fecit ceſſare, ſed uoluit ẽt ab angelo cauſã confortationis audire, & occaſionaliter ſecundùm ſenſitiuam ſuam partẽ confortari,ad oſtendendum in ſe ueritatem per omnia naturæ humanæ,item ad noſtram inſtructionẽ,vt ſciamus ꝙ deuotè,& affectuosè orantibus, angeli ſancti aſſiſtant, & opem ac conſolationem impendant. Itemque, vt aliqui dicunt, ad conſolationem, & confortationem apoſtolorum propè aſtantium ex quo ſequi

uide-

Matt. 4.
Lucæ. 4.
Ioan. 4.
Matt. 8.
Marc. 4.

A videtur, quòd apoſtoli angelum iſtū corporaliter conſpexerunt, pręſertim tres illi, qui Chriſto vicinius aderant, *Et factus in agonia*, id eſt in quodam interiori certamine, ſeu reluctatione, qua naturalis & ſenſitiuus appetitus animæ Chriſti mortem abhorens, & ratio, ſeu voluntas eius deliberata mortem acceptans & cupiens inter ſe quodammodo decertabant. Nec tamen ob hoc fuit in Chriſto inordinatio aut voluntatum contrarietas, quia ſuperior voluntas Chriſti tā diuina quàm humana, voluit inferiorem animæ ſuæ appetitum taliter affici ac moueri, propter cauſas prætactas, ita quod affectiones partis ſenſitiuę rationem non præuenerunt nec impediuerunt, rationeq; imperante ceſſa-

B uerunt: ſed in nobis aliter accidit, in quibus paſſiones præueniunt atque impediunt rationem & eidem reſiſtunt, etiam ea inuita, vnde ſæpe eam ad lapſum perducunt, dum caro concupiſcit aduerſus

Galat. 5 ſpiritum, & econtra. ¶ Præterea hæc agonia intelligi poteſt vehemens illa mortis imminentis anxietas, quam Chriſtus ſibi inſtare clariſſimè intellectualiter vidit, imò & in vi imaginatiua eam ſibi intus determinatè conſiderandam propoſuit, qua conſiderata, tenerrima, ac nobiliſſima eius natura inferior vltra æſtimationem expauit, ideo dicitur in agonia fuiſſe ſicut infirmi in extremis laborantes. *Prolixius orabat* pro mundi ſalute, & in hoc patet ſua perfectio atque conſtātia,

C quod in tanta anxietate prolixius orauit. *Et factus eſt ſudor eius ſicut gutta ſanguinis decurrentis in terram.* Sicut hoc loco dicit veritatem, non ſimilitudinem tantùm, quia veraciter ſanguinē Chriſtus ſudauit, qđ ex vehementiſſima anxietate, agonia, timoreq; accidit, atque (vt aliqui probabiliter aſſerunt) de corpore Chriſti ſimul erupit ſudor & ſanguis, tingens ſudorem. Inſuper (vt aliqui dicunt) hoc ſupernaturale fuit & miraculoſum, quod de corpore Chriſti ſanguis pro ſudore effluxit, quaſi contra naturam ſit ſanguinem ſudare, vt. ſ. Chriſtus iam ſanguinem ſuum effundere inciperet. Alii tamen dicunt ꝙ ſanguinem ſudare poſſe naturaliter eſſe, quāuis fortè fuerit miraculoſum, ꝙ guttæ ſanguinis emanabant. ¶ Pręterea tàm vehemētem triſtitiam & timorem Chriſtus aſſumpſit, non ſolùm ex conſideratione paſſio- D

nis ſibi inſtantis, ſed etiam ex conſideratione ruinæ & ingratitudinis, deſtructionisque Iudæorum, propter quorum ſalutem ſpecialiter fuerat miſſus, & quia videbat paſſionem ſuā tam multis nō debere prodeſſe, imò magis obeſſe, propter eorū ingratitudinem & peccata. Itemq;, vt aliqui dicūt, quia omnium electorum ſuorum futuras tribulationes, quas pro ipſo paſſuri erant vſque in finem mundi in ſeculo iſto præuidit, & intimè eis cōdoluit, inquantùm tribulationes ſunt quædā mala pœnalia. Legitur autem Chriſtus ſan- Ionæ. 2.

guinem ſexies pro nobis effudiſſe. Primò, Ioan. 19

in circunciſione, cum eſſet octo dierum. Secundò, in hac ſua feruentiſſima oratio- Mat. 27

ne. Tertiò, in ſua flagellatione. Quartò, E

in ſua ſpinea coronatione. Quintò, in cru Mar. 15.

cifixione, in qua vtique ter ſanguinem ſudit, ſ. bis in manuum perforatione, & ſemel dum pedes ſacratiſſimi pariter fodiebantur. Sextò, in lateris apertione, veruntamen reor, quod etiam in nocte poteſtati tenebrarum conceſſa, quando inquinari genas & os eius percuſſerunt, ſanguinē ſuderit: & rurſus dum veſtes eius exuerunt, cum eſſet crucifigendus. Hæc omnia cum intima compaſſione, & pia imitatione penſare debemus: & Chriſto grati exiſtere, eius quoq; exēplo in omni aduerſitate patientiam obſeruare, & tempore tribulationis Deum feruidè inuocare, tuncque prolixius exorare, cum maius inſtat

periculum: noſtram etiam voluntatem di F

uinæ volūtati conformare, ac ſubdere, atque diuinæ pietatis ſapientiſſimæ, ac paternæ diſpoſitioni noſipſos fiducialiter, finaliterq; committere. *Et cum ſurrexiſſet ab oratione*, videlicet à loco & actu huius orationis, *Et ueniſſet ad diſcipulos ſuos*, Petrū, Iacobum, & Ioannem, qui ſibi redeunti primò in via fuerunt, *Inuenit illos dormientes præ triſtitia.* Erant enim vehementiſſi- Mat. 26

mè contriſtati, auditis verbis Chriſti, quibus dixit: triſtis eſt anima mea vſque ad mortē, & viſa tanta afflictione in eo, qui ipſos ſemper dulciter conſolari ſolebat, & quia nouerunt eum mox occidendum. Vnde apud Ioannē ait, Sed quia hæc lo- Ioan. 16.

cutus ſum uobis, triſtitia impleuit cor veſtrum. Triſtitia ergo fuit cauſa dormitio- Pſ. 118.

nis eorum. Alia cauſa fuit, torpor & negligentia

A gentia ipſorum, ita q̧ anima eorũ dormi tauit præ tædio & quodã faſtidio exercitii ſpiritualis, uidelicet orationis. Ideo dicit Hiero. q̧ dormierunt nõ ſomno naturali, ſed ẽt culpæ. Tertia cauſa ſomni eorum fuit naturalis, uidelicet aſcenſus humorum ad cerebrũ, & quia profunda nox fuit, fatigatiq; erant audiendo prolixum illũ Chriſti ſermonẽ, & ex occupationibus aliis iã peractis. Vnde ſecundùm Philoſofum, ſomnus eſt impotentia ſenſuum. Sed miror ſi angelum diſcipuli iſti uiderunt, qđ eo uiſo tàm cito obdormierunt, cũ ex angelica apparitione ſoleat hominibus incuti ſtupor & admiratio magna, grandiſque alteratio corporalis naturæ, quæ ſomnum ad tempus impediunt,

B niſi fortè oratio Chriſti fuerit tàm prolixa, quòd admiratione, ac alteratione præfatis aliqualiter mitigatis, ſomno oppreſſi ſint. *Et ait illis, quid dormitis?* Per quæ uerba eos à ſomno ſuſcitauit, uel forte ante horum prolationem uerborum, eos aliquo motu, tactu, ſeu modo alio ſuſcitauit, atq; adiecit. *Surgite*, q.d. Inſtãte uobis tanto periculo, & captione mea iã proxima, nõ eſt tẽpus ignauiæ, & torporis uel ſomni, ſed uigilantiæ & implorationis diuini auxilii, ideo ſurgatis tam à corporis proſtratione, q̃ mentis ueſtræ diſperſione, *Et orate* tantò ardentius, quò maior uobis incumbit orandi neceſ

C ſitas: nam iuxta menſurã grauitatis, magnitudiniſq; periculi debet eſſe orationis feruor atq; inſtantia, *Ne intretis in tentationem*, hoc eſt, ne ab ea uincamini. Hoc oĩbus nobis dr̃, & implendum committitur, cum in medio laqueorũ poſiti ſimus,

1.Pet.5. & Petro Apoſtolo proteſtante, Aduerſa

Luc. 18. rius noſter diabolus tanquã leo rugiens

1.Thes.5 circuit, quærens quem deuoret. Propter

Mat.26 quod ait Saluator, Oportet ſemper ora

Mar.14 re, & nõ deficere. Et Paulus, Sine intermiſ ſione (inquit) orate.

¶ Aduertendum, quòd Lucas hic aliqua prætermittit, quæ à Matthæo ſcripta iam nouerat ſcilicet quomodo Chriſtus tribus uicibus patrem orauit, & ter ad diſcipulos rediit, atque in prima oratione locutus eſt, Abba pater omnia tibi poſſibilia ſunt, transfer calicem hunc à me. Veruntamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu. Et uenit ad diſcipulos, & inuenit eos dormientes, & dixit Petro, Simõ dor D mis? Non potuiſti una hora uigilare mecum? Specialiter enim increpauit Petrũ, quia cæteris audacius fuit locutus: ſpecialiter eum quoque admonuit, quia futurus erat ſummus paſtor eccleſię, inſinuãs q̧ quantò quis in altiori fuerit gradu, prę lationeq; poſitus, tantò oportet eum diligentiorem, agilioremque eſſe in bonis. Deinde locutus eſt tàm Petro q̃ aliis duobus, Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, id eſt, anima ueſtra ſecundùm uires ſuas ſuperiores parata eſt mecum uigilare, pati, ac permanere: caro autẽ infirma, hoc eſt, ſenſualitas fragilis eſt, & prona in malum, caroq; tarda eſt ad ſpiritualia opera, niſi per gratiam ſpiritus adiuuetur, ideo ſemper inuocandum eſt gratioſum E ac clementiſſimũ Dei inceſſabile, continuũque auxilium. His dictis iterum ſecũ dò abiit, & orauit. Si non poteſt tranſire hic calix niſi bibam illum, fiat uoluntas Mat.26 tua. Et uenit iterũ ad diſcipulos ſuos, & Mat.6. inuenit eos dormiẽtes. Erant.n. oculi eo- Mar.14 rum grauati, & ſecundũ Marcum ignorabant quid reſponderent ei. Non.n. ſe poterãt rationabiliter excuſare. Deinde tertiò abiit, eundemq; orauit ſermonem, & tunc (ſicut Lucas deſcripſit) apparuit illi angelus, & factus in agonia orauit prolixius, ſanguineum fundẽs ſudorẽ. Et reuerſus ad diſcipulos, inuenit eos dormiẽtes, & ait, Quid dormitis? ſufficit. Ecce uenit F hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorũ. Surgite eamus. Denique per hoc qđ Chriſtus toties ad diſcipulos rediit dedit prælatis exẽplũ paternæ ſollicitudinis de freqũti uiſitatione & exhortatione, ac iugi cuſtodia proprii gregis, & ne tantũ contẽplationi, ac propriis immorentur profectibus, ut opera uitæ actiuæ omittant, aut ſubditorũ directionẽ relaxent. *Adhuc eo loquente*, id eſt, Chriſto prædicta uerba narrante. Tunc etiã Chriſtus acceſſit cum prædictis tribus Apoſtolis alios octo, admonens omnes ſimul, ut ſecum obuiam irent aduerſariis ſuis, *Ecce turba*, id eſt, multitudo turbata, & uitiis inordinata.

¶ Porrò in turba hac fuerunt tàm gentilium quàm Iudæorum magnæ cateruæ, iuxta illud Ioannis, Iudas er- Ioan.18. go

A go cum accepiſſet cohortem, hoc eſt multitudinem militum Romanorũ ſub tribuno conſiſtentium, & à pontificibus fariſæis miniſtros. Muniuit enim ſe vtriſque curię familia, ne quis Chriſto auderet aut poſſet ſuccurrere. Tribunum autem qui erat princeps cohortis, & cohortem miſit Pilatus ad inſtantiã Iudęorum, *Et qui uocabatur Iudas*, quaſi indignus nomine illo, nec ueraciter Iudas: Iudas nanque interpretatur confeſſio, aut cõfitens dño: hic aũt infeliciſſimus mercator, dominũ ſuũ facto negauit ac uendidit, *Vnus de duodecim* Apoſtolis, uocatione temporali non prædeſtinatione ęterna, & numero, nõ merito, *Antecedebat eos*, ut ſigno magiſtrũ ſuum illis oſtẽderet. *Et*
B *appropinquauit Ieſu* corpore, non mentis deuotione, *Vt oſcularetur eum*, fraudulenter, ac proditoriè. Vnde Mattęus teſta-
Mat.26 tur, Qui aũt tradidit eũ, dedit eis ſignũ, dicens. Quemcunq; oſculatus fuero, ipſe
Mar.14 eſt, tenete eũ, atq; ut Marcus ait, adiecit, & ducite cautè. Sciebat equidẽ Iudas magiſtrum ſuũ eſſe ſubtilem, & de manibus Iudæorum frequenter elapſum, ideo hortatur, vt cõprehenſum ducerent cautè. Deinceps ſignũ cognoſcendi Ieſum cõtulit turbæ, ne erraret in perſona, capiẽdo aliũ loco Chriſti, præſertim quoniã Iacobus minor ſimillimus fuit Chriſto in corporis diſpoſitione. Secundò, quia nox erat, & quanuis luminaria attuliſſent, facilius tamen decipi poterant quàm in die. Tertiò, quoniam Iudas timuit, ne Chriſtus
C ſe inter alios occultaret. Ruſus oſculum dedit iniquis pro ſigno, quoniã Ieſus diſcipulos à ſe recedentes, uel ad ſe redeuntes, in oſculo pacis dimiſit ſiue recepit, & item, vt minus ſuſpectus à Chriſto atque Apoſtolis de proditione hac haberetur, quia (vt ait Cyrillus) Iudas immemor ſapientiæ Chriſti, putauit forſan poſſe ſe latenter hæc agere .ſ. Chriſto eius fallaciã ignorante. *Ieſus autem dixit ei, Iuda, oſculo filium hominis tradis?* quaſi dicat, ò Iuda quàm impiè agis, q ſigno dilectionis me filium uirginis hoſtibus tradis ad occidẽdum. Hæc protulit Chriſtus, ut oſtenderet Iudæ ac cæteris, ſe proditoris ſui agnoſcere dolum, atque ut Iudam ad bonam erubeſcentiam pœnitentiamq; induceret: nam & ideo proprio nomine illum appellare dignatus eſt, vt animam indu- D
ratam ad pœnitentiam emolliret. Hoc loco quædam Lucas omiſit, quę Ioãnes poſt
modùm ſcribens, suppleuit dicendo, Ie- *Ioan.18.*
ſus omnia ſciens quæ ventura erant ſuper eum, proceſſit, & dixit ad eos, Quem quęritis? Reſponderunt, Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ieſus, Ego ſum. Stabat autem & Iudas cũ ipſis. Vt ergo dixit eis ego ſum, abierũt retrorſum, & ceciderũt in terrã. Iterũ ergo interrogabat eos, Quẽ quæritis? Reſpõderunt, Ieſum Nazarenũ. Reſpõdit Ieſus, Dixi vobis, quia ego ſum. Si ergo me quęritis, ſinite hos abire. Tãta itaque fuit oĩpotentia Chriſti, q vno verbo aduerſarios ſuos proſtrauit, quod miracu
loſè accidit virtute diuina mediante hoc E
verbo illos terrente ac deijciẽte, quę vim tantã uoluit in uerbis Chriſti conſiſtere, quæ auribus impiorũ ipſorũ terribiliter inſonuerunt. Deniq; ſicut Chriſtus vultũ ſuum oſtẽdit Iudæis in terrore ac maieſtate, egredientibus ex oculis eius igneis radiis, atq; diuino quodã fulgore in eis mirabiliter radiante, quando oẽs ementes, ac vendentes eiecit è templo, ita fecit & nunc, ſicque tàm verbis q̃ apparatu ſui vultus illos exterruit, & proſtrauit, quod
ſecundùm Orig. & Hiero. maius fuit mi- *Ioan.14.*
raculum q̃ Lazari ſuſcitatio, quia tot ho- *Mat.12*
minum ingenia compeſcere, ac vires elidẽ *Mar.11*
re mirabiliſſimum fuit. His peractis dum Chriſto permittẽte, turba ſurrexiſſet, Iudas tanto prodigio non correctus acceſſit oſculans Ieſum. *Videntes autẽ hi qui circa ipſum erant*. i. Apoſtoli propè Chriſtum F
ſtantes corde, & corpore, *Quod futurum erat*. i. quòd Ieſus capiendus eſſet ab impiis, *Dixerunt ei*, ſcilicet Chriſto, *Domine ſi*
percutimus in gladio? id eſt, das nobis li- *Luc.19.*
centiam lædendi iſtos cum gladiis quos habemus, qui ſecundùm Chryſoſtomum fuerunt magni cultelli, quibus in conſciſſione piſcium vti ſolent piſcatores. Sed quomodo Apoſtoli formidoloſi audebãt hoc dicere, vel vnde confidebant ſe id facere poſſe, cũ turba illa armata eſſet tàm magna? Et reſpondendum, quòd Apoſtoli uiſa turbæ deiectione, & quòd cum ſurrexiſſet à terra, adhuc tremula ſtaret ac perturbata, ſumpſerunt audaciam, confidentes quòd turba Chriſti uirtute frenata, eis non poſſet reſiſtere. *Et per-*

cuſſit

A *cuſſis vnus ex illis*, videlicet Petrus, reſponIoan.10. ſionem Chriſti non præſtolans, & ardenti ſui magiſtri amore, aduerſariorũ crimen exhorrens, vlciſciq; cupiens, *Seruum principis ſacerdotũ*, videlicet Malcum ſeruũ Cayphæ, qui pontifex fuit anni illius, *Et amputauit auriculam eius dexteram.* Chryſo Chryſoſt. ſtomus ait, ꝙ intendebat ei amputare caput. Ambroſius aſſerit Petrum eruditum fuiſſe in lege, ita ꝙ nouerat Phinees filiũ Eleazari ſacerdotis diuinitus commendatum, eo ꝙ zelo Dei accenſus, perfodit peccãtes, propter quod ſimili zelo voluit Pe Nu.25. trus Dei filium vindicare. Porrò quòd Malcum magis quàm alium læſit, contigit, quia hic Malcus præ cæteris nitebatur mittere manus in Ieſum, ad cuius la B tus ſtetit Petrus tanquam audacior, & paratior Chriſtũ tueri quàm Apoſtoli alii. *Reſpondens autem Ieſus ait, Sinite vſque huc.* Hoc dupliciter explanatur. Primò ſic, Sinite vſque huc. i. permittite hunc Malcum percuſſum appropinquare ad me, vt curem eum, ſicque Chriſtus his verbis reſpondit id eſt, aptè & correctiuè locutus eſt ad factum Petri, innuens eum reprehenſibiliter id egiſſe. Secundò ſic: Sinite vſque huc, id eſt, turbam permittite venire uſq; ad me, vt comprehendat me, & nolite reſiſtere, ſicque Chriſtus reſpondit quæſtioni Apoſtolorum quærentiũ, Domine, ſi percutimus in gladio. Vt autem alii Euangeliſtæ conſcribunt, cùm Petrus ſeruum iſtum læſiſſet, locutus eſt Petro C Chriſtus, Mitte gladium tuum in uaginam: Calicem quem dedit mihi pater, nõ vis vt bibam illum? id eſt, non vis vt ſuſtineam mortem, quàm Deus pater me ſuſtinere decreuit, & vult? *Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt*. i. qui propria, & priuata autoritate arripit quodcũque bellicum inſtrumentum, vt alterum lædat, aut ſe vindicet, ipſa ſua iniquitate qua hoc faciendo committit, ſpiritualiter interimit ſemetipſum, peccando mortaliter, iuxta quem ſenſum dominus in Gene.9. Geneſi ait, Quicunque effuderit ſanguinem humanum effundetur & ſanguis il-Pro.23. lius. Et Salomon loquitur, Qui fodit foueam, incidet in eam, & qui diſſipat ſepem, mordebit eũ coluber. Ex his patet, ꝙ prauiſſima ſit conſuetudo multorum, qui aliquo ſuorũ percuſſo, uel ſeipſis quid iniuriæ paſſis, ſtatim propria autoritate ni D tuntur vlciſci, & non potius ſecundũ ordinem iuris ſuã cauſam proſequũtur. *An putas, quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modò plus quàm duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ?* q. d. Saluator ad Petrum, Tua defenſione non egeo, qui tot millium angelorum poſſem habere auxilium, & neceſſe eſt me pati, ut uerba prophetarũ de mea paſſione prædicta uerificentur, & impleantur in me. *Et cum tetigiſſet auriculam eius*. ſ. Malchi, *Sanauit eum*, reſtituendo auriculam priſtino loco, & uulnus repente ſanando. ¶ Propter eaſdem cauſas Chriſtus hoc egit, propter quas turbam proſtrauit, uidelicet. Primò, ad ſuæ potentiæ declarationem. Secũdò, ut tã pio miracu B lo daret impiis quantũ in ſe fuit occaſionẽ pœnitẽdi. Tertiò, ut perſiſtẽtes in malitia prorſus inexcuſabiles fierent. Quartò, propter Apoſtolorũ in fide confirmationẽ. Quintò, ad noſtrã inſtructionem. Cõſideremus in his, & imitari conemur ineffabilem pietatẽ, manſuetudinẽ, ac patientiam Chriſti, qui crudeliſſimũ ſuum hoſtẽ tàm benigniſſimè tetigit, & curauit implens implendũq; docens quod iuſſerat, Diligite inimicos ueſtros, benefacite Mat.5. his qui oderunt vos. Attende ò Chriſtiane, quia à Chriſto Chriſtianus uocaris. Luca.6. Si ergo Chriſti uirtutes ſecutus nõ fueris, reprobabit te, & te non eſſe Chriſtianum cenſebit. *Dixit autem Ieſus ad eos qui uenerant ad ſe principes ſacerdotum, & magiſtratus templi*, qui fuerunt officiales in tẽ E plo, ſeu aliorum doctores, *Et ſeniores* qui erant iudices ordinarii plebis, ſuccedentes ſeptuaginta ſenioribus, quos Moyſes ordinauit. Iſti tres gradus Iudæorũ præci Nu.11. pui, procurauerunt principaliter mortẽ Chriſti, quibus ideo ſpecialiter loquitur quæ ſequuntur. Sed non uidetur ꝙ iſti perſonaliter ibi adfuerint, imò miniſtros miſerunt, ut alii Euangeliſtæ fatẽtur. Ad quod primò reſpondetur, quod venerunt & adfuerunt non corporali præſentia, ſed Mat.26 autoritate, & in turba ab eis directa. Se- Mar.14 cundò, ꝙ quidam eorum adfuerũt ut res diligentius atque audacius fieret. Certũ eſt tamen quòd nec Annas nec Caiphas ibi perſonaliter extiterint, ſed forte quidam alii inter ſacerdotes pręcipui. *Quaſi*

ad

A *ad latronem exiſtis cum gladiis & fuſtibus*, imò etiam cum lanternis & facibus ſe-
Ioã. 17. cundùm Ioannem, ad comprehendendum me inermem, ac innocentem, *Cùm quotidie uobiſcum fuerim in templo*, id eſt, frequenter & diebus multis, ſed omnibus ad hoc deſuper præordinatis, *Non extendiſtis manus ueſtras* ſacrilegas *In me*, ſed iam tẽpore nocturno uenitis ad me, quaſi modò non queam euadere, qui uno uerbo uos proſtraui. Hoc loquitur Chriſtus probando iniuſtitiam & dolum illorum, quia ut alibi ait, Omnis qui facit ueritatem, uenit ad lucem: qui autem malè
Ioã. 3. agit, odit lucem. *Sed hæc eſt hora ueſtra*, id eſt ueſtro dolo, peccatoque congrua, ſcilicet tempus nocturnum, uel hora ueſtra, id eſt, uobis conceſſa, ſeu permiſſa, ad in-
B uadendum me, *Et poteſtas tenebrarum*, id eſt, tyrannica uiolentia principum ueſtrorum & dæmonum, quorum inſtigatione poteſtatem hanc exercetis in me: uel poteſtas tenebrarum, id eſt, ueſtra tenebroſa, ac uitioſa poteſtas, propter eius abuſum in me, *Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis ſacerdotum*, Hoc
Ioã. 18. Ioánes plenius exprimit, dicens, Cohors ergo, & tribunus, & miniſtri Iudæorum comprehẽderunt Ieſum, & ligauerunt eũ & duxerunt ad Annam primùm, id eſt, primò, antequam ducerent eum ad Cayphan, quia (ut dicitur) primò occurrit eis in uia domus Annæ, & etiam ad complacendum ei, & propter reuerentiam eius, quia præcedenti anno extiterat pontifex, & ſocer Cayphæ fuit. Ligarunt autem
C Chriſtum duris funibus fortiter atq; crudeliter, & ſecundùm Bernardum, ferream catenam miſerunt in collo ipſius. Timebant enim, ne manus eorum elaberetur, ſicut ſæpe fuit elapſus, & quoniam intendebant eum præſidi præſentare, ut reum mortis. Tales autem conſueuerunt ligare. Et hoc Chriſtus pati dignatus eſt, ut nos à uinculis uitiorum, atque ab æternę damnationis nexibus liberaret, Tunc (ut
Mat. 26 ait Matthæus) diſcipuli omnes relicto eo, fugerunt. Nec obſtat quod ſubditur, *Petrus autem ſequebatur eum à longe*. Primò enim fugit cum aliis Apoſtolis, ſed cùm turba cum Chriſto aliquantulum proceſſiſſet: Petrus ſui magiſtri tactus amore rediit, & cum timore à longe eſt ſecutus, non audens in uia propè accedere, ne cognitus caperetur. Marcus quoque affir- D Mar. 14
mat, ꝙ adoleſcens quidam ſequebatur eũ à longe, amyctus ſyndone, id eſt, alba ac linea ueſte ſuper nudo, ſcilicet corpore & tenuerunt eum. At ille relicta ſyndone, nudus, hoc eſt, parum ueſtitus profugit ab eis. Et quanuis aliqui dicant, adoleſcẽtem illum fuiſſe Iacobum minorem, communius tamẽ & probabilius fertur ꝙ fuit Ioánes Apoſtolus, qui de ſeipſo teſtatur, Sequebatur Ieſus Simon Petrus, & alius diſcipulus. Diſcipulus autem ille erat no Ioã. 18.
tus pōtifici, & introiuit cum Ieſu in atriũ pontificis, ſcilicet Annæ, Petrus autẽ ſtabat ad oſtium atrij foris non audens, uel nō ꝑmiſſus intrare. Exiuit ergo ille alius diſcipulus qui erat notus pontifici, uel quia piſces ad domum eius aliquando ferre cō E
ſueuit, uel quoniã pulcher ac nobilis propiæ fuit, quia de tribu Iuda & ſemine Dauid, & dixit oſtiariç, rogando eã ut Petrum ingredi ſineret, ſicq; illa annuẽte introduxit Petrũ. Itaque arbitror quod Ioãnes, & Petrus ſimul cœperunt ire poſt Ieſum iam comprehenſum, deinde Ioannẽ tanquã minus timẽtem parum præiſſe Petrum, & tunc ab impiis tentum, ſed euaſiſſe, & ueſte ſua recuperata, rurſus iſſe poſt Ieſum, ita ut uſq; ad crucem & mortẽ eius nō diſceſſerit ab eo. *Accenſo autem igne in medio atrio, & circunſtantibus illis* puta miniſtris pontificis ad ignem, quia (ut ait Ioánes) frigus erat, ut moris ẽ in Martio poſt mediã noctẽ, *Erat Petrus in medio eorum*, uidelicet agnus inter lupos. Atriũ aũt eſt ſpatioſum ſeu platea ſub dio, inter F
primam portam & ſecundam. Optauit autem Petrus uidere rei exitum, ut ait Matthæus. *Quem cùm uidiſſet ancilla quædam ſe-* Mat. 26
dentem ad lumen, & eum fuiſſet intuita, diligẽter conſiderans uultum eius, & apparatũ ac habitum, ut coniiceret an Petrus eſſet diſcipulus Ieſu, *Dixit* cæteris ad ignem ſedentibus. *Et hic* uir *Cum illo*, ſcilicet Ieſu. *Erat*, id eſt, ei ante ſuam captionem adhæſit, tãquam diſcipulus. *At ille negauit eum, dicens, Mulier non noui illum*, in quo patet Petri fragilitas, Et *poſt puſillum*, uidelicet modico tꝑe interiecto. *Alius* de miniſtris *Videns eum, dixit, Et tu de illis es*. i. de ſocietate & numero diſcipulorum Galilęi iſtius. *Petrus uerò ait, O homo, non ſum. Et internal*

 lo fa-

A *lo facto quaſi horæ unius quidam affirmabat. dicens, Et hic cum eo erat.* i. cum Ieſu, *Nã & Galilæus eſt*, ſicut & Ieſus. Vnde Matthæus dictum affirmat. Nam & loquela tua manifeſtum te facit. Quãuis enim Galilæi
Ibidem. eſſent Iudæi ſicut habitatores Ieruſalem, tamen in modo loquẽdi idioma Hebrçũ aliqualiter diſcrepabat, quẽadmodum uidemus urbium eiuſdem prouinciæ in loquendo aliqualiter diſcrepare. *Et ait Petrus, O homo neſcio quid dicis.* Porrò ſecundũ
Ibidem. Matthæum, Petrus primò negauit ſimpliciter. In ſecunda interrogatione magis perterritus, negauit cum iuramẽto. In tertia maximè territus, cçpit deteſtari, & iurare quia nõ nouiſſet hominẽ, imò ſecundùm
Mar. 14. Marcum, cœpit anatematizare, hoc eſt, cũ execratione iurare, imprecãdo ſibiipſi ma
B la, ſi mentiretur negando, in quo patet magna eius infirmitas. Sed Chriſtus nõ ſine cauſa permiſit tam præelectum Apoſtolum taliter ruere & peccare, ſed ut Petrus ex propria fragilitate & culpa diſceret ſuo tempore aliis miſereri, & item, ut nec ipſe, nec cæteri fidelium iſta noſcentes de ſuis uiribus unquam præſumant.

¶ Præterea aduertendũ, ꝙ circa deſcriptionẽ trinæ negationis Petri, beatiſſimi Euãgeliſtæ multùm diuerſimodè loqui uidentur, quamuis à ueritate non diſcrepent, cõtrariari aũt uidentur. Primò, quia ſecundũ Lucam, ſecunda negatio Petri facta eſt
Mat. 26 uiro cum interrogante: ſecundùm Matteũ uerò facta eſt muliere ei imponente, ꝙ eſ-
Ioan. 18. ſet diſcipulus Ieſu, ſed (ut ait Ioannes)
C facta eſt ad plurium interrogationem &
Ibidem. propè ignem, cum tamen Mattçus dicat eſſe factam Petro ianuam exeunte. Sed iſtud ſatis facilè concordatur. Ancilla etenim Petrum accuſante, uiri hoc audiẽtes occurrebant, & uerba fœminæ confirmabant, ideo Ioannes dicit, hoc ad uocẽ plurium accidiſſe, Lucas ad uocem unius qui fortè importunius inſtitit Petro. Inſuper quod Ioannes aſſerit iſtud propè ignẽ
Mat. 26 peractum, Matthæus propè ianuam, cõcordatur dicendo, ꝙ Petro ſe uertente ab igne ad exeundũ, aliqui inſecuti ſunt eũ, imponẽtes ei ꝙ eſſet diſcipulus Ieſu, ſicq; iuxta ignem negatio, quaſi incœpit, & modica fuit diſtantia inter ignem & oſtium, ideo Euangeliſtæ non curauerunt locum tam determinatè exprimere, ſed principaliter intenderunt oſtendere Petrũ ter negaſſe, ſicut prædixit Saluator. Sed difficilius uĩ poſſe concordare, quod ſecũdùm D
Ioannem prima negatio facta eſt in domo Annæ, quã Matteus factam affirmant Mat. 20
in atrio Cayphç, Ad quod doctores diuerſimode reſpõderũt. Auguſtinus enim tenet, oẽs tres negationes in domo Annç cõpletas, & quod alii Euangeliſtæ dicũt, ꝑ recapitulationẽ debere intelligi. Chryſoſtomus uerò ſentit, ꝙ tres negationes Chryſoſt.
factæ fuerunt in domo ſeu atrio Cayphæ, & quod Ioannes ait de prima negatione, Ioan. 18.
per anticipationem eſſe intelligendum. Multa enim in ſcripturis per anticipationem & recapitulationem leguntur, quĩ geſta nõ ſemper recitãtur eo ordine quo ſunt facta. Alii dicunt primam negationẽ eſſe factam in domo Annæ, alias duas in E
domo Cayphæ. *Et continuò adhuc illo loquente*, id eſt, Petro in uerbis negationis Chriſti occupato, *Gallus cantauit* ſecunda uice ſecundùm Marcum, ut tactum eſt. *Et conuerſus dominus* Ieſus Chriſtus ab æquitate Mar. 14
qua Petrum negare permiſit, opem gratię non præſtando ad ſuç effectum clementię, *Reſpexit Petrum.* i. mentem eius miſericorditer tetigit, illuſtrauit, & ad ſui exceſſus conſiderationem excitauit, cõpunctionis & pœnitẽtiæ gratiam dedit. Hic eſt reſpectus pietatis diuinæ, quẽ optat qui ait, Reſpice in me, & miſerere mei. *Et recordatus* Pſal. 85.
eſt Petrus uerbi domini quod dixerat, quia priuſquam gallus cantet ter me negabis, quod ſupra expoſitum eſt. *Et egreſſus foras*, ſocietatem & domum impiorum relinquens, qa F
ibi & inter tales nõ eſt aptus pœnitentię, fletuum locus, *Fleuit amarè*, id eſt, cum prç cordialiſſimo cordis dolore ſuum deplanxit peccatum, ꝙ tam dulciſſimum, cariſſimumq; magiſtrum ac dominum toties & tam dire negaſſet.

¶ Refert aũt ſanctus Clemẽs, ꝙ Petrus ex Clemens.
hac nocte traxit in conſuetudinẽ, ꝙ omni nocte à primo gallorum cantu uſq; ad horam matutinã ſtetit in oratione, ſuã uberrimè negationẽ deplangens, ita ꝙ facies eius ex lachrymis uidebatur quaſi exuſta. Denique Lucas & alii Euangeliſtæ omit- Ioan. 18
tunt, quemadmodum Chriſtus in domo Annæ ab ipſo Anna interrogatus ſit de ſua doctrina, & de diſcipulis ſuis. Cum Chriſtus nihil de diſcipulis ſuis reſpondit,

A dit,quia iam fugerunt ab eo, nec erãt laudandi pro tunc; de doctrina uerò ſua reſpondit, Ego ſemper docui in ſynagoga, & palàm: Quid me interrogas? Interroga eos,ꝗ me audierunt. Hoc protulit Chriſtus,quia ſciebat ꝙ Annas malitioſè non animo addiſcendi interrogauit, tuncque unus miniſtrorum dedit alapã Ieſu & Annas miſit ligatũ ad Caipham. *Et uiri qui tenebant eum*, ſcilicet Chriſtũ cuſtodientes eũ ligatũ, *Illudebant ei cædentes*.i.caput,collũ,& genas ipſius impiiſſimè percutiẽtes, *Et uelauerũt eum*.i.oculos eius uelo operue-
*Mar.*14 rũt. Marcus uerò ait uelauerũt faciẽ eius, quod fecerunt Chriſtũ uehementiſſimè deſpiciendo, & quaſi indignus eſſet eos aſpicere, aut uideri ab eis, *Et percutiebant*
*Mat.*26 *faciem eius*, alapas ei dando Mattæus autẽ
B plenius ait, Tunc expuerunt in faciẽ eius & colaphis eum ceciderunt, ſcilicet collũ eius percutiendo, quod fuit ex maxima Chriſti aſpernatione,quaſi uiliſſimus,ſceleratiſſimusq; omnium hominum extitiſ-
*Pſal.*23. ſet. Et ecce omnia propter nos pati dignatus eſt,dominus uirtutum,rex gloriæ,uniuerſorum creator, & ſanctus ſanctorũ, ut ſua deſpectione,uilipenſione, cõſputatione,percuſſione tẽporali, nos ab æterna reprobatione, aſpernatione,illuſione, & tribulatione eriperet, ideoq; patri honorabiles exhiberet beatos & glorioſos. Itaq; grati ſimus, & iſta quotidie cum debita pietate, compaſſione, gratiarũ actione & imitatione ſagaciter ac ꝓfundè pẽſemus. Horum intuitu,omnem iniuriã,uilipenſionem,ac uituperationem,quaſi nihil cũ
E gaudio ſuſtinẽtes & gratias Chriſto agẽtes,ꝙ ſaltem in modico ei conformari, ac uicem rependere nunc ualemus, quẽad-
Acto. 5. modum Apoſtoli ibant gaudentes à conſpectu conſilii, qm̃ digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. *Et interrogauerunt eum,dicentes, Prophetiza nobis,quis eſt,qui te percuſſit?* Hoc ſimiliter irriſoriè, crudeliterque dixerunt, quaſi oculis eius exterioribus uelatis, interioribus oculis intueri non poſſet, à quo eſſet percuſſus, & quia ſe à populo prophetam dicit permiſit,iſtud inquirunt,uolentes probare,ꝙ percuſſorem ſuum ignorans, non eſſet
*Ioan.*7 propheta. *Et alia multa blaſphemantes dicebant in eum*, id eſt, uerbis blaſphemis quã plurimis non deſcriptis ei conuitiabantur, uocantes eum ſeductorem, ſacrilegũ D & blaſphemum. *Et ut factus eſt dies*, Multa hic omiſit Lucas,quæ Mattæus & Marcus *Mat.*26
deſcribunt,quemadmodum in ipſa nocte *Mar.*14
ſeu ante mane Chriſto ueniente ad Caypham, ubi tunc ſcribæ & phariſæi ac ſeniores conuenerant, Chriſti præſtolantes aduentum,Cayphas & omne conſiliũ quærebant falſum teſtimonium cõtra Ieſum, ut eum morti traderent, nec inuenire potuerunt, quanuis multi falſi teſtes contra ipſum teſtimonia falſa dixiſſent. Deinde duo falſi teſtes dixerũt, Hic dixit,poſſum *Ioã.* 2.
deſtruere templum Dei, & poſt triduum reædificare illud. Cumque Chriſtus ad omnia hæc taceret Cayphas ira ſucceſus, & ſurgens de ſolio,adiurauit Chriſtum dicendo, Adiuro te per Deum uiuum, ut dicas nobis,ſi tu es Chriſtus filius Dei uiui? E
Ad quod cùm Chriſtus dixiſſet, Tu dixiſti,& à modò uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis Dei, & uenientem in nubibus cœli. Cayphas ſcidit ueſtimenta ſua,dicens,Blaſphemauit, Quid uobis uidetur? Reſponderunt, Reus eſt mortis,& tunc (prout Mattæus & Mar- *Mat.* 26
cus deſcribunt) fecerunt Chriſto contu- *Mar.* 14
melias iam præfatas, deinde accidiſſe uidetur,ꝙ Lucas recitat *Et ut factus eſt dies*, ſcilicet claro mane, *Conuenerunt ſeniores plebis,& principes ſacerdotum & ſcribæ,& duxerunt illum in conſilium ſuum*,id eſt,coram ſe ꝑſentari iuſſerunt, *Dicentes, Si tu es Chriſtus,dic nobis palàm.* Itaque iam plures cõuenerunt, quàm in nocte, & Annas iam adfuit, ſicque quæſtionem à Caypha ante propoſitam, nunc coram omnibus re- F
petierunt, ut audita Chriſti reſponſione eum unanimiter accuſarent. *Ait illis, Si uobis dixero ueritatem*, ſcilicet eſſe me Chriſtũ, *Non creditis mihi*, ſicut nec ante mihi credidiſtis quando per multa miracula probaui me eſſe Chriſtum, quia non ad credendum, & proficiendum, ſed ad calumniandum, & accuſandum me interrogatis, *Si autem interrogauero uos, Non reſpondebitis mihi.* Hoc ait Saluator, qui iam ante interrogauit de Ioannis baptiſmo, an eſſet de cœlo,an ex hominibus. Itẽ de Chriſto, quomodo Dauid uocet eum dominum ſuum, ſi filius eius eſt, & non reſponderunt ad iſta,uel ex ignorantia,uel ne plebis offenſam incurrerẽt,ac redargue-

A rentur ac conuicerentur à Chriſto, ſicut & modò, ſi ad Chriſti interrogationẽ reſpõdiſſent, *Nec dimitteris* abire vt innocentem, cum tamen ſim innocens. *Ex hoc autem* id eſt, poſt tempus iſtud *Erit filius hominis ſedens à dextris uirtutis Dei*, id eſt, in potioribus bonis Dei patris, quod impletum eſt, cum in aſcenſione corpore glorificato aſcendit ad cœlum empyreum, & perfectam beatitudinẽ ſecundũ ſuã humanitatẽ ſortitus eſt, ẽt quò ad præmiũ accidẽtale: in eſſentiali aũt præmio nõ profecit, ſed ab incarnationis principio fuit in illo perfectus. Itaq; dextera Dei ſpũaliter intelligitur fruitio optimorũ bonorũ ipſius, & beatifica vnio ſecũ præcipua. Chriſtus quoq; ſecundũ diuinitatẽ ęternaliter
B ſedet à dextris patris, & in vera æqualitate, & eadẽ maieſtate cũ ipſo quieſcit. *Dixerunt aũt oẽs*. Aliquibus.n. dicẽtibus, Cæteri cõſenſerunt. *Tu ergo es filius Dei?* Sciebãt .n. ex modo loquendi Chriſti, ꝙ ꝑ hominis filiũ notaret ſeipſum, & qm̃ dixit filius hominis ſeſſurũ ad dexterã patris, qđ propriè conuenit Chriſto filio Dei: iuxta il-
Pſ. 109. lud, Dixit dñs domino meo, ſede à dextris meis: cõcluſerunt ꝙ Ieſus ſe Dei filiũ affirmaret *Qui ait, Vos dicitis*, quod verum eſt: *Quia ego ſum filius Dei*. *At illi dixerũt, Quid*
Mat. 21 *adhuc deſideramus teſtimoniũ?* contra iſtum,
Luc. 20. quo mortis reus probeť. *Ipſi.n. audiuimus de ore eius* ꝙ ſe Chriſtũ filiũ Dei nominauit, imò utiq;, ut ex Euãgelio Ioãnis oſtẽditur, hoc Chriſtus frequenter ac euidenter ante hũc diẽ proteſtatus eſt eis verbis & teſtimoniis ſcripturarũ atq; miraculis, ita ꝙ credere tenebãtur. Vnde nũc impiè
C concluſerunt, ꝙ ideo mortem promeruiſſet, quia eſſe ſe Chriſtum Dei filium confeſſus fuit. Porrò, aliqui putant hanc Chriſti examinationem & interrogationem eſſe eandem, de qua Mattæus &
Mat. 26 Marcus loquuntur, vt tactum eſt, ſed ob-
Mar. 14 uiare videtur quòd Mattæus examina-
Mat. 27 tione & interrogatione illa deſcriptis, ſimiliter Petri negatione, & Chriſti uelatione, percusſione, & cõſputatione, qa ſe Chriſtũ eſſe teſtatus fuit deſcriptis, ait, Mane aũt facto, cõſilium inierunt omnes principes ſacerdotum, & ſeniores populi aduerſus Ieſum, ut eum morti traderent.

CAP. XXIII. D

Et ſurgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum.

ARTICVLVS XLIX.

COnſequẽter deſcribitur, quõ chri Mat. 20
ſtus à Iudæis præſentatus ſit præſi Mar. 10
di gentili, & ab ipſo ac eius mini- Luc. 18.
ſtris occiſus, ac multipliciter tribulatus, ſecundũ ꝙ Chriſtus prædixit, Ecce aſcendimus Ieroſolymã, & filius hominis tradetur gẽtibus ad illudendũ & flagellandũ, & conſpuendũ, & occident eũ. *Et ſurgens omnis multitudo eorũ*.i. oẽs principes ſacerdotũ & ſcribæ ac fariſæi & ſeniores, ſequente
eos populo copioſo, *Duxerunt illum*, videli E
cet Ieſum *Ad Pilatum* & ut ait Mattæus, Mat. 27
uinctum obtulerunt eum Pilato. Marcus Mar. 15
verò ait: vincentes Ieſum tradiderunt eũ Pilato, non ꝙ tunc primò uinxerint eum, ſed fortè ad tempus fecerunt eum à vinculis ſolui, & iam iterum uinxerunt: vel vinxerunt eum tã magis ignominioſè quàm ante, manibus forſitan retro ligatis. *Cœperunt autem accuſare illum, dicentes, Hunc* quẽ ex deſpectu nominatim nõ expreſſerunt, *Inuenimus ſubuertentem*.i. malè inſtruentẽ, ac decipientem, *Gentem noſtram* uidelicet plebem Iudaicã & *Prohibentem tributa dari Cæſari* ut ſic prouocaret Romanos aduerſus nos, *Et dicentem ſe Chriſtum regem eſſe*: ꝙ aiunt Chriſtum regem, quaſi expoſitoriè dicunt, vt Pilatus clarius intelligeret eos. Ipſi autem nomine Chriſti intelligebant
regem, imò & maximum regẽ, videlicet F
regem Meſſiam. Pilatus verò tanquam gẽtilis, non ita ſciebat quid notarẽt ꝑ Chriſtum, ideo addiderũt regem, vt Pilatus intelligeret Ieſum voluiſſe vſurpare regnũ terrenum. *Pilatus autem interrogauit eum, dicens, Tu es rex Iudæorum?* Iudæi iſta tria obiecerãt Chriſto, ſed de primo non curauit Pilatus, ſcilicet an Chriſtus bene vel male docuiſſet Iudæos, ipſe enim fuit Gẽtilis, & legem Iudæorum velut ſuperſtitionem contempſit, ſed alia duo videbantur contrariari Romano Imperio. Pilatus verò cognouit, ꝙ primum horum duorũ eſſet falſum, quia iam ante percepit Ieſũ di-
xiſſe, Reddite quæ sũt Cæſaris Cæſari, & Mat. 22
quæ ſunt Dei Deo. Idcirco de tertio ſciſcitatur,

A tatur,quod magis videbatur derogare im
Luc.20. peratori. Romani etenim præceperūt,ne
quis abſque eorum licentia ſeu conſenſu
ſe regem uocaret, nam monarchiam habe
bāt. Petiit ergo Pilatus à Ieſu,an eſſet rex
Iudæorum de iure,quia videbat ꝙ de fa-
cto non eſſet rex mundialiter regnans.
Ioan.18. ¶Porrò,Ioannes Euangeliſta hic aliqua
addit,quæ Lucas non ſcribit. Ait quippe
Ioannes, Adducunt ergo Iudæi Ieſum à
Caipha in prætorium, hoc eſt,in domum
vbi prætores ſeu præceptores cauſas popu
li iudicantes ſcedere ſolebant. Et ipſi Iu-
dæi non introierunt prætorium, ut non
contaminarentur, ingrediendo domum
uiri Gentilis,quia Pilati fuerat prætoriū:
ſed ut manducarent paſca.i.azymos panes
quibus immundi veſci non poterant: im-
mundos autem ſe reputaſſent, ſi contra le
gem domum intraſſent Gentilis, Exiuit er
B go ad eos Pilatus foras,& dixit, Quam ac
cuſationem affertis aduerſus hominem
hunc? Quaſi dicat,præſentaſtis eum mihi
ita ligatum,quaſi mortis ſit reus. Quid er
go obiicis ei? Conſuetudo nempe fuit Ro
manis non damnare hominem,niſi præſen
tes haberent accuſatores,locumque defen
dendi acciperet ad abluenda crimina ſibi
Acto.25 impoſita,ut in Actis habetur. Reſponde-
Ioan.18 runt,Si non eſſet hic malefactor,non tibi
tradidiſſemus eum. Dicit ergo eis Pila-
tus, Accipite eum vos, & ſecundū legē ue
ſtram iudicate eum. Dixerunt Iudæi, No
bis non licet interficere quenquam. Hoc
dixerunt, uel quia durante feſto Paſcali,
hoc non licuit eis,ne ſanguinis effuſione,
C tantæ ſolennitatis ſanctitatem fœdarent:
vel quia Romani abſtulerunt eis iudiciū
ſanguinis,quāuis minora iudicia reliquę
rint eis,ut aliqui opinātur: vel callidè hoc
dixerunt,quatenus Chriſto à iudice Gen
tili damnato,ipſi viderentur immunes. In
troiuit ergo in prætorium Pilatus,& voca
uit Ieſum,ut ſibi in loco quieto ſeorſum,
perfectius eum examinaret,& dixit ei,Tu
es rex Iudæorum? Hoc interrogauit Pila
tus poſt accuſationem à Iudæis factā,quā
hic Lucas deſcribit. ¶Deniq; Lucas ſubiū
git, *At ille*.ſ.Ieſus *Reſpondens Pilato ait, Tu
dicis*.q.d. Ego nec nego nec affirmo hoc
nunc,ſed tu dicis quod uerum eſt. *Ait au
tem Pilatus ad principes ſacerdotum & turbas
Nihil inuenio cauſæ in hoc homine*, Pilatus
enim Chriſti reſponſionem accepit,quaſi D
diceret ſe non eſſe regem.ſ.temporalem.
Vnde Ioannes plenius iſta deſcribens, ait
Ieſum dixiſſe Pilato, Regnum meum non Ibidem.
eſt de hoc mundo,hoc eſt, tale quale eſt
regnum mundanum,ſed eſt cęleſte ac ſpi-
rituale. Quaſi dicat, Non derogaui impe-
ratori,quærendo dominationem terrenā
ac temporalem,imò(ut apud Ioannem ha Ioan.6.
betur) cum Iudęi uoluiſſent eum facere
regem,fugit. Vnde adiecit, Si ex hoc mun
do eſſet regnum meum,miniſtri utiq; mei
decertarent pro me,ut nō traderer Iudęis.
Dixit ergo ei Pilatus, Ergo rex es tu? Re-
ſpondit Ieſus, Tu dicis,quia rex ſum ego.
Ego in hoc natus ſum, & adhoc ueni in
mūdum,ut teſtimonium perhibeam ueri-
tati. Omnis qui eſt ex ueritate, hoc eſt,ex
Deo non ſolùm per creationem,ſed & per E
prædeſtinationem & imitationem, audit
uocem meam. Dicit ei Pilatus, Quid eſt
ueritas? Et cum hoc dixiſſet,iterum exiuit
ad Iudæos,dicens,Ego nullam in eo cau-
ſam inuenio,ſicut nunc recitat Lucas,qui
ſubit, *At illi* puta Iudæi *Inualeſcebant*, hoc
eſt,impetuoſius & fortius quàm ante cla-
mabant,audito quod præſes Ieſum excuſa
ret, *Dicentes,commouit populum*,hoc eſt, ſuis
doctrinis & falſis prodigiis plebem noſtrā
turbauit,ſubuertit,& ad illicita concita-
tauit, *Docens per uniuerſam Iudæam*,hoc eſt,
per totam noſtram regionem *Incipiens a* Lucæ.5.
Galilæa,ibi enim primo exorſus eſt diſci- Matt.4.
pulos congregare,prædicare, atq; miracu Marc.3.
la facere. In Galilæa nanq; uocauit Petrū Luca.6.
& filios Zebedæi, & in Cana Galilææ fe- Ioan.2.
cit primum ſuum miraculum, mutando F
aquam in uinum, Vſq; huc.i.pertingens
ac ueniens,prædicando & alios ſubuerten
do,uſq; Ieruſalem ciuitatem Iudeæ metro
politanam, ſeu principalem. Iudæa autē
interdum accipitur prout diſtinguitur à
Galilæa & Samaria, ſed nunc ſumitur
prout prouincias illas includit.
¶Omnia iſta conſideranda ſunt nobis ad
compaſſionem,ad imitationem,& gratia
rum actionem. Conſideremus ergo quam
opprobrioſiſſimè fuerit Chriſtus Pilato o-
blatus,quàm falſiſſimè accuſatus, quam
manſuete,patienter ac ſilenter ſe habuit
ſicque omnem mundi uanitatem, & glo-
riam cōtemnamus, uerborum iniurias ac
mendaces accuſationes æquanimiter tole

A remus, tamen interdum propter ſcandalum euitandum licet ſe ueraciter excuſare, *Pilatus autem audiens Galilæam* nominari *Interrogauit ſi homo Galilæus eſſet*.i.an
Lucæ. 2. Ieſus de Galilæa oriundus cōſiſteret. Quá
Mat 16. uis enim in Betleem Iudæ fuerat natus, tamen in Galilæa fuit conceptus, & plurimum conuerſatus. Propter quòd Ieſus Nazarenus uocatus eſt. Et ut cognouit. Ex re
Mar. 16. ſponſione eorum, quos interrogauit, *Quod*
Lucæ. 18. *de Herodis poteſtate eſſet*, .i. de prouincia at-
Ioan. 18. que dominio Herodis Antipæ, tetrarchæ
Ioan. 19 Galilæę, qui decollauit beatiſſimum Ioan
.Acto. 2 nem Baptiſtam, & fuit maioris Herodis,
Lucæ. 2 ſub quo natus eſt Chriſtus, filius: remiſit
Marc. 6. eum ad Herodem, cupiēs ſe exonerare ab
Lucæ. 3. eius iudicio, quem nouit innocentem, mēdaciter accuſatum, & ex inuidia traditum & ne manum ſuam mitteret in meſſem alienam, & ſicut ait Teophilus, in hoc egit Pilatus ſecundùm legem Romanorum, quæ iuſſit quemlibet à ſuæ ditionis principe iudicari: qui & ipſe, ſ. Herodes Ieroſolymis erat illis diebus ſolennitatis paſcalis propter feſtum. Fuit enim Iudæus religione & natu, nam & pater eius, quamuis eſſet natione Gētilis, uidelicet Idumæus,
B tamen proſelitus factus eſt. i. Iudæorum ritum aſſumpſit, & circuncidi ſe fecit amore coniugis ſuæ, quæ fuit Iudæa, & ut dicitur etiam aliam habuit uxorem Ieroſolimitanam, de qua genuit hunc Herodem Antipam. *Herodes autem uiſo Ieſu, gauiſus eſt ualde*, nō ex deuotione, ſed curioſitate, cuius gaudii cauſa ſubiungitur. *Erat enim ex multo tempore cupiens uidere eum*. i. diu optauit Ieſum uidere, præſertim ex eo tempore, quo decollauit Ioānem, quia poſt hoc cœpit Ieſus magis publicè prædicare, ac miracula facere, ita quod fama eius ad Herodem peruenit, ideo ſequitur, *Ideo quòd audiret multa de illo*, uidelicet de Chriſti
Matt. 9. miraculis, eloquentia & doctrina. Vnde E-
Lucæ. 4. uangeliſtæ dicunt, ꝙ ſtatim in principio
1.*Cor.* 1. prędicationis Chriſti exiit fama eius in
Lucæ. 2. uniuerſam regionē, *Et ſperabat ſignum ali-*
Marc. 2. *quod uidere ab eo fieri*. Naturale.n.hominibus eſt, libenter uidere mirifica atque inſolita: ſpecialiter quoque ut ait Apoſto. Iudæi ſigna petunt, & ſupra ſcriptum eſt dixiſſe Herodem de Chriſto, Quis eſt iſte de quo talia audio. *Interrogabat autem illū* ſcilicet Ieſum *Multis ſermonibus*, hoc eſt, uarias quæſtiones propoſuit Chriſto, quę D
non ſunt ab aliquo Euangeliſtarum deſcriptę, ſed aliqui opinantur, quod interrogauit Ieſum, an eſſet ille propter quem pater ſuus fecit occidere infantes atque ſimilia, *Et ipſe Ieſus nihil ei reſpondebat*, quia Herodes indignus fuit, eo quod ex curioſitate fuerit motus: Chriſtus quoque noluit per Herodem liberari a paſſione. Si autē feciſſet corā eo miraculū, aut iuxta ſapientiā ſuā reſpōdiſſet Herodi, nō permiſiſſet Herodes eū occidi, ideo quoq; tacuit Ieſus ut daret exemplū uitādi oſtentationē coram magnatibus. Stabant etiam principes ſacerdotum & ſcribę, hoc eſt, legiſdoctores, conſtanter, id eſt, audenter & perti E
naciter accuſantes eum, eiſdem forte cauſis, quibus & ante Pilatum accuſauerant eum, ſed Ieſus nihil reſpondit, patientiā docens, & incorrigibilium credens furori, pręſertim, quoniam opera eius quę fecit, uidelicet ſanctitas uitæ & miraculorū excellentia, quibus uſque in hanc horam pręfulſit, eum etiam ſilentem excuſabant, imo ex ſua taciturnitate mitiſſima patuit innocentia eius. Vnde Pilatus maximè mirabatur de Chriſti taciturnitate, ſciēs quod unico uerbo potuiſſet ſe excuſare. Spreuit illum Herodes cum exercitu ſuo, tanquam ſimplicem & fatuum, eò ꝙ nec ſibi, nec accuſatoribus quidpiam reſpon
deret. Vnde in Iob ſcriptum eſt, Deride- *Iob.* 2
tur iuſti ſimplicitas, & illuſit, indutū ueſte alba, ut ſolent fatui derideri, & ſic filius Dei dignatus eſt de iudice ad iudicē mitti, ac taliter derideri, ut nos rei a iudicio reprobationis ac damnationis æternæ li- F
beraremur, & ab æterna confuſione ac demonū illuſione eriperemur: ſtolaque immortalitatis ac glorię ueſtiamur, & merito Chriſti verę deſuper ſapientiæ conſortes, ac filii efficiamur. Itaq; glorìemur, quando deſpicimur, nec ueſtium pompā, ſuperfluitatem & curioſitatem amemus, ſed quid dominus & Saluator noſter pro nobis paſſus eſt, perpendamus cum gratiarum actione efficacique imitatione. Nem 1.*Cor.* 1.
pe ſi ille qui eſt increata ſapientia, atque omnipotens uirtus Dei patris, propter nos ita derideri dignatus eſt, cur nos infirmi ignorantiis pleni, & uitiis obtenēbrati, uolumus ſapientes & uirtuoſi reputari, & irriſoribus noſtris protinus indignari?

gnari?

A gnari? Non eſt ſeruus maior domino ſuo, nec diſcipulus ſapiẽtior ſuo magiſtro. *Et remiſit* Ieſum *Ad Pilatum*, reputans Chriſtũ ſua ſubuentione indignũ, & vt Pilatus hominẽ in ſuo dominio captum iudicaret, ꝙ & ideo fecit, quia pontifices & Iudęos nolebat offendere, Chriſtum eripiendo, ſed potius illis placere, ipſum taliter deridendo coram tot millibus hominum, in regia vrbe & feſto præcipuo. *Et facti ſunt amici Herodes & Pilatus in ipſa die.* Pilatus enim honorauit Herodem mittendo ad eum hominem ſuæ prouinciæ, & cauſã illius, diſcretioni Herodis, cõmitens. *Nam antea inimici erant adinuicem*, quia Pilatus occiderat iniuſtè quoſdã Galilęos, qui fuerant de poteſtate Herodis, in quo derogauit Herodi ſubditos eius ita occidens, & manũ ſuã in alienam meſſem extendens. *Pilatus autem conuocatis principibus ſacerdotum & magiſtratibus*.i. rectoribus populi, *Et plebe*, ſcilicet communitate Iudæorum, *Dixit ad illos, Obtuliſtis mihi hũc hominẽ quaſi auertentem populum*.i. veſtra lege & obediẽtia Cæſaris auertentem ſuos auditores. *Et ecce ego coram vobis interrogans* id eſt, hominem iſtum examinans, *Nullam cauſam inuenio in eo ex his*, ex numero criminum, *In quibus eum accuſatis, ſed neque Herodes* aliquem horum exceſſuum in ipſo inuenit, *Nam remiſi vos* cum Ieſu *Ad illum*, i. Herodẽ. *Ecce nihil dignum morte actum eſt ei*, hoc eſt, Herodes nullam illi pœnam aut ſentẽtiam inflixit, ex qua pateat quòd exiſtimauerit iſtum mortem promeruiſſe. Nam illuſio in alba veſte non graue crimen, ſed inſipientiam deſignabat. *Emendatum ergo illum dimittam*, Quia mortem non meruit, faciam illum flagellari, atque ludibriis affici, vt ſi fortè exceſſit in verbis ignoſcatis ei taliter correcto, & ego ſic eum dimittam tranſire.

Ioan.13.

¶Deinde tangitur alia occaſio, qua Pilatus deſiderauit Ieſum de morte eripere. *Neceſſe autem habebat per diem feſtum*, id eſt, in ſolẽnitate paſcali *Dimittere eis*, puta Iudæis, *Vinctum quemcunque petiſſent*. Iudæi enim antequam eſſent Romanis ſubiecti conſuetudinem habuerunt in feſto paſcali dimittere liberum vnum ex vinctis in ſignum atque memoriam liberationis patrum ſuorum ex Aegypto tẽpore Paſchę: poſtea Romanis ſubiecti, impetrauerunt ab eis, vt hæc conſuetudo eis obſeruaretur a Iudice Romano eis præpoſito: ideo Pilatus à Romano Imperio Iudæis præfectus, neceſſe habuit hanc conſuetudinem obſeruare, neceſſitate conditionata, uidelicet ſi contentare deberet Iudæos, & obedire Romanis: attamen Beda affirmat, ꝙ non imperialis legis ſanctione, ſed annua Iudæorum conſuetudine fecit hoc ad placẽdum eiſdem. *Exclamauit autem ſimul vniuerſa turba, dicens, Tolle hunc*, id eſt, Ieſum interfice, quem ex cõtemptu non expreſſit hæc turba, *Et dimitte nobis Barrabam, qui erat propter ſeditionem quandam factam in ciuitate* Ieruſalẽ, *Et homicidium, miſſus in carcerem*, vt poſt feſtum apto tempore occideretur. Lucas iſtud breuiter tangit, quòd à Mattæo nouerat plenius recitatum. Ait enim Mattęus, Per diem autem ſolennẽ conſueuit præſes dimittere populo vnũ vinctum quem voluiſſent. Habebat autem tunc vinctum vnum inſignem, id eſt, in malitia famoſum & ſingularem. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus, Quem vultis dimittam vobis, Barabbam, an Ieſum qui dicitur Chriſtus. Sciebat enim, quòd per inuidiam tradidiſſent illum. Cumque Pilatus hæc diceret, contigit ꝙ etiam ait Mattæus, ſedente illo (puta Pilato) pro tribunali, id eſt, in ſede iudiciali ad iudicandum de Chriſto, miſit ad eũ vxor eius, dicens, Nihil tibi & iuſto illi, hoc eſt, non agas aliquid contra eũ, quia non ſpectat ad te, eo quòd innocens ſit, multa enim paſſa ſum hodie, id eſt, hoc die naturali, videlicet in aurora ut creditur, cum Pilatus ſurrexiſſet de lecto, quia dominæ, coniugesq́ue magnarum ſolent ad tempus manere in lecto poſt viros, viſu, id eſt, in uiſione & ſomno, propter eũ, id eſt, ad hoc, vt eius liberationem procurem à te ad quod (ut creditur) diabolus illam fœminam inſtigauit, iam quaſi pro certo cõiiciens, quòd Ieſus eſſet Meſſias, quia videbat ineffabilem manſuetudinẽ, patientiam atque conſtantiam Chriſti, in omni ſua iniuriatione ac paſſione, & quia damnationem Iudæ iam vidit, itemq́ue inſolitam cõſolationem ſanctorum in lymbo, ut fertur, ideo timuit expoliari, & uinci a Ieſu cum tamen paulòante Iudam ad eius traditionem atque Iudęos ad eius occiſionem incitaſſet.

Mat.14 *Mat.27.*

A ¶Præterea ait Mattæus, Principes aũt ſa-
Mat.27 cerdotum & ſeniores perſuaſerunt popu-
lis,ut peterẽt Barabbam,Ieſum uerò per-
derent,hoc eſt,occidi depoſcerent. Reſpõ
dẽs aũt præſes,dixit illis, Quem uultis uo
bis de duobus dimitti? At illi dixerunt,
Barabbam. Dicit illis Pilatus, Quid ergo
faciam de Ieſu,qui dicitur Chriſtus? Di-
cunt oẽs,Crucifigatur. Pilatus aũt tertiò
dixit illis,Quid enim mali fecit?Nullam
cauſam mortis inuenio in eo.Corripiã er
go illum,& dimittam. Hoc uerbum aſſe-
rit Lucas. Porrò quod ſequitur, ſcribit
Ioã.19. Ioannes, Tunc ergo apprehendit Pilatus
Ieſum, & flagellauit, hoc eſt, ſeruis ſuis
præcepit Ieſum nudare columnę alligare
& flagellis percutere.

¶ O quàm erubeſcibile fuit in tot milliũ
B aſpectu nudari,& quàm pœnaliſſimũ fuit
tenerrimo ac nobiliſſimo corpori Chri-
ſti,tam atrociter flagellari. Scribit enim
ſacratiſſima uidua ſancta Brigida,in reue
lationibus ſuis, benedicta & glorioſa vir-
gine Maria ſibi id enarrãte, ꝙ tam diu ac
acerrimè flagellauerunt Chriſtum,ꝙ co-
ſtæ eius patebant, intantũ ꝙ unus de ad-
uerſariis Chriſti,abſcidit funem,quo fuit
ligatus,& flagellatoribus dixit,Nunquid
interficietis eum nõdum diiudicatum &
condemnatum,& cauſam mortis eius fa
cietis ueſtram? Deinde ſancta Brigida ſcri
bit,quòd caro & pellis Chriſti tantæ te-
neritudinis fuit, quòd ſanguis uidebatur
per eam.Item quòd in primo ictu flagel-
li, caro eius perforabatur, & ſanguis exi-
C liit, & ꝙ uirgo Maria aſtabat, primumq;
ictum illum,& filij ſui uulnerationem in-
de ſequentẽ conſpiciens,ceciderit in ter-
ram ut mortua,nec rediit ad ſeipſam, niſi
flagellatione completa, tuncque aſpexit
corpus filij ſui dilaceratum, & undique
Mat.27 cruentatum. Deinde Ioannes & Mattæus
Ioã.19. dicunt.Et milites præſidis,uidelicet gar-
tiones:non enim erant nobiles uiri, ſicut
iam milites ſunt aurati ſuſcipientes Ie-
ſum in prętorio,congregauerunt ad eum
uniuerſam cohortem, & exuentes Ieſum
ueſtimenta ſua,clamydem coccineam cir
cũdederunt ei,hoc eſt,ueſte rubea,ad ſimi
litudinem purpurę induerunt eum. Vnde
Ioannes ait, Veſte purpurea circundede-
runt eũ,& aliqui dicunt,ꝙ fuit aliquid ru
beũ uile ſimile purpuræ,& plectentes co-
ronã de ſpinis poſuerũt ſuper caput eius, D
& arundinem,id eſt, calamum in dexterã
eius,uidelicet pro ſceptro regali,& genu
flexo ante eum illudebant eum, dicentes,
Aue Rex Iudæorum, Et dabãt ei alapas,
& expuentes in eum, acceperunt arundi
nẽ,& percuſſerunt caput eius.Exiuit itaq;
iterum Pilatus,& dicit Iudæis, Ecce addu
co eum uobis foras, ut cognoſcatis, quia
nullã cauſam mortis in eo inuenio. Exiit
ergo Ieſus portans ſpineam coronam &
purpureum ueſtimentum, & dixit eis, Ec
ce homo. Cum ergo uidiſſent eum ponti
fices & miniſtri,clamabant,dicentes,Tol
le,tolle,crucifige eum. Dicit eis Pilatus,
Accipite eũ uos,& crucifigite. Ego enim
non inuenio in eo cauſam. Reſponderũt
Iudæi,& dixerunt, Nos legem habemus,
& ſecundùm legem debet mori,quia filiũ E
Dei ſe fecit. Cum ergo audiſſet Pilatus
hunc ſermonem,magis timuit,utpote ne
fortè ſic eſſet, & ſic grauiſſimè peccaſſet,
Dei filium taliter flagellari,coronari, il-
ludi,& percuti faciendo: magis quoque
quàm ante timuit Ieſum occidere, ne for
tè filiũ Dei perimeret. Sed unde Pilatus,
cum eſſet Gentilis, atque idololatra,ha-
bebat notitiam ueri Dei? Et reſpõdendũ,
ꝙ inter iudæos habitando, aliquid fortè
de omnipotentia & maieſtate ſummi Dei
(quem Iſraelitæ colebant)audiuit,oĩbus
quoq;,ut loquitur Damaſcenus,naturali Damaſ.
ter inſerta ſeu indita eſt cognitio exiſten
di Deũ: ſed & multi gentilium nouerunt
eſſe unũ Deũ altiſſimũ.Et ingreſſus eſt ite
rũ Pilatus in prætoriũ,& dixit ad Ieſum. F
Vnde es tu?Quamuis.n.iam audiſſet, ꝙ Ie
ſus eſſet de Galilæa,nunc tñ audito, ꝙ di
xiſſet ſe eſſe filiũ Dei diligentius quærit
de loco & principio ſuę natiuitatis,an ſci
licet uerè de Deo ſit natus,an ex homini
bus.Ieſus aũt reſponſum nõ dedit,ſicut ꝑ Iſa. 59.
Iſaiam fuit prædictũ,Quaſi agnus coram
tondente ſe,obmuteſcet.Dixit ergo Pila- Ioã.19.
tus,Mihi non loqueris? Neſcis quia pote
ſtatẽ habeo crucifigere te,& poteſtatẽ ha
beo dimittere te?Ieſus aũt reſpondit, Nõ
haberes poteſtatẽ ullam cõtra me, niſi da
tũ tibi eſſet deſuper, ſcilicet à Deo, uel à
Romano Imperio. A Deo.n.eſt omnis po
teſtas, ſed poteſtatis abuſio ineſt homini-
bus ex peruerſa & propria uoluntate Pro
pterea q̃ me tradidit tibi, maius peccatũ
habet.

A habet. Et exinde quærebat Pilatus dimit
tere eum, uidelicet Ieſum, ét magis quàm
ante. Cõſiderauit.n. innocentiã atq; mo
deſtiam Chriſti. Iudæi aũt clamabant, Si
hunc dimittis, non es amicus Cęſaris. Oĩs
enim qui ſe regem facit, id eſt, propria au
toritate regem ſe aſſerit, contradicit Cæ-
ſari, qui prohibuit hoc. Poteſtq; per Cæ-
ſarem intelligi Tyberius, ſub quo crucifi
xus eſt Ieſus. Pilatus ergo cum audiſſet
hos ſermones, adduxit foras Ieſum, & ſe-
dit pro tribunali. Erat autem paraſceue
Paſchæ hora quaſi ſexta.
Mar.15 ¶Sed contra hoc uĩ, ꝙ in Marco legitur,
Erat aũt hora tertia & crucifixerunt eũ,
ergo ante tertiam horam Pilatus ſedit ꝓ
tribunali, qm̃ certum eſt Ieſum primò
fuiſſe iudicatum, quàm cruci appenſum.
B Infra quoq; ait Lucas, ꝙ erat hora quaſi
Mat.27 ſexta, quando crucifixerunt eũ. Mattæus
uerò ait, ꝙ ab hora ſexta uſque ad nonã
tenebrę factę ſunt ſuper uniuerſam terrã,
& toto tempore illo pepẽdit Chriſtus in
ligno. Dicendum, ꝙ hora ſexta uel parũ
ante crucifixus eſt Ieſus, ut aſſerit Lucas.
Ioã.19. Ideo dicit Ioannes, quòd erat hora ferè
Mar.15 ſexta, quia fuit ante ſextã, ſed quod Mar
cus ait de tertia hora, hoc retulit ad ani-
mum Iudæorum, quia illa hora clamaue-
runt, Tolle, crucifige eum: uel ideo dicit
hoc Marcus, quia crucifixus eſt Ieſus in-
ter tertiã & ſextam, mediũ aũt per utrun-
que extremorũ ſignificatur, quia aliquid
participat de utroq;. Deinde ſcribit Ioã
nes, & dixit Pilatus Iudæis, Ecce Rex ue-
ſter. Hoc ad deriſionem illorũ dixit. Illi
C aũt clamabãt, Tolle, tolle, crucifige eum.
Dixit eis Pilatus, Regem ueſtrum crucifi
gam? Reſponderunt pontifices, Non habe
mus regem, niſi Cæſarẽ. Tunc (ut ait Mat
Mat.27 tæus) uidens Pilatus, quia nihil proficere-
ret, ſed magis tumultus fieret, accepta
aqua lauit manus ſuas corã populo, dicẽs
innocens ego ſum, à ſanguine iuſti huius,
uos uideritis, hoc ẽ, uoſipſi pẽſate qd agi
tis, quia non ego, ſed uos eum occiditis.
Et reſpondens uniuerſus populus dixit,
Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios no-
ſtros, hoc eſt, nobis & filiis noſtris impu-
tetur effuſio ſanguinis eius. O obtene-
bratiſſimi crudeliſſimiq; Iudæi, qui nõ ſo
lũ uoſipſos, ſed & filios ueſtros tã incõpa
rabili, atq; enormi peccato inuoluitis &
Chriſtum uobis in lege ac prophetis pro D
miſſum, tã irreuerenter tractatis. Deniq; *1.Teſ.2.*
exaudita eſt oratio ueſtra, & peruenit ſu
per uos ira Dei uſque in finẽ, ſicut & Pſal *Pſal.66.*
miſta prędixit, alloquẽs Deũ, Effunde ſu *Dan.9.*
per eos irã tuã, & furor iræ tuæ cõprehen
dat eos. Daniel quoque ꝑdixit, Non erit
eius populus, qui eum, ſcilicet Chriſtũ,
negaturus eſt, & finis eius uaſtitas, & uſq;
in finẽ perſeuerabit deſolatio. Igit̃ præmi
dictis uerbis, à Luca omiſſis contuenda
ſunt ꝗ ipſe nunc ſcribit. *At illi puta Iudęi*
Inſtabant uocibus magnis poſtulantes, ut cruci
figeretur. Et inualeſcebant uoces eorũ. Quod
enim ratione & æquitate adipiſci nõ po-
terãt, ſcilicet Chriſti crucifixionẽ, impor
tunis clamoribus, & poſtulatione iniqua,
obtinere conati ſunt quorum inſolentiã
multi iniuſti ſequuntur. *Et Pilatus adiudi* E
cauit fieri petitionem eorum. i. ſentẽtiã dedit,
ꝙ Ieſus eſſet crucifigendus, ſicut Iudæi pe
tebãt, quare ẽt magis petebant Chriſtum
crucifigi, quàm alia morte occidi, quia
mors confixorum in cruçe ignominioſiſ-
ſima fuit apud Iudæos, et pœnaliſſima pa-
tientibus eam. *Dimiſit aũt illis eum, qui*
propter ſeditionẽ & homicidiũ miſſus fuit in
carcerem, quẽ petebant qui etiã (ut ait Ioan *Ioã.19.*
nes) fuit latro. Vnde et ideo Pilatus de-
dit iudæis optionẽ inter Ieſum et Barab-
bam: quia nequaquam putauit, quòd pe-
terẽt tam ſceleratiſſimum hominem ſibi
dimitti magis quàm Ieſum, et ut reor ſi
peiorem uinctum habuiſſet pilatus, quã
Barrabam, illum propoſuiſſet Iudæis. *Ie-*
ſum uerò tradidit uoluntati eorum, ad crucifi
gendũ, et in hoc dirè peccauit, quãuis mi- F
nus quàm Iudæi peccauit, et Ieſum ſic fla
gellando, et aliis modis puniendo, quan-
uis non fecit hoc animo perſequendi, ſed
liberandi dominũ Ieſum, ut ſcilicet furo-
rem Iudæorum ſedaret, et ſic Chriſtum *Mat.26*
abire permitterent, Etenim cum iudex eſ *Mar.14*
ſet, nullatenus debuit innocẽtem damna *Ioã.2.*
re, præſertim cũ pars diuerſa in probatio *Mat.26*
ne deficeret, nec ex timore humano Impe
ratoris debuit contra iuſtitiam facere, et
innoxium flagellare. *Et cum ducerent eum,*
hoc eſt dum miniſtri Pilati ac cæteri edu
cerẽt Ieſum ad locũ crucifixionis. Primò
tñ (ut alij Euangeliſtę teſtantur) exue-
runt eum clamyde ſeu purpura, et indue
runt eũ ueſtimentis eius, et baiulans cru-
cem

A cem exiuit in Caluariæ locum, *Apprehenderunt Symonē quendam Cyrenenſem*, hoc eſt,
à Cyrene ciuitate Lybiæ, ut aliqui dicūt,
quem quidam dicunt fuiſſe natione gentile, ſed ad iudaiſmum cōuerſum, uel fortè fuit de ſinagoga urbis præfatæ & natus
Iudæus. Filij autem eius, ſecundum Mar-
Mar.15 cum, fuerunt Alexander & Rufus, quos
aliqui dicunt fuiſſe diſſipulos Chriſti,
Venientem de uilla quadam extra Ieruſalē
uerſus eam, ita quòd iſtis itinere obuiauit, *Et
impoſuerunt ei crucē portare poſt Ieſum*, Imò
timore & minis cōpulerunt eum ad hoc.
Mat.27 Ait enim Matthæus, Hunc anguſtiauerūt,
ut tolleret crucem eius, quod crudeliſſimi illi non fecerunt ex compaſſione aut
pro releuamine Ieſu, ſed quia ex pœnis
iam ualde laſſatus fuit, timebant, ne for-
B tè ſub onere crucis deficiens, moreretur
in uia, ſicq; futuras pœnas leniori morte
euaderet, uel ut citius uenirent ad locum
Caluariæ, in quo deſiderium ſuū de Chri-
ſti crucifixione explerent. *Sequebatur autem illum multa turba populi* quidam cōpatiendo, ſed multo plures deridēdo, & crucifixionem eius optando: imò quò ante
famoſior fuit eò iam plures ſecuti ſunt
ad uidendum ſpectaculum, *Et mulierum
quæ plangebant eum & lamentabantur*, hoc
eſt, cordialiter triſtabantur, & corporali-
Ioan.21 ter flebant eum: *Conuerſus autem ad illas Ieſus* faciē ſuā uertens ad eas, qua uiſa plus
flebant, ut moris eſt fœminarū. Fuerunt
quoque ibi aliqui uiri diſcipuli, & amici
Chriſti, ut Nicodemus, Ioſeph, Ioannes
C Apoſtolus, & fortè Gamaliel ac alij, qui
licet uehementer dolerent, fletum tamē
pro poſſe repreſſerunt. *Dixit, Filiæ Ieruſalē*.
¶ Aliquæ enim fœminarum iſtarum erāt
habitatrices Ieruſalem, & aliæ fuerunt de
Galilæa, ſeu alijs locis, *Nolite flere ſuper me*.
Non reprobat compaſſionem & fletum
earum, ſed hortatur, ut non ita duntaxat
plorent ſicut plorabant: unde admonuit
eas, ut etiam propriam calamitatem, & filiorum ſuorum culpam, imminenteſque
pœnas deplangerent, nam ſubditur, *Quoniam ecce uenient dies in quibus dicent* habitatores & habitatrices Ieruſalem ac Iudææ, *Beatæ ſteriles* fœminæ, quæ non conceperunt, *Et beati uentres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactauerunt*, hoc eſt,
fœtus non habuerunt, quibus lac darent.

D Hoc Chriſtus prædixit de tempore obſidionis Ieruſalem à Romanis. quæ facta
eſt anno quadrageſimoſecundo, poſt Chriſti paſſionem, fuitque in ea indicibilis calamitas, preſſura, atque mœſtitia Iudæorum, in tantum quòd parentes ſuos pueros comederunt: ideo tunc feliciores reputabantur, qui abſque prole fuerunt,
quàm prolem habentes, quoniam minor
fuit eis cauſa mœſtitiæ, cum ſobolem nō
haberent, cuius intuerentur miſerias, *Tunc
incipient montibus dicere, Cadite ſuper nos &
collibus, operite nos*. Hoc quippe dixerunt,
uel ex deſperatione, uel, ad inſinuandum
magnitudinem ſuæ calamitatis ac deſolationis, uel ex deſiderio eſfugiendi aduerſarios ſuos. Tunc quoq; multi Iudæorum fugerunt ad cauernas atque ſpeluncas. Nam & Ioſephus ſcribit ſe tunc cum E
quadraginta uiris in ſpeluncam quandā
fugiſſe. Simili ſenſu ſcriptū eſt per Oſeā,
Dicent montibus, operite nos: & collibus, cadite ſuper nos: quod & de tempore
circa finale iudicium intelligi poteſt, in
quo maxima tribulatio erit. *Quia ſi in uiridi ligno hæc faciunt*, hoc eſt, ſi iſti iniquè
me ita occidunt & uexāt, qui uiridi ligno
aſſimilor, quia iugiter plenus, fui, & ſum
omnium uirtutū fructu & flore perfectionis, uiroreque gratiæ, ita quod per mortē
hanc uiolentiam abſcindi & tolli non merui, *In arido quid fiet?* id eſt, qualis erit punitio Iudaicæ plebis me perſequentis, omniſq; iniqui, qui propter uirtutum carentiam & prauitatis infœcunditatem ligno
arido cōparatur. Hinc Salomon ait, Si iu- F
ſtus in terra recipit, quātò magis impius Prou.11
& peccator? *Ducebātur aūt & alij duo nequā
cum eo, ut interficerentur*. Hoc inquinatiſſimi Iudæi procurauerunt, ut ex latronum
illorum cōſortio Chriſtus ſceleratior appareret: nec legitur, quod illi nequā ſuam
tulerint crucem, ut Ieſus. Sed Ieſus hæc
paſſus eſt, ut nos merito huius confuſionis, paſſioniſque ſuæ inter electos Dei &
angelos cōputemur. *Et poſtquā uenerunt in
locū qui dicitur Caluariæ*, Caluaria dr̄ os capitis humani carne pelle, crinibuſq; nudatum. Quidā ergo (ut refert Hieronymus)
aſſerebant ideo locum iſtum, dictum locum Caluariæ, quia ibi ſepultus fuerit
Adā, eiuſq; caput ibi conditum fuit, & quòd
ideo ibi crucifigi uoluit Chriſtus, ut ſan-
guis

A guis eius ſuper primi hominis tumulum
diſtillaret, eumque cum ſua poſteritate
ſaluaret. Hanc opinionem reprehendit
Hieron. Hieronymus, dicens, Adam fuiſſe ſepultū
Ioſue 14. iuxta Ebron, ut ex libro Ioſue comproba
Gene. 23 tur. Scriptū eſt enim in libro Ioſue, Adā
Gene. 25 maximus ibi ſitus eſt, ſcilicet in ſpelunca
duplici, ubi Abraam ſuā coniugē legitur
ſepeliſſe in Geneſi, propter quod Ebron
Gene. 35 olim uocabatur Cariatharbe, id eſt ciui-
Gene. 49 tas quatuor, eo φ ibi ſepulti ſint quatuor
magni patriarchæ cum uxoribus ſuis, ui-
delicet Adam cum Eua, Abraam cū Sar-
ra, Iſaac cū Rebecca, Iacob cum Lya. Ve-
runtamen Thomas ſuper Lucam ſcribit
Athanaſium dicere, quòd Iudæorum do
ctores affirmant Adam in loco Caluariæ
eſſe ſepultū: & forte aliqui Iudæorū docto
B res opinati ſunt ita, uerius tamen eſt lo-
cum illum dictum Caluariç propter capi
ta reorum ibi occiſorum, quæ capita tē-
pore ꝓcedente fiebant Caluariæ, hoc eſt,
nudata à carne, pelle, & capillis. Vñn tā
ignominioſo loco dignatus eſt Chriſtus
occidi, ut nos merito ſuæ uilipenſionis
iſtius, ad honorabiliſsimos cœli empyrei
thronos ſubleuemur, *Vbi crucifixerunt eum*
hoc eſt, clauis cruci affixerunt.

¶Voluit aūt Chriſtus ꝓpter nos hoc ge-
nus mortis perferre. Primò, quia ſuſpen-
ſio in ligno fuit ignominioſiſsimum, exe
crabiliſsimum ac pœnaliſsimum reorum
Filip. 2. ſupplicium, ideo Chriſtus iſtud elegit, ut
nobis copioſius ſubueniret, & patrē æter
num magis nobis placaret. Secundò, ut ꝑ
fectiſsimum obedientiæ, fortitudiniſque
E præberet exēplū, dum patri obediuit, non
ſolū uſq; ad mortē, ſed & uſq; ad duriſsi-
mū atq; turpiſsimū genus mortis, & ut
non ſolum non formidemus, mortem pa
ti propter Deum & æquitatem, ſed nec
aliquod mortis genus. Tertiò, quia per
quatuor cornua crucis ſignātur quatuor
partes mundi quas Chriſtus ſua paſsione
Gene. 3. redemit. Quartò, quoniā Adā in ligno
& eſu fructus eius peccauit, mundumq;
perdidit, ideo Chriſtus ꝑ lignum uoluit
Teophi. redimere mundum, ideo ait Teophilus,
Quiā per lignum mors introiuit, neceſſe
erat, ut ꝑ lignū exterminaretur. Hinc in
præfatione dicimus Deo patri, Qui ſalu
tē generis humani in ligno crucis conſti
tuiſti, ut unde mors oriebatur, inde uita

reſurgeret: & qui in ligno uincebat, puta D
diabolus, in ligno quoque uinceretur ꝑ
Chriſtum dominum noſtrum.

¶Eductio aūt Chriſti ad paſsionē, eiuſq;
paſsio ꝓfiguratæ fuerunt per eductionem
qua Cain eduxit Abel iuſtum in agrū, & *Gene. 4.*
interfecit eum ibidem: item per eductio- *Gene. 22*
nem, Iſaac ut immolaretur: & per ſerpen *Num. 21*
tem æneum, quem Moyſes erexit pro ſi- *Ioan. 3.*
gno, ut intuentes illū ſerpentē, liberaren
tur à morſibus ignitorum ſerpentum. Sic
qui fideliter ac deuotè Chriſti paſsione
attendunt, eripiuntur à dæmonum tenta
mentis, & morſibus uitiorū. ¶Denique
in hac Chriſti eductione & crucifixione
impleta ſunt quę in Iſaia prophetata fue *Iſa. 53.*
runt ꝓ ſicta ubi legitur, Sicut ouis ad oc-
ciſionē ducetur, & dñs poſuit in eo ini-
quitatem omniū noſtrum, Verè languo- E
res noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros
ipſe portauit. Hinc & Dauid in Chriſti *Pſal. 21.*
perſona prædixit, Foderunt manus meas
& pedes meos, dinumerauerūt omnia oſ-
ſa mea. Tūc impletum eſt illud Ieremię. *Iere. 11*
Ego quaſi agnus manſuetus qui portatur
ad uictimā. Itemq; illud Danielis, Poſt *Dani. 9.*
hebdomadas ſexagintaduas occidet Xp̄s,
& non erit eius populus, qui eum negatu
rus eſt. Per Zachariam quoque Chriſtus *Zac. 12*
profatur, Aſpiciant ad me quem confixe
runt. Et iterum fertur, Dicent ei, quid *Zac. 13.*
ſunt plagę iſte in medio manuum tuarū?
Et dicet his plagatus ſum in medio eorū
qui diligebant me, id eſt, à poſteritate pa
triarcarum, qui me dilexerunt, *Et latro-
nes* crucifixerūt præfati miniſtri militeſq;
Pilati, fueruntq; quatuor ut conſtat ex F
eo quod ſcriptū eſt apud Ioannem, Mili- *Ioan. 1*
tes cum crucifixiſſent eum, acceperūt ue-
ſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes,
unicuiq; militi partē, *Vnū à dextris* Chri *Iſa. 53.*
ſti, *Et alterū à ſiniſtris*, ut Ieſus in medio
latronum ſuſpenſus, quaſi princeps latro
nū ac ſceleratorum reputaretur, Ad hoc
enim Iudæi procurauerunt id fieri, ſed il-
lud Deus ꝑmiſit, ut impleretur quod Iſa-
ias ꝓdixit, & Cū ſceleratis reputatus ē: &
Xp̄s hoc ꝑtuli, ut ꝑ hoc qđ ipſe ſic inter
iniquiſsimos reputatus atq; ſuſpēſus eſt,
nos miſeri peccatores à reproborū homi
num ac dæmonū ſocietate, tormentis, ac
medio liberemur, & inter electos Dei ſan
ctoſque angelos feliciter collocemur.

¶Con-

A ¶ Conſideremus quotidie corde profundo, quantũ regratiari tenemur patri æterno, pro eo quod naturalẽ & vnicum, ac ſuper dilectiſſimum filium ſuum, quem vtique non minus diligit quàm ſeipſũ, permiſit ita propter nos ſperni conculcari, & acerbiſſima morte necari, vt ab æterna cõfuſione ſaluemur & cęleſtẽ recuperemus, verum, perpetuum, beatificumq́; honorẽ. Non ergo negligamus noſipſos, pro quorũ ſalute Dei filius, Deo patri verè æqualis tãta pati dignatus eſt. *Seneca* Cumq́; (vt Seneca faſſus eſt) maxima ingratitudinis pars ſit beneficiorũ obliuio, maxima quoque gratitudinis portio, beneficiorũ recognitio, nequaquã obliuiſcamur eorum, quæ propter nos paſſus eſt ſanctus ſanctorum: B ſed corde vero, & opere eadẽ recognoſcamus, nec illũ per vitam iniquam inhonoremus, qui nos tàm incomprehenſibiliter honorauit, ne vniuerſis brutis viliores deterioresque ſimus.

¶ Porrò in hac Chriſti ſuſpẽſione impletũ eſt, quod prædixit Pſalmiſta in Chriſti perſona, Ego aũt ſum vermis, & nõ homo opprobrium hominũ & abiectio plebis. Itemq́;, Propter te ſuſtinui opprobrium, operuit cõfuſio faciem meam.

¶ Inſuper qualiter facta ſit crucifixio Xp̃i, diuerſimodè recitatur. Aliqui etenim dicunt, ꝙ cruce in terram proſtrata, affixus ſit cruci: alii ꝙ cruce erecta, ita ꝙ per ſcalas aſcenderũt crucifixores. Sed beata Brigida ſcribit, ꝙ cruce eleuata, erexerunt ta- C bulas, & ſuper eas ſteterunt.

Conſiderandũ verò eſt nobis, quàm ineffabiliter pœnoſa fuerit Chriſto crudeliſſima illa tenerrimorum, ac præhonorabilium pedum ſuorum ac manum perforatio, & quàm amarum fuit affectuoſiſſimè matri eius dulciſſimæ hoc cernere, aut ictus illos audire. Quid nobis igitur incũbit, niſi cordialiſſimè condolere filio Dei & matri ipſius, omnemq́; vanitatem & vilem delectationẽ deſpicere? Sed hoc diligentiſſimè debemus perpẽdere, quã doloroſiſſima fuit Chriſto uiolentiſſima illa corporis ſui ſancti in cruce diſtentio, ita ꝙ oſſium eius diſſoluebatur cõpago, nullumq́; mẽbrum in naturali ac priſtino loco ſeu ſitu permãſit, & nerui diſrumpebantur. *Pſal. 3* *Acto. 10* verè tàm miſerabiliter, tamq́; pœnaliter tunc pẽdebat rex gloriæ, dñs uirtutũ, mundi Saluator filius Dei, iudex viuorum D ac mortuorũ, ut ſolo aſpectu in eius compaſſionẽ moleſcere potuerint corda lapidea. Nã & graue laſſi ſui corporis pondus, mẽbra ſua digniſſima extractione uiolentiſſima diſſecuit, & cõtriuit, eiusq́; uulnera dilatãdo pœnaliter amaricauit, ac neruos diſrupit, ita ꝙ ex toto corpore ſãguis penè totus effluxit, prout i Pſalmo pręnũtiauerat Xp̃s, *Pſal. 21.* Sicut aqua effuſus ſũ, & diſperſa ſunt omnia oſſa mea. Poſtremò, penſandũ quantã Ieſus Chriſtus ſuſtinuit pœnã, dum ante crucifixionẽ rurſus exuerunt eũ, tunc nãque vulnera & vulnerum dolor renouabãtur. Iam. n. ex ſanguinis emanatione veſtis interior carni adhęſit, & profundis quaſi implicata fuit & coagulata uulneribus. *Ieſus aũt dicebat*, *Pater dimitte illis*. i. tàm Iudæis pœnã hãc procu- E rãtibus, quàm gentilibus, eã inferentibus clemẽter ignoſce, tã illud eorũ ſupergrauiſſimũ ſcelus, quàm cætera ſua pc̃ã, ſpecialiter tñ orauit hoc chriſtus pro peccato quo tunc peccabãt in eum. Nam ſubditur, *Ioan. 15* *Quia neſciunt quid faciunt*. Non. n. ſciuerunt ſe filium Dei trucidare, ſed hominẽ impiiſſimum ac blaſfemum ſe putabãt occidere, & per ignorantiã hanc, peccatũ eorum, præſertim gẽtilium atq; ſimplicium *Sapien. 2* Iudæorum, aliqualiter alleuiabatur. Sed maiores & doctores inter Iudæos excuſationẽ nõ habuerunt, q̃a iãdudum aut certitudinaliter aut probabiliter cognouerãt Ieſum eſſe chriſtum, ſed paulatim inuidioſa eorũ malitia eos ſic excæcauit, ꝙ F iã reputauerũt oppoſitũ, & ſimplices deceperũt, Tãta quoq; mirabilia viderũt & perceperũt agi à Chriſto, ꝙ credere tenebantur. Propter quod paſſione inſtãte, Chriſtus dixit Apoſtolis, *Ioan. 15.* Si opera nõ feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, pc̃tũ nõ haberent. Nunc aũt uiderũt & oderũt me, & patrem meũ gratis. In hac oratione Chriſtus perfectiſſimè adimpleuit, ꝙ ante docuit & pręcepit, Orate (inquiens) pro perſequentibus & calumniãtibus vos. Et qđ per Iſaiã erat de ipſo prædictũ. *Iſa. 53.* Ipſe peccata multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus rogauit. Denique, hæc chriſti oratio exaudita fuit, pro multis millibus Iudæorum, imò pro omnibus, pro quibus eã fudit ex ratione deliberata, de quorũ conuerſione in Actibus Apoſtolorum habetur.

A tur. Taliter enim ſcilicet ex ratione deliberata Chriſtus non orauit pro reprobis *Ioan.17.* ſed pro electis dũtaxat. Vnde & apud Ioã nem ait ad patrem, Non pro mundo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi de mun *Ambro.* do, quia tui ſunt. Dicit Ambroſius quòd Chriſtus aſcẽdit talis in cruce, quales nos formauit in natura, & qualis primus homo in paradiſo fuit, videlicet nudus. Aliqui tamen dicunt, quòd benedicta uirgo Maria, velum capitis ſui loco uerecundiæ filii ſui circumuoluit. Sed ait ſancta Brigida, ꝙ cùm Chriſtus circa crucem crucifi gendus ſederet, quidã uir ex quadam cõpaſſione acceſſit, & locum uerecundiæ te xit, & quod Chriſtus ex facto uiri illius quandam conſolationem accepit, & uirũ illum adiuuit in ligando uelum illud ad B locum præfatum. Sic autem Chriſtus nu dari dignatus eſt, ut nos merito ſuę nudationis induamur iam ueſtibus uirtutum & gratiæ, deinde in uita futura ueſtimentis gloriæ ſempiternæ. *Diuidentes uerò ueſtimenta ſua, miſerunt ſortes*, Quomodo factũ *Ioan.19* ſit hoc, in Ioanne plenius legitur, ubi habetur, Milites cum crucifixiſſent eum, acceperunt ueſtimenta eius, & fecerũt quatuor partes, unicuique milliti partem & tunicam. Erat autem tunica inconſutilis, id eſt, non conſuta, deſuper contexta per totum, id eſt, artificioſè confecta opere reticulato. hoc eſt, per modum retis atque cilicii, non inciſa, quam uirgo ſanctiſſima creditur propriis manibus ſuo dilecto feciſſe. Dixerunt ergo milites adinuicẽ, Nõ C ſcindamus eam, id eſt, non diuidamus eã in quatuor partes ſicut alia veſtimẽta, ſed ſortiamur de illa cuius ſit. i. ſortem mittamus ad quem tota deueniat.

¶ Fortè enim propter operis ſubtilitatem ac raritatem quiuis militum deſiderauit tunicam illam integram adipiſci. Itaq; patet, ꝙ ſuper ſolam tunicam inconſutilem miſſa ſit ſors, ut communiter dicitur, ut impleretur quod dictum eſt per prophe *Pſal.21.* tã, dicẽtẽ in Pſalmo in Chriſti perſona, Diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea, & ſuper ueſtem meam. ſ. tunicam inconſutilem, miſerunt ſortem. *Et ſtabat populus expectans*, id eſt, exitum rei uidere deſiderans *Et deridebant eum*, ſcilicet Chriſtum *Principes* ſacerdotum *Cum eo*, id eſt, cũ populo, aliqui tamen ibi fuerunt non mediocriter condolentes, ſed illi comparatione aliorum tã D pauci fuerunt, ut pro nihilo reputentur. Ideo Chriſtus ait in Pſalmo, Et ſuſtinui *Pſal.68.* qui ſimul contriſtaretur, & non fuit qui conſolaretur, & non inueni, Per Iſaiã quo *Iſa. 63.* que, Circunſpexi & non erat auxiliator, quæſiui & non fuit qui adiuuaret, *Alios ſaluos fecit* id eſt, à langoribus multis curauit, ſed plures ſpiritualiter ſaluos fecit, eos conuertendo ad Deum. Ecce obtenebrati iſti iniqui propria ſe condẽnant ſen tentia, & dum Chriſtum ſe putant uituperare, maximè eum commendant, quod miraculorũ ſit potens effector. De ingratiſſimis iſtis Iudæis Chriſtus prædixit in Pſalmo: Pro eo ut diligerent detrahebãt *Pſ. 108.* mihi, & poſuerũt aduerſum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea, *Seipſum ſaluum faciat*, i. de pœnis iſtis eripiat, E *Si hic eſt Chriſtus Dei electus*, id eſt, à Deo ſũmè electus ſecundùm naturam ſuam humanam: de quo per Iſaiam Deus teſtatur, *Iſa. 42.* Ecce ſeruus meus ſuſcipiam illũ, electus meus, complacuit ſibi in illo anima mea. Ecce quàm ineffabilis fuit iſta Iudęorum inſania, cæcitas & imperitia. Qualẽ. n. conſequentiam habuit, ut Ieſus ſe de pœnis illis eriperet, ſi Chriſtus eſſet, & non potius ea uſque ad mortem incluſiuè perferret? Nonne prophetæ Chriſti occiſionẽ apertiſſimè prædixerũt? Nõne Dauid in Chriſti perſona cecinerat, In puluerem mortis *Pſal. 21* deduxiſti me, Et Iſaias, Tradidit (inquit) *Iſai. 53.* in mortem animam ſuam? Daniel quoq; Poſt hebdomadas 62. occidetur CHRISTVS. *Illudebant autem ei & milites accedẽtes* ad crucem, *Et acetum offerentes illi, dicentes, Si tu es rex Iudæorum, ſaluum te fac*. Iſti F gentiles confirmabant ſe locutioni, irriſionique Iudæorum.

O quàm duriſſima fuit omnium horũ crudelitas, quòd homini in tàm incomparabili ſupplicio conſtituto, non ſolũ non condoluerunt, ſed & tàm contemptibiliter illuſerunt, ſicut in Pſalmo fuit prædi *Pſal.68.* ctum, Chriſto ad patrem loquente, Quoniam quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt, & ſuper dolorem uulnerum meorum addiderunt. De hac Chriſti irriſione Matthæus *Mat.27* effatur, Prætereuntes autẽ, id eſt, per uiã illam pergentes, blaſphemabant eum, mouentes capita ſua & dicentes, Vah qui deſtruis templum Dei, & in triduo illud reædifi-

A reædificas: Salua teipſum, ſi filius Dei es. Deſcende nunc de cruce. Similiter principes ſacerdotum illudentes cum Scribis & Senioribus, dicebant. Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere. Si rex Iſrael eſt, deſcendat nunc de cruce, & credimus ei. Confidit in Deum, liberet eum nunc ſi vult. Dixit.n.quia filius Dei ſum. Hæc omnia beatisſimus ſecretorum Dei contẽplator, ſanctus Dauid in ſpiritu clariſſimè præuidit, & pulcherrimè prænun
Pſal. 21 tiauit, & loquens in Chriſti perſona, Om
Pſ. 108. nes vidẽtes me, deriſerunt me, locuti ſunt labiis & mouerunt caput, Sperauit in domino, eripiat eum, ſaluum faciat eum,
B quoniam vult eum, Itemque, Ego factus ſum opprobrium illis, viderunt me, & mouerunt capita ſua.

¶Præterea, de oblatione aceti prætacta ſciendum, ꝙ impii illi dederunt bis Chriſto potum aceroſum, felleum ſeu amarũ. Primò, circa crucifixionem, ſcilicet antequam crucifigeretur vel ſtatim cum fuerat crucifixus. Potius tamen reor, ꝙ ante
Mat. 27 crucifixionem, cùm dicat Mattæus. Venerũt in locum qui dicitur Golgotha, quod interpretatur Caluariæ locus, & dederũt ei vinum bibere felle mixtum, & cum guſtaſſet, noluit bibere, deinde ait Mattæus, Poſtquam autem crucifixerunt eum. Deinceps pluribus interpoſitis verbis, addit, Circa horam nonam exclamauit Ieſus, Heli, Heli, &c. continuò currens vnus ex eis acceptam ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit arũdini & dabat ei bibere. Poſt hanc autem potationem Chriſtus mox tradidit ſpiritum. Subdit enim Mattæus,
C Ieſus autem iterum clamans voce magna,
Ioan. 19. emiſit ſpiritum. Ioannes verò clarius ſcribit hæc, dicens, Poſtea ſciens Ieſus ꝙ iam omnia conſummata ſunt, vt conſummaretur ſcriptura, dixit, Sitio. Vas ergo poſitum erat plenum aceto. Illi autem plenã aceto ſpongiam hyſopo, id eſt, arundini ſeu calamo circumponentes, obtulerunt ori eius. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetũ, dixit, conſummatum eſt. Vnde de portatione hac Lucas nunc loquitur, veruntamen Marcus dicit, ꝙ non accepit potum hunc, ſed hoc facilè concordatur, Modicũ
Pſal. 68 enim accepit, vt impleretur ſcriptura,
Ioan. 19. quod autem modicum eſt, pro nihilo re-
Mat. 27 putatur: ideo ait Mattęus, Cùm guſtaſſet,

D noluit bibere, ex quo patet, quòd modicum ſumpſit: tuncq; impletum eſt illud in Pſalmo. Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto.

¶Sed quæritur quomodo Ioannes & Lucas vocant potum acetum, cum Marcus nominet eum vinum myrrhatum, Mattæus verò primò vocat eum vinum felle mixtum? Et reſpondendum, ꝙ potus ille
ſecundùm Auguſtinum fuit amariſſimũ *Auguſt.*
vinum, ita ꝙ fuit acetoſum, propter quod vocatur acetum, & admixta erant ei myrrha & fel. Inſuper aliqui dicunt, ꝙ miniſtri præſidis talem potum dabant damnatis ad mortem, vt citius morerentur, & ſic
ipſi de illorum expedirentur cuſtodia. A- E
lii referunt, quod ſeniores Iudæorum ordinauerant, adiudicatis morti dare vinũ bonum ac aromaticum ad bibendum, quatenus ex potu huiuſmodi exhilarati, inſtantem mortem minus attenderent, atq; facilius ſuſtinerent, & hoc ideo ordinaſſe
narrantur, quoniam in Prouerb. Salomõ *Prou.* 31
loquitur, Date vinum mœrentibus, & ſiceram his qui amaro ſunt animo, bibant & obliuiſcantur ægeſtatis ſuę. In Ieruſalem ergo (vt dicunt) fuerunt fœminæ pię, quę pro Chriſto atque latronibus talem potũ præſtiterunt miniſtris, qui veneno inuidię pleni, pro tali potu dederunt Chriſto vinum fellitum, cũ protuliſſet ſitio: quia non ſolùm ſpiritualiter noſtram ſitiebat ſalutem, ſed & corporalẽ ſitim habuit maximã ac pęnoſam, ex diuturna afflictione, & vehementi labore ac copioſiſſima ſãguinis emanatione, ex qua exceſſiua ſiccitas
fuit in eo cauſans vehementiſſimã ſitim, F
quę fuit maxima pœna, vnde Chriſtus ait
in Pſal. Aruit tanquam teſta virtus mea, *Pſal.* 21.
& lingua mea adhæſit faucibus meis.

¶Sed cur tantam ſitim pati voluit Chriſtus, niſi vt nos merito ſuæ ſitis cœleſtium deliciarum ſuperabundanti affluentia, beatificè ac iucundiſſimè æternaliter impleamur, ſicut in Pſalmo prædictũ eſt, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Conſideremus quotidie hanc nouiſſimam Chriſti menſam, qua propter nos cibatus eſt felle, & potatus aceto, ſicq; diſcamus cibi & potus ſuperfluitatẽ ac voluptatem vitare, per abſtinentiã, carnem libenter ac rationabiliter caſtigare, & de victualiũ tenuita

A te non murmurare, quod implere ad religioſos ſpectat potiſſimũ. *Erat autem & ſuperſcriptio ſcripta ſuper illum.* i. titulus exaratus, continens cauſam crucifixionis Chriſti, fuit iuſſu Pilati affixus cruci in parte eius ſuperiori. Crux quippe primò fuit trium brachiorum, ſicut & litera tau T. Pilatus verò addidit & ſuperpoſuit quartã partem, ubi poſuit tabulam, in qua ſcripſit hunc titulum. Vnde Mattæus ait, Poſuerunt ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptam, *Literis Græcis, & Latinis, & Hebraicis,* id eſt, tribus principalibus mundi idiomatibus ſcripſit hunc titulum, ut legeretur ab omnibus, *Hic eſt rex Iudæorum.* Mattęus hoc plenius exprimit, dicens ſcriptũ fuiſſe, Hic eſt Ieſus Nazarenus, rex Iudæorũ: id eſt, cauſa ob quam crucifixus eſt Ieſus à Nazareth, quia ſe dixit regem Iudæorũ. Veruntamen Pilatus his uerbis non intẽdebat affirmare, quòd Ieſus eſſet rex Iudæorum, præſertim quò ad temporale ac terrenum dominium, ne uideretur Imperatori rebellis, unde cum quadam Iudæorum deriſione ſic ſcripſit, tanquam diceret, Ecce qualem apparẽtiam habet, quòd iſte uoluerit eſſe rex Iudæorum, unde Põtifices lecto hoc titulo, *indignati ſunt, dicentes Pilato, Noli ſcribere rex Iudæorum: ſed quia ipſe dixit, rex ſum Iudæorum. Reſpondit Pilatus, Quod ſcripſi ſcripſi. Vnus autem de his qui pendebant latronibus,* ſcilicet à ſiniſtris ſuſpenſus, *Blaſphemabat eum dicẽs, Si tu es Chriſtus ſaluũ fac temetipſum, et nos.* i.

C à morte hac corporali nos ſalua. Porrò, ſecundùm Mattæum & Marcum uterq; cõuitiabatur Chriſto, id eſt, uerba improperatoria ac blaſphema dixit ad eum. Lucas uerò non ait hoc, niſi de uno latrone, qđ dupliciter cõcordatur. Primò, ꝙ Mattęus & Marcus ponant plurale pro ſingulari, utentes tropo ſeu modo loquẽdi, quo ſocietas dicitur facere, quod unus ex ea fecit. Secundò, quod primò ambo latrones improperauerint Chriſto, ſed unus eorũ uiſis mirabilibus quæ fiebant in ſolis obſcuratione, terræque motione, pœnituit, & ſocium ſuum in malitia perſiſtentem, redarguit. Aliqui dicunt, quòd attendens Chriſti patientiam, & orationem qua dixit, Pater ignoſce illis, fuit cõuerſus & pœnitens factus, ſcilicet ante ſolis obſcurationem, præſertim, quoniã Lucas, Mattæus

Mat 27. *Mar. 15* *Mat. 27*

& Marcus recitãt factum iſtud latronum ante ſolis obſcurationem, aliorumque mirabilium perpetrationem. Mirabilius autem fuit patientia Chriſti, latroni nõ reſpondentis. Ait quippe Chryſoſtomus, Mirabilius eſt uidere hominem conuitia paſſum, & nõ motum, quàm hominẽ percuſſum ac uulneratum & non cadentem. *Reſpondens autem alter* ſcilicet latro pendẽs à dextris, *Increpabat eum dicens, Neque tu times Deum?* quemadmodum nec cæteri Iudæi, & ſerui Pilati Chriſto illudẽtes, *Quod in eadem damnatione es,* id eſt, non obſtante, quod nunc es in ſimili pœna crucifixionis cum Chriſto, adhuc tamen Deum nõ metuis, cum iam morti ſis proximus, quaſi dicat, Et ſi tempore ſanitatis ac proſperitatis Deum non formidaſti, nunc merito eum timeres, quem ſi timeres, nõ iuſtum hunc blaſphemares, quoniam timor retrahit hominem à peccato, ſicut Salomõ ait, Per timorem declinat unuſquiſque à malo. *Et nos quidem iuſtè,* id eſt, tu & ego iuſtè hæc patimur, *Nam digna factis recipimus,* id eſt, ſupplicia noſtris exceſſibus debita, *Hic verò nihil mali geſſit,* ſicut in Iſaia dictũ eſt, Iniquitatem non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. *Et dicebat ad Ieſum, Domine, memento mei* id eſt, clementer ſuccurre, *Cum veneris in regnum tuum* cœleſte. Iam enim credidit latro Ieſum eſſe regem Meſsiam in lege promiſſum, cuius eſt regnum cœlorum. Hoc autem credidit ex mirabilibus quę aſpexit, & ex ineffabili patientia, caritate, & manſuetudine chriſti, potius tamen ex ſupernaturali & gratioſiſſima illuminatione ſpiritus ſancti, quia uas miſericordiæ fuit. Vnde in huius conuerſione, illuſtratione, ac ſaluatione latronis, datur omni peccatori & pœnitenti maxima ſpes ſalutis, omniſque deſperandi occaſio tollitur, cum latro iſte in tot facinoribus deprehenſus, tantum repente ſortitus eſt caritatis feruorem, pœnitentię gratiam, ueniæ plenitudinem, accelerationemq; ſaluationis æternę. Cũ tanta etenim contritione, & amoris feruore confeſſus eſt Chriſto duplici confeſſione, uidelicet confeſſione bonitatis ac laudis diuinæ, & confeſſione propriæ culpæ, quod Chriſtus eũ abſoluit à pęna & culpa. Caritas nempe operit multitudinem peccatorum, & quò fuerit maior cõtritio,

D *Chryſoſt.* E *Prou. 15* F *1. Pet. 4.*

eò

A eò plus auffertur de culpa & pœna. *Et dixit eis, Amen*, id eſt, uerè *Dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo*, id eſt, in ſtatu & affluentia beatitudinis ueræ, Chriſtus nanque, quia pro originali ſatisfecit, pro cuius duntaxat reatu ſancti in lymbo patrum detinebantur, cum in infernum, id eſt, in lymbũ patrum deſcendiſſet, mox animas ibi repertas beatificauit, dando eis præmium eſſentiale, uidelicet beatificam fruitionem diuinæ eſſentiæ, cuius beatitudinis gloria, iam nomine paradiſi exprimitur Latronis autem iſtius anima à corpore, ſeparata ſtatim ad lymbum deſcendit, beatitudinemq́ue præfatã adepta eſt. Paradiſus itaque modò non dicitur paradiſus terreſtris, aut cęlum empyreum, ſed participa-
B tio beatificæ uiſionis. Quemadmodum autem medicus corporum aliquem languidisſimum, & deſperatum infirmum ſubitò curans, ſuam pandit peritiam, & magnã conſequitur famam: ſic Chriſtus hũc ſaluans latronẽ, oĩbus nobis ſuam declarauit ad ignoſcendum, atque ſaluandũ clementiam, ſapientiam atque potentiam.

¶Porrò, hoc loco omittit Lucas ac alii duo Euangeliſtę, quę de mutua compaſſione Chriſti, & dilectisſimę matris eius ſcribit Ioannes dicendo, Stabat aũt iuxta crucem Ieſu mater eius. O affectuoſisſimè doloroſum, omniq́ue compasſione dignisſimum uerbum, Et ſoror matris eius, uidelicet Maria uxor Cleophæ, mater Iacobi
Ioan. 19 minoris. Cum ergo uidiſſet Ieſus matrẽ
C ſuam & diſcipulum ſtantem, quẽ diligebat, dicit matri ſuæ, Mulier, ecce filius tuus. i. Ioannem apoſtolum tibi aſſigno pro filio: quoniam ego nunc ſubtrahor tibi, ita ꝙ de cætero tecum non ero in uita iſta mortali & humano modo tecum conuerſans, Deinde dicit diſcipulo, Ecce mater tua i. matrem meam tibi commendo ut eã filialiter diligas, reuerenter cuſtodias, ei aſsiſtas, obſequaris, prouideas, Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſuã matrẽ, in ſuã fidem, in ſuam cuſtodiam. *Erat autem hora ferè ſexta*, quando uidelicet crucifixus eſt Ieſus, quod qualiter intelligendum ſit, dictum eſt ſupra, *Et tenebræ factæ ſunt in uniuerſa terra uſque ad horam nonam, & obſcuratus eſt ſol*, non quod lux in ſole eſſe deſierit, aut in eo caligo extiterit, ſed quoniã lumen non fudit in terrã, nec ap-

D parebat interpoſito medio quodam inter ipſum & incolas terræ, quẽadmodũ fit in eclipſi, dicitq́; Origenes, ꝙ iſta eclipſis ſeu *Origen.* obſcuratio facta ſit per interpoſitionẽ deſarum, multarũq́; nubiũ inter ſolẽ & terrã. Hieronymus uero ait, ꝙ factã ſit per *Hierony.* retractionem radiorum ſolarium, quẽad- *Exod. 10* modum in Aegypto tempore Moyſi. Veruntamen Origenes atque Hieronymus opinatiuè magis, quàm aſſertiuè loquũtur, aſsignãdo modos, quibus fieri potuit illa eclipſis. Magis ergo credendum diuino & ſancto Dionyſio, qui in epiſtola ſua ad Polycarpum ſcribit ſe eclipſim iſtã vidiſſe apud Helyopolim urbẽ Aegypti, vbi Dionyſius tunc fuit ad uacandũ aſtronomiæ ob aeris ſerenitatẽ, & quietẽ ibi præ-
E cipuam. Aſſerit ergo Dionyſius, quòd uidit lunam ab oriente uenire, ſeq́; ſoli ſup- *Diony.* ponere & obſcuritatem cauſare.

¶Tangit præterea in pręfata epiſtola Dionyſius quatuor ſupernaturalia, quæ fiebãt in illa eclipſi. Primum eſt, quoniam naturalis eclipſis ſolis, non fit niſi tempore coniunctionis, incenſioniſq́ue lunæ, quando uidelicet directè ſupponitur ſoli, tunc autem oppoſitio & plenilunium fuit, utpotè luna quintadecima, quando Iudæi celebrant paſca. Secundùm eſt, quia cum luna fuiſſet ſuppoſita ſoli hora ſexta in medio cœli, tamen hora veſpertina reſtituta eſt loco ſuo in oriente, ideo ordo temporis confuſus non fuit. Tertium, quia eclipſis naturaliter incoatur ab occidente, ui-
F delicet à parte ſolis, quæ reſpicit occidentem, quæ primò eclipſatur, & peruenit vſque ad orientem, quoniam motus lunæ in proprio orbe velocior eſt motu ſolis in circulo proprio, ſicq́ue pertranſit ſolem ab occidente accedens, ſed tunc luna iam pertranſierat ſolem, diſtans ab eo per circuli medietatem, exiſtens in oppoſitione ad ſolem, idcirco oportuit, vt ab oriente rediret ad ſolem, & primò attingeret eum à parte orientali, illamq́ue primitus eclipſaret. Quartum eſt, quia in naturali eclipſi illa pars ſoli primò nudatur & cernitur, q̃ primò fuerat obſcurata. Sed tũc pars vltimò obſcurata primò apparuit, qm̃ luna redibat ad orientẽ vñ aduenerat. Quintũ miraculũ circa illã eclipſim addũt Hieron. *Hierony.* atque Chryſoſto. quoniam naturalis ecli- *Chryſoſt.* pſis modicũ durat, puta quouſque luna

A pertranſeat ſolem, tunc uerò durauit tribus horis, luna tã diu ſub ſole manente, Præterea illa eclipſis fuit non ſolũ in terra Iudęæ, cũ Dionyſius dicat eã in Aegypto fuiſſe, & apud Atenas, alij quoq; hiſtoriografi ſcribunt eam fuiſſe in alijs terris. Deniq; uidentes Atenienſes filoſophi tanta mirabilia in illa eclipſi dixiſſe legũtur, Aut Deus naturæ patitur, aut elemẽta & ſidera mentiuntur, aut machina mũdi peribit. Attamen ſcientes illa mirabilia fieri uirtute alicuius cauſæ non naturalis, ſed ſupernaturalis, fecerunt altare in honorem cauſæ illius, uocabantq; eam .ſ. cauſam, Ignotum Deum, Hinc in Actibus legitur Paulus Apoſt. inueniſſe Ate- *Act. 17* nis aram ignoto Deo conſecratã, dixitq;
B Atenienſibus, Quod ignorantes colitis, hoc ego annuncio uobis. Vnde cum Dionyſius à Beato Paulo apoſtolo audiſſet cauſam mirabilium illorum, cito credidit. Præterea ſicut refert Hieronymus q. dam contra Euangelium Chriſti ſcribentes, dixerunt ſolem tunc naturale aliquid ſuſtinuiſſe, quod diſcipuli Ieſu ex imperitia propter paſſionem Ieſu contigiſſe dixerunt, quod quàm falſum & fictum ſit, patet ex dictis, ſed ut recitat Origenes cõtra præſcripta, De iſta eclipſi filij huius ſeculi dixerunt, quomodo nullus Græcorũ aut Barbarorũ tàm mirabile factũ deſcripſit. Ad qđ Orige. reſpondet, ꝙ quidã nomine Elegon in Cronicis ſuis deſcripſit iſtud ſub imperio Tyberij contigiſſe,
C non tamen ſcribit lunam fuiſſe plenam. ¶ Poſtremò, ſi quod in textu habetur, in vniuerſa terra intelligatur de tota habitabili terra, nõ potuit fieri per lunæ ſuppoſitionẽ duntaxat, ꝓ lunę paruitatẽ, ſed tũc addendus eſſet modus prætactus Origenis ſiue Hieronymi, *Et velũ tẽpli ſciſſum eſt per mediũ*. i. in duas partes, à ſummo eius vſq; deorſum, vt ait Mattæus. ¶ Fuit aũt duplex velum templi tunc in Ieruſalem exiſtentis, vnum exterius in introitu templi, ꝙ Remigius tunc diuiſum teſtatur: aliud interius in ingreſſu ſancti ſanctorum, quod ſanctus Hiero. ſciſſum effatur. Per veli aũt ſciſſuram, ſignificabatur ꝙ myſteria, ſacramenta, & figuræ veteris teſtam. in Chriſti paſſione impleta eſſent ac patefacta. Refert quoq; Hiero. ſe legiſſe, ꝙ ſuperliminare templi tunc ſciſſum, diuiſumq; fuit, ſed

& Ioſephus ait angelicas poteſtates, quæ D vſq; tunc præſides, & cuſtodes templi fuerunt, tunc pariter conclamaſſe, Trãſeamus ex his ſedibus. Quod autẽ Lucas hic ſcribit de veli ſciſſione, per anticipationem narrauit, quia vt Mattæus apertiſsimè dicit, velum ſciſſum fuit in morte Chriſti *Mat. 27* cum ſpiritum traderet. ¶ Deniq; ſecundũ *Ibidem.* Mattæum, & Marcum, circa horam nonã *Mar. 15.* clamauit Ieſus voce magna, dicens, Heli heli lamazabatani, hoc eſt, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Hoc aũt protulit Chriſtus inquantũm homo, non ex impatientia, ſed ad inſinuandum ineffabilem acerbitatem pœnarum ſuarũ, & derelictum ſe dixit à Deo, non ꝙ priuatus eſſet gratia, aut gloria, aut à perſonali eſſe verbi æterni ſua humanitas fuerit ſeparata, ſed quia nulla pro tunc fiebat re- E dundantia conſolationis à ſuperiori parte animæ ſuæ in partem eius inferiorem, corporeamq; naturam. Sic autẽ non fuit in ſanctis martyribus, quorum multi durante eorũ paſsione tantã intra ſe conſolationem ſenſerunt, vt exteriorẽ vix ſentirent dolorẽ. Ideo quoq; ſe clamauit relictũ quia tã grauiter patiebatur, ſicq; expoſitus fuit voluntati ſceleratorũ, ac ſi peccator à Deo contẽptus fuiſſet: quemadmodum ab Iſaia fuit prædictũ, Nos puta- *Iſa. 53.* uimus eũ quaſi leproſum, & percuſſum à Deo & humiliatum. Et Chriſtus in Pſal- *Pſal. 87.* mo ait ad patrẽ, Super me confirmatus eſt furor tuus, & omnes fluctus tuos induxiſti ſuper me. Tunc. n. (vt Iſaias prædixit) *Iſa. 53.* dominus voluit eum conterere in infirmi F tate. Inſuper ait Mattæus, Quidam aũt il- *Mat. 27* lic ſtantes, & audientes. ſ. qualiter Ieſus clamaſſet. Heli. Heli. dicebant, Heliam vocat iſte. Iſtos aliqui dicunt fuiſſe Gentiles, nõ intelligentes perfectè idioma Hebræum, ideo per Heli putabant Heliam notari: & quia inter Iudæos morabantur, poterant aliquid ſcire de Helia. Alij dicũt ꝙ fuerũt Iudæi qui ideo dixerunt Chriſtum inuocare Heliam, vt eum de imbecillitate diffamarent, eo ꝙ ab Helia peteret opem, qui paulò ante ſe Dei filiũ nominauit. Deinde Ieſus dixit, Sitio. Et continuò currens vnus ex eis. ſ. Pilati miniſtris, vt dicitur, obtulit ei acetum: Cæteri verò dicebant. Sine, id eſt, ſuſtine pauliſper, & expecta ſeu ceſſa, videamus ſi veniat Helias li-

A berans eum. Hoc autem non confidendo, ſed irridendo dixerunt, quaſi dicat, Fruſtra inuocauit Heliam. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit Conſummatum eſt, id eſt quæ de mea paſsione prænunciata fuerunt, & quæ pro hominibus facere, patique debui, impleta ſunt: nec aliud reſtat, niſi vt ſpiritum meum patri offeram & emittam. *Et clamans uoce magna Ieſus* Vox illa magna fuit, & ualida, quia affectuoſiſsima mente, & forti, & alta ſonoritate prolata, *Ait pater in manus tuas*, id eſt, in tua poteſtate, & æquitate, *Commendo ſpiritum meum*, id eſt, animam. Hoc autem dixit Saluator, non quaſi anima ſua alicui periculo exeundo eſſet expoſita, à quo peteret eam præſeruari: ſed
B hoc dixit quaſi cum gratiarum actione & laude eam patri ſecurè committens.

¶ Denique aliqui dicunt Chriſtum dixiſſe in cruce voce ſubmiſſa pſalmũ, in quo verſiculus iſte conſcriptus eſt, ſcilicet, In
Pſa.30. te domine ſperaui, à principio eius vſque ad hæc verba incluſiuè, quæ altè depromſit. Alii aſſerunt eum dixiſſe omnes pſalmos ab eo loco quo altè clamauit, Deus
Mat 27 meus Deus, vt quid dereliquiſti me, quod
Pſa.21. eſt principium Pſal. 21. vſque ad hunc ver
Pſa.30. ſum, In manus, &c. *Et hæc dicens, expirauit*,
Phili.2. videlicet capite inclinato, factus patri obediens vſque ad mortem: & tunc Chriſtus cum tàm forti clamore ſpiritum tra-
Ioan.10 dens, apertiſsimè verum eſſe monſtrauit,
C quòd ante iam dixerat, Poteſtatem habeo ponendi animam, & iterum ſumendi eam. In hac itaque expiratione verè obiit Chriſtus, ita quòd anima eius ſeparabatur à corpore, & deſcendit in lymbum patrum, tanquam glorioſsima triunfatrix, & mox in eius aduentu ſanctę animæ ibi exiſtentes, perfuſæ atque impletæ ſunt lumine gloriæ, cœperuntque Deum videre, per ſpeciem, quia prætium iam fuit ſolutum, & pro originali peccato fuerat ſatiſfactum. Quamuis autem anima, corpusq; Chriſti fuerunt à ſe inuicem ſeparata vtrunque tamen manſit verbo æterno vnitum, quia quod verbum ſemel aſſumpſit, interim nunquã depoſuit. In hac Chriſti expiratione, terra ſupe. naturaliter mota eſt, & petræ ſciſſę ſunt, & monumenta aperta ſunt, ex vehementi terræ tremore & multa corpora ſanctorum quæ dormie-

rant ſurrexerunt non in hac hora, ſed ea- D
dem hora qua Chriſtus, reſurrexit, ideo Mat.27
ait Matthæus, Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerũt in ſanctam ciuitatem, puta Ieruſalem, & apparuerunt multis ibi hominibus, proteſtantes Ieſum eſſe Chriſtum, & à morte veraciter ſuſcitatum, ſeque reſurrexiſſe, vt huius rei exiſterent teſtes.

¶ Qui autem fuerint ſancti illi cum Chriſto ſurgentes, neſcimus certitudinaliter. Hieronymus tamen ait, quód antiqui patriarchæ, Abraham, Iſaac, & Iacob, tantã ſolicitudinem habuerunt, ut ſepelirentur in terra promisſionis, in qua nouerant Chriſtum naſciturum, paſſurum ac ſepeliendum, quatenus eius reſurrectionis eſſent Participes, Hinc aliqui putauerunt E
huiuſmodi patriarcas, & aliquos prophetarum, Adam quoq; & Euam & Dauid cum Chriſto reſurrexiſſe. Rurſus ſecundũ Hieronymum incertum eſt an iſti ſic cũ Chriſto ſuſcitati, iterum ſint defuncti, uel in eis reſurrectio ſit completa, ita quod in corpore glorificato regnẽt cũ ſaluatore, & apparet quibuſdã magis probabile, ꝙ taliter regnent cũ Chriſto, aliter (ut dicunt) non eſſent idonei teſtes perfectæ reſurrectionis dñicę. Veruntamen in reuelationibus ſanctæ Brigidæ legitur uirgo benedicta loqui ad Brigidã, ꝙ nullum corpus humanũ ſit in regno cœleſti, niſi corpus filii ſui, & corpus ſuũ. *Videns autẽ Centurio quod factũ fuerat, glorificauit Deum, dicens Verè hic homo iuſtus erat.* Hoc alii Euã- F
geliſtæ plenius ſcribunt. Ait. n. Matthæus Centurio autem. i. qui centum militibus præfuit, & fuit de pilati familia. Vnde Cẽturio eſt nomen officii, nõ perſonæ, & qui cũ eo erant. ſ. milites eius cuſtodientes Ieſum, ne ante mortem raperetur ab aliquo aut ſine licentia præſidis, deponeretur de ligno, uiſo terræmotu, & his quæ fiebant in præfata eclypſi, & quia Ieſus ſic clamãs expiraſſet, timuerunt ualde, dicẽtes, *Verè filius Dei erat iſte.* i. mirabilia iſta quę uidimus proteſtantur, ꝙ ueraciter fuit filius Dei, ſicut aſſeruit, & ſicut ei impoſitũ fuit. Lucas autẽ ſingulariter ait de Centurione, ꝙ *Glorificauit*. i. glorioſum, & omnipotentem eſſe confeſſus eſt, atq; laudauit ex conſideratione tantorum mirabiliũ, ſummum Deum eius uirtuti iſta aſcribens,

A & dicens, Verè hic homo iuſtus erat. ita ꝙ iniuſtè occiſus eſt, eo ꝙ ueritatem protulerit. Ex his elicitur, quòd Centurio, & exiſtentes cum eo timuerunt, & timendo glorificauerunt Deum, atq; utrunq; dixerũt, uidelicet uerè filius Dei erat ille, hic homo iuſtus erat. Sed quia Cẽturio principalior fuit, Lucas de ipſo duntaxat hæc ſcribit. Perpendit quoq; Cẽturio hoc penitus miraculoſum fuiſſe, quòd Ieſus tantis, tamq; diuturnis excruciatus atq; exhauſtus tormentis, totq; corpore diſcipatus, in ipſa ſua expiratione tàm fortiter exclamauit, cũ alii ita tractati, tunc uix paruulum ſonum queant emittere. Aliqui autem legunt ſic, Glorificauit eum. i. Chriſtum, ut ſit ſenſus, quòd Centurio
B uiſis his, teſtimonium Chriſto perhibuit glorioſum. Et *omnis turba eorum quæ ſimul aderant ad ſpectaculum iſtud.* i. admirabilem Chriſti occiſionem, per quam mortẽ, diabolumq; proſtrauit, & mũdum redemit, ac uictor ad immortalitatem profectus eſt, *Et uidebant quæ fiebant*, uidelicet ſolis obſcurationem terræmotum, & Chriſti ualidum in expiratione clamorem, *Percutientes pectora ſua reuertebantur* ad propria, Per pectoris percuſſionẽ inſinuabant, ꝙ iniuſtiſſimè actum eſſet cum Ieſu, & ꝙ pœniterent de hoc, quòd in eius crucifixionem conſenſiſſent, ſed & plagam ultionis diuinæ uerebantur, nam & ideo Centurio cum ſuis ualde expauit. Vnde ꝙ Lucas ait, Omnis turba, intelligendum eſt dici
C propter multitudinem eorum qui taliter redierunt, non tamẽ abſolutè omnes qui aderant ita egerunt, imo aliqui ipſorum tàm Iudæi, ꝗ Gentiles in priſtina perſtiterunt malitia. *Stabant autem omnes noti eius* id eſt, diſcipuli & amici ac conſanguinei Chriſti, loquendo de his qui ibi fuerunt *A longe*, à cruce, timore Iudæorum ac crucifixorum, non tamen ſteterunt multum remotè à cruce, ſed comparatione aduerſariorum Chriſti propè crucem ſtantiũ,
Pſa. 87. à longe ſtabant, ſicut in Pſalmo prædictũ eſt, Elongaſti à me amicũ & proximũ, & notos meos, *Et mulieres quæ ſecutæ eum erant à Galilæa*, etiam prædicto modo ſteterunt à longe. Nec obſtat quod Ioannes te-
Ioan. 10 ſtatur, Stabat autem iuxta crucẽ Ieſu mater eius, & ſoror matris eius. Non enim (ut dictum eſt) ſteterunt remotè loquendo abſolutè, ſed reſpectiuè, & forte nunc D
propius nũc remotius ſtabant. Inter præfatas uerò mulieres fuerunt ſecundùm Matthæum. Maria Magdalena & Maria Mat. 27
mater Iacobi minoris, & Ioſeph fratris eius, fuitque ſoror ſacratiſſimæ uirginis & Cleophæ uxor, itemque mater filiorum Zebedæi, fuit etiam ibi Ioanna, ut patet ex his quæ ſequenti dicuntur capitulo. ¶ *Et ecce uir nomine Ioſeph*. Omittit hoc loco Lucas, quòd poſt eum ſcripſit Lucæ 24
Ioannes, dicẽs, Iudæi ergo quoniam paraſceue erat, ſcilicet ſexta feria proxima, ſabbato ſingulariter celebri, ſcilicet tàm ratione paſcalis ſolemnitatis, quàm ratione ſeptimæ diei, quæ iuſta fuit in lege ueteri celebrari, ut non remanerent in cruce corpora crucifixorum, uidelicet E
Chriſti atque latronum ſabbato, Erat enim magnus, id eſt, ualde ſolennis dies ille ſabbati, rogauerunt Pilatum vt frangerentur à crucifixoribus eorum crura, & tollerentur, id eſt corpora de cruce deponerentur, ne horrore ſui diuturni ſupplicii, ſolemnitatem illius diei fœdarent, incutiendo tranſeuntibus tædium ac pauorem. Huic præci conſenſit Pilatus. Subdit enim Ioannes, Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, id Ioan. 19
eſt, primi latronis ad dexteram Chriſti pendentis: uel primi, id eſt, principalis latronis: uel primi, id eſt, eius qui uenientibus eis primo fuit in uia: & alterius latronis: ad Ieſum autem, ideſt, corpus eius exanime, ponendo partem pro toto, cum F
ueniſſent, ut uiderunt eum iam mortuũ, non fregerunt crura eius, ſed unus militum lancea latus eius aperuit, Miles iſte (ut legitur) uocabatur Longinus, & erat cæcutiens, diſtillãteque aliqua parte ſanguinis Chriſti ſuper oculos eius, cœpit clarè uidere, imò & intus illuminatus eſt, atque cõuerſus, & poſtea diu uixit, & tandẽ martyrio coronatus, migrauit ad dñm, & continuò de latere Chriſti exiuit ſanguis & aqua. Vera utiq; aqua, ꝙ non fuit naturale, ſed miraculoſum, & propter myſticas rationes peractum, uidelicet ad deſignandum inuiolabilem puritatem corporis Chriſti, & quòd corpus eius uerè cõpoſitum fuit ex elemẽtis. Deinde cũ ſerò factum eſſet, ſecundùm Matthæum, contigit quod ait nunc Lucas. *Et ecce*, quia Mat. 27

A notabile eſt quod dicetur, *Vir* ſexu, uirtute, atq; conſtātia animi, *Nomine Ioſeph*, imitator perfectionis, ſancti illius Ioſeph eximii patriarchæ, *Qui erat decurio*, id eſt, potens ac nobilis, & etiam diues ſecundùm Mattæum, erat à ciuitate Iudeæ nomine Arimathia, quæ alio nomine vocata eſt
1.Reg.1 Ramatha, de qua (vt in libris Regum habetur) fuit Samuel & eius parentes. Dicitur autem decurio, quia de ordine curiæ fuit, & officium curiæ forſitan aliquod adminiſtrans, fuit enim conſiliarius ſecundùm Hieronymum, interdum tamen & etiam propriè appellatur decurio, qui decem præeſt militibus, ſicut Centurio qui centum, *Vir bonus*, id eſt, pius ac Deo deuotè intentus, *Et iuſtus* ad proxi-
B mos ꝙ ad curiæ officiales præcipuè pertinet, quanuis hęc rarò inueniantur in eis. Itaque Ioſeph iſte ſimilis fuit Cornelio Centurioni ac decurioni, qui fuit vir religioſus ac bonus, & timoratus, vt dicitur in Actibus. *Hic non conſenſerat conſilio & actibus eorum*, videlicet Iudęorū, qui inter ſe conſuluerunt, qūo Ieſum occiderent, eiuſq; mortem procurauerunt, *Qui expectabat & ipſe* per ſpem formatam, quæ eſt teologica virtus, *Regnum Dei*, id eſt, felicitatem cœleſtē: fuit enim diſcipulus Chri
Mat.27 ſti ſecundùm Mattæum, occultus tamen
Ioan.19. ſecundùm Ioannem propter metum Iudæorum, ſed nunc timore illorum poſtpoſito, *Acceſſit ad Pilatum* audacter, vt ait
Mar.15 Marcus, *Et petijt corpus Ieſu*, id eſt, licentiā
C deponendi ſepeliendique illud. Nam & Ioſeph iſte viſis tot mirabilibus, animatus fuit ad honorificè ſepeliendum cor-
Ibidem. pus Chriſti. Pilatus autē (vt ait Marcus) mirabatur, ſi Ieſus iam obiſſet. Et cum cognouiſſet hoc à Centurione, donauit corpus Chriſti huic felici Ioſeph propter dignitatem, & reuerentiam eius, & quia agnouit Ieſum innocentem fuiſſe. Itemq; quia à Centurione forte audiuit mirabilia illa eſſe facta ad innuendum quod Ieſus eſſet iniuſtè occiſus, & filius Dei, *Et depoſitum* corpus Chriſti de cruce, *Inuoluit* Ioſeph *Syndone* .i. munda ac linea veſte, *Et poſuit eum in monumento exciſo*, id eſt, ſepulcro lapideo in petra magna exciſo, *In quo nondum quiſquam poſitus fuerat*, id eſt, nullus fuit ibi ante ſepultus. Si enim alius ibi fuiſſet ante ſepultus, forte dixiſſent Iudæi, non Ieſu, ſed illius corpus D
eſſe ablatū de monumento. Deniq; ſecundùm Ioannem iſta plenius deſcribentē, Ioan.19.
venit & Nicodemus ferens mixturā myrræ & aloes quaſi libras centum, id eſt, vnguentum ex talibus ſpeciebus confectū. Acceperunt ergo corpus Ieſu, Ioſeph, & Nicodemus, & ligauerunt eum linteis, id eſt, pannis lineis, ſcilicet linteamine atque ſudario eius corpus inuoluerunt cum aromatibus, vnde apparet, quòd non habuerunt claram, perfectamque fidem de Chriſti reſurrectione citò futura, adhibentes ei hanc vnctionem contra putrefactionem. *Erat autem in loco vbi crucifixus eſt Ieſus hortus*, id eſt propè locum Caluariæ, *Et in horto monumentum* nouum, quòd Ioſeph ſibiipſi fecit excidi ſecūdùm Mat E
tæum, & ibi poſuerunt corpus Chriſti cū Mat.27
reuerentia grandi, & aduoluit ſaxum magnum Ioſeph cum adiutoribus ſuis ad hoſtium monumēti, quod (vt legitur) factum fuit ad modum domunculæ, in cuius medio fuit ſepulcrum, & habuit hoſtium paruum ad ingrediendum. *Et erat dies paraſceues*, id eſt, ſexta feria quam ſabbatum ſequebatur, in qua die crucifixus eſt Chriſtus, & populus eius ſaluatus. De
qua die dominus ait per Zacariam de Zaca.3.
Chriſto, Auferam peccata terræ illius in die vna. ¶ Porrò, paraſceue interpretatur pręparatio, quia in die illa præparabātur cibaria pro ſabbato ſubſequente, in quo nec cibaria ꝑparari licitū opinabātur Iudæi. Hoc aūt vocabulū traxerūt Iudæi à F
Græcis, qui inter eos cōuerſabantur. Nō .n. Hebraicum, ſed Græcū eſt nomē hoc, *Et ſabbatum*, uidelicet ſeptima dies hebdomadæ *Illuceſcebat*. i. lucere incipiebat, non quod ſol tunc cœperit apparere, ſed ſtellis in principio noctis ſabbati apparere incipientibus. Iudæi nanque à veſpera in ueſperam ſolennia celebrabant, ideo ſabbatum tunc illucebat, quoniam prima ſabbati illius ueſperæ iam inſtabat. *Subſecutæ autem mulieres*, quæ de Galilæa eum ſecutæ fuerunt, de quibus iam dictum eſt, *Viderunt monumentum*, id eſt, conſiderauerunt attentè proponentes citò reuerti, monumentumque ingredi ad corpus CHRISTI ungendum, ideo ſubditur. *Et quemadmodum poſitum erat corpus Ieſu*, ut illud citius attingere

A re poſſent. *Et reuertentes* in Ieruſalem cũ benedicta virgine Maria, *Parauerunt aromata & unguenta*, quibus poſt ſabbatum corpus Chriſti condirét quanuis Nicodemus hoc ſatisfeciſſet, vnde conſtat q̃ nec fœminæ iſtæ Chriſtum die tertia reſurrecturum putabant, ſed contra fœtoré aromata, contra corruptionem parabant vnguenta feria ſexta vſque ad ſolis occaſum, ſcilicet quandiu eis licuit operari Et *ſabbato quidem ſiluerunt*. i, toto illo die ſabbati præſolenni quieuerunt à præparatione aromatum & vnguenti vſque ad veſperam, *Secundum mandatum* legis, quæ iuſſit, vt ſabbati ſilentium, hoc eſt, quies à veſpera vſque ad veſperam ſeruaretur, ſed ueſpera ſabbati, in qua licuit iſta pie

B tatis opera exercere, quia ſecundùm mulierum iſtarum æſtimationem nón ſufficiebant pro corporis Chriſti vnctione vnguenta adhibita, rurſus emerunt aromata, & tota nocte illa, quæ inter ſabbatum & dominicam fuit diem parauerunt ea, maneque ea ſecum tulerunt ad monumentum, vt venientes vngerent Ieſum.

Porrò, ut refert Matthæus, altera die quæ eſt poſt paraſceuen, cõuenerunt principes ſacerdotum & phariſęi ad Pilatum, dicentes, Domine, recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit adhuc uiuens, in corpore poſt tres dies reſurgam, ideſt, tertio die ſtatim poſt eius inchoationem: iube ergo cuſtodiri ſepulcrum eius uſque in dié tertium incluſiuè, ne forte ueniant diſci-

C puli eius & furentur eum, & dicant plebi, ſurrexit à mortuis, & erit nouiſſimus error peior priore. Ait illis Pilatus, Habetis cuſtodiam, ideſt, milites qui monumé tum cuſtodiant, uobis promptè concedo. Ite, cuſtodite, ideſt, per milites cuſtodiri facite monumentum, ſicut ſcitis eſſe expediens. Illi autem abeuntes munierunt ſepulcrũ, ſignantes lapidem ſuo ſigillo cum cuſtodibus, id eſt, militibus ad ſepulcri cuſtodiam deputatis. Sed ut Salomõ pro-

Prou. 21 teſtatur, Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra dominum. Hinc quantò Iudæi callidius cogitauerunt nomen & famam, ac fidem Chriſti prorſus extinguere, tantò plus eũ glorificauerunt. Quod enim tàm diligenter ſepulcrum ſignauerunt, & cuſtodiri fecerũt, certiſſimum ſignum eſt, corpus Chriſti furto non eſſe ſublatum, ſed diuina reſuſcitatum uirtute, ut ſuper Matthæum clarius demonſtraui. D

Poſtremò, quę Ioſeph & Nicodemus corpori Chriſti corporaliter exhibuerũt, nos Chriſto ſpiritualiter debemus impẽdere, & myrrha ac aloe iſtud condire .i. uitiorum mortificatione, ac bona conuerſationis dulci odore exemplarique fama uenerari ac ungere, & in nouo ponere monumento, i. in intimo cordis fundo uirtutibus reformato ipſum ſepelire, noſtris eum cordibus imprimendo, per ſuæ diuinitatis contemplationem, humanitatisq́; ſuę ſpeculationem, atque per iugem ſuorum beneficiorum memoriam, per ſuę bo E nitatis ardentẽm amorem, ſuæq́ue uitę ac paſsionis cruciformem imitationem. Debemus etiam eũ inuoluere lintheis, hoc eſt, ſinceritate conſcientiæ, & animi puritate, cordiſque uigilanti cuſtodia, ut perſeueret ſemper nobiſcum, qui cum patre & ſpiritu ſancto eſt unus Deus ſuper omnia ſublimis & benedictus, Amen.

EXPOSITIO CAP. XXIIII.

Vna autem ſabbati, ualde diluculo, uenerunt ad monumentum.

ARTICVLVS I.

POſtquam beatus & lucidiſsimus Lucas Euangeliſta, Chriſti incarnationem atque in ſeculo iſto conuerſationem, prędicationem, & operationem, ac paſsionem glorioſè deſcripſit, nunc in ultimo iſto capitulo eius reſurrectionem deſcribit. In fine quoque capituli aliquid tangit de ipſius aſcenſione & ſancti ſpiritus miſsione. Itaque ait, *Vna autem ſabbati*, uidelicet prima die poſt ſabbatum, qui fuit dies feſtiuus Iudæorum, ideſt, die dominica *Valde diluculo*, utpote incipiente aurora, quando adhuc apparuit aliquid tenebrarum, *Venerunt* ex Ieruſalem *Ad monumentum* Chriſti, mulieres de quibus in fine præcedentis capituli dictum eſt, *Portantes quæ parauerant aromata*, dictum eſt nanque in præcedentis capituli fine. Subſecutæ mulieres quę cum ipſo uenerant de Galilæa, uiderunt monumentum, & quemadmodum poſi- F Lucæ 23

A tum fuit corpus eius. Et reuertentes, parauerunt aromata, & unguenta. *Et inuenerunt lapidem reuolutum à monumento.* Poſt quam enim de clauſo ſepulcro CHRISTVS ſurrexit, ſicut de clauſo uirginis utero exiit, angelus lapidem ſepulchro ſuperpoſitum mox remouit, ut dominum monſtraret reſurrexiſſe, ſicut in Mattæo habetur, Angelus dñi deſcendit de cœlo, & accedens reuoluit lapidem, & ſedebat ſuper eum. *Et ingreſſæ monumenti ſpeluncam, Non inuenerunt corpus domini Ieſu* Iam enim ſurrexit. *Et factum eſt dum mente conſternatæ eſſent de iſto*, id eſt, animo deiectæ ac ſtupefatæ de dominici abſentia corporis reuolutioneque lapidis, de quo inter ſe dixerunt cum

B ingenti anxietate in uia, Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti? Erat quippe magnus ualde, ut in Marco legitur, *Ecce duo uiri ſteterunt iuxta illas in ueſte fulgenti*, id eſt, duo angeli in ſpecie virorum, ſicut iuxta Apoſtolos Chriſto aſcendente in cœlum. Veruntamen

Mat. 28 Mattæus & Marcus mentionem non faciunt,

Mar. 16 niſi de angelo vno. Sed maior numerus minorem includit, & minor maiorem non excludit. Matthæus quoque & Marcus loquuntur de angelo qui lapidē reuoluit, & ex parte amborū mulieribus loquebatur. Si autem obiiciatur, quod ſe

Ioā. 20. cundū Ioannem, Maria Magdalena uidit angelos duos ſedentes, vnum ad ca-

Chryſoſt. put, & vnū ad pedes. Reſpōdet Chryſoſtomus, quòd primò ſederunt, deinde fœmi-

C nis ſanctis aſſurgebant. *Cum timerent autem & uultum declinarent in terram.* Mulieres iſtæ viſis angelis, valde pauebant, quia eo-

Mat. 28 rum aſpectus erat vt fulgur. vt Mattæus refert de uno, nec dubium, quin idem ſit intelligendum de alio, & cœleſti claritate fulgebant, Et quia in ſpecie iuuenum apparuerunt virorum, fœminæ iſtæ deuotæ etiam erubuerunt, & facies ſuas depreſſerunt deorſum, quaſi illos aſpicere nō audentes. *Dixerunt angeli ad illas*, conſuetudo ſcripturæ eſt, vt multitudo ſiue ſocietas facere aut loqui dicatur, quod facit aut loquitur pars ipſius ſeu vnus ex ea. Sic nunc angeli iſti dixiſſe ſcribuntur, quòd vnus dixit ex perſona amborum. *Quid quæritis uiuentem cum mortuis?* id eſt, cur Ieſum Chriſtum ſecundùm ſuam deitatem æternaliter, inuariabiliterque vi- D uentem, atque ſecundùm naturam aſſumptam iam ſuſcitatum: quæritis in ſepulcro quaſi unum ex mortuis nondum reſuſcitatus? Veruntamen antequam angelus verba hæc protulit, conſolabatur mulieres, dicendo, Nolite expaueſcere, *Mar.* 16.

ſcio enim quòd Ieſum quæritis, & tunc inter cætera dixit verba prætacta ac ſubſequentia. *Non eſt hic*, ſecundùm corporalē præſentiam, qui omnia implet per diuinitatis ſuæ incircumſcriptibilem, maieſtatem, *Sed ſurrexit* propria ſua uirtute diuina. *Recordamini qualiter* id eſt, quàm verè & euidenter ac frequenter *Locutus eſt uobis cum adhuc in Galilæa eſſet, dicens, Quia oportet*, ideſt, opportunum eſt & conueniens, B

& ſecundùm diuinam præordinationem neceſſe *Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum*, videlicet Iudæorum ac Gentium, qui Dei filium malè tractando, & occidendo, facti ſunt antonomaticè peccatores, ideſt, ſceleratiſsimi tranſgreſſores, vtpote Deicidæ. Propter quod ſcelus machina mundi expauit, & vultus naturæ diſcoloratus eſt, & ordo rerum confuſus, *Et crucifigi*. Nam et ſi alio modo redimi potuit genus humanum, iſte tamen conuenientiſsimus fuit. *Et tertia die reſurgere*, ex quibus probatur, quòd CHRISTVS non ſolùm diſcipulis, ſed & fœminis iſtis deuotis paſsionem, & reſurrectionem ſuam prædixit. *Et recordatæ ſunt* mulieres iſtæ, *uerborum eius*, iam prætactorum, quę ex magnitudine compaſsionis & doloris fuerunt oblitę. *Et re-* F *greſſæ à monumento, renunciauerunt hæc omnia*, quæ eis acciderant, & verba iſta angelica, *Illis undecim* Apoſtolis, nam Iudas iam periit. *Et cæteris omnibus* Chriſti diſcipulis, ad ſuam ſocietatem pertinentibus. *Erat autem Maria Magdalenæ*, quæ fuit familiariſsima, fideliſsima ac feruentiſsima Chriſti diſcipula, *Et Ioanna*, coniunx Chuſe procuratoris Herodis, quam dominus Ieſus ſanauit, *Et Maria Iacobi* mater, & etiam Salome, vt in Marco le- *Mar.* 16

gitur, *Quæ dicebant ad Apoſtolos hæc*, & itē ad alios, ſicut iam patuit, ſed Apoſtolos tanquam principaliores iam repetit. *Et uiſa ſunt ante illos ſicut deliramentum uerba iſta*, id eſt, fantaſtica, abuſiua, & fœmineæ leuitati ea reputabant, nequaquā

credentes

A credẽtes Ieſum reſurrexiſſe, nec angelos fœminis iſtis verè apparuiſſe, ſed eas eſſe illuſas. Veruntamen beatisſimus Petrus non penitus putauit fęminas delirare, ſed veritatem certius optauit cognoſcere, ſicut ſubiungitur, *Petrus autem ſurgens* à ſua puſillanimitate, formidine & corpore, corporaliter quoque ſurgens, quia ſedebat in terra męſtisſimus, *Cucurrit ad monumentum*, prout in Ioanne legitur, non ſolùm Petrus, ſed & Ioannes cum eo currebat ad monumentum, ſed Petrum tanquam ſeniorem, feruentiorem, & principaliorem, exprimit Lucas, cuius exemplo cucurrit & Ioannes. Veruntamẽ iſte curſus fuit ex denuntiatione ſolius Mariæ Magdalenæ, vt Ioannes inſinuare uidetur, & ita Euangeliſta Lucas non uidetur hic ſeruare ordinem rei geſtæ. *Et procumbens*, ideſt, ad inſpiciendum ſe inclinãs, *Vidit lintheamina ſola poſita* lintheamina nanq; quibus corpus Chriſti fuerat inuolutum, fuerunt poſita ſola, id eſt, ſeorſum decenter compoſita ſeu plicata, & à ſudario ſeparata. Sudarium quoq; fuit decenter conſolutum, & ſeorſum locatum. Quod tamen fuit angelico obſequio factum, ad declarãdum, ꝙ corpus Saluatoris non fuit ab eius diſcipulis furtiuè ſublatum, quoniã totis viribus feſtinaſſent hoc faciendo, timore cuſtodum præſentium, neq; tamdiu aut curioſè ſe occupaſſent cum huiuſmodi lineorum compoſitione pannorum, imò eos ſimul cum corpore abſtuliſſent. Veruntamen apud Ioannem C ſcribitur, ꝙ Petrus intrauit locum ſepulcri: idcirco dicendum, ꝙ primò ad inſpiciẽdum ſe inclinauit, vt recitauit Lucas. Deinde vt omnia diligentius conſideraret, ingreſſus eſt, *Et abijt ſecum mirans quod factum fuerat* vtpote quod Chriſtus ſurrexit, vt quidam exponũt, vel potius quod corpus eius ſic deerat, & linteamina ita diſpoſita erant, & tunc (ut creditur) Petrus à Ioanne diuertit ſe, & anxie cogitauit de iſtis, moxque Chriſtus ei apparuit. ¶ Deinde deſcribit apparitio Chriſti facta duobus diſcipulis. *Et ecce duo ex illis* non ex numero Apoſtolorum, ſed ſeptuagintaduorum diſcipulorum, ut dicitur, *Ibant ipſa die* dominicæ reſurrectionis *In caſtellum quod erat in ſpatio ſtadiorum ſexaginta ab Ieruſalem, nomine Emaus*. Sexdecim

Ioan. 20

B

ſtadia faciunt leucam, & ita ſexaginta ſtadia faciunt quatuor leucas, quatuor ſtadiis deficientibus. D

¶ Porrò ſtadium continet paſſus centum vigintiquinque, paſſus verò eſt ſpatium quinque pedum. *Et ipſi loquebantur ad inuicem de his omnibus quæ acciderant*, circa Chriſtum, & circa mulieres viſitantes ſepulcrum. Itaque de vtilibus conferebant, in quo itinerantes ſequi debent eoſdem, & vana vitare colloquia, atque ſæpe orationibus, meditationibusque vacare in ambulando. *Et factum eſt dum fabularentur*, id eſt, conferrent ſumendo verbum hoc fabulari prout deriuatur à verbo for faris, non à fabula, *Et ſecum quærerent*, id eſt, inuicem interrogarent, qualiter geſta, & narrata ſe poſſent habere, *Et ipſe Ieſus appropinquans*, E .i. per modum itinerantis, & peregrinantis eis ſe applicans, *Ibat cum illis*. Ipſe etenim dixit, Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum: & quia de Chriſti paſſione contulerunt, & ei piè compatiebantur, apti fuerunt viſitari, & conſolari ab eo. Specialiter etenim complacet Saluatori, compaſſio, & collatio de ſua paſſione. *Oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoſcerent* quia (ut Marcus habet) in alia effigie apparuit eis, & hoc propter dubitationem, & incredulitatem eorum: non tamen putandum, quòd faciei Chriſti diſpoſitio ſit mutata, quia verè fuit glorificatus, nec alia illa effigies fuit ſubiectiuè in facie Chriſti vt probabilior tenet F opinio, quamuis aliqui dicant, ꝙ Chriſtus ad horam mutauit vultus ſui effigiẽ, ſicut in transfiguratione. Veriſimilius ergo fertur, quòd altera illa effigies fuit ſubiectiuè ſolùm in oculis diſcipulorum, vel vt aliqui opinantur in aere. Potuit equidem Chriſtus viſum diſcipulorum diuerſimodè immutare, per ſolam impresſionem talium, aut talium viſualium ſpecierum ſeu radiorum. Hinc aliqui dicunt, quòd erant percuſſi ſpecie cæcitatis quæ vocatur acriſia: quemadmodum Syri videntes Heliſæum, nec tamen eum recognoſcentes. & Sodomitæ, quærentes domum Loth, nec inuenientes. Eſt quippe acriſia quædam cæcatio, qua aliquid confuſè, & imperfectè videtur, nec tamen ſub propria ſpecie apprehenditur. Vnde

Matt. 18.
Mar. 16
Mat. 17
Marc. 9.
Luca 9.
4. Reg. 6
Gen. 19

A ſecundùm Gregorium, Chriſtus diſcipulis iſtis ipſum amantibus, & de ipſo loquentibus, exhibuit ſe præſentem, & tamen de ipſo dubitantibus ſuæ cognitionis abſtulit ſpeciem. *Et ait ad illos, Qui ſunt hi ſermones quos confertis adinuicem, ambulantes, & eſtis triſtes?* Non ex ignorantia hoc quæſiuit, ſed vt ad eorum reſponſionem eos congruenter inſtrueret. *Et reſpondens unus, cui nomen Cleophas* qui fuit de ſeptuaginta duobus diſcipulis, alter ſecundùm Ambroſium fuit Amous. Gregorius uerò in prologo ſuper moralia Iob dicit, quòd creditur fuiſſe Lucas ille Euangeliſta, ita quod ex humilitate ſuum ſubticuit nomen. *Dixit, Tu ſolus peregrinus es in Ieruſalem, & non cognouiſti quæ facta* B *ſunt in illa his diebus?* Hoc totum non aſſertiuè, ſed interrogatiuè protulit Cleophas, quaſi diceret, Veniſti tu ſolus in Ieruſalem in hoc paſca, ut ignores quæ in ea contigerunt uno horum dierum, hoc eſt, in die Paraſceues, & etiam ante, quando in die Palmarum, & poſtea multa prodigia fecit in Ieruſalem Chriſtus? Nam ita te habes nos interrogando, quaſi ſolus peregrinus hic fueris, & idcirco ab alijs peregrinis nihil audieris, cum tamen certum ſit, quòd his diebus innumerabiles fuerint in Ieruſalem peregrini, à quibus meritò percepiſſes, quç in ea ſunt facta, quoniam peregrini libenter inquirunt atq; percipiũt noua. *Quibus ille dixit, Quæ?* id eſt, quænam ſunt illa, quæ in Ie- C ruſalem his diebus ſunt facta? *Et dixerunt de Ieſu Nazareno*, id eſt, Ieſum Nazarenum facta iſta concernunt, & de eo ac in eo facta ſunt, *Qui fuit uir* ſexu & omni perfectione virtutum. *Propheta ſummus*, omnium præſcius futurorum, ita quòd gratia prophetiæ fuit in eo per modum habitus fixæ, imò ſemper in actu, & æquè perfectè. *Potens in opere*, id eſt, in omni actu virtuoſo, perfecto, & in ſignis, prodigiis
Ioan. 5. atque miraculis unde & dixit, Opera
Ioan. 15. quæ dedit mihi pater, teſtimonium perhibent de me. Itemque, Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. *Et ſermone* quia in
Pſal. 44 uerbis ſapientiſſimus ac eloquentiſſimus
Lucæ. 4. fuit, iuxta illud, diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Mirabantur omnes in uerbis gratiæ quæ procedebant de ore eius. Aduerſari quoque eius coacti ſunt dicere, D nunquam ſic locutus eſt homo ſicut loquitur. Et rectè nunc dicitur, Quod fuit Ioan. 7.
potens in opere & ſermone, præmittendo Acto. 1.
in opere Cœpit enim facere & docere, ita quòd primò egit, quod poſtmodũ prædicauit. Sed iam multi ſunt quaſi potentes in ſermone, debiles uerò in opere. Qui de humilitate, patientia, manſuetudine, temperantia, iuſtitia, caritate, copioſè ſermocinantur, & tamen faciliter à propriis paſſionibus ſuperantur, inquinamentis carnis, & animæ uiliterq; in- Matt. 9.
feliciterque ſuccumbunt. Itaque Ieſus Lucæ. 7.
fuit potens in opere, & ſermone, *Coram Deo*, id eſt, uerè & ineffabiliter, uirtuoſè & meritoriè ſibiipſi, quantùm ad præmium accidentale, & aliis abſolutè, *Et* E *omni populo*, id eſt, ſecundùm omnium præſertim uulgarium, reputationem. Qui dixerunt, nunquid apparuit ſic in Iſrael? Et propheta magnus ſurrexit in nobis.

¶Porrò, quidam ſunt potentes in opere, & ſermone corã hominibus, ſed non coram Deo, ſicut hypocritæ, *Et quomodo*, id eſt, quàm iniuſtè *Tradiderunt eum ſummi ſacerdotes & principes noſtri*, uidelicet pontifices, & ſeniores, *In damnationem mortis*, id eſt, morte dignum eum iudicauerunt, dicentes, Nos legem habemus, & ſecundũ legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit. Importunè quoque impetrauerunt à prçſide ſententiã cõdemnationis ad mortem aduerſus Chriſtum. *Et crucifixerunt eũ* quia eius crucifixionem procurauerunt. F *Nos autem ſperabamus* ante paſſionem ipſius, *Quia ipſe eſſet redempturus Iſrael*, hoc eſt, liberaturus Iſraeliticum populũ, tanquam uerus Meſſias in lege, & prophetis promiſſus, ab originali, & omni peccato, & captiuitate diaboli, & ſeruitute peccati, quaſi diceſẽt, Hoc ſperabamus ſed modo non ſperamus. *Et nunc ſuper hæc omnia*, i. ultra ea quæ dixi. *Tertia dies eſt hodie, quo.* i. à die Paraſceues in quo *facta ſunt iſta* quo, ſcilicet Ieſus morti adiudicatus & crucifixus eſt. *Sed & mulieres quædam ex noſtris*, id eſt, ad ſocietatem noſtram ſpectantes, quia nobiſcum dominum Ieſum ſequebantur deuotè, *Terruerunt nos, quæ ante lucem*, id eſt, ualde diluculo, *Fuerunt ad monumentum, & non inuẽto corpore eius* quia iam reſurrexit *Venerunt* ad Apoſtolos

Dicentes

A *Dicentes ſe etiam viſionem*, id eſt, viſibilem formam, *Angelorum uidiſſe*, ita quòd angelos in aſſumptis corporibus corporaliter conſpexerunt, *Qui* angeli *Dicunt eum viuere*, id eſt, Chriſtum reſurrexiſſe. Itaque diſcipuli uerbis mulierum illarum auditis terrebantur, quia forſitan metuebant, quod Iudęi increduli imponerent eis quod corpus ſui abſtuliſſent magiſtri, & propterea eos perſequerentur. *Et abierunt quidam ex noſtris ad monumentum* vtpote Petrus & Ioannes, ut dictum eſt, *Et ita inuenerunt ſicut mulieres dixerunt*, uidelicet lapidem reuolutum, & linteamina poſita, *Ipſum verò*, id eſt, corpus Ieſu, *Non inuenerunt. Et ipſe dixit eis, O ſtulti*, id eſt, ſcripturarum notitiam non habentes, & uerę fidei luce carentes, *Et tardi corde ad credendum in omnibus* uerbis, & uaticiniis, *Quæ locuti ſunt prophetæ* de mea paſſione, & reſurrectione, cum tamen habeatis ſufficientia inductiua ad credendum, quòd ego ſum ille de quo illa prædixerunt prophetæ, nã uerbis & ſufficientibus miraculis Chriſtum me eſſe probaui.

Matt. 5.

B

¶Quæritur, cur Chriſtus diſcipulos iſtos uocauerit ſtultos, cum alibi dicat, qui dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehennæ ignis. Et reſpondendum, quòd peccata verborum penſantur penes intentionem, affectionemq; ue cordium, quoniam ea, quæ ſunt in uoce, ſunt earum quæ ſunt in anima paſſionum, affectionum, intentionumque notæ. Chriſtus ergo prohibuit dicere proximo fatue ex contemptu, deriſione, aut ſimili uitioſa radice: non autem ex caritate & zelo iuſtitiæ, rationabili cauſa id exigente. *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum?* propter æterni patris præordinationem, & prophetarum verificationem atq; humani generis ſaluationem, ſanctorum de lymbo eductionem, cęleſtis patriæ apertionem, cœleſtis Ieruſalem, reædificationem: *Et ita* puta per paſſionem, *Intrare in gloriam ſuam*, ideſt, in cęlum aſcendere, & corpore glorificari, gloriamq; cęleſtem plenariè poſſidere. Chriſtus quippe ſua humiliatione, paſſione, & morte promeruit ſibiipſi præmium accidentale, atque dominium omnis creaturæ, dicente Apoſtolo, Humiliauit ſe, factus obediens vſque ad mortem, propter quod & Deus

C

Philip. 2

exaltauit illum, & tamen hæc gloria debebatur Chriſto etiam aliunde, videlicet ratione hypoſtaticæ vnionis cum verbo, & propter plenitudinem beatificæ uiſionis ſeu eſſentialis felicitatis animę eius, quæ redundaſſet indeſinenter in corpus ipſius, & impaſsibile illud feciſſet, niſi Deo diſpenſante, redundantia illa fuiſſet uſque ad reſurrectionem dilata, vt in epiſtola ad Dioſcorum loquitur Auguſtinus, & ita gloria illa fuit propriè gloria Chriſti ſed & uniuerſa gloria curiæ cœleſtis, fuit & eſt gloria Chriſti, ſecundùm qđ Deus eſt tanquam domini ac datoris. Si itaque Chriſtum per paſſionem, & multiplicem tribulationem oportebat propriam gloriam ingredi, nos qui ſumus, qui abſque tribulationibus & aduerſitatibus, pœnitentialibusque operibus gloriam uolumus ingredi alienam? Nunquid ſeruus maior eſt domino ſuo, aut membrum capite ſuo præſtantius, aut redemptus redẽptore ſublimior, aut fragilis creatura creatore ſuo Dei unico filio? Meritò ergo dixit Apoſtolus, Quia per multas tribulationes, oportet nos intrare in regnum cęlorum. Et item, Omnes qui volunt pie viuere in Chriſto, perſecutionem patientur. *Et incipiens à Moiſe & omnibus prophetis* ideſt, ex uerbis Moiſi ſumpſit exordiũ, quia primus & principalis fuit inter eos, qui libros ad uetus teſtamentum pertinẽtes, ſcripſerunt. Deinde aliorum prophetarum allegauit oracula, *Interpretabatur illis*, i. expoſitionẽ fecit illis duobus diſcipulis. *In omnib. ſcripturis quæ de ipſo erãt* loquẽtes. i. prophetias de ipſo pdictas eis declarauit & allegauit, vel in generali & multas in ſpeciali, vel omnes ad propoſitum pertinentes ac ſufficientes. *Et appropinquauerunt caſtello* Emaus *Quo ibant. Et ipſe ſe finxit longius ire*. Secundùm Gregorium, fingere pro componere ſumitur in hoc loco, ut ſit ſenſus, quòd dominus Ieſus compoſuit ſeu diſpoſuit ſe ad procedẽdum remotius. Poteſt etiam dici quod finxit, ideſt, ſimulauit, ſe longius ire, quia ſimulatio facti licita eſt & commendabilis, quando ſit ex rationabili cauſa, & bono fine. Vnde & Ioſue cum filiis Iſrael ſimulauit fugam.

D

E

Acto 14

2. Tim. 3

F

Gregor.

Ioſue 8.

Chriſtus autem ſic ſimulauit multiplici ratione. Primò, miſticè ad innuẽdum, quod

A quòd adhuc longè fuit ab illorum nondum credentium mente. Secundò, vt per hoc daret eis occaſionem operis miſericordiæ, uidelicet inuitandi & cogendi ſe ad hoſpitium. Tertiò, vt per hoc ipſum doceret nos vt, & nos taliter faciamus. *Et coegerunt*, hoc eſt, multùm inſtãter & quodammodo importunè inuitauerunt. *Illũ, dicentes, Mane nobiſcum* cœnam & hoſpitium nobiſcum ſumendo, *Quoniam aduesperaſcit, & pro* ideſt, *Inclinata eſt iam dies*, ſole ad occaſum tendente. Sic & nos quotidie Chriſtũ rogemus ac inuitemus, ut in cordis noſtri cubiculo manere digne-
Ioan.15 tur. Ipſe enim apud Ioannem loquitur, Qui manet in me, & ego in eo, hic fert
Sapien.7 fructum multum. Atque ut in libro Sapi. legitur, Neminem diligit Deus, niſi qui
B eum ſapientia inhabitat.

Denique ſpiritualiter aduesperaſcit, quoniam uita noſtra ad occaſum quotidie tendit, & inclinata eſt dies quando tempus promerendi deficere incipit. Specialiter quoque aduesperaſcit in anima, dum propinquat ad culpam, & inclinatur dies, quando elongatur à gratia, hoc eſt, quando diſponitur ad peccata.

¶ Præterea ſicut prætactum eſt, hoc loco atque exemplo elicitur, quàm caritatiuè, inſtanter, imò & importunè peregrini ac pauperes ad menſam & hoſpitium ſint vocandi. Hoc nanque eſt opus miſericordiæ: opera autem miſericordiæ ad Chriſtianos potiſſimùm pertinent, cùm
C lex Chriſti ſit lex totius caritatis & pie-
Gene.18 19 tatis. Magna quoq; eſt virtus hoſpitalitatis, de qua & in veteri teſtamento, Abraã & Loth ſpecialiter commendantur. Vnde
Iob 31. & ſanctus Iob, foris (inquit) non manſit peregrinus, oſtiũ meum viatori patuit. Et
Mat.25 Chriſtus in Euangelio perhibet ſe in die iudicii eſſe dicturum ad electos, Hoſpes fui & collegiſtis me. Ad reprobos verò, Hoſpes fui, & non collegiſtis me. Hinc princeps Apoſtolorum hortatur, Hoſpita-
1.Pet.4 les inuicem ſine murmuratione. Et Pau-
Hebr.13 lus. Hoſpitalitatem nolite obliuiſci, per hanc enim placuerunt quidam Deo angelis hoſpitio receptis, *Et intrauit cum illis* in quo dedit exemplum obtemperandi rationabili petitioni ne quis in proprio ſenſu ſit pertinax. *Et factum eſt dum recumberet*, ideſt, quieſceret & manducaret. *Cum illis, accepit panem, & benedixit* non tamen
D in ſuum corpus conuertit, ſicut in cœna, ſed vt moris eſt benedicere cibum: in quo inſtruxit nos, vt ante refectionem benedicatur cibus & potus, *Ac fregit, & porrigebat illis* panem iam fractum ad mãducandum. *Et aperti ſunt oculi eorum.* Non quòd corporales eorum oculi hucusque fuerint clauſi, ſed quia nunc aliter uiderunt Chriſtum quàm ante. Nunc enim cœperunt eum in propria & cognoſcibili ac determinata effigie cernere, quem ante viderunt confusè. Sic oculi primorum parentum dicuntur aperti poſt perpetra-
tionem peccati. Quantùm ad alium mo- Gene.3.
dum videre, & in libris Regum legitur 4.Reg.6
Heliſæus dixiſſe, Domine aperi oculos iſtorum (puta Syrorum) idcirco ſubiungi- E
tur, *Et cognouerunt eum in fractione panis* vt paulò poſt ſubditur: habuit enim ſaluator conſuetudinem ſic accipiendi, benedicendi, frangendi, diſtribuendique panẽ,
vt ex Euangelio comprobatur, ſicut dum Mat.14
turbas refecit ex quinque panibus hordeaceis & poſtmodum ex panibus ſeptẽ. Aliqui verò dicunt, quòd Chriſtus manibus fregit panem, ac ſi cultello fuiſſet diuiſus & per hoc eum nouerunt, Poteſt quoque intelligi de interioribus oculis, qui aperti ſunt, ideſt, illuminati Chriſtũ cognoſcendo. *Et ipſe euanuit ex oculis eorum*, ideſt, repente & quaſi inperceptibiliter ac velociſſimè per dotem agilitatis ab eorum aſpectu diſparuit, per quod monſtrauit ſe corpus glorificatum habe-
re, non autem euanuit tanquam fantaſ- F
ma. *Et dixerunt ad inuicem* duo iſti diſcipuli. *Nonne cor noſtrum*, pręſertim uoluntas *Ardens erat in nobis*, id eſt, inflammatum deſiderio veritatis, ac Chriſti. *Dum loqueretur in uia*, ideſt, quando Criſtus increpauit ac informauit nos ambulandò nobiſcum, *Et aperiret*, ideſt, exponeret. *Nobis ſcripturas.*

Poſſet hic quæri, an diſcipuli iſti in via fuerunt veræ caritatis feruore accenſi? Et uidetur ꝙ imò: nam gloſſa ait, ꝙ cor eorum fuit igne ſpiritus ſancti accẽſum & caritatis ardore: Sed videtur contrarium, quia non erant in fide ergo nec in caritate. Ad hoc quidam reſpondent, quòd non erant in caritate, nec veræ caritatis feruorem habebant, & quod ardor

iſte

A iſte erat à ſpiritu ſancto, ſed non cum ſpiritu ſancto, quemadmodum timor ſeruilis. Et ſi obiiciatur, quia de iſtis duobus diſcipulis dicit Gregorius, quòd eſſe extranei à caritate non poterant hi cũ quibus veritas gradiebatur. Reſpõdẽt quod hoc propterea dixit Greg. quia habebant aliquid ſimile caritati & eius eſſe ctui. ¶ Porrò ſi iſtud quis teneat, cogetur concedere, ꝙ & fœminæ pergentes vngere corpus Ieſu, erant extra caritatem atq; in ſtatu damnationis. *Et ſurgentes eadẽ hora* à menſa, *Regreſſi ſunt in Ieruſalem* quia præ caritatis ardore, quem nunc cum fide verè habebant, quieſcere & differre tàm ſaluberrimum nuntium nõ valebant, nec ſenſerunt viç laborem, dilectionisq; ardor extinxit in eis ſeruilem Iudæorum timorẽ, B *Et inuenerunt congregatos undecim* Apoſtolos in conclaui, *Et eos qui cum ipſis erant* videlicet alios quoſdã Chriſti diſcipulos ex ſeptuaginta duobus, aut fœminas aliquas Chriſti diſcipulas. Itaque Thomas tunc aderat, & paulò poſt exiit, non credens auditis, ſicque defuit apparitioni quæ conſequenter deſcribitur, prout in Ioanne legitur, *Dicentes quod ſurrexit dominus uerè, & apparuit Simoni* Participium iſtud, dicentes, quidam referunt ad verbum inuenerunt, vt ſit nominatiui caſus, eritq; ſenſus, ꝙ duo iſti diſcipuli inuenientes undecim congregatos, dixerunt eis, ꝙ dominus verè ſurrexit, & Petro apparuit. Aptius tamen videtur, vt dictio iſta dicentes: referatur ad undecim congregatos, ſitq; accu C ſatiui caſus, vt ſit ſenſus, quod duo diſcipuli inuenerunt congregatos vndecim inter ſe recitantes, & etiã iſtis duobus dicentes, ꝙ dñs verè ſurrexit, & iſtud ex duob. probatur. Primò qm̃ iſti duo diſcipuli nõdum ſciuiſſe videntur ꝙ Chriſtus apparuit Petro, ſed Petrus hoc Apoſtolis retulit, Secundò, ex modo loquẽdi ipſius euangeliſtæ in loco præſenti, quia poſt verba prædicta mox ſubditur. *Et ipſi narrabant quæ geſta erant in uia*. Ex quo apparet, ꝙ participium illud dicentes, & pronomen hoc, ipſi, referenda ſint ad diuerſos, ita ꝙ iſti duo cũ audiſſent verba Apoſtolorum Chriſti reſurrectionem & apparitionem Petro factam eis narrantium, tunc & ipſi narrauerunt narrantibus ſibi quæ geſta erãt in via, ſcilicet qualiter Chriſtus ſe eis

Gregor.

Ioan. 20

in uia aſſociauit, eosq; interrogauit, increpauit, edocuit, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. ¶ Deniq; ſecundũ gloſſam, inter uiros, dominus Ieſus primo apparuit Petro, nã ſicut inter fœminas poſt uirgnẽ glorioſam, Maria Magdalena fuit Chriſto deuotior, & in eius amore ardentior, familiariorq; eidem: ſic inter uiros Petrus. Item, quatenus tantã miſericordiam exhibẽdo Simoni Petro, inſtrueret eũ omnem miſericordiam peccatoribus exhibere. Et rurſus, ne Petrus abundatiori abſorberetur triſtitia, & ne ex trina negatione, deſperationem incurreret. Et fuit reuera ineffabilis pietas, ꝙ illi diſcipulo primũm ac ſpecialiter ſe mõſtrauit, à quo inhoneſtius ac frequentius fuit negatus, & meritò ſanctus Petrus fuit E poſtmodum aliis miſericordiſſimus.

¶ Deinde deſcribitur adhuc alia apparitio ſaluatoris, quæ & à Ioanne eſt deſcripta, ubi quædã habẽtur, quæ hic omittũtur, ſicut & hic aliqua deſcribuntur, quæ ibi non recitantur. Nõ.n. omnes oĩa conſcripſerunt. *Dum autem hæc loquerentur* Apoſtoli & duo præfati diſcipuli, *Stetit Ieſus in medio eorũ* hoc eſt repẽte ianuis clauſis intrauit, atq; in medio ſtetit, ſicut promiſit. ubi fuerint duo uel tres cõgregati in nomine meo ibi ſum in medio eorũ. Stetit aũt in medio ad literã, ut ab oĩbus melius uideretur & audiretur, ſeq; mõſtraret eſſe eũdẽ, qui ante paſſionẽ in medio eorũ conſiſtere ſolitus erat. Spũaliter uerò & humilitatẽ cõmendaret, & uirtutũ magiſtrũ ſe eſſe oſtenderet. Nã uirtus conſiſtit in medio, & ipſe ante paſſionẽ dixerat, Ego in medio ueſtrum ſum, ſicut qui miniſtrat, Per hoc quoq; oſtẽdit dilectionẽ ſuã ad diſcipulos, *Et dixit ei, Pax uobis*, hoc eſt, pacem pectoris, quæ eſt tranquillitas ſeu quies mentis in Deo, habete modo per gratiam, & pacem æternitatis habete, nunc per ſpem, & aliquã prægustationem. Itaq; ſicut Saluator ante paſſionẽ præcepit diſcipulis. In quamcunq; domũ intraueritis, primũ dicite, Pax huic domui: ſic ipſemet poſt reſurrectionem uiſitando eos primũm locutus eſt. Pax uobis, quo conſtat quàm magnum bonum ſit pax uera, ſpiritualis & in terna. Ego ſũ uerè magiſter & dñs veſter, pauloante crucifixus, & nunc uerè reſuſcitatus, qui ſecundùm

D

Ioan. 20

Mat. 18

F

Lucæ 22

Lucæ 10

A cundùm deitatem ſuam ęternaliter,& per fectè,cuius eſt plenum, infinitum, ſimpliciſſimum, omniformiterq; perfectum. Exod. 3. Qui dixit ad Moyſen, Ego ſum qui ſum. *Nolite timere* inordinato timore, quaſi velim vos fallere aut nocere. *Conturbati verò*, præ admiratione,*Et conterriti* ſicut natura le eſt fragilitati humanæ, defunctorũ apparitionem horrere,& inſolitas expaueſcere viſiones,ſed & propter periculum, *Exiſtimabant ſe ſpiritum uidere* videlicet animam Chriſti,aut aliũ ſpiritum forte fallacem in corpore aſſumpto. Sed mirum, quomodo hoc putabant, cum iam paulò ante dixiſſent,Quod ſurrexit dominus verè.Quod audierunt à ſanctis mulieribus, & a Petro,à duobus quoq; diſcipulis, at-
B que vt reor à Iacobo minore,cui ante hàc horam apparuit Chriſtus, Et reſpondendum, ꝙ ideo forſitan putabant ſpiritum ſe videre,non verum corpus, quoniã clauſis introiit ianuis,quod adhuc impoſſibile forſitan æſtimabãt verò humanoq; corpori. Veruntamen Petrus,& duo prædicti diſcipuli,& Iacobus minor de reſurrectione Chriſti non dubitabant, quanuis virtutem & dotes corporis glorificari nondum cognoſcerent.*Et dixit eis,Quid turbati eſtis*,hoc eſt, immoderanter inquietati, formidoloſi,& ſtupidi,*Et cogitationes* erroneæ.*Aſcendunt in corda veſtra* ex proprii intellectus imbecillitate,quia ſuſpicamini ſpiritum uos videre.*Videte manus meas, & pedes* in quibus manent vulnerum cica-
C trices & ad inſinuãdum,ꝙ verè in proprio corpore reſurrexit. *Quia ego ipſe ſum*, qui fui mortuus,& nunc corporaliter viuo atque appareo, *Palpate* vt certificemini etiã tactum,*Et videte*,exteriori interioriq; oculo me veraciter ſurrexiſſe, & apparere, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere, ſpiritus enim in ſua natura eſt ſimplex. *Et cum hæc dixiſſet oſtendit eis manus & pedes*, & cicatrices in eis,forſan etiam latus eiuſq; cicatricem. ¶Voluit aũt cicatrices in ſuo corpore reſeruare.Primò,vt tactũ eſt ad probãdũ veritatẽ ſuæ reſurrectionis.Secũdò,in ſignũ victoriæ.Tertiò,vt per hoc electos, & ſanctos in patria in ſuo magis accendat amore.Quartò,ut eas patri pro nobis præſentet.Quintò,ad minorẽ impiorum, & ingratorum confuſionem. *Adhuc autem illis*

D *non credentibus* quod verum conſpicerent corpus Chriſti,ob cauſam prętactam,nec omnes erat æquè increduli, imo quidam omnino credebant,& quidã nondũ complete,ideo ſubditur,*Et mirantibus præ gaudio* quia vt apud Ioannem legitur, Gauiſi ſunt diſcipuli uiſo domino. Ergo aliquo modo credebant ſed mirabantur de tàm noua,& inſperata conſolatione,& apparitione,de qua vehementer gaudebant,atq; præ gaudio mirabantur, qđ & qualiter, tàm bene & optimè eis cõtigerit,qui paulòante tàm deſolatiſſimi erant, quia (ut aſſerit Aug.)quæ multũ læta ſunt,vix creduntur.Occultè.n.metuit animus ne forſan contingat oppoſitum, & tunc duplex męror naſcatur.Sic Iacob patriarca audito à filiis,Ioſeph uiuit,quaſi de graui ſomno euigilans,nõ tñ credebat eis *Dixit*, nõ ex ignorantia quæꝛens:ſed ſolitũ loquẽdi modũ obſeruans, ut magis agnoſceretur, *Habetis aliquid hic quod manducetur?* Quatenus non tñ per uiſum tactũ,auditũ,ſed etiam per guſtũ mea n uobis reſurrectioné demonſtrem. *At illi obtulerunt ei partem piſcis aſſi* cuius forſitan partẽ iam comederunt.*Et fauum mellis*. *Et cum manducaſſet coram illis,ſumens reliquias dedit eis*, ut ſecum comederent,nec dubiũ quin & potauit cum eis. Secundũ quòd princeps Apoſtolorum dixit,Manducauimus, & bibimus cum illo poſtquam reſurrexit. ¶Porrò,Chriſtus comedit,non tamen aliquid conuertebatur in corpus ipſius.Sed poteſtatiuè cibum, & potũ conſumpſit, quemadmodũ aquã conſumit radius ſolis calens.*Et dixit ad eos,Hæc ſunt verba quæ locutus ſum ad uos* hoc eſt,iſti effectus,uidelicet appritiones, & meæ reſurrectionis probationes ſunt res ſignificatæ per uerba,quę uobis prędixi,qñ adhuc inter uos ante meam paſſionem paſſibilis conuerſabar,à quibus nũc carnis immortalitate & plenæ beatitudinis ſtatu diſto. Itaque uerbũ hic ſumitur pro re,uerbo ſignificata,ſicut in libris Rég.loquitur Ezechias, Non fuit uerbum in domo mea & in omni poteſtate mea quod nõ oſtenderim eis uidelicet nuntiis regis Babylonis, *Quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi,& Prophetis, & Pſalmis de me* Eodem modo neceſſe fuit illa impleri, quo neceſſe fuit Chriſtũ pati,quod qualiter

Ioan.20 Gen.45 E Act.10 F 4.Re.20

A liter oportebat iam dictum eſt. Itaq; neceſſe fuit illa impleri neceſsitate conditionata, non abſoluta, hoc eſt, neceſsitate cõſequentiæ, non conſequentis ſeu in ſenſu compoſito, non in ſenſu diuiſo, non neceſſitate coactionis liberi arbitrii, ſed præordinationis diuini decreti. ¶ Porrò, in lege Moyſi multa de Chriſto conſcripta
Gene.22 ſunt, ut quod Deus dixit ad Abraham,
Gene.26 Iſaac, & Iacob, In ſemine tuo benedicen-
Gene.28 tur omnes familiæ terræ. Et, Prophetam
Deu.18 ſuſcitabit uobis dominus &c.

¶ Inſuper, quamuis Pſalmiſta fuit propheta, tamen liber Pſalmorum propriè inter hagiographa cõputatur, Et ita nũc Pſalmi à ſcriptura prophetarũ diſtinguũtur. *Tunc aperuit illis ſenſum* .i. intellectum eorum illuminauit, *Vt intelligerent ſcripturas*
B Veruntamen non tam perfectè eos iam illuſtrauit, ſicut in die Pentecoſtes quando limpidisſimam ſcripturarum intelligentiam eis infudit, nunc tamen eos ali-
Ioan.20 qualiter illuminauit: quia ut habet Ioannes, inſufflauit in eos, & dixit, Accipite ſpiritum ſanctum, *Et dixit eis. Quoniam ſic ſcriptum eſt*, hoc eſt, de mea paſsione, & reſur-
Dani.9. rectione prophetatum in Daniele, Oſea, in Pſalmis, alijsque prophetis. Scriptum eſt enim, Poſt hebdomadas ſexagintaduas,
Oſeæ. 6. occidetur Chriſtus. Et Oſeas ait, Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertia
Sofon.3. ſuſcitabit nos. Sofonias quoque, Expecta me dicit dominus in die reſurrectionis
Pſal.40. meæ in futurum, Atq; in Pſalmo, Tu au-
C tem domine miſerere mei, & reſuſcita me & retribuã eis, *Et ſic oportuit Chriſtum pati* pro mundi ſalute, quia ille fuit conuenientior modus humanæ redemptionis, & Deus ita præordinauit, *Et ſurgere à mortuis tertia die* quia non decuit Chriſti reſurrectionem ultra tertium diem differri. *Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes*, hoc eſt, uniuerſis mundi hominibus Iudæis atque gentilibus euangelizari, ut in fide Chriſti pœnitentiam agant, atq; per gratiam eius confidant ſe remiſsioné peccatorum ſuorum poſſe ſuſcipere, uirtute & merito paſsionis ipſius, per ſacramenta eius. primò in baptiſmo, deinde in ſacramento pœnitentiæ, quæ eſt ſecunda poſt
Act.17. naufragium tabula. Hinc in Actibus Paulus ait Iudæis, Per Ieſum uobis remiſsio

peccatorum annunciatur ab omnibus, à D
quibus non potuiſtis in lege Moyſi iuſtificari. Et rurſus loquens Gentibus, Tempora (inquit) prioris ignorantię deſpiciẽs Deus, nunc annunciat hominibus, ut omnes ubiq; pęnitentiam agant, eò ꝙ ſtatuit diem, in quo iudicaturus eſt orbem in ęquitate, in uiro quem ſtatuit, fidem præbens omnibus, reſuſcitans illum à mor-
tuis. Et iterum loquitur, Primùm Deus Acto. 3.
ſuſcitans filium ſuum, miſit eum ut conuertat ſe unuſquiſq; à nequitia ſua. Itemque, Non eſt nomen aliud ſub cœlo datũ hominibus in quo oporteat nos ſaluos fieri. De hac omnium gentium conuerſione ad Chriſtum, & diffuſione eccleſiæ catolicæ per totum orbem terrarum copioſisſimè, & apertisſimè prædixerunt Pro- E
phetæ. Scriptum eſt nanque in Pſalmis, Pſal.21.
Reminiſcẽtur & cõuertentur ad dominũ uniuerſi fines terræ, & adorabũt in conſpectu eius uniuerſæ familiæ Gentium.
Itemque, Benedicentur in ipſo tribus ter Pſal.71
ræ, omnes gentes magnificabunt eũ. Vn-
de & per Iſaiam loquitur Chriſtus, Glo Iſa 42.
rificatus ſum in oculis domini Et dixit, Parum eſt ut ſis mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces Iſrael conuertendas, dedi te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea
uſque ad extremum terræ. Sed & in Da- Dani.7.
niele legitur, Omnes populi, tribus, & linguæ ſeruient ei. Quod totum impletum eſt, quia & ſi nunc magna & latisſima regna ad ſtolidisſimam ſpurcisſimi Mahumeti legem, aliasque perfidias ſint collap- F
ſa, longo tamen tempore in eis uiguit religio Chriſtiana, nihilominus ante finem ſeculi prædicta plenius implebuntur.

¶ Porrò prædicatio iſta facta eſt Apoſtolis Chriſti, *Incipientibus* eam *A Ieroſolyma* quia poſt Chriſti aſcenſionem & ſpiritus ſancti miſsionem, cœperunt Apoſto
li in Ieruſalem prædicare, prout per Iſaiã Iſaiæ.2.
fuit prædictum, De Sion exibit lex, & uer
bum domini de Ieruſalem. Atque in Pſal Pſ.109.
mo, Virgam uirtutis tuæ emittet dominus ex Sion. Ieruſalem nanque fuit metropolis Iudæorum, quibus Chriſtus fuit ſpecialiter miſſus, de quorum & ſemine fuit natus, multisque donis fuit populus ille à Deo ornatus, ideo decuit ei primò
euangelizari, prout loquitur eis Paulus, Act.13.
Vobis oportebat primùm loqui uerbum

Dei,

A Dei]. Ieruſalem quoque fuit ciuitas ſan-
cta, in qua fuit templum Dei, & viguit cul
tus eius, floruitque ſæpe ſtudium legis ac
prophetarum, quam & Chriſtus paſſio-
ni ſuæ prælegit, idcirco decuit euangeli-
cam prædicationem poſt Chriſti paſſio-
nem inchoari ibidem, vt & Iudæi incredu
li inexcuſabiles redderentur, in quo etiam
diuinę pietatis declaratur immenſitas, qđ
illis voluit primò viam prædicari ſalutis,
qui mortem procurauerunt Saluatoris, &
Dei filium occiderunt. *Vos autem teſtes ho-
rum*, videlicet reſurrectionis meæ & alio-
rum myſteriorum meorum, qui & ante
paſſionem meam mecum eſtis conuerſa-
ti, & de mea reſurrectione eſtis multipli-
citer certificati, *Et ego mittam promiſſum
B patris mei in uos*, id eſt, ſpiritum ſanctum
à patre procedentem, quem & pater per
prophetas & me promiſit ſe vobis datu-
rum, mittam & infundam cordibus ve-
ſtris, ſicut in die pentecoſtes ſcimus per-
actum. Iſtud enim Chriſtus in ſermone
poſt cœnam frequenter promiſit, iuxta
illud Ioannis, Cùm venerit paracletus,
quem ego mittam vobis à patre, ſpiritum
veritatis, qui à patre procedit, ille teſtimo
nium perhibebit de me, & vos teſtimo-
nium perhibebitis, quia ab initio mecum
eſtis, certumque eſt, quòd Chriſto nequa
quam competeret autoritas mittendi,
dandique ſpiritum ſanctum, niſi ab ipſo
procederet ſpiritus ſanctus, & verus con-
ſiſteret Deus, *Vos autem ſedete in ciuitate*,
C Ieruſalem, in loco quo loquor hæc uo-
bis, vbi vobiſcum vltimam feci cœnam.
Quoadusque induamini uirtute ex alto, id eſt,
vſque ad horam qua accipietis ſpiritum
ſanctum, qui corda veſtra induet omnem
perfectionem gratiæ ac virtutum ex thro-
no cęleſti ac decreto patris æterni, ſicque
efficiet vos idoneos ad prædicandum ac
teſtificandum de me, dando vobis ſapien-
tiam, conſtantiam, & feruorem, omnium
linguarum notitiam, totius ſcripturæ pe-
ritiam, ardentiſſimam caritatem, inſupe-
rabile robur fortitudinis ſpiritualis. Hinc
Acto 1. in Actibus legitur Chriſtus dixiſſe diſci-
pulis, Accipietis virtutem ſpiritus ſancti
ſuperuenientis in vos, & eritis mihi teſtes
in omni Iudęa & Samaria, & vſque ad vl-
timum terræ. Veruntamen non eſt in-
Ioā. 21. telligendum, quod Chriſtus præcepit di-
ſcipulis continuè in ciuitate ſedere, quia D
poſt verba hæc interdum exierunt pro ra
tionabilibus cauſis, ſcilicet ad piſcandum,
ſed intentio Chriſti fuit, vt non longè di-
ſcederent, nec diu abeſſent, ſed frequen-
ter ſeu opportunis horis ibi manerent,
præſertim poſt aſcenſionem, & per ora-
tiones, ieiunia ac alia deuotionis exerci-
tia, ſe ad ſpiritus ſancti pararent ſuſce-
ptionem plenariam, Hinc ſcribit in Acti- Acto 1.
bus, Conueſcens præcepit eis, ab Ieroſoly
mis ne diſcederent, ſed expectarent pro-
miſſionem patris, Quam audiſtis (inquit)
per os meum. Vnde nunc ſubditur, *Edu-
xit autem eos foras in Bethaniam.* In die quip
pe aſcenſionis bis eis apparuit. Primò in
Ieruſalem. & tunc eis præcepit, vt irent in
mōtem Oliueti, qui eſt propè Bethaniam E
in quo rurſus ei apparuit, propterea dici-
tur eos eduxiſſe in Bethaniam, quamuis
corporaliter cum eis non ierit, & quia
mons oliuarum prope Bethaniam eſt, ſic-
que duxit eos in Bethaniam, ideſt, in viá,
Bethaniam uerſus vſque ad montem præ-
dictum, *Et eleuatis manibus ſuis, benedixit eis*,
forſitan ſignum crucis ſuper eos forman-
do, & uerba benedictionis aliqua profe-
rendo, vt & ipſi ſic facerent aliis, nam &
prælati à ſuis ſubditis recedendo ſic face-
re debent, imò cum actiua benedictio
Dei ſit collatio numerum gratiæ eius, &
multiplicatio eorundem. Chriſtus ſecun
dùm quod homo, manus leuando, benedi
ctionisque verba loquendo, ſecundùm
quod Deus, incrementa gratiæ ac virtu- F
tum cordibus infudit eorum. *Et factum eſt
dum benediceret illis, receſſit ab eis*, ideſt, ele-
uari cœpit corporaliter in aere. *Et fereba-
tur*, ideſt, propria virtute aſcendit *In cælum*
quod diuina virtute principaliter fecit,
& item per dotem agilitatis, vnde in Acti
bus habetur, Cum hæc dixiſſet, videnti-
bus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eū
ab oculis eorum. *Et ipſi adorantes*, Chri-
ſtum verum Deum, ſicut & Thomas eui
dentia veritatis conuictus, dixit, Domi- Ioan. 20
nus meus, & Deus meus, *Regreſſi ſunt in Ie
ruſalem*, in cœnaculum quod fuerat pro-
pè templum, *Cum gaudio magno*, tàm de
Chriſti ſui prædilecti magiſtri atque dul-
ciſſimi domini glorioſa aſcenſione felici
tate & gloria, quàm de beneficiis Dei eis
datis ac dandis, ac totius mundi conuer-
ſione

A ſione ad Chriſtum inſtante, nam & duo angeli Chriſto aſcendente apparuerunt eis, dicentes, Viri Galilæi quid ſtatis aſpicientes in cœlum, &c *Et erant ſemper in templo*, i. omni tpe opportuno, pręſertim poſt ſuſceptionem ſpiritus ſancti: qua uſque ad illud tempus magis latebant in domo, quàm ſe manifeſtabant in templo, vtpote nondum plenè deſuper confortati, *Laudantes & benedicentes Deum*, cum de ſuis beneficiis ac promiſſis laudando, & propter propriam ac immenſam bonitatem, perfectionem, & beatitudinem eius, eum iugiter benedicendo, ſicut ait propheta, Benedicam dominum in omni tẽpore. Hinc legitur in Actibus, Quotidie erant perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, ſumebant cibum cum exultatione laudantes Deum. Et denuo, Omni die non ceſſabant in templo & circa domos, docentes & euangelizantes Chriſtum Ieſum, quæ omnia poſt ſpiritus ſancti in ſigno viſibili ſuſceptionem Lucas recitat contigiſſe, Veruntamen Theophilus dicit, eos etiam inter aſcenſionem & pentecoſten cum aliis templum intraſſe cauſa orationis & laudis diuinæ: quia ex aſcenſione Saluatoris erant aliqualiter roborati, atque à priſtina formidine ſubleuati, tamen quod primò dictum eſt, verius ęſtimatur, & his quæ in Actibus ſcribuntur Apoſtolorum, magis concordans.

Acto 1. *Pſal. 33.* *Acto 2.* *Acto 5.* B D *Theoph.*

¶ Poſtremò, qualiter præmemorata dominicæ reſurrectionis argumenta Chriſti reſurrectionem ſufficienter probant, Thomas in tertia parte ſummę ſuæ magiſtraliter docet. Diſcamus ergo & nos cũ ſanctis Apoſtolis in tẽplo ſemper, unanimiterq; manere per orationes, ieiunia, & alia exercitia uirtuoſa, ad quotidianum gratiæ ac uirtutum augmentum nos præparare, omnipotentem iugiter benedicere ac laudare, qui eſt ſuper omnia Deus ſublimis & benedictus, Amen.

E

Finis Enarrationum in Euangelium ſecundùm Lucam.

D. DIONYSII CARTHVSIANI IN EVANGELIVM IOANNIS ENARRATIO.

PROLOGVS.

A *Eccle. 24* EGo ſicut aquæ ductus exiui à paradiſo, & fluuius meus propinquauit ad mare: quoniam doctrinam quaſi antelucanum illumino omnibus. *Roma. 8.* Increata atque fontana ſapientia Dei, vnigenitus filius patris æterni, dominus noſter Ieſus Chriſtus, ex quo humanam naturam ſuper naturaliter induit, ſuppoſitaliterque aſſumpſit homines mirabiliter ſublimauit, atque ineffabiliter Deificauit ſupernaturalibus donis ac gratiis, humanæ fragilitatis conditionem prorſus tranſcendentibus, ſuos adimplendo electos. Inter quos glorioſi apoſtoli ſortiuntur primatum, quoniam primitias ſpiritus receperunt. Hos tanta virtute, poteſtate, & gratia decorauit Deus B ſublimis & benedictus, vt ſanctitate, ſapiētia atq; miraculis, vniuerſos præcedere comprobentur, ipſis quippe etiam ordo rerum, naturaliſq; curſus mūdi, & lex naturæ creatę, inenarrabiliter extiterūt ſubiecti, in tantùm vt ea quæ magni ac ingenioſi philoſophi æſtimabant, nec diuina virtute neque angelica poteſtate fieri poſſe, ipſi uberrimè agnoſcantur feciſſe, mortuos ſuſcitando, cæcos & claudos à natiuitate repente curando, dæmonibus imperando, venena ſine læſione bibēdo, in igne nullum ſupplicium ſuſtinendo, arcana cordium, futura quoque purè contingentia, certitudinaliter cognoſcendo, beatorum angelorum frequentes apparitiones, allocutiones, & adminiſtrationes habendo, imò ad libitum obtinendo. Denique, *Acto 3. 9.14.20* cum vſque ad Chriſti paſsionem, rudes & formidoloſi extiterint, ſubitò omni ſcientia ſcripturarum omni facultate linguarum, itemq; inſuperabili animi fortitudine, copioſiſsimè ſunt repleti. C Verùm ſi ita non eſt, ſi hæc atque ſimilia non fecerunt ac paſsi ſunt, quomodo ipſi tàm pauci impotentes, illiterati, ignobiles, totum penè mundum tàm citò ad incomprehenſibilem fidem ad arduiſsimam legem conuertere, quomodo idololatriam extirpare, & demonum cultum deſtruere potuerunt? quos ſcimus omnem magicam artem, atque cum demonibus conuentionem, ſub ęternæ damnationis comminatione prohibuiſſe, & ad vnius ſummi Dei ſinceriſsimam dilectionem, & claram notitiam, vniuerſa documenta ſua & opera ordinaſſe. *Baruc. 3* Hos ergo dilectiſsimos homines filius Dei in terris ambulans, cum hominibus quoque conuerſans, vocauit collegit, inſtruxit, inter quos vnum in familiariſsimum puerum, in prædilectum diſcipulū, D in ſapientiſsimum Euangeliſtam elegit, cui tanquàm cariſsimo filio, tanquàm caſtiſsimo atque pulcherrimo adoleſcenti, pio, dulcique iuueni, ampliora intimæ dilectionis demonſtrauit indicia. Hic eſt ſanctus apoſtolus, fœlix Euangeliſta, ſacer Ioannes, cuius in hoc opere elucidandum vtcunque eſt Euangelium, prout ſpiritus veritatis præſtare dignabitur. Hic igitur tanquam aquæductus exiuit à paradiſo, tanquam præcipuus inter eos, qui non ex ſanguinibus, ſed ex Deo nati ſunt. Egreſſus eſt quoque à paradiſo, ideſt, à Chriſti collegio, à primitiua eccleſia plena delitiis ſpiritus ſancti. Præterea exiuit vt aquæductus, quia per ipſum fluxerunt, ſuſi ac deſuper propinati ſunt nobis riui, ſeu aquæ ſapientiæ ſalutaris, fluenta doctrinæ cœleſtis, de quibus illuſtriſsimus Iſaias prædixit, Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris.

Iſta intelligenda ſunt in cōmuni, q[uo]d Apoſtoli non præferuntur virgini glorioſæ, nec Ioanni Baptiſtæ.

A ¶Fluuius autẽ huius aquæductus, fiſtulę ſeu organi ſpiritus ſancti, eſt doctrina in Euangelio ſancti Ioannis contenta, quæ inſtar abundãtiſſimi fluminis cũctorum fideliũ animas rigat, ab ignorãtiæ ſiccitate, vitiorũ ſterilitate, ab ardore libidinis eripit, radios ſapiẽtiæ influendo, rorẽ gratiæ imprimendo, cœleſtiũ contemplationem geſtum dulciſſimũ (quo omnis caro deſipiat) exhibẽdo. Porrò hic fluuius ꝓp exundantiã ac redundantiam ſuã propinquauit ad mare. i. ad abyſſum ſapientię, ad

Eccle. I. eũ de quo ait ſcriptura, Fons ſapientię verbum Dei in excelſis. Quemadmodum. n. omnia flumina egrediuntur à mari Oceano, ſecundũ quoſdam, & reuertuntur in ipſum: ſic omnis ſapiẽtia fluit à Deo, & red

B dit ac terminantur in eum, idcirco Deus comparatur mari immenſo.

¶Sapiẽtia ergo Ioannis ſanctiſſimi, quã nobis deſcripſit ac reliquit, huic mari propinquat. Primò, quoniam reducit mẽtes noſtras ad Deum totius ſapientiæ ſplẽdidiſſimum fontem. Secundò, quia ob exuberantiſſimam plenitudinem ſuam, diuinæ & increatæ ſapientiæ aſſimilatur, præſertim cũ ſit ſupernaturalis, æternæ lucis veritati innitẽs, & tanquã expreſſio atq; impreſſio increatæ ſciẽtiæ Dei: quẽadmodum imago apparens ac reſultans in ſpeculo, deriuat à vultu inſpiciẽtis. Tertiò, quia Ioãnes præ cunctis ſanctæ teologiæ ſcriptoribus, apoſtolis, Euãgeliſtis, & ꝓphetis, plenius, clarius atq; profundius lo

C quitur de diuinis, in tantũ vt de ipſo deiformi Euãgeliſta Ioãne, verificetur illud

Eccl. 24. in eccleſia. Qui implet quaſi phyſon ſapientiã, ſicut tygris in diebus nouorũ: qui adimplet quaſi Euphrates ſenſum, & mittit diſciplinã vt lucẽ, aſſiſtẽs quaſi Gion in die vindemiæ. ¶ Doctrina ergo Ioãnis propinquat mari, ſeu diuinæ ſapiẽtię pelago tanq̃ materiæ & obiecto, circa quod eminẽter verſatur, ac ſingulariter tractat. Propterea quoq; doctrinã quaſi antelucanũ ſiue aurorã illuminat oĩbus. i. docendo præbet vniuerſis fidelibus. Quẽadmodum. n. lux auroræ tenebras noctis propellit, atq; ad meridianũ iubar diſponit: ſic doctrina Ioãnis, ignorantiæ & peccati abſtergit caliginẽ, per luminis gratiæ infuſionẽ, ſicq; ad clarã ac beatificã Dei viſionem ſeu meridianũ gloriæ lumen, adducit per euangelicorum documentorũ D. cuſtodiam. Et quoniam nunc per fidẽ ambulamus, non per ſpeciem, cognoſcentes per ſpeculum in ænigmate, non facie ad faciem, ideo omnis illuminatio ſeu inſtructio vitæ præſentis, potius comparatur auroræ, quàm luci meridianæ.

DE DIGNITATE ET EXcellentia ſacratiſſimi Euangeliſtæ ſancti Ioãnis, & quod liber Euangelij Ioãnis vniuerſos ſcripturæ canonicæ libros excedit.

ARTICVLVS. I.

HIc eſt diſcipulus, in tantũ inter diſcipulos reliquos prædilectus à Chriſto, vt hac circumlocutione: Diſcipulus quẽ diligebat Ieſus: ſignificetur in præſenti Euangelio, quaſi ſolũ ipſum amaſſet. Ipſe extitit vnus triũ apoſtolorũ, qui ſuſcitationi puellæ, transfigurationi dñicæ, ac trinæ orationi Chriſti tẽpore paſſionis interfuerũt. Deniq; ipſe ſolus in cęna ſupra pectus Ieſu recubuit ſeu quieuit, reclinans ſe in ſinu Ieſu. Tuncq; (ſecundũ Aug. & Bedam) ex fonte dñici pectoris bibit, quod poſtea in Euangelio propinauit, quod nõ eſt intelligẽdũ quaſi in hora illa impletus ſit ſpiritu ſapiẽtiæ, & illuſtratus à Chriſto euãgelica veritate, præſertim cũ ipſo teſtãte, dũ poſt reſurrectionẽ Maria Magdalenæ ſibi retuliſſet dominũ à monumẽto ſublatũ, ipſe ſic eſſe crediderit: nondum. n. ſciebat (vt ipſemet ait) ſcripturas. ¶Quo ergo tunc bibit, niſi quod ille recubitus fuit ſignum ac diſpoſitio, cauſa quoq; meritoria, inquantùm ex magna dilectione proceſſit, futuræ illuminationis ſpiritus ſancti. Hunc Chriſtus à nuptiis, vbi aquam in uinum conuertit, vocauit, vt recitat Beda, eiq; tempore paſſionis matrem ſuam virgineam, ac ſuperdigniſſimam commendauit. Hic ſanctus Apoſtolus in feruẽti oleo miſſus, quatuor mortuos ſuſcitauit, totiusq; Aſiæ rexit ac fundauit eccleſias. ipſe eſt præclariſſimum iubar eccleſię, non duntaxat Euangelii, ſed trium quoq; epiſtolarum & Apocalypſis radioſus deſcriptor. ¶Præterea quantus fuerit in corde diuini ac magni Dionyſii innoteſcit in ea quam Ioãni miſit epiſtola, vbi inter cætera loquitur,

Mat. 9. Mat. 17 E Mat. 26 Ioan. 13 F Ioã. 21. Ioan. 20 Ioan. 19.

A tur, Auc verè dilectiſsimè, verè amabiliū & deſiderabilium ac dilectorum valde dilectiſsimè. Deniq; quamuis tota ſcriptura canonica tractat de Deo, tāquam de obiecto, ſpecialiter quoq; prophetæ, Apoſtoli & Euangeliſtæ loquuntur de Chriſto vt promiſſo vel miſſo, nihilominus euangelicum volumen ſancti Ioannis, vniuerſis ſcripturæ codicibus ritè præfertur, quoniam de diuinitate ac trinitate, de diuinæ eſſentiæ vnitate, de perſonarū diſtinctione, de æterna atq; diuina Chriſti generatione, & ſancti ſpiritus proceſsione, de duplici Chriſti natura, multiplici actione, & vna perſona, plenius, clarius atque profundius ſcribit. Ea quoq; ſuppleuit: quæ alii Euāgeliſtæ omiſerūt, videlicet B ſigna, documēta & opera facta à Xpo ante incarcerationem Ioannis Baptiſtæ. ¶ Inſuper de doctrina & ſermonibus ſaluatoris Ioānes valde ſublimis ſcribit, quā cæteri Euangeliſtæ, propter quod deſignatur in prophetica quatuor animaliū Ezech. 1. viſione, Ezechieli oſtenſa per aquilā, quæ Ezec. 10. altius volat, ſolareq; lumen clarius inſpicit. Scripſit autem Euangeliū poſt alios Euangeliſtas. Cum.n. demoraretur in exilio Pathmos, inſurrexerunt in Aſia & Epheſo hæretici, aſſerentes Chriſtū eſſe hominē purum, nec tempore præceſsiſſe Mariam. Cùm ergo reuerſus eſſet Ioannes à Pathmos ad Epheſum (prout Areopagita Dionyſius ei prophetauit) rogatus ab epiſcopis Aſiæ, vt de Chriſti diuinitate, de C qua alii Euangeliſtæ pauca ſcripſerunt, plenius ſcriberet, imo Euangeliū Chriſti pleniſsimè cōſcribendo elucidaret, quod tàm præſentes q̃ futuros damnaret errores, omniumq; credentium inſtrueret animos, quod ſpiritu ſancto inuocato, & cōmuni ieiunio ac prece pręmiſsis, effecit, dicitq; Alcuinus, quod à tempore aſcenſionis Chriſti, per annos ſexagintaquinque abſq; adminiculo ſcribendi prædicauit. ¶ Ad huius igitur Euangelii ſacroſancti elucidationē, tantò accedo humilius, & ſancti ſpūs illuſtrationē inuoco affectuoſius, quātò ſublimior eſt eius materia atque decliuior, ac inſufficiētior ꝓprię rōnis intelligentia: ſed nec intendo curſoriè pertranſire, neque extranea introducere, ſed textus declarationi ac moralitati, viribus totis inſiſtere.

EXPOSITIO PRIMI CAP. D

In principio erat verbum.

ARTICVLVS. II.

HOc inter teologicum, filoſoficūque proceſſum, ſeu inter teologiam, & filoſofiam diſtat ac intereſt, quod teologia ſeu ſacra ſcriptura increatæ veritati innititur, atque per lumen gratiæ reuelatur: filoſofia verò humanæ rationi, ſeu naturali inniti cenſetur, atque humano ex conſideratione rerum creatarum, ſtudio inuenitur. Ex quo duæ aliæ differentiæ oriuntur. Prima, ꝙ teologiæ falſitas admiſceri non valet, quoniam infallibili fundamento incumbit, & ab incommutabili veritate infunditur ac docetur, idcirco in his quæ fidei E ſunt, diuerſa opinari, vel dubitare prorſus illicitum eſt. Filoſofiæ verò diuerſi miſcentur errores, propter humanæ rationis caliginem. Secunda, quòd teologia exordium ſumit à ſummo, ab ente primo, à Deo altiſsimo: filoſofia autem ab infimis incoat, & paulatim ad ſumma conſcendit, quoniam naturaliter intellectiua cognitio ex ſenſitiua procedit, & immaterialia atque diuina per corporalia cognoſcuntur: creator quoque per creaturas, quemadmodum ad Romanos Roma. 1. fatetur Apoſtolus, inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt cognoſcuntur, ſempiterna quoque virtus eius & diuinitas. F ¶ Hinc ergo excellentiſsimus Euangeliſta, qui non cognouit literaturam, tanquā Pſal. 70. piſcator & idiota, vſque ad annum circiter trigeſimumprimum de diuinis, non lumine naturali, nec præuia notitia ſenſitiua, vel ex ſenſibilium conſideratione inſtructus, ſed radiante ſpiritu ſancto ſupernaturaliter, & eminentiſsimè doctus, ab ipſo vniuerſorū ſublimi principio Deo ſancto ac adorando exorſus eſt. *In principio (inquiens) erat verbum.* Nempe, cum eius intentio fuerit Ebionis atque Cherinti hæreticorum, dicentium Chriſtū eſſe hominem purū, hæreſim reprobare, conuenienter incepit à Chriſti diuinitate, oſtendens ꝙ Chriſtus nō ſit pura creatura, neq; in tempore factus omnino, puta ſecundùm ſe totum, ſed verus Deus, & creator

A creator æternus. Itaque in principio, id
eſt, in exordio temporis quo facta ſunt o-
Eccle. 8. mnia: iuxta illud Eccleſi. Qui viuit in æ-
ternum creauit omnia ſimul: de quo prin
Gene. 1. cipio accipi poteſt id Geneſis, In princi-
pio creauit Deus cœlum & terram. Erat
verbum, id eſt, vnigenitus filius Dei, qua-
ſi dicat, Inter alia non eſt creatum: ſed il
lis per creationem incipientibus, ipſum
veraciter erat, & inuariabiliter ſubſiſte-
bat. Sic exponendo excluditur error di-
centium, ꝙ Chriſtus non fuit prior uir-
gine matre. Hunc quoque reor fuiſſe in-
tellectum Euangeliſtę, qui primo Euan-
Prou. 8. gelii ſui verbo intendebat Cherinti, &
Ebionis hæreſiarcarum ſui temporis er-
rorem deſtruere, aſſerentium Chriſtum
B ex Maria ſumpſiſſe totius ſui eſſe initiũ.
Vel ſic, In principio, hoc eſt, ante omnia
ſecula, & ante tempora vniuerſa in ipſo
æternitatis nunc, atq; momento, de quo
principio ſcriptum eſt, dicente ipſo filio
Eccle. 1. Dei de patre æterno: Dominus poſſedit
me ab initio uiarum ſuarum, antequam
quicquam faceret à principio, erat ver-
bum, de quo Eccleſiaſticus dicit, Fons ſa-
pientiæ verbum Dei in excelſis. De quo
Coloſſ. 1. ait Apoſtolus, Ipſum eſt ante omnes, &
omnia in ipſo conſtant. De hoc uerbo po
Iſa. 45. teſt intelligi illud Iſaiæ, Egredietur de
Pſal. 44. ore meo iuſtitię verbum, de quo per Pſal
miſtam loquitur Deus, Eructauit cor meũ
Pſa. 32. uerbum bonum. Itemque, Verbo domini
cœli firmati ſunt. Sic exponendo confun
C ditur error filiorum perditionis elatiſſi-
mi Arrii atque Eunomii, affirmantium,
ꝙ licèt filius Dei ſit pura creatura, nihi-
lominus ante mundi creationem eſt geni
tus, & licèt patri non fuerit coæternus,
tamen natura, dignitate, & tempore prior
eſt omnibus cæteris creaturis. Horũ igi-
tur hæreticorum perfidiam ſciens Ioan-
nes futuram, ſic exorſus eſt, In principio
erat uerbum. Tertiò ſic, In principio, id
eſt, in Deo patre, cui ratio principii ap-
propriatur ſicut ęternitas, iuxta illud Hy
larii. Aeternitas eſt in patre, ſpecies in
imagine, uſus in munere. Pater quippe
eſt principium ſine principio: filius verò
Apo. 22. & ſpiritus ſanctus ſunt principium, ſed de
Apoc. 1. principio. Ait enim filius, Ego ſum α &
Ioan. 11. ω principium & finis. Suſcitantibus quo-
que Iudæis, Tu quis es? reſpõdit, princi-
piũ qui & loquor uobis. Deniq;, pater, fi- D
lius, & ſpũs ſanctus propter identitatẽ eſ-
ſentiæ ſunt vnum principium, una cauſa,
unus creator, una omniũ beatitudo ac fi-
nis, quæ.n. abſolutè dicuntur de Deo, tri-
bus perſonis communia ſunt, nec multi-
plicantur in eis, unde triũ perſonarum eſt
unus numero intellectus, una uolũtas, u-
na potẽtia, iuſtitia, mĩa atq; perfectio. Ita
que, In principio Deo patre erat uerbũ,
qm̃ ſic procedit à patre per generationẽ
& perſonalẽ diſtinctionẽ, ut tamen in ip-
ſo æternaliter perſeueret per ſubſtantia-
lem identitatẽ. Et ut Damaſce. teſtatur,
quælibet diuinarũ perſonarũ eſt in alia
per circuminſeſſionem, eo ꝙ unaquæq;
earũ ſit infinita. Rurſus, emanatio in diui
nis, qua una perſona procedit ab alia, eſt E
emanatio ad intra, quę nõ terminatur in
aliud ad extra, uel ſubſtãtialiter diſtinctũ
à ſuo fonte: ideo filius Dei inuariabiliter
manet in patre, præſertim cũ ſit uerbum
mentale, intellectualiter profluens à cor-
de paterno, quemadmodũ ſcriptũ eſt, Eru Pſa. 44.
ctauit cor meũ uerbũ bonum. ¶ Sed nũc
de ipſo uerbo Dei & æterna generatione
eius, aliquid eſt loquendum. Et primò in
quiritur, cur euangeliſta uolens Chriſti
diuinitatẽ oſtendere potius utitur nomi-
ne uerbi quã filii? Huius duplex eſt ra-
tio. Prima, ut inſinuet generationẽ in di-
uinis non eſſe materialẽ, carnalẽ ſeu mu-
tationi admixtam, ſed intellectualem, in-
uariabilem, immanentẽ ac ſimplicẽ: quo
niam uerbũ propriè ſumptũ eſt interior
mentis conceptus, intelligibilis dictio at F
que prolata intus notitia. Alia rõ eſt quo
niam nomẽ uerbi magis pertinet ad pro-
poſitum quam nomen filii, filius nanque
dicit cõparationem duntaxat ad patrem,
uerbũ autem importat reſpectũ, non tan
tùm ad proferendũ, ſed etiam ad id quod
per uerbum exprimitur, ad uocẽ quoque
quam induit, & inſtructionẽ quæ per ip- Gene. 1.
ſum in alio fit. Cum igitur Euangeliſta
nunc tractet de filio, non duntaxat in or-
dine ad patrem, ſed inſuper per compara
tionem ad creata, quæ fecit, & regit, præ-
ſertimq; ad hoĩes quos redemit, ad carnẽ
quoq; quam aſſumpſit, & ad documenta
quæ dedit, conſtat ꝙ cõuenientiſſimè no
mine uerbi omnia hęc reſpicientis, de-
ſcribitur, nec aptius neque ſubtilius no-

A men ad uniuerſa hæc inſinuanda inuenitur. ¶Oportet aũt aduertere, ꝙ verbum (ſecundùm Damaſc.) tribus modis accipitur. Primò, pro verbo vocali: ſicque dixit Gregorius, ꝙ nihil eſt inſtabilius verbo, eſt.n. de genere ſucceſsiuorum, quibus idẽ eſt eſſe & fieri, quemadmodum motus, & tempus, ſic quoque ait Baſilius, habet autem & uerbum noſtrum, & externam diuini verbi ſimilitudinem quandam, Nam verbum noſtrum, totam declarat mentis conceptionem. Quæ nanq; mente concipimus, ea ore proferimus, & mens noſtra quaſi fons quidam eſt, verbum vero prolatum quaſi riuulus manans ex ipſo. Secundò, pro verbo mẽtali, quod uerbo uo-
B cali exprimitur & ſignificatur, ſecũdùm quod ait filoſofus, Sunt ergo ea quæ ſunt in uoce, earũ quæ ſunt in anima paſsionũ notæ. Vnde & Plato aſſerit in Timeo. Ad hoc datus eſt nobis ſermo, vt mutui atq; interioris conceptus fiãt indicia. Tertiò, pro imaginatione uocis. Antequã.n. mentale uerbũ uerbo uocali exprimitur, formatur in ſenſu interiori ſeu uirtute imaginatiua imaginatio quædam verbi uocalis, ex qua illud procedit, imò & antequam ex auditu uerbi uocalis eius qui loquitur, uerbũ mentale in intellectu audiẽtis concipitur, generatur in potentia imaginatiua illius imaginatio uerbi uocalis, ex qua uerbũ mentale procedit: quia ſecũdùm Boetium, ſicut imaginata procedũt
C ex ſenſatis, ſic intellecta ex imaginatis. Quartum modum accipiendi uerbũ addit Thomas, uidelicet ut uerbum ſumatur pro re ſignificata, uel facta per uerbum, quemadmodũ Dauid dixit ad puerum Amalechitam, quod eſt uerbũ quod factum eſt. Sic quoq; Ezechias dixit ad Iſaiã, Non fuit uerbũ in domo mea, qđ nõ oſtenderim eis. Hoc modo cũcta creata dicuntur uerba Dei, qui interiori increato ac genito uerbo, omnia intelligẽdo & quaſi loquẽdo cõſtituit: iuxta illud, Ipſe dixit & facta ſunt. ¶Porrò æterna generatio verbi accipiẽda eſt ita, cũ Deus ſit ens ſimpliciſſimũ, nobiliſſimũ, ſimpliciterq; perfectũ, oportet qđ ſit intellectualis naturæ, imò intellectus purus, ſemper in actu cõſiſtens. Deus ergo cognoſcit ſeipſum & cetera omnia, eſt ergo in ſeipſo, ſicut intellectum ſeu cognitum in intelli-

2. Reg. 1

Isa. 39.

Psal. 32.

gente. Intellectũ verò, ſeu res intellecta, D ſm eſſe quod habet in intelligẽte, eſt rõ atq; intẽtio intelligẽtis & imago vel ſimilitudo intellecti. Ratio autem & intentio ſeu diffinitio, quam intelligens habet & concipit de re intellecta, vocantur verbũ intelligentis, quoniam eſt quidam conceptus formatus atque expreſsio, qua intra ſe dicit quod de re intellecta apprehẽdit, & hic conceptus eſt imago intellecti, quoniam actio intellectus perficitur in aſſimilatione intelligentis ad intelligibile. ¶Hoc ergo quod Deus pater de ſeipſo cõcipit, & intra ſe profert ſeu loquitur, appellatur verbum mentis paternæ & filius dei patris, Emanatio itaq; uerbi iſtius, generatio nũcupatur, & verbum emanãs vo E catur filius intelligentis intellectualiterque dicentis: quoniam generatio propriè ſumpta, eſt productio rei viuẽtis à uiuo, quæ terminatur ad eſſe eiuſdẽ naturæ, ſm rationẽ ſimilitudinis adæquatæ. Similiter ad rationẽ filii pertinet qđ procedat ex generante vitali ſm ſimilitudinẽ in idẽtitate naturæ ſaltem ſpecifica: uerbum autem mentis diuinæ hoc modo producitur, & cũ generãte conuenit nõ ſolũ in ſpecifica, ſed in numerali ſeu indiuidua identitate naturę, propter quod generatio & filiatio, propriiſsimè atq; ueriſsimè hñt locũ in deo: ita ꝙ ratio patris & filii, prius ac perfectius competunt deo quàm creaturis, imò à deo deriuãtur ſecundũ quandam imitationem ad creaturas, prout A- F poſtolus dicit, Flecto genua mea ad patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. ¶Præterea actiua generatio verbi, eſt ipſa intellectio patris notionaliter ſumpta, quæ terminatur ad uerbi productionem, ſeu ad ipſum uerbum intus prolatum: & quoniam pater uno ſimpliciſsimo actu ſeipſum & cuncta intelligit, ideo unico actu intellectiuo ſeu una locutione gignit ac profert perfectiſſimũ verbũ, in quo uniuerſa reſplendent, repræſentantur & continentur, quæ à patre noſcuntur, & in eius ſapientia eluceſcunt, fulgent ac conſpiciuntur. Illud ergo unicum & ſimpliciſsimum uerbũ, eſt perfecta, itẽque naturalis imago patris, & character ſubſtantiæ eius, tanquã ad ſimilitudinẽ eius productũ, eũq; pleniſsimè repræſen-

Ephes. 3.

A tans. Eſt quoq; exemplar, ſpecies ac ratio omnium creaturarum, quoniam omnes relucent in verbo atq; ad eius imitationem productæ ſunt. ¶ Qm ergo tota perfectio, & natura patris pfectè relucet in filio, quod eſſe non poſſet, niſi filius eſſet verè immenſus, æqualisq; patri, & per cõſequens verus Deus eandem cum patre habens eſſentiam, finitum nanq; à perfecta repræſentatione infiniti, diſtat ad infi-
Sap. 7. nitum. ¶ Propterea filius appellatur emanatio claritatis oĩpotentis Dei, candor lucis æternæ, & ſpeculũ ſine macula maieſtatis paternæ, atq; imago bonitatis illius, queãdmodũ de filio ſub nomine ſa-
Hebr. 1. pientiæ ſcriptum eſt. Vnde ad Hebr. ait
Coloſſ. 1. Apoſt. Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & fi-
B gura ſubſtantiæ eius. Alibi quoq;, Qui eſt imago Dei inuiſibilis, Inſuper, cũ filius procedat ab intellectu patris, idcirco pertinẽtia ad intellectũ potiſſimè cõpetunt filio, quorũ aliqua ſunt ei propria, & aliqua appropriata: propria enim filio ſunt, ſapientia generata, ars genita, verbũ, imago: quę omnia accipiũtur in Deo perſonaliter. Dum aũt dicitur verbũ ſeu filius Dei eſſe ſapientia patris, & exẽplar creaturarũ, non eſt ſic intelligendũ quaſi pater non ſit in ſe & per ſe ſapiens, ſapiẽtia ingenita, quæ eſt ipſemet pater atque exemplar, ſpecies ac ratio vniuerſorum, alioquin qũo ſapientem filium generaſſet? Nullus. n. alteri confert quod ipſe nõ habet. De hac æterna, diuina & inenarra-
C bili verbi generatione habetur in Pſal-
Pſal. 2. mo. Dominus dixit ad me, filius meus es
Pſa. 109 tu: ego hodie genui te. Et denuò, ex vte-
Prou. 8. ro ante luciferũ genui te. In Prouer. quoque, Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis antequã terra fieret. Nondũ erant abyſſi, & ego iã concepta erã, ante colles ego parturiebar, qñ præparabat cœlos a-
Eccl. 24. deram. Itemq; Eccleſiaſticus, Ego ex ore altiſſimi prodiui primogenita ante om-
Mich. 5. nẽ creaturarum. Hinc ẽt ſcriptum eſt, Egreſſus eius à principio, à diebus æternitatis. Enimuero ꝙ Deus ineffabilis habeat filiũ ineffabilem, & per conſequẽs ſibi æqualem clariſſimè innoteſcit ex hoc, qđ
Pro. 30. in lib. Prouer. legitur, Quis ſuſcitauit omnes terminos terrę, quod nomen eius, & quod nomen filii eius, ſi noſti? Oſtenſo quãdo erat verbũ, oſtendit Euangeliſta vbi erat, *Et uerbum erat apud Deum*, id D eſt, iuxta & intra patrem, tanquam indiuiduum, inſeparabileq; ab eo non enim diſtant loco, duratione, natura vel dignitate, ſed vbi & quando pater, ibi & tunc filius eius. Cum autem dicitur, Verbũ erat apud Deum, Deus accipitur relatiuè, & perſonaliter, nõ abſolutè & eſſentialiter. Queãdmodum aũt pater cũ ſit immẽſus, & illocalis & incircũſcriptibilis, vniuerſa trãſcendens, implẽs, cõſeruans ac ambiẽs, ita & verbũ eius. Vnde cũ verbum dr̃ eſſe apud patrem, non eſt rudìter accipiendũ, quaſi vnus ſit extra & propè aliũ, imò totus pater in filio, & ecõtrario verè circũ, inceſſabiliterq; conſiſtit, ſed ad deſignandum perſonalem diſtinctionem inter patrem, & verbum, ait Euangeliſta, Verbũ E erat apud Deũ, quaſi perſonaliter diſtinctum à patre. Nouerat quippe Ioãnes, cui totus proceſſus ac ſtatus militantis eccleſiæ fuerat in Apocalypſis deſcriptione reuelatus, futuros hæreticos, qui dicerent patris, & filii eandẽ eſſe perſonã, cuius perfidiæ princeps fuit Sabellius, aſſerens patrẽ, filium ac ſpiritũ ſanctum vnã eſſe hypoſtaſim, tribus nominibus deſignatam, propter diuerſas operationes, ita ꝙ Deus eſſet pater ratione creationis, idemq; filius ratione incarnationis, & ſpiritus ſanctus ratione ſanctificationis, qua rationalẽ creaturam ſanctificat. Vnde Sabelliani dixerunt patrẽ incarnatũ ac paſſum, propterea dicti ſunt Patriſpaſſiani. Non. n. admiſerunt verã in Deo eſſe trinitatem, uel F proceſſionẽ perſonæ à perſona, vel Deum dici patrẽ propter relationem realem: ſed eo modo quo nos aſſerimus ſuperbenedictam trinitatẽ eſſe patrem, cui inceſſabiliter dicimus, Pater noſter qui es in cęlis. Matt. 6. Horũ errorẽ deſtruit Euãgeliſta, dicẽdo, Verbũ erat apud Deũ: quod verũ non eſſet, ſi pater & verbũ eſſent vna perſona, cũ nihil ſit propriè apud ſeipſum. ¶ Oſtenſo qñ & vbi erat verbũ, declaratur quid erat. *Et Deus erat uerbum.* Hic ſumitur Deus ſubſtãtialiter & abſolutè, vt ſit ſenſus, verbũ erat Deus. i. verã habens deitatẽ, atque eiuſdẽ cũ ſuo genitore eſſentiæ, Vnde de Roma. 9. filio dicit Apoſt. ad Ro. Qui eſt ſuper oĩa Deus benedictus in ſecula Et in 1. Io. ca 1. Ioan. 5 no. legitur, Simus in vero filio eius Ieſu Chriſto, hic eſt verus Deus & vita æterna.

A na. Sicut aũt in pcedenti clauſula deſignata eſt inter patrẽ & verbum perſonalis diſtinctio, ſic verbo præſenti inſinuatur eſſe inter eos ſubſtantialis identitas, ſiue eſſentiæ vnitas, cũ nullum creatũ ſit Deus, ſed à diuinæ naturæ perfectione in infinitũ deficiat. Per hoc itaq; reprobatur error Fotini, Arrii, & oĩum aſſerentiũ filiũ Dei eſſe purã creaturã. Quod autẽ filius Dei ſit verus Deus, apertiſſimè pandit
Pſa. 44. Pſal. dũ ait Sedes tua Deus in ſeculũ ſeculi.
Ib. dem. Quod aũt id dicatur de filio, patet ex verbis ſequentibus, Virga directionis uirga regni tui, &c. Vnde & Iere. de Chriſto
Iere. 23. inducit, Suſcitabo Dauid germen iuſtũ, & regnabit rex, & hoc eſt nomen qđ uocabunt eũ, dñs iuſtus noſter. Pro quo Hebraica veritas continet, nomen domini
B Tetragammaton, quod (teſte Rabbi Moyſe) abſolutiſſimũ eſt, ſoli vero Deo conueniens. De hoc rege fatetur Pſalmiſta,
Pſa. 44. Audi filia, & concupiſcet rex decorẽ tuũ, quoniam ipſe eſt dominus Deus tuus, & adorabunt eum. Iſaias quoque de Chriſto filio Dei,
Iſa. 9. Paruulus (ait) natus eſt nobis, & uocabitur nomẽ eius admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. *Hoc* uerbũ *Erat in principio*. i. ab æterno, in ipſo æternitatis momẽto, vel in mundi exordio, *Apud Deum* patrem, tanquã coæternum eidem, ſicut ſi ſol ab æterno fuiſſet, uel pes in puluere ab æterno ſtetiſſet, ſplendor atq; ueſtigium æternaliter extitiſſent. In his quippe, quę naturaliter profluunt, procedens ſeu cau
C ſatum coæuum eſt ſuo principio. Filius uerò procedit a patre naturali emanatione, imò à ſubſtantia patris immediatè, ſine actione intermedia, quæ ſit realiter ab eſſentia patris diſtincta. His itaq; uerbis innuitur coęternitas patris ac uerbi, quã
Pſa. 71. Pſal. quoque euidenter oſtendit, dicẽdo, Et permanebit cum ſole, & ante lunã in
Ibidem. generatione, & generationem. Itẽque, Sit nomen eius benedictũ in ſecula, ante ſolẽ permanet nomen eius. Hæc. n. de nullo accipi poſſunt niſi de Chriſto filio regis
Pſa. 48. ęterni, de quo in exordio pſalmi illius cãtatur, Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiã tuam filio regis. Deniq; idem patẽter oſtenditur per id quod ſcriptum eſt, Ego primus, & ego nouiſſimus. Manus quoque mea fundauit terram. Non à principio in abſcondito locutus ſum. Porrò q
D iſta dicantur de filio, patet ex eo quod ſubditur, Et nunc dominus miſit me ſpiritus eius. ¶ Declarato quando erat uerbũ, nunc manifeſtatur, quid operabatur. *Omnia per ipſum facta ſunt*. i. uniuerſæ creaturæ corporales, & ſpirituales, cœlum, terra, mare, & quicquid cœli ambitu continetur, creata ſunt immediatè vel mediatè ab unigenito filio Dei, ſicut à cauſa prima, principali & efficienti. Sciendũ uerò q quandocunq; dr̃ aliquid fieri per aliud, præpoſitio per, deſignat, aliquod genus cauſę in caſuali. Dicitur aũt aliquid fieri per aliud pluribus modis. Primò, ſicut per cauſam inſtrumentalẽ, quemadmodũ domus fit per ſecurim & terebellũ. Secũdò, ſicut per cauſam principalẽ ut regnũ gubernatur per eũ quẽ rex fecit ſibi conſor-
E tẽ & cõparem. Tertiò, ſicut per cauſam extrinſecã, ut homo percutit per baculum. Quartò ſicut per cauſam intrinſecam, uel coniunctam, quemadmodũ Petrus uiuit per animam ſuam, & ſcribit per manum. Rurſus cũ aliquid dicitur fieri per aliud, intelligi põt dupliciter. Primò, ut inſinuetur mediatio quædam ſeu medium cauſans inter primum agens, & effectũ. Secundò, ut ſolùm importetur proceſſio unius ab alio, ſicq; fieri per aliquid, eſt fieri, ſeu produci ab illo, iuxta quẽ modum dicit Apoſt. Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per uoluntatem Dei. i. à diuina uoluntate cõſtitutus Apoſtolus. Coloſſ. 1. Dum ergo dicuntur omnia facta per uerbum utroque horum modorũ intelligi licet, uidelicet per uer-
F bum. i. à uerbo, tanquam ab omnipotente creatore, & primo uniuerſorum fontali, atq; cauſali principio, ſic nanq; omnia facta ſunt à ſuperglorioſiſſima trinitate, & à quilibet diuina perſona. Item omnia facta ſunt per id quod inter patrem, & creaturas eſt medium, nõ tamẽ quaſi per cauſam inſtrumentalem miniſtratoriã, à patre ſeparatam, ſiue extrinſecam ei, ſed ſicut per cauſam coniunctam parẽ ac principalem & affectiuã. Quod rurſus intelligendum non eſt, quaſi creaturæ non ſint immediatè factæ à patre, præſertim cùm pater & filius ſint una cauſa, unus creator, unumque principium: ſed quia filius procedit a patre, habens uirtutem creatiuam ab ipſo, & ſecundùm ordinem origi-

A originis mediat inter patrem, & creaturas, & quoniam pater nil operatur ad extra ſine filio. Cùm enim natura ſit operationis principium, ſicut trium perſonarũ eſt vna natura: ita, & vna indiuiſaque actio ad extra. Sed cum pater & filius ſint vnus creator & unum principium, quomodo pater dicitur aliquid facere ſeu creare per verbum vel filium? Et reſpondendum, ꝙ pater operatur per verbum ſicut per cauſam exemplarem, non quòd pater non ſit cauſa exemplaris: imò quælibet perſona diuina eſt omnium rerum cauſa efficiens, exẽplaris atq; finalis, ſed quòd filio appropriatur ratio, cauſa exemplaris, eò ꝙ ſibi cõueniãt ui ſuæ emanationis, ars, ſapientia, & cætera quibus conuenit exemplariter agere.

Ioan. 10

B Quoniam ergo pater omnia efficit per intellectum atque intelligibilem dictionem iuxta illud, Ipſe dixit & facta ſunt: dictio autem intus prolata eſt verbum, idcirco aſſeritur omnia feciſſe perverbum, quãuis & per ſuipſius propriam atque ingenitã ſapientiam cũcta creauerit, Itaque oia per verbum, non quòd pater & uerbũ ſint duæ cauſę diſtinctæ, ſed ſecundùm ſenſum & modum prętactos, & etiam quoniam in diuinis emanatio ad intra eſt cauſa emanationis ad extra, Cum verò dicimus omnia feciſſe in ſapientia, uel per ſapientiam: intelligi poteſt tàm de ſapientia patris ingenita, quomodo dicitur operari ꝑ ideam ſeu formam archetipam, quàm de ſapientia genita, quæ eſt unicus filius eius.

Pſa. 32. Pſ. 148.

C ¶ Poſtremò, opinor quòd idcirco potiſſimũ ſcriptura dicit Deum operari per verbum & ſpiritum ſanctum, ut ſciamus ſanctæ trinitatis eſſe indiuidam actionem ad extra, & per conſequens eandem eſſentiã, ſicque certiſſimè credatur eſſe unus verus ſimpliciſſimus Deus, *Et ſine ipſo factum eſt nihil*, hoc eſt, nulla penitus res eſt citra Deum, quę non ſit producta à verbo. Itaq; per nihil non debet intelligi creatura corporalis vel demon: quoniam quicquid entitatis & bonitatis habent, à verbo ſortita ſunt, Manichæus uerò per nihil intellexit corporalia, quæ dixit comparatione ſpiritualium nihil eſſe, & à principio tenebrarum producta, cuius hæretica prauitas, nec teologorum ſanctorum neque ſummorum filoſophorum conſonat dictis. Poteſt autem per nihil, peccatum intelligi: quia peccatum, quòd ad ſuũ formale, nihil eſt, D ſed defectus ab ente & ordine, ſecundùm Dio. ideo non eſt factum per verbum, ſed à uolũtate creata, & defectiua. Hinc ergo de Christo loquens, dicit Apo. In ipſo cõdita ſunt uniuerſa in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, ſiue troni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Omnia per ipſum, & in ipſo ſunt creata & ipſe eſt ante oẽs, & omnia in ipſo conſtãt.

Coloſſ. 1

PROSECVTIO PRAESENTIS cap. ab eo loco

Quod factum eſt in ipſo vita erat in quo agitur de Idæis.

ARTICVLVS. III.

E Qvanuis uerbum patris, per quod facta ſunt omnia ſit ęternũ & creaturę ex tẽpore vel ſimul cũ tempore inceperint, ita quòd ab agente inuariabili & æterno proceſſit recens, temporaliſque actio, non tamen uerbum Dei aliquo modo mutatum eſt: quoniã quicquid de nouo produxit, per rationem æternã, ſeu idealem pręconceptionem æternaliter præordinauit, quando & quomodo ipſum produceret, atque in illa inſtãti mundũ creauit, in quo ſe hoc facturum ab æterno incõmutabiliter pręcognouit. Ex quo conſtat, ꝙ vanæ ac friuolæ ſunt rationes Auerrois, aliorũq; filoſophorũ, ęternitatẽ mũdi probare conantiũ, ex inuariabilitate primi agẽtis ſeu creatoris. Produxit autẽ Deus mundũ ex tẽpore, primo ſecundũ F Thomã in Sũma cõtra Gentiles, ad declarãdũ quõ libera eſſet rerũ cauſa, ita ꝙ omnia operatur liberrimè ſecundũ propoſitũ uoluntatis ſuæ, prout fatetur Apoſtolus ad Ephe. Secundò, Vt ex creatione rerum daretur facilis uia cognoſcendi æternitatem creatoris. Quemadmodum enim Rabbi Moyſes aſſerit, Faciliſſima atque clariſſima uia probandi Deum eſſe, & item quod ſit æternus patet per hoc quod omnia circa ipſum de nouo producta ſunt. Idcirco in commemorationem beneficii creationis & æternitatis creatoris, iuſſum fuit in lege celebrari ſabbatum, in quo Deus ab operibus requieuit. Itaq; ad hęc inſinuanda ait nunc gloriſiſſimus Euangeliſta,

Epheſ. 1.

 gelista,

A gelista, *Quod factum eſt*. i. omne creatum *In ipſo* verbo *Vita erat*, id eſt, in verbo vitaliter atque intellectualiter ab æterno fuit, ac ſplenduit per rationem exemplarem ſiue ideam, quam habet in uerbo omnia cognoſcente, intellectualiterque producente quemadmodum artifex fecit domum & medicus ſanitatem per ſpeciẽ ſeu exẽplar domus, & ac ſanitatis, qđ habet in mente. Vnde ſecundùm Ariſtotelẽ ſeptimo primæ filoſofiæ, & domus, & ſanitas, quæ ſunt in materia, ſunt à domo, & ſanitate quæ præexiſtunt in intellectu. *Leu. 23.* Ex his patet error Procli Platonici, Aui- *Gen. 11.* cennæ quoq; Peripatetici, & ſequentium eos affirmantium, ꝙ creata procedunt à B primo principio per modum naturalis emanationis, ſvel eſſentialis emicationis, vt ſplendor à luce, calor ab igne, lux à ſole, & riuus à fonte. Eſſe igitur creaturarũ quod habet in verbo, imò in patre, & ſpiritu ſancto, totaq; ſuperbeatiſſima trinitate, ſeu in diuina eſſentia, eſt eſſe increatũ exemplare, cauſale, ideale, atq; uitale, vel (vt planius loquar) idea, uita & lux. Propter qđ (ſecundũ Dio.) omnia ſunt in Deo per cauſam & exẽplar: nẽpe (ut ſcriptum eſt) in elemẽtatione teologica Procli Platonici, & in libro de cauſis, qđ eſt in alio, eſt in eo ſm naturam, & modum eius in quo eſt, & non ſm propriũ eſſe ad modum. Cum ergo Deus ſanctus, & glorioſus ſit mens æterna, & ſimpliſſima, cer- C tũ eſt, ꝙ omnia ſint in eo per rationẽ æternam ac ſimplicẽ, quæ appellatur idea, & exemplar, quia per illam Deus cognoſcit & operatur creata, palam eſt enim ꝙ Deus cuncta & ſingula proprijs rationibus, & ſpeciebus intelligat ac producat. Sed cũ Deus ſit ſimpliciſſima vnitas, quo modo poteſt in eo eſſe exemplariũ rationum multitudo, & idearum pluralitas atque diſtinctio? Et reſpondendũ, ꝙ idea eſt diuina eſſentia, à diuino intellectu per modũ imitabilis ac repræſentatiui intellecta. Diuina quippe eſſentia cũ ſit perfectionis immenſæ, omniũ rerũ perfectionẽ cauſaliter continens, & ſupereminenter complectens, ab omnibus creaturis, ſecũdùm aliquem gradum perfectionis, participatur & imitatur. Omnia quoq; intellectualiter repræſentat. Inquantũ ergo intellectus diuinus cognoſcit diuinam eſ-

ſentiam, vel Deus ſeipſum, vel participa- D bilem à tali ente creato, ſiue creabili uel creando, ſecundũ hoc diuina eſſentia habet rationem ideæ, & nũcupatur idea rei create, quæ per eam cognoſcitur & cauſatur. Suntq; in Deo multæ atq; diſtinctę ideæ, non ꝙ in Deo ſit diuerſitas aliqua vel diſtinctio idearũ ex parte Dei, ſed diſtinctio iſta eſt ex parte rerũ idearum, ad quas refertur idea: quæ tamen relatio realis nõ eſt: ſed rationis ex parte ideæ, quãuis ex parte ideatorum conſiſtat realis. De his exẽplaribus rationibus ac idealibus formis, profeſſus eſt Plato in Timeo, dicendo, Certe dubium non eſt ad cuiuſmodi exemplũ animaduerterit mundani operis fundamenta conſtituens. Nam, ſi E (ut utiq; eſt) pulchritudine incomparabili mundus eſt, opifex & fabricator eius optimus, perſpicuũ eſt, ꝙ iuxta ſyncerę & incõmutabilis proprietatis exemplũ, mũdi ſit inſtituta molitio. Hinc deniq; Auguſt. in lib. 83. quæſtio: ideas (inquit) Plato primus appellaſſe perhibetur, non tamen rẽ ipſam ipſe primus cognouit, quoniam tanta uis conſtituitur in ideis, ut niſi his intellectis, ſapiens eſſe nemo poſſit. Sũt nanq; ideæ principales formæ uel rationes rerũ ſtabiles atq; incõmutabiles quæ ipſe formatę nõ ſunt, ac per hoc ęternæ ſunt ſemper eodẽ modo ſeſe habẽtes, quæ diuina intelligẽtia cõtinentur. Et cũ ipſe neq; oriantur, neq; intereant, ſecundùm eas tamen formari dicitur oẽ quod F oriri, & interire poteſt. Has autem rationes vbi eſſe arbitrandũ eſt, niſi in mente creatoris? Non enim ęxtra ſe aliquid intuebatur, ut ſecundùm illud conſtitueret quod conſtituebat. Ex quibus conſtat ꝙ quidam dicentes ideam eſſe rem creatã, & cognitam obiectaliter contemplatã, non rationem in luce diuinæ mentis exiſtentem, contradicunt Auguſtino.

¶ Inſuper Origenes hic ait, poteſt & ſic diſtingui, Quod factũ eſt in ipſo, & poſtea dicatur, uita erat, ut ſit ſenſus, Omnia per ipſum, & in ipſo facta ſunt, & in ipſo unita ſunt, & unum ſunt. In ipſo enim erãt, quia in ipſo ſubſiſtunt cauſaliter prius q̃ ſint in ſemetipſis effectiuè. ¶ Sed ſi quæſieris, quomodo & qua ratione omnia quæ per uerbũ facta ſunt, in ipſo uitaliter & uniformiter atq; cauſaliter ſubſiſtunt, ac- *Gen. 1.* cipe

A cipe exemplum ex creaturarum natura. Pſ.134. Conſpice quomodo omnium rerũ quas mũdi huius ſenſibilis globoſitas comprehendit cauſæ ſimul, & vniformiter in ſole qui eſt maximum mũdi luminare, ſubſiſtunt: quomodo numeroſitas herbarum & fructuum in ſingulis ſeminibus ſimul continetur, quomodo multiplices regulæ in arte artificis vnum ſunt, quomodo infinitus linearum numerus in vno puncto vnum ſubſiſtit. Ex his naturalibus exemplis, velut philoſophicæ theoriç pennis, poteris arcana verbi acie mẽtis inſpicere & quantũ datur humanis rationibus videre, quomodo omnia quæ per verbum ſũt facta, in ipſo viuunt, & facta ſunt.

¶Poſtremò ſciendum, quòd in tribus perſonis & vnaquæq; earum ſit eadem ratio B exemplaris, atq; indiſtincta idea. Itaq; omne quod factũ eſt, ſit vel fiet, eſt uita in verbo ideſt, ſecundũ vitalem ideam præexiſtit in ipſo, & hęc vita eſt diuina eſſentia, quæ eſt vita, & lux. *Et uita erat lux hominũ.* Hic ſumitur vita perſonaliter pro hypoſtaſi verbi, ſeu ipſo uerbo ſubſiſtente, hoc eſt, uerbum Dei viuens, & uitæ princi- Pſal.35 pium: de quo legitur, Quoniam apud te eſt fons uitę. Erat lux hominum, hoc eſt, dator luminis naturalis ingenii, atque infuſor luminis gratiæ. Quicquid.n. intellectualis claritatis decoris, & perfectionis in hominibus reperitur, à verbo ſeu filio Dei profluxit. & datur, à quo dona naturę & gratiæ deriuantur. Dicitur ergo uerbũ C lux noſtra, quaſi cauſa noſtræ illuſtrationis, illuminans nos ad diuinorum cognitionem atq; perducens ad beatitudinem ſupernaturalem, per ſupernaturalia dona Roma.6 ſpiritus ſancti. ſicut ait Apoſtolus, Gratia Pſal.4. Dei uita æterna. Hinc dicit Pſal. Signatũ eſt ſuper nos lumẽ vultus tui domine.

¶Sed quoniam iuxta diuinum Dionyſiũ: nulla creatura ſit expers participationis lucis diuinę cur uerbum ſeu uita hæc appellatur ſpecialiter lux hominum? Et reſpondendũ dupliciter. Primò, quia in hoc libro tractatur de uerbo, prout Saluator eſt generis humani, eripiens nos à tenebris ignorantiæ & peccati, transferẽ que ad lumen gratiæ in præſenti, atq; ad lumẽ gloriæ in futuro. Secundò, quóniam inter oẽs creaturas corporales, & inferiores ſolus homo ad Deum conuertitur, & pertingit per intellectum & volũtatem idcirco ſpe D cialiter illuſtratur à uerbo, tanquam ad Dei imaginẽ factus. *Et lux iſta*, uidelicet uerbum, de quo cantamus in Pſa. In lumine tuo uidebimus lumen, *In tenebris lucet* Pſal.35 hoc eſt, inter peruerſos Iudæos. cõuerſatione. prædicatione, & ſignis reſplẽduit. Vel, in tenebris lucet, hoc eſt, in cordibus impiorum gratiæ ſuæ lucem diffundit, & per prædicatores fideles hominibus excæcatis ac reprobis, lumen Chriſtianæ doctrinę proponit. Põt quoq; per tenebras omnis creatura intellectualis intelligi, quę cõparatione lucis diuinæ, potius reputatur caligo quã lux. Propter quod ait Pſa. Deus meus illumina tenebras meas, Pſal.17 *Et tenebræ eam non comprehenderunt.*

¶Infra ait ſanctus Ioannes, quod cohors, Ioan.18 & tribunus, & miniſtri comprehenderũt E Ieſũ & in Actis princeps Apoſtolorũ ait Acto.1. de Iuda, Qui fuit dux eorũ qui compre- Luca.22 henderunt Ieſum. Nonne & iſti tenebræ extiterunt qui Saluator, Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas: tenebræ non comprehenderunt hanc lucem? Hæc eſt hora ueſtra, & poteſtas tenebrarum. Quomodo ergo tenebræ non comprehenderũt hanc lucem? Sed hoc facillimè ſoluitur, quoniã illa de corporali comprehenſione Chriſti intelliguntur, nunc autẽ de ſpirituali comprehenſione fit ſermo. Verũ tũc rurſus quæſtio oritur, quomodo tenebrę nõ comprehenderunt hanc lucem? multi.n. ad Chriſtum conuerſi ſunt, eumq; per fidem, ſpem, & caritatẽ comprehenderũt, F quibus dicit Apoſt. Fuiſtis aliquando te Ephes.5. nebræ, nunc autem lux in domino. Sed Infra 1. rurſus apparet oppoſitum, vt enim mox 1.Ioã.4 ſubiungetur. Deum nemo uidit unquã: ergo multò amplius Deum nemo cõprehendit, cũ ſpiritualis comprehẽſio ſit perfectiſſima, interna, ac intima uiſio. Et reſpondendũ, quòd Euangeliſta ad literam loqui uidetur de obtenebratis Iudęis, & cõprehenſione Chriſti, per fidem & caritatem Sic enim excæcati & indurati Iudæi Chriſtum non comprehenderunt, unde Saluator ad eos, Sermo (inquit) meus nõ capit in uobis. Et iterum, Neq; me ſcitis, neque patrẽ meum. Præterea, multiplex eſt comprehenſio. Prima eſt comprehenſio terminatiua qua res ſecundùm ſe totam capitur, uidetur, ſiue cognoſcitur tã

per-

A perfectè, ſicut cognoſcibilis eſt, ſicque infinitum à finito comprehendi non ualet. Vnde hoc modo Deus eſt tã incõprehẽſibilis oĩ creaturę, et ſanctis in patria, quã immẽſus, ideo hoc modo ipſe ſolus comprehendit ſeipſum. Secũda eſt cõprehen-
1. Cor. 13 ſio claræ viſionis, qua eſſentia rei veræ cõſpicitur, & ita beati cõprehendunt Deũ, quẽ facie ad faciẽ cõtuentur, ꝑꝑ quod cõprehenſores dicuntur. Tertia eſt cõprehenſio certæ adhærẽtiæ per fidẽ, atq; ſynceræ adhæſionis per caritatẽ: ſic viatores cõprehendunt Deũ, qđ magis propriè dr̄ apprehendere q̃ comprehẽdere. Tenebræ ergo .i. peccatores, quia in ſuis malitiis permanſerunt, nullo horũ modorũ cõprehenderunt Ieſum, qui aũt conuerſi ſunt,
B comprehenderunt eum tertio modo.

¶ Deniq; iuxta doctrinã magni Diony-
Sap. 51. ſij, Deus cõparatur ſoli materiali: vnde & Deus ſol intelligentiæ atq; iuſtitiæ appellatur: qm̃ ſicut ſol iſte viſibilis vniuerſa ſuæ lucis ſuſceptiua irradiat, atq; ingenita propriæ lucis plenitudine, naturaliq; proprietate ſine pręratiocinatione ac pręuia deliberatione cũcta diſpoſita ſua claritate perfundit, ornat, impletq;, & ſi quid eſt qđ nõ illuſtratur hoc lumine, hoc nõ eſt ex ſolis defectu, ſed ex propria indiſpoſitione. Sic Deus ſublimis, & benedictus ex propria bonitatis infinita plenitudine, naturali inclinatione, & ſuperliberaliſſima atq; piiſſima cõmunicabilitate, oẽm intellectualẽ creaturã illuminat, im-
C plet, ac perficit, ſi fuerit capax atq; diſpoſita. Quod ſi aliqua nõ illuſtratur .i. ex nõ parte Dei, ſed ob propriã indignitatẽ ac auerſionẽ. Quamuis.n. ſit Deus vbiq; omnibus veriſſimè præſens ac intimus, nihilominus paſſiones noſtræ, & vitia ſeparãt
Iſa. 59. nos ab eo: vt per Iſaiam inducitur, Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter Deũ veſtrũ, & vos, quæ vtiq; impediunt nos à receptione gratiæ, illuſtrationis diuinæ: ſecun-
Ierem. 5. dùm quod Ieremias teſtatur, Peccata veſtra prohibuerunt bonum à vobis. Remoueamus ergo obſtacula iſta, faciendo qđ in nobis eſt, aptemuſq; nos infuſioni gratiarum cœleſtiũ, & tunc illuminabimur atq; implebimur mox à Deo, iuxta illud
Iob. 34. Iob, Si direxerit homo ad Deũ cor ſuum, ſpiritum illius & flatum ad ſe traher. Et
Zach. 1. per Zacar. Conuertimini ad me, & cõuertar ad uos, dicit dominus. Hinc Iacobus D
admonet, Appropinquate Deo, & appropinquabit uobis. Iac. 4.
¶ Quæritur circa præhabita, an naturali ratione poſſit inueniri aut demonſtrari pluralitas perſonarũ in Deo, & an gentiles philoſophi habuerunt cognitionem de patre, & filio per naturalem rationem. Quæſtio iſta præcipuè oritur, difficultatemq; habet ex uerbis Auguſtini ſeptimo Confeſſionũ dicentis, Ibi utpote in libro Platonis, uel Platonicorũ: non quidem his uerbis, ſed omnino hoc idẽ quod his uerbis ſignificatur: multis ac multiplicibus rationibus reperi cõprobatum, quod in principio erat uerbũ, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbũ, & c. uſque ibi, & uita erat lux hominũ. Triſmegiſtus quoq; inuenitur dixiſ E
ſe, Monas gignit Monadẽ, & in ſe ſuum reflectit ardorẽ. Et uidetur poſſe probari. Primò, ex immenſitate diuinæ bonitatis, quæ cùm ſit infinitæ communicabilitatis, proceſſit in actum ſibi proportionatum, producẽdo germen immenſum, quod nõ põt eſſe niſi Deus. Secundò: quia nullius rei poſſeſſio iucunda eſt ſine conſortio, & cũ in Deo ſit amor perfectus atq; immenſus, habet Deus aliquẽ quem diligit infinito amore, eò ꝙ amor nõ ſit propriè ad ſeipſum. Tertiò, qm̃ generatio eſt perfectiſſima productio, conuenit ergo perfectiſſimo enti Deo altiſſimo. Quartò, quoniã quicquid perfectionis eſt in creaturis, reperitur in Deo. Cũ ergo in mente creata ſit emanatio uerbi, ab intellectu, & amo F
ris à uoluntate, erit etiam in mente diuina proceſſus uerbi atq; amoris ſeu prolis ac ſpiritus ſancti. Et reſpondendũ, ꝙ nunquã aliqs purus philoſophus agnouit, ꝙ in Deo eſſet emanatio ad intra perſonæ à perſona, uel ꝙ aliquid procedens à Deo eſſet ei æquale & cõſubſtantiale, imò hoc reputabant omnino impoſſibile, ut patet ex elementatione Procli ſummi Platonici: ſed nec poſſibile eſt naturali ratione demonſtrare uel inuenire Deum eſſe in perſonis trinum uel binum, & in eſſentia vnũ, quia perfectio creatoris relucet in creaturis, eo modo quo procedunt à creatore. Cùm ergo tres perſonę ſint vna cauſa creaturarũ, ita ꝙ creatio conuenit ei quã tùm ad id in quo conueniunt, ſcilicet ratione naturæ atque potentiæ, palam eſt, quod

A quod earum diſtinctio ex creaturis nequeat elici, demõſtrari aut inueniri. Veruntamen aduertendum, quod profundiſſimi philoſophorum aliqua dixerunt, & in ſcriptis ſuis reliquerunt, in quibus videntur cognitionem diuinitatis patris ac filii habuiſſe, propter communionem verborum quibus vtuntur, loquendo de Deo & proceſſione eorum quæ producuntur ab ipſo. Plato nanque & eius ſequaces, multi quoque Peripatetici diſſeruerunt vniuerſorum proceſſum à primo principio fieri per quandã aſſimilationem, ita ꝙ omnia profluxerunt à Deo per rationẽ ſimilitudinis, hoc eſt, ſecundũ ſimilitudinem quandam: quoniã omne agens producit ſibi ſimile, & effectus vocatur participata

B ſimilitudo ſuæ cauſæ. Cũ ergo Deus ſit lux pura ſuperſplendidiſſima & immẽſa, id quod immediatè cauſatur ab eo, dixerunt eſſe ei ſimillimum. Vnde vocabãt primam intelligentiam ſeu primã mentẽ creatã, ſignaculũ lucis diuinæ, ſplendorẽ claritatis ęternę, itemq; quod eſſet imago euidentiſſima ac præclariſſima maieſtatis diuinæ, ſpeculumq; perfectionis increatę. Et quoniam ratio filiationis, in ſimilitudine quadã conſiſtit, idcirco dixerunt mentem illã immediatè à ſumma diuinaque mente creatam, eſſe filium, imò & vnigenitum, & primogenitum Dei. vnde refert Macrobius ſuper ſomniũ Scipionis, ꝙ Platonici poſuerunt à ſummo Deo immediatè profluxiſſe, ac conditam eſſe

C mentem quandam Deo ſublimi ſimillimam, omnium creaturarũ ſpeciebus ac rationibus plenã, à qua dixerunt cætera omnia eſſe creata. Hinc etiam Hermes Triſmegiſtus, qui legitur fuiſſe Platonis diſcipulus: fuit autẽ & alius Hermes, qui ſcribitur præceſſiſſe diluuiũ. Ait igitur Hermes præfatus in libro ſuo, quem intitulauit de verbo perfecto. Sed antequã verba Hermetis commemorẽ, audiamus quid in libro cõtra hæreticos aſſerat Aug. Hermes qui latinè Mercurius, ſcripſit librũ de verbo perfecto, magnũ nomen lib. quoniam magnus de quo ſcripſit. Audiamus dicat, Dominus omniũ factor Deorũ, ſecundũ fecit dñm. Quoniã ergo hũc fecit primum, & ſolũ & verum, bonus ei viſus eſt, & pleniſſimus omniũ bonorum, & lætatus eſt in eo, & valde dilexit eum, tanquam vnigenitum ſuum. Et poſt pauca, D

Hic eſt (inquit) filius Dei benedicti, cuius nomen non põt humano ore narrari. Ex hoc ergo ꝙ Hermes vocat hunc ſm Deũ, eluceſcit ꝙ poſuit eum ſubſtantialiter diſtinctum à ſummo Deo, & per conſequẽs puram creaturam. Itaq; ꝙ Augu. affirmat illum eſſe magnum, ſcilicet verbum Dei perfectum, de quo ſcripſit Hermes hunc librum indiget ſano intellectu, & pia interpretatione, quia ſecundùm veritatem, liber ille ſcriptus non eſt de filio Dei vero, ſed æſtimato: præſertim, quoniã filius Dei non eſt factus, quomodo Hermes dicit dominum omnium Deorum feciſſe ſecundum Deum. Ex hoc dicto Hermetis & Platonis orta eſt hæreſis Arrii atq; Eunomii, aſſerentium filium Dei eſſe puram E

creaturã, vt dicit ſanctus Thomas in ſumma contra Gentiles. ¶ Deniq; iuxta Thomam in prima parte Summæ, etiam Origenes dictis Plato. imbutus, dixit verbũ Dei eſſe puram creaturam: propter quod Thomas ait Origenem fuiſſe fontem Arrianæ perfidiæ, quia ſecundũ Origenẽ verbum dicitur in Deo non propriè ſed metaphoricè, vtpote, non filius naturalis, ſed imitatiuus. Verũ qualiter intelligendum ſit dictum hoc Thomæ, ignoro. ¶ Conſtat nempe, ꝙ Origenes in multis locis teſtetur filium Dei eſſe uerum æternũq; Deũ, imò in epiſtola ſua ad ſanctam Barbarã quod inſtruxit, apertiſſimè dicit, ꝙ patris & filii & ſpiritus ſancti, ſit vna diuinitas, & vera æqualitas. & quod ſunt tres perſo F

næ vnuſq; Deus. Præterea Atanaſius fidei propugnator, allegat Origenẽ pro confirmatione fidei trinitatis, nec dubiũ, quin ſanctiſſimus Atanaſius, qui tantæ autoritatis extitit in ſcripturis, quòd nullus vnquam ei cõtradicere auſus fuit, bene agnouit ac legit verba atq; volumina Origenis, nec aliquo modo allegaſſet eũ, diſputando contra Arrianos, ſi putaſſet Origenem fuiſſe fontem Arrianæ impietatis. Veruntamen multa inueniũtur in dictis Origenis, ex quibus videtur uerum eſſe quod aſtruit Thomas videlicet ꝙ filius Dei non comprehendat patrem perfectè. Itemq; ꝙ hoc eſt filius ad patrẽ, quod Petrus uel Paulus ad filium. ¶ Inſuper ſuper illud Iſaiæ, Seraphin ſtabant ſuper il *Iſai. 6.*
lud: per Seraphin intelligit Orige. filium

ac

A ac ſpiritum ſanctum, ſicut innuit ſanctus Hieron. quanuis non exprimat nome Origenis. ¶ Ad hęc atque ſimilia diuerſi diuerſimodè reſponderunt, Quidam quòd hæretici inſeruerūt talis libro Origenis, ſicut in libro beati Ambroſii aliqua falſa inueniuntur inſerta. Quidam quòd fuerunt duo Origenes, vnus catolicus, alter hæreticus: quidam ꝙ Origenes ſcripſit aliqua quæ ſibimutuem contrariātur, ſicut & Auguſt. propter ꝙ tandem compulſus eſt facere libros retractationū: ſed de hac materia nihil diffinio, Origenē indiſcretè defendendo, quem certum eſt in multis erraſſe ¶ Nunc ſoluendæ ſunt rationes quibus videtur oſtendi, ꝙ trinitas vel patris ac filii Deitas poſſet naturali ratione probari. Primò itaque, ad autoritatē Au-
B guſt. dicendum. ꝙ principium euangelii S. Ioannis inuenitur in libro Platonicorum, non quantùm ad verum ipſius intellectum, ſed quantùm ad aliquam communionem verborum, & quantum ad apparentiam ſuperficialem. Poſuerunt enim Platonici verbum in Deo: Vnde Auicebron Platon. in libro ſuo de fonte vitæ affirmat, ꝙ intellectus diuinus ac paternalis omnia agit per verbum, intus conceptum, ſed nomine verbi intelligunt rationem idealem ſeu mundum archetipum. Quod verò Hermes ait, Monadem, ideſt, vnitatem ſeu vnum Deum genuiſſe Monadem. Thomas interpretatur ſic intelligendum, ꝙ vnus Deus condidit vnū mundum, propter ſuiipſius amorem, tamē in-
C telligendum id reor de generatione prædictę mentis creatæ, ſecundùm Platonicos: & quod dicit Triſmegiſtus Deum in ſe ſuum reflexiſſe ardorem, intelligit non de proceſſione ſpiritus ſancti, ſed ꝙ Deus diligit ſe propter ſe, & ex amore ſui ad ſe ipſum conuerſi diligit alia. Ad argumentum de immenſitate diuinæ bonitatis, dicerent naturales, ꝙ quanuis ſit communicabilitatis immenſæ, non tamē producit germen ſibi æquale, non ex ſua impotentia, ſed propter incapacitatem procedētis, ꝙ dicunt nō poſſe æquari ſuo cauſali atq; fontali principio. Ad aliud diceretur, ꝙ nullius rei poſſeſſio iucūda eſt ſine cōſorte, in his quorū vnū indiget altero, Deus verò in ſeipſo ſummè ſimpliciterque perfectus eſt. Ad aliud de amore diceretur, ꝙ licet amor non ſit propriè ad ſeipſum, nihilominus ſecūdùm philoſophum, amor ad alium oritur ex amore ad ſeipſum & vnumquodq; tantùm vel plus diligit ſe, quantùm aliquem alium conditum: ideo Deus verè diligit ſeipſum infinito amore atque feruore. Ad aliud diceretur, quòd generatio conuenit Deo altiori modo q̃ creaturis, per hoc quod tribuit eis vim generatiuam. Ad aliud quoque reſpondere tur, ꝙ in creatis intellectibus eſt emanatio verbi ac amoris, quia in eis differunt eſſentia & actio, nec eſſentia eorum in ſeipſa perfecta eſt, cū nō ſit actus purus, ſed verbo atque amore perficitur, in Deo autem oppoſito modo eſt, quia in eo ſunt penitus idem eſſentia, virtus & actio, eſtque Deus in ſe abſolutè perfectus & purus actus, quicquid ad beatitudinem pertinet, in ſe eminentiſſimè comprehendens. Quanuis itaque prænductę rationes non ſunt demonſtratiuæ, pulcrè tamē declarant, ꝙ fides trinitatis nō ſit aliquā irrationabilitatem, vel impoſſibilitatem complectens: nam licet ſit ſupra rationē, non tamen eſt contra eam. D

ELVCIDATIO HVIVS capituli ab eo loco.

Fuit homo miſſus à Deo.

ARTICVLVS IIII.

HVcuſque tractauit ſublimis Euangeliſta de diuinitate, diuinaque operatione, atque incommutabili ſubſiſtentia verbi, nunc verò ſubiungit de eius præcurſore. Quoniam enim dicturus mox eſt de verbi incarnatione, & aduentu eius in hunc mundum, cæteriſque operibus atque dogmatibus ſaluatoris, congruenter præmiſit de eius præcurſore tractatum. Pauca enim ponit de præcurſore, ſciens Lucam glorioſo, ſententioſoque ſtilo deſcripſiſſe genealogiam, annunciationem, conceptionem, natiuitatem, conuerſationemque præcurſoris: de cuius etiam parcitate in victu, & duritia in veſtitu, Mattæus & Marcus ſcripſerūt. ¶ Itaque ait, *Fuit homo miſſus à Deo*, nemo enim ſapienter agens, aſſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquā Aarō, B Luca 5. Matt. 3. Marc. 1

quò

A quo contra dominus ait de præſumptuo-
ſis & falſis prophetis. Ipſi currebant, & e-
go non miſi eos. Miſsio iſta Ioannis intel
ligi poteſt tunc facta, quando Deo iuben
te exiuit à latibulis eremi ad ripã Iorda
nis, quatenus ille baptizando populum
congregaret, eiſque de Chriſti aduentu
Luca 1. prædicaret. Vnde Lucas ait, Anno quin-
todecimo Imperii Tiberii Cæſaris, factũ
eſt verbum domini ſuper Ioannem Zaca
riæ filium in deſerto. Fuit autem miſſus à
Deo, vel ex ſola inſpiratione interna, vel
ex allocutione, & apparitione angelica
exterius facta, quę non eſt ab aliquo Euã
geliſtarum deſcripta. Hanc miſsionem Io
Mala. 3 annis, Deus prædixit per Malachiam, Ec
ce mitto angelum meum, & præparabit
B viam ante faciem meam. Dicitur quippe
Ioannes angelus, ratione officii non natu
ræ, & quoniam angelicæ conuerſationis
fuit, *Cui nomen erat Ioannes.* Sic nanq; Ga-
briel arcangelus iuſſit Zacariæ vocare
filium ſuum: & congruit nomen iſtud præ
curſori, quia Ioannes interpretatur gra-
tia Dei, quæ præcipuè fuit in homine
iſto, quo inter natos mulierum, non ſurre
xit maior ſeu ſanctior: qui etiam primò
Mat. 11 prędicauit, Pœnitentiam agite, appropin
Marc. 1 quabit enim regnum cœlorum, hoc eſt,
gratia ſaluatoris. Cùm enim alicui diui-
nitus nomẽ imponitur, inſinuatur, quòd
Gene. 17. proprietas ſignificata per nomen compe-
Gene. 32 tit illi, quemadmodum Abram vocatus
Gene. 35 eſt Abraam, ideſt, pater multarum gen-
C tium, & Iacob dictus eſt Iſrael, cum Dei
angelum vidiſſet. *Hic venit* à ſecretis lo-
cis deſerti ad publica loca: *In teſtimonium*
perhibendum, i. ad teſtificandum, non ad
ſaluandum, videlicet, *Vt teſtimonium perhi-
beret de lumine*, i. veritatem annunciaret de
Chriſto, *Vt omnes* homines, primò Iudæi
deinde Gentiles, *Crederent* in filium Dei
Per illum, hoc eſt, mediante teſtificatione
Ioannis, ſicq; credendo conſequerẽtur ſa
lutem æternam. Non dicit, vt omnes cre-
derent in illum, quoniam fides cùm ſit vir
tus theologica, habet Deum pro obiecto,
concernit enim Deum ſub ratione primę
veritatis, ideo nõ eſt credendum in homi
nem purum. Hinc infra ait Saluator, Cre
ditis in deum, & in me credite, quod con-
ſequens non eſſet, niſi & filius eſſet deus.
Non erat ille Ioannes *Lux* principalis eſſe
ctiuè illuſtrans, lucem gratiæ præſtans, & D
per eſſentiam lucens: erat tamen lux in-
ſtrumentalis diſpoſitiuè illuminãs, ad gra
tiam præparans, lux participata eo modo
quo Chriſtus ait Apoſtolis, Vos eſtis lux *Matt. 5.*
mundi. Et ad Philippenſes Apoſtolus, Si- *Filip. 2.*
tis (inquit) ſine querela in medio natio-
nis prauæ, inter quos lucetis ſicut lumina
ria in mundo. ¶ Denique ſecundùm Dio-
nyſium, quædam eſt lux illuminans non
illuminata, ſicut lux prima. Alia eſt lux
ſolũ illuminata, vt illi qui modicam gra-
tiam habent. Alia eſt lux medio modo ſe
habens videlicet illuminans & illumina-
ta, vt illi qui de gratia ſibi conceſſa, alios
poſſunt illuminare, inter quos certum eſt
præcurſorem vnum de ſummis fuiſſe, *Sed
vt teſtimonium perhiberet de lumine*, hoc eſt, E
Ioannes nõ fuit Chriſtus in lege promiſ-
ſus, ſed eius miniſter & pręco, ordinatus
ad hoc, vt Chriſto teſtimoniũ daret. Hoc *Marc. 1.*
fecit Ioannes dicendo, Venit fortior poſt
me, cuius non ſum dignus procumbens
ſoluere corrigiam calciamentorũ eius. In *Acto. 13*
Actis quoq; Paulus ait dixiſſe Ioannem,
Quem me arbitramini eſſe, non ſum ego,
Perhibuit etiam Ioannes teſtimonium
Chriſto operibus, vtpote baptizando Iu
dæos, in nomine Chriſti venturi. Forma
enim Baptiſmi Ioannis fuit, Baptizo te
in nomine futuri: ſecundum quòd in A- *Acto 9.*
ctis tãgit Apo. Ioannes baptizauit popu-
lum, dicens, In eum qui venturus eſt, vt
crederent, hoc eſt, in Ieſum. Idcirco rece-
ptio Baptiſmi Ioannis, erat quædam pro F
feſsio credendi in Chriſtum. ¶ Miſſus eſt
ergo Ioannes ante Chriſtũ, vt hoĩes Xp̃i
ad ſuſceptionem aptaret, docendo, bapti-
zando, orando, exemplariterq; viuendo.
Erat nẽpe teſtis idoneus propter vitæ ſuæ
ſanctitatem omnibus manifeſtam, gratiã
prophetalẽ, angelicam annunciationem,
miraculoſã cõceptionẽ ac natiuitatẽ. Ne
ceſſaria verò fuit Iudæis pparatio iſta: nã
cùm rudes fuerint, immediatè capaces nõ
erant ſupernaturalium atque cœleſtiũ do
cumentorum Chriſti, ſed pedetentim in-
ducendi erant ad ſublimiora. Ioannes er-
go inducendo eos ad peccatorum confeſ-
ſionem, baptiſmi receptione, dicẽdo & iã,
Appropinquabit regnum cælorum, cœ- *Matt. 3.*
pit eos à terrenis abſtrahere, atque ad ſu-
pernorum amorem accendere, ac per hoc
ad

A ad Chriſti legem & fidem aptare. *Erat lux vera*, hoc eſt, non participata aut defectiua, ſed plena, & ſubſtantialiter clara, in qua natura lucis perfectiſsimè reperitur. 1. Ioã. I. Vnde Ioannes in Canonica ſua ſcribit, Deus lux eſt & tenebræ non ſunt in eo vllæ. Omne autem creatum habet aliquid tenebroſitatis admixtum: nam ipſa minoratio lucis, ipſa eius diſtantia ſeu diſsimilitudo à luce diuina, eſt tenebroſitas quædam. Comparatione quoque lucis diuinæ ac infinitæ appellatur quaſi caligo, iõ enim luna non ſplendet, & cœli non ſunt mundi in conſpectu eius. Quanuis verò iſtud de qualibet diuina perſona ſit verum, nunc tamen de filio dicitur, cui lux appropriatur, quoniam lux ſpiritualis præ-
B cipuè ſpectat ad intellectum ac ſapientiã.
1. Cor. 1. Cum ergo uerbum ſeu filius ſit emana-
Ioan. 14 tio intellectus, ſic ei appropriatur. *Lux* ſicut ſapientia, veritas, ars, ſplendor, & ſpecies. *Quæ illuminat* lumine naturalis ingenii. *Omnem hominem uenientem in hunc mundum*, id eſt, qui per natiuitatem ingreditur orbem terrarum, vallemque lacrimarum. Vel, illuminat lumine gratiæ omnẽ hominem venientem in hunc mundum, ideſt, omnem qui illuminatur gratia ſpirituali, quam nullus ſortitur niſi à filio. Iu-
Pſal. 44 xta hunc ſenſum habetur in Pſalm. Alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes eliſos, non quod corruentes & eliſi alleuantur ac eriguntur, ſed quod nemo talium alleuetur, aut erigatur, niſi à
C Deo. Vel, illuminat omnem hominẽ quãtùm in ſe eſt, ſicut vult omnes ſaluari, ita quòd nemo excuſatur, ſi non fuerit illu-
2. Petr. 3 ſtratus. Illuminat quoque omnẽ hominẽ, dando unicuique angelum pro cuſtode, qui à diuerſis erroribus & peccatis retrahit hominem ſibi commiſſum. Vel, illuminat omnem hominem, hoc eſt, quoſdã de omni genere hominum: nam poſt paſſionem, & prædicationem Apoſtolorũ illuminauit ſeculum vniuerſum. Iuxta quẽ
Ioã. 12. ſenſum ait inferius, Si exaltatus fuero à
Pſal. 71. terra, omnia traham ad meipſum. Et Pſalmiſta, Benedicentur in ipſo tribus terræ. *In mundo erat* hoc de Chriſto ſecundùm vtranque eius naturam accipi poteſt, ſed differenter. Primò ſic, In mundo, id eſt, in toto ente creato, ſeu vniuerſo erat hæc lux, ideſt, totum mũdum ab exordio ſuæ

D creationis impleuit, cum ſit infinita. Pro-
pter quod ait per Ieremiam, Nunquid Iere. 23.
non cœlum & terram ego impleo? Deus enim vbique eſt per eſſentiam, præſentiã, atque potẽtiam. Ipſe ſiquidem omnia penetrat, ſua quoque potentia ad omnia ſe extendit, & ſuo conſpectui omnia patent.
Veruntamen iuxta Salomonem, Longè Prou. 15
eſt dominus ab impiis, non vtique loco, ſed diſsimilitudine, quia non eſt nec habitat in eis per gratiam.

¶Fuit autem circa Deum triplex error. Vnus Manichæorum, dicentium iſta corporalia & terrena Deo lucis non fuiſſe ſubiecta. Contra hos dicimus Deum eſſe vbiq; per potentiam. Alius fuit error negantium diuinam prouidentiam, de qui- Pſal. 12
bus dicit Pſalm. Dixerunt, quomodo ſcit
Deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo? Contra E
hos dicimus Deum eſſe vbiq; per præſentiã, ita quòd omnia ſunt aperta & nuda oculis eius. Tertius fuit error dicentiũ, ꝙ Deus immediatè non condidit, niſi primam intelligentiam, & illa creauit ſecundam, ſecũda quoq; tertiam: cuius erroris origo ſecundũ Thomam fuit autor libri de cauſis, quem errorem Auicenna & Algazel ſunt ſecuti. Contra iſtos aſſerimus Deum ubique per eſſentiam. Secundò exponitur, ſic. In mundo erat. i. lux iſta, ſeu
Chriſtus poſt incarnationem in terris eſt Baruc 3.
uiſus, & cum hominibus conuerſatus, ita ꝙ illum quem totus non capit orbis, ſecũdùm humanitatem aſſumptam. *Et mundus*
uidelicet cœlum & terra, & quicquid cæli F
ambitu continetur. *Per ipſum* uerbum *Factus eſt*, eo ſenſu, quo iam dictũ atq; expoſitũ eſt omnia per ipſũ facta ſunt. Et quoniam mundus ſeu omnis creatura per verbum facta eſt, ideo ad verbi cognitionem naturalem inducit, videlicet ad cognoſcẽdum ſuum creatorem, quantùm ad naturam, non quantùm ad perſonam, ſecundũ relatiuam proprietatem. Effectus enim repreſentat ſuam cauſam. *Et mundus eum nõ cognouit*. In hoc ſancto Ioannis Euangelio, mundus diuerſis modis accipitur. Quandoque, pro tota creatura, quandoque indifferenter, pro bonis ac malis hominibus in mundo de gentibus, interdũ,
ſpecialiter pro electis, ut cum dicitur, Sic Ioã. 13.
Deus dilexit mundum, ut unigenitũ ſuũ
daret: interdum pro reprobis, ſicut ait Sal- Ioan. 3.
uator,

A uator, Me odit mundus. Nunc ergo accipitur mundus pro peruerſis ac cæcis hominibus, qui Chriſtum non cognouerũt per fidem formatam. Et licet aliqui tales agnoſcant eum per fidem informem, factis tamen negant eundem. Deniq;, Iu-
Tit. 1. dæi increduli, qui eum cognouerunt corporali intuitu, non cognouerunt eum in-
Luc. 15. teriori viſu. Nunquid enim cognouerũt eum, qui dixerunt? Nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt. *In propria uenit*, hoc eſt, in hunc mundũ inferiorem à ſe creatum, vel in Iudæam, & populum Iſraeliticum ſibi olim peculiarem: per incarna-
Iſa. 46. tionem deſcendit, quemadmodum Iſaias
Pſal. 18. orauit, dicendo, Vtinam diſrumperes cœlos, & deſcenderes. A ſummo etenim cœlo
B egreſsio eius. *Et ſui* hoc eſt, Iudæi ad cultum Dei ſpecialiter deputati, de quorum ſemine natus eſt Xp̃s, *Eum non receperunt* per fidem: paucisſimi enim Iudæorũ crediderunt in Chriſtum, comparatione in-
Iſa. 49. credulorum. Hoc apud Iſaiã apertisſimè inuenitur prædictũ, loquente Chriſto ad patrem, Hæc dicit dominus, formans me ex utero ſeruũ ſibi, vt reducam Iacob ad eum, & Iſrael non congregabitur. Hinc
Ierem. 5. dominus ait per Ieremiã. Præuaricatione præuaricata eſt in me domus Iacob, & domus Iſrael. Negauerunt dominum, & dixerunt, Non eſt ipſe. Iudæi igitur iſti appellantur populus Chriſti, non ratione prædeſtinationis, ſed creationis, & temporalis electionis atq; uocationis, de qui
C bus ait per Iſaiã, Filios enutriui & exal-
Iſaiæ. 1. taui, ipſi aũt ſpreuerunt me. Poteſt quoque generaliter de uniuerſis infidelibus & peruerſis exponi, qui dicuntur ſui, quia ab ipſo creati, & non receperunt eũ, quia non omnium eſt fides, & nouit dominus qui ſunt eius per prædeſtinationem. Verũ vt Lucas ait in actibus, Crediderunt
Act. 10. quotquot præordinati erant ad uitã æternam, de quibus iã ſubditur, *Quotquot autẽ receperunt eum* per fidem formatam, uniuerſaliter loquitur dicendo. Quotquot, quoniã non eſt perſonarũ acceptor Deus. *Dedit eis poteſtatem*, hoc eſt, idoneitatem, ſeu gratiã efficatem *Filios Dei fieri*, hoc eſt per quã fiunt filii Dei adoptiui. ¶ Sed quæritur cùm homines fiant filii Dei, eo ipſo quod credunt in Chriſtum, quẽadmodũ
Galat. 3. ait Apoſtolus ad Galatas Omnes uos filii Dei eſtis, per fidem in Chriſto Ieſu, quo- D
modo recipientibus Chriſtum per fidẽ, datur poteſtas filios Dei fieri, & non potius ipſa filiatio adoptiua? Et reſpondendũ dupliciter. Primò, quòd licet homo dũ conuertitur ad Chriſtum per fidem, & dilectionem, efficiatur adoptiuus filius Dei, hoc tamẽ nõ eſt, niſi inquantũ habet propoſitũ recipiendi baptiſmũ, in quo ſpiritualiter renaſcat, & filiatio adoptiua perficitur. Oĩbus ergo qui receperunt Chriſtum, dedit ipſemet Chriſtus ſecundùm qđ Deus, poteſtatẽ filios dei fieri, perfectè in fonte baptiſmatis, qđ non datur adultis, niſi credentibus, imo nulli niſi fidem profiteatur, vel per ſe, ſi ſit compos rationis, uel per aliũ, ſi ſit infra annos diſcretionis. In baptiſmo aũt gratia auge- E
tur, character imprimitur, & homo Chriſto perfectè cõformatur, & incorporatur atq; ab oĩ labe peccati ac reatu pœnæ abſoluitur, vt ſit oĩno filius dei. Secũdò reſpondetur, ꝙ omnibus qui Chriſtũ nunc per fidem recipiunt, datur poteſtas filios dei fieri filiatione gloriæ conſummata in patria. Per fidem.n. peruenitur ad ſpeciẽ. Filiatio quoq; gratiæ adoptionis, ordinatur ad filiationem gloriæ beatificæ fruitionis. Filiatio aũt fundatur in asſimilatione. Qm̃ ergo per Chriſti aduentum data eſt hominibus participatio diuini eſſe, & ſupernaturalis ſimilitudo cũ deo, idcirco recipientibus ipſum datur præfata poteſtas. Per fidem quippe incoatur in nobis ſupernaturalis cognitio patriæ, quæ quan- F
tũ ad ſuã plenitudinem deo eſt propria. Per gratiã quoq; gratũ facientẽ, ponitur aĩa in eſſe ſupernaturali, diuino ac meritorio, tanq; accepta ac ſimilis deo efficitur, ut ẽt uitã æternã de condigno mereatur, *His qui credunt in nomine eius*, loquẽdo de noĩe noĩato, hoc eſt de in ipſo Chriſto fide formata. Cũ itaq; uerbũ ſit filius naturalis, qui ei per fidẽ uniuntur, atq; per caritatẽ incorporantur efficiũtur filii adoptiui. Filiatio aũt apoptiua, quæ fit p̃ gratiã, qua hoĩes fiunt participes hæreditatis patris adoptãtis, eſt participatio filia-
tionis naturalis. Hinc ad Roma. dicit A- Roma. 8.
poſto. Si filii, & hæredes, hæredes quidem
dei cohæredes aũt Chriſti. Et rurſus, non Ibidem.
accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterũ in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis
filiorum

A filiorum in quo clamamus, abba pater.
¶ Deinde, Euangeliſta diſtinguit generationem ſpiritualem, per quam, filiatio adoptiua acquiritur à generatione carnali. *Qui* credentes & filii adoptiui, *Non ex ſanguinibus*, id eſt, ſeminibus uiri & fœminæ. Semen enim, eſt ſuperfluum alimenti ſanguinei & ſanguis coagulatus. Itaque nō ex ſanguinibus .i. ſemine uiri, in quo eſt uirtus formatiua, & ſemine mulieris, quæ præbet in generatione materiam. *Neque ex voluntate carnis*, id eſt, concupiſcentia ſenſualitatis, uel fœminæ quæ nomine carnis exprimitur, quoniam mollior, & in ratione debilior, *Neque ex voluntate*, id eſt concupiſcentia, *Viri*, *ſed ex Deo nati ſunt*, id eſt, diuina uirtute & gratia ſpiritualiter regenerati, ac diuinū
B eſſe ſortiti. Nam loquendo de eſſe naturę tunc nati ſunt ex ſeminibus parentū ſicut & infideles, ſed loquendo de eſſe gratiæ, per quod conſtituti ſunt filii Dei adoptiui, nati ſunt ex Deo, tanquàm ex patre principali, hominem ſibi aſſimilante, ac deificante. Porrò in generatione carnali, ac naturali, ſemen, ſe habet per modū cauſæ materialis, parentes per modum cauſę efficientis, concupiſcentia uerò mouet ad actum, Poteſt autem per uoluntatem carnis & viri intelligi, appetitus ſuperior ſeu intellectiuus, qui actum generationis imperat uel ei conſentit.

EXPLANATIO CAP.
ab eo loco,
C *Et verbum caro factum eſt.*

ARTICVLVS V.

DEclarauit ſupra Euangeliſta, ꝙ uerbū Dei fuit ab æterno, nūc pādit ꝙ factū eſt in tēpore dicēs, *Et verbum caro factum eſt*. Itē aſſeruit filios Dei adoptiuos natos nō eſſe ex ſanguinibus, ne quis ex hoc opinaretur, qđ multò minus filius Dei naturalis natus eſſet ex ſemine ſeu ſanguine, iō docet, quod verbū factū eſt caro, naſcēdo ex ſemine patriarcarū, atq; ex ſāguine virginis. Iterū qm̄ dixit homines fieri filios Dei, oſtēdit hoc nō eē impoſſibile nec incredibile, cū filius Dei factus ſit filius hoīs. Itaq; verbū .i. vnigenitus filius dei, verus deus, in ſe æternaliter ſubſiſtēs, caro .i. homo verus factus eſt aſſumendo D
humanā naturam ad propriā perſonalitatem, vtpote ſubſtantificando eā in ſemet ipſo, conferens ei ſubſiſtere in eodē eſſe, in quo & verbū ſubſiſtit, ita ꝙ verbi atq; aſſumptæ humanitatis eſt vna hypoſtaſis, eademq; ſuppoſitalitas ſeu ſubſiſtentia perſonalis: nam & ipſum verbum eſt ſuppoſitum ſubſtantificans humanitatis ſibi vnitę. Sumitur ergo hoc loco pars pro toto videlicet caro pro homine, quemadmodū & in pſa. Ad te omnis caro veniet. In *Pſal. 63*
Iſaia quoque, Videbit omnis caro, qđ os *Iſai. 40.*
domini locutum eſt. Itemq;, Videbit om *Iſai. 52.*
nis caro ſalutare dei noſtri. Sic etiam in- *Ioan. 17*
fra ait Saluator ad patrē, Dediſti ei poteſtatē omnis carnis. ¶ Deniq;, verbum factum eſt homo, aſſumendo ſimul in eo E
dem inſtanti animā rationalem, tunc primò creatā, & carne humanā ex puriſſimis ſanguinibus ſanctiſſimæ atq; digniſſimæ virginis ſumptam, & à ſpiritu ſancto formatam ac organizatam, rationaliq; anima informatam: ſic quòd in eodem inſtanti creata eſt anima Chriſti, & caro eius formata, ac animę copulata, & vtrunque ſimul à verbo aſſumptū: nunquā tamē caro & anima, vel humanitas Chriſti habuit propriā perſonalitatem aut ſubſiſtētiam, ſed in momēto ſuę creationis ac partiū ſuatum mutuæ virginis, aſſumpta eſt ipſa humanitas a verbo & ſuppoſita in ipſo: ſic virgo verè concepit filiū dei deum ac hominē, præbendo materiā anima Xpi informatā, ac verbo immediatè vnitam. F
Hoc eſt nouū & ſuper nouū, omniūq; nouorū ac mirabiliū nouiſſimū ac mirabiliſſimū, de quo uaticinatus eſt Ieremias, *Iere. 31.*
Nouum (inquiens) faciet dominus ſuper
terram, mulier circundabit virum. Circū- *1. Ti. 1.*
dedit enim in vtero ſacratiſſimo puerum Ieſum, virū non ætate & quantitate, ſed ſapientia & virtute. ¶ Incarnatus eſt ergo filius dei, ut nos efficiamur diuinæ conſortes naturæ, percipiēdo meritis Chriſti copioſiſſimā gratiā in præſenti, æternamque beatitudinem in futuro. Inclinauit
& humiliauit ſeipſum, ſeruilē formā acci *Phil. 2.*
piēs, ut nos in cœleſtibus exaltaret, & angelis purificaret: ſimilitudinē carnis peccati aſſumpſit, vt nos ab omni miracula culpę purgaret. In quibus apparet magnitudo diuinæ dilectionis, atque dignatio

A ſummæ maieſtatis ad genus humanũ. Cũ enim amoris ſit amantẽ & amatũ vnire, vnũ in alium tranſponere, eosq; inſeparabiliter colligare: conſtat, ꝙ Deus ineffabiliter nos amauit, quoniam noſtram naturam ſibi immediatisſimè copulauit, videlicet vnione hypoſtatica, eãq; in ſe quodammodo transformauit atq; trãſpoſuit, & ſibi indiſſolubiliter conniuit: nam & in triduo mortis, mãſerunt corpus & anima verbo vnita. In Chriſto ergo ſunt duæ naturæ, & vna hypoſtaſis ſeu perſona: ſunt quoque in eo duæ generationes & vna filiatio, pura diuina. Generatio nanque pertinet ad naturam, filiatio ad perſonã. ¶ Per hanc verbi incarnationem, incomprehenſibiliter prorſusq; inenarrabiliter honorificata ac ſublimata eſt, non ſolũ humanitas Chriſti, ſed totum inſuper genus humanum. Quid.n. tàm glorioſum atq; magnificũ eſſe põt hominibus, vt hoc quod Deus noſter factus eſt frater noſter, quod creator noſter factus eſt noſter ſaluator, quod iudex noſter factus eſt noſter aduocatus? Nõne perfectio creaturæ eſt aſſimilari ſuo creatori? Per verbi aũt incarnationẽ aſſimilati ſumus noſtro creatori, ſimilitudine ſpeciei ſpecialisſimę. Imò, ſi ritè intelligo, per incarnationẽ hãc benedictã, facti ſumus naturales fratres naturalis filij Dei, vtpotè eiuſdem naturę cũ filio patris æterni: nõ tamen ſumus naturales filii patris verbi, quia nõ ſumus naturales fratres verbi ſecundũ naturam illã, quia cõuenit ei eſſe naturalẽ filiũ Dei, ſed ratione naturæ aſſũptæ. ¶ Amplius aũt incarnatio iſta ſanctisſima maximè auget ſpẽ noſtrã, caritatem quoque ſummè inflammat. Qũo.n. diffidere poſſumus de miſericordia, & beneuolentia eius, qui propter nos intantũ exinaniuit ſeipſum? qui tãta dilectionis ſigna nobis oſtendit? qui ita præuenit nos in benedictionibus ſuæ dulcedinis? Quid ẽt ita caritatẽ aſcendere poteſt, ſicut tantorum exhibitio beneficiorum, & quod tantũ dilecti ac ante dilecti ſumus à Deo noſtro, quod tàm propinquè ac intimè ſe nobis vniuit, quod vna perſona cũ natura noſtra effectus eſt, quod vltra omnem creaturã ſubcœleſtem, cœleſtem, & ſupercœleſtẽ noſtram exaltauit naturam? Magna, ni fallor, & inæſtimabilis eſt virtus horum verborum. Verbum caro factum eſt, quæ decet nos cũ omni humilitate interiori, & exteriori ſeu corporis proſtratione, inclinatione, vel genuflexione proferre, vt humiliemus nos illi, qui propter nos humiliauit ſeipſum cũ eſſet altisſimus. Cũ ſumma quoque reuerentia & gratitudine cordiali ac mentis feruore, vt honoremus ac diligamus eũ gratisſimo animo, q prior eatenus honorificauit atque dilexit nos.

Pſal. 21. Mat. 28 Hebr. 2. 1. Ioan. 2 B C Filip. 2. Pſal. 21. D Filipp 2. 1. Ioan. 4.

¶ Quæritur, cur potius verbum quàm pater vel ſpiritus ſanctus incarnatum eſt? Et reſpõdendum, quòd propter diuerſas cauſas. Primò: nam verbo ſeu filio appropriatur ſimilitudo patris cũ patre. Homo autem peccauit Dei ſimilitudinem inordinatè appetendo, vnde peccatũ hominis fuit quodammodo ſpecialiter contra filiũ, propter quod pater zelans pro filio, hominẽ condemnauit, filius verò videns patrẽ pro ſe zelatum, atque ſui occaſione honore ſibi ab hominibus impendendo priuatum. Pro patre quoque zelatus eſt, vnde ad recuperandum patris honorem, hominumq́ue ſalutẽ voluit incarnari. Secundò, quoniam homo habet ſpecialem aſſimilationem cũ verbo, nam verbo appropriantur ea quæ pertinent ad intellectum: homo quoque reſpicit ſpeciem à perfectione intellectuali, videlicet ab eſſe rationali. Tertiò, quoniã incarnatio ordinatur ad beatificam viſionem, viſio autem hæc reſpicit intellectum à quo profluit, & uerbum ab intellectu procedit, ſicque propter conuenientiam verbi cum viſione beatifica, congruebat ei incarnatio iſta ſaluifica. Quartò, quoniam uerbum eſt media in trinitate perſona, idcirco conueniebat ei incarnatio & ratio mediatoris: vt eſſet Deus & homo. ¶ Poſtremò, proteſtante Symone iuſto ac timorato, hoc uerbum incarnatum propoſitum eſt in ſignum, cui contradicetur. Propterea omnia loca ſacræ ſcripturæ plena ſunt ſcandalis ſecundùm Hieronymum, non quòd electi qui ſunt docibiles Dei ſcandalizentur in uerbis ſcripturæ, ſed reprobi uolentes ſcrutari inſcrutabilia Dei, ſacramq́ue ſcripturam proprio intellectu metiri. Vnde ex hoc quod dictum eſt, Verbum caro factũ eſt, homines perditisſimi in intollerabiles inciderunt errores. Arrius nanque & Eunomius aſſerebant, quòd uerbum Dei ſic factũ eſt caro, quod ſolam carnem aſſumpſit nõ animam.

Gene. 3. E F Luce. 2. Ioan. 6.

A mam. Dicebant enim quòd verbum eſſet pura creatura, carni Chriſti loco animæ copulata. Appollinaris hæreticus dixit ꝙ verbum ſic factum eſt caro, quòd aliquid verbi in carnem mutatum eſt, & quòd in Chriſto non fuit anima rationalis, quoniam vicem animæ intellectiuæ ſuppleuerit verbum, fuerit tamen in eo anima ſenſitiua: quo conceſſo, Chriſtus potius eſſet Deus & beſtia quam Deus & homo. Ebió autem, Cherintus, atque Fotinus dixerunt, quòd verbum factum eſt caro per ſolam gratiæ vnionem. Dixerunt enim, quòd Chriſtus eſſet purus homo, & non diceretur deus, niſi ob ſuæ ſanctitatis &
B gratiæ excellentiam. Quorum erroré quàtùm ad hoc ſecutus eſt inimicus dei Neſtorius, dicens, quòd deitas non fuit in Chriſto niſi ſicut in templo, affirmans ꝙ ex verbo & humana natura non conſtet vna perſona. Eutices verò confinxit quòd verbum ſic factũ eſt caro, quòd natura diuina & humana reſultet in Chriſto vna natura, ſicut & vna perſona, quo dato, diuina natura eſſet mutabilis, & Chriſtus nõ eſſet Deus nec homo, ſed aliquid habens naturam mixtam ex diuina atque humana natura. Sabellius dixit patrem incarnatum. Manichæus, aſſeruit verbum carnem factum, non verè ſed tantùm phantaſticè. Valentinus autem dixit, quòd verbum factum eſt caro, non aſſumendo corpus ex virgine, ſed ſecum illud portando de cœlo, ita quòd corpus Chriſti fuerit de natura cæleſtium corporum.

¶ Vniuerſos errores iſtos ſtultiſſimos dãnat eccleſia, aſſerens verbum veraciter aſ-
C ſumpſiſſe totam naturam humanam, quatenus illa natura vinceret diabolũ in Chriſto, quæ victa fuit ab eo in homine protoplaſto.

¶ Denique hoc Chriſtus aſſumpſit, quod
Gene. 3. ſanandum redimendumque fuit. Quemadmodum ergo caro & anima rationalis infectę erant peccato, ita vtręq; verbo vnitæ ſunt: ita quòd vnio iſta facta in perſona directè & immediatè, tanquam in termino, nõ in natura hoc modo, nam vtraque natura retinet ſuas proprietates naturales & ſine confuſione, perturbatione, ac commixtione vnitę ſunt, vna manẽte perſona. Cũ autem dicitur, Verbum caro factum, paſſum ac mortuum, non inſinuatur ali-

qua mutatio facta in ipſo verbo ſecundũ ſe, ſed in natura aſſumpta, quę tàm propinque ac intimè cõiuncta eſt verbo ut quod eſt unius, prædicetur de alio, videlicet humana de verbo, & diuina de homine: ſed quid propter quid dicatur eſt attẽdendũ. D

¶ Poſtremò opinor ꝙ ſpiritus ſanctus nõ Galat. 4
ſine præcipuis cauſis dixit per Euangeliſtam, verbum caro factũ eſt, potius quàm verbum factum eſt homo. Primò, ut magnitudo diuinæ inclinationis ſeu exinanitionis oſtenderetur. Secundò, vt futurum Manichæorum errorem deſtrueret, incarnationiſq; veritatem apertiſſimè demonſtraret. Itaque Deus factus eſt homo, vt Ioan. 2
nos deificemur, illius ad ima deſcenſio, no- Epheſ. 3
ſtra eſt ad ſumma ꝓmotio, *Et habitauit in* E
nobis. i. in natura noſtra quam induit, quæ fuit velut templum ac tabernaculum verbi aſſumentis atque diuinitatis intus latẽtis, vnde & dixit Iudæis, Soluite templum hoc, quod dixit de templo corporis ſui, prout Euangeliſta expoſuit. In cęteris ſãctis habitat verbum per fidem & gratiã, in Chriſto homine habitauit per hypoſtaticam vnionem, & beatificam viſioné, atque inſeparabilem copulam. Vel ſic, habitauit in nobis. i. inter nos commorari ac cõuerſari dignatus eſt, prout dictũ fuit per Ba- Baruc. 3.
ruch, Poſt hæc in terris viſus eſt, & cũ hominibus conuerſatus eſt. Hinc quoq; per Zaca. prædixit, Gaude & lætare filia Sion, Zac. 2.
quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui. Et per Iſaiã, Propter hoc ſciet po- Iſa. 52.
pulus meus nomẽ meum in die illa, quia ego ipſe qui loquebar, ecce adſum. *Et uidimus gloriam eius*. Gloria in ſcripturis diuerſis modis accipitur, interdum pro maieſta- F
te, interdum pro clara cum laude notitia, interdum pro beatitudine ſeu lætitia, interdũ pro quacunque excellentia ſeu opere magno. Apoſtoli ergo viderunt oculo Mat. 17
corporali gloriã verbi incarnati. i. magnificentiam miraculorum ipſius, & claritatem quam habuit in transfiguratione uiderunt Petrus, Ioannes, & Iacobus, clarita- Acto. 1.
tem verò & excellentiam eius poſt reſurrectionem uiderunt omnes Apoſtoli.

¶ Porrò maieſtatem diuinitatis in carne latentis & beatitudinem animæ Chriſti Deo ſemper fruentis, uiderũt apoſtoli ocu- Matt. 7.
lo intellectuali ſeu uiſu interiori per fi- Mar. 1.
dem, præſertim poſt reſurrectionẽ & ſpiri

A ſus ſancti miſſionem, excellentiam quoq; eius in prædicando & operando uideſũt
Lucæ. 11. quomodo erat docens ſicut poteſtatẽ ha-
Luc. 24. bens, & nouam ac propriam legem tradẽs,
Ioan. 20 dæmones imperiali uerbo eiiciens, atque ad nutum propria uirtute miracula faciens, cordium arcana aperiens, cuncta futura prænoſcens, poſt reſurrectionẽ clauſis ianuis intrans, ſpiritum ſanctum, inſufflans, in conſpectu diſcipulorum aſcen-
Act. 1. dens. Et quoniam omnia iſta fuerunt ſupra hominem, & ultra omnem poteſtatem creatã, ſoliq; Deo poſsibilia, ideo ſubditur, *Gloriam quaſi unigeniti à patre*, i. talẽ eius gloriam uidimus, qualem decet uide
B ri & eſſe in unico naturalique filio patris æterni. Et ita quod ait, quaſi, non denotat
Mat. 13 ſimilitudinem, ſed ueritatem. Vnde Euangeliſta omnem excellentiam Chriſti breuiter innuens, dicit, Vidimus, gloriã eius quaſi unigeniti à patre, ac ſi de aliquo rege cum maximo apparatu intrante dicere mus, ipſe intrauit quaſi rex, id eſt, tam clarè atque potenter ut ſpectat ad regẽ. Pro-
Lucæ. 10 pter hanc uiſionem Chriſtus dixit Apoſtolis. Beati oculi qui uident quę uos ui-
Iſai. 12. detis. Hinc per Iſaiam fuerat prophetatũ, Simul laudabunt, quia oculo ad oculũ uiderunt. Et iterum dixit Iſaias, erunt oculi tui uidentes præceptorem tuum, & aures tuæ audient uocem poſt tergum monen-
Pſal. 67 tis. Et Pſal. Viderũt ingreſſus tuos Deus, ingreſſus Dei mei, regis mei, qui eſt in sãcto. ¶ Poſtremò omnia etiam humana & infima quæ in Chriſto fuerunt, gloria &
C honore ornantur, imò ſupernaturalibus magnificentiis decorantur, diuiniſq; ple-
Galat. 4. na fuerunt præconiis. Nam conceptus &
Canti. 4. natus eſt ex muliere, ſed mulier iſta ante partum, in partu, & poſt partũ uirgo permãſit, omniq; macula caruit, tota pulcra, ineffabiliterque ſanctiſsima: & hoc utique glorioſiſsimum fuit. Denique hanc conceptionem ac natiuitatem prædixerunt prophetę ac patria-chæ, quam nuntiauerunt & angeli: turpiſsima quoque & acerbiſsima morte occiſus eſt, ſed tempore paſſionis ſola uoce omnes aduerſarios ſuos deiecit in terram: & cũ in cruce penderet ſu-
Apoc. 5. pernaturaliter obſcuratus eſt ſol, mota eſt
Ioan. 18. terra, & cũ eo reſurgente multi ſancti du
Mat. 27 dum mortui ſurrexerũt. Vidimus etiam
Mat. 15. eum, *Plenum gratia & veritate.*

¶ De plenitudine gratię chriſti multa poſ D ſem inducere, ſed breuiter perſtringendo ſciendũ, ꝙ ſecundũ doctores fuit & eſt in Chriſto triplex gratia, utpotè gratia unionis, gratia habitualis, & gratia capitis. Alii diuidunt ſic, quod in Chriſto fuit gratia unionis, gratia ſingularis perſonæ, & gratia capitis: ſed redit in idem, qm̃ gratia ſingularis perſonæ fuit habitualis, ſicut & gratia capitis: ideo illi per gratiam habitualem intelligunt gratiam illius perſonæ ſingularis hominis Chriſti, gr̃a aũt unionis in Chriſto nõ eſt quid creatum, ſed ipſemet Deus, gratioſe, gratis & piè uniens naturam humanam diuinę, uel eſſe perſonale uerbi humanitati unitũ. De E hac gratia intelligendum eſt uerbum Auguſtini, dicẽtis, ꝙ ſola gratia factũ eſt, ut homo ſit Deus, & ꝙ humana natura unita eſt uerbo. Cũ.n. unio uerbi ac hominis ſit ſumma & propinquiſsima.ſ. perſonalis, certũ eſt ꝙ nõ ſit facta per aliquã gratiã creatã ac habitualem intermediã. Gratia uerò habitualis in Chriſto, eſt donum ſupernaturale, perſonalẽ conſequens unionẽ, operationes Chriſti perficiẽs: quę gratia tanta fuit in Chriſto ꝙ maior gratia cõicari non poteſt creaturæ. Tota nempe capacitas intellectualis creaturæ uel rationalis, quantũ ad gratiæ receptionẽ, fuit in anima Chriſti repleta, eratq; gratia iſta ſummè perfecta atq; pleniſsima ratione immediatæ ac hypoſtaticæ unionis hominis Chriſti cũ uerbo. Quantò.u. intellectualis creatura fonti gratiarũ Deo ſublimi uicinius copulatur, tãtò gratia amplio F ri perfunditur. Quẽadmodum ergo humanitas Chriſti incomparabiliter præ cæteris omnibus uicinius unita eſt uerbo, ſic gratia eius omnium electorũ gratiam incomparabiliter penè, nõ tamẽ ſimpliciter infinitè excedit. Inſuper qm̃ chriſtus eſt *1. Tim.* 2. ſaluator, mediator & caput totius eccleſiæ militantis ac triũphantis, ideo habet omnibus de ſua plenitudine cõicare ſpiritualem ſenſum, atque uiuificum motũ influere ſicut & caput influit mẽbris ſenſũ ac motũ. Idcirco ponitur in Chriſto gr̃a capitis, hoc eſt, exuberans habitus gratiæ, ex cuius redundantia alij gratiã ſortiuntur, gratia tñ immediatè à Deo creatã: ſed gratia Xp̃i aſſeritur cauſa gratiæ aliorum per modũ cauſę inſtrumentalis, exempla-

A ris ſeu meritoriæ. Vnumquodque autem operatur per id quod eſt in actu. Quoniã ergo chriſtus per gratiam habitualem ſeu perſonalẽ, eſt in actu gratiæ perfectiſsimo, ideo per eandem gratiam influit aliis. Vnde gratia habitualis & gratia capitis non diſtinguuntur in Chriſto realiter, ſed gratia capitis ſuperaddit gratia habituali rationem ſuperabundantiæ. Patet ergo, ꝙ gratia unionis in Chriſto ſit ſimpliciter infinita, cum ſit ipſemet Deus, qui eſt gratia effectiuè gratificãs, ſicut appellatur natura naturans. Alia gratia, cũ ſit quid creatum, non eſt ſimpliciter infinita in Chriſto. ¶ Quæritur, quid magum eſt Chriſto, quod dicitur plenus gratia cùm de Ioanne Baptiſta prædixerit angelus, Spiritu (Lucæ. 1.) B ſancto replebitur ex utero matris, Stephanus quoque plenus gratia & fortitudine (Acto. 6.) fuiſſe deſcribitur. Et de Apoſtolis legitur, (Acto. 2.) quòd repleti ſunt omnes ſpiritu ſãcto. Dicẽdum, ꝙ gratia dicitur plena dupliciter. Primò, ex parte gratiæ, cũ tanta eſt inten ſiuè ac uirtualiter, ꝙ maior eſſe non ualet: ſicque plenitudo gratię eſt propria Chriſto. Secundò, ex parte ſubiecti, ut cũ quis habeat gratiam tantam, quòd operationes ad quas diuinitus ordinatur, facilè exequi poteſt, & ita ſancti dicuntur fuiſſe gratia pleni ſecundùm exigentiam ſui ſtatus ac propriè conditionis. Tantò enim gratia dicitur plenior, quantò redundare poteſt in plures. Plenum autẽ opponitur uacuo. Vnde quemadmodum aliqua nun cupantur diuerſimodè uacua, ſic multipliciter plena dicuntur.

C ¶ Præterea fuerunt in Chriſto gratiæ gratis datæ, quæ ordinãtur ad fidei manifeſtationẽ & aliorũ utilitatem: uidelicet gratia prophetiæ & miraculorũ, donũ linguarũ, & cætera. Dona uerò ſpũs ſancti fuerũt in eo excellentiſsimo modo: uirtutes quoq; morales & intellectuales, eo modo quo ſecundũ Plotinum magnum Platonicũ uirtutes heroicæ inſunt hominibus, purgati, defecatiq; animi. Quædam tamen uirtutes imperfectionem includunt circa obiectum: ut fides & ſpes, uel circa ſubiectũ, ut pęnitentia. Fides nanque includit defectũ & obſcuritatem notitiæ, ſpes uerò abſentiam, & expectationem boni optati. Hę ergo uirtutes non fuerunt in Chriſto, cuius anima à ſuę creationis principio uidit Deum per ſpeciem, plenamq́ue ſortita eſt felicitatem. D *Et ueritatis.* Verbum incarnatum plenum fuit ueritate. i. diuinitate ſecundũ Auguſtinum & Bedam, quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, ſecundũ Apoſt. (Coloſſ. 2.) Veritas quoq; increata appropriatur filio ab intellectu patris profluenti. Fuit etiam plenum ueritate. i. omni cognitione & ſapientia, quia in ipſo ſunt omnes teſauri ſapiẽtiæ & ſcientię abſconditi. Fuit enim & eſt in Chriſto ſapiẽtia increata, quæ realiter idem eſt quod uerbum ac diuina eſſentia, Item ſapientia beatorum ſeu patriæ, quoniã anima eius uidit ſemper Deũ per ſpeciem, cognouitq́ue omnia in uerbo, quæ Deus cognoſcit notitia uiſionis, uidelicet uniuerſa præterita, pręſẽtia & futura. E Eſt quoq; in Chriſto eſſentia indita ſeu infuſa, qua per ſpecies ſibi cõcreatas agnoſcit res in propriis naturis ordinibus atq; generibus quemadmodum angeli ſecundùm Auguſtinum cognoſcunt res cognitione ueſpertina, & Adam cognouit creata in paradiſo ante ruinam. (Gene. 2.) Præter iſtas ſcientias ponũt quidã in Chriſto ſcientiã acquiſitã, ita ꝙ intellectus poſsibilis animę Chriſti abſtraxit ab intellectu ſuo agẽte ſpecies rerũ ſenſatarũ. Nulla. n. naturalis pfectio defuit Chriſto: unde ad eius perfectionẽ pertinuit, ꝙ eaſdẽ res diuerſis modis atq; ſcientiis nouit. De hac ſciẽtia dicũt loqui Apoſtolum ad Hebræos, didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiã. (Hebr. 5.) Inſuper Chriſtus plenus fuit ueritate uitæ, ueritate doctrinæ, & ueritate iuſtitię. Huic aũt uerbo Ioãnis cõſonat illud Lucæ, F puer Ieſus creſcebat plenus ſapientia, & gratia Dei erat in eo: (Lucæ. 2.) immò tàm plenus fuit gratia à principio ſuę conceptionis in virgine, ꝙ nũquã profecit i grã habituali, ſicut nec in ſapientia, niſi ponamur in eo ſapientiam acquiſitam. Vnde quod Lucas dicit, profeciſſe gratia & ſapientia apud Deum, & homines intelligẽdum eſt quantùm ad manifeſtationem, ſicut poſt reſurrectionẽ dicitur ei data omnis poteſtas in cœlo & in terra, uel quantùm ad uſum.

¶ Poſtremò dicĩ Chriſtus plenus veritate, quoniã impleuit, & uerificauit ea quæ ſcripta erãt de ipſo. (Mat. 28) Deinceps Euãgeliſta cõfirmat q̃ dixit de excellẽtia verbi incarnati, teſtimonio pcurſoris. *Ioãnes* Baptiſta,

Teſtimo-

A *Teſtimonium perhibet de ipſo*, quemadmodũ dictum atq; expoſitum eſt, Hic venit in teſtimonium, vt teſtimoniũ perhiberet de lumine, *Et clamat* magno affectu, ſublimique voce, tanquam certus de veritate, nec metuens prædicare eminentiam filii Dei. Dicit autem Euangeliſta de præcurſore principaliter, perhibet & clamat: nã quanuis verba ore Ioannis Baptiſtæ prolata diu tranſierint, tamen verba eius inceſſabiliter repetuntur, & ipſe in Euang. definẽter teſtimonium perhibet Chriſto & clamat. Quid ergo de Chriſto teſtetur, ſubiungitur. *Hic* vnigenitus patris plenus gratia & veritate *Erat* ab æterno, quia ĩ principio erat verbum, & etiam nunc eſt, ſemperque erit ille. *Quem dixi* eſſe regem Meſſiam, ſaluatorem mundi. Vel, quem dixi .i. futurum prænuntiaui, & de quo teſtificatus ſum verba ſequentia. *Qui poſt me uenit*, id eſt, poſt meam prædicationem, ac baptizationem. *Venturus eſt* in publicũ, manifeſtè docendo, miracula faciendo, atque per ſuos diſcipulos baptizando. Non vtique loquitur Ioãnes de aduentu Chriſti in mundum, quoniam incarnatio, & natiuitas Chriſti humana, iã diu fuerunt præteritæ: ſed Chriſtus qui vſque ad triceſimum ſuæ ætatis annum latuit, poſt prædicationem Ioannis uenit in publicum, *Ante me factus eſt*, id eſt, mihi præpoſitus, & prælatus ſeu dignior factus, etiam ſecundũ naturam aſſumptam, cuius dignitas & gratia omnium creaturarum ſimul ſumptarum, dignitatem, gratiamque excellit per

Ioan. 1.

B

C hypoſtaticam eius vnionem cũ verbo, vnde ratio prælationis, ſubiungitur, *Quia prior me erat* ſecundũ diuinitatem, in qua coæternus eſt patri. Quoniam ergo perſona verbi æterna eſt, idcirco ipſa ſecundũ naturam aſſumptam omni creaturæ præficitur. Nec obſtat illud pſalmi. quod Apoſtolus ad Hebræos allegat de Chriſto, Minuiſti eum paulòminus ab angelis. Quanuis .n. Chriſtus quantùm ad corporis paſſibilitatem, & aſſumptæ humanitatis naturalem ſeu ſpecificam dignitatẽ, minor angelis fuit, abſolutè tamen loquẽdo, maior extitit illis ſecundùm ſuam humanitatẽ, imò ſecundùm corpus & animam ut verbo vnita, omniumq; gratiarum cariſmatibus adimpleta.

Pſal. 8.
Hebr. 2.

¶Ex hoc uerbo uitali quo ait Ioannes de Chriſto, ante me factus eſt: ſumpſit Arrius occaſionem lętalis erroris, aſſerens verbũ ſecundũ naturam uerbi factum, cũ certũ ſit, ꝙ Ioannes præceſſit ipſum uerbum ſecundũ quod incarnatum: unde uerbũ nõ poteſt dici factum ante Ioannem, niſi ſecundùm propriam naturam. Sed argumentum iſtud facillimè ſoluitur, quia laborat in æquiuocis, non .n. iam ſumitur factum eſſe pro productione rei quantùm ad eſſe de non eſſe, ſed ſicut expoſitum eſt: iuxta quẽ ſenſum Manaſſes primogenitus filius Ioſeph patriarchæ dicere potuit de fratre ſuo Ephram. Qui poſt me venit, ſeu natus eſt, ante me factus eſt, quia ſublimis benedictus, atque præpoſitus mihi à patriarca Iacob, ut patet in Geneſi. Iuxta hunc modum Baruch ait, Facti ſumus ſubtus, & non ſupra. Poteſt nihilominus exponi de Chriſto ſecundùm aſſumptam humanitatem, & factione propriè dicta, eritque ſenſus: ante me .i. ante generationem ſeu natiuitatem meam, ex utero factus eſt, id eſt, quantùm ad corpus ſui perfectam organizationem, quò ad lineamentorum diſtinctionem, quanuis non quò ad debitã quãtitatem, & ante me factus eſt, quò ad animæ ſuæ perfectionem in omni ſapientia, dono, uirtute & gratia ſpiritus ſãcti. chriſtus .n. in primo conceptionis inſtanti, habuit corpus, & animam, prædictis modis perfecta, & tunc Ioannes nondum factus fuit his modis. ¶Porrò quæ ſequuntur. *Et de plenitudine eius nos omnes accepimus*, dicit Origenes eſſe uerba Ioannis Bap. & hoc uidetur primò ex ordine uel ſerie textus, ſecundò ex parte coniunctionis copulatiuæ, & connectentis ſequentia præcedentibus, tertiò, quia poſt uerba ſequentia immediatè ſubiungitur. *Et hoc eſt teſtimonium Ioannis, quando miſerunt Iudæi ab Ieroſolymis ſacerdotes ad eum*. Secundùm Hiero. uerò, Auguſtinum & Bedam ſunt uerba Ioãnis Euangeliſtæ redeuntis, & exequentis poſt introductionem teſtimonii Ioannis Baptiſtæ quod ſupra dixit, & uerbum caro factum eſt, & uidimus gloriam eius. Itaque ſecundùm iſtos Euangeliſta proſequitur, quid de Chriſti humanitate ſentit, & quomodo apoſtoli uiderunt gloriã eius, cum dicitur, Et de plenitudine eius, id eſt, de plena & ſuperabundanti gratia Chriſti, nos omnes accipimus aliquam portionem

D

Gene. 48

Gene. 43

E

F

A nem ſeu particularem; quemadmodũ ait Apoſtolus, Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus. Itemque, Alii datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ, alii gratia ſanitatum, &c. Et iterum, Vnicuiq; (inquit) noſtrum data eſt gratia, ſecundũ menſurã donationis Chriſti. Accepimus ergo de plenitudine eius gratiam ſubſequentem, & bene agendo adeptam ac meritam pro gratia primò infuſa pure gratis collata. Nemo.n. primam gratiam gratificantem ualet mereri, cùm ſine gratia nihil ſit meritorium, & tãta eſt dignitas gratiæ, ꝙ ex puris naturalibus mereri non poteſt, ſed ea gratis accepta, poteſt homo per

1.Cor.12. Ephe[ſ].4.

B eam adipiſci gratiam ampliorem, imò de condigno mereri gratię incrementũ. Quoniam ergo gratia ſequens ſeu maior uel aucta datur pro actu meritorio procedẽte à gratia prima, ob id dicimur accipere gratiam pro gratia. Vel, accepimus de plenitudine eius, id eſt, de ſapientia, pietate & gratia Chriſti, *Gratiam* noui teſtamenti, id eſt, euangelicam legem & gratiam, *Pro gratia* teſtamenti, id eſt, loco Moſaicæ legis. Vtraque autem lex, gratia appellatur, quoniam gratis & miſericorditer data. Vel ſic, accepimus gratiam membrorũ, uidelicet gratiam nobis conceſſam, pro gratia capitis, id eſt, merito & efficacia gratiæ Chriſti, qui quolibet uitæ ſuæ actu, quem habuit ut uiator, ex gratia profluente meruit nobis gratiã in præſenti, & gloriam in futuro. Sibiipſi enim non meruit gratiam gratum facientem, nec beatificã uiſionem, ſed membris ſuis, quæ participant gratiam capitis per fidem, & ſacramẽ

C ta eccleſiæ. Secundùm magiſtrum uerò ſẽtentiarum, quoniam noſtra merita & præmia ſunt dei dona, eo quòd ex gratia ſola liberalitate dei infuſa dependent, ideo poteſt ſic accipi, accepimus gratiam, i. meritum uel præmium pro gratia, quæ eſt cauſa meriti uel mercedis. Cũ ergo deus remunerat noſtra merita, remunerat ſua dona, donatq; gratiam ſuper gratiã, iuxta illud, Habenti dabitur, & abundabit. Auguſtinus quoque, & Beda exponunt, ſic accepimus iam in ſpe gratiam pro gratia. i. uitam æternam pro fide.

Pſal. 51 Mat. 25

¶ Quæritur, cum gratia Chriſti ſit accidẽs quod non migrat de ſubiecto in ſubiectũ, & cùm ſolus deus ſit gratię dator, quomodo dicimur de plenitudine gratiæ Chriſti accepiſſe? Rurſus, quomodo gratia gratis confertur, ſi datur merito Chriſti? Et reſpondendum ad primum, ꝙ non dicimur accepiſſe de plenitudine Chriſti, quaſi particulam gratiæ eius accepérimus, ita quòd gratia Chriſti ſit diuiſibilis, & eadem numero ſit prima in Chriſto, deinde in nobis, ſed quia plenitudo gratiæ Chriſti eſt cauſa inſtrumentalis, diſpoſitiua ac meritoria, per quam ſingulis electis hominibus, datur gratia ſecundũ aliquem gradum, ſola verò diuinitas eſt cauſa efficiẽs gratię. De plenitudine autem gratię Chriſti homines, pręſertim Apoſtoli accepe-

D

Lucæ.24

E runt, accipiendo gratiam non duntaxat pro habitu gratiæ gratum facientis, quæ ponitur in eſſentia animæ, ſed pro quocũque dono ſupernaturali vel ſupernaturaliter dato, quamuis ſit naturale in ſe. Nam de plenitudine ſapientiæ Chriſti accepimus euangelicam legem: de plenitudine verò ſanctiſſimæ conuerſationis ſuæ, accepimus boni exempli exhibitionem, de plenitudine ſuæ gratiæ interioris, eſſentiam animæ perficientis, accepimus gratiam pro gratia, id eſt, gratiam habitualem deiforme eſſe præſtantem pro gratia, ſecundùm modos præhabitos. Maximè autem de plenitudine Chriſti receperunt Apoſtoli, aliique cum eis in conclaui collecti, quando in die ſancto pentecoſtes receperunt ſpiritum ſanctum in ſigno viſibili, repletique ſunt omnes, non ſolũ gratia gratificante, ſed & gratiis etiam gratis datis. Nec mirũ ſi de plenitudine Chriſti dicimur accepiſſe, cùm Petrus vniuerſos fideles hortetur, dicendo, Vnuſquiſq;

Acto.2.

1.Pet.4.

F ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ Dei. Ad ſecundum dicendum, quòd gratia fertur dari ſine præuiis meritis, quoniam datur ſine præuiis meritis recipientis non ſine meritis ſaluatoris, vel datur ſine meritis quantùm ad primam radicem, quia & Chriſto collata eſt abſque meritis eius. Sola enim bonitate Dei datum eſt humanæ naturæ Chriſti, eſſe vnitum verbo & gratia adimpleri. Et quoniam Deus decreuit hominibus gratiam dare ex ſua largitate per meritum Chriſti, ſiue futurum, ſiue præſens, ſiue præteritum: conſequenter ſubditur

cauſa,

A cauſa,ſignum,vel declaratio,quod de ple-
nitudine Chriſti accepimus. *Quia lex* vete-
Exo. 23. ris teſtamenti in qua erant præcepta mo-
ralia,iudicialia,ac cæremonialia, *Per Moy*
ſen data eſt tanquam per ſeruum populo
Iſrael: data eſt quoque per angelos,quē-
Acto. 7. admodum in Actis loquitur Stephanus
ad Iudæos incredulos, Accepiſtis legem
in diſpoſitione angelorum, & non cuſto-
Galat. 3 diſtis. Vnde ad Galatas dicit Apoſtolus,
Lex propter tranſgreſſores poſita eſt, or-
dinata per angelos in manu mediatoris.
Ex quibus elicitur, quòd data ſit lex mi-
niſterio angelorum multorum, quanuis
communiter non fiat mentio niſi de ange
Exo. 20. lo vno qui frequentius apparuit Moyſi.
B Lex ergo data eſt à Deo principaliter,per
angelū miniſterialiter Moyſi,& per Moy-
ſen tanquam per miniſtrum ſecundarium
data eſt populo Iſrael. *Gratia* id eſt, libera-
tio à peccatis, iuſtificatio generis huma-
ni,ſupernaturale donū ſpiritus ſancti per-
ficiens animam eamque Deo acceptam,
& ad promerendum idoneam faciens. *Et*
veritas, id eſt, doctrina Euangelicæ legis,
vel impletio legis ac prophetarum. *Per Ie*
ſum Chriſtum facta eſt. Chriſtus nanque vt
Deus, cauſa eſt principalis atque efficiēs
gratiæ huius: ſed vt homo talis, eſt cauſa
inſtrumentalis ac meritoria eius, ipſe
quoque per aſſumptam humanitatem im
pleuit,& uerificauit,quæ de ipſo prænun-
ciabantur,in lege & prophetis per figuras
ſeu verba prophetica. Ipſe etiam expoſuit
C nobis ſcripturas veteris legis per ſeipſum,
Luc. 24. quando aperuit diſcipulis ſenſum vt intel
Act. 2. ligerent ſcripturas,& quādo miſit eis ſpi-
Ioan. 16 ritum ſanctum,prout apud Ioannem pro
miſit,Cū venerit ille ſpiritus ueritatis,do
cebit vos omnem ueritatem.

¶ Præterea Moyſes dedit legem,multa iu-
bendo:ſed non dedit gratiam,qua imple-
rentur quæ iuſſit. Lex quoq; Moſaica ha-
buit vmbram futurorum bonorum, non
Hebr. 10. ipſam imaginem rerum, vt dicit Apoſto-
lus, Chriſtus uerò præſtitit gratiā adim-
plendi,quæ iuſſit, & pro umbra legalium
figurarum propoſuit lucem ueritatis,atq;
imaginem rerum,id eſt, euidentem ſimili
tudinem bonorū cœleſtiū. Propter quod
ſecundū Dionyſium lex euangelica media
eſt inter legem Moſaicam & ſtatum bea-
torum in patria. Hinc tempus Chriſti,no
uæque legis uocatur tempus gratiæ, quo D
niam lex noua dat gratiam,inquantùm in
cludit ſacramenta eccleſiæ, quæ faciunt
quod deſignant,& propter copioſiſſimam
gratiam quā Chriſtus nobis promeruit,
& item propter ineffabilem magnitudinē
beneficiorum Dei, & pronitatem eius ad
dandam gratiam tempore euangelicæ le-
gis. Vnde philoſophis dicitur innotuiſſe
diuina maieſtas,Iudæis iuſtitia, Chriſtia-
nis uerò miſericordia innoteſcit, prout Tit. 3.
ad Titū proteſtatur apoſtolus, Apparuit Tit. 2.
benignitas & humanitas ſaluatoris noſtri
Dei. Et alibi, Apparuit gratia ſaluatoris.
Hoc per Zacariam legitur prophetarum, Zac. 12.
cū dicitur, Et erit qui offenderit ex eis in E
die illa ſicut domus Dauid,& domus Da-
uid,quaſi Dei ſicut angelus domini,

¶ Deinde oſtendit Ioannes certitudinem 1. Ioā. 4.
horum quæ hic recitantur, *Deum nemo vi-*
dit vnquam. Verba Euangeliſtæ Ioannis,ſi-
cut in ſtylo ſimpliciſsima ſunt,ſic in ſen-
ſu uerè profundiſsima extant. Sic nempe
decuit ſcribi Euangelium humillimi at-
que altiſsimi Ieſu Chriſti,ut eſſet in ſtylo
ſimplicitas ſumma, & in ſenſu profundi-
tas maxima, quatenus ſermonis inculta
ſimplicitas correſponderet,tam humilita
ti humanitatique Chriſti, de quo conſcri
ptum eſt euangelium, quàm humilitati
Euangeliſtarum ſcribentium,qui omnem
curioſitatem,ſtylique pompam uitarunt:
profunditas uerò ſententiæ correſponde-
ret tam maieſtati ac diuinitati Chriſti,
quàm altę illuminationi Euangeliſtarum. F
Ait ergo nunc Euangeliſta aquilinus ac
deificatus, Deum nemo uidit unquam.
Quid quantùm ad uerba ſimplicius? quid
in ſenſu profundius? Quomodocunque
enim exponatur habet inſtantiam, & re-
quirit idoneā reſponſionem. ¶ Poteſt aūt
exponi quatuor modis, ſecundùm quòd
quadriformis eſt uiſio,& etiam uiſio Dei.
Eſt enim corporalis uiſio dei, non tamen
ſecundū diuinitatem, de qua ait Sanctus
Iob,In carne mea uidebo deū ſaluatorem Iob. 18.
meū,quē uiſurus ſū ego ipſe,& oculi mei
conſpecturi ſunt. Ex qua autoritate oſten
dit Thomas in ſumma cōtra Gentiles,qđ
beatus Iob nouerat deum incarnandum.
Alia eſt uiſio dei imaginaria, de qua cōi-
ter eloquūtur prophetę,ut Iſaias,cū dicit, Iſai. 6.
Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium

A excelſum & eleuatum. Daniel quoque, Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, &
Dan. 7. antiquus dierũ ſedit. Tertia eſt uiſio Dei per ſpeciem, qua Deum uident ſancti in patria. Quarta eſt uiſio perfectæ cõprehẽſionis, qua res cognoſcit totaliter tamq; perfectè, ſicut ex ſua natura cognoſcibilis eſt, qua ſolus Deus uidet ſeipſum. Si ergo hæc uerba exponantur de uiſione corporali, occurrit obiectio de Iacob, qui de uiſione tẽpore uigiliæ habita, ait in Geneſi,
Gene. 33 Vidi Dominum facie ad faciem. Sed hoc facile ſoluitur, ut dicamus cum Auguſtino, ꝙ non uidit Deũ in propria perſona, ſed per creaturam ſubiectã, hoc eſt, per an
Iudi. 13. gelum Dei preconem. Quomodo Manue pater Sanſonis uiſo angelo locutus eſt
B coniugi ſuæ, Morte moriemur, quia uidimus dominum. Sed tunc occurrit obiectio de his qui Chriſtũ in carne uiderunt: qui utique diuinam perſonam uerumque deum corporali uiſu intuiti ſunt, ſicut Ioannes ait, Quod perſpeximus oculis noſtris, & manus noſtræ tractauerunt de
1. Ioan. 1 uerbo uitæ. Sed hoc rurſus de facili ſoluitur, quoniã non uiderunt deũ ſecundũ diuinitatis eſſentiam, ſed quò ad naturam aſſumptam, diuinitatem uerò non uiderunt, niſi per fidẽ. ¶ Porrò, ſi uerba hęc exponantur de uiſione imaginaria, certum eſt, ꝙ prophetę frequenter aſſerant ſe hoc modo deum uidiſſe. Si autem exponatur de uiſione comprehenſionis, habet inſtan
C tiam de ſanctis in patria, qui deum comprehendere perhibentur, unde & comprehenſores dicuntur. Si uerò exponatur de comprehenſione omnino perfecta, occurrit inſtantia de Chriſto, qui cum homo eſſet, comprehendit deum perfectè, quemadmodum ait Ioannes. Nemo nouit patrẽ, niſi filius. Verùm breuiter reſpondendo dicendum, ꝙ uerbum Euangeliſtæ his quatuor modis intelligi poteſt. Primò, ſic, Deum, trinitatem, uel quacunque diuinã perſonam, nemo uidit, uidet, uidebit, uidere poteſt unquam uiſu corporali, quantùm ad diuinitatis naturam, cùm deus ſecundum propriam eſſentiam ſit incorporalis, incircumſcriptus, ſimplicisſimus atque purisſimus actus. Vnde dicit Apoſto-
1. Tim. 1 lus, Quem nemo hominum uidit, ſed nec uidere poteſt. Secundò ſic, Deum in ſua eſſentia nemo uidit unquam, uiſione imaginaria. Quanuis enim in tali uiſione dicatur deus uideri, hoc tamen non eſt, niſi inquantùm in ſenſu interiori formantur corporales ſimilitudines ad repræſentandum deũ. Tertiò ſic, Deũ in ſua eſſentia, ſeu per ſpeciem, nemo, hoc eſt, nullus homo purus uiator, uiuens uita humana ac ſenſitiua uidit unquam. Sic enim deus uideri non poteſt, niſi per ſpeciem increatã, cum omnis ſpecies, forma ac ſimilitudo creata, in infinitum deficiat, à clara repreſentatione diuinæ eſſentiæ, ſicut & omnis creatura in infinitum deficit, à plena repræſentatione perfectionis diuinæ. ¶ Denique cùm ſecundùm philoſophum intellectus noſter ſe habeat ad cognitionem intelligentiarum, quẽadmodum oculus noctuæ ad intuitum lucis ſolaris, patet ꝙ incomparabiliter impotentior ſit ad clarã ac immediatam diuinę eſſentiæ uiſionem loquendo de ſtatu eius in præſenti, & naturali uirtute. Hoc cognouerunt atque profeſſi ſunt omnes ſubtiliores philoſophi. Vnde Alphorabius, Auicenna, Theophraſtus, alij quoque innumerabiles dixerunt, ꝙ de Deo melius cognoſcimus qd non ſit, quàm quid ſit: & quod de eo ſolũ cognoſcimus, quia eſt, non quid eſt. Hoc princeps theologorum beatisſimus Dionyſius plenius docet, affirmans, quòd perfectisſima cognitio quã habemus de Deo in uita præſenti, eſt per puram ac meram abnegationem omnium rerum à Deo, ita ut uniamur ei tanquam prorſus ignoto, unde tertio capitulo myſticæ theologiæ. Hoc eſt (inquit) Deũ uerè cognoſcere ſuperſubſtantialem superſubſtãtialiter per omnium entium ablationem laudare, Et in Epiſtola ad Dorothæum, Inuiſibilis eſt Deus, propter excedentem ſuæ lucis claritatem. Lux autem diuina, immenſa & in- 1. Tim. 6
creata, ſecundùm quod inacceſſibilis ſeu incomprehenſibilis, hoc modo uocatur à Dionyſio diuina caligo, de qua in Epiſtola ſua ad Caium monachum cõteſtatur, Diuinæ tenebræ cooperiuntur omni lumini, & abſconduntur omni uiſioni propter incircumſcriptibilem propriæ claritatis ſplendorem. Omnia hæc in elementatione teologica Procli, & in libro de cauſis, ſubtilisſime inueniũtur probata. Hinc quoq; dñs ait ad Moyſen, Non poteris ui Exod. 33
dere faciem meam: Non enim uidebit me

homo,

A homo,& uiuet, Veruntamen quoniã in li
Nu. 12. bro Numeri de Moyſe legitur, Palàm &
non per ænigmata & figuras uidet Deũ:
2.Cor.12 & quoniam Paulus de ſeipſo fatetur, ꝙ
raptus eſt uſque ad tertium cœlum, audi
uitque arcana uerba, quæ non licet homi
ni loqui. Propterea Auguſtinus in libro
de uidendo Deum, & Thomas dicunt, ꝙ
Moyſes Iudæorum magiſter,& Paulus gẽ
tium doctor,uiderunt Deum in hac uita
per ſpeciem: ſed hoc non eſt contra prædi
cta,quia pro tunc,non uixerunt uita hu-
mana,nec quicquã ſenſerunt. Quod ergo
Exod.33 legitur Moyſi negatum in Exodo, poſtea
Nu.12. cõceſſum eſt ei, ut legitur in libro Nume
rorum. Quartò ſic,Deũ nemo,hoc eſt;nul
la creatura uidit uiſione perfectæ compre
B henſionis unquam. Sic enim nec anima
Chriſti uidet Deum:qui ſicut eſt infinitæ
actualitatis, ſic eſt infinitæ cognoſcibilita
tis, pp quod perfectè atque totaliter co-
gnoſci & cõprehendi non ualet,niſi ab in
tellectu infinitæ uirtutis. Hanc ultimam
expoſitionem multi putant amplius ad
propoſitum pertinere. Sicq; Damaſcenus
in principio ſui libri diſſeruit, quod non
ſolũ nullus hominum, ſed nec aliquis ſu-
permundanorum animorum Deum uidit
unquam. ¶Sed aduertendum, quòd res dr̃
à cognoſcente comprehendi dupliciter.
Primò, quoniam eius eſſentia cernitur,
& ſic ipſa immediatè attingitur. Hoc mo
do ſancti in patria cõprehendunt Deũ, &
comprehenſores dicuntur, quoniã uidẽt,
hoc eſt,intelligunt & agnoſcunt Deum,ſi
cut eſt ſecundùm Ioãnem, ſeu facie ad fa
C ciem iuxta Paulum. Secundò res dicitur
comprehendi,quia in tãtum cognoſcitur,
ſicut ex ſua natura cognoſſibilis eſt, ita
quòd nil eius latet, ſed quaſi infra certos
terminos continetur in animo cognoſcẽ
tis. Hoc modo infinitum à finito compreh
di non poteſt: ſicque Apoſtolus loquitur,
Quæ ſunt Dei, nemo nouit, niſi ſpiritu
eius. Præter modos cõmemoratos, uide-
mus Deum tripliciter,per fidem,per natu
ralẽ rationẽ, per anagogicam illuſtratio-
1.Ioan.3 nem. ¶Conſequenter pandit Euãgeliſta,
Quis nos inſtruxit de inuiſibilibus Dei,
Unigenitus filius patri conſubſtantialis, cõ
ſempiternus & coæqualis. *Qui eſt* inuaria-
biliter ab æterno, *In ſinu patris,* id eſt, pa-
tri intimè atque affectuoſiſſime inſepara-
biliterque coniunctus, *Ipſe enarrauit,* id D
eſt Euangelio docuit, quid de diuinita 1.Cor.13
tis unitate,& perſonarum trinitate, quid
de creatoris prouidentia, omnipotentia,
cæteriſque ſecretis diuinis, & ad ſalutem
pertinentibus,ſentire debemus? Hinc in-
fra loquitur, Pater manifeſtaui nomen
tuum hominibus, quos dediſti mihi de
mundo. Et ut ait Ioannes, Scimus, quo- Ioan.17
niam filius Dei uenit, & dedit nobis ſen- 1.Ioã.5.
ſum,ut cognoſcamus Deum uerum, Hoc
utique inſeparabiliter ac ineffabiliter ro-
borat fidem noſtrã quòd à filio Dei uni-
genito uero Deo ſumus edocti. Itaque ꝙ
ait,filium eſſe in ſinu patris, non eſt mate
rialiter intelligendum, ſed per ſignum in
telligitur cor paternum, in quo uerbum
æternaliter manet. Loquitur tamen Euã E
geliſta more humano quatenus per exi-
ſtentiam filij in ſinu patris, inſinuet ſuper
dulcem affectum,amoroſiſſimamq; unio-
nem patris ac filij,ſicut apud nos parentes
ponunt filios in ſinu ex magno affectu.
Quoniam ergo fides & lex Chriſtiana ab
unigenito filio Dei pronunciata, ac data
eſt nobis, idcirco grauius eſt non credere
& obedire Euangelio,quàm olim fuit nõ
credere ac parere Pentateuco & ſcriptu-
ris ueteris teſtamenti, ad quod inſinuan-
dum dicit Apoſtolus ad Hebræos, Si illi Hebr.13.
(Puta Iudæi) non effugerunt recuſantes
eum, qui ſuper terram loquebatur, puta
Moyſen, multò magis nos qui de cœlis lo
quentem nobis aduertimus, ſcilicet filiũ
Dei,non effugiemus. De hac ſua enarra-
tione Chriſtus ait apud Iſaiam, Ad an- Iſa.6.
nunciandum manſuetis miſit me. F
¶Deinde Euãgeliſta proſequitur plenius
teſtificationem Ioannis de Chriſto: oſtẽ
dens locum & tẽpus,ubi & quando perhi
buit teſtimonium Chriſto. *Et hoc eſt teſti-*
monium Ioannis, id eſt, uerba Ioannis Ba-
ptiſtæ iam introducta ſunt, quæ teſtifi-
cando dixit de Chriſto. Aliqui referunt
hoc ad uerba ſequentia in quibus præcur
ſor teſtatur ueritatem de Chriſto, *Quan-*
do miſerunt Iudæi ab Ieroſolymis urbe ſacer-
dotali ac regia atq; metropoli in Iudæa,
in qua ſtudium prophetarum, ac legis ui
gebat,ſacrificia quoque fiebant, & princi
pes Iudæorum demorabantur. *Sacerdotes*
& leuitas, uidelicet nuntios ſolennes &
eruditos,qui magis uidebãtur zelare pro
lege

A lege ac diuino hore, *Ad eū, ut interrogarent eum, Tu quis es?* i. quæ uel qualis perſona, cuius autoritatis aut dignitatis? Vnde moti fuerunt Iudæi ad hanc legationem & interrogationem Ioānis? Niſi enim putaſſent eum eſſe aliquē magnum, non miſiſſent ad eum tales legatos nec tā magna petiſſent ab ipſo. Et reſpondendum, ꝙ Iu-
Ioan. 4. dæi baptizante Ioanne, magnam æſtima-
Lucæ. 2. tionem habebant quòd Meſſias ueniſſet
Mat. 2 in mundū ex cauſis diuerſis, uidelicet propter teſtimonium paſtorū, Annæ propheti ſſæ, & iuſti Symeonis, trium quoque magorū, & propter occiſionem infantū, quorum teſtimoniorū memoria adhuc in Iu-
Mat. 26 dæis permanſit. Item quia uiderunt ſibi regnum ablatum, & alienigenę traditum, quod Iacob dedit eis pro ſigno aduentus
B Chriſti, & quia uiderunt hebdomadas il-
Dani. 9 las impletas, de quibus cecinit Daniel ꝙ intra illas Chriſtus ueniret. Iſtud de hebdomadibus dicit quidam, quod non uidetur certum, uel multum probabile, quia apud Mattæum Chriſtus improperat phariſæis, ꝙ ex uaticinio Danielis prædicto, non aduerterunt tempus aduentus Meſ-
Luc. 12. ſiæ inſtare, Faciem (inquit) cœli iudicare noſtis, ſigna aūt temporum non poteſtis.
Lucæ. 1. Et in Luca planius ait, Hypocritæ, faciē cœli & terræ noſtis probare, hoc autē tēpus quomodo non probatis? Quoniam itaque æſtimabant tempus Meſſiæ adeſſe, opinati ſunt Ioannem eſſe Chriſtum propter miraculoſam eius natiuitatem, quæ ſuper omnia montana Iudæę diuulgabatur. Item propter uitæ ſuæ abſtractionē,
C rigorē, ac ſanctitatem, & genealogiæ nobilitatem. Cum enim fuerit natus de tribu ſacerdotali, probabile eſt, quòd etiam fuit de tribu regali uel Iudæ: quoniā hæ duæ tribus pene ſemper contraxerunt ad
Mar. 1 inuicem. Quærendo autem, Tu quis es, nō intenderunt ſciſcitari, uel certificari de nomine & origine. Hęc enim ſciebāt, ſed de dignitate & gratia. *Et confeſſus eſt* Ioannes ueritatem, tanquam ueritatis preco, amicus & paranymphus, *Et non negauit*
Sapiē. 1. eam. Os enim quod mentitur occidit animam. Et Pſalmiſta ait Deo, perdes omnes qui loquuntur mendacium. Quanuis nāque ſæpè ſit licitum ueritatem ſilere, propter audientium improbitatem, uel propriam pacem, ſeu aliam piam ſeu rationabilem cauſam, iuxta illud Pſalmiſtæ, Po- D
ſui ori meo cuſtodiam, dum conſiſteret Pſal. 5.
peccator aduerſum me, obmutui & humi Pſal. 38.
liatus ſum, & ſilui à bonis: nunquā tñ licet ueritatem negare, quanuis poſſit aliquando pia cautela abſcondi. *Et confeſſus eſt, quia* id eſt, ꝙ *Non ſum ego Chriſtus* nō iudex, non ſponſus, non ſaluator, non unigenitus filius Dei, ſed Chriſti miniſter, Iudicis præco, ſponſi paranymphus, ſaluatoris præcurſor, filij Dei miniſter. Sacerdotes ergo primò quæſierunt explicitè, uel ſaltē implicitè, à Ioanne, an eſſet Chriſtus, idcirco Ioannes reſpondit, uel ad uerba, uel ad mentē eorum. *Et interrogauerunt eum, Quid ergo es?* & quid reſtat, *Helias es tu?* Putabant aūt Iudæi Ioannem eſſe aliquem ualde magnum. Cū ergo audiſſent, quod non eſſet Chriſtus, ſciſcitati ſunt an eſſet Helias, qui fuit unus de maximis ſanctis ueteris teſtamenti. ¶ Multa uerò induxerunt ſacerdotes, atque Iudæos ad oppinādū ꝙ Ioānes eſſet Helias: ſcilicet ſolitaria uita, duritia ueſtiū, zelus iuſtitiæ contra Herodē: Oia enim hæc in Helia fuerunt. Item qm̄ aduētus Heliæ fuit Iudæis promiſſus per Malachiā, propter quod diſcipuli dixerunt Chriſto apud Mattæum, Mat. 14
Quomodo dicunt phariſęi, ꝙ Heliā opor Mat. 6.
tet prius uenire? Sed quoniam iſti Iudæi Mala. 4.
ſciebant Ioannem eſſe Zachariæ filiū, atq; Mat. 17
Eliſabeth, circa triginta annos habētem, intra quos ex infante creuit in uirum: mirum eſt, quomodo interrogauerunt, an Ioannes eſſet Helias, qui per tot centenos annos, tranſlatus fuit in paradiſum, & rediturus eſt in forma ac ſtatu uirili. Et re- E
ſpōdendū, ꝙ multi Iudæorum, tunc ſicut & nunc, poſuerunt animas tranſcorporari, ſicq; æſtimare poterant, quòd Ioannes eſſet Helias in alio corpore, ſicut & multi eorum dixerunt, quòd Helias eſſet Phinees propter zelum utriuſque contra iniquos. Vel ſic, ſicut quidam dixerūt Ieſum 4. Re. 2.
eſſe Heliam, alijq; Hieremiam aut unum ex prophetis, ſic iſti æſtimabant de Ioāne. *Et dixit, Non ſum* Helias in perſona: qa nō Nu. 25.
idem homo. Ioannes tñ dici poteſt Helias propter ſimilitudinem operationis, paſſilitatem officij, conformitatem conuerſationis, ſanctitatis & gratię cum Helia. Præ- Mat. 14
ceſſit enim primum Chriſti aduentum, ſi- Marc. 6.
cut ille præcedet ſecundum: redarguit Herodem

A Herodem & Herodiadē, ſicut ille Achab &
Ieſabel, uterque eremita, ut in aliis multis
Mat. 17 conueniunt, propter quod ait Chriſtus
diſcipulis, Helias iam uenit, & ſi uultis ſci
re, Ioannes ipſe eſt Helias. Hinc Gabriel
Luce. 1. de Ioanne prædixit, Ipſe præcedet ante
illum in ſpiritu & uirtute Heliæ. Tertiò
quæſierunt, *Propheta es tu?* Aliqui di-
cunt, quòd ſacerdotes illi per prophe-
tam intellexerunt non ſimplicem uatem,
ſed prophetam quendam præcipuum, il-
lum uidelicet, de quo Moyſes ſcripſit in
Deu. 18. Deuteronomio, Prophetam ſuſcitabit uo
bis dominus de fratribus ueſtris tāquam
me, & dicunt quòd Iudæi per illum pro-
phetam intellexerunt nō ipſum Chriſtū,
ſed eius præcurſorem. Hoc autem non ui
detur rationabiliter dictū: Ioannes enim
B reſpondendo dicit ſe non eſſe prophetam
illum, de quo ipſi loquuntur. Si igitur ipſi
nomine prophetæ intelligunt prophetā
illum præcipuum Chriſti præceſſorem,
negaret eſſe quod ueraciter erat. Et ſi quis
dicat, quòd negat ſe eſſe illum prophetā,
de quo præallegata ſcriptura loquitur,
quæ ad literam intelligenda eſt de Chri-
ſto, tunc reſponſio Ioannis non abſolue-
ret quæſtionem interrogantium, imò ip-
ſi & illi laborarent in æquiuocis. Illi
enim ſecundùm iſtos quæſierunt an eſſet
præcipuus propheta, Chriſtum præceſ-
ſurus, & ipſe ſecundùm iſtos reſpondit, ſe
non eſſe prophetam, de quo Moyſes lo-
quitur ſecūdùm ueritatem, ſcilicet quòd
non eſſet Chriſtus, ſicque illi per prophe
tam intelligerent alium quàm Ioannes,
E imò ſic reſponſio iſta Ioannis non differ-
ret à prima, qua ſe dixit non eſſe Chriſtū,
cum tamen Ioannes optimè ſciret, ꝙ ſa-
cerdotes in tertia quæſtione nomine pro
phetę non intelligebant Chriſtum.
¶Deniq; ex textu præſenti elici nequit,
quòd ſacerdotes intendebant quęrere de
propheta illo præcipuo, de quo Moyſes
fuit locutus, ſed potius de aliquo prophe
ta inferiore Helia, quia paulatim deſcen-
derant. Non eſt etiam conſuetudo ſcriptu
ræ noui uel ueteris teſtamenti, ut nomi-
ne prophetę ſimpliciter pronunciati, in-
telligatur ille propheta præcipuus. Me-
lius igitur reor, ut per prophetam intelli
gatur quicunque propheta indiſtinctè, eo
modo quo in ueteri teſtamento commu-
niter fit ſermo de propheta. ¶Sed tunc du D
bitatio oritur, quomodo Ioannes negat Mat. 17
ſe eſſe prophetā, cū certum ſit, ipſum fuiſ- Luce. 1.
ſe prophetam, Zacharia teſtante, Tu puer Mat. 11
propheta altiſſimi uocaberis. Chriſtus Luce. 7.
quoque uocat eum plus quàm prophetā.
Dicit enim de eo, Maior inter natos mu-
lierum propheta Ioanne Baptiſta nemo
eſt. Ex quibus patet quòd fuit propheta.
Ad hoc reſpondent Gregorius & Beda, ꝙ
quia Ioannes fuit plus quam propheta, Ioan. 1.
non ſolùm futura de Chriſto prænuntian
do, ſed etiam Chriſtū præſentialiter oſtē
dendo dum dixit, Ecce agnus Dei: quantū
ad id ſe negat prophetam, quo fuit plus
quàm propheta. Aliter dici pōt, ꝙ quia
Ioannes fuit medius inter prophetas &
Apoſtolos, & quaſi ortzon ac medius
utriuſque teſtamēti, ita quòd ſua ultima- E
ta formalis ac propria gratia gratis data,
non fuit cū prophetis ueteris teſtamenti,
Chriſtū futurū in mūdum prędicere, ſed
eum iam demonſtrare, & cū apoſtolis an-
nunciare, quoniam uenit, ideo negat ſe eſ
ſe prophetā, non quia nequaquā prophe
ta fuit, ſed quoniā ſuum ultimatum for-
male ac propriū officiū non fuit futura ꝓ
dicere, ſed Chriſtū pręcurrere, prędicādo,
baptizando, eiuſque ſemitas diſponendo.
Vnumquodq; enim denominationem ſor Marc. 1.
titur à ſua formali & propria ratione. Pōt
quoq; aliter dici, uidelicet quòd Ioannes
dicit ſe nō eſſe prophetam, eo modo quo
ait Amos propheta, Nō ſum propheta, & Amos. 7
quomodo Chriſtus dicit in Pſalmo, Ego Pſal. 21
aūt ſum uermis, & non homo. *Dixerunt er* F
go ei, Quis es? i. cuius autoritatis, gratiæ
uel officij. Non enim quærebant ſolū qs
eſſet ꝑ naturā ſiue perſonā, ſed quis eſſet
per gratiam & miſſionē diuinā. *Vt reſpon-
ſum demus his qui miſerunt nos* ad te ad hūc
finem, ut reportaremus eis certam reſpon
ſionem de hoc quis ſis, & friuolum eſſet
nos ſine abſolutione quæſtionum & affir
matiua reſponſione reuerti. *Quid dicis de
teipſo?* qui tantę excellentię es, ut proprio
teſtimonio tuo de teipſo prolato creden
dū ſit. Quāuis ſecundùm communē legē Ioan. 8.
homo non reputetur idoneus teſtis de ſeip-
ſo, niſi fortè cū iuramento. Vnde infra Iu
dęi dicunt ad Chriſtū, Tu de teipſo teſti-
moniū perhibes, teſtimoniū tuū nō eſt ve
rū. Hinc Paulus ad Corinthios cū ſibiipſi 2. Cor. 12
& pro-

A & propriæ gratiæ teſtimoniú perhibuiſſet, propria bona deſcribendo, adiecit, Factus ſum inſipiẽs, uos me coegiſtis. *Ait* Ioánes ſacerdotibus & Leuitis ad ſe miſsis.
Marc. 1. *Ego uox* per proprietatem, non per eſſentiã id eſt, præco & uociferator, *Clamantis*, id eſt, Chriſti uel ſpiritus ſancti per me loquentis, *In deſerto*, hoc eſt ſolitudine Iudæę in qua habitauit ac prædicauit Ioannes. Dicitur autem Ioannes uox ſecundũ Gregorium, quia ſicut uox præcedit uerbum, vt audiatur, ſic Ioannes pręceſsit Chriſtũ ut cognoſceretur.

¶Sed cum uerbum & uox ſint idem realiter, quomodo vox dicitur uerbum præcedere?

¶Dicendum quod Chriſtus eſt verbum intellectuale, Quemadmodum ergo in no B bis uox oris præcedit uerbum mentis, ut audiatur, ſic Ioannes Chriſtum præceſsit. Vel dicendum, quod licèt uerbum oris & uox idem ſint, uox tamen præcedit hoc verbum, ſecundùm rationem, eo modo quo ſecundùm autorem libri cauſarum, genus præcedit ſpeciem. Secundò Ioannes baptiſta appellatur, quoniam ſicut uox rem ipſam ſignificat, ſic Ioannes Chriſtum oſtendit. Tertiò propter efficaciam ſuæ prædicationis, altam atque tubalem, qua Chriſto teſtimonium perhibeat. Vnde uocatur nõ ſolùm prænuntiator, ſed etiam uox Chriſti, ſicut de homine multum dilecto dicimus amor meus. Quid autem Chriſtus clamauerit per Ioannem ſubiungitur, *Dirigite uiam domini*, id eſt, rectè & uerè exercete opera bona, & ſancta deſideria in uobis habete, per quæ Deus ingredĩt cor hu C manum, hoc eſt, uitiorum obliquitates fugite, uoſipſos ad gratiam præparate, atq; ad Chriſti prædicationem ac fidem mentes ueſtras diſponite, *Sicut dixit* hoc eſt, de
Iſa. 40. me prophetauit *Iſaias propheta*, qui prædixit de me, quòd eſſem futurus uox clamãtes, &c. prædicationem iſtam Ioannis Ba-
Mat. 3. ptiſtę Euangeliſta Ioannes non proſequi
Mar. 1. tur, quæ Mattæus & Lucas plenius proſe
Luca. 1. quuntur. *Et qui miſſi fuerant*, id eſt, prędicti ſacerdotes atque Leuitæ, *Erant ex fariſæis*, hoc eſt, de numero fariſæorum imo & fariſæi, ex quo patet quòd erant ſolenniſsimi nũtii. Triplici quippe exiſtente ſecta inter Iudæos, uidelicet Eſſæorum, qui rigoroſiſsimam, caſtam & ſobriam uitam duxerunt, Saducęorum, qui dixerunt animas hominum eſſe mortales, & nec ange- *Act.* 23. lum, nec ſpiritum, nec reſurrectionem eſſe. Ac Fariſęorum, qui poſuerunt animas immortales, & futuram eſſe reſurrectionẽ uniuerſales, & ſpirituales eſſe ſubſtantias. Secta fariſæorum de qua & Paulus ſe fuiſſe teſtatur, erat famoſior. Videbãtur enim ſpecialem zelum legis habere, & religioſè incedere. Aliqui autem ſacerdotes, leuitę, ac ſcribę fuerant fariſęi, ſicut nunc multi ſacerdotes, clerici & doctores, ſunt clauſtrales ſeu religioſi.

¶Præterea aduertendum, quòd ſecundùm ſanctos doctores communiter, Gregoriũ, Chryſoſtomum, Bedam, & alios, nuncii E iſti inſidianter ac malitioſè interrogauerunt Ioannem, quęrentes occaſionem aduerſus eum, ad quod inſinuandum, aſſerunt nunc dixiſſe Euangeliſtam. Et qui miſſi fuerant, erant ex fariſęis. Fariſęi nãque quanuis foris ſanctitatem prętendęrunt, intus tamen replebantur hypocriſi, ambitione atque inuidia. Origenes uerò dixit, quod ſimplici animo quęſierunt, optantes ueritatem agnoſcere. Primò, quoniam dictum eſt nunc quod ex dubitatione moti ſunt ad interrogandum. Secundò quoniam tàm magnifice ſenſerunt de Ioãne, quod ſuſpicabantur eum eſſe Chriſtũ *Luca.* 3. Tertiò, quoniam maximam reuerentiam ei exhibuerunt in ipſo interrogationis proceſſu. Quartò, quia Iudęi communiter primò multum bene ſenſerunt, de Ioanne F ſcientes mirabilem eius natiuitatem, atq; *Mar.* 1. ſanctiſsimam uitam. Vnde & apud Marcũ habetur, ꝙ exibat ad eum omnis Iudęę regio, & Hieroſolymitę uniuerſi, & baptiza *Mat.* 3. bantur ab eo. Sed & in Mattæo legitur, quòd multi fariſæorum ueniebat ad baptiſmum Ioannis. Poſtremò, quia Ioãnes fuit de genere ſacerdotali, & magni ſacerdotis filius, non apparet, quod ſacerdotes prima facie inſidiati ſint ei, imo ſi Ioannes dixiſſet ſe eſſe Chriſtum, aliud nihil uidetur niſi quod credidiſſent ſic eſſe. Quod ergo ait Euangeliſta, Et qui miſſi fuerant additum eſt ad innuendum ſolennitatem ac idoneitatem nunciorum. *Et interrogauerunt eum Quid ergo baptizas*, id eſt homines in aquis Iordanis lauas, *Si tu non es Chriſtus, neque Helias, neque propheta*? id eſt, cur nouum ritum præſumis inducere, ſi

non

A non es aliquis horum? Nullus enim ante Ioannem auſus eſt baptizare: unde Iudæi uidentes Ioannem aliquid noui inducere, uoluerunt ſcire, qua autoritate hoc faceret, & nunc q̃a ſe dixit non eſſe Chriſtum, neque Heliam, neque prophetam, incipiunt eum de præſumptione notare. *Reſpondit ei Ioannes, dicens, Ego baptizo in aqua*, id eſt, exterius lauo corpora ueſtra, non intus purgo à culpa, nec gratiam præſto: *Medius autem ueſtrum ſtetit*, id eſt, inter uos apparere, conuerſari & communiter uiuere dignatus eſt, *Quem uos non ſcitis*, id eſt, non cognoſcitis eſſe Chriſtum filium Dei, quamuis fortè ſciatis, quod ſit filius Mariæ. Non enim agnouerant Chriſtum ſecundũ ſuam diuinitatem, nec etiã ſe- B cundũ ſuam humanitatem, per comparationem ad unionem cum uerbo, atque ad cætera ſpiritus ſancti cariſmata.

¶ Quæritur, quomodo Chriſtus ſtetit medius horum, uel inter hos medius fuit, q̃ forſitan nũquam fuit inter nuncios iſtos ſacerdotes & leuitas. Dicendũ, quòd Chriſtus ſecundũ ſuam deitatem ſtat, id eſt, firmiter, inuariabiliterque ſubſiſtit, medius omnium, quia in omnibus eſt. Dicitur.n. Pſal. 18 ſtare, iuxta illud in Pſalmo: Deus ſtetit in Iſaiæ. 3. ſynagoga Deorum. Et Iſaias ait, Stat ad iudicandum Dominus. ¶ Porrò ſecundũ humanitatem, ſtetit Chriſtus medius horum dupliciter. Primò, quia in terra & populo eorum cõiter uixit. Secundò, quia ſingulis annis aſcendit Ieroſolymam in C ſolennitate paſchali ſecundũ legem, intrauitque templum, & ibi inter ſacerdotes & alios ſtetit in templo. Nam & cũ eſſet annorum duodecim, inuentus eſt in templo in medio doctorum. Sed non uidetur Ieſus corporaliter affuiſſe, & inter iſtos ſtetiſſe, quando locutus eſt hæc uerba Ioannes. *Ipſe quem uos non ſcitis*, uidelicet Chriſtus. *Eſt qui poſt me uenturus eſt qui* Mat. 3 *ante me factus eſt.* Hoc iam paulòante ex- Mar. 1 poſitũ eſt, *Cuius ego non ſum dignus*, id eſt, cuius præſentia & famulatu dignus non ſum in minimis rebus, uidelicet, *Vt ſoluam eius corrigiam calciamenti*, id eſt, in rebus corporalibus & uilibus ei deſeruiam. Improportionabiliter nanque fuit Chriſtus maior Ioanne Baptiſta, multòminus dignus ſum ipſum contingere, uel eius nomine appellari ſeu æſtimari, quod ego ſim ille, uidelicet Chriſtus. Mattæus & Lucas D plenius recitant uerba Ioannis Baptiſtæ. Mat. 3 Nam præinductis uerbis ſuis, adiecit de Lucæ. 3 Chriſto, Ipſe uos baptizabit ſpiritũ ſancto & igni, quę uerba apud Mattæũ prout Dominus dedit, diligenter expoſui.

¶ Prædictis itaque uerbis Ioannes Baptiſta, ſatisfecit quæſtioni Iudæorum. Dicẽs enim ſe eſſe uocem Domini, quemadmodum Iſaias pronunciauit, Iſa. 40. & quòd Dominus, cuius ipſe uox fuit, tantum excelleret eũ, quòd non eſſet dignus ſoluere corrigiam calciamenti eius, faſſus eſt ſe etiã Chriſti præcurſorem. Item dicendo, quòd baptizaret in aqua duntaxat, oſtendit inſufficientiam ſui baptiſmi, ita quòd ſicut prędicando diſponebat homines ad Chriſti prædicationem ſalubriter audiendã, E ſic baptizando diſponebat ad ſuſcipiendũ Chriſti baptiſma. Primò, quoniam ſuſceptio baptiſmi Ioannis, fuit quædam profeſſio credendi in Chriſtum. Baptizauit nanque in nomine Chriſti uenturi. Secũdò, quoniam qui baptizabantur à Ioãne, confitebantur ſua peccata, ſicque aptabantur ad fidem & gratiam Chriſti. Tertiò, quia Ioannes baptizando cõgregauit populum multum, & ita potuit pluribus annunciare Chriſti aduentum. Hanc rationem ipſemet ſanctus Baptiſta poſt pauca commemorat, ſicut patebit. ¶ Patet ergo, quòd Ioannes baptizando, non uſurpauit indebitum ſibi officium, ſed eius inſpiratione hoc fecit, quem præcurrebat.

¶ Denique quòd ait Ioannes ſe eſſe indignum ad ſoluendum cingulum calciamẽtorum Chriſti, F non eſt ſic intelligendum, quòd Chriſtus tulerit calciamenta. Ipſe enim cœpit facere & docere. Ipſe uerò di- Act. 1. ſcipulis iuſſit, ne calceis uterentur, ut le- Mat. 10 gitur in Mattæo: ſed Ioannes conformat ſe communi modo loquendi, quo aliquis uolens ſe multum humiliare ſub alio, aſſerit ſe indignum ad ſoluendum ligaturã calceorum ipſius. ¶ Sed quomodo Ioãnes fuit indignus ad hoc, q̃ dignus fuit Chriſtum baptizare, & cùm homo exiſtens in gratia mereatur de condigno uitam æternam, hoc eſt, claram & immediatam diuinæ eſſentiæ uiſionem, ita quòd dignus ſit diuinitati fruendo uniri, quomodo Ioannes non fuit dignus Chriſto in corporalibus miniſtrare? Et reſpondendum dupliciter.

A ſiter. Primò, quòd loquendo de Ioanne, ſecundum ſua naturalia tantum non fuit dignus Chriſtum baptizare, uel ei in minimò miniſtrare, propter infinitam dignitatem Chriſti, ſecundùm ſuam deitatem, & propter plenitudinẽ gratiæ ſuæ humanitatis. Et ſic loquitur de ſe Ioannes. Vel loquitur de ſe, ſecundũ quod aliquo modo fuit peccator, quantũ ad uenialia minutiſsima. Iuxta quem modum Paulus,
1. Cor. 15 Non ſum (inquit) dignus uocari Apoſtolus. Loquendo aũt de Ioanne, ſecundùm magnitudinẽ gratiæ ſibi collatæ, dignus fuit ad hæc, pręſertim, ob ſuam profundiſſimam humilitatẽ. Secundò dicendum, ꝙ aliquis dicitur dignus per cõprobationẽ ad Chriſtũ, dupliciter. Primò, ſimpliciter, Sic Ioannes extitit. Secundò iuxta modũ
B humanæ conditionis, ac poſsibilitatis, ſic Ioãnes dignus erat ad iſta, imò ſic homo dignus eſt corpus Chriſti cõſecrare & mãducare. Aliter oẽs damnaremur, dicente Apoſtolo, Quicunque manducauerit corpus Dñi indignè, iudicium ſibi mãducat, & reus erit corporis Domini. Hoc modo uirgo benedicta digna fuit filium Dei cõcipere & lactare. Sic quoq; iuſtus, dignus eſt uita æterna. Et uidetur dignitas iſta fundari in quadam beneuola acceptione uoluntatis diuinæ, quæ liberè uoluit homines taliter dignificari per gratiam. In omnibus commendatur, & imitanda relinquitur nobis eximia humilitas ſancti Ioannis, qui cũ tantæ ſanctitatis, reputationiſque eſſet, ut Chriſtus reputare-
C tur, ſeipſum profundiſsimè humiliauit.
Eccle: 3. Nouerat enim ſcriptum, Quantò maior es, humilia te in omnibus, & inuenies gratiã coram Deo & hominibus. Nouerat ꝙ homo tantò ſit corã Deo ſublimior, quãto in oculis propriis fuerit uilior, atq; deiectior. Et Ioannes reputauit ſe indignũ ſoluere corrigiã calciamentorũ Chriſti, cùm eſſet amicus, paranymphusq; ſponſi, conſanguineus Dñi, & breuiter talis ac tãtus, ꝙ inter natos mulierum non fuerit maior eo, qũo nos puſilli tam irreuerẽter,
Mat. 11 & intimoratè, & inaffectuosè accedimus
1. Pet. 5. uenerandũ Dei altare, & Chriſtũ conſe-
Luc. 17. cramus aut ſumimus? Humiliemur igitur ſub potentia manu Dei, & faciamus quicquid pręceptũ eſt nobis, & quicquid ualemus: tuncq; ex corde dicamus, Serui inutiles ſumus: & Chriſti ſacramentis cum D
omni puritate ac reuerentia propinquemus, præſtet hoc mihi & cæteris indigentibus Chriſtus. ¶ Myſticè per calciamenta, intelligitur Chriſti humanitas, à uerbo induta, p pedẽ, diuinitas humanitate tecta quodãmodo, & uelata: per corrigiã uerò, unio utriuſque. Ioannes ergo non fuit dignus corrigiã calciamentorũ pedis Chriſti diſſoluere, quia non potuit perfectè myſterium incarnationis, ſeu modum hypoſtaticæ unionis humanæ naturæ, cũ uerbo explicare. Imò hoc excedit intellectum, non ſolũ omniũ uiatorũ, ſed & angelicorum ſpirituum. *Hæc*, ſcilicet interrogatio Iudæorum, & reſponſio, teſtificatioq; Ioannis de Chriſto. *In Betania facta ſunt trans Iordanem*, Hoc eſt, in illa Beta- Ioan. 1.
nia, quæ eſt ultra Iordannẽ, in terra duarũ tribuum, ac medię. Eſtq; Betania illa E
ſupra Iordannẽ ſita, *Vbi erat Ioannes baptizans* non in Betania, ſed in aquis propè currentibus. Hoc dicitur ad differentiã alterius Betaniæ citra Iordanem, in qua Marta, Maria, & Lazarus cõmorati ſunt. Veruntamen ſecundùm Origenẽ, textus uitio ſcriptorum corruptus eſt, quia ut aſſerit, ſic textus haberet, Hæc in Betabora facta ſunt.

ELVCIDATIO HVIVS capituli ab eo loco.

Altera die, ut uidit Ioannes Ieſum uenientem ad ſe.

ARTICVLVS VI. F

DEinde oſtendit Euangeliſta lucidius, quomodo pręcurſor teſtimoniũ perhibuit Chriſto, in præſentia Chriſti & turbæ. *Altera die uidit Ioannes Ieſum uenientẽ ad ſe.* Verba hęc à diuerſis, diuerſimodè exponuntur. Quod enim hic dicitur, altera die referunt aliqui, ad ea quæ immediatè Euangeliſta narrauit, de miſsione ſacerdotum ac leuitarum ad Ioannem. Et ſic quod ſubiungitur de acceſſu Chriſti ad Ioannem, intelligi poſſet de illo aduentu, quo Ieſus uenit ad præcurſorem, ut baptizaretur ab eo, Iuxta il- Lucæ. 3.
lud dictum Lucæ, Venit Ieſus à Galilæa in Iordannem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo. Miſsio enim nunciorum illorũ

A ad Ioannē, cōmuniter ponitur præceſſiſſe baptiſmum Chriſti à Ioanne. Alij dicunt, quòd iam nō eſt ſermo de aduentu Chriſti ad baptiſmum, quia in baptiſmo Chriſti, uidit Ioannes ſpiritū ſanctum in
Mat. 3. ſpecie columbæ, ſuper Chriſtum deſcendere, ut eſt apud Matthęū. Nunc uerò poſt pauca ſubiungitur, *Teſtimonium perhibuit Ioannes, dicens, Quia uidi ſpiritum deſcendentē de cælo* quaſi columbam, *Et manſit ſuper eum.* Ergo hæc dixit poſt Chriſti baptiſmū. Iſti itaq; ſic exponunt, Altero die, id eſt, alio quodam die, non tamen inmediatè poſtquam facta ſunt, quæ Euangeliſta modò de miſſione ſacerdotum deſcripſit, ſed poſtquā Ieſus reuerſus eſt à deſerto. Mox enim ut baptizatus eſt, expulit eū
Mar. 1 ſpiritus in deſertum, ut legitur apud Mar
B cum, Vel, ut quidam dicunt. Chriſtus baptizatus, aliquanto tpe commoratus eſt iuxta Iordanē, & tunc quodā die acceſſit Ioannem. Prima uerò expoſitio uidetur rationabilior, & textui magis conſona. Vnde ad argumentum aliorū facillimè diceretur, ꝙ Ioannes Baptiſta, non dixit omnia uerba ſequentia ſimul, ſed quædā ante Chriſti baptiſmū, & alia poſtmodū, ſicut patebit. Euangeliſta tamen recitat ea, ſub uno cōtextu: quia omittit, quę non uit ab aliis tribus Euangeliſtis deſcripta, uidelicet, quō Ioannes Chriſtū baptizauit, & refert quæ illi omiſerunt, puta uerba Ioānis, quorū aliqua dixit Chriſto ad baptizandum propinquante, alia uerò eo iam baptizato. Vidit, ergo Ioānes Ieſum
E uenientem ad ſe, uidelicet, dominū ad miniſtrum, creatorem ad creaturam, redemptorem ad redimendum, ſanctum ſanctorum ad hominē ueniaſibus non carentē. Cū ergo Ioannes uidiſſet altiſſimum, tā humiliter inter populares uenientē, expauit, & tacere nō potuit, ſed humiliantem ſe exaltauit, & ait aſtantibus, *Ecce agnus Dei*, hoc eſt, immaculata hoſtia, per agnū paſcalem pręfigurata, quā Deus pater, ſeu trinitas pro mundo ordinauit, ſibi immo lan lam, quemadmodum ait Apoſtolus,
Rom. 8. Pro omnibus nobis tradidit illum. Et
Ioan. 18. Chriſtus in paſſione. Calicem (inquit) quem dedit mihi pater, nō bibam illum? Chriſtus itaq; dicitur agnus per proprietatem, non per naturam, ſicut dicitur lapis angularis, leo, uitis. Dicit aūt agnus,
Apo. 5.

Primò, propter innocentiam. Secundò, D propter manſuetudinem. Tertiò, propter utilitatem, quoniā ſpiritualiter ueſtit & alit nos. Quartò, propter modum ſuæ occiſionis. Quoniam Iſaia teſtāte, ſicut ouis *Iſaiæ 53* ad occiſionē ductus eſt, & quaſi agnus coram tondente obmutuit. Quintò, quoniā ſicut filii Iſrael liberantur à tirannide Faraonis per agni immolationem, ſic liberati ſumus à poteſtate demonis per Chriſti oblationē. *Ecce qui tollit peccata mūdi,* Chriſtus ſecundùm quòd deus abſtulit peccata hominum, tanquam cauſa purgationis effectiua ac principalis. Quia peccata dimittere, gratiamque mundantem & iuſtificantē infundere, deo ſecundū propriam naturam eſt propriū, prout ſanctus Iob proteſtatur, *Iob. 13.* Quis poteſt facere mundum de immundo, nonnè tu qui ſolus es? Sed inquantùm B homo abſtulit peccata, tanquam cauſa meritoria inſtrumentalis & mediatiua, ſic tamen quòd idoneitas auferendi peccata cōpetebat Chriſto homini, propter unionem ſuæ humanitatis cum uerbo, ex qua unione habuit dignitatem & efficaciam quodammodo infinitam. Propter quòd, totius mundi uniuerſa peccata potuit tollere, omnibus gratiam in præſenti & gloriā in futuro mereri, quod nulli competit puræ creaturæ. Primò, quia peccatum eſt quodammodo infinitæ grauitatis, in quātùm eſt contra Dominum immenſæ maieſtatis. Secundò, qm̄ natura humana in infinitum cōmunicabilis eſt, ideo totam redimere non potuit, niſi Saluator infinitæ dignitatis. Tertiò, quoniā beatitudo ad quā F ordinatur redemptio à peccato, eſt etiam quodammodo dignitatis immenſæ, cùm ſit immediata fruitio boni ſimpliciter infiniti. Has rationes ponunt Anſelmus, Thomas, & Bonauentura. Abſtulit autē Chriſtus omnia peccata mundi. Originale, uidelicet actuale ſeu perſonale: quia pro omnibus ſatisfecit. Specialiter tamen ordinabatur paſſio Chriſti, contra originale: qa pro illo nemo ſatiſfacere potuit, ſed oēs quantumcunque ſancti, uſque ad Chriſti paſſionem, deſcenderunt in lymbum. Originale quippe peccatum, corrupit atq; infecit naturam cōmuniter, quoniam erat priuatio originalis iuſtitiæ debitæ ineſſe ſecundū Anſelmū. Vnde ſibi debebatur p pœna, carētia uiſionis diuinæ. Totā uerò naturam,

A naturam, uel ipſam naturam redintegrare, ſanare, reformare, ſeu ad originalis iuſtitiæ conformitatem ac ſtatum reducere non conueniebat niſi uniuerſali redemptori gratiarum plenitudinem continenti. Hoc enim fieri non ualebat per gratiā particularem. Abſtulit ergo Chriſtus uniuerſa peccata, ſed oportet ut meritum Chriſti, hominibus per ſacramenta, uel fidem, & caritatem applicetur, ſi eius affectum conſequentur. Hinc apud Iſaiam legitur, Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum. Et rurſus, Ipſe autem uulneratus eſt, propter iniquitates noſtras attritus eſt propter ſcelera auſtra. Et ipſe de ſe ait in Euangelio, Venit filius hominis quærere, & ſaluum facere quod perierat: hoc eſt, quod Petrus ait, Non corruptilibus, auro uel argento redempti eſtis dè uana ueſtra conuerſatione, ſed pretioſo ſanguine agni immaculati. Prędictis inſuper uerbis, declarat Ioannes baptiſta, duplicem Chriſti naturam, puta humanam, dicendo, Ecce Agnus Dei. Et diuinā ſubdendo, qui tollit peccata mundi. Dicitur quoque Chriſtus Agnus Dei per excellētiam, tāquam penitus immaculatus & innocens. Et licèt aliqui innocentes, mites ac pii poſſint per imitationem, quodammodo dici Agni Dei, quemadmodum infra Chriſtus ad Petrum ait, Paſce agnos meos, de nullo tamen illorum dicere fas eſt, qui tollit peccata mundi. *Hic*, id eſt, iſta perſona ad me ueniens ſcilicet Chriſtus. Vel hic, id eſt, in loco, nunc præſentialiter *Eſt* per corporalem præſentiam, quē ſciui uenturum ad me, *De quo dixi*, antequā ad me ueniret, *Poſt me uenit vir*, id eſt, homo uigore animi plenus natus eſt poſt me. Vel, uenit, id eſt, ad publicum exit, & ſe hominibus manifeſtare incipit, poſt me qui incepi prędicare, ac baptizare ante eū De hoc uiro dictum fuit apud Zacariam. Ecce uir oriens nomen eius. De quo Paulus dicit in Actibus, Deus iudicaturus eſt mundum in uiſo quem ſtatuit, *Qui ante me factus eſt, quia prior me erat*. Hoc ſupra expoſitum eſt, articulo quarto. *Et ego neſciebam eum*. Hęc ſunt uerba, de quibus Auguſtinus ſuper Ioannem, magnam facit difficultatem.

Iſai. 53. *Luc. 19.* B *1. Pet. 1.* *Ioan. 21.* C *Zacar. 6.* *Act. 17.*

Luae. 1. ¶ Si enim Ioannes neſciuit Chriſtū, quomodo teſtis eius fuit, & qūo alios ad eius agnitionem induxit? & quomodo neſcit eum, quem nouerat clauſus in utero? Sed ad hoc dici poteſt, quòd nouit eum, notitia intellectuali, ſciens ꝙ eſſet Deus, & homo, Saluator mundi, & natus de uirgine, cito quoque uenturus in publicum, prædicaturus, & baptizaturus, atque pro omnibus moriturus: ſed non ſciuit uel nouit eum notitia faciali, ſciendo per exteriorem phyſiognomiam, quę eſſet illa perſona: quia non habuit memoriter in uirtute imaginatiua certum phantaſma ſeu idolum de diſpoſitione uultus ac corporis Chriſti. Sed huic obuiare uidetur, qđ infra ait Ioannes, Et ego neſciebam eum, ſed qui me miſit baptizare in aqua, ille mihi dixit, ſuper quē uideris ſpiritū deſcēdentem, hic eſt qui baptizat in ſpū ſancto. Ex quo certiſſimè conſtat, ꝙ deſcenſus columbę in Chriſtum fuit Ioanni datus pro ſigno cognoſcendi Chriſtum, Ideo nanq; adiecit, Ego uidi, & teſtimoniū perhibui, quia hic eſt filius dei, Si ergo loqueretur Ioannes de notitia faciali, Chriſtus fuiſſet ei hoc modo ignotus uſque poſt baptiſmum, quia ſecundùm tres Euangeliſtas Chriſto aſcendēte de aqua, aperti ſūt cœli, & deſcendit ſuper eum ſpiritus ſanctus. Vnde in Luca legitur, Factum eſt autem Ieſu baptizato, & orāte, apertum eſt cœlum, &c. Sed hoc dici non licet. Nam Chriſto ad Ioannem accedente, dixit Ioānes, Ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me? Ergo tunc nouit eum ſecundùm faciem. Ad hanc difficultatem eſt triplex reſponſio. Vna Chryſoſtomi, quæ tacta eſt nunc, ſcilicet, quòd nouit eum facialiter, uſque ad horam baptiſmi. Hāc reſponſionem ſequitur Thomas, adiiciens, quòd Ioannes tempore pueritiæ ſuæ nouit Chriſtum puerum, poſtmodum uerò diu in ſolitudine cōuerſatus, oblitus fuit diſpoſitionis uultus Chriſti: & fortè quanuis nō fuiſſet oblitus qualiter erat in pueritia diſpoſitus, tamen ob hoc non nouiſſet eum cum iam creuit in ſtaturam uirilem. Ad inſtantiam uerò nunc factam, ſequentes hanc uiam, reſpondent ꝙ deus reuelauit Ioanni dupliciter Ieſum. Primò in ipſo acceſſu domini Ieſu ad Ioannem, antequam baptizaretur. Secundò poſt baptiſmum per deſcenſum columbę, & de hoc ſigno facit mentionem Ioānes, quia

D *Galat. 4.* E *Matt. 3.* *Marc. 1.* *Luce. 3.* F

A quia ſolennis fuit, & primò ſibi promiſ-
ſum ſeu intimatum. Vnde ſecundũ Chry
ſoſtomum, Ioannes dicit ſe Ieſum neſciſ-
ſe, non quia penitus eum non nouit, ſed
ut oſtenderet teſtimonium ſuũ de Chri-
ſto non debere eſſe ſuſpectum, eo quod eſ
ſet conſanguineus eius. Ideo dicit, neſcie-
bam eum, quia non nouit eum tunc, niſi
ex reuelatione diuina, ex quo innoteſcit,
quod teſtimoniũ Ioannis de Chriſto nõ
fuit humanæ amicitiæ, ſed ordinationis
diuinæ. ¶ Alia eſt reſponſio Bedæ, quod
ideo dicit ſe Ioannes Chriſtum neſciſſe,
quia non nouit eum tàm profundè ac ple
nè ante deſcenſum ſpiritus ſancti, vt po-
ſtea. Alia eſt reſponſio Auguſtini, quod
Ioannes ideo dicit ſe Chriſtũ neſciſſe, ſed
B per columbã didiciſſe, quia non ſciuit an-
te deſcenſum columbæ, ꝙ Chriſtus ſibi ſo
li ſeruaret, & nulli miniſtrorũ ſuorũ com
municare poteſtatem baptizãdi, hoc eſt,
poteſtatem excellentiæ in baptiſmo, quæ
ſecundùm Tho. & alios conſiſtit in qua-
tuor. Primum eſt quod ſolus Chriſtus ba
ptiſmum inſtituit. Secundum, ꝙ effectum
baptiſmi ſine baptiſmo conferre poteſt.
Tertium eſt, ꝙ baptiſmus à merito paſſio
nis Chriſti efficaciam habet. Quartum, ꝙ
baptiſmus interdum in nomine Chriſti
datus eſt. Hæc itaq; didicit Ioannes eſſe
futura, deſcendente ſuper Chriſtum colũ
ba. ¶ Porrò poteſtas baptizandi, & excel-
lentia eius autoritatiuè non conuenit ni-
C ſi Deo trinitati. Deinde præcurſor pandit
vnam rationẽ ſui baptiſmi, *Sed ut manife-*
ſtaretur in Iſrael, id eſt, vt Chriſtus agno-
ſcatur à populo Iſrael, *Propterea ueni ego*
(Deo iubente) *in aqua baptizans*. i. corpo
ra lauans, non mentes ſanctificans. Totũ
enim Ioannis officium in prædicando, &
baptizando, ordinatum fuit ad hoc, vt
homines inducerẽtur ad fidem, amorem
atq; notitiam Chriſti ſicut oſtenſum eſt
plenius. De hac materia & baptiſmo dixi
plura ſuper Matt. Deniq; quæ ſequuntur
Ioannes non dixit niſi Chriſto baptiza-
to. *Et teſtimonium perhibuit Ioannes dicens,*
quia uidi ſpiritum ſanctum deſcendentem, qua-
ſi columbam de cælo, id eſt, ſpiritum ſanctũ
in forma columbæ viſibili. Non quod ſpi
ritus ſanctus qui eſt verus, incircumſcri-
ptus, inuariabilis atque immobilis Deus
eſſentialiter moueatur ſiue deſcendat, ſed

qm̃ ſignum viſibile, in quo apparet, deſcẽ D
dit, ſicq; ſpiritus ratione ſui effectus deſcẽ
dere perhibetur. Dum enim creatura ſu-
biecta apparet in perſona Dei, eum repræ Nu. 12.
ſentans, vel in eius perſona loquens aut
operans, hoc quandoque aſcribitur Deo,
quod facit huiuſmodi creatura. Quem-
admodum Deus dicitur ore ad os locutus
ad Moyſen. Conuenienter quoque ſpiri-
tus ſanctus, cui bonitas appropriatur, ap-
paruit in forma columbæ, quæ eſt ani-
mal felle carens, ſimplex & innocens: &
vt inſinuaret ſpiritus ſanctus ꝙ nemo poſ
ſit eius donis impleri, niſi columbinã ſim
plicitatem ſtuduerit imitari. Qui enim Pro. 10.
ambulat ſimpliciter, ambulat cõfidenter. Pro. 12.
Et dominus protegit gradientes ſimplici
ter. In columbarũ etiam oſculis, crebris E
ac mutuis patet, ꝙ ſpiritus ſanctus in ſpe
cie columbæ, ritè apparuit, quoniam cari
tas appropriatur ſpiritui ſancto, & illi ſpi
ritu ſancto merentur repleri, qui ſatagũt
caritatiuè atq; pacificè conuerſari. Non
enim eſt Deus diſſenſionis, ſed pacis ſe- 1. Cor. 14
cundùm Apoſtolum. *Et manſit ſuper eum*
id eſt, columba iſta repræſentans ſpiritũ
ſanctum, eiuſque habitationem in anima
Chriſti ad tempus ſedit ſuper caput Chri
ſti, ad inſinuandum ꝙ indeſinenter, ſem-
perq; actualiter, & æquè perfectè requie-
ſceret ſpiritus ſanctus in Chriſto homi-
ne iuxta illud dictũ Iſaiæ, Requieſcet ſu- Iſai. 11.
per eum ſpiritus domini. Sic autẽ nõ ma-
net ſpiritus ſanctus in aliis, quia mortali F
peccato perdere poſſunt ſpiritum ſanctũ,
& uenialibus culpis, incurrunt quotidiè
quandam debilitationem gratiæ ſpiritus
ſancti, quanuis quotidie per opera ſancta
magis proficiãt, quàm decreſcant. In Chri
ſto quoque manſit ſpiritus ſanctus, ita ꝙ
Xp̃s indeſinenter potens fuit ad exercẽ
da omnia opera, tàm gratiæ gratum faciẽ
tis quàm gratiæ gratis datæ in uniuerſis
ſignis, uirtutibus atque prodigiis. Hoc au 4. Re. 3.
tem nulli competit aliorum. Vnde & He- 4. Reg. 7.
liſæus ſentiens ſibi abeſſe ſpiritum pro-
phetalem, iuſſit adduci pſaltem. Nathan
quoque putauit ſe loqui prophetico ſpi-
ritu, quando conſuluit regi Dauid ædifi-
care templum. Omnia (inquiẽs) quæ ſunt
in corde tuo fac, ſed nocte ſequẽti inſtru-
ctus eſt à ſpiritu ſancto, perſuadere oppo-
ſitum. Poſtremò putandum non eſt ꝙ in

A deſcenſu columbæ ſit gratia aliqua infuſa, vel aucta in anima Chriſti, qui ab inſtanti conceptionis plenus fuit ſimpliciter omni gratia ſpiritus ſancti: ſed deſcẽſus manſioq; columbę in Chriſto, deſignauit perfectionem, & efficaciã gratię Chriſti, *Et ego neſciebam eum,* ſecundùm ſenſus prætactos, quia vt dictum eſt, hoc tripliciter intelligi poteſt. Expoſitio tamen Auguſtini & Bedæ concurrit in idem *Sed qui miſit me baptizare in aqua.* i. Deus qui mihi hoc iuſſit, occulta inſpiratione, vel manifeſta atq; ſenſibili apparitione angelica *Ille mihi dixit* per inſpirationem internã, ſiue angelicam allocutionem, *Super quem videris ſpiritum deſcendentem,* id eſt, ſpiritũ ſanctum in forma columbæ venientem *Et* B *manentem ſuper eum* ad tempus in tali ſigno viſibili, ſicut expoſitum eſt. *Hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto* hoc eſt, intus purgando à vitiis, præſtando gratiam ſpiritus ſancti. In baptiſmate enim qđ Chriſtus inſtituit, datur ſpiritus ſanctus: Chriſtus autem baptizabat efficienter, & principaliter, ſacerdos verò miniſterialiter. *Et ego vidi* corporalibus oculis ſpiritum ſanctum, in forma columbæ deſcendentem modo præfato, quæ columba ſecundùm quoſdam doctores fuit vera columba, angelico famulatu ſubitò tunc formata, cõpletoq; ſuo miniſterio in præiacentem materiam reſoluta. Aliqui tamen dubitãt an hoc angelus poſſet, quod relinquo diſputantibus. *Et teſtimonium perhibui* (coram C turba) *quia hic eſt filius Dei* naturalis & unicus non adoptiuus. Itaq; quod dicitur quem videris ſpiritum deſcendentem, dictum eſt Ioanni ſecundùm Aug. ad agnoſcendum, quòd Chriſto competeret poteſtas excellentiæ in baptiſmo. Secundùm Chryſo. verò ad cognoſcendum determinatè, ꝙ illa perſona eſſet Chriſtus in ſpiritu ſancto baptizans *Altera die.* i. una die ſequente diem prædictum, mediatè vel immediatè, *Iterum ſtabant Ioannes* ad fluenta Iordanis tanquam paratus exequi officium ſibi commiſſum in prædicando, baptizando, & teſtificando de Chriſto. Spiritualiter quoque ſtabat in culmine perfectionis, in apice contemplationis, in ſta- Hebr. 13. bilitate virtutum, Optimum eſt.n. gratia Eccl. 27. ſtabiliri cor, ſecundùm Apoſtolum. Et ſapiens in ſapientia permanet vt ſol, ſtultus

verò mutatur vt luna, *Et ex diſcipulis eius* D *duo* conformantes ſe ſuo magiſtro *Et reſpiciens Ieſum ambulantem.* ſ. circa Iordanem: Chriſtus nanque ſuſcepto baptiſmo, ad tempus commoratus eſt in locis illis, & cum Ioanne conuerſatus, tamen non diu, manſit enim ut Ioannes frequenter teſtaretur de ipſo, & eum oſtenderet, quatenus electi Iudæi crederent, reprobi verò atque increduli inexcuſabiles fierent *Dicit: ecce agnus Dei* qui vt in Iſaia ſcribitur Iſai. 53. peccatum non fecit, nec dolus inuentus Iere. 11. eſt in ore eius. Qui etiam loquitur per Ieremiam, Ego quaſi agnus manſuetus qui portatur ad victimam. *Et audierunt duo diſcipuli Ioannis loquentem,* id eſt, Ioannem hæc de Chriſto teſtantem, *Et ſecuti ſunt Ie-* 1. Cor. 12. *ſum* vt eius doctrina inſtruerentur, quem Pſa. 72. didicerunt maiorem eſſe Ioanne, Cupie- E bant enim ſortiri cariſmata meliora, & optimo adhærere magiſtro. Per quod inſtruimur, vt applicemus nos his, quos vidimus in ſapientia & virtutibus præpollere. *Conuerſus autem Ieſus,* hoc eſt, vultum ſuum dulciſſimum ad illos conuertens, imò & pietatis ſuæ affectum ſuper eos expandens, *Et videns eos ſequentes ſe* corporis greſſu, & mente fideli, deſiderio quoque proficiendi, *Dicit eis, Quid quæritis* id eſt, quare venitis poſt me? Non quaſi ignorãs quærit, ſed vt illorum reſponſioni conuenienter reſpondeat, atque ut illi ſuum deſiderium exprimendo amplius incaleſcãt, & gratię præparatiores reddantur. Simili modo ſi nos cœperimus ſequi, & quærere F Chriſtum, conuertet oculum pietatis ſuę ad nos, & imbecillitatem noſtram iuuabit ac perducet ad tronũ gratiæ ſuæ, ſi tamen conſtanter quæramus. Ideo monet Pſalm. Lætetur cor quærentiũ dominum, Pſa. 104. quærite dominum, & confirmamini, quærite faciem eius ſemper. Et denuò, Accedite ad eum, & illuminamini. *Qui dixerunt ei Rabbi,* quod autem ſubditur, non eſt ſermo eorum ſed uerbum euangeliſtæ exponentis, quid ſignificet uerbum Hebraicũ Rabbi. *Quod dicitur interpretatum.* i. latinè expoſitum uocatur, *Magiſter ubi habitas* quaſi in alieno, non quaſi in propria domo. Chriſtus enim non habuit propriam domum quantùm ad vſum, quamuis ipſius Pſal. 33. eſſet terra & plenitudo eius orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in eo. Propter

A pter quod ait apud Matthæum, Vulpes ſo-ueas habeant,& volucres cœli nidos: filius autem hominis, non habet vbi caput re-clinet. Hoc Ieremias prænoſcens,& vehe-méter admirans ait, Quare quaſi colonus venturus es in terra,& quaſi viator decli nans ad manendum? quare venturus es, ve lut vir vagus? Quæſierunt autem vbi Ieſus habitaret, quoniam ſecũ pernoctare opta bant, quatenus eius colloquio, pręſentia, & familiaritate fruerentur. Per quo ſimpli citer Chriſto reſponderũt, quid quærerẽt. querebant.n. inſtructionem ſalutem,& gra tiam Saluatoris, ſcientes magiſtrum ſuum
Iere. 14. Ioannem non mentiri, à quo audierunt, quod Ieſus eſſet Agnus Dei, tollens pecca ta mundi, baptizans in ſpiritu ſancto,& fi-lius Dei. Tota equidem vita Chriſti, fuit
B ſatiſfactoria pro piaculis mundi, & meri-toria gratiæ, cunctis hominibus, quanuis ſatiſfactio illa & meritũ, terminabatur, & cõſummabatur in paſſione & morte Chri ſti. Propter quod Ieſus pendens in cruce,
Ioan. 19 & morti iam proximus, dixit, Conſumma tum eſt. Ideo Ioannes non dixit, Ecce A-gnus Dei qui tollet, uidelicet in paſſione ſed qui tollit continuò peccata mundi. Pa riformiter, & nos cum ſponſa quæramus ubi habitet Chriſtus, dicentes illud in
Cant. 1. Canticis, Indica quem mihi diligit anima mea vbi paſcas, vbi cubes in meridie. Studeamusque ſtabiliter Chriſto uniri, imò & actualiter ei quantùm poſſibile eſt adhærere, exemplo dicentis, Vnam petii à
l. 26. domino hanc requiram, ut inhabitem in
l. 62. domo domini. Et item, adhęſit anima mea
l. 33. poſt te. Rurſusq́;, Benedicam dominũ in
C omni tempore, ſemper laus eius in ore meo, *Dicit eis Ieſus, Venite* (poſt me) *& uide-te ubi habitem.* Moraliter ſecundùm Orige-nem, Venite, bene agendo ac de uirtute in uirtutem proficiendo,& uidete Deũ Deo rum ſuauiter contemplando. Quia in uita actiua,& uia purgatiua bene exercitati, ad uitam contemplatiuam, ſeu uiam illu-minatiuam, unitiuamq́ue cum Deo perfe ctionem, ſunt adepti. Vnde & illuſtriſſi-mus pater noſter Ioannes Caſſianus, O-portet ethicam ſeu moralem præire teo-ricam. *uenerunt* duo iſti Ioannis diſcipuli, *Et uiderunt* (ubi manet Ieſus) *& apud illum manſerunt die illo* id eſt, ab illa hora diei, qua cum Ieſu domum intrabãt, uſque ad mane die ſequentis. Intrauerunt tamen cũ D
Ieſu circa occaſum ſolis Sicut ſubiungi-tur, *Hora autem erat quaſi decima*, ſcilicet cir ca ueſperam. Sic & nos ſi uenimus bene agendo,& uidemus fideliter contemplan do, ubi habitet Chriſtus, manebimus cum illo in die æternitatis. *Erat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus* (diſcipu-lis) *qui audierunt à Ioanne* teſtimonium de Ieſu uidelicet, Ecce Agnus Dei, *Et ſecuti fuerant eum*, utpote Ieſum. Quidam affir-mant, quòd alter fuit Ioannes Euangeli-ſta, ſed nomen ſuum ſubticuit, quoniã con ſuetudo ſcripturæ eſt, ut ſcriptores eius proprium nomen non exprimant, ut fre-quenter. Vel exprimit nomen Andrææ, quoniam principalior extitit alio. *Inuenit hic* (Andreas) *primùm fratrem ſuum Simonẽ*, E
Hoc quod ait, primùm, intelligi poteſt, du pliciter. Primò ſic primùm, id eſt, primò. Secundò, ſic, primum, id eſt, maiorem & ſe niorem fratrem ſuum, Simonem Petrum, qui fuit Andrea antiquior. *Et dicit ei Andreas, Inuenimus Meſſiam* quid autem hoc ſignificet, ſubdit Euangeliſta, *Quod* (nomen Meſſiæ) *eſt interpretatum, Chriſtus*, Meſſias quippe eſt nomen Hebraicum quod græ cè dicitur Chriſtus,& latinè vnctus,& cõ-petit Saluatori, qui vnctus fuit oleo ſpiri-tuali, tanquam rex ſumus, & ſacerdos æ-ternus, non oleo corporali. Vnde pſalmi-ſta, Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquita- *Pſal. 44*
tem, propterea unxit te Deus Deus tuus, oleo lætitiæ. Et Chriſtus per Iſaiam, Spi- F
ritus (inquit) domini ſuper me, eò quòd *Iſai. 63.*
unxerit. Quemadmodum autem Andreas inuenit Ieſum non caſualiter, ſed cum dili gentia, ſecundo, ſic inuenit Simon fratrem ſuum, non fortuitu, ſed poſt inquiſitionem ſolicitam. Sentiens enim Andreas fructum & gratiam Chriſti, deſiderauit fratrem ſuum carnalem, quem ſpiritualiter dilige-bat, participem facere gratiæ ſibi conceſ-ſæ, ut eſſent fratres non duntaxat carnis propagine ſed fide quoque & religione. Et hæc eſt bona fraternitas naturæ, quam per ficit gratia, & in qua ſpiritualis dilectio carnalem amorem extinguit naturalem-que affectionem uincit ac ordinat *Et adduxit eum* uidelicet Andreas ſimonem *Ad Ie-*ſum. ſic & nos ſoliciti debemus, ſecun-dum exigentiam noſtræ uocationis, & ueræ caritatis de ſalute confratrum &

A proximorum noſtrorum, præcipuè parentum, fratrũ, ſororũ, & cognatorum. Sicut & Petrus admonet, Vnuſquiſq; ſicut accepit gratiam, in alterutrum illã adminiſtrantes, quatenus ſpiritualis dilectio, naturalem informet & dirigat. Iſtud maximè pertinet ad prælatos, quibus quaſi uicarijs ſuis dicit Chriſtus, quòd Ioſeph dixit fratribus ſuis in Geneſi, Non uidebi-
Gene. 43 tis faciẽ meã, niſi fratrẽ veſtrũ minimũ adduxeritis ad me, videlicet faciẽdo pro eius ſaluatione, qđ in uobis eſt, & ad quod tenemini ratione officii. *Intuitus autem eũ* (ſcilicet Simonem) *Ieſus*, non ſolũ oculis carnis, ſed pietatis, & caritatis, reſpectu interno, ſciens quatenus eſſet futurus, &
B pro Chriſto facturus atq; paſſurus, *Dixit, tu es Simon.* Nõ ſolũ nomine, ſed nominis interpretatione, ac proprietate. Simon.n. obediẽs dicitur. Et Petrus obediẽs fuit Deo, quia nunqũ manducauit oẽ cõmune, & immundum, iuniorìq; fratri cõſenſit ueniendo ad Chriſtũ, & poſtea Chriſto uocante cuncta reliquit, & ei adhęſit. *Filius Ioanna*, ſic.n. dictus eſt pater Petri. Ioanna verò interpretatur gratia Dei, & Petrus filius fuit gratię Saluatoris. *Tu uocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus* Cephas idẽ eſt quod caput uel capitaneus, & idẽ ſignificat Petrus uno modo. Alio modo Petrus dr̃ quaſi firmus, à Petra. Dicit ergo Saluator, ꝙ Simon iſte uocabitur Cephas, quia futurus fuit princeps apo-
C ſtolorum. Poſtmodũ verò cũ dixit Petrus ad Ieſum, Tu es Chriſtus filius Dei uiui: audiuit à Chriſto. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam.
Marc. 3. ¶ Verũ quoniam apud Marcũ Lucã ſcri-
Luca. 6. bitur, Ieſus Simonẽ fratrẽ Andreæ uocaſſe Petrũ in electione apoſtolorũ, ideo aliqui dubitant, an Chriſtus hac uice impoſuit Simoni nomen iſtud vel imponendũ prædixit, & dicũt ꝙ ſi modo impoſuit, tũc poſterior impoſitio fuiſſet confirmatio præcedentis. Videtur aũt dici poſſe, quòd nunc impoſuit ſibi nomen Cephæ, & per conſequẽs nomen Petri, ſm̃ unam ſignificationem nominis Petri, & poſtea ſecũdùm aliam. Vel nunc propter gratiã futurã, poſtea propter gratiam tunc præſentẽ. Hæc n. mutatio nominũ, variationem ſtatus, & proprietatem gratiæ deſignauit *In craſtinum autem* id eſt, die ſequenti poſt collocationem Ieſu & Andreæ ac Petri D
Voluit Ieſus exire à loco prope Iordanem *In Galilæam* redeundo ad matrem ſuam Nazaret, *Et inuenit Filippum* non illum de quo in actibus Apoſtolorum multa legũ- Act. 10.
tur, qui & Simonem Magum conuertit, & unus fuit de ſeptem diaconis, ſed Filippum qui poſtea factus fuit Apoſtolus. Inuenit autem eum non improuiſè aut caſualiter, ſed ſic iter ſuum direxit, ſicq; Filippum ad ſibi obuiandum induxit, quod electum in Apoſtolum ſanctum Filippũ cito inuenit. *Et dicit ei Ieſus, ſequere me* fide, affectu & opere ac corporis greſſu. Non mirum, ſi verba ſeu ſermo Chriſti tantæ uirtutis erant ꝙ exterioribus ſenſibus immutatis, etiam animas poterant immutare atq; attrahere. Qui.n. foris ſonabat, in- E
tus mouebat, & quoniã Deus verus fuit, in voluntatem aliorum potuit agere immediatè, illam pro libito afficiendo ac immutando. Hinc eſt quod quidam Apoſtolorum ad vnam vocem Chriſti, ipſum ſecuti ſunt. Ex quibus patet inſania Porphyrii ac Iuliani redarguentium apoſtolos de animi leuitate, ꝙ Chriſto uocante eum ſecuti ſunt: quaſi liceret quemlibet uocantem imitari. *Erat autem Filippus* (oriundus) *à Bethſaida ciuitate Andreæ & Petri*. i. de qua hi duo nati fuerunt. Bethſai- Ioan. 1.
da autem fuit urbs Galilęæ. *Inuenit Filippus Natanael fratrem ſuum* carnalem, quemadmodum dictum eſt de Andrea, ꝙ Chriſto audito, accenſus zelo ſalutis fraternæ, quæſiuit & repperit Petrum, eumq; addu- F
xit ad Ieſum, ita nunc legitur de Filippo. *Et dicit Filippus ei*, videlicet Natanaeli.
¶ Quæritur ſi Filippus continuò ſequebatur Ieſum, ubi vel quomodo quæſiuit ac repperit fratrem ſuum? Ad hoc facile eſt reſpondere, fortè enim repperit eum non longe à uia, quia iuit cum Ieſu vel alio die. *Quem ſcripſit Moſes in lege, & prophe-* Deu. 18.
tis, inuenimus Ieſum filium Ioſeph (putatiuum natum) *à Nazaret* ex parte matris, & quia conceptus fuit in Nazaret, quamuis ſit natus in Bethleem. Hæc verba Filippi plena ſunt ſenſu. Itaque ait, quem ſcripſit in lege. i. eum, de quo Moſes ſcripſit in Pentateuco, & de quo ſcripſerunt prophetæ, inuenimus ego aliique diſcipuli Ioannis Baptiſtæ. Fertur enim quod Petrus quoque, & Philippus fuerunt Ioannis,

A Ioannis diſcipuli Ieſum hûc inuenerût, non vtique à caſu, nec propria induſtria vel virtute, ſed Ioanne Baptiſta monſtrâte,& Chriſto ſe eis oſtendente. Porrò Moſes inſcripſit de Chriſto dupliciter. Vno modo verba aliorum narrando, quemad
Gene.49 modum in Geneſi prædixit Iacob, Non auferetur (inquit) ſceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit
Gene.49 expectatio gentiû. Et iterû, Salutare tuû
Gene.22 expectabo domine. Alibi quoque ſcribit Deum dixiſſe ad Abraam, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Secundò, de ipſo Chriſto prophetando, vt cum ait in
Deut.18 Deuter. Prophetam ſuſcitabit vobis dominus de fratribus veſtris tanquam meipſum audietis. Quod autem prophetæ
B ſcripſerunt de Chriſto non oportet ſpeciali teſtimonio comprobare, cùm certû ſit etiam ſecundùm Iudęorum magiſtros, quod omnes prophetæ locuti ſint ſuper
Acto.3. dies Meſſiæ. Propter quod in Actis Apoſtolorum Petrus teſtatur, Omnes prophetæ à Samuel,& deinceps, annunciauerût dies iſtos, videlicet tempus gratiæ Chri-
Luca.24 ſti. Hinc Chriſtus dicit in Luca, Oportet impleri oîa quæ ſcripta ſunt de me, in lege & prophetis,& pſalmis. Præterea ſi Filippus fuit diſcipulus Ioannis, vel eruditus in prophetis, vel ſatis illuſtratus à ſpiritu ſancto, tunc nouit Ieſum, quem credidit Chriſtû, non eſſe filiû Ioſeph ſponſi Mariæ, ſed loquebatur ſecundû opinionê
C vulgi. Probabile.n.eſt, ꝙ præcurſor docuit
Ioan.10 ſuos diſcipulos, Ieſum Chriſtum eſſe uir-
Luc.18. ginis filium. Si verò nô ſum illuminatus fuit, aliquo horum modorum, putauit ſicut & cæteri, ꝙ Ieſus eſſet conceptus de uiro. Nec mirû ſi ignoraſſet Chriſtum eſſe filium virginis, cum Ioannes Euangeliſta vſq; poſt reſurrectionem Chriſti neſciret, quod Chriſtus reſurrecturus fuit à mortuis, imò apoſtoli communiter ignorauerunt, quod occidendus eſſet ab impiis, cùm tamen prophetæ hoc apertiſſimè prænunciauerint. *Et dixit ei Natanael, à Nazareth pôt aliquid boni eſſe?* Nô eſt certum an verba iſta locutus ſit Natanael, aſſerendo, vel dubitando, vel abnegãdo. Auguſtinus enim ſentit, qđ dixit hæc verba aſſertiuè, tanquam dicere, vtiq; à Nazaret Chriſtum veniſſe, non eſt incredibile, aliter ſecundùm Augu. Chriſtus non commēdaſſet Natanaelem, dicendo, Ecce D
verè Iſraelita in quo dolus non eſt. Et ad hoc poteſt adduci, quod Natanael fuit excellens doctor in lege,& ergo nouit Iſaiâ Iſai.11.
dixiſſe, quoniam Nazareus uocabitur. Vbi enim noſtra trâſlatio habet in Iſaia, Egredietur virga de radice Ieſſe,& flos de radice eius aſcendet, Hebraica veritas côtinet, Egredietur virga de radice Ieſſe, & Nazaræus de radice eius aſcendet. Chryſoſtomus verò tenet oppoſitum, dicens, quod Natanael dixit hæc negatiuè, quoniam ſciuit ſcriptum in Michæa ꝙ naſce Mich.5.
retur in Bethleem. Alii dicunt, ꝙ protulit verba iſta dubitatiuè, habens argumêta pro parte vtraq;. Puto aût quod dixit hæc cum quadâ admiratione, cupiens plenius certificari, tanquâ diceret, Mirû eſt E
de ciuitate illa, tàm vili,& modica, ortus ſit Chriſtus rex Iſrael, Ideo ſubditur. *Dicit ei Filippus, veni & vide*.i. nolo vt meis verbis nudis fidem adhibeas abſolutè, ſed accede ad Ieſum, & tunc experieris qualis,& quantus ſit, ſciesq; me vera dixiſſe. *Vidit Ieſus Natanael venientem ad ſe*, cum Filippo qui eum adduxit, *Et dicit* aſtantibus de eo, audiente ipſo Natanael, qui tâtæ perfectionis fuit ꝙ Chriſtus nouit ſibi non obeſſe, quod laudaret ipſum in ſua præſentia. Pronis verò ad vanitatem, nô expedit laus. *Ecce verè Iſraelita*, hoc eſt, nô ſolùm nomine ſed re, ſeu proprietate, & gratia filius Iſraelis.i. Iacob patriarchæ: qui alio nomine appellatus eſt Iſrael, hoc F
eſt Natanael iſte non ſolùm eſt filius Iacob ſecundùm carnê & nuncupationem, ſed etiam ſecundû fidem, ſapientiam, & uirtutum ſublimitatem. Iſrael, interpretatur uir uidens Deû. Quoniam ergo Nata Gene.32
nael imitatus eſt beatiſſimum patriarcâ Iacob, Deum fideliter contemplando, myſteria Chriſti ſapienter intelligendo, & conuerſationem virtuoſam ducêdo, meritò dicitur uerè & uerus Iſraelita. Eſt aût & alius Iſraelita ſecundû carnis originê ſolùm, uel ſecundû literam quæ occidit, de quo dicit Apoſtolus, Videte Iſrael ſe- 1.Cor.3.
cundùm carnem. De uero autem & ſpiri- 1.Cor.10
tuali Iſraelita differuit, Pax ſuper illos,& ſuper Iſrael Dei. Deniq; ſicut iuxta do- Roma.9.
ctrinam apoſtoli ad Romanos, & Gala- Galat.6.
tas, quidam ſunt filii Abrahæ ſecundùm carnem, qui non reputantur in ſemine,

A qui non ſunt digni vocari filii Abrahæ. Quod verum eſt de filiis ſecundùm carné duntaxat, puta Iudæis incredulis, & peruerſis. Alij verò ſunt filii Abrahæ, ſpirituales, per fidei imitationem, qui dicuntur verè filii Abrahæ ſeu Abraelitæ, quales ſunt omnes gentiles, electi tépore gratiæ. Sic quidam ſunt filii Iſrael ſecundũ carnem tantummodo, qui non ſunt verè Iſraelitæ. Alii autem ſecundũ fidé, & gratiam, qui ſunt verè Iſraelitæ, videlicet omnes electi, Deum fide formata ac lucida intuentes. Electi quoque Iudæi ſunt filii Abrahæ, & Iacob ſeu Iſrael, ſecundũ carnem & ſpirituale imitationé. Inter quos vnus de præcipuis fuit felix iſte Natanael, cui tàm ſingulare atq; magnificum

B teſtimonium perhibuit filius Dei. Vnde & ſubditur, *In quo dolus non eſt.* De Chriſto

Iſai.53. teſtati ſunt, Iſaias, & Petrus, Quod nõ eſt

1.Pet.2. inuentus dolus in ore eius. Quantus ergo fuit iſte Natanael, quem Chriſtus eiſdé verbis laudauit, quibus ipſe prophetico fuit ore laudatus, apoſtolicoq; laudãdus?

Iob.36. Non itaq; fuit fraus, ſimulatio, hypocriſis, circumuentio in iſto Natanael, ſicut cõmuniter in aliis ſcribis. Nouerat quippe ſanctus Natanael, ꝙ ſimulatores, & callidi prouocant iram Dei. Et ꝙ teſte Iſaia,

Iſai.32. fraudulenti vaſa ſint peſſima: imò quod

Mala.1. iuxta Malachiã prophetam, Maledictus

Pſal.5. doloſus. Siquidem virum ſanguinum, & doloſum abominabitur dominus. *Et dicit ei Natanael, Vnde noſti me?* Non ſolũ ſecundũ

C faciem, ſed inſuper ſecundũ interiora mea & ſecundũ cordis mei ſimplicitaté, atq; propoſitum. Fortè Natanael putauit ſe nunquã viſum à Ieſu, corporali intuitu, & forſã ſic erat. Verùm audiens Chriſtũ de ſua interiori diſpoſitione ea aſſerere, de quibus ipſe conſcius ſibi fuit, miratus eſt, dicens, Vnde de me noſti, id eſt, quis tibi hæc reuelauit de me? Nam quis ſcit quid agatur in homine, niſi ſpiritus eius, & Deus, & illuminatus à Deo? *Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Priuſquam te Filippus vocaret,* vt venires ad me, *Cum eſſes ſub ficu,* vbi te Filippus inuenit allocutusque fuit, dicendo me eſſe Meſſiam, à Moſe & prophetis præ nunciatum, *Vidi*, id eſt, cognoui te, & ſecreta cordis tui perſpexi. *Reſpondit ei Natanael & ait, Rabbi, tu es filius Dei, tu es rex Iſrael*, id eſt, ex illis ſignis agnoſco, ꝙ tu es Chriſtus rex Iſraeliticæ plebis. Nam cor-

D dium ſecreta & abſentium verba nulli narrante cognoſcere, eos quoque & facta eorum ſpiritualiter cernere tam perfectè qui corporaliter non videntur, Deo eſt proprium. Idcirco profiteor te filium Dei, & regem Iſrael, id eſt, Deum, & hominem. Sciuit nanque Natanael quod Chriſtus non vidit eum ſub ficu oculo corporali, nec verba eius atque Filippi audiuit auribus corporis: ſciuit quoque quòd nemo nunciauit ea Chriſto, idcirco auditis verbis Chriſti, confeſſus eſt quòd eſſet filius Dei. Quidam dicit quòd iſte Natanael, dicendo Ieſum eſſe filium Dei, intellexit hoc de filiatione adoptiua per gratiam excellentem, ita ꝙ diuinitatem Chriſti non videtur intellexiſſe. Item quòd dicẽdo, Tu es rex Iſrael, E

exiſtimauit eum temporaliter regnaturum, ſicut communiter opinantur Iudæi. Sed ſi Natanael tàm inconuenienter, imo & falsè ſenſiſſet de Chriſto, nequaquam meruiſſet audire à Chriſto, Ecce verè Iſraelita in quo dolus non eſt: tunc enim fuiſſet carnalis Iſraelita, aliosque decipiens, docendo de Chriſto futuro, quòd eſſet purus homo, & rex temporaliter regnaturus. Fuit enim legis doctor. Denique cum fuerit valens legis doctor, atque eximius ſecundùm Bedam, ſcrutabatur ſcripturas de Chriſto. Quoniam ergo prophetæ manifeſtè deſcribũt Chriſti diuinitatem, vt cum ait Ieremias, Hoc Iere.23.

F eſt nomen, quod vocabunt eum, dominus iuſtus noſter. In Hebræo autem habetur nomen domini Tetragrammaton, quod non conuenit niſi vero Deo. Et Iſaias, Vocabitur (inquit) nomen eius admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, pater Iſai.9.

futuri ſeculi, princeps pacis. Deſcribunt quoque primum Chriſti aduentum ab omnimoda paupertate, dicente Zacharia, Zach.9.

Ecce rex tuus venit tibi manſuetus, ipſe pauper. Et Ieremias, Quare quaſi colonus Iere.14.

venturus es in terra? Hinc igitur non eſt veriſimile, ꝙ Natanael exiſtimauit Meſſiam purum hominem, atque temporaliter regnaturum, ſicut nunc ſomniant obtenebrati Iudæi. Argumentum autem illius quo arguit, quòd ſi Natanael credidiſſet eum eſſe filium Dei naturalem non dixiſſet, Tu es rex Iſrael, ſed totius mundi,

A mundi, non conuincit nec apparentiã habet: præſertim cũm in Iſaia etiã Deus ſecundũ naturam deitatis frequenter dicatur rex Iacob ſeu Iſrael. Vnde in Iſaia dicitur in perſona Iſraelitici populi, Dominus iudex noſter, dominus legifer noſter, dominus rex noſter, ipſe ueniet & ſaluabit nos. Quod ad literã dictũ eſt de Chriſto filio Dei. ¶ Quanuis.n. ſit omniũ rex, tamen ſpecialiter appellatus rex Iſrael. Primò, quoniam ex ſemine regum Iſrael natus. Secundò quia populo illi ſpecialiter promiſſus ac miſſus: quemadmodum ait, Non ſum miſſus niſi ad oues perditas domus Iſrael. Ideo in Zacaria habetur, Exulta ſatis filia Sion, ecce rex tuus: non ait, rex totius mũdi, ſed rex tuus. Et quid

Iſai. 33.

Zaca. 9.

Mat. 15

B eſt, rex, tuus, niſi rex Iſrael? *Reſpondit Ieſus & dixit ei, Quia dixit tibi, uidi te ſub ficu*, ſecundùm ſenſum iam explanatum. *Credis* me filium Dei, & regem Iſrael. *Maius his* .i. ſignum euidentius meæ diuinitatis, *Videbis*, quàm ſint duo ſigna prædicta, uidelicet, quòd te uocaui uerè Iſrael: tam dolo carentem: & quod dixi me te uidiſſe ſub ficu. Nam cæteris prophetis ſæpe conceſſum eſt Deo illuſtrante, ꝙ interiorem hominum diſpoſitionem, actusꝗ; exteriores, certitudinaliter cognouerunt. Diſcipuli autem poſtea uiderunt ſigna diuinitatis Chriſti, multò maiora, ut erat ſuſcitatio mortuorum, obſcuratio ſolis tempore paſſionis, ingreſſus Chriſti in conclaue ianuis clauſis, aſcenſio Saluatoris, & miſ-

Mat. 9.

Marc. 5.

C ſio ſpiritus ſancti. Specialiter verò ſubiungitur, de uno ſigno maiori. *Et dixit ei Ieſus, Amen amen dico uobis*, uidelicet tibi Natanael & fratri tuo Filippo. *Videbitis cœlum apertum*, non per ſciſſuram aut diuiſionem uel aliquam corruptionem, cum corpora cœleſtia ſint naturaliter incorruptibilia, ſed per aliquam refulgentiam lucis, ob quam cœlum, quaſi apertum apparet, ut in coruſcatione: uel dicitur cœlum apertum, propter exitum ciuium ſupernorum *Et angelos Dei aſcendentes & deſcendentes* in corporibus aſſumptis, in quibus uideri dicũtur, cùm in propria natura incorporei, inuiſibileſque conſiſtant *Supra filium hominis*, quaſi ad eius famulatum parati. Sed ubi uiderunt iſtud diſcipuli. Dicẽdum in aſcenſione, quando cum Chriſto multi angeli aſcenderunt, quorum duo aſtiterunt

Lucæ. 7.
Ioan. 11
Mat. 27
Lucæ. 24
Mar. 16

Acto. 1.
Acto. 2.

D diſcipulis, dicentes, Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cœlum? Multa quoque fecit chriſtus miracula, & diuerſæ circa ipſum uiſiones apparuerunt, quę non ſunt ab aliquo euangeliſtarum deſcripta. Circa præinducta monemur aduertere diſpenſationem ſapientiæ Dei in electione apoſtolorum, quomodo Chriſtus ſapientia patris, attingens à fine uſque in finem fortiter, & diſponens uniuerſa ſuauiter, potius elegit Petrum, Andream, Filippũ, & alios idiotas in apoſtolos, quàm Nicodemum & Natanael, qui erant doctores & legiſperiti: ne prędicatio euangelicæ legis, uideretur uirtute humanæ ſapientiæ, ſeu autoritate magnatum inualuiſſe. Nam teſte Apoſtolo, quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, ut confundat ſapientes. Itẽ ne propter excellentiam ſuam viderentur ad gratiam apoſtolatus promoti.

Acto. 1.

1. Cor 1.
Sap. c. 8.
1. Cor. 1.

E

EXPLANATIO SECVNDI CAPITVLI.

Et tertia die nuptiæ factæ ſunt.

ARTICVLVS VII.

Chriſti miraculum ſubinde deſcribitur, quo conuertit aquam in uinum. *Et tertia die nuptiæ factæ ſunt in Chana (uilla) Galilææ.* Quidã exponunt hanc tertiã diem, de die ſequente uocationem Filippi & Natanaelis. Sed obuiaret, ꝙ ſecundùm patres ſanctos communiter creditur ꝙ Chriſtus eodem die quo baptizatus eſt, conuertit aquam in uinum, anno uno elapſo. Vocatio aũt prædictorũ diſcipulo-

Matt. 4.
Mar. 1.
Luc. 4.

F rũ facta eſt ſtatim poſt reditũ Chriſti à deſerto, in quod fuit ingreſſus ſtatim ſuſcepto baptiſmo. Propterea alii ſic exponũt, Tertia die, id eſt, die qui poſt dies prædictos tertio loco exprimitur. *Et erat mater Ieſu ibi*, uidelicet, inuitata atque profecta ad nuptias iſtas. Hieronymus enim ſentit quòd ſponſus fuit Ioannes Euangeliſta, filius ſororis beatiſſimæ virginis, genitricisque Chriſti. Sicque mater Ieſu iuit ad nuptias ſui nepotis, *Vocatus eſt autem*, id eſt, reuerenter inuitatus, *Et Ieſus, & diſcipuli eius*, qui iam cœperant eius magiſterio adhærere, partim propter teſtimoniũ

A Ioannis Baptiſtæ,& partim propter ſapiẽtiam & ſanctitatem, efficaciamq; uerborum domini Ieſu. Itemque propter ſigna eius occulta, quemadmodum in præcedẽti capitulo dictum eſt de Natanael ꝙ credidit Ieſum eſſe Chriſtum filiũ Dei, quoniam arcana ſui cordis,& geſta, ac uerba ſua, in abſentia Chriſti parata ac dicta, ipſe Chriſtus manifeſtauit ipſi Natanael. *Ad nuptias* quibus Chriſtus intereſſe di-
Ioan. 1. gnatus eſt. Primò, ut laudabilẽ conſuetudinem, quæ habet uim legis, qua conſanguinei, & uicini tendunt ad nuptias cognatorum, ac uicinorum ſuorum approbaret. Secundò, ut demonſtrat nuptias eſſe licitas atq; diuinitus inſtitutas, cuius contrarium Tatianus, & Martianus
B hæretici, affirmabant, dicentes, quòd eſſent malæ, & à diabolo traditæ. Tertiò, ut occaſione futuri defectus operaretur miraculum, ad propriæ maieſtatis declarationem, & diſcipulorum ſuorum confirmationem. Quartò (ut dicitur) quatenus nepotem ſuum Ioannem a ſtatu coniugali, ad ſtatum ſublimiorem uocaret: unde, & pro lege ſeruatur, ut uterque coniugum liberè poſſit religionem intrare, matrimonio nondum conſummato, uidelicet ante coniunctionem materialem. *Et deficiente uino* uel quia totum fuerat epotatum, uel quia parum remanſit, ita quod mox uinum omnino deeſſet, & ſponſus de inopia confundendus exiſteret. *Dixit mater Ie-*
C *ſu ad eum, Vinum non habent* ad ſufficientiã ſponſus, & ſponſa, ad erogandum, & alii ad bibendum. Compaſſa eſt enim uerecundiæ ſponſi ac ſponſæ, atque penuriæ, ſeu indigentiæ conueſcentium, piiſſima, affectuoſiſſima atque dulciſſima uirgo, & ſi illorum corporali inopiæ condolebat, & ſuccurrebat, etiam non rogata, quantò magis noſtræ ſpirituali indigentiæ compatietur, auxiliumque præbebit, ſi fuerit fideliter inuocata? quod utique facit ubertim nondum petita.

¶ Porrò, cũ pudiciſſima, ac prudentiſſima eſſet, pauciſſimis uſa eſt uerbis, & in uoluntate filii, ac domini ſui relinquens, quid agere uellet. De cuius bonitate, & caritate eatenus confidebat, ꝙ ſciuit deſiderium ſuum, ac precem non ab illo repelli poſſe. Quo docemur, D
cauſam & indigentiam noſtram, ſuperioribus noſtris ſimpliciter atque modeſtè inſinuare, & in eorum poteſtate quid faciendum ſit relinquere. *Et dicit ei Ieſus, Quid mihi & tibi eſt mulier?* Quoniam dura uidetur iſta reſponſio, Manichæus dixit, quòd Chriſtus non fuit uerus filius Mariæ, nec habens corpus uerum, ſed fantaſticum. Quod ſi ita ſe haberet, non ſubderet Euangeliſta. Dicit mater eius miniſtris. Cur ergo loquitur ita? Nunquid, quoniam uerba Mariæ reprehenſibilia erant, quam ſcimus nec mortaliter, nec uenialiter unquam peccaſſe. Non utique. Denique ſi reprehenſibiliter eſt locuta, cur filius eius mox fecit, quòd ipſa petiuit? E
Sed loquitur ſic docens nos, ne habeamus affectum nimis carnalem, & mollem ad carnales parentes. Exponitur aũt locus iſte dupliciter. Primò, ſecundùm Auguſt. hoc modo, Quid mihi & tibi eſt mulier. i. nihil commune eſt mihi & tibi, cuius uirtute conueniat mihi miracula facere, quia iſtud conuenit mihi ratione diuinæ naturæ, quam non ſumpſi ex te. Ideo quantùm ad hoc, uidelicet ad faciendã opera ſupernaturalia, non teneor tibi
parere. *Nondum uenit hora mea*, id eſt, tem- Ioan. 16
pus perſecutionis, & paſſionis, in quo agam & patiar, quæ mihi conueniunt ratione naturæ ex te ſumptæ, & tunc ero ſolicitus de te, committendo te diſcipulo prædilecto. Sed iſta expoſitio uidetur F
ſatis obſcura. Secundò ergo exponitur ſecundùm Chryſoſt. Quid mihi & tibi eſt mulier? id eſt, in iſto quod petis à me fieri, non conuenis mecum quantùm ad determinatam horam faciendi miraculum, nec eſt tibi mecum commune ſcire horã huiuſmodi. Nondum uenit hora mea, id eſt, adhuc non eſt tempus faciendi miraculum, mutationis aquæ in uinum, ſeu alio modo ſupernaturaliter prouidendi de uino ſufficienti. Virgo nanque beata ſecundùm Chryſoſtomum, timens de futuro defectu uini, & uerecundia ſponſi, optauit ut Ieſus prouideret de uino ſufficienti antequam uinum reſiduum ebiberetur. Chriſtus verò ſciuit hoc non expedire, quia tunc miraculum fuiſſet minus notum & gratum. Quoniam er-

A go voluit ſuam diuinitatem oſtendere, di
ſcipulorumque fidem roborare, expecta-
uit quouſque nihil de vino permanſit:
quo facto, miraculũ prouiſionis de vino
fuit magis gratũ veſcẽtibus, magis quoq;
manifeſtũ pręſentibus. Hæc expoſitio vi
detur aliquid ambiguitatis continere.
Maria enim abſolutè dixit ad Ieſum, ui-
num non habent. Vnde dubium eſt, ſi ali
quid vini ſuperfuit. Propter quòd vide-
tur & ſic exponi poſſe. Expoſitiones ta-
men prętactas nequaquam redarguo,
Quid mihi & tibi eſt mulier. i. quid ad
nos duos, qui pauperes ſumus, & tempo-
ralium rerum ſolicitudinem non habe-
mus, intantùm pertinet prouidere iſtis
de vino? Nondum venit hora mea, ideſt,
B necdum impletum eſt tempus vt manife
ſtè, ac paſſim agam miracula. Quamuis
enim Chriſtus ante incarcerationẽ Ioan
nis Baptiſtæ prædicauit, baptizauit ſal-
tem ſuos apoſtolos, & alios per illos, atq;
miracula aliqua fecit: hoc tamen non
fecit ubertim, manifeſtè, & paſſim, ſed
raró, & coram paucis. Propter quod
Matthęus, Marcus, & Lucas talia omi-
ſerunt, incipientes ab operibus Chri-
Matt. 4. ſti, & doctrinis poſt incarcerationem
Marc. 1 Ioannis inceptis, prout manifeſtè patet
Luca 3. in Matthæo, & Marco & Luca. *Dicit ma-
ter eius miniſtris* qui potum præbebant e-
dentibus. *Quodcumque dixerit uobis* (filius
meus Ieſus) *facite* Certiſſima equidẽ fuit
amabiliſſima virgo, ſe tantũ amari, ac ho
C norari ab vnico pignore ventris ſui, à di-
lecto ſuo, à dilecto vteri ſui, à dilecto vo-
torum ſuorum, à quo nunquam aliquid
auſteritatis, vel repulſæ fuit experta, q̃d
inconſtanter ageret id, quod ipſa ſuggeſ-
ſit. Non enim accepit verba eius quaſi in
crepatoriè dicta, quia & quod ait, Mulier,
non ſanat dure ſecundùm idioma He-
bræum, in quo omnis perſona fœminei ſe
xus mulier appellatur. *Erant autem ibi La-
pideæ hydriæ*, ideſt, vrnæ ſeu vaſa pro rece
ptione aquæ apta. *Secundùm purificationem
Iudæorum*, ideſt, ſecundùm conſuetudinẽ,
ritum ſeu obſeruationem, quam habebãt
Iudæi in purificando, ſeu lauando ſeip-
ſos & vtenſilia ſua: quoniam aliquam im
munditiam incurrebant ſecundùm legẽ,
vel ſecundùm ſeniorum ſuorum tradítio
nem. Habebant enim conſuetudinem ex
traditione ſeniorum frequenter lauandi D
manus, & vaſa, ac cætera multa Propter *Marc.* 7.
quod poſitę erant ibi hydriæ, vt haberẽt
aquam in promptu. Vnde apud Marcum
legitur, Phariſæi & omnes Iudæi, niſi cre
bro lauent manus non manducant, tenen
tes traditionem ſeniorum, Et à foro niſi
baptizentur non comedunt. Et alia mul-
ta ſunt, quæ tradita ſunt illis ſeruare, ba-
ptiſmata calicum & vrceorum, & æramẽ-
torum & lectorum, *Capientes ſingulæ*, id
eſt, quælibet hydria capiebat, *Metretas*, id
eſt, mẽſuras decem ſextariorum *Binas uel
ternas*. Secundùm Iſidorum metreta eſt
menſura continens decem ſextarios. Sex
tarius verò continet duas libras. *Dicit eis*
(puta miniſtris) *Ieſus. Implete hydrias aqua.*
Forſitan aliquid aquę erat in hydriis, ſed E
non erant repletæ, quia fortaſſis aliquid
inde fuit ſublatum, pro lotione vaſorum
diſcumbentium. *Et impleuerunt eas uſque
ad ſummum* earum ita q̃ plus capere non
valebant, *Et dicit eis Ieſus, haurite*, ideſt, vi-
num de hydriis ſumite *Nunc* quoniam di
uina virtute, iam in inſtanti, conuerſa eſt
aqua in vinum *Et ferte*, ideſt, de vino iſto
portate. *Architriclino* Triclinium eſt lo-
cus, ſeu domus ſublimata, ſecundùm Be-
dam, trino diſcumbentium ordine diſtin
cta, videlicet in quo ſunt tres ordines mẽ
ſarum: Architriclinus verò nominatur
principalis inter conuiuas uel diſpenſa-
tor, ac ordinator conuiuii. Iuxta Chryſo
ſtomum, uoluit Chriſtus ut ei primò ui-
num illud præberetur guſtandum. Pri- F
mò, quia vnuſquiſq; honorandus eſt ſ̃m
exigentiam gradus atq; officii ſui. Secun
dò, quoniam Architriclini iudicio, ma-
gis credebatur ab omnibus. Tertiò, quia
fortaſſis Architriclinus propter curam
ſuam in diſpoſitione conuiuii, parum co
medit ac bibit, ſicq; propter ſobrietatem
ſuam, aptior fuit aliis ad iudicandum de
valore uini. *Et tulerunt* miniſtri uinum
ad Architriclinum. *Vt autem*. i. poſtquã
Guſtauit Architriclinus aquam uinum factũ,
ideſt, uinum in quod aqua fuit conuerſa:
ex aqua enim fuerat factum hoc uinum,
quaſi ex cauſa materiali, forma aquę cor
rupta *Et non ſciebat Architriclinus*. *Vnde
eſſet*. i. à quo adductũ eſſet tàm nobile ui-
num, *Miniſtri autem ſciebant* (vnde eſſet)
qui hauſerant aquam in hydrias fuſam at-
que

A que in uinum mutatam. *Vocat ſponſum*
Architriclinus (ut arguat eum) *& dicit,*
Omnis homo primùm uinum bonum ponit, &
cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt.
Diſtributio iſta non intelligenda ſimpli-
citer, de vniuerſis hominibus, quia nec
omnis homo habet vinum, nec omnis ho
mo habens uinum ponit illud ante alios,
nec omnis qui ponit ante alios vinum
bonum, ponit bibentibus, inebriatis vi-
num deterius. Eſt ergo diſtributio accō-
moda & ſermo ſecundùm conſuetudinē
loquens, vt ſit ſenſus. Oīs hō ponēs uinū
ante alios, primum. i. in principio potatio
nis, & antequam aliud vinum ponat, bo
num vinum ponit dummodo humanè,
prudenter & rationabiliter agat, ideſt, ſa-
B porosum, & clarum vinum ponit coram
bibentibus, ne reprehendatur ab illis de
malitia vini: in principio enim epulatio-
nis, ſunt homines apti ad diſcernendū de
uini valore. Et cū inebriati fuerint, conui
uantes, tunc omnis homo ponit id quod
deterius eſt, ideſt, vilius vinum. Quia ſen-
ſus guſtus eſt viuacior in ſobrior quàm
in ebrio. Si autem quis ponat uinum de-
terius ante inebriatos, ut inordinatum
lucrum ſectetur, ebriosque decipiat, ſumē
do tantā pecuniam pro vino deteriori, ſi
cut pro meliori, non excuſaretur à culpa.
Si verò ſic faciat ad præcauēdum amplio
rem bibētium ebrietatē, nec quærat ſu-
perfluum præcium pro uino, nō facit ma
lè. *Tu autem ſeruaſti bonum uinum uſque ad*
C *huc*, hoc eſt, cōtra laudabilē conſuetudinē
hoc feciſti, & meruiſti redargui. Sic. n. pu-
tauit Architriclinus. Vnde perpenditur
ꝙ vinum illud peroptimum fuit. Opera
quippe Chriſti erant perfecta. Nā quos
ſanauit corporaliter, ſanauit & ſpirituali
ter. Et in cæteris Actibus Chriſti fuit e-
minentia quædam, ita ꝙ terminabantur
ad aliquid perfectius, quàm poſſit natu-
ra producere. Propterea hæc ſupernatura
lis mutatio aquæ terminabatur ad vinū
præualidum. *Hoc fecit initium ſignorum* Ie-
ſus, i. prædicta mutatio aquæ in uinū fuit
primum miraculum Chriſti, quod fecit
in carne factumq́; eſt. *In Chana* quæ eſt vil
la Galilææ. *Et manifeſtauit*, ideſt, aliis no-
tificauit *Gloriam ſuam*, id eſt excellentiā,
vel omnipotentiam, ſeu diuinitatē ſuam
in carne latentem. ¶Quæritur an muta-

tio aquæ in uinum fuit primum miracu- D
lum factum à ſaluatore. Et apparet pri-
mò, ꝙ non per ea quæ in Euangelio Na-
zaræorum, & in libro de infantia ſalua- *Luce* 2.
toris ſcribuntur. Secundò, Nam Chriſtus *Mat.* 2.
miraculosè exiuit de utero uirginis. Di-
citur quoq; apparuiſſe tribus Magis in
ſomnis, admonuiſſeq́; eos ut per aliā uiā
reuerterentur in terrā ſuam. Denique in
præcedenti capitulo patuit, qd̄ prædixit
Petro prophetice, Tu uocaberis Cephas.
Filippum quoq; ſupernaturaliter intus
attraxit ut ſequeretur ſe. Et Natanael cō
feſſus eſt Ieſum eſſe filium Dei, propter
duo ſigna. Primò, quoniam ſecreta cor-
dis ſui cognouit. Secundò, quoniā abſen
tis verba cognouit & dixit, Antequā Fi-
lippus vocaret te, cū eſſes ſub arbore fici, E
uidi te: eique prophetando prędixit, Vide
bitis angelos Dei aſcendentes & deſcen-
dentes ſuper filium hominis quæ omnia
erant ſupra naturam, & ſecundū Apoſto- 1. *Cor.* 14
lū. Prophetiæ in ſignum ſunt infidelibus.
Ieiunauit quoque Saluator quadraginta
diebus & noctibus, nihil prorſus mandu-
cans. Sed & in Luca habetur, ꝙ Ieſus cū *Luce*. 4.
eſſet annorū duodecim ſedit in medio do
ctorū interrogans illos & audiens, cū ta-
men literas non didicerit. Et tā ſapienter
reſpondit, ut aſſerit Euangeliſta, ut ſtupe
rent omnes ſuper prudentia, & reſponſis
eius. Ad hanc quæſtionē dicendū, ꝙ pote
ſtas faciendi miracula inerat Chriſto à
principio ſuæ incarnationis. Cū aūt aſſe-
rit Euangeliſta Ioannes, prædictū opus F
fuiſſe initium ſignorum domini Ieſu, nō
eſt ſic intelligendum quòd Chriſtus non
habuit, nec egit aliquē actū ſupernatura
lē ante hoc ſignū: ſed quod nō fecit ī aliis
rebus opera ſupernaturalia, per ſeipſum
immediatè, quibus ratio miraculi pro-
priè ſumpti conueniat, uidelicet prout
miraculū dicit quid manifeſtatiuū. Mira
culum quippe ſic debet eſſe opus euidēs,
ualens ad fidei confirmationem. Propter
quod patet ad argumenta ſolutio. Liber
autem de infantia ſaluatoris reprobatur
in decreto Gelaſii papæ, tanquam ab hæ
reticis editus & confictus, Similiter Euā
gelium Nazaræorum inter falſa à docto
ribus computatur.
¶Circa moraliſationem Euangelii huius
multa pulcherrima poſuit Auguſtin. nec
tanta

A tanta dicta ſunt, quin plura dici poſſint. Fit.n.mentio in ſcripturis de multiplicibus nuptiis.ſ.carnalibus, quæ dum legitime fiunt ſacramẽtales dicuntur & in eccleſia celebratur. Secũdò, de nuptiis ſpũalibus, quæ duplices ſunt, uidelicet uerbi cũ humana natura, quæ dicuntur nuptiæ
Pſal. 18. incarnationis, celebratq; in utero uirgi-
Epheſi 5. nis, Vnde & dr̃, Ipſe tanquã ſponſus procedens de talamo ſuo. Et itẽ Chriſti cum militanti eccleſia. quæ ſecundũ apoſtolũ eſt Chriſti ſponſa, quæ dicuntur nuptiæ ſpũalis cõiunctionis, celebrantur in cubili conſcientiæ purioris. Tertiò, de nuptiis beatificæ fruitionis, quæ dicũtur æterna-
Apo. 19. les, & celebrãtur in palatio maieſtatis. Vnde habetur in Apoc. Beati qui ad cœnam
B nuptiarũ agni vocati ſunt. Celebremus ergo ſpũales nuptias in cõſcientia noſtra, vniẽdo & intimè copulando animas noſtras uerbo, ſeu filio Dei, ſpõſo aĩarum ſã-
Oſea. 2. ctarum qui ait per Oſeã, Spõſabo te mihi in fide: vt animæ noſtræ fœcũdentur & impregnẽtur cęleſti ſemine.i. lumine gratiæ copioſæ, quatenus indeſinenter producant fructus ſpũales, ſeu actus virtuoſos. Si hoc facimus, celebramus nuptias in Chana Galilęæ, hoc eſt, in zelo trãſmigrationis, ſeu deſiderio cupidi, ac perueniẽdi ad nuptias æternales. Chana.n. zelus, Galilęa aũt trãſmigratio interpretatur. Debemus igitur zelũ feruentẽ hr̃e tranſmigrandi de uia ad patriã, de exilio iſto ad paradiſum cęleſtẽ. ¶ Porrò celebrãdo has nuptias, aderit mater Ieſu dulcis, &
C mitis Maria, tunc uocabimus magno feruore potius q̃ oris clamore Ieſum, non quaſi abſentem cũ ipſe ſit ſpõſus, ſed quaſi nondum perfectè præſentẽ, atq; per ſpeciẽ apparentem Rogabimus itaq; eum vt de his nuptiis imperfectis, interruptis & ſuſpirioſis, perducat nos ad nuptias cõſummatas, cõtinuas, gaudio plenas. Vbi non eſt deſideriũ boni futuri quò ad præmium eſſentiale, ſed perfectiſſimus amor præſentis. O quàm libenter, & q̃ ſuperlibenter celebrat Chriſtus modò in anima deuota nuptias ſpũales. Ipſe nẽpe eſt qui
Prou. 8. ait per Salomonem in Prouerb. Delitiæ meæ eſſe cum filiis hominũ. Et in Apocalypſi, Ego ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis aperuerit mihi, intrabo & cœnabo cum illo, & ipſe mecum. Dicat ergo anima no-

D ſtra Chriſto ſponſo cœleſti, illud Canti-
Canti. 5. corum, Veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum. Et illud Omnia poma noua & uete- Canti. 7.
ra dilecte mi ſeruaui tibi. Poma iſta ſunt ſancta deſideria patriæ, feruidi motus in Deum, contemplationes ſinceræ cœleſtiũ quibus certum eſt Chriſtũ pręcipuè delectari. Quemadmodum autem in nuptiis illis corporalibus, deficiẽte uino dixit mater Ieſu ad eum, uinum non habent: ſic in præmemoratis animę nuptiis, deficiẽte uino, hoc eſt, ſpirituali conſolatione, deuotionis ſapore, miſtico intellectu, perfectioniſque gratia, aduocata, ac domina noſtra intercedat pro nobis ad Chriſtum, ut deſideratam dulcedinis ſuæ præſentiam, conſolationem internam, ſoli- E
dum cibum, ſtabilem puritatem nobis cõferre dignetur. Si autem fecerimus quod dixit virgo beata miniſtris. quodcunque inquiens dixerit uobis facite: tunc Ieſus faciet nobis, quicquid mater eius pro nobis rogauerit. Per ſex quoque lapideas hydrias, intelligo ſex principales animæ vires, quarum tres ſunt in parte intellectiua, videlicet ratio memoria. & voluntas. Et tres in parte ſenſitiua. ſ. appetitus concupiſcibilis, iraſcibilis & virtus cogitatiua, quæ dicitur à philoſopho intellectus paſſiuus & ratio particularis. Iſtæ quippe potentiæ ſunt ſubiecta ſcientiæ, ſeu virtutũ, idcirco implendæ ſunt aquis ſcientiæ ſalutaris, & humore, ac rore virtutũ, vt omnes in ſuis actionibus ordinatè ſe
habeant, rationis cenſura ſequendo ne F
paſſiones appetitus concupiſcibilis & iraſcibilis rationi repugnẽt & pręualeãt, ſed ſenſualitas rationis imperio ſemper ſubiaceat. Tũc Xp̃s cõuertet has aquas in uinũ, infundẽdo animæ ſeptem dona ſpiritus ſancti, cũ exuberantia quadã, ita vt ratio & volũtas q̃ ſunt ſubiecta ſeptẽ donorũ, ſint promptè ac delectabiliter mobiles à ſpiritu ſancto, pręſertim in Actibus theologicarum virtutum, in ordine ad ultimũ finem, qui eſt beatitudo ſupernaturalis. Tunc per donum ſapientiæ ſortietur anima dulcem guſtum in contẽplatione diuinorũ & impellẽte eã amoris ſancti feruore, faciet corde promptiſſimo, quicquid nouerit creatori placere, & pro eius reuerentia eſſe. Sic animalis homo fit ſpiritualis

A tualis, introductus in cellam uinariam, atque inebriatus uino ſpiritus ſancti, ita ut memoriā abundantię ſuauitatis Dei eructet, dicens, quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine. Poſtremò poſt deſcriptionem miraculi prædicti, ſubdit Euangeliſta. *Et crediderunt in eum* puta in Ieſum, *diſcipuli eius* qui ſecum fuerunt uocati ad nuptias. Sed quoniam teſte philoſopho addiſcentem oportet credere, & Iſaias teſtatur, Niſi credideritis non intelligetis:

Iſai.7.

conſtat ꝙ iſti diſcipuli crediderunt Chriſto, ſed non tàm perfectè ut poſtea, uiſo tantò miraculo. Firmiter namq; tunc crediderunt, quod miſſus eſſet à Deo, & ueram doctrinam, ac ſalutem proponeret, atque diuina uirtute o-

B peraretur in omnibus. An tamen credebant explicitè quòd eſſet Deus uerus unigenitus patris certum non arbitror. *Poſt hæc,* uidelicet poſt nuptiarum in Chana factarum, & prædicti miraculi perpetrationem *Deſcendit Capharnaum* urbem Galilææ metropolim atque maritimam. *Ipſe et mater eius, & fratres eius* hoc eſt, conſanguinei & affines ex parte uirgineæ genetricis. Non enim fuerunt filii Mariæ, ut dixit infelicisſimus ille Heluidius hæreticus, aſſerēs Chriſto nato, matrem eius

Ioan.19

cognitam eſſe à Ioſeph. Aliqui uerò dixerunt quòd erant filii Ioſeph ex alia coniuge, ſed probabilius eſt ꝙ etiam Ioſeph uirgo fuit. Quia non decuit tantam uirginem, niſi a ſponſo uirgine, à pudiciſſimo atq; caſtiſſimo uiro cuſtodiri. Et ite-

C rum, cum Chriſtus in cruce erectus, non commendauit matrem ſuam iam prouectæ ætatis, niſi diſcipulo uirgini, uerisſimile eſt, quod iuuenculam non commiſit cuſtodiendam, niſi uirgineo uiro. Dicuntur itaque fratres iuxta conſuetudinem ſacræ ſcripturæ, quæ ſæpisſimè homines eiuſdem genealogiæ nominat fra-

Gene.13. tres. Sicut in Geneſi Loth dicitur fra-

Gene.29 ter Abrahæ. Et Iacob dicitur frater Laban.

Gene.25 Iſmael quoque coram cunctis fratribus ſuis fertur obiiſſe. Et Ioab dixit ad Amaſam, ſalue mi frater. *Et diſcipuli eius ibi manſerunt non multis diebus,* Cauſa huius habi-

Matt.4. tationis inſinuatur in Matthæo quo ſcribitur, relicta ciuitate ſua Nazareth, uenit & habitauit in ciuitate Capharnaum in finibus Zabulon & Neptalim, ut implere-

D tur quod dictum eſt per Iſaiam prophetam, Populus qui ambulat in tenebris uidit lucem magnam, &c. Iſai.9.

Voluit quippe ſaluator maieſtatem ſuam, paulatim manifeſtare, idcirco acceſſit ad urbem ſuæ prouinciæ principalē, ubi à pluribus audiretur ac noſceretur. *Et prope erat paſca,* ideſt, paſcalis ſolennitas, *Iudæorum, & aſcendit Ierſolymam Ieſus,* Non dubium quin ſecum aſcenderūt, qui cum eo Capharnaum intrauerunt, uidelicet mater eius, fratres atque diſcipuli. Cur aſcendit Ieruſalem? primò ut legem impleret. Fuit enim præceptum in Exodo, ut omne maſculinum Iudæorum ter in anno Exod.33

appareret coram domino in loco quo licuit ſacrificia fieri, ſcilicet in feſto Paſchę E

Pentecoſtes, & tabernaculorum. Et licèt interdum diſpenſabatur cum longè habitantibus, quantùm ad ultima duo feſta, tamen feſtiuitate paſcali maximè tenebantur Iudęi legis præceptum ſeruare. Secundò, ut dicit Beda, ut ſacrificia offerret, & orationum uota perſolueret, quemadmodum lex præcepit. Tertiò, ut futurorum hæreticorum dicentium legem Moſaicā à diabolo traditam, errorem deſtrueret. Quartò, ut nobis exemplum daret cum omni uigilantia cordis & reuerentia, obediendi diuinis præceptis. Hoc ipſum qđ Chriſtus filius Dei Deus incarnatus cū cæteris Ieroſolimam tenderet in ſolennitate Paſcali prædictum fuit per Zacariā dicentem, Hæc dicit dominus exerci- F

tuum. Vſquequo ueniant populi, & uadant habitatores, unuſquiſque ad alterum dicentes, Eamus & deprecemur faciem domini, uadam etiam ego & ueniēt populi multi, ad quærendum dominum exercituum in Ieruſalem. Hoc quod dicitur hic: uadam etiam ego: non dicitur in perſona Zacariæ prophetæ, ſed Dei per ipſum loquentis, ut patet diligenter intuenti ſeriem textus. Ire autem non competit Deo niſi ratione naturæ aſſumptæ, ideo in his uerbis innuebat ſe dominus exercituum incarnandum. Et quoniam ſcripturæ ueteris teſtamenti loquuntur de Deo mittente & Chriſto mittendo ſeu miſſo, quaſi de diſtinctis perſonis, patet ꝙ Moyſes & prophetæ inſinuauerunt perſonalem eſſe diſtinctionē in ſimplici Deitate. *Et inuenit Ieſus in templo,* hoc eſt, in-

A quodã anteriori atrio templi, ubi uulgus orabat, & doctiores docebant. Non in atrio ſacerdotũ continẽte altare holocauſtorũ. *Vendentes boues & oues & columbas*.
Mar. 13 Sacerdotes enim cum eſſent auari, poſue-
Luc. 19. runt in tẽplo miniſtros ſuos, uel alios, qui animalia immolatitia uenderẽt, ne de lõgè uenietes poſſent ſe excuſare ab immolatione animalium, propter difficultatẽ adducendi ea ſecũ ob prolixitatem itineris. Inuenit quoq; *Et nummularios*, i. campſores quoſdam ſedentes in templo. Ne enim pauperes ſe excuſarent per hoc, qđ non haberent pecuniam ad emenda animalia requiſitam: poſuerunt ſacerdotes in templo campſores, qui ægenis ſub cautione accommodarent pecuniam. *Et cum*
B *feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes* (uẽditores pręfatos) *eiecit ex templo* minãdo & expellendo eos cũ tali flagello. *Oues quoque & boues eiecit, & nummulariorum effundit æs*, ideſt, pecuniam & menſas, ſuper quas ponebantur pecuniæ, ſubuertit. *Et his qui columbas uendebant, dixit, Auferte iſta* (animalia) *hinc, et nolite facere domum patris mei* cœleſtis ac naturalis *Domum negotiationis* uendendo ibi animalia iſta, quæ in foro ſolent uenundari. ¶Satis mirandum uidetur quomodo Chriſto hæc faciẽte, qui nondum miraculis multis coruſcauit, neque fama magna innotuit, nullus Iudæorum præſumpſit reſiſtere, Et reſpondendũ, quod Ieſus diuina ſua uirtute, potuit
C corda eorum terrere quos alloquebatur. Potuit quoque ex uultu, & oculis ſuis igneum ſplendidũq; ac deiformem fulgorem, ſeu radios luciformes emittere, quo omnes uidentes eum timore cõcuſſi ſunt. Corpus enim ſuum fuit animæ ſuæ omnino ſubiectũ, ita ꝙ qualificabatur in uultu & corpore ſecundũ imperium animæ. Sed & humanitas Chriſti erat inſtrumẽtum animatum, coniunctum, ac propriũ deitatis unitæ, quæ operabatur per illam ut uoluit. Et quid miramur, ſi nunc nondum capiendus, & occidendus, eiecit om-
Ioan. 18 nes flagello, qui poſtmodum mox capiendus & crucifigendus, ſolo uerbo uniuerſã cohortem armatã & miniſtros furentes, ac gladiis cinctos, proſtrauit in terrã. Nihilominus ſm Origenem eiectio iſta fuit magis miraculoſa, quàm conuerſio aquæ in uinum: Quoniam ibi inanimata ſub-

D ſeruit materia, hic uerò tot millium compeſcuntur ingenia. *Recordati ſunt uerò diſcipuli eius quia ſcriptũm eſt* (in pſal. in perſona Christi) *Zelus domus tuæ*, i. magna affe- Pſal. 86
ctio honorandi templum tuum, ò pater *Comedit* (ideſt, ſpiritualiter abſorbuit) *me* Et etiam zelus iſte fuit occaſio occiſionis Chriſti, & ita comedit. i. conſumpſit, ſeu interfecit eum. Per hunc etenim zelum bis eiecit uendentes de templo, Semel in primo anno ſuæ prædicationis, unde nũc ſermo. Et in die Palmarum ut patet in Luca, per quod maximè offendit, odium- Luc. 19.
que incurrit ſacerdotum, qui eum ex inuidia occiderunt. Zelus propriè ſumptus eſt feruor quidam, ſeu intenſa affectio ex amore procedens, per quem zelum homo conatur ea excludere quæ conſecutionẽ E
boni optati impediunt.
¶Quemadmodum autẽ amor eſt duplex: puta carnalis & ſpiritualis: ſic duplex eſt zelus, uidelicet, carnalis de quo dicit Apo- 1. Cor. 3.
ſtolus, Cum ſit inter uos zelus & contentio, nonne carnales eſtis uos? Et Pſalmus. Pſal. 36
Neque zelaueris facientes iniquitatem. Alter eſt zelus ſpiritualis, diuinus, & caritatiuus, & quo nititur homo ea excludere, quæ diuino honori aut proximorum contrariantur ſaluti. De quo Helias, Ze- 3. Re. 19
lo (inquit) zelatus ſum pro domino exer- Nu. 25.
cituum. Hoc zelo zelatus eſt Finees, pugione perfodiens Zambri & Cosbi concũbentes pro quo meruit pactum ſacerdotii ſempiterni. Hoc zelo accẽdi debemus, Dei honorem proximorum correctionẽ, F
iuſtitię obſeruationem cordialiter affectantes, atq; impedimenta eorum pro uiribus diſſipãtes. Sed omnino oportet ut incipiat homo à ſemetipſo totis pręcordiis Deum amans, & omni poſſe honorans, & tunc idem optet, ac procuret ab aliis fieri. Nam & zelus animarum ac ſacrificium acceptiſſimum Deo.
¶Præterea ſm gloſſam zelus iſte eſt feruor animi, quo mens abiecto humano timore, pro defenſione ueritatis accẽditur. Et ſm Aug. Ille zelo domus Dei comeditur, qui uniuerſa mala quæ uidet in ea, ſtudet corrigere: qđ ſi non põt, tolerat & gemit. Dũ ergo diſcipuli uiderũt Chriſtum exercuiſſe hũc zelum pro honore patris ſui, & emundatione domus ſuæ, ac populi correctione, attenderunt præfatã ſcripturam,

A ram, intellexeruntque eam in hoc facto Chriſti impletam. *Reſponderunt ergo Iudæi* (incorrigibiles & ſuperbi) *& dixerunt, Quod ſignum* quale diuinum miraculum *Oſtendis* (nobis) *quia hæc facis*. i. per quod ſciamus tibi licitũ eſſe, hæc facere tanquã dicerent, Eiectio iſta nõ ſpectat ad te, nec tuũ eſt corrigere nos, & facta ſacerdotum cũ non habeas autoritatem, nec ſis ſacerdos, neq; propheta. Et ſi dicis quod modo tuum ſit hoc. Oſtende ſignũ, quo ſciamus tibi diuinitus commiſſam poteſtatẽ. Reſpondit Ieſus & dixit eis, *Soluite templum hoc*. i. mortem uiolentam mihi inferẽdo, ſoluetis, occidetis, diſſipabitis, & à naturalibus iuncturis ſeparabitis corpus meum, quod eſt templum uerbi in eo habitãtis.

B In paſſione. n. ſolutum eſt corpus Chriſti ab anima eius, & ſanguis à corpore, uniuerſaq; membrorum compago prę nimia corporis diſtentione ſoluta eſt. Propter

Pſal. 21. quod ait in pſal. Sicut aqua effuſus ſum, & diſperſa ſunt omnia oſſa mea. Et rurſus, Dinumerauerũt omnia oſſa mea. Porrò ꝙ ait Saluator, ſoluite, non dicit exortando & licentiãdo, quaſi rem bonam ex parte facientium, quia maximũ erat peccatum: ſed prænuntiando, quo dixit ad Iu

Ioan. 13 dam in cœna, Quod facis, fac citius. Dicitur autem corpus Chriſti & anima eius, ſeu tota ſua humanitas templũ verbi, & vnitæ deitatis. Primò, quoniam verbum fuit in eis per immediatã, perſonalemq;

Coloſſ. 2. vnionẽ, vnde ſecundũ Apoſto. in Chriſto

C habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Secundò, qm̃ habitauit in eis, per excellentiſſimam gratiã. Tertiò, qm̃ habitauit in aĩa Chriſti, per fruitionẽ claram, ac beatificam. Quartò, quia ſicut in templo materiali orationes domino offeruntur, & ab ipſo exaudiuntur, ſic preces eccleſię porriguntur Deo in Chriſto, & per Chriſtum, per quem etiam exaudiuntur. *Et in tribus diebus*. i. intra tres dies naturales, uidelicet tertia die repente, *Excitabo* (id eſt, à morte ſuſcitabo) *illud* animã ei reuniendo. Diuinitas enim manſit ſemper vnita corpori & animæ Chriſti. His verbis oſtendit ſe Chriſtus eſſe Deum omnipotentẽ, cui omnia licent. Nã ſeipſum reſuſcitare à morte, non cõpetit, niſi Deo mortali natura induto. Meritò autẽ perverſis, induratis incredulisq; Iudæis, datur ſignum obſcurũ, rememoratiuũ pręteriti, ſicut & regi Acas eiuſq; populo datũ D

Iſaiæ 7. eſt ſignũ futuræ incarnationis, ut in Iſaia habetur, Propter hoc dabit dominus ipſe vobis ſignum, Ecce uirgo concipiet & pariet filium. *Dicebant ergo Iudæi* irridẽtes

3. Eſd. 2 & redarguere cupiẽtes uerba Chriſti, quæ carnaliter intellexerunt de templo illo lapideo inanimato & manufacto. *Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc*

Zac. 9. ſecũdùm à Neemia atque Zorobabel, prophetantibus Aggæo & Zacaria. Templũ

3. Reg. 7 verò primum a Salomone conſtructum intra ſeptem annos fuit completum. Verba uerò prætacta non ſunt ſic intelligenda, quòd Iudæi quadraginta & ſex annis continuè fabricauerunt hoc templũ, ſed quia à tempore quo cœperunt uſq; ad tẽ E pli cõſummationẽ, fluxerũt tot anni, Sed interim frequenter retardabantur, & ſæpe ceſſabant ad tẽpus, ab ædificatione incepta, propter gẽtiles uicinos, & prohibitionẽ regis, vt patet in libro Eſdrę. A primò

1. Eſd. 4. ſiquidẽ anno Cyri regis Perſarũ, qui dedit Iudæis licentiã a Babilonia reuertendi. & templum ædificãdi, uſq; ad ſextũ annum Darii regis, quando conſummatum eſt templũ, leguntur 46. fluxiſſe, & tamen nõ eſt magna vis uerificandi hæc uerba Iudæorum, qui multa falſa dixerunt arguendo cõtra Chriſtum. *Et tu in tribus diebus excitabis*, ſolutum, ſeu diſſipatũ reparabis, *Illud*? quaſi dicant, hoc tibi impoſſibile eſſet, cũ domus hæc ſit tantò tẽpore fabricata. Certum eſt, ſi Chriſtus apertè di F xiſſet, in tribus diebus reſurgam, uel reſuſcitabo corpus meũ, quod nõ credidiſſent ſed deriſiſſent. *Ille autẽ dicebat*. i. Ieſus prædicta verba intellexit. *De templo corporis ſui*, .i. de corpore proprio, quod fuit tẽplum diuinitatis. Quod igitur ait Euangeliſta de tẽplo corporis ſui. ſumendũ eſt intranſitiuè, ſicut ad Coloſſenſes dicit Apoſt. in

Coloſſ. 2. expoliatione corporis carnis, hoc eſt, corporis quod eſt caro. Hæc uerba domini Ieſu, tenuerunt Iudæi memoriter, tanquam falſa prolata. Vnde & in nocte paſſionis,

Mat. 26 ſurgentes duo falſi teſtes dixerunt. Nos

Mar. 14 audiuimus eum dicentẽ: Poſſum deſtruere templũ Dei, & in tribus diebus reædificare illud. *Cùm ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli eius, quia hoc dicebat Ieſus* de futura ſolutione, paſſione, & reſuſci

tatione

A tatione corporis ſui. Recordati aũt ſunt diſcipuli verborũ iſtorũ, non ſtatim poſt reſurrectionẽ, quia nec ſtatim credebant eũ reſurrexiſſe, ſed poſtquã apparuit, eis
Luc. 24. & aperuit eis ſenſum vt intelligerẽt ſcripturas. Vnde ẽt conſtat ꝙ diſcipuli nõ intellexerũt uerba Chriſti, quæ ait, ſoluite templũ hoc, &c. tunc quando protulit ea, ſed poſt reſurrectionẽ, ut dictũ eſt. *Et crediderunt ſcripturæ* prophetarum loquenti de Chriſti paſſione & reſurrectione, *Et ſermoni* (præmemorato) *quem dixit Ieſus* uidelicet ſoluite templũ hoc. Quanuis diſcipuli ante reſurrectionẽ nõ intellexerũt hæc uerba, nec prophetarum eloquia, tamen credebãt ea vera eſſe, ſed poſt reſurrectionẽ idẽ credebant magis perfectè tanquã
B notitiam uerborũ ſortiti. *Cum autem eſſet Ieroſolimis in paſcha* videlicet in die feſto paſcali. Non ſolũ de uno ſeu vltimo feſtiuitatis paſcalis quæ ſeptẽ durauit diebus, ſed fortè toto tempore illo, uel pluribus diebus ibi fuit, *Multi crediderunt in nomine eius*, i. in ipſo per nomen nominis deſignato, credentes quòd eſſet Chriſtus, uel ſaltem uir ſanctus atque propheta, non tamen crediderunt, nec ſuſpicabantur qđ eſſet filius Dei naturalis, uerusq; Deus, niſi fortè ante agnouiſſent per ſcripturas, ꝙ Chriſtus in lege promiſſus eſſet Deus. Cã credulitatis ſubiungitur. *Videntes ſigna eius quæ faciebat*, tempore iſto quæ nõ ſunt in ſpeciali deſcripta, niſi quod eiecit uendentes in tẽplo. &c. Fecit tamen magna
Ioan. 3. miracula, propter quod Nicodemus di-
C xit ad eum, Nemo põt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi Deus fuerit cum eo. Supernaturalis quippe doctrina, ſupernaturalibus argumentis ſeu diuinis miraculis fuerat comprobanda, ut tàm certa ſit fidei ueritas, quã certum eſt, Deum falſitatis non eſſe confirmatorem, cooperatorẽ vel aſſertorem. *Ipſe autem Ieſus non crede-*
Ioan. 7. *bat ſemetipſum eis*. Hoc quò ad ſuperficiẽ
Ioan. 10 literæ ſonat, ac ſi Ieſus dominus uirtutũ, cui poteſtatem omnis carnis dedit pater, timuiſſet aliquid mali ſibi poſſe ab illis inferri. Sed certum eſt, quod non timuit hoc, nec eos qui corpus occidunt. Augu. & Beda exponunt hoc modo. Quod ideo Ieſus non credidit eis, qm̃ nondum baptizati, & plena fide imbuti fuerunt, gerentes formam cathecuminorum, quibus

Chriſtus dr̃ ſeipſum nõ credere, quia non D datur eis ſacramentum corporis Chriſti, Hæc aũt expoſitio videtur tẽdere ad moralitatẽ, & poſſet aliquis ei obiicere, ꝙ diſcipuli Ieſu, nec dũ fuerãt baptizati, vt pa Ioan. 2. tet in ſequenti capitulo, nec plenè credẽtes ſaltẽ explicitè. Lyra uerò exponit, affirmãs, ꝙ Ieſus nõ ſe credat eis, quia nõ reuelauit eis altiora myſteria fidei, eo qđ eſſent incapaces. Verũ nec diſcipuli capaces iã fuerant, myſteriorũ ſublimiũ, quibus infra ait Saluator, Multa habeo uo- Ioan. 16. bis dicere, ſed nõ poteſtis portare modò. Et tñ Ieſus credebat ſe eis. Apparet igit̃ ꝙ poſſit literaliter ſic exponi, Ieſus non credebat. i. nõ committebat ſemetipſum eis tanquã fidelibus, conſtantibusq; amicis, nec voluit conuerſari inter eos quaſi E inter veros diſcipulos, quia nõ bene ſenſit de eis. Nec ipſi habuerũt fidẽ formatã, aut ſtabilẽ, ideo nõ credebat ſe eis, nõ quia verebatur circumueniri vel pati ab eis, ſed qm̃ ſciuit, ꝙ non adhærerent ſibi conſtãter, & nec cor eorum rectum fuerat cum ipſo. Iſti. n. ſic credebant in Ieſum, quemadmodũ illi de quibus infra habetur. Ex Ioan. 12. principibus multi crediderunt in eũ, ſed propter fariſæos non confitebantur. Dilexerunt. n. gloriam hominũ magis quàm gloriam Dei. Tales autem non credunt verè atq; ſalubriter. Sicut ait Saluator, Ioan. 3. Quomodo poteſtis uos credere, qui gloriam abinuicem quæritis, & gloriam quę à ſolo Deo eſt, non quæritis. Loquitur er- F go Euangeliſta, ſecundùm communẽ modum loquendi, quo aliquis dicitur ſeipſum alteri credere, quoniam fidei illius ſe committit, certus de fidelitate, uel amicitia eius. Si verò ſumatur credere, prout eſt actus fidei, quę eſt virtus teologica, ſic Chriſtus non credidit, nec aliquis debet ſic in purũ hominẽ credere. ¶ Deniq; huic expoſitioni concordant ſequẽtia, in quibus tangitur ratio quare Chriſtus nõ credebat ſe illis. *Eo quod ipſe noſcet omnes*. i. certitudinaliter cognoſceret omnium corda, & per conſequens corda iſtorũ, ſciens quanta eſſet eorum interna defectio, *Et quia opus*, id eſt, neceſſe *Et non erat, ut quis teſtimonium perhiberet de homine*, quocunq; ad manifeſtandum Chriſto aliquid, prius ei ignotum. *Ipſe enim ſciebat* præſertim per ſcientiam increatam, ſecundũ quod

Deus

A Deus & item per ſcientiam infuſam, vt
homo, vel in verbo. *Quid eſſet in homine*,
hoc eſt, omnia interiora ſecretaque ho-
minis cuiuſcúque, videlicet, deſideria, co-
gitationes. intentiones. Per quod innuit
Euangeliſta, diuinitatem Saluatoris: quia
ſcripturæ teſtãtur deo proprium eſſe, vni
uerſorum cordium ſcire arcana. Nam li-
cèt Chriſtus ſciuerit illa, etiam vt homo
per ſcientiam concreatam, vt dictum eſt,
hoc tamen non fuit, niſi ſecundùm quod
homo talis, vtpote habens humanitatem
verbo hypoſtatica vnione coniunctam.
3.Reg.8 Hinc in libris Regum Salomon loquitur,
Tu domine ſolus noſti corda omniũ ho-
Apo.2. minum. Et in Apo. dominus proteſtatur,
Pſal. 7. Scient omnes eccleſiæ, quia ego ſum ſcru
B tans corda & renes. ¶ Nunc aliquid de mo
ralitate huius Euangelicæ lectionis tra-
ctandũ eſt. Inſtante feſto paſcali Iudæo-
rũ, aſcendit Ieſus Ieroſolymã, Sic & nos
appropinquante paſca Chriſtianorũ, qui
ſumus ueri Iudæi, nõ carne & litera, ſed
ſpiritu confitentes, Aſcẽdere debemus ec
cleſiam, toto tẽpore quadrageſimali, præ
parando nos ad deuotã paſcalis feſtiuita-
tis celebrationẽ, per opera pœnitẽtiæ, &
exercitia deuotionis, atq; cõpunctionis
internæ. Quotidie quoq; uiſitat Chriſtus
eccleſiam, quæ per Ieruſalem deſignatur,
& inuenit ibi vendentes oues & boues. i.
clericos temporalibus negotiis implica
tos, ſacerdotes, religioſos, atq; prælatos,
auaritię deditos, propria lucra, non Chri
ſti honorem, & gregis dominici ſalutem
C quærentes. Quo contradicit Apo. Nemo
2.Ti. 3. militans Deo, implicat ſe ſecularibus ne
gotiis. Demùm columbas uendunt, qui
ſpiritualia bona pro temporalibus exhi-
bent, qui non excutiunt manus ſuas ab
Iſai.33. omni munere. Contra quos ait Saluator,
Mat.10. Gratis accepiſtis, gratis date. Omnes tales
eiicit Chriſtus de templo. i. à corpore ſuo
myſtico, à conſortio electorũ ſeparat eos,
nunc voto ac meritò. Poſtea vero ſepara-
bit iſtos ab illis, loco & præmio, ſicut ſe-
gregat paſtor oues ab hœdis, quando ibi
ibunt in ignem ęternum. Illi verò in para
Mat.25 diſum cœleſtem. Eiicit autem, flagellat, &
punit eos Chriſtus, flagello facto de funi
culis. i. pœna quã merẽtur propriis vitiis,
q̃ ſunt funes, ſeu vincula, quibus impius
irretitur, ligatur, atque conſtringitur, ne

Deum ſequatur, ne uiam uitę proficiſca- D
tur, ſed dęmonis poteſtati, iugo & obſe-
quio ſubditus maneat, prout ad Timo- 2.Ti. 2.
tæum ait Apoſtolus, Reſipiſcãt à laqueis
diaboli, à quo captiui tenentur, ad ipſius
voluntatem. De talibus nempe funiculis
Salomon loquitur in Prouerbiis, Iniqui- Prou.5.
tates ſuæ capient impium, & funibus pec-
catorum ſuorum conſtringetur. Talibus
funiculis ſe conſtringunt, & teſtem infer
nalis ſuſpenſionis ſibimet texunt, quicun
que in vitiis perſeuerant, qui adiiciũt ad
peccandum, quorum iniquitates ſicut o- Pſa. 73.
nus graue grauantur ſuper eos, qui non
eleuant oculos ſuos vt videant cœlũ. Qui
bus dictum eſt per Iſaiam, Væ qui trahi- Iſai.5.
tis iniquitatem in funiculis vanitatis, & E
quaſi funiculũ plauſtri peccatum.
¶ Poſſumus inſuper per templum intelli-
gere rationalem, quæ capax eſt Dei per
cognitionem, ac dilectionem, in qua ha-
bitat Deus per fidẽ, caritatẽ & gratiã. Hãc
viſitat Chriſtus ſapientia patris, quæ in Sapiẽ.7.
animas ſanctas ſe transfert, ſtatq; ad oſtiũ
cordis, & pulſat: ſed dum anima concupi-
ſcentiis ſuperatur, dum iumentis inſipiẽ
tibus comparatur beſtiales motus ſequẽ
do, peccatis & paſſionibus ſeruiendo (à
quo enim quis uictus eſt, huius & ſeruus
eſt) tunc uendit oues & boues, videlicet
ſtultos, ac irrationabiles motus, diabolo,
cui talia ſeruiendo impendit, vt per hæc
uoluptates conſequatur, quas uelut pre-
ciũ pro fine intendit. Sed utinã Chriſtus F
faciat nunc flagellum paternæ correctio-
nis. Omneſq; huiuſmodi motus, & uitia
expellat ab anima noſtra, corripiẽdo nos
temporaliter, vt reſipiſcamus nec æternali
ter pereamus. Quidã enim non corrigũ- Lucæ.14
tur niſi flagellis ſeu aduerſitatibus, q. quo
dammodo cõpelluntur intrare & dicere
poſſunt, Caſtigans caſtigauit me dñs, & Pſ. 113
morti non tradidit me. Sic conuerſus eſt
Paulus. Præterea non faciamus domum Acto.9.
Dei puta Eccleſiam materialem, nec ani-
mam propriam, domum negotiationis,
cõfabulationis, diſtractionis, ſecularia in
eis tractando, ſed potius emũdemus nos
ab omni inquinamento animę & ſpũs, vt
mente quieta, trãquilla ac pura Chriſtũ
ſuſcipere, retinere, & poſſidere mereamur.
Ipſe etenim dicit, Sup quẽ requieſet ſpũs
meus, niſi ſuper quietum, & humilem?
Quem-

A Quemadmodum autem Iudæi à Chriſto concepti dixerunt, quod ſignum oſtendis quia hæc facis, Quaſi dicant, Quis te conſtituit principem aut iudicem ſuper nos? Sic multi impatientes, & inuerecundi, duri atque rebelles, & animoſi, dum fraternaliter admonentur, uel paternaliter arguũtur, aut iuſtè corriguntur, indignando, ſeu murmurando reſpondent, Quod ſignum oſtendis. i. quid ad te pertinet, & nunquid ego tibi commiſſus ſum, corrige temetipſum, nec ingeras te factis aut ſermonibus meis. Tales uerò miſerrimi ſunt obtenebrati, & uitioſi. Vnde in prouer. loquitur
Prou. 26 Salomon, Viro, qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei ſuperueniet interitus: & alibi, Qui abiicit diſciplinam
Prou. 15 deſpicit animam ſuam, Qui autem acquieſcit increpationibus, poſſeſſor eſt cordis. B

EXPOSITIO CAP. III.

Erat homo ex Phariſæis Nicodemus nomine.

ARTICVLVS VIII.

EVangeliſta poſt hæc plenius proſequitur atque deſcribit doctrinã & prodigia ſaluatoris, ea præſertim quæ
Ioan. 2. ab aliis Euangeliſtis erant omiſſa. Et quia in fine præcedentis cap. dixit multos Iudæorum crediſſe in nomine Ieſu, nunc ſpecialiter tractat de uno illorum. *Erat homo* rationabiliter, dignus nomine homi-
C nis, tanquam rationis iudicium, non ſenſualitatis impetum ſequens. Optimum. n. hominis eſt eſſe ſecundũ rationem, iuxta Dionyſium, Ex fariſæis. i. de ſecta & numero fariſæorum, quorũ ſecta fuit ſolennior: eratque homo iſte. *Nicodemus nomine*, re & nomine fariſæus, hoc eſt, ab aliis diuiſus, tanquam ueraciter religioſus in anima, ſicut nomen & habitus eius exterior prætendebant, ſicut nunc aliquis dicitur ueraciter monacus, qui ſoli Deo & ſibiipſi dignè intendit, atque ſinceriter uacat. Cæteri uerò fariſæorum, vt cõiter, erant ſolo nomine, habitu & apparenti ſanctitate, ſeu ſimulata æquitate fariſæi, ſicut nũc ſũt multi clauſtrales ſolo nomine, apparatu & habitu monachi, religioſi, ac ſpirituales, *Princeps Iudæorum*. i. unus de principalibus doctoribus atque rectoribus Iudaicæ plebis, quæ primò regebatur per iudices, D deinde per reges, uſque ad captiuitatem. Babylonicam: exinde per doctores & ſacerdotes, quorum multi fuerant fariſæi. Non tamen fuit hic Nicodemus ſummus princeps uel pontifex Iudæorum. *Hic uenit ad Ieſum*, cuius iam ſigna uidit, & documenta audiuit, & ex utroque perpendit aliquid magnæ excellentię eſſe in Ieſu, cuius tantam poteſtatem & ſapientiam, tantam demum iuſtitiam, imperterritamque conſtantiam fuit expertus, ita ut neminẽ metuens, & pro Deo zęlans, omnes uendẽtes in templo expelleret, ſuamque doctrinam confirmaret miraculis. Hinc Nicode Ioan. 2.
mus, zelo agnoſcendę ueritatis, & ſpiritualis profectus accenſus, uenit ad Ieſum, ut plenius doceretur ab eo. Venit autem nocte, uel quia aliorum fariſæorum, ac ſacer B
dotum offenſam incurrere formidauit. Quemadmodum Gedeon nocte confre- Iudic. 6.
git ſtatuam Baal, timens ſuos conciues, & hic timor fuit imperfectionis, quẽ plena dilectio mittit foras, uel quia cum eſſet nominatus, doctor ac magiſter in Iſrael, aliqualiter erubeſcebat, publicè ſe ſubmittere informationi Ieſu, qui ſciebatur literas non dediciſſe. Et hoc fuiſſet alicuius elationis, uel ut ſecretè, ſilẽter, ac liberè loqueretur cum Ieſu. Conuenit quoq; tempus cum myſterio, nã quia in tenebris mẽtis quodãmodo fuit, imperfectè credẽdo in Chriſtum, & ſpiritualium myſteriorũ notitiã non habendo rectè aſſeritur nocte ueniſſe, queadmodum Maria Magdalena uenit ad monumentum cum adhuc tene- F
brę eſſent, putãs Chriſtum non reſurrexiſſe. *Et dixit ei, Rabbi, ſcimus quia à Deo ueniſti*, i. diuinitus, miſſus es in mundum, *Magiſter* ueritatis, de quo magiſtro dicitur in
Oſeæ, Tempus requirendi dominum cum Oſee. 10.
uenerit, perdocebit nos iuſtitiã. Et in Ioele, Exultate in domino Deo ueſtro, quia Ioelis. 2.
dedit uobis doctorem iuſtitiæ., Per quod uerò Nicodemus id ſciebat, ſubditur, *Nemo. n. poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fueris Deus cũ eo* cooperando, & gratiã miraculorũ pręſtãdo. Solus quippe omnipotẽs Deus facit miracula propriè dicta tanquã principalis effector. Serui aũt ipſius faciunt ea ſolum miniſterialiter, iuxta illud in pſal. Benedictus dominus Deus Iſrael, Pſal. 71.

A qui facit mirabilia ſolus. Porrò, miraculũ propriè dictum eſt effectus totam uirtutẽ & legem naturæ creatæ excedens. Et talia erant aliqua Chriſti miracula, ut illuminatio cęci nati, ſuſcitatio mortuorũ, eclipſis ſolis in pleniluniо tempore paſſionis. Et iſta miracula ſunt certa, ac ſufficiẽtia argumenta, ꝙ actor eorum ſit uera docens,
Ioan. 9. & diuina uirtute agens. Vnde ait infra. Si
Matt. 9. opera nõ feciſſem in eis, quę nullus alius
Marc. 5 fecit, peccatum nõ haberent. Aliqua uerò
Lucæ. 7. miracula fieri poſſunt cooperatione diaboli, ſicut de Antichriſto dicit Apoſto-
2. Teſ. 2. lus, Cuius aduentus eſt ſecundùm operationem Satanæ in omni ſeductione, uirtute, in ſignis & prodigiis: quanuis autẽ talia ſint miracula quantùm ad modũ agendi, nõ tamen excedunt facultatem totius
B naturæ creatæ, ſed per occultas naturalium rerum uirtutes aguntur: quemadmo
Exod. 7. dum magi Faraonis, Iamnes & Mambres proiecerunt uirgas ſuas, quæ mox in dracones conuerſæ ſunt. Produxerunt etiam ranas, & maleficiis ſuis cõuerterunt aquã
Exod. 8. in ſanguinem, ut legitur in Exodo. Talia uerò miracula etiã multa fecit Chriſtus, conuertendo aquam in uinum, quod fecit natura paulatim in uitibus, & illuminando cæcos, quod interdum fit arte medicinæ: & iſta non ſunt ſufficientia argumenta fidei & cooperationis diuinæ, cùm ſint bonis, maliſque communia. Veruntamen eo modo quo à Chriſto, & eius miniſtris peracta ſunt, ſunt utique ſufficientia fidei argumẽta. Chriſtus enim fecit ea imperia
C liter & inſtanti. Fideles quoque faciunt ea per inuocationem nominis Dei, cum execratione omnis communionis diaboli Facit præterea Deus quandoque ſigna per reprobos, ſeu iniuſtos, quæ licèt non probent quod operatores huiuſmodi ſint boni, & Deo accepti, probant tamen ꝙ uera ſit fides, qua inuocant Deum, & uera doctrina ad cuius confirmationẽ efficit Deus talia ſigna. Propter quod dicit Saluator
Matt. 7. apud Matthęum, Multi dicent mihi in die illa. Domine, domine, nõnè in nomine tuo propheтauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & uirtutes multas fecimus, & tunc confitebor illis, quia nunquam noui uos. Et quoniã Chriſtus nouit intentionem, ac deſiderium Nicodemi, qui uenit ut inſtrueretur, idcirco incipit eum Chriſtus inſtruere. Et primò inſtruit eũ de pri- D mo ſacramento nouæ legis maximè neceſſario, uidelicet de baptiſmo, ꝙ eſt ſpiritualis regeneratio, porta uitæ. *Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Amen amen dico tibi*, repetitio, cõfirmationis indicium eſt, & prouocatio aduertentiæ diligentis, *Niſi quis natus fuerit denuo*, id eſt, regeneratus, uidelicet per ſpiritualem generationem eſſe gratiæ caritatis & fidei, puta eſſe ſupernaturale, ac deiforme adeptus: *Non poteſt uidere* oculis cordis clare, per ſpeciem, *Regnum Dei*, id eſt patriam beatorum, ſeu Deum regnantem in cœlis. Cùm enim ultimus finis hominis, ſeu ipſa felicitas, quæ eſt uiſio Dei per ſpeciem, ſit ſupernaturalis, nullus poteſt ad eam pertingere per pura naturalia, ſed oportet naturam adiuuari, ac perfici: per E fidem & gratiam, cæteraque dona ſpiritus ſancti. Quemadmodum autem dicitur homo primò naſci, quando per generationẽ carnalem, ac naturalem parentum producitur in eſſe naturali ſpecifico, contrahendo à parentibus eſſe naturæ: ſic dicitur naſci denuo uel renaſci, quando per operationem diuinã acquirit eſſe gratiæ, quod eſt eſſe diuinum ſupernaturale & meritorium. Quia ut dicit Dionyſius, Sicut intellectualis creatura ponitur in eſſe ſpecifico per naturam, per quam eſt apta, ac potens ad operationes naturales, ſic per gratiam ponitur in eſſe diuino, per quod eſt idoneus ad operandum opera meritoria. Si ſic accipimus naſci denuo, tunc nunquã potuit aliquis ſaluari, niſi rurſus naſcendo. Omnes nanq; nati ſunt filij irę contrahẽ- F do peccatum originale, ſecundùm communem legem ſicque oportebat eos intus renaſci, recipiendo gratiam reformantem & conferentem eſſe diuinum. Verùm quia Saluator ad literam loquitur de regeneratione baptiſmatis, ut patet in ſubditis, idcirco quod dicit de regeneratione iſta, intelligendum eſt pro tempore noui teſtamenti. Temporibus uerò legis naturæ, & legis ſcriptæ fuerunt alia contra originale peccatum remedia, ſcilicet circunciſio & fides parentum, *Dicit ad eum Nicodemus*, arguens contra uerbum Chriſti, quæ malè atque carnaliter intellexit, quia in lege aſſuetus non fuit ſpiritualibus modis loquendi, *Quomodo poteſt homo naſci, cùm ſit* (id eſt, quando eſt) *ſenex*, Chriſtus non dixit

A dixit ſimpliciter, niſi quis natus fuerit, nõ poteſt uidere regnum Dei, ſed, niſi quis natus fuerit denuo. Sed quia renaſci includit naſci, & Nicodemus nõ nouit niſi unã natiuitatem, ideo ſic reſumit, Quomodo põt homo naſci cùm ſit ſenex? Quod non eſt ſic intelligendum, quaſi ſecundùm intentionem Nicodemi infans uel iuuenis poſſit renaſci, quoniam de ſeipſo ſolicitus fuit, & ipſe iam uetulus extitit, idcirco ſic fatur. Quomodo poteſt homo naſci cùm ſit ſenex? Exprobrat ꝙ non poſſit. *Nunquid poteſt in uentrem matris ſuæ iterato introire & renaſci?* Præſertim cum matres communiter mortuæ ſint tempore ſenectutis natorum. *Reſpondit Ieſus* ſoluendo inſtanciam Nicodemi, & exponendo uerba quę dixit,

B *Amen amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit*, id eſt, ſpiritualiter regeneratus in fonte baptiſmatis, *Ex aqua*, quæ eſt materiale elementum, corpus lauans, & diſpoſitiuè regenerans, *Et ſpiritu ſancto*, qui eſt inuiſibilis actor intus mentem purificans, & efficienter regenerans gratiã influendo, quæ eſt res ſacramenti, & cauſa formalis intrinſeca huius regenerationis. *Non poteſt introire in regnum Dei*, quod eſt triumphans eccleſia, uita æterna, ſeu patria electorum. Quod intelligendum eſt dummodo adſit facultas recipiendi ſacramẽtum baptiſmi aliàs ſufficeret baptiſmus flaminis, id eſt, interior mundatio ſancti ſpiritus, & baptiſmus ſanguinis, puta martyrium cum

E uoto, ſeu deſiderio baptiſmi fluminis. In baptiſmo quippè confirmamur Chriſto, & ei incorporamur, quemadmodum ad

Roma.6. Romanos teſtatur Apoſtolus, Quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortẽ, ut quomodo reſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita nos in nouitate uitæ ambulemus. Sed cum baptiſmus detur in nomine ſanctæ trinitatis, à qua eſt effectus baptiſmi. ſeu gratia ſacramentalis, cur potius dicit ſaluator, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, quàm ex aqua & patre, uel ex aqua & filio? Dicendum, ꝙ baptiſmus eſt effectus præcipuę liberalitatis, ac pietatis diuinæ. Liberalitas uerò & pietas appropriantur ſpiritui ſancto, quemadmodũ amor & bonitas. Deinde, Chriſtus oſtendit ordinem ſpiritualis

D regenerationis, eamq́ue à carnali generatione diſtinguit. *Quod natum eſt ex carne, caro eſt: et quod natũ eſt ex ſpũ ſpiritus eſt.* Verba hæc intricata & difficilia ſunt, & multipliciter intelligi poſſunt. Primò ſic, quod natum eſt ex carne, id eſt, corpus filij propagatum ac natũ ex ſemine patris, caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu, id eſt, anima rationalis creata à Deo qui ſpiritus appellatur, ſpiritus eſt, id eſt, ſpiritualis ſubſtantia. Hoc tamen non ſic accipiẽdum, quaſi corporalia non ſint immediatè creata à Deo: ſed in homine ſunt duæ partes quarum una eſt caro, à patre carnali cõtracta, alia eſt ſpiritus à patre ſpirituali producta. Iuxta hũc ſenſum dicit Apoſtolus ad *Hebr. 12* Hebræos, Patres carnis noſtræ habuimus eruditores, & reuerebamur eos: non multò magis obtemperabimus patri ſpirituũ E

& uiuemus? Secundò ſic, quod natum eſt *Ioã. 4.* ex carne, id eſt, à carnali parente, caro eſt, id eſt, res carnalis non habens niſi eſſe carnale ac naturale, uirtute generationis carnalis, unde talis non poteſt ſaluari. Et quod natum eſt ex ſpiritu, id eſt, ſpiritualiter regeneratum, ac poſitũ in eſſe ſpirituali, uitaq́ue gratiæ, ex aqua & ſpiritu ſancto in baptiſmatis lauacro, ſpiritus eſt, id eſt, ſpirituale efficitur, ſcilicet homo inuiſibiliter intus renatus & Deo coniunctus, cũ quo ſecundùm apoſtolum unus eſt ſpiritus. Ex quo patet, ꝙ iſta regeneratio non ſit impoſſibilis, ſed neceſſaria, & à carnali generatione diſtincta, de qua ait Ioannes F in ſua canonica, *1. Cor.6.* Omne quod natum eſt ex Deo, uincit mundum. *1. Ioã.5.* Hinc ſubdit Saluator, *Ne mireris* eo modo quo huculque miratus es, uidelicet admiratione incredulitatis, uel ex malo intellectu procedentis, uel animum opprimentis, ac tædio afficiẽtis. Sic enim mirabatur Nicodemus, quaſi ſermo Chriſti impoſſibilitatem contineret Poteſt tamen de doctrina Chriſti admiratio ordinata haberi, cum dicat pſalmiſta, Mirabilia teſtimonia tua. *Ps. 118.* Non ergo inordinatè mireris, *Quia dixi tibi, oportet* neceſſitate conditionata, non abſoluta, uidelicet ſi debeatis ſaluari, *Vos naſci denuo* ſecundùm modum nunc præoſtenſum: inſuper Chriſtus oſtendit ordinem ſpiritualis regenerationis per ſimile *Spiritus* (utputa Spiritus ſanctus) *ubi uult ſpirat*, id eſt, poteſtatiuè, ac liberè gratiam præ-

A ſtat, cui placuerit, ſicut fatetur Apoſtolus, Omnia operatur unus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Deus námque operatur in creaturis non neceſsitate naturæ, ſed liberrima uoluntate, prout ad Epheſios ait Apoſtolus, Qui oīa operatur ſecundùm propoſitum uoluntatis ſuę, *Et uocem eius audis*, id eſt, uerba ſacræ ſcripturę diuinitus reuelatæ. Vel uocem eius, id eſt, internā allocutionem audis, eo modo quo ait Pſalmographus, Audiam quid loquatur in me dominus Deus. Eſt enim auditus interior, quo diuinitus inſtinctus percipitur, dū ſentit ſe homo interius tangi, doceri, accendi, rapi, reſolui, & abſorberi, Vnde ait dominus per Oſeam, Ducā eum in ſolitudinem & loquar ad cor eius. Nunquam Nicodemus ſalubriter ueniſſet B ad Ieſum, niſi hanc uocem ſpiritus ſancti internam audiſſet, *Sed non ſcis unde ueniat* ſpiritus ſanctus, id eſt, quomodo mentem eius ubi ſpirat & loquitur ingrediatur, non percipis, *Aut quo uadat*, id eſt, qualiter recedat, ignoras. Vnde per Iob inducitur: Si uenerit ad me, non uidebo eum, & ſi receſſerit à me non intelligam. Imò nullus uiator ſcit certitudinaliter abſque reuelatione, an ſpiritusſanctus ſit in ipſo per gratiam gratum facientem: quia tunc ſciret ſe dignum amore. Ideo modò ſpiritusſanctus imperceptibiliter uenit, imperceptibiliterque recedit, Vel ſic, uocem eius audis: ſed non ſcis unde ueniat uox iſta, aut quo uadat ipſa, id eſt, id à quo inſpirata eſt, ſcilicet principium eius, quod eſt ſpiC ritus ſanctus: id quoque ad quod tendit, uidelicet æterna felicitas, quæ eſt finis in quem tendit, ſeu ordinatur ſcriptura, ſunt tibi ignota, quoniam ſola fide tenentur, nec poſſunt in hac uita ſecūdùm eſſentiam ſciri, cum tamen uox iſta ſenſibiliter percipiatur, *Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu*, id eſt, in homine ſpiritualiter renato, eſt aliquid ſcitum, ac manifeſtum, uidelicet ipſa perſona ſecundùm ſe: & aliquid ignotum: quia intus inuiſibiliter reformatur, & de carnali, ac perdito ſpiritualis & filius adoptiuus efficitur imperceptibili gratiæ infuſione. Quod enim aliquis in baptiſmo ſic melioratur, ſola fide tenemus. Vel ſic, Si eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu, id eſt in regeneratione hominis talis eſt aliquid euidens, ſcilicet aqua & forma uerborum, & aliquid abditum, puta principium effectiuum regenerationis, q̄ eſt ſpiritus ſanctus, & item finis eius, quæ eſt beatitudo æterna. Iſtæ expoſitiones procedunt ſecundùm intentionem Auguſtini. Chryſoſtomus uerò exponit de uento, ita quòd ſecundùm eum Chriſtus inducit exemplum ſenſibile, ad intelligentiam prædictorum. Spiritus, id eſt, uentus, de quo in Pſalmo, Flabit ſpiritus eius & fluent aquæ. Et rurſus, Et ſtetit ſpiritus procellæ: ubi vult, id eſt, in quod inclinatur, ſpirat, id eſt, flat, & uocem, id eſt, ſonum eius audis, ſed non ſcis unde ueniat, aut quo uadat uentus, id eſt, certum locū ubi flare incipit uel deſiſtat. Hæc expoſitio non uidetur multùm conueniēs aliis. Primò & maximè, quoniam Chriſtus hoc loco frequenter per ſpiritū intellexit ſpiritum ſanctum, uel ſpiritualem eſſentiam. Vnde non eſt uerìſimile, quòd nunc in eodem loco nomine ſpiritus deſignet rē materialem, ſeu uentum. Secundò, quoniam uento non competit propria uoluntas. Tertiò, quoniam uento propriè non conuenit uox, cùm ſit res inanimata, ſed ſonus. Quartò, quoniam ſcimus quòd uentus uenit ab aquilone uel auſtro, & rectè procedat, non tendens in partem oppoſitam. Veruntamen, iſta tria argumenta ſolui poſſent: quia ſcriptura frequenter aſcribit uoluntatem rebus inanimatis, ut cum dicitur Ioſue, Quid ſibi uolūt lapides iſti? Similiter uocem: ut cū ad Corinth. dicit Apoſtolus, Quæ ſine anima ſunt uocem dantia. Item neſcimus determinatū principium, certumque finem, unde incipit, & ubi definit uentus flare, quanuis ſciamus in generali quòd ab aliqua parte plagę auſtralis uel alterius inchoetur. *Reſpondit Nicodemus & dixit ei, Quomodo poſſunt hæc* quæ de ſpirituali regeneratione, & ſpiritus libera ſpiratione diſſeruiſti. *Fieri*, id eſt, taliter ſe habere ut aſſeris. Nicodemus in literali ſenſu legis ac prophetarum inſtructus & uſitatus, ad ſpiritualem, ac myſticum intellectum erigi facilè non ualebit. Quoniam uſus eſt uelut altera natura. Ideo ſatis audacter ſciſcitatur, quomodo queant hæc fieri. Chriſtus uerò qui corda cognoſcit, cernens doctorem de ſuo magiſterio aliqualiter tumidum, ad humilitatē eum reducit, quatenus inſtrui mereatur.

Marginal references (left column): 1.Cor. 12; Epheſ. 1.; Oſeæ. 2.; Iob. 9.
Marginal references (right column): D; Pſ. 147.; Pſ. 106.; E; 1.Cor. 14; F

Quem-

A Quemadmodum enim ſuperbia execrationem diabolicam, ſic humilitas illuminationẽ diuinam meretur: propter quod
Prou. 8. Salomon proteſtatur. Vbi fuerit humilitas, ibi & ſapientia. *Tu es magiſter in Iſrael,* id eſt, doctor Iudæorum, *& hæc* de baptiſmo prolata *Ignoras?* quæ tamen in libris Moyſi & prophetarum figuraliter & literaliter deſcribuntur. Ideoque cum ſis legis doctor, deberes hæc ſcire, uel ſaltem facilè intelligere. Doctoris quippe eſt, myſteria & figuras, atque difficillima loca ſcripturarum ſanctarum cognoſcere. baptiſmus autem Chriſti qui tranſitu maris rubri, & per ablutiones legales præfigurabatur, dicente Apoſtolo, Omnes in Moyſe
Exo. 14. 1. Cor. 10 baptizati ſunt in nube & in mari. Prophetæ uerò ad literam locuti ſunt de Chriſti
B baptiſmate, ut cum per Zaca. dicitur, In
Zac. 13. die illa, erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Ieruſalem in ablutionẽ peccatoris, de quo accipi poteſt & illud Ioelis, Fons de domo domini egredietur, & irrigabit torrentem ſpinarum, uidelicet corda uitioſa, ſpinis ac tribulis ſpiritualibus
Eze. 47. plena. Hinc per Ezech. multa dicuntur de aquis redundãtibus templi, quæ de aquis baptiſmatis exponuntur. Quod ergo ait Saluator, Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? non dicit inſultando, ſed potius miſerendo, eumque humiliando, & ad meliora prouocando. Deinceps pandit Saluator, quàm certa ſit ſua doctrina, propter quod ei humiliter eſt credendum.
Ioã. 3. *Amẽ amen dico tibi, quia quòd ſcimus* nos rex
E Meſsias unigenitus filius Dei, dominus uniuerſorum, quod inquam ſcimus. i. clarè cognouimus ab æterno ſecundũ quod Deus. Eadem enim eſt ſapientia, idemque numero, intellectus patris & filij, *Loquimur* nunc uobis Iudæis de ſacramentis & documentis Euangelicæ legis, *Et quod uidimus* oculo mentis. i. certiſsimè nouimus, *Teſtamur,* id eſt, firmiter affirmamus, hominibus prædicando. Poteſt quoque intelligi de ſcientia Chriſti creata, per quam omnia ſciuit ab inſtanti incarnationis, quæ ſcit Deus ſcientia uiſionis: ſicq; Chriſtus ſecundũ ꝙ homo, uidit in uerbo, & itẽ per ſpecies concreatas, omnia quę prędicauit. *Et teſtimonium noſtrum non accipitis,* rectè credendo atque humiliter meis ſermonibus conſentiendo. Quamuis enim quidam Iudæorum crediderant, illi tamen comparatione incredulorum fuerunt paucisſimi. Vnde per Oſeam Chriſtus prædixit, D
Oſee. 7. Receſſerunt à me, & ego erudiui eos, & in me cogitauerunt malitiam. *Si terrena dixi uobis, & non creditis: quomodo ſi dixero uobis cœleſtia credetis?* Quæ ſunt iſta terrena quę Chriſtus dixit Nicodemo atque Iudæis? Secundùm Auguſt. & Bedam iſta terrena non ſunt aliqua dicta in iſto cap. ſed quod ſupra in præcedenti cap. fertur Chriſtus dixiſſe Iudæis, Soluite templum hoc, & in Ioan. 2.
tribus diebus excitabo illud. Hoc enim dixerat de proprio corpore adhuc corruptibili, terreno ac mixto: tanquam dicat, Si nõ creditis quòd poſsim proprium corpus diuina uirtute ſuſcitare à morte, quomodo credetis quòd homines ualeam ex aqua & ſpiritu ſancto regenerare? Alij referunt ad baptiſmum, qui dici poteſt terrenus, quoniam uiſibiliter exhibetur in terra, in aqua uiſibili, ſub ſenſibili forma uerborum. Eſt itaq; ſenſus, Si terrena dixi. i. de ſenſibilibus rebus locutus ſum uobis, uidelicet de baptiſmo, & ſuſcitatione corporis mei, & non creditis uera eſſe quæ dico, eo quòd ſint ſupra naturalem rationẽ. Quod ait, & non creditis, non eſt referendum ad Nicodemum, ſed ad Iudæos incredulos, quos Chriſtus ſub perſona Nicodemi affatur, de quibus paulò ante locutus eſt, Teſtimonium noſtrum non accipitis, quomodo ſi dixero uobis cœleſtia, loquẽdo de inuiſibilibus Dei, de unitate trinitatis, & trinitate unitatis, de emanatione diuinarum perſonarum ad intra, de immediata uiſione diuinæ eſſentiæ, de hierarchis, aliiſque ſecretis cœleſtibus, de qbus parũ habetur in lege ac prophetis, credetis? quaſi dicat, difficulter, uel nequaquam crederetis, cũ ſint incomprehẽſibiliora & ſupernaturaliora prædictis terrenis, Neceſſe eſt ergo propriũ intellectum autoritati Chriſti ſubiecere, & his quę rationem trãſcendunt, fidem prębere. Pręſertim, cum Deus per ſufficientisſima argumenta oſtẽderit Ieſum eſſe Chriſtum filiũ Dei. Propterea dicit Apoſtolus ad Corinthios, in 2. Cor. 10
captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti. Veruntamen quoniam quædam ſecreta atque cœleſtia ad Chriſtum pertinentia, cunctis fidelibus ſunt ſcienda, uidelicet unitas pſonę Dei &

A hominis in Chriſto, myſterium dominicę paſſionis, & amor Dei ad genus humanũ, idcirco Chriſtus de talibus conſequenter inſtruit Nicodemum. *Et nemo aſcendit in cælum* empyreum, quod eſt locus & manſio beatorum, ſicut eccleſia fertur locus orãtium. Nihilominus, ſicut fideles orare poſſunt extra materialem eccleſiam, ſic beati Deum clarè conſpiciunt ubicunque extiterint. *Niſi qui deſcendit de cælo*, humanam naturam aſſumendo, uidelicet, *Filius hominis qui eſt in cælo*. Verba hæc aquilina ſicut in ſtylo ſimplicia, atque facilia ſunt, ſic in profunditate ſenſus prorſus comprobantur altisſima, difficillima, nimiumque diuina. Quid enim eſt quod ait, Nemo aſcẽdit in cœlum? &c. Nonnè homines ſancti à pœna & culpa purgati, mox aſcendunt B in cœlum, dicente Apoſtolo ad Corinth. 2. Cor 5. Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, æternam in cœlis. Certũ eſt quòd nunc quidam ſanctorum hominum aſcenderunt in cœlum, non ſolùm quantũ ad animam, ſed etiam quantũ ad corpus, ut certum eſt de uirgine glorioſa, Mat. 27 de his qui cum Chriſto ſurrexerunt, apparueruntque in ſancta ciuitate quamplurimis, piè creditur à quibuſdam. Sed penſemus quando Chriſtus uerba hæc protulit, utique ante paſſionem quando loquebatur in Ieruſalem cum Nicodemo, quod autem nullus electorum introierit regnũ C cœlorum ante Chriſti paſſionem, cognoſcimus. Itaque quod ait. Nemo aſcendit in cœlum uerum eſt pro tempore illo, ſumendo uerbum, aſcendit, ut eſt præteriti temporis ſiue præſentis. Sed tunc quæſtio oritur, quomodo uerba ſequentia uerificentur. Subditur enim, niſi filius hominis, aſcendere quippe competit Chriſto, ratione naturæ aſſumptæ, ſecundùm quam pro tunc nondum aſcendit. Non ergo excepiſſet ſeipſum, ſi prædicto modo ſumpſiſſet hoc uerbum aſcendit. Quæſtio iſta dupliciter ſoluitur. Primò, ut ſolus filius hominis aſcendiſſe dicatur, quoniam ſolus propria poteſtate iure, ac merito aſcendebat. Alij uerò uirtute & merito Chriſti, cuius paſſione fuerunt ab originalis peccati abſoluti reatu. Secundò, ut nomine Chriſti intelligatur, non ſolùm Chriſti perſona, ſed & myſticum corpus ipſius, puta eccleſia patrum, quæ detinebatur in lymbo, cæterique electi omnino mundati, de quibus D ſpecialiter ait, Veniam & aſſumam uos ad meipſum. Ioan. 14 Et iterũ, Pater, uolo ut ibi ego ſum, & illi ſint mecum, ut uideant claritatem meam. Ioã. 17. Iuxta hunc ſenſum dicit Saluator, Ego ſum oſtium ouiũ. Omnes quotquot uenerunt, fures ſunt & latrones. Ioan. 10. Sic igitur lucet quomodo nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo.

¶Sed quomodo incircumſcriptus & incõmutabilis filius Dei deſcendiſſe aſſeritur, qui locum non mutat, ſecundùm quod Deus? Reſponſio plana & facilis eſt. Quoniam ſic deſcendit de cœlo, quomodo uenit in mundum, utpote non locum mutando, aut ſeipſum mouendo, ſed noſtram naturam induendo, ac uiſibiliter apparendo. E Manſit ergo unde deſcendit. Porrò, quod ſubditur, filius hominis qui eſt in cœlo, maiorẽ habet difficultatem. Si enim filius hominis deſcendit de cœlo, uidetur ante incarnationem fuiſſe in cœlo, ſed filius hominis eſt homo, ergo homo ante incarnationem fuiſſet in cœlo. Item ſi ita eſt, uidetur quod Chriſtus ſecũ portauit corpus de cœlo. Adhuc aũt quando Chriſtus dixit uerba hæc, erat cum Nicodemo in terra, quomodo ergo pro tunc fuit filius hominis in cœlo, ita ut diceret de ſe ſtante in terra, filius hominis qui eſt in cęlo? Et reſpondendum, quòd Chriſtus hęc dixit, ad inſinuandum unitatem perſonæ utriuſque naturæ in ipſo. F Tanta eſt enim unio diuinæ naturæ, ſeu uerbi atque humanæ in Chriſto, ut humana Deo & diuina homini uerè conueniant. Sed penſandum quid propter quid dicatur. Dicendũ ergo, quòd Chriſtus ſeu filius hominis, fuit ante incarnationem in cœlo ſecundũ naturam diuinam, deſcenditque de cœlo, non corpus cœleſte ſecum ferendo, ut dixit Valentinus hæreſiarca: ſed quia eadẽ eſt perſona Dei, & hominis in Chriſto. In talibus enim locutionibus Ieſus, ſeu Chriſtus uel filius hominis, ſemper ſupponit perſonam diuinam, increatã hypoſtaſim, utpote uerbum æternum, ideo iſtę ſunt ueræ, Ieſus eſt æternus, immenſus, omnia implens, Chriſtus eſt uerus Deus immortalis, omnipotens. Deus eſt paſſus, occiſus, ſepultus. Cauſa ueritatis harum atque ſimilium

A lium locutionum, eſt unitas perſonalis
præfata,& ſuppoſitio increatæ hypoſtaſis.
Idcirco de puero qui natus eſt nobis, & fi
Iſaiæ.9. lio qui datus eſt nobis. Iſaias prædixit,
quòd uocaretur Deus fortis, pater futuri
ſeculi,&c. Vnde de puero exiſtente in ute
ro, iacente in præſepio, pendente ad ube-
Lucæ.2. ra,uerum fuit dicere. Iſte puer creauit cœ
lum & terram, & ubique eſt per eſſentiã
atque potentiam. Ad quod inſinuandum
dicit Apoſtolus, Ieſus Chriſtus heri &
hodie, ipſe & in ſecula. Iudas quoque
Hebr.13 apoſtolus in ſua epiſtola, Ieſus (inquit)
Iudæ.1. populum ſuum ſaluans de Aegypto, ſe-
Nu.14. cundo eos qui non crediderunt perdidit.
Pſal.67. ¶Porrò, de Chriſti aſcenſione prophetæ
Pſal.46. ſufficienter locuti ſunt, ut eſt illud in Pſal
Pſal.67. mo, Pſallite Deo qui aſcendit ſuper cœlũ
B cœli ad orientem. Et illud, Aſcendit Deus
in iubilo. Itemque, Aſcendiſti in altum,
cœpiſti in captiuitatem. Prædictis conſo-
Epheſ.4. nat illud Apoſtoli, Qui deſcendit,ipſe eſt
qui aſcendit ſuper omnes cœlos.
¶Deinceps prædicit Saluator ſuam paſſio
nem in lege per ſerpentem æneum præfi-
guratam. *Et ſicut Moyſes exaltauit*, id eſt, in
loco alto erexit, ac poſuit ſerpentẽ æneũ,
id eſt, ſimilitudinem ſerpentis factam de
ære. *In deſerto* Aegypti. Quomodo factum
Nu.21. ſit hoc, ſcriptũ eſt in libro Numerorum,
Cũ enim tædere cœpiſſet populum Iſraël
itineris, ac laboris murmurantesque con
tra dominum, ac Moyſen dixiſſent, Ani-
ma noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſi-
mo, miſit Dominus in populum ſerpen-
C tes ignitos, à quibus cum multi occiſi uel
læſi fuiſſent, pœnituit populus, dixitque
Dominus Moyſi, Fac ſerpentem æneum,
& pone eum pro ſigno, qui percuſſus aſpe
xerit eum, uiuet, *Ita exaltari, id eſt, in cruce
leuari oportet* neceſſitate conditionata, non
abſoluta: uel oportet, id eſt, decens & uti
Iſa.53. le eſt. Chriſtus enim oblatus eſt: quia uo
Mat.8. luit, non quia neceſſitate fuit aſtrictus,
Mat.20 oportuit tamen quia pręordinatũ à Deo,
Mat.24 & ut implerẽtur ſcripturæ, *Filium hominis.*
& 26. Sæpius nominat ſe Chriſtus filium ho-
minis quàm filium Dei, ut humilitatis
præſtaret exemplum. Ratio quoque fina-
lis exaltationis Chriſti in cruce, & fructus
dominicæ paſſionis ſubiungitur, *Vt omnis
qui credit in eum*, fide formata, ac operato-
ria, id eſt, caritati unita & procedente
in opus, dummodo operandi opportuni- D
tas adſit. Caritas nanque eſt forma, ſeu de-
cor, atque perfectio fidei, propter quod fi-
des caritati coniuncta uocatur formata.
Non pereat, incurrendo mortem ſpiritua-
lem damnationemque perpetuam. Sed
quia non ſufficit liberari à malo, ſed in-
digemus apprehendere bonum, ſubiungi-
tur. *Sed habeat uitam æternam*, id eſt, ad
beatificam Dei uiſionem pertingat, quæ
nunc habetur in ſpe, ſed poſt habetur in
re, ob puram mẽtem habentibus, ut apud
Mattæum promittitur, Beati mundo cor- Mat.14
de, quoniam ipſi Deum uidebunt: de qua Luc.6.9
infra habetur, Hæc eſt uita æterna, ut co- Pſal.16
gnoſcant te uerum Deum.
¶Eluceſcit igitur quòd ſerpens ille fugit
figura Chriſti, & hoc propter cauſas di-
uerſas. Primò, quoniam ſicut ſerpens ille E
habuit figuram ſerpentis, & ſimilitudinẽ Luc.18.
ueneniati, non autem naturam ſerpentis, 21.et 22
nec ueritatem ueneni, ſic Chriſtus habuit Mat.5.
ſimilitudinem carnis peccati, & inter pec- Ioã.17.
catores communiter uixit, non tamen ha
buit culpam, nec communionem peccati
cum impiis. Secundò, quoniam erectio il-
lius ſerpentis figurauit ſuſpenſionẽ Chri
ſti in ligno. Tertiò, quia quemadmodum
Iudæi corporaliter læſi intuendo illũ ſer-
pentem ſanabantur à morſu ignitorũ ſer
pentium, ſic fideles fide intuendo Chriſti
paſſionem, ſeu Chriſtum in cruce expan-
ſum, ſanantur ab omni ardore incentiui
peccati, ab omni tẽtatione diaboli, ab om
ni pigritia. Animatur quoque ad fortiter
prælíandum, ad patientiam ueram, ad om F
nem uirtutẽ, optantes ſequi ueſtigia Chri
ſti. Vnde ad Hæbreos monet Apoſtolus,
Curramus ad propoſitum nobis certamẽ, Iſa.53.
aſpicientes in autorem fidei & conſumma
torem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio ſu
ſtinuit crucem, confuſione contempta. Tã
tò præterea dignior, fructuoſiorque conſi-
ſtit erectio Chriſti in cruce, quàm ſerpen
tis illius: quantò melius eſt liberari à uul-
neribus animæ quàm corporis, & adipi-
ſci uitam æternam quàm temporalem.
¶Poſtremò paſſio Chriſti uocatur exalta
tio. Primò, quia in aere eleuatus eſt Chri
ſtus. Secundò, quia per ſuam paſſionẽ maxi
me honorauit Deum patrẽ, obediendo ei
uſque ad mortẽ. Propter quod ait, Ego nõ Mat.27
quæro gloriã meã, ſed honorifico patrem
 meum.

A meum. Tertiò, quia per ſuam paſſionem exaltauit genus humanum, reducendo il- Ioan. 8. lud ad regnum cœlorum. Quartò, quoniã ſua paſſione meruit ſibiipſi accidẽtale pręmium, omnis uidelicet creaturæ prælationem & corporis ſui glorificationem: ſecun- Hebr. 2. dum quod dicit Apoſtolus ad Hebræos, Videmus Ieſum propter paſſionem mor- Filip. 2. tis, & gloria honore coronatum. Et alibi, Humiliauit ſemetipſum factus obediens uſq; ad mortem: propter quod Deus exaltauit illum, & dedit ei nomen, quod eſt ſu- 4.Re.18 per omne nomen. In libris Regum ſcriptũ eſt, quòd Ezechias fregit ſerpentem æneũ, quem fecit Moyſes, quod fecit Ezechias zelo diuini honoris ad uitandam omnem ſpeciem idololatriæ, quia (ut illic ſubiungitur) filij Iſrael uſque ad illud tempus B adolebant ei incenſum.

PROSECVTIO PRAESENtis capituli, ab eo,

Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret.

ARTICVLVS IX.

HVcuſq; deſcripta ſunt uerba Chriſti ad Nicodemum: ſed an uerba ſequentia uſque ad id, Poſt hæc uenit Ieſus & diſcipuli eius in Iudæã terrã, ſunt uerba Chriſti ad Nicodemum, uel potius uerba Ioannis Euangeliſtæ, exponentis & declarantis pręinducta eloquia ſaluatoris, certum non habeo: ueruntamẽ quo- C modocunque dicatur ad hoc, ſenſus eſt idem. Dixit quippe Saluator in uerbis immediatè præhabitis, atque in articulo precedenti expoſitis, ꝙ exaltari oportuerit filiũ hominis, hoc eſt, mori pro mundi ſalute, nunc oſtendit cauſam beneficij tanti, quæ non eſt meritũ noſtrum, ſed gratuita 1.Ioan.4 Dei dilectio. *Sic enim Deus dilexit mundum,* id eſt, tam ardenter Deus pater dilexit genus humanum, præſertim homines prædeſtinatos, *Vt filiũ ſuum unigenitum,* non adoptiuum, ſed naturalem, conſubſtãtialẽ, & unicum, *Daret* hominibus, in filij ſui incarnatione, ac paſſione. Dedit enim eum no- Iſaiæ.9. bis, quemadmodum cecinit Iſaias, Puer na- Rom. 8. tus eſt nobis, filius datus eſt nobis. Et Apoſtolus, Proprio (inquit) filio ſuo nõ pepercit, ſed pro omnibus nobis tradidit illum: D Dedit ergo eum nobis, in incarnatione faciens eum filium noſtræ ſororis, uidelicet ſacratiſſimæ uirginis, fratrem noſtrũ mediatorem, ac ſocium noſtrum. Qui enim ante incarnationẽ erat Deus & dominus noſter, per incarnationem factus frater & ſocius noſter. Dedit quoque eum nobis in tota conuerſatione eius in ſeculo iſto. Nã quicquid Chriſtus fecit, prędicauit, & pertulit, ordinauit pater & etiam filius ad noſtrã ſalutẽ, & nobis meritoriũ fuit, nõ ipſi Chriſto, quantùm ad pręmium eſſentiale: qa hoc habuit anima Chriſti à primo ſuæ creationis inſtanti. Dedit ẽt eum nobis in ſacramento altaris, quemadmodum infra teſtatur, Pater meus dat uobis panẽ uerũ. Ioã. 6. Poſtremò dedit eũ nobis in paſſione, expo- E nens filium ſuum dilectum tantis tormentis pro noſtra ſalute: quemadmodũ Iſaias Iſaiæ 53 prænunciauit, Propter ſcelus populi mei percuſſi eũ. Et filius tẽpore paſſionis. Ca- Ioan. 18. licem (ait) quem dedit mihi pater, non bibam illũ? In paſſione enim creator noſter, factus eſt ſaluator noſter: iudex noſter, factus eſt reconciliator noſter, aduocatus, ac mediator noſter. ¶ Sed quid retribuemus Deo patri pro omnibus quę retribuit nobis? Benedic anima mea Dño, & noli obli- Pſ. 115. uiſci omnes retributiones eius. Quid.n. Pſa. 102 quale uel quantum bonum dedit nobis? Nonnè filium ſuum cariſſimum, ſibi coæqualem & commenſum, quem ex proprio corde æternaliter genuit, quẽ ex ſua ſubſtãtia peperit, quem nõ minus diligit, quã ſeipſum. ¶ Porrò, ſecundùm philoſophum, Diligere eſt alicui bonum uelle. Vehemen- F ter ergo nos amat pater, quibus dedit hoc bonum immenſum. Quomodo ẽt non oĩa nobis cum illo donauit. Quid negabit petentibus, qui non petentibus dedit unigenitum filiũ ſuum? Hinc ait Ioannes in ſua 1.Ioan.4 epiſtola, In hoc apparuit caritas Dei in nobis, quoniã filium ſuũ unigenitum miſit in mundum, ut uiuamus per eũ. Et ne putemus nos propter merita noſtra à Deo dilectos, adiecit. In hoc eſt caritas, non quaſi dilexerimus Deum, ſed quoniã ipſe prior dilexit nos. Hinc & Paulus ipſe ad Ephe- Epheſ. 2. ſios diſſeruit, Deus qui diues eſt in miſericordia, ꝑp nimiã caritatẽ ſuã, qua dilexit nos, cum eſſemus mortui peccatis, cõuiuificauit Chriſto, cuius gratia eſtis ſaluati.

Non

A Non ergo contemnamus, neque negligamus, noſipſos non viliſicemus animas noſtras, ſūmæ trinitatis imagine inſignitas, rebus terrenis, caducis aut carnalibus inhærendo, ſed intenſiſſima mente penſemus, quanti æſtimati ſimus à Deo noſtro, quanta pro nobis fecit, & paſſus eſt filius Dei, quanta nunc dedit, quanta ſe daturū nobis promiſit, & dicamus Deo corde feruenti cū illuſtriſsimo Iſaia, [Iſa. 62.] Nomen tuū & memoriale tuum domine in deſiderio animæ. Anima mea deſiderauit te in nocte, ſed & ſpiritus meus in pcordiis meis. [Pſal. 17] De mane uigilabo ad te. Et cum Pſa. Diligam te domine fortitudo mea. B Ad hoc.n. Deus ſuam nobis dilectionem manifeſtauit, vt eum reamaremus, eiuſq; amore ſuccenſi ampliora beneficia perciperemus.

¶Quadruplex nobis cauſa eſt amādi Deū. Prima, quoniam in ſe naturaliter bonus eſt. Secunda, quoniam prior dilexit nos. Tertia, quia tā multa nobis bona largitus eſt, uidelicet bona naturæ & gratię. Quarta, quia maiora promiſit, pręparauit, & dare paratus eſt. [1. Cor. 6.] Nobilis anima, quæ ſuū diligit creatorē, & tantò nobilior, quantò in eius amore feruētior. Illuſtriſsima creatura quæ igne diuini amoris flammeſcens in dilectum, ſuper omnia in Deum transformatur, & unus cum illo ſpiritus efficitur. Conuenientiſsimè demum ait Euangeliſta, [1. Ioa. 4.] Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum vnigenitum daret, ad inſinuādum quod dilectio Dei eſt cauſa fontana omniū beneficiorum nobis diuinitus præſtitorum. Amor nanque ſecundū Theologos C eſt primum donum, in quo omnia dona gratuita gratis donantur. Propter qđ donū appropriatur ſpiritui ſancto qui eſt amor patris & filii. ¶Quæritur, ſi Deus pater ſic diligit mundū, cur ſcriptū ſit in Ioāne? [1. Ioā. 3.] Nolite diligere mundū, neq; ea quę in mundo ſunt, quia ſi quis diligit mundum, non eſt caritas patris in eo. [Iaco. 4.] Et Iacobus in ſua fatetur Canonica, Si quis uoluerit amicus huius mūdi fieri, inimicus dei conſtituetur: Dicendū eſt, ꝙ in ſcripturis ſacris, mundus accipitur pro hominibus in terra degētibus, & hoc tripliciter. Primò, pro mundanis & uitioſis hominibus, de quibus Paulus ad Galatas teſtatur, [Galat. 1] Si hominibus placerē, Chriſti ſeruus nō eſſem. [1. Ioan. 4] De hoc mundo ſcribit Ioannes in ſua Canonica, dicens, Ipſi de mundo ſunt, & de D mundo loquuntur & mundus eos audit. Iſte eſt mundus pertinēs ad maſſam perditionis. Secundò, accipitur mundus pro hominibus prędeſtinatis, in mundo iſto ſenſibili peregrinātibus. Huius mundi dicitur Chriſtus eſſe ſaluator, quemadmodum loquitur Paulus ad Corinthios, [2. Cor. 5.] Deus erat in Chriſto mūdum reconcilians ſibi. [Gene. 22] De quo mundo promiſſum eſt Abrahę, Benedicentur in te omnes tribus terræ. Vnde ſecundū Apoſtolum ad Romanos quarto capitulo, Abraam factus eſt hæres mundi. Tertiò, ſumitur mundus indifferēter, pro quibuſcunque hominibus in terra viuentibus, electis & reprobis. Sic quoque accipi poteſt nunc, & in verbis immediatè ſequentibus dicitur, E Non miſit deus filium ſuum in mundum, ut iudicet mundū, ſed ut ſaluetur mūdus per ipſum. Deus.n. (ut dr̄ Sapientiæ vndecimo capitulo) diligit omnia quæ fecit, quātò magis rationalē [2. Tim. 2] creaturā. Vult.n. oēs homines ſaluos fieri, voluntate accedente: & ſecundū hoc diligit oēs, & quantū in ipſo eſt neminē uult perire. Sicq; pro uniuerſorū ſalute miſit pater filium ſuum, ut oēs conuertantur: & pro omnibus paſſus eſt Chriſtus, quantū ad ſufficientiā, ſed quantū ad efficaciam, pro ſolis electis ſuſtinuit omnia. Iō Chriſtus paſſione inſtante dixit ad patrē, [1. Pet. 2.] Non pro mundo rogo, ſed pro his quos dediſti [Ioan. 17] mihi de mundo, quia tui erant. Hæc diuerſa acceptio mundi memoriter eſt tenēda, qm̄ ad intelligentiā dicendorū neceſſaria eſt. ¶Denique ad hunc finem dedit pater F omnipotens filium, *Vt omnis qui credit in eum*, fide per dilectionem operante. Nam [Iaco. 2.] fides ſine operibus mortua eſt, *Non pereat*, hoc eſt, non damnetur, *Sed habeat uitam æternam* quæ eſt uiſio ſummę Trinitatis per ſpeciem. Vnde apud Marcum dicit Saluator, [Mar. 16] Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit. Et in actibus Apoſtolorū Paulus [Actio. 13.] ait Iudæis. Per hūc uobis remiſsio peccatorū annuntiatur, [Mat. 9.] ab omnibus à quibus nō potuiſtis i lege Moyſi iuſtificari. [Mar. 5.] Hinc [Mar. 10] legitur Chriſtus in Euāgelio ſæpe dixiſſe, [Luca. 7.] Fides tua te ſaluum fecit. [Lucæ. 8.] Per fidem.n. primò cōiungitur anima Chriſto, & ei incorporatˀ [Luc. 18.] ad cognoſcendū & rectè ſentiēdum de ipſo, ut ſit particeps meriti & gratiæ Chriſti. Primò ſiquidē vnitur hō Deo per intel-

A intellectum illuminatū lumine fidei, deinde per uoluntatem ſiue affectum, diuina caritate formatum. Propter quod Abacuc
Abac.2 in ſecundo capitulo dicit, Qui incredulus
Roma.1. eſt, non erit anima eius recta in ſemetip-
Ioan.4. ſo. Iuſtus in ſua fide uiuet. Credimus aūt in Chriſtum ſecundū quod deus eſt, quia obiectum fidei eſt ueritas prima & increata. ¶Conſequenter declarat Euangeliſta, ꝙ miſſio filii Dei ſit effectus paternæ atq; diuinæ dilectionis ad nos. *Non enim miſit* per incarnationem *Deus* pater, *Filium ſuū in mundum*, hoc eſt, in terram Iudææ, ſeu inter homines. Deus in hoc Euāgelio frequenter accipitur perſonaliter, ſ. pro certa perſona diuina: quandoque uerò eſſentialiter, ut cum dicitur, Spiritus eſt Deus. Nūc uerò ſumitur perſonaliter, *Vt* (filius)
B *iudicet mundum*, hoc eſt, homines iudicio condemnationis, iuſtitiam exercendo, & pœnam infligendo, *Sed ut ſaluetur mundus per ipſum*. uidelicet merito conuerſationis & paſſionis Chriſti, cuius uirtute & merito purgamur à culpa, & gratia adimple-
Acto.4. mur. Propter quod Petrus in Actibus Apoſtolorum ait, Non eſt (inquit aliud nomen hominibus, in quo oporteat eos ſaluos fieri. Præterea cùm Iacobus & Ioan-
Ioan.12. nes, cuius eſt hoc Euangelium, zelantes
Ioan.9. pro Chriſto, contra quoſdam qui eum nō receperunt, dixiſſent, Vis dicimus ut deſcendat ignis de cœlo & cōſumat eos Xp̄s reſpondit: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. Filius enim hominis non uenit animas perdere, ſed ſaluare. ¶Videtur autem huic obuiare, quod infra ait Saluator, Nunc iudi
C cium eſt mundi, & alibi, In iudicium ego
Iſaie.11 in hunc mundum ueni. Iſaias quoq; ait, Nō ſecundùm uiſionē oculorum iudicabit, ſed iudicabit in iuſtitia pauperes, & arguet in æquitate pro māſuetis terræ. Et ſicut alii Euangeliſtæ teſtātur, Chriſtus in primo ſuo aduētu durè & efficaciter redarguebat ſacerdotes, ſcribas, ac fariſæos. Talis autem redargutio non fit ſine iudicio, præſertim cum ſæpe dixerit, Vę uobis. Et denuo, Publicani & meretrices præcedēt uos in regno cœlorum. Dicendum quòd
Lucæ.6. duplex eſt Chriſti aduentus, uidelicet, pri
Mat.21. mus, quo uenit occultè, & in humilitate,
Mat.25. ut iudicaretur, & liberaret. Secundus, erit manifeſtus, & in maieſtate, ut iudicet atq;
Pſal.46. remuneret. De quo fertur in pſal. Deus manifeſtè ueniet, Deus noſter non ſilebit. D
Ignis in conſpectu eius exardeſcet. Iudicium quoque eſt duplex. Eſt enim iudicium diſcretionis quo boni à malis ſecernuntur, maliq; uituperātur, & pretioſum à uili ſeparatur uoto aut merito. De quo *Iob.24.*
Iob ait, Nunquid qui non amat iudicium ſanari poteſt. In hoc iudicio impii non reſurgunt, qui non ſurgunt à ruina peccati ad gratiam, iudicando hoc modo ſeipſos. Iſtud iudicium fuit & fecit Chriſtus in primo ſuo aduentu, Multipliciter enim diſcernit inter electos & reprobos, quoſdā miſericorditer uocando ad ſuū diſcipulatū & gratiam, quoſdam iuſtè deſerendo, qui non erant ex ouibus ſuis: de quibus & dixit, Sinite illos, ceci ſunt & duces cecorū. *Mat.15*
Aliud uerò eſt iudicium remunerationis & condemnationis, per pœnæ illationē. Hoc Chriſtus non fecit in primo ſuo ad E
uentu, ſed in die iudicii faciet id communiter, & in morte ſingulorum faciet ipſum particulariter. Per has diſtinctiones faciliter concordantur autoritates, quæ repugnare uidentur. *Qui credit in eum* perſeuerantер uſque ad finem, fide, & opere manens fidelis, *Non iudicatur* iudicio reprobationis, ſed approbationis, de quo dicit Apoſtolus, Qui iudicat me, dominus eſt, vn *1.Cor.4*
de in Apoc. legitur, Eſto fidelis uſque ad *Apoc.2.*
mortem, & dabo tibi coronam uitæ. *Qui autem non credit, iam iudicatus eſt*, hoc eſt, diuinitus reprobatus, de quo reprobationis iudicio Paulus teſtatur, Eos qui foris ſunt *1.Cor.15*
dominus iudicabit. ¶Quæritur, quomodo infidelis iam iudicatus dicatur, cùm adhuc uiator exiſtat, necdumque oblatus F
ſit tribunali iudicio Chriſti. Et reſpondendum quòd, dicitur iam iudicatus tripliciter. Primò, quoniā pro iudicato & reprobato habetur. Secundò, quoniam habet in ſe cauſam damnationis adeo euidentem, ut non ſit dignum diſcuſſionem de ipſo peragere. Cùm enim careat fide, certum ꝙ nil meritorium habeat, ſed mortali ſubiaceat culpæ, dūmodo ſit adultus, præſertim cùm dicat Apo. Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. Iuxta hunc modum loquendi dicimus de homine agonizante uel ueneno infecto, quod ſit mortuus homo. Tertiò quia futura ſunt Deo quaſi præſentia, qui oīa cōſpicit atq; præſentialiter cernit in ipſo æternitatis mēmento.

Verum-

A Veruntamen in hora mortis iudicabitur, quantùm ad remunerationem, ſeu pœnæ illationem, quantùm ad animam, & in die nouiſſimo quantùm ad corpus & animã, quando erit vnus eorum quibus dicetur, Mat. 25 Ite maledicti in ignem æternum. Iudicantur inſuper infideles poſt hanc vitam quò ad hoc, non quod omnes æqualem ſortiũtur miſeriam: ſed vnuſquiſque iuxta menſuram ſui delicti, pœnis maioribus vel minoribus deputetur. Cauſa autem cur iudicatus iam ſit infidelis, ſubiungitur, 1. Ioã. 5. *Quia non credit in nomine unigeniti filij Dei* hoc ẽ, in ipſo filio Dei naturali & vnico, & per conſequens mendacem facit Deum patrẽ ſecundũ quod Ioannes habet, Qui nõ credit in filium, mendacem facit Deum, quia B non credit in teſtimonium quod teſtificatus eſt Deus de filio ſuo.

¶Iſtud ſi vniuerſaliter atque ſimpliciter intelligatur, conſequens eſſet, ꝙ nemo vnquam ſaluatus eſt ſine explicata fide Chriſti futuri, præſentis, vel miſſi: cuius contrarium tenent doctores, aſſerentes quòd ante Chriſti aduentum ſimplicibus ſufficiebat implicita fides de Chriſto, cũ obſeruãtia legis naturalis quò ad Gẽtiles, vel ſcripturæ quò ad Iudæos, qui ſecundũ quoſdam tenebantur ad explicitam fidem de Chriſto in generali, ita quod ſufficiebat credere eſſe vitam poſt hanc uitam, & ꝙ Deus haberet prouidentiam atq; ꝑ iudicium actuum humanorum, ſaluti hominũ prouideret, ſecundũ modum ſibi placentẽ, C & ab ipſo præordinatũ. Vnde Cornelius Act. 10 Centurio tali fide placuit Deo. Erat enim vir religioſus & bonus, cuius orationes & eleemoſinæ commemoratæ fuerunt corã Deo, & tamen nondum ſciuit determinatè aliquid loqui de Chriſto. Et reſpondendum, ꝙ ſi verba Euangeliſtæ intelligantur de explicita fide filij Dei, non erunt de omnibus hominibus intelligẽda, ſed de maioribus, puta prophetis, & patriarchis, & eruditis, ab illis pro tẽpore legis ſcriptæ. Tempore autem euangelicæ legis omnes tenentur ad explicitam fidem de Chriſto & trinitate. Idcirco iam nemo valet ſaluari, niſi explicita fide de vnigenito filio dei, *Hoc eſt autem Iudicium.* Hoc eſt, iſtud quod ſubditur, eſt cauſa meritoria iudicii reprobationis infidelium, omniumq́ue peruerſorum, Ioan. 1 *Quia lux* hoc eſt, Chriſtus lux uera, illuminans omnem hominem qui illuminatur. De quo dicit Michæas propheta, Cũ ſedero i tenebris dominus lux mea eſt, Et Apoſtolus dicit, Cũ ſit ſplendor gloriæ, imò pater & filius, & ſpiritus ſanctus, ſunt vna lux. Lux ergo videlicet uerbum & ſapientia patris, *Venit in mundum* per incarnationis myſterium, & in terris uiſa, atque cũ hominibus conſeruata eſt lux iſta, aſſũpta humanitate uelata. Chriſtus quoque ſecundùm naturam aſſumptã eſt lux ineffabiliter clarior Apoſtolis, quibus dictũ eſt, Vos eſtis lux mundi, *Et dilexerunt homines* pro maiori parte, non tamen omnes ſimpliciter. *Magis tenebras* hoc eſt, paſſiones, & uitia rationem obtenebrantia, atque ad infernales tenebras perducentiam, *Quam lucem* hoc eſt, Chriſtum ſeu eius doctrinam, ac uirtutum ſplendorem: de qualibus ſcriptum eſt in Iob, Ipſi fuerunt rebelles lumini.

D Mich. 7. Hebr. 1. 1. Cor. 1. Baruc. 3. Mat. 5. E Iob. 24.

¶Quicunque præfert concupiſcentiam rationi, carnalem, uoluptatem ſpirituali cõſolationi, bonum creatum caducum & uariabile, bono diuino, æterno & infinito, iſte diligit tenebras magis quàm lucẽ. Et qui peccata commiſſa potius uult occultare & proſequi, quàm humiliter confiteri præfert abſconſionem tenebrarũ ſuarũ manifeſtationi luciſluæ confeſſionis, Ideo Salomon in prouerbiis teſtatur. Qui abſcondit ſcelera ſua, nõ dirigetur: qui autem cõfeſſus fuerit & reliquerit ea, miſericordiã cõſequetur. Et ſanctus Iob, Vias (inquit) meas in conſpectu arguam, & ipſe erit Saluator meus *Erant enim eorum mala opera* hoc eſt, uitioſa, ſicq́ue ex electione mali, & habitu uitioſo peccabant gloriantes in malis, ſuiſq́ue iniquitatibus firmiter adhærentes.

Pro. 28. Iob. 13. F

¶Sed cum dicat Dionyſius, Nemo reſpiciens ad malum operatur, & nihil appetitur niſi bonũ, quomodo poteſt quis plus diligere tenebras quàm lucem, ſeu uitium quam uirtutem? Et reſpondendum, quod nemo reſpiciens ad malũ, operatur illud, hoc eſt, non perpetrat, nec apperit malũ, niſi ſub ratione alicuius boni apparentis, utpote delectabilis: propter quod Salomõ Prou. 12 ait, Via ſtulti recta in oculis eius. *Omnis enim qui malè agit* non ſolũ ex infirmitate, uel ignorantia, ſed ex certa malitia, ſeu habitu prauo *Odit lucem* id eſt, iuſtitiam uerã

que

A que doctrinam, & etiam Chriſtũ aliquando quem uellet, non eſſe, ut poſſit pœnas futuras euadere *Et non uenit ad lucem* hoc eſt, ad peccatorum ſuorum ſalutarem, ac lucidam confeſſionem. Vel, non uenit in publicum ex uerecundia aut timore pœnarum. *Vt non arguantur* id eſt, reprehendantur, ſeu corrigantur à prælatis & iuſtis hominibus, *Opera eius* tenebroſa.

¶Sed his contrariari uidetur, quòd aſſerit Iſaias, Peccatum ſuum quaſi ſodoma prædicauerunt nec abſconderunt. Et obſtinato populo loquitur Iere. Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere. Talis utique teſtante Salomone,
Iſai. 3.
Iere. 3.
B Lætantur cũ malefecerint, & ſine ullo timore perpetrant mala. Veniunt ergo ad publicum, & in præſentia hominum peccare non erubeſcunt. Et reſpondendum, ꝙ uerba præinducta uniuerſaliter uera sũt, ſed de diuerſis generibus malè agentium, diuerſimodè uerificantur. Aliqui.n.adeò mali ſunt, ut reſpuant increpari, iuxta illud Amos: Odio habuerunt corripientẽ. Iſti publicè peccant, & ſæpe peccaſſe ſe iactant. Alii ſunt hypocritæ, ſimulatores, & callidi, humana uituperia magis quàm diuinum iudicium formidantes, iſti peccãt in abditis, dicente Apoſtolo, Quæ in occultis fiunt ab ipſis, turpe eſt dicere. Alii ſunt famuli Dei, ſed imperfecti, non ambulantes timoratè, & ſatis ſolicitè coram deo, ſed cũ obſeruantia debitorum, ſeu præceptorũ contenti iſti multa uenialia faciũt in ſecreto, quæ nequaquam facerent præſentibus aliis, & interdum nõ ueniunt ad lucem ex uerecundia ne confundantur.
Prou. 6.
Eccle. 8.
Ephe. 5
Mich. 6.
C Vnde quicunq; peccat, aliquo modo odit lucem & refugit eam, loquendo de peccatis à quibus homo meritò denominatur peccator. Nihilominus sũt aliqui uiri uirtuoſi tàm feruentes & humiles, ꝙ ſemper parati ſunt increpari, & cupiunt ſua peccata manifeſtare, correctionemq; pati prõptiſſimi ſunt. *Qui autem facit ueritatem* doctrinæ & uitæ atque iuſtitiæ, hoc eſt, qui uera loquitur, & eadem operatur, iuſtitiãque ſectatur. Triplex enim eſt ueritas, ſcilicet doctrinæ, uitæ, & iuſtitiæ, & quælibet harum eſt ſuo modo facienda. *Venit ad lucem* hoc eſt, apparere non erubeſcit, lucem ſapientiæ ſequitur, & coram aliis exemplarẽ ſe exhibet. *Vt manifeſtentur opera eius* (ad gloriam Dei, ædificationẽ proximi) *Quia in Deo ſunt facta* id eſt, ſecundũ uoluntatem Dei, quæ nobis in ſcripturis declaratur. Iſtud præcipuè uerum eſt de operibus bonis, ad quæ aliquis obligatur, quæ nullam ſingularitatem prætendunt, & ſine nota uanitatis poſſunt manifeſtari. De his.n.ait Saluator, Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt uideant opera ueſtra bona & glorificent patrem veſtrũ, qui in cœlis eſt. D
Ioan. 9.

¶ Sed ſi omnis qui facit ueritatem uenit ad lucẽ, vt manifeſtentur opera eius, quid eſt quod aliqui de bonis actibus uerecundantur? Sunt.n.nõnulli, qui cùm à ſuis cõſortibus inueniantur orare confiteri, vel aliquid deuotionis peragere, erubeſcunt, cupientes latere, non tàm ex humilitate, quàm ex humano rubore. E

¶Denique ſunt aliqui, ſolitarii & incluſi, optimæ vitæ, qui nunquam in publicũ ueniunt, & multi ex uera humilitate abſcondeũt bona quæ operãtur. Vnde & Chriſtus iubet in cubiculo, id eſt, in loco abſcõſo orare. Et rurſus, Videte (ait) ne iuſtitiã ueſtram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab illis, dicendum ꝙ uerba hæc Euangelica ueriſsima ſunt, atque pulcherrima, ſed de diuerſis iuſtorum generibus uerificantur uariis modis. Primò.n. uniuerſaliter uerum eſt, quòd quicunque facit ueritatem, id eſt, meritoriè operatur, uenit ad lucem, quæ Chriſtus eſt, ut manifeſtentur à Chriſto opera eius in die iudicii, quando laus erit vnicuique à Deo, & vt Chriſtus confiteatur eum coram patre ſuo cœleſtis. Ruſus quicunq; ſic agit, uenit ad lucem, id eſt, ad rectè rationis iudicium, vt manifeſtentur opera eius, pro loco cauſa, & tempore, ſcilicet quando ratio dictat, & caritatis exigit. Qui verò de actibus bonis non excedentibus communem deuotionem uerecundantur, ſunt homines puſilli, & imperfecti, qui apprehendunt bonum honeſtũ ſub ratione rei turpis, inquantùm formidant propter bona opera, derideri. Solitarii autem ueniunt ad lucem interiorem, quanuis non ueniũt ad humanos aſpectus.
Matt. 6.
F
Luca. 12

¶Porrò, verba ſaluatoris intelligenda sũt quantũ ad intentionem, videlicet, vt non oremus, nec bona agamus ad hunc finem, quatenus videamur & commendemur à proxi-

A proximis, ſed ad gloriam Dei, propriamq; ſalutem & proximorum ędificationē. Elu ceſcit ex his quod iuſtitia eſt regina audax, ſecura, fiducialis, iocunda, & victorioſo. Iniuſtitia verò contrario modo ſe habet. Propter quod ſcriptum eſt. Cũ ſit timida nequitia, dat teſtimonium condemnata: ſemper enim præſumit ſæua, perturbata conſcientia, Hinc enim Iob ait, Sonitus terroris ſemper in auribus impij & cũ pax ſit, ille inſidias ſuſpicatur. Nec diſſonat, quod Salomon Prouerbiorum viceſimo octauo aſtruit. Fugit impius nemine perſequente, iuſtus autem quaſi leo confidens abſque terrore erit: ideo dicit Apoſtolus, vis non timere poteſtatem fac bene, & habebis laudē ex ea. Propterea quoque ait Filoſophus, q̃ qui bene ſe habent in diuinis, ſunt melioris fiducię audiamus vocem iuſti venientis ad lucē, & ſciemus quanta ſit ſecuræ mentis fiducia. Ecce apud Iſaiam ait vir iuſtus, Iuxta eſt qui iuſtificat me. Quis contradicit mihi? Stemus ſimul. Quis eſt aduerſarius meus? Accedat ad me. Ecce dñs Deus auxiliator meus. Quis eſt qui condemnet me? Tales fuerũt martyres ſancti, qui facientes ueritatem legis, & fidæi Chriſtianæ, venerunt ad lucē, quoniam non erubuerunt chriſtum, eiuſque ſermones: ſed confeſſi ſunt eum coram hominibus: ideo Chriſtus confitetur eos coram patre ſuo, ſicque manifeſtat eorum opera bona.

Sapi. 7. Iob. 15. Rom. 13. B Iſai. 50. Luce. 12 Mar. 8.

EXPLANATIO RESIDVAE partis huius Capitis.

C

Poſt hæc uenit Ieſus & diſcipuli eius in Iudæam.

ARTICVLVS. X.

DEſcripto ſermone quē habuit chriſtus cum Nicodemo, aliquibus forſitam verbis ab Euangeliſta deiectis. Nunc conſequenter oſtenditur exordium vſus baptiſmatis Euangelicæ legis, & quid Ioannes Baptiſta de Chriſto perhibuit, plenius edocetur. *Poſt hæc* videlicet conſummato ſermone præſcripto, quem habuit ad Nicodemum Saluator, *Venit Ieſus, & diſcipuli eius in Iudæam terram* hoc eſt, ad alia loca Iudęæ. Poſtquam.n. fuit in ciuitate Iudæorum metropoli, puta Ieruſalem, vbi Nicodemum inſtruxit, proceſſit ad alia loca eiuſdem prouinciæ, vt ibi prædicaret. Sed cũ Ieruſalem ſit principalis vrbs Iudææ, quidam dixerunt, q̃ Chriſtus venit poſt prædicta in Iudæam nõ ſtatim & immediatè, ſed poſtquam Galilęã intrauit, & illic demorabatur cum eis in domibus alienis, tanquam pauper & hoſpes, quia non habuit vbi caput reclinaret, *Et baptizabat.*

D Mat. 18 Luc. 9. Ioan. 4.

¶Secundùm Chryſoſtomum, Chriſtus in propria perſona non baptizauit: quia ſequenti capite ſcribitur. Quanquam Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius. Dicitur tamen baptizaſſe, quia diſcipulis ſuis officium baptizandi, commiſſit. Quemadmodũ rex facere dicitur, quòd facit per ſuos miniſtros. Dicit quoq; Chryſoſtomus, q̃ diſcipuli baptizabãt nõ baptiſmate Chriſti, ſed Ioannis, quia ſecundũ poſitionem hoc baptiſma Chriſti nondum fuerat inſtitutum. Habet enim efficaciam à merito paſſionis dominicæ, quæ tunc nondũ erat peracta. Et Apoſtolis dixit Chriſtus poſt reſurrectionem quando aſcendit, Ioannes baptizauit aqua, vos autem baptizabimini ſpiritu ſancto. Si autem Chriſtus propriis manibus non baptizauit Apoſt. ergo nec aliquem alium. Sed melius videtur, vt cũ Auguſtino dicamus, q̃ Chriſtus primò per ſeipſum baptizauit, pręſertim Apoſtolos, alioſque diſcipulos ſuos: nec dubium quin proprio baptiſmate gratiam conferente baptizauerit. Inſtituit enim ſacramēta nouæ legis per ſeipſum, & exercuit ea, ſaltem quædam eorum: poſtmodum verò commiſit Apoſtolis baptiſmatis ſui exercitium, & ipſe altioribus intendebat, videlicet doctrinæ & prædicationis officio, q̃d & Apoſtoli poſt reſurrectionem ſæpe feciſſe leguntur, quando multos conuerterunt ne per baptizandi officium, quod ab inferioribus atque in doctioribus fieri potuit à verbo prædicationis impedirentur, Vnde ad Corinthios Paulus teſtatur, Neminem veſtrum baptizaui, niſi Criſpũ & Caium, & Stephanę domum. Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed Euangelizare.

E Acto. 1 F 1. Cor. 1. Luc. 26.

¶Nec obſtat quod ait Saluator Apoſtolis, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii & ſpiritus ſãcti. Hoc quippe

A quippe intelligendum eſt, quòd baptizarent eas per ſe, uel per ſuos adiutores atque diſcipulos.

¶Poſtremò quod obiicitur, de facili ſoluitur. Paſsio.n. Chriſti hoc contulit futura quod præſtat iam facta. Tota enim efficacia, ac idoneitas meriti Chriſti, fuit a perſona verbi præſentialiter quæ æterna eſt, & vnius poteſtatis ante paſsionem & poſtea. Quòd verò Apoſtolis dictũ eſt, Vos autem baptizabimini ſpiritu ſancto, intelligitur de interiori perfuſione gratię ſpiritus ſancti, ſub ſigno uiſibili *Erat enim Ioannes baptizans in Ennom* (id eſt, loco ſic dicto) *iuxta Salim* vrbem ſuam prope Iorda- B nem *Quia aquæ multæ erant illic* videlicet iuxta Salim. Erat enim ibi lacus ſecundũ Bedam, & ideo fuit locus ad baptizandum conueniens. *Et ueniebant* Iudæi ad Ioannem, *Et baptizabantur ab eo. Nondum enim miſſus fuerat Ioannes in carcerem* ab Herode Tetrarca, qui ad Herodiadis ſuggeſtionem incarcerauit Ioannem, vt marcus refert: Per hoc innuit Euangeliſta, ꝙ omnia à ſe hucuſque deſcripta de actibus Chriſti, ſunt ab aliis Euangeliſtis omiſſa, qui ſic loquantur de Chriſto, ac ſi poſt incarnationem Ioannis incepiſſet prædicare, & ſigna peragere. *Facta eſt ergo quæſtio*, hoc ẽ, ex quo Chriſtus baptizabat per ſe & per ſuos Apoſtolos, idcirco mota eſt quæſtio contentioſa, ex indiſcreto zelo procedẽs, *Ex diſcipulis* (.i. ab aliquibus de numero diſcipulorum (*Ioannis* (Baptiſtæ) *cum Iudæis* qui baptizabantur à Chriſto, *De purificatione*, hoc eſt, de baptiſmo, qui eſt lotio purgans. Baptiſmus autem Chriſti, verè intus C purificat, vnde actiua purificatio appellatur. ¶Iſta quæſtio fuit cuius baptiſmus eſſet præſtantior, Chriſti vel Ioannis, Ioannis nanque diſcipuli volentes magiſtrum ſuum præferre, dixerunt quòd eius baptiſmus dignior eſſet. Iudæi autem baptizati à Chriſto dixerunt oppoſitum. Scientes quale teſtimonium perhibuiſſet Ioannes Chriſto, dicens, Ego baptizo vos aqua, ille baptizabit vos ſpiritu ſancto: & etiam quia Ioannes venientes ad ſe, miſit ad Ieſum, vt baptizarentur ab eo, non autem miſit Chriſtus venientes ad ſe, ad Ioannẽ *Et uenerunt* (diſcipuli Ioannis) *ad Ioannem*, ut quæſtionem hanc ſolueret, propriiſque baptiſmi honorem defenderet, *Et dixerunt ei*, dolentes & querulantes ꝙ honor magi- D ſtri ſui, & per conſequens, honor eorũ minueretur. *Rabbi qui eras tecum trans Iordanem* (ſicut ſuperius dictum eſt) *cui teſtimonium perhibuiſti* dicendo, Ecce agnus Dei, *Ecce hic baptizat* (per ſe & ſuos diſcipulos) *& omnes ueniunt ad eum*, hoc eſt, tam multi, ut penè nulli uideantur, qui te accedũt, quia & tu ipſe mittis tuos ad eum: quaſi dicant, ibi frequentia, hic paucitas. Illi honor impenditur, tu incipis paruipendi & tu ipſe in cauſa, quia ſic illum uerbis tuis magnificaſti.

¶Iſti diſcipuli Ioannis nondum perfecti fuerunt, ſed aliquid inuidentiæ inerat eis, Ioan. 1. ægrè ferentibus ꝙ Chriſtus, & eius diſci- E puli Ioanni, & eius diſcipulis præferebantur, Vnde ſæpe coniunxerunt ſe Fariſæis, quos nouerant æmulos Chriſti contra Ieſum, ſicut Mattæus habet acceſſerunt ad Matt. 9. Ieſum diſcipuli Ioannis, dicentes, Quare nos & Fariſæi ieiunamus frequenter, tui autem diſcipuli non ieiunant? Deinceps Ioannes Baptiſta benignè docet, & corrigit ſuos diſcipulos. *Reſpondit Ioannes & dixit, Non poteſt homo accipere quicquam* hoc eſt, nihil boni habere, vel acquirere põt, *Niſi fuerit ei datum de cælo* hoc eſt, à Deo cõceſſum, mediatè vel immediatè. Omnia etenim bona, cuncta dona naturæ, vniuerſa munera gratiæ, a Deo ſublimi & benedicto fontaliter profluunt. Propter quod 1.Cor. 4 dicit Apoſt. Qui habes quod non accepiſti? Et, non ſumus ſufficientes cogitare ali 2.Cor.3. quid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Et apud Ozeam lo- Ozeæ.13. quitur Deus, Perditio tua ex te, in me tantũmodo auxilium tuum. Quanuis homo F vniuerſaliter ita ſit, tamen Ioãnes id dicit de ſemetipſo, tanquam dicat, Ego cùm homo ſim, poteſtatem baptizandi non habeo, niſi ex Deo, ille cũ Deus ſit, propria autoritate baptizat: ideo mihi non derogatur, dum ille præ me honoratur, nec debetis hoc impatienter accipere, *Ipſi uos mihi teſtimonium perhibetis* qui uerba mea de Chriſto dicta audiſtis. *Quod dixerim* (audiẽtibus uobis coram turba) *Non ſum ego Chriſtus*, nõ ſum filius naturalis, & vnicus, magnũ mihi eſt eſſe filium adoptiuum, non ſum finis ſed via, & medium ad finem deducens, non ſum Saluator, ſed ſeruus, gra- Ioan. 4. tia eius indigẽs, cui & dixi. Ego à te debeo Lucæ. 1.

bapti-

A baptizari, & tu uenis ad me? ſed qm̃ miſſus ſum ante ipſum tanquã præcurſor, & præco, vt prædicando, ac baptizãdo, diſponerem homines ad doctrinam, gratiamq; illius. De hoc ſuperius multa iã dicta ſũt.

¶Inſuper ponit Ioannes Baptiſta copioſam differentiam, grãdemq; diſtantiam inter Chriſtũ & ſe & quia diſcipuli ſui minus ſublimiter ſenſerunt de Ieſu, ideo Ioãnes eius magnificentiam fideliſſimè atque clariſsimè pandit, non breui verſiculo, ſed longo ſermone. *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt, Amicus autem ſponſi qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet* (i. intimè, cordialiterq; exultat) *propter uocem ſponſi* cui cõgratulantur. Hoc ad literam in hominibus ita eſt, ſpiritualiter quoq; ſic fuit inter Chriſtum &

B eius præcurſorem. Per ſponſum ergo Ioãnes intelligit Chriſtũ, cuius ſponſa eſt eccleſia, quã ſibi in incarnatione, baptiſmo & paſſione deſponſauit, eam ſibi incorporando, per gratiam fecundando, ſpirituales filios ex ea generando. Cum.n. ſpõſus ex ſponſa generet prolem, conuenit Chriſto procreare in baptiſmo filios ſpirituales per eccleſiam, quaſi per matrem fideliũ quę uirtute & gratia ſui ſponſi regenerat. Ioanni ergo non conueniebat ſpũaliter regenerare ſed ad regenerationem diſponere. De hoc ſponſo & ſponſa ait Apoſto-

Epheſ. 9. lus Epheſ. Chriſtus dilexit eccleſiã, & tradidit ſemetipſum pro ea, vt illam ſanctificaret: & ideo Ioannes in Apoca. venerunt (inquit) nuptiæ agni, & uxor eius præparauit ſe. & rurſus, Vidi Ieruſalem. i. eccleſiam à Deo paratam quaſi ſponſam ornatã (Apoc. 19; Apoc. 21; Canti. 3.)

C viro ſuo. De hoc ſponſo & ſponſa cãtatur cantico canticorum. Habet aũt Chriſtus triplicem ſponſam, uidelicet uniuerſalem quæ eſt eccleſia omnium electorum, quã ſibi ab origine mundi deſponſare exorſus eſt per fidem & caritatem: ſponſam particularẽ quę eſt anima ſancta quã ſibi quotidie deſponſat, quoſdam ad ſe conuertendo per gratiam, ſponſam ſingularem quæ eſt uirgo beatiſsima, quam ſibi deſponſauit in utero ſuæ matris. Verũ hæ duę ſpõſæ continentur in prima, ut pars in toto, propter quod dici poteſt, ꝙ Chriſtus non habet niſi unam ſponſam in terra, ſicut & vnam dũtaxat eccleſiam habere aſſeritur, quanuis ſint multæ particulares eccleſiæ non diſcordantes ab eccleſia uniuerſali.

Cum itaque ſit filius Dei ſponſus noſter ſeu animarum noſtrarum, conſtat, quòd fornicatur, adulteriumque committit, qui magis adhæret rebus terrenis, uariabilibus, & caducis quàm ſibi, hoc eſt, ſpirituale adulterium, de D quo Pſalmiſta loquitur Deo, Ecce qui elongant ſe à te peribunt. Perdidiſti omnes qui fornicantur abs te. Pſa. 72. De quo ſcriptum eſt apud Ozeam, Noli lætari Iſrael, quia fornicatus es à Deo tuo. Magna planè nobilitas atque ineffabilis dignitas animæ, imò totius eccleſiæ eſſe ſponſam ſui creatoris, cuius ſemine impręgnatur, uidelicet, lumine gratiæ cœliformis, ut ſit fœcunda in fructibus ſpiritus ſancti. De quibus ad E Galatas dicit Apoſtolus, Fructus ſpiritus eſt caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, fides, modeſtia. Galat. 5.

¶Denique, per amicum ſponſi intelligit Ioannes ſeipſum, quem certum eſt in Chriſti amore ardentiſsimum extitiſſe, qui ſtetit corporaliter iuxta Ieſum circa Iordanem: ſpiritualiter quoque ſtetit tanquam in omni uirtute erectus, Lucæ. 7. in Chriſti caritate perfectus, nec ad dexteram, nec ad ſiniſtram deflectens animæ greſſus: quia non erat arundo uento agitata, audiuitque uerba ſponſi cœleſtis, quæ non ſunt in toto deſcripta, nec dubium, quin in uerbis Chriſti cordialiſsimè delectabatur, ideo ſubditur, *Hoc gaudium meum impletum eſt* F de aſsiſtentia, & audientia quàm ſponſo eccleſiæ aſtiti, eiuſque uocem audiui, iam uehementer lætatus ſum excellentiæ Chriſti mentaliter congaudendo. Fuit autem Ioannes non ſolùm ſponſi huius amicus, ſed etiam paranymphus: quoniam inter Chriſtum & homines fecit copulam ſpiritualem, ſponſam ſponſo coniungens. Sed ſi Ioannes ita dilexerat Chriſtum, nonne mirum eſt quòd nunquam corporaliter ſecutus eſt eum, ſicut diſcipuli? præſertim cum teſte diuino Dionyſio amor ſit uirtus unitiua: imò iſtud intantùm diſplicuit Manichæis ut dicerent Ioannem eſſe damnatum. Et reſpondendum eſt, quòd amor Ioannis fuit ueraciter ſpiritualis idcirco in ſpirituali

A rituali coniunctione quieuit contentusq; fuit, per quod docemur de corporali coniunctione ſeu præſentia non habere curare, niſi ad ſpiritualem profectū fuerit oportunum. Caro nempe (vt ait Saluator) non prodeſt, ſed ſpiritus eſt qui uiuificat. Vnde Apoſtolis in corporali præſentia Chriſti, minus ordinatè delectationem habentibus profeſſus eſt Chriſtus. Expedit uobis vt ego vadam, ſi enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eū ad vos. Spiritualiter ergo amādus & cōtrectandus eſt nō ſolū Chriſtus, ſed & quilibet proximus. Idcirco.n. dicit Apoſtolus. Et ſi nouimus ſecundū carnem Chriſtum, tamen iam nunc nō nouimus. B Itemq;, Itaq; nos iam neminem ſecundū carnem nouimus. Deificata nanque & ſpiritualizata erat affectio ſancti Apoſtoli, cuius ſectemur veſtigia.

Ioan. 6. Ioan. 16. 2. Cor. 5

¶ Quæritur, cur & quomodo Ioannes qui ſuperius dixit eſſe indignum ſoluere calciamenta Chriſti, nunc appellat ſe eius amicum? Dicendum, ꝙ ibi loquebatur turbæ, quæ Chriſti maieſtatem non nouit: idcirco ſe ibi maximè humiliauit & Chriſtum exaltauit. nunc verò loquitur ſuis diſcipulis inuidia tactis, & inter Ieſum ac Ioannem auerſionem quandam facere cupientibus. Hinc Ioannes dicit ſe amicum illius, vt & diſcipulos ſuos ad Chriſti prouocet caritatem, ſic & nos facere par eſt, dum ſentimus ſeminatorem diſcordię nos affari, dicendo verba inuidiæ prouocatiua, tunc ergo caritatiuè loquamur de eo, inter quem & nos nititur ſeminare diſcordiam. C Vterque autem ſermo Ioannis eſt verus, quia Ioannes quantùm ad id quod fuit per naturam & propriam fragilitatē, dignus nō fuit ſoluere calciamenta Chriſti: quantū verò ad id quod fuit per caritatem, & gratiā ſaluatoris, erat pręcipuus eius amicus, non minor quàm Euangeliſta Ioannes. *Illum oportet creſcere, me autem minui* quando Ioānes hoc dixit, fuit Chriſtus perfectę quantitatis in corpore, & perfectæ ſanctitatis, ſapientiæ & gratię in anima, ſecundū diuinitatem verò in ſeipſo omnino incōmutabilis permanet. Quòd ergo ait Ioannes. Ipſum uidelicet Chriſtū oportet creſcere, ſic intelligēdum eſt: quomodo deus dicitur magnificari & exaltari à nobis, non quòd in ſeipſo maior fiat

Ioan. 1. Marc. 1.

vel altior, ſed ꝙ eius magnitudinem, & ſublimitatem agnoſcimus, profitemur, laudamus: ſic Chriſtus creuit quantū ad magnitudinem famæ & hominum æſtimationem. Ioannes uerò minoratus eſt, hoc modo, populus enim putauit Ioannem eſſe Chriſtum, & Ieſum eſſe prophetam nō Meſsiam: ſed tempore procedente radiantibus ſignis documentisq; Ieſu, & teſtimonio Ioannis cooperante populus Ieſum tenere pro Chriſto rege Meſsia, Ioannem verò pro vato, præcurſore, ac nuncio Ieſu Chriſti. Auguſtinus tangit alium ſenſū, referendo verba Ioānis ad paſsionē utriuſque, vt Chriſtus dicatur creuiſſe, quia diſtentus in cruce, Ioannes verò minutus quoniā decollatus: ſed quia diſcipuli Ioānis conquerebātur de hoc quòd multi acceſſerunt Ieſum, & pauci Ioānem, poteſt intelligi: Illum oportet creſcere, acquirendo plures diſcipulos ſpiritualesq; filios in baptiſmo, me autem minui, quantū ad numerum diſcipulorum, quia nonnulli ex diſcipulis Ioannis adhæſerunt Chriſto. Huius incrementi & decrementi ponit Ioānes Baptiſta aliquas rationes: Primam tangit dicendo, *Qui deſurſum uenit*, id eſt, Chriſtus unigenitus Dei, cuius à ſummo cœlo fuit egresſio, quantū ad diuinitatem quoniā natus à patre æterno, & quantū ad humanitatem, quoniam ſupernaturaliter conceptus & natus ex virgine, ſpiritu ſancto eius formante, *Super omnes eſt*, .i, omnibus creaturis ſublimior eſt, quantùm ad vtranque ſuam naturam. Nā quò ad diuinam, cunctis præſtantior eſt in infinitum. Hæc ergo ratio excellentiæ Chriſti ſumpta eſt ex parte ſuæ originis: ſecunda verò accipitur ex qualitate ſuæ ſapientiæ & doctrinæ. Vnde ſubiungitur, *Qui de terra eſt*, id eſt, ex humanis parentibus viro & fœmina natus eſt, de terra eſt, quantū ad generationis originem, *Et de terra loquitur*, id eſt, de inferioribus & terrenis tractat, quantū eſt ex parte ſuæ terrenæ originis. Nihilominus, loquitur de diuinis atque cœleſtibus, ſiue per naturalē rationem ſicut Filoſophi, ſiue per gratię infuſionem, & ſupernaturalem illuminationem, quemadmodum Prophetæ & Apoſtoli. Ipſe quoque beatus Ioannes Baptiſta, quem certum eſt hoc loco de cœleſtibus fari, imò de ſupercœleſtibus eloqui, ſcilicet

D E Pſal. 18. Lucæ. 2. F

A ſcilicet de patre & filio. *Qui de cœlo uenit*, humanam naturam aſſumendo & uiſibiliter apparendo. ſupernaturalique modo naſcendo, *Super omnes eſt*, perfectione naturæ quò ad ſuam diuinitatem: & excellẽtia gratiæ, quò ad humanitatem aſſumptam. *Et quod vidit & audiuit hoc teſtatur & teſtimonium eius nemo accipit*. Hoc uerbum præcurſoris alludit ei, quod ſupra Chriſtus dixit ad Nicodemum, Amen dico tibi, & qđ ſcimus loquimur, & quod uidimus teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis: ꝗ quomodo intelligendum ſit, paulò ante expoſitum eſt. Ea.n. quæ Chriſtus docuit, uidit oculo intellectuali ſecundùm vtranque naturam: cognoſcendo uidelicet omnia per ſcientiam

B increatam, ut Deus, & per ſcientiam infuſam, vt homo. Denique, vt homo audiuit auribus cordis à Deo trinitate in primo inſtãti incarnationis quicquid Deus ſibi reuelauit. Sed quomodo ſecundũ naturam diuinam audit aliquid à patre, cũ ipſe ſit ſermo patris? Dicendũ, ꝗ filio Dei idem eſt generari à patre, & audire à patre. Naſcendo quippe, à patre recepit plenitudinem deitatis, & per conſequens ſapientiam, omnemq́ue perfectionem à patre, idcirco dicitur audire à patre, nõ quaſi primò ſubſiſtens, & poſtea audiens, uel à patre diſtans, ſed eandẽ ſapientiã atque eſſentiam recipiendo à patre, quam habet pater audit, ergo ideſt, intellectualiter pcipit à patre, quicquid intelligit pater.

C Sed quomodo dicit pręcurſor de Chriſto, Teſtimonium eius nemo accipit? cùm in Daniele ſcriptũ ſit, Omnes populi, tribus & linguæ ſeruient ei. Itemq; Pſa. Reminiſcentur & conuertentur ad dominũ uniuerſæ familiæ gentium: ſed & quãdo Ioannes hęc dixit, habuit Chriſtũ nonnullos diſcipulos, & ipſe quoq; Baptiſta vtique teſtimonium Chriſti accepit. Et reſpondendum, quod Ioannes hoc aſſerit, ad inſinuandum paucitatem Iudæorũ in Chriſtum credentium: iuxta quem modum dicit Apo. Omnes quæ ſua ſunt quærunt, nũ quæ Ieſu Chriſti. Sic etiam Michæas dicit, Periit ſanctus de terra, & rectus in hominibus nõ eſt. *Qui autem acceperit eius teſtimonium* verbis Chriſti credẽdo, *Signauit*, ideſt, conſiderauit, & ſuo actu monſtrauit ac indicauit, *Quia Deus* pater ſeu tri-

Dan. 7 *Pſal. 21.* *Philip. 2.* *Mich. 7.*

D nitas *verax eſt* in ſeipſo, in uerbis ſuis atq; operibus, qui per diuerſa argumenta probauit quòd Ieſus ſit Chriſtus Dei, uidelicet in baptiſmo per deſcenſum ſpiritus ſancti in forma columbæ, & per uocem qua dixit pater, Hic eſt filius meus dilectus. Per miracula quoq; in Ieruſalem facta, de quibus confeſſus eſt Nicodemus, Nemo poteſt hæc ſigna facere, niſi fuerit Deus cum eo. Verus etiã oſtẽditur Deus, quia in Ieſu impleuit quæcunq; per prophetas prænuntiauit de Chriſto. *Quem enim miſit Deus, uerba Dei loquitur*, quamuis hoc uerum ſit de ipſo Baptiſta, de quo dictum eſt ſupra, Fuit homo miſſus à Deo, atque Apoſt. imò uniuerſis prædicatoribus ſanctis, qui ſunt miſſi à Deo, & uerba

1. Ioã. 5. *Mat. 3.* *Ioan. 3.*

E Dei hominibus prædicant: hoc tamen de Chriſto antonomaticè dicitur, cũ ipſe ſit omniũ miſſorum atq; diuina loquentiũ ſummus. Præterea oſtendit Baptiſta excellentiam Chriſti ex parte gratię ſibi cõceſſę. *Non enim ad menſuram*. i. ſecundũ determinatum gradũ, & particularem perfectionem. *Dat deus ſpiritum* ſanctum. i. gratiam eius, ſupplendum eſt Chriſto homini, de quo Ioannes nunc loquitur. Ex his autem quę dicta ſunt in expoſitione primi capituli ſuper illud, Plenum gratiæ & veritatis, patet, quomodo gratia Chriſti ſit perfecta, ſumma & multiplex, nec iam reſumenda ſunt illa, ſed quia pręcurſor iã aſtruit ꝗ ſine menſura Deus præſtitit gratiam Chriſto, oportet fateri, ꝗ gratia Chriſti ſit aliquo modo infinita.

Ioan. 1.

F Gratia autẽ Chriſti habitualis, non eſt ſecundùm eſſentiam infinita, cùm ſit pura creatura quæ non poteſt ſimpliciter eſſe infinita, ſed neceſſariò eſt determinatæ perfectionis & limitatæ capacitatis. Gratia uerò unionis in Chriſto eſt ſimpliciter infinita, cùm non ſit quid creatum, ſed ipſum uerbum humanæ naturæ gratis unitum: nihilominus gratia habitualis in Chriſto eſt quodãmodo infinita. Primò, quia idonea eſt ad omnes gratiarum effectus. Secundò, quoniam maior gratia nulli communicari poteſt. Tertiò, quia tota capacitas animæ Chriſti repleta eſt gratia. Quartò, quoniã plena atque ſufficiẽs eſt aliis influere inceſſanter. Aliis uerò datur gratia ſecundũ aliquem gradum & determinatam perfectionẽ, prout Apoſtolus dicit,

A dicit, Vnicuiq; noſtrum data eſt gratia ſecundũ menſuram donationis Chriſti. Infinita eſt ergo gratia Chriſti, quoniã uerbum tantam gratiã influxit animæ Chriſti, quantam capere potuit, eratq; paratũ plus dare, ſi illa potuiſſet plus capere. Vnio enim uerbi cũ humana natura, nõ eſt facta per gratiam habitualem intermediam, ſed gratia iſta conſecuta eſt hypoſtaticam vnionẽ, tanquam effectus ipſius. Et quoniam vnio hypoſtatica ſeu perſonalis, eſt ſumma ac propinquiſſima, ideo ex ea deriuata eſt tanta gratia ad animam Chriſti, ꝙ tota eius capacitas fuit repleta. *Pater enim diligit filium*, amore immenſo omni creaturæ inexperto, ſuperęſtuanti ac ſuperdulciſſimo quantũ ad filii diuini-
B tatem. Propter quod dicit Apoſt. ad Co-
Coloſſ. 1. loſſen. Gratias agimus Deo & patri, qui nos tranſtulit in regnum filii dilectionis
Sapi. 11 ſuæ. Cum autem dicit, Pater diligit filiũ, non eſt ſimpliciter accipiendum, cũ Deus diligat cuncta quæ fecit, ſed innuitur, ꝙ incomparabilis ſit dilectio patris ad filiũ: ſecundùm quod apud Marcum ait pater,
Marc. 9 Hic eſt filius meus cariſſimus. Diligit
Ioan. 10. quoque pater filium ſecundùm naturam aſſumptam amore finito, ſed ſingulari & ampliori quàm totum uniuerſum, quoniam maius bonum dedit ei ſoli quã omnibus ſimul, uidelicet perſonalem vnionẽ cum uerbo. *Et omnia dedit in manu eius*, i. in poteſtate filii ſecundùm utranque eius
C naturam. Pater enim dedit omnia in poteſtate filii, ſecundùm naturam eius diuinam, inquantũ dedit eandem eſſentiã atque potentiam quam habet pater. Dãdo equidem ipſi potentiam iſtam, dedit ei omnium poteſtatem, ita ꝙ filius eſt uniuerſorum dominus, per autoritatem, potens creare, annihilare, & quicquid uoluerit facere. Denique ſecundũ aſſumptam humanitatẽ dedit omnia in manus eius, quoniam omni creaturæ præpoſuit Chri-
Mat. 28 ſtum, prout Matthæus ait, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Vt.n. Damaſcenus teſtatur: dato Chriſto homini quod maius eſt, etiam datum eſt ei
Ioan. 10 quod minus eſt. Quoniã ergo datum eſt ei perſonale eſſe uerbi, ut ſit filius naturalis, quia humanitas Chriſti ſubſiſtit in increato, perſonaliq; eſſe uerbi, imò ipſum uerbum eſt perſona ſeu perſonalis

ſubſiſtentia naturæ aſſumptæ, ideo datũ D
eſt ei omnibus creaturis præſidere ac dominari. Sed contra hoc uidetur eſſe illud
Apoſt. ad Heb. Nondum uidemus omnia *Hebr. 2*
ei ſubiecta. Dicendum, ꝙ nondum ſunt omnia Chriſto homini ſubiecta, quantũ ad ſuæ poteſtatis plenariam executionẽ, & uniuerſalem manifeſtationem: ſed hoc fiet in die iudicii, quando ad eum ueniẽt & confundentur omnes, qui repugnant
ei, ut Iſaias dicit. Per hoc itaq; pater de- *Iſai. 49*
dit omnia in manu filii ſecundùm ſuam diuinitatem, quòd genuit filiũ ſibi æqualem, omnipotens omnipotentem, ut qualis & quantus eſt pater talis ac tantus ſit filius: ita quòd dare, aliud non ſit quàm
generare. *Qui credit in filium*, fide forma- *1. Ioan. 3*
ta, perſeueranti & operatoria, *Habet uitam* E
æternam, id eſt, beatitudinem ſempiternã, nunc in ſpe, in merito & in radice: non.n. inaniter eam præſtolatur, ſed habet cauſam adipiſcendi eam quæ eſt actio bona ex caritate procedens in adultis. In infantibus uerò, ſufficit fides formata ſine opere proprio cum merito Chriſti. *Qui autem incredulus eſt filio Dei, non uidebit uitam æternam*, i. diuina uiſione priuabitur quantũ ad pœnam damni, quemadmodum ſcriptum eſt, Tollatur impius, ne uideat gloriam Dei: unde & in Iſaia habetur, Qui *Iſa. 26*
incredulus eſt, infideliter agit, ſed cùm uita æterna ſit uiſio Dei, quomodo infidelis dicitur nõ uiſurus uitam æternã quaſi F
fideles ſint eam uiſuri? Et reſpondendum ꝙ intellectus reflectitur ſuper proprium actum, ideo ſancti in patria ſua beatificã uiſionem uident, hoc eſt, cognoſcunt. Poteſt quoque per uitam æternam intelligi beatitudo obiectalis, quæ eſt Deus, quem increduli non uidebunt per ſpeciẽ, *Sed ira Dei*, i. iuſta uindicta *manet ſuper eum*. i. æternam damnationem incurret, quantũ ad
pœnam damni. Omnes quidem teſte apo- *Ephſ. 2*
ſtolo naſcimur filii iræ, ſed ira Dei nõ manet ſuper electos atque fideles. Super infideles uerò in ſua perfidia perſiſtentes,
ſine fine manebit: unde in Apocalypſi *Apo. 21*
inducitur, Timidis autem & incredulis & execratis, pars illorum erit in ſtagno ardenti igni & ſulfure. Ex præinductis uerbis & factis Ioannis moraliter edocemur ne indignè feramus, dum alii nobis præferuntur, quibus maiores æſtimabamur,

A mus,nec aliquid boni propriis viribus aſcribamus: quia non poteſt homo habere vel accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cœlo. Patet quoque ex his quanta ſit certitudo fidei Chriſtianæ quæ data eſt ab unigenito filio Dei, qui non alia nobis narrauit quàm quæ vidit in patre, & audiuit ab eo. Propterea multò damnabilius eſt non recipere legem euangelicã, quàm fuit non credere legi Moſaicę, prout ad Hebræos plenius docet apoſtolus.

¶ ELVCIDATIO. CAP. IIII.

Vt autem cognouit Ieſus quia audierunt Phariſæi.

B *ARTICVLVS. XI.*

HOc loco deſcribit Euangeliſta inęſtimabilem, prorſusq; ineffabilem dignationem filii Dei, quæ manifeſtatur in præſenti capitulo variis modis, videlicet, ꝙ noſtræ prauitatis defectus, laboresq; ſuſtinuit, ꝙ mulieri peccatrici tã pie, diffusè ac dulciter loqui dignatus eſt, ꝙ ignorãtes tã caritatiue inſtruxit, ꝙ pro conuerſione gentiliũ tãta prodigia fecit. Dicit igitur beatiſſimus Euangeliſta. *Vt autem*.i. poſtquam cognouit, hoc eſt, ſe cognoſcere demõſtrauit Ieſus qui ſecundũ qđ Deus nouit oĩa ab ęterno, vt homo talis cognouit omnia quæ fuerũt, ſunt vel erunt à primò inſtanti creationis animæ ſuæ: vel ſimpliciter, *Vt cognouit Ieſus*, hoc C eſt, ex aliorũ relatu percepit. *Quia audierunt phariſæi* à Iudæis, à Chriſto redeuntibus ſuſcepto eius baptiſmo, *Quod Ieſus plures diſcipulos facit & baptizat quam Ioannes*, i. maiorẽ partẽ Iudæorũ ſuo magiſterio ſubdit atq; baptizat quã fecit Ioãnes Baptiſta. Fecit.n. Chriſtus diſcipulos non per hoc duntaxat, ꝙ aliis foris uerbũ Dei propoſuerit, ſed quia eis intus gratiã aduertendi, conſentiendi & obediendi infudit, idcirco ratio magiſtri ſibi præcipuè cõ-
Mat.23 petit: iuxta quod ait, Matt. Nolite vocari
Ioan. 3. Rabbi, vnus eſt.n. magiſter veſter Chriſtus. *Quanquam Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius.* ¶ Præcedenti capite, dixit Euangeliſta, ꝙ Ieſus baptizauit, quomodo ergo nunc dicit, ꝙ non baptizauit? Et reſpondendũ ꝙ Ieſus primò ad tẽpus baptizauit nõ quoslibet, ſed ſuos diſcipulos pro- D
pria manu: quo facto cõmiſit eis baptizãdi officiũ, & ipſe vacabat doctrinæ, vt dictũ eſt ſupra: quia ergo nunc dicitur ꝙ nõ baptizauit referendum eſt ad tempus ſequens. Aug. Beda, & alii multi ſic ſoluũt, ꝙ Ieſus baptizauit & nõ baptizauit. Baptizauit nẽpe intus à culpa lauãdo, nõ baptizauit aũt foris corpora aquis tingẽdo, verùm quia mox ſubditur. *Sed diſcipuli eius* cõſtat euangeliſta loqui hoc loco de exteriori baptiſmate. Diſcipuli.n. non mundabant à culpa, niſi inſtrumentaliter, iõ prima ſolutio planior eſt, quæ tñ ab intẽtione iſtorum non diſcrepat, *Reliquit Iudæam* .i. illã partem terræ promiſsionis, in qua habitauerũt in tribus Iudæ & Beniamin atq; Leuitica. Ab eo.n. tẽpore quo decem E
tribus à domo Dauid diuiſæ ſunt, & uitulos aureos adorauerũt cõſtituentes ſibi ſacerdotes de extremis populorũ, filii Leui Ioſue 19
venerunt & habitauerunt in regno Iudæ, vbi fuit tẽplum & locus ſacrificiorum, & cultus Dei permãſit, vt patet in libr. Reg. 3.Re.12.
Tota aũt prouincia illa vocabatur Iudæa à tribu Iuda, quoniã principalior fuit ac maior, ſicut & Iudas inter fratres ſuos fortiſsimus extitit, ut habetur in I. Para. 1.Par.5
Imo ante prædictam diuiſionẽ tota terra promiſsionis nominata fuit Iudæa, ꝑ regiam excellentiã tribus Iudæ: iuxta illud in pſal. Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius. Pſal.113
Cur Chriſtus reliquit Iudæam nunquid timore phariſæorum quos ſolo nutu deſtruere potuit? Nõ utiq;, ſed propter aliàs rationes. Primò, cedens peruerſitati & tã F
cori eorum, ex cõpaſsione, ne eum perſequẽdo grauius peccarẽt. Secundò, dãs exẽplum fugiendi perſequẽtes pro loco, cauſa & tẽpore, quando videlicet potius expedit fugere quã manere. Vnde & alibi loquitur, Cũ perſecuti vos fuerint in unã Mat.10
ciuitatem, fugite in aliam. Tertiò, ad inſinuandum, quod ingratis ſæpe ſubtrahendum eſt uerbum Dei propter indignitatem illorum, & reuerentiam uerbi diuini, ne vilipendatur propter quod Salomon dixit. Qui erudit deriſorem, ipſe Prou. 9.
ſibi iniuriam facit. Et denuo ait ſcriptura, Vbi non eſt auditus, non effundas ſermonem. Propter ſimilem cauſam, Paulus, & Barnabas reliquerunt Iu- Eccle.32
dæos, ut in Actibus Apoſtolorum habe- Act.13.
tur.

A tur. Vobis oportebat primo loqui, verbũ
Luc. 17 Dei, ſed quia repuliſtis illud conuerti-
mur ad gentes, *Et abijs iterum in Galilæam*
de qua natus fuit, & à qua abiit primò in
Ieruſalem *Oportebat autem eum tranſire per*
mediam Samariam, ideſt, per terram Sama-
riæ, quę inter Iudæam & Galilæam ſita
fuit, ſicq; ex congruentia viæ, oportuit, id
eſt, conueniens fuit Ieſum ire per terram
illam: ſed qđ nõ oportebat ex neceſſitate
palam eſt. Poterat quippe dominus Ieſus
ductu angelico ferri de loco ad locum,
ſed nec tali famulatu indiguit, quoniam
poterat dotem agilitatis aſſumere, & per
eam in breuiſſima horula, longiſſima ſpa
cia pertranſire, imo pręter hos modos po
B tuit propria poteſtate, puta virtute verbi,
velocius moueri quàm corpora glorifica
ta per dotem agilitatis. Porrò in ſcriptu-
ris per Samariam quandoque deſignatur
principalis vrbs terræ illius, à qua tota
prouincia appellatur. Samaria tamẽ vrbs
illa cum deſtructa fuiſſet & reparata, di-
Gene. 40 cta fuit Sebaſte. Quandoque autem per
Samariam, ſignatur prouincia illa, vt nũc
Venit ergo Ieſus cum diſcipulis ſuis *In ciui*
tatem Samariæ, *Quæ dicitur Sychar*, quæ in
Gene. 33 Geneſi dicitur Sychem iſtud dicit Euan-
geliſta per anticipationem, quia (vt infra
habetur) Ieſus nondum introiit ciuita-
tem, ſed foris permãſit & poſt modum eſt
ingreſſus, propter quod ſubditur. *Iuxta*
prædium ideſt, agrum qui fuit extra, &
propè hanc vrbem. *Quod* (prædium) *dedit*
C *Iacob* (moriens) *Ioſeph filio ſuo*. Vnde in Ge
Gene. 35 neſi ait ad Ioſeph. Do tibi partem vnam
extra fratres tuos, quam tuli de manu A-
morræi in gladio & arcu meo. Vrbs iſta
cecidit tribui Manaſſe filii Ioſeph. *Erat*
autem ibi. iuxta prædium iſtud, *Fons* Ia-
cob, ideſt, puteus quem habuit Iacob, qñ
habitauit iuxta hunc locum, quando vi-
delicet à Meſopotamia fuit regreſſus. *Ie-*
ſus autem fatigatus ex itinere, ideſt, laborio-
ſa viæ ambulatione, & ſecundùm Augu-
ſtinum in epiſtola ad Dioſcorum, tanta
fuit ab exordio incarnationis beatitudo
animæ Chriſti, quod non niſi diuina di-
ſpenſatione dilatum fuiſſet, prædictæ bea
titudinis redundantia tanta fuiſſet in cor
pore Chriſti, quòd ipſum ab omni pœna
Mat. 4. & morte præſeruaſſet. Omnis ergo corpo
ralis defectus, & paſſio corporis Chriſti
fuit diſpenſationis diuinę, non neceſſita- D
tis humanæ. ¶Eſuriit igitur, ſitiuit, æſtua
uit & fatigatus eſt Ieſus nõ ex neceſſita-
te, ſed propter multiplices cauſas. Pri-
mò, vt ſuſceptæ carnis, atq; indutæ à ſe hu
manitatis ueritatem demõſtraret, Aſſũm-
pſit.n. humanã naturam, & inderrahibi-
les eius defectus, uidelicet naturales mo-
tus paſſionum, irã, timorẽ, triſtitiã, ſecun
dũ Dam. Secundò, vt ſua fatigatione no-
bis requiẽ meretur æternam, gratiã quo-
que copioſam in ſeculo iſto. Tertiò, vt
nos ad fortem atque ęquanimem ſancto-
rum laborum, & fatigationum toleran-
tiam animaret, ſicut & alibi loquitur, Ve Mat. 11
nite ad me omnes qui laboratis & onera-
ti eſtis, & ego reficiam uos. Neque.n.pi- E
gritantibus & dormientibus, ſed laboran
tibus & in diuino obſequio corporaliter
fatigatis, corde tamẽ infatigabilibus pro
uenit beatitudo cœleſtis: ſic ergo fatiga-
tus eſt Ieſus ex itinere, quomodo dicit in
Pſalmo, Genua mea infirmata ſunt à ieiu Pſ. 108
nio *Sedit ſic ſuper fontem*, i. iuxta puteũ re-
pauſauit, propter diuerſas cauſas quieuit
iuxta puteum. Primò, quoniã ſitiebat &
bibere uoluit. Secundò, puta per fontẽ &
aquã deſignãtur fluẽta ſapiẽtię Chriſti,
quã ipſe ſuis propinat electis: iuxta illud
Iſaiæ, Haurietis aquas in gaudio de fonti Iſai. 12.
bus ſaluatoris. Tertiò, ut ex occaſione lo
ci mulierem inſtrueret, imò ſub perſona
mulieris Samaritanæ totam eccleſiam ex
gentilitate cõuerſam, *Hora erat quaſi ſexta*,
ex quo ſequi videtur, ꝙ Ieſus cœpit mane F
ambulare, vt & nos diluculo cõſurgamus
ab dominũ, quemadmodum in Eccl. ha- Eccle. 39
betur, iuſtus cor ſuum tradet ad vigilan-
dũ diluculo ad dominũ, qui fecit illũ. Et
Iſaias, De mane (inquit) vigilabo ad te: ve Iſai. 36.
rũ vt Salomon in prou. teſtatur, Sicut o- Pro. 29.
ſtiũ vertitur in cardine ſuo, ſic piger in le
ctulo ſuo *Venit mulier de Samaria*, ideſt,
de prouincia illa, non de ciuitate ſic dicta
Venit enim de ciuitate Sychar, haurire aquã.
Dicit Ieſus, Da mihi bibere ex vrna tua.
Chriſtus enim ad literam corporaliter ſi
tiebat, ſpiritualiter verò conuerſionẽ fœ-
minæ huius, omniumq; animarũ ſitiebat
errantium: & vtiq; ante aduentũ mulie-
ris potuit Chriſtus aquæ præcipere vt vſ-
que ad os putei leuaretur, ſicq; potaret,
ſed noluit ſemper ſupernaturaliter agere,
voluitq;

A voluitq; ad tempus ſeipſum ſiti affligere propter commodum noſtrum. Petiit autem potum à fœmina, ut daret ei occaſionem meriti copioſi, *Diſcipuli autem eius abierant in ciuitatem* (Sychar) *ut cybos emerent* & ſic dominus maieſtatis remanſit, ſolusque ſedit ad fontem, in quo eius humilitas cōmendatur: & forte pro tunc pauci diſcipuli ibant cum eo, quia nō apparet, ꝙ multi ſimul intraſſent propter eſcas emēdas, prę ſertim cū certū ſit, ꝙ non emerunt cibaria delicata aut prætioſa. Dicit ei mulier Samaritana, admirans ꝙ homo Iudæus petiſſet potum ab ea. *Quomodo tu Iudæus cum ſis.* Hoc enim perpendit ex habitu Chriſti, qm̄ veſtis eius fimbrias habuit ad modum Iudæorum, & etiā ex diB ſpoſitione vultus & ſermone. Vnde Mat. 14 Matthæus, Quotquot (inquit) tangebāt fimbriā ueſtimenti eius, ſalui fiebant, *Bibere à me poſcis quæ ſum Mulier Samaritana*, cauſa uetò cur hoc non licuit Chriſto ſecundùm Exod. 12 æſtimationem mulieris Euangeliſta ſubiecit. *Non enim contuntur Iudæi Samaritanis*, ideſt, communionem cum illis in cibis, & potibus ſeu vtenſibilibus habere cōtemnunt. Iuſſit quippè dominus filiis Iſrael vitare familiaritatem & ſocietatem cum alienigenis. Iudæi verò maximè abhorrebant Samaritanos, qm̄ terram eorū occupabant, multaſque eis intulerūt moleſtias poſt reditum à Babilone, vt patet 3. Eſd. 5. in libro Eſdræ. ¶ Sed cur Chriſtus, qui veC nit legem implere non ſoluere, petiit po Mat. 5. tum à fœmina infideli? Dicendum, ꝙ Chriſtus non erat ſub lege, ſed dominus legis, ideo poteſtatem habuit diſpenſandi. Venit autem legem implere, ideſt, perficere, non tamen ſemper ſeruauit cæremonialia legis ad literam. *Reſpondit Ieſus & dixit ei, ſi ſcires donum Dei*, id eſt, gratiam & miſericordiam Dei quæ tibi nunc offertur per hoc, quod filius Dei petit potum à te. Nempe qui Chriſto aliquid dat potius recipit beneficium, quàm impendat, quemadmodum magnum eſſet pauperi, ſi rex peteret quicquam paruum ab eo. *Et ſi ſcires quis eſt qui dicit tibi da mihi bibere*, ideſt, ſi me agnoſceres, ſi me eſſe Deum & hominem ſcires, *Tu forſitan petiſſes ab eo*, ſpiritualem refectionem, forſitan dicit ad inſinuandum, quod omne opus meritorium ex libertate procedit, vel ideo dicit forſitan vt det nobis formam ſobriè non D ceruicosè loquendi, præſertim cum loquimur de Actibus aliorum. *Et dediſſet tibi aquam uiuam*. i. gratiam ſpiritus ſancti, ſeu ipſum ſpiritum ſanctum qui dari tunc dicitur, cum eius gratia gratum faciens mēti infunditur ſicque redit in idem, ſiue per aquam intelligatur ſpiritus ſanctus ſeu gratia eius. Quòd autem per aquam intelligatur ſpiritus ſanctus conſtat ex eo, ſicut habetur infra, Qui credit in me, flu- Ioan. 7. mina de ventre eius fluent aquæ uiuæ. Quod euangeliſta exponens, hoc (inquit) dicebat de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. ¶ Dicitur itaque ſpiritus ſanctus ſeu gratia eius aqua, & aqua viua ad ſimilitudinem aquæ materialis, quemadmodum etiam dicitur ignis: iux- E ta illud Apoſtoli, Deus noſter ignis conſu Hebr. 12 mens eſt. Et alibi: dicit Saluator, Ignem veni mittere in terram. Primò dicitur aqua, quoniam purgat à maculis culpę & & mundat atq; purificat animā de qua aqua accipi pōt illud Eze. Effundam ſuper Ezec. 36 vos aqua mundam & mūdabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris. Secundò: quia refrigerat ab æſtu teſtationis. Tertiò, quia extinguit ignem libidinis. Quartò, quia fecundat animam, vt ſit velut lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, Deniq; aqua viua vocatur quæ fluit & ſcaturit atq; principio ſuę emanationis cōtinuatur: ſic gratia ſpiritus ſancti agilis eſt & fonti ſuæ emanationis, uidelicet ſpiritui ſancto ſemper coniungi- F tur tanquam riuus ac radius eius, *Dediſſet* (itaque) *tibi aquam uiuam* ſpiritualiter uiuificantem. Omnis enim qui petit acci- Luc. 11. pit, de tali aqua in Eccle. legitur, Aqua ſa Eccle. 15 pientiæ ſalutaris potabit illū. Et in Iſaia Iſaiæ 55 ſcriptū eſt, Oēs ſitientes venite ad aquas. Et in Apoca. quoq;. Qui ſitit veniat, & ac Apo. 22 cipiat aquam uitæ gratis. *Dicit ei mulier* quæ uerba Chriſti intellexit de aqua materiali. *Domine* vidit. n. in vultu & habitu Chriſti, ꝙ eſſet valde ueneranda perſona, omni maturitate & probitate morum refulgens, ideo nominat eum dominū, nondum tamen putauit eum eſſe prophetam vel Chriſtum aut Deum. *Neque in quo haurias habes*. i. inſtrumentum hauriendi non habes vt ego, *Et puteus altus eſt*. i. profundus, propter quod opus eſt hauritorio, qa

A veniamus huc haurire. i. in exterioribus
atque carnalibus conſolationes viles re-
quirere, ſed in domino ſit tota delectatio
Iere. 17. noſtra, & cum Ieremia dicere mereamur,
Diem hominis non concupiui, tu ſcis. qui
enim cor ſuum ad exteriora effundit, qui
humanas & ſeculares delectationes admit-
tit, nequaquam dignus eſt guſtare quam
dulcis dominus. Talis. n. nunquã efficitur
verè ſpiritualis internus & Deo ſuo fami-
liaris atq; clariſſimus. Deniq; quoniã mu-
lier iſta verba Christi capere nõ ualebat,
incipit Chriſtus eã inducere ad cognoſcen
dum ſeipſum, ut cognitio ipſo loquente,
uerba eius ſciantur eſſe ſpiritualia ac diui
na. *Dicit ei Ieſus, Vade, voca uirum tuum &*
veni huc ſimul cum illo. Quomodo dicit
B hoc Chriſtus qui eſt infallibilis ueritas,
& ſapientia patris, nouerat. n. q mulier iſta
uirum propriè dictum. i. virum legitimũ
non haberet. Sed hoc facile ſoluitur, ut
ſit ſenſus, Voca uirum tuum. i. eum qui
putatur eſſe maritus tuus legitimus, quã-
uis ſit adulter. ſed nunquã intẽtio Chri-
ſti fuit ut mulier iſta uirum ſuum addu-
ceret, quid. n. ille feciſſet adductus? Si autẽ
dicatur quòd voluit Chriſtus uirum ad-
duci, quatenus eum inſtrueret, atque con
uerteret. non infideliter dicitur: ſi uerò di
catur q hoc non fuit intẽtio Chriſti, ſed
vt ex occaſione huius verbi & ex reſpon-
ſione mulieris Chriſtus eam conuenien-
tius arguat. reſpondebo quòd ſic ait ad fę
minam hanc, voca virum tuum quomo-
Gene. 48 do ait in Geneſi Abraæ, Tolle filium tuũ
C vnigenitum Iſaac, & offer illum mihi in
holocauſtum, quod dominus dixit, nõ vt
ſic fieret, ſed ut tentaret, non quatenus ip
ſe veritatem agnoſceret, ſed alii. ſic ergo
nunc ait mulieri voca uirum tuum. *Re-*
ſpondit mulier & dixit, Non habeo uirum. Re-
ſpondit ei Ieſus, Bene (id eſt, verè) *dixiſti, quia*
non habeo uirum, i. maritum legitimum.
Quinque enim uiros (legitimos) *habuiſti* (ſuc
ceſſiuè) *& hunc quem habes* modò. i. qui iã
putatur eſſe uir tuus legitimus, *Non eſt tu-*
us uir. Hoc videlicet, nõn habeo uirum, ve
rè dixiſti. ❡ Poſſet hic diſputatio longa in
duci, quomodo intelligenda ſint hæc, Mu
lier equidẽ iſta fuit cum adultero, quẽ ta
men ipſa dixit eſſe ſuum maritum, & alii
ſic credebant, fuitque notorium, in ciuita
te Sychar, quòd mulier hæc fuit cum vi-
ro iſto, vt communiter aſſerunt expoſito- D
res. Dum ergo mulier dixit Chriſto, Non
habeo virum, ſi per virum intellexit virũ
legitimum, publicauit proprium crimen
quod intendebat abſcondere, ſi uerò per
uirum intellexit quemlibet maſculũ ne-
gauit quod erat notoriũ, Non ergo Chri
ſtus dixiſſet, bene dixiſti, non habeo uirũ.
Ad hoc reſpondẽdum uidetur, quòd mu
lier more adulterarum loquebatur ſophi
ſticè, dicens, Non habeo virum, nomine
viri intelligens uirum legitimum, & er-
go uerum dicebat materialiter, ſed nomi
ne uiri voluit ſe ſum intelligere quemli-
bet maſculum, ut ipſa continens credere-
tur, ſicq; mentiebatur formaliter, quoniã
fallere ſatagebat, nec verebatur alieno ve
ritatẽ abſcondere, quem putauit ſecreta E
ſua latere, moxque recedere. *Dicit ei mu-*
lier, Domine uideo, hoc eſt, ex reuelatione
ſecretorum meorum conſidero. *Quia pro-*
pheta es tu,
❡ Sed cum prophetia ſit de futuris contin
gentibus, quomodo ſequebatur Chriſtũ
eſſe prophetam, quia præterita, & præſen
tia occulta cognouit? Dicendum, q licet
prophetia propriiſſimè ſumpta reſpiciat
futurum contingens, eſt tamen ſecũdùm
Gre. etiam de præteritis, & præſentibus
diuina reuelatione patefactis. Mulier iſta
nunc cœpit cognoſcere excellentiã Chri
ſti, uidelicet q eſſet propheta, ſed nõdum
ſciebat, quod eſſet finis impletor, ac domi
nus prophetarum. quoniam itaq; vidit eũ F
in diuinis illuminatũ proponit ſibi quæ-
ſtionem, vel potius obiicit ſibi argumen-
tum ad probandum errare Iudæos, qui di
xerunt, quòd in Ieruſalem adorare opor-
tet. *Patres noſtri* videlicet Iacob & filii e-
ius & filii Iſrael egredientes ex Aegypto, *Gene. 33*
In monte hoc, ideſt, in monte Garizim huic *Gene. 22*
loco propinquo *adorauerunt* quando Ia-
cob habitauit apud Sychen, quia in locis
altis ſeu montibus orare & ſacrificare ſo
lebant Iudæi & patres eorum, tẽplo non-
dum conſtructo, ſecundũ quòd dominus
dicit ad Abraam, Tolle Iſaac & offer illũ
mihi ſuper unum montium quem mon-
ſtrauero tibi, ſed & ſex tribus Iſrael ſta-
bant in monte Garizim ad benedicendũ,
& aliæ ſex in monte Hebal ad maledicen
dum quemadmodum in Deu. iuſſerat do *Deut. 3.*
minus; patet quomodo mulier iſta no-

A minat ſanctos patriarcas patres ſuos, cum non eſſet de ſemine illorum progenita. Samaritani quippe fuerunt natione Gentiles, quia Salmanaſar rex Aſſyriorũ decem tribubus partim occiſis, partimq; captis ac translatis, poſuit medos in terra decem tribuum, qui cũ deuorarẽtur à leonibus, eò ꝙ Deum Iſrael non colebãt, miſit eis rex Aſſyriorũ vnũ de ſacerdotibus populi Iſrael, ut doceret eos legitima Dei terræ Iſrael, quo facto, cœperũt colere dominũ, recipientes duntaxat quinq; libros Moſi, & idola ſua non relinquentes, prout in li-
4.Re. 18 bris Regũ plenius recitatur. Dicendũ, ꝙ mulier uocat illos ſuos ſeu Samaritanorum patres, quia Samaritani ſequebãtur, cultũ & ritum illorũ in multis, & propter
B reuerentiã patriarcarũ, *Et nos* (Iudęi) *dicitis quia Ieroſolymis eſt locus* hoc eſt templũ in monte Sion. *Vbi adorare oportet*. i. expeditius eſt quàm in monte Garizim. Iudęi autem non dixerunt quòd oporteret, de neceſſitate adorare in templo Ieruſalem, quaſi Deus alibi non exaudiret, nam in ſinagogis ſuis orare conſueuerunt: ſed aſſerebant conuenientiorem locũ orandi eſſe in Ieruſalem, quod & verum fuit quoniã Deus ſpecialiter elegit locum illum pro cultu ſuo, præſertim ad ſacrificandum. *Dicit ei Ieſus. Mulier crede mihi* quem uides eſ-
Iſai. 44. ſe prophetam. Niſi enim credideritis non intelligetis, & accedentem ad Deum neceſſe eſt credere. *Quia ueniet hora, quando neque in monte hoc* (Garizim) *neque in Ieroſolymis adorabitis patrem*. Hoc intelligi poteſt
C dupliciter. Primò, quòd conuerſi ad Chriſtum, non adorarent patrem cœleſtem in prædictis locis eo modo quo ante: videlicet æſtimando, quòd determinatio, & diſtinctio locorum, tã multum prodeſſent ad effectum orationis obtinendum, ſed ſpirituales affecti ſpiritualiter adorarent, ſcientes, quòd uirtus & valor orationis, non principaliter conſiſtit in loco ſed animo. Secundò ſic, veniet hora, &c. quod impletum videtur tempore deſtructionis Ieruſalem à Romanis, quia & tunc plurimi Samaritani crediderunt in Chriſtum, atque in eccleſiis adorare curabant. *Vos* (Samaritani) *adoratis quod neſcitis*. Adorabant enim Deum omnium creatorem quẽ neſciebant, id eſt, malè & falsè de ipſo ſenſerunt, putantes Deum eſſe corporeum, cir-

D cunſcriptum, & lineamentis corporalibus figuratum. Adorabant quoque & idola quæ neſcierunt, putantes aliquid diuinitatis illis ineſſe, quæ plena fuerunt dæmoniis. *Nos* (Iudæi) *adoramus* quod ſcimus, id eſt, Deum quem uerè cognoſcimus. Chriſtus cognouit eum per ſpeciẽ, cæteri per fidẽ. Notus. n. in Iudæa Deus. Cæteris. n. nationibus ad diuerſos errores ruentibus remãſit in populo Iſraelitico uera cognitio Dei. *Quia ſalus ex Iudæis eſt*, hoc eſt, ex populo Iudæorum Saluator mundi incarnatus & ortus eſt: vel ſalus ex Iudæis eſt, hoc eſt ſalutatio gentium ex Iudæis depẽdet, puta a Chriſti paſſione, & Apoſtolorum prędicatione. *Sed uenit hora & nunc eſt*, videlicet, tempus euangelicæ legis. E
Quando ueri hoc eſt, fideles, ſynceri, atque deuoti, *Adoratores adorabunt* patrem, id eſt, Deum trinum ac ſimplicem, cui dicimus, Pater noſter qui es in cęlis. *In ſpiritu* hoc Mat. 6.
eſt, corde interno in ſpirituali intellectu, in ſpiritu ſancto, non ſolùm in locis determinatis, in groſſa imaginatione, in proprio ſenſu. *Et ueritate*, id eſt, fide illuminata, in uera iuſtitia ad Dei honorẽ, & propter ueram beatitudinem adipiſcendam. Deniq; ſecundũ Auguſtinum, patrem in veritate adorat, qui patrem æternũ in nomine filii inuocat, hoc eſt, Deum veraciter inuocare, id eſt, intus & ex corde vocare: quod quàm ſalubre ſit, pandit Pſa. dicẽdo, Prope eſt dominus omnibus inuocan Pſ. 144
tibus eũ in ueritate. *Nam & pater* (cœleſtis) *tales quærit*, id eſt, ueros adoratores re- F
quirit, & approbat. Vult enim nos eſſe tales. *Qui adorant eum in ſpiritu & ueritate* ut dictũ eſt, cuius ratio ſubditur, *Spiritus eſt Deus*, i. ſpiritualis, incorporalis & ſimplex eſſentia, utpote actus purus, mens ſeparata eſſe tantùm honoratiſſimus intellectus. *Et eos qui adorant eum* adoratione latriæ, quæ ſoli Deo debetur, *In ſpiritu & ueritate* ſecundùm ſenſum inductum. *Oportet adorare*, ſi debeant exaudiri. Actio quippe rationalis creaturæ per hoc cõplaceat Deo, ꝙ per eã aſſimilatur, atq; unitur ſuo creatori. Per adorationẽ autẽ in ſpiritu & veritate factã, aſſimilatur & cõiungitur Deo. Per hoc enim ſimplificatur, & rectè aſcendit in Deum, tranſcendendo cuncta terrena, omneſque diſtractiones & ſeipſam pure eleuando in creatorem. vnde,

oratio

A oratio dicitur aſcenſus mentis in Deum,
quaſi dicat Saluator ſi Deus localis, cor-
poralis materialisve eſſet in propria na-
tura adorandus eſſet, indeterminatis lo-
cis duntaxat, & rudibus fantaſiis. Nũc ue-
rò cũ ſpiritus ſimpliciſſimus, in interio
ri adorandus eſt templo, vt anima redeat
ad ſeipſam, & collecta, atq; in Deum for-
Eccl. 18. ti ſtabilitate erecta inuocet Deum, quem
admodum in Eccleſiaſtico legitur, Ante,
orationem præpara animam tuam, & no-
1. Cor. 14 li eſſe quaſi homo tentans Deum. Hinc
dicit Apoſto. Si orẽ lingua, mens mea ſine
fructu eſt, quid ergo? orabo ſpũ, orabo &
mẽte. Itaq; nõ vaga & huc illucq; diſcur-
rẽte mente implorãda eſt gratia Dei, ſed
B omnis cuſtodiat orans cor tuum, occaſio
nes euagationum vitando, & cum feruo-
re incipiendo, quod non eſt modicè labo
rioſum. ſecundùm ꝙ Abba Agathon di-
xit, Non eſt labor ſicut orare Deum. Por-
rò Saluator dicẽdo, *Veri adoratores* innuit
eſſe quoſdam adoratores falſos, uidelicet
qui vel malè ſentiunt de Deo, ſicut hære-
tici, vel propter humana præconia ſeu car
nalia commoda, aut temporalia lucra o-
rant ſicut hypocritæ, vel Deum quem o-
rando honorare videntur peſſimis mori-
Iſa. 29. bus inhonorant, de quibus Deus ait per
Iſaiam, Populus hic labiis me honorat,
cor autem eorum longè eſt à me, propter
quod in vanum colunt me, iſti non exau
diuntur. Qui enim declinat aurem ſuã,
C ne audiat legem, oratio eius erit execra-
bilis. *Dicit ei mulier* ſcio ex communi fa-
ma vel autoritate ſcripturæ, *Quia Meſſias
uenit*. i. mox vẽturus eſt, qui dicitur Chri-
Gene. 49 ſtus. Samaritani nanque nouerant, vt in
Geneſi prædictum eſt, Non auferetur ſce
ptrum de Iuda, & dux de fœmoribus eius,
Ioan. 1. donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe e-
rit expectatio gentium. Quoniam ergo
viderunt iam regnum à ſemine Iudę abla
tum atque Herodi Aſcalonitæ alienige-
næ datum, poterant ſcire ꝙ tempus aduẽ-
tus Meſſiæ inſtar eſt, & hoc erat tunc pu-
blica fama apud Iudæos. Vnde miſerunt
ad Ioannem ſciſcitãtes, an eſſet Chriſtus.
Cum ergo venerit ille, nobis annunciabit omnia
id eſt, certificabit nos de quæſtionibus v-
niuerſis, & ceteris ad ſalutem ſpectanti-
bus, quaſi diceret, mulier iſta. Tunc ple-
nius inſtruemur de omnibus iſtis. Omnes
autem Iudæi & cæteri de Chriſto aliquid D
loqui ſcientes, expectabant eum, quaſi ſa
pientiſſimum magiſtrum, ſummumque
prophetam. *Dicit ei Ieſus*, dominus inexti-
mabilis dignationis. *Ego ſum* (i. Chriſtus)
qui loquor tecum quoniam enim Ieſus vi-
dit hanc fœminam de cognitione diuino
rum ſolicitam, reuelauit ei ſeipſum. *Et cõ-
tinuò uenerunt diſcipuli eius, redeuntes de ciui
tate Sichar, in qua emerunt eſcas, ut uenientes,
manducarent cum Ieſu ſupra puteum*, vt opi-
nor, prout ſolent pauperes facere: *& mi-
rabantur quia cum* Muliere *loquebatur*. Ni-
hil mali ſuſpicabantur, ſed mirabantur,
vel magnitudinem dignationis Chriſti,
quod cum muliere infideli tàm familiari
ter conferebat, vel quia conſuetudinem
loquendi cum mulieribus ſeorſum ac pri E
uatim non habebat. *Nemo tamen* (diſcipu-
lus) *dixit* Chriſto, *Quid quæris aut quid lo-
queris cum ea?* Propter reuerentiam enim
magiſtri ſui, nil tale dixerunt, certi, ꝙ non
ſine ratione affatus fuit hanc fœminam.
Reliquit ergo hydriam ſuam mulier ad puteũ.
Præ admiratione enim eorum quæ audi
uit, & dilectione quam concepit ad Chri
ſtum, qui eam tàm dignanter ac dulciter
fuerat allocutus, quod Iudæi non feciſ-
ſent. Præ deſiderio quoque ſalutis popu-
li ſui, oblita eſt aquam corporalem ſecũ
deferre, aqua ſapientiæ deguſtata. *Et abijt
in ciuitatem* (Sichar) *& dicit illis hominibus*
ſuis conciuibus. *Venite & uidete hominem,
qui dixit mihi omnia quæcunq; feci*, hoc eſt, F
opera mea præcipua: vel mulier dicit hoc
per hyperbolen, ſeu exceſſum, ad innuen-
dum, ꝙ Chriſtus dixit ſibi multa occulta
de ſuo ſtatu, Homines enim in admira-
tione magna poſiti & amore accenſi, fre-
quenter per exceſſum loquuntur, non in-
tendẽtes aliquid falſi aſſerere, ſed rei ma-
gnitudinem aperire. *Nunquid ipſe eſt Chri-
ſtus?* tanquam dicat. uidetur per tantùm
miraculum quòd ſic.
¶ Mulier iſta impleuit, quod admonet 1. Pet. 4.
Petrus dicendo, Vnuſquiſque ſicut acce-
pit gratiam in alterutrum illam admini-
ſtrantes & talentum ſibi conceſſum ſtu-
duit fructuosè expendere. Ad literã quo
que reliquit hydriam ſuam, quia intende
bat ſtatim reuerti, & plenius informari:
ſic & nos dum illuminationem & gratiã
Chriſti experimur, hydriam noſtram. i.
ventris

A ventris curam, voluptatem omnemque terræ ſubſtantiam paruipẽdere vel abiectare debemus, aliosq; ad ſimilẽ gratiam pro poſſe adducere. Vnicuiq;.n.mandauit Deus de proximo ſuo, quẽadmodũ
Eccl.17. in Eccl. legitur, *Et exierunt de ciuitate* habitatores eius, nouitate rei permoti, & ad credendum diſpoſiti. *Et venerunt ad eũ* ſic & nos ſalutaribus exhortationibus acquieſcere par eſt, quoniã egeſtas & ignominia ei, qui deſerit diſciplinã, ut ſcribi
Prou.13 tur in prou. *Interea*.i. inter hæc utpote inter receſſum mulieris, & Samaritanorũ acceſſum, *Rogabant eum diſcipuli eius dicentes, Rabbi, manduca* Compatiebantur.n. fatigationi ſui magiſtri, & propriæ fami cõſulere quæſierunt. Ipſi nanq; eſuriebant, & quia non præſumebant comedere niſi magiſtro iubente, incipiente & eſcã be-
B nedicente, idcirco rogabant vt manduca-
Eccl.15. ret. *Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo mãducare*.i. ſpirituali alimonia animam meã reficere.ſ. opere uirtuoſo, quod mentem alit atq; delectat, quemadmodũ ſcriptũ eſt, Cibauit illum pane vitæ & intellectus. *Quem vos neſcitis* qui nõdum cognoſcitis myſteria mea. *Dicebant ergo diſcipuli*, uerba magiſtri de materiali cibo intelligentes *Adinuicem*, quia ex reuerentia quam habebant ad magiſtrum ſuũ, non audebant faciliter alloqui eum. *Nũquid aliquis attulit ei manducare?* Nouerant ſiquidem quod nihil alimenti attulit ſecum. Non mirum, ꝙ mulier non intellexit uerba Chriſti de aqua, cum diſcipuli non intellexerint uerba eius de eſca.
C *Dicit ei Ieſus* ſeipſum exponens planè & citò, non per ambages atq; circuitum, quo locutus fuit ad fœminam. Diſcipulis.n. tanquam familiaribus patefecit myſteria, cæteris tanquam extraneis loquebatur obſcurius *Meus cibus*, præcipuus.i. in quo magis quàm in corporali cibo electar & recreor, *Eſt ut faciam uoluntatem qui miſit me*.i. facere opera Deo patri placentia, *Vt perficiam opus eius* ſingulare maximum.i. hominum conuerſioni interdum, atque humani generis liberationem conſummem, de quo opere ait infra Saluator, Opus cõſummaui, quod dediſti mihi ut facerem.
Ioh.17. ¶Hic docuit nos Chriſtus ſuo exemplo ut ſpiritualem refectionem aliorũ pro-

D priæ corporali refectioni præferamus; potiuſque eſcam cordis quàm corporis requiramus. Loquitur autem ſcriptura de cibo multiplici, utpote de cibo ſeu pane beatorum regnantium, qui eſt ipſa diuinitas uel eius fruitio, quã dulciſſimè atque firmiſſimè ſuſtentantur comprehẽſores. Vnde in Luca loquitur Xps Lucæ.12
diſcipulis, Ego diſpono uobis, ſicut diſpoſuit mihi pater, ut edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno. Et alibi ſcriptũ eſt, Beatus qui manducabit panem in regno Dei. Secundò, de cibo ſacramentali iuxta illud, Caro mea uerè eſt cibus. Luc.14
Tertiò, de cibo internæ compunctionis, ut eſt illud, Fuerunt mihi lacrimæ meæ Pſal.41
panes dies ac nocte. Itemq;, Cibabis nos Pſal.79.
pane lacrimarum. Quartò, de pane bonæ ac meritoriæ operationis, ut habetur Eccl.14.
E in Eccl. Ante obitum tuum operare iuſtitiã, quoniã nõ eſt apud inferos inuenire cibos. Quintò, de pane corporalis refectionis. Deinde oſtẽdit Chriſtus per ſimile, ꝙ iã adfuit tẽpus prædictæ operationis, uidelicet cõuerſionis hominum. *Nonne vos dicitis quatuor menſes* lunares, quibus utũtur Iudæi in cõputãdo *Sunt*.i. reſtãt, *Et meſſis venit*.i. antequã corporalis uſualiſque meſſis ſeu frugũ collectio impleatur. *Ecce dico vobis, leuate oculos veſtros, & videte regiones, quia iã albæ ſunt ad meſſem* ſi adhuc quatuor mẽſes reſtabant ad meſſem palã, ꝙ uerba iſta non poſſint de corporali meſſe intelligi. Eſt igitur ſenſus, Leuate oculos ueſtros mẽtales.i. ad conſiderãda erigite & uidete
F regiones.i. habitatores terrę interiori viſu aſpicite, quia iã albæ ſunt ad meſſem .i. tẽpus eſt ut congregentur in horreũ meum, & perducantur ad fidem. Nunc .n. uenit tempus miſerationis & gratię: poteſt autem ſpecialiter referri ad Samaritanos Chriſto propinquantes, qui diſpoſiti erant ad fidei receptionem. q.d. Saluator, Iſtos Samaritanos coniunctoſque peccatores oculo compaſſionis aſpicite & magis curate, ut eorũ conuerſioni quàm corporali comeſtioni intendã. Dicitur uero collectio hominũ meſſis, per ſimilitudinẽ: quẽadmodũ.n. in meſſe colligũtur fructus terræ in areã, ſic electi congregãtur intra eccleſiã. Inſuper aduertẽdum, ꝙ ſcriptura loquitur de duplici

A plici meſſe ſpũali. Vna, qua homines ſpiritualiter cõgregantur per gratiã intra ecclesiã militantẽ. Vnde in Matthæo habetur, Rogate dominũ meſsis, vt mittat operarios in meſſem ſuã. Alia eſt meſsis, qua electi colliguntur per glorioſam reſurrectionẽ intra eccleſiã triumphantẽ ac patriã, de qua ait Chriſtus in Matthæo, Meſſores ſunt angeli, meſsis verò cõſummatio mũdi. ¶ Deinceps ſubdit de mercede meſſorum primæ meſsis, videlicet de præmio doctorũ & prædicatorum, *Et qui metit* hoc eſt, falsè ſeu verbo prædicationis, homines ad fidẽ gratiãq; inducit *Mercedem accipit* vtpote gloriã regni cœleſtis, præmiũ eſſentiale quod eſt uiſio Dei, atq; aureolã quæ martyribus, virginibus, & doctori-

Mat. 9.

Mat. 13.

B bus eſt promiſſa, *Et congregat fructum* hoc eſt, ſpirituales filios ſua prædicatione cõuerſos, *In vitam æternam* quia ad eã finaliter dirigit eos. Vel congregat fructũ, hoc eſt, meritũ copioſum, pertingens in uitã æternam, quæ eſt finis, & præmiũ. Omniũ quippe diuinarum perfectionum altiſsima eſt Dei cooperatorem exiſtere, in reductione hominum ad ſuum principium finemq; vltimum, ſecundũm Dio. de quorum præmio ſcriptũ eſt in Da. Qui mul tos erudiunt ad iuſtitiam, fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates: vt *Et qui ſeminat*. i. chorus ſanctorum patriarcarũ, & veterum prophetarum qui primò cœperunt verbum Dei in cordibus hominũ ſeminare, atq; principia fidei tradere. In

Dani. 11

C qualibet. n. facultate ſeminat, qui dat prima principia ſecundũm Orig. *Simul gaudeat* (.i. cum electis, & a ſe conuerſis in cœlo lætetur) *& qui metit*. i. chorus Apoſtolorum, & prædicatorum, qui homines ad fidem diſpoſitos & doctrinam patriarcarum ac prophetarum, ad fidem catolicã, & Chriſti gratiam ſuis ſermonibus perduxerunt, etiam cum patriarchis in cœlo exultent. *In hoc enim* (hoc eſt, in facto illo ſpiritualis meſsis) *eſt verbum verum* hoc eſt, uerificatur, & locum habet illud commune prouerbium, quo vtebantur Iudæi, dicendo, *Quia* (hoc eſt quod) *alius eſt qui ſeminat, & alius qui metit*. Hoc dicebãt, de meſſe corporali, quãdo alius ſeminauit, ſed alius fructũ collegit quod. &. in ſpirituali meſſe interdum contingit, ut dictum eſt. Non tamẽ ſemper fit ita, imò ſicut in cor-

D porali meſſe. ſæpe idem eſt ſeminator, & meſſor, ſeu fructus perceptor, ſic in meſſe ſpirituali frequenter idem eſt qui ſeminat, incoando cognitionem fidei Chriſtianæ in aliquo, & qui metit perducẽdo, eũ ad plenã conuerſionẽ. Sic. n gloriatur. Apoſt. Paulus ad Ro. ſe prædicaſſe Chriſtum, vbi ante nõ fuit annũtiatus, ne ſuper alienũ fundamentum fabricare videretur. Sed quantũ ad Iudæos qui Moſen & prophetas receperũt, & quantũ ad Samaritanos Moſen recipientes, tenet verbum Chriſti, quia in illis priores ſancti ſeminauerunt, Apoſtoli verò meſſuerũt, *Ego miſi uos metere* hoc eſt, ad fidem colligere, *Quod non laboraſtis*, hoc eſt, populũ Iudæorũ quẽ veſtris prędicationibus, ſcripturis, & laboribus non diſpoſuiſtis ad fidei receptionẽ. *Alij laborauerunt*, hoc eſt, prædicti ſeminatores, patriarchæ ac vates nõ ſine labore, populũ Iudæorũ ad Chriſti receptionẽ præparauerunt, prænũtiando eius aduentũ, docendo vnius Dei cultũ, & vitia populi extirpando, *Et uos in labores eorum introiſtis*, hoc eſt, populũ ab illis ſanctis præparatũ, cultum, & doctum cõuertiſtis, qđ dictum eſt pro toto tempore quo Apoſtoli in Iudæa prædicauerunt. Nõ. n. tot millia Iudæorum conuertiſſent, & ſpiritualiter poſſediſſent, niſi per ſcripturas prophetarum ac patriarcarum diſpoſiti fuiſſent ad Chriſtianæ fidei ſuſceptionem. Vnde & Petrus in die Pentecoſtes allegãdo Iohelem, cõuertit tria millia Iudęorũ.

Roma. 5.

Acto. 2.

F ¶ Poſtremò, quamuis prædicatio Apoſtolorum fuit meſſio reſpectu prædicationis præcedentium patrum, fuit tamen ſemen & ſeminatio per comparationem ad fidẽ, & opera meritoria auditorum, & etiam quò ad propriam remunerationem in patria, ſecundũm quod dicit Apoſt. Qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus metet uitam æternam. *Ex ciuitate autem illa* nomine Sichar *Multi crediderunt in eum* Samaritanorum (credentes quod eſſet Chriſtus) propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis (quia dixit mihi omnia quæcunque feci) quod non potuit fieri virtute humana. *Cum veniſſent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum, ut ibi maneret* in Sichar. Cupiebant enim plenius informari de fide à Chriſto, *Et manſit ibi duos dies.*

2. Cor. 9.

¶ Cur

A ¶Cur Chriſtus qui cœpit facere, & docere, ibi ſic manſit inter Samaritanos tàm diu, cùm dixerit alibi. In ciuitates Samaritanorum ne intraueritis. Dicendum, ꝙ Chriſtus legiſlator non fuit ſub lege hac generali. Cœpit autem facere, & docere, ea quæ ad præcepta ſpectant moralia. Itē, quod modicū eſt, pro nihilo reputatur, Chriſtus verò non fuit multum cum Samaritanis. *Et multò plures* ex Samaritanis *crediderunt propter ſermonem eius*, tanquam ob cauſam perſuaſoriam ad fidē aliquo modo inducentem. Erat.n.docēs ſicut po-

Pſal.44. teſtatem habens, quia diffuſa eſt gratia in labiis eius. Propter ſapientiā igitur relucentem in uerbis Chriſti, & efficaciſſimā

B eloquentiam eius crediderunt in eum. Nunꝗ enim ſic locutus eſt homo, ſicut hic loquebatur. *Et mulieri* Samaritanæ *dicebant, quia iam non propter tuam loquelam*, .i.teſtimonium oris tui *Credimus*, tanquā propter cauſam ſolam ſiue præcipuā. Nihilominus, crediderunt etiam propter teſtimonium eius, ſed nō propter hoc ſolū aut principaliter. *Ipſi enim audiuimus*, id eſt, audiendo verba eius ſapientiſſima cōſiderauimus, *Et ſcimus* .i. certè cognoſcimus. Quamuis.n.maior ſit certitudo euidentię in ſcientia quā in fide, tamē maior eſt certitudo adhærentiæ in fide ꝗ in ſciētia. Fides quoq; innititur certiori fundamento, videlicet increatæ, & incommutabili veritati. Scientia aūt naturali rationi,

C quæ frequenter decipitur, *Quia hic eſt verè Saluator mundi*, hoc eſt, uniuerſalis redemptor totius generis humani. Nouerant enim Samaritani ex libris Moſi, humanū genus à paradiſo expulſum propter originale peccatum, à quo liberari indigebat per Chriſtum. *Poſt duos autem dies* quibus manſit cum Samaritanis in ciuitate Sichar, *Exijt inde* quia iam roborati erant in fide, *Et abijs in Galilæam*. Aliqui tamen dicunt, ꝙ diuertit à Nazaret in qua erat conceptus, nutritus, ac demoratus. Voluerunt enim eum conciues ſui præcipi-

Luca.4. tare, ut dicit Lucas. Vnde ſubiungitur, *Ipſe enim Ieſus teſtimoniū perhibuit, quia propheta in ſua patria honorem non habet*, quaſi dicat Euangeliſta, Ideo receſſit à Nazaret, quia ſpreuerunt eum contribules ipſius. Alii uerò affirmant oppoſitum, & quod ait, Non eſt propheta ſine honore, referūt ad tempus præteritum, quando habitatores Nazaret ſpreuerant eum, quoniam nōdum uiderant ſigna eius, quæ poſtmodū in Ieruſalem conſpexerunt, ſicut patebit. D

¶Porrò quod dicit, Nō eſt propheta, &c. Marcus plenius recitat hoc modo, Nō eſt *Marc.6.* propheta ſine honore, niſi in domo ſua, & in cognatione ſua, & in patria ſua. quod non eſt intelligendum pro omni tempore, & ſingulis compatriotis. Interdum.n. propheta ſeu alius quicunque excellens, à ſuis compatriotis contemnitur, & interdum ab eis honoratur, ut patet in Iſaia, quem Ieroſolymitæ, tempore Ezechię honorauerunt. tempore uerò Manaſſes ſpreuerunt, & occiderunt: ſed hoc uniuerſaliter uerum eſt, quod conterranei, atq; conciues communiter proniores ſunt ad con- E temnendum prophetam ſeu alium eminentem inter eos natum, & conuerſatum, quam extranei, quod certum eſt oriri ex ſuperbia atq; inuidia quoniam homines malè ferunt, ꝙ compares ſui eis præferantur, & concipiunt excellentiam illorum quaſi minoratiuam propriæ dignitatis, ita ꝙ comparatione illorum uiliores uidentur, & minus reputantur, de quo dolent, & ad detrahendum aut perſequendū prouocantur. Compatriotę quoq; melius ſciunt mutuam imperfectionē quā alii, & ubertim conuertunt oculum mētis ad conſiderandum alios, ſecundū id quod erant tempore pueritiæ, uel quādo eos nō excellebant. Sed uera caritas exigit, ut de perfectione, & gratia compatriotarum, F domeſticorum, & uicinorū, amplius gaudeamus, eosq; imò Deum in eis, puta in donis ſuis ueneremur. *Cum ergo ueniſſet* Ieſus *in Galilæam* patriam ſuam *exceperunt eum*, Galilæi cum honore, cuius ratio ſubditur *Cum omnia uidiſſent quæ fecerat Ieroſolymis in die feſto*, uidelicet multa & magna miracula quæ fecit in Ieruſalem in feſto *Ioan.2.* paſcali, ut dictum eſt in Ioanne. Propter quæ credidit Nicodemus, & dixit, Nemo poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Quomodo autem Galilæi uiderunt hæc ſigna, ſubiungitur. *Et ipſi enim* Galilæi *uenerant ad diem feſtum* paſchæ, quando Ieſus operatus eſt illa. Tenebantur enim præcipuè in ſolemnitate paſcali oblationem facere in templo Ieruſalem. *Venit ergo Ieſus iterum in*

Chana

A *Cana* (villa) *Galilææ* prouinciæ, *Vbi fecit aquam vinum*, vt dictum eſt ſecundo capite. Secundùm Auguſtinum, & Bedam Galilæi acceperunt Ieſum cum honore quodam ſuperficiali, non ex dilectione vel fide, ſed curioſitate, propter ſigna prædicta, alii tamen aliter ſentiunt.

PROSECVTIO HVIVS capituli.

Et erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur. &c.

ARTICVLVS XII.

B ET *erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum* in hac enim ciuitate quæ fuit metropolis Galilææ, habitauit Regulus iſte cum filio ſuo febricante. Deniq; ſecundùm Bedam Regulus iſte vocatur diminutiuè quaſi paruus rex. Chryſoſtomus verò dicit ꝙ non erat paruus rex, ſed Regulus nominatur, quoniam regiæ ſtirpis erat: alii dicunt ꝙ vocatur Regulus, quia officialis erat Cæſaris, deputatus ad cuſtodiam vrbis Capharnaum, quos ſequitur quidam, reprobans dictum Bedæ per hoc, ꝙ Romani volentes frangere ſuperbiam Iudæorum, abſtulerunt eis regiā dignitatem, ita quod pro tunc nullus rex fuit in Iudæa. Sed illud non videtur reſolutum. Herodes.n.
Mat. 2. C ſub quo natus eſt Ieſus, qui occidit infantes, rex fuit, vt dicitur in Mattæo: Similiter Herodes qui decollauit Ioānem, ſub
Mat. 14 *Marc. 6* quo paſſus eſt Chriſtus, dicitur rex apud Mattæum, & Marcum, & tamen regnauerunt in Iudæa. Quemadmodum ergo nominati ſunt reges, ſic iſte Regulus dici poſſet. Abſtulerunt autem Romani regiā dignitatem à Iudæis, quantùm ad hoc, ꝙ nullus de ſemine eorū regnauit, ſed alienigenæ Romani quoque tulſerunt, vt ſine eorum conſenſu nullus aſſumeret nomen
Ioan. 19. regis, propter quod infra habetur, Omnis qui ſe regē facit, contradicit Cæſari. Quicquid autem horum dicatur, certum eſt, ꝙ regulus iſte fuit excellens perſona, v. unus de principalioribus terræ. *Hic* (Regulus) *cū audiret quòd Ieſus adueniret à Iudæa* (per Samariam) *in Galilæam*. Iam enim famoſus factus fuit Ieſus propter miracula ſua, & propter baptiſmum, quo per ſe, & per D diſcipulos baptizauit, itemq; propter Ioānis Baptiſtæ teſtificationem, ideo fama eius percurrebat eum. Vnde in Mattæo legitur, Quia abiit opinio eius in totam Syriam, quæ vtique fuit grande regnum. *Mat. 3.* *Abijt ad eum & rogabat eum, vt deſcenderet in Capharnaum*, quæ fuit in ſitu baſſiori quā Chana, *Et ſanaret filium eius*, quem putauit non poſſe ſanari à Chriſto niſi corporaliter præſente. Nondum enim agnouit Ieſum eſſe verum Deum, vbique præſentē, & quod angeli ſancti, eius eſſent miniſtri, quorum miniſterio potuit omnes ægros curare: quod cognouit venerabilis *Hebr. 1.* ille Centurio, qui dicebat Domine, non ſum dignus vt intres ſub tectum meum, ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus, &c. *Incipiebat enim mori*. Hoc dicit E Euangeliſta. Primò, ad inſinuandum, cur regulus tantùm feſtinauit ad Ieſum, eumque tàm obnixè deprecabatur. Secundò, ad oſtendendum miraculi magnitudinē, quia eiuſdem potentiæ eſt mortuum ſuſcitare, & lætali infirmitate laborantem ſeu agonizantem ſanare. *Dixit ergo Ieſus ad eum Niſi ſigna* id eſt miracula diuinæ potentiæ oſtenſiua *& prodigia*, hoc eſt, miracula aliquid in longum & poſterū indicantia, ſecundùm Bedam. Vel potius miracula, virtutem diuinam procul à ſenſu poſitam ſignātia, *Videritis, non creditis* me eſſe omnipotentem filium Dei, qui corporaliter abſens, ſecundùm diuinitatem omnia impleo, & cuncta ubique facere queo. F Occaſione huius verbi Auguſtinus dicit, ꝙ regulus iſte acceſſit ad Chriſtum, non credens ſed tentans, volens experiri quis, aut qualis eſſet, & quantùm poſſet. Gregorius verò dicit oppoſitum, puta ꝙ credidit, aliàs filio ſuo non peteret ſoſpitatem Cur ergo dicitur ei, Niſi ſigna videritis non creditis? Reſpondit Gregorius, quòd aliquid credidit. ſ. Ieſum poſſe ægrum ſanare & aliquid non credidit. ſ. quòd abſens poſſet hoc facere ¶ Porrò ſecundùm Teoſilum, regulus iſte interfuit nuptiis, in quibus aquam mutauit in vinum, ideo credit Ieſum, poſſe agonizanti ſuccurrere. Hoc tamē non appareret aliis probabile, quoniam nuptiæ illæ pauperum erāt, nam & uinum defuit ibi & ſecundùm Hieronymum, Ioannes Euangeliſta exiſ-

A tic ſponſus. Regulus autem iſte potẽs ualde præcipuus fuit in populo: unde potius reor, quòd illud miraculum factum in nuptiis percepit auditu, propterea cõcepit fiduciam orandi pro ſalute filii ſui.

1. Cor. 1. ¶ Denique cùm dicat Apoſtolus Iudæi ſigna quærunt, Ieſus nunc ait, *Niſi ſigna & prodigia uideritis, non creditis*, ide rco autor ſcolaſticæ hiſtoriæ dicit, quod regulus iſte creditur fuiſſe de plebe & ſemine Iudæorum, quod alii non concedunt, *Dicit ad eum regulus, Domine, deſcende priuſquam moriatur filius meus* imperfectio fidei reguli eluceſcit, nõ tamẽ in hoc quod corporalem Chriſti præſentiam credidit neceſſariam, ſed etiam quia non cogitauit uel credidit, quod poſſet ſuſcitare defunctum: nempe ſic orat, Deſcende priuſquam moriatur filius meus, quaſi putet, B quòd mortuum, etiam deſcendendo ad eum, ſuſcitare non poſſet *Dixit ei Ieſus, Vade, filius tuus uiuit* uita naturali & conuenienti, id eſt, in hoc momento, me operante atque ſecundùm corpus abſente ſanatus eſt. *Credidit homo ſermoni quem dixit ei Ieſus, & ibat* ad filium ſuum iam merito regulus appellatur homo, id eſt, utens ratione, ac rationabiliter agens, dum credit Chriſto, & uoci eius obedit, eundo non ſolùm greſſibus corporis, ſed & mentis profectu proficiſcens, uidelicet ab imperfecta fide, ad fidem perfectam, *Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei & nuntiauerunt ei dicentes, quia filius eius uiueret*, i. incolumis eſſet.

2. Re. 18 ¶ Tribus de cauſis obuiauerunt ſerui re- C gulo. Primò, ut bonum nuntium apportando eum lætificarent quem triſtiſſimũ putauerunt: ſerui quippe optantes amari a dominis ſuis, libenter annuntiant læta ac proſpera: ſicut patet de Chuſi & Achimaas, qui exercitu Dauid præualente & Abſolone occiſo, cupiebãt regi Dauid hoc nunciare. Secundò ut ueritatem rei domino ſuo intimantes, eum ab itineris labore releuarent. Tertiò ſecundũ Origenem, quoniam filio iam ſanato putabant præſentiam Chriſti ſuperfluam, quem cũ regulo putabant uenturum. *Interrogabat autẽ* (regulus) *horam ab eis* (uidelicet in ſeruis ſibi occurrentibus) *in qua melius habuerat* filius eius. Hoc quæſiuit ut certior fieret de ueritate miraculi, ne forte filius ſuus à caſu, uel naturali cauſa eſſet ſana- D tus. Tamen, ſi ante ſciuit quòd filius ſuus lætaliter infirmabatur, ſcire potuit, quòd non ualuit naturaliter reparari. idcirco forte horam quæſiuit ut alios prætertim domeſticos ſuos ſolidaret in fide *Et dixerunt ei, Quia heri hora ſeptima reliquit* (eum ſubitò & perfecte) *febris* mortifera, intantùm quòd poſtea nullum ſignum priſtinæ infirmitatis in ipſo apparuit: ſicut ſocrus Petri febricitans, a Chriſto ſanata, Matt. 8. mox ſurrexit, atque ad menſam miniſtrauit quod in febricitãtibus ſanatis naturaliter non contingit. *Cognouit ergo pater* filii iam ſanati, uidelicet regulus cuius, proprium nomen non explicatur. Regulus nempe eſt nomen officii uel dignitatis non perſonæ, *Quia illa hora* (uidelicet ſe- E ptima *erat in qua dixit ei Ieſus, Filius tuus uiuit. Et credidit ipſe* (Ieſum eſſe Chriſtum filium Dei) *& domus* (i. familia) *eius tota*, ſeu omnes ſibi cohabitantes. Ex conſideratione enim horæ, cognouerunt quòd Ieſus etiam corporaliter abſens, ſupernaturaliter operari curareque poſſit, & non qualitercunque, excellentiſſimo modo ut pote ſolo verbo, nutu, atq; imperio, quod non conuenit puræ creaturæ.

¶ Veruntamen, non uidetur quibuſdam quod explicite credidit Ieſum eſſe filium Dei naturalem, Deum uerum, Deum & hominem. Ad talem enim credulitatem homines tunc nondum tenebantur communiter: ſed ſicut Centurio qui ſtetit ſub cruce uiſo terræmotu & his quę fiebant, & quia Ieſus ſic clamans expiraſſet, crede- F bat Verè (inquiens hic filius Dei erat, ſic credidit regulus iſte. Credebant nanque, Mat. 27 quod Ieſus eſſet ſanctus homo, magnus propheta, Saluator mundi, filius Dei, & hoc totum ſic erat, ſed ultra non determinabant an eſſet filius naturalis uel adoptiuus. Quidam præterea putauerunt, quod regulus iſte fuit ille Centurio, cuius puerum Chriſtus in Capharnaum curaſſe deſcribitur. Sed non eſt ſic exiſtimandum. Primò, quoniam puer Centurionis laborabat paralyſi, iſte filius febribus tabeſcebat. Secundò, quoniam ille fuit ſeruus ſecundũ Lucam, iſte filius fuit ſecundùm Ioannem. Tertiò, quoniam Centurio rogauit Ieſum in Capharnaum exiſtentem Luca 7. ſecundùm Matthæum. Regulus uerò ro- Matt. 8. gauit

A gauit eum in Chana. Quartò, quia Regulo tanquam defectuoſo in fide dicitur, Niſi ſigna videritis non creditis. Centurionis autem fides excellentiſſimè commendatur Chriſto dicente, Non inueni tantam fidem in Iſrael. Quintò, quia Cẽturio: Chriſti maieſtatem intelligens, dixit, Domine nõ ſum dignus vt intres ſub tectum meum, Regulus econtrariò ait, Domine deſcende priuſquam moriatur filius meus. Sextò, quia ad ſeruum Centurionis ire paratus fuit Saluator dicendo, Ego veniam & curabo eum, ad filium verò Reguli ire non acquieuit. Quoniã ergo filius Dei venit in mundum oſtendere nobis viam aſcendendi in cęlum, per veram humilitatem, idcirco obtulit ſe pa
B ratum proficiſci ad famulum Centurionis, ad filium verò Reguli ire non voluit. non vtique ex contemptu perſonæ, ſed vt doceat nos, ꝙ alia ſunt iudicia Dei, atque alia iudicia hominum: & vt potius penſemus in hominibus naturam qua ad Dei imaginem facti ſunt, quàm accidentalia bona, quibus in hoc mundo præfulgent: item ne dedignemur abiectas viſitare perſonas, & vt agnoſcamus, ꝙ tantò quis à Deo plus reputatur & ſublimatur, quan-
Luc. 16. tò ab hominibus magis deſpicitur. Hinc ſcriptum eſt. Quod hominibus altum eſt, abominatio eſt ante Deum, De hoc mul
Iacob. 2. ta cõſcripta ſunt in canonica Iacobi, quorum hoc unum eſt, Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide?
C Et illud, Si perſonas accipitis, peccatum operamini. Veruntamen ſecularis poteſtas aſpernanda non eſt, ſed honoranda,
Rom. 13 dicente Apoſtolo, Non eſt poteſtas niſi à Deo, & qui poteſtati reſiſtit, Dei ordina-
Mat. 5. tioni reſiſtit. Vnde quantùm ad exterioré reuerentiam, magis honorare oportet prælatos ac principes, rectores, & officiales, quàm perſonas priuatas ac inopes: ſed quantùm ad reuerentiam interiorem cæteris paribus poſſumus plus honorare, hoc eſt, reputare ac beatificare abiectos, egenos, & ſimplices, quàm ſublimes, quia ſimiliores ſunt Chriſto, & eorum eſt regnum cœlorum. ¶ Pręterea, de moralitate huius Euãgelicæ lectionis multa dici poſſent, & plurima dicta ſunt: nec opus eſt ea quæ ab aliis plenisſimè dicta ſũt, huic loco inſerere atq; repetere, ſed breuẽ tan-

gã moralitatẽ, quę uidef cõgruenter poſſe aptari. Itaq;, per Regulũ deſignatur ſpiritus rõnalis ſeu intellectus, qui in regno aĩæ præſidet, oẽſq; potẽtias dirigit, & gubernat, qui potius dr̃ Regulus quam rex, quia in ordine intellectualiũ eſſentiarum tenet infimũ locũ, intantũ ut naturaliter ſit unibilis corpori. Vnde, ſm̃ filoſofos, ſicut ſe hẽt materia prima in genere entiũ, ſic aĩa rõnalis in ordine intellectualiũ ſubſtantiarũ. Filius huius Reguli, eſt ſpeculatiuus intuitus diuinorũ, qui eſt uelut uerbũ prolesq; mentis, qui infirmaẽ in Capharnaũ. i. in ſenſualitate & carne mortali multipliciter obfuſcatur, impedif, interrũpitur, deficit, lãgueſcit, qm̃ deprimit terrena habitatio ſenſũ multa cogitantẽ. Et D
ſm̃ Apoſt. inuenitur alia lex in membris E
noſtris legi mẽtis repugnãs, intantũ actus interioris hoĩs pp ardorem ſenſualis cõcupiſcentiæ, cæteraſq; paſsiones quaſi febriciter. Accedat ergo regulus iſte humili, affectuoſa iugiq; prece ad Chriſtũ, Dei ſapientiã, & uirtutẽ, ut filiũ ſuũ à prædi- *Sapiẽ.* 9.
ctis incõmodis curet, auferẽdo ab anima *Roma.* 7.
obſtacula contẽplationis cęleſtiũ, impedi *1. Cor.* 3.
menta amoris feruidi diuinorũ, oẽmq; inſtabilitatẽ, & paſsionũ inordinationẽ ac impetum, quatenus reuelata facie gloriã dñi ſpeculetur. Et utiq;, cum intellectualitas noſtra ſit naturaliter tàm imperfecta, obſcura, atq; fallibilis, indigemus cõtinuò, clementisſimeq; diuinæ bonitatis ſuccurſu quatenus nec momentũ delinquamur à Deo, & gr̃æ eius influxu, ab il- F
luſtratione diuinę ſapiẽtiæ, ab inflãmatione ignis ſpũs ſancti, à cõuerſatione poteſtatis ſupremæ: aliàs intellectus, noſter errabit, uolũtas frigeſcet, memoria quoque nutabit, & pleni erimus calamitate, paſsionibus, diſtractionib. & peccatis. Qui iſta intelligit ac perpẽdit, nequaquã gloriatur in ſeipſo cũ de ſeipſo præſumit, aliis ſe non præfert, penſantes illud Apoſtoli, Qui ſe putat aliquid eſſe cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit: & quod apud Ieremiam legitur, Scio domine quia non hominis uia *Iere.* 10.
eius, nec viri eſt ut ambulet, & dirigat *Galat.* 6.
greſſus ſuos. Petat ergo Regulus iſte ſeu intellectus noſter, ut ipſemet Chriſtus deſcendat ad ſanandum filium ſuum, uidelicet actum intellectualem: quoniam peccata auferre, gratiam dare, in uolunta-

tem

A tem directè immediateq; agere, ſolius eſt Dei. Nec curet ſi ſibi dicatur à Chriſto, niſi ſigna videritis non creditis: quoniam fides quamuis ſufficiens ſit: tamen per experientiam diuinæ miſerationis, & gratiæ, per euidentiam diuinæ præſentiæ, roboratur atq; perficitur. Non ergo ſufficiat intellectui noſtra præſentia angeli, imò nec ſola diuina præſentia Chriſti: ſed corporalē eius requirat præſentiā in ſacramento: quatenus corpus, & ſanguinē Dei propter ſe incarnati deuotiſsimè amplectatur, epuletur, contineat. Dicat igitur non ex incredulitate, ſed feruida dilectione, quæ inquieta eſt, donec aſsit dilectus. Domine, deſcēde priuſquā moriatur filius meus, hoc eſt, antequā actus intellectiuus B à ſenſualitate vincatur, à tētationibus ſuperetur, & antequā amoroſa contēplatio diuinorū in interioribus extinguatur. Oremus itaq; Chriſtū, vt per ſacramēti exhibitionē introeat ſpiritum noſtrū, omnemq; affectum ſuperdigniſsimi ſacramēti illuc diffundat. ¶ Deniq;, Moſes non cōtentus de ducatu angelico, ipſius Dei perſonalem requirebat præſentiam, dicēs, Si non tu ipſe præcedes nos, ne educas nos de loco iſto. In quo enim ſcire poterimus inueniſſe nos gratiam in conſpectu tuo, niſi ambulaueris nobiſcum? Sic & Iſaias clamauit. Vtinam diſrumperes cœlos, & deſcenderes. ¶ Porrò, cùm Chriſtus viderit ſpiritum noſtrum tàm feruenter, inſtāterque precantem, dicet per effectum, Vade, filius tuus viuit, hoc eſt, exaudita eſt deprecatio tua: quo facto, tota domus ſpiritus noſtri, videlicet omnia interiora animæ, cogitationes, & affectiones, credūt virtuoſè agendo, quoniam rationis imperio omnia ſubiicientur, & Deo obediēt. Quod autem in fine huius capituli ſubditur, *Hoc iterum ſecundùm ſignum fecit Ieſus, cùm veniſſet à Iudæa in Galilæam*, Non eſt intelligendum, quòd hucuſque non fecit, niſi duo miracula, quia (vt dictum eſt) in Ieruſalem multa fecit miracula, ſed quòd iſtud fuit ſecundū ſignum quantū ad miracula facta in Galilæa. & ſecundū Bedam, ideo Euangeliſta hoc dicit, ut oſtendat, quod ea quæ ſupra deſcripſit, alii Euangeliſtæ omiſerūt. Et ſicut Regulus ſolicitus fuit Chriſtumq; acceſsit & inſtāter petiit pro ſui carnalis filii corporali ſa-

Exod. 33

Iſai. 64.

C

lute, ſic oīs prælatus ſolicitus eſſe Chriſtum accedere, eumq; feruenter ac iugiter deprecari debet, pro gregis ſibi cōmiſſi ſpirituali ſanitate. ¶ Præterea, multi vſque in hodiernū diem ſunt qui licèt habeant fidem informem & mortuam, non tamen credunt, loquendo de fide formata & uiua, ſeu operatoria, niſi ſigna & prodigia viderint. ſ. vltionem diuinę iuſtitię, in aliquibus impiis, vel aliquid ſimile. D

EXPOSITIO QVINti capituli.

Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam.

ARTICVLVS XIII. E

NVnc rurſum Euangeliſta commemorat ſignum magnificū à Chriſto peractum ab aliis Euangeliſtis omiſſum, & de indiſcreto zelo Iudæorū: quomodo etiam Chriſtus occaſione huius prodigii, magna & profunda ad Iudæos locutus eſt, *Poſt hæc* quæ in præcedēti capitulo geſta narrantur, *Erat dies feſtus Iudæorum*. Non exprimitur quę fuit iſta feſtiuitas, ſed certum eſt, quòd fuit una de feſtiuitatibus Iudæorum præcipua: & cōmuniter dicitur, quòd erat ſolemnitas pētecoſtes, uidelicet feſtum nouorum, quādo domino offerebantur primitiæ frugū, *Et aſcendit Ieſus Ieroſolymam* quæ erat altior ſitu Galilæa. Ideo Chriſtus eundo illuc à Galilæa aſcendit. Iuit igitur ut legē Moſaicam approbaret, & impleret, humilitatiſque, & obedientiæ exemplum nobis relinqueret, ſalutaribus documentis atque miraculis populum Iudæorum, ad quem fuerat ſpecialiter miſſus, conuerteret. Dictum eſt enim, quod Iudæi ſecundùm pręceptum legis tenebantur in tribus pręcipuis feſtis coram dominó apparere, hoſtiamque offerre, in loco diuini cultus diuinitus prælecto, qui fuit Ieruſalem à tempore Dauid, vel conſtructionis templi. *Eſt autem Ieroſolymis probatica*, id eſt, ouinaria ſeu ouina, *piſcina, quæ cognominatur* Hebraicè *Bethſaida*, id eſt, domus ouium uel pecorum. Hæc enim piſcina prope templum fuit, in qua colligebantur aquę pluuiales ut hoſtię templi, quæ

Ioan. 5

Exo. 34. F

Mat. 15

A cõmuniter erãt de ouibus lauarentur in ea, antequam immolarentur in templo coram domino: probatica autem dicitur à probaton grecè, quod latinè dicitur ouis. *Quinque porticus habens* in gyro, uidelicet quædam ædificia per quæ Nahimæi accedebant ad aquam, cauſa lauandi hoſtias offerendas, quæ etiam iacebant in porticibus iſtis, quouſque eſſent lotæ. Circunſepta itaque fuit piſcina tam multis porticibus, ut miniſtris per plura loca haberent acceſſum ad aquam, & loca illa ſufficerent, ad continendum hoſtias domino immolandas. In *his* porticibus *iacebat magna lãguentiũ multitudo* diuerſis infirmitatibus tabeſcentiũ, utpote *Cecorum, claudorũ, aridorum* ſeu contractorum *Expectantiũ* B *aquæ motum* ab angelo fiendum, infirmitatis curantium. *Angelus autem domini deſcendebat ſecundùm tempus*, id eſt determinatis temporibus, tamen incertis & interruptis *In piſcinam, & mouebatur aqua* ab angelo motu forti ac turbulento, ita quòd certum fuit motum illum ab angelo factum non à uento, uel cauſa naturali: & quoniam hora angelicæ deſcenſionis fuit incerta, ideo languidi iacebant ibi continuo quaſi ſemper parati, & optantes ſe inuicem præuenire in ingreſſu piſcinę, cuius ratio ſubinfertur *Et qui prior deſcendebat in piſcinam* Poſt motionem aquæ: piſcina dici poteſt, uel ipſa aqua uel receptaculum aquæ. *Sanus fiebat, à quacunque* C *detinebatur infirmitate* efficienter & principaliter à Deo, cui ſoli competit à qualibet inualitudine propria uirtute liberare, inſtrumentaliter uerò ab angelo: diſpoſitiuè autem ab aqua, quæ ex deſcenſu motioneque angeli quandam ſortiebatur efficaciam ad curandum.

¶Sed cur dominus tantam reuerentiam, & uirtutem contulit huic aquæ? Adhoc aliqui dicunt, ꝙ propter lignum dominicæ crucis, quod in ea nataſſe, & circa paſſionem enataſſe affirmant. Alii dicunt, ꝙ ad præfigurandam uirtutem baptiſmatis Chriſti tunc propinquantis, in quo omnis qui deſcenderit ab omni peccato purgatur. Quidam uerò dicunt, ꝙ propter dignitatem legalium hoſtiarum, quę ibi lauabantur, & præſertim inquantum *Iſai. 9.* hoſtiæ illæ, immolationẽ Chriſti in cruce præfigurabant, per quam totum genus humanum redemptum eſt. Mihi uidetur conuenienter dici, ꝙ Deus ex ſua miſericordia, propter prædictos infirmos ac inopes fecit hanc gratiã. D Myſtice, per piſcinam intelligere poſſumus fontem baptiſmatis, uel ſacramentum confeſſionis in qua omnia lauantur, uel quotidianum baptiſmum lacrimarum ſanctarum. Per deſcenſum uero angeli operationẽ & influentiam Chriſti, qui eſt magni conſilii angelus, & in quolibet trium prædictorum principaliter operatur, unamque curã di largitur, ſed figura non adæquatur figurato. Idcirco, Chriſtus agit in baptiſmo & confeſſione non ſolum ſæpe, ſed indefinenter quotidie: nec ſolùm curatur unus, uidelicet primus, ſed omnis quicunque ſacramenta iſta digne ſuſceperit. E *Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate ſua*, ſpecies huius infirmitatis non explicatur, ſed creditur fuiſſe paralyſis, nã homo iſte iacebat in lecto, *Hunc cum uidiſſet Ieſus* oculo corporali, & compaſſionis affectu, *Et cognouiſſet quia iam multum tempus haberet*, i. diu infirmatus fuiſſet hoc enim Ieſus in ſeipſo à principio ſuę incarnationis cognouit futurum, quod nunc uidit in præſenti, *Dicit ei, Vis ſanus fieri?* Certum eſt, quod illa quæſtio non proceſſit ex ignorantia, imò quicũque alius ſcire potuit, ꝙ omnes ibi iacentes & aquæ motum præſtolantes, cupiebant ſanari: ſed quęrit, ut in egro deſiderium recipiendæ curationis prouocet: ſicq; dignior ſit ad beneficium ſanitatis F ſumendũ. Deniq;, ſpecialiter hunc unum *Deut. 32* affatur & curat, quia miſerabilior fuit, & iam pro peccatis ſuis, lõgiſſima moleſtia fuerat caſtigatus: ideo dominus qui uulnerauit, medetur, & qui percuſſit, denuo ſanat. Scriptũ eſt. n. in Tobia, Cum iratus *Tob. 3.* fueris, miſericordiam facies. Longanimiter ergo & patienter eſt ſuſtinenda caſtigatio Dei, imò omnis moleſtia corporis atq; aduerſitas: iuxta quod ſcriptũ eſt in Iudit, Non ulciſcamur nos pro his quę *Iud. 81.* patimur, ſed reputantes peccatis noſtris, hæc ipſa ſupplicia minora eſſe flagella domini. quali ſerui qui corripiuntur ad emẽdationem, & non ad perditionem noſtrã eueniſſe credamus. *Reſpondit ei languidus, Domine*, uocat Ieſum dominum, quaſi uenerabilẽ uirũ, ſed aliud nihil ſciuit de eo

A *Hominem* (ſeruientem ſeu adiuuantem) *non habeo, ut cum turbata*, id eſt, ab angelo vehementer concuſſa & mota. *Fuerit aqua, mittat* (id eſt, ante alios deferat) *me in piſcinam: dum enim uenio ego* qui præ languore cito ire non ualeo *Alius* (languidus) *ante me deſcendit in aquam. Dicit ei Ieſus* (cuius dicere eſt facere) *Surge, tolle grabatum tuum & ambula, & ſtatim ſanus factus eſt homo*, in quo oſtenditur omnipotentia Chriſti, tã inueteratum languorem, in inſtanti imperioſè curantis. Virtus nempe diuina cùm ſit infinita, operatur in inſtanti, quod naturæ non conuenit quia in transmutationibus rerum de contrario in contrarium

B agit ſucceſsiuè. Vnde ſecundùm Dionyſium, Natura non tranſit à diſtanti in diſtans, niſi per media, *Et ſuſtulit grabatum ſuum & ambulauit*. Per languidum iſtum, ambulare non valentem, intelligitur piger & negligens mala conſuetudine preſſus, qui in delectatione vitioſa, & vſu peccati, quaſi in grabato iacet. Huic, imò & omni peccatori dicit Chriſtus quotidie, per admonitionem ſacræ ſcripturę, vis ſa-

Ezec. 18 nus fieri? Cũ enim dominus ait per Ezec.

Eze. 33. Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuerta-

Zac. 1. tur & viuat. Et per Zacar. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Itemque per

Ioelis. 2. Iohelem, Omnis quicunque inuocauerit nomen domini, ſaluus erit. Quid aliud loquitur, niſi vis ſaluus fieri? tanquam dicat, Ego ſum medicus animarum, fac quod in te eſt, acquieſce monitis meis, & ſanabo te, ſurge à ruina peccati, tolle grabatũ tuũ,

C id eſt, delectationem peccati, in qua quieſcis, aufer, & porta ſuper te per conpũctionem & ſatisfactionem, quatenus quantũ glorificaſti te, in delitiiſque fuiſti, tantum imponas tibi luctum & afflictionem, exẽ-

Apoc. 8. plo prophetæ dicentis, Laboraui in gemi-

Pſal. 6. tu meo, laudabo per ſingulas noctes lectũ meum, & ambula regia via in diuinis præ-

Prou. 3. ceptis, de quibus in lib. Prouerb. legitur,

Pſal. 18 Viæ eius pulchræ, & omnes ſemitæ eius pacificæ. Imò viam mandatorum Dei percurre, implens illud Ioſue, Seruite domino corde perfecto atque veriſſimo, quantò enim animo promptiori ac feruentiori fecerimus opera Dei, tãtò amplius promeremur. *Erat autem ſabbatum* id eſt, quies & ceſſatio ab operibus ſeruilibus, *In die illo*, imò hæc dies fuit ſabbatum, i. dies optima ac feſtiua. *Dicebant ergo Iudæi illi qui* D *ſanus fuerat factus, Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum*. Si Iudæi putauerunt eum lectum ſuum portare ſine ſpeciali Dei commiſsione, & neceſsitate ſeu diſpenſatione, excuſabiles erant, tamen ad minus materialiter falſum locuti ſũt, labor enim exterior ad diuinum honorẽ directè ordinatus, ſeu pertinens, licebat in ſabbato, quemadmodum ſacerdotes ſabba- 2. Theſ. 2 tis templum ornabant, hoſtias aptabant, ac immolabant. Baiulatio autem lecti ab Pſal. 50. iſto ſanato, fuit ad oſtenſionem diuinæ potentiæ & gloriã Chriſti, velut ſi quis die dominica miraculosè liberatus à carcere, deferat ad eccleſiam vincula ſua ad glorificandum Deum Fuit quoque ex diſpenſa- E tione ſummi diſpenſatoris, qui legem dedit, & ad ſpiritualem legis intelligentiam introduxit. Vnde ſubiungitur, Reſpondit eis iſte ſanatus, *Qui me ſaluum fecit* a paralyſi, imò à labe peccati: quoniam Chriſtus, cuius perfecta ſunt opera, ſanauit in anima quos curauit in corpore, *Ille mihi dixit, tolle grabatum tuum & ambula*, id eſt, ea poteſtate, qua me miraculosè curauit, eadem autoritate mihi pręcepit quod facio, *Interrogauerũt ergo eum, quis eſt ille homo qui dixit tibi, tolle grabatum tuum & ambula?* tanquam dicant, oſtende nobis talem tã malum, & legis contemptorem, ut culpã tuã puniamus in eo. Iſti qui curatorem huius paralytici, purum hominem æſtimabant, homines erãt eo modo quo dicit Apoſtolus, Cũ ſit inter uos zelus & contentio, nõ- F ne carnales eſtis & ſecundùm hominem ambulatis? *Is autem qui ſanatus fuerat effectus, neſciebat quis eſſet*, id eſt, nomen & famam Chriſti ignorauit, nec quicquã audiuit de eo, & fortè oblitus fuit diſpoſitionis Chriſti, in vultu ac habitu, ita quòd neque per circunlocutionem & ſigna indicare potuit quis nam eſſet. Quomodo Ochozias rex Iſrael cognouit Heliam, audito quòd homo piloſus & zonam pelliceam circa renes habens, famulis ſuis obuiaſſet, ut legitur in lib. Regum, Ieſus.n. ſtatim receſsit ab homine illo, ſicut ſubiũgitur. *Ieſus autem declinauit à turba conſtituta in loco*, ubi paralyticum iſtum ſanauit, vel ubi turba eum de grabati baiulatione redarguit. Declinauit autem a turba, erudiens nos, ut poſt perpetrationem excellẽ-

A tium operum, fugiamus humanum hono rem, hominumq; applauſum, amātes neſciri. Secundò, quia interdum ad tempus diuertendum eſt à calumniatoribus, & ingratis cedendum: item ut quietum locum quæramus ad uacandum Deo. In turba enim, plurima occurrunt deuotionis ac puritatis obſtacula, & fortè ad literam Chriſtus receſſit à turba, habens aliud ſalutare opus alibi expedire, *Poſtea inuenit eum Ieſus in templo*, ad quòd ſanatus iſte conuenit ut Deo ageret gratias: ſic & nos ſi Ieſum inuenire, & ab eo inueniri optamus, intremus tēplum eius materiale ac ſpiritualem, uiſitando eccleſiam, & redeundo ad propriam mentem, per contēplationem & uitæ noſtrę diſcuſsionem, atque internam in omni uirtute exercitationem, dominus.n.
B in templo ſancto ſuo: *Et dixit illi, Ecce ſanus factus es* (mente & corpore) *iam noli peccare*, id eſt, propoſitum habe cauendi omne peccatum pro poſſe, *Ne deterius tibi aliquid contingat*, id eſt, ne maior pœna tibi in præſenti uel æterna damnatio infligatur, quoniam recidiuantes atque ingrati grauiorem pœnam merentur. Ex quibus elicitur, ꝙ æger iſte propter peccata ſua incidit lāguorē præfatum. ¶ Quomodo autē Deus diuerſis de cauſis homines nunc flagellat,
Ioan. 8. infra Deo præſtante dicetur, ubi de cæco nato agetur. *Abiit ille homo & nunciauit Iudæi, quia Ieſus eſſet qui fecit eum ſanum*, dicunt aliqui quòd malitioſè hoc fecit, tanquam ingratus, & hoc uidetur ex eo quòd Iudęi, eum increpabant de lecti ſui porta-
C tione: & cùm ſe excuſaſſet per commiſſionem ſui ſanatoris, Iudæi dixerunt, ubi eſt ille: ex quibus conijcere potuit quòd Iudæi uolebant culpam retorquere in illū propter quòd publicando Ieſum, expoſuit eum calumniatorum perſecutioni. Alij dicunt oppoſitum, ſcilicet quòd ſimplici animo hoc egit, ne eſſet ingratus, & ut Chriſtum glorificaret, & probant per hoc, quòd Ieſus ſanauit iſtum in mente ſicut in corpore, ideo non fuit tam improbus: ſed quicquid ſit de ueritate rei, iſtud argumentum facilè ſolueretur, per euangelicā
Luc. 17 ueritatem: quia ut legitur in Luca, cùm Ieſus decem leproſos curaſſet, unus duntaxat reuerſus eſt gratias agens, & alij facti fuerunt ingrati, propter quod Chriſtus dicebat, Nonnè decem mundati ſunt, & nouem ubi ſunt? Non eſt inuentus qui rediret & daret gloriam Deo, niſi hic alienigena. Nihilominus omnes illi ēt mente ſanati fuerunt, ſed rurſus in culpam prolapſi ſunt, & fortè à ſacerdotibus ſubuerſi: ſic dici poſſet de iſto, potius tamen arbitror, ꝙ non malitioſè, ſed bona intentione fecit quod dictum eſt, putans Iudæos agnito actore miraculi meliorandos. *Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum*, detrahendo & comminando, *Quia hæc faciebat in ſabbato*, ſcilicet, quòd hominem curauit & ei lectum ferre præcepit, *Ieſus autem reſpondit eis*, oſtēdens ſe non eſſe legis uel ſabbati tranſgreſſorem, ſed patri æterno cōformem in operando: quemadmodum enim apud Matthæum excuſat diſcipulos, ſabbato ſpicas euellentes, & confricantes à tranſgreſſione ſabbati, per hoc quòd Dauid ſimile fecit, ſic nunc excuſat à tranſgreſſione ſabbati, per hoc quòd pater eodē modo operatur ut ipſe. *Pater meus* cœleſtis & naturalis, *Vſque modo operatur*, id eſt, à principio mundi uſque in præſens, imò & uſque in ſempiternum indeſinenter agit in rebus, totum uniuerſum in eſſe conſeruando, gubernando, corrupta reſtaurādo: agit quoque animas rationales quotidie creando, impios iuſtificando, purgatos ab omni reatu, in cœlis beatificando, panem & uinum in corpus & ſanguinem Chriſti trāſſubſtantiando, & alia ineffabilia iugiter operatur, pręſertim in eccleſia triumfante, quæ ignoramus. Pauca quippe uidemus operum eius, ut dicitur in Eccle. ubi & ſcribitur, Multa ſunt abſcondita maiora his: quod uerò in Geneſi legit, Requieuit Deus ab omni opere, quod patrauit, intelligendum eſt quantū ad productionem nouarum ſpecierum entis. *Et ego operor*, ſicut & pater, imò eadem quæ pater: quia indiuiſus ab illo in natura & opera: quemadmodum ergo Deus pater prædicta oīa operans, ēt ſabbato non arguitur, quaſi ſabbati uiolator: ita nec ego argui debeo, qui confractum reſtauraui, & ad demonſtrationem diuinæ uirtutis, eidē præcepi grabatū baiulare. ¶ Ad intelligēdum hæc uerba ſublimia, oportet aduertere, ꝙ aliquid eſt cā alterius dupliciter. Primò, quātū ad illius inceptionē, & quo ad eſſe ipſius, ſed non quo ad permanentiā eius: quemadmodum homo generans eſt cauſa filij ſui,

Margin (right): D; Mat. 12. Luce. 6.; 1. Reg. 21; E; 1. Cor. 11; Eccl. 43. F; Gene. 2

A minat ſanctos patriarcas patres ſuos, cum non eſſet de ſemine illorum progenita. Samaritani quippe fuerunt natione Gentiles, quia Salmanaſar rex Aſſyriorũ decem tribubus partim occiſis, partimq; captis ac translatis, poſuit medos in terra decem tribuum, qui cũ deuorarẽtur à leonibus, eò ꝙ Deum Iſrael non colebãt, miſit eis rex Aſſyriorũ vnũ de ſacerdotibus populi Iſrael, ut doceret eos legitima Dei terræ Iſrael, quo facto, cœperũt colere dominũ, recipientes duntaxat quinq; libros Moſi, & idola ſua non relinquentes, prout in li

4. Re. 18 bris Regũ plenius recitatur. Dicendũ, ꝙ mulier uocat illos ſuos ſeu Samaritanorum patres, quia Samaritani ſequebãtur, cultũ & ritum illorũ in multis, & propter

B reuerentiã patriarcarũ, *Et uos* (Iudęi) *dicitis quia Ieroſolymis eſt locus* hoc eſt templũ in monte Sion. *Vbi adorare oportet*. i. expeditius eſt quàm in monte Garizim. Iudęi autem non dixerunt quòd oporteret, de neceſſitate adorare in templo Ieruſalem, quaſi Deus alibi non exaudiret, nam in ſinagogis ſuis orare conſueuerunt: ſed aſſerebant conuenientiorem locũ orandi eſſe in Ieruſalem, quod & verum fuit quoniã Deus ſpecialiter elegit locum illum pro cultu ſuo, præſertim ad ſacrificandum. *Dicit ei Ieſus. Mulier crede mihi:* quem uides eſ

Iſai. 44. ſe prophetam. Niſi enim credideritis non intelligetis, & accedentem ad Deum neceſſe eſt credere. *Quia ueniet hora, quando neque in monte hoc* (Garizim) *neque in Ieroſolymis adorabitis patrem*. Hoc intelligi poteſt

C dupliciter. Primò, quòd conuerſi ad Chriſtum, non adorarent patrem cœleſtem in prædictis locis eo modo quo ante: videlicet æſtimando, quòd determinatio, & diſtinctio locorum, tã multum prodeſſent ad effectum orationis obtinendum, ſed ſpirituales affecti ſpiritualiter adorarent, ſcientes, quòd uirtus & valor orationis, non principaliter conſiſtit in loco ſed animo. Secundò ſic, veniet hora, &c. quod impletum videtur tempore deſtructionis Ieruſalem à Romanis, quia & tunc plurimi Samaritani crediderunt in Chriſtum, atque in eccleſiis adorare curabant. *Vos* (Samaritani) *adoratis quod ne ſcitis*. Adorabant enim Deum omnium creatorem quẽ neſciebant, id eſt, malè & falsè de ipſo ſenſerant, putantes Deum eſſe corporeum, circunſcriptum, & lineamentis corporalibus

D figuratum. Adorabant quoque & idola quæ neſcierunt, putantes aliquid diuinitatis illis ineſſe, quæ plena fuerunt dæmoniis. *Nos* (Iudæi) *adoramus* quod ſcimus, id eſt, Deum quem uerè cognoſcimus. Chriſtus cognouit eum per ſpeciẽ, cæteri per fidẽ. Notus. n. in Iudæa Deus. Cæteris. n. nationibus ad diuerſos errores ruentibus remãſit in populo Iſraelitico uera cognitio Dei. *Quia ſalus ex Iudæis eſt*, hoc eſt, ex populo Iudæorum Saluator mundi incarnatus & ortus eſt: vel ſalus ex Iudæis eſt, hoc eſt ſalutatio gentium ex Iudæis depẽdet, puta a Chriſti paſſione, & Apoſtolorum prędicatione. *Sed uenit hora & nunc eſt*, videlicet, tempus euangelicæ legis.

E *Quando ueri* hoc eſt, fideles, ſynceri, atque deuoti, *Adoratores adorabunt* patrem, ideſt, Deum trinum ac ſimplicem, cui dicimus, Pater noſter qui es in cęlis. *In ſpiritu* hoc Mat. 6. eſt, corde interno in ſpirituali intellectu, in ſpiritu ſancto, non ſolùm in locis determinatis, in groſſa imaginatione, in proprio ſenſu. *Et ueritate*, ideſt, fide illuminata, in uera iuſtitia ad Dei honorẽ, & propter ueram beatitudinem adipiſcendam. Deniq; ſecundũ Auguſtinum, patrem in veritate adorat, qui patrem æternũ in nomine filii inuocat, hoc eſt, Deum veraciter inuocare, ideſt, intus & ex corde vocare: quod quàm ſalubre ſit, pandit Pſa. dicẽdo, Prope eſt dominus omnibus inuocan Pſ. 144 tibus eũ in ueritate. *Nam & pater* (cœleſtis) *tales quærit*, ideſt, ueros adoratores re-

F quirit, & approbat. Vult enim nos eſſe tales. *Qui adorant eum in ſpiritu & ueritate* ut dictũ eſt, cuius ratio ſubditur, *Spiritus eſt Deus*, i. ſpiritualis, incorporalis & ſimplex eſſentia, utpote actus purus, mens ſeparata eſſe tantùm honoratiſſimus intellectus. *Et eos qui adorant eum* adoratione latriæ, quæ ſoli Deo debetur, *In ſpiritu & ueritate* ſecundùm ſenſum inductum *Oporteat adorare*, ſi debeant exaudiri. Actio quippe rationalis creaturæ per hoc cõplaceat Deo, ꝙ per eã aſſimilatur, atq; unitur ſuo creatori. Per adorationẽ autẽ in ſpiritu & veritate factã, aſſimilatur & cõiungitur Deo. Per hoc enim ſimplificatur, & rectè aſcendit in Deum, tranſcendendo cuncta terrena, omnesque diſtractiones & ſeipſam pure eleuando in creatorem. vnde, oratio

A oratio dicitur aſcenſus mentis in Deum, quaſi dicat Saluator ſi Deus localis, corporalis materialisve eſſet in propria natura adorandus eſſet, indeterminatis locis duntaxat,& rudibus fantaſiis. Nūc verò cū ſit ſpiritus ſimpliciſſimus,in interiori adorandus eſt templo,vt anima redeat ad ſeipſam,& collecta,atq; in Deum forti ſtabilitate erecta inuocet Deum,quem-
Eccl.18. admodum in Eccleſiaſtico legitur, Ante orationem præpara animam tuam,& no-
1.Cor.14 li eſſe quaſi homo tentans Deum. Hinc dicit Apoſto.Si orē lingua,mens mea ſine fructu eſt,quid ergo? orabo ſpū,orabo & mēte.Itaq; nō vaga & huc illucq; diſcurrēte mente implorāda eſt gratia Dei, ſed
B omnis cuſtodiat orans cor ſuum, occaſiones euagationum vitando,& cum feruore incipiendo,quod non eſt modicè laborioſum. ſecundum ꝙ Abba Agathon dixit, Non eſt labor ſicut orare Deum. Porrò Saluator dicēdo, *Veri adoratores* innuit eſſe quoſdam adoratores falſos, uidelicet qui vel malè ſentiunt de Deo,ſicut hæretici,vel propter humana præconia ſeu carnalia commoda,aut temporalia lucra orant ſicut hypocritæ,vel Deum quem orando honorare videntur peſſimis mori-
Iſa. 29. bus inhonorant, de quibus Deus ait per Iſaiam, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me,propter quod in vanum colunt me, iſti non exaudiuntur. Qui enim declinat aurem ſuā,
C ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. *Dicit ei mulier* ſcio ex communi fama vel autoritate ſcripturæ, *Quia Meſſias venit*.i.mox vēturus eſt,qui dicitur Chri-
Gen.49 ſtus.Samaritani nanque nouerant, vt in Geneſi prædictum eſt,Non auferetur ſceptrum de Iuda,& dux de fœmoribus eius,
Ioan. 1. donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Quoniam ergo viderunt iam regnum à ſemine Iudę ablatum atque Herodi Aſcalonitæ alienigenæ datum,poterant ſcire ꝙ tempus aduētus Meſſiæ inſtar eſt, & hoc erat tunc publica fama apud Iudæos. Vnde miſerunt ad Ioannem ſciſcitātes,an eſſet Chriſtus. *Cum ergo venerit ille,nobis annunciabit omnia* id eſt,certificabit nos de quæſtionibus vniuerſis, & cęteris ad ſalutem ſpectantibus,quaſi diceret,mulier iſta. Tunc plenius inſtruemur de omnibus iſtis. Omnes

autem Iudæi & cæteri de Chriſto aliquid D
loqui ſcientes,expectabant eum, quaſi ſapientiſſimum magiſtrum, ſummumque prophetam. *Dicit ei Ieſus*,dominus inextimabilis dignationis. *Ego ſum* (Chriſtus) *qui loquor tecum* quoniam enim Ieſus vidit hanc fœminam de cognitione diuinorum ſolicitam,reuelauit ei ſeipſum. *Et cōtinuò venerunt diſcipuli eius,redeuntes de ciuitate Sichar,in qua emerunt eſcas, ut venientes, manducarent cum Ieſu ſupra puteum*. vt opinor, prout ſolent pauperes facere: *& mirabantur quia cum Muliere loquebatur*. Nihil mali ſuſpicabantur, ſed mirabantur, vel magnitudinem dignationis Chriſti, quod cum muliere infideli tàm familiariter conferebat, vel quia conſuetudinem loquendi cum mulieribus ſeorſum ac pri E
uatim non habebat. *Nemo tamen* (diſcipulus) *dixit* Chriſto, *Quid quæris aut quid loqueris cum ea?* Propter reuerentiam enim magiſtri ſui,nil tale dixerunt,certi, ꝙ non ſine ratione affatus fuit hanc fœminam. *Reliquit ergo hydriam ſuam mulier ad puteū*. Præ admiratione enim eorum quæ audiuit,& dilectione quam concepit ad Chriſtum,qui eam tàm dignanter ac dulciter fuerat allocutus, quod Iudæi non feciſſent. Præ deſiderio quoque ſalutis populi ſui, oblita eſt aquam corporalem ſecū deferre,aqua ſapientiæ deguſtata. *Et abijt in ciuitatem* (Sichar) *& dicit illis hominibus* ſuis conciuibus. *Venite & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcunq; feci*, hoc eſt, F
opera mea præcipua: vel mulier dicit hoc per hyperbolen,ſeu exceſſum,ad innuendum,ꝙ Chriſtus dixit ſibi multa occulta de ſuo ſtatu, Homines enim in admiratione magna poſiti & amore accenſi, frequenter per exceſſum loquuntur,non intendētes aliquid falſi aſſerere,ſed rei magnitudinem aperire. *Nunquid ipſe eſt Chriſtus?* tanquam dicat. uidetur per tantùm miraculum quòd ſic.

¶ Mulier iſta impleuit, quod admonet 1.Pet. 4.
Petrus dicendo, Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam in alterutrum illam adminiſtrantes & talentum ſibi conceſſum ſtuduit fructuosè expendere. Ad literā quoque reliquit hydriam ſuam, quia intendebat ſtatim reuerti, & plenius informari: ſic & nos dum illuminationem & gratiā Chriſti experimur, hydriam noſtram.i.

ventris

A ventris curam, voluptatem omnemque
terræ ſubſtantiam paruipẽdere vel abie-
ctare debemus, alioſq; ad ſimilẽ gratiam
pro poſſe adducere. Vnicuiq;.n.manda-
uit Deus de proximo ſuo, quẽadmodũ
Eccl.17. in Eccl. legitur, *Et exierunt de ciuitate* ha-
bitatores eius, nouitate rei permoti, &
ad credendum diſpoſiti. *Et venerunt ad eũ*
ſic & nos ſalutaribus exhortationibus ac
quieſcere par eſt, quoniã egeſtas & igno
minia ei, qui deſerit diſciplinã, ut ſcribi
Prou.13 tur in prou. *Interea*.i.inter hæc utpote in
ter receſſum mulieris, & Samaritanorũ
acceſſum, *Rogabant eum diſcipuli eius dicen
tes, Rabbi, manduca* Compatiebantur.n.fa
tigationi ſui magiſtri, & propriæ fami cõ
ſulere quæſierunt. Ipſi nanq; eſuriebant,
& quia non præſumebant comedere niſi
magiſtro iubente, incipiente & eſcã be-
B nedicente, idcirco rogabant vt manduca
Eccl.15. ret. *Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo mã
ducare*.i.ſpirituali alimonia animam meã
reficere.ſ.opere uirtuoſo, quod mentem
alit atq; delectat, quemadmodũ ſcriptũ
eſt, Cibauit illum pane vitæ & intelle-
ctus. *Quem nos neſcitis* qui nõdum cogno
ſcitis myſteria mea. *Dicebant ergo diſcipu
li*, uerba magiſtri de materiali cibo intel
ligentes *Adinuicem*, quia ex reuerentia
quam habebant ad magiſtrum ſuũ, non
audebant faciliter alloqui eum. *Nũquid
aliquis attulit ei manducare?* Nouerant ſi-
quidem quod nihil alimenti attulit ſe-
cum. Non mirum, ꝙ mulier non intelle
xit uerba Chriſti de aqua, cum diſcipu-
li non intellexerint uerba eius de eſca.
C Dicit ei Ieſus ſeipſum exponens planè &
citò, non per ambages atq; circuitum,
quod locutus fuit ad fœminam. Diſcipu-
lis.n.tanquam familiaribus patefecit
myſteria, cæteris tanquam extraneis lo
quebatur obſcurius *Meus cibus*, præci-
puus.i.in quo magis quàm in corporali
cibo electo & recreor, *Eſt ut faciam volun
tatem qui miſit me*.i.facere opera Deo pa
tri placentia, *Vt perficiam opus eius* ſin-
gulare maximum.i.hominum conuerſio
ni interdum, atque humani generis libe
rationem conſummem, de quo opere ait
infra Saluator, Opus cõſummaui, quod
dediſti mihi ut facerem.
Ioh.17. ¶ Hic docuit nos Chriſtus ſuo exemplo
ut ſpiritualem refectionem aliorũ pro-
priæ corporali refectioni præferamus; D
potiuſque eſcam cordis quàm corporis
requiramus. Loquitur autem ſcriptura
de cibo multiplici, utpote de cibo ſeu
pane beatorum regnantium, qui eſt ipſa
diuinitas uel eius fruitio, qua dulciſſi-
mè atque firmiſſimè ſuſtentantur com-
prehẽſores. Vnde in Luca loquitur Xps Lucæ.22
diſcipulis, Ego diſpono uobis, ſicut diſpo
ſuit mihi pater, ut edatis & bibatis ſup
menſam meam in regno. Et alibi ſcriptũ
eſt, Beatus qui manducabit panem in re
gno Dei. Secundò, de cibo ſacramenta-
li iuxta illud, Caro mea uerè eſt cibus. Luc. 14
Tertiò, de cibo internæ compunctionis,
ut eſt illud, Fuerunt mihi lacrimæ meæ Pſal. 41
panes dies ac nocte. Itemq;, Cibabis nos Pſal.79.
panæ lacrimarum. Quarto, de pane bo Eccl.14.
næ ac meritoriæ operationis, ut habetur E
in Eccl. Ante obitum tuum operare iu-
ſtitiã, quoniã nõ eſt apud inferos inueni
re cibos. Quintò, de pane corporalis re
fectionis. Deinde oſtẽdit Chriſtus per
ſimile, ꝙ iã adfuit tẽpus prædictæ opera
tionis, uidelicet cõuerſionis hominum.
Nonne nos dicitis quatuor menſes lunares,
quibus utũtur Iudæi in cõputãdo *Sunt*
.i reſtãt, *Et meſſis uenit*.i. antequã corpo
ralis uſualiſque meſſis ſeu frugũ colle-
ctio impleatur. *Ecce dico uobis, leuate oculos
ueſtros, & uidete regiones, quia iã albæ ſunt
ad meſſem* ſi adhuc quatuor mẽſes reſta-
bant ad meſſem palã, ꝙ uerba iſta non
poſſint de corporali meſſe intelligi. Eſt
igitur ſenſus, Leuate oculos ueſtros mẽ
tales.i.ad conſiderãda erigite & uidete
regiones.i.habitatores terræ interiori vi F
ſu aſpicite, quia iã albæ ſunt ad meſſem
.i.tẽpus eſt ut congregentur in horreũ
meum, & perducantur ad fidem. Nunc
.n.uenit tempus miſerationis & gratiæ:
poteſt autem ſpecialiter referri ad Sa-
maritanos Chriſto propinquantes, qui
diſpoſiti erant ad fidei receptionem. q.d
Saluator, Illos Samaritanos coniunctoſ
que peccatores oculo compaſſionis aſpi
cite & magis curate, ut eorũ conuerſio-
ni quàm corporali comeſtioni intendã.
Dicitur uero collectio hominũ meſſis,
per ſimilitudinẽ: quẽadmodũ.n. in meſſe
colligũtur fructus terræ in areã, ſic ele-
cti congregãtur intra eccleſiã. Inſuper
aduertẽdum, ꝙ ſcriptura loquitur de du
plici

A plici meſſe ſpũali. Vna, qua homines ſpiritualiter cõgregantur per gratiã intra ecclesiã militantẽ. Vnde in Matthæo habetur, Rogate dominũ meſsis, vt mittat operarios in meſſem ſuã. Alia eſt meſsis, qua electi colliguntur per glorioſam reſurrectionẽ intra eccleſiã triumphantẽ ac patriã, de qua ait Chriſtus in Matthæo, Meſſores ſunt angeli, meſsis verò cõſummatio mũdi. ¶ Deinceps ſubdit de mercede meſſorum primæ meſsis, videlicet de præmio doctorũ & prædicatorum. *Et qui metit* hoc eſt, falsè ſeu verbo prædicationis, homines ad fidẽ gratiãq; inducit *Mercedem accipit* vtpote gloriã regni cœleſtis, præmiũ eſſentiale quod eſt uiſio Dei, atq; aureolã quæ martyribus, virginibus, & doctoribus eſt promiſſa, *Et congregat fructum* hoc eſt, ſpirituales filios ſua prædicatione cõuerſos, *In vitam æternam* quia ad eã finaliter dirigit eos. Vel congregat fructũ, hoc eſt, meritũ copioſum, pertingens in uitã æternam, quæ eſt finis, & præmiũ. Omniũ quippe diuinarum perfectionum altisſima eſt Dei cooperatorem exiſtere, in reductione hominum ad ſuum principium finemq; vltimum, ſecundùm Dio. de quorum præmio ſcriptũ eſt in Da. Qui mul tos erudiunt ad iuſtitiam, fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates: vt *Et qui ſeminat*. i. chorus ſanctorum patriarcarũ, & veterum prophetarum qui primò cœperunt verbum Dei in cordibus hominũ ſeminare, atq; principia fidei tradere. In qualibet. n. facultate ſeminat, qui dat prima principia ſecundùm Orig. *Simul gaudeat* (. i. cum electis, & a ſe conuerſis in cœlo lætetur) *& qui metit*. i. chorus Apoſtolorum, & prædicatorum, qui homines ad fidem diſpoſitos & doctrinam patriarcarum ac prophetarum, ad fidem catolicã, & Chriſti gratiam ſuis ſermonibus perduxerunt, etiam cum patriarchis in cœlo exultent. *In hoc enim* (hoc eſt, in facto illo ſpiritualis meſsis) *eſt verbum verum* hoc eſt, verificatur, & locum habet illud commune prouerbium, quo vtebantur Iudæi, dicendo, *Quia* (hoc eſt quod) *alius eſt qui ſeminat, & alius qui metit*. Hoc dicebãt, de meſſe corporali, quãdo alius ſeminauit, ſed alius fructũ collegit quod. &. in ſpirituali meſſe interdum contingit, ut dictum eſt. Non tamẽ ſemper fit ita, imò ſicut in corporali meſſe. ſæpe idem eſt ſeminator, D & meſſor, ſeu fructus perceptor, ſic in meſſe ſpirituali frequenter idem eſt qui ſeminat, incoando cognitionem fidei Chriſtianæ in aliquo, & qui metit perducẽdo, eũ ad plenã conuerſionẽ. Sic. n. gloriatur. Apoſt. Paulus ad Ro. ſe prædicaſſe Chriſtum, vbi ante nõ fuit annũtiatus, ne ſuper alienũ fundamentum fabricare videretur. Sed quantũ ad Iudæos qui Moſen & prophetas receperũt, & quantũ ad Samaritanos Moſen recipientes, tenet verbum Chriſti, quia in illis priores ſancti ſeminauerunt, Apoſtoli verò meſſuerũt, *Ego miſi uos metere* hoc eſt, ad fidem colligere, *Quod non laboraſtis*, hoc eſt, populũ Iudæorũ quẽ veſtris prędicationibus, ſcripturis, & laboribus non diſpoſuiſtis ad fidei receptionẽ. *Aly laborauerunt*, hoc eſt, prædicti ſeminatores, patriarchæ ac vates nõ ſine labore, populũ Iudæorũ ad Chriſti receptionẽ præparauerunt, prænũtiando eius aduentũ, docendo vnius Dei cultũ, & vitia populi extirpando, *Et uos in labores eorum introiſtis*, hoc eſt, populũ ab illis ſanctis præparatũ, cultum, & doctum cõuertiſtis, qđ dictum eſt pro toto tempore quo Apoſtoli in Iudæa prædicauerunt. Nõ. n. tot millia Iudæorum conuertiſſent, & ſpiritualiter poſſediſſent, niſi per ſcripturas prophetarum ac patriarcarum diſpoſiti fuiſſent ad Chriſtianæ fidei ſuſceptionem. Vnde & Petrus in die Pentecoſtes allegã do Iohelem, cõuertit tria millia Iudęorũ. ¶ Poſtremò, quamuis prædicatio Apoſtolorum fuit meſſio reſpectu prædicationis præcedentium patrum, fuit tamen ſemen & ſeminatio per comparationem ad fidẽ, & opera meritoria auditorum, & etiam quò ad propriam remunerationem in patria: ſecundùm quod dicit Apoſt. Qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus metet uitam æternam. *Ex ciuitate autem illa* nomine Sichar *Multi crediderunt in eum* Samaritanorum (credentes ꝙ eſſet Chriſtus) propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis (quia dixit mihi omnia quæcunque feci) quod non potuit fieri virtute humana. *Cum veniſſent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum, ut ibi maneret* in Sichar. Cupiebant enim plenius informari de fide à Chriſto, *Et manſit ibi duos dies*.

¶ Cur

Marginalia: Mat. 9. — Mat. 13. — B — Dani. 11 — C — Roma. 15. — E — Acto. 2. — F — 2. Cor. 9.

A *Cana* (villa) *Galilææ* prouinciæ, *Vbi fecit aquam uinum*, vt dictum eſt ſecundo capite. Secundùm Auguſtinum, & Bedam Galilæi acceperunt Ieſum cum honore quodam ſuperficiali, non ex dilectione vel fide, ſed curioſitate, propter ſigna prædicta, alii tamen aliter ſentiunt.

PROSECVTIO HVIVS capituli.

Et erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur. &c.

ARTICVLVS XII.

B ET erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum in hac enim ciuitate quæ fuit metropolis Galilææ, habitauit Regulus iſte cum filio ſuo febricante. Deniq;, ſecundùm Bedam Regulus iſte vocatur diminutiuè quaſi paruus rex. Chryſoſtomus verò dicit ꝙ non erat paruus rex, ſed Regulus nominatur, quoniam regiæ ſtirpis erat: alii dicunt ꝙ vocatur Regulus, quia officialis erat Cęſaris, deputatus ad cuſtodiam vrbis Capharnaum, quos ſequitur quidam, reprobans dictum Bedæ per hoc, ꝙ Romani volentes frangere ſuperbiam Iudæorum, abſtulerunt eis regiā dignitatem, ita quod pro tunc nullus rex fuit in Iudæa. Sed illud non videtur reſolutum. Herodes.n.

Mat. 2. C ſub quo natus eſt Ieſus, qui occidit infantes, rex fuit, vt dicitur in Mattæo: Similiter Herodes qui decollauit Ioānem, ſub

Mat. 14 *Marc. 6* quo paſſus eſt Chriſtus, dicitur rex apud Mattæum, & Marcum, & tamen regnauerunt in Iudæa. Quemadmodum ergo nominati ſunt reges, ſic iſte Regulus dici poſſet. Abſtulerunt autem Romani regiā dignitatem à Iudæis, quantùm ad hoc, ꝙ nullus de ſemine eorū regnauit, ſed alienigenæ Romani quoque iuſſerunt, vt ſine eorum conſenſu nullus aſſumeret nomen

Ioan. 19. regis, propter quod infra habetur, Omnis qui ſe regē facit, contradicit Cæſari. Quicquid autem horum dicatur, certum eſt, ꝙ regulus iſte fuit excellens perſona, v. us de principalioribus terræ. *Hic* (Regulus) *cū audiret quòd Ieſus adueniret à Iudæa* (per Samariam) *in Galilæam*. Iam enim famoſus factus fuit Ieſus propter miracula ſua, & propter baptiſmum, quo per ſe, & per D diſcipulos baptizauit, itemq; propter Ioānis Baptiſtæ teſtificationem, ideo fama eius percurrebat eum. Vnde in Mattæo legitur, Quia abiit opinio eius in totam Syriam, quæ vtique fuit grande regnum. *Matt. 3.* *Abijt ad eum & rogabat eum, vt deſcenderet in Capharnaum*, quæ fuit in ſitu baſſiori quā Chana, *Et ſanaret filium eius*, quem putauit non poſſe ſanari à Chriſto niſi corporaliter præſente. Nondum enim agnouit Ieſum eſſe verum Deum, vbique præſentē, & quod angeli ſancti, eius eſſent miniſtri, quorum miniſterio potuit omnes ægros curare: quod cognouit venerabilis *Hebr. 1.* ille Centurio, qui dicebat Domine, non ſum dignus vt intres ſub tectum meum, ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus, &c. *Incipiebat enim mori*. Hoc dicit E Euangeliſta. Primò, ad inſinuandum, cur regulus tantùm feſtinauit ad Ieſum, eumque tām obnixè deprecabatur. Secundò, ad oſtendendum miraculi magnitudinē, quia eiuſdem potentiæ eſt mortuum ſuſcitare, & lætali infirmitate laborantem ſeu agonizantem ſanare. *Dixit ergo Ieſus ad eum Niſi ſigna* id eſt miracula diuinæ potentiæ oſtenſiua *& prodigia*, hoc eſt, miracula aliquid in longum & poſterū indicantia, ſecundùm Bedam. Vel potius miracula, virtutem diuinam procul à ſenſu poſitam ſignātia, *Videritis, non creditis* me eſſe omnipotentem filium Dei, qui corporaliter abſens, ſecundùm diuinitatem omnia impleo, & cuncta ubiq́ue facere queo. F Occaſione huius verbi Auguſtinus dicit, ꝙ regulus iſte acceſſit ad Chriſtum, non credens ſed tentans, volens experiri quis, aut qualis eſſet, & quantùm poſſet. Gregorius verò dicit oppoſitum, puta ꝙ credidit, aliàs filio ſuo non peteret ſoſpitatem Cur ergo dicitur ei, Niſi ſigna videritis non creditis? Reſpondit Gregorius, quòd aliquid credidit. ſ. Ieſum poſſe ægrum ſanare & aliquid non credidit. ſ. quòd abſens poſſet hoc facere ¶ Porrò ſecundùm Teoſilum, regulus iſte interfuit nuptiis, in quibus aquam mutauit in vinum, ideo credit Ieſum, ꝑpoſſe agonizanti ſuccurrere. Hoc tamē non appareret aliis probabile, quoniam nuptiæ illæ pauperum erāt, nam & uinum defuit ibi & ſecundùm Hieronymum, Ioannes Euangeliſta exti-

A tic ſponſus. Regulus autem iſte potẽs ualde præcipuus fuit in populo: unde potius reor, quòd illud miraculum factum in nuptiis percepit auditu, propterea cõcepit fiduciam orandi pro ſalute filii ſui.

1. Cor. 1. ¶ Denique cùm dicat Apoſtolus Iudæi ſigna quærunt, Ieſus nunc ait, Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis, idcirco autor ſcolaſticæ hiſtoriæ dicit, quod regulus iſte creditur fuiſſe de plebe & ſemine Iudæorum, quod alii non concedunt, *Dicit ad eum regulus, Domine, deſcende priuſquam moriatur filius meus* imperfectio fidei reguli eluceſcit, nõ tamẽ in hoc quod corporalem Chriſti præſentiam credidit neceſſariam, ſed etiam quia non cogitauit uel credidit, quod poſſet ſuſcitare defunctum: nempe ſic orat, Deſcende priuſquam moriatur filius meus, quaſi putet, B quòd mortuum, etiam deſcendendo ad eum, ſuſcitare non poſſet *Dixit ei Ieſus, Vade, filius tuus uiuit* uita naturali & conuenienti, id eſt, in hoc momento, me operante atque ſecundùm corpus abſente ſanatus eſt. *Credidit homo ſermoni quem dixit ei Ieſus, & ibat* ad filium ſuum iam merito regulus appellatur homo, id eſt, utens ratione, ac rationabiliter agens, dum credit Chriſto, & uoci eius obedit, eundo non ſolùm greſſibus corporis, ſed & mentis profectu proficiſcens, uidelicet ab imperfecta fide, ad fidem perfectam, *Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei & nuntiauerunt ei dicentes, quia filius eius uiueret*, i. incolumis eſſet.

2. Re. 18 ¶ Tribus de cauſis obuiauerunt ſerui re- C gulo. Primò, ut bonum nuntium apportando eum lætificarent quem triſtiſſimũ putauerunt: ſerui quippe optantes amari a dominis ſuis, libenter annuntiant læta ac proſpera: ſicut patet de Chuſi & Achimaas, qui exercitu Dauid præualente & Abſolone occiſo, cupiebãt regi Dauid hoc nunciare. Secundò ut ueritatem rei domino ſuo intimantes, eum ab itineris labore releuarent. Tertiò ſecundũ Origenem, quoniam filio iam ſanato putabant præſentiam Chriſti ſuperfluam, quem cũ regulo putabant uenturum. *Interrogabat ergo*(regulus) *horam ab eis*(uidelicet in ſeruis ſibi occurrentibus) *in qua melius habuerat* filius eius. Hic quæſiuit ut certior fieret de ueritate miraculi, ne forte filius ſuus à caſu, uel naturali cauſa eſſet ſanatus. D Tamen, ſi ante ſciuit quòd filius ſuus lætaliter infirmabatur, ſcire potuit, quod non ualuit naturaliter reparari. idcirco forte horam quæſiuit ut alios prætertim domeſticos ſuos ſolidaret in fide *Et dixerunt ei, Quia heri hora ſeptima reliquit*(eum ſubitò & perfecte) *febris* mortifera, intantùm quòd poſtea nullum ſignum priſtinæ infirmitatis in ipſo apparuit: ſicut ſocrus Petri febricitans, a Chriſto ſanata, Mat. 8 mox ſurrexit, atque ad menſam miniſtrauit quod in febricitãtibus ſanatis naturaliter non contingit. *Cognouit ergo pater* filii iam ſanati, uidelicet regulus cuius, proprium nomen non explicatur. Regulus nempe eſt nomen officii uel dignitatis non perſonæ, *Quia illa hora*(uidelicet ſeptima E *erat in qua dixit ei Ieſus, Filius tuus uiuit. Et credidit ipſe* (Ieſum eſſe Chriſtum filium Dei) *& domus*(i. familia) *eius tota*, ſeu omnes ſibi cohabitantes. Ex conſideratione enim horæ, cognouerunt quòd Ieſus etiam corporaliter abſens, ſupernaturaliter operari curareque poſſit, & non qualitercunque, excellentiſſimo modo vtpote ſolo verbo, nutu, atq; imperio, quod non conuenit puræ creaturæ.

¶ Veruntamen, non uidetur quibuſdam quod explicite credidit Ieſum eſſe filium Dei naturalem, Deum uerum, Deum & hominem. Ad talem enim credulitatem homines tunc nondum tenebantur communiter: ſed ſicut Centurio qui ſtetit ſub cruce uiſo terræmotu & his quę fiebant, & quia Ieſus ſic clamans expiraſſet, crede F bat Verè(inquiens hic filius Dei erat, ſic credidit regulus iſte. Credebant nanque, Mat. 27 quòd Ieſus eſſet ſanctus homo, magnus propheta, Saluator mundi, filius Dei, & hoc totum ſic erat, ſed ultra non determinabant an eſſet filius naturalis uel adoptiuus. Quidam præterea putauerunt, quod regulus iſte fuit ille Centurio, cuius puerum Chriſtus in Capharnaum curaſſe deſcribitur. Sed non eſt ſic exiſtimandum. Primò, quoniam puer Centurionis laborabat paralyſi, iſte filius febribus tabeſcebat. Secundò, quoniam ille fuit ſeruus ſecundũ Lucam, iſte filius fuit ſecundùm Ioannem. Tertiò, quoniam Centurio rogauit Ieſum in Capharnaum exiſtentem Luca 7 ſecundùm Mattæum. Regulus uerò ro- Mat. 8 gauit

A gauit eum in Chana. Quartò, quia Regulo tanquam defectuoſo in fide dicitur, Niſi ſigna videritis non creditis. Centurionis autem fides excellentiſſimè commendatur Chriſto dicente, Non inueni tantam fidem in Iſrael. Quintò, quia Cẽturio: Chriſti maieſtatem intelligens, dixit, Domine nõ ſum dignus vt intres ſub tectum meum, Regulus econtrariò ait, Domine deſcende priuſquam moriatur filius meus. Sextò, quia ad ſeruum Centurionis ire paratus fuit Saluator dicendo, Ego veniam & curabo eum, ad filium verò Reguli ire non acquieuit. Quoniã ergo filius Dei venit in mundum oſtendere nobis viam aſcendendi in cęlum, per veram humilitatem, idcirco obtulit ſe pa
B ratum proficiſci ad famulum Centurionis, ad filium verò Reguli ire non voluit. non vtique ex contemptu perſonæ, ſed vt doceat nos, ꝙ alia ſunt iudicia Dei, atque alia iudicia hominum: & vt potius penſemus in hominibus naturam qua ad Dei imaginem facti ſunt, quàm accidentalia bona, quibus in hoc mundo præfulgent: item ne dedignemur abiectas viſitare perſonas, & vt agnoſcamus, ꝙ tantò quis à Deo plus reputatur & ſublimatur, quan-
Luc. 16. tò ab hominibus magis deſpicitur. Hinc ſcriptum eſt. Quod hominibus altum eſt, abominatio eſt ante Deum, De hoc mul
Iacob. 2. ta cõſcripta ſunt in canonica Iacobi, quorum hoc unum eſt, Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide?
C Et illud, Si perſonas accipitis, peccatum operamini. Verumtamen ſecularis poteſtas aſpernanda non eſt, ſed honoranda,
Rom. 13 dicente Apoſtolo, Non eſt poteſtas niſi à Deo, & qui poteſtati reſiſtit, Dei ordina-
Mat. 5. tioni reſiſtit. Vnde quantùm ad exteriorẽ reuerentiam, magis honorare oportet prælatos ac principes, rectores, & officiales, quàm perſonas priuatas ac inopes: ſed quantùm ad reuerentiam interiorem cæteris paribus poſſumus plus honorare, hoc eſt, reputare ac beatificare abiectos, egenos, & ſimplices, quàm ſublimes, quia ſimiliores ſunt Chriſto, & eorum eſt regnum cœlorum. ¶ Pręterea, de moralitate huius Euãgelicæ lectionis multa dici poſſent, & plurima dicta ſunt: nec opus eſt ea quæ ab aliis pleniſſimè dicta sũt, huic loco inſerere atq; repetere, ſed breuẽ tan

gã moralitatẽ, quę uidetur cõgruenter poſſe aptari. Itaq; per Regulũ deſignatur ſpiritus rõnalis ſeu intellectus, qui in regno aĩæ præſidet, oẽsq; potẽtias dirigit, & gubernat, qui potius dr̃ Regulus quam rex, quia in ordine intellectualiũ eſſentiarum tenet infimũ locũ, intantũ ut naturaliter ſit unibilis corpori. Vnde, ſm filoſofos, ſicut ſe hẽt materia prima in genere entiũ, ſic aĩa rõnalis in ordine intellectualiũ ſubſtantiarũ. Filius huius Reguli, eſt ſpeculatiuus intuitus diuinorũ, qui eſt uelut uerbũ proleſq; mentis, qui infirmatur in Capharnaũ.i. in ſenſualitate & carne mortali multipliciter obfuſcatur, impeditur, interrũpitur, deficit, lãgueſcit, qm̃ deprimit terrena habitatio ſenſũ multa cogitantẽ. Et ſm Apoſt. inuenitur alia lex in membris nostris legi mẽtis repugnãs, intantũ actus interioris hoĩs ꝑꝑ ardorem ſenſualis cõcupiſcentiæ, cæteraſq; paſſiones quaſi febriciter. Accedat ergo regulus iſte humili, affectuoſa iugiq; prece ad Chriſtũ, Dei ſapientiã, & uirtutẽ, ut filiũ ſuũ à prædi- *Sapiẽ. 9.* ctis incõmodis curet, auferẽdo ab anima *Roma. 7.* obſtacula contẽplationis cęleſtiũ, impedi *1. Cor. 3.* menta amoris feruidi diuinorũ, oẽmq; inſtabilitatẽ, & paſſionũ inordinationẽ ac impetum, quatenus reuelata facie gloriã dñi ſpeculetur. Et utiq;, cum intellectualitas noſtra ſit naturaliter tàm imperfecta, obſcura, atq; fallibilis, indigemus cõtinuò, clementiſſimoq; diuinæ bonitatis ſuccurſu quatenus nec momentũ delinquamur à Deo, & grãæ eius influxu, ab il- E luſtratione diuinę ſapiẽtiæ, ab inflãmatione ignis ſpũs ſancti, à cõuerſatione poteſtatis ſupremæ: aliàs intellectus, noſter errabit, uolũtas frigeſcet, memoria quoque nutabit, & pleni erimus calamitate, paſſionibus, diſtractionib. & peccatis. Qui iſta intelligit ac perpẽdit, nequaquã gloriatur in ſeipſo cũ de ſeipſo præſumit, aliis ſe non præfert, penſantes illud Apoſtoli, Qui ſe putat aliquid eſſe cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit: & quod apud Ieremiam legitur, Scio domine quia non hominis uia *Iere. 10.* eius, nec viri eſt ut ambulet, & dirigat *Galat. 6.* greſſus ſuos. Petat ergo Regulus iſte ſeu intellectus noſter, ut ipſemet Chriſtus deſcendat ad ſanandum filium ſuum, uidelicet actum intellectualem: quoniam peccata auferre, gratiam dare, in uolunta-

tem

A tem directè immediateq; agere, ſolius eſt Dei. Nec curet ſi ſibi dicatur à Chriſto, niſi ſigna videritis non creditis: quoniam fides quanuis ſufficiens ſit: tamen per experientiam diuinæ miſerationis, & gratiæ, per euidentiam diuinæ præſentiæ, roboratur atq; perficitur. Non ergo ſufficiat intellectui noſtra præſentia angeli, imò nec ſola diuina præſentia Chriſti: ſed corporalē eius requirat præſentiā in ſacramento: quatenus corpus, & ſanguinē Dei propter ſe incarnati deuotiſſimè amplectatur, epuletur, contineat. Dicat igitur non ex incredulitate, ſed feruida dilectione, quæ inquieta eſt, donec aſſit dilectus. Domine, deſcēde priuſquā moriatur filius meus, hoc eſt, antequā actus intellectiuus B à ſenſualitate vincatur, à tētationibus ſuperetur, & antequā amoroſa contēplatio diuinorū in interioribus extinguatur. Oremus itaq; Chriſtū, vt per ſacramēti exhibitionē introeat ſpiritum noſtrū, omnemq; affectum ſuperdigniſſimi ſacramēti illuc diffundat. Exod. 33 ¶ Deniq; Moſes non cōtentus de ducatu angelico, ipſius Dei perſonalem requirebat præſentiam, dicēs, Si non tu ipſe præcedes nos, ne educas nos de loco iſto. In quo enim ſcire poterimus inueniſſe nos gratiam in conſpectu tuo, Iſai. 64. niſi ambulaueris nobiſcum? Sic & Iſaias clamauit. Vtinam diſrumperes cœlos, & deſcenderes. ¶ Porrò, cùm Chriſtus viderit ſpiritum noſtrum tàm feruenter, inſtāterque precantem, dicet per effectum, Vade, C filius tuus viuit, hoc eſt, exaudita eſt deprecatio tua: quo facto, tota domus ſpiritus noſtri, videlicet omnia interiora animæ, cogitationes, & affectiones, credūt virtuoſè agendo, quoniam rationis imperio omnia ſubiicientur, & Deo obediēt. Quod autem in fine huius capituli ſubditur, *Hoc iterum ſecundùm ſignum fecit Ieſus, cùm veniſſet à Iudæa in Galilæam*, Non eſt intelligendum, quòd hucuſque non fecit, niſi duo miracula, quia (vt dictum eſt) in Ieruſalem multa fecit miracula, ſed quòd iſtud fuit ſecundū ſignum quantū ad miracula facta in Galilæa. & ſecundū Bedam, ideo Euangeliſta hoc dicit, ut oſtendat, quod ea quæ ſupra deſcripſit, alii Euangeliſtæ omiſerūt. Et ſicut Regulus ſolicitus fuit Chriſtumq; acceſſit & inſtāter petiit pro ſui carnalis filii corporali ſalute, ſic oīs prælatus ſolicitus eſſe Chriſtum accedere, D eumq; feruenter ac iugiter deprecari debet, pro gregis ſibi cōmiſſi ſpirituali ſanitate. ¶ Præterea, multi vſque in hodiernū diem ſunt qui licèt habeant fidem informem & mortuam, non tamen credunt, loquendo de fide formata & uiua, ſeu operatoria, niſi ſigna & prodigia viderint. ſ. vltionem diuinę iuſtitię, in aliquibus impiis, vel aliquid ſimile.

EXPOSITIO QVINti capituli.

Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam.

ARTICVLVS XIII. E

NVnc rurſum Euangeliſta commemorat ſignum magnificū à Chriſto peractum ab aliis Euangeliſtis omiſſum, & de indiſcreto zelo Iudæorū: Ioan. 5 quomodo etiam Chriſtus occaſione huius prodigii, magna & profunda ad Iudæos locutus eſt, *Poſt hæc* quæ in præcedēti capitulo geſta narrantur, *Erat dies feſtus Iudæorum*. Non exprimitur quę fuit iſta feſtiuitas, ſed certum eſt, quòd fuit una de feſtiuitatibus Iudæorum præcipua: & cōmuniter dicitur, quòd erat ſolemnitas pētecoſtes, uidelicet feſtum nouorum, quādo domino offerebantur primitiæ frugū, Exo. 34. *Et aſcendit Ieſus Ieroſolymam* quæ erat al- F tior ſitu Galilæa. Ideo Chriſtus eundo illuc à Galilæa aſcendit. Iuit igitur ut legē Moſaicam approbaret, & impleret, humilitatiſque, & obedientiæ exemplum nobis relinqueret, ſalutaribus documentis atque miraculis populum Iudæorum, ad quem fuerat ſpecialiter miſſus, conuerteret. Dictum eſt enim, quod Iudæi ſecun- Mat. 18 dùm pręceptum legis tenebantur in tribus pręcipuis feſtis coram domino apparere, hoſtiamque offerre, in loco diuini cultus diuinitus prælecto, qui fuit Ieruſalem à tempore Dauid, vel conſtructionis templi. *Eſt autem Ieroſolymis probatica*, id eſt, ouinaria ſeu ouina, *piſcina, quæ cognominatur* Hebraicè *Bethſaida*, id eſt, domus ouium uel pecorum. Hæc enim piſcina prope templum fuit, in qua colligebantur aquę pluuiales ut hoſtię templi, quæ com-

A cõmuniter erãt de ouibus' lauarentur in ea, antequam immolarentur in templo coram domino: probatica autem dicitur à probaton grecè, quod latinè dicitur ouis. *Quinque porticus habens* in gyro, uidelicet quædam ædificia per quæ Nahimæi accedebant ad aquam, cauſa lauandi hoſtias offerendas, quæ etiam iacebant in porticibus iſtis, quouſque eſſent lotæ. Circunſepta itaque fuit piſcina tam multis porticibus, ut miniſtris per plura loca haberent acceſſum ad aquam, & loca illa ſufficerent, ad continendum hoſtias domino immolandas. *In his* porticibus *iacebat magna lãguentiũ multitudo* diuerſis infirmitatibus tabeſcentiũ, utpote *Cecorum, claudorũ, aridorum* ſeu contractorum *Expectantiũ*
B *aquæ motum* ab angelo fiendum, infirmitatis curantium. *Angelus autem domini deſcendebat ſecundùm tempus*, id eſt determinatis temporibus, tamen incertis & interruptis *In piſcinam*, *& mouebatur aqua* ab angelo motu forti ac turbulento, ita quòd certum fuit motum illum ab angelo factum non à uento, uel cauſa naturali: & quoniam hora angelicæ deſcenſionis fuit incerta, ideo languidi iacebant ibi continuo quaſi ſemper parati, & optantes ſe inuicem præuenire in ingreſſu piſcinæ, cuius ratio ſubinfertur' *Et qui prior deſcendebat in piſcinam* Poſt motionem aquæ: piſcina dici poteſt, uel ipſa aqua uel receptaculum aquæ. *Sanus fiebat, à quacunque*
C *detinebatur infirmitate* efficienter & principaliter à Deo, cui ſoli competit à qualibet inualitudine propria uirtute liberare, inſtrumentaliter uerò ab angelo: diſpoſitiuè autem ab aqua, quæ ex deſcenſu motioneque angeli quandam ſortiebatur efficaciam ad curandum.

¶Sed cur dominus tantam reuerentiam, & uirtutem contulit huic aquæ? Ad hoc aliqui dicunt, ꝙ propter lignum dominicæ crucis, quod in ea nataſſe, & circa paſſionem enataſſe affirmant. Alii dicunt, ꝙ ad præfigurandam uirtutem baptiſmatis Chriſti tunc propinquantis, in quo omnis qui deſcenderit ab omni peccato purgatur. Quidam uerò dicunt, ꝙ propter dignitatem legalium hoſtiarum, quę
Iſai. 9. ibi lauabantur, & præſertim inquantum hoſtiæ illæ, immolationẽ Chriſti in cruce præfigurabant, per quam totum genus humanum redemptum eſt. Mihi uidetur conuenienter dici, ꝙ Deus ex ſua miſericordia, propter prædictos infirmos ac inopes fecit hanc gratiã. Myſticè, per piſcinam intelligere poſſumus fontem baptiſmatis, uel ſacramentum confeſſionis in qua omnia lauantur, uel quotidianum baptiſmum lacrimarum ſanctarum. Per deſcenſum uero angeli operationẽ & influentiam Chriſti, qui eſt magni conſilii angelus, & in quolibet trium prædictorum principaliter operatur, utrimque curã di largitur, ſed figura non adæquatur figurato. Idcirco, Chriſtus agit in baptiſmo & confeſſione non ſolum ſæpe, ſed indeſinenter quotidie: nec ſolùm curatur unus, uidelicet primus, ſed omnis quicun- E
que ſacramenta iſta digne ſuſceperit. *Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate ſua*, ſpecies huius infirmitatis non explicatur, ſed creditur fuiſſe paralyſis, nã homo iſte iacebat in lecto, *Hunc cùm uidiſſet Ieſus* oculo corporali, & compaſſionis affectu, *Et cognouiſſet quia iam multum tempus haberet*, i. diu infirmatus fuiſſet hoc enim Ieſus in ſeipſo à principio ſuę incarnationis cognouit futurum, quod nunc uidit in præſenti, *Dicit ei, Vis ſanus fieri?* Certum eſt, quod illa quæſtio non proceſſit ex ignorantia, imò quicũque alius ſcire potuit, ꝙ omnes ibi iacentes & aquæ motum præſtolantes, cupiebant ſanari: ſed quęrit, ut in ęgro deſiderium recipiendæ curationis prouocet: ſicq; dignior ſit ad beneficium ſanitatis F
ſumendũ. Deniq; ſpecialiter hunc unum Deut. 32
affatur & curat, quia miſerabilior fuit, & iam pro peccatis ſuis, lõgiſſima moleſtia fuerat caſtigatus: ideo dominus qui uulnerauit, medetur, & qui percuſſit, denuo ſanat. Scriptũ eſt. n. in Tobia, Cum iratus Toh. 3.
fueris, miſericordiam facies. Longanimiter ergo & patienter eſt ſuſtinenda caſtigatio Dei, imò omnis moleſtia corporis atq; aduerſitas: iuxta quod ſcriptũ eſt in Iudit, Non ulciſcamur nos pro his quę Iud. 8.
patimur, ſed reputantes peccatis noſtris, hæc ipſa ſupplicia minora eſſe flagella domini. quaſi ſerui qui corripiuntur ad emẽdationem, & non ad perditionem noſtrã eueniſſe credamus. *Reſpondit ei languidus*, *Domine*, uocat Ieſum dominum, quaſi uenerabilẽ uirũ, ſed aliud nihil ſciuit de eo

A *Hominem* (ſeruientem ſeu adiuuantem)
non habeo,ut cum turbata , id eſt , ab angelo
vehementer concuſſa & mota. *Fuerit aqua,*
mittat (id eſt,ante alios deferat) *me in piſci*
nam : dum enim uenio ego qui præ languore
cito ire non ualeo *Alius* (languidus) *ante*
me deſcendit in aquam. Dicit ei Ieſus (cuius di
cere eſt facere) *Surge , tolle grabatum tuum*
& ambula, & ſtatim ſanus factus eſt homo, in
quo oſtenditur omnipotentia Chriſti , tá
inueteratum languorem,in inſtanti impe
rioſè curantis . Virtus nempe diuina cùm
ſit infinita,operatur in inſtanti, quod na
turæ non conuenit quia in tranſmutatio
nibus rerum de contrario in contrarium
B agit ſucceſſiuè . Vnde ſecundùm Diony-
ſium, Natura non tranſit à diſtanti in di-
ſtans , niſi per media , *Et ſuſtulit grabatum*
ſuum & ambulauit . Per languidum iſtum ,
ambulare non valentem , intelligitur pi-
ger & negligens mala conſuetudine preſ-
ſus,qui in delectatione vitioſa, & vſu pec
cati,quaſi in grabato iacet . Huic , imò &
omni peccatori dicit Chriſtus quotidie ,
per admonitionem ſacræ ſcripturę,vis ſa-
Ezec. 18 nus fieri? Cũ enim dominus ait per Ezec.
Eze. 33. Nolo mortem peccatoris,ſed vt conuerta
Zac.a 1. tur & viuat. Et per Zacar. Conuertimini
ad me, & conuertar ad vos . Itemque per
Ioelis. 2. Iohelem, Omnis quicunque inuocauerit
nomen domini,ſaluus erit. Quid aliud lo
quitur,niſi vis ſaluus fieri? tanquam dicat,
Ego ſum medicus animarum, fac quod in
te eſt, acquieſce monitis meis , & ſanabo
te,ſurge à ruina peccati,tolle grabatũ tuũ,
C id eſt,delectationem peccati, in qua quie
ſcis,aufer, & porta ſuper te per conpũctio
nem & ſatisfactionem , quatenus quantũ
glorificaſti te,in delitiiſque fuiſti, tantum
imponas tibi luctum & afflictionem,exẽ-
Apoc. 8. plo prophetæ dicentis. Laboraui in gemi-
Pſal . 6. tu meo , laudabo per ſingulas noctes lectũ
meum, & ambula regia via in diuinis præ
Prou. 3. ceptis,de quibus in lib. Prouerb. legitur,
Pſal. 18 Viæ eius pulchræ , & omnes ſemitæ eius
pacificæ. Imò viam mandatorum Dei per
curre,implens illud Ioſue, Seruite domi-
no corde perfecto atque veriſſimo , quan-
tò enim animo promptiori ac feruentio-
ri fecerimus opera Dei, tãtò amplius pro
meremur. *Erat autem ſabbatum,* id eſt,quies
& ceſſatio ab operibus ſeruilibus , *In die*
illo, imò hæc dies fuit ſabbatum, i.dies ſe-
ptima ac feſtiua. *Dicebant ergo Iudæi illi qui* D
ſanus fuerat factus, Sabbatum eſt, non licet ti-
bi tollere grabatum tuum . Si Iudæi putaue-
runt eum lectum ſuum portare ſine ſpe-
ciali Dei commiſſione, & neceſſitate ſeu
diſpenſatione , excuſabiles erant , tamen
ad minus materialiter falſum locuti ſũt,
labor enim exterior ad diuinum honorẽ
directè ordinatus,ſeu pertinens,licebat in
ſabbato,quemadmodum ſacerdotes ſabba *2.Theſ.* 2
tis templum ornabant,hoſtias aptabant ,
ac immolabant . Baiulatio autem lecti ab *Pſal.* 50.
iſto ſanato,fuit ad oſtenſionem diuinæ po
tentiæ & gloriá Chriſti , velut ſi quis die
dominica miraculoſè liberatus à carcere,
deferat ad eccleſiam vincula ſua ad glorifi E
candum Deum Fuit quoque ex diſpenſa-
tione ſummi diſpenſatoris,qui legem de-
dit,& ad ſpiritualem legis intelligentiam
introduxit. Vnde ſubiungitur, Reſpondit
eis iſte ſanatus, *Qui me ſaluum fecit* a para-
lyſi,imò à labe peccati:quoniam Chriſtus,
cuius perfecta ſunt opera , ſanauit in ani-
ma quos curauit in corpore , *Ille mihi di-*
xit,tolle grabatum tuum & ambula, id eſt,ea
poteſtate,qua me miraculoſè curauit,ea-
dem autoritate mihi pręcepit quod facio,
Interrogauerũt ergo eum,quis eſt ille homo qui
dixit tibi,tolle grabatum tuum & ambula? tan
quam dicant,oſtende nobis talem tá ma-
lum,& legis contemptorem , ut culpã tuã
puniamus in eo. Iſti qui curatorem huius
paralytici,purum hominem æſtimabant ,
homines erãt eo modo quo dicit Apoſto
lus, Cũ ſit inter uos zelus & contentio,nõ
ne carnales eſtis & ſecundùm hominem F
ambulatis ? *Is autem qui ſanatus fuerat effe-*
ctus, neſciebat quis eſſet, id eſt, nomen & fa-
mam Chriſti ignorauit, nec quicquã au-
diuit de eo,& fortè oblitus fuit diſpoſitio
nis Chriſti , in vultu ac habitu , ita quòd
neque per circunlocutionem & ſigna in-
dicare potuit quis nam eſſet . Quomodo
Ochozias rex Iſrael cognouit Heliam,au
dito quòd homo piloſus & zonam pelli-
ceam circa renes habens, famulis ſuis ob-
uiaſſet,ut legitur in lib. Regum , Ieſus.n.
ſtatim receſſit ab homine iſto,ſicut ſubiũ
gitur. *Ieſus autem declinauit à turba conſtitu-*
ta in loco , ubi paralyticum iſtum ſanauit,
vel ubi turba eum de grabati baiulatione
redarguit. Declinauit autem a turba, eru
diens nos,ut poſt perpetrationem excellẽ

A tuum operum, fugiamus humanum honorem, hominumq; applauſum, amãtes neſciri. Secundò, quia interdum ad tempus diuertendum eſt à calumniatoribus, & ingratis cedendum: item ut quietum locum quæramus ad uacandum Deo. In turba enim, plurima occurrunt deuotionis ac puritatis obſtacula, & fortè ad literam Chriſtus receſsit à turba, habens aliud ſalutare opus alibi expedire, *Poſtea inuenit eum Ieſus in templo*, ad quòd ſanatus iſte conuenit ut Deo ageret gratias: ſic & nos ſi Ieſum inuenire, & ab eo inueniri optamus, intremus tẽplum eius materiale ac ſpirituale, uiſitando eccleſiam, & redeundo ad propriam mentem, per contẽplationem & uitæ noſtræ diſcuſsionem, atque internam in omni uirtute exercitationem, dominus.n. B in templo ſancto ſuo: *Et dixit illi, Ecce ſanus factus es* (mente & corpore) *iam noli peccare*, id eſt, propoſitum habe cauendi omne peccatum pro poſſe, *Ne deterius tibi aliquid contingat*, id eſt, ne maior pœna tibi in præſenti uel æterna damnatio infligatur, quoniam recidiuantes atque ingrati grauiorem pœnam merentur. Ex quibus elicitur, ꝙ æger iſte propter peccata ſua incidit lãguorẽ præfatum. ¶ Quomodo autẽ Deus diuerſis de cauſis homines nunc flagellat, Ioan. 8. infra Deo præſtante dicetur, ubi de cæco nato agetur. *Abiit ille homo & nunciauit Iudæis, quia Ieſus eſſet qui fecit eum ſanum*, dicunt aliqui quòd malitioſè hoc fecit, tanquam ingratus, & hoc uidetur ex eo quòd Iudęi, eum increpabant de lecti ſui portaC tione: & cùm ſe excuſaſſet per commiſsionem ſui ſanatoris, Iudæi dixerunt, ubi eſt ille: ex quibus conicere potuit quòd Iudæi uolebant culpam retorquere in illũ propter quòd publicando Ieſum, expoſuit eum calumniatorum perſecutioni. Alij dicunt oppoſitum, ſcilicet quòd ſimplici animo hoc egit, ne eſſet ingratus, & ut Chriſtum glorificaret, & probant per hoc, quòd Ieſus ſanauit iſtum in mente ſicut in corpore, ideo non fuit tam improbus: ſed quicquid ſit de ueritate rei, iſtud argumentum facilè ſolueretur, per euangelicã Luc. 17 ueritatem: quia ut legitur in Luca, cùm Ieſus decem leproſos curaſſet, unus duntaxat reuerſus eſt gratias agens, & alij facti fuerunt ingrati, propter quod Chriſtus dicebat, Nonnè decem mundati ſunt, & nouem ubi ſunt? Non eſt inuentus qui rediret & daret gloriam Deo, niſi hic alienigena. D Nihilominus omnes illi ẽt mente ſanati fuerunt, ſed rurſus in culpam prolapſi ſunt, & fortè à ſacerdotibus ſubuerſi: ſic dici poſſet de iſto, potius tamen arbitror, ꝙ non malitioſè, ſed bona intentione fecit quod dictum eſt, putans Iudæos agnito actore miraculi meliorandos. *Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum*, detrahendo & comminando, *Quia hæc faciebat in ſabbato*, ſcilicet, quòd hominem curauit & ei lectum ferre præcepit, *Ieſus autem reſpondit eis*, oſtẽdens ſe non eſſe legis uel ſabbati tranſgreſſorem, ſed patri æterno cõformem in operando: quemadmodum enim apud Matthæum excuſat diſcipulos, ſabbato ſpicas euellentes, & confricantes à tranſgreſsione ſabbati, per hoc quòd Dauid ſimile fecit, Mat. 12. Luca. 6. 2. Reg. 21 ſic nunc excuſat à tranſgreſsione ſabbati, per hoc quòd pater eodẽ modo operatur ut ipſe. *Pater meus* cœleſtis & naturalis, *Vſque modo operatur*, id eſt, à principio mundi uſque in præſens, imò & uſque in ſempiternum indeſinenter agit in rebus, totum uniuerſum in eſſe conſeruando, gubernando, corrupta reſtaurãdo: agit quoque animas rationales quotidie creando, impios iuſtificando, purgatos ab omni reatu, in cœlis beatificando, panem & uinum in corpus & ſanguinem Chriſti trãſſubſtantiando, 1. Cor. 15 & alia ineffabilia iugiter operatur, pręſertim in eccleſia triumfante, quæ ignoramus. Pauca quippe uidemus operum eius, ut dicitur in Eccle. ubi Eccl. 43. F & ſcribitur, Multa ſunt abſcondita maiora his: quod uerò in Geneſi legĩt, Requieuit Deus ab omni opere, quod patrauit, Gene. 2 intelligendum eſt quantũ ad productionem nouarum ſpecierum entis. *Et ego operor*, ſicut & pater, imò eadem quæ pater: quia indiuiſus ab illo in natura & opera: quemadmodum ergo Deus pater prædicta oĩa operans, ẽt ſabbato non arguitur, quaſi ſabbati uiolator: ita nec ego argui debeo, qui confractum reſtauraui, & ad demonſtrationem diuinæ uirtutis, eidẽ præcepi grabatũ baiulare. ¶ Ad intelligẽdum hæc uerba ſublimia, oportet aduertere, ꝙ aliquid eſt cã alterius dupliciter. Primò, quãtũ ad illius inceptionẽ, & quo ad eſſe ipſius, ſed non quo ad permanentiã eius: quemadmodum homo generans eſt cauſa filij ſui,

A & artifex cauſa ædificii. Vnde ſi pater vel artifex moriatur, nihilominus filius & ędificium permanent atque ſubſiſtunt. In talibus ergo cauſatum non dependet à ſua cauſa, quantũ ad permanentiam. Secundò, vnum eſt cauſa alterius, quantũ ad inceptionem & permanentiam eius: quemadmodum ſol eſt cauſa luminis & diei, vnde ſi ad momẽtum ſol deeſſet, dies deficeret, & hoc modo eſt Deus cauſa rerum. creaturæ. n. plus dependent à creatore, quàm aliquid creatum à cauſa creata: propterea ſi Deus relinqueret ens creatum ſibiipſi, ſuę omnipotentiæ manutenentiã in ictu oculi ſubtrahendo, ſeu ſuſpendendo, mox vniuerſa mundanę machinę fabrica in nihil decideret, atque in ſeipſa annihilata deficeret, ſicut ex nihilo in eſſe ſurrexit. Et B hoc ipſum ſi non fallitur Albertus, ſcripſit, & docuit Ariſtoteles in epiſtola de principio vniuerſi. Hinc quoque non ſolũ ſecundũ Platonem & Proclum, ſed etiã teſte principe teologorũ ſacratiſſimo Dionyſio, Deus eſt cauſa rerum, non ſolũ quaſi nunc cauſans, ſed quaſi inceſſabiliter eas producens, propter inceſſantem ſuæ conſeruationis influentiam, indeſinentemque illarum dependentiam. Hinc igitur aſſerit filius Dei, pater meus vſq; modò operatur. Nõ enim minoris potentiæ eſt creata manutenere in eſſe, & totũ uniuerſum conſeruare in nihilo, quia nihil eſt extra uniuerſum fulciens ipſum niſi Deus, quã eundem produxiſſe, atque in nihilo collocaſſe. Hinc Proclus ſubtiliſſimus Platoni C cus, ſcripſit in elementatione ſua teologica. Totus mundus ab intellectu ſubſtantiã habet, & ſi perpetuus ſit, non propter hoc non procedit ab intellectu, ſed & procedit ſemper, & conuerſus eſt ſemper, & perpetuus ſecundũ eſſentiam, & inſolubilis ſecundùm ordinem. Iudæi ergo ex uerbis Chriſti iã pręinductis, intelligentes quod Ieſus comparaſſet ſe Deo in uirtute & operatione, dixiſſetque ſe eſſe naturalem filium Dei, patri æqualem, putauerunt eũ blaſphemum, & fecerunt quod ſubditur. *Propterea ergo* (uidelicet, quia æquauit ſe patri) *magis quærebant eum interficere Iudæi, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum* ſecundùm eorum falſam opinionem. *Sed & patrẽ ſuũ dicebat Deum, æqualem ſe faciens* (id eſt, eſſe dicens) *Deo* patri, Sæpe in ſcripturis & ẽt in communi modo loquendi, ſumitur facere pro dicere vel cogitare. Quoniam ergo ſecundùm legem grauior, grauiusq; puniendæ fuit blaſphemia, quam tranſgreſſio ſabbati, ideo Iudæi quærebant Ieſum quaſi blaſphemum occidere. Sed quia Iudæis uiſum fuit, quòd Ieſus derogauit honori diuino, æquando ſe patri æterno, idcirco Chriſtus oſtendit quòd per hoc nõ derogauit patri. *Reſpondit itaque Ieſus, & dixit eis, Amen amen dico vobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam niſi quod uiderit patrem facientem.* Sed ex hoc Arrius & Eunomius arguerunt, quòd filius eſſet ex ſe infirmus, & per conſequens minor patre & pura creatura & ſatis difficilè apparet, quomodo ſit verus Deus atque omnipotens, quia à ſe non poteſt quicquam, ſed E non eſt impoſſibile iſta diſſoluere: ut. n. oſtenderet Chriſtus ſe à patre eſſe recepiſſe, & habere, quicquid eſt & habet, ita dicit, Non poteſt filius à ſe facere quicquam, quanquam dicat, à meipſo non ſum, ſed eſſe & poteſtatem accepi à patre. Itaque non poteſt à ſe, id eſt, uirtute non accepta, ut in eo eſt, facere quicquam, quia filius non habet niſi uirtutem acceptam, hoc eſt, à patre ſibi communicatam.

¶Denique, ſecundùm Hilarium & Thomam in Summa contra gent. quanuis filius non poteſt à ſe quicquam facere poteſt tamẽ per ſe omnia facere, vtpotè propria uirtute, quæ cùm ſit una numero in patre, & filio ac ſpũ ſancto, eſt cauſa quod quælibet diuina perſona eſt cauſa omniũ F rerum principalis atq; omnipotẽs, & nulla eſt inſtrumẽtalis reſpectu alterius. Qđ uerò adiecit, niſi quod uiderit patrem facientem, nõ eſt ſic intelligendũ, quaſi alia ſit uiſio ſeu intellectualis cognitio filii, & alia patris, imò ſicut in patre, & filio eſt unus numero intellectualis, ita & uiſio una Nihilominus pater uidet filium, eiusque opera, & econtra, quoniam in utroq; eſt plenitudo diuinitatis, quæ omnem perfectionẽ & actualitatem ſuperſimpliciſſimè, prorſusq; incõparabiliter comprehendit: Neque ſic enim filius uidet patrẽ, & opera eius, quaſi aliquid aliud ſit uiſio illa q̃ filii deitas atque eſſentia. Quemadmodũ ergo per eandẽ eſſentiã pater, filiusq; ſubſiſtunt, & Deus ſunt, ſic eadem uiſione filius

A lius videt patrem & opera eius, pater quoque filium & opera eius: hæc eſt vna interpretatio huius loci: poteſt autem & ita exponi, Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientē. Tanquam diceret, hoc quod filius videt facere patrem, hoc etiam poteſt ipſe filius facere à ſe, id eſt, per ſe, propriaque (quanuis collata) virtute, alia verò non poteſt facere filius: & ſic Chriſtus per uerba hæc probat ſe non poſſe peccare, quod ei impoſuerunt Iudæi. Si enim filius nihil poteſt facere, niſi quod viderit patrem facientem tunc proculdubiò, ſicut pater non poteſt peccare, ita nec filius. Poſtremò verba iſta intelligi poſſent de Chriſto ſecundùm aſſumptam naturam, ſecundū quam
B certum eſt, quòd non poteſt facere quicquam à ſe. Inſuper, Chriſtus teſtatur qđ pater non eſt factor principalior nec uniuerſalior filio, & quod opera amborū ſunt indiuiſa, ita quòd pater, & filius, ſunt unus factor, creator, & gubernator non duo factores: per quod hæreſim Arrianorum confundit. *Quæcunque enim ille* (uidelicet pater *fecerit* (hæc eadem opera) *& filius*, ſecundùm naturam diuinam, *Similiter facit* id eſt, æquè principaliter, & autoritatiuè, non inſtrumentaliter & miniſtratiuè. Per hoc ergo quod ait, quæcūque, oſtenditur, quòd operatio patris non extenditur ultra operationem filii, propterea filius eſt
Apo. 26. prima & ultima cauſa, prout in Apocalypſi loquitur Ego ſum α & ω primus & no
Mich. 4. uiſsimus, principium & finis. Vnde in Mi
C chæa habetur, Et tu turris gregis nebuloſa, ad te ueniat poteſtas prima regum filiæ Ieruſalem, vbi per poteſtatem primā ad literam intelligitur Chriſtus, qui teſte
1. Cor. 1. Apoſtolo eſt uirtus & ſapiētia patris, portans omnia verbo uirtutis ſuæ, Hoc quo-
Prou. 8. que in Prouerb. manifeſtè oſtenditur, vbi ſapientia de Deo effatur. Quando præparabat cœlos aderam quando appendebat fundamenta terrę, cum eo eram cuncta componens. Per hoc autem quod ait hæc docet, quòd eadem numero ſunt opera patris & filii. Cumque natura ſit operationis principium, ſequitur quòd patris, & filii ſit una natura, una utique numero, nō genere, uel ſpecie, quia diuina natura multiplicari non poteſt. Per hoc verò quod ſubditur, *Similiter facit*, patet quòd pater

operatur per uerbum ſeu filium, non ſicut D artifex per miniſtrum vel inſtrumentum, ſed ſicut amicus per amicum, rex per regem, iudex per iudicem, non ſubalternatum, ſed comparem. *Pater enim diligit filiū* hoc ſupra ſcriptum atque expoſitum eſt, & nūc addi poteſt, ꝙ dilectio nō eſt principium emanationis filii a patre, quia nō procedit à patre per voluntatē, aut liberè libertate contingentiæ vel ad vtrūlibet, Ioan. 3. ſed naturali emanatione. Nihilominus pater diligit filiū, verè, & intenſiuè, infinitè, ſumēdo dilectione abſolutè, ita ꝙ habet ſe quaſi concomitāter ad emanationē. ¶ Deniquē multæ ſunt rōnes dilectionis, quæ maximè ſuperexcellēter inueniuntur inter patrē & filium, imò inter tres ſuperſublimes, æternas, increatas perſonas, hoc B eſt, ipſa trinitate, una ſupereſſentiali ſimplicisſima deitate. Interdum. n. dicimus, ꝙ agnitio eſt cauſa dilectionis, videlicet vt via ad dilectionem. Interdum ꝙ bonum eſt cauſa dilectionis tanquam obiectum: interdum verò ſimilitudo appellatur cauſa amoris, ſed & communicatio eſt cauſa amoris, ſæpeq; dicimus, ꝙ nihil ſic accendat amorē, quomodo ſi quis ſciat ſe amari ab alio. Cùm ergo pater & filius ſe mutuò cem perfectisſimè cōprehendant, & filius patri omnino ſimillimus ſit, uterque quoque infinitæ bonitatis & ſanctitatis exiſtat, paterq; dederit filio totū quod ſuum eſt, puta diuinam eſſentiam quam tranſfundit in eū, & filius tantum bonum à patre ſuſceperit, pater etiā ſciat ſe amari a filio immenſo amore & econtra Hinc conſtat, ꝙ in diuinis perſonis ſit quolibet, om E niformiterq; pleniſſima ratio mutuæ dilectionis, quæ cùm ſit infiniti ardoris, & rei ſummæ præſentis. perfectisſimè quoq; cōiunctæ, palā eſt quod dilectio triū perſonarum ad inuicem ſit veræ immenſæ dulcedinis, infinitæque pacis, & dulce, ſanctū, ac deiforme eſt, Hoc nunc fideliter contēplari, ſincerè aſpicere, atque in contemplatione tā alta cordialiter affici, diuinæ beatitudini cōgratulari, à ſenſibus rapi, in diuitias gloriæ abſorberi. Beatus qui ſic guſtat quàm dulcis & fœlix eſt Deus: beati 1. Petr. 2 mundo corde, ſtudioſi & affectuoſi in ob- Mat. 5. ſequio Dei feruētes atq; ſoliciti qūo creatorem ſuum honorent, eumq; ab alijs honorari conſpiciant. Maledictus verò qui

A facit opus Dei negligenter, qui intimoratè ambulat coram altiſſimo. *Et omnino demonſtrat ei quæ ipſe fecit*.i. Deus pater dat filio notitiam omnium operum ſuorum, generando enim filium, dat ei diuinã eſſentiam, & per conſequens æternam & infinitam ſapientiam omnium intuitiuam: ſic ergo pater demonſtrat filio, nõ quaſi ignoranti aut præexiſtenti, & demum inſtructo, ſed quaſi totũ ſuum eſſe, poſſe ac noſſe à patre ſuſcipienti. Quicquid enim patris eſt, communicatum eſt filio, & reſpondet in eo ſicut in naturali & plena imagine patris. Et quoniam filius propter nos inſtruendos ac redimendos homo factus

B fuit, & inter homines ſocialiter uixit, idcirco altitudinem ſapientiæ ſuæ aptauit, & proportionauit capacitati intelligẽtiæ noſtræ, loquendo nobis de rebus incõprehẽſibilibus ac diuinis humano modo, quatenus ſic ea aliqualiter caperemus. Vnde de æternis loquitur nobis per verba temporalia, ſecundũ omnes differentias temporis, quia & ipſa æternitas comprehendit ac continet omne tempus, ſicq; loquẽdo nunc ſubditur. *Et maiora his demonſtrabit ei opera* id eſt, mirabilia, excellentiora ſignis quæ hucuſque in Ieruſalem fecit: nã illuminatio cæci nati, & ſuſcitatio Lazari, maior fuit quàm curatio paralytici. cõuenientius tamen opera iſta maiora intelliguntur ſpiritualia miracula Chriſti in conuerſione hominum facta, ſecundũ quod maius dicitur impium iuſtificare, quam mundum creare, Chriſtus enim

C quoſdam omnino mirabiliter conuertit, & ſibi attraxit, ſed & miracula facta in paſſione, in reſurrectione, aſcenſione, & ſpiritus ſancti miſſione, magna nimis fuerunt. Itaque per hoc quòd ait, demonſtrabit, non datur intelligi, quò filius ſecundũ diuinam naturam, aliquid accipiat in futuro, imò nec ſecundùm humanam naturã hoc ei propriè competebat, præſertim cũ anima Chriſti, à ſuo cõditionis exordio, plena fuerit ſapiẽtia uirtute, & gratia: ſed loquitur ſic propter duo. Primò, quia (ut dictum eſt) æterna emanatio verbi ſeu receptio filii à patre, omne tẽpus includit. Secundò, quoniã in ſcripturis dicitur aliquid fieri, cũ aliis innoteſcit: quoniam ergo poſtea innotuerũt Iudæis maiora opera chriſti, quàm hucuſq;, propterea dixit filius, quòd pater demonſtraturus eſſet ſibi opera præclariora: vt ſit ſenſus, Maiora his demõſtrabit.i. ſed ei demõſtraſſe oſtẽdet opera quando uidelicet talia fient, *Vt uos miremini* ſi admiratio accipiatur ſecundũ ſe, ſiſtẽdo in ea, tunc non finis huiuſcemodi demonſtrationis miraculorumque Chriſti, ſed aſſecuta eſt opera Chriſti: ſicque, ut ponitur concomitanter, non cauſaliter, iuxta quem ſenſum dicit Apoſtolus, Mittet illis Deus ſpiritum erroris ut credant mendacio. Et Pſal. Tibi ſoli peccaui & malum coram te feci, ut iuſtificeris in ſermonibus tuis. Si autem ſumatur miratio, prout inducit ad fidem, uidelicet ut eſt uia ad conuerſionem, ſic poteſt dici finis mirabilium operum Chriſti, ſic tamen ut iſta miratio conuerſionem mirantis includat. Ad hoc quippe fecit Chriſtus miracula, ut Iudæi uidendo, admirandoque crederent. ¶ Aduertendum quoque ꝙ licet ea quæ dicta ſunt ab illo loco, pater diligit filium, accipi poſſint de filio etiam ſecundùm humanitatem aſſumptã, ſecundum quem pater notificauit ſeu demonſtrauit filio omnia opera ſua: quoniã quicquid Deus cognoſcit, ſcientia uiſionis, videlicet omnia quæ nũquam fuerũt, ſunt uel erunt, cognoſcit & anima Chriſti, illud tamen quæcunque ille fecerit, ſcilicet pater, hæc & filius ſimiliter facit, non conuenit Chriſto, niſi ut uero Deo, imò per illud uerbum apertè cõfunditur hæreſis Arrii dicentis, quòd filius ſit pura creatura, ſic enim pater feciſſet filium ſi ergo quæcunque facit pater, facit & filius, ſequitur ꝙ filius feciſſet ſeipſum, loquendo ſemper de filio ſecundùm naturam ſuam ſuperiorem.

D (right margin) — 2. Theſ. 2 — Pſal. 50. — B — E

PROSECVTIO CAP. HVius ab eo loco quo dicitur, *Sicut pater ſuſcitat mortuos & uiuificat.*

ARTICVLVS. XIIII.

Dixit iã Chriſtus paulò ante, quia quæcunque facit pater, facit ſimiliter filius, & ꝙ maiora pater opera demonſtraret filio, quàm hucuſque fecit filius coram Iudæis Nunc Chriſtus declarat hoc quaſi exemplificando. *Sicut enim pater ſuſcitat mortuos* morte naturæ, & morte

A te culpæ, hoc eſt, mortuos corporaliter per diſceſſum animæ, & mortuos ſpiritualiter per amisſionem caritatis & gratiæ, *Et uiuificat eos*, Mortuos nanque corporaliter ſuſcitat atque uiuificat pater, animam corpori reuniendo, ut totum compoſitum habeat uitam naturæ, ſicut & ante mortem habebat, Vnde in lib. Regum inducitur, Dominus mortificat & uiuificat, deducit ad inferos & reducit Deus enim habet imperiũ uitæ & mortis. Mortuos uerò ſpiritualiter, de quibus ait Saluator apud Matthæum, Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos, Suſcitat, itemque uiuificat pater culpam delendo, & gratiam reſtituendo, prout ad Epheſios Apoſtolus dicit, Cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christus, B *Sic & filius, quos uult uiuificari* non utique alios, aut pauciores quàm pater, ſed eoſdẽ: & æque multos: quoniam operatio patris & filii ad extra eſt penitus indiuiſa. Et idẽ dicendum eſt de ſpiritu ſancto, de quo fatur Apoſtolus. Hæc omnia operatur unus atque idẽ ſpiritus, diuidens, ſingulis prout uult. Vnde de filio nunc dicitur, quos vult uiuificat ad inſinuandum, quòd filius agit ſponte, imperialiter, & propria autoritate, tanquam uerus Deus. Secundum quod dicit Apoſtolus, Omnia operatur ſecundùm propoſitum uoluntatis ſuæ. Quod autem filius ſpiritualiter ſuſcitet, claret ex uerbo Apoſtoli, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Sed cum de patre dictum eſt, ſicut pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, quare de filio nõ C ſubditur, ſic & filius quos uult uiuificat, niſi quia ſuſcitatio in uiuificatione includitur *Neque enim pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio*, quomodo uerum eſt hoc; ſi enim indiuiſa ſunt opera patris ac filii, quecunque iudicat filius, iudicat pater, Iterum quomodo pater non iudicat, ſed filius, cum infra filius dicat, Ego non iudico quenquam, eſt qui quærat & iudicet. ℂpater & ſi pater non iudicat quẽquam, quomodo uerum eſt iſtud Iob? Abſit à Deo impietas, & ab omnipotente iniquitas; opus enim hominis reddet ei, & iuxta uias ſingulorum reſtituet. Denique quod conuenit Deo abſolutè, ſecundùm naturam diuinitatis, conuenit cuilibet diuinæ perſonæ: iudicare autem homines vniuerſos conuenit Deo, ſecundùm quòd

1.Reg.2 — Matt.8. — Epheſ.2. — 1.Cor.12 — Epeſ.1. — Epheſ.5. — Ioan.8. — Iob.34. — Iob.28. & 35. — Iere.35.

D Deus, uidelicet ſecundùm propriam naturam aliter uanè conſtituit filios hominũ quod pro inconuenienti habet pſal. & contrariatur his quæ in lib. Iob continentur, uidelicet uniuerſorum finem ipſe conſiderat. Rurſusque omnipotens cauſas ſingulorum intuebitur. Hinc quoque per Ieremiam aſſeritur, Domine Deus fortisſimè, magnus conſilio & incomprehenſibilis cogitatu: cuius oculi aperti ſunt ſuper omnes filios Adam, ut reddas unicuique ſecundùm uias ſuas, & ſecundùm fructum adinuentionem ſuarum. Verum omnia iſta atque ſimilia, una ſolutione ſoluuntur & cõcordãtur. ¶Oportet ergo aduertere, quòd in iudicio quatuor conſiderantur. Primò, E autoritas iudicandi, ſeu iudiciaria poteſtas. Secũdò, ipſa diſcretio boni à malo, uidelicet interior approbationi boni, atque interior deteſtatio mali, quantùm ad hæc duo iudicium conuenit toti trinitati, ſingulisque perſonis. Tertiò, ipſa prolatio ſententiæ ſenſibilis atque exterior: & quoad hoc pater non iudicat quenquam, ſed ſolus filius ſecundùm naturam aſſumptam, imò hoc modo Deus trinitas iudicabit autoritatiuè, per Chriſtum hominem executiuè iuxta illud Actuum, Deus ſtatuit diẽ in quo iudicaturus eſt orbem terræ in æquitate, in uiro quem ſtatuit. Tunc enim manifeſtè ueniet deus noſter, & non ſilebit, quando in die iudicii videbant in quẽ tranſfixerunt. Quartò, conſideratur in iudicio ipſa retributio pœnæ uel gloriæ: & ſic quoque ſoli Deo principaliter ſecundùm diuinam naturam iudicium conuenit præſertim quantùm ad gloriæ collationem. F Porrò, quod filius ait, Ego non iudico quenquam, intelligendum eſt de iudicio retributionis, quantùm ad primum Chriſti aduentum, in quo non uenit iudicare, ſed iudicari: ſic ergo, pater non iudicat quenquam. i. non profert iudicialem ſententiam modo prætacto, ſed omne iudicium, id eſt, uniuerſalem executionem iudicii dedit filio ſecundùm naturam quam induit, ſicut infra plenius oſtendetur, unde habetur in pſalmo, Deus iudiciũ tuum regi da: & iuxta Apoſtolum, Omnes nos ſtare oportet ante tribunal Chriſti. Hunc autem honorem pater impendit filio incarnato *Vt omnes* (intellectuales creaturæ) *honorificent filium* exhibendo ei cultum &

Act.17. — Pſal. 49 — Ioan.19 — Apo.1. — Pſal. 15 — 2.Cor.12

A adorationem latriæ ſoli Deo debitam *Sicut honorificauit patrem* impendendo ei latriæ cultum: ſed & honoratio iſta non cõuenit filio ſecundùm illam naturam, qua conuenit ei prædicta executio iudicii, ſed ſecundùm naturam qua conſubſtantialis & coæqualis eſt patri, Nihilominus, pater dedit filio ſecundùm naturam aſſumptam hoc iudicium, vt per hoc innoteſcat omnibus, quòd homo ille eſt verus Deus, ſicq; honorificetur ſicut & pater. Vnde uerbum iſtud conſonat dicto apoſtoli ad Filip. loquens de filio ſecundũ naturam humanam. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſq; ad mortem, propter quod, *Filipp 2.*
B & Deus exaltauit illum, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum.

¶ Quæritur ſi pater non iudicat quenquã ſed omne iudicium dedit filio, quomodo verum eſt illud Iob, Quem poſuit alium ſuper terram, aut quem conſtituit ſuper orbem, quem fabricatus eſt? Et reſpondendum, ꝙ pater non ſic conſtituit Chriſtum iudicem, ac principem mundi, quaſi ipſe deſierit habere prouidentiam rerum, ſed pater, ſeu Deus trinitas eſt principalis ꝓuiſor, iudex & rex vniuerſi. Chriſtus verò ſecundùm quòd homo prælatus eſt omni creaturæ quaſi miniſter Dei, & executor. *Qui non honorificat filium* per latriæ cultum. Eſt autem latria virtus, quę Deo cultum & cæremoniam affert, *Non honorificat patrem qui miſit illum.* Cum utriuſq; ſit vna maieſtas, & tanta dilectio, concordia, atque iuſtitiæ ac ſanctitatis cõformitas, vel *Iob. 34.*
C potius vnitas & idẽtitas, quòd qui unum offendit, offendit & alium, præſertim cũ ſit amborum vna voluntas. Præterea qui non credit filium, mendacem facit patrẽ. & ſpiritui gratiæ ingerit contumeliam, quia non credit in teſtimonium quod teſtificati ſunt pater & ſpiritus ſanctus de Chriſto in baptiſmo & transfiguratione in diuerſis miraculis, & diſtributionibus gratiarum, in ſcripturis vtriuſque teſtamenti, & in omni ſanctitate & excellentia Chriſti. Honorificandus eſt ergo filius, interiori, exterioriquе latrię cultu, uidelicet reuerentia cordiali, oratione, & laude, præceptorumque obſeruationes. Omnes itaque qui patrem filio aſſeruerunt maiorem, non honorificauerunt pa-

D trem, cuius filio dilecto ac vnico derogauerunt, cuius contumelia redundat in patrem: præſertim cũ hoc maximè ad commendationem bonitatis, poteſtatis, & ſapiẽtiæ Dei pertineat, ꝙ filium ſibi prorſus æqualem producere & voluit, & nouit, & potuit: quamuis (vt dixi) voluntas nõ præceſſit generationem verbi: quaſi origo ipſius, ſed potius concomitãter ſe habet ad eam. Imò ſpiritus ſanctus qui eſt amor, & emanatio voluntatis, non ſic procedit à voluntate quaſi liberè ad vtrumlibet effluat atque ſpiretur. Sic.n. non poſſet procedere, haberetq; eſſe contingens: ſed procedit per modum naturalis emanationis,
E ſecundũ ꝙ voluntas patris, ac filii, eſt quædam natura. Deinde filius dei oſtẽdit qũo ſpiritualis viuificatio fiat. *Amen amen dico uobis, quia qui verbum meum audit*, non auribus corporis tantũ, ſed etiam cordis, de quibus dicitur alibi, Qui habet aures audiendi, audiat. Itaque qui uerbum meum audit, i. ſermonibus meis conſentit. *Et credidit ei qui miſit me*, id eſt, patri cœleſti, recipiendo teſtimonium quod ipſe perhibet mihi, vel credẽdo ei fide formata, hoc eſt, credendo in ipſum, *Habet uitam æternam* iã in ſpe, & in merito, atque in diſpoſitione propinqua, & cito ſortiturus, ac poſſeſſurus eſt eam in re, in mercede, in actu.: Hoc enim modo viatores dicuntur beati, quanuis variis perſecutionibus, concutiantur, prout ſcriptum eſt in Mattæo, Beati pauperes ſpiritu, beati qui lugent, beati qui perſecutionem patiuntur, propter iuſtitiam. *Et in iudicium non uenit*, id eſt, iudicium damnationis non incurret, de quo *Mat. 13* *Matt. 5.*
F fatetur Apoſtolus ad Corinthios, Si noſ ipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. Omnes tamen iudicabimur iudicio retributionis. *Sed tranſeat à morte* corporali quam omnes quaſi debitum ſoluunt propter originale peccatum. *In uitam* gloriæ ſempiternæ, cùm fuerit liber ab omni reatu, de qua dicit Apoſto. Vita veſtra abſcondita eſt cùm Chriſto in Deo. Talis etiam in præſenti tranſit per cordis ſalutarem immutationem, à morte culpæ ad vitam virtutis & gratiæ. Nam & prudentia carnis mors eſt. Et ſi ſecundùm carnem uixerimus, moriemur. Qui ergo carnem prudentiam deſerit, & veram ſapientiam recipit, tranſit à morte in *1. Cor. 11* *Coloſſ. 3.* *Rom. 8.*

A te in uitam. *Amen amen dico uobis, quia ue-*
nit hora, & nunc eſt, utpote tempus gratię,
Galat.4. de quo dicit Apoſtolus, Cum uenerit ple
Acto.3. nitudo temporis. Et Petrus in Actis, Om-
nes (inquit) prophetæ annunciauerũt dies
iſtos, *Quando mortui,* id eſt, peccatores uita
gratiæ deſtituti, de qua morte Paulus te-
1.Ti.5. ſtatur, Vidua quæ in delitiis uiuit, uiuens
mortua eſt, *Audient* exteriori & interiori
auditu *Vocem eius,* id eſt, prædicationem fi
lij Dei. Multi enim Iudæorum per uerba
Chriſti correcti atque conuerſi fuerunt,
præſertim poſt eius paſſionem & aſcenſio-
nem. Quotidie quoque mortui ſeu iniuſti
audiẽdo uerbum Chriſti ab eius uicariis
ac miniſtris, ſpiritualiter reuiuiſcunt ſicut
Mat.24 ſubiungitur. *Et qui audierint* (uerbũ Chri
B ſti modo iam dicto) *uiuent,* uita gratiæ, in
uia & uita gloriæ, in patria, dũmodo per-
ſeuerent uſque in finem, quoniam ſola per
ſeuerantia coronatur. ¶ Et hoc ſciendum,
quòd nemo audit ſalubriter uerbum Dei,
niſi Chriſtus per inſpirationẽ ſpiritus ſan
cti cor eius tetigerit, & erudierit mentem
eius, fundendo radium ſapientiæ in intel-
Iſa.50. lectum ipſius, propter quod in Iſaia ſcribi
tur, Erigit mane, mane erigit mihi aurem,
ut audiam quaſi magiſtrum. Deus Deus
aperuit mihi aurem, ego autem non con-
tradico. Secundò, exponi poteſt hic locus
de particulari corporum reſurrectione, ſe-
Luc.17 cundùm quam Chriſtus ſuſcitauit filium
Luca.8. uiduæ, filiam archiſynagogi, & Lazarum.
¶ Sed quæſtio eſt, quomodo corporaliter
mortui dicantur audire uocem filij Dei?
E quod enim non uiuit, nõ utique audit. Et
reſpondendum, quòd dicuntur audire uo
cem Chriſti metaforicè, quoniam ad im-
perium Chriſti fit corpus extinctũ & ani
ma ſeparata, quaſi obediendo reaſſocian-
tur, & cõponuntur, ſicut obediunt qui rea
liter imperantis eloquium audiunt, & tan
quam iuſſionẽ Chriſti uerè audiſſent. Sic
Mat.14 quippe dicimus, ꝙ mare cognouit Chri-
Mar.6. ſtum, quando ſub pedibus eius manſit indi
Pſa.113. uiſum. Sic quoque ait Pſalmiſta, Mare ui
Pſa.103 dit & fugit, & ſol cognouit occaſum ſuũ.
Inſuper declaratur, quòd Chriſtus ad
utranq; hanc uiuificationem idoneus ſit
tanquam fons uitæ. *Sicut enim pater habet*
uitam intellectualem, non uegetatiuam,
ſenſitiuam, uel ſecundùm locum motiuã.
In ſemetipſo ſic dedit, id eſt, generando com
municauit naturali diffuſione, ſeu origi- D
natione, non libera ad utrumlibet, *Et fi-*
lio uitam, non ſolùm ſimilem, ſed nume-
ro eandem, *Habere in ſemetipſo,* pater nem Ioan.14
pè ſic habet uitam in ſe, quod ipſe eſt hęc
uita, quæ etiam uita eſt in ſeipſa omnino
perfecta, omnem nobilitatem, beatitudi-
nemque uiuendi cum incomprehenſibili
ſimplicitate complectens: ita quòd eſt ui-
ta ſupereſſentialis, fontana ſuperiucunda,
& ſuperbeatiſſima, uita uerè puriſſima, ui
uaciſſima, profuſque ſuperpleniſſima, om
nis uitæ fontale principium, in quo eſt
omnium bonorum atque pulcrorum ac
deſiderabilium ſuperdiues poſſeſſio. Simi-
li modo habet filius ſecundùm diuinam
naturam uitam in ſemetipſo, quoniam ip-
ſa eſt uita hæc, ſuntque pater & filius una B
uita, quæ diuina eſt eſſẽtia, prout eſt actus
purus: pater ergo generando communicãs
filio diuinam eſſentiam, communicauit,
& dedit ei uitam & ſapientiam. Cũ ergo
ſit filius tam ſuperexuberans fons uitæ, pa
làm eſt, quod poſſit uiuificare quoſcun-
que uoluerit. *Et poteſtatem dedit ei, iudicium*
facere, Cùm filius à patre habeat quic-
quid habet, conſtat quod filius etiam ut
Deus habet à patre iudiciariam poteſta-
tem: ſed de huius poteſtatis datione non
eſt nunc ſermo. Subditur enim, *Quia filius*
hominis eſt, ergo intelligendum de poteſta
te ſuæ autoritatis in iudicando, uidelicet
de poteſtate exequendi iudicium prola-
tione ſententiæ, quæ poteſtas data eſt à to
ta trinitate Chriſto homini: quia filius
hominis eſt: quod dupliciter intelligi po F
teſt. Primò ſic: quia filius hominis eſt, id
eſt, merito ſuæ humiliationis, incarnatio
nis, humanæ conuerſationis, ac paſſionis.
Chriſtus enim per iſta meruit ſibiipſi iu-
diciariam poteſtatem in exequendo. Nec
obſtat, quod habuit ea ab inſtanti ſuæ in-
carnationis propter hypoſtaticam unionẽ
cum uerbo: non enim eſt inconueniens
aliquid deberi, & conuenire ob cauſas
diuerſas, quemadmodum etiam corpori
Chriſti debebatur, uel competebat glori-
ficatio ratione beatitudinis animæ ſuæ,
nihilominus per ſuam paſſionem prome-
ruit eã, & ſæpe orauit pro ea. Secundò ſic,
quia filius hominis eſt, ideſt, propter con
ueniẽtiã quã habet ad exercendũ iudiciũ
ex parte humanitatis aſſumptæ. Decet
enim

A enim iudicem ab omnibus iudicandis manifeſtè uideri, ut ſtent coram eo, & loquãtur pro ſe ſi poterint. Nulla autem diuina perſona ſecundùm propriam naturã apta eſt iudicare hoc modo: non enim uideri poteſt manifeſtè niſi à beatis, imò à quocunque manifeſtè uidetur, beatus eſt. Cũ ergo perſona filij ſit ſecundùm humanam naturam à bonis, malisq́ue uiſibilis, ideo datum eſt ei iudicium facere: quia filius
Act. 10 hominis eſt. Ideo Petrus loquiť in Actis apoſtolorum, Ipſe eſt qui conſtitutus eſt à Deo, iudex uiuorum, & mortuorum. Et
Pſ. 109. Dauid ait de Chriſto. Iudicabit in nationibus, implebit ruinas. Hoc Sãctus Iob
Iob. 19. cognouit affuturum, cũ dixit. Credo ꝙ redemptor meus uiuit, & in nouiſſimo die
B de terra ſurrecturus ſum, & in carne mea uidebo Deum ſaluatorem meum. Videre enim in carne propria, ipſum Deum, non uidetur propriè poſſe intelligi, niſi de deo incarnato atque uiſibili, præſertim cùm ſanctus Iob ſubiecerit, Quem uiſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt: qđ de corporalibus oculis dictũ uidetur: quoniam Iob loquitur de uera corporum reſuſcitatione, atque perfecta membrorũ reparatione. Et ne Iudæi uerbis iſtis præ admiratione diſcrederent, addit filius Dei aliud mirabilius, quatenus mirabilia reddantur credibilia per facta mirabiliora. *Nolite mirari* (admiratione inordinata, adiectiua, incredula) *hoc* quod dixi mihi datã poteſtatem iudicãdi, cum maiora acturus
C ſim, *Quia ueniet hora*, uidelicet dies iudicij,
Mat. 24 de qua alibi legitur, De die illa, & hora
Gene. 15 nemo ſcit, *In qua omnes qui in monumentis*
Ioa. 10. *ſunt*, id eſt, omnes defuncti quantũ ad corpus in ſepultura locati, quantùm uerò ad animam, in inferno, in lymbo purgatorio, uel in cœlo exiſtentes: unde dicuntur eſſe in monumentis ratione partis per ſynecdochen, quemadmodum Abraam dicitur ſepultus in ſpelunca duplici. Et Maria Magdalena, Tulerunt (inquit) dominum, id eſt, corpus domini de monumento, *Audient uocem eius*, id eſt, ad imperium Chriſti reſurgent, quemadmodum per Danie-
Dan. 12 lem prænunciatum eſt, Qui dormiunt in
Iſa. 26. puluere terræ, euigilabunt. Iſaias quoque prædixit, Viuent mortui, interfectiq́; mei reſurgent. Iſta eſt uox Chriſti, de qua di-
1. Thes. 4 cit Apoſtolus, Quoniam ipſe dominus in

iuſſu, & in uoce arcangeli, & in tuba deſcẽ D
det de cœlo. De qua apud Matthæum præ- Mat. 25
dixit Saluator, Media nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus uenit, exite obuiã ei: qualiter uerò quamq́; celeriter fiet reſuſcitatio corporum, pandit Apoſtolus, In mo- 1. Cor. 15
mento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba. Canet enim tuba & mortui reſurgent incorrupti. Quomodo autem mortui dicantur audire, iam patuit, *Et procedent qui bona fecerunt* (id eſt, finaliter conſummati atq; inuenti in operibus meritoriis) *in reſurrectionem uitæ*, id eſt, felicem immutationẽ conſequentur. Omnes enim reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Nam immutabuntur, qui mutabuntur in melius, adipiſcentes reſurrectionẽ pertingentẽ in uiam glorioſam atque cœleſtem. *Qui uerò* E
mala egerunt, id eſt, in iniquitatibus deprehenſi, & in uitiis mortalibus hinc ſublati, qui ſibi finem ultimum conſtituerunt in rebus caducis, adhærentes creaturæ potius quàm creatori, procedent. *In reſurrectionem iudicij*, id eſt, reſurrectionem habebũt damnoſam, ac miſeram, pertingentem ad reprobationis iudicium, de quo dixit Apoſtolus, Eos qui foris ſunt Deus iudicabit. 1. Cor. 5.
In quali enim diſpoſitione, ſeu affectione anima recedet à corpore, in tali æternaliter permanet, & ſecundũ eam iudicatur, ꝓmiumq́ue æternum ſortitur à Deo: ſicut angeli apoſtatantes inconuertibiliter manent in diſpoſitione illa mentali, ac uitioſa, in qua erant cum deiicerentur à cœlo: propter quod aſſerit Damaſcenus, quod F
in angelis eſt caſus, hoc in hominibus eſt mors. Et Salomon in Eccleſiaſte, Si ceciderit lignum ad auſtrum aut aquilonem, in Eccle. 11
quocunque loco ceciderit, ibi erit. Poſtremò per hoc quòd ait Euangeliſta uel potius Chriſtus per eum, Qui bona fecerũt, & qui mala egerunt, &c. patet inſania æſtimantium, fidem ſine operibus poſſe ſaluare. Nec tamen putandum quòd illi duntaxat ſaluabũtur qui opera caritatis uel ſaltem interiorem eius actum habuerunt: ſaluabuntur enim infantes baptizati & naturaliter ſtolidi baptiſmatis fonte renati. His uerò, quæ de diſtinctione reſurgentiũ dicta ſunt, conſonat illud Danie. Euigila- Dan. 12
bunt alii in uitam æternam, alij in opprobrium ut uideant ſemper. Quoniam ergo filius Dei qui factus eſt caro, & frater no- Ioã. 1.
ſter,

A ſter, aduocatus, propitiator & proximus noſter, habet uitam fontalem, ſuperfluentem & indefectibilem in ſemetipſo, accedamus ſemper ad eum cum plena fiducia, ut glorioſè uiuificet nos, & de plenitudine torrentis ſuæ dulciſsimæ uitæ corda noſtra ſaltem perfundat, etſi nondũ inebriet. ¶ Denique uox eius terribilis, quam oẽs mortui audient, qua totus tinniet mũdus, & tartarea clauſtra patebunt, iugiter inſonet auribus noſtræ mentis & cogitemus quàm horrendum ſit incidere in manus Dei uiuentis, quam metuendum erit illud iudicium, quam inæſtimabilis anguſtia impiorum.

EXPLANATIO RESIDVAE partis huius capituli.

B *Non poſſum ego à meipſo facere quicquam.*

ARTICVLVS XV.

Lect. 2. MOdò multa magnifica perhibuit Chriſtus de ſemetipſo, uidelicet quòd pater nõ iudicat quenquã, ſed filius omnes, & quòd quos uult, uiuificat, omnesque in ſepulchris repoſitos ſuſcitabit, ne ergo uideatur inaniter loqui, uel patri derogare, uel ſecundũ perſonarũ acceptionem & inordinatam aliquam affectionem iudicare, refert omne bonum ſuum ad Deum patrem, quaſi ad fontẽ deriuantem non deriuatũ: & dicit ſe omnia agere, prout à patre accepit, cuius in omnibus quærit gloriam, promouetque honoC rem. Itaque ait, *Non poſſum ego à meipſo facere quicquam*, hoc eſt, quòd iam iſto capite pauló ante locutus eſt. Non poteſt filius à ſe facere quicquam, & quod nunc adiecit, *Sed ſicut audio, iudico*, aliud nihil eſt, quam ꝙ ibi ſubiecit, niſi quod uiderit patrem facientem. Quæ uerba iam ante ſatis prolixè tractata ſunt, & nunc breuiter perſtringam. Non poſſum à meipſo facere quicquã, id eſt, nil ualeo uirtute non accepta, ſecundũ quòd eſt in me: quia cùm ſim à patre, non habeo poteſtatem niſi ab eo, ideo nihil poſſum niſi uirtute communicata à patre, *Sed ſicut audio, iudico*, id eſt, ſecundũ ſapientiam infallibilem mihi à patre per generationem æternam collatam, in iudicando procedo, idcirco errare non ualeo: unde ſubiungitur. *Et iudicium meum iuſtum eſt.* Iuſtus ènim Dominus & iuſtitias dile- D xit, æquitatem uidit uultus eius. Itaque Pſal. 10. filio Dei ſecundũ naturam diuinam, idem eſt uidere opera patris & audire à patre: per hoc enim quod pater generando trãſfundit in filium totam ſapientiam ſuam, filius uidet patrem & opera eius. Audireq́; dicitur à Deo patre, cũ tamẽ totum ſit ibi ſuperſimpliciſsimo & ſuperineſtabili modo. Poſſunt quoque iſta magis propriè, quanuis non magis liberaliter exponi, de filio ſecundũ naturam aſſumptã: ſic enim palàm eſt, quòd non põt facere quicquid à ſeipſo, ſicut nec cęteri homines: ſola equidem gratia differt humanitas Chriſti, ab aliis, ſecundũ quod dicit Auguſtinus, Tolle gratiã, quid eſt ille homo niſi quod tu, ſicque iudicat per executionem. *Sicut audiuit*, id eſt, ſicut per ſcientiam infuſam in- E teriori auditu diuinitus didicit. Ait ergo, *Iudicium meum iuſtum eſt* (quoniam do unicuique ſicut meretur) *quia non quæro uoluntatem meam, ſed uoluntatem eius qui miſit me*, Nonnè iuxta præinducta, patris & filij eſt una uoluntas, quomodo ergo filius quęrit uoluntatem patris, non ſuam? Et reſpondẽdum, quòd ſicut in Chriſto eſt duplex natura, puta diuina & humana: ſic uoluntas duplex in eo conſiſtit. Quod ergo nunc aſſerit de uoluntate ſua, intelligendũ eſt de uolũtate ſua humana. Et quia humana natura conſtat ex intellectiuo, ac ſenſitiuo, ſeu anima rationali & parte ſenſitiua, propterea ponitur duplex uoluntas hominis, una ſuperior, utpote appetitus intellectiuus, qui propriè appellatur uoluntas, & F de hac intelligi poteſt, ꝙ filius non quærit uoluntatem ſuam: quoniam iſtam uoluntatem immobiliter à principio ſuæ creationis ſubiecit uoluntati diuinæ. Et quoniam ordinauit eam, omnemq́ue actum eius ad uoluntatem diuinã, & eius honorem ſicut ad ultimum finem. Alia eſt uoluntas hominis inferior, quæ dicitur appetitus naturalis & ſenſitiuus, quo Chriſtus abhorruit mortem: de qua uoluntate accipi ſolet, quod ait in paſsione, Nõ mea uoluntas fiat, ſed tua, & de iſta magis propriè Luc. 22. accipi poteſt quod dictum eſt, *Non quæro uoluntatem meam*, id eſt, aliquid priuati amoris, & ad ſe reflexæ affectionis, *Sed uoluntatem patris*, id eſt, ea quę placita ei ſunt. Vnde Apoſtolus dicit, quòd Chriſtus nõ

placuit

A placuit ſibi, id eſt, in ſuiipſius complacentia non quieuit, ſecundũ quòd homo: nec quæſiuit beneplacitum ſuę uoluntatis humanę, inquantũ humanę, ſed ut Deo ſubiectę, & in omnibus ei conformatę, quod non eſt aliud niſi quærere uoluntatẽ Dei. Imò ſic & nos quærere & implere poſſumus propriam uoluntatem, non inquantum eſt noſtra, & ad ſe conuerſa, ſed ut eſt diuina caritate & lege euãgelica informata. Neque enim opus eſt meritorium, niſi fuerit uoluntarium: & quantò opus bonũ ſit promptiori uoluntate, tam eſt Deo acceptius, & præmij amplioris, eo ꝙ Deus reſpiciat affectum potius quàm effectum. *Si ergo teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimoniũ*
Ioan. 7. *meum non eſt uerum.* Infra ait Saluator, cũ
Ioan. 14 ſibi dixiſſent Iudæi, Tu de teipſo teſtimo-
B nium perhibes, teſtimonium tuum nõ eſt uerum. Et ſi ego (inquit) teſtimoniũ perhibeo de meipſo, teſtimonium meum uerũ eſt quomodo ergo nũc ait, ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum nõ eſt uerum? Et nonnè ipſe eſt ueritas, quæ nec fallit, nec fallitur? Secundũ aſſumptam quoque humanitatem confirmatus fuit in bono, ita ꝙ mentiri non potuit, nec peccare. ¶ Denique, tempore paſſionis perhibuit de ſeipſo teſtimonium coram Caipha & Pilato, cum dixit, Amodo uidebitis filium hominis ueniẽtem in nubibus cœli. Itemque, Ego in hoc natus ſũ, & ad hoc ueni in mundum, ut teſtimoniũ
Mat. 26 perhibeam ueritati. Ad hoc quidam re-
Ioan. 18. ſpondent, quòd Chriſtus dixit interdũ te-
C ſtimonium ſuum de ſeipſo non eſſe uerũ, ad oſtendendum aſſumptæ carnis humanitatem: interdum uerò dixit illud eſſe uerũ ad inſinuandum ſui cum patre æqualitatem, ita quòd teſtimonium Chriſti de ſeipſo fuit uerũ, & non uerum. Verum quidem ſecundùm diuinitatem, ſed nondum uerum ſecundùm humanitatem. Quomodo autem hoc ſtare poſſit non uideo, niſi intelligatur, quòd teſtimonium Chriſti de ſeipſo ſecundũ humanitatem prolatum non eſt uerum, loquendo de humanitate eius ſeorſum ſecluſa de diuinitate & gratia. Sic enim fortaſſe potuiſſet eſſe erroneũ atque efficax. Facilior ergo & aptior uidetur eſſe expoſitio Chryſoſtomi, ſic exponentis. Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum non eſt uerũ,

ſecundũ ueſtram æſtimationem: quãuis ſe- D
cundũ exiſtentiam ſit uerisſimum, ac ſufficientiſſimũ. *Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me, & ſcio quia uerum eſt teſtimonium quod perhibet de me.* Per hunc alium intelligi poteſt pater, qui in baptiſmo teſtatus eſt, hic eſt filius meus dilectus, qui etiam per miracula Chriſti in nomine patris facta, teſtimonium præſtitit filio. De teſtimonio etenim patris ſcriptum eſt in epi-
ſtola Petri, Accepit à Deo patre honorem 2. Pet. 1.
& gloriam, uoce ad eum delapſa, à magnifica gloria, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite. Sed & ſpiritus ſanctus teſtimoniũ Chriſto perhi-
buit, iuxta illud Ioannis, Spiritus enim q 1. Ioan. 5
teſtificatur, quoniam Chriſtus eſt ueritas.
Poteſt quoque per hunc alium intelligi Luca. 1.
Ioãnes Baptiſta qui fuit uerus teſtis Chri- E
ſti, ſecundũ quod pater eius Zacarias ple- Ioan. 1.
nus ſpiritu ſancto prædixit, Tu puer pro- Ioan. 14.
feta altiſſimi uocaberis, &c. de cuius teſti- Ioan. 1.
monijs Chriſto exhibitis, iam multa præclara, pulcherrima atque ſublimia dicta ſunt, primò, tertioque capitulo. *Vos miſiſtis ad Ioannem Baptiſtam* ſacerdotes & leuitas, ut interrogarent an eſſet Chriſtus, *Et teſtimonium perhibuit ueritati*, uidelicet mihi, q ſum uia, ueritas & uita, dicens, Non ſum ego Chriſtus, & medius ueſtrum ſtetit, cuius ego non ſum dignus ut ſoluam corrigiam calciamenti eius, ut dictum eſt. Vel teſtimonium perhibuit ueritati, id eſt, ei quod uerum fuit, uel ueritati propoſitionali, uidelicet ſe eſſe uocem clamantis in deſerto, & Chriſti preconem, me uerò eſ- F
ſe Chriſtũ, in ſpiritu ſancto baptizantem. *Ego autem ab homine teſtimonium non accipio*, id eſt, teſtimonium humanum non requiro, quaſi indigens illo, uel ut ex hoc mihi aliquid accreſcat, maiorisque autoritatis exiſtam quãtũ ad me, ſicut homo indiget teſtimonio Dei. *Sed hæc dico* (uidelicet, ꝙ Deus pater & Ioannes mihi teſtimonium prębuerunt) *ut uos ſalui ſitis*, credendo in me, per teſtificationem illorum: non enim ob ſuam indigentiam, uel profectum, ſed propter noſtram ſalutem uoluit Chriſtus teſtes habere, ut ſic crederemus in eum.
¶ Inſuper Chriſtus oſtendit, quòd teſtimonium Ioannis fuit idoneum, propter ipſius magnam perfectionem. *Ille erat* (per ſimilitudinẽ quandã) *lucerna ardens & lucens*,

primò

A primò enim fuit ſimilis lucernę, quoniã ſicut lucerna non eſt eſſentialiter lux, nec lucet per ſe, ſed per lumen conſtitutũ in ea: ſic Ioannes non erat lux, per eſſentiã; *Ioan. 1.* nec ſplendebat ex ſe, ſed ex participatione lucis diuinæ, uidelicet per gratiã Chriſti ſibi infuſam, quæ fulſit per corpus Ioãnis, in verbo & opere, ſicut lumen lucernę fulget per cornua eius. Et ſicut lucerna cũ lumine ſuo obfuſcatur ſuperueniente luce diei, ſic Chriſto verbis atque miraculis radiante cœpit obfuſcari Ioannes, ſe- *Ioan. 3.* cundũ quòd ipſe prædixit, Illum oportet creſcere, me autẽ minui. Fuit quoq; Ioannes lucerna ardens igne diuini amoris, ex B quo congratulatus eſt excellentiæ Chriſti, ſicut ait, Amicus ſponſi qui ſtat & audit eum gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Arſit etiam Ioannes zelo iuſtitiæ, quo increpauit Herodem, & flamma dilectionis proximorum, habuitque verba ue- *Mat. 14* hementer ignita, dicendo, Genimina ui- *Mat. 6.* perarum, quis oſtendet uobis fugere à uẽ- *Luca. 3.* tura ira, facite ergo dignos fructus pœnitentiæ. Fuit inſuper lucens radiis ſapientiæ exemplaris, & optima conuerſatione, prædicationeque ſplendida: ſic & quilibet niti debet ad hoc, ut ſit lucerna ardẽs & lucens, quatenus & lumen gratię aptũ in eo locum inueniat, & ipſe in ſeipſo diuina caritate ferueſcat, atque in contemplatione ſapientię fulgeat, proximos quoque ad Dei amorem, & ueritatis notitiã, conetur inducere, ſicque gratia animæ ſuæ redundet, manifeſtetur, ac emicet in C uultus grauitate, in morum probitate, in totius corporis greſſu, omnique actu. Beati qui tales ſunt, à quibus plus diſto quàm oriens ab occaſu. *Vos autem noluiſtis exultare* (ſpiritualiter) *ad horam* (id eſt, ad tempus modicum) *in luce eius*, id eſt, in perfectione & gratia, & ſanctitate, & doctrina Ioannis, gaudendo de hoc, quòd habuiſtis tàm ſapientem prophetam, ſed non durauit exultatio illa, quia cùm cœpit increpare uitia ueſtra, dixiſtis dæmonium habet, noluiſtisque credere uerbis eius quibus mihi teſtimonium reddidit: & ut multi affirmant. Herodes etiam ad ſuggeſtionem Iudæorum clauſit, ac decollauit Ioannem: uel ideo dicit Saluator, quòd Iudæi noluerunt ad horam exultare in luce Ioannis, quia parati fuerunt eum pro Chriſto recipere, & in principio multi eorum obedierunt Ioanni. *Ego autem habeo teſtimonium maius Ioanne*, id eſt, dignius teſtificatione Ioannis facta de me, & quòd ſit teſtimonium illud maius ſubiungitur. *Opera enim quæ dedit mihi pater ut perficiam ea*, id eſt, miraculoſi effectus, totam poteſtatem naturæ excedentes, quos pater facit per me, & uult eos perfici, id eſt, perfectè & excellentiſſimo modo fieri à me, *Ipſa opera* quæ ego facio, propria uirtute, ſecundùm quod Deus, & inquantùm homo facio ea uirtute patris, imò totius trinitatis, cuius eſt una poteſtas, *Teſtimonium perhibent de me, quia* (id eſt, quod) *pater me miſit* uidelicet quòd à Deo ueni, & recta ago & prædico. Sicut enim ueritas naturalis ſcientię probatur per rationis diſcurſum, ex principiis ſe notis, ſic ſupernaturalis ueritas fidei demonſtratur per opera ſoli Deo poſſibilia, qui cùm ſit ueritas, nunquam facit opera talia ad confirmationem erroris: quoniam ergo talia multa fecit Ieſus, certum eſt, quòd à Deo miſſus ſit, uerusque doctor conſiſtat. *Et qui miſit me pater.* D E

¶ Duplex eſt miſſio filii Dei, una inuiſibilis, qua pater à principio mũdi miſit æternam ſapientiam ad mentes electorũ, per hoc ꝙ illuminauit eas gratia ſuæ ſapientiæ increatæ, ac genitæ. Cùm.n.in patre ſit autoritas quò ad filium, atque in filio ſubautoritas quantũ ad patrem, conuenit patrem mittere filium, etiam ſecundũ diuinam naturam. Simili ratione, pater & filius mittunt ſpiritum ſanctum, quia in ipſis eſt autoritas, quò ad ſpiritum ſanctum, F & in ſpiritu ſancto ſubautoritas ad patrẽ & filiũ, quaſi ad unum principiũ, unumq; ſpiratorem ac fontem. De hac nempe ſpirituali ac inuiſibili miſſione uerbi, habetur in libro Sapientiæ, Mitte illam de cœ- *Sapiẽ. 9.* lis ſanctis tuis, & à ſede magnitudinis tuę, *Galat. 4.* ut mecũ ſit & mecũ laboret. Alia eſt miſſio filii dei, tẽporalis atq; uiſibilis, quæ dr̃ incarnatio eius. Nec dubiũ, quin Xp̃s in *Baruc 3.* mũdo conuerſans mittebatũ à patre ad omnia loca & opera quæcũque acceſſit, aut fecit. Imo Chriſtus ſecundũ ꝙ Deus miſit ſeipſũ, ſecundũ quod homo. *Ipſe teſtimonium perhibet de me*: hoc ſpecialiter accipi põt de teſtimonio patris quo i bapti ſmo locutus eſt, hic ẽ filius meus. Nihilominus à prin-

A à principio mundi perhibuit pater teſti-
monium Chriſto per oracula patriarcarũ,
per uaticinia prophetarum, per diuerſa ſa
cramenta & geſta figuralia. Vnde ſecundũ
Auguſtinum, nulla ætas uacauit à prophe
tia de Chriſto, propter quod apud Lucam
Lucæ. 1. Zacarias diſſeruit. Exiuit cornu ſalutis no
bis, ſicut locutus eſt per os ſanctorum, qui
à ſeculo ſunt prophetarum eius. Videtur
autem Chriſtus ad literam loqui, do teſti
monio uocis paternæ præfato. Loquitur
enim nunc diſtinctim, de triplici teſtamo-
nio ſibi perhibito, utpotè Ioannis & ope-
rum ac patris. *Neque uocem eius audiſtis un
quam.* ¶ Quæritur quomodo ſaluator di-
cat Iudæos nunquam audiſſe uocem pa-
tris: ſupra enim capitulo tertio dixit ad
B Nicodemum, ſpiritus ubi uult ſpirat, & uo
Ioã. 1. cem eius audis, quod melius intelligitur
de ſpirito ſancto, quàm de uento: ſicut er-
go Iudęi audierunt uocem ſpiritus ſancti,
Iaco. 1. ſic & patris. Deniq; Ioannes ait, Ego uox
clamantis in deſerto, ergo audiendo Ioan
nem, audierunt uocem patris. Sed & Chri
Tit. 1. ſtus, eſt uerbum & ſermo patris. De quo
Hebr. 4. ad Heb. dicit Apoſtolus, Viuus eſt ſermo
Dei & efficax, & penetrabilior omni gla-
dio ancipiti. Quod enim id de increato
Dei uerbo dicatur, eluceſcit ex eo qđ ſub-
ditur, & nõ eſt ulla creatura inuiſibilis, in
conſpectu eius, omnia autem nuda & aper
ta ſunt oculis eius ad quem nobis ſermo.
Itaque audiendo Chriſtum, audierunt uer
bũ ſermonemq́ue patris, & per conſequẽs
uocem ipſius. ¶ Præterea ſacra ſcriptura
2.Ti. 3. nonnè uox Dei eſt, dicẽte Apoſtolo, Oĩs
C ſcriptura diuinitus inſpirata. Iudæi ergo
audiẽdo eloquia prophetarum, ac Moyſi,
audierunt uocem Dei. Moyſes quoq; ait
Deu. 4. in Deuteronomio, Probauimus hodie, ꝙ
loquente Deo cũ homine uixerit homo,
uocem eius audiuimus de medio ignis.
Quidam expoſitores faciliter tranſeuntes
dicunt, quòd ideo Chriſtus dixit iſtis per-
uerſis incredulisq́ue Iudæis, quòd nunquã
audierunt uocem patris: quia non audie-
runt præinductum teſtimonium uocis pa
ternæ, de filio in baptiſmo, Hic eſt filius
Mat. 3. meus dilectus. Alij dicũt, quòd ideo Chri
ſtus ait, neque uocem eius unquam audi-
ſtis, neq; ſpeciem eius uidiſtis, ut inſinuet
Deum patrem eſſe omnino incorporalẽ,
ac inſenſibilem, ita ꝙ neque audiri poteſt,
neque uideri ſenſu corporeo, cum non ha D
beat os, linguam, & cætera inſtrumẽta lo-
quendi. Et quamuis per ſubiectam creaturã
loquatur tamen non audit̃ uox eius, quaſi
ipſe ſit immediatus propriusq́ue formator
huiuſcemodi uocis. Sed quia ſaluator du-
ris & perfidis loquebatur Iudæis, qui uer-
ba diuina tradita in ſcripturis non uerè &
ſpiritualiter intellexerunt, uidetur ſic ex-
ponendum neque uocem eius, id eſt, ſcri-
pturas ſacras, mihi teſtimonium perhibẽ
tes à patre reuelatas, unquam audiſtis au- 2.Cor. 3.
ribus cordis, ſed groſſe atque carnaliter, id
eſt, ſecundũ literam, quæ occidit, intellexi-
ſtis eas. Iuxta hunc modum Moyſes locu-
tus eſt Iudæis in Deuter. Vos uidiſtis uni- Deu. 29.
uerſa magnalia Dei, & non dedit uobis do
minus cor intelligẽs, & aures quę poſſent E
audire uſque in præſentem diem.
¶ Huic expoſitioni ſequentia quoque con
ſonant, ut patebit, Neque ſpeciem eius ui
diſtis, hoc uno modo intelligi põt, ꝙ non
uiderunt Deum per ſpeciem, id eſt, diuinã
eſſentiam, quomodo uident eum beati in
patria. Secundò, quòd nec fide ſyncera, pu 1.Ioã. 2.
raque mente contemplati ſunt Deum: qui Gene. 32
enim ait ſe noſſe Deum, & mandata eius
non cuſtodit, mendax eſt: quomodo ergo
patres & uates ueteris teſtamẽti ſpeciem
Dei uidiſſe ſcribuntur? dicente patriarca
Iacob, Vidi Dominum facie ad faciem. Et
Iſaias, Vidi (inquit) Dominum ſedentem Iſai. 6.
ſuper ſolium excelſum, Daniel etiã perhi- Dan. 7
bet ſe uidiſſe antiquum dierum, & cuius
capilli erant ſicut lana alba. Et reſpondẽ-
dum, quòd non uiderunt Deum in ſpecie
propria, ſed aliena, in imaginatione for- F
mata uel ab angelo in perſona Dei appa-
rente aſſumpta, uel alio modo conſimili.
Et uerbum eius (ſcilicet Dei patris) *non habe
tis in uobis manens* quod primò accipi põt
de unico filio patris, de quo dictum eſt, in
principio erat uerbum. hoc iſti increduli
non habuerunt manens. id eſt, fixum, ac ha
bitans in cordibus ſuis per fidem & carita
tem: unde Apoſtolus aſſerit Chriſtum ha- Ephes. 1.
bitare per fidem in cordibus noſtris, pro-
pter quòd dictum fuit ſuperius, Et ſui nõ Ioan. 1.
receperunt. Secundò exponitur ſic, & uer-
bum eius non habetis in uobis manẽs, hoc
eſt, diuinis ſermonibus & ſcripturis non
obeditis, ſed uacui eſtis à cogitatione for
mata, & ſalutari memoria diuinorum uer
borum,

A borum, quo contra ait Pſalmiſta, In corde
Pſ. 118. meo abſcondi eloquia tua, ut non peccē
Tit. 1. tibi. Quemadmodum enim impij, quãuis
ſubtiles dicuntur non cognoſcere Deum,
quoniam non honorant eum ut Deũ, ſed
factis negant: ſic peruerſi & perfidi, quãuis
in ſcripturis promptiſſimi, dicuntur tamē
non habere in ſe uerbum Dei, quoniã abu
tuntur. Tertiò ſic, Et uerbum eius non ha-
betis in uobis manens, id eſt, internã Dei
inſpirationem non percipitis, neque per re
uelationem occultam, filium Dei cogno-
ſcitis. Omnibus enim expoſitionibus iſtis
concordant ſequentia, *Quia quem miſit ille*,
id eſt, mihi filio Dei, miſſo à patre cœleſti,
Non creditis. Et quia ſaluator iam tetigit
ꝙ uocem patris, id eſt, ſcripturas de Chri-
ſto loquentes, non rectè, ac ſpiritualiter
intellexerunt, ſed ſuperficialiter, ac rudi-
B ter nimis, idcirco ſubiungit, ac hortatur:
Scrutamini (id eſt, ſolerter diſcutite, inue-
ſtigate, aduertite) *ſcripturas* legis ac pro-
phetarum. ¶Eſt ergo quædam ſcrutatio di
uinorum bona, diſcreta ac ſalutaris, nō ex
curioſitate, præſumptione uel infidelitate
quadam procedens, ſed ex auiditate agno
ſcendæ ueritatis, propter Dei amorem,
Act. 17 atque honorem: de qua in Actibus Apo-
ſtolorum Lucas teſtatur, de Teſſalonicen-
ſibus loquens, Nobiliores ex eis ſuſcepe-
runt uerbum Dei cũ omni auiditate, quo
tidie ſcrutantes ſcripturas ſi hæc ſe ita ha-
Pſ. 118. berent. Et Pſalmiſta, Mirabilia teſtimonia
tua, ideo ſcrutata eſt ea anima mea. Alia
eſt ſcrutatio curioſa & immoderata, qua
C quis difficilia ultra propriam capacitatem
nititur diſcutere, incomprehẽſibilia cape-
re, ſcripturas ſacras proprio ingenio men-
Prou. 25 ſurare, ac iudicare: de qua Salomon fatus
eſt, Scrutator maieſtatis opprimetur à glo
Eccle. 3. ria. Et in Eccleſiaſtico, Fortiora te ne ſcru
tatus fueris, *Quia uos putatis in ipſis*, id eſt,
in notitia ſcripturarum, *Vitam æternam ha-
bere*, id eſt, æternam beatitudinem prome-
reri, ac adipiſci: quod & ita fuiſſet ſi eas ue
rè & efficaciter intellexiſſetis. Sed quia op
poſitum contigit, propter Iudæorum duri
tiam, aptiſſime dixit Chriſtus: quia puta-
tis, id eſt, inaniter æſtimatis, defraudari nã
que eſtis ſpe ueſtra, *Et illæ* ſcripturæ *Sunt*
Iſai. 3. *quæ teſtimonium perhibent de me*. In libro
etenim Moſi & prophetarum, non ſolùm
prænuntiatur Chriſti aduentus, & incar-
natio uerbi, ſed etiam determinatur tem- D
pus aduentus, locus natiuitatis, modus cō
uerſationis, & qualitas paſſionis, ſed & re-
ſurrectio, & aſcenſio Chriſti illic prænun-
tiaſ, De eius enim aduētu, cecinit Iſaias, Iſaiæ. 9.
Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt no
bis. De tempore uerò aduētus Chriſti, lo-
cutus eſt Iacob in Geneſi, Non auferetur Gene. 49
ſceptrũ de Iuda, donec ueniat qui mittē
dus eſt. Et Daniel, Septuaginta hebdoma- Dan. 9
dæ abbreuiatæ: uidelicet, hebdomadę an-
norum lunarium, ſunt ſuper populũ tuũ,
ut deleatur iniquitas, & impleatur uiſio &
prophetia, & ungatur ſanctus ſanctorum.
Modus quoque aduentus iſtius, uidelicet
quòd Chriſtus uenit, & conuerſatus eſt cũ
hominibus in maxima paupertate & hu-
militate, deſcriptus fuit per Ieremiã, Qua Iere. 14.
re quaſi colonus uenturus es in terra, &
quaſi uiator declinans ad manendum? Et E
per Zachariam, Ecce rex tuus uenit tibi mã Zac. 9.
ſuetus, ipſe pauper. Itemq; Pſalmiſta, Pau- Pſa. 87.
per ſum ego, & in laboribus à iuuentute
mea. Præterea, de loco natiuitatis per Mi Mich. 5.
chęam, Et tu Bethleem Effrata, ex te mihi
egredietur, q̄ ſit dominator in Iſrael. Mo-
dum quoque conceptionis Iſaias deprom Iſa. 7.
pſit, Ecce uirgo concipiet & pariet filium. Iſaiæ 53
Rurſusq́ue, Aſcēdet (inquit) quaſi uirgul-
tum coram eo, & quaſi radix de terra ſitiē
ti, id eſt, quod prophetauit Pſalmi. Deſcen
det ſicut pluuia in uellus, & ſicut ſtillici-
dia ſtillantia ſuper terram. De paſſione ue
rò & tempore paſſionis Daniel dixit poſt
hebdomadas ſexagintaduas occideť Chri
ſtus. Et Iſaias, Ipſe uulneratus eſt propter F
iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſce
lera noſtra, & ſicut ouis ad occiſionem du
cetur. Et ſummatim ſtringēdo, uix aliquid
in Euangelio continetur, quod non in ue-
teri teſtamento inueniatur prædictũ. Pro
pter quod ait Apoſtolus ſe ſegregatum in Rom. 1
Euangelium, quod ante promiſit Deus p
prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de fi-
lio ſuo. *Et non uultis uenire ad me* per fidem
& obedientiam: ſecundùm quod Pſalmiſta Pſal. 33.
hortatur, Accedite ad eum & illuminami
ni: propriè ergo uoluntatis obſtinatio eſt
cauſa perfidiæ Iudæorum. *Vt uitam* (ſpiri- Mat. 4
tualem) *habeatis* in præſenti per gratiam,
& in futuro per gloriam. Et quia Chriſtus
iam multa de propria excellentia retulit,
ne Iudæi eum de iactantia increparēt, ſub-
intulit

A intulit, *Claritatem ab hominibus non accipio*, id eſt, humanam gloriam & laudem nõ re quiro. Sed nonnè Chriſtus præcipit ſibi à nobis ſeruiri? nonnè iubet ſe adorari, omnibusque præferri? quomodo ergo nõ quęrit claritatem ab homine? Et reſpõdendũ: quia ſecundùm quod homo non quęſiuit, nec quærit iſta propter ſe, uel ex priuato amorę, ſed ut Deus exigit iſta, tanquam creator & princeps altiſsimus. Imò, ut homo uult honorari non ex uanitate, ſed zelo iuſtitiæ, ſecundùm ordinationem uolũtatis diuinæ: ſicut etiam iuſtus prælatus quãuis humilis uult zelo iuſtitiæ propter honorem Dei cuius uices gerit ut debita ſibi à ſubditis reuerẽtia impendatur. Oĩs autem rationalis creatura, bene diſpoſita finaliter quærit honorare Deum per laudẽ

B & obedientiam, ex ſyncero amore, & honorari à Deo, per unionem cum ipſo & col-

Apoc. 19 locationem in ſuo cœleſti palatio. Si ergo Chriſtus qui habet in ueſtimento & infœmore ſuo ſcriptum, rex regum, & domi nus dominantium, non accipit ab omnibus claritatẽ, cur nos miſeri uitiis tabidi, ad omne malum procliues, uanitate ſeducimur, quærentes ſciri, reputari, honorari,

Eccl. 10. præeſſe? Odibilis coram Deo, & hominibus eſt iſta ſuperbia. Hinc ad Hebræos ait

Hebr. 12 Apoſtolus. Chriſtus ꝓpoſito ſibi gaudio, ſuſtinuit crucem confuſione contempta, *Sed cognoui uos* (cognitione reprobationis) *quia dilectionem Dei* gratuitam, ac meritoriam, quæ eſt uirtus theologica & infuſa,

1. Tiſ. 1. de qua dicit Apoſtolus, Finis præcepti eſt

C caritas de corde puro, & cõſciẽtia bona, & fide non ficta, *non habetis in uobis*, uidelicet appetitu intellectiuo, ſeu uoluntate, q̃ eſt caritatis ſubiectum. Nihilominus, naturalem Dei dilectionem impij aliqui habent, non tamen damnati. Sine dilectione aũt Dei gratuita, nihil eſt meritoriũ, ꝓut

1. Cor. 13 Paulus teſtatur, Si linguis angelorum loquar & hominum, caritatem aũt non habeam, nihil ſum. Caritas eſt enim propria uita animę, ſicut in prima ſua canonica do

1. Ioan. 3 cet Ioannes, Qui non diligit, manet in morte: *Ego ueni in nomine patris mei*, id eſt, in patre meo, hoc eſt ſecundùm uoluntatem & ordinationem patris æterni, ad honorẽ ipſius, cuius in omnibus dictis meis, atque operibus beneplacitum impleo, gloriamque requiro, *Et non accepiſtis me* (per fidem, dilectionem, & obediẽtiam) *ſi alius* D *uenerit* (id eſt, quia & cũ Antichriſtus ue- 2. Thes. 2 nerit) *in nomine ſuo*, hoc eſt, proprium honorem & gloriam quærens, non miſſus à Deo, ſed ſeipſum inæſtimabili mentis tumore extollens, ſupra omne quod dicitur aut colitur Deus *Illum accipietis* credendo quòd ipſe ſit Meſsias in lege promiſſus, in hunc enim errorem cadere meruiſtis, uerum filium Dei ſpernendo. Itaque ꝙ ait, ſi alius uenerit, non dicitur dubitatiuè: & ꝙ addit, illum accipietis, non dicitur ad Iudæos, quos Chriſtus tunc præſentialiter alloquebatur, qui iam diu occubuerunt, niſi ſub perſona illorũ, intelligẽdo cõiter genus Iudaici populi, ꝙ primò & maximè adhærebit Antichriſto, donec ꝑ Enoc & Heliam cõuertantur, & Antichriſti falſitas detegatur. *Quomodo poteſtis uos credere* E (fide formante uiua, & operatoria) *qui gloriam abinuicem accipitis*, cum affectu, & humanum fauorem, terrenũ honorẽ, propriã laudem optatis, quæritis & acceptatis. *Et gloriam quæ à ſolo Deo eſt* (id eſt, ueram atq; æternam felicitatem) *non quæritis*? uirtuoſè uiuendo. Conſtituiſtis enim uobis finẽ in rebus caducis & uanis, non in Deo benedicto. Vidimus enim multos ambicioſos & arrogantes, fidem habere, & contra infideles armári: non ergo loquitur Chriſtus de fide informi & uacua, ſed formata. Eluceſcit aũt ex his, ꝙ uana gloria omne ſpirituale bonum impediat, & peſtiferum ualdeq; graue crimen cõſiſtat, propter quod dicit Pſalmiſta, Quoniã Deus diſsipauit Pſal. 52. oſſa eorum, qui hominibus placent. i. pla- F cere deſiderant confuſi ſunt, quoniã Deus ſpreuit eos. Et Apoſtolus. Si hominibus Galat. 1. placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Oĩs Mat. 7 ambitioſus ſimilis eſt uiro ſtulto, qui ædificat domum ſuam ſupra arenã ſpecialiter autem ambitioſitas iſta impedit Iudæos à fide Chriſti. Quoniam enim ſcripturas ꝓ Mat. 11 phetarum ſolùm literaliter intelligũt. putant quòd Chriſtus in primo ſuo aduentu, omnia regna mundi eis ſubiiciet, ſicq; temporalem principatum, terrenum honorem, humanam exaltationem ſperant, & cupiunt. Vnde in Ieſum paupertatis & humilitatis magiſtrum omniumque tẽporalium contemptorem credere noluerunt & nolunt. Itaq; ſoli Deo placere, & ei dũtaxat diſplicere formidemus, & in ſolo Deo

A Deo ſit gloriatio noſtra. *Nolite putare, quia ego accuſaturus ſim uos apud patrem* hoc ait ſaluator, non ꝙ ipſe nequaquam accuſabit Iudæos, cùm ipſe ſit iudex & teſtis qui alibi loquitur, Qui me erubuerit, hunc filius hominis erubeſcet coram pa-
Iere. 29. tre & angelis. Vnde per Ieremiam ait, Attende domine, & audi uoces aduerſariorum meorum. Nunquid redditur pro bono malum, quia foderunt foueam animę meæ? Nonne Chriſtus accuſauit Iudæos
Lucæ. 9. cum dixit paſſione inſtante? Nunc autẽ
Iere. 18. excuſationem non habent de peccato ſuo & oderunt me, & patrem meum gratis. Per hoc quippe Chriſtus eos accuſat, ꝙ propriis uerbis & actibus, imò & uulne-
B rum ſuorum cicatricibus, quas ſeruauit in teſtimonium contra ingratos, oſtendit eos damnatione digniſſimos. Sed idcirco dicit, ꝙ non accuſabit eos, quia non ipſe ſolus hoc faciet, propter quod ſubditur. *Eſt qui uos accuſat* id eſt, dãnatione dignos affirmat in ſuis ſcripturis, *Moyſes in quo ſperatis* hoc eſt, per cuius legem ſaluari confiditis, ſine meritis Chriſti. Putant enim Iudæi obſeruationem legis ſufficere ad ſalutem. Multa autem ſunt uerba in libris Moyſi, quibus probantur Iudæi damnationem mereri. Quod uerò Moyſes accuſaturus eſt eos, Chriſtus ſubiũxit, *Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi.* Si interrogaremus Iudæos, an credant Moyſi, conſtantiſſimè reſponderent, ꝙ imò, &
C tamen ueritas hoc loco dicit contrariũ. Simili modo ſi interrogaremus hæreticos, nũ credunt Chriſto, firmiſſimè dicerent, credimus, & tamen ita non eſt. Nunquid Arrius, Eunomius, Fotinus, Sabellius & ſimiles eis uerã in Deo Trinitatem perſonarum negantes, crediderunt ſermonibus Chriſti? Et tamẽ Iudæi atq; hęretici putant ſe credere iſtis. ¶ Sed dicendum breuiter, ꝙ Iudæi credunt Moyſi ſm eum intellectum, quo uerba eius exponũt: & qm̃ uerba eius male intelligunt, ideo non credunt ei ſm ueritatem, ſed ſecundũ ipſorum deceptoriam opinionem, quemadmodum aliquis putat ſe uidere colorem rubeum, cum uidet album vel nigrum. Quod uerò Chriſtus ait, forſitan, non dicit dubitando, ſed humanam libertatem inſinuando, & ſobrium modum loquendi, docendo. *De me enim ille ſcripſit.* Multa nãque ſcripſit Moyſes de Chriſto, quæ D dam uerba aliorum narrando, quædam in propria perſona prophetando, quędam figuraliter, & occultè de myſteriis Chriſti, & paſſione eius per ſacramenta, cæremonialia legis inſinuando. Primò modo, ſcripſit de Chriſto in Geneſi, cum *Gene. 22* recitat Deum dixiſſe ad Abraam, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Et quomodo Iacob dixit, Non auferetur ſce *Gene. 49* ptrum de Iuda, &c. Itemq́; ſalutare tuum expectabo domine. Et in libro Numero- *Nu. 22.* rum & recitando uaticinia balaam. Secũ *& 23.* do modo, ſcripſit de Chriſto in Deutero. *Deut. 18* Prophetã ſuſcitabit uobis dominus, &c. Accuſat quoq; Iudæos adiungens, Omnis qui non audierit prophetam illum, peribit de populo ſuo. Tertiò modo, ſcri- E pſit de Chriſto in Exodo, atque Leuiti- *Exo. 21.* co, loquens de ritu agni paſcalis, & cęte- *Leuit. 12* ris ſacrificiis, per quæ paſſio Chriſti præfigurabatur. *Si autem illius literis* id eſt, ſcripturis *non creditis* quia nec intelligitis eas ueraciter, *Quomodo uerbis meis credetis?* Et hoc rurſus, ut cætera Chriſti eloquia, indiget ſano intellectu, quia ſic ſonat, quaſi ſcripta, ſeu teſtimonia Moyſi eſſent magis credibilia atq; autentica, quã uerba Chriſti. Eſt igitur ſenſus, Si illius literis non creditis, quem æſtimatis maioris autoritatis eſſe quam me, & ad quem maiorem affectum habetis, quomodo uerbis meis credetis? q.d. quia illi non creditis, mihi credere non poteſtis. Poteſt etiã ab- F ſolutè intelligi, ut dicat uerba Moyſi credibiliora quàm ſua, quoniã erant minus incomprehenſibilia, difficilia, & ſupernaturalia quàm uerba Chriſti, quæ omnem pœnitus rationem tranſcendunt.

EXPOSITIO. CAP. VI.

Poſt hæc abijt Ieſus trans mare Tyberiadis.

ARTICVLVS XVI.

POſt hæc narrat Euangeliſta, grande miraculum, quo omnipotẽtia Chriſti magnificè noſcitur demonſtrata, eiuſq; ſupernaturalis doctrina efficaciter roborata, ut ſupernaturalis aſſertio, ſupernaturali firmaretur argumento, *Poſt hæc* in præcedenti capitulo dicta, geſtaq́;

A ferũtur. *Abijt Ieſus* à Ieruſalem & Iudæa. Abiit autem & nauigauit, *Trans mare Galilææ* (quod eſt mare) *Tyberiadis*, i. mare iſtud dicitur mare Galilææ à prouincia in qua ſitum eſt. Dicitur etiã mare Tyberiadis, ab urbs nomine Tyberias, quæ ſita eſt in litore huius maris. Abiit aũt Ieſus diuerſis ex cauſis. Primò, ſecundùm quod hic inſinuatur, cedẽs perſecutioni Iudæorum, ne ante tempus præfixum ab eis occideretur. Secundò, cedens furori Herodis, vt enim in Mattæo legitur, Ieſus audita decollatione Ioannis, fecit quæ iam refert Euangeliſta. Tertiò, vt diſcipuli ſui poſt laborem paululum repauſarent, quia vt ſcribitur in Marco, Erant qui ibant & redibant, & nec ſpatium manducandi habebant. Vnde Chriſtus ait diſcipulis, Venite ſeorſum in deſertũ locum, & requieſcite puſillum. *Et ſequebatur eum multitudo magna, quia uidebant* ſigna, hoc eſt miraculoſas curationes. *Quæ faciebat ſuper his* (id eſt, in eis hominibus) *qui infirmabantur* hæc fuit una ratio, ob quam ſequebantur eum: diuerſi tamẽ diuerſis de cauſis Chriſtus corporaliter ſequebantur eum, quidã vt aliquid reprehẽſionis in uerbis aut actibus eius inuenirent, quemadmodum phariſæi & ſcribæ inuidioſi, quidã ut inſtruerẽtur & vitã ſuã corrigerẽt, vt ſtudioſi, ac pœnitẽtes. Quidã vt ſigna viderẽt, & noua audirẽt vt curioſi, quidã vt curarent, quidã vt ſuis ſanitatẽ acquirerẽt, ſicut de regulo dictũ eſt, quidã vt corporaliter alerentur. Et quoniam dominus Ieſus etiã ſecundùm corpus ſpecioſus valde, & eloquentiſſimus fuit, & optimę habitudinis, veriſimile eſt, ꝙ multi ſequebantur eum delectati ſpecie & eloquentia eius. ¶ Denique ſecundũ Mattæũ, prædicta multitudo de ciuitate ſecuta eſt Chriſtum pedeſtris. Ex quo elicitur, ꝙ egeni fuerunt pro maiori parte. Et vt Marcus teſtatur, cum cognouiſſent ꝙ Ieſus eſſet, de omnibus ciuitatibus cucurrerunt illuc, & præuenerunt diſcipulos Chriſti, in quo patet feruens eorũ ad Chriſtum affectio, ac prompta deuotio, ſaltem quorundam, *Subijt ergo in montem Ieſus* vt locus correſponderet locato, Chriſtus enim propter ſanctiſſimæ uitæ excellentiam, propter miraculorum eminentiam, propter contẽplationis celſitudinem, propter caritatis omniũ

Mat. 14

Marc. 8

B

Ioſue 4.

C

Mat. 14

Marc. 8.

que virtutũ incomparabilẽ ſublimitatẽ, mons appellatur. De quo per Danielẽ aſſeritur, ꝙ lapis abſciſus ſine manibus, creuit in montẽ magnum, impleuitq; vniuerſã ſuperficiem terræ. Mons ergo aſcendit in montem, implens ad literam illud quod dicitur per Iſaiam, Super montẽ excelſum aſcende tu qui euangelizas Sion. Aſcẽdit ergo in montem qui eſt locus orationi, cõtẽplationi, inſtructioniq; aptus, ut & nos ſimiliter faciamus, tempore oportuno. Oportunitas equidẽ loci, plurimũ cõfert ad deuotionẽ. Aſcendit quoq; in montẽ, docẽs nos ſuo exẽplo terrena iſta atq; carnalia abiectare, & cœleſtia, ac diuina toto affectu requirere, quatenus cum Apoſtolo quæ ſurſum ſunt quæramus, ac ſapiamus nõ quæ ſuper terram, & quæ retro ſunt obliti, in anteriora extendamus noſipſos. Omnia ſenſibilia vana atq; caduca arbitrãtes vt ſtercora, ut ſuper inuiſibili Deo ardenti deſiderio vniamur. *Et ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis*, docens eos, & latitudinem terræ quã condidit circunſpiciens, magis autem habitatoribus terræ compatiens, eisque auxiliari proponens. *Erat autem proximum paſca dies feſtus Iudæorum*, i. de propinquo iã imminebat. Porrò ut Beda ait, inter decollationẽ Ioannis & Chriſti paſſionẽ, unius anni extitit ſpatiũ. Et ſic iſtud fuit Paſca ſm, circa ꝙ decollatus eſt Ioãnes, in quo Chriſtus nõ fuit in Ieruſalẽ, cedẽs aduerſariis ſuis. Nam ſicut ſæpe obſeruauit legalia, oſtendendo ſe hominẽ verum factum ſub lege, ſic interdum prætermiſit ea, oſtendens ſe uerum Deum ac legiſlatorẽ ſupra legẽ. Quia hic dicitur, Erat proximũ paſca. Euangeliũ iſtud legitur in medio quadrageſimę propinquante paſcali ſolennitate. *Cum ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus*, qui oculis uagus non fuit, ſumme compoſitus: nec ſine ingenti cauſa circumſpexit, ſed in omnibus uniuerſæ maturitatis & probitatis dedit exemplum. *Et uidiſſet quia multitudo maxima*, uidelicet quinque millia uirorum, præter mulieres & pueros, *Venit ad eum*, *dicit ad Filippum*, qui primo omnium dicitur à Chriſto ad Apoſtolatum vocatus. Vnde nunc forte pp familiaritatẽ & caritatis oſtenſionẽ, ſpecialiter dirigit ſermonẽ ad eũ. Aliqui tñ affirmant, ꝙ Filippus cæteris diſcipulis rudior fuit, iõ magis indiguit iformari, & hinc

D Dan. 2.

Iſa. 40.

Coloſſ. 3.

Filip. 3.

E

Galat. 4.

F

A hinc Chriſtus eũ interrogat, non quaſi
ignorans, ſed informare intendens. *Vnde
ememus panes vt manducẽt hi?* nouerat Chri
ſtus non adeſſe pecuniam ad emendũ tot
panes ſufficientes, quoniam pauper fuit,
& parum uel nihil ſecum detulit de argen
to, & auro. *Hoc autem dicebat tentans eum*
tentatione piæ probationis ordinatæ ad
inſtructionem, qua tentauit & Abraã: nõ
tentationes ſeductionis ordinatæ ad con-
fuſionem, de qua Iacobus ait in ſua Cano
Gene.22 nica, Nemo cum tẽtatur, dicat quia à deo
Iacob. 1. tentatur. Deus enim intentator malorum
eſt. De prima tentatione ſcriptum eſt in li
Sap.3. bro Sapientiæ, Deus tentauit iuſtos, & in
uenit illos dignos ſe. In Deuterono. quo-
Deut. 8. que dicitur, Recordaberis cuncti itineris,
B per quod adduxit te dominus Deus deus
tuus, ut affligeret te atque tentaret. De ſe
cunda oramus, Et ne nos inducas in tenta
tionem. ¶ Sed cum tentare ſit exprimentũ
de tentato accipere: Quomodo deus ali-
Matt.6. quem tentat qui de nullo accipit experi-
mentum, quippe cum ei omnia antequã
fiant, pateſcant? Et reſpondendum, ꝙ etiã
in ſcripturis dicitur deus experiri ſeu ali-
qua facere, ad experiendum, iuxta illud Iu
dicum, Dimiſit dominus Cananæos, ut in
Iudic.3. ipſis experiretur Iſraelem, utrum cuſtodi-
ret mandata domini an non. Dicitur itaq;
deus ſumere experimentum, non ut ei ali
quid innoteſcat, ſed ut tentatus agnoſcat
ſeipſum uel alii ad eius notitiam perducã
C tur. Sic ergo tentauit Filippum eius igno
rantiam demonſtrando, non ſolùm ad in-
ſtructionem Filippi, ſed omniũ diſcipulo-
rum, quatenus miraculum magis oſtende
retur, & uirtus Chriſti agnoſceretur. Per-
fectos autem tentat deus, ut eorum perfe
ctio aliis pateat ad exemplũ, ut Iob & To
Iob. 1. biã. Imperfectos verò, ut eorum perfectio
Tobi.2. eis clareat ad propriam humiliationem,
Tob 12. *Ipſe enim ſciebat quod eſſet facturus*, ideo nõ
ſciſcitabatur conſilium uel auxiliũ poſtu
lando, *Reſpondit ei Filippus: Ducentorum dena
riorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſque
modicum quid accipiat*. i. paruũ fruſtũ mãdu-
cat, tãquàm diceret, Non habemus preciũ
ad emendũ, nec poſſumus eis prouidere, id
circo remitte eos ad loca habitabilia ut ſi-
biipſis prouideant. *Dicit ei unus ex diſcipu-
lis eius, Andreas frater Simonis* Petri. Ad lau
dẽ Andreæ hoc pertinet, ꝙ principis apo-
ſtolorũ extitit, frater, vñ & Iudas canonica D
vocat ſe fratrem Iacobi, tanquàm dignio
ris, non ad iactantiam, ſed ut à fidelibus,
quibus ſcripſit, diligẽtius audiretur. Quã
ti valoris fuerint iſti denarii, non exprimi
tur. *Eſt puer unus hic* qui puer uocatur, nõ
tàm propter ætatis paruitatem, quàm pro
pter puritatem & innocentiã, ad quã pue
ritiam obligamur Chriſto dicente, Niſi Mat.18
conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut par-
li, non intrabitis in regnũ cœlorũ. Vnde
hortatur Apoſt. Nolite pueri effici ſenſi- 1.Cor.14
bus, ſed malitia paruuli eſtote. ¶ Deniq;,
in ſcripturis dicitur aliquis puer triplici-
ter. Primò, propter ſtoliditatem & incon
ſtantiam, Iſaia teſte, Puer centum annorũ
morietur, hoc eſt, ſenex fatuus. Secundò, E
propter puritatem & innocentiam, ut ibi,
Laudate pueri dominum. Tertiò propter
ætatem permodicam, ſecundũ quod Lucas
ait, Puer Ieſus proficiebat, *Habens quinq;
panes hordeaceos*. Ecce quali cibo uti ſole-
bat Chriſtus cum ſuis diſcipulis: condẽna
ta eſt ergo delitioſitas, guloſitas, atque car
nalitas noſtra. *Sed hæc quid ſunt inter tantos?*
i. parum uel nihil proderunt multitudini
tantæ. Ioannes qui ultimo ſcripſit Euan-
geliũ atque hiſtoriam iſtã, in aliquibus ui
detur ab aliis Euangeliſtis diſcordare, ſed
illa facillimè ſoluuntur, quia Ioan. magis
determinatè & peculiariter recitat factũ F
iſtud quàm alii: ideo dicit dictum ab uno
diſcipulo, puta Filippo uel Andrea, quod
alii Euangeliſtæ ſcribunt à diſcipulis com
muniter dictum. Tota. n. ſocietas fertur fa
cere pati, uel dicere, qđ facit, ſuſtinet, vel
dicit, pars eius. *Dicit ergo Ieſus: Facite homi-
nes diſcumbere*. i. ad manducandum ordina- Mat.14
tè ſedere: vnde in Marco habetur, ꝙ præce Marc.9.
pit ut facerent eos accumbere, ſecundum Luce. 9.
contubernia ſua, *Erat autem fœnum multum
in loco*, & ſic locus mollior & aptior fuit ad
ſedendũ, atq;ueſcendum fuitq; uiride fœ- Marc.6.
num ſm Marcũ, unde per fœnum intelligi
gitur recens herba, ſeu gramen terræ, qua
le ſolet eſſe circa paſca. *Diſcubuerũt ergo ui
ri*, per quinquagenos, & cẽtenos, ut eſt in
Marco, *Numero quaſi quinque millia* hoc di Marc.9
cit Ioannes, quia fortaſſis erant paulo plu
res uel pauciores. Alii tamen Euangeliſtæ
ſimpliciter aſſerunt, ꝙ erant quinque mil
lia, non curãtes de tali exceſſu vel defectu
tãtillo. Cõſuetudo. n. ſcripturæ eſt, ut po-

 nendo

A nendo notabilem quantitatem in magnitudine, vel multitudine, non curet de modico quod fortè ſuperfuit, aut defuit, Sic enim in veteri teſtamento dicuntur homines tot, vel tot annis vixiſſe, & raro vel nunquam ſit mentio niſi de annis, cũ tamen non ſit veriſimile, quòd omnes illi uixerunt tot annis præcisè, quaſi eodem die morientes quo nati fuerunt. Prçterea, dicuntur viri omnes maſculini ſexus, à viginti annis & ſupra, valẽtes ad bella pro
Num. 1. cedere. De mulieribus verò & paruulis, qui forſitan numerum uirorum vicerũt, non ſit mentio, quia ſecundùm conſuetudinem legis, ſoli viri numerari conſueuerunt. *Accepit ergo Ieſus panes* quinq;, in ſanctas & venerabiles manus ſuas, organa vi-
B tæ deitatis. *Et cùm gratias egiſſet*, ſecundùm quod homo, Deo patri, vel ſummæ trinitati, à qua omne bonum ex tempore ſibi collatum accepit. *Diſtruit diſcumbentibus*, idelt, per diſcipulos anteponi præcepit turbis illic ſedentibus, non iam duntaxat quinque panes, ſed & illud quod, & ipſe ſua diuina poteſtate vel creando, vel multiplicando adiecit. *Similiter & ex piſcibus*, duobus, iam multiplicatis uſque ad quantitatem quaſi innumerabilium piſcium diſtribuit per manũ diſcipulorũ diſcumbentibus, *Quantùm uolebant*. i. optabant diſcumbentes, uidelicet ſufficiẽter, vſque ad ſatietatem ipſorum, *Vt autem impleti ſunt*, i. diſcumbentibus copioſè refectis ac ſaturatis. *Dixit diſcipulis ſuis, Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta*, ideſt, famem
C ſeu appetitum comedentium uicerunt, ita ꝙ amplius manducare non poterant, uel quæ ſuperauerunt, ideſt, ſuperfluxerunt edentibus *Ne pereant*, ſed pauperibus remanẽtibus pro uiatico conferantur. Vnde Chriſtus docuit hoc exemplo, reliquias alimentorum prudenter ſeruari, utiliterque expendi. *Collegerunt ergo*(Apoſtoli prçcipue) *& impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum* vid. licet quilibet Apoſtolus cophinum ſuũ, ſi tamen ſoli Apoſtoli collegerunt quod non apparet, quia propter multitudinem manducantiũ diu occupati fuiſſent in circumeundo & congregan
Sapiẽ. 8. do. ¶ Sed nunquã increatã Dei ſapientiã Chriſtus attingens à fine vſque ad finem, & in numero, menſura ac pondere cũcta conſtituens, ſine alto miſterio ordinauit, ut duodecim cophini fragmentorum ſm D duodenum numerum apoſtolo: ũ remanerent: Cùm ergo ſic contigit, non planè à caſu, ſed eo moderante, quo operante facta eſt multiplicatio præmemorata. Palã eſt enim, quòd per panem deſignetur ſalutaris doctrina, ad cuius guſtum inuitat ſapientia, dicens, Venite, comedite panẽ Pro. 12.
meum. Per fragmenta autem panum ſignantur participationes impe fectæ, ipſius doctrinæ perfectæ. Perfecta uerò doctrina conuenit Chriſto. Apoſtoli uerò doctrinam Chriſti, quaſi fragmenta, & partes perfectæ doctrinæ, à fonte ſapienti collegerunt. Horum fragmentorum uaſa ſeu cophini, erant corda apoſtolorum in quibus per totum mundum fragmenta ſapientiæ Chriſti tulerunt, diſperſerunt E
& communicauerunt: unde ad præfigurãdum tantùm miſterium, impleti ſunt duodecim cophini fragmentorum, iuxta numerum beatiſſimorũ Apoſtolorum. Collegerunt ergo tantas reliquias. *Ex quinq; panibus hordeaceis*, i. ex panibus in quos multiplicati fuerunt quinque panes prædicti, qui erant, quaſi ſemina omnium panum antepoſitorum edentibus. Quinq; etenim panes non habuerunt immediatè tanta fragmenta: apud Marcum adiungi- Marc. 6.
tur, Et ex piſcibus, ex quo perpenditur, ꝙ etiam ex duobus piſcibus tanti cibi piſcium proceſſerunt, quod diſcipuli Chriſti congregauerunt reliquias inde, quanuis non fiat plena narratio de hoc.

¶ Sed quid biberunt hæ turbæ? certum uidetur quòd ſi non habuerunt aliunde po F
tum, quòd Chriſtus dedit cibariis iſtis uirtutem agendi, quod efficit potus, ita ꝙ ſitim perpeſſi non ſunt. Opera nempe Chriſti ſummi opificis, perfecta fuerunt, quos ergo refecit, perfectè refecit. *Illi ergo homines cùm uidiſſent*, imò & manducando experti fuiſſent. *Quod fecerat ſignum dicebant, quia hic*, tanti miraculi factor, *Eſt uere propheta* (non qualiſcunque ſed) *qui uenturus eſt*, ideſt, venturus eſſe prænuntiatus eſt per alios propheras, *In mundum*. Hunc inferiorem ad ſaluandum eum, i. ad homines redimendos. Non ergo ſolùm confeſſi ſunt Ieſum eſſe prophetam ſed ueraciter eſſe ſummum illum prophetam de cuius aduẽtu alii cecinerunt, de quo & Moſes dixit, Prophetã ſuſcitabit uobis dñs.

¶ Quæ-

A ¶Quæritur, an Chriſtus fuit Propheta, videtur ꝙ non, quia vt homo erat præ vniuerſis electis excellentiſſimus comprehenſor, comprehenſoribus autem ſeu beatis in patria non conuenit ratio prophetię, propter perfectionem eorum. Prophetia enim, vt Thomas, & multi ſecum teſtātur imperfectionem notitiæ comprehendit. Et reſpondendum, quòd Chriſtus fuit verè & uerus propheta, quia ſecundùm aliquid fuit viator & hominum conuerſator, prædicens eis, cum quibus conuerſabatur futura contingentia atque præſentia eis ignota. Propheta enim dicitur quaſi procul uidens, ideſt, ea agnoſcens atque annuntians his, inter quos habet vitam communem, quæ procul ſunt
B ab aliorum notitia puta futura vel præſentia, *Quæ in abſentia*, horum quibus loquitur fiunt, vt ſi quis in Epiſcopatu Leodienſi conſiſtens, dicat illic præſentibus quæ fiunt in Aſia domino reuelante. Quanuis autem Deus, & beati talia ſciāt atque denuntient, non tamen prophetæ dicendi ſunt, quoniam hominibus cōmunem non habent conuerſationem: quanuis verè intellectualis cognitio Chriſti fuit perfecta, non propriè prophetalis: tamen ſecundū notitiam imaginatiuæ potentiæ, habuit cōuenientiam cum prophetis, quia in imaginatione animæ Chriſti formari poterant formæ ſenſibiles per quas occulta atq; futura repræſentaban-
C tur animæ ſuę, vt viatici, ſecundū partem ſuā inferiorem. ¶ Poſtremò, de moralitate huius Euangelicæ lectionis tāta ab expoſitoribus dicta ſunt, vt non uideatur opus aliquid addere nec illa repetere. Sed quoniā ſcriptura eſt velut infinita abyſſus, atque inexhauſibile pelagus, ita ꝙ de eius expoſitione pſertim morali, tanta dici non poſſint, quin in infinitū plura dici præualeāt. ¶ Nunc aliquid moralitatis tāgendū eſt. In primis ergo ꝙ Ieſus facto ad Iudæos ſermone, & illis non credentibus abiit trans mare Galilææ: hoc figuraliter ſignat, ꝙ Iudæis in ſua prauitate atq; perfidia obſtinatis tranſiit Ieſus ad gentes il-
Mar. 11 las, per Apoſtolorum prædicationem uocando ad fidem. Per locum enim deſertū quem Ieſus ingreſſus eſt per mare, ſignificatur gentilitas, olim à Deo relicta, ſteri-
Iſai. 35. lis, & vitioſa. De qua Iſaias prædixit, Lætabitur deſerta & inuia. Et rurſus, Multi D
filii deſertæ magis quàm eius quæ habet virum. Porrò, per mare figuratur abundātia perſecutionum, atq; amaritudo paſſionis Chriſti. Vnde ait in Pſalmo, Omnes Pſal. 87.
fluctus tuos induxiſti ſuper me. Itemq;, Pſa. 68.
Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquę vſque ad animam meam. Per mare ergo, hoc eſt, per paſſionē Chriſtus tranſiuit ad gentes, & conuenienter per mare Galilææ, quæ interpretatur trāſmigratio, quia per paſſionem migrauit à ſinagoga, deſponſando ſibi eccleſiam ex gētilitate conuerſam. Nam ante paſſionem
iuſſit Chriſtus Apoſtolis, In uiam gentiū Mat. 10
ne abieritis, ſed ite ad oues quæ perierūt
domus Iſrael. Ad has quippe & ipſe pri- E
mò ac ſpecialiter miſſus fuit, ſecundū ꝙ
profitetur, Non ſum miſſus niſi ad oues Mat. 15
quæ perierunt domus Iſrael. Poſt paſſio-
nem autē mandauit diſcipulis, Euntes in Mar. 16
mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ, & docete oēs gentes. Cùm itaq; Ieſus hoc modo ad gentes proceſſiſſet, ſecuta eſt eum maxima multitudo: quia innumerabiles gentes ad fidē conuerſæ ſunt, Chriſti veſtigia imitantes, atque per fidem, dilectionē, & opera bona, poſt ipſum euntes, tendendo de via ad patriā, de exilio ad paradiſum, de terra ad cęlum, & hoc quia viderunt ſigna quæ fecit
dominus Ieſus, per ſuos Apoſt. cæteroſq; Act. 10
diſcipulos, in his qui infirmabātur, quos F
ſpiritualiter corporaliterq; curauit. Innumerabilia nanque miracula fecerunt prędicatores Chriſti inter gentes. Nam & per contactum ſudariorum Pauli ſanabātur ægri, per ſuperpoſitionē baculi Petri ac ueſtium Euangeliſtæ Ioannis ſuſcitabantur defuncti. Propter quod dicitur
in Marco, Illi profecti prædicauerunt vbi Mar. 16
que domino cooperante & ſermonē confirmante ſequētibus ſignis. Subiit ergo in montē Ieſus, hoc eſt, in die aſcenſionis dato Apoſtolis præcepto prædicandi genti-
bus, Eritis (inquiens) mihi teſtes uſq; ad Acto. 1.
vltimum terræ. Tūc aſcendit ſuper omnes cœlos, quēadmodum in Actibus plenius edocetur. Et Pſal. prædixit, Aſcendiſti in altum, cœpiſti captiuitatem. Et, Pſallite domino qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad orientem. A ſummo etenim cęlo egreſſio eius, & occurſus eius uſque ad ſummū

A eius, & ibi ſedebat ad dexteram patris, cũ diſcipulis ſuis, ideſt, vniuerſis beatis angelis, animabusq; glorificatis. Omnes nãque ciues regni cœleſtis, tàm angeli quã animæ glorioſæ purgantur, illuminantur & perficiuntur à Chriſto, etiam ſecundũ naturam aſſumptam, ſecundùm diuinum Dionyſium: merito ergo nuncupantur diſcipuli eius. Tunc deniq; *Sublenauit Ieſus oculos* ſuæ inexcogitabilis pietatis, *Et uidit quia multitudo maxima uenit ad eũ*, quia in oĩbus finibus terræ, innumerabiles gẽtes conuertebantur ad ipſum. Vnde & Paulus in epiſtola ad Coloſſenſes teſtatur, euangelium ſuo tempore eſſe prędicatũ, in omni creatura quæ ſub cœlo eſt.

Pſal.67.
Coloſſ. 1.
Matt. 5.

Cumq; vidiſſet eos ſpirituali alimonia indigentes, & iuſtitiam eſuriẽtes, dedit atque propoſuit eis quinq; panes, animam viatricẽ dulciter atq; fortiſſimè reficiẽtes. B Primus panis, eſt ipſa ſuperbenedicta diuinitas, quę ſicut cõprehenſores alit per ſpeciem, reficitque indeſinenter per ſuiipſius ſuauiſſimam fruitionem. ſic alit viatores per fidem roborat per contemplationem, ac futurorum gaudiorum piiſſimam prælibationem. Secundus panis, eſt corpus Saluatoris, ſub ſpeciebus ſacramẽtalibus tectum, panis viuus, verusque cibus, de quo infra pleniſſimus erit ſermo, de quo ait Apoſtolus, Panis quem ſumimus, nonne communicatio corporis domini eſt? Hunc itaque panem, qui eſt uiaticũ noſtrum, Chriſtiani tantò ardentius cupiunt, quantò deuotiores ac ſanctiores extiterunt. C Tertius panis, eſt diuina ſcriptura canonica vtriuſque teſtamenti, de quo in Eccleſiaſtico legitur, Cibauit illũ pane uitæ & intellectus. Et alio loco, Sapientiam omnium antiquorum exquirit ſapiens, & in prophetis vacabit. Hic panis adeò dulcis eſt, vt hominem ſtudioſũ faciat omnem corporalem cibum, atque carnales delitias faſtidire ac aſpernari, Quãobrem dicit Hieronymus, Ama ſtudia ſcripturarum, & ventris delitias non amabis. Et Apoſtolus, Quæcũq; (inquit) ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam, & conſolationem ſcripturarum, ſpem habeamus, Hinc nempe in lib. Macabęorum Ionatas faſſus eſt, Nos nullo horum indigemus, habentes ſolatia ſanctos libros, qui in manibus noſtris ſunt. D Quartus panis, eſt gratia gratum faciens cum ſpiritualibus bonis ſibi inſeparabiliter annexis, quę ſunt tres uirtutes theologicæ, ſeptem dona ſpiritus ſancti, cæteræque virtutes infuſæ, & fructus ſpiritus, quibus anima ſpiritualiter impinguatur, armatur, fœcundatur, inuincibilisque efficitur, Vnde ſecundũ Apo. Optimum eſt gratia ſtabiliri cor: & pœnitens ait, Percuſſus ſum ut fœnum & aruit cor meum, quia oblitus ſum comedere panem meum. Hic panis gratiæ in anima noſtra ſpiritualem uitam incitat, diformem ſimilitudinem prępſtat, atque ad omne bonum facit idoneum. Ideo inceſſanter orare debemus dominum pro gratiæ incremento, quia quò illa magis in mente perficitur tãtò ad oẽs operationes E meritorias reddimur fortiores atque promiores, ita vt laborẽ vix ſentiamus. Quintus panis eſt promiſsio futurorum bonorum, qui facit nos agiles, & animo infatigabiles in cultu diuino, ſcientes ꝙ non ſunt condignæ paſsiones ad mercedem nobis promiſſam, paratam, mox dandã. De hoc pane ditit archiapoſtolus in ſua canonica, Vidẽtes Ieſum exultabitis lætitiã inerrabili, & glorificata, reportantes fructũ fidei veſtræ ſalutem animarũ veſtrarũ. Et ipſe Saluator, Fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorum. Ioannes quoq; in ſua epiſtola, Cariſsimi, nunc filii Dei ſumus, & nondũ apparuit quid erimus. ſcimus quia cũ apparuerit ſimiles & erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt. F Quicunq; manducat hunc panem, conſiderando futura atq; cœleſtia præmia, mente peruigili ac profunda nõ ſuccumbit laboribus, non deficit in aduerſis, nõ frangitur proſperis, nec quærit laudes humanas, non pigreſcit, ſed uiam mandatorum non ſolùm ambulat, ſed percurrit. ¶ Præterea, prædictis quinq; panibus adduntur duo piſces, ſuauem guſtum præſtãtes. Primus piſcis eſt actualis experientia diuinæ dulcedinis, qua guſtata deſipit omnis caro, ad quam hortatur propheta, Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt dominus. Vnde & Paulus teſtatur ad Cori. Sicut abundãt i paſsiones Chriſti in nobis, ita p Chriſtũ abũdat conſolatio noſtra. Et Pſa. Secũdùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt

1.Cor.10
Eccle.15
Eccle.39
Rom.15
1.Mac.2
Hebr.13.
Pſ. 101.
Rom. 18
1.Pet. 1.
Mat.13
1.Ioan.3
Pſal. 33
1.Cor.1.
Pſal. 39

A runt animam meam. Secundus piſcis, eſt abſorptio, reſolutio, ſeu ſalutaris illa defectio mentis in Deo, de qua loquitur Ieremias, Factus eſt ſermo domini in corde meo quaſi ignis exeſtuans, & defeci, ferre non ſuſtinens. Itemque Pſalmographus, Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Spōſa quoque in Canticis, Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt. Hunc piſcem guſtamus, dum anima noſtra ſupra ſe rapta atq; in diuitias creatoris expanſa, ac dilatata, reuerberatur, prę affectu diſſoluitur à ſeipſa, omnibusq; creatis alienatur, & in ſolo Deo ſenſificatur. Dum ergo fideles his panibus ac piſcibus fuerint ſatiati à Chriſto ſupra fœnum, hoc eſt, in B carne iſta mortali, de qua Iſaias effatur, Omnis caro fœnum. Dicunt quia hic eſt verè propheta, impletor & finis ac dominus prophetarum, qui uenturus eſt in mūdum, eccleſiam ſuam vſque ad finem ſeculi ſpiritualiter viſitando, & in fine ſeculorum uiſibiliter deſcendēdo, & viuos ac mortuos iudicando. Ex huiuſcemodi. n. refectione interna, certisſimè noſcūt, laudant, ac diligunt clementiam atq; potentiam ſaluatoris. Quemadmodū dicit propheta, Duo hæc audiui, quia poteſtas Dei eſt, & tibi domine miſericordia.

Iere. 20. *Pſa. 72.* *Canti. 5.* *Iſai. 40.* *Pſa. 51.*

PROSECVTIO EXPLANAtionis huius capituli ab eo loco quo dicitur.

C

Ieſus ergo cum cognouiſſet quia uenturi eſſent, vt raperent, & facerent eum regem.

ARTICVLVS XVII.

PAndit deinceps glorioſisſimus Euangeliſta, effectum præinducti miraculi quinque panum, duorumque piſcium, & cætera ſigna ac documēta Chriſti deſcribit. *Ieſus autem cum cognouiſſet*, i. ſe cognoſcere demōſtraſſet. Omnia quippe, ut Deus cognouit à principio ęternitatis, Omnia quoq; ut homo cognouit ab exordio incarnationis. Sed dicitur aliqd quaſi de nouo cognouiſſe, quando per effectum aliquem demonſtrauit ſe hoc ipſū agnoſcere, *Quia uenturi eſſent* illi quos tàm miraculosè pauit de quinque panibus, piſcibusq; duobus, *Vt raperent & facerent eum regem*, cur raperent, quaſi uiolentiam illaturi? puto quòd ideo quoniam Ieſum præſumebant, quem nouerant humilitatem ac paupertatem, docere, non debere acquieſcere eis in accipiendo dominium. Propterea decreuerūt eum quāuis nolentem ac renittentem facere regē, uel ideo dicit, vt raperent, quoniam eum ingenti tumultu, affectu & gaudio, voluerunt eum ſibi in regem præficere. D

Mat. 14. *Luca. 9.*

Sed quomodo hoc audebant cum Romani, quibus erant ſubiecti, iam ſub periculo mortis prohibuiſſent, ne aliqua plebs aſſumeret ſibi regem præter imperatorem, vel ſine Romanorum conſenſu? Et etiam quia Iudæi iſti Ieſum regem facere volentes, ſciebant, quod principes ſacerdotum, ſcribę ac phariſæi oderunt iam Chriſtum, & ęgre acciperent, quod aliqua pars Iudæorum, præficeret eum ſibi in principem. Dicendum quod iſti uiſo præſcripto miraculo multiplicationis panum ac piſcium, confeſſi fuerunt Ieſū eſſe præcipuum illum prophetā ab aliis pręnunciatum, ꝙ eſſet ſaluator mundi. Sicq; conſiderabant quod eſſet Chriſtus in lege promiſſus & per conſequens regnaturus, atque hęreditarius rex Iſrael. Quemadmodū per Ieremiā fuit prædictū. Ecce dies ueniunt dicit dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit. Et per Iſaiam, Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit. Voluerunt ergo ſcripturas illas implere, & Ieſum ſuper ſe temporaliter, corporaliterque regnare, errantes in hoc, quod putabant ſcripturas illas de tēporali, carnaliq; regno intelligendas, quaſi primus aduentus Meſſiæ promiſſus eſſet in maieſtate & gloria, ut dominaret & non potius, in omnimoda abiectione, paupertate, & humilitate occideretur. E F

Ioan. 19. *Iere. 23.* *Iſaiæ. 9.*

Quæritur, cū Chriſtus ēt ſm naturam aſſumptā fuerit rex & ſacerdos, à principio incarnationis tanquam omni creaturę prælatus, atq; inter Deū & homines mediator conſtitutus, incipiens ex utero uirgineæ genitricis ſeipſum offerre pro nobis, qūo voluerunt eum facere regem? Dicendū ꝙ à principio fuit rex autoritate ac poteſtate, ſed voluerunt eum facere

Digitized by

A regem, quantùm ad uſum ſeu executionem poteſtatis. Denique, voluerunt eum facere regem ſpecialiter, propter tria quę conſiderauerunt in ipſo, & ſpecialiter ſpectant ac requiruntur ad regem. Primò, q̃a viderunt eum pium, compaſſiuum ac liberalem ſicut in ſatiatione ſua fuerunt experti. Secundò, quia uiderunt eum ualde ſapientem in omnibus. Tertiò, quia uiderunt eum potentem ſupra naturam, ſicq; credebant ſe defendendos ab ipſo. Idcirco nec Romanos nec pontifices proprios attenderunt. *Fugit* (id eſt, feſtinanter aſcendit) *iterum in montem* in quem primò aſcẽdit ut dictum eſt. Et à quo deſcendit, occurrendo turbæ quam pauit, *Ipſe ſolus* ut nemo ſciret ubi eſſet, & ut quietius oraret: non ꝙ multitudo potuit eius contem-
B plationem impedire, uel ſolitudo iuuare, ſed nos ſuo informaret exemplo, videlicet ut poſt occupationem quanuis diuinam cum aliis habitam, feſtinemus ſolitarium locum expetere, illicque noſipſos recolligere, uenialia commiſſa abſtergere, contemplationi & orationi uacare. Aſcendit etenim Chriſtus in montem orare, ſecun-
Mat. 4. dũ Mattæum & Marcum. Præterea, quòd
Marc. 6 Chriſtus promouendus in regem fugit, quæſitus uerò ad crucifigendum paratũ ſe obtulit, confundit ſuperbiam, ambitionem, mollitiam noſtram. ipſe enim idcirco hæc fecit, ut doceat nos honores, prælationesque fugere, aduerſa autem æqua-
Hebr. 5. nimiter ſuſtinere. Sed heu pauci uidetur,
Galat. 5. qui non mallent præeſſe quàm ſubeſſe: iubere quàm obedire: honorari, quàm ſperni, qui ingerunt ſemetipſos non uocati à
C Deo, tanquam Aaron. Pauci aduerſitatibus gaudent magis quàm proſperis. In illis nondum eſt amor priuatus, nondum ueraciter & perfectè ſe diligunt, nõdum utuntur hoc mundo uelut exilio, hac uita, & uia præſentibus in ordine ad futura. Veruntamen ſcimus teſte Apo. ſt Quia qui ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum uitiis, & cum concupiſcentiis. *Vt autem ſero factum eſt, deſcenderunt diſcipuli eius ad mare*, hoc quod iam hic recitatur de nauigatione diſcipulorum, in aliqui-
Mat. 14 bus differre uidetur à nauigatione, quã
Marc. 6. alii Euangeliſtæ deſcribunt, poſt miraculum panum. Hic. n. habetur, ꝙ diſcipuli eius deſcenderunt ad mare, quaſi proprio

motu hoc facientes, ſed apud Mattæum D dicitur, ꝙ Chriſtus iuſſit eos ingredi nauim. Et apud Marcũ, quòd coegit eos ad hoc. Itemque hic dicitur, quòd Ieſus & diſcipuli uenerunt Capharnaum: ibi uerò habetur quod uenerunt in terram Geneſar, ſiue Genezaret. Rurſusque hic dicitur, ꝙ cum diſcipuli uoluiſſent Ieſum in nauim accipere, ſtatim fuit nauis ad terram: ibi autẽ quòd introiit nauim. Ob hæc dicit Chryſoſtomus quòd non ſit eadem res geſta: de qua loquuntur Mattæus & Ioãnes, quanuis in multis conueniant. Aug. uerò dicit oppoſitũ, & hoc verius puto, ut patet ex circunſtãtia euangelicæ narrationis. Rationes uerò Chryſoſtomi ſoluerẽtur dicendo ad primam, quod quãuis diſcipuli inuitè ſeparabantur à Chriſto, li- E benter tamen ſecundũ rationem obediebant, & ergo deſcenderunt ad nauim, ſecundũ imperium Chriſti. Ad ſecundam dicendum, ꝙ Geneſar & quandoque eſt nomen ciuitatis, & quandoq; regionis, in qua, uel iuxta quam eſt ciuitas Capharnaum, uenerunt & Geneſaret, id eſt, in illam prouinciam. Vel dicendum, ꝙ primò applicuerunt Capharnaum, poſtea Genaſar. Ad tertium dicendum, ꝙ quanuis Ioãnes dicat nauem ſtatim fuiſſe ad terram, non tamen negat Ieſum nauem intraſſe: ſecundũ hanc ergo expoſitionem exponẽda eſt litera, ut dictis Mattæi ac Marci cõ *Mat. 13* cordet. Et cùm aſcendiſſent diſcipuli *na-* *Mar. 6.* *uem* (iuxta præceptum Chriſti) *uenerunt trans mare Tyberiadis* (præmemoratum) in Capharnaum, hoc ſecundũ Bedam dicitur per anticipationem, unde infra reci- F tat Euangeliſta ordinem facti, quomodo illuc uenerunt. *Et tenebræ iam factæ erant*, id eſt principium noctis. *Et non uenerat ad eos Ieſus* uidelicet ad diſcipulos ſuos in nauem. Vnde ſecundũ Mattæum *Mat. 13* ueſpere facto, fuit adhuc, Ieſus ſolus ĩ mõ *Mar. 13* te. Et ſecũdùm Marcum, cùm ſero factum eſſet, fuit nauicula in medio mari ſpiritualiter, dum Chriſtus qui eſt lux uera nõ adeſt, tenebræ adſunt, caligo ignorantiæ & peccati, tribulatio, atque tentatio. *Mare autem uento magno flante*, & aqua agitãte ſeu commouente, *exurgebat intumeſcentibus fluctibus eius intantum, quòd nauis iactabatur fluctibus*. Pariformiter, abſente auxilio, atque præſentia Chri-

ſti,

A ſti, motus vitioſi inſurgunt in nobis, *Cũ remigaſſent ergo* (diſcipuli) *quaſi ſtadia vigintiquinque aut triginta*, cauſa remigationis ſecundũ alios Euangeliſtas fuit, quoniam ventus fuit eis contrarius, propterea non poterant procedere, ſed nitebantur ad Chriſtum redire. Sic viri deuoti, dum tempeſtatibus perſecutionum, varijſque tribulationibus agitantur, conuertuntur, & reuertuntur ad Chriſtum vt eius gratioſa præſentia, conſolentur,
Pſa.91. dicentes cum Pſalmiſta, Vſquequo domine obliuiſceris me in finem, vſquequo auertis faciem tuam à me? Vnde & in
Iona.2. Iona habetur, Cũ anguſtiaretur in me ſpiritus meus, domini recordatus ſum. Stadiũ dicitur octaua pars milliaris. *Vident Ieſum*
B *ambulantem ſuper mare, circa quartam vigiliam noctis* videlicet in vltima noctis parte, propinquante aurora. Ex quo patet ꝙ diſcipuli tota penè nocte in labore & periculo erãt. Ambulauit autem Ieſus ſuper mare per dotem agilitatis ſecundùm Hugonem, quod communiter non tenetur: ſed ꝙ diuina virtute ſic inceſſit, grauitate ſui corporis non agente in aquam eam diuidendo, ſicut diuina virtute ignis, interdum non agit ſuo calore in corpus hu-
Dani.3. manum, vt patet in Danie. de tribus pueris, & aliis multis in nouo teſtamẽto, *Proximum naui fieri*. i. appropinquare nauiculæ. Sic vtique quando in maximis tribulationibus ſumus, ita vt vix de euaſione ſperemus, ſi ſuſpiramus, ad Ieſum, mox expe-
C rimur piiſſimum eius occurſum, ſitq́; proximus naui .i. eccleſiæ aduerſitatibus la-
Cor.10 boranti, propter quod dicit Apoſtolus, Fidelis Deus qui non patietur vos tentari vltra id quod non poteſtis, Vnde orat
Pſal.70. propheta, Cum deficiet virtus mea ne derelinquas me. Inconcuſſibiliter ergo ſpe-
Iob.13. remus in eo dicentes cum ſancto Iob, Etiam ſi occiderit me in ipſo ſperabo. Imo in tribulatione Deus præcipuè adeſt, quãuis non ſentiatur, ſed quaſi abſcondat ſe, aſpiciens noſtrum certamẽ. Dum ergo affligimur impugnàmur, tentamur, penſemus Deum præſentem, & noſtrum conflictum conſiderantem, ſicq́; animemur, viriliter militãtes, & de ſubſidio Dei certiſſi nè confidentes, ſcientes verum eſſe quod ait Pſalmiſta. Cum ipſo ſum in tri-
Pſa.90. bulatione, eripiam eũ & glorificabo eũ.

Et timuerunt propter nouitatẽ rei, & quia D putabant eſſe fantaſma, ſecundùm alios Euangeliſtas. Timebant enim ne fortè eſſet ſpiritus malignus in ſpecie Chriſti, & ne lederentur, aut mergerentur ab eo. Vnde & præ timore exclamauerunt Deũ inuocãdo. *Ille autem dixit eis, Ego ſum*, Qui Mat.14
videor eſſe, videlicet magiſter quem quæ Marc.6.
ritis quem amatis, qui poſſum ſuccurrere. *Nolite timere* inordinato timore, nimis timendo proprię pelli, & de illuſione fantaſtica. Sed eſt timor diuinus ac ſalutaris, quo timemus culpam incidere, Deum offendere, gloria ſpoliari, de quo ait ſcriptura, Qui ſine timore eſt, non poteſt iu- Eccle. 1.
ſtificari, & beatus homo qui ſemper eſt pa- Pro. 28
uidus. *Voluerunt ergo eum diſcipuli accipere in nauem*. Amor eſt enim virtus vnitiua, E ideo magiſtro ſuo cariſſimo cupiebant corporaliter quoque adeſſe. Cum autem dixerat Chriſtus, Ego ſum, ſtatim poſt hoc, non tamen immediatè, iuſſit tempeſtatem ceſſare. Omittit hoc loco Ioannes, quod alii Euangeliſtæ ſcripſerunt, uidelicet quod cum Ieſus dixiſſet, Ego ſum. Petrus dixit. Domine, ſi tu es, iube me ve- Mat.14
nire ad te ſuper aquas. Cui reſpondit, Veni. Cũ uerò Petrus tenderet ſuper aquas, videns uentum ualidum, timuit, & cum mergi cœpiſſet, clamauit, Domine ſalua me. Dixitq́ue Ieſus, Modicæ fidei, quare dubitaſti? & apprehẽdens manum Petri, intrauit cum eo nauiculam, & protinus uentus ceſſauit, *Et ſtatim fuit nauis ad terram*, id eſt, iuxta Capharnaum, *Ad quam* F *ibant* nauigio, non pedeſtres. Chriſto nauem ingreſſo, nauis diuina uirtute, ductu fortè angelico, in breuiſſimo, & quaſi imperceptibili temporis ſpatio peruenit ad litus. ¶Sic itaque fecit Chriſtus quatuor magna miracula uno tempore. Primum, ꝙ ipſe ſuper vndas inceſſit. Secundùm, ꝙ eius uirtute Petrus ſimiliter fecit. Tertium, ꝙ tempeſtatẽ tam ſubitò fecit quieſcere. Quartum, ꝙ nauem tam repente fecit ad litus pertingere. Sic ſpiritualiter dat Chriſtus famulis ſuis electis uirtutẽ ambulandi, atque calcandi ſuper aquas tribulationum præſentium, & uincendi cuncta aduerſa, ita ut omne gaudium exiſtiment, cum in diuerſas tentationes inciderint. Cum uerò Ieſus ingreditur nauem, hoc eſt eccleſiam, ſeu corda fideliũ,

A ſtatim cum inſperata celeritate. eſt nauis ad terram optatam, quia tunc ſubitò conſolantur, & patriam contemplantur, eamque deſiderio ſancto introeunt, habentes conuerſationem in cœlis, qui paulò ante fluctuabant in imis: eſtque hæc mutatio dexteræ excelſi, qui vulnerat, & medetur, & tunc & quomodo ei placuerit. *Altera die poſt* (miraculum panum) *turba quæ ſtabat trãs mare Tyberiadis*, hoc eſt, ex oppoſito vrbis Capharnaum, circa locum quo die præcedenti à Chriſto paſta fuit. Rediit enim ad illum locum vt quæreret, & regem faceret Ieſum, *Vidit quia nauicula alia non erat ibi niſi vna*, id eſt, die præcedẽti non fuit ibi niſi vna nauis, in qua nauigauerunt diſcipuli. *Et quia non introiſſet cũ*
B *diſcipulis ſuis Ieſus in nauim* præfatam quæ ſola extitit ibi *Sed ſoli diſcipuli eius abiſſent* in illa naui. *Aliæ verò ſuperuenerunt naues à Tyberiade* (vrbe prædicta) *iuxta locum*, id eſt, vſque ad locum *vbi manducauerant panem* turba quinque millium virorum, *Gratias agentes* domino, qui eos tàm mirabiliter pauit. Iſtæ naues, venerunt poſtea. ſ. poſt receſſum diſcipulorum. *Cum ergo vidiſſet turba quia Ieſus non eſſet ibi*, hoc eſt, in loco manducationis iam dictæ, *Neque diſcipuli eius aſcenderũt in nauiculas*, illas quæ ſuperuenerunt, *& venerunt Capharnaum quærentes Ieſum. Et cum inueniſſent eum* trãs
C mare in Capharnaum vel prope. *Dixerunt ei* (cum admiratione) *Rabbi, quando huc veniſti?* i. quando & quo modo tranſuadaſti hoc mare, ſine nauigio, vel per quem modum veniſti ad locum hunc, cùm ſciamus te non intraſſe cum diſcipulis tuis, vnicã illam nauiculam? *Reſpondit eis Ieſus*, nõ ad interrogationem eorum, vel quia indigni erant audire tantum myſterium, vel quia non credidiſſent, vel quia non fuit eis neceſſe hoc ſcire: Idcirco, primò redarguit carnalitatem eorum, & deinceps moralem doctrinam propoſuit, *Et dixit, Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidiſtis ſigna*, id eſt, non propter ſpiritualem rationem, non ex admiratione ſyncera, ac vera dilectione mirabilium operum Dei, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis, hoc eſt, ex affectu carnali, & auiditate alimoniæ corporalis, cupientes frequentius ſatiari à me ſine ueſtro labore.

¶ Dominus Ieſus ſcrutans corda & renes, diſcretor intentionum, vidit interiorem D imperfectionem iſtorum, qui voluerunt eum regem facere propter corporalia cõmoda, vt ocioſam, delitioſamque ſub eius dominio agerent uitam, *Hebr.2.* putantes ꝙ ſemper poſſet eos vſque ad ſatietatem nutrire, ſine ipſorum ſolicitudine ac labore, qui ſemel tam mirabiliter, pauerat ipſos ideo eum quærebant, atque redargui meruerunt. Non eſt tamen putandum, ꝙ omnes fuerint tales, quia nonnulli ex deuotione, piisq; cauſis eũ cõmittabantur. *Operamini*, hoc eſt, operando acquirite, & adipiſci ſtudete, *Non* (ſolùm vel principaliter) *cibum qui perit*, hoc eſt, Eſcam corpoream, quæ in ſubſtantiam aliti transmutatur, amittendo propriam formam, ſicq; corrũpitur, *Sed qui permanet in uitam æternam*, E id eſt, manducantem confortat, in ipſoq; permanet, quouſq; perducatur ad patriam, *Quem* cibum ſpiritualem animas uitaliter reficientem, *Filius hominis dabit* *Mat.6.* *uobis*. cibus iſte intelligi poteſt ipſum uerbum incarnatum, uel corpus dominicum, uel actio virtuoſa, & quicquid ſpiritualiter alit mentem, perducẽs eam ad uitam beatam. Primò enim quærendum eſt regnum Dei & iuſtitia eius: & deinde licitũ eſt, cum moderata ſolicitudine ac labore honeſto, quærere ſuſtentaculũ uitæ, eſcã, potum, ueſtitũ, & domum præſertim cũ dicat apoſtolus, Qui non laborat, nõ manducet. Et Pſalmiſta, Labores manuũ tuarum *2.Thes.2.* quia manducabis, beatus es, & bene *Iſa. 27.* tibi erit. F Hinc uerò quod nunc loquitur Chriſtus, Operamini non cibum qui perit, concordat quod ait apud Matthæum, Ne ſoliciti ſitis animæ ueſtræ quid manducetis, *Matt.6.* neq; corpori veſtro quid induamini. Et aliud nihil intendit per hæc, niſi ut tantò ſolicitiores ſimus pro interna refectione, ſpirituali confortatione, gratioſa pinguedine, aĩæ quã corporis: quãtò præſtantior eſt immortalis anima ſummæ trinitatis imagine decorata, uili iſto ac corruptibili corpore. Et quãtò maius damnũ imminet, ſi anima neglĩgat̃, quã ſi corpus maceretur. Deniq; ſicut leccatores non cõtentantur qualicunq; alimento, ſed delicatiſsima fercula quærunt, ſic nos ſi ueri religioſi ſumus, non debemus inferiorũ uirtutũ actionibus, animas noſtras tantũ uel præſertim reficere, ſed nobiliſsi-

A bilisſimarum uirtutum epulas deguſtare, inſiſtendo præcipuè actibus fidei, ſpei, & caritatis: deinde actibus latriæ, aliarumq; uirtutum cardinalium. Sed ad talia nemo idoneus eſt, niſi per uirtutes morales fuerint in eo paſsiones reformatæ, uitiaque extincta. *Hunc enim cibum ſpiritualē, Pater ſignauit Deus*, hoc eſt, Deus pater pcipuè requirendum oſtēdit, Vel, hunc filium hominis pater ſignauit Deus. i. hominibus per incarnationis myſterium demonſtrauit, quatenus cibū ſpiritualē nobis conferret. Signauit quoq; pater filiū ſuum in baptiſmo. Hic eſt, inquiens, filius meus dilectus, & per columbam, atq; per alia teſtimonia, quibus probatur Ieſus eſſe Chriſtus filius Dei. *Dixerunt ergo* Matt. 3. Ioan. 1.

B *ad eum Iudæi, Quid faciemus ut operemur opera Dei?* i. quid agendo erimus Deo obediētes, ſeu opera ei placentia exequentes, ut prædictum panem ſpiritualem conſequi mereamur? *Reſpōdit Ieſus & dixit eis, Hoc eſt opus Dei*. Hoc eſt, actio placita Deo & donum ipſius quo panis iſte acquiritur. *Vt credatis in eum quem miſit ille*. i. credere in me Ieſum Chriſtum miſſum à Deo patre ſeu trinitate. Sumuntur itaque hoc loco facere & operari, multum latè atq; cōmuniter, prout omnem actum interiorē & exteriorem includunt, ita ꝙ interior fidei actus, uocetur opus, & factio Dei quoniam donum ipſius eſt qui fidem ipſam infundit, & omnia opera noſtra operatur in nobis, *Dixerunt ergo ei, Quod tu fa* Iſaiæ 25

C *cis ſignum vt uideamus & credamus tibi?* hoc eſt, quod miraculum tàm præclarū ac ſingulare operaris, ut illo cōſpecto, credamus tibi tanquam regi Meſsiæ, & Chriſto filio Dei? *Quid operaris?* id eſt, nil tale facis, propter quod dignum ſit tibi ſic credere. ¶ Superius dictum eſt, quòd crediderunt in Ieſum, uiſo miraculo quinq; panum, Quomodo ergo nunc reprehenduntur de incredulitate? Et reſpōdendum, quòd loquuntur ſicut homiues paſsionati, qui ſecundùm omnem uentum mutantur: unde ſatiati quaſi blādiendo dixerunt, Hic eſt uerè propheta, qui uenturus eſt in mundū, nunc uerò increpati dicūt, Quid operaris. Imperfecta ergo atq; inſtabilis fuit fides eorū de Chriſto: & forte quę dicta ſunt de credentibus, & iſtis, non ſunt referenda ad eoſdem. In tanta enim tur-

ba erant diuerſi, diuerſimodè ſentientes. D Quod autem Chriſtus nil operetur comparatione Moſi probant. *Patres noſtri manna manducauerunt in deſerto, ſicut ſcriptū eſt* in Pſalmo, quantùm ad ſenſum. *Panem de cœlo dedit eis manducare*, tanquam dicerēt, Tu nos ſemel ſatiaſti multiplicando panes hordeaceos, ſed quid eſt hoc reſpectu cibationis patrum noſtrorū egredientiū de Aegypto? qui quadraginta annis refecti ſunt pane cœleſti Moſi principatu, ſecundùm quod Exodi ſextodecimo dominus dixit, Ecce ego pluam uobis panes de cœlo, *Dixit eis Ieſus, Amen amen dico uobis, non Moſes dedit uobis*, hoc eſt, patribus ueſtris, *Panes de cælo*. ¶ Hoc tripliciter uerū eſt. Primò, quoniam Moſes non dedit eis hunc panem, ſed Deus omnipotens miniſterio angelorū formauit, dedit ac, pluit manna. Secundò, quoniam panis ille, non deſcendit de cœlo propriè dicto, uidelicet de cœlo empyreo ſydereo, ſeu aliquo orbe cœleſti, altioris naturæ præ elementis, ſed de cœlo aereo. Tertiò, quoniā māna non fuit panis uerus, ſed figuralis ac typicus. Sed ſciendum, quòd verum quandoque diſtinguitur contra fictum ſeu falſum, & ſic fuit uerus panis. Quandoque autem contra figuratiuum, ſic non erat verus panis, ſed typicus, præfigurans panem cœleſtem ac ſpiritualem, qui datur nobis in ſacramento, de quo ſubditur. *Sed pater meus dat uobis quantùm in ſe eſt*, hoc eſt, paratum ad dandum ſe exhibet, F *Panem de cœlo verum*, non figuralem tantùm. Et quis ſit panis ille ſubiungitur *Panis enim Dei*, hoc eſt, à Deo patre datus, *Eſt* (ille) *qui deſcendit de cœlo*, id eſt, unigenitus filius Dei, ſeu uerbum incarnatum. *Et dat uitam* (gratiæ) *mundo*, hoc eſt, hominibus in ipſum credētibus. Ipſe igitur Chriſtus, eſt verus panis mentem reficiens, tàm ratione ſuæ diuinitatis, per quam reficit angelos, & gratiam cauſat in nobis, quā ratione ſuæ humanitatis, cuius uirtute, & meritò, omne ſpirituale bonum conſequimur, quaſi per cauſam mediatā ac inſtrumentalem: quia de plenitudine eius omnes accipimus, gratiam pro gratia, vt dictum eſt primo capitulo. Denique, panis iſte deſcendit de cœlo empyreo, in quo Deus ſpecialiter habitare cenſetur, non locum mutando, ſed noſtram Pſal. 77. & 104. Exod. 16 E Ioan. 1.

A naturam induendo, ſeque hominibus uiſibiliter oſtendendo. Et quoniam anima Chriſti fuit creata à Deo, & corpus eius immediatè formatum à ſpiritu ſancto, poteſt dici q etiam ſecundũ aſſumptam humanitatem deſcendit de cœlo, ſecundùm ſenſum expoſitum, *Dixerunt ergo ad eum*, (carnales Iudæi) *Domine, ſemper da nobis pa-*
Ioan. 4. *nem hunc*. Non petierunt panem cœleſtẽ, de quo Chriſtus loquebatur, ſed corporalem, de quo eum loqui putabant. Optabant enim corporaliter refici pane meliori quàm fuerat manna. Et ſicut mulier Samaritana non intellexit Chriſtum loquentem de aqua ſpirituali: ſed dixit, Domine, da mihi hanc aquam, ut non veniã huc haurire nec ſitiam: ſic illi non intel-
B lexerunt Chriſtum loquentem de pane ſpirituali, ſed dixerunt, da nobis ſemper hunc panem, uidelicet ut ſine labore, & cura tam optimo pane ueſcerentur. *Dixit autem eis Ieſus, Ego ſum panis uitæ*, hoc eſt, conferens uitam gratiæ in uia, & uitam gloriæ in patria. Nec ſolùm conſeruo ac roboro uitam iſtam, ſicut cibus corporeus conſeruat atque fortificat uitam naturæ præſentem, ſed etiam, cauſo uitam hanc ſpiritualem cum deeſt, quod cibus corporalis non ualet efficere, quantùm ad uitam naturæ. *Qui uenit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet in æternum.* Huic ſimile eſt quod ſupra dixit Salua-
Ioan. 4. tor, Qui biberit ex aqua quã ego dabo,
C non ſitiet in æternum, quod illic prolixè, diuerſiſque modis expoſitum eſt: quibus perlectis patet intellectus loci præſentis. Qui enim uenit ad Chriſtum per caritatem, & gratiam, non eſuriet poſt hanc uitam, quoniam ſatiabitur ſatietate ęterna, cum viderit Deum per ſpeciem: nec ſitiet
1. Ioã. 3. in æternum, quanuis ad tempus ſitiat du-
Matt. 5. rante uita præſenti, in qua beati ſunt qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam. In futuro etenim ſeculo inceſſanter potabitur torrẽ-
Pſal. 35 te uoluptatis Dei, ubi fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.

¶Quomodo autem intelligi poſſit quantùm ad uitam præſentem, quòd. ſ. ueniẽs ad Chriſtum & credens in ipſum non ſitiat neque eſuriat in præſenti, & quomodo hoc non diſcordet ab eo, quod in Ec-
Eccl. 24. cleſiaſtico inducitur, Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient, eluceſcit ex dictis in expoſitione D quarti capituli.

¶Deinde Chriſtus oſtendit, q quantũ in ſe fuit, ipſe obtulit panem uitæ Iudæis, ſed ipſi propter ſuam incredulitatem, eũ non guſtauerunt. *Sed dixi uobis, quia* (.i. quòd) *& uidiſtis* me oculo corporali ſecundũ quod homo ſum, *Et non credidiſtis uerbis meis* nec in me, quòd ſim unigenitus filius Dei, & Chriſtus uobis promiſſus. Obtuli ergo uobis hunc panem oſtẽdendo uobis meipſum, ſed non manducaſtis, quia non credidiſtis: qui enim credit manducat. Sed ne putaremus omnes Iudæos deſerendos uel propter illorum incredulitatem, miſericordiam Dei euacuãdam, declarat quibus dandus ſit panis iſte B uitalis atque uiuificus. *Omne* (genus hominum) *quod dat mihi pater*, id eſt, quos pater per inſpirationem internam inclinat ad me. Vel quos ab æterno elegit, ac prædeſtinauit in me, utpote quos decreuit per meam incarnationem ac paſſionem ſal- Roma. 8. uare, *Ad me ueniet* nunc per fidem & gratiam, in futuro autem per beatificam uiſionem, imò & per localem ſui exaltationem vſque ad cœlum empyreum. De his nempe dicit Apoſtolus ad Epheſi. Deus Epheſ. 1. elegit nos in Chriſto ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius. Et in Pſalmo ait pa- Pſa. 2 1. ter ad filium, poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam, &c. *Et eum qui uenit ad me* per mentis ſuę conuerſationem, F fidem, & caritatem, uel qui facit quod in ſe eſt, quanuis nondum gratiam habeat. *Non eyciam foras*, id eſt, non ſeparabo eũ à grege electorum meorum, nec à pietate mea eum excludam, ſed incorporabitur mihi. Et ſi pater meus dederit eum mihi modo prætacto, finaliter ſaluus erit. Non enim eſt Chriſtus perſonarum acceptor, ſed in omni gente qui timet eum & operatur iuſtitiam acceptus eſt illi. Ecce quãta eſt miſericordia ſaluatoris. Nullũ quantumcunque abiectum vel impium deſpicit aut relinquet, ſi conuertatur ad ipſũ, faciendo, quod in ſe eſt. Cuius ratio ſubditur, *Quia deſcendit de cœlo* humanam naturam aſſumendo, ut dictum eſt plenius, *Non ut faciam voluntatem meam*, id eſt, proprium beneplacitum, *Sed uoluntatem eius qui miſit me* puta patris cœleſtis.

¶Quomo-

A ¶Quomodo intelligendum eſt hoc? Nõ ne patris & filii ſecundùm naturam diuinam eſt, una numero uoluntas, ſicut & vna eſſentia? Quod enim dicitur abſolutè in tribus perſonis non numeratur, ſed uoluntas Chriſti humana, fuit diuinæ uoluntati inflexibiliter ſubiecta, unita, & conformata, non ſolùm propter beatificã fruitionem animæ Chriſti, ſed inſuper propter hipoſtaticam humanæ naturæ vnionem cum verbo. Et reſpondendum, ꝙ Chriſtus loquitur de voluntate humana, quæ licèt fuerit Deo ſemper conformis, non tamen Chriſtus fecit eam in quantùm fuit ſua, ſed in quantũ erat uolũtati paternæ ſubiecta. Idcirco, formaliter dicitur uoluntatem patris feciſſe, quoniam il- B la fuit ratio ob quam fecit quod ſuæ uoluntati humanæ complacuit. Vnde Chriſtus loqui uidetur ſecundũ generalẽ modum loquẽdi, ſecundũ quẽ aliquis ſubditus uel amicus dicit de ſuo prælato uel dilecto. Non facio quod mihi placet, ſed quod illi, quanuis quicquid placuerit illi, ſibi quoque ſummè complaceat.

¶Quæritur cũ Deus ſit ſua uolũtas, quõ poteſt quis facere uoluntatem Dei, cùm nullus poſſit facere Deum? Et reſpondendum, ꝙ uoluntatem Dei dicimur facere: dum eius præceptis paremus, uel conſiliis acquieſcimus. Frequenter. n. ſumitur uoluntas pro ſigno uoluntatis, uidelicet pro præcepto uel conſilio, uel pro re uolita.

¶Deniq; uerbis iſtis incõparabilis nobis commendatur humilitas Chriſti, qui cũ C ſit uerus Deus, patri æqualis, tam humiliter aſſerit ſe ueniſſe, non ut propriam impleat uoluntatem, ſed patris. Confunditur ergo & condemnatur ſuperbia noſtra, rebellio noſtra, duritia noſtra, qui ad murmurandum, repugnandum, & tumeſcendum, tam proni conſiſtimus. Contemplemur igitur efficaciterque ſectemur ca- Luca .9. put noſtrum, propriam uoluntatem penitus abnegantes, ſecundũ quod ipſe alibi docet, Qui uult uenire poſt me, abneget ſemetipſum & tollat crucem ſuam quotidie & ſequatur me. Quò enim ſincerè propter Deum propriam uoluntatẽ magis relinquimus, frangimus, abnegamus: eò amplius deus ſeipſum ingerit nobis, ita ꝙ eum poſſidere incipimus, & noſtris deſideriis acquieſcit, eſſerens ſe copiosiſſimè mentibus noſtris. D Vnde Iſaias inducit, Si glorificaueris dominum, dum Iſa. 5. non inuenitur uoluntas tua, tunc delectaberis ſuper domino, & ſuſtollam te ſuper altitudinem terræ ait dominus. Hanc abnegationem efficit uera caritas dei, quoniam amor ſecundũ Dionyſium nõ ſinit amantem eſſe ſuiipſius. *Hæc eſt autem uoluntas* (hoc eſt, res placens ac uolita) ſ. *eius qui miſit me patris, ut omne quod dedit mihi* modo iam explanato. *Non perdam ex eo*, hoc eſt, nullum electorum perire permittam: quia & ſi ad tempus errauerit finaliter perire non ualet. Propter quod fer- Pſa. 36. tur in pſal. Cum ceciderit non collide- Pſa. 117. tur, quia dominus ſupponit manũ ſuam. E Rurſusque, Impulſus euerſus ſum ut caderem, & dñs ſuſcepit me, *Sed reſuſcitẽ illud in nouiſſimo die*, hoc eſt, in die iudicii uni- Iob.19. uerſalis De quo ſanctus Iob ait. In nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum. Omnes quippe reſurgemus, nec dubiũ quin per omnipotentiam Chriſti, in momẽto 1.Cor.15 in ictu oculi, in nouiſſima tuba ſecundũ Apoſtolum, Dies autem iudicii appellatur nouiſſimus, quia ex tunc motus cœli ceſſabit, & per conſequens tempus, ꝗđ eſt menſura motus cœleſtis. Tempore autem ceſſante, ceſſabũt dies, & nox propriè ſumpti, *Hæc eſt. n. uoluntas patris mei, qui miſit me, ut omnis qui uidet filium* (per cõ F templationem fidele) *& credit in eum* per fidem formatam. Loquitur autem de uiſione ænigmatica, non de uiſione clara per ſpeciem. Viſio enim dei, per ſpeciem fidem excludit. De uiſione verò iſta ob- 1.Cor.13 ſcura dicit Apo. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, & nunc cognoſco ex parte, *Habeat uitam æternam* pro mercede in patria. i. claram notitiam dei. Viſio. n. per ſpeciem eſt tota merces. Patet ergo quòd uoluntas patris eſt ſalus, conſeruatio, atq; redemptio noſtra. Vnde etiam proteſtatur Apoſt. Hæc eſt uoluntas dei 1.Thes.4 ſanctificatio veſtra, ſed quia vita iſta æterna, eſt ſubiectiuè in anima, idcirco de corporis glorificatione adiecit. *Et ego reſuſcitabo eum*, hoc eſt, de morte naturæ ſeu ſomno mortis, ipſum excitabo, corpus reſolutum, in cineresque redactum redintegrãdo, eique animam copulando, vt beatitudo animæ mox redundet in corpus, & utrunq; pariter glorificetur. *Murmurabant*

ergo

A *ergo Iudæi de illo, quia dixiſſet, Ego ſum panis qui de cælo deſcendi, & dicebant, Nonne hic eſt Ieſus filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem, & matrem? Quomodo ergo aicit, quia deſcendi de cælo?* Iſti Iudæi increduli multipliciter errauerunt. Primò, quia murmurabãt, in quo imitati ſunt patres ſuos: qui Deum grauiſſimè offendiſſe legũtur, murmurando contra eũ in ſolitudine. Verba.n. quæ iſti intelligere propria ſubtilitate nõ poterant, debebãt humiliter inueſtigaſſe ac didiciſſe, nec debuerũt ambigere de veritate loquẽtis, cuius in tãtis miraculis experti erant ſanctitatẽ atq; potentiã, aſſiſtentiamq; diuinam. Secundò quia putabant Ieſum naturali ordine ex cõmixtione viri ac fœminæ natum. Et ergo putabant ꝙ Ioſeph eſſet pater eius carnalis,

Nu. 16.

B Mariã quoq; à viro cognitam reputabãt. Tertiò, quoniam æſtimabant Ieſum eſſe purũ hominem, idcirco non deſcendiſſe de cœlo, quia natus in terra ex homine. *Reſpondit ergo Ieſus & dixit, Nolite murmurare inuicem*, qm̃ grande peccatũ eſt. Itaque nolite murmurare quaſi aliqd falſi dixerim. Nec tñ mirũ ſi murmuratis: & vtriuſque ratio ſubditur. ſ. ꝙ verbã Chriſti nullam falſitatẽ continebant, & ꝙ mirũ non fuit murmurare Iudæos. *Nemo poteſt venire ad me.* i. non ſolùm non venit, ſed nec poteſt venire ad me interiori acceſſu, per fidem, & caritatẽ, *Niſi pater qui miſit me traxerit eum*, hoc eſt, per ſuam caritatẽ, & pietatem inclinauerit atque perduxerit mẽtem eius ad me, infundendo ei fidem, &

C gratiam, quibus mihi ſpiritualiter vniatur & incorporetur. Non eſt enim volentis neque currentis, ſed Dei miſerentis, cuius donum eſt omne bonum quod ineſt nobis. ¶ Tractatus iſte interior eſt, nõ violentus neque coactus, ſed amoroſus atque ſpontaneus, ex diuina caritate procedens. Deus nanque mouet vnumquodque ſecundùm propriam ſuam naturam. Rationalem ergo creaturam, cõuertit & mouet ad Chriſtum intellectualiter, ſpõtè ac liberè. Denique tractus iſte, inter caritatem trahentis & vnionem tracti, cum ipſo eſt medius, ſine quo tractu nihil poſſumus, quia cum Chriſtus ſit finis noſter, ſeu terminus ſupernaturalis, non poſſumus ad ipſum moueri ſiue pertingere, niſi aliũdè trahamus, puta à patre cęleſti,

Roma. 9.

Rationalis creatura liberè mouetur.

D imò à tota trinitate, cuius indiuiſa ſunt opera ſicut nec terra põt aſcẽdere, niſi ab alio eleuetur. Et cũ homo ſit grauis, quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & poteſtas eius infima, quia nõ ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis: via quoq; longa, periculoſa atq; difficilis, nam & arcta eſt via, anguſtaq; porta, quæ ducit ad vitã, patet qd maximè indigemus hoc tractu, iõ ſemper dicamus cũ ſponſa, Trahe me poſt te. ¶ Præterea, tractus iſte ex diuina vt dictũ eſt caritate procedens, iuxta illud Iere. In caritate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miſerans: quod tripliciter fit. Quoſdã etenim trahit Deus flagellis, quæ tamen ex dilectione infligũtur, domino conteſtante, Ego quos amo, arguo & caſtigo.

E Propter qd ait Oſeas, In funiculis Adã trahã eos in vinculis caritatis. Iſti funiculi ſunt pęnalitates originale peccatum ſequẽtes, quibus affligimur, & ad Deũ conuerti monemur. Quoſdam uerò trahit Deus beneficiis, ut eũ qui dixit, Cãtabo dño qui tribuit mihi bona. Et, Quid retribuã domino pro oĩbus quæ retribuit mihi? Iſaiam quoq; audi dicentem, Miſerationũ dñi recordabor. Laudem domini ſuper oĩbus quæ reddidit nobis dominus & quæ largitus eſt nobis ſecundũ indulgentiam ſuã. Quoſdam verò trahit promiſſis, vt qui contẽplatione præmiorum cœleſtiũ conuertuntur, quemadmodũ de Moſe dicit Apoſt. ad Hebr. quod aſpexit in remunerationem. Et Pſal. inclinaui (inquit) cor meũ, ad faciẽdas iuſtificationes

F tuas in ęternum, propter retributionem. ¶ Aliqui inſuper trahũtur ſolo amore dilecti: à quibuſdã additur quintus modus trahẽdi, qui eſt per occultã virtutẽ ſpiritus ſancti, & inſpirationẽ internã. Sed iſte modus generalis eſt omnibus præinductis, qm̃ ſine occulto influxu, ſiue inſtinctu ſpũs ſancti nec flagellis, nec donis, neque promiſſis, nec aliquo alio modo traheremur ad Chriſtũ. Illa aũt tractio qua trahimur ad Deũ, ſolo eius amore, pręſtãtior eſt atq; diuinior, imò omnino deifica eſt, quia per eã ad Deũ conuertimur, cũque diligimus, honoramus, exquirimus, quoniam in ſeipſo naturaliter atq; totaliter bonus, ſanctus, ſummus, perfectus. Vnde hoc ipſum, ad filios ſpectat cariſſimos.

Oſee. 11.

Pſal. 12

Pſ. 115.

Iſai. 63.

Hebr. 11

Pſ. 118.

Leuit. 19

A mos. *Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo d.e.*
Quid eſt hoc? Nõne & eos quos pater nõ
trahit ſuſcitaturus eſt filius? ¶ Cur ergo
quaſi pro præmio ſpõdet tracto ꝙ ſuſcita
bitur eũ in die nouiſſimo? Et reſponden-
dũ iuxta Apoſtolũ, ꝙ omnes vtiq; reſur-
1.Cor.15 gemus, ſed nõ oẽs immutabimur. Núc er-
go loquitur Chriſtus, de ſuſcitatione bea
tæ immutationis, hoc eſt, glorificationis
in carne: qm̃ anima propter naturalẽ incli
nationem ad corpus, nõ eſt perfectè bea-
ta, donec corpori glorificãdo reuniatur.
Vel potius glorificato fuerit copulata.
¶ Inſuper probat Chriſtus teſtimonio
prophetarũ, ꝙ multi ſint patre trahente
conuertendi ad ipſum. *Eſt ſcriptum in pro-
phetis* (.i. in libris eorum) *Erunt* (tempore
B gratiæ) *omnes* (homines) *docibiles Dei*, id eſt
apti doceri, vel docti à Deo. Sic tñ, vt ſit
diſtributio pro generibus ſingulorum, nõ
pro ſingulis generum, quomodo alibi di-
Pſal.71. citur. Et benedicentur in ipſo omnes tri-
Dani.7. bus terræ. Et item in Dan. Omnes gen-
Mat.28 tes tribus & linguæ ſeruient ei: cũ tamen
comparatione aliorũ pauci ſint qui Chri-
ſto ueraciter ſeruiunt, ſicut ſunt pauci ele
cti. Vnde ad inſinuandum, quod poſt in-
carnationem filii Dei, per prædicationẽ
Euangelii, eſſent incõparabiliter plures
diuinitus illuſtrãdi atq; ad Chriſtũ con-
uertendi, quã ante dicta ſunt verba præal
legata, & quod nunc Chriſtus allegat, E-
runt omnes docibiles Dei. ¶ Quo circa
ſciendum, ꝙ Chriſtus apoſtoli, & Euan-
C geliſtæ frequenter allegant ſcripturas ve-
teris teſtam. potius quantùm ad ſenſum,
quã quò ad formam verborum. Vnde qđ
dicitur nunc, Erũt omnes docibiles Dei,
inuenitur nõ ſolùm in vno propheta, ſed
in multis, quantùm ad ſenſum, quanuis
in nullo inueniatur, quò ad formam ſer-
Iſai.11. monis. Scriptum eſt enim in Iſaia, Reple
ta eſt terra ſcientia domini, quaſi aquæ
Iſai.14. maris operientes, Et rurſus, Ponam om-
nes filios tuos doctos à domino. Ieremias
Iere.31. quoque, Omnes à minore eorum vſque
ad minorem cognoſcent me. *Omnis* (ho-
mo uiator) *qui audiuit*, (auribus cordis) *à
patre*, intus loquente, id eſt, diuinum in-
ſtinctum aduertit *Et didicit* per inſpira-
tionem internam. i. quem pater docuit de
his quæ ſpectant ad fidem, qualis fuit qui
Pſal.84. ait, Audiam quid loquatur in me domi-
nus Deus, *Venit ad me* per fidem, & opera- D
tionem, per caritatem, & obedientiam.
Ideo dicit propheta, Beatus homo quem Pſal.93
tu erudieris domine, & lege tua docueris
eum. Non ergo ad conuerſionem homi-
nis ſufficit uox prædicatoris, niſi fuerit
Deus interius inſtruens.
¶ Denique Thomas in ſumma contra Gẽ
tiles redarguit Origenem dicentem, ꝙ
Deus dicitur cauſa bonorum noſtrorum
ſolùm, quia eſt cauſa habituum infuſo-
rum, per quos meritoriè operamur, uide-
licet, gratiæ habitualis fidei, ſpei, & cari-
tatis. Dicit itaque Thomas, quod etiam
quandoque Deus eſt proxima cauſa a-
ctionum noſtrarum interiorum. Iſaia te- Iſai.26.
ſtante, qui ait, Domine dabis pacem no-
bis. Omnia enim opera noſtra operatus E
es in nobis. Et item Apoſtolus, Deus eſt Philip.2.
qui operatur in uobis & uelle & perfice
re pro bona uoluntate. Hoc eſt ex ſua pie
tate uoluntaria, uoluntateque pia, nõ me
ritis ueſtris. Dicit inſuper Thomas, quod
ſemper acquieſcimus actuali inſpiratio-
ni, quæ nobis à Deo infunditur. Et fun-
datur hoc uerbum Thomæ in autoritate
Auguſtini, dicentis, Gratia quæ occultè
humanis cordibus diuina largitate tribui
tur, à nullo corde duro reſpuitur, quoniã
ideo datur, ut duritia cordis penitus au-
feratur. Ad propoſitũ igitur, Omnis qui
audiuit, didicitq; à patre, hoc eſt, actualẽ
illuſtrationẽ immediatè à Deo percepit,
uenit per cõſenſum, ad Chriſtũ, quoniam
omnis talis ueraciter acquieſcit, nõ tamẽ F
omnis talis ſaluatur, ſed qui prædeſtina-
tus eſt finaliter perſeuerãs. Sed ne ex uer-
bis inductis aliquis æſtimaret Deũ patrẽ
eſſe oculo carnis uiſibilẽ, uel intellectu cõ
prehenſibilẽ, addidit Chriſtus. *Non quia
patrẽ* (æternũ) *uidit quiſquam*, hominũ ocu-
lo corporali, uel ẽt intellectuali, loquẽdo
de uiſione comprehẽſionis perfectæ, quia
ſic ſolus Deus comprehendit ſeipſum, im
menſus immenſum. Loquendo autem de
uiſione Dei per ſpeciem quã habent ſan
cti in patria, ſic nullus purus uiator uidit
Deum uiſione fixa ac cœliformis, quan-
uis Moſes, & Paulus credantur Deum in
hac uita uidiſſe per ſpeciẽ in raptu quo-
dã, nõ diu durante. De hoc dictum eſt ple
nius primo capitulo, ſuper illud, Deũ ne- Sup.ca.1
mo uidit unquam. Sed quoniã Chriſtus
hæc

A hæc proferens homo fuit, ne Iudæi putarent eum non vidiſſe patrem, ſubiecit, *Niſi is qui eſt à Deo,* hoc eſt filius natus à patre vel miſſus à Deo trinitate, Filius enim inquantùm homo miſſus ac originatus eſt à ſeipſo ſecundùm quod Deus. *Hic uidit patrem* viſione perfectæ comprehenſionis, inquantùm eſt Deus, & item viſione beatificæ fruitionis, ſecundũ quod homo ab incarnationis exordio. Ex hoc ſequi videtur quod Chriſtus non loquitur de viſione corporali, quia ſic nec ipſe vidit patrem.

¶ Porrò per hoc quod ait, Niſi his qui eſt à patre, non excluditur ſpiritus ſanctus quin & ipſe comprehendat patrem, cum

1. Cor. 2. dicat Apoſt. ꝙ ſpiritus ſcrutatur profun-

B da Dei. Et quæ Dei ſunt, nemo nouit niſi ſpiritus eius. *Amen amen dico uobis, qui credit in me* Fide caritate ornata. *Habet* (nũc) *uitam æternam* in ſpe, in merito, in radice, in diſpoſitione propinqua. Habet enim cauſam meritoriam, ſpemq; idoneam ingrediendi vitam æternam, ſeu obtinendi beatificam diuinæ eſſentiæ viſionem. Vel habet vitam gratiæ realiter in præſenti. Qui enim credit in Chriſtũ, habet Chriſtum. Et vtiq; Chriſtus eſt vita æterna,

Ioan. 14 quemadmodũ conteſtatur. Ego ſum via,

1. Ioã. 5. veritas & vita. Ioãnes quoq; in prima ſua ait canonica, hic eſt verus Deus, & vita ęterna. *Ego ſum panis uitæ* ſubſtantialiter atque cauſaliter. Panis ſum omnia paſcens,

C non tamen in quenquam conuertor, aut mutor, ſed fideliter manducantem cõuerto in me: ſum etiam panis vitæ, quia ſumẽtibus dignè do vitã gratiæ in præſenti, & uitam gloriæ in futuro, De hoc verbo ſuperius dicta ſunt plura. Deinde, inanẽ gloriationem Iudæorum de manna præſumentium, Chriſtus euacuat. *Patres ueſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt* Palam eſt, quòd mortui ſunt morte naturæ. Sed quia mox ſubditur. *Hic eſt panis de cœlo deſcendens, vt quis manducauerit ex ipſo non moriatur.* Certum eſt ꝙ loquitur de morte culpæ. Hoc enim Chriſtus adiecit diſtinguendo inter panem vitæ quem ipſe dat, & manna, ſed nunquid omnes patres Iudæorum, qui manna edebant mortui ſunt morte culpæ? Non vtique.

Nu. 21. Quia nec Moſes, nec Aarõ, nec Ioſue, nec cæteri iuſti illius exercitus. Loquitur ergo ſaluator de patribus Iudæorum, quorum veſtigia iſti ſectabantur, puta incredulis ſeu peruerſis, qui dixerunt, Anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo. D

Illis quippe fuit panis ille inſapidus. Iuſtis verò optimè ſapiebat, quemadmodũ in lib. Sapientiæ ſcribitur, Panem de cœ- Sapiẽ. 16

lo præſtitiſti eis omne delectamentũ in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuauitatem, ad quod enim quiſq; volebat, conuertebatur. De illis uerò carnalibus tantũ, nõ carnalibus ſimul & ſpiritualibus patribus loquitur Chriſtus Iudæis alio loco. Murmuratores filii murmuratorum, implete menſuram patrum veſtrorum. Subditur Mat. 23

ergo de pane vero vitali, non figurali dũtaxat, quanuis & panis vitæ quem dat Chriſtus ſit aliquo modo figuratiuus a- E

lius panis cœleſtis in patria, de quo in Lu- Lucæ. 14

ca habetur, Beatus qui manducabit panẽ in regno Dei. *Hic* panis uitæ, de quo dictum eſt, utpote uerbum incarnatum, uel corpus dominicum, *Eſt panis de cœlo deſcendens.* Verbum enim deſcendit per incarnationem, & noui effectus productionẽ. Corpus autem deſcendit, quia uirtute ſpiritus ſancti formatum, non quia de cęlo allatum. Deſcendens inquam ad hoc, *Vt ſi quis manducauerit ex ipſo* manducatione ſacramẽtali & ſpũali ſimul, vel ſpiritualiter duntaxat: de quibus in ſequen. art. plenius dicã Deo præſtãte, *Non morietur* morte culpæ in præſenti, vel morte dãnationis ęternę in futuro, quę eſt mors ſecũda. F

ELVCIDATIO RESIDVAE partis huius Capitis: ab eo loco quo dicitur.

Ego ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi.

ARTICVLVS. XVIII.

SAcramentũ Eucariſtiæ inſtituit Chriſtus dupliciter. Primò, uerbo, ſeu aſſertione. Secũdò facto, ſeu conſecratione. De prima aũt inſtitutione, nũc agitur. Et quoniã ſacramentũ iſtud incõprehenſibiliſſimum, altiſſimumq; conſiſtit, idcirco ad excludendũ omnẽ errorem ac dubitationẽ, Chriſtus apertiſſimè tractat de ſacramẽto hoc ipſo. *Ego ſum panis uiuus* quia ſecundùm naturã diuinã eſſentialiter

A tialiter uita ſum, uiuens in me ipſo, & uitam gratię, uitamq; gloriæ cauſo in alijs, omnes electos reficiens & confortans. Porrò, ſecundũ naturã aſſumptam ſum panis uiuus, quoniam propter unionem cũ uerbo habeo plenitudinem omnium gratiarum, & gloriam perfectiſsimæ fruitionis in Deo, atque per corpus & ſanguinẽ meũ fidelium animas alo, ac poto, gratiam illis præſtando, per modum cauſæ inſtrumẽtalis ac meritoriæ. Humanitas etenim Chriſti, eſt inſtrumentum animarum coniunctum ac propriũ uerbi per quod, & cuius uirtute ac merito omnia diuina nobis p̄ſtantur gratiarum cariſmata, ſicut & corpus noſtrum eſt inſtrumẽtum animatum, unitum, & proprium animæ rationalis, ꝑ

B quod anima agit & effluit. *Qui de cœlo deſcẽdi* per incarnationis myſterium, & noui effectus productionem non per localem deſcenſum, ut dictũ eſt ſæpius. *Si quis manducauerit* non ſacramentaliter tantũ, ſed ſacramẽtaliter & ſpiritualiter, uel ad minus ſpiritualiter cum propoſito manducandi ſacramentaliter cũ fuerit oportunum, *Ex hoc pane, uiuet in æternum* uita ſpirituali, q̃ nunc in ipſo inchoatur, & uirtute ſacramẽti perficitur, atq; in patria conſummatur. Nunc enim uiuit bene agendo per gratiã, & in futuro uiuet Deum uidendo per glorię lumen, dummodo finaliter perſeueret in huiuſmãducationis effectu, Viuet itaq; in æternum, quantùm eſt ex parte ſacramenti, quod tantæ efficaciæ eſt, ut poſſit

C uitam æternam influere. ¶Cùm quilibet communicans recipiat panem iſtum totũ ac integrum, non partem duntaxat, cur ait, ſi quis manducauerit ex hoc pane, & non potius ſi quis manducauerit hunc panem? Dicendum, quòd ad inſinuandum quòd panis iſte inconſumptibilis eſt nunquam deficiens. Præterea ad intelligendum omnia quæ de iſto ſacramento iam aſſeruntur, oportet ſcire ꝙ in ſacramẽto altaris ſunt tria. Primùm eſt ſacramentum tãtum, uidelicet ſpecies panis & uini poſt conſecrationem. Secundùm, eſt res & ſacramentum, uidelicet corpus & ſanguis Chriſti. Tertiùm eſt res tantũ utpote gratia ſacramentalis, uel unitas corporis myſtici. Species itaq; panis & uini dicuntur ſacramentum, quoniam rei ſacrę ſunt ſignũ, uidelicet corporis & ſanguinis Chri-

In ſacramẽto Euchariſtiæ quæ ſint.

D ſti: corpus uerò eſt ſacramentum reſpectu ſui effectus, qui eſt gratia uel reſpectu ſui ſignati, quod eſt corpus myſticum puta eccleſia. Cũ igitur aliquis accipit corpus & ſanguinem ſub ſpeciebus ſacramẽtalibus, & non participat ſacramenti huius effectum, ſcilicet gratiam, atque eccleſiæ incorporationem propter ſuam incapacitatem, indignitatem, & prauitatem: quia ponit obicem gratię. Dicitur manducare ſacramentaliter tantũ. Cum uero ſumendo ſacramentum, recipit eius ſalutarem effectum, manducat ſacramentaliter & ſpiritualiter: dum autem ſortitur effectum prçfatum, nec tamen ſuſcipit ſacramentũ mãducat ſpiritualiter ſolum. *Et panis quẽ ego dabo* per me ipſum in cœna, hoc ſacramentum inſtituendo, diſcipuliſque tradendo,

E & in ara crucis panem hunc patri offerendo & deinceps per meos miniſtros, uidelicet ſacerdotes quibus conuenit ſacramentũ iſtud conſecrare, atque porrigere alijs, *Caro mea eſt*, quæ alit mentem fidelium. Tunc quia uerba unita, tum quoniam gratiis plena per redundantiam, & quia diuinitatis gratiam creantis eſt inſtrumẽtum, itemque merito ſuæ actionis ac paſsionis, *Pro mundi uita*, id eſt, pro ſpirituali uiuificatione hominum uiatorum in mundo degentium. Ad hunc enim finem ut à morte culpæ ac miſeriæ eriperemur, uitamque gratiæ & gloriæ conſequeremur: Dedit Chriſtus corpus ſuum in cruce in pretiũ, & in ſacramento in edulium, atque remedium. Quotidie quoque dat panem iſtũ

F pro uita noſtra, hoc eſt, ad hoc, ut in uita gratiæ roboremur, ac perficiamur. Veruntamen non eſt ſic intelligendum quòd ait, pro mundi uita, quod per receptionẽ huius ſacramenti, uita gratiæ in homine inchoetur, imò qui ſine uita gratię ad hoc ſacramentum accederet, amplius noceretur in anima, reuſque fieret corporis Domini. Cùm enim ſacramentum iſtud ſit cibus ſpiritualis, ideo ſicut cibus corporalis cũ datur non prodeſt, niſi uiuenti uita naturę ſic cibus hic ſpiritualis non cõuenit, nec proficit, niſi uiuenti uita gratię. *Litigabant ergo*, id eſt, uerbis contendebant, *Iudæi* hæc ab ore Chriſti audientes & carnaliter ac ruditer capientes, *Ad inuicem dicentes* ex infidelitate, & inordinata admiratione, *Quomodo poteſt hic* quem

1. Cor. 12

A nendo notabilem quantitatem in magni-
tudine, vel multitudine, non curet de mo
dico quod fortè ſuperfuit, aut defuit, Sic
enim in veteri teſtamento dicuntur ho-
mines tot, vel tot annis vixiſſe, & raro vel
nunquam fit mentio niſi de annis, cũ ta-
men non ſit veriſimile, quòd omnes illi
uixerunt tot annis præciſè, quaſi eodem
die morientes quo nati fuerunt. Præterea,
dicuntur viri omnes maſculini ſexus, à
viginti annis & ſupra, valẽtes ad bella pro
Num. 1. cedere. De mulieribus verò & paruulis.
qui forſitan numerum uirorum vicerũt,
non fit mentio, quia ſecundùm conſuetu
dinem legis, ſoli viri numerari conſueue
runt. *Accepit ergo Ieſus panes* quinq;, in ſan
ctas & venerabiles manus ſuas, organa v-
B nitæ deitatis. *Et cùm gratias egiſſet*, ſecun-
dùm quod homo, Deo patri, vel ſummæ
trinitati, à qua omne bonum ex tempore
ſibi collatum accepit. *Diſtribuit diſcumbenti-
bus*, ideſt, per diſcipulos anteponi præce-
pit turbis illic ſedentibus, non iam dun-
taxat quinque panes, ſed & illud quod, &
ipſe ſua diuina poteſtate vel creando, vel
multiplicando adiecit. *Similiter & ex piſci
bus*, duobus, iam multiplicatis uſque ad
quantitatem quaſi innumerabilium pi-
ſcium diſtribuit per manũ diſcipulorũ di
ſcumbentibus, *Quantum uolebant*. i. opta-
bant diſcumbentes, uidelicet ſufficiẽter,
vſque ad ſatietatem ipſorum, *Vt autem im
pleti ſunt*, i. diſcumbentibus copioſè refe-
ctis ac ſaturatis. *Dixit diſcipulis ſuis, Colligi
te quæ ſuperauerunt fragmenta*, ideſt, famem
C ſeu appetitum comedentium uicerunt, ita
ꝙ amplius manducare non poterant, uel
quæ ſuperauerunt, ideſt, ſuperfluxerunt
edentibus *Ne pereant*, ſed pauperibus re-
manẽtibus pro uiatico conferantur. Vnde
Chriſtus docuit hoc exemplo, reliquias
alimentorum prudenter ſeruari, utiliter-
que expendi. *Collegerunt ergo* (Apoſtoli præ
cipue) *& impleuerunt duodecim cophinos frag
mentorum* videlicet quilibet Apoſtolus co
phinum ſuũ, ſi tamen ſoli Apoſtoli colle-
gerunt quod non apparet, quia propter
multitudinem manducantiũ diu occupa
ti fuiſſent in circumeundo & congregan
Sapiẽ. 8. do. ¶ Sed nunquã increatã Dei ſapientiã
Chriſtus attingens à fine vſque ad finem,
& in numero, menſura ac pondere cũcta
conſtituens, ſine alto miſterio ordinauit,
ut duodecim cophini fragmentorum ſm D
duodenum numerum apoſtolorũ remane
rent: Cùm ergo ſic contigit, non planè à
caſu, ſed eo moderante, quo operante fa-
cta eſt multiplicatio præmemorata. Palã
eſt enim, quòd per panem deſignetur ſa-
lutaris doctrina, ad cuius guſtum inuitat
ſapientia, dicens, Venite, comedite panẽ Pro. 12.
meum. Per fragmenta autem panum ſi-
gnantur participationes imperfectæ, ip-
ſius doctrinæ perfectæ. Perfecta uerò do-
ctrina conuenit Chriſto. Apoſtoli uerò
doctrinam Chriſti, quaſi fragmenta, &
partes perfectæ doctrinæ, à fonte ſapienti
collegerunt. Horum fragmentorum uaſa
ſeu cophini, erant corda apoſtolorum in
quibus per totum mundum fragmenta
ſapientiæ Chriſti tulerunt, diſperſerunt E
& communicauerunt: unde ad præfigurã-
dum tantùm miſterium, impleti ſunt duo
decim cophini fragmentorum, iuxta nu-
merum beatiſſimorũ Apoſtolorum. Col-
legerunt ergo tantas reliquias. *Ex quinq;
panibus hordeaceis*, i. ex panibus in quos
multiplicati fuerunt quinque panes præ-
dicti, qui erant, quaſi ſemina omnium pa
num antepoſitorum edentibus. Quinq;
etenim panes non habuerunt immediatè
tanta fragmenta: apud Marcum adiungi- Marc. 6.
tur, Et ex piſcibus, ex quo perpenditur,
ꝙ etiam ex duobus piſcibus tanti cibi pi-
ſcium proceſſerunt, quod diſcipuli Chri-
ſti congregauerunt reliquias inde, quan-
uis non fiat plena narratio de hoc.

¶ Sed quid biberunt hæ turbæ? certum ui
detur quòd ſi non habuerunt aliunde po F
tum, quòd Chriſtus dedit cibariis iſtis uir
tutem agendi, quod efficit potus, ita ꝙ ſi
tim perpeſſi non ſunt. Opera nempe Chri
ſti ſummi opificis, perfecta fuerunt, quos
ergo refecit, perfectè refecit. *Illi ergo homi
nes cùm uidiſſent*, imò & manducando ex-
perti fuiſſent. *Quod fecerat ſignum dicebant,
quia hic*, tanti miraculi factor, *Eſt uere pro-
pheta* (non qualiſcunque ſed) *qui uenturus
eſt*, ideſt, venturus eſſe prænuntiatus eſt
per alios prophetas, *In mundum*. Hunc in
feriorem ad ſaluandum eum, i. ad homi-
nes redimendos. Non ergo ſolùm confeſ-
ſi ſunt Ieſum eſſe prophetam ſed ueraci-
ter eſſe ſummum illum prophetam de cu
ius aduẽtu alii cecinerunt, de quo & Mo-
ſes dixit, Prophetã ſuſcitabit uobis dñs.

¶ Quæ-

A ¶Quæritur, an Chriſtus fuit Propheta, videtur ꝙ non, quia vt homo erat præ vniuerſis electis excellentiſſimus comprehenſor, comprehenſoribus autem ſeu beatis in patria non conuenit ratio prophetię, propter perfectionem eorum. Prophetia enim, vt Thomas, & multi ſecum teſtãtur imperfectionem notitiæ comprehendit. Et reſpondendum, quòd Chriſtus fuit verè & uerus propheta, quia ſecundùm aliquid fuit viator & hominum conuerſator, prædicens eis, cum quibus conuerſabatur futura contingentia atque præſentia eis ignota. Propheta enim dicitur quaſi procul uidens, ideſt, ea agnoſcens atque annuncians his, inter quos habet vitam communem, quæ procul ſunt
B ab aliorum notitia puta futura vel præſentia, *Quæ in abſentia*, horum quibus loquitur fiunt, vt ſi quis in Epiſcopatu Leodienſi conſiſtens, dicat illic præſentibus quæ fiunt in Aſia domino reuelante. Quanuis autem Deus, & beati talia ſciãt atque denuntient, non tamen prophetæ dicendi ſunt, quoniam hominibus cõmunem non habent conuerſationem: quanuis verè intellectualis cognitio Chriſti fuit perfecta, non propriè prophetalis: tamen ſecundũ notitiam imaginatiuæ potentiæ, habuit cõuenientiam cum prophetis, quia in imaginatione animæ Chriſti formari poterant formæ ſenſibiles per quas occulta atq; futura repræſentaban-
C tur animæ ſuę, vt viatici, ſecundũ partem ſuã inferiorem. ¶ Poſtremò, de moralitate huius Euangelicæ lectionis tãta ab expoſitoribus dicta ſunt, vt non uideatur opus aliquid addere nec illa repetere. Sed quoniã ſcriptura eſt velut infinita abyſſus, atque inexhauſibile pelagus, ita ꝙ de eius expoſitione pſertim morali, tanta dici non poſſint, quin in infinitũ plura dici præualeãt. ¶ Nunc aliquid moralitatis tãgendũ eſt. In primis ergo ꝙ Ieſus facto ad Iudæos ſermone, & illis non credentibus abiit trans mare Galilææ: hoc figuraliter ſignat, ꝙ Iudæis in ſua prauitate atq; perfidia obſtinatis tranſiit Ieſus ad gentes il-
Mat. 21 las, per Apoſtolorum prædicationem uocando ad fidem. Per locum enim deſertũ quem Ieſus ingreſſus eſt per mare, ſignificatur gentilitas, olim à Deo relicta, ſteri-
Iſai. 35. lis, & vitioſa. De qua Iſaias prædixit, Lætabitur deſerta & inuia. Et rurſus, Multi D filii deſertæ magis quàm eius quæ habet virum. Porrò, per mare figuratur abundãtia perſecutionum, atq; amaritudo paſſionis Chriſti. Vnde ait in Pſalmo, Omnes Pſal. 87. fluctus tuos induxiſti ſuper me. Itemq;, Pſa. 68. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquę vſque ad animam meam. Per mare ergo, hoc eſt, per paſſionẽ Chriſtus tranſiuit ad gentes, & conuenienter per mare Galilææ, quæ interpretatur trãſmigratio, quia per paſſionem migrauit à ſinagoga, deſponſando ſibi eccleſiam ex gẽtilitate conuerſam. Nam ante paſſionem iuſſit Chriſtus Apoſtolis, In uiam gentiũ Mat. 10 ne abieritis, ſed ite ad oues quæ perierũt domus Iſrael. Ad has quippe & ipſe pri- E mò ac ſpecialiter miſſus fuit, ſecundũ ꝙ profitetur, Non ſum miſſus niſi ad oues Mat. 15 quæ perierunt domus Iſrael. Poſt paſſionem autẽ mandauit diſcipulis, Euntes in Mar. 16 mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ, & docete oẽs gentes. Cùm itaq; Ieſus hoc modo ad gentes proceſſiſſet, ſecuta eſt eum maxima multitudo: quia innumerabiles gentes ad fidẽ conuerſæ ſunt, Chriſti veſtigia imitantes, atque per fidem, dilectionẽ, & opera bona, poſt ipſum euntes, tendendo de via ad patriã, de exilio ad paradiſum, de terra ad cęlum, & hoc quia viderunt ſigna quæ fecit dominus Ieſus, per ſuos Apoſt. cæteroſq; Act. 10 diſcipulos, in his qui infirmabãtur, quos F ſpiritualiter corporaliterq; curauit. Innumerabilia nanque miracula fecerunt prędicatores Chriſti inter gentes. Nam & per contactum ſudariorum Pauli ſanabãtur ægri, per ſuperpoſitionẽ baculi Petri ac ueſtium Euangeliſtæ Ioannis ſuſcitabantur defuncti. Propter quod dicitur in Marco, Illi profecti prædicauerunt vbique domino cooperante & ſermonẽ confirmante ſequẽtibus ſignis. Subiit ergo in montẽ Ieſus, hoc eſt, in die aſcenſionis dato Apoſtolis præcepto prædicandi gentibus, Eritis (inquiens) mihi teſtes uſq; ad Act. 1. vltimum terræ. Tũc aſcendit ſuper omnes cœlos, queadmodum in Actibus plenius edocetur. Et Pſal. prædixit, Aſcendiſti in altum, cœpiſti captiuitatem. Et, Pſallite domino qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad orientem. A ſummo etenim cęlo egreſſio eius, & occurſus eius uſque ad ſummũ

A eius,& ibi ſedebat ad dexteram patris, cũ diſcipulis ſuis, ideſt, vniuerſis beatis angelis,animabusq; glorificatis. Omnes nãque ciues regni cœleſtis, tàm angeli quã animæ glorioſæ purgantur, illuminantur & perficiuntur à Chriſto, etiam ſecundũ naturam aſſumptam, ſecundùm diuinum Dionyſium: merito ergo nuncupantur diſcipuli eius. Tunc deniq; *Subleuauit Ieſus oculos* ſuæ inexcogitabilis pietatis, *Et uidit quia multitudo maxima uenit adeũ*, quia in oĩbus finibus terræ, innumerabiles gẽtes conuertebantur ad ipſum. Vnde & Paulus in epiſtola ad Coloſſenſes teſtatur, euangelium ſuo tempore eſſe prędicatũ, in omni creatura quæ ſub cœlo eſt.

Pſal.67.

Coloſſ. 1.

Matt. 5.

Cumq; vidiſſet eos ſpirituali alimonia indigentes,& iuſtitiam eſuriẽtes, dedit atque propoſuit eis quinq; panes, animam viatricẽ dulciter atq; fortisſimè reficiẽtes. Primus panis,eſt ipſa ſuperbenedicta diuinitas,quę ſicut cõprehenſores alit per ſpeciem, reficitque indeſinenter per ſuiipſius ſuauisſimam fruitionem. ſic alit viatores per fidem roborat per contemplationem,ac futurorum gaudiorum piiſſimam prælibationem. Secundus panis,eſt corpus Saluatoris, ſub ſpeciebus ſacramẽtalibus tectum,panis viuus, verùſque cibus,de quo infra plenisſimus erit ſermo; de quo ait Apoſtolus, Panis quem ſumimus,nonne communicatio corporis domini eſt? Hunc itaque panem, qui eſt uiaticũ noſtrum,Chriſtiani tantò ardentius cupiunt,quantò deuotiores ac ſanctiores extiterunt. Tertius panis, eſt diuina ſcriptura canonica vtriuſque teſtamenti, de quo in Eccleſiaſtico legitur, Cibauit illũ pane uitæ & intellectus. Et alio loco, Sapientiam omnium antiquorum exquirit ſapiens,& in prophetis vacabit. Hic panis adeò dulcis eſt,vt hominem ſtudioſũ faciat omnem corporalem cibum, atque carnales delitias faſtidire ac aſpernari, Quãobrem dicit Hieronymus, Ama ſtudia ſcripturarum, & ventris delitias non amabis. Et Apoſtolus, Quæcũq; (inquit) ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam, & conſolationem ſcripturarum, ſpem habeamus, Hinc nempe in lib. Macabęorum Ionatas faſſus eſt, Nos nullo horum indigemus, habentes ſolatia ſanctos libros, qui in manibus noſtris ſunt. Quartus panis, eſt gratia gratum faciens cum ſpiritualibus bonis ſibi inſeparabiliter annexis, quę ſunt tres uirtutes theologicæ,ſeptem dona ſpiritus ſancti,cæteræque virtutes infuſæ, & fructus ſpiritus,quibus anima ſpiritualiter impinguatur, armatur, fœcundatur, inuincibilisque efficitur, Vnde ſecundũ Apo. Optimum eſt gratia ſtabiliri cor: & pœnitens ait, Percuſſus ſum ut fœnum & aruit cor meum, quia oblitus ſum comedere panem meum. Hic panis gratiæ in anima noſtra ſpiritualem uitam incitat, diformem ſimilitudinem pręſtat, atque ad omne bonum facit idoneum. Ideo inceſſanter orare debemus dominum pro gratiæ incremento, quia quò illa magis in mente perficitur tãtò ad oẽs operationes meritorias reddimur fortiores atque promptiores,ita vt laborẽ vix ſentiamus. Quintus panis eſt promisſio futurorum bonorum,qui facit nos agiles, & animo infatigabiles in cultu diuino, ſcientes ꝙ non ſunt condignæ pasſiones ad mercedem nobis promiſſam,paratam,mox dandã. De hoc pane dicit archiapoſtolus in ſua canonica, Vidẽtes Ieſum exultabitis lætitia inerrabili,& glorificata, reportantes fructũ fidei veſtræ ſalutem animarũ veſtrarũ. Et ipſe Saluator, Fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorum. Ioannes quoq; in ſua epiſtola, Cariſſimi,nunc filii Dei ſumus,& nondũ apparuit quid erimus. ſcimus quia cũ apparuerit ſimiles & erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt. Quicunq; manducat hunc panem, conſiderando futura atq; cœleſtia præmia, mente peruigili ac profunda nõ ſuccumbit laboribus, non deficit in aduerſis, nõ frangitur proſperis, nec quærit laudes humanas, non pigreſcit,ſed uiam mandatorum non ſolùm ambulat,ſed percurrit. ¶ Præterea, prædictis quinq; panibus adduntur duo piſces,ſuauem guſtum præſtãtes. Primus piſcis eſt actualis experientia diuinæ dulcedinis,qua guſtata deſipit omnis caro, ad quam hortatur propheta, Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt dominus. Vnde & Paulus teſtatur ad Cori. Sicut abundãt i pasſiones Chriſti n nobis,ita p Chriſtũ abũdat conſolatio noſtra. Et Pſa. Secũdùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt

Margin notes (left): B; 1.Cor.10; C; Eccle.15; Eccle.39; Rom.15; 1.Mac.2
Margin notes (right): D; Hebr.13.; Pſ. 101.; E; Rom. 18; 1.Pet. 1.; Mat. 13; 1.Ioan. 3; F; Pſal. 33; 1.Cor. 1.; Pſal. 39

A runt animam meam. Secundus piſcis, eſt
abſorptio, reſolutio, ſeu ſalutaris illa de-
Iere.20. fectio mentis in Deo, de qua loquitur Ie-
remias, Factus eſt ſermo domini in corde
meo quaſi ignis exeſtuans, & defeci, ferre
Pſa.72. non ſuſtinens. Itemque Pſalmographus,
Defecit caro mea & cor meum, Deus cor
dis mei, & pars mea Deus in æternum. Spō
Canti.5. ſa quoque in Canticis, Anima mea lique
facta eſt, vt dilectus locutus eſt. Hunc pi-
ſcem guſtamus, dum anima noſtra ſupra
ſe rapta atq; in diuitias creatoris expanſa,
ac dilatata, reuerberatur, prę affectu diſſol
uitur à ſeipſa, omnibusq; creatis aliena-
tur, & in ſolo Deo ſenſificatur. Dum ergo
fideles his panibus ac piſcibus fuerint ſa-
tiati à Chriſto ſupra fœnum, hoc eſt, in
B carne iſta mortali, de qua Iſaias effatur,
Iſai.40. Omnis caro fœnum. Dicunt quia hic eſt
verè propheta, impletor & finis ac domi-
nus prophetarum, qui uenturus eſt in mū
dum, eccleſiam ſuam vſque ad finem ſe-
culi ſpiritualiter viſitando, & in fine ſecu-
lorum uiſibiliter deſcendēdo, & viuos ac
mortuos iudicando. Ex huiuſcemodi. n.
refectione interna, certisſimè noſcūt, lau-
dant, ac diligunt clementiam atq; poten-
tiam ſaluatoris. Quemadmodū dicit pro
Pſa.61. pheta, Duo hæc audiui, quia poteſtas Dei
eſt, & tibi domine miſericordia.

PROSECVTIO EXPLANA-
tionis huius capituli ab eo
C loco quo dicitur.

Ieſus ergo cum cognouiſſet quia uenturi eſſent, vt raperent, & facerent eum regem.

ARTICVLVS XVII.

PAndit deinceps glorioſisſimus Euan
geliſta, effectum præinducti miracu-
li quinque panum, duorumque pi-
ſcium, & cætera ſigna ac documēta Chri
ſti deſcribit. *Ieſus autem cum cognouiſſet*, i.
ſe cognoſcere demōſtraſſet. Omnia quip
pe, ut Deus cognouit à principio ęternita
tis, Omnia quoq; ut homo cognouit ab
exordio incarnationis. Sed dicitur aliqd
quaſi de nouo cognouiſſe, quando per ef
fectum aliquem demonſtrauit ſe hoc ip-
ſū agnoſcere, *Quia uenturi eſſent* illi quos
tàm miraculosè pauit de quinque pani- D
bus, piſcibusq; duobus, *Vt raperent & face* Mat 8.
rent eum regem, cur raperent, quaſi uiolen- Luca.9.
tiam illaturi? puto quòd ideo quoniam
Ieſum præſumebant, quem nouerant hu
militatem ac paupertatem, docere, non
debere acquieſcere eis in accipiendo do-
minium. Propterea decreuerūt eum quā
uis nolentem ac renitentem facere regē;
uel ideo dicit, vt raperent, quoniam eum
ingenti tumultu, affectu & gaudio, volue
runt eum ſibi in regem præficere.

Sed quomodo hoc audebant cum Ro-
mani, quibus erant ſubiecti, iam ſub pe- Ioan.19.
riculo mortis prohibuiſſent, ne aliqua
plebs aſſumeret ſibi regem præter impe-
ratorem, vel ſine Romanorum conſenſu?
Et etiam quia Iudæi iſti Ieſum regem fa- E
cere volentes, ſciebant, quod principes ſa
cerdotum, ſcribę ac phariſæi oderunt iam
Chriſtum, & ęgre acciperent, quod ali-
qua pars Iudæorum, præficeret eum ſi-
bi in principem. Dicendum quod iſti ui-
ſo præſcripto miraculo multiplicationis
panum ac piſcium, confesſi fuerunt Ieſū
eſſe præcipuum illum prophetā ab aliis
prænunciatum, ꝙ eſſet ſaluator mundi.
Sicq; conſiderabant quod eſſet Chriſtus
in lege promiſſus & per conſequens re-
gnaturus, atque hęreditarius rex Iſrael. Iere.23.
Quemadmodū per Ieremiā fuit prædictū.
Ecce dies ueniunt dicit dominus, & ſuſci
tabo Dauid germen iuſtum, & regnabit Iſaiæ.9.
rex, & ſapiens erit. Et per Iſaiam, Super F
ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſede-
bit. Voluerunt ergo ſcripturas illas im-
plere, & Ieſum ſuper ſe temporaliter,
corporaliterque regnare, errantes in
hoc, quod putabant ſcripturas illas de
tēporali, carnaliq; regno intelligendas,
quaſi primus aduentus Mesſiæ promiſſus
eſſet in maieſtate & gloria, ut dominaret
& non potius, in omnimoda abiectione,
paupertate, & humilitate occideretur.

Quæritur, cū Chriſtus ēt ſm naturam
aſſumptā fuerit rex & ſacerdos, à princi-
pio incarnationis tanquam omni creaturę
prælatus, atq; inter Deū & homines me-
diator conſtitutus, incipiens ex utero uir
gineæ genitricis ſeipſum offerre pro no-
bis, quō voluerunt eum facere regem? Di
cendū ꝙ à principio fuit rex autoritate
ac poteſtate, ſed voluerunt eum facere

A regem, quantùm ad uſum ſeu executionem poteſtatis. Denique, voluerunt eum facere regem ſpecialiter, propter tria quę conſiderauerunt in ipſo, & ſpecialiter ſpectant ac requiruntur ad regem. Primò, quia viderunt eum pium, compaſſiuum ac liberalem ſicut in ſatiatione ſua fuerunt experti. Secundò, quia uiderunt eum ualde ſapientem in omnibus. Tertiò, quia uiderunt eum potentem ſupra naturam, ſicq; credebant ſe defendendos ab ipſo. Idcirco nec Romanos nec pontifices proprios attenderunt. *Fugit* (id eſt, feſtinanter aſcendit) *iterum in montem* in quem primò aſcē dit ut dictum eſt. Et à quo deſcendit, occurrendo turbæ quam pauit, *Ipſe ſolus* ut nemo ſciret ubi eſſet, & ut quietius oraret: non quòd multitudo potuit eius contem
B plationem impedire, uel ſolitudo iuuare, ſed nos ſuo informaret exemplo, videlicet ut poſt occupationem quanuis diuinam cum aliis habitam, feſtinemus ſolitarium locum expetere, illicque noſipſos recolligere, uenialia commiſſa abſtergere, contemplationi & orationi uacare. Aſcendit etenim Chriſtus in montem orare, ſecun
Mat. 4. dū Matthæum & Marcum. Præterea, quòd
Marc.6 Chriſtus promouendus in regem fugit, quæſitus uerò ad crucifigendum paratū ſe obtulit, confundit ſuperbiam, ambitionem, mollitiam noſtram. ipſe enim idcirco hæc fecit, ut doceat nos honores, prælationesque fugere, aduerſa autem æqua-
Hebr. 5. nimiter ſuſtinere. Sed heu pauci uidētur,
Galat. 5. qui non mallent præeſſe quàm ſubeſſe: iubere quàm obedire: honorari, quàm ſperni, qui ingerunt ſemetipſos non uocati à
C Deo, tanquam Aaron. Pauci aduerſitatibus gaudent magis quàm proſperis. In iſtis nondum eſt amor priuatus, nondum ueraciter & perfectè ſe diligunt, nōdum utuntur hoc mundo uelut exilio, hac uita, & uia præſentibus in ordine ad futura. Veruntamen ſcimus teſte Apo. Quia qui ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum uitiis, & cum concupiſcentiis. *Vt autem ſero factum eſt, deſcenderunt diſcipuli eius ad mare*, hoc quod iam hic recitatur de nauigatione diſcipulorum, in aliqui-
Mat. 14 bus differre uidetur à nauigatione, quā
Marc. 6. alii Euangeliſtæ deſcribunt, poſt miraculum panum. Hic. n. habetur, quòd diſcipuli eius deſcenderunt ad mare, quaſi proprio motu hoc facientes, ſed apud Matthæum D dicitur, quòd Chriſtus iuſſit eos ingredi nauim. Et apud Marcū, quòd coegit eos ad hoc. Itemque hic dicitur, quòd Ieſus & diſcipuli uenerunt Capharnaum: ibi uerò habetur quod uenerunt in terram Geneſar, ſiue Genezaret. Ruſuſque hic dicitur, quòd cum diſcipuli uoluiſſent Ieſum in nauim accipere, ſtatim fuit nauis ad terram: ibi autē quòd introiit nauim. Ob hæc dicit Chryſoſtomus quòd non ſit eadem res geſta: de qua loquuntur Matthæus & Ioānes, quanuis in multis conueniant. Aug. uerò dicit oppoſitū, & hoc verius puto, ut patet ex circunſtācia euangelicæ narrationis. Rationes uerò Chryſoſtomi ſoluerētur dicendo ad primam, quod quāuis diſcipuli inuitè ſeparabantur à Chriſto, li- E benter tamen ſecundū rationem obediebant, & ergo deſcenderunt ad nauim, ſecundū imperium Chriſti. Ad ſecundam dicendum, quòd Geneſar & quandoque eſt nomen ciuitatis, & quandoq; regionis, in qua, uel iuxta quam eſt ciuitas Capharnaum, uenerunt & Geneſaret, id eſt, in illam prouinciam. Vel dicendum, quòd primò applicuerunt Capharnaum, poſtea Geneſar. Ad tertium dicendum, quòd quanuis Ioānes dicat nauem ſtatim fuiſſe ad terram, non tamen negat Ieſum nauem intraſſe: ſecundū hanc ergo expoſitionem exponēda eſt litera, ut dictis Matthæi ac Marci cō Mat. 13 cordet. Et cùm aſcendiſſent diſcipuli *nauem* (iuxta præceptum Chriſti) *uenerunt* Mar. 6. *trans mare Tyberiadis* (præmemoratum) in Capharnaum, hoc ſecundū Bedam dicitur per anticipationem, unde infra recitat Euangeliſta ordinem facti, quomodo F illuc uenerunt, *Et tenebræ iam factæ erant*, id eſt principium noctis. *Et non uenerat ad eos Ieſus* uidelicet ad diſcipulos ſuos in nauem. Vnde ſecundū Matthæum Mat. 13 ueſpere facto, fuit adhuc, Ieſus ſolus ī mō Mar. 13 te. Et ſecúdùm Marcum, cùm ſero factum eſſet, fuit nauicula in medio mari ſpiritualiter, dum Chriſtus qui eſt lux uera nō adeſt, tenebræ adſunt, caligo ignorantiæ & peccati, tribulatio, atque tentatio. *Mare autem uento magno flante*, & aqua agitāte ſeu commouente, *exurgebat intumeſcentibus fluctibus eius inſanum*, quòd *nauis iactabatur fluctibus*. Pariformiter, abſente auxilio, atque præſentia Chriſti,

A ſti, motus vitioſi inſurgunt in nobis, *Cū remigaſſent ergo* (diſcipuli) *quaſi ſtadia uigintiquinque aut triginta,* cauſa remigationis ſecundū alios Euangeliſtas fuit, quoniam ventus fuit eis contrarius, propterea non poterant procedere, ſed nitebantur ad Chriſtum redire. Sic viri deuoti, dum tempeſtatibus perſecutionum, varijsque tribulationibus agitantur, conuertuntur, & reuertuntur ad Chriſtum vt eius gratioſa præſentia, conſolentur,
Pſa. 91. dicentes cum Pſalmiſta, Vſquequo domine obliuiſceris me in finem, vſquequo a-
Ione. 2. uertis faciem tuam à me? Vnde & in Iona habetur, Cū anguſtiaretur in me ſpiritus meus, domini recordatus ſum. Stadiū dicitur octaua pars milliaris. *Vident Ieſum*
B *ambulantem ſuper mare, circa quartam vigiliam noctis* videlicet in vltima noctis parte, propinquante aurora. Ex quo patet ꝙ diſcipuli tota penè nocte in labore & periculo erāt. Ambulauit autem Ieſus ſuper mare per dotem agilitatis ſecundùm Hugonem, quod communiter non tenetur: ſed ꝙ diuina virtute ſic inceſſit, grauitate ſui corporis non agente in aquam eam diuidendo, ſicut diuina virtute ignis, interdum non agit ſuo calore in corpus hu-
Dani. 3. manum, vt patet in Danie. de tribus pueris, & aliis multis in nouo teſtamēto, *Proximum naui fieri.* i. appropinquare nauiculæ. Sic vtique quando in maximis tribulationibus ſumus, ita vt vix de euaſione ſperemus, ſi ſuſpiramus, ad Ieſum, mox expe
C rimur piiſſimum eius occurſum, ſitq́; proximus naui .i. eccleſiæ aduerſitatibus la-
.Cor. 10 boranti, propter quod dicit Apoſtolus, Fidelis Deus qui non patietur vos tentari vltra id quod non poteſtis, Vnde orat
Pſal. 70. propheta, Cum deficiet virtus mea ne derelinquas me. Inconcuſſibiliter ergo ſpe
Iob. 13. remus in eo dicentes cum ſancto Iob, Etiam ſi occiderit me in ipſo ſperabo. Imo in tribulatione Deus præcipuè adeſt, quāuis non ſentiatur, ſed quaſi abſcondat ſe, aſpiciens noſtrum certamē. Dum ergo affligimur impugnàmur, tentamur, penſemus Deum præſentem, & noſtrum conflictum conſiderantem, ſicq́; animemur, viriliter militātes, & de ſubſidio Dei certiſſimè confidentes, ſcientes verum eſſe quod ait Pſalmiſta. Cum ipſo ſum in tri
Pſa. 90. bulatione, eripiam eū & glorificabo eū.

Et timuerunt propter nouitatē rei, & quia D
putabant eſſe fantaſma, ſecundùm alios Euangeliſtas. Timebant enim ne fortè eſſet ſpiritus malignus in ſpecie Chriſti, & ne læderentur, aut mergerentur ab eo. Vnde & præ timore exclamauerunt Deū
inuocādo. *Ille autem dixit eis, Ego ſum,* Qui Mat. 14
videor eſſe, videlicet magiſter quem quæ Marc. 6.
ritis quem amatis, qui poſſum ſuccurrere. *Nolite timere* inordinato timore, nimis timendo propriç pelli, & de illuſione fantaſtica. Sed eſt timor diuinus ac ſalutaris, quo timemus culpam incidere, Deum offendere, gloria ſpoliari, de quo ait ſcri-
ptura, Qui ſine timore eſt, non poteſt iu- Eccle. 1.
ſtificari, & beatus homo qui ſemper eſt pa Pro. 28
uidus. *Voluerunt ergo eum diſcipuli accipere*
in nauem. Amor eſt enim virtus vnitiua, E
ideo magiſtro ſuo cariſſimo cupiebant corporaliter quoque adeſſe. Cum autem dixerat Chriſtus, Ego ſum, ſtatim poſt hoc, non tamen immediatè, iuſſit tempeſtatem ceſſare. Omittit hoc loco Ioannes, quod alii Euangeliſtæ ſcripſerunt, uidelicet quod cum Ieſus dixiſſet, Ego ſum.
Petrus dixit. Domine, ſi tu es, iube me ve Mat. 14
nire ad te ſuper aquas. Cui reſpondit, Veni. Cū uerò Petrus tenderet ſuper aquas, videns uentum ualidum, timuit, & cum mergi cœpiſſet, clamauit, Domine ſalua me. Dixitq́ue Ieſus, Modicæ fidei, quare dubitaſti? & apprehēdens manum Petri, intrauit cum eo nauiculam, & protinus uentus ceſſauit, *Et ſtatim fuit nauis ad ter-*
ram, id eſt, iuxta Capharnaum, *Ad quam* F
ibant nauigio, non pedeſtres. Chriſto nauem ingreſſo, nauis diuina uirtute, ductu fortè angelico, in breuiſſimo, & quaſi imperceptibili temporis ſpatio peruenit ad litus. ¶ Sic itaque fecit Chriſtus quatuor magna miracula uno tempore. Primum, ꝙ ipſe ſuper vndas inceſſit. Secundùm, ꝙ eius uirtute Petrus ſimiliter fecit. Tertium, ꝙ tempeſtatē tam ſubitò fecit quieſcere. Quartum, ꝙ nauem tam repente fecit ad litus pertingere. Sic ſpiritualiter dat Chriſtus famulis ſuis electis uirtutē ambulandi, atque calcandi ſuper aquas tribulationum præſentium, & uincendi cuncta aduerſa, ita ut omne gaudium exiſtiment, cum in diuerſas tentationes incidērint. Cum uerò Ieſus ingreditur nauem, hoc eſt eccleſiam, ſeu corda fideliū,

ſtatim

A bilisſimarum uirtutum epulas deguſtare, inſiſtendo præcipuè actibus fidei, ſpei, & caritatis: deinde actibus latriæ, aliarumq; uirtutum cardinalium. Sed ad talia nemo idoneus eſt, niſi per uirtutes morales fuerint in eo paſsiones reformatæ, uitiaque extincta. *Hunc enim* cibum ſpiritualé, *Pater ſignauit Deus*, hoc eſt, Deus pater ṗcipuè requirendum oſtẽdit, Vel, hunc filium hominis pater ſignauit Deus. i. hominibus per incarnationis myſterium demonſtrauit, quatenus cibũ ſpirituale nobis conferret. Signauit quoq; pater filiũ ſuum in baptiſmo. Hic eſt, inquiens, filius meus dilectus, & per columbam, atq; per alia teſtimonia, quibus probatur Ieſus eſſe Chriſtus filius Dei. (Matt. 3. Ioan. 1.)

B *Dixerunt ergo ad eum Iudæi, Quid faciemus ut operemur opera Dei?* i. quid agendo erimus Deo obediẽtes, ſeu opera ei placentia exequentes, ut prædictum panem ſpiritualem conſequi mereamur? *Reſpõdit Ieſus & dixit eis, Hoc eſt opus Dei.* Hoc eſt, actio placita Deo & donum ipſius quo panis iſte acquiritur. *Vt credatis in eum quem miſit ille.* i. credere in me Ieſum Chriſtum miſſum à Deo patre ſeu trinitate. (Iſaia 25) Sumuntur itaque hoc loco facere & operari, multum latè atq; cõmuniter, prout omnem actum interiorẽ & exteriorem includunt, ita ꝙ interior fidei actus, uocetur opus, & factio Dei quoniam donum ipſius eſt qui fidem ipſam infundit, & omnia opera noſtra operatur in nobis,

C *Dixerunt ergo ei, Quod tu facis ſignum vt uideamus & credamus tibi?* hoc eſt, quod miraculum tàm præclarũ ac ſingulare operaris, ut illo cõſpecto, credamus tibi tanquam regi Meſsiæ, & Chriſto filio Dei? *Quid operaris?* id eſt, nil tale facis, propter quod dignum ſit tibi ſic credere. ¶ Superius dictum eſt, quòd crediderunt in Ieſum, uiſo miraculo quinq; panum, Quomodo ergo nunc reprehenduntur de incredulitate? Et reſpõdendum, quòd loquuntur ſicut homines paſsionati, qui ſecundùm omnem uentum mutantur: unde ſatiati quaſi blãdiendo dixerunt, Hic eſt uerè propheta, qui uenturus eſt in mundũ, nunc uerò increpati dicũt, Quid operaris. Imperfecta ergo atq; inſtabilis fuit fides eorũ de Chriſto: & forte quę dicta ſunt de credentibus, & iſtis, non ſunt referenda ad eoſdem. In tanta enim turba erant diuerſi, diuerſimodè ſentientes.

D Quod autem Chriſtus nil operetur comparatione Moſi probant. *Patres noſtri manna manducauerunt in deſerto, ſicut ſcriptũ eſt* in Pſalmo, quantùm ad ſenſum. *Panem de cælo dedit eis manducare*, tanquam dicerẽt, (Pſal. 77. & 104.) Tu nos ſemel ſatiaſti multiplicando q̃; panes hordeaceos, ſed quid eſt hoc reſpectu cibationis patrum noſtrorũ egredientiũ de Aegypto? qui quadraginta annis refecti ſunt pane cœleſti Moſi principatu, ſecundùm quod Exodi ſextodecimo dominus dixit, Ecce ego pluam uobis panes de cœlo, (Exod. 16) *Dixit eis Ieſus, Amen amen dico uobis, non Moſes dedit uobis*, hoc eſt, patribus ueſtris, *Panes de cœlo.* ¶ Hoc tripliciter uerũ eſt. Primò, quoniam Moſes non dedit eis hunc panem, ſed Deus omnipotens miniſterio angelorũ formauit, dedit ac, pluit manna.

E Secundò, quoniam panis ille, non deſcendit de cœlo propriè dicto, uidelicet de cœlo empyreo ſydereo, ſeu aliquo orbe cœleſti, altioris naturæ præ elementis, ſed de cœlo aereo. Tertiò, quoniã mãna non fuit panis uerus, ſed figuralis ac typicus. Sed ſciendum, quòd verum quandoque diſtinguitur contra fictum ſeu falſum, & ſic fuit uerus panis. Quandoque autem contra figuratiuum, ſic non erat verus panis, ſed typicus, præfigurans panem cœleſtem ac ſpiritualem, qui datur nobis in ſacramento, de quo ſubditur. *Sed pater meus dat uobis* quantùm in ſe eſt, hoc eſt, paratum ad dandum ſe exhibet,

F *Panem de cœlo verum*, non figuralem tantùm. Et quis ſit panis ille ſubiungitur *Panis enim Dei*, hoc eſt, à Deo patre datus, *Eſt* (ille) *qui deſcendit de cœlo*, id eſt, unigenitus filius Dei, ſeu uerbum incarnatum. *Et dat uitam* (gratiæ) *mundo*, hoc eſt, hominibus in ipſum credẽtibus. Ipſe igitur Chriſtus, eſt verus panis mentem reficiens, tàm ratione ſuæ diuinitatis, per quam reficit angelos, & gratiam cauſat in nobis, quã ratione ſuæ humanitatis, cuius uirtute, & meritò, omne ſpirituale bonum conſequimur, quaſi per cauſam mediatã ac inſtrumentalem: quia de plenitudine eius omnes accipimus, gratiam pro gratia, vt dictum eſt primo capitulo. Denique, panis iſte deſcendit de cœlo empyreo, (Ioan. 1.) in quo Deus ſpecialiter habitare cenſetur, non locum mutando, ſed noſtram

naturam

A ¶Quomodo intelligendum eſt hoc? Nõ ne patris & filii ſecundùm naturam diuinam eſt, una numero uoluntas, ſicut & vna eſſentia? Quod enim dicitur abſolutè in tribus perſonis non numeratur, ſed uoluntas Chriſti humana, fuit diuinæ uoluntati inflexibiliter ſubiecta, unita, & conformata, non ſolùm propter beatificã fruitionem animæ Chriſti, ſed inſuper propter hipoſtaticam humanæ naturæ vnionem cum verbo. Et reſpondendum, ꝙ Chriſtus loquitur de voluntate humana, quæ licèt fuerit Deo ſemper conformis, non tamen Chriſtus fecit eam in quantùm fuit ſua, ſed in quantũ erat uolũtati paternæ ſubiecta. Idcirco, formaliter dicitur uoluntatem patris feciſſe, quoniam il-
B la fuit ratio ob quam fecit quod ſuæ uoluntati humanæ complacuit. Vnde Chriſtus loqui uidetur ſecundũ generalẽ modum loquẽdi, ſecundũ quẽ aliquis ſubditus uel amicus dicit de ſuo prælato uel dilecto. Non facio quod mihi placet, ſed quod illi, quanuis quicquid placuerit illi, ſibi quoque ſummè complaceat.

¶Quæritur cũ Deus ſit ſua uolũtas, quõ poteſt quis facere uoluntatem Dei, cùm nullus poſſit facere Deum? Et reſpondendum, ꝙ uoluntatem Dei dicimur facere: dum eius præceptis paremus, uel conſiliis acquieſcimus. Frequenter. n. ſumitur uoluntas pro ſigno uoluntatis, uidelicet pro præcepto uel conſilio, uel pro re uolita.

¶Deniq; uerbis iſtis incõparabilis nobis commendatur humilitas Chriſti, qui cũ
C ſit uerus Deus, patri æqualis, tam humiliter aſſerit ſe ueniſſe, non ut propriam impleat uoluntatem, ſed patris. Confunditur ergo & condemnatur ſuperbia noſtra, rebellio noſtra, duritia noſtra, qui ad murmurandum, repugnandum, & tumeſcendum, tam proni conſiſtimus. Contemplemur igitur efficaciterque ſectemur caput noſtrum, propriam uoluntatem penitus abnegantes, ſecundũ quod ipſe alibi docet, Qui vuult uenire poſt me, abneget ſemetipſum & tollat crucem ſuam quotidie & ſequatur me. *Lucæ. 9.* Quò enim ſincerè propter Deum propriam uoluntatẽ magis relinquimus, frangimus, abnegamus: eò amplius deus ſeipſum ingerit nobis, ita ꝙ cum poſſidere incipimus, & noſtris deſideriis acquieſcit, offerens ſe copioſiſſimè mentibus noſtris. Vnde Iſaias
D inducit, Si glorificaueris dominum, dum *Iſa. 5.* non inuenitur uoluntas tua, tunc delectaberis ſuper domino, & ſuſtollam te ſuper altitudinem terræ ait dominus. Hanc abnegationem efficit uera caritas dei, quoniam amor ſecundũ Dionyſium nõ ſinit amantem eſſe ſuiipſius. *Hæc eſt autem uoluntas* (hoc eſt, res placens ac uolita) *ſ. eius qui miſit me patris, ut omne quod dedit, mihi* modo iam explanato. *Non perdam ex eo,* hoc eſt, nullum electorum perire permittam: quia & ſi ad tempus errauerit finaliter perire non ualet. Propter quod fertur in pſal. Cum ceciderit non collidetur, quia dominus ſupponit manũ ſuam. *Pſa. 36.* *Pſa. 117.*
E Ruriuſque, Impulſus euerſus ſum ut caderem, & dñs ſuſcepit me, *Sed reſuſcitẽ illud in nouiſſimo die,* hoc eſt, in die iudicii uniuerſalis De quo ſanctus Iob ait. In nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum *Iob. 19.* Omnes quippe reſurgemus, nec dubiũ quin per omnipotentiam Chriſti, in momẽto in ictu oculi, in nouiſſima tuba ſecundũ Apoſtolum, *1. Cor. 15* Dies autem iudicii appellatur nouiſſimus, quia ex tunc motus cœli ceſſabit, & per conſequens tempus, quod eſt menſura motus cœleſtis. Tempore autem ceſſante, ceſſabũt dies, & nox propriè ſumpti, *Hæc eſt. n. uoluntas patris mei, qui miſit me, ut omnis qui uidet filium* (per cõ
F templationem fidele) *& credit in eum* per fidem formatam. Loquitur autem de uiſione ænigmatica, non de uiſione clara per ſpeciem. Viſio enim dei, per ſpeciem fidem excludit. De uiſione verò iſta obſcura dicit Apo. *1. Cor. 13* Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, & nunc cognoſco ex parte, *Habeat uitam æternam* pro mercede in patria. i. claram notitiam dei. Viſio. n. per ſpeciem eſt tota merces. Pater ergo quòd uoluntas patris eſt ſalus, conſeruatio, atq; redemptio noſtra. Vnde etiam proteſtatur Apoſt. Hæc eſt voluntas dei *1. The. 4* ſanctificatio veſtra, ſed quia vita iſta æterna, eſt ſubiectiuè in anima, idcirco de corporis glorificatione adiecit. *Et ego reſuſcitabo eum,* hoc eſt, de morte naturæ ſeu ſomno mortis, ipſum excitabo, corpus reſolutum, in cineresque redactum redintegrãdo, eiq; e animam copulando, vt beatitudo animæ mox redundet in corpus, & utrunq; pariter glorificetur. *Murmurabant*

ergo

A *ergo Iudæi de illo, quia dixiſſet, Ego ſum panis qui de cælo deſcendi, & dicebant, Nonne hic eſt Ieſus filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem,* Nu. 16. *& matrem? Quomodo ergo aicit, quia deſcendi de cælo?* Iſti Iudæi increduli multipliciter errauerunt. Primò, quia murmurabãt, in quo imitati ſunt patres ſuos: qui Deum grauiſſimè offendiſſe legũtur, murmurando contra eũ in ſolitudine. Verba.n.quæ iſti intelligere propria ſubtilitate nõ poterant, debebãt humiliter inueſtigaſſe ac didiciſſe, nec debuerũt ambigere de veritate loquẽtis, cuius in tãtis miraculis experti erant ſanctitatẽ atq; potentiã, aſſiſtentiamq; diuinam. Secundò quia putabant Ieſum naturali ordine ex cõmixtione viri ac fœminæ natum. Et ergo puta-B bant ꝙ Ioſeph eſſet pater eius carnalis, Mariã quoq; à viro cognitam reputabãt. Tertiò, quoniam æſtimabant Ieſum eſſe purũ hominem, idcirco non deſcendiſſe de cœlo, quia natus in terra ex homine. *Reſpondit ergo Ieſus & dixit, Nolite murmurare inuicem,* qm̃ grande peccatũ eſt. Itaque nolite murmurare quaſi aliqđ falſi dixerim. Nec tñ mirũ ſi murmuratis: & vtriuſque ratio ſubditur. ſ. ꝙ verbã Chriſti nullam falſitatẽ continebant, & ꝙ mirũ non fuit murmurare Iudæos. *Nemo poteſt venire ad me.* i. non ſolùm non venit, ſed nec poteſt venire ad me interiori acceſſu, per fidem, & caritatẽ, *Niſi pater qui miſit me traxerit eum,* hoc eſt, per ſuam caritatẽ, & pietatem inclinauerit atque perduxerit mẽ-C tem eius ad me, infundendo ei fidem, & gratiam, quibus mihi ſpiritualiter vniatur & incorporetur. Non eſt enim volen-Roma. 9. tis neque currentis, ſed Dei miſerentis, cuius donum eſt omne bonum quod ineſt nobis. ¶ Tractatus iſte interior eſt, nõ violentus neque coactus, ſed amoroſus atque ſpontaneus, ex diuina caritate procedens. Deus nanque mouet vnumquodque ſecundùm propriam ſuam naturam. Rationalem ergo creaturam, cõuertit & mouet ad Chriſtum intellectualiter, ſpõtè ac liberè. Denique tractus iſte, inter caritatem trahentis & vnionem tracti, cum ipſo eſt medius, ſine quo tractu nihil poſſumus, quia cum Chriſtus ſit finis noſter, ſeu terminus ſupernaturalis, non poſſumus ad ipſum moueri ſiue pertingere, niſi aliũdè trahamus, puta à patre cęleſti,

Rationalis creatura liberè mouetur.

imò à tota trinitate, cuius indiuiſa ſunt D opera ſicut nec terra põt aſcẽdere, niſi ab alio eleuetur. Et cũ homo ſit grauis, quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & poteſtas eius infirma, quia nõ ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis: via quoq; longa, periculoſa atq; difficilis, nam & arcta eſt via, anguſtaq; porta, quæ ducit ad vitã, patet qđ maximè indigemus hoc tractu, iõ ſemper dicamus cũ ſponſa, Trahe me poſt te. ¶ Præterea, tractus iſte ex diuina vt dictũ eſt caritate procedens, iuxta illud Iere. In caritate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miſerans: quod tripliciter fit. Quoſdã etenim trahit Deus flagellis, quæ tamen ex dilectione infligũtur, domino conteſtante, Ego quos amo, arguo & caſtigo. E Propter qđ ait Oſeas, In funiculis Adã Oſee. 11. trahã eos in vinculis caritatis. Iſti funiculi ſunt pęnalitates originale peccatum ſequẽtes, quibus affligimur, & ad Deũ conuerti monemur. Quoſdam uerò trahit Deus beneficiis, ut eũ qui dixit, Cãtabo Pſal. 12. dño qui tribuit mihi bona. Et, Quid re- Pſ. 115. tribuã domino pro oibus quæ retribuit mihi? Iſaiam quoq; audi dicentem, Mi- Iſai. 63. ſerationũ dñi recordabor. Laudem domini ſuper oĩbus quæ reddidit nobis dominus & quæ largitus eſt nobis ſecundũ indulgentiam ſuã. Quoſdam verò trahit promiſſis, vt qui contẽplatione præmiorum cœleſtiũ conuertuntur, quemadmodũ de Hebr. 11 Moſe dicit Apoſt. ad Hebr. quod aſpexit Pſ. 118. in remunerationem. Et Pſal. inclinaui (in F quit) cor meũ, ad faciẽdas iuſtificationes tuas in ęternum, propter retributionem. ¶ Aliqui inſuper trahũtur ſolo amore dilecti: à quibuſdã additur quintus modus trahẽdi, qui eſt per occultã virtutẽ ſpiritus ſancti, & inſpirationẽ internã. Sed iſte modus generalis eſt omnibus præinductis, qm̃ ſine occulto influxu, ſiue inſtinctu ſpũs ſancti nec flagellis, nec donis, neque promiſſis, nec aliquo alio modo traheremur ad Chriſtũ. Illa aũt tractio qua trahimur ad Deũ, ſolo eius amore, pręſtãtior eſt atq; diuinior, imò omnino deifica eſt, quia per eã ad Deũ conuertimur, eũque diligimus, honoramus, exquirimus, quoniam in ſeipſo naturaliter atq; totaliter bonus, ſanctus, ſummus, perfectus. Vnde hoc ipſum, ad filios ſpectat cariſſi- Leuit. 19. mos.

A mos. *Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo d.e.* Quid eſt hoc? Nõne & eos quos pater nõ trahit ſuſcitaturus eſt filius? ¶ Cur ergo quaſi pro præmio ſpõdet tracto ꝙ ſuſcitabitur eũ in die nouiſſimo? Et reſpondendũ iuxta Apoſtolũ, ꝙ omnes vtiq; reſur-
1.Cor.15 gemus, ſed nõ oẽs immutabimur. Nũc ergo loquitur Chriſtus, de ſuſcitatione beatæ immutationis, hoc eſt, glorificationis in carne: qm̃ anima propter naturalẽ inclinationem ad corpus, nõ eſt perfectè beata, donec corpori glorificãdo reuniatur. Vel potius glorificato fuerit copulata.

¶ Inſuper probat Chriſtus teſtimonio prophetarũ, ꝙ multi ſint patre trahente conuertendi ad ipſum. *Eſt ſcriptum in prophetis* (.i. in libris eorum) *Erunt* (tempore
B gratiæ) *omnes* (homines) *docibiles Dei*, id eſt apti doceri, vel docti à Deo. Sic eñ, vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorum, nõ pro ſingulis generum, quomodo alibi di-
Pſal.71. citur. Et benedicentur in ipſo omnes tri-
Dani.7. bus terræ. Et item in Dan. Omnes gen-
Mat.22 tes tribus & linguæ ſeruient ei: cũ tamen comparatione aliorũ pauci ſint qui Chriſto ueraciter ſeruiunt, ſicut ſunt pauci electi. Vnde ad inſinuandum, quod poſt incarnationem filii Dei, per prædicationẽ Euangelii, eſſent incõparabiliter plures diuinitus illuſtrãdi atq; ad Chriſtũ conuertendi, quã ante dicta ſunt verba præallegata, & quod nunc Chriſtus allegat, Erunt omnes docibiles Dei. ¶ Quo circa ſciendum, ꝙ Chriſtus apoſtoli, & Euan-
C geliſtæ frequenter allegant ſcripturas veteris teſtam. potius quantùm ad ſenſum, quã quò ad formam verborum. Vnde qđ dicitur nunc, Erũt omnes docibiles Dei, inuenitur nõ ſolùm in vno propheta, ſed in multis, quantùm ad ſenſum, quanuis in nullo inueniatur, quò ad formam ſer-
Iſai.11. monis. Scriptum eſt enim in Iſaia, Repleta eſt terra ſcientia domini, quaſi aquæ
Iſai.14. maris operientes, Et rurſus, Ponam omnes filios tuos doctos à domino. Ieremias
Iere.31. quoque, Omnes à maiore eorum vſque ad minorem cognoſcent me. *Omnis* (homo uiator) *qui audiuit*, (auribus cordis) *à patre*, intus loquente, id eſt, diuinum inſtinctum aduertit *Et didicit* per inſpirationem internam .i. quem pater docuit de his quæ ſpectant ad fidem, qualis fuit qui
Pſal.84. ait, Audiam quid loquatur in me dominus Deus, *Venit ad me* per fidem, & opera- D
tionem, per caritatem, & obedientiam.
Ideo dicit propheta, Beatus homo quem Pſal.93
tu erudieris domine, & lege tua docueris eum. Non ergo ad conuerſionem hominis ſufficit uox prædicatoris, niſi fuerit Deus interius inſtruens.

¶ Denique Thomas in ſumma contra Gẽtiles redarguit Origenem dicentem, ꝙ Deus dicitur cauſa bonorum noſtrorum ſolùm, quia eſt cauſa habituum infuſorum, per quos meritoriè operamur, uidelicet, gratiæ habitualis fidei, ſpei, & caritatis. Dicit itaque Thomas, quod etiam quandoque Deus eſt proxima cauſa actionum noſtrarum interiorum. Iſaia te- Iſai.26.
ſtante, qui ait, Domine dabis pacem nobis. Omnia enim opera noſtra operatus E
es in nobis. Et item Apoſtolus, Deus eſt Philip.2.
qui operatur in uobis & uelle & perficere pro bona uoluntate. Hoc eſt ex ſua pietate uoluntaria, uoluntateque pia, nõ meritis ueſtris. Dicit inſuper Thomas, quod ſemper acquieſcimus actuali inſpirationi, quæ nobis à Deo infunditur. Et fundatur hoc uerbum Thomæ in autoritate Auguſtini, dicentis, Gratia quæ occultè humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo corde duro reſpuitur, quoniã ideo datur, ut duritia cordis penitus auferatur. Ad propoſitũ igitur, Omnis qui audiuit, didicitq; à patre, hoc eſt, actualẽ illuſtrationẽ immediatè à Deo percepit, uenit per cõſenſum, ad Chriſtũ, quoniam omnis talis ueraciter acquieſcit, nõ tamẽ F
omnis talis ſaluatur, ſed qui prædeſtinatus eſt finaliter perſeuerãs. Sed ne ex uerbis inductus aliquis æſtimaret Deũ patrẽ eſſe oculo carnis uiſibilẽ, uel intellectu cõprehenſibilẽ, addidit Chriſtus. *Non quia patrẽ* (æternũ) *uidit quiſquam*, hominũ oculo corporali, uel ẽt intellectuali, loquẽdo de uiſione comprehẽſionis perfectæ, quia ſic ſolus Deus comprehendit ſeipſum, immenſus immenſum. Loquendo autem de uiſione Dei per ſpeciem quã habent ſancti in patria, ſic nullus purus uiator uidit Deum uiſione fixa ac cœliformis, quanuis Moſes, & Paulus credantur Deum in hac uita uidiſſe per ſpeciẽ in raptu quodã, nõ diu durante. De hoc dictum eſt ple-
nius primo capitulo, ſuper illud, Deũ ne- Sup.ca.1
mo uidit unquam. Sed quoniã Chriſtus
hæc

A hæc proferens homo fuit, ne Iudæi putarent eum non vidiſſe patrem, ſubiecit, *Niſi is qui eſt à Deo*, hoc eſt filius natus à patre vel miſſus à Deo trinitate, Filius enim inquantùm homo miſſus ac originatus eſt à ſeipſo ſecundùm quod Deus. *Hic uidit patrem* viſione perfectæ comprehenſionis, inquantùm eſt Deus, & item viſione beatificæ fruitionis, ſecundũ quod homo ab incarnationis exordio. Ex hoc ſequi videtur quod Chriſtus non loquitur de viſione corporali, quia ſic nec ipſe vidit patrem.

¶ Porrò per hoc quod ait, Niſi his qui eſt à patre, non excluditur ſpiritus ſanctus quin & ipſe comprehendat patrem, cum

1. Cor. 2. dicat Apoſt. ꝙ ſpiritus ſcrutatur profun-

B da Dei. Et quæ Dei ſunt, nemo nouit niſi ſpiritus eius. *Amen amen dico uobis, qui credit in me* Fide caritate ornata. *Habet* (nũc) *uitam æternam* in ſpe, in merito, in radice, in diſpoſitione propinqua. Habet enim cauſam meritoriam, ſpemq; idoneam ingrediendi vitam æternam, ſeu obtinendi beatificam diuinæ eſſentiæ viſionem. Vel habet vitam gratiæ realiter in præſenti. Qui enim credit in Chriſtũ, habet Chriſtum. Et vtiq; Chriſtus eſt vita æterna,

Ioan. 14 quemadmodũ conteſtatur. Ego ſum via,

1. Ioã. 5. veritas & vita. Ioãnes quoq; in prima ſua ait canonica, hic eſt verus Deus, & vita ęterna. *Ego ſum panis uitæ* ſubſtantialiter atque cauſaliter. Panis ſum omnia paſcens,

C non tamen in quenquam conuertor, aut mutor, ſed fideliter manducantem cõuerto in me: ſum etiam panis vitæ, quia ſumẽtibus dignè do vitã gratiæ in præſenti, & uitam gloriæ in futuro, De hoc verbo ſuperius dicta ſunt plura. Deinde, inanẽ gloriationem Iudæorum de manna præſumentium, Chriſtus euacuat. *Patres ueſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt* Palam eſt, quòd mortui ſunt morte naturæ. Sed quia mox ſubditur. *Hic eſt panis de cœlo deſcendens, vt quis manducauerit ex ipſo non moriatur*. Certum eſt ꝙ loquitur de morte culpæ. Hoc enim Chriſtus adiecit diſtinguendo inter panem vitæ quem ipſe dat, & manna, ſed nunquid omnes patres Iudæorum, qui manna edebant mortui ſunt morte culpæ? Non vtique.

Nu. 21. Quia nec Moſes, nec Aarõ, nec Ioſue, nec cæteri iuſti illius exercitus. Loquitur ergo ſaluator de patribus Iudæorum, quorum veſtigia iſti ſectabantur, puta incredulis ſeu peruerſis, qui dixerunt, Anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo. Illis quippe fuit panis ille inſapidus. Iuſtis verò optimè ſapiebat, quemadmodũ in lib. Sapientiæ ſcribitur, Panem de cœlo præſtitiſti eis omne delectamentũ in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuauitatem, ad quod enim quiſq; volebat, conuertebatur. De illis uerò carnalibus tantũ, nõ carnalibus ſimul & ſpiritualibus patribus loquitur Chriſtus Iudæis alio loco. Murmuratores filii murmuratorum, implete menſuram patrum veſtrorum. Subditur ergo de pane vero vitali, non figurali dũtaxat, quanuis & panis vitæ quem dat Chriſtus ſit aliquo modo figuratiuus alius panis cœleſtis in patria, de quo in Luca habetur, Beatus qui manducabit panẽ in regno Dei. Hic panis uitæ, de quo dictum eſt, utpote uerbum incarnatum, uel corpus dominicum, *Eſt panis de cœlo deſcendens*. Verbum enim deſcendit per incarnationem, & noui effectus productionẽ. Corpus autem deſcendit, quia uirtute ſpiritus ſancti formatum, non quia de cęlo allatum. Deſcendens inquam ad hoc, *Vt ſi quis manducauerit ex ipſo* manducatione ſacramẽtali & ſpũali ſimul, vel ſpiritualiter duntaxat: de quibus in ſequen. art. plenius dicã Deo præſtãte, *Non morietur* morte culpæ in præſenti, vel morte dãnationis ęternę in futuro, quę eſt mors ſecũda. F

Margin: D; Sapiẽ. 16; Mat. 23; E; Lucæ. 14

ELVCIDATIO RESIDVAE partis huius Capitis: ab eo loco quo dicitur.

Ego ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi.

ARTICVLVS. XVIII.

SAcramentũ Eucariſtiæ inſtituit Chriſtus dupliciter. Primò, uerbo, ſeu aſſertione. Secũdò facto, ſeu conſecratione. De prima aũt inſtitutione, nũc agitur. Et quoniã ſacramentũ iſtud incõprehenſibiliſſimum, altiſſimumq; conſiſtit, idcirco ad excludendũ omnẽ errorem ac dubitationẽ, Chriſtus apertiſſimè tractat de ſacramẽto hoc ipſo. *Ego ſum panis uiuus* quia ſecundùm naturã diuinã eſſentialiter

A tialiter uita ſum, uiuens in me ipſo, & uitam gratiæ, uitamq; gloriæ cauſo in aliis, omnes electos reficiens & confortans. Porrò, ſecundũ naturã aſſumptam ſum panis uiuus, quoniam propter unionem cũ uerbo habeo plenitudinem omnium gratiarum, & gloriam perfectiſsimæ fruitionis in Deo, atque per corpus & ſanguinẽ meũ fidelium animas alo, ac poto, gratiam illis præſtando, per modum cauſæ inſtrumẽtalis ac meritoriæ. Humanitas etenim Chriſti, eſt inſtrumentum animarum coniunctum ac propriũ uerbi per quod, & cuius uirtute ac merito omnia diuina nobis p̃ſtantur gratiarum cariſmata, ſicut & corpus noſtrum eſt inſtrumẽtum animatum, unitum, & proprium animæ rationalis, p

B quod anima agit & effluit. *Qui de cælo deſcẽdi* per incarnationis myſterium, & noui effectus productionem non per localem deſcenſum, ut dictũ eſt ſæpius. *Si quis manducaueris* non ſacramentaliter tantũ, ſed ſacramẽtaliter & ſpiritualiter, uel ad minus ſpiritualiter cum propoſito manducandi ſacramentaliter cũ fuerit oportunum, *Ex hoc pane, uiuet in æternum* uita ſpirituali, q̃ nunc in ipſo inchoatur, & uirtute ſacramẽti perficitur, atq; in patria conſummatur. Nunc enim uiuit bene agendo per gratiã, & in futuro uiuet Deum uidendo per gloriæ lumen, dummodo finaliter perſeueret in huius māducationis effectu, Viuet itaq; in æternum, quantùm eſt ex parte ſacramenti, quod tantæ efficaciæ eſt, ut poſsit

C uitam æternam influere. ¶Cùm quilibet communicans recipiat panem iſtum totũ ac integrum, non partem duntaxat, cur ait, ſi quis manducauerit ex hoc pane, & non potius ſi quis manducauerit hunc panem? Dicendum, quòd ad inſinuandum quòd panis iſte inconſumptibilis eſt nunquam deficiens. Præterea ad intelligendum omnia quæ de iſto ſacramento iam aſſeruntur, oportet ſcire q̃ in ſacramẽto altaris ſunt tria. Primùm eſt ſacramentum tãtum, uidelicet ſpecies panis & uini poſt conſecrationem. Secundùm, eſt res & ſacramentum, uidelicet corpus & ſanguis Chriſti. Tertiùm eſt res tantũ utpote gratia ſacramentalis, uel unitas corporis myſtici. Species itaq; panis & uini dicuntur ſacramentum, quoniam rei ſacræ ſunt ſignũ, uidelicet corporis & ſanguinis Chri

In ſacramẽto Eucariſtiæ quæ ſint.

ſti: corpus uerò eſt ſacramentum reſpectu D ſui effectus, qui eſt gratia uel reſpectu ſui ſignati, quod eſt corpus myſticum puta eccleſia. Cũ igitur aliquis accipit corpus & ſanguinem ſub ſpeciebus ſacramẽtalibus, & non participat ſacramenti huius effectum, ſcilicet gratiam, atque eccleſiæ incorporationem propter ſuam incapacitatem, indignitatem, & prauitatem: quia ponit obicem gratiæ. Dicitur manducare ſacramentaliter tantũ. Cum uero ſumendo ſacramentum, recipit eius ſalutarem effectum, manducat ſacramentaliter & ſpiritualiter: dum autem ſortitur effectum præfatum, nec tamen ſuſcipit ſacramentũ mãducat ſpiritualiter ſolum. *Et panis quẽ ego dabo* per me ipſum in cœna, hoc ſacramentum inſtituendo, diſcipuliſque tradendo, E & in ara crucis panem hunc patri offerendo & deinceps per meos miniſtros, uidelicet ſacerdotes quibus conuenit ſacramentũ iſtud conſecrare, atque porrigere aliis, *Caro mea eſt*, quæ alit mentem fidelium. Tunc quia uerba unita, tum quoniam gratiis plena per redundantiam, & quia diuinitatis gratiam creantis eſt inſtrumẽtum, itemque merito ſuæ actionis ac paſsionis, *Pro mundi uita*, id eſt, pro ſpirituali uiuificatione hominum uiatorum in mundo degentium. Ad hunc enim finem ut à morte culpæ ac miſeriæ eriperemur, uitamque gratiæ & gloriæ conſequeremur: Dedit Chriſtus corpus ſuum in cruce in pretiũ, & in ſacramento in edulium, atque remedium. Quotidie quoque dat panem iſtũ F pro uita noſtra, hoc eſt, ad hoc, ut in uita gratiæ roboremur, ac perficiamur. Veruntamen non eſt ſic intelligendum quòd ait, pro mundi uita, quod per receptionẽ huius ſacramenti, uita gratiæ in homine inchoetur, imò qui ſine uita gratiæ ad hoc ſacramentum accederet, amplius noceretur in anima, reuſque fieret corporis Domini. Cùm enim ſacramentum iſtud ſit cibus ſpiritualis, ideo ſicut cibus corporalis cũ datur non prodeſt, niſi uiuenti uita naturæ, ſic cibus hic ſpiritualis non cõuenit, nec proficit, niſi uiuenti uita gratiæ. *Litigabant ergo*, id eſt, uerbis contendebant, *Iudæi* hæc ab ore Chriſti audientes & carnaliter ac ruditer capientes, *Ad inuicem dicentes* ex infidelitate, & inordinata admiratione, *Quomodo poteſt hic* quem 1. Cor. 12

Ggg tenemus

A tenemus pro puro homine & filio Ioſeph, *Carnem ſuam nobis dare ad manducandum*, quaſi dicant, Hoc impoſſibile eſt atq; inutile. Chriſtus uerò teſtatur hoc eſſe non ſolùm non inutile, ſed inſuper neceſſariũ ad ſalutem ipſorũ. *Dixit ergo ei Ieſus, Amen amẽ dico uobis, Niſi mãducaueritis carnẽ filiis hominis* in ſacramẽto ſacramẽtaliter & ſpiritualiter, uel ſpiritualiter ad minus per fidem & uotum accendendo, gratiamque Chriſti participando: *Et biberitis eius ſanguinem* modo prædicto, *Non habebitis uitam* ſpiritualem *In uobis* ſed carebitis gratia in præſenti & gloria in futuro. Quemadmodum enim membra corporis naturalis moriuntur ac pereunt, niſi capiti cõnectantur, & ab eo motum ſenſumque participent: ſic homines ex quibus quaſi ex

Coloſſ. 1.

B mẽbris conſtituitur myſticũ corpus Chriſti, uita gratiæ deſtituuntur, niſi capiti quod eſt Chriſtus, per ſacram communionem nectantur recipiendo ab illo uitam ſpiritualem, & motum meritorium.

¶ Præterea ſicut corpus ſine corporeo cibo non ſuſtentatur, nec permanet in uita naturali, ſic anima ſine hoc cibo uiuifico, non perſiſtit in uita gratiæ ſpirituali. Sed uerba inducta intelligenda non ſunt quaſi ſanguis Chriſti ſeorſum ſumẽdus ſit à uulgo communicante. In primitiua tamen eccleſia hoc fiebat, ſed nunc ordinatum eſt aliter propter effuſionis periculum. Sanguinem ergo Chriſti accipit populus ſpiritualiter, & etiam aliquo modo realiter, quia in ſacramento corporis continetur,

C & ſanguis ſicut econtra. Licet enim tranſſubſtantiatio panis directè terminetur ad carnem Saluatoris, & conuerſio uini ad ſanguinem eius ex naturali tamen concomitantia ſub utraq; ſpecie ſunt quatuor. Quia ſub ſpecie panis eſt corpus Chriſti, ui cõuerſionis. Anima uerò ſanguis & uerbum, ſunt ibi ex naturali ſequela, cũ non ſint ſeparata ab inuicem. Pariformiter ſub ſpecie uini eſt ſanguis directè, puta ex ui conuerſionis, caro autem anima & uerbũ concomitantur. *Qui manducat meam carnẽ & bibit meum ſanguinem*, non ſacramentaliter tantùm, ſicut iàm dictum eſt. *Habet uitam æternam* quoniam habet meipſum, & habet uitam gratiæ, quæ uirtute huius ſacramẽti continuatur, donec ad uitam gloriæ ſempiternæ pertingat. Futuram quoq; beatitudinem iam habet in ſpe, uirtute &

D gratia huius ſacramenti, *Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die*, ut me Deum, & hominem uideat oculis carnis & cordis per propriam ſpeciem quem nunc cernit per fidem. Carnalibus enim oculis uidebimus Chriſtum in humanitate, mentalibus uerò in diuinitate. *Caro uere eſt cibus, & ſanguis meus uerè eſt potus.* Hoc ait Saluator, ne putaretur parabolicè loqui more conſueto, ita quòd carnem ſuam diceret panem: quia ſignaretur per panem, & eſſet ſub forma panis ſolùm ſicut in ſigno. Vel propter aliquam proprietatem cum pane cibus diceretur, quomodo dicit Apoſtolus. Petra erat Chriſtus, quoniam figurauit Chriſtum, Et Iſaias, Verè fœnum eſt populus, propter conuenientiam quandã. Et infra ait de ſeipſo Saluator, Ego ſum uitis uera. Ad inſinuandum ergo quòd caro ſua ſit uerè & ſubſtantialiter ſub ſpecie panis, ueraciterque ſumatur à communicante: Sanguis quoque ipſius uerè ſub ſpecie panis contineatur, & recipiatur, adiecit, caro mea, id eſt, corpus. Sumitur enim nũc caro, non prout oſſa excludit, ſed pro toto corpore, neruos, uenas ac oſſa habente: uerè eſt cibus animæ non corporis, quia non uiſibiliter, nec corporaliter ſumitur, quamuis uerum corpus ſumatur. Et potius dicit caro quàm corpus: quia nunc loquitur de corpore ſuo inquantum eſt alimonia ſpiritus, caro autem magis dicit q̃d cõmeſtibile, quàm corpus: & ſanguis meus uerè eſt potus refrigerãs, rigans, inebriãs mentem, non uentrem.

1. Cor. 10

Iſai. 40.

E

Infra ca. 15.

F

¶ Omnia quippe ſacramenta nouæ legis ordinantur ad ſpiritualem uitam. Spiritualis autem uita per baptiſmum acquiritur: quia baptiſmus eſt regeneratio ſpiritualis, & per confirmationem augetur. Oportet ergo ut per aliquod ſacramentum nutriatur, & hoc eſt Eucariſtia, quæ eſt ſpirituale alimentum huiuſmodi uitæ. Cibum autem oportet realiter addi atq; uniri cibato, idcirco in ſacramento hoc Chriſtus realiter continetur, ſubſtantialiterque communicanti unitur. Et ſimile eſt de ſanguine, qui eſt potus.

¶ Præterea quoniam ſacramentum iſtud eſt cibus, ideo quicquid operatur cibus materialis in corpore manducantis, hoc agit hic cibus ſpiritualis in anima dignè recipientis.

A recipientis. Quemadmodum ergo cibus corporeus naturalem uitam ſuſtentat, cō fortat, ad perfectionem deducit, deperditum reparat, delectat, impinguat: ſic cibus iſte uiuificus uitam ſpiritualem ac deiformem in anima fulcit, roborat, perficit, amiſſa bona reſtaurat, exhilarat, & impinguat diuitias gratiæ accumulando in anima. Vnde effectus ſacramenti iſtius ſunt collatio gratiæ, adeptio gloriæ, remiſſio peccati mortalis, obliti ac uenialium, diminutio pœnæ, mitigatio fomitis, præſeruatio à malis futuris, ſecundùm quod dicit Chryſoſtomus, Sicut leones flammam ſpirantes, ſic ab illa mēſa diſcedimus terribiles facti diabolo. Voluit quoq; Chriſtus in hoc ſacramento ueraciter contineri ac ſuſcipi, ad oſtendendum perfectum feruorem ſuę incomprehenſibilis caritatis ad

B nos, & propter noſtram utilitatem: qa ex reali præſentia atque immediata unione Chriſti nobiſcum, conſequimur maxima bona, ſicut ſubiungitur, *Qui manducat meā carnem*, ſacramentaliter, & ſpiritualiter, *Et bibit meum ſanguinem* eodem modo, *In me*

Pſal. 90 *manet*, per caritatem & gratiam, & mihi incorporatur. Talis utique habitat in adiutorio altiſsimi, & protectione Dei cœli cōmoratur, *Et ego in eo* permaneo, per ſalutares huius ſacramenti effectus, per gratioſam cuſtodiam, per inhabitationem benignā. Nam & per eadem dona quibus Deus ad nos conuerti, & in nobis eſſe ac habitare, quaſi in templo aſſeritur, inquantum ea infundit atque conſeruat; nos quoque

C ad eum redimus, & in ipſo ſubſiſtimus ac manemus. Palàm eſt, quòd ſpeciebus ſacramentalibus iam conſumptis, deſignat Chriſtus eſſe in communicāte per præſentiam carnis & ſanguinis, permanet tamen in eo per præſentiam ſuæ diuinitatis, & p affectus ſacramenti prætactos. Communicans ergo manet in Chriſto, ſicut membrum in capite, recipiendo influentiam eius, & Chriſtus manet in illo, ſicut caput in membro, influendo in illud. Ecce quanta beatitudo, dignitas, & gloria deuotorū, qui tam præſtantiſsimo alimento ueſcuntur, & Chriſto tam intime copulantur, tātiſque gratiæ donis deificis adimplentur, quanta denique eſt dilectio, dignatio, liberalitas, & miſericordia Chriſti ueri Dei, qui nobis pauperculis & indignis ſic præ-

ſtat, ſic unit, ſic ingerit ſemetipſum. Nōnè D
ueraciter monſtrat, quod deliciæ eius ſunt Prou. 8
eſſe cum filiis hominum? Et quàm paratus eſt dare nobis omnem gratiam ſuam, quibus tam ineffabiliter præſtat ſeipſum. Non ergo ſimus ingrati tanto benefactori, & tam incomprehenſibilibus beneficiis eius, ſed feruido animo, ſolicita mente, reuerentique corde ei miniſtremus, ad eius menſam nos præparemus, ad eius manſionem in nobis nos dignificemus, uenialia cuncta pro poſſe uitando, mētem ad Chriſtum frequenter erigendo, cordis cuſtodiæ iugiter inſiſtendo. Tunc enim poterimus fructum multiplicem huius ſacramenti percipere, eiuſque dulcedinem mirabiliter deguſtare, quod aliter non contingit. Quamuis enim uenialia & diſtractio improuiſa, ſacramenti huius principales effectus non impediant, impediunt ta- E
men experimentalem guſtum ſuauitatis ipſius. Dicamus ergo mente intēta, ac grata, cum Propheta, Benedic anima mea Do- Pſ. 102.
mino, & noli obliuiſci omnes retributiones eius. Imò totum pſalmum, in quo continetur iſte uerſiculus: quia præcipuè applicabilis eſt ad regratiādum Chriſto pro beneficiis iſtis. *Sicut miſit me uiuens pater*, id eſt, pater æternus omnis uitæ fontale principiū, qui eſt ſubſtantialiter ſua uita, *Et ego uiuo propter patrem*. Hoc præcipuè intelligendum eſt de Chriſto ſecundùm naturam aſſumptam, ut ſit ſenſus. Et ego uiuo propter patrem, id eſt, uitam meam refero ad patrem, uidelicet ad honorem & gloriam eius, ſicut ad ſuperiorem & ulti- F
mum finem. Imò ſic Chriſtus retulit uitā ſuam ad totam trinitatem, quæ eſt omnis creatæ naturę ultimus finis. Poteſt quoq; exponi de Chriſto ſecundùm naturam diuinam hoc modo, Viuo propter patrem, id eſt, à patre uitam accepi, non aliam, ſed eandem quam poſſidet ipſe. *Et qui manducat me*, ſacramentaliter ac ſpiritualiter, *Et ipſe uiuet* per caritatem & gratiam, *Propter me*, id eſt, ad honorem & gloriam meam ordinabit uitam ſuam, quēadmodum ait Apoſtolus, Omne quodcunque facitis in 1. Cor. 10
uerbo uel opere, in gloriam Dei facite. Coloſſ. 3.
Vel uiuet propter me, id eſt, à me ſpiritualis uitæ augmentum recipiet, & uiuificabitur quotidie magis pfectè. In hoc enim ſacramento continetur fons gratię, qui cō

A municantem perfundit, atque uiuificat,
niſi obicem ponat. *Hic eſt panis,* ſuperſub-
ſtantialis, *Qui de cœlo* ſummo *Deſcendit,* in
quo patet nobilitas, ac deſiderabilitas
eius. Quomodo autem Chriſto ſecúdùm
utranque naturam conueniat eſſe panem,
& deſcendiſſe de cœlo, iam dictum eſt ſæ-
pius. *Non ſicut manducauerunt patres no-
ſtri manna,* id eſt, panis iſte præſtantior &
efficacior eſt quàm manna, cùm ſit uerus
cibus, non figuratiuus, gratiam conferens,
Exod. 16 non promittens. Manna autem fuit figu-
Deut. 6 ra huius panis, nec contulit gratiam, ſed
præſignauit. Per hoc enim quod omne de
lectamentum continebat, figurauit, quòd
ſacramentum Eucariſtiæ omnem ſpiritua
lem dulcedinem, uirtutem, & gratiam cõ
tineret. *Et mortui ſunt.* Omnes enim illi q
B manna comederunt, mortui ſunt morte
naturali ac corporali: ſed quidam eorum
quibus iſti increduli Iudæi ſimiles erant,
mortui ſunt morte culpæ. *Qui manducat
hunc panem* dignè, cum debita reuerentia
& deuotione, in memoriam dominicæ paſ
ſionis atque eximiæ caritatis Chriſti, diiu
Mat. 26 dicans corpus domini. ¶Inſtituit enim
Chriſtus hoc ſacramentum in memoriam
ſuæ amariſſimæ paſſionis, & ardentiſſimę
dilectionis, quatenus toties ſuæ dilectio-
nis nos flamma accenderet, & ad eius ſe-
ctanda ueſtigia pronos efficeret: quoties
ſacramentum iſtud ſuperdigniſſimum an-
1. Pet. 2. gelis adorandum ſuſciperemus, *Viuet in
æternum* in anima, per ſpiritualem uirtu-
tem & gratiam huius panis, imò & tandē
uiuet uita beata ac immortali in corpo-
C re & anima ſuſcitatus, atque feliciter im-
mutatus à Chriſto. *Hæc uerba* præinducta
Dixit Ieſus in ſynagoga, docens in Capharnaū
metropolim Galilæę. ¶Poteſt per ſynago
gam intelligi, uel congregatio Iudęorum,
uel domus in qua ad audiendum atque
orandum confluxerant. Quanuis enim Iu
dæi non poterant immolare, niſi in tem-
plo Ieruſalem, in ſingulis tamen urbibus
habebant domum uel ſynagogam, in qua
conuenerunt ad audiendum uerbum Dei,
& lectionem legis ac prophetarum, & ad
deprecandum dominū. Docuit ergo Chri
ſtus in ciuitate præcipua, in loco patenti,
in populo magno, quaſi non timens re-
prehendi, nec falſa annuncians. Vnde in
paſſione reſpondit. Ego palàm locutus

ſum mundo, ego ſemper docui in ſynago- D
gis, &c. Omnis enim qui facit ueritatem, Ioan. 18
uenit ad lucem. *Multi ergo audientes ex di-* Ioan. 3
ſcipulis eius, id eſt, multi diſcipulorū Chri-
ſti audientes Chriſtum tam alta & incom
prehēſibilia de ſeipſo, & corporis ſui edu
lio, ac ſanguinis poculo prædicantem, *Di-
xerunt, Durus,* id eſt, ad intelligendum dif-
ficilis, & rationi uel ueritati contrarius,
Eſt hic ſermo, ille præcipuus, quo dixit, Pa-
nis quem ego dabo caro mea eſt, &c. *Quis
poteſt eum audire?* cū ſonet tam malè. Quaſi
dicant, Blaſphemare uidetur, & obturan-
dæ ſunt aures. Verba ſiquidem Chriſti de
comeſtione ſuæ carnis, potuque ſangui-
nis carnaliter intelligebant, putantes ꝙ
ſic promitteret ſe daturū ſuum corpus ad
mandocandum, ſanguinemque ad potan-
dum, quomodo alij cibi ac potus appo- E
nuntur. *Sciens autem Ieſus apud ſemetipſum,*
id eſt, in luce propriæ notitiæ, abſque ex-
teriori perceptione, *Quia murmurarent de
hoc,* quod dixit ſe panem uiuum deſcen-
dentem de cœlo, uel de hoc, quod dixit ſe
præſtiturum carnem ſuam ad manducan-
dum, *Diſcipuli eius* non ueri ac humiles,
ſed ſuperbi, *Dixit eis, Hoc uos ſcandalizat,*
hoc eſt, ad ruinam peccati, ad murmura-
tionem perfidiamque inducit, non ex par-
te mei, ſed ex ueſtra imperfectione. Fuit
ergo ibi ſcandalum paſſiuum non actiuū.
Si ergo uideritis filium hominis aſcendentem
in corpore glorificato, *Vbi erat prius,* id
eſt, ad cœlum, in quo fuit ante incarnatio
nem, non ſecundùm naturam humanam,
ſed diuinam. Vnde, ad inſinuandum uni-
tatem perſonæ utriuſque naturæ in Chri F
ſto, dicitur filius hominis fuiſſe in cœlo,
antequam deſcendit in uirginem. His uer-
bis, Chriſtus euacuauit atque diſſoluit
ſcandalum diſcipulorum. ¶Per hoc enim,
quòd prædixit ſe in conſpectu ipſorum, ſi
ſecum manerent, aſcenſurum in cœlum,
pateret potius, quod deſcendit de cœlo,
& quod non daret corpus ſuum ad man-
ducandum carnaliter eo modo quo aliæ
carnes eduntur, non ſine earum diuiſione,
laceratione, & cõſumptione, quoniam na
turale eſt unumquodque redire ad locum
ſuæ originis: imò ſecundùm philoſophos,
Vnumquodque conuertitur ad id, à quo
proceſſit. Caro quoque ſic comeſta non
potuiſſet aſcendere. *Spiritus,* i. ſpiritualis
intellectus

A intellectus uerborum, quę dixi de manducatione corporis mei, *Eſt qui uiuificat* animam, uita gratiæ, *Caro autem* carnaliter intellecta, & per ſe. *Non prodeſt quicquam* cōmunicanti, imò qui uerba inducta carnaliter accipit, & carnem non niſi ſacramentaliter edit non ſolùm non uiuificatur, ſed animæ mortem illabitur.

¶ Veruntamen, uerba prętacta ad literam, non myſticè intelligenda ſunt de uero corpore Chriſti, ſed ipſum uerum corpus ſpiritualiter contemplandum eſt, atque ſumendum, quoniam modus quo eſt in ſacramento, eſt ſupernaturalis & incorpora-
2.Cor.3. lis. Hinc quoque dicit Apoſtolus, Litera occidit, ſpiritus autem uiuificat. Quemadmodū ergo ſcientia ſine caritate non pro-
B deſt, ſed obeſt cum inflet, non quia in ſe mala, ſed propter abuſum habentis: & ſicut corpus naturale ſine anima mortuum eſt, ſic caro ſine ſpiritu, non prodeſt quic-
Iacob.3. quam, etiam nec caro Chriſti: quia ſine gratia ſpiritus ſancti, & ſpirituali intellectu, non confert quicquā, ſed communicātem damnationi facit obnoxium, eo quòd carnem tam ſanctam ſumat indignè, non ſpiritualiter ac diſcretè. Verū, ſicut ſcientia maximè prodeſt ſi adſit dilectio, ſic caro Chriſti adiuncto ſpiritu: ſic etiam caro apoſtolorum prædicando, & diſcurrendo profuit nobis, operante ſpiritu ſancto. Vnde quod ait, Spiritus eſt qui uiuificat, accipi poteſt de ſpiritu ſancto, ſeu gratia eius. *Verba quæ ego locutus ſum uobis* de cor-
C pore & ſanguine meo, *Spiritus et uita ſunt*, id eſt, ſpiritualem intellectum requirunt, quantum ad modum intelligendi, ſicque uiuificāt mentem per gratiam, & ſapientiæ lucem. Corpus quippe Chriſti eſt in ſacramento, per modum incorporalem ac indiuiſibilem, quoniam non eſt ibi ſicut in loco, uel per propriam dimenſionē: ſed per dimenſionem panis, quanuis propriè
Epheſ.1. dimenſiones eius ſint ibi concomitanter, ſicut & cætera quędam accidentia Chriſti: quia non minus ſplendet in manibus ſacerdotis, quā in trono maieſtatis. *Sed ſunt quidam ex uobis* diſcipulis meis. *Qui non credunt* uerbis quę dixi, cum tamen tot, tantiſque teſtimoniis ſcire poſſint me eſſe Chriſtum, & per conſequens, falſa docere non poſſe. Et quia non credunt, non ſunt ueri diſcipuli. Addiſcentem enim oportet credere. Nec ualent uerba prædicta ſpiri- D
tualiter intelligere, cum Iſaias teſtetur, *Iſa. 7.*
Niſi credideritis, non intelligetis. *Sciebat enim ab initio* æternitatis & a principio incarnationis, *Ieſus qui eſſent credentes* futuri, *Et quis traditurus eum eſſet* Ieſus, ſecundùm quod Deus nouit ab æterno per ſcientiam increatam, omnia occulta, contingentiaq; futura, ſecundùm naturam uerò aſſumptā ſciuit huiuſmodi, per ſcientiam increatam omnia occulta, contingentiaque futura: ſecundùm naturam uerò aſſumptam ſciuit huiuſmodi, per ſcientiam infuſam, ab exordio incarnationis. Iſta ſunt uerba Ioannis Euangeliſtæ qui conſequenter recitat uerba Chriſti. *Et dicebat Ieſus* auditoribus ſuis, *Propterea*, id eſt, quia futura agnoſco: & quoſdam ueſtrum non cre- E
dere præuidebam. *Dixi uobis: quia nemo poteſt uenire*, id eſt, per fidem cōuerti ad me,
Niſi fuerit ei datum à patre meo. Non enim *2.Theſ.3*
omnium eſt fides, & nouit Dominus qui *2.Ti. 2.*
ſunt eius. Atque ut Lucas profitetur in actibus, Crediderunt quotquot præordi-
nati erant ad uitam æternam. Hoc enim *Acto.13*
dixit Chriſtus ſuperiùs quātū ad ſenſum. *Iaco. 1.*
Nemo (inquiens) poteſt uenire ad me, niſi pater qui miſit me traxerit eum. Omne etenim donum optimum, & omne datum perfectum, eſt deſcendens à patre luminum. ¶ Sed dicit aliquis, Si nemo poteſt uenire niſi Deus dederit, ergo qui non uenit per impotentiam excuſatur. Deus nāque ultra uires nil exigit. Et reſpondendum, quòd à nobiſipſis nil poſſumus, & ta- F
mē poſſumus quicquid Deus præcipit nobis: quia ſecundùm philoſophum id dicimur poſſe p̄ nos, quod poſſumus per amicos. Quoniā ergo Deus, quantū in ſe eſt, paratus eſt opem impendere, imò & gratiam influit, dummodo fecerit homo qđ in ſe eſt, ideo per impotentiam non excuſamur, ſed poſſumus quod iubemur. *Ex hoc*, id eſt, iſtis auditis, pręſertim ob id qđ dixerat Chriſtus, Niſi māducaueritis carnem filij hominis, &c. *Multi diſcipulorum eius* nō duodecim Apoſtoli, nec ſeptuaginta duo diſcipuli, *Abierunt* mente per infidelitatem & apoſtaſiam, & corpore per localem receſſum, *Retro Satanam* non poſt Ieſum, nolentes intellectum ſuum ſubiicere, incōprehenſibilibus teſtimoniis Chri- *2.Cor.10*
ſti ac fidei. Quo contra dicit Apoſtolus,

A In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti, *Et iam cum eo non ambulabant. Dixit ergo Ieſus ad duodecim Apoſtolos, Nunquid & uos uultis abire?* Non quaſi ignorans ſciſcitatur, ſed ut illorum fides manifeſtaretur, nobiſque imitanda proponeretur, & ut oſtendat quòd coacta obſequia non acceptat. *Reſpondit ergo ei Simon Petrus* pro omnibus: quia feruentior ac principalior cæteris, unde & ſolito feruore nunc reſpondit pro ſociis, *Domine, ad quem ibimus?* hoc eſt, ſi te relinquimus, alium tibi ſimilem uerumq; ſaluatorem inuenire nequaquam ualebimus. Tu ſufficis nobis, propter quem cuncta reliquimus. *Verba uitæ æternæ habes,* id eſt, doctrina tua cœleſtis eſt, & obedientes tibi ad uitam æternam perducit. Non enim temporalia bona, ut Moyſes & prophetæ, ſed æterna promittis. In his uerbis oſtenditur uera & feruida caritas Petri ad Chriſtum, à quo nullatenus uoluit ſeparari. Amor nempè nectit amantem amato, tantò inſeparabilius, ualidius atque intimius, quò fuerit maior. Propter quod ait Paulus, Quis nos ſeparabit à caritate Chriſti? *Et nos credimus* fide formata, quanuis nondum perfecta & ſtabilita, *Et cognouimus,* per donum intellectus, quod ineſt omnibus fidem formatam habentibus, & per illud perſpicit anima quæ fidei ſunt, uidens per aliquam rationem qua fides oſtēditur eſſe à Deo, quod uera ſint quæ aſſerit fides, & congruè ait, credimus & cognouimus, quoniam credere præcedit intelligere, *Quia tu es Chriſtus* ſpirituali oleo, id eſt, gratiarum plenitudine unctus, quantùm ad naturam aſſumptam, in regem & ſacerdotem altiſſimum, *Filius Dei,* non adoptiuus, ſed naturalis. Hoc frequenter confeſſus eſt Petrus, & in uerbis iſtis tangitur duplex natura, unitaſque perſonæ in Chriſto. Verùm quia reſponſio Petri quantùm ad Iudam claudicauit, de quo tamen Petrus nil mali præſumpſit, ideo ſubditur, *Reſpondit eis Ieſus, Nonne ego uos duodecim elegi,* id eſt, præ cæteris ad gratiam apoſtolatus uocaui, *Et unus ex nobis diabolus eſt?* non per eſſentiam, ſed mutationem. Hoc eſt diabolicus propter malitiam, ſicut Ioannes Baptiſta dictus eſt angelus. Et alio loco Saluator uocat diabolum hominem, dicens, Inimicus homo hoc fecit, *Dicebat autē de Iuda Simonis Iſcariotis.* Fuit enim oriundus de uico nomine Iſcarioth. Iſta ſunt verba Ioannis Euangeliſtæ, non Chriſti. Chriſtus enim non expreſſit Iudam: quia occultus fuit, & ne diffamatus fieret peior. Vel potius, ut per eius proditionem implerentur ſcripturæ prophetarum de traditione Chriſti, à ſuo diſcipulo. *Hic enim erat traditurus eum, cum eſſet unus ex duodecim.* Implicitè ergo Chriſtus admonuit Iudam, qui ſibi de propria prauitate conſcius fuit.

(Marginalia, left: Mat. 19; Rom. 8.; Mala. 3.; Mar. 1.; Mat. 13 — section letters B, C; right: D)

¶Circa hunc locum aliqua dicunt Auguſtinus & Beda, quæ ſicut non audeo reprobare, ita nec approbare, quanuis aliqui reprobant ea. Dicunt ergo, quòd Chriſtus elegit Iudam, ut per eius proditionem cōpleret noſtram ſalutem: non tamen excuſatur Iudas à culpa: quia nō ideo tradidit: quia electus, ſed qui traditurus fuit, electus eſt. Quemadmodum enim iniqui malè utuntur beneficiis Dei, ſic Deus bene utitur maleficiis hominum, & ſic Chriſtus bene uſus eſt malitia Iudæ. Ego puto, ꝙ Chriſtus elegit Iudam ad apoſtolatum, ut uidens tantam pietatem Chriſti, pœniteret, & apoſtolicum officium dignè perſequeretur. Sed quoniam Chriſtus nouit aliter eſſe futurum, ſuſtinuit Iudam propter melius, ſcilicet ut per eum impleretur, prophetia de Chriſti proditione. Tanta quippe eſt bonitas Dei ſeu Chriſti, ꝙ non ſuſtineret neque permitteret malum, niſi poſſet & uellet inde elicere bonū. Prædicta autē aſſertio Auguſtini & Bedæ fundatur in hoc, ꝙ dicunt Iudam à principio ſuæ uocationis malum fuiſſe, & in malitia perſtitiſſe, cuius oppoſitum tenet & probat Lyra: quia diſtributio bonorum pertinet ad iuſtitiam commutatiuam ſecūdùm philoſophum, utpote ut melioribus maior honor impendatur. Non ergo Iudas uocatus fuiſſet ad apoſtolatum, niſi tunc dignus fuiſſet, uel iuſtificatus à Chriſto, ſicut Mattæus, ut eſſet dignus tanto honore. Quicquid autem ſit de ueritate aſſertionis Auguſtini & Bedæ, tū ratio iſta nihil obtinet. Primò, quoniam apoſtolatus ſicut & prophetia pertinet ad gratias gratis datas, quæ ſæpè impiiſſimis dantur. Vnde de facientibus miracula multa, & prophetantibus in nomine Chriſti, dicturus eſt Chriſtus, Diſcedite à me, quoniam nunquam

(Marginalia, right: E; F; Mat. 9.; Mar. 2.; Lucæ. 5.)

A nunquam noui uos. Et Balaam perſeueranti in malo, datus eſt ſpiritus prophetię.
Nu. 23. 24. Rurſus, quoniam communicatio bonorum à Deo liberrima eſt, ſine præmii, meritis, idcirco non propriè pertinet ad iuſtitiam commutatiuam, imò nec ad iuſtitiam. ¶Inſuper, quidam imponit Bedæ, quòd dicat Iudam non eſſe electum ad apoſtolatum, ſed ad proditionem. Diligenter ergo inſpiciens uerba Bedæ ſuper Ioannem, inueni aliter. Dicit enim Beda, quòd undecim erant electi, ut in apoſtolica dignitate perſeuerarent, & per eos fides prędicaretur ubique: per quod Beda dat intelligere, quod Iudas non fuit electus, ut in apoſtolica dignitate maneret, ſed non negat eum ad apoſtolatum fuiſſe electum, imò ſi Beda hoc diceret, ſatis malè ſonaret: quia apud Mattæum Iudas Iſcarioth
B
Mat. 10 uocatur apoſtolus, & in Marco legitur, ꝙ
Mar. 3. Chriſtus uocauit eum cum aliis undecim, fecitque eum apoſtolum, committens ei, ſicut & aliis prædicationis atque curationis officium. In actis quoque loquitur Pe-
Act. 1. trus de Iuda, Connumeratus eſt (inquit) in nobis, & ſortitus eſt ſortem miniſterij huius. Et poſt pauca leguntur apoſtoli exoraſſe, ut Deus oſtenderet, quis inter Mattiam & Ioſef acciperet ſortem apoſtolatus, de quo præuaricatus eſt Iudas. Verè igitur electus fuit in apoſtolum. Chryſoſtomus uerò dicit, quòd Iudas tempore ſuæ uocationis fuit bonus.

¶Quæritur, cùm in ſcripturis communiter electi accipiantur pro prædeſtinatis,
C iuxta illud, Multi uocati, pauci uerò ele-
Mat. 22 cti: quõ Chriſtus dicit ſe elegiſſe duode-
1. Re. 9. cim, quorum unus fuit præſcitus? Et reſpõ
10. dendum, quòd in ſcripturis interdum electi dicuntur ad aliquam gratiam particularem gratis datam, uel etiam gratum facientem ad tempus durantem promoti.
2. Re. 12 Vnde Saul uocatur electus. Et in Pſalmo
Pſal. 77 cantamus, Electos Iſrael impediuit. Et Sa-
Iſai. 45. lomon appellatus eſt amabilis Domino. In Iſaia quoque dominus ait de Cyro rege Perſarum, uiro gẽtili atque damnato, Elegi te, & nõ cognouiſti me. ¶Poſtremò, omnino certũ eſt, quòd Iudas fuit malus tunc, cũ Chriſtus hæc uerba de eo pronũ-
Mat. 27 ciauit. Et fortè extunc permanſit in malo, quouſq; prodito Chriſto ſuſpendit ſeipſum. Nos ergo cum beatiſſimo principe Apoſtolorum certiſſimè credentes & cognoſcentes, quòd Ieſus eſt Chriſtus filius Dei, dicamus ſemper ad Ieſum, Dñe uerba uitæ habes, non me permittas abire a te. Integerrima itaque deuotaque fide ſuſcipiamus corpus & ſanguinem ſaluatoris, in quo eſt ſalus, uita, & reſurrectio noſtra. D

DECLARATIO CAP. VII.

Poſt hæc ambulabat Ieſus in Galilæam.

ARTICVLVS. XIX.

QVid poſt mirabilẽ paſtionẽ quinque millium uirorum de quinque panibus duobusque piſcibus & cætera documenta Chriſti in præcedenti recitata capite geſtum ſit, pandit Euangeliſta. *Poſt hæc autem* quę in capitu Ioan. 6.
lo præcedenti deſcripta ſunt, *Ambulabat Ieſus in Galilæam*, id eſt, per diuerſa loca huius prouinciæ, prędicãdo in ſynagogis Galilæorum. Sermonem quippe immediatè præhabitum fecit in ſynagoga Cafarnaũ metropolis Galilæę, & inde egrediens, perambulabat urbes & uillas Galilæę, faciẽdo diuerſa miracula, plurimaque docendo, quę iſte Euangeliſta omiſit, quia ab aliis tribus Euangeliſtis nouit eſſe ſufficienter conſcripta. *Non enim uolebat in Iudæam*, id eſt, in terram duarum tribuum, ſcilicet Iudæ & Beniamin, ubi ſacerdotes, ſcribæ, ac Fariſæi æmuli Chriſti communiter habitabant, *Ambulare* paſſim ac publicè, *Quia quærebant eum Iudæi interficere*. Idcirco declinauit ab eis, non quaſi mortem, uel eos F
qui corpus occidunt formidans, cum fuerit in omni uirtute perfectus, & ſolo nutu omnes aduerſarios ſuos occidere potens: ſed ut daret exemplum ſæpè pro cauſa, loco & tempore fugiendi perſecutores, cedẽdo furori eorum, ne grauius peccent, uel bono communi inferant nocumentũ. Noluit autem Chriſtus in omnibus ſupernaturali modo procedere, ne putaretur incarnatio eius fantaſtica, & ne uiri religioſi ſine magna cauſa quærant miraculoſum effectum à Deo, ſed in aliquibus proceſſit, & habuit ſe modo humano, ut ſciatur ueraciter homo factus, & ut nos faciamus qđ
in noſtra ſitum eſt poteſtate, non tentan- Ioan. 8
tes Deum. *Erat autem in proximo*, id eſt, de Deu. 5.
propinquo imminebat, *Dies feſtus Iudæorũ*, Eccl. 8.

A uidelicet *Scænophegia*, id eſt, feſtiuitas tabernaculorum, quæ ſeptem diebus durauit. Hanc celebrauerunt Iudæi in Ieruſalem decima die menſis ſeptimi, in memoriam quòd poſt egreſſum de Aegypto habitauerunt in deſerto in umbraculis, tentoriis, tabernaculis ſeu papilionibus per annos quadraginta. De hac feſtiuitate præcipit Moyſes in Deuteronomio. *Dixerūt autem ad eum fratres eius*, id eſt, conſobrini ſiue affines. Non enim erant ſecundū Bedam filij Ioſeph ex alia coniuge, qui creditur uirgo manſiſſe, ut puriſſimæ ac pudiciſſimæ uirginis eſſet cuſtos, atq; miniſter condignus: ſed erant cognati domini Ieſu, non tamen de numero eorum quos Chriſtus iam ad apoſtolatum uocauit: qa poſt pauca ſubiungitur, ꝙ illi fratres eius

Mat. 4
Exod. 13
Deu. 19.

B non credebant in eum, Apoſtoli autē credebant. *Tranſi hinc, & uade in Iudæam* præſertim in Ieruſalem Iudæę regionis metropolim, *Vt & diſcipuli tui* quos habebas in Iudæa, uel nunc aſcenſuri ſunt in Ieruſalem, *Videant opera tua*, id eſt, miracula *Quæ tu facis*. Habuit enim Chriſtus in diuerſis locis quoſdam diſcipulos, qui eum corporaliter non ſequebantur, & de illis iam agitur. *Nemo quippe in occulto quid*, id eſt aliquid magnum, ſeu opus miraculoſum, *Facit, & quærit ipſe in palam eſſe*, id eſt, talia operādo deſiderat apparere, & in manifeſto corā aliis operari. Miracula enim ordinantur ad declarationem diuinæ potentiæ, atque ad conuerſionem uidentiū, ideo in manifeſto agenda ſunt. Hęc ſunt

C uerba hominum adhuc carnalium, humanam laudem amantium, qui ſic de omnibus iudicant, quales ipſi intra ſe ſunt. Vani enim & ambitioſi, arbitrantur facilè alios omnes eis eſſe cōformes. Cæterum uerba iſtorum uniuerſaliter uera non ſunt: quia nō ſolùm Chriſtus ſuſcitauit filiam archiſynagogi occultè, multiſq; à ſe curatis ꝓcepit ne publicarent ipſum, Sed Helias quoque & Heliſęus ſuſcitauerunt pueros defunctos in cubiculo. *Si hæc facis*, quæ tibi ſuggerimus, eundo Ieruſalem uerſus, illicq; ſigna agendo in feſtiuitate iam imminente, coram omnibus qui ibi nunc cōfluent, *Manifeſtas teipſum mundo*, id eſt, hominibus potentiam tuam oſtēdis, & quòd ſis Chriſtus opere monſtras. Quod autem uerba prædicta inordinata fuerunt innuit

Mar. 5.
Luc. 9.

Euāgeliſta ſubdendo, *Non enim fratres eius* D iam dicti, *Credebant in eum*, quia non eſt propheta ſine honore, niſi in domo ſua & in cognatione ſua. Vnde & iſti dubitāt, an miracula Ieſu eſſent uera miracula, facta uirtute diuina. Vel ſi hoc crediderunt, nō tamen tenuerunt eum pro Chriſto unigenito Dei, ueroque Deo, ſed pro homine puro & propheta. *Dixit ergo eis Ieſus, Tēpus meum*, id eſt, tempus manifeſtandi meipſum, eo modo quo uos deſideratis, uidelicet ad cupiendum honorem, ac gloriā ab hominibus: quia non ueni miniſtrari, ſed miniſtrare, & ad dominandum in mundo, nondum aduenit. Primus enim Chriſti aduentus uſque ad paſſionem debuit eſſe occultus, & in abiectione ac humilitate, ut iudicaretur, non in omnimoda manifeſtatione, ut quaſi rex regum ab omnibus honoraretur, quoniam ſi ſic, tunc utique nemo auſus fuiſſet iudicare, ſiue occidere eum. Sed poſt paſſionem fuit tempus glorificationis, manifeſtationis, dominationiſque ſuæ: quia extunc per prædicationem & ſigna Apoſtolorum, aliorumq; prędicatorum, cœpit Chriſtus ſuam maieſtatem oſtendere, & ubique regnare, ut omnes agnoſcerent & adorarent ſublimitatem ipſius. Ideo itaq; dicit, Tēpus meū *Nondum aduenit*. Nouit enim Chriſtus intentionem fratrum ſuorum, ꝙ non inuitarent eum ad aſcendendum Ieruſalem uerſus, & ad ſigna illic agenda ex deuotione, ſed uanitate, ut ſcilicet ipſe Ieſus eorum cognatus, & ipſi propter eum, tanquā cognati eius humanam laudem, fauorem, & commodum, ex perpetratione miraculorum conſequerentur. ¶ Poteſt quoque exponi, Tempus meum, id eſt, hora eundi ad Iudæam & prædicandi, & faciendi illic miracula, nondum aduenit, quoniam à Deo pręordinatum non eſt, ut in principio huius feſtiuitatis ibi ſim, ſed immediate ipſius aduentum, *Tempus autem ueſtrum ſemper eſt paratum*. Tempus dicitur bonū & malū, paratū & imparatum, propter ea quę ſunt, uel fiunt in tempore, Vnde ait Saluator, ſufficit diei malitia ſua, Et Apoſtolus, Redimentes tempus, quoniā dies mali ſunt. Et tamen rurſus dicit Apoſtolus, Ecce nūc tēpus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis & utique tempus acceptabile, ac ſalutare nō eſt malū: nihilominus, unū & idē tēpus, dicitur

Mat. 20
E
F
Mat. 26
Epheſ. 5.
1. Cor. 6.

A dicitur malum, propter mala pœnç & culpæ, quç ſunt vel fiunt in eo, & acceptabile propter miſericordiam Dei, & cætera dona gratiæ operaque uirtutum quæ fiunt in ipſo. Simili modo dixit Saluator, tempus fratrum ſuorum eſſe ſemper paratum, quia quod quærebant, uidelicet laus vana & fauor humanus, ac commodum temporale, quotidie inueniuntur, exhibetur, & acquiruntur. Vel ideo dicit, tẽpus ſuũ nondum ueniſſe, ſed tempus illorum ſemper eſſe paratum, quoniam habuit multos inſidiatores, illi verò ſine periculo aduerſariorum aſcendere poterant. Et huic conſonant verba ſequentia *Non poteſt mundus* id eſt, homines mundani uobis ſimiles in peccatis, *Odiſſe uos* Odium enim ex diſſimi
B litudine oritur, & amor ex conformitate, ideo mali & ſeculares ſe inuicem amant carnali & cæco amore. Veruntamen ſimilitudo eſt cauſa odii indirectè, ſiue per accidens, inquãtũm vnus ſimilium impedit alium à conſecutione rei optatæ. Propter quod figuli inuicem litigant, & homines
Prou. 13 eiuſdem officii ſibi inuicẽ inuident. Vnus quoque multum eruditus, conatur deprimere alium ſibi ſimilem. Hinc inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia, & inter iracũdos diſcordiæ. Mundus ergo perſequitur mundum, imò vnus peruerſus odit atque interimit aliũ. Sed verum eſt quod Chriſtus nunc loquitur, quoniam mundanus homo ſecundùm quod talis, non poteſt directè odio habere, ac deteſtari ſimilem ſi-
C bi, quia affectu & opere ſunt concordes: tamen indirectè & per accidens contingit oppoſitum, ſecundùm quòd vnus ſecularis corripit alium, quaſi ſuo uoto uel ſtudio contrarium, aut nociuum.

¶ Denique, cum in diuinis ſcripturis dicitur, Hominem malum non poſſe corrigi vel facere bonum, & hominem bonum nõ poſſe peruerti, uel facere malum, intelligẽdum eſt de hominibus bonis & malis formaliter, hoc eſt, ſecundũ quod tales ſunt, non materialiter, quia perſonæ tales cùm ſint liberi arbitrii poſſunt mutari, durante ſtatu uitæ præſentis. In talibus quoque
Mat. 13 locutionibus frequenter accipitur impoſ
Marc. 3. ſibile pro difficili, quemadmodum pecca-
Luc. 13. tum in ſpiritum ſanctum dicitur non poſ
Iere. 13. ſe remitti. Et Ierem. ait Si mutare poteſt Aethiops pellem ſuam, & pardus uarietates ſuas & uos poteritis bene facere. Et D
Chriſtus in Euangelio, Non poteſt arbor Mat. 7.
bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Certumq; eſt hoc de hominibus dici. Sic uerisſime dicimus, impoſſibile eſt ſuperbum Deo placere, homicidam ſaluari, iracundum a ſpiritu ſancto inhabitari, ſed & pœnæ quæ talibus determinantur, intelligendæ ſunt ſub conditione, uidelicet niſi pœniteant, uel per modum comminationis, uel quia frequenter ſic accidit. Secundùm hunc itaq; ſenſum dicit nunc Chriſtus fratribus illis mundanis, Nõ poteſt mundus odiſſe uos.
Hinc dicit Ioannes in ſua epiſtola, Nolite 1. Ioan. 3.
mirari ſi odit uos mundus. Hoc dicit de 1. Ioan. 4
iuſtis De impijs uerò adiecit, ipſi de mun Iaco. 4.
do ſunt, & de mundo loquuntur & mundus eos audit. Merito ergo amicitia huius E Pſal. 52
mundi inimica eſt Deo, intantũ ꝙ Deus diſſipauit oſſa eorũ q hominibus placẽt, *Me autem odit mundus*. i. homines uitioſi, præſertim principes ſacerdotũ cũ ſuis fautoribus, quibus grauis fuit Chriſtus ad uidendũ, *Quia ego teſtimonium perhibeo de illo, quia* id eſt, ꝙ *Opera eius mala ſunt*. i. peccata
eorum aperte redarguo. Veritas autem Sapiẽ. 2.
odium parit. Propter quod Salomon lo- Prou. 14
quitur, Ambulans recto itinere, & timens Deum deſpicitur ab eo qui infami graditur uia, Et denuo ait. Nõ amat peſtilẽs eũ
qui ſe corripit. De talibus ſcribit Amos. Amos. 5.
Odio habuerunt corripientẽ & loquentẽ perfectè abominati ſunt. Hæc fuit prima atq; præcipua cauſa odii & perſecutionis F
Iudæorũ in Chriſtũ, quia increpauit prauitates eorũ. *Vos autem aſcendite ad diem feſtum hunc* hoc eſt, ad principiũ ſolẽnitatis præfatæ ſecundũ legẽ. *Ego autem non aſcendam ad diem feſtum iſtum*, id eſt, ad exordiũ feſtiuitatis iſtius, ſed poſtea ueniã. Itaque non aſcendam, eundo uobiſcum, & publicè ueniendo. *Quia tempus meum nondum impletum eſt*, ſecundũ ſenſum expoſitum. *Hæc cũ dixiſſet, ipſe manſit in Galilæa. Vt autem*, id eſt, poſtquam. *Aſcenderunt fratres eius* ad Ieruſalem, *Tunc & ipſe aſcendit* poſt paucos dies quia (ut cito patebit) ipſe uenit in tẽplum quarta die feſtiuitatis prędictæ. Fratres uerò ipſius interfuerunt, primo feſtiuitatis huius die, *Non manifeſtè, ſed quaſi in occulto*, qa (ut dictũ eſt) a hoc declinauit à ſuorum aduerſariorũ aſpectu, ut daret exemplum

A exemplum aliquando fugiendi perſequẽtes,& ne daret illis incitamentum amplioris rancoris. Venit itaque non manifeſtè, uel quia ſine magno comitatu proceſſit, uel quia per rata itinera iuit,uel quia conſpici noluit:per quod dedit exemplũ vt interdũ humiliter lateamus,atq; occultè agamus bona quæ agimus,ne alii contra nos prouocentur. *Iudæi ergo quærebant eum in die feſto* in Ieruſalem,quoniam ſolitus fuit ibi adeſſe in præcipuis feſtis, *Et dicebant, Vbi eſt ille?* famoſus q omnibus notus eſt, quia in omnibus ſingularis,in pulcritudine vultus,in habitudine corporis,in rectitudine æquitatis,in doctrina,in eloquentia,in miraculis. Hinc ergo non exprimũt nomen ipſius, & fortè ꝙ quidam eorum
B ex contemptu,ut mali,quidam verò ex reuerẽtia,ut credentes,hoc fecerunt. *Et murmur multus*,id eſt, magna contentio & ingens confabulatio, *Erat de eo in turba*,ſicut de abſentibus magnæ reputationis eſſe ſolet,cuius ratio ſubditur, *Quidam enim dicebant,quia bonus eſt*,id eſt, vera docens, & iuſtè viuens. Nullus tamen eorum æſtimauit eũ eſſentialiter bonum tanquam verũ Deum. *Alij autem dicebant*, Non eſt bonus, *Sed ſeducit turbas* per ſimulatam iuſtitiam, falſa miracula,peſtiferamq́ue doctrinam. *Nemo tamen* iſtorum, *Palam loquebatur de illo*,aliquid diffiniẽdo de bonitate uel prauitate ipſius in audientia publica, *Propter metum Iudæorum*. Iſtud dupliciter poteſt intelligi. Si enim quod ait, propter metum Iudæorum,intelligatur de Iudęis,qui quę
C rebant Chriſtum occidere, tunc id quod dictum eſt, Nemo palam loquebatur de eo, intelligendum erit duntaxat de his q dixerunt de Ieſu, quia bonum eſt. Illi.n. ne offenderent,tacuerũt. Si verò quod ait, propter metum Iudæorum accipiatur ſimpliciter de Iudęis inter quos multi etiam magni,atque potentes fuerunt, qui bene ſenſerunt de Ieſu,tunc quod dictum eſt, Nemo palam loquebatur de eo, intelligẽdum erit de omnibus qui murmurauerũt & loquebantur de Ieſu, dicentes, Vbi eſt ille? Nam aliqui malè ſentientes de Ieſu, non audebant coram omnibus Iudæis detrahere ei. *Iam autem die feſto mediante*, id eſt, prædicta feſtiuitate tabernaculorum ſeptem diebus durante, iã pro media parte elapſa,videlicet quarta die eius. Sumitur ergo in iſto capitulo dies feſtus, non D
pro uno die duntaxat,ſed totalitater dierũ ſolennitatis iſtius, *Aſcendit Ieſus in templum* Ieroſolymitanum,*Et docebat*.

¶Superius dixit Euangeliſta, ꝙ noluit Ieſus in Iudæam tranſire, quia quærebant eum Iudæi occidere. Quomodo ergo nũc refert, eum templum coram uniuerſis intraſſe,manentibus Iudæis in voluntate tã impia? Et reſpondendum, ꝙ propter prędictam cauſam diſtulit Chriſtus quãdoque intrare Iudæam,non ex timore,vt dictum eſt, Non tamen ſemper vt inſtruat prædicatores,ne gregi ſibi commiſſo ſubtrahãt verbum ſalutis in neceſſitatis articulo, Itemq́;, vt declaret Iudæos nil poſſe contra ipſum, niſi inquantũ ipſe permiſerit.
Docuit ergo Ieſus in templo,introducen E
do documenta legis,ac prophetarum,& illa perfecit per propria documẽta *Et mirabantur* Iudæi, *Dicentes Quomodo hic literas ſcit*,id eſt,ſcripturas legis,ac prophetarũ, *Cum non didicerit?* eas ab homine. Audierunt nanque excellentiſſima documenta Chriſti,teſtimoniis ſcripturarum firmata: & patuit eis,quòd Ieſus non frequẽtauit, neque ab hominibus inſtructus fuit, ideo mirabantur. Admiratio quippe conſurgit cum aliquid noui apparet,cuius cauſa neſcitur. Iſtud verò nouum, atq; inſolitum fuit,& neſcierunt quòd Ieſus eſſet ille,de
quo Iſaias propheta prædixit,Requieſcet *Iſai.* 11.
ſuper eũ ſpiritus ſapientiæ & intellectus ſpiritus conſilii & fortitudinis,&c. Latuit
eos quòd Ieſus eſſet Deus,& homo,i quo *Coloſſ.* 2.
ſunt omnes teſauri ſapientiæ & ſcientiæ F
abſconditi, qui ſecundùm naturam aſſumptam accepit a Deo trinitate, omniũ præſentium,præteritorum,ac futurorum plenam ſcientiam, ab incarnationis principio. Veruntamen, admiratio horum partim rudis fuit,& increpabilis. Cũ enim uidiſſent plura ſigna per Ieſum fieri, quàm fecerunt prophetæ, debebant attendere, ꝙ qui prophetas docuit per inſpirationẽ internam,docuiſſet & Ieſum Chriſtum ſi
militer. Hinc eſt,quod Matthæus & Marcus *Mat.* 13.
referunt dixiſſe Iudęos. Vnde huic ſapiẽ *Mar.* 6.
tia & virtutes. Nonne hic eſt filius fabri? *Reſpondit eis Ieſus, & dixit. Mea doctrina nõ eſt mea,ſed eius qui miſit me.* Iuxta dialecticos nulla propoſitio uerior eſt,quã in qua idem pręd catur de ſeipſo,& nulla falſior

quàm

A quàm in qua idē de ſeipſo negatur. Quomodo ergo ait, Mea doctrina nō eſt mea? Si enim ſic eſt, ergo doctrina Chriſti non fuit Chriſti, & contraria ſimul ſtabūt. Dicendū ꝙ doctrina Chriſti fuit aliquo modo ſua, & aliquo modo non fuit ſua. Eſt igitur ſenſus, Mea doctrina, hoc eſt, prędicatio euāgelica, quæ eſt mea, tanquam loquentis, ac recipiētis, nō eſt mea, tanquā à ſeipſo eā habētis. Chriſtus.n. non ſolū ſecundū naturam aſſumptam, ſed inſuper ſecundū naturam diuinam accepit à patre quicquid habet & eſt, puta eſſentiā atque ſcientiā. Vel ſic. Mea doctrina, quę eſt mea tanquā docentis. non eſt mea per ſtudium inſtructionis humanæ, quia per infuſionē eam accepi. Auguſtinus & Beda uidentur

B ſubtiliorem tāgere intellectum, tamē ob-

1. Cor. 1. ſcurum & pia interpretatione egentē. Pro quo ſciendum, ꝙ ſicut Chriſtus dr̄ uerbū & ſermo patris quo omnia loquitur, ſic dici poteſt doctrina patris, quia p ipſum inſtruit omnes. Itaque ait, Mea doctrina, hoc eſt, ſapientia quæ ego ſum, non eſt mea, hoc eſt, à meipſo, ſed eius qui miſit me, ſcilicet patris. Tanquam primi æterniq; fontis atque datoris. Sic quilibet noſtrum cōſiderās ſe ex ſe nihil habere, ſed totū quod habet uel eſt, diuinitus recepiſſe, dicere poteſt ac debet: Mea anima, mea uirtus, mea ſcientia, nō eſt mea, ſed creatoris mei. Vnde ſecundùm Auguſtinum, Doctrinam appellat hic Chriſtus, non doctrinam uolubilem & ſonoram, ſed eſſentialem, ſeu increatam ſcientiam. Iſtam expoſitionē nō arbitror literalem, quia ſecundū eam Chri

C ſtus non directè ſoluiſſet quęſtionem Iudæorum dicentium, quomodo hic literas ſcit? *Si quis voluerit* voluntate efficaci, procedente in opus cum poteſt. *Voluntatem eius facere*, hoc eſt, Deo patri obedire eius præcepta ſeruando atque in me vnicum filium eius credendo: paſſionesq;, propriā voluntatem, ac uitia, rectum iudicium impedientia abiiciendo *Cognoſcēt* per donum intellectus, per experientiam quandam, & item per admirabilem certitudinem ex diuina illuſtratione manentem, *De doctrina*, hoc eſt, euangelica diſciplina quam doceo. *Vtrum ex Deo ſit*, id eſt, an uera mihi à patre collata conſiſtat, *An ego à meipſo loquar*, hoc eſt, proprio corde ea confingam:, & non miſſus à Deo, ſed meipſum ingerens prædicem. Per fidem enim peruenitur ad intellectum, iuxta illud Iſaiæ, nisi credideritis, non intelligetis, & per obedientiam peruenitur ad guſtum, per opera quoque ad illuminationem. Qui ergo voluntatem Dei facit modo prætacto, meretur dono intellectus impleri ad cognoſcendum ea quę fidei ſunt, meretur quoque ſupernaturaliter conſolari, ineffabiliterque delectari in domino, & certificari ab ipſo, per quæ fit in omni ueritate fidei prorſus certiſſimus, ita ut nihil ei uideatur rationabilius, certius, pulcrius aſſertionibus fidei benedictæ. Talis quoq; certiſſimè ſcit, quòd in Chriſtiana lege maximè condemnatur omne pactum cū demone, omnis operatio magicæ artis, omnis ſimulatio atque calliditas ſicque cognoſcit miracula à Chriſtianis uberrimè facta, non eſſe facta ope diabolica, arteque magica, aut circunuentione & calliditate humana, ſed poteſtate diuina, quæ falſam doctrinam miraculis non cōfirmat. ¶ Denique talis ſcit, quàm ſancta, perfecta, ſimplex, & pura ſit Chriſtiana religio, in qua omnia ad priuati amoris plenam extirpationem, & ad diuini amoris perfectionem, per ordinatiſſima media ordinātur: ſcit ēt q̄ uirtuoſi fuerunt patres, q fecerūt miracula, quàm patientes, caſti & humiles, quàm caritatiui contemplatiui, ueraces, atque pacifici. Ex quibus cognoſcunt, quod diuina ſit Chriſti doctrina. Hinc ergo uiri interni, uirtuoſi, & contemplatiui, ſunt in fide certiſſimi atque immobiles. *Qui à ſeipſo loquitur*, hoc eſt, proprias adinuentiones, non ueritate deſuper reuelatas, *Et docet*, prædicat, *Gloriam propriam quærit* Operatur enim ex amore priuato, non diuino, & uanus eſt, ac ſuperbus. Tales fuerunt hæretici, & malarum legum doctores ut Mahumetus: qui licet dixerint ſe quærere Dei honorem, tamen mentiti ſunt, nam quæſierunt ſeipſos, cupientes ab hominibus honorari. Vel ſic, Qui à ſemetipſo loquitur, hoc eſt, ex proprio ſpiritu, non ex inſpiratione diuina propriam gloriam quærit, quā uis prædicet uera, ac ſancta. Tales ſunt modò innumerabiles, qui quærunt uideri, reputari, promoueri, præeſſe, & ad hæc obtinenda, laborant ſtudendo, docendo, & multa ſpecietenus bona agendo. Eſt

D Iſai. 7.

E

F

enim

A enim qui nequiter ſe humiliat, & interio ra eius plena ſunt dolo. Veruntamen, ta- Eccle.19. les primo & maximè fallunt ſeipſos, *Qui autem quærit gloriam eius qui miſit illū*: hoc eſt, ego & qui mea ſectātur ueſtigia, qui quærimus gloriam Dei patris *Hic ue rax eſt* ueritate doctrinæ & uitæ qa. Deo inſtruente profatur. *Et iniuſtitia*, hoc eſt, mala intentio ſeu peccatum reprehenſio ne dignum. In illo non eſt hoc certū eſt quantùm ad Chriſtum, ſed quantùm ad famulos eius non eſt ſic intelligendum, ꝙ ſint omnino à culpa immunes, ſed ſuut ſine peccato mortali. Et quantùm ad hoc quod gloriam Dei quærunt, iniuſtitia ca 1.Tim.1 rēt. Soli enim Deo debetur honor & glo ria: idcirco, qui quærit gloriam propriā, B furtum committit, ſubripiens Deo quod eius eſt. Per hæc ergo probat Chriſtus ſuā Eccl.30. doctrinam eſſe à Deo. Non enim quæſi- uit gloriam propriam inordinatè, ſed to tius paupertatis & humilitatis præbuit ſe in exemplum, nemini blandiens, neminé palpans, ſed uſque ad mortem pro iuſtitia certans, ita ꝙ veriſſimè dicere potuit illud beati Iob, vigeſimoſeptimo capitulo, Do nec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Iuſtificationem quam cœpi tenere, non deſeram. Sed quia Iudæi obiecerunt Chriſto, ꝙ legem Moyſi non ſeruaret. Di ctum eſt enim quinto capitulo, quòd per ſequebantur Chriſtum, eo quòd paraly ticū curaſſet in ſabbato, ideo ſubdit, *Non- ne Moyſes dedit nobis legem?* Tanquam mi niſter Dei, nō ſicut principalis legislator, C quomodo Chriſtus dedit uobis euangeli- cam legem, *Et nemo ex uobis facit*, hoc eſt, ob ſeruat *Legem in omnibus*. Hoc aſſerit Chri- ſtus cordium iudex & cognitor, vel quia in turba quam alloquebatur, nullus fuit iuſtus, legiſque factor, vel quia tam pauci fuerunt, quòd comparatione aliorū quaſi nulli videbātur. Per hoc innuit Chriſtus, ꝙ digni non erant eum arguere de ſabba- ti transgreſſione, quamuis ſic fuiſſet, quia qui in maioribus vel paribus culpis ſunt, non habent faciem alios increpandi, præ ſertim ſi ex officio eis non incumbat. Ca- ritas enim debet eſſe ordinata, vt vnuſ- quiſq; in primis corrigat ſemetipſum, de- inde & proximum. *Quid me quæritis interfi- cere?* quod eſt contra legem, quæ prohibet innocentes occidi. Hoc Chriſtus dixit, vt

oſtenderet ſe illorum machinationes co- D gnoſcere, & eos ad emendationem indu- cere, non tamen vt mortem imminentem euaderet. *Reſpondit ei turba* multitudo illa turba *Et dixit, Dæmonium habes*, hoc ē, qua- ſi inſenſatus & malitioſus loqueris, malū ſuſpicando de nobis. *Quis* noſtrum *Te quæ rit interficere?* quaſi dicant, Nullus. Et utrū que mentiti ſunt, imponentes filio Dei in ſaniam, atque mendacium. Nā in princi- pio huius capituli dixit Euāgeliſta, quòd Iudæi quærebant Ieſum occidere. Et quid tam irrationabile, vt Chriſto qui eſt ſa- pientia & veritas patris, qui & dæmones expulit uerbo, regnumque diaboli diſſi- pauit idololatriam deſtruendo, imponere tantam dementiam & fallitatem. *Reſpondit Ieſus & dixit eis, Vnum opus feci*. Non unum E duntaxat, quoniam omnia facta ſunt per me. Pater quoque meus vſque modò ope ratur, & ego operor, ſed vnū opus feci, cu ius occaſione contra me murmuratis, mi- hique legis transgreſſionem imponitis. Opus iſtud eſt curatio paralytici, cui iuſ- ſit Ieſus ferre grabatum ſuum & ambulā re, quop factum eſt ſabbato, quemadmo- dum dictum eſt quinto capitulo. *Et omnes miramini* admiratione turbante, ex mali- tia procedente. Miramini (inquam) quòd ego qui videor religioſus & zelū Dei me habere oſtendendo, hoc feci in ſabbato. Qui enim odit alium, facta illius faciliter interpretatur in peius, & ea quæ vel in ſe bona ſunt, vel modicè culpabilia, adeò magnipendit, ac reprobat, vt apud ſe mi- retur quòd ille talia operatur hoc modo F Manichæus atque Montanus mirabātur, quòd Deus legis & prophetarum præce- pit plebi Iſrael ſpoliare Aegyptum, in uer bis iſtis commēdatur nobis ineffabilis pa tientia, manſuetudo atque tranquillitas Chriſti, qui ad tantam contumeliam tam benignè, mititerque reſpondit. Diſcamus, ergo Chriſti exemplo iniurias uerborum æquanimiter ferre, aduerſa trāquillo ani mo ſuſtinere, non reddere malū pro ma- lo, nec vinci à malo, ſed uincere malū in bono. Ideo nempe dicit Pſalmiſta, Poſui Pſa. 38. ori meo cuſtodiam, dum conſiſteret pecca tor aduerſum me. Et Salomon in Prouer Prou.26 biis: non reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiā Prou.30 ſuam, ne efficiaris ei ſimilis. Alibi quoque hortatur, Ne dicas, reddā malū pro malo,

expecta

A expecta dominum & liberabit te. Et ne dicas, Quomodo fecit mihi, ſic faciam ei. ¶ Denique, induratis iſtis Iudæis, quia tã faciliter proruperunt in uerba contumelioſa atque blaſphema aſſimilantur hominès paſſionati, uitioſi, & impatientes: qui licèt foris aliquid boni agere uideantur, intus tñ languoribus animæ pleni ſunt, præcipuè morbo qui dicitur, Noli me tãgere, unde cum parum pulſantur, tanguntur, uel exercitantur, euomunt quo replẽtur. Prorumpunt.n. in uerba malitiæ & nequitiæ, in uerba fœtida, pungitiua, & inordinatiſsima. *Propterea*, hoc eſt, ad præfigurandum opera mea, qui ſpiritualiter circũcido, *Moyſes* Deo iubente *Dedit*, hoc eſt, in ſcriptis rẽdegit, atque propoſuit. *Vobis circuncisionem*, hoc eſt, præceptum circuncisionis maſculorum in præputio, dicens, Maſculus cuius præputii caro circuncisa non eſt, delebitur anima illa de populo ſuo. *Non quia ex Moyſe eſt*, hoc eſt, circuncisio originaliter data, ac iuſſa nõ eſt Moyſi, *Sed ex patribus*, hoc eſt, patriarchis data eſt primo. Primò.n. data eſt Abrahæ, ut pa-

Gene.17. & 21. tet in Geneſi: deinde Iſaac, Iacob, & duodecim patriarchis. Propter quod ad Ro-

Rom.15. manos teſtatur Apoſto. Dico Ieſum Chriſtum miniſtrum fuiſſe circuncisionis, ad confirmandas promiſsiones patrum. Hoc Chriſtus adiecit, ad declarãdum magnitudinem præcepti circuncisionis. *Et in ſabbato*, hoc eſt, ſeptima die quæ celebris eſt, *Cir-*

Leui. 12. *cunciditis hominem* infantem. Præceptum

C æquidem fuit, ut infans octauo die circuncideretur. Dum ergo naſcebatur in ſabbato, circuncidebatur ſabbato ſubſequenti *Si circuncisionem accipit homo in ſabbato* imò quia ſic eſt, *Vt non ſoluatur lex Moyſi*, hoc ẽ, abſque tranſgreſsione præcepti de celebratione ſabbati per Moyſen dati, *Mihi indignamini, quia totum hominem*, hoc eſt, paralyticum illum in corpore & anima, *Sanum feci in ſabbato?* quaſi dicat, Hoc ualdè abſurdum eſt, cũ maior atque utilior ſit curatio totius hominis quàm circuncisio corporis. Sed & curatio illa miraculoſè facta ſolo uerbo ſine labore, magis confert ad gloriam Dei quàm circũcisio In hoc uerbo ſaluatoris quo dicit. Totum hominem ſanum feci, fundatur illud dictum commune, quòd Chriſtus ſanauit in anima, quos curauit in corpore. Dei nanque perfecta

ſunt opera, & iniquis potius obeſt ſoſpitas carnis quam proſit, dum exhibent mẽbra ſua arma iniquitatis peccato *Nolite iudicare ſecundùm faciem* ſuperficialiter, ſecundũ ſolam apparentiam, ſecundùm ſigna incerta, ſecundùm ſenſum exteriorem. Tale nanque iudicium ſæpius fallit. *Sed iuſtum iudicium iudicate*, hoc eſt, iudicando diſcernite, ac proferte, iudicando ſecundùm rationem informatam prudentia, regulatam iuſtitia, procedentem ſecundùm ordinem iuris, & ueritatem rei diligenter penſantem.

¶ Præcipit ergo Chriſtus ut iudicemus eo modo quo Iſaias prędixit de ipſo, Non ſecundùm uiſionem (inquit) oculorum iudicabit, neque ſecundùm auditum aurium audiet, ſed iudicabit in iuſtitia. Quod igitur in Matthæo ait Saluator, Nolite iudicare, ut non iudicemini, dictum eſt de iudicio inordinato, uidelicet uſurpatorio, ſuſpitioſo, peruerſo. ¶ Denique ad rectitudinem, ſeu ueritatem iudicii multa exiguntur. Primò, ut procedat ex lumine rationis, non ex impetu paſsionis De hoc multa dicuntur in lib. Iob. Vt eſt illud. Nunquid ſapiens reſpondebit, quaſi inuẽtum loquens, & implebit ardore ſtomacũ ſuũ? Et illud, Quid perdis in furore animam tuam, & reſpondere abſque contentione? Paſsiones quippe actũ rationis impediũt. Secundò, ut ſit ſine perſonarum acceptione, quemadmodum Moyſes loquitur in Deuteronomio, Dixi principibus & iudicibus, quod iuſtum eſt iudicate, ſiue peregrinus ſit ille, ſiue ciuis, nulla erit diſtantia, ita paruum audietis ut magnum, Nec accipietis cuiuſquam perſonam. Oportet ergo priuati amoris affectionem, amorẽ, odiumque abiicere, ne iudex ſit partialis. Tertiò, vt clamori, uel fauori plurimorum non cedatur, iuxta illud Exodi, Ne ſequaris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio acquieſcas ſententiæ plurimorũ, vt à uerò deuies. Quartò, ut cauſa ignota, ſeu dubia debitè inquiratur, prout Iob ait, Cauſam quã ignorabam, diligentiſsimè inueſtigabam. Quintò, ne propter timorem æquitas deſeratur. Propter qđ ſcriptũ eſt, Noli quærere fieri iudex, niſi ualeas uirtute irrumpere iniquitates, ne fortè extimeſcas faciem potẽtis. Sextò, Ne in iudicãdo plus quàm oportet uel decet iudicans

Margin (right column): D; Iſai. 11.; E; Mat. 7.; Iob. 15.; Iob 8.; Iob. 6.; Deute. 8.; F; Exo. 23.; Iob. 29.; Eccle. 7.

A iudicans alicui cõpatiatur, ſecundũ quod dominus præcipit in Exodo, Pauperis nõ miſereberis in iudicio. Et rurſus, Nõ declinabis in iudicio pauperis. In Leuit. quoque, Non conſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potentis. Septimò, Ne dona accipiant, iuxta illud Exodi, Nõ accipias munera, quæ excæcant etiã prudentes, & ſubuertunt uerba iuſtorũ. Octauò, ne preces admittantur in præiudiciũ aduerſariæ partis. Nonò, vt altera pars audiatur, & quilibet æquanimiter ſuã cauſam proponere permittatur, iuxta quod legitur in Actis Apoſtolorum, Non eſt conſuetudo Romanis damnare aliquem hominem, priuſquã is qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locũq; defendẽdi accipiat ad abluenda crimina. Decimò, ne pœna excedat menſuram culpæ. Propter quod Moyſes dicit, Iuxta menſuram culpæ, erit quantitas plagarum. Vndecimò, ut iudicium ordinetur ad bonum eius qui iudicatur. His itaque obſeruatis, erit iudicium uerum, ueritate iuſtitiæ, & doctrinæ, hoc eſt, æquum & ſapientiale. De hac materia multa iam dixi Matthæi 7. & ad Roma. 2. idcirco celerius atque facilius tranſeo, *Dicebant ergo* uidelicet, quoniam Ieſus dixit, Quid me quæritis interficere? *Quidam ex Ieroſolymis,* hoc eſt, ciues Ieruſalem qui melius quàm alii nouerant, machinationem ſacerdotum ſcribarum, ac phariſæorum, qui maximè morabantur in Ieruſalem contra Ieſum. *Nonne hic eſt quem quærunt interficere?* Tanquã dicerent. Vtique iſte eſt, *Ecce palam loquitur.* Contra illos dicendo, Nemo ex uobis facit legem. Et quid me quęritis interficere? ſicq; impoſuit eis grauiſſima crimina in tẽplo coram omni frequẽtia plebis, *Et nihil ei dicunt,* quod uidetur procedere, uel ex timore, quaſi timẽtes Ieſum, uel ex ſciẽtia, quaſi ſcientes nunc eum eſſe Chriſtum, ideo addunt. *Nunquid uere cognouerunt principes,* hoc eſt, principales in populo, ſcilicet ſacerdotes, ſcribæ, phariſæi, ac ſeniores, præſertim pontifices, *Quia hic eſt Chriſtus* quaſi dicant, Hoc apparet ex eo quod ſilent. Iſti ciues ignorabãt Ieſum eſſe tantæ potẽtiæ, quòd ſine eius uirtute, ac permiſſione nemo loqui poteſt, aut agere quicquam. Idcirco quod principes tacuerunt, retulerunt ad eorũ ſcientiã, cum potius referendum fuerit ad Chriſti diſpenſationem, ac ordinationem, qui quãdo uoluit, ſeu permiſit, perſecutionẽ ſuſtinuit. Iſta tamen dixerunt dubitando non affirmando. Vnde mox arguunt ad oppoſitum. *Sed & hunc ſcimus,* hoc eſt, cognoſcimus, *Vnde ſit* hoc eſt, de qua progenie, & de quo loco, uidelicet, à Nazareth Galilææ. *Chriſtus autem cum uenerit nemo ſcit,* hoc eſt, ſciet. *Vnde ſit.* Quomodo uerum eſt hoc cum uulgatũ fuerit apud Iudæos Chriſtum naſciturum de tribu Iuda, per Dauid in Bethleem? Dicendum, quòd Iudæi propter diuerſa loca ſcripturę ambigui erant, de qualitate aduentus Chriſti, & fortè quòd ideo: quia non intellexerũt ex ſcripturis, quòd in Chriſto eſſet duplex natura, puta diuina & humana, idcirco nõ poterant concordare ſcripturas.

¶Porrò quòd aiunt, Chriſtus cum uenerit nemo ſcit unde ſit, habere poterant ex eo quod ſcriptum eſt, apud Iſaiam, Generationem eius quis enarrabit? Et Malachias, Quis (inquit) poterit cogitare diẽ aduentus eius, aut quis ſtabit ad uidendum eum? Ipſe enim quaſi ignis conflans. Ieremias quoque ait decimoquarto cap. Quare uenturus es, quaſi uir uagus? Et item, Quare uenturus, quaſi colonus in terra? Verùm eſt ergo quòd nemo ſcit, hoc eſt, comprehendere poteſt unde ſit Chriſtus, id eſt, æternam atque diuinam eius originem: ſed nec generatio eius de uirgine comprehendi poteſt à nobis, quantum ad modum eius. Quis enim capere queat, qualiter de clauſo dulciſſimæ uirginis utero exiit uerum corpus Chriſti, *Clamabat ergo.* Quia ex magno affectu ſalutis Iudæorum & uoce ſonora, ſicut Iſaias pręd'xit, Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta uocem tuam. Quod ſanctus Hieronymus exponit de Chriſto ad literam, *Docens in templo Ieſus.* Quomodo nunc dicitur Ieſus clamaſſe, cùm in Iſaia ſit prophetatũ de eo, Non clamabit nec audietur foris uox eius? Et reſpondendum, hoc dictum eſſe de immoderata, ſeu paſſionata uociferatione, de qua dicit Apoſtolus, Omnis clamor, & amaritudo, & indignatio tollatur à uobis. Porrò, de ordinato Chriſti clamore fertur in Pſalmis, Deus meus clamabo p diẽ, & non exaudies. Et laboraui clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ *Et me ſcitis,*

Marginalia (left): Exod. 29 · Leuit. 19 · Exod. 23 · Act. 25 · B · Deu. 25. · Rom. 2. · C
Marginalia (right): D · E · Iſai. 53. · Mala. 3. · Iere. 14. · F · Iſaiæ 58 · Iſa. 42. · Epheſ. 2. · Pſal. 21 · Pſal. 68. · Infra c. 8

A *ſcitis, & unde ſim ſcitis*. Infra ait Chriſtus Mat. 11 Iudæis, Neq; me ſcitis. Et in Matthæo, Nemo nouit filium, niſi pater, neque patrem quis nouit, niſi filius. Quomodo ergo nūc aſſerit, Et me ſcitis? Reſponſio plana eſt, quoniam aliquo modo nouerant eum, videlicet ſecundùm ſenſitiuam cognitionē, & quantū ex illa intellectualiter elicere poterant. Nouerant eum ſecundùm ſuam humanitatem quodammodo, ſed multùm imperfectè. Putabant quippe, ꝙ naturali ordine genitus eſſet, & in eſſe creato ſubſiſteret, & vnde ſim ſcitis, hoc eſt, ortum & patriam meam. Hoc locutus eſt Chriſtus, quantùm ad id quod dixerunt Iudęi, Nūc ſcimus vnde ſit. Sed quantū ad id quod dixerunt, Chriſtus cū venerit, nemo ſcit vnde ſit. Reſpondit. *Et à meipſo non veni*, hoc B eſt, originem à vobis ignotam habeo, qui à patre per generationem æternam, egreſſus ſum, & ille me miſit.

¶ Denique quod ait, à meipſo non veni, ſi ſic intelligatur propria voluntate non veni, Verum erit de Chriſto ſecundū quod homo, quia uoluntas eius humana, non fuit cauſa quod uenit in mundum per incarnationem, ſed in incarnatione uoluntas illa creata, eſt uolūtas uerò patris ſui cauſa huius aduentus. Chriſtus autem ut Deus habet eādem numero uoluntatem cū patre, idcirco quod ait, A meipſo non ueni, non eſt accipiendum de Chriſto ſecundū naturam diuinam, niſi in hoc ſenſu, A meipſo non ueni, hoc eſt, à patre uoluntatem, & poteſtatem accepi, per quam ueni, in mundum, aſſumendo naturā hu- C manam. Nihilominus Chriſtus ut Deus propria uolūtate uenit, ac poteſtate: imò & miſit ſeipſum ſecundū quod homo eſt. *Sed eſt uerus qui miſit me.* Hoc eſt, Deus pater, qui eſt ſubſtantialiter uerus ueritate eſſentiæ in ſeipſo & uerax in uerbis, atq; operibus, *Quem uos neſcitis*. Certum eſt ꝙ Iudæi non ſciebant Deum patrē per ſpeciem ſicut beati in patria, nec per comprehenſionem plenariam, quia ſic non cognoſcitur Deus, niſi ab intellectu infinitę uirtutis & capacitatis, uidelicet à ſeipſo duntaxat. ¶ Sed quæſtio eſt, an ſciebant eum per fidem? Et reſpondendum, quòd nō omnes Iudæi habuerunt explicitā fidem de ſuperbenedicta Trinitate, idcirco nec patrem nouerunt per fidem explicitè. Nouerunt tamen eum ſecundū eſſe abſolutum, D inquantùm eſt Deus, per fidem, uel etiam per naturalem rationem. Si uerò loquamur de notitia formata non informi, ſic mali Iudæi non nouerant eum, ſicut nec cæteri impii, quantumcunque ſubtiles & eruditi. Qui enim ſe dicit noſſe Deum & 1.Ioan. 2 mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. *Ego autem ſcio eum*, quia ut Deus comprehendo eum plenarie. Secundū naturā uerò aſſumptā, uidi eum per ſpeciem ab incarnationis principio, clariusque quàm aliquis beatorum. *Et ſi dixero, quia non ſcio eum, ero ſimilis uobis mendax*, quod impoſſibile eſt, cū ueritas non poſſit mentiri, nec creator creaturis in uitiis conformari. *Sed* E *ſcio eum, ſcientia increata*, ſeu comprehenſiua & creata, uel fruitiua, *Quia ab ipſo ſum*, hoc eſt, ab eo accepi eſſe, & idem numero non diuerſum, per generationem æternā, *Et ipſe me miſit*, per incarnationis myſteriū, hoc eſt, me incarnari, hominibusque apparere, mundumq; ſaluare conſtituit. Sciētia autem comprehenſionis perfectę, competit filio, ratione generationis diuinæ. Scientia uerò infuſa, fruitiua & in genere notitiæ creatæ, ſummè perfecta, conuenit Chriſto, ratione miſſionis præfatæ. Quoniam enim miſſus eſt ad ſaluandum genus humanum, data eſt ei omnimoda plenitudo gratiæ atque ſcientiæ inditæ. *Quærebant ergo* principes & fautores eorum, *Eum apprehendere*, hoc eſt, capere ad occidendū, non amplecti ad perfruendum, de qua apprehenſione loquitur ſponſa in Canticis, Cant. 8. Quis mihi det te fratrem, ut inueniam te F foris & deoſculer, ac apprehendā te? Nos quoque quia non poſſumus Ieſum comprehendere, ſtudeamus ſaltem apprehendere eum, hoc eſt, per fidem & caritatem attingere eum, eique intimè quantū fieri poteſt uniri.

¶ Cur uoluerunt apprehendere eum? Primò, quia tā durè, ac iuſtè corripuit eos. Secundò, quia tā magna aſſeruit de ſeipſo. *Et nemo miſit in illum manus* uiolentas, *Quia nondum uenerat hora eius*, hoc eſt, tempus ſuæ paſſionis in quo mori decreuit, non antea, nec poſtea. Hoc quod nondum uenit hora eius, fuit cauſa, ſignū, non efficiens quod non capiebatur. Diuina uerò uoluntas atque potentia, erat cauſa efficiens quod captus non fuit, quia refrena

uit

A uit malitiam Iudæorum, non permittens eam in actum procedere.

¶ Præterea, quia in Euangelio ſæpius legitur, Nondum uenit hora eius, uel aliquid ſimile, quidam hæreticorum dicere

Ioan. 2.

auſi ſunt, quòd Ieſus natus eſt ſub certo fato, uel cõſtellatione, cuius uirtute fecit quæ fecit. Sed quàm falſum ſit hoc, non oportet probare, cùm certum ſit ipſum ſupernaturaliter eſſe conceptum, ac natum. *De turba autem multi crediderunt in eum*, q̃d eſſet Meſsias, *Et dicebant, Chriſtus cum uenerit, nunquid plura ſigna faciet, quàm quæ hic facit?* Ex quo hi qui ita dixerunt, erant credentes in Ieſum, uideturque ſic exponendum, Chriſtus cum uenerit, hoc eſt, ſi ponatur ſecundùm aliorum æſtimationem,

B quòd Chriſtus nondum aduenit, tamen cum & ſi uenerit, prout illi expectant, nõ faciet plura miracula, quàm efficit iſte. Ideo eſt credendum quòd ſit Chriſtus, in cuius aduentu dixerunt prophetæ multa ſigna eſſe facienda. Vnde habetur apud

Iſai. 30.

Iſaiam, Ecce Deus veſter veniet, & ſaluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt, tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Nullus quippe ante aduentum Chriſti tanta fecit miracula ſicut Chriſtus, & omnes qui poſt eum fecerunt vera miracula, non niſi in nomine eius ea fecerunt, imò qui ſcire deſiderat quàm innumerabilia, præclara & glorioſa prodigia operatus eſt Chriſtus, aliorum trium euãgeliſtarum euangelia legat. Verùm, quo-

C niam fides iſtorum non fuit multùm perfecta, idcirco quod aiunt, Chriſtus cũ venerit, nunquid plura ſigna faciet? Intelligi poteſt per modum cuiuſdam inquiſitionis. Quantitas.n. miraculorum fiendorum à Chriſto in eius aduentu, nõ fuit in ſcripturis determinata, ideo inquirebant inter ſe, an ne plura ſigna fierent in Chriſti aduentu, quàm quæ viderunt à Ieſu produci, *Audierunt Fariſæi* præcipui æmuli Chriſti *Turbam* credentium, *Murmurantem*, hoc eſt, ſuppreſſa voce dicentem, *De illo hæc* bona. Non enim audebant palam confiteri magnificentiam Ieſu, timore phariſæorum, ſcribarum atque pontificum.

PROSECVTIO HVIVS CAPITVLI ab illo loco quo dicitur, D

Miſerunt principes & phariſæi miniſtros, vt apprehenderent eum, &c.

ARTICVLVS XX.

ET *miſerunt principes & phariſæi miniſtros, ut apprehenderent eum.* Phariſæi liuore contra Chriſtum accenſi, ac tabefacti, audito quòd turbæ confiterentur, glorificarentque Ieſum, aſſerendo ꝙ eſſet Chriſtus, & plurima faceret ſigna timuerunt quòd reciperent Ieſum pro rege Meſsia, idcirco collocuti ſunt cũ principibus ſacerdotum, vel principalioribus Iudæorum de occiſione Chriſti. Et inito pa- E cto miſerunt miniſtros, ut caperẽt Ieſum. Aliqui dicunt quòd perſonaliter hoc facere non audebant, timore turbæ credentis, ſed miſerunt legatos uiros periculis ſe tradentes & quod legati iſti fuerunt Gentiles. Verùm ex conſequentibus magis apparet, moxque patebit, quòd fuerunt Iudæi, *Dixit ergo eis*, videlicet miniſtris ad ſe capiendum miſsis, *Ieſus, Adhuc modicum* tẽpus *Vobiſcum, ſum* hoc eſt, non diu ero, nec conuerſabor ſenſibiliter inter uos, *Et uado* hoc eſt tempore hoc pauco expleto, ibo per paſsionẽ, reſurrectionem & aſcenſionem, *Ad eum qui me miſit*, hoc eſt, ad patrẽ cœleſtem, ut ſedeam ad dexterã eius. Tanquam diceret, Iam nunc non apprehendar à uobis, quia non uolo, eo ꝙ tempus meũ non aduenerit, ſed adhuc parũper ambu- F lando in populo, ad docendum eum, & ad complenda opera: quæ pater dedit mihi ut faciã ea, quo facto, facietis, me permittente, quod nunc facere cupitis, ſed non poteſtis me prohibente, Hęc omnia ut pote: modicum manere in mundo, ire ad patrem, & capi, Conueniunt Chriſto ſecundũ naturam aſſumptam, Nempe ſecundũ diuinitatem manet æternaliter in patre, non recedens neque reuertens ad eum, & totũ mundum inuariabiliter implet, permanens ubique & in omnibus, per eſſentiam, præſentiam, atque potentiam. *Quæretis me, & non inuenietis.* Hoc à diuerſis, uariis modis exponitur. Primò ſic, Quęretis me, poſt reſurrectionem, hoc eſt, ad me conuertemini per fidẽ, in die pentecoſtes:

uel

A vel poſtea quando videritis per apoſtolos tanta mirabilia fieri in nomine meo. Vnde in actibus Apoſtolorum habetur Act. 2. Ioan. 8. Compuncti ſunt corde, & dixerunt, Quid faciemus viri fratres? Iuxta hunc ſenſum infra loquitur Chriſtus. Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quia ego ſum, & non inuenietis me, præſentia corporali, atque ſenſibili ſicut modo. Secundò ſic. Quæretis me, hoc eſt, auxilium meũ implorabitis, & non inuenietis me ad libitum veſtrum, tempore deſtructionis Ieruſalem à Romanis, Tunc enim (vt dicitur) multi Iudæorum nouerunt ſe vaſtari à Tito propter occiſionẽ Chriſti, & tunc Chriſtum habere liberatorem optabant, ſed non obtinuerunt.

B ¶ Iſta expoſitio modici eſt valoris, cùm ſit incerta. Beda verò exponit ſic, Quòd quæſierunt Ieſum poſt reſurrectionem, quando viderunt tot millia conuerti ad Chriſtum, ſed non inuenerunt eum ſpiritualiter, quoniam magnitudinem ſui peccati, quo Chriſtum occiderunt, penſantes, non verè pœnituerunt, ſed baratrum deſperationis inciderunt. Videtur autem ſic conuenienter poſſe exponi. Quæretis me, ante paſſionem & poſt hanc uicem ad capiendum, & non inuenietis me corporaliter vſque ad tempus, ut enim infra habetur, Ioan. 11 Principes dederunt præceptum, ut ſi quis Ioan. 1. ſciret ubinam eſſet Ieſus, indicaret. Ex quo elicitur, quòd ſæpe quæſierunt eum ad capiendum, ſed non inuenerunt. *Et ubi ego ſum*, Nunc ſecundùm diuinitatem, ui- C delicet, in ſummo cœlo, in ſinu patris. Vel, Vbi ſum, hoc eſt, ubi poſt paſſionem mox ibo & ero, uidelicet ad dexteram Dei, *Vos non poteſtis uenire* propter peccata ueſtra, uel propria poteſtate: tamen per gratiam meam, ſi pœnitentiam ueram egeritis, uenietis illuc, & eritis mecum. *Dixerunt ergo Iudæi*, Hoc eſt, miniſtri prædicti, & alii fortè qui aderant, *Ad ſemetipſos* id eſt, unus ad alium, non intelligentes uerba prædicta, ſed inter ſe conquirentes, quomodo eſſent intelligenda, *Quo hic iturus eſt, quia non inueniemus eum?* Chriſtus apertè dixit, Vado ad eum qui me miſit, & tamen non intellexerunt, quod prædixit ſe iturum ad patrem cœleſtem. *Nunquid in diſperſionem Gentium iturus eſt*, Hoc eſt, ad gentes ubique diſperſas, & per ſectas ad loca diuiſas. Sic enim contemptibiliter loquebantur de Gentibus, quos multum ſpernebant, propter D peccata eorum, & dilectionem ſuam, ac patrum ſuorum. *Et docturus gentes* uidelicet corporaliter receſſurus a Iudæa, & congregaturus multos diſcipulos ex Gẽtibus, *Quis eſt*, hoc eſt, quomodo intelligẽdus eſt, *Hic ſermo, quem dixit, Quæretis me, & non inuenietis, & ubi ſum ego, uos non poteſtis uenire?*

¶ Hoc forſitan repetebant ad innuendum, quòd ſecundũ eorum æſtimationem uerba Chriſti non erant intelligenda de receſſu eius ad Gentes quoniam per uerbũ de præſenti dixit, Vbi ego ſum, uos nõ poteſtis uenire. Ignorabant itaque quid notauit per hoc: *In nouiſſimo die autem magno* hoc eſt, multum celebri *feſtiuitatis* taber- E naculorum durantis ſeptem diebus, ut dictũ eſt, Primus enim ultimus dies huius Leuit. 23 feſti fuerant celebriores. *Stabat Ieſus* tan- Nu. 29. quam confirmatus in bono, erectus in omni uirtute, & paratus ferre ſubſidium cunctis ad ipſum confugientibus. Poteſtque per ſuam ſtationem, diuinitatis ipſius inuariabilitas deſignari, *Et clamabat* affectuoſè, eloquentiſſimè, ac ſecurè prædicando. *Si quis ſitit*, hoc eſt, ſpiritualia bona deſiderat, gratiã cupit, fluenta doctrinæ, aquã ſapientiæ appetit. De qua ſiti ſcriptum eſt in Eccleſiaſtico, Animæ ueſtræ ſitiunt ue- Eccl. vlt. hementer. Apud Iſaiam quoque ait, Om- Iſai. 55. nes ſitiẽtes, uenite ad aquas, *Veniat ad me*, non corporali greſſu duntaxat, ſed & mentis humili præparatione, faciendo quod in ſe eſt, fide quoque non hæſitãti, & ora- F tione conſtanti, Vnde ſcriptum eſt in Ia- Iacob. 1. cobo, Si quis ueſtrum indiget ſapientia & poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & dabitur ei. Poſtulet autem in fide, nihil hæſitãs. Ideo ſubditur. *Et bibat*, hoc eſt, deſideratam gratiam hauriat, ſpiritualiter recreetur, & refringeretur a me. Omnis quippe qui petit, accipit. Propter quod Luc. 11. in Apocalypſi dicitur, Qui ſitit, ueniat & Apo. vlt. qui uult, accipiat aquam uitæ gratis. Quicunque ergo mœſtificatus indiget conſolatione, qui fatigatus indiget cõfortatione, qui tribulatus indiget ſubuẽtione, recurrat integra fide, ac humili mente ad Chriſtũ. Nõ ceſſans ſperare in eo, & proculdubio auxiliũ ſortietur. Ipſe.n. ueriſſimè ait, Venite ad me oẽs qui laboratis, &

A oneratí eſtis,& ego reficiam vos. *Qui credis in me*,fide,formata,ac plena.Loquitur aũt Xp̃s ad literã de his,qui ſuo magiſte-
Mat. 11 rio ſtabiliter adhærebãt vſq; ad paſſionẽ,& pentecoſten,ſicut patebit,*Sicut dicit*
Prou. 5. *ſcriptura*,in prouerb.quantùm ad ſenſum, non quãtùm ad formam verborum. Illa allegatio refertur ad ſequentia, *Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ.* ¶Quomodo autem intelligendum ſit hoc, Euangeliſta ſubiecit, nec debemus anticipare expoſitionem tanti interpretis. *Hoc autem dixit de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum.* Eſt igitur ſenſus.Flumina aquæ viuæ.i.dona ſpiritus ſancti, fluenta doctrinæ cęleſtis,& gratiæ copioſæ ac multiformis, emanabunt de corde ipſius ad alios.
B Vel de habitu & interiori actu, ad opera exteriora. Itaq; per flumina deſignantur dona ſpiritus ſancti.Per aquam viuã, ipſe ſpiritus ſanctus.De quo dictũ eſt, Qui biberit ex aqua quam ego dabo, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternã: Per ventrem verò, mens ipſa interna, in qua habitat ſpiritus ſanctus per dona ſua,de huiuſmodi etenim ventre, ait Sa-
Prou.22 lomon in prouer. Fili ſuſcipe ſapientiã, quæ pulcra tibi erit, cum ſuſceperis eam
Iſai. 16. in ventre tuo,Et Iſaias,Venter (inquit) meus quaſi cithara ad Moab ſonabit. Ex
Act. 2. mentibus ergo Apoſtolorum& aliorum, qui cũ eis in die Pentecoſtes ſpiritũ ſanctum receperunt, fluxerunt prædicta flumina per euangelicã prædicationem ad totum mundum:quoniam gratiã ſibi di-
C uinitus commmunicatam, in alios admi-
1.Pe. 4. niſtrauerunt, ſicut optimi diſpenſatores multiformis gratiæ Dei.¶Pręterea,quòd prædicta intelligẽda ſint de effuſione ſpiritus ſancti in ſigno viſibili ſuper apoſtolos,& cũ eis cõſiſtentes in die pẽtecoſtes, pandit Euangeliſta ſubdendo.*Nondum.n.* quando Chriſtus hæc prædicauit, *Erat ſpiritus ſanctus datus* fidelibus, ſcilicet in tanta plenitudine, tamque euidenter, vt poſt reſurrectionem,quandoChriſtus dedit ſpiritum ſanctum in ſigno viſibili. Primò,per inſufflationem ante aſcenſionem. Secundò, per ignearum apparitionẽ linguarũ in die pẽtecoſtes. Fuit aũt ſpiritus ſanctus datus à principio mundi vniuerſis electis,quoniã nullus ſine gratia eius, ſine donis eius,ſine fide & caritate ſaluatus eſt,& ſancti patriarchæ atque prophe- D
tæ in magna copia gratiam ſpiritus ſancti ſortiti ſunt,quemadmodum Petrus dicit,Non voluntate humana allata eſt aliquando prophetia; ſed ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Nihilominus, Apoſtoli primitias ſpiritus ſancti receperunt, qui præ cæteris ſanctis antiquis exuberãtius,euidentiuſque repleti ſunt ſpiritu ſancto, & de myſteriis Chriſti excellentiſſimè illuſtrati. ¶Porro,quod ſubditur aduertendum eſt diligẽter: Cauſam enim cur ſpiritus ſanctus nondum datus fuit, hoc modo aſſignans adiunxit. *Quia Ieſus nondum fuerat glorificatus*.i.à morte reſuſcitatus, atq; in corpore glorioſus effectus. In anima.n. fuit glorificatus à principio incarnatio- E
nis,præſertim quantũ ad partẽ animæ ſuperiorem. ¶Cur ergo ſpiritus ſanctus datus non eſt plenè, & in ſigno uiſibili ante Chriſti reſurrectionẽ? Reſpõdet Chryſoſtomus, quoniam talis communicatio non debuit fieri, niſi per Chriſti paſſionem humano genere reconciliato. Auguſtinus uerò dicit,ꝙ ideo, ut per tam copioſam ſpiritus ſancti receptionem, certiſſimè ſuſpiremus ad patriã, ad futuram reſurrectionem, ad beatam immortalitatem.Cuius Chriſtus in ſeipſo monſtrauit exemplum, apparendo diſcipulis in uerò corpore veraciter glorificato. Sed literalis,ut arbitror ratio eſt, quoniam ad hoc datus eſt ſpiritus ſanctus tam copioſè in ſigno uiſibili, ut apoſtoli omni notitia ſcripturarũ omniq; vſu linguarũ im- F
pleti,Chriſti euangelium vbiq; & conſtãtiſſimè prædicarent:& item,vt per igneas linguas figuratur,vt igneam legem eſſent prædicaturi,omniumq; linguarum rationes docturi.Hæc autem agenda non erãt, niſi poſt reſurrectionẽ, nam ante reſurrectionẽ dictum eſt eis à Chriſto,In viã Mat.10
gentium ne abieritis Chriſtus etiam noluit ſuã maieſtatẽ tam euidenter oſtendere ante paſſionem vt poſtea,ne ſua paſſio impediretur. Poteſt quoq; alia ratio addi,quia non decuit membra tanta gratia decorari, niſi capite totaliter glorificato, omniq; gratia accidentalis præmii adornato. *Ex illa ergo turba cùm audiſſent hos ſermones eius*.qui erant pulcherrimi, atq; vehementer notabiles.*Dicebant* (inquit) *Hic*

eſt

A *eſt verè propheta*. Secundùm Lyram: per prophetam intellexerunt prophetã illum antonomaticè dictũ, de quo Moyſes ſcripſit, Prophetam ſuſcitabit uobis dominus de fratribus ueſtris, tanquã me. Sed cùm hoc dictum ſit de Chriſto ad literam, & Euangeliſta nunc ſubdat. *Alij dicebãt, Hic eſt* Chriſtus, ſequitur qđ illi per prophetam non intellexerunt Chriſtum dominum prophetarum, ſed prophetã ſimpliciter, quem uocabant uerè prophetam. i. diuinitus illuminatum. Qui antè dixerunt, Hic eſt Chriſtus, melius conſiderauerunt uerba & opera Ieſu, Qui uerò dixerunt, Hic eſt uerè propheta errauerũt, ſi prophetam ſumpſerunt in ſpecie diſtinguendo prophetam contra dominũ pro-
B phetarum Chriſtum Ieſum qui fuit propheta, & comprehenſor, ſaluator, & finis prophetarũ. *Quidam autem* increduli uolẽtes probare teſtimonio ſcripturarũ ꝙ Ieſus non eſſet Chriſtus, *Dicebant nunquid à Galilæa uenit* Chriſtus? quaſi dicat, A prouincia Galilææ Chriſtus non eſt deſcenſurus, naſciturus, ſeu aduenturus. *Nonne ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid & de Betlehem caſtello* id eſt, modica urbe uel caſtello, id eſt, domo. *Vbi erat* id eſt, habitauit & hortus eſt, *Dauid uenit Chriſtus?* Chriſtũ naſciturum eſſe de ſemine Da-
Pſa.131 uid, prænunciatũ fuit in Pſalmo, De fructu uẽtris tui ponam ſuper ſedem tuam.
Iere.23. Et apud Ieremiam, Suſcitabo Dauid ger-
Iſai.10. men iuſtum. Apud Iſaiam quoque, Egre-
C dietur virga de radice Ieſſe, &c. Certũ eſt enim, ꝙ Chriſtus non deſcendit de ſtirpe Ieſſe, niſi per Dauid. Præterea quod Chriſtus naſceretur in Betlehem, per Michæã
Mich.5. prædictũ erat. Et tu Betlehem Ephrata, ex te mihi egredietur qui ſit dominator in Iſrael. Quoniam ergo nouerant Ieſum nutritum in Nazaret urbe Galilææ, putabant ꝙ ibi natus fuiſſet, & per conſequẽs non eſſet Chriſtus, *Diſſentio itaque facta eſt in turba propter eum*, diuerſis diuerſa ſentientibus atque dicentibus. *Quidam autem ex ipſis voluerunt apprehendere eum*, putãtes quòd nec propheta, nec Chriſtus eſſet, ſed ſeductor. Erant enim obſtinati, & peſſimi, luminique rebelles, *Sed nemo miſit ſuper illum manus*, quia noluit Chriſtus, & eorum prauitatem repreſſit. *Venerunt ergo miniſtri* qui miſſi erant, ut caperent

Ieſum, *Ad pontifices, & fariſæos*, à quibus D
fuerant miſſi, *Et dixerunt eis* (id eſt, miniſtris) *illi, Quare non adduxiſtis eum* (aptum & uinctum?) *Reſponderunt miniſtri, Nunquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic loquitur*, id eſt, tanta eſt ſapientia atque facundia oris ſui, tàm promptè, ordinatè & doctrinaliter loquitur, quòd nemo ei ſimilis fuit. Nec mirum, cũ ipſe ſit unicũ Dei uerbũ quod non laborat in uerbo. Hinc ait
Pſalmiſta, Diffuſa eſt gratia in labiis Pſa.44.
tuis. Et in Luca legitur, Omnes mirabant Lucæ.4.
tur in uerbis gratiæ quæ procedebant de ore eius. *Reſponderunt Fariſæi, Nunquid & vos ſeducti eſtis?* id eſt decepti eſtis, putantes propter pulcritudinem uerborum e-
ius, quòd ſit propheta, aut Chriſtus. Ali- E
qui dicunt, quòd iſti miniſtri, quanuis mala intentione acceſſerunt ad Chriſtũ, tamen audiendo efficaciſſimam prædicationem ipſius, immutati fuerunt à malo propoſito, incipientes aliqualiter bene ſentire de eo. Vnde Fariſæi attendentes, uoluerunt eos à fide Chriſti prorſus auertere, adiicientes. *Nunquid aliquis ex principibus*, id eſt, ſacerdotibus, & ſcribis, per quos tunc regebantur Iudæi, & doctores, & cæteris doctiores fuerunt, *Credidit in eum, aut ex Fariſæis?* qui cæteris religioſiores uidebantur: tanquam dicant, Nullus ex doctis, & magiſtris a que deuotis credit ei. *Sed turba hæc* (currens poſt eum) *quæ non nouit legem*, (id eſt, uulgus indoctum, & ignobile) *maledicti*
ſunt, id eſt, miſerabiliter fallitur, faci- F
le credens propter inſipientiam ſuam, & ruditatem. Totum mentiuntur Fariſæi, quemadmodum moris eſt Iudæorum, quos in tantum excæcat inuidia, ut ſiue per uera, ſiue per falſa, non ceſſent auertere alios ab eo quem odiunt. Nam & aliqui ex principibus crediderunt in Ieſum, ſcilicet, Nicodemus & Natanael legis lector. Infra quoque legitur ꝙ multi ex principibus crediderunt in Ieſum, ſed & deuotiſſimi Iudæorum iam crediderunt in Ieſum. Fariſæi quoque pleni erant hypocriſi, auaricia, ambitione, inuidia. Turba quoq; non fuit maledicta, ſed perfecta, quemadmodum fatur apoſto-
lus, Quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, 1.Cor.4.
ut confundat ſapiẽtes, & infirma mũdi elegit Deus, ut cõfundat fortia. Hoc ip-

A ſe Saluator perpendens exultauit ſpiri-
Lucæ.19. tu ſancto,& apud Lucam introducitur, & ait,Confiteor tibi pater domine cœli, & terræ,quia abſcondiſti hæc à ſapientibus
Mat.11 & erudientibus, & reuelaſti ea paruulis. Et Pſalmiſta,Teſtimoniũ(inquit) domini fidele, ſapientiam præſtans paruulis. Quantò ergo quis minus de ſeipſo prȩſumit,quantominus in propria ſubtilitate & ſcientia gloriatur, quantominus alios uilipẽdit,tãtò copioſius meret̃ illuminari à Chriſto. Hinc quoq; ſimplices & fœminæ ſint deuotiores q̃ multum literati viri,quia quò minus habent de excellentia in naturalibus,eo humiliores ſunt,& per conſequens pleniores ſunt vera ſapiẽtia,illa uidelicet quæ eſt primũ donũ ſpi-
Prou. 3. ritus ſancti ex intima deuotione. Vnde
B Salomõ ait,Cũ ſimplicibus ſermocinatio Dei. *Dicit Nicodemus ad eos, Ille qui uenit noctu ad eum*(puta ad Ieſum, vt dictum eſt) *qui erat unus ex ipſis* .i. de numero principium,& fariſæorum,ut patuit. *Nunquid lex noſtra iudicat*,hoc eſt, ad iudicandũ per approbationem vel condemnationẽ do-
Ioan. 3. cet. *Hominem niſi audierit ab ipſo prius*.i.uerba de ore eius audierit, *Et cognouerit* (per certitudinem)*quid faciat*? Vbertim enim in lege præceptum fuit, vt cauſa iudicandi inueſtigaretur,audiretur, diſcuteretur & vt ipſe qui cauſam habuit ſtaret coram ſenioribus, ſacerdotibus vel iudicibus
C (quorũ fuit iudicare)audireturq́; ab eis, ſicq́; opera eius verè cognoſcerent,hocq́; Nicodemus inſeruit, ne incautè damnarẽt Ieſum,uel aliquẽ ab ipſo auerteret, & ut induceret eos ad diligentẽ aduertentiã,atq; præſentialẽ audientiam Chriſti, confidens eos ſi hoc facerent conuertendos ad Chiſtũ, ſicut ipſe iã fuit cõuerſus ad eũ, cuius tantã expertus fuit uirtutẽ, ſapientiã eminentiamq́; in ſermone. *Reſponderunt fariſæi & dixerunt ei*,(utpote Nicodemus) *Nunquid & tu Galilæus es*? id eſt à Ieſu Galilæo deceptus,diſcipulusq́ne illius effectus. *Scrutare ſcripturas*.i.tu qui legis doctores,ſcripturas Moyſi & prophetarum diligenter inquire per actualem conſiderationem,quas noſti per habitualem notitiã, *Et vide*.i.ſi hoc feceris ex ſcripturis oculo interiori uidebis, *Quia propheta à Galilæa*,id eſt,à tam uili terra, & plebe, *Non ſurgit*,id eſt, non naſcitur, non procedit,non aſcendit. Mirabilis cæcitas D
fariſæorum, qui ſic loquuntur acſi Deus eligeret gentem,propter locum,& nõ potius locum propter gentem;& ꝙ aſſerunt à Galilæa non ſurrexiſſe prophetam patet falſum,de Heliſæo propheta & Delbora prophetiſſa. Tobias quoq;(quem conſtat fuiſſe de Galilæa)prophetico ſpiritu fulſit,imò Deus frequenter in vilioribus locis efficit opera magis præclara:vnde & Nazaret ciuitatulam Galilȩæ elegit pro loco conceptionis, & educationis. Betlehem quoq; ciuitatulam Iudæ pro loco natiuitatis,non Romam caput mundi,neque Ieruſalẽ Iudææ metropolim,ne exaltatio Ieſu ac diuulgatio fidei Chriſtianæ aſcriberetur potentiȩ ciuium,vel eminentiæ loci, aut alicui cauſæ naturali, ſed in E
omnibus agnoſcatur opera diuinitas,cuius virtute & cooperatione ſcimus inualuiſſe fidem catolicam, Chriſtianamq́; legem. *Et reuerſi ſunt vnuſquiſque in domum ſuam*. Nam propter prædictas diſſenſiones ſolutum eſt eorum conſilium.

ELVCIDATIO CAP. VIII.

Ieſus autem perrexit in montem Oliueti.

ARTICVLVS XXI.

QVid poſt facta ac documenta in præceden.cap. recitata egerit at- F
que docuerit Chriſtus, Euangeli- Ioan. 7.
ſta explanat. *Ieſus autem perrexit in montem Oliueti*,qui propter oliuas illic naſcentes, & abundantes ſic dictus eſt. Apud Lucam Luc. 12.
habetur, ꝙ Ieſus exiens noctibus morabatur in mõte qui dicitur Oliueti. Apud Matthæum verò & Marcum legitur, ꝙ e- Mat.21
greſſus à Ieruſalem abiit in Betania, cum Mar.11
duodecim. Quod ergo nunc dicitur perrexiſſe in montem Oliueti, intelligendũ eſt, vel quia intrauit domum Martæ in Betania,quæ fuit iuxta præfati montis radices, vel quia ad tempus morabatur in monte hoc vacãdo orationi in loco quieto & ſeparato,non ꝙ indigeret huiuſmodi adminiculo,ſed vt cunctis fidelibus,& præſertim prædicatoribus daret exemplum quærendi locum ſolitarium orationi, contemplationique aptum poſt prædicationem, vt ibi recolligerent ſemetipſos,

A metipſos, idem quoq; facerent ante prædicationẽ, quoniã ordinatus modus prædicandi cõſiſtit, primò per orationem ad Deum recurrere pro illuſtratione ſapientiæ ſuæ, & omnium vanitatum & imperfectionum euitatione, vt ꝙ orando hauſerunt, prædicando diffundant. *Et diluculo iterum uenit in templum*, quia ut alibi ait, in his quæ patris ſui erant oportuit eum eſſe, in quo zelus ſuæ dilectionis quẽ habuit ad populũ Iudæorũ, quemadmodũ ait, Ieruſalem Ieruſalem, quotiens volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas. *Et omnis populus venit ad eum*, maximè vulgus. Iam. n. celeberrima fuit fama de Ieſu in doctrina & eloquẽtia, in ſanctitate, & in B ſignis, *Et ſedens* (in templo) *docebat eos. Adducunt autem ſcribæ* qui doctiores fuerũt, *Et fariſæi*, qui videbantur religioſiores: vnde & iſti cum fuerint vani: nomen ſciẽtiæ, & ſanctitatis affectantes, ſpecialiter Chriſto inuiderunt, eo ꝙ in ſapientia, & ſanctitate eos excederet, non ſolũ ſecundũ veritatem ſed & ſecundùm populi reputationem. Amatores etenim excellentiæ ac laudis humanæ inuidẽt iugiter his qui eis excellentiores vel pares vidẽtur, timẽtes ne ſibi præferantur. Adducũt itaque *Mulierem in adulterio deprehenſam*, Cur non adduxerunt adulterũ, cùm eandem pœnam meruerit? dicunt aliqui, vt facerent populo æſtimationẽ, ꝙ fuit diſcipulus Ieſu: ſed hoc eſt magis in cõtrarium. Cum enim ſtuduerint Chriſtum diffamare, ſi inueniſſent aliquem diſcipulorũ eius in tanto facinore, illum maximè publicaſſent ac produxiſſent in mediũ, quatenus crimen diſcipuli in magiſtrum redundaret. Quemadmodũ enim filius ſapiens eſt gloria patris, ſic bonus diſcipulus eſt honor magiſtri. Forſitan ergo adulter euaſit manus eorũ, vel muneribus eos placauit. Sed potius reor, ꝙ ideo fœminam adduxerunt, non virũ, quia optabant vt Ieſus parceret delinquẽti, indicãdo vt dimitteretur adulterans, ſicq; accuſarent eũ de legis trãgreſſione, quoniam lex iuſſit huiuſmodi lapidare. Conſuetudinariũ eſt iudicibus, fœminis magis occupati, faciliusq; indulgere q̃ viris, & cæteris paribus minus peccant in eodem genere culpæ q̃ viri, cum ſit in eis fragilitas

Lucæ .2.
Luc. 13.
C
Prou. 10
Prou. 15
Tob. 9.
Leuit. 20

maior, carnalitas fortior, intellectus debilior: propter quod mulier nomine carnis frequenter exprimitur in ſcripturis. *Et ſtatuerunt eam in medio templi* (vel populi coram Chriſto) *& dixerunt, Magiſter*, blandè & reuerenter, fraudulento corde loquuntur, vt Ieſus minus caueat ſe ab eis, magiſtrumq; nominant, cuius noluerunt eſſe diſcipuli. Tales ſunt multi vulpini obſeruatores Deo odibiles, à quibus tunc magis cauendum eſt, dũ amplius ſe humiliant, arridẽt, & applicant, Vnde ſcriptum eſt. Ne credas inimico tuo in æternum, quoniam ſeptẽ doli in corde eius, *Hæc mulier modo deprehenſa eſt in adulterio*, id eſt intẽta in crimine, propter quod excuſationi locus non patet, *In lege autem Moyſes mãdauit nobis huiuſmodi lapidare*, id eſt, ictibus ſaxorum occidere, *Tu ergo* qui in aliquibus nõ ſeruas legem, quaſi vim diſpenſandi habẽs, & dominus legis *Quid dicis* eſſe agendum cum iſta nefaria? *Hæc autem dicebant tentantes eum*, id eſt intẽtione fallendi, experiri uolentes quid diceret, ut poſſent accuſare eum. Propoſuerũt enim ſibi quæſtionem, cuius reſpõſio pro utraq; parte increpabilis videbatur, quia ſi reſpondiſſet ꝙ dimitteretur, accuſarent eum de Moſaicæ legis deſtructione. Si verò iudicaſſet, quòd occideretur, obiicerẽt ei, quòd contra propriam faceret prædicationem quia in omnibus miſericordiam docuit, non rigorem iuſtitiæ magis tamẽ optabant, quòd iudicaret eã dimitti, quia ſic grauius uideretur redarguendus. *Ieſus autem inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terra* Pater hoc deſignauit quatuor. Primò, ꝙ ad mulierem peccatricem inclinauit ſuam clementiam. Secundò, ꝙ malitioſis accuſatoribus auertit ſuæ pietatis reſpectum, quaſi deteſtans eorum calliditatem. Tertiò, ꝙ ſententia non ſit ſubitò & improuiſè promenda, ſed cum deliberatione matura. Quartò, quòd iudicium proferendum ſit ſecũdùm ſcripta, vel primò ſcribendum, deinde publicandum: ꝙ in pluribus locis ac populis obſeruatur. Quod autem ſcripſerit non refert Euangeliſta: ſed aliqui dicunt, ſecundùm quod tactum eſt, quòd ſcripſit, id quod poſtea protulit. Alii dicunt, quòd ſcripſit eorum peccata, vt propria peccata videntes, erubeſcerent. Quidam affirmant, quòd ſcrip-

D
Eccl. 12.
Leuit. 20
E
F

A ſit hæc verba, terra iudicat terram, id eſt, peccator peccatorem. *Cum autem perſeuerarent* (in ſtudio decipiendi) *interrogantes eum* (quid iudicaret) *erexit ſe*, non corporaliter tantùm, ſed & ſpiritualiter ab humili taciturnitate ad magnæ autoritatis ſublime ac iudiciale eloquium. Porrò, ſi Chriſtus à Deo iudex omnium conſtitutus, tàm moroſus fuit ad iudicandū de alio, etiam in manifeſtis, cur nos tàm proni ſumus ad iudicandum de aliis etiā non commiſſis & ſubditis, & hoc in cauſis incertis paruiſque rebus? *Et dixit eis, qui ſine peccato* (mortali) *eſt ueſtrum* Sine venialibus enim nemo eſt, niſi fortè ad horulam. Propter uenialia quoque non fit homo ad iudicandum, ſeu puniendū magnos exceſſus indignus. *Primus in illam lapidem mittat*, ideſt, ſi imò uultis ut ſecundū B legis rigorem puniatur, ſecundùm cōgruum ordinem iuris. Decet enim iuſtitiam à iuſtis executioni mandare. Si igitur aliquis veſtrum eſt, qui legem tranſgreſſus non eſt, ab illo præuaricatrix legis debitam pęnam recipiat.

¶O ineffabilis prudentię reſponſionem, ex ore æternæ ſapientiæ profluentem, in qua utique reſponſione, ſic temperata eſt iuſtitia per miſericordia & econtra, quòd nullatenus potuit iudicans reprehendi. Quòd enim dixit, qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat, ad iuſtitiam pertinebat, quòd verò per talē ſententiam peccatricem de manu illorum C eripuit, miſericordiæ fuit. O quam faciliè ſapientia Dei, Chriſtus dominus, laqueos ſibi expanſos diſſoluit, ſecundùm quod Salomon ait, Non eſt ſapientia, nō eſt prudētia, non eſt conſilium contra dominū. (1.Cor.1. Prou.21) *Et iterū ſe inclinans ſcribebat in terra*: reiteratio facti confirmationis extat iudiciū, ſerioſitatiſq; ſignum. An uerò ſecūdo ſcripſit idem quod primò, non penitus certum. Et aliqui dicunt, ꝙ primò ſcripſit ſententiā. Secūdò, ſcribarum ac phariſæorum peccata, ut conſiderantes propria crimina deſiſterent à lapidatione adulteræ, atq; ſeipſos corrigerent. Dicitur quoq; ꝙ non ſcripſit omnia hęc quaſi per ſingula verba, ſed aliquem tractū ſeu figurā depinxit in terra, in qua illi uiderunt ſua peccata repreſentari quaſi in ſigno. ¶Quęritur, quō Ieſus ſcripſit in terram cū fue-

D rit in templo pauimentum habente? Et reſpondendū, ꝙ terra frequenter accipitur pro quacunque re terreſtri, in qua elementum terræ prædominatur: quemadmodum olim homini dictum eſt, Terra es: (Gene.3) Si ergo ſuper lapides ſcripſit, quomodo ſcripſit in tā dura materia? Dici poteſt, ꝙ materia ceſſit ei, vel ꝙ aliquid humoris ac pulueris ſuperiacuit pauimento, in quibus ſcripſit. Secundū Bedam, ideo Chriſtus ſe rurſus inclinauit & ſcripſit, ut vultum ab illis ſua reſponſione confuſis diuertēdo, daret eis exeundi libertatē. Denique, iuxta Bedam, per hoc ꝙ Chriſtus ante prolationē ſententiæ & ſtatim poſt eam ſcripſit in terra, docemur, ut antequam fratrem vel proximum iudicemus, & poſtquā eum corripuimus ad noſipſos E mentis oculū conuertamus, diſcutiendo cōſciētias proprias, ne forte in ſimilibus, vel grauioribus vitiis ſimus culpabiles. *Audientes aūt ſcribæ & phariſæi* (ſententiā Chriſti) *unus poſt alium exibant* de tēplo: nam voce ſaluatoris velut telo, quodam percuſſa, confuſa, & uicta erant corda eorum, agnoſcentium propria ſcelera, ideo verecundia quadam perfuſi cum ſe inuicem aſpexiſſent deiecto capite egrediebātur. *Et remanſit ſolus, & mulier in medio ſtans*. Quō ſolus remanſit cum nec diſcipuli eius, nec populus videatur egreſſus, niſi cum eo vel poſt eum? Dicendum, ꝙ manſit ſolus. i. ſine prædictis inſidiatoribus, & mulier in medio ſtans, quia incerta fuit adhuc quid Ieſus iudicaret de ea. F *Erigens autem ſe Ieſus* per quam erectionē ſuæ pietatis deſignatur reſpectus, *Dixit ei* interrogando non ex ignorantia, ſed vt ad uerba mulieris conuenientius reſponderet, *Mulier, ubi ſunt qui te accuſabant? Nemo te condemnauit?* (Pſa.144.) i. lapidandam determinauit. *Quæ dixit, Nemo domine*. (Luc.19.) Quia confuſi abierunt, qui eam accuſauerunt. *Dixit autem Ieſus* cuius miſerationes ſuper omnia opera eius, qui venit quærere & ſaluum facere quod perierat, *Nec ego te condemnabo*, i. lapidandam dictabo, & ſi pœnitentiam egeris non te condemnabo in hora mortis tuæ, nec in die iudicii. *Vade* non ſolū corporaliter recedendo, ſed à priſtinis malis te elongando, ſtatum immutando, de uirtute in virtutem eundo. *Et amplius noli peccare*, ideſt, peccato non cō

A ſentias,ſed firmum propoſitum non peccandi habeto. Vnde ait alibi Saluator, *Matt.9.* Non veni vocare iuſtos,ſed peccatores in pœnitentiã. Itaq; ꝙ dixit, nec ego te condemnabo, miſericordiæ fuit: ꝙ verò adiecit amplius noli peccare, fuit iuſtitiæ. Dimiſit ergo Saluator piiſſimus mulieri huic pœnã & culpã, ſicut & latroni in cruce. Veruntamen, iſta forma abſoluẽdi non eſt ad imitationẽ trahenda, ſed ſatisfactio imponenda eſt cõfitenti ſecundũ exigen- *Luc.23.* tiã culpæ. Chriſtus aũt habuit poteſtatẽ excellentiæ in ſacramentis, potuitq; ſine exteriori ſatisfactione tantæ contritionis gratiã peccatrici huic infundere, ꝙ ſufficiebat ad remiſſionẽ culpæ pœnæque. Et fortè præuidit, ꝙ mulier tàm efficaciter B emendatura fuit vitam ſuam, ꝙ non oportuit ei ſpecialem ſatisfactionẽ imponere. *Iterum ergo locutus eſt eis* puta diſcipulis, populo & cunctis qui aderant. *Ego ſum lux mundi* Hoc Chriſtus adiecit ad oſtendendum: quod ſua abſolutio, qua abſoluit adulteram, fuit idonea, eo quòd ipſe ſit lux mundi intus purgans, illuminans atque perficiens. ¶ Deniq; Chriſtus, ſecundũ quod Deus eſt lux increata, æterna, infinita, ſupereſſentialis, fontana, omnem mentem creatã intus illuſtrãs lumine naturæ, gratiæ vel gloriæ. Secundũ naturam quoq; aſſumptam eſt lux mundi.i. hominum vniuerſorum. Lux inquam participata non ſubſtantialiter, ſed propter plenitudinem gratiæ, ſapientiæ & ſanctitatis ſibi infuſæ, de cuius plenitudine acci- C piendo illuminamur ab eo. Illuminauit *Ioan.3.* aũt mundũ docendo, conuerſando, mira- *Ioan.1.* cula faciendo. Apoſtolis quoq; ait Salua- *Baruc.3.* tor, Vos eſtis lux mũdi, ſed illi erãt lumi- *Matt.5.* na particularia, & miniſterialia ſeu inſtrumentalia, quoniã vnuſquiſq; eorũ aliquã partem hominum illuſtrauit, tanquã miniſter ſummæ lucis. Chriſtus verò eſt lumen vniuerſale ac principale, tamen ut homo fuit lumẽ inſtrumẽtale: ſed aliter, q̃ cæteri ſancti, quia humanitatis Chriſti eſt inſtrumentum diuinitatis propriũ, & cõiunctum, quemadmodũ caro eſt inſtrumentum animę eam informantis. Alii autem ſancti ſunt inſtrumenta ſeparata diuinitatis atq; communia, ſicut ſecuris eſt inſtrumẽtum artificis, *Qui ſequitur me* per fidem, dilectionem, & operum exhibitionem: quod ad omnem pertinet Chriſtianum: iuxta illud, Qui ſe dicit in Chriſto D manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe *1.Ioan.2.* ambulare. Et Paulus ad Ephe. Imitatores *Ephe.5.* Dei eſtote, & ambulate ĩ dilectione, ſicut Chriſtus dilexit nos. *Non ambulat*, id eſt, non conuerſatur, nec viuit, nec [illegible], *In tenebris* ignorantiæ, & peccati, de quibus tenebris habetur in Pſalmo, Fiant *Pſal.34.* viæ illorum tenebræ & lubricũ Hinc itaque via .i. conuerſatio impiorum dicitur tenebroſa, uia aũt iuſtorum clara & luminoſa, ſecundùm quod Salomõ aſſerit, Via *Prou.5.* impiorum tenebroſa, neſciunt vbi corruunt. Iuſtorũ aũt ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſq; ad perfectã diem, *Sed habebit* pro præmio huius imitationis *Lumen vitæ*.i. lumen gloriæ ſempi E ternæ in patria, de quo canit Pſal. In lu- *Pſal.35.* mine tuo videbimus lumẽ. Habebit quoque in patria pro obiecto & præmio obiectali lumen increatum, ſanctam & ſuperbenedictam trinitatem quæ eſt origo omnis vitæ naturalis, gratioſæ & glorioſæ. ¶ Inſuper qui Chriſtum ſequitur nunc, habet vitæ lumen, uidelicet Chriſtum, per fidem, ſpem, & dilectionem, quem in patria habiturus eſt per ſpeciem.i. per clarã uiſionem, tentionem, & fruitionem, quæ ſunt tres dotes animæ correſpondẽtes tribus virtutibus teologicis. His nanq; uirtutibus & dotibus habemus, tenemus & poſſidemus Deum in præſenti & in futuro: quoniã Deus ſublimis & benedictus, tàm amoroſus & liberalis conſiſtit, quòd F præſtando nobis dona ſua præſtat ſeipſum, ita vt fiducialiter, veraciterq; dicamus, Deus noſter, & Deus meus. Itaque qui non ſequitur Chriſtũ, currit, & pertinget ad tenebras gehẽnæ: qui uerò ſequitur eũ, currit atq; perueniet ad lumẽ vitæ, claritatẽq; patriæ, quemadmodũ Iſaias *Iſaia.6.* promiſit, Non erit tibi ſol amplius ad lucẽdum per diem, ſed erit tibi dominus in lucem ſempiternam: quoniam Chriſtus hoc loco aſſeruit, Ego ſum lux mundi. Manichæi dixerunt, quòd Chriſtus eſſet ſol, iſte uiſibilis: quod quàm ſtultum ſit nõ oportet probare. ¶ Poſtremò ſciendum, quòd cum ratione luminis ſit manifeſtare ſeu clarificare, iuxta illud Apoſtoli, *Ephe.5.* Omnia quæ arguuntur, à lumine manifeſtantur: idcirco lumen ſeu lux pro-

A priè dicitur in ſpiritualibus ac diuinis,
quoniá manifeſtatio maximè ſpectat ad
intellectū,in quo eſt ueritatis inſpectio.
Hinc ergo Deus dicitur lux per eſſentiā,
quia ab ipſo omnis deriuatur cognitio,&
nulla creatura eſt lux ſecundùm perfectā
lucis proprietatē ac rationem, ſed ſolus
Deus. Omnis.n.creatura habet aliquid
tenebroſitatis,defectibilitatis,& imperfe
ctionis admixtū,cū ſit dependens,finita &
indigens: Deus uero glorioſus, & fortis
ſic lumē eſt,ut nō ſit in eo aliquid non lu
ciditatis ſeu imperfectionis uel ignobili-
1.Ioā.3. tatis. Propter quod ait Ioannes in prima
ſua canonica,Deus lux eſt,& tenebrę nō
ſunt in eo vllæ *Dixerunt ergo ei fariſæi*, Iam
dictum eſt, ꝙ ſcribæ & fariſei, qui adulte
B ram adduxerunt egreſſi ſunt. Iſti igitur
fariſæi,de quibus nunc agitur, alij fuerūt
ab illis. *Tu de teipſo teſtimonium perhibes* lau
dando tuā perſonam ſublimi præconio,
quaſi nullus propheta uel patriarca com
mendauit ſeipſum. *Teſtimonium tuum non
eſt uerum*.i.raptum,& efficax,ſed increpa-
bile & ſuſpectum, cùm homo non ſit bo-
nus iudex ſuiipſius:nec morale eſt,lauda
Prou.27 re ſeipſum,cum Salomō proteſtatur,Lau
det te alienus,& non os tuum, extraneus
2.Cor.10 & nō labia tua,unde Apoſt. Non qui ſeip-
ſum cōmendat ille probatus eſt. Idcirco
cum Paulus cōmendaſſet quodammodo
2.Cor 12 ſemetipſum,ſubiūxit, Factus ſum inſipiēs
uos me coegiſtis. Ego.n.à uobis debui cō
mendari. ¶ Sed cùm hæc ita ſe habeant,
C quomodo ſaluatur ꝙ Chriſtus(cuius om
nis actio noſtra eſt inſtructio)recommē-
dauit ſeipſum? Et reſpondendum, ꝙ non
ſolùm, Chriſtus, ſed & multi ſanctorum
Chriſto vtriuſq; teſtamenti teſtimoniū
perhibuerunt de ſe, & laudauerunt ſeip-
ſos,non propter laudem humanā & glo-
riam uanā,ſed ad Dei honorem, & aliorū
inſtructionem. Sic nanq; prophetæ ſcri-
bunt reuelationes ſibi diuinitus factas,
& quomodo Deus uel angeli eis locuti
ſunt. Et tale teſtimoniū efficax fuit, quia
ex multis alijs patuit uerū eſſe quod aſſe-
ruerunt uidelicet ex ſanctitate cōuerſatio
nis,& miraculis,ex affectu impletionis,a-
lijsq; diuerſis indicijs certis: & ita non ip
ſi duntaxat, ſed & Deus perhibuit teſti-
moniū eis. Simili modo teſtimoniū Chri
ſti de ſeipſo efficaciſſimū fuit, quia ex emi

nentia ſuæ ſapientiæ ex magnis ac infini D
tis ſuis prodigijs, ex ſanctimonia uitæ,
multiſq; alijs patuit eum eſſe uirum ſan-
ctum,& iuſtum, omni fide digniſſimum.
Autoritates uerò præmemoratæ intelli-
gendæ ſunt ſecundū communem curſum,
& de his quibus aliundè teſtimoniū ſiue
præconiū non perhibetur. Itemq; de lau
de ad ſeipſum non ad Dei honorē proxi-
morumq; utilitatē relata. Talis etenim
laus procedit ex bonitate nō ex caritate.
¶ Præterea ratio cui teſtimoniū & præco
nium à ſeipſo prolatum non eſt idoneū,
hæc eſt:quoniā cognitio hominis de ſeip
ſo eſt ſępe incerta & fallax propter inor-
dinatū atq; priuatū affectū ad ſe,propter
qđ homo in multis cōplacet ſibi, in qui-
bus diſplicet alijs. Et quāuis cognitio ſui E
ſit aliquādo certa,tamē iudiciū ex affectu
prefato frequēter peruertitur:iuxta illud
Amor,& odiū,peruertūt iudiciū. Illud er
go iudiciū firmū eſt,ꝙ ex certitudine no
titiæ, & rectitudine affectionis emanat.
Chriſtus aūt,uirtus & ſapiētia patris per
fectè cognouit,& iuſtè amauit ſeipſum in
omnibus:ideo teſtimonium ſuū de ſe exti
tit firmū,propter quod ſubditur. *Reſpōdit* Eccle. 9.
Ieſus & dixit eis, Et ſi(.i.quanuis) *vel quia*, 1.Cor. 1.
Ego teſtimoniū perhibeo (.i.do) *de meipſo, ue-
rum eſt teſtimoniū meum, quia ſcio* ſcientia
increata comprehenſiuè,atque creata ap
prehenſiuè, *Vnde*(id eſt,à quo) *veni* utpo-
te Deum patrem à quo natus ſum ab æ-
terno, & à quo ſum miſſus in tempore.
Et quo vado, id eſt,eundem patrem ad quē F
citò reuertar aſcendēdo ad cœlum, & per
conſequens cognoſco meipſum afficior,
quia cognitio iſta nō eſt informis, nuda
& defectuoſa. Dum enim principium rei
& finis eius cognoſcitur,ipſa quoque co-
gnoſcitur. ¶ Oportet ſcire,quòd Chriſtus
ſecundùm utranque naturam,exiuit, &
uenit à patre, ita quòd pater ſecundùm
utranque naturam eſt principium Chri-
ſti,origo, & fons, ſed reuerti ad patrem,
tanquam ad finem non competit Chri-
ſto, niſi ſecundùm naturam humanam,
qua minor eſt patre, & diſtabat ab ipſo
quantùm ad corporis paſſibilitatem, re-
dijtq; ad eum à quo ſecundū diuinitatē
nuſquā receſſit. Nihilominus unigenitus
filius ſecundū diuinitatem quoq; ad pa-
trem conuertitur per contemplationem
ac

A ac dilectionem ſed non per dependentiā, ſicque conuertitur ad patrem, tanquam ad obiectum æquale, nō tanquam ad finē ſuperiorē, ſed ipſe, & pater ac ſpiritus ſanctus ſunt vnus finis, in quem ordinanda ſunt omnia, quoniam omnia propter ſeip-
Pro. 16. ſum operatus eſt dominus, vt Salomon ait. *Vos autem neſcitis unde uenio* patrem à quo æternaliter gignor, & per incarnationem miſſus ſum, imò continuò mittor, quoniam quicquid ago ex eius inſpiratione inclinationeque ago. Fuit quippe anima Chriſti donis ſpiritus ſancti ſumme replera, per quæ in omni actione mouebatur à Deo, *Aut quo uado*, ideſt, terminum ad quem tēdo neſcitis, uidelicet pa-
B trem, ſeu corporis glorificationem, & ſeſſionem ad dexteram patris, regnationemque in cœlis. Idcirco, non poteſtis bene iudicare de me cùm non agnoſcatis me quem purum hominem æſtimatis, propterea ſequitur, *Vos ſecundùm carnem iudicatis*, ideſt, ſecundùm ea quæ foris apparēt, ſecundùm ſenſum carnalem & uitioſum affectum, non ſecundùm rectam rationē, & ſpiritus ſancti directionem. Vnde ſupe-
Ioan. 7. rius dixit, Nolite ſecundùm faciem iudicare. Quoniam enim uiderunt Ieſum hominibus ſimilem foris, quantùm ad corporis ueritatem, paſſibilitatem, cæteroſque indetrahibiles defectus, putabāt, q̄ eſſet homo purus, neque liceret tibi de ſe teſtimoniū ferre, *Ego non iudico quenquam*
C Quid eſt hoc? Nonne dicendo ego ſum lux mundi, iudicauit ſeipſum iudicio approbationis, & diſcretionis? Itemque dicendo, Vos ſecundùm carnem iudicatis, iudicauit phariſæos iudicio reprobationis ſeu redargutionis? Superius quoq; di-
Ioan. 5. xit Saluator, Pater non iudicat quenquā, ſed omne iudicium dedit filio, Sed horū ſolutio, aliqualiter patet ex his quæ dicta
Ioan. 3. ſunt ſuper illud, Non enim miſit pater filium ſuum in mundum, ut iudicet mundum, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. In primo enim ſuo aduentu nō exercuit Chriſtus iudicium condemnationis & remunerationis, ſed diſcretionis & increpationis ordinatę, ad emendationem nō ad pœnam. Itaq; ait, *Ego non iudico quenquam* in primo meo aduentu, iudicio finalis reprobationis ac remunerationis, quia hoc fiet in ſecundo aduentu. Quidam exponūt

ſic. ego non iudico quenquam, eo modo quo vos ò Phariſæi puta ſecundùm carnem. Quòd autem Chriſtus aliquo modo iudicauerit, conſtat ex eo quod ſubditur. *Et ſi*, ideſt quanuis, & quia *Iudico ego*, ideſt, ſententiam diffinitiuam profero de meipſo ac aliis, ideſt, quanuis iudicium diſcretionis enuntio inter bonos & malos diſcernendo, *Iudicium meum* (tale) *uerum eſt* (ideſt, rectum & efficax) *quia non ſum ſolus*, ideſt, ſine teſte, & coniudicante, *Sed ego* (ſum teſtans ac iudicans) *& qui miſit me pater* ideſt, Deus pater mecum, & in me eſt mihi conteſtans, atq; coniudicans. In trinitate enim non eſt ſolicitudo, quoniā vnaqueq; perſona eſt in alia circumincēſſibiliter & inſeparabiliter, & opera trini-
tatis ſunt indiuiſa. Omne quoq; quod egit Chriſtus ſecundùm naturam aſſumptam, egit virtute Dei patris, imò totius trinitatis operantis per ipſum. Si ergò Deus pater approbauit, & conteſtabatur verum eſſe quicquid filius in humanitate iudicauit, propter quod filius in iudicando non fuit ſolus, nec ſine teſte, & iudicante. Ex his Chriſtus oſtendit autoritate legis, & per locum à maiori, q̄ teſtimonium ſuum fuit idoneum. *Et in lege ueſtra*, ideſt, à vobis per Moyſem data, *Scriptum eſt quia duorum hominum teſtimoniū uerum eſt*, ideſt, uerum reputatur, & firmi-
tatem ſortitur. Hoc ſumptū eſt ex eo q̄ Deu. 19.
Moyſes ait, In ore duorum vel trium te- F
ſtium ſtabit omne verbum, In rebus enim Mat. 12
requirenda eſt certitudo ſecundùm quali 2. Co. 13.
tatem materiæ ſubiectæ, ſecundùm Ari- Hebr. 13
ſtotelem & Boetium, vnde in Actibus hu 3. Re. 21
manis ubi non eſt certitudo demonſtratiua, ſufficit vt ſint duo teſtes. Quanuis. n. duo mentiri poſſint in teſtificando, hoc tamen non contingit de facili, & frequenter propterea quod ait duorum hominū teſtimonium verum eſt, non eſt ſic intelligendum quod ſit ſemper uerū, ſed quia reputabatur idoneum, Neque enim uerū
fuit teſtimonium duorum filiorū Belial, Dan. 13
ad quorum teſtimonium lapidatus eſt Nabaoth neque duorum ſenum contra Suſanam, neque duorum qui in paſſione
contra Chriſtum teſtati ſunt, dicētes, Nos Matt. 3.
audiuimus eum dicentem. Poſſum de- Mat. 17
ſtruere templum Dei, *Ego ſum qui teſtimo-* Marc. 1.
nium perhibeo de me ipſo ego inquiēs, ſum lux mundi.

A mundi *Et teſtimonium perhibet de me, qui miſit me pater* qui in baptiſmo, & transfiguratione dixit de me, Hic filius meus dilectus, & per opera miraculoſa in nomine
Mar. 9. eius facta teſtimonium perhibet mihi. Itẽque per prophetarum ſcripturas, & aliis pluribus modis *Dicebãt ergo ei, Vbi eſt pater tuus?* Putabat Ieſum loqui de patre carnali, ideo ex contemptu, cum irriſione interrogant, ubi nam ſit, quaſi dicant, Tu ſcis
Lucæ. 3. ꝗ pater tuus ſit tecum, & nos non uidemus eum hoc loco: ne ergo uidearis mentitus, dic vbi nunc ſit? Sed quoniam malitioſè & infideliter quæſierunt: ideo dominus nõ reſpondit eis directè ad interrogatum, præſertim quoniam deteriores facti fuiſſent ex reſponſione aperta, ſicut infra
B patebit, *Reſpõdit Ieſus, neq; me ſcitis*. i. nõ uerè & intellectualiter me cognoſcitis, præcipuè ſecundùm diuinitatem, nec etiam, ſecundùm humanitatem vt à verbo aſſumptam: quia putatis me purum hominem ex carnali commixtione progenitum, & uitiis ſubiacentem ad inſtar cæterorum.
Ioan. 6. Nouerunt tamen Chriſtum quantùm ad phyſionomiam, ſeu facialem notitiam, ſicut ſuperius dixit, & me ſcitis, & unde ſim ſcitis, ſed hæc erat omnino incompleta notitia, *Neque patrem meum*, quanuis enim Iudæi noſcerent patrem per fidem ſecundũ rationem deitatis, uel quoad id quòd eſt Deus, non tamen ſecundũ proprietatẽ paternitatis, hoc eſt, ſub ratione relatiua. Non. n. habuerunt hi expreſſam fidem de
C trinitate. & quoniam pater & filius ſunt correlatiua, quorum unum per aliud diffinitur atque cognoſcitur. Idcirco qui neſcit filium, neſcit & patrem & uiceuerſa. *Si me ſciretis* fideli ac interiori notitia, ſentiendo de me, quia ſim filius Dei ac uirginis, *Forſitan & patrem meum ſciretis* eodem modo quo me. Cognitio nanque vnius correlatiui, depẽdet ex cognitione alterius, quoniã per ſe inuicẽ diffiniuntur, ſicut dũ dicimus pater eſt, res habẽs filium, uel qui de ſua ſubſtãtia genuit filiũ. Filius quoque eſt res habẽs patrẽ, uel ex ſubſtantia patris genitus. ¶ Quod ait, forſitan nõ dicitur dubitatiuè, ſed ad deſignandum arbitrii libertatem in credendo, & ut diſcamus ſobriè non pertinaciter loqui. Imò hæc dictio forſitã, ſæpe ponitur in ſcripturis increpatiuè non dubitatiuè, ut cum dicitur in Iob, Tu forſitan cum Deo fabrica- D
tus es cœlos. Hi ergo Iudæi nullam diuinã Iob. 37.
perſonam nouerunt ſecundũ eſſe relatiuũ, ſed ſecundum eſſe abſolutum, qm̃ nouerũt Deum per fidem, qui eſt ſubſtãtialiter quælibet diuina perſona, ac trinitas tota, propter quod fertur in pſalmo, Notus in Iu- Pſal. 75.
dæa Deus. *Hæc uerba locutus eſt Ieſus gazophylatio* Gazaphylatium aliquando ſumitur pro arca, in qua oblationes pro miniſtorum templi ſuſtentatione, ac templi reformatione ponebantur. Aliquando uerò, pro loco uel ædificio, in quo fuit repoſitorium tale, ſic modo accipitur, *Docens in templo* quod eſt a; eius locus pro cultu, opereq; diuino. *Et nemo* (aduerſariorum) *apprehendit eum* quanuis hoc ſæpe propoſuiſſent, *Quia necdum uenerat hora eius*, i. tempus paſ- E
ſionis dominicæ præordinatũ, ante quod Ieſus noluit comprehendi, Sicut enim oblatus eſt, quia uoluit, ſic ante prædictum tempus captus non eſt, quoniam noluit.

EXPOSITIO SEQVENTIS PARTIS HUIUS CAP.

Ego uado & quæretis me.

ARTICVLVS. XXII.

DIxit ergo iterum eis Ieſus, *Ego uado*. i. per paſſionem, reſurrectionẽ, & Iſai. 52.
aſcenſionem reuertor ad patrem, ſecundùm naturam aſſumptam, cui competit ire atque redire, *Et quæretis me*, i. ſæpe F
ante tempus paſſioni præfixum quæretis me capere & occidere Vel quæretis .i. nomen meum, & fidem Chriſtianam quæretis extinguere, ſecundũ quod dictum eſt à Iere. 11.
Ieremia in perſona ueſtra, Eradamus eum de terra uiuentium, & nomen eius nõ memoretur ultra: uel quæretis me, id eſt, me in membris meis perſequuturi eſtis poſt paſſionem, tribulando apoſtolos, cæteroſque primitiuæ eccleſiæ filios, unde & Pau- Acto. 9.
lo perſequente locutus eſt Ieſus, Quid me perſequeris? *Et in peccato ueſtro moriemini* formaliter, id eſt, peccatum ueſtrum contra me erit mors animæ ueſtræ, quia mortale fuit, & cauſa damnationis ueſtræ. Vel in peccato ueſtro moriemini, morte corporali, id eſt, uſque in finem perſeuerabitis in peccatis, tanquam indurati in malo:

dictum

A Ioãuel in peccato ueſtro moriemini, ideſt, propter peccata ueſtræ perfidię & perſe-
Iere. 5. cutionis, in me occidemini à Romanis, quemadmodum factum eſt tẽpore Titi, & Veſpaſiani. *Quo ego uado*, puta ad patriam, patriſq; dexteram ſeſſurus in trono gloriæ eius. *Vos non poteſtis uenire* quandiu eſtis tales quales nunc eſtis. Peccata enim ueſtra ſeparant inter Deum & uos, & ipſa prohibent bonum à uobis. *Dicebant ergo Iudæi, Nunquid interficiet ſemetipſum, quia dicit quo ego uado, uos non poteſtis uenire?* id eſt, tàm ſtultè loquitur ut ueriſimile ſit, quòd occidet ſeipſum. Ecce quanta paruerſitas atque inſania. Quid enim conſequentię habet, uadit quo nos non poſſumus eum ſequi, ergo interficiet ſe, imò interficientem
B ſe poterant ſequi inferendo ſibiipſis mortem nephariam. Paſſionati enim, & inuidi, omnia interpretantur in peius. *Et dicebat eis, uos de deorſum eſtis*. i. de maſſa originali peccato infecta, de ſemine libidinoſo, de conuerſatione terrena, & infimis rebus inhæretis uel de deorſum eſtis, id eſt, ex diabolo nati, non per creationem uel ſuſceptionem naturæ ab illo, ſed per imita-
1. Ioã. 3. tionem ſuæ malitiæ, Vnde prima Ioannis dicitur, Qui peccat, ex diabolo eſt. Et per
Sapiẽ. 2. ſapientiam, Imitantur autem illam, qui ſunt ex parte illius. Ipſe nempe eſt pater ſuper omnes filios ſuperbiæ, *Ego de ſupernis ſum*, id eſt natus à Deo patre & per incarnationis myſterium deſcendi à ſummo cęlo. Corpus quoque meum ſupernaturaliter
C ter à ſpiritu ſancto formatum eſt, ex puriſſimis uirginis ſanctæ ſanguinibus. *Vos de mundo hoc eſtis*, id eſt, de numero hominum mundanorum, de generatione malorum, & pertinetis ad corpus diaboli, de quo
Iaco. 4. mundo Iacobus dicit, Amicitia huius mun-
1. Ioã. 5. di inimica eſt Deo. Et Ioannes, Mundus (inquit) totus in maligno poſitus eſt. Nouerat enim Chriſtus, quòd hi pertinebãt ad uaſa iræ, non ad numerum electorum, ſecundũ quod infra teſtatur, Ego ſcio quos elegerim, *Ego non ſum de hoc mundo*, i. ad ſecularium hominum ſocietatem non pertineo, nec aliquid mundanæ uanitatis aut
Ioan. 13 prauitatis in me habeo. Deniq; Chriſtus, ſecundũ quod Deus non eſt de mundo, ſumendo mundum pro toto uniuerſo creato, quia non ſit pars eius ſed conditor, ſed & ſecundũ humanitatem uerbo unitam,

non eſt de mundo, id eſt, aliqua naturali D
uirtute conceptus & genitus, ſed de ſpiritu ſancto. Cæteri quoque electi non ſunt de mundo, ita quòd ad mundanorum ac reproborum non pertinent ſortem: ſecundũ quod infra loquitur Chriſtus. Quia de mundo non eſtis, ſed ego elegi uos de mũdo, propterea odit uos mundus. *Dixi ergo uobis, quia moriemini in peccatis ueſtris*, id eſt, quia ad reprobos pertinetis dixi, quia in peccatis finaliter perſeuerabitis atque per hibitis, quod dictum eſt quantùm ad certitudinem prædeſtinationis, per quam nõ aufertur libertas hominibus, unde, ne omnem ſpem eis auferret conditionalem, adiecit, *Si enim non credideritis* fide per dilectionem operãte, *Quia ego ſum*, qui uerum plenũque eſſe habeo, id eſt, Deus uerus, cuius E
principium ac propriũ nomen eſt eſſe: uel Galat. 5.
qui eſt. qui olim dixi ad Moyſẽ, Ego ſum Pſ. 101.
qui ſum: hæc dices filiis Iſrael, Qui eſt miſit me ad uos. Deus nanque eſt unum eſſe ideale ac ſeparatum, in quo eſt omnis plenitudo, perfectio, nobilitasque eſſendi, *Moriemini in peccato ueſtro* quoniam ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Vel ſic, Si non credideritis, quia ego ſum, quẽ me eſſe dico, uidelicet Chriſtus uobis pro miſſus, moriemini in peccatis ueſtris, quemadmodum Moyſes ait. Omnis qui Deut. 18
non audierit prophetam illum, exterminabitur de populo ſuo. *Dicebant ergo ei, Tu quis es?* id eſt, cuius autoritatis, qualis & quantus, ut in te credamus? Non enim omni ſpiritui eſt credendum. Et qui cito credit, leuis eſt corde, falliturque frequenter. *Dixit eis Ieſus principium qui & loquor uobis*, id eſt, ego ſum primum uniuerſorum principium ſecundùm naturam diui- 1. Ioã. 4.
nam, tanquam creator omnipotens, qui Eccle 19.
cum patre, & ſpiritu ſancto ſum unum Apoc. 1.
principium, unus creator, unusque finis Apo. 22.
omnium rerum: qui loquor in Apocalypſi, Ego ſum & primus & nouiſſimus, principium & finis, qui loquor uobis per humanitatem aſſumptam. Quamuis enim pater ſit principium filii, filius quoque principium ſpiritus ſancti ſumendo principium perſonaliter. Pater tamen, filius, & ſpiritus ſanctus, ſunt unum principium totius creaturæ, ſumendo principium eſſentialiter ſeu abſolutè, quia in tribus perſonis eſt una natura, una

Exod. 3.
Heb. 11.

F

A eſt operationis origo, & una potētia quę
elicit actum, His verbis oſtendit Chriſtus
apertè ſuam ueram diuinitatem. Et quia
ratione diuinitatis competit Chriſto iu-
diciaria poteſtas ac iudicare per autorita
tem: ratione verò aſſumptæ humanitatis
per ſententiæ prolationem, ſeu iudiciariæ
poteſtatis executionem. Ideo addit. *Mul-*
ta habeo de uobis loqui opera ueſtra increpā
do & publicando. *Et iudicare* voſipſos re-
Mat.21 probādo, niſi conuerſi fueritis ad me. Hoc
erit in die iudici, quando omnes ſtabunt
ante tribunal xpi, qui tūc illuminabit ab
ſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cō-
ſilia cordium, atque de omni verbo otio-
ſo exiget rationem, nil indiſcuſſum relin
quens. Veruntamen an omnia iſta fient
B vocali allocutione, vel mentali duntaxat
extat incertum. Per hoc autem, quod ait,
multa habeo uobis indicare: inſinuat qđ
iudicium diſtulit uſque ad ſecundum ad-
uentum, quia in primo uenit ſaluare, nō
reprobare, ſeu condemnare. ¶ Denique,
quoniam paulò ante iam dixit, Ego nō iu
dico quenquam, nunc uerò aſſeruit, mul-
ta habeo de uobis iudicare, ne Iudæi obii
cerent, verba tua ſibiinuicem contraria
ſunt, & mendoſa: ſubdidit, *Sed qui me miſit*
(uidelicet pater æternus) *verax eſt*, in ſeip
ſo, tanquam eſſentialiter veritas exempla
ris prima ac pura, verax quoque in uerbis
& promiſſis, *Et ego quæ audiui ab eo* hoc eſt,
ueritatem quam ab ipſo accepi, *Hæc lo-*
quor in mundo ideſt hominibus prędico, id
circo non mentior. Audire autem magis
C propriè competit Chriſto ſecundum hu-
manitatem, quàm diuinitatem. Nam ut
homo audiuit a patre ideſt ex interna pa
tris inſpiratione, aure cordis percepit, ad
uertit, ac didicit quicquid ſcit. Eſt enim
locutio interior quæ interiori auditu per
cipitur, qua Deus, & angeli loquuntur hō
Zaca. 1. minibus, unde & Zacarias ait, Angelus
qui loquebatur in me, egrediebatur. Ni-
hilominus, audire competit Chriſto ſe-
cundùm diuinitatem immaterialiter, &
verè incomprehenſibiliter, ſic enim audi
re filii eſt per generationem à patre acci-
pere totam ſapientiam patris. *Et non cogno*
uerunt Iudæi, quia patrem ſuum eis dicebat
Deum ſumendo Deum perſonaliter, non
eſſentialiter. per quod Euangeliſta decla-
1.Cor.2. rat ruditatem & cæcitatem illorum. Car-

nales enim erant & animales, non perci- D
pientes ea quæ Dei ſunt. *Dixit ergo eis Ie-*
ſus hoc eſt, illis quos nouit conuertendos
ad ſe, In hac enim turba fuerunt nonnul-
li electi, quibus prædixit ordinem cōuer
ſionis eorum. *Cùm exaltaueritis filium homi-*
nis, ideſt, poſtquam erexeritis, & confixe-
ritis me in patibulo crucis, *Tūc cognoſcetis,*
quia ego ſum Chriſtus filius Dei. Mox enim Mat.27
dum Chriſtus ſpiritum tradiſſet, uiſis
mirabilibus quæ tempore ſuę ſuſpenſio- Luc.23.
nis fiebant in cœlo, & in terra, ab hora ſex Mar.15
ta vſq; ad nonam multi compuncti ſunt
corde, & confitebantur Ieſum fuiſſe uerū
& ſanctum, Vnde legitur in Luca, Omnis Luc. 23.
turba eorum quæ aderant uiſo terræmo-
tu, & his quę fiebant, percutientes pectora
ſua reuertebantur: ſimiliter in die pente- E
coſtes, & poſtea multa millia Iudęorum
per prædicationem Apoſtolorum conuer Acto.2.
ſa ſunt, in tantū, ꝙ etiam multa turba ſa- Acto. 4.
cerdotum obediebat fidei. *Et à meipſo fa-*
cio nihil. i. nil penitus ago niſi per uirtutē
mihi à patre collatam, à quo habeo quic-
quid ſum. & habeo ſecundū utramq; natu
ram. *Sed ſicut me docuit pater* (ideſt, ſecundū
ſapientiam mihi à patre communicatā)
hæc loquor quæ loquor.

¶ Doceri autem magis conuenit Chriſto
inquantū eſt homo, quàm ſecundū diuini
tatis naturam, quanuis & ſecundùm hanc
aliquo modo ſibi conueniat. Filius enim Baruc 3.
Dei, qui ad hoc noſtram aſſumpſit naturā
& inter nos cōuerſari dignatus eſt ut nos
ad ſuperbenedictæ trinitatis cognitionē
perduceret: iuxta illud, Scimus quoniā fi- F
lius Dei uenit, & dedit nobis ſenſum, ut 1.Ioan.5
cognoſcamus Deum uerum, diuina & in
comprehenſibilia, quæ in ſua puritate ca
pere non ualemus, dignatus eſt nobis ex-
primere modo humano, nobis proportio
nato & contemperato, ſicq; emanationis
diuinarum perſonarum ad intra, æternas
ac ſimpliciſſimas reſerauit per uerba præ
teriti, præſentis, futuriq; temporis, quæ
tamen aliquam imperfectionem includūt
ac innuūt in eo cui attribuuntur: ſed dum
talia ad Deum trāſferimus, debemus om
nino auferre ab eis quicquid imperfectio
nis includunt. Ita dum filius ſecundū na-
turam diuinā dicit ſe audiſſe, vel ꝙ pater
docuit eum: non debemus putare, ꝙ filius
ſit aliquid aliud quàm ſapientia ipſius
uel

A vel ſit ſecundũ ſe quaſi inſipiens & indoctus, vel ante fuerit genitus, & poſtea doctus: ſed ideo pater dicitur eum docuiſſe, quoniam generando eum, communicauit ei omnem ſapientiam ſuã quæ eſt una numero in tribus perſonis: verũ in omnibus locutionibus talibus cauendum eſt, ne aliquid potentialitatis aut dependentiæ exiſtimetur eſſe in filio, uel ſpiritu ſancto, quoniam unaqueq; diuina hypoſtaſis eſt actus purus enſque ſimpliciter perfectum, & emanatio quæ eſt in Deo, nõ eſt niſi effluxio lucis à luce, actus ab actu, & Dei à Deo. In qua nullo modo non eſſe præcedit eſſe, ſed eſt ibi ꝓceſſio entis perfecti ab ente perfecto. *Et qui me miſit, mecũ*

B *eſt*. Pater enim inſeparabiliter eſt in filio ſm utranque eius naturam. Eſt quippe in filio ſm quod filius eſt Deus per identitatem eſſentię, ſed inquantũ eſt homo, eſt pater in eo per ſpecialiſſimã inhabitationem & ſingulariſſimam gratiã intimã ac inſeparabilẽ gratiæ unionẽ, atq; beatificã fruitionem, *Et non reliquit me ſolum* quoniam inſeparabiliter adeſt mihi, cuius cauſa uel potius ſignũ ſubiungitur. *Quia ego quæ placita ſunt ei facio ſemper*. Filius etenim Dei ſm naturam diuinã, fecit indeſinenter quæ cõplacent patri a principio mundi, qm̃ operatio patris ac filii à dextra eſt indiuiſa, eſtq; amborum una uoluntas atque poteſtas, unde quicquid facit, vnus, facit & alius, & ſumme complacet

C alteri: propter quod ſupra locutus eſt xp̃s, pater meus uſque modo operatur, & ego operor. ¶Porrò, ſecundũ naturam aſſumptam fecit filius à principio incarnationis quæ complacent patri, quia obedientiſſimus fuit uoluntati diuinæ, & in nullo diſcordabat uoluntas humana à diuina

Pſal. 93 in Chriſto, propter quod ait in Pſ. In capite libri ſcriptũ eſt de me, ut facerem volũtatem tuã Deus meus, uolui, & legẽ tuã

Ioan. 14 in medio cordis mei. Et infra teſtatur, Sicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio. Factus eſt enim obediens uſq; ad mortẽ

Filipp. 2. ſm Apoſtolum. Et quoniam incarnatio verbi ordinata fuit ad humani generis redemptionem, fecit Chriſtus iugiter quæ ſunt placita patri, qm̃ totum quod geſſit ad noſtrã ſalutem ſecundũ patris prædiſpoſitionem affectuoſiſſimè ordinauit.

Iſa. 42. Hinc pater ait per Iſaiam de Chriſto. Ecce ſeruus meus ſuſcipiam eum, electus D meus, complacuit ſibi in illo anima mea, dedi ſpiritum meũ ſuper eum. ¶Hoc quoque ſciendum, ꝙ filius Dei ſecundũ naturam diuinam agit, non facit æternaliter quæ placita ſunt patri, quia cum patre ſpirat ſpiritum ſanctum, contemplatur, & amat patrem amore debito diligitq; ſpiritũ ſanctũ amore gratuito, ſecundũ Ricar. Quocunque autem accipiatur quod ait Saluator, Ego quę placita ſunt ei, facio ſemper certũ eſt, ꝙ factio iſta non eſt cauſa à priore, hoc eſt, cauſa agens principaliter ſeu meritoriè, ꝙ pater eſt cũ filio, nec eum ſolum reliquit. Nam pater eſt cum filio æternaliter, ante omnẽ factionẽ ſeu operationem ad extra, loquendo de filio E ſecundũ naturam diuinam. Secundũ naturam uerò humanam, inſeparabiliter uni- *Mat. 9.* tus fuit Chriſtus patri, totiq; ſuper glo- *Mar. 1.* rioſiſſimæ trinitati, ante omnẽ operationẽ ac meritum eius, loquẽdo de prioritate naturę non temporis. Itaque factio beneplaciti patris eſt cauſa à poſteriori, uel ſignũ ꝙ pater eſt cum filio, nec eum ſolũ reliquit. Concordia nanq; in opere unionis, & amoris extat indicium. *Hæc tàm* profunda, pulcra ac diuina. *Illo loquente multi* (Iudęorum audiẽtium ea) *crediderunt in eum*. Erat. n. docens ſicut poteſtatem habens uniuſcuiuſque magiſter, qui non ſolũ aures impleuit, intellectumq; excitauit, ſed etiam gratiam intelligendi infundere potuit, & infundit, *Dicebat ergo Ie*F *ſus ad eos qui crediderunt ei Iudæos*. Superius dixit, ꝙ licèt ſecundũ Augu. diſtinctio ſit inter credere in Chriſtũ, & credere Chriſto, tamen Euangeliſta Ioannes talem diſtinctionem non obſeruat. Cũ enim dixiſſet, multi crediderunt in eum, de eiſdem protinus addidit, Dicebat Ieſus ad eos qui crediderunt ei. *Iudæos. Si uos manſeritis in ſermone meo* ideſt, perſeueranter credideritis, ſperaueritis, dilexeritis, atque feceritis quæ prædico, iubeo, vel conſulo. *Verè* (non ficte) *diſcipuli mei eritis*, mihi acquieſcendo ac obediendo. Verũ enim diſcipu- *Ioan. 15.* lum oportet acquieſcere ac parere. *Et cognoſcetis ueritatem*, ideſt, me qui ſum uia, veritas, & uita cognoſcetis in futuro per ſpeciem quem nunc cognoſcitis per fidem. Perſeuerantia quippe meretur hoc præ- *1. Cor 14* mium ſeu coronam, unde infra promittit Ieſus

A Ieſus Manifeſtabo ei meipſum. Nunc.n. cognoſcimus per ſpeculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem, uel cognoſcetis ueritatem.i.ea quæ ſpectant ad fidem, uidelicet teſtimonia ſcripturæ, atque præcepta legis diuinæ, quæ nunc per fidem aliqualiter cognoſcere incepiſtis: in proceſſu temporis plenius cognoſcetis per dona ſpiritus ſancti, & merito iuſtæ conuerſationis, quæ ſpecialem à Deo illuminationem merentur, quemadmodum ſcriptum eſt, Fili concupiſcens ſapientiã, cõſerua iuſtitiam, & Deus præbebit illam tibi: uel cognoſcetis ueritatem.i. quę cognoſcitis in uia imperfectè, ſolaq; fide, cognoſcetis in patria perfectè, claraq; ſpecie: utpote ſuperbenedictã trinitatẽ, uerbi incarnationem, & cætera quæ ſola nunc fide cognoſcuntur, propter quod dicit Apoſtol. Nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum, *Et ueritas* id eſt, formata, ſeu caritatiua cognitio ueritatis ſub fide cadentis nunc *Liberabit*, id eſt, liberos faciet, *uos* à ſeruitute peccati ac demonis, & in reſurrectione liberabit à ſeruitute pœnæ, & mortalitatis, quãdo ut ait Apoſt. ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, & immutabuntur electi. Hinc Salomon ait, Per fidem purgãtur peccata, & Deus in pſal. Protegam eũ, quoniam cognouit nomen meum. Quid .n. eſt purgari à uitiis, & defendi à Deo, niſi à ſeruitute peccati, & diaboli liberari? Iſta ueritas, id eſt, ueritatis notitia, liberat per modum cauſæ formalis informantis ac meritorię, ſicut ſcientia liberat ab ignorantia, ueritas autem quæ Chriſtus eſt, liberat tanquã cauſa efficiens, gratiã influens. Nihilominus Chriſtus ut homo liberat, ut cauſa meritoria extrinſeca, ſed cognitio ueritatis, ut cauſa meritoria intrinſeca ſeu inhærens. Veruntamẽ eſt ſeruitus caritatis à qua nulla redimitur creatura, quoniam ueræ libertati non derogat, imò Deo ſeruire regnare eſt. Et ſicut dixit beatiſſima Agata, Sũma ingenuitas eſt ſeruitus Chriſti. His auditis Iudęi qui de generis ſui nobilitate tumebant indignati ſunt, *Et reſponderunt ei, Semen Abrahæ ſumus*, i. filii tanti, tãq; liberi patriarchæ. *Et nemini ſeruiuimus unquã*. ſecundùm expoſitores cõiter falſum dicunt, quoniam patres eorum ſeruierunt in Aegypto, in

Eccle. 1.
B
1. Co. 13.
Pro. 15.
Pſal. 90.
C
Ioan. 14

Babylone, & propria terra diuerſis nationibus: ut patet in libri Iudicũ, Iudæi quoque qui iſta dixerunt, ſeruierunt Romanis: nec curo eos à mẽdacio excuſare, qui Chriſto ſummæ ueritati contradixerũt, tamẽ quia Chriſtus redarguit eos in hoc quod aſſerebant, nemini ſeruiuimus unquã, poſſet forſitan dici, ꝙ loquebãtur de ſeruitute naturali. Quòd.n. nationibus ſeruierunt fuit propter peccata eorũ. *Quomodo tu dicis nobis, Liberi eritis?* Hoc.n. Chriſtus dixit, quantùm ad ſenſum, dicendo, ueritas liberabit uos, tanquam dicerent, in uerbo tuo ſupponitur, ꝙ ſimus ſerui, quod ita non eſt. Carnales nempè putabant Ieſum de temporali, & exteriori libertate profari. Ideo Ieſus exponit eis, de qua locutus ſit libertate, prout recitat Euangeliſta. *Reſpondit eis Ieſus, Amen amen dico uobis, quia omnis qui facit peccatum* mortale. De ueniali nanque non loquitur, quoniam caritatis libertatem non tollit, *Seruus eſt peccati*, id eſt, peccato ſubiicitur, à uitio uincitur, ſecundùm impetum prauę inclinationis mouetur quaſi ab extraneo quemadmodum ſeruus mouetur à domino cui ſubiicitur. Vnde Petrus aſſerit, Ini qui ſerui ſunt corruptionis. A quo.n. quis uictus eſt, huius & ſeruus eſt. Et apoſtolus hortatur, Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, ut obediatis concupiſcẽtiis eius. Denique ſeruiendo peccatis ſeruitur diabolo, & ab eo quaſi à domino peccator ligatur, agitatur, ac regitur: ideo dicit Apoſt. Reſipiſcant à laqueis diaboli, à quo captiui tenentur ad ipſius uoluntatem. De huiuſmodi liberatione locutus eſt Iſaias, Iugum oneris eius, & uirgam humeri eius, & ſceptrum exactoris eius ſuperaſti. ¶ Eſt ergo beata & appetenda libertas, qua ab huiuſcemodi uinculis liberamur, de quibus & Salomon faſſus eſt. Iniquitates ſuæ capient impium, & uinculis peccatorum ſuorum cõſtringetur. Eſt quoque infelix libertas, quæ eſt uera ac miſerabilis ſeruitus, per quam à uinculis legis diuinæ, & iugo ſanctæ obedientiæ noſipſos eruimus, ſicut cantatur in pſalmo in perſona impiorum, Dirumpamus uincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipſorum. Et in Ieremia dominus ait populo Iudæorum, A ſeculo confregiſti iugum meum, rupiſti uincula mea, & dixiſti

D
E
2. Pet. 2.
Roma. 5.
F
2. Tim. 2
Iſa. 9.
Prou. 5.
Pſa. 2.
Iere. 2.

non

A non ſeruiam. *Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum*. Hoc frequenter ſic eſt in hominibus, quod ſeruus conductitius non manet in domo domini ſui toto tempore vitæ ſuæ. Et quãuis interdum per maneat, non tamen habet ius naturale ad hoc. Filius uerò manet in domo parentum quandiu viuit ſi velit, quoniã habet ius naturale ad hoc, & poſt mortem parentum poſſidet domum, ſed iſte non eſt ſenſus à Chriſto intentus.

¶ Eſt igitur intellectus, Seruus autem ſeruitute peccati, non manet in domo, id eſt,
1.Tim.3 in eccleſia militanti, de qua dicitur, Scias quomodo oporteat te conuerſari in domo dei, quæ eſt eccleſia Dei uiui, columna, & firmamentum ueritatis in æternum,
B quoniam licet mõ ad tẽpus mali cõmiſceantur bonis in eccleſia, finaliter tñ præſertim in die iudicii ſeparabuntur ab inuicem loco & præmio, quando ibunt in ſupplicium
Mat.25 æternum, hi uerò in uitam æternam. Nũc quoque, qui in peccato mortali eſt, quandiu huiuſmodi eſt, non manet ſpiritualiter in eccleſia, quia per caritatem non unitur membris eccleſiæ, nec ad myſtici corporis pertinet actualiter unitatem, ſi tamen eſt de numero electorum, pertinet ad myſticum corpus Chriſti ſecundùm prædeſtinationem diuinam, & conuertetur, æternaliterque manebit in domo dei. Nam antequam moriatur incorporabitur Chriſto atque eccleſiæ, & ſic pertinet ad triunfan-
C tis eccleſiæ perpetuam manſionem. Denique ſeruus ſeruitute timoris purè ſeruilis, non manet in domo ſeu congregatione electorum fideliũ in æternum, niſi ad ſeruitutẽ amoris ſe transferat. Talis.n. nõ eſt in caritate, nec aliquid poneretur, quãuis quæ agit ex genere bona, ſint filius manet ĩ æternũ. Certũ eſt quod Chriſtus dei filius naturalis, & unicus maneat ĩ domo eccleſiæ triunfantis in æternũ. Militanti
Mat.28 quippe ſpopondit, Ecce ego uobiſcũ ſum omnibus diebus uſque ad conſummatio
Hebr.3. nem ſeculi. Et ad Hebræos apoſtolus dicit, Chriſtus tanquam filius in domo ſua, quæ domus ſumus nos. Poteſt ergo uniuerſaliter accipi, ut ſit ſenſus, Filius.n. quicunque à ſeruitute peccati liber, & alienus, qui ſpiritum adoptionis accipit, in
Roma.8 quo clamat abba pater, manet in domo eccleſiæ in æternum, quia per fidem & caritatem quibus nunc manet in eccleſia D
militanti perueniet ad viſionem & fruitionem, per quas ſine fine manebit in eccleſia triunfanti.

¶ Eſt autem & ſeruus ſeruitute caritatis, qui manet in domo in æternum, cui dici- Mat.25
tur, Euge ſerue bone, intra in gaudium do Luc.16
mini tui: & eſt filius ſola uocatione & nomine, qui non manet in domo in æter-
num: iuxta illud, Filii regni eiicientur in Mat.8.
tenebras exteriores: & illud: Filios enu- Iſaia 1
triui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerũt me. *Si ergo filius* Dei naturalis, qui ſolus eſt inter mortuos liber, & liberè potuit dicere, Venit ad me princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. *Vt liberaueris* à ſeruitute peccati, nõ corruptibilibus
auro & argẽto, ſed precioſo ſanguine ſuo. E
Verè liberi eritis, id eſt, ab omni uiolentia atque extranea dominatione immunes, & ſoli Deo per caritatem ſubiecti, imò & filio naturali, per gratiam adoptionis conformes, quoniam filiatio adoptiua naturalis, filiationis eſt ſimilitudo. Hæc libertas in prædeſtinatis nunc incoatur per receſſum à corruptione peccati, & in futuro perficietur atque complebitur: quando natura humana perfectè reformabitur, ablatis ab ea uniuerſis malis, pœnis ac miſeriis propter originale peccatum inductis, quæ utique ſunt graue iugum, de quo habetur in Eccleſia- Eccle.40
ſtico, Occupatio magna creata eſt ho-
minibus, & iugum graue ſuper omnes F
filios Adam, à die exitus de uentre matris eorum, uſque in diem ſepulturæ in matrem omnium. In reſurrectione ergo futura conſequẽtur electi merito Chriſti perfectã in anima, & corpore integritatem, libertatem, & incorruptionem, quæ facit
proximum eſſe Deo, ut Sapiens ait, Pro- Sapiẽ.6.
pter quod etiam dicit Apoſtolus. Saluato Filip.3.
rem expectamus, qui reformabit corpus
humilitatis noſtræ. Sed ſi verè liberi erũt Roma.5.
quos filius Dei liberauit, ergo oẽs liberi erimus, quia pro omnibus mortuus eſt Chriſtus. Et reſpondendũ, quod Chriſtus liberauit oẽs ſufficienter. i. quantũ in ſe eſt, ſolos uerò prædeſtinatos liberauit efficaciter:
propter quod ait, Animam meã po Ioan.10
no pro ouibus meis. Hi.n. finaliter conſequuntur fructum, virtutem ac meritum dominicæ paſſionis, ſicque ueraciter liberi

A namus: de quo Moyſes teſtatur, Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit & creauit te? Deum igitur nominant patrē, non ſolū ratione creationis, ſed propter ſpecialem prouidentiā, qua gubernauit populum Iſrael tanquam electū & peculiarem, & propter cultum latriæ quē ei

Iſa. 64. ſoli impenderūt: propter quod in Iſaia inducitur, Et nunc domine pater noſter es,

Iere. 31. nos verò lutū. Et in Ieremia dominus conteſtatur, Factus ſum Iſraeli pater, & Effraim primogenitus meus. *Dixit ergo eis Ieſus, Si Deus pater ueſter eſſet* eo modo quo dicitur, ſcilicet per cultum ei placentem, ex caritate procedentem, & operum imitationem, quomodo fuit pater ſanctorum patriarcarum ac prophetarum, *Diligeretis*

B *utiquè me*, quem ex odio uultis occidere, *Ego enim ex Deo proceſſi & ueni*. Si loquamur de Deo perſonaliter, tunc Chriſtus proceſſit ex Deo, id eſt, ex patre per generationem ęternam manauit: iuxta illud

Mich. 5. Micheæ, Egreſſus eſt à principio, à diebus

Pſa. 109 æternitatis. Et in Pſalmo, Ex utero ante luciferū genui te, & ueni ab eo, id eſt, per incarnationis myſterium deſcendi in mūdum miſſus à patre. Si uerò loquamur de Deo eſſentialiter, ſicut loquebātur iſti Iudæi, qui trinitatis notitia caruerunt, tunc Chriſtus ſecundùm naturam aſſumptam proceſſit ex Deo trinitate per animæ ſuæ creationem, & corporis ſupernaturalē informationem, & uenit tanquam miniſter

Iſai. 5. illius, de quo Deus ait, Ecce intelliget ſer

C uus meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit ualdè. *Neque enim à meipſo ueni*, id eſt, propria uoluntate duntaxat, uel uoluntate humana tanquam cauſa prima ac principali. Nihilominus Chriſtus ſecundùm quod Deus miſit ſeipſum ſecundùm quod homo. Incarnatio enim facta eſt à tota trinitate. Incarnatio autē eſt miſſio filii, hoc ſuperius dictum eſt plenius, *Sed ille me miſit*. Qui autem diligit patrem, diligit filium, & qui amat mittentem ac

Ioan. 7. amat miſſum atque miniſtrum. Quoniā ergo Iudæi non dilexerunt Chriſtū Dei filium legatum & ſeruum, palam, q; nec patrem uel Deum dilexerunt. *Quare loquelam meam non cognoſcitis?* id eſt, cur non intelligitis uerba mea? Cur ex qualitate prędicationis meæ, ex profunditate, & efficacia eloquij mei non attenditis, quòd uerè ſim miſſus à Deo, & loquens uerba

D illius? Solet enim homo cognoſci ex uerbis ſuis, & quoniam nunquam locutus eſt homo ſicut Ieſus, debebant auditores illius loquelam eius penſare, quòd non eſſet niſi diuina ac regis Meſſię. Hoc Chriſtus interrogauit increpādo Iudæos, mox q́ue reſpondet inſtruendo eos, *Quia non poteſtis audire ſermonem meum*, id eſt, idcirco non intelligitis uerba mea, quoniam propter rancorem, & diſplicentiam quā concepiſtis aduerſum me, eo quòd increpem uitia ueſtra, ſic obcæcati, induratiq; eſtis, quòd non poteſtis æquanimiter audire, & rectè iudicare uerba mea, ſed ſtatim dū loquor, paſſiones oriuntur in uobis, & induratur cor ueſtrum, ne humiliter penſes quæ prædico. Qui enim odit alium odio

E magno, quicquid agit uel loquitur ille diſplicet odienti. Propter quod legitur in Michæa, Nunquid ueſtrum eſt ſcire iudicium, qui odio habetis bonum? Et Sapiēs *Mich. 3.*

ait excæcauit eos malitia eorum. Deinde *Sapiē. 2.*

Chriſtus apertè oſtendit, quid per patrem Iudæorum peruerſorum intellexerit. *Vos ex patre diabolo eſtis* non per creationem uel generationem, ut Manichæi mentiti ſunt, ſed per malitiæ imitationem. Diabolus enim eſt pater ſuper omnes filios ſuperbiæ, ut dicitur in Iob: Iudæi autem ualdè pōpoſi fuerunt, præſertim pro- *Iob. 41.*

pter generis dignitatem & quia præ cæteris gentibus legem à Deo acceperunt, unde alios populos reputauerunt pro nihilo. Similiter diabolus eſt pater ſuper om- F

nes filios inuidiæ. Inuidia nempe diaboli, *Sapiē. 2.*

mors introiuit in orbem terrarum, & imitantur eum, qui ſunt ex parte illius, *Et deſideria patris ueſtri uultis facere*, id eſt, malas affectiones diaboli quas habet in ſe, quas etiam ingerit uobis uultis producere ad effectum, perſequendo & occidendo me, cæteraque patrando, quę Apoſtolus uocat opera carnis, ut ſunt furta, adulteria, blaſphemia, contentiones, iræ, rixæ, æmulationes atque ſimilia, quæ ad Galatas Paulus enumerat, de quibus ait Ioannes in prima *Galat. 5.*

ſua Canonica, In hoc apparuit filius Dei, *1. Ioā. 3*

ut diſſoluat opera diaboli. Deinde Chriſtus declarat mala diaboli, & oſtendit quare & qualiter Iudæi imitati ſunt illum. *Ille* (puta diabolus primus ſeu lucifer) *homicida erat*, id eſt, ſpiritualis occiſor interioris

A rioris hominis, ſcilicet animarum primorum parentum. *Ab initio*, id eſt, à principio operum ſex dierum, videlicet à tempore formationis Adæ & Euæ. quia vt patet in
Gene.3 Gene. ſerpens, hoc eſt diabolus, per ſerpentem decepit Euam, & per illam induxit Adam ad inobedientiam, ſicq; vterq; eorum peccauit mortaliter, & tota poſteritas infecta eſt, & quodammodo interfecta operante diabolo. ¶ Eſt. n. homo exte-
2.Cor.4. rior & homo interior dicente Apoſto. Licet is qui foris eſt noſter homo corrúpatur, tamen is qui intus eſt renouatur de die in diem. Si ergo homicida eſt, qui uile & corruptibile corpus occidit, auferendo vitam naturæ, quantò amplius homicida cenſendus eſt qui animã immortalẽ, nobi
B lem, Dei imagine refulgentẽ interficit, auferendo uitam gratię. Vnde quicunq; prauo exemplo, vel ſuggeſtione peſtifera, aut alio modo hominem inducit ad peccatum mortale, homicida uocatur præſertim cũ anima ſit principalior pars hominis, per quá ponitur homo in ſpecie, uiuificatur, gubernatur, & à brutis diſtinguitur.

¶ Præterea eluceſcit ex his, ꝙ totiens homicidium facimus, manusq; ſacrilegas in noſipſos iniicimus, quoties peccamus mortaliter, quia tot lætalia vulnera animabus noſtris infligimus. Nec ſolũ homicidã uocat ſcriptura, qui corpus interimit, animã ve occidit, ſed etiam ut ait Ioannes in ſua
1.Ioan.3 Canonica, Oĩs qui odit fratrem ſuũ homicida eſt. ¶ Deinde, ponit aliud malũ diabo-
C li. *Et in ueritate non ſtetit.i.* in veritate iuſtitiæ, in recta ratione, in uera obedientia
Iſaia 41. nó permanſit. Statim n. vt creatus eſt cernens ſe tantæ excellentiæ, & decoris præ aliis angelis, intumuit, aliosq; quos potuit ſibi attraxit, & cõtra creatorem ſe erigens, In cœlum (inquit) cõſcendã, ſupra aſtra cœli exaltabo ſolium meum, aſcendã ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo. Fuit equidẽ creatus in magna perfectione & dignitate, in maxima ſapiẽtia, in naturali iuſtitia, imò & in gratia ſecundũ opinionem probabilẽ, & per cõſequens in caritate: ſed non ſtetit in his, uictus propria elatione, ex conſideratione eminẽtiæ ſuæ, & quia præ cunctis angelorum ordinibus eminebat, ſed non uidit Deum per ſpeciem, aliter fuiſſet cõfirmatus in bono. Nouit tamen Deum eſſe unum ac trinũ,

non naturali ingenio, ſed per fidem ſecun- D
dũ quoſdam. Fuerunt enim angeli omnes creati in fide ſecundũ Thomam. Hinc per
Ezechielem apoſtatæ angelo dicitur, Tu Eze. 28.
ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapiẽtia, & perfectus decore in delitiis paradiſi dei fuiſti. Omnis lapis precioſus operimentũ tuum, Tu Cherub extentus & protegens, & poſui te in monte ſancto dei. Eleuatum eſt cor tuum in decore tuo, repleta ſunt interiora tua iniquitate, & eieci te de móte ſancto Dei & perdidi Cherub, de medio lapidum ignitorum, & in terram proieci te. De caſu quoque angelorum ſcribitur Iudæ prima & ſecunda Petri. *Quia ueritas* iuſtitiæ, id eſt, æquitas ſeu uera notitia, per approbationem uirtutis, & ueritatis ipſius E
amorem *Non eſt in eo* id eſt, diabolo, & à ſatellitibus eius à momento quo peccauerunt. A ueritate enim auerſi ſunt ſponte, & falſitati iniquitatis inhæſerunt. Fuit tamen & eſt in eis ueritas naturę, quoniam naturaliter mali non ſunt, & teſte ſancto atque diuino Dionyſio, naturalia in demonibus integra permanſerunt: propter qđ ueram cognitionẽ etiam uehementer profundam habent de Deo, & creaturis, ſed omnibus bonis abutuntur, & ueritatem ſecundũ ſe non amant, quin potius cõuerterunt eam ad hominum ſeditionẽ, quia & ſi bona ueraque dicant propterea dicunt, ut tandem mala & falſa ingerendo ſeducãt. Trãſfigurant quippe ſe in angelos lucis, ideoque egemus gratia diſcretionis ſpirituũ, ne ignoremus cognitiones & machi F
nationes eorum. *Cum loquitur* (diabolus) *mendacium, ex propriis loquitur*, i. ex malis habitibus atque nequitiis, quibus in ſe plenus eſt, & quos primus inuenit, concepit,
& in alios genuit. A Deo nanq; ſortitus Iſa. 14.
eſt eſſe & intelligere, ſed peccatũ propria uoluntate incepit, non aliũde inductus ad malũ, ut demones inferiores, & primi parẽtes *Quia mendax eſt* mentitus eſt. n. dicẽdo, Similis ero altiſſimo. Itẽque dicendo ad mulierem, Nequaquã moriemini, ſed eri-
tis ſicut dii ſcientes bonũ & malũ. *Et pater* Gene.3.
eius, i. primus inuentor & actor mendacii. Mentita eſt autem iniquitas ſibi, & ipſe ad
falſitatem angelos, homineſque induxit. Pſal.26.
Quemadmodum uerò triplex eſt ueritas, utpote uitæ, iuſtitiæ, doctrinæ, ſic eſt triplex mendacium triformi ueritati oppoſitum,

A tum, ſcilicet mendacium prauæ actionis, iniuſtitia, & error, omniumque mendaciorum iſtorũ pater extat diabolus primus. Manichæi ponentes duo principia rerum videlicet Deum lucis, & Deum tenebrarum, dixerunt, quòd diabolus eſſet mendax, & pater eius, id eſt, creator diaboli et eſſet mendax; ſed ita intelligendum non eſt verbum Euangeliſtæ. *Ego autem quia veritatem dico* vera docendo, & uaſtra facinora veraciter arguendo, *Non creditis mihi* in quo patet, quod ſitis ex patre diabolo, qui in veritate non ſtetit, & mendacia ex propriis loquitur, cui & conſentitis.

EXPLANATIO RESIduæ partis.

B

Quis ex uobis arguet me de peccato?

ARTICVLVS. XXIII.

Ioan. 9. SVperius redarguit Chriſtus Iudæorum incredulitatem & vitia, eò quòd ſibi non crediderint, neque obedire voluerint. Nũc oſtendit ſe fide dignum, eò ꝙ culpam non habeat. *Quis ex uobis* (ò ſcribæ, & phariſæi, & ſacerdotes) *arguet me* (veraciter) *de peccato?* quocunque magno uel paruo, mortali vel veniali, originali vel

Sapiē. 7. perſonali. Frequenter vtiq; arguerunt Ieſum de peccato dicentes, ꝙ ſabbatum violaret, & de ſeipſo mendoſum teſtimoniũ perhiberet, ſed mendaciter id fecerunt. In

C nuit ergo Saluator vitã ſuã fuiſſe prorſus irreprehenſibilẽ, ſeq; omni peccato carere. Chriſtus. n. ſecundũ naturam diuinam eſſẽtialiter ſãctus eſt virtus virtutũ, & puritas infinita, tanquã candor lucis ęternę, & ſpeculum ſine macula maieſtatis paternæ. ¶Porrò ſecundũ naturam aſſumptam confirmatus fuit in bono ab incarnationis exordio, non ſolũ propter beatificam animæ ſuæ fruitionem in Deo, ſed multò amplius propter hypoſtaticã vnionem cũ verbo, propter quam habuit omniũ diuinorum cariſmatum plenitudinem: gratiãque tam perfectam, ꝙ maiori creaturæ cõmunicari non poteſt. Vnde ſecundũ vtranque naturam dici poteſt ſanctus ſanctorũ quia & ſanctitas eius creata omnium creaturarum ſanctitatem ſimul ſumptã excedit propter quod de ipſo legitur apud

Iſaiam, Iniquitatem non fecit nec inuentus eſt dolus in ore eius. Decuit aũt Chriſtum vt hominem eſſe ſine omni peccato, non ſolùm propter vnionem cũm verbo, ſed inſuper quia Saluator, mediator & aduocatus totius generis humani. Si. n. & ipſe peccatum haberet, non eſſet idoneus omnes Deo reconciliare, & per ſeipſum immediatè ad Deum accedere, ſed mediatore egeret. Idem quoque decuit propter priuilegium ſacerdotii eius. Fuit enim primus & ſummus ſacerdos, cuius hoſtia & obſequium non fuiſſent Deo perfectè accepta & ad ſatisfaciendam idonea, ſi & ipſe ſubiacuiſſet peccato: propter quod dicit Apoſtolus, Talis decebat vt eſſet nobis pontifex ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cœlis factus *Si* (pro quia) *veritatem dico* euangelicam legem prædicando, & veſtra piacula increpando, futura atque ſecreta elucidando, *Quare vos non creditis mihi?* quaſi dicat in hoc irrationaliter facitis cùm ſcriptum ſit, Cùm videris ſenſatum ſtatim euigila ad illum: ſicut autem leuitatis eſt ſtatim credere indifferenter, ſic duritiæ eſt non credere dum ſufficientia ſigna veritatis apparent. Quamuis verò doctrina Chriſti fuerit omnino inſolita atque incomprehẽſibilis, propter quod nec faciliter recipienda fuit, tamen tanta, tamque euidentiſſima argumenta patuerunt, quòd ipſe eſſet verus Chriſtus, verus magiſter & ſanctus: puta teſtimonium Ioannis Baptiſtæ, vaticinia prophetarum, mira cula Chriſti, diſcipulorumq; eius, conſtãtia eius pro veritatis defenſione, & zelus iuſtitiæ, quòd inexcuſabiles erant Iudæi de ſua perfidia. *Qui eſt ex Deo* per prædeſtinationem æternam, per gratiæ reformationem, per bonitatis diuinæ imitationẽ, *Verba Dei audit* non ſolùm auribus corporis, ſed etiam mentis, id eſt, verba diuina libenter audit, memoriter tenet, diligenter adimplet quemadmodum ait Pſalmiſta, In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Et rurſus, Bonum mihi lex oris tui ſuper millia auri & argenti. Hinc ſcriptum eſt, Eſto manſuetus ad audiendũ verbũ Dei, & iterũ, Sit omnis homo velox ad audiendum. *Propterea uos non auditis* verba Dei auribus interioribus. i. humiliter, reuerenter, & affectuosè nõ re-

Margin notes (right): D; Iſai. 53.; Iob. 13.; Iudic. 11; Hebr. 9.; 1. Ioã. 2.; Hebr. 8.; E; Eccle. 6.; Lucæ. 3.; Mar. 1.; Ioan. 1.; F; Pſ. 118.; Eccle. 5.; Iaco. 1.

A cipitis uerba diuina quæ loquor, *Quia ex Deo non eſtis* modo prætacto. Omnes quidem, imò, & omnia ſunt ex Deo, tanquam ex cauſa efficienti, exemplari atq; finali, dicente Apoſtolo, ex ipſo, per ipſum, & in
Roma. 8 ipſo ſunt omnia: ſed non omnes ſunt ex Deo per ſpiritualem reformationem, per gratiæ conſeruationem, per diuinam electionē. Qui.n.ſic eſt ex Deo, manet in eo,
1. Ioā. 3. ſecundùm quod ait Ioannes in ſua canonica, Qui natus eſt ex Deo, non peccat, quoniam ſemen Dei manet in eo.

¶Denique, unuſquiſq; libenter audit loqui de re quam diligit. Qui ergo diligit Deum, & uitam beatam, uerba dei libenter audit, & affectuoſè cōſeruat, & in hoc
Luc. 13. ſalus noſtra cōſiſtit ſecundū quod ait Sal-
B uator, Beati qui audiunt uerbum Dei, &
Eccl. 9. cuſtodiunt illud. Debemus ergo uerba ſacra cū magna attentione, intima affectione, humili reuerētia legere, audire proferre, tāquam epiſtolas nobis diuinitus miſſas. ¶In his uerbis dedit nobis Saluator ſaluberrimum documentum, maximā conſolationem, grandemq; pęnitendi occaſionem. Dicendo.n. qui eſt ex deo, &c. bonos & malos, inter electos, reprobosq; diſtinxit. Fidelibus quoque & timoratis, qui licet certitudinaliter neſciant an ſint digni amore uel odio, cōtulit magnā ſpem confitēdi, quò ſunt in ſtatu ſalutis & filii dei quia experiuntur ſe uerba Dei libenter audire, frequēter reuoluere & cuſtodire, propter quod probabiliter ſcire poſſunt,
C ꝙ ſint in caritate & gratia ſecundū quod ait apoſtolus, Ipſe ſpūs teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quod filii Dei ſumus.

¶Præterea ex uerbis his datur unicuique noſtrū aperta, & prōpta occaſio diſcutien
Roma. 8. di ſeipſum an ad Deū pertineat. Dum.n. audiuimus Chriſtum dixiſſe, qui ex deo eſt, uerba dei audit, protinus admonemur noſipſos inueſtigare, & ſolicitè indagare, an uerba Dei audiuimus amādo & obediēdo. ¶Poſtremò, quàm diligēter & indeſinēter conſeruanda ſint uerba Dei, patet ex
Deute. 6. eo quod Moyſes ſcripſit, Erunt uerba dñi in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis ſedens in domo tua, & ambulās in itinere, & dormiēs atq; conſurgens: & ligabis ea quaſi ſignū in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, ſcribesq; ea in uolumine, & oſtiis domus tuę.

Reſponderunt igitur Iudæi & dixerunt ei, Non ne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu D
(id eſt, hæreticus quidam) *& dæmoniū habes?* cuius reuelatione & adiutorio, dicis & facis alta ac mira, quæ alii te facere, & dicere putant, uirtute diuina?

¶Samaritani erant natione gentiles, ſed conuerſatione ſemiiudæi, quoniam libros Moyſi receperūt, & ſe circunderūt. Nouerāt aūt iſti à Iudæis ꝙ Ieſus eſſet natione Iudæus, ſed ex contemptu appellant eum Samaritanum.i.in parte legis obſeruatorem, & in parte tranſgreſſorem, ſicq; reputabant eum hæreticum, uelut ſi nunc alicui diceremus, Husſita es tu.

¶Secundùm Gregorium, Chriſtus nō negauit ſe eſſe Samaritanum: ſed hoc uerū
eſt, quantū ad nominis interpretationem, E
non tamen admiſit ſe eſſe Samaritanum eo modo quo Iudæi ſibi id impoſuerunt. Samaritanus quippe interpretatur cuſtos Chriſtus verò eſt cuſtos electorū ſuorū,
de quo pſalmiſta teſtatur, Cuſtodiens par Pſa. 114
uulos dominus. Et Iſaias, Cuſtos qui de Iſaia. 21
nocte. Dixerunt quoque Chriſtum habe- Mat. 12.
re dæmoniū, non ꝙ eſſet obſeſſus & amēs, ſed quòd haberet occultum fœdus cū aliquo dæmone, imò cum ſummo diabolo, puta Beelzebub ſecundùm quod alibi dixiſſe leguntur, In Beelzebub principe dæ
moniorum eiicit dæmonia. Hoc ergo per Lucæ. 11.
uerſi dixerūt, quoniam aliter ſaluare non poterant, quomodo tot mirabilia facere, totque ſecreta & futura reſerare, & tam
ſubtilia ac profunda docere, non inſtru- F
ctus ab homine poſſet, niſi ꝙ vel à deo vel à diabolo hæc haberet. Noluerunt autem credere, quòd haberet ea à Deo propter nimiam diſplicentiam atque inuidiā quā conceperunt in eum, ideo omnia talia deputabant diabolo, quemadmodum Magi & arreptitij atque Phitones, mira aliqua & occulta operantur ac pandunt. Sed in hoc eluceſcit Iudæorum intolleranda peruerſitas. Nam multa miracula Chriſti omnem naturalem poteſtatem tranſcenderunt, & tota doctrina, & conuerſatio eius repugnabant diabolo, propter quod ſubditur. *Reſpondit Ieſus, ego dæmonium non habeo* cooperatorem & familiarem. Omnia tamen dæmonia mihi ſubiecta ſunt, *Sed honorifico patrem meum,* id eſt, uerbo & opere, in omnibus exhibeo honorem,

cultum

A cultum & obedientiam Deo patri, ſecundũ quod homo ſum, ex quo patet ſanctitas uitæ meæ, & ꝙ cum demonibus non concordo, ſed eorum cultum deſtruo, idololatriam reprobo, uitia dãno, hominesq; ad Deum conuerto, ut eũ in omnibus toto corde diligãt ac honorent, *Et uos inhonoraſtis me*, i. contempſiſtis, & falſa mihi impoſuiſtis, opera Dei aſcribentes diabolo, & in hoc peccauerunt in ſpiritum ſanctum.

1.Pet.3. ¶ Ecce quàm patienter, & manſuetè filius Dei tanta accepta iniuria respondebat, quia (ut Petrus teſtatur) 1.Pet. 2 cum malediceretur, non maledicabor. Diſcamus & nos eius exemplo non reddere malũ pro malo, non uinci à proprio animo, non paſſionari. Hoc facit facilè, qui non quærit B propriam laudem, gloriamque mundanã, qui priuatum extinxit amorem, & gaudet Ioan. 5. aduerſis. Népè ut ait S. Hieronymus, qui non quærit gloriam non ſentit contumeliam, Magnum eſt de nullo gaudere niſi per quod promouemur apud Deũ. De nullo quoque dolere niſi per quod à Deo adducimur. Et ne Iudæi dicerét Chriſto, inaniter te excuſas, adiecit: *Ego non quæro gloriam meam* ſimile eſt quod ſupra ait, Claritatem ab hominibus non accipio, quod quomodo uerum ſit, illic diligenter tractatum eſt. Certum eſt enim, quòd Chriſtus iubet ſe adorari, honorari, ſuiſq; uerbis in omnibus obediri, trium enim perſonarũ una eſt gloria. Verũ Chriſtus, ſecundũ qđ homo non quæſiuit gloriam ſecularem, C mundanũ honoré uel aliquã uanitaté, ſicut opinabantur Iudęi incõparabiliter igitur minus ſpectat ad nos uiliſſimos peccatores quærere gloriã propriã, uelle dominari, præeſſe glorificari, unde ex animo di-

AdTim. 1. camus cum Apoſtolo, Soli Deo honor & gloria. *Eſt qui quærat & iudicet*, i. Deus pater uel trinitas requiret à uobis quòd nõ glorificaſtis me tanquam uerum filium Dei, & de hoc iudicabit uos iudicio condem-

Ioan. 5. nationis. Pater enim requirit, & uult filiũ

Deute.7. ſuum glorificari ab omnibus. Idcirco qui non honorificat filium. nõ honorificat patrem. Vnde in Daniele ſcriptum eſt, quod antiquus dierum, uidelicet pater æternus dedit ei poteſtatem, honoré, & regnum. Superius dixit Saluator, Pater non iudicat quenquam, quomodo ergo nunc ait de patre, eſt qui quærat & iudicet. Reſpondendum ꝙ in iudicio duo conſiderantur, uidelicet ipſa diſcretio boni à malo: & prolatio ſententiæ. D Quantũ ad primum iudicat pater ſeu trinitas tantũ per autoritatem, quantũ ad ſecundũ iudicat Chriſtus, ſecũdũm naturam aſſumptam, ut dictum eſt plenius ſupra. *Amen amen* (id eſt, uerè verè) *dico uobis*, ingeminat amen ad ampliorẽ certitudinem, *Si quis ſermonem meum ſeruauerit* per fidem & caritatem, id eſt, uerbis meis fideliter obedierit, *Mortem nõ uidebit in æternum*, i. nunquam experietur ſeu ſentiet mortem ſpiritualem, quia nec in præſenti priuabitur uita gratiæ, nec in futuro uita gloriæ & nec pœnam ſenſus nec pęnã dãni in inferno habebit. Iuſti. n. in perpetuũ viuẽt, ut Sapiẽs ait: Videre in ſcriptu- Sapie. 5.
E ris ad omnes ſenſus referẽ, & ad ſenſitiuã atque intellectiuã notitiã. Vnde nũc ſumitur ꝓ guſtare uel experiri ſeu pati ſic quoque accipitur in pſal. quo dicitur. Non da- Pſa. 15.
bis ſanctũ tuũ uidere corruptioné. Deniq; (ut habetur in Luca) ſemen eſt uerbũ dei. Luca. 8.
Quemadmodum ergo in corporalibus rebus, qui ſemen cuſtodit in terra, pertingit ad fructum, ſic qui ſeruat uerbum Chriſti in corde, cõtinuo tendit, tandẽq; pertingit ad fructum ſeminis huius, qui eſt vita æterna, propter quod Salomõ admonet, Serua Prou. 7.
mandata & legem quaſi pupillam oculi tui, liga eam in digitis tuis, & in tabulis cordis tui ſcribe eã. *Dixerunt ergo ei Iudæi* carnales præinducta uerba de morte naturali ac corporali intelligentes *Nunc cognouimus, quia demonium habes*. i. tã inſenſatæ, F ſtáque manifeſtè mẽdaciter loqueris, q qui pauloante opinabamur te demoniũ habere, illoque inſtigante ſtultiſſimè loqui, nunc certi ſumus de hoc. Et hoc probant. *Abrahã mortuus eſt*, morte corporali, cũ eſſet centũſeptuagintaquinque annorũ, ſepelierũtque eũ Iſaac & Iſmael filii eius, ut in Gen. dicitur, *Et prophetæ* mortui ſunt, quaſi Gene. 15
dicãt, tã ſanctus patriarca, beatiſſimi que prophetæ, qui ſermones dei impleuerunt, Mat. 13
mortui ſunt, *Et tu* (filius fabri ac pauperis Marc. 6.
fœminæ dicis) *ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non guſtabit in æternum*, tanquam dicant, intolerabilis eſt præſumptio tua, quia ſic loqueris ac ſi uerba tua, eſſent amplioris efficaciæ quam uerba dei, & tibi obediẽtes beatiores eſſent Abraæ ac profetis, cęteriſq; dei miniſtris, q nõ obſtãte, ob

A ſeruatione diuinorum verborum defuncti noſcuntur. *Nunquid tu maior*, id eſt, ſanctior, *Es patre noſtro Abraam?* qui amicus Dei vocatus eſt, ſicut per Iſaiam dominus loquitur, Semen Abraam amici mei, qua ſi dicat, nequaquã. Loquitur ergo de ſpirituali magnitudine, quæ præſertim in ſapientia, & virtute conſiſtit. Vnde in ſpiritualibus idem eſt eſſe maiorem & meliorem: ideo Deus, in quo nulla eſt quãtitas, maior eſt omnibus rebus in infinitũ. Mira cæcitas Iudæorum. Experimentaliter. n. conſtabat, q Ieſus in gratia prophetiæ, in altitudine ſapientiæ, in efficacia miraculorũ, in cõuerſatione ſpũalium operum excesſit Abraam patriarcam, ſed omnia iſta aſcripſerunt diabolo, cũ tamen nec diabo
B lo conſtent futura purè contingentia, cordiumq; ſecreta, ſed ſoli deo, quę Chriſtus vbertim prædixit ac reſerauit. Vnde per
Iſaiæ 15. Iſaiã dominus ait, Quæ ventura ſunt annunciate, & ſciemus quia dij eſtis uos, *Et prophetæ mortui ſunt* id eſt, quomodo tu q inferior es Abraã & prophetis defunctis etiã moriturus, aliis immortalitatẽ promittere audes? *Quem teipſum facis?* .i. qualẽ vel quantùm affirmas & reputas te, quem videmus eſſe hominem mortalem ſimilẽ nobis? quaſi dicat, Multũ inaniter magnificas teipſum. *Reſpõdit Ieſus* excusãdo ſe de tanto facinore. *Si ego glorifico*, i. glorioſum ſeu magnum dico *Meipſum* inordinatè atque carnaliter, non ſub ordine ſapientiæ Dei, ſecundũ quod mihi imponitis, *Gloria*
C *mea*, id eſt, dignitas quã mihi aſcribo, *Nihil eſt*, id eſt, nullius reputationis, uana & falſa. Chriſtus vtique dicendo, Ego ſum lux mũdi, & multa ſimilia, glorificauit ſe, ſed non inordinatè, prout Iudæi ei impoſuerunt, idcirco reſpondet ad intentionẽ ipſorum. *Eſt pater meus* (cœleſtis) *qui glorificat*, id eſt, glorioſum oſtendit *Me*, dicẽdo,
Matt. 3. Hic eſt filius meus dilectus, & per opera
Marc. 1. miraculoſa, prophetarum quoq; eloquia.
Lucæ. 3. Denique, pater glorificauit .i. beatum fe-
Mat. 17 cit Chriſtum ſecundũ naturam aſſumptã,
Lucæ. 9. cõferendo animæ eius beatificam fruitio-
Ioan. 17 nem. Nec mirum ſi filius aſſerat glorificari à patre, cũ infra filius dicat ad patrem, Ego te glorificaui ſuper terrã. Et in libro
1. *Reg.* 2. Regum Deus locutus eſt, Qui glorificauerit me, clarificabo eum, *Quem* (id eſt, de quo patre meo) *uos dicitis quia Deus noſter*

eſt per creationem & gubernationẽ, & per D
dilectionem, & honorationem noſtrã ad eum. Quanuis. n. Iudęi trinitatis myſteriũ ignorantes, non dixerint Deum patrẽ eſſe Deum ipſorum, loquendo de patre ſecundũ quod pater, tamen id quod eſt pater, videlicet Deum abſolutè acceptum dixerunt eſſe Deum ſuum, *Et non cognouiſtis eũ*, quoniam patrem non cognouerunt ſecundũ proprietatem relatiuam, & propriã patris rationẽ: nec Deum cognouerunt cognitione formata, ſed informi, non. n. obedierunt eius præceptis, ideo factis eum negabant, quemadmodum de impiis dicit Apoſtolus, Confitentur ſe noſſe Deum, fa 1. *Ti.* 1.
ctis autem negant, cũ ſint abominati & reprobi. Vnde Ioannes ait, in ſua Epiſtola, 1. *Ioã.* 3
in hoc ſcimus, quoniã cognouimus Deũ, E
ſi mandata eius obſeruamus. De tali formata notitia dicit Apoſtolus, Si qs ignorat, ignorabitur. 1. *Cor.* 1. *Roma.* 1.
Porrò, de cognitione informi ait. Cũ cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt, ſed euanuerũt in cognitionibus ſuis *Ego autem noui eum* ſecundũ vtrãque meã naturam, quia vt Deus cognoſco eũ per comprehẽſionem perfectam, & vt homo, cognoſco eũ notitia, beatæ fruitionis per ſpeciem. Talis nempe notitia nouit anima Chriſti Deum patrẽ ſeu trinitatẽ indeſinenter in ſomno & vigilia: quia per ſomnũ, aliaſq; corporales occupationes, actiones, & paſſiones, non impediebatur anima Chriſti ab interiori cognitione ac dilectione Dei, ſed iugiter erat in actu, *Et* F
ſermonem eius ſeruo memoriter & obedienter, ſecundũ naturam humanam. Non. n. negligentia vel obliuio locũ habebat in Chriſto. *Et ſi dixero, quia non ſcio eum*, i. q patrẽ non cognoſco, quod impoſſibile eſt me dicere, ſicut impoſſibile eſt me mentiri, *Ero ſimilis uobis mendax*, qui multa mendacia fingitis cõtra me. *Sed ſcio eum, & ſermonem eius ſeruo*, vt dictũ eſt. Paulòante dixerũt Iudæi, Nunquid tu maior es patre noſtro Abraam? ad hoc Chriſtus modo reſpondet. *Abraam pater ueſter* ſecundũ carnalem propagationem, non ſecundũ fidei atque virtutum paralitatem, *Exultauit*, id eſt, ſpiritualiter lætabatur, *Vt videret*, .i. de hoc quòd viſurus erat *Diem meum*, id eſt, tempus aduentus mei ſeu incarnationis. Facta. n. ſibi promisſione, quòd Chriſtum

in

A in ſpiritu cerneret, eiusque myſteria no-
ſceret, cordialiter exultauit. *Vidit*(id eſt,
per ſpiritum prophetiæ cognouit)*diem* ad
uentus mei, vel me tunc venturum. Co-
gnouit enim filium Dei in fine ſeculorũ
Gene.22 incarnandum, cũ dictum eſt ei, In ſemine
Apo. 3. tuo benedicentur omnes gentes. Nec du-
bium quin ipſe, aliiq; prophetæ, patriar-
chæ, multa nouerunt per reuelationẽ diui
nam de Chriſto, eiuſq; aduentu atq; my-
ſteriis, quæ non ſunt deſcripta. An tamen
Abraam nouit determinatè tempus aduẽ
Dani. 9. tus Chriſti (vt Daniel quid determinauit
hebdomadas dominicæ paſſionis) certum
non habeo. Poteſt quoque intelligi de die
æternitatis Chriſti, quæ dies aliud nõ eſt
niſi ipſa æternitas, ſeu Deus æternus. Hu-
B ius diei beatificam viſionem in claritate
patriæ electorum, Deus promiſit Abrahę,
Gene.14 Ego (inquiens) protector tuus & merces
tua magna nimis. Hanc diem uidit Abraã,
in uia per fidem, tendebat ad eam per ſpẽ,
exaltauit in eius præſtolationem per cari
Hebr.11. tatem. Hinc quoque dicit Apoſtolus, Ex-
pectabat Abraam fundamenta habentẽ ci-
uitatem, cuius artifex & conditor Deus.
¶Sed his obuiare videtur, quòd Chriſtus
Mat.13 alibi ait diſcipulis ſuis, multi prophetæ &
iuſti cupierunt uidere quæ uos uidetis, &
non uiderunt. Hoc enim apparet tam be-
ne dictum de Abraam, ſicut de aliis pro-
phetis ac iuſtis. Et reſpondendum, quòd
Chriſtus loquitur ibi de uiſione intelle-
ctuali coniuncta uiſioni exteriori, quem-
C admodum plenius demonſtrauit ſuper
Matthæum. Sic autem Abraam non uidit
diem & opera Chriſti, ſeu Chriſtum in
carne, nec alii prophetæ ante Chriſti inca-
nationem defuncti. *Dixerunt ergo Iudæi ad
eum. Quinquaginta annos nondum habes, &
Abraam vidiſti?* Chriſtus dixit q Abraam
uidit diem ſuum, & ipſi ſic repetũt, Abraã
vidiſti? quia qua ratione verificaretur unũ,
uerificaretur & reliquum: quaſi dicant,
Si Abraam uidit diem tuum, ergo con-
temporanei extitiſtis, & uos inuicem con-
ſpexiſtis, quòd patet falſum, cum nondum
ſortitus ſis annos quinquaginta. Potius
autem dixerunt Abraam uidiſti, q̃ Abraã
uidit te, quaſi magnum eſſet Ieſu uidiſſe
Abraã patriarcã, & non econtra, reputãtes
Abraam multo maiorẽ Ieſu. ¶Quæritur
quare nominauerunt annos quinquaginta, cùm

Ieſus multo iunior eſſet. Aliqui dicunt, q D
à caſu, quia ſic occurrebat eis. Alii dicũt
q propter reuerentiam iubilei, qui fuit
quinquageſimus annus: quaſi dicant, nec
dum attigiſti unum iubileum, & Abraã
uidiſti, qui penè per duo millia annorum
dormiuit cum patribus ſuis. Quidam di-
cunt, q Chriſtus propter ieiunia & labo-
res, & propter nimia maturitatem uide-
batur multò ſenior, quã fuit. Vnde ait in
Pſalmo, Genua mea infirmata ſunt à ie- Pſa.108
iunio, & caro mea immutata eſt propter
oleum. Ego opinor, quòd ideo tm̃ excre-
mentum annorũ expreſſerunt, vt inſinua-
rent, quã planè ac facilè poſſent falſifica-
re uerba Chriſti, quaſi dicant, Dato q E
haberes multò plures annos quã habes,
nihilominus falſum eſſet, q dixiſti Abraã
te uidiſſe. ¶Errauerunt autem iſti obtene
brati Iudæi dupliciter. Primò, quòd uer-
bũ Chriſti de corporali uiſione intellexe
runt. Secundò, q ſolũ in Chriſto huma-
nam natiuitatem penſabãt, putantes, q ne
quaquam fuiſſet prior ſua matre. Huius
ſecundi falſitatem reprobat Chriſtus. *Di-
xit eis Ieſus, Amen amen dico uobis.* Mitis hu
miliſq; magiſter ſemper patienter cũ tran
quillitate reſpondet, non commotus illo
rum iniuriis. Hoc.n. præcipuè pertinet ad
prædicatorẽ ſiue doctorẽ uerbi Dei, quia
vt Salomon loquitur, Doctrina uiri per Pro. 19.
patientiam noſcitur, & non contriſtabit
iuſtum quicquid ei acciderit. Propterea
apud Grego. Tantò conuincitur quiſq;,
minus doctus, quantò minus patiens, *An* F
tequam Abraam fieres, i. crearetur, quantũ
ad animam, uel generaretur quantũ ad to
tum compoſitum *Ego ſum* in natura diui-
nitatis ęternaliter, inuariabiliterq; ſubſi-
ſto. ¶ Porrò, dicendo ego ſum, oſtendit
ſuam æternitatem, quæ nec præteritũ ha-
bet, neq; futurum, ſed omne tempus am-
bit, includit, excedit. Ipſe eſt, qui olim lo-
cutus eſt Moyſi, Ego ſum qui ſum. Vnde Exod. 3.
ad Hebræos legitur Ieſus heri & hodie, Hebr.13
ipſe & in ſecula. Ipſa nanq; eſt ſapientia 1.Cor. 1.
quæ i Eccl. proteſtatur, Ego ex ore altiſſi Eccl.24.
mi prodiui primogenita ante omnẽ crea
turam. *Tulerunt ergo lapides, ut iacerent in
eum* obruendo eum lapidibus tanquam
blaſphemum. Lex quippe præcepit bla-
ſphemos lapidari, *Ieſus autem abſcondit ſe,*
non retro maceriam ſeu columnam, ſed

A abſcondit ſe,i. diuina poteſtate præbuit ſe inuiſibilem Iudæis,non diſcipulis ſuis, quia ſecuti ſunt eum. Poteſt autem abſcõſio iſta dupliciter intelligi. Primò, quo ꝑcuſſit eos, cęcitate, quæ dicitur aurilia, qua aliquid non uidetur, cũ tamen alia uideantur. Vel ſic uidetur, nõ tamen cognoſcitur, qua percuſſi fuerũt Sodomitæ, & Syri ad inſtantiã Heliſæi, ut legitur in

Gene. 19 Geneſi, & in libris Regũ. Secũdò, ꝙ Ieſus

2.Reg.6 diuina uirtute fecit, nec color corporis ſui immutaret uiſum Iudæorũ, imò hoc potuit uirtute animæ ſuæ quę habuit perfectũ dominiũ ſupra proprium corpus. Nã & animæ beatorum corporibus glorificatis unitæ facere propria corpora uiſibilia uni, & inuiſibilia alteri. Corpora.n. huiuſ

B modi ſunt in pleniſſima obedientia animarum, Deo fruentium, *Et exiuit de templo* Ieruſalem. Exiuit autem pergẽdo per medium illorum, quemadmodum trãſiit per medium ciuium ſuorum eum pręcipi

Lucæ. 4. tare uolentium, ut Lucas recitat, Noluit

Ioan. 2. enim adhuc occidi, quoniam nõdum ue-

Ioan. 7. nit hora quam propriæ paſſioni præuidit, præfixit, elegit, per quod dedit exemplum fidelibus, ꝙ ſæpe poſſunt ſe perſecutoribus ſuis occultare, quando uidelicet fides aliorum non periclitatur, nec grande ſcandalum oritur puſillorum, nec iuſtitia ipſa extinguitur.

EXPOSITIO CAPITIS. IX.

C *Et præteriens Ieſus, uidit hominem cæcum à natiuitate,*

ARTICVLVS XXIIII.

1.Ioã.8. QVia in ſuperiori capitulo multa in comprehenſibilia ac diuina Chriſtus de ſeipſo aſſeruit, quæ Iudęi non intelligentes uoluerunt eũ quaſi blaſphemum lapidare; idcirco nunc conuenienter recitatur miraculum omnino diuinũ, quod naturali uirtute effici nequit, quatenus per hoc confirmetur ſupernaturalis doctrina iam præinducta. Præmiſſæ enim correſpondere, & proportionari debent concluſioni, propterea ſupernaturalis ueritas fidei per ſupernaturalia argumẽta, hoc eſt, per opera miraculoſa oſtenditur. *Et præteriens Ieſus*, hoc eſt, locum circa templum pertranſiens. *Vidit*, diligenti intuitu oculi corporalis, pio quoque reſpectu diuinæ miſerationis. *Hominem cæcum à natiuitate* nomine Cedonium, qui poſtea cũ Maria Magdalena, Martha, Maximino, & Lazaro, ſeu à Iudæa expulſus eſt, ſicut habetur in legẽda Mariæ Magdalenæ Cæcus autem à natiuitate non poteſt de coloribus iudicare, quia orbatus à natiuitate aliquo ſenſu, caret notitia ſenſibilium illius ſenſus: ex quo concludit Ariſtoteles, ꝙ noſtra notitia intellectiua non eſt concreata, ſed à ſenſu originata, atque ex pręuia cognitione ſenſitiua cauſata.

❡Myſtice, quando Iudæi increduli Chriſtum repulerunt, eius diſcipulos atq; Apo

E ſtolos à ſuis finibus expellendo, cõuerſus eſt Ieſus, & oculo pietatis aſpexit populũ gentilem penitus cæcum, & in tenebris natum ac enutritum, eumq. per Apoſtolorũ

Actu.13 prædicationem & gratiæ infuſionẽ edocuit: propter quod Paulus & Barnabas dicunt Iudæis, Vobis oportebat primum loqui uerbum Dei, ſed quoniam repuliſtis illud, ecce conuertimur ad gentes. ſic.n. præcepit nobis dominus. In Iſaia quoque

Iſaiæ .1. dominus ad Chriſtum ait, Dedi te in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorũ. *Et interrogauerunt eum diſcipuli ſui*. Ex quo uiderunt eum diligenter intueri hunc cæcum, quaſi aliquid circa eum acturus, ſciſcitati ſunt magiſtrũ diſcipuli. *Rabbi, quis peccauit hic (cæcus) aut parentes eius* ut hoc eſt, propter quod peccatum *Cæcus naſceretur*. Diſcipuli illi præſupponebant ꝙ pęna

F non infligitur rationali creaturæ, niſi propter culpam, cũ pœna ſit præmium culpæ: & hoc aliquo modo uerũ eſt, quia niſi originale peccatum præceſſiſſet, ſequ ẽtes pœnæ hominibus inflictæ non eſſent: non tamen omnis pœna propter originale peccatum inducitur, quaſi in uindictã illius, nec propter actuale peccatum patientis, ſed & propter alias cauſas, ut iã dicetur.

❡Videntur autem diſcipuli interrogaſſe, ac ſic putaſſent, hominem antequã naſceretur peccaſſe, quemadmodum Platonici & Origenes dixerunt animas hominum ſimul creatas à principio mundi in cœlo, ibique peccaſſe, & ob id corporibus quaſi carceribus alligatas in ultionẽ peccatorũ uitę alterius ſeculi. Sed hoc diſcipuli nõ putabãt, neq; à Chriſto hoc didicerũt, ſed

cum

A cum eſſent rudes, & ſimplices ſimpliciter
quæſierunt. ¶Poteſt tamen eorum inquiſi
tio colorari dupliciter, Primò, ut intelligã
tur quæſiſſe de peccato originali ipſius cæ
ci. Secundò, ut intelligantur interrogaſſe
de peccato eius futuro, uidelicet, an Deus
uniuerſa prænoſcens, fecerit eum cæcum
propter iniquitates eius futuras. Eſt nan-
que quorundã opinio, ꝙ Deus interdum
dat præmium ante meritum. ſ. propter me
ritum futurum. ¶Conſiderandum uerò, ꝙ
punitio conſiſtit in ſubtractione alicuius
boni & inflictione mali. Bonum autẽ eſt
duplex & malum ſimiliter. Eſt.n. bonũ ſpi
rituale ad animam pertinens, ſcilicet, gra-
tia, uirtus & dona ſpiritus ſancti. Aliud
eſt bonum corporale, ut ſanitas, diuitiæ.
B Vnus ergo non punitur propter peccatũ
alterius, in priuatione ſpiritualium bono
rum & inflictione oppoſitorum malorũ,
ſed in priuatione corporalium bonorum,
cuius ratio eſt, quoniã unus punitur pro-
pter peccatum alterius, inquantũ eſt ali-
quid eius, ita ꝙ pœna eius redundat in il
lum propter quem punitur. Sicut punitur
populus propter regem, & filius propter
2.Re. 24 parẽtes. Quemadmodum in libris Regũ.
1.Pa. 21. Et in Paralipomenon legitur, Populus Iu
dæorum percuſſus, propter murmuratio-
nem factã ſeu fieri iuſſam a Dauid. Vnus
autem non eſt aliquid alterius, quantùm
ad animam, quoniam anima ſimplex eſt,
& immediatè à Deo creatur atque in fun
Ezec. 18 ditur. Vnde per Ezechielem dominus lo-
C quitur, Omnes animæ meæ ſunt. Sicut ani
ma filij, ſic anima patris. Sed quantùm ad
corpus filius eſt aliquid parentum, tan-
quam de eorum ſemine natus: & populus
eſt aliquid principis. Ideo propter pecca-
tum unius alter quandoq; punitur, uel in
corpore per infirmitatem, uel in membris
per monſtruoſitatem. Quandoque.n. na-
ſcuntur filij monſtruoſi, propter pctã pa-
rentum, qui in filijs talibus affligũtur ac
puniuntur, uel in exterioribus bonis, uel
in ſubditis. ¶Per hanc diſtinctionem con-
cordantur ſcripturæ, quæ prima facie ui-
dentur contrariæ: illæ enim quæ aſſerunt
filios puniri propter parentes, intelligen-
dæ ſunt de punitione in corporalibus bo
nis, quę ſubtrahuntur, & corporalibus ma
Exod. 20 lis q̃ infliguntur: ut cũ Moyſes ait in Exo
Exod. 34 do, Dominator domine qui reddis iniqui-
tatem patrum filijs, ac nepotibus in tertiã D
& quartam generationem. Et apud Iere- Iere. 32.
miã, Domine Deus qui facis miſericor-
diã in millibus, & reddis iniquitatem pa-
trum in ſinũ filiorum poſt eos. ¶Porrò au
toritates quæ dicunt oppoſitũ, intelligũ-
tur de punitione in ſpiritualibus bonis.
Talis.n. punitio non ordinaretur ad bo-
num puniti, ut per Ezech. inducitur, Fi- Eze. 18.
lius non portabit iniquitatẽ patris, & pa-
ter non portabit iniquitatem filii. Hinc
apud eũdẽ dominus increpat filios Iſrael
dicens, Patres comederunt vuam acerbã,
& dentes filiorũ obſtupuerũt. *Reſpondit Ie-
ſus, Neque hic peccauit, neq; parentes eius* pec
cato de quo vos inquiritis. i. tale crimẽ
non cõmiſerunt, propter quod iſte natus E
eſt, cęcus. Nõ ergo vult Chriſtus dicere,
ꝙ nullatenus peccauerunt, quoniam Sa-
lomone teſtante, Nõ eſt homo ſuper ter-
ram qui faciat bonũ, & nõ peccet. Et Ia- 3.Reg. 8
cobus In multis (inquit) offendimus om Iacob. 3.
nes. Sed intentioni diſcipulorũ reſpõdit,
qui de certo peccato interrogauerũt. *Sed
ut manifeſtentur opera Dei in illo.* i. ideo na-
tus eſt cęcus, vt miraculoſa opera à me in
eo fiant, ad manifeſtationẽ diuinæ poten-
tiæ, atq; ad gloriã creatoris. Ponit aũt Sal
uator plurale pro ſingulari, quia per ope- F
ra Dei deſignat ſupernaturalẽ illumina-
tionẽ cæci illius. Vel põt pluraliter acci-
pi, intelligẽdo per opera Dei omnia, quæ
ad illuminationem huius cæci concurre-
bant, videlicet linitionem oculorum eius
ex ſputo. &c ¶Deniq; ſecundũ doctores,
ſex modis flagellat dominus hominẽ, Pri
mò, propter meritorum augmentum, &
ad uirtutis probationem ſeu manifeſta-
tionem, quemadmodum Iob, & Tobiam, Iob. 1.
ſecundùm ꝙ Iob ait, Probauit me domi- Tob. 2.
nus quaſi aurũ, quod per ignem tranſit. Iob. 23.
Et Tobias dicit, Quia acceptus eras Deo, Tob. 12.
neceſſe fuit ut tentatio probaret te. Secũ-
dò, propter uirtutum ſpiritualiumq; bo-
norum cuſtodiam, ne propter ſuperbiam
amittantur, ut Paulus qui profitetur, Ne 2.Cor. 12
magnitudo reuelationum extollat me,
datus eſt mihi angelus ſatanæ. Tertiò, ut
uirtus diuina manifeſtetur ad gloriã crea
toris, ut hunc cæcum & Lazarũ, qui ideo
obiit, ut à Chriſto ad gloriam Dei ſuſci-
taretur, ſicut infra Saluator teſtatur, In- Ioan. 11
firmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro Ioan. 5.
gloria

Digitized by Google

A gloria Dei, ut clarificetur filius hominis p eam. Quartò, propter peccata, ut per pœnam inflicta purgentur, expientur, ſeu dimittantur, ut paralyticum, de quo dictum
Gene. 19 eſt quinto cap. & Mariā ſororem Moyſi, fi
Nu. 16. lios quoque in Iſrael in deſerto, ut aliqui
Iſai. 55. dicunt. Quintò, propter nimia ſcelera, ut futura atq; æterna pœna in præſenti quodammodo inchoetur, ut Antiocū, & Herodem, Sodomitas, Datan, & Abiron, & Chore. Sextò, propter diuini conſilij diſpenſationem, ad ſatisfaciendum ꝓ aliis, ſicut Chriſtum, iuxta illud Iſaiæ, Propter ſcelus populi mei percuſſi eum. *Me oportet* non aliqua coactione, ſed magna utilitate atque immobili complacentia, & ꝓpter inuariabilem diſpoſitionem ordinationis diuinæ, à qua deuiare non poſſum,
B *Operari opera eius qui me miſit*, hoc eſt, opera Dei patris, quæ per me fieri decreuit, quæ ordinantur uel pertinent ad humani generis liberationem, uidelicet ſigna per quæ homines ſciunt me eſſe filium Dei, ut conuertūtur ad me, cætera quoque opera ſancta & uirtuoſa, quæ ꝓ noſtra ſalute Chriſtus fecit docendo, orando, diſcurrendo. Opera autem miraculoſa ſunt opera patris, uel trinitatis, tanquam principalis
Pſal. 71. actoris, de quo cantatur, Benedictus dominus Deus Iſrael, qui facit mirabilia ſolus, & ſunt opera Chriſti hominis, tanquā inſtrumētaliter exequentis. Vnde infra ait,
Ioan. 14. Pater in me manēs, ipſe facit opera, *Donec dies eſt*, hoc eſt, quandiu in mundo uiſibiliter maneo, cum hominibus conuerſan-
C do. Quemadmodum enim ſol materialis ſua præſentia cauſat diem, & ſua abſentia noctem. Sic Chriſtus præſentialiter exiſtēdo in mundo in humanitate aſſumpta, tanquam ſol intelligentiæ ſolque iuſtitiæ fecit diem ſpecialis gratiæ ſpiritualem, de
Iſa. 4. quo die loquitur Iſaias, In die illa erit germen domini in gloria & magnificen-
Zac. 2. tia. Et Zacarias, In die illa applicabuntur gentes multæ ad dominum, dies iſte præſertim cōſiſtit in cordibus diuino lumine illuſtratis. Durauitque à Chriſti natiuitate uſq; ad eius aſcenſionem. ¶ Verùm, qm̄ Chriſtus etiam poſt aſcenſionem operabatur opus noſtræ ſalutis mittendo paracletum, & per apoſtolos faciendo miracula,
Acto. 2. imò per eos cæteroſque diſcipulos atque uicarios ſuos, multos illuminando, & con

D uertendo quod & nunc ait, & uſque in ſeculi finē facturus eſt, ideo poteſt hoc modo exponi, Me oportet operari opera eius, qui me miſit, hoc eſt, miſeris ſubuenire, peccatores conuertere, infirmos ſanare, debiles confortare, electos cuſtodire, donec dies eſt, hoc ē, durāte tpe gratię ſeu uita præſente ſub euangelica lege: de quo
tempore per Iſaiam dominus aſſerit, Tem Iſa. 49.
pore accepto exaudiui te, & in die ſalutis
adiuui te. Et Apoſtolus, ecce nunc tempus 2. Cor. 6.
acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, *Venit*, id eſt, inceſſabiliter appropinquat. *Nox*, id eſt finis uitæ præſentis, uel hora iudicij, *Quando nemo poteſt operari*, id eſt, meritoriè agere, quoniam uia finita eſt ſtatus. Cū ergo hęc uita ſit uia, & curſus ad aliam uitam, nemo poteſt poſt hanc uitam mereri
uel pœnitere. In hora quoque iudicij erit E
tempus præmiorum non meritorum.

¶ Non ergo indulta pœnitentiæ tempora negligamus, non diem aliquem infructuo
ſè perdamus, ſed iuxta Salomonis doctri Eccl. 6.
nam quodcunque poteſt manus noſtra inſtanter operemur, quoniam cito erit terminus uitę iſtius. *Quandiu in mundo ſum*, id eſt, inter homines corporaliter uiuo & ambulo, *Lux ſum mundi*, id eſt, hominū corda illuſtro, uerba prædicationis, exemplo conuerſationis, ſignis diuinę uirtutis.

¶ Sed nonnè ſaluator ſemper in mūdo eſt, uel poſt aſcentionem deſiit eſſe lux hominum? Non utique, quoniam ipſe ait apud
Mattæum, Ecce ego uobiſcum ſum omni- Mat. 28
bus diebus, uſque ad conſummationem ſe
culi, Eſt autem Chriſtus in hoc mundo in F
feriori, & cum fidelibus per maieſtatē deitatis, per ſacramētum proprij corporis & ſanguinis, atque per ſpiritualem inhabitationem, quos mente deuota per caritatē, & cętera gratia dona inhabitat. Denique, poſt aſcentionem magis illuminauit mūdum, quàm ante, tā apoſtolos, quàm alios
per apoſtolos. Dixit enim apoſtolis ante Ioan. 16.
paſſionem, Expedit uobis ut ego uadam. Si enim non abiero paracletus nō ueniet ad uos. Si autem abiero, mittam eum ad uos. Ante aſcenſionem quoque non illuminauit niſi Iudæos, & aliquas gentes illis uicinas: poſt aſcenſionem uerò uniuerſum mundum. Nihilominus, quandiu fuit in mundo modo prætacto, fuit lux mundi ſpecialiter, ut pote per ſeipſum immediatè ho-

A tè homines illuſtrando. *Hæc cum dixiſſet Ieſus, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo* (& terra ſeu puluere) *& liniuit lutum ſuper oculos eius*, id eſt, ſuper organum clauſum huius cæci, *Et dixit ei, Vade laua* (oculos) *in natatoria*, id eſt, piſcina uel aqua, *Syloe quod* (nomen Hebraicum) *interpretatur miſſus.* Syloe fons fuit oriens in pede mõtis Sion, deſcendensque in uallem Ioſafat, cuius aqua in quodam ſtagno recepta atq; collecta, non longè à monte Sion uocata eſt natatoria Syloe.i.piſcina ex fonte illo collecta. ¶ Quærendum eſt diligenter, cur 1.Cor. 1 Chriſtus ſapientia patris, nihil ſine legitima cauſa efficiens, qui potuit ſolo nutu, ſolo uerbo, ſolo imperio, cæco huic uiſum præſtare ita non fecit, ſed iuxta ordinem explicatum expuendo fecit lutũ, quo un- B xit oculos cæci, quem miſit ad aquas, Syloe ad lauandum? Et reſpondẽdum, quòd non ſine grandi myſterio, non ſine myſtica ratione id contigit, nempè per exteriora iſta quæ fecit, inſinuauit quo modo, & ordine interior oculus illuſtretur. Exſpuitio ergo in terram, figurauit effuſionẽ diuinæ ſapientię, ſuper corda humana. Quoniam per ſaliuam, qua guſtus cibos diiudicat, & lingua uerba pronunciat, ſapientia deſignatur, quæ pręſtat in rebus diuinis ſaporem, & linguam erudit ad loquendum, quæ Dei ſunt, cum diſcretione rectiſ- Coloſſ. 4. ſima, prout docet Apoſtolus, Sermo ueſter ſemper in gratia ſale ſit conditus. Lutũ uerò eſt cor humanum, quoniam ſenſus, & cogitatio hominis proni ſunt in malum, C & ad terrena iugiter inclinantur, niſi cor ipſum diuina gratia perfundatur ac eleue- Gene. 8. tur. Propter quòd, mentes peccatorum dicuntur carnales, non per eſſentiam, ſed in- Pſal. 83. clinationem & inhęſionem. Pręterea per linitionem luti iſtius ſuper oculos cæci, deſignatur unctio ſpiritualis qua uerbum incarnatum, uel homo quicunque diuina ſapientia illuſtratus, docet intellectũ fratris ſeu proximi ſui, applicando radium ſapientiæ Dei ad certam perſonam: quo facto, iubetur homo ire, id eſt, à uitiis ad uirtutes migrare, atque de uirtute in uirtutẽ procedere, ne infuſam ſapientiam perdat. 1.Cor. 1. Et lauare oculos ſuos in natatoria Syloe, id eſt, cor ſuum ab omni uitiorum calligine, atque ignorantię cæcitate in fonte ſapientię, ſcilicet Chriſto purgare, quatenus ſciat ſe ſine uirtute & gr̃a Chriſti, & ſine D dominicę paſſionis merito nil poſſe: ſecundũ quod infra teſtatur, Sine me nihil po- Ioan. 15. teſtis facere. Chriſtus enim cum ſapientia incarnata miſſa in mundum, rectè per natatoriã Syloe (q̃ interprętatur miſſus) exprimitur. Poteſt quoque per natatoriam hanc fons lachrymarum ex uera cõpunctione uel patriæ deſiderio emanantiũ deſignari, in quibus anima ab omni macula purificatur. Vel certè baptiſmus quantum ad catecumenos bene inſtructos atq; contritos. Ad inſinuandum ergo quòd iſta ad interioris oculi perfectam illuſtrationem requiruntur, fecit Chriſtus quæ dicta ſunt. Alij dicunt (ut Chryſoſtomus) quòd fecit lutum, ad oſtendendum, quòd ipſe ſit, qui in exordio mũdi operatus eſt hominem de limo terræ. Saliuam quoque E emiſit, ad declarandum, quòd uirtus cu- Gene. 1 ratiua eſſet à diuinitate, q̃ eſt caput Chriſti hominis, tanquam à principali principio, & ab eius humanitate, quaſi ab inſtrumento. Saliua quippe fluit à capite: & caput Chriſti Deus ſecundùm Apoſtolum. Ephes. 1. Chriſtus quoque ſecundũ naturam aſſumptam, caput eſt omnium electorum, ſicq; per exſpuitionem ſaliuæ deſcendẽtis à capite ſignatur, quod poteſtas ſanatiua eſſet à diuinitate & Chriſti humanitate, ſicut oſtenſum eſt. Oculos quoque cęci liniuit, oſtendens ſe humanorum corporum formatorem & reformatorem, qui reformabit corpus humilitatis noſtrę, configuratũ corpori claritatis ſuæ. Iuſſit autem cęcum Philip. 3 ſic luto linitum ire ad natatoriam Syloe, F ut obediendo aliquid mereretur, eiusque fides & obedientia notificaretur, & ipſum miraculum amplius diuulgaretur. *Abiit ergo*, cæcus natus, *Et lauit* oculos ſuos in natatoria Syloe lutum abſtergẽdo ab oculis: in quo cõmendatur fides, ac obediẽtia eius, *Et uenit uidens*, nam obediendo Chriſto in ipſa piſcina uiſum recepit, quo ſignificatur, quòd qui Deo obedit, copioſius illuſtrari meretur. *Itaque uicini* (cæci iſtius) *& qui uidebant eum prius* antequam uiſum recepit, *Quia mendicus erat*, id eſt, ideo eum frequenter inſpexerant, quoniã more debilium ſedit in publico, eleemoſynam à prætergredientibus poſtulando, *Dicebant, Nonnè hic eſt qui ſedebat* in loco pauperum, *Et mendicabat?* quaſi dicant, Vtique

ex

A ex longa enim experimentalique notitia certi erant de hoc. *Alij dicebant quia hic eſt,* iſti conſenſerunt iudicio uicinorum, *Alij autem dicebant, nequaquam,* (id eſt, non eſt ſic) *ſed ſimilis eſt eius*, hoc dixerunt duplici ratione. Primò quoniam poſsibilius reputabat, duos eſſe in omni diſpoſitione corporali ſimillimos, ita ut diſcerni non poſſent, quàm cæcum à natiuitate uiſum recepiſſe. Secundò, quia & cæcus ille in uultu aliqualiter fuit mutatus, propter oculorum apertionem, oculis uicinarum alterationem & relaxationem, *Ille uerò* quia ſeipſum optimè nouit, quãtùm ad identitatem perſonæ, *Dicebat, quia ego ſum* uoluit enim ſuum curatorem magnificare

Prou. 16 atque honorare) *Dicebant ergo ei. Quomodo ergo aperti ſunt tibi oculi? Reſpondit, Ille homo*

B *qui dicitur Ieſus*, Nondum agnouit hic cæcus, Chriſti diuinitatem, ſed humanitatẽ, eiuſque nomen ex aliorum relatu didicerat, *Lutum fecit*, non dicit quomodo utpote ex ſputo & terra: quia fortè non ſciuit hoc, quia nec uidit illud, *Et duxit oculos meos* (uidelicet pellem extrinſecus) *& dixit mihi, uade ad natatoriam Syloe, & laua oculos, & abij, & laui, & uidi* poſtquam illi obediendo, oculos aquis rigaui. *Dixerunt ei, Vbi eſt ille?* Hoc fortè quærebant, ut traderent Ieſum phariſæis & ſcribis, eò quòd ſabbato hæc egiſſet. *Ait neſcio*. Ieſus nanque receſsit à loco illo, antequam cæcus illuſtratus reuerſus fuit: nec audiuit, quò abiiſſet nec ſciuit quòd Ieſus per diuinitatis immenſitatem eſſet ubique. *Adducunt*

C *eum ad phariſæos* qui cæcus fuerat, ut ipſi tanquam maiores, ac religioſiores iudicarent de opere iſto, remque diligentius examinarent. Vel ut Ieſum de uiolatione ſabbati, coram phariſæis accuſarẽt. Vel ut placerent phariſæis, à quibus nouerãt Ieſum odiri. *Erat autem ſabbatum* (uidelicet ſeptima dies feſtiua) *quando lutum fecit Ieſus, & aperuit oculos eius*. Hoc inſerit Euangeliſta, ut pandat cauſam adductionis, cæci ad phariſæos, & diſſentionis phariſæorum adinuicem. *Iterum ergo interrogabant eum phariſæi, quomodo uidiſſet?* Vt poſſent aliquam calumniandi occaſionem ex uerbis cæci illuminati elicere. *Ille autem dixit eis, lutum po-*

Luca. 6. *ſuit mihi ſuper oculos & laui oculos*, in præfata piſcina. *Et uideo, Dicebãt ergo ex phariſæis quidam* indurati & excæcati, feſtucam in aliis, non trabẽ in ſeipſis penſantes, atque

D ex beneficiis Dei peiores effecti. *Non eſt hic homo à Deo*, per uitæ bonitatem, hoc eſt, ſecundùm Dei beneplãcitum nõ operatur, neq; à Deo miſſus eſt, nec eius adiutorio, ſed dæmonis agit ſubſidio. *Qui ſabbatũ nõ cuſtodit*. ¶ Mentiti ſunt, dicendo quò Chriſtus ſabbatum uiolauit, faciẽdo quæ dicta ſunt. Quoniam opera exteriora, ad diuinæ maieſtatis honorem & declarationem

directè pertinentia, licita erãt in ſabbato, Mat. 12. Marc. 2.

utpote occidere, & excoriare pecora im- Pſa. 83.

molanda, templum ornare, atque ſimilia. Ioã. 5.

Factura autem luti, & unctio oculorum ꝑ dicta, ordinabantur directè ad gloriã Dei, eiuſque omnipotentię ſublimitatem declarandam, itemque ad glorificationem filij ſui, ut Chriſtus eſſe ſciretur. ¶ Pręterea, Chriſtus cum eſſet dominus ſabbati, & le-

E giſlator, nõ tenebatur ad literalem ſabbati obſeruationem. De hoc dicta ſunt plura quinto capitulo. *Alij dicebant*, qui magis ueritati propinquabant, minuſque Chriſto inuidebant. *Quomodo poteſt homo peccator* legis tranſgreſſor, & ſabbati uiolator, *Hæc ſigna facere?* quæ facit iſte, ſanando paralyticum, natumque cæcum. Iſti uidentur melius intellexiſſe præceptum de ſabbati cuſtoditione quam illi: quia non reputabãt Ieſum peccatorem. *Et ſchiſma erat inter eos*, uidelicet inter phariſæos, hoc eſt, diuiſi, atque diſcordes erant, diuerſa loquendo, ac ſentiendo de Ieſu. Huic quod dictũ eſt, Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere, conſonat quod Chriſto locutus eſt Nicodemus, Scimus quia à Deo ue F

niſti magiſter. Nemo poteſt hæc ſigna fa- Ioan. 3.

cere quę tu facis, niſi fuerit Deus cũ illo. ꝙ quęritur ergo, an uera ſint hæc? & apparet ꝙ non, quoniam operatio miraculorũ pertinet ad gratias gratis datas, quę malis boniſque cões ſunt Chriſtus quoque

affirmat apud Matthęum ſeptimo capitu- Mat. 7.

lo. Multi (inquiens) dicent mihi in illa die, Domine domine, nõnè in nomine tuo ꝓphetauimus, & in nomine tuo ſigna multa fecimus? & tunc (inquit) cõfitebor illis, quia non noui uos, Diſcedite à me operarij iniquitatis. Oppoſitum uerò arguitur, quia ſi miracula fieri p̃ ſſunt à malis, perit firmitas fidei Chriſtianæ, quę miraculis ꝓ ſertim innititur, quòd enim à malo homine fieri ualet, non uidetur ſufficiens fidei

argu-

A argumentum. Rurſus miracula fiunt diuina uirtute. Deus enim preces malorũ non audit, faciendo prodigia ad eorum inſtantiam. Reſpondendum, ꝙ miracula propriè dicta ſunt effectus, totam uirtutem creatã excedẽtes. Vnde à ſolo Deo fiunt. Idcirco, id ad cuius confirmationem fit tale miraculum ſemper eſt uerũ, cùm Deus non ſit cõfirmatio erroris, nec teſtis falſitatis. Miracula uerò diuinitus facta, quandoq; fiunt ad teſtificandum, de ueritate doctrinæ, & tunc illa doctrina immobiliter uera eſt, à quocunque doceatur, uel quantũcunque peruerſus ſit doctor: nõ tamen cõſequens eſt, quòd docẽs ſit iuſtus uel Deo placens, ſicque per malos prædicatores, frequenter ſunt facta quædam miracula, ad fi-

B dei confirmationem: exaudiuitque Deus precem illorum, non propter illorum merita: ſed propter eccleſiæ utilitatem, & ad inſinuandum efficaciam fidei Chriſtianæ. Cuius tãta eſt uirtus, ut per eam fiant miracula etiam à malis: interdum uerò miracula fiunt, ad teſtificandum de bonitate docentis, & tunc doctor huiuſmodi ueraciter bonus & iuſtus eſt. Miracula autem Chriſti facta ſunt à Deo, propter utrunque, uidelicet ad oſtendendum, quòd uera ſit eius doctrina, & quòd ipſe ſit uerus Chriſtus ſanctus ſanctorũ, & iuſtus in omnibus. Imò ſi qs dixerit, ꝙ miracula Chriſti facta ſint ad ſuæ doctrinæ confirmatio-

C nem, ſequitur ꝙ ẽt facta ſint ad ſuæ ſancti-

Pſ. 144. tatis teſtimonium. Docuit enim ſe eſſe Chriſtum, ſanctum & iuſtum, omni peccato carentem: quam doctrinam Deus nequaquam miraculis confirmaſſet, niſi ita fuiſſet. Sed hoc in aliis non ſequitur, qui non propriam, ſed Chriſti legem prædicãt & doctrinã. ¶Siue ergo à bonis, ſiue à malis fiant, propria ſumpta miracula demonſtrat fidei ueritas, tanquam à Deo data,

Deut. 32. atque firmata. Verùm, quoniam ad credẽdum multum confert iuſtitia aſſerentis, idcirco decẽtius eſt miracula fieri à iuſtis quam impiis, quod & ita fit. *Dicunt ergo cæco* (ſed nunc uidenti) *iterum phariſæi, Tu quid dicis de eo, qui aperuit oculos tuos?* id eſt, Quale teſtimonium perhibes illuminatori tuo. Aliqui dicunt hanc quęſtionem factam ab illis, qui dixerunt, non eſt hic homo à Deo qui ſabbatum non cuſtodit. Ad hoc ut uel terrendo, uel circumueniendo inducerent cæcum, ad proferendũ aliquid D

mali de Ieſu, Vel ut ſecum ex ſua reſponſione arguerent, atque de ſynagoga eiicerẽt. Hoc aſſerit Auguſtinus & Beda. Theophylus autem & alij dicunt quòd facta ſit à fautoribus Chriſti dicentibus, Quomodo poteſt peccator hæc ſigna facere? Quoniam ueriſimile erat, ꝙ cæcus bona de ſuo curatore conteſtaretur. Potius tamẽ uidetur facta ab ambabus in ſe diſcordantibus partibus, qui cum inter ſe diſcordarent, recurrebant ad teſtimonium eius qui expertus fuit Chriſti potentiam, ſi fortè ex eius reſponſione poſſent aliquam inuenire cõcordiam. *Ille autem dixit, quia propheta eſt.* Putauit enim, quòd Ieſus fuiſſet ſolũ propheta non finis, & dominus prophetarũ. Implicitè tamen credidit eum eſſe Chri- E

ſtum: quoniam firmiter tenuit, quòd eſſet homo iuſtus & uerax, & per conſequens talis, qualem ipſe eſſe perhibuit. ¶Sed contra hoc uidetur: quia quos Chriſtus ſanauit in corpore, curauit in anima. Ergo & cæcum iſtum à tali errore curauit. Dicendum, quòd cæcus pro tunc non tenebatur ad explicitam fidem de hoc, quòd Ieſus eſſet Chriſtus. Vnde prædictus error excuſabatur à culpa, maximè quia nõ fuit per abſolutam affirmationem. Quidam dicit, quòd cæcus iſte dicendo de Ieſu, propheta eſt: nomine prophetæ intellexit Chriſtum: ita quòd cæcus aſſeruit Ieſum eſſe Chriſtum. Sed huic obuiat, quòd F

poſt pauca cæcus hic ait de Ieſu: Si peccator eſt, neſcio. Si autem tenuiſſet eum pro Chriſto, ſciuiſſet, quòd non eſſet peccator. Iſtud tamen ſatis faciliter ſolui poteſt. Nõ tamen dicendum eſt, quòd nomine prophetæ intellexerit Chriſtũ, quia non fuit conſuetudo Iudæis in communi modo loquendi, per prophetam intelligere Chriſtum. *Non crediderunt ergo Iudæi* quidam de quibus dictum eſt, ꝙ dixerunt iſtum ſimilẽ eſſe cęco nato. Vel phariſæi opera Chriſti calumniantes. *Quia cæcus fuiſſet* (à natiuitate) *& uidiſſet* beneficio Chriſti. *Donec uocauerunt parentes eius, & interrogauerunt eos, dicentes, Hic eſt filius ueſter, quem uos dicitis* (id eſt, de quo affirmatis) *quia cæcus natus eſt, quomodo ergo nunc uides?*

¶ Tria inquirunt. Primò, an iſte ſit filius eorum. Secundò, an cæcus à natiuitate. Tertiò, qualiter uiſum recepit, ſi natus

A eſt cæcus. Et quia ad duo prima poterant parentes ſine periculo reſpondere, non autem ad tertium. Idcirco reſpôdent ad duo hæc, quemadmodum ſubditur. *Reſponderunt ei parentes eius, & dixerunt, Scimus quia hic eſt filius noſter* (de prole cuius ſit, certior eſt mater quàm pater) *& quia cæcus natus eſt: quomodo autem nunc uideat, neſcimus* (id eſt, modum & ordinem facti ignoramus) *aut quis eius aperuit oculos*, hoc eſt, autorem tanti prodigij, *Nos neſcimus, ipſum interrogate, ætatem habet*, id eſt, annos diſcretionis. *Ipſe de ſe loquatur* (quoniam nemo certior eo) *Hæc dixerunt parentes eius, quia timebant Iudæos*, hoc eſt, principales Iudæos, uidelicet phariſęos, ſcribas & ſacerdotes, inordinato & carnali timore, ex quo & mentiti ſunt, & opera Chriſti pia, atque pręclara
B maluerunt tacere, quàm à Iudæis perſecutionem ſufferre. Vnde nô excuſantur à culpa. Cauſa timoris ſubiungitur. *Iam enim conſpirauerant Iudæi* (principales de quibus iam dixi) *ut ſi quis eum confiteretur Chriſtũ, extra ſynagogam fieret*, id eſt, quicunque diceret Ieſum eſſe Chriſtum, excluderetur à populo Iudæorum, tanquam excommunicatus & perfidus, quod erat tunc grande opprobrium. *Propterea* ſcilicet ne de ſyna-
1. Ioã. 12 goga expellerentur. *Parentes eius dixerunt, quia ætatẽ habet, ipſum interrogate.* Et in hoc multum errabãt, magisq; dilexerunt gloriam hominum quàm diuinam. Nonnè ſalubrius eis fuiſſet à Chriſto recipi, qui ꝓpter ſe expulſos clementer recepit, quàm in ſy
C nagoga manere, in quo erant æmuli filij Dei? *Vocauerunt ergo* (phariſæi) *rurſus hominem qui fuerat cæcus.* Inuidia enim nô quieſcit, ſed indefeſſo animo molitur malũ ei quem odit, & qui ueritatem nituntur obruere, uariis, exquiſitis, falſiſſimisque cautelis, *Et dixerunt ei da gloriam Deo*, hoc eſt, Deum honora nobis religioſis conſentiẽdo, & tuam curationẽ non huic Ieſu, quaſi diuina poteſtate agenti aſcribendo, ſed ꝗ aliquo alio modo uiſum recepiſti. *Nos ſcimus quia hic homo peccator eſt*, id eſt, aſſiduus in peccato, ſeductor plebis, & ſimulator, magicis artibus utens, nec diuina uirtute
Sapien. 1 te illuminauit. Ecce, quomodo malitia excæcauit eos, & quàm ſtudioſè ſatagebant decipere cæcum illum: quaſi dicãt, ex quo nos docti & religioſi hoc ſcimus, tu ſimplex idiota non debes contradicere nobis. *Dixit ergo ille cęcus*, nondum in anima perfectè de Chriſto illuſtratus. *Si peccator eſt, neſcio*, id eſt, dubius ſum uel incertus, an aliquo fuerit interdum peccato ſaltem ueniali obſtrictus, quemadmodum cæteri prophetarum. Nemo enim mundus à ſorde, D
& iuſtus ſepties cadit in die. Alij expônũt Iob. 15.
ſic, Si peccator eſt, neſcio, id eſt, ego nô ſcio Prou. 2.
uerum eſſe, quod uos dicitis uobis eſſe notorium, utpote quòd ſit peccator, quin potius oppoſitum ſentio. Cęcus iſte non dubitauit de ſanctitate Ieſu, quem dixit eſſe prophetã, ſed an fuit prorſus ab omni culpa immunis, non ſciuit, quoniam nondũ ſciuit eum eſſe Chriſtum filium Dei, *Vnũ ſcio, quia, cæcus cùm eſſem* (paulo antè) *nũc uideo* (ſecurus & imperterritus fuit hic cęcus) *Dixerunt ergo illi, Quid fecit tibi, quomodo aperuit tibi oculos?* Hoc rurſus quęrebãt E
inſidioſè, ut poſſent aliquid reprehenſionis elicere, tantumque miraculum obfuſcare: timebant enim ſi miraculum iſtud diuulgaretur, quòd propter nouitatem & magnitudinem eius, multi acciperent Ieſum pro Chriſto. *Reſpondit eis, Dixi uobis*, Iã qd fecerit mihi, & quomodo dederit mihi uiſum, *Quid iterum uultis audire?* quaſi dicat, non bono animo quęritis, quatenus cognita ueritate credatis in illum. Sed ut aliquẽ obiectionem fingatis. Ideo ſubditur, *Nunquid & nos uultis diſcipuli eius fieri?* cuius ego iam diſcipulus fieri cupio: tanquam dicat, Scio quòd non. Magna fuit conſtãtia huius cæci, qui tam pertinenter atque audacter reſpondit pro ſuo benefactore. Nec F
dubium, quin Chriſtus hanc ei conceſſit conſtantiam. *Maledixerunt*, id eſt, malũ imprecati ſunt *Ei* (uidelicet cæco huic phariſęi) *& dixerunt. Tu diſcipulus illius ſis.* Hoc narrat Euangeliſta ſecundùm intentionẽ illorum, qui reputabant diſcipulatum ſub magiſterio Ieſu eſſe miſeriam, ſeductionẽ, & perditionem, cùm ſecundùm ueritatem fuerit benedictio, ſalus, & gratia magna, *Nos autem Moyſi diſcipuli ſumus.* Nec hoc uerè locuti ſunt, quoniam mandatũ Dei, de honoratione parentum per Moyſen datum, per ſuam traditionem irritum fecerunt, ut probat Chriſtus apud Matthæum. Exod. 20
Scripturam quoque Moyſi nô uerè expoſuerunt, propter quod ſupra dixit eis Sal- Deu. 5. Mat. 15.
uator, Si crederetis Moyſi, crederetis & Mat. 7
mihi. De me enim ille ſcripſit, *Nos ſcimus*, Epheſ. 6.
autoritate

A autoritate ſcripturę, *Quia Moyſi locutus eſt*
1.Pet.2. *Deus* per angelum perſona Dei loquẽtem.
Mat.13. Vnde in Exodo ſcriptum eſt, loquebatur
Ioan.5. Dñs cum Moyſe facie ad faciem, ſicut lo-
Exod.3. qui ſolet homo ad amicum ſuum. *Hunc au-*
Ioan.3. *tem* (Ieſum) *neſcimus unde ſit*, Paulo antè locuti ſunt phariſæi iſti increduli. Nõ eſt hic homo à Deo, & nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt. Opinabantur ergo ſe ſcire q̃ non eſſet à Deo: patriam quoque eius & genus nouerunt, unde ſuperius locuti ſunt Nicodemo, Scrutare ſcripturas & uide, quia à Galilęa propheta nõ ſurgit. Quomodo ergo nunc dicunt, Hunc neſcimus unde ſit, præſertim cum putarent eũ à diabolo eſſe, & magicis artibus inhærere. Dicendum, quòd ex magno cõtemptu ſic loquebantur ad inſinuandum uilitatẽ
B Ieſu, tanquam dicerent, uelut inuẽtitium hunc reputamus cum ignoremus eum à Deo miſſum: uel dicendum quod loquebã tur, ſicut homines paſsionati, & ideo mirũ non eſt, ſi uerba eorum ſint falſa, atq; adinuicem repugnantia. *Reſpondit ille homo* (mẽte & corpore illuſtratus) *& dixit eis*, increpando eorum duritiam, perfidiamque reprobando. *In hoc enim mirabile eſt*, id eſt, in eo quòd dicã patet mirabile eſſe. *Quia*, (id eſt, quòd) *uos neſcitis unde ſit?* id eſt, q̃ Ieſus iſte à Deo ſit. Deinceps ponit in quo patet quòd miranda ſit ignorantia phariſæorum. *Et aperuit oculos meos*, id eſt, per hoc quòd aperuit oculos meos à natiuitate clauſos & cæcos, merito agnoſceretis eum eſſe à Deo, cùm hoc ſit ſuperna-
C turalis effectus, ſoli Deo poſsibilis, qui & fecit iſtum effectum in teſtimonium ueritatis ſanctitatisque Ieſu: & mirum quòd non attenditis hoc, cum conſuetum ſemper fuerit populo Iudæorum ſigna quærere, illiſque credere. Propter quòd di-
1.Cor.1 cit Apoſtolus, Iudæi ſigna quærunt. *Scimus autem, quia peccatores Deus non audit.* Omnia uerba cęci hic introducta, uno modo exponuntur determinatè, ad probandum ſuum propoſitum, & ſic uera ſunt. Alio modo exponuntur communiter, ſicque ſecundùm Auguſtinum ſunt uerba cęci nondum perfectè interius illuſtrati. Vnde nec uera ſunt abſolutè. Primò ſic, Scimus autem ex ſcripturis: quia peccatores in uitiis permanentes Deus non audit, propter preces eorum faciendo mira-

cula, ad teſtimonium bonitatis ipſorum, D
tamen (ut dictum eſt) interdum p̃ malos fiũt uera miracula. Nam & ad inſtantiam Alexandri magni, legitur Deus maxima feciſſe miracula. ¶ Denique, licet quis ſit in ſtatu ſalutis, raro tamen uel nunquã facit miracula modo prędicto, niſi ſit uir heroicus & perfectus. Vnde per peccatores intelligi poſſunt inſipientes, animales, & imperfecti, quanuis ſint pœnitentes, propterea ſubditur. *Sed ſi quis Dei cultor eſt*, id eſt, Deo deuotus p̃ interiores latrię actus, *Et uoluntatem eius facit*, diuinis pręceptis & admonitionibus obediendo in omnibus. *Hunc exaudiuit* faciendo ad precem eius miracula, pro teſtimonio uirtutis talis cultoris. Sic autem maximè exaudiuit Deus Ieſum, ſicut cęcus ſubiungit. *A ſeculo non eſt auditum*, id eſt, nunquam con- E
tingit, uel perceptum eſt, *Quia aperuit quis oculos cæci nati*. In nulla enim ſcriptura hoc legitur factum, niſi hoc loco. Ex his infert cęcus ſuum intentum, *Niſi eſſet hic à Deo*, quaſi miſſus ab illo, eiusque gratia iuuaretur, non poterat facere quicquam, id eſt, aliquid tale quale fecit in me.

¶Pro ſecunda explanatione huius ſcripturę, ſciendum quòd aliquis dicitur peccator multipliciter. Primò, quia aliquando magna peccata commiſit, quanuis poſtea
perfectus & uirtuoſus ſit factus: ſic Paulus 1.Ti.1.
uocat ſe peccatorem, dicendo, Venit Ieſus 1.Cor.4.
peccatores ſaluos facere, quorum ego primus ſum: nihilominus de ſeipſo fatetur, Nihil mihi conſcius ſum. Secundò, quia
de peccatis ſuis non ſatisfecit, quanuis pœ F
niteat: Sic publicanus peccator fuit, cum dixit, Deus propitius eſto mihi peccatori. Tunc enim dimiſſa erant ei peccata, quan-
tum ad culpam. Tertiò, quoniam in pec Luc.18.
catis mortalibus eſt. Habet tamen propoſitum ſe emendandi, habetque ſępè motũ attritionis, quãuis non habeat ueram contritionem. Quartò, quia in uitiis iacet, nec pœnitet. Sed in prauo manet propoſito & effectu. Itaque quod ait, Scimus, quia peccatores Deus non audit, uerum eſt de peccatoribus, quartò modo, utpote quod nõ
exaudiuntur ad utilitatem, quandiu ſunt Prou.28
tales, ideo enim Sapiens dicit, Qui de-
clinat aurem ſuam ne audiat legem, ora- Iſai.1.
tio eius erit execrabilis. Et apud Iſaiam Dominus loquitur, Cùm multiplicaueri

tis

A tis preces, non exaudiam, manus enim ue
ſtrę ſanguine plenę ſunt. Et pene innume-
rabilia ſunt loca ſcripturæ, hoc idem te-
Prou. 1. ſtantia: ut cum in libro Prouerbiorum
dominus aſſerit, Tunc inuocabunt me, &
non exaudiam: mane conſurgent ad me,
& non inuenient me. Nihilominus ue-
rum eſt, quod Dominus ait per Ezechie-
Eze. 18. lem, In quacunque hora peccator inge-
muerit, omnium iniquitatum eius non re
cordabor. Eluceſcit ergo quòd peccato-
rem, ſecundo modo dictum, uidelicet pœ-
nitentem exaudiat Dominus, dummodo
ſalubriter, & inſtanter pro ſeipſo oraue-
rit: ſed de peccatore, tertio modo, maior
eſt difficultas, an exaudiatur in ſpirituali
bus bonis. Et dicendum, quòd non exau-
ditur de condigno, ſed de congruo, maxi-
B mè ſi faciat quod in ſe eſt. Certùm eſt au
tem, quòd qui in peccato mortali eſt, nō
poteſt aliquid premereri, ſeu de condigno
exaudiri, niſi miſericorditer præueniatur
à Deo gratiam gratum facientem infun-
dente: qua adepta, habet homo motū con
tritionis meritoriæ, & actionis dignę, atq;
idoneæ orationis, *Sed ſi quis Dei cultor eſt,
& uoluntatem eius facit*, id eſt, ſigna diuinę
uoluntatis implet, uidelicet præcepta &
hortamenta, hunc exaudit ad utilitatem,
quanuis non ſemper ad libitum: imo quā
doque negando quod poſtulatur dat me-
liora, ac uiciniora ſaluti. Hinc ſcriptum
eſt, Si diluculo conſurrexeris ad Deum &
omnipotentem fueris deprecatus, ſi mun-
dus & rectus inceſſeris, ſtatim euigilabit
C ad te. Itemque, Deus non proiiciet ſimpli
Iob. 8. cem, nec porriget manum ſuam malignis.
Si ergo à Deo exaudiri optamus, ſi aliquā
ſpecialem gratiam adipiſci appetimus, nō
contradicat operatio orationi, nec oſten-
damus per opera iniqua, nos amare, id qđ
per orationem dicimus nos odire. Sed fa-
ciamus quod in nobis eſt, laborem debi-
tum continuamque diligentiam apponen
do, & effectum effectui confirmando, tūc
Deus protinus aderit, noſtrumq; imperfe-
ctum ſupplebit, optatam perfectionem uir
Iob. 11. tutum præſtando. Ideo quippe in Iob le-
gitur, Si iniquitatem quæ eſt in manu tua
Pſ. 144. abſtuleris, tunc leuare poteris faciem tuā.
Et in Pſalmo. Voluntatem timentium ſe
faciet, & deprecationem eorum exaudiet,
& ſaluos faciet eos. *Reſponderunt phariſæi &*
dixerunt ei, In peccatis natus es totus, id eſt, D
in originali peccato quantum ad animā,
& in ſpeciali pœna peccati, quantùm ad
corpus, uidelicet in cæcitate tibi congeni-
ta: ſicque innuebant eum cæcum natum
propter peccatum parentum, uel propriùs
cuius contrarium dixit Saluator. ¶ Mon-
ſtruoſitas autem prolis, quanuis interdum
fit propter culpam parentum, uel unius
eorum, communiter tamen procedit ex
cauſa naturali, puta ex diſproportione
materiæ, ſuperfluitate, uel paruitate, aut
ex debilitate uirtutis formatiuæ, in ſemi-
ne. Sicque mōſtruoſitas eſt à caſu quò ad
naturam creatam, ſed quò ad diuinam ꝓ-
uidentiam eſt ordinata. Quandoque enim
(ut dictum eſt) ordinatur ad manifeſtatio
nem diuinæ potentiæ in opere miraculo-
ſo. Semper quoque ualet ad ampliorem E
declarationem naturalis perfectionis in
rebus eiuſdem ſpeciei non monſtruoſis, in
qua perfectione repræſentatur diuina ſa-
pientia, atque potentia, quoniam oppoſi-
ta iuxta ſe poſita clarius eluceſcunt. ¶ Sed
cùm originale peccatum ſit unū, quomo-
do pluraliter dicunt, In peccatis natus es
totus? Et reſpondendum, quòd originale
peccatū formaliter ſeu eſſentialiter unū ē,
ſcilicet carentia originalis iuſtitiæ debitę
ineſſe ſcđm Anſelmū: materialiter aūt eſt
multa, qm̄ multas animæ uires inficit, &
alia peccata uirtualiter cōtinet, præcipuè
uerò ꝑꝑ quatuor uulnera animę, ex origi
nali peccato inflicta. Secundùm Bedam q̃
ſunt ignorantia exiſtens in ratione, mali-
tia exiſtens in uoluntate, cōcupiſcentia, q̃ F
eſt in appetitu cōcupiſcibili, ſumendo con
cupiſcentiā pro pronitate ad concupiſcen
dū inordinatè, & infirmitas q̃ eſt in iraſci-
bili. Hæ enim quatuor uires animę ſunt
ſubiecta uirtutū, *Et tu doces nos*, hoc eſt, cū
ſis tam uilis, pręſumptuoſum eſt nimis ꝑ
ꝑ modum docentis, & redarguentis allo-
queris nos, qui ſeniores & maiores ſumus
in populo. Solent.n. ſuperiores, ac docto-
res inferiorē informationē deſpicere. Ve-
runtamen ueraciter ſapientes & docti dili
genter, atque humiliter penſant q̃ eis dicū
tur, informariq; appetunt, nec ꝑꝑ dicētis
paruitatē contemnunt qđ prædicat. Qm̄
ueritas ꝑꝑ ſeipſam digna eſt acceptione.
Ideo Salomon ait, Argue ſapientē, & dili Prou. 9.
get te, doce iuſtū, & feſtinabit accipere. *Et*
dixerunt

A *eiecerunt eum foras*, id eſt, ex templo & ſinagoga, ſeu populo expulerunt, & tanquam excommunicatum habuerũt. Et ſicut paulo ante neſcientes benedixerunt eum uerbis, dicendo, Tu diſcipulus illius ſis, ſic modo ignorantes, benedicunt eum factis expellendo eum à ſinagoga ſatanæ. Quos enim ipſi expellebant crudeliter, Chriſtus recepit clemẽter. *Audiuit Ieſus*, A narrantibus, quod tamen antequam fieret nouit futurum, & dum fiebat inſpexit, & antequam ſibi recitaretur, ſciuit iam accidiſſe *Quia eiecerunt eum foras*, i. quòd phariſæi cæcum à ſinagoga ſequeſtrauerunt. *Et cùm inueniſſet eum*. Secundùm Bedam, Ieſus quæſiuit eum. *Dixit ei* iam inuento, *Tu credis in filium Dei?* Non quaſi ignorans, id quærit,
B ſed ut cæcum ad perfectiorem ſeu agnitionem promoueat. Quãtò enim quis magis opprimitur propter ueritatem, tãtò apud Deum meretur ampliorem exaltationem & gratiam. Cæcus iſte nondum determinate credebat in filium Dei, ſed paratus fuit ad hoc. Ideo interrogatur à Chriſto, qa qui boni propoſiti ſunt, merentur gratiã Dei auxiliatricem, per quam dedicantur in executionem ſalubrem. *Reſpondit ille* (cæcus) *Quis eſt* (ò) *domine filius Dei* (quod quæro) *ut credam in eum?* Nondum.n. cognouit Ieſum ſecundùm faciem, quoniam cæcus ab eo receſsit, & nondum ad eum reuerſus fuit: & ſi cognouiſſet eum ſecundùm faciem non tamen ſciuiſſet quòd eſſet filius
C Dei, quia ut dictum eſt, tenuit eum pro pphera. *Et dixit eis Ieſus, Et uidiſti eum* (nũc ad me accedendo) *& qui loquitur tecum ipſe eſt*, id eſt, ergo ipſe quem nunc inſpexiſti oculo corporali, qui præſentialiter tecum loquor, ſum filius Dei. *At ille ait, Credo domine*, in filium Dei. His nempe uerbis auditis cognouit ꝙ is qui eum alloquebatur fuit Ieſus oculorum ſuorum apertor, & quia tenuit eum pro uero propheta, iuſtoque uiro, credidit omnia uerba eius eſſe uera. Idcirco, cùm audiſſet ab ore eius ꝙ eſſet filius Dei mox credidit, ſciens Deum eſſe cum illo, cui credebat *Et procidens adorauit eum*, Si credidit explicitè, ꝙ eſſet filius Dei naturalis, adorauit eũ adoratione latriæ. Si uerò credidit ꝙ eſſet filius Dei per gratiã ſingularẽ, adorauit eũ, adoratione duliæ. Pauciſſimi aũt diſcipulorũ habebãt explicitã fixãq; fidẽ, de hoc quod Chriſtus eſſet Dei unigenitus, uerusq; Deus: ſic tamen diſpoſiti erãt, ꝙ mox hũc talẽ reciperẽt. *Dixit ei Ieſus, In iudicium ego in hunc mundum ueni*, i. faciendum iudicium diſcretionis, hoc eſt, diſcretionẽ iudicialẽ inter electos, ac reprobos, de quo iudicio infra habetur, Nunc iudiciũ eſt mũdi. In primo ergo ſuo aduẽtu uenit Chriſtus diſcernere inter electos, ac præſcitos, illos gratioſè & pie conuertendo, hos iuſtè deſerẽdo. In ſecũdo aũt aduẽtu ueniet facere iudicium retributionis: de quo dixit, Nõ miſit deus filiũ ſuũ ut iudicet mundũ, & ego nõ iudico quenquam, *Vt qui non uident*, i. ſimplices & indocti, quales fuerunt diſcipuli Chriſti, & cecus iſte *Videant*. i. ſpiritualiter illuminentur à me, neq; lucẽ mũdi, fidei oculis contempletur, *Et qui uident*. i. ſcribæ & phariſæi, cæteriq; in propriis oculis ſapiẽtes, literati, ac prouidi. *Cæci fiant*. i. lumine fidei cæteriſque donis gratiæ ſpiritus ſancti priuentur, & grauius quã ante obtenebrentur, propter eorũ ſuperbiã atq; demerita ¶ Huic uerbo Chriſti conſonat quod Symeon iuſtus prædixiſſe legitur, Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & reſurrectionem multorũ in Iſrael. Chriſtus quoq; alio loco ait cõcorditer iſtis, Cõfiteor tibi pater, quoniã abſcõdiſti hæc à ſapiẽtibus & prudẽtibus, & reuelaſti ea paruulis. Poſſunt quoq; per nõ uidẽtes intelligi peccatores uitiis offuſcati. Seu prædeſtinati, ut Mattæus, Zachæus, Magdalena, qui per Chriſtũ illuſtrati ſunt corde. Per uidẽtes uerò, hi quos inflauit ſuperbia intantũ, ut Chriſti prædicationẽ deridere præſumpſerint. Tertiò, & communis, per nõ uidentes intelliguntur Gẽtiles, unius ueri Dei agnitione carẽtes. Per uidẽtes, uerò Iudæi diuina lege inſtructi. In Chriſti aũt aduẽtu & deinceps, cœpit populus Iudæorũ excæcari, atq; gẽtilitas illuſtrari, præſertim poſt paſsionẽ Apoſt. ubiq; docẽtibus. Propter quod Chriſtus dixit Iudæis, Auferetur à uobis regnũ Dei, & dabitur gẽti facienti fructus eius. Hinc in Iſaia ait Chriſtus, Et nũc hæc dicit dñs, formãs me ex vtero ſeruũ ſibi, vt reducã Iacob ad eũ, & Iſrael nõ cõgregabitur: & dixit dñs mihi, Parũ eſt, ut ſis mihi ad ſuſcitandas tribus, Iacob dedi te in lucem gentium, ut ſit ſalus mea uſque ad extremum terræ. *Et audierunt ex phariſæis qui cum ipſo erant*, hoc eſt, aliqui phariſæorum

[Margin: D; Ioan. 12.; Ioan. 3.; Ioan. 8.; E; Lucæ. 2.; Mat. 11; Luc. 10.; Matt. 9.; Luc. 19.; Lucæ. 7.; Actio. 2; Mat. 21; Iſai. 49]

A rum exiſtentium cum Ieſu, quando hæc
protulit, *Et dixerunt ei* (ex ſuperbia mur-
murando) *Nunquid & nos cæci ſumus?* ea cæ
citate, quam dicis futuram quibuſdam ui
dentibus, Hoc eſt. Nunquid & nos cor ex
cæcatũ habemus? Suſpicabantur.n.phari-
ſæi, quid uerũ fuit, videlicet ꝙ Ieſus mo-
re ſolito tetigit eos *Dixit eis Ieſus, Si cæci
eſſetis*, hoc eſt, ſi humiliter agnoſceretis in
ſipientiam, iniquitatesq́; veſtras, & me do
ctorem iuſtitiæ audiretis. *Non haberetis pec
catum* quoniam veſtrum imperfectum cõ
fitendo, meremini indulgentiam & gratiã
iuſtificantem. *Nunc uerò dicitis, quia* (ideſt,
quod) *uidemus*, hoc eſt, quia uoſipſos iacta
tis doctos, ac ſapientes, *Peccatum ueſtrum
manet* in uobis inſanabile atq; damnan-
B dum. Vel ſic. Si cæci eſſetis, habẽdo igno-
rantiam inuincibilem, non haberetis pec
catum: quoniam talis ignorantia omni-
no excuſat à culpa. Vel, ſi cæci eſſetis cæci
tate, ſeu ignorantia facti. Ignorantia ve-
rò iuris affectata non excuſat, ſed auget
peccatum. Ignorantia uerò quæ contin-
git ex negligentia quadã, excuſat à tanto,
non à toto. Plus igitur peccat, qui ſcri-
pturas cognoſcit, quã alius cæteris pari-
bus: vtpote ſi ignorantia alterius excuſa-
bilis eſt in toto, vel in parte. Propter qđ
Iaco.2. Iacobus proteſtatur, Scienti bonum &
2.Petr.2 non facienti, peccatum eſt illi. Et Petrus
in ſecunda ſua Canonica, Melius erat nõ
cognoſcere uiam iuſtitiæ, quàm poſt agni
tionem retrorſum reuerti.

C Denique, ſeruus ſciens uoluntatem do
Luc.12. mini ſui, & non faciens, plagis uapulabit
multis. Qui autem non cognouit & fecit
digna, plagis vapulabit paucis.

ELVCIDATIO. CAP. X.

Amen amen dico uobis, qui non intrat per oſtium in ouile ouium.

ARTICVLVS. XXV.

QVemadmodum in fine præceden-
Ioan.9. tis capituli patuit, phariſęi iacta-
bant ſe eſſe videntes, hoc eſt, eru-
ditos & dignos aliorum rectores,
non tamen credebant in Chriſtũ, ſed eũ
negabant, idcirco Saluator in exordio hu
ius capituli pandit errorem, ac falſitatẽ il-
lorum, per quandã parabolã, quã ipſemet D
poſt pauca partim exponit, Ait ergo. *A-
men amen dico uobis* ò elati phariſæi, *Qui
non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcen-
dit aliunde, ille fur eſt, & latro.* Hoc totũ in
corporalibus rebus ita ſe habet. Sed iſta
exponenda ſunt ſpiritualiter ſecundũ ſen
ſum à Chriſto intentũ. In locutione quip
pe parabolica qualis eſt iſta, ſenſus princi
palis, ac literalis non eſt qui immediatè
per uerba ſignificatur, ſed qui per ipſas res
vocibus deſignatas inſinuatur. Eſt igitur
intellectus, Qui non intrat ſpirituali, ſeu
corporali introitu per oſtium.i. ordinatè
per Chriſtũ. videlicet, ſcđm Chriſti uolun-
tatem, licitè ac honeſtè, vel per fidẽ catoli
cã, atq; indiuiduam caritatem: in ouile o- E
uium: hoc eſt, in eccleſiam, in congrega-
tionẽ fidelium, ad præſidendũ gregi domi
nico, ſed aſcendit aliunde.i. ſibiipſi aſſumit
honorem, nõ uocatus, à Deo tanquã Aa- Hebr.5.
ron, idcirco aſcendere dicitur ſuperbè in-
trare per ambitionẽ propriã, per aliorum
intruſionẽ, per ſimoniacã prauitatem, per
corruptã, & non canonicam electionẽ, nõ
ſequens Chriſti ueſtigia: de quò ad Hebr. Hebr.5.
dicit Apo. Quod non ſemetipſum clarifica
uit, ut pontifex fieret. Sed qui locutus eſt
ad eum, Tu es ſacerdos in æternum, ille Pſa.109
fur eſt, & latro: furẽ appellamus, qui rapit
aliena. Indignus ergo prælatus, qui per
Chriſtum non intrat ad præſidendũ fideli
bus, uel quicunque deceptor falſusq́; do-
ctor credẽtium eſt fur, quoniã populum F
Dei ſubtrahit Deo, quoniã ſuo peſtifero
documento, ſeu prauo exẽplo, ac aliis mo
dis auertit fideles à Deo, & ſubiugat eos
ſibi, atque in ſuum commodum redigit
eos, bona eorum conſumendo, eorum ſer
uitute vtendo, & ipſos tanquam manci-
pia poſſidẽdo, quemadmodum de his pha
riſęis loquitur Chriſtus, Væ uobis ſcribæ Mat.23
& phariſæi hypocritæ, quia comeditis do
mos uiduarum. Huiuſmodi itaque aſcen-
ſor ouilis & ouium doctor, ſeu indignus
prælatus, & rector gregem ſibi conformat
& maximum damnum infert Chriſto, cu
ius prædictam ſubſtantiã, pro qua ipſe ſan
guinẽ fudit taliter diſſipat. Vnde in Ec- Eccle.10
cleſiaſtico legitur, Secundùm iudicẽ po-
puli, ſic & miniſtri eius: & qualis eſt re-
ctor ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.
Ieremias quoque. Quoniam (inquit) ſtul Iere.10.

A tè egerunt paſtores, & dominum nõ exquiſierunt, propterea omnis grex eorum
diſſipatus eſt. Denique, talis etiam dicitur latro, quoniam gregem fidelium ſpiritualiter
ſtrangulat, uitam gratiæ ſuffocando in eis, atq; diaboli deuorationibus eos
exponendo, imò ad mortem æternam ducendo. Inducit enim eos ad uitia, quibus
occiditur anima gratiam amittẽdo, & dæ-
1.Petr.5 monum dentes incurrendo. Aduerſarius .n. noſter diabolus, tanquam leo rugiens
circuit, quęrẽs quem deuoret, *Qui autem intrat* (prætatum ouile) *per oſtium* ideſt, per
Chriſtum, uidelicet ordinatè, caritatiuè, humiliter, non quęrens præeſſe vel dominari,
ſed prodeſſe & auxiliari: nõ quærens
B vti propria libertate, ſed pro aliorum ſalute infatigabiliter laborare. *Paſtor eſt ouium*
hoc eſt fidelium re & nomine, qñ uerbo & opere paſcit, cõfortat, & recreat, eos. Ta-
Iere. 3. les paſtores Deus promiſit apud Ieremiã, Dabo uobis paſtores iuxta cor meũ, & paſcent
vos ſcientia & doctrina. Ad hanc veram paſtoralem perfectionem hortatur
1.Pet.5. princeps Apoſtolorum in prima ſua epiſtola, dicens, Seniores obſecro paſcite qui
in uobis eſt gregem Dei, prouidentes nõ coactè, ſed ſpontaneè ſecundũ Deum, non
turpis lucri gratia neq; vt dominantes in cleris, ſed forma gregis facti & ex animo.
Huic (tã fructuoſo paſtori) *oſtiarius aperit*, ideſt, ſpiritus ſanctus diuinas ueritates
reuelat, modum regiminis manifeſtat, & de
C omnibus neceſſariis inſtruit, Vnde de ip-
Ioã. 16. ſo infra habetur. Cũ uenerit ille ſpiritus veritatis docebit uos omnem veritatem.
Ipſe igitur ſpiritus ſanctus admittit, vel potius introducit timoratum, ac diligentem
paſtorem in ſanctuariũ ſapientiæ ſem-
1.Tim.3 piternæ, vt diſcat, & ſciat, Quomodo oporteat ſe conuerſari in domo Dei, & illic dat
ei guſtare multitudinem dulcedinis ſuæ, ita ut egrediens ad gregem dominicum ſibi
commiſſum, eructet illis memoriam abũdantiæ ſuauitatis diuinæ, ſicq; de plenitudine
ſibi collata illuminat, & accẽdit corda ſuorũ. ¶ Hac apertione ſpiritus ſancti
maximè indiget omnis paſtor, & tãtò amplius, quãtò pluribus præeſt. Cũ .n. nemo
ſuiipſius poſſit operari ſalutẽ, ſine ſpeciali, atq; cõtinuo auxilio ſpiritus ſancti, quomodo
poterit ſuã & aliorum operari ſalutem, ſine ingẽti, ſingulari, iugiq; ope para-

cleti? ¶ Propterea, oportet paſtorem frequenter nimis ad deum recurrere, eius auxilium D
cum humili proſtratione requirere, ut in omnibus dirigatur, moueatur, & reguletur ab ipſo,
itemq; ut ſpiritus ſanctus corda ſubditorum docibilia faciat, tãgat, gubernet. Vę ergo
diſſolutis & intimoratis prælatis, qui ſe ad exteriora impudenter effundunt, qui nõ
ponderãt quã graue onus ipſis impoſitũ ſit, neq; præcogitant, quã Chriſto pro ſe ſuiſq;
ouibus tribuant rationem. Iſti non pẽſant illud Sapientiæ, Iudicium duriſſimũ in his qui
præſunt fiet. Ideo bene ait Chryſo. Quis eſt qui deſiderat prelationem & curã animarum,
niſi qui non timet iudicium dei?
Et oues uocem eius audiunt. i. electi ſubditi E
qui ſunt oues, per prędeſtinationem æternam talis paſtoris doctrinam ſuſcipiunt,
ac ſequuntur. Humiliter enim ac deuotè audiunt, & obſeruant uerbum ſui prælati
tanquam uicarii Chriſti, quemadmodum
Apoſtolus in ſuis epiſtolis ſæpius gloria- Roma.5.
tur in domino de ſuis diſcipulis, ſeu popu- Philip.5
lis à ſe conuerſis, quòd ſuam prędicatio- 2.Cor.9.
nem, cum omni attentione & reuerentia 2.Cor.18
perceperunt, quod utiq; oportet omnẽ ſubdi- Philip.3
tum diligenter implere. Quoniã prælatis 2.The.1
loquitur Chriſtus apud Lucã, Qui uos Luc.10.
audit, me audit, & qui uos ſpernit, me ſpernit. *Et proprias oues uocat nominatim*, id eſt,
ſingulos ſubditorum ſuorum determinatè cognoſcit, ad meliora hortatur, ad feli- F
citatem inuitat, omnium mores pẽſando, quid ſingulis expediat perpendendo, cunctis
familiariter condeſcendẽdo unicuiq; ſecundũ propriam capacitatem, ac indigentiam
prouidendo, ſubueniendo, & influendo, quemadmodũ Salomon admonet
in libro prouerb. Diligenter agnoſce uul- Prou.27
tum pecoris tui, tuoſque greges conſidera. Quemadmodum enim medicus corporum
diſpoſitiones, complexiones, atque morborum diuerſitates in languido pẽſat,
quatenus unicuique medicamentum ſuæ diſpoſitioni, ac morbo proportionatũ apponat.
Quod enim uni prodeſſet, obeſſet alteri. Sic prælatus & paſtor cùm ſit medicus
animarum attendere debet inclinationes, motus, & ſtudia ſingulorum, ſic unumquemque
à malo retrahere, & ad virtutes prouehere per media aptiora: quod non eſt parum
difficilè, propter quod

A conuenienter ait Gregorius, ars artium
eſt regimen animarũ,& magna ualde per
fectio,exercitatio,unctio,diſcretio exigi-
Deute. 1 tur ad bonũ prælatũ,unde in Deutei. lo-
quitur Moyſes, Date ex uobis ſapientes,
& gnaros,quorum conuerſatio ſit proba-
ta in tribubus ueſtris,& ponam eos uobis
principes. *Et educit eas* de uia ad patriam,
de carne ad ſpiritum. Educit inſuper eas
Pſa. 40. ad paſcua alimoniæ ſpiritualis, ad panẽ vi
tæ & intellectus,ad panem ſacramentalẽ,
ad diuinorum contemplationem. *Et cum
proprias oues emiſerit*, i. prædicto modo edu
xerit,atque de tenebris ignorantiæ,& pec
cati in lucem ueritatis,ac ſplendorem uir
tutum tranſtulerit, *Ante eas uadit*, id eſt, in
B uia Dei ipſas exemplariter præit, & in
virtuoſa conuerſatione excedit, faciendo
quod docet,& non uerbo duntaxat, ſed
opere quoq; uiam monſtrando, quemad
Tim. 4. modum ad Thimoteum Paulus ait, Eſto
exemplum fidelium in uerbo, in conuer-
ſatione in caritate, profectus tuus manife
ſtus ſit omnibus, hæc enim faciens, teip-
ſum ſaluum facies & eos qui te audiunt.
Deniq; cum prælatus ſit quaſi ſignum ad
quod omnium ſubditorum oculi dirigũ-
tur: ideo nihil tantũ ædificat ſubditos,uel
tantũ n confert ad omnem profectum vir
tutum, ut bona & irreprehenſibilis ui-
ta paſtoris. Frequens nanque occurſus &
quotidianus aſpectus in habitum uerti-
tur atque in cordibus ſubditorum,ueram
in uirtutibus inconſtãtiam operatur. O-
Iacob. 2. portet ergo prælatum in uirtute & ſapien
C tia ſtabilem eſſe,ne paſſionibus agitetur,
ne perſonarum acceptor ſit,ne unum præ
alio palpet,uel tribulet,ne priuato amore
uel odio corrumpatur, ſed Deũ ſemper p̃
oculis habeat,iugiter formidet,ne per ſuã
imperfectionem aut iniuſtitiam aliquem
ex ſibi commiſſis ſcandalizet. Prælatus
quippe eſt iudex & caput, ſiue principiũ
gregis ſui. Iudex autem ſecundùm philo
ſophum debet eſſe quaſi animata iuſtitia,
atuaq; ie lex, nuſquam ab æquitatis tra-
mite deuians. Primũ n quoq; in omni or
dine eſt menſura,& regula poſteriorum.
Pro. 11. Menſuram uerò & regulam neceſſe eſt eſ
ſe uniformem ac ſimplicem, aliter nõ poſ
ſent alia per eam menſurari, ac regulari.
Sit ergo prælatus uniformis, fixus & ſim-
plex, non ſimulator & callidus, ſed mitis
& humilis, *Et oues illum ſequuntur* tanquam D
dulcem prædignum,id eſt,operibus illius
ſe conformant, eiuſque uerbis obtempe-
rant, quemadmodum ad Hebræos docet Heb. 13.
Apoſtolus, Obedite præpoſitis ueſtris ſu-
biacete illis. Ipſi enim peruigilãt, tanquã
rationem pro animabus ueſtris reddituri.
Bonus ergo paſtor bonas efficit oues, o-
diumque, uitia, & defectus maximè acci-
dunt ex negligentia atque inſufficientia
præſidentis. Propter quod maximum Dei
donum eſt habere uirtuoſum prælatum,
Vnde uidemus, quòd in ueteri teſt. tempo
re iudicum & regum, quando iudex, uel
rex bonus fuit, populus Iſrael domino
miniſtrauit,ſed rege,uel iudice impiè con E
uerſante, populus quoque communiter
uixit inique, inſiſtendo frequenter idolo
latriæ, *Quia ſciunt uocem eius*, id eſt, doctri-
nam eius per approbationem cognoſcũt.
Alienum autem, id eſt, ſeductorem, peſtife-
rumque doctorem, ſchiſmaticum, ſiue hæ
reticum, uel impium Chriſtianum *Non
ſequuntur*, id eſt, eius doctrinis non acquie
ſcunt nec opera ſequuntur *Sed fugiũt ab eo*
id eſt, animo illũ deteſtantur, uel etiam in
terdum corpore ſe elongant ab ipſo ne
cum per uerſo peruertãtur. Qui .n. tetige
rit picem, inquinatur. Et apoſtolus exite 2. Cor. 6.
(inquit) de medio illorum, & immundũ Leuit. 11
ne tetigeritis *Quia non nouerunt* per ap-
probationem & imitationem, *Vocem alie-
norum*, id eſt, uerba fallacium. Totum hoc
intelligendum eſt de ouibus, non ſolùm
ſecundùm præſentem iuſtitiam, ſed & F
ſecundùm prædeſtinationem diuinam,
& de auditu, ſeu fuga uel cognitione fi-
nali. Certum eſt enim, quòd multi Mat. 24
electi ad tempus erant, & hæreticorum,
uel aliorum deceptorum doctrinas aduer
tunt, ſed finaliter pœnitent & in Chri-
ſti ſermone diem claudunt extremum.
Similiter multi præſciti, ad tempus
uerba bonorum aduertunt paſtorum,
& alienorum uocem abhorrent, ſeu non
perſeuerant uſque in finem, nec im-
plent illud Apoſtoli, Doctrinis uariis, Hebr. 13
& peregrinis nolite adduci. Et opti- Mat. 7.
mum eſt, gratia ſtabiliri cor. Vel lo- Marc. 4.
quitur Chriſtus de ouibus formaliter hoc
eſt, inquantùm ſunt oues, non materiali
ter. Formaliter enim de eis loquendo
non errant, quemadmodum arbor bona

A non poteſt facere fructus malos. *Hoc pro-*
uerbium, i. ſimilitudinem iſtã uel ſermonẽ
hunc parabolicũ, *Dixit eis Ieſus. Illi autem*
(phariſæi) *non cognouerunt quid loqueretur*
eis, quid per uerba prædicta ſignificaret.
Certi enim fuerunt, ꝙ intentio eius fina-
lis non erat de peccoribus. *Dixit ergo eis ite-*
rum Ieſus qui nouit ignorantiam illorum.
Expoſuit ergo prouerbiũ iſtud pro parte.
Expoſitio namque non intelligentibus eſt
neceſſaria. *Amen amen dico uobis, quia ego*
ſum oſtium ouium, hoc eſt, porta ſecundum
proprietatem quandam, per quã electi in-
trant in ſocietatem eccleſiæ militantis, &
deinceps ad conſortium eccleſiæ triumphan-
tis. Chriſtus quoque eſt oſtium per quod
intramus ad patrem, nunc per fidem & gra-
B tiam, tunc uerò per ſpeciẽ, propter quod
Ioã. 14. ait, Ego ſum uia, ueritas, & uita: Nemo ue-
Epheſ. 2. nit ad patrẽ, niſi per me. Itemq; Apoſt. Per
Hebr. 13 ipſum (inquit) acceſſum habemus ad pa-
Actꝰ 2. trem. Et rurſus, Per ipſum offeramus ho-
Prou. 18 ſtiam laudis deo ſemper Chriſtus ergo eſt
Act. 10 oſtium, quia per eius baptiſmum, per eius
Iere. 11. paſſionem, & gratiam, per eius auxilium
Apo. 5. incorporamur eccleſiæ, ad patriam deueni-
1. Cor. 10 mus Deo immediatè unimur. Propterea
Ioan. 5. Petrus teſtatur, Neque .n. datum eſt homi-
Apoc. 11 nibus aliud nomen ſub cœlo, in quo opor-
Ioan. 5. teat nos ſaluos fieri. Dicitur autem Chri-
Ioan. 9. ſtus oſtium per ſimilitudinem quandam,
quomodo dicitur, agnus, leo, petra, lucer-
na, *Omnes quotquot uenerunt, fures ſunt & la-*
trones, Non abſolutè de omnibus loquitur
C Chriſtus, quia ſuperius laudauit Ioannẽ
Baptiſtam & Moyſem, ſed de quibuſdam
pſeudo prophetis, qui nõ longe ante Chri-
ſti aduentum uenerunt, quales fuerũt Teo-
das & Iudas Galilæus, de quibus ſcribitur
Actꝰ 5. in Actibus Apoſtolorum. Vel de omnibus
qui ſine Chriſto (hoc eſt, ſine Dei uerbo)
uenerunt, non miſſi à Deo, ſed proprio ſen-
ſu ſe ingerentes: de quibus dominus ait p
Iere. 23. Ieremiam, Ipſi currebant, & ego non mi-
ſi eos. *Sed non audierunt eos oues*, id eſt, finali-
ter ipſis non conſenſerunt, quamuis fortè
ad tempus deceptę ſint. Ego ſum oſtium,
ſicut nunc dictũ eſt *Per me ſi quis introierit*
id eſt, qui ſecundùm doctrinam & uitam
meam conuerſatus fuerit, qui per fidem
& gratiam meam congregationi fidelium
ſe iunxerit, ſi quis mihi intima caritate
inhæſerit *Saluabitur* hoc eſt, æternam bea-

titudinem conſequetur, nuneque à pec- D
catis purgabitur, aliter Chriſtus non eſſet
Saluator. Vnde in Actis Petrus diſſeruit, Act. 15
Per gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti Deu. 6.
credimus ſaluari *Et ingredietur & egredie-* 2. Cor. 3.
tur, id eſt, in latitudine caritatis, & ſpi-
ritus libertate uerſabitur: quia lex Chri-
ſti, eſt lex amoris, & ubi ſpiritus domi-
ni, ibi libertas. Itaque ingredietur, re-
deundo ad propriam conſcientiam, exa-
minando ſeipſum, atque interioribus uir-
tutum teologicarum actibus inſiſtendo,
& egredietur de habitu uirtuoſo in opus
meritorium, de cognitione ad operatio-
nem, de uia ad patriam. Egredietur
quoque ad proximos illis miſericorditer
condeſcendendo, conſulendo ſubuenien- E
do, quemadmodum dixit Apoſtolus, Al- Galat. 6
ter alterius onera portare. Et, Non quæ Filipp. 2.
ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed quæ Treno. 3.
aliorum. Egredietur demùm quotidie, Filip. 3.
leuando ſe ſuper ſe, ut ſit conuerſatio ſua
in cœlis, omnibuſque terrenis, ac ſenſi-
bilibus rebus trãſcenſis, ſola cœleſtia, ſpi-
ritualia, & æterna contempletur, amet,
recogitet, omnia arbitrans, ut ſtercora
propter eminentem ſcientiam Chriſti; *Et*
paſcua, id eſt, ſpiritualia alimenta copio-
sè, Inueniet in præſenti & in futuro.
Nunc enim quotidie reficitur corpore & Deut. 32
ſanguine Saluatoris, incremento uirtu- Pſal. 36.
tum conſolatione interna, riuis ſapien- Iſaiæ 64
tiæ, cæteriſque donis & cariſmatibus
ſpiritus ſancti. His bonis anima ſeip-
ſam diligenter cuſtodiens, ut ſponſo ſuo F
cœleſti ſe incontaminatam exhibeat, fe-
liciter impinguetur & confortetur, ita
ut cibum faſtidiat corporalem, omnem-
que conſolationem carnalem & ſecula-
rem. Porrò, in patria inueniet paſcua 1. Cor. 2.
illa ubertima, quæ oculus non uidit, nec Ephe. 19
auris audiuit, nec in cor hominis aſcen-
derunt, ubi Deus eſt omnia in omni-
bus, omneſque beati de eius fruitio-
ne contentantur, & ſuperdulciſſimè ſa-
tiantur. *Fur non uenit*, id eſt, ſeductor, in-
dignusue paſtor non accedit fideles, *Ni-*
ſi ut furetur, hoc eſt, oues Chriſti ſubtra-
hat Chriſto, & officium ſibi indebitum
præſumptuosè uſurpet. Quamuis enim
dicat ſe hoc dicat ſe hoc non intendere,
tamen malè agendo, & debita omittendo,
hoc facit, *Et mactet, & perdat*, id eſt, ſpiritua-

A liter occidat, atque ad ſempiternum perducat interitum. Tales ſunt negligētes prǫlati, carnales, auari & ambitioſi, quibus dominus ait per Ezechielem, uę paſtoribus, qui paſcebant ſemetipſos, lac comedebatis, & lana operiebamini, gregem autē meū non paſcebatis, Ego dominus requiram gregem meum de manibus eorum *Ego ueni* in mundum per incarnationem, & in publicum per prædicationem, *Vt* (oues) *uitam* (gratiæ) *habeant* (in præſenti) *& abundantius habeant*. i. plenam felicitatem, ſeu uitam glorię ſortiantur in patria: de abundantia, abundantiq́ue gloria cecinit Iſaias, Gaudium & lętitia inuenietur in ea, gratiarumq́ue actio & uox laudis. Itemq́ue, Lætitia ſempiterna ſuper capita eorum, gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & genitus. B

Eze. 34.

2 PROSECVTIO HVIVS CA.

Ego ſum paſtor bonus.

ARTICVLVS. XXVI.

Locutus iam fuit dominus Ieſus in precedenti lectione de paſtore in generali, nunc tractat de paſtore in ſpeciali, uidelicet de ſeipſo. *Ego ſum paſtor bonus.* Secundū utranque ſuam naturam eſt Chriſtus paſtor, & paſtor bonus. Secundū diuinitatem quippe paſcit non ſolū intellectuales creaturas ſpirituali alimento, ſed & omnia animata. Hæc interiora paſcit corporeo nutrimento, quemadmodū ait Pſal. Oculi omnium in te ſperant domine. & tu das eſcam illorū in tēpore oportuno, Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione, Ruſuſque. Qui dat iumētis eſcā ipſorū. Hinc ait Saluator, Reſpicite uolatilia cœli, quoniam non ſerunt, neque metunt & pater ueſter cœleſtis paſcit ea. Quod uerò Chriſtus ut Deus ſit hominum paſtor in ſpiritualibus eſcis, cōſtat ex eo, quod ait apud Ezechielem, Ego ipſe paſcam oues meas. Sic quoq; eſt Chriſtus paſtor eſſentialiter, bonus, & pura, infinitaque bonitas. Secundùm naturam uerò aſſumptam, eſt paſtor inſtrumentalis per excellentiſsimam diuinæ bonitatis participationem, bonus eſt igitur paſtor bonus, quoniam iuſtè & caritatiuè, C

Pſa. 44.

Mat. 6.

ac ſaluberrimè alit fideles, ſanctitatis exēplo, ſapientiæ uerbo, oratione, & ſignis. Denique tàm affectuoſus, liberaliſq́ue paſtor eſt, ut ſeipſum præſtet in cibum, per quem conſequimur uitam æternam. Eſt autem Chriſtus paſtor ſummus, iuxta illud Petri, Cum apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſsibilem gloriæ coronam. Eſt quoque paſtor maximus, ſecundùm illud pauli ad Hebræos, Deus pacis, qui eduxit de mortuis paſtorem magnum dominum noſtrum Ieſum Chriſtū, aptet uos in omni bono. Eſt etiam paſtor unicus, ſumme ſingularis & potentiſsimus cui nullus aduerſarius ualet reſiſtere: de quo Deus per Ezechielem ait, Suſcitabo ſuper gregem meum paſtorem unicū, qui paſcat eum Dauid ſeruum meum, i. Chriſtum. Paſcit itaq; Chriſtus ſuos electos in uita preſenti, pane lacrimarum, pane eucariſtiæ, panæ iuſtitiæ, ſeu obedietię, de quo dictum eſt antè. Meus cibus eſt, ut faciam uoluntatem patris, qui miſit me. D E

1. Petr. 5

Heb. 13.

Ezec. 34

Ioan. 6.

¶ Deinde, Chriſtus diſtinguit inter bonū, & malum paſtorem, *Bonus paſtor*, qui ex caritate præeſt, & fouet ſibi cōmiſſos, ut eorum cooperetur ſaluti & ſimul cum illis ſaluetur, *Animam ſuam*, id eſt, uitam animalem ſeu corporalem, *Dat*, id eſt, morti exponit, *Pro ouibus ſuis*, id eſt, pro defenſione, atque ſalute gregis ſibi commiſſi, imò cuiuſlibet eorum incerto caſu: uidelicet quādo gregi imminet ſalutis periculum, ut ſi hæretici uel pagani, aut tiranni irrumpant eccleſiam conantes Chriſtianam plebem à fide, uel ęquitate auertere, & nemo ſit q poſſit tunc populum dei confirmare in fide, uel æquitate, ſi paſtor abierit. Cum n. anima ſit præſtantior uita corporali & corpore, debet prælatus qui paſtor eſt animarum, pro ſalute ſui gregis ad mortem eſſe paratus. Si autem ſola temporalia ſubditorum quærantur ab aduerſariis, non oportet ut exponat ſe morti. Talis paſtor fuit Paulus qui dixit: Ego ipſe libēter impendam, & ſuperimpendar pro animabus ueſtris. Nec ſolùm paſtor, ſed & quilibet Chriſtianus tenetur in caſu animam ſuam pro quocunque proximo ponere: utpote ſi proximus aliter peccatum mortale non poſſit euadere. quilibet enim tenetur plus diligere animam proximi quàm propriam pellem. Vnde apud Ioannem ſcriptum eſt F

Mat. 26

Ioan. 4.

1. Co. 13.

1. Ioan. 5

In

A In hoc apparuit caritas Dei, quoniam ille pro nobis animam ſuam poſuit,& nos debemus ꝑ fratribus animas ponere. Si iſta eſt ratio ueri,ſeu boni paſtoris,nullus prælationem ſeu curam animarum præſumat optare uel adipiſci, niſi ſe tantæ perfectionis inueniat. *Mercenarius autem &* (pro,id eſt,)*qui non eſt paſtor* uerus. & ex conſequēti,nec paſtor:itaque mercenarius id eſt,falſus paſtor, qui temporalis utilitatis intuitu,ſeu proprii lucri affectu, qui propter diuitias atque delicias,uel mundi honores, ſic uanitates facit ea,quæ facit in paſtorali officio,non ſincero amore animarū proprii gregis,ad obtinendam uitam æternā, *Cuius non ſunt oues propriæ*,id eſt, ad quem

B non pertinēt per dilectionem & debitam ſolicitudinem,quia non quærit principaliter,atque finaliter bonum ouium ſuarum ſed proprium emolumentum, carnaleque commodum, uitam lautam, quietam & mollem.*Videt*,id eſt,cōſiderat, percipit vel corporaliter conſpicit,*Lupum uenientem*,id eſt, hæreticum tyrannum, perſecutorem uel ſeductorem, qui quærit animas falſa doctrina inficere,uel corpora uiolenter occidere aut gregem ad peccata inducere. De talibus equidem lupis dicit Saluator,

Mat.7. Attendite à falſis prophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.Perſecutores uerò & tyranni, potentes & diuites huius mundi.ſunt lupi aperti, *Et dimittit oues*,id

C eſt,gregi ſuo debitum,auxilium non impēdit,nec aduerſariis ouium, debito ordine ſe opponit,illos excommunicando,& improbando eorum falſam doctrinam, irrationabiliſſimumque errorem monſtrando,*Et fugit*,uel locum mutando, uel ſolatium ſubtrahendo,quod ualde abſurdum eſt.Si enim non poteſt oues à corporali læſione,uel damni illatione protegere,debet tamen eas ad patientiam animare exēplis ſanctorum, qui multò grauiora perpeſſi ſunt conſolari,futuræ uitæ beatitudinem commemorare:ſicque ſubditos ſuos ab interiori læſione ac morte eripere, atque in omnibus ſeipſum illis fortitudinis exemplum præbere.*Et lupus*(iam dictus)*rapax*, id eſt,ſuæ uoluntati ac malignitati ſubdit, *Et diſpergit* i.ab eccleſiaſtica vnitate,caritate,atque iuſtitia diuidit.*Oues* ſi tamen ſint oues per prædeſtinationem,tandem reuertuntur nec pereunt,Hinc per Ezechielem D

dominus loquitur, Diſperſæ ſunt oues Ezec.34.
meæ,eò ꝙ non eſſet paſtor. Et Salomon Prou.11
profitetur,Vbi non eſt gubernator, populus corruet.*Mercenarius autem fugit*(modis prę fatis)*quia mercenarius eſt*,i.ea ratione cōpetit ſibi,imminente periculo fugere,quoniā tēporalia cōmoda(non ſpiritualia ſubditorū lucra ſeu emolumenta requirit) *Et non pertinet ad eum de ouibus*, i. ordinatum affectum,debitamque diligētiam non habet ad eas.Pertinet utique ad eū de ouibus,quoniā eas paſcere obligatur,& ratio de eis ab ipſo requiretur,ſed non pertinet ad eum de ouibus, ideſt,pertinenter ſe nō habet ad eas.Pertinet ergo ad eum de ouibus ſecundùm iuſtitiam dei,ſed non pertinet,quantū ad debitam curam.His itaque E
uerbis docet Saluator,ꝙ paſtor habere debet fortem ac ſtabilem manſionem cū ouibus ſuis,ut protegat eas ab occurſu hoſtili,metuens ne eo abſente lupus.i,opus inuiſibilis ſiue uiſibilis diſpergat & rapiat opus,uidenſq; lupum uenientem, clamitet contra eum, & quicquid ualet pro gregis facit cuſtodia.Hinc contra indignos, mercenarioſque paſtores, contra negligentes carnales ac pigros prælatos ſcribitur apud Pſal.56
Iſaiam,Speculatores cæci, canes muti,nō ualentes latrare,uidētes uana, & dormientes.Zacarias quoque ait,O paſtor & idolum,derelinquens gregem,brachium eius Zac.11.
ariditate ſiccabitur.Oportēt ergo prælatū Luca.12
uehementer eſſe ſolicitum,ut ſit ſeruus fidelis & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam.Eſt.n.cuſtos eorum pro quorum ſalute unigenitus filius F Mat.24
Dei uerus Deus incarnatus,atque occiſus eſt:idcirco non minus ſolerter,affectuosè, atq; ſolicitè cuſtodire debet animas ſibi commiſſas,quam ſanguinē Chriſti, ſi illū in propria ſpecie haberet aliquo uaſe incluſum,Vnde in actis Paulus hortatur ꝓlatos, Attendite uobis & uniuerſo gregi, Act.20.
in quo uos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos,regere eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Non igitur intumeſcat prælatus ſuperbia, ſed ornetur atque innobilitetur, imò tantò extet humilior, quantò ampliori indiget gratia ac miſericordia Dei,tantoque iuſtitior ſit, quantò expresſius Dei ſimilitudinem gerit, & Deut.17
locum ipſius ſupplet.Hinc in Deuterono

A mio Moyſes præcepit. Non eleuetur cor
Deu. 17. eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos, neq; declinet in partem dexteram uel ſiniſtrã. ¶Præterea qualis debeat eſſe paſtor, docet Gregorius in paſtorali dicendo, Oportet ut ſolicitè metiri ſe ſtudeat, quanta tenendæ rectitudinis neceſsitate conſtringitur, ſub cuius æſtimatione, populus grex uocatur. Sit ergo prælatus cogitatione mundus actione præcipuus, diſcretus in ſilentio, vtilis in uerbo, ſingulis compaſsione proximus, præ cunctis contemplatione ſuſpenſus bene agentibus per humilitatẽ ſocius, contra delinquentium uitia, per iuſtitiæ zelum erectus, interuorum curam in exteriorum occupatione non minuens, exteriorum prouidentiam interiorum ſolici-
B tudine non relinquens. Hucusque Gregorius. De indigno demum paſtore ait in Homilia, Mercenarius eſt, qui locum prælationis in eccleſia tenet, ſed lucrum animarum non quærit, terrenis commodis inhiat, honore prælationis gaudet, impenſa ſibi ab hominibus reuerentia lætatur.

Poſtremò, prælatus ſic debet eſſe mitis, non iracundus, ut tamen non ſit remiſſus,
Ephe. 6. ſed ſtrenuus: penſans illud Apoſtoli ad Epheſios, Patres, nolite ad iracundiam prouocare filios ueſtros, ſed educate illos in diſciplina & correctione domini.

Sciendum quoque, quod ſecundũ Auguſtinum tunc miniſtri eccleſiæ ſeu paſtores fugere poſſunt, quando eorum duntaxat perſonæ quæruntur, uel eorum locum
C ac miniſterium alii poſſunt ſupplere, quibus non eſt cauſa rationabilis fugiendi. Cùm autem omnium commune extat periculum, ſeu generalis perſecutio, clericorum uidelicet & laicorum, uel ſingulariter ſeu ſubditorum, nec eſt qui plebi remanenti ſufficiẽter miniſtret, nullo modo debent miniſtri eccleſiæ fugere, nec illos deſerere qui indigent ipſis. Præterea docet Saluator, proprietates boni paſtoris ſibi ineſſe. *Ego ſum paſtor bonus*, ſicut nunc dictũ atque expoſitum eſt, & conſequenter exponuntur. *Et cognoſco oues meas*, id eſt, oues electas, quarum nomina ſcripta habeo in libro uitæ. Vnde ad Moyſen loquitur, Noui te ex nomine, *Et cognoſcunt*, id eſt, cognoſcendo ſequuntur me, mihique per caritatem obediunt. *Meæ*, id eſt, oues electæ. O-
Apo. 21. bediunt enim antequam moriantur, quanuis interdum diu rebelles ſint. Palam om- D
nino eſt, quòd Chriſtus ſecundùm utranque naturam cognoſcit oues ſuas duplici cognitione: utpote contemplatiua, de qua fatur Apoſtolus, Omnia nuda & aperta ſunt oculis eius: de qua etiam in Eccleſiaſtico legitur, Domino Deo antequã crearentur omnia ſunt cognita. Et item cognitione operatiua ſeu approbatiua, quâ prouidet ſuis de omnibus neceſſariis ad ſalutem, de qua cognitione Paulus teſtatur, Si quis diligit Deum, hic cognitus eſt ab illo. *Sicut nouit me pater, & ego agnoſco patrẽ.* Exo. 33. Hebr. 4. Eccle. 23. 1. Cor. 8.

Verba iſta dupliciter exponuntur. Primò, ut in eis determinetur modus, quo Chriſtus cognoſcit oues ſuas, atque ab eis agnoſcitur. Eritq; ſenſus, ſicut nouit pater notitia amoroſa & approbatiua, & ſicut ę- E
qualiter ego agnoſco patrem, eodẽ modo, imò & eadẽ numero notitia ſm̃ qđ Deus ſum. Sic.n. triũ perſonarũ eſt una notitia ſubaudiendum eſt, ſic ego cognoſco oues meas ꝑ timorẽ & approbationẽ: & cognoſcor ab eis, qm̃ gratę ſunt mihi, & obediẽtes. Hoc loco dictio, ſicut, dicit ſimilitudinẽ aliqualẽ, non uerã æqualitatẽ, Filius.n. ut Deus cognoſcit patrẽm, & à patre cognoſcitur, notitia comprehenſiua, æterna & infinita, quæ nulli eſt cõicabilis creaturæ: iuxta illud, Nemo nouit filiũ niſi pater, Mat. 11.
neq; patrẽ quis nouit niſi filius. Filius quoque ut hõ nouit patrẽ beatificæ fruitionis notitia, quæ nõ cõpetit uiatoribus: Amor ẽt electorum ad Chriſtum non eſt ęqualis F
amori Chriſti ad eos, nec mutuæ dilectioni patris ac filii, deſignat ergo ſimilitudinẽ quãdam, iuxta quẽ modum ait Ioãnes in ſua canonica, Sicut pater eſt, & nos ſumus in hoc mundo. Paulus quoque, Tunc cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Et item Saluator apud Mattæum, Eſtote perfecti ſicut pater ueſter cœleſtis perfectus eſt. Secundò exponitur, ſicut nouit me pater, & ego agnoſco patrẽ, ꝙ ideo dico, vt pateat ex quo fonte procedit, qđ oues cognoſco & diligo. Ex amore.n. mutuo patris & filii, factũ eſt ut filius pro hominibus incarnaretur, ideo ſubditur. *Et animam meam pono*, i. pœnis mortis expono: uel animã, i. uitam corporalem pono in ara crucis pro ouibus meis, ut à morte peccati ac inferni liberentur. Vnde Iſaias dicit, Tradidit in Iſai. 53.
mortem animam ſuam. Et Ieremias ait, Iere. 12.
Ioan. 4. 1. Co. 13. Mat. 5.

Dedi

A Dedi dilectam animam meam in manum inimicorum meorum. In his verò & ſimilibus verbis: per animam ſuam intelligit Chriſtus ſe totū, perfectūq; hominē, quemadmodum dicit apo. In fide uiuo filii Dei qui dilexit me, & tradidit ſemetipsū, ſed pro me. Deniq; Chriſtus non ait, Animā meam pono pro omnibus, ſed pro ouibus meis, puta electis: nam licèt Chriſtus pro omnibus paſſus ſit & ſatisfecit ſufficienter, non tamen efficienter: quia in ſolis electis paſsio Chriſti fructificat, per conſecutionem ſui finalis effectus, qui eſt ſalus æterna. Hinc Chriſtus dixit in cœna diſcipulis, Hic eſt calix ſanguinis mei, qui pro uobis & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. In Iſaia ſcriptū

Galat.2. *2.Pet.2.* *Pſa. 26.* *Mat.26* *Iſai. 53.*

B eſt, Ipſe peccata multorum tulit. Ait igitur filius Dei, ſicut nouit me pater, &c. Hoc eſt, moriendo pro ouibus oſtendo, quantùm patrem ouesque diligo, quia pro patris honore & gloria homines redimo. Et, Maiorem caritatem nemo habet ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. *Et alias oues habeo*, hoc eſt, multi gentilium ad me pertinent, meique ſunt ſecundùm prædeſtinationē æternā, quāuis ſm̄ præſentē iuſtitiā needū ſint oues, ſed hœdi ac lupi, de quibus alibi ait Xp̄s, Multi ab oriente & occidente uenient & recumbent cū Abraham in regno cœlorum, *Quæ non ſunt ex hoc ouili*, i. de ſinagoga ſeu numero Iudæorum, *Et illas oportet me* non per coactionē, ſed immobile beneplacitum. *Adducere*, id

Ioan. 15 *Mat.8.*

C eſt, per apoſtolicam prædicationem, & ſpiritus ſancti illuſtrationem ad fidem colligere, & de erroribus uariis in quibus errauerunt ad catolicam ueritatem atq; eccleſiaſticam unitatē perducere. Errabant enim alienati à vero paſtore, & luporum dētibus paruerunt. Propter quod in prima ſua canonica aſſerit Petrus, Eratis aliquando ſicut oues errantes, ſed conuerſi eſtis ad paſtorem & epiſcopum animarum ueſtrarum. Et Iſaias, Omnes (inquit) nos quaſi oues errantes, unuſquiſque in uiam ſuam declinauit, *Et uocem meam*, id eſt, euangelicam legem atque internam allocutionem, *Audient*, credendo & obediendo, iuxta illud in pſalmo, Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Et Paulus, Notum (inquit) ſit uobis, quia gentibus miſſum eſt hoc ſalutare dei,

Iſaiæ 53 *Pſal.17.* *Act.28.*

D ipſi & audient. Hoc Chriſtus præinductis uerbis adiecit, ne pro ſolis Iudæis crederetur paſſurus uel miſſus, eò quòd alibi dixerit, Non ſum miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. *Et fiet unum ouile*. id eſt, una eccleſia, ſeu una fidelium congregatio ex electis Iudæis atque conuerſis gētilibus conſtans, quæ dicitur una, propter fidei, ſpei, caritatiſque unitatē. Ipſa enim eſt unum myſticum corpus Chriſti quod ab uno capite, ſcilicet Chriſto gubernatur, uno ſpiritu ſancto uiuificatur: una lege regulatur, uno fonte purificatur, uno pane reficitur, ab uno patre regeneratur, ad unam patriam proficiſcitur. Huic ouili prælati præſident, hoc demones obſident, angeli protegunt, Chriſtus triunfat.

Mat. 15

E ¶Chriſtus ergo ex duobus populis nunc fecit unam eccleſiam, propter quod dicitur lapis angularis: quoniam ſicut in lapide anguli uniuntur duo parietes, ſic in Chriſto tanquam in capite coniuncti ſunt duo populi, propter quod Paulus ait, Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum. Et apud Zacariam prædictum eſt, Ipſe ædificabit templum domino, & conſilium pacis erit inter duos illos, puta Iudæos & gentes. Hinc gentibus conuerſis loquitur Paulus, Iam non eſtis hoſpites & aduenæ, ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici Dei. Et poſt pauca, Ipſo (inquit) ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu, in quo omnis ædificatio conſtructa, creſcit in templum ſanctū in domino, in quo & uos coædificamini in habitaculum dei, in ſpiritu ſancto. *Et* (fiet)

Acto.15 *Zaca. 6.* *Ephes.2.*

F *unus paſtor*, id eſt, Chriſtus qui fuit paſtor Iudæorum ſolùm, fiet paſtor Iudæorum ac gentium. Et qui multos atque diuerſos habuerunt paſtores, uel potius diſsipatores, quantùm ad gentes, quæ ſeruierunt demonibus, conuertentur ac ſortientur unum uerum ac ſummum paſtorem, uidelicet Chriſtum, de quo per Zacariam dominus dicit, Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meum. Et Michæas ait, Ipſe ſtabit & paſcet in fortitudine domini. Chriſtus autem eſt ſolus & unicus paſtor. eo modo quo ait, Nolite uocari Rabbi, unus eſt enim magiſter ueſter Chriſtus. Nam alii non ſunt paſtores uel miniſtri, niſi ſub Chriſto & eius uicariis. Porrò quòd ait, Fiet unus paſtor, non eſt ſictum, nec fit per mutationem in Chriſto factā. ſed

Zac.13. *Mich.3.* *Mat.23*

A in ouibus quæ feliciter immutatæ ad
Chriſtum conuerſæ ſunt. Sic enim Deus
dicitur factus, non quaſi in ſeipſo muta-
tus,ſed propter nouam habitudinem no-
Pſal. 93. ſtri ad eum,iuxta illud in Pſalmo, Domi
ne refugium factus es nobis: Et quanuis
præhabita verba Chriſti nunc aliqualiter
ſint impleta, tamen in fine ſeculi plenius
implebuntur,quãdo detecta Antichriſti
pfidia,totus mũdus,pauciſsimis Antichri
ſti miniſtris exceptis cõuertetur ad Chri
ſtum. Tunc enim idololatria penitus de-
ſtruetur,& omnes Iudæi fidem Chriſtia-
nam amplectentur. *Propterea me pater dili
git, quia ego pono animam meam pro ouibus
meis.* Palam,ꝙ dilectio patris ad filiũ, ſe-
cundùm eius diuinitatem ſit æterna, nec
B aliquid eius cauſa eſt, uel eam præceſsit.
Similiter dilectio patris ad filium ſecun-
dùm eius humanitatem præceſsit omne
opus ac meritum Chriſti hominis. Ob id
ergo ꝙ Chriſtus animam ſuam pro oui-
bus dedit in paſsione, pater non diligit
eum,quaſi illa oblatio ſeu paſsio ſit cau-
ſa meritoria,ob quam filium diligit pri-
mò pater,imò nec nos diligit Deus pro-
pter merita noſtra, quaſi merita dilectio
nem præceſſerint,ſed dilectio Dei, qua à
Deo præuenti ſumus, eſt cauſa omnis bo
ni in nobis. Itaq; ꝙ Chriſtus animã ſuã
poſuit,eſt cauſa à poſteriori.i. ſignum o-
C ſtenſiuum dilectionis patris ad filium ſe
cundùm eius humanitatem: quia & pater
ex ſua dilectione præſtitit Chriſto homi
ni affectum atque conſtantiam moriendi
pro nobis ſecundùm hunc ſenſum infra
Ioan. 16 ait Saluator, Ipſe pater amat vos,quia uos
me amaſtis, propterea me ſecundùm na-
turam aſſumptam pater diligit,imò & to
ta trinitas.i. diligere ſe oſtendit,quia ego
pono animam meam.i.paſsioni expono,
uel à corpore proprio ſeparo, non interfi
ciendo meipſum, ſed ſpontè moriendo,
Mat. 27 & aduerſarios meos non prohibendo. *Et
iterum ſumam eam*.i. corpori meo eam ter-
tia die reuniam. *Nemo tollit*.i. tempore paſ
ſionis auferet à me, quaſi ab impotente
& mori nolente. Nihilominus Iudæi, &
milites intulerunt Chriſto mortem,& ex
uulneribus quæ ei inflixerunt, conſecuta
eſt ſeparatio animæ Chriſti à corpore e-
ius:ſed hoc non fecerunt, niſi Chriſto uo
lente & permittente, qui unico nutu po-
tuit eos proſternere atque occidere, ſicut D
in paſsione dicẽdo, Ego ſum,proiecit eos Ioan. 19.
retrorſum,& ceciderunt in terram: Hinc
ſcriptum eſt, Oblatus eſt, quia ipſe uo- Iſai. 53.
luit,& non aperuit os ſuum. Ideo ſubdi-
tur, *Sed ego pono eam à meipſo*.i. à corpore
meo eam tolli permitto. Non enim ſepa-
rata fuit anima Chriſti unquam à uerbo,
nec etiam in hora mortis Chriſti ablata
eſt anima eius à corpore ſuo, ꝓpter uim
tormentorum ex neceſsitate,ſed ex Chri
ſti uoluntate. Potuit enim non obſtante
doloris uehementia animam ſuam cum
corpore continere quandiu uolebat. Vn-
de ad oſtendendum, quàm poteſtatiuè ac
ſpontè ſpiritum tradidit in ipſo momen
to mortis,quo alii taliter cruciati uix ha
litum trahere ualét,ipſe magna uoce cla E
mauit, Pater in manus tuas commendo Mat. 15
ſpiritum meum. Quod penſans Centu- Pſal. 23.
rio nõ eſſe naturale,dixit. Verè hic filius Luc. 23.
Dei fuit. *Poteſtatem habeo ponendi eam*, id
eſt,animam meam modis præfatis paſsio
nibus exponendi atque à corpore ſepara
di. *Et poteſtatem habeo iterum ſumendi eam*, in
reſurrectione reaſſociando eam cum cor
pore. Hæc poteſtas competit Chriſto ſe-
cundùm naturam diuinã. Ipſe.n. ut Deus
ſuſcitauit ſeipſum à morte ut hominem.
Præterea oportet agnoſcere, quia ſecun-
dùm Damaſcenum, id quod uerbum aſ-
ſumpſit, nunquam depoſuit. Idcirco in
triduo mortis,erãt corpus & anima Chri F
ſti uerbo unita, non tamen uerbum fuit
tunc homo,quia fuerunt à ſe inuicem ſe-
parata,corpus eius & anima. Quanuis er
go Chriſtus,ut Deus potuit animam, &
corpus ſuum à uerbo ſeparare atque de-
ponere,ſecundùm potentiam ſuam abſo-
lutam:non tamen ſecundùm potentiam
ordinatam,quia non conueniebat ſapiẽ-
tiæ & iuſtitiæ uerbi, ut naturam ſemel aſ
ſumptam deponeret. *Hoc mandatum* uide-
licet,ut ponam animam meam pro oui-
bus, *Accepi à patre meo*, qui per meam paſ-
ſionem & obedientiam decreuit redime-
re mundum. Pater autem præcepit Chri-
ſto ſecundùm quod homo eſt diuinã uo-
luntatem & præordinationem, circa hu-
mani generis liberationem implere. Pro
pter quod ait inferius, Sicut mandatũ de Ioan. 14
dit mihi pater,ſic facio. Et Apoſto. Pro- Rom. 8.
prio (inquit) filio non pepercit, ſed pro
omnibus

A omnibus nobis tradidit illum. Et Petrus
Act. 2. ait Iudæis, Hunc definito conſilio & ſcié-
Iſa. 52. tia Dei traditum interemiſtis.

¶Sed cum paſsio ſeu mors ſit pœna debita culpæ, quomodo iuſtus pater voluit innocentem filium omni culpa carentē pati tantū ſuppliciū? Dicendum, q̄ pœna nō ſolùm pro culpa infligitur, ſed pro aliis quoque cauſis diuerſis vult Deus hominem pati, ut dictum eſt plenius præcedenti capitulo. *Diſſentio iterum facta eſt inter Iudeos propter hos ſermones* Chriſti altos, & inſolitos. Quomodo autem facta ſit iſta diſcordia ſubditur. *Dicebant autem multi ex ipſis*, penitus excæcati, & indurati, ex beneficiis, ſignis ac ſermonibus Chriſti deteriores effecti. *dæmonium habet*, id eſt, ar-
B reptitius & obſeſſus eſt, ſicq; e inſpiratione diaboli loquitur iſta profunda & rara. *Et inſanit*, id eſt, amens eſt, non compos propriæ mētis. *Quid eum auditis?* quaſi
1. *Cor.* 3. dicant, Fallimini eum audiendo. Ecce q̄d ſapientia Dei, & ſanctus ſanctorum, tole-
Pſ. 146. rauit pro nobis. Imponitur ei amentia, cuius ſapientiæ non eſt numerus. Imponitur ei quoque dæmoniaca obſeſsio, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis
Coloſſ. 2. corporaliter. Qui peccatū non fecit, nec
Iſa. 53. inuentus eſt dolus in ore eius, nec legitur Chriſtus hic reſpondiſſe. Diſcamus ergo verborum iniurias, detractiones, irriſiones, ſubſannationes æquanimiter ferre, *Alij* veritati propinquiores, q forte poſt paſsionē ad Chriſtum conuerſi ſunt, *Dice-*
C *bant hæc uerba* tam docta, ordinata ac moralia, *Non ſunt dæmonium habentis*, id eſt, hominis obſeſſi, & inſani: quod probant. *Nunquid dæmonium poteſt cæcorum oculos aperire?* eorum videlicet qui connaturale lumen non habent in oculis: qualium Chriſtus aperuit oculos, quorum vnus fuit cæ-
Ioan. 9. cus ſic natus, Quàm verò mira atque ſtu-
Exod. 7. penda fieri poſsint à dæmone, etiam quaſi in imperceptibili tempore, patet in operibus magorum Faraonis, ſed quæ totam facultatem & legem naturæ tranſcendūt facere nequeunt dæmones. Cum enim ſint agiles & ſubtiliſsimi, poſſunt celerrimè naturalia, actiua & paſsiua applicare, adinuicem proportionare, ſicque producitur effectus mirabilis, his qui cauſam & modum operationis ignorant. Deniq;
Iob. 1. ſicut Iob ait, Operante ſatan ignis deſcē-dit de cœlo, deuorauitque oues, & pueros D cuſtodiētes. Pſ ſunt igitur dæmones quorundam cæcorum oculos aperire, eorum vtique, qui interdum arte medecinæ curantur. Sed tales cæci nō ſunt penitus naturali uiſus lumine deſtituti, unde de talibus modo non agitur.

EXPLANATIO RESIDVAE partis Cap. X.

Facta ſunt autem encenia in Ieroſolymis.

ARTICVLVS XXVII.

OMnia quæ in iſto capitulo, duobusque præcedentibus de Chri- E
ſto narrantur, in Ieruſalem conti *Ioā.* 8. 9.
giſſe uidentur, ubi cum Chriſtus cæco na 10. 6. 10
to uiſum dediſſet, multumque ad Iudæos habuiſſet ſermonem ac diſputationem. *Facta ſunt encenia*, hoc eſt, ſolennia dedicationis templi, *In Ieroſolymis* urbem Ieruſalem Salomon appellauit Ieroſolymam, *Et hyems erat*, ex quo patet, q̄ nunc agitur de ſolemnitate dedicationis ordinata à
Iuda Macabæo & fratribus eius. Triplex 1. *Ma.* 4.
quippe fuit ordinata dedicatio templi. 3. *Re.* 8.
Prima, à Salomone in autumno decima 1. *Eſd.* 6.
die Septembris. Secunda à Neemia atq; *Nee.* 12.
Zorobabel, ſub Ieſu filio Ioſedech ſacer- 3. *Eſd.* 7.
dote magno in vere, duodecima die Mar
tii. Tertia à Iuda Macabęo, qui templum 1. *Ma.* 4.
ſecundum ab Antioco prophanatum, mū
dauit, conſecrauit, & dedicauit, hoc eſt, F
diuino uſui applicauit tempore hyemis, quartadecima die Septembris. Dicit quoque pluraliter encenia, quoniam octo diebus durauit ſolemnitas iſta. Vnde ſcri
ptum eſt. Statuit Iudas, & fratres eius, 4. *Re.* 25
vt agatur dies dedicationis ab anno in annum, per octo dies. *Et ambulabat Ieſus in templo* hoc eſt, in quadam parte pertinente ad templi integritatem, uidelicet, *In porticu Salomonis*, id eſt, in oratorio facto ad ſimilitudinem oratorii, in quo Salomon orauit in primo templo, ab ipſo conſtructo. Hæc enim porticus non fuit eadem cum illa, quæ fuit tempore Salomonis, quoniam illam cum templo cōbuſſerūt Caldæi, ſed alia ſimilis, propter quod antiquum nomen retinuit. In hac

itaque

A itaque porticu, in qua & populus orare ſolebat, ambulabat Ieſus, de quo cantamus (Pſal. 10.) Dominus in templo ſancto ſuo, [illegible] mili modo, Si anima noſtra quæ eſt templum ſpiritus ſancti agat encænia, i. commemorationem & innouationem conſecrationis ſuæ qua in fonte baptiſmi dedicata & conſecrata eſt Deo, eo modo quo monet Apoſtolus (Cor. 3. [illegible]), Expoliate vos veterē [illegible] cum actibus ſuis, & renouamini ſpiritu mentis veſtræ (Coloſ. 3.); ambulabit Ieſus in intellectu animæ, quæ eſt porticus veri Salomonis, vtpote Chriſti, quia in intellectu eſt oratio interior (Leui. 26. Mal. 3.), quo anima inuocat Ieſum. Ambulat autem Ieſus in anima, dum in latitudine charitatis familiari B ter conuerſatur & operatur in ea, ſicut per Moyſen loquitur (Pſ. 120.), Qui inhabitabo & ambulabo in eis. Deniq; Deus immenſus, & incōmutabilis pergit nobiſcū quando cuſtodit introitum & exitum noſtrū, quemadmodum ait ad Dauid (2. Reg. 7), Fui tecū in omnibus, ubicunq; ambulaſti. Et Ioſue (Ioſue 10) Noli timere, quoniam eſt dominus Deus tuus in omnibus ad quæcunq; perrexeris. *Circundederunt eum ergo Iudæi*, quod iſti circūdatores fuerint obſtinati, infideles, & reprobi, ſtatim patebit in textu, Ideo circūdederūt Ieſum, mala intētione, vt aliquid raperent de ore eius, quo eū accuſarent. Vnde, cum multitudine & impetu acceſſerunt, ut inducerent Ieſum ad incautam reſponſionem, quaſi circunuentū atq; turbatum. Hinc ait in Pſal. (Pſa. 21.) Circundederunt me canes multi. Et (Pſa. 117.), Circundederunt me C ſicut apes, & dixerunt ei, quaſi ueritatem ſcire optantes & adulantes, cum tamē inſidiandi quærerent occaſionem. *Quouſque animam noſtram tollis?* id eſt corda noſtra affligis, & in ſuſpenſo tenes, imò à nobis quodāmodo aufers, dum iugiter occupātur circa te, cōſiderando & inquirēdo an ſis Chriſtus. Deſideriū enim noſcēdæ ueritatis cruciat mentē, quouſque ad illam pertingat. *Si tu es Chriſtus dic nobis palàm*, Iudæi iſti carnales præſtolabantur, & poſteri eorū hucuſq; expectant Chriſtū in primo ſuo aduentu ſic futurum, quod eſſet rex potentiſſimus & mundi monarca, atque omnia regna ſubiecturus Iudæis, allegantes illud Iſaiæ (Iſa. 69.), Gens & regnum quod non ſeruierit tibi, peribit. Et illud Dan. (Dani. 7.) Omnes populi tribus, & liguæ ſeruiēt ei.

Illud quoq; Zachariæ prophetæ, Poteſtas D [illegible] Cui conſonat il- (Zach. 9.) [illegible] (Pſal. 71.) [illegible] (6) [illegible] Si ergo Ieſus aperte di[illegible] ſe [illegible], ſtatim accuſaſſent eū Iudæi, ut apparet apud Pilatū, tanquā aduerſariū Cæſaris & Romanorū, qui tunc mundi monarchiā tenebant. Si uerò diceret quod non (Luca .3.), oppoſuiſſent ei, quod proprijs contradiceret uerbis. Frequenter. n. inſinuauit ſe eſſe Chriſtū: ſed Chriſtus ſapiētia patris, corda uniuerſorū conſpiciens, & intentionū diſcretor ſecundū Apoſtolū (1. Cor. 1.), ſic temperat reſponſionem, quod eorum machinationem facillimè demolitur (1. Re. 16). *Loquor uobis* multa de meipſo, quod ſim ſaluator mundi & filius Dei, aliaque diuerſa, ex B quibus ſequitur quod ſim Chriſtus, *Et non creditis mihi* (Hebr. 4.) ſed dæmoniacum me uocatis. *Opera quæ ego facio in nomine patris mei*, id eſt, diuina miracula, omnem creatam poteſtatem excedentia, quæ facio ſecundùm Deum, & Deum patrē inuocando. *Hæc teſtimonium perhibent de me*, hoc eſt manifeſtant quod ſim miſſus à Deo, & quod Deus operetur per me, atq; talis ſim, qualem me eſſe affirmo. Chriſti nempe miracula fiebāt ad ſuæ confirmationem doctrinæ, & teſtificationem ſanctitatis ſuæ præcipuæ: tanquam diceret. Vos quæritis an ſim Chriſtus, quaſi parati credere ſoli uerbo quod loquor, ſed ego ad opera uos remitto, quæ firmiora ſunt uerbis, & quoniā operibus non creditis, patet quod nec uerbis crederetis, F ſed animo calumniandi interrogatis, ideo ſubditur. *Sed uos nō creditis, quia non eſtis ex ouibus meis*, id eſt, de numero electorum, uidelicet pij, innocētes, & ſimplices. Non. n. omnium eſt fides, ſed electorum duntaxat, quanuis non oēs credētes ſint electi (2. The. 3). Omnes tamen uiatores electi ſunt credentes (Hebr. 11), quoniam ſine fide impoſſibile eſt Deo placere. Et teſte Iſaia (Iſai. 21.), Qui incredulus eſt infideliter agit, propterea in Actis ſcripſit Lucas (Act. 13), crediderunt quotquot præordinati erant in uitam æternam. ¶ His uerbis Chriſtus oſtendit ſe ſcire qui eſſent electi, & qui præſciti, ſecūdùm quod infra teſtatur, Ego ſcio quos elegerim (Ioan. 13). Oſtendit quoque, quòd non ſit alicui ſalus niſi in ipſo uidelicet per hoc quod eſt ouis ipſius, per quod implicitè

ſignificauit

A ſignificauit ſe eſſe Chriſtum. ¶ Quæritur quomodo verum eſt, quod veritas aſſerit? Vos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis. Nam eſſe ouem Chriſti, eſt eſſe prædeſtinatum, uel ex prædeſtinatione eſſe fide & acto fidelem. Ergo non eſſe ouē, eſt eſſe præſcitum ſeu reprobatum. Quanuis autem, prædeſtinatio diuina ſit omnis boni cauſa in anima, reprobatio tamen diuina, non eſt cauſa malorum noſtrorum. Ergo non eſſe ouem Chriſti ſeu eſſe præſcitum, non eſt cauſa non credendi. Dicendum, ꝙ prædeſtinatio non eſt ex meritis noſtris, ſed reprobatio eſt ex noſtris demeritis, ideo reprobatio nō eſt cauſa per ſe, & immediata non credendi, ſed propria culpa, eſt tamen ſignum & cauſa per

B accidens non credendi, quemadmodum gubernatoris abſentia, eſt cauſa ſubmerſionis. *Oues meæ uocem meam audiunt.* Si de ſolo corporali loqueretē auditu, illi quoque Iudæi, quibus præſentialiter reſpondebat, oues fuiſſent. Loquitur ergo præcipuè de interiori auditu, id eſt, obedientia & conſenſu. Vt ſit ſenſus, Oues meæ, id eſt, homines quorum corda per gratiam nutrio, atque multiplici ſpiritualis alimoniæ cibo conforto: uocem meam audiūt, hoc eſt uerbis euangelicæ legis, uel inſpirationi internæ, quæ uerba audiūt immediatè à me, uel à prædicatoribus meis obediunt, ſaltem antequam de hoc ſeculo auferantur. Qui enim ex Deo eſt uer

C ba Dei audit. Et auris bona, cum omni cō
Ioan. 8. cupiſcentia audiet ſapientiam. *Et ego co-*
Eccle. 3. *gnoſco eas* cognitione dilectiua & appro-
2. Ti. 2. batiua, de qua dicit Apoſtolus, Nouit do
Mat. 11. minus qui ſunt eius, *Et ſequuntur me.* i. uias
Mar. 11 à me tritas, utpote per opera mea incidūt
Ioā. 15. diſcunt à me quia mitis ſum, & humilis
Mat. 16 corde: Ambulant in dilectione ad proxi-
Luc. 9. mos ſuos, ſicut & ego eos dilexi, implent
Ioā. 17. qđ dixi. Qui uult uenire poſt me abneget ſemetipſum, & tollat crucē ſuam quotidie, & ſequatur me. Sequuntur inſuper Chriſtū tranſeundo de uia ad patriam ut ubi eſt Chriſtus, & illi ſint ſecū. *Et ego uitam æternam do eis* puta meipſum, & gratiam, atq; opera meritoria, quibus ad futurā beatitudinē perducentur, quā nunc habēt in ſpe, in radice, & merito, habituri tūc eā in re, & præmio, *Et non peribunt in æternū* licet ad tēpus uariis perſecutionibus, tētationibus, atq; moleſtiis fatigētur D
quemadmodū ſcriptū eſt, Omnes qui uo- 2. Tim. 3
lunt pie uiuere in Chriſto, perſecutionē Roma. 8.
patientur. Hi, n. omnia cooperantur in bonum: & omnia quæcunque faciūt proſperantur. Finaliter ergo ſaluantur, & tā Pſal. 1.
tò pleniori beatitudine perfunduntur, fœliciusque requieſcent in patria, quantò nunc amplius uilipenduntur, tentantur, ac tribulantur: quod cernētes reprobi di-
cent in fine ſeculi illud Sapientiæ, Nos in Sapiē. 5.
ſenſati uitā illorū æſtimabamus inſaniā, & finem illorū ſine honore. Quomodo ergo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt? *Et non rapiet eos quiſquam de manu mea,* id eſt, nullus hoſtis, ſiue uiſibilis, ſiue inuiſibilis, poterit electos meos mihi auferre, uel de E
poteſtate atque cuſtodia mea per uiolentiam tollere, aduertendo eos finaliter à me, quanuis ad tempus poſſint ſeduci ac deuiare. De hoc multa introducit Apo-
ſtolus ad Romanos. Quis (inquit) accuſa Rom. 8.
bit aduerſus electos Dei? & quis nos ſeparabit à caritate Chriſti? Et certus ſum, quia neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque inſtantia, neque futura, neque creatura alia poterit nos ſeparare à caritate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Prædeſtinatio equidem includit omnia quæ electis neceſſaria ſunt ad ſalutem: ideo comprehendit auxilia, quibus indigent prædeſtinati ad hoc qđ nō uincātur, neq; à Chriſto finaliter ſepa-
rentur. Manus. n. ſeu poteſtas Chriſti pro F
tegit eos, quēadmodum per Sapientem Sapiē. 5.
inducitur, Quoniam dextera ſua reget eos, & brachio ſuo defendit illos. Quod autem nullus ualeat eos rapere de manu Chriſti, eſt, quoniam Chriſtus omnipotens eſt ſicut & pater, idcirco ei peruałere nullus poteſt, propter quod ſequitur. *Pater meus quod dedit mihi.* i. diuina eſſentia, & deitas uera, quam pater generando mihi communicauit. Pater. n. totam diuinitatis plenitudinē transfundit in filiū, *Maius omnibus eſt,* hoc eſt uniuerſa in infinitum excedit, non quantitate corporea, ſed dignitate atq; potentia, imò & omni perfectione ſimpliciter dicta. In ſpiritualibus nanque idem eſt eſſe maius, & eſſe melius dignius ſiue perfectius. Pater ergo totum quod habet, filio communicauit

ſecun-

A ſphemus Deus eius doctrinam & conuerſationem non confirmaſſet & approbaſſet miraculis. *Reſpondit eis Ieſus* oſtendens ſe nil mali dixiſſe, ſed illos errare. *Nonne ſcriptum eſt in lege ueſtra*, id eſt, in libro pſalmorum pertinēte ad veteris legis ſcripturas? ¶ Lex quandoque accipitur ſolū pro quinque libris Moyſi, vt cum ait ſaluator, Oportet impleri omnia quæ ſcripta ſunt de me in lege, & prophetis, & pſalmis. Quandoque verò accipitur pro pentateuco & libro Pſalmorum, vt ibi, Lex, & prophetæ vſque ad Ioannem, interdum pro tota ſerie ſcripturarum veteris teſtamenti, vt nunc. *Quia ego dixi* ad vos ò iudices & prophetæ, *Dy eſtis* non natura, ſed gratia: non eſſentialiter, ſed participatiuè. *Si*

Luc. 24.
Ioan. 1.
Pſal. 81.

B (pro quia) *illos* (homines) *dixit*. Deus uerus per pſalmiſtam, *Deos* per participationem & imitationem perfectionis diuinæ, ſicut ad Moyſen loquitur in Exodo, Ecce conſtitui te Deum Pharaonis, *Ad quos ſermo Dei factus eſt*, videlicet patriarcas, prophetas, & iudices ſanctos, de quibus ad Hebræos, multifariè multiſque modis olim Deus loquens patribus in prophetis. Et Amos, Non faciet dominus uerbū, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos prophetas. Quod enim iſti Dii vocētur: patet ex eo quod Moyſes ait in exodo, Diis non detrahas. Itemque, Dominus domus applicabitur ad Deos, hoc eſt, ad iudices, *Et non poteſt ſolui*, id eſt, corrumpi ſeu falſificari, *Scriptura*. Cœlum enim &

Exod. 6.
Hebr. 1.
Amos. 5.
Exod. 22
Ibidem.

C terra tranſibunt, verba autem Dei, puta ſcripturæ ſacræ, non tranſibunt, vt Chriſtus teſtatur apud Lucam qui denuo ait, Vnus apex, vel vnum iota non præteribit de lege, donec omnia fiant. Propter quod ait Pſalmiſta, Initio cognoui de teſtimoniis tuis, quia in æternum fundaſti ea. *Quem pater ſanctificauit, et miſit in mundum, vos dicitis, quia blaſphemas*, hoc eſt, mihi quem pater æternus ſanctificauit, id eſt, ſanctum fecit, ſecundū quod homo ſum, implendo animam meam plenitudine gratiarum, donorum atque virtutum, & ab omni culpa præſeruando, vt ſanctificauit, id eſt, ſubſtantialiter ſanctum genuit, ſecundùm quod Deus ſum, quoniam generando me, communicauit mihi eandem ſanctitatem quam habet ipſe, quæ eſt diuina eſſentia, puritas ſuperſplēdidiſſima,

Luc. 21.
Marc. 5.
Luc. 16.
Pſal. 118

D fontana & infinita, & miſit in mundum per humanæ naturæ aſſumptionem, viſibilem apparitionem, ac nouorum effectuū productionem: quamuis ſecundùm diuinitatem fuerim ante incarnationem in mūdo, implens, conſeruans, & ambiens mundum: vos blaſphemi dicitis, quia blaſphemas, i. quod Dei eſt, puræ creaturæ aſcribis, *Quia dixi filius Dei ſū* naturalis & vnicus. Nam Deum vocando patrem, declarauit ſe eſſe eius filium, tanquam dicat. Si illi ad quos ſermo Dei factus eſt, ſine blaſphemia Dii fuerūt, multū erratis, qui mihi ſancto Dei, ſanctificato à patre, & ſpecialiter in mundū miſſo, imponitis crimē blaſphemiæ, eò ꝙ dixi me eſſe filiū Dei cū certum ſit me eſſe maiorem illis, ad quos factū eſt ſermo Dei, qm̄ ego ſum uerbum

E & ſermo Dei, & de mea diuinitate ſunt locuti prophetæ. ¶ Aduertendum, ꝙ aliquid dicitur Deus multipliciter. Primò, propter naturæ veritatem, ſic ſola trinitas eſt Deus: de quo legitur, Videte ꝙ ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me. Secūdò propter ſanctitatis prærogatiuā & gratię eminentiam, Quemadmodum ſcriptū eſt de Apoſtolis, Quoniam Dii fortes terrę vehementer eleuati ſunt. Tertiò, propter mirabiliū efficientiā, & potentiæ magnitudinē ſicut ad Moyſen dicitur. Cōſtitui te Deum Pharaonis. Quartò, propter ſapientiæ profunditatē, ſic homines contemplatiui, multū eruditi, & de diuinis altè ſcribentes, Dii dicuntur, vt Dionyſius, Ieretheus, cæterique excellentes doctores.

Deu. 31.
Pſal. 46.

F Quintò, propter hominū erroneā æſtimationem, qui idolis: & dæmonibus diuinitatē aſcripſerunt, iuxta illud in Pſalmo. Omnes Dii gentium dæmonia. Porrò philoſophi, intelligentiis, ſtellis & orbibus, quos animatos ponebant, diuinitatem participatam attribuebant, propter ſimilitudinē cū perfectione diuina, in ſapientia, poteſtate, cauſalitate & gubernatione. Vnde Plato in Timeo inducit ſummū Deū loquentem ad illos. O Dii Deorum quorū pater opifexq; ego. Ariſtoteles quoque fatetur, quod homo ſolus eſt Deus vel beſtia, nō utiq; per eſſentiā, ſed mutationē. hoc eſt, diuinus uel beſtialis. Veruntamē ſecundū Auguſtinum, ſacra ſcriptura non attribuit angelis nomē diuinitatis, ne detur hominibus idololatriæ occaſio. *Si nō facio*

opera

A *opera patris mei*.i.opera miraculoſa ſoli diui
Re. 16 næ uirtuti poſſibilia, ſicut ſunt cordiū ar-
Dan. 9. cana reſerare, mortuos ſuſcitare, cecū na-
1. Ioan. 4 tum illuſtrare, *Nolite credere mihi*, dicenti ꝙ
Eccle. 19 ſim Chriſtus filius Dei. Nō enim omni ſpi
Ioan. 8. ritui eſt credendum, Et qui citò credit, le
uis eſt corde. Poſſunt autem per opera pa
tris facta à Chriſto, intelligi ſanctiſſima
conuerſatio eius, qua ſemper patrem ho-
norificauit, & eius placitum adimple-
uit, inenarrabilis quoque patientia eius
in omni aduerſitate. Hæc omnia pro-
teſtantur, quòd uera ſint uerba ipſius:
quia ſecundùm philoſophos operatio ar-
guit formam, & qualis quiſque eſt, talia
operatur & loquitur. propter quod ait Sal
Mat. 7. uator. A fructibus eorum cognoſcetis eos
B ¶ Denique, in miraculis Chriſti, duo mira
& incomparabiliter digna penſantur. pri-
mum, quod ea egit propria poteſtate, ſolo
imperio, in inſtanti ut ſæpius, quanuis in-
terdum patrē inuocauerit & mora aliqua
fuerit uſus, ad oſtendendum ſuæ incarna-
Ioan. 11 tionis ueritatem, & patris autoritatem. Se
cundùm, quod diſcipulis tradidit poteſta-
tem faciendi miracula, etiam maiora quā
Mat. 10 ipſe per ſe in mundo cōuerſans effecit. Hoc
.n. nequaquā humanæ, imò nec angelicæ
eſt uirtutis, dare aliis poteſtatem atq; do-
minium quoddam ſuper naturas creatas, et
ultra omnē naturalē rerū facultatē, legē,
Ioā. 17. ac ordinem. Dixit nempe Apo. apud Mat
Mat. 7. thæum, Infirmos curate, mortuos ſuſcitate,
demones eiicite: hęc ſūt opera patris, imò
totius trinitatis, cuius duntaxat eſt creatu
C ris talem conferre uirtutem. *Si autem*, (i.
quia) *facio* opera patris cœleſtis, *Et ſi mihi
non uultis credere*, quaſi propter reuerentiā
perſonæ meæ, uel propter nuda uerba. *Ope
ribus credite*, & mihi propter opera: Maius
ergo ac certius eſt teſtimoniū operis, quā
ſermonis, *Vt cognoſcatis* nunc per donum in
tellectus, & in futuro per ſpeciem, *Et creda
tis* iam per fidem formatam, *Quia in me eſt
pater* per circumince ſſionem, atque eſſen-
tiæ identitatem, & maieſtatis æqualitatē
ac unitatem, *Et ego* (ſecundùm quod deus
ſum) *in patre* eodem modo, quo ipſe in me.
Pater quoque & tota trinitas eſt in filio ſe
cundùm naturam humanam, per ſingularē
& ſummam gratiæ inhabitationem, mirro
bilem in bono conuerſationem, atque pręcipuam familiaritatem: item que filius ſe-
cundùm naturā hanc eſt in patre ſeu trini D
tate, per maximam dilectionem, beatiſſi-
mam fruitionem, & plenam in bono con-
firmationē, *Quærebant ergo* (increduli iſti)
eum apprehendere ad occidendum, de tàm ra
tionabili reſponſione non emendati nec
perſuaſi, ſed peiores effecti. Non enim reci Pro. 18.
pit ſtultus uerba prudentiæ, & impius cum Lucæ. 4.
in profundum peccatorum uenerit, contē
nit. *Et exiuit de manibus eorum*, tranſeundo
per medium ipſorum, factus inuiſibilis eis,
quemadmodum in fine octaui capituli elu Ioan. 8.
cidatum eſt plenius, *Et abijt trans Iordanē* Marc. 6.
in eum locum ubi erat Ioannes Baptiſta bapti- Ioan. 3.
zans primum.i. antequam ab Herode incar
ceraretur: uel primùm, id eſt, priuſquam
Chriſtus & eius diſcipuli baptizauerunt,
Et manſit (Ieſus) *illic*, id eſt, in loco illo, ui-
delicet hæremo, Iordani uicina cum Apo- E
ſtolis. *Et multi* (Iudæorum) *uenerunt ad eum*
forſitan recordati uerborum Ioannis, qui
ibi dixit de Ieſu, Ecce Agnus dei, *Et dicebāt*, Ioan. 1.
ad probandum, quòd Ieſus eſſet maior Ioā
ne, & uerus meſſias *Quia Ioannes quidem
ſignum fecit nullum*. Nō enim fecit aliquod
miraculum, ne populus haberet nimiam
occaſionem reputādi, quòd Ioannes eſſet
meſſias, ſicque difficilius conuerterentur
ad ipſum.

Sed Chriſto reſeruata ſunt ſigna, quem
admodum Iſaias prædixit, Ecce deus ue- Iſaiæ. 35
ſter ipſe ueniet, & ſaluabit uos Tunc ape-
rientur oculi cecorum, & aures ſurdorum
patebunt, tunc ſaliet ſicut ceruus claudus,
& aperta erit lingua mutorū. Ex hoc autē
quod Ioannes (quo inter natos mulierum F
nō ſurrexit maior) nullū operatus eſt ſignū
docemur nō habere inanem ad miracula
facienda affectum. Non enim faciunt ſed Mat. 10.
interdum oſtendunt ſanctitatem, ubertim Lucæ. 7.
que talis affectus ex quadam latenti naſci
tur uanitate atque ſuperbia. Vnde quidā
ſanctiſſimi patres qui facillimè poterant
maxima operari miracula, ut Abbas paſtor
& Syſois, omni modo refugiebant occaſio
nem huiuſmodi operum, haud dubiū, quin
propter eximiam humilitatem, dixerunt
quoque, *Omnia autem quæcunque dixit Ioan
nes de illo*, id eſt, uniuerſa quæ Ioannes Ba
ptiſta de Ieſu iſto prædixit & docuit, *Vera
erant*, id eſt, illa impleta uidemus, uel mox
implenda ſunt. Ex hoc arguebant, quòd
Ioannes fuit uerus propheta, & per con-
ſequens

A ſequens ſtandum eſſet uerbis eius de Ieſu, quòd eſſet Meſſias: ſicque credebant, propter quod ſubditur. *Et multi credebãt in eũ.* Hoc intelligi poteſt dupliciter. Primò ſic, Multi, hoc eſt omnes iſti uenientes ad Ieſum, qui multi fuerunt, credebant in Ieſum. Secundò ſic, Multi, id eſt, magna pars iſtorum. Prima tamen expoſitio uidetur literę magis conſonare. Quanuis autem Ioannes nullum molitus eſt ſignum, tamé propter manifeſtam atque eximiam eius ſanctitatem, idoneum reputabant teſtimonium eius, imò conceptio & natiuitas, totaque inſuper conuerſatio eius mirabilis, ſupernaturaliſque fuit. Lucæ. 1.

DECLARATIO CAP. XI.

B *Erant autem quidam languens Lazarus à Betania.*

ARTICVLVS. XXVIII.

HAbitum eſt in fine præcedentis capituli, quòd Ieſus relinquens Ieruſalem, & Iudæos, qui eum comprehendere & lapidare moliti ſunt abiit trans Iordanem, & in locum, quo baptizauit præcurſor: Cumque illic cum ſuis maneret diſcipulis, contingit quod in huius capituli narratur exordio. Ioan. 1. *Erat autem quidam languens* (nomine) *Lazarus* (oriundus) *à Betania* uilla, inter quam & Ieruſalem medius fuit mons Oliueti, oriundus inquam, *De caſtello Mariæ* (Magdalenæ) *et Marthæ ſororis eius*, quia in uilla illa fuit C caſtrum; in quo fœminæ iſtæ demorabantur cum fratre ſuo. Solet autem languor accipi, pro graui inuiſceratoque morbo, ex quo elici poteſt, quòd infirmitas Lazari naturaliter incurabilis fuit, quemadmodum rei exitus demonſtrauit, eratque magnus honor Lazari, quòd talium ac tantarum extitit frater ſororum. Ioan. 12 ¶ Deinde euangeliſta determinat, quæ fuit iſta Maria. Lucæ. 7. *Maria autem erat quæ unxit dominum* (Ieſum) *unguento* quod fudit ſuper caput & pedes ipſius, pro reuerentia & refrigerio caloris atq; laboris ipſius, qui propter noſtram ſalutem diſcurrebat per loca, prędicando, & ſigna agẽdo hyeme ac æſtate, *Et extersit pedes eius capillis ſuis.* Nam lachrymis contritionis pedes Ieſu rigauit, eosq; crinibus ſuis ſiccauit, *Cuius frater Lazarus infirmabatur.* An iſta Maria ſit illa de qua ſcribit Lucas, quæ ibi appellatur peccatrix D diſſenſio eſt inter ſanctos. Hieronymus enim & Chryſoſtomus dicunt quòd non: Auguſt. uerò & Greg. dicunt ꝙ imò, ſed de hoc tranſeo nunc, quia ſuper Matthæum capitulo uiceſimoſexto longam diſputationem induxi de hoc, tenuique cum Auguſtino & Gregorio, ꝙ ſit eadem Maria, & ꝙ bis unxit Chriſtum unguẽto, ſemel in Galilęa, uel in Ieruſalem ſecundũ quoſdam ex contritione, ut recitat Lucas, & ſemel in Betania ex reuerentia & deuotione, quemadmodum ſequenti parebit capitulo. Mat. 26 Mar. 14. Luc. 23. Ioã. 11. *Miſerunt ergo ſorores eius ad eum dicentes* per internuncium, *Domine, ecce quem amas infirmatur*, tanquam dicerent, Quomodo poteris ſuſtinere, ut amicus tuus tam prędilectus laboret: uel quomodo poteris differre ſiue negare, quin ad eum curandum E accedas? Non explicant quid affectant, ſed ex uerbis præhabitis, ſciunt Ieſum conſiderare quid cupiant. Et quoniam de eius familiaritate, ac amicitia pręſumebant, arbitrantur ſufficere, ut cauſam inſinuent, & talis inſinuatio ponitur ſpecies orationis: ſicut cùm uirgo benedicta dixit ad filium ſuum, uinum non habent, nec decuit eas perſonaliter ire ad Ieſum tum quoniam fœminæ erant, quas non decet diſcurrere, dũmodo per alios queant ſua negotia expedire: tum quoniam frater languidus indigebat earum conſolatione, obſequio atque pręſentia, nec ipſæ libẽter receſſiſſent à fratre tam cariſſimo, qui fuit ſtrenuus ac nobilis miles, diues & iuſtus, ac Chriſti F diſcipulus, eo modo quo Ioſeph ab Arimathia & Nicodemus. Mat. 27 Non dicunt cũ Regulo, Domine, deſcẽde antequam moriatur, Mat. 15 credentes quod abſens poſſet curare: nec Ioan. 19. cum Centurione, Domine ne intres, ſed Ioan. 3. tantum dic uerbo: ſed modum ſubueniendi Ioan. 4. Chriſto committunt, tanquam ſapientiori. Luc. 18. Ita & nos facere par eſt, cũ à ſuperioribus aliquid poſtulamus, uidelicet ut modum exaudiendi cõmittamus bonitati atque diſcretioni eorũ, niſi fortè ex hoc immineret periculũ. Porrò ſi ſorores iſtę fuiſſent perfectę in fide, ſciuiſſent Chriſto cũcta cõſtare, tãquã Deo & homini, nec oportuiſſe ei nunciũ mittere (uidentur quippe putaſſe, ꝙ Chriſtũ latuerit infirmitas Lazari) ſed flexis genibus, clauſo cubiculo, Mat. 6.

A exoraſſent Ieſum uniuerſa cernentem: dicentes, Domine, qui abſconditorum es cognitor, ecce quem amas infirmatur. Nec mirum, ſi nondum talem fidem habuerũt, quia nec Apoſtoli habuerunt pro tunc huiuſmodi fidem de Chriſto. Vtuntur demũ uerbo tam affectuoſo ac blando. Ecce quẽ amas, ut Ieſum ad miſericordiam inclinarent, quem nouerant pietatis uiſceribus plenum. *Audiens autem Ieſus* uerba ſororũ, per nuncium. *Dixit eis*, id eſt, per eundem nuncium reſpondit, mandauitque Mariæ & Marthæ, *Infirmitas hæc non eſt ad mortem* ſolito modo durantem, ut ibi ſiſtat, id eſt, principaliter non eſt ordinata ad uitæ extinctionem, quamuis per eam fuerit uita corporalis extincta. Infirmitas quippe di-

B citur eſſe ad mortem, non ideo ſolũ, quoniam mortem inducit, ſed quia mortem uſq; ad futuram in fine ſeculi reſurrectionem durantem operatur, iuxta illud bea-

Iob. 14. ti Iob, Homo cũ dormierit non reſurget, donec atteratur cœlum non euigilabit. *Sed pro gloria Dei*, id eſt, ad manifeſtationẽ diuinæ potentiæ ordinatur, uel pro gloria Dei, id eſt, ad glorioſam ſeu miram reſuſcitationem defuncti ſoli Deo poſſibilem, ut in illa declaretur excellentia Dei, qui

Apo. 30. habet imperiũ uitæ mortis, *Vt glorificetur*, id eſt, glorioſus appareat, uerusque Chriſtus eſſe noſcatur ac honoretur, *Filius Dei per eam*, tanquam per uiam ac medium, & per reparationem eius, hoc eſt per miraculoſam reſurrectionem morientis, tan-

C quam per cauſam materialem, in qua poteſtas, & ueritas Ieſu filij Dei demonſtrabitur. Suſcitatio etenim Lazari adeò fuit miraculoſa, ꝙ non potuit eſſe, niſi à Deo: idcirco Deus qui per Ieſum eam effecit, oſtendit ueram eſſe doctrinam Ieſu, & per cõſequens quod eſſet Meſſias & filius Dei naturalis patri conſubſtantialis, ſicut perſonaliter docuit. ¶ Primò dixit Ieſus, ꝙ infirmitas iſta fuit pro gloria Dei, moxque adiecit, ut glorificetur filius Dei per eam, quibus utiq; uerbis duo oſtendit. Primò, ꝙ una ac eadem ſit gloria Dei ac filij Dei. Secundò, ꝙ filius Dei ſit Deus. Et ſicut huius Lazari languor fuit pro gloria Dei, ut glorificaretur filius Dei per eã: ſic & infir-

Lucæ. 7. mitas filij uiduæ, ægritudo quoque filiæ

Lucæ. 8. Iairi fuerunt non ad mortem, ſed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eas,

D magis tamen infirmitas Lazari quam illorum: quia per reſuſcitationem Lazari excellentius, latius, euidentius clarificatus eſt Ieſus. Fuit quippe ſuſcitatio illa mirabilior quodammodo atque famoſior, mirabilior, quoniam quatuor dies habuit Lazarus in monumento: alij duo, eodẽ ſunt die ſuſcitati, quo moriebantur, quod certũ de filia Iairi, non tamen certum eſt, de filio uiduæ, item quoniam prodiit de ſepulcro ligatus manus & pedes inſtitis: fuit quoque famoſior, propter dignitatem perſonæ defuncti qui fuit notiſſimus, & præclarus, & propter locum qui fuit uicinus Ieruſalem, & propter multitudinem notabiliũ Iudæorum qui aderant. *Diligebat autẽ Ieſus Martham* (hoſpitam ſuam) *& ſororem eius Mariam* diſcipulam ſuam præcipuam,

E *Et Lazarum* in exterioribus ſtrenuum, interioribusque deuotum. ¶ Nunquid Ieſus omnes Iudæos præſertim electos dilexit? Cur ergo dicit hos tres amaſſe. Dicendum primò, ut pateat ſorores ueraciter dixiſſe ad Ieſum de Lazaro, domine, ecce quem amas infirmatur. Secundò, ut inſinuetur Chriſtus, non ſolum communiter ut cæteros, ſed ſingulariter dilexiſſe tres iſtos. *Vt ergo*, id eſt, poſtquam Ieſus, *Audiuit quia Lazarus infirmabatur, tunc quidẽ manſit in eodem loco prope Iordanẽ duobus diebus*, quatenus ante ſuũ aduentum in Betaniam, Lazarus moreretur, ſepeliretur, & quatriduanus efficeretur, ſicq; miraculũ glorioſius fieret, nec dæmoni aſcribi ualeret: obſtina-

F ti quoque Iudæi inexcuſabiles redderentur, & diſcipuli cæterique electi roborarẽtur in fide, imò & plures Iudæorum uiſo tanto prodigio, conuerterentur ad Chriſtũ, ſicut & factum eſt, *Deinde poſt hæc*, ſcilicet tertio die, *Dicit diſcipulis ſuis*, id eſt, Apoſtolis, qui ſibi inſeparabiliter adhærebant, quemadmodum Lucas teſtatur, Vos eſtis Luc. 22. qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. *Eamus in Iudæam*, i. in terram duarũ tribuum Iudæ & Beniamin, *Iterum*, (ſcilicet ad Betaniã) *dicunt ei diſcipuli, Rabbi nũc*, ante paucos dies. *Quærebant te Iudæi lapidare*. Nam lapides ſumpſerũt in manibus, ut Ioã. 11. dictum eſt in fine præcedentis capituli, *Et tu iterum uadis illuc?* quaſi dicant, Incautè facis in hoc, & conſulimus tibi oppoſitum. ¶ Multis de cauſis Apoſtoli hoc dixerunt: Primò, quoniam magiſtrum ſuum, quem

non

A non ſatis ſpiritualiter,ſed aliqualiter, ſenſualiter dilexerunt,nequaquam mori uolebant,nec eius corporali præſentia uolebant priuari: unde alio loco, cùm paſſionem ſuam prædixiſſet eis,Petrus cœpit increpare eum dicens, Domine, propitius
Mat.16. eſto tibi,nam hoc non erit. Secundò,quo-
Marc.8. niam ſibiipſis metuebãt, ne cum magiſtro ſuo caperentur. Sed imperfecta fuit fides eorum. Si enim nouiſſent Chriſtum eſſe
1.Cor.1 Dei uirtutem & ſapientiam, atque ob id ueniſſe, ut pro hominibus moreretur ſciuiſſent quòd Iudęi ei inuito nil facere potuiſſent,præſertim cum iam totiens clapſus fuerit manus eorum,& quòd tempore præordinato paſſurus eſſet, nõ fugiturus: item quòd nullus eis poſſet nocumentum
B inferre, quandiu protegerẽtur à Chriſto, quemadmodum ait Pſalmiſta. Dominus protector uitæ meæ, à quo trepidabo? Et
Iere. 20. Ieremias, Dominus mecum eſt, quaſi bellator fortis, idcirco qui me perſequũtur, cadent & infirmi erunt. *Reſpondit Ieſus, Nonnè duodecim ſunt horæ diei?* artificialis, præſertim tempore æquinoctiali, id eſt,ſecundùm temporum uariationem,& horarum diuinarum diſtinctionem atque ſucceſſionem, uariatur humana uoluntas,& opera diuerſificantur: tanquam diceret, Quamuis hoc tunc uolebant, tamen nunc aliter fiet, poteſtque propoſitum eſſe mutatum. Iſte eſt modus loquendi prouerbialiter, ut cum de mutatione propoſiti ſeu nouitate effectus aliquid fieri intẽdimus,
C ſic loquamur, Nonnè duodecim ſunt ho-
1. Cor. 1. rę diei? id eſt, quælibet hora ſuum opus atque propoſitum? Origenes & Auguſtinus aliter introducunt. Diſcipuli enim cũ eſſent homines inſtructione indigentes, nolebant dare conſilium Chriſto,Deo ſapientiæ ſempiternę: ideò audiunt,Nonnè duodecim ſunt horę?hoc eſt,ego ſum dies: uos quaſi horæ diei,qui aliquid lucis ſortiti eſtis à me, & membra mea conſiſtitis. Quemadmodum ergo horę ſequũtur diẽ, non dies horas: ſic uos meo cõſilio acquieſcere debetis,non ego ueſtro. *Si quis ambulauerit in die,non offendit,quia lucẽ huius mundi uidet. Si autem ambulauerit in nocte, offendit,quia lux non eſt in eo.* Hoc in exterioribus ad literã ſic eſt:Qui enim in die incedit,nõn pede impingit,quoniam ſolis conſpicit claritatem: qui uerò ambulat nocte, impingit faciliter, quoniam lux ſolis nõ D
eſt in eo.i. oculus eius illuminans. per qđ Chriſtus myſticè innuit,quòd is qui ambulat in luce iuſtitiæ,uel in puritate conſcientiæ,non impingit opere uel affectu, nec habet timere, ſed eſſe debet ſecurus, quoniam nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla dominetur iniquitas: nec deus deſerit tales,quia & ſi aliquid patiuntur propter iuſtitiã,copioſa ualde,& infinita eſt merces eorum,iuxta illud Sapientiæ,In pau- Matt.6.
cis uexati,in multis bene diſponentur:de Sapien.3
formidare non debent aduerſarios,ſed de Sapien.3
diuina protectione & gratia eſſe ſecuri. Qui autem ambulat in nocte.i. caligine ignorantiæ & peccati offendit,cadit, conteritur,quia lux gratiæ non eſt in eo,nec ſol intelligentiæ fulget animæ eius. Vel E
ſic,Si quis ambulauerit in die.i. mecum qui ſum dies ſpiritualis illuminans mentem,non offendit,ſed tutus eſt, quia lucẽ huius mundi uidet.i.me,qui dixi, Ego ſũ Ioan.8.
lux mundi. Qui enim corde aſpicit,ac ſequitur Chriſtum,non deuiat. Si autẽ ambulauerit in nocte,id eſt,priuatione gratiæ atque præſentiæ meæ, offendit peccãdo,quia lux non eſt in eo,id eſt, ſplendor gratię deeſt animæ eius. *Hæc ait Ieſus* ad inſtruendum & confortandum diſcipulos puſillanimes & indoctos, *Et poſt hæc dicit eis* cauſam itineris ſui ad Iudęam. *Lazarus amicus noſter* quoniam Lazarus tãtum dilexit Ieſum, quod omnes quoque diſcipulos eius amauit, *Dormit dormitione mortis*,id eſt,defunctus eſt, & à mundi hu- F
ius tumultu quieſcit. Omnium hominũ mors dormitio dicitur, quoniam in die nouiſſimo tàm mali quàm boni ſuſcitabuntur atque reſurgent. Vnde in lib.Reg. 3.Re. 14
& Paralipomenon etiam peſſimi homi- 2.Pa.12
nes ut Roboam,Acas dormiſſe cum pa- 4.Re.16.
tribus ſuis ſcribuntur. Præcipuè tamen 2.Pa.26
mors iuſtorum uocatur ſomnus ſiue dormitio, quia in ſpe futuræ reſurrectionis & glorificationis dulciter cõquieſcũt. Sic igitur Ieſus dixit Lazarum mortuũ dormire,quoniam mox fuerat ſuſcitãdus ab ipſo,obdormiuit quoq; in domino, *Sed uado ad* Betaniam. Vado autem ſecundũ formam humanitatis, qui ibi ſum ſecundùm eſſentiã deitatis, *Vt à ſomno* mortis. *Et ſuſcitem illum* q facilius a morte reſuſcito,quã aliquis dormientem à ſomno. Hæc ſuſcitatio

A conueniebat principaliter Chriſto uirtute diuina. ¶ His uerbis Chriſtus dupliciter roborauit ac lætificauit corda diſcipulorum. Primò, quoniam dixit ſe ire ad domum familiarium amicorum, uidelicet, Marthæ, Mariæ, ac Lazari non ad Ieruſalē, ubi præcipue morabantur æmuli eius. Secundò, quoniam dixit ſe ire ad ſuſcitandum defunctum, non ad diſputandum cū ſcribis ac phariſæis. Iucundum uerò eſt, uidere tale ac tantum miraculum, maximè quando amicus reſuſcitatur. Verùm diſcipuli uerba Chriſti non intelligentes, necdum conſenſerunt ire uerſus Iudæam, ſicut ſubditur, *Dixerunt ergo diſcipuli eius, Domine, ſi dormit* (ſomno naturali) *ſaluus erit*, id eſt, cōualeſcet, nec oportet te illuc procedere, quia ab aliis poteſt à ſomno huiuſmodi ſuſcitari. B Somnus autem frequēter eſt ſignum curationis, cum ſit reformatio uirium, ac releuamen naturæ: non tamen eſt certum indicium, nec ſemper ſic accidit. *Dixit autem Ieſus de morte eius*, id eſt, nomine dormitionis mortem Lazari deſignauit. *Illi autem putauerunt, quia de dormitione ſomni diceret*, quòd iret ad ſuſcitandum Lazarum à ſomno, in quo eluceſcit diſcipulorū ſimplicitas, qui putabāt Chriſtum tantùm iter uelle arripere, ut reſuſcitaret dormientem à ſomno naturæ, nempe (ut dicitur) per dietā, uel circiter diſtabat Betania à loco trans Iordanē, quo tūc extitit Ieſus. Veruntamen arbitror, quod non æſtimabant Ieſum ob hanc ſolā cauſā proficiſci illuc. Sed inſuper, ut aliquid conſolationis ac eleuaminis impenderet C ægro, & ut ſororum eius ſatisfaceret preci. Aduertendum, ꝙ ſomnus in ſcriptura diuerſis modis accipitur. Primò, pro ſomno naturæ, qui eſt exteriorū ſenſuum quædam clauſura, quies & uacantia, ſicut in *Leui. 26* Leuitico dormietis, & non erit qui exterreat. Secundò, pro dormitione peccati, *Rom. 13* iuxta illud Apoſtoli, Tempus eſt iam nos *Epheſ. 5.* à ſomno ſurgere. Et rurſū, Surge qui dor- *1. The. 4* mis. Tertiò, pro ſomno mortis. Vt ibi. Nolumus uos ignorare de dormientibus.

Quartò, pro torpore ignauię ſeu negligē- *Iſai. 56.* tiæ: ut Iſaias habet, Speculatores cæci ui- *Pſ. 120.* dentes uana & dormiētes: atq; in Pſalmo, Ecce non dormitabit neq; dormiet: quo *1. Pet. 5.* cōtra admonet Petrus, Sobrij eſtote & ui- *Abac. 2.* gilate. Abacuc quoq; propheta, Super cuſtodiam (inquit) meam ſtabo, & figā gra- D dum meum, & cōtemplabor quid dicatur mihi, & quid reſpondeam ad arguentem me. Quintò, pro quiete contemplationis, ſicut in Geneſi, Miſit dominus ſoporē in *Gene. 2.* Adam. Et in Canticis, Ego dormio, & cor *Canti. 5.* meum uigilat. Sextò, pro requie beatorū. *Tūc ergo dixit eis Ieſus manifeſte*. Quare primò non dixit manifeſtè? ut illorum ruditatem ac ſimplicitatem, ad noſtram ædificationem oſtenderet, quatenus agnoſcamus, quales fuerunt magiſtri & principes noſtri ſancti apoſtoli, ante aduentum ſpiritus ſancti & quales poſtea, ſicque ſolidemur in fide. Scientes quod poſt domini- *Ioan. 14.* cam paſſionem fuerint illuminati, prout Chriſtus eis ſpopōdit. *Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter uos*, id eſt, propter fructū E quem conſecuturi eſtis occaſione ſuę mortis, uidelicet ex ſua ſuſcitatione. Confirmati enim fuerunt in fide uiſo tanto miraculo. *Vt credatis* iam plenius quā ante. Sūt.n. gradus in fide ſicut in caritate, *Quoniam non eram ibi*, ſecundū naturam aſſumptam, id eſt, idcirco credatis, quia uidetis me ſcire quod obijt, cū tamen non fuerim ibi, nec aliquis hoc mihi intimauit. Sorores.n. nunciauerunt, ꝙ infirmaretur, non quòd obiiſſet. Vel quod ait, Quoniā nō eram ibi, refertur ad illud quod dixit. Gaudeo eritque ſenſus. Gaudeo propter *Ioan. 11.* uos, id eſt, ob ueſtrū profectum & utilita- *Ioan. 14.* tē, ut credatis perfectius: & ideo gaudeo, quoniam non eram ibi, id eſt, Lazaro corporaliter non affui, dum infirmabatur, F quoniam ſi ibi fuiſſem, curaſſem eum antequam mortem incurriſſet, propter inſtātiam ſuarum ſororum, & quia nō decuiſſet amicum meū mori me (quia uita ſum) aſſiſtente. Si aūt eum curaſſem, non fuiſtis ſic ædificati in fide, ſicut nunc ędificabimini. *Dixit ergo Thomas qui* (agnomine) *dicitur Didymus*. Sic enim dictus eſt ſecundū Bedam, quoniam diu heſitauit in fide. Sed quò diutius dubitauit, eò poſt profundius credidit. *Ad diſcipulos* (cęteros Apoſtolos) *Eamus & nos, & moriamur cum eo*. i. fideliter magiſtro noſtro uſque ad mortē adhæreamus: fortè quòd Thomas auiditate uidendi tam glorioſum miraculū animatus fuit, tamque ſecurè locutus. Hortabatur Thomas condiſcipulos ad commoriendum pro, & cū Chriſto, quaſi paratus

& potens

A & potens ad hoc non attendens propriam fragilitatem,& tamen ſi periculum morté di ſibi occurriſſet, feciſſet quod fecit tempore paſſionis, quando relicto magiſtro, ſugit cũ cæteris, Chryſoſtomus dicit Thomam hæc uerba dixiſſe ex infirmitate & timore ſeu diffidentia quadam: tanquam diceret, Sicut ipſe exponit ſe periculo mortis eundo Iudæam uerſus, ſic & nos cum ipſo tendamus, exponentes nos eidem diſcrimini, à quo ueriſimiliter non euademus, ſed occidemur. Nondum penſauerũt apoſtoli potentiam Chriſti, quam toties erant experti. *Venit itaque* (cum diſcipulis) *in Bethaniam, & inuenit eum,* ſcilicet Lazarum, intelligendo per Lazarũ, corpus eius extinctum, quemadmodum Ieſus dicitur

B à ſepulcro ſublatus. Frequenter enim ponitur totum pro parte,& econtra, *Quatuor dies iam in monumento habentem.* Vnde primo die ſuæ mortis uidetur ſepultus, quoniã infra uocatur quatriduanus mortuus. Hoc Euangeliſta adiecit ad certitudinem & commẽdationem miraculi, ut ſciamus, quòd uerè mortuus extitit, & quòd nunquam anteà ſimile factum eſt. Quanuis

3.re. 17. enim Helias & Heliſæus ſuſcitauerint

4.reg. 4. mortuos, non tamen quatriduanos. Valet quippe talis protractio temporis ad magnitudinem miraculi, quia quo corpus extinctum diutius ab anima permanet ſeparatũ, eò indiſpoſitius eſt ad animæ informatiuam receptionem, quia putrefactioni, reſolutioni, ſeu corruptioni ſubiacet

C ampliori. Anima uerò rationalis, cùm ſit nobiliſſima forma naturaliter non utitur niſi materiæ optimæ qualificatę, uidelicet nobilius complexionatæ, quàm aliorum mixtorum materiæ. *Erat autem Betania iuxta Hieroſolymam,* id eſt, uicina ei, ſeu diſtãs ab ea duntaxat, *Quaſi ſtadiis quindecim,* quæ conſtituũt fortè leucam, uno ſtadio dempto. Hoc addit Euangeliſta ad declarationem ſubſequentium, ſcilicet quod multi Iudęorum ad Mariam & Martam confluxerant,& quod quidam eorum Lazari ſuſcitationem in Ieruſalem publicauerunt, itemque ꝙ pontifices tantum miraculum mox perceperunt, atque conſilium inierunt contra Ieſum. ¶ Betania quę interpretatur domus obedientię tenet figuram eccleſię militãtis, quę nunc diuinis paret pręceptis Ieruſalem quę interpretatur uiſio pacis, ſignificat eccleſiam triumphantem, de qua ad Galatas dicit Apoſtolus, Illa quæ ſurſum eſt Ieruſalẽ libera eſt, quæ D

eſt mater noſtra. Betania igitur diſtat à Ieruſalem quindecim ſtadiis, id eſt, ꝑ quindecim gradus uirtutum, de quibus tractãt quindecim Pſalmi graduales pertingit uiator ab eccleſia militante ad triumphantem. Prolixum eſſet hos gradus iam proſequi. Poſſunt quoque per quindecim ſtadia intelligi tres uirtutes theologicæ, duodecimque uirtutes morales, per quarum actus pertingimus à uia ad patriam. Virtutum enim moraliũ opera non ſunt æterne uitę meritoria, niſi theologicarum uirtutum actibus imperentur ac regulentur. Galat. 4.

Nam ſine fide impoſſibile eſt Deo placere. Et caritas eſt forma uirtutum, origo Hebr. 11.

& finis, ac uita earum, intantùm ut ſi linguis angelorum loquamur & hominum, omnemque habuerimus fidem, ita ut mõtes transferamus, corpora quoque dederimus, ita ut ardeamus, caritatem uerò non habuerimus, nil nobis proſint omnia illa. Rurſus per quindecim ſtadia intelligi poſſunt ſeptem dona ſpiritus ſancti, & octo beatitudines, quibus ad eccleſiam triumphantem perducimur. *Multi autem ex Iudæis uenerunt ad Martam & Mariam, ut conſolarentur eas de fratre ſuo,* id eſt, de eius interitu. Multi conuenerant, quia de magna progenie fuerunt hæ fœminę,& propter ſuam bonitatem amabantur à multis, unde non ſolùm cognati earum atque E 1. Cor. 13

uicini, ſed multi quoque Ieroſolymitarum acceſſerant eas, & fortè multò plures ueniſſent ad ipſas, niſi tam familiares fuiſſent Chriſto, propter quod multorum indignationem incurrerunt, *Marta ergo ut audiuit quia Ieſus uenit.* Ipſa equidẽ tanquam prudens matrona rexit domum, ideo aliquis præcurrens, & forte à Chriſto miſſus primò indicauit ei Chriſti aduentũ. Videtur enim fuiſſe nũcius ille bonus & credẽs, quia occultè intimauit Marthæ de Chriſti acceſſu, ſciens eum Iudæis odibilem, unde nec eis indicauit. *Occurit illi,* deuotè propter tanti uiri reuerentiã, & magnum amorem ad eum, nec aſſumpſit Mariam ſecum, ſed ſola profecta eſt cupiens Ieſum ſingulariter alloqui & precari,& ne Iudæi domino aduerſantes, notarẽt aliquid de Chriſti pręſentia ſiuę F

 recederent.

A recederent. *Marta autem domi ſedebat* cum Iudæis conſolantibus eam. ¶ Maria uitam ſignat actiuam, Marta contemplatiuam. Marta ergo Chriſto foris occurrit, quoniam actiuam ducentes, Chriſto obuiant in exterioribus practicarũ uirtutum operibus, proximis miniſtrantes, & miſericordiæ exercitiis intendentes, quemad-
1.Pet.4. modum Petrus hortatur, Hoſpitales inuicem ſine murmuratione. Contemplatiui uerò domi reſident, quoniam in ſolitudine atque ſilentio uacant Deo, tantò utique purius, ſtabilius, dulcius, & quietius: quantò ab omni ſtrepitu ſecularium negociorum, omniq; multitudine hominũ mundanorum fuerint remotiores, non loco tantùm, ſed etiam uoto, ideo ait Pſal-
Pſal.30 miſta, Abſcondes eos in abſcondito uul-
B tus tui, à conturbatione hominum, Proteges eos in tabernaculo tuo, à contradictio-
Iſaiæ 30 ne linguarum. Et Iſaias, In ſpe (inquit) & ſilentio erit fortitudo ueſtra. Nihilominus, ſicut patebit, Maria cùm euocaſſet eã Marta, exiuit obuiam Ieſu, quoniam contemplatiui, quando eis iniungitur à prælatis, qui ſimul eſſe debent actiui & contemplatiui, quemadmodum Marta: uel quãdo ab indigentibus id rogantur, uel ſi non rogentur nec iubeantur tamen conſpiciunt proximorum neceſſitatẽ hoc ipſum exigere, tũc utique contẽplatione pauliſper ſuſpenſa, opera uitę exercent actiuę, quãdiu ratio dictat, neceſſitas exigit, uel obedientia ſancta requirit. *Dixit ergo Marta ad Ieſum, Domine ſi fuiſſes hic*, id eſt, in domo & apud lectum fratris mei antequam obiit,
C *Frater meus non fuiſſet mortuus*. Certa ſum enim, quod tantæ ſis poteſtatis, quòd potuiſſes eum curaſſe, tantæ quoque bonitatis, quòd eum curaſſes. Quantùm ad hoc magna fuit fides beatiſſimæ Martę, prælectæ ab æterno matronæ ad hoſpitãdum ac nutriendum filium Dei incarnatũ Deũ & hominem, ſed quò ad hoc fuit (ut apparet) fides eius incompleta, quod non nouit Ieſum ſecundùm diuinitatem ſuã fuiſſe præſentem, tantumque potuiſſe & cognouiſſe abſentem quantum præſentem,
Mat.8 ſicque fides Centurionis eius fidei præfe-
Lucæ.7. retur, quoniam ille Chriſti diuinitatem perpendens, credidit eum miniſterio angelorum poſſe curare quamuis corporaliter non adeſſet. Nec hoc abſurdum putetur: quia de Centurione proteſtatus eſt Ieſus, D
Non inueni tantam fidem in Iſrael: unde & conſequenter Marta alloquitur Chriſtum, tanquam uirum ſanctum & uirtuoſum, Deo cariſſimum, non quaſi filiũ Dei naturalem, uerumque Deum. *Sed & nunc ſcio* per fidem certiſſimam, quantũ ad hoc, & item per multam experientiam, quoniam tot miracula uidi, & percipi per te. *Quia quæcunque popoſceris a Deo, dabit tibi Deus.* Nam certa ſum, quòd nihil irrationabile petere potes, & quod Deo omnia quantumcunque magna, difficilia, & ſupernaturalia poſſibilia ſint, imò facillima & æquæ facilia. Si habuiſſet Marta fidem explicitam de Chriſti diuinitate, æſtimo quod uidiſſet, Quicquid iuſſeris, fiet. *Dicit illi Ieſus, Reſurget frater tuus*, Non aper- Mar.10
E tè dixit, nunc eum ſuſcitabo, ſed indeterminatè ait, Reſurget, ut occaſione reſponſionis Martæ, aliquid de ſua diuinitate aſſereret, non ſolùm ad Martæ, ſed inſuper ad omnium informationem fidelium. *Dixit ei Marta*, quæ uerba præfata penſauit poſſe intelligi dupliciter, ſcilicet de reſurrectione iam perpetranda, & de illa quæ fiet in die nouiſſimo. *Scio* ex tua frequenti prædicatione, & prophetarum doctrina, *Quia reſurget in reſurrectione* formaliter. Reſurrectio nanque eſt cauſa formalis inhærens, per quam mortuus dicitur reſurgens. Vel in reſurrectione, hoc eſt, in numero reſurgentium. *In nouiſſimo die.* Audiuit enim Marta, quòd Ieſus prędicauit generalem reſurrectionem futuram. Vnde ſuperius ſæpius dixit de quocunque fideli & dignè communicãti. Ego F
Ioan.6. reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Ex doctrina quoque prophetarum idem agnouit, & etiam, quia in hoc ſequebatur doctrinam phariſæorum non Sadducæorum reſurrectionem negantium, quam phariſæi concedunt. ¶Denique ſcio, hoc loco ſignificat credo. Dupliciter nempè ſcientia ſumitur primò, pro noticia naturali, q̃ humana ratione poteſt inueniri, ſeu comprobari. Secundò pro quacunque agnitione, ſiue habeatur ex reuelatione, ſiue ex naturali ratione: ſic modò accipitur. Et Iob, Scio (inquit) quod redemptor Iob.19.
meus uiuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum. *Dicit ei Ieſus, Ego ſum reſurrectio*, id eſt cauſa reſurrectionis omniũ

mor-

A mortuorum, potens ſuſcitare defunctos. Secundùm utranq; naturam eſt Chriſtus cauſaliter reſurrectio. Secundũ diuinam, quoniam diuina uirtute fiet in die iudicii generaliter, & interim facta eſt particulariter reſurrectio mortuorũ. Secundũ humanam quoq;, inquantùm reſurrectio Chriſti ponitur cauſa exemplaris noſtræ reſurrectionis. *Et uita* per eſſentiam, id eſt in meipſo ſecundùm propriam naturam ſum ſubſtantialiter puriſſima uita, infinita, impliciterq; perfecta, intellectualis, & incorporea. Sicut enim pater habet uitã in ſemetipſo ſic dedit & filio uitam habere in ſemetipſo, ſum quoque fontalis origo, atq; cauſale principium omnis uitæ, B naturę, gratiæ, & gloriæ. Vnde dictũ eſt, Vita erat lux hominum. Sic etiam Chriſtus eſt uita noſtra cauſaliter, quẽadmodum ad Coloſſen. dicit Apoſtolus, Cum autem apparuerit Chriſtus uita noſtra, tunc & uos apparebitis cum ipſo in gloria. Et in Deutero loquitur Moyſes, Ipſe dominus eſt uita tua, & lõgitudo dierum tuorum. Cũ ergo ſim eſſentialiter uiuẽs, ac uita fontana, poſſum mortuis uitã cõferre. Quod.n. eſt tale per eſſentiã eſt cauſa eorum quæ ſunt talia per participationem, ſecundùm filoſoforum doctrinã. *Qui credit in me*, fide formata, quæ tempore opportuno per dilectionem operatur, & uſque in finem perſeuerat, *Etiam ſi mortuus fuerit*, corpore, id eſt, quanuis contingerit eum de hoc ſeculo emigrare, ſicut nunc C Lazarus mortuus eſt, *Viuet* in anima, uita gratiæ, in purgatorio quouſque purgetur, & euolet, uitamque gloriæ ſortietur. Vel ſi nihil purgandum habuerit uiuet mox uita gloriæ euolando à corpore ad patriam. Iuſti enim in perpetuum uiuẽt, Et ſi corã hominibus tormenta paſſi ſunt ſpes illorum immortalitate plena eſt.

Ioan. 5. *Ioan. 1.* *Coloſſ. 3.* *Deu. 30.* *Galat. 3* *Mat. 24* *Sapiẽ. 5.* *Sapiẽ. 3.*

¶Inſuper, talis uiuet tandem uita corporali & glorificata in corpore, quia nõ ſolùm reſurget, ſed & immutabitur. Vel ſic, Qui credit in me, fide formata ex prædeſtinatione cauſata. i. tali fide qualẽ Deus prædeſtinatis largitur, & ex prædeſtinatione ſe daturum diſpoſuit: etiam ſi mortuus fuerit, id eſt, licèt ad tẽpus in peccatum mortale corruerit, per quod uita gratiæ tollitur, uiuet, id eſt, per miſericordiã meam pœnitebit, & pœnitendo uitã gratiæ recuperabit. *Et omnis qui uiuit* in ſeculo iſto uita naturæ. *Et credit in me* perſeueranter, ꝙ non eſt ſine gratia gratum faciẽte, quæ eſt uita animę. *Non morietur in æternum*, id eſt, finaliter non peribit, neque æternam damnationem (quæ eſt mors ſecunda) incurret, quanuis in ſeculo iſto corporalem ſuſtineat mortem. Iuſtorum enim animæ in manu Dei ſunt, & non tãget illos tormentum mortis. Vel, nõ morietur in ęternum, id eſt, nũquam morietur, ſpirituale uitã amittendo, dũ in fide formata manſerit conſtãs. Iuſtus quippe in ſua fide uiuet, quouſq; ad ſpeciem ueniat. *Credis hoc?* O Martha. Ideo quærit quod nouit, ut illa confitendo maiorem gratiam mereatur. Ore enim confeſſio fit ad ſalutẽ, ut eius fides nobis innoteſcat, & in exemplum proponatur. *Ait illi* (Martha) *Vtique domine*, imò quicquid aſſeris credo, & iã in fidem magis explicitã de te habeo ex hac tua inſtructione quam ante. Impoſſibile enim arbitror te poſſe falſum aſſerere. *Ego credidi* (iamdudum) *quia*, (id eſt, quod) *tu es Chriſtus*, id eſt, rex Meſſias, & ſacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech, mundi ſaluator, unctus à Deo in regem, & ſacerdotem ſpirituali unctione, ſeu omnium diuinorum chariſmatum plenitudine iuxta illud in Pſalmo, Vnxit te Deus tuus oleo lętitiæ præ conſortibus tuis. Chriſtus quippe interpretatur unctus, Saluator autem per excellentiam Chriſtus uocatur, non ob corporalẽ unctionem, ſed ſpirituale, de qua ait Iſaias, Spiritus domini ſuper me, eo quòd unxerit me. Et Petrus in actis, Vnxit eũ Deus ſpirituſancto & uirtute. *Filius Dei* paulò ante iam dictum eſt, ꝙ Martha de Chriſti diuinitate non habuit fidem explicitam. Quod ergo nunc ait ſe credidiſſe, quòd filius Dei, non uidetur intelligendum de filiatione naturali, ſed communi, non determinando ſe ad hanc uel illam. Vel ſi de naturali filiatione accipiatur, referendum erit ad tempus huius informationis ſuæ à Ieſu, in qua Chriſtus ſuã diuinitatem explicauit dupliciter. Primò, per hoc quod ait, Qui credit in me. Cum enim fides ſit uirtus teologica, habens Deũ pro proprio ac immediato obiecto, non credendum in aliquem, niſi in uerum Deũ. Secundò, per hoc quod ait, Nõ morietur

D *Apo. 21.* *Sapiẽ. 5.* *Rom. 1.* E *Rom. 10.* *Pſa. 109* *Pſa. 44.* *Iſai. 61.* F

A in æternum, quibus verbis conſtituit noſtram ſalutem in ipſo. Salus uerò hominum non conſiſtit, niſi in uero Deo. Propter quod Ieremias, Maledictus (inquit) uir qui confidit in homine. Et iterum, Verè in domino Deo noſtro ſalus. Hinc quoque dominus proteſtatur per Oſeā, Ego dominus Deus tuus, & ſaluator non eſt præter me. Dicunt ergo nónulli, quòd Martha prædicta verba attendens, atque Chriſto intus radiante intelligens, nunc explicitè credidit, quod ſit Dei filius naturalis, *Qui in hunc mundum veniſſet*, per humanitatis aſſumptionem, uiſibilē apparitionem, & nouorum documentorū ac operum productionē, *Et cum hæc dixiſſet* (Martha) *abijt*, non ſine commiſſione uel licētia Chriſti. Non. n. à tam dilecto, & reuerendo magiſtro ſe irreuerenter, uel ex abrupto auertit, Dixit itaq; ei Ieſus, Vade uoca Mariam tunc abiit, *Et uocauit Mariā ſororem ſuam ſilentio, dicens, Magiſter adeſt, & uocat te*. i. uocari te iuſsit per me. ex quo conſtat, ꝙ Ieſus facit eā uocari, quāuis Ioannes gratia breuitatis non ſcripſerit: ſed his uerbis intelligi dedit. ¶ Quęritur, ſi Martha loquebatur Mariæ dicendo, magiſter adeſt, quō uocauit eam ſilētio? Dicendum, ꝙ uocauit eam ſilentio. i. uoce ſubmiſſa, & forte in aure ꝓlata: uel primò uocauit eam aliquo nutu ſine uoce, cū ad eā ueniſſet, dixit ei uerba præhabita, quæ noluit ei altè proferre, propter Iudæos præſentes Chriſto inſidiātes, Magiſter adeſt, utiq; magiſtrorū magiſter ſingularis, ſummus, unicuſq; magiſter, qui ſolus intus informat proprias poteſtates ſalubriter, de quo apud Iſaiam legitur. Dominus Deus aperuit mihi aurē, & audiā eum quaſi magiſtrum. Vnde in Mattæo loquitur, Neque uocemini magiſtri, Vnus eſt. n. magiſter ueſter, Xps. Cur Ieſus uocauit Mariā? Nō dubiū quin ad conſolationē ipſius, & quoniā eā dilexit, & ut in præſentia eius ac Iudæorū fieret miraculum mox futurum. *Illa ut audiuit*, ſe uocatam à magiſtro ſuo cariſsimo, atque dulciſsimo, quē præ toto mūdo amauit *Surgit cito*, tanquā obediens, feruidaque diſcipula dans obedientiæ formā, ut citò & feruidè obediamus. Neſcit. n. tarda molimina ſancti ſpiritus gratia, teſte Ambroſio. Vehementer quoq; fuit gauiſa, au

Iere. 17.
Ierem. 3.
Oſeæ. 13.
B
C
Iſa. 50.
Mat. 23

dito Chriſti aduentu, præſertim quoniā uidit ſororem ſuam Martham æquanimiorem effectam, & gaudio quodā perfuſam, & uenit ad eum. D

¶ Quotidie & indeſinenter uocat nos Chriſtus ad ſe, per ſacram ſcripturam, per angelicam directionē, per paſtorum exhortationē, per diuinum inſtinctū, dicens per Zacariā, Conuertimini ad me, & conuertar ad uos, Faciamus ergo quod fecit Maria. Citò ſurgamus ab omni ignauia & torpore, a carnali affectu, uitiorūq; pondere & ueniamus ad Ieſum, per morū noſtrorū conuerſionē, per diuinorum contemplationem, atq; cœleſtium bonorum deſiderium amoroſum. *Nondum enim uenerat Ieſus in caſtellum*, uidelicet domum Marthæ, *Sed erat adhuc in loco, ubi occurrerat ei Martha*. Noluit enim ſe ſine cauſa, aduerſariorū præſentare aſpectibus, ne peccarent. *Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & cōſolabantur eam, cum uidiſſent Mariam, quia cito ſurrexit* (& exiit) *ſecuti ſunt eam dicentes, quia uadit ad monumentum*. Lazari, *ut ploret ibi*, & plorando oret pro anima fratris defuncti. Iudæi iſti uerba Marthæ non audierunt: propter quod æſtimabāt Mariam ex ſubita recordatione ſui fratris dolore affectam, & ire ad tumulum, ut ibi per exteriorem lamentationē quæreret ſuę deſolationis internę ſolatium, dilectoque fratri, quantùm poſsibile fuit cōiungeretur, Dolor nāq; interior, per lacrymarum effuſionem, & externam lamētationem mitigatur ac minoratur: quoniā intētio animę ad plura diffunditur, & ꝙ quaſi uiolēter incluſum fuit, erumpit. *Maria ergo cum ueniſſet ubi erat Ieſus, uidens eum*, oculis carnis ac fidei, *Cecidit ad pedes eius*. Hoc Martha feciſſe non legitur, unde probatur Maria fuiſſe feruētior: & maiorem ad Chriſtū reuerentiā habuiſſe, cui utique nihil in toto uniuerſo putauit cōparabile. Multum dilexit quia multa ei peccata fuerunt dimiſſa, ueramque à ſuo magiſtro didicit humilitatem, nec uerecundata eſt ſe illi proſternere in conſpectu aduerſariorum illius. Quidam uerò ſunt, quorū humilitas modica eſt uel nulla, quoniam licet ęquanimiter tolerent quod increpentur ſecretè, tamen ſi corā multis humilietur, uel arguātur impatiētia agitā ur. *Et dixit, Dñe, ſi fuiſſes hic*,

Zaca. 13
E
F
Luc. 7.

non

A *non eſſet mortuus frater meus*. Hæc uerba
Martha quoque locuta eſt. Et nunc eluci-
data conſiſtunt. Fortè Maria dixit alia,
pluraque uerba, quæ dixit, & Martha, quę
Euangeliſta nō recitat, eo ꝙ ſemel deſcri
pta ſint. Communiter tamen tenetur, ꝙ
non dixit plura verba, propter doloris ue
hementiam de fratris interitu, & gaudii
exuberantiam de Chriſti aduentu. Quem
admodum enim magnus dolor, ſic & ma-
gna lætitia, verba abrumpit atque præſcin
dit, uel quoniam iacuit ſuper terram, nō
erat diſpoſita ad loquendum prolixè, quē
admodum Martha quæ ſtetit. *Ieſus ergo ut
uidit eam plorantem, & Iudæos qui uenerant
cum ea plorantes, fremuit ſpiritu*, id eſt, ex ra-
tionis iudicio, & poteſtate animæ impe-
B tū quendam affectuoſum, vel potius dolo
roſum & indignabundum emiſit, indignās
peccato & actori peccati diabolo, cuius
inuidia mors introiuit in orbem terrarū.
Sapiē. 2. Indignabatur igitur contra diabolum, eo
Gene. 3 quòd ſua perſuaſione induxit protopla-
ſtos parentes ad culpam, ſicque totam in-
fecit poſteritatem, & genus humanū tot
pœnis, miſeriisque addixit, ita ut Lazarū
quoque ſuum amicum mors ipſa, quę eſt
pœna peccati proſtrauit. *Et turbauit ſeip-
ſum*, id eſt, vehementer commouit, & quo
dam dolore affecit ſuam ſenſualitatem,
ex prædeliberato rationis iudicio atque
uoluntatis imperio. Hæ enim & ſimiles
paſſiones fuerunt in inferiori parte animę
C Chriſti non ex ſubreptione, neceſſitate,
uel infirmitate: nec aliquam imperfectio
nem cauſabant in Chriſto, actum rationis
aliqualiter impediendo, ſed erant ibi ex
præuio rationis iudicio, & uoluntatis de-
creto ſpontaneo, propter rationabiles cau
ſas, propter quod erant actus uirtuoſi ac
meritorii, quia ex caritate, pietate atque
iuſtitia proceſſerunt. Quemadmodum.n.
motus paſſionum ſunt uitia, niſi rationis
cenſura per uirtutes morales regulentur,
ita ſunt, actus uirtutum, ſi debitè derigan
tur. Notanter ait Euangeliſta, ꝙ Ieſus tur
bauit ſeipſum, ad inſinuandum quòd po-
teſtatiuè, non ſolito modo aliorum orta
fuit in ipſo turbatio talis.

¶ Infremuit ergo ſpiritu, & turbauit ſeip
ſum. Primò, ad inſinuandum ueritatē hu
manæ naturæ in ipſo. Secundò, in exem-
plum ut doceat nos contra uitia atque
diabolum fremere & moueri. Tertiò, ut D
formā cōpaſſionis pręberet. Quartò, ut
dilectionē ſuam ad Lazarū, eiusque ſoro
res oſtenderet. Nam poſt pauca fleuit, ut
ſequitur. Itaq; fremitus iſte turbatio ne-
quaquā diminuebant pacē & tranquilli-
tatē mentalē animę Chriſti, propterea ſe-
cundū Hieron. fuerunt potius propaſſio-
nes quam paſſiones. ¶ Porrò, ꝙ turbatio
Chriſto conueniat frequenter teſtatur
Pſalmiſta, ut cum ait in perſona Chriſti, Pſal. 87.
Pauper ſum ego, & in laboribus à iuuen
tute mea, exaltatus autē, humiliatus ſum
& conturbatus. Sed his uidetur obuiare,
quod Iſaias de Chriſto aſſerit, Non erit Iſai. 42.
triſtis neque turbulentus. Et per Ieremiā Iere. 17.
ait, Ego non ſum turbatus te paſtorem ſe
quens. Dicendū, ꝙ talia intelligenda ſunt E
de inordinatis motibus paſſionum, ui-
delicet immoderata turbatione & appara
tu diſtorto, quę in Chriſto totius manſue
tudinis, modeſtię, ac probitatis exemplo
nullatenus ſortita ſunt locū. *Et dixit, Vbi
poſuiſtis eum?* id eſt, locum ſepulturę mihi
oſtendite. Non quaſi ignorans id ſciſcita-
tur, ſed ut ordinate ad perpetrationē pro
cedat miraculi, atque humano modo ſe
hominibus applicet. *Dicunt ei* ſorores La-
zari, & etiam forſitan alii, *Domine, ue-
ni, & uide* (ſepulcrum.) *Et lacrymatus
eſt Ieſus* ex compaſſione ſororum, & aliis
cauſis, ut dixi. Veruntamen ſecundū Hie
ronymum fleuit Ieſus Lazarum, non quia
mortuus fuit, ſed quia ad huius uitæ ærum
nas quæ ſine peccatis, non agitur, fuerat F
reuocandus. ¶ Frequenter legitur Chri-
ſtus planxiſſe, nuſquā verò riſiſſe, in quo
leuitas noſtra & diſſolutio condemnatur.
Vnde apud Lucam teſtatur, Væ uobis qui Lucæ. 6.
ridetis nunc, quia plorabitis & flebitis. Et
Eccleſiaſtes, Melior (inquit) eſt ira riſu, Eccle. 7.
quia per triſtitiam vultus corrigitur ani-
mus delinquentis. Deniq; probabile reor,
quòd Ieſus amicus humanæ naturæ, non
Lazarum tantùm, ſed totius humani gene
ris multiplicia mala deplanxit, præcipuè
mala culpæ, & futuram damnationē mul-
torum. *Dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomo-
do amabat eum*, quaſi dicant, multum,
quem tam affectuoſè deplorat. Verùm
dixerunt, tamen in parte errabant, uide-
licet quoniam reputabant eum præci-
puè lacrymari propter mortem Lazari

corpora-

corporalem, quod ita non eſt. Nam illam poterat ſolo imperio impedire, imò gaudebat de ea, ſecundùm quod ordinabatur
Ioan. 9. ad gloriam Dei, vt dictum eſt. *Quidam autem ex ipſis dixerunt, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci nati facere, vt & hic non moreretur?* hoc dixerunt præ admiratione, quaſi dicant, Videmus per experientiam, quod multum dilexit Lazarum, & dolet de eius interitu: ex quo apparet, quòd ſi potuiſſet, eius mortem impediuiſſet. Et rurſus mirum, ſi hoc non potuit, qui potuit cæcum natum illuminare, quod nunquam legitur accidiſſe. Cur nõ dixerunt iſti Iudæi, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci nati facere, vt & hic reſuſcitetur? Puto quòd ideo, quoniam reputabant hoc
B impoſſibile, præſertim propter hoc, quod Lazarus tot diebus mortuus fuit. *Ieſus ergo rurſum fremens in ſemetipſo,* eadem ratione qua primo.

¶Sciendum tamen ꝙ ſecundùm Auguſtinum, per Lazarum mortuum, ſepultum & quatriduanum, figurantur peccatores grauiſſimi, habituati in malo & peſſima conſuetudine preſſi, qui de conſenſu uenerunt in actum, & de actu in habitum quo ſepeliuntur in malo. Ad declarandum ergo quòd tales raró ac difficillimè emendantur, ipſe Chriſtus antequã Lazarum ſuſcitauit, multa fecit, quæ difficultatem cauſę oſtendunt. Fremuit quippe & turbauit ſeipſum, deinde lacrymas fudit, locũ quæſiuit, denuo fremuit, lapidem iuſſit auferri, tuncque clamauit uoce ſublimi. *Venit ad monumentum. Erat autem ſpelunca,* id
C eſt, cauerna & fouea magna pretioſè & artificioſè conſtructa, iuxta conſuetudinem Iudæorum, qui ſumptuoſiſſimas ſepulturas facere cõſueuerunt, occaſione patriarcharum Abrahæ, Iſaac & Iacob, qui pro ſepultura ſua ac ſuorum adeò erant ſoliciti, ut patet in Geneſi, *Et lapis* (grandis) *ſu-*
Gene. 25 *perpoſitus erat ei. Ait Ieſus, Tollite lapidem*
Gene. 35 quatenus reſuſcitando pateat exitus. *Dicit*
Gene. 49 *ei Martha ſoror eius qui mortuus fuerat, Domine, iã fetet, quatriduanus enim eſt.* i. quatuor dies habet in monumento uel morte: ſicque cadauer ex reſolutione, exhalatione & putrefactione, malum fundit odorem, quem non decet ſentiri à te magiſtro ac domino meo. Secundũ Bedã Martha nõ dixit hæc uerba, ex incredulitate uel diffidentia reſuſcitationis ſui fratris. Theophi D
lus uerò dicit oppoſitum, quod ex uerbis ſequentibus apparẽtiam habet. Subditur enim reſponſio Chriſti quodammodo increpatoria. *Dicit ei Ieſus. Nõne dixi tibi, quoniam ſi credideris, uidebis gloriam Dei?* quaſi dicat, Noli propter temporis diuturnitatem diffidere, quoniam omnia poſſibilia ſunt credenti. Dicendum ergo, quòd licèt Martha paulòante crediderit, tamen uidens apparatum rei tam admirandæ faciẽdę, iamiamque præſentem, paſſa eſt aliquẽ modum hæſitationis præ admiratione, raritate, & inaudita talis miraculi, nouitate, imò & præ uehementi deſiderio ut ſic fieret. Sic nempe accidere ſolet hominibus, ex quadam debilitate rationis. Vnde E
& multum læta, uix creduntur, & quotidie experimur, quòd licet narrãtibus magnam proſperitatem aſtuturã credamus, tamen cũ in proximo eſt, ut ſic eueniat, hæſitare incipimus. Dixit ergo Ieſus Marthæ, Nonne dixi tibi, quoniam ſi credideris, firmiter uidebis gloriam Dei? id eſt, glorioſum & miraculoſum diuinæ poteſtatis effectum, uidelicet fratris tui uiuificationẽ in quo diuina maieſtas agnoſcetur ac honorabitur. Hæc uerba Chriſtus non legitur ſupra dixiſſe ad Marthã, quãtũ ad formam uerborum, tamen quò ad ſenſum protulit ea, dicendo, reſurget frater tuus, &c. Et poſt pauca, Credis hoc? Nos quoque ſi fide formata crediderimus perſeueranter, uidebimus gloriam, id eſt, beatitudinem Dei in patria, imò beatitu F
dinem merito fidei ſortiemur. *Tulerunt ergo lapidem* (de monumento.) *Ieſus autem eleuatis ſurſum oculis dixit.*

¶Cur oculos in cœlos leuauit? Primò, ut oſtenderet ſe operari non arte magica, ſed ope diuina. Secundò, ut nobis formam daret orandi, uidelicet ut oculos mẽtis eleuemus in Deum per contemplationem & dilectionem, terrena & ſenſibilia relinquẽdo, fortiq; conatu diuinis memoriter inſiſtendo. Vnde in Threnis dicitur, Leue- Thren. 3
mus corda noſtra, cũ manibus ad Deũ in cœlos. Tertiò, ut in orando, laudandoque Deum utamur bonis induſtriis, ad acquirendam, conſeruandam ſeu inflammandã deuotionem conferentibus, ut ſunt tonſio pectoris, expanſio brachiorum, erectio oculorũ, quæ tamen ſine rationabili cau-

A ſa fieri non debent in publico. Veruntamen eleuatio huiuſmodi oculorũ, nil contulit Chriſto ad mẽtis profectum ſeu ere ctionem in Deum, quoniam anima Chriſti non profecit in talibus, ſed à principio ſuæ creationis uidit Deum per ſpeciẽ. *Pater, gratias ago tibi, quoniam audiſti me*, id eſt orationem meam internam, ſeu deſideriũ ꝑ Lazari ſuſcitatione acceptaſti, & mihi reuelaſti, quod facturus ſis id quod opto. ¶Non legitur hoc loco Ieſus oraſſe explicitè, ſed quia ſe aſſerit exauditum, certum eſt, quòd mentali ſaltem prece deprecatus ſit patrem pro Lazaro ſuſcitando. Perhibet quoque ſe auditum, non quod effectus impletus eſt, ſed quoniam certificatus fuit de eius impletione. Et gratias agit patri, docens nos omnia bona Deo cum humili

B ac feruenti gratiarum actione aſcribere, quod ſi fecerimus, beneficia ampliora ſuſcipiemus. Præterea palàm eſt, ꝙ gratias agere & orare conueniant Chriſto ſecundùm naturam aſſumptam.

¶Sed cũ Chriſtus ſit uerè omnipotens, tanquam uerus Deus, cur ſecundũ quod homo patrem potius orauit quàm ſeipſum ſecundũ quod Deus eſt? Dicendum quòd ideo, ut monſtraret ſe à Deo patre habere quicquid habet, & eſt, & quod in patre ſit autoritas. Sed tunc rurſus quærendum

Ioan. 11 eſt, Quomodo Chriſtus orauit pro facien

Ioã. 17. dis miraculis, ſecundũ quod homo eſt, cũ pater dederit omnia in manu eius (ut dictum eſt) & infra dicetur, dediſti ei poteſtatem omnis carnis? Reſpondendũ quod

C Chriſto etiam ſecundũ aſſumptam humanitatem, datum eſt omnium creaturarum dominium & miraculorum poteſtas, ab incarnationis principio. Nihilominus, poteſtas iſta fuit in Chriſto ut homo eſt tanquam in cauſa inſtrumentali, & dependebat à uirtute patris ſeu trinitatis, tãquam à cauſa principali ac conferenti, ideo patrem orauit, non quòd poteſtate careret ipſe Chriſtus ſic orãs, ſed quia uirtus eius creata, uirtute patris increata operabatur & permanebat, & quoniam uſus collatæ poteſtatis fuit ſecundũ uoluntatem & ordinationem patris ſeu trinitatis. *Ego autem ſciebam, quoniam ſemper me audis*, id eſt, quicquid ex deliberata ratione poſtulo fieri, facis, quoniã ratio & uoluntas animę meę, eſt diuinę uoluntati magis conformata, quam alicuius beatorum in patria, quorum preces non repelluntur. D

¶Sed contra id uidetur quod ait in Pſalmo, Deus meus clamabo per diem & non Pſal. 21. exaudies, & nocte & non ad inſipientiam mihi. Itemque, Vt quid domine repellis orationem meam, auertis faciem tuam à me Reſpondendum, ꝙ autoritates illę atque conſimiles loquuntur de orationibus Chriſti ſecundùm naturalem appetitum, & ſub quadam conditione formali, ut fuerunt orationes Chriſti tempore paſſionis, Pater ſi fieri poteſt, trãſeat a me calix iſte. Mat 26 Verũtamẽ quia in talibus precibus Chriſtus finaliter & abſolutè ſubiecit ſuum inferiorem ac naturalem appetitum uoluntati diuinę, dicendo, Non quod ego uolo, ſed quod tu, propterea tales orationes ſimpliciter loquendo ſunt exauditæ. Vnde E Apoſtolus cum dixiſſet, quod Ieſus cũ cla Hebr. 5. more ualido & lacrymis preces fudit ad eum, qui poſſet illum à morte ſaluum facere, mox adiecit, quod exauditus eſt pro ſua reuerentia. *Sed propter populum qui circunſtat* (id eſt, Iudæos pręſentes) *dixi* tibi gratias quod exaudiſſes me, *Vt credant, quia tu me miſiſti*, id eſt, audiendo quod inuoco te, ſciant me non in principe dæmoniorum ſeu magicis artibus operari, ſed tua uirtute, & per conſequens quod ſim miſſus à te, uerus in ſermone, & iuſtus in opere. *Hæc cum dixiſſet, uoce magna clamauit, Lazare ueni foras*, ſimiliter legitur alibi dixiſſe, Adoleſcens tibi dico ſurge. Et, Pſ. 144 Puella ſurge.

¶Sed dum Chriſtus dicere cœpit, Lazare F ueni foras, nõdum anima Lazari fuit cor Mat. 9 pori reunita: Cùm ergo dixit, Lazare? Di- Luc. 7. cendum, ꝙ dicere Chriſti fuit facere. Vn- Marc. 5. de eodem momẽto reuixit, quo Chriſtus uerbum finiuit, ideo reuiuiſcere iuſſit pro dire. *Et ſtatim prodiit* (id eſt, foras exiuit) *qui fuerat mortuus*. Virtus nempè diuina cũ ſit immenſa, operatur in inſtanti, *Ligatus pedes & manus inſtitis*, hoc eſt, habens manus colligatas & pedes ſimiliter faſciis iuxta patrię morem, *Et facies illius ſudario erat ligata*. Vnde patet eundem fuiſſe ſuſcitatũ qui obiit. Quod autem ſic egrediebatur & ambulabat ligatus, fuit miraculum, pręſertim ſi ligatio pedum fuerat ſtricta ſiue compreſſa, Potuit enim ligamen diuina uirtute laxari. *Dixit eis Ieſus, Soluite eum,*

auſe-

A auferendo ligamina atque ſudarium. *Et ſinite* (eum) *abire*, hoc eſt, liberè procedere, & opera vitæ exercere, ut oſtendatur ueraciter reſuſcitatus. Non exprimit Euangeliſta, quibus Ieſus dixit, ut ſoluerẽt Lazarum, ſcilicet, an ſororibus eius, an Iudæis, vel diſcipulis: Tamen ſecundùm Auguſtinum, hoc dixit diſcipulis, ad figurandum, quòd ſacerdotes qui ſunt Apoſtolorũ ſucceſſores, abſoluunt cõfitentes, quos Chriſtus intus per gratiam ſuſcitauit à morte peccati ſtatim dum pœnitent. *Multi ergo ex Iudæis qui uenerant ad Mariam, & viderant quæ fecit Ieſus.* In Lazari ſuſcitatione, videlicet, quomodo oculos erexit in cœlum, & Deo gratias retulit, Lazarumq; vocauit ac ſuſcitauit, *Crediderunt in eum*,

B quoniam iſtud miraculum nõ potuit eſſe niſi diuina uirtute, quæ doctrinæ & conuerſationi Chriſti teſtimonium perhibebat in iſto prodigio. Itaque non omnes Iudæi qui aderant crediderunt, quia nõ omnium eſt fides: & quantacunque miracula foris fiant & oſtendantur, nullus tamẽ ad fidem conuertitur, niſi Deus tangat cor eius, per inſtructionem & operationem internam: quamuis poſſit quandam opinionem concipere de veritate, quæ miraculis approbatur. *Quidam autem ex ipſis abierunt ad phariſæos, & dixerunt eis quæ fecit Ieſus.* Hoc intelligi poteſt dupliciter. Primò ſic, Quidam autem ex ipſis, id eſt, alii à prædictis credentibus, puta increduli, qui fuerunt de numero Iudæorum, uiſitantiũ Ma-

3.The.2

C riam & Martham: abierunt eodem die ad phariſæos, & dixerunt eis quæ fecit Ieſus, mala intentione, vt ſolicitarent eos cõtra Ieſum, & tantum miraculum offuſcarẽt. Secundò ſic, Quidam ex ipſis, id eſt, de numero credentium, abierunt, ad phariſæos, & dixerunt eis quæ fecit Ieſus, bona intentione, quatenus phariſæi cognito tanto miraculo, ceſſarent perſequi Ieſum, & conuerterentur ad ipſum. Prima tamen expoſitio magis literalis uidetur. Nemo itaque conqueratur, quòd ſuo tẽpore non fiant vt olim multa miracula, quaſi uidere miracula, ſanctificet hominem, quanta miracula uiderunt obſtinati Iudæi à Chriſto & Iudas proditor, & tamen ex hoc obſtinatiores effecti ſunt, ſicut & patres eorũm in Aegypto viderũt maxima illa mirabilia Moyſi, & tamen quid profuit eis?

Pſa.105

D

EXPOSITIO SEQVENtis partis.

Collegerunt ergo pontifices et phariſæi conſilium.

ARTICVLVS XXIX.

CReditur autem Lazarus ſuſcitatus per quindenam ante dominicam paſſionem, ſeu diem paraſceues, ſcilicet ſexta feria ante dominicã in paſſione, quando & Euangelium de Lazari ſuſcitatione legit Eccleſia: eodem quoque die nuntiatum fuit phariſæis hoc ſignum, qui & ipſi intimauerunt pontificibus, ſtatimque decreuerunt celebrare con-

E ſilium contra Ieſum. Vnde ſequenti die fecerunt, quod nunc recitat Euãgeliſta, *Collegerunt ergo* id eſt, ob id quod audierunt Ieſum ſuſcitaſſe Lazarum quatriduanum *Pontifices* qui autoritate & ſcientia eminebant, *Et phariſæi* (qui religioſiores putabãtur) *conſilium*, hoc eſt, ſeipſos, & cęteros cõſiliarios conuocauerunt in unum, *Et dicebant* cõquirendo adinuicem. *Quid facimus?* hoc eſt, quid incumbit uel reſtat nobis ad agendum in tanto negotio? *Quia hic homo* quem ex cõtemptu & inuidia proprio nomine exprimere nõ ualebant, *Multa ſigna facit* (etiam plura quam Moyſes, Helias, & Heliſæus.) *Si dimittimus eum, ſic* libere ire, prædicare, & operari, *Omnes credent in eum.*

F Iſti perditiſſimi atque incorrigibiles homines, multò peiores quã patres eorum in Aegypto, viſis tot ſignis non conſulebant de hoc, an credendum eſſet in Ieſum, in quem naturalis ratio tot ſignis conuicta dictabat, & dictat credendum: ſed quaſi pro verò ſupponentes, ꝙ quicquid faceret Ieſus, non tamen ei eſſet adhærendũ. Tantam enim auerſionem habuerunt ab eo, ob quam non poterant rectè iudicare de ipſo. Sed ad hoc tendit eorum conquiſitio, vt inueniant modum prohibendi Ieſum à ſolitis ſignis, ſiue interficiendo eũ, ſiue includendo, & cętera. Dixerunt, Si dimittimus eum ſic, multa inconuenientia ſequentur. Primò, ꝙ omnes Iudæi credẽt in eum, propter miracula. Secundò quòd. *Venient Romani* contra genus noſtrũ, reputãtes nos Imperatori rebelles, cò ꝙ prę-

ter

A ter ipſius conſenſum populus noſter acceperit Ieſum hunc pro rege Meſſia: & in ultionem huius rei, *uenient*, id eſt, deſtruent. *Locum noſtrum*, id eſt, urbem Ieruſalem, tẽpiũ, & reliquas urbes uiculosque Iudçæ. *Et gentem*, id eſt, populum Iudçorum nobis ſubiectum, & de quorum numero ſumus. Prohibuit enim ſenatus & Cęſar, ne aliqua gens aliquem principem regẽ uocaret, uel pro rege ſuſciperet, ſine eorũ cõſenſu. Et quoniam ſancti prophetæ prędixerunt Chriſtum fore regem, Iudæi qui Ieſum pro Chriſto acceperant, tenuerũt eũ pro rege. Timebãt ergo põtifices & Phariſęi, ꝙ Romani percepto negotio iſto, uenirent contra eos: erantque Romani tunc eam prępotentes, ꝙ nulla gens potuit eis

B reſiſtere. *Vnus autem ex ipſis Caiphas nomine, cum eſſet pontifex anni illius*, i. ſummo ſa-

Deu. 21. cerdotio fungens pro anno iſto. Quamuis

Nu. 35. n. ſecundũ legẽ nõ debuit eſſe, niſi vnus ſũmus ſacerdos, qui toto tẽpore uitę ſuæ præeſſet, eoq; mortuo ſuccederet alter: tũ iudæi nati de genere ſacerdotali, vel etiã alii quidam cũ eſſent auari, & ambitioſi, accedebant ad principem Romanum, & qui maiorem pecuniæ ſummam dedit, ſacerdotium ſummum obtinuit, quouſque alius plura dando eum exclusit: vel ut alii aſtruunt, illi de genere ſacerdotali inter ſe ſtatuerunt, quod quolibet anno præeſſet unus recens, *Dixit eis*, Nam quia maioris extitit autoritatis, ſecurius loquebatur, & attẽtius audiebatur. *Vos neſcitis quic*

C *quam*, hoc eſt, nihil attenditis eorũ, quæ in iſto negotio ſunt penſanda. *Nec cogitatis* quod merito cogitaretis, *Quia expedit nobis* pro cõſeruatione uitę præſentis, & poſſeſſione terræ ac tẽpli *Vt unus moriatur homo pro populo* (id eſt, pro ereptione gentis noſtræ de manibus Romanorum) *& non tota gens pereat*, hoc eſt, non uniuerſum genus noſtrum occidatur à Romanorum militibus: quaſi dicat, Mirum ꝙ tam ſegnes eſtis in conſiderando quòd non perpenditis, propter bonum reipublicæ atque totius communitatis utilitatem occidendũ eſſe hominem unum, qualiſcunque exiſtat, & quicquid operetur. ¶ Cõſilium huius pontificis multipliciter fuit erroneũ. Non enim facienda ſunt mala, ut ueniãt bona: nec interficiendus eſt innocens timore humani periculi, imò per talia, to-

ta ciuitas Deũ offendit, atque ab eo plagatur, & aduerſariorũ poteſtati ſubiicitur, D quẽadmodũ et contigit his Iudæis. Nõ. n. Ieſũ occiderũt, ne à Romanis uaſtarẽtur, ſed ideo ſunt uaſtati, qm̃ Ieſum occiderũt, prout apud Danielem fuit prædictum, Danie. 9
Occidetur Chriſtus, & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt, & ciuitatẽ, & ſanctuarium diſſipabit populus cũ duce uenturo, & finis eius uaſtitas, & uſque in finẽ perſeuerabit deſolatio. *Hoc autem* uidelicet, expedit uobis ut unus moriatur pro populo, &c. *A ſemetipſo* (id eſt proprio ſpiritu) *non dixit* quantum ad ueram & ſpiritualem ſignificationem horum uerborum intentam à ſpiritu ſancto, qui Caiphæ linguam mouit ad proferendum hæc uerba. Nihilominus Caiphas dixit hæc E uerba à ſeipſo, imò, & à diabolo eum ad mala inſtigante, quantum ad ſignificationem intentam à Caipha, quæ nunc poſita eſt. Sic nempe uerba hæc dicta fuerunt, & ipſe peccauit ea proferendo. Intendebat enim dare conſilium pro morte Chriſti. Dixitq; utilius eſſe occidere Ieſum quàm incidere manus Romanorum, *Sed cum eſſet pontifex anni illius* (id eſt, ex dignitate ſui officii nõ merito uitæ) *prophetauit*, hoc eſt uerba prophetica pronunciauit, quæ non erant prophetica, quò ad ſenſum à Caipha intentum, uel intellectum, ſed quò ad ſenſum quem uerba iſta faciũt in animo audientis, ex uera ſpirituali, ac propria ſignificatione, quæ competit eis ex intentione ſpiritus ſancti, cuius operatio F ne prolata ſunt quò ad ſenſum hunc propheralem ac uerum, utpotè ꝙ expediens fuit Ieſum occidi pro ſalute iudæorum, ne tota gens illa in æternum periret, imò mors Chriſti tã meritoria fuit, ꝙ diluit quantùm in ſe fuit etiam peccata eorum, qui eam Chriſto intulerũt. Pro omni etenim peccato ſatisfecit Chriſtus in cruce. Prophetauit igitur Caiphas, hoc eſt, per uerba prophetica ab ipſo nõ intellecta, deſignauit his qui bene intelligũt uerba prędicta nõ conſilio ſecũ collecto, quod intellexit uerba Caiphæ ſecundũ quod ipſemet intendebat, *Quia*) id eſt, quod) *Ieſus moriturus erat pro gente* hoc eſt, iudæorũ ſalute, ad quos ſaluãdos ſpecialiter miſſus fuit. ¶ Porrò, qđ ſubditur additũ eſt à Ioãne, *Et non tantum pro gente*, hoc eſt, non ſolùm

[illegible]

A ſolùm pro æterna Iudæorum ſalute moriturus fuerat Ieſus, *Sed (inſuper) ut filius Dei*, hoc eſt, prædeſtinatos quãuis iniquos qui erant filij Dei, ſecundũ prædeſtinationem diuinam, non ſecundũ præſentem iuſtitiam, *Qui erant diſperſi*. i. per uarias ſectas & ritus perditionis diuiſi, atque à Deo undiq; elongati per idololatriam, aliaq; peccata, *Congregaret* ſpirituali collectione per prædicationem apoſtolorum, & ſancti ſpiritus illuſtrationem, *In unum*. i. ſub unã fide atq; indiuidua caritate, uel in unũ myſticum corpus, ſeu in unum ouile eccleſię ut eſſent unius ueri Dei cultores. Vnde ſu-
Ioã. 10. perius dixerat Chriſtus, Alias oues habeo quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet unum ouile. Sic cõmu-
B niter litera iſta exponitur. ¶ Sed quoniã Euangeliſta exponit uerba Caiphæ non eo modo, quo Caiphas ea intellexit ſed ſecundùm ſenſum quem habent, inquantum prophetica ſunt tanquam à ſpiritu ſancto prolata, hoc eſt ſecundũ ſenſum, q̃ ex eis elici poteſt, ex ipſa ordinatione uerborum: ideo poſſunt alio modo exponi, eritq; ſenſus, Ieſus moriturus erat pro gente. i. pro gentilium redemptione, iuxta il-
Iſa. 55. lud Iſaiæ, Ecce gẽtem quam neſciebas, uocabis. Et non tantũ pro gente hac, de qua
Iſaiæ 42 Deus ait ad Chriſtum per Iſaiam, Dedi te in lucem gentium, ſed ut filios Dei, hoc eſt, electos Iudæos unius Dei cultores, qui erant diſperſi, per mundũ habitantes, non ſolũ in Iudæa, ſed in cæteris gentium di-
C uerſarum prouinciis. Vnde in actis Apo-
Act. 2. ſtolorum habetur, ꝙ erãt in Ieruſalẽ habitantes Iudæi, uiri religioſi, ex omni natione quæ ſub cœlo eſt cõgregari in unam, id eſt in eandem fidem Chriſtianam, atq; eccleſiaſticã unitatẽ, quod factum eſt q̃n Paulus & Barnabas in diuerſis prouinciis prædicabant ſolis iudæis, multoſq; cõuerterunt ad fidem. Cæteri quoque Apoſtoli plurimos conuerterunt iudæorum. Hinc
Iac. 1. Iacobus ait in exordio ſuę epiſtolę, Duodecim tribubus, quæ ſunt in diſperſione ſa-
1. Pet. 1 lutẽ. Petrus quoq; in principio primæ ſuę canonicæ, Electis (inquit) aduenis diſperſionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Aſiæ, & Bythiniæ. De huiuſmodi ſpirituali Iudæorum congregatione multa uaticinati ſunt ſancti Prophetæ, Maximè Iſaias, quę carnales iudæi de corporali cõgregatione

D intelligunt, aſſerentes ꝙ in aduentu Meſſiæ uniuerſi iudęi toto orbe terrarũ diſperſi adducentur, in terrã promiſſionis & in Ieruſalem. ¶ Præterea aduertendũ, ꝙ licet Euangeliſta teſtãte, Caiphas prophetauit, non tamen fuit, nec dici debet propheta, Ad rationem nanque prophetiæ, maximè pertinet cognitio occultorum, iuxta illud
Danielis: intelligentia eſt opus in uiſio- Dan. 10.
ne. Caiphas uerò (ut dictum eſt) non in- Gene. 41
tellexit propheticum ſenſum uerborum Dan. 2.
ſuorum. Quemadmodũ ergo Pharao, qui Dan. 5.
dixit prophetica uerba, uidelicet, Vidi ſe- Gene. 41
ptẽ boues &c. Et Nabucodonoſor, qui ui- Dan. 2.
dit ſtatuam: Balthaſar quoq; uidit articu- Dan. 5.
los manus ſcribentis, non fuerunt prophetæ: quia non intellexerunt illa. ſed Ioſeph
& Daniel exponentes fuerunt prophetæ, E
ſic Caiphas non fuit Propheta, ſed Ioannes Euangeliſta, cui ſpiritus ſanctus reuelauit, quo Caiphas protulit illa. Et ſi dicatur ꝙ prophetare eſt actus prophetæ, ergo Caiphas prophetans fuit propheta. Dicendũ, ꝙ prophetare propriè ſumptum, uidelicet pro cognitiua futurorũ, occultorũ, & contingentiũ prænunciatione eſt actus ꝓphetę. ¶ Denique in Eccleſiaſt. habetur, ꝙ corpus Heliſęi mortuũ prophetauit, Nun-
quid & illud cadauer fuit ꝓpheta? Quod Nu. 22.
autem Caiphas non fuit propheta, non erat ex ſanctitatis defectu, uel ob ſuam malitiam, quoniam Balaam, ariolus & malignus fuit uerus propheta, ſed quia nõ intellexit ſenſum ſpiritus ſancti ut Balaam,
qui ſciuit ſe loqui ex inſpiratione diuina, F
& illuminatione angelica, iuxta quod ſcri-
ptum eſt in libro Numerorum, Balaam ir- Nu. 24.
ruente in ſe ſpiritu Dei ait, Haud dubium quin de ſeipſo. Dixit homo cuius obturatus eſt oculus dixit auditor ſermonũ Dei, qui uiſionem omnipotentis intuitus eſt, q̃ cadit & ſic aperiuntur oculi eius. *Ab illo ergo die cogitauerunt interficere eũ*, citius quo ualerent, ſed & ante hoc cogitauerunt, ut patuit. Nunc uero confirmati in ſuo propoſito pontificis ſui conſilio, quod eis rationabile apparebat. Qui enim aliũ odit, facilius perſuadetur ad perſecutionem ipſius. Decreuerunt per diffinitiuam ſententiam, ꝙ non quieſcerent, donec occiderẽt Ieſum, *Ieſus ergo* ſciens cogitationes illorum, qui putabant Ieſum ſecreta eorum ignorare, *Iam in palam*, hoc eſt, in locis manifeſtis

A niſeſtis per aliquot dies circiter octo, *Non ambulabat apud iudæos*, qui ſuam necē quærebant, *Sed abiit in regionem iuxta deſertum, in ciuitatem quæ dicitur Effrem*, in qua etiam habitauerunt iudæi, ſed non aduerſarij Chriſti. *Et ibi morabatur cum diſcipulis ſuis*, hoc eſt, Apoſtolis paucis diebus, ut dictū
Ioan. 12 eſt. Nā in principio ſequentis capituli fertur, quòd ante ſex dies Paſchæ uenit Betaniam, Nunc quoque ſubiungitur, *Proximum autem erat paſca*, hoc eſt, paſcalis feſti
Ioan. 2. uitas iudæorum. ¶Cur autem Ieſus ad-
Ioā. 7. uerſarios ſuos fugiendo declinauit, dictū eſt ſępius. Nōdum enim uenit hora eius, nec ſuam poteſtatem oſtendere uoluit, ſed exemplum fugiendi præbere pro cauſa, loco & tempore, prout frequenter expoſitū
B eſt. Dicit autem Origenes, quòd ſicut honeſtum & iuſtum eſt, gratia ueritatis, & pro Chriſti confeſſione mortem ſubire, quando ab aliquo requiritur cōfeſſio ueritatis, uel fidei, ſcilicet, an ſit Chriſtianus, ſic nullus debet ſe tentationi ingerere propter propriæ uirtutis inexperientiam. Et quoniam ignoratur rei euētus, itemq; ne det alteri occaſionem peccandi. *Proximum autem erat*, id eſt, de propinquo imminebat *Paſca iudæorum*, id eſt, illa feſtiuitas
Leuit. 23 in qua crucifixus eſt Chriſtus, *Et aſcenderunt multi iudæorum Ieroſolymam de regione*, id eſt, tota terra Iudæę *Ante paſca*, quia ſecundùm legem tenebanturur in ipſa fe-
Leuit. 14 ſtiuitate paſcali eſſe in Ieruſalem. Præuenerunt autem feſtiuitatem, *Vt ſanctificarent ſeipſos*, id eſt, ad eſum agni paſcalis diſponerent ſe ſecundùm legem, Nam immundi purificabant ſe raſura pilorum, certis lotionibus, ieiuniis, & quibuſdam oblationibus, *Quærebant ergo Ieſum* quidam bona intentione, ut eius prædicationem au-
C
Mat. 21 dirent, quidam peruerſa, *Et colloquebantur*
Mar. 11 *adinuicem in templo ſtantes. Quid putatis* cauſæ eſſe, *Quia non uenit in diem feſtum?* more ſolito, ut in tanta multitudine doceat, atq; miracula faciat. Certū eſt, ꝙ Ieſus inter-
Lucæ. 19 fuit feſto paſcali. Vnde nūc agitur, imò in die Palmarum, duobusque diebus ſequentibus uenit Ieruſalem, ſecūdùm quòd alii Euangeliſtæ teſtantur, Quod ergo iudæi dicunt, quid putatis, quia non uenit ad diē feſtum, ſic intelligēdum eſt, Quid putatis, ꝙ non acceſſit nunc cum aliis in Ieruſalem, ut feſto imminenti interſit. Putabant enim Ieſum non eſſe uenturum ad feſtiui- D tatem inſtantem, eo ꝙ nondum aduenit cum aliis. Cur autem mali quæſierunt Ieſum, ſubiungitur, *Dederunt autem pontifices & phariſæi mandatum*, cui obediendum nō fuit. Quanuis enim obediendum ſit malis prælatis non tamen in malo. aliter interfectores martyrum excuſarentur, qui ad imperia principum martyres, occiderūt, *Vt ſi quis cognouerit ubi ſit, indicet* alicui ſacerdotum uel phariſæorum, ut pontifices & phariſæi, *Apprehendant* (id eſt, capi faciāt) *eum*, de quo locutus eſt Ieremias, Chriſtus *Treno.* 4. dominus captus eſt in peccatis noſtris, cuius apprehenſus noſtrorum diſſoluit uincula peccatorum.

DECLARATIO CAP. XII. E

Ieſus ergo ante ſex dies Paſchæ venit Betaniam.

ARTICVLVS. XXX.

REdiens Chriſtus ab urbe Effrē, appropinquante hora ſuæ paſsionis, acceſſit Ieruſalem uerſus, ubi ſe paſ *Luc.* 15. ſurum ſciuit, & ſæpè prædixit, Non capit *Mat.* 20 (inquiens) prophetam perire extra Ieru- *Mar.* 10 ſalem. Et, Ecce aſcendimus Ieroſolymam, *Lucæ.* 18 & filius hominis tradetur principibus ſacerdotum, &c. Rediens ergo non iam occultè ſed apertiſsimè proceſsit, multa prodigia agens in uia, decem leproſos curando, cæcos illuminando, cumque exiſſet de Ierico accidit quòd nunc recitat Euange F liſta. *Ieſus ergo ante ſex dies paſchæ*, id eſt ſabbato ramis palmarum, quod fuit ſex diebus ante primum diem feſtiuitatis paſchę inſtātis. Incepit enim feſtiuitas paſchæ, fe *Luc.* 17. ria quinta ſequenti ad ueſperas, durauitq; diebus ſeptem, *Venit Betaniam ubi fuerat*, id eſt, pro tunc habitauit, præſensque fuit *Lazarus* paulo antè *Mortuus*, Sed nunc ui- *Ioā.* 11. uus, uel ubi fuerat Lazarus mortuus, & in loco quo obiit, *Quem ſuſcitauit* nouem diebus, uel circiter ante reditum iſtum in Betaniam. Suſcitaſſe enim creditur Lazarum quindecim diebus ante diem paraſceues, in quo occiſus eſt. *Fecerunt autem ei cœnam ibi*, quia fortaſſe tardè intrauit, Ioānes non dicit à quibus, & in qua domo facta ſit Chriſto hæc cœna: ſed quoniam ſequitur, *Marta miniſtrabat, & Lazarus unus* erat

A *erat ex diſcumbentibus*, Origenes aſſeruit
cœnam iſtam Chriſto exhibitam in domo Martæ, ab ipſa Marta, ſororeq; eius ac Lazaro, ſed hoc tenendum non eſt,
Mar.14 quoniam apud Matthæum & Marcum manifeſtè deſcribitur, quòd cœna præſens in qua ſi (ſicut patebit Maria fudit unguẽtum ſuper Ieſum) facta ſit in domo Simonis leproſi, qui tamen pro tunc non erat leproſus, ſed à Chriſto ante curatus. Fecerunt ergo habitatores Betaniæ, ſcilicet Simon & eius familia cœnam ibi, id eſt, in domo Simonis, Ieſu & Marta miniſtrabat, quamuis enim inuſitata fuerat ad condeſcendum, tamen propter reuerentiam
Ioan.11 magiſtri ſui, de quo dixit, Ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei, maluit miniſtrare: & fortè propter prudentiam ſuã
B rogata fuit à Simone, ut diſponeret negotia domus ſuæ, quantùm ad menſæ prouiſionem. Eſt quoque conſuetudo, ut amici interdum miniſtrent in domibus familiarium amicorum, & conſanguineorum, præſertim dum magni & multi hoſpites aſſunt. *Lazarus uerò unus erat ex diſcumbentibus* (id eſt, manducantibus) *cum eo*, hoc eſt, cum Ieſu. Sedit enim in eadem menſa cum Chriſto, & fortè ad latus eius, in ſignũ amoris, & præteriti ſigni commendationem, aliorumque conſolationem.

¶ Voluit autẽ Chriſtus primò introire Betaniam, antequam ingrederetur Ieruſalem, ut memoria ſuſcitationi Lazari renouaretur, & iudæi undique ad ipſum confluerent, occaſione Lazari aſpiciendi: ſicque
C dominus Ieſus die ſequenti cùm ſolenniſſima proceſſione, turbis ex omni parte uallatus intraret Ieruſalem, tanquam uerus
Zach.9. rex Iſrael, prout Zacharias prædixit, & infra clarebit. Item ad conſolationem Mariæ, Martæ, ac Lazari, qui de eius receſſu, paulo antè non mediocriter triſtabantur.

¶ Præterea, ſecundùm Auguſtinum, in illa cœna interrogatus Lazarus à conuiuantibus de ſtatu animarum poſt uitam præſentem, de pœnis inferni, de expectatione iuſtorum, omnia per ordinem diligenter narrauit. Per hoc quoque quod Lazarus diſcumbebat, oſtendebatur non fantaſticè, ſed ueraciter reſuſcitatus. *Maria ergo accepit libram*, id eſt, uas talis menſuræ. Per libram enim quantitas deſigna-
Mat.26 tur unguenti, unde ſecundùm Matthæum,
& Marcum accepit alabaſtrum, id eſt, uas D
de alabaſtro formatam. Sumpſit ergo li- Mar.14
bram *Vnguenti nardi*, id eſt, expreſſi ſeu cõfecti de nardo. Nardus uerò dicitur frutex ſeu herba aromatica parua, ſpinoſa, magnique odoris, & calida, *Vnguenti* (inquam) *piſtici*. i. fideli puri, non mixti, aut ſophiſticati. In Marco legitur, Nardi ſpicati, id eſt, ſpicas habentis, de quibus extrahitur liquor aromaticus, efficiturque unguẽtum *pretioſi* nam ualuit trecentos denarios ſecundùm Marcum *Et unxit* (id eſt, unguento iſto perfudit, ac rigauit) *pedes* Ieſus ſe-
cundũ Matthæum & Marcum, Maria fudit Mat.26
unguentum ſuper caput Ieſu recumbẽtis. Mar.14
Eluceſcit ergo, quòd unxit caput & pedes Chriſti, qui nudo capite, nudiſque pedibus legitur inceſſiſſe. Probabile eſt, quòd
unguentum hoc, fuit ſubtile uelut liquor, E
uel lacrima de re aromatica fluẽs: quoniam indecẽs uideretur unguẽtũ groſſæ materiæ ſuper caput hominis fundere, *Et extersit capillis ſuis pedes eius*. Creditur in primis pedes Chriſti lauiſſe & exterſiſſe, ac poſtea unguento perfudiſſe, *Domus impleta eſt ex odore unguenti* in quo patet ualor pretioſitaſque unguenti, liberalitas quoque, reuerẽtia & deuotio Mariæ ad Ieſum. Fuit quippe unguentum iſtud refrigeratiuum, confortatiuum, ac odoriferum. Myſticè, dum Ieſus uenit Betaniam. i. eccleſiam uiſitat corda fidelium per gratiæ infuſionem clementer intrando, Betania autem quæ interpretatur domus obedientiæ, ſignat eccleſiam. Tunc mentes fidelium faciunt ei
cœnam. i. ſimul cum Chriſto manducant F
panem cæleſtem, ac ſpiritualem, guſtando quàm dulcis eſt dominus, qui eſt cibus atque interna refectio electorũ, actibus quoque iuſtitiæ inſiſtendo, de quo cibo ait ſaluator, Meus cibus eſt, ut faciã uoluntatem eius qui miſit me, talia nanq; opera Chri-
ſtũ delectant. Propter quod ait in Apocal. Ioan.4.
Ego ſto ad oſtiũ & pulſo, ſi quis aperuerit mihi, intrabo, & cœnabo cum illo, & ipſe mecum, in hoc cõuiuio, Marta miniſtrat, hoc eſt, anima Chriſtum intra ſe habens opera miſericordiæ exercendo reuerẽter obedit, & Chriſto deſeruit: Lazarus uerò, qui interpretatur adiutus à domino, hoc eſt, ſpiritus rationalis à morte peccati per gratiam ſuſcitatus: unus eſt ex diſcumbentibus cum Ieſu, qui non uult mor-

A tem peccatoris,ſed ouē perditā, & inuen-
Roma.5. tā imponit humeris ſuis gaudens. Vbi.n. abundauit iniquitas,ſuperabundat & gratia. Ideo talis in actibus uirtuoſis epulatur cum Chriſto. Tunc Maria,hoc eſt,anima contemplatiua caritatis feruore ignita,ac ſanctæ deuotionis dulcedine liquefacta,& lacrymoſa accepit librā unguēti precioſi,hoc eſt,bonę & exēplaris uitę famā ſiue odorem,ungens caput, & pedes Chriſti,hoc eſt, Chriſtum ſecundū diuinā atq; humanam naturam ſapienter contemplans,honorans,ac diligens, eiusque
2. Cor.2. membra ędificans,ut ſit Chriſti bonus o-
Canti.1. dor in omni loco, & dicere poſſit cum
Sapiē.7. ſponſa, Cum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum. Tunc de-
B mum tota domus, hoc eſt,uniuerſa fratrū collectio,uel anima quę eſt templum Dei,impletur odore unguēti iſtius: qm̄ ſpirituali hilaritate perfundūtur gloriantes in dn̄o,gratias referendo, cātando,& pſallendo Deo in cordibus ſuis ſemper.
Ephe.5. *Dixit ergo unus ex diſcipulis eius Iudas Iſcariotis*,hoc eſt, de uico nomine ſcarioth oriundus. *Qui erat eum traditurus, quare hoc*
Mat.26 *unguentum non uenijt?* (id eſt, uenditum
Marc.4. non eſt) *trecentis denarijs* In Marco leguntur diſcipuli cōiter murmuraſſe atq; dixiſſe, Vt quid perditio iſta? Potuit.n.unguentū iſtud uęnundari plus q̄ trecentis denariis. Sed maior quātitas nō excludit minorē. Et conſuetudo ſcripturę eſt,imo
C & uſus loquentiū, ut toti communitati, uel ſocietati aſcribatur, quod à parte eius committitur. Vel ſi alii quoq; diſcipuli murmurabant, non eadem ratione murmurauerunt qua Iudas, ſed ex pietate quadam. & citò ceſſabāt à murmure, Chriſti reſpōſione audita, Iudas uerò ſuā malitiā palliauit pauperū compaſsione, ſubiungens. *Et datum eſt egenis*, hoc eſt,cur prætiū unguenti non eſt conſeruatum, ut erogetur pauperibus. *Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum*, id eſt uerā curam & caritatem non habebat ad pauperes, *Sed quia fur erat, & loculos*) id eſt,repoſitoria) *habens, ea quæ mittebantur* hoc eſt,eleemoſinas quæ Chriſto dabātur ad ſuſtentationem ſui & diſcipulorum ſuorum.uel ut ipſe illas ulterius diſtribueret pauperum uſus. Multa quippe dabantur Chriſto ab auditoribus ſuis, & fœminis religioſis,& qđ Chriſto eiusq; diſcipulis ſuperfluxit, fecit Chriſtus dari egenis, D
propter quod, & inopes multi eū cōmitabantur. Chriſtus quoq; officium procuratoris & diſpenſatoris commiſit Iudæ, tanquam minus ſpirituali & inferiori, nā & inter Apoſtolos vltimus cōputatur. Talia ergo quæ ſic mittebantur in ſacculos, quos Iudas portauit, ipſe. *Portabat* hoc eſt,in alios uſus cōuertit & occultauit,decimum(vt dicitur)nummum furando.

¶ Quamuis aūt aliqui dicāt Iudā à principio ſuæ uocationis malū fuiſſe: probabilius tn̄ uidetur dictū aliorum dicētium,
ꝙ quando à Chriſto in Apoſtolum pro- Mat.10.
motus fuit,extitit bonus,ſed poſtea à ten- Luca.9.
tatore uictus, & in auaritiā eſt deiectus. Nec puto ꝙ Chriſtus cōmiſiſſet ſibi præ- E
dicationis officium niſi pro tunc dignus fuiſſet. Miſit.n.illum prædicare,quemadmodum alios Apoſtolos, Qui uerò in uitiis iacet,peccat mortaliter, docēdo quæ non facit. Chriſtus autē nulli præcepit fa-
cere quæ non licēt, Peccatori uerò dixit Pſal.49.
Deus, Quare tu enarras iuſtitias meas? *Dixit ergo Ieſus*, qui ſuā prædilectam Magdalenam frequenter excuſauit fideliter atq; benignè. *Sine illam*, hoc eſt,Mariæ non ſis moleſtus, nec eā prohibeas facere, quod nunc facit, *Vt in die ſepulturæ meæ ſeruet illud*.i.quatenus tunc reſeruet unguētum, quod mihi ſepulto ſuperfunderet, ſi me tunc inueniret. Loquitur ergo Chriſtus de unguento ſimili, quod Maria ſecū por- F
tauit in die dominicæ reſurrectionis, ut ungeret corpus Ieſu, quod unguentū tūc ſeruauit, nec in Chriſtū illud expendit,
quoniam tunc ſurrexit. Dicit ergo Chri- Mar.16.
ſtus Iudæ,ut permittat Mariam nunc fa- Luc.24.
cere,quod tunc faceret ſi ualeret, quatenus tunc reſeruet unguentum,cuius ſimi-
le nunc effudit. Verba Euangeliſtæ ſunt Ioan.20
intricata,ſed quod iſte ſit ſenſus, patet ex
eo quod ſcriptum eſt apud Marcū, præue- Mar.14.
nit ungere corpus meum in ſepulturam, id eſt, nunc fecit corpori meo quod faceret ei in monumento ſi poſſet. Vnde in
Matthæo habetur, Mittens hæc mulier un- Mat.26.
guentū hoc in corpus meū ad ſepeliendū me fecit. Aliqui textus habent, Sinite illā: & ſic Chriſtus diſcipulos affatur pluraliter, ex quo elicitur, quod non ſolus Iudas murmurauit. propter quod nunc plu-

A raliter ſubditur, *Pauperes enim ſemper habetis nobiſcum.* Quandiu eſtis in uita præſenti, & ita poteſtis eis quotidie benefacere, atq; id damni quod in huius unguenti effuſione perpeſſi ſunt, eius recuperare. *Me autem non ſemper habebitis* corporaliter, uiſibiliterq́; præſentē ut modo, idcirco nō poteſt mihi quotidie fieri, quod nunc factum eſt mihi. ¶ Veruntamen, Chriſtus ſecundùm ſuam diuinitatē omnibus adeſt, imo in omnibus eſt per eſſentiam, potentiam atq; præſentiā. In bonis quoq; per gratiam, ſecundùm quoque naturam aſſumptam, adeſt nobis iugiter atq; quotidie per ſacramentalem præſentiam, ſecū-

Mat. 28 dùm quod ait apud Matthæum, Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad

B conſummationem ſeculi. *Cognouit ergo turba multa ex iudæis,* Hoc eſt, plurimi iudæorum, præſertim eorum, qui in Ieruſalem habitabant, uel illuc conuenerant, ad diē ſolennem inſtantem. Ieruſalē enim prope Betaniam fuit ad quindecim ſtadia, ſicque faciliter perceperunt Ieſum aduenisse, præſertim, quia ſecundùm alios Euangeliſtas, magna quoque turba uenit cum Ieſu uſque ad Hierico, & ultra forte, uſque ad Betaniam, *Et uenerunt* ex Ieruſalem, locisq́; uicinis ad Ieſum, uel ad Betaniam, *Non propter Ieſum tantùm, ſed vt Lazarum uiderent quem* (Ieſus) *ſuſcitauit*

Mat. 12 à mortuis. Duplici ergo de cauſa uenerūt.

Luc. 19. Vna propter Ieſum, ut eius prędicationē audirent, eiusq́; perſonā uiſitarent, & ope

C ra cernerent. Alia, propter Lazarum, ut tā mirabile factum experimentaliter intuerentur, atq; de pœnis gehennæ, & ſtatu alterius uitæ, aliqua ſciſcitarentur, uel docerētur. Hoīes quippe auidè currunt ad uidendū mira & incōſueta. Erat aūt mirabile ualde, itemq́; iucundum cernere quatriduanum mortuū reſuſcitatum, cum hominibus denuò conuerſantem, manducātem, bibentem, loquentem, & cętera uitæ opera exercentem. Legitur tamen, ꝙ Lazarus pòſt ſuam ſuſcitationē non riſit. Auguſtinus dicit, ꝙ iſti uenerunt in Betaniam ex curioſitate, non caritate. Eſt tamen probabile ꝙ multi eorum ex deuotione uenerūt: quod ex duobus elicitur. Primò, quoniā ſtatim ſubiūgitur ꝙ propter Lazarū multi credebant in Ieſum. Secundò, quia ſequenti die ſolēniſſimè, ac deuotiſſimè perduxerunt Ieſum in Ie- D ruſalem. *Cogitauerunt autem,* Hoc eſt, cogitando decreuerunt. Cogitare uerò malū, ſine conſenſu, non eſt adeo malum: ſed iſti cogitationi malignæ adiecerunt conſenſum. Cogitauerunt ergo. *Principes ſacerdotum* qui uidebantur regere populū. ſeu ſubditos peruerterunt, quia ſecūdùm iudicem populi, ſic miniſtri eius. *Vt & Lazarum interficerent* in quo patet eorum intoleranda peruerſitas, ſummaque cæcitas. Primò, ꝙ illum uoluerunt occidere, quem Deus tam ſupernaturaliter uiuificauit. Secundò, ꝙ putabant Ieſum nō poſſe ſuſcitare occiſum, quem ſuſcitauit per quatuor dies ſepultum. Cauſa verò quare hoc ſtatuerunt, annectitur, *Quia multi propter illum abibant* i. multi iudæorum, & E ex conſideratione tanti miraculi, & ex uiſione ſenſibili Lazari, loco & voto, ſeu corpore & mente ſegregauerunt ſe à iudæis incredulis, *Et credebāt in Ieſum,* quod eſſet Chriſtus & filius Dei.

¶ Hoc quippe miraculum fuit ſufficiens teſtimoniū, ꝙ vera eſſet prædicatio Chriſti. Ne ergo hi crederent, & ut tanti miraculi memoria ſopiretur, voluerunt perimere Lazarū: quē Deus ideo ſuſcitauit, vt hoīes fidē adhiberent domino Ieſu. Sed Prou. 21 nō eſt ſapiētia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra dominū: & verum, atq; in iſtis ſacerdotū principibus conſtat impletum, quod ait Pſalmografus, Dominus diſſipat conſilia gentiū, reprobat aūt Pſal. 32 cogitationes populorū, & reprobat conſilia principium. Conſiliū autem domini F in æternum manet. ¶ Porrò, qui contra iuſtitiam machinatur, & veritatem opprimere nititur, quò profundius modos excogitat, ſtudioſiusquo laborat, eò amplius præcipitatū, & in falſitatis tenebras prauitatisq́; abyſſum demergitur,

¶ Quæritur cū ſuperius dictum ſit quòd multi iudæorū crediderunt in Ieſum, propter natum cæcum, quem illuſtrauit, cur principes potius propoſuerunt interficere Lazarū, quàm cæcum illum illuminatū? Dicendum, ꝙ propter cauſas diuerſas. Primò, quoniam miraculum illud factū in cæco, quodam palliationis colore diffamauerunt, eo ꝙ factum fuerit ſabbato, hoc autem non poterant facere in Laza- Ioan. 9 ri ſuſcitatione. Secūdò, quoniam cæcum

illum

A illum, quaſi vilem inopemq́; perſonam fariſæi eiecerunt de ſynagoga: Lazarus uerò potens, diues, & nobilis fuit, idcirco eius ſuſcitatio multò famoſior erat, pluresq; ad eũ ierunt. Tertio, quoniã ſuſcitatio iſta miraculoſior fuit, quàm illuminatio illa, propter quod plures crediderunt in Ieſum propter Lazarũ, quàm propter cæcum illũ. Et quamuis ſcriptũ non ſit, quòd principes ſacerdotũ cogitauerunt cæcum illum occidere, non eſt tamen incredibile, quòd cogitauerunt hoc ipſum. Nullum tamẽ miraculum fecit illos ſic furere, ſicut ſuſcitatio Lazari: quoniã nulla tergiuerſatione poterant negare, uel accuſare. *In craſtinũ*, id eſt, die ſequenti, ſeu die Palmarũ, *Turba multa* (non ſolùm iudæorum, ſed & gentilium, vt patebit) *quæ uenerat* ad Ieruſalem, *Ad diem feſtum*, hoc eſt ad hoc, ut imminenti ſolemnitati intereſſet paſcali. B

Mat. 21. Mar. 11. Luc. 19. *Cum audiſſent, quia uenit Ieſus Ieroſolymam, acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obuiam ei.* Alii Euangeliſtæ teſtãtur, quod multi ex turba cedebãt ramos de arboribus, & ſternebant in uia. Solus Ioannes ſcribit, quòd cum ramis palmarum in manibus obuiauerunt domino. Certum eſt ergo, quòd vtrunq; fecerunt. Et ipſi quidã ad literam hoc fecerunt, ad reuerentiã ſaluatoris, diuina uerò inſpiratione, ideo factum eſt, vt uictoria Chriſti qua mox ſuperaturus erat diabolum uicturus uſq; mortem, & ſuos ex lymbo erepturus præfiguraretur. Sic enim obuiari uictoribus ſolitum fuit. Rami quoque palmarum, antiquitus dabãtur uictoribus in prælíis præualentibus. *Et clamabant, Oſanna* (id eſt, obſecro ſalua) *benedictus* (id eſt, ſanctus, & laudandus ſit) *qui uenis in nomine domini*, id eſt, in Deo, & ſecundùm uoluntatẽ, præordinationemq́ue Dei: quemadmodum de Chriſto per prophetas prædixit. Iſti ſolam Chriſti humanitatem nouerunt, ſicq́; putabant eſſe purum hominem, ſanctiſſimum tamen, & mundi ſaluatorem, ac regem Meſſiam: ideo dicunt eum uenire in nomine domini .i. miſſum eſſe à Deo, & ſecundùm Deum omnia facere, atq; ad eius honorẽ uenire. Et uerũ fuit, quòd Chriſtus uenit in nomine domini, quia C

Ioan. 5. & ipſe iam dixerat, Ego ueni in nomine patris mei, imò ſecundùm quod homo uenit in nomine cuiuslibet diuinæ perſonæ *Rex Iſrael .i.* uerus rector, & ſummus princeps Iſraeliticæ plebi promiſſus, & nobis iam datus, de quo Iſaias prædixit, Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, ut confirmet illud, & corroborẽt in iudicio & iuſtitia. Et Oſee, Reuertentur filii Iſrael, & quærent dominum Deũ ſuũ, & Dauid regem ſuum, id eſt, Meſſiam ut omnes exponunt: Dauid ſiquidem tempore Oſee, diu mortuus fuit, Prophetæ enim concorditer dixerunt Chriſtum fore regẽ iudæorum. Et quidam iudæorum intellexerunt uerba huiuſmodi prophetarum carnaliter, de ſolo regno terreno, ac temporali. Alii ſpiritualiter de regno ueræ obedientiæ, quod inchoatur in uia, & conſummatur, ac perpetuatur in patria, ita quòd Chriſtus dando legem perfectam, ſuis ſpiritualiter præſideret, regnando in corde eorum, per fidem & obedientiam, nunc in uia, deinceps transferet eos ad regnum cœleſtis paradiſi, regnando in eis per gloriæ communicationem. Hoc quippe dominus prænunciauit per Ezechielẽ, Saluabo (inquiens) gregem meum, & ſuſcitabo ſuper eum paſtorem unum, qui paſcat eum Dauid ſeruum meum. Ego dominus ero in deum, & ſeruus meus Dauid princeps eorum. D Iſaiæ 9. Oſeæ 3. E Eze. 34.

Præterea, quamuis prophetæ ſpecialiter diſſeruerũt Chriſtũ fore Iſraelitici populi regem. Nihilominus prænũciauerũt eũ omnium gentium regem eſſe uenturum, iuxta illud Zacariæ, Poteſtas eius à mari uſq; ad mare, & à fluminibus uſque ad fines terræ. Et in pſal. Adorabunt eum omnes reges, & omnes gentes ſeruient ei. Zaca. 9. F Pſal. 71.

Porrò hanc laudẽ turbæ Chriſto oblatam, alii Euangeliſtæ plenius deſcripſerũt. Dicitur enim apud Lucam, Cum appropinquaret Ieſus in deſcenſum montis Oliueti, cœperunt omnes turbæ deſcendentiũ, gaudentes laudare deum ſuper omnibus quas uiderant uirtutibus, dicentes, Benedictus qui uenit rex in nomine domini. Pax in cœlo, & gloria in excelſis. Ex quibus verbis & cæteris quæ Lucas præmiſit probatur, quòd non ſolũ turbæ ex Ieruſalẽ, & cæteris locis Chriſto obuiãtes, ſed multi quoque eum ſequentes, & cum eo de Betania exeuntes cecinerunt canticum iſtud. In Matthæo leguntur dixiſſe, Oſanna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine Mat. 21. Mar. 11.

 domi-

A domini,Oſanna in altisſimis.Marcus uerò ſic refert, Oſanna benedictus qui uenit in nomine dñi. Benedictū quod uenit regnū patris noſtri Dauid. Longum eſſet omnia iſta exponere,ſed breuiter pſtringendo,petierunt ſaluari à Chriſto ſalute illa quæ habetur in altisſimis,hoc eſt, in cęlo. Præſcripſit aũt hanc laudē Pſalmiſta,dicēdo,O dñe ſaluũ me fac,ò domine bene proſperare,benedictus qui uenit in nomine dñi.*Et inuenit Ieſus*, non à caſu,ſed per diſcipulos ſuos, ſibi iusſit adduci, *Aſellum*.i.pullum aſinæ ſubiugalis, cui pullo tũc uſq; nullus hominũ ſedit, *Et ſedit ſuper eum*,diſcipulis ueſtiméta ſua ſupponētibus Chriſto inſidenti. Qũo facta ſint hæc,qui cupit plenius aliorũ ſcire inſpiciat Euangeliſtarũ uolumina.Ioannes .n.talia prætermiſit,quia ab aliis nouit ſatis ſcripta, *Sicut ſcriptum eſt* per Zacariam quantũ ad ſenſum.*Noli timere* carnali,humano,& inordinato timore,de quo ſcriptum in Eccleſi. Qui timet dominum,nihil trepidabit,*Filia Sion* .i. populus Iſrael. Prophetæ.n. nomine filiæ totam plebem ſoliti ſunt deſignare, quēadmodũ Iſaias ait,Sede in puluere filia Babylō.Et Syfonias,Exulta in omni corde filia Ieruſalē. Sion verò eſt nomen montis in quo erat tēplum,ac regis palatiũ:unde per Siō.Frequenter totus Iudaicus populus explicatur.*Ecce rex tuus uenit ſuper pullũ aſinæ*. Noſtra tranſlatio habet,Exulta ſatis filia Siō Iubila filia Ieruſalē. Ecce rex tuus uenit C tibi iuſtus & ſaluator,ipſe pauper,& aſcēdens ſuper aſinam, & ſuper pullum filiũ aſinæ.Vnde apud Mattæum inducitur Ieſus utrunq; animal inſediſſe,uidelicet aſinam & pullum ſucceſsiuè. Hoc teſtimonium prophetale Euangeliſta adiecit, ut fidem corroboret,eo ꝙ Chriſtus prophetarum uaticinia adimpleuit:& item,ut innuat ꝙ ſacerdotes,& ſcribæ,qui erant eruditi in lege, ex hoc facto merito attendiſſent Ieſum eſſe Chriſtum. ¶ Præterea quod turba præfata Chriſto corporaliter ſemen exhibuit, nos debemus ei quotidie ſpiritualiter exhibere. Dum ergo cognoſcimus quod Ieſus Ieroſolymam uenit.i.eccleſiam uiſitat ꝙ utique facit quotidie,debemus ramos palmarum accipere.i.florida opera caritatis Dei, ac proximi. Palma enim eſt arbor æſtate, ac hyeme florens:ideo caritatem (quæ nunquã D excidit) figuraliter exprimit, de qua in Canticis ſponſa, Aquæ multæ non poterunt extinguere caritatem, nec flumina obruent eam. idcirco æſtate & hyeme, hoc eſt,in proſperis atque aduerſis permanet florent, & fructus ſalutis producens, quemadmodum ait Apoſtolus, Caritas patiens eſt,benigna eſt:ſicq́ue Chriſto obuiare corde deuoto, eius aduentum cordialiter ſuſpirando, eius præſentiam amoroſè amplectendo, eiusq; uolũtati in omnibus cum congrua reuerentia obediēdo iuxta illud Amos, Præpara te in occurſum Dei tui Iſrael. Tunc quoq; debemus Chriſtum orare & collaudare, dicentes, Oſanna in excelſis.Oratio nanque præconiis mixta, efficacisſima eſt ad impetran- E dum,prout fatetur Pſalmiſta,Laudans inuocabo dominum,& ab inimicis meis ſaluus ero.Et eſt Chriſtus laudandus in omni loco propter ſuæ maieſtatis præſentiā atque dominii uniuerſalitatem, propter quod fertur in Pſalmo,Benedicite domino omnia opera eius,in omni loco dominationis eius: itē in omnibus horis propter inceſſabilem ſuæ pietatis ſuper nos effuſionem,gratiæ influentiam, omnium q́ue rerũ conſeruationē. Vnde Tobias filium hortatur,dicens, Omni tempore benedic Deo. Et in Pſa. Semper laus eius in ore meo. In Eccleſi.quoque,Laudabo nomen tuum aſsiduè, & laudabit uſque ad mortem anima mea dominum. Laudandus uerò eſt Chriſtus rex immortalis, & F uerus Deus,non pigra irreuerentiq; mente,ſed corde ſyncero,ignito, ac ſtabilito, ſecundũ illud Eccleſiaſtici,Et nunc in omni corde & ore collaudate & benedicite nomen domini.Vnde ubertim ait ardentisſimus ille Pſalmiſta, Cōfitebor tibi domini in toto corde meo. Tunc Ieſus inueniens Aſellum .i. humile mancipium iugo legis diuinæ ſubiectum, quod dicere poteſt,Vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum. Sedebit ſuper illud .i.in omnibus diriget animam eius,oēmque alienum dominatorem excludet.*Hæc non cognouerunt diſcipuli eius* .i. cur Chriſtus Aſellum ſibi iusſit adduci, & ſuper illum ſedit, & quod in hoc implebatur prophetia de Chriſto prędicta, non intellexerunt Apoſtoli,*Primum*,id eſt, ante

Marginalia (left): Mar.11. — Pſ.117. — Mat.21 — Mar.11. — Luc. 19. — Zaca. 9. — Eccl. 34. — Iſaiæ 47 — Zaca. 9. — 1.Co.15.

Marginalia (right): Cant. 8. — 1.Cor.13 — Amos.4 — Mat.21 — Pſal.17 — Pſa.102 — Tob.4. — Pſal.33 — Eccle.51 — Eccle.39 — Pſal.9. — Pſal.85. — Pſal.110. — Pſ. 137. — Pſal.72.

A te paſsionem,& tunc quando fiebāt. Erāt
enim adhuc mirabiliter ſimplices, rudes,
& ineruditi,nam(vt infra Ioannes de ſe-
ipſo teſtatur)in die dominicæ reſurrectio
nis nondum ſciuit, quòd oporteret Chri
ſtum à mortuis ſurgere,quòd tamē Chri
ſtus ſibi & coapoſtolis tam ubertim præ-
Ioan.20 dixit,& prophetatum edocuit, *Sed quando
glorificatus eſt Ieſus*,id eſt, poſt reſurrectio-
nem,quando corpus impaſsibile & glori-
ficatum reſumpſit, *Tunc recordati ſunt*, id
eſt, attenderunt, nō quòd prius illud ſcie
rent,& poſt obliuioni tradiderint,rurſus-
que penſauerint, ſed recordatio ſumitur
nunc extensè, pro conſideratione, *Quia
Zaca. 9. hæc ſcripta erant de eo* in Zacaria, vt dictum
Luc. 24. eſt. Tunc enim aperuit illis ſenſum,vt in-
B telligerent ſcripturas, inſufflauitque in
eos, & dixit, Accipite ſpiritum ſanctum:
Ioan.29 in die quoque pentecoſtes docuit eos ſpi-
Acto. 2. ritus veritatis,de omnibus plenè, ac eui
Ioan 41 denter. *Et hæc fecerunt ei*, id eſt, tunc quo-
que recoluerunt, ꝙ turba fecit Chriſto
quæ dicta ſunt, ut impleretur vaticinium
Zaca. 9. Zachariæ. *Teſtimonium ergo perhibebat turba
quæ erat cum eo, quando vocauit Lazarum de
monumento,& ſuſcitauit eum à mortuis*. Hæc
turba conteſtabatur quòd uidit,uidelicet
quòd Lazarus uerè mortuus fuit, atque
ueraciter à Chriſto reſuſcitatus. *Propterea
& obuiam uenit ei turba*,non illa,de qua iā
dictum eſt, quæ interfuit ſuſcitationi La-
zari,ſed illa quæ id percepit ab alia. Sub-
ditur enim, *Quia audierunt eum feciſſe hoc ſi-
C gnum*. Hæc turba & illa fuerunt una tur-
ba totalis,cuius partes turba dicūtur. Qui
dam.n. eorum qui occurrerunt Chriſto,
affuerunt quando Lazarum ſuſcitauit, &
alii non affuerunt, ſed ab illis hoc didice-
runt:ſicq; ſimul obuiauerunt ſaluatori,tā
quam excellenti viro,mirabili,potentiq;
homini,ac regi Meſsiæ. *Phariſæi autem di-
xerunt ad ſemetipſos*, id eſt, adinuicem inui
dentes gloriæ Chriſti. *Videtis quia nihil pro
ficimus* id eſt, negligenter & pigrè habe-
mus nos in exequendo propoſitū noſtrū,
de interfectione hominis huius,& non ob
tinemus quod proponebamus. Propoſui-
mus enim impedire conuerſionem homi
num ad ipſum,& oppoſitū contigit, ideo
ſubdunt. *Ecce mundus totus*.i.magna pars
hominū in mundo uiuentiū, *Poſt eum abijt*
et adhæret,credit,obſequitur. Vnde ꝙ di-
cunt,mundus totus, accipiendum eſt per
Hyperbolē,quæ eſt figura habens locū cū D
aliquid dicitur per exceſſum, ad inſinuan
dum magnitudinem rei: quemadmodum
in Geneſi Farao loquit̄ ad Ioſeph, Abſq;
tui oris imperio, nemo mouebit manum, Gene.41.
vel pedem in omni terra Aegypti.
¶Chryſoſtomus & alii quidam exponunt
hunc locū de phariſæis credentibus, alioſ
que à perſecutione Chriſti detrahere per
optantibus,vt ſit ſenſus. Videtis quia ni-
hil proficimus,id eſt,quicquid fecerimus,
uel molimur cōtra Ieſum,nil prodeſt, nec
eius magnificentiā impedire ualeamus,
ut patet ad ſenſum: Nā ecce mūdus totus
poſt eum abiit. *Erant autem gentiles quidā
ex his qui aſcenderant Ieruſalem, ut adorarent
Deum Iſrael* in quodā loco templi ad hoc
deputato. Non.n.ingredi poterant ipſum E
templum. Vnde in Actis Iudæi leguntur
Paulo impoſuiſſe,ꝙ locū ſanctum uiolaſ-
ſet,gentiles inducendo in templū, *In die fe* Act.21.
ſto paſchæ,quia non ſolū, templum à Salo
ne conſtructū, ſed & illud quod ędificauit
Zorobabel, tantæ fuit famæ & excellētię,
ꝙ gentiles ex diuerſis mundi partibus cō- 1. Eſdr.5
fluxerunt in Ieruſalē,ut Deum Iſrael ado 2.Ma 3.
rarent in loco ad diuina ſacrificia,atq; ob Acto. 7.
ſequia prælecto, præſertim in feſtiuitate
paſcali. Hoc in libris Macabæorum ple-
nius recitatur. Vnde in Actis Apoſtolorū
ſcriptum eſt, quō quidam eunucus potēs
Candacis reginæ Aethiopum aſcēdit ado
rare in Ieruſalem,qui cū rediret,ſedens in F
curru legensq; Iſaiam à Filippo diacono
eſt conuerſus. Quidā ergo gentiles unius
Dei cultores,quibus etiam ad ſalutē ſuf-
ficiebat fides Chriſti uenturi cū lege natu
rali, aſcenderunt cū Iudæis Ieruſalē uer-
ſus. *Hi acceſſerunt ad Filippum*(Apoſtolum) Luce. 6.
qui erat(oriūdus)*a Betſaida* urbe Galilæę,
de qua ciuitate fuerūt Petrus & Andreas.
¶Cur potius acceſſerunt Filippum quàm
alium Apoſtolum? Fortè ꝙ maiorem cum
eo habuerunt notitiā, uel ex circunſtātia
loci poterant eū facilius alloqui:uel quia
ſpecialem pietatem,ac manſuetudinē cō-
ſiderauerunt in eo,propter qđ affati ſunt
eum prius atque audientius, *Et rogabant
eum dicentes, Domine*. Dominum uocant Fi
lippum propter reuerētiam ſui magiſtri,
& quia uidebāt ꝙ eſſet honeſta, ac relgio
ſa perſona, *Volumus Ieſum uidere*. Sedit.n.

A Ieſus ſuper animal paruum, vndique turbis vallatus, ita quòd ab vniuerſis nõ poterat conſpici. Hi ergo quoniam famam operum Chriſti audierunt, ipſum quoq; actorem optabãt videre, eiuſq; colloquio frui, vel verbis doceri. *Venit Filippus & dicit Andreæ* deſiderium gentilium, in quo patet Filippi humilitas, quòd per ſe non præſumpſit hæc Chriſto intimare, magna quoque reuerentia quam habebat ad
Deut. 7. Chriſtum & quia Filippus inferior quodammodo erat Andrea, monſtratur ꝙ inferiora per ſuperiora ad Deum ſint reducenda vt ſit inordinatus proceſſus, inferiora quoque ad ſuperiora per media. *An-*
Mat.18. *dreas rurſum, & Filippus dixerunt Ieſu*, vnus
2.Cor.13 protulit uerba, & alius confirmauit, ſeu
B annuit, vt in ore duorũ ſtaret firmum verbum. *Ieſus autem reſpondit eis, dicens Venit hora*, id eſt, iam partim adeſt, & cito plenius erit in paſſione, & poſt paſſionem, *Vt clarificetur*, id eſt clarus & magnus, veruſq; Chriſtus eſſe monſtretur, ſeu agnoſcatur, ac per hoc in hominũ cordibus clarificetur, exaltetur, ſeu honoretur *Filius hominis*, vt enim poſt pauca ſubiungitur eadẽ hora qua Chriſtus hæc dixit, venit uox de cœlo, dicens, Et clarificaui & iterum clarificabo. quo facto dixit turba (in cuius mente iam aliqualiter clarificatus
Mat.27 fuit Ieſus) Angelus ei locutus eſt. ¶ Porrò, in paſſione clarificatus eſt in cordibus aſſiſtẽtium cruci, qui cũ vidiſſent ſolis obſcurationem, terræmotum, & cætera quæ fie
C bant, percutientes pectora ſua reuertebãtur quemadmodũ apud Lucam legitur, in
Luc. 23. reſurrectione autem clarificatus eſt Ieſus, id eſt, proprio corpore glorificatus, atq; in aſcenſione ſuper cœlos eleuatus, ſecun
Acto. 1. dũ ꝙ ait Apoſt. Humiliauit ſemetipſum,
Filipp.2 factus obediens vſq; ad mortem, propter
Acto. 2. quod & Deus exaltauit illũ. Deinde miſſo ſpiritu ſancto clarificatus eſt, per Apoſtolorũ prædicationẽ ac multa miracula. Primò, in Ieruſalẽ, vbi maximè inhonoratus extiterat, ita vt nõ eſſet ei ſpecies neque decor, deinde in tota Iudæa, Galilæa,
Iſai. 53. atq; Samaria, Poſtremò, maximè clarificatus eſt per prædicationẽ Apoſtolorum in uniuerſo mundo, ſeu gentibus uniuerſis, quæ ubiq; terrarũ ad Chriſtum conuerſi
Iſa. 24. ſunt prout per Iſaiã prædictũ fuit, A finibus terræ audiuimus laudes, gloriã iuſti.

Et in Pſal. Reminiſcẽtur & conuertentur D
ad dominum vniuerſi fines terræ. De hac Pſal. 21.
clarificatione exponit Auguſtinus uerba Pſal. 56.
inducta, ita ꝙ Chriſtus verbis conuerſationẽ prædixit gentiliũ, quæ figurabatur per conuerſionẽ horum paucorum gentilium, qui Chriſtũ videre optabãt: de qua etiam clarificatione accepit Auguſtinus illud Pſalmiſtæ, Exaltare ſuper cælos Deus, Pſ. 107.
& ſuper omnem terram gloria tua.

PROSECVTIO HVIVS Capitis.

Amen amen dico uobis, niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit.

ARTICVLVS XXXI.

E
EX decreto æternæ ſapientiæ ſummæ trinitatis debuit paſſio Chriſti Filipp. 2
eius glorificationem, gentiumque conuerſionem præcederet quoniam Chriſtus patri vſque ad mortem obediendo, meruit ſibiipſi præmium accidentale, videlicet corporis glorificationem, atq; iudiciariam poteſtatem, omnibus quoq; hominibus meruit non ſolũ veniam culpæ, ſed etiam conuerſionis, iuſtificationiſque gratiam, propter quod ait apud Lucam, Luc. 24.
Nonne hæc oportuit pati Chriſtũ, & ita Ibidem.
intrare in gloriam ſuam? Et iterũ, Oportebat Chriſtũ pati, & reſurgere tertia die; Hebr. 9.
& prædicare in nomine eius pœnitentiã in remiſſionem peccatorum in oẽs gen- F
tes. Porrò, ꝙ ita ſit, Chriſtus oſtendit per aptum exemplum. *Amen amen dico uobis niſi granum frumẽti cadens in terram* (id eſt, ſeminatum) *mortuum fuerit*, id eſt, corruptũ & reſolutum, *Ipſum ſolum manet* id eſt, fructum non affert, nec multiplicatur. Corruptio quippe unius, generatio alterius, propter hoc unum nõ generatur ex alio, niſi illud primò corrumpatur. *Si autẽ mortuum fuerit* (id eſt, putrefactum in terrã) *multum fructum affert* quia generat ſpicam granis plenam. ¶ Per granum, Chriſtus ſe ipſum ſignauit, qui ex cæleſti area in hũc mundum per incarnationem ſeminatus eſt, unde de ipſo habetur in Pſalmo, E- Pſal. 71
rit firmamentum in terra in ſummis montis. Translatio Hieronymi iuxta Hebræum ſic continet, Erit memoriale triticum.

A ticum. Et Zacarias ait, Quid bonum do-
Zacar.9. mini, & quid pulcrum eius niſi frumentũ electorũ? Vult ergo Saluator aſſerere, ꝙ ſicut granum non corruptum, nequaquam fructificat, ſic ipſe non fructificaret in gentibus, illas per Apoſtolos conuertendo ad fidem, niſi prius à Iudæis occideretur. quod per Iſaiam manifeſtè inue
Iſa. 53. nitur prædictum, quo ſcribitur, Si poſuerit animã ſuã pro peccato, uidebit ſemẽ longæuũ, & uoluntas domini manu eius dirigetur. Per ſemen longæuum intelligitur plebs fidelis credẽs in Chriſtũ, quæ uſque in finem ſeculi perdurabit. Denique, per uoluntatem domini deſignatur conuerſio gentium, ſecũdùm quod Theſ-
Theſſ. 4. ſalonicenſibus ſcribit Apoſtolus, Hęc eſt
B uoluntas Dei ſanctificatio ueſtra: hæc in manu Chriſti directa eſt, id eſt, ad bonũ finem, atque ſalubrem effectum perducta, eò quòd poſuit animam ſuã pro peccato generis humani delendo. *Qui amat animam ſuam, perdet eam.*

¶ De multiplici amore loquitur ſacra ſcriptura. Primò, de uero, diuino, ac ſpirituali amore, qui fundatur in bono honeſto: cuiuſmodi ſunt bona animæ, uirtus ſapientia, gratia, beatitudo. De hoc amore
1. Cor. 13 dicit Apoſtolus, Si linguis angelorum lo
1. Pe. 4. quar, &c. Et Petrus, Ante omnia (inquit) mutuam in uobis caritatem continuam habentes. Huic amori opponitur odium quod eſt ſummum peccatum. Secũdò, de amore carnali inordinato, & ſeculari,
C qui fundatur in bono temporali, delectabili, uel utili ſaltem apparẽter, de quo
2. Tim. 3 amore dicit Apoſtolus alloquens Timotæum. In nouiſſimis diebus inſtabunt tẽpora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amantes. Huic amori opponitur odium
Pſa. 138 bonum, de quo Pſalm. Perfecto (ait) odio oderam illos. Porrò, iuxta filoſofum amare eſt alicui bonum uelle. Dupliciter ergo intelligi poteſt præſens ſcriptura. Primò, Qui amat animam ſuam .i. qui uerè ac ſpiritualiter diligit eam in ſeculo iſto uolens ſibiipſi, & cupiens perſeueranter bona, honeſta, ſpiritualia, ac diuina, perdet eam .i. in ſeculo iſto exponet eã propter Deum, atque iuſtitiam aduerſis, ac mortis periculis, præponetque dura corpori delectabilibus mundi, incedens per arctam uiam, nec timens eos qui corpus occidunt. Hæc eſt ſalutaris perditio, quæ D
eſt effectus facti amoris eſtque perditio *Matt. 7.*
iſta, ſuiipſius abnegatio, propriæ crucis *Mat. 10*
portatio, & Chriſti imitatio, de quibus *Mat. 16*
apud Matthæum ait ſaluator, Si quis uult *Luc. 9.*
uenire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. Secundò, Qui amat animam ſuã carnali & uitioſo amore, ambulando in concupiſcentiis propriis, & temporalibus potius quàm æternis inhærendo: perdet eam, id eſt, æternam damnationem incurret, & ſeipſum uera felicitate poſt hãc uitam priuabit, iuxta illud Eccleſi. Si pręſtiteris animæ tuæ concupiſcentias eius *Eccl. 18.*
facient te in gaudium inimicis tuis. Ta- *Pſal. 10*
les uerè odiunt ſemetipſos, dicente ſcriptura, Qui diligit iniquitatẽ, odit animã ſuam. Volt. n. ei quæ nocent De talibus E
ait Iudas in ſua canonica, Hi ſunt in epulis ſuis cõuiuãtes, ſine timore, ſemetipſos paſcẽtes, nubes ſine aqua, quæ à uẽtis circũferuntur, quibus procella tenebrarũ cõſeruata eſt in æternũ. Huic aũt ſecundæ expoſitioni magis concordant ſequentia. *Et qui odit animã ſuam in hoc mundo.* i. delectabilia mundi & carnis ei ſubtrahit, eamque quotidie propter Chriſtũ mortificat: & ſi occurrat articulus, pro fide, & iuſtitia mortẽ amplectitur tẽporalem. *In uitam æternam* adipiſcendã merito odii huius *Cuſtodit eam* de quo odio dicit Saluator apud Lucam, Si quis uenit ad me, & *Luc. 14.*
non odit patrẽ ſuũ, & matrem, & fratres, F
& ſorores, & uxorẽ & filios, adhuc aũt & animam ſuam non poteſt meus eſſe diſcipulus. *Galat. 5.* Fugiamus ergo delectabilia uitæ præſentis, omnemq; mundi honorẽ, famã & gloriã cordialiter aſpernemur, crucifigẽtes iuxta doctrinã apoſtoli carnẽ noſtrã cũ uitiis, & cõcupiſcentiis. *Si quis mihi miniſtrat* obediendo meis præceptis, uel acquieſcendo cõſiliis euãgelicis, *Me ſequatur.* i. Patiendo aduerſa, me æquanimiter, fortiter, atq; ſtabiliter imitetur, non recedẽdo à uia iuſtitiæ propter tormenta. Vnde admonet Petrus, Chriſtus *1. Pet. 2.*
paſſus eſt pro nobis, uobis relinquẽs exẽplũ, ut ſequamini ueſtigia eius. Hoc eſt, qđ Ioãnes in ſua docet epiſtola, Qui ſe dicit manere in Chriſto, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare Paulus quoq; *1. Ioã. 3.*
Oẽs (inquit) qui uolũt piè uiuere ĩ Chri- *Tim. 3*

A ſto perſecutionem patientur. Quid tá iuſtum, decens & ſanctú, quàm vt diſcipuli imitentur magiſtrum, ſerui dominum, membra quoq; caput? *Et ubi ſum ego*, inuiolabiliter ſ. in diuinã naturã, ſemper quoque poſt aſcenſionem .i. in regno cœlorũ in patria beatorum, *Illic & miniſter meus erit* poſt uitæ præſentis occaſum, & plenã ſatisfactionem, hic uel in purgatorio factã,
Apoc. 3. Vnde in Apoc. loquit Chriſtus, Qui uicerit, dabo illic ſedere mecũ in trono meo, Sicut & ego uici, & ſedi cũ m patre
Filipp 1. meo in trono eius. Et Apoſt. Cupio (ait) diſſolui & eſſe cum Chriſto, Hinc iterũ di
2.Tim.2 cit ad Timot. Si commortui ſumus, & cõuiuemus, ſi cõpatimur & conregnabimus. *Si quis mihi miniſtrauerit* perſeueranter uſ-
B que in finẽ, declinando ab omni peccato
Pſa.100. mortali, iuxta illud in Pſal. Ambulans in uia immaculata, hic mihi miniſtrabat, *Honorificabit eum*. i. honorabilem eum faciet magnãq; ei reuerentiam exhibebit, *Pater meus qui eſt in cœlis*. i. in cœleſti palatio, in angelorum conſortio, in cœleſtis paradiſi delitiis conſtituet eũ pater æternus, ſed & diuinæ eſſentię uniet animam eius, ut uideat Deú ſicuti eſt clarè per ſpeciem.

¶ Sæpe inſuper Deus exaltat ſeruos ſuos fideles in uita præſenti, & poſt mortẽ pro-
Pſa.100 pter quod dicit propheta, Mihi autẽ nimis honorati ſunt amici tui Deus. Magna honorificatio filiorũ adoptiuorũ eſt eſſe cũ filio naturali, cohæredeſq; Chriſti de
Ioan. 17 quo honore ait inferius. Pater quos dediſti mihi, uolo ut ubi ſum ego, & illi ſint
C mecũ, ut uideant claritatẽ meã *Nunc anima mea turbata eſt*. i. vehementer mota, nõ tamen inordinatè affecta. ¶ Turbatio illa fuit in anima Chriſti, quantũ ad inferiorem eius partem & appetitũ ſenſitiuum, non ex infirmitate, ſed præuia rationis deliberatione, abſq; ſuperioris partis animę inquietudine: unde nomine perturbationis aliud nihil deſignatur, niſi ingens cõmotio appetitus ſenſitiui, inſtantẽ paſſionem naturaliter abhorrentis, ex præuia imaginatione illius ipſa ratione talẽ paſſionẽ imperante, ad inſinuandũ ueritatẽ humanæ naturæ in Chriſto. Talis quoq; turbatio fuit meritoria nobis, ſicut & cæteræ afflictiones, paſſioneſq; Chriſti, & item conſolatoria, utpote ne deſperatione, uel puſillanimitate frangamur, dũ ne-

D ceſſitate, uel infirmitate turbamur. In nobis tñ turbatio ſolet mentis tranquillitatẽ auferre. Deniq;, ꝙ turbatio nõ ſemper ſonet in uitiũ, ſed magnã motionẽ ſignificet, patet ex hoc ꝙ in animatis quoq; ſolet aſcribi, quemadmodũ dictum eſt ſupra. Cùm turbata fuerit aqua mittat me
in piſcinam. Et in Pſalmo, Qui cõturbas Pſal.64.
profundum maris. Qualiter uerò turbatio & cæteræ paſſiones fuerint in Chri-
ſto, dictum eſt plenius in præcedenti ca- Ioan. 11
pitulo. *Et quid dicam*. i. ex turbatione prædicta ſentio in me diuerſos effectus ex q. bus diuerſæ preces procedere poſſunt: ideo quæro quid dicã, non ꝙ ignorem quid dici expediat, uel præ anguſtia ſpiritus lo-
qui non ualeã, ſed ut arduitatem cauſæ, ſi E
ue negotii pandã, quia ſecundũ appetitũ ſenſitiuum refugio mortem, ſed ſecundũ rationem, & uoluntatẽ deſidero mori pro beatitudine mundi. Veruntamen appetitus animæ Chriſti, non fuerunt ſibi inuicem inordinati repugnantes neque contrarii. Inferior enim detinebatur naturaliter agere quod ſuum erat ſub moderamine rationis. *Pater ſaluifica me ex hac hora*. ¶ Hoc exponi põt dupliciter. Primò, ut ſit ratio deliberatæ rationis quæ ſemper exaudiebatur in Chriſto, eritq; ſenſus, Pater ſaluifica. i. ſaluum fac me ex hac hora, id eſt, paſſione inſtante, & turbatione atque pauore præſenti: non ut non moriar, uel ut non turber & paueã, ſed ut per acceleratã reſurrectionem ab omnibus pœnis his liberer, ſimúque impaſſibilis corpo-
re, & anima. Iuxta hunc ſenſum orat Chri- F
ſtus frequenter in Pſalmo, ut cum ait, Tu Pſal. 11.
autem domine ne elongaueris auxilium tuum, erue à framea Deus animam meã.
Salua me ex ore leonis. Ieremias quoque Iere. 17.
confundantur (inquit) qui me perſequũtur, & non confundar ego, paueant illi & non paueam ego. Secundò exponitur, ut ſit ratio animæ ſecundùm ſenſitiuum ap-
petitum, ſecundùm quem dixit, Tranſeat Mat.26
à me calix iſte, Pater ſaluifica me ex hac hora, id eſt, a malis pœnalibus temporis nunc inſtantis, uidelicet à morte & afflictionibus cæteris, quas naturaliter horreo. Verũ quoniã Chriſtus hoc abſolutè nõ petiit, ſed ſimpliciter, hoc eſt, ex deliberata ratione & uolũtate rationali diuinæ uolũtati perfectiſſimè ſubiecta & cõ-
firmata

A firmata pati optauit, propterea ſubditur, *Sed propterea*, id eſt, ut patiar iſta pro tuo honore, hominumque ſalute, *Veni in hanc horam*, id eſt, humanam naturam aſſumpſi, & mortalis, ac temporalis fieri uolui, atque hucusque perueni, ducens uitam perſecutionibus atque laboribus abundãtem. Deinde ſubiungitur deliberatæ rationis petitio. *Pater clarifica tuum nomen*, id eſt, me ipſum manifeſta, tuam bonitatem, maieſtatem ac omnipotentiam per
Iſai. 35. meam paſsionem declara. Virtute quippe & merito paſsionis Chriſti pater totum mundum illuminauit, ſuique nominis no
Roma. 8. titiam gentibus per Apoſtolorum doctrinam patefecit.

¶ Ex hoc enim quod pater tradidit filiũ
B ſuum pro nobis in mortem, oſtenditur miſericordia atque dilectio eius ad nos, & item iuſtitia eius, quæ tãta eſt, quòd maluit unigenitum ſuum occidi, quàm peccatum manere inexpiatum, multum.immune: ſapientia quoque, quòd tam admirabilem & conuenientiſsimum modum inuenit. Itaque mors Chriſti fuit clarificatio patris, imo paſsio martirum clarificatio nominis eſt diuini, quoniam moriẽdo pro ueritate Deum honorant, & uerũ ac iuſtum oſtendunt. Propter quod dicit
Epheſ. 1. Apoſtolus ad Epheſios, In omni fiducia magnificabitur Chriſtus in corpore meo ſiue per uitam, ſiue per mortẽ. Infra quo-
C que de Petro habetur, Hoc autem dixit,
Ioan. 21. ſignificans qua morte clarificaturus eſſet
Mat. 3. Deum. *Venit ergo uox de cœlo*, id eſt, in aere
Marc. 1. formatus eſt ſermo cœleſti uirtute, uide-
Lucæ. 3. licet à Deo miniſterio angeli loquentis
Ioan. 1. in perſona Dei patris, quemadmodum in
Mat. 17. Chriſti baptiſmo & trãsfiguratione. Quæ
Marc. 9. autem fuerit uox iſta, ſubiungitur. *Et cla-*
Lucæ. 6. *rificaui, & iterum clarificabo*, hoc quidam
Lucæ. 1. exponunt de clarificatione filii à patre, ut ſit ſenſus, Et clarificaui te ò unigenite, & iterum clarificabo te: poteſtque clarificatio iſta exponi de Chriſto ſecundùm utrãque ſuam naturam, quia ſecundùm diuitatem pater clarificauit, id eſt, ab æterno clarum, glorioſumque genuit filium, quẽ produxit ſibi ipſi æqualem, communicando ei eandem numero claritatem, quam habuit & ipſe: ſecundùm humanitatem uerò pater clarificauit, id eſt, clarum fecit, ac propalauit Chriſtum in omnibus mirabilibus, quæ circa eius humanitatem D
oſtendit, prænunciando eius incarnationem per prophetã, annunciando eius cõceptionem uirgini ſanctæ per angelum; educendo eum de clauſo uirginis utero, & cætera miracula faciendo per Chriſtum, in teſtimonium quòd ſit Chriſtus: & iterum clarificabo te, in paſsione, per mirabilia quæ tunc fient, in reſurrectione, aſcẽſione, ſpiritus ſancti miſsione, Apoſtolorũ prædicatione, & miraculorum per eos eorumque ſequaces perpetratione. Vnde in
Actis loquitur Petrus, Deus patrum no- Actu. 3.
ſtrorum glorificauit filium ſuum Ieſum, ſed quoniam Chriſtus immediatè ante
hęc uerba orauit, dicendo, Pater clarifica Ioan. 11.
tuum nomen, Videtur glorificatio iſta re-
ferenda ad patrem qui dicendo: Et clarifi- E
caui, & iterum clarificabo, oſtendit ſe exaudiuiſſe precem filii ſui dilecti, qui paulò ante aſſeruit, Ego ſciebam, quoniã ſemper me audis: pater ergo clarificauit ſeipſum in filio & per filium quoniam quicquid communicauit filio ab æterno per generationem diuinam, uel in tempore per miraculorum operationem totum ceſſit ad clarificationem patris, cuius tota perfectio relucet in filio: imò cum patris & filii ſit una ſubſtantia, eorum eſt una clarificatio. Quod.n.eſt ad gloriã unius diuinarũ perſonarũ, eſt ad gloriã ſingula-
rũ. Propter qđ dixit Saluator, Qui nõ ho- Ioan. 5.
norificat filiũ, nõ honorificat patrẽ qui mi-
ſit illũ. *Turba ergo quæ ſtabat*, ex quo patet, F
quod dño Ieſu ſtante & uerba iſta loquẽte, populus quoque ſubſiſtit, & aſpexit, atque aduertit, *Et audierunt uocem*, præfatam de cœlo allatam, *Dicebat tonitruum factum eſſe. Alij dicebant, Angelus ei locutus eſt*. Per turbam intelliguntur rudiores, qui uocẽ prædictam nec intellexerunt, nec diſcernebant, ſed ſonum confuſum iudicauerũt & forſitam exiſtimabant quòd tale aliquid factum eſſet miraculosè, quale in li-
bris Regum factum legitur, ubi habetur 2. Re. 12.
quòd Samuele orante, dedit dominus uoces & pluuias. per alios intelliguntur ſubtiliores, qui uocem prædictam attendebant eſſe articulatam & ſignificatiuam. Et quia credebant eum eſſe regem Iſrael & Meſsiam, putabant angelum ei locutum, quemadmodum in ſcripturis ueteris teſt. leguntur angeli prophetas affari.

Sed

A ſolùm pro æterna Iudæorum ſalute mori
turus fuerat Ieſus, *Sed (inſuper) ut filios*
Dei, hoc eſt, prædeſtinatos quãuis iniquos
qui erant filij Dei, ſecundũ prædeſtinatio
nem diuinam, non ſecundũ præſentem iu
ſtitiam, *Qui erant diſperſi*.i.per uarias ſectas
& ritus perditionis diuiſi, atque à Deo un
diq; elongati per idololatriam, aliaq; pec
cata, *Congregaret* ſpirituali collectione per
prædicationem apoſtolorum, & ſancti ſpi
ritus illuſtrationem, *In unum*.i.ſub una fi
de atq; indiuidua caritate, uel in unũ my
ſticum corpus, ſeu in unum ouile eccleſię
ut eſſent unius ueri Dei cultores. Vnde ſu
Ioã. 10. perius dixerat Chriſtus, Alias oues habeo
quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet
me adducere, & fiet unum ouile. Sic cõmu
B niter litera iſta exponitur. ¶ Sed quoniã
Euangeliſta exponit uerba Caiphæ non
eo modo, quo Caiphas ea intellexit ſed
ſecundùm ſenſum quem habent, inquan-
tum prophetica ſunt tanquam à ſpiritu
ſancto prolata, hoc eſt ſecundũ ſenſum, q
ex eis elici poteſt, ex ipſa ordinatione uer
borum: ideo poſſunt alio modo exponi,
eritq; ſenſus, Ieſus moriturus erat pro gen
te.i.pro gentilium redemptione, iuxta il-
Iſa. 55. lud Iſaiæ, Ecce gẽtem quam neſciebas, uo
cabis. Et non tantũ pro gente hac, de qua
Iſaia 42 Deus ait ad Chriſtum per Iſaiam, Dedi te
in lucem gentium, ſed ut filios Dei, hoc
eſt, electos Iudæos unius Dei cultores, qui
erant diſperſi, per mundũ habitantes, non
ſolũ in Iudæa, ſed in cæteris gentium di-
C uerſarum prouinciis. Vnde in actis Apo-
Act. 2. ſtolorum habetur, ꝙ erãt in Ieruſalẽ habi
tantes Iudæi, uiri religioſi, ex omni natio
ne quæ ſub cœlo eſt cõgregati in unam,
id eſt in eandem fidem Chriſtianam, atq;
eccleſiaſticã unitatẽ, quod factum eſt qñ
Paulus & Barnabas in diuerſis prouinciis
prædicabant ſolis iudæis, multosq; cõuer
terunt ad fidem. Cæteri quoque Apoſtoli
plurimos conuerterunt iudæorum. Hinc
Iac. 1. Iacobus ait in exordio ſuę epiſtolę, Duo-
decim tribubus, quæ ſunt in diſperſione ſa
1.Petr.1 lutẽ. Petrus quoq; in principio primæ ſuę
canonicæ, Electis (inquit) aduenis diſper-
ſionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Aſiæ,
& Bythiniæ. De huiuſmodi ſpirituali Iu-
dæorum congregatione multa uaticinati
ſunt ſancti Prophetæ, Maximè Iſaias, quę
carnales iudæi de corporali cõgregatione
intelligunt, aſſerentes ꝙ in aduentu Meſ- D
ſiæ uniuerſi iudei toto orbe terrarũ diſper
ſi adducentur, in terrã promiſſionis & in
Ieruſalem. ¶ Præterea aduertendũ, ꝙ licet
Euangeliſta teſtãte, Caiphas prophetauit,
non tamen fuit, nec dici debet propheta,
Ad rationem nanque prophetiæ, maximè
pertinet cognitio occultorum, iuxta illud
Danielis: intelligentia eſt opus in uiſio- Dan. 10.
ne. Caiphas uerò (ut dictum eſt) non in- Gene. 41
tellexit propheticum ſenſum uerborum Dan. 2.
ſuorum. Quemadmodũ ergo Pharao, qui Dan. 5.
dixit prophetica uerba, uidelicet, Vidi ſe- Gene. 41
ptẽ boues &c. Et Nabucodonoſor, qui ui- Dan. 2.
dit ſtatuam: Balthaſar quoq; uidit articu Dan. 5.
los manus ſcribentis, non fuerunt prophe
tæ: quia non intellexerunt illa. ſed Ioſeph
& Daniel exponentes fuerunt prophetæ, E
ſic Caiphas non fuit Propheta, ſed Ioan-
nes Euangeliſta, cui ſpiritus ſanctus reue-
lauit, quo Caiphas protulit illa. Et ſi dica
tur ꝙ prophetare eſt actus prophetæ, ergo
Caiphas prophetans fuit propheta. Dicen
dũ, ꝙ prophetare propriè ſumptum, uideli
cet pro cognitiua futurorũ, occultorũ, &
contingentiũ prænonciatione eſt actus ꝓ
phetę. ¶ Denique in Eccleſiaſt. habetur, ꝙ
corpus Heliſęi mortuũ prophetauit, Non
quid & illud cadauer fuit ꝓpheta? Quod Nu. 22.
autem Caiphas non fuit propheta, non
erat ex ſanctitatis defectu, uel ob ſuam ma
litiam, quoniam Balaam, ariolus & mali-
gnus fuit uerus propheta, ſed quia nõ in-
tellexit ſenſum ſpiritus ſancti ut Balaam,
qui ſciuit ſe loqui ex inſpiratione diuina, F
& illuminatione angelica, iuxta quod ſcri
ptum eſt in libro Numerorum, Balaam ir Nu. 24.
ruente in ſe ſpiritu Dei ait, Haud dubium
quin de ſeipſo. Dixit homo cuius obtura-
tus eſt oculus dixit auditor ſermonũ Dei,
qui uiſionem omnipotentis intuitus eſt, q
cadit & ſic aperiuntur oculi eius. *Ab illo*
ergo die cogitauerunt interficere eũ, citius quo
ualerent, ſed & ante hoc cogitauerunt, ut
patuit. Nunc uero confirmati in ſuo pro-
poſito pontificis ſui conſilio, quod eis rã-
tionabile apparebat. Qui enim aliũ odit,
facilius perſuadetur ad perſecutionem ip
ſius. Decreuerunt per diffinitiuam ſenten
tiam, ꝙ non quieſcerent, donec occiderẽt
Ieſum, *Ieſus ergo* ſciens cogitationes illo-
rum, qui putabant Ieſum ſecreta eorum
ignorare, *Iam in palàm*, hoc eſt, in locis ma
nifeſtis

A niſeſtis per aliquot dies circiter octo, *Non ambulabat apud iudæos*, qui ſuam necẽ quærebant, *Sed abiit in regionem iuxta deſertum, in ciuitatem quæ dicitur Effrem*, in qua etiam habitauerunt iudæi, ſed non aduerſarij Chriſti. *Et ibi morabatur cum diſcipulis ſuis*, hoc eſt, Apoſtolis paucis diebus, ut dictũ
Ioan. 12 eſt. Nã in principio ſequentis capituli fertur, quòd ante ſex dies Paſchæ uenit Betaniam, Nunc quoque ſubiungitur, *Proximum autem erat paſca*, hoc eſt, paſcalis feſti
Ioan. 2. uitas iudæorum. ¶ Cur autem Ieſus ad-
Ioã. 7. uerſarios ſuos fugiendo declinauit, dictũ eſt ſępius. Nõdum enim uenit hora eius, nec ſuam poteſtatem oſtendere uoluit, ſed exemplum fugiendi præbere pro cauſa, loco & tempore, prout frequenter expoſitũ
B eſt. Dicit autem Origenes, quòd ſicut honeſtum & iuſtum eſt, gratia ueritatis, & pro Chriſti confeſſione mortem ſubire, quando ab aliquo requiritur cõfeſſio ueritatis, uel fidei, ſcilicet, an ſit Chriſtianus, ſic nullus debet ſe tentationi ingerere propter propriæ uirtutis inexperientiam. Et quoniam ignoratur rei euẽtus, itemq; ne det alteri occaſionem peccandi. *Proximum autem erat*, id eſt, de propinquo imminebat *Paſca iudæorum*, id eſt, illa feſtiuitas
Leuit. 23 in qua crucifixus eſt Chriſtus, *Et aſcenderunt multi iudæorum Ieroſolymam de regione*, id eſt, tota terra Iudæę *Ante paſca*, quia ſecundùm legem tenebanturur in ipſa fe-
Leuit. 14 ſtiuitate paſcali eſſe in Ieruſalem. Præuenerunt autem feſtiuitatem, *Vt ſanctificarent ſeipſos*, id eſt, ad eſum agni paſcalis di-
C ſponerent ſe ſecundùm legem, Nam immundi purificabant ſe raſura pilorum, certis lotionibus, ieiuniis, & quibuſdam oblationibus, *Quærebant ergo Ieſum* quidam bona intentione, ut eius prædicationem au-
Mat. 21 dirent, quidam peruerſa, *Et colloquebantur*
Mar. 11 *adinuicem in templo ſtantes. Quid putatis?* cauſæ eſſe, *Quia non uenit in diem feſtum?* more ſolito, ut in tanta multitudine doceat, atq; miracula faciat. Certũ eſt, ꝙ Ieſus inter-
Lucæ. 19 fuit feſto paſcali. Vnde nũc agitur, imò in die Palmarum, duobuſque diebus ſequentibus uenit Ieruſalem, ſecũdùm quòd alii Euangeliſtæ teſtantur, Quod ergo iudæi dicunt, quid putatis, quia non uenit ad diẽ feſtum, ſic intelligẽdum eſt, Quid putatis, ꝙ non acceſſit nunc cum aliis in Ieruſalem, ut feſto imminenti intereſſit. Putabant enim Ieſum non eſſe uenturum ad feſtiui- D
tatem inſtantem, eo ꝙ nondum aduenit cum aliis. Cur autem mali quæſierunt Ieſum, ſubiungitur, *Dederunt autem pontifices & phariſæi mandatum*, cui obediendum nõ fuit. Quanuis enim obediendum ſit malis prælatis non tamen in malo. aliter interfectores martyrum excuſarentur, qui ad imperia principium martyres, occiderũt, *Vt ſi quis cognouerit ubi ſit, indicet* alicui ſacerdotum uel phariſæorum, ut pontifices & phariſæi, *Apprehendant* (id eſt, capi faciãt)
eum, de quo locutus eſt Ieremias, Chriſtus Treno. 4.
dominus captus eſt in peccatis noſtris, cuius apprehenſus noſtrorum diſſoluit uincula peccatorum.

DECLARATIO CAP. XII. E

Ieſus ergo ante ſex dies Paſchæ venit Betaniam.

ARTICVLVS. XXX.

REdiens Chriſtus ab urbe Effrẽ, appropinquante hora ſuæ paſſionis,
acceſſit Ieruſalem uerſus, ubi ſe paſ Luc. 15.
ſurum ſciuit, & ſæpè prædixit, Non capit Mat. 20
(inquiens) prophetam perire extra Ieru- Mar. 10
ſalem. Et, Ecce aſcendimus Ieroſolymam, Lucæ. 18
& filius hominis tradetur principibus ſacerdotum, &c. Rediens ergo non iam occultè ſed apertiſſimè proceſſit, multa prodigia agens in uia, decem leproſos curando, cæcos illuminando, cumque exiſſet de
Ierico accidit quòd nunc recitat Euange F
liſta. *Ieſus ergo ante ſex dies paſchæ*, id eſt ſabbato ramis palmarum, quod fuit ſex diebus ante primum diem feſtiuitatis paſchę
inſtãtis. Incepit enim feſtiuitas paſchæ, fe Luc. 17.
ria quinta ſequenti ad ueſperas, durauitq; diebus ſeptem, *Venit Betaniam ubi fuerat*, id eſt, pro tunc habitauit, præſenſque fuit
Lazarus paulo antè *Mortuus*, Sed nunc ui- Ioã. 11.
uus, uel ubi fuerat Lazarus mortuus, & in loco quo obiit, *Quem ſuſcitauit* nouem diebus, uel circiter ante reditum iſtum in Betaniam. Suſcitaſſe enim creditur Lazarum quindecim diebus ante diem paraſceues, in quo occiſus eſt. *Fecerunt autem ei cœnam ibi*, quia fortaſſe tardè intrauit, Ioãnes non dicit à quibus, & in qua domo facta ſit Chriſto hæc cœna: ſed quoniam ſequitur, *Marta miniſtrabat, & Lazarus unus*

erat

A *erat ex diſcumbentibus*, Origenes aſſeruit cœnam iſtam Chriſto exhibitam in domo Martæ, ab ipſa Marta, ſororeq; eius ac Lazaro, ſed hoc tenendum non eſt, Mar.14 quoniam apud Matthæum & Marcum manifeſtè deſcribitur, quòd cœna præſens in qua ſi (ſicut patebit Maria fudit unguẽtum ſuper Ieſum) facta ſit in domo Simonis leproſi, qui tamen pro tunc non erat leproſus, ſed à Chriſto ante curatus. Fecerunt ergo habitatores Betanię, ſcilicet Simon & eius familia cœnam ibi, id eſt, in domo Simonis, Ieſu & Marta miniſtrabat, quamuis enim inuitata fuerat ad conueſcendum, tamen propter reuerentiam magiſtri ſui, de quo dixit, Ego credidi, Ioan. 11 quia tu es Chriſtus filius Dei, maluit miniſtrare: & fortè propter prudentiam ſuã B rogata fuit à Simone, ut diſponeret negotia domus ſuę, quantùm ad menſę prouiſionem. Eſt quoque conſuetudo, ut amici interdum miniſtrent in domibus familiarium amicorum, & conſanguineorum, pręſertim dum magni & multi hoſpites aſſunt. *Lazarus verò unus erat ex diſcumbentibus* (id eſt, manducantibus) *cum eo*, hoc eſt, cum Ieſu. Sedit enim in eadem menſa cum Chriſto, & fortè ad latus eius, in ſignũ amoris, & pręteriti ſigni commendationem, aliorumque conſolationem.

¶ Voluit aũt Chriſtus primò introire Betaniam, antequam ingrederetur Ieruſalem, ut memoria ſuſcitationi Lazari renouaretur, & iudęi undique ab ipſum confluerent, occaſione Lazari aſpiciendi: ſicque C dominus Ieſus die ſequenti cùm ſolenniſſima proceſſione turbis ex omni parte uallatus intraret Ieruſalem, tanquam uerus Zach. 9. rex Iſrael, prout Zacarias prędixit, & infra clarebit. Item ad conſolationem Marię, Martę, ac Lazari, qui de eius receſſu, paulo antè non mediocriter triſtabantur.

¶ Pręterea, ſecundùm Auguſtinum, in illa cœna interrogatus Lazarus à conuiuantibus de ſtatu animarum poſt uitam pręſentem, de pœnis inferni, de expectatione iuſtorum, omnia per ordinem diligenter narrauit. Per hoc quoque quod Lazarus diſcumbebat, oſtendebatur non fantaſticè, ſed ueraciter reſuſcitatus. *Maria ergo accepit libram*, id eſt, uas talis menſurę. Per libram enim quantitas deſignatur Mat. 26 unguenti, unde ſecundùm Matthęum, D & Marcum accepit alabaſtrum, id eſt, uas de alabaſtro formatam. Sumpſit ergo libram *Vnguenti nardi*, id eſt, expreſſi ſeu cõfecti de nardo. Mar. 14 Nardus uerò dicitur frutex ſeu herba aromatica parua, ſpinoſa, magnique odoris, & calida, *Vnguenti* (inquam) *piſtici*. i. fideli puri, non mixti, aut ſophiſticati. In Marco legitur, Nardi ſpicati, id eſt, ſpicas habentis, de quibus extrahitur liquor aromaticus, efficiturque unguẽtum *pretioſi* nam ualuit trecentos denarios ſecundùm Marcum *Et unxit* (id eſt, unguento iſto perfudit, ac rigauit) *pedes* Ieſus ſecundũ Matthæum & Marcum, Maria fudit Mat. 26 unguentum ſuper caput Ieſu recumbẽtis. Mar. 14 Eluceſcit ergo, quòd unxit caput & pedes Chriſti, qui nudo capite, nudiſque pedibus legitur inceſſiſſe. Probabile eſt, quòd unguentum hoc, fuit ſubtile uelut liquor, E uel lacrima de re aromatica fluẽs: quõ indecẽs uideretur unguẽtũ groſſæ materiæ ſuper caput hominis fundere, *Et exterſit capillis ſuis pedes eius*. Creditur in primis pedes Chriſti lauiſſe & exterſiſſe, ac poſtea unguento perfudiſſe, *Domus impleta eſt ex odore unguenti* in quo patet ualor pretioſitasque unguenti, liberalitas quoque, reuerẽtia & deuotio Mariæ ad Ieſum. Fuit quippe unguentum iſtud refrigeratiuum, confortatiuum, ac odoriferum. Myſticè, dum Ieſus uenit Betaniam. i. eccleſiam uiſitat corda fidelium per gratię infuſionem clementer intrando, Betania autem quæ interpretatur domus obedientię, ſignat eccleſiam. Tunc mentes fidelium faciunt ei cœnam. i. ſimul cum Chriſto manducant F panem cęleſtem, ac ſpiritualem, guſtando quàm dulcis eſt dominus, qui eſt cibus atque interna refectio electorũ, actibus quoque iuſtitiæ inſiſtendo, de quo cibo ait ſaluator, Meus cibus eſt, ut faciã uoluntatem eius qui miſit me, talia nanq; opera Chriſtũ delectant. Propter quod ait in Apocal. Ioan. 4. Ego ſto ad oſtiũ & pulſo, ſi quis aperuerit mihi, intrabo, & cœnabo cum illo, & ipſe mecum, in hoc cõuiuio, Marta miniſtrat, hoc eſt, anima Chriſtum intra ſe habens opera miſericordiæ exercendò reuerẽter obedit, & Chriſto deſeruit: Lazarus uerò, qui interpretatur auditus à domino, hoc eſt, ſpiritus rationalis à morte peccati per gratiam ſuſcitatus: unus eſt ex diſcumbentibus cum Ieſu, qui non uult mortem

A tem peccatoris, ſed ouē perditā, & inuen-
Roma.5. tā imponit humeris ſuis gaudens. Vbi.n. abundauit iniquitas, ſuperabundat & gratia. Ideo talis in actibus uirtuoſis epulatur cum Chriſto. Tunc Maria, hoc eſt, anima contemplatiua caritatis feruore ignita, ac ſanctæ deuotionis dulcedine liquefacta, & lacrymoſa accepit librā unguēti pretioſi, hoc eſt, bonę & exēplaris uitę famā ſiue odorem, ungens caput, & pedes Chriſti, hoc eſt, Chriſtum ſecundū diuinā atq; humanam naturam ſapienter contemplans, honorans, ac diligens, eiuſque
2. Cor.2. membra ędificans, ut ſit Chriſti bonus o-
Canti.1. dor in omni loco, & dicere poſſit cum
Sapiē.7. ſponſa, Cum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum. Tunc de-
B mum tota domus, hoc eſt, uniuerſa fratrū collectio, uel anima quę eſt templum Dei, impletur odore unguēti iſtius: qm̄ ſpirituali hilaritate perfundūtur gloriantes in dn̄o, gratias referendo, cātando, & pſallendo Deo in cordibus ſuis ſemper.
Ephe.5. *Dixit ergo unus ex diſcipulis eius Iudas Iſcariotis*, hoc eſt, de uico nomine ſcarioth oriundus. *Qui erat eum traditurus, quare hoc*
Mat.26 *unguentum non uænijt?* (id eſt, uenditum
Marc.4. non eſt) *trecentis denarijs* In Marco leguntur diſcipuli cōiter murmuraſſe atq; dixiſſe, Vt quid perditio iſta? Potuit.n. unguentū iſtud uęnundari plus q̄ trecentis denariis. Sed maior quātitas nō excludit minorē. Et conſuetudo ſcripturę eſt, imo
C & uſus loquentiū, ut toti communitati, uel ſocietati aſcribatur, quod à parte eius committitur. Vel ſi alii quoq; diſcipuli murmurabant, non eadem ratione murmurauerunt qua Iudas, ſed ex pietate quadam. & citò ceſſabāt à murmure, Chriſti reſpōſione audita, Iudas uerò ſuā malitiā palliauit pauperū compaſſione, ſubiungens. *Et datum eſt egenis*, hoc eſt, cur prætiū unguenti non eſt conſeruatum, ut erogetur pauperibus. *Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum*, id eſt uerā curam & caritatem non habebat ad pauperes, *Sed quia fur erat, & loculos*) id eſt, repoſitoria) *habens, ea quæ mittebantur* hoc eſt, eleemoſinas quæ Chriſto dabātur ad ſuſtentationem ſui & diſcipulorum ſuorum. uel ut ipſe illas ulterius diſtribueret pauperum uſus. Multa quippe dabantur Chriſto ab auditoribus ſuis, & fœminis religioſis, & qđ Chriſto eiuſq; diſcipulis ſuperfluxit, fecit Chriſtus dari egenis, D
propter quod, & inopes multi eū cōmitabantur. Chriſtus quoq; officium procuratoris & diſpenſatoris commiſit Iudæ, tanquam minus ſpirituali & inferiori, nā & inter Apoſtolos vltimus cōputatur. Talia ergo quæ ſic mittebantur in ſacculos, quos Iudas portauit, ipſe. *Portabat* hoc eſt, in alios uſus cōuertit & occultauit, decimum (vt dicitur) nummum furando.

¶ Quanuis aūt aliqui dicāt Iudā à principio ſuæ uocationis malū fuiſſe: probabilius tn̄ uidetur dictū aliorum dicētium,
q̄ quando à Chriſto in Apoſtolum pro- Mat.10.
motus fuit, extitit bonus, ſed poſtea à ten- Luce.9.
tatore uictus, & in auaritiā eſt deiectus.
Nec puto q̄ Chriſtus cōmiſiſſet ſibi præ- E
dicationis officium niſi pro tunc dignus fuiſſet. Miſit.n. illum prædicare, quemadmodum alios Apoſtolos, Qui uerò in uitiis iacet, peccat mortaliter, docēdo quæ non facit. Chriſtus autē nulli præcepit fa-
cere quæ non licēt, Peccatori uerò dixit Pſal.49.
Deus, Quare tu enarras iuſtitias meas? *Dixit ergo Ieſus*, qui ſuā prædilectam Magdalenam frequenter excuſauit fideliter atq; benignè. *Sine illam*, hoc eſt, Mariæ non ſis moleſtus, nec eā prohibeas facere, quod nunc facit, *Vt in die ſepulturæ meæ ſeruet illud*. i. quatenus tunc reſeruet unguētum, quod mihi ſepulto ſuperfunderet, ſi me tunc inueniret. Loquitur ergo Chriſtus
de unguento ſimili, quod Maria ſecū por- F
tauit in die dominicæ reſurrectionis, ut ungeret corpus Ieſu, quod unguentū tūc ſeruauit, nec in Chriſtū illud expendit,
quoniam tunc ſurrexit. Dicit ergo Chri- Mar.16.
ſtus Iudæ, ut permittat Mariam nunc fa- Luc.24.
cere, quod tunc faceret ſi ualeret, quatenus tunc reſeruet unguentum, cuius ſimi-
le nunc effudit. Verba Euangeliſtæ ſunt Ioan.20
intricata, ſed quod iſte ſit ſenſus, patet ex
eo quod ſcriptum eſt apud Marcū, præue- Mar.14.
nit ungere corpus meum in ſepulturam, id eſt, nunc fecit corpori meo quod faceret ei in monumento ſi poſſet. Vnde in
Mattæo habetur, Mittens hæc mulier un- Mat.26.
guentū hoc in corpus meū ad ſepeliendū me fecit. Aliqui textus habent, Sinite illā: & ſic Chriſtus diſcipulos affatur pluraliter, ex quo elicitur, quod non ſolus Iudas murmurauit. propter quod nunc plu-

A illum, quaſi vilem inopemq́; perſonam fariſæi eiecerunt de ſynagoga; Lazarus uerò potens, diues, & nobilis fuit, idcirco eius ſuſcitatio multò famoſior erat, pluresq́; ad eũ ierunt. Tertio, quoniã ſuſcitatio iſta miraculoſior fuit, quàm illuminatio illa, propter quod plures crediderunt in Ieſum propter Lazarũ, quàm propter cæcum illũ. Et quamuis ſcriptũ non ſit, quòd principes ſacerdotũ cogitauerunt cæcum illum occidere, non eſt tamen incredibile, quòd cogitauerunt hoc ipſum. Nullum tamẽ miraculum fecit illos ſic furere, ſicut ſuſcitatio Lazari: quoniã nulla tergiuerſatione poterant negare, uel accuſare. *In craſtinũ*, id eſt, die ſequenti, ſeu die Palmarũ, *Turba multa* (non ſolùm iudæorum, ſed & gentil-
B lium, vt patebit) *quæ uenerat* ad Ieruſalem, *Ad diem feſtum*, hoc eſt ad hoc, ut imminenti ſolemnitati intereſſet paſcali.
Mat. 21. *Cum audiſſent, quia uenit Ieſus Ieroſolymam,*
Mar. 11. *acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt*
Luc. 19. *obuiam ei.* Alii Euangeliſtæ teſtãtur, quod multi ex turba cędebãt ramos de arboribus, & ſternebant in uia. Solus Ioannes ſcribit, quòd cum ramis palmarum in manibus obuiauerunt domino. Certum eſt ergo, quòd vtrunq́; fecerunt. Et ipſi quidã ad literam hoc fecerunt, ad reuerentiã ſaluatoris, diuina uerò inſpiratione, ideo factum eſt, vt uictoria Chriſti qua mox ſuperaturus erat diabolum uicturusq́; mortem, & ſuos ex lymbo erepturus præfiguraretur. Sic enim obuiari uictoribus ſoli-
C tum fuit. Rami quoque palmarum, antiquitus dabãtur uictoribus in prælijs præualentibus. *Et clamabant, Oſanna* (id eſt, obſecro ſalua) *benedictus* (id eſt, ſanctus, & laudandus ſit) *qui uenit in nomine domini*, id eſt, in Deo, & ſecundùm uoluntatẽ, pręordinationemq́ue Dei: quemadmodum de Chriſto per prophetas prædixit. Iſti ſolam Chriſti humanitatem nouerunt, ſicq́; putabant eſſe purum hominem, ſanctiſſimum tamen, & mundi ſaluatorem, ac regem Meſſiam: ideo dicunt eum uenire in nomine domini .i. miſſum eſſe à Deo, & ſecundùm Deum omnia facere, atq́; ad eius honorẽ uenire. Et uerũ fuit, quòd Chriſtus uenit in nomine domini, quia
Ioan. 5. & ipſe iam dixerat, Ego ueni in nomine patris mei, imò ſecundùm quod homo uenit in nomine cuiuslibet diuinæ per-

ſonæ *Rex Iſrael*, i. uerus rector, & ſummus D
princeps Iſraeliticæ plebi promiſſus, & nobis iam datus, de quo Iſaias prædixit, Su- Iſaiæ 9.
per ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, ut confirmet illud, & corroborẽt in iudicio & iuſtitia. Et Oſee, Reuertentur Oſeæ 3.
filii Iſrael, & quærent dominum Deũ ſuũ, & Dauid regem ſuum, id eſt, Meſſiam ut omnes exponunt: Dauid ſiquidem tempore Oſee, diu mortuus fuit, Prophetæ enim concorditer dixerunt Chriſtum fore regẽ iudæorum. Et quidam iudæorum intellexerunt uerba huiuſmodi prophetarum carnaliter, de ſolo regno terreno, ac temporali. Alii ſpiritualiter de regno ueræ obedientiæ, quod inchoatur in uia, & conſummatur, ac perpetuatur in patria, ita quòd Chriſtus dando legem perfectam, ſuis ſpiritualiter præſideret, regnando in E
corde eorum, per fidem & obedientiam, nunc in uia, deinceps transferet eos ad regnum cœleſtis paradiſi, regnando in eis per gloriæ communicationem. Hoc quippe dominus prænunciauit per Ezechielẽ, Eze. 34.
Saluabo (inquiens) gregem meum, & ſuſcitabo ſuper eum paſtorem unum, qui paſcat eum Dauid ſeruum meum. Ego dominus ero in deum, & ſeruus meus Dauid princeps eorum.

Præterea, quanuis prophetæ ſpecialiter diſſeruerũt Chriſtũ fore Iſraelitici populi regem. Nihilominus prænũciauerũt eũ omnium gentium regem eſſe uenturum, iuxta illud Zacariæ, Poteſtas eius à mari uſq́; Zaca. 9.
ad mare, & à fluminibus uſque ad fines ter- F
ræ. Et in pſal. Adorabunt eum omnes re- Pſal. 71.
ges, & omnes gentes ſeruient ei.

Porrò hanc laudẽ turbæ Chriſto oblatam, alii Euangeliſtæ plenius deſcripſerũt. Dicitur enim apud Lucam, Cum appropinquaret Ieſus in deſcenſum montis Oliueti, cœperunt omnes turbæ deſcendentiũ, gaudentes laudare deum ſuper omnibus quas uiderant uirtutibus, dicentes, Benedi- Mat. 21.
ctus qui uenit rex in nomine domini. Pax Mar. 11.
in cœlo, & gloria in excelſis. Ex quibus verbis & cæteris quæ Lucas præmiſit probatur, quòd non ſolũ turbæ ex Ieruſalẽ, & cęteris locis Chriſto obuiãtes, ſed multi quoque eum ſequentes, & cum eo de Betania exeuntes cecinerunt canticum iſtud. In Matthęo leguntur dixiſſe, Oſanna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine domi-

A domini,Oſanna in altisſimis.Marcus ue-
Mar.11. rò ſic refert, Oſanna benedictus qui ue-
nit in nomine dñi. Benedictũ quod uenit
regnũ patris noſtri Dauid. Longum eſſet
omnia iſta exponere,ſed breuiter ꝑſtrin-
gendo,petierunt ſaluari à Chriſto ſalu-
te illa quæ habetur in altisſimis,hoc eſt ,
in cęlo. Præſcripſit aũt hanc laudẽ Pſal-
Pſ.117. miſta,dicẽdo,O dñe ſaluũ me fac,ò domi
ne bene proſperare,benedictus qui uenit
Mat.21 in nomine dñi.*Et inuenit Ieſus*, non à ca-
ſu,ſed per diſcipulos ſuos, ſibi iuſſit addu
ci,*Aſellum*.i.pullum aſinæ ſubiugalis, cui
pullo tũc uſq; nullus hominũ ſedit, *Et ſe-*
Mar.11. *dit ſuper eum*,diſcipulis ueſtimẽta ſua ſup-
Luc.19. ponẽtibus Chriſto inſidenti. Qũo facta
ſint hæc,qui cupit plenius aliorũ ſcire in
B ſpiciat Euangeliſtarũ uolumina.Ioannes
.n.talia prætermiſit,quia ab aliis nouit ſa
Zaca.9. tis ſcripta, *Sicut ſcriptum eſt* per Zacariam
quantũ ad ſenſum.*Noli timere* carnali,hu-
mano,& inordinato timore,de quo ſcri-
Eccl.34. ptum in Eccleſi.Qui timet dominum,ni
hil trepidabit,*Filia Sion* .i. populus Iſrael.
Prophetæ.n. nomine filiæ totam plebem
Iſaiæ 47 ſoliti ſunt deſignare, quẽadmodũ Iſaias
ait,Sede in puluere filia Babylõ.Et Syfo-
nias,Exulta in omni corde filia Ieruſalẽ.
Sion verò eſt nomen montis in quo erat
tẽplum,ac regis palatiũ:unde per Siõ.Fre
quenter totus Iudaicus populus explica-
Zaca.9. tur.*Ecce rex tuus uenit ſuper pullũ aſinæ*. No
ſtra translatio habet,Exulta ſatis filia Siõ
Iubila filia Ieruſalẽ. Ecce rex tuus uenit
C tibi iuſtus & ſaluator,ipſe pauper,& aſcẽ
dens ſuper aſinam, & ſuper pullum filiũ
aſinæ.Vnde apud Mattæum inducitur Ie
ſus utrunq; animal inſediſſe,uidelicet aſi
nam & pullum ſucceſsiuè. Hoc teſtimo-
nium prophetale Euangeliſta adiecit, ut
fidem corroboret,eo ꝙ Chriſtus prophe-
tarum uaticinia adimpleuit:& item,ut in
nuat ꝙ ſacerdotes,& ſcribæ,qui erant eru
diti in lege, ex hoc facto merito atten-
1.Co.15. diſſent Ieſum eſſe Chriſtum. ¶ Præterea
quod turba præfata Chriſto corporali-
ter ſemen exhibuit, nos debemus ei quo
tidie ſpiritualiter exhibere.Dum ergo co
gnoſcimus quod Ieſus Ieroſolymam ue-
nit.i.eccleſiam uiſitat ꝙ utique facit quo
tidie,debemus ramos palmarum accipe-
re.i.florida opera caritatis Dei, ac proxi-
mi.Palma enim eſt arbor æſtate, ac hye-
me florens:ideo caritatem (quæ nunquã D
excidit) figuraliter exprimit, de qua in
Canticis ſponſa,Aquæ multæ non pote- Cant.8.
runt extinguere caritatem, nec flumina
obruent eam. idcirco æſtate & hyeme,
hoc eſt,in proſperis atque aduerſis perma
net florent, & fructus ſalutis producens,
quemadmodum ait Apoſtolus, Caritas 1.Cor.13
patiens eſt,benigna eſt:ſicque Chriſto ob
uiare corde deuoto, eius aduentum cor-
dialiter ſuſpirando, eius præſentiam amo
roſè amplectendo, eiusq; uolũtati in om
nibus cum congrua reuerentia obediẽdo
iuxta illud Amos, Præpara te in occur- Amos.4
ſum Dei tui Iſrael.Tunc quoq; debemus
Chriſtum orare & collaudare, dicentes, Mat.21
Oſanna in excelſis.Oratio nanque præco
niis mixta, efficacisſima eſt ad impetran- E
dum,prout fatetur Pſalmiſta,Laudans in Pſal.17
uocabo dominum,& ab inimicis meis ſal
uus ero.Et eſt Chriſtus laudandus in om
ni loco propter ſuæ maieſtatis præſentiã
atque dominii uniuerſalitatem, propter
quod fertur in Pſalmo,Benedicite domi- Pſa.102
no omnia opera eius,in omni loco domi
nationis eius: itẽ in omnibus horis prò-
pter inceſſabilem ſuæ pietatis ſuper nos
effuſionem,gratiæ influentiam, omnium
que rerũ conſeruationẽ. Vnde Tobias fi- Tob.4.
lium hortatur,dicens, Omni tempore be
nedic Deo.Et in Pſa. Semper laus eius in Pſal.33
ore meo.In Eccleſi.quoque,Laudabo no Eccle.51
men tuum aſsiduè, & laudabit uſque ad
mortem anima mea dominum. Laudan-
dus uerò eſt Chriſtus rex immortalis, & F
uerus Deus,non pigra irreuerentiq; men
te,ſed corde ſyncero,ignito, ac ſtabilito,
ſecundũ illud Eccleſiaſtici,Et nunc in om Eccle.39
ni corde & ore collaudate & benedicite Pſal.9.
nomen domini.Vnde ubertim ait arden-
tisſimus ille Pſalmiſta, Cõfitebor tibi do Pſal.85.
mini in toto corde meo.Tunc Ieſus inue Pſal.110.
niens Aſellum .i. humile mancipium iu- Pſ.137.
go legis diuinæ ſubiectum, quod dicere Pſal.72.
poteſt,Vt iumentum factus ſum apud te,
& ego ſemper tecum. Sedebit ſuper illud
.i.in omnibus diriget animam eius,oẽm-
que alienum dominatorem excludet.*Hæc*
non cognouerunt diſcipuli eius .i. cur Chri-
ſtus Aſellum ſibi iuſſit adduci, & ſuper
illum ſedit, & quod in hoc implebatur
prophetia de Chriſto prędicta, non in-
tellexerunt Apoſtoli,*Primum*,id eſt, an-

A te paſsionem,& tunc quando fiebát. Erát
enim adhuc mirabiliter ſimplices, rudes,
& inerudíti,nam(vt infra Ioannes de ſe-
ipſo teſtatur:)in die dominicæ reſurrectio
nis nondum ſciuit, quòd oporteret Chri
ſtum à mortuis ſurgere,quòd tamẽ Chri
ſtus ſibi & coapoſtolis tam ubertim præ-
Ioan.20 dixit,& prophetatum edocuit, *Sed quando*
glorificatus eſt Ieſus,id eſt, poſt reſurrectio-
nem,quando corpus impaſsibile & glori-
ficatum reſumpſit, *Tunc recordati ſunt*, id
eſt, attenderunt, nó quòd prius illud ſcie
rint,& poſt obliuioni tradiderint,rurſuſ-
que penſauerint, ſed recordatio ſumitur
nunc extenſè, pro conſideratione, *Quia*
Zaca. 9. *hæc ſcripta erant de eo* in Zacaria, vt dictum
Luc. 24. eſt. Tunc enim aperuit illis ſenſum,vt in-
B telligerent ſcripturas, inſufflauitque in
eos, & dixit, Accipite ſpiritum ſanctum:
Ioan.29 In die quoque pentecoſtes docuit eos ſpi-
Actu. 2. ritus veritatis,de omnibus plenè, ac eui
Ioan 41 denter. *Et hæc fecerunt ei*, id eſt, tunc quo-
que recoluerunt, ꝙ turba fecit Chriſto
quæ dicta ſunt, ut impleretur vaticinium
Zaca. 9. Zacariæ. *Teſtimonium ergo perhibebat turba*
quæ erat cum eo, quando vocauit Lazarum de
monumento,& ſuſcitauit eum à mortuis. Hæc
turba conteſtabatur quòd uidit,uidelicet
quòd Lazarus uerè mortuus fuit, atque
ueraciter à Chriſto reſuſcitatus. *Propterea*
& obuiam uenit ei turba,non illa,de qua iá
dictum eſt, quæ interfuit ſuſcitationi La-
zari,ſed illa quæ id percepit ab alia. Sub-
ditur enim, *Quia audierunt eum feciſſe hoc ſi-*
C *gnum*. Hæc turba & illa fuerunt una tur-
ba totalis,cuius partes turba dicũtur. Qui
dam.n. eorum qui occurrerunt Chriſto,
affuerunt quando Lazarum ſuſcitauit, &
alii non affuerunt, ſed ab illis hoc didice-
runt:ſicq; ſimul obuiauerunt ſaluatori,tá
quam excellenti viro,mirabili,potentiq;
homini,ac regi Meſsiæ. *Phariſæi autem di-*
xerunt ad ſemetipſos, id eſt, adinuicem inui
dentes gloriæ Chriſti. *Videtis quia nihil pro*
ficimus id eſt, negligenter & pigrè habe-
mus nos in exequendo propoſitũ noſtrũ,
de interfectione hominis huius,& non ob
tinemus quod proponebamus. Propoſui-
mus enim impedire conuerſionem homi
num ad ipſum,& oppoſitũ contigit, ideo
ſubdunt. *Ecce mundus totus*.i.magna pars
hominũ in mundo uiuentiũ, *Poſt eum abijt*
ei adhæret,credit,obſequitur. Vnde ꝙ di-
cunt,mundus totus, accipiendum eſt per
Hyperbolẽ,quæ eſt figura habens locũ cũ D
aliquid dicitur per exceſſum, ad inſinuan
dum magnitudinem rei: quemadmodum
in Geneſi Farao loquiẽ ad Ioſeph, Abſq;
tui oris imperio, nemo mouebit manum, Gene.41.
vel pedem in omni terra Aegypti.
¶Chryſoſtomus & alii quidam exponunt
hunc locũ de phariſæis credentibus, alioſ
que à perſecutione Chriſti detrahere per
optantibus,vt ſit ſenſus. Videtis quia ni-
hil proficimus,id eſt,quicquid fecerimus,
uel molimur cõtra Ieſum,nil prodeſt, nec
eius magnificentiá impedire ualeamus,
ut patet ad ſenſum: Nã ecce mũdus totus
poſt eum abiit. *Erant autem gentiles quidã*
ex his qui aſcenderant Ieruſalem, ut adorarent
Deum Iſrael in quodá loco templi ad hoc
deputato. Non.n.ingredi poterant ipſum E
templum. Vnde in Actis Iudæi leguntur
Paulo impoſuiſſe,ꝙ locũ ſanctum uiolaſ- Act.21.
ſet,gentiles inducendo in templũ, *In die fe*
ſto paſchæ,quia non ſolũ, templum à Salo
ne conſtructũ, ſed & illud quod ędificauit
Zorobabel, tantæ fuit famæ & excellẽtię,
ꝙ gentiles ex diuerſis mundi partibus cõ- 1. Eſdr.5
fluxerunt in Ieruſalẽ,ut Deum Iſrael ado 2. Ma 3.
rarent in loco ad diuina ſacrificia,atq; ob Acto. 7.
ſequia prælecto, præſertim in feſtiuitate
paſcali. Hoc in libris Macabæorum ple-
nius recitatur. Vnde in Actis Apoſtolorũ
ſcriptum eſt, qũo quidam eunucus potẽs
Candacis reginæ Aethiopum aſcẽdit ado
rare in Ieruſalem,qui cũ rediret,ſedens in F
curru legenſq; Iſaiam à Filippo diacono
eſt conuerſus. Quidá ergo gentiles unius
Dei cultores,quibus etiam ad ſalutẽ ſuf-
ficiebat fides Chriſti uenturi cũ lege natu
rali, aſcenderunt cũ Iudæis Ieruſalẽ uer-
ſus. *Hi acceſſerunt ad Filippum*(Apoſtolum) Luca. 6.
qui erat(oriũdus)*a Betſaida* urbe Galilæę,
de qua ciuitate fuerũt Petrus & Andreas.
¶Cur potius acceſſerunt Filippum quàm
alium Apoſtolum? Fortè ꝙ maiorem cum
eo habuerunt notitiá, uel ex circunſtátia
loci poterant eũ facilius alloqui:uel quia
ſpecialem pietatem,ac manſuetudinẽ cõ-
ſiderauerunt in eo,propter qđ affati ſunt
eum prius atque audientius, Et *rogabant*
eum dicentes, Domine. Dominum uocant Fi
lippum propter reuerẽtiam ſui magiſtri,
& quia uidebát ꝙ eſſet honeſta, ac religio
ſa perſona, *Volumus Ieſum uidere*. Sedit.n.

A Ieſus ſuper animal paruum, vndique tur-
bis vallatus, ita quòd ab vniuerſis nō po-
terat conſpici. Hi ergo quoniam famam
operum Chriſti audierunt, ipſum quoq;
actorem optabāt videre, eiusq; colloquio
frui, vel verbis doceri. *Venit Filippus & di-
cit Andreæ* deſiderium gentilium, in quo
patet Filippi humilitas, quòd per ſe non
præſumpſit hæc Chriſto intimare, ma-
gna quoque reuerentia quam habebat ad
Deut. 7. Chriſtum & quia Filippus inferior quo-
dammodo erat Andrea, monſtratur ꝙ in-
feriora per ſuperiora ad Deum ſint redu-
cenda vt ſit inordinatus proceſſus, infe-
riora quoque ad ſuperiora per media. *An-
Mat. 18. dreas rurſum, & Filippus dixerunt Ieſu*, vnus
2. Cor. 13 protulit uerba, & alius confirmauit, ſeu
B annuit, vt in ore duorū ſtaret firmum ver
bum. *Ieſus autem reſpondit eis, dicens Venit
hora*, id eſt, iam partim adeſt, & cito ple-
nius erit in paſsione, & poſt paſsionem,
Vt clarificetur, id eſt clarus & magnus, ve-
rusq; Chriſtus eſſe monſtretur, ſeu agno
ſcatur, ac per hoc in hominū cordibus cla
rificetur, exaltetur, ſeu honoretur *Filius
hominis*, vt enim poſt pauca ſubiungitur
eadē hora qua Chriſtus hæc dixit, venit
uox de cœlo, dicens, Et clarificaui & ite-
rum clarificabo. quo facto dixit turba (in
cuius mente iam aliqualiter clarificatus
Mat. 27 fuit Ieſus) Angelus ei locutus eſt. ¶ Porrò,
in paſsione clarificatus eſt in cordibus aſſi
ſtētium cruci, qui cū vidiſſent ſolis obſcu
rationem, terræmotum, & cætera quæ fie
C bant, percutientes pectora ſua reuertebā
tur quemadmodū apud Lucam legitur, in
Luc. 23. re urrectione autem clarificatus eſt Ieſus,
id eſt, proprio corpore glorificatus, atq;
in aſcenſione ſuper cœlos eleuatus, ſecun
Act. 1. dū ꝙ ait Apoſt. Humiliauit ſemetipſum,
Filipp. 2 factus obediens vſq; ad mortem, propter
Act. 2. quod & Deus exaltauit illū. Deinde miſ-
ſo ſpiritu ſancto clarificatus eſt, per Apo
ſtolorū prædicationē ac multa miracula.
Primò, in Ieruſalē, vbi maximè inhonora
tus extiterat, ita vt nō eſſet ei ſpecies ne-
que decor, deinde in tota Iudæa, Galilæa,
Iſai. 53. atq; Samaria, Poſtremò, maximè clarifica
tus eſt per prædicationē Apoſtolorum in
uniuerſo mundo, ſeu gentibus uniuerſis,
quæ ubiq; terrarū ad Chriſtum conuerſi
Iſa. 24. ſunt prout per Iſaiā prædictū fuit, A fini-
bus terræ audiuimus laudes, gloriā iuſti.
Et in Pſal. Reminiſcētur & conuertentur D
ad dominum vniuerſi fines terræ. De hac Pſal. 21.
clarificatione exponit Auguſtinus uerba Pſal. 56.
inducta, ita ꝙ Chriſtus verbis conuerſa-
tionē prædixit gentiliū, quæ figurabatur
per conuerſionē horum paucorum genti-
lium, qui Chriſtū videre optabāt: de qua
etiam clarificatione accepit Auguſtinus
illud Pſalmiſtæ, Exaltare ſup cęlos Deus, Pſ. 107.
& ſuper omnem terram gloria tua.

PROSECVTIO HVIVS Capitis.

Amen amen dico uobis, niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit.

ARTICVLVS XXXI. E

EX decreto æternæ ſapientiæ ſum- Filipp. 2
mæ trinitatis debuit paſsio Chriſti
eius glorificationem, gentiumque
conuerſionem præcederet quoniam Chri
ſtus patri vſque ad mortem obediendo,
meruit ſibiipſi præmium accidentale, vi-
delicet corporis glorificationem, atq; iu-
diciariam poteſtatem, omnibus quoq; ho
minibus meruit non ſolū veniam culpæ,
ſed etiam conuerſionis, iuſtificationisque
gratiam, propter quod ait apud Lucam, Luc. 24.
Nonne hæc oportuit pati Chriſtū, & ita Ibidem.
intrare in gloriam ſuam? Et iterū, Opor- Hebr. 9.
tebat Chriſtū pati, & reſurgere tertia die,
& prædicare in nomine eius pœnitentiā
in remiſsionem peccatorum in oēs gen- F
tes. Porrò, ꝙ ita ſit, Chriſtus oſtendit per
aptum exemplum. *Amen amen dico uobis
niſi granum frumēti cadens in terram* (id eſt,
ſeminatum) *mortuum fuerit*, id eſt, corruptū
& reſolutum, *Ipſum ſolum manet* id eſt, fru-
ctum non affert, nec multiplicatur. Cor-
ruptio quippe unius, generatio alterius,
propter hoc unum nō generatur ex alio,
niſi illud primò corrumpatur. *Si autē mor
tuum fuerit* (id eſt, putrefactum in terrā)
multum fructum affert quia generat ſpicam
granis plenam. ¶ Per granum, Chriſtus ſe
ipſum ſignauit, qui ex cœleſti area in hūc
mundum per incarnationem ſeminatus
eſt, unde de ipſo habetur in Pſalmo, E- Pſal. 71
rit firmentum in terra in ſummis mon-
tis. Translatio Hieronymi iuxta He-
bræum ſic continet, Erit memoriale tri-
ticum.

A ticum. Et Zacarias ait, Quid bonum do-
Zacar.9. mini, & quid pulcrum eius niſi frumen-
tũ electorũ? Vult ergo Saluator aſſerere,
ꝙ ſicut granum non corruptum, nequa-
quam fructificat, ſic ipſe non fructificaret
in gentibus, illas per Apoſtolos conuer-
tendo ad fidem, niſi prius à Iudæis occi-
deretur. quod per Iſaiam manifeſtè inue
Iſa. 53. nitur prædictum, quo ſcribitur, Si poſue
rit animã ſuã pro peccato, uidebit ſemẽ
longæuũ, & uoluntas domini manu eius
dirigetur. Per ſemen longæuum intelli-
gitur plebs fidelis credẽs in Chriſtũ, quæ
uſque in finem ſeculi perdurabit. Deni-
que, per uoluntatem domini deſignatur
conuerſio gentium, ſecũdùm quod Theſ-
Theſſ.4. ſalonicenſibus ſcribit Apoſtolus, Hęc eſt
B uoluntas Dei ſanctificatio ueſtra: hæc in
manu Chriſti directa eſt, id eſt, ad bonũ
finem, atque ſalubrem effectum perdu-
cta, eò quòd poſuit animam ſuã pro pec-
cato generis humani delendo. *Qui amat
animam ſuam, perdet eam.*

¶ De multiplici amore loquitur ſacra
ſcriptura. Primò, de uero, diuino, ac ſpiri
tuali amore, qui fundatur in bono hone-
ſto: cuiuſmodi ſunt bona animæ, virtus ſa
pientia, gratia, beatitudo. De hoc amore
1.Cor.13 dicit Apoſtolus, Si linguis angelorum lo
1.Pe.4. quar, &c. Et Petrus, Ante omnia (inquit)
mutuam in uobis caritatem continuam
habentes. Huic amori opponitur odium
quod eſt ſummum peccatum. Secũdò, de
amore carnali inordinato, & ſeculari,
C qui fundatur in bono temporali, dele-
ctabili, uel utili ſaltem apparẽter, de quo
2.Tim.3 amore dicit Apoſtolus alloquens Timo-
tæum. In nouiſſimis diebus inſtabunt tẽ
pora periculoſa, & erunt homines ſeipſos
amantes. Huic amori opponitur odium
Pſa.138 bonum, de quo Pſalmi. Perfecto (ait) odio
oderam illos. Porrò, iuxta filoſofum ama
re eſt alicui bonum uelle. Dupliciter er-
go intelligi poteſt præſens ſcriptura. Pri
mò, Qui amat animam ſuam .i. qui uerè
ac ſpiritualiter diligit eam in ſeculo iſto
uolens ſibiipſi, & cupiens perſeueranter
bona, honeſta, ſpiritualia, ac diuina, per-
det eam .i. in ſeculo iſto exponet eã pro-
pter Deum, atque iuſtitiam aduerſis, ac
mortis periculis, præponetque dura cor-
pori delectabilibus mundi, incedens per
arctam uiam, nec timens eos qui corpus

occidunt. Hæc eſt ſalutaris perditio, quæ D
eſt effectus ſacti amoris eſtque perditio Matt.7.
iſta, ſuiipſius abnegatio, propriæ crucis Mat.10
portatio, & Chriſti imitatio, de quibus Mat.16
apud Matthæum ait ſaluator, Si quis uult Luc.9.
uenire poſt me, abneget ſemetipſum, &
tollat crucem ſuam quotidie, & ſequa-
tur me. Secundò, Qui amat animam ſuã
carnali & uitioſo amore, ambulando in
concupiſcentiis propriis, & temporali-
bus potius quàm æternis inhærendo: per
det eam, id eſt, æternam damnationem in
curret, & ſeipſum uera felicitate poſt hãc
uitam priuabit, iuxta illud Eccleſi. Si prę
ſtiteris animæ tuæ concupiſcentias eius Eccl.18.
faciet te in gaudium inimicis tuis. Ta- Pſal.10
les uerè odiunt ſemetipſos, dicente ſcri-
ptura, Qui diligit iniquitatẽ, odit animã
ſuam. Volt.n. ei quæ nocent De talibus E
ait Iudas in ſua canonica, Hi ſunt in epu
lis ſuis cõuiuãtes, ſine timore, ſemetipſos
paſcẽtes, nubes ſine aqua, quæ à uẽtis cir
cũferuntur, quibus procella tenebrarũ cõ
ſeruata eſt in æternũ. Huic aũt ſecundæ
expoſitioni magis concordant ſequentia.
Et qui odit animã ſuam in hoc mundo. i. dele-
ctabilia mundi & carnis ei ſubtrahit, eam
que quotidie propter Chriſtũ mortifi-
cat: & ſi occurrat articulus, pro fide, & iu-
ſtitia mortẽ amplectitur tẽporalem. *In ui-
tam æternam* adipiſcendã merito odii hu-
ius *Cuſtodit eam* de quo odio dicit Salua-
tor apud Lucam, Si quis uenit ad me, & Luc.14.
non odit patrẽ ſuũ, & matrem, & fratres, F
& ſorores, & uxorẽ & filios, adhuc aũt &
animam ſuam non poteſt meus eſſe di- Galat.5.
ſcipulus. Fugiamus ergo delectabilia ui-
tæ præſentis, omnemq; mundi honorẽ,
famã & gloriã cordialiter aſpernemur,
crucifigẽtes iuxta doctrinã apoſtoli carnẽ
noſtrã cũ uitiis, & cõcupiſcentiis. *Si quis
mihi miniſtrat* obediendo meis præceptis,
uel acquieſcendo cõſiliis euãgelicis, *Me
ſequatur*. i. Patiendo aduerſa, me æquani-
miter, fortiter, atq; ſtabiliter imitetur,
non recedẽdo à uia iuſtitiæ propter tor-
menta. Vnde admonet Petrus, Chriſtus 1.Pet.2.
paſſus eſt pro nobis, uobis relinquẽs exẽ-
plũ, ut ſequamini ueſtigia eius. Hoc eſt,
qđ Ioãnes in ſua docet epiſtola, Qui ſe di
cit manere in Chriſto, debet ſicut ille am-
bulauit, & ipſe ambulare Paulus quoq;, 1.Ioã.3.
Oẽs (inquit) qui uolũt piè uiuere ĩ Chri- Tim.3

A ſto perſecutionem patientur. Quid tã iuſtum, decens & ſanctũ, quàm vt diſcipuli imitentur magiſtrum, ſerui dominum, membra quoq; caput? *Et ubi ſum ego*, inuiolabiliter ẽ in diuinã naturã, ſemper quoque poſt aſcenſionem.i. in regno cœlorũ in patria beatorum, *Illic & miniſter meus erit* poſt uitæ præſentis occaſum, & plenã ſatisfactionem, hic uel in purgatorio factã, Vnde in Apoc. loquit̃ Chriſtus, Qui uicerit, dabo illic ſedere mecũ in trono meo, Sicut & ego uici, & ſedi cũ patre meo in trono eius. Et Apoſt. Cupio (ait) diſſolui & eſſe cum Chriſto, Hinc iterũ dicit ad Timot. Si commortui ſumus, & cõuiuemus, ſi cõpatimur & conregnabimus. *Si quis mihi miniſtrauerit* perſeueranter uſque in finẽ, declinando ab omni peccato mortali, iuxta illud in Pſal. Ambulans in uia immaculata, hic mihi miniſtrabat, *Honorificabit eum*.i. honorabilem eum faciet magnãq; ei reuerentiam exhibebit, *Pater meus qui eſt in cœlis*.i. in cœleſti palatio, in angelorum conſortio, in cœleſtis paradiſi delitiis conſtituet eũ pater æternus, ſed & diuinæ eſſentię uniet animam eius, ut uideat Deũ ſicuti eſt clarè per ſpeciem.

Apoc. 3. Filipp 1. 2.Tim.2 B Pſa.100.

¶ Sæpe inſuper Deus exaltat ſeruos ſuos fideles in uita præſenti, & poſt mortẽ propter quod dicit propheta, Mihi autẽ nimis honorati ſunt amici tui Deus. Magna honorificatio filiorũ adoptiuorũ eſt eſſe cũ filio naturali, cohæredeſq; Chriſti de quo honore ait inferius. Pater quos dediſti mihi, uolo ut ubi ſum ego, & illi ſint mecũ, ut uideant claritatẽ meã *Nunc anima mea turbata eſt*.i. vehementer mota, nõ tamen inordinatè affecta. ¶ Turbatio iſta fuit in anima Chriſti, quantũ ad inferiorem eius partem & appetitũ ſenſitiuum, non ex infirmitate, ſed prauia rationis deliberatione, abſq; ſuperioris partis animę inquietudine: unde nomine perturbationis aliud nihil deſignatur, niſi ingens cõmotio appetitus ſenſitiui, inſtantẽ paſſionem naturaliter abhorrentis, ex præuia imaginatione illius ipſa ratione talẽ paſſionẽ imperante, ad inſinuandũ ueritatẽ humanæ naturæ in Chriſto. Talis quoq; turbatio fuit meritoria nobis, ſicut & cæteræ afflictiones, paſſioneſq; Chriſti, & item conſolatoria, utpote ne deſperatione, uel puſillanimitate frangamur, dũ ue-

Pſa.100 Ioan. 17 C

ceſſitate, uel infirmitate turbamur. In nobis tñ turbatio ſolet mentis tranquillitatẽ auferre. Deniq;, ꝙ turbatio nõ ſemper ſonet in uitiũ, ſed magnã motionẽ ſignificet, patet ex hoc ꝙ in animatis quoq; ſolet aſcribi, quemadmodũ dictum eſt ſupra. Cùm turbata fuerit aqua mittat me in piſcinam. Et in Pſalmo, Qui cõturbas profundum maris. Qualiter uerò turbatio & cæteræ paſſiones fuerint in Chriſto, dictum eſt plenius in præcedenti capitulo. *Et quid dicam*.i. ex turbatione prædicta ſentio in me diuerſos effectus ex quibus diuerſæ preces procedere poſſunt: nõ quæro quid dicã, non ꝙ ignorem quid dici expediat, uel præ anguſtia ſpiritus loqui non ualeã, ſed ut arduitatem cauſæ, ſiue negotii pandã, quia ſecundũ appetitũ ſenſitiuum refugio mortem, ſed ſecundũ rationem, & uoluntatẽ deſidero mori pro beatitudine mundi. Veruntamen appetitus animæ Chriſti, non fuerunt ſibi inuicem inordinati repugnantes neque contrarii. Inferior enim detinebatur naturaliter agere quod ſuum erat ſub moderamine rationis. *Pater ſaluifica me ex hac hora*. ¶ Hoc exponi põt dupliciter. Primò, ut ſit ratio deliberatæ rationis quæ ſemper exaudiebatur in Chriſto, eritq; ſenſus, Pater ſaluifica.i. ſaluum fac me ex hac hora, id eſt, paſſione inſtante, & turbatione atque pauore præſenti: non ut non moriar, uel ut non turber & pauẽã, ſed ut per acceleratã reſurrectionem ab omnibus pœnis his liberer, ſimque impaſſibilis corpore, & anima. Iuxta hunc ſenſum orat Chriſtus frequenter in Pſalmo, ut cum ait, Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuum, erue à framea Deus animam meã. Salua me ex ore leonis. Ieremias quoque confundantur (inquit) qui me perſequũtur, & non confundar ego, paueant illi & non paueam ego. Secundò exponitur, ut ſit ratio animæ ſecundùm ſenſitiuum appetitum, ſecundùm quem dixit, Tranſeat à me calix iſte, Pater ſaluifica me ex hac hora, id eſt, a malis pœnalibus temporis nunc inſtantis, uidelicet à morte & afflictionibus cæteris, quas naturaliter horreo. Verũ quoniã Chriſtus hoc abſolutè nõ petiit, ſed ſimpliciter, hoc eſt, ex deliberata ratione & uolũtate rationali diuinæ uolũtati perfectiſſimè ſubiecta & cõfirmata

D Pſal.64. Ioan. 11 E F Pſal. 21. Iere.17. Mat.26

A firmata pati optauit, propterea ſubditur, *Sed propterea*, id eſt, ut patiar iſta pro tuo honore, hominumque ſalute, *Veni in hanc horam*, id eſt, humanam naturam aſſumpſi, & mortalis, ac temporalis fieri uolui, atque hucusque perueni, ducens uitam perſecutionibus atque laboribus abundãtem. Deinde ſubiungitur deliberatæ rationis petitio. *Pater clarifica tuum nomen*, id eſt, me ipſum manifeſta, tuam bonitatem, maieſtatem ac omnipotentiam per
Iſai. 35. meam paſſionem declara. Virtute quippe & merito paſſionis Chriſti pater totum mundum illuminauit, ſuique nominis no-
Roma. 8. titiam gentibus per Apoſtolorum doctrinam patefecit.

¶ Ex hoc enim quod pater tradidit filiũ
B ſuum pro nobis in mortem, oſtenditur miſericordia atque dilectio eius ad nos, & item iuſtitia eius, quæ tãta eſt, quòd maluit unigenitum ſuum occidi, quàm peccatum manere inexpiatum, multum immune: ſapientia quoque, quòd tam admirabilem & conuenientiſsimum modum inuenit. Itaque mors Chriſti fuit clarificatio patris, imo paſſio martirum clarificatio nominis eſt diuini, quoniam moriẽdo pro ueritate Deum honorant, & uerũ ac iuſtum oſtendunt. Propter quod dicit
Ephe. 1. Apoſtolus ad Epheſios, In omni fiducia magnificabitur Chriſtus in corpore meo ſiue per uitam, ſiue per mortẽ. Infra quo-
C que de Petro habetur, Hoc autem dixit,
Ioan. 21. ſignificans qua morte clarificaturus eſſet
Mat. 3. Deum. *Venit ergo uox de cœlo*, id eſt, in aere
Marc. 1. formatus eſt ſermo cœleſti uirtute, uide-
Lucæ. 3. licet à Deo miniſterio angeli loquentis
Ioan. 1. in perſona Dei patris, quemadmodum in
Mat. 17. Chriſti baptiſmo & trãsfiguratione. Quæ
Marc. 9. autem fuerit uox iſta, ſubiungitur. *Et cla-*
Lucæ. 6. *rificaui, & iterum clarificabo*, hoc quidam
Lucæ. 3. exponunt de clarificatione filii à patre, ut ſit ſenſus, Et clarificaui te ò unigenite, & iterum clarificabo te: poteſtque clarificatio iſta exponi de Chriſto ſecundùm utrãque ſuam naturam, quia ſecundùm diuitatem pater clarificauit, id eſt, ab æterno clarum, glorioſumque genuit filium, quẽ produxit ſibi ipſi æqualem, communicando ei eandem numero claritatem, quam habuit & ipſe: ſecundùm humanitatem uerò pater clarificauit, id eſt, clarum fecit, ac propalauit Chriſtum in omnibus

mirabilibus, quæ circa eius humanitatem D oſtendit, prænunciando eius incarnationem per prophetã, annunciando eius cõceptionem uirgini ſanctæ per angelum; educendo eum de clauſo uirginis utero, & cætera miracula faciendo per Chriſtum, in teſtimonium quòd ſit Chriſtus: & iterum clarificabo te, in paſſione, per mirabilia quæ tunc fient, in reſurrectione, aſcẽſione, ſpiritus ſancti miſsione, Apoſtolorũ prædicatione, & miraculorum per eos eorumque ſequaces perpetratione. Vnde in
Actis loquitur Petrus, Deus patrum no- *Actu. 3.*
ſtrorum glorificauit filium ſuum Ieſum, ſed quoniam Chriſtus immediatè ante
hęc uerba orauit, dicendo, Pater clarifica *Ioan. 11.*
tuum nomen, Videtur glorificatio iſta re-
ferenda ad patrem qui dicendo: Et clarifi- E
caui, & iterum clarificabo, oſtendit ſe exaudiuiſſe precem filii ſui dilecti, qui paulò ante aſſeruit, Ego ſciebam, quoniã ſemper me audis: pater ergo clarificauit ſeipſum in filio & per filium quoniam quicquid communicauit filio ab æterno per generationem diuinam, uel in tempore per miraculorum operationem totum ceſſit ad clarificationem patris, cuius tota perfectio relucet in filio: imò cum patris & filii ſit una ſubſtantia, eorum eſt una clarificatio. Quod.n. eſt ad gloriã unius diuinarũ perſonarũ, eſt ad gloriã ſingula-
rũ. Propter qđ dixit Saluator, Qui nõ ho- *Ioan. 5.*
norificat filiũ, nõ honorificat patrẽ qui mi-
ſit illũ. *Turba ergo quæ ſtabat*, ex quo patet, F
quod dño Ieſu ſtante & uerba illa loquẽte, populus quoque ſubſiſtit, & aſpexit, atque aduertit, *Et audierunt uocem*, præfatam de cœlo allatam, *Dicebat tonitruum factum eſſe. Alij dicebant, Angelus ei locutus eſt*. Per turbam intelliguntur rudiores, qui uocẽ prædictam nec intellexerunt, nec diſcernebant, ſed ſonum confuſum iudicauerũt & forſitam exiſtimabant quòd tale aliquid factum eſſet miraculoſè, quale in li-
bris Regum factum legitur, ubi habetur *2. Re. 12.*
quòd Samuele orante, dedit dominus uoces & pluuias. per alios intelliguntur ſubtiliores, qui uocem prædictam attendebant eſſe articulatam & ſignificatiuam. Et quia credebant eum eſſe regem Iſrael & Meſsiam, putabant angelum ei locutum, quemadmodum in ſcripturis ueteris teſt. leguntur angeli prophetas affati.

Sed

A ¶Sed multum mirandum uidetur, ꝙ uocem prædictam non intellexerunt, quæ (ut arbitror) facta eſt in Hebræo idiomate. Chryſoſt. autem teſtatur circa hunc locum, quod aperta quidem & bene ſignificatiua erat uox iſta, ſed citò ab eis euolauit, quaſi à groſſioribus, carnalibus, & deſidioſis, & hi ſonitum tantum retinuerũt. Alii uerò, ꝙ articulata uox erant nouerant, quid autem ſignificaret ignorabant, ſed nec uerba hæc ſatisfaciunt dubitationi meæ. Si enim uox iſta in Hebræo facta eſt, intellexerunt eam Hebræi: quantũ ad ſenſum ſuperficialem, præſertim cũ dubiũ nullum ſit, quin vox iſta multum fuerit altiſſona & diſtincta. Quomodo ergo tur-

B ba dixit factum eſſe tonitruum, cũ & turba eſſet Hebrææ linguę non ignara? Si aliquis dicat, ꝙ ideo dixit factum eſſe tonitruum, quoniam facta fuit uox magna tonitruo ſimilis, quomodo Ioannes ait in

Apo. 14. Apoc. Audiui uocem quaſi tonitrui magni. Et apud Iob inducitur, Cum uix par- Iob. 26.

uam ſtillã ſermonũ eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri? Si inquam hoc aliquis dicat, tunc turba iſta non differebat ab aliis. quoniã uox angelorũ aſſimulatur tonitruo. Puto ergo, ꝙ turba quæ dixit tonitruũ factũ, maximè fuit gẽtilis. Dictũ eſt.n.ꝙ multi gẽtilium aderant. Hi.n. quoniam linguam Hebręam non intellexerunt. putabant factũ eſſe tonitruum, ſicut in paſſione Chriſto

C clamante, Heli heli lamazabatani; quidã audientes dixerunt, Ecce Heliam uocat

Pſal. 21. Mat. 16 iſte. Illi.n. ſecundũ Hieronymũ fuerũt gẽtiles & miniſtri Pilati, qui linguã Hebręã non intellexerunt perfectè, ſed nomẽ Heliæ ſæpe audierunt: propter quod Ieſu dicẽte Heli putabant, ꝙ inuocaret Heliã. Sic iſti prędicta uerba nequaquã intelligẽtes, dixerunt factum eſſe tonitruum. Alii uerò, puta Iudæi, intellexerunt uerba quantũ ad ſenſum ſuperficialem, quemadmodum ſimplex clericus legens uerba hæc, ſignificationem eorum ſuperficialiter cõcipit, ſenſum tamen interiũ atq; latentẽ nõ intellexerunt: idcirco dixerunt, Angelus ei locutus eſt; & hoc uerũ fuit, quãtũ ad hoc quod immediatus formator uocis angelus fuit, ſed quoad hoc uerũ nõ fuit, ꝙ angelus in propria perſona, uel tanquã ſuperior loqui putabatur, putabãt tñ, ꝙ uox

illa aliquid magni notauit, ad declaran- D dum ꝙ Ieſus eſſet uerus rex Iſrael. *Reſpondit Ieſus & dixit, Non propter me.* i. nõ meã inſtructionem uel utilitatem aut neceſſitatẽ. *Hæc uox uenit, ſed propter uos.* i. ad ueſtram informationẽ atq; ſalutẽ, Chriſtus nempe perfectè cognouit ſemetipſũ, nec eius beatitudo ex noſtra conuerſione augetur, ſed populus ille, & nos indigemus inſtructione angelica, & cõuerſatione mẽtis noſtræ ad Chriſtũ. Nihilominus, uox illa uenit propter clarificationẽ Chriſti, ut dictum eſt. *Nunc iudicium eſt mundi.* Superius dixit filius Dei, Ego nõ iudico quẽ Ioan. 9.

quã. Et, Non miſit Deus filium ſuũ ut iudi Ioan. 3.

cet mundũ: quæ intelligenda ſunt de iudicio diſcuſſionis, & reprobationis finalis E

ſeu condemnationis. Quod ergo iam aſſe Roma. 8.

rit, Nunc iudicium eſt mundi, accipiendũ eſt de iudicio diſcretionis, ut ſit ſenſus, Nunc, id, tempore euãgelicæ legis, & nũc in præſenti atq; poſt paſſionem meã: iudicium eſt mundi. i. iudicialis diſcretio hominum agitur, utpote prædeſtinatorũ clementer ad Chriſtum conuerſio, & reproborũ iuſta relictio, Ex tempore enim prædicto Deus mox me demonſtrauit, qui eſſẽt electi, & qui præſciti, per hoc, quod aliquibus magnam largitus eſt gratiam, aliosq; deſeruit, ſicque iudicauit diſcretione prudenti inter electos & reprobos, illos uocãdo, iſtos derelinquendo. *Nunc*, uirtute paſ- F

ſionis meæ, & per Apoſtolorum prædicationem, ſancti ſpiritus illuſtrationẽ, *princeps huius mundi.* i. diabolus, rector & dominus hominum mundanorum, qui à diabolo ſuperantur, propter quod eius ſerui dicuntur, iuxta illud Petri, A quo quiſquã 2. Pet. 2.

ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt. Nec mi- 2. Cor. 4

rũ ſi diabolus appelletur princeps mundi Mat. 4.

cùm de ipſo dicat Apoſtolus, Deus huius Marc. 1.

ſeculi excecauit mentes infidelium, quæ uerba malè intelligentes Manichæi, dixerunt diabolum hominum eſſe ſubſtantiæ mundialis: ſecundùm quod alibi ſpondet Lucæ. 4.

Chriſto, Hęc omnia dabo tibi, ſi procidẽs adoraueris me. Itaque nunc princeps huius mundi *Eiicietur foras*, id eſt, à cordibus hominum expelletur, quia in toto mũdo innumerabiles qui ſeruierũt peccatis, idolis, ſiue dæmonibus, conuertentur ad me, & fient templum ſpiritus ſancti, in quibus paulo antè habitauit diabolus. Hoc ſta-

tim

A tim poſt miſſionem ſpiritus ſancti cœpit
Act.6. uehementer implere. Primò, in populo Iu
dęorum, quando ad prædicationem Petri
tot millia Hebræorum conuertebantur,
ita ut etiam multa ſacerdotum turba obe
dierit euangelio, ſicut in Actis ſcribit Lu
cas. Deinde in omni terra gentilium, quã
Pſa. 71. do cępit copioſè impleri illud in pſal. Et
benedicentur in ipſo omnes tribus terrę.
Omnes gentes magnificabunt eum.
¶Sed nonne per gratiam Dei à principio
mundi eiectus eſt diabolus à cordibus ho
Ioan. 7. minum electorum? Vtique. Quomodo er
go ait, nunc eiicietur, quaſi antè eiectus
non fuerit? dicendum quod ideo, quoniã
tunc eiectus fuit à paucis, nunc uerò cœ-
pit ab innumerabilium cordibus eiici. Si
B mili modo dictum eſt ante, Spiritus non
dum erat datus, quia Ieſus nondum erat
glorificatus. *Et ego ſi exaltatus fuero a terra,*
i. in cruce leuatus. Quod ait, ſi, non eſt in-
telligẽdum dubitatiuè, ſed aſſertiuè, ſicut
iam dixit de grano frumenti, ſi mortuum
Amos 3. fuerit, multum fructum affert. Et Amos
dicit, Si erit malum in ciuitate, quod do-
Iob. 31. minus non fecit. Si etiam ait Iob, Si con-
tempſi iudicium ſubire cum ſeruo meo,
quæ omnia certitudinaliter non dubita-
tiuè dicuntur, Omnia genera hominum.
i. quoſdam de omnibus. ſ. iuuenes, & uir-
gines, Iudæos & paganos, doctos & ſimpli
ces, pauperes & diuites. *Traham ad meipſum*
non uiolenter, ſed amore, i. per fidem & ca
ritatem conuertam eos ad me. Chriſtus. n
C moriendo ſatisfecit pro omnibus quantũ
fuit in ipſo, & merito ſuæ paſſionis, infu
ſa eſt electis in toto mundo gratia, per
quam audita Euangelica prædicatione,
ad Chriſtum cõuerſi ſunt, ſecundũ quod
Iſaie. 55 Iſaias prædixit, Gentes quæ non cogno-
Pſa. 21. uerunt te, ad te current. Et pſa. Adorabũt
in conſpectu eius uniuerſæ familiæ gen
tium. Deinde, ponũtur uerba Euangeli
ſtæ, exponentis præinducta Chriſti uer-
ba. *Hoc autem,* uidelicet ſi exaltatus fuero
à terra, *Dicebat, ſignificans qua morte,* i. quali
modo ſeu genere mortis, *Eſſet moriturus,*
quia per exaltationem intellexit ſuã cru
cifixionem. *Reſpondit ei turba,* id eſt, pars tur
Ioã. 12. bæ, quæ non credidit, ſed Chriſto oppo-
Mat. 21. ſuit. In turba nanque multi fuerunt, qui
Mar. 11 crediderunt, uidelicet qui dixerunt, Bene
Luc. 13. dictus qui uenit in nomine domini rex
Iſrael: aliqui quoque fuerunt ibi qui in- D
uidebant glorię Chriſti, præſertim ſcri-
bæ & phariſæi, ac fautores eorum. Hi er-
go dixerunt. *Nos audiuimus ex lege.* id eſt,
ex ſcripturis ueteris teſtamenti (ſumunt,
enim legem pro libris Moyſi & propheta
rum.) *Quia Chriſtus manet in æternum,* id eſt
immortaliter ſubſiſtit, & incorruptibili-
ter perſeuerat. Cognouerunt ergo iſti Iu
dæi aliquid de Chriſti æternitate, de qua
Daniel ait, Poteſtas eius, poteſtas æterna, *Dan 7.*
quæ non auferetur, & regnum eius quod
non corrumpetur. Et in Pſalmo, Tu es ſa- *Pſa. 109*
cerdos in æternum, Atque in Iſaia, Multi *Iſaiæ. 9.*
plicabitur eius imperium, & pacis non
erit finis. *Et quomodo tu dicis, oportet exaltari
filium hominis?* Chriſtus non dicitur iã di-
xiſſe, oportet exaltari filiũ hominis, ſed E
ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia tra-
ham, &c. Cur ergo ſic repetunt, Quomo-
do tu dicis: oportet exaltari filium homi
nis? Dicendum, ꝙ iſti Iudæi memoriter te
nuerunt, ꝙ Chriſtus communiter appella
uit ſe filium hominis, & paulo ante iã di-
xerat, Venit hora ut clarificetur filius ho
minis: ideo ſenſum potius quàm uerba
Chriſti reſumunt. Attenderũt quoque ꝙ
Chriſtus non dubitanter, ſed certitudina
liter dixit, ſi exaltatus fuero propter qđ
dicunt eum dixiſſe oportet exaltari. Sed
unde ſciebant ꝙ Chriſtus per ſui à terra
exaltationem, intellexit ſuam crucifixio-
nem? Ad hoc quidam reſpondent, ꝙ apud
Iudæos erat prouerbium, per exaltationẽ
deſignari crucifixionem: uelut ſi aliquis ei F
quem cupit ſuſpendi, dicat, eleueris in al
tum. Sed ſi hoc ita eſſet, tunc utique uer-
bum Chriſti valde manifeſtũ fuiſſet, nec
Euangeliſta indiguiſſet illud exponere tã
quam obſcurum. Vnde ſecundũ Auguſti
num uerbum illud exaltationis adeo fuit
obſcurum, quod nec diſcipuli pro tunc il
lud indigebant: ideo ſecundũ Auguſtinũ
& Bedam Iudæi illud intellexerunt non
uigore ſapientię, ſed peſte ac ſtimulo inui
dẽti. Iã. n. decreuerunt crucifigere Ieſum,
propterea ſtimulata eorum inuidia dedit
eis facilem intellectum ſermonis eorum
propoſitũ, deſignantis. Itaque dicũt, Quo
modo tu dicis, oportet exaltari filium ho
minis? tanquam dicant, uerba tua contra
ria ſunt. Dicis enim, ꝙ tu filius hominis
ſis Meſſias, & item, quòd ſis crucifigẽdus,

hæc

A hæc autem ſimul ſtare non ualent, quo-
niam nos audiuimus ex lege, quòd Chri
ſtus manet in æternum, ideo diligentius
ſciſcitamur à te. *Quis eſt iſte filius hominis?*
Quem dicis crucifigendum, quaſi dicant,
Tu ille eſſe non potes, cùm te Chriſtum
eſſe inſinues. Magna proculdubio cæcitas
atque peruerſitas Iudæorum iſtorum, vo
lentium demonſtrare, quòd ideo Ieſus nõ
ſit Chriſtus, quoniam dixit ſe occidendũ.
Dani. 7. Cum Daniel qui prophetauit de Chriſti
Dani. 9. æternitate, apertiſſimè uaticinatus ſit de
eius paſſione. Poſt hebdomadas (inquiés)
Iſai. 53. ſexagintaduas occidetur Xp̃s, Et Iſaias,
qui de Xp̃i interminabili pace prędixit, de
eius quoq; amariſſima paſſione pſcripſit,
Nos putauimus eũ quaſi leproſum. & per
B cuſſum à Deo, & humiliatum. Dauid quo
Pſa. 109 que eodem pſalmo quo dixit de æterni-
tate Chriſti, de paſſione adiecit, De tor-
Pſa. 21 rente in uia bibet. Et alibi dicit pſal. A-
ruit tanquam teſta uirtus mea, & linguá
mea adhæſit faucibus meis, & in puluerẽ
mortis deduxiſti me. Itaque, ſimul ſtant
mors Chriſti, & eius ęternitas dupliciter.
Primò, quoniam mors conuenit ei ratio
ne naturæ humanæ, æternitas ex parte di
uinæ naturæ. Secundò quoniam licet ſe-
cundùm aſſumptam humanitatem occi-
ſus ſit, & homo eſſe ad tempuus deſiit, ta
men poſt triduum glorificatus eſt in car-
ne aſſumpta, & ſecundùm humanitatem
ad uitam impaſſibilem ſuſcitatus, ſicque
æternitas competit ei etiam quoad natu-
C ram aſſumptam à parte poſt: iuxta illud
Hebr. 7. Apoſtoli ad Hebræos, Chriſtus eò quod
maneat in æternum ſempiternum habet
ſacerdotium, ſemper uiuens ad interpel-
landum pro nobis. *Dixit ergo eis Ieſus Ad
huc modicum lumen in uobis eſt* hoc eſt, non
penitus caretis notitia ueritatis, ſed de lu
ce cognitionis Chriſti parum habetis, ui
delicet, quia cognoſcitis, quòd maneat in
æternum. Imperfecta uerò eſt ueſtra co-
gnitio, quoniam ignoratis quomodo paſ-
ſio, & æternitas Chriſti ſibiinuicem non
repugnent, quia non referuntur ad idem
ſecundùm idem, ſeu eodem modo, ut di-
ctum eſt, Vel ſic, Adhuc modicum, id eſt,
modico tempore ſeu paucis diebus. lumẽ
in uobis eſt, hoc eſt, ego qui ſum lux mũ
di, inter uos conuerſor atque deambulo,
ideo *Ambulate*, id eſt, de imperfecta noti-
tia Chriſti, ad eius perfectionem cogni- D
tionem procedite, & totum intelligite,
ſcilicet, Chriſtum eſſe crucifigendum, &
in æternum uicturum *Dum lucem habetis*
id eſt, dum me ſplendorem lucis æternæ
præſentem conſpicitis, qui uos inſtruere
ſum paratus, *Vt non tenebræ uos comprehen-
dant*, id eſt, ne caligo uitiorum, & cæcitas
ignorantiæ atque perfidiæ animas ueſtras
capiant, illaqueent, ſeu conſtringant, ſecũ
dùm quod Salomon ait in prouerbiis,
Iniquitates ſuæ capient impium, & funi-
bus peccatorum ſuorum cõſtringetur. *Et
qui ambulat in tenebris* (erroris & culpę) *ne
ſcit quo uadit*. i. inordinatè, & errabũde ice
dit, nec proprios actus intelligit, neq; ad
finẽ ſalubrẽ puenier, ſed tẽdit periculoſius
& perit magis quàm arbitratur. Omnis E
enim qui peccat, eſt ignorans ſecundùm
philoſophos & theologicos, quoniam ac-
quieſcit malo ſub ſpecię boni, & opera-
tur illicita tanquàm bona, Vnde Salomõ
in Prouerbiis loquitur, Via ſtulti recta Prou. 12
eſt in oculis eius.

Denique, & nos ambulare debemus Pſ. 118
per ſemitas æquitatis, & uiam mandato-
rum cæleſtium currere, dum lucem gra-
tiæ, & ueritatis notitiam habemus, quem
admodũ dicit Apo. Dum tẽpus, habemus Galat. 6.
operemur bonum ad omnes. Et, Noli ne- 1. Tim. 4
gligere gratiam Dei, quæ data eſt tibi.
Dum lucem (ideſt, me Chriſtum) *habetis*
(pręſentem) *credite in lucem* vnigenitum
filium Dei, ad quem pater ait, per Iſaiam, Iſaiæ 49
Dedi te in lucem gentium. Et, Populus F
qui ambulabat in tenebris, uidit lucẽ ma Iſaiæ 9.
gnam, *Vt filij lucis ſitis*, ideſt, filii Chriſti,
per fidem, dilectionem, & imitationem ip
ſius, quemadmodum ad Galatas dicit A- Galat. 3.
poſtolus. Omnes uos filii Dei eſtis per fi-
dem. Vel filii lucis, ideſt, gratiæ & ſapien-
tiæ. *Hæc locutus eſt Ieſus* (obſtinatis Iudęis)
& abijt extra Ieruſalem, *Et abſcondit ſe ab
eis*, tranſeundo per medium eorum, cedẽs Ioan. 7.
furori eorum, quoniam nõdum uenit ho
ra ſuæ paſſionis: dansq; exemplum, ſæpe
humiliter declinandi ac fugiendi, potius
quàm potenter reſiſtendi. Vel ſeipſum
perſecutionibus ingerendi, ſecundũ quod
dictum eſt plenius circa finem octaui ca-
pituli. Verantamen agnoſcendum, quia Mat. 21
vt alii tres Euangeliſtæ concorditer refe- Mar. 11
runt, Ieſus antequam ſe abſcondit, intra- Luc. 19.
uit

A uit in templum eiiciens inde ementes, & vendentes. Cumq; cum ſacerdotibus, ſcribis, & phariſæis, acriter diſputaſſent, relictis illis, diſceſſit, & introiuit Betaniam. Nihilominus, feria ſecunda, & tertia reuertebatur, & prædicauit in templo.

EXPOSITIO RESIDVAE partis.

Cum autem tanta ſigna feciſſet Ieſus coram eis.

ARTICVLVS. XXXII.

DEinceps oſtenditur Iudæorum obſtinata perfidia propheticè prænunciata, *Cum autem tanta ſigna* quæ
B
nunc deſcripta ſunt, utpote ſuſcitatio Lazari, illuminatio ceci nati, impetratio vocis cœleſtis. *Feciſſet Ieſus coram eis*. Mul-
Ioan. 11 ta autem ſigna tunc fecit, puta in die pal-
Ioan. 9. marum, quæ Ioannes non recitat. Vnde
Ioã. 12. apud Matthæum inducitur, quòd cum eſſet in templo acceſſerunt ad eum ceci & claudi, curauitque eos, *Non credebant in eum* (imò nec ei) *ut ſermo Iſaiæ impleretur quem dixit*. Quod ait, ut ſermo Iſaiæ impleretur, intelligendum eſt, concomitanter nõ cauſaliter. Non enim ob hoc fidem Ieſu ſpreuerunt, ut uerificarent uerba Iſaiæ.
Iſai. 53. Sic enim nouiſſent Iſaiam de eorum excecatione prænunciaſſe, & quòd Ieſus eſſet Chriſtus quem Iſaias prædixit non
C recipiendum à populo Iudæorũ: pro maiori parte eorũ, ſed ex incredulitate ipſorũ conſecuta eſt impletio uaticinii Iſaiæ,
Iere. 13. nec ſolũ Iſaiæ, ſed inſuper Dauid & Iere-
Dani. 9. miæ, ac Danielis, Scriptum eſt enim in lib.
Pſa. 68 pſalmorum, Obſcurentur oculi eorum ne uideant. Et Ieremias ait, Reliqui domum meam diuiſi hæreditatem meam, dedit cõtra me uocem ſuam, ideo odiui eã. Daniel quoq; dixit, Nõ erit eius populus, qui eũ negaturus eſt. Deinde ponuntur uerba Iſaiæ in perſona prophetarum loquentis, *Domine, quis credidit auditui noſtro?* Præui-
Iſai. 52. dens enim Iſaias in ſpiritu ſancto, quàm pauci Iudæorum reciperent Chriſtum, admirando inquirit, Domine, quis Iudæorum, quaſi dicat, modica pars eorum credidit auditui noſtro. i. uerbis ac miſteriis Chriſti, quæ tu nobis reuelaſti de Chriſto, & quæ audiendo à te didicimus. Audi- D
tus quippe eſt ſenſus diſciplinæ ſecundùm philoſophum, & iuxta Apoſtolum. Fides 2.Cor. 8.
eſt ex auditu. vel, quis credidit auditui no- 2.Cor. 3.
ſtro? i. uerbis propheticis quę audiuimus 1.Ioan. 3
à te. Quanuis enim Iudæi dicant prophe- 1.Cor. 1.
tis ſe credere, tamen ſecundùm ueritatem Eccle. 1.
eis non credunt, quia non recipiunt uerã eorũ expoſitionẽ, ſed literalẽ, carnalẽ, & ſuperficialẽ q̃ occidit. Vñ Saluator locutus ẽ Iudęis incredulis, Si crederetis Moyſi, crederetis forſitã & mihi. *Et brachium domini*, i. filius uirtus, & ſapientia patris, uerbum omnipotens, per quod facta ſunt omnia, *Cui reuelatum eſt*, id eſt, paucis Iudæo-
rum notificatum eſt, per illuminationem Acto. 10
internam, prout in Actis Petrus teſtatur, E
Deus dedit eum manifeſtum fieri nõ om- Ioan. 1.
ni populo, ſed teſtibus à deo præordinatis. Dicitur autem filius dei brachium patris, quia per ipſum facta ſunt omnia. De
quo Iſaias, Parauit (inquit) dominus bra- Iſa. 52.
chium ſanctum ſuum in oculis omnium gentium, *propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias*, quantùm ad ſenſum, nõ quoad formam uerborum.

¶Dicit aliquis, Si non poterant credere propter prophetiam Iſaiæ, ergo ipſi excuſantur à culpa, cum omne peccatum ſit voluntarium, & Iſaiæ prænunciatio erit cau- Iſaiæ 6.
ſa incredulitatis ipſorum. Dicendum, q̧ prænunciatio Iſaiæ non fuit cauſa effectiua, nel à priori, ſed cauſa, ſignum, & à poſteriori perfidiæ Iudęorum. Ex illa etenim prophetia agnoſcitur, & probatur F
non cauſatur Iudæorum obſtinatio atque perfidia.

¶Porrò quòd ait, non poterant credere, non eſt intelligendum de impoſſibilitate abſoluta, quoniam liberi arbitrii permanſerunt, nec præſcientia Dei neceſſitauit eos ad mala, ſed de impoſſibilitate ex ſuppoſitione, ita quòd impoſſibilitas hęc nõ refertur ad eorum uoluntatem ſecundũ ſe aſſumptam ſeu ſimpliciter conſideratam, ſed ut talem, uidelicet ut induratam, & habituatam in peſſimis: iuxta quem ſenſum, arbor mala, non poteſt fructus producere bonus, nec ſuperbus poteſt ſaluari, nec iuſtus damnari. De hoc ſuperius di- Mat. 12
cta ſunt plurima, propter quod tranſeo. Luc. 6.
Veruntamen Auguſtinus, per non poſſe, intelligit non uelle. Quemadmodũ Apoſtolus

A na cœleſtia & æterna, quàm tẽporalia, hu-
Exod.20 mana atque terrena. Et item, plus appete-
Deu. 6. re honorem & gloriam Dei, quàm ſuam.
Mat.22 Tenemur (inquam) plus deſiderare, quò
Mar.12 deus ab hominibus glorificetur & honore
tur, quàm nos: ideo dici ſolet quòd princi
pes iſti non confitendo fidem ſuam pecca-
uerunt mortaliter. Primò, quoniam ex of
ficio habuerunt uulgum inſtruere, quòd
non fecerunt debito tempore, ſed permiſe
runt plebem ſeduci, & Chriſti mortem ex
petere. Secundò, quoniam honorem deo
Ioan.8 debitum omiſerunt timore humano. Ta-
cendo enim, dabant aliis occaſionem pu-
tandi, quòd fides Chriſti eſſet falſa, & deo
contraria, ex quo multa diuino honori cõ
traria ſequebantur. Qui enim non credit
B in filium, mendacem facit patrem. Confi-
teri quippe fidẽ, pertinet ad præceptũ af-
firmatiuum, ideo quamuis non obliget ad
ſemper, videlicet pro loco tempore, idcir
co mortale peccatum incurritur, quando
omittitur contra caritatem dei uel proxi-
mi. Veruntamen aliquis forſitan proba-
biliter affirmaret, quòd aliqui princi-
pum credentium ex diuina diſpenſatio-
ne licitè tacuerunt, quia uidebant ſe nil
poſſe proficere: ſed hoc nihilominus certũ
eſt, quod illi qui plus dilexerunt gloriam
hominum, quàm Dei, erant extra ſtatum
ſalutis. Poſſet interea dubitari, quomodo
nomine principum credentium intelligã
tur & phariſæi, cùm ſubdatur, quòd pro-
Ioan. 3. pter phariſæos non confitebantur. Rurſus
Ioan. 9. Quomodo phariſæi poterant principes dè
C ſinagoga eiicere, cum principes fuerint ſa
cerdotes, quorum fuit de ſinagoga repelle
re? Dicendum, ꝙ aliqui phariſæorum cre-
debant, quorum unus extitit Nicodemus,
ſed maior eorũ pars fuit incredula, qui vel
propria poteſtate, uel ſua ſuggeſtione pote
rant credentes de ſinagoga eiicere, accu-
ſando eos apud pontifices, qui erant de ſe-
cta phariſæorum. Plurimi quoque ſacerdo
tum fuerant phariſæi. *Ieſus autem clamauit*
& dixit, Euangeliſta non exprimit locum,
& tempus prædicationis Chriſti, nec ali-
Mat.14 quid ſuper hoc legi. Sed quoniam paulò
Mar.11 ante Euangeliſta diſſeruit, ꝙ Ieſus abiit, &
Luc.19. abſcondit ſe, puto ꝙ iſta de qua nunc agi-
tur prædicatio, non ſit facta in die palma-
rum, in qua Ieſus facta proceſſione, miracu
lorum operatione, & ſermocinatione pro
lixa abiit, atque abſcondit ſe, ſed die ſequẽ D
ti, quando ſecundùm alios Euangeliſtas, re
diit in Ieruſalem & prædicauit in templo,
niſi fortè iſta dicantur per recapitulatio-
nem. Dixit igitur Ieſus, *Qui credit in me,* ſe-
cundum quod Deus ſum, quoniam ſola
diuinitas fidei eſt obiectum, *Non credit in*
me duntaxat, iuxta quem ſenſum dictũ eſt
ſupra, Mea doctrina non eſt mea, ſed eius Ioan.7.
qui miſit me. Vnde nunc ſubditur, *Sed in*
eum qui miſit me, id eſt, in deum patrem, imò
in totam ſuperbenedictam trinitatem,
quæ eſt unum fidei obiectum & cauſa, &
trium perſonarum eſt una fides. Vel ſic, qui
credit in me, ſecundùm quod deus ſum. Si
enim credendum eſt in me non credit in
me, ſecundùm quod homo ſum, quia ſic
non ſum fidei immediatum, propriumque E
obiectum, *Sed in eum qui miſit me,* quoniam
licet ex uerbo, & humanitate conſtet una
hipoſtaſis Chriſti tamen uerbum & pater
plus conueniunt in hoc: propter quod ali-
quid eſt obiectum fidei quàm uerbum &
natura aſſumpta. Fidei nẽpe obiectum eſt
ueritas prima. Pater autem & uerbũ, ſunt 1.Cor.13
una prima exemplariſque ueritas. *Et qui*
uidet me, oculo interiori nunc per fidem, &
ſpecialem contemplationis gratiam, uel in
futuro per gloriam, ſeu facie ad faciem,
Videt (eodem modo) *eum qui miſit me* pater
enim & filius ſicut ſunt inſeparabiles in eſ
ſentia, ſic & in cognitione: idcirco qui no
ſcit unum, noſcit & alium, præſertim cùm
pater & filius correlatiuè dicantur. Cogni
to autem uno correlatiuorum, cognoſci-
tur reliquum. Cùm unum ſit de propria F
ratione alterius. Tanta quoque eſt ſimili- Ioan.14.
tudo patris & filii, ut cognito filio, agno-
ſcatur & pater, quia & filius eſt naturalis
& perfecta patris imago, in quo quicquid
patris eſt, pleniſſimè lucet, propter quod in
fra teſtatur diſcipulis, Si cognouiſſetis me
& patrem meum utique cognouiſſetis.

Denique, una eſt iam fides ſuperſanctæ
trinitatis: ſic in patria eſt una beatifica ui
ſio eius, fidei correſpondens atque ſuc-
cedens. *Ego lux* per eſſentiam tanquam
ſapientia patris uerusque deus, qui ſum
lux uera, illuminans omnem hominem
uenientem in hunc mundum, *In mun-*
dum ueni, id eſt, per incarnationis myſte-
rium inter homines apparui, atque in
terris eſſe cœpi per humanitatem qui an

A te fui in terra per ſolam diuinitatẽ. Hoc
Chriſto eſt proprium,nec aliquis ſancto-
Ioan.1. rum unquam hoc dicere auſus fuit. Quã
uis enim ſancti ſunt lumina quædam, ha
bent tamen aliquid tenebroſitatis uel de
fectibilitatis admixtum, *Vt omnis qui cre-
dit in me*,fide formata quæ dum opportu-
nitas adeſt,agit per dilectionem *In tene-
Galat.5 brisnon maneat*,id eſt,in uitiis & ignoran-
Iſai.45. tiæ nebulis. Vnde per Iſaiam pater ait ad
Prou.3. Chriſtum, Dedi te in lucem gentium, ut
apperires oculos cecorum, Fides igitur
illuminationem, & purificationem mere
tur,prout in prouerbiis legitur, Per miſe
ricordiam & fidem,purgantur peccata.*Et
ſi quis audierit uerba mea*(id eſt, præcepta
B & documenta)*& non cuſtodierit ea*, memo-
riter recolendo,rite credendo & obedien
do,*Ego non iudico eum nunc*, in primo meo
aduentu iudicio condemnationis, *Non e-
nim ueni ut iudicem*(id eſt, condemnem &
perdam)*mundum*,id eſt, habitatores ter-
Ioan.3. ræ,*Sed ut ſaluificem mundum*,pro hominum
culpis ſatisfaciendo, eisque ęternam bea-
titudinem, promerendo, atque faciliter
indulgendo,de hoc dicta ſunt multa in ſu
perioribus,maximè capitulo tertio. *Qui
ſpernit me*,Hoc eſt non obedit uel ex infi-
delitate uilipendit me, tanquam purum
hominem,uel me reputat ſeductorem ut
Ioan.7. infideles iudęi,*Et non accipit uerba mea* (cre
dendo & obediendo) *habet qui iudicet* (id
eſt,condemnet) *eum* tempore ſuo. *Sermo
quem locutus ſum*,id eſt,doctrina mea,*Iudi-
C cabit*,hoc eſt,condemnabilem demonſtra
bit,ſeu pœna & reprobatione dignum o-
ſtendet. *Eum in nouiſſimo die*, ſicut lex ciui
2.Cor.1. lis iudicare dicitur furem. Vel ſermo quẽ
locutus ſum,id eſt,ego ipſe qui ſum uer-
bum,& ſermo patris,ſecundùm quod ſcri
Hebr.4. bitur ad Hebræos, Viuus eſt ſermo dei:
Chriſtus autem expreſſit ſeipſũ, qm̃ do-
cuit ſe eſſe hominum ſaluatorem,*Quia ego
ex meipſo non ſum locutus*, quia ut homo ac
cepi à Deo trinitate ſapientiam, & quic-
quid habeo ex tempore,ſcilicet ab incar-
nationis exordio. Porrò, ut Deus æter-
naliter genitus ſum, & ſic ex meipſo
non ſum locutus,quia à meipſo non ſum:
ſed qui per generationem ęternam dedit
mihi eſſe,dedit etiam loqui & ſapere,poſ
ſe & agere, *Sed qui miſit me pater,ille mihi
mandatum dedit* id eſt,ſecundum aſſumptã
humanitatem præcepit, *Quid dicam, &* D
quid loquar prædicando in publico,uel ſe-
orſum docendo. pater ergo uel trinitas
in incarnatione oſtendit, reuelauit & iuſ-
ſit animæ Chriſti ,quicquid poſtmodum
dixit. Hoc ait Saluator ad oſtendendum,
quòd prædicatio ſua ſit uera & ſancta,
quia diuinitus iuſſa,propter quod qui eã
non ſeruant in die nouiſſimo damnabun
tur ab ipſo Chriſti ſermone, *Et ſcio quia
mandatum eius* quod mihi dedit & quod
ego mundo propoſui,*Vita æterna eſt*,id eſt
ad felicitatem æternam perducit, iuxta il
lud quod apud Matthæum habetur, Si uis Mat.19
ad uitam ingredi,ſerua mandata. Et Ba- Baruc 4.
ruch, Hic liber mandatorum, & lex quæ
eſt in ęternum, omnes qui tenent eam ad
uitam.*Quæ ergo ego loquor* docendo & prę- E
dicando, *Sicut docuit*(id eſt,reuelauit & iuſ
ſit mihi,ſecundum humanitatem aſſum
ptam(*pater,ſic loquor*,id eſt,obedienter, iu
ſtè & uerè,non deuians aliquo modo à re
gula æquitatis diuinæ cum humanitas mi
hi humanita , ſit inſtrumentum anima-
tum, coniunctum inobliquabile, et pro-
prium uerbi ſeu deitatis.

DECLARATIO CAP. XIII.

*Ante diem feſtum paſchæ ſciens Ie-
ſus quia uenit hora eius.*

ARTICVLVS. XXXIII.

OMittit hoc loco, & tranſilit Euan F
geliſta Ioannes magnam partem
doctrinæ Chriſti & operum eius,
ſcilicet prædicationem eius, quàm fecit
in Ieruſalem feria ſecunda & tertia poſt
palmarum,& quomodo inſidioſè interro
gabatur à Sadducæis & phariſæis & qua-
liter durisſimè redarguebat à phariſæis ac
ſcribas,ſicut etiam inſtruxit ſeorſum di-
ſcipulos ſuos,de conſummatione ſeculi,
de perſecutione Antichriſti, iudicioque
finali.Hæc & multa huiuſmodi, pulcher- Mat.24
rima omiſit Ioannes, ſciens ea ab aliis E- Mar.14
uangeliſtis ſufficienter deſcripta Feſtinat
autem ad deſcribendum præclarisſimum
illum Chriſti ſermonem,factum in cęna
quem alii Euangeliſtæ omiſerunt,& ab ip
ſa cœna ſumit amoroſum exordium, ſic-
que exorſus eſt. *Ante diem feſtum paſchæ,*
id eſt,

A id eſt, proxima die ante paſcalem ſolenni
tatem.ſ.luna ſeu dies.14. primi mẽſis apud
Iudæos, quia ab Aprili incipiunt mẽſes,
in quo patres eorum ab Aegypto educti
Exod. 33 ſunt,hoc eſt,feria quinta,proxima die pa-
raſceues,in cuius quintæ feriæ ueſpera in
cipiebatur paſcalis feſtiuitas,oſferebatur
que & edebatur agnus paſcalis, ita q; dies
paraſceues fuit prima dies paſcalis cele-
britatis,loquendo de integris feſti diebus
non tamen fuit celeberrima,ſed ſabbatum
ſequens. Paraſceues quippe uocabatur,
quia in ipſo parabant cibos pro illa die &
ſabbato ſubſequenti quod adeò celebre
fuit, ut nec cibos pararent in eo, *Sciens Ie
ſus quia uenit hora eius*,i. quod tempus ſuæ
paſſionis diuinitus præſtitutum, de proxi
B mo immineret, *Vt tranſeat ex hoc mundo ad
patrem*,i. de loco huius terrenæ habitatio
nis atque humanæ conuerſationis, ten-
dat per paſſionem, reſurrectionem & aſcẽ
ſionem ad patriam beatorum,ad regnum
cœlorum: in quo pater ſpecialiter eſſe &
habitare aſſeritur, quãuis ubique uerè &
ſubſtantialiter ſit, quoniam ibi euidẽtius
Ephes.5. ſe oſtendit,& excellentius operatur.Tran
ſiuit autem Chriſtus ad patrem ſecundũ
naturam aſſumptam,& quanuis non tran
ſiuit ad patrem ([illegible]ecte) per loci mutatio-
nem,eò quòd pater ubique ſit, nec diſtat
ab aliquo locali diſtantia, ſed per diuinæ
atque paternæ gloriæ ampliorem partici
pationem.i. per corporis ſui glorificatio-
nem, tranſiuit tamen ad locum ubi pater
eſſe dicitur,puta ad cœlũ expyreũ per lo-
C ci mutationẽ,& corporalis atque ſenſibi-
Ioan. 1. lis præſentiæ ſubtractionem.¶ Porrò,ſecũ
dum naturã diuinã,nunquam receſſit de
ſinu,nec ex corde patris: & quo iuit ꝑ hu
manitatem, ſemper fuit per diuinitatẽ,ſe
cundùm quã mãſit & hic unde tranſiuit,
Cũ dilexiſſet ſuos qui erant in mundo.i.electos
& prædeſtinatos diſcipulos cæteroſque
ſuos fideles, illos pręcipuè uiros ac fœmi
nas quę eum corporaliter ſequebantur,
quibus & miſit ſpiritum ſanctũ in die pen
Acto. 2. tecoſtes. Hos utique omneſq; prædeſtina
tos uiatores,Chriſtus dilexit ſecundũ qđ
Deus eſt dilectione æterna & increata: in
quantùm uerò eſt homo, dilexit eos dile-
ctione caritatis infuſæ.¶ Denique,natura
li amore diligit oẽs, quò ad id quod ſunt
ex Deo, ſicut & Deus diligit omnia quę
ſunt,& nihil odit eorum quę fecit, ut ait D
Sapiẽ. Hos Chriſtus dilexit ſingulariter Sapiẽ. 11
& perfectè,ſicut infra loquitur eis, Sicut Ioan.15.
dilexit me pater,& ego dilexi uos: in uita
quoque ſua Chriſtus exhibuit eis ſigna
ſeu opera ſinceriſſimæ dilectionis, inſtruẽ
do, conſolando, à phariſęis defendendo,
maximas gratias conferendo,ut prędica-
re etiam & curarent infirmos,dæmoneſq;
fugarent: & breuiter dici non poteſt,nec
excogitari quàm affectuosè & dulciter, q̃
piè & familiariter inter eos cõuerſabatur,
fouẽs eos corporaliter & ſpiritualiter, ue
lut ſi nutrix foueat lactentem infantulũ,
idcirco traxit,& transformauit totum af- Mat. 10
fectum eorum in ſe, ita q; de eius paſſio- Luc. 9.
ne & corporali diſceſſu audire nil pote- Baruc. 3.
rãt,imò nec cogitare *Vſque in finem*.i.per- E
ſeueranter uſque ad mortem, nec dubiũ,
quin & poſt mortem,*Dilexit eos*,quod ma
ximè patet ex hoc, q; animã ſuam poſuit
pro eis, & dum ipſe capiebatur à Iudæis,
dixit,Sinite hos abire. Vel uſq; in finẽ di Ioan. 15.
lexit eos, quia in ultimo die quo fuit cũ Ioan. 18.
eis,paſſibili modo demõſtrauit ipſis, præ
cipua ſigna amoris,& maxima munera cõ
tulit, tradẽs eis ſacramentũ corporis & ſã
guinis, ſacramentũq; ordinis: uel in finẽ.i. Mat. 26
ad hoc ut ad uerã beatitudinẽ (quę eſt fi Luc. 22.
nis noſter)eos perduceret. *Et cœna facta*.i.
ad effectum non ad finem perducta, Non-
dũ.n.erat finita,ut infra patebit,ſed agnus
paſcalis forſitã erat comeſtus.*Cum diabolus
iam miſiſſet in cor*(.i. dudum cordi prodito
ris ſuggerendo inſpiraſſet) *vt traderet eum* F
Iudas Simonis Iſcariotis, proditor iam pręfa
tus, qui fuit de uico nomine Scarioth
oriundus, & fortè dictus eſt Iudas Simo-
nis,quia filius uiri nomine Simonis. Dia
bolo nẽpe ſuggerente,concẽpit Iudas pro
poſitum uendendi tradendique Chriſtũ,
& die præcedenti uendendit eum, atque
exinde quærebat opportunitatem,ut tra-
deret eum Iudeis ſine turbis. Vnde in Lu Luc. 22.
ca habetur,Intrauit Satanas in Iudã, qui
cognominabatur Iſcarioth. *Sciens Ieſus*
(ſcientia increata ut Deus,& infuſa ut ho
mo) *quia omnia dedit ei pater in manus*, hoc
eſt, quod Deus pater omni creaturę eum
prępoſuit, & ſuper omnia poteſtatem ei
conceſſit, etiam ab incarnationis princi-
pio:quoniam eo ipſo quo Chriſti huma-
nitas uerbo ſuppoſitaliter eſt,unita eſt o-

Digitized by Google

A mni creaturæ prælata, & habet poteſtatē
Pſal. 8. ſuper uniuerſa creata, quemadmodum di
Hebr. 8. cit Apoſtolus, Omnia ſubiecit ſub pedi-
Mat. 28 bus eius. Et Chriſtus apud Matthæum, data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Chriſtus ergo cognouit bona ſibi diuinitus præſtita, imò & quilibet noſtrū ſcire, & aduertere debet beneficia Dei quæ ſortitus eſt, ut ſit gratus Deo datori. Pro-
1. Cor. 2 pter quod ait Apoſtolus, Nos non ſpiritū huius mundi accipimus, ſed ſpiritum, qui ex Deo eſt, ut ſciamus quę à Deo donata ſunt nobis, *Et quia à Deo exiuit*, id eſt, ſciēs quòd per incarnationē miſſus fuit à Deo in mundum. Exiuit quoque à patre per
Mich. 5. generationē æternā, iuxta illud Michææ,
Ioan. 12 Egreſſus eius ab initio à diebus æternita-
B tis, Sciens inſuper *Et* (quòd) *ad Deum uadit*. i. ad patrem iā reuerteretur per paſſionem & aſcēſionem, ut dictum eſt plenius
Pſa. 18. pręcedenti capitulo. Hinc ait Pſa. A ſummo cœlo egreſſio eius, & occurſus eius uſque ad ſummum eius. *Surgit à cœna* (mādu cationem interrumpendo) *& ponit*. i. depoſuit *Veſtimenta ſua* (ut congruentius obſequium ſequens impenderet) *Et cum accepiſſet linteum* quo erat lauandorum pedes terſurus, *Præcinxit ſe. Deinde miſit aquam in peluim*, Omnia iſta fecit per ſe, ut perfectæ humilitatis præberet exemplum, *Et cœpit lauare pedes diſcipulorum*, qui forſitan ſatis immundi atq; lutoſi fuerunt, quoniā nudis pedibus inceſſerūt diſcipuli ſicut Chriſtus, *Et extergere*. pedes lotos, *Linteo quo erat*
C *præcinctus*, in quo eluceſcit incomparabi-
Apo. 19. lis humilitas Chriſti, q̄ cū eſſet rex regū, & dominus dominantium, pauperum ſimpliciumque illorum diſcipulorum pedes lauare, & ante eorum genua ſe inclinare dignatus eſt. ¶ Denique, ut Euāgeliſta magnitudinem dignationis & humilitatis illius inſinuaret & exaggeraret, præmiſit de Iuda, & de excellentia ſcientię atq; potentiæ Chriſti: quia ex hoc quòd talis ac tantus, tam potens ac ſapiens, non ſolùm fidelium diſcipulorum, ſed & agniti proditoris uoluit pedes lauare, innoteſcit huius humilitatis profunditas. *Venit ergo ad Simonem Petrum*. Origenes ordinē uerborum iſtorum attendens, dicit q̄ Chriſtus ultimo lauit Petrum, ita quòd ab inferioribus cœpit. Sic enim uerba Euangeliſtę ſonare uidentur. Nam dicit quòd cœpit lauare atque extergere, & ſic uenit ad D
Petrum, quaſi aſcendendo, ita quòd lotio fuit incepta antequam uenit ad Petrum. Sed iſtud Auguſtino non placet, quoniā non eſt probabile, quin & aliqui aliorum diſcipulorum expauiſſent, & Chriſti obſequium humiliter recuſaſſent, quemadmodum Petrus, quos utique Chriſtus informaſſet ſicut informauit poſtea Petrū: quo audito Petrus nō recuſaſſet, ſicut nec alii recuſauerunt, inſtructione Petri audita. Chryſoſtomus autem ſentire uidetur, q̄ Iudas ex ſua impudentia ſe primo ingeſſit, nec renuit. quo loto, chriſtus uenit ad Petrum. Sed melius eſt, ut cùm Auguſtino dicamus, quòd Chriſtus incepit à Petro, nec aliquis ſe ingeſſit, ſed à principaliori diſcipulo orſus eſt Chriſtus. ¶ Ad ar E
gumentum igitur Origenis dicēdum, q̄ Euangeliſta primò recitat factum in generali, dicendo, cœpit lauare: deinde explicat idem in ſpeciali, eo quòd actum eſt ordine, dicens, Venit ergo ad Simonem Petrum, & talis modus loquendi frequēs eſt in ſcripturis. *Et dicit ei Petrus*, ex magna humilitate & reuerentia Chriſti, *Domine, tu mihi lauas*, (id eſt, lauare diſponis) *pedes*? quaſi dicat, Tu talis ac tātus, cui dixi,
Tu es Chriſtus filius Dei uiui: cui & tur- Mat. 19.
ba paulo antè clamauit, Benedictus qui Ioā. 12.
uenit in nomine domini rex Iſrael, Oſanna in altisſimis: tu tātæ ſapiētię, ſanctitatis, & poteſtatis, qui ſolus ſine pctō es inter uiros, cuius ueſtimentorū contactu ſa
nati ſunt ęgri. Qui mortuos, luſcitaſti, mi F
hi piſcatori & pctōri, mihi idiotę, impotē Mat. 9.
ti ac fragili, in tā abiecto & infimo actu Mat. 14
miniſtras, ante genua mea te proſternis, Mar. 6.
tuis ſanctis ac uenerabilibus manibus pe- Ioā. 11.
des meos immūdos ac ſordidos tāgere uis Mat. 9.
& purgare? Hoc nullatenus decet: O q̄ ma Mar. 5.
gnus fuit Ieſus in oculis Petri, cum dixit, Lucæ. 7.
Tu, & quàm paruus fuit Petrus in oculis Mat. 4.
propriis quādo adiecit, mihi. *Reſpondit Ie-* Lucæ. 5.
ſus, & dixit ei, *Quod ego facio* (id eſt, facere uolo) *tu neſcis modò*, i. cauſam huius humilitatis atque obſequij nondum intelligis iō opus iſtud non ſcis: quoniam ſcire eſt rē per cauſam cognoſcere. *Scies autem poſtea*, quare hęc facio, i. ut humilitatis exemplū exhibeam, uobiſque iſta imitanda relinquam. Infra enim Chriſtus hanc rationē aſſignat: ideo etiam Chriſtus lauat pedes diſcipu-

A diſcipulorum ante Eucariſtiæ cõmunio-
nem,ut inſinuaret, quòd ſpiritualis lotio
affectuum animæ, præcedere debet ſacra-
mẽti perceptionem, *Dicit ei Petrus, Non la*
uabis mihi pedes in æternum, i. nunquã hoc
ſuſtinebo, ut tantum coram me humilie-
ris,qui non ſum dignus cõtingi à te: ſimi
Lucæ. 5. li humilitate dixit Petrus in ſua uocatio
Rom. 10 ne,Exi à me,quia homo peccator ſum do
mine.¶Denique Petrus iſta dicendo, ha-
buit zelum Dei & Chriſti eius,ſed non ſe
cundũ ſcientiam. Debuit.n.magiſtro in-
fallibili,& non erráti, protinus acquieſce
re & parere, maximè poſt unam admoni-
tioné, & uiſo ꝙ magiſter in propoſito per
ſeuerauerit, ſed nimius feruor amoris ad
Chriſtum fuit ei ſæpe erroris occaſio: un
B de cũ Chriſto paſſionem diſſuaderet, me
Mat. 16 ruit mox audire, Vade retro me ſatana,
Mar. 8. quia non ſapis quæ Dei ſunt: ſimilitudo
nũc audit increpatione cõminatoria. *Re-*
ſpondit ei Ieſus, Si non lauero te, non habebis
partem mecum.Hoc de lotione corporali &
Roma. 8. ſpũali poteſt intelligi. De corporali ſic,Si
nõ lauero te.i.niſi obedieris mihi in hoc,
ut lauem tibi pedes,nõ habebis parté me
cũ.i.non eris particeps gloriæ meæ in cœ
lo,non eris hæres Dei,coheresq; Chriſti.
Petrus.n.peccaſſet mortaliter, niſi Chri
ſto conſenſiſſet in iſto.Nam licet lotio pe
dũ nõ ſit de iure naturali uel diuino ſim-
pliciter,fuit tamen de iure poſitiuo & di-
Gene. 2. uino propter Chriſti præceptũ: ſicq; fuit
neceſſaria ad ſaluté, nõ ex ſua natura ſed
C qm̃ iuſſa,ſicut primis parentibus neceſſa-
rium fuit nõ guſtare fructũ ligni ſciẽtiæ
boni & mali. ¶Si aũt quis inſtet & dicat,
quòd Petrus potuiſſet ſaluari, quanuis
Chriſtus nõ lauiſſet pedes ipſius, qm̃ po-
terat poſtea pœnitere de inobediẽtia illa.
Reſponderi poteſt,quod ſi Petrus nulla-
tenus obediſſet in lotione præfata,meruiſ
ſet indurari, fuiſſetq; relictus tanquam in
corrigibilis & rebellis. Vel uerbũ chriſti,
Nõ habebis parté mecum, intelligédum
erat cõditionaliter.i. ſi Petrus in tali uolũ
tate perſiſteret. Secundò,ſi non lauero te
per ſanguinis mei effuſionem & aſperſio-
Apo. 1. nem:de qua lotione ſcriptum eſt in Apo-
caly. Quia dilexit nos, & lauit nos à pec-
catis noſtris in ſanguine ſuo.Si(inquam)
non lauero te à reatu originalis pecca-
ti, & à peccatis mortalibus, quæ inci-
dere poteris, imo & incides me ter abne- D
gando,non habebis parté mecum. Lotio
iſta pertingit ad animã, per hoc ꝙ gratia
ei infunditur.¶Præterea aduertendum,ꝙ Mat. 26
qñ Chriſtus uerba hæc protulit, fuit Pe- Mar. 14
trus ſine peccato mortali quoniam paulò Lucæ. 22
poſt ſubditur,Et uos mũdi eſtis:non tamé
poterat beatitudiné adipiſci,niſi per Chri
ſti paſſioné à reatu originalis peccati eri-
peretur. Quanuis aũt beatitudo patriæ ſit
bonũ ſpũale & indiuiſibile,perfectum,to-
tum & integrũ: ſancti tamen dicuntur ha
bere partem cum Chriſto, quia conſortes
ſunt beatitudinis ſuæ, & minus habét de
felicitate quàm ipſe,ipſumq; præmiũ cœ-
leſte ꝙ ſortiũtur,eſt pars eorum, quia eſt
bonum quod inter omnia bona prouenit
eis Sic.n.& Deus dicitur pars iuſtorũ, iux E
ta illud Threnorum, Pars mea dominus Thren. 3
dixit anima mea. Et in Pſalmo, Dominus Pſa. 15.
pars hæreditatis meæ. Itemq;, Deus cor- Pſa. 71.
dis mei,& pars mea Deus in æternũ. Vnde Nu. 18.
ad Moyſen ait de Leuitis, Ego pars eorũ.
De prædicta uerò parte electorum cum
Chriſto,dicit Apoſto.ad Coloſſenſes, Di Coloſſ. 1.
gnos nos fecit in partem ſortis ſanctorũ
in lumine. *Dicit ei Simon Petrus, Domine,non*
tantum pedes meos ad te lauandos expono.
Sed & manus & caput,id eſt,totum corpus.
Totus enim malo lauari a te, quanuis
prorſus indignus ſim, quàm ſeparari à te,
maximè in futuro. *Dicit ei Ieſus, Qui locu-*
tus eſt,id eſt, in baptiſmo purgatus.*Non in*
diget niſi ut pedes lauet,id eſt, affectiones pu
rificet,ne circa terrena & caduca inordi- F
naté afficiatur, *Sed eſt mundus totus* hoc du
pliciter accipi põt Primò ſic ſed eſt mun-
dus totus.i.in baptiſmo ab oĩ peccato ori
ginali,actuali,mortali,& ueniali omnino
mundatur,quantũ ad culpam, & pœnam,
ita ꝙ euolaret ſi ſtatim diſcederet: tamen
ſi ad tempus notabile ſuperuixerit, nõ po
teſt eſſe ſine uenialibus, quæ quanuis ſin-
gula poſſint uitari,non tamé omnia pro-
pter ſenſualitatis fomité,& cætera uulne-
ra animæ: propterea indiget pedes laua-
re. i. ſe ab affectibus uenialium emunda-
re quotidie,quoniam iuſtus ſepties cadit Prou. 24
in die.Et in multis offendimus oẽs. Secũ- Iob. 3.
dò,ſic. Sed eſt mundus.i. ſi lauerit pedes
ſuos modo iam dicto,tũc eſt ab omni cul-
pa liber ac purus ſaltem frequenter, & ad
aliquod tempus. Talis ergo non indiget

A lauare caput, id eſt, rationem ſuperiorem, quoniam illa non conſentit peccato, ſed inhæret, vacatq; diuinis: nec manus i. opera uitæ actiuæ, cũ ſint uirtuoſa in ſe dummodo affectiones cordis ſint lotæ, ſed qm̃ corruptibili circũdatus eſt corpore, & terram calcat, indiget iugiter pedes lauare.
Canti.3. De quibus in Cãticis dicitur, Laui pedes meos. Vel ſic, Qui lotus, eſt. i. per gratiæ infuſionem purificatus à mortali, non indiget niſi ut pedes lauet. i. ab iſtis terrenis infimisq; affectibus ſe expediat, ſed eſt mundus totus, i. ſi hoc fecerit, mũdus eſt corde & corpore, ſecundũ quod dicit Apoſtolus, Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, *Et uos* (diſcipuli mei) *mundi eſtis*. i. à labe peccati mortalis
B iam alieni, habentes ſimplicem modũ or
Luc.22. dinatamque uoluntatem. Veruntamẽ perfecti non erant, neque in paſſionibus plenariè reformati, quia in ipſa cœna facta eſt inter eos contentio quis eorum uideretur eſſe maior. *Sed non omnes*, quia unus ueſtrũ ſceleratiſſimus eſt: Cur aũt Chriſtus exceptionẽ hãc fecerit ſubditur. *Sciebat.n.quiſnam eſſet qui traderet eum*, Omnia .n. præſentia, præterita, & futura diſtinctè cognouit ſecundũ utranque ſuã naturã, *Propterea dixit, Non eſtis mundi oẽs*, *Poſtquã ergo lauit pedes eorũ, accepit* (id eſt, reinduit) *veſtimenta ſua: & cũ recubuiſſet iterum*. i. iterum ad menſam ſediſſet, & ab officio quieuiſſet. Myſticè quãdo Chriſtus lauit nos
C à peccatis noſtris per paſſionẽ & ſanguinẽ ſuum, depoſuit ueſtimẽta. i. corpus ſuum
Apo.1. aduerſariis tradidit, ut per mortẽ ſepare-
Iſai.53. retur ab anima, de quo in Iſaia dr̃, Quare rubrum eſt indumentum tuum ueſtimenta tua ſicut calcantium in torculari? Poſt quã uerò paſſione cõpleta nos lauit, recepit proprium corpus, quia diuina poteſtate ſuſcitauit ſeipſum. Tuncq; recubit, qa ad dexterã patris ſe collocauit, nõ amplius uiſurus corruptionẽ, nec experturus laborem, *Dixit eis, ſcitis quid fecerim uobis*, id eſt, quid per iſtã lotionem pedum prętendo. Non quærit ex ignorantia, ſed ut diſcipu
Act.7. los reddat intentos. *Vos uocatis me magiſter*
Iſa.15. (propter doctrinam & ſapientiã) *& domine* propter poteſtatem & prælationem, *Et bene dicitis* (quia ſic eſt) *Sum etenim* imò Chriſtus eſt ſummus, ſolus, unicusq; ma-
Ioan.1. giſter, ſecundùm perfectam rationem magiſtri, quoniam ſolus intus illuminat effe D
ctiuè & principaliter. Propter quod alibi
dicit, Vnus eſt magiſter ueſter Chriſtus. Mat.23
¶ Denique, ipſe eſt uniuerſalis dominus, ad quem omnes prelati & principes cõparantur, ſicut miniſtri ad regem, ſicut media ad finem, ſicut inſtrumenta ad artificẽ. ¶ Quomodo autem Chriſto indifferenter conueniat ratio magiſtri, & domini, ſecũ dùm eius diuinam naturam atque humanam, tactum eſt ſępius. Nec mirũ, ſi Chri- 1.Tim.2
ſtus nuncupet ſe dominum ac magiſtrum, cùm & Paulus doctorem ſe gentium appellet, & multi ſanctorum patrũ propria bona interdum propalauerint. Nõ.n. ſine idonea id cauſa fecerunt, ſed ad Dei honorẽ, & proximorum ędificationem. Quod uerò Salomon ait, Laudet te alienus, & E
non os tuum, intelligendum eſt, ꝙ homo Pro.27.
non debet ſeipſum inaniter cõmendare, nec ſine efficaci, multumq; proficua cauſa, ſibiipſi in uirtutibus teſtimoniũ perhibere, cũ ſit periculoſum, & ſæpe ſpeciẽ mali habens. Porrò Apoſtoli appellando Ieſum dominum, ac magiſtrum bene dixerunt: non ſolũ quoniã Chriſtus magiſter & dominus eſt, ſed etiã quia eius doctrinã diſcipulariter audierunt, & humiliter eius iuſſionibus paruerunt. Qui uerò nõ acquieſcunt doctrinæ Chriſti, neq; obediunt, inaniter uocãt eũ magiſtrum & dominũ. Ideo alibi loquitur Chriſtus, Quid dicitis mihi domine domine, & nõ facitis quæ dico? Et Malachias, Filius honorat patrẽ ſuum, & ſeruus timet dominũ ſuũ, Si ergo pater ego ſũ, ubi eſt honor meus? F
& ſi dominus ego ſũ, ubi eſt timor meus? Mala.1.
De hoc magiſtro, & domino Chriſtianorũ Iſaias pulcherrimè proteſtatur, dicẽs, Dominus iudex noſter, dominus legifer
noſter, dominus rex noſter, ipſe ueniet & Iſai.33.
ſaluabit uos. *Si* (pro quia) *ergo ego laui pedes ueſtros dominus & magiſter, & uos debetis alter alterius lauare pedes*, id eſt, in corporalibus miniſtrare, & ad literã pedes inuicem, pro loco, cauſa, & tempore lauare. Iſtud.n. eſt præceptũ affirmatiuum: ſicut
& illud quod eſt in Deute. Per nomen do Deut.6.
mini Dei iurabis. Quẽadmodum ergo ad iurãdum nõ tenemur, niſi in caſu neceſſitatis, ſic nec ad pedũ fratrũ lotionẽ. Verũ tamẽ extra caſum neceſſitatis implendũ eſt præceptum hmõi lotionis ad literam

ex

A ex debito congruentiæ & honeſtatis, quã do rationabilis ſe offert occaſio, uel laudabilis conſuetudo, Spũaliter uerò implendum eſt quotidie, utpotè ut unus ſtudeat affectum alterius purificare orãdo, docendo, hortãdo, increpando, exẽplariter conuerſando. Voluit autem Chriſtus pedes diſcipulorum lauare, ne dedignemur fratribus (quanuis inferioribus & abiectis) in uilibus & deſpectiſsimis miniſtrare, portãdo, tergendo & cætera ſimilia exhibẽdo. *Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, ita & uos faciatis*, id eſt, non uerbo duntaxat, ſed opere docui uos quid agatis. Nã in moralibus plus mouent facta q̃ uerba. Vnde in Actis dicitur, Cœpit Ieſus facere & docere. ¶Expedit igitur pedes aliorum lauare multis de cauſis. Primò, ut Chriſto conformetur. Secundò, ut humilitatis Chriſti memoria cordibus noſtris fortiter imprimatur. Tertiò, ut alij noſtrę humilitatis obſequio ædificẽtur. Quartò, quia huiuſmodi lotio & corporis coram alio inclinatio, diſponit & excitat ad humilitatem. ¶Deinceps probat Saluator, ꝙ Chriſtiani debeãt eũ imitari in obſequio sãctæ humilitatis & lotionis. *Amen amen dico uobis, non eſt ſeruus maior domino ſuo*, loquendo de ſeruo, ac domino formaliter, utpotè inquantũ ſunt tales. Loquẽdo aũt de eis materialiter, planum eſt, ꝙ ſæpe ſeruus ſapientior, fortior atque nobilior ſit domino ſuo: quemadmodũ Dauid de Saule. Saul quippe percuſſit mille, & Dauid decem millia: fuitque Dauid de tribu Iuda nobiliſsima, Saul de genealogia Beniamin inferiori, *Neque Apoſtolus* (id eſt, legatus ſeu miſſus) *maior eſt* (id eſt, dignior eſt) *eo qui miſit illum*, Vnde nec uos duodecĩ quos miſi ad prædicandum, & Apoſtolos appellaui maiores me eſtis. Non ergo debetis abhorrere, aut uerecundari in faciendo q̃ ego feci. Simili intentione dicit Saluator apud Mattæũ, non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuũ. *Si hæc ſcitis*. Si opus humilitatis quod feci, iſtamq; doctrinã rectè intelligitis. *Beati eritis* (in patria) *ſi* (nunc) *feceritis ea*, imitãdo ueſtigia mea, meiſq; obtẽperando doctrinis. ¶Hæc quippe ſcientia cũ ſit practica & moralis, ordinatur ad opus, idõ beatificat ſcientẽ & operantẽ. Scientem uero, & negligentem cõdemnat: quemadmodum

Act. 1.

B

2. Reg. 3

C

Mat. 10

Mar. 3.

Mat. 10

Iacobus ait, Scienti bonum facere & non facienti, peccatum eſt illi. Hinc ait Pſalm. Iuſtitia illius, ſcilicet Dei in filios filiorum his, qui ſeruant teſtamentum eius, & memores ſunt mandãtorum eius ad faciendum ea. Vnde ſecundũ philoſophos, Quid eſt uirtus ſcrutamur, non finaliter ut noſcamus, ſed ut operando boni efficiamur. Sed heu multi curioſi, & uani plus ſtudent, & appetunt ſcire, quàm facere, apparere quàm eſſe, reputari quàm operari. *Non de omnibus uobis dico* quòd eritis beati, uel ꝙ doctrinam meã implebitis. Hoc addidit propter Iudam proditorem, quem nouerat fore damnandum: propter quod ſubditur. *Ego ſcio quos elegerim*, id eſt, ad uitam æternam præordinauerim ſeu prædeſtinauerim. Sic autem non fuit Iudas electus. Veruntamen ſuperius dixerat Chriſtus, Nonne ego uos duodecim elegi, quorum unum conſtat fuiſſe Iudã, ſed ibi accipitur electio communiter pro uocatione Dei ad aliquam gratiam gratis datã, uel gratũ facientẽ, ſiue finaliter conſummetur, ſiue temporaliter amittatur: quemadmodũ ibi dictũ eſt plenius. ¶Cur tamẽ Chriſtus ſuſtinuerit Iudam pręſcitum & reprobum, patefacit, *Sed ut impleatur ſcriptura* Pſalmi 40. cuius exordium eſt, Beatus qui intelligit ſuper ægenum & pauperẽ, *Qui manducat panem meum*, id eſt, domeſticus, commenſalis atque diſcipulus meus, qui de eleemoſinis mihi datis nutriebatur, qui etiam panem Eucariſtiæ in cœna de manu mea accepit, *Leuabit calcaneũ* (id eſt, plantam pedis ſui) *contra me*, i. me cõculcare, ſuppeditare ſeu opprimere ſataget, tradẽdo me in manibus aduerſariorũ meorum. ¶Loquitur autem Chriſtus ſecundũ communem modum loquendi, quo dicimus opprimenti, quid me ſuppeditas? Vnde per pedem hoc loco ſpiritualiter deſignatur animoſitas, uel audacia cordis, qua ſe Iudas Chriſto oppoſuit. Allegat autem Chriſtus non uerba ſed ſenſum ſcripturę, Noſtra uerò translatio habet ſic, Etenim homo pacis meæ in quo ſperaui qui edebat panes meos magnificauit ſuper me ſupplantationẽ. In alio quoq; Pſalmo idẽ alijs, atque prolixioribus uerbis exprimitur, Etenim ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſẽ utiq;, &c. Porrò prællegatus pſalmus 40. de Chriſti proditione,

D

Iaco. 4.

Pſ. 102.

E

Ioan. 6.

Mat. 26

F

Mat. 14

Pſ. 154.

A paſſione, reſurrectione, iudæorumque de-
iectione, apertè conſcriptus eſt: ſicut in
expoſitione libri pſalmorum oſtendi, Lo-
quitur igitur Chriſtus ſecundũ commu-
nem modum loquendi, aſſerendo ſe ſup-
plantatũ à iuda quemadmodũ & in Iſaia
habetur, Incurua te ut tranſeamus, & po-
ſuiſti dorſum tuum uiam tranſeuntibus.
Calcaneum quoq; ſumit pro planta: ſicut
Eccle. 2. & Salomon dicens, Oculi ſapientis in ca-
pite eius, oculi uerò ſtulti in calcaneo,
Amen dico uobis iſtud de mea proditione,
& proditoris damnatione, *Priuſquam fiat,*
ut cum factum fuerit, id eſt, cũ me traditum,
& illum noueritis à ſeipſo ſuſpẽſum, *Cre-*
datis quia ego ſum, id eſt, quòd ego ſim, quẽ
Mat. 26 me eſſe affirmo, uidelicet Chriſtus filius
B Dei: quoniã futura purè contingẽtia cer
tè prædicere, cordiumque arcana cogno-
ſcere, ac denudare, non cõpetit niſi Deo,
& illuminatis ab ipſo. Talia autem Deus
non reuelat hominibus ad confirmãdum
errorem, ſed talia Chriſtus cognouit, at-
Iſaiæ. 14 que prædixit. Hinc Iſaias ait, Quæ uen-
tura ſunt annũciare, & ſciemus quia Dii
eſtis uos, *Amen amen dico uobis, qui accipit,*
id eſt, caritatiuè & piè tractat, alit ſeu ho-
ſpitat, *Si quem miſero,* id eſt, aliquem mini-
ſtrorum meorum, *Me accipit,* id eſt, mihi
miniſtrat, meq; in membro meo ſuſcipit
& honorat: imò rem mihi tã placitã facit,
ac ſi mihi in propria perſona talia exhibe-
ret. ¶ Frequenter ſcriptura loquitur de ca
C pite & membris, quaſi de eodem: unde &
Act. 9. Paulo dictum eſt ſæuienti, Quid me per-
Zaca. 2. ſequeris? Et Zachariæ dominus loquitur,
Qui tetigerit uos, tangit pupillam oculi
Mat. 26 mei. Hinc apud Matthæũ ait Saluator, Quã
diu feciſtis uni ex his fratribus meis mini
mis, mihi feciſtis. *Qui autem me accipit* per
fidem & caritatem, debitamque obedien-
tiam, uel per gratiæ infuſionẽ & ſpiritua-
lem inhabitationem, *Accipit eum, qui me mi-*
ſit, id eſt, Deum patrem, imò & ſpiritum
ſanctum. Qui.n. credit, amat ſeu uenera-
tur unam perſonam diuinam, totã ſuper-
ſanctam trinitatem honorat, credit ac di-
ligit, honorq; unius redundat in alium,
nec trinitas (quantũ ad inhabitationem
in cordibus electorum) ſeparabilis eſt, cũ
omnia opera eius ſint indiuiſa. ¶ Poſtre-
mò penſandum, quòd Chriſtus in cœna
præcipuè dedit, & docuit duo documenta
hæcque docebat factis & uerbis, uidelicet D
humilitatem & caritatem. Docuit.n. hu-
manitatem facto, pedes diſcipulorum mun
dando & extergendo: deinde uerbo, adii-
ciens, Et uos debetis alter alterius lauare
pedes. Et, Non eſt ſeruus maior domino Luc. 22.
ſuo: multaque talia quæ alii Euangeliſtæ
deſcribunt: ut eſt illud apud Lucam, Qui
maior eſt ueſtrum, fiat ſicut minor, & qui
præceſſor eſt, ſicut miniſtrator. Rurſusq; Ibidem.
Ego (inquit) in medio ueſtrum ſum ſicut
qui miniſtrat. Secundò, docuit caritatẽ.
Primò in opere, donans corpus ſuum, &
ſanguinem in ſpiritualem animæ refectio
nem: deinde in uerbo, Mandatũ (inquiẽs)
nouum do uobis, ut diligatis inuicẽ, ſicut
dilexi uos. Et, In hoc cognoſcent omnes,
quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem ha- E
bueritis ad inuicem. Quoniam ergo Chri Mat. 26
ſtus in nouiſſima cœna hæc duo tam ſin- Mar. 14
gulariter commendauit, debemus præci- Ioan. 13
puè ad humilitatem, & caritatem ſtudere,
ac tendere: quoniam totius ſpiritualis ędi
ficij baſis eſt ſancta humilitas. Caritas au
tem eſt turris ſtructuræ uirtutum.

PROSECVTIO HVIVS Cap. XIII.

Cum hæc dixiſſet Ieſus turbatus eſt ſpiritu.

ARTICVLVS. XXXIIII.

F
POſt manifeſtationem proditoris ob
ſcuram, pãdit Chriſtus apertius pro
ditorem. *Cum hæc,* quæ in pręcedenti
articulo expoſita ſunt, ſcilicet, Qui man- Pſal. 40.
ducat meum panem, leuabit cõtra me cal
caneum ſuum, *Dixiſſet Ieſus, turbatus eſt ſpi-*
ritu, id eſt, in anima, quantùm ad partẽ ſen
ſitiuam uehementer affectus, ſeu naturali
timore inſtantis paſsionis commotus, at-
que dolore compaſsionis miſerrimi iudæ
concuſſus. Hæc autem turbatio non fuit
inordinata, nec rationem præueniens, ſed
poteſtatiuè aſſumpta, nec fuit in ſuperio-
ri animæ parte. Quomodo autem & cur
Chriſtus tales paſsiones aſſumpſerit, in Ioan. 11.
duobus pręcedentibus capitulis plenè trã Ibidem.
ctatum eſt. Quod.n. nunc ait, ꝙ Ieſus tur-
batus eſt ſpiritu, eundẽ habet ſenſum cũ
uerbo, qđ dixit pręcedẽti capitulo, Nunc
anima

A anima mea turbata eſt. Si uerò quæratur, an fuerit turbatus anima, & corpore. Dicendum, ꝙ paſsiones naturales cùm ſint in appetitu ſenſitiuo, ſunt communes animę, & corpori, & in uultu apparent. Sic & in iſto turbatio fuit in anima, & corpore, ſed ſicut in anima non fuit interior deordinatio, ſic in uultu nō fuit inhoneſta diſtortio: fuit tamen ibi cōgrua quædā immutatio, interioris doloroſę affectionis indiciū, eratq́; diſcipulis uehemēter pęnoſum, & graue huiuſmodi afflictionē & męſtitiam uidere in prædicto magiſtro, qui ſe ſemper habuit ad eos tā ſolatioſè, gratioſè, & dulciter. *Et proteſtatus eſt* ueritatē de ſua proditione, *Et dixit, Amen amen* hoc eſt, uerè, uerè. Replicatio quoque iſta cer-
B titudinis ſignum eſt, & excitatio mentis ad aduertendum. *Quia unus ex uobis me tradet* hac nocte. *Aſpiciebant ergo ad inuicem diſcipuli*, id eſt, unus inſpexit alium ex admiratione, ſi forte unus eorum poſſet alteri aliquid certi de hoc intimare, *Hæſitantes*, hoc eſt, dubitantes, *De quo diceret*, id eſt, quem diſcipulorum notaret dicendo, unus ueſtrum. Quilibet enim eorum præter Iudam fuit ſibi conſcius de bono affectu ad magiſtrum, & quòd nil tale proponeret
Mat.26 idem quoque de condiſcipulis exiſtima-
Mar.14 uit. Veruntamen certi de ueritate uerborū
Luca.21 Chriſti, & quòd magna eſſet fragilitas infirmitatis humanę, putabant ſic futurum, ſed dubitabant per quē: imò ſecundū Hieronymum quilibet eorum timuit ſibimet
C ipſi, puto quod Iudas ne notaretur etiam aſpexit ad alios quaſi attonitus, cùm tamen ſciret ſe tangi atque notari, imò ut alii Euangeliſtæ teſtātur, cùm diſcipuli ualde contriſtati dicerēt Chriſto ſingulatim, Nunquid ego ſum domine, etiam Iudas interrogare audebat, Nunquid ego ſum Rabbi? *Erat ergo recumbens*, i. amicabiliter & familiariter reclinatus ſeu quieſcens, *Vnus ex diſcipulis eius in ſinu Ieſu*, nam brachium huius diſcipuli erat in ſinu Ieſu, & caput eius fuit ad pectus Chriſti ad cuius
Io. 13. latus ſedebat, unde infra mox dicitur, Cū recubuiſſet ille ſuper pectus Ieſu *Quem diligebat Ieſus* id eſt, amicabilius, familiariuſque ſe habebat ad eum, oſtendendo ei ſpecialia ſigna amoris, quorum præcipuū fuit quòd fecit eum recumbere ſuper pectus ſuum & in ſinu, quemadmodum fieri ſolet

chariſsimis pueris. Denique per hanc circū- D
locutionem intelligit Euangeliſta Ioannes ſeipſum. Eſt enim conſuetudo actorum ſcripturæ canonicæ, ut loquātur de ſe quaſi de aliis *Innuit ergo huic* (diſcipulo) *Simō Petrus, & dicit ei* id eſt, innuendo dixit, uel potius ſine prolatione uerborum, quodam ſigno exteriori indicauit. *Quis eſt de quo dicit* quod tradet eum. Si noſti, indica mihi, ut impediam tantùm piaculum uel ſi ignoras, quære ſilenter à magiſtro, & tunc mihi reuela. Petrus in omnibus inuenitur in Chriſti amore feruentior, propterea, & nunc præ cæteris ſolicitatur, anguſtatur, & ſciſcitatur. imo ſecundùm Auguſtinum, ſi ſciuiſſet proditorem, dentibus eum dilaniaſſet, quod intelligendum eſt, ſi potuiſ-
ſet, quia & Iudas erat robuſtus, ſi Chriſtus E
permiſiſſet, qui hoc nequaquam admiſiſſet. ¶Quare Petrus more ſolito non interrogauit per ſeipſum? Dicunt aliqui, quòd non audebat, quoniam increpatus iā fuit
de incauta locutione, Non lauabis mihi *Luc.22*
pedes in æternum: forte non ſedit tàm ap- *Mat.26*
te ad inquirendum occultè ſicut Ioannes: *Mar.14*
uel quia plus confidebat de familiaritate Ioannis, quàm ſua. *Reſpondit Ieſus* (Ioanni ſilenter) *ille eſt cui intinctum panē ego porrexero*. Iſte panis non fuit conſecratus, nec ſub eius ſpeciebus fuit corpus Chriſti, ſed ſub pane non intincto, recepit Iudas corpus Chriſti quemadmodum diſcipuli alii: imò ſecundùm ordinem narrationis Lucę Euāgeliſtæ, conſecratio corporis Chriſti, &
communicatio diſcipulorum præceſſit uer- F
ba Chriſti de proditore, Sed ſecundùm ordinem recitationis Mattęi & Marci aliter fuit, unde non uidetur certum quid horū præceſſerit. *Et cum intinxiſſet panem* id eſt, paruum fruſtum panis in calice uel catino, *Dedit Iudæ Simonis Iſcariotis*. Ioannes tamen Chriſto ſic ordinante non apperuit Petro, quod didicit, ne in menſa pacis oriretur grandis turbatio. *Et poſt bucellam*, i. ſtatim poſt prædicti panis intincti ſumptionem à Iuda tunc *Introiuit in eum ſatanas*. i. aliquid de nouo, & abſidantius, quàm ante operabatur in proditore, Nam ante bucellam introiit Iudam: ſicut in principio huius capituli dictum eſt, ſed nunc totaliter occupauit eum, ita quod à propoſito peſsimo non poterat reuocari. Nec dubium, quin etiam demon intrauerit Iudā,

A ꝙ illo corpus & ſanguinem Chriſti ſumpſit indignè. ¶ Dicitur autem diabolus hominem introire, non quòd illabatur eſſentię eius, ſed ubi operatur ibi eſt: eſtq; in loco diffinitiuè, & infra terminos hominis dimenſiuos continetur, atq; in ſenſibus interioribus operatur, non autẽ directè in intellectu ſecundùm Thomam.

¶ Pręterea Satan intrauit in Iudam, non propter bucellę malitiam, ſed propter ipſius Iudę ingratitudinem, incorrigibilemq; duritiam, qui tot beneficiis & obſequiis ſibi à Chriſto impenſis, toties quoties à Chriſto modeſtè, occultè, & patientiſſimè increpatus, non pœnituit, neque ceſſauit, quouſque conceptum malignitatis affectum deduxit in opus; uel forſitan Iudas

B conſiderauit ſe per bucellam ſeferari à Chriſto ipſi Ioanni: quo uiſo exaſperari cœpit, & indignari, ſicque dæmon plus q̃ ante poſſedit uaſculum ſuum. *Et dicit ei Ieſus. Quod facis* id eſt, facere intendis & optas, *Fac citius* eundo ad principes ſacerdotũ ut me tradas eorum miniſtris, quos

Mat. 26 intendis tecum adducere. Hoc Chriſtus dixit non exortando, conſulendo, uel imperando, ſed permittendo & prænuntiando: ſicut ſæpiſſimè ait in pſalmis, Appone

Pſal. 78 iniquitatem ſuper iniquitatem ipſorum,

Ibidem. Et obſcurẽtur oculi eorum ne uideãt. Itẽ quòd ait, citius: nõ dicit deſiderãdo feſtinatam iniquitatem Iudæ, ſed celerẽ redemptionem naturæ humanæ: & quoniã hora paſſioni præfixa iam proxima fuit. *Hoc au-*

C *tem nemo ſciuit diſcumbentium*, id eſt, diſcipulorum, qui cũ Chriſto edebant, & adhuc ad menſam ſedebant, *Ad quid* (Chriſtus) *dixerit ei* Videlicet Iudæ, id eſt nullus diſcipulorum intellexit ſenſum horum uerborum, præter Iudam. Et mirum ſi Ioannes, cui Chriſtus proditorem propalauit, non intellexit hæc uerba, Ad quod dici ſolet, quòd Ioannes auditis uerbis Chriſti, & cognito proditore tam triſtis fuit atque attonitus, quòd non aduertit uerba ſequentia: uel fortè Ioannes dicendo, nemo diſcumbentium excipit ſeipſum ſicut, & Iudam, quia nunc dixit, ꝙ Chriſtus ſibi oſtendit proditorem, per quod innuit ſe uerba ſequentia intellexiſſe. *Quidam enim* (diſcipulorum) *putabant quia loculos habebat Iudas*, i. repoſitoria, in quibus poſuit, &

Ioan. 2. portauit eleemoſinas Chriſto datas. De

D loculis iſtis dictum eſt plenius in præcedenti capite. *Quod dixiſſet* .i. uerbis præinductis ſignificaſſet, *Et Ieſus, Eme ea quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum*. i. uictualia pro die paſ. hæc neceſſaria, *Aut ut egenis aliquid daret*. Quoniam in. Iudas procurator Chriſti habuit loculos, Chriſtus ad hęc duo uoluit eleemoſinas capere ſecumq; deferre, ut & ipſe atq; diſcipuli eius ex eis ueſcerentur & de reliquo pauperes alerentur, ſeu ueſtirentur. ¶ Quæritur, quõ diſcipuli iſti putabant, cũ Chriſtus ei prædixerit, ꝙ ſexta feria occidetur, iamque proteſtatus fuit, ꝙ ab uno eorum ſum tradendus? Dicendum ꝙ præ triſtitia, turbatione, atque anguſtia, uix ſpiritum habebant, nec pẽſabant, quæ audierunt. Non tamen putabãt

E uerba Chriſti ſibiinuicem eſſe contraria, aut non uera: & fortè ꝙ Chriſtus nõdum determinauit eis certam horam tempore huius cœnæ, uel ꝙ in nocte inſtante caperetur, ſed hoc poſtea retulit eis, ſicut poſt pauca ſubiungitur. *Cum ergo accepiſſet ille* (proditor) *bucellam* intinctam in ore, & eã manducaſſet. Aliqui tamen dicunt, ꝙ accepit eã duntaxat in manu, *Exiuit continuo* agitante diabolo, qui animã eius penitus indurauit & excæcauit. Vnde ait Pſalmiſta, Egrediebatur foras, & loquebatur in idipſum. *Erat autem nox* quę eſt tẽpus magis aptum ad huiuſmodi opera proditionis, quàm dies: erat quoq; denſiſſima nox in corde Iudæ, quia calligine impietatis & falſitatis erat repletus, & certũ eſt, ꝙ cœna celebrata poterat eſſe nox. *Cum ergo exiſ-*

F *ſet Iudas ad prodendum Ieſum, dixit Ieſus, Nũc clarificatus eſt filius hominis*, Hoc quadrupliciter accipi poteſt. Primò, de filio hominis, quantũ ad corpus eius myſticum, ut ſit ſenſus, Nũc clarificatus eſt filius hominis, id eſt, per receſſum filii perditionis, ſeu Iudæ à ſocietate mea purgatũ eſt corpus meum myſticum, collectio diſcipulorũ meorũ, hęc mea eccleſia .i. à cõmixtione peſtiferi emundata. Decor autẽ & impuritas diſcipulorũ, redundat quodãmodo in magiſtrũ, ideo falſis diſcipulis abdicatis, clarificatur magiſter. Secundò ſic;

Mat. 25 Nũc clarificatus eſt. i. uerax & iuſtus oſtẽſus eſt filius hominis per hoc ꝙ uitioſum diſcipulum à ſe remouit, dicendo, Quod facis, fac citius. Tertiò, ſecundũ Auguſtinũ & Bedã, Nũc clarificatus eſt filius hominis

A ꝗ eſt, per ſeparationem Iudæ ab electis di ſcipulis, præfigurata eſt clarificatio Chriſti, quam habebit in die iudicii quando ſeparabit prędeſtinatos à reprobis, ſicut ſeparat paſtor agnos ab hœdis: per quá ſegregationem omnibus declarabitur ueritas atque iuſtitia Chriſti. Quartò ſic, nunc clarificatus eſt, id eſt, in proximo eſt, ut per paſſionem & reſurrectionem, ac diuerſa miracula clarificetur, ſeu uerè ac ſublimiter agnoſcatur filius hominis, ſicut nunc ſæpe præhabitum eſt, *Et Deus* pater uel trinitas, *Clarificatus eſt in eo*, id eſt, Chriſto. quoniam quicquid Chriſtus ut homo fecit, dixit & pertulit, totú retulit, totumque ceſſit ad honorem, & gloriam patris ac trinitatis. Vnde ſuperius dixit, ego non quæro gloriam meam, ſed honorifico patré meú. Et iterum, ego quæ placita ſunt ei facio ſemper. *Ioan. 8.* B

Dicitur autem Deus pater uel trinitas per Chriſtum hominem clarificatus non in ſe, ſed in cordibus hominum, qui per Chriſtum ad Dei ueram notitiam, cultumque deuotum perducti ſunt. ſimili modo dicitur Deus ab hominibus ſanctificari, magnificari, ſeu exaltari, *Si* (pro quia) *Deus* (pater ſeu trinitas) *Clarificatus eſt in eo* id eſt, per Chriſtum modo iá dicto *Et Deus* pater ſeu trinitas *Clarificabit* id eſt, gloria immortalitatis ornabit, *Eum* videlicet Chriſtum quantùm ad corpus aſſumptum, *In ſe metipſo* id eſt, in ſe Deo patre uel trinitate, in quo conſiſtit beatitudo Chriſti, ſecundú quod homo eſt. Vnde dicit in ſemetipſo ad innuendum cęleſtem, ac ſempiterná glorificationem corporis Chriſti, quam clarificationem promeruit Criſtus honorando & clarificando Deum ſecundú modum præfatum, iuxta illud Apoſtoli, Factus eſt obediens uſque ad mortem, propter quod & deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, *Et continuo clarificabit eum*, id eſt ſtatim tertia eum die reſuſcitabit, corpore glorificabit, & hominibus reuelabit. Hoc conſtat impletum in die paſcæ, ſicut Chriſtus prædixit in pſalmo, Non derelinques animá meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Et in Actis Petrus, Deus (inquit) patrum noſtrorum glorificabit filium ſuum Ieſum. Per Iſaiam quoq; Chriſtus teſtatur, Glorificatus ſum in oculis domini. *Filioli* filiolos uocat diſcipulos, quia adhuc puſilli fuerunt, ſeu imperfecti: uel ad inſinuandum teneritudinem dilectionis ſuę ad eos *Adhuc modicum*. i. pauco tempore *Vobiſcum ſum* eo modo quo nunc, puta in carne paſſibili, & in conuerſatione conſueta ac naturali. Sic enim nó fuit cum eis, niſi uſque ad horam ſuæ captionis ſeu mortis. Secundú hunc modum exiſtendi dixit Chriſtus poſt paſſionem diſcipulis, Hæc ſunt uerba quæ locutus ſum uobis, cum adhuc eſſem uobiſcú. Sed quoniam in Actis habetur, ꝙ Chriſtus poſt paſſionem ſuam apparuit ſuis per dies. 40. pót ſic accipi. Adhuc modicú, uidelicet uſq; ad aſcenſionem, vobiſcum ſum uiſibiliter, quáuis impaſſibiliter *Et ſicut dixi Iudęis, Quo ego uado* id eſt, ad patrem & regnum cęleſte. *Vos non poteſtis uenire*, quanuis ſitis in ſtatu ſalutis quia nunc dixi quòd mundi eſtis, niſi ego primo intrauero, & ianuá regni aperuero, ſeu moriendo, uos à reatu originalis peccati fecero liberos. Hæc uerba videlicet, quò uado, non poteſtis uenire: dixit Saluator Iudæis, quæ illi non intelligentes dixerunt, Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt? Itē alio loco, quádo peruerſi iudæi dixerunt, Nunquid interficiet ſemetipſum? *Et uobis dico modò* pro ſpeciali, & maximo documento. *Mandatum nouum*. i. à uetuſtate peccati eripiens animá eamque ſpiritualiter innouans, *Do uobis* (videlicet) *ut diligatis inuicem, ſicut dilexi nos* id eſt, ſpiritualiter, ſanctè, & ordinatè, nó carnaliter, nec lingua duntaxat, ſed opere, & ueritate. ¶ Chriſtus autē dilexit nos ordinatiſſimè, & efficaciſſimè ac feruentiſſimè. Sic ergo unus noſtrú alium debet amare ordinatè, utpote ad ultimum finem, qui eſt æterna felicitas, efficaciter ſubueniēdo ei in omnibus neceſſariis atque utilibus, præſertim in ſpiritualibus, imò ponendo animam ſuam proximo ſuo in certo caſu ut dictum eſt. Item feruenter, ut magno affectu deſideret omne bonum alterius. Denique ad inſinuandum, quàm diligenter ſit obſeruandum iſtud pręceptú, Chriſtus repetiuit, *Vt & vos diligatis inuicem*. Hinc Petrus exortatur, Ante omnia mutuam in uobiſmetipſis caritatem continuam habentes, quoniam caritas operit multitudinem peccatorum. De hoc caritatis præcepto multa pulchra

Margin notes: C; *Filipp. 2*; *Pſal. 51.*; *Act. 3.*; *Iſai. 49.*; D; *Luc. 24.*; *Act. 1.*; E; *Ioan. 7.*; *Iere. 31.*; F; *1. Pet. 4.*

atque

A atque magnifica ſcribit Ioannes in prima ſua canonica, ut eſt, Qui diligit, in lumine permanet. Qui odit fratrem ſuum in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcio quò eat, quoniam tenebrę obcæcauerunt oculos eius. Qui nõ diligit, manet in morte. Itaque præceptum de dilectione proximi nouum à Chriſto uocatur, non quantũ ad tempus, quia in ueteri teſtamento traditum fuit. Vnde cũ ſcriba interrogaſſet, Quod eſt mandatum magnum in lege? Chriſtus reſpondit, quòd primũ, maximumque mandatum fuerit legis, Diliges dñm Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Secundũ autem (inquit) ſimile eſt huic, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Sed dicitur nouum, quoniam renouat obſeruantem, Vel dicitur nouum, quantũ ad B modum tradendi, quia in nouo teſtamento præcipitur frequentius, excellentius, & latius, quàm in ueteri lege. Nihilominus Chriſtus diu ante cœnam dedit iſtud præceptum, uidelicet in ſermone quem fecit in monte: ut patet in Matteo, ibi enim ꝑcepit inimicos amari.

Ioan. 2. Ibid. 20 Deute. 6 Mat. 22 Mar. 12 Luca. 10 Mat. 5 Luc. 6.

¶ Quæritur, cũ præceptum diligendi Deũ ſit ſummũ primũ, & maximè renouatiuũ, cur de dilectione proximi ait Saluator, ꝑceptum nouum do uobis, ut diligatis inuicem? Dicendum, quod ideo, quoniam dilectio Dei & proximi inſeparabiles ſunt. Eadem nempè eſt caritas habitualis qua Deus, proximusque diligitur, quoniam ratio diligendi proximum eſt Deus. Vnde ſcriptura quandoque conſtituit perfectio C nem in dilectione Dei, ut omnibus conſtat, quandoque in dilectione proximi, ut cũ dicit Apoſtolus, Qui diligit proximũ, legem impleuit: quandoque in dilectione Dei & proximi, ut cũ aſſerit ueritas, In his duobus præceptis, tota lex pendet & prophetæ. Verùm hæc intelligenda ſunt, inquantũ in dilectione Dei includitur dilectio proximi & econtra. Abſolutè uerò loquendo, ſumma perfectio conſiſtit in actu caritatis, maximè Dei, propter quod dicit Apoſtolus, Finis præcepti eſt caritas, de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. *In hoc cognoſcent*, id eſt, cognoſcere poterunt, *Omnes* ritè conſiderantes, etſi non certitudinaliter, tamen coniecturaliter & ſatis probabiliter. *Quia diſcipuli mei eſtis*, id eſt, ueraciter Chriſtiani, & meis ſermonibus obedientes, *Si dilectionem* nõ carnalem uel naturalem, ſed diuinam, & ſpiritualem, infuſam & meritoriam, puram atque gratuitam, *Habueritis ad inuicem*. Quamuis enim per alias quaſdam uirtutes hoc poſſit cognoſci, uidelicet per humilitatem & ueram patientiam, per audientiã uerbi Dei, maximè tamen per dilectionẽ cognoſcitur, cũ ipſa ſit uita animæ, origo, forma & finis uirtutum, pertinens maximè ad gratiam gratum facientem.

Rom. 15 Mat. 22 1. Tim. 1

D ¶ Denique ſicut apud Mattæum loquitur Chriſtus, Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: nec ait, Diſcite à me mundum creare, miracula facere, dæmonibus imperare, cordium arcana cognoſcere: ſic loco præſenti diſſeruit, In hoc cognoſcẽt omnes, quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectio E nem habueritis ad inuicem, & non ait, ſi miracula feceritis, ſi omnium gentiũ linguas noueritis, ſi dona prophetiæ, ſapientiæ, ſcientiæ, ſortiti fueritis, uel alia quælibet bona ad gratiam gratis datam ſpectantia, quoniam omnia hæc bonis & malis extant communia, quo docemur ſuper omnia, & in omnibus dilectionem exquirere, cuſtodire, & conſumare, ſine qua nihil nobis prodeſt, uel ſufficit ad ſalutem. Propter quod dicit Apoſtolus, Si habuero ꝓphetiam, & nouerim myſteria omnia & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatẽ autem non habuero, nihil ſum.

Mat. 11 1. Cor. 13

¶ Poſtremò, & hoc intuendum, quòd qui unum hominem odit nec Deum, nec aliquem alium, neque ſeipſum ueraciter di- F ligit. Eſt enim in mortali peccato, ideo omnem hominem quantũlibet aduerſantẽ, amare neceſſe eſt. *Dicit ei Simon Petrus, Domine quo uadis?* Hoc Petrus interrogabat ex feruore & pia præſumptione: nam & paulo antè audiuit à Chriſto, quò ego uado, uos non poteſtis uenire. Petrus ergo ex feruore cupiens ire cum ſuo magiſtro, & ex pia (quãuis incauta) præſumptione, arbitrans ſe potẽtem ad omnia ſuſtinenda propter Chriſtũ, ſciſcitatur Chriſtum quò iret, tanquam diceret, Sequar te per ignem & aquam, ſolaque mors auferet me à te in uita præſenti, & per huiuſmodi mortem, merebor tecum æternaliter permanere in patria. Chriſtus autem non directè reſpondet Petro, ſed cogitationi eius occurrit,

Mat. 5.

A occurrit, præſumptionemque reprimit, ſubdens, *Quo ego uado non potes me ſequi modo*, id eſt, nondum tantæ perfectionis es, ut poſsis propter iuſtitiam mori, uel per mortem martyrij patriam ingredi: ſed oportet ut ego pro te & ante te moriar, atque moriendo tibi gratiam perfectionis merear, quam conſequeris, cùm miſero tibi ſpiritũ ſanctum, & extunc uerè paratus eris mori pro me, & ingredi regnũ cœleſte poſt me: unde ſubiungitur, *Sequeris autem poſtea*, nã poſtea crucifixus eſt propter Chriſtũ Romæ. *Dicit ei Petrus* ex indiſcreto feruore, & confidentia propriarum uirium inordinata. *Quare non poſſum te ſequi modo*, quaſi dicat. Vtique poſſum. ideo addit, *Animam meam pro te ponam*. i. meipſum, ſeu uitã corporalem pro tuo amore, & pro te finaliter

B poſsidendo morti exponam. Quãuis hoc falſum fuerit materialiter pro tẽpore dominicæ paſsionis, quia oppoſitum accidit, tamen formaliter uerum fuit, quoniã Petrus ſic intẽdebat. Sed quomodo audebat tam apertè contradicere uerbis Chriſti? Nunquid uoluit Chriſtum probare mendacem? Non utique, ſed fortè putauit uerba Chriſti myſticè intelligenda, uel præauiſando prolata, ita ꝙ pertinerent quaſi ad prophetiam comminationis, quę aliquando non impletur. *Reſpondit Ieſus, Animam tuam pro me pones* hac uice, Hoc dicit Saluator non affirmando, ſed pıè inſultando & abnegando, propter quod ſubditur. *Amen amen dico tibi, non cantabit gallus hac nocte, donec*, id eſt, quouſque *Ter me negabis*.

C Idem dicunt Matt. & Lucas, ſed uidetur

Mat. 26 contrarium, quod apud Marcum legitur,

Luc. 22. In hac nocte antequam gallus bis uocem

Mar. 14 dederit, ter me es negaturus. Dicẽdum ꝙ per gallicantum intelligitur totum exercitium galli in cantando, uidelicet cantus eius uſque ad conſummationem, ſeu cantus ſui terminationem.

DECLARATIO CAP. XIIII.

Et ait diſcipulis ſuis, Non turbetur cor ueſtrũ.

ARTICVLVS XXXV.

INſuper uidens Chriſtus animas diſcipulorum uehementer deſolatas. Primò, quoniã ſe mox moriturũ aſſeruit. Secundò, quia ab uno ipſorum ſe dixit tradendum. Tertiò, quia Petri negationem ꝓ dixit, imò (ut alij referunt Euang.) quando Petro hoc dixit, cæteris quoque diſcipulis loquebatur, omnes uos ſcandalũ patiemini nocte iſta in me. Hinc igitur turbantur uehementisſimè, intimeque dolebant, præſertim quoniam Chriſti mox futuram reſurrectionem, ſuamque ab illo cõſolationem non attenderunt. Mitigãs ergo Chriſtus eorum mœrorem, *Ait diſcipulis ſuis, Non turbetur cor ueſtrum*. Supra dixit Chriſtus, Nũc anima mea turbata eſt, & in cœna turbatus eſt ſpiritus: quomodo ergo nunc ait diſcipulis, non turbetur cor ueſtrum, præſertim cũ eius actio ſit noſtra inſtructio: & ipſe cœpit facere & docere? Dicendum quòd ibi dictum eſt de turbatione inferioris partis animæ ſponte aſſumpta, quæ ſequitur rationem, nec actum intellectiuæ partis obfuſcat, nec mentis tranquillitatem diminuit. Chriſtus uerò nunc admonet de turbatione inordinata, rationem præueniente & impediente, quę paci & tranquillitati opponitur: quæ turbatio conſurgit ex paſsione animi immoderata, puta triſtitia, dolore, ira. Talis igitur turbatio eſt abiicienda in omni aduerſitate, per ueram ac ſtabilem patientiam, & ſtudendum eſt paci internæ. *Creditis in Deum*, uerum & unum, omnium creatorẽ. Fortè diſcipuli nondum habuerunt explicitã, reſolutamque fidẽ de trinitate: ſicut nec de diuinitate Chriſti, quanuis Chriſtus utrunq; frequenter inſinuauerit eis: rudes quippe fuerunt, non intelligentes ꝗ dicebantur, *Et in me credite*, quoniam ego ſum Deus. Conſequens enim eſt, ut, qui credunt in Deum, credant in me: imò qui non credunt in Chriſtum, non habent fidẽ formatã, nec credunt in Deũ, ſed infideles cenſentur. ¶ His uerbis Chriſtus ſuam diuinitatem demõſtrat, qm̃ non eſt credendũ in aliquem, niſi in uerum deum, cum fides ſit uirtus theologica, cuius obiectum eſt Deus ſeu ueritas prima, quanuis alicui uel per aliquem poſsit credi, quemadmodum de præcurſore inductũ eſt, Hic uenit in teſtimonium, ut oẽs crederent per illũ. Denique his uerbis oſtendit ſe Chriſtus ſic occidendum, ut tamen inceſſanter permaneat uiuus, potens ſeipſum ſuſcitare, ſuoſq; diſcipulos, quos corporaliter deſeruit, conſeruare, per quod conſolatur mœſtos

Right margin: D; Mat. 26; Mar. 14; Luc. 22; Ioã. 11.; Ioan. 12.; Ioan. 13.; E; Act. 1.; F; Ioan. 1.

A ſtos diſcipulos, quos rurſus conſolatur, cō memoratione, & pollicitatione futuræ felicitatis. *In domo patris mei*, i. in eccleſia triū phāte, in cœleſti beatitudine, in patria beatorum. *Manſiones multæ ſunt*, id eſt, diuerſi gradus præmiorum, uariç dignitates & diſtinctiones in participando fruitionē bonitatis diuinæ, ſecundū quòd in præſenti uita fuerint gradus atque diſtinctiones meritorum, quibus præmia correſpondēt. Et caritatis feruori correſpondet, ac datur præmium eſſentiale, quod eſt uiſio Dei ꝑ ſpeciem, propter quod uiſio Dei in mentibus comprehēſorum diſtinguitur quantū ad gradum perfectionis, ſecundùm quod unus in uia feruentius dilexit Deū quàm alter. Vnus enim clarius intuetur, ac dulcius atque perfectius fruitur Deo quàm
B alter, quoniam caritatis affectio aperit, capacemq; efficit mentem amantis amanti. Vnde qui ardentius Deum dilexit, plenius eum participat poſſidet, retinet.

¶ Oportet ſcire, quòd beatitudo iſta ſeu diuina fruitio dupliciter conſideratur. Primò, per comparationē ad ſuum obiectum, quod eſt Deus, & ſic una eſt æqualis, & indiſtincta, qui ex parte Dei non habet gradū aut differētiā. Vnde omnibus in uinea
Mat.20 Dei laborantibus, dicitur idem denarius dari diurnus, per quem uita deſignat̄ æterna. Secundò, per comparationem ad ſubiectū, quod eſt mens creata Deo unita, ſicq; diuerſificatur, multiplicatur, diſtinguitur, ſecundùm modum prætactum. Porrò in patria ex ſpiritibus angelicis & humanis, ſeu
C angelis & hominibus, una conſtat & reſultabit eccleſia, quæ uocatur triumphans, ita quòd ſinguli hominum electorum ad aliquem pertinebunt chorū ſeu ordinem angelorum: ſicq; ſecundùm differentiam angelicorum ordinum, accipi poteſt diuerſitas cœleſtiū manſionum, quæ non eſt corporaliter accipienda. Vbi uitandus eſt error Euſtrachij, qui dixit ex hominibus prædeſtinatis decimum chorum conſtitui, ita ꝙ præter Chriſtum, & eius beatiſſimam genitricem, nullus hominum poſſet ad angelicæ beatitudinis parilitatem, imò nec ad angelorum infimi ordinis æqualitatē pertingere, quantūcunque proficeret. De his differentibus manſionibus domus patris æterni accipi poteſt quod dicit Saluator, Facite uobis amicos de mammona ini-
Luc.16.

quitatis, ut cum defeceritis, recipiant nos D in æterna tabernacula. Quemadmodum enim uiatores in quibus Deus per fidē & gratiam habitat, dicuntur domus, templū & eccleſia Dei, dicente Apoſtolo, Templū *1.Cor.6.* Dei ſanctum eſt, quod eſtis uos. Rurſusq; *Hebr.3.* Chriſtus fidelis fuit in domo ſua, quæ domus ſumus nos: ſic cōprehenſores, in quibus habitat Deus per gloriam, dicuntur domus & templum, atq; triumphatrix eccleſia patris, de qua in Apoc. habet̄, Ciui- *Apo.21.* tas non eget ſole neque luna, nam caritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius eſt agnus. Et ad Galatas Apoſtolus ait, Illa q̄ *Galat.4.* ſurſum eſt, Ieruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra. In hac domo multç ſunt māſiones, quoniam mentes iſtorum Deus diuerſis modis inhabitat. Nihilominus poteſt per domum patris intelligi ipſum cœ- E lum empyreum, quod eſt ſummi regis palatium, locuſque beatorum, in quo ſunt multæ manſiones, quia in ciuibus huius loci ſunt diſtinctæ præmiorum participationes. *Si quo minus*, id eſt, ſi aliter eſſet, ſeu, minus quàm uobis nunc dixi, uidelicet, ſi iam in domo patris manſiones multæ non eſſent, *Dixiſſem uobis* quod ſubditur, *Quia* (id eſt, quòd) *uado uobis parare locum*, id eſt, manſionem in domo patris cœleſtis. Sed hoc dicendum non fuit, quoniam iā paratæ ſunt manſiones iſtæ ex parte Dei, qui tantæ bonitatis, poteſtatis & ſapientię eſt, quòd paratus eſt omnibus cor mundū habentibus dare manſionem in domo ſua cœleſti. Hinc in Mattęo inducitur, Veni- *Mat.25* te benedicti patris mei, poſſidete paratū F uobis regnum à conſtitutione mundi. *Et ſi abiero*, id eſt, in aſcenſione à uobis corporaliter receſſero cœlum introeundo, *Et præparauero uobis locum*. Quomodo intelligendum eſt hoc? Iam enim dixit manſiones eſſe paratas. Qualiter ergo uadit ut præparet eas? Dicendum, quòd manſiones paratæ ſunt quantū eſt ex parte Dei, ſed q̄ ad eas peruenient, indigent præparari à Chriſto, ut digni ſint ad illas perduci. Eſt itaque ſenſus, *Et præparauero uobis locum*, id eſt, ſpiritum ſanctum miſero uobis, per cuius uirtutem & gratiam pręparabimini ad adipiſcendum locum manſionis cœleſtis. Vel pręparat Chriſtus locum electis, interpellando, ſecundùm quod homo eſt, Deū patrem pro ipſis, quemadmo-

dum

A dum ad Hebræos dicit Apoſto Non in ma
Roma.8. nufacta ſancta Ieſus introiit exemplaria ue
Hebr. 9. rorum, ſed in ipſum cœlum, ut appareat
nunc uultus Dei prò nobis. Et alibi, Qui
etiam (inquit) interpellat pro nobis. *Iterũ*
uenio, id eſt, in morte cuiuslibet ueſtrum
redibo ad uos ſaltem inuiſibiliter, ſeu per
effectum, & per angelos quos mittam, ut
animas ueſtras adducant ad meum tribu-
nal, *Et accipiam uos ad meipſum,* id eſt, mihi
uos copulabo loco & gloria, transferen-
do animas ueſtras de uia, peregrinatione,
atque exilio ad patriam. *Vt ubi ſum ego,* id
eſt, in regno cęleſti, in quo ego iam ſum
Ioan. 3. per diuinitatem. Nemo enim aſcendit in
cęlum, niſi qui deſcendit de cęlo filius ho
B minis, qui eſt de cęlo. Vel, ubi ego ſum, i.
in tali beatitudine, qualem anima mea
nunc habet uidendo Deum per ſpeciem,
Et uos ſitis quantùm ad animam antè diem
Acto. 1. iudicii. Animæ enim cùm fuerint ab omni
reatu immunes, mox perducuntur ad pa-
triam, iuxta illud diui Pauli. Scimus quo
niam ſi terreſtris domus noſtra huius ha-
bitationis diſſoluatur, ꝙ ædificationẽ habe
mus ex Deo, domum non manufactã æter
nam in cęlis. Quidam exponunt ſic, Iterũ
uenio. i. in fine mundi uiſibiliter redibo, ſe
cundùm quod in actis Apoſtolorum ange
li dicunt, Quemadmodum uidiſtis eum eũ
tem in cœlum. ſic ueniet, *Et accipiam uos ad*
meipſum, id eſt, in corpore & anima gloriſi-
C catos transferam uos ad aulam cœleſtis pa
latii. *Et quò uado,* id eſt, terminum aſcenſio
nis meæ, uidelicet patrem, *Scitis* ſaltem per
fidem implicitam, imò explicitam, loquen
do de paternitate in generali. Sæpiſſimè
enim apoſtoli audierunt ab ore Chriſti,
quòd uocauit Deum patrem, dicendo, Pa
Matt.5. ter meus, qui eſt in cœlis. Et, Gratias ago
Ioan.11 tibi pater. Et, Pater clarifica nomen tuum.
Ioan.12. Sed quòd Deus eſſet pater Chriſti, paterni
tate naturali, ita quòd Ieſus eſſet filius Dei
naturalis & unicus, uerusque Deus, & pa-
tri conſubſtantialis, nondum ſtabiliter
cognouerunt, *Et uiam ſcitis,* id eſt, uiam
qua itur ad patrem aliquo modo, quanuis
imperfectè cognoſcitis: ſcilicet me, uel
paſſionem meam, per quam uado ad pa-
trem. *Dicit ei Thomas.* Loquens in per-
ſona ſui & condiſcipulorum ſaltem quo-
rundam, *Domine, neſcimus quò uadis,* id eſt,
terminum tuæ abſceſſionis à nobis, *Et*
quomodo poſſumus uiam (qua itur ad patrē) D
ſcire? Videtur Thomas uerbis magiſtri di-
rectè contradicere. Non tamen putauit
Ieſum aliquid ſali dixiſſe, nec intendebat
uerba eius reprobare: ſed exiſtimauit di-
ctum Chriſti, & ſuum poſſe ſimul ſtare,
quoniam Chriſtus ſæpè loquebatur figu
raliter & obſcurè. Denique utrunque ue-
rũ fuit. Sciebant enim uiam & terminum
confusè & incompletè, neſciebant autem
determinatè & propriè. Rurſus ſciebant
uiam & finem ſeu terminum materiali-
ter, non formaliter. Sciebant enim ea per
fidem quòad id quod ſunt, non tamen ſub
propria eorum ratione formali, qua hu-
iuſmodi ſunt. Sciebant nempè, ſed neſcie-
bant ſe ſcire. Nam nouerant Chriſtum &
patrem, eo modo quo dictũ eſt, ſed quòd E
Chriſtus eſſet uia, & pater terminus itine
ris Chriſti, ignorauerunt. *Dixit eis Ieſus,*
oſtendens ꝙ utique nouerant uiam, quo-
niam nouerant Ieſum, Ego ſecundũ quod
homo, Dei & hominum mediator, aduo-
catus & pontifex, hominum & Dei placa-
tor, *Sum uia* qua itur ad patrem ſpirituali
acceſſu, amando, contemplando, & obediẽ
do, *Veritas & uita,* ſecundũ naturã diuinã.
Ego enim & pater ſumus uita æterna, infi
nita, exemplarisq; ueritas, quæ eſt diuina
eſſentia, omnis ueritatis creatæ, origo, fon
tana, menſura, finis & cauſa. ſumus quoq;
una uita ſuperſubſtantialis, ſuperplena,
incomprehẽſibilis & perfecta. Ergo cogno
ſcendo filium, cognoſcebant quodammo-
do patrẽ, qui eſt id quod filius. Ex quo ul- F
tra elicit, quòd Chriſtus ſit terminus no-
ſtræ tendentiæ, utpote finis noſter, & ue-
ra felicitas: imò quemadmodum iuit ad
patrem ſecundũ naturam aſſumptã, a quò
miſſus fuit, ſic iuit ad ſeipſum, ſecundũ qđ
Deus eſt, quoniam & à ſeipſo ut Deus miſ
ſus eſt. Iuit nempè ad patrem quaſi ſeſſu-
rus ad dexteram eius, id eſt, in potioribus
bonis patris. Illa autem ſunt etiã bona fi-
lij ſecundũ eius diuinitatem, quemadmo-
dum infra teſtatur, Omnia quęcunque ha Ioan.16
bet pater, mea ſunt. Itaque Chriſtus eſt
uia qua imus, ueritas, in qua ambulamus,
uita ad quam pertingimus. Via eſt inquã
tum nos Deo reconciliat, ueritas in quã-
tùm nos ſua uiſione felicitat, uita in quã
tum nos ſua fruitione perfundit.
¶ Deinde oſtendit, ꝙ ſit uia. *Nemo uenit ad*
patrem

A *patrem* in præſenti per gratiam,nec in futuro per gloriam,*Niſi per me*,id eſt,me ſaluatorem mundi, credendo & imitando: imò nunquam aliquis adultus eſt ſaluatus,niſi habendo fidem ſaltem implicitā de Chriſto. Vnde ſuperius dixit ſe oſtium
Ioan.10. ouium & paſtorē. Ipſe ergo Chriſtus eſt dux noſter,ipſe porta, uia, & ianua, ipſe
Iere 3. medius inter patrē & nos, per cuius incar
2.Tim.2 nationem deificamur, per cuius paſſionē & mortem uiuificamur,cuius merito,uirtute & gratia Deo patri coniungimur. *Si cognouiſſetis me,& patrem meum utique cognouiſſetis.* Iam dixerat Chriſtus, Et quò ego uado ſcitis & uiā ſcitis, uidelicet quia papatrem & filium cognoſcebant: qūo ergo nunc ait, Si cognouiſſetis me, & patrem meum utique cognouiſſetis, quaſi nec fi-
B lium nec patrem cognouerint. Dicēdum, quod aliquo modo nouerūt,& aliquo modo non nouerunt, ut ſit ſenſus. Si cognouiſſetis me fide illuminata,atque diſtincta ſecundū deitatem meā,& patrē meum utique cognouiſſetis,eodē modo,& tam clare,ut me.Primò propter patris & filii ſubſtantialem identitatem ſeu unitatem. Secundò,quoniā pater & filius ſunt correlatiua, quorum natura eſt, ut uno cognito, cognoſcatur & reliquum. Tertiò, quoniā pater & filius adeo ſimiles ſunt, ut uno cognito,alius cognoſcatur. Quartò,quoniā filius eſt naturalis & perfecta patris imago,in qua quicquid patris eſt, pleniſsimè
1.Ioan.3 ſplendet. *Et amodo*, id eſt,ex hoc tempore, ſcilicet poſt paſſionem. *Meam, cognoſcetis*
C *eum*, magis perfectè quàm modo, præſertim cum miſero uobis ſpiritum ſanctum, in patria uerò cognoſcetis eum ſicuti eſt,
Ioan. 20 *Et uidiſtis eum* uiſione interiori,confuſa & imperfecta,eo modo quo uidiſtis me ſecūdùm naturam diuinam. Crediderūt enim apoſtoli omnia uerba Chriſti eſſe uera,& quoniam Chriſtus dixit ſe patri conſubſtantialem,dicēdo, Ego & pater unum ſumus,ac multa ſimilia,idcirco diſcipuli cognouerunt aliquo modo Chriſtum ſecundùm diuinitatem, quanuis illa cognitio fuerit inſtabilis,imperfecta,obſcura. *Di-*
Ioan. 1. *cit ei Philippus*(frater Nathanaelis) *Domine,oſtende nobis patrem*, quem dicis iam uiſum à nobis quaſi dicat, Tu dicis,quòd uidimus patrem, quod intelligi non poteſt, niſi de uiſione imperfectæ notitiæ, ideo precor,oſtende nobis patrem,id eſt,ad per D
fectam & claram perduc nos patris notitiam, *Et ſufficit nobis*,id eſt,nil amplius appetemus, quoniā uiſio iſta eſt finis noſter ac uera felicitas,nec pater ſeorſum cognoſcitur, ſed una diuina perſona nota, tota ſuperbenedicta agnoſcitur trinitas.

¶Quidam aſſerunt quòd Philippus putabat,patrem poſſe corporalibus oculis conſpici,quemadmodum Chriſtus ſenſibiliter uidebatur, ſed non puto hoc uerū. Sic enim Philippus fuiſſet de numero hæreticorum,qui poſuerunt Deum in ſua natura eſſe corporeum,nec opinor ꝙ Chriſtus tantam Dei ignorantiam ineſſe permiſit cordibus diſcipulorum ſuorum amantiſſimorū, pręſertim cū ſuperius dixerit mulier Samaritanæ, Spiritus eſt Deus,& eos Ioan. 4.
qui adorant,in ſpiritu & ueritate adorare E
oportet.Talem utique modum orandi inſtruxit apoſtolos. *Dicit ei Ieſus,Tanto tempo* Matt.6.
re uobiſcum ſum, id eſt,tandiu conuerſatus Actu. 1.
ſum inter uos,& multa de Deo uos docui, *Et non cognouiſtis me* diſtinctè,ſcilicet quòd ſum Deus Dei unigenitus & homo in una perſona,quòd totiens uobis inſinuaui,in quo patet maxima ruditas ueſtra. Sed cū Philippus dixerit, Oſtende nobis patrē, cur Chriſtus increpat eos de hoc,quòd ipſum necdum cognouerunt? Dicendum, quòd ideo,quoniam cauſa ignorandi patrem fuit ignorantia filij, qui ideo uenit in mundum,ut homines ad Dei patris cognitionē perduceret, iuxta illud Ioannis, Scimus quoniam filius Dei uenit & dedit 1.Ioan.1.
nobis ſenſum,ut cognoſcamus uerū Deū: F
& quia per idem eſt ignorare filium & patrem,propter quod ſubditur, *Philippe qui uidet me*, id eſt, uerè cognoſcit me ſecundùm diuinitatem, *Videt & patrem*, oculo mentis, eo modo quo conſpicit me: qui enim uidet me per fidem, uidet & patrem per fidem, & qui uidet me per ſpeciem,uidet & patrem per ſpeciem. Hoc eſt, quòd iam paulo antè diſſeruit, Si cognouiſſetis me, & patrem meum utique cognoſſetis. Rationes autem huius iam aſſignatæ ſunt quatuor, quarum unam ſolam tangit Auguſt. ſcilicet quòd iſtud dictum ſit propter omnimodam ſimilitudinem filij cū patre, ſicut de duobus ualde ſimilibus dicimus, Vidiſtis iſtum, illum uidiſtis, *Quomodo tu dicis* (in perſona diſcipulorū) *oſtende*

A *oſtende nobis patrem,* quaſi nullo modo uide
ritis eum,& quaſi ſeorſum cognoſceretur
ſine me, & quaſi cognitio patris dignior
eſſet quam notitia mei. Hæc quippe uide
tur Philippus in ſua prece præſuppoſuiſ-
ſe, quæ erronea ſunt, ideo pius magiſter
increpat diſcipulum ſic precantem: oſten
de nobis patrem non quòd hoc orandum
non ſit,ſed quia orandum non eſt ſecundũ
exiſtimationem qua id orauit Philippus.
Num credis, quia ego ſecundùm diuinitatẽ
ſum. *In patre,& pater in me eſt* per identita
tem ſubſtantiæ.Cùm enim pater ſit ſua eſ
ſentia,filius quoq; ſit eadem eſſentia, ubi
eſt eſſentia patris, & ibi pater:& ubi eſſen
tia filij, ibi & filius. In tribus uerò diui-
nis perſonis eſt una eſſentia, ideo ſingulæ
B earum in ſingulis ſunt.Hunc modum po-
nit uir magnus S. Hylarius. Damaſcenus
ait unamquanque diuinam perſonam eſ-
ſe in alia,per circuminſeſſionem.

¶Inſuper palàm eſt,quòd pater in filio ſi-
cut in naturali imagine, patrem perfectè
repræſentante.Filius quoque in patre tan
quam in proprio ſempiternoque fonte, à
quo immanenter egreditur,& ingreſſibi-
liter oritur. Certùm enim eſſet,ꝙ quæli-
bet diuina perſona eſt in alia ſicut amatũ,
& cognitum in amante & cognoſcente:ſed
quia hoc creatis prædeſtinatiſque menti
bus,& Deo commune eſt,idcirco dicẽdũ,
quòd quælibet diuina perſona eſt in alia,
ſicut amatum & comprehenſum in aman-
te & comprehendente plenariè,ita ꝙ quę
libet diuina perſona cognoſcit ac diligit
C aliam, quantũ amabilis cognoſcibiliſque
conſiſtit: utpote amore penitus infinito,
immenſum ardorẽ habente,& cognitione
claritatis immenſæ:propter quod quæli-
bet eſt in alia incomprehenſibiliter, inti-
mè & ſuperintimiſſimè, quia quò amor
feruentior,eò intimiorem efficit unionẽ.
Verba quæ loquor uobis (per corpus aſſum-
ptum) *à meipſo* ſecundùm naturam aſſum
ptam.*Non loquor,* id eſt,non ſenſu uel adin
uentione humana, ſed ex inſpiratione &
regulatione æternæ & increatæ ſapientię,
quæ per humanitatem loquitur & opera-
tur, ſicut per inſtrumentum unitum,ani-
matũ & proprium, quòd deuiare non po
teſt.Vnde ſicut lingua Chriſti mouebatur
ab eius anima ad loquendum, ſic anima
eius in omnibus dirigebatur à diuinitate
ad intelligendum,& ad cætera omnia quę D
peregit. Vel ꝙ ait, A meipſo non loquor,
intelligi poteſt de Chriſto ſecundũ diui-
nitatem,ut ſit ſenſus, A meipſo non lo-
quor,id eſt,à meipſo non habeo poteſtatẽ
& ſapientiam loquendi & operandi,quo-
niam à meipſo non ſum,ſed quicquid ha-
beo & ſum,accepi per generationem æter
nam à patre. Vnde ſuperius dixit,A meip
ſo facio nihil, ſed ſicut docuit me pater,
hæc loquor.*Pater autem in me manens, ipſe
facit opera.* ¶Pater manſit in filio ſecundũ Ioã. 8.
naturam aſſumptam, quia per ſummam,
ſingularemq́; gratiam habitauit in eo,ſi-
cut in templo. Vnde ſuperius dixit Chri-
ſtus de corpore ſuo, Soluite templũ hoc.
¶Porrò, ſecundùm filij diuinitatem, ipſe Ioan. 2.
pater manſit & manet in filio,quia inua- E
riabiliter perſeuerat, & eſt in eo per iden
titatem naturæ & circumince ſſionem, ſi-
cut nunc dixit filius, Ego in patre,& pa-
ter in me eſt. ¶Pater igitur facit opera,id
eſt,miracula & cætera uniuerſa Chriſti ge
ſta,& hoc dupliciter. Primò, quia ꝑ Chri
ſtum ut hominem operabatur & agit, ſi-
cut per inſtrumentum atque miniſtrum,
ita ꝙ quicquid Chriſtus homo fecit,fecit
uirtute patris,patre operante tanquã cau-
ſa principali, & Chriſto homine tãquam
cauſa in inſtrumentali. Secundò, quoniã
pater omnia fecit per filium ſecundũ diui
nitatem ipſius, iuxta illud,Omnia per ip Ioan. 1.
ſum facta ſunt. Itaque per hoc ꝙ ait filius, F
Pater in me manens, ipſe facit opera, in-
nuit ꝙ ſua ac patris tanta eſt ſimilitudo &
unitas,atque tam intima unio, ſeu exiſten
tia unius in alio, quod opera eorum ſint
eadẽ,ſeu operatio indiuiſa. Ex quo ſequi
tur,ꝙ amborum ſit una poteſtas,& una eſ
ſentia.Quæ enim ſubſtantialiter diſtingũ
tur,in opere diuerſificantur. Hinc dictum
eſt ſupra, Quæcunque facit pater hæc &
filius ſimiliter facit.Deinde Chriſtus affa
tur diſcipulos in communi. *Non creditis,*
quaſi dicat.Hoc imò credere debetis, *Quia* Ioan. 5.
*ego in patre, & pater in me eſt?alioquin,*id eſt,
ſi propter uerba mea non creditis hoc,
*Propter opera ipſa credite,*id eſt, ex conſide-
ratione totius uitæ meæ,quem ſcitis fuiſ-
ſe ſanctam & irreprehẽſibilem, & miracu
lorum meorũ quorũ aliqua totam facul-
tatem naturæ excedunt, cæterorumq́; ma
gnalium meorũ, ſcilicet quod futura pu-
rè con-

A rè contingentia prænunciaui cordiumq́; reſeraui arcana, credite ꝙ ego in patre ſū, & ille in me, ita ꝙ amborum ſit una eſſentia & poteſtas, indiuiſaq; opera. *Amē amē dico uobis qui credit in me* (per fidem perfectam) *opera*(miraculoſa) *quæ ego facio & ipſe faciet* ſimilia eis, non ſua uirtute, ſed
Mar.16 mea. Vnde Marcus ait, Signa eos qui cre-
Mat.15 diderint hæc ſequentur, In nomine meo
Acto.2. dæmonia eiicient, linguis loquentur no-
Lucæ.7. uis,&c. *Et maiora horum faciet*, Hoc cōſtat
Mar.5. in Apoſtolis adimpletum, quoniam ſua
Luc.8. prædicatione plures conuerterunt quàm
Ioan.11 Chriſtus. Ipſi quoque conuerterunt eos, nec legem ſcriptam receperunt. Rurſus Chriſtus prædicauit in una plebe, & uno
Acto.5. idiomate ſecundū quod ait, Non ſum miſſus niſi ad oues, &c. Apoſtoli tranſierunt
B de gente in gentem,& omnium loquebantur gentium linguis. Iterum Chriſtus nō legitur ſuſcitaſſe niſi tres mortuos, aliqui autem diſcipulorum plures ſuſcitauerūt. Iterum, Præcipuum quoddam inter opera Chriſti fuit, quòd ad tactum ueſtimēti eius ſanabantur infirmi: ſed de Petro inducitur, ꝙ eiiciebat infirmos in plateis, quatenus Petro ueniente, umbra eius obumbraret quēquam ex illis,& curaretur. Denique apoſtoli dicuntur maiora feciſſe, q̄ Chriſtus ſecundùm Augu. intelligendum eſt, non quòad opus operatum, quoniam Chriſtus ſuſcitauit mortuos, ꝙ eſt maximum, nec maius miraculū fecerunt Apo. ſed quòad modum agēdi. Cauſa uerò cur credentes, operarentur maiora quā Chri-
C ſtus, à Chriſto ſubiungitur, *Quia ad patrē uado*, id eſt, quia ad patrem aſcendo, plenariè glorificabor in meipſo, & in omnibus gentibus: ad quorum conuerſionem decet maiora fieri à uobis, quàm ego feci:& itē docet ut cū glorificatus fuero in corpore, maiora fiant in nomine meo, quàm feci ego cū eſſem mortalis. Vel ſic, quia ad patrem uado, id eſt, per hoc quòd aſcendo, fiet ut mittā uobis ſpiritum ſanctum, quē ante aſcenſionem meam non poteſtis re-
Ioan.7. cipere: ſecundū quod dictum eſt, Spiritus nondum erat datus, quoniam Ieſus nondum erat glorificatus. Et infra dicetur, Si non abiero paracletus nō ueniet ad uos,
Ioan.16. ſi autem abiero, mittam eum ad uos. Cū uerò ſpiritum ſanctum in tanta plenitudine receperitis, facietis maiora quàm ego

D per me feci: nō ꝙ maior erit uirtus & gratia ſpiritus ſancti in uobis quàm in me, ſed quoniam decens eſt, ut cū ad patris dexteram aſcendens peruenero, per maiora ſigna glorificer per meos fideles, quam antea per meipſum. ¶Sed cū Chriſtus ſimpliciter dicat, Qui credit in me, opera q̄ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet: uidetur quòd nullus ſit ueraciter Chriſtianus, niſi miracula operetur,& maiora quam molitus eſt Chriſtus: Et reſpōdendum, quòd Chriſtus ad literam loquitur maximè de perfectis fidelibus tempore primitiuæ eccleſiæ, cæteriſque perſonis credentibus, electis ad hoc, ut gratiam ſignorum ſortiantur, ſicque per eos alij cōuertantur, Si uerò uniuerſaliter accipiatur ſententia Chriſti, intelligenda eſt ſpiritualiter, quoniā deuoti ſpiritualiter agūt E
miracula, quæ Chriſtus corporaliter geſſit. Mortuos nempè reſuſcitant, dū mortalibus uitiis implicatos conuertunt ad Chriſtum: reducendo eos ad uitam gratiæ in præſenti. Talibus enim dicit Apoſto- Galat.4.
lus, Filioli quos iterum parturio. Et hoc quodammodo maius eſt, quàm corporaliter ſuſcitare defunctum, ut aſſerit Auguſtinus, quòd maius eſt impium, iuſtificare quam cœlum & terram creare. Et iuxta Gregoriū, miracula iſta ſpiritualiter exhibita, tantò ſunt ampliora, quantò & ſpiritualiora. Melius tñ puto dicendū, ꝙ uerbū Chriſti quo ait, Qui credit in me,&c. intelligendùm ſit particulariter, tam de credentibus quàm de operibus. Præterea rationabiliter dici pōt, ꝙ Chriſtus hæc dixe F
rit, ad inſinuandum inæſtimabilē poteſtatem fidei Chriſtianæ ſi fuerit conſummata, quia ut alio in loco ait Saluator, Oīa Marc.9
poſſibilia ſunt credenti. Et, Si habueritis Mat.21
fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, Tollere,& iacta te in mare,&c. Tantā nanque efficaciam contulit Deus catholicæ fidei, ut ſciamus ꝙ Chriſti doctrina ſit uerè diuina, quæ in ſeipſa tā pura eſt, atq; perfecta, ut digna ſit fide abſq; miraculis. ¶Sed ne ex hoc ꝙ dictū eſt, maiora horū faciet, crederet aliquis diſcipulos Chriſti Chriſto poſſe æquari, uel propria poteſtate operari, adiecit Saluator. *Et quodcunque* Matt.2
petieritis patrem in nomine meo, id eſt, per me ſeu per uirtutem & merita eorum, quæ p humana ſalute aſſumpſi, feci & pertuli.

¶Nomen

A Nomen autem Chriſti eſt Ieſus, quòd interpretatur Saluator: idcirco in nomine filii dei & Chriſti patrem petere, eſt illa rogare, quæ uerè expediunt animæ, ſcilicet bona ſpiritualia & honeſta, quæ ſunt uirtutes & dona, & gratia: uel etiam corporalia inquātum neceſſaria ſunt ad ſpiritualia & bona adipiſcenda, augenda, conſeruanda, aut conſummanda. Quodcunque ergo ſic petieritis Hoc faciam, id eſt, exaudiam precem ueſtrā, & implebo quod poſtulatis. Non dicit, Hoc faciet pater, ſed hoc faciam, ut oſtendat ſe ſimul cum patre exaudire, gratiamq́ue conferre, iuſtificare & ſaluificare, ita quòd ipſe & pater ſunt unus exauditor, in quo declarat ſe eſſe patri æqualem, conſubſtantialem, uerú-
B que deum, quoniam preces fidelium exaudire, iuſtificare, & ſaluare, deo eſt propriū.

Interea, ſi quis ritè conſideret, ſciet ꝙ ineffabilis, prorſusq́ue incomprehenſibilis ſit profunditas ſacræ ſcripturæ, præſertim in euangelio excellentiſsimi Euangeliſtæ deificati Ioannis. Nam ubicunque aliquid de Chriſti humilitate in uerbó, uel facto ait ſcriptura mox aliquid de eius ſublimitate annectitur, & econtra frequenter, ne uel homo purus, uel deus fantaſticè incarnatus putetur. Paris enim periculi eſt ſecūdum Leonem papam, ſi illi uel noſtræ naturę humilitas, uel diuinę naturæ maieſtas ineſſe negetur. Quoniam ergo Chriſtus nunc dixit, quod credentes in ipſum maiora facturi eſſent ꝙ ipſe, ne ex hoc aliud
C quippiam minus dignum ſentiret de filio dei, ſubiecit. Si quid petieritis patrem in nomine meo hoc faciam & non dixit, Hoc
Ioan. 16 faciet pater, & tamen hoc infra ait, Si quid (inquient) petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis, *Vt glorificetur pater in filio* id eſt, ad hunc finem principaliter uos exaudiam quatenus deus pater glorioſus, pius atq; omnipotēs agnoſcatur, & à fidelibus digne honoretur in filio, i. per gratiā à filio datā. ¶Sed qm̄ exaudire cōpetit Chriſto, ratione diuinæ naturæ, in qua patri æqualis eſt: aduertendum ꝙ Chriſtus ſic exaudit, ut pater per filium glorificetur, id eſt, ad gloriam patris, ut etiam exaudiat ad gloriam ſuipſius ac ſpiritus ſancti. Nā quicquid fit ad gloriam unius diuinæ perſonæ, ad totius ſupergloriosiſsimæ fit gloriam trinitatis, & quicquid una diuina perſona agit ad gloriam alterius, agit ad D gloriam propriam. Non enim ſic operatur ad gloriam alterius, quaſi una ſit dignior alia, ſed quicquid efficit deus facit & ordinat ad gloriam ſuam finaliter, ut eius perfectio in creaturis reſplendeat, & ipſe honoretur ab intellectualib. rebus. Hinc ſcriptum eſt, Omnia propter ſeipſum operatus eſt dominus. Et per Ezechielem domi- Prou. 16
nus ait, Nō ꝑp uos ego faciā dicit dominus Ezec. 36
deus, notū ſit uobis, ſed ꝑp nomē ſanctum meū. ¶Propterea chriſtus reſumit ꝙ dixit aitq́ue, Si quid, id eſt, aliquid dignū, quod in ordine ad ultimum finem alicuius dignitatis ualeat reputari, *petieritis in nomine meo*. Hic non exprimit patrem, quia iā eū expreſſit: & item, quia à quacūque diuina perſona petatur, filius exaudit & tota tri- E
nitas *Hoc faciam*.

¶Poſſent hic multa inquiri, quomodo in- 1.Co.12
telligenda ſint hæc, cum Paulus ter orauerit ſtimulum carnis ſibi auferri, & exauditus non ſit: ſed legio demonum quæ petiit Matt. 8.
mitti in porcos, cognoſcitur exaudita. Ad Marc. 5
hoc autem & ſimilia breuiter reſpondendum quòd quando oramus debito modo, ſeu cum conditionibus tribus ad orationis exaudibilitatem requiſitis, indubitanter exaudimur, quæ cōditiones ſunt tres. Prima ut petamus inſtanter, ſeu inceſſanter, iuxta illud Lucæ, Oportet ſemper ora-
re, & non deficere. Secundò, ut petamus Luc. 8.
ſalubriter, prout Ioannes habet, Hęc eſt fi- 1.Ioan.3
ducia quàm habemus ad deum, quia quodcunque petierimus ſecundùm uoluntatē
eius audit nos; unde nunc dicitur in nomi- F
ne meo. Tertia, ut petamus pro nobiſmetipſis, quia pro aliis, non ſemper audimur, eò ꝙ obicem ponant gratiæ Dei. Poſſet autem & quartum addi, uidelicet ut orans obediat Deo, ſeruando præcepta. Qui enim declinat aurem ſuam ne audiat legē, oratio eius erit execrabilis, idcirco ait in prima canonica ſua Ioannes, Cariſsimi, ſi
cor noſtrū non reprehenderit nos, fiduciā 1.Ioan.5
habemus ad deū, & quicquid petierimus.

EXPOSITIO HVIVS CAP.

Si diligitis me mandata mea ſeruate.

ARTICVLVS. XXXVI.

MVltipliciter iam cōſolatus fuit Chriſtus diſcipulo ſuo receſſu paſsioneq́;

A mœſtos, nunc uerò denuo conſolatur eos
promittendo ipſis conſolatorem perpe-
tuum atque dulciſsimum, ſcilicet ſpi-
ritum ſanctum, cuius delectatio, ſeu con-
ſolatio omnem corporalem conſolatio-
nem uehementer excedit, *Si diligitis me*
uerè & ſpiritualiter, ut dicitis, *Mandata*
Matt.5. *mea*, quibus præcepi amicos, inimicoſque
Lucæ.6. diligi, non iraſci, Deum diligere, uanam
Mar.5 gloriam abhorrere, *Seruate* uſque in fi-
Deu.6. nem. Qui enim uſque in finem perſeuera
Mar.12 uerit, ſaluus erit. Signum nanque dile-
Mat.6 ctionis eſt obſeruatio præceptorũ, & exhi
Mat.24 bitio operis iuxta illud Ioannis, Qui ſer-
1.Ioan.2 uat uerbũ Chriſti, uerè in eo caritas Dei
Mat.7. perfecta eſt. Non enim otioſa eſt caritas,
Ioan.15. ſed uoluntatem amantis unit, atque pari
ficat uoluntati amati, ut quod uelit unus,
B uelit & faciat alius. Ideo alibi dicitur,
Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ præci
pio uobis.

¶Monet ergo & imperat Chriſtus, ut ſi
diligamus eum, impleamus eius præce-
pta. Primò, ne eius dilectionem & gratiã
per negligentiam & torporem perdamus.
Oportet enim, ut per opera nutriatur &
conſeruetur. Secundò, ut in dilectione
proficiamus, quoniam (teſte Auguſt.) ca
ritas meretur augeri, ut auctum mereatur
& perfici. Tertiò, ne quis fallat ſeipſum.
Vix nempè eſt, quis ita peruerſus, qui nõ
blandiatur, atque perſuadeat ſibiipſi, ꝙ
utique diligat Deum, præſertim cùm na-
turaliter diligatur ab omnibus. Vt ergo
omnes cognoſcant, an diligant Deum di
C lectione ſupernaturali, meritoria, gratui-
ta & infuſa, audiunt à Chriſto, Si diligi-
tis me mandata mea ſeruate, tanquam di
cat, Non ſe exiſtimet me amare, qui meis
non paret præceptis. Vult enim contraria
meę uoluntati, nec pleno affectu mihi uni
tur. *Et ego* (ſecundùm humanam naturã)
rogabo patrem (tanquam maiorem) *et alium*
paracletum, id eſt, conſolatorem & aduo-
catum perſonaliter à me diſtinctum, ſci-
licet ſpiritum ſanctum. *Dabit uobis*, infun
dendo cordibus ueſtris dona illius.

¶Dicitur autem ſpiritus ſanctus conſola-
tor, quoniam animam recreat, delectat, læ
tificat, Itemque aduocatus, non quòd ſit
minor patre & filio, ſed quoniam corda
eorum quos replet, facit Deum iugiter in
uocare, & mittigare. iuxta quẽ ſenſum di
xit Apoſtolus, ipſe ſpiritus poſtulat pro D
nobis gemitibus inenarrabilibus. Deni- *Roma.8.*
que Chriſtus dicendo, alium paracletum
dabit uobis, inſinuat, quòd & ipſe ſit no-
bis à patre datus conſolator & aduocatus,
de quo aſſerit Paulus, Per Chriſtum abũ *2.Cor.1.*
dat conſolatio noſtra. Et Ioan. Aduoca- *Ioan. 2.*
tum habemus apud patrem Ieſum Chri-
ſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro
peccatis noſtris.

¶Sed quid eſt quod Chriſtus præmittit?
Si diligitis me, mandata mea ſeruate, &
poſtea ſubdit? Et ego rogabo patrem &
alium paracletum dabit uobis, quaſi ali-
quis poſſit Chriſtum diligere eiuſq; præ-
cepta implere, antequam ſpiritum ſanctũ
ſuſciperet? & reſpondendum, quòd Chri-
ſtus loquitur de donatione ſpiritus ſancti
à patre, non quò ad primam ſpiritus ſan-
cti infuſionem, ſed quantùm ad pleniorẽ E
ſuorum cariſmatum communicationem,
ſicut ait Apoſtolus, Deus ſpei, repleat *Rom.16*
uos omni pace & gaudio in credendo, ut *1.Cor.1*
abundetis in ſpe & uirtute ſpiritus ſancti.
Et alibi, Aemulemini cariſmata melio-
ra. Porrò ad literam præcipuè loquitur
Chriſtus Apoſtolis, & de donatione, ac
miſsione ſpiritus ſancti in ſigno uiſibili,
& plenitudine illa abundanti, quæ facta
eſt in die Pẽtecoſtes, ad quam amor Chri
ſti & obedientia mandatorum diſponũt:
de qua ſuperfluenti ſpiritus ſancti rece-
ptione, dicit Saluator diſcipulis apud Lu *Acto.2.*
cam, Vos autem ſedete in ciuitate, quouſ- *Luc.24.*
que induamini uirtute ex alto, *Vt maneat*
uobiſcum (id eſt, corda ueſtra per ſua do-
na inhabitet) *in æternum* utpote nunc in F
uia per gratiam, & in futuro per gloriam.
Non enim recedet à uobis per corporalẽ
ſui à uobis elongationem, ſicut ego, cùm
non ſit incarnatus, ſed iugiter intra uos
erit, quantũ eſt ex parte ſui. Si uerba iſta
ad Apoſtolos referantur, poſſumus dicere
ꝙ Chriſtus his uerbis promiſit, atque præ
dixit apoſtolis, ꝙ per aduentum ſpiritus
ſancti, in die Pentecoſtes cõfirmãdi eſſent
in bono, ſic ꝙ deinde nunquam peccarent
mortaliter, & per cõſequens nunquã amit
terent gratiam gratum facientem ſpiritus
ſcilicet, ſeu ſpiritum ſanctũ: qui tũc amit
ti, atque recedere perhibetur, dum eius do
na perduntur, illa præcipueque gratum fa
cientem concernunt, & per peccatũ mor-
tale

A tale tolluntur. Si uerò generaliter referantur ad omnes, dicendum quòd deus pater quantùm in ſe eſt, dat omni fideli ſpiritum ſanctum, quatenus in eo permaneat in æternum, id eſt, habendo gratiam ſpiritus ſancti, creſcat, maneatque in ea quouſque perducatur ad gloriam *Spiritum ueritatis*. ¶Spiritus, ſcilicet, dicitur ſpiritus ueritatis. Primò, quia eſt ſpiritus filii, cui ueritas ap-
Ioan.15 propriatur. Procedit quippe à filio ſicut
Roma.8. à patre. Vnde ait Apoſtolus, Si quis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius.
Galat.4 Rurſusque, Miſit Deus ſpiritum filii ſui in corda noſtra clamantem, abba pater. Secundò, quoniam ſpiritus ſanctus eſt ſubſtantialiter ueritas ipſa. Nam tota trini-
B tas eſt una ſumma ſimplex ueritas. Tertiò, quoniam inſtruit ueritatem, omnemque errorem repellit. *Quem mundus non poteſt accipere*, id eſt, amatores mundi, homines carnales, uani & ambitioſi, qui terrena magis quàm cœleſtia amant & agunt. Talium enim amor contrariatur ſpiritui ſancto, iuxta ꝙ ſcriptum eſt, Adulteri ne ſcitis, quia amicitia huius mundi inimica eſt Deo. *Quia uidens eum* oculo mentis, id eſt, cordis intuitum ad eum non dirigit, diſponendo ſe ad gratiam eius, ſed ſenſibilibus iſtis immergitur. *Neque ſcit eum* cognitione diligẽti, uel per guſtum diuinorum & experientiam ſpiritualium exercitio-
1.Cor. 2. rum. Animalis etenim homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritu Dei, ſecundùm Apoſtolum, Nihilominus multi ſunt ſubtiles
C & eruditi in teologia, qui utique uident & ſciunt ſpiritum ſanctum, fide informi: ſed non recipiunt eum, quia non uident eum per cordis ſui ad eum directionem, nec ſciunt eum per diligentem, ac debi-
Pſal.84. tam cõſiderationem. Nec enim conuertũtur ad cor, & Deum quem ſe dicunt cognoſcere, negant operibus. Qui ergo uult ſpiritum ſanctum recipere, uel ſeruare, affectum ſuum à mundo, & his quę ſunt in mundo auertat, non ſe per exteriora diffundat, non circa uana & curioſa cognoſcenda ſe occupet, ſed redeat ad ſeipſum,
1.Ioan. 2 diuina ſtudeat uidere & ſcire. Hinc Ioannes ait, Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt, quia ſi quis diligit mundum, non eſt caritas patris in eo.

¶Poſtremò, quanuis ſpiritus ſanctus non ſemper maneat in electis & uirtuoſis ho-
minibus, quantùm ad gratias gratis datas, D
quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis, cuiuſmodi ſunt prophetia, gratia miraculorum, iugiter tamen manet in eis, quantũ ad dona gratiam gratum facientem concernentia, ut ſunt caritas, humilitas, man-
ſuetudo. Per hoc quod dictum eſt quem 2.Cor.2.
mundus non poteſt accipere, non eſt intelligendum ꝙ peccatores & ſeculares nequaquam poſſint accipere ſpiritum ſanctum. Sic enim conuerti non poſſent, eſſetque deſperandum de eorum ſalute: ſic intelligendum eſt, ꝙ inquantũ tales, non ſunt capaces ſpiritus ſancti, quanuis ſpiritus ſanctus poſſit eos miſericorditer præuenire, inca-
pacitatem auferre, ſeipſum infundere. Sic 1.Cor.12
enim pater dat ſpiritum ſanctum, ut ſpiri- E
tus ſanctus præſtet ſeipſum. *Vos autem cognoſcetis eum*, i. ſpiritus ſanctus ſeipſum uobis reuelabit, agnoſcetiſque eum, non ſolũ per fidem illuminatam & ſapientiam ſpecialem, ſed inſuper per ſuæ dulcedinis guſtum, per ſuæ poteſtatis & pietatis experientiam. Nonne Paulus cognouit ſpiritum ſanctum, de quo tàm multa conſcripſit? Aliis (inquiẽs) per ſpiritum datur ſer-
mo ſapientiæ, aliis ſermo ſcientiæ, aliis gra- 1.Cor.7
tia ſanitatũ, aliis operatio uirtutũ, &c. Ra- Luc.19.
tio huius cognitionis ſubiungitur, *Quia* Ioan.13
apud uos manebit, tanquam familiaris director, *Et in uobis erit* quaſi gratioſus inhabitator. *Nõ relinquam uos orphanos*, i. patre priuatos, hoc eſt, quanuis ad modicum tẽpus recedam à uobis ego, qui ſum non ſolũ do-
minus & magiſter ueſter, ſed etiam pater, F
quia paternam ſolicitudinem gero de uobis, paterno affectu uos diligo, paterna uos pietate cuſtodio. Niſi enim Chriſtus eſſet pater fidelium, & ſuorũ diſcipulorum pater
fuiſſet, nõ diceret apud Matthæum, Nũquid Matt.9
poſſunt filii ſponſi lugere, quandiu cum il- Marc.2.
lis eſt ſponſus, quanuis inquam ſic recedã Lucæ.5.
à uobis, & interim ſitis ſimiles orphanis, quia mea præſentia, atq; ſolatio deſtituti, non tamen diu ſic deſinam uos. Propter quod ſubditur *Veniam ad uos* poſt reſurrectionem per ſenſibilem apparitionem, ſpiritualem conſolationem, internamque uiſionem, *Adhuc modicum* (temporis reſtat) & mundus iam me non uidet, id eſt, illo tempore conſummato, homines mundani me ultra non uidebunt in ſeculo iſto. Hoc modicum fuit uſque ad ſepulturam, quo-

Digitized by Google

A lomonis,æterna ſapiētia loquitur, Ego di
Ioã. 17. ligentes me diligo. Deinde Chriſtus decla
Luc. 24. rat ſuæ dilectionis præmium ultimatum,
Et ego manifeſtabo ei meipſũ.i. dabo ei clarã
diuinitatis meæ notitiã, ſeu beatificam ui
ſionem, quæ eſt tota merces, ut infra habe
Ioan. 21. tur, Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te
uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chri
ſtũ. Poteſt tamen referri ad apparitionem
Chriſti, poſt reſurrectionem, qua ſe mani-
feſtauit diſcipulis in humanitate glorifica
ta, quãuis non manifeſtauerit ſe in ſpecie
corporis glorificati. Sed prima expoſitio
aptior eſt, quoniam Chriſtus generaliter
loquitur de amante, & mercede amati.
Dicit ei Iudas, non ille Iſcariotis hoc eſt, nõ
ortundus de uico nomine Scariot, qui tra
B didit dominũ, ſed Iudas frater Iacobi mi-
noris, cuius Iudę eſt ultima ſeptem Cano
nicarum epiſtolarum, conſanguineus Chri
ſti, quoniam filius materterę eius. *Domine
quid factum eſt* (id eſt, cur accidit) *quia mani
feſtaturus es nobis teipſum, & in mundo* hoc
eſt, cur tantũ pręfers nos cæteris, cũ ſimus
abiectæ perſonæ? Mirabatur hinc Iudas, qa
humilibus mirum uidetur, dum aliis præ-
feruntur, cum ipſi alios præferant ſibi. Re
ſpondit Ieſus, & dixit ei ſicut patebit, cauſa
huius fuit, quia diſcipuli in ſpiritualibus
bonis excellentiores fuerunt mundo qui
pertinet ad maſſam perditionis. *Si quis di
ligit me* non ſola dilectione naturali, qua &
reprobi diligunt deum, & angeli apoſtatæ
deum dilexerunt ante ruinam, etiam plus
quàm ſeipſos ſecundùm Thomam & Sco-
C tum, imò ſecundùm Auguſtinum, qui dicit
quod intellectualis creatura naturali dile
ctione plus diligit deum, quam ſeipſum, ali
ter quid naturale eſſet inordinatum, cum
tamen peccatum non ſit, niſi receſſus ab eo
quod eſt ſecundũ naturam, ſecundũ Da-
maſcenum, uel receſſus ab ordine iuxta
magnum atque diuinũ Dionyſiũ: ſed qui
diligit me dilectione gratuita & infuſa,
quæ eſt actus uirtutis teologicæ, quæ cari
tas appellatur: quandoque tamẽ dilectio
pro habitu ſumitur.i. pro caritate, *Sermonẽ
meum ſeruabit* hoc eſt, euangelicã doctrinã
cuſtodiet, præceptis obediet, teſtimoniis
credet. Amator enim uoluntati dilecti ſe-
ipſum conformat, idcirco qui uerè diligit
Chriſtum, approbat quæ approbat Chri-
ſtus, odit queę reprobat ille, facit quod
Chriſto placet, uitat quod diſplicet illi. D
Vnde in prouerbiis dicitur, Serua manda Prou. 7.
ta, & legem, quaſi pupillam oculi tui, Et
pſa. In corde meo abſcõdi eloquia tua, ut Pſ. 118
non peccem tibi. Et certè quicunque cor
dialiter diligit aliquem, uerba eius memo
riter retinet, eius ſermonibus in licitis ac
quieſcit. Ex caritate ergo procedit obediẽ
tia. *Et pater meus diliget eum*. Qui.n. diligit
unam diuinarũ perſonarũ, diligit omnes
tres, & qui ab una illarũ diligitur, ſimul à
tribus amatur: quia ſicut nos diligimus
trinitatem, eadem dilectione, ita à ſingu-
lis diuinis perſonis eadẽ caritate amamur.
Quomodo aũt amans Chriſtum, & ei obe
diens diligetur à patre, iam dictum eſt ple
nius ſuper illud. Qui diligit me, diligetur
à patre meo. Dominus enim diligit iuſtos E
imò ſecundũ Ariſto. Vir contemplatiuus
atque teoricus eſt amatisſimus Deo, *Et ad
eum ueniemus* non per loci immutationẽ,
uel corporalem acceſſum, ſed per gratiæ
augmentationem, per dilectionis incremẽ
tum, per omniũ ſpiritualiũ bonorũ multi
plicationẽ. Illud enim intelligendũ eſt,
non de primæuo aduentu patris & filii ad
cor amãtis: quoniã nemo diligit, uel obe-
dit, niſi primò tota Trinitas eum præuene
rit, & per gratiæ infuſionẽ mentẽ eius in-
trauerit: ſed qui diligit, gratiis potioribus
adimpletur. Habẽti.n. dabitur. Et amor fa Mat. 13
cit omnia eſſe cõmunia. Vnde quò Deum Luc. 19.
amamus ardentius, eò omnia bona ſua co
pioſius nobis communicat & infundit. Et Pſal. 33.
ſi timentibus deum nihil deeſt, quid pote
rit deeſſe amanti, uel quid poterit deus ne F
gare ſuo feruido amatori? Cũ iuxta Apo. 1. Cor. 6.
Qui adhæret deo, unus ſpiritus eſt. ¶ Por-
rò, ſi aliquid negat, hoc facit ex magna ca-
ritate, uidelicet quia uidenti non excedit
impetrare, quod orat uel ipſa dilatio uti-
lis ei conſiſtit. *Et manſionem apud eum facie-
mus* hoc eſt, mentem eius gratioſè, & pie
inhabitabimus. Si enim teſte Apo. Corpo 1. Cor. 13
ra noſtra ſunt templum dei, quantò magis
animæ? Et ſi debemus Deum glorificare, &
portare in corpore noſtro, quantò magis
in anima per iugem memoriam, uerũ amo
rem, contemplationemq; ſincerã? Præterea
ubiq; & in omnibus eſt deus, ſed illos inha
bitat in quibus eſt per dona gratiæ gratũ
facientis, & tamdiu inhabitat quãdiu per
ſeuerat in gratia. Qui autem tempore ten

A rationis ſuccumbunt non ſtabiliter inhabitantur à Deo. Hinc in Apocalypſi Ioānes ait, Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. *Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat* interdum tamē ſeruat eos memoriter, nec ut obediat, ſed ut prædicando, loquendo, docēdo, ſeu diſputando, doctus appareat, vel temporale lucrum ſortiatur. Et quia non ſeruat per obedientiā verba mea, idcirco non diligetur à patre meo, nec ueniemus ad eū. *Et ſermonē quem audiſtis* ex ore meo. *Non eſt meus*, ſecundùm quod homo ſum, tanquā principalis doctoris uel locutoris, *Sed eius qui miſit me patris* qui per me loquitur, tāquam per legatum, & magni conſilii angelum, ſecundū quod homo ſum. Simile

Luc. 8.
Apo. 21.
Iſa. 9.
Ioan. 7.
Ioan. 1.
1.Cor. 1.

B eſt quod ſupra dixit, Mea doctrina nō eſt mea, ſed eius qui miſit me. ¶ Auguſtinus, & Greg. ſic exponūt. Quoniam Chriſtus eſt uerbū & ſermo patris, ideo ſermo quē loquitur Chriſtus, non eſt Chriſti, ſed patris qui genuit verbum. Sed hoc uerū eſt de uerbo increato, & ſermone æterno, nō ſonanti uel tranſitorio. Chriſtus aūt nūc maximè loquitur de ſermone quem protulit, & aures diſcipulorum immutauit, tanquam obiectum auditus immediatū, ac proprium. Perſona uerò loquens non auditur per ſe, uel tanquam obiectum auditus, ſed mediante ſono. *Hæc locutus ſum uobis, apud uos manens* corporaliter & uiſibiliter, *Paracletus autem*, (id eſt, aduocatus & conſolator propter cauſas paulò ante inductas) *ſpiritus ſanctus*. Conſtat ꝙ unaquæque hypoſtaſis ſit ſpiritus, & ſanctus,

1.Ioā. 4.

C ſed cū tertia perſona dicitur proprio nomine ſpiritus ſanctus, hoc quod dicitur ſpiritus ſanctus, pro una dilectione accipitur, *Quem mittet pater*, non miſſione locali, uel motu corporali, cùm ſpiritus ſanctus, ſit Deus immenſus, omnia implens, nec loco, nec tempore, nec actione mutabilis, ſed miſſione ſpirituali per infuſionē donorum paracleti, ut mitti dicatur ratione ſui affectus, quem patre uolente cauſat in rationali creatura, *In nomine meo*, id eſt, in me ſuper me, & propter me. Pater. n. omnia operatur per filium ſecundū filii diuinitatem, & per filium ſecundū naturam aſſumptam. i. per merita unigeniti filij ſui dat nobis uirtutem, & gratiam, & dona ſpiritus ſancti ad gloriā Chriſti, & ut perducamur ad Chriſtum noſtræ beatitudi-

D nis fontem, *Ille uos docebit omnia*, non ſimpliciter omnia, ſed omnia de quibus ſubiūgitur, *Et ſuggeret uobis omnia quæcunque dixero uobis*, id eſt, uniuerſa quæ uobis nunc prædico uel prædicaui proprio ore, quæ non poteſtis modo intelligere, propter eorum profunditatem, & ueſtri ingenii tarditatem, ueſtræque animę multiplices paſſiones, actionem intellectus impedientes, uidelicet propter magnam triſtitiam, timorem, dolorem inſtruet uos ſpiritus ſanctus per ſupernaturalem mentis ueſtræ illuminationem, quemadmodum dicit Apoſtolus, Dabit tibi Dominus de omnibus intellectum, & ſuggeret, id eſt, commemorabit, ſeu ad memoriam ducet uobis omnia quęcūq; dixero uobis. Hæc enim pro

2.Tim. 2.

E maxima parte obliti erant, apoſtoli, quia & cū dicebātur, non intellexerunt ea perfectè, nec firmiter impreſſerunt memoriæ, uariis afflictionibus impediti: ſed ueniens in eos ſpūs ſanctus, reduxit oblita ad eorum memoriā, adiiciens oblitorū & rememoratorū intelligentiā luculentā. *Pacem internam, & ſpiritualem pacem gratiæ, pacem uitæ, non perfectam, neq; continuā*, ſed perficiendam, & perpetuandam. *Relinquo uobis*. i. habendam & cuſtodiendā præcipio, imò & confero, & ſi non modo tamen poſt reſurrectionem, quando dicturus ſum, Pax uobis: unde ſeipſum exponēs adiecit, *Pacem meam*. i. ueram mentis trāquillitatem, *Do uobis* nunc incoatiuè, quā dabo uobis in patria perfectiuè, ſeu con-

Ioan. 2.

F ſummatè: de qua pace dicit Apoſtol. Pax Chriſti, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda ueſtra, & intelligentias ueſtras. Itemq;, Pax Chriſti exultet ſemper in corpibus ueſtris. ¶ Deinde, pax eſt tranquillitas ordinis quæ conſiſtit in hoc, ꝙ caro obedit ſpiritui, ſenſualitas rationi & ratio Deo. Dum ergo anima ab inquietudine paſſionum eſt libera, & diuinæ legi ritè ſubiecta, pacem habet in ſe, & cū deo, imò & cum proximo quantùm in ſe eſt, Non. n. contra aliquem paſſionibus agitatur, non inuidia ſtimulatur, non ira turbatur. Interdum tamen proximus cū homine tam pacato, atque pacifico pacē nō habet propter ſuam peruerſitatem. Vnde ad Romanos dicit Apoſto. Si fieri poteſt, quod in uobis eſt, cum omnibus hominibus

Philip. 4.
Coloſſ. 3.
Rom. 12.

A bus pacem habentes: Vel ſic, Pacem gra-
tiæ relinquo uobis in uia, pro dono præ-
cipuo: pacē gloriæ do uobis in futuro pro
præmio. Hinc enim ſecundùm Aug. dicē-
do, Pacem relinquo uobis, nō addit, meā,
quia pax electorum in uia, & multis tri-
bulationibus, & peccatis admixta: qualis
non fuit pax Chriſti, qui caruit omni cul
pa, ſed dicendo, pacē do uobis, addit meā,
quoniam pax ſanctorum in patria aſsimi
latur perfectæ paci Chriſti, quoniam ca-
ret omni malo culpæ & pœnæ. Tunc nem
Iſa. 52. pe perfectè implebitur quod per Iſaiā do-
minus pollicetur, Sedebit (inquiens) po-
pulus meus in pulcritudine pacis, & in ta
bernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.
Non quomodo mundus dat, i. non pacē carna-
B lē, & ſecularem, qualem dant, & procurāt
ſeculi huius uaniſsimi amatores, *Ego do uo
bis*. Illa etenim pax eſt quieta quædā frui
tio temporalium diuitiarum, carnalium
deliciarum, & cæterorum bonorum mun
di huius, qualē habet anima uitioſa cum
Mat. 10. propria carne: de qua apud Matthæum ait
Luc. 12. ſaluator, Non ueni pacem mittere in ter-
Act. 24. ram, ſed gladium. Huic malæ paci opponi
Pſa. 72. tur bona diſcordia, quam inter fariſæos,
& Saducæos miſit Paulus. De hac inordi-
nata pernicioſaq; pace, quæ eſt conſenſus
aliquorum in malo, ait Pſal. Quia zelaui
ſuper iniquos, pacem peccatorum uidēs.
¶Porrò, de pace ordinata iam dicta, quā
Galat. 5 ad Galatas ponit Apoſtolus inter fructus
Iſa. 57. ſpiritus, cum è regione ſcriptum ſit, Non
Pſ. 118. eſt pax impiis dicit dominus. Hæc etenim
C pax ex caritate procedit, quoniam caritas
Mat. 5. ordinat hominem ad Deum, & proximū,
1. Cor. 7. & ſic facit concordiam. Propter quod di-
1. Cor. 14 cit propheta, Pax multa diligentibus le-
Mat. 10 gem tuam. Pax iſta maximè appetenda,
Pro. 28. & obſeruanda eſt famulis Chriſti. Beati
enim pacifici, quoniam filii Dei uocabun
tur. Et iuxta Apoſtolum, In pace uocauit
nos Deus. Et, Non eſt Deus diſſenſionis,
ſed pacis. Hinc ad Epheſios hortatur, So-
liciti ſeruare unitatem ſpiritus in uincu
lo pacis. *Non turbetur cor ueſtrum* id eſt, non
inordinate afficiatur affectione pacem in
ternam impediente, *Neque formidet* huma-
no uel carnali timore, de quo dicitur, No
lite timere eos qui corpus occidunt. Et Sa
lomon in Prouerb. Iuſtus quaſi leo confi-
dens, abſque terrore erit. De quo rurſus

dicit ſcriptura, Qui timet Deum, nihil tre D
pidabit. ¶Eſt aūt alius timor bonus, & uir
tuoſus, de quo in Prouer. habet, Beatus ho Eccle. 34
mo qui ſemper eſt pauidus. Apoſtoli au- Pro. 28.
tem habuerunt inordinatum timorem.
Metuebant namque Iudæos ne Chriſtum
& ipſe occiderent. Admonet igitur Chri-
ſtus eos ad fortem, & inconcuſſam cordis
conſtantiam. Cur autem ex ſua paſsione
turbari non debeāt, neque pauere, ſubiun
gitur. *Audiſtis quia ego dixi uobis, Vado* id
eſt, per paſsionem ſecundùm humanitatē
à uobis recedo ad modicum tempus. *Et
uenio ad uos*, id eſt, cito poſt reſurrectionē
uos denuò uiſitabo, *Si diligeretis me* dile-
ctione pura, ſpirituali, & perfecta, qualis
non eſt dilectio ueſtra ad me, ſed eſt pro E
magna parte ſenſualis, & naturalis. Vn-
de & ſpiritum ſanctum nondū poteſtis reci-
pere niſi à uobis receſſero *Gauderetis uti-
que, quia uado ad patrem* per paſsionem, id
eſt, congratularemini mihi propter glo-
rificationem corporis, quam acquiro per
mortem: quoniam moriēdo, mereor mox
reſurgere, glorificari in corpore, ad cœlos
aſcēdere, ad patris dexterā reſidere. Quā-
uis ergo de paſsione ſecundū ſe accepta,
non ſit gaudendū, tamē inquantū eſt cau-
ſa tantæ felicitatis, eſt utique cauſa, mate
riaque lætādi: & ad amicitiā pertinet, ut
de bono dilecti, eiuſque proſperitate cor-
dialiter iocūdemur. *Quia pater maior me eſt*.
Hoc uerbū uiuificū, fuit inimico filii Dei
ſuperbiſsimo Arrio occaſio mortis, ita ut
diceret filiū Dei purā creaturam à patre
ſubſtātialiter differentē cū tñ ex circun- F
ſtātia textus apertiſsimè pateat, qđ Chri-
ſtus hoc loco dicat patrē ipſo maiorē, ſecū
dùm id quod cōpetit ſibi mori. Eſt igitur
ſenſus, gauderetis, quia uado ad patrem,
quia pater maior me eſt, ſecundū naturā
aſſumptam, idcirco eundo ad eum, glori-
ficor magis quàm ante, cui glorificationi
congaudere debetis. ¶Porrò, ꝙ filius ſit pa
tri uerè æqualis, conſtat ex eo ꝙ ait apo- Philip. 2
ſtolus, Qui cum in forma Dei eſſet, non
rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualē Deo,
ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſer-
ui accipiens. *Et nunc dixi uobis* quod mihi
futurum eſt in paſsione, & reſurrectio-
ne, & aſcenſione, *Vt cum factum fuerit*, id
eſt, cum uerba mea uideritis uerè imple-
ta, *Credatis* quod ego ſum Chriſtus fi- Mat. 16

Digitized by Google

A lius dei, quem me eſſe affirmo: quoniã niſi is eſſem non poſſem uobis futura purè cõtingentia, & ſupernaturalia, quæ fieri nequeunt niſi à Deo: qualia ſunt reſuſcitatio & glorificatio mortui, tàm uerè ac certè prædicere, *Iam non multa loquar uobiſcum* in carne iſta mortali ante paſſionem: cuius cauſa annectitur, *Venit enim princeps mundi huius*, i. diabolus dominus, iniquorum, qui mundi nomine deſignantur: unde de ipſis demonibus ait apoſtolus ad Ephesios, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnẽ & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus, contra mundi rectores tenebrarum harum. Venit quippe diabolus, quia iam inſtigauit Iudam, ut traderet Ieſum, & principes ſacerdotũ, ut eadẽ nocte facerent eum comprehendi, & die ſequẽti occidi. Venit quoque (ut reor) ad tentandum Ieſum, ſi forte eſſet Chriſtus, uel ad peccandum poſſet induci. Nondum .n. diabolus certus fuit de hoc, aliter non inſtigaſſet Iudæos ad Chriſti occiſionem. Quod autem diabolus poſt tentationem factam in deſerto, in pinnaculo, & in mõte redierit ad tentandum Ieſum, elici poteſt ex hoc, quod ſcriptum eſt apud Lucam, conſummata omni tentatione, diabolus receſſit ab eo ad tempus, *Et in me non habet quicquam*, id eſt, nihil culpæ inuenit in me de quo ſcriptum eſt per Iſaiam. Iniquitatem non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Vel, in me non habet quicquam. i. aliquid poteſtatis, uel iuris, quia nil nocumenti uel pœnæ poteſt mihi inferre per ſuos, uel per ſe, niſi quantũ ego ipſe permiſero, præſertim cùm pœna infligatur pro culpa, & mors ſit pœna peccati. Sed quia ex hoc dubitari poſſet, cur Chriſtus pati uoluerit, qui non habuit culpam, adiecit. *Sed ut cognoſcat mundus, quia diligo patrem*, id eſt, ideo pati uolo, ut innoteſcat hominibus, quantùm diligo patrem: propter cuius honorem recuperandum mori uolo pro hominum ſaluatione, ut redempti atque ſaluati laudent & honorent patrem, ſeu totam trinitatem in præſenti, & in futuro. *Et ſicut mandatum dedit mihi* ſecundũ quòd homo ſum, *Pater* (uel trinitas) *ſic facio*. Præcepit enim Deus Chriſto homini, ut omnia illa faceret, prædicaret & cõſummaret, per quæ deus ab æterno decreuit ſaluare genus humanum. Huic autem præcepto Chriſtus ut homo pleniſſimè, atque promptiſſimè obediuit, dicente apoſtolo, Factus eſt obediens uſque ad mortẽ. Hinc beatiſſimus Dionyſius operationẽ Chriſti appellat teoandricam, id eſt, Dei uirilem, quoniam quicquid fecit, ut homo, fecit, quaſi diuinitatis inſtrumentum. *Surgite* (à menſa) *eamus hinc.*

Ephes.6. Ioan.13 Mat.26 B Mat.4. Marc.1. Luca.4. Iſa.53. C D Filipp.2.

Solet quæri, quorſum tunc iuit Chriſtus cum apoſtolis. Ad quod reſpondent Hilarius, Beda, & alii ſancti, quòd iuit ad locum in quo fuit tradendus: ſed hoc improbat Lyra, quoniam infra in principio cap. 18. habetur, Hæc cũ dixiſſet Ieſus, egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis trans torrẽtem Cedron ubi erat hortus, in quem introiuit Ieſus & diſcipuli eius, & ibi captus eſt Ieſus. uerũ iſtud facile ſoluitur, ut iudicamus quod Ieſus cum diſcipulis ſurrexit à loco cõuiuii, & iuit uerſus uillam & hortum, ubi noſcitur comprehẽſus. Nõ tamen peruenit ad locum illum, niſi ſermone iſto (qui uſque ad 18. capitulũ protrahitur) conſummato, quem fecit in uia, uel ſtando, uel procedendo, & forte nunc ſtando, nunc ambulando. Denique aliqui dicunt, ꝙ Ieſus uidens diſcipulos timore mortis ſic concuſſos, ꝙ non aduertunt ſenſum uerborum ſuorum, quia erant in ciuitate aduerſariorum etiam tempore noctis, ſicque cõtinuè direxerũt oculos ſuos ad ianuam, timentes ingreſſum iudæorũ, ideo eduxit eos ad locum ſecuriorem, qui ignoratur, quòd nõ uidetur multum probabile, quia ut alii referunt euangeliſtæ, Petro dicente, Et ſi oportuerit me mori tecum, non te negabo: & omnes diſcipuli ſimiliter dixerunt. Ex quo patet, ꝙ erant quaſi animati ad moriendum cum magiſtro, quanuis poſtea inſtante & uiſo periculo ſuccubuerint.

Ioan.18 E F Mar.14

EXPOSITIO CAP. XV.

Ego ſum uitis uera, & pater meus agricola eſt.

ARTICVLVS. XXVII.

EGo ſũ uitis uera, & pater meus agricola eſt. Xps ſe dicit uitẽ per ſimilitudinem propter multa, primò quoniã ſicut 1.Cor.11

A ſicut uitis habet ramos, ſeu pa'mites mul
tos, ſic Chriſtus cũ ſit caput eccleſiæ, habet
membra quàmplurima, puta fideles, quo
rũ collectio eſt myſticum corpus. Secũdò,
quoniam ſicut uitis eſt arbor optimos fru
ctus producens, ſic Chriſtus merito ſuæ
cõuerſationis & paſſionis, copioſiſſimum
protulit fructũ innumerabiles ſaluãs & cõ
Hebr. 4. uertẽs ad Deũ, quemadmodũ ad Hebræos
dicit Apoſt. quod multos filios adduxit in
Pſal. 71. gloriam. Et pſal. Benedicentur (inquit) in
ipſo omnes tribus terræ. Vnde ad inſinuan
dum innumerabilitatem eorum, qui per
Chriſtum ſaluantur, qui ſunt quaſi botri
& germina eius, Deus pater uel trinitas
Iſai. 49. ait ad eum per Iſaiam, Parum eſt ut ſis mi
Iſai. 46. hi ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces Iſ-
B rael conuertendas. Dedi te in lucem gen-
tium, ut ſit ſalus meã uſque ad ultimũ ter
Act. 10. ræ. Tertiò, quoniam ſicut lignum uitis eſt
deſpectum, & tamen perutile: ſic Chriſtus
deſpectus fuit, cùm eſſet omniũ ſalus. Et
non ſolũ Chriſtus, ſed & ipſa eccleſia di-
citur uinea, cùm ſit fœcunda in bonis, &
multos continens filios: eſtque boni odo
ris atque ſaporis laudabilem famam habẽ
do, & diuina guſtãdo, ac filios ſuos ſpiritua
Iſaiæ. 5. libus poculis reficiendo. Vnde Iſaias dicit
de ſinagoga, Vinea domini ſabaot domus
Iſrael eſt, & uir Iuda germen delecta-
Oſeæ. 10 bile eius. Et in Oſee, Vitis frondoloſa
Mat. 21 domus Iſrael, Vnde apud Mattæum dicit
Saluator, homo erat paterfamilias, qui plã
tauit uineam, &c. Sed cùm Chriſtus non
C ſit uitis: niſi per ſimilitudinẽ, quomodo lo
quitur, Ego ſum uitis uera? Dicendum, ꝙ
dicitur uitis uera, propter uerã ſimilitudi-
nẽ, nõ propter uerã naturæ communionẽ
Iſaiæ 40 cũ uite: ſicut in Iſaia inducitur, Vere fęnũ
eſt populus, Et itẽ, ut ſe diſtinguitur à pra
Ierem. 2. ua, ac ſterili uinea: cui apud Ieremiã domi
nus proteſtatur, Ego te plãtaui uineã ele-
ctã, quõ ergo cõuerſa es in prauũ uineę a-
lienæ. Non. n. eſt uitis uera quæ talis eſt: de
Iſaiæ. 5. qua per Iſaiam ait dominus, Expectaui ut
Ioan. 1. faceret uuas, & fecit labruſcas. Sic ergo
Chriſtus dicitur uitis? quomodo appella-
Apoc. 21 tur agnus, leo, petra. Porrò cũ uitis & pal
Ibidem. mites ſint eiuſdem naturæ, ipſaq; uitis ſit
ſub agricola, indigens eius cultura, uel in
fluentia: conſtat quòd Chriſtus dicat ſe vi
tem ſecundũ naturam aſſumptam ſecun-
dũ quam ait, Pater maior me eſt: ſecun-
dùm diuinitatẽ uerò agricola eſt, quẽad- D
modum pater: imò tota trinitas ſuperbe- *1. Cor. 8.*
nedicta, & ſuperdigniſſima eſt unus agri-
cola. Subdit ergo, *Et pater meus agricola eſt*, *Ioã. 14.*
id eſt, agricolæ ſimilis. Primò, quoniã ſi-
cut agricola mittit ſemen in terrã, & plã-
tat arbuſta, ſic Deus infudit animæ Chri-
ſti gratiam, quæ eſt quaſi ſemen uirtutũ:
plantauit quoq; in ea oẽm ſcientiam, ac
uirtutem. Secundò quoniam colit corda
fidelium, ea à ſentibus uitiorum purgan-
do, per gratiam fœcundando, ſemen uer-
bi cęleſtis in eis ſpargendo, & tandem in
horreum patriæ introducendo. Hinc Co *1. Cor. 3.*
rinthiis ſcribit Apoſt. Dei agricultura e-
ſtis, Dei ædificatio eſtis. *Omnem palmitem in
me non ferentem fructum*. i. omnẽ infructuo-
ſum fidelem, qui fide informi, non carita- E
te & bonis operibus mihi coniungitur,
unde non fert fructum in me. i. opera bo-
na & ſancta deſideria non producit in ca
ritate, & gratia mea, *Tollet*. i. à conſortio
electorum ſeparabit *Eum*, pater nunc gra-
tiam ſubtrahendo, ſeu non influendo, &
in futuro gloria eum priuando. Huic ſi-
mile eſt quod Ioannes Baptiſta aſſerit,
Omnis arbor quæ non facit fructum bo- *Mat. 3.*
num, excidetur, & in ignem mittetur. Qđ
ſi ſola ſterilitas condemnabitur, ipſa ini-
quitatis executio quantùm torquebitur.
Iſtud intelligendũ eſt de his, qui in negli-
gentiam finaliter perſeuerant, *Et omnem
qui fert fructum*, id eſt, omnem fidelem, qui
habet fidem quæ per dilectionem opera-
tur, & Deo obedit, ac profert fructus, de F
quibus ad Galat. dicit Apoſt. Fructus ſpi- *Galat. 5.*
ritus eſt caritas. i. actus caritatis, gaudiũ, *Ibidem.*
pax, patientia, longanimitas, bonitas, man
ſuetudo, &c. *Purgabit eum* pater, ſaltem, à
uenialibus, & à reatu præteritorum mor-
talium, ſi habuit ea. In multis enim of-
fendimus omnes. Et, Iuſtus ſepties cadit *Iacob. 3.*
in die. Omnes quoque iuſtitiæ noſtræ Pro. 24
ſunt, quaſi pannus menſtruatæ. Purgabit *Iſa. 64.*
etiam Deus iuſtos in uia ab habitu diſſi-
militudinis, & minoratione perfectionis,
quemadmodum iuxta Dionyſium ange-
li, inferiores dicũtur purgari, per hoc qđ *Roma. 8.*
lumen intellectuale in eis augetur, ſeu cõ
fortetur. Purgat autẽ Deus diuerſis mo-
dis fideles: uidelicet per pœnitentiam, per
lacrymarum effuſionem, per aduerſa, uide
licet, per tentationes, perſecutiones & in-
firmitates

Digitized by Google

A firmitates: nec dubium, quin per caritatis
feruorem, qui operit multitudinem pecca
torum, continuamque in diuinis diligen-
tiam maximè deleantur peccata, quantũ
ad maculam, & reatum, *Vt fructum plus affe
rat*, in bonis operibus magis abundet. Nã
in uia Dei non proficere, eſt deficere. Vn-
de oportet inceſſanter gere bona & de vir
tute in virtutem procedere. ¶ Sed ſi ita eſt,
quid eſt, quòd multi cum cœperint agere
bona, mox decidunt, & non ſolùm nõ pur
gantur, ſed priſtinã gratiam perdunt? Di
cendũ, ꝙ Chriſtus loquitur de proficienti
bus & electis: uel diſtributio præinducta
intelligenda eſt pro generibus ſingulorũ,
non pro ſingulis generum: ſicut & illa quę
Dani. 7. eſt in Daniele, Omnes populi, tribus &
linguæ ſeruient ei. *Iam uos mundi eſtis* à la-
B be mortalium uitiorum, & ab incredulita
tis errore, *Propter ſermonem* id eſt, audiendo
& obſeruando doctrinam euangelicam,
Baruc. 3. *Quem locutus ſum uobis*. Beati enim qui au-
diunt uerbum Dei, & cuſtodiunt illud. Et
uerba Chriſti animam purgant, illuſtrãt,
Mat. 24 perficiunt propter quod ſcriptum eſt, Bea
ti ſumus nos, quia quæ placita ſunt Deo,
manifeſta ſunt nobis. *Manet in me* per fidẽ
& caritatem perſeuerando uſque in finẽ:
quod ſi feceritis, *Et ego manebo in uobis* per
gratioſam inhabitationem, benignam cu
ſtodiam, & ſingularem prouidentiam, Nũ
quam enim Deus recedit à nobis, niſi pri-
mo receſſerimus ab ipſo. Et cum auerſi fue
rimus, inuitat ut redeamus, ſemperque pa-
ratus eſt pœnitẽs ſuſcipere. Idcirco in pœ
nitentiam prauitas nullum habet excuſa-
C tionis colorem, *Sicut palmes non poteſt facere
fructum* (ſcilicet uuas) *à ſemetipſo, niſi manſe-
rit uite*, non præciſus, ſed humorem, atque
pinguedinem à ſtipite uitis trahens, *Sic nec
uos* apoſtoli, nec aliquis alius, poteſtis in
bonis & meritoriis actibus fructificare,
Niſi in me manſeritis per fidem & gratiam,
non innitentes propriis uiribus, ſed pieta
ti & gratiæ meæ, præſertim cùm ſitis mem
bra mea. Quemadmodum ergo ſi palmes,
uel membrum abſcindatur ſtatim areſcit,
putreſcit, & priſtina uirtute, fecunditate
& operatione priuatur: ſic fideles niſi Chri
ſto per caritatem inhæſerint, nil poſſunt
meritoriè operari, ſed peccati uetuſtate
corrumpuntur, uitiis implicãtur, tentatio
nibus ſuperantur.

¶ Cum enim beatitudo hominis ſit omni D
no ſupernaturalis, uidelicet viſio Dei per
ſpeciem, non poteſt intellectualis creatu-
ra ex ſuis naturalibus aliquid agere, quod
ſit meritum beatitudinis huius, ſed indi-
get ſupernaturalibus mediis, quibus ad fi-
nem hunc perducatur: in quo damnatur
hæreſis Pelagii, aſſerẽtis hominẽ propriis
uiribus poſſe iuſtificari, ac promereri. Quo 2. Cor. 3
contra dicit Apoſt. Fiduciam talem habe- Phil. 2
mus ad Deum, non quòd ſimus ſufficien
tes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex no-
bis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Et ite
rũ, Deus eſt qui operatur in uobis, & uel-
le, & perficere pro bona uoluntate, hoc eſt,
ex ſua uolũtate benigna. Hinc apud Oſeã Oſee. 13.
perhibet dominus, perditio tua ò Iſrael ex
te, in me tantummodo auxilium tuũ. Ne- 1. Cor. 10
mo ergo præſumat, nullus ſe iactet, uel alte E
ri præferat, aliũve cõtemnat. Vnde monet
apoſtolus, Itaque qui ſtat, uideat ne cadat.
Ego ſum uitis, uos palmites non per eſſentiã, Rom. 16
ſed per ſimilitudinem: ſicut oſtenſum eſt.
¶ Denique ſicut fidelis dicitur palmes & ar
bor, ſic appellatur oliua: iuxta illud Iere- Iere. 11.
miæ, oliuam uberem, pulcram, fructife-
ram, ſpecioſam, uocauit dominus nomen
tuum. Et in pſal. Ego quaſi oliua fructifera Pſal. 51.
in domo Dei. Hoc quoque ſciendum, ꝙ Lucæ. 3.
ſicut palmes quamdiu manet in uite, præ
cioſus, ſpecioſus, ac nobilis eſt: ſi uerò præ
cidatur uiliſſimus eſt, ad nullum uſum con
ueniens, niſi ut comburatur: prout domi-
nus ait Ezechieli, Fili hominis, quid fiet li Ezec. 15
gno uitis, &c. Sic Chriſtianus quamdiu
manet in Chriſto per caritatem & gratiã, F
cunctis rite gentibus præfertur dignitate
& merito. Quid. n. Chriſtiano tali felicitas
cui regna ſunt parata cælorum, qui Chri-
ſto incorporatus eſt, & deificatus in eo? ſi
uero ſe auertat à Chriſto, & euangeli-
cæ legis obedientiam deſerat, fit prorſus
contemptibilis, atque uiliſſimus. Hinc
Chriſtianorum dignitatem inſinuans pe-
trus. Vos (inquit) genus electum, regale ſa 1. Pet. 2.
cerdotum, gens ſancta, populus acquiſitio
nis, De auerſis autem & reciduantibus ait,
utilitatem eorum declarans, Contigit il
lis illud ueri prouerbii, Canis reuerſus ad
uomitum, & ſus lota in uolutabro luti Prou. 26
Qui manet in me. modo iam dicto cuius ui
delicet intellectus mihi unitur per fidem,
uoluntas per dilectionem, memoria per
ſtabili-

A ſtabilitatem, *Et ego in eo* permaneo, conſeruando dona gratię meæ in anima eius. *Hic fert fructum multum*, id eſt, operibus bonis abundat, & creſcit in gratia. Quemadmodum.n. caput influit membris uitam & motum, & ſicut uitis ſuis palmitibus influit pinguedinem & humorem: ſic Chriſtus fidelibus influit uitam gratiæ, & motum actionum ſanctarum, humorem recepta dona alentem, itemque charismatum diuinorum pinguedinem, Vnde orat pſal.
Pſal.62 Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, *Quia ſine me*, id eſt, ſine gratia mea gratum faciente. *Nihil* (Meritorium) *poteſtis facere.* Propter quod dicit Apoſtolus,
1.Cor.15 Gratia Dei ſum id quod ſum. Et, Omnia
Philip.4 poſſum in eo qui me confortat. Hinc a-
B pud Ieremiam legitur, Scio domine, quia
Iere.10. non eſt hominis uia eius, nec uiri eſt, ut ambulet, & dirigat greſſus ſuos. Nemo ergo ſibiipſi blandiatur, uel in ſeipſo glorietur, cum nihil habet boni à ſe, & hoc ipſum quod habet, nec ad momentum poteſt ſeruare, ni conſeruetur à Chriſto.

¶ Denique ipſa prima mentis ad Deum cõuerſio Dei, donũ eſt à Deo. Propter quod Ieremias precatur, Conuerte nos domine ad te & conuertemur. *Si quis in me*, id eſt, in fide, caritate & obedientia mea, *Non manſerit, mittetur foras*, id eſt, ab electorum grege ſegregabitur, nunc uoto & merito, & in futuro loco, & pręmio, atque in tenebras exteriores mittetur: quemadmodum ſcriptũ eſt. Tollatur impius, ne uideat gloriã Dei,
C *Sicut palmes* (inutilis) *& areſcet* per ſterilitatem ab opere bono, id eſt, humore gratiæ, roreque gloriæ deſtituetur, nec erit tanquam lignum, quod plantatum eſt iuxta decurſus aquarum, ſed ſicut arbor quæ aruit, quoniam non habebat humorem, *Et colligent eum*, id eſt, reprobis adunabunt cũ angeli ſancti, executores diuini iudicii: de quibus ſcriptum eſt, In conſummatione ſeculi exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis, ideo ſubditur, *Et in ignem mittent*, id eſt, in ignem infernalem proiicient
Mat.13 eum, cum dixerit iudex, Ite maledicti in ignem æternum.

Iſtud quoque particulariter adimpletur in morte ſingulorum: de quo igne ait
Luc.3. præcurſor apud Lucam, Paleas comburet
Iſai.66. igne inextinguibili Iſaias quoq; ait, Vermis eorum non morietur, & ignis eorum D non extinguetur: & ardent, cur non ait & ardebit? Quod ſi dixiſſet, uerum dixiſſet, ſed uerbo præſentis temporis uſus eſt, quoniam id quod fiet, Deo præſentialiter conſtat: & in eius præſentia iam; fit, quod in executione futurum eſt. Ardebit ergo, &
Apoca.9 non conſummetur, optabit mortem, & æternaliter punietur: quẽadmodum in A-
Apoc.14 pocalypſi dicitur, Cruciabitur iniquus igne & ſulphure in conſpectu angelorum ſanctorum & agni, & fumus tormẽtorum eius, aſcendet in ſecula ſeculorum. Et pſal.
Pſ.139. Cadent ſuper eos carbones: in ignem deiicies eos, in miſeriis non ſubſiſtent. *Si manſeritis in me*, conformando uoluntatem ueſtram uoluntati meæ, per caritatem & obe E dientiam ueram, *Et uerba mea in uobis manſerint*, per iugem memoriam, & ſtabilem uerborum adimpletionem, *Quodcunque uolueritis petetis*, id eſt, quicquid placuerit animæ ueſtræ poſtulabitis à patre, uel à me *Et fiet* (id eſt, dabitur) *uobis*, dummodo orando maneatis in me orando uerè ſalubria prout mihi eſt placitum, orando quoque
Luc.18. inſtanter. Sed quoniam iuſti non exaudiuntur ſemper pro aliis, quamuis petant ſalubriter & inſtanter pro illis, ideo ait, *Fiet uobis*, quia nõ ſemper fit aliis, eò quòd ponant gratiæ obicem. *In hoc glorificatus eſt pater meus*, id eſt, in hoc patris cœleſtis honor conſiſtit & gloria, non ob ſuã indigentiam, ſed ad noſtram utilitatem. *Vt fructum plurimum afferatis*, id eſt, multa opera meritoria perpetreris, aliosque conuertatis ad Deũ, ut ſint filii ueſtri in Chri- F ſto regnati. In fructificatione ergo, & optima conuerſatione fidelium glorificatur Deus, quoniam honoratur in eis, eiusque maieſtas & ſanctitas in tali conuerſatione relucet, & tales Deus ad gloriam ſuam creauit: ſecundũ quod ait apud Iſaiã, Om-
Iſa.44. nem qui inuocat nomen meũ, in gloriam meam creauit eum. *Et efficiamini mei diſcipuli* credendo & obediendo, nec ſolũ ſeruãdo præcepta, ſed etiam adimplendo conſilia, & in hoc conſiſtit glorificatio patris.
Ioan.5. Qui n honorificat filium, honorificat patrem, *Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos*, Pater diligit filium ſecundũ vtranq; eius naturam, quia ſecundũ naturã diuinã, diligit eum tã perfectè & feruidè, ſicut ſeipſum, uidelicet amore immẽſo: ſecundũ naturam

A turam uerò aſſumptam, diligit eum amore præcipuo, magis, uidelicet quam cūcta ſimul creata, Amare quippe eſt alicui bonum uelle. Maius aūt bonū dedit, & uoluit Deus Chriſto homini, q̄ toti uniuerſo, utpote perſonalē unione cum uerbo. Chriſtus quoq; diligit nos ſecundū utrāque ſuā naturā, quia ut Deus diligit nos amore æterno, non tamē immēſo, ſed ampliori q̄ aliqua pura creatura diligit aliā. Porrò, ut homo diligit nos amore creato, infuſo, ualde ardenti atq; præcipuo, quoniā animam ſuam poſuit pro nobis, & tā-
1. Ioā. 3. tùm noſtram concupiuit ſalutē, q ad eam retulit quicquid fecit aut pertulit. Quemadmodum itaq; pater diligit filium, ſic filius diligit nos, quoniam amor patris ad
B filiū eſt gratuitus, ſic amor filii ad nos gra
Ioan. 3. tuitus eſt. Rurſus quēadmodum pater diligit filiū, ut hominē, ſic filius diligit nos. Sic. n. pater diligit filiū, uolendo ei felici-
Roma. 8. tatē æternam. Filius quoq; nos amat ad
Iſaiæ 53 idem. Iterum, Sicut pater diligit filiū, nō tñ pepercit ei, ſed manibus impiorum tradidit eū, ſic filius diligit ſuos fideles, non tamen parcit eis, ſed quātò ſunt cariores, tantò pluribus tribulationibus illos exer
Prou. 3. cet prout Sapiens ait, Tanq̄ aurum in for
Iudith. 8 nace probauit electos. Et Iudith. Omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes tranſierunt fideles. Propterea non debemus in aduerſitatibus contriſtari, ſed
Iacob. 1. iuxta Iacobi documentū, Omne gaudium æſtimare, cum in diuerſas tentationes in-
Prou. 3. cidimus Hinc nempe in Prouer. Salomon
C loquit̃, Diſciplinā domini, fili mi ne abiicias, & ne deficias cum ab eo corriperis. Quem. n. diligit dominus, corrigit, & quaſi pater in filio cōplacet ſibi. *Manete in dilectione mea*, quæ eſt animæ uita, in qua perſeuerandū eſt iugiter, quoniā ſola perſeuerantia coronatur: nec aliquid præferēdū, aut comparandum eſt diuino amori, ſed Deus præ creaturis amandus eſt in infinitum. Idcirco ſecundū doctores potius deberet homo mortē corporalem ſubire, q̄ unum ueniale cōmittere. Quàm autē beatum & ſanctū ſit in diuina dilectione ma-
1. Ioā. 4. nere, patet ex uerbo Ioan. in ſua canonica, Deus caritas eſt & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo. *Si præcepta ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea*, Et tā diu in dilectione manemus, quādiu obedimus: quemadmodū ēt obſeruatio præce D
ptorum procedit ex caritate, ſic cōſeruat eandem, quoniam operatio perficit habitum, gratiamq; meretur maiorem, qua habitus caritatis cōfortatur, ſicut & ego præcepta patris mei ſeruaui, ſecundùm quod
homo ſum. Nam quæ placita ſunt illi facio ſemper, & quicquid iuſſit mihi per inſpirationem facere pro hominum ſalutione, feci hucuſque eroque ei obediens uſque ad mortem, *Et maneo in eius dilectione* plenisſima, quia plus diligo eum, quā Ioan. 8.
omnes electi. *Hæc* (moralia documenta) *locutus ſum uobis, ut gaudium meum in uobis ſit*, id eſt, ſpiritualiter gaudeatis in Deo Filipp. 2
quemadmodum ego. Vel, ut gaudium meum in uobis ſit, id eſt, beatitudo, & gloria mea uobis communicetur in patria: E Philip. 4
prout Apoſtolus dicit. Si compatimur, & conregnabimus. Vel, ut gaudium meum 2. Tim. 2
in uobis ſit, id eſt, ut ego de uobis, quaſi de bonis filiis glorier, quia beneplacitum eſt domino in populo ſuo. Et, Gaudium domini eſt fortitudo ueſtra, quod non eſt ſic intelligendum quaſi gaudium Dei, aut Chriſti ex nobis augeatur: ſed quòd Deus, uel Chriſtus in ſe delectetur, propter ſeipſum approbans bonum noſtrum, & gaudendo in nobis, gaudium ſuum infundens, ac tribuens nobis, *Et gaudium ueſtrum* id eſt, ſpiritualis conſolatio quam habetis in uia, *Impleatur* in patria, iuxta illud,
Satiabor cum apparuerit gloria tua. Et Pſa. 16.
adimplebis me lætitia cū uultu tuo. Nec Pſal. 15
enim aliud implet noſtri intellectus capacitatem, & ſciendi auiditatem, niſi ueri- F
tas prima, immenſa, per ſpeciem cognita: aliud quoque non implet noſtræ uoluntatis deſiderium, niſi bonitas ſumma, & infinita, per fruitionem poſſeſſa. Patet ergo quod finis noſtræ creationis eſt gaudium plenum, tamque exuberans, & perfectum, ut eo adepto, maius non cupiatur. *Hoc eſt præceptum meum*, id eſt, præceptum, quod ſpecialiter recolo, & diligenter ſeruari uolo, *Vt diligatis inuicem*, dilectione diuina, infuſa, & ſpirituali, *Sicut dilexi uos*, id eſt, ordinatè ad adipiſcendum uitam æternam, & item feruenter atque ſtabiliter, Nullus tamen diligere poteſt æqualiter Chriſtum. Qui autem ſic diligit proximos, propter nullam iniuriam ad odium concitatur, nec ob alicuius

A ius rei temporalis damnum ſibi illatū, caritatem relinquit, cum eius amiſſio ſit maximum damnum. ¶ Quanuis ergo multa ſint Chriſti præcepta, & præceptum diligendi Deum ſit primum, & maximum: tamen de præcepto mutuæ dilectionis proximorū, ait ſaluator, Hoc eſt præceptum meum, quoniam dilectio proximi includit dilectionem Dei, cū Deus ſit cauſa, & finis diligendi proximos. Et teſte Apoſto. Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam, non adulterabis, non mœchaberis, non furtum facies, non falſum teſtimonium dices, & ſi quod eſt aliud mádatum, in hoc uerbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

Rom. 13. Deu. 5. Leui. 19

¶ Deinde Chriſtus oſtendit quę ſit ſumma dilectio proximi: & quomodo aliquis diligit proximos ſicut Chriſtus dilexit nos.

B *Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuam* id eſt, uitam corporalem, aut ſe totum *ponat*, id eſt, morti corporali exponat, *Quis pro amicis ſuis*, Vita enim eſt maximè appetibilis, atque amabilis, Mors autem eſt omnium horribilium horribiliſſimum, ideo uitā propriā contemnere, mortemq; ſubire pro proximorum ſalute, eſt maximè caritatis effectus, ac ſignū. Cū.n. ſint quatuor ex caritate amanda, quorum vnum alio exſtat præſtantius. ſ. Deus, anima propria, proximus, & propriū corpus, ideo propter Deum deſpicienda, & exponenda ſunt alia tria, & proprium corpus pro proximo. Veruntamen nemo debet animam ſuam ſpirituali morti exponere,

C vel eius ſalutem poſtponere propter proximorum profectum, aut felicitatem, quā uis opera bona non debita ſint ſæpe omittenda ad uitandum ſcandalum puſillorū. Vnde apud Matthæum dominus ait, Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ uerò ſuæ detrimentū patiatur? Aut quam commutationem dabit homo pro anima ſua? Hanc aūt dilectionem habuit Chriſtus, qui pro ſuorum electorum ſalute, mori ex caritate dignatus eſt. ¶ Sed uidetur, ꝙ pro amicis animā ponere non ſit dilectio maxima, quoniā pro inimicis mori maius cenſetur. Rurſus uidetur Chriſtus paſſus pro inimicis, quorum utrunq; patet ex his quę ad Romanos dicit Apoſt. Commendat autem caritatem ſuam in nobis Deus, quoniam cum

Mat. 16. Roma. 5.

D adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt, & cum adhuc inimici eſſemus reconciliati ſumus Deo per mortem filii eius. Dicendum, quòd quicunq; pro alio moritur, maximè diligit illum, quanuis odio habetur ab eo, & ſic eſt amicus eius ex parte ſui, quoniam diligit eū: ſicq; loquitur Chriſtus, vt per amicum intelligatur quilibet proximus dilectus, quanuis nō diligens. Vel dicendū, ꝙ dilectio, quia quis aīam ponit pro inimico, nō eſt maior q̄ illa qua moritur pro amico, quantū ad interiorem affectum, cū in inimicus non ſit amico plus diligendus, quā uis maior appareat, ſeu euidentius oſtēdatur in effectu. Ad ſecundū dicēdum, ꝙ pro omnibus amicis, & inimicis, & reprobis, & electis occiſus eſt Chriſtus, eoſq; redemit ſufficiēter, ſeu quantùm in ſe fuit: pro

E ſolis verò electis efficaciter, qui fructū dominicæ paſſionis conſequuntur: qui licèt fuerint inimici ſecundùm præſentem Dei iuſtitiam, & propriā culpam, erant tamen amici ſecundū æternam prædeſtinationē. *Vos amici mei* .i. mihi dilecti, & dilectores mei eſtis, *Si feceritis quæ ego præcipio uobis*, ut non ſolùm amicos, ſed inimicos in me, & propter me cordialiter diligatis, optando eis ſaltem in generali bona animæ. Impletio.n. præceptorum, eſt amicitię certū indicium. *Iam non dicam uos ſeruos*, ſeruitute procedente ex timore ſeruili, quē perfecta caritas mittit foras. Non enim ſeruitis timore pœnę, ſed amore iuſtitię, atque intuitu gloriæ. Ad hanc ſeruitutem pertinet quod dictum eſt octauo capit. Seruus

F nō manet in domo in æternum, filius aūt manet in æternum. Verū oēs electi, & uirtuoſi ſunt ſerui ſeruitute procedente ex timore caſto, & filiali, qui caritatem conſequitur: uel ex ipſa caritate, ad quam ſeruitutem pertinet illud Matthæi, Euge ſerue bone & fidelis, intra in gaudium domini tui. Hic ſeruus eſt amicus, & filius. De illa prima ſeruitute, atque timore ſeruili, ſcribit Apoſto. ad Romanos, Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus abba pater. De hac ſeruitute caritatiua, & ſancto timore, dominus ait apud Iſaiam, Ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis, Et alibi, Ad quem reſpiciā niſi ad trementem ſermones

1. Ioā. 4. Ioan. 8. Mat. 25. Roma. 8. Iſa. 65. Iſai. 66.

A nes meos? Cur autem Apoſtoli non dicā
tur ſerui, ſubiungitur, *Quia ſeruus* ſeruitu-
re timoris ſeculi, *neſcit quid faciat dominus
eius*, id eſt, ſecretiora facta domini ſui.
Hoc nempe videmus quotidie, quòd ho-
mines in poteſtate, & dominio conſtituti,
non reuelant ſeruis, qui puri ſerui ſunt,
ſua ſecreta ſeruis tamen fidelibus, quorū
probitatem experti ſunt, committunt, pā
duntque ſecreta. Tales enim ſerui nō ſunt
puri ſerui, ſed aliquid de proprietate filio
rum participant, cum amoroſi ſint ad do-
Eccle. 33 minos ſuos. Vnde in Eccleſiaſtico dicitur,
Seruus fidelis ſit tibi quaſi anima tua. Et
Pro. 17. alibi, Seruus ſapiens dominabitur filijs
ſtultis. *Vos autem dixi amicos* Dei & mei,
hoc eſt, dilectos, familiares, & communi-
B cantes bonis noſtris, *Quia omnia quæcun-
que audiui à patre meo, nota feci nobis.* Cer-
tum eſt, quòd Chriſtus quando hæc di-
xit, nondū patefecit Apoſtolis omnia quę
Ioan. 16 audiuit à patre cùm infra teſtetur, Mul-
ta habeo vobis dicere, ſed nō poteſtis por
tare modo. Auguſtinus ergo exponit hæc
uerba per modum prophetię denunciatio
nis, ut ponatur præteritum pro futuro, &
ſit ſenſus, Omnia illa nota feci, id eſt, noti
ficabo vobis in patria, quando uenerit
quod perfectum eſt, & euacuabitur quod
1 Co. 13. ex parte eſt. Tunc enim uidebimus Deū
Ibidem. per ſpeciem, & in illo cætera omnia con-
ficiemus. Porrò ſuperius dictum eſt ſæ-
pius, quomodo Chriſto ſecundùm utran
que naturam conueniat audire ſeu audi-
uiſſe à patre.

C ¶ Quod autē nulla pura creatura omnia
noſcat, quæ Chriſtus cognoſcit, uel à pa-
tre audiuit ſecundū quod Deus, certiſſi-
mum eſt. Sic .n. cognoſcit actualiter infini
ta, imò & infinities infinita. Rurſus, Nul-
la intellectualis creatura circa Chriſtum
cognoſcit diſtinctè, & particulariter om-
nia quæ Chriſtus, vt homo: quia quæcun-
que cognoſcit uerbū notitia uiſionis, co-
gnoſcit anima Chriſti: itaq; ꝙ ait, Omnia
quęcunque audiui à patre meo, nota feci
uobis, intelligendū eſt, nō de omnibus ab
ſolutè, ſed de omnibus quę Chriſtus à pa
tre audiuit, notificanda eſſe diſcipulis ſe-
cundū exigentiam ſtatus eorum, & ſecun
dū utilitatem eccleſiæ: iuxta quem modū
1. Ioā. 2. ſcriptū eſt in prima Ioānis canonica, Nō
neceſſe habetis, ut aliquis doceat uos, ſed
unctio docet uos de omnibus, & noſtis o- D
mnia. Talis nāque diſtributio accommo-
da frequens eſt in ſcripturis, ut cū ait Pſa. Pſal. 2.
nihil deeſt timētibus Deum. Et in lib. Sa ſapiē. 7.
pientię legitur, Venerunt mihi omnia bo Mat. 25
na ſimul cū illa, puta cū ſapientia: & tamē
pauca ſūt omnia bona uitæ pręſentis, iux
ta illud, Quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſu Luc. 19.
pra multa te conſtituam. Sic quoque ait
Apoſtolus, In omnibus diuites facti eſtis 1. Cor. 1.
in Chriſto ita ut nihil deſit uobis in ulla
gratia. *Non uos me elegiſtis, ſed ego elegi uos.* Si
ue intelligatur hoc de electione æterna,
quę eſt prędeſtinatio qua Chriſtus ſecun Baruc. 3.
dū naturam diuinā quoſdā ab ęterno ele-
git: ſiue de electione tēporali, qua Chri-
ſtus in mundo conuerſans, quoſdā ad gra
tiā, & apoſtolatū uocauit, uerū eſt, ꝙ ipſe E
nos elegit antequam eū elegimus, ſicut &
nos dilexit antequā eū dileximus. Elegit 1. Ioā. 4.
ergo Apoſtolos, cæteroſq; ſaluādos .i. ex
ſua liberalitate præ cæteris ordinauit eos
ad uitā æternā, & de gratia ad hoc neceſſa
ria ipſis pręuidit: quoſdā quoq; ex multi-
tudine diſcipulorū ſuorū elegit in apoſto
los: ex quo ſequitur, ꝙ gratia Dei non ex
meritis pręuijs, nec ideo Deus quenquā
elegit, qm̄ uidit illū ſe electorum, cū ne-
mo poſſit Chriſtū meritoriè eligere, ſine
pręuia fide quę eſt donū Dei, & mētis ſuę
auerſione à rebus caducis, eiuſq; cōuerſio
ne ad Deū, quod nō fit ſine gratia ſpeciali
& gratum faciēte, Propter quod frequen
ter orat Pſalmiſta, Dñe Deus conuerte Pſal. 79.
nos. Et Apoſtolus ad Epheſios, Gratia ſal Epheſ. 2.
uati eſtis per fidē, & hoc nō ex operibus, F
Dei .n. donum eſt; ne quis glorietur. Item
que ad Titum, Apparuit benignitas & hu Titum. 3
manitas ſaluatoris noſtri Dei, nō ex operi
bus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundū
ſuā miſericordiā ſaluos nos fecit. *Et poſui*,
.i. ad hoc inſtitui atque paraui, *Vos ut ea-
tis* (per totum mundum) *& fructum afferā-
tis*, id eſt, ſpirituales filios genereris, bapti
zando, docendo, ædificando, quatenus im
pleatur quod dictum eſt, In omnē terram Pſal. 17
exiuit ſonus eorū. *Et fructus ueſter maneat*
id eſt, eccleſia per uos conuerſa, atque in
Chriſto renata, uſq; in finē ſeculi perſeue
ret, & deinde ad æternam hæreditatē per
tingat. Vel ſpiritualiter ſic, poſui uos in
uia pręſenti, in uia huius exilij, in corpo-
re iſto mortali, ut eatis de bono in melius,
de

A de fide in opus, de ſtatu animali ad ſpiri-
tualem, & fructum afferatis. i. tanquam bo
na arbor fœcundi ſitis in actibus virtuo-
Pſal 91. ſis iuxta illud in Pſalmo, Iuſtus vt palma
Oſee 14 florebit. Et illud Oſee, Iſrael germinabit
ſicut lilium, & fructus veſter maneat, id
eſt, æterna mercede præmietur. Opera e-
Apo. 14 nim iſtorum ſequuntur illos. *Vt quodcun-
que* verè expediens & ſalubre, *Petieritis pa-
trem meum in nomine meo* (inſtanter) *det uo-
bis* Superius dixit, Quodcunque petieri-
tis patrem in nomine meo hoc faciam,
hic dicit, Quodcunque petieritis patrem
in nomine meo, det vobis: ex quo conclu
ditur, quòd pater & filius ſunt idem da-
tor gratiarum, vnusque auditor precū no
ſtrarum, & per conſequens vnus Deus.
B Quorum enim una eſt operatio, eadem
eſt natura.

EXPLANATIO SEQVENTIS PARTIS.

Hæc mando uobis ut diligatis inuicem.

ARTICVLVS XXXVIII.

FRequenter magiſter vnitatis, totius
caritatis exemplar, dominus Ieſus
ſuos diſcipulos, & ſub illorum per-
ſona totam eccleſiam prouocat ad carita
tem fraternam, propter rationes præme-
moratas. *Hæc mando vobis, vt diligatis inui-
cem.* Qui enim diligit fratrem ſuum, in lu
mine permanet. *Si mundus*, id eſt, homo
mundanus, & impius: uel congregatio
C talium, *Vos odit* imò quia ſic eſt, Nunc
enim oderunt uos aduerſarii mei, ſcribæ,
& fariſæi: & poſt meam aſcenſionem, cum
prædicare cœperitis, magis uos odient,
deinde principes terræ, & multi gentiliū
Mat. 24 odio uos habebunt. Vnde apud Matthæū,
1. Ioā. 3. ait Saluator, Eritis odio omnibus pro-
pter nomen meum, *Scitote* ad conſolatio-
nem ueſtram, & ut ſeruetis patientiam,
Quoniam me priorem vobis odio habuit. Hoc
dupliciter legi poteſt. Primò ſic, me prio-
rem qui prior, ac maior ſum uobis, odio
Ioan. 7. habuit unde ſuperius dixit Saluator, Me
odit mundus, quia ego teſtimonium per-
hibeo de illo, quoniam opera eius mala
ſunt. Et in Pſalm. Multiplicati ſunt (in-
Pſa. 68. qui) ſuper capillos capitis mei, qui ode-
runt me gratis. Secundò ſic, Me priorem D
uobis. i. me prius quàm uos odio habuit
mundus. i. populus iſte Iudaicus, carnalis,
ac reprobus. Nam ex odio quo odit me,
concepit rancorem aduerſum uos. *Si de
mundo fuiſſetis* per imitationem culpæ ad
ſocietatem ſecularium hominum pertine
retis, & illis in uita cóformes eſſetis, *Mun
dus quod ſuum erat diligeret*, hoc eſt, tunc iſti
terrenorum amatores uos amarent carna-
li, & uitioſo amore, tanquam aliquid ſui,
& quaſi ad eandem perditionis maſſam,
ſeu idem corpus diaboli pertinentes. Si- Eccl. 17.
militudo enim eſt cauſa amoris, & omne
animal diligit ſibi ſimile: ſicq; amatores
mundi amant ſuos amatores. Veruntamē Pro. 15.
nó eſt ſic intelligendū, ꝙ quilibet munda
nus amet quemcūq; mundanū præſertim E
cum inter ſuperbos ſemper ſint iurgia, &
filii huius ſeculi iugiter cōtra ſe dimicēt,
eo ꝙ unus habeat quod appetit alter, ſed
mundanus amet mundanū ſibi conueniē-
tem. Et quamuis ſimilitudo ſit per ſe cau-
ſa amoris, per accidens tamen eſt cauſa ſā
coris. *Quia verò de mundo non eſtis*. i. ad gre-
gem reproborum non pertinetis, *Sed ego
elegi uos de mundo* hoc eſt à mundanis, &
uanis hominibus uos gratioſè, & piè ſepa
raui, *Propterea odit vos mundus*, tanquā ſibi
diſſimiles, & ſuis deſideriis contrariantes.
Veruntamen non omnes mundani odiūt
bonos. Videmus quippe, ꝙ multi ſecula-
rium libenter conuerſantur cum deuotis,
& eleemoſinas eis cōmunicant, nec tamē
corrigunt uitam. Chriſtus ergo loquitur
de hominibus proſſus mundanis, in qui-
bus ratio penitus excæcatur, & induratur F
uoluntas intantū, ut odiant religionem, &
quicquid religioſum aſpexerint, quaſi ſu-
peruacuum iudicant. De talibus dicit Ioā
nes, Propterea mundus non nouit nos,
quia non nouit Deum. Et iterū ait Ioan- 1. Ioā 3.
nes, Nolite mirari ſi odit uos mūdus, nos Ibidem.
ſcimus quoniam tranſlati ſumus de mor-
te ad uitam. *Mementote ſermonis mei, quem
ego dixi uobis*, ut ait Ioannes, Nō eſt ſeruus Ioan. 13.
maior domino ſuo. Hoc Chriſtus cōme-
morat, ut diſcipuli, omnesq; Chriſtiani e-
xemplo Chriſti diſcant pati aduerſa & in
omni tribulatione gaudere. Propter qđ
Petrus hortatur in prima ſua epiſtola, Si 1. Pet. 4
exprobramini in nomine Chriſti, Beati. Ibidem.
Et deinde, Communicantes Chriſti paſ- Ioan. 10.
ſionibus

A ſionibus gaudete, ut in reuelatione gloriæ
Mar. 2. eius gaudeatis. Non ergo ſe putet regnatu
Lucæ. 4. rum cum Chriſto, qui iam non uult odio
Ioã. 10. haberi, & tribulari à mũdo. *Si* (pro quia) *me perſecuti ſunt*. Iudæi uerbis, & factis, dicẽtes inſanit, dæmonium habet, blaſphemat, & nunc me præcipitare, nunc lapidare, uolentes. *Et uos perſequentur*. Hoc patet impletum in Actibus Apoſtolorum, quõ clauſerunt & flagellauerunt Apoſtolos. *Si ſermonem meum ſeruauerunt, & ueſtrum ſeruabunt*, id eſt, ſicut prædicationem meam ſpreuerunt, quia nec credere, nec obedire uolebant, ſic ueſtrũ deſpicient pro maiori parte. Quanuis enim nonnulli iudæorum p Chriſtum, & multi per Apoſtolus ſint cõuerſi, tamen comparatione aliorum, quaſi
B nulli fuerunt. Propter quod ait Chriſtus
Iſaie 49 per Iſaiam, Hæc dicit dominus ad me, ut
Oſeæ. 7. reducam Iacob ad eum, & Iſrael non con-
Mat. 10 gregabitur. Oſeas quoque ego (inquit)
& 24. erudiui eos, & in me cogitauerunt mali-
Lucæ. 6. tiam, reuerſi ſunt, ut eſſent abſque iugo.
Mar. 10. *Sed hæc omnia facient uobis*, id eſt, odio uos habebunt, perſequentur, ſermonem ueſtrum deſpicient, *Propter nomen meum* extinguẽdum, id eſt, ut fidem & famã meam
Iere. 11. extinguant, iuxta illud Ieremiæ, Nomen eius non memoretur ultra. Vel, propter nomen meum, quaſi ob cauſam meritoriam tantæ perſecutionis, id eſt, propter fidem, confeſſionem, & prædicationẽ nominis mei, *Quia neſciunt eum qui miſit me*, id eſt, Deum patrem. Quanuis enim diuinitatis unitatem agnouerunt, ſecundùm illud Pſalmi. Notus in Iudea Deus: non tã-
C men cognouerunt perſonarum trinitatẽ,
Pſa. 57. nec patrem ſub proprietate relatiua, ſed nec Deum cognouerunt, formata notitia: de qua dicit Ioannes, Qui ſe dicit noſſe
1. *Ioã.* 2. Deum, & mandata eius non cuſtodit, mẽdax eſt. ¶ Hæc uerò ignorantia nequaquã excuſat, cũ ſit affectata, & iuris, atque ex odio emanauit. Sæpè enim prædicauit eis Chriſtus de patre cœleſti, ſed noluerunt attendere. Similiter Gentiles Chriſtianorum perſecutores non excuſantur per neſcientiam, quoniam prædicatores Chriſti pertinaciter repulerunt, & à ueritate auerterunt aures, quaſi aſpides ſurdæ. *Si non ueniſſem* in propria perſona per incarnationis myſterium ad iudæos, prout prænunciauerunt prophetæ. *Et locutus eis non fuiſſem* (proprio ore) *peccatum non haberent* tã
D enorme ac multiplex, ut nunc. Itaque dicẽdo, Peccatum non haberent, non abnegat cætera peccata, ſed peccatorum tam grandem enormitatem: quemadmodum ſupra dixit de cæco, Neque hic peccauit, neque parentes eius. Auguſtinus tamen exponit ſic, Peccatum, id eſt, infidelitatis culpam, q̃ eſt magnũ ualde, & uirtualiter omne peccatum, non haberent. Chriſtus enim fuit eis ſpecialiter repromiſſus, idcirco nõ poterunt de perfidia Chriſti redargui, niſi Chriſto eis miſſo, atque locuto. *Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo*, id eſt, infidelitate, & cæteris exceſſibus in me cõmiſſis, quoniam tot uiſis miraculis, & prophetarum ſcripturis, tam euidẽter impletis, credere contempſerunt ex ſua mali- E
tia, quæ eorum animas obnubilauit, propterea uenit ſuper eos ira, uel uſque in finem, ſecundùm Apoſtolum, *Qui me odit, et* *Epheſ.* 5.
patrem meum odit, quoniam patris & filij eſt una eſſentia, una uolũtas, unaque ueritas. Qui igitur odit Chriſtum propter opera eius, ac documenta, odit & patrem, cuius ſunt opera illa, & documenta, quemadmodum filii: imò qui non credit in filium, mẽdacem facit patrem. ¶ Inſuper adhuc oſtẽdit Chriſtus grauitatem, & inexcuſabilitatem peccati iudæorum. *Si opera non feciſſem in eis*, hoc eſt, ſupernaturalia facta, omnem creatam poteſtatem tranſcendentia, *Quæ nemo alius fecit*, id eſt, tam magna & multa, quanta, & qualia nullus præcedentium prophetarum, patriarcarum peregit. F
Quanuis enim quidam illorum magna fecerint, ſcilicet, Moyſes, Ioſue, Helias, & He *Ioſue.* 10
liſæus, non tamẽ comparari queunt Chri *Exo.* 7. 8
ſto, qui de quinque panibus, tribusque pi 9. & 10
ſcibus quinq; milia ſatiauit: de ſeptẽ quo- 3. *re.* 17.
que panibus, ac paucis piſciculis, quatuor & 18.
milia, qui cæcum à natiuitate illuſtrauit, 4. *Re.* 4.
quatriduanum mortuum reduxit ad uitã, 5. 6. 7. &
ſuper pelagi undas tranſiuit, & alia innu- 8.
merabilia fecit prodigia: in cuius paſſione *Mat.* 14
ſupernaturaliter eclipſatus eſt ſol, & luna, *Lucæ.* 9.
ſolitum curſum uehementer mutauit, cũ *Ioan.* 6.
quo multa ſanctorum (qui dormierant) *Marc.* 8.
corpora ſurrexerunt, & uenientes in ſan- *Ioan.* 9.
ctam ciuitatem, apparuerunt multis. *Nunc autem & uiderunt* me præſentem quem expectabant futurum: & opera mea miraculoſa, ſicut Iſaias prædixit, Erunt oculi tui

uidentes

A uidentes præceptorem tuum, *Et oderunt me, & patrem meum.* Me enim uoluerunt, & uolunt occidere, patriſque æterni honorem,
Ioã. 11. & cultum auferre. Cur autem Deus permi
Mat 27 ſerit tantùm malum, & quid boni conſecu
Iſaia 30 tum ſit illud, ſubiungitur, *Sed ut dictio* iſta ut ſumitur iam concomitanter, non cauſaliter *Adimpleatur ſermo* (propheticus) *qui in lege eorum* ſcilicet in libro Pſalmorum, in
Pſa.68. pſalmo qui incipit, Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ: qui pſalmus ad literam ſcriptus eſt de Chriſti paſſione, & iudæorum excecatione, *Scriptus eſt* (hic ſumitur lex pro tota ueteris teſtamẽti ſcriptura) *quia odio habuerunt me gratis* dupliciter. Primò, quoniam ſine rationa-
Pſal.34. bili cauſa oderunt me. Ego enim multa be
B neficia contuli eis, ſed retribuerunt mihi mala pro bonis, odium pro dilectione, perſecutionem pro liberatione, mortem pro ueritatis teſtificatione. Secundò, quoniam ex hoc, quòd me oderunt, nullum conſecuti ſunt commodum, ſed maximum detrimentum. Illud autem gratis oditur, ex cuius odio nullum emolumentum acqui-
Iere. 18. ritur. Vnde & Ieremias prædixit, Attende domine, & audi uoces aduerſariorum meorum, Nunquid redditur pro bono malum.
Pſal. 68 ¶Porrò in pſalmo prællegato ſic ſcriptũ eſt, Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Idem quoque
Pſa. 34. habetur in pſalmo in quo legitur, Non ſupergaudeant mihi qui aduerſantur inique, qui oderunt me gratis: & annunt oculis:
C ex quo, in expoſitione libri pſalmorũ probaui, ꝙ Pſalmus iſte cuius exordiũ eſt, Iudica dñe nocẽtes me, ſit ad literã exponendus de Xpo, Lira uerò exponit eũ literaliter de Dauid, & tamẽ hoc loco dicit Chriſtum allegare ſcripturam huius pſalmi, quo dato pſalmus iſte exponẽdus eſt ad literam de Chriſto, cùm probatio non ualeat, niſi ex ſenſu literali, ſecundùm Auguſtinum, Illi ergo oderunt me gratis, quaſi non ſim Chriſtus, ſed ſeductor *Cum autem uenerit* non locum mutando, ſed in ſigno uiſibili de nouo operando, & maximã gratiam infundendo *paracletus* hoc eſt conſolator ſpiritus ſanctus, qui ſpem ueniæ imprimendo lætificat pænitentem, & diuinorum ſapidam cognitionem præſtando exhilarat contemplantem *Quem ego mittam uobis* dando & influendo mentibus ueſtris munera eius: imò & ipſum iuxta illud A- D
poſtoli, Caritas Dei diffuſa eſt in cordibus Roma. 5.
noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. ¶Porrò pro hoc quod Chriſtus aſſeruit, quem ego mittam uobis, oſtendit quòd ſpiritus ſanctus ab ipſo procedat. Non enim uni diuinarum perſonarum cõpetit dare, uel mittere aliam ſecundùm naturam diuinam, niſi ratione originis ſeu autoritatis ad illam, ideo nunquam legitur pater miſſus à filio, uel ſpiritu ſancto, ſed econtra. Non itaque congrueret filio mittere ſpiritum ſanctum, niſi eſſet in filio autoritas reſpectu ſpiritus ſancti, uidelicet niſi à filio emanaret. Quod uerò adiecit, à patre accipi poteſt dupliciter. Primò ſic, quem mittam uobis à patre
quaſi à fonte, de quo profluit ſpiritus ſan- E
ctus: uel quem procedentem à patre mittam uobis. Secundò ſic quem mittam uobis à patre, hoc eſt, uirtute diuina quam ſuſcepi à patre, à quo habeo quod ſpiritus ſanctus procedit à me proceſſione æterna, & mittitur à me miſſione temporali, *Spiritus ueritatis* hoc eſt, ſpiritum meum, qui ſũ
ueritas, & ſapientia patris vel ſpiritum, qui Ioan. 14.
eſt examen, & doctor totius ueritatis. Di- 1. Cor. 3.
cit enim Apoſtolus de ſpiritu ſancto ad Roma. 4.
Romanos, Si quis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius, *Qui à patre procedit* hoc addit ſaluator, ne putaremus, quod à filio duntaxat procederet ſpiritus ſanctus, eò quòd dixit, Quem ego mittam uobis. Procedit ergo à patre & filio, non quaſi à
diſtinctis perſonis, ſed inquantùm ſunt u- F
num in natura & uoluntate. Eſt nanque ſpiritus ſanctus amor. Amor uerò eſt germen, atque proceſſio uoluntatis. Quemadmodum ergo mundus creatus eſt à tribus perſonis, non inquantùm ſunt diſtincta ſuppoſita, ſed ut ſunt unus deus in eſſentia atque potentia indiſtinctę, ita ꝙ tres perſonæ ſunt unus creator: ſic ſpiritus ſanctus procedit à patre & filio, per id in quo idẽ ſunt, ſcilicet per uolũtatem propter quod ſunt vnus ſpirator, unus fons, unumq; principium ſpiritus ſancti. *Ille teſtimonium perhibebit de me* per opera ſua miraculoſa.

Hoc autem in die ſancto pentecoſtes conſtat impletum, per hoc ſiquidem ꝙ ſpiritus ſanctus infudit formidoloſis illis idiotis, rudibuſque diſcipulis, inuincibilem, fortiſſimamque conſtantiam, diuina-

Ppp rum

A rum ſcripturarum copioſam notitiam, omnium quoque linguarum notitiam, aperte monſtrauit quòd Ieſus (pro cuius honore hoc factum fuit) eſſet uerus Chriſtus: unde tã forte teſtimonium perhibuit Chriſto ſpiritus ſanctus, quod multi qui ante crucifixionem eum oderunt, poſt uiſo prædicto opere ſpiritus ſancti, cõpuncti ſunt corde, & conuerſi ad Chriſtum: quemadmodum in actis Apoſtolorum plenius re-

Acto 2. citatur, ubi legitur Cœperunt loqui uariis linguis, prout ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis. Facta autem hac uoce conuenit multitudo, & mente confuſa eſt Stupebant autem omnes, & mirabantur adinuicem dicentes, Quid nam uult hoc eſſe? Et poſt pauca. His auditis cõpuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos

B apoſtolos, Quid faciemus uiri fratres? *Et uos teſtimonium perhibebitis* de me, uirtute ſpũs ſancti efficaciter p̃dicãdo. Vñ in actis probat Petrus, in hac miſſione ſpũs ſancti impletam eſſe prophetiam Ioelis, per quę dominus ait apud Ioelem, Effundã de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Hinc Petrus & Ioãnes, qui in paſſione fugerũt, accenſi ſpiritu ſancto, principibus ſacerdotum, Chriſti teſtificationem perhibentibus, cum ingenti autoritate dixerunt, Obedire oportet deo, magis q̃ hoibus. Nõ.n. poſſumus q̃ audiuimus, & vidimus nõ loq. *Quia ab initio mecum eſtis.* i. ab exordio prædicationis meæ, uel conuerſionis ueſtræ, & mihi inſeparabiliter adhæſiſtis propter qđ

C eſtis idonei teſtes, quaſi certiſſimi de re geſta, & digni eſtis recipere gratiã teſtificãdi de me. Hinc apud Lucam Chriſtus ait apo-

Luc. 22. ſtolis, Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. Ioannes quoque in

1. Ioã. 1. principio primę ſuæ canonicæ, certitudinem apoſtolicæ prædicationis inſinuãs, ita exorſus eſt, Quod audiuimus, quod uidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ tractauerunt de uerbo uitæ, quod uidimus, & audiuimus, annũciamus uobis. Sed hæc de aduentu ſpiritus ſancti, & cęteris multis, *Locutus ſum uobis, ut non ſcandalizemini.* i. ne tempore perſecutionis cadatis per impatientiã, uel infirmitatẽ, cedẽdo tormẽtis. Per prædicta.n. cõfirmauit eos in fide futuraq; mala ſeu aduerſa prædixit, atq; exẽplo ſui diſcipulos ad patientiã incitauit, quæ oĩa perſeuerãt a ſcã-

dalizatione, quia & iacula præuiſa minus lędunt: & qui ante perſecutionẽ ſagaciter pẽſat quãti ſint tribulationũ fructus, merces atq; utilitas, cũ omni alacritate ipſas amplectitur, eò ꝙ purgẽt à culpa, diſponãt ad gratiã, Chriſto cõformẽt, ab æternis pęnis eripiant, purgatorii pœnas abbreuiẽt, & ad gloriam introducant cœleſtem. *Abſq;* Mat. 10.
ſinagogis facient uos infideles iudæi à ſocie- & 24.
tate ſua, & communione, ac materialibus Mar. 13
ſuis ſinagogis uos repellent, tanquam ex- Luc. 21
communicatos, & hæreticos. Hoc in acti- Act. 14.
bus Apoſtolorum legitur adimpletum in Paulo & Barnaba. *Sed uenit hora* id eſt, tẽpus propinquat, & prope eſt *Vt omnis qui interficit uos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo* id eſt, rem Deo placitam facere. Si hoc quod ait Deo, intelligatur de Deo ve- E
ro, locus iſte de ſolis iudæis, perſecutoribus diſcipulorum Chriſti erit intelligendus, Sola enim plebs iudæorum habuit ue- Ioan. 7.
ri Dei notitiam: infideles ergo iudæi, quoniam Ieſum pro ſeductore, & eius diſcipulos pro hypocritis tenuerunt, quaſi ſub ſpecie boni uellent cultum Dei Iſrael impedire, legem deſtruere, homines ad pſeudochriſtum conuertere, ideo exiſtimabãt occiſionem diſcipulorũ eſſe ſacrificũ deo. Si uerò qđ ait, arbitretur obſequiũ ſe pręſtare deo, intelligatur de quocunque Deo perſecutorum, intelligi poteſt hic locus communiter, quia quicunque tiranni, & æmuli fidei Chriſtianæ occiderunt diſcipulos Chriſti, putabant ſe ſuo deo rem gratiſſimam facere. ¶ Quæritur, cũ dicat Ambro- F
ſius, intentio imprimit ſpeciem operi tuo: eſtque commune dictum. Si finis ſiue intẽtio bona ſit, opus eſt bonũ: quomodo perſecutores apoſtolorum qui perſequendo eos, putabant ſe obſequi deo, & ei honorẽ facere intendebant, non excuſantur non à culpa? Dicendum, ꝙ uerbũ Ambroſii intelligendum eſt de intentione operi correſpondente, non de intentione operantis duntaxat. Quemadmodum ergo non excuſatur qui hoſtem occidit ut uiuat pacifice, ſic non excuſantur prædicti. Portò cõmune dictum intelligẽdum eſt, de fine proportionato, non extorto & abuſiuo. Hinc patet error, periculumque multorum delinquentium, qui quædam illicita perpetrantes, excuſant ſe, dicentes Nil mali intẽdimus, cum tamen opus eorum ſit tale, ut bono

A bono fine fieri nequeat, loquendo de fine proportionato ac proprio *Et hæc* (mala) *facient uobis, quia non nouerunt patrem*, ſecundùm proprietatem relatiuam. Non enim nouerunt generationem æternam, uel emanationem diuinarum perſonarum adintra. Vel, non nouerunt patrem, notitia ſalutari, quæ caritate ornatur, & obedientia comprobatur *Neque me* unigenitum patris ſecundùm naturam meam diuinam, & propriam. Vel, neque me ſecundùm naturam humanam ut à uerbo aſſumptam, quãuis facietenus noſcant me, Qui enim ignorat patrem & filium neſcit, cum pater & filius ſint correlatiua, quorum unum diffinitur per reliquum. Hæc tamen ignorantia non
B eos excuſat, cum fuerit affectata, & iuris procedens ex obſtinatione uel peruerſitate, qua ueritatem recipere contempſerũt. Hæc dicta ſunt ſæpe, idcirco illa prætereo. *Sed hæc* (de ueſtra futura perſecutione) *locutus ſum uobis* præmuniendo uos contra mala futura *Vt cum uenerit hora eorum* tempus perſecutorum, quo uos agredientur, *Reminiſcamini, quia* (id eſt quòd) *ego dixi uobis* iſta antequam facta ſunt, hocque recolendo confirmemini in fide, & talia non uelut inopinata, & improuiſa uos obruãt ſed tanquam diu pręcognita, ęquanimiter tollerentur. *Hæc autem uobis ab initio* quo mecum cõuerſari cœpiſtis *Non dixi* Quod ſaluator dicit, Hæc uobis &c. non eſt referendum ad immediatè præcedentia, ſcilicet ad prænunciationem perſecutionum:
C quia ut alii Euangeliſtæ teſtantur, Chri-
Luc. 21. ſtus diuinante hoc tempus prædixit Apoſtolis ſuiipſius, ac ipſorum multiplicem perſecutionem futuram, ſed referendum eſt ſecundùm Auguſtinum ad ea quæ paulo antè præmiſit de aduentu, & conſolatione ſpiritus ſancti, De talibus enim nunc primò edocuit eos: cuius ſubditur cauſa, *Quia uobiſcum eram* per corporalem ſenſibilemque præſentiam ex qua magnam conſolationem habuiſtis, & adeo magnam ſed ſenſualem partim, & imperfectam, ꝙ ſpiritualis conſolationis non fuiſtis capaces, nec uobis tàm neceſſaria ut modò, ideo nunc iſta retuli uobis quatenus de meo corporali receſſu, ſeu paſſione non nimium doleatis.

EXPOSITIO CAP. XVI. D

Et nunc uado ad eum qui me miſit.

ARTICVLVS XXXIX.

ADhuc Christus fons pietatis, cõpaſsionis amator, condolens mæſtiſsimis ſuis diſcipulis conſolatur eos de corporali ſuo receſſu, eò quòd hoc ipſum expediat eis. *Et nunc uado* id eſt, per paſsionem & aſcenſionem reuertor ſecundùm formam ſerui quàm indui. *Ad eum qui me miſit* hoc eſt, ad patrem cœleſtem, adipiſcendo beatitudinem pleniorem, quã tum ad præmium accidentale, uidelicet corporis glorificationem, in cœleſtibus E manſionem, ad patris dexteram conſeſſionem. Et quanuis Chriſtus ut homo nõ Pſal. 2. redierit motu locali ad patrem, qui uerè ubique eſt, tamen ad locum in quo pater ſpecialiter eſſe aſſeritur reuerſus eſt motu locali aſcendendo ſuper omnes cęlos,

¶Porrò, quod ait, Vado, ideo dicit, quia in proximo fuit, ut rediret ad patrem. Quædam tamen reſtabant, uidelicet occiſio pro mundi ſalute, & reſurrectio: ſed Chriſtus ante paſsionem interdum ſic loquitur, quaſi iam talia fuiſſent completa eo quod in proximo erant complenda. Et Ioan. 12. *nemo ex uobis interrogat me, quo uadis* Supra capitulo decimotertio, in huius ſer- Ioan. 14. monis exordio legitur Petrus Ieſum quę ſiuiſſe, Domine, quo uadis? Et ſequenti ibi capitulo, Locutus eſt Thomas, domine, neſcimus quo uadis. Quomodo F ergo nunc ueritas dicit? Nemo ex uobis interrogat me & cętera. Ad quod reſpondetur dupliciter, primò ſecundùm Auguſtinum, quod hæc uerba Chriſti ad tempus aſcenſionis ſunt referenda ut ſit ſenſus Vado, id eſt, prope eſt ut aſcendam ad Acto 1. eum qui me miſit, & nemo ex uobis interrogat me, hoc eſt, tunc nullus ueſtrum inquiret quò pergam, quia tam manifeſtè aſcendam ad cęlos, quod non erit dubium, uel quæſtio quo aſcendam. Videntibus enim illis eleuatus, eſt & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum, Secundò, dicendũ quod in principio huius ſermonis aliqui (ut dictum eſt) ſciſcitabantur Ieſum quò iret ſed poſtea egreſſi ſunt de loco cęnaculi, & Chriſto cœptum ſermonem con-

A tinuante in alio loco, ibique dicente, Va- Ioã.14. do ad eum qui me miſit, nullus apoſtolorum interrogauit quo iret, & hoc fuit ex magnitudine admirationis, timoris, atq; mœſtitiæ, propter ea quæ audierũt à Chriſto, uidelicet, ꝙ omnis qui interficeret eos, arbitraretur ſe obſequium Deo præ- Ioan.15 ſtare &c. Obmutuerunt itaque vehementer attoniti, quam deiectionẽ eorum Chriſtus quodammodo exprobando, nemo (inquit) ex uobis interrogat &c. *Sed quia hæc* de ueſtris futuris perſecutionibus, & receſſu meo corporali à uobis, *Locutus ſum uobis, triſtitia* aliqualiter indiſcreta, ac immoderata *Impleuit cor ueſtrum*, quod ex ſua imperfectione nondum uerè paratum eſt ad ſuſtinenda mundi aduerſa, neque me di- B ligit dilectione pure ſpirituali, ſed partim ſenſuali, unde & corporalem præſentiam nimium cupitis, quam præcurſor, tanquã uir perfectus, non curauit. Non.n. legitur Chriſtum corporaliter aſſecutus, quoniã caro non prodeſt quicquam.

Ioan. 6. ¶ Præterea per hoc quòd ait, Triſtitia impleuit cor ueſtrum, innuit, quòd uehementiſſimè triſtabantur, ideo eos benigniſſimè conſolatur. *Sed ego* (qui ſum ueritas increata) *veritatem* proportionalem *Dico uobis expedit uobis*. i. animabus ueſtris ſalubre eſt tanquam diſpoſitiuum ad ueſtram ſempiternam ſalutem *Vt ego uadam* (ad patrem modo præinducto) *Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos* In tanta plenitudine atque in ſigno uiſibili, ut in die penteco- C ſtes. Iam tamẽ Apoſtoli quibus dixit, Vos Actio.2. mundi eſtis: habebant paracletum ſecun- Ioã. 15. dùm quod requiritur ad ſalutem. *Si autem abiero, mittam eum ad uos* id eſt, copioſiſſima dona eius uobis infundam. Cur aũt ſpiritus ſanctus hoc modo mittendus nõ fuit, niſi poſt Chriſti aſcenſionem, præhabitum eſt, ſcilicet quia apoſtoli Chriſtum aliqualiter ſenſualiter diligebant, quãdiu cum ipſo corporaliter conuerſabantur, quia reuera etiam in naturalibus pulcherrimus, atque dulciſſimus homo fuit, & ualde affectuoſè, ſuauiter ac humiliter habuit ſe ad Apoſtolos, quaſi ſpõſus ad filios ſuos. Quantùm autem affectio hominis habet de carnalitate, tantùm impedit de ſpiritus 1.Cor.6. ſancti receptione. Hinc Paulus perfectionem ſortitus, Chriſtumq; puriſſimè amãs, ac ſpeculans. Et ſi nouimus (inquit) Chriſtum ſecundùm carnem, tamen nunc iam D nõ nouimus. Secundò, quoniã ſpiritus ſan- Ioan. 8. cti tàm eximia plenitudo danda non fuit, niſi reconciliatis per paſſionẽ dominicã. Tertiò, quoniam Chriſtus rex noſter tàm excellenter dona diſtribuere non debebat niſi cum reuerſus fuit ad patriam ſuam, & ſedit in ſede regni ſui. Quartò, quoniam membra tanta gratia adoranda nõ erant, niſi ipſo capite glorificato. propter quod dictum eſt, Spiritus nõdum erat datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. *Et cum uenerit*. i. poſtquam ſpiritus ſanctus uobis cũ tanta plenitudine fuerit datus, ita ꝙ abſtulerit uobis omnem inordinatam formidinem, atque infuderit ueram animi libertatem, inconcuſſam conſtantiam, iuſtitiæ E tenacitatem, & feruidam Dei ac proximi dilectionem, quod totum factum eſt in Actio. 2. die pentecoſtes, *Ille arguet mundum*. i. per ueſtram prædicationem increpabit mundanos, & reprobos, de peccato infidelitatis, quod habuerunt. *Et de iuſtitia* quã omiſerunt, i. de contemptu, & omiſſione iuſtitiæ. Iuſtitia nempe non increpationẽ, ſed laudem meretur, uerùm omiſſio & contẽptus iuſtitiæ meretur redargui, *Et de iudicio* eorum temerario, uel de iudicio diuino quod non timuerunt. Arguet ergo mundũ Mat.21 de iudicio, i. de temeritate ſuæ præſumptionis, qua non timuerunt diuinum iudiciũ. Erant enim mundani homines. his tribus uitiis ſpecialiter implicati, quoniam infideles, iniuſti, & temerarii extiterunt. Deinde Chriſtus uerba ſua exponit, *De peccato qui-* F *dem* arguet ſpiritus ſanctus mundum *Quia non crediderunt* (amatores mundi) *in me* primò iudæi, deinde quidam gentilium, cum tamen tanta ſigna, à me, uel à uobis fieri conſpexiſſent, propter quæ ſunt inexcuſabiles, *De iuſtitia uerò* (omiſſa ab eis arguet eos) *quia ad patrem, uado*, prodter quod mihi glorificato, & ſuper omnes cœlos exaltato, magis quàm ante obedire debuerant, cum uidiſſent atque audiſſent ſufficientia fidei argumenta de mea aſcenſione. Poſt aſcenſionem enim per Apoſt. demonſtrauit Deus trinitas hominibus excellentiam Chriſti, uidelicet, ꝙ data eſſet ei omnis poteſtas in cælo, & in terra, quod non eſſet in aliquo alio ſalus, ideo obediendum fuit ipſius receptis. Vel ſic. Arguet mundum de iuſtitia Chriſti, quam non acceptaue

runt

A runt iniqui, quia ego ad patrem vado, per quod patet iuſtitia mea videlicet, quod dicta prophetarum verificaui, patri in omnibus obediui, irreprehenſibiliter vixi, ideo acceptanda, & imitanda fuit iuſtitia mea, videlicet iuſta cōuerſatio mea. Tertiò ſic. Arguet mundum de iuſtitia, credentium p̄ cæterùm apoſtolorum, id eſt, cōparatione iuſtitię fideliū magis damnabiles erūt, ideo arguentur, quòd iuſtitiam credētiū non ſunt ſecuti, quia ego ad patrē vado, id eſt in veſtro conſpectu aſcendo, propterea imitari debebant iuſtitiam fidei veſtræ. Omnes expoſitiones iſtæ videntur ſatis redire in idem. *Et iam non uidebitis me* ad tempus, nec eo modo vt nunc, ſcilicet in carne mortali, nec tam frequenter & B continuatè vt ante, quando conuerſatus ſum inter vos. *De iudicio autem* diſcretionis quod abiecerunt, vel diuinæ diſcuſſionis quod non timuerunt, arguet eos. *Quia princeps huius mundi*, id eſt, diabolus cum ſatellitibus ſuis mundanis hominibus præualens, ac dominās, *Iam iudicatus eſt* id eſt, reprobatus atque damnatus a me: & item de corde fidelium electorū eiectus, & hoc iudicium homines debuerunt attendere cum vera diſcretione, itemque diabolo tanquam eiecto, & victo fortiter reluctari: diuini quoque iudicij rigorem, ac poteſtatem vereri: eò quod deus principem huius mundi, tam potentem, fortē, armatū, regem filiorum ſuperbię, cuius poteſtati non eſt poteſtas aliqua ſuper terrā cōparabilis, tā diſtrictè dānauerit. Ex quo patet C ꝙ fragiles, imbecilleſque homines facillimè poſſit damnare: & vtiquē ſi penſemus quàm horrendè, & feſtinanter deus à principio principem dæmonum cum ſuis fautoribus deiecit, & condemnauit, propter vnum cogitationis tumorē, valde timere debemus diuinæ iuſtitiæ iudicialem rigorem. Hinc enim Petrus habet, Si deus peccantibus angelis non pepercit ſed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciādos, nouit dominus iniquos in diē iudicii cruciandos, ſeruare. ¶ Denique licet diabolus à principio ſuæ ruinæ ſit iudicatus, & in fine ſeculi quodammodo iudicandus, ſpecialiter tamen iudicatus fuit à Chriſto conuerſante in mundo, qui cū tentaretur, dixit diabolo, Vade retro Satana. Et alias. Si fortior illo ſuperuenerit,

Rom. 3

2. Pet. 2.
Matt. 4.
Lucæ. 4.
Marc. 3.

vniuerſa vaſa eius diripiet, Rurſusq́;, Nūc D princeps huius mundi eiicietur foras. *Adhuc multa*, de credendis, & obſeruandis, de myſteriis Chriſti & eccleſię, de ſtatu ſeculi futuri, conſummationeque mundi. *Habeo uobis* quaſi futuris totius mundi doctoribus, *Dicere* (vt poſſitis & alios informare) *ſed non poteſtis* (omnia illa) *portare* in corde, id eſt capere, intelligere, retinere. *Modò* quoniam inquieti, triſtes, & pauidi eſtis. Paſsiones enim cùm fuerint vehementes, actum rationis multum impediunt, vnde anima quieſcendo fit prudens. Et Iob ait, Neque poſſum metuens reſpondere. Ideo quoque non poterat capere, quoniam carnales, & rudes fuerunt, & impreparati. *Cū autem uenerit ille ſpiritus ueritatis, docebit uobis omnem ueritatem*, non ſimpliciter om- E nem, ſed omnem de qua nunc loquor, videlicet omnia quæ habeo vobis dicere ad veſtram ſalutem, atque eccleſiæ inſtructionem, quomodo dixi capitulo precedenti, Omnia quęcunque audiui à patre meo, nota, feci vobis. Hoc fuit in die pentecoſtes impletum, quando ſpiritus domini repleuit primitiuā eccleſiam in omnibus ad ipſam ſpectātibus. ¶ Deinceps Chriſtus oſtendit, cur ſpiritus ſanctus ſit ad inſtruendum tam perfectè idoneus. *Nō enim loquetur à ſemetipſo*, hoc eſt, Nō vos illuminabit per allocutionem internam virtute aut ſcientia non recepta, ſed ſibi à patre communicata, ita quòd locutio eius erit tam vera, ſicut locutio patris, vel potius eadem numero cum locutione patris, eo quòd operatio trinitatis ſit indiuiſa. Itaq; ſpiritus ſanctus non loquetur à ſemetipſo, quia nō eſt à ſemetipſo, ſed poteſtatem atque ſciētiam, imò quicquid habet, & eſt, recepit à patre & filio, tanquam ab vno principio *Sed quæcunq; audiet loquetur*. Verba hæc ſa F. num, ac ſobrium exigunt intellectum. Cū enim ſpiritus ſanctus ſit verus deus, & per conſequens infinitam plenitudinem ſcientiæ habens a patre, & filio, non eſt opinandum, quòd reuelauit alicui hominū abſolutè omnia quæcūq; audiuit, hoc eſt, per ſpirationem paſſiuā, ſeu procedēdo cognouit à patre & filio. Rurſus, Cū ſpiritus ſanctus ſit deus, & per conſequens ſimplex, & penitus immaterialis, non eſt putandum, ꝙ aliquid corporaliter audiat. Iterū cùm ſit deus æternus, nō eſt arbitrādū, quod ali

Iob 9.

Ioan. 15
Acto. 2.

Ioan. 4.

 quid

A quid auditurus ſit, auditurusve fuerit i futuro. Eſt igitur ſenſus, Quæcunq; uobis neceſſaria ſeu utilia, ad informationem eccleſiæ audiet, ideſt, ſe per æternam proceſſionem cognouiſſe oſtendet. Vel audiet, id eſt, in æternitatis momento omne tempus includente audit, ſeu ſpirando cognoſcit, Cum enim proceſſio ſpiritus ſancti ſit æterna, per uerba omnium temporum explicatur, quoniam omne tempus comprehendit æternitas. *Loquetur*, ideſt, cordibus veſtris inſpirabit locutione interna, de

Pſa. 84. qua ait propheta, Audiam quid loquatur

Iob. 33. in me dominus Deus. Et Iob, Semel loquitur Deus, & ſecundo idipſum nõ repetit. *Et quæ uentura ſunt, annunciabit uobis.* Ex quo conſtat, ꝙ Apoſtoli erant prophe-

B tæ, imò ſummi prophetæ, quod maximè patet in Euangeliſta Ioanne, qui in Apoc. deſcribit totum militantis eccleſiæ proceſſum, à tempore Apoſtolorum, uſq; in finem mundi. Prædixit quoq; ſpiritus ſanctus Apoſtolis futura, quæ erant pro Chriſto paſſuri, itemq; præmia quę fuerãt ſortituri: ſed & cæteris credentibus nunciauit futura gaudia electorum, atq; ſupplicia reproborum. *Ille clarificabit* hoc eſt, ſpiritus ſanctus per ueſtra documenta, atque miracula me clarum, glorioſum, & ſanctũ eſſe oſtendet, dando hominibus uerã notitiam de me ſecundũ vtranque naturam. Tanta enim gratia decorauit ſpiritus ſan-

C ctus apoſtolos, ꝙ per eos totus pene mundus conuerſus eſt, & Chriſti claritatẽ nouit, ac honorauit. *Quia de meo accipiet.* i. eſſentiam, & ſapientiam à me procedendo habet. Sic enim de ſpiritu ſancto per modum futuri ait, accipiet, cum tamen ab æterno ſuſceperit à filio quicquid habet, & eſt, ſicut iam paulò ante prædixit, quæcũque audiet, quia cum ſancti ſpiritu, proceſſio ſit æterna, per uerba omnium tẽporum deſignatur. Græci dicunt, ꝙ Chriſtus idcirco non ait, de me accipiet, ſed de meo, quia ſpiritus ſanctus non procedit à perſona filii, ſed ab eo quod eſt filii, puta de ſubſtãtia patris, quæ communicata eſt filio. Hoc autem confingunt, quoniam in uerbis ſequẽtibus Chriſtus probat, quòd ſpiritus ſanctus à ſe verè procedit, *Et annunciabit uobis* futura, & cętera nunc commemorata. *Omnia quæcunque habet pater, mea ſunt*, non ſolùm per fruitionem, vt dixerunt hęretici, ſed & per ſubſtantialem

D identitatem, continentiamque realem, hoc eſt, totam ſuam eſſentiam, poteſtatem & perfectionem pater mihi communicauit, imò quicquid conuenit patri, competit filio ſ[ola] relatione, ſeu proprietate notionali, in qua diſtinguũtur excepta, ideo virtus ſpiratiua communicata eſt, & competit filio. *Propterea dixi, quia de meo accipiet*, hoc eſt, de plenitudine diuinitatis meæ, ſeu de me procedit, quaſi dicat, Cum in patre & in me ſit vna eſſentia, vna uoluntas, vnaque uirtus: quemadmodum ſpiritus ſanctus procedit a patre, ſic & à me quoniam id per quod competit patri ſpirare, eſt in me, ſicut tres perſonæ ſunt vnus creator, quoniam id per quos competit patri creare, eſt in filio & ſpiritu ſancto

E nec aliud obſtat.

Porrò, ſpiritus ſanctus eſt amor; ideo procedit à uoluntate. Voluntas autem in patre & filio eſt una numero. De hac materia multa inducit Anſelmus in libro de proceſſione ſpiritus ſancti, *Et annunciabit uobis* quæ dicta ſunt per ſe, uel per angelos ſanctos. *Modicum & iam non uidebitis me*, id eſt, pauco tempore tollar à ueſtro aſpectu, uidelicet ab hora comprehenſionis iam imminentis, uſque ad diem reſurrectionis, in quo uobis denuò apparebo, *Et iterum modicum & uidebitis me*, hoc eſt, Act. 1. prædicto tempore paſſionis, ac ſepulturæ

F meæ completo, rurſus modico tempore ero uobiſcum corporali præſentia, ſcilicet à die reſurrectionis uſque ad aſcenſionem, propter quod ſubditur, *Quia uado ad patrem*, id eſt, cœlos mox aſcendam, ubi Deus pater ſpecialiter eſſe, ac habitare aſſeritur, ideo uidebitis me, ſed non diu corporali intuitu. Vel ſic, quia ad patrem uado, id eſt, per paſſionem tendo ad plenam glorificationem, ideo modico tempore non uidebitis me. *Dixerunt ergo ex diſcipulis eius adinuicem.* Per hoc quod Euangeliſta ait, ex diſcipulis eius, uidetur innuere, quòd non omnes Apoſtoli, ſed quidam eorum dixerunt, quæ ſubſequuntur: & puto quòd illi qui tardioris erant ingenii, præſertim cum uerba hęc Chriſti ſint multum ad intelligendum facilia. *Quid eſt hoc quod dicit nobis, modicum & non uidebitis me, & iterum modicum, & uidebitis me, & quia uado ad patrem?*

A *Dicebant ergo, Quid eſt hoc quod dicit nobis modicum?* Quia intelligit dicendo nobis, modicum, cum additione oppoſitorum, quaſi dicant: Videtur contrarietas eſſe in verbis eius: *Neſcimus quid loquitur* forſitan ex reuerentia Chriſti, vel timore non audebant Chriſtum interrogare, ſed inter ſe, quaſi ſecretè conferebant, & conquirebant, ſi forte vnus eorum poſſet ſatisfacere alteri. Verùm cum hoc non poſſent, decreuerunt interrogare magiſtrum: qui ſciens ſecreta cordis eorũ, præuenit eoſdem, quemadmodum ſubditur: *Cognouit autem Ieſus, quia volebant eum interrogare.* Chriſtus non ſolum vt deus, ſed inſuper vt homo cognouit vniuerſorum cordium abdita, & quicquid in tota creatura vnquã
B fuit, eſt, aut erit. *Et dixit eis: de hoc quæritis inter vos, quia dixi modicum & non uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis,* id eſt, horum verborum intellectum inueſtigatis: ad quod Chriſtus reſpondet, *Amen amen dico uobis, quia plorabitis, & flebitis vos,* Id eſt intus & foris plangetis illo modico tēpore quo non videbor a vobis: tanquam dicat, Per id quod dixi modicum & non videbitis me, ſignifico tēpus paſsionis meæ, & ſepulturæ. *Mundus autem gaudebit,* id eſt, mundani Iudæi, ſacerdotes, ſcribæ, & phariſæi gloriabuntur de mea occiſione, & ſepultura, militumq́ue cuſtodia, quaſi certi de hoc, quòd reſurrecturus non eſſet,
Pſal.38. qui tãto lapide fuerat clauſus: militibusq; vallatus. Vnde fertur in pſalmo, Aduerſũ
C me letati ſunt, & conuenerunt, congregata ſunt ſuper me flagella. *Vos autem contriſtabimini,* triduo mortis meæ, propter meam occiſionem, veſtram à me ſeparationem, & deſolationem, inhoneſtamq́ue fugã. Hæc triſtitia non fuit illicita, quanuis quantũ ad aliquid fuerit inordinata, videlicet, quia de corporali receſſu Chriſti nimis dolebant, nec eius paſſionem conſiderabant, quaſi ſalutem mundi, atque introitum vitæ æternæ, *Sed triſtitia veſtra uertetur in gaudium,* id eſt, prædictio mœrori ſuccedet conſolatio magna in die reſurrectionis, & deinceps cum apparuero vobis.

¶Gaudium quoque infœlicium Iudæorũ cito verſum eſt in mœrorem & luctũ, quoniam vehementer doluerunt, & erubuerunt, quando in die pentecoſtes, & poſtea cœperunt apoſtoli in nomine Chriſti, tã inſuperabiliter prædicare, tot milia iudæorum conuertere, tanta quoque prodigia D operari: poſtea à Romanis deiecti ſunt penitus, tandéq́ue in æternam prolapſi ſunt pœnam. Denique nõ ſolum Apoſtoli, ſed cuncti electi nunc in hoc mundo plorant, & flent amore dilecti ſuper omnia Ieſu Chriſti. Item præ deſiderio exiſtendi cum Deo, & ex gloriæ dilatione, propria inſuper, & aliena deflent peccata, & ita ſunt eis lacrymæ panes die ac nocte, & lauant ut Dauid per ſingulaas noctes lectum ſuum. Mũdus uerò, uidelicet reprobi, modo gloriatur cum malefecerit, ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto deſcendunt in infernum: quibus ait Saluator, Væ vobis qui ridetis, quia plorabitis, & flebitis. Electorum quoque triſtitia cito in gaudium cõuertetur, iuxta quod dicunt in pſal. Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigeriũ. Hinc ſcriptum eſt, Poſt tempeſtatem tranquillum facis, & poſt fletum exultationem infundis. Et Naum primo, Bonus dominus, & confortans in die tribulationis: & ſciens ſperantes in ſe. Magis ergo optemus nũc cum electis utiliter contriſtari, & plangere quàm cum mundo inaniter iucundari, intimorataq́ue mente ridere. Melius enim eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuii. *Pſal. 41. Pſal. 6. Prou. 2. Iob. 21. Luc. 6.* E *Pſal. 65. Tob. 3. Naum. 1. Eccle. 7.*

Præterea adducit Chriſtus exẽplũ ad hoc, quod dixit diſcipulos cõtriſtãdos, & cito letificãdos *Mulier cum parit, triſtitiam habet* ex dolore qui inſtat, *Cũ aut pepererit puerũ, iam non meminit preſſuræ,* id eſt, pœnæ ac triſtitiæ præcedentis, quoniam non atten F dit, nec curat ea. *Propter gaudium* i. pre gaudio concepto ex hoc, *Quia natus eſt homo,* id eſt filius *In mundum.* Magis enim ſolet pariens exultare nato filio, quã ſtra. *Et uos igitur nunc quidem triſtitiam habetis* de meo receſſu, & paſsione. *Iterum autem* poſt reſurrectionem *Videbo uos,* ita quòd ſimul à vobis videbor *Et gaudebit cor ueſtrum,* mihi congratulando, & de propria conſolatione, ac ſaluatione lætando: quemadmodũ infra habetur, Gauſi ſunt diſcipuli viſo domino.

Moraliter, Mulier eſt eccleſia, vel anima fidelis, quæ cum parit, id eſt, opera pœnitentiæ facit, vel aliorum conuerſioni intendit, triſtitiam habet de ſuis, & alienis peccatis, & pro-

A pter labores, & afflictiones vitæ præſen-
2.Cor.1. tis, prout Apoſtolus teſtatur. Nullam re-
2.Cor.6. quiem habuit caro noſtra, ſed ſupra mo-
dum grauati ſumus, ita vt tæderet nos vi-
uere. Cũ autem peperit puerum, id eſt, ali
quem ad Chriſtum conuerterit, vel ad re
gnum cœlorum præmiſerit, vel opus bo-
num perduxerit ad perfectionem, vel ſeip
ſam perfecte reformauerit ad Chriſti imi
tationem: iam non meminit preſſuræ præ
habitæ, propter gaudium fructus conſecu
ti: quoniam natus eſt homo, id eſt, per gra
tiam reformatus, ſpiritualem vitam ſorti
tus, vel eſſe gloriæ ſempiternæ adeptus.
1.Theſ.2 Vnde Paulus filijs ſuis, quos ſpiritualiter
peperit, ſcribens, Quæ eſt, inquit, gloria
noſtra? Nonne vos? ¶ Poteſt quoque mo-
B ralitas iſta referri ad primitiuã eccleſiã,
collectionem, videlicet apoſtolorum, quæ
tunc peperit cum triſtitia, quũ de Chriſti
paſſione ingemuit, poſtquam verò pepe-
rerat puerum, id eſt, flendo, & eiulando
Chriſti puriſſimi præſentiam fuit adepta,
nõ meminit prioris triſtitiæ, propter gau
diũ, quod habebat, quia natus eſt homo
in mundum, id eſt, Chriſtus ad immorta-
lem vitam fuerat ſuſcitatus, & mundo ex
hibitus, *Et gaudium veſtrum* ſpirituale. *Ne-
mo tollet à uobis*, quia non ſolùm in proſpe
ris, ſed etiam in aduerſis gaudebitis, ſicut
Acto.5. in Actibus dicitur, quòd ibant gaudentes
à conſpectu concilij, quoniam digni ha-
biti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam
2.Cor.6. pati. Et Apoſtolus, Quaſi triſtes ſemper
C autem gaudentes. Veruntamen Chriſtus
ideo dicit hoc, quoniam gaudium apoſto
lorum, omniumque deuotorum fideliũ,
licèt in hac uita interdum interrumpatur
& mœrori commiſceatur, non tamen au-
fertur omnino, ſed cito poſt hanc uitam
perficitur, atque internam ſtabilitatẽ ſor-
titur. *Et in illo die me non interrogabitis quic
quam*. Si per hoc quod ait, in die illo, in-
telligatur totum tempus à reſurrectione
uſque ad aſcenſionem, non uidetur poſſe
ſaluari hoc uerbum, nam inter diẽ reſur-
rectionis, & aſcẽſionem dominicam, apo-
ſtoli interrogauerunt, quia & Petrus di-
Ioan.21. xit ad Chriſtum de Ioanne: Domine, hic
autem quid? quãdo Chriſtus apparuit eis
ad mare Tyberiadis, in aſcenſione quoque
qui conuenerant, interrogabant, dicẽtes,
Domine, ſi in tempore hoc reſtitues re-
gnum Iſrael? Si autem textus dicatur ha D
bere, Et in illo die me non interrogabitis Acto.1.
quicquam, rurſus inſtantiam patitur, quia
paulò poſt dicitur, In illo die in nomine Ioã.16.
meo petetis, nec dubium quin inter re- Ioan.21.
ſurrectionem, & aſcenſionem apoſtoli de
precati ſint patrem in nomine Chriſti. Si
uerò, quod ait in illo die, referatur ad diẽ
determinatum, probabile uideri poteſt, quòd
aliquo certo die, quo Chriſtus eis appar-
uit, uel eum interrogauerunt, quã & Euan
geliſtæ non referunt apoſtolos interro-
gaſſe Chriſtum, niſi quòd apud Ioannem le-
gitur Petrus interrogaſſe, & diſcipuli in
actis Apoſtolorum. Secundũ hoc ſenſus Acto.1.
eſſet, in illo die tantam illuminationem,
uel certitudinem dabo uobis de mea re-
ſurrectione, quòd nõ erit neceſſe aliquid E
interrogare. Quidam uerò referũt ad diẽ
æternitatis, in quo gaudium electorum
conſummatur, nec aliquid ultra moleſtiæ
patitur. Tunc.n. beati nihil interrogant,
ueque rogant, quantùm ad ea quę ad eſ-
ſentiale præmium pertinent, orant tamen
pro alijs, & de quibuſdam operibus Dei,
unus alium, & omnes Chriſtum interro-
gare poſſunt: quẽadmodum Chriſto aſcen
dente, angeli, inter ſe cõquirebant, Quis
eſt iſte qui uenit de Edõ? Et quis eſt iſte Iſai.63.
rex gloriæ? Chriſtum quoque interroga- Pſal.23.
bant, Quare ergo rubrum eſt indumentũ
tuum, &c. ſecundùm quod Dionyſius, & Iſai.63.
Hieronymus uerba Iſaiæ exponunt.

EXPOSITIO RESIDVAE partis. F

Amen amen dico uobis, Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis.

ARTICVLVS XL.

AMen amẽ dico uobis, *ſi quid* ſalubre & decens. *Petieritis* inſtãter, & pro uobis: *Patrem* cœleſtem *in nomine meo*, i. per me Dei, ac hominum mediatorem per uirtutem paſſionis meæ, & merita omnium quæ pro humana ſalute aſſũpſi, feci, ac pertuli, per incarnationem, cõuerſationẽ, obedientiã, patientiã, *Dabit uobis*, & ſi non ſtatim, tamen tẽpore opportuno, vel ſi nõ id quod petitis, tamen aliquid melius. ¶ Ad exaudibilitatem nempe

A orationi (ut dictum eſt,) hæc tria requi-
1.Theſ. runtur, atque ſufficiunt. Primò, ut uerè ſalutaria requirantur. Vnde ſecundùm Damaſcenum. Oratio eſt petitio decentium a Deo. Secundò, ut indeſinenter cũ
Iacob. 1. plena fiducia oret quis, dicente apoſtolo, Sine intermiſſione orate. Et Iacobus, Poſtulet (inquit) in fide nihil hæſitans. Tertiò, ut oret pro ſe, quod dico, non quaſi
Iacob. 5. non ſit orandũ pro aliis, cum Iacobus dicat, Orate pro inuicem, ut ſaluemini: ſed quia oratio ẽt iuſti, quanuis ſalutaris atque aſſidua, interdũ nõ exauditur pro aliis, pp indignitatẽ, & incapacitatem eorũ, quoniã indeſinenter obicem ponunt gratiæ Dei, propter quod dominus ait ad
Iere. 15. Ieremiam de populo Iudaorũ prauiſſi-
B mo: Si ſteterint Moyſes, & Samuel corã me, non eſt anima mea ad populũ iſtum. Oremus ergo cũ omni reuerẽtia Deũ patrẽ per unicũ filiũ eius certiſſimi ꝙ exaudiet nos ultra, & amplius, q̃ mereamur, cũ ſit noſtræ ſalutis amator. Si cõſideremus quãta pater fecit pro nobis, quantũ dilexit nos, quãta beneficia contulit, quanta promiſſa ſpopondit: dubitare nequaquam poterimus, quin libentiſſimè preces noſtras ſuſcipiat, ſed omnino decens, & iuſtũ eſt, ut cũ cordis cuſtodia cũ ingenti diligentia, cũ puritate mentis, & ſtabilitate dñm maieſtatis oremus ne quem orando mitigare ſtudemus, impiè cõuerſando exacerbemus. ¶ Veruntamẽ, hoc implere maximo eget labore, ad refrenandũ animi e-
C uagationẽ, propter quod abbas Agathon dixit: Non eſt labor, ſicut orare Deum. Itaque quantumcunq; uidemur à Deo repelli, non exaudiri, non aſpici, nullatenus deſperemus, nec frangatur ſpes noſtra, ſed ueritatẽ ſcripturæ pẽſantes, ſciamus ſperãtem in dño non poſſe repelli. Ideo dicit
Pſa. 93. Pſalm. Lætetur cor quærentium dominũ,
Pſa. 104 quærite dominum, & confirmamini, quærite faciem eius ſemper. *Vſquemodò non petiſtis quicquam in nomine meo.* Supra orauit
Mat. 21 Mar. 11 Luc. 11. Iacob. 1. Ioã 14. Luc 17. Mat. 20 Mar. 10 Filippus: Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Porrò (ut in aliis Euangeliſtis inuenitur) diſcipuli ante hanc ręram multa ſaluberrima deprecati ſunt Chriſtum dicendo, Adauge nobis fidem. Filii quoq; Zebedæi petierunt, ut unus eorum ad dexteram Chriſti, alius q; ad ſiniſtram ſederet in regno. Orationẽ quoq; dominicam legerunt frequenter. Quomodo ergo nil petierunt in nomine Chriſti? D
Dicendum, quod nullus petit in nomine Chriſti, niſi Chriſtum vere cognoſcat, eũ que ſaluatorem perpendat. Apoſtoli aũt huculque nullã fidei ſtabilitatem habuerunt de Chriſti diuinitate, & de cæteris eius myſteriis: præterea Chriſtus non negat ſe exoratum ab Apoſtolis, ſed ꝙ nil Mat. 7.
petierunt patrẽ in nomine ſuo, quia nõ re Marc. 2.
cte ſenſerunt de Chriſto in omnibus, præ Luca. 11.
ſertim quantũ ad eius diuinitatẽ. Petite in nomine meo indeſinenter, *Et accipietis* qđ petitis, Omnis. n. qui petit, accipit: & qui quærit inuenit, & pulsãti, aperietur. Hinc fertur in Pſalmo, Sperent in te qui noue Pſal. 9.
runt nomen tuum, qm̃ non dereliquiſti quærentes te domine. Sic ueraciter eſt, ſi noſceremus nomẽ Dei noſtri. i. formatã, expertam, & illuminatã notitiã de eo ha E
beremus, nullatenus diffideremus, nec fatigaremur, aut ceſſaremus, ſciẽtes ſuę bonitatis abyſſum, ſuæ miſericordiæ pelagus, ſuę caritatis ardorẽ. Hoc itaq; poſtuletis, *Vt gaudium ueſtrum* ſpũale, qđ poſt reſurrectionem habituri eſtis de me, *Sit plenum*. i. Perficiatur in patria, ut gaudeatis de me, non ſolũ ſecundũ quod homo ſum, paſſus pro nobis, ſed inſuper vt Deus creator ueſter & beatificator, ut bonitas infinita, Deus immẽſus, fons totius beatitudinis veſtræ. Nunquã poterit gaudium noſtrum eſſe plenum, niſi primum, ueritatem per ſpeciem contemplemur, atque diuina bonitate in ſeipſa immediatè fruamur: ex qua cõtemplatione, & fruitione F
tanta delectatio oritur, quod maiorẽ ſancti in patria nequeunt affectare. Habẽt. n. & poſſident poſſeſſione ſecura ac ſempiterna quicquid abſolutè deſiderant cũ fe- Mat. 13.
licitas ſit bonũ perfectè contemplatiuũ, Luc. 8.
atq; quietans, utpote ſtatus omniũ bonorũ aggregatione perfectus. *Hæc in prouerbiis locutus ſum vobis.* i. cum quadam obſcuritate, & ſimilitudine parabolica. Sic. n. Chriſtus loqui ſolicitus fuit ante paſſionem. Vnde nunc ſimilitudinem mulieris parturientis induxit. *Venit hora*. i. tempus propinquat, *Cum iam in prouerbiis*, id eſt, obſcurè ſeu ut huculque, *Loquar vobis*. Quanuis autẽ Chriſtus diſcipulis loquebatur hoc modo obſcurè, nihilominus expoſuit eis ſenſum, propter quod ait ad eos, Vobis

datum

A datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæ-
Marc.4. teri autem in parabolis. Ideo Marcus te-
ſtatur, Seorſum diſcipulis ſuis diſſerebat
omnia: nõ tamen tam clarè, vt poſt reſur
rectionẽ: idcirco nunc ſubditur, *Sed palam*
de patre meo annunciabo uobis, i. clariorem
quã ante dabo vobis notitiã Dei patris,
quod factũ eſt in die pentecoſtes, quando
Acto.2. Apoſtoli recepto ſpũ ſancto, lympida qua
dã acie mentis cognouerunt de patre, to-
taq; ſuperbeatiſſima trinitate, quæ ante
audierũt à filio, ſed parum, vel nihil intel
lexerunt de eis. ¶ Veruntamen quod ait,
palã nõ eſt intelligendum de viſione cla-
2.Cor.3. ra, & immediata per ſpeciẽ, ſed ſingulari-
ter euidenti per fidẽ: de qua dicit Apoſto
lus, nos aũt reuelata facie gloriã domini
B ſpeculantes. Denique ante diẽ pẽtecoſtes
Chriſtus proprio ore clarè docebat diſci
pulos de diuinis, qñ apperuit illis ſenſũ,
vt intelligerent ſcripturas, inſufflauit que
Lucæ.4. in eos, & ait, Accipite ſpiritum ſanctum.
Ioan.20 *In illo die in nomine meo petetis*, i. patrem per
filium verè ac rite orabitis, quia tunc co-
gnoſcetis filium, ſpũaliter, ac ſincerè, quõ
ſit Dei, & hominum mediator per quem
omnia gratiæ dona hominibus impartiũ
tur à patre ſeu trinitate. ¶ Quidã exponũt
1.Tim.2 hunc locum ab illo uerbo, Venit hora cũ
iam non in prouerbiis loquar uobis, de ui
2.Co.13 ſione, & illuminatione ſanctorũ à Chriſto
in patria, ubi omnia uident in uerbo, &
Deum palam conſpiciunt, nõ per ſpeculũ
in ænigmate, ſicut modo: quã expoſitionẽ
C reprobat Auguſtinus per id quod adiectũ
eſt, In illo die, in nomine meo petetis. Sã
cti aũt in patria nõ petunt, ut dicit, cũ pe-
titio ſit indigẽtiæ, quæ in patria locũ non
habet. Ad quod dici poteſt ꝙ orant pro
aliis, & pro certis punctis ad accidentale
præmiũ pertinẽtibus. *Et non dico uobis quia*
ego rogabo patrem de, i. pro *Vobis*. Quõ intel
Ioan.14 ligendum eſt hoc, cũ ſupra in hoc ipſo ſer
Ioan.17 mone dixerit Chriſtus Apoſtolis, Ego ro
gabo patrem, & alium paracletum dabit
Ibidem. uobis? Rurſus ſine mediatore Chriſto nul
lus habet acceſſum ad Deum, nec aliquid
promeremur, uel exaudimur, niſi uirtute
& merito Chriſti. Ad hoc quidam reſpon
dent, ꝙ Chriſtus rogat ut homo, & nõ ro
gat ut Deus. Quamuis autem hoc uerum
ſit, tamen non uidetur ad propoſitum ſa-
tisfacere, quoniam Chriſtus cauſam, cur
non rogabit patrem pro diſcipulis ſuis aſ D
ſignãs, addit eis. *Ipſe enim pater amat uos, quia*
uos me amaſtis. Inſuper paulò poſt in hoc
ipſo ſermone Chriſtus rogat patrem pro
Apoſtolis, Pater (inquiens) ſerua eos in
nomine tuo. Et, Pater, ſanctifica eos in ue
ritate. Non ergo uult dicere ꝙ nequaquã
orabit pro eis, ſed ꝙ tantæ perfectionis, &
gratiæ erunt, ꝙ non indigebunt Deo re-
conciliari, ſed eis amantiſſimi erunt fami-
liares, & præaccepti tanquam confirmati
in gratia, ita ꝙ poſt ſpiritus ſancti ſuſce-
ptionem nũquam peccabunt mortaliter,
ideo actus & preces ipſorum erũt Deo pla
centes ſine ſpeciali adiutorio interceſſio
nis recõciliatoriæ: non tamen excluditur
Chriſti ſubſidiũ, ſed inſinuatur ꝙ familia E
riter, & ſecurè poſſint patrem accedere,
ideo addit, *Ipſe enim pater amat uos* amore
æterno, *Quia* cuius cauſa a poſteriori, uel
ſignum eſt quòd *Vos me amaſtis* actus cari
tatis infuſæ. Certum ſæpeque dictum eſt,
quòd amor Dei præuenit, & cauſat omne
meritum noſtrum, & quicquid boni ha-
bemus, idcirco amor diſcipulorũ ad Chri
ſtum, non eſt cauſa à priori quòd pater di
ligit eos, ſed ſignum, quoniam amor eorũ
ad Chriſtum, eſt effectus amoris Dei pa-
tris, uel trinitatis ad eos. Propter quod in *1.Tim.4*
epiſtola Ioannis habetur, Nos ergo dili- *1.Ioan.4*
gamus Deum, quoniam ipſe prior dile-
xit nos. Quia igitur pater nos primò ama
uit, idcirco amamus unicum filium eius,
Et credidiſtis fide formata, *Quia à Deo exiui*
id eſt, à patre æternaliter genitus ſum, ſic F
que exiui ab eo emanatione immanente,
ſicut egreditur notitia à mẽte, & uerbum
ab intelligente: uel, exiui, id eſt, in mundũ
directus ſum à Deo trinitate, qui me ho-
minibus uiſibilem præbuit, ac ſocium de
dit *Exiui à patre*, Iuxta illud Eccleſiaſtici, *Eccle.24*
Ego ex ore altiſſimi prodiui, primogeni-
ta ante omnem creaturam, *Et ueni in mun*
dum per humanæ naturæ aſſumptionem,
atque cũ hominibus piã conuerſationẽ.
Iterum relinquo mundum, i. ab hominibus &
loco terreſtri recedo, quantũ ad naturam
aſſumptam, per uictorioſiſſimã aſcẽſionẽ.
Qui enim deſcendit, ipſe eſt & qui aſcen- *Baruc.3.*
dit ſuper omnes cœlos, *Et uado ad patrem*
per humanæ naturæ collocationẽ in cęlo
empyreo, in quo pater ſpecialiter eſſe, &
cõmorari cenſetur, quoniam ibi excellen-

tius

A tius operatur; & ſeipſum clarius manife- Ephef.4.
ſtat: quāuis ſecundū ſe nullā habeat habitudinē, uel determinationē ad locū: ſed in ſeipſo inuariabiliter, æternaliterq; ſubſiſtat, tanquā ens uerè incircunſcriptū, ſimpliciterq;, & perfectiuè infinitū. *Dicūt ei diſcipuli eius, Ecce nunc palā loqueris*, dicēdo quod pater amet nos, quia dileximus te, &c. *Et prouerbiū nullū dicis*, loquēdo de exitu tuo à patre: & aduētu in mundū, ſed ipſam ueritatē nude ſine parabola loqueris. ¶Chriſtus nanque nō ſemper parabolicè loquebatur diſcipulis, & licet paulò ante iā dixerit, Venit hora cū iā non in prouerbiis loquar uobis, qđ ad tēps per reſurrectionē relatū eſt, non tñ negauit, quin ēt ante paſſionē loqueretē eis quædā de Deo ſine pro
B uerbiis *Nunc ſcimus* per fidē & experientiā quandā, *quia ſcis omnia*, Hoc ideo aſſerunt, qm̄ Chriſtus præuenit interrogationē eorum, & cogitationes eorū cognouit, ſicut iā patuit: imò ex diuerſis uerbis, & facti Chriſti cognoſcere poterāt, quod nil eū lateret, *Et non opus eſt tibi*, i. ad hoc qđ reſpondeas nō oportet nec indiges *Vt quis te interroget*, quia tu noſti dubitationes, atque propoſita cordiū, unde non oportet tibi aliquid notificari, ſed uniuerſa mentiū noſcis arcana. *In hoc credimus quia a Deo exiſti*, ut dicis per generationē æternā, ita quod omnia ſcis quæ ſcit pater ſicque Deus,
C qm̄ omnia noſcere modo iā dicto, Deo eſt propriū ¶Secundùm Aug. Apoſtoli nō intellexerunt uerba Chriſti, quibus ſe dixit exiſſe a patre, ſed putabāt ſe ſcire qđ ignorabant. Verūtñ certū eſt, quod credebāt eū exiſſe à patre, ita quod diuinitus directus, ſeu miſſus eſſet in mundū, ſed an uerba perinducta de exitu generationis diuinæ acceperint, non eſt adeo certum. *Reſpōdit eis Ieſus*, *Modo creditis*, clarius & magis explicite quam ante: tamen & ante crediderunt. Sed ne Apoſtoli de ſua quaſi perfectione gloriari inciperent, quoniam dixit eis, quod pater ipſos amaret, nec ipſe pro eis rogaret, eò quod eſſent Deo amabiles: mox de eorum ruina, & inſtabilitate adiecit. *Ecce uenit hora*, id eſt, indeſinenter propinquat, *Et iam uenit* id eſt, in proximo eſt. Vnde quaſi præſens reputatur, quia quod modicum eſt, non computatur, *Vt diſpergamini unuſquiſq; in propria*, id eſt, fugiatis a me, & quilibet ſuum latibulum, uel com

modum quærat, quomodo poſſit ſaluare D
ſeipſum de manibus Iudæorum, quod in Mat.26
comprehenſione Chriſti impletum eſt, Mar.14
quando diſcipuli relicto eo, omnes fuge- Zach.13
runt: quemadmodum per Zachariam fuit prędictum, percute paſtorem, & diſpergentur oues gregis, *Et me ſolum relinquatis*, id eſt, ueſtro conſortio deſtitutum, atque humana ope priuatum: iuxta illud in Pſal. Longe feciſti notos meos a me, & Pſal.87
elongaſti à me amicum, & proximum, *Et non ſum ſolus* id eſt ſine conſorte, ſeu pari naturæ, nec ſine aſſiſtente, & adiuuante, *Quia pater mecum eſt*. Pater.n. & filius inſeparabiles ſunt natura, & operatione, loquendo de filio ſecundū diuinā naturam. Sic quoq; ſunt naturæ cōſortes ſeu pares.
Sunt.n. non ſolū unius eſſentiæ, ſed & una E
eſſentia, unumq; eſſe. Loquendo autē Dei filio ſecundùm naturam aſſumptam: ſic pater fuit cum filio tempore paſſionis tanquam adiutor, & liberator, animam eius in omnium uirtutum ſtabilitate conſeruans, eumq; à morte celeriter ad immortalem uitam reſuſcitans. Propterea apud Iſaiam, Dominus (inquit) Deus auxilia- Iſa. 70.
tor meus. *Hæc oia quæ i hoc ſermone effatus ſum*, *Locutus ſum uobis, ut in me pacem habeatis*. i. ueram animæ tranquillitatem, & pacem internam, ac ſpiritualem de qua dicit Apoſt. Pax Chriſti exultet ſemper in Coloſſ.3.
cordibus ueſtris hanc pacem habemus in Chriſto. i. in contemplatione, & in dilectione ipſius, quoniam Chriſtum, eiuſq; F
opera & perſecutiones, beneficia, & promiſſa penſando, pacem cordis habemus quantumcunq; foris turbemur, ſed & pax multa diligentibus legem Dei. Idcirco dicit Pſal. Tribulatio & anguſtia inuenerūt Pſ.118.
me, mandāta tua meditatio mea eſt. Hoc Ibidem.
nempe eſt ſanum, optimumq; conſiliū, ut omni perſecutione, ſeu tribulatione demus nos ad conſiderationē legis diuinæ, & eorum quæ Chriſtus pro nobis ſuſtinuit. *In mundo preſſurā habebitis*. i. perſecutiones tentationes, & aduerſitates innumeras. Omnes.n. qui uolunt pie uiuere in 2.Tim.3
Chriſto, perſecutionem patientur, qđ maximè uerū fuit in primitiua eccleſia, præſertim in Apoſtolis, quando omnis qui occidit Chriſtianum, arbitrabatur ſe obſequium præſtare Deo. *Sed confidite*. i. ſpem præualendi per gratiam meam habere nā
Ego

A Ego *uici mundum*. i. amatores terrenorum, perſecutores iuſtorum, uidelicet ſacerdotes, ſcribas, ac Fariſæos, quos uerbis, & factis confudi & uici, quia nec ſapiētię meę potuerunt reſiſtere, nec miracula abnegare, nec me à uia æquitatis auertere: ſed & per patientiam uici uniuerſam eorum malitiam, imo tunc Chriſtus uicit mundum cum eum mundus occidit tunc ſapientia uicit malitiam, & ipſe ſua morte meruit mundi principatū atq; iudiciariam poteſtatem: deditq; ſuis militibus fiduciam formam, & poteſtatem uincendi hūc mūdum. Meruit enim per ſuā perſecutionem cunctis fidelibus gratiā ſuperandi, ac triūfandi in oībus, quā Deus per Chriſtū uo-
1. Cori. 15 bis largitur, dicente Apoſtolo, Gratias a-
B gimus Deo, qui dedit nobis uictoriā per Ieſum Chriſtū. Itemq;, In omnibus (ait) triunfat nos in Chriſto Ieſu, & omnia poſ-
2 Cor. 2. ſum in eo qui me confortat. ¶ His uerbis conſolatur nos Chriſtus, ne in diuerſis puſillamines, aut debiles efficiamur, ſed clamemus in cęlum ad eū qui pro nobis uicit mundum, & miſerebitur noſtri Deus noſter pugnans & expugnans pro nobis. Rurſus, quoniā Chriſtus uicit mundū debilitata eſt mundi poteſtas, nec plus poteſt in nos q̄ Chriſtus permiſerit. Hinc ergo monemur in omni aduerſitate eſſe cōſtantes, confidendo in Chriſto, & eius perſecutiones conſiderando, ſi quemadmodū ad Hebręos ſcribitur, per patientiam curramus propoſitum nobis certamen, aſpi-
C cientes in autorem fidei & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio, ſuſtinuit crucē. Et Petrus. Chriſto (inquit) paſſo in carne & uos eadem cogitatione armamini. Hic finitus eſt pręclariſſimus, admirabilis, & prolixus Chriſti ſermo, factus, uel potius incoatus in cęna. Poſt hęc Euangeliſta deſcribit orationem & gratiarum actionem Chriſti pro ſuis diſcipulis, & uniuerſis fidelibus.

ELVCIDATIO CAP. XVII.

Hæc locutus eſt Ieſus, & ſubleuatis oculis in cælum, dixit, pater uenit hora.

ARTICVLVS XLI.

Completo ſermone profundiſſimo, doctrinali atq; prophetico, ſubiungit filius Dei orationē ſublimē, pro ſuiipſius D glorificatione, quantū ad præmium accidentale, pro Dei patris clarificatione in cordibus hominum, pro apoſtolorū, omniumq; credentium ſalute & conſeruatione. Et quia orando debemus Dei laudem, & gratiarum actionem miſcere, ipſe ſaluator orando ad patris ſui laudem, itemque gratiarum actionem ſæpe conuertitur. Ait itaque ſanctiſſimus Euangeliſta. *Hæc*. i. ſermonem in quatuor præcedentibus capitolis iam deſcriptum, *Locutus eſt Ieſus*, Apoſtolis, partim ſedendo uſque ad id, Surgite eamus hinc: partim ſtando vel ambulando uſque ad locum præſentem, quem planè ſermonem fecit nō ſolùm ad Apoſtolorū, ſed uniuerſorum, quoq; inſtructionē fideliū. quanuis hic ſermo pro E magna parte ad ſolos ſit referendus Apoſtolos. *Et ſubleuatis oculis* corporalibus *In cælum*, de quo in Geneſi habetur, In principio creauit Deus cœlū & terram.

¶ Verùm ſiue hoc intelligatur de cęlo viſibili ſeu ſtellato, quod dicitur firmamentū ſiue de cœlo empyreo, quod eſt locus, & manſio beatorū, & unū de quatuor coæquęuis ſecundū Strabū, & Bedam. Cur Chriſtus, qui ſecundū naturā aſſumptā vidit indeſinenter Deum patrē & trinitatē æquè perfectè per ſpeciem clarius q̄ oēs electi. Cur inquā oculos corporales leuauit in cęlū? quaſi per hoc oculi ſui interiores iuuarētur, uel excitarentur ad contēplationem ſublimiorē, aut feruentiorē affectionem, ad Deū. Et reſpondendū, q̄ fecit hoc F non ad ſuū profectū: neceſſitatem, vel indigentiā, quia quomodocunq; corpus eius fuerat ſituatū, anima eius ſemper æquè perfectè ferebatur ad Deū, nō in uigilia tantū, ſed & in ſomno, qui contēplationē, dilectionēq; animæ Chriſti nequaquā impediuit, ſed ad noſtrā informationē, ut edoceret nos, q̄ in orādo debemus oculū mētis ad Deū dirigere cū magna intentione, atq; ut hoc perfectius faciamus, Debemus & oculos corporales ad cęlum materiale leuare, quatenus inſpiciēdo magnificū opus Dei, & habitaculū eius, excitemur ad ſpeculationē diuinæ creatricis, atq; in cęlo habitātis maieſtatis, cęleſtiū quoq; gaudiorū memoria, quia ad mētis noſtrę eleuationē ad Deū, plurimū cōfert īduſtria exteriorū actuū, ſituū, applicatio-

A num, quoniam corporalia ad ſpiritualia ordinãtur, & bonus corporaliũ vſus ſpũalibus ſuffragatur. Porrò inter hæc corporalia ad internã deuotionẽ prouocãtia, ſunt oculorũ eleuatio, pectoris tonſio, corporis proſtratio, genuflexio, brachiorum extenſio, manuũ cõplicatio, multiformis inclinatio. Propter qđ in Thren. loquitur Ieremias, Leuemus corda noſtra cũ manibus ad Deũ in cœlos, Et Pſalm. Leuaui oculos meos in mõtes. Deniq; publicanus percutiebat pectus ſuũ, Et Salomon in lib. Reg. fertur oraſſe genibus flexis, & manibus in cœlũ leuatis. Erigamus ergo cũ Christo oculos cordis ad Deũ vbertim, ſecundùm qđ ſcriptũ eſt, Oculi mei ſemper ad dñm: quia oratio eſt aſcenſus mentis in Deum. Vnde qui orat corde vago, intimorato, & B diſſoluto, non orat veraciter, nec exauditur. Hoc egit Ezechie. quia ait, Attenuati ſunt oculi mei ſuſpiciẽtes in excelſum. *Pater* naturalis, & conſubſtãtialis, à quo oĩs paternitas in cœlo, & in terra nominatur, cui nomen & ratio patris propriiſſimè ac ueriſſimè competit, *Venit hora* paſſionis meæ: vel venit hora. i. tempus iã imminet faciendi qđ precor, videlicet clarificandi me: quã horam tu ipſe, & ego ab æterno determinauimus atq; præfiximus, *Clarifica filium tuum*. Tripliciter pater clarificauit Christũ poſt hãc orationẽ. Primò, per ſigna facta in paſſione, videlicet, ꝙ ad vnã Christi reſponſionẽ, oẽs aduerſarii eius, qui venerant capere eũ, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terrã, item per ſolis C obſcurationẽ tàm longã, & ſupernaturalẽ, per terræmotum, ueli templi ſciſſionẽ, & ſuſcitationem multorum ſanctorũ in die paſchæ, qui venerunt in ſanctã ciuitatem: apparueruntq; multis. Secundò, per glorificationẽ corporis Chriſti, quæ facta eſt per reſurectionem, aſcenſionẽ, & quatuor dotium collationem, uidelicet, impaſſibilitatis, claritatis, ſubtilitatis, & agilitatis. Tertiò, clarificauit eũ in cordibus hominum, quos conuertit ad Chriſtum, ita ꝙ eius maieſtatẽ cognoſcere ac uenerari cęperũt. Pro omnibus clarificationibus iſtis orauit nunc Chriſtus ¶ Sed cur iſta precatus eſt Ieſus, cũ ſciret certiſſimè patre ſic decreuiſſe, vt clarificaret taliter filiũ ſuũ? Dicendum, ꝙ non eſt inconueniẽs ea poſtulare à Deo, quæ ſcimus danda eſſe ab

Tren. 4.
Pſa. 120
Luc. 18.
3. Re. 8.
Pſal. 24.
Ezec. 38
Epheſ. 5.
Ioã. 18.
Mat. 37

eo quia & Deus ſic pdeſtinauit, ut daret D ea per preces ſeruorum ſuorum. Quoniã uerò glorificatio Christi hominis ordinatur finaliter ad gloriã patris, ſubiungitur, *Vt filius tuus clarificet te* per prædicationẽ Apoſtolorum clarũ te faciat in cordibus hominum, dando eis notitiam & uenerationem nominis tui altiſſimi. Niſi enim pater clarificaſſet Chriſtum, mundus non crediſſet in eum: & per conſequens nec patrẽ cognouiſſet: ideo Christus petit ſe clarificari, quatenus homines credant Euangelio eius, ſicq; Christus per ſui Euangelij annunciationẽ clarificaret & patrẽ, *Sicut dediſti ei* ab incarnationis principio, *Poteſtatem omnis carnis*, id eſt, uirtutem, & dominationem ſuper totum genus humanum. Ponitur ergo pars pro toto, uidelicet caro pro homine: quemadmodũ in E Pſal. Ad te oĩs caro ueniet. Atq; in Iſaia. Videbit omnis caro, quod os domini locutum eſt, Deniq; (ut dictum eſt) ſæpe eo ipſo quo Chriſti humanitas unita eſt uerbo hypoſtatica unione, prælata eſt omni creaturæ, habuitq; à principio incarnationis poteſtatem omnis creaturæ. Põt quoque ad Chriſtum ſecundũ diuinitatem referri: quia per hoc quod pater dedit filio diuinam eſſentiam, dedit etiã ei omnipotentiam, ſeu poteſtatem omnis carnis, omniſque creaturæ, hoc eſt poteſtatem per quem ipſe unigenitus filius uniuerſa creauit, gubernat, & poſſidet. Itaq;, ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ſic clarifica eum, *Vt omne* genus hominum, *Quod dediſti ei* per prædeſtinationem æternã, per tẽporalem uocationem, & fidei ſynceritatem, F Quos enim prædeſtinauit, hos & uocauit, ſecundũ Apoſtolum: qui iterũ ait, Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionẽ, Nemo quippe uenit ad filium, niſi pater traxerit eum. Illos ergo pater dat filio, quos decreuit ſaluari per eum, & conuertit ad fidem catholicam uiuam, & perſeuerantẽ, *Det vitam æternam* pro eorum ſalute moriatur, eiuſq; æternam beatitudinem mereatur ut homo, & largiatur ut Deus. Et hoc innoteſcit, quòd Chriſtus nunc loquitur de datione poteſtatis omnis carnis tẽporali, quæ cõpetit ſibi ſecundũ naturã aſſumptã: quoniã illa finaliter ordinatur ad redemptionẽ humanam, Datio uerò huius poteſtatis æterna, cõpetens Chriſto

Pſal. 36
Iſai. 40.
Roma. 8.
Epheſ. 1.
Ioan. 6.

A ſto ſecundùm diuinam naturam, non ordinatur ad aliud creatum, ſed potius finis eſt omnis creaturæ. *Hæc eſt autem uita æterna*, id eſt, uera atque cœleſtis felicitas conſiſtit in hoc, *Vt cognoſcant* clarè per ſpeciẽ, 1.Cor.13 quod Apoſtolus dicit, facie ad faciem, *Te patrem Solum deum uerum*, qui eſt Deus uerus, præter quem non eſt alius Deus, ita ꝙ Deu.33. dictio illa excluſiua, ſolũ determinat Deũ, recludens omnem aliam deitatem, quoniã non eſt deitas præter eam quæ eſt in patre, & patet quę eadem numero eſt in tribus perſonis quæ ſunt unus ſolus uerus Deus: eſtque hoc modo unaquæque earũ ſolus Deus uerus, ex quo eluceſcit perfidia Arrii atque Eunomii, arguentium ex hoc loco, quòd filius & ſpiritus ſanctus ſint pu- B ræ creaturæ, quaſi ſolus determinaret perſonam, & perſonæ excluderet conſortium. Sic ergo cognoſcant te. Et item *Quem miſiſti Ieſum Chriſtum*, id eſt, in claro & fruitiuo aſpectu patris, & filii, ſecundùm eius diuinitatem, haud dubium quin & ſpiritus ſancti, beatitudo omnis mentis creatæ eſſentialiter ſita eſt Trinitas nanque ſuperbenedicta eſt unum beatificum obiectũ omnium beatorum: in cognitione autẽ Chriſti ſecundùm ipſius humanitatem beatitudo conſiſtit, quantũ ad præmium accidentale, & ex conſequenti uel ſecundario.

¶ Ex his conſtat, ꝙ beatitudo conſiſtit in actu intellectus, eſſentialiter, ac directè, ita ꝙ contemplatio ſummæ ac primæ ueritatis clara, & immediata eſt eſſentia beatitu- C dinis, ſeu ipſa felicitas: tamen inquantum contemplatio habet fruitionem adiunctã. Non enim cognitio ſine delectatione atq; fruitione perfecta eſt. Hinc dicit Auguſtinus, ꝙ uiſio eſt tota merces, in qua utiq; Ioannes noſtram deiformem, & ſummam perfectionem, & per conſequentiam, uerã felicitatem conſtituit, dicens in prima ſua 1.Ioã.3. canonica, Chariſſimi, nunc filii Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus, cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quia uidebimus eum ſicuti eſt.

¶ Præterea omnes ſancti Dei uiſionẽ quaſi ſummum finaleq; bonum deſiderauerũt. Hinc moyſes domino loquens, Si inueni Exo.33. (inquit) gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam, ut ſciam te. Et Pſalmi. Pſal.64. oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Sed Ariſtoteles naturali ratione inductus. 10 Ethic. felicitatem conſtituit in ſpeculatione optimi ſpeculabilis. D Et quibus patet, quã rudis ſit Sarracenorum, Iudæorũque cæcitas, qui felicitatem ponunt in exterioribus bonis, deliciiſq; carnalibus: ſcilicet in uoluptatibus, guſtus. & tactus, atque ſimilibus. Philip.2 Corporalia.n. non ſunt bona ſimpliciter neq; finalia, ſed ad ſpiritualia ordinantur. Baruc.3. Carnales inſuper uoluptates nobis, & beſtiis ſunt cões, & in ſe viles ſunt. Beatitudo autem cõſiſtit in ſummis, honeſtiſq; bonis, & felicitas eſt bonũ prædignũ, ſpirituale, diuinum, uidelicet optima operatio optimæ potentię, ſecundũ virtutem perfectam. *Ego te clarificaui* ſanctum & ſummum oſtendi, ac honoraui, *Super terram*, i. inter homines uiatores habitantes in terra: quibus manifeſtaui maieſtatem E tuam, docendo, ſigna agendo, omne bonũ tibi attribuendo, alios ad cognoſcendũ, ac honorandum inducendo, tibi uſq; ad mortem obediendo, item in omnibus ſanctiſſimè conuerſando *Opus conſummaui quod dediſti mihi ut faciam*, ideſt, quicquid ad humani generis redemptionem præcepiſti me facere: docendo, inter homines cõuerſando, perſecutiones ferendo, nunc ad effectum perduxi, & quod reſtat, uidelicet, ut mortem crucis ſuſtineam, nũc tã prope eſt, ut quaſi factũ reputetur: de quo opere ait Chriſtus per Iſaiã, Opus meũ cũ Deo Iſai.49. meo. *Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum.* ideſt, in conſpectu tuo glorifica me, quantũ ad præmium accidentale, & ad dexteram tuam exalta, & pone me ſe- F cundũ naturam aſſumptam, *Claritate quã habui, prius quàm mundus fieret apud te*, beatitudinem meam, ſeu gloriam ſempiternã, quæ competit mihi ſecundùm diuinitatem, communicata corpori meo per redũdantiam quandam, Vel ſic, clarifica me in Epheſ.1. cordibus hominum apud temetipſum, id eſt, verè ſicut bonum, & iuſtum uidetur in oculis tuis, claritate quam habui prius quàm mundus fieret: æternam beatitudinem meam reuelando hominibus. Vel ſic, clarifica me apud temetipſum, i. in patria collocando me ſuper omnem principatũ, poteſtatem, uirtutem, & dominationem, claritate quam habui. i. gloria iſta accidẽtali, quã habui ſecundũ quod homo ſum ante mundi creationem, in tua diſpoſitione inuariabili, atq; æterna, hoc ẽ fac, & da mihi

A mihi nunc quod in æternitate dare, & facere decreuiſti. Porrò ſaluator dicẽdo ad ad patrem, Ego te clarificaui, & opus conſummaui quod dediſti mihi, oſtendit orationem ſuam exauditione cõdignã. Deus enim glorificantes ſe glorificat, obedientes remunerat, uoluntatẽ iſtorũ faciet, exau-
Pſ. 144 diens deprecationẽ eorũ iuxta illud Pſal. Quod uerò ait, priuſquam mundus fieret apud te, ſic intelligendũ eſt, ab æterno antequã totũ uniuerſum crearetur, ut eſſet in eſſe raro, ſeu creatæ ac propriæ ſubſiſtẽtiæ, vbi tu æternaliter es, qui cœlũ & terrã imples. *Manifeſtaui nomen tuum* .i. teipſum *Hominibus* per fidem. *Quos dediſti mihi de mundo*, puta diſcipulis meis, quos de mũdo eduxiſti .i. de uita, & communione ho-
B minum impiorũ, & conuertiſti eos adme,
Iere.23. quot utiq; decreuiſti ſaluare per me. Vnde Paulus teſtatur, Eripuit nos de præſenti ſeculo nequam, & tranſtulit in regnum filii dilectionis ſuæ. Horum corda Chriſtus edocuit uerbis, & ſignis, atq; operibus diuinis, de trinitate, de patre cœleſti. Et quanuis apoſtoli antequã Chriſto adhærerent, habuerũt notitiã aliqualẽ de Deo patre, ſecundùm ea quæ dicuntur abſolutè de ipſo, ut quod eſſet uerus Deus, creator omnipotens, &c. non tamen cognouerunt eum ſecundũ proprietatem relatiuam, per quã dr̃ pater naturalis unigeniti filii Dei. Primam quoq; notitiã patris perfecit in eis Chriſtus, ſic manifeſtauit eis patrẽ,
C ſecundũ ea quæ ei abſolutè conueniunt, magis clarè quàm ea cognouerunt, de qui-
Iſai.8. bus Chriſtus ait per Iſaiam, Ecce ego, & pueri mei quos dedit mihi dominus. *Tui erant* per creationẽ, gubernationẽ, & prædeſtinationem, *Et mihi eos dediſti* per temporalem uocationem, ſeu piam eorũ conuerſionem, infundendo eis gratiã meritis meis, ut ſint membra mea, fructumq; paſſionis meę finaliter ſortiantur, *Et ſermonem tuum ſeruauerunt*, id eſt, doctrinam tuam memoriter tenuerunt, & impleuerũt quãtùm requiritur ad ſalutem, uel ſermonem tuum .i. me uerbum tuum ſeruauerũt per fidem, & caritatem. *Et nunc cognouerunt* per fidem, quanuis nõdum perfectam: uel ſecundùm Auguſtinũ Chriſtus ponit præteritum pro futuro, dicens tales fuiſſe, & eſſe Apoſtolos. quales erant futuri recepto ſpiritu ſancto, *Quia omnia quæ dediſti mihi* hoc eſt, uniuerſa quæ habeo, *Abs te* D
ſunt id eſt, mihi a te collata ſunt, ita quod non operor arte magica, nec opera diabolica, prout impoſuerunt mihi Iudæi, ſed uirtute diuina. *Quia uerba quæ dediſti mihi* hoc eſt, quæ animæ meæ infudiſti, ac reuelaſti à ſuæ creationis principio: uel quæ mihi uerbo tuo dediſti per generationem æternam, per quam dediſti mihi uniuerſorum ſcientiam, omniumq; uerborũ intellectũ, & exemplarem rationem de omnibus, cũ ſim ars rationibus plena. *Dedi eis* prędicando eis documenta cœleſtia, *Et ipſi acceperunt ea* diligenter aduertendo atque credendo, *Et cognouerunt uere, quia à te exiui* per generationem æternam, ſic tamen, quod manſit in te, per ſubſtantiæ identi- E
tatem, *Et crediderunt* fide formata ac uiua, *Quia tu me miſiſti* da cœlo ad homines per incarnationis myſterium. *Ego pro eis* tanquam cariſsimis. *Rogo* tuam paternam bonitatem, oratione ex deliberata ratione procedente, quam ſemper exaudis ex Ioan.11.
me, ſicut ſuperius dictum eſt, Ego ſciebam quoniam ſemper me audis. *Non pro mundo* id eſt, reprobis amatoribus huius ſeculi. *Rogo* de quo mundo dicit Iacobus, Qui- Iacob.4.
cunque voluerit amicus huius mundi fieri, inimicus Dei conſtituetur. ¶ Si Chriſtus non orauit pro mundo, quomodo dixit in cruce pro crucifixoribus ſuis, Pater, Luc.23.
ignoſce illis. Et in Pſal. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi, ego aũt ora- Pſ.108. F
bam. Itemq; Ieremias, Recordare (inquit) Iere.18.
quod ſteterim in conſpectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationẽ tuã ab eis. Quod apud Iſaiam legitur Iſa.53.
prophetatũ, Ipſe peccata multorũ tulit, & pro tranſgreſſoribus rogauit. Ioannes etiam profitetur in prima ſua Canonica, Ip- 1.Ioan.2.
ſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, nõ pro noſtris tantùm, ſed & pro totius mundi. Dicendum, quòd Chriſtus non ſolùm ut Deus per ſcientiam increatam, ſed itẽ ut homo per ſcientiam inditam, nouit diſtinctè, & plenè, qui, & quot eſſent ſaluandi, qui etiã & quot eſſent dãnandi. Rurſus, quoniã Chriſtus ut homo cõprehẽſor fuit quoad ſuperiorẽ animę partẽ, uoluntas animæ eius ſuperior erat uoluntati diuinæ perfectiſsimè cõformata. Quẽadmodum ergo ſancti in patria non orant ſimpliciter pro eorum ſalute, quos Deo re-

uelante

A uelãte ſciunt præſcitos: imo nec abſolutè,
atque ſimpliciter deſiderant eorum ſalutē
ſic Chriſtus non orauit oratione ex deli-
berata ratione prodeunte pro reprobis. Fe
cit tamen pro eis quod in ſe fuit, & ex na
turali amore, pietate, uel affectione. Forte
uel alio modo orauit pro eis in generali,
uel in ſpeciali, ſicut & aliquo modo uoluit
eos ſaluari, hortans eos ad pœnitentiam:
quemadmodum ex naturali, ac inferiori
appetitu quo refugiebat mortem, orauit,
Mat. 16 Transeat à me calix iſte. Et per hanc diſtin
Mar. 14. ctionem, faciliter ſoluerentur auctoritates
Lucæ. 23 præallegatę, quæ & aliter ſolui poſſunt.
Nam oratio eius fuſa in illa cruce, pro qui-
buſdam occiſoribus ſuis per conſenſum
creditur exaudita, ſed illi non erant finali-
B ter pertinentes ad mundum perditionis. Si
militer orationes eius ante paſſionē pro
Mat. 4. iudęis fuſæ in aliquibus illorum ſortitæ
ſunt effectum, quando poſt reſurrectionem
nonnulli conuerſi ſunt, qui uſque ad Chri
ſti mortem contra eum ſæuierunt. ¶ Inſu-
1. Ioã. 2. per quod ait Ioannes in ſua epiſtola, uerū
eſt, quod Chriſtus quantùm in ſe eſt, eſt
propitiatio pro totius mundi electis, quã
uis in multis non adipiſcatur effectum,
quoniam ponunt obicem gratię ſaluato-
ris, *Sed pro his quos dediſti mihi* hoc eſt, quos
per me ſaluare diſpoſuiſti atque per gra-
tiam conuertiſti ad me, *Quia tui ſunt*. i. à te
ab æterno dilecti, ac prædeſtinati. De qui
2. Tim. 2 bus ait Apo. Nouit dominus qui ſunt eius.

Sed ſi erant ſic patris, & à patre filio, ita
C ꝙ perire non poterant quid neceſſe fuit o-
rare pro ęis? Et reſpondendum ꝙ ſine præ
uiis meritis erant prædeſtinati: ſic tamen
ꝙ prædeſtinationis effectum ſine meritis
Chriſti, & precibus obtinere nō debuerūt.
Prædeſtinatio nanque uniuerſa includit,
quæ ad ſalutem prædeſtinati concurrūt,
ideo comprèhendit, & preces, quæ pro præ
deſtinatis funduntur. *Et hæc omnia mea tua
ſunt, & tua mea ſunt*. Hoc dupliciter intelli
gi poteſt. Primò, de increatis, & infinitis
Ioan. 16 diuitiis patris, & filii. Pater enim ſe to-
tum communicat filio dans ei per gene-
rationem æternam diuinitatis plenitudi-
nem. Eſt itaque ſenſus, Omnia mea, hoc
eſt, quicquid abſolutæ perfectionis, quic
quid beatitudinis, eſſentiæ, & maieſta-
tis in me eſt, uel competit mihi, eſt in te,
& conuenit tibi, quoniam unum ſumus
& indiſtincti in his quæ abſolutè dicūtur: D
per ſolã vero relationem diſtinguimur. Se
cūdò, exponitur de bonis creatis: quia om
nia creata ſicut ſunt opus, & poſſeſſio filii,
ita & patris: imo pater, & filius ſunt unus
poſſeſſor, factor, & dominus totius entis
creati. Lyra exponit aliter, dicēs, ꝙ propter
inſeparabilē unionē diuinitatis, & huma
nitatis in Chriſto, fit idiomatū cōicatio,
quia humana aſcribēda ſunt Deo, & diui-
na homini Chriſto. Quãuis aūt hoc uerū
ſit, nō tamē uidetur ad propoſitū. Chriſtus
.n. nūc loquitur patri, certū aūt eſt, ꝙ pro-
pter cōmunicationem idiomatum, ea quæ
ſunt Chriſti hominis, nō conueniūt patri,
neq; ecōtra. Nō. n. pater eſt paſſus, quãuis
Deus ſit paſſus, nec pater eſt incarnatus,
nec filius eſt innaſcibilis, *Et clarificatus ſum* E
in eis, hoc eſt, claritatē meã, & dignitatē iã
partim cognoſcūt, dicētes Nūc ſcimus, quia *Ioan. 16*
ſcis omnia, & credimus, quia à Deo exiſti.
Poſt infuſionē verò ſpiritus ſancti, plenius
clarificatus eſt Chriſtus in diſcipulis ſuis,
& per eos qñ & Petrus dixit de Chriſto, *Act. 4.*
Hic eſt omnium dominus, & non eſt in ali-
quo alio ſalus. *Et iam non ſum in mundo* hoc
eſt, propinquū eſt ualde, ut corporalē præ-
ſentiã ſubtrahã hominibus, *Et hi* diſcipuli
mei *In mundo ſunt* diutius permanſuri, ua-
riaſq; tribulationes paſſuri, *Et ego ad te ue
nio* per paſſionem, & aſcenſionem, ſecun-
dū naturã aſſumptã, ideo indigēt uia pia
cuſtodia propter quod oro, *pater ſancte*, qui
es eſſentialiter ſanctus purus, ac ſuperpuriſ
ſimus, ſanctitas infra infinita, omniſque ſã F
ctitatis origo cauſalis, indeficiens. & fonta
na, *Serua eos in nomine tuo* id eſt, in teipſo
eos gratioſè cuſtodi, ne pereãt, quanuis ad
horam cadant, fugiendo à me. Itaque ſer- *Pſa. 36*
ua eos in nomine tuo, in fide, & caritate
nominis tui, ut perſeuerent in te, & cum
ceciderint, non collidãtur te manum ſup-
ponente. *Quos dediſti mihi* conuertendo eos
ad me. *Vt ſint unum* per caritatem, ſintque
unum myſticum corpus per ſanctæ dile-
ctionis coagulum: quemadmodum in a-
ctis Apoſtolorum habetur, Multitudinis *Act. 4.*
credentium erat cor unum, & anima una.
Vnde apud Ieremiam dominus prænun- *Iere. 23.*
tiauit, dabo eis cor unum, & animam
unam. Sicut enim inuidia coniunctos diſ-
ſociat, ſic caritas diſiunctos unificat, *Sicut
& nos* id eſt, tu & ego *Vnus ſumus* in eſſen
tia,

A tia, uoluntate, & ueritate. Itaque dictio
illa, ſicut, non denotat iam omnimodam
parilitatem, ſed aliqualem aſſimilationē,
ſecundū quod dici ſolet, Omne ſimile, eſt
diſſimile. Aliqui uerò, ut abbas Ioachim
uerba hæc malè intelligentes, dixerunt ꝙ
Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, ſicut
ſunt tres perſonę, ita & tres ſubſtantiæ, ſeu
eſſentiæ, unum per caritatem in uolunta
te. *Cùm eſſem cum eis* corporali præſentia.
Ego ſeruabam eos in nomine tuo, id eſt, in tua
fide & caritate. Chriſtus nempè ſecundū
naturam aſſumptam ſeruauit diſcipulos,
quaſi inſtrumentaliter docendo, hortan-
do, exemplariter conuerſando & increpā
do: ſecundùm naturam autem diuinam
ſeruauit eos efficienter, ac principaliter,
B operando intus per gratiam: ſed in hac
ſeruatione non differt à patre, & ſpiritu
ſancto: quoniam tota trinitas eſt unus ele
ctorum cuſtos, & conſeruator: de quo legi
Pſa.114 tur, Cuſtodiens paruulos dominus, &c.
Ioh.10. *Quos dediſti mihi, ego cuſtodiui*, id eſt, diſci-
pulos à periculis erui, in bono retinui,
atque hucuſque perduxi, tanquam paſtor
bonus, pius magiſter, & dominus potens,
Et nemo ex eis periit, niſi filius perditionis. Lo-
quitur Chriſtus, ac ſi nunc cùm hæc di-
xit, cum diſcipulis corporaliter nō fuiſſet,
eo quòd mox receſſurus fuit ab eis: ſimi-
liter loquens de Iuda, dicit eum iam pe-
riiſſe, quamuis adhuc uiueret, quoniam
in proximo ſuſpēſurus erat ſeipſum, æter
naliterque damnandus: uel iam periit,
C gratiam amittendo, mortem animæ in-
currendo, atque æternam pœnam prome-
rendo.

¶ Dicitur autem Iudas proditor filius
perditionis, hoc eſt, æternæ damnatio-
nis, quia tam copioſè & enormiter fecit
digna morte æterna: unde de Antichriſto
1.*Thе*.2 dicit Apoſtolus, Niſi reuelatus fuerit ho-
mo peccati filius perditionis, *Vt ſcriptura*
libri Pſalmorum, loquens de proditore,
& eius pœna ac maledictionibus, *Implea-*
Pſ.108. *tur* Pſalmus enim centeſimus octauus, qui
incipit, Deus laudem meam ne tacueris,
de Iuda traditore conſcriptus eſt. Vnde
quod ibi habetur, Epiſcopatum eius acci
Actio 1. piat alter, Petrus in Actibus Apoſtolorū
allegat de Iuda. In hoc autem pſalmo de
perditione proditoris multa ſcribuntur,
quæ oportebat impleri.

PROSECVTIO PRAESEN- D
tis Capitulis.

Nunc aūt ad te uenio, & hæc loquor in mundo.

ARTICVLVS XLII.

NVnc autem ad te uenio, hoc eſt, tem-
pus nunc imminet quo ueniam ad
te per corporalem aſcenſionem,
& corporis mei glorificationem, *Et hæc*, ui
delicet ſermonem præſcriptum, & oratio-
nem præſentem, *Loquar in mundo* inter di-
ſcipulos meos, *Vt habeant gaudium meum*
impletum in ſemetipſis, id eſt, quatenus ſpiri-
tualem lætitiam, uetamque beatitudinem
quæ eſt gaudium conſummatum, adipiſcā
tur nunc incoatiuè, atque in patria plenè. E
Hoc quippe eſt finis doctrinæ Chriſti, &
omniū quæ fecit, pertulitque pro nobis.
Apoſtoli aūt poſt reſurrectionem, & ſpiri- 1.*Petr*.2
tus ſancti miſſioné, ubertim experti ſunt
quandam futuræ beatitudinis prælibatio
nem, guſtando quàm dulcis eſt dominus:
ſed gaudium illud non potuit eſſe cōple-
tū in uita præſenti, in qua omnes qui uo-
lūt piè uiuere in Chriſto, perſecutionem
patiuntur. Ideo conſolatio præſens, tribu- 2.*Tim*.3
lationibus permiſcetur. *Ego dedi eis ſermo*
nem tuum, hoc eſt, Euangelicæ legis doctri
nam docui eos, ut & ipſi eam obſeruēt, ac
prædicent aliis. Miſit enim Chriſtus Apo
ſtolos prædicare regnum Dei ante paſſio-
nem, ut habetur apud Mattæum. *Et mun-* *Mat*.10
dus odio eos habuit, id eſt, uitioſi ſcribæ, & E
phariſæi cū ſuis amatoribus. Oderant.n. *Marc*. 3
Apoſtolos propter Chriſtum: nam & ti- *Actio*.1.
more Iudæorum ſedebant apoſtoli clauſi *Mar*.16
in conclaui: ſed poſt reſurrectioné domi-
nicam, quando ubiq; prædicauerunt Euan
geliū Chriſti odio habiti ſunt à Iudæis,
ac Gētibus, ſecundùm qđ Chriſtus apud
Mattæum legitur prædixiſſe, Eritis odio *Mat*.14
omnibus hominibus propter nomē meū.
Propterea dicit Apoſtolus, Si hominibus *Galat*.1.
placerem, Chriſti ſeruus non eſſem: hu-
ius odii cauſam ſubiungit, *Quia non ſunt*
de mundo, id eſt, ad ſortem, & ſocietatem
hominum mundanorum non pertinent,
nec illorum conuerſationi ſe conformāt,
imò uitia talium deteſtantur & arguunt,
ideo odiuntur ab eis. Nam diſſimilitudo *Amos* 5
parit rācorem; & peruerſi odio habēt eos

A à quibus ueraciter redarguuntur. Itaque
non ſunt de mundo per operum ſecularíũ
imitationem, quia per gratiæ aſpiratio-
nem cor ſuum auerterunt ab iſtis terre-
nis, amantes cœleſtia, *Sicut & ego non ſum
de mundo*, id eſt, de numero hominum mũ
danorũ, qui terrena cœleſtibus præferũt.
Non rogo ut tollas eos de mundo, hoc eſt, de
hac uita mox auferas eos ad beatorum pa
triam, ſtatim poſt reſurrectionem meam.
Primò enim oportet Chriſtianam fidem
prædicari per eos, & Gentilitatem conuer
ti, Eccleſiamque firmari, unde mors eorũ
eſſet in detrimentum eccleſię: ipſi quoque
multò amplius promerebuntur manendo
in mundo, quouſque publicata ſit fides.
Epheſ. 1. Hinc Apoſtolus Paulus ad Epheſios pri-
mo capitulo, Permanere (dicit) in carne
B neceſſarium eſt propter uos. *Sed ut ſerues
eos à malo* culpę, ſecundùm ordinem præ-
deſtinationis æternæ. Non orauit Chri-
ſtus, ut à malis pœnalibus uitæ huius ſer-
uarentur, cùm hoc ſaluti eorum non ex-
pedierit. Beati enim qui perſecutionem
patiuntur propter iuſtitiam: ſed ne per im
patientiam, inconſtantiam, uel timorem
Mat. 5 deficerent in aduerſis. *De mundo non ſunt, ſi
Lucæ. 6. cut & ego non ſum de mundo*. Hoc Chriſtus
reſumit, ut nobis commendet gratiã Dei,
qui electos gratioſè diſcernit, ac ſeparat à
mundanis. *Sanctifica eos in ueritate*.
Mat. 25 ¶Superius dixit Chriſtus apoſtolis, Vos
Ioã 13. mundi eſtis, & ipſe pater amat uos. Itemq;
De mundo non ſunt: cur ergo nunc de-
C precatur patrem, ut eos ſanctificet, quaſi
ſancti nõ eſſent? Et reſpondendum, quòd
mundi erant, carendo mortalibus, & de
mundo non fuerunt per opera ſcelerata,
non tamen ſine uenialibus erant, nec per-
fecti in gratia: ideo Chriſtus petit, ut pa-
ter ſanctificet eos, hoc eſt, ab omni immũ
ditia, defectu, & imperfectione expurget,
in gratia quoque perficiat: quod poſt re-
ſurrectionem cœpit impleri, quãdo Chri
Ioan. 20 ſtus inſufflauit in eos, dicens, Accipite ſpi
Acto. 2. ritum ſanctum. In die autem pentecoſtes
Roma. 8. penitus purificati, & confirmati fuerunt
in bono adeptis primitiis ſpiritus ſancti.
¶Denique quis eſt in hac uita ſic mũdus,
ut non habeat amplius ſanctificari? cum di
Filipp. 3 cat Apoſtolus, Quæ quidem retro ſunt,
Filipp. 1 oblitus, in anteriora extendo meipſum,
idcirco precaẽ. Qui cœpit in uobis opus
bonum, perficiet uſq; ad diem Ieſu Chri- D
ſti. Itaq; ſanctifica eos in ueritate, hoc eſt,
ueraciter dando eis puritatẽ mẽtalẽ, ueri-
tatemq; triplicẽ, utpote uitæ iuſtitiæ, & do
ctrinæ. *Sermo tuus ueritas eſt*, i. prædicatio
quã loquor in nomine tuo, & ex te, omni
caret mendacio, eſtq; tã pura & ſancta, ut
potius dicenda ſit ueritas, quã uera. Vnde
dicit Pſalmiſta. Principium uerborũ tuo- *Pſ.* 118.
rũ ueritas. Increatus ẽt ſermo Dei, uideli-
cet, uerbũ æternũ, & ueritas iuxta qđ ait,
Ego ſum uia, ueritas, & uita. ¶Superius *Ioan.* 14
Chriſtus orauit, Sãctifica eos in ueritate,
moxque quaſi expoſitiuè adiecit, Sermo
tuus ueritas eſt: tanquã dicat, Hoc eſt ſan
ctificari in ueritate, ſeruare, & opere adim
plere ſermonẽ Dei, ſeu ſacrã ſcripturam.
¶Præterea, ſermo Dei, ſacrą ſcriptura, euã
E geliũ Chriſti, intantũ eſt ueritas, ut ad Ga
latas dicat Apoſtolus, Licet angelus de cę *Galat.* 1.
lo euangelizet uobis præterquã euangeli
zauimus, anathema eſt. Nil igitur falſius,
nil prorſus deteſtabilius, quàm ꝙ fidei diſ
ſonat Chriſtianæ. *Sicut tu me miſiſti in mun
dum*, i. ad populũ iudæorũ, quia non ſum
miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus *Mat.* 15
Iſrael, *Et ego miſi eos*, puta Apoſtolos, *In mũ
dum*, id eſt, ad eundem populum inſtruen-
dum, præcipiens eis, in uiam gentium ne *Mat.* 10
abieritis, ſed ad oues quæ perierũt domus
Iſrael, quemadmodum ergo pater miſit fi
lium ex caritate & pietate, ut hominibus
æternam ſalutẽ annunciaret, ſic Chriſtus
piè & caritatiuè deſtinauit Apoſtolos ad
prædicandum regnum cœleſte. F
¶Quidam dicunt, ꝙ Chriſtus ponit hic
pręteritum pro futuro, quoniam ante paſ
ſionem non miſit Apoſtolos in mundum,
ſed ad iudæos dũtaxat. Sed hoc modici põ
deris eſt. Sicut enim Chriſtus dicit ſe miſ *Mat.* 28
ſum in mundũ, qui tamen perhibet ſe ad *Mar.* 16
ſolũ populum Iſraeliticum miſſum ſic in-
telligi poteſt, quod aſſerit ſe miſiſſe Apo-
ſtolos in mundum, quia ad populũ Iſrae-
liticum miſit eos. Poſt paſſionem aũt locu
tus eſt eis, Euntes in mũdum uniuerſum,
prædicate euangelium omni creaturæ. Et
ego pro eis, id eſt, pro ſalute eorum, *Sanctifi
co meipſum*, id eſt, opera ſancta facio, ꝑ quæ
mereor eis gratiam, & gloriam, nõ mihi,
niſi gloriam præmii accidentalis. Omnia
enim opera ſua, perſecutiones & mortem,
retulit Chriſtus ad noſtrum profectum,
atque

A atque ſubſidium: nec opera ſua auxerunt gratiam, uel ſanctitatem ſuæ mentis, ſed nobis meritoria erant. Vel ſic, pro eis, hoc eſt, ad ædificationem, & informationẽ eorum ſanctifico, id eſt, ſanctum oſtendo, & fateor meipſum: quia ut credant in me, dico, & factis oſtendo, quòd ſim Chriſtus filius Dei, ſanctus ſanctorum, & mundi ſaluator. Sancti enim frequenter ſuam perfectionem declarant ad Dei honorem, uel proximorũ inſtructionem, uel ad proprię ſpei ſubleuationem: ſecundũ quod Paulus ait, Nihil minus me arbitror feciſſe ab his, qui ſunt ſupramodum Apoſtoli. Et Ezechias, Memento (ait) domine, quomodo ambulauerim coram te in corde perfecto. Tertiò ſic, Ego pro eis ſanctifico, id eſt, ſanctum ſacrificium ago & offero meip- B ſum in ara crucis: quemadmodum ſcriptũ eſt ad Epheſios, Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationẽ & hoſtiam Deo in odorẽ ſuauitatis. Cuilibet autem harum expoſitionum conſonant uerba ſequentia, *Vt ſint & ipſi ſanctificati*, hoc eſt, ab omni macula culpæ mundati *In ueritate*, id eſt, in me, q ueritas ſum. Vel, in ueritate fidei, quæ eſt fundamentũ totius ſanctificationis æternæ. Hanc quippe ueram ſanctificationem meruit nobis Chriſtus in ſua conuerſatione, & paſſione, quam per ſacramentum eccleſiæ obtinemus: primò omnium in baptiſmo, deinde in pœnitentia. Deinceps orat Chriſtus non pro Apoſtolis tantùm, ſed hucuſque ab eo loco. Manifeſtaui nomen tuũ C hominibus quos dediſti mihi pro omnibus membris ſuis, ſeu uniuerſis. *Non pro eis autem*, hoc eſt Apoſtolis, *Rogo tantùm, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per uerbum eorum in me*, id eſt, pro cunctis ad fidem conuertendis, qui uel immediatè, uel mediatè conuertentur, & credent per prædicationem Apoſtolorum. Qui enim non audierunt immediatè ipſos Apoſtolos, audierunt ſucceſſores uel diſcipulos Apoſtolorũ, ſicq; per uerbum Apoſtolorum crediderunt mediatè. Sed ſi Chriſtus orauit ꝑ credituris, ergo non orauit pro cæteris diſcipulis ſuis, qui tempore huius orationis defecerunt, & tamen credebant in eum: nec orauit pro Maria Magdalena, Marta, Ioanna, &c. Dicendum quòd omnium horum fides in paſſione defecit. Vnde &

Mat. 16
2. Cor. 11.
4. Re. 20
Epheſ. 5.
Ioã. 14.

poſtea quaſi iterum credere inceperunt: D & ſi non per prædicationem Apoſtolorũ tamen per uerbum fidei quod commiſſum eſt Apoſtolis, primò & maximè ut illud euangelizarent, *Vt omnes* credentes *Vnum ſint* per fidem catolicam & indiuiduam caritatem, per eiuſdem finis appetionem, ſintque unum myſticum corpus, unum templum, & habitaculum, ſpiritus ſancti: quemadmodum Philippenſes hortatur cùm omni affectu ſanctus Apoſtolus, Si qua conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium caritatis, implete gaudium meũ, ut idem ſapiatis unanimes, idem ſentientes, *Sicut tu pater es in me*, ſicut naturali imagine, ſicut in cariſſimo, ac unico filio: ſicut in uerbo tuo tibi conſubſtantiali, æquali & coæterno, *Et ego in te* in ſinu tuo, in corde paterno, in ſuperſplendiſſimo fonte, E De quo ſic emano, ut inuiolabiliter perſeuerem in eo. *Vt et ipſi in nobis unum ſint*, nõ per conſubſtãtialitatem, quemadmodum ego & tu unum conſiſtimus, ſed per caritatem & gratiam: & itẽ ſicut media uniũtur in fine. ¶ Ecce quomodo magiſter caritatis & unitatis, finaliter cupit unitatẽ ſãctæ dilectionis ineſſe ſuis fidelibus. Propter qd' ait uas electionis, Idipſũ dicatis omnes, & non ſint in uobis ſchiſmata, *Vt mundus credat*, id eſt, cæteri qui nondum conuerſi ſunt, quemadmodum iſti. Non enim omnes ſimul cõuerſi ſunt per Apoſtolos, *Quia* id eſt, quòd *Tu me miſiſti*, hoc eſt, rogo, ut qui primò credent, tantam habeant unitatem, & caritatem in omni perfectione & gratia, quòd cęteri non- F dum credentes, ex conſideratione ſanctitatis illorum, conuertantur ad fidem. Tanta quippe debet in Chriſtiano homine precipuè religioſo uiro eſſe perfectio, ut quicunque, ſiue infidelis, ſiue iniquus cõuerſationem illius inſpexerit, fateatur ueram eſſe fidem catolicam, & ſanctam conſiſtere euangelicam legem, quę talẽ edocet uitam. Propter quod Petrus in ſua monet epiſtola, Conuerſationem ueſtram inter gentes habẽtes bonam, ut in eo quod detractant, de uobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus nos conſiderantes, glorificent Deum. Hoc quoque in Apoſtolis, & primitiua eccleſia adimpletũ legitur in actibus Apoſtolorũ ubi habetur, q habebãt gratiã ad omnẽ plebem,

Philip. 2
Ioan. 1.
Acto. 9.
1. Cor. 1.
1. Pet. 2.
Acto. 2.

A & beatificabat eos populus. *Et ego claritatē quam dedisti mihi, dedi eis.* Quidam per claritatem illam intelligunt immortalitatē, quam Chriſtus iam dedit diſcipulis ſuis in ſpe; uel ponit præteritum pro futuro, propter certitudinem prædeſtinationis diuinæ. Alij nomine claritatis, intelligunt uirtutem miraculorum, per quam clarifi-
Luc. 10. catur diuinitas, quam uirtutem & gratiā dedit Chriſtus diſcipulis, Ecce (inquiens) dedi uobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones. Videturj autem per claritatem hanc Chriſto collocatam ſignificari perfectio ſcientiæ, uel dignitas gratię inditę Chriſto, quàm ipſe ſuis iam diſcipulis cœpit communicare, ut plenius fuit communicaturus, quemadmodum di-
Ioan. 15 xit ſuperius, Omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci uobis. Cui expoſitioni magis conſonare uidentur ſequentia, *Vt ſint unum* per caritatem, *Sicut & nos unum ſumus* per naturam, *Ego in eis* ſicut caput in membris per influentiam uitæ ac
Epheſ. 3. motus, quia per fidem & gratiam mentes eorum inhabito; *Et tu in me,* per conſubſtantialitatem & circumincesſionem ſecundùm quod Deus ſum, ſed ſecundùm quòd homo ſum, es in me per gratiam ſummam & ſingularem, *Vt ſint conſumma-*
Coloſſ. 3. *ti in unum,* id eſt, ad perfectionem mutuæ unionis (quę habetur in patria) perducantur, ubi inſeparabili caritate cōnexi ſunt, & ubi eſt Deus omnia in omnibus, *Et cognoſcat mundus* per fidem in uia, atque per ſpeciem in patria, *Quia tu me miſiſti.* ex qua
C cognitione maximè inflammatur electo-
Ioan. 4. rum dilectio ad patrem & filiū, eò quòd
Philip. 2 pater unigenitum ſuum miſerit propter nos in hunc mundum: ipſeq; filius in hoc, & in aliis uſque ad mortē patri conſenſit, uel obediuit pro nobis. *Et dilexiſti eos* ab æterno & gratis *Sicut & me dilexiſti,* non tamen in tantū, ut me: quem ſecundùm naturam diuinam diligis amore prorſus immenſo, ſecundùm naturam autem aſſumptam ampliori quàm uniuerſitatem creaturarum. Vel dilexiſti eos ſicut & me, id eſt, ad eundem finem, ſeu beatificam Dei fruitionem ad quam me dilexiſti, ſecundū quod homo ſum. Tertiò ſic dilexiſti eos ſicut me, id eſt, quemadmodum diligis me, ut filium naturalem ſic diligis eos, ut filios adoptiuos, *Pater quos dediſti mihi,* hoc eſt

electos meos, quos meritis meis decreuiſti ſaluari, *Volo* imperialiter ſecundùm quod Deus, & homo, uolo, deprecor, atq; deſidero *Vt ubi ſum ego* id eſt, in patria, in qua nunc actualiter ſum, quantùm ad naturam, atque hypoſtaticam uerbi: prout teſtatus ſum Nicodemo, Filius hominis D
qui eſt in cœlo. Sic enim Chriſtus omnia Ioan. 3.
uerè, ac ſuſtentialiter implet: iuxta illud
in Ieremia. Nunquid non cœlum & terrā Iere. 23.
ego impleo, uel ubi ſum ego eſt in regno cœleſti quo ſtatim per aſcenſionem futurus ſum ſecundùm naturam humanā, aut certè ubi ſum ego, hoc eſt, in beatifica uiſione, ſeu uera beatitudine, in qua anima mea nunc actualiter eſt, *Et illi ſint mecum* poſt uitæ huius curriculum. Quamuis.n.
fideles ſint iam cùm Chriſto per fidem & E
gratiam, cùm ipſe promiſerit, Ecce ego uo Mat. 28
biſcum ſum omnibus diebus uſque ad cōſummationē ſeculi: nihilominus aliquo
modo nunc diſtant ab eo, dicente Apoſto 2. Cor. 5.
lo, Dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur à domino. Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. *Vt uideant* oculis cordis *Claritatem,* id eſt gloriam *Meam* uidelicet increatam beatitudinem, uerã diuinitatem; uel gloriam meam .i. creatā felicitatem animæ meæ, & corporis mei glorificationem, quæ corporalibus oculis conſpicietur, *Quam* claritatem increatam, *Dediſti mihi* ab æterno per generationem diuinam, claritatem uerò creatā, dediſti mihi in tempore: utpote beatitudi-
nem animæ in incarnatione, glorificatio- F
nem corporis in reſurrectione. *Quia dilexiſti me ante conſtitutionem mundi* ſecundū naturam diuinam, tanquam tibi coæqualiter ſubſiſtenter præſentem, atque ſimillimū: ſecundùm naturam uerò humanam pater dilexit filium ab æterno, non quaſi ut ſic exiſtentem, ſed quia naturam eius humanam ad tantam beatitudinem pręordinauit, uolens ei tantum bonum, ut uerbo uniretur, ac frueretē à ſuę creationis principio. ¶ Porrò, ſi hoc quod ait, quia dilexiſti me, accipiatur, ut cauſa propriè dicta eius quod dixit, quam dediſti mihi, tūc uerba præinducta, uidelicet ut uideāt claritatē meam, non erunt intelligenda de increata caritate Chriſti. Hinc.n. pater non dedit filio ob hoc, quia dilexit eū ante conſtitutionem mūdi: quia non ex

præuia

A præuia dilectione, ſed naturali emanatione
generat filium. Si uerò accipiatur, ut ſi-
gnum, intelligi poſſunt uerba præhabita
de claritate filij increata, Pater iuſte fons
uniuerſæ iuſtitiæ, regula æquitatis, atq;
Pſa. 10. menſura totius rectitudinis: Iuſtus enim
Sapi. 12 dominus, & iuſtitias dilexit, Vnde in Sa-
pientia ſcriptum eſt, Cùm ſis iuſtus, om-
nia iuſte diſponis: Virtus enim tua iuſti-
tiæ initium eſt. *Mundus te non cognouit*, no-
titia ſalutari formata. Euang. Ioannes ac-
cipit mundum nunc pro reprobis, ac mū-
Mat. 18 danis hominibus. Vnde & apud Matthæū
1. Ioan. 5 dicitur, Væ mundo à ſcandalis. Hinc mū-
dus in maligno poſitus eſt. Interdum ue-
rò pro electis in hoc mūdo uerſantibus,
de quibus nunc dixit, ut cognoſcat mun-
B dus, quia tu me miſiſti. ¶ Denique licèt
philoſophi per naturalem rationem: Iu-
dæi quoque per ſcripturas, & mali Chri-
ſtiani per fidē informem agnouerūt Deū,
tamen philoſophi non cognouerunt pa-
trem ſecundùm proprietatem paternita-
tis, & relationem realem: neque Iudæi, niſi
fortè per fidem implicitam: tamen ut di-
ctum eſt, Prophetæ & aliqui eruditiores
Mat. 11 in lege, habuerunt notitiam trinitatis. Ma-
li quoque Chriſtiani licet agnoſcant pa-
trem & trinitatem per fidem informē, nō
tamen habent de eo cognitionem forma-
tam, quæ requiritur ad ſalutem. *Ego autem
cognoui te* comprehenſiue ſecundùm quod
Ioan. 20 Deus ſum. Nemo enim nouit filium niſi
pater, neque patrem niſi filius. Cognoui
C etiam ſecūdùm naturam aſſumptam bea-
tifica uiſione ab initio incarnationis. *Et hi*
Actlo. 2. Apoſtoli cognouerunt iam, *Quia me miſi-
ſti*, id eſt, in hunc mundum direxiſti, *Et no-
tum feci eis nomen tuum* per fidem, docendo
eos, quòd tu ſis pater æternus à quo exi-
ui, *Et notum faciam eis* nomen tuum poſt
reſurrectionem, cum per inſufflationem,
& ignearum linguarum apparitionem in-
fudero eis ſpiritum ſanctum, ad intelligē-
dum ſcripturas, ac myſterium trinitatis
clariſſimè uerò, ſeu per ſpeciem notifica-
bo te eis, cum ad patriam perducentur,
1. Cor. 1. ubi omnia intuebūtur in uerbo. Ibi enim
quælibet diuina perſona in ſeipſa, & ſingu-
las notificat facie ad faciem cuilibet bea-
torum. Nihilominus notificatio illa ap-
propriatur filio, cùm ipſe ſit ueritas, & ſa-
pientia patris. Vnde beati aſſeruntur cun-

D cta uidere in uerbo, cū immediatè conſpi-
ciant ſuper glorioſiſſimam trinitatē quaſi
unum ſimpliciſſimum, beatificumq; obie-
ctum, *Vt dilectio qua dilexiſti me*. Certū eſt,
quòd dilectio Dei ſit ipſemet Deus dili-
gens. Veruntamen pater dicitur diligere
filium cum ſpiritu ſancto, ſecundùm ſen-
ſum quo hoc exponendum eſt. Poteſt ita-
que ſic exponi, ut dilectio qua dilexiſti
me, id eſt, tu ipſe me diligens, uel ſpiritus
ſanctus quo diligis me, *In ipſis ſit* per lu-
men gratiæ in præſenti, & item per lumē
gloriæ in futuro. Sic autem ſit in eis, &
ipſi diligantur à te, & tu, ſeu amor tuus ad
me diligatur ab eis. Ad hoc ordinatur co-
gnitio, ut amemur à Deo, eumque ame-
mus, *Et ego in ipſis ſim*, quaſi in templo, inha-
bitando corda eorum, ut uniti ſuo capiti
uitam gloriæ ſortiantur. E

EXPOSITIO CAP. XVIII.

In quo incipit paſſio Chriſti Ieſu.

*Hæc cū dixiſſet Ieſus, Egreſſus cum diſcipulis
ſuis trans torrentem Cedron.*

ARTICVLVS XLIII.

H*æc cùm dixiſſet Ieſus, egreſſus eſt cum
diſcipulis ſuis, trans torrētem Cedron*,
Paſſionem Saluatoris per quā ui-
uificatus eſt mundus, ſinguli Euangeliſta- Iſai. 13.
rum deſcribunt, tāquam unum inter præ-
cipua opera Chriſti. Mori nanque & ab
impiis crucifigi dignatus eſt Ieſus, ut me- F
rito obedientiæ ſuæ, ac mortis, totum ge-
nus humanum ab originali peccato, per
inobedientiam contingente, & à morte
æterna hinc conſecuta eriperet: imò ab
omni peccato ſaluaret, ab omni liberaret
pœna, atque miſeria, tandemq; plenariam
animæ & corporis glorificationem præſta-
ret, item ut ſuæ dilectionis feruorē, & im-
menſitatem nobis inſinuaret, ut formā da-
ret uincēdi aduerſa, & ab inordinata mor-
tis curaret formidine, ut patiētiam demō-
ſtraret. Rurſus, ut innoteſcat quam enor-
mè & grauè ſit peccatum, pro cuius expia-
tione oportuit pati unicum filium Dei: ut
iuſtitia Dei appareat, qui maluit occidi fi-
liū ſuū dilectū & innocentem, quàm pec- Roma. 8.
catū manere inuitū, aut inexpiatū: ut mi-
ſericordia Dei reſplēdeat, q ſic compaſſus

A eſt ſuæ creaturę, quòd pro eius ſaluatio-
Epheſ. 2. ne proprio filio non pepercit. Vt demùm
Sapiẽ. 2. magnitudo diuini amoris ad nos eluce-
ſcat, dum propter nimiam caritatem ſuã
qua dilexit nos, filium ſuum ſic affligi, ſic
turpiſsima, atque pœnaliſsima morte per
miſit occidi, ut nos ſempiternam obtinea
Ioã. 14. mus lætitiam. Ait igitur fœlix Euangeli-
ſta, *Hæc* hoc eſt, ſermonem & orationem
præſcriptos, & etiam alia multa quæ ab
aliis Euangeliſtis deſcribuntur, *Cùm dixiſ-
ſet Ieſus*, partim in cœnaculo, ad minus uſ-
que ad illud, ſurgite eamus hinc, & par-
tim (ut aliqui dicunt) in uia locum uer-
ſus captionis: quibuſdam uerò apparet, ꝙ
omnia hęc dixerit in cœnaculo: quia ſub-
iungitur, *Egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis* un-
decim apoſtolis, quibus & dixit in cœna,
B Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in ten
tationibus meis. Iudas uerò iã abiit *Trans
torrentem Cedron* ultra flumen ſic dictũ. Et
Lucæ. 22 dicitur torrens Cedron, id eſt, cedrorũ ibi
creſcentium, currenſque per uallem Ioſa-
fat, inter Ieruſalem & montem Oliueti,
Vbi, id eſt, ultra quem torrentem *Erat hor
tus, in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius*. Hor
tus iſte fuit in uilla Gethſemani, ſitus ad
Mat. 22 radices montis Oliuarum. Vnde Matthęus
Luc. 22. dicit Ieſum ueniſſe in uillam Gethſema-
ni. Lucas uerò quod exiuit in montẽ Oli
uarum: quæ omnia ſimul ſtant, quia per
montem iſtum uenit ad hortum.
¶Conuenienter autẽ dominus Ieſus om-
nium uirtutum floribus adornatus, uigo-
re, & uiriditate ſapientiæ atque ſcientiæ,
C decoratus: cuius anima à ſuo uigore & ui-
riditate nuſquam aruit, ingreſſus eſt hor
tum uiriditatis, ubertatiſque locum. Vti
nam & cor noſtrum ſit hortus delitioſus,
uirtutum ſciẽtiarumque graminibus ple
nus, redolẽs, quaſi Chriſti odor bonus, in
quem Chriſtus intrare dignetur: quemad
Canti. 5. modum ſponſa erat in canticis, Veniat di
2. Cor. 2. lectus meus in hortum ſuum. *Sciebat autẽ
Canti. 5. & Iudas qui tradebat* & tũc traditurus fuit
Mat. 26 *Eum*, utpote Ieſum *Locum iſtum*, uidelicet
Mar. 14 hortum, nec latuit Iudam, quòd Ieſus iã
illuc fuiſſet profectus, cuius cauſa ſubiun-
gitur, *Quia frequenter Ieſus conuenerat illuc
cum diſcipulis ſuis*, etiam tempore noctur-
no, quoniam erat locus quietus, orationi
contemplationique aptus. Ideo apud Lu-
Lucæ. 22 cam ſcriptum eſt, quòd exiuit ſecundùm
conſuetudinem ſuam in montem Oliua- D
rum. Ex quo patet, ꝙ Ieſus tempus noctur
num in oratione, & actibus ſanctis expen
dit: locumque ſolitarium & quietum à ci
uitate competenter diſtantẽ expetiit, non
ꝙ indigeret adminiculo loci, quem nil ab
actibus intellectiuæ partis animæ potuit
impedire, uel ad eorum exercitium pro-
mouere: quoniam iugiter fuit in eadẽ per
fectiſsima mentis diſpoſitione ſubſiſtens:
ſed ut daret nobis exemplum ſic faciendi,
quatenus à ſtrepitu hominum elongati
Deum liberè & attentè cũ cordis ſtabilita
te precemur. ¶Porrò, in hoc horto fecit Ibidem.
Ieſus trinam orationem, factusq; in ago-
nia ſudorem emanauit ſanguineum: ubi
& angelus ei apparuit, ipſum confortans.
Iudas ergo cũ accepiſſet cohortem, hoc eſt, mul
titudinem militum Romanorum ſub tri E
buno conſiſtentium, *Et à pontificibus*, id eſt
principibus ſacerdotum. *Et phariſæis* haud Mat. 26
dubium, quin & à ſcribis *Miniſtros*q; erãt Mar. 14
iudæi. Muniuit enim ſe proditor familia
utriuſque curiæ, ne quis auderet uel poſ-
ſet defendere Ieſum. Cohortem autem cũ
tribuno miſit Pilatus præſes ad inſtantiã
iudæorum. *Venit illuc cum lanternis & faci
bus & armis*, uidelicet lignis, gladiis, & fu-
ſtibus. Erat enim profunda nox, ideo ne
errarent in perſona, & ne Ieſus latenter
diffugeret, uenerunt cum lumine. *Ieſus
itaque ſciens omnia quæ uentura erant ſuper
eum*, hoc eſt, iniurias, & tormẽta ſibi mox
inferenda, *Proceſsit* obuiam eis intrepidus.
Finita enim trina oratione, dixit diſcipu-
lis, Surgite, eamus, Ecce appropinquat ꝗ F
me tradet. *Et dicit ad eos, Quem quæritis?* Nõ
quærit quaſi ignorans, ſed ut oſtendat ſe
capi, ac mori paratum: & ex illorum re-
ſponſione conuenienter reſpondeat, ordi-
nateque ueniat ad ſequentẽ effectum. *Re-
ſponderunt ei, Ieſum Nazarenum*, Non enim Ioã. 14.
cognouerunt Ieſum, quamuis lumen adeſ Mat. 2
ſet, & ante, eum nouiſſent, imò nec Iudas Mar. 14
eum cognouit, quouſque placuit Chriſto,
Quemadmodum enim diuina uirtute fe-
cit ſe ſæpè inuiſibilem hoſtibus ſuis, qñ
uoluerunt eum præcipitare & lapidare,
ſic nunc fecit ſe eis incognoſcibilem, do-
nec punctum ſuæ captionis inſtaret. *Dicit
eis Ieſus, Ego ſum* Ieſus Nazarenus: imò & Lucæ. 4.
uerus Deus, q olim locutus ſum Moyſi, Exod. 10
Ego ſum qui ſum. Hæc dices filiis Iſrael, Mat. 2

Qui

A Qui eſt, miſit ad uos. *Stabat autem & Iudas qui tradebat eũ cum ipſis* in acie, q̃a dux fuit, atque præceſſit, ut primitus accedendo & oſculando, oſtenderet uirũ in quem quærebant. *Vt ergo eis dixit Ieſus, Ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram,* nec ſurrexerunt, niſi domino Ieſu annuente. ¶Ecce quanta eſt uirtus Chriſti, q̃ uno uerbo omnes illos ita proſtrauit: quod utique miraculosè factum eſt diuina uirtute mediãte uerbo quod dixit. Ego ſum, quod terribiliter auribus illorũ inſonuit. Tanta nanque fuit uis uerbi illius, quantam uoluit Chriſtus eam eſſe. Item

Mat.21 Mar.11 Luc.19. Ioã.11.

mediante ſui uultus apparatu, quem eis oſtẽdit in timore & maieſtate. Quemadmodum enim eiecit de templo omnes ementes, & uendentes, quoniã terruit eos egredientibus igneis radiis ex oculis eius, atq; B diuino quodam fulgore in eius facie radiante, ſic nunc iſtos deiecit in terram. Et ſi illa eiectio ſecundũ Origenem & Hieronymum tam mira fuit, quòd ſuſcitatio Lazari ei uix præferatur, multo utiq; mirabilior extitit iſta armatorum, pugnatorum, atque ſcribarum tantorum deiectio. Meritò quoque cadebant retrorſum, qui ſtabant ex aduerſo Chriſti, & ut mirabiliores apparerent, ac penitus uicti, tanquã qui filio Dei ſe opponere præſumpſerunt. *Iterum interrogauit eos, Quem quæritis, Reſponderunt ei, Ieſum Nazarenum.* Non enim pœnituerunt uiſo tam inſigni miraculo Chriſti, propriamque infirmitatem experti, quoniam obſtinati erant: & quem Deus C contemnit, nemo corrigere poteſt. *Reſpondit ei Ieſus, Dixi uobis, quia ego ſum.* Si pro quia Ergo *me quæritis* ad capiendum & occidendum, non ad contemplandum, diligendum & perfruendum: quomodo me quærunt electi, *Sinite hos* diſcipulos meos *Abire,* Omnia hæc operatus eſt Chriſtus. Primò, ad maieſtatis ſuæ declarationem. Secundò, ad infidelium illorum commotionem, uidelicet ut ſuam infirmitatem, & Chriſti uirtutem attẽderent. Voluit enim Chriſtus eos quantũ in ſe erat, commouere, unde & auriculam amputatam reſtituit proprio loco. Tertiò ut penitus inexcuſabiles fierent perſiſtentes in malo.

¶Denique Chriſtus dicendo, ſi me quæritis, ſinite hos abire, dedit hoſtibus ſuis licẽtiam quandam, hoc eſt, non prohibitionem, ſed permiſſionem capiendi ſe: non tamen dedit eis admonitionem, uel iuſſionem faciẽdi tantũ piaculum. Iuſſit uerò, ut Deus, ne caperent ſuos diſcipulos, & neceſſario obedierunt, non ualentes uoluntati iubentis reſiſtere, alias mirum eſſet, quòd non comprehenderunt Apoſtolos, maximè Petrum, qui Malcum tã grauiter uulnerauerit. Cur autem Chriſtus iuſſit ne diſcipulos tangerent, ſubdit Euãgeliſta, *Vt impleretur ſermo quem dixit* Ieſus capitulo præcedenti, *Quia quos dediſti mihi* ò pater *Non perdidi ex eis quenquam* nullũ electorum Apoſtolorum perire permiſi. Hoc dixerat Chriſtus his uerbis, quos dediſti mihi ego cuſtodiui. ¶Poſſunt autem hæc uerba exponi dupliciter. Primò, de corporali conſeruatione, eritque ſenſus, Non perdidi ex eis quenquam, id eſt, nullum Apoſtolorum mecũ occidi permiſi, ſed de manu hoſtium illos eripui. Secundò ſic, Non perdidi ex eis quenquam, id eſt, nullum illorum damnari permiſi. Si autẽ Chriſtus permiſiſſet Apoſtolos hac uice capi, periſſent, ſecundùm Auguſtinum, quia infirmi erant, & ad moriendũ pro Chriſto imparati. Nam & princeps eorum ſola interrogatione concuſſus, ter negauit. Dilata eſt ergo eorum occiſio, quouſque confirmati fuerunt in fide, & euãgelicam legẽ diſſeminauerunt: tuncq; moriendo pro Chriſto nõ perierunt, nec perdidit eos Chriſtus, ſed ampliorẽ ſunt conſequuti ſalutem. *Simon ergo Petrus habens gladium.* Apud Lucam legitur Chriſtus dixiſſe Apoſtolis, Qui non habet, uẽdat tunicam ſuam & emat gladium. Cui reſponderunt, Domine, ecce duo gladij hic. Horum duorum gladiorum unũ detulit Petrus. Porrò gladii iſti ſecundũ quoſdam fuerũt magni cultelli, quibus uti ſolent piſcatores, alij dicunt, q̃ erant gladii propriè dicti, *Eduxit eum* de uagina, *Et percuſſit pontificis ſeruum* ex magno amoris feruore, quo Ieſum dilexit præ cæteris, uolens ulciſci filium Dei bono zelo, ſed indiſcreto, *Et abſcidit auriculam eius dextram.* Forte putauit eum occidere, imò ſecundũ Chryſoſtomũ intendebat ei caput amputare. *Erat autem nomen ſerui Malcus,* quẽ Petrus ſtans iuxta Ieſum non magis læſiſſet quàm alium, niſi primo cœpiſſet mittere manum ſacrilegam in filiũ Dei. Hoc

D Mat.26 Mar.14 — Mar.14. Luc.22 Iam.17. — E — Mat.26 — Luc.22. F

A equidem fecit Petrus quãdo cœperunt cõprehendere Chriſtum, qui ſecundùm Lucam tetigit locum uulneris, & reſtituit aurem, atque ſanauit. *Dixit ergo Ieſus Petro, Mitte gladium in uaginam.* Chriſtus patientiæ doctor, qui docuit, & præcepit aduerſarios diligi, & perſecutoribus bona impendi, impleuit quod docuit: per quod damnatur ira & impatientia noſtra, qui nec unum uerbum durius prolatũ poſſumus, uel potius nolumus ſuſtinere, & interdũ, nec contenti ſumus æquale damnum rependere, ſed modicè læſi uolumus offenſorem noſtrum prorſus deprimere, quo contra dicit Apoſtolus, Noli uinci à malo, ſed uince in bono malũ. Et Pſalm. Si reddidi (inquit) retribuentibus mihi mala, B decidam meritò ab inimicis meis inanis. *Calicem quem dedit mihi pater*, id eſt, mortẽ quam pater uult me ſuſtinere pro mundi ſalute, *Non uis ut bibam illum?* id eſt, mortem hanc guſtem, tanquam dicat, Erras hoc uolendo. Vnde & alio loco cũ Chriſtus paſſionem ſuã prædixiſſet, cœpiſſetq; Petrus increpare eum, dicens, Domine ꝓpitius eſto tibi, nam hoc non erit. Reſpondit ei Ieſus, Vade retro me Satana, quia non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. ¶ Quæritur, ſi pater dedit Chriſto hunc calicem, quid peccauerũt Iudæi, qui eum Chriſto dederunt, intulerunt & propinauerunt? Dicendum ꝙ pater ideò dicitur calicem Chriſto dediſſe, quia per eius paſſionem decreuit humanum genus C redimere, & quia permiſit eum occidi. Voluit ergo Chriſtũ mortem patienter & caritatiue ſufferre: non tamen uoluit Iudæos tantũ crimen cõmittere, unde nec excuſantur, quia nec ea intentione Chriſtum occiderunt, quã pater uoluit eũ mori. Hinc in Actis Petrus teſtatur, Deus q; prænunciauit per os omnium prophetarũ pati Chriſtum ſuum, impleuit ſic *Cohors ergo & tribunus* princeps cohortis, q; erant Gentiles à Pilato trãſmiſſi, *Et miniſtri Iudæorum*, præſertim pontificum *Comprehenderunt Ieſum*, uiolentiam inferentes ei, qui non habebat peccatum. ¶ Eſt autẽ & alia comprehenſio Chriſti bona, ac ſpiritualis per amorem & contemplationem, de qua dicit Apoſtolus, Sequor autem, ſi quo modo comprehendam, in quo & comprehenſus ſum. Sponſa quoque in Canticis, Apprehendam (ait) te & ducam in domũ ſuã matris meę, *Et ligauerunt eum* in manibus. Fertur quoque ꝙ ferream catenam miſerunt in collũ eius. Dixerat enim eis Iudas, Ducite eum cautè, *Et adduxerunt eum ad Annam primum*, id eſt, priuſquã ducerent eum ad Caypham, nam primò occurrit eis ab extra uenientibus domus Annæ. Voluerunt ergo eum lætificare, præſentando ei ligatum quem oderant, item ut ei reuerentiam exhiberent tanquam affini Cayphę, quemadmodum ſubditur: *Erat autem ſocer* ipſe Annæ *Cayphæ*, quia habuit filiam Annæ, *Qui* Cayphas. *Erat pontifex anni illius*. Quanuis enim ſecundùm legem debuit eſſe unus ſummus ſacerdos uſque ad finẽ uitæ ſuæ, cui ſuccederet filius eius, tam tamen per ambitionem Iudæorum, quolibet penè anno mutabantur pontifices. Annas uerò & Cayphas tanquam pecunioſiores, frequentius pręſidebant uicibus alternatis. *Erat autem Cayphas qui cõſilium dederat Iudæis; quia expedit unum hominem mori pro populo.* Hoc dictũ eſt ſupra. Hoc ideò puto repetere Euãgeliſtã, ut Chriſti occiſionem retorqueat maxime in principes ſacerdotum: qui ſecundùm Auguſtinum, uoluerunt quaſi immunes uideri à morte Chriſti: propter quod in Actis Apoſt. dixerunt Apoſtoli, Impleſtis Ieruſalem doctrina ueſtra, & uultis ſuper nos inducere ſãguinem iſtius. *Sequebatur autem Ieſum Simon Petrus, & alius diſcipulus*, qui communiter fertur fuiſſe Ioannes. Sed ſi ita eſt, cur more ſolito non adiecit, quem diligebat Ieſus? Forſitan ideo, quia nunc recitat factum, in quo infideliter egit. Primò, fugiendo à Chriſto, deinde à longè ſequẽdo: proptereà reputat ſe indignum ſolito titulo, Hi ergo præ cæteris locuti ſunt Chriſtum, quia in eius amore magis arſerunt, concupieruntque uidere quem exitũ res ipſa haberet. Quanuis itaq; primò cũ aliis Apoſtolis aufugiſſent, tamen aſſumpta quadam fiducia, rurſus ſecuti ſunt Ieſum. Marcus Euangeliſta de ſequela Petri nil refert, ſed ait quòd adoleſcens quidã amictus ſindone ſecutus ſit Chriſtũ, quem adoleſcentem aliqui aſſerunt fuiſſe Ioannẽ, quanuis poſtea de ſolo Petro dicat ꝙ à longè ſecutus ſit eum. *Diſcipulus autem ille erat notus pontifici.* Cauſam notitiæ diuerſi diuerſimodè tradunt. Quidam

quòd

Margin notes (left): Ibidem. — Matt. 5. — Luc. 6. — Rom. 12 — Pſal. 7. — Mat. 16 — Marc. 8 — Act. 5. — Iſa. 53. — Philip. 3 — Cantic. 8

Margin notes (right): D — Mat. 26 — Mar. 14 — Luc. 22. — Nu. 35. — E — Ioan. 11. — Act. 4. — F — Mat. 26 — Luc. 22. — Mar. 14. — Mat. 26 — Mar. 14 — Luc. 22

A quòd frequenter portauit piſces ad domũ Annę, alij ꝙ propter nobilitatẽ ſuę priſcę pię fuerat ei notus, quia de tribu Iuda, & ſemine Dauid, *Et introiuit cũ Ieſu in atrium pontificis*, Annam uocat pontificem, non quia tunc erat, ſed quoniam & ante, & poſtea fuit, *Petrus autem ſtabat ad oſtium atrii Foris* non audens, uel non permiſſus intrare. *Exiuit. Ergo ille alius diſcipulus qui erat notus pontifici, & dixit oſtiariæ* rogans eam, ut intromitteret Petrũ, *Et introduxit Petrum* annuente precibus ſuis oſtiaria. Diſcipulus iſte, quãdo intrauit cum aliis, putauit ꝙ Petrus ſequeretur, quem cùm uideret deeſſe, egreſſus eſt ut introduceret eum, *Dixit ergo Petro ancilla oſtiaria, Nunquid & tu ex diſcipulis es hominis iſtius?* Hoc mulier

B ſuſpicabatur, quoniam uidit Petrum timidè introeuntem: & fortè ex diſpoſitionẽ habitus ſui notauit, quòd eſſet de conſortio Ieſu. Videtur autẽ hęc mulier quaſi compaſſiuè locuta, dicendo hominis iſtius quod nihilominus intelligi poteſt, quaſi deſpectiuè dictum, *Dixit ille, Nõ ſum* in quo patet infirmitas Petri, & uerũ eſſe quod dixerat Chriſtus, ſine me nihil po-

Ioan. 15 teſtis facere. Vbi enim ò Petre, ubi iã uer-

Mat. 26 ba tua, quę paulòante tam ſecurè dixiſti,

Luc. 22. Quare non poſſum te ſequi modo? Animam meam pro te ponam. Et ſi oẽs ſcandalizati fuerint, ego nunquam ſcandalizabor. Itemque paratus ſum tecũ, & in mortem, & in carcerem ire, & ecce una uoce ancillę deiectus es? Nemo ergo ſe iactet,

C nullus pręſumat, nullus proprijs uiribus innitatur: *Stabant autem ſerui & miniſtri*: Hoc forſitan dicit, quia & quidam de ſeruis tribuni affuerunt, & fortè cum ſeruis Iudęorũ ſteterunt, *Ad prunas, quia frigus erat* quemadmodum ſępe eſt uernali in æquinoctio, *Et calefaciebant ſe* quia poſt mediam noctem tempus eſt magis frigidum. *Erat autem cum eis & Petrus, ſtans & calefaciens ſe* cui interior ignis ſanctæ dilectionis extinguebatur. Stetit autem inter miniſtros, quaſi audacter, ne notaretur. *Pontifex ergo interrogauit Ieſum de diſcipulis ſuis.* Cur uel quõ eos collegiſſet, & ubi iã manſiſſent, qui & quales eſſent, *Et de doctrina eius*, examinauit itaque Annas Ieſum de duobus, uidelicet de diſcipulis ſuis, ac documentis, ut aliquid calumniæ inueniret in Chriſti reſpõſis. Quærebat igitur Ieſũ quid docuiſſet. *Reſpondit Ieſus, Ego palam locutus ſum mundo.* Ad primam quæſtionẽ nihil reſpõdit, quia diſcipuli eius laude pro

D nunc digni non erant: ad ſecundã uerò reſpondet, ego palam .i. in locis publicis uoce expreſſa, in communi audientia locutus ſum mundo, uidelicet bonis & malis, doctis, atque indoctis. Non tamen loquebatur Chriſtus ſemper palam .i. planè ad intelligendum turbis, quemadmodum ait diſcipulis. Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, omnia fiunt, ut uidentes non uideant, & audientes non intelligant, *Ego ſemper docui in ſinagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt.* His uidetur contrarium ꝙ ſe-

cundùm alios Euãgeliſtas Chriſtus frequenter docuit alibi quàm in ſinagoga & templo, puta in monte, in naui, in uia, in domo Marthæ, aliiſq; locis diuerſis. Et reſpondendum, ꝙ per ſinagogam intelligere poſſumus congregationem Iudęorum. Chriſtus autem tarò uel nunquam legitur docuiſſe aliquem ſolũ priuatè, quanuis interdum hoc fecerit, ut quando locutus eſt mulieri Samaritanę ad puteũ. Dũ ergo prædicauit diſcipulis, docuit in ſinagoga. Secundò, nomine ſinagogæ intelligi poteſt quęlibet domus Iudæorum, ordinata ad cultum diuinum, non ad ſacrificia, in qua conuenerunt ad orandum, ac audiendum lectionem legis & prophetarum. Et quamuis non habuerunt niſi unũ templum, in quo licuit ſacrificia immolare, habuerunt tamen in ſingulis urbibus

E ſinagogas, in quibus legitur Chriſtus frequenter prædicaſſe. Sit igitur ſenſus, Ego ſemper, temporibus aptis, quomodo alibi dicitur, Oportet ſemper orare, id eſt, omni tempore deputato, uel debito, docui, loquendo de prędicationibus magis ſolennibus & protractis, in ſinagoga, id eſt, materiali uel congregatione populi, & in tẽplo Ieruſalem, quò omnes Iudæi conueniant, certis temporibus ſecundùm legẽ, *Et in occulto locutus ſum nihil*, Quomodo uerum eſt hoc cùm apud Marcum dicatur, Cum eſſet in domo ſingularis, interrogauerunt eum diſcipuli? Dicendum, ꝙ ſenſus uerborum eſt iſte, In occulto, id eſt, ſurratoriè, ſeu latenter, animo occultandi, quaſi non audens apparere, & à communitate audiri, locutus ſum id eſt, prædicaui nihil.

Right-margin references, in order down the page: Mat. 13 / Marc. 4 / Lucæ. 8. / Iſa. 44. / Mat. 24 / Marc. 6 / Luc. 24. / Ioan. 11. / Ioan. 4. / Luc. 18 / 1. Thes. 5 / Mar. 14

A nihil. Hinc enim dicit apoſtolis, Quæ di co uobis in tenebris, dicite in lumine: & quæ auditis in aure, prædicare ſupertecta. ¶ Sed his rurſus obuiare uidetur, quod apud Iſaiam de Chriſto prædictū eſt, Nō clamabit, nec audietur foris uox eius. Reſpondendum, quòd uerbis illis aufertur à Chriſto inordinata eleuatio uocis & uana ad plebem uociferatio, de quo clamore ait Apoſtolus, Omnis ira, & indignatio, & clamor tollatur à uobis. Fuit ergo ſermocinatio Chriſti modeſta, non ex impetu paſsionis clamoroſa. His uerbis Chriſtus oſtendit ueram eſſe ſuam doctrinam. Suſpecta nanque & falſa documenta, prædicantur in angulis atque latibulis, unde ſupra dictum eſt, Omnis qui male agit, B odit lucem, & non uenit ad lucem ne manifeſtentur opera eius. Qui autem facit ueritatem, uenit ad lucem, ut manifeſtentur opera eius, quia ī Deo facta ſunt. *Quid me interrogas?* animo reprehēdendi, nō proficiendi, cui nec credis. *Interroga eos qui audierunt quid locutus ſum ipſis*, quaſi dicat, Illorum teſtimonio uolo ſtare, quod non faciunt ſeductores, ſed negant in manifeſto, præſertim coram iudicibus quod prædicant in ſecreto. *Ecce hi ſciunt quæ dixerim ego*, & iō debes ab eis inquirere, quia plus credis eis, quàm mihi. Non erat hic Annas dignus ueritatem prædicatam ab ore Chriſti audire, quoniam ad calumniandū quæſiuit. *Hæc cū dixiſſet Ieſus Vnus aſſiſtens miniſtrorum*, pontificis, uolens placere domino ſuo, C *Dedit alapam Ieſu, dicens, Sic reſpondes pontifici?* id eſt, quomodo audes tā præſumptuosè & reprehenſiuè reſpondere tanto patri, ac principi, non præmittendo uerba reuerentiæ. Videtur huic facinoroſiſsimo ſeruo, quòd Chriſtus nimis audacter reſpondiſſet ſummo ſacerdoti, eúque de imperita interrogatione reprehēdiſſet. *Reſpondit Ieſus, Si male locutus ſum*, i. falsè & indiſcrete. Quandoque enim aliquis loquitur male, nec loquens malum, aut falſum, ſed uerum & bonū: quia quod bonum & uerum eſt, non loquitur cū debitis circunſtantiis actus uirtutum, *Teſtimonium perhibēde malo*, id eſt, oſtende in quo male dixi: *Si autem bene*, id eſt, prudenter & iuſtè reſpondi, *Quid me cædis?* quaſi temerarium, cum pœna infligatur pro culpa. Ex hoc patet, quia quod alibi docet Saluator, Si quis te percuſſerit in unā maxillam, præbe ei alteram, intelligendum ſit ſecundùm animi præparationem, quando uidelicet expedit uel oportet ad Dei honorem, uel proximorum ædificationē, aliam piam cauſam, non ſecundùm operis exhibitionem, niſi pro tempore, loco, & cauſa. D

Luc. 14 / Mat. 10 / Iſa. 42. / Epheſ. 14 / Ioan. 3. / Mat. 5. / Luc. 6.

PROSECVTIO HVIVS Cap. XVIII.

Et miſit eum Annas ligatum ad Caypham pontificem.

ARTICVLVS XLIIII.

POſtquā Ioannes narrauit quod alii Euangeliſtæ omiſerunt uidelicet quid paſſus ſit Ieſus in domo Annæ, procedit ad ea, quæ alij quoque deſcripſerunt: quæ pro magna parte omittit Ioānes, tanquam ſufficiēter recitata per illos. *Et miſit eum*, ſcilicet Ieſum *Annas ligatum ad Caypham pontificem*. Præſentatus.n. fuit Chriſtus Annæ ligatus, unde & Annas iudicans eum uinculis dignum, miſit eū ſic ad Caypham, tanquam ad principalem, in cuius domo erant collecti ſacerdotes, ſcribæ, ac phariſæi, & ſeniores, ut Chriſtus à Caypha in audientia talium examinaretur. *Erat autem Petrus ſtans, & calefaciens ſe*. Secundùm Auguſtinum & eius imitatores, qui dicunt trinam negationem Petri in domo Annæ completam, Euangeliſta nunc redit ad deſcribendum, quod cœpit narrare de Petri negatione propter quod uerba pauloantè inducta reſumit, dicendo, Erat autem Petrus. Alij dicunt trinā negationem Petri factam in domo Caypħæ & per anticipationem eſſe intelligenda, quæ ſcribit Ioannes de negatione præfata: quorum aſſertioni uidentur alii tres Euangeliſtæ fauere, qui nihil ſcribunt de perductione Chriſti ad Annam, ſed quòd Petrus ſecutus ſit Chriſtum, uſq; in atriū Caypħæ, & ibi ter Chriſtum negauerit. Quidam uerò affirmant, quòd Petrus negauit ſemel in domo Annę, biſque in habitaculo Caypħę: & ita ꝙ nunc ait Euangeliſta, referendum eſſet ad ſtationem Petri in domo Cayphæ. *Dixerunt ergo ei miniſtri qui ſtabant ad ignem: Nunquid, & tu* E F

diſcipu-

A *diſcipulus eius es?* huius uidelicet decepto-
ris, quod conueniebāt fortè ex diſpoſitio
ne, ac habitu Petri, & quia cùm uerecun-
dia, timore & compaſſione ſedebat. *Nega-
uit ille & dixit, Non ſum.* Chriſtus prædixit
Petro, ꝙ ter negaturus ſe eſſet, nunc autē
Mat.26 aſſerit Euangeliſta, quòd Petrus negaue-
Mar.14 rit ſe eſſe diſcipulum Ieſu, ſed hoc negan
do negauit & Chriſtū. *Dixit unus ex ſeruis
pōtificis, cognatus cuius abſcidit Petrus auricu-
lam, Nonne te uidi in horto,* quo cepimus Ie-
ſum *Cum illo?* quaſi dicat, Facialiter te co-
gnoſco, quoniam recolo quòd uidi te in
horto cum illo. *Iterum ergo negauit Petrus.*
Poſtremò quomodo in deſcriptione nega
tionis Petri differant inter ſe Euangeli-
Mat.26 ſtę, dixi ſuper Matthæum, idcirco nunc per
b tranſeo. *Et ſtatim gallus cantauit* ſecunda ui
Mar.14 ce, quia ſecundùm Marcum Chriſtus prę
dixerat Petro, In hac nocte antequā gal-
lus bis uocē dederit, ter me es negaturus.
Adducunt ergo Iudæi *Ieſum à Caypha in præ
torium.* Prætoriū appellatur ſedes, uel do-
mus in qua reſidebant ad diſcernēdas po-
puli cauſas ipſi prętores, qui dicūtur qua
ſi pręceptores, quia pręcepta dabant ſub-
iectis. Hoc loco multa omittit Ioannes,
quæ alii Euangeliſtę ſcripſerunt: uideli-
cet quomodo Cayphas Chriſtum diſcuſ-
Mat.26 ſit blaſphemum, morteque dignum iudi-
Mar.14 cauit. *Erat autem mane:* Nā hora prima do
Luc.22. minum Ieſum ducebant ad Pilatū. Ex aui
ditate.n. ſuæ occiſionis, tàm mane obtule
runt eum Pilato uinctum: quoniam con-
ſuetudo eis fuit illos offerri præſidi uin-
C ctos, quos iudicabant morti obnoxios, *Et
ipſi non introierunt in prætorium præſidis, Vt
non contaminarentur* ingrediendo domum
uiri gentilis contra legem, fierentque im
mundi ad edendum cibum paſcalem: de
quo ſubiicitur, *Sed manducarent paſca,* id
eſt, azimos panes non agnum paſcalē, qui
in ueſpere pręcedētis diei fuit comeſtus.
¶ Gręci uerò putantes hoc loco per paſca
intelligi agnum paſcalem, dicunt ꝙ Ieſus
paſſus ſit feria quinta, in qua agnus typi-
cus offerebatur, ut ſit figuratū, ſeu ueritas
correſpondens figurę etiam quantū ad tē
pus. Sed hoc eſt manifeſtè contra alios E-
Mat.23 uangeliſtas, quēadmodum ſuper Matthæū
plenius declaraui. Ecce hypocritę iſti ex-
colentes culicē, & camelum glutientes, ti
mentes paruum peccatum, non maxi-
mum: formidantes maculari ingrediendo D
domum pagani, & non uerentes effunde-
re ſanguinem Chriſti. *Exiuit ergo Pilatus
ad eos foras,* in hoc cedens obſeruationi eo
rum, *Et dixit Quam accuſationem affertis ad-
uerſus hominem hunc* tanquam dicat pręten
tatis mihi iſtum uinctum quaſi morte di-
gnum, quid ergo obiicitis ei? Pilatus quip
pe à rege Romanorum iudex Iudææ con
ſtitutus: uoluit Romanorum legem ſerua
re: quibus conſuetudo non erat quenquā
damnare, niſi præſentes haberet accuſato-
res, locumque defendendi acciperet ad a-
bluenda crimina; ut habetur in Actis A- Act.25.
poſtolorum, *Reſponderunt, Si non eſſet hic ma* Mat.27.
lefactor, i. enormis tranſgreſſor morti ob- Mat.15.
noxius, *Non tibi tradidiſſemus eum,* ita legatū Lucæ.23
ut morti adiudicetur, quaſi dicerēt. Tales E
& tanti ſumus, quòd ſuſpicari non de-
cet, uelle nos innocentem morti expone-
re, *Dicit ergo eis Pilatus, accipite eum uos, et ſe
cundùm legem ueſtram iudicate eum* damnan
do eum ad mortem, ſi ſecundùm legem ue
ſtram id meruit: uel dimittendo, ſeu mino
ri pœna torquendo, ſi mortem non prome
ruit, iuxta legem: quaſi dicat, Si tantæ au-
toritatis atque iuſtitiæ eſtis ut nudis uer
bis ueſtris credendum ſit, ergo iuſtè iudi-
cate eum, & nolite me in tali negotio præ
grauare. *Dixerunt ergo ei iudæi, Nobis non li-
cet interficere quenquam.* Quidam dicunt
quod Iudæi hoc uerè dixerūt, eo ꝙ Roma Ioan.10
ni abſtulerūt eis Iudicium ſanguinis, Luc.4.
quanuis minora iudicia reliquerint eis.
Sed huic obuiare uidetur, qđ Iudæi pau-
lò ante frequenter tentauerunt occidere F
Chriſtum, lapidando, aut præcipitando:
eodem quoque anno occiderunt Stepha-
num. Denique ut habetur in actis Apoſto Act.7.
lorum, Principes ſacerdotum cogitauerūt Act.5.
interficere ipſos Apoſtolos, quando Ga- Act.4.
maliel eos compeſcuit, imò Iudæi lapida-
uerunt Paulum, putantes quòd mortuus
eſſet. Probabilior ergo uidetur aſſertio
dicentium, uidelicet quòd non licuit
Iudæis interficere quenquam in feſtiuita
te paſcali, ne ſanguinis effuſione tantæ ſo
lemnitatis ſanctitatem fœdarent. Vel po- Ioan.12
tius opinādum eſt cum Auguſtino, quòd Mat.15
callidè hoc dixerunt, quatenus Chriſto à Mar.9.
iudice reprobatio, ipſi uiderentur immu- Luc.19.
nes *ut ſermo Ieſu impleretur quem dixit, ſignifi
cans qua morte eſſet moriturus,* id eſt, ob hoc
conco-

A concomitanter Iudæi tenuerunt propria autoritate occidere Chriſtum, atque dixerunt, Nobis non licet interficere quenquã ut uerbum Chriſti, quo prædixit, qualiter & à quibus occideretur, ſortiretur effectum. Dixit enim Apoſtolis. Ecce aſcendimus Ieruſalem, & filius hominis tradetur principibus ſacerdotum, & ſcribis, & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum: quibus uerbis ſignificauit ſe à gentibus executiuè interficiendum. *Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus & uocauit Ieſum.* Iudæi enim
Mat.27 *Mar.15* cum clamore, & ſtrepitu magno inſtabãt, ut Ieſum damnarent: idcirco Pilatus non potens Ieſum examinare in tanto tumultu, introiuit locum ſecretum in propria
B domo, puta prætorium, ut ibi quietè, & diligenter inquireret facta Ieſu, *Dixit ei, Tu es rex Iudæorum*, ut dicunt te dixiſſe .i. Eſt ne uerum quod tibi obiiciunt. ſ. ꝙ dixeris te regem Iudæorum? Hoc nanque impoſuerunt Chriſto Iudæi, imò & duo alia,
Luc.23. iuxta illud Lucæ, Cœperunt illum accuſare, dicentes, Hunc inuenimus ſubuertẽtem gentem noſtrã, & prohibentem tributa dari Cæſari, & dicentem ſe Chriſtum regem eſſe. Pilatus aũt duo prima nõ aduertit, quia cùm eſſet gentilis, non curauit, quomodo Ieſus doceret Iudæos: ſecũdum quoque agnouit falſum, quia percepit Chriſtum dixiſſe, Reddite quæ ſunt
Mat.22 *Mar.12* *Luc.20.* Cæſaris Cæſari, & quę ſunt Dei Deo. Tertium uerò, uidebatur Imperatori Romanorum contrarium
C qui præcepit, ne quis ſine ſuo conſenſu appellaret ſe regem, ut dicitur. ſpecialiter autem dicitur Imperator abſtuliſſe Iudæis regium nomen, propter eorum ſuperbiam, atque frequentem rebellionẽ. Hinc ergo Pilatus ſolicitè ſciſcitabatur, an eſſet rex Iudæorum. *Reſpondit Ieſus, A temetipſo hoc dicis*, uidelicet, ꝙ ſim rex Iudæorum, *An alij tibi dixerunt de me?* Non ex ignorantia quærit hoc Chriſtus, ſed ut hac occaſione reſponſionis Pilati aliquid dicat ſalubriter ad noſtram inſtructionem proficuum. *Reſpondit Pilatus, Nunquid ego Iudæus ſum?* tanquam dicat. A meipſo iſta nõ quæro, quia Iudæus non ſum, unde nec curo de quæſtionibus legis eorum: nec iſta concipio ex me, quaſi peritus in lege illorum. *Gens tua* uidelicet populus iſte Iudaicus, de quorum numero atque progenie es, *Et pontifices tui tradiderunt te mihi.*

D Ex quo apparet, ꝙ aliquid magnum ſit in cauſa, eo ꝙ tui tradunt te alieno ad condemnandum, *Quid feciſti?* q. d. Verba illorum, & quid tibi opponunt audiui; ſed eis non credo, ſciens partim falſa eſſe quæ aſſerunt, & item ꝙ per inuidiam tradiderunt te mihi: ideo tu ipſe dic ueritatem, paratus ſum credere tibi propter ea quæ audiui de te, utpote quod tanta mirabilia perpetraſti, *Reſpondit Ieſus, Regnum meum non eſt de hoc mundo*, id eſt, mundiale, terrenum, & temporale, ſed cœleſte, ac ſpirituale: per quod Chriſtus ſatisfecit Pilato zelante pro Cæſare. Per hoc enim ꝙ Chriſtus non quæſiuit dominationem terrenam, & temporalem; patet quòd nõ derogauit imperatori, qui tunc mũdi mo- E
narchiam tenebat.

¶Sed poteſt quis dicere, regnum Chriſti eſt eccleſia militans, degẽs in ſeculo iſto. Quomodo ergo regnum eius non eſt de hoc mundo? Rurſus, Chriſtus eſt princeps regum terræ, ut dicitur in Apocalypſi, ergo & omnium terrenorum regnorum. Iterum dictum eſt ſupra, Pater diligit filium & omnia dedit in manu eius, Itemq́, Dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ex quibus ſequitur, ꝙ omnia regna mũdi huius ſint eius. Regna autem mundi ſunt de mũdo. *Apo.1.* *Ioan.3.* *Ioan.7.* Dicendum, ꝙ ſiue per regnum intelligatur principatus, ſeu gubernatio regis ſiue ſubiecti illius. uerum eſt quod regnum Chriſti non eſt de hoc mundo, id eſt, tale quale eſt regnum mundi huius, uel perti- F
nens ad mundanorum ſortem regnorum. Gubernatio enim mundana eſt cum pompa, & gloria, cum diuitiis atque delitiis, uel ſaltem cum familia multa, & magnificentia eorum, quæ admodum reſpiciũt: ſimiliter ſubditi mundanorum regnorũ ſecularibus occupantur negotiis, & in exterioribus ſubiiciuntur regibus ſuis. Porrò gubernatio Chriſti eſt interna, per fidem, caritatem, ſeu gratiam in cordibus electorum ſuorum: de quibus dixit ſupra, De mundo non ſunt, ſicut & ego nõ ſum de mundo, intelligendo per mũdum homines terrenos, carnales, mundanos. *Zach.9.* *Mat.11* *Philip.3* Chriſtus quoque in paupertate & humilitate in afflictione, & aduerſitate prælusit ſuis, qui potius ſunt cœleſtes, quàm mundiales, dicente Apoſtolo, Noſtra conuerſatio *Roma.8.*

A in cœlis eſt. Et, Qui in carne ſunt placere
Deo non poſſunt. *Si ex hoc mundo eſſet re-*
gnum meum id eſt, mundanum & tempora
le, conſiſtens in exterioribus, & domina-
tioné terrena, ac uirtute armorum, *Mini-*
ſtri utique mei, quos tūc haberem, ſed modò
non habeo, vtpote hoíes ſeculares ſimiles
ſatellitibus, atq; militibus regū mūdano-
rum: vel miniſtri mei, quos nunc habeo
videlicet angeli ſancti, cæteriq; credentes,
Decertarent id eſt, pugnarēt pro me, *Vt non*
traderer iudæis. Tales etenim reges nolūt
opprimi, capi, aut hoſtibus ſubiici; ſubdi-
ti quoque eorum vſque ad mortem pu-
gnant pro eis. *Nunc autem regnum meum*
non eſt hinc, id eſt, de hoc mundo, ut patuit.
Zaca. 9. Primus enim Chriſtus aduentus promiſ-
B ſus, prænunciatusq; fuit in paupertate, ab
Mat. 15. iectione, & humilitate, ut pateretur pro
Luc. 21. mundi ſalute. Secundus uerò, erit in maie
Iſai. 50. ſtate, & gloria vt iudicet mundum, & om-
nes aduerſarios ſuos deiiciat & condēnet.
Ex quo elaceſcit cæcitas iudæorum præ-
ſtolantium primum Chriſti aduentum in
tanta maieſtate & gloria, quòd omnia mū
di regna ipſis ſubiiciet; mundique monar-
cā conſiſtet, non attendentes quòd Iere-
Iere. 14. mias, Chriſtum alloquens prophetauit,
Quare quaſi colonus uenturus eſt in terra
& ſicut uiator declinans ad manendum. *Di*
xit ei itaque Pilatus, Ergo rex es tu. Pilatus au
dita Chriſti reſponſione, notauit quòd ad
miſit ſe eſſe regem, quamuis non terrenum
ideo ſolicitè inquiſiuit de huiuſmodi re-
gno, quod ſecundū uerba Chriſti non per
C tinuit ad iudæos. *Reſpondit Ieſus, Tu dicis*
quia rex ſum ego. i. veritatem quam à me in
terrogas, tu ipſe profers, quia verè ſic eſt, ꝙ
Mat. 26 rex ſum. Quamuis enim interrogatio in-
terrogatiuè propoſita non ſit vera, nec fal
ſa, tamen hoc ipſum quod ſignificat eſt ve
rum, vel falſum, ſi ſimpliciter proferatur,
videlicet aſſertiuè, uel negatiuè: ſicq; uer
bum Pilati, quo dixit, Ergo rex es tu? ue
rum fuit ſimpliciter ſumptum, ſeu aſſerti
uè prolatum Chriſtus autē talem habuit
modum reſpondendi. Nam cùm Iudas di
xiſſet, Nunquid ego ſum domine? Reſpon
dit, Tu dixiſti. ¶ Porrò, ꝙ Chriſtus ſit rex
vtriuſque teſtamenti, teſtantur ſcripturæ.
Iere. 23. Scriptum eſt enim de eo apud Ieremiam,
Zaca. 9. Regnabit rex & ſapiens erit. Zacarias quo
que ait, Ecce rex tuus uenit tibi manſue
tus. Item Lucas, Regnabit (inquit) in do D
mo Iacob in æternum, & regni eius non Lucæ. 1.
erit finis. Ioannes quoque in Apocalypſi, Apo. 17.
Agnus dominus dominorum eſt, & rex re Apo. 19.
gum, de cuius regno ꝙ non eſt hinc, conte 1. Cor. 15
ſtatur Apoſt. Cū tradiderit regnū Deo &
patri. *Ego in hoc.* i. propter hoc. *Natus ſum*
temporali natiuitate ex uirgine. De æter
na quippe generatione modò non loqui
tur, *Et ad hoc ueni in mundum* per incarna
tionis miſteriū, nō per diuinitatis mutatio
nē, vel deſcenſum localē, *Vt teſtimonium*
perhibeam ueritati, i. vera affirmē, veritatem
prædicē, faſa reprobē, iniuſta condemnē.
Venit. n. filius Dei, vt diſſoluat opera dia 1. Iaco. 3.
boli. Perhibuit autem Chriſtus teſtimo
nium veritati doctrinæ, euangelicam legē
docendo, ueritati iuſtitiæ opera iudæorū E
redarguendo: prout ſupra dixit: Me odit Ioan. 7.
mundus, quia ego teſtimoniū perhibeo de
illo, quia opera eius mala ſunt veritati quo
que uitæ, quia quod docuit, adimpleuit.
Deniq; teſtimoniū perhibuit ueritati, vt
pote ſibimetipſi, vt dictū eſt ſupra, Ego ſū Ioā. 8.
qui teſtimonium perhibeo de meipſo. Ipſe Ioan. 14
aūt eſt via, veritas, & uita. *Omnis qui eſt*
ex ueritate æterna & increata, non ſolùm
per creationē vt omnia, ſed per prædeſtina
tionem, & imitationem, hoc eſt, quæ perti
net ad Deum, quaſi electus ab eo, & filius
eius per adoptionem, *Audit uocem meam.* i.
doctrinæ meę, tandem aliquando atq; fina
liter antequam hinc recedat credit, & ac
quieſcit & tales ſunt regnum meum, hoc
eſt, quod alibi ſcriptum eſt, Qui ex Deo Ioan. 8.
eſt, verba Dei audit, propterea vos nō audi F
tis, quia ex Deo non eſtis. *Dicit ei Pilatus,*
Quid eſt ueritas? Pilatus quia iudex erat, au
dito nomine ueritatis, ſciſcitatur quid ſit
veritas, quę maxime reſpicit iudices, quo
rū intereſt vera, ac falſa diſcernere. Pōt
aūt uerba Pilati dupliciter accipi. Primò
vt intelligatur quæſiſſe in cōi diffinitionē
veritatis. Secundò, ut intelligatur ſpeciali
ter interrogaſſe, quid ſit ueritas: de qua
audiuit à Chriſto. Omnis qui natus eſt
ex ueritate, ex quibus uerbis penſauit
quod ueritas eſſet, quoddam principium
hominum. *Et cùm dixiſſet, iterum exiuit ad*
iudæos. Non expectauit Chriſti, reſponſio
nem, præ nimio deſiderio liberandi, &
excuſandi eum, Iam enim percepit innocē
tiam Chriſti, & fortè ſic feſtinauit, quia

A repẽte occurrit memoriç eius, modus eripiendi Chriſtũ de manibus Iudæorũ, qui
Mat.27 modus ſubiungitur, *Et dixit eis, Ego nullam*
Mar.15 *in eo inuenio cauſam* mortis diligenti, ac de
Luc.23. bita inquiſitione prçmiſſa. *Eſt autem conſuetudo nobis, ut unum* reum *Dimittam uobis* id eſt, ad ueſtrum honorem, atque inſtantiam, *In paſca* id eſt, in feſtiuitate paſcali. Hanc conſuetudinẽ habuerunt Iudæi nõ ex legis præcepto, ſed ex prædeceſſoribus ſuis, qui & hoc impetrauerunt ab Imperatore, ut iudex ab illo cõſtitutus in Ieruſalem, & Iudæa, dimitteret eis unum uinctũ in paſca quemcunque petiſſent, in recordationem liberationis patrum ſuorum de ſeruitute Pharaonis, quæ liberatio fuit in paſca. *Vultis ergo dimittã uobis regem Iudæorũ?*
B Pilatus Romano Imperatori obediẽs, uocat Ieſum regem Iudæorum deriſoriè, & iocosè. Non. n. aſſertiuè dixit eum regẽ
Exod.12
Mat.27 Iudæorum, quia Imperator prohibuit aliquem ſine ſuo conſenſu Iudæorum regẽ
Mar.15
Luca.23 uocari: & quia audiuit à Chriſto, Regnũ meum non eſt de hoc mundo: ſed idcirco ſic loquitur, ut oſtendat quàm uana, & friuola fuerat Iudæorum, obiectio, qui hoc Chriſto imponebant, quòd dixit ſe regem Iudçorum, quaſi dicat, Qualem apparentiam habet hoc, quòd iſte pauper dixerit ſe regem Iudæorum, quantùm ad regimen, de quo imperatori, & mihi eſt cura. *Clamauerunt ergo rurſum omnes* Iudæi aduerſarii ſaluatoris, non tamen omnes ſimpliciter. Aliqui etenim aderant amici
C Chriſti, uidelicet Nicodemus, Ioſeph, &c. dicentes, *Non hunc, ſed Barrabam* nobis dimitte, *Erat autem Barrabas latro*, qui (ut Lucas refert) propter ſeditionem factam in ciuitate & homicidium miſſus fuit in carcerem. Hunc locum ponit Ioannes truncatè, ſciens quod alii Euangeliſtæ eum deſcripſerunt plenius.

¶ Aduertẽdum ergo, quòd Pilatus ex corde cupiens Ieſum eripere, excogitauit induſtriosè, propoſuitque Iudæis duos, quorum alterum eligerent ſibi dimitti, & ne alium magis quàm Ieſum peterent ſibi dimitti, propoſuit Ieſum & Barrabam latronem ſeditioſum, & homicidam, arbitrans quòd nequaquam tam ſceleratũ, ac odio-
Ephe.5. ſum eligerent. Pontifices uerò, & Phariſçi perſuaſerunt populo, ut eligerent Barrabam, & Ieſum crucifigi depoſcerẽt, quod & fecerunt. Vnde & merito uenit ſuper iu- D
dços ira Dei uſque in finem, quia latronem prçpoſuerunt filio Dei.

DECLARATIO CAPITIS. XIX.

Tunc ergo apprehendit Pilatus Ieſum.

ARTICVLVS XLV.

OMittit Euangeliſtarum unus quçdam quç alii deſcripſerunt. Ioannes itaque hoc loco omittit quod
recitat Lucas: quomodo ſcilicet Pilatus Luc.23.
miſit Ieſum ad Herodem, qui cùm Ieſum alba ueſte indutum, ſpretum, illuſum remiſiſſet, ipſe Pilatus inſtabat quomodo Ie- E
ſum eriperet. Cumque Iudçorum furore penſato, conſideraſſet, quòd non poſſet Ieſum omnino immunem dimittere cum pace illorum, cogitauit eum caſtigare ad ſatisfaciendum illorum furori, non ut Chriſtum perſequeretur, quem nouerat innocentem, ſed ut cçſum dimitteret. Fecit ergo quod ſubditur. *Tunc ergo* dum uidit ſe uerbis nihil proficere, ſed iudços latronem prç Chriſto eligere. *Apprehendit Pilatus Ieſum & flagellauit* eum, id eſt, per ſuos ſeruos fecit expoliari ueſtibus, alligari columnæ, flagellis crudeliter percuti, quod erat tenerrimo, naturaliſſimo, ac nobiliſſimo corpori Chriſti inæſtimabiliter pœnale:

¶ Nos quoque iugiter recordemur, quç & F
quanta, pro nobis ſuſtinuit agnus ſine macula: eiuſq; exemplo diſcamus libẽter ferrè aduerſa, pro eius amore omnia dura, ac aſpera affectuosè toleremus, corrigamus quoque & caſtigemus noſipſos, meditemur quàm erubeſcibile fuit in regia ciuitate, in die ſolenni, in tot millium prçſentia, in aduerſariorũ conſpectu, ſic nudari, ligari, ac flagellari, & cçtera quç ſubſequuntur ſufferre: ſicq; diſcamus contemnere omnem humanum honorem, & eſſe
parati ad contumelias, irriſiones, cõfuſio Mat.27
nes pro Chriſto. *Et milites* (præſidis) *plectẽ* Mar.15
tes coronam de ſpinis, i. iuncis marinis lon- Luc.23.
gis, acutis, & ualdè punctiuis, impoſuerũt capiti eius cum illuſione, quia dixit ſe regẽ, *Et ueſte purpurea circundederunt*. i. ueſtie-
bant *Eum*, Mattçus uocat clamydem coc- Mat.27
cineam,

A cineam,& fortè fuit aliquid rubeū ſimile purpurę, *Et ueniebant ad eum & dicebant* (irridendo) *Aue rex Iudæorum*, quaſi diceret, O miſer & ſtulte, qui te iactaſti eſſe regē Iudęorum, propter hoc meruiſti has pœnas, *Et dabant ei alapas*, quemadmodū Sy-
Iſa. 16. billa legitur prædixiſſe, Dabunt Deo alapas manibus inceſtis. Et in Iob, Aperuerunt ſuper me ora ſua, exprobrantes percuſſerunt maxillam meam, ſatiati ſunt pœnis meis. Denique milites hæc fecerūt cōgregata, ac præſente uniuerſa cohorte ſe
Mat. 27 cundùm Matthæum ponenteſq; genua ſua adorauerunt eum, & ſurgentes conſpuerunt uultum ipſius, percutiebant quoque caput eius benedictū arundine. ¶ Hæc omnia intenſiſſimam exigunt meditationem,
B cruciformem imitationem, amoris inflāmationem, itemque perēnem gratiarum actionem. Ille coronatus de ſpinis ut nos coronemur corona de lapide precioſo, dāda electis in patria: iuxta quod ſcriptum
Pſal. 20. eſt, Accipiet regnum decoris, & diadema
Sapien. 3 ſpeciei de manu domini. Ille purpureo indumento pro illuſione indui nō negauit, ut nos ueſtibus gloriæ, duplici ſtola ue-
Iſaia 61 ſtiamur. Vnde per Iſaiā inducitur, Induit me ueſtimento ſalutis, & indumento iuſtitiæ circundedit me. In Prouerbiis quoque, Omnes domeſtici eius ueſtiti duplicibus. Denique tantas illuſiones, conſputationes, contemptus ſuſtinuit, ut ab illuſione diaboli, à confuſione æterna, à uiliſicatione perpetua liberemur. *Exiuit iterum*
C *foras*, de prætorio ad iudæos ſtantes ante domum ſuam, *Pilatus, & dixit eis, Ecce adduco eum uobis foras, ut cognoſcatis, quia nullam in eo cauſam inuenio*, propter quam occidi meruerit. quaſi dicat, Educo eum caſtigatum, ſi fortè in uerbis oſtendit: ex quo poteſtis attendere, ꝙ nullam cauſam mortis in ipſo comperio: quaſi ſic, non flagellaſſem eum, ſed morti mox adiudicaſſem, *Exiuit ergo Ieſus portans* (in capite) *ſpineam coronam* capiti ſacratiſſimo dire infixam, *Et purpureum ueſtimentum*. ¶ O quantus dolor apprehendit, & penetrauit cor maternum dulciſſimę, ac uirgineæ matris, cum filium ſuum unicum atque clariſſimum, quem plus amauit quàm ſeipſam, ſic uidit egredientem taliter cruentatū in uultu: ſic crudeliſſimè contractum, tā miſabiliter apparentē, Nō recedat à memoria noſtra diſpoſitio domini Ieſu taliter egredientis. Tunc utique ſpecioſus forma præ filiis
D
Pſal. 44. hominum uiſus eſt, non habens ſpeciē, neque decorem, cū uultus eius clariſſimus, ſputo, & ſāguine fuit perſus. Obſecro te domine Ieſu rex Chriſte, ne huius tuæ apparitionis merito, detur mihi nūc gratia taliter conuerſandi, ut poſt uitæ pręſentis incolatum tibi præſenter ſine omni labe peccati, ornatus ſplendore uirtutū, ne tuo tribunali oblatus confundar, *Et dixit*, Pilatus, *Eis*, puta iudęis. *Ecce homo* qui dixit ſe regem. i. cernitis nunc, quàm dirè, & ſuperficienter correptus ſit, quàm miſerabilis appareat: ita ut merito cōtentari & cōpati debeatis, non grauiorem uindictam expetere. Hac nempe de cauſa eduxit Pilatus Ieſum, tam miſerabiliter ſauciatum, E
ut ad compaſſionem emollirentur corda iudęorum, ceſſarentque perſequi innocentem. *Cum ergo uidiſſent eum pontifices, & miniſtri* fautores eorū ſpeciales, *Clamauerunt, dicentes, Crucifige, crucifige eum*. In quo patet, ꝙ lapidea, ſæua, & inuidiſſima erant illorum corda, qui homini innocenti ſic læſo, & deformato, quòd adamantia pectora in eius cōpaſſione non potuerunt molleſcere, nequaquam compaſſi ſunt, ſed uoce repetita præ nimio deſiderio clamabāt, Crucifigę, crucifige, quaſi illa tormenta inſufficientia fuerint. Et ò beatiſſima genitrix dulcis Maria, quàm pœnaliſſimum erat benigniſſimæ animæ tuæ audire uerbum iſtud crudeliſſimum, atque aſperri- F
mum. Tunc uerè impletum eſt quod Pſalmiſta prædixit, Exacuerunt ut gladium Pſal. 63
linguas ſuas. Et denuo, Filij hominum dē Pſa. 65.
tes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorū gladius acutus, *Dicit eis Pilatus, Accipite eum uos, & crucifigite. Ego enim non inuenio in eo cauſam* necis ſeu crucifixionis. Illi qui dicunt iudęos uerè dixiſſe Pilato, Nobis non licèt interficere quenquam, quaſi omnino ablatum fuerit eis iudicium ſanguinis, dicunt quòd Pilatus iſta reſpōdit ex indignatione, & irriſoriè, quaſi dicat, Si audetis uel poteſtis, occidere eum. Alii dicunt, quòd Pilatus idcirco hæc dixit, quòd iudæi uoluerunt immunes uideri à morte Chriſti. Propterea commiſit eis iudicium: quaſi dicat, Si imò iuſtum eſt eū occidi, facite hoc per uos, & non imponatis mihi hoc onus: uel ideo dixit iſta Pilatus,

A tuſ, ut acciperent Ieſum, tenerentque li-
gatum uſque poſt feſtum, & tunc facerēt
ſecundùm quod uellent. *Reſponderunt ei Iu-
dæi, Nos legem habemus* diuinitus datam.
*Et ſecundùm legem debet mori, quia filiū Dei
ſe fecit*, id eſt, eſſe perhibuit. Nam ipſa no-
cte paſſionis adiuratus à Caipha, an eſſet
Chriſtus filius Dei benedicti, manifeſtè
reſpondit, quòd imò. Impoſuerunt ergo
Chriſto, quòd nomen & gloriam diuinita
tis ſibi uſurpauit, ſicque ſecundùm legem
occidendus eſſet tanquam blaſphemus.
Lex tamen præcepit tales lapidari non
crucifigi.

¶ Mira peruerſitas ac cæcitas Iudæorum,
quaſi ideo mentitus ſit Ieſus, quia dixit ſe
filium Dei, cùm tamen per ſcripturas, &
B ſigna oſtenderet ſe eſſe Chriſtum, & per
conſequens filium Dei. *Cùm ergo audiſſet
Pilatus hunc ſermonem*, uidelicet quòd Ie-
ſus dixit ſe filium Dei, *Magis timuit* non
propter legem Iudæorum, ſed formida-
uit, ne ſic eſſet quemadmodum Ieſus fere
batur dixiſſe, & per conſequens grauiſſi-
mum facinus commiſiſſet flagellando fi-
lium Dei: magis quoque quàm antea ti-
muit Ieſum occidere, ne occidendo homi
nem, ſimul occideret Deum.

¶ Sed quomodo Pilatus uir gentilis atq;
idololatra, expers notitiæ ueri Dei ti-
muit, audito, ꝙ Ieſus dixit ſe filium Dei?
Dicendum, quòd multi gentilium idolo
latrarum cognouerunt eſſe unum ſummū
Deum: imò ſecundùm Damaſcenum om
C nibus naturaliter inſitum eſt eſſe Deum,
Rurſus probabile eſt, quòd Pilatus inter
Iudæos habitans, aliqua audiuit de Deo Iſ
rael, & de iudiciis ac omnipotentia eius,
unde & plagam Dei potuit abhorrere. *Et
ingreſſus eſt in prætorium iterum* ducens Ie-
ſum ſecum, ut eum ſecretius, diligentiuſ-
que diſcuteret. *Et dicit ad eum, Vnde es tu?*
Luc. 23. Secundùm quòd recitat Lucas, antequam
Pilatus flagellauit Ieſum, audiuit ꝙ Gali
læus eſſet, propter quod miſit eum ad He
rodem, cur ergo nunc ſciſcitatur, & ait,
Vnde es tu? Dicēdum, quòd quia audiuit
Ieſum dixiſſe ſe eſſe filiū Dei, quærit dili-
gentius de loco & principio ſuæ natiuita
tis, an ſcilicet uerè de Deo natus ſit, an ex
hominibus. *Ieſus autem reſponſum non dedit*
Iſa. 53. *ei*, ut impleret qđ de ipſo cecinit Iſaias,
Quaſi agnus coram tondente obmute-
ſcet, item, quia Pilatus capax non erat di D
uinæ generationis Chriſti, & rurſus, quo
niam Chriſtus noluit paſſionem propriā
impedire, quam facillimè impediſſet, ſi
Pilato atque Herodi reſpondiſſet ad ſin-
gula. *Dicit ergo ei Pilatus*, uehemēter admi
rans taciturnitatem Chriſti in tali articu
lo, & quia ſeipſum poterat faciliter excu
ſare, atque è manibus Iudæorum excute-
re. *Mihi non loqueris?* tanquam dicat, Stul-
tè & mirabiliter habes te in hoc, quòd iu
dici non reſpondes prout melius uales lo
quendo mihi cū reuerentia, & timore, ut
moris eſt captiuorum iam iudicandorū.
Neſcis quia poteſtatem habeo. Tanquam præ-
ſes & iudex ritè inſtitutus *Crucifigere te,
& poteſtatem habeo dimittere te*, imò per ean
dem poteſtatē poſſum utrunque, & quia E
hoc ſcis, meritò reſponderes. *Reſpondit Ie-
ſus, Non haberes poteſtatem aduerſum me ullā,
niſi tibi eſſe datum deſuper*, hoc eſt, à Deo om
nipotente, à quo deriuatur, & datur om-
nis poteſtas, dicente Apoſtolo, Nō eſt po Rom. 13
teſtas niſi à Deo. Ab ipſo enim eſt omne
bonum, omneque donum. Propterea niſi Iacob. 1.
poteſtas iniquorum principum, & iudicū
eſſet à Deo, ſcriptum nō eſſet in libro Sa- Sapiē. 6.
pientiæ, Præbete aures uos qui continetis
multitudines, quoniam data eſt uobis po
teſtas à Deo, & uirtus ab altiſſimo, qui
ſcrutabitur cogitationes ueſtras cito, &
horrēdè apparebit uobis. Dat ergo Deus
poteſtatē etiā impiis per ſe, uel per alios,
ſed illi abutuntur. Poteſt quoque ſic acci
pi, Non haberes poteſtatem contra me, ni F
ſi datū tibi eſſet deſuper, à ſuperiori prin
cipe, ſcilicet imperatore Romano. *Propte-
rea*. Quia hæc dicis ſtudio dimittēdi me,
& ea quæ feciſti in me, feciſti humano ti
more, non ex inuidia ut iudæi, uel ex cu-
piditate ut Iudas. *Qui me tradidit tibi*, uide
licet populus Iudæorum, maximè ſacerdo
tum, uel Iudas originaliter *Maius pecca-
tum habet*, i. grauius peccat in me quàm
tu, propter cauſam prædictam, & etiā quo
niā prima cauſa, quæ alias mouet, & pro
uocat ad opera praua, plus peccat quàm
cauſa ſecunda & proxima. ¶ Itaque am-
plius peccat, qui tradidit innoxium iudi-
ci ſcienter & ex rancore, quàm iudex qui
ex ſuperioris poteſtatis timore, illū diiu-
dicat. Veruntamē Pilatus propriis uerbis
damnauit ſeipſum. Dicens. p ſe habere po
teſtatem

A teſtatem dimittendi Chriſtum, nec tamé
eum dimittens, quem ſciebat innoxium,
demonſtrauit ſe poteſtate conceſſa abu-
ſum: nec debuit timore humano relinque
re æquitatem, ſed vſque ad mortem ago-
nizare pro illa, præſertim, cum iudex de-
Eccl. 4. beat eſſe quaſi animata iuſtitia. *Exinde*
quærebat Pilatus dimittere eum, Etiam ma-
gis quam ante. Intellexit enim ex uerbis
Chriſti, quòd non ſine peccato poſſet oc-
cidere, quem nouit innoxium. *Iudæi autē*
clamabant, Si hunc dimittis non es amicus Cæ
ſaris, qui te ad iſtam præſidentiam promo
uit, hoc eſt, honorem Cęſaris non defen-
dis, nec eius præcepto obedis.

¶ Iudæi videntes ſe non proficere per alle
gationem ſuæ legis, quam Pilatus tan-
quam alienigena nō curauit, aſtute obii-
B ciunt ei tranſgreſſionem imperialiū ſta-
tutorum, ſcientes quòd non auderet con
tra Cæſarem agere. Imperatores nanque
Romani prohibuerunt, ne aliquis ſine eo
rum conſenſu aſſumeret ſibi regium no-
men: propterea ſubditur, *Omnis enim qui ſe*
regem facit, propria autoritate, *Contradicit*
Cæſari, qui poſcit oppoſitū. Poſſumus au-
tem per Cæſarem intelligere Tyberium,
ſub quo paſſus eſt dominus, nihilominus
Cæſares qui ante fuerunt, tulerunt hoc
ipſum. *Pilatus ergo cùm audiſſet hos ſermones*
timens offendere imperatorem, & accuſa
ri apud illum, atque priuari officio, & in
exilium mitti, *Adduxit Ieſum foras* extra
prætorium coram frequentia populi, *Et*
ſedit pro tribunali, id eſt, in ſede ad iudican
dum *In loco qui* Græcè *Dicitur Litoſtratos*,
C *Hebraice autem Gabbatha.* Litoſtratos ſecū
dùm Bedam fuit locus ſublimis, habens la
pideum pauimentum. Vnde Litoſtratos
dicitur quaſi lapide ſtratus. *Erat autem pa*
raſceue Paſchæ, id eſt, feria ſexta ante ſolē-
niſſimum diem feſtiuitatis paſcalis, quia
fuit ſabbatum. Vel, Paraſceue Paſchæ,
hoc eſt, ſexta feria quæ fuit vna, ac prima
dierum paſcalium. Paraſceue autem eſt
nomen Græcum, quod interpretatur præ
paratio, quia in eo parabāt iudæi duplices
cibos, uidelicet pro ipſa feria ſexta, & ſab
bato ſubſequenti, in quo ſecundùm legē
non licuit coquere. *Hora quaſi ſexta* con-
trarium videtur, quoniam apud Marcum
legitur, Erat hora tertia, & crucifixerunt
eum: ergo ante tertiam Pilatus ſedit pro

tribunali, cum certum ſit primò iudica- D
tum eſſe Ieſum, quam cruce appenſum.
Iterum in Luca dicitur, quod erat hora Luc. 23.
fere ſexta, quādo crucifixus eſt Chriſtus.
Matthæus autem ſcribit, quòd ab hora ſex *Mat. 27*
ta uſque nonam, tenebræ factę ſunt ſuper
uniuerſam terram, & in toto tempore il-
lo pendebat ſaluator in cruce. Dicendū,
quòd hora ſexta eleuatus eſt Ieſus in cru
ce, vel parum ante ſextam, ut innuit Lu-
cas, ideo Pilatus ſedit ad iudicandum ſe-
cundùm Ioannem ante ſextam. Marcus
uerò qui dicit Ieſum hora tertia crucifi-
xum, retulit hoc ad animum iudęorum,
qui hora tertia clamauerunt, Tolle, cruci
fige eum: uel ideo dicit hoc Marcus, quia
crucifixus fuit infra tertiam & ſextā: me-
dium autem per utrunque extremorum
exprimitur. *Et dicit Iudæis, Ecce rex ueſter.* E
Quemadmodum factum eſt, hoc ait Pila
tus deriſoriè, & ad uerecundiam iudęorū:
quaſi dicat, Quia apparentiæ habet hoc
quod dicitis iſtum egenum, & miſerabilē
uoluiſſe uſurpare regnum Iudęorum tē-
porale contra Imperatoris decretum. *Illi*
autem implacabili inuidia, ac furore reple
ti, quibus & grauis fuit ad uidendum *Cla-*
mabant, Tolle, tolle, hoc eſt, à terra & conſor
tio hominum aufer, *Crucifige eum*, quod ge *Mar. 15*
nus mortis ignominioſiſſimū fuit, & ſcele *Luc. 23.*
ratiſſimis deputatum. *Dicit eis Pilatus, Re-*
gem veſtrum crucifigam? quaſi dicat, Hoc ce
dit in confuſionem ueſtram, ſi illum ſu-
ſpendo in ligno, qui ſecundū populi opi-
nionem fuit, & eſt rex ueſter. Tamen (ut
dixi) Pilatus non uocat Ieſum regem iu-
dæorum, ex animo, ne contra Cæſarem
agat. *Reſponderunt* pontifices, *Non habemus*
regem niſi Cæſarum. F

¶ O infelices pontifices, non paſtores, ſed
deuoratores gregis ueſtri. Si enim nō ha-
betis regem niſi Cęſarem, ubi eſt quod lo
quitur Iſaias, Dominus iudex noſter, do *Iſa. 33.*
minus legifer noſter, dominus rex noſter.
ipſe ueniet & ſaluos nos faciet? ubi inſu-
per eſt quod de Chriſto Pſalmiſta prædi *Pſal. 71.*
xit, Et dominabitur à mari uſq; ad mare?
Et Zacarias, Exulta ſatis filia Sion, Ecce *Zach. 9.*
rex tuus uenit mā ſuetus, ipſe pauper? Rur
ſusq; Iſaias, ſuper ſoliū Dauid, & ſuper re- *Iſa. 9.*
gnū eius ſedebit? Quo excæcauit uos ma
litia ueſtra? Nonne Cęſar rex alienus fuit
& alienigena, opprimens uos & dominās

 nobis,

A uobis,propter peccata ueſtra?Nonne pro
miſſus fuit uobis rex uerus ex populo ue
ſtro,ſurrecturus rex Meſſia? Cur ergo a-
lienæ poteſtati ſubiicitis uos in æternũ,
& uerum promiſſumque principem abne
Iere.5. gatis?Tunc impletum eſt illud Ieremiæ,
negauerunt dominũ & dixerunt, non eſt
Dan.9. ipſe.Illud quoque Dan.Non erit eius po
pulus,qui eum negaturus eſt.

Denique Chriſtum reſpuendo atque
dicendo,Non habemus regem niſi Cæſa
rem,meruerunt uſque in finem mũdi Ro
mano imperio ſubiugari: prout uidemus
Dan.8. impleri,& Dan.prophetauit,Finis (inqt)
eius uaſtitas,& uſque in finem, perſeuera
bit deſolatio.*Tunc ergo* quando uidelicet
uidit ſe nihil ꝓficere, & illos implacabi-
B les eſſe,ſe quoq; ſi nõ acquieſceret petitio
ni illorũ,imperatorẽ poſſe offendere, quẽ
põtifices tãtũ honorauerũt, ut dicerẽt ſe
regẽ nõ habere,niſi illũ, *Tradidit Pilatus*
eis illũ, utpote Ieſum flagellis cæſum &
ſpinis coronatũ,*Vt crucifigeretur* autorita
te ſuæ ſententiæ latæ cõtra Ieſum. Nã an
Mat.27 te tradidit eis illum.dicendo,Accipite eũ
Luc.23. uos,& crucifigite: ſed hoc modo non di-
xit diffiniendo iudicium contra Ieſum,
nunc uerò adiudicauit fieri petitiones
eorum.*Suſceperunt autem Ieſum*,id eſt, mi-
lites præſidis in manibus ſuis nefariis,
exuentes eum clamydem coccineam, &
C propria indumenta eum induentes, *Et e-*
duxerunt eum extra Ieruſalem: uel ſuſce-
perunt eum Iudæi, quia Pilatus tradidit
eis Ieſum, id eſt,ſuæ uoluntati expoſitum
acceptauerunt. *Et baiulans* Ieſus *Sibi cru-*
cem propriis humeris, *Exiuit*,. Tunc iux-
Iſa.9. ta Iſaiæ uaticinium, factus eſt principa-
tus eius ſuper humerum eius: quia cru-
cem propriam baiulando, meruit prin-
cipatum omnis terræ. Egrediendo ita-
que urbem portauit crucem aliquantu-
lum ſpaciũ,poſtea dederunt crucem Chri
Mat.15. ſti ad deferendum Simoni Cyrenenſi pa-
Luc.23. tri Alexandri,& Ruſi diſcipulorum Chri
ſti, ne Ieſus in uia moreretur ſub onere
crucis,ſed ut eum diutius duriusque af-
fligerent.

¶ Conſideremus præterea malignitatem
Iudæorum, quorum machinatione mi-
lites præſidis poſuerunt lignum crucis ſu-
per collum Chriſti,quod non fecerunt la
tronibus ſecũ eductis. Turpiſſimam.n.&
acerbiſſimam ei mortem intulerunt, & D
quicquid confuſionis, contemptus & cru-
delitatis excogitare potuerunt, fecerũt in
eum.Penſemus quoque patientiam,& mã
ſuetudinem ſaluatoris, qui omnia iſta pa Iere.11.
tientiſſimè tulit,& ſicut Ieremias prænun 1.Pet.2.
tiauit,Quaſi agnus innocens ductus eſt ad Pſa.37.
immolandum, qui cum malediceretur nõ Luca 9.
maledicebat, nec faciem ſuam auertit ab Mat.16.
increpantibus,& conſpuentibus in ſe. At-
tendamus etiam quare hæc pertulit, ſcili-
cet propter nos, quorum iniquitates ſuper
greſſæ fuerunt caput noſtrum: & ſimus
grati ei uerbo ac opere,abnegando noſip-
ſos, tollendoque crucem noſtram quoti-
die, quatenus impleamus quod ad Hebr. Heb.13.
monet apoſt.qui cũ dixiſſet, Ieſus vt ſan E
ctificaret populũ extra portã paſſus ẽ,addi
dit,Exeamus ergo ad eum extra caſtra,im
properium eius portantes. Non enim ha- Gala.5.
bemus hic manentem ciuitatem, ſed futu
ram inquirimus.Crucifigamus carnẽ no-
ſtram cum vitiis & concupiſcentiis. Exi-
uit ergo, *In eum qui dicitur Caluariæ locum*,
Caluaria eſt caput hominis mortui, vnde Ioſue.4.
locus in quo crucifixus eſt Chriſtus,appel
latur locus Caluariæ:nõ quòd caput Adæ
ſit ibi ſepultum,vt quidam finxerunt,cùm
Adam legatur ſepultus in Ebron,ſed quia
damnati ibi occidebantur, ſicque locus
abundauit oſſibus mortuorum. Sic ergo F
duxerunt Ieſum in locum inhoneſtum, at
que turpiſſimum,in quo ipſe mori elegit
vt nos ad empirei cœli ſplendidiſſimam
manſionem feliciter transferamur. *Hebrai*
cè autem vocatus eſt *Golgota, ubi eum crucifi*
xerunt, milites miniſtri præſidis, erantque
quatuor, *Et cum eo alios duos* haud dubiũ
quin latrones ſecundùm Mattæum, quos
Lucas nominat nequam. Ducebantur(in Mat.27
quiens)cùm eo & alii duo nequam, *Hinc* Mar.15
& hinc, ideſt, ex vtroque latere Chri- Luc.23.
ſti, *Medium autem Ieſum*, quod idcir-
co fecerunt milites ex inſtigatione Iudæo
rum, vt Ieſus impius uideretur, quaſi
fuiſſet princeps latronum. Deo autem
ordinante, ſeu permittente factum id eſt,
vt impleretur quod per Iſaiam de Chri- Iſa.53.
ſto inuenitur prædictum, Et cum ſce-
leratis reputatus eſt. *Scripſit autem*, *&*
titulum Pilatus, id eſt, ſcribi fecit ſer-
monem, continentem cauſam cruci-
fixionis Ieſu, *Et poſuit ſuper crucem*, id Mat.27
eſt,

A eſt, ſuperiori parti crucis iuſſit affigi, for- D
Mar. 15 te cũ aliquo aſſere. *Erat autem ſcriptum*, id
Luc. 23. eſt, titulus verba hæc continebat, *Ieſus Nazarenus rex Iudæorum?* Ieſus eſt nomen perſonæ, Nazarenus eſt agnomen, locum cõceptionis, & nutritionis ſignificans, rex Iudæorum eſt complexum, explicans cur crucifixus ſit dominus, uidelicet, quia dixit ſe regem Iudæorum. *Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt, quia propè ciuitatem erat locus* Caluariæ, *Vbi crucifixus eſt Ieſus, & erat ſcriptus, Hebraicè, Græcè, & Latinè*, id eſt, in tribus principalibus idiomatibus, mundi magis notis, atque communibus, vt legeretur ab omnibus. Hebraica nanque loquela eminebat, quoniam prima, & in ea ſcripta fuit lex & prophetæ, per-
B tinuitque ad vnius veri Dei cultores. Græca verò lingua pollebat propter naturalem ſapientiam, ſeu filoſofiam, ingeniumque Græcorum. Latina uerò propter dominium Romanorum. *Dixerunt ergo Pilato pontifices Iudæorum, Noli ſcribere*, id eſt, ſcriptum relinquere. *Rex Iudæorum, ſed quia ipſe dixit. Rex ſum Iudæorum*. Videbatur enim Iudæis titulus præſcriptus, in eorum verecundiam redundare, qui tamen fuit veriſsimus, quia ſpecialiter datus eſt Ieſus in regem Iudæorum: quemadmo-
Pſal. 2. dum ait in Pſalmo, Ego autem conſtitu-
Mat. 27 tus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſan-
Mar. 15. ctum eius. *Reſpondit Pilatus, Quod ſcripſi, ſcri-*
Luc. 23. *pſi*, id eſt, firmum manebit, nec illud mutabo. *Milites ergo cũ crucifixiſſent eum, accepe-*
C *runt ueſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes* de veſtibus, *Vnicuique militi partem, & tunicam* ſuperiorem acceperunt. Ex quibus primò elicitur, ꝙ quatuor erant milites crucifixores. Secundò, ꝙ Ieſus nudus eleuatus eſt in cruce: imò tam nudus, vt venit ex utero matris, & ſicut Adam quando peccauit in paradiſo ſecundùm Ambroſium: unde & mater eius creditur peplum ſuum inuoluiſſe loco uirilium. Om-
Iſa. 53. nia iſta, deuotam, & gratam memoriã exigunt, & piam imitationem, Ecce enim ſanctus ſanctorum vnigenitus filius Dei inter latrones ſuſpenditur, cũ ſceleratis reputatur, nudus in cruce leuatur, ut nos impii iuſtificemur, & cũ ſanctis annumeremur, veſtimentiſq; uirtutum induamur.
Mar. 15. Nõ ergo quæramus in hoc mũdo magnificari ſiue laudari, nõ inter doctos, & eminẽtes locari, nõ pretioſis veſtibus, atq; ſuperfluis indui, ſed Chriſtum in uera humilitate, & paupertate iugiter imitari, velle cõtemni peccatores reputari. *Erat autem tunica inconſutilis* id eſt, non conſuta, *Deſuper contexta per totum*, id eſt, artificiosè elaborata per modum retis, atque cilicii, non inciſa, quam uirgo benedicta creditur ſuo dilecto propriis manibus operata. *Dixerunt ergo* milites quatuor. *Adinnicem, Non ſcindamus illam* Diuidendo eam ut alias veſtes, quoniam partes illius fuiſſent inutiles: & forte propter operis ſubtilitatem, raritatem ſeu ſpecialitatem, quilibet militum deſiderauit eam integram adipiſci, *Sed ſortiamur de illa cuius ſit*, id eſt, ſortem mittamus ad quem tota pertineat: unde patet quòd ſuper tunicam inconſutilem E
duntaxat miſſa ſit ſors. Quomodo autem ſoluendum ſit, quòd huic uidetur contrarium, dixi ſuper Marcum. Hæc ergo fecerunt atque dixerunt, *Vt*, intelligendo per ut concomitantiam, non cauſam directã. *Scriptura* pſalmi *Impleretur, dicens* in perſo- Pſal. 21.
na Chriſti, *Partiti ſunt ueſtimenta mea ſibi* faciendo quatuor partes de illis, *Et in veſtem meam*, id eſt, ſuper tunicam inconſutã *Miſerunt ſortem*. *Et milites quidem hæc fecerunt* implẽtes neſcienter prophetarũ eloquia.

EXPOSITIO SEQVENTIS PARTIS.

Stabat autem iuxta crucem Ieſu mater eius.

ARTICVLVS XLVI.

F
DEinceps agit Euangeliſta de mutua cõpaſsione Chriſti filii Dei, eiusq; virgineæ genitricis, quæ tãtò intimior erat, cordialior atq; pœnoſior quantò feruentior erat amor unius ad aliam. Certum eſt autem, quòd incomparabili dilectione amauerunt ſe mutuo ultra omnem exiſtimationem. *Stabat autem iuxta crucem Ieſu mater eius.* O verbum doloroſum & affectuoſum. Quid enim ſuſtinuit mens illa dulciſsima uirgineæ matris, quando tam propè aſſiſtebat filio patienti unico, & prorſus cariſsimo, cuius teneritudinem ac innocentiam nouit, quem licèt ſciebat fructuoſiſsimè pati, citoque reſurrecturum, nihilominus vehementiſsimè ei condoluit, intantum, vt

A conſideratio fructus dominicæ paſſionis, & reſurrectionis tolleretur ab intellectu ipſius, quoniam uis doloris omnino abſorbuit animam eius. Propter quod aſſerit Damaſcenus, ꝙ dolor parturientium fuit tunc duplicatus in ea, *Et ſoror* matris eius uidelicet *Maria* uxor *Cleophe* quę fuit mater Iacobi minoris *Et Maria Magdalene* item mater filiorum Zebedæi ſecundũ Mattæum. Mattæus tamẽ affirmat, ꝙ mulieres iſtæ erant de longè ſtantes. Et Lucas, Stabant (inquit) omnes noti eius à lõgè. Ad quod dicendum, ꝙ ad tempus ſtabant propius, deinde remotius, uel ſtabãt propè & à longè reſpectu diuerſorum. Cũ uidiſſet ergo Ieſus matrem, & diſcipulũ ſtantem quem diligebat. Per hanc circũlocutionem loquitur Ioannes de ſeipſo

Mat.27
Luc.23.

B quaſi de alio. *Dicit matri ſuæ mulier*. Non ait mater, ne illa audito nomine tam ſua ui nimium cruciaretur atque deficeret, *Ecce filius tuus* hoc aliqui referunt ad ipſũ Chriſtum, ꝙ oſtendit ſeipſum matri ſuæ, tanquam diceret, Ecce quid patitur homo, quem peperiſti; ecce quid conueuit mihi ex parte naturæ, quam aſſumpſi ex te. Sed quia mater piiſſima tota erat intẽta ad conſiderationem, & compaſſionẽ filii ſui, & filius eam conſolari uolebat, nõ ad ampliorem excitare dolorem, propterea aliis magis apparet, ꝙ Chriſtus demõſtrauit Ioannem dicendo, Ecce filius tuus: quaſi diceret. Hucuſq; me habuiſti pręſentem, & de meo aſpectu iugiter conſolationem ſortita es, fuiq; ad obſequiũ tuũ intẽtus: nunc ſubtrahor tibi, nunc unico dilectoq; nato orbaris, nec tecum ero ut fui

C mortalis, humanam tecum conuerſationẽ efficiẽs: ideo ne penitus deſolata remaneas, cõſtituo tibi filium, qui ſit loco mei tibi obſequioſus, cõſolatiuus familiaris, cariſſimus, ut uirgini uirgo cohæreat atque deſeruiat. Sed qualis eſt iſta mutatio ò domina benedicta amantiſſima uirgo Maria. Datur tibi pro filio creatoris, filius piſcatoris, pro uero Deo, pura creatura: pro domino, ſeruus: pro filio naturali, adoptiuus. Veruntamẽ aptior & dignior, poſt Chriſtum, nõ fuit, qui tibi relinqueretur pro illo. *Deinde dicit diſcipulo, Ecce mater tua* id eſt, tibi eam commito ut ei filialiter ſemper aſſiſtas, obſequaris, prouideas.

¶ O ſancte Ioannes, quantus tibi eſt honor & gloria, ꝙ incõparabilis ille teſaurus, uas omnis ſanctitatis, domina mundi, regina cœli, quæ cum patre æterno habet, ac genuit unum eũdemq́ue filium, à quo ſpiritus ſanctus uerè procedit, & datur, & mittitur, tibi cõmittitur, mater tua efficitur, & tu filius eius appellaris. Verè diligebat te Ieſus, quẽ ad tantã gratiã præelegit. ¶ Deniq; iſta cõmiſſio fuit Ioãni ualde cõſolatoria qui in matre domini ſui, de cetero quaſi in illo lætabatur. ¶ Ex hoc facto Chriſti docentur filii habere ordinatã, ac debitam curam ſuorum parentũ, præſertim in tempore tribulationis, & neceſſitatis. Propter quod dicit Apoſto. ſi quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. ¶ Inſuper ex hac commiſſione quidam eliciunt, ꝙ Ioſeph ſponſus Marię iam obiit. Pater quoque ex hoc, ꝙ mater Chriſti alium non habuit niſi dominum Ieſum ut confundantur hæretici. *Et ex illa hora, accepit eam diſcipulus in ſuam*. Matrem in ſuam fidem atque cuſtodiam, obſequẽs ei cum omni reuerentia & amore.

D
1.Tim.5
E

¶ Diſcipulus iſte electus deſignat unumquemque fidelem. Quemadmodum ergo Chriſtus dixit Ioanni, Ecce mater tua, ſic unicuique Chriſtiano dedit matrem ſuã in matrem, ita ꝙ ipſa eſt mater, & aduocata omnium noſtrum, quã poſt Deum ſummè amare, & uenerari debemus. ¶ Deniq;, quotidie paſſionem domini recolentes debemus ſimul reuoluere quomodo Chriſto compaſſa ſit mater dulciſſima: quomodo tunc gladius doloris perfodit animam eius ſecundùm quòd Simeon prophetauit. Penſemus ergo quid paſſa ſit, dum unicũ ſuum percepit iam captum, dum uidit eum præſentare Pilato, quando audiuit eum tam mendaciter accuſari: dum uidit eum ab Herode alba ueſte illudi, à Pilati ſatellitibus flagellari, ad locum paſſionis cum propria cruce educi, in patibulo erigi, inter latrones ſuſpendi. Dum inſuper audiuit ab eo uerba nunc memorata, Mulier, ecce filius tuus: & cætera quæ alii Euangeliſtę plenius recitãt. *Poſtea ſciens Ieſus quòd iam omnia conſummata ſunt*, ſcilicet eloquia, prophetarum de ſua paſſione prædicta. Pauca nempe reſtabant, quæ mox erant implenda, ideo omnia tunc cõſummata dicuntur, ſicut communiter de re penè

Luca. 2.
F
Iſai. 53.
Mat.27
Mar.15
Luc.23.

A penè finita dicimus, factum eſt. Verun-
tamen quod ait Euangeliſta, Poſtea ſciēs
Ieſus non eſt ſic accipiendum, quaſi ali-
quid tunc cęperit ſcire quod ante paſſio-
nem neſciuit, *Vt conſummaretur ſcriptura*
Pſal.68. Pſalmi quo legitur, Et dederunt in eſcam
meam fel, & in ſiti mea potauerunt me
aceto. *Dixit, Sitio*, Ad literam Chriſtus cor
poraliter ſitiebat ex diuturna afflictione,
uehementi labore, & ſanguinis effuſione:
Pſal.21. intantùm ut dicat in Pſalmo, Lingua
mea adhæſit faucibus meis: quæ utique ſi
tis pœnaliſſima fuit. Spiritualiter uerò
multò feruentius ſitiebat noſtram ſalutē,
pro qua omnia fecit, ac pertulit. *Vas ergò
poſitum erat plenum aceto*, Aliqui dicunt, q
piæ mulieres ex conſuetudine contule-
B runt uinum damnatis ad mortem, & etiā
Chriſto atque latronibus, dantes uaſcu-
lum uindictori eorum. Milites uerò de-
derunt Chriſto acetū pro uino huiuſmo-
di. Quidam etiam aſſerunt, quòd potus
aceti accelerat mortem: & ergo dederunt
Chriſto acetum, ut citius moreretur, ſic-
que de eius cuſtodia expedirentur. *Illi
autem ſpongiam plenam aceto hyſopo cir-
cumponentes*, id eſt, ligno hyſopi, calamo
ſiue arundinis. Impleuerunt etenim ſpon-
giam, & calamo eam impoſuerunt, *Ob-
tulerunt ori eius*, Quia enim erectus fuit
in ligno, indiguerunt huiuſmodi inſtru-
mento, ut poſſent eum attingere. *Cùm er-*
Mar.15. *go accepiſſet Ieſus acetum*, Marcus dicit q
noluit bibere. Concordia tamen liquet
Mat.27 ex uerbo Mattæi dicentis, Cum guſtaſ-
C ſet noluit bibere. Parum igitur bibit, ſic-
que accepit, ſed quia quod parum eſt, pro
nihilo computatur, Marcus affirmat, quod
noluit bibere, *Dixit, Conſummatum eſt*,
quod de mea paſſione fuerat prophetatū,
myſterium quoque humanæ redemptio-
Filip.2. nis iam extat impletum. Mors etenim
Chriſti erat uita ſalusque mundi. *Et incli
nato capite* factus eſt obediens uſque ad
mortem, & quaſi gratias agens patri, *Tra-
didit ſpiritum*, id eſt, poteſtatiuè animam
ſuam à proprio corpore ſeparauit: clamās
Mat.27 uidelicet uoce magna, Pater, in manus
tuas commendo ſpiritum meum. In quo
Luc.23. innoteſcit, quàm uerè erat præfatus, Po-
Pſal.30. teſtatem habeo ponendi animam meam,
Ioan.10. & nemo tollit animam meam à me, ſed
Ioan.15 ego pono eam. *Iudæi ergo, quoniā paraſceue
erat*, id eſt, feria ſexta proxima ſabbato D
præſolenni, *Vt non remanerent in cruce cor
pora* crucifixorum, uidelicet Chriſti atq;
latronum ſabbato uiua. *Erat enim magnus*,
id eſt, multum celebris. *Dies ille ſabbati*,
puta dupliciter. Primò, quia ſabbatum
in ſe celebre fuit ſecundùm legem. Secun
dò, quoniam erat una dierum paſcalium,
idcirco noluerunt corpora illo die pen-
dere in aris, ne diuturni, horrendique cru
ciatus, ſuo horrore ſolennitatem diei fœ-
darent, incutiendo tranſeuntibus tædiū
ac pauorem. *Rogauerunt Pilatum, ut frange-
rentur* à ſuis militibus crucifixoribus, *Eo-
rum crura & tollerentur* non crura tantùm,
ſed tota corpora de patibulis. Huic præci
conſenſit Pilatus, quia ſubiungitur, *Vene-* E
runt ergo milites famuli præſidis, *Et primi
quidem*, id eſt, latronis pendentis ad dexte-
ram Chriſti, vel primi, id eſt, principa-
lioris latronis, *Fregerunt crura, & alte-
rius qui crucifixus eſt cum eo* qui pendebat
ex alio latere. *Ad Ieſum autem cùm ueniſ-
ſent*, id eſt, ad corpus eius exanime ſu-
mendo partē pro toto, *Vt uiderunt eum iam
mortuum, non fregerunt crura eius*. Crura ſi-
quidem frangebantur, vt mors accelerare-
tur in eis qui erant ſuſpenſi, *Sed unus mili
tum lancea latus eius aperuit*. De hoc milite
multa dicuntur, vt conſtat. Cur autem
aperuit latus eius, diuerſę cauſæ reddun-
tur. Vna, vt certificaretur de morte Chri- Galat.5.
ſti. Alia, quia iudæi induxerunt eū ad hoc, Apoc.8.
Et continuò de latere Chriſti aperto, *Exi-
uit ſanguis & aqua* Communiter dicitur,
quia vera aqua exiuit de latere Chriſti, F
non utique naturaliter, ſed miraculosè
propter miſticas rationes. Primò, ad oſten
dendum, quòd corpus Chriſti erat uerè
ſumptum, atque compoſitum ex elemen-
tis, non de cœlo allatum. Secundò, ad deſi-
gnandum puritatem corporis Chriſti.
Tertiò, ad inſinuandum, quòd ſicut rede-
mit nos ſuo ſanguine, ita & lauit nos a-
qua lateris ſui. *Et qui uidit teſtimonium per-
hibuit*, ſcilicet, ipſe Euangeliſta Ioannes
qui uidit omnia iam præfata. Et teſtifi-
cans. *Scripſit hæc & uerum eſt teſtimonium
eius* cum ſit per ſenſum, & experiētiam no-
tum, *Et ille ſcit* Deo reuelante, & ſcien-
tia experimentali conteſtante, *Quia uera
dicit, ut & uos credatis* Cognitio enim euan
gelicæ legis conceſſa Ioanni, ordinaba-

A tur ad totius eccleſiæ illuminationẽ, quę
habetur in uia per fidem, in patria autem
per ſpeciem. *Facta enim ſunt hæc*, uidelicet
quòd uenientes ad Ieſum, non fregerunt
crura ipſius, *Vt ſcriptura* Exodi *Impleretur*
Exod.12 *Os non comminuetis ex eo.* Noſtra tráſlatio
habet ſic, Nec os eius cõfringetis. Sed quũ
hoc ad literam dictum ſit de agno paſcha-
li Iudæorum figuratiuo, quomodo Euan-
geliſta dicit hoc in Chriſti paſſione im-
pletũ? Iterum quomodo hac authoritatę
probat propoſitum ſuum quum probatio
non procedat, niſi ex ſenſu literali ſecun-
Auguſt. dum Auguſtinum? Dicẽdum, quòd ſicut
Hebr.1. Apoſtolus ad Hebræos allegat de Chri-
2.Reg.7 ſto, quòd ad literam dictum eſt de Salo-
B mone, uidelicet, Ego ero illi in patrem, &
ipſe erit mihi in filium ſic hoc loco Ioan-
nes allegat de Chriſto, quod conſtat ad li-
teram dictũ de agno paſchali Vtraque ta-
men allegatio efficax eſt ad probandum.
Creatura etenim ſiue rationalis, ſiue irra-
tionalis conſiderari poteſt dupliciter. Pri-
mò ſecundum ſe: ſecundò prout eſt figu-
1.Cor.10 ra Chriſti, qui nõ ſolum per homines ſed
Pſal.17. etiam per irrationalia figuratur, imò &
per inanimata: Vnde dicit Apoſtolus, Pe-
Mat.21 tra erat Chriſtus, Haud dubium quin fi-
Acto.4. guratiue: & quod Chriſtus ex Pſalmo al-
Apoc.5. legat de ſe, Lapidem quem reprobauerũt
Ioan.1. ædificantes, quidam exponunt ad literam
Hier.11. de lapide materiali in templo Salomonis.
C Hinc Chriſtus dicitur leo, agnus, lapis an-
Pſa.117 gularis, uitis. Dum ergo aliquid in ſcrip-
1.Cor.10 turis dicitur de huiuſmodi creaturis ſe-
2.Reg.7. cundum ſe, tunc talia principaliter expo-
pſal.117 nuntur de eis. Cum uero literaliter dicũ-
Exod.12 tur quędam de eis, ut ſunt figura Chriſti,
Nume.9 tunc talia principaliter, quanuis non pri-
mo intelliguntur de Chriſto, & uerifican-
tur in eo: ut eſt illud de Salomone, & la-
pide ab ędificantibus reprobato, ſimiliter
in præſenti. Quod enim de agno paſchali
dictum eſt, Os eius non confringetis, di-
ctum eſt de eo inquantũ fuit figura Chri-
ſti ut immolati: quod ſpiritu ſancto reue-
lante agnoſcens Ioannes, dicit ſcripturam
illam impletam in Chriſto, de quo utiq;
principalior eſt ſumenda. *Et iterum alia
ſcriptura dicit, uidebunt in quẽ transfixerũt*
Noſtra translatio, ſeu textus Hieronymi
talis eſt. Aſpicient ad me quem confixe-
runt, ſed reddit in idem. Propheta quippe

loquitur in perſona Chriſti. Ioannes au- D
tem ſenſum magis quam formam uerbo-
rum allegat. Quod autem Zacarias di- Zaca.12
xerit uerba illa non de ſe, ſed de Chriſto,
patet per id quod protinus addit, & plan-
gent eum planctu quaſi ſuper unigeni-
tum.
¶ Quæritur quid allegatio huius autho-
ritatis ſpectat ad id quod immediate præ-
miſit, q non fregerunt crura Chriſti? Di-
citur quod iſta authoritas introducitur
ad approbandum, quòd dixit ſuperius,
Vnus militum lancea latus eius aperuit,
& quod crucifixerunt eum. Propheta nan-
que dicendo, Videbunt in quem tráſfixe-
runt innuebat quod transfigerent Chri-
ſtum & hoc Euangeliſta oſtendit imple- E
tum. Videbũt ergo infideles Iudæi in die
Iudicij Chriſtum in quem tranſfixerunt,
non per ſe, ſed per milites prędidis, & eum
qui latus Chriſti aperuit, quos induxerũt
ad hoc. Ipſi quoque qui hoc fecerunt, con-
ſpicient Chriſtum, qui cicatrices uulnerũ
conſeruauit in corpore, ad inflamma-
tionem electorum, & confuſionem repro-
borum. Videbunt igitur Chriſtum in die Apoc.3.
nouiſſimo, iuxta illud Apocalypſis, Ecce
uenit cum nubibus, & uidebit eum omnis
oculus, & qui eum pupugerunt. ¶ Inſuper
tractat Euangeliſta de Chriſti ſepultura,
quam uoluit Chriſtus honorificè fieri.
Primò, quoniam decuit, Ipſo enim occi-
ſo, ſatisfactum fuit pleniſſimè pro totius F
generis humani peccato: ideo decens fuit
ut ex tunc inciperet glorificatio Chriſti,
haberetque poſt ignominioſam mortem
uenerabilem ſepulturam. Secundò, ut im- Iſaiæ.11
pleretur quòd per Iſaiam erat prædictũ.
Erit ſepulchrum eius glorioſum. *Poſt hæc* 1.Reg.2.
autem Chriſto iam mortuo *Rogauit Pila-* Mat.10.
tum ſine cuius Licentia, damnati & cruci- Leuit.23
fixi non poterãt ſepeliri, *Ioſeph* oriundus
Ab Arimathia ciuitate Iudææ. Arimathia
ſecundum Bedam ipſa eſt Ramatha, de
qua fuit Samuel natus, ut legitur in libris
Regum. Rogauit autem Pilatum *Eo quod
eſſet diſcipulus Ieſu*. credens & partim obe-
diens uerbis eius, non tamen fuit perfe-
ctus diſcipulus, ſubditur enim, *Occultus
autem propter metum Iudæorum* uidelicet ne
ſynagoga expelleretur. Nondum ergo im-
pleuit quod docuit Chriſtus, Nolite ti-
mere eos qui corpus occidunt. Nihilomi-

nus

A nus Lucas Euangeliſta appellat eum iuſtum & bonũ. Nondum.n. requirebatur ab eo tota euangelicæ legis perfectio, *Vt tolleret corpus Ieſu* de cruce, & ſepeliret illud, non ipſe ſolus, ſed adiuuantibus cum iuſtis qui aderant. *Et permiſit Pilatus*, hoc fieri, quoniã Ioſeph iſte notus fuit Pilato, & vir potẽs, diues, ac nobilis. Propter
Mar.15. qđ in Marco ſcriptũ eſt, ꝙ fuit nobilis de-
Luc.23. curio, idq; propter reuerentiã eius, & propter innocentiam Chriſti itemq; propter rumorem redeuntium de loco dominicæ paſſionis, percutientium pectora ſua atq; dicentium, quòd mirabilia illa facta fuerunt propter iniuſtam Ieſu occiſioné, præ
Ioan. 3. ſertim, cum & Centurio idipſum teſtatus ſit, dedit Pilatus conſenſum *Venit ergo Io-*
B *ſeph & tulit*, hoc eſt, de cruce depoſuit *Corpus Ieſu. Venit autem & Nicodemus* princeps Iudæorum, & Fariſæorum *Qui uenerat ad Ieſum nocte primum*, id eſt, tempore elapſo, uidelicet, circa principium prædicationis Chriſti, *Ferens mixturam myrrhæ, & aloes, quaſi libras centum*, id eſt, vnguentum ex talibus ſpeciebus factum: quo corpora defunctorum condiebantur, ne putreſcerent. *Acceperunt ergo* Ioſeph & Nicodemus *Corpus Ieſu, & ligauerunt eum linteis*, id eſt, pannis lineis corpus eius inuoluerunt, ſcilicet linteamine & ſudario, & cætera. *Cum aromatibus*, iam prædictis. Vnde uidentur non habuiſſe plenam fidem de Chriſti reſurrectione, adhibentes ei ſanctam unctionem contra putrefa-
C ctionem: ignorantes illud propheticum
Pſa.15. in Ieſu complendum, Non dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Ioſeph ergo & Nicodemus quanuis uſque ad paſſionem Chriſti fuerunt occulti eius diſcipuli: tamen in paſſione uiſis mirabilibus quæ fiebant, animati fuerunt ad exhibendum corpori eius ſepulturæ obſequium, *Sicut moris eſt Iudæis ſepelire* qui corpora defunctorum aromatibus condiunt, & ſumptuoſiſſimas ſepulturas efficiunt: unde patet quòd in ſepeliendis mortuis obſeruanda eſt patriæ conſuetudo, dummodo non ſit contra fidem, & æquitatem. *Erat autem in loco*, id eſt, propè Caluariæ locum *Vbi crucifixus eſt Ieſus Hortus, & in horto monumentum nouum* quod Ioſeph ex-
Mat.27 ciderat ſibi in petra, ſecundùm Matthæum *In quo nondum quiſquam poſitus fuerat* In ta-

li enim ſepulcro uoluit Chriſtus poni, q͂a D
ſi alii in eius monumẽto iam ſepulti fuiſſent, dixiſſent, forſitan iudæi, quòd cadauer alterius eſſet ſublatum, aut ſuſcitatum. *Ibi ergo propter paraſcenẽ Iudæorum*.i. ꝓpter
exigentiã ſextæ feriæ, in qua nõ licuit ope Exo. 20.
rari, niſi uſq; ad ueſperẽ, in qua incoabatur ſequentis diei ſolemnitas, durans uſque ad ueſperã ſubſequentem, *Quia iuxta erat monumentum*, hoc eſt, proximum loco paſſionis *Poſuerunt Ieſum*.i. corpus eius. Iã enim dies cœpit occumbere: propter quod non poterant corpus Chriſti longè portare, uel eius ſepulturam differre, ſed accelerauerunt, alias oportuiſſet expectare uſq; ad finem feſtiuitatis inſtantis.
¶ Poſtremò, ex his eluceſcit, quàm deuotè
& reuerenter Ioſeph, & Nicodemus ſepe- E
lierunt Chriſtum ſumptui non parcentes, & quia in monumento quod Ioſeph ſibiipſi iuſſit parari, poſuit Ieſum. Debemus autem & nos cum uenerabilibus uiris his Chriſtum de cruce deponere, hoc eſt, de fine ſuæ paſſionis gaudere. Quemadmodum enim in meditatione dominicæ paſſionis contriſtari, & compati debemus domino ſaluatori: ſic in meditatione finis huius paſſionis, uel de hoc, ꝙ terminata eſt paſſio Chriſti, & eius humanitas à tanta afflictione erepta, lætari habemus, & hoc eſt Chriſtum à cruce deponere. Inſuper debemus eũ mixtura myrrhæ & aloes condire.i. mortificatione uitiorum, & bono ſanctæ conuerſationis odore uenerari
& ungere, & intra nos ſepelire, imprimen F
do eum noſtris præcordiis per beneficiorum ſuorum amorem, iugem memoriam, per ſuæ diuinitatis contemplationem, per ſuæ bonitatis feruentem amorem, per ſuę conuerſationis cruciformem imitationẽ:
quemadmodum ait in Canticis, Pone me Canti. 8
ut ſignaculum ſuper cor tuum. Debemus
quoque eum inuoluere linteis, id eſt, ſyn- Rom. 10
ceritate conſcientiæ, & animi puritate, cordiſque diligenti cuſtodia, ut perſeueret in nobis, ſicut moris eſt Iudæis, id eſt, ueris confeſſoribus, qui corde credunt ad iuſtitiam, & ore confitentur ad ſalutem, ſepelire dominum Ieſum. Hęc autem maximè ſpectant ad ſacerdotes, qui corpus & ſanguinem CHRISTI quotidie conſecrant, tractant, manducant, ut ſint purificati actu, ore & corde. Sed

A heu multi impudentiſſimi, ingrati, inti-
morati, irreuerenter nimis accipiunt filiũ
Dei ac virginis: non ſolũ ſpiritualibus vi-
tiis implicati, ſed turpiſſimis quoq; gulæ
& luxuriæ inquinantes corpus ſuũ & ani-
mam: non attendentes, nec formidantes
2.Cor.1. verbum Apoſtoli, Quicunque manduca-
uerit panem hunc vel biberit calicem do-
mini indignè, reus erit corporis, & ſangui-
nis domini.

EXPLANATIO CAP. XX.

Vna autem ſabbati, Maria Magdalenæ venit mane.

ARTICVLVS XLVII.

B EVuangeliſta deſcripta dominica
Mat.18 paſſione, ſtylum cõuertit ad deſcri-
Mar.16 bendum reſurrectionem illius. *Vna*
Lucæ 24 *autem ſabbati*, id eſt, prima die poſt ſabba-
tum, ſeu ſeptimum diem ſolennem apud
Iudæos, puta die dominico. Vnum enim
in ſcripturis quandoque pro primò acci-
Gen.1. pitur, ſicut in Geneſi, Factum eſt veſpere
& mane dies vnus. i. primus. Quemadmo-
dum autem pagani nominant dies hebdo-
madæ nominibus planetarũ, Latini verò
& Chriſtiani nomine feriæ: ſic Iudæi nũ-
cupant eas à ſabbato, tanquam à die prin-
cipaliori: ita quòd prima dies poſt ſabba-
tum appelletur prima ſabbati, ſecũda dies
ſecunda ſabbati ſecundi, ſicque deinceps,
C *Maria Magdalenæ* ſoror Marthæ ac Laza-
ri, *Venit mane, cùm adhuc eſſent tenebræ ad
monumentum.*

¶Occurrunt hic duo dubia. Primum, cur
de ſola Magdalena faciat mentionem Ioã-
nes, Secundùm, quomodo hic dicitur, cùm
adhuc tenebræ eſſent, cùm apud Marcum
Mat.16. ſit ſcriptum, quòd venerunt horto iam ſo-
le? Ad primum dicẽdum, quod ideo, quia
Ibidem. Maria Magdalena feruentior erat atque
inſtantior, magiſque operoſa in iſto nego-
cio, ei quoque in primis apparuit Chri-
ſtus. Ad aliud reſpondetur, ꝙ ſecundùm
Luc.24. Lucam Maria Magdalena cum aliis bea-
tiſſimis fœminis venit ad monumentũ in
ſummo diluculo, vtpote in auroræ initio,
in quo certum eſt aliquid lucis eſſe, & ap-
parere in altioribus partibus terræ: ali-
quid quoq; caliginis, præſertim in baſſio-
ribus locis. Sic ergo hortus fuerat ſol quã- D
tùm ad apices montium, non tamen viſui
hominũ apparebat, propter quod tenebræ
erant paucæ & tenues, *Et vidit lapidem re-
uolutum à monumento*, id eſt, à loco in quo
iacuit corpus Chriſti amotum, Monumẽ-
tum autem quandoque accipitur pro do-
muncula illa in qua fuit petra, in qua ex-
ciſum erat Chriſti ſepulcrum: interdum
verò pro ſolo ſepulcro, ſic modò accipi-
tur. Vidit nanque reuolutum lapidem nõ
à prædicta domuncula, imò adhuc erat in-
tra domunculam. *Cucurrit ergo* recedens à
monumento. *Et venit ad Simonem Petrum*,
tanquam ad principaliorem inter Apo-
ſtolos. Cucurrit autem ex magna admira-
tione & deſiderio, cupiens aliquid certius
de re ipſa cognoſcere. Secundùm diuerſas
quippe affectiones, paſſioneſque animæ,
corpus diuerſimodè mouetur, *Et ad alium* E
diſcipulum quem diligebat Ieſus, puta Ioan- Ioan.18
nem præſentis euangelii deſcriptorem. Hi
enim duo Apoſtoli inuicem famliariores
fuerunt, & frequentius coniuncti, & com-
binati fuiſſe leguntur: vnde & Chriſtum
comprehenſum ſimul ſecuti ſunt, ſimul
quoque principibus ſacerdotum reſpõde-
runt, Obedire oportet Deo magis, quàm Act.5
hominibus ſimul aſcenderunt in templũ Act.3
ad horã orationis nonã: ſimul miſſi ſunt Act.8
ad Samaritanos orare pro eis ut acciperẽt Mat.1i
ſpiritum ſanctum. Deniq; ſecundùm alio- Mar.1
rum Euangeliſtarum doctrinam, etiam Luc.24.
aliæ mulieres venerunt cum Maria Mag-
dalena ad monumentum, videlicet Maria
Iacobi & Salome, itemque Ioanna ſecun- F
dùm Lucam: quæ omnes ſecundũ Lucam
duos angelos conſpexerunt, à quibus didi-
cerunt Chriſtum reſurrexiſſe, atq; ex præ-
cepto angelorum venerunt, & nuntiaue-
runt vndecim Apoſtolis quod audierunt
ab angelo, ſcilicet, ꝙ Chriſtus reſurrexiſ-
ſet. Ioannes autem nunc ſolũ exprimit Pe-
trum & ſeipſum ſub ſolita locutione. Hæc
enim nuntiatio Mariæ Magdalenæ vide-
tur alia ab illa quã alii euangeliſtæ deſcri-
bunt, & prior, illa tamen quo ordine facta
ſint omnia, quæ quatuor Euangeliſtæ e-
narrant, & conſonantiã habeãt, nõ eſt fa-
cilè declarare: propter quod expoſitores
varios modos aſſignant circa hæc, quorũ
iudiciũ aliis cõmitto, vt teneat vnuſquiſ-
que qđ in Euangelio magis concordat,

Et

A *Et dicit eis, Tulerunt dominum de monumento.* putauit hæc Chriſti prædilecta diſcipula, quòd milites præſidis, uel iudæi abſtuliſſent Chriſti corpus de tumulo, & alibi poſuiſſent illud, & forſitam formidauit, ne contumeliam aliquam corpori irrogarét, *Et neſcimus, ubi poſuerunt eum,* id eſt, corpus ipſius. *Exijt ergo Petrus* à loco quo ſe propter iudæos abſcondit, *Et ille alius diſcipulus, & uenerunt ad monumentum.* Iam, n. milites receſsiſſe uidentur, uel Maria annunciauit apoſtolis, quòd iacuerunt ut mortui. Iſti duo præ cæteris apoſtolis profecti ſunt ad ſepulcrum ex præcipua dilectione ad Chriſtum, ardentisſime cupiétes agnoſcere, quid accidiſſet eorum magiſtro. Porrò, quod ait Ioannes, Venerunt ad monumentum, dicit per anticipationem: unde
B mox ſubdit quomodo uenerunt *Currebant autem duo ſimul, & ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro.* Erat nanq; iunior atque agilior: & forſitã Petrus magis timuit notari quàm Ioannes, quia iã ante negauit ſe eſſe Chriſti diſcipulum, *Et uenit prius ad monumentum Et cùm ſe inclinaſſet,* ut per oſtium ſpeluncæ in qua fuit ſepulcrum, introſpiceret, & quid contigiſſet, intueretur. *Vidit linteamina poſita,* i. pannos lineos quibus inuolutum fuit corpus dominicũ, ordinatè repoſitos, & plicatos: ad oſtendẽdum, quòd corpus domini non fuit furtim ſublatum, uel ab aduerſariis aſporta-
Mat.26 tum, quia ſecum tuliſſent huiuſmodi pan-
Mar.14 nos, ſed diuina uirtute reſuſcitatum. An-
Luc.22. gelus etenim domini qui deſcendit, lapi-
Ioan.15. demq́ue reuoluit, etiam pannos præfatos
C diſpoſuit, quos Chriſtus à ſuo corpore reſurgens, poteſtatiuè amouit. *Non tamẽ introiuit* domunculam in qua erat ſepulcrũ, nolens ingredi ante Petrum ætate & dignitate maiorem, forte propter reuerentiam Petri, & ut ei nunciaret quod uidit *Venit ergo Simõ Petrus ſequens eum, & introiuit in monumentum* id eſt, præmemoratam domunculam. Non enim ſufficit ei à longe proſpexiſſe, ſed ueritatem uoluit certius perſcrutari, locum quoque ſepulcri intueri uacuum. Cum enim noua ac mira contigiſſe audiuimus, licet credamus ſic eſſe, nihilominus accurrimus, idq́ue quod geſtum eſt, intueri ſatagimus, *Et uidit linteamina poſita,* id eſt, ordinate compoſita, quemadmodum dictum eſt de Ioanne,

Et ſudarium quod erat ſuper caput eius ſcili- D
cet Chriſti, *Non cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in unũ locum,* quod totum factum eſt diſpoſitione diuina, angelico famulatu: ad declarãdum quòd corpus Chriſti non eſſet furtiuè ab eius diſcipulis de monumento ſublatum, prout Deus nouit iudæos dicturos. Diſcipuli enim, uel quicunque alii totis uiribus feſtinaſſent in furando corpus, propter cuſtodum præſentiam: unde occupaſſent ſe tã diu, & curioſè in remouendo, & componendo linteos, quibus ligatum fuit corpus dominicum. Tunc ergo introiuit domunculã tumuli. *Et ille diſcipulus qui uenerat primus ad monumentum* animatus exemplo Petri, & conformans ſe maiori. Inferior enim facile imitatur actum ſuperio-
ris: unus quoque amicorum, & familia- E
rium alium in ſuis operibus ſequitur celeriter & frequenter, *Et uidit* quæ dicta ſũt de poſitione linteaminum atque ſudarii, & credidit. *Nondum enim ſciebat ſcripturas.* Hoc Chryſoſtomus exponit dupliciter. Primò ſic, Credidit Chriſtum reſurrexiſſe, cuius ratio ſubditur Nõdum enim, &c. quaſi dicat, Ideo tunc credidit Chriſtum reſurrexiſſe uiſis his quæ dicta ſunt, & nõ ante credidit hoc autoritate ſcripturæ, quoniam nondum ſciebat ſcripturas prophetarum, quia oporteret eum à mortuis reſurgere: quas ſi ſciuiſſet, non tunc primò credidiſſet propter uiſa, ſed ante pro-
pter ſcripturas. De Chriſti autem reſur- Luc.24.
rectione habetur in Pſalmo, Tu autem do- Pſal.40.
mine miſerere mei, & reſuſcita me, & retri- Pſal.15.
buam eis. Et iterum, Non derelinquas ani- F
mam meam in inferno: nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionẽ. Et Sophonias,
Expecta me (inquit) in die reſurrectionis Sopho.3.
meæ in futurum. Oſeas quoque, Viuifica- Oſee.6.
bit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos. Hanc expoſitionẽ, Auguſtinus, Gregorius, & Beda, non acceptant, unde aliter exponunt: quam expoſitionem etiã tangit, Chryſoſtomus Credidit quod à Maria Magdalena audiuit, uidelicet quòd corpus domini eſſet ſublatum, idcirco autem hoc credidit. Nondnm enim ſciebat
ſcripturas, quia oporteret eum à mortuis Mat.20.
reſurgere, in quo utique patet grandis di- Mar.10.
ſcipuli huius ſimplicitas, qui cum aliis a- Luc.18.
poſtolis tam frequenter audiuit à Chri- Mat.26.
ſto,

A lior in diuinis, ſed non intrat in primis, donec Petrus ingrediatur, quia frequenter actiui ante contemplatiuos pertingūt ad finē. Abierunt ergo diſcipuli, non audētes diutius perſeuerare iuxta ſepulcrū propter iudęos. *Maria autē* Magdalena *Stabat ad monumentum foris*, i. in horto propè domunculā, in qua erat ſepulcrū. *Plorans* inconſolabiliter quia non ſolùm uiuente magiſtro fuit priuata, ſed & corporis eius ſolatio deſtituta, nec uidit modum recuperandi hoc damnum, & eſſe aut uiuere ſine Ieſu (in quem totaliter fuerat transformata per caritatem) erat ei tormentū. Stabat ergo ad monumentum, in quo eluceſcit eius conſtantia, ardensque dilectio, qa apoſtolis abeuntibus nō receſsit. Erat aūt unicum ei ſolatium, quod uel in loco eſſe

B potuit, in quo dominum ſuum reliquit, non ualens ei amplius approximare. Hinc igitur manſit in loco dominicæ ſepulturæ, beatā ſe reputans, ſi uel in tumulo illo mereretur ſepeliri. ¶Sed cur ſtetit foris, & non potius intus? Dicendum, ut oculos ſuos hincinde circunduceret, ſi fortè uidendo aliquid de ſuo dilecto magiſtro perciperet, quemadmodum moris eſt his qui quærunt amiſſum. *Dum ergo fleret, inclinauit ſe, & proſpexit in monumentum.* Iā ante uidit monumentum dominici corporis ſpoliatum theſauro, idque intimauit diſcipulis, nunc rurſus inclinat ſe, ut per oſtium domunculæ monumentum inſpiciat. Exceſsiua nanque dilectio rationem non penſat, ſed impetum ſequitur

C affectionis impellentis, nec quieſcentis. Ideo ſæpè quęrit amiſſum in loco ubi certiſsimè uidit ipſum non eſſe, habens ſpem contra ſpem, & ſæpè formidans, ne uiſus in pręcedentibus inquiſitionibus ſit deceptus, *Et uidit duos angelos in albis ſedentes,*

Luc.24. quos Lucas nominat uiros, dicens, quod apparuerunt in ueſte fulgenti, uidelicet alba & candida. Vnde quibuſdam uidetur, quòd Maria primò aſpectu non ſciuit, quòd eſſent angeli. Apparuerunt ergo in ſplendidis ſtolis, quoniam gloriam reſurgentis, claritatem ſupernæ ſolennitatis, & gaudium magnum nuntiauerunt. Huiuſmodi quoque ueſtis puritati naturæ angelicæ, ſanctitatiq́ue mentis, ſupernorum ſpirituum correſpōdet. Sunt eſſentię ſimplices, in quibus nulla eſt labes pec

D cati, *Vnum ad caput*, i. ad ſuperiorem partē ſepulcri dominici, *Et unum ad pedes, ubi poſitū fuerat corpus Ieſu*. Sic angeli ſancti ſederunt propter reuerentiam loci, & quoniā illum nunciauerunt, in quo eſt duplex natura una ſumma, & alia baſſa, imò & infima in intellectualium ordine naturarum.

Matthæus & Marcus loquuntur de uno angelo. Mat.18 Mar.16 Vnde ſecundùm Auguſtinū apparuerunt ibi tres angeli, unus extra ſepulcrū, & duo intra illud. *Dicūt ei illi* duo angeli, uel unus ex perſona amborū. *Mulier quid ploras?* Non ex ignorantia quærunt, ſed ut conſolentur Mariam, quaſi dicat, Potius gaudere te decet, quā flere, cū dn̄s tuus glorificatus ſurrexerit, & tibi mox apparebit. Fletus autem Marię partim increpabilis extitit, quia proceſsit ex fidei defectu atq; errore, ſicut ſubiungitur. *Dicit eis,* E *Quia tulerunt dominū meum*, id eſt, iudæi uel milites corpus domini mei hinc portauerunt, *Et neſcio ubi poſuerunt eum*, tanquam dicat, Si hoc ſcirem, aliqualiter conſolarer, quia afferrem corpus domini mei, & illud mecum iugiter conſeruarē. *Hæc cum dixiſſet, conuerſa eſt retrorſum*. i. retroſpexit, uel quia ſplendorē angelicorum uultuū, atque ueſtitum diu ferre non poterat, uel ut ex impatienti amore hincinde proſpiceret, ſi quid de ſuo cariſsimo domino ac magiſtro poſſet percipere: uel quod potius credendū eſt ſcd̄m Chryſoſtomū, ideo introſpexit, qm̄ angelos quorum colloquio fruebatur, uidit aſſurgere ſeu magnā reuerentiā, & inclinationem exhibere cuidam retro eam, uidelicet Chriſto, qui retro ac F ceſſit, & angelis in ſpecie dominatoris apparuit. Volens igitur Magdalena cognoſcere, quiſnam ille eſſet, cōuerſa eſt retrorſum, *Et uidit Ieſum ſtantem.* Quoniam etenim perſeuerauit, nullamque indignā cōſolationē admiſit, meruit conſolatorem & deſideratum cordis ſui inuenire ac cernere. Perſeuerādum eſt ergo in opere bono uſque in finem, eſtq; implendum quod ait Pſalmiſta, Renuit conſolari anima mea. Pſal.76
Et neſciebat quia Ieſus eſſet. Quia enim af- Mat.24
fectuosè quęrebat Ieſum, meruit eū aſpicere, ſed quia minus bene de eo ſenſit, meruit eius cognitione priuari. Fidem nanque reſurrectionis illius non habuit, ideo nec eum cognouit, quia ueraciter ſcriptum eſt, niſi credideritis, nō intelligetis.

Dicit

A *Dicit ei Ieſus Mulier*, Conſuetudo eſt Hebraici idiomatis, quæcunque fœminei ſexus, mulierem uocari. Galat.4. Vnde de uirgine ſancta dicit Apoſtolus, Miſit deus filium ſuum natum ex muliere, *Quid ploras? quid quæris?* Idcirco Chriſtus interrogauit, ut ſui amorem in corde Mariæ accenderet, renouaret, augeret, ſicq; illa ſui dilecti efficeretur capacior, quoniam amor aperit cor amantis ad ſuſceptionem amati. *Illa exiſtimans quia hortulanus eſſet.* In ſpecie enim tali apparuit ei Chriſtus, uel ideo hoc exiſtimauit Maria, quoniam Ieſus Mat.27 apparuit ei in horto, ad quem putauit neminẽ aduenisse, niſi horti cultorem ut illum excoleret. Spiritualiter quoque erat Ieſus hortulanus cordi Mariæ, de ea eradicans germina mala dubitatiõis, & igno- B rantiæ, atque peccati & inſerens ei ſemen uirtutum, fidei lumen, & cæteros fructus Luc.24. ſpiritus ſancti. Quemadmodum itaque Ieſus apparuit duobus diſcipulis in ſpecie peregrini, ita apparuit Magdalenæ in ſpecie hortulani. Habet enim glorificatus in corpore poteſtatem exhibendi uiſibilem & inuiſibilem, cognoſcibilem, & incognoſcibilem uel in forma qua placet. Verùm de modo qualiter fiat hoc, & in quo ſubiectiuè conſiſtat huiuſcemodi alia effigies, lõga diſputatio, eſſet quã relinquo. Hoc tamen certũ eſt, quod corpus glorificatũ perfectè ſubiectũ eſt imperio animæ, manetq; iugiter glorificatum, quomodocunque appareat, uiſus autẽ intuentis diuerſimode immutatur. Potuit autem Chriſtus ſimilitudinem ſibi placentem formare in aſpicientiũ oculis, non tamen decepit eos, C nec fuit ex parte eius illuſio, ſed nondum credentes, meruerunt eum ſub alia intueri effigie ſicq; à propria credulitate oriebatur eorum deceptio. Chriſtus uerò talem ſe eis exhibuit, qualis fuit in corde ipſorum utpote alterius diſpoſitionis, ſed iſta alteritas ad ueritatem ordinabatur, ut gradatim atque paulatim manifeſtam ueritatis ſortirentur notitiam, idcirco Ioan.11 nõ fuit ex parte Chriſti deceptio. *Dicit ei*, puta Maria Chriſto, quem hortulanum materialis horti putauit, errãs in hoc. *Domine*, puto ꝙ licet Ieſus apparuit in ſimilitudine hortulani, nihilominus in uenerãda quadam effigie ſe præſentauit Mariæ, idcirco quanuis ipſa eſſet diues ac nobilis, tamen appellauit eum dominum, D præſertim, quàm uerè humilis fuerit, cuius humilitas in hoc ipſo commendatur, ꝙ hunc quem putauit horticolam, appellauerat dominum, *Si tu ſuſtuliſti eum*, hoc eſt, ſi corpus Ieſu deportaſti. ¶ Cur exiſtimauit hoc? Dicendum ꝙ ideo, quoniam Ieſus in forma hortulani apparuit, forſitã habens palam in manu. Quoniam ergo putauit curam illius horti pertinere ad eum, ſuſpicata eſt quòd corpus dominĩ aſportaſſet, ſaltem cum adiutorio. *Rurſus* inueſtigatur de eo cuius nomen non expreſſit, loquitur indiſtinctè, ſi tu ſuſtuliſti eũ? Reſpondendum ſecundùm Gregoriũ, quoniam conſuetudo eſt feruenter aman- E tium, ut nullum putent ignorare, quòd ipſi indeſinenter reuoluunt in corde. Aliter reſpondetur, quòd ideo nomen Ieſu non exprimit, quia putauit illum cui loquebatur ex circunſtantia loci, temporis, cauſæ & aliorum ſignorum facillimè poſſe cõiicere quem ipſa notauit, & fortè dicendo eum: direxit oculos ſuos ad tumulũ, quaſi dicat illum noto quem ſcis ibi fuiſſe ſepultum. ¶ Denique ſicut Chriſtus ſuſcitauit ſeipſum, ſic ſuſtulit ſe de monumento, quia per diuinitatis naturã, excitauit & abſtulit ſe de morte ac monumẽto quo ad naturam aſſumptam, *Dicito mihi, ubi poſuiſti eum, & ego eum tollam*, portando corpus eius ad domum meam, ut ibi in loco ſecuro illud reponam. Maria hæc loqui- F tur ſecundum feruentium amatorum morem, qui rationem & poſſibilitatem parũ attendunt, exiſtimantes ſuam poteſtatem parificari dilectionis feruori. Si enim poſitum fuiſſet corpus Ieſu in atrio principis ſacerdotum, uel in medio Iudęorũ, quomodo illud tuliſſet Maria? Et ſi alibi, quomodo illud per ſe ſolam baiulaſſet? Sed fortè dicere uoluit, Ego eum tollam auxilio aliorum: loquitur tamen hæc beatiſſima Magdalena, quaſi paratiſſima ſe exponere mortis periculo, ut corpus domini ſui poſſit acquirere. *Dicit ei Ieſus, Maria. Conuerſa illa dicit ei Rabboni, quod dicitur magiſter.* Statim ut Ieſus dixit Maria, cognouit magiſtrũ diſcipula. Sic nãque cõſueuerat eã uocare, & in ipſo nominis ſono ſenſit Maria uim occultã, ſolitãq; dulcedinẽ, quam experiri ſolebat ante paſſionem dum Ieſus dixit ad eam, Maria. Sẽſit ergo

Maria

A Maria quàm effectuosè, ac dulciter Ieſus dixit ad eam Maria moxque audito hoc nomine, & magiſtro cognito, immutata ſunt omnia viſcera eius, liquefacta eſt quo que anima eius, ut dilectus locutus eſt, & maximus dolor, ineffabile gaudium repē te mutatus eſt. Quantum.n. doluit de ſui amātiſſimi magiſtri, ac domini occiſione & ſublatione, tantū gloriabatur de eius apparitione reſuſcitatione, et glorificatio
Cant. 5. ne. Conuerſa illa ſpiritualiter à mœrore ad gaudium, ab infidelitate quadam & du bitatione ad fidem ad certitudinē. Chryſoſtomus verò imaginatur, ꝙ Maria putās Ieſum hortulanum, uiſo eo, mirabatur, cur angeli ei tantam reuerentiam exhibuiſ-
B ſent, idcirco conuertit ſe ad illos, inter-
Luc. 24. rogare uolens de hoc. Quod cum facere ordiretur, Chriſtus dixit ad eam, Maria, quo audito agnoſcens magiſtrum in uoce, ſicut diſcipuli in panis fractione, rurſus conuertit ſe ad eum, & dixit, Rabboni, Sic quippe conſueuerat eum uocare, ad cuius pedes tam libenter ſedere, cuiusque verba tā diligenter audire ſolebat. Hoc dicto Maria ex uehementi amore, qui intimè & immediatè cupit uniri amato, uoluit pedes Chriſti amplecti & oſculari, procidens ante eum, quemadmodum ante paſſionē ſolita fuit, ideo ſubditur. *Dicit ei Ieſus, Noli me tangere* tactu corporeo, nec ſpūali indicio, i. noli de me ſentire nunc ſicut hucuſq;, noli mihi uniri ſo
C lū aut finaliter quoad naturam meam uiſibilem. *Nondum enim aſcendi ad patrem meum*, id eſt ad patris ęqualitatem me perueniſſe non credis, ſed hominem purū exiſtimas, idcirco non debes me tangere, ſentiendo de me minus dignè, amandoq; me ut hominem tantùm. ¶ Prohibuit ergo Chriſtus à Maria ſe tangi, non ꝙ poſt reſurrectionem tactum mulierū uitauit,
Mat. 28 cùm de duabus ſcriptum ſit, Acceſſerunt & tenuerunt pedes eius: ſed propter myſticam rationem uidelicet ꝙ nemo debet eum ſpiritualiter tangere, niſi habeat ueram fidem de ipſo quam nullus habet, niſi qui credit eum patri æqualem. *Vado autem ad fratres meos*. i. Apoſtolos, qui fratres Chriſti dicuntur propter naturæ aſſumptæ ſpecificam conuenientiam conuerſationis mutationem, amicitiæ ſingularitatem, æternæq; gloriæ hæreditatē, de quibus ait Pſalm. Narrabo nomen tuū fratri D
bus meis. Vnde ad Heb. ait Apo. Non cō Pſal. 21.
funditur fratres eos uocare. ¶ Præterea Hebr. 2.
multas ob cauſas nominat eos fratres. Primò, ut oſtendat ſe ueram carnem integrā, totamque humanam naturā habere poſt reſurrectionem ſicut & ante. Secundò, ut det illis fiduciam redeundi ad ipſum, qui propter fugam ab ipſo poterant nimium formidare. Tertiò, propter noſtram inſtructionem, ne exaltati, deſpiciamus eos cū quibus tempore paruitatis noſtræ cōuerſabamur. *Et dic eis, Aſcendo* poſt dies paucos ſecundum naturam aſſomptam, cui competebat aſcendere, non diuinæ *Ad patrem meum, & patrem ueſtrum*. Diſtinctè ait, patrem meum & patrem veſtrum, quo niam pater æternus, eſt pater Chriſti per E
naturam, aliorum uerò per gratiam *Deū meum* ſecūdùm quod homo ſum, *Et Deum ueſtrum* ſecundùm qnod per meam incarnationem & paſſionem reducti eſtis ad eum. ¶ Deus autem qui utique omnium Deus eſt, dicitur ſpecialiter Deus illius, cui ſpecialiter prouidet, id eſt, communicat, & à quo ſpecialiter amatur & honoratur, qui toto corde ad ipſum conuerſus eſt, omnemq; ſpē ſuam in ipſo fundauit, Hinc ſancti homines dicere conſueuerūt Deus meus, ut patet de Helia, quod imperfectis non competit. Propter quod beatus Dionyſius ex humilitate præcipua loquitur, Deus & ſi fas eſt dicere, meus.
Deus ergo pater uel trinitas ſpecialiſſimè fuit Deus Chriſti ſecundùm naturam F
aſſumptam quoniam gratioſiſſimè eum præuenit, eique in omnibus affuit, cooperabatur & incomparabilia dona præſtabat: maximè quoque diligebatur, ac honorabatur à Chriſto homine, quemadmo Ioan. 8.
dum ait ſuperius, Ego quæ placita ſunt ei facio ſemper. Aſcendit autem Chriſtus ad patrem motu locali, non quòd pater loco diſtabat ab eo uel eius humanitate, cum ſit uerè ubique, ſed quia localiter aſcendebat ad cœlum empyreum, in quo pater ſpecialiter eſſe & habitare cenſetur, quoniam excellentius ibi operatur, ſeque euidentius manifeſtat. Hac commiſſione fecit Chriſtus Mariam Apoſtolorum apoſtolam, mittens eam ad illos nunciare reſurrectionem dominicam, Decuit enim, ut ſicut per fœminam oblata eſt uiro mor Gene. 3.

tis

A tis occaſio, ſic per feminam nunciaretur viris facta redemptio. Venit Maria iuſsioni Chriſti obediens, *Annuncians diſcipulis, quia uidi dominum & hæc dixit mihi* Ioanni qui recedendo à monumento ante eã non merui ſimul cum ea, uel primus uidere Chriſtum reſuſcitatum. Denique, in expoſitione huius Euangelii pulchrè, atque dulciſſimè multumque deuotè, & affectuoſè loquitur Origines, & in fine ſic exhortatur, Sequamur huius mulieris affectum, vt perueniamus ad effectum: ploret vnuſquiſque ad Ieſum, & quærat

B fideliter Ieſum apparebitq; ei quia non celauit ſe quęrenti peccatrici. Diſce peccator à peccatrice plorare propter dei abſentiam, deſiderare eius pręſentiam, nullam conſolationem extra Ieſum recipere nulla aduerſa timere, & omnia mundi proſpera propter Chriſtum contemnere, Audeo tibi confidenter promittere, ſi in his perſeueraueris, Ieſum quẽ quęrebas. inuenies & cognoſces.

PROSECVTIO PRAESENtis capituli.

C *Cum eſſet ſero die illa una ſabbatorum.*

ARTICVLVS XLVIII.

Mar.16 HOc loco deſcribit Euangeliſta quintam Chriſti apparitionem factam in die paſchę, & etiam ſextam quę facta eſt præſente Thoma in octaua Paſchæ. Quinquies enim apparuit Chriſtus in die Paſchæ. Primo Magdalenę, quemadmodũ in Marco legitur, Surgens Ieſus mane prima ſabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ. Secundò, mulieribus redeuntibus à ſepulchro: iuxta illud Matthæi. Ecce Ieſus occurrit il-

Mat.24 lis dicens, Auete. Tertiò, Petro, quanuis locus ignoretur, creditur tamen quòd redeunti à monumento. Quartò, duobus diſcipulis euntibus in Emaus ſecundùm

Luca.24 quod recitat Lucas. Quintò vndecim apoſtolis in conclaui, ſicut nunc conteſtatur

Ioan.21 Iohãnes, *Cum ſero eſſet* hoc eſt, hora ueſpertina & nocte incipiente, *Die illa* in qua apparuit Magdalenæ *Vna ſabbatorum* id eſt, quæ dies fuit una dierum illius hebdomadæ qui omnes dicebantur ſabbata, quia feſtiui, *Et fores* id eſt, ianuę *Eſſent clauſæ, ubi erant diſcipuli*, Hoc eſt Apoſtoli & etiã

D alii ſecundùm Lucam. *Congregati propter metum Iudæorum*, in quo patet eorum infir- Luc.24.
mitas, qui timebant eos, qui corpus potuerunt occidere.

¶Dicunt quidam, quòd Apoſtoli erant diſperſi in die propter metum Iudæorum, ſed de ſero conueniebant ad locum unũ. Euangeliſta uerò nunc dicit, quod erant congregati propter metum prędictum. Luc.22.
Lucas quoque habet, quod mulieres regreſſę à monumento, nunciauerunt quæ audierunt illis undecim, quod fuit clara die, quia poſt hoc Petrus & Ioannes cucurrerunt ad monumentum. Ex quibus patet, quòd diſcipuli etiam in die ſederũt collecti ianuis clauſis propter metum Iudæorum, imò minus audebant exire diebus quàm noctibus, *Venit Ieſus* oſtio clauſo, per penetrationis dimenſionem. Cor- E
pora enim glorificata omnia penetrant per dotem ſubtilitatis ſecundùm quoſdã, non tamen ſine grandi miraculo, prout Thomas ſuper quartum ſententiarum ſa 1.Tim.3
tis demonſtrat. Quemadmodum igitur Ieſus exiuit uterum matris, ea integra remanente: ſic intrauit & exiit domum nõ apertam, diuina omnipotente uirtute, *Et ſtetit in medio diſcipulorum* Ipſe nanque eſt mediator, doctor, recõciliatorque noſter, ideo competebat ei eſſe in medio, ſicut & ante paſſionem locutus eſt, Ego in medio Luc.22.
ueſtrum ſum. Magiſter quippe uirtutum medium ſemper elegit, quia in medio uirtus conſiſtit Quomodo autem factum ſit, quod nunc refert Iohãnes, Lucas plenius edocet, quo legitur, quòd cum Ieſus cognitus fuiſſet à duobus diſcipulis in fra- F
ctione panis, & diſparuiſſet, illi ſurgentes regreſſi ſunt in Hieruſalem eadem hora, inueneruntque undecim congregatos, & eos qui cum illis erant, quibus dixerunt, quomodo Ieſus apparuiſſet eis in uia & qualiter eum cognouerunt, quibus iſta narrãtibus, uenit Ieſus, & ſtetit in medio diſcipulorum, *Et dicit eis* Pax *nobis*. Quod Mat.10
docuit Chriſtus, hoc fecit. Pręcepit autẽ Luc.10.
diſcipulis. In quamcunque domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui: hinc ipſe domui ingrediens, in qua erant cariſſimi ſui, electiſſimique diſcipuli, ait Pax uobis. Rurſus ſic eos ſalutauit, quoniam pauloantè in qua nocte tradebatur diſſeruit, pacem relinquo uobis.

A Quod igitur tunc reliquit, nunc attulit,
Ioã. 14. dedit, & auxit. Diſcipuli quoque pace maximè indigebant, quoniam multipliciter conturbati erant ac territi, uidelicet propter præteritam Christi paſsionem, propter iudæorum crudelitatem, & proprii cordis quandam hæſitationem de Christi reſurrectione, de cuius ueritate nondũ fuerant roborati.

¶Inſuper ſic ſalutauit diſcipulos, quoniã pax eſt maximum bonum, omniq; Christiano præcipuè appetendum, per quã homines fiunt filii Dei: quemadmodũ ſcri-
Mat. 5. ptũ eſt, Beati pacifici, qm̃ filii Dei uocabũtur. Propter quod ait Dionyſius, quòd omnia appetunt pacem, & propter hanc agunt omne quòd agunt, ex quo concloditur, quòd pax eſt uel ipſa beatitudo, uel
B proxima ad beatitudinem diſpoſitio. Christus autẽ præſertim nũc loquitur de pace interna, quæ eſt tranquillitas animi utpote quies à motibus propriis inordinatis, uidelicet à timore immoderato, à
2.*Cor*.7. triſtitia ſeculi, quæ ſecundũ Apoſtolum mortem operatur à dolore rationẽ impediente. Non enim optauit diſcipulis quie-
Mat.10 tem ab exterioribus perſecutionibus ad tempus, quos in medio luporum erat miſſurus, ſed ut in omni turbatione extrinſeca conſeruarẽt pacem internã. Propterea
Hebr.12 ad Hebræos monet Apoſtolus, Pacem ſequimini & ſanctimoniam, ſine qua nemo Deum uidebit. *Et cum hæc dixiſſet, oſtendit*
Lu. 24. *eis manus & latus*. Fortè & pedes, imo & pedes, ut infra ex uerbis Lucæ Euangeliſtæ patebit. In his quinque uulnerum remanſerunt cicatrices, in teſtimonium idẽ-
C titatis corporis paſsi, reſuſcitati, & glorificati: itemque in ſignum uictoriæ ſaluatoris. Oſtendit ergo diſcipulis manus perfoſſas, & latus lancea perforatum, ut ſcirent, quòd ipſe eſſet qui paulò antè pendebat in ligno, & quòd idem numero cor-
Mar.17. pus reſumpſiſſet. Multa hoc loco omit-
Mar. 15. tit Ioannes, quæ recitat Lucas, ea quoque
Luc. 23. quæ Lucas omiſit, ſuppleuit Ioannes. Ita-
Ioan. 19 que Luca teſtante, Christus diſcipulis di-
Luc. 24. xit, Videte manus meas, & pedes meos,
Apo.19. palpate & uidete quoniam ſpiritus carnẽ & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere, & alia multa in hac apparitione dicta & facta recitat Lucas, *Gauiſi ſunt ergo diſcipuli uiſo domino* dominorum, qui in fœmo-
re ſuo ſcriptum habet, Rex regum, & do- D
minus dominantium. Gaudium nempe eſt diffuſio animi in conceptione boni, oriturque ex unione potentiæ cum bono conuenienti. Quoniam ergo diſcipuli uiderunt Ieſum ſummum & conuenientiſsimum bonum, quem maximè diligebant de cuius paſsione uehementer dolebant, cuius beatitudini cordialiter congratulabantur, ideo uiſo eo ultra quàm exiſtimari poſſet, aut exprimi, lætabantur. Gauiſi ſunt autem propter Ieſum, & propter ſeipſos: quia magiſtro ſuo intimè gaudebant, & de ſuo profectu exhilarati ſunt, E
uidentes ſe non eſſe deceptos, ſequendo Ieſum, propter quem omnia ſua reliquerunt, & multa perpeſſi fuerunt ac patiebantur. *Dicit ergo eis iterum*, *Pax uobis*. Siquidem uiſo domino Ieſu conturbati fuerunt atque conteriti, iuxta Lucam, ideo *Luc*.24.
repetit. Pax uobis: quæ etiam repetitio, confirmationis indicium eſt, dilectionisque ſignum, & admonitio diſcipulorum, ut pacem iugiter appetant præcipueque exquirant. Vel ideo bis ait, Pax uobis, quia optauit eis pacem gratiæ in præſenti, & pacẽ in gloriæ in futuro *Sicut miſit me pater, & ego mitto uos*, id eſt, Quemadmodum pater miſit me ex uera caritate, & F
pietate, ad prædicandum Euangelium uitæ iudæis, à quibus multas ac uarias perſecutiones, & tandem amariſsimam perpeſſus ſum mortem, quorum tamen hominum nonnullos conuerti: ſic ego nũc mittam uos ad prędicandum euangelicam legem iudæis, ac Gẽtibus ex caritate & pietate ad uos, & item ad illos, à quibus multa aduerſa & mortem ſuſtinebitis, quoſdã uerò eorum conuertetis. *Hæc cum dixiſſet*, *Sapien*.2.
inſufflauit, & dixit eis, Accipite ſpiritum ſanctum Poſtquam ſaluator dixit diſcipulis, Sicut miſit me pater, & ego mitto uos, infudit diſcipulis ſpiritum ſanctũ quia officium prædicationis quod eis commiſit, ſine ſpeciali gratia ſpiritus ſancti expleri non ualuit. Oportet enim ut prædicator uerbi cœleſtis, in ſeipſo abundet caritatis feruore, & ſapientia diuinorum, quatenus ignita proferat uerba motiua & penetratiua, ſitque ſententioſus, diſcretus & inſtructiuus in ſermonibus ſuis.

Denique per corporalem illam inſufflationẽ, & inſpirationẽ, euidẽter ſignant

ſuper-

A ſuperintellectualem, atq; æternam proceſ
ſionē ſeu ſpirationē, qua ſpiritus ſanctus
ab ipſo procedit prout plenius probat An
ſelmus in lib. de proceſſione ſpiritus ſan-
Mat.10. cti. Rurſus dicendo, Accipite ſpiritum ſan
ctum, inſinuauit ſe per autoritatem dare
ſpiritum ſanctum, quod nequaquam ſic
eſſet, niſi ſpiritus ſanctus ab ipſo procede-
ret. Sed nonne Apoſtoli ante hanc horam
habuerunt ſpiritum ſanctum? Habuerunt
vtique, non autem tam copioſè & effica-
citer, ſeu ad tot, tantoſque affectus ut ex
hac hora, quia & nunc data eſt omnibus
eis poteſtas ligandi atque ſoluendi, ſicut
Mat.22 mox introducetur ¶ Auguſtinus facit hic
Mar 12 grādem quæſtionem, cuius ſe ſolutionem
Lucæ 18 neſcire fatetur. Quærit ergo, cur Chriſtus
bis dedit ſpiritum ſanctum ſemel in ter-
B ra ante aſcenſionem, & ſemel de cœlo poſt
aſcenſionem. Tangit autem Auguſt. quan
dam ſolutionem ſub dubio, puto quòd
ideo, quoniam duo ſunt præcepta carita-
tis, quam rationem Gregorius & Beda af
firmant, eſſe huius rei cauſam, uidelicet ꝙ
in terra dedit, ut diligatur proximus, de-
inde de cœlo ut diligatur Deus. Sed quia
per eandem gratiam utrunque præceptū
impletur, nec unum ſine alio ualet imple
ri, imò & vnus eſt habitus caritatis, qua
Deus proximuſque diligitur, ideo poteſt
alia ratio aſſignari. Vt enim Dionyſius
docet, Natura non procedit a diſtanti in
diſtans, niſi per medium, quem proceſſum
actor naturæ Deus ſublimis, & benedi-
C ctus obſeruat frequenter, præſertim, cum
Rom.13. teſte Apoſtolo, Quæ à Deo ſunt: ordina-
1.Cor.14 ta ſunt, vnde & admonet, Omnia decen-
1.Cor.1. ter, & ſecundùm ordinem fiant in uobis.
Sapie.8. Hinc ergo Chriſtus ſapientia patris, di-
ſponens uniuerſa ſuauiter, ſuos diſcipu-
los paulatim ad ſublimiora attollens, ac
pedetentim ad perfectionem perducens.
Primò dedit eis ſpiritū ſanctum in terra
per inſufflationem, non in tanta plenitu-
dine, nec in ſigno tam euidenti ut poſtea,
quatenus per iſtam ad illam exuberantiſ-
ſimam ſpiritusſancti ſuſceptionem, quæ
facta eſt in die ſancto pentecoſtes diſpone
Acto. 1. rentur. *Quorum remiſeritis peccata* eos legiti
mè abſoluendo, & diuina uirtute (quæ ſo
la dimittit peccata) ut cauſa principalis,
inſtrumentaliter ui clauium cooperan-
do, *Remittuntur eis* à Deo, ſaltem quò ad
culpam, non tamen ſemper, aut totaliter D
quantùm ad pœnam. Tamen per oratio-
nem ſacerdotis virtutemque clauium, &
per pudorem ac contritionem confitentis
aliquid pœnæ dimittitur, tātò utique am
plius, quantò pudor, & contritio fuerint
fortiores. Poſſunt enim eſſe tam magni, ꝙ
tota pœna dimitteretur, *Et quorum* pec-
cata retinueritis, id eſt, non dimiſeritis,
ſed retinenda iudicaueritis, eo quòd non
uerè pœniteant nec dignos ſe præbeant
ad indulgentiam obtinendam *Retenta ſunt*
id eſt, Deus illa imputabit hominibus ta-
libus. ¶ Oportet itaque ut iudicium ec-
cleſiæ conformetur diuino iudicio ſeruā-
do, uidelicet rectum proceſſum, & debi-
tum clauium uſum. unde ultimo eccleſia-
ſticæ hierarchiæ capitulo ait Theologus, E
Sacerdotes hierarchicis ſibi collatis uirtu
tibus uti oportet, prout diuinitas moue-
rit eos. Agens.n. inſtrumentale non ſorti
tur efficaciam, niſi ſecundùm quod a prin-
cipali cauſa mouetur. Propter quod profi
tetur Apoſtolus ſecūdùm poteſtatem quæ 2.Cor.2.
data eſt mihi in ædificationem, & non in Mat. 6.
deſtructionem. Itaque Chriſtus, nunc ait,
& confert uniuerſis apoſtolis, quod ante
paſſionem Petro ſingulariter dixit, Quod
cunque (inquiens) ligaueris ſuper terram,
erit ligatum & in cœlis, & quodcunque
ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in
cœlis. Ideo autem Petro tanquam princi-
paliori inter apoſtolos, & capiti uniuerſa
lis eccleſiæ, hoc dictum eſt ſingulariter,
ut cum ſit ordo in eccleſia, hæc poteſtas F
credatur primò ac principaliter reſidere
in ſummo pontifice ſancti Petri uicario,
atq; ab ipſo deriuari in archiepiſcopos, &
epiſcopos, & ab ipſis tanquam à mediis in
ſimplices ſacerdotes ¶ Veruntamen quan
uis omnis ſacerdos in ſua ordinatione li-
gandi, ac ſoluendi poteſtatem recipiat, &
licet ſecundùm Thomam realiter idem
ſint character ſacerdotalis, & poteſtas
prædicta, quæ etiam clauis uocatur: non
tamen habet huius poteſtatis executio-
nem, niſi ei ſubiiciatur materia, ſcili-
cet homines ſuper quos ſibi iuriſdictio de
tur, ſeu cura animarum committatur à ſu
periore, qui ſicut dat eam inferiori, ſic po-
teſt eam ei auferre in toto uel parte, legi-
tima cauſa occurrente.

¶ Præterea, Chriſtus dicendo diſcipulis,
Quo-

A Quorum remiſeritis peccata, &c. manifeſte oſtendit ſe eſſe verum Deum, qui ſolũ poteſt tantam conferre poteſtatem hominibus, quæ nec angelis data eſt. Decuit autem & poſtquam Deus aſſumpſit humanam naturam, ut homines ab illo acciperent diuinam uirtutem, & ſupernaturalẽ quandam deificationẽ, quod maximè datum eſt ſacerdotibus, per hoc quæ ſiuit diſpenſatores ſacramentorũ nouæ legis, in
1.Cor.4. quibus gratia continetur, & datur. Omnibus quoque fidelibus datur deificatio talis, per diuerſa dona & gratiã ſpiritusſancti: ſecundùm quod in epiſtola canonica
2.Pe.2 Petri inducitur, Maxima & precioſa nobis promiſſa donauit, ut per hæc efficiamini diuinæ conſortes naturæ.

B ¶ Poſtremò, de hac materia, & quid ſit clauis, & quomodo ſacerdos euangelicæ legis dicatur peccata dimittere, an ſcilicet aliquid cooperando, uel duntaxat oſtendendo: de uerbis quoque Hieronymi circa
Mat.16. hoc, plurima dixi ſuper Mattæũ quæ non ſunt hoc loco repetenda, quãuis iſta ſine illis plenè intelligi nequeant. Dedit itaque Chriſtus Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus diuinam, & admirabilem poteſtatem, qua alios poſſunt ſoluere & ligare, à regno excludere, & in illud inducere. Sed uideant miniſtri eccleſiæ, ut tanta uirtute dignè utantur, exiſtendo in gratia, cauſasque confitentium ſapienter penſando, ac diſcernendo, & priuatum amorem ac odium, cæteraſque inordinatas af
C fectiones penitus repellendo: quoniam ſi indignos abſoluunt, ut dignos ligent, dice
Eze.13. tur de eis illud Ezechielis, Interfecerunt animas quæ non moriuntur, & uiuificabant animas quæ non uiuunt. *Thomas autem unus ex duodecim*, hoc eſt, unus apoſtolorum, qui ante paſsionem Chriſti erant duodecim, quando Iudas fuit unus illorum, uel unus ex duodecim, quia dum Ioannes euangelium præſens deſcripſit, ſuc
Act.1. ceſſit Matthias in locum Iudæ, ſicq; Thomas fuit unus apoſtolorũ qui Matthia electo fuerũt duodecim. *Qui dicitur Didymus*, quod interpretatum eſt dubius, quia de Chriſti reſurrectione præ cæteris fuit incredulus, *Non erat cum eis, quando uenit Ie*
Lucæ.24 *ſus*. Hinc uidetur contrarium quod Lucas habet, duos diſcipulos regreſſos à caſtello Emaus, inueniſſe congregatos undecim, quorum unus extitit Thomas, Re D
ſpõdet Auguſtinus, quod Thomas affuit redeuntibus illis duobus, quibus loquentibus Thomas propter aliquam cauſam exiuit, & interim apparuit Chriſtus. Poteſt etiam dici, ꝙ iſte, ſit ſenſus uerborũ Lucæ: inuenerunt congregatos undecim, .i. apoſtolos qui pro, tunc undecim erant, quanuis non fuerunt omnes collecti. Eſt quoque conſuetudo ſcripturæ, ut aliquid attribuatur toti communitati, quia maiori uel principaliori eius cõpetit parti. ¶ Quæritur cum Thomas defuerit, quando Ieſus uenit, inſufflauit, ſpiritum ſanctũ largitus eſt, & dicebat, Quorum remiſeritis peccata, &c. an ipſe ſpiritum ſanctum bis recepit, & poteſtatem ligandi atq; ſoluendi ſortitus eſt? Dici poteſt quòd poſt E
octo dies apparenti Ieſu, Thomas recuperauit quod in die paſchæ per abſentiam ſuam non accepit.

¶ Inſuper teſte Gregorio, diuina diſpenſatione factum eſt, ut Thomas tunc deeſſet, uidelicet ad noſtram informationẽ, quatenus (Thomas dubitante) propter ſuam abſẽtiam, Chriſtus appareret frequẽtius, ſuamque reſurrectionem, probaret lucidius. *Dixerunt ergo ei*, In domum regreſſo. *Alij diſcipuli, Vidimus dominum. Ille autem dixit eis, Niſi uidero in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum*, hoc eſt, in partes manuum clauis fixas, *Et mittam digitum meum in latus eius* tangendo lateris aperturam *Non cre* F
dam. Tam durus ad fidem & groſſus fuerat Thomas, quòd nec tot tantiſque teſtibus Mat.26
credidit, nec uidere ſatis putauit, ſed, uoluit etiam corpus manu tractare ſeu tangere. Non enim conſiderauit omnipotentiam Dei, nec recordabatur uerborũ Chriſti, quibus prænunciauit ſe reſurrecturum tertia die, ſed quàm impoſsibile eſſet naturaliter hominem paſſum reſurgere. *Et poſt octo dies*, hoc eſt, die octaua incluſiuè, *Iterum erant diſcipuli eius intus*, id eſt, in domo prædicta propter metum Iudæorum ut ante, *Et Thomas cum eis* puto ꝙ Thomas poſt præſcriptam apparitionem magis quàm ante manſit cum Apoſtolis, timens ne Ieſus denuò illis appareret ſe abſente, *Venit Ieſus ianuis clauſis*, Propter quod dixit Manichæus, quòd Ieſus habuit corpus fantaſticum, non attendens

A omnipotentiam Dei, quæ poteſt vnum corpus per aliud ducere, ambobus integris permanentibus, *Et ſtetit in medio diſcipulorum, Et dixit, Pax uobis*. Iſta iam ſemel expoſita ſunt. *Deinde dicit Thomæ:* Oſtēdens ſe uerba illius agnoſcere. *Infer digitum tuum huc* in locum clauorum manuū mearum, & palpa fixuras earum, *Et uide manus meas* clauis perforatas, *Et affer manum tuam, & mitte in latus meum*, Tangendo aperturam illius, *Et noli eſſe incredulus, ſed fidelis*, quia dixiſti te non crediturum, niſi videris ac tetigeris iſta.

¶Ecce quanta fecit Chriſtus pro conuerſione vnius quam piè, & caritatiue ſeipſum exhibuit Thomæ diſcredenti, nam & & ſi Thomas plura aut certiora reſurrectionis argumenta petiſſet, non denegaſſet ipſi ea Saluator, *Reſpondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus es tu*, in quo diuinitatem Chriſti fatetur. Tanta enim euidentia ueritatis conuictus corde credidit, & ore confeſſus eſt, quòd Ieſus cuius humanitatem uidit, eſſet uerus Deus, quemadmodum ante paſſionem ab ipſo audiuit, Ego & pater unum ſumus.

Rom.10.

Ioan.10.

¶Præterea, an Thomas tetigerit latus, & manus Chriſti, an ex reuerentia id omiſit, non eſt certum, nec poteſt ex textu præſenti determinari, unde diuerſi de hoc diuerſimodè opinantur. *Dicit ei Ieſus: Quia vidiſti me Thoma* oculis carnis quantùm ad naturā meā aſſumptā. *Credidiſti*, quod non uidiſti, uidelicet quod ſim Deus. Aliud itaq; uidit, & aliud credidit: uidit hoīem, & credidit Deum, *Beati qui non uiderunt et crediderunt*. Hoc aliqui aſſerunt dictum de aliis diſcipulis, ſed non apparet: nā diſcipuli qui aderant oēs iam uiderant Chriſtum. Propterea Auguſtinus dicit hoc dictū de nobis cæteris qui crediderūt, credunt & credent in Chriſtū fide formata, quē non uiderunt oculo corporali, quemadmodum Petrus habet, In quem nunc non uidentes, creditis. Actus enim fidei meritorius eſt eo quòd ex naturali ratione non habeat certitudinem, ſed diuinæ autoritati innititur, cui intellectus ſe ſubiecit. Qui autem Ieſum oculo corporali non uiderunt, & tamen credunt, magis innituntur autoritati diuinæ atque ſcripturis, quàm qui oculo carnis cum intuiti ſunt, ideo ſunt nunc beatiores in ſpe cæ-

C

1.Pet.1.

teris paribus quod addo, quia non eſt arbitrandum, quod aliquis præter Apoſtolos, qui Chriſtum non uidit & credidit, ſit ſimpliciter beatior Thoma, quanuis quantum aliquid ei præferatur. *Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc*. Hoc intelligi poteſt tam de ſignis, quibus Chriſtus ſe reſurrexiſſe probauit, quorum multa omiſit Ioannes, & aliqua illorum alii Euangeliſtæ ſcripſerunt, quàm de cæteris miraculis quæ operatus eſt ante paſſionem coram diſcipulis, quorum pauca ſcribit Ioannes. Alii autem Euangeliſtæ multa illorum deſcribunt ſignorum, ſinguli tamen & omnes aliqua omiſerunt, tàm de doctrina quàm de miraculis ſaluatoris, in quo patet inſufficientia ſcripturæ Euangeliſtarum per comparationem ad eminentiam operum, documentorumq́ue Chriſti, quæ à nullo mortalium plene poſſunt deſcribi ſecundùm doctores, *Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis* fide per dilectionem operante, *Quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei, naturalis ac unicus*. Per ſupernaturalia enim opera ſua oſtendit Ieſus ſe eſſe filium Dei, ideo talia ſcripta ſunt, ut qui ea non uidimus, audiendo ſeu legendo, credamus quòd Ieſus ſit filius Dei. Potius quoque ait Euangeliſta ut credatis, quia Ieſus eſt filius Dei quàm filius uirginis, quoniam principalis ſua intentio in deſcriptione huius Euāgelii fuit, oſtendere Chriſti diuinitatem atque diuinam generationem, quia de Chriſti humanitate & generatione eius materna, alii Euangeliſtæ ſatis ſcripſerūt, *Et vt credentes uitam habeatis* gratiæ in præſenti, & uitam gloriæ in futuro. Cognitio enim fidei ordinatur finaliter ad uitam æternam, quæ eſt uiſio Dei per ſpeciem. Vnde Petrus, Videntes (inquit) exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei ueſtræ ſalutem, fructum animarum ueſtrarum. Itaque uitam habeatis, *In nomine eius*, id eſt, uirtute & gratia Chriſti, uel in ipſo Chriſto, tanquam in cauſa & obiecto beatitudinis noſtræ, quia non eſt aliud nomen datum hominibus ſub cœlo, in quo oportet nos ſaluos fieri.

D

E

F

1.Pet.1.

Act.14.

¶ A EXPOSITIO CAP. VLTIMI.

Poſtea manifeſtauit ſe iterum Ieſus ad mare Tyberiadis.

ARTICVLVS XLIX.

POſt hæc Euangeliſta deſcribit aliam Chriſti apparitionem factã in Galilæa. *Poſtea* ſcilicet poſt aliquantulum tempus à præmemoratis apparitioni Lucæ. 1. bus in Ieruſalem factis, *Manifeſtauit ſe iterum Ieſus ad mare Tyberiadis*, ideſt, iuxta littus maris ſituati prope urbem cui nomẽ Tyberias, quæ in honorem Tyberii Cęſaris ſic vocata eſt, quod mare alio nomine appellatur ſtagnum Genezareth & mare B Galilææ, quia in prouincia Galilæa habetur. Patet ergo quòd iſta apparitio facta ſit Mat. 28 in Galilæa, ut enim in Mattæo legitur, Ieſus in die reſurrectionis dixit mulieribus: Nuntiate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me uidebunt. Diſcipuli igitur ex præcedentibus apparitionibus confortati in fide, & animati, exierunt in publicum, & Galilęam ingreſſi ſunt, vbi cum paucis diebus morarentur, contigit quod nunc atteſtatur Ioannes. Primò autem refert rem geſtam ſummatim, deinde refert ordinem quo fiebat, ſecundùm ꝙ ſubditur. *Manifeſtauit autem ſe ſic*, ideſt, modo qui ſequitur. Chriſtus nempe dum uolebat repente diſparuit, & dum volebat ſubitò rurſus apparuit: nec erat continuò cum diſci C pulis, ſed certis locis atque temporibus ſecundùm præordinationem diuinam, prout vtile vel neceſſe fuit ad informationẽ, & cõſolationem primitiuæ eccleſiæ, *Erant ſimul Simon Petrus* qui à natiuitate vel cir- Mat. 4. cunciſione dictus eſt Simon, & à Chriſto nominatus eſt Petrus, vt patuit primo ca- Marc. 3. pitulo, Et *Thomas, Qui* cognomento *Dici-* Ioan. 2. *tur Didymus*, ideſt, dubius, vt dictum eſt in Ioan. 20 præcedenti capitulo, Et *Natanael* legis do- Ibidem. ctor, frater Filippi Apoſtoli. *Qui* Natanael. Erat oriundus *A cana* villa *Galilææ* vbi Chriſtus conuertit aquam in uinum. Huic Natanaeli perhibuit Chriſtus teſtimonium tale, Ecce verè Iſraelita, in quo Ioan. 1. dolus non eſt, vt plenius dictum eſt primo capitulo, Et *filij Zebædei* Ioannes & Iacobus. Et *alij ex diſcipulis eius duo* quorum nomina reticentur. Omnes ergo ſimul ſeptem fuerunt. *Dicit ei Simon Petrus* qui D in omnibus operoſior atq; feruentior cõprobatus eſt, *Vado piſcari. Dicunt ei. Venimus & nos tecum*. Licuit autem diſcipulis ad tale officium reuerti propter uictus neceſſitatem, quia in ſe licitum erat. Mattæus verò ad teloneum non rediit, quia huiuſmodi opus raró vel nunquam exercetur ſine peccato ſecundùm Gregorium. Hi ergo diſcipuli quoniam pauperes erant, & Ieſus prouiſor eorum receſſit ab eis, ad piſcandum profecti ſunt. In quo patet Natanaelis magna humilitas, quia uir Mat. 20 tantus ad humile opus acceſſit, *Et aſcen-* Marc. 1. *derunt in nauim*, forſitam accommodatam Luc. 5. vel conductam, communem ſiue uacantẽ. Proprias enim naues & cætera omnia re- E liquerunt, *Et illa nocte nihil prendiderunt*: hoc eſt, nullum piſcem ceperunt, quòd licet ex naturali cauſa accidiſſe potuerit, tamen diuina factum eſt diſpenſatione, vt mox futura captio miraculoſior appareret, atque ad Chriſtum declarandum efficacior. *Mane autem facto ſtetit Ieſus in littore*, Tota igitur nocte permiſit diſcipulos infructuosè laborare, & fatigari, ut poſtea uiſo Ieſu, & piſcibus copioſiſſimis comprehenſis, cordialius exultarent.

¶ Permittit nanque electos ſuos in nocte ſeculi huius, ideſt in tempore pręſentis vitæ, quæ tribulationibus, culpis atque miſeriis plena eſt, multipliciter tribulari, affligi, ſudare, vt tandem quietem ſortiti ple- F nius iucundentur: iuxta illud in Pſalmo, Pſa. 103 Lætati ſumus pro diebus quibus nos humiliaſti, annis quibus uidimus mala. Porrò, mane facto apparet Ieſus taliter laborantibus. i. conſummato curſu temporis huius tenebroſi, quando traducit eos de hoc mari magno, turbulentoq; ſeculo ad portum ſecuritatis æternæ ſeu patriã electorum, ubi ſol intelligentiæ inceſſabiliter oritur, nec dies tendit ad occaſum aliquando. Poteſt quoque per mane iſtud intelligi finis tentationis, & perſecutionis cuiuſcunq;, in quo ſplendor gratiæ menti gignitur, ſpiritualis conſolatio datur, & omnia interiora animæ renouantur. Tũc Ieſus apparet his quibus tale mane conceditur, ſtatque in littore, hoc eſt in loco tranquillo, ubi flagellũ non appropinquat tabernaculo ſuo, videlicet extra, & ſupra

A hunc mundum inquietitudinibus plenũ, inuitans ſuos miniſtros vt feſtinent venire adipſum aſpirando indeſinenter ad patriam, Denique ad literã ſtetit Chriſtus in littore maris, non ſupra aquæ fluenta, quia volebat diſcipulos ſuos paulatim ad ſuam cognitionem perducere: ſi autem ſtetiſſet ſupra aquam, obſtupefacti fuiſſent, & territi arbitrantes fantaſma eſſe vel ſpiritum, quemadmodum ante paſſionem, quando ambulauit ſuper mare. Túc enim præ timoris magnitudine clamauerunt. ¶Miſticè verò ſtetit in littore, ad inſinuandum quòd amplius cum eis non erat in aquis tribulationum, & fluctibus vitæ mortalis, ſed ad impaſſibilem, tranquilliſſimamque vitam reſuſcitatus conſi B ſteret, vnde ad innuendum quod hoc modo cum illis non eſſet, quibus tamen præſens loquebatur, ait apud Lucam, Hæc ſunt verba quæ locutus ſum uobis, cùm adhuc eſſem uobiſcum, *Non tamen cognouerunt diſcipuli, quia Ieſus eſt*, in alia nanque effigie apparuit eis, quemadmodum Magdalenæ, ut dictum eſt in præcedẽti capitulo, vbi & declaratum eſt; qualiter factum in hoc. Apparuit autem diſcipulis ſecundùm Chryſoſtomum in ſpecie uiri uolentis emere piſces, quod conuincitur ex eo quod ſubditur. *Dixit ergo Ieſus, pueri*, Pueros uocat diſcipulos non ætate vel indiſcretione, ſed ſimplicitate, puritate, & innocentia, per quem modum Chriſtus ait in Pſalmo de ipſo, Ne auertas faciem tuã à puero tuo. Et de ipſo dixit primitiua ec C cleſia: Conuenerunt aduerſus ſanctũ puerum tuum Ieſum, Pontius Pilatus & Herodes. De prædictis pueris ſuis atque diſcipulis ait Chriſtus per Iſaiam, Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi dominus, *Nunquid pulmentarium*, ideſt, aliquid cibi quod decoctum apponatur ac manducetur cum pane vt lapidos ſit, *Habetis* quaſi dicat, habetis aliquos piſces? Quærit, ut ex illorum reſponſione conuenienter con ſulat atque ſubinferat, *Reſponderunt ei, Nõ. Dixit eis, Mittite in dexterã nauigij rete*, ideſt, rete veſtrum proiicite in aliquam ad dexteram partẽ nauiculæ, *Et inuenietis* quod quæritis, ſcilicet piſces in copia. Prædicit effectum futurum in ſe penitus contingentem, ut cùm factum uiderent quod prædixit, ſcirent eum eſſe Chriſtum. *Miſerunt ergo rete in aquam deſignatam, Et iam non ualebant illud trahere præ multitudine piſcium*. Ex quo elici poteſt ꝙ diuino nutu piſces ſubitò illuc adducti atque collecti ſunt, uel fortaſſis diuina uirtute producti. Non enim paulò ante ibi fuerunt, quia diſcipuli tota nocte circa locum illum erant piſcati. *Dicit ergo diſcipulus ille quem diligebat Ieſus Petro, Dominus eſt*. Quemadmodum diſcipuli ante paſſionem uocabant Ieſum, nũc magiſtrum, nunc dominum, iuxta illud, Vos uocatis me magiſter, & domine: ita & poſt paſſionẽ. ¶Deniq; Ieſus eſt ille dominus, de quo ait Pſalmiſta, Tu dominaris poteſtati maris, qui in exordio mundi quinto die fecit piſces maris. Loquitur autem Ioannes ſpecialiter Petro tanquam familiariori ac principaliori. Ioannes uerò cognouit Ieſum per miraculoſam piſcium captionẽ, & quia uidit uerbum eius tam copioſè impletum, uel Ieſus primò oſtendit ei ſpeciem ſui cognoſcibilem. *Simon Petrus, ut audiuit quia dominus eſt, tunica ſuccinxit ſe. Erat enim nudus*. Quòd Petrus dicitur ſe tunica ſuccinxiſſe, quia nudus erat, intelligi poteſt dupliciter. Primò ꝙ ſuper ſimplicem ueſtẽ, qua erat indutus, ſuccinxit ſe, quia diſcinctus fuit. Erat.n. nudus, hoc eſt, parum ueſtitus, ita ꝙ comparatione ſolitæ ueſtitionis dicitur nudus, quemadmodum ei qui parum indutus eſt, dicimus cur uadis nudus. Secundò, quòd erat ſimpliciter nudus ſaltem uſque ad lineas ueſtes, & ergo tunica ſe ſuccinxit illam induendo atque cingendo, eratque nudus ſecundùm conſuetudinem piſcatorum ut expeditior eſſet ad opus. Porrò, ſuccinxit ſe propter reuerentiam Chriſti: ut ad eũ honeſtè ueniret: dicitque Beda, quòd uenit non ambulando ſuper undas maris, ut ante Chriſti paſſionem, ſed natando uel peditando: quod improbat Lyra, quia ſi uoluiſſet natare non ſuccinxiſſet ſe tunica, nec poterat peditare propter profunditatem aquæ. Diſtabat nanque à littore quaſi ducentis cubitis, & potuit ibi currere nauis. Videtur autem quòd Lyra ſufficienter probet quòd Petrus non acceſſit natando, nihilominus puto cum Beda dicendum, quòd nõ ambulauit ſuper aquas, ſed peditauit. Primò, quia hoc uidetur euangelicæ ueritati amplius concordare, ſequitur

Marginal notes: Mat. 14 / Mar. 6. / Luc. 24. / Ioan. 20 / Pſa. 68. / Act. 4. / Iſaiæ 8. / D / Pſal. 88. / Ioan. 13 / E / Gene. 1. / F / Mat. 14 / Mar. 6.

A ſequitur enim in textu, *Et miſit ſe in mare*, Ex hoc apparet, quòd aquam intrauit uſque ad magnam corporis partem. Secundò, quia non eſt verſimile, quòd Euangeliſta tantum miraculum tacuiſſet. Pro eo enim quod ait, Miſit ſe in mare, poterat dicere ambulauit ſuper mare. Quod verò arguitur de aquæ profunditate non cogit. Quanuis enim Euangeliſta appellet hanc aquam mare, non tamen propriè fuit mare, ſed ſtagnum. Loquitur quippe ſecundùm conſuetudinem ſermonis Hebraici, qui quamlibet congregationem aquarum notabiliter magnam, nominát Gene. 1. mare: iuxta illud Geneſis, Congregationes aquarũ appellauit Deus Maria. Non ergo oportet aſſerere aquam tam profun B dam fuiſſe. Miſit ſe ergo Petrus in mare, ex feruore, & gaudio, cupiens celerrimè venire ad ſupercariſſimum ſuum magiſtrum ac dominum, quem nunc totiens vidit: nec dubium, quin multa ab eo audiuit, quæ non ſunt de ſcripta, *Alij autem diſcipuli nauigio uenerunt*, quia non adeò feruidi erant ut Petrus, nec indigebant ſe in aquam deponere. *Non enim longe erat à terra*, ideſt, littore in quo ſtetit Ieſus. uel de prope, ideo poterant quaſi tam cito venire ad Ieſum vt Petrus, *Trahentes rete piſciũ* per aquam, ut moris eſt piſcatoribus, *Vt ergo deſcenderunt in terram*, de aqua, uel naui, *Viderunt prunas poſitas*, ſcilicet ignẽ carbonum, *Et piſcem ſuperpoſitum* prunis, qui aſſabatur ut eſſet eſui aptus, *Et panem* iux C ta prunas. Viderunt ergo neceſſaria uictui. Chryſoſtomus aſſerit, quòd Chriſtus hæc tria creauit ibidem de nouo, uidelicet piſcem, panem & prunas, alii quòd de nouo formata ſunt ex præiacenti materia. Voluit autem Chriſtus ſuæ reſurrectionis ueritatem rurſus oſtendere per manducationem ideo tria hæc præparauit, ſciens etiam diſcipulos fame cõfectos, utpote qui tota nocte laborauerũt. *Dicit eis Ieſus, Afferte de piſcibus quos prendiſtis nunc*. Quanuis enim Chriſtus potuit omnes ſatiare de piſce ſuperpoſito prunis, uoluit tamen ut de piſcibus captis afferrent, quia dum aliundè habemus, non debemus ad miracula perpetranda confugere, nec ſupernaturalia efflagitare, præſidia, dum naturaliter habemus quod opus eſt. Hoc enim eſſet Deum tentare. *Aſcendit Simon Petrus*, præ aliis ſemper promptior atque ardentior, *Et traxit rete in terram plenum magnis piſcibus centum quinquagintatribus*. Magnitudinem & multitudinem piſcium exprimit Euangeliſta, ad oſtendendum excellentiam tanti miraculi: propter quod ſubditur. *Et cum tanti eſſent, non eſt ſciſſum rete*, qđ naturaliter vix triginta piſces poterat ſuſtinere, ut putatur. ¶ Multa mirabilia in iſta apparitione peracta ſunt: primò, ꝙ Ieſus oſtendit ſe in alia forma qua cognoſci non poterat. Secundò, ꝙ tot piſces repente collecti, & capti ſunt. Tertiò, ꝙ prunæ, & piſces ac panis de nouo formata ſunt. Quartò, quod rete tot piſcibus repletum manſerit integrum. *Dicit eis, Ieſus, Venite, prandete*. Comedit autem Chriſtus cum eis de piſce aſſato nunc, quemadmodum, ante in conclaui, E quanuis Ioannes non exprimat, *Et nemo audebat interrogare eum diſcumbentium, Tu quis es? ſcientes quia dominus eſt*. Quoniã ergo id nouerunt, non audebant inaniter interrogare, Fruſtra enim petiſſent quod certitudinaliter agnoſcebant. *Et uenit Ieſus*, non à longinquo tunc, ſed iuit ad panem pro tunc, ſicut ſubiungitur, *Et accepit panem, & dabat eis, & piſcem ſimiliter*, id eſt, cibos iſtos diſtribuit eis, uel antepoſuit, & Luc. 24. forte diuiſit, quemadmodum duobus diſcipulis, qui cognouerunt eum in fractione panis. *Hoc tempore Iam tertiò*, id eſt, tertia uice. *Manifeſtatus eſt Ieſus diſcipulis ſuis, cum reſurrexiſſet a mortuis*, loquendo de apparitionibus in hoc libro deſcriptis, & ue- F ris exhibitis, ſæpius tamen apparuit diſcipulis ſuis ante hoc tempus quàm ter, ut patet ex dictis. Ioannes quoque iam ſupra deſcripſit tres manifeſtationes Chriſti poſt reſurrectionem, præter illam, ſed prima illarum exhibita eſt, non ipſis diſcipulis, ſed Mariæ Magdalenæ.

EXPLANATIO SEQVENTIS PARTIS.

Cum ergo prandiſſent.

ARTICVLVS L.

FActo itaque prandio Chriſti cum ſeptẽ diſcipulis, *Dicit Simoni Petro Ieſus, Simõ Ioãnis*. Sic dr̃ Petrus, qm̃ pater

A eius uocabatur Ioannes, *Diligis me plus his?* Cum (Salomone teſtante) nemo ſciat an amore vel odio dignus ſicut Chriſtus interrogat Petrum an ſe diligat, q̃ eſſe nõ potuit ſine gratia gratum faciente, qui fa- Eccle. 9. cit dignum amore? Rurſus, cum (teſte Apoſtolo) nemo ſciat quid agatur in homine, niſi ſpiritus eius, cur Chriſtus ſciſcitatus eſt Petrum an diligeret eum plus his. i. ardentius quàm alii diſcipuli qui aderant, quaſi Petrus ſcire poſſet quãtùm alij afficerentur ad Chriſtum? Et reſpondendum, q̃ Chriſtus interrogat non quaſi ignorans, aut diſcens, ſed docere intendens. Quærit ergo an Petrus, diligat eum plus quàm alii diſcipuli, non q̃ Petrus certitudinaliter ſcire potuit ſine reuelatione diuina quòd amaret Chriſtum per ca- B ritatem infuſam, quæ eſt virtus teologica: uel quod amaret eum plus quàm alii: ſed ut doceret, q̃ aliorum prælatus debet non ſolùm diligere Chriſtum, ſed etiã debet eum diligere magis feruenter quam alii imò in omni perfectione, & gratia de- 1. Pe. 4. bet abundare atque excellere, ut de plenitudine eius accipiant uniuerſi ſubditi ſui poſſitque ad inſtar angelicæ hierarchiæ gregem ſibi commiſſum, & unumquenque ſubditorum ſuorum ſecundùm ſuam capacitatem, proportionem, & indigentiam purgare, illuminare, perficere, unde quanuis ſecundùm iura ſufficiat eligere ſufficiẽtem, bonum ſiue idoneũ, nec oporteat eligere meliorem, uel ſufficiẽtiorem in foro contentioſo, ſecundùm Thomã, C aliter electio poſſet penè ſemper caſſari, & irrita fieri: propter quod in foro contẽtioſo, iudicioque humano ſufficit eligere perſonam idoneam: tamen in foro conſcientiæ tenetur eligens meliorem eligere, eum uidelicet qui omnibus penſandis pẽſatis melior æſtimatur pro honore Dei & utilitate eccleſiæ. *Dicit ei* Petrus *Etiam* Mat. 26 *domine, tu ſcis, quia amo te* paulò ante dixe- Mar. 14. rat Petrus incautè ſe præferens aliis, Et ſi omnes ſcandalizati fuerint ego nunquã ſcandalizabor, nunc autem propriam fragilitatem expertus, ampliorique diſcretione, & gratia decoratus, non audet reſpondere, q̃ plus amet Ieſum quàm condiſcipuli: ſed hoc quod ſibi conſtabat, aſſeruit, dicens, Tu ſcis quia amo te. Quaſi dicat, tu melius ſcis interiora mea, quàm ego

ipſe, idcirco tuo iudicio ſto, quod autem ignoro, non dico, neque determino: per quod docemur non præferre nos aliis, nec de illorum interioribus temerè iudicare, ſed in dubiis ſuſpenſum dare reſponſum. D Dulcis certè & moderata ſancti Petri reſponſio, *Dicit ei Ieſus, Paſce agnos meos* tanquam dicat Saluator. In hoc apparebit, quòd diligas me, ſi dignè paueris ſeruulos meos, homines pios & innocentes: uel ſic, Paſce agnos meos quia me diligis, aptus es paſcere gregem populi mei: nec aliquid maius requiro mihi dari à te ex dilectione tua ad me, niſi ut ſpiritualiter foueas plebem credentem. Zelus enim animarum eſt ſacrificium Deo gratiſſimum.

¶ Debet autem prælatus paſcere ſubditos ſuos uerbo inſtructionis exemplo ſanctæ conuerſationis, temporali quoque ſubſi- E dio dum ratio exigit. Ioã. 10. Porrò, de hac materia, ſcilicet quomodo prælatus paſcere debeat gregem Chriſti ſanguine liberatum, dicta ſunt multa capitulo decimo. Poſſumus autem per agnos intelligere non ſolùm innocentes, pios, & puros, ſed quoſcunque quos Deus prædeſtinauit ad gratiam talem, qui finaliter agni erunt, & paſcua uitæ poſſidebunt ęternæ. Acto. 2. *Dicit ei iterum. Simon Ioannis diligis me?*

¶ Quæritur an Petrus certitudinaliter ſciuit ſe diligere Chriſtum. Dicẽdum quòd apoſtoli poſt receptionem illam plenariã ſpiritus ſancti, factam in die pentecoſtes ſciuerunt ſe primitias ſpiritus eſſe ſortitos, atque in bono confirmatos, ideo certitudinaliter ſciebant ſe Chriſtum amare, F ideo Paulus certiſſimè loquitur. Quis nos ſeparabit à caritate Dei? Roma. 8. An uerò poſt receptionem ſpiritus ſancti per in- Pſa. 67. ſufflationem Chriſti, Ioan. 20. quæ hanc interrogationem præceſſit, Roma. 8 apoſtoli certitudinaliter ſciuerint ſe eſſe in caritate, & gratia indeſinenter, quouſque ſpiritum ſanctum plenius acceperunt, non eſt adeò certum. Si autem Petrus hac uice ſciuit certitudinaliter ſe Chriſtum diligere, dilectione meritoria, & infuſa, hoc per reuelationem. Veruntamen palam eſt, quod Petrus certiſſimè nouit, & uehementer experiebatur, ſeu ſenſit quod amauit Chriſtum, ſaltem amore naturali, & acquiſito. Senſit enim ſe æſtimare in Chriſti affectu, atque memoria, præſertim in eius aſpectu.

A aſpectu. *Ait illi, Etiam domine, tu ſcis quia amo te, Dicit ei* Ieſus. *Paſce agnos meos*. Iſta iam ſemel dicta ſunt, atque expoſita. *Dicit ei tertio, Simon Ioannis amas me?* Ter Xp̄s interrogat, & examinat Petrum de ſua dilectione, quia prælatus diligere debet Deum cordiali affectu, affectuoſis ſermonibus, caritatiuis operibus: & iterum ut Petrus trina diuini amoris confeſſione,
Mat.26 recompenſam faciat pro trina Chriſti ti-
Mar.14 moroſa negatione. Vel ad inſinuandum
Luc.22. quod promouendi ad prælationem, ſæpe,
Ioan.18. ac diligenter diſcutiendi, ſeu conſiderandi ſunt, an ſint uerè idonei, itemq; in caritate præcipui. *Contriſtatus eſt Petrus, quia dicit ei tertio, amas me*, Videbatur enim quaſi Chriſtus reſponſionem ſuam non approbare,
B nec credere uerbis ipſius: & fortè timuit quod ideo Chriſtus totiens uerba ſua replicauit, quia uellet ei aliquid prænunciare, in quo oſtenderetur non diligere Chriſtum: ſicut cum fiducialiter dixit,
Ioan.13. Animam meam pro te ponam, audiuit. Non cantabit gallus donec ter me neges, *Et dicit ei, Domine tu omnia* cordis arcana,
Mar.14 & quicquid fuit, eſt uel erit, *Scis*, non ſo-
Luc.22. lùm per naturam diuinam, ſed inſuper ſe-
Ioan.13 cundùm naturam aſſumptam, per ſcientiā cōcreatā, ſeu inditam. *Tu ſcis quia amo te*, ideo nō oportet te amplius interrogare, & me famulū tuum affligere, *Dixit ei, Paſce oues meas*. Superius dixit bis, paſce agnos meos nūc ait, Paſce oues meas. Vnde per agnos intelligendi ſunt incipientes & proficien-
C tes, qui ſolidum cibum capere nequeūt:
Hebr.5. quibus loquitur Paulus ad Corinthios,
1.Cor.3. Tanquam paruulis in Chriſto. lac uobis, potum dedi non eſcam. Iam aūt per oues deſignantur perfecti, qui pro conſuetudine exercitatos habēt ſenſus, & quaſi aliorum extant parentes.

¶ Præterea Chriſtus committit Petro ter gregem ſuum, ad inſinuandum quòd prælatus paſcere debet ſibi commiſſos precementali, inſtructione uocali, operatione uitali, triplicique cibo ut dictum eſt, Vel ideo, ut prælati agnoſcant, quantā habeat
Eccle.4. Chriſtus diligentiam, dilectionem & curam pro ſuis fidelibus, quàm ſolicitè uelit eos cuſtodiri, quàm diſtrictè requiret à paſtoribus rationem de eis. Et quia prælati debent eſſe parati ad moriēdum pro fide, ꝓ iuſtitia, pro Chriſto, pro grege cō-

miſſo: ideo conſequenter Chriſtus prædicit Petro de qualitate ſui martyrii. *Amen amen dico tibi, cum eſſes iunior* annis D
Actu.9. quam nunc quando etiam moribus iunior eras quàm modo *Cingebas te*, cingulo materiali ad lumbos, cingebas te quoque cingulo continentiæ quantùm ad appetitum concupiſcibilem, & ab illicitis te reſtringebas: unde in Actibus Apoſtolorum Petrus teſtatur, Nunquam comedi commune quid aut immundum, *Et ambulabas ubi uolebas* pergendo de loco ad locum ad libitum tuum, tanquam non ligatus ab aliquo: itemque prædicta faciendo, propria libertate ſine uiolentia, & cōpulſione. *Cum autem ſenueris* ætate, & gratia, ſcilicet morte tua inſtante quando dicturus es, Velox eſt diſpoſitio tabernaculi mei, *Extendens manus tuas* ad brachia E crucis cui appenderis: quod utique Petrus promptiſſimè fecit ſecundùm rationem, & appetitum ſuperiorem, *Et alius te cinget*, hoc eſt, apparitor imperatoris Neronis manus tuas cruci alligabit: non enim clauis affixus, ſed funibus alligatus fuit patibulo crucis. Ligauit etiam Petrum in urbe Roma antequam adduceretur ad mortem. *Et ducet te quo non uis*, hoc eſt, ad locum paſſionis, & ad amaritudinem mortis quam ſecundùm naturalem, ac ſenſitiuum appetitum abhorrebis, atque refugies. quanuis ſecundùm appetitum intellectiuum eam libentiſſimè patieris, cupiens diſſolui & eſſe tecum in regno. Veruntamen appetitus iſte inferior F refugiens mortem fuit in Petro finaliter, ſubditus rationis iudicio, atque imperio, ita quòd non timuit immoderantem eos qui corpus occiderunt. Sancti etenim & perfecti uiri appetunt, & non appetunt Mat.10. mortem ſiue martyrium, quemadmodum æger uult & non uult potum amarum. Aeger nanque ſecundùm ſenſitiuum intellectum refugit potionē amaram, præſertim, ſi conſideretur potio amara ſecundùm ſe, inquantùm eſt afflictiua.

¶ Porrò, ſecundùm rationem & uoluntatem intellectiuam uult eam maximè pro ut eſt ualetudinis inductiua, ſic uirtuoſi appetunt mortem ſiue martyrium ſecundùm rationem, inquantùm eſt ianua quædam ad uitam beatam, ſecundùm appetitum uerò ſenſitiuum refugiunt eam, pro-

A ut eſt, ultimum maximumque terribiliũ
ſecundùm filoſophum. Vnde hoc modo
Mat.26 & Chriſtus refugiens mortem, Pater (in-
quit) tranſeat a me calix iſte: ſed in Chri
ſto ratio præuenit & imperauit hũc mor
tis timorem, in cæteris motus huiuſmo-
di præueniunt rationem, quia & primi
motus non ſunt in poteſtate noſtra, pro-
pter quod Paulus decollandus fecit ſibi
oculos circumligari, ne enſem cernens ue
nientem pateretur ſubitum motum natu
ralis timoris. Deinde ſequuntur uerba
Euangeliſtæ exponentis uerba Chriſti
præhabita. *Hoc autem* id eſt, præinductum
ſermonem parabolicum de Petri marty-
rio, *Dixit Ieſus, ſignificans qua morte eſſet cla
rificaturus Deum*, id eſt, per uerba illa Chri
ſtus inſinuauit quali martyrio Petrus ho
B norarct Deum moriendo pro fide & ęqui
tate ipſius. Quẽadmodum enim iuſti cla
rificant Deum rectè conuerſando, quia in
ſua conuerſatione teſtantur & pandunt
quòd Deus ſit ſanctus ſublimis & iuſtus:
ſic pro iuſtitia moriendo ipſum clarificãt,
quia teſtantur Deum eſſe tantæ uerita-
tis, æquitatis, & dignitatis, & amabilita-
tis, ut potius ſit moriendum, quàm ab il-
lo aliqualiter recedendum. Propter quod
Epheſ.4. ad Epheſios primò apoſtolus loquitur, In
omni fiducia magnificabitur Chriſtus in
corpore meo, ſiue per uitam, ſiue per mor
tẽ, Mihi enim uiuere Chriſtus eſt, & mo-
ri lucrum. *Et cum hoc dixiſſet,* hoc eſt, poſt-
quam Ieſus prædixit Petro, qua morte cla
C rificaret Deum, *Dicit ei, Sequere me.* Poſt-
quã enim Ieſus præmemorata diſſeruit,
ſurrexit de loco conuiuii, cœpitque abire,
& dixit Petro hortans eum ad corpora-
lem ſui imitationem propter myſticam
ſignificationem. Iam enim uerbis reſera-
uit Petro, quòd crucifigendus eſſet: uolẽs
ergo idipſum facto præſignare locutus eſt
ei, ſequere me, tanquam dicat per hanc
materialem ſequelam ad quam te moneo
hoc deſigno quòd ſpiritualiter imitatu-
rus es me ſuſtinendo mortem crucis pro
pter iuſtitiam ſicut & ego. Iam nempe ſæ
pe prædixit quòd ſicut prophetæ interdũ
prophetauerunt uerbis, aliquando factis,
pariformiter Chriſtus nunc uerbis, nunc
factis, aliqua prænunciauit. Ideo quoque
ait, ſequere me, quatenus Petrus exemplo
Chriſti confortaretur ad ſuſtinendum cru

cis ſupplicium. *Conuerſus Petrus* Chriſto D
enim dicente ſequere me, orſus eſt Petrus
ambulare corporali greſſu poſt eũ: quod
cum faceret, ſenſit alium quendam ueni-
re poſt ſe, Propterea retro aſpiciens uidit
quis eſſet: ſic ergo conuerſus, *Vidit illum
diſcipulum quem diligebat Ieſus ſequentem*,
motu progreſſiuo, quia ut innuit Augu-
ſtinus, nec Petrus, neque Ioannes cogno-
uit propter quid dixerat Ieſus, ſequere
me, *Qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius,
& dixit, Domine, quis eſt qui tradet te?* Per
hanc circumlocutionem ſignificat beatiſ-
ſimus Euangeliſta ſeipſum, non enim ad
ſuipſius iactantiam toties commemo-
rat ſe ſpecialiter dilectum a Ieſu, ſed ut
tanto beneficio gratus conſiſtat, & quia
dulciſſimum ſibi fuit recolere quam affe
ctuosè, ac familiariter ſe habuit Ieſus ad E
eum. Inferioribus quippe magnum eſt à
ſuperiori ſpecialiter diligi. *Hunc ergo cùm
audiſſet Petrus, dicit ad Ieſum, Domine, hic au
tem quid?* aget & patietur pro te, quid ei
comitteris, qua morte clarificaturus eſt
Deum. Solicitus fuit Petrus pro condiſci
pulo familiari, ac prædilecto, nec dubiũ,
quin in bonis gratiæ ſibi collatis & con-
ferendis deſiderauit eum habere conſor-
tem uidelicet in cura paſtorali atque mar
tyrio. *Dicit ei Ieſus, Sic eum uolo manere*, hoc
eſt, in carne mortali uolo Ioannem per-
ſeuerare ſine martyrio, utpote in pace, *Do
nec ueniam* ad eum in hora mortis eius, uo
caturus & educturus eum de præſentis pe F
regrinationis exilio ab æternę beatitudi
nis regnum. *Quid ad te?* interrogare de ta-
li ſecreto futuro. Quamuis enim ut in Ec- Eccl.17.
cleſiaſtico legitur, unicuique mandauit
Deus de proximo ſuo, & iuxta Pauli do- 1.Co.10
ctrinam, debemus ſinguli quærere non ſi
quæ noſtra ſunt, ſed quæ aliorum: non ta
men debemus anxiari, curiosè ſcrutari,
uel ſciſcitari quid Deus ordinauit de pro
ximis noſtris, quantùm ad genus mortis
eorum & quò ad occulta futura. Vnde
apoſtolis de tali negotio quærentibus
Chriſtus reſpondit, Non eſt ueſtrum noſ-
ſe tempora uel momenta quæ pater po
ſuit in ſua poteſtate. Quidam prætere a
hęc uerba Chriſti ſic intellexerunt quòd
inſinuauerit Ioannem non moriturum
ante diem finalis iudicii, quando uentu-
rus eſt Chriſtus in maieſtate & gloria,
unde

A unde quidam dixerunt eum tranſlatum
Mat. 25 in paradiſum terreſtrem cum Helia &
Enoch, cum quibus aliqui dicunt eum rediturum
& prædicaturum contra Antichriſtum, atque ab illo occidendum: quatenus
ſicut unus tranſlatus eſt in paradiſum ante legem uidelicet Enoch, qui fuit
ante diluuium, & alter ſub lege, puta Helias, ſic unus ſub gratia tranſlatus credatur,
ac per hos tres, utpote de quolibet tempore unus, uenturi ſint contra Antichriſtum:
quibus repugnare uidetur quòd in
Apoc. 1. Apocalypſi multa dicunt de his qui prædicaturi ſunt contra Antichriſtum: qui
non aſſerunt niſi duo: de quibus in Apocalypſi dominus loquitur, Dabo duobus
teſtibus meis, & prophetabunt diebus mil-
B le ducentis ſexaginta: & cum finierint teſtimonium ſuum, beſtia quæ aſcendit
de abyſſo, occidet eos. Alii uerò dixerunt Ioannem dormientem iacere in monu-
mento eius apud Epheſum, quia & in loco ſepulcri ſcaturitio quædam percipitur
& ebullitio terræ, quod dicunt cauſari ex eius anhelitu. Dicunt quod in fine mun-
Pſa. 88. di morietur pro Chriſto, quia ut ait Pſalmiſta, Quis eſt homo qui uiuet, & non
uidebit mortem. Itemque Apoſtolus ad
Hebr. 9. Hebræos, Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium. Has opi-
niones non approbat Auguſtinus, non enim uidetur quòd Chriſtus prædilectũ
diſcipulum tam diu retardauit à gloria,
C maximè quod iaceat in ſepulcro, ut dormiens: communiter ergo tenetur, quòd
mortuus ſit, & aſſerunt quidam quòd in anima & corpore ſit glorificatus in cœ-
lo, hoc tamen incertum eſt. *Exiuit ergo ſermo: ſic inter fratres, quod diſcipulus ille non
moritur.* Iſta ſunt uerba Euangeliſtæ narrantis qualiter diſcipuli tunc præſentes
intellexerunt uerba Chriſti, putabant enim quòd Ieſus ſignificaret Ioannem
non eſſe moriturum, & quia errauerunt in hoc, idcirco excludit Ioannes hunc
ſenſum. *Et non dixit Ieſus, quia non moritur,* id eſt, uerba ſua non ſignificauit quòd
Ioannes moriturus non eſſet, *Sed dixit, Sic eum uolo manere, donec ueniam,* ſe-
cundùm ſenſum prætactum. *Quid ad te.* Hæc enim fuerunt uerba Chriſti, quæ
modo expoſita ſunt. Legitur autem in uita beati Ioannis Euangeliſtæ, quòd

imminente obitu eius, venit ad eum do- D
minus Ieſus cum apoſtolis inuitans eum ad fœliciſſimam epulationem electorum
in patria, ideo Chriſtus dixit, Sic eum uolo manere, donec ueniã. *Hic* de quo Chri-
ſtus iſta diſſeruit, *Eſt diſcipulus ille qui teſtimonium perhibet* de his quæ in iſto capitu-
lo, ſeu toto uolumine iſto contenta ſunt: perhibuit autem Ioãnes teſtimonium de
his quæ ad Euengelicam pertinent legem, prædicando, docendo, miracula fa-
ciendo, irreprehenſibiliter conuerſando. Alios quoque magnos ſuos diſcipulos ad
prædicandum mittendo, uidelicet ſanctum Ignatium, beatum Polycarpum, &c.
Vnde in Apocalypſi aſſerit de ſeipſo, Qui *Apoc.* 1.
teſtimonium perhibuit uerbò Dei, & teſtimonium Ieſu Chriſti quæcunque ui- E
dit, *Et ſcripſit hæc* poſt reditum ab inſula Pathmos, *Et ſcimus quia uerum eſt teſtimo-
nium eius.* Loquitur ſanctus Ioannes de ſeipſo in tertia perſona quaſi de alio, &
quod ait ſcimus, & cætera. Loquitur in perſona ſui omniumque perfectorum fi-
delium.

¶ Denique Ioannes ſcripſit quæ audiuit, & uidit propriis ſenſibus immediatè à
Chriſto, ſaltem pro maxima parte, cætera audiuit à fide dignis, imò omnia ſcrip-
ſit inſpirante, ac dirigente ſpiritu ſancto, propter quod ait circa exordium primæ
ſuæ epiſtolæ, Quod audiuimus & uidi- 1. *Ioan.* 1
mus, annunciamus uobis, ideo teſtimonium eius certum idoneumque conſiſtit, F
quoniam uiſa & audita certiſſimè recitantur. *Sunt autem,* hoc eſt, fuerunt, *Et alia mul-
ta quæ fecit Ieſus,* id eſt, ſigna & opera omni memoria, ac deſcriptione digniſſima,
quæ Ieſus à principio incarnationis, & natiuitatis fecit per ſe, & per ſuos uſq; ad ea
quæ hic dicuntur, uel uſq; ad miſſionem paracleti. *Quæ ſi ſcribantur per ſingula,* hoc
eſt, ſigillatim, particulariter, & ſeorſum, *Nec ipſum arbitror mundum capere eos qui ſcri-
bendi ſunt libros,* ſi omnia illa taliter deſcriberentur per ſingula, hoc eſt, omnium
hominum in mundo hoc inferiori uiuentium capacitatem tranſcenderent: ſi au-
tem intelligatur de mundo, & captione, quantùm ad ſpatium loci, uidelicet
quòd mundus continere non poſſet tot libros, nunc accipienda ſunt per uer-
ba iſta per hyperbolem, ſeu exceſſum.

Inter-

A Interdum enim homo aliqua dicit per exceſſum, ad deſignandum magnitudinem rei quæ recitatur, vt dum in libro Iudicum ſcribitur, quod filii Beniamin ſic ad certum iactabant funda lapidem, quod capillum tangere potuerunt. (Gene. 41) Itemq; in Geneſi Pharao ad Ioſeph, Abſque tui, inquit, oris imperio nemo mouebit manum aut pedem iu tota terra Aegypti. Talia autem ſine mendacio aſſeruntur, quonium narrans agnoſcit quouſque credatur, nec intendit decipere, ſed veritatem ipſam euidentius reſerare: quod fieri nequit, niſi per ſermonem figuralem & hyperbolicum. B

Porrò, quoniam Chriſtus erat Deus & homo, virtus omnipotens & ſapientia increata operans per humanitatem aſſumptam, ſicut per inſtrumentum coniunctũ, animatum, ac proprium, eluceſcit quod documenta & opera eius excellentiſſima erant. (1.Cor. 1.)

FINIS EVANGELII SECVNDVM IOANNEM.

DE ORIGINE CARTVSIANAE

RELIGIONIS, HENRICI GLARIANI
Heluetij poetæ laureati, centimetrum.

QVæ Cartuſiacæ ſit religionis origo,
Qua fluat hiſtoria. Calliopea refert.
Parriſiis, rapidas vbi ſpumifer aggerit vndas
Sequana, & occiduas vellet adiſſe domos,
Atque vbi culta viret doctorum turba ſophorum,
Turba ſalutifero non malè grata deo.
Quidam erat inſignis, doctrina viſus honeſta,
Quem colnit populus, quem coluere ſenes.
Huic mors extremam poſtquam ſpirauerat auram,
Non pompam inuidit funereasque faces.
Hic aderant magnique viri, doctique magiſtri,
Præclari iuuenes, decrepitique ſenes.
Mos etenim eſt, functum vita deferre ſepulchro,
Qui fuit illius gymnaſiarcha ſcholæ.
Ecce ſed erectos, feretro proclamat ab alto:
Iudicio iuſto ſum reus ipſe Dei.
Obſtupuere omnes, nec enim leue pondus habebant
Verba reſurgentis terribilisq; viri.
Quid facerent? quis enim, quæ ſint arcana tonantis
Iudicia, explanet? quis penetrare queat?
Non ſepelire placet, donec lux altera cælum
Pulſet, vti videant quid ferat hora ſequens.
Vix ſol prodierat, quando replet omnia vulgus,
Irruerant proceres, turbaque tota ſimul.
Dum rurſus famuli mæſtum mouere cadauer,
Dum ſtupet attonito gens male lecta foro,
Ecce iterum claro tales dat pectore voces:
Iuſtitia & iuſto iudice victus ego.
Rurſus inauditus gelidos tremor occupat artus,
Contremuere omnes, omnia terror habet.
Expectare placet quid ſors feret vltima monſtri,
Quippe tonant dubio verba priora ſono.
Tertia lux aderat, iam tota curſat in vrbe
Fama mali, & miro murmure tecta ſubit.

In

In circum ſtupidi atque arrectis auribus aſtant.
Quid uelit, auſcultant, corpus inane loqui.
Intonat horrendum, vocemque in ſidera tollit:
Damnatus iuſto iudice digna fero.
Et quis non timeat? quis non tremat? aut quis ab illis
Exemplis uitam non uelit eſſe ſuam?
Bruno erat in cunctis longè uenerabilis oris,
Et decus, ac ubi gloria rara ſoli.
Is ſeptem iuſti comites facit eſſe pauoris
Qui ſiluas ſecum, triſtiaque antra petant.
Poſtquam illuc uenere, ſimul ſedere ſub umbra,
Atque ab eremita conſilia alta rogant.
Prodijt in uocem canis pater ille capillis,
Et docuit quo ſit uita paranda modo.
Effugite ò iuuenes ſtulti conſortia mundi,
Temnite quæ uobis mors inopia rapit
Quicquid ideſt quod mundus habet, linquamus oportet,
Nil ſanè æterni uile cadauer habet.
Temnite fortunas hominum, mala gaudia mentis,
Effugite ad mæſti uulnera quinque Dei,
Querite diuitias cœli, nam ſumma uoluptas,
(Ad donum ignotum) dulcis eremus erit.
Hæc ait, illi inter ſeſe pia uerba retractant,
Cordibus accenſis incaluere Deo.
Tranſierant Ararim, deinde Hædua rura relinquunt:
Dextera Lugdunum, læua Gebenna fuit.
Iamque aderat Rhodanus, qui gurgite lapſus aperto,
Ducit ab Alpinis frigora ſæua iugis,
Hinc prata Allobrogum atq; Vocantia rura premebant.
Suſpiciunt ſiluas & nemora alta loci.
Scilicet aereæ quo protenduntur & alpes,
Atque ubi perpetuo frigus & algor adeſt.
Hæc placuit duri mira inclementia cœli,
Hi ſcopuli digni carceris eſſe loco.
Hugo erat Allobrogum bene dignus epiſcopus oris
Candidior quo non unus & alter erat.
Viderat hic ſeptem (dictu mirabile) ſtellas
In nemora excelſi uerticis ire palam.
Somnium erat talique uiam ſibi calle parari
Conijcit ad cælum, ſtelligeraſque domos.

Hinc

Hunc adiit Bruno ſocijs comitantibus, hiſce &
Quid veniant paucis commonuere modis
Inclyte fortè tuas præſul peruenit ad aures
Qui modò Phariſia fertur ab vrbe pauor.
Is nos hinc aliò vertit, vale diximus orbi,
Vrgemur tacito, tum ſine fine, Deo.
Non nos huc pepulit fictæ, malæ gloria famæ,
Non ſimulatus amor, non ſimulata fides.
Da, petimus, paruum noſtris conatibus orbem,
Seu ſcopulos iſto, ſeu nemora illa loco.
Obſtupuit præſul, tacitæ præſagia mentis
Concutiunt totum pectus aduſque virum.
Fœlices animæ dixit fœlicia certè
Tempora, quæ noſtris vos tenuere locis.
Ite inquam, ite, viam veſtro diſponite fratri.
Quod petitis, cautum eſt quodq; petetis, erit.
En ſequor ipſe ego vos, manibusq; iuuabo,
Immemorem veſtri non ſinet vlla dies.
Illi abeunt, loca fœda ſitu, ſqualentia muco
Tecta vident, trucibus vix habitanda feris.
Hugo ſubit, templumq; ſtruit, tutosq; receſſus,
Et modico immenſum tempore creuit opus.
Ipſe quoque, vt maior grauitas ornaret eremum,
Induit hunc habitum, rupibus hiſce fauet.
Hi primi tantæ ſunt religionis alumni,
Hac fluat hiſtoria, Calliopea Vale.

REGESTVM.

* ** A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ.

Omnes ſunt quaterniones.

VENETIIS

APVD BARTHOLOMAEVM RVBINVM.

M D L X I X.

ERRATA QVAE RECOGNITO VOLVMINE deprehendimus ſic corrige.

Prior numerus folium. Secundus columnam, tertius lineam, littera ſequens. literam marginalem ſignificans.

FOlio 2. colomna 1. linea 4. a. euangelia. 4. 1. 6. 22. c. prædictum. 13. 1. 43. c. fili 13. 2. 17
d. inſtanti. 14. 1. 12. a. impleretur. 15. 1. 51. c. ad eam. 16. 1. 5. a. Bethleem Galileæ. 18.
2. 35. f. voluerit ad puerum. 19. 2. 52. f. mortificatum. 22. 2. 25. e. matribusq́;. ibidem. 28.
quæ. ibid. 31. modum. 24. 2. 33. c. experimentum. 26. 1. 53. c. vitam. 32. 1. 28. b. ſcripturis
ibid. 46. c. depingendo. 55. 2. 7. d. Iurabis. 57. 2. 31. c. caritatis. 67. 1. 21. b. vitia. 77. 1. 12. a.
peruerteris. 78. 2. 26. e. viuendo. 79. 2. 2. d. Erant enim. 85. 2. 30. e. ſanitatem. 86. 2. 14. d.
vt. vacat. 88. 2. 5. d. ſcilicet de ſubmerſione porcorum, & de his duobus qui demonia
habuerant. 92. 2. 53. f. hoc infert ſaluator. 102. 2. 4. d. ſi. ſic. 114. 1. 24. b. Ioannem
120. 1. 10. a. quomodo intrauit in. 123. 2. 30. e. linum. 132. 1. 22. b. fundamentis. ibid. 2
11. d. auditu. 133. 1. 35. b. ſaluator. 136. 1. 25. b. *ca? & ait Non*. 151. 1. 29. e. *Quid*. 163. 1. 43. c.
Deus montem transferet. ibid. 2. 17. e. Inſuper per orationem. 164. 1. 14. a. ſed ad Petrũ.
167. 1. 53. c. *contemnat*. 170. 2. 8. d. nolit. 172. 2. 3. d. *Et*. 176. 2. 50. f. ad vitam. 178. 1. 53. c. pu-
ta. 195. 2. 50. f. ſic. 199. 1. 3. a. terram. 200. 1. 53. c. denarium. 203. 2. 44. f. quoque. 206. 1. 43.
e. *Quia*. 208. 2. 39. f. penè. 210. 1. 25. b. uſque. 215. 2. 44. f. in pſal. ſcriptum. 217. 2. 18. e. ita-
que. 223. 1. 22. b. tumulis. ibid. 33. ubi dicit præſertim: lege: ſicut Deus. ibid. 2. 21. e. iuua-
re. 226. 1. 37. c. duo. 68. 1. 36. b. *ſinebat*. ibid. 37. *ſciebant*. 271. 1. 8. a. animæ. 276. 1. 7. a. verba
quia hic. 279. 2. 14. d. donum. 280. 1. 12. a. accedendo. 283. 1. 45. c. aera. 289. 1. 52. c. itera-
ri. eod. 2. 7. d. paulò. 297. 2. 49. f. ſed ex. 304. 1. 18. b. in ſublimitate conuerſationis. 305.
2. 6. d. ſcripturarum. ibid. 50. ſcu. 307. 2. 24. c. homines. 308. 2. 30. e. oculis. 311. 1. 13. a. im
mutatio. 312. 2. 26. e. erudita. ibid. 23. f. exercebit. 317. 1. 8. a. dum. 321. 2. 49. f. primogeni
tis, & unigenitis. 333. 1. 26. b. comendandam. ibid. 25. b. quod unum eodem 51. f. direxit.
346. 2. 29. e. hoſtiis. 349. 2. 5. d. prophetiæ. 352. 2. 36. f. priusq̃. 355. 2. 52. f. fructuũ. 361.
1. 1. a. quid. ibid. 37. c. oculum. 365. 2. 23. e. communicandũ. 372. 1. 13. a. cuſtodiuit. 374.
1. 25. b. delectationum. 377. 2. 26. e. propoſitum. 388. 2. 26. e. dixit. 395. 1. 25. b. moderan
te. 403. 1. 5. a. foris. 408. 1. 38. eum. 425. 1. 38. nos. 428. 1. 3. a. noſtrorum. 434. 2. 31. acceſ
ſu corporaliter poſsis. 437. 2. 14. En. 442. 1. 14. a. per gratiam. 454. 1. 18. b. &. 466. 1. 52.
c. corporaliter. 467. 2. 28. b. intrare? 468. 1. 20. b. factoré. eod. 2. 4. uera. 470. 2. 30. e. Pro-
tulit. 476. 2. b. dominium. 477. 2. 46. f. Eritis odio omnibus. 488. 2. 10. d. ueſtimẽtorum.
ibidem. 41. f. Chriſtus populi noui etiam. legislator; eſt; & mediator. ibid. 47. Chriſti.
491. 2. 15. d. *Et dum* fieret. 492. 1. 53. c. ſagacitatisq́;. 493. 2. 13. d. effectu. 501. 2. 6. d. carũ
que lacte ſe. 508. 2. 17. d. Tales enim quia. 513. 2. 53. f. *ſufficiens*. 514. 1. 44. c. in paradiſo.
ibid. 2. 17. d. Adam. 515. 2. 37. f. pe. 519. 2. 20. e. conquerentur. 523. 2. 46. f. ualet hãc clau
ſulam. 517. 2. 36. c. *cum ſitis mali*. 532. 2. 10. d. filii. ibid. 34. e. conceptum ſui ſpiritualẽ præ
tulit. 535. 2. 6. d. gratia. 539. 2. 41. f. hoc, qui. 543. 1. 29. b. Dominum exercitum, ipſum
ſanctificate. 567. 2. 16. d. erigit. 570. 1. 19. b. meſſem. ibidem 20. commiſſione. 565. 2. 32.
e. luxuria. Adde ſeptima, oris fętor, per quem deſignatur gula; propter oris corruptio-
nem. 577. 1. 7. a. coram Deo deſcendo. 580. 1. 32. b. n. ſimusq́;. 581. 2. 44. f. diſtinctius ẽ.
830. 1. 40. c. Tractus. 836. 1. b.

Digitized by Google

Digitized by Google

1-6-3

Digitized by Google